P. TERENTII AFRI
POETAE LEPIDISSIMI
COMOEDIAE OMNES.

CVM ABSOLVTIS COMMENTARIIS AELII DONATI, Guidonis Iuuenalis Cenomani, Petri Marsi in omnes fabulas, Ioannis Calphurnij Brixiensis in Heautontimorumenon.

ACCEDVNT.

Antonij Goueani Epistola ad Guillelmum Bellaium Langeum, Taurini Proregem, de castigatione harum comoediarum. Eiusdem de versibus Terentianis, necnon De ludis Megalensibus, ac quædam perpulchræ annotationes.

Bartolomæi Latomi in singulas scenas argumenta, Ordo & distinctio partium fabulæ, Vocum quarundam & locorum difficilium explicatio, Loci argumentationum & amplificationum principales, Schemata passim & ornamenta orationis.

Henrici Loriti in carmina Terentij per omnes eius Comoedias iudicium.

His item addidimus cuiusque Scenæ terna Argumenta varijs verbis eadem tamen sententia descripta.

Metris in suum ordinem recte restitutis, ac varijs lectionibus in margine appositis.

Eorum quæ in his interpretum commentarijs annotata sunt, Index amplissimus.

OMNIA.

VIRTVTI

PARENT.

VENETIIS, APVD IOANNEM MARIAM BONELLVM. M. D. LXVII.

ARGVMENTA IN P. TERENTII COMOEDIAS.

IN ANDRIAM.

NVLLVS est omnino scriptor in Latina lingua, quẽ tantopere cognosci, edisciq. retulerit, atque Terentium. Nam cum prima virtus in oratione sit proprie loqui nec proprij sermonis artificem meliorem Terentio habeamus, dignus planè est, in quo perdiscendo plurimum operę ac studij ponamus. Et ab ijs qui docent pueros, superstitiosam etiam diligẽtiam in hoc auctore enarrando requiro. Primum prodest monere, quæ comœdiæ natura sit, quidue spectarint comœdiarum auctores, nomen vnde factum sit. Atque hæc quidem Donatus copiose exposuit. Conuenit autem inter omnes, auctores comœdiarum voluisse & communium morum & casuum exempla proponere, quibus velut admoniti, prudentius iudicemus de rebus humanis, & genere orationis facundiam locupletare. Quæ inculcabunt professores eò diligentius, vt sciant pueri, quid ea illis petere debeant, quem fructum facturi sint legendis Comędijs. Nam quo propius cognorint & vim literarum, & vtilitatem, eò impensius iuuat discere. Porrò nomen comœdia, factum est, vt plurimi dicunt, ἀπὸ τοῦ κώμου. i. à comessatione, & ἀπὸ τῆς ᾠδῆς. i. à carmine, vt sit conuiuale carmen. Nam in conuiuijs primum iocoso quodam carmine, ciuium vitia iuuentus liberius taxabat. Postea ars accessit, & theatrorum consuetudo. Arist. περὶ ποιητικῆς, de nominis origine aliter sentiet, nec piget adscribere eius verba: ὡς κωμῳδοὺς οὐκ ἀπὸ τοῦ κωμάζειν λεχθέντας, ἀλλὰ τῇ κατὰ κώμας πλάνῃ ἀτιμαζομένους ἐκ τοῦ ἄστεως. Cetera Donat. In recensendis argumentis fabularum consilium Poëtæ summa cura exponendum est. Quarum personarum descriptiones in primis admirationem merentur, in quibus locis plurimum commoretur Poëta, vbi plurimum neruorum, plurimum eloquentiæ ostentet, quos locos ita commendet pueris, vt & familiariter ament, & tanquam digitos suos norint. Et ob hanc causam fabularum omnium argumenta, veteri more, in πρότασιν, ἐπίτασιν καταστροφήν, partiantur, vt distributa facilius assequatur iuuentus. Ferè autem fabulæ continent periculum quoddam. nusquam enim consilio locus est, nisi in dubijs rebus neque vero aliud est Comœdia, nisi humanorum consiliorum & euentuum imago quędã. In Andria periclitatur Pamphilus, vt Glycerio fidem promissam præstet, postquam patri per errorem pollicitus est, futurum se in eius potestate ac ducturum quam vellet eiq. hæc veluti κρίσις fabulæ. Consilia omnia, querelæ omnes, argumenta omnia huc referenda sunt. Et tota fabula similis est orationi generis suasorij. Nam varie de tota causa consultant senes, adolescentes, ac serui. Sed vt argumentum propius cernere queant pueri, ordine singulas partes referemus.

Periculum protasis.

Cum amaret Pamphilus Glycerium eiq. fidem dedisset ducturum se esse vxorem, pater, qui amare filium compererat, consilium capit abstrahendi eius a Glycerio, simulat se vxorem daturum, poscitq. vt ne filius id recuset. Is cum & patrem vereretur, & Glycerium deserere parum pium iudicaret, pendet animi, nec habet quo se vortat. Ibi Dauus intelligens simul rem à patre, consulit herili filio, vt polliceatur patri, se in eius potestate futurum, periculi nihil esse, quandoquidem simulentur nuptiæ. filius obsequitur, quanquam ægre, pollicetur patri ducturum se quam vellet.

Epitasis.

Interea spargitur de Pamphili nuptijs rumor, resciscunt & mulierculæ, quibus cum Glycerio consuetudo erat. Et pater cum a filio quod voluerat, extorsisset, non iam simulat rem, sed seriam fabulam orditur. Chremetem orat, vt gnatam det vxorem filio suo. facile impetrat. Hic de Pamphilo actum fuit. maturare nuptias pater studet, & filius pollicitus erat se in patris potestate futurum esse. Quæso, quomodo ex his turbis se explicet? quid faciat Pamphilus? Hic Dauus cuius imprudentia periculum contractum erat, cum dolus non successisset, Chremetem deterret à nuptijs, fidem faciens amari aliam à Pamphilo.

Catastrophe.

AT pater rem vrget, & processisset, nisi casus qui sępe plus valet quã ratio, dubijs rebus opem attulisset. Venit quispiam Crito, q docet Glycerium Chremetis filiam esse, gratum omnibus nuncium. Nuptiæ ea sententia Pamphili coniunguntur. Vide ex quanto periculo casu euaserit Pamphilus.

Est autem in more Terentio, in prima ferè scena longa narratione commemorare occasionem fabulæ, atque eas narrationes plurimi fecerunt veteres. sic in Andria exponit Pamphili amores, & patris consilium, quo is filium à Glycerio diuulsurus erat. In reliquis scenis pergit consilium exequi. Sunt aspersa narrationi illi primæ multa rhetorica ornamenta. Est enim mirabiliter aucta, commemoratione morum, studiorum, sodalitij Pamphili, qua occasione Pamphilus deperire in Glyceriũ cœperit, vbi pater id primum deprehenderit. Hæc accurate expendet professor & velim hic immodice etiam anxium esse ad πολυαγωγίας interpretem. Est enim modis omnibus efficiendum, vt mirentur, vt ament hunc auctorem pueri. Id ita fiet, si rectissime intellexerint. Exigendum ab ipsis pueris, vt suo marte argumenta fabularum condant, vt locos aliquos retexant, & pluribus exponant, & tanquam ceram refingant, quę exercitatio, pręterquam q familiariorem hunc Poëtam facit, facundiam etiam alit. Finguntur hic cordati senes, Dauus veterator, honesta ac pia mente præditus adolescens Pamphilus. Verum vt Pamphili ingenium rectius perspici posset, & vt aliquanto plus in fabula turbæ esset, confertur cum eo Charinus Pamphili dissimilimus. nihil moderatum in hoc, nihil consilij contra in illo moderatiora omnia pene, quam vel ætas poscit, vel sinit amor.

In primis mirantur eloquentiam Poëtæ in Pamphili querelis, in senis narrationibus, consultationibus, & obiurgationibus. Ab his exemplis & verba, & figuras Latini sermonis, & dicendi rationem assuescant petere adolescentes, felicius haud dubie collocaturi operam, quam si interea, velut formicæ Indicæ, aurum congererent.

IN EVNVCHVM.

COmœdiæ vt hominum vitam, casus, consilia imitentur pericula continent, quòd & consilijs, & fortunæ, in periculis maxime locus est. Itaque cum discutere periculum ratione contendant personæ, finguntur varia consilia, in quibus alia fallunt, alia felicia sunt. Sæpe plus casus potest, quàm ratio. Dominatur ferè in rebus fortuna.

Superiori fabula proposuit modesti adolescentis exemplum is de officio suo honeste consultat. Hic nulla sunt honesta exempla, nullum honestum consilium. Nam meretricij amores describuntur, vt hoc exemplo cernant iuuenes, tanquam in speculo, amentiam huiusmodi amatorum. Est autem duplex propemodum fabula. Propterea geminum argumentum recenseo.

Primas Thraso in hac fabula tenet. Ei cum pollicita esset Thais. facturam se sui copiam dies aliquot, fallitur is tamen. eaq., protasis fabulæ est. Cum Thrasone confertur Phædria, nisi enim riualem haberet Thraso, nihil periclitaretur in amore.

Epitasis fabulæ est, cum minatur ille se opugnaturum vi ędeis Thaidis.

Catastrophe ridicula est. Nam Thraso iam fractus, precibus impetrat, vt aliqua saltem in parte apud Thaidem hæreat. Porro quia hæc fabula varia est, multumq. habet turbarum, casu exoritur alius tumultus, vitiatur virgo, quam Thaidi miles donarat. Sed est læta eius quoque periculi catastrophe. Nam vxor datur hæc adolescenti quam compresseras.

Vt Thrasonem ridiculum amatorem fingeret, addit Gnatonẽ qui eius mores mirifice depingit, vt ardelionem agnoscat.

In superiori fabula plurimæ sunt consultationes, & tota ferè cõsistit in genere deliberatiuo. Hic plus est expostulationum, & accusatorio seu iudiciali generi similior est. Nullum aũt vitæ genus est, vbi non plurimum Thrasonum reperias, neque vlli ferè rebus humanis perniciosiores sunt, q̃ id genus, si cõtingat imperare. In templis, in aulis, in rebus publicis omnibus omnia mi-

ſcent, vt emereantur vulgi plauſum. Quare diligenter eſt intuenda, contemplandaq́ Thraſonis imago in hac fabula, vt diſcas, q̃ ſint inepti, quam nihili ardeliones iſti. Somnia verius hominum, quàm homines dicas. Refert autem conferre cum hac ſimiles alicubi deſcriptiones, qualis eſt apud Martialem Attali, apud Catullum Suffeni. nec piget adſcribere, vt ediſcant pueri.

AD VARVM.

Suffenus iſte Vare, quem probe noſti,
Homo eſt venuſtus, & dicax, & vrbanus.
Idemq́; longe plurimos facit verſus:
Puto eſſe ego illi millia, aut decem, aut plura
Perſcripta, nec ſic, vt fit in palimxyſto,
Relata, charta regia, noui libri,
Noui vmbilici, lora rubra, membrana
Directa plumbo, & pumice omnia aquata.
Hæc cum legas, tum bellus ille, & vrbanus
Suffenus, vnus caprimulgus, aut foſſor
Rurſus videtur: tantum abhorret ac mutat.
Hoc quid putemus eſſe? qui modo ſcurra,
Aut ſi quid hac re triſtius videbatur,
Idem infaceto eſt infacetior rure,
Simul poëmata attigit neque idem vnquam
Atque eſt beatus: ac poëma cum ſcribit:
Tam gaudet in ſe, tamq́; ſe ipſe miratur.
Nimirum idem omnes fallimur: neque eſt quiſquam,
Quem non in aliqua re videre Suffenum
Poſſis: ſuus cuiq́; attributus eſt error,
Sed non videmus manticæ quod in tergo eſt.

IN ATTALVM.

Declamas belle, cauſas agis Attale belle:
Hiſtorias bellas, carmina bella facis:
Componis belle mimos, epigrammata belle:
Bellus grammaticus, bellus es aſtrologus:
Et belle cantas, & ſaltas Attale belle:
Bellus es arte lyræ, bellus es arte pilæ.
Nil bene cum facias, facis attamen omnia belle
Vis dicam quid ſis? magnus es ardelio.

IN HEAVTONTIMORVMENON:

TAnta huius fabulæ elegantia eſt, vt plerique à Lælio quo illis temporibus Romæ nemo fuit eloquentior, ſcriptam exiſtimarint, & poëta ipſe teſtatur in hac puram eſſe orationem, qua laude nulla poteſt amplior excogitari. Quid eſt .n. admirabilius, quàm ſermo elegans & venuſtus? Neque prædicaturus hoc palam fuerat Comicus, niſi nouam, inſignem, & penè diuinam ſermonis elegantiam eſſe iudicaſſet. Depingit autem parentum vitia. Nam Menedemus liberaliter amantem Cliniam multo inclementius tractat, adoleſcentem modeſtum & frugi. Quem poſtquam domo eiecit, victum iurgijs & contumelijs, mulco impotentius deſiderat. adeo multifariam hic peccat. Huic ſeni opponit Chremetem monitorem, ſed quem poſtea videas multo plura q̃ Menedemum peccare. Primum is nunquam olfecit perdite amare filium, & compilari ſe à ſcorto ſumptuoſo. Poſt vbi reſciſcit, multo fert impotentius id mali, q̃ illa ſolebat Menedemus, vt agnoſcas ferè ita accidere, vt foris, non domi ſapiamus.

Epitaſis,

Porro quia fingebat poëta velut oculis captum Chremetem, qui inſignia filij vitia non cernat, adduci patri ob oculos filij amicã, idq́. hic periculi eſt, ne reſciſcat Chremes, Bacchidẽ filij amicam eſſe. Huc omnia conſilia, oẽs dolos ſeruuli referemus. Et à Chremete prius argentum emungitur Bacchidi numerandum, q̃ comperit filij rem agi. Fallitur autem cum fingitur Bacchis eſſe Cliniæ. In prima fabulę parte, vbi Menedemũ cõfirmat Chremes, oratio eſt deliberatiui, ſeu ſuaſorij generis, qua hic conſolatur, erigit, monet animi ægrum vicinum. In reliqua fabulæ parte, quæ periculum cõtinet, res omnis tranſlatione rhetorica agitur, quia quæ ad Chremetis filium pertinent, omnia imputantur Menedemi gnato. In primis admirabilis eſt hic ſeruulus, cuius callidiſſimis conſilijs neutiquam reſpondent euentus. Nec vulgariter de ſuo conſilio ſibi ipſe placet, cum ait: Hic me magnifice effero, &c. Eſt ea mirifica omnino imago humanorum & conſiliorum & euentuum. Fallunt enim ferè aſtutiſſima conſilia mortales: Sic vt Ciceronem fefellit euentus belli, aduerſus Antonium ſuſcepti. Extant exempla in hiſtorijs innumerabilia.

IN ADELPHOS.

Protaſis.

ERipuerat Æſchinus Lenoni, mulierculam, fratri gratificatus, qui illam amabat. Id poſtquam reſciuit Demea, aſpero & incommodo ingenio pater, de eo peccatorum Mitione, cui Æſchinum dederat adoptandum, expoſtulat, queriturque eius indulgentia corrumpi. Periclitantur itaque Æſchinus & ſeruuli, quomodo Lenoni ſatisfiat, quomodo celetur, Demea ne Cteſiphonis peccatum reſciſcat. Neque enim tam ipſe ſibi, quàm frater curæ eſt.

Præterea amabat ingenuã quandam Æſchinus, cui fidem eſt dederat, vxorem ſe ducturum eſſe, quæ poſtquam raptam audiuit pſaltriã, grauiter perturbata eſt, metuens ne deſereretur. Habet hęc pars mira conſilia, miras technas ſerui, q̃bus fallitur Demea.

Epitaſis.

Reſciſcit Demea vitium oblatum eſſe ingenuæ ab Æſchino, ea vero de re miram tragœdiam excitat Magis cõmouetur poſtquam deprehendit Cteſiphoni cum Pſaltria rem eſſe. Miſere etiam angitur Æſchinus, cum in diſcrimen venit ne vxore excidat.

Cataſtrophe,

HÆ turbæ omnes, prudentia, & manſuetudine Mitionis ſedantur. Primas itaque in hac fabula ſenes habent. Confertur .n. cum aſpero & inclementi patre vrbanus & comis pater. Et huc omnia ſpectant, vt appareat in re domeſtica, publica, commercijs hominum, vbique nullam eſſe neque vtiliorem, neque gratiorẽ virtutem comitate. Conſtat autem hæc comędia, magna ex parte accuſationibus & excuſationibus, crebras habet querelas, & penè tragica *πάθη*. Quare in primis conducit eius lectio ad locupletandam facundiam.

IN HECYRAM.

Protaſis.

VXorem duxit Pamphilus, cum Bacchidis meretriculæ amore tantopere teneretur, vt duobus menſibus vxorem ne attingeret quidem. Poſtea per conſuetudinem animus victus eſt cœpit placere vxor. Porrò cum ipſe peregre abeſſet, illa domum redit ad matrem, atq́; ibi parit, menſe ſeptimo poſtquam nupſiſſet Pamphilo. Eam rem celat & affines & patrem anus. Vbi Pamphilus redit, comperit peperiſſe. Hic grauiter adeo commouetur, cum aliunde concepiſſe exiſtimaret. Et cum per ſeſe dolent res Pamphilo (amabat enim mulierculam) tum moleſtum eſt ab ea diuelli, neque enim honeſtum erat reducere. Periclitatur itaque Pamphilus quomodo honeſte dimittat vxorem, neue illius peccatum proderet. Hæc fabulæ protaſis eſt.

Epitaſis.

Inſtant pater & ſocer inſcij quid accidiſſe vt domum reducat, preſertim cum nec ſocrus nec mater, id quod ſenes falſo ſuſpicati fuerant, obſtarent. Quanquam autem permoueri non poſſet Pamphilus vt reduceret, tamen cauſam conſtantiſſime diſſimulat. Ita eo, vt putent Bacchidis amore deuinctum alieno ab vxore animo eſſet.

Cataſtrophe.

Bacchis accerſita, fidem facit nihil ſibi cum Pamphilo rei eſſe. Hic autem prodeundum peccatum vxoris fuit, aut reducenda, verum caſu periculum diſcutitur. Forte enim Philumenę annulum ſocrus in digito Bacchidis conſpexit, quem olim Pamphilus ſtupratæ in tenebris Philumenæ detraxerat. Is annulus teſtatur ex Pamphilo puerum ſuſceptum eſſe. Ita redit in gratiam cum vxore Pamphilus. Iucunda eſt cum vxoribus ſenum concertatio, quæ monet ſæpe errore & falſis ſuſpicionibus fieri, vt diſſentiant coniuges. In primis autem inſignis eſt humanitas, & fides Pamphili in hac fabula.

IN PHORMIONEM.

Protaſis.

CVm Antipho abſente patre in puellã quandam vnice deperiret, nec poſſet ea potiri, niſi vxorem duceret (erat .n. ciuis Attica) forte nuptię confectæ ſunt technis ſycophãtæ cuiuſdam Phormionis. Is enim ex compoſito diem dicit Antiphoni, fingit puellam ei cognatam eſſe, neque quenquam aliũ propiorem cui nubat. facile eſt vincere non repugnantem. Ita legibus ducere cogitur Antipho.

Epitaſis.

Epitasis.

Non probatur auaro patri vbi rediijt, factum, vt qui malebat filio opulentam aliquam & dotatam obtrudere. Quare cũ Phormione expostulat, cur in has nuptias se absente filium coniecerit. Tandem paciscitur etiam mercedem, minas trigiota, si receperit ad sese puellam. Ibi vero & Antipho in discrimen venit, ne per eam conditionem ipse vnice charam & iucundam coniugem amitteret.

Catastrophe.

Interea domum redit & patruus Antiphonis. hic fidem facit puellam Antiphoni nuptam, ea se in Lemno susceptam esse vbi cum muliercula quadam consueuerit, gaudetq. ita casu cecidisse, se absente, vt is duceret, quam maxime ipse generum cuperet, & paulo ante ambibat. Ita fit vt & Antipho retineat vxorem, & nuptiæ patri probentur.

Secunda catastrophes pars.

Porro triginta minæ quos ludos reddidere? Has extorserat Phormio, quanquam dissimularet dandas alteri adolescenti Phędriæ. qui citharistriam mercaretur, & iam perierat pecunia, quã cum reposcunt senes, sycophanta prodit Chremetem apud vxorem, & docet consuesse cum alia quadam peregre, simulq. impetrat, vt Phędrię id argumentum condonetur, Estque ridicula admodum καταστροφῆς pars, vbi mulier maritum obiurgat, parum memorem fidei suæ.

DE METRIS.

COMICI latini Multam libertatem sibi vsurparunt in versibus, sed nemo largius Terẽtio. adeo vt apud priscos quoque fuerint qui indicarent, in huius fabulis nullam esse carminum legem. Sed hos falli manifestum est Rursus fuerunt qui non negarũt ab hoc seruari metrorum leges, sed ob immodicam libertatem non esse operæpretium torqueri doctos carminum dimensione, quòd & res sit immensi laboris, nec ita multum adferat frugis. At ego ab vtroque genere dissentio. nam vt manifestius est, quàm vt egeat probatione, Terentij comœdias versibus constare, ita qui negligendam putarunt metrorum rõnem, frequenter poetę sermonem corruperunt, dum aliã vocem pro alia subijciunt, quod nimium sępe vsu venit scribis, in auctoribus solutę dictionis, dum addunt atque adimunt dum verborum inuertunt ordinem. Nonnihil etiam hic peccarunt eruditi, qui dum carminum genera distinguunt ac dimetiuntur parum attenti, interiecerunt verba quędam, vt explerent versus hiatum aut resecuerunt quod videbatur superesse. Videtur autẽ studio factum à Terentio, vt dissimulato carmine quàm proxime accederet ad orationem solutam, quòd idem affectasse videtur Horatius in Sermonibus & Epistolis. Hinc tanta in dimetiendo difficultas, vt existimem ipsum Donatum, aut Cornutum, aut Asperum, si viuerent, in locis aliquot vel hęsuros, vel inter se dissensuros. Proinde nos quatriduanam opellam sumpsimus, vt adolescentulis aliquam huius difficultatis partem adimeremus, non quidem in omnes fabulas, sed in vnam perpetuo, & in ceteris carptim, quo ceu filo adiuti, sese facilius è ceteris explicet labyrinthis. Constant autem huius fabulæ his ferme metrorum generibus.

Iambico trimetro, qui & senarij dicuntur à numero pedum.

Iambico tetrametro, qui ab alijs quadrati, ab alijs octonarij dicuntur. Monometrum ac dimetrum raro interijcitur. in hoc genere quouis loco pro iambo ponit tribrachyn, spondeum, dactylum, anapæstum, modo totius carminis penultima syllaba sit breuis. Si quidem in hoc versu,

Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius,

Omnes spondei sunt, excepto vltimo, cuius generis & alios aliquot reperias.

Eandem libertatem sumit in trochaicis, tetrametris catalecticis, satis habens si totius carminis penultima sit breuis. Illud tamen vbique cauetur, ne vel trochæus ingrediatur iambicum carmen, vel iambus trochaicum.

Iambicum tetrametrum interdum in fine fraudatur vna syllaba, producta penultima, quoties iambico dimetro acatalectico accinitur dimeter catalecticus. Veluti si, Iam lucis orto sydere, accinas, Cultor dei memento.

Quanquam in hoc quoque genere vsurpatur, cum communis de qua dictum est, Comicorum libertas, tũ illa peculiaris, quòd pro penultima longa ponit interdum duas breues. Exemplum est in actus quarti scena secunda.

Iam vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum.

Hic penultima producta est. Ibidem,

Orare iussit, si se ames here, iam vt ad sese venias. Item,

Hanc experiui, contigit, conueniunt mores, valeant.

In his pro penultima longa ponuntur duæ breues. Hos versus etiam scazontes appellant.

Et scazontis genus diminutum, quod dimetro iambico accinit duos trochęos, velut in actus tertij scena secunda:

Adhuc Archillis quæ adsolent, Hic dimeter est. quæque oportet: Duo sunt trochęi. Contra in alijs additur pes legitimo numero. Interim prior carminis pars est trochaica, posterior iambica & contra.

Admiscentur interdum cretici, siue amphimacri, qui per mediam habet breuem inter extremas longa: sic vt singuli versus habeant quaternos aut ternos creticos, nisi quòd hic quoque vsurpatur libertas comica sicut in ceteris. Exemplum est in quarti actus scena prima,

Vt malis gaudeant, atque ex incommodis.

Quatuor cretici sunt, nisi quod tertius est spondeus. Ibidem,

Tum imprudentissima eorum oratio est.

Tres habet creticos. Quanquam arbitror prius carmen vitiatum mutato dictionum ordine. Etenim si sic legas: Et tñ res cogit denegare, ibi tum eorum impudentissima orátio est, vt posterior versus excipiat synalœpham prioris, carmen probe constat. Quidam tñ malunt hic esse trimetros trochaicos catalectico.

Iambici trimetri facilior est dimẽsio, cum penthemimeris finit dictionem. Velut effertur, imus. Et, sic cogitabam.

Difficilior cum contra. Vt, Honesta & liberali, accedo ad pedissequas. In be cæsura est. Idem efficiunt crebræ synalœphæ, vt ibi, Quæ ibi aderant, forte vnam aspicio adolescentulam.

In tetrametris item iambicis ac trochaicis durior est dimensio, prior dimeter non finiat dictionem, presertim si non sit iambus, aut si accedat synalœphe. vt,

Meum gnatum rumor est amare. id populus curat scilicet.

Prior dimeter finitur in ma, syllabam productam, & excipitur à synalœphe reid. Rursus ibidem,

Qui post quam audierat non datum iri, &c.

Prior dimeter desinit in i, admixta synalœphe.

Turbat & illud lectorem minus exercitatum, quòd interdum repente miscet iambica cum trochaicis, trimetra interdum & dimetra aut monometra cum tetrametris, acatalectica cum catalecticis, cretica cum iambicis ac trochaicis, quod locis aliquot annotauimus in margine. Ea mixtura maxime fit vbi res sunt turbulentiores. Fit interdum, vt scena prior desinat in hemistichium, & ab huius clausula incipiat scena proxima, velut in Andrię actus tertij, scena tertia, Sed eccum video ipsum foras exire. Dimeter est plenus, cum sesquipede. Perficitur initio scenæ sequentis, Ad te ibam, quidnam est? vt sit scazon tetrameter catalecticus. Nonnunquam dictio quæ pertinet ad sensum versus sequentis, per elisionem annectitur fini pręcedentis: vt in prologo Eunuchi, Qui bene vertendo & eas describendo male, ex Græcis bonis, &c. Durus est, cum dissecta dictione prior syllaba finit versum, reliquæ incipiunt sequentem, vt Eunuchi actus tertij, scena prima.

Continuo si quando illa dicet, Phædriam

Intromittamus comessatum, tu Pamphilam.

Elisiones item & synæreses, presertim minus vsitatæ apud recentiores, faciunt vt lector impeditus frequẽter hęreat in carmine. Eliditur autem in comicis versibus u. consonans, vt in 1. scena, Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares. Rursus ibidem. Liberius viuendi fuit potestas, nam antea, &c.

Item scena tertia.

Enimuero Daue nihil loci est, &c.

Carmen enim incipit ab anapæsto. Et ante in scena prima.

Enimuero spectatum satis,

Eliditur & s, tum in fine, tum in media dictione. In fine, vt in prima scena,

Sed quid opus est verbis? Sed quid opust. Elisa simul & vocali e.

Idem fit in satis, Nec satis digna cui committas, &c.

Rursus in prologo Andriæ, fit in medio dictionis, Id isti vituperant, alijsq. locis compluribus, quorum aliquot in margine annotauimus. Interdum elidunt l, vt in prima scena Andriæ, Pro vxore habere hanc peregrinam, ego illo sedulo.

Vt grinam ego il, faciant dactylum. Hanc libertatem frequenter vsurpat Homerus, dum s, elidit in ἄλλοσε, & l, in ἄχιλλεῦ.

Sæpenumero contrahuntur vocales, velut in his, fuit, deos, dies, mrus, suus, scias, nihil, mihi, vt sint monosyllaba. Similiter ei, eius, huius, cuius, monosyllaba ponuntur subinde, eorum, meorum dissyllaba. Liberius viuendi fuit potestas. Difuit, facit spondeum. Scias posse habere iam ipsum suæ, &c. Scias pos. spondeus est, & suæ, vnica syllaba est. Meum gnatum rumor est amare. Meum gna, spondeus est. Item ante hac dissyllabum est. Nam quod antehac fecit. Frequenter eliditur d, in quid, & sed pro vocali. & sicut in periculū elidimus u, idem hic facit in paululum & annulum. Quin & syllabæ quædam aliter pronunciantur q̃ apud recentiores vsurpatæ sunt, velut in suspicio, secunda producitur, vnde factum est, vt quidam legāt suspectionem. Rursum in caue, vade, mane, & abi finalis corripitur. Minimo momēto mutatur genus carminis, velut in act.4.scen.1. Si legas,

Id denegando modo quis pudor est paululum.

Trimeter est iambicus. Rursus si In annectas fini versus precedentis, versus constabit quatuor creticis. Denegan-do mo-do -quis pudor st- paululum. Si in modo, facias pyrrhichium, erit trimeter trochaicus catalecticus.

Dene-gando-modo-quis pu-dor est paululum.

Porrò inter iambicos tetrametros acatalecticos & trochaicos tetrametros catalecticos, tanta est affinitas, vt interdum nihil referat eundem versum vtrum per iambos an per trochæos metiaris. velut in act.3.scen.4.

Vtinam mihi esset aliquid hic quo nunc me præcipitem darem.

Si mihi facias vnicam syllabam trochaicus est, si duas, iambicus est, quale est & in act.5.scen.1.

Satis iam satis Simo spectata erga te amicitia est mea.

Item sequens.

Satis pericli cœpi adire, orandi iam finem face.

Licet per iambos vel per trochæus metiri. Huius generis sunt & alij complures. Illud mihi monendus est lector, vt meminerit, à notato metro idem carminis genus durare, donec repererit annotatum aduersum.

IN CARMINVM GENERA.

In prologo. IN titulo Cneo Sulpitio coss. Glareanus legit Caio. [Nam in prologis) Aut non eliditur m, aut prologis dixit vt Græci polypus, & nos opilio. [Non ita dissimili sunt argumento) Nisi elidas in argomento syllabā, non constat trimeter, aut nisi legas dissimili argumento sunt. [Id illi)

ac.1.sc.1. Eliditur s, in isti. [Vos isthæc) Iambici trimetri. [Cognosces, & quid facere in hac re te) Vel te hac in re. [Liberius viuēdi fuit) Nisi elidas u, in viuendi, carmen non constat, & fuit monosyllabum est. [Sine inuidia) Eliditur u, consonans. & nisi sit proceleusmaticus, in dia sit Synæresis. [Ex Andro cōmigrauit huc) Aliter hinc. [Nam q̃ cum ingenijs cōflictatur eiusmodi) Eiusmodi trissyllabū est. [Qui obstat, cur non vere) Aliter. Quid igitur obstat, sed tū vere expungendum. [Pro vxore hēre hanc peregrinā, ego illud) Eliditur l, aut versus non constat. [Sed q̃d opus est)

ac.1.sc.2. Opust. [Non dubiū est) Iamb. tri. [Futuras esse audiuit) Esse, redundat in metro, n faciat synæresin in audijt, aut nisi elidas e in sed, q̃ aliquoties facere videtur Terentius s, d, ipse, vt sit interiectio veluti conciscentis repente. [Mirabar) Iambicus tetrameter. [Verebar) Dimeter. [Nunq̃ cuiquam) Trochaici tetrametri. [Id voluit) iambici tetrametri. [Ne esset) Trochaicus tetrameter. [Altuic iambici. [Si senfero hodie quidquam in his te ne ptijs) Aliter hisce. Redit ad trimetros. [Verberibus cæsum) Rur

ac.1.sc.3. sus ad tetrametros. [Enimuero Daue) iambici tetrametri. In enimurio eliditur m, & u, consonans. [Si illum relinquo, eius vitæ timeo, sin opitulor, huius minas) Eius & huius sunt monosyllaba. [Quo iure quaque iniuria præcipitem me) Me redundat. [Ad hæc mala) Trimetri. [Siue ista) ista redundat. [Mihi quidem) Videtur trochaicus Hypercatalecticus. [Sed Mysis) Trimeter iambicus. [Conueniam Pamphilum) iambicus tetrameter. [Audiui Archillis) Trochaici, tetrametri, catalectici. [Sed

ac.1.sc.4. quidnam) Tetrametri iambicus, nisi, sed, sit extraversum additū. [Hoccine est humanum factum) iambici tetrametri. [Quid illud est) Tetrametro accinitur monometer. [Vxorem decrerat) Tetrametri iambici. [Miseram me) Dimeter. [Quid Chremes) Tro

ac.1.sc.5. chaici tetrametri. [Ita ne obstinare) Tetrameter iābicus. [Quod si sit) Dimeter. [Adeon', hominem esse inurnustum) Prior dimeter est trochaicus, alter est dimeter catalecticus, in penultima duas breues habens pro longa, potest tamen totus esse iambicus, si legas adeo, aut inuenustum, elidas u, consonantem. [Pro deum) Dimeter, redundante pede. [Chremetis pacto) Tetrameter iambicus. [Contemptus) Iambicus trimeter. [Repudiatus) Trochaici tetrametri. [Nam quid ego) Dimeter iambicus. [Tantamne rem) Tetrameter iambicus. [Quod si ego rescissem id prius) Prius vnica syllaba est. [Aliquid facerem) Trochaici tetrametri. [Amor, misericordia) iambicus tetrameter catalecticus penultima longa. [Tum patri pudor, qui me tam leni passus est animo vsque adhuc) Aliter ad hoc iābici tetrametri. [Laborat è dolore, atque ex hoc misera solicita est, diem) Alias die. [Ne deserat se) Trimetri iambici. [Per tuam) Tuam vnica syllaba est. [Bona nostra hæc tibi cōmitto, & tuæ mando fidei) Tuæ & dei monosyllaba sunt. [Sed cur tu) Sunt duo dimetri catalectici, posterior habet duas breues in penultima pro longa. [Ne ad

ac.2.sc.1. morbum) Hic senarius perficitur initio proximæ scenæ. Quid ais Byrrhia. [Datur ne illa) Dimeter. [Nuptum) Senarij. [Ita postquam) Tetrametri iamb. [Quod possit) senarius. [Ah, quanto) Monometer. [Te id dare) Duo trochaici tetrametri. [Facile omnes) iambici tetrametri. [Abi hinc in malam) suspicor abin' vt aut abeas legendum, vt constet versus. Iambici trimetri. [Ad

ac.2.sc.2. te venio) Trochaici tetrametri. Sed istud. Eliditur s, in istud. [Audi nunc iam) si diuidis iam, versus constat. [Cum is nihil promereat, postulare) iambicus tetrameter, nisi elidas u, in postulare. [Nuptias effugere) Trochaici. [Nisi ea, quæ nihil opus) in opus eliditur s. [Dij boni) Trochaici tetrametri. [Tuus pater) Tuus vnica syllaba est. [Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio) in suscipio antepenultima producitur. [Ma-

ac.2.sc.3. neo, interea introite) introire trissyllabum est. [Quid igitur) trochaici tetrametri catalectici. [Ipsius sibi) in ipsius eliditur s. [Ego ne dicam) Duæ syllabæ desunt. Forte scriptum erat, faciam Daue, & quoniam sequitur nomen personæ, lector putauit idem bis positum. [Suadere noli) iambici trimetri. [Sine omni periculo) Omni super est. [Patri dic) iambici tetrametri. [Dabit nemo inueniet inopem potius) in inueniet u, eli-

ac.2.sc.4. ditur. [Potius dissyllabum est. [Aliam occiosus) Alias alia. [Vide quo me inducas) Vide pyrrhichius est. [Dicam. puerum aūt

ac.2.sc.5. ne rescicat mihi esse ab illa) Alias, ex. [Reuisu quid agant) iambici trimetri. [Herus me relictis rebus) iambici trimetri. [Neque istic) s, eliditur in istic. [Hic nunc me credit) iambici tri-

ac.2.sc.6. metri. [Propter hospitæ huiusce consuetudinem) Hic versus videtur deprauatus inuerso dictionum ordine. Constabit si legas, Huiusce propter consuetudinem hospitæ. [Subtristis visus est) Visust. [Nihil propter hanc rem. sed) In sed eliditur d. [Quidnam est) si legas quid, id est, aut quidnam est, versus con-

ac.3.sc.1. stabit. [Ait nimium) Ait vnica syllaba est. [Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum) Meorum dissyllabum est. [Hem illic est huic rei caput) Rei monosyllabum est. [Ita pol quidam) iambici trimetri. [Sed hic Pamphilus) In sed videtur elidi, d, litera, aut certe vocalis e. [Vix tandem sensi stolidus) in stolidus eliditur s, in fine. [Nunc huius) Huius monosyllabum est. [Adhuc Archillis) Iambici dimetri tres, quibus accinuntur duo trochæi. [Date) Dimeter catalecticus. [Per eca-

ac.3.sc.2. stor) iambicus trimeter. [Deos quæso) iambici tetrametri. [Non imperabat coram quid opus facto esset puerperæ) Puerperæ trissyllabum est. [Tibi videor) Si legas videbor, constat versus. [Credo ne tibi) iambicus trimeter. [Teneo quid erret) item hic. [Quid credas) iambici tetrametri. [Certe enim) Trochaicus tetrameter. [Ego ne) iambici tetrametri. [Hoc ego scio) Huic versui deest syllaba nam est scazon. [Sed nihilo) Trochaici tetrametri. [Hoc nisi sit, puerum vi tu videas nihil mouentur) Alias morentur. [Quid ais) Trochaicus dimeter catalecticus. [Id consilij) Rursus trochaici tetrametri.

ac.3.sc.3. [Non impulit) iambici trimetri. [Atque adeo) iambicus tetrameter scazon catalecticus. [Iubeo Chremetem) iambici tetrametri. [Ausculto) iambicus dimeter. [Per te ego) iambici trimet. [Dehinc facile ex illis sese emersurum malis) Emergere

ac.3.sc.4. actiue. Neque illum) in illum eliditur l. [At illuc) in illuc eliditur s. [Sed quid ais) iambici tetrametri catalectici scazontes. Sed eccum) Alias, atque. Hæc pars est scazontis sequentis. [Ad te ibam) Scazontes vt ante. [Cur vxor) Vxor redundat in versu, & videtur additum ab interprete. [Ego dudum) iambici tetrametri. [Nunquam quiui ego istuc) Aut eliditur u, in quiui, aut s, in illuc. [Hem) Hem pendet a prior versu. [Narro, quæ tu dudum) Alias narro huic. [Quidnam audio) Trochaicus tetrameter catalecticus. [Hem quid dixti) Rursus octonarij iambici. [Nullus sum) In nullus eliditur s. [Sed eccum) Dimeter iambicus. [Vtinam mihi) Trochaicus tetrameter catalecticus. [Vbi illic) iambici tetramet. [Qua fi- ac.3.sc.5.

ducia

ducia) Quarefertoc ad dimetrum priorem. [Nec quid de me)
Nec pertinet ad me dimetrum priorem. [Hem quo fretus) Hem
ac.4.f.1. additur extra metrum. [Hoccine) Hic est iamb. pẽtameter. [Tan
ta vecordia) Cretici dimetri. i. quatuor pedum. [Et tamen res co
git) Alias, premit. Deest aliquid metro, nam pro quarto cretico
ac.4.f.2. posuit iambum. [Tum impudentissima) Cretici tres. [Quir tu
es) Et hic pro quarto ponitur Iambus. [Proaumus sum) Cretici
quatuor. [Si roges) Cretici tres. [Non verentur) Trochaicus
scazon. [Sed quid agam) Trochaici tetr. cat. [Multum molestus
certe) iambicus tetrameter. [Etiam nunc me subducere) Alias,
seducere. [Quid istuc) Trochaici tetr. [Quantasq.) iambici tri-
metri. [Quid istuc) in istuc, eliditur s. [Immo etiam) iambici
ac.4.f.3. trimetri. [Qu-tis homo) iambicus tetram. [Nisi mihi deos) Et
hic tetrameter. [Factum est) Trimetri rursus. [Immo etiam)
ac.4.f.4. osm satis) in satis eliditur s. [Faciam) iambici tetrametri.
ac.4.f.5. [Iam vbi, vbi erit) iambici tetrametri scazontes catalect. [O-
ptume te mihi offers) Versus constat, si legas, oportune te mihi
offeres. [Nihil ne esse) iambici trimetri. [Quò portas puerum)
Hemistichium absoluitur proaims scena. -[Mysis nunc opus)
iambici trim. [Noua nunc religio te) Alias, in re. [Reuertor)
iambici trim. [Illic est) iambicus tetr. [Quid turbæ) Trochai-
cus catal. [Quid illic hominum litigant) Alias, litigat. [Tum
annona) Rursus trimetri iambici. [Qui hic neminem alium
video) Alias, videam. [Mirum vero, impudenter mulier si fa-
cit meretrix) iambicus scazon catal. Senarius erit, si legas Mi-
rum impudenter mulier si meretrix facit. [Ab Andria est) iam-
bici trimetri. [Eho, an non est) Eho est extra versum aut anne-
ctitur priori. [Cum in pariundo aliquot affuerunt) Affuerunt
trissyllabum. [Tanto hercle magis) in magis eliditur s. [Quis
hic loquitur) in quis eliditur s. [Noui rem omnem. sed est
Simo intus) Pentameter est, nisi legas, intus est. in fine. [Ne
ac.4.f.6. me attingas) iambicus tetr. [Eho inepta) Trimetri. [Quid
sciam) Alias, qui. [In hac habitasse) iambici trimetri. [Quæ
se inhoneste optauit parare hic diuitias) Eliditor u, consonans
in diuitias. [Ita ne Ch.) Duo trochæi, tres cretici. [Nos ne
sic?) Sic addunt interpretes, & sine illo non constat versus tri-
ac.5.f.1. meter. [Vt quimus) iambici trimetri. [Tum ipsam despolia-
re non licet) Alias, lubet. [Optume hospes) si addas morem
in principio, constat versus, aut si pro optume legas oportune, &
probabile est hoc commissum scriptoris vitio. Nam Donatus
ac.5.f.2. non addit morem. [Satis iam) Trochaici tetram. cat. [Vide,
quàm iniquus) Vide corripit, sicut caue. [Animo iam nunc)
Trochaici tetram. [Quid illud mali est) in illud eliditur l. [Im
mo vero indignum) Nisi in vero elidas u, consonans, versus erit
iambicus tetrameter catal. [Tristis seueritas) in tristis eliditur s.
[Quidnam apportas) iambicus tetram. [Quid ait) Trochaici
rursum. [Hem Dromo) si hem est in versu, iambicus est tetr.
Si annectas versui præcedenti, trochaicus est tetram. catalect.
[Audi obsecro) iamb. tetram. [Ego iam) Duo trochaici tetram.
[Age nunc) iambici trim. [Quis me volt) iambici trimetri.
ac.5.f.3. [Num facti piget) Alias, pudet. [Vide num eius color) Co,
corripitur. [Ego me ama.) Trochaici tetram. [Vis me vxo-
rem ducere? hanc vis) Hanc superest, nisi legas, vxorem hanc.
ac.5.f.4. [Mitte orare) Trochaici tetr. catal. [Sed hoccine) sed redun-
dat, nisi elidas e. [Ego istæc) s, eliditur in istæc. [Eadem hæc
Chreme) Tetrameter scazon acatalect. [Quod spero) Octo-
ac.5.f.5. narius iambicus. [Cuiam igitur) iambicus dimeter. [Certe
mea est) Trochaici tetram. [Tum illam hic) iambici tetram.
[Iube solui) iube pyrrhichius est. [Prouiso) iambicus tetram.
[Non putare) Trochaicus tetr. [Ego vitam deorum) Deorum
dissyllabum est. [Quod voluptates) in voluptates, eliditur u.
[Sed quem ego) iambicus tetr. [Quid illud) Trochaicus tetra
ac.5.f.6. meter vterque. [Pamphilus vbinam) iambici tetram. [Et qui-
dem ego) Trochaici tetram [Prius rescisceres tu) si legas, Tu
prius resciscerés, versus probe constat. [Calliopius recensui) Di
meter iambicus.

EX EVNVCHO.

In prologo. ARgomentum secundum, quod incipit Meretrix, non
sunt versus. [Si quisquam est) senarij. [Atque a thesau
ro) Alias, à thesauris. puto fuisse scriptum. a thesau-
ro is. [Quam illic) illic, pro ille, vt alias sæpe. [Vnde es-
set) Alias, is sit. [Nullum est iam dictum, quod non dictum
sit prius) Omnes spondei, excepto vltimo. [Quid igitur faciam)
iambici trimetri. [Verum si incipies, neque perficies) Alias
ac.1.f.2. pertendas. [Et illas quas habet) in illas eliditur l. [Miseram
me) iambici trimetri. [Quid hic stabas) in quid videtur elidi
d. [Aut ego istuc) in istuc eliditur s. [Cupio aliquos) Cu-
pio superest in trimetro. [Ego excludor) Ego prior syllaba
pertinet ad finem metri præcedentis. [Egon' id) Idem hic.
[Si quidem biduum) si quidem corripit cum videantur duæ di-
ctiones. Ita Ouid. Si quidem est ventura senectus. [Fac ita
vt iussi, deducantur isti) Trochaicus tetrameter catal. nisi tol-
las è versu isti. [Fiet) Trochaicus catal. [Ah rogitare) iam-
bicus dimeter. [Vtinam iã.) Trochaicus tetrameter. [Ne istuc)
trimeter iambicus. [Memini) iambicus scazon catalect. [Per- ac.2.f.1.
peti) Trochaici. [Opus faciam) Elide duo s. [Tandem ego)
iambicus tetram. [Vniuersum triduum) Trochaici. [Vide
quid) Vide pyrrhichius. [Ni ego me turpiter hodie hic) A-
lias, hinc [Dij immortales) Trochaici tetrametri catalect.
[Quid interest) in quid eliditur d. [Simul consilium cum re ac.2.f.2.
amisti? viden') Nisi elidas l, in simul iambicus est, & in trochai-
co eliditur o, in viden', nisi legas vide. [Sed his) in sed, elidi-
tur d. [Negat quis) iambicus tetram. [Omnia assentari) Tro-
chaici. [Dum hæc loquimur) iambicus scazon trimeter catal.
[Aucupes) Aucupes videtur adiectum, nam & repugnat versui,
nec ponitur à Donato. [Ille vbi misere, famelicus videt me es-
se in tantum honorem) Alias, tanto honore. [Et rogitare) A-
lias, rogare. [Occidi) Creticus. [Neque virgo) Octonarij ac.2.f.3.
iambici. [Tædet harum) Trochaici tetram. [Hic vero est)
iambicus tetrameter catal. [Dices fuisse) iambicus acatalect.
[Vt illum dij) iambicus tetrameter catalect. [Neque adeo)
Tetrameter acatalect. [Ita protsum) Dimeter iambicus.
[Flos ipse) Senarios catalecticus vterque. [Quid virgo) iam-
bici tetrametri catalect. [Aduenient) iambici trimetri. [Im-
mo enimuero) Elide u. [Seu vel) Vel superest in versu.
[Dum hæc dicit) Alias, loquitur. [In hanc nostram) Hanc
redundat in metro. [O Parmeno) Alias, Eho. [Huc dedu-
cta) Trochaici tetrametri catal. [Videbat) iambici tetrametri.
[Dixti pulchre) Trochaicus tetrameter. [Habent despicatam)
si legas despectam constat versus. [Magnas vero) senarij iam-
bici. [Quod in te est) Donat. legit, Quod, sed eliditur d. ac.3.f.1.
[Tuum obsecro ne) Alias, te. [Quòd eam me amare suspica-
tur) Alias, suspicata est. [Par pari referto) Deest syllaba. si le-
gas, par sic pari, aut par mea pari constat metrum. [Metuet sem-
per) Alias, metuat. [Ridiculum, non) Alias, nec. [Audire vo- ac.3.f.2.
cem) senarij. [Quid, hunc non) in quid eliditur d. [Postea
continuo) Alias, post hoc. [Profecto quanto magis) senarij ac.3.f.3.
iambici. Heri aliquot iambici tetrametri catalect. [Nun- ac.3.f.4.
quis hic) Trochaici tetrametri catalectici. [Nunc est) iam- ac.3.f.5.
bici tetrametri catalectici. [Sed neminem) Senarij acatale-
ctici. [Quoquò eam) Alias, quique iam. [Adibo) Catale-
cticus. [Narra istuc) Acatalecticus. [Nostin') Trochaicus
tetrameter catalecticus. [Illam ipsam) Iambicus acatalecti-
cus. [Virgo) Trochaicus catalecticus. [Cum ipsum) iambicus
acatalecticus. [Erat quidam) E pertinet ad versum præceden-
tem. [Nouitiæ) Trochaicus catalecticus. [Adhortor) iambi-
cus tetrameter. [Vbi inerat) Alias, ibi. [Venisse clanculum) Ni ac.4.f.1.
si legas clam, metrum non constat. [Dum hæc) Catalecticus.
[It, lauit) Trochaicus catalecticus. [Sto expectans) iambicus
catalect. [Ita me dij) iambicus tetram. catalect. [Nequam
ille) Trochaicus catalecticus. [Nam postquam) iambicus ca-
talecticus. [Militem) Trochaici tetrametri acatalectici.
[Id faciebat) Octonarius catalecticus. [De sorore) Trochai-
cus catal. [Heus, inquit, puer) Nisi legas puere, non constat. ac.4.f.2.
versus. [Accerse) iambicus tetram. sed prima syllaba Accer- ac.4.f.3.
se, pertinet ad versum præcedentem. [Dum rus) senarij.
[Sed quid hoc) Trochaicus catalecticus. [Vbi ego) iambici te-
tram. catal. [Hoccine) Hoccine prima pertinet ad versum præ-
cedentem. [Quineriam) Trochaicus catalect. [Vestem om-
nem) Octonarius acatalect. [Hem) Dimeter. [Nescio)
Trochaicus catalect. [Adibo) Iamb. tetrameter. [Hem Phæ-
dria) iambici trimet. [Cum domus tuis tam lepidis) Alias,
in lepidis. [Rogas) iambici tetrametri. [Perij) Trochaicos. ac.4.f.4.
[Heu obsecro) iambici quadrati. [Qui fuerit) Trimeter. [Vir-
go ipsa) Tetrametri. [Quo ille) Trochaicus tetrameter. [Forte
ad nos) Trochaicus tetrameter redundante syllaba. [Perij) Tro
chaici catalectici. [Sed nihil posse) si leg is potesse, iambicus est
& sic legendum arbitror. Nam & sequens iambicus est. [Eai fo-
ras) senarij. [Nunc eo) Trochaicus tetrametri catalect. [Tace
obsecro) senarij. [Respondeant) iambicus septem pedum. [At
ille) Trimetri. [Meam ipse induit) induit dissyllabum est. [Iam
satis) Trochaici catal. [Mirum) iambici tetrametri. [Heus tu)
troch

ac.4.f.5. trochaici. [Alio pacto honeste quomodo hinc abeam nescio,)
ac.4.f.6. Deest syllaba, forte nunc. [Inueniam hodie) Hodie, prima pro-
ac.4.f.7. ducta, hoc die. [Tu pol) Tu superest. [At at) Iambici tetram.
[Sed Thais) Iambici tetram. [Quod intellexi) Id, videtur elidi.
[Credo equidem) Trochaicus tetr. catal. [Te ipsam expecta-
bam) Alias, expecto. [Militem secum) Alias, militum.
[Hanccine ego) Octonarij. [Mori me satius) In satius elidi-
tur s. [Quid ignaue) In quid eliditur d. [Qui istuc,) Alias
istum. [Omnia prius) Trochaici catal. [Siccine agis) Viden-
tur cretici. [Scibis) Trochaici acat. [Satis hoc est tibi) Don.
legis, Satis hoc est tibi, & post ais addendum Thais? vbi rursus
notata loquentis persona locum fecit errori. [Pergin') Senarij.
ac.5.f.1. [Hera mea tace) Nisi legas, his tace, versus non constat. [Apud
ac.5.f.2. Antiphonem) Iambici trim. [Aufugistin') Prima aufugistin'
pertinet ad versum præcedentem. [Paululum quiddam. T.)
Alias P. Nisi legas paulum, versus non constet. [Te mihi pa-
• tronam cupio) Alias, capio. [Adest optume) In adest prior
ac.5.f.3. syllaba pertinet ad versum præcedentem. [Quid, quid,) Senarij.
ac.5.f.4. [Reuerto quidnam,) Senarij. [Proh fidem) Trochaici catal.
ac.5.f.5. [Hem colligauit) Hem extra metrum est. [Ex meo propinquo)
ac.5.f.6. Senarij. [Sed est ne) In sed aut e, eliditur, aut d. [Relliquom)
ac.5.f.7. Forte relictum. [Nunquam ædepol) Iambici tetr. catal. [Quæ
ac.5.f.8. quid timerer sciebam) Sciebam dissyll. est. [Non possum satis
ac.5.f.9. narrare) Alias, Non pote satis narrare. [Quid nunc) Tro-
chaici cat. [O populares) Iambici tetram. acat. [Meo fratrĕ
gaudeo amorem essem omnem in tranquillo) Non eliditur m.
[Milles pellitur) Alias, Pelletur. [Parmeno modo) Trochai-
cus catal. [Gaudeo) Octonarij. [Illam laudes) Trochaici.
[O Thraso) Suspicor carmen inuersione ordinis deprauatum.
Constabit si sic legas. O Thraso. saluete. tu fortassis hic quę
facta sunt nescis. Scio, cur ergo in his te conspicor regioni-
bus? vt ego pronomen elidatur. [Et quod des, paululum,)
Paululum dissyllabum.

EX HEAVTONTIMORVMENO.

In prologo. Argumentum C. Sulpicij constat senarijs. In titulo, C.
Cornelio. Alias legitur, T. Sempronio. Vide anno
ab V.C. DXCI. [Ne cui sit,) Senarij. [Quanquam
ac.1.f.1. hæc) Senarij. [Vbi rem resciui) Alias, id. [Nam vsque dum il-
ac.1.f.2. le vitam illam incolit) Alias, incolet. [Et illum obsequentem,)
In illum eliditur l. [Nihil adhuc est) Iambici quadrati hypercat.
& acatal. dimeter vnus acatal. Quadratus vnus catalect. brachy-
catalectici duo. [Nihil adhuc est) Catalecticus. [Et illam si-
ac.2.f.1. mul) Brachycatalectici. [Qui cum) Trochaicus dimeter ca-
talect. [Pater adest) Trochaici tetram. catal. [Probe) iam-
ac.2.f.2. bici Octonarij hypercatal. [Atque etiam nunc) iambici qua-
ac.2.f.3. drati acat. [Quam iniqui) Octonarij iambici. [Si mihi se-
ac.2.f.4. cundæ) Octonarij iambici. [Etiam caues ne videat forte hinc)
Alias, hic. [Ain' tu) Senarij & octonarij iambici, permixtis tro
chaicis catal. [Ain' tu) Trochaici catal. [Dum ego propter
te,) iambicus Octonarius acat. [Nam & vita) Senarij iam-
bici. [Quantum ex ipsa re coniecturam fecimus) Alias, ce-
pimus. [Ita timui) Proceleusmaticus & tres anapæsti. [Ad-
ducimus tuam) Octonarij iambici acat. permixti trochaicis ca
ac.2.f.5. talect. [Enimuero reticere) Octonarius. [Clitipho est)
Trochaici. [Nam apud patrem) Nam redundat in versu.
[Ibo obuiam) Senarij. [Aedepol te) Trochaici octonarij ca-
tal. permixtis iambicis quadratis acatal. Porro senarij quin-
ac.3.f.1. que. [Ergo mea) iambici octonarij acatal. [Antiphila) Se-
narij. [O mi Clinia) Alias, mi expectate, tunc erit troch.
catalecticus. [Saluom venisse) Alias, aduenisse. [Lucescit)
Senarij. [Putabit prauum, an rectum fiet, quod petet,) Alias,
ac.3.f.2. petit. [Abiturum se abs te esse illico minabitur,) Alias, mi-
ac.3.f.3. nitabitur. [Hac illac) Senarij. [At nunc) Alias, Et. [Caus-
sa) Proceleusmaticus in 2. At heus tu facito dum d, eliditur.
[Nec cum malefacerem) Proceleusmaticus in 2. [Quid istuc
quæso) Iambici quadrati & acatalectici & catalect. Denarius
item vnus, & fragmentum iambici quadrati. Senarius vnus.
Fragmentum vnum. [Vel heri in conuiuio) Alias, vino.
[Facio coniecturam) Quadratus iambicus acat. [Posthac)
Trochaicus catal. dimeter. [Censen' vero,) Trochaici te-
ac.4.f.1. trametri. [Est meretrix) Senarius. [Vah, vide,) Octona-
rius iambicus. [Hic huic) Trochaici quadrati catal. [Nisi
me animus) Iambici quadrati acatal. trochaici acatal. vnus a-
catalecticus, vnus hypercat. [Nisi me animus) Iambici qua-
drati acatal. [Credo) Trochaici quadrati catal. [Si puel-
lam) Trochaici catalect. [Anulum) Anulum dissyllabum ac.4.f.2.
est. [Nisi me animus fallit) Iambici Octonarij acat. [Nul- ac.4.f.3.
la mihi res) Iambici quadrati catalect. & vnus senarius. Tro-
chaici quadrati catalect. & vnus hypercat. [Nam qui ille) Se-
narius. [Huic equidem) Trochaici catal. [Tu fortasse) Hy-
percatal. [Satis pol) Iambici quadrati catal. vnus hypercatal.
[Ita me dij) Senarij, vnus quadratus. [Optabit rursum) Qua- ac.4.f.4.
dratus. [Eccum) Senarij. [Et quidem) Alias, equidem. ac.4.f.5.
[Ius summum sæpe summa malitia est) Alias, iniuria. [Nul-
la est) Senarij. [Apud Cliniam) Apud redundat in metro. ac.4.f.6.
[Vbi Clitipho) Senarij.. [Multo omnium) Senarij. [Erra- ac.4.f.7
ui) Errauí. prima syllaba pertinet ad versum præcedentem. ac.4.f.8.
[Ego me non tam astutum) Trochaici quadrati catal. & sena- ac.5.f.1.
rij iambici. [Ego me non tam) Trochaici quadrati catalect.
[Neque ita perspicacem esse, id scio) Alias, certo scio, tunc es-
set iambicus. [Quamobrem? nescio,) Iambici tetr. acatal.
[Filij est amica) Senarij iambici. [Duo talenta) Trochaici
catalect. quadrati. [Quæ in me fecit) Versus perficitur se-
quenti scena. [Ita ne tandem) Trochaici quadrati catalect. ac.5.f.2.
& iambici quadrati acatal. & fragmentum. [Nec tibi, nec huic)
Alias, tibi. [Ita nos abalienauit) Iambica quadrata. [Ego
dicam quod mihi in mentem) Alias, in mente est. [Mentem
venit) Trochaici. [Quid autem hoc) Iambici tetrametri
catalectici. [Profecto nisi caues) iambici quadrati acatal. ac.5.f.3
Trochaici varij num. 2. [Immo scis potius, quam quidem re-
deat ad integrum hæc eadem oratio) Decennarius catalect.
Diuide immo, si tollas eadem, versus constat. [Non postulo)
Trochaici. [Subditum se) Octonarius hypercatalecticus.
[Confiteri) Denarius catalect. [Ego ne) Tetrametri iam-
bici catal. [Quod est) Dimeter. [Conuinces facile) Tro-
chaici. [Si vnquam) Trochaici quadrati catal. permixtis iam- ac.5.f.4.
bis aliquot. [Enimuero Chremes) Trochaici quadrati cata- ac.5.f.5.
lectici mixtis iambicis quadratis. [Sine te) iambicus tetrame-
ter. [Non faciam) Iambicus. [Ignosce) Trochaici. [Nate
mi,) Nate mi est extra versum.

EX ADELPHIS.

STorax senarij. [Hem oportune) Senarij. [Rogitas
me) Alias, rogas. [Amat? dabitur) Amat. prior sylla- ac.1.f.1.
ba pertinet ad versum præcedentem. [Obsecro popula- ac.1.f.2.
res) Iambici tetrametri cat. [Subuenire) V, eliditur. [Ego ac.2.f.1.
istam) Dimeter. [Aeschine audi) Trochaici tetram. acatal.
[Iactam esse) Trochaici catalectici. [Noui ego) Acatale-
cticus. [Indignum iniuria) Catalectici. [I intro) Iambi-
cus acatalect. [Nimium istoc) Trochaici catal. [Ne mora)
Iambici quadrati acatalect. O facinus, trochaici. [I nunc)
iambici acatal. [Ob malefacta,) Trochaici catalectici per- ac.2.f.2.
mixtis iambis acatalecticis. [Verum enim) in enim eliditur
m. [Tace, egomet) Iambici quadrati acatalectici & senarij.
Metuisti, si nunc de tuo iure concessisses paululum, atque, Eltio
excipitur á versu sequenti. [Inieci scrupulum) Senarij iam-
bici. [Quod ad te rediturum) In quod elide d. [Per op-
pressionem) in per eliditur r. [Abs quiuis) iambici quadra-
ti acatalect. [Meum amorem) Alias, laborem. [Sed quis
nam) Alias, quid nam. [Vbi ille) iambici quadrati acatal. ac.2.f.3.
[Obsecro mea) iambici quadrati acatalect. [Nunc illud) ac.2.f.4.
iambici quadrati acatalectici, & vnus dimeter, permixtis trochai ac.3.f.1.
cis aliquot acatalecticis. [O hominem impium) Alias, ac.3.f.2.
impurum. [Sed cesso heram) iambicus acat. [Hem, quis-
quis) Trochaici. [Nostram vitam) iambici tetrametri catal.
[Disperij) senarij iambici. [Dementia) Quadratus. [Pro dij) ac.3.f.3.
senarij iambici. [Atque æqualem) Atque prior syllaba pertinet ac.3.f.4.
ad versum præcedentem. [Quam illas deseram) Alias, illam.
[Bono animo) senarij. [Ain' patrem) iambici quadrati acatal.
vno aut altero trochaico catalect. mixto. Dimeter vnus iam- ac.3.f.5.
bicus. [Næ ego homo) Trochaici quadrati catal. vnus Dena- ac.4.f.1.
rius, pauci iambicis immixtis. [Quo nam) Videntur Cretici. ac.4.f.2.
[Ego in hac re) Quadrati iambici & troch. [Omnes quibus
res) Trochaici catal. [Quapropter te) iambici tetram. [Dis- ac.4.f.3.
crucior) iambici quadrati acatal. Senarius vnus. Scazon troch. ac.4.f.4.
catal. quadrati. [Membra metu) Trochaici. [Emisse id) Trochai
cus dimeter hypercat. [Nam vt hinc) iambicus tetrametri.
[Nunc quid faciam) Trochaici catal. quadrati. [Prodit ne-
scio) Versus perficitur proxima scena. [Ita vti) iambici ac.4.f.5.
quadrati acatal. & catalect. Dimeter vnus ceteri trochaici qua-
drati

drati catal. Iambici Senarij. [Facite) Trochaici tetram. [Cur
non ludo) Senarij. [Cur non ludo hunc aliquantisper? melius
est) Si addas nunc, versus constat. [Ita ne) Ita. prima pertinet ad
versum præcedentem. [Quid ipsæ) Alias, Quod ipsæ aiunt?
ac.4.ſ.6. [Quid lacrumas) Trochaici catal. quadrati. [Ego eo intro) Iam
ac.4.ſ.7. bici quadrati acatal. [Quid hoc) Iambicus catalect. scazon.
ac.5.ſ.1. [Sed cessu) Trochaici catal. [Defessus sum) Senarij. [Ibo, il-
ac.5.ſ.2. lis) Senarij. [Ædepol) Senarij. [Heus Syre) Senarij. [Pa-
ac.5.ſ.3. rata à nobis) Senarij. [Nunquid minus) Alias, numqui.
[Quam mecum) Alias, quod. [Cum primi luce) Alias, primo
ac.5.ſ.4. lucu. [Nunquam ita) Trochaici quadr. catalectici. [Quod mi-
ac.5.ſ.5. hi nunc) Iambicus tetram. acat. [Prope iam) Trochaici. [Heus
ac.5.ſ.6. Demea) Senarij. [Hera ego) Senarij. [Occidunt me quidem)
ac.5.ſ.7. Senarij. In quidem aliquid eliditur. [Iubet frater) Senarij. [Me
ac.5.ſ.8. ducere) Iambici tetrametri acatal. Age, quid si trochaici. [Etsi
ac.5.ſ.9. hoc) Iambicus tetr. [Factum est) Fragmentum. Trochaici
catalectici quadrati, vltimus Scazon. [Optumam quidem) In
quidem fit elisio.

EX HECYRA.

ac.1.ſ.1. PEr pol) Senarij. [Senex si quæreret) Senarij. [Cum milite)
ac.1.ſ.2. Proceleusmaticus. [Pro deum) Iambici quadrati acatal.
ac.2.ſ.1. Trochaicus quadratus catalecticus. [Me miseram) Sena-
rij. [Itaque vna) Iambici tetram. [Quo quisque) Senarius.
ac.2.ſ.2. [Multo melius) Octonarius quad. catalecticus. [Enim lassam)
ac.2.ſ.3. Iambici tetram. [Et si scio) Iambici quad. acatalectici. [Aede-
pol) Trochaici catal. quadrati. Aedepol autem est extra car-
ac.3.ſ.1. men. [Nemini ego) Trochaici quadrati catalect. Iambici
quadrati & catalectici & acatal. Senarij. [Nemini ego) Tro-
chaici. [Cui quanto) Iambicus catal. [Quam hoc) Acatalectici.
[At sic citius) Trochaicus. [Si non redisses) Iambici catalect.
[Rursum in gratiam) Rursum abundat. [Profecto Parmeno
me celas) Alias, celant. [Quo nam modo) Iambici quadrati
ac.3.ſ.2. catalectici. [Nescio quid) Iambici quadrati catalect. [Quid
ais?) Trochaicus catalect. [Hem istoc) Iambici catalect. [Ne-
quero mearum trochaici octonarij catalectici, & Senarij 6. [Ad-
ac.3.ſ.3. est Parmeno) Senarij. [Ain' tu) Senarij, & vnus quadratus.
[Nam alias vt omittam) Alias, mittam. [Dixti ne) Trochaici
ac.3.ſ.4. octonarij catal. & senarij iambici. [Quibus iris) Senarij. [Pe-
ac.4.ſ.1. rij) Trochaici & iambici octonarij catalectici & acatal. mixti.
[Dicam) Iambicus dimeter. [Sed ostium) Trochaici catalect.
[Atque eccam) Iambici catalect. [Nam si verumuis) Trochai-
cus catalect. [Non sit) Iambici catal. [Perij) Acatalecticus.
[Credo) Acatalecticus trochaicus. [Quid sit) Iambici catal.
[Adeon' peruicaci) Trochaici acatal. [Vt eo essem) Trochai-
ac.4.ſ.2. cus octonarius catal. [Nullam pol) Iambici acatalect. [Non
clam) Iambici quadrati acat. [Itaque vt esse ego illam) Alias,
ac.4.ſ.3. illa. [Ferantur) Senarius. [Quid vis) Iambicus catal. [Quia
de vxore) Trochaici catal. [Sed non minuam) Mixtum tro-
chaicum cum iambico catal. [Nescias) Trochaicus catalect.
[Quando hæc) Iambici acatal. [Sumus) Dimeter iambicus.
ac.4.ſ.4. [Sed video) Iambicus catalecticus. [Tibi quoque) Senarij. [Non
ac.5.ſ.1. hoc de nihilo) Iambici quadrati catalectici & acat. Trochaici
catal. mixti. (Ego pol quoque) Quadrati iambici catal. [Ne
nomen mihi quæstus) Alias, meo quæstui. [Sed quid istuc) Tro-
chaici catal. [Quis is ait?) Iambicus acatalecticus. [Puerumque)
Trochaici catal. [Lepida es) Iamb. acat. [Bas ad.) Trochaici
catalect. [Aliter si facias) Iambici tetrametri acatal. [Nihil apud
me.) Iambici quadrati cat. [Benigne) Dimeter cat. [Sed cum
ac.5.ſ.2. tu.) Octonarij catal. [Ædepol) Trochaici octonarij catal. Iam-
ac.5.ſ.3. bici quadrati catal. [Quantam obtuli) Iambici quadrati catalect.
ac.5.ſ.4. [Homo se fatetur vi in via virginem) Virginem superest. [Di-
citq. sese illi annulum) Annullum dissyll. est. [Vide mi Parme-
no) Iambici quadrati acat. mixtis Senarijs & trochaicis quadra-
tis cat. [Ego ne) Iambici tetrametri acat. [Sed Bacchidem) Sena-
rij. [Vt voluptati) Quadrati acat. iambici. [Myrrhina) Trochai-
ci tetr. [Quantum hodie) Iambici acatal. [Sequere me) Trochai
cus catal. [Feci imprudens) Senarius trochaicus acatalecticus.

EX PHORMIONE.

In prologo. POstquam poeta senarij. [Per quem res agetur) Alias, gere-
tur. [Amicus summus) Senarij. [Si quis me quæreret) Sena-
ac.1.ſ.1. rij. [Quanto in periculo sim) Alias, simus. [Hanc amare cœ
ac.1.ſ.2. pit perdite) Alias, perditus. [Interea dum sedemus illic) Alias, il
lic. [Nunc omitte) Alias, amitte. [Immo nihil, nisi) Alias, præ-
ter. [Adeon' rem) Mixta carmina, pars est trochaici, altera iam- ac.1.ſ.3.
bos habet catal. [Neu me cupidum) Troch. catal. [Dum expe-
cto) Iambici catal. [Amore abundas Antipho) Dimeter iamb.
[Quod si) Alias, Et si. [Nullus es Geta) Iambici quadrati catal. ac.1.ſ.4.
Trochaicis octonarijs catal. permixtis, senarij item. [Nullus es
Geta,) Iambici acat. [Ad hanc rem) Senarius. [Quod cum audie
rit) Tetrametri acatal. [Eius me miseret) Trochaicus acatalect.
[Rectè ego) Catalecticus [Aliquid conuasassem) Iambicus acat.
[Quam hic fugam) Dimeter trochaicus cat. [Sed vbi Antipho)
Iambici tetrametri acat. [Ah, sanus ne es?) Iambicus cat. [Homi
nem) Monometer hypercat. [Satis pro imperio) Trochaici cat.
[Ne te iratus fuit sæuis dictis protelet) Alias, sæuidicis verbis
protelet, & sæuidicis postulat carmen [Non possum adesse) Se-
narius iambicus hypercat. [Mane inquam) Senarius acat. [Si ac.2.ſ.1.
quid potest) Alias, potes. [Ita ne tandem) Iambici quadr. acatal.
& senarij. [Ita ne) Si corripis ita, trochaicus est. [Nec meum
imperium) Trochaicus. [Reuereri) Iambicus. [Monitor iam- ac.2.ſ.2.
bici acat. [Mi patrue) Senarij. [Quin quod meritus est) Alias, ac.2.ſ.3.
sit. [Ita ne patris) Trochaici octonarij catal. præter duos extre
mos. [Senex adest) Iambici quadrati acat. [En, vnquam) Senarij.
[Si herum insimulabit aua.) Alias, malitiæ. [Abi in malam cru-
cem) Si legas, i, pro abi, constat versus. [Quanta me cura) Senarij
iambici. [Enimuero Antipho) Iambici quadrati catalectici. ac.2.ſ.4.
[Teipsum quærebam) Acatalectici. [Dorio audi) Trochaici te ac.3.ſ.1.
trametri catalectici permixtis iambis quadratis acat. [Nec cum ac.3.ſ.2.
huiusmodi) In huiusmodi eliditur s. [Quid faciam) Trochaici ac.3.ſ.3.
tetram. catal. permixtis paucis iambis quadratis acat. [Quid? ac.4.ſ.1.
quia profectus caussa) Senarij. [Ego hominem) Senarij. [Expe- ac.4.ſ.2.
cto) Senarij. [Venire saluum volupe) Alias, volup. [Vt ad pauca ac.4.ſ.3.
redeam) Si legas, ad pauca vt redeat, cõstat versus. forte in ad eli
ditur d. [Geta) Senarij. [Quietus estu) Iambici quadrati acat.
[Nos nostro off.) Alias, digressos. [Quid agam?) Senarij. [Aut ac.4.ſ.4.
cui consilia) A postremum pertinet ad versum sequentem. [Nã ac.4.ſ.5.
vereor) Iambici tetrametri cat. [Nam quæ hæc est) Trochaicus ac.5.ſ.1.
cat. [Quod vt sa.) Iambicus acat. [Hasce esse) Trochaici. [Qui
est eius pa.) Mixtus trochaico & iambico. [Ne me istoc) Iam-
bici quadrati catal. [Ebo dic mi.) Iambici quadrati cat. [Ne-
mo ex me scibit) Trochaicus. [Nostrapte culpa) Iambici qua-
drati cat. [Vorsuram sol.) Alias, Vorsura. [Agedum vt so.) Iam- ac.5.ſ.2.
bici quadrati catal. & acat. [Faciam vt iu.) Iambici quadr. acat. ac.5.ſ.3.
[Quin tu) Alias, quid. [Quid nõ) Alias, qui. [Obsecro vt) Alias, ac.5.ſ.4.
caue. [Nemo est) Alias, homo nemo. [Ita ne par.) Alias, parum.
[Lætus sum) Iambici quadrati cat. [Argentum ac.) Iambici qua ac.5.ſ.5.
drati acat. [O fort.) Trochaici octonarij catal. [Tantam for.) Se ac.5.ſ.6.
narij. [Dijs magnas) Senarij. [Vel oculum exc.) Alias, exclude. ac.5.ſ.7.
[Quis nominat me?) Senarij trochaici, octonarij cat. [Abi) Abi ac.5.ſ.9.
corripit. [Demipho te appello) Trochaici octonarij catal.

GVILLELMO BELLAIO LANGEO, TAVRINI PROREGI, ANTONIVS GOVEANVS S. P. D.

CVM mihi esset id cum multis commune, vt
diuinas virtutes tuas in administrando vtro-
que tempore, & belli, & pacis, mecum ipse ta
citus admirarer, optaui semper mihi tempus
dari, quo iudicij huius mei de singulari tua
virtute & tibi darem significationem aliquã,
& posteritati relinquerem testimonium.
Quod cum meum esse vellem, neque conari ego tamen magna
possem, danda mihi opera fuit tale id saltem vt esset, quo neque
dignus ego quidquam præstare omnino possem, neque à me tu
maius expectare. Nam cum à puero studijs me literarum de-
dissem, & literis tradita à veteribus essent multa diuinius, quæ
neque intelligendo, nedum imitando, assequeremur, essetque
intelligere prius necesse quæ velles imitari, intelligere autem
sanè nemo corrupta posset, atque deprauata, operam digniorem
nullam, quam quidem ego nauare potuissem, nullam ad vetu-
statis cognitionem, & imitationem, tam esse necessariam puta-
ui, quàm eam quæ in veterum scriptis recensendis, & recogno-
scendisq. poneretur. Quod vt est, quoquò ex veritas, arduum
atque

atque difficile, ita in Terentij comœdijs, velle, id quidem plenū est bonæ voluntatis, præstare non nisi maioris cuiusdam ingenij, atque eius eruditionis, quam non recipit hęc ætas, post eos præsertim viros, qui in ea re non mediocriter, neq; infeliciter laborarunt. Tantę difficultatis has reperio causas, q̃ sermo pene est oratio omnis Comicorum, quæ se corrumpi facile patitur, q̃ versu conclusa, in quo intelligi vis numeras potest, atque mensura, adeo varia est, atque multiplex, quæ si non notarue diligenter, detrahi multa possunt, addi quoque impune multa, loco plurima moueri, q̃ tanta in exemplaribus varietas, tam nulla fides, quòd iam multis retro seculis auctor hic à librarijs fuerit deprauatus, ipsius etiam Ciceronis, vt opinio mea est, eruditissimis temporibus, quibus erant ij versus, vt ipse scribit, vsitatissimi. Id vt credā facit, quòd ab ipso interim Cicerone Terentiani versus multi male citantur, qualis is est in illa ad Lent. epistola longe optima.

Intromittamus comessatum, tu Pamphilam.

Vbi, Comessatum intromittamus, scripsisse Terentium ratio indicat Senarij. Ac eodem loco post.

Par pari referto, quod eam mordeat.

Vbi, vt id taceam, q̃ pro Mordeat. Remordeat reposuit felicissime Æmylius Ferretus, parens alter meus (gratiorem tibi multo esse scio, Æmyli, pietatis erga te meę, quàm doctrinæ tuæ meam testificationem) id inquam vt taceam, legendum erat præterea, Referto par pari. Neqoe enim Trochęum, quem Choreum Cic. vocat, ij versus recipiunt, vt neqne Trochaici Iambum. Afferrē eius generis permulta, si te docerem, non monerem. Iam à Non. Marcello, Festo Pompeio, Prisciano, aliter citantur multa, quàm scripta esse à Terentio sit verisimile. Ne loogius abeas, est in Andriæ scena prima versus hic.

Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares.

Io eo suas nescioquas collisiones comminiscitur Prisc. vbi si legas.

Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.

Versui consulas, sine vllo aut sententiæ, aut vetustatis detrimento, equidem nunquam existimaui sua poëtas libertate tam vti libenter, q̃ necessario. Quæ cum & ipsa die, & magnorum virorū testimonijs confirmata sint, non dubito, qn nos, qui ijs de rebus aliter sentimus, antiquitatem sero, neqne tamen non temere, reprendere videamur. Hæc nos profecto, Gulielme Bellai, quæ in omnes partea periculi sunt plenissima, deterrere debuerunt, si præter bonam voluntatem nihil ad tantam rem afferre potuissemus. At cum & infinita prope primi nos quæ egerent castigatione deprehenderimus, & ab alijs animaduersa, neque diu minus, neque minus fortasse diligenter considerauimus nostrumq. esse aliquod potuerit ijs de rebus iudicium, rei interesse literariæ putaui, id omnibus per me fieri quàm notissimum. Iudicij autem nostri causas erit fortasse cum explicabimus, quas in præsentia omnes persequi, vt quam infiniti esset laboris taceam, hominis certe esset minus occupati, testificari tantum hoc tempore, liquido q. iurare possumus, nihil nos, nisi necessario, nihil nisi versus, elegantiæ, sententiæq. conuitio immutasse, restituisse quædam, vt ab ijs auctoribus, de quibus antea loquebamur, citata reperiebamus, libris ita vsos fuisse plurimis, vt plus semper apud nos valuerit iudicij ratio qoàm librarij manus indocta, atque temeraria. Atque vt animo præsumere possis, quid de toto hoc labore nostro debeas iudicare, referam paucis, quæ in Andriæ prologo, quæ in Scena prima corrupte legi animaduerterim.

Vbi in Prologo legebatur.

Id isti vituperant factum, atque in eo disputant.

Non constare versum notarat Doct. nisi in pronomine Isti, litera secunda elideretur, atque ita fieret anapæstus. Huiusmodi nos elisiones tam duras, vt dicam leuissime, nō agnoscimus in re minime necessaria. Scripsisse Terentium Isti id vituperant & versus clamat, & lib. nonnulli testantur. Tale illud est quod idē in Eun. Act. 3. Scen. 2. versu illo.

Qui habet salem,

Quod in te est, extremam. s. in Qood elidi literam. vbi Qui legi debere & versus & ipsa latinitas ostendunt.

Vbi, Vt pernoscatis & quid spei sit relliquom.

Nos scriptum fuisse dicimus, Vt & is pernoscat, quid spei sit reliquum. Atque aliter scripsisse Terentium persuaderi non potest. Id porro locus habet sententiæ, fabulam vos cognoscite, vt & poëta perspicere possit, quid sibi a vobis spei relinquatur de comœdijs, quas in posterum scribet, an. s. exprodēdæ vobis prius sint, quàm spectandæ, atque cognoscendæ. Præter quem vnum locum si alium nullum in opere toto emendassemus, satisfactum & officio nostro, & hominum expectationi erat abunde.

Vbi io prima Scena.

Propterea qoòd seruiebas liberaliter,

Nos, Seruibas, generis eius sunt Scibam, Nescibam, Sæuibam, Seruiebas non patitur versus.

Vbi, Sed mihi hoc molestum est, nam istæc commemoratio
Quasi exprobatio est immemoris beneficij.

Nos, Sed mi hoc molestum est, nam istæc commemoratio est
Quasi exprobratio immemoris beneficij. Mi, postulat versus, eo & multis alijs locis vtitur Terēt. vsus antea fuerat Plaut. vsi sunt postea Virg. & Horat. Est, quòd in prioris versus fine posuerimus fecit series verborum naturalis, ita Beneficij syllabarum nihil detrahetur.

Vbi, Id gratum fuisse aduorsum te habeo gratiam,

Nos, Gratum id fuisse. & nescio quo modo magis placet auribus eruditis, omitto, id quoque versum postulare. Neque vero dubito, quin Fuisse, fieri dissyllabum magis ijs placeat, qui cum aures non habeant, esse religiose inepti volunt.

Vbi, Ita faciam. Hoc primum in hac re prædico tibi.

Nos. In te hac, qoòd aliter stare non possit versus.

Vbi, Liberius viuendi fuit potestas, nam antea.

Vt versus ratio habeatur, elidi Doct. in viuendi V, voluit vnum, fieriq. Fuit, monosyl. Nos vt esse Fuit, syllabam vnam apud hūc auctorem mille locis scimus, ita illas in Viuendi, elisiones (penè scripseram illusiones) illas inquam elisiones non agnoscimus, cum presertim tam esse ingeniosum nihil sit necesse, Scripsisse Terent. putamus, Fuit viuendi liberius potestas, nam antea, Nihil hic nouum, nihil non concessum committitur? neque tamen de orationis venustate quidquam deperditur.

Vbi, Nunquam prærpones se illis, ita vt facillime.

Præponens se alijs nunquam, ita & versus vult, & orationis efflagitat venustas.

Alijs esse legendum & liber me monuit peruetustus, & alijs qnoque video placuisse, vt non modo ad eos, quibus cum Pamphilus vna erat, sed ad omnes homines referri possit, vt & id qđ præcedit, Aduersus nemini.

Vbi, Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares.

Quod & Prisciani nostrum esset iudicium antea dicebamus, à quo dissentimus, cogitare nemo debet, qui aut ille fuerit, aut nos simus, sed quisque dicat, quid in iudicando fuerit secutus.

Vbi, Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi.

Nos, Nam qui cum ingenijs conflictat eiusmodi.

Ita in Phorm. Nunquam vsus venit vt cum huiusmodi conflictares malo Probari enim mihi non potest, fecisse hic Terent. Eiusmodi trissyllabum, quod quinque esse syllabarum concessa vocalium diuisione solet. Nos dissimile valde est, nisi quòd pudendum magis, quod idem notauit io illo Act. 3. Sc. 2. Non imperabat coram, quid opus facto esset puerperæ, Esse Puerperæ trissyllabum, cum si fiat trissyllabum, versus stare Octonarius Iābicus non possit,

Vbi, Neque commouetur animos in ea re tamen,
Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum.

Posterior hic versus, nisi Scias vnam facias syllabam, & Suæ item vnā, numerum excedet. Ego in exēplari vetusto scriptū reperio.

Neque commouetur animus in ea re, scias
Tum iam ipsum habere posse suæ vitæ modum.

Quæ sine controuersia vera est, atq; germana lectio, non mutatur sententia, sua orationi gratia relinquitur, dura illa in verbo Scias, vitatur collisio. facilis porro Tum, in Tū fuit mutatio.

Vbi, Effertur, imus. Interea inter mulieres.
Quæ ibi aderant, forte vnam aspicio adolescentulam.

Nos, & q̃ ita venustior fit oratio, & q̃ versus impediri se tot pedibus penè clamet, legendum putauimus, Quæ ibi aderant, aspicio forte adolescentulā. Aliter citatur ab interprete, non nego, at aliter qnoq; citatur Istud, Isti id vituperant factum, aliter alia, nec ea quidē pauca. Illud sanè argumento esse potest q̃ ille parū versuum horum rationem tenuerit, q̃ cum inuenire non posset, cur esset illud Vnam additum à poëta, non considerarit, num à versu quoq; respueretur, quod non admitti a sententia videret.

Vbi, Percussit illico animum, at at hoc illud est.

Nos, Atatat. Idem erat flagitium in illo Eunuchi, Sed quis hic est, huc qoi pergit &c.

Idem in illo Hecyrę Trimetro, Oportet, atat eccum Phidippum & patrem, in qno tertio fuerat interiectio repetenda.

Vbi, Pro vxore habere hanc peregrinam, ego illod sedulo.
Negare factum. Vt Senarius constet, corripi in Illud, literæ detractione priorem vult Doct. Nos legendum putamus. Pro vxore habere hanc peregrinam, illi ego sedulo Ne-

gare

gare factum est. Atque ita scripsisse Terentium, etsi versus ratio non diceret, ex eo certe quod sequitur, Ille instat factum iudicare tu quidem posses.

Vbi, Satis vehemens causa ad obiurgandum. SO. qui cedo? Sat vehemens legendum putabamur, ne vehemens fieret dissyllabum, quod cum tamen fieri posse videremus, egere locus notatione, non castigatione visus est.

Vbi, Ea primum ab illo est animaduertenda iniuria. Nos ita verso postulante, neque minore tamen venustate, Ea primum ab illo animaduertenda iniuria est. In ijs vides omnibus admonitos nos à versu, secutos venustatem, nõ turbasse sententiam. quorum per se quodque tantum apud eruditos valere debet, vt contra oĩum exemplarium testimonia possit ad emendandum locum sufficere. Venustas fecit, vt de illo Scenę secundæ dubitarem. D. hoc quid sit? S. omnes qui amant grauiter sibi dari vxorem ferunt: sciebam enim Quid hoc? magis esse Terentianum, quàm, Quid hoc sit? taceo quòd ita concurrentes non hiant, vt antea vocales. Cum ergo propter venustatem mihi iam esset locus suspectus, & scriptum postea in alijs exemplaribus aduerterim, Miror quid hoc sit, iudicaui interpretis verba pro Terentianis in contextum irrepsisse. Fecit sententia vt illud Scenæ quartæ, Audiui Archillis, iam dudum Lesbiam adduci iubes, ita legeremus, Audiui Archillis iam dudum, ꝙ Lesbiam adduci iubes. Quo in loco, quia scilicet corrupte legebatur, incertam esse distinctionem notauit Donatus, taceo id, versum quoque postulare, qui Octonarius est iambicos, vt, is, qui sequitur, Sanè pol illa temulenta est mulier, & temeraria.

Fecit sententia vt illud Chęreæ in Eunucho, Occidi. Neque virgo est vsquam, nec ego qui è conspectu illam amisi meo. Vbi quæram? vbi inuestigẽ? quem percontor? quam insistam viam? Incertus sum. vna hæc spes est, vbi vbi est, diu celari non potest, ita legeremus, Occidi. Neque virgo est vsquam, neque ego, qui è cõspectu illam amisi meo, Vbi quæram, vbi inuestigem, quem percontor, quam insistam viam Certus sum. vna hæc spes est, vbi vbi est, diu celari nõ potest. Angitur nimirum animo Chęrea & se virginem è conspectu perdidisse, neque scire tamen qua ad eã ratione rursus perueniret. Et certe, quod penè prętereieram, stare iambicus Octonarius si legas, Incertus sum, non potest. Operępretium est Donati audire in eum locum argutias. In Phor. verba sunt Getæ serui flagra timentis, & ea se vitare posse desperantis, Ad precatorem abeam credo, qui mihi sic oret, Nunc amitte quæso hunc, ceterum Posthac si quidquam, nil precor, tantum modo. Non addas, vbi ego hinc abiero, vel occidito. Vbi nos legendum putamus Non cędas, nisi Addere, pro Cædere veteres vsurpabant, id postulat omnino sententia indicat quod intulit, Vel occidito. In Andriæ Act. j. Scen ij. ita legebatur, Ne temere facias, neque tu haud dicas, tibi non prędictum, caue. In eum versum ita interpretum vnus, Duæ negationes vnam faciunt affirmationem, tres negationem pro affirmationes vna sumuntur, vt hic, neque, haud, non. Alter tertiam negationem vult redundare. Vterque testis est, alios pro haud, legisse Hoc, quam ego lectionem veriorem puto, & Terentio digniorem. Paulo ante ita Simo, Quid hoc? intellexti'? an nondum etiam ne hoc quidem? Quod cum & postulet sententia, neque desit etiam libris testimonium, qui Haud malunt tamen, facere mihi videntur vt Terentij verbis vtar, ne intelligendo, vt nihil intelligant, qui, Ne ne tu id dicas, pro, Neque tu haud dicas reposuit, quid sciret Octonarius posset iambicus vidit parum. At neque hoc tantum loco pro Hoc, Haud scriptum flagitiose animaduerti. In Hec. Act. iij Scen. j. ita Parmeno, Haud hercle quidem parum est, vbi legendum, Hoc hercle quidem parum est. Nã cum singulari aliqua iniuria inter vxorem & matrem iram crederet Pamphilus excitatam, quę tam durarat diu, animoque misere ob eã causam torqueretur, velletque hero Parmeno consolationem aliquam adhibere, monet nihil id esse, quod tam graue ille existimaret, subijcitque, Pueri inter sese quàm pro leuibus noxijs iras gerunt? Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt, itidem mulieres sunt fermè, vt pueri leui sententia. Fortasse vnum aliquod verbum inter eas hanc iram conciuerit. Incredibile est, quàm multa generis huius, quoquo me verto, occurrant. Non discedam ab eo loco, totumque adeo referam, quo facilius res teneri possit.

Sed magnum nescio quid necesse est euenisse Parmeno.
Vnde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu,
PAR. Hoc hercle quidem parum est si uero ueram rationem exequi,
Non maximas, quæ maximæ sunt interdum irę, iniurias
Faciunt.
Nam sæpe est quibus in rebus alius ne iratus quidem est,
Cum de eadem causa est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter se quàm pro leuibus noxij iras gerunt?
Quapp? quia enim qui eos gubernat animus infirmũ gerunt
Itidem mulieres sunt ferme vt pueri, leui sententia.
Fortasse vnum aliquod verbũ inter eas hanc iram conciuerit,

Quo in loco legendum puto.

Non maximæ, quæ maximæ sunt interdum iræ, iniuriæ
Faciunt.

Nam cum ex iræ diuturnitate iniuriæ magnitudinem Pamphilus colligeret, Leui, inquit Parmeno, duceris Here argumento, rationemque si quæris, maximæ interdum iræ à non maximis iniurijs enascuntur, Vides iracundis hominibus id accidere, vt inimicissimi fiant ijs de causis, quæ alios homines ne leuiter quidem possent commouere. Quia in Hecyram me conieci, nolo videri temere venisse, ita post paulo eum locum, in quo eram, scriptum reperiebam.

Non vsus facto est mihi nunc hunc intro sequi
Nam inuisos omnes nos esse illis sentio.
Here nemo voluit Sostratam intro admittere.
Si forte morbus amplior factus fiet,
Quod sanè nollem, maxime heri causa mei,
Seruom illico introijsse dicent Sostratæ,
Aliquid tulisse comminiscentur mali
Capiti atque ætati illorum, morbus qui actu' sit.

Verba sunt Parmenonis. Ego Capiti atque saluti illorum scripsisse Terẽtium puto, cum inter eas voces non leuis affinitas sit, & alteram sententia requirat, & à Cicerone locis sint infinitis hæc duo coniuncta. Vnum preterea locum si tibi indicaro, ab Hecyra discedam. In Act. 2. Scen. j. ita legebatur.

An quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini.
Quo quisque pacto hic vitam vestrorum exigat?
Multo melius hic quæ fiunt, quàm illic vbi sum assidue scio.
Ideo, quod vos mihi domi eritis, perinde ego ero fama foris.

Verba sunt Lachetis senis, quo in loco Fama redundare mihi videtur. Causam n. affert Laches quare tam bene sciret, quæ domi in vrbe gererentur, cum esset ipse ruri, in eo, inquit, facio, quia vt vos res meas domi administrabitis, vt mihi laborabitis, vt mihi obsequimini, ita ego vobis ero ruri, hoc est vobis deesse nihil patiar benigneq omnia præbebo, si mecum vos beneuolentia officijsq. certetis, quod si contra a vobis fieri sensero, sinam & egere & algere, & esurire, nihilq rure ad nos deferri patiar. Vnde huc tamen ea dictio irrepserit, non dissimulabo. Sequitur,

Iampridem equidem audiui cepisse odium tui Philumenam.

Vbi cum notatum esset, a fama argumentari Lachetem, Fama in proximum superiorem versum irrepsit. Hæc hactenus fuisse excusa, explicata, omnium qui literas tractant, iudicio approbata? Quid ego nunc dicam, easdem dictiones corruptas in hoc auctore ferre fuisse, atque deprauatas? quot locis pro Suspectio, Suspicio, pro Ingratijs, Ingratus, pro Gratijs, Gratis, pro Ecere, Et certe, scriptum erat? Quid ego quęrar, verba flagitiose adeo transposita interim fuisse, vt totam orationem misere perturbarent? Quid omissos librariorum incuria totos versus, sine quibus neque stare sententia poterat, neque versuum superiorum mensura? Nihil mentior, scriptum sic erat in Prologo Heaut.

Ne cui sit vestrum mirum, cur partes seni
Poeta dederit, quæ sunt adolescentium,
Id primum dicam, deinde quod veni eloquar.

Vbi erat legendum, Id deinde dicam, primum ꝙ veni eloquar. Notatus a nobis hic locus est, & explicatus suo tempore. Scriptum sic erat in Phorm. Act. 4. Scen. 4.

Vt te quidem omnes dij, deęque, superi, inferi
Malis exemplis perdant. hem si quid velis,
Huic mandes quod quidem recte curatum velis,

Qui versus postremus cum mensuram excederet, neque tamen posse detrahi quidquam viderem, neque absoluta etiam plane esse videretur, perfectaq. sententia, incido in lib non illũ quidem, qui sua auctoritate fidem facere debuerit, sed qui monere tamẽ dubitantem potuerit. In eo sic scriptum erat:

Vt te quidem omnes dij deæq; e, superi, inferi.
Malis exemplis perdant. hem, si quid velis
Huic mandes, quod recte curatum quidem
Velis, ad scopulum qui te è tranquillo inferat.

Quem versum Terentianum esse negare nemo possit. Idem eiusdem fabulæ Act. 5. Scen. 6. flagitium deprehendimus, vbi hæc deerant Trochaico.

Cur

Curialis vernula est qui me vocat.

Quæ verba suo loco & Terentij esse ostendimus, & quid habe-rent sententiæ declarauimus.

Si quæ generis sunt huius vellem omnia recensere, volumē à me haberet, non epistolam. Iam de versuum genere & distinctio ne puderet dicere q̄ aliter sentimus nos, quam ij. qui ante nos fuerunt, nisi ad te scriberem, qui ijs de rebus iudicare omnium optime potes. Initium est Scen. 5. Act. j.

P. Hoc ne est humanum factum aut inceptum? hoccine officium patris.
M. Quid illud est? P. pro deû atque hominem fidem, quid est, si non hæc contumelia est?
Vxorem decrerat dare sese mihi hodie, non ne oportuit
Præscisse me ante? non ne prius communicatum oportuit?
M. Miseram me quod verbum audio:
P. Quid Chremes, qui denegarat se commissurum mihi
Gnatam suam vxorem? id mutauit, quia me immutatum videt.
Ita ne obstinare operā dat, vt me à Glycerio miserā abstrahat?
Quod si fit pereo funditus.
Adeon' hominem esse inuenustum, aut infelicem quēquam, vt ego sum?
Pro deum atque hominum fidem, nullo ne ego
Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus? facta transacta omnia. hem
Repudiatus repetor. quā ob rem, nisi si, id est quod suspicor,
Aliquid monstri alunt. ei quoniam nemini obtrudi potest
Itur ad me. M. oratio hæc me miseram exanimauit metu.
P. Nam quid ego dicam de patre? ah
Tantam ne rem tam negligenter agere? præteriens modo.

Versum primum esse voluit Doct. Iambicum Octonarium iustæ mensuræ, id. n. dicere solemus Acatalecticum, Secundū Octonarium quoque, cui tñ arcinatur & adnactatur Monometer, hoc est vna, vt Græci vocant, ἀνεσι...α, ea aūt erit, Tum me- li ... est. At non accinitur Iambico Octonario, sed Scazonti octauus. n. pro Spondeus est, valde mihi præterea argutum videtur, in eadē dictione & Octonarij finem, & Monometri quærere initiū. Tertium Iamb. Octonarium esse voluit, quod fieri minime potest, cum Hodie, extremam producat, quartum generis eiusdem, Dimetrum quintum, sextum Trochaicum Octonarium Catal. cū & priores omnes Iambici sint, neque nisi Iambici sequantur: Octauum octonarium fecit Iambicum, nonum Dimetrum Iambicum. Decimum Octonarium Iamb. si quidem in inuenustum, V, primum elidas, quod quidem si verba modice transponas, minime est opus. Vndecimum, Dimetrum redundante pede, nouū sanè vt dicam leuissime, genus carminis, huc qui sequitur Octonarium rursus Iambicum, post quem Trimetrum, sequi voluit Trochaicos tres Tetrametros catal. eos quidem, quibus subiunxit Dimetrum Iambicum acat. cum Dimetri eiusdem esse generis soleant cum ijs, quibus fuerint adiecti. Hæc si, quemadmodū Doct. vult, scripsit Terent. mihi certe non est poeta, at neque ita scripsit, neque id nos putare est æquum. Quem locum anteq̄ in eos versus redigo, quibus esse à Terentio scriptū sit verisimile, notabo quanta sit in exemplaribus varietas, atque incertitudo. In versu j. vtrobique Hoccine in alijs exemplaribus reperio, reperio & Factu, & Inceptu, quod à Don. quoque videmus annotatum. In ij. vetustum exemplar non habet Fidem, quo modo iste sim locutus est poeta in Alio, Atque hominum, non reperio, atque ita quoque, scripsisse aliqn̄ Terent. animaduerto. in iij. Dare, in aliquibus lib. non legitur, neq; carmē postulat, & iratus supprimere multa solet q̄ cum adscribere soleant interpretes, in versum sit sæpe vt admittantur. Se, præterea video geminatum, & p Denegarat, Denegauerat scriptum reperio. Iam in 8. pro Quia, qm̄. Vbi postea Chremetis, Chremis, vbi Itur, itum. Accipe nūc vi versus hos putarim, & scriptos fuisse & esse distinguendos.

P. Hoccine factum est humanum aut inceptum? hoccine officium patris?
M. Quid illud est?
P. Pro Deû atque hominū fidē, qd est, si hoc nō est contumelia.
Vxorem decrerat dare sese mi hodie, non ne oportuit
Præscisse me ante? nonne prius cōmunicatum oportuit?
M. Miseram me, quod verbum audio. P. Quid Chremes, qui denegauerat.
Se commissurum mihi gnatam suam vxorem, mutauit id
Quoniam me immutatum videt. ita ne obstinate dat operā, vt
Me à Glycerio miseram abstrahat? quod si fit, pereo funditus.
Adeon' hominem inuenustum esse, aut infelicem quēquam, vt ego sum?

Pro deum atque hominum fidem, nullo ego pacto Chremis
Adfinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus, facta transacta omnia, hem
Repudiatus repetor? quamobrem? nisi, si id est.
Quod suspicor, monstri aliquid alunt. ea quoniam
Obtrudi nemini potest, ad me itur. M. Hæc
Oratio me miseram exanimauit metu.

Omnes Iambi sunt, Octonarij partim, partim Senarij, Monometer vnus, non is quidem quem esse Doctor. putabat, cum efficit Mysis, quæ dum à Pamphilo exaudiri non vult, pauca loquitur. Monometrum in re simili in Phormione obseruauimus, vbi taciti Antipho & Phædria Getam audiunt, ac cum à Geta Antipho nominaretur, ibi tum Phædria,

Te nominat. A. Nescio quod magnum hoc nuncio expecto malum. P. A, San' ne es?
G. Domum ire pergam, vbi plurimum est. P. Reuocemus hominem. A. Sta ilico. G. Hem.

Quo etiam loco nos valde ab Doctor. dissentimus, qui cum vbi Monometrum faceret non inueniret, & Octonarium fecit Catalecticum qui, vt superiores omnes, esse debebat Acatalecticus, & Monometrum Hypercatalecticum, qui si erat Monometer secundus, Acatalecticus certe faciundus erat. Ad locum superiorem vt redeamus, in quo pro Hoc ne, nos Hoccine, quod ideo Doctor. immutauit, vt Trochæum posset euitare, verum cum leg. Hoccine secundo loco sit necesse, priore scripsisse aliter Terentium persuaderi non potest, quare nemo non videt suisse verborum seriem perturbatam. Deum, est vtrobique Monosyllabū. Nisi posteriore dici interim productè & à Grammaticis video notatum, & nos in hoc poeta non semel obseruauimus: Atque vt ab ea Scena non discedam, sequitur paulo post,

Quid si ego rescissem id prius, qd facerē siqs nunc me roget.

In eo versu quem iambicum esse vult, et reuera esse debet, Prius syllabam esse vnam vult Doct. cum si id hat, iambicus esse Octonarius non possit. Nos legendum putamus, Quòd si ergo prius id rescissem &c. Sequitur,

Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. Sed nunc quid primum exequar?
Tot me impediunt curę, quę meum animum diuerse trahunt.
Amor, misericordia huius, nuptiarum sollicitudo.

Hos cum faciat Doct. Trochaicos rogarē eū libenter, an Amor, nō esset iambus, quē trochaici non recipiunt. Mihi certe iamb. oct. vīr, quales & q pcedunt, & qui sequūtur, atque ita legendi.

Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. sed quid primum nunc exequar,
Impediunt me tot curæ, quæ meum animum diuerse trahunt
Amor, huius misericordia, nuptiarum sollicitatio.
Versus porro ille,
Sed nunc peropus est aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa aduersum hunc loqui.

Cum sit octonarius, legendus sic est,

Sed nunc peropu' est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa aduersum hunc loqui. Vbi paulo post:
Bene & pudice eius doctum atque eductum sinam.
Coactum egestate ingenium immutarier? Eius, redūdāt, venstui. n. officit, & venustati. Vbi, Et ad pudicitiam, & ad tutandam rem sint, Ad secundū eisdem de causis tolli volumus, quam secanti etiam sumus in emendādo versu illo, quem pene prætereram ea Octonarij, Abi domum. Id mihi visus est dicere, abi cito & suspende te. Quanto elegantius, Abi cito, suspende te, vbi res postulat celeritatem? taceo. q stare versus aliter non potest. Vbi, Hanc mihi in manum dat, mors continuo ipsam occupat. M. Legendum erat. Vbi. P. Sed cur tu abis ab illa? M. Obstetricem accersso. P. Propera. Abis, Senarius non patitur, Comica non magnopere desiderat elegantia. Locum hunc vt claudam, equidem vbi diligenter rem perpendo, nusquam inter iambicos video trochaicus à Terentio temere interiectos, quę vetus doctorum fuit opinio, neque inter hos, illos, quibus tamū generibus visum esse Terentium animaduerto. Atque vt aperte videas, quanta hac in parte libros corruptio peruaserat, est Act. 3. Scen. 2.

Adhuc Archillis quæ assolent, quæque oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primum fac ista vt lauet, post deinde
Quod iussi ei dare bibere, & quantum imperaui
Date: mox ego huc reuertar.
Per ecastor scitus puer natus est Pamphilo.

Primo tres versus iambicos dimetros esse voluit Doctor. quibus tamen essent annexi duo Trochæi, duo sunt Trochæi,

Quæ

Quæque oportet, duo, Esse video, qm pro Trochæo poni Tribrachys potest, in quē.s.dissoluitur, vtpote temporibus parem. Post deinde, duo Trochæi. At hic versus, Nunc primum fac isthæc vt lauet, est ne Dimeter Iambicus ? Doctor. an fuerit, nescio mihi certe nunquam erit. Iam quartum versum, cuius Doctor. genus non notauit, quem esse dicemus ? Quintum etiam quod Dimetrum facit catal. vidit meo iudicio parum. Mihi sceoæ huius versus generis sunt eiusdem, Iambici enim sunt omnes, mensuræ tamen disparis. Quatuor primi, quibus cum ijs, qui domi sunt, loquitur Lesbia, ea ratione sunt, vt primi & tertij extremæ syllabæ initia sint secundi & quarti, ita omnes Acatalectici erunt, Octonarij omnes, præter quartum, is enim Dimeter est, qui Octonarius quoque fuisset, nisi ad spectatores & se & orationem Lesbia conuertisset. Sic illius in Eunucho, Ita fac vt iussi, deducantur isti, &c. Et illius quoque in eadem Scena, Meminit, tametsi nullus moneas, &c. extremæ syllabæ initijs sequentium versuum sunt accommodandæ, quod & alijs locis non paucis & animaduertimus, & indicauimus. Scripti mihi sic videantur á Terentio.

Adhuc Archillis quæ adsolent, quæque esse oportet ad salutē
Signa, omnia huic esse video. Nunc primum istæc vt lauet
Facite, post deinde, quod iussi, ei date bibere, & quantum imperaui.
Date: mox ego reuertar huc.

Facite, vt pro Fac, reponerem non fecit versus ratio, sed q, Date dixit postea, non Da. Date, porro esse legendū, non Dare, & lib. nonnulli testantur, & ratio indicat loquendi, dictū tamen id Interpretes putat consuetudine magis, quàm ratione, quòd si consuetudinis.i. non scripturæ vitium ostende debuit, aut alibi Terentium sic scripsisse, aut Comicorum omnino quenquam ita locutum, quorum de medio sumpta est omnis oratio. Quintum versiculum Iambicum esse puto octonariū, à quo quæ detracta sunt, sequenti adiecta sunt versui. Ita ergo legimus.

Per ecastor scitu' puer natu' est Pamphilo, quæso Deos,
Superstes vt sit, quando quidem ipse est ingenio bono.

Magis res erat desperata Actus quarti initio,

Hoccine credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam vt siet,
Vt malis gaudeant, atque ex incommodis
Alterius sua vt comparent commoda ? ha
Id ne verum est ? immo id genus hominum est pessimum, in
Denegando modo quies pudor est paululum:
Post vbi est tempus promissa iam perfici,
Tum necessario sese aperiunt, & timent,
Et tamen res cogit denegare. Ibi
Tum impudentissima eorum oratio est,
Quis tu es ? quis mihi es : cur meam tibi : heus
Proximus sum ego met mihi. Attamen, vbi fides,
Si roges, nihil pudet. hic, vbi opus est,
Non verentur : illic, vbi nihil opus est, ibi verentur.

Primum pentametrum Iambicum fecit Doct. quos nullos scripsit Terentius, sequentes duos Dimetros Creticos, quod (taceo eorum versuum esse auctorem Doctor.) fieri minime potest, cum, Atque ex in, Molossum non Creticum efficiant, quatuor sequentes qui essent non notauit, Creticos certe Dimetros dicere non potest. In nono versu deesse aliquid putauit, quod pro Cretico quarto Iambus poneretur. At Res cogit, erat ne Creticus secundus, vt pro quarto positum diceret Iambum ? In decimo Creticos tres notauit, qui vbi essent, vellem profecto indicasset, ne nos in quærendo frustra laborassemus. In vndecimo vt in nono, pro Cretico quarto Iambum poni notauit. Primum, si in nono pro Cretico esse iambum putabat, quòd versui deesse aliquid videretur, quid hic commissum est flagitij, vt qui Creticus esse debuerat factus sit Iambum ? Tum vero, Quis tu es, Creticū quis esse dixerit, ac non potius Spondeum ? Iam in versu sequenti vbi quatuor Cretici ? vbi in illo, Si roges, &c. tres ? est ne, Nihil pudet, Creticus ? equidem non arbitror. Extremum esse voluit Trochaicum Scazontem, addere debuit Catalecticum, quos nullos scripsit Terentius. Ego omnes esse arbitror Iambicos Tetrametros hoc est Octonarios, siue Quadratos, quales sunt qui sequuntur omnes vsque ad Trimetros, quibus pene clauditur scena. Legendos autem ita censeo.

Hoccine credibile, aut memorabile, tanta vt cuiquā vecordia
Innata siet, vt gaudeat malis, atque ex incommodis
Alterius, sua vt cōmoda compararet ? ha, verumne id est ? genus
Immo hoīum id pessimū est, in denegādo queis pudor modo
Paululum adest, post vbi iam tempus est promissa perfici,
Tum se necessario aperiunt, timent, & cogit res eos
Tum denegare. Ibi tum impudentissima eorum est oratio,
Quis tu es ? quis es mihi ? cur meam tibi ? heus proximu' sum egomet mihi.
Attamen vbi fides, si roges, nihil pudet : hic, vbi est opus,
Nihil verentur : illic, ibi verentur, vbi non est opus,

Si qua vides immutata, quæ pauca vides, cogitare primum debes quanta in exemplaribus sit varietas, cum quàm facile fuerit Est addere, E geminare, Et, in contextum venire, pro Tum scribi Tamen, Nihil & non, suis se mutuo sedibus expulisse. Eos, quod additum à nobis eo loco quo Doct. de esse non nihil imprudens diuinauit, addimus certe codicis testimonio Eiusdem sunt qui sequuntur & generis & mensuræ.

Sed quid agam ? adeam ne ad eum, & iniuriam hanc expostulem cum eo.
Mala ingeram multa ? Atqui aliquis dicat, nihil promoueris.
Multum. molestus certe ei fuero, atque animo morē gessero.

Ita enim sunt legendi. Plura Guil. Bellai capere epistolæ breuitas non potest, & omnia persequi, negotij esset & otij maioris, vnum si addidero, quia in eo sum loco, scribendi finem faciam. Legitur paulo post,

P. Cur me enecas ? hoc audi. Nunquam destitit
Instare, vt dicerem esse ducturum patri,
Suadere, orare vsque adeo donec perpulit.
C. Quis homo istuc ? P. Dauos. C. Dauos ? P. interturbat.
C. quamobrem ? P. nescio.
Nisi mihi deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim.

Qui duo posteriores versus Octonarij sunt Iambici, vt nunc quidem sunt, iudicio tñ nostro Trimetri esse debent tres, ac sic legi.

C. Quis homo istuc ? P. Dauos. C. Dauos ? P. Dauos omnia. C. quamobrem ? P. nescio, nisi mihi deos satis
Scio fuisse iratos, qui auscultauerim.

Quanta orationi accesserit venustas intelligis. quæ certe cum locus suspectus non esset vehementer, ad immutandum momenti nunquam satis habuissem, nisi in vetere satis exemplari ita scriptū repperissem. Quis homo istuc ? P. Dauos. C. Dauos ? P. Dauos interturbat omnia ego Interturbat esse interpretis affirmare ausim. Eius generis quam sint multa neque credi, neque dici facile potest. In Phorm. ita legebatur. Ita ne tandem quæso ciuem item vt meretricem, vbi abusus sis, cuius versiculi duo illa verba, Vt meretricem, esse quoque interpretis indicat aperte Senarius. In Aud. Act. 4. scen. 4. scriptum sic erat.

M. Ne me attingas scelestè, si pol Glycerio non omnia hæc.
D. Eho inepta, nescis quid sit actum. M. quid sciam ?

Ego vtrunque trimetrum esse puto, Illudq́., Quid sit actum, interpretis esse, non auctoris, proinde ita legendum.

Ne me attingas scelestè, si pol Glycerio.
Non omnia hæc. D. eho inepta, nescis. M. quid sciam ?

Neque recusem quin quantum de iudicio hoc meo, tantum de existimatione detrahatur.

Habes Guil. Bellai conijcere vnde possis, aut quid ego effecerim, aut quid efficere voluerim, neque vero dubito, quin vt post alios multa nos satis deprehendimus, post nos alij quoque multa sint animaduersuri. Optamus autem gratus tibi sit conatus iste noster, & vtilis studiosis, vt fauore tuo cum publica vtilitate coniuncto, in qua vigiliarum omnium mearum præmium semper putaui reponendum, in vtriusque linguæ auctoribus castigādis nostra in dies accendatur industria. Vale.

Lugduni ad cal. April.

ANTONIVS GOVEANVS de versibus Terentianis.

TERENTIANI versus aut Iābici sunt, aut Trochaici. Iambici pedes duos recipiunt, Iambum & Spondeum, & in quos ij dissoluuntur, nullos prætera. Trochaici item duos, Trocheum & Spondeum, & in quos ij dissoluūtur, nullos prętera. Iamb. aut Monometri sunt, aut Dimet. aut trim. aut tetram. Monometri vnam habent mensuram, hoc est pedes duos, duas Dimetri. tres Trimetri, hoc est pedes sex, vnde à Latinis Senarij dicti sunt, Tetrametri quatuor, hoc est, pedes octo, qui & Octonarij à Latinis, & Quadrati, & Longissimi dicuntur. Monometri & Trimetri iustæ semper sunt mensuræ, & veri semper iambici, hoc est pedem vltimum semper habent Iambum, Dimetrorum, & Tetrametrorum iustæ quidam sunt mensuræ, qui Acatalectici vocantur, ijq́ue veri semper apud

hunc auctorem sunt iambici, Iniustæ quidam mensuræ sunt, & ij non semper veri sunt Iambici, sed vt plurimum Spondeum, aut Dactylum vltima sede recipiunt, dicunturq; Scazontes. Iniustæ autem esse versus mensuræ modis duobus accidit, aut enim iusto syllaba minores, sunt aut maiores, illi Catalectici, ij Hypercatalectici sunt nominati. Dimetri vt multi sint Catalectici, Ita nulli Hypercatalectici reperiuntur. Nunc, Trochaici aut Dimetri sunt, aut Trimetri, Catalectici omnes, vel Hypercatalectici, & ij Octonarij, nulli si quidem Dimetri Hypercatalectici sunt. Nimis fuere ingeniosi q̃ Denarios versus in Terentio sunt commenti, qui Pentametros Iambicos, qui Dimetros redundante pede, qui Dimetros Creticos, qui Creticos Monometros redundante pede, qui è Cretico vno versum breuissimum, qui Creticos in q̃bus pro Cretico poneretur Molossus, poneretur & Iambus, qui Senarios Iambicos Hypercatalecticos, qui nec ab iambicis ad Trochaicos, monstra illa versum è Trochaicis & Iambis conflata. Porrò nec ab ijs ad illos transit Poeta nisi (quæ verus doctorum fuit opinio, longo à me interuallo renouata) res id aut postulet, aut ferat, suis locis in ijs Commentarijs docebimus, quos in Terentium paramus. Quæ Poetarum more licere sibi voluit Terentius, quæ quidem pauca sunt, hæc animaduerti in vnam contrahit syllabam Meus, Tuus, suus, deus, deum, deos, deæ, prior, puer, rei, Eho, Fuit, ea, in duas Eadem, Eodem, Duarum, dissoluit Iam in syllabas duas in tres Vero, in quatuor Virginem, in quinque Eiusmodi. Redducere Redductus Relliquus geminata effert consonante, Literam, quæ in Optimus extrema est, tollit frequentissime, extrema prioris versus vocali est cum ad inchoandum sequentem vtatur, est cum si forte vocalis sit, à vocali quæ sequentem inchoat versum elidi velit, quem admodum quæ sequentem inchoat ab ea interim absumitur (vocali quæ præcedentem claudit. Hæc iudicio nostro sunt, quæ de versibus Terentianis & præcipi debuerunt necessario, & vere potuerunt.

DE LVDIS MEGALENSIBVS.

De Ludis Megalensibus quia certi nihil apud auctores, reperiebã, non abs re putaui, q̃ colligere ipse potui, in medium afferre μεγαλείους Magnos dici à Græcis Deos auctor est Donatus. είσιν.n. Aeoles Deos vocant, vnde Sibylas dici vult Arist. ꝙ Deorum mentes consiliaq́ perspiciant. Magnos vero Deos intelligo, quos Maiorum gentium Cicero vocat, qui à terris in cœlum non peruenerent, tales habebantur Iuppiter Neptunus, Minerua, Iuno, at neque magnis omnibus Dijs, sed tantum cœlestibus erant hi ludi consecrati, Hos esse quos Romanos interim videmus appellatos ex eo colligo, quod Asconius scribit Romanos ludos Magnos quoque appellari, quod magnis Dijs erant instituti, quos eodem Circenses dictos putat. Vnde illud Virgilij, Magnis Circensibus actis. Non esse eosdem ludos Megalenses, & eos quos Megalesia dicimus, ex Ciceronis Oratione de Aruspicum responsis aperte colligimus, vbi Megalesia Megalensibus celebraui dicit, verba sic habẽt, Nam quid ego de illis ludis loquar quos in Palatio nostri maiores ante templum in ipso Matris Magnæ conspectu Megalensibus fieri celebrarique voluerunt, qui sunt more institutisque maxime casti, solennes, religiosi, q̃bus ludi primum ante populi consessum Senatui P. Africanus iterum Consul ille Maior dedit, vt eos ludos hæc lues impura pollueret, quo si quis liber aut spectandi aut etiam religionis causa accesserat manus afferebantur. quo matrona nulla adijt propter vim consessumq́. seruorum. Ita ludos eos quorum religio tanta est vt ex vltimis terris accersita in hac vrbe consederit, qui & vni ludi ne verbo quidem appellantur Latino, vt vocabulo ipso & appetita religio externa & Matris magnæ nomine suscepta declaretur, hos ludos serui fecerunt, serui spectauerunt, tota denique hoc Aedili seruorum Megalesia fuerunt. Extrema hæc verba declarant illos ludos quos Megalensibus in Palatio in ipso Matris Magnæ conspectu fieri dicebat initio, esse Megalesia. nam & Liuius scribit M. Iunium Brutum ædem Magnæ Matri deum in Palatio dedicasse, & ludos ob eam dedicationem factos Megalesia appellasse. Megalenses porro ludi siue Romani, siue Magni, siue Circenses sub regibus fuere instituti, fiebantque sub initium mensis Septembris, durabant autem non amplius dies nouem. Cicero in actione prima in Verrem, Nonæ sunt hodie Sextiles, hora nona conuenire cœpistis, hunc diem iam ne numerant quidem, decem dies sunt ante ludos votiuos, quos Cn. Pompeius facturus est, ij ludi dies quindecim auferent, deinde Romani continuo consequentur, ita prope 40. diebus interpositis, tum denique se ad ea, quæ à nobis dicta arunt, responsuros esse arbitrantur. Quorsum dierum si quis rationem subducat, & sub initium Septembris cadere Ludos Rom. & non amplius nouem dies durasse deprehendet. De ijs ludis Romanis ita Cicero lib. 5. in Verrẽ, Nunc sum designatus Aedilis, habeo rationem quid à populo R. acceperim mihi ludos sanctissimos maxima cum ceremonia Cereri, Liberę, Liberoq́. faciendos, mihi Floram matrem Populo plebiq́ue Romanæ ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt appellari, maxima cum dignitate ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæq́. esse faciundos, mihi sacrarum ædium procurationem, &c. Quo loco Megalenses ludos non omisisset, quos Aediles summa religione & dignitate faciebant, nisi ijdem & Megalenses ludi fuissent & Romani, Hæc tamen tota, de re asseueranter dictum nihil velim.

DE TIBIIS PARIBVS ET IMPARIBVS.

Choros ad distinguendos actus adhibebant Græci poetæ, Latini tibias adhibuere in graui comœdia dextras, in leui sinistras, quare grauem sonum dextræ, acutum sinistræ emittebant, vt sono comœdiæ vel leuitati vel grauitati responderent. Quod vt fieret commodius impares fiebant dexträ, hoc est vnico foramine, sinistræ pares & geminæ, vt cum duobus foraminibus exiret, sonus, distractus, & dissectus acutior ad aures perueniret. Adhiberi vtræque solebant, cum mixta è genere vtroque erat comœdia.

ANTONIVS GOVEANVS EX INSCRIPTIONE ANDRIAE.

Mihi sic inscriptio hæc videtur legenda.

Andria Terentij acta ludis Megalensibus M. Fuluio, M. Glabrione Aedilibus Curulibus. Egere L. Ambiuius Turpio, L. Attilius Prænestinus Modos fecit Clau. Flaccus, Clau. Filius tibijs paribus & imparibus, hoc est sinistris & dextris. Tota græca est Menandrou. edita M. Marcello, Cn. Sulpicio Coss.

Ex act. j. sc. j. Immo, apud hunc auctorem priore & producta & breui reperio. Vnde venio in opinionem scribi debere gemino M. alteriusq́. derractione corripi posse priorem. Et Scen. 2. Circuitionem pentasyllabum. Et sce. 5. [Ne ad morbum, hoc etiam. M. teneo) Versus hic finitur scenæ sequentis initio. Ex act. 2. sc. 1 [Quis ais Byrrhia?) Finis præcedentis versus. Et sc. 2. Notatu dignum id putaui ꝙ in illo, Etiam puerum inde abiens conueni Chremis, Olera & pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni, Conueni pro inueni & occurri sumitur. Eodem modo sumitur in illo Eunuchi act. 2. sc. 2. Conueni hodie aduenienes quendam mei loci hinc atque ordinis, quod non visus est Donatus intelligere. Cicero in Catone maiore, Equidem efferor studio patres vestros quos colui & dilexi videndi, neque eos vero solum conuenire aueo quos ipse cognoui, sed illos etiã de quibus audiui & legi & ipse conscripsi. Quo in loco conuenire Theodorus interpretatur εὑρεῖν, quod certe est inuenire, vbi nos errasse Theodorum putauimus aliquando. Terentij illud in Hecyra aperte id demonstrat.

Pam. In arcem transcurso est opus. Par. Cui hoi. Pam. Tibi.
Par. In arcem? quid eo? Pam. Callidemidem hospitem.
Myconium, qui mecum vna aduectus est, conueni.
Quid cessas? Par. Quid vis dicam? an conuenia in modo?

Ex act 4. scen. 1. [Nisi mihi deos satis Scio fuisse iratos) Nisi posteriore producta. sumitur autem hoc loco vt multis, alijs in hoc eodem auctore pro Sed. vide Eun. act. 3. scen 4. versum vltimum. Et sc. 5. [Ah, ah, ah,) Histrionis tertia interiectio esse videtur, proindeq́. extra versum est. Vide Eunuch. act. 3. scen. 1. & Heaut. act. 5. sc. 1. Et sc. 6. [Quæ se inhoneste optauit parare hic diuitias) Egere locus hic notatione visus est propter nouitatem malam fauoris conciliatricem. Sunt qui parere non parare scripsisse poëtam velint, at id, facere est, non sanare vulnus, neque enim parare in causa erat cur suis numeris non constare senarius, neque parare vt constaret. Ego Ditias non Diuitias scripsisse Terent. puto. Idem in Heautont. Act. j. sc. 2. Parentes, patriam incolumem, amicos, genus diuitias, vbi quoque ditias postulat Oct. Iambicus. Rursus Act. 3. sc. 2. Vicinum hunc nostin', at quasi is nõ diuitijs, vbi & Ditijs versus efflagitat senarius. Dijs certe pro Diues idem dixit in Adelph. Dis quidem esse Demea. Cum igitur diuitiæ nusquam reperiam apud hunc auctorem nisi his locis quos citaui, & his ipsi omnibus Ditiæ carmen postulet, & quemadmodum Dis pro Diues, ita Ditiæ pro diuitiæ dici potue

potuerint, rem dignam putaui quam & indicarem ego, & inquã alij diligentius inquirerent. Optume hospes pol Crito antiquũ obtines. Oportone pro optime qùi legendum putant vt versui consulant, potiusquam Morem addant vident meo iudicio parum, nam & oportune snia non postulat. & in Hec. ita Terent.

At tu ecastor morem antiquum atq; ingenium obtines. Non est quod nos moueat interpretis auctoritas in illud Gnathonis in Eun. Non cognosco vestrum tam superbum, vbi ille superbũ dici vult absolute, vt hoc Andriæ, Antiquum obtinea, non est in quam quod noa moneat, scriptum si quidem inuenio eo loco, Nõ nosce genu' vestrum tam superbum. Est quod Galli dicunt, vous ne serez pas si maluais, vostre pere estoit si bon. Ea act. 5. sce. 4.

Andrinm ego Critonem video? & certe is est, salnos sis Crito. Versus hic cuoi Trochaicus esse debeat catalecticus, corrupte legiur, quem vt emendaret Doct. Is, detraxit. versui quidem certe consuluit, elegantiæ non habuit rationem, quæ Is sibi detrahi non patitur. Ego post eam interrogationem, Andrium ego Critonem video? Et certe, subijci non puto commode. Ecere, non Et certe puto scripsisse Terentium. Ecere autem aduerbium est iurandi, ac si diceres, Per ædem Cereris, vt Ecastor, per ædem Castoris, Ædepol, per ædem Pollucis. Eo vsus est Plautus, eo Terentius non semel. Ita & elegantia & versus Terentium scripsisse clamant. Idem erat flagitium in Eunuchi. Act. 5. sc. 2. Idem in Adel. Act. 3. sce. 3. idem multis alijs locis. [Ita ne vero obturbat) Locus si, vt interpretes volunt, accipiatur, vt vero aduerbium sit, sintq. hæc inter se distincta, Ita ne, vero obturbat corruptum esse locum asseueratione omni confirmo. Quòd si vero nomen sit casu dandi, referaturq ad verbum Obturbat, obturbare vero, erit veritati obstrepere. Miratur ergo Crito tam esse veritati aduersum Simonem, vt ei obstrepat, & vera dicentes amet interpellare.

EX INSCRIPTIONE EVNVCHI.

Mihi inscriptio hæc sic legenda videtur.

P. Terent. Afr. Eunuchus. Acta ludis Megalens. L. Posthumio Albino L. Cornelio Merula ædilibus curulibus. Egere L. Ambiuius Turpio, L. Attilius prænestinus. Modos fecit Claodius Flaccus Claudij filius tibijs duabus dextra & sinistra. Acta secundo est. Græca est Menandrum. Edita M. Val. Messala, C. Fannio Strabone Coss.

Ex prologo. [Postquam ædiles emerunt) Antequam fabulæ ante populum agerentur, agebantur priuatim apud ædiles. [Quam plurimis, & minime multos lædere) Quam plurimia duæ sunt dictiones. Loci sententia, cuius nos Æmylius Ferretus admonuit, hæc est, Si quisquam est, qui bonis placere velit potius quam malis (nam per plurimos eosdẽ hic intelligimus quos Græci per πολλοὺς) neque tamen malos lædere, in ijs esse se poëta profitetur. Aduerbium Potius subintelligi non est nouum, sic Vlp. sic Cic. lib. iij. in Verrem est locutus. Sic Hom. Od. ρ.

Αὐτὸν ἔχοντι οὐ βούλομ' ἐπαυρέμεν, ὅττινα πάντας.

Ex act. 3. sc. 3. [Pertictes) Alibi pertendes. in quam significationem dicitur à Terentio Heautont. Act. 5. sc. 5. Video non licere vt cœperam hoc pertendere. Ea act. 2. sc. 2. [Ad cœnam vt veniat) Cœna hic pro prandio, nunquam nunc cœnam dicimus veterea vespernam dixisse testis est Non. Marcellus. Vide act. 3. sc. 2. vers. 26. Ego illum. Et scen. 3. [Calidum) Male interpres putat Callidũ scribendum, nam & Græci ἀγαθὸν dicunt, & versus aliter non constat. Ea act. 3. sc. 1. [Ha, ha, hæ) Posteriore duæ interiectiones histrionis sunt, & extra versum. vide And. act. 4. sc. 4. & Heaut. act. 5. sc. 1. Et sc. 8. [Vel sobrius) Hinc colliges inouatam fuisse Thaidem a Milite non ad vespernam vt veteres loquebantur cũ adhuc esset sobrius, vide quod supra notauimus act. 2. sce. 2. vide act. 4. sc. 7. versu penultimo. [Parata omnia. G. fiat. Th. diligenter Pythias) Aut præsto omnia, scribendum est, aut Fiat syllaba vna faciunda, quod magis placet. parta omnia maluissem si proprietas sermonis passa fuisset, non enim parate cœnam dicimus, sed parare. Et sc. 4. [Nisi quidquid est) Nisi pro sed, vide Adel. Act. 1. sc. 2. versum vltimum. Ex actus quarti sc. 5. Verum hercle hoc verbum est, sine Cerere & Libero friget Venus. Versum hunc scriptum etiam hoc modo reperio, Verum hercle verbum hoc est, sine Cerere & Baccho friget Venus. Atque ita si legatur iambicus erit Octon. Acatal. quales & superiores & inferiores omnes. Nisi velis Libero esse Dactylum. Vide quæ in versiculum illum Adelphorum actus 1. sce. 1. est à nobis adnotatum. Et scena 6. [Abi tu) Abi posteriore correpta. Et sc. 7. [Domi, q. socij. sac vicissim vt memineris) Hinc colligas non fuisse ad vespernam vt antea dicebamus act. 3. sce. 2. inuitatam Thaidẽ cum eodem die Sanga coquus a Gnathone sui officij commonefiat. Præterea, quod multo maximum est argumentum, tot res post cœnam geri eodem die non potuerunt, si cœnam pro vesperna sumimus. Ea act. 5. sc. 5. [Quod mœchis solet) Athenienses mœchis pudenda & sedes expilabant, quòd supplicij genus παρατιλμὸς dicebatur.

EX INSCRIPTIONE HEAVTONT.

Inscriptio hæc mihi sic legenda videtur.

P. Terentij Afri Heautontimorumenos. Græca est Menandru. Acta ludis Megalensibus L. Cornelio Lentulo, L. Valerio Flacco ædilibus curulib. Egit L. Ambiuius Turpio. Modòs fecit Cl. Flacc. Cl. F. tibijs paribus. Acta deinde duabus dextris. Acta etiam tertio. Edita T. Sempronio Graccho, M. Iuuentio Helua Coss.

Ex prologo.

Id primum dicam, deinde quod veni eloquar.

Locum hunc, quo in hoc auctore obscurior nullus, notare malui, quàm emendare, vt in re tam difficili, atque perplexa, suum cuique iudicium relinqueretur. Primus non eo ordine, quo res proposita est, narratur, neque enim hæc quæ sequuntur.

Ea integra Græca integram Comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon.

Duplex quæ ex argumento facta est simplici. Hæc inquam non demonstrent, cur partes seni poëta dederit, quæ erant adolescentium, quod tamen dicturum se primum, pollicetur. Iam vbi post paulo dicit, Oratorem esse se, non Prologum, non docet, cur venerit, venerat. n. Histrio non vt Prologum recitaret, sed vt ageret Fabulam, id tamen fuerat quod secundo loco erat dicturus. Deinde quis ille senex, cui adolescentium erant datæ partes? quæ illæ ipsæ adolescentium partes? Ego vt quod sentio paucis dicam, verborum ordinem perturbatum tantas loco tenebras puto attulisse, quod si ita legamus, Id deinde dicam, primum quòd veni eloquar, erunt omnia clariora. Nam cum prologi ab adolescentibus solerent recitari esserq. L. Ambiuius senex, qui prologum recitaret, cur adolescentium partes seni essent demandatæ, mirari populus iure potuisset, cuius facti causam dicturum se pollicetur, vbi qua re venerat explicasset. Veni, inquit, vt ea integra Græca integram comœdiam agam, quæ ex simplici argumento duplex facta est. Dicerem & Cuia esset Græca, & Latinam qui fecit, nisi partem vestrum maximam scire arbitrarer. Habetis cur venerim, dicam iam nunc cur partes has prologi, quæ erant adolescentium, senex didicerim. Non Prologum voluit me esse poëta, hoc est fabulæ argumentum narrare, sed Oratorem fecit, qui pro se apud vos causam dicerẽ aduersus eos rumores, quos de se maleuoli distulerunt, Contaminasse, scilicet Græcas multas dum facit paucas Latinas. Orator ergo ad vos venio ornatu Prologi. Ex act. 4. sce. 3. [Vostrum senem Sy. immo vt) Immo priore breui.

EX INSCRIPTIONE ADELPHORVM.

Mihi sic inscriptio hæc videtur legenda.

Adelphi Terentij. Acta ludis Funebribus L. Aemilij Pauli Q. Fab. Max. P. Cornelio Africano ædilibus Curulibus. Egere L. Attilius Prænestinus L. Numidius Posthumius. Modos fecit Cl. Flaccus, Cl. Fil. tibijs dextris. Facta latina est è Græca Menãdru L. Anitio Gallo, M. Cornelio Cethego Coss.

Ex act. 1. sc. 2. [Nisi quidquid est) Nisi pro sed. Ea act. 2. sc. 1.

Do • mo • me • eripuit, verberauit, me inuito abduxit meam.

Domo me e, anapæst. esse videtur, alioquin non constabit Troc. Ablatiuos esse, primo, vero cito, sedulo, mutuo, crebro, sero, vltimisq. correptis dici interim, nemo nescit. Act. 5. sc. 8. animo extremam corripere adnotauimus. Ex act. 4. sc. 1. [Quasi puero) Puero dissyllabum. Et sce. 2. [Nisi me credo) Nisi pro sed. Quonam? SY. Illic vbi, &c. Versum hunc Denarium Catalecticum Trochaicum faciunt, quos nullos scripsit Terẽtius. Alibi Quidnam? SY. illuc, &c. Ego legendum putarim. vbinam? SY. vbi etiam, &c. vt sit. Trochai. Octona. Hypercat. Quonam, non videtur sententia postulare, illic Donatus non legit. Et scena 5. [Domi virginem) Domi posteriore correpta, nisi virginem quadrissyllabum facis. [Abi domum) Abi poster. correpta. Ex Act. 5. sc. 8. [Corpore & animo. M. gaudeo) ni • mo • gau anapæstus hoc idẽ etiam act. 2. sc. 1. adnotauimus, in Domo me eripuit &c.

EX INSCRIPTIONE HECYRAE.

Hæc inscriptio iudicio nostro ita legenda est.

Terentij Hecyra. Tota Græca est Apollodorou. edita Cn. Octauio, T. Manlio Torquato Coss. Acta primo ludis Romanis Sex. Iul. Cæsare. Cn. Cor. Dolabella Aedilibus curulibus, sine Prologo. non est placita. Relata est iterum Ludis Funebribus L. Aemilij Pauli, non est placita tota. Relata est tertio Q. Ful. L. Martio ædilibus Curulib. Egit L. Ambiuius Turpio. modos fecit Claudius Flaccus. Claud. Fil. tibijs paribus. Placuit.

Ex act 3. sc. 4. [Immo quòd) Anapæstus, vide versum vlt. sc. 4. act. 4. vnde Hecyr. scen. vlt. Ex act 4. sc. 4. [Immo ue) Anapæstus. vide Act. 3. scen. 4.

EX INSCRIPTIONE PHORMIONIS.

Hæc inscriptio iudicio nostro ita legenda est.

P. Terentij Afri Phormio. Acta ludis Romanis L. Posthumio Albino L. Cornelio Merula Aedilibus curulibus, Egere L. Ambiuius Turpio, L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Clau. Flaccus. Clau. F. tibijs paribus. Tota græca est, Apollodoru ἐπιδικαζόμενον Acta quarto est. Edita C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala Coss.

Ex act. 1. sc. 4. [Nam absque eo esset. Rectè mihi vidissem) Scriptum in alio exemplari reperio, Nam absque eo rectè ego mihi vidissem. Quod si Esset legamus, aut notandum nouũ erit locutionis genus, aut ita oratio distinguẽda, Nam absque eo, esset rectè, ego mihi vidissem. Ex act. 2. sc. 1. [Nil suaue meritum est) In hęc verba ita interpres, Ordo & sensus hic est, Nihil mihi mercedis suaue est vt ego illam cum illo nuptam feram. Suaue enim meritum suauem mercedem significat. Ego scriptum fuisse puto, Nil suaue meritu' est: vt Antiphonem ea verba sic referantur, Ego ne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem? non faciam, non enim meritus a me est, ei vt esse dulce aut suaue aliquid patiar. Potest & sic id intelligi, Nihil mihi fecit Antipho suaue, vt ei aliquid esse suaue permittam. Mereri, pro facere non hoc tantum loco vsurpauit. Ita in Hecyr. Act. 3. sc. 5.

Quæ nunquam quidquam erga me commerita est pater
Quod nollem, & sæpe quod vellem meritam scio.

Nempe Phormionem) Alia exemplaria habent, Num Phormionẽ? atque ita constat. Senarius. Vide an malis literarum transpositione in Phormionem primam breuiter dici; cum & Apollodorus, cuius hæc fabula est, eius dictionis syllabã primam corripuerit. Quod qua ratione fecerit non video, nisi pro Phormio, Phormio scripserit. De his literarũ transpositionibus vide Theodorum Grammaticæ lib. 4. Et scen. 3. [Eho tu sobrinum tuum) Apud Cic. in oratore ad Brutum legimus, Eho tu cognatum. [Id quod lex iubet) Vide num legendum Ei quod &c. vt paulo post, cum Senis verba repetit Phormio, Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere. [Non agam) Dactylus. Ex act. 3. sc. 2. [Dorio audi obsecro. D. non audio. P. parumper. D, quin omitte me) In hunc versum ita interpres, Sunt qui sic legant, vt Dorio Phædria dicat? Leno, audi; iterum Phædria obsecro. Certe qui ita orationem distinguebant id viderunt non petere Phædriam à Lenone vt audiret, sed vt parumper Leno pecuniam expectaret. Neque enim respondisset Leno, non audio, si audientiam tantum adolescens postularet, id si quidem respondere solemus, cum quod petitur non concessuros nos significamus. Ego distinguendam ita orationem non puto, cum illud Audi Lenoni tam obstinato ad denegandum minus conuenire videatur. Versum esse Trochaicum constat, si Audi non detrahimus, Hypercatalecticum, cum Dorio primam habeat longam, à muneribus enim, non ab hasta nomẽ habet, & in hac ipsa Scena bis prima producta reperitur, sin detrahimus, & sententiæ consulitur, & versus Trochaicus fiet catalecticus, quales qui sequuntur omnes, qui quidem Troch. sunt. Parumper illud Phædriæ ad expectationem pecuniæ, non ad audientiam referri debere omnino confirmo, sequitur enim, Nequeo exorare vt maneas triduum hoc? Locus hoc habere sententiæ videtur, Dorio inquit Phædria, expecta obsecro dum pecuniam conficio. Surdo, inquit Dorio, fabulam narras. Missum me fac, molestus es. Hic Phædria, Audi quod dicam Dorio, non me capis, quod parumper peto vt expectes, est vt triduum tantum expectes, ne quod parumper vt expectes peto, putes petere me hominum aliorum more vt in multos dies, aut menses expectes [A. Miseritum est. P. Hei veris vincor. G. Quam est vterque simili' sui?) In hac scena versus non est alius difficilior intellectũ. Miseritum est, dicere per Ironiam Antiphonem vult interpres, quod ego illi assentior. At quid sit Veris vincor, quid, Quam est vterque similis sui, neque ille dicit, neque ego assequor. Scriptũ fuisse credo, Hei verbis vincor. Vincebat enim Lenonis in negãdo pertinacia, & loquacitas adolescentis ingenui atque liberalis pudorem. Quamobrem secum Geta, quàm Lenonis, inquit, mores Lenonis habet, & Phædria pudentis atq; liberalis adolescentis, qui verbis à Lenone verbis vinci se fateatur. Et sc. 3. [Dum igitur diem licet) Diem vna syll. hunc versum citat Prisc. sine Diem. Ego malo propter elegantiam syl. facere vnam quàm tollere, cum ea dictione sublata versus etiam aliquid desideret. Ex act. 4. sc. 4. [Aruspex) Aruspex quia ab Haruga deriuatur primam vocalem habere debet aspiratam. Ex act. 5. sc. 2. [Vorsuram soluis) Vorsura potius legendum potius septimo casu, quàm vorsuram, & si Budæo aliter videtur. Et scena 3. [Capiebat statim) Statim priore longa pro perpetuo & æqualiter. Et scena 6.

G. Vapulabis. A. Id tibi quidem iam fiet nisi resistis verbero.
G. Familiariorem oportet esse hunc qui minitatur malum.

Scenam hanc è Trochaicis constare catalecticis versus metientibus clarum est. Quare cum prior ille versus neque Trochaicus esset eius mensuræ quam Terentiani versus nunquam excedunt, hoc est, cum neque Octon. esse Catalecticus, neque Hypercatalecticus, incidit animo suspicio loco aliquid esse additum, vel certe detractum, quid id esse posset, cum reperire non possem cogitando in librum incidi, vix dignum, qui mihi fidem facere deberet, nisi iudicij ratio accessisset. In eo ita scriptum reperi.

G. Vapulabis, Curialis neruula est qui me vocat.
A. Id tibi quidem iam fiat, nisi resistis verbero.
G. Familiariorem oportet esse hunc qui minitat malum.

Quæ lectio propter multas res mihi probatur, versui enim consulitur, & id, quod subiecit, Familiariorem esse oportet, qui minitat malum explicatur magis, vocare enim potuit quiuis, vernula etiam, minitare malum (vt loci huius verbo vtar, quo vsus antiquos notandum video a Prisciano) non nisi qui in eum ius habeat & imperium, vnde in suspicionem venit Geta, herum esse, à quo vocaretur, non vernulam, quemadmodum initio putabat, cui verbera etiam minitauerat. Id vnum relinquebatur dubium, quid Curialem vernulam dixisset Poëta, cum Curiales in dicantur, qui curiæ sint eiusdem, curiamq. serui non haberent, neque apud Romanos, neque apud Græcos. Ea de re duæ animo subibant opiniones, aut legendum, Familiaris vernula est nam & subiecit, Familiariorem, & versus vtrunque patitur Trochaicus, aut seruos curiales dici posse, qui dominus seruiunt eiusdem curiæ. Populares enim dicuntur etiam serui, q dominis populi eiusdem seruiunt, ita. n. sumendum illud puto Act. primi scenæ primæ, Amicus summus meus & populares Geta. Palliatam enim esse fabulam meminisse debemus, Ciuitatemq. Atheniensem in δήμοις hoc est populos diuisam fuisse quemadmodum hodie est Florentina. Nam putare ideo à Dauo popularem Getam appellatum, q essent nationis eiusdem, quod interpreti video placuisse, ignorare est populos fuisse diuersos Getas & Dauos, & seruis nomina dari solita ab eo populo vnde esset quisque. Diuersos autem fuisse populos Strabo libro septimo his verbis testatur, Fuit & alia regionis diuisio ex antiquis permanens temporibus, alios enim Dacos alios Getas appellant, Getas quidem qui ad Pontum in orientem vergunt, Dacos autem qui in oppositum versus Germaniam & ad Istri fontes, quos olim Dauos vocatos esse reor. Ex quo apud Athenienses Dauorum & Getarum nomina seruilia plurimum abundabant. Hoc sanè credibilius est, quàm à Scytarum gente deriuari, quos Daas vocant, longe enim illi ad Hyrcaniam positi sunt nec ex eo loco Athenas mancipia deportata putandum est. Hæc Strabo. Regio ergo eadem erat & Dauorum, & Getarum, & lingua eadem quemadmodum post paulo scribit idem Strabo proinde gens eadem, sed in populos varios diuisa, neque protinus eiusdem populi dici debent, qui eiusdem gentis sunt, & nationis. Et sc. 7. [In angiportum hoc) Priscian. legit hunc vt probet etiam genere masculino Angiportum reperiri. Et sc. 9. [D. vt voles faciet. N. Immo vt iam scias) Et imo vt, anapæstus.

TERENTII VITA, ET DE TRAGOEDIA, AC COMOEDIA NON PAVCA, EX AELIO DONATO.

PVB. Terentius Afer, Carthagine natus, seruiuit Romæ Terentio Lucano Senatori, à quo ob ingenium & formam, non institutus modo liberaliter, sed & mature manumissus est. Quidā captum esse existimant. quod fieri nullo modo potuisse Fenestella docet, cum in fine secūdi belli Punici, & ante initium tertij natus sit, & mortuus, nec si à Numidis, aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum peruenire potuisset, nullo cōmercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, sed maxime cum Scipione Africano, & cum Lælio. quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur, quod & ipsum Fenestella arguit, contendens vtroque maiorem natu fuisse, quamuis & Cornel. Nepos ęquales omnes fuisse tradat, Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat.

Dum lasciuiam nobilium & fucosas laudes petit:
Dum Africani voce diuina inhiat auidis auribus:
Dum ad Furium se cœnitare, & Lęlium, pulchrum putat.
Dum se amari ab hisce credit, crebro in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ: ipsius sublatis rebus ad summam
Inopiam reductus est.
Itaque è conspectu oīum abijt in Gręciam in terrā vltimam.
Mortuus est in Stimphalo Arcadiæ oppido: nihil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiam:
Saltem vt esset quo referret obitum domini seruulus.

Scripsit comœdias sex. ex quibus primam Andriam cum ædilibus daret, iussus ante Cecio recitare, ad cœnārem cum venisset, dictus est, initium quidem fabulæ, quòd erat contemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulū residens legisse, post paucos vero versus inuitatus vt accumberet, cœnasse vna, deinde cetera percurrisse non sine magna Cecij admiratione & hanc autem, & quinque reliquas æqualiter populo probauit. Quamuis Volcatius de enumerationem omnium ita scribit. Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta est, meruitq. precium quantum nulla antea cuiusquam comœdia .i. octo milia nummum. propterea summa quoque titulo ascribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obscura fama est adiutum Terent. in scriptis à Lælio & Scipione, quibus cum familiariter vixit. Eandem ipse auxit, nunquam enim nisi leuiter se tutari conatur, vt in prologo Adelphorum.

Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, assidueq. vna scribere.
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet,
Qui vobis vniuersis, & populo placent;
Quorum opera, in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore vsus est sine superbia.

Videtur autem se leuius defendisse, quia sciebat Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem, quæ tamen magis & vsq; ad posteriora tempora valuit.

Q. Memmio in oratione pro se ait, P. Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Puteolano calend. Martijs admonitū ab vxore, temporius vt discumberet, petijsse ab ea ne interpellaretur serius tandem ingressum triclinium dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi, deinde rogatum vt scripta illa proferret, pronunciasse versus qui sunt in Heautont.

Satis pol proterue me Syri promissa huc induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modo in scribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lęlio vti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, q̃ Sulpicio Gallo homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum, vel Q. Fabio Labeone, & M. Popilio, consulari vtroque, ac Poëta. Ideo ipsum non iuuenes designasse, qui se adiuuisse dicerentur, sed viros, quorum operam, & in bello, & in otio, & in negocio populus sit expertus. Post editas comœdias nondum quintum atque trigesimum agressus annum causa euitandę opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum instituta moresq., quos perinde exprimeret in scriptis, egressus vrbem est, neque amplius redijt. de morte eius Volcatius tradit.

Sed vt Afer sex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit; nauim cum semel.
Conscendit, visus nunquam est. sic vita vacat.

Q. Consentius redeuntem è Græcia perijsse in mari dicit cū centum & octo fabulis conuersis à Menandro. Ceteri mortuum esse in Arcadiæ Stimphalo, siue Leucadia tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio nobiliore Coss. morbo implicitum acri dolore ac tędio amissarum sarcinarum, quas in naui præmiserat, ac simul fabularum quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. Reliquit filiam, quæ equiti R. nupsit. Item hortulos xx. iugerum via Appia ad Martis villam, quo magis miror Porcium scribere, - nihil Publius

Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiam:
Saltem vt esset, quò referret obitum domini seruulus.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis pręfert, scribens in cōpitalibus, Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solum Nęuio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat,

Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti
Conuersum, expressumq. latina voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæsar.

Tu quoque tu in summis, ò dimidiate Menander,
Poneris & merito, puri sermonis amator,
Lenibus atque vtinam scriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte iaceres,
Vnum hoc maceror, & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus. Nam duos Terentios poëtas fuisse scribit Metius, quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter Libertinus Terentius Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium Valgius in Actæone ait,

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius sunt?
Non has qui iura populis recensentibus dabat,
Honore summo affectus fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro translatæ esse dicuntur comico, Phormio, & Hecyra, quatuor reliquę à Menandro, ex quibus magno successu, & precio stetit Eunuchus fabula, Hecyra sæpe exclusa, vix acta est.

De Tragœdia, & Comœdia.

INitium Tragœdiæ & Comœdiæ à rebus diuinis est inchoatum, quibus pro fructibus vota soluentes operabantur antiqui. Nam incensis iam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis quod sacer chorus reddebat Libero, patri tragœdia dicebat, vel ἀπὸ τοῦ τράγου, hoc est ab hirco hoste vinearū, & à cantilena. eius ipsius rei apud Virgilium plena fit mentio. vel q̄ hirco donabatur eius carminis poëta, vel q̄ vter eius musti plenus solenne præmium cantoribus fuerat, vel q̄ ora sua fæcibus perlinebant scenici ante vsum personarum ab Æschilo repertum. Faces enim dicuntur Græce τρύγες. Et his quidem causis Tragœdiæ nomen est inuentum. At vero nondum coactis in vrbem Atheniensibus, cum Apollini Nomio .i. pastorum vicinorumq. præsidi deo, constructis aris in honorum diuinæ rei circum Atticæ vicos, villas, pagos, & compita festum carmen solenniter cantarent, orta est Comœdia, ἀπὸ τῆς κωμάζειν καὶ ᾄδειν, quod est comessatum ire cantantes, quod a poëtis solenni die, vel amatorie lasciuientibus choris comicis non absurdum est. Itaque vt rerum, ita etiam temporum ipsorum cœpto ordine Tragœdia primo prolata esse cognoscitur. Nam vt ab incultis, & feris moribus paulatim peruentum est ad mansuetudinem, vrbesque sunt conditæ, & vita mitior atque otiosior processit, ita res tragicæ longe ante comicas inuentæ. Quamuis autem retro prisca voluentibus reperiatur Thespis Tragœdiæ primus inuentor, &

Comœdiæ veteris pater Eupolis cum Cratino, Aristophaneque esse dicatur. Hom. tamen, qui ferè omnis Poëticæ largissimus fons est, etiam his carminibus exempla præbuit, velut quadam suorum operum lege præscripsit, qui Iliadem instar Tragœdiæ, Odysseam ad imaginem Comœdiæ fecisse monstratur. Nã post illius tale, tantumq. documentum, ab ingeniosissimis imitatoribus & digesta sunt in ordinem, & diuisa ea, quæ etiam tum temere scribantur adhuc impolita, atque in ipsis rudimentis haudquaquam vt postea facta sunt, decora atq; leuia. At nos ea quæ proprie de Tragędia dicenda sunt, titulo propositi operis instantes, in alia tempora differamus, & de his fabulis iam loquamur quas Terentius imitatus est. Postquam demonstrandæ originis causa de vtrisque generis initio diximus, quod necesse est iam dicemus. Comœdia ferè vetus, vt ipsa quoque olim Tragœdia, simplex carmẽ (quemadmodum iam diximus) fuit, quòd chorus circa ars fumanies nunc spatiatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine continebat. Sed primo vna persona substituta est cantoribus, quæ respondens alternis choro, locupletauit variauitq. rem musicam. tum altera, tum tertia & ad postremum crescente numero, per auctores diuersos, personę, pallę, cothurni, socci, & ceteri ornatus atque insignia scenicorum reperta, & ad hoc vnicuique suus habitus. & ad vltimum qui primarum partium, qui secundarum, & tertiarum, qui quartarum, atque quintarum actores essent, distributa & diuisa quinquepartito tota est fabula. quę tamen in ipsis ortus sui velut quibusdam incunabulis, & vix dum incipiens, κωμῳδία ἐπώνυμος καὶ ἀρχαία dicta est, ἀρχαία iccirco quia est de nobis parum cognitis vitijs, ἐπώνυμος autem, quia inest in ea velut historica fides veræ narrationis, & denominatio omnium, de quibus libere describebatur. Etenim per priscos poëtas, non vt nunc, penitus ficta argumenta, sed res gestæ à ciuibus palam cum eorum sæpe gesserant nomine decantabantur. ideo ipsa suo tempore moribus multum profuit ciuitatis, cum vnusquisque caueret, culpa ne spectaculo ceteris esset, & domestico probro. Sed cum poëtæ abuti licentius stylo, & passim lædere ex libidine cœpisset plures bonos, ne quisquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata, siluere. Et hinc deinde aliud genus fabulæ, id est satyra sumpsit exordium. quæ à satyris, quos illotos semper ac petulantes deos scimus esse, vocitata est. etsi aliunde nomen traxisse praue putant alij. Hęc, quę Satyra dicitur, eiusmodi fuit, vt in ea quamuis duro & veluti agresti modo, de vitijs ciuium tamen sine vllo proprij nominis titulo carmen esse. Quod item genus comœdiæ multis obfuit Poëtis, cum in suspicionem potentibus ciuibus venissent illorum facta descripsisse in peius, ac deformasse genus stylo carminis. quod primo Lucilius nouo conscripsit modo, vt Poësim inde faceret, id est vnius carminis plures libros. Hoc igitur, quo supra diximus modo, coacti omittere satyram, aliud genus carminis τὴν νέαν κωμῳδίαν, hoc est nouam comœdiam reperere poëtę, quę argumento communi magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis aguut, pertineret, & minus amaritudinis spectatoribus, & eadem opera multum delectationis afferret, concinna argumento, consuetudine congrua, vtilis sententijs, grata salibus, apto metro. Vt igitur superiores illę suis quęque celebrantur auctoribus, ita hęc νέα κωμῳδία cum multorum antea, tum pręcipue Menandri Terentij. est. de qua cum multa dicenda sint, sat erit tamen velut admonendi lectoris causa, quod de arte comicam veterum cartis continetur, exponere. Comœdia vetus vt ab initio chorus fuit, paulatimq. personarum numero in quinque actus processit, ita paulatim velut attrito atque extenuato choro ad nouam comœdiam sic peruenit, vt in ea non modo non inducatur chorus. sed ne locus quidem vllus iam relinquatur choro. Nam postquam otioso tempore fastidiosior spectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula transibat, consurgere & abire cępisset, admonuit poëtas primo quidem choros prętermittere, locum eis relinquentes, vt Menander fecit, hac de causa, non vt alij existimant, alia. Postremo ne locum quidem reliquerunt, quod Latini fecerunt Comici. vnde apud illos dirimere actus quinque partitos difficile est. Tum etiam Græci prologos non habent more nostrorum quos Latini habent. Deinde θεοὺς ἀπὸ μηχανῆς, id est deos argumentis narrandis machinatos ceteri Latini instar Gręcorum habent: Terentius non habet. Ad hoc προτατικὰ πρόσωπα, id est personas extra argumentum accersitas non facile ceteri habent, quibus Terentius sæpe vtitur, vt per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres etsi ipsi quoque in metris negligentius egerunt iambici versus, duntaxat in secundo & quarto loco, tamen à Terentio vincuntur resolutione huius metri, quantum potest, comminuti ad imaginem prosæ orationis. Tum personarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi nemo diligentius Terentio custodiuit. Quinetiam solus ausus est cum in fictis argumentis fidem veritatis assequeretur, etiam contra præscripta comica meretrices interdum non malas introducere, quibus tamen, cur bonæ sint, & voluptas per ipsum & causa non desit. Hæc cum artificiosissima Terentius fecerit, tum illud est admirandum, ꝙ & morem retinuit vt Comœdiam scriberet, & temperauit affectũ, ne in Tragœdiam transiliret, quod cum alijs rebus minime obtentum & a Plauto, & ab Afranio, & Actio & multis ferè magnis Comicis inuenimus. Illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile quòd eius fabulæ eo sunt temperamento, vt neque extumescant ad tragicam celsitudinem, neque abijciantur ab histrionicam. Adde quod nihil abstrusum ab eo ponitur, aut quod ab historicis requirendum sit, quod sæpius Plautus facit, & eo est obscurior in pluribus locis. Adde quòd argumenti ac styli ita attente memor est, vt nusquam non cauerit, aut curauerit ea, quæ obesse potuerunt, tum quòd media primis, atque postremis ita nexuit, vt nihil additum alteri, sed aptum ex se totum, & vno corpore videatur esse compositum. Illud quoque mirabile in eo, primo, quòd non ita miscet personas quatuor, vt obscura sit earum distinctio. Et item quòd nihil ad populum facit actorem velut ex Tragœdia loqui. quod vitium Plauti frequentissimum est. Illud etiam inter cetera eius laude dignum videtur, quòd locupletiora argumento ex duplicibus negotijs delegerit ad scribendum. nam excepta Hecyra in qua scribit Pamphili amorem, ceteræ quinque binos adolescentulos habent. Illud vero tenendum est, post νέαν κωμῳδίαν Latinos multa fabularum genera protulisse, vt Togatas, à scenicis atque argumentis Latinis, Prætextatas ab dignitate personatum, & Latina historia, Attellanas à ciuitate Campaniæ vbi actitatæ sunt plurimæ: Rhyntonicas, ab actoris nomine, Tabernarias, ab humiliate argumenti & styli: Mimos, ab diuturna imitatione vilium rerum, & leuium personarum. Inter Tragœdiam autem & Comœdiam cum multa, tum in primis hoc distat, quòd in Comœdia mediocres fortunæ hominum, parui impetus, periculaq., lætiq. sunt exitus actionum, At in Tragœdia, omnia contraria, ingentes personæ, magni, timores exitus funesti habentur. Et illic turbulentia prima, tranquilla vltima: In Tragœdia contrario ordine res aguntur. Tum ꝙ in Tragœdia fugienda vita, in Comœdia, capessenda exprimitur. Postremo, quòd omnis Comœdia de fictis est argumentis: Tragœdia sæpe ab historica fide petitur. Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico scriptæ sunt ad cuncta res, cum etiam rum recentius idem & Poeta & actor fabularum suarum fuisset. Comœdiæ autem, motoriæ sunt, aut statariæ, aut mixtæ, motoriæ, turbulenta, statariæ quietiores, mixtæ, ex vtroque actu consistentes. Comœdia, per quatuor partes diuiditur Prologum Protasin, Epitasin, Catastrophen. Prologus, est velua præfatio quædam fabulę, in quo solo licet pręter argumentum aliquid ad populum, vel ex Poetæ, vel ex ipsius fabulæ, vel ex actoris commodo, loqui. Protasis, primus est actus, initium drammatis. Epitasis, incrementum, processusq. turbarum ac totus, vt ita dixerim, motus erroris. Catastrophe, conuersio rerum est ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione gestorum. Comœdia, est fabula diuersa instituta continens affectumque ciuilium ac priuatarum rerum, qua discitur quid sit in vita vtile, quid contra euitandum. Hanc Græci sic definiere, κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comœdiam esse Cicero ait, imitationem vitæ, speculum consuetudinis, imaginem veritatis. Comœdiæ autem à more antiquo dictæ, quia in vicis huiusmodi carmina initio agebantur apud Græcos vt in Italia compitalitijs ludicris admixto pronunciationis modulo, quo dum actus commutantur, populos detinebatur. Aut ἀπὸ τῶν κωμῶν, hoc est ab actu vitæ hominum, qui in vicis habitabant ob mediocritatem fortunarum, non in aulis regijs, vt sunt personæ Tragicæ. Comœdia vero, quia poema sub imitatione vitæ atque similitudine compositum est, in gestu pronunciatione consistit. Comœdiam apud Græcos dubium est quis inueniret primus, apud Latinos certum est Comœdiam, & Tragœdiam Togatam primo Leuius Andronicus reperit, aitq. Comœdiam esse quotidianæ vitæ speculum, nec iniuria. nam vt intenti speculo veritatis lineamenta facile per imagines colligimus, ita lectione comœdię imitationem vitæ, consuetudinisq. non ægerrime animaduertimus. Huius autem originis ratio ab exteris ciuitatibus, moribusq. peruenit. Athenienses nanque Atticam custodientes

dientes elegantiam, cum vellent male viuentes notare, in vicos & compita ex omnibus locis læti, alacresq. veniebant, ibiq. cum nominibus singulorum vitam publicabat, vnde nomen composi tum vt Comœdia vocaretur. hæc autem carmina in pratis primum mollibus agebantur. nec deerant præmia, quibus ad scribendum doctorum prouocarentur, ingenia, sed & actoribus munera offerebantur, quo libentius iucundo vocis flexu ad dulcedinem commendationis vterentur. Caper nanque pro dono his dabatur, quia vitibus noxium animal habebatur, à quo etiam Tragœdiæ nomen exortum est. Nonnulli aût ex amurca olei fece, quę est humor aquatilis, Tragœdiam dici, vocariq. maluerunt. Qui ludi cum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipsi Comœdiarum Tragœdiarumq scriptores huius dei velut patris, numen colere venerariq cœperunt. cuius rei probabilis ratio extitit ita enim carmina inchoata proferebantur, vt per ea laudes eius, & facta gloriosa celebrari, proferriq constaret. tum paulatim fama huius artis increbuit. Thespis autem primus hæc in scripta in omnium notitiam protulit. Postea Æschylus secutus exemplum, publicauit. de quibus ita Horatius in arte Poëtica loquitur.

Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnæ
Dicitur plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quæ canerent agerentq; peruncti fecibus ora.
Post hunc personæ, pallæq; repertor honestæ
Aeschulus, & modicis instrauit pulpita tignis:
Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.
Successit vetus his Comœdia non sine multa
Laude, sed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi, lex est accepta, chorusq;
Turpiter obticuit sublato iure nocendi.
Nihil intentatum nostri liquere Poëtæ.
Nec minimum meruere decus vestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.

Fabula generale nomen est. eius duæ primæ partes sunt, Tragœdia, & Comœdia. Si latina argumentatio sit, prætextata dicitur. Comœdia autem multas species habet, aut enim palliata est, aut togata, aut tabernaria, aut attellana, aut mimus, aut rhyntonica, aut planipedia. Planipedia autem dicta ob humilitatem argumenti eius, ac vilitatem actorum, qui non cothurno aut socco vtuntur in scena, aut pulpito, sed plano pede, vel ideo quòd non ea negocia continet, quæ personarum in turribus, aut in cœnaculis habitantium sunt, sed in plano & humili loco. Personati primi egisse dicuntur Comœdiam Cincius & Faliscus: Tragœdiam Minutius & Prothonius. Omnium autem Comœdiarum scripta ex quatuor rebus omnibus sumuntur, nomine, loco, facto euentu. Nomine, vt Phormio, Hecyra, Gurgulio, Epidicus. Loco, vt Andria, Leucadia, Brundusina. Facto, vt Eunuchus, Asinaria, Captiui. Euentu, Commorientes, Adelphi, Heautontimorumenos. Comœdiarum formæ sunt tres, Palliatæ, Græcum habitum ferentes, quas nonnulli tabernarias, vocant. Togatæ, iuxta formam personarum, habitum togarum desiderantes. Attellanæ, salibus & iocis compositæ, quæ in se non habent nisi vetustam elegantiam. Comœdiam autem diuiditur in quatuor partes, Prologum, Protasin, Epitasin. Catastrophem. Prologum est prima dictio, à Græcis dicta πρόλογος, .i. antecedens veram fabulæ compositionem elocutio. Eius species quatuor sunt, συστατικὸς commendaticius, quo fabula vel Poëta commendatur. ἀναφορικὸς, relatiuus, quo aut aduersario maledicta, aut gratiæ populo referuntur, ὑποθετικὸς, argumentatiuus, fabulæ argumentum exponens, μικτὸς, mixtus, omnia hæc in se continens. Inter Prologum & Prologium quidam hoc interesse voluerunt, quia Prologus est vbi Poëta excusatur, aut fabula commendatur. Prologium autem est, cum tantum de argumento dicitur. Protasis est primus actus fabulæ, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem tenendam. Epitasis inuolutio argumenti, cuius elegantia connectitur. Catastrophe, explicatio fabulæ, per quam euentus eius approbatur. In plerisque fabulis ipsarum nomina priora ponebantur, quam Poëtarum, in nonnullis poëtarum, quàm fabularum. cuius moris diuersitatem antiquitas probat. Nam cum primum aliqui fabulas ederent, ipsarum nomina pronunciabantur ante, quam Poëtæ pronunciarentur, ne aliqua inuidia à scribendo deterriri possent. Cum autem per editionem multarum Poëtæ iam esset auctoritas acquisita, rursus priora Poëtarum nomina proferebantur, vt per ipsorum vocabula fabulis attentio acquireretur. Actas diuersis ludis manifestum est inscribi. Nam ludorum quatuor sunt species, quos Curules Aediles munere publico curant. Megalenses, magnis dijs consecrati, quos Græci μεγαλησίους appellant. Funebres, ad retinendum populum instituti, dum pompa funeri decreta in honorem patricij viri plene instruitur. Plebeij qui pro salute plebis eduntur. Apollinares, Apollini consecrati. In scena duæ aræ poni solebant, dextera Liberi, sinistra eius dei cui ludi fiebãt, vnde Terentia in Andria ait.

Ex ara hac sume verbenas.

Hinc Vlyssem palliatum semper inducunt, siue quòd aliquando insaniam simulauit, quo tempore tectum se esse voluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire. seu ob singularem sapientiam, qua tectus minutusq. plurimum socijs profuit. Huius enim virtutis erat, animi semper decipientis ingenium Nonnulli Ithacæ incolas, sicut Locros, palliatos fuisse commemorant. Achillis, & Neoptolemi personæ diademata habent, quamuis regalia sceptra nunquam tenuerint, cuius argumenti probatio talis inducitur, quod nunquam cum reliqua Græciæ iuuentute ad gerenda cum Troianis bella, sacramenta coniurationis inierunt, nec vnquam sub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis senibus candidus vestitus inducitur, quod is antiquissimus. fuisse memoratur. Adolescentibus discolor attribuitur. Serui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquæ gratia, vel quo expeditiores agant. Parasiti cum intortis palijs veniunt. Læto, vestitus candidus, ærumnoso, obsoletus, purpureus. diuiti, pauperi, phœniceus datur, militi, chlamys purpurea, puellæ habitus peregrinus inducitur. Leno pallio varij coloris vtitur. Meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta sunt ab eo, quod trahuntur, quæ res ab scenica luxuria instituta est. Eadem in luctuosis personis incuriam sui per negligentiam significant. Aulæa quoque in scena in terra sternuntur, quod pictus ornatus erat ex Attalica regia Romam vsque perlatus, pro quibus siparia ætas posterior accepit. Est autem minutum velum, quod populo obsistit, dum fabularum actus commutantur. Diuerbia histriones pronunciabant. Cantica vero temperabantur modis non à Poëta, sed à perito artis musicę factis. Neque enim omnia ijsdem modis in vno cantico agebantur, sed sæpe mutatis. vt significant qui tres numeros in Comœdijs ponunt, qui tres continent mutatos modos cantici illius. Qui huiusmodi modos faciebant, nomen in principio fabulæ & scriptoris, & actoris superponebant. Huiusmodi adeo carmina ad tibias fiebant, vt his additis, multi ex populo ante discerent quam fabulam acturi scenici essent quam omnino spectatoribus ipsi antecedens titulus pronunciaretur. Agebantur autem tibijs paribus, aut imparibus, & dextris aut sinistris. Dextræ autem tibię sua grauitate seriam Comœdia dictionem pronunciabant. Sinistræ & serranæ acuminis leuitate iocum in Comœdiæ ostendebant Vbi autem dextra, & sinistra acta fabula inscribebatur, mixtim ioci & grauitates denunciabantur.

CASTIGATIONES IN ALIquot loca Terentij ex dialogo quodam PETRI BEMBI hominis doctiss. & eloquentiss.

SOROREM falso. Argumenta singula rum fabularum sunt illa quidem C. Sulpicij Apollinaris, eius quem sæpe citat Gellius docti & eruditi viri, quiq. pertinacẽ Imperatorem Latinas literas docuit.

ac.1.s.4. Mysis. M. quid est? hem Pamphile optume mihi te offers. P. quid est?

Hûc versum omni lepore denudatum sic elegãtia vestiendum existimat Bẽbus.

Mysis. M. quid est? hem Pamphile oportune te mihi offers.
P. quid est?
Ne istam multis tuam inueniri gaudeo.

Accuratius Bembus hunc locum expendit, sic enim legendum, citans testes Grammaticorum obseruationes, censet.

Ne istam tuam multimodis inueotri gaudeo.

ac.5.s.4. Venusta nimirum & antiqua compositione per detractionem s, literæ.

EX EVNVCHO.

In prologo. Si quisquam est, qui placere se studeat bonis.

Hunc versum paulo aliter adducit Bembus,

Si quisquam est, qui placere studeat bonis
Quamplurimis,

Non enim se ad carmen multum pertinere arbitratus est, & alio quin ab imitatore quopiam adscriptum videri potest. Quòd Salustius historiam sic exorsus est: Omnes homines qui se præstare student.

Ibidem. Existimat esse sic existimet, sciat,
Responsum non dictum esse, quale sit. prius.

Et hos aliter legendos monet Bembus

Existimauit esse, sic existimet
Responsum non dictum. Quia læsit peìde.

ac.2.s.2. Opus faciam, vt defatiget vsque, ingratus, vt dormiam.

Hoc ita Bembus,

P. Opus faciam, vt defatiger vsque, ingratis vt dormiam.

Lepidius enim multo est, si per aduerbium elocutio fiat. Et vide sis hoc quoque Donatum non latuisse cum ingratis non vltro significare docet. Frequens hoc aduerbium apud Plautum, pro non ex animi senteotia.

Viden' ocium & cibus quid faciat alienus?

ac.2.s.2. Ille in hunc modum?

Viden' ostium & cibus quid faciat alienus?

Nam ostium pro os positum adserit, Quid enim quispiam aliter assequi posset, presertim ex hoc hominum genere, qui lingua tantum aluntur.

P. Ita faciam. T. quidquid aliud volui dicere.
Hem curate istam diligenter virginem.

Ad hunc modum Bembus.

ac.5.s.3. P. Ita faciam. T. quid, quid aliud volui dicere?
Ehem: Curate istam diligenter virginem.

Hic Thais Ancillas suas propere alloquitur, mandas ea quæ curari velit, sic: Quid, Quid aliud volui dicere? Ehem curate &c. Quasi poëta suspensam Thaidem ostenderet secum ipsam quærere, quidnam illud esset, quod mandare ancillis in animo habuerat suo, neque reminiscebatur. Itaque ait: Quid aliud? Quo item sensu Cic. sæpius.

ac.3.s.9. Omnem ostendere, cui tam subito tot cõgruerint commoda.

Bembus mutata litera sic legit.

Omnem ostendere, qui tam subito tot congruerint cõmoda.
Vbi qui vetusto more a quis nominandi casu dandus casus.

EX ADELPHIS.

ac.1.s.2. D. Tun' consulis quidquam? M. ah, si pergis abiero

Sed quanto rectius & elegantius Bembus,

Tun' consilijs quidquam? &c. Hæc.n. efficax repetitio maiorem vim addit orationi.

ac.2.s.5. S. Egon' debacchatus sum in te, aut tu in me?
Æ s. omitte ista, atque ad rem redi.

At sic ille.

S. Egon' debacchatus autem? an tu in me? Æ s. mitte isthæc atque ad rem dedi.

Fratrem homini neminem esse primarum artium magis principem.

Bembus mutato casu longe rectius:

Fratrem homini nemini esse primarum artium magis principem.

Obsecro mea nutrix, quid nunc fiet? quid fiet rogas? rectè. ac.3.s.1.

Bembus rectius putarit si ad secundum versum rectè pertineret hoc modo:

Obsecro mea nutrix quid nunc fiet? C. quid fiet rogas? Rectè ædepol spero &c.

Nisi me in illo credidisse esse hominũ numero qui ita putant ac.4.s.3.
Sibi fieri iniuriam, vltro, si quam fecere ipsi expostulant.

Ea sic ad pristinam integritatem Bembus restituenda putauit.

Nisi si me in illo credidisti esse hominũ numero, q ita putant
Sibi fieri iniuriam, vltro si quam fecere ipsi expostules:
Et vltro accusant.

EX HECYRA.

Plus potis se illa abstinere vt puerit. ac.1.s.2.

Sed deum immortalem quanto rectius & melius Bembus.

Plus potius (deinde distinguit) tum sese illa abstinere vt potuerit. Hæc .n. circunstantia mirum in modum admirationem puellæ iuuat.

Horum ad hos redibat lege hereditas. Ibidem:

Verum Bembus paulo aliter qui videbat vna mutilatum esse versum syllaba.

Horunc ea ad nos redibat lege hereditas.

Horunc pro eo quod est horum antique, c, interiecta nec fieret collisio.

Sibi vero hanc laudem reliquit, vixit dum vixit, bene. ac.3.s.3.

Noster autem in pluralem numerum commutando sic habet:

Si vero hanc laudem relinquunt, vixit, dum vixit, bene
Fors fiat pol.) Bembus habet fuat, ab eo deductum verbo per- ac.4.s.3.

antiquo quod est Fuo, valetq. idẽ quod sum, quo etiam est Virg. vsus.

Tros Rutilus ue fuat. pro sit.
Remissam opus sit vobis an reductum domum. ac.4.s.4.
Vaot quid faciat in manu oon est mea.
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero?

Ex his primo versuum inuerso ordine sic legit,

Remissam opus sit vobis, reductam ad domum. Io postremò, Quid faciemus puero? sic scribit, Quid faciemus puero. Quo in loco animaduerti hunc dicendi, siue morem, siue figuram.

(Quid faciemus puero?
Qua etiam in alijs fabulis sæpe vsus est,
Quid hic faciet sua?
Quid te futurum censes?) vsurpauisse Ciceronem percupide
Quid me fiet?
Quid pecunia fiet?
Quid hoc nomine facias?
Quid factum est Stratone & Nicostrato.

EX PHORMIONE.

Eho tu sobrinum tuum non noras. D. enecas.
Dic nomen. P. nomen? maxume. D. quid nunc taces? ac.2.s.3.

Aliter & magis vetuste Bembus.

Eho tu consobrinum tuum non noras. D. enicas.
Dic nomen. P. nomen? maxume. D. quid nunc tacis?

Vbi enicas, pro enecas, tacis, pro taces positum vetusto more.

Sic in eadem comœdia.

Ea quæ præbit, positum est in tertia coniugatione, pro præbet.

Ne me istoc nomine appella sis.

Bembus in hunc modum.

Ne me isthoc nomine appellassis.
Quem semper te esse dictitasti? C. est. S. quid? ac.5.s.1
Idem cautius animaduerteodo sententiam,
Quem semper te esse dictitasti? C. st. S. quid? &c. Ibidem

St. Silentia est illa quidem nota, st, vt eo quasi nutu & signo potius, quàm voce ostendamus velle nos sileri ab ijs, quibus cum sumus quemadmodum volebat Chremes silere Sophronam, ne ab vxore ipsius eaaudiretur.

INDEX

INDEX EORVM OMNIVM QVAE IN DONATI, ET CALPHVRNII COMMENTARIVS ANNOTATA SVNT.

com

existimo

relin

vix

FINIS TABVLAE.

VOLCATII SEDIGITI DE Comicis latinis iambi.

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poetæ comico cui deferant.
Eum, me indice, errorem dissoluam tibi.
Vt contra si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam statuo de comico.
Plautus secundus facile exuperat cæteros.
Dein Neuius qui seruet, precio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facile facio Luscium.
Decimum addo antiquitatis causa Ennium.

IVDICIVM DE COMPARATIONE Terentij, & Plauti.

Græcos poetas comicos mitto libens:
De Latinis quid sentiam iam iam eloquar.
Plautum Terentio qui obstinate præferunt,
Grauiter mihi videntur errare. Siquidem
Nemo negat Plauto sermonis Latij.
Proprietatem supremam. Sed nec ea deest
Terentio, vel maior. Atque præterea
Seruile Plauti ingenium & plebeium nimis
Terentius liberali stylo, & extra sales
Vulgares posito non vulgariter superat.
In hoc, Latina musa, parcite Sedigito,
Qui principi Latina comœdia abstulit
Meritam hercle laudem, si comico cuiquam alij.

TERENTII ANDRIA.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Simo senex.	*Byrrhia seruus.*
Pamphilus adolescens.	*Crito hospes.*
Dauus seruus.	*Chremes senex.*
Dromo lorarius.	*Glycerium meretrix.*
Sosia libertus.	*Mysis ancilla.*
Charinus adolescens.	*Lesbia obstetrix.*

IDIOMATA PERSONARVM PRÆCIPVARVM.

SImo pius in filium, sed natura vehementior. Pamphilus pius in patrem, sed fideliter amans, & cordatus vt adolescēs. Dauus vafer, ac spei pertinacis. Charinus simplex, ac nullius consilij. Byrrhia, Dauo dissimilimus, desperandi auctor. Crito pauper, sed ob probitatem impatiens contumeliæ. Chremes pius in filiam, alioqui Simonis dissimilimus, ingenio sedato & placido componens omnia. Mysis callida & heræ amans.

RATIO NOMINVM.

SImo dictus est à specie. Simi enim ferè sunt iracundi. Chremes, πρὸς τὸ χρέμπτεσθαι, quòd senes tussi expurgent pectus. Pamphilus à fideli amore. Charinus a beneuolentia animi. Sosia, quòd seruatus in bello. Dauus à patria. Opioor & Byrrhia, sicut & Mysis. Nam Mysi quemadmodum Phryges seruile genus erant. Glycerium à voluptate. Lesbia, à patria. Crito, quòd controuersiam dirimat. Dromo à cursu.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

SOrorem falso creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus.
Grauidaq; facta, dat fidem vxorem sibi
Fore hanc, nam aliam pater ei desponderat
Gnatam Chremetis: atque vt amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Daui suasu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum vt vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat.
Mox filiam Glycerium insperato agnitam,
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

AELII DONATI PRAEFATIO IN ANDRIAM TERENTII.

COMOEDIA Andria, cum palliata sit, de loco nomen accepit, & à Menandro prius, & nunc ab ipso Terentio, qui cum de Chryside loqueretur, sic ait, Hei vereor ne quid Andria apportet mali. & hoc commune vocabulum est, & in Græca, & in Latina lingua. Hæc maiori ex parte motoria est, continetque actus amatorum adolescentium, & patrum piorum. Sunt ibi callidi serui, astutæ ancillæ, seueri senes, adolescentulæ liberales. In hac primæ partes senis Simonis sunt, secundæ Daui, tertiæ Chremetis, & deinceps reliquorum. Prologus in hac acer inducitur, & in aduersarios non mediocriter exasperatus, sed tamen id subtiliter, vt omnia lacessitus facere videatur, ac dicere. Hic protasis subtilis, epitasis tumultuosa, catastrophe pene tragica, & tñ repente ex his turbis in tranquillum peruenit.

Hæc prima acta est ludis Megalensibus M. Fuluio ædile, & M. Glabrione, Q. Minutio Valerio Curulibus. Egerunt L. Attilius, Latinus Prænestinus, & L. Ambiuius Turpio. Modos fecit Flaccus Claudij filius tibijs paribus, dextris & sinistris. & est tota Græca, edita M. Marcello, & Sulpitio Coss. pronunciataq. est Andria Terentij ob incognitum adhuc nomen Poëtæ, & minoris apud populum auctoritati ac meriti. Diuerbijs auctentieis lepide distincta est, & successu spectata prospero, hortamēto Poëtæ fuit ad alias conscribendas. Initium autem πρωτατικὸν πρόσωπον. i. aduentitiam personam recepit Sosiæ propter euoluendam argumenti obscuritatem. Persona autem protatica ea intelligitur, quę semel inducta in principio fabulæ, in nullis deinceps fabulæ, partibus adhibetur. Adnotandum sanè puellarum liberalium nullam orationem in proscenio induci in Comœdia Palliata, præter inuocationem Iunonis Lucinæ: quæ & ipsa quoque post scenam fieri solet.

ARGVMENTVM EIVSDEM IN EANDEM.

CHREMES Atticus, pater Pasibulæ & Philumenæ, cum ex his duabus se Pasibulam perdidisse falso crederet relictam Athenis, nec visam postea multo tempore, tanquam vnicam sibi putabat Philumenam: quam Charinus adolescens Atheniensis adamabat vnice, & sibi petebat vxorem. Sed pater eam Pamphilo eiusdem Simonis filio vltro desponderat: qui Pamphilus contra sororem Chrysidis, ac peregrinam tum creditam Pasibulam supradictam alteram Chremetis filiam sub nomine Glycerij latenter sic amauit, vt ex ea filium suscepisset inscio patre, qua re intellecta cōmotus Simo pater Pamphili, dum per falsas nuptias tentat animum filij, multis dolis à Dauo ipse deluditur seruo, periculoq; Charini, & Pamphili motus error in fabula, vsque ad eum finem ductus est, dum Athenas veniens Andrius quidam Crito rem aperiat, & nodum fabulæ soluat: per quem agnita Pasibula recipitur à parentibus, & traditur Pamphilo amanti, Philumena vero Charino despondetur, & traditur exoptanti.

Perspecto argumento scire debemus hanc esse virtute Poëticam, vt à nouissimis argumenti rebus incipiens initium fabulæ & originem narrationis reddat spectatoribus: auctoremq; præsentem sibi exhibeat, vbi finis est fabulæ. hunc enim ordinem & circulum poeticæ artis, vel virtutis non modo secuti sunt Tragici, Comiciq; auctores, sed Homerus etiam & Vergilius tenuerunt. Diuisionem actuum in Latinis fabulis internoscere difficile est, causam iandudum demonstrauimus. Vnde autem, aut quo modo, quamuis ægre, tamen intelligi distinguiq; possint, est operæprecium dicere. Principio dicendum est, nullam personam egressam quinquies, vltra exire posse. Sed illa re plerunque decipimur, quòd personam cum tacuerit, egressam falso putamus: quæ nihilominus in proscenio tacens loquendi tempus expectat. Est igitur attente animaduertendum, vbi, & quando scena vacua sit ab omnibus personis: vt in ea chorus, vel tibicen audiri possit, quod cum viderimus, ibi actum esse finitum debemus agnoscere. Confundit sæpe lectorem id, quod persona in superiori scena desinens, et in proxima incipiens loqui non intelligitur ingressa, quod ipsum experientes statim diiudicant de rerum ac temporum quantitate potest enim fieri vt & sit ingressa ac egressa, quam praue credimus de proscenio non recessisse. Posse autem quinquies egredi personam, non & necesse esse dicimus, vt appareat vltra exire non posse. In Tragœdia & parcius exire & solere pariter & licere. Primus actus in Andria narrationem Simonis apud Sosiam continet argumenti, quod populus hac occasione perdiscit mox querelam apud se Daui de domino, & eiusdem cum domino verba, & rursus eiusdem serui deliberationem quid rerum gerat. Secundi actus hæc sunt, Charini verba primo cum Byrrhia seruo, & post cum ipso Pamphilo de nuptijs, Pamphili sermo cum patre dolo consentientis in nuptias. Byrrhiæ verba Daui callida oratio aduersum senem. Tertio actui hæc attribuuntur, Mysidis cum obstetrice colloquium, Dauo, ac Simone audientibus, partus Glycerij suspectus seni: et Daui apud eum fraudulenta sermocinatio, Simonis verba cum Chremete de nuptijs, Daui perturbatio ac Pamphili. Quartum actum per hæc intelligimus, primo Charini verba sunt indignantis, velut fidem sibi non seruatam à Pamphilo, tum Mysidis verba apud Pamphilum, eiusdemq; questio, Daui administratio doli aduersus Chremetem. In quinto actu Simonis et Chremetis primò iurgium disputatio, tum detectio fallaciarum Daui, tum indignatio patris aduersus filium, tum Critonis interuentus, & per eum cognitis rebus in tranquillum res acta, ducentibus vxores quas concupiuerant Pamphilo & Charino. Illud non commouere nos debet, quòd in horum actuum distinctione videntur de proscenio non discessisse personæ quædam: sed tenere debemus ideo Terentium vicinitatis mentionem fecisse in principio, vt modico recessu & adesse et abesse personam intelligamus. nihil ergo secus factum est ab antiquis, qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiserunt.

ACTA

ACTA LVDIS MEGALENSIB. M. FVLVIO, ET M. GLABRIONE AEDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII, TIBIIS PARIB. DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA, EDITA M. MARCELLO, CN. SVLPICIO COSS.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

HVIVS Prologi ratio eò tendit, vt nouo Poëta veniam paret quòd non vt reliqui Poëtæ, argumentum suo loco narret: tum deinde, vt veterem in odium ducat. Postremo, vt Terentium modestissimum, minimeq; errantem comprobet.

PROLOGVS.

Trimetri.

POETA cum primum animū ad scribendum appulit,
Id sibi negoti credidit solum dari,
Populo vt placerent, quas fecisset fabulas.
Verum aliter euenire multo intelligit:
Nam in prologis scribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, sed qui maleuoli
Veteris poëtæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso animum aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui vtramuis rectè norit, ambas nouerit.
Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, ac stylo.
Quæ conuenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtulisse, atque vsum pro suis.
Isti id vituperant factum, atque in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo, vt nihil intelligant,
Qui cum hunc accusant, Næuium, Plautum, Ennium
Accusant, quos hic noster auctores habet:
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potius, quàm istorum obscuram diligentiam.
Dehinc vt quiescant porrò, moneo, & desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Fauere, adeste æquo animo, & rem cognoscite,
Vt pernoscatis, ecquid spei sit relliquum,
Posthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius.

DON.

POETA cum primum animum ad scribēdum appulit,) Principium factum est à commeodatione personę, quòd prudens, quòd honestus Terentius, & onore maiore Poëtam potius quam Terētium dicit: vt illum, hoc ipso, de quo laborat, nomine ornaret. [Poëta cum primum.) Omnis huius prologi intentio hoc agit, vt nouo Poëta veniam paret, & veteri odium, & vt quam maxime modestum, minimeq. errantem Terentium probet. [Poëta cum primum animum &c.) Iam meritum poëtæ dedit, Poëtam eundem dicendo, & ab animo eius, quem defendit. [Poetam cum primum animum ad scribendum appulit,) Sensus hic est, Proposuerat quidem poeta noster, vt in prologis argumenta narraret, sed hoc imputat L. Lauinio aduersario, qui eum facere non permisit quod proposuerat, maledictis suis ad respondendum eundem prouocans. [Appulit) Appellere proprie dicitur, cum ex pelago aut freto quis ad litus accesserit. Virg. Hinc me digressum vestris Deus appulit oris. [Appulit) In secunda lectione attulit fuit: sed appulit magis, vt Terentius postea sic, Animum ad vxorem appulit. [Negoti) Modo pro molestia & cura, non labore. [Populo vt placerent,) Vt, ne non, significat: nec est modo coniunctio. [Fabulas) Ad Fecisset, retulit fabulas, non ad Placerent. & est figura syllepsis. [Fecisset) Bene fecisset, non scripsisset. Vnde & poetæ ἀπὸ τοῦ ποιεῖν, i. à faciendo dicti sunt. Sic Virg. Pollio & ipse facit noua carmina. [Verum aliter) Sic Virgil. Maior rerum mihi nascitur ordo. & Maius opus moueo. Non enim hoc se elegisse dicit, sed quasi ex ordine ipso natum sibi esse. [Intelligit:) Quod credimus, plerunque falsum: quod intelligimus, certum est. [Aliter autem) Contra significat. Virg. Dijs aliter visum. [Verum aliter euenire multo intelligit:) Adeo nec prępatauerat, nec intenderat quenquam lędere, vt ipse falsus, lacessitusque hoc faciat. [Operam abutitur) Vtimur fructibus rei, quę ab amantibus saluo vsu nobis subministratur. Abutimur, quando deperdimus & rem & fructum. Nā vsui est ager, domus: abusui vinum, oleum, & cetera huiusmodi. Cicero: Non debet, inquit, ea mulier, cui vir bonorum suorum vsum fructum legauit, cellis vinarijs, & olearijs plenis relictis, putare id ad se pertinere. vsus enim non abusus legatus est: ea inter se sunt contraria. Hęc in Topicis. [Argumentum narret,) Quod vere prologi est officium, [Qui) Pro vt. ergo non est modo pronomen. [Sed qui maleuoli Veteris poetę,) Primum à natura, maleuoli: deinde à tempore, vel ab inuidia, veteris: à signo ęmulationis, poetę. Vetus plerunque refertur ad laudem, interdum ad vituperationem, vt hic. & alibi. Vetus, veternosus, senex. [Veteris) Pro cariosi & quasi rancidi, posuit, atque ideo maleuoli: non criminibus, sed maledictis. Quid autem inter maledictum & crimen intersit, docet Cic. in Tusc. [Veteris) Ratio inuidię. [Poetę,) Causa insectationis. [Maledictis) Criminatio aduersarij. [Veteris poetę,) Quia senex Lucius edebat fabulas, adolescentulo tunc Terentio. Et eleganter, maleuoli veteris maledictis: commendatio poetę à persona aduersarij. [Respondeat) Excusatio respondentis, quòd non obsistat, sed respondeat. [Nunc quam rem) Quam, qualem. [Vitio dent,) Vituperent, culpent. Vituperare, est mala vitio dare, & etiam bona. [Nunc quam rem vitio dent,) Vtrum, Nunc animaduertite, an, Nunc vitio dent? & oratorie quasi multos facit, cum vnum supra dixerit, vt Virg. Desiste manum committere Teucris. [Nunc quam rem vitio) Propositio est. [Aduertite) Legitur & attendite, vnde manifestum est & aduertite & attendite non esse plenum, nisi addideris Animum. [Menander fecit Andriam,) Narratio est & proprie fecit. Scribit enim Terentius, qui verba adhibet tantum: facit Menander, qui etiam argumentum componit. sed sępe ad laudem Terentij, Fecit, pro eo quod est transtulit. [Vtramuis) Prima scena Perinthię, penè ijsdem verbis quibus Andria, scripta est: cetera dissimilia sunt, exceptis duobus locis, altero ad versus aj. altero ad versus xx. qui in vtraque fabu-

la positi sunt. (Qui norit vnam, ambas nouerit.) Omnem rem vno versu nouerit. (Vtramuis) Deest harum. (Non ita dissimili) Ordo: Ita non sunt. Ergo Ita subdistinguendum. (Sed tamen) Discretio est á superioribus, & est ἀσυνάρτητον. non.n.supra posuit Quidem. (Non ita dissimili sunt oratione.) Ita, pro valde, & caute: potuit.n.dici, Quomodo ergo sunt duæ dissimili oratione? (Ita) Ne Menandrum culpare videatur, Ita adiú ait, quod laudis est. (Oratione ac stylo,) Oratio in sensu est: stylus in verbis: Oratio ad res refertur, stylus, ad verba: Stylus non est in tẽpore, sed prolata oratione, oratio autem est, & in cogitatione, & in prolatu. Orationem in sententijs dicunt esse, stylum in verbis, argumentum in rebus. Ergo in poemate oratio est. (Quæ conuenere in Andriam.) Apparet non de industria, sed casu esse translata ea quę ex Perinthia in Andriam eodem sensu, ijsdemq́. verbis perscripta fuerunt. (Quæ conuenere in Andriam.) Vnam ergo, non duas transtulit. (Quæ conuenere in Andriam.) Quæ apta & commoda fuerunt, in Andriam Latinam, non Græcam, fatetur transtulisse. Sed quare se onerat Terentius, cum possit videri de vna transtulisse? Sic soluitur, Quia conscius sibi est primam scenam de Perinthia esse translatam, vbi senex ita cũ vxore loquitur, vt apud Terent. cum liberto. at in Andria Menandri, solus senex est. (Id isti vituperant factum.) Isti, ad reprehensionem sumitur personæ: interdum rei reprehensionem significat. vt Virg. Quid petis istis? (Vituperant) Vitium rei parant. (Disputant) Immorantur, calumniatur, argumentantur. (Contaminari) Proprie contaminare est manibus luto plenis aliquid attingere. & contaminare, attingere est, & polluere. Virg. Linquere pollutum hospitium.i.contaminatum. (Contaminari) Tãgi & relinqui polluta manu, ac per hoc voluit fœdari aut maculari, vt ipse ait, Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliqua. (Contaminari non decere) .i. ex multis vnam non decere facere. (Faciunt næ:) Næ quidam corripiunt, & cum interrogatione pronunciant, quidam producunt. quorum alij, ne, pro nec accipiunt.i.non alij næ pro valde. vt, Næ ego sum infelix: & Cic. Næ illi vehementer errant. Et hoc melius: nam statim infert. (Qui cum hunc accusant, Næuium, Plautum, Ennium Accusant,) In singulis magna emphasis auctoritatis, sed ordo nõ est seruatus. Ennius nanque ante Plautum fuit, sed, quod est summæ auctoritatis, Ennium vltimum dixit. (Næ) Nimis, multum, plurimum. (Qui tum hunc) Terent. inquit, specialiter accusantes, nesciunt se bonis omnibus maledicere, quos ille imitatur. & argumentum est ab exemplo & auctoritate. (Dehinc vt quiescant) Recte. nam quiescere ille dicitur, qui est insolens & inquietus. (Porró) Porró in futurum dixit. (Moneo) Terribiliter dixit. Cic. Moneo, prædico, ante denuncio. Liberatus culpa etiam terret, alibi etiam criminaturus aduersarios. (Noscant) Melius, quàm si dixisset audiant. (Fauete) Iam ad auditores conuertitur, à quibus fauorem captat. Fauete dixit, q.d. Hoc aduersarij faciunt, vos autem, quod in vobis est, fauete. Vos ergo fauorem facite. Et Adeste non vt absentibus dicit, quippe qui corporibus præsto erant, sed, intenti estote, fauete, silete. sic & Pontifices dicunt, fauete linguis, fauete verbis. Vnde Virg. Ore fauete omnes. (Adeste) Animis.s.auxilium præbere: vt aduocatus reo dicitur adesse. (Aequo animo) Ab honesto. (Et rem cognoscite) A iusto. (Cognoscite) Pernoscite: Sic dixit, Cognoscite vt pernoscatis, quemadmodum in Hec. Orator ad vos venio ornatu prologi: Sinite exorator sim. (Vt pernoscatis) Ab vtili. (Reliquum) Sunt qui pro reliquorum accipiant, vt sit sensus, De hac fabula sumite specimen, vt sciatis an ceterę vobis spectandæ sint. Nam postmodum dictum alio prologo, Alias cognostis eius, quæso hanc noscite. (Reliquum) Quasi diceret, Postremum. ergo aduerbium est.i.τὸ λοιπόν. Sed siue hoc reliquum dicit, siue reliquum pro reliquorum: geminato u, scribitur. (De integro) Verum denuo, an ex integris Græcis? (Quas faciet comœdias) Syllepsis, vt supra, ad verbum enim faciet debuit, non ad spectandæ sint. (Spectandæ) Propriе, vt fabulæ.i.probandæ. (Exigendæ) Excludendæ.

GVID. POETA cum primum &c.) Hic prologus quam in manibus habemus est relatiuus quoniam in aduersarium, maledicta referuntur & quidem acriter ea tamen subtilitate vt poeta videatur omnia refellere lacessitus aduersarij maledictis. Sunt quatuor prologi species, alius est commendatiuus in quo fabula aut poeta cõmendatur. Alius relatiuus quo aut aduersario maledicta aut genere populo referuntur. Quidam est argumentatiuus fabulæ argumentum exponens. Quidam minus omnia hæc in se continens. Hic autem prologus relatiuus est in quo defensor poetæ introductus, intendere nititur poetam modestum minimeque errantem, & aduersarium in inuidiam vocare, cuius maledictus respondendo occupatus à narrando argumento supersedere cogitur. Comici autem solent introducere non seipsos in prologis loquentes, sed alium inducunt ex abrupto aduersarium reprehendentem poetæ commendatione adhibita. quod fecit Aristophanes inducens in prima comœdia sua Chremete, quid etiam satis videre est in ipso Andrię prologo in quo poetę defensor inductus captat beneuolentiam a persona poetæ eam commendando & à persona aduersarij eam in crimen & in inuidiam vocando. Poeta cum primum &c. Poeta à ποιῶ.i. facio dicitur q̃ carmina faciat. Virg Pollio & ipse fa.no.car. Appello lis ex.ad & Pello significat subducere naues ad littus, quasi appellere naues ad littus, Inde appulsus.i accessus & proprie ad aquam vel ad littus, transfertur ad alia sed appello as, significat nomino nominas. Cic.j.epist.iij.quoque verbo orationis suę me appellabat, quod ex ad & pello as componitur quod simplex non est in vsu, sed composita eius appello & compello compellas quod est alloquor alloqueris. Virg. Prior Æneam compellat Achates. Negocium interdum capitur pro labore vt non est magni negocij debilem superare.i.magni laboris. Interdum capitur pro molestia cura siue solicitudine. Cum primum vt primum vbi primũ statim vt simulac, simulatq́. postquam posteaquam idem ferè sibi volunt postulantq́. duo verba, quamprimum vero quod significat citissime vnum tñ vt veni ad me quamprimum.i.citissime, interdum cum primum duæ partes sunt, vt hæc. Ordo est. Cum .i.qñ poeta appulit animum.i.applicuit vel adhibuit ingenium ad scribendum.i.componendum poema credidit id negocij.i.illam solicitudinem solum.i.tantummodo dari sibi vt.i.ne non vt (Donati sententia) fabula.i. fabulæ vel subaudiat fabulæ quas fabulas fecisset placerent populo vt sit sensus putauit sibi duntaxat illam curam siue illum timorem relinqui q̃ suæ fabulæ populo non placerent, de quo vnusquisq; poeta solet esse solicitus. Aut si ponatur negocium pro labore & vt pro q̃ sensus erit putauit solum illum laborem sibi relinqui vt efficeret suas fabulas populo placere sed spe falsus intelligit sibi esse maledictis poetę lacessentis respondendum, itaque ordo est. Verum poeta intelligit euenire multo aliter.i.longe secus vel valde contra. quare, nam abutitur opera.i.labore & industria, hoc est non bene collocat laborem suum in prologis.i.in præfationibus scribendis presertim qui poetas.s.non narret argumentum.i.fabulæ materiam vt facere deberet, sed respondeat maledictis.i.purget detractiones est criminationes poetæ natura maliuoli & longa consuetudine quia iam veteris & in æmulatione inueterati. Vbi aduertendum puto dictum Diomedis legentis operam abutitur, inquit enim ita fuisse antiquos locutos vtor hanc rem & abutor hac re quod a recentioribus dictum est vtor hac re, & abutor hac re, vt ait Donat. vtimur fructu rem ipsam non deperdentes. Abutimur autem & rem deperdentes & fructum. vtimur enim agro abutimur oleo aut vino. Nunc quæso.i.posco vos spectatores animum aduertite.i.diligenter attendite quam rem vitio dent.i. quid vituperent & improbent quod si subaudiatur hic datiuus poetæ sensus est attendite de qua re poetam vituperent. Nam dare rem aliquam, vitio alicui est eum vituperare super illa re. Iidem vertere rem aliquam vitio cuiquam idem significat Menander narrat, quod vitio, illi dant inquiens verti sibi vitio quòd transferens Menandri Andriam & Perinthia altera comœdia Gręca concesserit in suam latinam Andriam quæ illi congruere, visa fuerunt, quod non diffitetur confutans ab auctoritate & exemplo id vitium non esse præcipue cum id grauissimi auctores comici effecerint. Attendite ordinem. Menander poeta Græcus fecit Andriam & Perinthiam Græcas comœdias, & bene fecit, quia earum argũ excogitauit, scribit aũt Terent. transferens, licet in eius laudem & facere quoque dicatur, qui norit.i. cognouerit, recte.i.bene, & vt intelligi debet vtramuis earum .s. hoc est vtramlibet siue alterutram earum, nouerit ambas, nõ ita .i.non adeo dissimili sunt argumento.i.materia, sed tñ sunt factę dissimili oratione.i.dissimilibus sententijs ac dissimili stilo.i.iunctura verborum. Vbi aduerte orationem in sensu siue sententijs esse, stilum in verbis siue eorum iunctura qui etiam character dicitur, argumentum autem in rebus. Ipse poeta fatetur transtulisse .i. traduxisse ex Perinthia Græca in Andriam Latinam, ea quæ conuenere.i.commoda fuerunt & apta, atque fatetur se esse vsum illis translatis pro suis.i.tanquam a se inuentis vel pro sibi conuenientibus isti maleuoli.s.per contemptus dicitur, vituperant factum illud atque disputant.i.immorantur calumniantur, vel argumentantur in eo videlicet quod sequitur.i.non decere.i. honestum esse fabulas contaminari.i.quasi fœdari aut maculari

ex multis vnam faciendo. Contaminare.n.est manibus luto plenis aliquid attingendo illud relinquere pollutum maculatum siue fœdatum. Ne.i.certe, vt ait Laurentius vel vt Donatus.i.valde ne intelligendo.i.prout nimis curiosi minima quæque rimando efficiunt, vt nihil intelligunt, interdum.n.nimia curiositas. ac vt poeta, inquit, obscura diligentia potius est omittenda qua sequenda. Alij capiunt ne pro vtrum interrogatiue illud dictum legendo, alij pro non verum vt bene sentit Donatus, melius est vt pro certe aut valde accipiatur. Qui maleuoli cum accusant.i. arguunt hunc Terẽtium accusant Næuium, Plautum, Ennium, poetas magnæ auctoritatis, quos poetas hic noster poeta habet auctores.i.imitandos.i.quorum sequitur auctoritatem & eorum imitatur auctoritatem. Quorum poetarum exoptat.i.præelegit, æmulari.i.imitari aliquando inuidere negligentiam.i.non nimiam curiositatem potius quam exoptet æmulari diligẽtiam .i.curiositate, obscuram i.afferentem obscuritatem dictis istorum maleuolorum. Dehinc, admonet eos vt cessent maledicere ne audiant malefacta sua. Dehinc.i.deinceps, moneo.i.admoneo eos vt porro, id est in futurum siue postea, quiescant.i.quieti se dent qui tam insolẽtes sunt inquieti neque amplius animũ suum perturbatione inuidiæ vexent & desinant.i.cessent, maledicere.i.detrahere ne noscant sua malefacta manifestatione poetæ qua sit criminaturus eos & vitia detecturus ni cessent detrahere. Fauete, ad auditores conuertitur a quibus fauorem captat. Fauete, id est fauorem date silendo, sic & pontifices dicebant. Fauete verbis. Fauete linguis. & Virg. Ore fauete omnes, adeste id est auxilium præbere & intenti estote, vt aduocati ad sunt cliẽtibus, æquo animo.i.bono animo, & cognoscite.i.intelligite rẽ id est comœdiam agendam, vt pernoscatis i.perfecte noscatis eã rem & etiam cognoscatis quid spei reliquum sit.i.quę sit apud vos reliqua spes, vel quid spei.i.quæ spes reliquum.i.reliquorum, hoc est reliquarum comœdiarum sit apud vos, an scilicet.i.vtrũ comœdias, id est comœdię, vel subaudi comœdię, quas comœdias, poeta faciet, id est transferet, vel scribet post hac.i.à modo, vel in posterum, de integro.i.ex integris grecis, vel denuo, vt sit aduerbium. sint spectandę.i.aspiciendę vobis, pro à vobis an prius.i.antequam spectentur verum sint exigendę.i.excludendæ, eijciendæ, ab ex quod est extra, & ago agis, quod est duco ducis. Tanquam dicat de hæc fabula sumite specimen.i.degustationem, vt sciatis an ceteræ vobis spectandę sint.

LATO. ARGVMENTVM Prologi.) In prologo argumẽtum narrari solet, sed hic actor dilato eo, vt in ceteris etiam fabulis, defendit poetam contra criminationes aduersarij, & interim perstringit illum admixtis vituperationibus, & postremo deterret, in fine attentionem cum silentio postulat à spectatoribus. (Poeta cum primum) Exordio captat beneuolentiam ab officio, factum suum excusans, & inuidia onerans aduersariũ. (Veteris poetæ.) Vetus poeta Lucius Lauinius Terentij æmulus. (Menander fecit) Narratio. (In Andriam ex.) Andriam subaudi Latinam, nam ante Gręcam nominauit. (Atque in eo disputant.) Status controuersię. (Faciunt næ) Refutatio quam firmat exemplis. (De hinc vt quiescant) Comminatio. (Maledicere) Prouerbiale. (Fauete) Postulatio attentionis ab augenda industria Poetæ.

PETR. MARS. POETA cum primum &c.) Calliopius beneuolentiam & nominis claritatem Terentij, verbis venatur suis, illum poetæ nomine honestans, quod aduersarij negabant, & aduersarium publicas oblectationes maligno animo ac liuido impedientem, in odium populi adducit. Et vtitur statu absoluto. Fatetur enim id fecisse Terentium, quod aliorsum Poetis conceditur. Et aduersarium ignorantiæ accusans, à iusto, honesto, & vtili efflagitat, vt Comœdia æquo animo spectetur, ceteris comœdijs de integro edendis factura pręiudiciũ. (Negocium pro labore ponitur.) Cic. in Oratione pro Roscio: Cum pater istius nullo negocio sit occisus. Maleuolentia est voluptas ex malo alterius sine emolumento suo. Prologus debet continere argumentum, & capita rerum, quæ postea per argumentationem explicandæ sunt, vt in Plautinis Comœdijs intueri licet. Ideo Terent. abutitur Prologo, quoniam non explicat argumentum, quo docilitas comparatur & attentio, sed respondet maleuolis, quibus facit inuidiam. Maledictio, inquit Cic. in Orat. pro Cælio, nihil habet propositi pręter contumeliam: quæ si petulantius tractatur, conuitium: si facetius, vrbanitas nominatur. Perinthus dicitur Heraclea, insula Propontidis, à qua Perinthiam fabulam appellauit Menander, vt ab Andro Andriam. (Non ita dissimili sunt argumento &c.) Fabius lib. 5. sic ait: Argumentum quoque plura significat: nam & fabulę ad actum scenarum compositę argumenta dicuntur. Et Cic. ad Brutum ait: Quod argumentum simile non erat. Quo apparet, inquit Fabius, omnem ad scribendam destinatam materiam ita appellari. Vulgoque paulo numerosius opus, argumentosum dicitur. Cicero in Oratione de Aruspicum responsis ait: Argumentum sententiamque audite. (Ac stylo &c.).i.qualitate, nam modi orationis duo sunt, vt recte sentit Macrob. dispari moralitati diuersi. Vnus est maturus & grauis, qui conuenit Comœdijs statarijs, id est quietioribus. Alter ardens & erectus, qui motorijs, id est turbulentis conuenit. Cic. in lib. de Oratorijs, quod Fabius in decem repetijt, optimum esse effectorem ac magistrum dicendi stylum dixit. Stylus instrumentum est, quo in pugillaribus olim aliquid adnotabatur. Quapropter stylus pro ipsa scriptione ponitur. Et est proprie stylus loquendi modus atque scribendi quem variant sententię colores, atque materia. (Oratione &c.) Oratio est generale vocabulum, cuius duę species, metrica, & soluta. (Porro moneo &c.) Porrò significat olim, certe, valde. Hic ponitur pro olim, id est deinceps, & in futurum.

Henrichi Loriti Glareani, Patritij Claronensis apud Heluetios, in P. Terentij carmina per omnes eius Comœdias Iudicium.

QVONIAM hoc in libello rudibus prodesse volumus, quędam admonere placet, verum id non perpetuo, sed semel atque iterum. Sunt.n.quidam quibus non satis est, semel tantum admonuisse Lector id boni consulat, etiam atque etiam oro. (Id sibi negoci credidit solũ dari) Negotium secundam syllabam producit. Horat. lib. 2. Ser. Cum tot sustineas, & tãta negocia solus. Ideoq. duo ij in vnam syllabam hoc loco contrahuntur per synæresim, nisi bacchiũ tertio loco constituamus. Nam in prologis scribundis operam abutitur) Aut non eliditur m, in Nam, aut prologis dixit, vt Græci polypus, & nos opilio. Hæc pręceptor noster. At Ioan. qui in hunc auctorem & diligenter & oppido eleganter scripsit, existimat hoc factum latinorum more, apud quos præpositio pro, lõga ferè est. Nisi quis, inquit, censeat non elidendum esse, m, in prima dictione versus. Sed alterum magis placet, cum præsertim, alias quoque producat velut, in Heaut. Oratorem voluit esse me, non prologum. Et in Hec. Orator ad vos venio ornatu prologi. Hæc ille. Verum cum in Phormionis prologo primam syllabã de prologo corripiat. Nullum inuenire prologum potuisset nonus. Videtur hic etiam prologus legi posse adiectione n, ad o, vt Græci [illegible], pro [illegible], quoties eã syllabam longam habere volumus, alioqui manere illam breuẽ. Sen. tamen opinio placet. (Non ita dissimili sunt argumento) Nisi elidas in argumento syllabam, non cõstat trimeter: aut nisi legas, dissimili argumento sunt. Potest etiam legi, vt puto, cõmodius, Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen. (Id isti vituperant factum) Eliditur, s, in isti. Quidam vituperant trisyllabõ legunt, duabus primis breuibus, non eliso, s, Sed meo iudicio d, potius elidendum est in id, quod huic auctori valde familiare. Nisi bacchius sit primo loco. (Vt pernoscatis, & quid spei sit reliquum.) Aut in pernoscatis eliditur s, aut spei per synæresim in vnam coalescit syllabam. Reliquum in prima producitur. addendum est enim κατ' ἐπένθεσιν alterum l. Hæc Sen. Posset autem & carmen ita legi: Vt pernoscatis & quid reliquum sit spei. & euitabimus tres has difficultates. Sanè longe maiores versuum mutationes quotidie fieri in hoc auctore à criticis.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Simo narrat liberto primum honestam filij uitam. Deinde amatoriam. Ad postremum etiam aperit quo consilio se daturum illi vxorem simulare statuerit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc scena pro argumenti narratione proponitur, & totius fabulæ faciuntur fundamenta, ita vt virtute Poetæ sine officio Prologi, & materiam Comœdiæ populus teneat, & res agi magis quam narrari videatur: Simo enim hic argumentum narrat, quod prologus in maledictis refellendis occupatus omiserat.

Trimetri.

SIMO senex. SOSIA seruus.

VOS istæc intro auferte: abite. Sosia
Ades dum: paucis te volo. SO. dictum puta.
Nempe vt curentur recte hæc. SI. immo aliud. SO. quid est,
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
SI. Nihil istac opus est arte ad hanc rem quam paro.
Sed ijs, quas semper in te intellexi sitas,
Fide, & taciturnitate. SO. expecto, qui velis.
SI. Ego postquam te emi à paruulo, vt semper tibi
Apud me iusta, & clemens fuerit seruitus,
Scis. feci, è seruo vt esses libertus mihi,
Propterea quòd seruiebas liberaliter.
Quod habui summum precium, persolui tibi.
SO. In memoria habeo. SI. haud muto factũ. SO. gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placet Simo, &,
Id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam.
Sed mihi hoc molestum est: nam istæc commemoratio
Quasi exprobratio est immemoris benefici.
Quin tu vno verbo dic, quid est, quod me velis.
SI. Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi;
Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ.
SO. Cur simulas igitur? SI. rem oẽm à principio audies.
Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere * in hac re te velim. (* te hac in re)
Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia,
Liberius viuendi fuit potestas: nam antea
Qui scire posses, aut ingenium noscere,
Dum ætas, metus, magister prohibebant? SO. ita est.
SI. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Vt animum ad aliquod studium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos:
Horum ille nihil egregie præter cetera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. SO. non iniuria: nam id arbitror
Apprime in vita esse vtile, vt NE QVID NIMIS.
SI. Sic vita erat: facile omnes perferre, ac pati:
Cum quibus erat cunque vnà, ijs sese dedere,
Eorum obsequi studijs, aduersus nemini,
Nunquam præponens se alijs. ita facillime
Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.
SO. Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore
OBSEQVIVM AMICOS, veritas odium parit.
SI. Interea mulier quædam ab hinc triennium
Ex Andro commigrauit * huc viciniæ, (* huius)
Inopia & cognatorum neglegentia
Coacta, egregia forma, atque ætate integra.
SO. Hei vereor, ne quid Andria apportet malẽ.
SI. Primum hæc pudice vitam, parce, ac duriter
Agebat, lana, ac tela victum quæritans:
Sed postquam amans accessit, precium pollicens,
Vnus, & item alter; ita vt ingenium est omnium
Hominum à labore procliue ad libidinem.
Accepit conditionem, dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant, forte, ita vt fit, filiam
Perduxere illuc secum, vt vna esset, meum.
Egomet continuo mecum: Certe captus est:
Habet. obseruabam mane illorum seruulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus puer,
Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. SO. teneo. SI. Phædrum, aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum. (nam hi tres tum simul
Amabant) eho, quid Pamphilus? quid? symbolam
Dedit, cœnauit. Gaudebam. item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. enimuero spectatum satis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ:
Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi,
Neque commouetur animus in ea re tamen,
Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, tum vno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes,
Vltro ad me venit, vnicam gnatam suam
Cum dote summa filio vxorem vt daret.
Placuit: despondi: hic nuptijs dictus est dies.
SO. Quid * obstat, cur non veræ fiant? SI. Andies. (* Quid igitur obstat)
Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. SO. ò factum bene:
Beasti: metui à Chryside. SI. ibi tum filius
Cum illis, qui amarant Chrysidem, vna aderat frequens:
Curabat vna funus: tristis interim,
Non nunquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: Hic paruæ consuetudinis
Caussa mortem huius tam fert familiariter:
Quid, si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam esse omnia humani ingeni
Mansuetique animi officia. quid multis moror?
Egomet quoque eius caussa in funus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali. SO. hem, quid est? SI. scies.
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, forte vnam aspicio adolescentulam,
Forma. SO. bona fortasse. SI. & voltu Sosia
Adeo modesto, adeo venusto, vt nihil supra.
Quia tum mihi lamentari præter ceteras
Visa est, & quia erat forma præter ceteras
Honesta, & liberali; accedo ad pedisequas;
Quæ sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis.

Percussit

Percussit illico animum. at at, hoc illud est,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa est misericordia.
SO. Quàm timeo, quorsum euadas. SI. funus interim
Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus.
impo In ignem * posita est: fletur. interea hæc soror,
sa Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
Sati' cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat:
Accurrit; mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, vt consuetum facile amorem cerneres,
Reiecit se in eum flens quàm familiariter.
SO. Quid ais? SI. redeo inde iratus, atque ægreferens.
Nec satis ad obiurgandum caussæ. diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?
Quæ sese voluit in ignem inijcere. prohibui,
Seruaui. honesta oratio est. SO. recte putas:
Nam si illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit;
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
SI. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
Indignum facinus, comperisse Pamphilum
Pro vxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulo
Negare factum. ille instat factum. denique
Ita tum discedo ab illo, vt qui se filiam
Neget daturũ. SO. non tu tibi gnatũ? SI. ne hęc quidem
Sati' vehemens caussa ad obiurgandum. SO. qui, cedo?
SI. Tute ipse his rebus finem præscripsisti pater:
Prope adest, cum alieno more viuendum est mihi:
Sine nunc meo me viuere interea modo.
SO. Quis igitur relictus est obiurgandi locus?
molet SI. Si propter amorem vxorem * nolite ducere.
Ea primum ab illo animaduertenda iniuria est.
Et nunc id operam do, vt per falsas nuptias
Vera obiurgandi caussa sit, si deneget;
Simul, sceleratus Dauus si quid consili
Habet, vt consumat nunc, cum nihil obsint doli:
Quem ego credo manibus, pedibusque obnixe omnia
Facturum, magis id adeo, mihi vt incommodet,
Quàm vt obsequatur gnato. SO. quapp? SI. rogas?
Mala mens, malus animu'. quem quidem ego si sensero.
Sed quid opu'st verbis? Sin eueniat, quod volo,
In Pamphilo vt nil sit moræ: restat Chremes:
Qui mihi exorandus est, & spero confore.
Nunc tuum est officium, has bene vt assimules nuptias,
Perterrefacias Dauum, obserues filium,
Quid agat, quid cum illo consilij captet. SO. sat est:
Curabo: eamus iam nunc intro. SI. i præ, sequar.

DON. VOS istæc intro auferte:) In hac scena hæc virtus est, vt argumenti narratione actio scenica videatur, vt sine fastidio longus sermo sit, ac senilis oratio. (Vos istæc) Hæc scena pro argumenti narratione proponitur, in qua fundamenta fabulæ iaciunt, vt virtute poetæ, sine officio prologi, vel θεῶν ἀπὸ μηχανῆς, & periocham comœdiæ populus teneat, & res agi magis qui narrari videatur. [Vos istæc intro auferte: abite.) Molliter retenturus, & experturus Sosiam, imperat vt remaneat. addit etiam causam alijs abeundi, dicendo, Isthæc intro auferte, ne suspicionem inijciat, Sosiam cõmunicandi secreti causa remansisse. Et bene, auferte. Auferimus.n.ea quæ cum fastidio cernimus. Ferimus ea quæ cum honore tractamus. Deinde quasi respicientes increpat, dicendo. [Abite.) Abite, concitatius legendum: est quia & respectantes properanter discernit à Sosia. Sosiæ persona protatica est, non enim vsq; ad finem perseuerat, vt est Dani in Phormione, in Hecyra Philotidis & Syræ. [Ades dum) Ades, imperatiuũ est, dum παρέλκον. est.n. productio & adiectio syllabę, vt Ehodum ad me. [Paucis te volo) Deest colloqui, & verbis, & est figura eclipsis. [Dictum putæ) Ad hoc respondet, vt agi res videatur, quemadmodum supra diximus. [Vt curentur recte hęc) Diligenter coquantur. Curatio, proprie medicorum est, cura, reliquorum. sed coquina, medicinę famulatrix est. [Hæc) Δεικτικῶς. [Nempe vt curentur) Deest vis, vt sit, nempe vis. [Imo aliud) Bene ἀντίθεσις τὸ Imo, & deest volo. [Me ars) Ars ἀπὸ τῆς ἀρετῆς dicta est per syncopam ἀρετὴ autem, virtus est. Virtutis vero quatuor generales sunt partes. Prudentia, Iustitia, Fortitudo, & Temperatia. sed prudentia, in multis rebus descendit. [Efficere) Facere, est in opere esse: sed efficere, pfectionem designat. [Nihil isthac opus est arte) Mire xit, arte opus non est, sed opus est artibus. [Sed his quas semper in te intellexi sitas) Ipse hic signatissime ostendit, multas, variasque, artes esse. i. ἀρετὰς quæ virtutes intelliguntur. [Sed his) Zeugma à superiore, quod subauditur artibus. [Sitas) Constitutas, positas. [Fide & taciturnitate) Fides est cõmendatorum fides executio, vel obseruantia. Taciturnitas vero obseruantiæ genus in silentio cõstituta, & in celando secreta. Quærit autem taciturnitatem, ne prodat Pamphilo secretum quod ei commendaturus est. Fidem, ad complenda: taciturnitatem, ad celanda mandata. [Expecto) Expecto desidero, vt Virg. Expectate venis. [Quid velis) Deest, scire. nam si dixisset, quod velis, nihil desiderasset. [Ego postquam) Commeodatio personæ potius q̃ serui, ne contra filium leui seruo aliquid cõmitti indecore videatur. [Te emi à paruulo) Tale est, Paruulum ego te Iugurta, apud Salust. [A paruulo) Non.n. à paruo, sed à paruulo. [Scis) Hoc est à paruulo scis. [Semper) Continuationem significat semper. [Iusta & clemens) Ita dixit iusta: vt alibi, Non necesse habeo omnia pro meo iure agere. Quid.n. non iustum domino in seruum? [Iusta) In qua nihil iniquum iubetur, clemens, in qua etiam de iusto, multum remittitur. [Apud me iusta). i. moderata, æqualis, cui contrarium ait Virg. Et iniquo põdere rastri. Et, Iniusto sub fasce viam dum capit. Nam qui iustam, debitam, nunc dici putant, nihil afferunt ad iuuandam sententiam. [Iusta & clemens fuerit Seruitus) Libertatem imputaturus, clementem intulit seruitutem. [Seruitus) Mire seruitutem pro dominatu posuit. Sic Salust. Dein seruili imperio P. C. [Feci è seruo vt esses libertus mihi) Dulcem libertatem fecit operatione & tractatione verborum, dicendo ex seruo liberum. non enim tantam haberet gratiam, si dixisset, feci libertus vt esses, q̃ si dicat, feci è seruo vt esses libertus, ac si quis dicat. feci vt esses sanus, non tantam haberet gratiam, quàm si dicat. feci vt ex ægro sanus esses. Et mihi emphasim habet, quod mihi libertus factus sis, non filio. Aut ideo mihi additum est, quia libertus ad aliquem dicitur. Et bene mihi ne pertimesceret filium, cui nec liberti munus debeat. [E seruo) Mire addit è seruo, vt vim beneficij exprimeret. [Scis, Feci è seruo vt esses libertus mihi) Hinc Virg. Æn. IX. Nympha decus fluuiorum animo gratissima nostro, Scis, vt te cunctis vnam, quæcunque Latinæ Magnanimi Iouis ingratum ascendere cubile, Prætulerim, cœlique libens in parte locarim. [Liberaliter) Bene, quia oẽ bonum libero, aptum est, malum seruo. Idem alibi Factum a vobis duriter, imisericorditerq́., atque ẽt si est pater, dicẽdum magis aperte, illiberaliter. Et bene admonuit cur dederit beneficium, eadem & nunc officia quæsiturus. Nunc.n. dicit artificiose, quia supra ait. Nihil istæc opus est arte. [Seruiebas) Bene imperfecto tpe, non perfecto, vsus est, vt ostendat eum potuisse sibi etiam, atque ẽt seruire, quale est illud Virg. Aen. 6. Atque oẽs pelagiq́. minas cœliq́. ferebat Inualidus. vt ostendat eum quãuis inualidus esset, tñ adhuc potuisse laborem exercitiumq́. ferre. [Sũmum precium) Libertatem dicit. [Persolui tibi) Quia precium dixerat, persolui dixit proprie. [Persolui tibi) Modeste precium redditum dixit, non beneficium erogatum. [In memoria habeo) Hoc est non sum ingratus. [In memoria habeo) Plus dixit in memoria habeo, quàm si dixisset, scio. Nam quæ scimus, possumus obliuisci, quæ vero memoriæ commendamus, nunquam amittimus. [Haud muto factum) Venuste, non me pœnitet. nam si quid pœniteret, infectum velle dicebant. Legitur muto, an sm ius quod aduersus libertos ingratos est, vt in seruitute reuocentur? sed hoc non conuenit senem dicere. Legitur & multo: hoc est damno, reprehendo, quod si est, sic intelligetur, non nollem factum. Nemo.n. potest factum, infectũ reddere. Sed admirabiliter dixit, vt dicimus, nollem factum, nollem hunc exitũ. Ergo, haud muto factum, nõ pœnitet me facti. [Si tibi quid feci, aut facio) Et fecisse se, & adhuc facere ostendit, quamuis eũ ma-

nu misisset. [Gaudeo, si tibi quid feci, aut facio quod placeat) Felicitatis est, vt ea quæ facta, & facienda sunt, grata sint. [Quid) Pro aliquid. [Aduersum te) Apud te, & penes te. [Aduersum) Sine dubio præpositio est. Aduersus participium potest esse, ab eo quod est aduerto, sed alibi. Ergo aduersum te, dixit pro apud te. [Exprobratio) Exprobratio est cõmemoratio beneficij cum enumeratione factorum. [Quasi exprobratio) Recte ostendit se in memoria hre Sunt qui ad beneficium referunt immemor, vt, Memorem Iunonis ob iram. vt sit sensus, Istæ cõmemoratio, quasi est exprobratio immemoris beneficij .i. cuius nemo meminerit. [Quin tu vno verbo) Vno verbo, ἀξιώματι vna sententia. Nam ἀξίωμα sententia est, vel enunciatio, vno verbo nexam continẽs & perfectam intelligentiam. ἀξίωμα enim constat ex nomine & verbo. Sed dic, quod est ἀξίωμα? hoc est, Has bene vt adsimules nuptias. ergo omnis virtus, adsimulatio est. [Quin tu vno verbo) Vna sententia, vt in Adelph. Non meum illud verbum verũ facio quod tu Mitio bene ac sapienter dixit dudum, vitium cõmune omnium est, Quòd nimium ad rem in senecta attenti sumus. Nam male intelligit qui putat adsimiles, verbum significare. [Ita faciam,) Hoc est vno verbo dicam & quod verbum promittit, ibi dicit, Nunc tuum officium est, has bene vt adsimules nuptias. [Quas credis esse has) Syllepsis. [Cur simulas igitur?) Virg. Et quæ tanta fuit Romam tibi causa videndi? [Eo pacto) Pacto modo. qm̃ antecedit pactum modus sequitur. Ergo ab eo quod pręcedit, id quod sequitur dicit. Et gnati vitam, & consiliũ meum cognosces, & quid facere in hac re te velim. Nam istę diuisiones sunt. Gnati vitam: qm̃ dicturus est, Nam is postquam excessit ex Ephebis Sosia. Consilium meum: quia dicturus est, Et nunc id operando. Et quid facere in hac re te velim. quia dicturus est, Nunc tuum est officium. [Et Gnati vitam, & consiliũ meum cognosces, & quid facere in hac re te velim) Tripartita distributio. [Et Gnati vitam) Vitam filij in duas partes diuidit in narratione: in ante actam bonam, & præsentem malam. & incipit mala ibi, Interea mulier quædam. Et bene actæ vitæ narratio ad eam rem valet, vt ostendit quam iustus dolor patri sit spe decepto. [Nam is) Necessario Is positum pronomen, ἀναφορὰ ad illud, Gnati vitam. nã si non posuisset hoc pronomen: Sosia erat intelligendus. [Nam is) Pamphilus. [Postquam excessit ex Ephebis) Argumenta per coniecturas. [Ex ephebis) Ephebia prima pars adolescentiæ, & extrema pueritiæ. [Excessit ex.) Cum sufficeret vnum. [Liberius) Liberius, non est comparatiuus gradus: non. n. potuit libere viuere dum ætas, metus, magister prohibebant. Ergo deest aliquanto, vt sit, aliquanto liberius. [Liberius viuendi) Deest ei. [Qui scire) Scimus quod certum est, Noscimus quæ adhuc incerta desideramus. Idem alibi, Forma in tenebris nosci non quita est. [Metus, magister) Magister, pædagogus. [Ita est) Intercidit poeta, ne solus Simo loqueretur, ceterum nõ erat respondendi locus. [Quod plerique oẽs,) Hæc adiectio dicitur, in primo posita loco. adiectionis vero, aut in prima parte orationis, aut in vltima adijciuntur. hic ergo plerique, ex abundantia positum est. Omnes vero necessario additum est. Et alibi, Calesces plus satis. In vltimo, sicut, Interea loci, interibi. Attendenda est sanè locutio. [Quod pleriq; oẽs) Aut enim Quod in Quæ vertendum est, vt sit, Quæ plerique oẽs: Aut Quod ad singula eorum studiorum adiungendum erit. Equos alere, canes ad venandum. Aut certe erit figurata locutio, vt est illud, Si quisquam est qui studeat placere bonis quamplurimis, & minime multos lędere, in his poeta hic nomen profitetur suum. Et alibi, Aperite acturum ostium. [Plerique oẽs faciunt) ἀρχαϊσμός est. Nã errant qui Plerique παρέλκον intelligunt, aut qui subdistinguunt Plerique, & sic inferunt oẽs, hoc enim pro vna parte orationis dixere veteres, eodem modo Græci πάμπολλα, & Latini plus satis. Nęuius Bel. Pun. Plerique omnes subiungunt sub suum iudicium. Figurate Terentius, * quod plerique omnes faciunt, pro, quæ faciunt plerique adolescentuli. [Horum ille nihil egregie) Est ergo figuratiuum: quod esset rectum, Quæ plerique omnes faciunt adolescentuli, horum ille nihil egregie præter cetera studebat. [Adolescentuli) Bene diminutiue, vt propter ætatem facile ignoscatur. [Adiungant) Alligent, aptent aut accommodent. [Aut equos) Alere, aut canes ad venandum. Si & equos ad venandum alunt, quomodo & canes? quod multi docti improbant, & dicunt separata esse, & ad venandum extra rationem pro ad venatum. vt, Venatum Aeneas, vnaque miserrima Dido. [Ad philosophos) Eclipsis pulchra & familiaris Terentio. Nam possumus subaudire audiendos, siue sectandos. [Ad philosopho) Vitium est: quia dixit, ad aliquod studium, aut si ad philosophos, separanda locutio est, sic, vt animum adiungant ad philosophos. [Egregie) Egregium dicitur quod ex grege eligitur. sed hic egregie, valde, nimis. non est ergo ad laude positum, Hęc, inquit, vt cetera similiter studebat. [Præter cetera) Mediocriter, ergo non extenuauit rem, sed ad laudem retulit. [Gaudebam) Non dixit laudabam, sed gaudebam. Laudat enim etiam alienus: Gaudet qui pater est. [Non iniuria) Intempestiue Sosia respondet, sed prudentia tantæ sententiæ, compensauit importunitatem. [Apprime) Adiectio est confirmationis. [Vt) Admirabiliter dixit. [Vt ne quid nimis) Sententia non incongrua seruo, quia est peruulgata. & non refertur ad personam domini dicentis, & de quo dicitur. An magis quia Sosiæ conuenit eiusmodi character in verbis? [Ne quid nimis) Deest agas: vt sit, ne quid nimis agas. [Facile omnes perferre) Latens argumentatio est, qua filium ad meretricem commeasse errans pater, non ad corruptelam, sed ad obsequium amicorum crediderit. [Perferre, ac pati) Ferre, est cum certo tempore: Perferre, finem expectat effectus. Feruntur onera. & Sustinentur Supplicia. [Perferre) Mediocriter stultos, odiososque. [Cum quibus erat cunque) Figura τμῆσις. [Dedere) Plus est dedere, quàm consentire, quemadmodum in hostium potestatem hostes se dedunt. [Dedere ergo, pertinacibus) Eorum obsequi studijs. commodiorum, scilicet. [Eorum obsequi studijs) Talem esse Pamphilum, adiuuat argumentum fabulæ, simul & Charinum. [His sese dedere) Dedere se & obsequi, superioribus: non aduersari, paribus: non se præponere, inferioribus. [Ita) Deest faciens, volens, agens. [Vt facillime sine inuidia) Salustius, Et cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen carus esse. [Inuenias) Secunda persona pro tertia, vt, Migrantis cernas. [Sapientem vitam instituit. Nam hoc tempore, Obsequium amicos, veritas odium parit) Improbatur a sapientibus hæc sententiam. Nam obsequium, assentator debet, veritatem amicus, sed in theatro dicitur, non in schola. [Obsequiũ amicos) Hic versus per improperium est, Veritas odium parit. Falsum est autem quod Cicero dixit, obsequium primum dixisse Terentium, cum & Plautus & Nęuius ante dixerint. & est sententia παράδοξος, & magis theatro apta, quàm officio de qua Tullius multa dixit. Obsequium amicos. Sententia, probabilis magis, quàm necessaria & honesta. [Interea) Interea, est cum habet instantiam superiorum actorum. [Mulier quædam) Sic dixit quasi ignoraret nomen eius, paulo post Chrysidem nominaturus, sed ideo vt gratam expectationem faciat, simulque lectorem auidum nominis reddat. Vt Virgilius paulo post nominaturus, ait, Ecce manus iuuenem interea post terga reuinctum. [Interea mulier) Hic digressio est. nam proposuit Gnati vitam dicere. [Ab hinc triennium) Artificiose dixit triennium, cum posset plus minus ue temporis ponere, vt sit verisimile, vnum annum fuisse pudicæ, parcæque vitæ: sequentem, conditionis acceptæ: tertium, mortis. Primo ego anno ignorata est domus Chrysidis Pamphilo, secundo, Glycerio cognitus: tertio, nupsit Glycerium Pamphilo, & pariter inuenit parentes. [Huc vicinæ) Vicinæ παρέλκον, huc loci, vel huc locorum. legitur & huic vicinæ. [Inopia, & cognatorum negligentia) Laudatis Pamphili moribus, qui mox ducet vxorem, superest vt futuræ quoque matrone .i. Glycerio, probitatem debitam pro persona reddat. quæ quia honesta nunquam esse poterit, si sic eam constet ante nuptias impudicam ductam esse: partim defendenda, partim laudanda est Chrysis, cum qua cõmorata est: quem quoniam necesse est meretricem fateri, in conditione turpissimi nominis multum sumitur excusatio voluntatis. Et cognatorum. Hic nos iam parat ad Critonis aduentum. [Egregia) .i. eminenti, præstantiq. [Atque ætate integra) Integra est ætas quæ in flore consistit, cui neque addendum iam sit neque quidquam adhuc sit imminutũ, vt Virg. Integer æui Ascan. Et contulit quo ad quæstum meretricium congrua. [Hei vereor ne quid Andria apportet mali) Andria mire. audiuit enim excessisse ex Exphebis Pamphilum, illa tamq. mentionem mulieris peregrinæ adolescentulæ pulchræ. [Ne quid Andria) Eleganter, ex Andro. Andria, nomen ostendit & mulieris & fabulæ, Et bene, Aportet, quia portare ignotis est. [Primum hæc) Defendit, vt diximus, vitam Chrysidis, vt potuerit apud eam recte morata esse Glycerium, quæ ex argumẽto matrona erit. [Primum hęc pudice) Bene Hęc quidem .i. illa quę coacta est. [Duriter) Contra rationem regulæ, debuit. n. dicere dure, ab eo quod est durus. Et tamen est differentia. est enim duriter, sine sensu laboris dure autem, crudeliter. illud, ad laborem, hoc ad sæuitiam relatum est. sed dure in alterum, duriter in nos aliquid facimus. [Lana ac tela) Subdistingue tela. Finis. n. est laboris Victum quæritans. vt Virg. Aen. 8. Cum fœmina primũ,

Cui

Cui tolerare colo vitam,tenuique. Minerua Impositū cinerem & sopitos suscitat ignes. Deinde finem laboris intulit, non cibum, sed victum. Cibus.n.est qui etiam delicatis prębetur. Victus, in paruis aridisque alimonijs est constitutus. Vnde Virgil. Victum infelicem baccas, lapidosaque corna, Dant rami. Et post tantum laborem,victum,non cibum dixit, vt Virg. At patiens operum,paruoque assueta iuuentus. Et non quærens, sed quæritans dixit. Quærit etiam, qui ad plenum & perpetuum re ponit: Quæritat, qui vix quotidie inquirendo victum inuenit. [Lana ac tela victū) Artificiose, vt videatur pudice apud eam futura matremfamilias educari posse, quam meretricē necessitas fecit. [Sed postquā amans) Amator fingere pōt. Amans vere amat. [Vnus & item alter) Post vnum duo, ex quibus alter, vt sint tres. inquit.n.post, Nam hi tres tum simul amabant: vt, Alter ab vndecimo. Ergo alter non est secundus, sed tertius. [Procliue) Procliue est porrò inclinatum, vel pronum, inclinatumque. [Accepit conditionem) Cum vno, quęstus non est: cum altero, non est: cum multis sic. [Vt ingenium est omnium hominum) Alia defensio Chrysidis: vt quę antea fecerat, ipsius sint: quę postea peccauerit, naturæ hoīum adscribantur. [Conditionem) Cōditio est pactio certam legem in se continens. [Postquam accessit vnus & item alter).i.plures: quæstus iam meretricius factus est. [Perduxere) Inuitum isse Pāphilum his verbis significat. Perducuntur.n.necessitate coacti. Hoc etiam verbum iudices pronunciare solent. Et hoc est quod supra ait, His sese dedere, eorū obsequi studijs. [Vt vna Esset, meum) Et producte legitur Esset, vt Cibum capiat. & correpte, vt alibi. [Vna) Simul.i.vna cibum caperet. [Perduxerunt illuc secum) Secum duxere, vt se cum esset. [Egomet continuo mecū) Bene mecum, vt appareat nihil temere constitutum vel prolatum foras. hoc ipsum satis quæsitū esse, quod statuit de falsis nuptijs, & infensus esset filio. [Egomet continuo mecum) Deest voluebam, cogitabam, versabam. [Captus est) Tenetur & irretitur ex translatione ferarum, atque venatus. [Habet).i.vulneratus est. Habet.n. qui percussus est, & proprie de gladiatoribus dicitur: quia prius alij vident q̄ ipsi sentiant se percussos. [Captus est.) Salustius: Sin captus prauis cupidinibus. [Certe) Sine dubio, pro certus captus est. [Habet) Sic dicitur de eo qui letaliter vulneratus est. Virg. Hoc habet, hæc melior magnis data victima diuis. Ergo quid sequitur captum, nisi occidi? [Obseruabam Mane) Mane aduerbialiter. [Obseruabam) Deest tamen, hoc est quamuis captus erat, & hęc tamen obseruabam. [Rogitabam) Non rogabam, sed rogitabam, quia sedulo faciebat. [Dic sodes) Dic imperatiuum est: ideo temperauit iniuriam blandimento, sodes. est autem, si audes, & si scias: nam delirat qui • interpretatur sodes. [Dic sodes) Exhortantis est vox, vt Amabo, Rogo. [Quis heri Chrysidem habuit: nam Andriæ illi id erat nomen.) Opportune nomen intulit Chrysidis. Et bene Illi quasi dicat, quam tu Andriam nominasti. [Nam Andriæ illi, id erat nomen) Attico more, peregrinæ mulieri à patria nomen imposuit. Et simul celebrat nomen Comœdiæ, dicendo, Ex Andro commigrauit. Et nunc, Nā Andriæ illi id erat nomen. [Quid? Symbolum dedit) Sed subdistingue Quid, vt sit vox quærentis quid dicat de Pamphilo. [Eho, quid Pamphilus?) Primo sic egit vt de Pamphilo quærere videretur. ad vltimum adiecit nomen: ne quid reliqui faceret. [Cœnauit) Cetera in gestu sunt quærentis quid dicat de Pamphilo, nec inuenientis. [Symbolum dedit) Mire, nulla pro Pamphilo negatio facti est posita, sed per puerilem simplicitatem omnia gesta narrata sunt. & quidem tacitum est, non celatum, sed vt non factum esse ita videatur. [Item alio die) Item, similiter. & vide, diligentiæ tps adiectum, quasi non sufficeret vnus dies. [Comperiebam) Vide, si non verba patris sunt, & de rebus venereis circa filij mentionem agentis. [Nihil ad Pamphilum quidquam) πλεόνασμα, nam abundat Quidquam. nam nemo quisquā, non dicitur. [Spectatum) Ad Pamphilum, non ad exemplum, refertur: & spectatum, probatum. [Et magnum exemplum continentiæ) ὑπερβολὴ laudis, Pamphilum exemplum continentiæ. [Nam qui cum) Qui, animus, scilicet, aut certe homo subaudiēdum. [Animus) Deest, Eius. [Cum ingenijs) Ingenia pro hominibus posuit. [Conflictatur).i.atteritur. Conflictatio est tactus corporum inuicem, & collisio. [Neque commouetur) Vtrum animus, an homo, vt subaudiamus eius? [Neque animus cōmouetur) Vtrum deest eius? an ordo est, qui animus, cum ingenijs conflictatur eiusmodi, neque commouetur in ea re tamen. ἀνακόλουθον, eo q̄ non præmisso Licet vel, Quanquam, subiecit, Tamen Salustius. Atque edita vndique, tribus tamen cum muris & magnis turribus. [Suæ vitæ modum) Moderationem, regimen.

[Cum id mihi) Cum, id est præter quàm quod. [Tum vno ore omnes) Omnes: ne pater amore falli videretur. & ideo mox ait, Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat. [Laudare fortunas meas,) ἀντὶ περὶ γονέων fortunas, q̄ fortunam & de more: vt, Qui te tanti talem genuere parentes. Et, Vale ait felix nati pietate. Et Plautus, Fortunatus qui illum eduxit sibi. [Hac fama) An vere laudatus sit, singula hæc pro argumentis sunt: & excusatio est non esse stultitiam falsum, sed impulsum. [Impulsus) Bene impulsus: vltro enim venire impulsus est, qui daret cōtra officium soceri. [Vnicam gnatam suam) Abundat quidem Suam, sed tamen asseuerantius est. [Vnicam gnatam) Quid si tædio multorum filiorum? at vnicam. [Cū dote summa) Quid si pauper est? at cum dote summa. [Placuit:) Cum pronunciatione, placuit. [Hic dictus est dies.) Vtrum constitutus? an dicatus? vt Iunoni infernæ dictus sacer. [Despondi:) Ex veteri more, quo spondebat etiam petitoris pater. vnde sponsus & spōsa dicitur. [Placuit:) εὐσχημία, adeò bona conditio fuit, vt quamuis vltro obijceretur, tamen statim placeret. [Despondi:) Proprie. nam desponso dicitur. quia spondet puellæ pater, despondet, adolescentis. [Chrysis vicina) Commemorat nunc quæ esset Chrysis. [Vicina hęc) Supra enim ait, Ex Andro commigrauit huc vicinæ. [Vicina hæc ἀνάμνησις. [O factum bene:) Animaduerte, vbique à Poeta sic induci comitas mortes, vt cum ad necessitatem argumenti referātur, non sint tamen tragicę. Nam aut meretrix sumitur, aut senex: aut de duabus simul vxoribus vna vxor. Itaque huiusmodi obitus, aut mediocri tristitia excipitur, aut etiam gaudio. [O factum bene;) Quasi qui dixerit, Vereor ne quid Andria apportet mali. [Beasti,) Artificiose quidem gaudium subiecit, ne mores in comœdia, luctus in tragœdia personaret. [Metui a Chryside) Metuo illum dico, qui mihi ipsi aliquid facturus est. Timeo ab illo, cuius causa possum aliquid mali pati, etiam si ipse nihil in me mali consulat. [Metui à Chryside) ἀρχαϊσμός [Vna aderat frequens,) Vt supra, Cum quibus erat cunque vnà, his sese dedere. [Aderat frequens:) Possumus.n. adesse, & frequentes non esse, si præsentes non adhæremus his quibus adsumus. & frequens, vt miles apud signa. [Curabat vna funus,) Funus, est pompa exequiarum, dictum à funalibus, etenim noctu efferebātur propter sacrorum celebrationem diurnam. [Curabat vna funus:) Vt non potuerit in exequijs videre partem. [Interim,) Descriptio est huius rei quę ad narrationem pertinet superiorem. [Non nunquam conlacrumabat.) Illis.n. magis causa flendi fuerat, qui, quam amabant, amiserant. hic amore, propter suam Glycerium collacrymabat, quæ alienis lacrymis suas commodabat. [Si cogitabam,) Ac si diceres, hoc cogitabam, sensum tantum cogitationis dicere debuit: sed quia Sic cogitabam dixit, ipsum gestum cogitantis exponit, & dicitur, μίμησις. [Hic paruę consuetudinis) Hoc est conuiuij tātum, & quia dixerat puer hoc solum egisse Pamphilum, nihil aliud, Symbolum dedit, cœnauit. [Tam fert familiariter).i. grauiter. nam quę nobis sunt familiaria, grauia sunt animo nostro. Familiariter, quasi familiaris, an potius familiariter? [Quid hic mihi faciet patri?) Mihi circa me. Et postquam mihi dixit, pondus intulit nominis, dicendo Patri. [Quid hic mihi) Vide q̄ venuste repetierit Hic. [Hęc ego putabam) Putare est eius qui simplicitate pectoris aberrauit. Cic. Non putauit, lapsus est. [Hęc ego putabam) Cum adhuc nihil peccationis ostenderit, tamen dolor in futura prorumpit: vt, Et gener auxilium Priamo, Phrygibusq. ferebat. [Humani ingenii) Circa Chrysidem. [Mansueti) Circa amicos. [Egomet quoque) Vt & ipse Pamphilus, aut etiam ego, quem minus crederes. [Eius caussa) Eiusdem māsuetudinis & humanitatis, & eius Pāphili. [In funus prodeo) In funus, in ipsum officium, aut in pompam exequiarum, quod à funalibus dictum est, & vncis vel cuneis candelabrorum, quibus delibuti funes, & cerei fomites infiguntur. [Nihil suspicans etiam mali.) Bene suspendit auditorem. [Etiam) Alia est suspensio audientis, & excusatio alia. [Etiam) Adhuc. [Effertur,) ἐκφέρεται, Græcum est, quod vitans Virgil. ne diceret effertur, inquit, Tum corpora luce carentum Exportant tectis, & tristia funera ducunt. Efferri proprie dicuntur cadauera mortuorum: &, Ire proprie ad exequias. Virgil. Ite, ait, egregias animas, quę sanguine nobis Hanc patriam peperere. [Vnam aspicio) Ex consuetudine dicit vnam, vt dicimus, vnus est adolescens. tolle Vnam, & ita fiet, vt sensui nihil desit. sed consuetudo mirantis non erit expressa. Vnam ergo τῷ ἰδιωτισμῷ dixit. vel vnam, pro quandam. [Adolescentulam, Forma, & vultu) Et hic duo sunt, & ętas & forma. quibus additur pudor, quia meretrix non est. [Forma, & vultu) Forma, immobilis est & naturalis, vultus mouetur, & fingitur. [Et

voltu Sofia Adeo modefto,) Qoia formę laodatio cum meretrice commiffa eft, progreditur artifex Poeta ad laudanda ea, quæ honeftiora funt, q̃ forma. [Etvultu Sofia) Quid hic deeft, vt eam nurum dignetur Simo, nifi fola cognitio? & formam probat in puella Pamphili pater, & matronalem modeftiam miratur in vultu, & venuftatem ftupet. Non ne ergo iam cernimus hoc præftruxiffe Terent. vt cũ Chremetis filiam effe cognouerit Simo, hanc potius eligat, quàm Philumenam, ourom? quanquam ex fororia pulchritudine, & amore Charini, & Daui laudatione idipfum quoque probe monftrauerit nobis. [Voltu) Hęc laus ad iuuat poft cognitionem futurum nurum. [Adeo modefto, adeo venufto,) Modeftus, ad probitatem voltus, & morum pertinet: Venuftus, ad naturam corporis, atque adeo fibi vultum fingere, multi poffunt: formam nemo. [Vt nihil fupra) ἔλλειψις Terentiana. nam non neceffe eft fubiungere duos verfus. [Quia tum mihi) Excufatio neceffaria. [Præter ceteras,) Id eft plus quàm ceteræ. [Honefta, & liberali;) Honefta, ad formam: Liberali, ad vltimum retulit. [Percuffit,) Hoc eft fufpicio, vel aliquid tale. [At at,) Interiectio admirantis. [Hoc illud) ἀναγνώρισις eius rei eft quam in animo conceperamus. Virg. Hoc illud germana fuit. [Hinc illæ lacrumæ,) Hinc, ex hac caufa. [Quam timeo,) Non videtur adhuc Sofiæ plenum amoris argumentum, adeo pendet ad ea quæ dicturus eft Simo. [Eoadas,) Id eft exeas, vel peruenias. [Funus Procedit) Funus à funalibus dictum eft, vt fupra notauimus, & eft funus, pompa exequiarum. Et bene, funus procedit, nos fequimur, dixit. quafi poft ipfam morituri: vnde exequiæ dicuntur. [Funus interim Procedis:) ἀσύνδετον. [Ad fepulcrum) Sepulcrum κατ' ἀντίφρασιν vt diximus, quòd fine re pulchra fit. an quòd ibi fine pulfu fint, id eft mortui? an quòd illic animæ à viuis fepeliantur, id eft feparentur? Et fepulchrum dixit futurum, non quod iam effet. Sepulcrum enim à fepeliendo dictum. Virgil. proprie, At pius Aeneas ingenti mole fepulcrum Impofuit. [In ignem pofita eft:) ἔλλειψις, non enim eft Quæ. Et mire, cum funus fupra dixerit. [Fletur) Hic bene imperfonaliter, fletur ab omnibus, extrema enim quæque mortuorum omnes commouent ad lacrymas. [Hæc foror,) Id eft quam dixi effe fororem Chryfidis. [Ad flammam) Ionuit affectum fororis, vnde omnes vinceret: ceteri enim flent? hæc flammę fe ingerit. Virg. Extinctum nymphę crudeli funere Daphnim. Atque deos. atque aftra voce crudelia mater. [Ibi tum exanimatus) A voluntate, à facultate. à fommo ad imum, vbi funt dicta & facta, ibi eft πάθος. & mire Ibi. [Bene diffimulatum) Bene, multum: an quafi dolens, quòd etiam negaturus fit Chremeti, dixit Bene? [Indicat,) Omnia fignificanter. non oftendit inquit, fed indicat: non accedit, fed accurrit: non veftem, aut manus, fed mediam mulierem: non tenet, fed complectitur. & quia his tribus rebus inducitur in alicuius rei geftionem perfona affectu, facto dicto. Affectus eft quod ait, Ibi tum exanimatus Pamphilus. Factum quod ait, Accurrit, mediam mulierem complectitur. Dictum quod ait: Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum? [Indicat) Indicium proprie eft oris, & linguæ. factis ergo indicat. non enim dixit, amo. [Accurrit:) Virg. Interiora domus irrumpit limina, & altos Confcendit furibunda rogos. [Mea Glycerium) Mea, quafi amator. [Glycerium,) Quafi familiaris dixit. [Quid agis?) Quafi perturbatus. [Cur te is perditum?) Quafi confolaturus. [Vt confuetum facile amorem cerneres,) Mire, non fofpicaretur, dixit, fed cerneres. & eft ordo, vt facile cerneres, fed cerneres, ficut fupra. Laudem inuenias & amicos pares. [Reiecit fe in eum) Obijcitor, ei quod à Glycerio factum eft: vt, Quis enim vnquam tam

Cic. in Diu. in Verrem palam de honore, tam vehementer de falute fua cõtendit, quam ille atque illius amici, vt ne hæc mihi delatio detur? [Quid ais?) Non interrogantis, fed mirantis eft. [Iratus, atque ægre ferens) Iratus, culpa. ægre ferens, quia præter fpem. [Nec fatis) Mire expreffit indulgentiam patris erga filium. erat, inquit, caufa: fed pro amaritudine obiurgationis non erat fatis, hoc eft non idonea videbatur. [Nec fatis ad obiurgandum) Deeft Habui, vel Erat. Virg. Nec fatis rationis in armis: & hic, Erat, vel Habui, deeft ad fententiam. [Diceret,) Deeft Enim. [Quid feci?) Mire fiduciam prætulit argumentum quod eft in fequenti verfu. [Quid feci, quid cõmerui aut peccaui?) αὔξησις à maioribus ad minora. Et feci, quafi facinus dixit. Facere enim quis & homicidium dicitur. Commerui, minoris culpæ. Peccaui, multo minoris, vel leuioris. [Quæ fefe) Illic, mea Glycerium: hic pronomen dixit. mira diffimulatio. tanquam illam præter periculum nefciat. [Nam fi illum) Argumentum per rationem à contrario. vt fi dicas, Viro forti præmium debetur, fi defertori pœna conftituta eft. [Tulit) Pro attulit. fed multa fignificat: & alias pertulit: Virg.

Non tulit hanc fpeciem furiata mente Chorœbus.

Alias fuftulit, vt Idem, Omnia fert ætas animum quoque. pro aufert. [Illi) Pro illo. [Dederit damnum aut malum) Damnum, rei eft: malum, ipfius hominis. [Venit Chremes) Argumentum ex coniectura. i. a teftibus. Et mire fupra, Vltro venit ad me. Ergo hic caufa iufti doloris oftenditur, quia dolet etiam Chremes: nam potuit, non daturus filiam, non venire. [Poftridie ad me) Vt fine dilatione fciri poffet. & Clamitans. indignantis eft: vt, Clamant omnes. [Indignum facinus) Diftinguendum, vt per fe intelligatur indignum facinus, & ipfe doleat Pamphilum corrumpi. [Comperiffe) Ergo ab alijs: vt appareat verum quod ait, Tum vno ore omnes: &, Hac fama impulfus Chremes. [Indignum facinus comperiffe) Deeft fe: incertaq. diftinctio. [Pamphilum) Cum emphafi dixit. i. pudentem & bene moratum. [Et nec amicam, fed pro vxore) Mire ergo, quafi non hoc doleat q̃ amet, fed q̃ pro vxore habeat. Et fimul excufatur filiam denegaturus focer. [Hanc peregrinam) Hanc, cum contemptu dictum eft. & peregrinam, vt alibi, Adeo ne eft demens ex peregrina? nam hoc nomine etiam meretrices nominabantur. [Ego illud fedulo) Quanto affectu patet factum quod viderat, negabat. [Sedulo) Quomodo fedulo, fi negabat? an fedulo, vt Sofiæ? id eft fimpliciter. [Factum) Imperfonaliter. [Sedulo) Quia non femel negauit, vel ille inftitit. [Negare factum) Officium patris, & fimul per hoc expreffio probationis. [Ille inftat factũ) Plaut. Inftare factum, fimile eft ἀρχαϊσμός. [Inftare factum) Vetufte. i. inftat dicere factum effe. [Denique) Quid denique? ad fummam properat, & ad finem dictorum. [Denique). i. poftremo. [Difcedo) Proprie: non enim ab eo. vnde difceffio. [Vt qui fe neget) Probauit quod non volebat fenex Sofiæ: adhuc fupereft vt oftẽdat quòd non fit irafcendum, quin iufte irafcatur. [Non tu ibi gnatum?) ἀποσιώπησις, vel eclipfis. deeft inuafifti, obiurgafti, adortus es. [Ad obiurgandum) Incufandum, inclamandum. [Tute his rebus) Modo non addidit diceret. [Propè adeft) Propè adfunt nuptiæ: in proximo funt metæ libertatis: & ideo auidius voluptaria fub finem carpenda funt. [Cum alieno) Cum pro quo, hoc enim fignificat cum. [Meo me viuere interea modo) Meo modo, mea voluntate, meo arbitrio [Relictus eft obiurgandi locus?) Mire, obiurgandi: tanquam incenfus pater in filium videretur. nam fupra commotus plus per ἀποσιώπησιν fignificauerat. [Si propter) Hoc erat fecundum in diuifione, Et cõfilium meum cognofces. [Si propter amorem) Initium confilij fui demõftrandi. [Nolit) Legitur & nollet. [Ab illo animaduertenda iniuria) Nota participium à paffiuo caftiganda, vindicanda eft. [Ab illo iniuria) Quam facit, non quam patitur. [Ea primum animaduertenda iniuria) Vt iam hoc fit peccatum quòd recufat nuptias, non quòd peccat adolefcens. Ideo ergo primum dixit, animaduertenda iniuria. certiffimam enim notat ad perfonam, quæ debeat pro iniurijs pœnas foluere. quòd fi dixiffet, Iniuria eius, ἀμφιβολίαν feciffet, vtrum quam paffus eft ab alio, an quam ipfe alijs intulit. [Et nunc id) Hic reddit quod dixerat, Cõfilium meum cognofces. Id, id eft propter id. [Vera) ἀντίθετον, quia Falfa dixit, intulit Vera. [Manibus, pedibusque.) Prouerbiale, id eft omnibus membris. [Obnixe) Cum conatu, inftanter contra conantem. [Magis id) Id, propter id. [Incommodet) Noceat. incommodum afferat. [Magis id adeo, mihi vt incommodet) Non enim, inquit, prodeft filio amare meretricem. [Quapropter) Mire Sofia interrogat, quafi vlla caufa fit fallendi dominum. [Mala mens) Voluntas, eft mens, etiam ratio. [Mala mens) Argumentum à natura, & an aliquis fine caufa malus, an ab impulfione. [Mala mens) Quia dixit, Magis vt lædat, quam vt profit. [Quem quidem ego fi fenfero) ἀποσιώπησις eft grauiffimam pœnam oftendentis. [Exorandus) Legitur & expurgandus. fi expurgandus, lege cui, non qui: quia cui per, q, veteres fcripfere. [Confore) Ab eo quod eft confit. i. perficitur, futurum tempus infinitiui modi confore facit, id eft perfectum iri. Sic in Adel. Verum, quid ego dicam? hoc confit quod volo. Confiteri. i. perfici. vnde confectum negocium dicitur, vel confecta res quæ ad plenum perficitur. Virg. Nunc qua ratione quod inftat, Confieri poffit, paucis, aduerte, docebo. [Nunc tuum eft officium) Hoc ad illud tertium refpicit, quod dixit, Et quid facere in hac re te velim. Has bene vt ad fimules nuptias: perterrefacias Dauum. hoc erat tertium de his, quę dicturum fe promiferat. [Adfimules) Hoc eft vnum verbum Adfimules: quod dixit, quin tu vno verbo dic, quid eft quod me velis. [Perterrefacias) Venufte & poetice. [Obferues filium) Obferuatio

in suabus rebus est, in obsequio, & speculando. [Curabo) Vt coquus. & supra sic, Nempe vt curentur recte hec. [I præ) Figura ἀνεπεσοῦ, quod nos præi, dicimus.

GVID. VOS istæc) Hec scena pro argumenti narratione proponitur, atque pro iacendis fabulæ fundamentis, in qua quidem introducitur prostatica persona Sosia quæ semel inducta in principio fabulæ in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur, hic autem Simo senex Pamphili pater Sosiam seruum alloquitur super nuptijs falsis quibus animum filij tentare nitebatur, isque suo sermone subtiliter fabulæ argumentum explicat quod in prologo omiserat, vt maliuoli poetæ dictis responderet, sermonis etiã principium abruptum est, sic enim incipitur quasi epulæ nuptiales iam essent coëmptæ, & in coquinam ferendæ. Ordo est. Vos serui auferte .i. asportare, hæc edulia intro puta ad coquinam. Ipsis autem seruis respicientibus neque properantibus subdit, abite, quasi discedite domum, & facite quod iubemini. Vbi aduerte illa auferri quæ cum fastidio cernũtur ea vero ferri quæ cum honore tractantur. Deinde summissa voce dicit Simo. Sosia in vocatiuo ade, dum .i. adueni huc, seu ad me veni vbi dum est syllacabica adiectio, & ades vel adsis imperatiuum est, vel ades capitur pro prope sis hic. volo te alloqui paucis verbis, id est breui sermone. Sos. Dictum puta. i. existima te dixisse, ac reputa id dictum esse. Nempe. i. certe vis, supp. vt hæc educta rectè curentur. i. coquantur. Nam curatio medicorum est, & cura reliquorum. Curare enim interdum significat, reficere, vnde curare corpus generale verbum est ad omnia quę spectant ad curam corporis, & præcipue ad egestionem siue ventris euacuationem. SI. Immo. i. sed aliud volo. Sos. Quidem quod mea ars .i. meum artificium mea industria possit efficere tibi amplius. i. maius hoc .i. hac re. s. vt rectè edulia coquantur. Facere est in opere esse, sed efficere designat perfectionem. Inde effectus & efficax. SI. Nihil. i. non vel nullatenus est opus mihi, scilicet. i. non egeo istac arte. i. tua arte coquinaria, ad hanc rem. i. ad experimentum filij, quam rem ego paro .i. facere dispono. sed opus est his artibus, sup. videlicet fide ad complenda iussa & taciturnitate. i. ad celanda commissa secreta. Interdum. n. fides est mandatorum fida executio, quas. s. artes intelleai .i. cognoui sitas. i. impolita esse semper in te. Sos. Expecto. i. desidero. Virgil. Expectare venis. scire quid velis. SI. Ego Simo postquam te emi à paruulo .i. quo tempore paruulus adhuc eras. nedum paruus sis vt. i. qualiter seruitus .i. tua seruilis conditio fuerit tibi semper apud me iusta & clemens. i. iuste & benigne tractata capiendo videlicet illa verba iusta & clemens passiue vel si mauis capere actiue tunc vt sentit Donat. seruitus pro dominatione capi debet feci vt esses mihi patrono tuo non filio libertus, id est manumissus, ex seruo, id est cum prius esses seruus, propterea quòd .i. ideo ꝙ seruiebas liberaliter. i. liberali animo, vel liberaliter quia tuæ priuatæ vtilitati non auide consulebas, sed meæ persolui tibi Sosiæ summum precium quod habui. s. libertatem dando. Sos. In memoria habeo. i. non sum ingratus, sed memor accepti beneficij & plus est quam scio. Nam quæ scimus possumus obliuisci quæ memoriæ cõmendamus nunquam amittimus. SI. Haud. i. non muto factũ .i. non vellem non esse factum, siue non me pœnitet id fecisse, videlicet te à seruitute liberasse, q a cuius non pœnitet id infectum esse vellemus. Aut ppea dicit se factum non mutare ꝙ libertus factus non fecit quidq̃ indignum. quo factum esset mutandũ & reuocatio in seruitutem facienda, Legitur aliqñ haud multo factum. i. non damno non reprehendo. Sos. O Simo gaudeo si qoid. i. si aliquid feci aut facio quod placeat tibi & habeo gratũ. i. habeo animum gratum in te, id quod feci fuisse vel esse (vt alij volunt) gratum aduersum te. i. apud te, vbi aduersum non declarat contrarietatem aduersum autem dici potest, & aduersus sicut rursum & rursus, sed hoc est mihi molestũ .i. hoc mihi displicet, Nam istæc. i. ista hæc commemoratio. i. ad memoriam reductio est quasi. i. tanquam exprobatio. i. vituperatio hominis supp. immemoris. i. qui est ingratus beneficij accepti. Vel si capiatur immemoris passiue, vt memorem Iunonis ob iram sit intellige. est quasi exprobratio, id est obiectio. [Est enim exprobatio tunc commemoratio beneficij cum enumeratione factorum) Beneficij immemoris. i. obliti passiue videlicet de quo non habetur memoria. Quin. i. quinimmo dic vno verbo. i. vna sententia perfecta intelligentiam continenti, quæ cõficitur ex nomine & verbo quid est quod velis facere. SI. Ita faciam. i. vno verbo dicam. prędico. i. aperte dico tibi hoc primum. i. ante reliqua in hac re .i. in hoc negocio. has nuptiæ .i. hæ nuptiæ non sunt veræ quas nuptias videlicet credis esse veras. Sos. Cur igitur simulas. i. fingis eas esse cum non sint. SI. Audies oẽm rem à principio eo pacto .i. eo modo. nam pactum pręcedit, & modus sequitur, & ita dicitur id, quod pręcedit ab eo quod sequitur. cognosces & vitam Gnati quę fuit prius bona & nũc mala, & consilium meum. i. id, quod facere proposui, & quod velim te facere in hac re. Nam is incipit narrare vitam nati bonam inquiens. nam ò Sosia postq̃ is natus excessit ex ephębis .i. postq̃ non fuit amplius de numero ephębo℞. Ephębi. n. sunt qui pubescere incipiunt & ephæbia est prima ætas adolescentię. potestas. i. facultas fuit ei subaudi viuendi liberius. i. vel libere comparatiuum pro positiuo, vel supplendum est aliquanto quasi aliquantu liberius solito viuere potuit. Nam antea .i. ante illud tempus qui pro quo modo posses scire aut noscere ingenium. i. inclinationem naturalem. dum ætas tenera. s. metus verberum. & magister. i. pędagogus prohibebant. i. impediebant quo minus ingenium nosceretur. Scimus quod certum est, noscimus quę adhuc incerta desideramus. Sos. ita est vt dicis. s. & hoc interponitur ne solus Simo loqueretur. SI. Ille natus nihil horum. i. nihil ex his quę sequũtur. studebat. i. studio se faciebat egregie. i. valde vel nimis pręter cetera. i. vltra reliqua quę agere solebat. & tamen studebat inquam hęc omnia in litera potius contenta, mediocriter .i. modeste quod. s. egregie studere aliquid horum pręter, plerique oẽs, alterum .s. plerique abundat quo ad sensum, sed sonoram reddit orationem. alte℞. s. oẽs ponitur necessario oẽs adolescentuli faciunt videlicet vt .i. ita quod adiungant. i. applicent animum ad aliquod studium .i. ad aliquã vacationem aut alere. i. ad alendos equos, aut canes ad venandũ .i. ad venatum vel venandi gratia, adiungant inquam animum ad philosophos aut sectando subaudi aut audiendos. potest ẽt subaudiri infinitiuus sic aut adiungant animum adire philosophos .i. ad adeundo philosophos, aut audiendos, sed tunc in idem redit. gaudebã lætabar quod iam mediocriter cuncta agebat. Sos. Non iniuria. i. non immerito gaudebas. Nam arbitror id esse apprime. i. valde vel mirum in modum vtile in vita, vt. i. quod ne quid. i. agas sup. nimis. i. negat aliquis vltes id, quod satis, est.

SI. Vita eius erat sic. i. eiusmodi siue talis, hoc est modus viuendi eius talis erat videlicet facile .i. benigne perferre & pati omnes cum quibus erat. i. facile tolerare eorum mores cum quibus viuebat, est dedere sese vna cum his. i. se esse deditũ aut paratum ad ea quæ socij erant parati aut dediti & obsequi, id est morem gerere studijs, id est cupiditatibus & voluptatibus eorum cum quibus erat. Vbi est aduertendum dedere significare valde dare, quemadmodum hostes se dedunt in hostium potestatem. SI. Inquam eius vita erat nemini esse, sup aduersus, id est nullis aduersarij aut repugnare nunquam pręponens. i. vita eius. Sic erat. nunquam. s. præferens se alijs. Vel sic astrue literam exponendo illa infinitiua per pterita imperfecta indicatiui sic. Vita eius erat sic vt sequitur facile perferre .i. perferebat. ac pati .i. patiebatur omnes cum quibus erat, & dedere, id est debebat sese .i. accommodabat se vna cum ijs cum quibus viuebat, obsequis .i. morem gerebat complacebat studijs eorum memini, supp. erat aduersus, nunquam erat, sup. præponens .i. præferens se alij erat ita agens supp. vel faciens vel volens vt inuenias. i. vt inueniret aliquis facillime inter eos laudem, sine inuidia. i. sine detractione, & amicos pares. i. concordes. Sos. Pamphilus instituit .i. suscepit, siue incœpit & formauit, sapienter vitam. i. viuendi modum. Nanque hoc tempore obsequium quasi obedientia, siue (vt ita loquar) complacentia parit .i. acquirit amicos veritas parit odium. SI. Incipiunt hic vitæ malæ narratio, & prius fit digressio ad Chrysidem. Interea. i. interim dum hæc aguntur quædam mulier .s. Chrysis egregia forma i. eminenti & præstanti facie atque ætate integra. i. florente cui nihil esset addendum. nihil quoque foret diminutum cõmigrauit ex Andro insula .i. patriam linquens accessit huc viciniæ .i. ad hanc viciniam coacta inopia. i. paupertie. & negligentia .i. incuria cognatorum .i. propinquorum triennium ab hinc. i. ex tribus ante annis, quod barbare dicitur à nonnullis de post tres annos præpositio itaque aduerbio iungi potest, vt abhinc dehinc. A mane vsque ad vesperum illic pugnata est pugna dicit Plaut. in Amph. Sos. Hei interiectio dolentis & indignantis, vereor ne quid mali .i. ꝙ aliquod malum Andria fœmina. s. Chrysis, quæ ex Andro insula maris Ægei Athenas venerat. aportet. i. afferat, & bene aportet, quia portare ignoti est.

SI. Defendit vitam Chrysidis, vt potuerit apud eam recte morata esse Glycerium. Primum. i. in principio hæc Chrysis agebat vitam. i. viuebat pudice. i. caste, parce. i. tenuiter ac duriter. i. laboriose. Nam dure aduerbium significat crudeliter, quæritans victum .i. via quotidie quærendo victum inueniens. Nam quærit qui ad plenum & perpetuum reponit. quæritat qui via quotidie quærendo victum inuenit. Bene etiam dicit victum qui in paruis ari

disq.

disque alimonijs est constitutus. Cibus etiam delicatis præbetur, quæritans ergo victum lana .i. opera lanificio & tela, quæ est finis laboris. Tela autem est pannus quicunq; iam laneus, quàm lineus. Pannus enim proprie duntaxat pannum significat qui vilis est & crasso vilo contextus, solos pauperes decens, vnde pannosus homo qui pauper est quòd veste vili induatur. Sed postquam amans .i. qui vere amat, amator enim fingi potest, accessit, aduenit pollicens .i. vltro promittens precium vnus primo. & item .i. similiter. vel post alter duo, ita vt .i. eo modo quo ingenium .i. natura omnium hominum est procliue .i. pronum inclinatum ab labore ad libidinem .i. voluptatem. ipsa Chrysis accepit conditionem .i. pactioni promissioniq. assensit. Interdum enim conditio pro pactione capitur. Inde ferre conditionem quasi certa lege, siue certe pacto aliquid promittere. Dehinc .i. deinde. occipit .i. cœpit vel incipit quæstum facere vel exercere .i. lucrum facere. nam quæstus significat lucrum, sed proprie nummarium, illi qui tum .i. tunc amabant illam forte .i. casu quodam ita vt fit .i. fieri solet perduxere secum illuc .i. ad Chrysidem filiũ meum vt esset vna cum eis .i. vt comissaretur seu sociaret eos. vel si producte legatur esset ab edo es. sensus est vt comederet vna cum eis & conuiueret, & quidem bene perduxerunt quasi inuitum. nam perducuntur necessitate coacti. egomet, id est ego ipse. continuo, id est ilico mecum subaudi volutabam vel cogitabam. Certe captus est .i. irretitus siue illaqueatus est amoris praua cupidine, tractum à feris laqueo implicatis, habet .i. vulneratus est, qui enim percussus est, habet. tractumq. est à gladiatoribus, qui dicunt alterutrum eorum habere qui percussus est obseruabam .i. animaduertendam mane seruulos illorum iuuenum venientes, aut abeuntes rogitabam; frequenter rogabam. heus, aduerbium vocantis, ò puer, id est serue. dic sodes, id est si audes quod vocabulum Prisc. vult esse defectiuum verbum. Seru. vult esse aduerbium, & precationem significare. Don. dicit esse vocem exhortantis, vt amabo rogo. Fest. & Non. volunt esse cupulata verba, vt sodes ex si & audes componatur, vt capsis cape si uis si pro si uis. exponit etiam Don sodes pro si scias, dic ergo sodes si audes, vel si scias, quis habuit heri Chrysidem .s. quis est ea potitus. Nam id nomen, scilicet Chrysis erat illi Andriæ .i. illi mulieri de Andria. Sos. Teneo .i. intelligo. SI. Dicebant seruuli Phædriam, aut Cliniam, aut Niceratum iuuenes habuisse Chrysidem, nam hi tres, tum .i. tunc simul amabant .i. amore capti erant. Eho interiectio est nonnunquam admirantis, interdũ deposcit intentionem, nutus, & animaduersionem. quid Pamphilus fecit? dicebant inquam quid? modus interrogandi, & facta distinctione subnectenda est responsio. dedit symbolum .i. vt sentit Tort. portionem suam, vel signum dedit, vt annulum, vel aliquid tale quousque pecuniam conferret. Symbolum enim teste Iulio Poll. de vocabulis rerum patrum erat numisma, vnde & signum à nonnullis traditur, qui & eusymbolum bonum omen interpretatur. Cum autem συμβάλλω, quod est confero deducatur quidam collationem interpretari voluerunt. ita vt cœnæ illa dicatur collatio, in quam comparandam plures aliquid contulerunt. Symbola enim huius symbolæ est collatio, Cœnauit cum socijs .s. ego pater gaudebam. Item similiter alio die quærebam comperiebam, id est inquirendo reperiebam, siue cognoscebam nihil quidquam, abundat quidquam, vt cape nihil pro non, vt sæpe fit. attinere, id est spectare ad Pamph. Enimuero, id est certe putabam suis spectatum, id est satis probatum. & putabam ipsum esse magnum exemplum, id est magnam imitationem continentiæ cautionis conuersationis à libidine, hyperbole laudis est fidem excedens. Nam homo qui conflictatur .i. atteritur, siue agitatur. frequentatiuum .n. est confligo à confligo gis, quod significat concertare, & manus conserere. Inde conflictus prœlium. Conflictario autem est tactus corporum inuicem & collisio. conflictatur ergo .i. colliditur, atteritur, colluctatur cum eiusmodi .i. talibus ingenijs, hoc est cum hominibus talis naturæ, puta lasciuis. neque tamen animus eius commouetur .i. à suo ductu & tenore non deflectitur, vbi aduerte tamen poni vbi non præcessit quanquam, quod Laur. Val. vult esse subaudiendum, scias ipsum .i. tale iuuenem posse habere modum .i. regimen & moderationem suæ vitæ. tum .i. vel partim id .s. quod non commouetur animus eius mihi placebat tum .i. & vel insuper vel præterea omnes vno ore .i. vno consensu, vna voce. dicere .i. dicebant omnia bona. & laudare .i. laudabant fortunas meas .i. me fortunatum & felicem, qui refertur ad meas, quo ad personam possesseris, qui videlicet, ego haberem Gnatum .i. filiũ præditum tali ingenio, id est tali natura, & talibus moribus moratum siue institutum. quid opus est verbis .i. cur pluribus verbis laudes eius inculcarem. Chremes ciuis Atticus impulsus .i. inductus, motus hac fama .i. bono rumore de filio venit ad me vltro .i. non rogatus vt daret vnicam gnatam suam vxorem .i. quæ foret vxor filio meo Pamphilo, cum summa dote .i. cum optima dotis conditione. Placuit .i. fui contentus, volui despondi .i. promisi me etiam daturum filium virum suæ gnatæ. & bene despondi, nam spondet pater puellæ, despondet vero pater adolescentis, hic dies .i. præsens dies dictus est .i. constitutus & assignatus nuptijs .i. ad nuptias celebrandas. Sos. Quid igitur obstat .i. impedit. cur propter quod non fiant veræ & non fictæ. SI. Audies .i. cognusces, ferè .i. propemodum, in his paucis diebus .i. in hoc breui tempore, quibus .i. diebus hæc prædicta sunt acta .i. facta. hæc Chrysis vicina .i. quæ commigrauerat huic viciniæ moritur. Sos. O factum bene .i. ò bonus euentus, vel ò bene collocatum est ꝙ ipsa obierit ex qua mali quidquam filio poterat oriri. Beasti me .i. beatum me reddidisti. Hei, interiectio dolentis, metui à Chryside .i. timui ne quid mali Pamphilo contingeret ex Chrysidis causa. Nam metuo illum dico qui nihil aliquid facturus est, metuo ab illo cuius causa possum mali pati quidquam, etiam si ipse nihil in me mali consultat. SI. Ibi .i. apud Chrysidem. tum .i. tunc filius meus aderat .i. præsens erat, frequens .i. adhærens (nam præsentes esse possumus, neque tamen adhęremus ijs quibus adsumus) vna cum illis iuuenibus qui amabant Chrysidem. Curabat, diligenter disponebat, funus .i. pompam siue spectaculum exequiarum. Dicitur .n. funus a funalibus .i. à funibus qui intra ceram latẽt. Verg. & noctem flammis funalia vincunt. Etenim noctu efferabãtur mortui propter sacrorum celebrationem diurnam, propterea opus erat funalibus .i. facibus seu cęreis, interim interea dum curaret funus ipse tristis collacrymabat .i. simul cum alijs lacrymas emittebat. id .s. ꝙ lacrymabat. placuit tum .i. tunc mihi sic .i. hoc pacto cogitabam. hic filius meus fert tam familiariter .i. tam grauiter quasi familiaris mortem huius mulieris causa paruæ consuetudinis .i. paruæ conuersationis. quid fecisset sup. si amasset eam .i. eius fuisset amore captus, quid hic filius faciet mihi patri .i. mihi qui sum pater. ego putabam, voluebam mente tanquam pectoris simplicitate oberrans. hæc omnia .s. quæ faciebat filius esse officia .i. esse debita ingenij humani .i. naturæ benignæ circa Chrysidem & esse officia mansueti animi .i. bonæ mentis in amicos quid .i. cur moror te multis verbis, scilicet .i. cur lõgo sermone te detineo potest etiam dici quid moror .i. immemor consisto multus .i. in lõgo sermone. & hoc dicendi genus cum similibus solet adhiberi vbi aliquid præcipuum aut creditu difficile addendum est. quoque, id est etiam ego ipse pater causa eius .s. filij prodeo .i. exeo in funus .i. officium ipsum, seu pompam exequiarum nihil mali suspicans .i. cogitans. Etiam .i. adhuc, vt fiat suspensio auditoris. Sos. Hem, interiectio indignantis. quid est .i. quid tibi vult quod dicis etiam. SI. Scies effertur .i. exportatur ad rogum .s. cadauer mortuæ nam efferri proprie dñr cadauera mortuorum. imus, ire proprie ad exequias spectat. interea inter mulieres quæ aderant ibi .i. in eo loco forte .i. casu quodam aspicio vnam adolescentulam .i. iuuenculam, forma .i. habentem formam. & ibi subdistinguendum est vocem subleuando. Sos. Fortasse bona forma aspexisti iuuenculam .i. vidisti eam habentem bonam formam. SI. O Sosia ad attentionem excitandam proprium nomen exprimit & aspicio inquam illam vultu .i. fronte vel indicio voluntatis, adeo .i. ita modesto, id est moderato & probo & adeo, id est ita venusto formoso & eleganti vt nihil supra excogitari possit, vel nihil sit præterea requirendum. est enim eclypsis quæ, scilicet adolescentula, tum, id est tunc visa est mihi lamentari, id est plangere flere, præter ceteras, id est plus quàm ceteræ, & quia erat forma, id est specie, seu factura honesta .i. pulchra. ac liberali .i. præ se ferenti liberalitatem quantum ad vultum .s. forma enim immobilis est, & naturalis vultus, mouetur & fingitur, accedo ad pedissequas .i. ad ancillas & comites glycerij. & rogo, id est interrogo percunctor quæ sit illa adolescentula, aiunt .i. pedissequæ eam esse sororem Chrysidis. ilico .i. continuo suspicio vel responsum earum. percussit, hoc est commouit animum meum. At at, interiectio subitum motum designans & impetum admirantis, hoc est illud propter quod .s. curabat vna funus, hinc .i. ex hac causa illæ lacrymæ filij .s. procedunt hęc est illa misericordia qua .s. eum duci putabam in mortuam cum tamen ex superilite Glycerio proficiscantur. Sos. Qui .i. quantum timeo quorsum euadas .i. ad quę prosequenda te conferas, & exeas, seu peruenias. SI. interim .i. interea funus .i. mortuæ corpus. Procedit .i. progreditur .i. assidue portatur ad rogum, Sequimur .i. imus. post venimus accedimus ad sepulchrum. Dicitur sepulchrum, aut quasi

fine

sine re pulchra, aut quasi sine pulsu cum ibi mortui sint, aut à sepeliendo dicitur. Chrysis posita est in ignem fletur (impersonaliter dictum) ab omnibus .s. interea hæc soror, scilicet Glycerium quam dixi accessit imprudentius, id est nimis inconsiderate vel comparatiuum pro positiuo ponitur ad flammam satis cum periculo, id est non satis sibi consulens ibi, id est in eo loco, tum, id est tunc Pamphilus exanimatus, id est perturbatus exanimis autem vel exanimus dicitur mortuus. indicat, id est indicijs, & argumentis ostendit ab effectu .s. facto & dicto. amore bene, id est multum & dissimulatum & celatum, id est occultatum accurrit, id est ad eam currit. complectitur mediam mulierem .i. medium mulieris, inquit Pamphilus tanquam amator. mea Glycerium, id est amica mea quid agis, cur is perditum .i. destructum te. tum .i. tunc Glycerium reiecit se in eum Pamphilum flens. quam .i. quantum familiariter, id est amice. vt, id est ita quòd facile, id est clare cerneres, id est cernere posses, vel cernere posset aliquis, vt secunda persona pro tertia ponatur amorem consuetum. Sos. Quid ais, mirantis est, non interrogantis. SI. Redeo inde iratus atque ægre .i. indigne impatienter difficulter ferens culpam filij, scilicet nec satis causæ .i. sufficiens causa erat supple ad obiurgandum, id est incusandum vel inclamandum. diceret enim supple ò pater quid feci tanquam facinus quid commerui & bene. nam commeremur mala promeremur bona tantum, aut quid, id est in quo peccaui erraui, prohibui impediui seruaui eam, supple quæ voluit inijcere, sese in ignem, ratio vel vt alij volunt oratio est honesta. Sos. Recte putas .i. bona est tibi sententia. nam si obiurges, id est incuses illum, qui tulit, id est attulit (aliter sustulit, vel pertulit) auxilium vitæ. dicimus auxilium dare & ferre ideo dixit tulit auxilium, quid facias, illi, qui dederit, id est intulerit damnum rei, scilicet aut malum, quod est hominis. Si Chremes venit postridie, id est die sequenti ad me clamitans tanquam indignabundus. indignum facinus, id est turpe & deforme factum, & indignum iuuene. ita bene prius more ato. & est illud per se legendum sicut Prò dolor, & similia. clamitans ergo quid clamitans se, scilicet comperisse, id est ab alijs cognouisse Pamphilum habere pro vxore, non pro amica. hanc peregrinam, id est alienigenam & per contemptum dictum est. nam etiam peregrinæ nomine meretrices nominabantur, ego Simo negare, id est aut negabam, aut subaudi cœpi sedulo, id est instanter illud factum. ille puta Chremes instat, id est contendit & viget factum esse, scilicet. Denique, id est postremo, tum, id est tunc discedo ab illo. ita vt, id est tanquam ab eo, qui neget se daturum filiam. Sos. Non tu, ibi, id est tunc non obiurgasti, supple gnatum, id est filium, scilicet Pamphilum.

SI. Nec quidem, id est nec etiam hic pro tuoc. causa erat satis vehemens ad obiurgandum, id est inclamandum, vel incusandum. Sos. Qui, id est cur. cedo? id est dic, vel da. & est manuum porrigentia. SI. O pater, tute, id est tumet, præscripsisti, id est præfiniuisti, determinasti finem, id est terminasti finem, id est terminum his rebus voluptati, & libertati. prope adest tempus supple. Cum, id est quo tempore mihi est viuendum, more alieno, id est vxoris arbitrio. iam adsunt nuptiæ, in proximo sunt meræ libertatis. ideo auidius voluptatis sua finem capio. interea, id est dum nuptiæ parantur. sine, id est permitte me viuere, meo modo, id est mea voluntate, meo arbitrio, meo more. Sos. Quis igitur locus, id est quę opportunitas, vel occasio obiurgandi est relictus tibi. SI. Hoc est initium consilij sui demonstrandi, Si propter amorem Glycerij. nolit, id est renuat. ducere, id est accipere vxorem sibi promissam, scilicet Philomenam. primum, id est tunc primù. ea iniuria, quam facit nuptias recusando est. animaduertenda, id est castiganda. vindicanda ab illo, scilicet Pamphilo, pœnas sumendo ab eo, & nunc do operam. id, id est propter id. vt vera causa, id est occasio obiurgandi, id est incusandi eum sit per nuptias falsas, id est fictas, si deneget, id est si recuset ducere Philomenam. simul, id est etiam, vt si quid consilij, id est astutiæ, vaframenti. Dauus sceleratus, id est vitiosus habet consumat .i. conterat, & in vanum exponat nunc, cum nihil .i. in nullo. doli .i. fraudes, obsit noceant. quem Dauum ego credo facturum obuoxiæ .i. instanter. toto conatu, & nisu manibus pedibusq. .i. omnibus membris, hoc est omnibus viribus, adeo .i. certe, vt magis incommodet, id est noceat mihi id .i. per id, quod faciat, quam vt obsequatur, id est morem gerat, Gnato, id est filio. Sos. Quapropter? id est quare id faciet Dauus, vt tibi incommodet, siue incommodum afferat, cum iustus sis dominus. SI. Rogas? id est interrogas. inquiris? responsio. mala mens malus animus, quasi mala inuentio, siue excogitatio, ac mala voluntas est, supp. causa, quem Dauum, ego si sensero, id est si percepero aliquid moliri, & est aposiopesis. Sed quid est opus verbis eueniat, id est contingat, quod si sit sine, tunc est sensus permitte, quòd eueniat id in Pamphilo, quod volo, scilicet vt experiatur eius amorem per falsas nuptias, vt, id est ita, quod nihil sit moræ, id est tardationes. Chremes restat, id est reliquus est, qui est exorandus mihi, id est à me persuadendus, & spero confore, id est perfectum iri, vt Chremes adiuuet figmentum nunc in hac parte tuum est, id est ad te spectat, vt assimules, id est fingas bene, id est vt decet has nuptias, & perterrefacias, id est territum facias. Dauum, obserues, id est animaduertas, vel oculis diligenter custodias filium quid agit quid consilij, id est quod consilium capiet, id est capiat cum illo Dauo. SOS. Satis est, id est sufficit. Curabo .i. parabo omnia. eamus nunc intro. SI. I præ, id est præ i, præcedi, sequar, id est ibo post te, & i præ est anastrophe pro præi.

ARGVMENTVM) Sosię, extraneæ personæ per occasionem argumentum narratur. (Vos istæc intro) Præparatio ad ingressum narrationis, quod ferè in omnibus scenis est obseruandum. (Ego postquam) Initium à meritis, ad beneuolentiam conciliandam. (In memoria habeo) Interpellatio Sosiæ partim amplificat orationem & spectatorem admonet, partim adiuuat ordinem narrandi. (Hoc primum) Propositio consilij, & mox partitio narrationis, ad docilitatem. (Qui scire) Argumenta ab ætate & disciplina. Et est occupatio. (Aut ad philosophos) Ad Philosophos. subaudi, ibat. Nam eclypsis est figura frequēs. Terent. (Sic ita erat:) Facilitas & modestia Pamphili. (Interea mulier) Transit à laude filij ad mulierculam, de quo ordine narrandi Rodol. Agric. lib. ij. de expositione. (Certe captus) Senilia prosopopœia de filio. (Symbolum Dedit) Symbolum pignus collatitium in cœnam vt anulus, Alij tamen pignus tum partem conlectam intelligunt. (Nam qui cum) Argumentum à maiori. (Quid verbis) Præteritio apta ad transitum & connectendum ordinem. (Beasti) Vox gaudentis. (Hic paruæ) Prosopopœis, & est argumentum à maiori. (Hem,) Perculsi & metuentis. (Et vultu) Pulchra & morata continuatio verborum Sosiæ. (At at, hoc) Proposopœia deprehendentis. (Hinc illæ lacrumæ,) Prouerbiale. (Nec satis ad) Prosopopœia excusantis Pamphili. (Nisi illum) Ratio à minori. (Ego illud) Mire expressa senilia concertatio. (Propè adest) Verba Pamphili, & est defensio à tempore. (Animaduertenda iniuria) Animaduertenda, id est captanda & obseruanda. Et est hic locus, quo exponitur consilium senis, ad quod tota antegressa narratio confertur. (Nunc tuum est officium,) Sosiæ officium, & est tertia pars quam partitione proposuit. LATO.

VOS istæc intro &c.) Id, quod in prologo agendum fuisset, Poëta necessitate coactus, hac scena præcedenti exequitur. PETR. MARS. Senis de filiorum vita solicitati ac natura loquacis, decorum seruans, mediocritatem illam in qua virtus humana consistit, & laus celebratur, in primis ostendens rectam educationem esse adhibendam. cum humanæ à conuersationibus mores, & vitandam, ne proximum quenquam transfigant, & contactu noceant, quod Pamphili prius bonæ indolis pueri deprauatio testatur atque declarat. (Nam istæc commemoratio &c.) Lacerat animum & præmit, inquit Seneca, frequens meritorum commemoratio. (Excessit ex Ephebis &c.) Ephebi dicuntur pueri quorum lucida facies iam pubescens, prima lanugine obducitur, Phœbi .n. dicuntur lucidi, quasi extra phebitatem, vt ita dixerim. Incipit autem pubertas post annum decimumquartum. (Nam antea qui &c.) Humani animi difficilis est coniectura, inquit Plato, qui in septimo de Legibus, loquens de puerorum educatione sic ait: Pueri sine pædagogis non sint. Est autem puer omni bestia intractabilior. Nam cum prudentiæ fontem nondum perfecte habeat, insidiosissimus est acerrimusq., & petulantissimus omnium bestiarum. Ideo multis quasi frenis vinciendus est. Et in decimo de Legibus ait: Iuuenum mores sæpe in dies varieq. mutantur. (Vt ne quid nimis) Plato in eo dialogo, qui Hipparchus inscribitur, sic ait: Hipparchus instituta sapientiæ, elegijs carminibus inclusit, adeo vt ciues non admirarentur egregia illa Epigrammata Delphica, Cognosce teipsum, Nihil nimis. Idem in Protagora sic ait: Sapientes ex communi consensu has Delphici Apollinis templo primitias dedicarunt, quę templo insertæ ab omnibus celebrantur: Cognosce te ipsum, Nihil nimis. Sponsioni non deest iactura &c. Huius præcepti meminit etiam in Charmide. (Veritas odium parit) Sententia digna theatris, & auribus confusæ multitudinis, indigna vero bonorum virorū cœtu consessuq. honesto. Seneca scribens de clementia ad Neronem

ronem sic ait: Malo verbis offendere quàm placere adulando. Et alibi: Si merito aliquis te obiurgabit, scito quia profuit, si immerito, scito quia prodesse voluit. Et alibi: Malis displicere, laudari est. Epicurus dicebat: Qui peccare se nescit, corrigi non vult. Et Sen. lib. iiij. Epist. sic ait: Malis artibus popularis fauor acquiritur, & conciliari nisi turpi ratione amor turpium non potest. [Accepit conditionem) .i. modum viuendi eum libidine ac facilitate quæstuosum. [Dic sodes &c.) Sodes, inquit Sext. Pompeius .i. si audes, vti sis, pro si vis, & ilico, pro in loco. Terēt. in And. Dic sodes. Symbolum dicitur à συμβάλλω verbo Græco, quod Latinæ significat confero, & simul trado. Gell. lib. vj. sic ait: Cum domum suam nos vocaret tantus philosophus, ne omnino, vt dicitur immunes & à symboli veniremus, coniectabamus ad cœnulam non cupedias ciborum, sed argutias quæstionum. Plato sic ait in Cratilo: Non secus & nos elementa rebus accommodabimus, & vnum vni quocunque egere maxime videatur, symbolaq. .i. coniecta conficiemus, quas syllabas vocāt. Plin. lib. xxxiij. loquens de anulis, dicit: Apud nos Prisci anulum appellabant vngulum, postea & Græci & nostri symbolum. [Nuptijs dictus &c.) Condicere denunciare significat & constituere, vt condicta est cœna. [Mortem fert &c.) .i. ita commouetur ac dolet, ac si fuisset cum illa coniunctus summa familiaritate & amoris vinculo. [In funus &c.) Celebrare funus, est officium homini ab homine studiose præstitum. Non est humanum pectus, sed ferreum potius, quod res humanæ non tangunt. Et hominem qui ex homine tollit .i. humanitatem fera verius quàm homo appellatur. Seneca loquens de Amic. sic ait: Alienis delectari malis, voluptas inhumana, & alienis bonis torqueri, æterna miseria est. Animus ergo humanus bene à natura institutus, aliena dolet infelicitate, felicitateq. lætatur quoniam homo est homine non est alienus. Vnde Antonius Pius de Marco plorante suum educatorem iam vita functum, dixit: Permitte illi vt homo sit: Non enim vel Philosophia, vel imperium tollit affectus. Funus est exequtarum pompa. [Lamentari præter ceteras &c.) Flere est emittere lacrymas & vocem. Plorare lacrymas tantum. Gemere in pectore. Eiulare est sublata voce flere quod ad mulieres pertinet. Lamentari est voce querula & tristi oratione, calamitatem testari suam. [Hæc est illa misericordia &c.) Misericordia est ægritudo ex miseria alterius, iniuria laborantis. Lamentatio, inquit Cic. in iiij. Tusc. est ægritudo cum eiulatu. Crudelitas minime humanum malum est, indignumq; tam miti animo. Ferina ista rabies est sanguine gaudere ac vulneribus, & abiecto homine in siluestre animal transire. [Ibi tum exanimatus &c.) Exanimatus vehementer commotus est præ timore, quasi extra se positus & semi mortuus. Hic affectus collocantur sub metu, terror, rubor, pallor, timor, pauor, qui est timor mentem è loco mouens, & exanimatio, quæ est comes pauoris, & conturbatio, quæ est metus excogitata excutiens. [Dissimulatum amorē &c.) Affectum exprimit amantis Pamphili, qui cogente necessitate, ac periculo vrgente, præsente etiam patre, amorem suum indicauit. Ideo dicit Mart. Quid non cogit amor? [Nam si illum obiurges &c.) Obiurgatio est castigatio post turpe factum, & pertinet ad amicos, & affinitate, & propinquitate coniunctos. [Vt per falsas nuptias &c.) Apul. lib. vj. sic ait: Luxuria puerilis nuptialibus pedicis colliganda est, & primi impetus iuuentutis, fræno quodam coërcendi sunt. Flamma sæui amoris parua quidem primo vapore delectat, sed fomento consuetudinis exæstuans, totos comburrit homines. Et Plaut. in Cist. dicit amorem melle ac felle fecundissimum esse.

GLAR. IN huius actus versu xj. seruiebas trissyllabon esse: i, & e, in vnam syllabam contractis (quanquam & tertio loco Creticus esse poterat, vt in xv. versu, loco & secundo, & in xvj. versu, loco primo idem pes.) in xv. verbum fuisse, dissyllabon esse, & in xvj. mihi pro mi totum elidi. In xix. primo loco Proceleusmaticum poni, denique in xxij. esse monosyllabon Ioan. putat. In proximo deinde carmine pro, In hac re te velim, non paulo elegantius legunt alij, te hac in re velim. In tertio deinde carmine Libertus viuendi fuit potestas, Doct. u, in viuendi, elidendum existimat, alioqui non constitutum carmen, tunm fuit monossyllabon esse, Ioan. s, obliterandum putat in libertus, postremis vocalibus coalescentibus, ita vt primo loco sit Dactylus. Ego vero quomodo ex i, & u, fiat breuis syllaba non video, fuit autem monosyllabon. Idem ostendit, quod postea in hac inquā scena Sciat, eius, suæ, sint monosyllaba in his versibus, Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi, Neque cōmouetur animus in ea re tamen, Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum, Quid si fuit tollatur? Neque enim minus constabit sententia, cum is, quod præcedit, non referatur ad fuit. Et Donatus supplet ei, nulla mentione verbi fuit facta. Itaque, ei data est, tam suppleri potest, abiecto verbo fuit, quàm solum datiuus ei. Et carmen optime se habebit. Sed iudice lector. Ceterum in hoc versu, Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum, ego primo loco Bacchium constituo, & quarto loco Creticum. [Nunquam præponens se illis, ita vt facil.) Varia hic est lectio. nam quidam legūt, illis, quidam, alijs, quidam vlli. [Si vltima lectio esset vera, in scā sione nihil esse difficultatis, in alteris s, elidendum putant, vt sit quarto loco Iambus. Quanquam poterat s, manere, & a, in ita, non elidi, ac facillime, per vnum l, legi, vt habet natura eius nominis, geminatum enim ll, per epenthesin est. Potest & Creticus esse loco quarto, qui tollit omnem hanc dubitationem. [Sine inuidia laudem inuenias) Eliditur n, consonans, & nisi sit proceleusmaticus, inuidia fit synæresis. Hæc Doctor. consimiliter Ioan. Eliditur & eodem modo vt in enimuero, quod semper obseruasse Terent. idem ait Ioan. Ego puto hic loco primo esse Pæana secundum in enimuero autem Bacchium vbicunque hi Anapæstum ponunt. [Quid igitur obstat cur non vesi) Si quid igitur obstat, legas, pro Quod obstat, tum vere expungendum esse ait Doct. quod mihi non displicet, nam de fieri simpliciter quęrit. Ioan. putat Proceleusmaticum primo loco esse, & verbum fiant, in vnam contrahendam syllabam, nec quidquam tollendū esse Potest & Proceleusmaticus primo loco esse, & Bacchius quinto. Porro in nono hinc versu Huius dissyllabum est, In X. Mihi dissyllabum. In xiij. Eius dissyllabum, quod frequentius monosyllabum perhibent. [Quæ ibi aderant forte vnam aspi.) In hoc carmine primo loco ea Tribrachys. In quarto Proceleusmaticus. [Percussit illico animum. at at, hoc) At at Iambus est. Ergo h, in hoc, habet vim consonantis. Vt in illo j. Æn. Post habita coluisse Samo, hic illius arma, Hic currus fuit. Item in quinto versu ante hunc Creticus est loco quarto. [Satis vehemēs causa ad obiurgandum) Seliditur in satis, vt superius, Satis cum periclo Est autem & hoc loco in prima sede Proceleusmaticus. [Quis igitur relictus est obiurg.) Ita habent vetustiores librox, verbū est post participium relictus, vt s, elidatur in quis. Doctor. ponit est verbum ante participium relictus, & in participio elidit s, literam de syllaba ctus. Tertium deinde carmen ita legendum est, vt verbum est, ad finem versus veniat. Ea primum ab illo animaduertenda iniuria est. Non vt quidam emendarunt temere, Ea primum ab illo est animaduertenda iniuria. Hæc in hanc scenam diximus, cum plurima dicenda essent. Verum cum tot videam qui scribant, obiter duntaxat loca quædam notamus. Nam hoc carmen, Sed quid opus est verbis? Sin eueniat, quod volo &c. ab Doctor. ante X X. annōs nobis expositū fuit. Ioan. ex Linacio hanc laudem primam Crotino tribuit.

ACTVS I, SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Filij amorem explorat pater, simulat futuras nuptias, interminatur Dauo pistrinum, si quid fallaciæ in ipsis conatus fuerit nuptijs.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Sequenti scena Simo à Dauo filij amorem explorat. Idem falsas nuptias vafre simulat, interminando ipsi Dauo, ne quid in ea re fallacia struat. Postremo Daui hæsitabunda est consultatio, Pamphilum ne adiuuet, an potius obtemperet hero.

Partim Senarij, partim Octonarij. Dimeter vnus, quo distinctionis causa vsus est per medium, inquit Priscianus.

SIMO. DAVVS.

NON dubium est quin vxorem nolit filius:
Ita Dauum modo timere sensi, vbi nuptias
Futuras esse audiuit. sed ipse exit foras.
D. Mirabar, hoc si sic abiret: & heri semper lenitas,
Verebar, quorsum euaderet.

Qui

Qui postquam audierat non datum iri filio vxorem suo
Nunquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque id ægre tulit.

s. At nunc faciet, neque, vt opinor, sine tuo magno malo.

D. Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio.
Sperantes iam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
Vt nec esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias:
Astute. s. carnufex quæ loquitur? D. herus est, neque præuideram.

s. Daue. D. hem, quid est? s. ehodum ad me. D. quid hic volt? s. quid ais? D. qua de re? s. rogas?
Meum gnatum rumor est amare. D. id populus curat scilicet.

s. Hoccine agis, an non? D. ego vero isthuc. s. sed nunc ea me exquirere.
Iniqui patris est: nam quod antehac fecit, nihil ad me attinet:
Dum tempus ad eam rem tulit, sciui animum vt expleret suum:
Nunc hæc dies aliam vitam affert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, siue æquum est, te oro Daue, vt redeat iam in viam.

•Quid hoc. D. * Hoc quid sit? s. omnes qui amant, grauiter sibi dari vxorem ferunt.

D. Ita aiunt. s. tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,
Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem plerunque applicat.

D. Non hercle intellego. s. non hem? D. non: Dauus sum, non Oedipus,

s. Nempe ergo aperte vis, quæ restant, me loqui. D. sane quidem.

•hisce s. Si sensero hodie, quidquam in * his te nuptijs
Fallaciæ conari, quo fiant minus;
Aut velle in ea re ostendere, quàm sis callidus:
Verberibus cæsum te in pristinum Daue dedam vsque ad necem,
Ea lege, atque omine, vt, si te inde exemerim, ego pro te molam.

•Quid? hoc intellextin'? * Quid, hoc? intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? D. immo callide:
Ita aperte ipsam rem modo locutus: nihil circuitione vsus es.

s. Vbiuis, facilius passus sim, quàm in hac re, me deludier.

D. Bona verba quæso. s. irrides? nihil me fallis. sed dico tibi,
Ne temere facias, neque tu hoc dicas tibi non prædictum. caue.

DON. NON dubium) Narratione iam habita, persona Sosiæ non erat necessaria. ergo subsistit senex, per quem agenda sunt reliqua. (Nō dubium) Ad hoc certus inducitur Simo, vt magis perturbetur inopinata consensione Pamphili ad ducendam vxorē, & præterea nihil agat Chremete de tradenda filia, confirmandisq. nuptijs. (Ita modo) Non recessit de loco senex, Sensi ergo ante, quàm cum Sosia loqui cœpisset. (Ita modo Dauum timere sensi) Argumentum quod supra, ab eo quod nostri faciunt. (Modo) Ante quam cum Sosia loqui cœpisset Simo & Dauus non recte scribitur, Dauos scribendum, quòd nulla litera vocalis geminatam vnam syllabam facit. Sed quia ambiguitas vitanda est nominatiui singularis, & accusatiui pluralis, necessario pro hac regula, digamma vtimur, & scribimus DaFus, serFus, corFus. (Mirabar hoc) Hic locus est in quo Dauus insinuatur spectatoribus multa gesturus. (Si sic) Sic, pro leniter & negligenter, quod Græci οὕτως dicunt. significant autem οὕτως, sic, & est de his quæ adiuuanda gestu sunt, vt Tantillum puerum, &, Huius non faciam. (Lenitas) Clementia, facilitas. cui contraria, asperitas & difficultas. (Et heri semperlenitas) An semperlenitas, vt sit ἓν Lucret. Semperflorentis honoris. (Semperlenitas) Ac per hoc simulata vsque nunc lenitas, nam nemo in diuersis actibus semper lenis est, nisi forte fictus ac simulator, & callidus. (Semperlenitas) Sine differentia est importuna lenitas. (Quorsum euaderet) Ad quam partem erumperet. Et euadere, est per quantunque difficultatem ad aliquid peruenire. (Verbum fecit) Non dixit litigium, aut rixam, sed verbum. illæ exiguitates, asseuerationes dicuntur. & cum pronunciatione, vt intelligatur, ne verbum quidem. (Neque id ægre tulit) Hoc est semper lenitas. (Faciet) Subaudiendum verbum. & est Faciet, persona tertia pro prima. (Faciet,) Id est irascetur, denunciabit, loquetur. (Sine tuo magno malo,) Id est comminabitur tibi, & minas contemnes, vt ad pœnas peruenias. (Id voluit) Aut absolute accipiendum Id, aut Id, quomodo sic, demonstratio est, vt magis gestu quam sensu intelligatur, vt supra diximus. Nec opinantes. ἓν. (Duci) Ducere est expectatione longi temporis malum prolatare. Vel induci, vt feras in retia (Falso gaudio) Velut ea ita, & vitę senis iracundia. (Amoto metu) ista singula sunt, & amoto metu, sic dixit, quasi metus sit corpus brutum, quod cum molimine mouetur. (Oscitantes,) Oscitatio est animi otium & securitas dictum ab ore ciendo i. commouendo. Oscitantes, securi, vel nihil prouidentes. (Cogitandi ad disturbandas) Miranda locutio, vt si dicas, Cogitat ad dicendum. (Astute) Hoc & gestu, & vultu seruili, & cum agitatione capitis dixit. (Carnifex) Aut excarnificans dominum, aut ipse dignus carnifice vt caro fiat. i. lanietur. Lucilius. Carcer vix carcere dignus. (Neque præuideram) Præuidentia duplex est, aut enim animo, aut oculis præuidemus. (Hem) Quasi correptio totius corporis. (Ehodum) Nutus est, intentionem animaduersionemque deposcens eius cum quo vult loqui. (Ehodum) Dum παρέλκον est hoc loco. (Quid hic volt?) More seruili, & vernali gestu, sic enim vocati à dominis, secum vultuose aguni. (Qua de re?) Negantis vim habet hæc interrogatio. plus est enim qua de re, quam nihil. (Rogas?) Hoc cum interrogatione indignantis. (Meum gnatum rumor est amare) Mire apud seruum dissimulat, id quod iam probauit. (Meum gnatum rumor est amare) Grauiter, constanterq. senex nondum se fatetur credere, nec verum scire, ne amittat vim vindicaturi si resciuerit. (Id populus curat scilicet) Quia rumigeratio populi est, sed hoc aduersus ab illo contumaciter. Sic Virgilius, Scilicet is superis labor est. Scilicet, semper cum εἰρωνείᾳ ponitur. (Hoccine agis) Agis. i. audis. Alibi sic, Hoc age amabo. Plaut. vos hoc agite. Spectat pronuncians simul demonstratiue, veluti aurem suam tangens. (Istuc) Deest ago, vel audio. (Iniqui patris est) Iniqui est, si nunc velim quærere actus liberos adolescentis. (Nam quæ ante hac fecit) Pro ante hæc, consuetudine magis, quàm ratione dicitur. (Nihil ad me) Id agit vt superius consilium se seruare ostendat. (Dum tempus ad eam rem tulit) Deest se, vt sit, dum tempus se præbuit, quia supra dixit, Tute his rebus finem præscripsisti pater. (Ad eam rem tulit) Absolute, & deest se. (Sciui animum vt expleret suum) Mira ratio cur sciuerit, vt & hoc quod permisit, ad bonum permiserit, non ad luxuriam. Sciui autem distingue. est autem sciui modo, permisi, cessaui, sciui antique. Aliter in Adelphis, Non sciuit egestas facere hoc nos. (Nunc his dies aliam vitam affert) Hoc est, rectè, & seuere & inexorabiliter denunciat. Aliam vitam, pro diuersam & contrariam. sic & Virgil. Dijs aliter visum est. (Te oro daue) Grauius illud fecit, nomine appellando. (Vt redeat iam in viam) Iam modo tarditatis est signum. & in viam dixit, quasi qui deuius sit, & errarit, à recta via. (Siue æquum est) προλαμβάνει. (Vt redeat iam in viam) Prouerbiale. (Hoc quid sit?) ἔλλειψις, deest enim quæris. (Ita aiunt) Hæc credunt & loquuntur vniuersi, & est trepida confessio, & quasi inuiti responsio, vt in Heautont. Ita credo, monente patre filium. (Tum si quis magistrum) μεταφορικῶς an quia & pædagogus est magister? vt Geta in Phormione, Me filijs relinquunt, quasi magistrum (Ad eam rem,) Id est super eam rem, hoc est super amorem. (Animum ægrotū) Pro ægro. nam animus æger, corpus ægrotum. (Hem) Interiectio est irascentis. (Dauus sum non Oedipus) Multiplex cōtumelia. potest .o. senem quasi sphyngem dixisse .i. deformem, monstriq. similem. potest etiam inhumanum

rate,neque pro & non.caue inquam.i.fuge,ne haud dicas.i.quòd dicas (duæ enim negatiuæ faciunt vnam consentiuam) malum futurum non prædictum fuisse tibi,vel sic dici potest, caue.i.animaduerte vel prouide,ne.i.vt & vt pro quòd,haud, id est non dicas non prędictum &c.dicimus enim caue cadas,&caue ne cadas in eodem sensu,vbi significare videtur,quòd si caue capiatur pro fuge quo quidem pacto capi debet. Nam cum dicimus caue ne cadas intelligimus fuge,hoc videlicet casum & lapsum tui. Aliter legit Donatus quod mente & ingenio reuolue.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Terret Dauum senex, & animum eius de Pamphilo explorat. [Ita Dauum modo) Signum ex adiunctis. [Mirabar) Semper,pro perpetua.Et est sermocinatio Daui deprehensio senis consilio. [Speranteis) Speranteis.i.securos, nomen non participium. [Astute) Subiecta in fine ironia.[Qua de re) Negantis interrogatio. [Id populus) Ironica reiectio dissimulantis. [Siue æquum) Ironica correctio. [Hoc quid sit) Perstat in dissimulatione Dauus,& subaudiendum. non intelligo. [Non? hem) Hem indignantis. [Dauus sum non) Sumptum ab Oedipi fabula,& in prouerbium abijt.[Si sensero)Comminatio senis. [Ea lege,atque omine,)Omine.i.auspicio & conditione quia leges auspicato ferebantur. [Me deludier) Deludier, paragoge. [Bona verba) Ironia.

PETRVS MARS.

NON dubium est &c.) Humani ingenij prudentiæ coniecturam in re ciuili non sufficere ad veritatem dispiciendam hæc scena præcedens declarat,& serui non stolidi,sed versuti calliditas exprimitur,qui rem omnem pro captu seruilis ingenij ac rationis considerat,& ratiocinatur ne incautus opprimatur, & patris nimia indulgentia erga filios, ac negligentia in illorum educatione describitur. Duo hæc illorum malorum causæ sunt,quæ facile emendantur. Et patrem decet in primis ita filium instituere, vt se ac patria dignus adolescat. Plato in eo Dialogo qui Theages de sapientia inscribitur. sic ait: Non enim hactenus cognoui, cui rei maiorem diligentiam quisquis mentem habet adhibere debet,quàm vt filium optimum reddat. [Nihil ad me attinet &c.) Hęc sententia non quocunque patre digna est,sed illo qui sua indulgentia pariter &negligentia filium errare finit,& ita labi,vt suæ imprudentiæ tandem det pœnas, ac filiorum delictis torqueatur. Plato in secundo de legibus loquens, de vitæ puerorum disciplina,sic ait: Disciplinam appello virtutem,quæ primo pueris vel iuuenibus aduenit,si voluptas & amor,dolorq. & odium rectè in animus influant, antequam ratione moueantur,& ratione deinde præsenti rationi consentiant, propter superiorum bonorum morum consuetudinem.In sexto sic ait,Hominem mansuetum animal esse dicimus. Certe si cum natura felici rectam quoque disciplinam fuerit assecutus, diuinum animal &mansuetum efficietur. Sin vero aut non satis aut non bene fuerit educatus,ferocissimum omnium quæ in terris nascuntur,animal redditur, quamobrem non debet legumlator summopere necessariam pueritiæ educationem postponere,sed operam dare in primis,vt optimus vir eligatur, qui pueris educandis præsit. Idem in tertio de Repub. sic ait: Qua propter ipsis principibus & primo & maxime deus præcepit, vt nullius rei maiorem curā custodiam ue suscipiant, quàm filiorum. [Eà lege atque omine &c.) Cic.lib.j. de Diuin.sic ait: Neque solum deorum voces Pythagorei obseruauerunt,sed etiam hominum, quę vocant omnia,quæ maiores nostri,quia valere censebant,iccirco omnibus rebus agendis,quod bonum felix fortunatumq. esset,precabantur,rebusq. diuinis,quæ publice fierent, vt fauerent linguis, imperabant. Quod Seneca loquens de vita beata sic interpretatur: Quoties mentio sacrarum literarum interuenit,fauete linguis. Hoc verbo non,vt plerique existimant,abstrahitur,sed imperatur silentium, vt rite possit peragi sacrum nulla mala voce vel ore obstrepente. [Tum si quis magistrum cepit &c.) Quoniam nihil quod animos dubios & in prauitatem inclinatos magis pręcipites,quàm malorum virorum conuersatio,& improborum magistrorum persuasiones,quas Plato in eo Dialogo. Qui sophista inscribitur,non præceptores, sed seductores ac præstigiatores appellat, his verbis: Seductores quasi præstigijs quibusdam vtentes, adolescentulos procul à veritate rerum adhuc existentes decipiunt. Seneca Facile est teneros adhuc componere animos,difficulter reciduntur vitia quæ nobiscum creuerunt.

IAMBICI triplices,omnes Acatalectici. Vnus dimeter, Senarij sex,reliqui quadrati,vno aut altero Trochaico Tetram. Cat. permixto.[Non dubium est quin vxorem nolit filius,) Sin & quin apud hunc Poëtam perpetuo producuntur. De sin præcedente scena pater,Sed quid opu'st verbis? Sin eueniat,quod volo. cuius priores quinque pedes sunt vt carminis heroici. De quin,hic patet.Ita Virg.j.Aen.quin aspera Iuno Consilia in melius referet. Quanquam act.3.sc.2.versiculo penult.videatur breue quin. sed excusatur si cum monosyllabum faciemus vt sæpe est apud hunc Poëtam. Præterea in vltima scena huius fabulæ, versu vndecimo à fine. Si eam monosyllabum factum totum elidas,fit longum,alioqui credi potest ab hoc Poëta quin, corripi etiam.[Futuras esse audiuit,sed ipse exit foras)Esse,redundat in metro,ni facias synæresin in audijt,aut nisi elidas e,in sed, quod aliquoties facere videtur Ter. sd ipsi,vt sit interiectio veluti conticescentis repente. Ioan. autem putat s, in prima dictione elidendum,Ego malim (si quidem elidere quid oporteat) d, in sed frequentissimum apud hunc auctorum est,abijcere. Nam natura correptum est sed,cum ras in futuras,natura productum,&quod. Doctor scripsit,mihi nimis argutulum videtur. Sin nihil elidere velimus,Creticus erit loco quarto, & ille est tutissimus dicendi modus.[Mirabar,hoc si sic abiret,& heri semper lenitas) Primus hic Terrameter Iambicus Acaralecticus versus apud hunc auctorem,cui continuo Dimetrum subiecit distinctionis causa, inqt, Prisc.quod ego non planè capio, ego puto Tetrametrum & Dimetrum pro duobus senarijs positos. Verum res non est tanti. [Nunquam cuiquam nostrum verbum fecit) Hic primus Trochaicus Tetr.Catal.est,si cuiquam,dissyllabum accipimus, vt est in frequenti apud Poëtas vsu alioqui si trisyllabum acceperimus hic versus Iambicus Terr.Acat.erit,vt proxime pręcedens. At sequens absque dubio est Trochaicus,Tetr.Catal. Et deinde rursus duo Iambici Tetr. Catal. Quartus rursus Trochaicus Tetr. Catal.ni e,literam in Ne,nō elidamus. fieret enim sic Iambicus Tetr. Acat. sicut deinde omnes numero xiij.Quanquam in tertio,nempe illo, Daue. hem quid est? Ehodum ad me. ter ponitur quid,sequente vocali. Et necesse est,vel semel d,in eo elidi, vel Creticum alicubi admittere est,vt sit Iambicus Quad. Acat. Quòd si bis d,elidas,fiet Trochaicus Quad. Cat.Sic vides quàm leue momentum faciat vel Iambicum vel Trochaicum,& vtriusque generis versibus permixtim hunc Poëtam vsum,omnes uno ore fatentur.Et si vspiam alibi,certe hac scena perspicuum fecimus,sed & in sequentibus sæpe obiter ostendemus. Cetera lubens transeo quæ alij notarunt,vt Meum esse monosyllabon in Meum gnarum rumor est amare. quanquam & Bacchius ibi esse poterat, & Qui non elidi in Omnes qui amant. exemplo Virg. Et illos rursus esse Trimetros,tres.

Si sensero hodie quidquam in his te nuptijs
Fallacia conari, quo fiant minus,
Aut velle in ea re ostendere quàm sis callidus:

Item rursus deinde Tetrametros Iambicos Acatal. ad finem vsque scenæ. & secundos versu vel Ea monosyllabon esse,vel Bacchium loco primo. Rursus vel d,in continuo sequenti versu initio elidi,vel Bacchium esse loco primo,denique nihil,monosyllabon,& circuiti dactylum esse in sequente versu. Nam ea leuia sunt,& à mediocriter exercitatis facile intelligi possunt.Id fortassis non prætereundum silentio Donatum in Act. iij. Scena ij. ad illud Simonis, Edixin' tibi Interminatus sum,ne faceres? in penultimo huius Scenæ carmine legere,Sed edico tibi Ne temere facias. vt reddere intelligamus Simonem quæ antea interminatus fuerat. quod sicut,certe uel d,in Sed elidatur necesse est,ut constet hic uersus,vel Creticus est loco sextus.

ACTVS I. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

In hac scena deliberat Dauus, velit Pamphilo esse adiutor, an auscultare seni.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic breuis & comica deliberatio est, anxia expectatione rerum plurimarum imminentium commotiua, excitans, perturbansq; Daui considerationem propositam.

Iambici

Iambici tum Octonarij, tum Senarij.

D A V V S.

ENIMVERO Daue nihil loci est segnitiæ, neque socordiæ,
Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptijs.
Quæ si non astu prouidentur, me, aut herum pessundabunt.
Nec, quid agam, certum est, Pamphilum ne adiutem, an auscultem seni.
Si illum relinquo, eius vitæ timeo; sin opitulor, huius minas:
Cui verba dare difficile est. primum iam de amore, hoc comperit:
Me infensus seruat, ne quam faciam in nuptijs fallaciam.
Si senserit, perij; aut, si libitum fuerit, causam ceperit,
Quo iure, quaque iniuria præcipitem me in pistrinum dabit.
Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam: hæc Andria,
Siue ista vxor, siue amica est, grauida è Pamphilo est:
Audireque eorum est operæprecium audaciam:
Nam inceptio est amentium, haud amantium:
Quidquid peperisset, decreuerunt tollere:
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Ciuem Atticam esse hanc: fuit olim quidam senex,
Mercator: nauem is fregit apud Andrum insulam:
Is obijt mortem: ibi tum hanc eiectam Chrysidis
Patrem recepisse orbam, paruam. fabulæ
Mihi quidem hercle non fit verisimile.
Atque ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum, vt
Conueniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

DON. ENIMVERO Daue) Hic breuis & comica deliberatio est, magnam expectationem plurimarum verum imminencium cum motu excitans, Daui consideratione proposita. [Enimuero Daue) Omnis persona aut ab altero commendatur, aut seipsam populo commendat, aut ab altero & à seipsa, vt hic Daui, & per Simonem supra descripta est, vbi dicit, Mala mens, malus animus. & hic per se, dum hoc, gestu ac sermone agit ac disputat secum. [Enimuero Daue) Enimuero significationem habet nimiam permoti atque irritati animi. Cic. Hic cum alijs ea alia parte, Enimuero ferendum hoc nō est, vocetur mulier. [Segnitiæ) Ad agendum. [Socordiæ) Ad considerandum. [Quantum modo) Quantum pro inquantum. [Prouidētur) Pro uiso rerum duas significationes habet. Prouidemus enim nobis tam bonum, quàm malum. Malum, sicut quis eminus veniens, telum prouidit, atque sic cauerit. Ergo hic Prouidentur, caueantur, vitantur. Et nuptias velut vndam nauigio imminentem fecit. quod si quis vndam ex aduerso venientem prora non exceperit, demersus vndis in pessum abit. est ergo metaphora. [Me, aut herum) Herum hic, herilem filium. [Pamphilum ne adiutē. an auscultem seni) Semper deliberatiua verba, habent quendam sonum per quem exitus rei demonstratur, vt hic ostendit se Pamphilum magis adiuturum, quàm verbis senis obtemperaturum. [Si illum relinquo,) Partium tractatus quæ supra sunt, Pamphilum ne adiutem, an auscultem seni. [Vitæ eius timeo:) Vt alibi, Syre, tibi timui male. [Sin opitulor) Opem ferre dicitur in malis rebus, & ijs qui de salute dubij sunt: vt, Fer opem, serua me obsecro. Opitulor & opitulatio dicta ab opem tollendo, hoc est ferendo. [Huius minas:) Subauditur, timeo. [Cui verba dare) Verba dare, fallacia est, & illud spectat, Nihil me fallis. [Difficile est) Non dicit impossibile est, ergo ostendit partem se sequi quæ pro Pamphilo est. [Primum iam) Primo, inquit, iam insensus est senex. deinde à Pamphilo grauida est Glycerium. [Primum iam) ὕστερον. est enim ἀναστροφή, pro iam primum. [De amore, hoc) Hoc amore, sic quasi cum tædio & reprehensione eius amoris loquatur. [Me infensus) .s. de amore filij, senex me seruat, & re vera timendus est. [Seruat) φυλάττει. [Ne quam faciam) Hoc ad illud spectat, Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum. [Quo iure, quaque iniuria) Prouerbiale hoc est, qualia sunt, fas & nefas, nolis velis. [Ad hæc) In ipsa re maior est difficultas, quia grauida est Glycerium. [Siue ista vxor,) Et hoc cum quodam tædio, & indignatione stomachi interrumpit. [Operæprecium) Dicitur de mirificis & laudabilibus. nam & ea quæ magna sunt, etiam si mala, tamen miramur, quia libenter audiamus. & hoc precium est operæ .i. audiēdi. [Et audaciam) Proprie dixit, vt in Eunuc. Audaciam meretricum specta. [Nam inceptio est amentium, haud amantium:) Amabant veteres de proximo similia dicere, vt Cic. Minus carū putauit .s. ore de armario, quàm quòd de sacrario fuisset ablatum. Et quidem si in verbis sunt παρὰ μικρὸν dicitur, in nominibus, παρονομασία. [Quidquid peperisset,) Maiorem reprehensionem sonat, quidquid peperisset, pariuntur enim aut masculus, aut fœmina, & solet iustior esse causa tollendi, si marem vxor peperit. sed nimij amoris est non expectare quid tollas. [Decreuerunt) Decernere est, de magnis rebus certam proferre sententiam. vnde etiā Senatus decretum. [Et fingunt) Argumenti partem narrat, & non credit futura esse quæ dicit, vt supersit locus errori. Et fallaciam quandam, ne verisimilis sit • ipsa fallacia totius contemptionis & vtilitatis. [Fuit olim) Modo totius summæ argumentum populo narratur, sed vt restet aliquid ad errorem abrogatur fides. [Fuit olim quidam senex,) A διηγηματικῷ ad μιμητικὸν transit. [Is obijt mortem,) Plene dixit, quod nos obijt tantum. Virgil.

Morte obita quales fama est volitare figuras.

[Recepisse orbam, paruam) Paruam propterea adiecit, vt fiat verisimile non posse eam facile suos agnoscere. [Fabulæ) Redit ad narrationem. [Atqui ipsis) Atque pro tamen. vt sit, tamen ipsis commentum placet, quod comminiscuntur probant. [Sed Mysis) προτατικὸν aliectus scenæ. [Mysis) Semper autem nomina comicorum seruorum aut à nationibus sunt indita, vt Mysis, Syrus, aut ex accidentibus, vt Lesbia velut ebriosa, à Lesbo insula, quæ est ferax suauissimi candidissimique vini, aut à moribus & vernilitate, vt Pseudulus, aut ex negocio, vt Chrysalus, aut ex qualitate corporis, vt Chylacus, aut ex specie formæ, vt Pinaciū. [Ego hinc) Nihil adhuc Dauus inuenit consilij, nisi vt quærat Pamphilum, moneatq. [Ego hinc me ad forum) Vultuose hoc pronunciatur, vt desit, pergam, aut ducam me.

GVID. ENIMVERO) Hic Dauus secum sequentia volutat atq; loquitur. Enimuero .i. certe ò Daue nihil loci est segnitiæ .i. negligentiæ, neque socordiæ .i. stultitiæ, q.d. non oportet hic Dauum esse negligentem neque stultum & inconsideratum, vel nihil valet hic segnitia aut socordia, dicitur .n. segnis negligens, & segnitia vel segnities negligentia quasi vt Festus ait sine nitendo quod vtile & honestum est. Socros autem dicitur, aut ignauus, id est timidus, aut stultus, siue inconsideratus. Inde socordia ignauia vel stultitia, dicitur enim socors quasi sine corde, id est animositate vel prudentia. Nam cordati homines prudentes dicuntur, quantum .i. inquantum intellexi modo .i. paulo ante, sententiam .i. propositum senis .i. Simonis, de nuptijs quæ nuptiæ si non prouideantur .i. caueantur & vitentur astu .i. vel astute, vel astu .i. astutia vt vult Tortell. ab astu vrbe in quam versanti fiunt cauti, ipsæ nuptiæ pessundabunt .i. præcipitem dabunt metaphora ab his qui irruentibus vndis in aquas præcipites dantur atque submerguntur, & ab vndis opprimunt, sic hic Dauus timet ne à nuptijs opprimatur aut herilis filius, pessundabunt ergo me, aut herum .i. herilem filium, nec certum est mihi .i. non est mihi exploratum aut cognitum, siue non est apud me deliberatum, aut constitutum quid agam .i. agere debeam, ne .i. verum, adiutem .i. adiuuem Pamphilum, an auscultem .i. obsequar morem geram, siue obediam seni .i. Simoni. Si relinquo .i. desero illū .s. Pamph. timeo vitæ eius .i. metuo ne pereat, sin .i. sed si opitulor .i. opem fero Pamphilo, timeo inquam minas .i. interminationes huius senis. cui seni difficile est dare verba .i. fallacias. Nam verba dare alicui est fallere aliquem. Primum iam .i. iam primum anastrophe, comperit .i. veritatem deprehendit, de hoc amore hic dixit quasi cum tedio ipse infensus .i. vehementer iratus & odium gerens, obseruat me .i. diligenter animaduertit quid agam ne quam .i. vt non aliquam fallaciam faciam nuptijs quo

minus

minus fiant. si senserit .i. perceperit me fecisse fallaciam, perij .i. male agetur mecum aut si libitum fuerit .i. si libuerit, seu placuerit ei, ceperit .i. capiet coniunctiuum pro indicatiuo, caussam .i. occasionem dabit me præcipitem .i. me præcipitabit in pistrinum .i. in eum locum quasi ergastulum in quo ingens erat mola, qua equis voluentibus molebatur triticum. In eum autem locum mitti solebant serui contumaces, vt equorum vice molam verterent, neque illuc emittebantur nisi dominis ipsis postulantibus. quo iure, q; , pro &, qua iniuria prouerbiale est, quasi fas nefas velis nolis, q.d. iure vel iniuria me in pistrinum dedet, & ita ad literam poterit intelligi. ceperit caussam quo iure .i. per quod ius. interrogando. q; .i. &, qua iniuria, id est per quam iniuriam. Vel quo iure, id est aliquo iure, & qua .i. aliqua iniuria dabit me &c. Veruntamen quia prouerbiale est ita sumendum est. vt sumi solet iisdem verbis etiam hoc quod sequitur accedit .i. adiungitur additur, ad hæc mala quæ imminent propter nuptias. hæc Andria .i. hæc puella de Andro .s. Glycerium siue ista (cum quodam tædio & indignatione stomachi hanc fecit interruptionem) est vxor siue amica .i. amasia est grauida, id est prægnans. è Pamphilo .i. ea opere Pamphili, q; .i. & operæprecium est .i. mirum est. Operæprecium enim dicitur de mirificis & laudabilibus, miramur enim quæ magna sunt etiam mala & libenter audimus, & ita admiratio & delectatio precium est operæ .i. laboris audiendi. Operæprecium igitur significat iucundum laudabile necessarium fructuosum. & haud ab re, id est non præter rem, siue non vltra propositum. Operæprecium itaque, id est iucundum est vel mirum est audire audaciam, id est temeritatem eorum .s. Pamphili & sociorum. Nam id supple est inceptio .i. inchoatio amentium .i. mente destitutorum haud .i. non amantium .i. amore captorum. paranomasia est. Nam veteres amabant de proximo similia dicere. Decreuerunt, id est constituerunt. Decernere est de magnis rebus certam proferre sententiam. Vnde Senatus decretum. Tollere .i. educare quidquid peperit siue masculum, siue fœminam. vbi ostenditur nimius esse amor, cum non expectetur quod tollatur, & nunc fingunt inter se quandam fallaciam .s. hanc Glycerium esse ciuem Atticam .i. ea vrbe Atheniensi quæ est in Attica regione. quidam senex mercator fuit olim .i. iampridem is fregit nauem, id est naufragium, fecit eius fracta naui apud Andrum insulam apposi-tiue is mercator obijt mortē, id est mortuus est quasi iuit ad mortem. Nam Cic. in Epist. dicit obire villas pro adire. Inde obire mortem, id est ire ad mortem, obire diem suum .s. ire ad diem fati, hoc est mori ibi .i. in Andro, tum .i. tunc fingunt inquam, aut fama est, sup. patrem Chrysidis recepisse hanc Glycerium eiectam .i. ad litus emissam ea naufragio. Nam naufragus dicitur naui fracta eiectus, orbam .i. sine parente paruam .i. vt agnoscere parentes nequiret fabulę .i. vt Persius ait nugę sunt, sup. quidem hercle .i. per herculem id, supp. non fit mihi, sup. verisimile .i. probabile. atque .i. tamen commentum tale figmentum mendacium excogitatum tale iuuentum. Nam comminisci significat excogitare inuenire. Inde cōmenticia ratio .i. ratio fictitia commentum ergo placet ipsis, q.d. quod comminiscuntur probant. Sed Mysis hæc est pars secunda .i. præparatio alterius scenæ. My. ergo .i. ancilla illa à natione sic dicta. Seruorum enim comicorum nomina, aut à nationibus, sunt indita, vt Mysis, aut ab accidentibus, vt Lesba quasi ebriosa à Lesbo insula quæ feras est suauissimi candidissimiq; vini, aut à moribus, & vernilitate vt pseudulus, aut negocio vt Chrysalus, aut ea qualitate corporis vt Chilacus, aut ex specie formæ vt pinacium. Mysis egreditur .i. exit ab ea .s. Glyc. at .i. sed ego Dauus ducam sup vel conferam me hinc ad forum, vt cōueniam .i. alloquar Pamphilum, ne pater Simo opprimat .i. deprehendat eum imprudentem .i. improuisum nō suspicantem de hoc amore, id est quantum spectat ad hunc amorem.

LATO. A R G V M E N T V M) Consultatio Daui cacitantis se aduersus minas senis. (Si illum relinquo,) Complexio, qua periculum colligit. (Cui verba) Occupatio, quam firmat à sagacitate & diligentia senis, & verba dare, est decipere. (Quo iure,) Prouerbialis figura, & significat, quocunque modo. (Ad hæc) Aliud periculum. (Fuit olim) Narrat partem argumenti per occasionem. (Fabulæ) Reiectio minime credentis. (Sed Mysis) Præparatio ad sequentem scenam, quod alibi quoque in fine obseruandum est.

PETR. MARS. E N I M V E R O Daue &c.) In aliqua difficultate celeriter esse deliberandum atque prudenter, & id quod è re nostra esse videtur, sine cunctatione agendum, hæc scena præcedens monet, & ingenij celeritatem in rebus aduersis cognosci declarat in primis, quoniam explorant aduersa viros, vt inquit Silius, & ingenium in subitis casibus à cui testatur. Vnde illud Mart. O quantum est subitis casibus ingenium. Tunc enim prudens quis dicitur, cum mala imminentia cum ratione declinat. Vnde Plato in eo Dialogo, qui Hippias maior inscribitur, sic ait, Multi in hoc consentiunt, sapientem in primis sibiipsi sapere oportere. Quapropter & Ennius dixit: Sapiens qui sibi prodesse nescit, nequidquam. (Accedit etiam hæc Andria &c.) Andros est insula in mari Myrtoo, vna ex Cycladibus quæ Delon ambiunt. (Nam inceptio est amentium &c.) Insania significat mentis ægrotationem, ac morbum, ac vehementem alicuius rei cupiditatem à ratione penitus alienam, quam Philosophi nominauerunt amentiam, dementiamque. Vnde est aliquis amor, qui non multum differt ab insania. Amor autem rei honestæ laudatur in primis, quem miris laudibus celebrat Plato in Phædro. In quo sic ait. Scias in nobis duas esse Ideas, quas sequimur ducea quocunque ducunt, cupiditatem, scilicet voluptatum, & rectam opinionem optimi affectatricem. Cupiditas absque ratione superans opinionem ad recta tendentem, rapiensque ad voluptatem formæ ἀπὸ τῆς ῥώμης, id est robore & vehementia, ἔρως amor appellatus est. (Operæprecium) Dicitur fructuosum, & ad rem pertinens.

GLAR. I A M B I C I Trimetri atque Tetrametri omnes Acatalectici, Vndeni primi nouem sunt Quadrati, sequentes deinde decem Trimetri. Vicesimus rursus Quadratus. Vicesimusprimus rursus Trimeter. Vltimus rursus Quadratus. (Enimuero Daue, nihil loci) In enimuero eliditur m, & u, consonans, inquit Doct. Ego satis puto si vel u, consonans elidatur, vt sit Anapæstus primo loco, vel Bacchium loco primo constituamus. In quinto vero versu Eius & Huius monosyllaba esse. In nono Me redundare. In vndecimo ista abundare idem admonuit. Ego postrema duo per Creticos facile excusauero, vt nihil tollam. Vicesimum ait, esse Trochaicum Hypercatalecticum, quem ego puto Iambicum quadr. Acat. esse, vt sunt alij initio huius Scenæ, abiecto, vel quidem, vel hercle. Nam quid ambo hæc ad sensum magnopere faciant, non sanè video. Et si alterutrum tollatur, optime habent & sensus & carmen. Trochaicum enim Hypercatalecticum ad hunc modum apud hunc Poëtam, non temere inuenias. Si quidem soluatur, Mihi dissyllabon erit, sequente elisa syllaba, præterea, Atqui legendum, non, Atque. Scio quosdam ægre laturos, quòd ausi simus alterutrum horum verborum quidem & hercle, ex hoc carmine expungere, & velut in exilium relegare, quasi non & hoc per totum hunc auctorem alij fecerunt, & nominatim in hac scena duo verba, me & ista, Doctus sustulerit. Denique quasi non sit manifestissimum plus mille dictiones huic auctori in contextum insertas, de quibus & Ioan. & Doct. ac multi alij eximij viri sæpe ac diligenter scripias admonuerunt.

A C T V S I. S C E N A I I I I.

A R G. A D R. B A R L.

Narrat Mysis quamobrem à Glycerio exierit, & hic docet Terentius immoderatum vini vsum fugiendum esse ijs qui seruis præsunt negocijs. Nihil est enim quod recte agi ab ebrio possit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Sequenti scena exiens è proscenio Mysis, de quo gestura est dicit, simulq; docet, quidnam ab altera gestum sit.

Trochaici Catal. præter duos postremos. Solet autem mutare interdum metri genus, cum ad παρασκευὴν ventum est scena sequentis.

M Y S I S *ancilla.*

AVDIVI Archillis iam dudum: Lesbiam adduci iubes..
Sanè pol illa temulenta est mulier, & temeraria.
Nec sati' digna, cui committas primo partu mulierem:
Tamen eam adducam. importunitatem spectate aniculę.

Quia compotrix eius est. Di date facultatem obsecro
Huic pariundi, atque illi in alijs potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor,
quid siet.
Opperiar, vt sciam nunquidnam hæc turba tristitiæ
afferat.

DON. AVDIVI Archillis) Hæ sunt inuentionis poëticæ, vt ad ἀνακοπὴν facetiæ aliquid addant. nam ἀνακοπή est accersatur obstetrix, & conueniatur Pamphilus. facetia scribentis in his verbis est, quòd Archillis compotricem potissimum adduci iubere fingitur. [Audiui Archillis] Frequenter hoc modo Terent. compendium facit, vt egrediens loquatur per sonam de eo quod est gestura. & simul doceat quid ab altera gestū sit. [Audiui Archillis iam dudum: Lesbiam adduci iubes] Vtrum iam dudum audiui, an iam dudum iubes, incerta distinctio est. & sunt qui iam dudum, iam primum intelligant: vt, Iam dudum sumite pœnas. [Sanè pol] Sanè, multum. aliàs, valde, nanque valde est qui multum rerum necessitatum habet ad salutem. [Temulenta] Producit primam syllabam Te. [Temulenta] Vinolenta, hoc est ebriosa. quia temetum vinum dicitur, vnde abstemios, sobrius. Dictum autem temetum ab eo quia tenet mentem. [Temulenta] Vino: Temeraria, natura. [Nec sati' digna,] Bene in conclusione illa specialiter probauit, dicendo nō idoneam cui committatur primus partus mulieris. Sed mire signateque dixit Committas. etenim committimus magna, & quæ salutem in dubio habent. [Nec sati' digna, cui] Duas res, nec parientem, nec primo partu. Figura ἀπὸ κοινοῦ. vt Virg. Non me tibi Troia Externum tulit. Et, Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum Accolet. [Tamen adducam] Redit ad illud, quòd vi coacti. [Importunitatem] Importunitas neque hoc, neque temporis habet commoditatem. [Aniculæ,] Archillis, scilicet. [Quia compotrix] In vultu remansit oratio. deest enim per figuram ἔλλειψιν, ideo illam vult accersiri. [In alijs] Vtrum in alijs mulieribus, an in alijs rebus? [Exanimatum] Exanimatus, est perturbatus. Virg. Exanimata sequens impingeret agmina muris. Exanimus mortuus. Idem: Corpus vbi exanimum positum Pallantis Acestes. [Vereor, quid fiet] Quid, ob quid, propter quid sit exanimatus. Aut aliter, quid fit. i. quid sit negoti. Sed quidam putant quid pro quæ: vt, Quid veniant. Aut deest, potest, vt sit, quid esse potest. [Nunquidnam] Comicum est, & Terentianum Nonquidnam, cum exemptis num, & nam, sufficere ad interrogationem potuisset quid.

GVID. AVDIVI Archillis &c.) Hic Mysis egrediens. & de quo gestura est loquitur, & simul docet quid ab altera gestum sit, O Archillis. i. ò anus audiui quid. s. me facere velis iubes. i. vis, vel præcipis. Lesbiam. i. illam obstetricem ebriosam, adduci iam dudū. i. quamprimum pol. i. per pollucem, siue per ædem pollucis. illa Lesbia est mulier sanè. i. multum temulenta. i. vinolenta, quasi temeto vino plena. Temetum enim vinum est, quod teneat mentem. Inde abstemios abstemia abstemium. i. sobrius, & à temeto abstinens. Et temeraria. i. inconsiderata, præceps non satis considerans quid agat. Nec est satis digna, cui committas. i. credas. Committimus enim magna quæ salutem in dubio habent. Tamen quamuis sit temulenta adducam eam quia tantopere vis, vos sup. spectatores spectate. i. considerate importunitatem. i. inconsiderationem siue incommoditatem loci & temporis aniculę. s. Archillis. quia Archillis est compotrix eius. s. Lesbiæ. i. simul cum ea potat. Deest per aposiopesim. Ideo vult illam accersiri. O dij obsecro. i. per sacra rogo. date huic Glycerio facultatem pariondi. atque date illi Lesbiæ potius locum. i. opportunitatem siue occasione peccandi. i. errandi in alijs, vel rebus vel mulieribus. Sed quidnam. i. cur video Pamphilum exanimatum. i. perturbatum. Exanimis autem dicitur mortuus. Vereor. i. timeo quid fiet. i. quid sit negocij, vel quid. i. cur, vel propter quid sit exanimatus, opperiar. i. expectabo quidnam tristitiæ. i. quam tristitiam, hæc verba, id est hæc turbatio, commotio afferat.

LATO. ARGVM.) Hæc scena œconomiæ, hoc est rerum dispensationi potius q̄ argumento seruit in fabula. Nam ancilla inducitur, vt ab ea mox conueniatur Pamphilus, & obstetrix accersitur ad parturientem Glycerium. [Audiui Archillis] Faceta sermocinatio muliercula, ad exhilarandum spectatorem quæsita extra argumentum de industria Poëtæ. [Dij date] Moralis precatio.

PETR. MARS. AVDIVI Archillis; &c.) Animi ò vini vsu ac temulentia. qua nihil est turpius illis maxime fugiendum esse monet scena hæc, qui alicui negocio præsunt, cum nihil profecto sit quod agi ab illis rectè possit. Plato lib. 3. de Rep. sic ait: Qui Remp. gubernant, ebrietatem fugiant. Nihil quippe minus conuenit, q̄ custodi ebrio nescire quo terrarum degat. Ridiculum profecto est, custodem custodis indigere. In 2. de Leg. sic ait: Pueri vsque ad duodeuigesimum annum vini vsum prorsum ignorent, nempe eos monebimus, non oportere ignem igni addere, furiosum nanque habitum iuuentutis cauere oportet. Deinde vino moderate vtantur, vsque ad annum ætatis xxx. Ab ebrietate vero & vini repletione iuuenes omnino abstineant. Bacchus, inquit, vinum quasi remedium aduersus duritiem senectutis largitus est. Anacharsis Scytha dicere solebat, auctore Laërtio, vitem tres vuas ferre. primam voluptatis, secundam ebrietatis, tertiam mœroris. Qui interrogatus, qua ratione quis abstemius fieri posset respondit. Si turpes ebriosorum motus sibi ante oculos ponat. [Lesbiam adduci &c.] Metymna est vrbs Lesbi insulę optimi vini feracissima. Ideo Poëta iocose simul & ingeniose finxit hanc obstetricē temulentam, vocari Lesbiam, ad vinum Lesbium alludens. Plin. lib. 14. loquens de vini vsu, dicit. Non licebat id fœminis Romæ bibere. Cato ideo propinquos osculum dari iussit vt scirent, an temetū olerent, hoc temetū nomen vino erat. Vnde & temulentia appellata.

GLAR. HOS versus omnes Doctor Trochaicos Tetrametros catalecticos ait, excepto penultimo, quem Iambicum Tetrametri cum Acatal. dicit, nisi sed, si extra versum additum. Sen. existimat metri genus mutatum, idq. sæpiuscule facere hunc Poëtam, cum ventum est, inquit, ad parasceuem scenæ seq. Quòd si cui, vt sunt hominum ingenia cauillari liberet, is possit satis commode omnia propemodum carmina huiusce scenæ Iambica facere. In primo si in Audiui vltima vocalis sit breuis, nec elidatur, ber. n. carmen Iambicum quad. Acat. In secondo si in verbo Temulenta prima sit longa, vt in commentario admonuit Don. absque dubio id carmen erit Iambicum quad. Acatal. Nec poterit esse Trochaicum, nisi auctoritate Iuuen. vtranque syllabam de Temeto correptam credamus, cum Horat longe maior auctor, vltima Ep. ad Florum, vtranque produxerit. Carmen Iuuen. est Sat. 15. De Corcyra temetum duxerat vna. In quo quidem carmine ambæ syllabæ de Temeto correptæ videntur. Quanquam non inepte, meo quidem iudicio, existimarunt, qui Duxerat legendum apud eundem contendunt, non deduxerat, cum initio carminis De præpositio sit posita, atque ita etiam apud Iuuen. vtraque syllaba de Temeto producta esset. Ego sanè puto, hoc secundum huius scenæ carmen Iambicum Tetram. Acat. nisi quis dictionum ordinem inuertat, aut tollat quippiam, quod non video qua ratione defendi possit. Tertium Trochaicum fuerit, nisi quis verbum Cui, contra consuetudinem dissyllabum faciat, & legat, Nec digna satis, cui. Quidam codices habent Neque pro Nec, vt sit primo loco Tribrachys, Neque sa. deinde Spondeus, tis, di. rursus Iambus, gna, cui. Et erit Iambicum quadr. Acat. Quæ lectio mihi placet. Quartum item Trochaicum est, nisi contra fidem exemplarium legas, Eam tamen adducam. cum contra codices quidam habeant, Tamen adducam eam. quæ lectio Trochaicum magis ostenderet. Quintum absque dubio Trochaicum est. Et, eius verbum dissyllabum, & ain' quia, conceptum. Sextum item Trochaicum, nisi quis contra consuetudinem Huic dissyllabon fecerit. Septimum est vt iudicauit Doctor, Iambicum Tetr. Acat. vltimum eiusdem generis. Ergo in vniuersum quatuor, nempe secundus, tertius, penultimus, & vltimus, huius scenæ versus erunt Iambici quadr. Acat. reliqui quatuor Trochaici quadr. Catal.

ACTVS I. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Habet hæc scena Pamphili dolorem de nuptijs, fidem se Glycerio seruaturum pollicetur, vel inuito si res ita exigat, patre.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac scena inducitur Pamphilus stomachabundus, & ira concitus, vehementer dolens de nuptijs tam subito celebrandis. Pollicetur præterea Mysidi fidem omnino seruaturū se Glycerio, vel inuito si res ita exigat, patre.

Partim Tetrametri cum Iambici tum Trochaici, partim Trimetri, sed & Monometer vnus, & Dimetri aliquot.

PAMPH

PAMPHILVS adolescens. MYSIS.

HOCCINE est humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris?
M. Quid illud est?
M. Pro deum, atque hominum fidem, quid est, si non hæc contumelia est? Vxorem decreuit dare sese mihi hodie: non ne oportuit
Præsciſſe me ante? non ne prius cōmunicatum oportuit?
M. Miseram me, quod verbum audio? P. quid Chremes?
qui denegauerat,
Se cōmiſſurum mihi gnatam suam vxorem: id mutauit;
Quoniam me immutatum videt,
Ita ne obstinate operam dat, vt me à Glycerio miserum abstrahat?
Quod si fit, pereo funditus.
Adeon' hominem inuenustum esse, aut infelicem quenquam, vt ego sum?
Pro deum, atque hominum, nullon' ego
Chremetis pacto affinitatē effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus? facta, transacta omnia. hem
Repudiatus repetor, quāobrem? nisi si. i. quod suspicor:
Aliquid monstri alunt: ea qm̄ nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M oratio hæc me miserā exanimauit metu.
P. Nam quid ego dicam de patre? ah
Tantam ne rem tam negligenter agere? pteriens modo
Mihi apud forum, vxor tibi ducenda est Pamphile hodie, inquit: para:
Abi domum. id mihi visus est dicere, abi cito, & suspende te.
Obstupui. censen' vllum me verbum potuiſſe proloqui?
Aut vllam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam? ob mutui.
Quòd si ego prius id resciſſem; quid facerem, si quis nunc me roget;
Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. sed nunc quid primum exequar?
Tot meme impediunt curæ, quę meum animum diuerse trahunt;
Amor, huius misericordia, nuptiarum solicitatio;
Tum patris pudor, qui me tam leni paſſus est animo vsque adhuc.
Quæ meo cunque animo libitum est, facere? ei ne ego vt aduorser? hei mihi,
Incertum est, quid agam. M. misera timeo, hoc incertum quorsum accidat?
Sed nunc peropu' est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa aduorsum hunc loqui.
Dum in dubio est animus, paulo momento huc illuc impellitur.
P. Quis hic loquitur? Mysis salue. M ò salue Pamphile.
P. quid agit? M rogas?
Laborat è dolore: atque ex hoc misera solicita est, diem
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ: tum autem hoc timet,
Ne deseras se. P. hem, ego ne istuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam;
Quę mihi suum animum, atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregie caram pro vxore habuerim;
Bene, & pudice eiu' doctum, atque edoctum, sinam,
Coactum egestate ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud vereor, si in te solo sit situm:
Sed vim vt queas ferre. P. adeon' me ignauum putas?
Adeon' porro ingratum, aut inhumanum aut ferum,
Vt neque me consuetudo. neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, vt seruem fidem?
M. Vnum hoc scio, hanc meritam esse, vt memor esses sui.
P. Memor essem? ò Mysis Mysis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. iam fermè moriens me vocat:
Acceſsi: vos semotæ; nos soli: incipit:
Mi Pamphile, huius formam, atque ætatem vides:
Nec clàm te est, quàm illi vtræque res * inutiles   * viles
Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem sient.
Quòd ego per hanc te dextram oro, & * genium tuum,   * ingenium
Per tuam fidem, perq. huius * solitudinem   * solicitudinē.
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras,
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te solum semper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei:
Hanc me in manum dat: mors continuo ipsam occupat.
Accepi: acceptam seruabo. M. ita spero quidem.
P. Sed cur tu ab illa? M. obstetricem accerso. P. propera:
Atque audin'? verbum vnum, caue de nuptijs,
Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

HOCCINE est) Hic inducitur adolescentis animus circa nuptias, vt ex magnitudine eius ingens gaudium comparetur in fine fabulæ, cognita Glycerio. & simul id agitur, vt magis magisq. per Mysidem Pamphilus excitetur ad resistendum patri nuptias inducenti. [Hoccine est) Ab iracundia & dolore cœpit. Iracundia descendit ex iniuria. Dolor ex miseria. [Hoccine est humanum factū,) Quasi deliberatio est. in qua duæ partes sunt, vna patris, altera amicæ. pro suasore Mysis est. Principium ab inuectione, in qua vt hominem accusat, deinde vt patrem. [Hoccine est) Hoc est dilatare orationem, ne diceret quod fecit. & est peruersa αὔξησις, à maioribus descendens ad minora per amplificationem accusationis. [Factum, aut inceptum?) In alijs, factu, aut inceptu, fuit. [Hoccine est officium) Officium ab efficiendo, ab eo quòd quæritur quid efficere in eo vnumquemque conueniat pro conditione personæ. [Quid est, si non hoc) Sic dicimus de his quæ necessario hoc sunt quod dicimus. [Si non hoc) Hoc cum stomacho dictum, quasi aliquo contradicente non esse contumeliam. Cicero: Quid est quæso Metelle, iudicium corrumpere, si hoc non est? [Vxorem decreuit) Decernere, est de magnis certam proferre sententiam. [Vxorem decreuit) Propositio iniuriæ. [Nonne oportuit) Oportuit. Se ad patrem refert. Nam nec sic consentirem ad nuptias. sed fac me velle: Non ne oportuit præsciſſe me ante? Dolet autem se spatium non habuiſſe consilio. [Non ne prius consultum oportuit?) Quàm de stomacho repetitum est Oportuit? Et de more, Præsciſſe me ante. Præsciſſe proprie ad eum refertur, hoc est Pamphilum. [Communicatum) Quod neque huius proprium est, neque illius. Et Ante abundat, aut certe præ, cum sufficiat sciſſe. [Communicatum) Quia nuptiarum non omnis potestas in parte est. [Quod verbum) Verbum pro ἀξίωμα more suo posuit. i. vxorem dare quòd ait. [Quid Chremes?) Transit à patre nunc, & ad socerum redit. Quid, non ad Chremetem dicitur, sed ad illum transeuntis esse, & non considerantis quid dicat. [Quid Chremes?) Irascitur patri quòd cogat Chremetem quòd non neget vxorem. Noue dolet, non odio haberi, non repudiari. [Qui denegarat, Se commiſſurum) Non latuerat Pamphilum repudiaſſe Chremetem. vnde & Dauus ait, Qui posteaquam audierat non datum iri filio vxorem suo. [Id mutauit:) Noue dixit Id. Id enim ad Denegauerat. [Com- DON.

misiurum) Putaueras nuptias, * & Chremetem mutare sententiam. Id mutauit quoniam me immutatum παθόμενον. Nam quoties verba sunt, παθόμενον dicitur. quoties nomina παρανομασία [Ita ne obstinate) Obstinate facere aliquid, est in alterius malum eum conatu facere perseueranter, & in alterius perniciem nimis niti. [Abstrahat?) Magna vi verbi & proprietate vsus est. vnde illud est, Iphitus & Pelias mecum diuellimur inde. [Abstrahat?) Magna indignatione vsus est, tanquam Chremes non tam filiæ consultum velit, q̃ læsum Pamphilum. Alia exclamatio est aduersum socerum. [Adeon' hominem) Neminem putat esse in genere humano ita infelicem vt se, quod est cõmune omnium qui in aliquo mœrore consistunt, itaque non se, sed conditionem humanam dolet, & quæritur natum esse quenquam, qui possit esse tam miser vt ipse est, ac per hoc se. [Adeon' hominem) Amatorie, amore nominato exiluit in gemitus. Sic Virg. Aut si lux alma recessit, Hector vbi est? [Inuenustum, aut infelicem) Inuenustus est sine venere .i. sine gratia, quem omnes respuant, repudientque pulchræ, & quem deformes appetant. [Inuenustum, aut infelicem) Inuenustus, cui displicens obijcitur. Infelix, cui placens negatur. [Aut infelicem quenquam, vt ego sum?) Adeo se miserum dicit, q̃ sibi repudiare non licet, vt propter se doleat humanum genus, in quo sit aliquis tã miser. Virg. Heu cadit in quenquã tantum scelus? [Vt ego sum?) ἀνταπόδοσις, est Vt. Quàm enim inferre debuit, non Vt. [Proh deum,) Quàm ferueat indignatione hinc aspice, quòd frequẽter exclamat. [Effugere) In totum fugere. [Quot modis Contemptus, spretus?) Si Chremes, spretus, intelligemus Pamphilum dicere, quòd operam dederit, vt se repudiaret Chremes, vt supra dixit, Mutauit, quia me immutatum videt. [Quot modis Contemptus,) Chremes, an Pamphilus? [Facta, transacta omnia) Prouerbiale est in id negocij, de quo nihil superest ad agendum. Facta autem, à Pamphilo, transacta etiam à Chremete. [Repudiatus repetor) Quasi hæc iniuria sit, repudiare & repetere. Et tale est in Eun. Exclusit, reuocat. [Nisi si id est) Consectaneum argumentum. [Aliquid monstri aluni, ea) Duplex contumelia, & monstri & aliquid. minus enim esset, aliquod monstrum. sic, Quid hominis vxorem habes? Et mutauit genus, dicendo ea q̃m fœmina est. Sic in Eun. taces monstrum hominis? non dicturus es? [Aliquid monstri) Dum monstrum dixerat ea subiunxit, tanquam non verbis, sed sententiæ seruiens. [Nemini obtrudi) Mire obtrudi, quasi inuiti. & totum cum iracundia obtrudi, infringi, impingi. [Itur ad me) Ducem amator non cogitat, & ad vilitatẽ trahit quod vltro venit, & q̃ se repetit Chremes. [Itur ad me.) Quasi ad hostem. Plaut. in Pseud. Itur ad me. Et Virg. Simul ense relicto, Ibat in Euryalum propere. [Oratio hæc) Etiã pauca verba veteres orationẽ dicebant. [Nam quid ego) Redit ad patrem, in quo noue hoc accusat, negligenter eum agere quod noluit fieri. [Tantam ne rem) Summum vocat nuptias. [Præteriens modo) Hic ostendit specialiter quid peccauerit. [Pater præteriens modo Mihi apud forum,) Vndique conflatur excusatio. ex facto, q̃ præteriẽs. ex tempore. q̃ modo. ex loco, quia in foro. ex verbis, Vxor tibi ducenda est. Mire ducenda, semper hoc genus declinationis, necessitatem ostendit, vt Virg. Vt pacem Troiano ab rege petendum. Salust. Agendum, atque obuiam eundum est. [Abi cito, & suspende te) Ad Hodie, Cito retulit, ad Vxor tibi ducenda est, Suspende te. [Ineptam saltem, falsam,) Duo comparantur in defensionem, aut vera, aut ad tempus accommodata. Ineptum est, quod à quouis reprehendi potest. Falsum, quod etiam prudentem possit fallere. [Quòd si ego rescissem) Si mecum communicasset prius. [Quid facerem,) Ipse se reprehendit. [Quid faceram,) ἀπορία. [Vt ne hoc facerem,) Tacerem. & nota Facerem, pro tacerem. [Sed nunc) Deliberatio, & Partes eius. [Amor, misericordia) Hæc oratoria sunt, cum vnum negocium in multas distrahimus partes. [Diuerse) trahunt;) Pro, in diuersa trahunt. [Amor) A necessario. [Misericordia) ἀπὸ τοῦ ἐλέου. Misericordia huius ἀμφιβολία. [Nuptiarum solicitatio;) A perturbatione. Quibus colligit consulere se non posse. Solicitudo est quæ inhæret mentibus. Solicitatio, quæ ab alio fit. [Tum patris pudor;) ἀμφιβολία [Qui me tam) Explanatio, in quo pudendum sit sibi apud patrem. Et ad illud spectat, Tute his rebus finem præscripsisti pater. [Eine ego) Pronomen hoc, vim qualitatis habet. & est, An tali, tam bono? [Qui me tam leni passus est animo) Atqui accusabat eum. Sed amator est. [Ego ne vt aduerser?) Videtur inclinasse vt secundum patris animum consistat. sed amore ad incerta iterum deuoluitur. [Quorsum accidat) Ad quam rem, quò versus. [Sed nunc peropus est) Calliditati fœminæ, & astutiæ sententia hæc congruit. [Cum ipsa) Ipsa nunc omnia mea. [Aduersum hunc) Apud hunc. vt alibi, Et id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam. [Dum in dubio est animus) Translatio hæc est à mole alicuius ponderis, quæ ante, quàm in loco sederit, cum incerta pendet, facillime commouetur. [Quis hic loquitur?) Hoc secum. deinde conuersus, vt vidit, Mysis salue. [Salue) Difficile est aliud inuenire verbum quod sic declinetur, salue, & saluete. quippe huius verbi pro modus est rara declinatio. [Quis hic loquitur?) Principium Terentianum in iungendis personis. [O salue) O interiectio optantis aduentum, aut repente perculsi. [Quid agitur?) Amatorie, & familiariter non addidit quæ. Virg. Quæ mihi reddat eum, vel eo me soluat amantem. [Rugas?) Lenta quædam. & tristis est responsio, & dolore plena. [Laborat è dolore) Duplicem laborem Glycerij esse dicit, vnum partitudinis, alterũ curæ & solicitudinis nuptiarum Pamphili. [Laborat è dolore) Callide aggreditur iuuanem. nam vtraque propter illum perpetitur, & dolorem, & sollicitudinem. Atque ex hoc Mysis, quæ contra patrem suasura est, incertum inueniens Pamphilum, facile ad se conuertit mentione dominæ suæ, & maxime q̃ addidit, cur illam ægram esse dicat. quare statim perfectum est quod volebat, vt dicat Pamphilus, Ego ne istuc conari queam? [Constituere) Nec addit à patre, sed inuidiose quasi & à Pamphilo sint constitutæ. An timet in negocio? [In hunc diem) Idem. n. dies est quo placuerant destinatæ nuptiæ, quamuis Chremes denunciauerat. & supra. Hic nuptijs dictus est dies. [Tum autem) Tum, præterea. Tertiam solicitudinem habere Glycerium, ne deseratur à Pamphilo. [Solicita est) Solicitudo rerum incertarum magis est. [Quod in hunc diem sunt constitutæ nuptiæ) Hic certior metus est, & grauior. [Ego ne istuc) Ideo sic Pamphilus, quia ille inuidiose non Deserere cogatis, dixit, sed, deseras. [Ego ne istuc conari) Non perficere, sed conari velle aliquid ad scelus, effectio est, etiamsi nõ potest fieri. hic enim voluntas, non factum damnatur, vt Virg.

Ausi omnes immane nefas, ausoq; potiti.

[Ego ne conari) Leuius est conari, quàm facere. [Ego ne propter me) Magna vis est in pronominibus. & diuersa sunt, & singula, & non præcipitantur, nec dicuntur vno spiritu, sicut in Eunucho: Ego ne illam, quæ me, quæ illum? Quæ illum, deest, amat, quæ me, deest, non amat. [Ego oe) Suadeuset, subauditur, vt fieri sinam. [Quæ mihi suum animum) Ab eius beneficijs. [Suum animum). Quantum ad amorem pertinet. [Atqua omnem vitam) Hoc est, vt maritum speraret. [Quæ mihi suum animum; atque omnem vitam credidit) Argumenta à consequenti. Si eam, deserit, hæc subijciuntur. [Quam ego animo egregie caram) Egregie, præter ceteras .i. nimis. [Bene & pudice) Hic illud soluitur, Lana & tela victum quæritans, vt hoc præstruat bene & pudice Glyceriũ esse educatam, Lana & tela victum quæritans. Et non pertinet ad argumentum nisi post vitam Glycerij intelligas. [Bene & pudice) Ab honesto. [Bene & pudice eius ductum) Hanc sententiam quasi de exemplo probat. nam bene educata est à Chryside, quę primum pudice vitam, parce, & duriter agebat. [Coactum egestate) Propterea quòd Chrysis, inopia & cognatorum negligentia coacta. [Coactum egestate) Non paupertate, sed egestate. cuius contrarium, Inopia, & cognatorum negligentia. [Haud vereor) Acuit animum adolescentis contra patrem, cuius etiam nomen graue est. [Sed vim vt queas) Hic, vereor subauditur. Vt, pro ne non posuit, vt sit, Sed vereor ne non queas vim patris ferre. Et ne non possis, non damnatio est verum adolescentis prouocatio in contemptum patris. [Adeón' me ignauum) A verisimili. [Ignauum) Quod aduersum necessitatem proferendum fuit, id primum dicit, adesse sibi virtutem. quæ sequuntur, ad fidem pertinent. Ita pro tempore contemptum patris pro fortitudine habet. [Ignauum) Ignauus est, qui vim non potest ferre, qui non est perseuerans. [Adeón' porro ingratum) Porro, cõiunctio est expletiua, alias aduerbium temporis. [Ignauum & ingratum) ἀσύστατον est. Inhumanum aut ferum. Post subiecta dixit, Adeón' porro ingratum, aut inhumanum. Mira omnis conuersio. non enim dicit, Adeon' me obsequentem patri existimas, adeo gratum, adeo pium, adeo mansuetum? ita amatoris per omnia seruat conditiones, vt oratorie hoc cogatur, scelus esse si pareret nunc patri. [Vt neque me consuetudo) Non ordinem reddit. ferum enim reddit ad mansuetum, q̃ etiam feræ mansuescunt. [Neque amor) Ad illud, inhumanum. Amor namque vehementior est in homines. Virgil.

Quid iuuenis, magnum cui versat in ossibus ignem Durus amor?

[Pudor) Ad ingratum retulit. [Vt neque me consuetudo, neque amor) ἀνάλογον ad superiora. Consuetudo, aduersus feritatem,

Amor,

Amor, aduersus inhumanitatem. Pudor, aduersus ingratum animum. [Commoneat neque commoneat) [illegible] est ad maiora. [Vt seruem fidem) Requisite, non dixit vt contemnam patrem. [Vnum hoc scio) In eodem heret, vt taciter iuuenem, neque audire se fingit quod dicit. [Vnū hoc scio) Vnde quam callida sint quæ à Myside subijciuntur ad irritandam promissionem Pamphili. [Vnum hoc scio) Subijcit illa quæ ardentem incendant magis. Nam dixit ille omnia quibus cogitur seruare fidē, sed de merito eius aut nihil dixit, aut parum. [Vnum hoc scio) Quasi hoc dicas, Quid tu facturus sis equidem nescio, sed vnum scio. [Vt memor esses sui) Inuidiose, quasi oblito, adeo commouetur hoc dicto Pamphilus. [Vt memor esses sui) Bene præterito, qm̄ quæ præterita sunt, in recordatione magis lacrymabilia sunt, vt Virg. Cui paruus Iulus, Cui pater, & coniux quondam tua dicta relinquor? Idem alibi: Per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat. [O Mysis Mysis) Primum vocandi, alterum increpandi est. [Etiam nunc scripta) Id argm̄ est q̄ eius memor sit, qui et mortuæ verborum meminerit Chrysidis de Glycerio. [Iam fermè) Fermè aduerb. est festinantis. [Moriens me vocat) Ea tpe probamus locutam vera esse, nō ficta & simulata. nam qui sani sunt, spe longioris vitæ adulantur. Virg. Et dulces moriens reminiscitur Argos. [Iam fermè moriens) Affectus à tempore, quod postrema vox erat. [Accessit. vos semotæ, nos soli) Figura propria Terentianæ, [illegible]. Vos semotæ, deest, estis. Nos soli, deest remansimus. vt illud, Ego ne illam, quæ illum, quæ me? [Vos semotæ, nos soli) Habuit fidem, q̄ soli fuimus, q̄ nemo testis. an timuit, ne hoc pater ante firmatum amorem cognosceret? [Incipit) Deest dicere. Præparatio, & quasi vestibulum orationis est. Inceptio dicitur orationis, quæ longa taciturnitate, meditate, grauiterq́. profertur, vt Virg. Tum pater omnipotens, rerum cui summa potestas Infit. [Mi Pamphile) [illegible] per [illegible]. & principium à blandimento. [Mi Pamphile) Imitatus est etiam blandimentum Chrysidis. [Huius formam, atque ætatem) Amat compendium lassitudo, formam .n. dicendo, pulchritudinem significat ætatem, q̄ parua. [Huius formam atque ætatem) Duplex causa commendationis, forma & ætas, vt supra, Forte vnam aspicio adolescentulam Forma &c. [Mi Pamphile) Vide redditam voci morientis densis, interuallis interruptam orationem, vtpote lasso anhelitu interuenientie. [Vtræque res inutiles) Legitur & vtiles. [Et ad pudicitiam) Propter formam dixit. [Et ad rem tutandam) Propter ætatem [illegible]. [Quod te per) Quod, propter quod, vt, Quod te per superos. Et est ordo, propter quod te oro. [Per hanc dexteram) Tenet eū, vt apparet. [Per hanc dexteram) Fidei & fœderis membrum. Ad manum fit conuentio. [Et ingenium) Legitur & genium. [Per huius solitudinem) Legitur & solicitudinem. [Obtestor) Obtestatio dicitur quando eum admiramus, quem rogamus, Oramus per eas res propter quod rogamus. Virg. Per euersæ genitor fumantia Troiæ Excidia obtestor. [Ne abs te hanc segreges, neu deseras) Ad fidem, ne segreges, retulit, ad solitudinem, ne deseras, hoc est ne aliam ducas, aut amare desinas, eris mihi aliam ducas. [Ne abs te hanc segreges,) Quasi ipsam manu tenens. Hanc propter formam, & ætatem. [Segreges) Hoc verbum simplex fieri non potest, vt a deserat. postremo te Obtestor. Secutum [illegible]. dixit enim iam, Quod ego te per hanc dextram oro. [Si te in germani) Sic tunc dicimus, quando præstitimus aliquid & tamen nolumus exprobrare, vt Virg. Si qua tuis vnquam pro me pater Hyrtacus aris Dona tulit. Et alibi, Si bene quid de te merui. [In germani fratris) Non fratris solum, sed etiam germani. [siue hæc, te solum) Si aut te mihi quoque prætulit, aut nullum alium nouerit amatorem in domo meretricis. [Morigera) Hoc quasi amanti vtile sonit. Virg. Fuit aut tibi quidquam Dulce meum. [Te isti virum do,) Hæc, vt diximus, & singula sunt, & non præcipitantur, nec dicuntur vno spiritu. [Amicum) Potest .n. & maritus esse, sed non amicus, sed affectu mariti retulit amicum. [Tutorem) Quasi orbæ. [Patrem) Quasi paruæ. [Virum) Ne segreges. [Amicum) Ne deseras. [Patrem) Ad illud quod ait, sit ad pudicitiam. [Bona nostra tibi hæc commendo, & tuæ cōmitto fidei) Conclusio per mandatum & obtestationem efficax satis. [Te isti virum do,) Apparet q̄ iunctis dexteris hec dicebat. ideo &, Per hanc dexteram te oro. [Bona nostra) Hæc verba quasi supellectilem suam ostendentis sunt. [Bona nostra) Hoc est, Ad rem tutandam. [Hanc mihi in manū dat) Confirmatæ sunt legitimæ nuptiæ per in manum conuentionē. Et mire hanc, non, huius manū. [Mors continuo ipsam occupat) Quo magis memorem esse oportet eorum, post quæ illa nihil locuta est. [Accepi) Proprie, quasi vxorem. [Acceptam seruabo)

Conclusit partem deliberationis suæ per electionem. [Sed cur tu) Corripit, quòd abeat ab illa. Cur, non interrogantis, sed corripientis est, & interpaonis, quòd Glycerium deserat. [Obstetricem) Quæ opem tulerit parienti, obstetrix dicitur, vnde & parturientes ter opem clamant. [Propera, atque audin'?) Et interrogatio non est, & reuocatio, ad argumentum magni amoris accedit. [Verbum vnum caue de nuptijs) Deest, dicas, figura [illegible]. [De nuptijs) Non quòd hodie futuras nesciret Glycerium, sed quòd illas hodie indixerit pro filio, cum supra & Pamphilo & Glycerio dissuasæ viderentur, Quia sunt constitutæ in hunc diem. [Caue) Annotant quidam caue hic corripiendum esse. [Ne ad morbum hoc etiam) Iterum [illegible], deest vitium, accedat.

HOCCINE &c.) Inducitur Pamph. iracundus & dolens de nuptijs tam repente celebrandis. Iracundia descendit ex iniuria dolor vero ex miseria. Hoccine .i. verum, hoc est factum humanum aut inceptum aliqui volunt factu & inceptu, vt sit sensus. Verum hoc est humanum factu aut inceptu .i. vt fiat aut incipiatur. Hoccine .i. virum, hoc est officium patris .i. id, quod deberet facere pater. M Y S. Quid illud est? P A M. Proh fidem deum .i. deorum atque hominum proh interiectio est doloris. vnde proh dolor dici solet ab eo qui dolens loquitur atque exclamat. potest etiam esse interiectio indignantis. Inde proh pudor dici consueuit ab eo qui cum vituperatione alicuius loquitur hic autem proh fidem deum, atque hominum dicitur a dolente iracundo atque indignante, & præ indignatione in exclamatione prorumpente. vbi sensus est proh fidem, q. d. testor & inuoco fidem .i. veritatem vel opem siue auxilium, deum .i. deorum atque hominum. quid hoc est si hæc contumelia .i. iniuria non est, q. d. nihil aliud est q̄ contumelia hoc aūt dicendi genus per St. apte accommodari solet his quę necessario sunt, hoc etiam cum stomacho dictum est, quasi in eum qui diceret non esse contumeliam. In eo etiam dicto si hæc contumelia non est potest esse sensus. si hæc .i. si hæc res quæ incipiuntur contumeliæ non est .i. si nō sunt contumelia. Etenim si contumelia. postponeretur in eo ordine sunt diceretur non est. Decreuit .i. constituit pater .i. se daturum subaudi mihi hodie vxorem. Nonne oportuit me Pamphilum præsciisse ante. Vbi alterum abundat vel ante vel præ. Nonne oportuit id, sup. de nuptijs communicatum fuisse .i. collatum fuisse prius inter patrem & me. Quia nuptiarum non omnis potestas in patre est. M Y. Me miseram subauditur vel dico, sicut te infelicem hominem nequam, pro, ò hominem nequā. Fungitur autem id dicendi genus vice interiectionem ostendentis aut indignationem, aut dolorem cum exclamatione, quod verbum .i. quē sermonem audio. P A M. Quid Chremes ait, sup. vel facit qui denegarat se commissurum .i. traditurum aut daturum mihi gnatam suam vxorem .i. in vxorem. & est appositione dictum mutauit id, quia vidit me immutatum .i. non desistentem ab amore Glycerij. ne .i. verum Chremes dat operam ita obstinate .i. perseueranter pertinaciter. Obstinate .n. aliquid facere est aliquid in alterius malum cum conatu perseueranter facere, & in alterius perniciem nimis niti. Vt abstrahat .i. diuellat, me miserum .i. afflictum Glycerio. proh deum atque hominum fidem. Exclamatio affectum indignantis dolētisq́. demonstrans. Quod si fit .i. si abstrahat ab eo perco .i. actum est de me. funditus .i. prorsus radicitus, adeōn' .i. verum est verum, sup. quenquam hominē esse adeò .i. ita vel tantum inuenustum .i. sine venere & gratia quem omnes pulchræ respuant & repudient & appetant deformes, atque infelicem .i. infortunatum, vt ego. P A M. sum. Inuenustus. o. dicitur cui displicens obijcitur. infelix cui placens negatur. nullo .i. verum nullo pacto .i. nullo modo potero effugere .i. in totum fugere affinitatem .i. propinquitatem per nuptias. Chremetis, ne videlicet sim eius gener. Quot modis, q. d. multis modis sum contemptus spretus exaggeratio est indicans affectum exprimentis. Omnia sunt facta transacta .i. pacta concordata, prouerbiale est hoc dictum de eo de quo negocio nihil superest agendum. Hem, interiectio indignantis est. Ego repudiatus .i. recusatus à Chremete. Repetor .i. reuocor. Quamobrem .i. cur repetor, siue hoc faciunt pater & Chremes, nisi .i. qd' suspicor .i. opinor. & est argm̄ coniectorale, alunt pater & Chremes aliquid monstri contumeliosius dicitur, quam si diceret aliquid monstrum, sic alibi quid hominis vxorem habet alunt ergo aliquid monstri, q. d. tegunt & celant aliquid mali, seu aliquid deforme quod mihi committi volunt, qm̄ monstrum aliquid deforme est præter naturæ ritum productum ea .s. filia Chremetis. mutauit autem genus dicendo ea qm̄ fœmina est qm̄ nemini potest obtrudi .i. infringi. impingi impelli vt nubat. itur impersonaliter .i. venitur recurritur ad me. M Y. Hæc oratio .i. hic sermo

GVID.

exanimat.i.perturbat me miseram infelicem & afflictam meiu. PAM. Nam.i.sed quid ego nunc dicam de patre. ab interiectio dolentis & indignantis, ne .i. vtrum decuit subaudi agere tanta rem .s. nuptias tam negligenter, pater meus modo .i. paulo ante præteriens, inquit, mihi apud forum hæc verba Pamphile hodie vxor est tibi ducendam. hoc dicendi genus semper ostendit necessitatem, para.i.dispone te. Abi.i.recede domum aduerbialiter visus est mihi dicere id, abi cito & suspende te.i.suspendio vitam termina, obstupui .i. attonitus & exanimatus totus fui nihil responsionis habens, censén.i.putas ne me potuisse, proloqui.i.pro punere prosari siue pronunctiare. Inde proloquium dicitur propositio. item prosatum & pronunciatum vt habet Gellius, vllum verbum, aut vllam causam.i.excusationem saltem ineptã absurdam quæ a quouis posset reprehendi. falsam .i. fallentem etiam prudentem iniquam iniustam non admittendam obmotui.i.obticui. quid? fecissem sup. si ego resciissem.i.cognouissem prius id .s.me hodie ducturum vxorem? q. d. aliquid commentus essem. Deinde se reprehendit si quis me nunc roget .i. interroget quid facerem responderem sup. facerem aliud vt ne.i.non facerẽ hoc .i.vt non tacerem. sed nunc quid exequar primum, tot curæ impediunt.i.perturbant me ne possim deliberare quid optimum factu sit, quæ curæ trahunt diuerse.i.in diuersas sententias animũ meum. Deinde quæ sint ea quæ distrahunt eius animum subdit, & est articulus exornatio rhetorica vel dissolutum, sioe dyalitõ, vel forte schelonomaton deficientibus copulis amor misericordia huius Glyc. solicitudo nuptiarum. Solicitudo est quæ inhæret mentibus solicitatio autem est quæ fit ab alio, tum.i.insuper pudor patris, vel pudor quem propter me pater est habiturus. vel quem apud eum tum passurus. Itaque amphibologia est hæc omnia prædicta trahunt animum diuerse, qui pater passus est tam lenis.i. benigno animo vsque adhuc.i. huc usque siue hactenus me illum facere quæcunque (thmesis est) libitum est .i. libuit animo meo facere subaudi. ne.i.verum passus est, supp. hæc prædicta vt ego nunc aduerser ei.i.repugnem voluntati eius? Hei interiectio dolentis. incertum est mihi.i.non est mihi exploratum. Quid agam.i.agere debeam. MY. Mysis nondum se ostendit Pamphilo, sed eum apud se conquerentem latenter auscultat. & illa etiam secum per interualla loquitur, vt vidimus in priori parte illius scenæ ego misera timeo. Quorsum.i.ad quam rem vel versus quam partem hoc incertum quod dixit Pamphilus accidat.i.perueniat vel vertatur, sed nunc est per opus.i.valde opus aut hunc Pamphilum loqui cum ipsa Glycerio, vt me Mysidem loqui aliquid de illa Glycerio aduersus.i.apud hunc Pamphilum. Dum.i. quandiu animus est in dubio.i.nutat & nescit quo potissimum se vertat. paulo momento .i. facile ac paruo tempore & absque longa mora impellitur .i. inducitur huc vel illuc.i.in hanc vel in illam sententiam quam eligat. Hoc autem dictum tractum est à mole ponderis alicuius quæ anteaquam in loco sedeat & quandiu pendet facile commouetur, & huc vel illuc impellitur PAM. Quis loquitur hic, secum.n.volutans præ dicta audiuit Mysidis vocem, deinde conuersus vt aspiceret visa. Myside dixit. ò Mysis salue. MY. O, opportunis est aduentum aut repente percussi. Pamphile salue. PAM. Quid agitur amatorie perfamiliariter dictum. MY. Rogas .i. interrogas. lenta & tristis responsio dolore plena. Laborat.i.ex dolore partus & ægritudinis atque ipsa misera .i. afflicta & miserabilis solicita est .i. anxia ea hoc die. Quia olim.i.multo ante nuptiæ constitutæ sunt .i. destinatæ & determinatæ in hunc diem autem .i. sed tum .i. præterea timet tertiam solicitudinem.s.ne deserat .i. derelinquas se Glyc. PAM. Hem interiectio dolentis & indignantis affectum demonstrans ne .i. vtrum queam conari .i. velle vel nedum proficere istud? q.d.nonne.i vtrum ego sinam.i.patiar istud .i.istud quod sequitur fieri, sup.s.illam Glycerium miseram.i.afflictam decipi propter me quia ea me grauida & de me solicita quę Glycerium credidit.i.meæ fidei cõmisit animum suum quantum ad amorem, atque omnem vitam suam. sperans se nactam maritum quo cum vitam transigeret suam, quam Glyc. ego haberem caram pro vxore animo egregio .i. optimo animo summoque desiderio, q.d. credidit mihi & animum & vitam vt eam pro vxore carum haberem. Sinam.i.patiar ingenium .i. naturam eius Glyc. ductum.i.sustentatum atque educatum.i.alitum, bene .i. honeste, & pudice.i.caste. Immutarier paragoge .i. mutari coactum egestate.i.indigentia respondet sibi ipsi non faciam. MY. Haud.i.non vereor si negocium subaudi sit situm in te solo .i. si suo ipsius relinquatur arbitrio, sed vereor inquam vt nequeas .i. quòd non possis ferre .i. pati, vim.i.impetum patris. PAM. Adeón'.i.verum ita putas me ignauum.i.timidum, parum fortem. Ignauus.n.est qui vim ferẽ non potest qui non est perseuerans. porro hic coniunctio copulatiua est. Porro autem particula significat, sed longe certe postea vltra. adeón'.i.verum ita ingratũ me putas .i. immemorem beneficij accepti, aut ita inhumanum .i.ita durum, aut ita ferum.i.immansuetum immitem. Vt.i.quòd neque consuetudo.i.diutina conuersatio q̃ etiam feræ mansuescunt contra id, q̃ dicit ferum, neque amor contra inhumanitatem, neque pudor contra ingratitudinem commoueat me .i. in me affectionem inducat, neque.i.nec etiam cõmoueat me sup.i. incitet vt seruem fidem .i. sim ei fidelis. M. Scio hoc vnum, q.d. quid facturus sit nescio equidem vnum scio hanc Glycerium meritam esse.i.meruisse vt esses memor sui. P. Dicis vt memor essem, ò Mysis Mysis, prius est vocandi alterum incipiendi. etiam nũc illa dicta Chrysidis de Glycerio sunt mihi scripta in animo ipsa Chrysis iam ferme.i.propemodum. & est aduerbium festinantis moriens & propterea vera dicens neque adulans vocat me, Pamphilum accessi ad eam.s.vos aliæ mulieres ab ea fuistis, vel iussis subaudi semotæ.i. separatæ seiunctæ seorsum, nos ego & ipsa Chrysis mansimus sup.soli. ipsa incipit dicere.s.ò mi Pamphile vides formam .i. pulchritudinem atque ætatem.s.paruam iuuenilem huius Glyc. nec est clam te.i.tu non ignoras quàm .i. quantum nunc vtræque res.s.forma & ætas parua (nihil plus significatur per vtræque res in plurali quam significaretur si in singulari diceretur vtraque res) Sient.i.sint inutiles non commodæ & ad tutandam.i.conseruandam pudicitiam .i. castitatem, & hoc propter formam, & ad tutandam rem.i.substantiam & fortunas quantum ad ætatem paruam quod .i. post dictum, vt Virg. Quod te per superos.i.post quod ego te oro te per hanc dexteram quã teneo, hinc.n.apparet Chrys. eum tenuisse, & oro inquam per ingenium .i. per naturam tuam mansuetam & bene moratam alij per genium legunt quasi per familiarem.i.naturæ deum per tuã fidem.i.per constantiam & veritatem seu fidelitatem q̃ pollet. & per solitudinem .i. quia sola est nisi tibi vni consocietur. alij legunt per solicitudinem obtestor te.i.adiurãdo te rogo ne segreges.i.seiungas elonges hanc Glyc. abs te. neu.i.vt non deseras.i. desertam relinquas hanc. Si dilexi te. Vtimur si in tali genere loquendi cum aliquid pretium volumus exprobrare. si ergo dilexi te loco fratris germani.i.fratris ex eodem vtroque parente, siue.i.vel si, hæc Glyc. semper maxumi fecit.i.plurimi æstimauit. te solum.i.sine riuali.seu si inquam fuit morigera.i.officiosa obsequiosa tibi in omnibus rebus do te virum.i.maritum illi Glyc. do tu qua te amicum.s.vt eam non deseras. do te tutorem vt eam tuearis tanquam orbam do te patrem vtpote quæ persolsit, & adhuc paterno egens auxilio, committo tibi.i.credo, seu trado tibi hæc bona nostra.i.hanc nostram supellectilem. & mando, id est commendo ea bona tuæ fidei.i.tuæ fidelitati. Chrysis dat mihi hanc Glyc. in manum, q.d. per manum coniunctionem nos coniunxit continuo.i.illico mors occupat.i.arripuit eam Chrysidem qui magis me oportet esse memorem eorum post quæ illa locuta non est. Accepi proprie quasi vxorem. seruabo eam acceperam tanquam vxorem. M. Spero ita futurum subaudi vel te ita facturum. P. Sed cur tu abis.i.discedis ab illa eam.s.solam relinquens, & hoc dictum increpantis est. M. Accerso.i.eo ad vocandum obstetricem .i. sagacem mulierem quæ parturientibus fert opem. P. Propera atque audi.i.audis ne & reuocans eam hic ait, q.d. intelligas ne? caue dicas, sup. illi vnum verbum de nuptijs ne etiam hic doloris accedat subaudi ad morbum eius. M. Teneo .i. intelligo capio audiui quid velis.

ARGVMENTVM) Querela Pamphili aduersus patrem & Chremetem, cognito nuptiarum consilio. Est autem pathetica tota oratio, exprimens affectum perturbati amantis, & ab exclamatione incipit. [Hoccine est) Vrget iniuriam à persona patris, à re ipsa, à persona Chremetis, & mox indignitatem exaggerat. [Ita ne obstinate) Indignitas à sua persona, cui Chremetem admiscet, mox etiam puellam adiungit. [Contemptus) Vehemens locus & per ratiocinationem mox figuratus. [Nam quid) Redit ad patrem & rem prosopopœia amplificat. [Quod si ego resciissem) Cordatus adolescens post querelam consultat patri ne, an amori obsequatur. Ergo hęc pars deliberatiua est, superior accusatoria fuit. [Amor misericordia) Congeries colligens partes deliberationis. [Misera timeo) Opportune Mysis intercedit ad confirmandum labantem animum, ne a Glycerio deficiat. [Laborat è dolore) Responsio idonea ad cõmonendum animum Pamphili. Et est tacita admonitio à persona, adhortationem spectans. [Quę mihi suum) Honestum à meritis & qualitate p̃sonæ. [Haud vereo) Obiectio, quæ ab honesto refellitur. [O Mysis Mysis) Repetuntur merita quæ per prosopopœiam commemo

LATO.

cum memorantur & augentur circumstantijs, qui locus est mire patheticus. [Amicum tutorem) Incrementum. [Hanc mihi) Pathos à modo rei & tempore. Ne ad modum Subaudi accedat.

PETR. MARS. HOCCINE est humanum factum &c.) Qualis debeat esse Oratio pathetica, hæc scena procedens docet. & amantis iuuenis vehementes æstus, & animum ancipitem exprimit, qui curis distrahitur, hinc capiente appetitu, hinc reuocante ratione, cuius imperio incontinentes minimum parent voluptate decepti, pro qua corruptæ iudicare solent. Macr. lib. 4. loquens de affectibus, sic ait: Oratio pathetica aut ad indignationem, aut ad misericordiam dirigitur, horum alterum accusatori necessarium est, alterum reo. Et necesse est initium abruptum habeat, quia satis indignantibus leniter incipere non conuenit. Ideo apud Virg. Iuno sic incipit: Quid me alta silentia cogis Rumpere? Nec initium solum tale debet esse, sed omnis, si fieri potest, Oratio pathetica & breuibus sententijs, & crebris figurarum mutationibus, debet velut inter æstus iracundiæ fluctuare. Ita, inquit, quæ breuis est furor, non potest continuare vnum sensum in loquendo. [Quid est si hec non contumelia est &c.) Sen. in libello de Amic. sic ait. Contumelia à contemptu dicta est, quia nemo nisi quem contempsit, afficit tali iniuria. [Tum patris pudor &c.) Arist. in 2. lib. Oeconomicon, sic ait: Duplex est timoris species. Vna quidem cum pudore & verecundia, qua vtuntur erga parentes filij sobrij, & ciues compositi ad benignos rectores: Alia vero cum inimicitia & odio, sicut serui ad dominos, subditi ad tyrannos iniuriosos, & iniquos. Plato in lib. x. de Leg. sic ait: metuimus quoque sæpenumero, cum formidamus, ne dicendo aut faciendo aliquid minus honestum, mali videamur, quem quidem timorem nos, imo omnes, vt arbitror, pudorem appellamus. [Si ego rescissem &c.) Gel. lib. ij. Qui factum aliquod occultius, aut inopinatum, insperatumq́. cognoscit, is dicitur proprie rescire. Solicitudo est ægritudo cum cogitatione. Solicitatio vero est quæ fit ab alio. [Dum in dubio est animus &c.) Momento, i. motu, Fabius lib. iij. sic ait: Laudare testem vel contra, pertinent ad momenta iudiciorum. [Laborare dolore &c.) Dolor est ægritudo crucians.

GLAR. HIC vero ingens carminum confusio se nobis offert, aliter apud alios secta ordinatis, ac iudicatis eius scenæ versibus. Iambicorum vnus, nempe secundus, monometer est. Sunt tres item dimetri, nempe sextus, dein decimus, ac decimus octauus. Senarij sunt decimus quartus, tricesimus sextus, ac deinceps omnes vno antepenultimo excepto ad finem vsque scenæ. Quadrati sunt primus, tertius, quartus, quintus, octauus, nonus, endecimus, decimus tertius, decimus nonus, cum quinque continuo sequentibus. Item 27. cum octo continuo sequent. Item antepen. Atque hi Iambici omnes sunt acatalectici præter antepenultimum huius scenæ Catalecticum. Trochaicorum vnus est Trimeter Catalecticus, nempe duodecimus, quem Doctor dimetrum vocauit, redundante pede, non adiecto tamen cuius nam generis dimetro. Reliqui sunt Tetrametri etiam Catal. et tertius, septimus, decimus quintus, cum duobus continuo seq. Item vicesimus quintus, & vicesimus sextus. Sed nunc de singulis, vbi videbitur operæprecium, diligentius dicemus. [Hoc ne est, humanum factum) Hoc ne dissyllabon legit Doct. et fit spondeus primo loco. Sub finem vero versus Hoccine, vt loco sexto fiat Iambus. Similis versus est in Adelp. Act. 2 Scena 2. vbi Sannio de Æschino, Hoc ne illo dignũ est? Hoccine incipere Æschinum? At ego puto primo loco esse Creticum, ideoq́ Hoccine legi posse. Quidam vtrioque Hoccine legunt, sed initio prima syllaba breui, sub finem autem prima longa, quod ego non probauerim [Quid illud est? P. Pro Deum atque hominum) Quid illud est? Tetrametro accinitur Monometer, inquit Doct. quod ego de præcedenti Tetrametro Iambico Acatal. intelligo, non de sequente, In versu continuo sequente, Vxorem decrerat dare sese mihi hodie nonne oportuit hic Dare verbum ante sese legendum, quod neglectum alibi, & Mihi monosyllabum totum scandendo eliditur. [Gnatam suam vxorem id notauit qm̃) Pro illo Qm̃, alibi, Quia, legitur. Ceterum Doctor Trochaicum tet. Cat. iudicauit, eliso et puto Suam monosyllabo, quod ego dissyllabum malim, et loco secundo sit Iambus, an carmen sit Iambicũ quad. acat. et continuo sequens. Quod si quoniam pro qm legas, necesse est carmen Iamb. Tetr. Acat. esse, etiam Suam monosyllaba eliso. Porro præcedens carmen, Quid Chremes quid denegarat se commissurum mihi. Trochaicum est Tetr. Cat. Et illud, Miseram me, quod verbum audio. Dimetrum Iambicum Acat. vt eleganter distinxit Doctor. [Quod si fit, pereo funditus. Adeon' hominem esse inuenustum aut infelicem quenquam, et ego sum?) Prius, inquit Doctor. dimeter est Trochaicus, alter est dimeter Catal. in penultima duas breues habens pro longa. Potest tamen totus esse Iambicus, si leges adeo, aut in Inuenustum elidas u, consonantem. Hæc ille. Quæ verba maxime de secundo carmine ego sanè non intelligo, sed puto priorem versum esse Dimetrum non Trochaicum vt ille dixit, sed Iambicum Acat. nec secũdum Dimetrum, sed Tetrametrum Iambicum Acat. & u, nõ elidi in Inuenustum vt ipsi visum est. Sed verbum Esse, ponendũ post inuenustum, ac ita legendum carmen, Adeon' hominem inuenustum esse aut infelicem quenquam et ego sum. [Pro Deum atque hominum fidem. nullon' ego) Dimeter redundante pede. ita Doctor. Ego puto esse Trochaicum Trimetrum Cat. & o, in nullo longum esse. Siquidem ablatiui est casus. Verum de huius generis carmine latius dicemus Scena j. Act. iiij. huius fabulæ. [Nam quid ego nunc dicam de patre? ah) Doctor nunc sustulit post Ego, et esset dimeter Iambicus Acat. poterat meo quidem iudicio, etiam elidi in quid, quod huic poëtæ frequens admodũ est: Aut poterat carmen esse Dimetrum Iamb. hypercatalecticum. [Quòd si ego rescissem id prius quid facerem) Prius enim syllaba est, inquit Doctor. At dubium est Trochaicum ne sit Tetrametrum, an Iambicum. Si Iambicum esse voluerimus, i in Si, non eliditur, sed corripitur, vt primo loco sit Dactylus Quod si e, & prius monosyllabon erit. Sin Trochaicum, totũ ſi eliditur totum, & tria hec Quod si ego, Dactylus erit, similiter Prius facto monosyllabo Lector sequatur vtrum voluerit. [Amor, misericordia huius, nuptiarum solicitatio;) Quidam solicitudo legũt, quemadmodum Doctor, et sit Iambicus Tetr. Cat. penult. lõga. Alij solicitatio, vt sit Iambicus quadr. Acat. Ex Donato certum sciri non potest, adeo variant codices quos nos vidimus. Quia vero nullus alius præter antepenult. huius scenæ est Catal. Iambicus. ego malim, vt alios, Acatalecticum accipere. Ceterum in misericordia verbo, dia, vna syllaba tota eliditur ab Huius dissyllabo, nisi Creticus sit loco tertio, quod malim, sicut & sequentibus versibus duobus, loco primo, Tum patris: E, Quæ meo. Ei autem in tertio versu monosyllabum est, in quinto septem sunt synalœphæ. In septimo quid agit legendum, et rectè ex Donato Ioan. ostendit, non quid agitur. porro a, in Quis eliditur initio carminis, nisi quis Pæans secundum loco primo cõstituere audeat. Item deinde in hoc carmine quo incipiunt versus Senarij, Ne desertas se. P. Hem ego ne istuc conari queam? Se, hem, ego ne ist. p Anapæsto, vt hem totum absorbeatur cum præcedente vocali, in verbo se. Cuiusmodi & alibi post Scena e. Act. iij versus est: Tu rem impeditam & perditam restituas? hem quo fretus sum. Hic hem prorsus extra carmen, vt ait Doctor nisi s, elidamus in restituas. [Et ad pudicitiam, & ad tuam rem sient) Ego alterum Ad tollerem, nec. n. sensus desiderat, nec carmen bene pati potest. In tertio de inde carmine Per suam fidem, tuam monosyl est, inquit Doctor. Ego creticum puto loco primo. Item in hoc dein' carmine Bona nostra hæc tibi cõmitto, & tuæ mando fidei. Toç monosyllabon est, & Fidei dissyllabon. [Sed cur tu abis ab illa? obstetricem) Sũt duo Dimetri Cat. Posterior habet duas breues in penult. pro longa. Doct. At mea quidem opinione, totum carmẽ est Iambicum Tetr. Cat. & s vocalis longa in verbo illa nõ eliditur, sed fit breuis, & in penultimo pro lõga syllaba sunt duæ breues, vt sæpe alias solet, & ipse Doct. ostendit in præfatione de metris adducto hoc carmine ex Scena ij. Act. iiij. Orare iussit, si se ames hera iam, et ad sese venias Quanquam postea eo in loco carmen aliter legit, vt ibidem annotabimus, oblitus credo in tanta præcipitantia, quid antea dixerit. Vltimus autem versus senarius idem, inquit, perficit sue initio proximæ scenæ, Quid ais Byrrhia.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Charinus intelligit Pamphilo nupturam Philumenam. Idem rogat Pamphilum ne ducat. Hic Charinus & Byrrhia fabulæ adijciuntur, ne spreta relinquatur Philumena.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac scena colloquium est duorum adolescentum, Charini & Pamphili in qua altera pars fabulæ ostenditur. Nam ex duorum iuuenum periculis gaudijsq́;, Andria componitur. Pamphilum Charinus precatur obnixe, Philumenam ne ducat.

Trochaici, & Iambici, quidam, partim Tetrametri, partim Senarij.

CHARINVS adolescens. BYRRHIA seruus. PAMPHILVS.

QVID ais Byrrhia? Datur illa Pamphilo hodie nuptum? B. sic est. C. qui scis Byrrhia? B. Apud forum modo de Dauo audiui. C. væ væ misero mihi. Vt animus in spe, atque in timore vsq; antehac attentus fuit, Ita, postquã adempta spes est, lassus, cura cõfectus stupet. B. Quæso ædepol Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest, Velis id, quod possit. C. nihil aliud, nisi Philumenam, volo. B. Ah, quanto satius est, id operam te dare, Istum qui amorem ex animo amoueas, quàm id loqui, Quo magis libido frustra incendatur tua. C. Facile omnes, cum valemus, recta consilia ægrotis damus. Tu si hic sis, aliter sentias. B. age age, vt lubet. C. sed Pamphilum Video. omnia experiri certum est prius, quàm pereo. B. quid hic agit? C. Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: amorem huic narrabo meum: Credo, impetrabo, vt aliquot saltem nuptijs prodat dies. Interea fiet aliquid, spero. B. id aliquid nihil est. C. Byrrhia, Quid tibi videtur? adeon' ad eum? Quid ni? si nihil impetres, Vt te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit, C. Abi hinc, abi in malam crucem cum suspicione istac, scelus. P. Charinum video. salue. C. ò salue Pamphile: Ad te, aduenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens. P. Neque pol consilij locum habeo, neque auxilij copiã. Sed istuc quidnam est? C. hodie vxorem ducis? P. aiunt. C. Pamphile, Si id facis, hodie postremum me vides. P. Quid ita? C. hei mihi, Vereor dicere: huic dic quæso Byrrhia. B. ego dicam. P. quid est? B. Sponsam hic tuam amat. P. næ iste haud mecum sentit. ehodum dic mihi, Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine? C. ah Pamphile Nil. P. quàm vellem. C. nunc te per amicitiam, & per amorem obsecro, Principio vt ne ducas. P. dabo equidem operam. C. sed si id non potes, Aut tibi si nuptiæ hæ sunt cordi. P. cordi? C. saltem aliquot dies. Profer, dũ proficiscor aliquo, ne videam. P. audi nunc iã: Ego Charine, neutiquam officium esse liberi puto, Cum is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi. Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier. C. Reddidisti animum. P. nunc si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia; Facite, fingite, inuenite, efficite qui detur tibi: Ego id agam, mihi qui ne detur. C. sat habeo. P. Dauum optume Video. cuius consilio fretus sum. C. at tu hercle haud quidquam mihi, Nisi ea, quæ nihil opu' sunt scire. fugin' hinc? P. ego vero ac lubens.

DON. QVID ais Byrrhia?) In hoc colloquio altera pars ostenditur fabulæ. Si quidem ex Andria duorum adolescentium pauoribus, gaudijsq. cõponitur, cum ferè solam Hecyram Terentius ex vnius comœdia adolescentia effecerit. [Quid ais Byrrhia?) Has personas Terentius addidit fabulæ, nã non sunt apud Menandrum, ne [illegible] fieret Philumenam spretam relinquere sine sponso, Pamphilo aliam ducente. [Quid ais Byrrhia?) Ea verbia Charini apparet Byrrhiam nunciasse nuptias futuras cum Pamphilo, nec adductum tamen vt statim credat, & accommodet animum. Sæpius ergo repetit interrogando. Et bene Illa, velut amatorie, de certa loqueretur persona. Sic Virg. Solam nam perfidus ille Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus: Ergo non Æneas, sed ille. Et itẽ hic, non Philumena, sed illa, dixit. [Quid ais Byrrhia?) Miratur magis, quam interrogat, vel potius indignatur. [Sic est) Hoc cum indignatione stomachi dixit. [Qui scis?) Non vult.n. verum esse. Qui, quatenus, vnde hoc scis? [Apud forum) De loco. [De tempore modo) De persona, de Dauo. [Væ misero) Tandem aliquãdo peruictus est vt crederet. Væ interiectio in his rebus quas execramus. [Apud forum modo de Dauo audiui) Plurima dixit ad confirmandum Byrrhia, quando interrogatus est, à loco, à tempore, à persona. [Vsque antehac) .i. ante, q̃ tua verba audirem. & duas præpositiones posuit vt dicitur, sed vna est tantum velut aduerbium, non iam præpositio. [Attentus fuit) Vt attentius audire dicitur. [Vsque antehac attentus) Nulla præpositio præpositioni adiungi separatim potest. Vsque, eiusmodi est, vt sine aliqua præpositione raro inueniatur. [Lassus, cura confectus, stupet) Lassus cura, ex præterita spe nunc. Confectus.i. sic vulneratos, aut percussos, aut sanari non posse. [Lassus, cura confectus, stupet) Lassus, adempta attentione. Cura confectus, confirmato timore. [Stupet) Abiecta spe. [Quæso ædepol) Obiurgantis est Quæso, vel etiam rogantis. [Quoniã non potest) Consolatio ad id, quod fieri non potest suadens. [Id velis quod possit) Prouerbiale. [Nihil aliud) Hoc magis gemitu amatorio q̃ vt responderet Byrrhiæ, dicit, quasi magis Philumenam velit, quàm etiam & lucem. Idem alibi, In eo me oblecto, solum.i. carum mihi. Non.n. dixit, Nullam volo aliam quàm Philumenam, sed Nihil volo aliud, quod infinitum est. [Qui illum) Qui, pro et. [Ex animo dimoueas) Legitur ex corde eijcias. [Tu si hic sis) Hoc gestu scenico melius commendatur. Nam hæc magis spectatoribus, quam lectoribus scripta sunt. Hic ergo, seipsum ostendens, dicit, & est Hic pronomen. [Sed Pamphilum) Sed, inceptiuum pro atque, eccum Pamphilum, et Sal. Sed Metellus in vulnere. Hoc non discretiuum? vt si dicas, sapiens, sed miser, hic .n. discretiuum erit. [Age age vt lubet) Aduersus hæc non habuit quid loqueretur. & est permissio reprobantis ea quæ consentit. [Sed Pamphilum video) Hæc per [illegible] fingimus. [Omnia experiri) Idem alibi, Omnia prius experiri, quam armis, sapientem decet. Virg. hanc quoque posuit sententiam, Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat. [Ipsum hunc) Bene ipsum, quasi auctorem & principem, refertur etiam ad dignitatem. [Orabo, huic supplicabo) Oramus, quæ bona sunt: Supplicamus in aduersis magis, vel cũ lacrymis. [Amorem) Non studium, aut voluntatem, sed amorem. Nec peram, sed Narrabo dixit, totum magnifice. [Hunc orabo, huic supplicabo) Procœmia sunt petitionis, quibus ostendit poëta rationem, qua noua, & improba res, tamen petitur. [Vt aliquot saltem) Saltem, desperatis rebus solam petentes salutẽ, hoc verbo vtimur. Prodat vero proferat. prolatet, differat. Lucilius in 5. An porro pudenda dies sit. [Interea fiet aliquid) Tale est hoc, quale illud, Interea aliquid accidet boni. Sed nihil illum, dixisse, poëta per seruum ostendit, dicendo, Id aliquid nihil est. [Fiet aliquid) Vt supra, Impetrabo. [Adeon' ad eum?) Consuetudine magis quàm ratione dicitur. vnum .o. ad abundat. [Quid, nisi nihil, impetres?) Aut, Quid ni? si nihil impetres vt te &c. In vtroque idem sensus est, sed superius per ἀνθυποφορὰν, inferius per simplicem explanationem soluitur. Et si quid in legitur,

tur, subaudiendum, adeas, vt sit, Quid ni adeas? vt si nihil impetrex, te arbitretur paratum mœchum, si illam duxerit. [Si nihil impetres) Impetres per [illegible] dictum videtur, pro petas. quoniam petitionem sæpe impetratio sequitur. [Charinum video) Non imperite Pamphilum priorem loqui fecit, sed vt fiduciam det Charino loquendi, quod & Virgil. eleganter, Heus, inquit, iuuenes monstrare, mearum Vidistis si quam hic errantem forte sororum. [Charinum video) Ad hoc prior incipit Pamphilus, vt ad cōfessionem, Charino minus clausa præ pudore sit via. [Consilium expetens) Eleganter, quoniā demens & improbum est quod petit, nouissimum posuit cōsilium, vt si non possit concedi, vel consilium expetat ad sanandum dementiam. Cic. Tu da salutem, qui splendidisti. [Salutem, auxilium, consiliū expetens) Vt in petitionibus fieri solet, beneficium petens vtitur partibus deliberatiuæ. [Neque pol cōsilij locum) Apud amantem, neque consilij facultas, apud inopem neque copia auxilijs. His duobus ostendit etiam sese amatorem. Neque pol cōsilij locum habeo, quia amo, neque auxilij, quia sum miser. [Sed istud quid nā est?) Hoc si non adderet, locus cōfitendi amoris Charino nullus fuisset. [Hodie vxorem ducis?) Vide mitem interrogationem, ante confessionem. [Aiunt) De ea re dicimus, quam volumus esse falsam. [Si id facis) Nihil peius, quam se moriturum dixit, pudenda dicturus. Inde datum est, vt ille instantius quæreret causam. [Hodie postremum) Plus dixit, quam si dixisset, Morior hodie. [Hodie postremum) A necessario, quia viuere non potest. Et postremum, aduerbium est. [Sponsam hic tuam amat) Nulla cunctatione Byrrhia, sed facete, [illegible] seruili parasissimè narrat. [Næ iste haud) Ne, valde, vt & Cicero, Næ illi vehementer errant. Sensus hic est, Non id amat quod amo, nec id odio habet quod odi, hoc est, valde iste, inquit, non mecum sentit, id amat quod ego odi. [Sponsam hic tuam amat) Callide & sponsam, & amat, hoc est, neque adhuc vxor tua est, neque aliquid admisit, quia amat tantum. [Næ iste haud mecum sentit) Næ, valde, aut vt quidam volunt, ò quàm. Lucilius. Ne in arce bouem discerpsi magnifice, inquit. [Nihil ne amplius tibi cum illa fuit?) Artificiose personam expressit Terent. nuptias recusantem, & simul τὸ πρέπον virgini seruauit. [Quàm vellem) Vtique vt esset causa recusandæ. [Per amicitiam) Suam & Pamphili. [Et per amorem) Suum tantum circa virginem. [Vt ne ducas) Suffecerat dixisset, ne ducas. [Dabo equidem operam) Plus illi promisit, quàm ille poposcit. [Non potest) Deest, fieri. & hoc ad patrem retulit. [Aut hæ tibi nuptiæ) Hoc ad Pamphilum pertinet. non enim vnū, & idem est. nam si idem esset nuptiæ hæ sunt tibi cordi, superuacuum esset additum. [Cord.?) Animo, acute. [Dabo equidem operam) Pronunciatione leuandum est. Plus enim dixit, dabo operam, quàm si diceret, nō ducam. [Saltem aliquot) Primo quæ maiora sunt, petit, postremo quæ ex his videntur minima. & hoc arte vt, Incute vim ventis, submersasq. obrue puppes. Et ad postremum, Aut age diuersas, & disjice corpora ponto. [Profer,) Prolata, produc, differ. [Aliquo, ne videam) Aliquo dixit, vt locum esset incertum. [Audi nunc iam) Correptio impatientis, qui non sustineat audire de eadem. [Ego Charine) Sententiæ quæ a pronominibus incipiunt, feta semper, sed vera promittunt. Virg. Me natam nulli veterum sociare procorum. Fas erit. [Ego Charine, Neutiquam officium) Sensus hic est, Non puto, inquit, hominem liberum, qui cum nihil præstet, haberi gratiam sibi poscat ergo cum tibi nihil præstem, nolo mihi gratias agas. non enim tui causa fugio, quòd prius quàm me peteres, magis nolebam ducere, quàm tu cupis. [Cum nihil promereat) Mereri est aliquid mercedis pro labore sumere. cum dicimus, Nihil meretur, hoc intelligitur, nihil mercedis dignus est accipere. [Neutiquam) Vna pars est orationis, pro nequaquam. Aut alio modo dicitur, cum bia nihil promereat, id est præstet, vt Virgil. Quique sui memores alios fecere merendo. Et, Nunquam regina negabo Promeritam. Econtrario lędit. Quid commerui, aut peccaui pater? [Cum is nihil promereat) Laboret, vel mereatur, vel mercedis petere debeat: vt, Quid meret machæra? Plaut. in Pseud. [Id gratiæ apponi sibi) Addi in gratiam suam, id est sibi gratiam inferre. [Nuptias effugere) Interposita distinctione, vultuose hoc dicitur, hoc est cum gestu. [Reddidisti animum) Plus dici non potuit? [Aut tu, aut hic Byrrhia) Hic [illegible] quasi efficaciorem ostendit. ergo ad comparationem alterius refertur. [Facite, fingite, inuenite, efficite) Fit quod verum est. Fingitur quod falsum est, Inuenitur, ne temere fiat. Inuenite ergo, agite dicit post cogitationem. [Efficite) .i. in effectum perducite. Salust. Nam & prius quàm incipias consulto, & vbi consulueris, mature facto opus est. [Facite, fingite, inuenite,) Mire expressit Pamphili animum nuptias recusantis, cui quidquid dixerit, parum est. [Qui detur) Qui, pro quemadmodum. [Ne mihi) Veteres frequenter ne pro non dicebant. [Ego id agam, mihi qui ne detur) Non dixit ego non instabo, vt ducam, sed, quod est amplius. & recte vtriusque opera opus. non enim continuo ducet Charinus, si non duxerit Pamphilus. [Sat habeo) Sic antiqui pro sufficit, sat habeo dicebant. an vel abundat? [At tu hercle) Deest affert. dicis, nuncias. [Nisi ea quæ,) Hoc est, Datur illa Pamphilo hodie nuptum? B. sic est. C. qui scis Byrrhia? B. Apud forum modo de Dauo audiui. Quod miror est Charinus se non libenter audisse. [Fugin' hinc?) Comminantis est, & abigentis a se. [Ego vero, ac lubens) Nemo lubenter fugit, nisi coactus necessitate. Hic, etiam lubens dixit, quod est, lubenter.

QVID ais) In hoc colloquio duorum adolescentium Charini & Pamphili altera pars ostenditur fabulæ. nam Andria ex duorum adolescentum periculis gaudijsque componitur, cum ferè solam Hecyram Terent. ex vnius comœdia adolescentis effecerit. C. O Byrrhia lenue quod animis? ne. i. verum illa Philumena datur nuptum. i. datur vt nubat Pamphilo hodie. Ex verbis Charini apparet Byrrhia ergo cepetit interrogando & bene dixit illa velut amatoria de certa loqueretur persona. ipse etiam miratur magis quàm interrogat vel potius indignatur. B. sic est. i. datur hodie nuptum. C. qui. i. hoc quaterus, id est quomodo scis, q. d. vnde hoc scis. B. audiui. i. accepi id modo. i. paulo ante Dauo apud forum. C. Væ interiectio execrantis & detestantis quidquam, mihi misero vt. i. sicut animus fuit attentus. i. attectus in spe de futuro bono & timore de futuro malo vsque ante hac. i. assidue ante hoc tempus harum præpositionum iunctarum vsque & ante. altera est velut aduerbium non præpositio & cum nulla præpositio præpositioni adiungi se paratim possit, vtique tamen est eiusmodi vt sine aliqua præpositione raro inueniatur ita sic postquam spes est adempta. i. ablata animus inquam lassus defatigatus & confectus. i. cruciatus sic sulneratus & percussus vt sanari non possit cura i. solicitudine. stupet. i. totus attonitus & stupidus est. B. Ædepol. i. per ædem pollucis iurantis est & obiurgantis. O Charine quatis. i. oro te, quoniam id, quod vix non potest fieri i. velis id, quod possis & prouerbiale est. C. nihil volo aliud nisi Philumenam, q. d. ne vitam quidem, & est amatorie dictum. B. Ah, quanto satius est, id est melius: te id. i. in eo dare operam. i. laborare qui. i. vt amoueas istum amorē ab animo tuo quàm loqui id quo. i. per quod tua libido. i. immoderatus amor, incēdatur. i. inflammetur frustra. i. incassum. C. omnes nos cum valemus. i. sani sumus facile damus recta consilia ægrotis si tu sis hic. i. ego. vel si ageres partes meas, nam hic pronomen in hoc loco non aduerbium, aliter sentias. B. age age. i. perge. & hoc dictum reprobatiue est. vt lubet tuo arbitrio. C. sed particula est hic inceptiua quasi pro atque video Pamphilum certum. i. deliberatum est mihi experiri. i. tentare omnia. i. omnes vias & rationes quibus Philumena habere possim priusquam peream. i. obeam moriar. B. quid hic agit? q. d. quid tandiu immoramur hic vanis verbis tempus consumentes. C. totus in amorem rapitus non attendit ad verba. Byrrh. serui, sed pergit dicens orabo hunc ipsum Pamph. huic supplicabo. s. Pamph. oramus autem quę bona sunt, supplicamus in aduersis malis vel cum lacrymis narrabo huic Pamph. meum amorem credo q̄ sop. impetrabo, vt saltem protrahat alij prodat quod in hac parte idem significat, hoc est proferat protelet differat, aliquot dies nuptijs: interea. i. durantibus illis diebus spero quod fiet aliquid. B. id aliquid. s. quod tu dicis facturum iri nihil est. C. Byrrhia, Quid tibi videtur? adeon' i. debeo ne adire ad eum? dicimus enim adeo à te & adeo te, sed Don. ait adeo ad eum dici magis consuetudine quam ratione cū alterum ad abundet. B. quid ni? id est cur non adeas subaudi vt .i. quatenus si nihil impetres saltem arbitretur. i. reputet te paratū. Mœchum .i. adulterum sibi si duxerit illam Philumenam, & hoc dictum intelligi debet ironice proferendum. C. ò scelus, id est scelerate substantiuum pro adiectiuo, abi, id est facesse discede hinc à me in malam rem, id est in malam fortunam, vt dici solet abi ad patibulum aut ad suspendium, cum illac. i. illa tua suspicione, id est turpi opinione tua. P. Video Charinum, salue. C. ò optante est hic, Pamphile; salue venio ad te expetens spem vt des mihi aliquid spes quo recreer à meis curis. expectens inquam salutem. i. incolumitatem si non ducas eam vxorem cuius amore depereo, auxilium vt saltem pro roges nuptiarum tempus in aliquot dies consilium vt (quia amans sum ideo amans & non mei compos) des mihi consilij quidquam ad sanandam meā dementiam, GVID.

tiam,quod verbum bene in fine dicti positum est veluti expectat illud tanquam magis conducibile & consentaneum. P. Pol neque habeo locum.i.facultatem aut opportunitatem consilij qui ipse consilij egeo, neque habeo copiam.i.facultatē auxilij ferendi,quia miser sum, sed quid nam.i.quid istud.i.istud est quod te impellit ad hæc petenda.C.hodie ducit.i.accipis vxorem Philumenam. P. aiunt id dicimus de re quam volumus esse falsam. C. Pamphile,si id facis.i.si eam ducis vides me postremum.i.postremo nouissime hodie quasi insani amoris dolore iamiam sim moriturus. P.quid i.cur ita postremum.s.hodie te video si id facio. C. hei mihi, Vereor dicere: ò Byrrhia, quæso dic huic Pamphile. B. Ego dicam. P. Quid est? B. Charinus amat hanc Philumenam sponsam tuam.i.tibi promissum. P. næ i.valde,vel næ.i.ò quàm vel incerte. Iste Charinus haud.i.non sentit mecum, id est longe à mea sententia est alienus nam ea deperit quam vehementer odi. ehodum particula mouens attentionē, quia se conuertit ad Charinum. O Charine dic mihi, id est responde mihi. Nunquidnam.i.nunquid amplius quam amare fuit.i.intercessit tibi cum illa Philumena, ꝙ sit eius recusandæ causa.C.ah dolētis particula ò Pamphile: nihil fuit inquam &c. P. quàm, id est quantum, vellem vt aliud tibi cum illa fuisset. C. nunc ò Pamphile obsecro te per amicitiam,idest per beneuolentiam inter te & me mutuam, & per amorem meum in eam Philumenam, quo ita crucior vt mei sit miserendum. principio id est in primis vt ne.i.non ducas eam.P.equidem. ego quidem. sæpe apud Virgilium, dabo operam, id est elaborabo ne id fiat plus est quam non ducam. C. sed si id non potest fieri, scilicet quòd eam non ducas propter parentis instantiam, aut si hæ nuptiæ sunt tibi cordi.i.si placent tibi. P. Pamph.dictum interrumpens nouissimum verbum sibi non placens repetit inquiens cordi, q.d.dubitas aut timeas ne sint mihi cordi? C. deinde pergit in petitione Charinum saltem quasi salutem, desperatis enim rebus solam salutem petimus. Profer, id est prolata protela protoga produc. differt, dum.i.quousque,proficiscor.i.per egre me conferam aliquò.i.in aliquem tanquam exilij locum ne videam nuptias.s. P. O Charine iam nunc audi correptio est impatientis qui non sinat audire de exilio. ò Charine ego sententiæ quæ ex pronominibus incipiunt fetia semper hac vera promittitur. Ego ne vtique, id est nequaquam puto esse officium liberi hominis,id est hominis ingenui animi postulare id. poni.i.attribui ascribi sibi gratiæ.i.ad gratiam quasi diceret postulare vt ob id sibi gratia habeatur cum his nihil mereatur,idest nihil mercede dignum efficiat. Mereri enim est aliquid mercedis pro labore sumere. ideo cum dicimus nihil meretur hoc intelligitur nihil est mercedis dignus accipe. & quòd nihil mereatur probat inquiens. Ego malo effugere.i.euadere, istas nuptias quàm tu velis adipiscier,id est assequi. C.Reddidisti animum. P. Nunc si quid potes aut tu Charine, aut hic Byrrhia, Facite quod verum, & fingite quod falsum est inuenite.i.excogitate. ne quid temere.i.inconsiderate fiat. efficite.i.date operam qui.i.vt detur tibi, Charino Philumena f. Donat. tamen dicit qui capi pro quemadmodum. ego agam id qui.i.vt ne.i. non detur mihi Pamph. C. Sat habeo.i.sufficit mihi. P. Video optume Dauum, quasi diceret opportune eum video seruum cuius consilio.i.suasione, fretus sum.i.confisus. C. An tu Byrrhia es supple similis Dauo. hercle haud,id est non dicis aut nuncias aut affers quidquam mihi nisi ea quæ nihil, id est non vel in nihilo opus est me scire. vel si dicatur sunt addendum est sciri. sic nihil affers. nisi ea quæ nihil, id est non sunt opus, id est non attinent sciri à me.s.fugin', comminantis & reijcientis seruum à se, quasi dicat, es tu adhuc hic, neque hinc facessis seu discedis. B. ego vero fugiam, supple à te, ac lubens.i. & quidem bono animo.

LATO. ARGVMENTVM) Solicitudo Charini adolescentis ob rumorem nuptiarum Pamphili. Et est altera pars protaseos, & velut nouum negocium extra argumentum Pamphili, quo plus sit turbæ in fabula. [Vt animus in) Aptæ solicitudinis & ægritudinis periphrases. [Nisi Philumenam) Attende minus cor datum Charinum quàm Pamphilum, & Byrrhiam illum admonentem. [Quid hic) Dehortantis interrogatio quæ fit acrior per tertiam personam.[Si nihil imperres) Faceta irrisio. [Ad te venio) Principium ad beneuolentiam à solicitudine sua, & imploratione Pamphili.[Hodie vxorem) Per ambages trahit rem quam eloqui pudet.[Sponsam hic) Propositio petitionis ex qua reliqua intentio colligitur. [Nunc te per amici) Aperta petitio qua primum maiora, deinde leuiora postulat, vt facilius impetret.[Cordi) Repetitio ironica & quasi stomachantis.[Promerear) Vetuste, nunc non est in vsu. [Facite) Asyndeton exprimens vehementiam recusantis.[Video cuius) Præparatio ad sequentem scenam.

QVID ais Byrrhia? &c.) Amore alicuius rei optatæ vltra quàm oporteat irretitos, despere ac penè insanire exprimit & docet hæc scena. cum mentis acies voluptatem corrupta illecebris, decorum ipsum non videat, & ad id tandem deueniat, vt ab his moneri cogatur & regi, quos ipsa regere deberet & gubernare. Huius rei causa est incontinentia, quæ prudentiam destruit. Duorum igitur adolescentium ardores, & vota dissimilia, nec non amatoria describitur inconstantia & suspicio.So crates apud Platonem in Symposio, Alcibiadem formosissimū adolescentem sic alloquitur: Tunc sanè mentis oculis acute incipit cernere, cum primum corporis oculis deflorescit: tu vero ab hac ætate es procul. Et in Phædro sic ait: Quando cupiditas absque ratione ad voluptatem trahit.nobisq̃.imperat,imperium illud libido vocatur. Libido autem quomodo multiformis sit, multarumq̃. partium,multas itaque appellationes habet. [Tu si hic sis aliter sentias &c.) Plato in Phædro sic ait. Amantes propter cupiditatis ardorem in iudicando falluntur. [Quid tibi videtur &c.) Hic locus quam molesta sit veritas amanti,quanque iucunda sit assentatio declarat. [Officium liberi homini esse puto &c.)Sensus est. Non puto illum agere vt decet liberum hominem, qui cum nullum beneficium conferat, petit gratiam sibi deberi. Vnde cum ego fugiendis nuptijs mihi potius quam tibi inseruiam, nolo mihi debeas. His enim debemus, qui in nos benefici fuerunt. [Cum is nihil promereat) Id est nihil cōferat propter quod aliquis affectus beneficio illi debeat: & antique dixit. Virg.in iiij. PETR. MARS.

Ego te quæ plurima fando
Enumerare potes nunquam regina negabo.
Promeritam.

Id est,contulisse in me omnia beneficia, quæ potes verbis explicare tuis, vt mihi nullo modo liceat esse ingrato. [Ille igitur nihil promeretur, qui nihil agit, ob quod possit esse de aliquo bene meritus. [Non est ergo officium animi generosi,velle aliquem sibi debere alicuius rei gratia, quam illi non est gratificatus, id est non fecit gratia illius.

GLAR. POST fragmentum prioris scenæ vltimi versus, Quid ais Byrrhia? sequitur Iambicus Dimeter Acat.Detur ne illa hodie Pamphilo. Deinde sequuntur tres senarij. Iambici Acatal. Deinde duo Tetr. Iamb. Acat. Deinde tres varie distincti vt dicemus.Deinde nouem Tetr. Iamb.cum decimo Iamb. Trimetro. Postremo Trochaici ad finem vsque scenæ Tetr.Cat.Nisi in 23. d,non elidamus in sed 33.u,in postulare. [Quæso ædepol Charine, quoniam id fieri quod vis nō potest)Hactenus est vel Iamb. Tetr.Acat.Et ædepol prima longa, quam tamē rarius producit, vel Trochaicus si edepol prima breuis fuerit. Deinde sequitur alter eiusdem generis. [Vel id, quod possit. C. nihil aliud,nisi Philumenam, volo.)Verum hic omittunt quidem τὸ id,vt etiā possit fieri Trochaicus. Et sanè miror, quomodo Doct.hoc nō animaduerterit,cum tñ meum tū habuerit codicem, in quo hæc distincta erant ad eum,quem iam diximus,modum. Sequentes tres senarios ita quidem constituunt. [B.Ah,quanto satius est, id operam te date, illum qui amorē ex animo amoueas, quàm id loqui, Quo magis libido frustra incendatur tua.) Doctor ex his verbis, Ah,quanto satius est, Monometrum facit.ex reliquo, duos Troch.Tetr.Catal.ad hanc formam.

Te id dare operam,qui istū amorē ex animo dimoueas tuo.
Quam id loqui,quo magis libido frustra incendatur tua.

Monometer ille hypercat.alteros mouit,vt tres Iambicos senarios malint. Sed obijciet aliquis, quare illum pro Pyrrhichio legunt. Respondent,abiecto s,id posse fieri, & ne longe testimonium petant, ipse Doct.ait in carmine 23 huius adeo scenæ, in illud idem fieri. Vbi tamen ego malim d,in Sed elidere, vt paulo post dicemus, Ceterum dimoueas, pro amoueas idem legit, & s,in magis eliditur. Ipse lector sequatur quod velit. [C.Abi hinc,abi io malam crucem cum suspicione istac,scelus.) Doct. ꝑ abi suspicatur legendum,vel abin',vel ab eas, vt constet versus. Atqui In breue est in Abin,ea certe ratione qua in viden,en breue est.Is.n.facit interrogatio.Et eas ego non legerim, Ideoq̃ facile assentior Ioan.qui hoc loco i,longum existimat, siue poetæ hoc consilio factum,siue aspiratione,quæ sequitur, tantam vim hñte,vt apud Virg.j.Aen. Posthabita coluisse Samo, hic illius arma.[Ad te venio,spem,salutē,auxiliū,)Prisc.lib.17.bis hunc locum allegat,adiecta præpositione ad,ad verbum aduenio,vt altera abundet quemadmodum in quinto antea versu,adeon' ad eū?

Verum

Verum hoc nihil ad carmen. In sequente mox versu Troch. Neque pol auxilij locum habeo, neque consilij copiam Auxilij post pol legendum, & consilij ante copiã, vt recte legit Doctor. quanquam hoc in plerisque cod. neglectum. Proximus deinde versus erit Iamb. Tetr. Acat. nisi d, in sed elidamus. Doct. putat ſ, in illud elidi, vt sit Trochaicum, quemadmodum cetera sunt, ad finem huius scenæ, quod mihi durum videtur. [Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine?) Vel amplius dissyllabum erit, vel fuit monosyllabon, vel Creticus loco secundo, vel Amphibrachys loco quinto. In quinto deinde versu Iam dissyllabum est ad finem eius. In proximo deinde primus per Tribrachys, quartus Dactylus, reliqui omnes Trochæi. Rursus continuo sequens versus Iamb. Tetr. fuerit nisi elidas u, in postulare, inquit Doct. Id quod Alibi habet liber, & mihi etiã placet, vt sint omnes conformiter Troch. Et vel ex hac scena apparet, Ego secunda syllaba frequentissime corripi apud Latinos, quanquam quidam contrarium fecisse videntur.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Dauus cum ex varijs coniecturis & signis comperisset, nuptias non cohærere, Pamphilum toto quærens oppido exultat insolentius.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac scena consilium continetur personarum, ad quas potissimum argumentũ spectat. Et est locus, in quo, vt fieri solet, fortuna mixta rebus dispositis, magnas turbationes dat, in cuius principio Dauus, cõperta ex varijs coniecturis nuptiarũ falsitate, Pãphilum quærens, insolentius exultat.

Trochaici, Tetrametri, Catalectici.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

DI boni, quid porto? sed vbi inueniam Pamphilum,
Vt metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio?
C. Lætus est, nescio quid. P. nihil est. nondum hæc rescivit mala.
D. Quem ego nunc credo; si iam audierit sibi paratas nuptias,
C. Audin' tu illum? D. toto me oppido exanimatum quærere.
Sed vbi quæram? aut quò nunc primum intendam? C. cessas alloqui?
D. Abeo. P. Daue ades, resiste. D. quis homo est, qui me? ò Pamphile,
Te ipsum quæro. euge ò Charine: ambo opportune: vos volo.
P. Daue, perij. D. quin tu hoc audi. P. interij. D. quid timeas, scio.
C. Mea quidem hercle in dubio vita est. D. & tu quid, scio.
P. Nuptiæ mihi. D. & id scio. P. hodie. D. obtundis, tametsi intelligo.
Id paues, ne ducas tu illam: tu autem, vt ducas. C. rem tenes.
P. Istuc ipsum. D. atque istuc ipsum, nihil pericli est: me vide.
P. Obsecro te, quamprimum hoc me libera miserum metu. D. hem,
Libero: vxorem tibi iam non dat Chremes. P. qui scis? D. scio.
Tuus pater modo me prehendit: ait, tibi vxorem dare
Hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuo ad te properans percurro ad forum, vt dicam tibi hæc.
Vbi te non inuenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum,
Circunspicio: nusquam. forte ibi huius video Byrrhiã:
Rogo: negat vidisse: mihi molestum. quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio: hem,
Paululum obsoni, ipsius tristis, de improuiso nuptiæ:
Non cohærent. P. quorsum nam istuc? D. egomet continuo ad Chremem.
Cũ illo aduenio, solitudo ante ostium: iam id gaudeo.
P. Recte dicis. perge. D. maneo. interea introire neminem
Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus
Nil ornati, nil tumulti: accessi. introspexi. P. scio.
Magnum signum. D. num videntur conuenire hæc nuptijs?
P. Non, opinor, Daue. D. opinor, narras? non recte accipis.
Certa res est. etiam puerũ inde abiens conueni Chremis,
Olera, & pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni.
C. Liberatus sum Daue hodie tua pera. D. at nullus quidem
C. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. D. ridiculum caput.
Quasi necesse sit, si huic nõ dat, te illam vxorem ducere.
Nisi vides, nisi senie amicos oras, ambis. C. bene mones.
Ibo: etsi hercle sæpe iam me spes frustrata est. Vale.

DON. DI boni) Hæc scena consilium continet personarum, ad quas maxime pertinet argumentum. Et hic est locus in quo, vt fieri solet, fortuna mixta rebus dispositis, magnas turbas dat. [Di boni, boni quid porto?) Non mirum ꝙ insolentius Dauus exultat, qui, vt Simo dicebat, timidus fuit, vt ipse Dauus, etiam desperauit ex nuptiarum terrore, quas nunc falsas cõperit. [Di boni, boni quid porto?) Ex proximo repetiuit bis, sed tamen alterum nominatiuo plurali, alterum, genitiuo singulari dictum est. [Quid porto?) Non solum corpore, sed etiam animo portamus tam bona, q̃ mala. Sic alibi, Ne quid Andria apportet mali. [Vt metum in quo nunc est, Adimam, atque expleam animum Gaudio) Ordine locutus est. prius enim metum adimere, sic demum gaudio perfundere. Hic ordo etiam in laude seruatur. [Nescio quid) Deest propter, vt sit, propter nescio quid. [Quid) Aduerbiale. [Exanimatum) Perterritum, perturbatum. [Sed vbi quæram?) Nunc in oẽs se partes versat, quęrẽs quo dirigat cursum. [Habeo) Videtur quasi constituisse, deinde quasi elegisse, quo pergat. Habeo per H inueni. legitur & abeo, vt merito illi dicatur, Resiste. [Quis homo est qui me? ò Pamphile) An te videt, q̃ compleat orationem. [Euge ò Charine) Euge, modo pro interiectione positum est. [Opportune) Deest, adestis: non, opportune vos volo. [Daue, perij) Proprium est dolentibus pręfestinare quæ dolent, ἀποκλάμαθα. Habet nonnullum affectũ quod addit, Daue. [Quin tu) Quin modo pro imò, alias cur non? [Mea quidem hercle) Videtur Charinus plus dixisse, Perij, q̃ Pamphilus, Mea quidem hercle certe in dubio est vita. Sed non est hoc, plus enim Pamphilus dixit. Nam qui viuit, non põt interijsse, is autem qui viuit, vitam potest in dubio habere. Ideo & iurauit hercle, & affirmans iusiurandum, Certe addidit. Bene Certe, quasi illud Interij, falsum sit. Ita Pamphilus plus fecit periturum se esse dicendo, quàm Charinus interijsse. [Et quid tu, scio) Mira compendia, quæ contrahit Poëta longitudine fabulę, nec tamen perdit affectus personarum. [Et tu quid) Deest, timeas. [Et id scio) ὡς ἐν παρέργῳ. tanquã dicat, nihil est. [Et id scio) Legitur, etsi scio. [Hodie) Tempus addidit, tanquam rem sciens. [Obtundis) Sæpe repetendo, idem dicere, obtundere est. transla

tio

tio à fabris, qui sæpe repetunt tundendo aliquid malleo, & ideo obtundunt, & hebetant. [Obtundis, tametsi) Potest esse ἀνεγερσιν, sed sincerius est, & melius subdistinguere. [Id paces) Deest Ob, vt sit ob id. hoc autem Pamphilo dicit. [Tu aotem ne ducas) Pro ne non, Vt posuit. Hoc Charino. [Atque istuc ipsum) ἀνακρίσεως. Ille enim hoc idem dixerat cum exclamatione, quod quasi vanũ contemnit. [Me vide) Vtrum, lætus sum? an, me spectat fidei datorem? vt dici solet, me babe, me respice. [Obsecro te) Cum precibus & tempus admiscuit. Et bene Libera. perfecta enim securitas, liberatio nominatur. [Hem) Ecce, demonstratio est facti. [Vxorem tibi non dat iam Chremes) Oratorie à summa cœpit, cuius partes, multis dicentur. [Iam non dat) Bene iam. quod si non dixisset, intelligeret Pamphilus, vel postea Chremetem filiam esse daturum. Sed addito, Iam plena securitas est. Iam enim renunciatio est perpetuitatis. [Scio) Præparatio est auditoris ad eam narrationem, quæ ostendit argumenta falsarum nuptiarum. [Me prehendit) Pro prendit. Addita aspiratione geminauit syllabam. Et prehendit dixit, quasi vitantem ac fugientem. [Ait tibi) Ait, proprie, quia contemnenda dicuntur. [Ait tibi vxorem dare se.) Coniecturam facit ex malis, quæ præcesserunt. [Ait tibi vxorem dare se.) Dicit cur primo crediderit veras dicturus subinde cur falsas. [Item alia multa) Bene distulit narrationem, ne si audirent Charinus, & Byrrhia, desinant dolos struere aduersum vigilantissimum senem. [Item alia multa) Commoda narratio a necessarijs tantum. Minas autem senis prætermittit, ne corrumperet bona quæ nunciabat. [Quæ nunc) Argumentum est, quærere potuisse eum qui sit territus. nam timor curam parit. [Narrandi locus) Modo tempus, spatium. [Quæ nunc non est narrandi locus) Non vult dicere quàm minaciter secum egerit senex, quamque instet nuptijs, ne Charinum Byrrhiamq. de spe deijciat, quos volt secum admitti ne vxorem Pamphilus ducat. [Properans percurro) Vide quantum dixerit, Properans, & percurro, vt continuationem cursus ostenderet. [Vbi te non inuenio) Vbi, modo non est aduerbium loci, sed temporis, pro postquam. [Vbi te non inuenio, ibi.) A summo ad imum diuisiones, quibus dicta & facta continentur, sub quorum genere sunt species nunc dictorum, nunc factorum, cum consideratione rerum personarumque. [Nusquam) Deest, vidi. [Video Byrrhiam) Deest seruum. & recte. dixerat enim, Apud forum modo de Dauo audiui. [Rogo negat vidisse) Mira breuitas, & imitanda. [Paululum obsonij) Hinc est quòd ait, Nimium parce facere sumptum. [Ipsos tristis, de improuiso nuptiæ) Mire, & moraliter. ex his enim quæ facta non sunt, docet quid fecisse deberet. &, de improuiso nuptiæ, pronunciandum. [Ego me continuo) Et bene continuo ad Chremem, vt si ab vtroque hoc fieret, esset vera suspicio Daui. [Ego, me continuo) Deest, duco. Consuetudine dictum est, & ἐλλειπτικῶς. [Egomet) Vna pars orationis est. [Chremem) Chremem, & Chremetem, vt Datem, & Daretem. [Solitudo ante ostium) Signa ab his quę sunt, quę non esse deceret. [Iam id gaudeo) Quasi auersum, & non consentientem Pamphilum, excitat ad gaudium lætitia sua [Iam id gaudeo) Sic Virg.

Cum venit aulæis iam se regina superbis.

[Recte dicis perge) Vultu enunciandum. Hoc dicit Pamphilus. [Maneo) Ne, At parum temporis fuisti. [Interea) Temporis longi significatio [Introire neminem) A non factis. [Exire neminem) Quid si intus erant? ideo ait, exire neminẽ. [Nihil ornati) ἀρχαϊκῶς. Sic Salust. Ergo Senati decreto seruādum ne fit. [Signum) Proprie pro argumento. [Non videntur) A sequẽtibus argumentum. [Non opinor) Ille opinionem accommodat tantum, hic multum tribuit coniecturis [Non opinor) Quoniam argumenta sunt, & coniecturæ, opinor dixit. Nam contra opinionem, certa res est. quæ autem opinamur, putamus: quæ putamus, incerta sunt. [Opinor narras?) Bene à prima ad secundam personam. [Pisciculos minutos) Sufficeret diminutiue pisciculos dixisse. Quòd sic minutos dixit, & precium, obolo esse emptos: quæ est vltima nummorum significatio. Sunt enim genera minutorum piscium quæ magno veneunt. Hic ergo etiã ex precio vilissimos pisces significauit. Et, quid si minutos, sed omnibus? Seni dixit, vt obsonationis ostenderet causam. [Olera & pisciculos) Quod supra generaliter, paululum obsoni: hic specialiter dixit. [Chremi) Sic Chremi, vt Vlyssi, & Achilli. [Etiã puerum) Etiam pro præterea. [In cœnam seni) Mire Seni, cuius est maior cura domi. [Nullus) Pro, non: vt alibi, Nullus dixeris [Quid ita?) Vna pars orationis. [Ridiculum caput) Pro toto homine. nemo enim ure contempto, ex alijs membris hominem velit significare. & est συνεκδοχὴ τρόπος. [Quasi necesse sit, si huic non det, te illam vxorem ducere) Ostendit ἀδύνατον, vitiosum hoc esse, in quo, altero sublato, non necessario alterũ relinquatur. [Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis) Hoc laborat Dauus quemadmodum Philumenam Charinus proprijs laboribus promereatur vxorem. [Nisi vides, nisi senis amicos oras) Artificiose Dauus Charinum excitat, vt si fieri possit, adiuuetur negocium Pamphili, dum ille sibi prouides. [Nisi vides) Prouides. [Ambis) Magnarum rerum desiderium & appetitus, ambitio dicitur. Confirmata re a factis & a personis, deliberatio nascitur.

GVID. D I boni &c.) In hac scena continetur consilium personarum, ad quas maxime pertinet argumentum. In cuius principio Dauus completa nuptiarum falsitate insolentius exultat quærens Pamphilum Da. ò Di boni propter beneficia in homines quid boni porto. i. gesto in pectore. Portamus non solum corpore, sed etiam animo. Portamus autem tam bona quam mala, vt alibi vereor ne quid Andria apportet mali nunc autem dicit Dauus se aliquid boni scire, & illud gestare in animo. sed vbi inueniam Pamphilum vt adimam. i. abstergam auferam metum in quo nunc est atque vt expleam. i. repleam animũ gaudio. C. Lętus est Dauus. s. nescio quid. i. pro vel propter nescio, quid quasi diceres lætus est proptee nescio quid. vel lætus est nescio quid. i. nescio quare. P. Nihil est quo lætus fit. nondum. i. non adhuc resciuit. i. cognouit hæc mala. s. indictas nuptias. D. Dauus quærens Pamphilum neque videns pergit in sermone iterum pro ad spectatores. Quem Pamph. ego nunc credo si iam audierit nuptias paratas sibi. C. Charinus alloquens secreto Pamphilum, inquit. Audin'. i. audis ne tu illum Dauum quomodo de nuptijs loquitur tanquam rescierit. D Daui sermo Charini sermonis interpositione interruptus est, ideo repete, quem Pāphilum exanimatum. i. perterritum perturbatum credo quęrere me Dauum toto oppido. i. in tota vrbe, sed vbi quæram eum. s. aut quo. i. quam partem nunc primum intendam, id est cursum dirigam. C. Charinus timens me abeat Dauus dicit Pamphilo cessas loqui, q. d. non vis loqui sed quid ni loqueris? D. Habeo, id est discedo, quasi elegerint quo pergat. P. Daue ades. i. adesis, imperatiui modi est resiste. i. remanere. Virgil. j. Æneid. Restitit Æneas claraque in luce refulsit. D. Dauus in omnes partes se versans, inquit, quis est homo qui me vocat? deinde animaduertens Pamphilum subdit ò Pamphile quæro teipsum. O Charine. ege interiectio est lætitiam monens, q. d. exulta. interdum applaudentis est & adulantis, interdum etiam irridentis, seu exprobrantis, & præcipue quando geminatur. ambo Pāphile & Charine opportune. i. tempestiue, vel mature adestis suboadi volo vos. i. quæro vos. P. Daue perij. i. dolore confectus sum. D. Qui. i. quinimmo potius audi hoc quod sum dicturus. P. Interij quasi actus est de me nisi consulas. D. Scio quid timeas. C. Quidem hercle. i. per herculem, vbi quidem expletiua duntaxat particula est. mea vita est in dubio. i. in periculo ne dum mortem commutetur. D. Et. i. et scio quid tu timeas. P. Nuptiæ mihi, indictæ sunt subaudi a patre. D. Et id scio tibi indictas & nunciatas futuras nuptias. P. Hodie. s. sunt indictę, & in hunc diem constitutæ. D. Obtundis. i. toties repetendo me hebetas & molestus es, qui. n. sæpe repetendo aliquid dicit obtũdere dicitur translatio autem est a fabris qui sæpe repetuns tundendo aliquid malleo, & idem obtundunt & hebetant. obtundis ergo, q. d. caput mihi frangis, & aures hebetas tua crebra repetitione. tametsi. i. quamuis intelligo quid. s. repetis & inculcas toties præ caues. i. times, id. i. propter id. s. ne id. i. quod tu Pamphile ducas illam Philomenam, autem, id est sed tu Charinæ præcaues. i. times, vt i. ne non, hoc est quod non ducas eam, vt enim, pro quod non interdum vsurpari inuenitur. C. Tenes. i. intelligis rem. i. negocium ipsum vt est. P. Illud ipsum est sup. quod dices. D. Illud ipsum quod. s. times. nihil periculi est. i. nullum est periculum in eo quod times. vide. i. specta me Dauum vel fidei datorem vel an lętus sim & vultus meus in spem aliquam gestire videatur. P. Obsecro, quasi per sacra rogo te libera quamprimum. i. citissime me miserũ afflictum, hoc metu quo crucior & bene libera, perfecta. n. securitas liberatio nominatur. D. Hem hæc particula hic demonstrantis factum est quasi ecce libero te. Chremes non dat iam, tibi vxorem filiam. s. & bene addit iam, est. n. hinc renunciatio perpetuitatis, q. d. neque dat eam, nec post hac daturus est. P. Qui. i. quomodo scis. D. Scio tuus pater prehendit. i. comprehendit tanquam vitantem & fugientem me Dauum modo. i. paulo ante. aut, bene ait. quia contemnenda dicuntur, ait sese dare tibi hodie, vxorem. Item similiter al. a multa ait. s. quæ nunc non est, locus. i. tempus vel spatium aut opportu

portunitas narrandi, continuo ego properans ad te percurro, quasi celeriter curro ad forum. potest etiam ibi addi ad te quasi ad conueniendum & alloquendum, vt dicam tibi hæc, vbi, id est postquam non inuenio te tibi. i. in foro ascendo in quendam locum excelsum. i. edium eminentem circunspicio. i. circunlustro oculis an te videam. nusquam. i. in nullo loco vidi te. s. forte ibi. i. in eo loco video Byr. seruum subaudi huius Charini. Rogo. i. interrogo viderit te nec ne. negat se vidisse te id, sup. mihi molestum fuit. Cogito quid agam interea suspicio incidit mihi redeunti de foro. s. ea ipsa re quasi ex ipso apparatu nisi dicatur redeunti ea ipsa re agenda, sed superior sententia melior. Hem particula sæpe est interiectio corripientis seipsum vel indignantis, quandoque etiam demonstrantis est, vt dictum est, & hic quoque capi potest, paululum, ob erat. i. tei cibariæ siue pulmenti. est enim obsonium, quod Greci obsonio dicunt quidquid in comedendo additur pani & vino, à quo obsono nas verbum neutrum, & obsonor aris verbum deponens. ipsius. i. ipse more vetusto. s. pater Simo erat tristis. i. mœstum, nuptiæ de improuiso. i. ex abrupto, & insperato indictæ. non cohærent. i. non quadrant non sunt veri similes. P. Quorsum nam. i. ad quem finem istud. i. istuc dicis. s. vbi nam syllabica adiectio est ad significationem nihil efficiens. D. Egomet continuo. i. pro ad Chremetem vado subaudi, hoc est me confero ad eius domum cum aduenio, illo. i. illuc, solitudo. i. hominum vacuitas & carentia est subaudi ante hostiú iam, id est tunc gaudeo id. i. propter id. C. recte dicit. P. Perge. i. prosequere. D Maneo interea tam loci quam temporis habet significantiam. neminē video introire, neminē video exire. nullam video matronam. i. mulierem. Matronam quidam dicunt eam esse quæ peperit ꝙ mater sit quidam autem locupletiorem fœminam matronam appellãt. Festus etiam ait matronas fuisse appellatas quibus stolas hñdi ius erat. Nullam ergo matronam video in ædibus. i. in domo Chremetis. nihil ornati ꝑ ornatus, nihil tumulti pro tumultus, in genitiuo. s. & est Archaismos inuenit etiam in Salustio senati in genitiuo pro senatus vbi dicitur. Ergo senati decreto fruiendum ne sit. Accessi. i. audiui introspexi. P. Scio intelligo magnum signum. i. magnum argumẽtum est sup. ꝙ tu dicis, non mihi datum iri. Philumenam. D. Hæc non videntur conuenire nuptijs, q. d. Hæc signa sunt à nuptijs aliena. P. Non videntur inquam &c. opinor. i. in ea sum opinione. D. Narras. i. dicis, opinor, non recte accipis. i. intelligis cum opinor dicas res est certa, de ea itaque non est opinandum. Etiam. i. præterea. ego abiens. i. discedens inde conueni. i. casu inueni puerum. i. seruum Chremi i. Chremetis. Chremes enim & Chremi genitiuum facit vt Vlyxi & Chremetis. Inueni igitur puerum ferre olera, & pisciculos minutos emiobolo (quę est vltima nummorum significatio) in cœnam. i. in vsum cœnæ. seni. i. propter senem Chremetem. cuius est maior cura domi. C. O Daue liberatus sum hodie tua opera. i. D. Ac nullus quidẽ sum. i. non sum, quia adhuc cura confectus. C. Quid ita. i. cur ita nullus es nempe. i. profecto. Chremes prorsus non dat illã Philumenam huic Pamphilo. D. Ridiculum caput, pro toto homine ponitur per sinecdochen, q. d. valde homo ridiculus es, id est ridendus, quasi per ironiam dicitur. i. tanquam necesse sit si Chremes non dat huic, te ducere illam vxorem. Ambis. i. appetis quæ non assequeris. nisi vides. i. prouides. nisi oras amicos seni. i. Chremetis. C. Bene mones, ibo, tametsi hercle sæpe iam hæc mea spes frustrata est. i. decepit me Charinum. Vale his superioribus dictis artificiose Dauus laborauit vt si fieri posset Charinus proprijs laboribus promereretur vxorem.

LATO. ARGVMENTVM) Deprehensa nuptiarum simulatione confirmat Pamphilum Dauus. Estque hoc loco initium epitaseos. Nam per inconsultam fiduciam, & Daui temeritatem in maius periculum conijcitur Pamphilus. [Dij boni) Vicem exordij habet hæc seruilis exultatio, qua habitus futuri colloqui ostenditur. [Daue perij) Attende facetam & moratã interpellationem. [Nihil pericli) Propositio nuncij. [Tuus pater modo) Narratio ad coniecturam, & est longe venustissima, primo autem narrat errorem suum de veris nuptijs, vt augeat expectationem, deinde falsarum argumenta colligit. [Redeunti interea) Suspiciones falsarum nuptiarum ex præcedentibus & adiunctis. [Ornati) Vetuste. [Etiam puerum) Aliud argumentum ex adiunctis. Et ferre in cœnam, subaudi se dicebat, est enim eclipsis. [Ridiculum caput) Reprehendit vitiosam argumentationem à falsa propositiona. Nam falsa impositio est: necesse est aut Pamphilum ducere Philumenam, aut Charinum. Deinde assumptio: Sed Pamphilus non ducet: sequitur falsa completio: Ergo Charinus ducet.

GLAR. CARMINA sunt omnia Trochaica Tetrametra Catalectica. [Nuptiæ mihi. D. Et id scio. P. Hodie. D. Obtundis,) In huius versus loco secundo Creticus est, & Mihi monosyllabum totum eliditur. In loco tertio Tribrachys est [Tuus pater modo me prehendis, ais tibi vxorem) Tuus monosyllabum est auctore Doctor, vt primo loco sit Trochæus. Ego Amphibrachyn puto, Tuus pa. postea dactylus, ter modo, Tertio rursus Trochæus, me pre. Quarto loco rursus Dactylus, hendit a. Quinto loco rursus Trochæus, it tib'. Ad finem spondeus cum Trochęo ad syllaba, vxo, rem da, re, Ioan. ait versum esse Hypermetrum ac ita scandit, vt in penultimo loco dactylum faciat, quod inauditum est in hoc genere carminis, rem dare, cum syllaba deinde se, elidit à sequente versu. Legit. n. sese. At Doctor semel Se legit, atque ita habet codex Aldi & plerique alij, idque nos sequemur. In septimo deinde versu antepenultima in suspicio, contra naturam producitur. Quod & Doctor & Ioan. notarunt. Deinde rursus in quinto versu Introire trissyllabon esse idẽ Doctor admonuit. quanquam loco sexto potest esse Amphibrachys.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Suadet Pamphilo atque etiam persuadet Dauus, vt patri dicat vxorẽ se ducturum.

Trochaici Tetrametri Catalectici, & Iambici tum Senarij tum Octonarij.

PAMPHILVS, DAVVS.

QVID igitur sibi volt pater? cur simulat? D. ego dicam tibi.
Si id succenseat nunc, quia non det tibi vxorem Chremes,
Ipsu' sibi esse iniurius videatur: neque id iniuria:
Prius, quàm tuum, vt sese habeat animum, ad nuptias, perspexerit.
Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. P. quid vis, patiar? D. Pater est
Difficile est. tum hæc sola est mulier. dictum ac factum inuenerit
Aliquam caussam, quamobrem eijciat oppido. P. eijciat? D. cito.
P. Cedo igitur, quid faciam Daue? D. dic te ducturũ. P. hem. D. Quid est?
P. Ego dicam? D. cur non? P. nunquam faciam. D. ne nega.
P. Suadere noli. D. ex ea re quid fiat, vide.
P. Vt ab illa excludar, huc concludar. D. non ita est.
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:
Ducas volo hodie vxorem. tu, ducam, inquies:
Cedo, quid iurgabit tecum? hic reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta vt fient,
Sine omni periculo: nam hocce haud dubium est, quin Chremes.
Tibi non det gnatam: nec tu ea caussa, minueris
Hæc, quæ facis, ne is mutet suam sententiam.
Patri dic velle: vt, cum velit tibi iure irasci, non queat.
Nam quod tu * speres, propulsabo facile. vxorem his moribus * timeas
Dabit nemo. inopem inueniet potius, quàm te corrumpi sinat:
Sed si te æquo animo ferre accipiet, negligẽtem feceri.

* Aliam

• Alia ✱ Aliam ociosus quæret: interea aliquid acciderit boni.
P. Itán' credis? D. haud dubium id quidem est. P. vide, quò me inducas. D. quin taces?
• ex P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse ✱ ab illa, cautio est:
Nam pollicitus sum suscepturum. D. ò facinus audax. P. hanc fidem
Sibi, me obsecrauit, qui se sciret non deserturum; vt darem.
D. Curabitur. sed pater adest. caue te esse tristê sentiat.

DONATVS.

QVID igitur sibi volt pater?) Hęc scena deliberationem continet Daui & Pamphili. Et bene igitur. si enim falsæ sunt nuptiæ, quid cogitat? stomacho se etiam hoc dixit Sibi volt. Virgilius: Quid vult concursus ad amnem? [Si id) Id, ob, id propter id. [Neque id iniuria,) Id est vsque adeo iniustus sibi videbitur, vt se iniustitiæ ipse condemnet. [Perspexerit) Perspicere est ad plenum, & perfectum videre. [Tum illæ turbæ) Illæ ad terrorem retulit. [Quid vis patiar?) Hoc est patiar ne vxorem ducere? [Pater est Pamphile) Hoc vultuose pronunciandum est. & mire pater dixit: vt ipso nomine videatur habere auctoritatem, & veluti dormitantem & oblitum potestatis paternæ, his rebus excitat. [Quid vis patiar?) Sunt qui quid vis, pro, quidquid eueniret, intelligant: quia dixerat, Adeon' me ignauum putas? Alij pronunciant, vt sit sensus. Quid me facere: an vt hoc patiar, vxorem mihi dari? [Pater est) A necessario argumentum. [Difficile est:) Hoc est resistere, contradicere. Pamphilo difficile, perniciosum Glycerio. [Sola autem) Sine defensoribus proprijs. & sola, & mulier dixit. [Sola) Sine auxilio, ac per hoc deserta. [Difficile est) ἀποσιώπησις cum vultu Deest resistere. [Dictum ac factum) Prouerbium celeritatis .i. cito. [Inuenerit) Pro inueniet. Coniunctiuo modo pro indicatiuo vsus est, & est honesta locutio. [Quamobrem eijciat) Callide ad eius periculum se conuertit, cui plus amator timet, quàm sibi. ideo vincitur statim. Apparet autem Dauum male suadere, qui tum caueat Pamphilo, cum maxime formidat senē. [Oppido) Ex ciuitate. [Eijciat?) Miratur & stupet. [Cito) Illo admirante, hic etiam confirmauit, addidit & tempus celeritatis. [Credo) Singularis tantum numeri est. cetera etiam pluralia, vt Salue saluete. [Dic te ducturum) Pronuntiatis, dic: quasi rem facilem, & nullius præiudicij. [Dic te ducturum,) Hoc est quod ab initio nitebatur. [Ego ne dicam?) τὸ Ego, ἔμφασιν habet, hoc est, vel quem non oporteat dicere, vel quem non conueniat fallere, atque mentiri. [Cur non?) Nō interrogat, sed facilitatem rei ostendit. [Nunquam) Plus habet negationis, quàm non. [Ex ea te quid fiat, vide.) ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως. [Vt ab illa excludar, huc concludar) Mire hanc cum pronomine significat, dicens ab illa. Illi nec sextum seruauit, ne vxor esse videatur. Et ex ferarū translatione concludar dixit. vt alibi, Cōclusam hic habeo vxorem sæuam. [Vt ab illa excludar,) οἰκονομία. Nam aliud infert atque intelligit Dauum diceret. [Nempe hęc sic esse) Coniectura, atque diuinatio, an hoc, an illud venturum sit. Nempe hoc sic esse opinor) Ab imitatione (μίμησις enim dicitur) deducitur. [Nempe hoc) A possibili. [Cedo) Cedo singulariter tantum: cetera pluraliter. [Hic reddes omnia,) Hic, aduerbium loci non est, sed aduerbium temporis. vt Virg.

Hic annis grauis atque animi maturus Alethes.

[Reddes) Facies, restitues. [Cedo, quid iurgabit) Ab vtili. [Incerta, vt fient) Hic est euentus. [Sine omni periculo) Hoc est siue ducenda Philomena. [Nec tu ea causa, minueris) Hoc est quod supra, Id mutauit, qm̄ me immutatum videt. [Nec tu ea causa,) Quia promiseris te esse ducturum. [Ne is) Chremes.s. [Ne is mutet) Ad consilium redit, & coniugit euentum. [Patri dic velle: vt, cum velit). s. ne securus q̄ non sit Chremes daturus filiam suam, patri faciat iram patris, & neget vxorem ducere, vtpote fretus neminem aliom sibi cōmissurum coniugem. [Nam quod tu speres) Sunt qui pro speres, timeas habeant. vt sit, Nam q̄ tu timeas. s. aliam daturum. [Propulsabo) Hoc est causam inanem esse monstrabo. i. ostendam nihilominus te esse ducturum aliam vxorem, etiam si hanc non duxeris. [Propulsabo) Eleganter pro eo quod est repellam. [His moribus) Deest aliquid. vt sit, his moribus agenti, aut his moribus prędito. [Vxorem his moribus Dabit nemo:) Ne, At alteram quæret. [Inueniet inopem) ὑποφορὰ ἄσυνκ. [Negligentem feceris,) Hoc est etiam in parata nuptijs. [Aliam ociosus) Ex ocio, hoc est securus. [Interea aliquid boni acciderit). s. ne. At quærendo inueniet. [Interea aliquid) Mortem patris adolescenti in delicto pro bono seruus ostentat. [Acciderit) Et ad causam refertur. & certe quia mortem patris bonum denunciat. [Acciderit) Nota acciderit etiam pro bono & ab hoc, & apud veteres frequentatum. [Haud dubium Plus intulit quam est interrogatus. [Inducas) In eadem translatione permansit, quia supra dixit, Huc concludar. Bona οἰκονομία, vt mox iuste Dauo succenseat Pamphilus. [Quin taces?) Cur non securus es? significat. nam nunc tacere, securum esse significat, vt in Adelph. Tace, egomet conueniam Pamphilum. Et ideo ille, vt consentire diceret, Quin taces? videretur: ait, Dicam. vt scias illum, non silentium, sed securitatem imperasse. [Quin taces?) Correptio est silentium pręcipientis, de eo duntaxat, ne timeat de nuptijs. i. esto securus. nam tacere, securi est. [Puerum autem) Videtur hoc illi contrarium esse, quod dixit. Quidquid peperisset, decreuerunt tollere. Sic ergo soluitur, Quod ibi seruus cum stomacho dixit, hic tantum Pamphilum verecunde locutum accipimus. [Puerum autem ne resciscat) Aut diuinat, aut puerum pro quolibet sexu, sobolem, hoc est fœtum: vt, Quidquid peperisset decreuerunt tollere, vt Græci pueros παῖδας. Hom. πλεῖον πλεόνεσσι παῖδας. & Horat.

Dicam & Alciden, puerosq; Ledæ.

[Cautio est:) Cautione opus est, hoc est cauendum est. [Nam pollicitus sum) Promissio, & pollicitatio eandem vim habent: sed Pollicitatio, maioris asseuerationis est. [Hanc fidem) Ordo est, vt hanc fidem sibi darem, me obsecrauit, qui se sciret non desertum. [Curabitur:) Non curabo, sed impersonaliter, cum difficultate. quod quasi arduum esset, & graue ostendit.

GVID. QVID igitur &c.) Hæc scena deliberationem cōtinet Dauus & Pamphilus. P. Esto illud falsas esse nuptias. Igitur quid sibi vult pater, id est quid quærit quid cogitat, & stomachose dictum est, cur simulat illas nuptias. D. Ego dicam tibi pater succenseat, id est irascatur. nunc id, id propter id, quod Chremes non dat tibi vxorem, ipsus. i. ipse videatur sibi esse iniurius .i. iudicet se tibi iniuriam intulisse, neque id iudicabit. s. iniuria .i. nō immerito. priusq̄ inspexerit. i. ad plenū & perfecte nouerit animum tuū, vt. i. qualiter sese habeat. i. sit dispositus ad nuptias, sed si tu negaris. i. nolueris ducere. ibi. i. tunc transferet. i. conferet traducet in te nēm culpam, tum. i. deinde. Illæ ad terrorem dictum est. Illæ turbæ. i. turbationes, cōmotiones, rixæ fient. P. Patiar, quid vis. i. quidlibet dum culpa in me non transferatur. & turbas patris non audiam, vel vt alij volunt quid. i. quam rem. vis vt sup. patiar sed superior mihi magis placet. D. O Pamphile ipse est pater, & ideo habens auctoritatem difficile est resistere. i. condicere subaudi pater. Alij habent difficile est ei verba dare. i. cum verbis decipere. tum, id est deinde, hoc mulier. i. Glycerium est sola, id est deserta sine auxilio. Dictum ac factum, vel est prouerbium celeritatis quod sæpe in ore populi est. cumque sensus huiuscemodi est, statim dictum, statim factum inuenerit. i. inueniet, coniunctiuū pro indicatiuo aliquam causam. i. aliquam occasionem quamobrem. i. propter quam eijciat. i. exigat eam oppido. i. ex ciuitate, siue mauis ex vrbe, vel si non hic prouerbium sensus esse potest inuenerit. i. inueniet aliquam causam, puta dictum aliquod aut factum quamobrem eijciat oppido. P. Eijciat Pamph. miratur & stupet. D. Et cito. s. eijciet tempus celeritatis illi admiranti affert. P. Igitur ò Daue cędo. i. dic quid faciam. D. Dic te ducturum eam Philumenam. P. Hem interiectio dolorem ostendens. D. Quid est cur ita ingemis P. Egon'. i. ego ne, id est verum. ego dicam. i. dicere debeam mentiturus. D. Cur dices. P. Nunquam faciam. i. nunquam dicam. D. Ne nega. i. noli negare. P. Noli suadere. i. consulere hoc. D. Vide quid fiat ex ea te. P. Fiet sup. vt excludar ab illa Glycerio, & concludar, id est claudar cum hac Philumena captus & irretitus ferarum in morem. D. Non est ita nempe. i. certe, opinor. i. puto patrem tuum dicturū esse hoc sic. Volo sup. qd̄ ducas hodie vxorem, tu inquies. i. dices (ducam) cędo. i. dic, quid obiurgabit. i. ꝑpter quod rixabitur tecum. hic. i. tunc, reddes. i. efficies, vt omnia consilia quæ nunc sunt certa ei fient. i. sint incerta sine omni periculo. Nam hoc haud est dubium. s. quin. i. quod Chremes non det tibi gnatam Philumenam, nec. i. nec etiam tu minueris. i. diminues, coniunctiuum pro indicatiuo, vel mutabis ea causa. i. propter eam causam hæc quæ facis Chremes mutet suā sententiam. Dic patri te velle ducere vxorem, vt nequeat irasci tibi iure. i. cū causa vel

ſa velit iraſci.ſ.Nam facile propulſabo.i.repellam.id, qood tu ſperas.i.confidis. videlicet quod nemo dabit vxorem, his moribus.i.viro talibus moribus prædito,ecce quod confidis, ſed illud dictum ita propulſabo pater inueniet inopem.i.vxorem pauperculam potius quæ ſinat.i.patiatur te corrumpi à meretricibus.ſ. ſed ſi accipiet, id eſt audiet vel intelliget te ferre æquo animo nuptias, feceris.i.facies reddes eum negligentem in parãdis nuptijs,ipſe ocioſor.i.ſecuror ſine cura ſine ſolicitodine noptiarũ quæret alia.i.alium modum. interea aliquid boni accident.i.accidet. coniunctiuum pro indicatiuo. P. Ita.i.ita ne credis futurum. D. Qoidem id haud.i.non dubium Pamphile vide.i.diligenter animaduerte quo indicas.i.immittas me Pamphilum. D. Qoin.i.cur non taces.i.non es ſecutus. Non enim ſilentum illi imperat, ſed ſecuritatem. P. Dicam ego me velle ducere ſubaudi autem.i.ſed cautio eſt.i.cauẽdum eſt, vel cautione opus eſt,ne pater reſciſcat puerum.i.fœtum eſſe mihi ex illa Glyc.Nã p.m.ſ.m.ſ.pu.i.recepturum & educaturum. D. O facinus audax.i.factum temerarium. P. Glyc.i.obſecrauit me vt darem ſibi hanc fidem.i.vt firme promitterem illi hoc.ſ.me ſuſcepturum poerum.qui.i.vt ſciret me, ſup.noo deſertorum.i.derelictorum ſe. D. Curabitur impersonaliter.i.opera dabitur vt non reſciſcat,ſed pater adeſt.i.prope eſt, vel aduentat caue ſentiat te triſtem.i.prouide,vel proſpice ne ſentiat te eſſe triſtem, vel ſi capiatur ca te pro vita, vel fuge, ſenſus eſt. caue, id eſt fuge illud.ſ. quòd ſentiat te triſtem. P. Faciam, id eſt cauebo.

LATO. ARGVMENTVM) Hæc ſcena continuatur ad ſuperiorem ſummota Chæini perſona, & eſt cooſultatio Daui & Pamphili, qua imprudens in periculum conijcitur Pamphilus. [Quid igitur) Bapnnit cauſam ſimulationis, & eadem opera præmollit aditum ad propoſitionem conſilij, terrendo adoleſcentem à difficultate & periculo, qui locus haud dubie eſt inſinuationis. [Dic te ducturum) Propoſitio. [Vt ab illa excludat,) Faceta occupatio, qua propoſitum in diuerſum torquetur, & eſt tranſlatum à feris, quæ caueis includuntur. [Nempe hoc ſit) Confirmatio conſilij à toto & vtili, quam mox ſequitur occupatio aduerſus metum periculi. [Patri dic velle) Repetitio intentionis. [Nam qood ſpe) Speras pro times, abuſiue, & eſt repetitio occupationis. [Sed ſi te æquo animo) Antitheſis ducta ex occupatione, & totum de patre loquitur. [Vide quo inducas) Oeconomica ad augendam futuram perturbationem. ex conſilio Daui.

PETR. MARS. DI boni,boni quid porto &c.) Dexteritatem ſeruilis ingenij & aliquod veſtigium prodentiæ, quæ futura ſigois quibuſdam prouidet, hæc ſcena deſcribit: & doloſam iactantiam, & animom ad circunueniendus, dominos natura propenſum, vt difficile ſit cauere. Icetreo, prouerbium erat apud antiquos,totidem nobis eſſe hoſtes,qoot ſeruos. Plato lib.vj de leg. ait: Nihil in animo ſeruiente integrum eſſe,nec quidquam ſeruorum generi eſſe,credendum. Quod ſapientiſſimus Poëtarum teſtatur nobis,cum de Ioue ſic loquitor. Dimidium mentis Iuppiter illis aufert qui ſeruitutis ſorti ſubiecti ſont. Amantium inſuper affectus exprimitur, qui libidinis caligine obducti conſilio ſerui doloſi reguntur, quod vel maxime dedecet. Prudentis proprium eſt,inquit Seneca,examinare conſilia,& noo cito facili credulitate ad falſa prolabi. Si prudens eſt animus tuus,tribus temporibos diſpenſetur. præſentia ordina,futura prouide,præterita recordare. Nam qui nihil de præterito cogitat, perdit vitam: qui nihil de futuro meditatur, in omnia incautus incidit. Hem paululum obſonij &c. Obſonium eſt qoidquid comeditor,præter panem & vinum [Ambis) Ambire in re ciuili eſt prenſare aliquos,& circumeundo id impetrare qood petitur. Et ambitionem appellamus cupiditatem honoris. Et lex ambitus eoe punit,qui ambitu & prenſatione,largitionibusque magiſtratus occupant. Plaut. in Amph. ait: Virtute ambire oportet, non fautoribus. Si te æquo animo &c. Seneca: Non amare parentes,impietas eſt: non agnoſcere, inſania. Et nunquam beneficio vincitur, cuius beneficio eſt ipſum quod vincit.

GLAR. HVIVS Scenæ in prima carmina ſunt Trochaica Tetrametra Catalectica,vt præcedentis Scenæ. Sequentia deinde ix. ſenaria Iambica. Vltima x. quadrata Iambica Acatalectica. [Ipſus ſibi eſſe iniurius videatur,) In ipſus eliditur s,inquit Doct. Itaqoe primo loco erit Dactylus. In ſequẽte autem verſu Prius monoſyllabum eſt, & toum monoſyllabom, quod totum ſcandendo eliditur,niſi ſe,pro ſeſe,legas. Poſſunt & duo Bacchij initio eſſe. In Decimo ab initio ſcenæ verſu,haud dubie verum eſt id,quod Doctoe. admonet duas deeſſe ſyllabas. Itaque legendũ, faciam Daue.quoniam ſequens perſona lectorem decepit,vt putarit idem nomen Daue bis poſitum. Et hoc qoidem feliciter eruit. [Sine omni periculo. nam hocce haud dubium eſt quin Chremes) At hic non eadem felicitate iudicaui. Omni,inquit, ſuper eſt. Mihi quidem non videtur. Nam ſi Omni tollas. vel carmen defectum erit vna ſyllaba, vel ſecundo loco erit Trochæus, quem pedem Iambicum carmen nullo pacto admittit. Periculum enim ri,longam habet,& cu, breuem. Ouid. Felix quem faciunt aliena pericula cautum. Quanqoam qoidam exiſtimant Terentium ri,nonnunquam in periculum corripuiſſe licentia qua in quartæ, ac ſecundæ coniugationis verbis, ac, inde deriuatiuis ſolet, Abi,redi,caue,vide,iube,& u,etiam ante l,eliſiſſe,quod in nominibus in lom,et oppido familiare eſt. At ego exiſtimo Creticum eſſe ſecundo loco,& i,longom, ſed cum eliſione u, vocalis breuis. quare carmen ita legendum, Sine omni pericIo. nam hocce haud dubiom eſt,quin Chremes. Vt primo loco ſit Iambus. Secundo,vt diximos, Creticus. Tertio ſpondeus. Quarto rurſus Dactylus. Quinto rurſus ſpondeus. Et Sexto rurſus Iambus. In proximo deinde verſu,vel Bacchius eſt quarto loco,vel ſpondeus eſt,vt in Ea ſit vna ſyllaba. Rurſos in ſequente vel, facis ne is, abrecta s, litera de facis, pro Anapeſto erit. vel ſuam monoſyllabum accipe,vel creticus erit loco quarto abſque eliſione s,in facis. [Dabit nemo. inueniet inopem, potius,quàm te corrumpi ſinat) V,eliditur in verbo inueniet,inquit Doctor.& potius diſſyllabum eſt. Mire hic lapſus eſt. Neutro.n.modo ita pones in numerum,vt ſit iuſtum Quadratũ Iambicum,ſemper enim ſyllaba abũdabit. Tu tolle quam,qood nec carmen patitur,nec ſenſus. De Chremete enim loquitur,non illi curæ ſore Pamphili ſalutem, ac illum potius filiam inopi daturum,quam ei qui in meretricio ſit occupator amore. Continuo autem de patre ſubnectit,illum ex promiſſioοe filij negligẽtem futorum. Hæc pluribus verbis dici neceſſe erat et, qui pertinacibus perſuadere quid velit. At ego nil moror quenquam. Mẽtem meam breuibor explicui. lector quod velit ſequatur per me licebit. Tertio deinde,vide,Pyrrhichium eſſe idem Doctor. admonuit. Sed & vltimo verſu,Pyrrhichios eſt. Quanquam Bacchius vtroque in loco productionem ſeruare poteſt.

ACTVS II. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Hæc ſcena conſiliorum executionem habet. Monet Pamphilum Dauus apud patrem ne titubat, ſed animo præſenti loquatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena continetur erroris fabulæ nodus, & periculum comicum, atque executio conſiliorum.

Trimetri Iambici.

SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

REVISO quid agant,aut quid captent
conſili.
D. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges:
Venit meditatus alicũde: ex ſolo loco
Orationem ſperat inueniſſe ſe,
Qua differat te: proin' tu face; apud te vt ſies.
P. Modo vt poſſim. D. crede mihi hoc inquam Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum eſſe verbum; ſi te dices ducere.

REVISO) Hæc ſcena nondum inijcit erroris fabulæ, & periculum comicum. Facit etiam executionem cõſiliorum.[Reuiſo quid agant,aut quid captent conſilij) Quid agant, auribus opus eſt. oculis vel quid captent conſilij,prudentia,& ſagacitate. & quod ſupra dixit,non pœnitus idem repetere. Obſerues filiom quid agat,quid conſilij cum illo captet. Quod.n.prudenter dictum foerit.noo piget repetere. Actio tamen DON.

men ex his tribus consistit,cogitatione,dicendo,gerendo. [Reuiso) Redeo vt videam.[Quid agant,) Quid respondeant,quid dicant. [Hic nunc non dubitat,) Non dixit,senex,aut pater,sed Hic cũ odio quoniam animo aduerso loquitur. [Ex solo loco) Solo,deserto,vbi meditari facilius possit. Et orationem dixit, quòd quasi ad plenum cogitari potuisset, quippe meditatus ex solo loco. Menander [illegible]. [Venit meditatus alicunde) Terror obiurgaturi patris, hortatio est ad promittendum Pamphilo quod iubetur. [Qua differat) Disturbet,& in diuersum ferat. Virg. Atque arida differt Nubila. Et in Adelph. Miseram me,differor doloribus. hoc est in diuersum rapit, dissipat. [Apud te vt sies) Non,ne timeat,cauet Dauus,sed ne amore à consilio suo alienetur Pamphilus. [Apud te sies) Præparatus sis. Cui contrarium est,Non sum apud me [Modo vt possim,) Vt,pro ne non. [Modo vt possim) A possibili, possim apud me esse. [Nunquam hodie.) Ab vtili euentu. Nunquam,plus asseuerationis habet quam non.vt Virg. Nunquam omnes hodie moriemur multi. [Commutaturum patrem) Iurgium habiturum,hoc est enim verba mutare. [Commutaturum verbum,) Altercaturum. Sic in Phorm. Non commutabis verba inter nos hodie, hoc est dabis atque accipies .i.iurgabis. Ego puto commutare verba, hoc esse, pro bonis dictis mala ingerere,hoc est iracundia in maledicta compelli.

GVID. R E V I S O &c.) Hic continetur erroris fabulæ nodus & periculum comicum atque executio consiliorum. S. Reuiso .i.redeo ad videndum quid agant.i.dicant loquantur respondeãt, aut quid consilij.i.quod consilium, capient.i.ineant suspicatur. D. Hic eum odio dixit hic.s.Simo nunc non dubitat, quin neges te ducturum. Venit meditatus.i.munitus ratione quare opprimat alicunde.i. ex aliquo loco. quod exponit subijciens ex loco solo.i.deserto solitario, & propterea aptiori ad meditandum: sperat.i.credit se inuenisse.i.excogitasse: rationem.i.viam modum qua ratione.s.differat.i.disturbet dissipet & discutiet, quasi in diuersum ferat te. Proin'.i. proinde.i.ea propter: tu fac .i.labora vt sies.i.sis apud te.i.præparatus ad respondendum. Ideo non sum apud me, significat non sum paratus. P. O Daue modo vt.i.non possim esse.s.apud me, vel cape vt pro qualiter sic. Daue qualiter modo possim esse apud me.i.possim esse paratus. Illud etiam dictum. sic vt sis apud te,potest eleganter collocari loco horum dictorum, attende diligenter vel animaduerte quid tibi sit agendum vel quod vulgo dici solet,tenere in tuis custodijs,& caue tibi. D. O Pamph.inquam.i.dico tibi crede mihi hoc nunquam patrem tuum esse cõmutaturum.i.altercaturũ tuum verbum iurgij.s.tecum si dices te ducere. Philumenam cõmutare verba dicit Don.esse pro bonis dictis mala ingerere,hoc est pro iracundia in maledicta compelli. proinde illius dicti crede patrem tuum non cõmutatorum tecum vnum verbum. Sensus est patrem nullum iurgium tecum habiturum id n.verba cõmutare.Sic in Phorm.Tua non cõ u.inter nos h.i.non iurgabis.

LATO. A R G V M E N T V M) Exit in proscenum tentaturus Pãphilum senex, & Pamphilus à Dauo confirmatur. Non seruit autem nisi congressui personarum. [Qua differat te) Dfferat.i. perturbet & incertum reddat,quasi dicat,in diuersum ferat [Hodie commutaturum) Commutaturum.i.altercaturum.

PETR. MARS. R E V I S O quid agant,&c.) Senis cura de filio,& serui calliditas, atque adolescentis ingenuitas,ac patris præsentiam verentis titubatio describitur hac scena. [Crede mihi hoc inquam &c) Quasi rem penitus exploratam haberet, affirmat se fore Dauus,hoc sibi persuadens ingenito acumine. Seneca tamen ita præcipit. De dubijs non definias, sed suspensam tene sententiam. Nihil inexpertum affirmes.

GLAR. H V I V S scenæ versus omnes sunt Trimetri Iambici Acatal. Ergo in sexto versu vocatiuus Daue locum non habet, post verbum possim,quem aliquis inseruit, vt superiori scena omissus est,Carmen itaque sic legendum,Modo vt possim. D. Crede mihi hoc inquam Pamphile, atque hæ quinque vltima verba peruerso quidam libros ordine posuerant.

A C T V S II. S C E N A V.

A R G. A D R. B A R L.

Pamphilum Byrrhia obseruat, idem Pamphilus patri respondet, se facturum quæ volet ille omnia, Charino eadem renunciat Byrrhia.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hac scena habet quemadmodum Pamphilum Byrrhia obseruet,exinde eiusdem Pamphili consensum ad nuptias: tandem Byrrhia re intellecta, Charinum mærore conficit. Hic quatuor personæ sine intellectus confusione loquuntur.

Senarij, vt superiores.

BYRRHIA, SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

HERVS me, relictis rebus, iussit Pamphilum
Hodie obseruare, vt, quid ageret de nuptijs,
Scirem. id propterea nunc * hunc venientem sequor. * huc
Ipsum adeo præsto video cum Dauo. hoc agam.
S. Vtrunque adesse video. D. hem serua. S. Pamphile.
D. Quasi de improuiso respice ad eum. P. hem pater.
D. Probe. S. hodie vxorem ducas, vt dixi, volo.
B. Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.
P. Neque istic, neque alibi tibi vsquam erit in me mora: B. hem.
D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis, vt te decet.
Cum istuc, quod postulo, impetro cum gratia.
D. Sum verus? B. herus, quantum audio, vxore excidit.
S. I iam nunc intro, ne in mora, cum opu' sit, sies.
P. Eo. B. nulla ne in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum est, volgo quod dici solet,
OMNES SIBI melius malle esse, quàm alteri.
Ego illam vidi virginem: forma bona
Memini videre: quo æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis, quàm illum amplecti maluit.
Renunciabo; vt pro hoc malo mihi det malum.

HERVS me,relictis rebus,) Vide quam mire, cũ omnes consulto consilio sibi agere videantur, tamen oẽs rerum exitu inopinato ludificantur & Simo,& Dauus,& Pamphilus,& Charinus, & ipse Byrrhia. [Herus me, relictis) Ad hoc venit Byrrhia,vt in errorem cõciliet Charinum. & in hac scena quatuor personæ sine implicatione intellectus loquũtur. Herus me,relictis rebus,) Imponitur manus rebus,cum perficitur id,quod cœperit,vt Virgil. Imponit regina manum. [Relinquuntur vero res, cum imperfectæ relinquuntur. Item Virg. Atque opere in medio defixa reliquit aratra. [Hodie obseruare,) Obseruatio duplex est, vel captionis,vel obsequi. [Relictis rebus, me) Adeo præposuit hoc negocij rebus omnibus. [Id propterea) Necesse est aut alterum esse superuacuum, aut propterea post accipiendum. [Hoc agam) In gestu est: nam est figura corporis obseruantis quid agatur. [Vtrunque) Et Dauum,& Pamphilum. [Quasi de improuiso respice) Interest eius qui repente aspexerit: nam videbitur nihil dolose locutus: vt Magnam respexit ad vrbem. [De improuiso) .s. ne meditata intelligat cum habuisse consilia. [Hodie &c. volo.) Nolo,& volo nimis imperiosa & superba dictio est, vt alibi, Pisces ceteros porga Dromo: Congrum istum maximum in aqua finito ludere Paulispet. vbi ego venero,exossabitur,Prius nolo. [Vsquam erit in me mora.) Recusantis est magis,quam non volentis,consensio ea segnis,ac tepida,si penitus consideres. [Hem) Perculsus hoc dicto Byrrhia,interiectione magis,q̃ verbo exclamauit. [Quid dixit?) Nota hic Byrrhiæ personam quartam,sed nõ admixtam. [Cum istuc,quod postulo,impetro) Nimis obsequẽter locutus est pater. Et postulo,pro iubeo,& Impetro, pro extorqueo. Postulo,iuste volo. Petimus enim precario: Poscimus imperiose: Postulamus iure. Impetro,pro cum impetrem. [Vxore excidit.) Cadere spe dicuntur, qui leuati animo,à summo ad inferiora DON.

inferiora labuntur. Vxore, hoc est matrimonio ac nuptijs. [Sum verus?) Id est veridicus, vt falsus, pro falsidicus. [Vxore excidit) Quod Græci dicunt ἐξέπεσε, vel ἀπέτυχε. [Nulla ne in re esse homini cuiquam fidem?) Non in nullis terris, sed neque in terris, neque in persona. Vt Virg. Nusquam tuta fides. cum in amore fracta esset ab eo, Quem subijsse humeris confectum ætate parentem. Alibi Terent. Cuius tu fidem in pecunia perspexeris, verere ei verba credere? vbi quid mihi lucri esset? [Illud verbum) id est prouerbium pro sententia. & sic veteres verbum pro sententia [Omnes sibi melius) Sic alibi, Proximus sum egomet mihi. [Ego illam vidi) Hic corrigitur à poeta quod per iracundiam dixit Pamphilus, Aliquid monstri alunt. [Memini videre) Aut memini eam me vidisse: Aut memini videre, hoc est intelligo, scio. Aut memini quod viderim. Memini videre pro vidisse. Ennius, Memini me tum fieri pauidum. Alibi sic, Memini videre, non probare. [Forma bona) Distinguitur. [Quo æquior,) Hoc est quare æquior Pamphilo, beneuolentior, non iratus, vel minus iniquus. [In somnis,) Per noctem ait Virg. Libera dies, somnique pares vbi feceris horas. Plautus: Miris modis ludos faciunt hominibus, mirisque exemplis omnia in somnis. [Quam illum) Dicit nunc quod vulgo dicitur, cum illa manere, cum illa dormire. Alij, insomnis, vigilans: sed melius, per noctem.

GVID. HERVS me, &c.) Hic quatuor personæ sine implicatione intellectu loquuntur. ex quibus Byrrhiæ persona per se loquitur ad populum non alijs admixta Herus dominus, scilicet Charinus iussit me Byrrhiam obseruare, id est animaduertere oculis menteque custodire. [Obseruatio autem est duplex, vel captionis cum damus operam vt aliquem deprehendamus in aliquo negocio, Altera est obseruatio obsequij cum videlicet accurate animaduertimus & intentos tenemus oculos in eum cui plene obsequi cupimus) Obseruare inquam hodie Pamph. omnibus rebus, id est negocijs ceteris semotis & postpositis siue posthabitis, vt scirem quid ageret de nuptijs in diem illum constitutis id propterea vacat. Id ait Donat. aut propterea pro post, aut propter capiendum est. posset tamen iungi id cum scirem & esset sensus vt scirem id .s. quid ageret de nuptijs. nunc sequor hunc Pamphilum venientem, quasi diceret eum venientem oculis lustro & obseruo. adeo .i. certe video hunc Pamphilum. præsto .i. præsentem siue contra cum Dauo hoc agam, id est faciam quod iussus sum, & eum obseruabo. quod pronunciandum est gestu corporis obseruantis quid agat. S. Video vtranque Dauum & Pamphilum. adesse .i. animaduenire, vel prope esse. D. Hem dolentis interiectio, obserua .i. custodi teipsum Pamphile, ne opprimaris improuisus imo caue tibi attende quid tibi agendum sit. S. Pamphile. D. Respice ad eum quasi de improuiso, id est quasi præter spem inopinato ex insperato præter opinionem ex abrupto. P. Hem pater, responsio est Pamphili qualis fit quotidie à nobis vocatis. D. Probe .i. recte respondisti. S. Volo vt ducas hodie vxorem vt dixi prius .s. tibi apud forum. B. Nunc metuo nostro parti quid hic Pamphilus respondeat. P. Neque & nunc mora non erit tibi in me, id est in hoc negocio, neque alibi, id est in alijs negocijs, vsquam .i. in aliquo loco, in quo dicto ponuntur aduerbia loci pro rebus & negocijs quæ in locis fiunt præter vsquam quod proprietatem suam seruat. B. Hem dolentis est. D. Obmutuit, s. s. obticuit. nec vnum addidit verbum? B. Quid dixit? exclamando hoc pronuncia. S. Facis vt decet te .i. est tibi honestum cum impetro .i. obtineo, cum gratia .i. beneuolentia, istuc .i. istud quod postulo .i. iuste volo. Petimus enim precario poscimus imperiose, postulamus iure. D. Sum verus .i. verax vel veridicus sicut falsus pro falsidicus. B. Herus excidit ab vxore .i. à matrimonio & nuptijs quantum audio .i. quantum possum intelligere ex verbis auditis. S. I .i. vade nunc intro .s. domum ne sies .i. sis in mora dum opus sit .i. sis paratus cum erit opus. P. Eo .i. intro. B. Ne .i. vtrum subaudi fidem .i. veritatem constantiam num esse cuiquam homini in illa re. illud verbum .i. prouerbium. vel sententia est verum quod solet dici vulgo .i. communiter, vt ita dicam. Omnes homines malle .i. præeligere melius esse sibi quam alteri. Sic alibi. Proximus sum egomet mihi. Ego vidi illam virginem Philomenam. bona forma .i. honesta pulchritudine. & recte bona, ne illa forma lasciuiæ potius irritamentum esset quàm castimoniæ ornamentum. Vbi poeta corrigit per Byrrhiæ personam quod Pamphilo dictum fuerit aliquid alunt monstri cum dicat se eam vidisse bona forma. memini videre .i. vidisse sum memor vel forte est sensus nunc adhuc eam mihi videre videor. vel vt dictum est præsens positum pro præterito. & quia memini præteriti vox est cui præteritum infinitiui non sæpe inuenitur iunctum, fortassis ea caussa dicere maluit quam vidisse. quo .i. qua re sum æquior, id est minus iniquus Pamph. id est quam Pamphilus. si maluit se amplecti illam in somnis .i. per noctem, quam illum Charinum amplecti illam inquam. Renunciabo .i. referam illi Ch. vt det mihi malum pro hoc malo.

ARGVMENTVM) Tentat animum filij Simo, & Byrrhia Charini vice perturbatur. [Herus me, relictis) Docetur spectator qui agat hic Byrrhia, quod in alijs quoque principijs interdum est obseruandum. [Hem. D. Obmutuit.) Hem, dolentis subito & perculsi. [B. Quid dixit?) Interrogatio indignantis, & secum hoc totum loquitur Byrrhia. [Quo æquior) Ironia est. LATO.

HERVS me, relictis rebus, &c.) Venerea face ardentem iuuenem, quamuis nobilem ac generosum, & appetitus imperio parum vel nihil propter consilij imbecillitatem, ac libidinis æstus repugnantem, hæc scena notat: qui vrgente voluptate blanda quidem domina, rem domesticam negligit, & maxime id curat ad quod ætatis feruor, & cupiditas rationi non obtemperans, eum trahit, suis malis non multum repugnantem, sed potius illis gaudentem. Amoris quippe facibus nonnulli fruuntur. Hæc omnia prudentiam non adesse ostendunt, qua præsente, ac regnante, id homo videt, agitque, quod suæ excellentiæ consentaneum est. Qui prudens est, inquit Seneca, non dicit, Non putaui quidem hæc fieri, quia non dubitat, sed spectat, nec suspicatur, sed cauet. Plato loquens de voluptate in eo Dialogo, qui Philebus de hominia bono inscribitur, sic ait: Voluptas maxime omnium temeraria. Fertur enim de Venereis affectibus, qui maximi putantur, quod peierantibus illis dij petitus ignoscunt, quasi pueri quidam sint, nullius intelligentiæ compotes. [Facis, vt te decet, &c.) Quoniam filius debet parere patri, ac ipsum venerari. Plato in iiij. de Leg. sic ait: Putare quisque debet, omnia quæ possidet, eorum esse, qui genuerunt & educarunt, ita vt illis hæc omnia pro viribus ministrare debeat primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremum quæ ad animum pertinent in verbis, quoniam etiam per totam vitam parentes venerari maxime decet. Oportet itaque ætatis, animumque explentibus cedere, seu verbis siue rebus Id faciant, non ignorantes patrem iure admodum filio valde succensere, si quando ab eo iniuriam sibi fieri arbitretur. PETR. MARS.

GLAR. HVIVS Scenæ carmina, vt præcedentis ac sequentis, sunt trimetra Iambica. In Herus statim ab initio s, eliditur, vt si primo loco anapæstus, nisi quis bacchium malit. [Quasi de improuiso respice ad eum. P. Ehem pater) Quia in Quasi frequentior est correptio vltimæ quam productio, puto primo loco esse anapæstum, & Ehem legendum bissyllabum, vt recte annotauit Ioan. Est enim Ehem de improuiso, hem vero simpliciter respondentis. Cuius differentiæ multa ex hoc auctore exempla idem satis apposite adducit. [Neque istic, neque alibi tibi vsquam erit in me mora) Seliditur in istic, inquit Doctor. Quod mihi non videtur. Si quidem carmen recte legas, vt alibi, præcedat Tibi, & vltima in eo sit correpta syllaba, vt est in primitiuo. Atque ita habet liber Aldi & alij plerique.

ACTVS II. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

In hac scena Dauus Simonem, & Dauum Simo fallit, quæ res non iniucunda est.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hac scena dolos continet vtriusque personæ, Daui, & Simonis, quibus vterque miro modo & fallit, & fallitur.

Senarij.

DAVVS, SIMO.

HIc nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, & ea me hic restitisse gratia.
S. Quid Dauus narrat? D. æque quicquam nunc quidem.
S. Nihil ne? hem. D. nihil prorsus. S. atqui exspectabam quidem.
D. Præter spem euenit: sentio: hoc male habet virum.

s. Potin' es mihi verum dicere? o. nihil facilius.
s. Num illi molestæ quippiam hæ sunt nuptiæ,
Huiusce propter consuetudinem hospitæ?
D. Nihil hercle: aut, si adeo, bidui est, aut tridui
* solitudo. Hæc * solicitudo: nostin'? deinde desinet:
Etenim eam secum rem recta * reputauit via.
* reportauit. s. Laudo. D. dum licitum est illi, dumque ætas tulit,
Amauit: tum id clàm: cauit, ne vnquam infamiæ
Ea res sibi esset, vt virum fortem decet.
Nunc vxore opus est: animum ad vxorem appulit.
* visu'st s. Subtristis * visu'st esse aliquantulum mihi.
D. Nihil propter hanc rem; sed est, quod succenset tibi.
s. Quid nam est? D. puerile est. s. quid est? D. nihil. s. quin dic quid est.
D. Ait nimium parce facere sumptum. s. me ne? D. te.
Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem:
Nûm filio videtur vxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cenam meorum æqualium
Potissimum nunc? &, quod dicendum hic siet,
Tu quoque perparce nimium. non laudo. s. tace.
D. Commoui. s. ego, istæc recte vt fiant, videro.
Quid nam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?
Nam si hic mali est quidquã, hem illic est huic rei caput.

DONATVS.

HIC nunc me credit) Hæc scena dolos continet vtriusque personæ, quibus vtraque capit, & capitur mieo modo. [Hic nunc me credit aliquam sibi fallaciam) Dauus ita videtur loqui, vt nullus spectator audiat, sed hoc ait, vt velit audiri à sene. [Gratia) Gratia veteres pro causa ponebant. [Quid Dauus narrat?) Videtur illi blandius locutus esse. [Aeque quidquam nunc quidem) Bene, nunc quidem similiter nûc nihil, vt paulo ante, cum dixit. Id populus curat. [Aequa quidquam nunc quidem,) Hoc est nihil. [Nihil ne? hem) Hem interiectio est irati aduersum eũ qui neget se aliquid locutum esse simul quid sit Aeque quidquam nunc quidem, sic explicat, cum ait, Nihil? Et est ἀρχαισμὸς antiquorum pro Nihil. [Nihil prorsus,) Id est neque prorsus. Nihil prorsus dicitur, in quo nulla est ambiguitas, & est confirmatio negantis. [Atqui expectabam quidem) Expectamus tam bona, quã mala, Speramus bona. [Præter spem euenit) Præter, pro contra: vt, Præter ætatem tuam. [Hoc male habet virum) ἀρχαισμὸς virum dixi de fessum senem. modo.n. virum iocularitee dixit. [Virum) Ad vituperationem cum ironia. ad laudem vero sine ironia. [Potin' es verum) Integrũ, potis ne. i potes. Virg. Nec potis Ionius fluctus æquare sequendo. & deest illi ea. Est.n nomen potis, & facit, potis potior potissimus. [Num illi molestæ quippiam.) Quippiam significationem minime rei habet. [Propter huiusce hospitæ consuetudinem.) Hęc omnia pronominibus bene mollita sunt. etenim atrocia sunt, si cum suis nominibus nuda ponantur. Et huiusce hospitæ, non meretricia, & consuetudinẽ, non amorem dixit. ita omnia extenuat, vt Dauus audeat confiteri. [Aut si adeo, bidui est, aut tridui) Bene, aut si: adeo: ne si omnino negaret. Cur igitur tristis est ille? diceret. [Solicitudo) Propter turbationem. [Nostin'?) In significationẽ multorum, quæ cõpendio facimus, Nostin' dicimus. [Recta reputauit via) Reputauit, retractauit, quia putare, purgare est. vnde & arborea, & vites putare dicimus. [Via) Consilio, ratione. [Laudo) Senex induitur, & credit. [Dum licitũ est) Deest, per te, hoc est, dum tu permisisti. Et mire hic vtitur verba senis. ipse.n. supra dixit, Dum tempus ad eam rem tulit, sivi, animum vt expleret suum. [Dumq. ætas tulit) Dum esset ætas immatura nuptijs. Tulit duo significat, attulit, & abstulit, passus est & pertulit. [Dum licitum est ei) Sic veteres & placitum, & pudicum dicebant, quæ nos placuit, puduit. [Tum id clã) Quia nunc liquido apparet Pamphilum voluntatem, ꝓpositumq. mutasse. [Cauit ne vnquam infamiæ sibi esset) Mire vtitur senis verbis ipse.n. supra dixerat, Dum tp̃r ad eam rem tulit, sivi aĩum vt expleret suũ. [Nunc vxore opus est) Quasi denunciatio est quædam necessitatis seni impositæ. Et bene appulit, quasi ab iactatione fluctuum, & marini æstus. has.n. tempestates habet amor. Et sic dixit, Ad vxorem aĩum appulit, vt supra, Animũ ad scribendum appulit. [Subtristis visus est) Sub temperamentum est plenè pronunciationis, vt subtristis, subridet, non ad plenum tristis aut ridet, vt confessionem eliceret. [Subtristis visus est aliquantulũ mihi) Mirè seruatum est in adolescente libero τὸ ἦθος, & in amatore τὸ πάθος. Nam & honesto iuueni non congruebat versipellis vultus, & in amatore absurdum fuerat, ingenuum, celare tristitiam. Itaque nec ad plenum tristis fuit, quia dixit celãda res erat, nec gaudiũ fuerat, quia ingenium & amoris necessitas in tristitiam retrahebat. [Sed est quod succenseat tibi) Quod ille à summo ad imum opposuit, hic causæ deriuationem opposuit. [Quod succenseat tibi) Succensere potioris est. Succẽsere iti te graui, & iusta irasci. [Puerile est) Apparet Dauum nunc quærere quid respondeat: & ad quam causam detiurt auersa suspitione tristitiam Pamphili, quam aĩaduertit senex. [Puerile est, nihil est) Verum magis ideo suspendit, vt senex audire desideret, an quia necdum comentus est causam contra rependẽdam propositioni senis? [Nihil est) Videtur inuenire non posse. [Ait nimiũ parce facere sumptum) Mire ipsum dicere veluti fecit & nimiũ, parce. [Nimium parce facere sumptum) Peperet, ne diceret sordide. [Me ne?) Perturbati iudicium est, quia seipsum pronomine ostendit. [Meorum æqualium potissimum?) Aequalium ætate, potissimum dignitate: etenim potis, potior potissimus facit. [Et quod dicẽdum hic siet) Bene hic, vbi non sit adolescẽs. [Tu quoque perparce) Bene quoque, q.d. cum ille peccet quod pueri liceat succenseat, tu quoque peccas, perparce nimium faciendo sumptum. [Tu quoque perparce nimium) Et perparce, & nimium, cum sufficeret vnum. Et nimium, vituperatio est, vt, Nequid nimis. [Non laudo) Et quia perparce, & quia nimium, nam parce agere, laudis: nimium peccati. Et magna moderatione, non laudo, dixit potius, quam vitupero. [Cõmoui) Ideo cõmoui, quia argumenta dixit seni, quibus proditur non esse veras nuptias. [Cõmoui) Supra Solicitaui dixit, modo commoui. & cõmoui dicit apud se, vt spectator audiat, non senex. [Quid nam hoc est rei?) Verba sunt secum cogitantis senis, aut de his nunc locutus est Dauus, aut de aduentu mulierum quæ in scenam veniant. [Quid nam hoc est rei?) Pulsatus est senex argumento falsarum nuptiarum paululum obsonij, tanquam se illuderet Dauus. [Quid nam hic volt veterator sibi?) Veterator, est vetus in astutia, & qui in omni re callidus est Et hi duo versus ostendunt pulsatum esse senem argumento falsarum nuptiarum, illo argumento q̃ ait, paululum obsonij, tanquam se illuderet Dauus. Sunt ergo verba, vt diximus, secum cogitantis senis, aut de his quæ nunc Dauus locutus est, aut de aduentu mulierum quæ in scenam veniunt modo. [Nam si hic est mali quidquam) Si promissa non compleuerit Pamphilus. [Illic est huic rei caput) Caput, est origo & summa vniuscuiusque rei. Vt Virgil. O Latio caput, horum & causa malorum.

HIC nunc &c.) Hæc scena dolos continet vtriusque personæ Daui & Simonis quibus vtraque capit & capitur mirio modo. D. Dauus ita videtur loqui vt nullus spectator audiat, sed hoc ait vt velit audiri a sene. Hic Simo nunc credit me portare id est animo commentitiam gestare aliquam fallaciam & credit me restitisse.i. remansisse hic ea gratia.i. ea causa. S. Quid Dauus narrat.i. dicit. D. Aeque.i. ita nunc quidem quidquam.i. aliqd narro. subaudi vt prius, q.d. nihil narro nunc te alloquens plus quam narrabam cum tu interrogasti, quæ responsio æqui vallet nihil. S. Nihil ne? verum nihil narras? Hem interiectio irati aduersus eum qui se negat aliquid dixisse. D. Nihil prorsus, id est omnino nihil narro. S. Atqui.i. sed certe expectabam vt.i alĩ quid narres & alloquitur eum per verbum tertiæ personæ. Expectamus bona & mala, speramus bona tantum. D. Sentio, id est percipio q̃ hoc.i. talis responsio sibi euenit præter spem.i. cõtra opinionem patris, hoc male habet quasi male tractat virum .s. Simonem senem, propterea virum dixit per ironiam & iocu lariter. S. Potis ne est supple.i. Dauus est ne potẽs dicere mihi verum. D. Nihil facilius est illi quam dicere verum tibi. S. Num nunquid hæ. nuptiæ sunt quippiam.i. non nihil sine aliquantulum molestiæ.i. inuisæ displicentes illi Pamphilo vbi quippiam significationem habet minime rei. propter consuetudinem.i. cõuersationem huiusce hospitæ.i. peregrinæ alienigenæ.s. Glycerij. D. Hercle nihil sunt inquã molestæ, aut si adeo.i. certe. hæc solicitudo.i. perturbatio. est bidui.i. spatij duorum dierum, aut tridui.i. trium dierum. nostin'.i. nosti ne. Nostin' dicimus in significationem multorum quæ compendio facimus. Deinde.i. GVID.

post

postea desinet.i. desistet cessabit etenim ipsum Pamphilus putauit.i.retractauit,quia putare purgare est. vnde & arbores & vites putare dicimus, putauit ergo eam rem.i.amorem recta via.i.ratione & consilio. S. Laudo. Dum licitum est ei per te.s.id est dum permisisti. nam licitum est pro licuit dicimus, sicut placitum est pro placuit, & puditum est pro puduit, quo.i. & dum ætas immatura nuptijs: tulit.i.passa est,aut pertulit. significat etiā tulit attulit & abstulit. amauit.i.amori operam dedit. Tum.i. deinde cauit.i.prouidit,clam.i.secreto. id quod sequitur ne vnquam ea res.s.amare esset infamię vt decet fortem virum.i.vt honestū est viro forti. nunc opus est vxore,appulit.i.applicuit quasi ex multis iactationibus fluctuum amoris qui innumeras habet tempestates. appulit animum ad vxorem relicta amasia. S. Visus est mihi aliquantulum subtristis quasi non ad plenum tristis. D. Nihil est tristis propter hanc rem.i.non est tristis ob nuptias, sed est aliquid quod.i.propter quod succenseat.i.iure irascatur tibi. succensere enim est cum ratione irasci & hoc in re graui & iusta. S. Quidnam.i.quid est. D. Id sup.est puerile.i.grauem virum decedens. S. Quid est? D. Nihil est. S. Quin.i.immo dic quin est. D. Pamphilus. ait te facere sumptum.i.impensas nuptiarum nimium parce.i.nimium tenue, vel tenaciter. S. Me ne.i.verum ait me id facere. D. Te.i.ait te id facere. Inquit Pam.hęc verba pater meus vix obsonatus est.i.vix comparauit obsonia pro decem drachmis. Habemus obsono as, neutrum, obsonor aris depones in eodem sensu drachma autem ea decem & octo siliquis, hoc est ex tribus scrupulis constare dicebatur. Ait etiam Iulius Pollus de vocabulis rerum ad Cōmodum Cæsarem fuisse Atheniensium numisma quod etiam bos vocabatur, quia eiusmodi animalis figura designatus erat. Ipse pater non videtur dare vxorem filio,inquit,Pamphilus. Quem potissimum.i.dignitate principalissimum meorum æqualium.i. æquorum vocabulo.i.inuitabo ad cœnam & quod nunc. hic dicendum sit.i.quod potest à me dici in absentia Pamphili, q.d.nō dicere in conspectu eius. quoque.i.etiam nimium.i.nimis perparce.i.tenaciter & tenuiter sumptum facis,nō laudo. S. Tace. D. Cōmoui.i.sollicitaui & irritaui iam eum,idq. dicit vt audiat spectator non senex. S. Ego videro.i.meæ partes sunt non tuæ vt hæc recte fiant. Quidnam hoc rei.i.quid, hoc est? quod nam hic veterator.i.in astutia inueteratus & callidus sibi vult. Nam ex eo pendet quod dixit inueterator. si hic quidquam mali est vt si promissa non compleat. Pamph. Hem interiectio indignantis & excandescentis: illic.i.ille. D. Est caput.i.origo huic rei. Caput enim est origo & summa vniuscuiusque rei. Virgil. O lanij caput horum & causa malorum. hic videre est commotum esse senem ex argumento falsarum nuptiarum.

LATO. ARGVMENTVM) Confirmas dubitantem senem Dauus,& suspicionem callide auertis,ex quo promouetur epitasis. [Æque quidquam) Periphrasis est,q.d.nihil.[Præter spem)Hoc secum Dauus.[Etenim eam rem) Confirmatio à modestia & frugalitate Pamphili,quā breui expositione ornat.[Subtristis) Obiectio suspicionis.[Puerile est) Quærit Dauus quid respondeat.[Ait nimium parce) Callida ratio ad auertendam suspicionem,quam prosopopœia attollit.[Et quod dicendum πάρεργα.[Quidnam hoc) Cogitatio suspiciosi senis.

PETR. HIC nunc me credit,&c) Serui calliditate, ac pro tempo
MARS. ris conditione cōmento heros circumueniri, hæc scena docet, & quibus rationibus mentem quis alienam facile possit mouere præscribit,com.s.ea tangantur,quibus hi laborant, quorum affectus concitare nitimur. Mouetur enim senex cum sibi audit auaritiam obijci eo tempore, quod liberalitatem efflagitat. Arist. lib.ij. Rhet.ad Theodectem,sic scribit: Senes sunt pusillanimes, quia humiliati à natura,ea tantum concupiscunt, quæ ad vitam pertinent. Sunt etiam auari,sciunt enim propter experientiam quàm durum sit possedisse,ac facile abijcere. Sunt etiam formidolosi,omnia timentes,quare inquit: Viam pręparauit senectus formidini. Non desiderant voluptates, sed lucrum.[Potin' es mihi verum dicere &c.) Priscianus sic ait: Hic & hæc potis & hoc pote. Vnde Persius. Qui pote vis dicam? id est quomodo possibile est? Inde componitur hic & hæc potior & hoc potius. & in superlatiuo potissimum. Aduerbia potius & potissime. Diomedes sic ait: Potis est,pro potest. Virgil. At non Euandrum potis est vis vlla tenere. Ennius: Qui potis ingenteis causas euoluere belli? Pote pro potes,crebro dicebatur. Persius: Qui pote vis dicam?[Recta reputabit via) Putum,inquit, Sex. Pompeius dicebant antiqui pro puro. Vnde putare vites & arbores quoque,quòd decisis impedimentis remanerent. Putum aurum quoque putum dici solet.i.expurgatum,& ratio putata.i.pura facta. Veterator,vt inquit Sextus Pompeius, callidus à multarum rerum gerendarum vetustate.

OCTAVVM carmen Doctor deprauatum existimat inuerso dictionum ordine. Constabit, inquit, si legas Huiusce GLAR.
propter consuetudinem Hospitæ, Ioan. putat legendum, Propter hospitæ huiusce cōsuetudinem, & h,habere vim consonantis,propterea æ,diphthongum corripi,non elidi. Lector sequatur verum velit. In quarto deinde carmine. Etenim eam secum rem recta reputabit via,Eam monosyllabum est,& scandendo totum cum syllaba nim, eliditur. Etiam enim Anapestus est. In septimo deinde carmine d,in Sed elidi, admonuit Doctor. sed est quod tibi succenseat, & proxime deinde sequente, in medio idem admonuit quid.i.an quidnam.i.legendum. quod placet. Sic enim constabit versus. Idem in sequente continuo carmine admonuit verbum, Ait monosyllabum esse, & in quarto deinde. Meorum dissyllabum, ego tamen creticum quarto in loco constituerem. In vltimo denique versu Rei monosyllabum, cum in penultimo sit dissyllabum. Cæterum in vltimo versu Hem totum eliditur, perinde atque non adesset, quod alibi idem admonuit Doctor.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Hic Simo præ nimia sagacitate mirum in modum fallitur, partum simulari credens, qui verus erat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Sequenti scena nouo quodam modo Dauo inscio cessanteq; fallitur Simo præ nimia sagacitate sua. Et hoc ita fingit Poeta, vt vehementius ad nuptias agendas, accendatur Simo, & quadam industria sic quadā agit Poeta tanquam casu euenians, vt sit hæc suspicio senis de partu ficto.

Senarij.

MYSIS, SIMO, DAVVS, LESBIA obstetrix, GLYCERIVM meretrix.

ITA pol quidem res est, vt dixti Lesbia:
Fidelem haud fermè mulieri inuenias virum.
S. Ab Andria est ancilla hæc. quid narras? D. ita est.
M. Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M. Firmauit fidem. S. hem.
D. Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
M. Nam quod peperisset, iussit tolli. S. ò Iupiter,
Quid ego audio? actum est,siquidem hęc vera prędicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimū.
Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. L. sequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inueniam? S. quid hoc?
Adeon' est demens ex peregrina? iam scio: ah
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse se ait?
S. Hæc primum affertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
G. Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.
S. Hui, tam cito? ridiculum. postquam ante ostium
Me audiuit stare, approperat. non sat commode
Diuisa sunt temporibus tibi Daue hæc. D. mihin'?
S. Num * immemores discipuli? D. ego quid narres, nescio. * immemores discipli.
S. Hiccine me si imparatum in veris nuptijs
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periclo fit. ego in portu nauigo.

DONATVS.

ITA pol quidem res est,) In hac scena nouo modo cessante Dauo fallitur Simo, per nimiam sagacitatem suam simul in hac scena id agit poëta, vt ad nuptias faciendas magis accendatur. Si. & quædam industria, quædam velut casu eueniunt, vt nunc suspicio senis. in multis enim οἰκονομία, comicorum poëtarum ita se habet, vt casu putet spectator venisse, quod consilio scriptorum factum sit. [Ita Pol quidem res est, vt dixti, Lesbia) Et hoc sermone, quem habent ingredientes, scenæ apparet principium. quod enim auditur, non quod incipitur, initium dicunt. [Ita Pol quidem) Productio est narratiua ad explendum modo potius iusiurandum. [Vt dixti) Et dixti, & dixisti legitur. [Fidelem haud fermè) Fidelem maluit, quàm fidum dicere. fidum enim honestius dixisset. Ferme pro facile posuit. & fermè, facilitatem significat, quia sunt aduerbia extenuationis. [Inuenias) Secundam pro tertia persona posuit, pro inuenire inueniat quis, vel possit. vt Virg. Migrantes cernas, totaq. ex vrbe ruentes. [Ab Andria hæc ancilla est) Simpliciter dixit ab Andria est, pro Andriæ est. nam & vsu sic dicere solemus. Ergo ab Andria est, hoc est Andriæ fauet, Andriæ est. vt cum dicimus, Ab illo est, hoc significamus, illi fauet, illi accōmodat suffragium. [Sed hic) Semper sed, contrariæ sententiæ significatio est. Et bene hic vt ostendat de illo fuisse sermonem. [Hem) Interiectio est accipientis verba, & admirantis. [Vtinam aut hic surdus) Comice & facete. aut hic surdus, qui audire non possit. aut hæc muta facta sit, ne possit dicere. [Aut hic surdus, aut hæc muta facta sit) σύλληψις per genera. [Iussit tolli) Hæc est fides: suscipi filios legitimos faciunt parentes. & sublatio, matris est, patris tollere. [Iupiter quid ego audio?) Bene rursum adducitur ad desperationem senex Mysidis verbis. [Actum est) In summa rerum desperatione ponitur, Actum est, licet, Perijsti. Hęc res, secundum ius ciuile dicitur, in quo cauetur, ne quis rem actam apud iudices repetat. Sic ipse in Phormione, Actum, aiunt, ne agas. [Bonum ingenium) Ingenium naturam. [Quid hoc?) Secum sentit ἐλλειπτικῶς, deest enim rei est. [Adeon' est demens ea peregrina? ἔλλειψις per ἀποσιώπησιν apta cogitanti. reliquum aut sic pronunciat, quasi reperto consilio. Et bene adeo: quia tam demens est, quod amat ex peregrina i. ex meretrice. Mulieres n. peregrinæ, inhonestæ ac meretrices habebantur. Sic ipse alibi, Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi. Et seruus, potest taceri hoc quidem. hoc est, meretricem habuisse te matre verisimile est. [Ex peregrina) ἀποσιώπησις. deest.n. vt filium suscipiat, aut aliquid tale. [Via tandem sensi stolidus) Pulchro colore inducto, poeta ostendit non minus falli suspiciosum, quam qui stultus est. huic enim veritas fallacia videtur, dum nimia est acutus ac perspicax. & hoc est quod ab euentu fingit poeta. non enim in Dauo est sic errare nunc senem. [Vix tandem sensi stolidus) Quinque sunt sensus quorum duos, visum & auditum, magis sensibiles habemus, quam pecora. Vnde Cic. Non solum videam, sed etiam audiam, planeque sentiam, quasi ad tactum retulit, quo etiam pecora impelluntur ad sensum. duabus ergo rebus scimus, aut ratiocinatione, aut sensu quibus maxime præstamus cetera animalibus. Ergo senex se non sensu, non ratiocinatione sensisse, sed veluti calcaribus & stimulis punctum. [Hęc primum) Satis se sagacem senex ostendit, quando principia ipsa inceptionesque comprehendit. [Hæc primum) Bene primum, quasi ex multis quas parauerat Dauus contra Chremetem. [Quo) Quare. [Iuno Lucina fer opem: serua me) Iuno Lucina, Iunonis filia, Græce εἰλείθυια dicitur. Latine Iuno a iuuando dicta. Lucina ab eo quod in lucem producat. Et gemina voce sunt. vt & partus, & parientes seruentur. nam fer opem, propter partum: Serua me propter parientem dicitur. [Iuno Lucina fer: opem serua me obsecro) Nota, hoc versu totidem verbis vti omnes puerperas in Comœdijs, nec alias induci loqui in proscenio: nam hæc vox post scenam tollitur. [Fer opem) Propter quod Lucina est. inde obstetrix, quod opem tulerit. [Serua me obsecro) Hoc, extra etiam hanc potestate Iunoni attribuitur, quanquam illam Menander Dianam appellet, & hoc sentiat in Buc. Virg. [Hui, tam cito?) Tam cito, vt felicitatem partus ostendat incredibilem. Tam cito, ad reprehensionem. [Ridiculum) Ad irrisionem. & inspice, ridiculū aduerbium sit, an nomen, vt hic, vide hominem ridiculum, sed aduerbium est magis. [Non sat commode diuisa) Confusa sunt tibi omnia, inquit, nec vnumquodque suo tempore geritur quare poteris. [Non sat) Non satis. [Diuisa sunt) Digesta, & composita, & disturbata Temporibus, id est per tempora. [Mihin'?) Adhuc Dauus non percipit, & bene, q.d. cum ille loquatur, illæ agant. [Num immemores discipuli?) Discipuli Mysis, Lesbia, & Pamphilus, omnes per quos agitur fallacia. Bene ergo discipulos imperitos ostendit, & magistrum Dauum, quia supra dixit, Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum. [Num immemores discipuli?) Alij hic Pamphilum significari putant discipulum, quia Dauus magister. Nam nomina ad aliquid sunt, discipulus & magister. & tunc discipuli, genitiuus est singularis casus. Alij nominatiui pluralis putant: vt discipulos dixerit, omnes per quos agitur fallacia, secundum illud, Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum. [Ego, quid narres, nescio) Quasi fabulam [Num immemor es discipuli?) Deest, nunc. Et bene discipuli. quia ipsum magistrum lupra fecit. [Ego, quid narres, nescio.) Semper ita respondet Dauus seni tanquam non intelligat quid loquatur. [Hiccine me si imparatum.) Redit ad illam sententiam, Simo! sceleratus Dauus, si quid consilij habet, vt consumat nunc, cum nihil obsint doli. [Adortus esset) Adorsus dicitur qui ex insidijs repente inuadit. dictum ab eo, quod corpora aggredientium exurgant subito, atque increscant. [Adorsus,) Aggressus. Omnia hæc ex translatione maris dicta sunt μεταφορικῶς.

GVID. ITA Pol &c.) In hac scena nouo modo fallitur. Simo per nimiam sagacitatem suam. M. Pol quidem iusiurandum est, ò Lesbia res est ita vt dixti pro dixisti per syncopen. haud ferme, id est non facile inuenias .i. inueniat aliquis vel inuenire possis secunda persona pro tertia virum fidelem .i. fidem seruantem mulieri. S. Hæc ancilla est ab Andria .i. ex parte Andriæ, hoc est Glycerij. nam illi fauet quid narrat. D. Ita est. M. Sed hic Pamph. sibi firmauit fidem, sed audio nomine Pamphili pater intercepit loqui inquiens. S. Quid dicit? neque tamen alloquitur Misidem sed Dauum. M. Firmauit .i. confirmauit fidem .i. promissionē suam quasi quod promiserat ratificauit. S. Hem interiectio est verba accipientis & admirantis. D. Vtinam aut hæc Simo sit factus sup. surdus, aut hæc Misis sit facta muta sylepsis est per genera. nam pendeo ex eo quod dicit firmauit fidē. M. Nam iussit tolli .i. educare nutriri quidquid peperisset siue masculum siue fœminam propterea sic firmauit fidem. S. O Iupiter quid ego audio? Actum est in summa rerum desperatio deponitur actum est, q.d. perijsti male tecum agetur. est autem illud dictum a iure ciuili deductum in quo cauetur ne quis re acta apud iudices repetat. Cic. ad Pætum. Actum igitur de te est nisi prouides, si quidem .i. si certe hæc Misis prędicat .i. loquitur vera. L. Narras .i. refers: bonum ingenium .i. bonam naturam adulescentis. M. Optimum narro itaque am ingenium, sed sequere me intro ne sies .i. sis in mora cum illi Glyc. sit opus .i. ne cum egeas tua opera in te mora sit neque illi adsis satis tempestiue. L. Sequor te .s. D. Quod re. nunc inueniam huic malo. S. Quid hoc rei est sup. Adeon' .i. tantum ne est demens Pam. deest vt suscipiat filium vel aliquid tale, sed hoc tacuit per apostopesio. reliquumq. pronunciauit prouide atque consilio repertum, & bene demens dixit. Nam demens est qui amore captus est sequitur enim quo ducit voluptas non quidem sui compos adeo itaque demens. est .s. suscipiat filium ea peregrina .i. ex meretrice. Nam peregrinæ mulieres inhonestæ ac meretrices habebantur. iam, q dinuoc primo scin factum filij. Ab interiectio dolentis. vix tandem .i. post multum temporis adhuc vix potui sentire & id dicendi genus non tam refertur ad diuturnitatem temporis quam ad effectum expectantia. Cic. ad Appium. Vix tandem legi literas dignas Appio & Virg. Vix tandem magnis ithaci clamoribus actus composito rumpit vocem. Vix tandem ego Simo stolidus sensi .i. percepi. fallaciam .s. quam comminiscuntur aduersum me & Chremetem. Stolidus dicitur qui proxime accedit ad naturam sensum pecudum. Et cum quinque sensus habeamus cōmunes cum beluis duos tamen visum & auditum magis sensibiles habemus quam pecora. Duabus autem rebus scimus aut ratione aut sensu quibus maxime præstamus ceteris animalibus. D. Quid hic Simo ait se sensisse. S. Hæc fallacia: primum adfertur iam mihi ab hoc Dauo .s. Simulant hanc. G. Parturit quo .i. vt absterreant .i. deficientans Chremete a dāda filia sua Glyc. O Iuno Lucina sic dicam ab eo quod in lucem producat. Fer opem dicitur in malis rebus & ab his qui de salute dubij sunt. igitur fer opem .i. opitulare partui .s. propter quod Lucina es dicta. Inde obstetrix, vt Donat. vult dicitor quod opem ferat, obsecro, id est per sacra rogo: serua .i. custodi me parientem siue puerperam, hoc est etiam serua me cum ero partu liberata. S. Hui interiectio est irridentis, tam cito illucusque subaudi peruentum est ridiculum sicut prius dixit fabulæ. & Persius nugæ & est voluptuosu

tuose.i.cum gestu & capitis motu pronunciandum, q d.quanta cidendi materia quod verbū nomen an aduerbiū dicendum sit. Donat.dubitans tandem in eam descendit: sententiam vt magis aduerbium sit. videtur tñ non inepte dici posse illud esse nomen substantiuum neutri generis. Postquã audiuit me stare.i.stãtem esse ante hostiū appropetat.i.eiulare & Iunonis auxiliū implorare festinat. O Daue hęc qua fiunt.s.nun sunt diuisa.s.digesta composita distributa tibi.i.a te satis cõmode.i.opportune, vt nõ ṗdaris & vt non tua sentiantur fallacia temporibus.i.per tēpora. D.Mihin'.i.mihi ne non sunt sat cõmode diuisa quia dixerat Simo tibi eñdit. D. Mihi quasi non intelligens quid loquatur senex. S.Nū.i.nunquid,q.d.non es immemor.i.oblitus discipuli.i. Pāphili quem ad has fallacias faciēdas instruis. Dixerat.n prius tum si qs magistrum cœpit ad eam rem improbum, ideo Dauus reputetur magister.Pamphilus vero discipulus. D. Ego nescio quid narres.i.quod dicas.S.Hicrine.i.hic ne hoc est verum si hic Dauus adortus esset i.aggressus esset. nam odorirі dicitur q ex insidijs repente inuadit dictum ab eo quod corpora aggredientium exurgant subito atque increscant si adortus esset me imperatum.i.improuisum in nuptijs veris.i.vere celebrandis. quos ludos.i. quos iocos quas irrisiones nunc redderet.i.obijceret mihi & retorqueret in me. Nũc sic impersonale est. vt Cicero ad Cecin.sedulo sit, id est res agitur in nuptijs laboratur periculo, id est in periculum & perniciem huius Daui ego Simo nauigo in portu, id est tuto res meas ago citra omne periculum metaphoricos ex maris tranquillitate.

LATO. ARGVMENTVM) Primum terretur, deinde nimia sagacitate decipitur senex, & Dauo irascitur.[Ab Andria) Non locum sed personæ necessitudinem significat, vt à me, à te, à nobis, pro meus est, tuus est, noster est, Andriæ est. [Iussi tolli,) Id est educari. [Via tandem) Reprehensio tarde intelligentis. [Hui tam cito) Ironia serum loquentis. [Non sat commode) Increpat & terret Dauum, nondum prolata suspicione, qua ipse se fallit. [Ego in portu nauigo) Prouerbium securitatis.

PETR. MARS. ITA Pol quidem res est, &c) Tertius actus meretricum expollulationes ac laqueos, quos iuuenibus ac imprudentibus, ac ob ætatis fauorem naturamq. voluptati addictis insidiose tendunt, hæc scena describit, & illos interdum sua interpretatione falsa decipi ostendit atque solertia, qui nimium sibi tribuentes, rem aliter accipiunt quã veritas postulet: & sicdum prudentes atque sagaces videri volunt & credunt, in magnis versantur erroribus, & callidis ingenijs, vt stolidi turpiter irridentur. Quapropter Cic.1.Offic.loquens de officijs quę manant à prudentia, sic inquit: Labi, errare, nescire, decipi, malum & turpe ducimus. Et Seneca dicit, proprium esse prudentis hominis atque sagacis, omnia bene examinare, ne sua credulitate ad falsa labatur: Hæc enim significant non adesse prudentiam. [Fidelem aut fermè mulieri &c.) Fides, inquit Seneca, sanctissimum humani pectoris bonum est: nulla necessitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur pręmio. Et alibi: Dignus est decipi, qui decipere cogitauit. Et alibi: Non est iniuria, pati quod prius feceris. Corn. lib.3.sic ait: Fides integra non manet, vbi magnitudo quæstuum expectatur [Ah via tandem sensi stolidus) Stolidus & stultus dicitur is, qui est crassioris ingenij & hebetioris, carens.s.prudentia, & quæ habet delectum bonorum & malorum, & verũ videre est enim oculus animæ, quo hi qui carent, stolidi appellantur. [Iuno Lucina &c.) Iuno dicta est a iuuando, & à luce Lucina, & ideo parturientes eam inuocant. Lucina enim est nascentium dux. [Non immemor es discipli.&c.) Seneca sic ait. Quidem fallere docuerunt, dum timent falli.

GLAR. IN quarto huius scenæ versu, in Sed, inquit idem, videtur elidi d, litera, aut certe vocalis e. Mihi d, videtur elidi, vt antea etiam alicubi diximus. In octauo s, eliditur in Adolescentis vltima syllaba, nisi quis malit esse creticum loco quinto, quod places. In xij. huius scenę versu, in Stolidus eliditur s, in fine, inquit Doctor. Quod cur dicat, non intelligo. nihilominus enim versus non constat, nisi abijcias Se, quod ego quoque reijciendũ existimo, & d, in Quid elidendum, quod in hoc auctore frequentissimum est, vt ita legatur carmen, Vix tandem sensi stolidus. D. Quid hic sensisse ait? In dubia enim sententia nihil hic facit se. Ceterum nisi memoria fallat, ante aliquot annos contendit mecum, carmen hoc esse Trochaicum Tetr.Catal. adiuncta ex priore versu syllaba ah. Quod mihi quidem non videbatur, nisi quis totũ versum sic legat, Ah, vix tandem sensi stolidus. D. Hic quid se sensisse ait? In editione autem hac mutasse videtur sententiam, nihilo plus carmine sanato quàm antea. In vltimo huius scenæ versu, Huius monosyllabum, vt annotauit Doctor.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Lesbia egrediens narrat, quo in statu sit Glycerium puerpera, simul agit de dandis illi potione, imitata medicos, qui præscribere solent ægrotis omnia ad esum potumq́ pertinentia. Deinde Simo & Dauus de puero nato callide altercantur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Sequenti scena quàm scitissime exprimitur consuetudo medici vel medicæ, de domo ægrotantis abeuntis. Nam Lesbia egrediens de negocijs eius & morbo loquitur. Praeterea Daui & Simonis de puero edito callida habetur altercatio.

Initio scenæ Poeta Trochaico Trimetro, mixto vel confuso cum Iambico vtitur, cuius & Prisci alicubi meminit. Dein sequitur dimeter Iambicus catalecticus, finiendi sermonis causa, quem ad Archillida obstetrix habuit. Post quem Iambici Tetrametri Acatalectici, et Trochaici Catalectici. Dein dimeter Trochaicus. In fine Iambici aliquot senarij.

LESBIA, SIMO, DAVVS.

ADHVC Archillis, quæ assolent, quęq́. oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primum fac istæc vt lauet: post deinde,
Quod iussi ei * dare bibere, &, quantum imperaui, * date
Date: mox ego huc reuertor.
Per, ecastor scitu' puer natu' est Pamphilo.
Deos quæso, vt sit superstes: quando quidem ipse est in genio bono,
Cumque huic veritus est optumæ adolescente facere iniuriam.
S. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortũ? D. quidnam, id est?
S. Non imperabat corã, quid opus facto esset puerperæ:
Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via.
O Daue, itan' contemnor abs te? aut ita ne tandē idoneus
Tibi videor esse, quem tam aperte fallere incipias dolis?
Saltem accurate, vt metui videar certe, si resciuerim.
D. Certe hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego. S. edixin' tibi?
Interminatus sum, ne faceres? nũ veritus? quid rettulit?
Credón' tibi hoc nunc, peperisse hanc è Pamphilo?
D. Teneo, quid erret: quid ego agã habeo. S. quid taces?
D. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hæc sic fore.
S. Mihin' quisquam? D. eho, an tute intellexti hoc assimulari? S. irrideor.
D. Renũciatum est. nam qui istęc tibi incidit suspectio?
S. Qui? quia te noram. D. quasi tu dicas, factum id consilio meo.
S. Certe enim scio. D. non satis me pernosti etiam, qualis sim, Simo.
S. Ego ne te? D. sed, si quid narrare occœpi, continuo dari
Tibi verba censes. S. falso. D. itaque hercle nihil iam mutire audeo.

s. Hoc ego scio vnum, neminem peperisse hic. D. intellextin'?
Sed nihilo secius mox deferēt puerum huc ante ostium.
Id ego iam nunc tibi renuncio here futurū, vt sis sciens;
Ne hoc posterius dicas, Daui factum consilio, aut dolis.
Prorsus à me opinionem hanc tuam ego esse amotam volo.
s. Vnde id scis? D. audiui, & credo. multa concurrunt, simul,
Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primum hæc se è Pamphilo
Grauidam dixit esse. inuentum est falsum. nunc, post quam videt
Nuptias domi apparari, missa est ancilla illico
Obstetricem accersitum ad eam, & puerum vt afferret simul.
Hoc nisi fit, puerum vt tu videas, * nil mouentur nuptiæ. — *nil mouentur
s. Quid ais? cum intellexeras,
Id consilij capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem
Scimus quàm misere hanc amarit: nunc sibi vxorem expetit:
Postremo id mihi da negoti. tu tamen has nuptias
Perge facere ita, vt facis: & , id spero * adiuturos deos. — *adiuturos
s. Immo abi intro. ibi me opperire, & quod parato opus est, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino vt crederem.
Atque haud scio, an quæ dixit, sint vera omnia:
Sed paruipendo. illud mihi multo maxumum est,
Quod mihi pollicitu' est ipsus gnatus. nunc Chremem
Conueniam: orabo gnato vxorem: si impetro,
Quid alias malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitu' est, haud dubium est mihi.
Si nolit, quin etiam merito possim cogere.
Atque adeo in tēpe eccum ipsum obuiam Chremem.

DON. ADHVC Archillis) In hac scena specta, quàm scite expressa sit consuetudo medici, vel medicæ egredientis ex ægri domo. Nam veniens, de negocijs eius loquitur, abiens, de morbo. & hæc sunt præter ἀναλογίαν, quæ dicuntur ἀφέψημα. [Adhuc Archillis) Sic veteres scribebant adhuc quando incerti futurarum rerum, ex præsentibus sitme nunciabant: quod est genus certissimæ promissionis, & cautæ. [Adhuc Archillis, quæ adsolent, quæque oportet) Medicina aut in ratione, aut in consuetudine, aut in exemplis. Adsolent ergo, consuetudinis est. Oportet, rationis. [Signa esse ad salutem) Deest hærentia, aut pertinentia. sic in Heautontimorumeno, Atque hæc sunt ad virtutem omnia. Ergo absolute dixit, vt desit aliquid tale. vnde & nos dicimus, Quid ad rem? vel, Quid ad me? [Nunc primum fac istæc vt lauet) Imperitiæ notantea Menandrum, aut Terentium, ipsi vltro imperiti inueniuntur. nam & ille λούσατε αὐτὴν dicens, a consuetudine non recessit: eum lauisse, aut non lauisse dicimus à parte totum significantes. & Terent. propius ad significationem accessit, istæc dicendo, ne pudenda nominaret. Et sunt qui, Adhuc Archillis, coe reptionem esse nimium solicitæ nutricis putent. quod ego non probo. [Fac istæc vt lauet) Istæc quæ ea puerperio sordebant. Quidam istæc, ipsam puerperam dicunt. sic enim & Menander, λούσατε αὐτήν. sed imperitia accusantur, quòd non continuo solent post puerperium lauare, sed diebus omissis. [Quod iussi dare bibere, & quantum imperaui, date) Consuetudine magis, quàm ratione dixit, pro, Date ei potionem. Lucilius in vj. Date bibere summo. Nam duo verba actiua nullam hñt significationem sine nomine, aut pronomine: vt si dicas, Dic facere. [Quod iussi dare bibere, & quantum imperaui date) Et qualitatem, & modum rei dicit. [Mox ego huc) Vide, vt auctoritatē & iactantiam medicorum imitetur, dicendo, quod iussi. & non sufficiebat, sed etiam, imperaui dixit. simul, hæc quæ solent me dici promittere frequenter, Mox ego huc reuertar. [Scitus puer) Satis obstetrici est adhuc incertum, qualem dicat. Ita & a matre sanguinolentum, non pulchrum, quod ipsum nimium videretur cito dicere: sed scitum pronunciat. Ideo sublanditur, vt operæpretium maius accipiat. [Per ecastor) Per Castorem, & Pollucem, ornatiua sunt iurandi, apta fœminis. [Et natus est Pamphilo) Vt Virgilius, Quem Dardanio Anchisæ Alma Venus Phrygij genuit Simoentis ad vndam. [Scitus) Elegans, pulchre, quem Græci κόσμιον dicunt. Quod enim quis scit, hoc scitum, & pulchrum. Et est ἀναλογία non ordo est, Per ecastor. vt in Hecyra, Per Pol quam paucos reperias meretricibus Fideles euenire amatores. vt sit, perquam paucos. [Deos quæso vt sit superstes) Superstes, nunc saluus. alias superstites sunt senes & anus: quia ætate multis superstites, iam delirant. Vnde & superstitiosi. qui deos timent nimis, quod signum est delirantium. [Vt sit superstes) Superstes nunc salua. [Quando quidem ipse est) Quando & cum, interdum sunt coniunctiones causales. & quando pro quoniam, & pro quia intelligimus. [Quandoquidem) Ipse transit a puero ad ipsum Pamphilum. [Vel hoc quis non credat?) ἀρχαϊσμὸς est. Vel, modo non est disiunctiua coniunctio, sed pro etiam posita. vt apud Virgilium. Vel Priamo miseranda manus. Et, Carmina vel cœlo possunt deducere lunam. Et bene, vel hoc. subaudias, exceptis illis quę reprehendit supra. [Abs te esse natum?) Et nimium legitur, vt sit instructum, commentum, & compositum. [Non imperabat coram) Coram, ad certas personas refertur: Palam, ad omnes. [Quid opus esset facto) Esset, impersonatiue dicitur. Opus facto esset. [Puerperæ) Datiuus casus est, vt sit, ipsi puerperæ corā non imperabat, quid facto opus esset. Sic enim dicimus, Quid tua tibi faciam? [Puerperæ) Omnis quæ peperit, puerpera. πρωτοτόκος, quæ primum. Et non quòd puerum, sed quòd filium peperit, puerpera dicta est. Et apud veteres, puer puellus, puera puella. [Illis quæ sunt intus) Argumentum ex eo quod non factum est, cum fieri potuerit, & ex eo quod factum est, cum fieri non oportuerit. [Clamat de via) Mire clamat, q.d. maluit clamare, quàm sine labore intus imperare. [Ita ne contemnor?) Hoc est, vsque adeo. ne contemnor. Temnor autem Græcum est. i. cædor & reijcior, τὸ τέμνομαι. nam veteres temno dicebāt sine præpositione. [Ita ne tandem?) Indignatio est ad æstimationem reuocantis eius dicta vel facta, a quo contemnitur quis. [Idoneus) Aptus, & ei rei natus. [Aperte fallere) ἀδιαφόρως, & fallere, & aperte. [Saltem accurate) Mire saltem, quod ponitur in desperatione rerum. primo.n. fuerat hortatus Dauum, vt non conaretur fallere. [Saltem accurate) ἔλλειψις a superiore, fallere incipias. aut certe ἐναλλάξ fallere incipias. [Certe si resciuerim) Et verum pro eo, si resciuerim an quia stultum me putas? [Certe hercle nunc hic se.) Hoc ita dicitur, vt audiat spectator, non vt Simo. [Edixin' tibi?) Hic illud reddit, Edico tibi, ne temere facias. [Interminatus sum) Pro minatus sum. Plaut. in Aul. Præterea tibicinam, quæ mihi interbibere sola, si vino scateat Corinthiensem fontem, & Pyreneum potest. [Nū veritus?) Veretur liber, metuit seruus, & deest es: apta eclipsis irascenti. Alibi, Non simultatem meam reuererer? [Quid retulit?) Retulit. profuit, vel interfuit, & producit Re syllabam, & est sensus, Sic contempsisti quasi tibi non cōminatus sim. [Te ne quid erret) Hoc dixit, non vt Simo, sed vt spectator audiat. hoc denique senex probat dicens Dauo, Quid taces? [Et quid agam habeo) Et quid respondeam scio. [Quid credas?) Propter quid, aut propter quam rem, aut quo modo, aut propter quid. [Quid credas?) Repetit verbum eius. quid ait, Credon'. quare adiuuandum pronunciatione est. [Quasi tibi non Renunciata) Nunciata, compositum pro simplici. [Mihin' quisquam?) Fauet sibi senex in eo, q se vult perspicaciorem videri. [Eho an tute) Eho modo interiectio est admirantis alias ad se vocantis. Ehodum ad me. [Nam qui) Qui, vnde. [Quasi tu dicas) Dicas, pro credas. non.n. dicimus, nisi q credimus, ab eo quod sequitur, id quod præcedit. figura μετάληψις a posterioribus ad priora. Idem alibi, Audacter dicito. Et alibi, Fœneratum istud beneficiū pulchre tibi dices. i. credes, scies, senties. [Etiam qualis) Etiā pro adhuc vt Virg. Idæumq. etiam currus, etiam dama tenentē. [Egon' te?) Duobus istis pronominibus ostendit se senex scire omnia. [Sed si quid tibi narrare occepi) Occepi melius q incepi.

pi. dicitur ab occipio. est enim occepi, quasi caput rei institui. [Falso) Potest & ἀφορμικῶς falso pronunciari. potest & falso loqueris dici. vt Salust. Falso queritur de natura sua humanum genus. Et vocalitatis causa sic, vt sedulo, optato, certo, quasi sedule, optate, certe. [Nihil iam mutire,) Ennius, Nec dico, nec facio. Vnde & mutus dicimus, quod Græci σιώπηλος. [Neminem peperisse hic) Neminem dicendo, maiorem confirmationem fecit, non solum Glycerium non peperisse, sed etiam neminem. & Hic ostendit domum. Et est neminem, nullum hominem. Et oo ea in fœminino genere etiam neminem positum. [Non deferēt puerum,) Quasi dicat nobis. [Id ego iam tibi renuncio) Fingit se prodere quod ipse facturus est, vt non credat senex ab eo fieri, quod prædixerit fore. [Id ego tibi renuncio here futurum) Re syllaba, apud veteres interdum abundat, vt modo renuncio pronuncio. & Cicero, Renunciatur mihi. [Renuncio) Quasi secretum consilium. vt supra, Renunciatum est. [Daui factum consilio, aut dolis) Cōmodius, & magis cum inuidia dixit, Daui, quam si meo dixisset. vt Virg. cum Turnus incusaretur dixit, Nulla mora in Turno. [Prorsus a me) Prorsus quasi porrò versos, quod Græci κάθαρον dicunt. i. vel longum actum. [Prorsus à me) Quidam prorsus pro κάθαρον positum putant. Ego pro eo quod est omnino. Sunt qui coniunctionem velint esse. [Opinionem hanc tuam) Hanc tuam, cum tædio dixit, hoc est nimis molestam, nimis suspicacem, nimis accusatricem. Sic dixit hanc tuam, vt ille de apibus, Vere suo. Et, Solemque suum, sua sidera norunt. Et in Adelph. Iam vero omitte Demea tua istam iracundiam. [Audiui, & credo) Locus cōmunis, an famæ credendum sit. Et bene subiunxit. Credo. uno enim audisse, statim credere est. [Multa concurrunt) Restat enim vt multis concurrentibus signis, vna coniecturæ colligetur. [Iam primum hæc se è Pamphilo grauidam dixit esse. inuentum est falsum) Secundum quod credit senex. Et à summo ad imum, & ex factis, & ex dictis, & ex rebus atque personis sumit argumenta. [Postquam videt nuptias domi apparari) Eleganter omisit, in cuius domo. [Missa est ancilla illico) Quod Græci dicunt αὐτόθεν ἐπί τόπου. Nam loci significatio est, etiam breuitatem temporis notans. [Nihil mouentur nuptiæ) Non perturbantur nuptiæ. [Morantur) Differuntur. [Quid ais? cum intellexeras id consilij capere) Quaqua se verteret Dauus, obuium infestumque inuenit senem, & tamen ita versutè it obuiam, vt etiam comprehensus elabatur. [Quis igitur rem ab illa abstraxit?) Non frigide intulit, dixisse te, sed cū magna asseueratione. & Abstraxit proprie. vt supra, Me à Glycerio miserum abstrahat? &, Diuellimur inde, Iphitus & Pelias mecum. [Quis igitur eum) Hoc sic audiendum est, q.d. Dixi. [Id mihi da negocij) De proiectione pueri pro foribus. [Tu tamen idem) Idem abundat. Apud veteres, Tamen idem, integrū fuit. vnde apud nos, Tandem, & tamen natum est. sic & idem eorumq. dictum [Misere hanc) Misere, valde, nimis. [Nunc sibi vxorem expetit) Oratorie, pro eo quod est non recusat, expetit. [Id mihi da negocij) Vt caueatur ab appositione pueri ante ostium. [Tu tamen idem) Tamen idem, aut pro tamen positum est, aut pro tandem, vt sit. Tu tandem has nuptias perge facere ita vt facis. [Quod parato opus est) Diserta, & Latine dixit, quod parato opus est. [Non impulit) Non impulit, non persuasit, non perfecit vt crederem Glycerium peperisse. Et cum dicit Omnino, ostendit quædam se credidisse, in quibusdam iam esse circumuentum. Mire autem cautum capi inducit senem, vt crederet quòd Glycerium non peperisset. [Quæ dixit, sint vera omnia) Quæ postea dixit Dauus. Et Bene, omnia, vt appareret senem noluisse credere vera esse, quæ Dauus dixerit. [Multo maximum) Multo etiam cōparatiuis antiqui adiunxerunt. [Quod mihi pollicitus est) Pollicitatio, multarum rerum promissio. [Gnato vxorem) Subauditur, vt det. [Quid alias) Pro cur alias. alio tempore. [In ipso tempore) In ipsa opportunitate, in ipso articulo. [Eccum ipsum obuiam Chremetem) Continuo mutauit declinationem: vt, Iubeo Chremetem.

GVID. ADHVC Archillis &c.) In hac scena spectari potest quam scite expressa sit consuetudo medici vel medicæ egredientis de ægri domo nam veniens Lesbia de negocijs eius loquitur abiēs de morbo. O Archillis adhuc. i. hucusque, video omnia signa quæ esse solent quæque. i. & quæ oportet quidam codices habent oportent, at in oportet nero personale inuenitur) esse ad salutem adesse huic Glyc. Medicina habet esse aut in ratione aut in consuetudine, aut in exemplis. Assolent ergo consuetudinis est, oportet rationis. Nūc in primum in primis fac. i. da operam, vt isthæc .i. puerpera Glycerium lauet se. s. vel si istæc sit accusatiuus pluralis generis neutri, vt vult Don. sic astrue, fac vt Glycerium lauet istæc .i. illa quæ et lauanda ostendebat Lesbia. Et hanc sententiam comprobat Don. altera improbata propter hanc rationem quod non continuo solent puerperæ post puerperium lauare, sed diebus omissis post deinde, alterū abundat. date ei bibere quod iussi & quantum imperaui, hoc aūt dicendi genus date ei bibere consuetudine magis quam rōnem dictum est. nam duo verba hæc vna iuncta male cohærent hoc nomine aut pronomine, vt si dicas dic tacere. date ergo ei potionē, mox. i. statim reuertar huc. Per ecastor, periungenda est eum sensus vt sit ecastor. i. per Castor. aduerbium iurandi, aptum fœminis sicut Pol. i. per Pollu. perscitus pu. i. puer valde scite factus, vel perscitus. i. elegās pulcher natus est e Pam. i. ex opere Pam. quæso de. vt sit superstes. i. saluus diu viuens. superstites sunt senes & aui, quia senes multi superstites. i. superuenientes ætate delitant, vnde & superstitio dicitur .i. vana religio, & superstitiosi qui vane religione implicati delitant, qm̄ quidem. i. quia certe ipse. s. Pam hic enim transitus fit à puero ad ipsum Pam. est bono ingenio. i. bona natura. q. i. & qm̄ .i. quia & . i. etiam veritus est facere iniuriam huic optimæ adolescentulæ. s. Glycerio. S. Vel. i. etiam quis non credat qui norit te. Dauum hoc. s. hanc fallaciam esse ortum. i. perfectum commentum compositum, instructum abs te Dauo Da. Quidnam. i. Simo. Lesbia, non imperabat puerperæ. Glycerio (puerpera enim omnis dicitur quæ peperit, siue quæ superioribus diebus mater est effecta) coram. i. in conspectu siue in præsentia puerperæ, coram ad certas personas, palam ad omnes refertur, quid esset opus facto. i. facere, sed postquam egressa est, clamat illis mulieribus quæ sunt intus de via. i. de itinere siue de vico. O Daue itan'. i. adeo ne contemnor abs te? Temno græcum est. i. cedor & reijcior. veteres enim illum dicebant sine præpositione, aut tandem tibi. tandem habet quiddam vrgens & accelerans, q.d. sine longiori sermone, ita ne videor tibi idoneus esse. i. aptus & huic rei natus, quē. s. me incipias fallere dolis. i. fallacijs siue fraudibus tam aperte, saltem incipias inquam me fallere dolis, tam inquam accurate. i. tam diligenter, & cum tanta curæ & tam subtiliter vt videar metui à te. i. certe. i. profecto, si rescieuerim. i. si cognouerim te. i. fallere me per aposiopesin. deest acerbe te puniā, vel te in pistrinum dedam. quidam dicunt si rescieuerim pro cū rescieuerim, vel certe si rescieuerim, q.d. putas quod non rescieuerim, & ita stultum me putas vt id me lateret. se prima sententia mihi potissimum placet. D. Certe hercle i. per herculem hic ipsus .i. hic ipse fallit se. i. se decipit: haud i. non ego eum. s. fallo. S. Sed dixio' i. iussi ne vel imperaui ne tibi & interminatus sum. i. minatus sum & prohibui ne faceres fallaciam in nuptijs. Num. i. nunquid, q.d. non veritus es. i. facere fallaciam, veretur liber metui seruus, quid retulit. i. quid interfuit quid profuit tibi edicerent faceres nam refert prima longa significat interdum vtile esse siue prodesse, & est sensus, & sic contempsisti, quasi non tibi cōminatus sim. & ideo nihil profuit prohibere tibi ne faceres, quia nihilominus effecisti contra iussum meum. credon'. i. credo ne tibi hoc quod sequitur videlicet hanc Glyc. nunc peperisse e Pamph. i. ex opera Pamphili. D. Teneo. i. scio intelligo quid. i. propter quid erret i. fallatur deliret, & habeo. i. scio. Cic. ad Lentulum habes de vatinio, cognosce de crasso. i. habeo ego, id est scio quid agam. i. loquar & respondeam, & hoc populo dicit non seni. S. Quid taces, quia non auderat Dauum alloquentem populum. D. Quid credas? peruia Simo dixerat credon' tibi hoc &c. ideo nunc repetit Dauus verbum quid, id est propter quā rem credas, quasi per ironiam dicitur, quasi hæc non sint, renunciata i. nunciata. compositum pro simplici: tibi sic, id est eo modo fore. i. futura esse. S. Mihin'. i. mihi ne quisquam renunciauit subaudi, q.d. meo ingenio id perspicaciter excogitaui. D. Eho modo eho est interiectio admirantis, interdum ad se vocantis, vt alibi. Ehodum ad me, an tute. i. tumet tuipse intellexti, id est nouisti hoc. s. partum Glycerij assimularier. i. fingi, paragoge est. S. Irrideo. i. illudor. D. Renunciatum est tibi hoc assimulari. Nam qui. i. quomodo vel vnde. istæc, id est illa suspicio, id est opinio incidit tibi. S. Qui? q.d. miraris vnde inciderit profecto quia noram te, idest iam pridem tuos mores cognoueram. D. Quasi tu dicas, id est credas ab eo quod sequitur id, quod præcedit intelligitur (figura est metalepsis, à posterioribus ad priora) id factum esse meo consilio, id est mea suasione. Scio enim. i. quia certe scio, id est exploratum est mihi. D. O Simo etiam. i. adhuc non satis pernosti me. qualis sim. Simo ego oe. i. verum non pernoui te. D. Sed si quid occæpi ab occipio. i. institui tanquam caput rei narrare tibi continuo censes verba. i. fallacias dari tibi, hoc est te falli & decipi à me. S. Falso aduerbium ironice que dictum, quasi dicat falso

censeo.s.vel si sine ironia dicatur,sensus est falso loqueris,q.d tu mentiris. D. Itaque.i.ideo hercle nihil audeo iam mutire .i. loqui, vt inquit Festus, Persius. Men mutire nefas, id est non licet mihi loqui,vel vt vult Donat.mutire.i.nec dicere nec facere, vnde mutos dicimus. Forsitan etiam dici posset non absurde iam non audeo mutire.i.non modo non audeo loqui,sed nec hiscere quidem quasi non audeo os aperire ad loquendum, vel inter dentes immurmurare,& susurros efferre. Mutire enim videtur esse mutorum & eorum qui more mutorum volūt loqui, sed non audent sicut muti non possunt. S. Scio hoc vnum neminem.i.nullam mulierem (vbi aduerte neminem fœminino genere positum) peperisse hic in ea domo in qua est Glycerium. D. Intellextin', id est intellexisti ne neminem peperisse, sed nihilo secius .i. nihilominus, puer.i.infans defertur nobis.s.mox, id est statim huc ante hostium. ò here iam nunc renuncio.i.significo tibi id futurum,vt scis sciens,id est vt cognoscas,ne.i.vt non dicas mihi hoc posterius,id est hoc sequens factum.s.quando deferetur mox puer ante hostium,factum fuisse sup.consilio aut dolis. Daui,id est meis ego volo hanc tuam opinionem esse prorsus.i.omnino amotam à me. S. Vnde scis, id.s.puerum ablatum iri. D. Audiui & credo. S. Multa signa.s.concurrunt .i.conueniunt simul & eodem tendunt mihi sup. qui facio nunc hanc coniecturam.i. qui nunc hoc quod sequitur conijcio siue coniecturo. iam primum .i. in principio hæc Glycerium dixit se esse grauidam è Pamphilo. inuentum est falsum, id est compertum est illud esse falsum vel inuentum, id est commentum illud est falsum,& tunc inuentum esset substantiuum. nunc postquam Glycerium videt nuptias apparari.i.præparari domi: ilico,id est statim ancilla missa est accersitum, id est vocatum obstetricem.i. mulierem puerperium ad iuuantem ad eam puta Glycerium iuuandam.s.& vt si nul.i.etiam afferret puerum: D. Nisi hoc fit vt tu videas puerum nuptiæ nihil,id est non mouentur,id est perturbātur quin statim fiant. S. Quid ais? cum intellexeras Glycerium capere id consilij cur non dixtin' extemplo, id est ilico Pamphilo. D. Dicis supple cur non dixti, quis igitur abstraxit, id est abstulit auulsit eum Pamphilum ab illa Glycerio nisi ego Dauus nam qdem,id est certe nos omnes scimus quam misere.i.valde vel nimis amarit eam nunc expetit.i.non recusat sibi vxorem dari.s.Postremo.i.tandem da mihi id negocij, q.d.relinque mihi illud faciendum vt videlicet non recuset vxorem.tū tu idem.i.tutemet. perge.i.prosequere facere has nuptias ita vt facis, & spero id videlicet vos adiuturos fore subaudi. alij codices habent adiuturos, & tunc est sensus spero deos adiuturos id negocium.i.nuptiarum. S. Immo.i.sed,abi.i.discede intro,ideo in domum opperire, id est expecta me ibi, & para id, quod est opus. parato,id est parare. hic Dauus non impulit me,id est nō mihi persuasit omnino vt crederem nunc. Atque haud scio an animo quæ dicit sint vera sed paruipendo, id est non multum curo illa. Illud est mihi multo maximum quod ipsus gnatus,id est ipse Pamphilus pollicitus est mihi. Nunc conueniam.i.alloquar Chremem orabo vt det sup.vxorem gnato. S. Impetro vt det.s.quid.i.cur mali.i.eligam has nuptias fieri alias.i.alio tempore quam hodie. nam id haud.i.non est dubium mihi quin.i. quod si filius nolit.i.recusat facere quod est pollicitus possim cogere merito eum vt.s.faciat atque adeo.i.certe vel valde vel in tantum. eccum.i.ecce hic ipsum Chr.obuiam.i.occursum aduerbium est obuiam in ipso tempore.i.tempestiue mature in ipsa opportunitate & in ipso articulo negocij suscepti.

LATO. ARGVMENTVM) Confirmat errorem senis Dauus, & officium suum commendat. [Adhuc Archillis) Verba obstetrici ad ancillam. [Scitus puer).i.elegans. [Optumæ adolescēti) Fœminino genere. [Non imperabat) Alia coniectura senis à dicto mulierculæ & loco, ad confirmandam suspicionem. [O Daue Itan') Expostulatio cum Dauo. [Saltem accurate) Auget à modo facti. [Certe hercle) Hoc secum Dauus, sentiens errorem senis. [Quid credas) Attende callidam confirmationē falsæ suspicionis, vt noua occasione fallat. [Non satis me) Purgatio à persona. [Falso) Ironia. [Sed nihilo secius) Astute præmuniuit euentum futuri consilij, nam ipse facturus est quod hic prodit ne facturus videatur. [Multa concurrunt) Contrahit vnum in locum suspiciones, quo res pbabilior videatur. [Quid ais) Obiurgantis. [Quis igitur) Defensio cum officij commendatione, quo plus sit facultatis ad fallendum. [Non impulit) Cogitatio senis. Conueniam orabo παρασκευή.

PETR. MARS. ADHVC Archillis,&c.) Obstetricum iactantiam, verba imperiosa circa id, quod ad suam possessionem pertinet & blanda inter dura pro temporis conditione, vt parentum animos emercantur, & lucrifaciant, hæc scena exprimit, & senis non omnino prudentis, sed nec pia, & stolidi ratiocinatio describitur, qui sic interdum loquitur, vt merito contemni posse videatur. Rursusque animum ad rationem reuocans, id meditatur, quod suis rebus in primis conducere putat, ne seruili vafrmento decipiatur, quod ideo accidit, quoniam pauci prudentes reperiuntur: Quapropter diuus ille Plato in eo Dialogo, Qui Protagoras inscribitur, sic ait: Iccirco si quis eos vituperare pergat, defatigabitur. [Per ecastor &c.) Gellius lib.10.sic ait: In veteribus scriptis neque Romanæ mulieres per Herculem deierant, neque viri per Castorem. Edepol autem, quod iusiurandum est per Pollucem, & viro & fœminæ commune est. Scitus.i.bonæ indolis, & præ se ferens futuram elegantiam in moribus, & rerum solertiam. Scite quis aliquid agit, cum docte & prudenter agit. Ob spem igitur & adulatorie obstetrix appellat infantem scitum. [Eho an tute intellexti &c.) Apuleius dicit esse maximam stultitiæ speciem non intelligere se alijs esse ludibrio. [Multa concur.&c.) Affectus erga filios parentum exprimitur, qui non facile credūt vitia filiorum, & illos excusant cogente amore, qui causa est vt iudicium paternum decipiatur. Quapropter Adrastus Papinianus sic dicit:

Quantus honos, quantusq; pudor, ne credite, patri
Et super hesternas licuit cognoscere mensas.

[Non impulit &c.) Hæc est senis prudentiæ non expertis ratiocinatio, qui & præterita meditatur,& futura prospicit,ne decipiatur, & alijs ludibrio sit, quod maxime illum dedecet,qui bene, prudenterque viuendi ceteris exemplo esse debet. Prudentia enim,vt inquit Philosophus,lib.iij Polit.est propria virtus eorum, qui alios regunt.

MAGNA initio huius scenæ,quod ad carminum rationem attinet,difficultas,vt videre est etiam apud Prisc.Primos tres versus Doct.ait Iambicos dimetros esse,quibus accinantur bini trochæi,de quarto nihil dicit,fortassis quò his versus varie legitur. GLAR. Prisc.de versibus Comicis ita legisse videtur, Quod iussi dari bibere,& quantum imperaui. ita liber Agrip.alius liber ita habet, Et quod iussi da bibere & quantum imperaui. Nonnulli adijciunt in fine verbum dare, quod tamen ad versum sequentem connectendum est, si quidem versus est Dimeter Catalecticus, vt Prisc. docet,nec secus Doct.Ex commentario Donati vix certum deprehendi potest vtrum dare,an date legerit, & num absque pronomine Ei,adeo euariant lib. verum quantum ego iudico ita legisse versum Donatus videtur.

Quod iussi dare bibere, & quantum imperaui.

Vt sit Iambicus Trimeter Catalecticus. Neque carmen repugnabit, etiam si post Iussi addatur pronomen Ei, vt habet liber Ald. Deinde sequatur Dimetr.Iamb. etiam Catal. Date, mox ego huc reuertar finiendi sermones causa,vt inquit Prisc. Atque ita malim hunc versum legere,quam quod Prisc.habent lib.Porrò tertius versus à scenæ initio eiusdem rationis esse potest, si Deinde dissyllabum legas.

Nunc primum fac vt istæc lauet, post deinde.

Sextus versus & ipse varie legitur. Aldinus liber ita habet:

Per ecastor scitus puer natu'st Pamphilo.

Quæ lectio si e,in ecastor producte legit,necesse habet s,literam elidere in Scitus,vt sit Iambicus Trimeter Acatalecticus. Vetustior lib. Venetus ita habet,

Per ecastor scitus puer est natus è Pamphilo.

In qua lectione e,in ecastor corripitur,& s,in Natus eliditur,vt sit similiter Trimeter Iambicus Acat. Ex exēplo Virgilij quod Don.allegat,apparet Donatum legisse Pamphilo datiuum, non ablatiuum cum præpositione e. Et potest sanè absque e, legi. Ceterum apud me nondum certe constat,sit ne in ecastor,e, productum,an correptum. In edepol ambiguum videtur, etiam si ab æde,quod diphthongo scribitur, grammatici deriuent. Lector ipse iudicet Septimus versus cum nouem continuo sequentibus,est Quadr.Iamb.Acat. Et Deos monosyllabum in hoc primo. In quarto autem Puerperę ait Doct.trissyllabum esse,quod non ita habet, vt in numeros ponenti facile apparebit. Rursus in quarto post,Tibi videor,quem tam aperte fallere incipias dolis? Si legas videbor,inquit,constat versus. Sed ego legere malim,Tibi videor esse,vt veteres habent lib. atque ita,& sensus & carminis ratio optime constabit. Esse verbum omiserat Doct. Ceterum & proceleusmaticus est loco primo.

Credo ne tibi hoc nunc peperisse hanc è Pamphilo?

D. Teneo quid erret,quid ego agam habeo. S. quid taces?

Hi duo versus sunt Iambici Trimetri Acat.sequentes autem septem Tetrametri Iambici Acat.Quanquam Doct.quintum inter

ter eos Trochaicum Tettametrum existim iuerit, quod ego nō intelligo, nisi hypercatalecticum voluerit. Ego malim eum Iambicum Tett. Acat. dicere vt reliquos & Cart' enim creticum esse, & Scio pro iambo accipere. Ceterum in secundo horum septem versu, Mihi ne quisquam, Mihin' monosyllabum accipere, vt con stet versus. In tertio & suspicio & suspectio legi potest. Octauus autem versus est Iamb. Tett. Cat. Deest. n. illi syllaba, ideoque & scazon dicitur. S. Hoc ego scio vnum, neminem peperisse hic. D. intellextin'? Sequentes deinde duo trochaici sunt Tettametri Catal. tertius Iambicus Tetr. Acat. nisi postrema dissyllabon quia faciat, quod ego nolim. Rursus sequentes septem sunt trochaici Tetr. Catal. Octauum autem Doct. Dimetrum trochaicum Catal. putat, nonum rursus Tetr. trochaicum, cum quinque continuo seq. Atqui hic octauus ac nonus trimetri duo esse possunt Trochaici Cat.

Quid ais? cum intellexerat id consilij
Capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?

Post hosce sex trochaicos, reliqui deinde omnes ad finem vsque sunt Iambici Acat. Quanquam vltimum Doct. Iambicum Tetr. Catal. existimauit, a tertio ad finem Chremetem accusatiuo trissyllabo, quem Ald. lib. non habet. Ioan. Chremem adijcit ex Donati verbis, quæ ad finem huius scenæ leguntur. Continuo, inquit Don. mutauit declinationem, vt Iubeo Chremetem. Atque ita fuerit hic versus Trimeter Iamb. vt præcedentes, non tetrameter. elisa videlicet prima syllaba à superiore carmine, & adeo syllabo facto. Quidam existimant Donatum comparationem fecisse ad eum accusatiuum Chremem, qui in sexto præcedit versu, hic vero omissum, in scena autem sequente variatum. Quod si verum est, melius hic omittitur, vt sit versus trimeter, quemadmodum præcedentes, absque omni molestia synæreseon atque insuetarum elisionum.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

In hac scena congressu duorum senum ex falsis vera fiunt nuptiæ.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena continetur congressio duorum senum, quæ ad tale periculum redigit fabulam, vt id videatur consilio vitari non posse, sed euentu qui euenturus est Critonis præsentia. Nūc etiam ex falsis vera fient nuptiæ.

Pauci Octonarij, partim Acatalectici, partim, vt in fine scenæ, Catalectici, bona pars senarij, Dimeter vnus.

SIMO. CHREMES.

IVBEO Chremetem. c. oh, te ipsum quærebam. s. & ego te. c. optato aduenis.
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viso, tu ne, an illi insaniant.
s. Ausculta paucis: &, quid ego te velim, & tu quod quæris, scies.
c. Ausculto: loquere quid velis.
s. Per ego te deos oro, & nostram amicitiam Chreme,
Quæ incepta à paruis cum ætate accreuit simul;
Perq́ vnicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cuius tibi potestas summa seruandi datur;
Vt me adiuues in hac re, atque ita, vti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. c. ah ne me obsecra:
Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me, atque olim, cum dabam?
Si in rem est vtrique, vt fiant, accersi iube.
Sed si ex ea re plus mali est, quàm commodi
Vtrique; id oro te, in commune vt consulas,
Quasi illa tua sit, Pamphiliq́ ego sim pater.
s. Immo ita volo, itaque postulo vt fiat, Chreme:
Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. c. quid est?
s. Iræ sunt inter Glycerium, & gnatum. c. audio.
s. Ita magnæ, vt sperem posse auelli. c. fabulæ.
s. Profecto sic est. c. sic hercle, vt dicam tibi:
AMANTIVM iræ amoris redintegratio est.
s. Hem, id te oro, vt ante eamus, dum tempus datur,
Dumq́ eius lubido occlusa est contumelijs,
Prius quàm harum scelera, & lacrumæ confictæ dolis
Reducant animum ægrotum ad misericordiam.
Vxorem demus. spero consuetudine, &
Coniugio liberali deuinctum, Chreme,
Dehinc facile ex illis * sese emersurum malis. • esse
c. Tibi ita videtur. at ego non posse arbitror
Neque ilum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.
s. Qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris?
c. At istuc periculum in filia fieri, graue est.
s. Nempe incommoditas denique huc omnis redit;
Si eueniat, quod di prohibeant, discessio.
At si corrigitur; quot commoditates, vide:
Principio amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, & * filiæ inuenies virum. • gnatæ
c. Quid istuc? si istuc animum * induxti esse vtile, • induxti sti
Nolo tibi vllum commodum in me claudier.
s. Merito te semper maxumi feci Chreme.
c. Sed quid ais? s. quid? c. qui? scis eos nunc discordare inter se?
s. Ipsu' mihi Dauos, qui intimu' est eorū consilijs, dixit:
Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, vt maturem.
Num censes faceret, filium, nisi sciret eadem hæc velle?
Tute adeo iam eius audies verba. heus euocate huc Dauon.
* Sed eccum video ipsum foras exire. • Atque

IVBEO Chremetem) Hæc congressio duorum senum ad tale periculum adigit fabulam, vt id nō videatur consilio, sed euentu posse vitari, qui euētus est Critonis præsentia nam nunc ex falsis fiēt veræ nuptiæ. [Iubeo Chremetem) Firme aliquid iubere, velle est, Iubeo ergo, volo. & deest, saluere, quod exprimitur ab alterius personæ interuentu. vt Virg. Reddiq. viro promissa iubebat. Et μετὰ κοινοῦ, quia qui dicit salue, iubet. volumus enim animo, iubemus, verbis. [Te ipsum quærebam) Placabilis & lenis amicus per totam fabulam inducitur Chremes, vt cognitioni ad vltimum interesse possit. [Optato aduenis) Optato aduerbium est. vt Virg. Ac velut optato ventis. [Aliquot me adiere) Aliquot, hoc est nec multi nec pauci. Adiere, non accesserunt, quia aditus arduus, difficilisq. est. Ergo adiere, quasi importune; & interpellantes adierunt. sic alibi, Byrrhia quid tibi videtur? adeon' ad eum? [Ex te auditum) Et est, De Dauo modo audiui. [Ex te auditum) Ergo non rumor, sed veritas. [Id viso) Ob id viso, deest te, vt viso, ad uidendum venio. [Tu ne, an illi insaniant) Tu insanis, si dixisti, illi insaniunt, si non audita referunt. [Paucis,) Et paucis, & pauca legitur. [Et quid ego te velim;) A docilitate. [Per ego te deos oro,) Ordo est, te per deos oro, vt Virg. Per ego te has lacrymas. [Et nostram amicitiam Chremes,) Legitur & Chreme. [Quæ incepta a paruis, cum ætate) Mire autem, incepta à pueris cum ætate, vt ostendat non nuper coitam amicitiam, sed antiquam. vt, Veterem Anchisen agnouit amicum. Idem alibi, Neque enim nouus iste Dianæ Venit amor. [Accreuit) Vt supra, Accurate. Ad præpositione vtitur familiariter. [Accreuit) Hinc Virg. Crescent illæ, crescetis amores. [Et meum gnatum) Ineptum est sic adiurare aliquem, Per salutem filij mei, vt facias id, quod te rogo. sed huic etiam subiungit. [Cuius tibi potestas DON.

datur

dator fecuandi somma) In tua est, loquit potestate, & tuus est, hæc ergo obtestatio dicitur, cum per eas res adiuramus aliquem de quibus agitur causa, Vt, Iliaci cineres, & flāma extrema meorum. Idem alibi, Per euersæ genitor fumantia Troiæ Excidia obtestor. [Vt me adiuues in hac re) Atque ipsam petitionem. [Vt nuptiæ fuerant futuræ, fiant) Breuiter & Latine. Sibi hoc generis compositionis veteres mutabant. [Ne obsecra:) Pro ne obsecres. [Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat) Hæc plena vox est & caritatis, & officij. quod.o. amicus ab amico petit, iustum esse debet, nec pro eo quod non est iustum, supplicasse oportet. [Olim cum dabam) Nos dicimus, cum darem Virg. Tum decuit cum sceptra dabas, sin de atra, fidasq. Et nota olim, pro nuper. [Alium esse censes nunc me,) Non personæ, sed rei conditio est commutata. [Si in rem est vtrique) ἀντίθεσιν praue proposuit, vt rectè replicaret Hic syllogismus negatiuus dicitur. nam in secundo λήμματι negat quod prius dixit, Sed si ea ea re plus mali est, quam commodi. [Si in rem est vtrique) Ab vtili argumentum. Vterque duobus cōstat. Bene vtrique, mihi & tibi non, alteri vtile, alteri inutile [Sed si ex ea re) .i. nuptiarum, mutauit numerum ex plurali singularem, Fiant, & ex ea re. [In commune consule) .i. ex æquali prouide. [Quasi illa tua sit, Pamphilúq. ego sim pater) Nota suauissimam varietatem. non dicit, quasi tua sit, & ille meus. [Immo ita volo) Quia vtile est, quia in rem est. [Itaque modo duæ partes orationis sunt. vt in Hecy. Itaque nos vna inter nos ætatem agere liceat. [Neque postulem) Quia postulo prætulit. [Iræ sunt inter Glycerium, & gnatum) Hoc læto vultu pronunciauit Simo, & hoc à possibili est. loquitur.o. apud eum, ex quo audierat, Pamphilū pro vxore habere hanc peregrinam. [Audio) ἀπορία. [Mea sabolæ) Et hic paulo sapientior inducitur, & minus obnoxius dolis [Profecto sic est) Profecto, confirmatio est. [Amantium iræ) Sententia γνωμική in qua à specie receditur, & in omnes aliquid dicitur. παροιμία, est autem sine auctore sententia. [Redintegratio) Instauratio. [Id te oro,) Deest ob, vt sit, ob id, vt Virgil. Quod te per superos oro. [Prius, quam harum) Inuidiosius, harum, cum vna sit. sic in Eun. Non perpati meretricum contumelias. [Animum ægrotum) Hoc vt supra, ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem applicat. [Vxorem demus,) ἀσύνδετον, vt in Heautont. Quo modo minimo periculo id demus adolescentulo. [Neque illum hanc perpetuo ἀμφιβολίαν de industria posuit, aut vtrumque significat. [Nisi periculum feceris) Periculum, tentamentum Cic. Tute melius periculum feceris. Idem Terentius, Fac periculum in literis. At istuc periculum in filia fieri graue est) Memorabile dictum, & id quod merito in prouerbium cesserit. [Quod id dij prohibeant,) παρένθεσις, per ἀποσιώπησιν. [At si corrigatur) Alter est syllogismus per contraria λήμματα, & ipse negatiuus. [Principio, amico filium) Principio, nec in citer, secundo. [Restitueris, inuenies) Ergo ἀνταπόδοσις duplex, [Amico filium) Ab honesto. [Quid istuc?) Contredeorsum, & reluctantis verbum. tanquam si diceret, quid? & abundat istuc. Vel potius, quid istuc, significat hominem de loco, ac de sententia decedere. vt econtrario perstare ac resistere, dicitur, qui aliquid negat. [Si id animum induat) Legitur & animum induatis. [Sed illud plenum est, hoc per μετασχηματισμὸν συγκοπῆς diminuitur. [Ipsus mihi Dauus dixit) Commendatio testis: vt, In foro modo de Dauo audiui. Ergo ipsus quasi qui maxime sciat. [Tute adeo) παρέλκον. Adeo modo, & abundat. vt Virg.

Tuq; adeo, quem mox quæ sint habitura deorum
Concilia, incertum.

[Sed eccum) Eccum quasi ecce eum, veteres dixerunt, eccum et eccos. Ellū quod apertius significat ecce illum, & obscurius ellū.

VID. IVBEO) Hæc congressio duorum senum ad tale periculum redigit fabulam, vt id videantur consilio non posse mutari, sed euentu qui euentus est Critonis præsentia. nam nunc ex falsis fient veræ nuptiæ, Iubeo .i. volo (nam firme aliquid iubere velle est) Chrem. saluere subaudi, sed supprimitur alterius personæ interuentu volo autem & iubeo differunt. nam volumus animo, iubemus verbis. C. O, aduerbiū optantis, quærebam teipsum. S. Ego te quærebam itquam. C. Aduenit optato .i. multum optatus, aliquod .i. neque multi neque pauci adierunt me .i. venerunt ad me. non aūt dixit accesserunt. nam aditus arduus difficilisq́ est itaque adierunt quasi importune & interpellantes aduenerunt qui aiebant id, sup. auditum esse ex te .i. à te, videlicet filiam meam nubere hodie .i. dari nuptui gnato .s. Pamph. id .i. ob id, viso .i. ad videndum venio, ne .i. verum tu Simo insanias qui id dixisti, an illi qui id aiebant, insaniant q. s. non audita referant. S. Ausculta .i. audi paucis .i. breuibus pauca & legitur quasi audi aliqua, & scies quid ego velim te, vel intellige facere, vel est sensus scies propter quid ego te tantopere optarem, & scies inquam id, quod tu quæris. C. Ausculto, loquere .i. dic, quid velis .i. cupias vt fiat. S. Per ego te deos oro, & nostram amicitiam Chreme, Quæ incepta .i. instituta, à paruis .i. iam tunc cum adhuc parui essemus, & a paruis pro aduerbio ponitur. sicut a paruulo a puero, accreuit .i. cepit incrementum, simul .i. pariter cum ætate. que, .i. & oro inquam te præter tuam gnatam Philumenam vnicam, & solam sine sororibus aut fratribus & per gnatum meum (cuius gnati seruandi .i. custodiendi ne perdatur summa potestas datur tibi) oro ergo te vt adiuues me in hac re in hoc negocio abstrahendi filij à libidine, atque ita .i. eo pacto, nuptiæ. fiant .i. celebrentur, vt .i. sicut, Fuerant futuræ .i. faciendæ a me postulquam à sum. C. ah dolentis interiectione, obsecra me .i. noli me obsecrare .i. per sacra rogare. Quasi .i. tanquam, oporteat te impetrare hoc .i. vt nuptiæ fiant a me Chremete orando me. si censes .i. putas me esse, nunc alium .i. aliorum morum .i. quam olim .i. præterito tempore, cum .i. quando, dabam filiam meam filio tuo, Si in rem est vtrique .i. si vtrique nostrum est vtile & nemini inutile. Res enim interdum pro vtilitate ponitur vt hoc est è re mea .i. mihi vtile, è re tua .i. tibi vtile &c. similiter puto hoc esse in rem vtrique nostrum .i. puto hoc esse vtile vtrique nostrum, ergo si est in rem vtrique nostrum vt nuptiæ fiant accersi .i. euoca me, seu fac me certiorem vel mone. nam accerso vel arcesso, ab accio is est quod significat voco as, quemadmodum est accerso eiusdem significationis, antiqui enim dicebant arcio is, mutantes, d, literam in r. Inde arcesso is nunc autem dicimus accio is, d, in c, mutata, & inde fit accerso sis, vel arcesso is, tertiæ inflexionis, vel quartę, iube .i. impera vt fiant. sed si plus mali est ex re .i. ex nuptijs quàm commodi vtrique mihi & tibi oro te id .i. à te peto vt consulas .i. prospicias, prouideas in commune .i. in commodum quod si mihi commune tecum vel in commune .i. æquali vt Don. vult commune sæpe dicitur de duobus tantum vt hic & Cic. ad Sulp. quidquid nos cōmuni sententia statuerimus .i. mea & tua & in multis alijs locis, consulas igitur in commune quasi .i. tanquā illa filia mea sit tua, que .i. &, ego sum pater Pam. S. Immo .i. sed, ò Chrem. in vocatiuo sicut Vlyss. volo, itaq. .i. postulo ita vt fiat .i. vt hoc negocium complectur, neque postulem .i. postulare vellim abs te nisi ipsa res moneat .i. hortet & postulet vt fiat. C. quid est? S. Iræ sunt inter Glycerium, & gnatum. C. audio .i. intelligo, capio quod dicis. S. Ita magnæ sunt iræ vt sperē Pamph. posse auelli .i. abstrahi ab illa. C. fabulæ .i. nugæ sunt. S. Profecto .i. proculdubio & est particula confirmatiua, sic est .i. iræ sunt magnæ. C. sic hercle, vt dicam tibi: Amantium irę .i. amorum captorum, redintegratio .i. instauratio est amoris, est autem syllepsis cuiusmodi illud est Xenophō deliciæ meæ sunt mandata tua meditatio mea est, verbum .s. sequitur vltimum nominatiuum & cum illo congruit. S. Hem interiectio ostendens dolorem profectum ex dicto Chremetis qui catholicam .i. cōem protulit sententiam, id .i. ob id quia Amantium iræ, &c. oro te vt eamus ante .i. præueniamus. dum .i. quandiu tempus .i. opportunitas datur dumq́ libido .i. extrema voluptas & lasciuia eius Pamph. est occlusa .i. cohibita repressa contumelijs .i. probris vltro citroque datis demus vxorem priusquam scelera .i. scelerati mores & lacrymæ (harum pro huius Glyc. inuidiose dictum est vt Eun. non perpeti meretricum contumelias) confictæ .i. simulare dolis .i. astutijs fraudibus ad decipiendum reducant .i. redigant animum ægrotum quod amore saucium ad misericordiam .i. vt misereatur eius Glyc. ò Chrem spero .i. confido ipsum Pamph. deuinctum .i. alligatum irretitum allectum consuetudine .i. conuersione tuæ filiæ, & coniugio .i. matrimonio liberali .i. facto eum libera & non serua qualis fore putabatur peregrina illa Glyc. vel coniugio liberali .i. liberaliter facto spero itaque sese sic deuictū dein, vel dehinc .i. postea facile emersurum .i. erepturum ex illis malis quæ in amore sunt. C. Hoc videtur tibi ita futurum sup. at .i. sed ego arbitror neque illum Pamph. posse habere hanc filiam meam, vel contra dici potest hanc non posse habere illum perpetuo, ideo amphibologia ex industria vsus est vt vtrunque ostenderet, & arbitror inquam me Chrem. non posse perpeti .i. vsque ad finem pati, vt filiam meam habeat secum s qn eiusmodi mores post connubia sit prosecuturus. S. Ergo qui .i. vnde, vel quomodo scis, istuc pro istud. nisi feceris periculum .i. tentamentum seu experientiam. C. At est graue .i. molestum istud periculum .i. tentamentum fieri in filia mea. S. Nempe .i. certe responsioniq. aptum est, denique .i. tandem omnis incommoditas .i. importunitas cedit huc .i. in meipsum recidit nam huc de persona loquentis dicitur si discessio .i. separatio eueniat. quod .s.

discef

discessionem euenire dij prohibeant .i. auertant parenthesis est per euphemismon. At si .i. sed si, corrigatur .i. resipiscat propter filiam tuam. quo quæ cōmoditates .i. opportunitates inde procedunt .s. Alij hīc vide quod ipsum satis quadrat quantum ad sententiam. Principio .i. in primis restitueris .i. reddes coniunctiuum indicatiuo anacoluthon filium amico tuo quem .i. filium vides iā sciuisse perditum iri inuenies tibi generum firmum .i. stabilem & virum .i. maritum filiæ tuæ. C. (Quid istuc? verbum concedentis est, & velut vitii ita vt istic abundet, vel est sensus, Quid istic facis sup quasi concessionem tandem subiuncturus. Vel quid istic .i. ille dicit sup. admirando? si induxti, induxisti per syncopen animum .i. si tibi imperasti vel tibi persuasisti illud esse ita vtile nolo vllum cōmodum claudier, pro claudi, per paragogen, tibi in me, hoc est nolo tuum cōmodum retardari per me. S. O Chr merito .i. iure, semper maximi feci te .i. plurimi æstimaui. C. Sed qd ais? S. quid? C. qui .i. quō, scis eos nunc discordare inter se .s. Pamph & Glyc. & eos dixit quod masculini genus præponderare debet fœminino. S. Ipsu' Dauos quasi qui maxime sciat, qui intimu' est .i. familiarissimus propinquissimus, consilijs .i. propositis eorum Pamph. & Glyc. dixit mihi: & is mihi suadet, vt maturem .i. accelerem, nuptias quantum queam Num .i. nunquid, q.d. non censes .i. iudicas φ sup. faceret, filium nisi sciret eadem hæc velle? Iure .i. tuipse, adeo .i. certe, iam .i. nunc, eius audies verba. Deinde admonet alios seruos vt euocent Dauum ad Simonem. heus aduerbium vocantis & attentionem petentis, euocate .i. accersite, huc Dauom .i. ad me. Sed eccom .i. ecce hic prope, video ipsum foras exire. ipse .n. iussu Si abierat intro vt pararet paranda.

LATO. ARGVMENTVM) Congressu senum ex fictis veræ fiūt nuptiæ, vnde omnibus consilijs & factis fabula ad epitasin progreditur. [Iubeo Chremetem) Eclipsis, subaudi, salutare. [Per ego te) Obsecratio Simonis, adm ... rationibus ab honesto & vtili. & est propositio petitionis. [Ah ne me) Modestum responsum Chremetis, quod amplificatur per antithesim. [Neque postalem) Confirmatio vtilitatis a tempore. [Fabulæ) Reiectio. [Sic hercle,) Faceta ironia. [Hem, id te oro) Expolitio argumenti a tempore, & ab vtili cohortatio. [Sese emersurum) Emergorum, transitiue cum accusatiuo, nā emergor non dicimus. Licet dicamus, mergor. [At ego non) Obiectio periculi & incommoditatis. [Nempe incommoditas) Solutio ab vtilitatis comparatione, quam colligit, auget congerie. [Merito te semper) Gratiarum actio. [Num censes) Argumentum ex adiunctis.

PETR. MARS. IVBEO Chremetem. &c.) Honesta & vtrique parti vtilia ab amicis petenda esse docet hæc scena, cum homo ab homine non sic alienus, & mutuis beneficijs vita ciuilis constet. quam bi destruunt, qui propriam vtilitatem respicientes, negligunt alienam quod a boni viri officio penitus alienum est. Quapropter omnium bonarum artium magister Cicero, hanc legem in amicitia sanxit, vt neque rogemus res turpes, neque faciamus rogati. & vt ab amicis honesta petamus, atque amicorum causa honesta faciamus, neque expectemus quidem dum rogemur, sed studium semper adsit, cunctatio absit. Plato in 5 de Leg sic ait: Prima ciuitas est & Resp. optimaq. leges, vbi quammaxime per vniuersam ciuitatem priscum illud prouerbium locum habet, quo dicit: Amicorum omnia esse communia. Humanitas, dicebat Plato, tribus modis exercetur in vita ciuili: Vno modo per salutationem vt eum obuios salutamus, & manus porrigimus: Secundo cum quis opem fert alicui calamitatibus laboranti. Tertio, cum homines inter se conuiuia celebrant, & epulari accubatione se refouent, atque ciuiliter oblectant. Seneca lib. 8. epist. sic ait: Humanitas vetat superbum esse aduersus socios. Arist. 1. Pol. sic ait: Homo natura ciuile animal est, & qui in ciuilis propter naturam, & non propter fortunam, aut prauus est, aut melior, quam homo. Vnde dicitur: Homo solitarius, aut bestia, aut deus. [Amantium iræ, amoris &c.) Prudens homo inducitur Chremes, qui mores hominum adolescentium, & iuuenum callens id, quod erat iudicabat. [Ad misericordiam &c.) Misericordia est, inquit Seneca, ægritudo animi, ob alienorum malorum speciem, tur tristitia ex alienis malis.

GLAR. QVATVOR primi versus Iambici Tetrametri Acatalectici, sed in tertio vel Meam monosyllabon erit, & Tuo dissyllabon, vel contra, Meam dissyllabum, & Tuo monosyllabon, aut quod malim, vel primo loco, vel tertio bacchius est. In quarto vel in Paucis s, elident vel d, in Quid, quod malim, quanquam Donatus pro paucis etiam pauca legi asseuerat. Quod si est, carmen absque elisione d, constabit, potest & creticus esse loco quinto, sine elisione vel s, vel d. Quintus versus est Iambicus Dimeter, inquit Doct. Reliqui deinde huius scenæ omnes trimetri præter sex vltimos Iambicos Tetr. Cat. Porro hic in primo, Per te ego Deos oro, legendum vt legit Doct. te ante ego & Deos monosyllabon est. Item in quarto deni Cuius monosyllabon. Potest tamen & legi, Per ego te Deos oro, vt creticus sit loco primo & quarto. [Amantium iræ amoris reintegratio est) Facile hic Ioan. assentior, quod veteres habent codices. Integratio legi debere, non redintegratio. Nam meus venustus quidem ille codex ita habet. In tertio deinde versu Eius monosyllabum est. In quarto prius monosyllabum est, aut Bacchius loco primo. In decimo l, eliditur in illum, ait Doctor, ego malim Bacchium loco primo. At in ea idem ait s, elidi in istuc. Vbi ego malim aut s, in Feceris, quod in præcedente est carmine, elidere, & at in priore constituere versu, atque ita habet Ald. liber, aut loco primo bacchium ponere. In 39 proceleusmaticus est initio Tibi gene. In sex vltimis qui sunt scaannes Tetrametri, vt vocat Doct aut Tetr. Iamb. Cat. vt alij appellant, nihil est notatu dignum, nisi vltimum versum perfici initio scenæ seq. in a aurem, Eorum verbum dissyllabum esse, nisi, quod malim, bacchius est loco quinto, cum Eos in præcedente etiam sit dissyllabon. Item in vltimo pro Sed, legi in Alijs, Atque.

ACTVS III. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Dauus serui insultans, hortatur eum ad faciendas nuptias, non enim putabat fore vt sic ageretur. Cum igitur videt herum serio de trahenda filia colloqui cum Chremete, anxius & exanimatus redditur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti Scena Dauus serui insultans vt nuptias acceleret hortatur, cui facile acquiescit. Simo Dauo consilium suum prodit, conaturq; ex fictis veras efficere nuptias, quæ res Dauum anxium exanimatum reddit.

Octonarij Acatalectici, & Dimeter vnus.

DAVVS, SIMO, CHREMES.

AD te ibam. S. quidnam est?
D. Cur vxor non accersitur? iam aduesperascit.
S. Audin' tu illum?
Ego dudum non nil veritus sum Daue abs te, nec faceres idem.
Quod volgus seruorum solet, dolis vt me deluderes?
Propterea quòd amat filius. D. egenu' istuc facerem? S. credidi:
Idq́. adeo metuens vos celaui, quod nūc dicam. D. quid? S. scies.
Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. tandem agnosti, qui siem.
S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D quid? non? S. sed ea gratia
Simulaui, vos vt pertentarem. D. quid ais? S. sic est res. D. vide.
Nunquam quiui ego istuc intelligere. vah consilium callidum.
S. Hoc audi. vt hinc te iussi introire, opportune hic fit mihi obuiam.
D. Hem, numnam perijmu'? S. narro, * quæ tu dudum narrasti mihi. * huic
D. Quidnam * audio. S. gnatam vt det, oro; vixq́. id exoro. D. occidi. * audiā
S. Hem, quid dixti? D. optume inquam factum. S. nunc per hunc nulla est mora.

C. Domum

c. Domum modo ibo: vt apparentur, dicam: atque huc renuncio.

s. Nunc te oro Daue, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.

D. Ego vero solui. s. corrigere mihi gnatū porro enitere.

D. Faciam hercle sedulo. s. potes nunc, dum animus irritatus est.

D. Quiescas. s. age igitur: vbi nunc est ipsis? D. mirum, ni domi est.

s. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. D. nullu' sum.

Quid caussæ est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?
Nihil est preci loci relictum. iam perturbaui omnia:
Herum fefelli: in nuptias conieci herilem filium;
Feci hodie, vt fierent, insperante hoc, atque inuito Pamphilo.
Hem astutias. quòd si quiessem, nihil euenisset mali.
Sed eccum ipsum video: occidi:
Vtinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me præcipitem darem.

DON. AD te ibam) Dauus vt rectè scribatur, Dauos scribendum est, quia nulla litera vocalis geminata, vnam facit syllabam, sed quia ambiguitas vitanda est nominatiui singularis, & accusatiui pluralis, necessario pro hac regula, digamma vtimur, DaFus, sic Fus vulgus, corFus. [Ad te ibam) Locus est, in quo iam ad discrimen mali producta comœdia, in meliorem partem iam incipit inclinare. [Ego dudum) Semper grauis inceptio orationis quæ exordium sumit à pronomine ego: vt, Ego te quæ plurima fando. &, Ego postquam te emi à paruulo. [Ego dudum) Aduerbia tēporis, aut certa sunt, vt hodie cras, aut incerta, vt dudum, nuper. Itaque incertis certum additur tempus, vt iam dudum, nunc nuper. [Nonnihil veritus Daue abs te,) Breuiter. pro, veritus ne quid abs te fieret sicut supra, Hei metui à Chryside. Et Cic. Quod precatus sum à dijs immortalibus. pro eo, quod est, quæ à dijs petij, precatus eos. [Quod volgus seruorum solet) Tutum cum extenuatione protulit, tanquam qui satisfactum voluerit Dauo ob comprobatam fidem eius. [Nam propemodum habeo) Ridicula dilatio eius rei quæ iam dudū nota est auditori. [Nam propemodum habeo iam) Hoc est propemodum, cuius accusatiuus est à modus. [Sed ea gratia) Gratia, pro causa posuit, noue [Sic est res) Quòd Græci dicūt, [illegible]. [Numnam) Nam [illegible], vt in quisnam. [Quidnam audio? Legitur & audiam. Menander. n. sic ait, [illegible]. [Occidi. optume) Bene vsus est [illegible], occidi & optome, vt similitudine falleret auditorem. [Per hunc) Chremetem. s. [Ibo, atque huc renuncio) Varie, ibo & renuncio. [Nunc te oro Daue) Te. i. per quem stat summa negotij. [Et modo magis vere rogat, quàm nunc cum ait, Dehinc postulo, siue æquum est, te oro Daue. ibi enim iracundia latet, cum dicit, siue æquum est. [Effecisti has) Non fecisti. est enim efficere, perficere faciendo. Et bene Has, quarum causa laboro. [Ego vero solus) Et hoc ad increpationem dicit, non ad confirmationem. [Solus) .i. cui non assentiebat Pamphilus. [Porro) In futurum, deinceps. Futuri temporis aduerbium. vel adhortantis, vt, Porro q q quæ. [Enitere) Labora, quasi difficile sit, & conatu sit opus. [Hercle sedulo) Productiones sunt Comici stili ad fucum orationis positæ. [Potes nunc,) A possibili argumentum. [Dum animus irritatus) Quia dixerat, Iræ sunt inter Glycerium & gnatū. Irritatus est, cōmotus, ita prouocatus. vt in Phorm. Ducitur autem verbum a canibus, qui restrictis dentibus hanc literam r, imitantur. [Quiescas) .i. conquiesce, imperatiui modi, ne iniuriosum videretur. [Age igitur) Age, dic, vt est, Egi, atque oraui tecum, aut aduerbium est hortandi. [Quiescas) Pro quiesce, aut deest volo, aut facito. [Mirum, ni domi est) Existimationem intulit, incertum fugiens, & est compositum quasi miror. [Mirum, ni domi est) Compositum est, quasi hoc est mirum, ni domi est. Caute seruus callidam interrogationem senis paratus excepit. Memor simulatæ discordiæ cum amica, fingit non se alibi eum esse suspicari, quàm domi. [Dicam eadem illi) In alijs itidem scriptum est. quod si est, pro item accipimus. An ego idem, pro item? [Nullus sum,) Plus est nullum esse, quam perijsse. nam qui perit, vel corpus habet reliquum, qui vero nullus est, ita non est, ac si natus non sit. [Recta proficiscar via?) Bene recta & corporis impulsionem lucrifaciam, aut recta, vt non eam ad precatorem, aut ad Pamphilum. Et bene proficiscar. proficisci enim in rem ægram ac difficilem dicimus. Ex recta via, plana dixit, non tantum recta. [Hinc) .i. ex hoc loco. [Nihil est preci loci relictum) Subiungit ergo causas cur proficiscatur in pristinum. [Nihil est preci) Quod prædixit senes. [Iam perturbaui omnia) Allocutio in qua quid metuat, quid velit, manifestum est. [Herum fefelli) Hæc enumeratio causarum est, qua magnifice exaggerauit errores suos. [Conieci) Nec immisi, sed conieci, quod impetum & iniuriam significat. [Herilem filium) [illegible]. [Feci hodie) Non solum feci, verum etiam addidit tempus, Hodie, vt ne diecula quidem eius sit. quod fecerat, mali. [Insperante hoc, atque inuito) Insperante & inuito, duplex offensio. [Hem astutias?) Bona [illegible] Pluraliter dicit astutias, quasi is qui abundet astutijs, vt ei vna non sufficeret. [Vtinam mihi esset aliquid) Non dicit gladium, aut laqueum, ne esset tragicum. Ergo expressit bene, dicens, Quo me nunc præcipitem darem.

GVID. AD te ibam. &c.) Hic locus est in quo iam ad discrimen mali producta comœdia in meliorem partem iam incipit inclinare. D. Ibam ego Dauus ad te Simonem. S. quidnam est? D Cur vxor non accersitur? id est aduocatur, vel adduci curatur, iam aduesperascit .i. ad vesperum inclinatur dies. S. Audin' .i. audiane eu illum? Ego semper grauis est inceptio orationis quæ exordium sumit à pronomine ego, dudum .i. paulo ante. Aduerbia temporis, aut certa sunt hodie cras, aut incerta vt dudum nuper. Itaque incertis certum additur tempus, vt iam dudum iam nuper. ò Daue veritus sum non nil .i. aliquid timui ne quid à te fieret, sed breuitati studuit poëta, vt alibi, metui à Chryside, ne .i. quòd, faceres idem, Quòd vulgus .i. maior pars seruorum solet. s. vt .i. quòd, deluderes? id est ludibrio offenderes me senem dolis .i. allutijs malis. Propterea quòd filius amat .i. amore captus est. D. egon' .i. ego, ne facerem? id est facere vellem, istuc, videlicet te deludere dolis. S. credidi: que .i. &, ego adeo, valde metuens. Id ne .s. deciperer, celaui vos seruos id, sup. quòd dicam nunc. D. quid? S. Nam propemodum .i. vel admodum, vt vult Don. vel ferme prope, habeo iam tibi fidem .i. credo tibi. D. tandem cognosti .i. nouisti, quis fuerim, hoc est sim. S. Non fuerant nuptiæ futuræ .i. faciendæ. D. quid? id est cur, non fuerant futuræ? S. sed simulaui nuptias futuras, ea gratia .i. causa, vt pertentarem vos .i. perfecte de vobis periculum facerem. D. quid ais? S. sic est res. D. vide. Nunquam quiui ego istuc intelligere. vah, interiectio indignantis, vel increpantis ac deridentis, consilium, id est propositum commentum, callidum, id est astutia & calliditate plenum, hoc autem dictum exclamatione tollendum est, q. d. consilium illud est multum callidum & irridet Daue eo pacto Simonem. cum enim non latebat eiusmodi consilium. S. Hoc audi. vt, id est postquam iussi te Dauum introire, huc, id est in domum parandorum obsoniorum gratia, hic fit obuiam .i. occurrit præsto est mihi opportune .i. tempestiue. D. Hem, dolentis interiectio, numnam .i. nunquid, perijmus? id est perditi sumus, & nam adiectio est syllabica vt quisnam. S. narro huic Chrem. quæ tu dudum .i. paulo ante narrasti mihi. D. Quidnam audio. alij, audiam. S. oro, vt ipse Chremes det gnatam; vixq. exoro .i. obtineo id. D. occidi .i. perij, perditus sum. S. Hem, indignantis interiectio, hic est, quid dicit? D. inquam .i. dico vel dicit, optume factum. S. nunc per hunc nulla est mora .i. non stat per Chremetem quo minus nuptiæ fiant. C. Nunc ibo domum dicam, vt apparentur obsonia. s. atque renuncio .i. significo huic filiæ meæ. S. Nunc te oro Daue, quoniam solus mihi effecisti .i. faciendo perfecisti has nuptias. Dauus interrumpens sermonem dicit. D. Ego vero solus effeci nuptias, hoc autem dicit non ad confirmationem, sed ad increpationem. S. subdit Simo quod fuerat Dauum rogaturus, porro, id est deinceps in futurum, vel hortandi est aduerbium, enitere .i. labora quasi difficile sit, & conatu opus corrigere .i. ad viam rectam redigere mihi gnatum .s. Pamphilum. D. Hercle .i. per herculem, faciam sedulo .i. instanter quasi sine dolo. S. potes corrigere nunc, dum animus eius irritatus est .i. commotus ita, siue concitus & prouocatus. D. Quiescas .i. conquiesce neque de hac re labores. S. age igitur, vel dic, & loquere vel est aduerbium hortantis, quo hortetur, eum vt faciat quod pollicetur, vbi nunc est ipsis? D. mirum

est

est.i.miror, ni.i.si non est, domi cum sint inimicitiæ illi cum amasia. S. Ibo ad eum filium, atque dicam itidem.i.similiter illi hæc eadem, quæ dixi tibi. D. nullu' .i. non, sum, plus est enim nullum esse, quam perijsse. Nam qui perit corpus habet reliquum, qui vero nullus est ita non est ac si natus non sit. Quid caussæ .i. quæ caussa, est, quin.i.cur non proficiscar tanquam res ægra & difficilis recta via? id est plana, hinc .i. ex hoc loco. pistrinum .i. in ergastulum pistrinum ad circumagendas trusatiles molas. Nihil loci .i. nullus locus, hoc est nulla opportunitas relictum est preci. quasi nunc preces apud Pamphilum non sint valituræ. iã perturbaui omnia conieci.i.impetu & iniuria immisi, filium herilem.i.Pamph. filium heri mei Si. in nuptias, feci vt nuptiæ fierent hodie hoc Pamph.inspicante atque inuito.i.nolente. Hem irascentis sibi interiectio est astutias omisit, vt hominem nequã, pro ô hominem nequam bona ironia, pluraliter dixit astutias, quasi ei qui abundat astutijs vna non sufficiat ac superat, quod.i. sed si quiescem.i.in ea re non laborassem nihil mali euenisset. Sed eccum.i.ecce hic ante oculos video ipsum Pamphilum occidi .i. perditus sum, vtinam aliquid esset mihi hic, quo .i. vt velle quo darem me præcipitem, nunc .i. præcipitarem me mihi ipsi mortem consciturus.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Quid actum sit, cognoscit Dauus, & consilium suum detestatur. [Ego dudum) Principium a benruo leotia per antithesin. [Ego illhuc) Cum auersatione pronunciandum. [Non fuerant) Narratio. [Quid ais) Admirantis. [Nunquam quiui) Faceta assentatio. [Hem, nam nam) Metuentis. [Optume inquam) Callida iteratio ad fallendum ex vocum similitudine. [Ego vero) Repetitio tacite stomachantis. [Nullus sum) Perturbatio Daui & consilij sui detestatio. [Nihil est preci) Preci datiuus à prex, quod non est in vsu.

PETRVS MARS.

AD te ibam &c.) Homines non vndique circunspectos, nec planè prudentes, quibus abundat vita communis, assentationibus capi docet hæc scena. Iccirco Tull. lib. j. Off. monet, ne assentatoribus patefaciamus aures, & ne adulari nos sinamus, in quo falli facile est. Vnde Solon, auct. Laërtio, dicere solebat: Caute singulos obserua, ne forte odium in corde tegant, dum blanda & arridenti facie te allocutus duplaque illis lingua aria ex mente sonet. Hominem insuper malitia quæ vino iungitur, grassantem, confundi aliquando, ac in proprios incidere docet laqueos. Impossibile, quippe est, vt id habeat successum, cum principium malum est. Seneca scribens de ira ad Nouatum, sic ait: Nulli fortuna tam dedita est, vt multa tentanti vbique se spondeat. Cic. in Orat. pro Cluent. sic ait. Minus stultus est, cui nihil in mentem venit, quam ille qui quod stulte alteri venit in mentem, comprobat. [Sed ea gratia &c.) Arist. interrogatus, auctore Laërtio, quidnam mendaces lucrarentur, respondit. Vt cum vera dixerint, illis non credatur. Socrates apud Plat. in a de Rep. sic ait: An nescis, quod ipsum mendacium omnes homines dijq. oderunt?

GLAREANVS.

PRIMVM carmen fragmentum est, vt diximus, vltimi carminis prioris scenæ. Deinde sequitur adhuc vnus scazon, in quo Vxor abundat, vt rectè annotauit Doct. satis enim notum erat Simoni, atque adeo Chremeti, qua de loqueretur Dauus. Reliqui omnes sunt tetrametri iambici acatalectici præter extremos duos. Quanquam decimumtertium ab initio huius scenæ versum Doct. trochaicum tetr. cat. iudicarit, qui corripuit o in audio. Sed cum alij omnes sint iambici, ego illum eiusdem iudico generis, presertim cum o in audio longari commode possit. In v. ab initio scenæ, primo loco est dactylus, secundo proceleusmaticus. Nam propemodum habeo, iam tibi fidem. In 10. aut eliditur u, in quini, aut s, in Istuc ait Doct. Ego malim creticum loco secundo. In 12. Introire trissyllabon est, vt superius in Act. 2. Scen. 2. quanquam ego loco quarto creticum malim. In hoc versu Mihi monosyllabon totum eliditur, perinde atque non adesset. Hem autem quod in sequente ponitur versu à superiore eliditur, aut extra versum est, vt sæpe. In 20. s, eliditur in Nullus. Vtrunque annotauit Doct. Penultimus versus est dimeter iambicus acatal. vltimus est trochaicus tetrameter catal. qui vẽ mihi monosyllabon totum elisit. Quod si dissyllabum fuerit, sequente tantum elisa syllaba, carmen erit iambicum quadratum acatalecticum vt multa præcedentia.

ACTVS III. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Stomachatur Pamphilus quod dolosum Daui consilium secutus, responderit patri se ducturum vxorem.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Quemadmodum hæc sequens scena perturbationis plena esset futura, sic præposuit Poëta, cum ad consentiendum Daui consilio tardum induceret Pamphilum. Hic nunc indignatur Pamphilus stomachaturq; quod seruo futili auscultauerit.

Tetrametri, Iambici, admixtis Trochaicis quibusdam.

PAMPHILVS, DAVVS.

VBI illic scelus est, qui me perdidit? D. perij. P. atque hoc confiteor,
Iure obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nulli consili
Sum, seruon' fortunas meas me commisisse futili?
Ergo precium ob stultitiam fero: sed inultum id nunquam à me auferet.
D. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si euito hoc malum.
P. Sed quid ego nunc dicam patri? negabon' velle me, modo
Qui sum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeã?
Nec, quid me nunc faciam, scio. D. nec de me equidem, atque id ago sedulo.
Dicam aliquid iam inuenturum, vt huic malo aliquam producam moram. P. oh,
D. Visus sum. P. ehodum bone vir, quid ais? viden' me consilijs tuis
Miserum impeditum esse? D. at iam expediam. P. expedies? D. certe Pamphile.
P. Nempe vt modo. D. immo melius spero. P. oh, tibi ego vt credam furcifer?
Tu rem impeditam, & perditam restituas? hem quo fretu' sim,
Qui me hodie ex tranquillissima re coniecisti in nuptias,
An non dixi hoc esse futurum? D. dixti. P. quid meritus es? D. crucem.
Sed paululum sine ad me vt redeam: iam aliquid dispiciam. P. hei mihi,
Cur non habeo spatium, vt de te sumam supplicium, vti volo:
Nanque hocce tempus præcauere mihi me, haud te vlcisci, sinit.

VBI illic scelus est,) Hæc scena, cuius perturbationis esse debeat, etiam supra poeta præstruxit cum ad consentiendum Daui consilio tardum Pamphilum faceret. [Vbi illic scelus est,) Accusatio. [Vbi illic scelus) Nimium terribile est, sæuire ante q̃ videas eum contra quem irascerris. [Vbi illic scelus est,) Ad intellectum, non ad verba redegit. & est figura ἐνάλλαξις per gña. Virg. Pars in frusta secãt. Sed hic figura est per numeros, nam quia scelus, scelestus intelligitur, modo qui subiunxit, non quod. [Tam iners,) Sine arte [Tam nulli consili) Vna pars orationis est, nulli consilij. nos, nullius & solius. rectè aut veteres, nullo nulli, solo soli declinabant. [Me commisisse) Non, commẽdasse, sed, cõmisisse. Cõmittimus. n. quæ cum magno periculo volumus DON.

lamua esse seruata. [Futili?) Leui, nempe à vase, quod futile dicitur, quod non deponunt ministri sacrorum quod est acuto fundo, & patulo ore. eoq; instabile est. Virg. Consilijs habitus non futilis auctor. [Ergo precium) Precium pro stultitia, pœna est, pro virtute, præmium. Ergo precium generaliter pro bene, aut male facto redditur. sed discernitur ita nam. precium pro stultitia, est pœna, precium pro virtute, honor est & lucrum. [Precium ob stultitiam,) Sic Plaut. locutus est, Precium ob asinos. pro, asinorum precium. Virg. Rem magnam, preciumq; moræ fore. Et alibi, Illum Titidea alio pro talibus ausis Afficeit precio. & est figura ἑλληνική. vt apud Virg. Inuidisse deos patrijs vt redditus oris. [Posthac incolumem sat scio fore me,) Sic dicere solemus in magno periculo positi, nunquam nos periclitaturos, si illud periculum potuerimus euadere. [Posthac) Audacter se incolumem in futurum promittit fore, cum vita hominis tam varijs multisque sit periculis conserta. sed hoc dicit, Sic inquit, periclitor. si hoc euasero, scio me non postea periclitaturum. Menander sic ✱ & est sensus, Tam difficile est hinc euadere, vt qui hinc euaserit, videatur immortalis futurus. [Dicam patri) Bene patri, non Simoni, vt de auctoritate huius nominis summus terror exurgat. [Modo pollicitus sum) Modo, mire, etenim maiorem vim habent recentiora promissa. [Modo pollicitus sum) Oratorie melius pollicitus sum dixit, q; si promisi, diceret. [Qua fiducia) Qua fiducia, ad personam suam retulit. & fiducia modo impudentiam significat. [Nec quid me nunc faciam) Nos, quid faciam, veteres autem me addebant. Et nota faciam, cum ablatiuo casu. Ablatiuus casus me. [Atque id ago) Id quæro, hoc est vt inueniam quid faciam. [Aliquam producam) Productam legitur, & perducam. Significat autem diffe ram, protendam, prolatem. [Ehodum bone vir,) Grauis interrogatio, & minantis cum iracundia. Et hoc ἀρχαϊκῶς proferuntur, cum omne genus contumeliæ leue in eum dicimus, in quem fertimur iracundia. [Viden' me) Hoc est nunquid negare potes? [Impeditum esse?) Impeditus est proprie, qui ita pedes habet illigatos, vt progredi non possit. Sed hic ad negocium retulit. [At tam expeditum) Non se defendit, ad emendaturum promittit. & bene ad impeditum, expediam retulit. duo permisit simul, & tempus cum celeritate, & effectum. [Immo melius) Bene Melius comparatiuo est vsus, quasi hoc bonum sit, illud melius. [Furcifer?) Furciferi dicebantur, qui ob leue delictum cogebantur à dominis, ignominiæ magis, q; supplicij causa circa vicinos furcam in collo ferre, subligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum suum, simulq; monere ceteros ne quid simile admittant. Itaque & Cicero de seruo, Quid inde furcifer? quo progreditur? [Impeditum, & perditum restituas?) Multum progressus est, impeditum dicere, modo perditum dicit. Sensus hic est, Integram perdidisti, & perditam restituas? [Tu) Hoc est, qui integram expedicamq; turbasti. [Quo fretu' sim) Est memor se ante dixisse, Dauum video, cuius consilio fretus sum. [Hoc futurum?) Vt ab illa excludat. hoc concludat. &. Vide quo me inducas. [Crucem) Plena satisfactio est, confessio peccati sine recusatione pœnarum. nam maiores eos reddimus quibus vultu operæprecium pro delictis nostris offerimus. Virg. Equidem merui, nec deprecor, inquit. [Ad me vt redeam,) Redire ad se dicitur, qui animum recipit, & sedem mentis. Virg. Victus redit ad se. & hic de corpore dixit. Ad se autem redit, qui amens esse desiitur. [Dispiciam) Dispicere est disquirere consilium despicere, deorsum aspicere. [Cur non habeo spatium,) διάστημα. [Nanque hoc tempus præcauere Sic Virg. Sed motos præstat componere fluctus. & est ἐλλειπτικῶς, illud enim cogit, hoc finit.

GVID. VBI illic est scelus,) Syllepsis est per genera. Relatiuum non ad nomen scelus, sed ad rem refertur, & sceleus pro scelerato posuit. [Tam iners) Hebes ac recuso ingenio. Rodol. Agric. lib. 3. dialecticæ, inquit, Et docere quidem rem facilem esse, & quam quisque tantum non incertissimæ mentis præstare possit. [Tam nulli consili) Prisc. institutionum grammaticarum lib. 2. Tradit veteres octo illa nomina vnus, vllus, vter, nullus, totus, solus, alius, & alter, sic inflectere consueuisse, vt alia primi & secundi ordinis. citat & hunc Terentij locum inter exempla ex idoneis auctoribus. Traperontio consilium quandoque significat vim, qua facile quisque aliquid perficere possit. [Seruon' fortunas meas Laut. Val. 2. Comment. Me ne incepto desistere victam, Nec posse Italia Teucrorum auertere regem? Hic placet, inquit, mihi vt subintelligas, vere ne ita est, me non posse Italia auertere regem Teucrorum? Plinius Iunior. Hominem ne Romanum iam græce loqui. i. vere ne ita est, vel oportuit ne, sine oportet. Terent. in And. Seruon' fortunas meas cōmisisse me futili?

[Seruon' fortunas meas me commisisse futili) Me ne fortunas cōmisisse homini inimico eidemq; adeo nocenti, vt ne si velit quidem posset sibi temperare quin alium mactet infortunio. Damnat his verbis suam stultitiam Pamphilus, & rectè addidit futili. Qui enim salutem suam committit ei, cuius opera mox sit periturus, perinde facit vt is, qui viuum, quod seruatum fideliter velint futili infunduni vasi, vnde continuo sit effundendum. [Futili) .i. leui. Metaphora est à vase futili, & rimoso. [Precium ob stultitiam fero) Seru. in 9. Æn. hunc locum citans dicit precium pro pœna positum esse. [Id inultum nunquam a me auferet) Pro eo quod est, nunquam eo facto non punito abibit, sic loquitur & in Adelph. Ni faciant, quæ illos æquum est, non sic auferent. [Posthac sat scio incolumem fore me,) Ita dicere solemus in magno periculo positi nunquam nos periclitaturos, si periculum illud possimus euadere, satis audacter Dauus se incolumem post hac fore promittit, cum dubia incertis versetur vita periclis, cū vita hominis tam varijs multisq; sit obiecta casibus. Locum hūc sic intellige, tam difficile est euadere, vt qui hic euaserit futurus videatur immortalis. [Modo qui sum pollicitus) Modo maiorem vim habet ob recentiora promissa. [Producam moram) .i. vt huic pœnæ dilationem interponam. [Ehodum) Verbum est intentionem deposcentis. [Miserum impeditum esse,) Donat. dicit eum proprie impediri, qui ita pedes habet illigatos vt progredi nequeat, sed hic ad negocium de nuptijs retulit. Pamphilus, & Dauus non defendit, sed emendaturum se promittit. [Vt credam furcifer?) Subauditur verbum vis, vt sit, vis ò furcifer vt credam tibi hoc? Donatus adnotauit furcifetos olim dictos, qui ob leue aliquod delictum cogebantur à dominis ignominię magis quàm supplicij causa circa vicinias ferre in collo furcam ligatis ad eam manibus, & palam dicere peccatum suum simulq; admonere ceteros ne tale quid admitteret. [Quo fretu' sim,) Meminit ante se dixisse, Dauum video, cuius consilio fretus sum. [An non dixi hoc esse futurum) Dixit in Sce. 3. Act. 2. vt ab illa excludat, hac concludat. [Quid meritus es?) Priscianus participia pro verbis, ponunt, inquit Attici, faciunt idem & frequentiee Latini. Terent. in And. Quid meritus es, pro, Quid meruisti. Hoc Romani faciunt in omnium passiuorum & deponentium & communium præteritis adiungentes verbum substantiuum. [Crucem) Plena satisfactio est, inquit Donatus, cum peccatum confitentes, pœnam non recusamus. Meretur veniam reus, cum ipse sibi pœnam eligit innocentiæ proximus est, qui culpam fatetur suam. [Crucem) Bene hoc seruus. Nam seruorum, non ciuium crucis erat supplicium. Hinc & Cic. in Orat. pro Rege Deiot. Quæ crux huic fugitiuo potest satis supplicij afferre. [Hand te vlcisci sinis) Quidam hunc locum sic explicant. vlciscor de te .i. contra te facio vindictam, vel accipio pœnam de te in vindictam.

ARGVMENTVM) Querela & expostulatio Pamphili cum Dauo. [Vbi illic scelus) Scelus. pro scelerato per auxesin, & est metonymia. [Sed mulum) Comminatio. [Posthac incolumem) Trepidatio Daui. [Sed quid ego) Instauratio querelæ per dubitationem. [Visus sum) Trepidantis. [At iam expeditam) Promissio auxilij loco defensionis. [Oh tibi ego) Refutatio à persona & antefactis. [An non) Amplificatio à præmonitione antegressa. LATO.

VBI illic scelus &c.) Illos stultitiæ suæ pœnas date hæc scena docet, qui vilissimæ personæ freti consilio, ad id tandem deueniunt, vt locum pœnitentiæ vbique relinquant, & merito ab omnibus qui rectè sapiunt, in rebus agendis derideantur. Quapropter Herod. lib. 7. Bene, inquit, consultare, maximum est lucrum, & rei consilio gestæ lætus plerunque est exitus. Cic. lib. 1. Off. sic præcipit. Est igitur adolescentia, maiores natu vereri, ex hisq; eligere optimos & probatissimos, quorum consilio & auctoritate nitatur. ineuntis. n. ætatis inscitia senum constituenda & regenda prudentia est. Socr. apud Plat. in eo Dialogo, qui Theages de sapientia inscribitur, sic ait, Consilium res sacra dicitur. Non est diuinius aliquid, de quo homo consulere queat, quàm eruditione sui ac suorum. PETR. MARS.

CARMINA sunt omnia Iambica Quadrata Acatalectica præter vltima quatuor Trochaica Quadrata Catalectica, quanquam Doct. refragrantibus propè modum omnibus exemplaribus, ea iambica facit vt priora. In primo carmine consiteor trisyllabon est. reor enim vnam facit syllabam. In 5. carmine, scio fore, proceleusmaticus est, & hoc, pronomen post demito verbum ponendum. In 6. à fine hem additur extra metrum, inquit Doct. In 4. à fine Ioan. tollit es, vt sit Trochaicum Quadratum Cat. vt diximus. In sequente legit, Sed sine paululum. & erit GLAR.

tridens

itidem trochaicum. In penultimo huius scenæ versus ad vt alterum, vt addit Doct. quod non habent veteres codices. In vltimo hoc tempus legendum, non hocce. Erunt itaque quatuor hec trochaica, vt rectè indicauit. Iuan.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Hac scena potissimum continet iurgium Charini in Pamphilum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena elegans perturbatio est, in qua inter se Simo, Pamphilus, Dauus, Charinus, Byrrhia, Chremes, omnes omnibus redduntur offensi, sed potissimum Charini in Pamphilum continetur iurgium.

Trochaicis Iambici permixti, partim quidam Senarij, partim vero Tetrametri.

CHARINVS, PAMPHILVS adolescentes, DAVVS seruus.

HOCCINE credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquã vt siet,
Vt malis gaudeat alienis atque ex incommodis.
Alterius sua vt comparat cõmoda? ah
Id ne est verum? immo id genus est hominũ pessumum,
In denegando modo queis pudor est paululum:
Post vbi iam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessario se aperiunt, & timent,
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Proxumus sum egomet mihi. attamen, vbi fides est,
Si roges, nihil pudet. hic, vbi opus est,
Non verentur: illic, vbi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agam? adeam ne ad eum, & cum eo iniuriam hanc expostulem?
Mala ingeram multa. atque aliquis dicat, nihil promoueris.
Multum. molestus certe ei fuero, atque animo morem gessero.
P. Charine, & me & te imprudens, nisi quid di respiciunt, perdidi.
C. Ita ne imprudens? tandem inuenta est caussa: soluisti fidem.
P. Quid tandem? C. etiam nunc me seducere istis dictis postulas.
P. Quid istuc est? C. postquam me amare dixi, complacita est tibi.
Heu me miserum, qui tuum aiõ ex animo spectaui meo.
P. Falsu' es. C. non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium.
Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres?
Habeas. P. habeam? ah nescis quantis in malis verser miser,
Quantasq. hic suis consilijs mihi confecit solicitudines
Meus carnufex. C. quid istuc tam mirum est? de te exemplum capit.
P. Haud istuc dicas, si cognoris vel me, vel amorem meum.
C. Scio, cum patre altercasti dudum, & is nunc propterea tibi
Succenset, nec te quiuit hodie cogere, illam vt duceres.
P. Immo etiam, quo tu minus scis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi.
Nec postulabat nunc quisquam vxorem dare.
C. Scio. coactus tua voluntate es. P. mane,
Nondum scis. C. scio equidem illam ducturum esse tê.
P. Cur me enicas? hoc audi. nunquam destitit
Instare, vt dicerem esse ducturum patri:
Suadere, orare, vsqueadeo donec perpulit.
C. Quis homo istuc? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos omnia.
C. Quam obrem? P. nescio. nisi mihi deos satis
Scios fuisse iratos, qui auscultauerim.
C. Factum est hoc Daue? D. factum est. C. hem quid ais scelus?
At tibi dij dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent, quod, nisi hoc consilium, darent?
D. Deceptus sum, at non defatigatus. C. scio.
D. Hac non successit, alia aggrediemur via:
Nisi id putas, quia primo processit parum,
Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
P. Immo etiam: nam sati' credo, si aduigilaueris,
Ex vnis geminas mihi conficies nuptias.
D. Ego Pamphile hoc tibi pro seruitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctesq., & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid præter spem euenit, mi ignoscere.
Parum successit quod ago, at facio sedulo.
Vel melius tu aliud reperi, me missum face.
P. Cupio. restitue in quem me accepisti, locum.
D. Faciam. P. at iam hoc opus est. D. hem, st, mane crepuit à Glycerio ostium.
P. Nil ad te. D. quæro. P. hem, nunccine demum?
D. at iam hoc tibi inuentum dabo.

DONATVS.

HOCCINE credibile est,) Elegans perturbatio, in qua inter se Simo, Pamphilus, Dauus, Charinus, Byrrhia, Chremes, omnes omnibus redduntur offensi. [Hoccine credibile est,) Et incredibile est, inquit, & nefandum. econtrario enim ab interrogatione quadam incipiunt, qui nimis irascuntur. & illud, Hoccine humanum factum. Et totum hoc in pronunciatione est. hoc enim genus interrogationis vim negandi exprimit. [Hoccine credibile est,) A generalitate incipit, vt Cic. Quàm facile serpat iniuria & peccandi consuetudo, quàm non facile reprimatur, videte iudices. [Cuiquam siet) Singulari & plurali numero respondet. [Vt malis gaudeat) Cum dixisset Cuiquam, intulit numerum pluralem. vt alibi, Si quisquam est qui placere se studeat bonis Quamplurimis & minime multos lædere: In his poëta hic nomen profitetur suum. [Vt malis gaudeant) Legitur & gaudeat. [Ex incommodis. Alterius) Et hic, gaudeant, subauditur. [Sua vt comparet,) Hoc est acquirant, vel æstiment. [Atque ex incommodis. Alterius sua comparent vt commoda?) Hoc est, non intelligunt commoda sua, nisi ea alterius incommodis ea æstimauerint. [Id ne est verum? immo id genus) Alij sic, Verum est hoc genus hominum * hominem se probauit esse, cum malus sit, & sic contra hic, Immo non hominem, sed pessimum hominem se

se probauit.[Id ne est verum? immo id genus) Parum accusauerat, dicens, Id ne est verum hominum genus? & ideo addidit, Immo id genus hominum est pessimum, vt hoc facere, non hominis modo sit, sed pessimi hominis.[In denegando modo) Modo, pro tantummodo. [Queis pudor paululum adest) Adest pudor, ne denegent, non adest, vt, & præstent.[Post vbi iam tempus) Deest est, vt sit, tps est.[Necessario se aperiunt,) Mire ait necessario, qꝛ sunt tales, necessitas autem in natura est constituta. [Aperiunt) Mire, aperiunt, qm tunc cum promittebant, mali erant, sed latebat malitia intra pectoris altitudinem. [Et timent, Et tamen) Bis numero subauditur denegare. Et melius timent, q̃ si diceret, pudet eos. nam timor, est malorum, pudor iã bonorum. [Res) Malitia.s.tanquam mali sint ad rem quam præstare non possunt. [Quis mihi es? quis tu es?) Quis tu es, ad dignitatem refertur. quis mihi es, ad necessitudinem.i.frater, aut cognatus. Et hæc verba, mollia sunt dicto, sed animo aspera [Cur meam tibi?) [illegible] [Heus, proximus sum) Heus significatio est modo nominis ad intentionem considerationemq. reuocandi.[Proximus sum egomet mihi) .i. carior mihimet ipsi sum quàm quisquam alienus. [Proximus) Carus, beneuolus. & hoc est quod ait supra, Quo æquior sum Pamphilo, si se illam in somnis, quam illum amplecti malunt. Inde proximi & propinqui dicuntur, qui nobis cari esse debent. [Nihil pudet) Pudor est mali facti, Verecundia, recti & honesti. Ergo mire posuit.[Si roges) Abundat, si roges, sed [illegible] additum est. [Hoc) Vbi promiserant. [Illic, vbi nihil opus est, ibi) Illic & ibi aptum irascenti repetitionis genus [Hic vbi opus est) Saluo pudore. [Illic) Legitur & illi.[Vbi nihil opus est) Vbi nondum promiserunt, ibi verentur, quod ait supra, In denegando modo quis pudor est paululum. [Adeam ne ad eum?) Hic locus deliberationis est, an adeat ad Pamphilum. & vnum ad abundat, & moraliter verba Charini sunt posita.[Iniuriam) Pro de iniuria. [Expostulem?) Expostulatio est aduersus eum quem incusamus. nam expostulare, est querelam apud eum ipsum deponere, de eo ipso qui fecit iniuriam. Postulare autem, querelam dicere de altero apud alterum.[Ingeram mala multa) Quasi tela, ita se dicit ingesturum mala. [Atque aliquis dicat nihil promoueris) h.d. Etsi extitit aliquis qui mihi dicat, quid profeceris? respondebo, Multum. [Multum) Non subiunxit, quo modo multum? sed illud faciam.[Multum) Subauditur, promouero.[Molestus certe ei fuero) Transitum fecit dicendo, Molestus certe ei fuero, hoc est si nihil aliud promouero, certe ei molestus fuero. [Atque animo morem gessero) Erit fructus iracundiæ ex vindicta. Et per iracundiam atque turbationem non inuenit, quod sit multum, aliud ergo inuenit, molestus certe ei fuero.[Charine, & me & te) Mire, & artificiose fecit Pamphilum priorem alloqui ad perstringendam iracundiam Charini. alioquin si prior vociferari potuisset, tragica exclamatione vsus fuisset. [Imprudens,) Defensio ab imprudentia. etenim nisi bonæ esset conscientiæ, nunquam diceret, te perdidi purgaturus. [Itane imprudens?) Imprudens, distingue, & attende hoc illum repetere, quod indignatur magis, quasi audierit imprudens, & non audierit reliqua. [Ita ne imprudens?) Quia articulus omnis defensionis per concessiuam qualitatem hoc dicto est constitutus, iccirco hoc ipsum Charinus per infirmationem repetit, hoc cupiens eripere Pamphilo quo ille maxime nititur.[Qui tuum animum) Legitur & Cum. [Falsus est) Modo participium est.i.falleris, si Pamphilum dicit. Si vero coniungitur, pro fallax accipitur. [Hoc solidum) Solidum, plenum, idoneum, integrum.[Nisi me lactasses) Produxisses, oblectasses, induxisses. quæ significatio frustrationem ostendit. Lactare, est inducere in aliquam voluptatem. a lactando, vnde & oblectare dicitur. [Habeas) Permissio animi irati. Habeam? vt supra, Aut si tibi hæ nuptiæ sunt cordi P. Cordi? [Hic suis consilijs mihi cons.) εἰρωνεία. Dicit vt supra, Cuius consilio fretus sum. Et cum versus protulerit, conficiat debuit inferre. est ergo ἀνακόλουθον. aut vt est illud, principio, amico filium restitueris. Tibi generum firmum & filiæ inuenies virum. [Confecit) Legitur & conflauit. [Sollicitudines) Perturbationes.[Meus carnufex) .i. in me carnifex qui me torserit. vt alibi, deo irato meo, hoc est in me irato deo.[De te sic exemplum capit) Vtrum, si te imitatur, an, si de te exigit pœnas? vt ipse alibi, Vtrq. exempla in te edẽt. sed melius, te imitat, accipimus. [Haud illud dicas si cognoris) Nosti .n. sed si cognoris, non ita dicas.[Cum patre altercasti) Ab ijs quæ facta sunt, ad ea quæ facta non sunt.[Cũ patre altercasti) Legitur & altercatus es non.n. alterco dicimus. [Nec te quiuit hodie cogere) Hoc argũ attulit ex ijs, quæ non facta, cum fieri debuerit. [Immo etiam,) Propterea & amplius. [Immo etiam,) Deest, audi.[Quo tu minus scis) Quo.i.q & deest, audi, vel accipe, vt sit, q, vel quoniam minus scis. Vel quo.i.ex quo, aut quare, aut certe erit sensus, cum huiusmodi tamen subauditione, Immo etiam quo tu minus scis ærumnas meas, eo magis audi. Aut, Immo etiam hæ nuptiæ non parabantur mihi, quo ipso minus tu scis ærumnas meas.i.falsæ nuptiæ erant, quæ iter te fallit magis, irascíq. mihi cogit merito. [Hæ nuptiæ) Legitur & hæc nuptiæ. sic.n.veteres dixerunt. [Non apparabantur) Apparari cum datiuo casu semper cladem & perniciẽ significat. vt Virg. Mihi sacra parari.[Coactus tua voluntate) Hæc est accusatio. ille enim excusat per imprudentiam, hic arguit voluntatem. hoc ergo dixit, Eo grauius, quo nullo cogente peccasti. [Cur me enicas?) Excrucias.[Instare, Suadere, orare,) Quia dixit, instare, suadere, orare non plus dicere posset, quando, nihil potest esse. [Dauos?) Dauus, cum admiratione pronunciandum. [Interturbat omnia) Deerat, vt & hic, Dauus, dicere, sed plus intulit, interturbat. Et inter, modo non mediocriter, significat, est enim adaucta particula. vt interfectus, interemptus. Modo post, vt, Nunc inter, fluuio Tyberinus amœno Vorticibus rapidis, & multa flauus arena In mare prorumpit.[Nescio) Quia irascitur Dauo, dixit nescio, alioqui scit. [Nisi mihi deos satis scio fuisse iratos) Deest, quia, vt sit, nisi quia. [Factum est hoc) Non q non credat, interrogat, sed quod increpat. [At tibi dij) At principium increpationi aptum, vt Virg. At tibi pro scelere. & Horat. At ò deorũ quisquis in cœlo regis Terras, humanum genus.[Eho dic mihi) Ego interiectio est intentionem audientis expostes. [Dic mihi) Semper τὸ dic mihi, iniuriosum est, vt Virg. Dic mihi Damœta, cuium pecus?[Quod, nisi hoc, consiliũ dares?) Cum odio Hoc pronunciandum est. Ideo Coniectum dixit.[Deceptus sum) Cõcessio. [Scio) τὸ Scio, non ad deceptionem sed ad defatigationẽ reddit. ergo cum εἰρωνείᾳ, sonandum. [Hac non successit) Deest, quod conabamur. & proprie de bono hic dicitur. [Alia aggrediemur via) Vel adoriemur.i.enitemur. Adoriri proprie dicitur repente ex insidijs aliquem inuadere. [Hoc tibi pro seruitio debeo) Seruitium pro seruitute posuit: vt, Seruitio enixe tulimus. [Conari manibus pedibus) Ad id retulit quod ait supra, Quem ego credo manibus, pedibusq. obnixe omnia facturum. Et accusatiuo casu siue intermissione significat, Noctes & dies. [Manibus, pedibus ὑπερβολικῶς.[Præter spem euenit) Euenit. productũ magis, quia hoc perpetuo non vult Pamph. accidere. Ergo euenit, non autem euenit media correpta [Parum succedit quod ago) Si nostrum est officia præbere, at nostrum non est fortunam posse præstare. Et bene succedit, vt quod agimus, ostendat successus esse fortunæ.[Sedulo).i.ex animo & sine dolo. [Me missum face).i.noli vti opera mea.[Parum successit quod ago) Vtilis sententia pro sapiente contra fortunam.[Restitue in quem me accepisti locum) Sensus hic est, Omnia mihi integra salua redde, qualia tibi tradidi consulturo, vel cum nihil promisissem patri. [Hẽ, sed mane) Hoc quasi incipientis, demonstrantisq. aliquid noui se inuenisse. [Nihil ad te) Hæc.n. ad cogitantem nihil pertinere oportuit.[Nunccine demum) Pro denique. [At iam hoc tibi inuentum dabo) Consilium.s.quo in pistrinum locum restituatis.

HOCCINE est &c.) Elegans perturbatio in qua inter se omnes omnibus redduntur offensi Car. Hoccine.i.verum, hoc est credibile, q.d. est incredibile & nefandum, aut memorabile.i.memoria dignum, vt tanta vecordia.i. malitia cordis dicitur enim vecors malis cordis, sit innata cuiquam vt gaudeat malis alienis, atque vt comparet .i. acquirat assequatur, sua commoda ex incommodis alterius. Ah, dolentis interiectio, ne .i. vtrum id genus hominum est verum.i.verax, veridicum fidele, immo.i.sed id genus hominum est pessimum, quis.i.quibus hominibus pudor paululum adest, modo.i.duntaxat denegando.i.negent se facturos, post .i. deinde, vbi .i. quando tempus iam promissa perfici.i. præstari, tum.i.tunc ipsi coacti, necessario quasi ducti necessitate, se aperiunt .i. malitiam suam ostendunt quàm prius texerant in pectoris altitudine, & timent denegare, & tamen res .i. malitia sua cogit eos denegare quod promiserant ibi.i.deinde, oratio eorum est impudentissima.i.insolentissima petulantissima, quis es tu .i. qua dignitate polles? quis es mihi .i. frater, an cognatione iunctus? cur optas sub, vel petis tibi.i.pro te meam videlicet vxorem. Heus, hoc particula heus, hoc significationem habet reuocandi aliquem ad attentionem, siue considerationem eius quod statum est dicendum, egomet sum proximus .i. charus, beneuolus, mihi idem proximi & propinqui dicuntur qui nobis chari esse debent attamen.i.sed tamen si percontiteris, vbi est fides.i.fidelitas, veritas, constantia dictorum & commentorum. nihil, illic, pudet .i. nullo afficiuntur pudore, vbi nihil potest capi pro non aut genitiui casus esse potest, quasi nullius rei eos pudeat, aut nominatiui GVID.

minatiui & tunc pudet personale verbum est. Hic vbi est opus ve eeri denegare videlicet vbi promiserunt nô verentur denegare. Illic vbi nihil.i.non est opus.i.vbi nondû promiserunt ibi vaeentur denegare. Sed quid agam? Adeam ne ad eum, alterum ad abundat, vt expostulem.i.conquerar hanc iniuriam.i.de hac iniuria cum eo Pamphilo expostulare est querelam apud eum ipsum deponere qui fecit iniuriam, postulare autem est querelam dicere de altero apud alterum, & vt ingeram.i.iniiciam. mala multa tanquam tela illi Pamphilo, q.d. vt multis probris eum afficiam, atque aliquis dicat expostulando & ingerendum mala multa, nihil promoueris.i.profeceris, vel profueris, & quod vulgo dici solet, nihil locraberis. Respondeo subaudi quod multum promoueo, inquam .i. profecero, quoniam certe .i. saltem fuero molestus ai Pamphilo .i. eum saltem aliqua affecero molestia, atque amorem gessero.i.complacuero obsecutus fuero, satisfecero animo meo. P. O Charine ego impeudens.i.male prouidus & incautus male prospiciens rebus meis, perdidi .i. destruxi & me & te, nisi quid .i. nisi aliquantulum dij respiciunt nos .i. nisi dij sint adiutores, qui respiciendo mortales iuuant. C. Ita ne.i. vtrum est ita & distinguendum est hic, atque subiungendum imprudens me perdidisti inquam, q. d. non immo consulto id effecisti tandem causa.i.occasio inuenta est, vt me perderes soluisti.i.fregisti, violasti, non præstitisti fidem.i.sanctam promissionem, vel soluisti fidem .i. fidalitatem quâm iuncti eramus tanquam vinculo quodam, & similiter soluisti fidem .i. promissionem. Nam promissionibus obligantur homines vt patet in iure de stipulationibus, & ideo soluitur fides quando non præstatur, sed contemnitur. P. Quid tandem? ibi tandem hem quiddam vrgens & accelerans responsionem.i.responde paucis & sine longis ambagibus cur soluerim fidem. C. etiam postolas i.contendis seducere me, nunc.i.me decipere istis dictis.i.tuis verbis. P. Quid istuc est? C. postquam me amare dixi.i.amore capi. ipsa amica complacita est tibi.i.placuit tibi vt & mihi Heu me miserum .s. dico, vel fatent me miserum & clamando proferendum est me miserum, qui spectaui.i.consideraui animum tuum ex animo meo.i.putaui te gestare animum adeo fidelem vt ego habeo, coniecturam.n. ex meo animo capiebant. P. Falsu' es.i.deceptus ô Charine qui eam de me habes opinionem malam. C. non ne hoc gaudium .s.eam habere quam amo visum est tibi satis solidum.i.integrum idoneum plenum nisi lactasses.i.produxisses, induxisses, oblectasses & tuis suauibus sermonibus me fouisses, & allexisses. Interdum enim lactare vltra nostram significationem est inducere in aliquam voluptatem à lactando, vnde & oblectare dicitur nisi ergo lactasses me amantem i.amore captum & produceres.i.produxisses me spe.i.expectatione falsa.i.fallaci & decipienti, ibi .n. falsus actiue capitur, sed superius passiue habeas permissio animi irati. P. habeam? id est dicis vt habeam ah, interiectio dolentis, ne scis in quantis malis ego miser verser.i.assidue sim & voluter, & quanta sollicitudine. Meus carnufex .i. tortor in me qui videlicet ita me torqueat, quasi faciens carnem carnifex dicitur, mortuorum enim potius caro est vt corpus viuorum. Quantas soli. Meus carnufex.i.carnifex in me confecit i.comparauit, concinnauit mihi consluit mihi suis consilijs.i.suasionibus. C. quid istoc.i.cur istud est tam mirum si capit exemplum de te.i.si te imitatur. P. Haud istud dicas, si cognoris, per syncopem, pro cognoueris me .i. ingenium meum, siue naturam & amorem meum, quo complector Glyc. C. Scio, quòd sup. altercasti, alij altercatus est, nam alterco non dicimus.i.contendisti dudum.i.paulo ante cum patre, & is pater propterea nunc succenset.i.irascitur tibi, nec quiuit.i.potuit cogere te hodie vt duceres illam Philumenam. P. Immo etiam .i. sed etiam vel præterea, aut amplius hæ nuptiæ non apparabantur mihi. Appareri cum datiuo casu semper cladem & perniciē significat, vt Verg. mihi sacra parari, quod .i. quare.s. quòd ignoras illud, tu scis melius meas ærumnas.i.miserias, nec quisquàm postulabat, nunc dare vxorem. C. Scio: q.d. intelligo bene quòd coactus est tua sponte voluntate. P. mane .i. ausculta adhuc parum, nec discede nondum .i. non adhuc scis rem vti est. C. equidem .i. ego quidem, scio te asse ducturum illam Philumenam. P. Cur me enicas? id est crucias, hoc audi nunquam, subaude Dauus, destitit.i.cessauit. Instare.i.instanter vrgere suadere tanquam parem, orare tanquam superiorem vt dicerem patri me ducturum, vsque adeo.i.intantum, vel eousque donec.i. quousque perpulit.i.impegit impulit.s.me ad id faciendum. C. Quis istuc homo est? P. Dauus. C. Dauus? P. Dauus omnia.i.valde turbat omnia, nam inter hic est particula auctiua adeo vt non pro mediocri significatione sit, sed quòd maiorem hic non potest vt interfectus interceptus nisi inter capiatur pro post vt hunc inter sus. tyb.amore. C. Quam ob rem? P. nescio. Nisi mihi deos satis Scio fuisse iratos, qui auscultauerim .i.obediuerim ei seruo. C. Factum est hoc Daue? D. Factum est. C. hem, indignantis particula, ò scelus.i.scelerose serue, quid ais? At dij dent.i.deos tibi exitium dignum.i.perniciem dignam factis. Eho, interiectio intentionem audientia exposcens, dic mihi, hoc semper iniuriosum est, si omnes inimici vellent hunc esse coniectum in nuptias quod consilium darent? nisi hoc quod dedisti. D. Deceptus sum, at non defatigatus.i.nô ita fractus, vt nullas alias vias prosequi velim, immo ad alia experiē da paratus sum. C. scio.s.non esse fatigatum. C. Non successit ,i. quod conabamur non prospere cessit hac via.i.hac ratione, aggrediemur.i.adoriamur & enitamur alia via: Nisi id putas, quod sequitur videlicet quia primo parum processit.i. parum habuit momenti quod moliti sumus hoc malum iam non possit verti ad salutem.i.ad prosperitatem & incolumitatem. P. Immo etiā, nam satis credo, si aduigilaueris.i.dederis operam, adhibueris ingenium quod sup.côficies mihi geminas nuptias.i.binas ex vnis nuptijs, q.d. si vigilas scio te adeo mala mea posse augere, vt ex eo vno malo ad duo me deducas, ita q si non satis vnis crucier nuptijs binas mihi conficies. D. Ego Pamphile hoc tibi pro seruitio debeo.i.pro seruitute videlicet conari. manibus, pedibus .i. omnibus membris & viribus totis. noctesq. & dies.i.omni tempore adire periculum capitis.i.subire mortis periculum, dum .i. dummodo, prosim tibi.i.sim vtilis tibi. Tuum est.i.tuum officiū est tuæ, per.s.mi ignoscere, si euenit præter spem.i.contra opinionem, & voluntatem meam si id, quod ego .i. molior, Parum successit .i. parum prospere cadit, ad facio sedulo .i. ex animo quasi sine dolo & instanter. Vel meliu' tu.i.tu mei facis subaudi. Vbi vel posset correctiue capi, q.d. id, quod molior sedulo.i.facio, Vel potius tute ipse facis, q per me nihil fecisset nisi promisisses te ducturum vt ego suadebam Vel tota sup.facis melius q̄ ego. Deinde eius mente occurrit quidquam quod ei placebat ad turbandas nuptias.s.prolatio pueri ad hostium, ideo subdit reperi accepisti.i.aliud excogitaui & commentus sum, missum face, me.i.dimitte me vt inuentum prosequar, neq; vtaris opera mea. P. Cupio.i.ego volo, sed restitue in quem me accepisti, locum.i.in eum statum in quem me accepisti vel omnia mihi integra & salua sed de qualia tibi tradidi consulto. D Faciam.i.te restituam. P. at iā huc opus est. vt hoc sit nominatiui casus, vel opus est hoc in ablatiuo. D. ham, st, mane, q.d. patientiam habe modo cum iam enim quidquam noui mihi occurrit ostium à Glycerio cum .i. Glycerium ostium apertum est. P. Nil ad te spectat sub. si ostium Glycerio crepuit, q.d. nihil ad inuentionem tuam apertio illius ostij facit. D. quæro.i.inuestigo animo meo consilium quo restituaris in pristinum statum. P. Hem, dolentis, vel indignantis particula, nunccine demum? id est vtrum nunc denique quæris sub. consilium & intentionem vt restituat in pristinum statum, q. d. adhuc incipis cum iam consilium excogitatum, & inuentum esse fuere opus. D. at iam .i. statim nunc dabo tibi hoc consilium.s. quo restituaris in pristinum statum. inuentum .i. excogitatum.

ARGVMENTVM) Querela & expostulatio Charini cum Pamphilo, & est epitasis vtriusque partis fabulæ. [Hoccine credibile) Ab exclamatione incipit, & inuidiam commouet. [Id ne est) Affectus per locum communem à perfidiæ detestatione. [Quis tu es?) Rem accendit prosopopœia. [Sed quid est) Dubitatio. [Atque aliquis dicat) Obiectionis occupatio, quæ soluitur ab vlciscendo voluptate. [Charine, & me) Confessio deprecantis. [Soluisti fidem) Propositio criminis nam querela quæ præcessit exordij loco fuit. [Me subducere) Subducere .i. fallere sic Græci ὑπάγειν. [Non ne tibi) Amplificatio à modo facti. [Habeat) Concessio indignantis. [Scio cum patre) Ironia. [Scio, coactus) Et hoc irrisorie, & ad prouerbialem figuram, nolens volens respicit. [Instare, vt dicerem) Congeries ad vehementiam, nam accusatur Dauus, & in eum crimen transfertur. [Deos iratos) Lege Prouerb. Doct. Genios malus. [Immo etiam) Redargutio vrbana per ironicam assensionem, sententia in contrarium detorta. [Ego Pamphile) Deprecatio Daui à fortuna. [Facio sedulo) .i. sine dolo. LATO.

HOCCINE credibile est, &c.) Fidem non esse violandā, PETR.
ac retinendam esse in rebus omnibus, vt oporteret verecundiam & MARS.
pudorem, docet hæc scena, quoniam vbi non est fides, iustitia locum non habet, fidus amicus in aliqua difficultate cognoscitur. Vnde Plat. lib. j. de Leg. Testem habemus poëtam Theognidem, ciuem Megarensem ex Sicilia, qui ait: Fidelem virum omni argento atque auro in seditione meliorem. Est autem, inquit Theognis, maxima virtus illa fides, quæ maxime in periculis lu-

cet, quam iustitiam perfectam quis nominabit. Et M. Cicero dicit in Off. Fidem esse iustitiæ fundamentum, & ita dici, quia fiat quod dictum est. Et ubi non est pudor, illic regnat impudentia, quo vitio nullum est teterius, nullum humanis moribus ac civili disciplinæ perniciosius. Unde Sen. lib. j. epist. Verecundia bonum in adolescente signum. Et lib. ı a. Verecũdia malis conatibus obstat. Xenophon lib. j. Ingratitudinem potissimum impudentia sequitur, quæ ad omnem turpitudinem maxima est dux. Et lib. viij. pudentes quæ turpia sunt, in propatulo fugiunt, temperantes vero ac pudici, etiam in obscuro. Plat. in j. de Leg. Legislator pudorem colere debet ac honorare, confidentiam vero huius contrariam impudentiam nominet, ac maximum privatim & publice malum hominibus arbitretur. Nihil aliud est pudor, inquit, nisi timor infamiæ. Expostulare iniuriam, est cum querela aliquem exponere. [Nisi me lactasses, etc.) Sex. Pompeius sic ait, Lacit, inducit in fraudem. Unde lactat, illectat, delectat, oblectat. [Tu minus scis &c.) Ærumna ægritudo laboriosa. [Hac non successit, alia &c.) Senec. lib. iiij. Epist. Non potest fieri, ut non succedat aliquando multa tentanti.

GLAR. HIC mihi hoc præfari necesse est, cum Doct. de huius scenæ versibus primis, etiam dum viveret nobis non convenisse & eee ratione ea de re orta. quia ille Priscianum haberet auctorem, ego Terentianum. Quanquam quod Doct. de creticis scripsit, ubi Priscianus tradiderit, nondum scire potui, & tum ex eo, ut mihi indicaret, quærere neglexi. Cretici non continuati, sed sparsim in omnibus fabulis reperiuntur, ubi tamen synæresi sæpe, aut consonantium elisione tolluntur, quod per totum hoc opus ostendimus. Porro cum creticos identidem obijceret, ego vero contra in dimetris, trimetris, ac tetrametris eandem trochaicorum carminum rationem ex ipso Terentiano contenderem, quæ esset iambicorum, modo in his acatalectica ratio in trochaicis catalectica observaretur. Quod ipse Terentianus ad longum deducit, ubi trochaicum ex iambico fieri ostendit, dimetro trochaico semel usum esse Horatium. Non ebur neque aureum, ex tribus trochæis atque syllaba (Quanquam ibi quidam aliter mensi sunt, sed perperam, ut in eundem auctorem, annotationibus scriptis ostendimus) Talem ipsum Doct. superioris actus scena secunda iudicasse, Quid ais? cum intellexeras Nos tamẽ eo in loco duos trimetros facere ubi ille dimetrum, & tetrametrum. Hæc & quædam alia cum pro meæ opinionis defensione adduxissem, illa surda aure audiebat. Itaque ipse huius scenę aiij. primos versus ita tractavit, ut sæpius mecum mirari soleam, quid ei tunc venerit in mentem. Sed ita Hercules natura comparatum videmus, ut maioris existimationis homines, nonnunquam minores, etiam bene admonentes gravatim audiamus, maxime ubi de ingenij negocijs contentio incipit. Adeo victoriæ est cupida humana imbecillitas. Sed de hoc prooemio satis. Nos itaque dicimus r ȝ. ab initio huius scenæ versus esse trochaicos trimetros catal. Quod autem nemo hac ætate hoc scripto prodere voluerit, in causa fuisse error eius carminis insolentiam. Semel n. ex proposito quod cõstet hic poëta usus hoc genere est, alibi, nisi aliquoties uno, aut altero, nusquam alioqui per scenam hoc trimetrum usurpavit. Fortassis & hoc impedimento fuit, quod primus huius scenæ versus una syllaba, nempe tertia, claudicare videtur. Unde & Doctor. iambicum pentametrum perperã iudicavit, cũ nullus talis sit apud hunc Poëtam, quod equidem sciam. Quanquam si ita esset ut Doctor. mensus est, esset potius dimeter hypercatalecticus. Nam in iambicis & trochaicis bini pedes in singulas veniũt mensuras, non singuli pedes. Atqui eam syllabam tum cæsura, tum positione ad caput sequentis dictionis longari posse crediderim, quod apud Græcos frequentissimum, apud Latinos non admodum, invenitur tamen nec in comico duntaxat carmine, quod licentiosius est, sed in heroico, nec apud quoslibet proletarios tantum, sed apud ipsum adeo Maronem. Non mirum ergo ausum hoc quoque Terent. qui in carmine nihil propemodum non audet. De ipsis versibus nunc sigillatim dicendum. Et Lectori sanè liberum fuerit sequi quod volet, mea parui referet. Spero tamen fore postquam omnia diligenti examine perpenderit, certo existimaturum, nos non prorsus hæc somniasse. Ipse hercle Doctor. de metris in præfatione Terentij cum quædam de creticis dixisset, meo quidem iudicatu planè nihil ad rem facientia, tandem subiungit id, quod mecum certavit. Quidam tñ, inquit, malunt hic esse trimetros trochaicos catal. [Hoccine credibile est aut memorabile) Primus itaque versus non est iambicus pentameter, ut existimavit Doct. sed trochaicus trimeter, habens primo loco trochæum, secundo spondeum, tertio anapæstũ, quarto dactylum, quinto trochæum, ac deinde syllabam. In secundo versu primo loco est dactylus. prima .n. de Verecundia est brevis, quippe quæ à ve non à ver derivetur. Secundo loco est trochæus, tertio spondeus, quarto anapæstus. Cuiquam .n. trisyllabon est hoc loco. Ultimo sequitur trochæus ac syllaba. Tertius versus primo loco habet trochęum, secundo spondeũ, in tertio, si gaudeat singulariter legatur erit anapæstus, sin gaudeant pluraliter, vel e, eliditur, ut fit spondeus, vel bacchius est loco tertio, deinde quarto loco rursus spondeus, quinto iambus cum syllaba. Quartus versus initio duos dactylos habet, Alter ins tus, Deinde tertio loco trochæum, Compa. Quarto, si comparet singulariter legatur, erit tribrachys, vel anapæstus ret ets Si pluraliter, dactylus erit rent ets. Deinde rursus trochæus cum syllaba, sive, quod idem est, creticus ergo ut adverbium post comparent verbum legendũ. In quinto versu legendum initio, Id ne est verum? et hic initio duo spondei, tertio loco dactylus, quarto anapæstus, & ad finem rursus trochæus cũ syllaba. Sextus versus initio duos habet trochæos. Tertio ac quarto locis anapæstus, ac rursus ultimo trochæum cum syllaba. In septimo versu si Est omittatur, adverbium Iam ponendũ est ante participium promissa Sin verbũ Est non est omittendum, ipsum quidem post participium collocat Aldinus lib. & placet. Octavus versus trochæum habet initio, loco aũt secundo, si tertia syllaba in Necessario longa est, cretico erit loco primo, sed secundo, ac tertio trochæus, quarto anapæstus. In nono versu deest Doctor. aliquid in suis creticis. Nam pro quarto, inquit, creticum posuit iambum. Nobis in trimetro trochaico catalectico nihil deest. In decimo versu idem ait tres esse creticos. Quod mihi nullo pacto vĩ, sed est eiusdem rationis cum alijs carmen, primo loco habens trochæum, secundo spondeum, tertio anapæstum, quarto spondeum, ita ut verbum Sit legatur ante nomen, Oratio. Undecimo versu, pro quarto cretico, inquit Doct. ponitur iambus. Quod mihi neutiquam videtur, sed est, ut cæteri, Trimeter trochaicus, habens primo loco trochæum. Quis tu. ubi u, in Tu corripitur propter vocalem sequentem, non eliditur. Loco secundo est spondeus, tertio anapæstus mihi es, ubi mihi dissyllabon & posteriore brevi, non elisa. Deinde sequitur trochæus cum cretico, cur, me, amtib? heus. In duodecimo rursus Doctor. ait quatuor creticos esse, mirabiles sanè creticos, quos ego planè fateor me non intelligere. Ego primo loco constituo trochæum, secundo dactylum, tertio spondeum, ubi Mihi monosyllabum totum eliditur, quarto loco tribrachys est, ultimo sequitur creticus. In ultimo huius classis, primo loco est trochæus Siro. At in secundo loco, si leges nihil illos pudet, ut habent quidam vetusti lib. & mihi sanè placet, erit dactylus, vel spondeus (nempe nihil vel dissyllabo, vel nil monosyllabo) in tertio loco spondeus, in quarto anapæstus, in quinto pro trochæo tribrachys, ut sæpe etiam in tetrametro huius generis. Ita habes candide lector meum de his versibus iudicium. Tu sequere quod tibi fuerit visum, nil offendar etiam si nemo subscribat nobis. [Non verentur. illic, ubi nihil opus est ibi verentur) Hic versus trochaicus est tetrameter, Sed scazon, inquit Doctor. Abundat enim acatalecticis tetrametris trochaicis una syllaba. Quod si verent pro verentur legeretur, versus esset vere tetrameter catalecticus trochaicus, ut sunt qui sequuntur duo. Et sanè hic mixta sunt carmina. Nam mox rursus duo sequentia sunt iambica quadrata acatal.

> Multum molestus certe ei fuero, atq; animo morem gessero.
> P. Chaerne, & me & te imprudens, nisi quid Dij respiciunt, perdidi.

Trochaicum inde sequitur, nisi quis Ita ne absq; elisione pro tribrachy legat. Rursus duo sequuntur iambica. Tertium trochaicum, hñt tertio loco trochæum, quarto ac quinto anapæstum. In quo pro q, alij legunt cum, ne q sit cum indicativo. Nam subiunctivum postulat ut paulo post qui auscultaverim. Quartum item trochaicum, sed s, eliditur in Satis, nisi quis malit in Falsus. Duo reliqua item sunt trochaica, nisi quia Nisi iambum faciat. Nã sic prius iambicũ quadratum fuerit. Post hos duos versus sequuntur quinq; iambici tetrametri acatalectici, sed in primo, vel Suis est monosyllabum, vel creticus loco secũdo, in secundo Mens. Præterea d, in quid eliditur, meo iudicio, quanquam a, in Istuc scripsit Doct. quanquam Bacchius primo ac tertio locis has elisiones tollit. [Immo etiam, quo tu minus scis ærumnas meas,) Hic octo rursus sequuntur trimetri Iambici, in quorum primo s, eliditur in minus. In quarto autem versus primo loco Scio tu, anapæstus est, secũdo vero loco iambus sequitur, deinde creticus nisi Tua monosyllabum fit. Post hos e octo trimetros sequuntur duo quadrati iambici, quorum posterior multis modis in numerum poni potest. Nam per sex continuo iambos, tres spondeos

& pyrrh

& pyrrhichium scandi potest. Vt sit pentameter iambicus, qualis nullus est in hoc auctore, quod equidem sciam. Potest item per quatuor trisyllabos pedes, & quatuor dissyllabos scandi, qđ placet. Vt primo loco sit tribrachys, secundo anapæstus, Tertio elisa s, in satis, rursus tribrachys, quarto rursus anapæstus, deinde tres spõdei & pyrrhichius. Post hosce duos versus quadratos acatal. sequuntur 17. trimetri Iambici, in quorum quinto ni, legendum pro nisi. In nono s, eliditur in Satis ait Doct. Duodecimus esset heroicus si pro, noctesq. & dies, legas, noctesq., diesq.. In 14. euenit mihi, legendum est, & Tuum monosyllabon totum eliditur, nisi sit Bacchius loco primo, & euenit media producta vt admonuit Don. nec siluit. Ioan. Vltimo duo sunt tetrametri iambici, in quorum priore vel verbum Est omittẽdum, vel Hem extra carmen est, vt alibi quoque sæpe, nominatim scena præcedente, versu sexto à fine, vt admonuit Doctor. eo in loco. Nam hic idem rursus admonere omisit. Sed & mane secunda correpta syllaba, vt in Vide, iube, caue, hic sæpe facit poëta.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Pollicetur hic Pamphilus Mysidi, nunquam se deserturum Glycerium, etiam si omnes homines sibi ob id infestos sit habiturus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena instauratio est adhortationis Pamphili per Mysidem. Opus enim erat rursus adolescentem exhortari ad amorem Glycerij, ne sub patris impulsione opprimatur frangaturq;. Itaque victus per Mysidem, spondet se nunquam amicam deserturum, etiamsi omnes homines sibi ob id reddat infestos.

Iambici Tetrametri Catalectici.

MYSIS, PAMPHILVS, CHARINVS, DAVVS.

IAM. vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum: tu modo anime mi noli te macerare.
P. Mysis. M. quid est? hem Pamphile, optume mihi te offers?
P. quid est?
M. Orare iussit, si se ames, hera, iam vt ad sese venias:
Videre ait te cupere. P. vah, perij: hoc malũ integrascit?
Siccine me, atque illam opera tua nũc miseros solicitari?
Nam iccirco accersor, nuptias quòd mi apparari sensit.
C. Quibu' quidem quàm facile poterat quiesci, si hic quiesset.
D. Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga. M. atque ædepol,
Ea res est, propterea que nunc misera in mœrore est.
P. Mysis,
Per omnes tibi adiuro deos: nunquam eam me deserturum,
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.
Hanc mihi expetiui, contigit: conueniunt mores: valeant,
Qui inter nos dissidium volunt: hanc, nisi mors, mi adimet nemo.
C. Resipisco. P. non Apollinis magi' verum, atque hoc, responsum est.
Si poterit fieri, vt ne pater per me stetisse credat,
Quo minus hę fierent nuptię; volo. sed si id nõ poterit;
Id faciam, in procliui quod est, per me stetisse vt credat.
Quis videor? C. miser æque, atque ego. D. consilium quæro. C. fortis es.
Scio, quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectum reddam.
P. Iam hoc opus est. D. quin iam habeo. C. quid est?
D. huic, non tibi, habeo; ne erres.
C. Sat habeo. P. quid facies? cedo. D. dies hic mi vt sit sati', vereor,
Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc vos amolimini: nã mi impedimento estis.
P. Ego hanc visam. D. quid tu? quò hinc te agis?
C. verum vis dicam? D. immo etiam
Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?
D. Eho impudens, non satis habes, quòd tibi dieculam addo,
Quantum huic promoueo nuptias? C. Daue attamen.
D. quid ergo?
C. Vt ducam. D. ridiculum. C. huc face ad me, vt venias, si quid poteris.
D. Quid veniam? nihil habeo. C. attamen si quid.
D. age, veniam. C. si quid,
Domi ero. D. Tu Mysis, dum exeo, parumper opperire hic.
M. Quapropter? D. ita facto opus est. M. matura.
D. iam inquam hic adero.

IAM vbi vbi erit,) In scena hac, instauratio est adhortationis Pamphili per Mysidem. Opus est enim exhortari rursus adolescentem, ne sub patris oppressione frangatur. (Iam, vbi vbi erit,) Opportune rursus æstuante Pãphilo, amice meo ... obijcitur per Mysidem, ne succumbat ad nuptias patri, quamuis promiserat patri se ducturum coniugem. aduersus quam difficultatem, quia ipsius persona non sufficit, id agit vt ad Glycerium modo adducat Pamphilum, cuius affectum excitat, non ea eo solum, quòd eum puella vocat. sed etiam quod desiderat eum videre (Vbi vbi erit,) Vbi vbi, In prima parte vim suam tenet, in posteriore productionem, & est quemadmodum vt vt, qua qua, vnde vnde, pro vbicunque, vtcunque, quacunque, vndecunque. (Iam vbi vbi erit, inuentum tibi curabo,) Non solum se adducturam promisit, sed & tempus addidit. Et bene Tibi, quasi amanti. (Anime mi) Mollis oratio & fœminea multis implicata blandimentis. Ait enim, Tu modo anime mi. Mi, pro meus. (Integrascit) Integratur, quod ad integrum redit, quod repetitur, quod instauratur. Virg. Ramoq. sedens miserabile carmen Integrat. (Solicitarier?) Perturbari. (Hoc malum) Amor meus, aut Glyc. solicitudo, quã nescire oportuit nuptias. (Quòd mihi apparari) Apparari ad honorem & timorem refertur & datiuo casui subiunctum cladem & perniciem significat, vt Virg. Mihi sacra parari. (Age si hic non insanit satis) Hic excitus comprimit Charinum, ne fomenta iracundiæ Pamphilo præberet. Aut, si pœnitet te, quantum hic sua sponte insanit. (Si hic non insanit satis) ἀγροικία est aut laus ad mitigandum Pamphilum. (Ea res est) .i. nuptias apparari sensit. (Mysis) Assentatio est si à nomine eius incipias, cum quo loqueris. (Per omnes tibi adiuro Deos) Ad, auctiua particula est, vt admirabiliter, valde mirabiliter, & aduerto. Et hoc superest amissa fide, vt admirandum sit. (Omnes homines) Mira verecũdia, omnes homines maluit dicere, vt in his quoque parentes significaret, q̃ aperte dicere patrem, cuius metu promisit nuptias. & est contra illud, Sed vim vt queas ferre. (Omnes homines) Ita dixit de vno, hoc est patre, omnes homines, vt idem alibi, O cœlum, ò terra, ò maria Neptuni. Nunquid & cœlum, Neptuni est? non vtique, sed omnia hæc maria voluit esse, vt Vergil. Omnia vel medium fiant mare. (Contigit) Quod via euenit, contigisse dicitur. (Conueniunt mores) Recte & id, quod matrimonium firmat. (Valeant) Hoc est abeant, recedant, quia & discedentibus & mortuis, vale dicitur, vt Virg. Salue æternum mihi maxime Palla Æternumq; vale. Vel potius τὸ ἀπευκτικὸν, cum male optaturus esset, conside-

rato patre μετὰ λόγους locutus est. & non dixit. quod intenderat, peream. Et artecode q̃ modestore pluraliter dixerit, cum significet patrem. [Valeant) Renunciationis & imprecationis est verbum. [Hanc, nisi mors, mihi adimet nemo) Bene valeant, hanc, nisi mors, nemo adimet. Concessio hic est. hoc enim per concessionem dicitur. [Hanc, nisi mos, mihi adimet nemo) Perseuerat, ne dicat pater, pro Non adimet pater. [Resipisco) Spiritum renocat sensus [Magis verum) Aut magis verum, aut verius dicimus. [Vt ne pater) Vt ne, pro ne non. [Per me stetisse) Stetisse, hoc esse. vt Virg. Desertaq. moenia Stat domus. Aliter, plenum est vt idem, Stant & iuniperi, & castaneæ hirsutæ. Aliter horreat, vt, Stant lumina flamma. & Lucil. Stat sentibus fundus. [Per me stetisse) Hoc est per me factum esse, ne fierent nuptiæ. [Miser æque, atque ego) Bene, atque ego, quia hic amore vexatur. Et intulit μετὰ λόγον. Nam volebat Pamphilus sibi dici, fortis, quod illi tamen mox dicetur. Hic igitur aliter respondet, atque interrogat Pamphilus, ideo quod videat impossibile esse, palam resistere parenti. [Scio quod conere) Sensus est, Scio quid est quid conetis, sed an efficere possis, nescio. [Scio quod conere) Si Pamphili est persona, cum εἰρωνείᾳ dicitur. si Charini, simplex laudatio est sed si Pamphili est, hoc significat quod supra, bis vnis geminas mihi conficies nuptias. Sed non esse personam Pamphili ex subiectis ostenditur. [Non tibi habeo, ne erres) Deterret etiam nunc Char. vt & ipse adimat Dauom; ne Pamphilo nubat Philumena. Et eodem sensu vtitur Dauus aduersum Charinum, quo supra, Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam vxorem ducere. [Non tibi habeo, ne erres) Velut etiam pro se Charinus sentiat, h. d. vel vt solent serui contumaciores aduersum amicum domini, quia nuper à Charino accusatus est. vel quia & quid dicat non habet, & videt tacendum non esse. [Sat habeo) Quia dilatio facta est [Vt latis sit,) Vt, pro ne non. [Ne vacuum esse me) Ne, pro nedum, aut aduerbium est prohibentis, vt sit, ne, non. Sal. a lib. Ne illa tauro parata sint. pro nedum. [Proinde hinc vos amolimini:) Amoliri dicuntur ea quæ cum magna difficultate, & molimine summouentur, & tolluntur è medio. sic dicit, quasi odioso, & molesto. Discedere dicitur, qui facile abit è medio: Amolitur, qui vix recedit. [Proinde hinc vos amolimini:) Molestum impedimentum ex rei magnitudine iacentia in medio, & ideo impedientibus se dicit Amolimini hinc, non abire. [Proinde hic vos amolimini,) Spe iniecta, etiam domino imperat seruus callidus. [Nam mihi impedimento estis) Verum hoc vere dicit, an fingit qui adhuc consilium non inuenit quod narrare possit. [Hanc) Glycerium .s. & cum miseratione puellæ, hanc. [Quo nunc te agis?) Vt tarditatem discedentis ostendat. Agere .n. se & tardi, & tristes dicuntur. sic Virg. Amissis remis atque ordine debilis vno, Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat. Idem alibi, Ecce gubernator sese Palinurus agebat. [Quo hinc te agis?) Admonitio discedentis vt solet. nam a quo discedere desideramus, admonemus cum quo vadat, vel quo eat. Id facete, per interrogationem admonet: Dauus Charinum, vt ipse abscedat Charinus, qui nunc vltimus remanet. [Verum vis dicam?) Pro initio sedulæ narrationis hoc sumimus. Ac sic respondet Charinus, tanquam qui intelligat non discere velle Dauum quo eat, sed id agere, vt abscedat. [Narrationis mihi incipit initium) Narrationis .s. quo eat, quia, Verum vis dicam, velut proœmium narrationis est. [Quid me fiet?) Quid igitur, inquit, quid de me fiet?) Ab eo hoc, quasi à iubente, pronunciandum est. nam sic illi, impudens, respondet. [Quid me fiet?) De Philumena ducenda. [Eho tu impudens) Proprie Charino dicit impudens, quasi insolita & multa poscenti. quippe qui & sponsam alienam petere ausus sit, & nõ satis habeat, per Dauum sibi moram præstitam Pamphili nuptiarum. [Quod tibi dieculam addo?) Dieculam, horam. & est ὑποκόρισμα. Dieculam, hoc est tempusculum, & sumitur ab eo quod est hæc dies. Diecula, mora, & quasi parua dies. & Dieculam, in qua .s. ambies, quantũ poteris, ad ducendam Philumenam. Vult enim se Dauus adiuuari per Charinum & Byrrhiam. [Promoueo) Differo. [Promoueo nuptias) Memoriter Dauus. scit enim illum his verbis petisse, Saltem aliquot dies profer, dum proficiscar aliquo, ne videã. Cuius rei oblitus Charinus, etiam vt ducat vxorem petit. [Ridiculum) Decet hominem. [Age veniam) Via concedentis, via consentientis est, age veniam. [Dum exeo) A Glycerio scilicet.

GVID. IAM IAM in hac scena instauratio est adhortationis Pamphili per Mysidem opus est enim exhortari rursus adolescẽtem ne sub patris oppressione astringatur aut frangatur. M. Iamiam .i. statim, vel mox curabo .i. dabo operam, inuentum .i. inuenire, & adductum .i. adducere tibi mecum tuum Pamphilum. vbi vbicunque erit, & bene tibi dixi quasi amanti modo ò mi anime .i. Glycerium quam toto pectore amo, & est mollis oratio & fœminea multis implicata blandimentis noli macerare .i. excruciare te, vel noli te angore afficere. P. O Mysis. M. Quid est? deinde viso Pamphilo dicit habeo Pamphile optime .i. opportune & tẽpestiue offers te mihi .i. obuius mihi efficeris. P. Quid est? M. Hera .i. Glycerium iussit me orare te si ames se .i. si eius si amore captus es iam .i. nunc venias ad se ait se cupere videre te. P. Vah interiectio increpantis perij hoc malum .i. amor meus & Glycerij solicitudo te integrascit .i. integratur, hoc est ab integrum redditur repetitur restauratur refricatur renouatur. Siccine .i. verum sic oportet sup. illam Glycerium atque me Pamphilum miseros. afflictus (vbi masculinum ponderat fœminino vt mos est) solicitarier .i. perturbari nunc tua opera .i. tua operatione, tuo labore, scilicet Daui qui operam dedisti vt nobis hoc malum pareres, nã iccirco accersor .i. euocor, q̃ .i. quia sensit ipsa Glyceriũ nuptias apparari mihi apparati ad honorem referunt & ad timorem & datiuo casui subiunctum cladem & perniciem significat. Virgil. Mihi saeua parati. C. Quidem .i. certe quibus nuptijs, quam quantum facile potueras quiescere .i. potueras supersedere & sine turbatione ac labore abstinere, vbi tam potuerat quam quiesci impersonalia verba sunt si hic .s. Dauus quiescit .i. quieuisset neque aliquid fuisset molitus. age .i. agendum hortantis est aduerbium per ironiam & derisionem dictum si hic Pamphilus non insanit .i. desipit, furit iracundus est & furore percitus facta sua ipsore .i. ea seipso instiga .i. incita, & sub ministra iracundiæ fomenta. M. Atque ædepol ea res est .i. ipsa Glyc. nuptias sensit apparari & propterea nunc ipsa misera est in mœrore .i. in luctu & squalore ac dolore. P. O Mysis asseueratio est vbi à nomine incipitur eius qui cum bi sermo. adiuro .i. valde iuro nam ad actiua particula est vt admirabiliter .i. valde mirabiliter adiuro, igitur tibi per omnes deos nunquam me deserturum .i. derelicturum eam non addidit integrum non ad maiorem negationem, & simul vt subnectat quod sequitur & est sensus non eam me inquam deserturum iuro tibi etiam si sciam, vel capre si pro quamuis, omnes homines (hoc verecunde dicit propter patrem) esse mihi capiundos inimicos .i. mihi maleuolos vbi ea pinndoa mutauere, in u, vt moris est, ea petiui .i. optaui elegi mihi hanc Glyc. contingit .i. euenit vt ea petiere optata, quod vix eueniat contingisse dicitur. mores nostri conueniunt magnam habent similitudinem quod valet ad matrimonium confirmandum. illi valeant .i. abeant discedant à nobis, quia & discedentibus & mortuis vale dicitur. est autem valeant renunciationis imprecationis verbum, qui volunt dissidium .i. discordiam, dissideo es, quod significat discrepo as, discordo as, inter nos .s. Glycer. & me nemo adimet .i. abstrahet mihi hanc, nisi mors. C. Resipisco .i. iterum resumo recreor sensus mei reuocant spiritum, & bene resipisco ait quod significat in pristinum sensum bonum redire, q. d. se paulo ante insanijsse, & desipuisse præ dolore. P. Responsum Apollinis non est magis verum quam hoc, id est metum si poterit fieri. vt ne, id est quòd non pater credat per me stetisse. per me factum esse quominus, id est vt non hæ nuptiæ fierent volo, id est bene cupio illud, ne irritetur, sed si id non poterit fieri faciam id, quod est in procliue, id quod impendent faciendum, quoniam iam res eo inclinata prope videtur, vt id fieri sit necesse quo eam non deseram. Deinde ostendit quid sit in procliue videlicet, vt pater credat per me stetisse quominus fierent nuptiæ. Quis .i. qualis videor? C. Videris æque .i. ita miser atque .i. vt ego. D. Quæro .i. animo meo inuestigo consilium .i. viam rationem modum quo possim te restituere in bonum statum. C. Es fortis .i. validus magnanimus qui nullo infortunio deprimeris. P. Scio quid conere .i. moliaris. D. Profecto .i. certe ego reddam tibi hoc quod molior effectum .i. perfectum. P. Iam hoc est opus. D. Quin .i. quinimmo. iam habeo .i. iam excogitatum est consilium quod quærebam. C. Quid est quod habes, scilicet. D. Habeo .i. commentus sum aliquid huic .s. propter hunc Pamphilum non tibi .i. propter te. ne erres .i. ne decipiaris. C. Sat habeo .i. sufficit mihi quòd sit dilatio nuptiarum. P. Cedo .i. dic quid facies Daue. D. Vereor vt .i. q̃ non hic dies satis sit .i. sufficit ad agendum, quod, scilicet agere volo, ne .i. nedum, hoc est non solum credas me nõ esse vacuum .i. ociosum ad narrandum nunc propositum. Alij habent ne tantum & tunc ne prohibentis est, q. d. noli credere me ociosum ad narrandum. proinde .i. ideo quia hic dies non satis est mihi vos Pamphile & Charine amolimini, id est discedite hinc .i. ea hoc loco. Amoliri dicuntur quę cum magna difficultate & molimine submouentur ac tolluntur de medio. cum enim res aliqua iacens in

In medio magnitudine & mole sua affert molestum impedimentum, neque nisi cum magna difficultate discedit dicitur amoliri non abire aut discedere, nam discedit qui facile abit de medio, molitur autem qui vix recedit, nam istis mihi impedimento.
P. Ego visam .i.ibo ad videndum hanc.i.meam Glycerium.
D. Quid tu Charine, scilicet ages quo agis, id est fers ducis te hinc. Agere se est proprie tarde discedentis ac tristis. C. Vis vt uerum dicam. D. Immo & iam incipis mihi initium narrationis. C. Quid fiet de me? D. Eho tu impudens .i. verecundus & procax ac molestus in rogando. Non satis habes.i.non tibi sufficit. quòd adeo.i.adhibeo, & prorogo tibi dieculam.i.temposculum. nam diecula significat paruum tempus, seu paruam moram quasi parua dies, id est tempus in fœminino genere quantum temporis.s.promouro.i.differo nuptias huic.s. Pamphilo. C. Attamen. D. Intercipit sermonem Charini dicens, quid ergo petis.s.tibi fieri aliud. C. Vt ducam Philumenam.i.habeam coniugem. D. Ridiculum cum exclamatione & irrisione legendum est, & dicit hominem, id est ò hominem ridiculum.i.plurimum ridendum & illudendum. C. Fac vt ad me venias huc si quid poteris.i.vel si aliquid poteris inuenire, vel si aliquo modo poteris huc venire. D. Quid .i. cur. veniam ad te. nihil habeo, id est nihil sum commentus quod tibi ex re sit. C. Attamen si quid habueris, scilicet venito.
D. Age, hortantis aduerbium & via concedentis veniam ad te .s. C. Quid habueris.s.ero domi.i.continebo me domi quo me possis facile conuenire. D. Tu Mysis operire.i. expecta me hic parumper.s.aliquandiu. M. Quapropter? id est quærere opperiar. D. Opus est facto.i.facere. ita. M. Matura .i. propera cum moderatione. D. Inquam.i.dico tibi adero.i. præsens ero iam, id est statim hic.

LATO. A R G V M E N T V M) Confirmatur animus Pamphili erga Glycerium & impulsu adolescentum accingitur ad nouum consilium Dauus, & amantium solicitudo exprimitur. [Animule mi) Blandimentum muliebre. [Malum integrascit).i.renouatur. [Age si hic) Ironica increpatio dehortantis. [Hanc mihi expetiui) Concisa oratio ad effectum, & constantiam Pamphili exprimendam. [Resipisco) Animum recipio. [Si poterit) Dilemma quo tacita obiectio soluitur. [In procliui) Quo res inclinat & propendet. [Ne vacuum).i.ociosum. [Imo etiam) Increpatio. quia Charinus se ad narrandum præparabat. [Nam verum vis dicam) Præparatio est narrationem incipienti. Et attende sollicitudinem amantis.

PETR. MARS. I A M vbi vbi &c.) Duobus sensibus maxime, visu.s. & auditu, voluptatis æstum renouari, accendiq. vehementius, ac mentem à virtutis proposito detorqueri, ostendit hæc scena. Est enim, vt inquit Plato in Phædro, sensus oculorum nobis acerrimus, & ipso visu pariter & auditu affectus renouantur, & animum mouent, vt non planè ipsum honestum aspiciatur. Voluptas enim destruit iudicium rationis, & vt inquit Philosophus, propter illam res posthabemus honestas, estque in nobis affectus vehementissimus, cui ea sententia Heracliti difficilius est repugnare, quàm iræ. Sed quod difficilius, hoc præclarius vt inquit Cicero Offic. in Catone maiore. Impedit consilium voluptas rationi inimica, ac mentis, vt ita dicam, præstringit oculos. Diuinus Plato voluptatem escam malorum appellauit, quod ea videlicet homines capiantur, vt hamo pisces. Seneca scribens de vita beata: Altum quiddam est virtus, & es celsum, regale, voluptas humile, seruile, imbellem, cuius statio & domicilium, fornices, & popinæ sunt. Vnde Cyrus apud Xenophontem lib. 5 Flagitiosi homines cupiditatibus omnibus se præstant inferiores. Plato in epist. ad Dionysium: Homini sæpius detrimentum & dolorem affert voluptas, hebetat animum, atque obliuionem inducit insipientiam pariens. In nono de Rep. sic ait: Homines coeundo velut pecora, ætatem contemnunt? [Videre te ait cupere) Auditus hic mouet effectum & visus. Nam visa ancilla, venit ei in mentem Glycerium. Vnde Seneca dicit, oculos interdum esse irritamenta vitiorum, & scelerum duces. [Id faciam in procliui &c.) Id est ad quod sum procliuis.i.inchoatus ob amorem, qui est affectus vehemens.i.passio quæ trahit animum. Item in procliui, quod est facile, & ad quod sine magno labore descenditur. Procliue dicitur demissum, & inclinatum, & impotens ad resistendū affectibus, & ita inconstans vt ego sum, sed hoc clàm dicitur. [Per omnes tibi adiuro deos &c.) Plato in 5. de Leg. Sed re uera nimius in se amor, omnium peccatorum, omnibus est semper causa, obcæcatur quippe circa amatum qui amat. [Proinde hinc vos amolimini: &c.) Nonius sic ait: Amolimini.s.recedite. Terent. Hinc vos amolimini. Pacuuius: Non tu hinc è conspectu amoliri. Sisenna: Impedimentum omne de itineribus amoliuntur. Est ergo auferte vos hinc. [Quid de me &c.) Miseriam suam profitetur hic verbis Charinus. Dieculam.i.paruum diem, & spacium aliquod temporis, vt tibi prospicias.

GLAR. H V I V S scenæ versus omnes vnius sunt rationis, nempe iambici tetram. catal. quos Doct. scazontes appellat, in quibus & ipse & Ioan. egregie sudarant. Primus versus loco primo habet tribrachyn, deinde iambum, tertio loco spondeum, quarto iambū. In secundo versu vel tuum monosyllabum est, vt sit primo loco spondeus, vel bacchius est loco primo, secundo iambus, tertio dactylus, quarto anapæstus, quinto & sexto spondeus, septimo iambus, cum syllaba, siue amphibrachys contrarius cretico, quē sanè in hoc carminis genere frequentior esse debebat ad finem vt creticus in trochaico, sed poëta hoc non obseruauit, immo pro penultima longa sæpe duas posuit breues. quod etiam ipse admonuit Doctor. In tertio ac quarto versibus non conuenit mihi cum Ioan. neque omni ea parte cum Doctor. cum ipse etiam secum dissideat. Nam in præfatione de metris Doct. cum ostendere vellet in hisce iamb. catal. tetrametris, quos ipse scazontes appellat, vt ante diximus, nonnunquā pro penultima longa duas adesse breues, adducit hoc carmen, Orare iussit, si se ames, hera, iam vt ad sese venias. At de hac scena iudicaturus, ad initium eiusdem versus adponit hæc duo verba Quid est. Et ne hoc librario quis tribuere possit, sciat eum priori carmini, quando ei nimia concisum visum est, adiunxisse in marginibus hæc verba. Versus constat, si legas opportune te mihi offers. Ioan. vero Optime, pro opportune legit, vt omnes habent lib. sed in Te ait nullam fieri synalœpham & in sequenti carmine elidit s, in ames, præterea vt adiectum ab interprete aliquo videri vult, Sed, vt nunc meā dicam sententiam, neque Opportune, pro Optime legendum est, vt existimauit Doctor. neque opus est, vel s, elidere in ames, vel vt abijcere, quod omnes habent lib. & sensus optime patitur, si vnicum d, in vē, quid est (non in illo, quod sequitur verbum Mysis, sed quod ad finem prioris pertinet versus, & a Ioan ad sequentem traiectum est versum, sicut ab Doct. in hac scena, non etiam in præfatione, vt iam diximus) si inquam illud d, & vē an te offers elidamus tum ambo versus bene habebunt, ita certe vt prior habeat primo quidem loco spondeum, Mysis, secondo iambum, quid est, vbi d, non eliditur, tertio rursus spondeum, Hem Pamph. quarto rursus iambum, philo, in quintum iambum, pru me. Nam aduerbium e, longum est. In sexto iambum, mihi, in septimu spondeum t'offert, deinde syllabam qu'st, vbi e, eliditur, quanquam si quis est, qui hoc e, elidi negat, ex catalectico acat. fecerit, vt vnus hic tetrameter sit acatalecticus, ceteris omnes catalectici. Sequens inde carmen nullam prorsus habet difficultatem, vt etiam ipsi Doctor. in præfatione visum est. Meus certe lib. Aldinus, quo in his vsus est Doctor. bene habebat. vt mirer eum hic aliter atque in præfatione sensisse. In quinto huius scenæ versu, Ait dissyllabum est sicut in sexto Tua, In quo quidem versu liber Aldinus habebat sollicitarier, pro sollicitari, sed male, nam sic fieret acatalecticum, & veteres libro omnes habent sollicitari absque er, syllaba, quæ sæpe κατὰ τὸν παραγωγὴν adijci solet. In septimo mihi monosyllabon totum eliditur, nisi quinto loco sit creticus. In octauo a, eliditur in Quibus, nisi quis malit amphibrachyn esse loco primo, aut creticum loco quinto absque omni elisione. In nono s, eliditur in Satis, nisi quis Sua monosyllabon malit, & ædepol prima est breuis, vt sæpius apud hūc Poëtam. In decimo pro Propterea quòd, Ioan. proptereaq. legit. Sed nihil refert ad carminis rationem, sed quod in Doct. libro, propter quam legitur, id carmen non patitur. In eodem tamen libro in versu sequenti, tibi, ante adiuro, quod excusare poterat creticus loco secundo, rectè sublatum est. In versibus decimotertio, ac decimoquarto Mihi monosyllabon totum eliditur. In decimoquinto s, eliditur in magis. In decimonono, Ego produci videtur, quod apud Latinos rarum est, & apud hunc rarissimum. In 22. Satis ante verbum Sit legendum est, in quo s, eliditur, & mihi monosyllabon totum absorbetur. Penultimus versus huius scenæ anapæstum habet ante vltimam syllabam. In vltimo m, non eliditur, vel in Iam, vel in Inquam, alterum adiuuat cæsura, alterum sequens aspiratio, vtrumcunque non eliseris.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

In hac scena Dauus puerum defert ante ostium Simonis, vt ita Chremes

deterreatur à nuptijs. Et consistit hæc scena in gestu magis, quàm in oratione.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc sequens scena administrationem doli continet, quod ideo fit, vt deterreatur Chremes filiam suam dare Pamphilo, & Dauus cum Myside fraudem communicetur. Attende etiam, Mysidi non minimas partes in hac Comœdia tribui.

Senarij.

MYSIS.

NIL ne esse proprium cuiquam? Dij vostram fidem.
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum.
Amicum, amatorem, virum in quouis loco
Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit
Dolorem? facile hic pius mali est, quàm illic boni.
Sed Dauus exit: mi homo, quid istuc obsecro est?
• Quē ✱ Quò portas puerum?

DONATVS.

NIL ne esse proprium cuiquam?) Hæc scena administrationē doli habet, quo fit vt deterreatur Chremes filiam suam Pamphilo dare. Et vide non minimas partes in hac comœdia Myhdi attribui, hoc est personæ fœmineę, sic hæc personatis viris agi, vt apud veteres, siue per mulierem, vt nunc videmus. [Nil ne) Ne aduerbium percunctantis. [Nil ne esse proprium cuiquam?) Omne quod habemus, aut mutuum est, aut proprium. Ergo proprium, perpetuum, vt Virgil. Propria hæc si dona fuissent. Ergo nihil nobis proprium esse potest. quod.n. non fuit, nec esse quidem potest. aut quod eripi potest, non est nostrum, nisi illa quæ eripi non possunt, vt sapientia, iustitia, prudentia, quæ fortuna neque dare, neque eripere cuiq; potest. Et simul hoc casum & à re, & a persona hic ostendit. A re, Nihil ne esse proprium? A persona, Cuiquam. [Propriū) Perpetuum, non temporale ac mutuum. [Di vostram fidem) Admirantis aduerbium cum exclamatione. Fidem dixit opem & auxilium: vt, Tyrrheoamque fidem. [Summum bonum esse) Mire pro pleno. Et neutro extulit, summum bonum. [Amicum, amatorem, virum) Amicus, animi est: Amator vero, corporis. non enim continuo amator est, qui bene vult: vt, Dido amauit quidem Æneam, sed non & amica fuit quæ ait. Non potui abrefsum diuellere corpus, & vndis Spargere. Et item Catullus, Cogit amare magis, sed bene velle minus. & est hic officium & blandimentum. Amatorem & virum dixit ad discretionem, vt per ea quæ enumerat, maritum ostenderet. [In quo vis loco Paratum) Paratum dixit ad omnes affectus, quicunque de proximo esse possunt. & maxime ad Homericam sententiam respexit ✱ [Verum ex eo).i. Pamphilo. [Nunc misera quem capit Dolorem?) Cum admiratione pronunciat quem, & cum exclamatione quadam. [Facile hic plus mali est, quam illic boni) Facile, aduerbium confirmantis est, id est liquido & manifesto. Veteres dicebant facile, pro certo. Vt Cic. Illius ciuitatis facile princeps. [Dolorem?) Dolorem distinxit, probe, & post intulit separatim quod sequitur, Facile hic plus mali est, in dolore, & metu, scilicet amittendi, quam in voluntate retinendi. [Quàm illic boni) In summo bono. Dicit enim, Ex bonis quæ bona existimamus, plus nos mali capere, cum aut amissuros nos credimus, aut amittimus, quam boni, cum habemus. [Facile hic plus mali est) Plus mali, in dolore & metu, vt diximus. [Quàm illic boni,) Id est in amico, & amatore, & viro. [Mi homo, quid istud obsecro est?) Ex Mysidis verbis, quid Dauus faciat demonstratur. [Quid istuc obsecro est?) Inuolutum puerum portabat Dauus. & ideo dicit mulier. Quid istuc obsecro est? Tum ille euoluit puerum, & profert. quem postquam expediuit, tum illa dixit. Quò portas puerum?

GVID. NIL &c.) Hæc in scena administrationem doli habet quod fit vt deterreatur Chremes filiam suam Pamphilo dare. Mys. Nil ne aduerbium percunctantis, id est, est ne verum subaudi nihil esse proprium, id est perpetuum. cuiquam, id est alicui. dij vestram, fidem, admirantis aduerbium cum exclamatione. vbi fides pro opere & auxilio ponitur. estq; sensus. ò dij imploro, sup. vestram fidem.i. opem & auxilium quo etiam modo potest capi in eo dicto proh deum atque hominum fidem vt lopertus est explicatum putabam hunc Pamphilum amicum quātum ad animum amatorem, quantum ad corpus. virum .i. stetilem, & non facile vincibilem paratum in quouis.i. in quo libet loco esse summum bonum. heræ.i. dominæ.s. Glycerio, verum.i. sed quem dolorem, q.d. maximum ipsa misera capit nunc ex eo Pamph. facile.i. liquido, & manifesto haud dubie clare. veteres etiam pro certo facile dicebant plus mali est hic.s. in dolore quam boni illic, scilicet in amico amatore viro, sed Dauus exit à domo Glycerij. Mi homo obsecro, id est quæso & per sacra rogo quid istuc mali est, quid, scilicet portas. Dauus enim portabat puerum inuolutum quem dum euoluit. Mysis subdidit quo.i. in quem locum portas puerum.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Instruit ancillam Dauus ad fallaciæ executionem. [Proprium cuiquam?) Proprium, perpetuum & firmum. Virgil. Propria hæc si dona fuissent.

NIL ne esse proprium &c.) Venereum amorem & cupidineas faces, quibus plerique inflammari affectant, multo plus fellis, quàm mellis habere docet hæc scena. Id enim quod in his rebus oblectat, temporaneum est, & exile admodum, comparatione malorum, quæ sequuntur, temporis iactura, scilicet qua nulla maior vitij deformitas, & infamia, & seruitus. Ad ea profecto quæ sunt his contraria, natus est homo diuinum animal. Vnde Cic. in iij. Phil. Nihil est detestabilius dedecore, nihil fœdius seruitute. Ad decus & libertatem nati sumus. Plautus in Cistell Amor & melle & felle est fœcundissimus, gustu dat dulce amarum vsque ad lassitatem aggerit. Seneca dicit: Nihil est tam mortiferum ingenijs, quam luxuria. Silius libro decimoquarto: PETR. MARS.

Ad laudes genitum capiat si munera diuum
Felix ad laudes hominum genus.

Et voluptatem he taxat.

Quippe nec ira Deum tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa voluptas,
Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris
Circum te semper volitans infamia pennis.

Seneca libro vigesimo: Indulgere voluptati, initium est omniū malorum.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

DAVVS, MYSIS.

MYSIS nunc opus est tua
Mihi ad hanc rem exprompta memoria, atque astutia.
M. Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocyus,
Atque ante nostram ianuam appone. M. obsecro,
Humi ne? D. ex ara hinc sume verbenas tibi,
Atque eas substerne. M. quamobrem id tute non facis?
D. Quia, si forte opus ad herum iusiurandum mihi
Non apposuisse, vt liquido possim. M. intelligo.
Noua nunc religio in te istæc incessit, cedo?
D. Moue ocyus te, vt, quid agam, porrò intellegas.
Pro Iuppiter. M. quid? D. Sponsæ pater interuenit.
Repudio consilium, quod primum intenderam.
M. Nescio, quid narres. D. ego quoque hinc ab dextera
Venire me assimulabo, tu, vt subseruias
Orationi, vtcunque opu' sit verbis, vide.
M. Ego, quid agas, nihil intellego: sed, si quid est,
Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quid vostrum remorem commodum.

DONATVS.

MYSIS nunc opus est) Hæc scena actuosa est, magis.n.in gestum, quam in oratione est constituta. [Mysis, nunc opus est) Properantis & impense agentis Daui verba monstrantur. [Ex prompta) In medium prolata. [Memoria, atque astutia) Memoria, vt præcepta Daui retineat. Astutia, ad agendum strenue quæ imperet. [Memoria) Simpliciter magis, vt memor sit Daui præceptorum. Et memoria, modo pro intelligentia, vt Virg. Instamus tn̄ immemores. [Ex ara hinc sume verbenas) Ex ara.s. Apollinis, quem Λύκειον, Menander vocat, aut q̄ Apollini comœdia dicata est. in cuius honorem aram constituebant comœdiam celebrantes Apollini ergo comœdia, Libero patri tragœdia. [Sume verbenas tibi) Verbenæ, quasi herbenæ, redimicula sunt ararum. [Tibi) τὸ, tibi, quasi gestum quendam & motum stomachantis habet, vt alibi, Quid vis tibi? Et tibi sume, dixit, & non, tibi substerne. [Ex ara sume verbena) Verbenæ sunt omnes herbæ frondesq̀. festæ ad aras coronandas, vel omnes herbæ frondesq̀. ex aliquo loco puro decerptæ. Verbenæ autem dictæ, quasi herbenæ, sic Menander * [Quãobrem id tute non facis?) Tute tunc dicitur, cum pronomen ad eam reuocatur personam, à qua sumitur, vt, verbi gratia, cum dicimus, Tu lege, ille nobis respōdeat, Cur tute non legis? [Quia si forte opus sit ad herum iurandum mihi) Sic locutus est, vt explicari atque intelligi non possit. aut enim est ius, vt sit iurandum pro iusiurandum, aut, vt vulgo dicitur, iuramentum. Et opus est aliam rem, non opus est illa re. [Vt liquido possim) Liquido, pure, & manifeste. Nam quæ sunt pura & defœcata, liquida sunt. [Noua nunc religio) Bene iusiurandum metuere seruum monstri simile est. [Noua rel.) In seruo, & subita. [Noua nunc religio) Seruum nolle meotiri, noua religio est. [Cedo?) Porrigentis est manum. [Porro intelligas) Porro, modo aduerb. est ordinis, alias temporis. [Sponsæ pater interuenit,) Mire non dixit Chremes, ne, cum dixisset, quis Chremes? rursus hic responderet, sponsæ pater. & non temere hoc facit poëta, nam promiserat se rediturum domum Chremes, Domum modo ibo, vt apparentur, dicam, atque hunc renuncio. [Quod primum intenderã) Verbum à venatoribus translatum, qui retia intendunt ad feras capiendas. Quia ergo parat Chremem & Simonem fallere, intenderam dixit. Vel à sagittis atque arcu. [Nescio quid narres) Bene narres. narrare enim aliena, & quæ nobis non sunt necessaria, dicimus. [Ego quoque) Bene ait Quoque, quia & Chremes veniebat. [Tu, vt subseruias) Rectè, vt subseruias, dixit non enim tantum loquitur Mysis, quantum Dauus. [Orationi, vtcunque opus sit verbis) Tuis verbis orationi meæ, plura enim loquetur Dauus. inde orationi dixit. illa subsequetur, ideo verbis. [Vide) Cauta esto, intellige, specta. [Aut tu plus vide,) Si sapis, intelligis. [Remorer commodum) Remorer, retardem, retineam. Remorari à remora pisce minutissimo, qui naues retinet. nam Græce ἐχενηΐς vocatur.

GVID. MYSIS nunc est opus mihi tua memoria.i.intelligentia ad retinenda & intelligenda mea precepta exprompta.i.in medium emissa, seu prolata ab expromendo. aliquid enim expromitur, quod reconditum deducitur in medium ad hanc rem quam paro .s.& est etiam opus tua astutia .i. calliditate ad strenue agendum quæ imperabuntur tibi. M. Daue quidnam.i.quid es incepturus.i.suscepturus & inchoaturus. D. Accipe.i.a sporta & recipe ex me ocyus.i.velociter comparatiuum pro positiuo hunc puerum, atque appone eum ante ianuam nostram. M. Obsecro.i.quæso, ne.i.verum apponam eum humi.i.super terram. D. Sume tibi (hoc tibi quasi motum quendam & gestum stomachantis habet) verbenas.i.herbas & frondes ex quibus hæc ara coronatur. Verbenæ enim sunt omnes herbæ & frondes festæ ad aras coronandas, vel sunt omnes herbæ frondesq̀. ex aliquo loco puro decerptæ dictæ quasi herbenæ. Sume ergo tibi verbenas hic ex ara quam tibi ostendo, quæ est ara Apollinis. nam Apollini comœdia dicata est in cuius honorem aram constituebant comœdiam celebrantes. Apollini ergo comœdia dicata est sicut libero patri tragœdia, atque substerne eas verbenas.i.suppone eas puero & apta sub eo. M. Quamobrem.i.quare tu teipse .i. tumet est tautologia. non facis.i.non apponis ante ianuam, tute .i.tumet, tunc dicitur cum pronomen reflectitur ad eam personã à qua sumitur. vt verbi gratia cum dicimus tu lege, & ille nobis respondeat cur tute non legis. D. Quia si forte sit mihi opus iusiurandum.i.si mihi sit opus iurare, ad .i. erga herum.s.Simonẽ vbi iusiurandum potest esse nominatiuus, vel accusatiuus dicitur enim hæc res est mihi opus, vel est mihi opus hanc rem, item est mihi huius rei opus. sed frequentius & magis oratorie dicitur, est mihi opus hac re. Cicero etiam in epistolis ait, dux nobis & auctor opus & reliqua duo magis sunt poëtarum aut historicorum vt possim iurare, sup. liquido aduerbium.i.pure & manifeste (nã quæ sunt pura & defœcata liquida sunt) me non apposuisse puerum ad ianuam. M. Intelligo.i.capio, cedo.i.dic, & est porrigentis manum, vnde istæc noua religio .i. subitus & insolitus metus dei & reuerentia vt timeas meotiri & peierare, incessit in te.i.ingruit innatic insedit ab insido in pectus tuum. D. Moue te ocyus.i.velociter, vt porro.i.deinde aduerbium ordinis. alias temporis intelligas quid agam.i.agere susceptam. Deinde Da. subito aspiciens Chrem. venientem exclamat. Proh Iuppiter exclamatio est comica indignationem pariter ac dolorem ostendens vt Iuppiter potest esse nominatiui casus quasi ò Iuppiter fer mihi opem. M. Quid est? D. Pater sponsæ.s.Philumenæ promissæ Pamph. interuenit.i.intercidit. repudio.i.recuso, reijcio consiliũ .i. propositum quod prius intenderam.i.tanquam rete quod retenderam ad decipiendos Chremetem & Simonem. tractum.n. est vel à sagittis vel ab arcu. M. Nescio quid narres .i. tecites, loquaris, narrare enim aliena quę nobis non sunt necessaria dicimus. D. Quoque.i.etiam ego assimulabo.i.fingam me venire hinc.i.ex hoc loco, à dextera parte.s.tu Mysis vide.i.animaduerte. esto cauta intellige specta, vt sub inseruias.i.lateoiet & caute foueas, obsequaris orationi meæ, quoniam oratione vtar tu solis verbis sum enim diutius locuturus, quàm tu, ideo dixit vtcunque.i.qualitercunque opus sit verbis tuis .s. M. Ego nihil intelligo quid agas.i.quid agendum proponas, sed si quid est quod .s. in quo sit opus opera mea .i. labore & industria vobis, aut si tu plus vides .i. si plus intelligis & sapis quam ego. manebo .i. hic permanebo, vt vobis morem geram. ne quid.i.non aliquo remoter.i.retardem retineam vestrum commodum esset, & ideo propositum suum de nuptijs nō demitteret veniente Chremete mutat consilium de Simone & exponitur in viam puer ante oculos Chremetis vt eum decipiat, quia toties mutabat consilium.

LATO. EXPROMPTA memoriæ,) Exprompta facili & parata, quia commentum aliquod mandaturus est, sed mox mutat hoc consilium, interueniente Chremete. [Ex ara hinc) Quę erecta in scena in honorem Apollinis herbis & frondibus redimita erat. [Noua nunc &c.) Irrisio faceta in eum qui alias sæpe peierare consueuerat. [Subseruias orationi) .i. commentum adiuues.

PETR. MARS. EXPROMPTA memoria) .i. in vsum educta. Opus, inquit. vt nunc exerceas memoriam & astutiam, ab expromo, mis, psi, ptum. [Ex ara hinc sume verbenas &c.) Plin. lib. xxij. Non aliunde sagmina in remedijs publicis fuere, & in sacris legationibus, quam verbenæ. Certe vtroque nomine idem significatur, hoc est gramen ex ara cum sua terra euulsum.

GLAR. DONATVS in medio septimi versus huius scenæ aliam inchoat scenam, quemadmodum & Doct. annotauit. Nos coniunctim propter carmina legemus. Carmina omnia sunt senaria. In quarto versu vel Eo est monosyllabum, vel creticus loco tertio. In duodecimo, vel creticus est loco primo, vel Eas monosyllabon. In decimotertio vel creticus est loco secundo, vel s, in opus eliditur, & Iurandum legendum ex Don. sequens scena omnes etiam habet senarios præter quatuor quadratos. In primo versu eliditur s, in Opus, nisi creticus in loco tertio. In tertio, Tu ne integrè legendum. Nam tun', longum est. Quartus est iambicus tettameter catal. Eodem modo & sextus si non elidas, sed corripias æ, diphthongum Turbæ, alioqui erit trochaicus quadratus catal. Decimussextus autem est iambicus tetrameter catalecticus, & re syllaba in meretrix longatur. In 19 vel s, eliditur in Quibus, vel In à superiore versu, vel denique creticus est loco primo. In 20. proceleusmaticus est loco primo. In 21. vel mane, vel caue, secunda correpta legendum, quanquam vel amphibrachys loco primo vel bacchius loco secundo intelligi potest. In 27. Eho à priore eliditur versu. In 32. Ad fuerunt trisyllabum esse ait Doct. sed non est ita, immo tetrasyllabum est, & carmen pulchre incedit, vt mirer quid ille ibi hæserit. Eodem modo fallitur in carmine 35. vbi ait s, in Magis elidi, quod non puto. nam in penultimo loco anapæstus est, non dactylus, ete magis, sed initio, vel Suam monosyllabum est, vel bacchius loco primo. In 40. versu, primo loco est proceleusmaticus. In 42. vel bacchius est loco primo, vel Eam est monosyllabum. In 44. s, eliditur in Quis, vt annotauit Doctor. quanquam & Pæan secundus eo in loco poni potest. In septimo à fine, rectè Doctor. bis intus legit, alioqui carmen non constat. Ioan. Qui superius in prouinciam, peruulsum, non satis mihi explicat, vtcum vtro-

biqua legendum præceperit Donat. vt sit παρόμοιον. Quanquam in Donat. plane duo videntur Commentarij. In penultimo versu prorsus ille assentitur legendum esse, hem prædiceres.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

In hac scena Chremes puerum ex Glycerio natum audit, & illam ciuem esse Atticam, vt sic à nuptijs deterreatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena inducitur Chremes audiens de puero Pamphili ex Glycerio, ob cuius interuentum scena illa fraudibus instructa est, ne promissas compleat nuptias.

Senarij ferè, paucis admixtis Octonarijs.

CHREMES, MYSIS, DAVVS,

REVERTOR, postquam, quæ opus fuere ad nuptias
Gnatæ, paraui, vt iubeam accersi. sed quid hoc?
Puer hercle est. mulier, tun' apposuisti hunc? M. vbi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquam est. væ miseræ mihi,
Reliquit me homo, atque abijt. D. di vostram fidem,
Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum litigant.
Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.
M. Cur tu obsecro hic me solam? D. hem, quæ hæc est fabula?
Eho Mysis, puer hic vnde est? quis ue huc attulit?
M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. quem igitur, rogem,
Qui hic neminem alium * video? C. miror, vnde sit. • videā?
D. Dicturan' quod rogo? M. au. D. concede ad dexterā.
M. Deliras. non tute ipse? D. verbum si mihi
Vnum, præterquam quod te rogo, faxis, caue.
M. Male dicis. D. vnde est? dic clare. M. à vobis. D. ha ha hæ.
Mirum vero, impudenter mulier si facit.
C. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intellego.
D. Adeon' videmur vobis esse idonei,
In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeo puerum tollere hinc ab ianua.
Mane: caue quoquam ex istoc excessis loco.
M. Dij te eradicent. ita me miseram territas.
D. Tibi ego dico, an non? M. quid vis? D. at etiam rogas?
Cedo, cuium puerum hic apposuisti, dic mihi.
M. Tu nescis? D. mitte id, quod scio: dic, quod rogo:
M. Vestri. D. cuius vestri? M. Pamphili. D. hem, quid Pamphili?
M. Eho, an nō est? C. rectè ego semper fugi has nuptias.
D. O facinus animaduertendum. M. quid clamitas?
D. Quem ne ego eri vidi ad vos afferri vesperi?
M. O hominem audacem. D. verum. vidi Cantharam
Suffarcinatam. M. Dijs pol habeo gratias,
Cum in pariundo aliquot affuerunt liberæ.
D. Næ illa illum haud nouit, cuius caussa hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C. Non hercle faciet. D. nunc adeo, vt tu sis sciens,
Ni puerum tollis, iamiam ego hunc mediam in viam
Prouoluam, teq́. ibidem peruoluam in luto.
M. Tu pol homo non es sobrius. D. fallacia
Aliam aliam trudit. iam susurrari audio,
Ciuem Atticam esse hanc. C. hem. D. coactus legibus
Eam vxorem ducet. M. au, obsecro, an non ciuis est?
C. Iocularium in malum insciens pæne incidi.
D. Quis hic loquitur? ò Chreme, per tempus aduenis:
Ausculta. C. audiui iam omnia. D. an ne tu omnia?
C. Audiui inquā à principio. D. audistin' obsecro? hem
Scelera: hanc iam oportet in cruciatum hinc arripi.
Hic ille est: non te credas Dauum ludere.
M. Me miseram: nihil pol falsi dixi mi senex.
C. Noui rem omnem. sed est Simo intus? D. intus est.
M. Ne me attingas scelesté. si pol Glycerio non omnia hæc.
D. Eho inepta, nescis quid sit actum. M. * quid sciam? • qui
D. Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,
Vt sciret hæc, quæ volumus. M. hem, prædiceres.
D. Paulum interesse censes, ex animo omnia,
Vt fert natura, facias, an de industria?

REVERTOR.) Adest nunc ipse Chremes, cuius causa scena fraudibus instructa est, ne promissas compleat nuptias. [Vt iubeam accersi,) Rectè iubeam, quia summa potestas nuptiarum in parte puellæ est. [Sed quid hoc?) Non interrogantis, sed mirantis & non intelligentis est, & apparet eum non oculis prius q̃ corporis offensu puerum sensisse latentem. [Puer hercle est) Ornatiua particula est Hercle. [Mulier) Magis, quam Mysis. [Vbi illic est?) Dauum quærit, qui nunc abscesserat, vt & ipse de foro venire videatur. [Non mihi respondes?) Bene nō respondes. Se enim memor est vetitam quidquam dicere, nisi subseruiat orationi Daui. [Reliquit me homo,) Mire hominem, non Dauum dixit, vt etiam si audiat Chremes, incertam personam hominis audiat, non Dauum. [Di vostram fidem) Aduerbium admirantis cū exclamatione. [Quid turbæ est apud forum. Hæc verba sunt venientis de foro. [Quid illic hominum litigant?) Legitur & litigat. [Tum annona cara est) Comminiscentis est potius, q̃ alicui referentis. [Quidnam aliud dicam?) Hoc post spectatores. [Cur tu obsecro hic me solam?) Aposiopesis tertia. [Fabula) Fabulam se dicit audire, qui rei principium, rationemq́. ignorat. [Eho) Eho, interiectio est, vel principium animaduersionem in se poscentis, aut repẽte cernentis. [Hic neminem video) Callide affirmat nō sibi visum Chremem, cum & præuiderit venientem, & præsentem videat. [Miror vnde sit) Miror veteres cum Vnde, pro nescio ponebant, nam admiratio ab ignorantia descendit. Plaut. Nequis miretur qui sim, paucis eloquar. [Au,) Interiectio consternatæ mulieris. [Concede ad dexteram) Et bene dexteram, sinistra .n. venit Chremes, & non vult proximum ei Chremetem, sed iuxta supra .n. diximus. Ego quoque hinc ab dextera venire me assimulabo. [Deliras, non tu ta ipse?) Deest, enim mihi dedisti. Sed & supra, nunc & interturbat Dauus, ne mulier totum dicat. [Nō tute ipse?) Summissa voce. [Verbum si mihi vnum) Accōmodate cōminatur Dauus, penè enim Mysis vniuersa narrabat. [Præterquam quod te rogo) Hoc & sensim, & vt senex sentiat, pronunciari potest. [Faxis caue) Gestu cōminantis est, & vultu, vt suspenderet comminationem, deinde inferret gestum. Ordo, Caue, faxis. [Male dicis) Cum contemptu loqueris, conuitium facis. Apparet ergo male dicis lentius esse dictum, cum subiungit, Dic clare. [Male dicis) Noue male dicis pro comminatione posuit, cum pro conuitio soleat poni. Nisi forte, quia contumeliæ genus est comminatio. Quidam putant esse vnam personam, Daui .s. dictum superius Mysidis nō satis manifestum Chremi, in maledicti similitudinem deriuantis. [Vnde est, dic clare) Hic expressius dixit. [A vobis) Quia à vobis parum intelligebatur, hic addidit morem meretricis, vt vel sic intelligebat DON.

telligebai fenca. [Mirum ecro) Sępa ad ironiam refertur. [Impudenter mulier si facit) Bono ordine locutus est. primo enim caosa impudentiæ natura est: deinde cōditio. [Adeon videmue vobis esse idonei) Idooeus est aptus ad omnia & bona & mala. [In quibus sic illudatis?) Et illudo in re, septimo casu, & illudo te, accusatiuo dicimua. sed iu primo superuacuum ast, vt sit, quibus illudatis. [Ab Andris est ancilla hæc) Effecit quod eolebat Dauus. nā intellexit Chremes ex qua sit Pamphilo natus puer. [Adeon') Adeo ne, an aden ne ad eum. [Veni io tempore) Cum promisus sit, inter eeuisse putat. [Veni in tempore) Opportune. nos sine præpositione dicimus, tempore & tempori. [Propeea adeo puerum rollere) Hic eersus clate dicitur, sequens, ne fanex audiat presse. [Caue quoquam ex istoc rxcessis loco) Necessasio Dauus retinet Mysidem, nondum n. omnia audiuit Chremes. nōdum comperit vnde sit muliee, & puer de quo susceptus sit. Excessis, pro eacedas, et faxis, pro facias. [An etiam rogas?) Rursum iurgium repetit, & turbulrntam orationem. [Cedo) Cedo idem significat quod dia, & da mihi. Ergo repetitionem significai, noo superoacuam orationem, & est dictum cum quadam fiducia, & contemptu eius cum quo sermo est, interrogantis aliqoid. [Mitte id quod scio) Hoc lentius, & summisse. [Hem, quid Pamphili) Apparet mulierem eeltri & Pamphili len tius pronunciasse, quam Dauus veller, & ideo uunc repetissa nomen nostri, & Pamphili. [Hem, quid Pamphili?) Duas res operatur Diuus simul, & vt ignarissimum sa ostendat, & et Pamphilus nomiuetur. Et arguta repetit nomen Pamphili, quasi pee indignationam, vt soceri auribus adolescentis nomen inculcet metuit eum, ne non audiat velut senex. [Recte ego has) Et hic efficit quod voluit Dauus, et Pamphili Chremes puerum esse cognoscat, & recuset generum. [Has) .i. huiusmodi. [O facinus animaduerte dom) Aposiopesis quarta. [Quid clamitas?) Clamauit enim Dauus, vt puerū aodiret Chremes. [Quem ne egu heri vidi ad vos afferti eesperi?) Vult uegando irritara mulieem ad confirmanda quæ vult. [O homioem audacem) Exclamatio Mysidis, testimonium eeritatis est. [Verum eidi Chantaram suffarcinatam.) Vide infirmum argumeotum. prius, vidi puerum afferri, diaet: post, non puerum, sed Canthaeam suffarcioatam. Canthara, nomen ast anus. Et hoc dicit, et leuiter redarguat Mysidem, non vt vincatoe. hoc. n. vidisse se inooit, Cantharam suffarcinatam, non puerum poetantem. [Suffarcinatam) Propriom est anibus suffarcinatas esse, vt Persius Pannocia Baucis. & Plautus, Duliarem claudam, crassam. [Cum in patiundo aliquot affuerunt liberæ) Indicium secuta confirmatio ast, quam expressit Daoi eefuratio. superest etiam vt & concludatur effectus doli, negante Chreme se daturum filiam: quod subinde effitit Dauus dolo. [Aliquot liberæ) Nec paucæ, nec multæ. (Liberæ) Testimonia libera contra seruum. Et hoc proprium Tereotij est. nam de Romano more hoc dixit. [Næ illa illum) Næ valde. Cicero, Ne illi vehemēter errant. [Chremes, si positum puerum) ἀποστροφή. Et est μίμησις, transit anim à mixto ad imitatiuom characterem. [Næ illa illom) Chremetem scilicet. [Chremes si positum puerum) μίμησις, qn̄ aliqua verba sit pronunciamus, vt vana videantue. [Non hercla faciat) Bene enim de se tertiam personam fecit, vt supra, At nunc faciet. [Ve tu sis sciens) Eloquenter. sic enim eeteres pro scias dis ere. [In mediam viam prouolosm) Bene iu mediam viam: quia ante fores positus iacebat. [Teq. ibidem peruolnam in luto) De prosimo πρόσωπον capetit. Et quando nomina sunt, προσωποποιία quā do eerba, πρόσωπον dicitur. [Prouoluam) .i. porrò voluam, & dolo quidem minatur quod facturus noo est: verum sedulo id agit, vt iam puer collatur è medio: simul eum seruat Chremeti: vt ipse recuset generum, non vt à qooquam passus vidaatur iniuriam. [Tu pol homo non as sobrius) Sobrius, est sanæ mentis, quasi sebrius, hoc est ab ebrio separatus, secretus, separat' ab ijs qui discernuntur. [Fallacia alia aliam trudit) Prouerbium. cui subiacet, memorem mendacem esse oportere. [Ciuem Atticā esse hanc) Transit ad imitationem. [Eho) Interiectio est conturbatæ mulieris. [Iocularium in malum) Econtrario pro graui, & molesto, ac nimio. Iocularū igitur κατ' ἀντίφρασιν. [Quis hic loquitur? ò Chreme) Principium loquendi Dauua Chremeti dat, perfecturus quæ ipse conatus est. [Per tempus aduenis,) Idem est per tempus, quod in tempora: aut certe per tempus, tēpestiue. [O Chreme pee tempus adoenis) Assuit, quasi tū nunc primum viderit. [Ah, ne tu omnia) Aut nec pro non legitur. aut ne tu omnia, vt ne prodotatur, & accipiatur pro non. [Tu oia) Audisti, subaudirur. [Audistin' obsecro? hem) Exolians Dauus infert, & inculcat frequenter repetendo. [Audistin' obsecro? hem) Difficile credendo, affirmat se nō sciuisse pręsentem Chremetem, vt hac confirmatiooe nihil illum de se faciat suspicari. [In cruciatum) Non in crucem, sed cruciatum [Hic ille est) Cū ἐμφάσει qoasi vir magnos. sed hoc, Chremetem ostendens, dicit cum εἰρωνείᾳ [Noo te credas Dauum ludere) Virg. Noo Diomadis equos non currus cerois Achillis. [Mi leoex) Eoe fenas, qa quasi alientoe est, & ignotus Mysidi. Mi, suppalpatio muliebris. [Ne me attingas) Quædam ostenduntur aperte in comœdijs, quædam ex alijs personis intelliguntur. [Si pol Glycerio ooo omnia hæc) ἀποσιώπησις tertia, quod alienæ personæ interuentu reticeatur. Fiunt autem ἀποσιωπήσεις i. reticentiæ tribus modis. aut enim tacet per seipsum, & ad aliom transit, & est prima. aut tacet, nec vlira aliquid dicet, & est secunda aut alterius inteeuentu personæ silet, & ast tertia. [Nescis quid sit actum) Nescis pleruoque dicitur ei, non quem volumus redarguere imperitię, aut ignorantiæ, sed quem facere volumus vt velit libenter audiee. [Paolum iutaresse) Noua pro multom. [Et est πανδημος κωμῳδία. [Ex animo omnia, vt fert natura, facias) Figura ἐπεξήγησις. Nam quid ast ex animo, nisi, et fert natura? Et hæc sententia à Terentio ἐρμηνευτικῶς prolata est, quam Menander τῆς ἀληθινῶς posuit. (Vt fert natura,) Hoc est naturalis & ingenita actio. [An de industria?) .i. scientia, & prouidentia. ea enim quæ discimus & scimus, operatione genita & industria quadam scimua, vt Virg. Et cui putre solum, nanque hoc imitamur arando.

REVERTOR &c.) Adest nunc ipsa Chremes cuius cau GVID. sa scena fraudibus instructa est, ne promissas compleat nuptias. C. Reuertor, postquam paraui ea quæ fuatunt opus ad nuptias gnatę Philumenæ et iubeam accersi. i. vocari, vel Pam. val potius filiam sed quid, hoc est viso puero, hoc dicit hercle, ornatiua est hæc particula quasi per Herculem iurantis est aduerbium, puer est, mulier tu ne. i. verum apposuisti hunc puerum? M. Quærit Dauō qui discesserat et à foro venita videretur, vbi illic. i. ille Dauus? C. Non respondes mihi? M. Hem dolentia & indignantis all interiectio, nusquam i. in nullo loco est hic veb mihi misaræ, q. d. maledictio valde me inuasit, homo reliquit me sic solam atqua abijt. i. discessit. D. Di vostram fidem. i. imploro vestrum auxilium, est aūt aduerbium admirantis cum exclamatione, vt superius dictum est, quid turbæ. i. turbationis, propter varia hominum litigia est apud forum causarum. s. qoot hoīes, q. d. multi litigant. i. agunt causas in se inoicem. Tom. i. deinda. Annona. i. celebaria, non enim solum annona dicitur de frumentis, sed & da caroibus salitis, & alijs huiusmodi rebus. Cic. de Diuin. putaret annonam io macello cariorem fore. Annooa ergo est cara, nascio qoid aliud dicam. M. Obsecro. i. qoæso & per sacra rogo te cur tute i. tumet reliquisti, sup. me solam hic. D. Hem interiectio dolentis & indignantis, qoæ est hęc fabula. i. quę sunt hę nugæ quasi principium rationemq. ignorec. Eho interiectio aut animadoersationem poscentis aut repente cernentis ò Mysis ende hic puer est quis ue attulit eum huc. M. Satin'. i. satis ne sanus es, q. d. tu es bene fatuus & insanus qui rogites. i. interroges me id, qm̄ rogo duos regit accusatiuos. D. Igitur quem ego rogem. i. interrogare possim qui nemioā alium vidram hic. C. Mitor. i. nescio vnde sit, mitor eeteres cum vnde pro oescio pooebant, nam admiratio ab ignorantia descendit. D. Dicturam. i. dictura oe es, id, quod rogo. i. peto. M. Hau interiectio contestatæ mulieris. D. Concede i. confer te veni ad dexteram. M. Deliras. i. deuias desipis insanis non es mentia compos, non, q. d. ita tute. i. tumet dedisti. s. mihi, puerum hunc sed tacuit illud per aposiopesim tertiam propter. s. interruptionem. factam a Dauo oe mulier prodat eum. D. Caue. si faxis. i. facias mihi vnum verbum, præterqoam. i. nisi illud quod rogo te. M. Maledicis. i. minaris, posuit enim hic peo cōminatione, quamuis pro conuicio solaat poni, nisi forte ꝙ contumeliæ genus est cōmioatio, posset etiam dici maledicis. i. cum contemptu loqueris & conuitium iacis, sed superior sententia melior est. D. Dic clare. i. aperte deposita omni simulatione vnde est hic puer. M. A vobis est. s. qoia .s. ab hero Pam. est, ideo dixit eū etiam esse serui domino suo fauentis in amore. D. Ha ha he, interiectionis ridentis ob responsiooem mirum vero est bono ordine locutus est, primo enim causa impudentiæ natura est, deinde conditio, minima ergo mirom est si muliee meretrix facit impudenter. i. inuerecunde posito omni pudere cum frontem defricuerit. C. Hęc ancilla est ab Andria i. hęc ancilla est Andriæ i. Glycerij quæ ex Andro Insula venit, hoc est ipsi fauet, Andriæ quantum intelligo. D. Adeon' i. Iden ne. i. etrum tantum vel valde videmur vobis idonei s. apti. idoneus enim dicitur aptus & ad bona & mala in quibus illudas .i. in qbus exerceas facias illusiones & irrisiones, Dicimua enim illudo

illudo tibi cum datiuo, vt Virg. Certantq; illudere capto. item illudo te cum accusatiuo, vt verbis virtutem illude superbis, item illudo in te, vt in hoc loco simile est insulto, vt testatur Seruius in secundum Æneid. C. Chremes apud se dicit, Veni in tempore. i. veni opportune tempestiue auspicato mature. Dicimus etiam veni tempore sine præpositione, & veni tempori in datiuo. D. Adeo. i. valde, propere. i. festina tollere. i. asportare aufer te puerum hinc ab ianua, Deinde eam retinens summissa ei dicit mane caue excessis. i. excedas vt saxis pro facias, & dicitur caue excedas & caue ne excedas pro eodē, caue ergo excessis. i. exeas aliquo. i. in aliquem locū ex isthoc loco in quo tu es quidquid tibi dicam. M. Dij eradicent, quasi extirpent euellant è terra te abducant, & de medio tollant te Dauum, siue ēt excrucient, ita territas. i. frequenter territas. i. frequenter terres me miseram. i. in miserijs versantem afflictā & anxiam. D. Quia Dauus sublata voce dixerat illi prius propera tollere puerum, deinde summisse dixerat mane nūc, iterum sublata voce alloquitur eam, quasi facere contemnat quod iussa sit dicens, dico tibi an non vt tollas puerum, vel vt dicas cuius sit. M. Quid vis. D. At etiam rogas rursum iurgium reperit, & turbulentam orationem. Cedo. i. dic. cuium. i. cuius antiquæ (sicut Dic mihi da. cu. pe.) apposuisti hic. i. in ianua puerum, dic mihi. Facit repetitionem non sine vehementia. Cedo enim & dic mihi idem significant, sed instat vt respondeant. M. Tu nescis tultuose proferendum est per ironiam. D. Dauus lenius & summissa dicit ei omitte prætermitte quod scio, & dic quod rogo. M. Apposui inquam puerum vestri intelligitur (si Prisciano credimus interpretanti hunc locum) domini vel herilis filij, q. d. puerum vestri domini, vel herilis filij, vt sit genitiuus possessiui & non primitiui. Quod si Mysis locuta sit vt prius dixerat à nobis est velitq; dicere eorum esse. s. Pam. & Daui qui ei fauet in amore & sui est particeps consilij, proculdubio vestrum in casu accusandi esset dicendum vt Valla comprobat longeq; late, interrogāti enim cuium puerum apposuerim alicui, nonne respondere debeo vestrum? profectò ita si vsum sectari velimus. Sed fortassis dicet aliquis vestri pluratiui esse numeri genitiui casus à primitiuo ego. Id dici posset sectando vetustatem quandoquidem constat multos vetustos hic esse locutos vt refert Gell. lib. xiiii. ex sententia Apollinaris viri probatissimi. Verum eo in loco Laurentius Gellium corripere non dubitauit, cui si assentiamus hic potius sequeremur Prisciani sententiam presertim cum vt Laurentius ait nostri ab ego semper passiue capiatur non autem actiue nec possessiue, hic autem designatur aut possessio aut actio cum interrogetur per interrogatiuum possessionis. i. cuium & etiam cum hoc verbo ostendatur pater pueri qui à nullo passiuus in generatione diceretur, at tñ si quis velit sequi Gellium non carebit auctoritate, & insuper comica vetustate defendetur. Sed de hoc satis superq;. D. Cuius vestri? Quia nimis summissa ancilla dixerat vestri ideo Dauus repetit vt plene audiretur a Chr. & etiam vt Mysis amplius exponat & confirmet. M. Pam. s. puerum apposui ex hoc multum Prisciani sententia comprobatur qui dicit. vestri filij vel herili domini cum Mysis subdat Pam. Nam de vno loquens non dixisset vestri in plurali nisi eo modo intelligeretur quo dictum est videlicet per vestri comprehenderet dominum & seruum fautorem, & cum diceret Pamphili solum intelligeret auctorem.
D. Hem. interiectio indignationem ostendens. quid? modus interrogandi, q. d. quid dicis. Pam. cum exclamatione pronunciandum est, & hoc facit Dauus vt melius Chremes apprehendat puerum esse ex Pamph. M. Eho interiectio attentionem poscens & animaduersionem an non Pamph. apposui puerum, q. d. ita.
C. Chremes adhuc solus post Dauū loquitur ego fugi recte semper has nuptias. D. O facinus. i. flagitium animaduertendum. i. puniendum & flagitatione. i. increpatione dignum, & supplicijs compescendum ac piandum, & est aposiopesis. i. reticentię interuentu. s. personæ Mysidis quæ inceptum sermonem interpellauit. M. Quid. i. cur clamitas. i. ita clamas O facinus &c. D. Dauus vult irritare mulierem negando eum esse Pam. ad confirmanda quę vult, quem. s. puerum ne. i. non ne vidi afferri ad vos heri vesperi aduerbium. i. sero. M. O hominem audacem? exclamando. D. Verum. i. sed vidi cantharam. i. illā anum siue vetulam suffarcinatam. i. pannuciam, vt Persius pannucia baucis, vel pannosam. Nam pannucius & pannosus dicitur qui crasso & vili pāno indutus est, & vt ait Donat. proprium est anibus. i. vetulis suffarcinatas esse quæ sub veste multa ferre solent lacītia, quæ cum reuoluta rursum vestes atque succinctas habent eo quidem modo vt nonnulla ferre possint dicuntur suffarcinatæ. M. Pol iurantis aduerbium. habeo gratias dij, q. d. fatent me beneficio à dijs affectum q aliquot liberæ mulieres quarum testimonio plus est aduersus seruum. affuerunt in pariundo. i. cum parerer sine ipso puerperij tempore. & aliquot dicit, q. d. nec mulrę neque paucæ. D. Dauus conuertens sermonē ad spectatores de Myside in tertia persona loquitur. Ne. i. certe sm Vallam & valde sm Donatum illa. s. Mysis. haud. i. nō nouit, illum. s. Chremetem cuius. s. Chremetis causa incipit hoc si Chremes viderit puerum positum ante ædes non dabit suam gnatam, deinde altera considerantione motus subdit quasi per Herculem tanto magis dabit gnatam Ch. Chremes qm nondum se potat à Dauo perceptum esse apud se dicit de se in tertia persona hercle dixit q Dauus dixerat hercle magis dabit. Chremes inquam quem ita dicis facturum. non faciet non dabit gnatam. D. Nunc adeo. i. certe vt tu sis sciens. i. vt tu scias more vetusto & eloquente nisi tollas. i. auferas hinc puerum. tam. i. nunc ego prouoluam. i. projiciam, quasi pedibus voluendo. hinc. i. ea ianua in mediam viam, & te prouoluam quasi porrò voluam te Mysidem. ibidem. i. in via media. in luto. i. in cæno & sordibus viæ. M. Pol tu homo non es sobrius. i. sanæ mentis. nec in te mensuram & modum habes. quasi sobrius, id est separatus ab ebrio vt secretus ab his, quæ discernuntur. D. Alia fallacia. i. aliud mendacium, alia astutia & deceptio trudit. i. impellit aliam fallaciam, q. d. alia ex alia emergit fallacia. Est autem prouerbium cui subiacet memorem mendacem esse oportere, iam audio susurrari. i. murmurari, & quasi in aure summissis verbis, latenter dicit hoc. s. quid sequitur vbi susurrari passiuum est. Nam susurro susurras, dicimus, vt ille susurrat semper aliqua. i. ille semper aliqua latenter dicit & summisse loquitur, inde susurrus susurri. i. murmur. inde susurro susurronis. i. murmurator non audens planè verba efferre, audio ergo hoc quod sequitur susurrari. s. hanc Glyc. esse ciuem atticā. i. Atheniensem. C. Hem. indignantis interiectio. D. Pam. ducet eam Glyc. vxorem coactus. i. compulsus legibus. i. iure ciuili. M. Hau. interiectio conturbatæ mulieres. obsecro te. i. quæso, an non est ipsa ciuis attica. s. Chr. penè, id est ferè incidi. i. lapsus sum insciens. i. imprudēs, in malum locularium. i. (ad verbum interpretando) ridiculum, ridendum, illudendum. i. de quo posset fieri iocus & irrisio. Vel Donatus vult per antiphrasim dicatur locularium. i. graue molestū ac nimium. D. Quis loquitus hic, deinde conuersus Dauus dicit. O Chreme aduenis per tempus. i. in tempore, & tempestiue, seu peropportune, quasi eum nunc primum videri. ausculta. C. Iam audiui omnia. D. Ah. interiectio dolentis & mirantis. ne. i. vtrum audisti omnia, vel sine producatur significat non audisti omnia. C. In quam. i. dico tibi audiui oia a principio. D. Obsecro audisti. i. audisti ne hem, scelera. i. flagitia omnia ita vt scelera regatur ab audistis, prius tamen interiecta interiectione. Vel dici potest hem scelera exclamando, q. d. te audiente multa scelera commissa sunt propterea q in conspectu tanti viri hæc inepta ancilla tot ineptias effudit. oporter hanc Mysidem abripi. i. abstrahi hinc & deduci in cruciatum, id est supplicium vt de ea. s. meritum sumatur supplicium. Hic est ille Chremes. s. quasi dicat vir magnus, vbi ille habet emphasim qui videlicet sic se non debet illudi, & hoc dicit cum ironia, non credas te illudere. i. deridere Dauum, quando derides tātum senem. M. Me miseram subpalpitatio muliebris, q. d. exclamādo sum bene misera. O mi senex pol iureiurando dictum firmat nihil dixi falsi. Chremes noui. i. scio oēs rem. vti. s. est sed Simo est intus. D. est intus. s. M. O scelestę. i. scelerate & sceleribus plene. Daue ne attingas me. i. noli me tangere, si pol non omnia hæc vis sup. me dicere Glyc. aliquid tale, est aposiopesis. i. reticentia. Fiunt autem tribus modis aposiopesis siue reticentię. Aut enim quis per seipsum tacet, & hoc duobus modis aut ad aliud transit, & sic est prima aut non vltra aliquid dicit, & sic est secunda, aut alienæ personæ interuentu reticet, sic vel est tertia. D. Eho. hac interiectione mouet attentionem, tu inepta. i. stulta inconsiderata nescis quid sit actum. M. Quid sciam. i. scire possim. D. Hic Chremes est socer, id est pater Philumenæ sponsæ Pam. Nam cuius habet quis filiam socer est. haud alio pacto, id est non aliter poterat fieri vt sciret hęc quæ volumus. M. Hem interiectio dolentis hinc prædiceres. i. prædicere debebas. D. Censes paululum interesse. i. parum referre an facias hæc omnia ex animo, & id est (nā esse aegesis) vt natura. i. naturalis, & ingenita actio fert, id est postulat instigat, an facias de industria, id est consulto dedita opera de scientia de prudentia.

ARGVMENTVM) Hic posito puero ante ædes Simonis Dauus iurgans cum ancilla Chremetem absterret ab affinitate Pamphili, sed non impune. Et est hæc occasio summe epitaseos, qua inter sese personæ turbabuntur omnes. [Vbi illic est) LATO.

est) Verba, trepid intia & tacite requirentis Dauum, qui se ad dextram subduxerat. [Quid dicam) Hoc ad spectatores Dauus. [Eho Mysis) Nunc incipit aperte iurgari. [Concede ad dexterā) Nutu auocat à sene, vt quæ opus sint clàm moneat. [Ah,ah,) Ridentis. [Mirum vero) Ironice & habet vim affirmatiuā hæc particula. [Mane caue) Hoc tacite, & est interminatio prohibē tis ne tollat. Cuius vestri. Data opera vult nominari Pamphilum. [Verum, vidi) Verum, subaudi, est, & non confirmat à signo. Suffarcinatam, i. succinctam tomentum. [Chremes, si positum) Nominat Chremetem, cuius præsentiam dissimulat. [Fallacia alia) i. dolus dolo connectitur, prouerbialiter dictum. [Iocularium) Ioco ac risu dignum. [Per tempus) i. opportune, aduerbialiter. [Hic ille est) Emphasis seipsum demonstrantis. [Sed est Simo) Præparatio ad futurum congressum senum. [Prædicesses) Prædicere debuisses, modus potentialis.

PETR. MARS. REVERTOR &c.) Versutos homines, & callidos viros, miris modis & multiplici vafrامentum molitri deceptioné, nec esse cuiuis facile dolos interpretari ac verum dispicere, docet hæc scena. [Multos enim recessus habet vita hominis & varias latebras, vt in epistola scribit Plinius: Et boni viri prudentia, quæ virtuti semper adhæret, malitiosorum versutijs ac simulationibus ideo decipitur, quia ea se alios iudicat, nec simulationibus putat id esse quo capitur, sed officiū. Plato lib. iij de rep. Qui propter modesti homines videntur stolidi, & qui facile ab iniurijs decipi possunt, tanquam qui non habeant in seipsis eadem, quæ habent improbi, affectuum exempla malorū. Cic. in actione tertia in Verrem, sic ait: Nullæ sunt occultiores insidię, quam hæ quæ latent in simulatione officij aut in aliquo necessitudinis noie. Nam eum qui palam est aduersarius, facile cauendo vitare possis. Hoc vero occultum, intestinum, ac domesticum malum, non modo nec existit, verum etiam opprimit cito, antequam perspicere, atque explorare possis. Hæc Cicero. Magna tamen ingenia sunt, quæ summa malitia cōmodis alienis inhiāt, & quieti. Quapropter Plat. lib. vj. de rep. sic ait? Atque huius ingenij sunt hi viri qui nefaria scelera perpetrant, & priuatim & publice, atque etiam qui sunt & priuatis & ciuitatibus bonorum ingentium auctores. Exile vero ingenium nihil vnquā vel priuatim vel publice magnū efficiet. Veritas, inquit Plato, in v. de Legib. cum dijs, tum hominibus dux vnum est bonorum, cuius qui felix beatusq. futurus est, statim ab initio particeps esse debet, vt in veritate plurimum temporis vitam agat. Idem in Phædro sic ait: Is bene de se animoq. suo sperare potest: qui voluptates, quæ discendo percipiuntur, sectatus animum suum decorauerit ornamento: temperantia. s. iustitia, fortitudine, ac veritate. [Deliras, non tu te, &c.) Delirare est exorbitare a recta ratione. [Plin. lib. xviij. sic ait: Iacto semine, iteratio sequitur, vel crate, vel tabula aratro adnexa, quod vocant lirare, operientes semina: Vnde primum appellata est deliratio. Est ne hic Crito sobrinus Chrysidis?) Consobrini dicuntur nati ex duabus sororibus, Sobrini vero filij consobrinorum: Patrueles, filij duorum fratrem.

ACTVS IIII. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Crito veniens ex Andro Athenas de Glycerio percontatur, an parentes repperit suos. Audiens nondum repperisse dolet, quod videat hoc sibi offuturum in adeunda hereditate.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, Crito persona ad catastrophen, id est euentum fabulæ enodandum introducta, loquitur. Nam hic Crito nihil argumento debet, nisi absolutionem erroris eius simulq; verbis suis quam grauis, quàm modestus, quàm iustus sit, ostendit.

Senarij.

CRITO hospes, MYSIS, DAVVS.

IN hac habitasse platea dictum est Chrysidem,
Quæ se inhoneste optauit parare hic diuitias
Potius, quàm in patria honesta paupere viuere.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos percontor, video. saluete. M. obsecro,
Quem video? est ne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
Is est. C. ò Mysis salue. M. saluos sis Crito.
C. * Itan' Chrysis? hem. M. nos quidem pol miseras perdidit. * Hem, ita Chrysis.
C. Quid vos? quo pacto hic? satin' recte? M. nos ne? sic,
Vt quimus, aiunt; quando, vt volumus, non licet.
C. Quid Glycerium? iam hic suos parentes repperit?
M. Vtinam. C. an nondum etiam? haud auspicato huc me appuli:
Nam pol, si id scissem, nunquam huc tetulissem pedem:
Semper enim eius dicta est hæc, atque habita est soror:
Quæ illius fuerunt, possidet. nunc me hospitem
Lites sequi, quàm hic mihi sit facile, atque vtile,
Aliorum exempla commonent. simul arbitror,
Iam esse aliquem amicum, & defensorem ei: nam fere
Grandiuscula iam profecta est illinc. clamitent,
Me sycophantam hereditatem persequi,
Mendicum. tum, ipsam despoliare non * licet. * libet.
M. O optume hospes pol Crito antiquum obtines.
C. Duc me ad eam, quando huc veni, vt videam. M. maxume.
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

DON. IN hac habitasse platea) In hoc loco persona ad catastrophen machinata, nunc loquitur. Nam hic Crito nihil argumento debet, nisi absolutionem erroris eius, simul ex verbis suis, q̄ grauis, quàm modestus, quamque iustus sit ostendit. [In hac habitasse) Non habitare, sed quia mortua est, habitasse dicit. [Platea) Græci πλατεῖαν dicunt. quam nos plateam dicimus. Secundum formam eiusmodi, πολλῶν & Medeam πολλῶν & spondeum scribimus. [Quæ se inhoneste optauit) Optare est vnum de duobus eligere. Virgilius, Para optare locum recto. [Parare hic diuitias) Animo heredis dixit parare diuitias. [Potius, quàm in patria) Primum dolet Crito quòd meretrix fuit Chrysis. secundo progressus, quæritur quòd mortua est. Et nota quòd tria dixit Crito contempsisse Chrysidem. patriam, honestatem, & paupertatem τὸ πρῶτον ēt seruarum est graui viro, cum illum sobrinæ pudet. simul hic ostenditur eius generis fuisse Chrysidem vt quæ probè viuere potuerit, nisi, vt ait, necessitas cogeret. [Quàm in patria honeste) ἀντίθετον primum. [Potius quàm in patria honeste paupec viuere) His verbis a poëta tam honestus inducitur Crito, & dignus cui credi oporteat. [Paupec viuere) Ad illud reddidit, Sed inopia, & cognatorum negligentia coacta. [Ea ad me lege redierunt bona) Hic ius tractauit dicendo redierunt, quia in familiā cedeunt, si non est heres de proximo, aut ex testamento. [Percontor) Interrogatio est, cui necessario respondetur aut etiam, aut non Percontatio, cui nihil horum. vt si quis dicat, Cur adulterium commisisti? Simul etiam modeste, & mature, & de se nihil interrogaturus, cœpit à blandimentis. [Est ne hic Crito sobrinus Chrysidis?) Sobrini sunt consobrinorum filij: nam dicit Menander, verum vt alij putant, de sororibus nati, vt sint sobrini quasi sororini. [Saluus sis Crito) Saluos sis, assueratio salutantis est, non quasi responsio. [Itan' Chrysis, hem) Non nunc interrogat, sed commiseratur, & ita sequebatur vt diceret, perijt, sed magis gemitus significat quod minus dixerat. [Nos quidem pol miseras perdidit) Hic intelligitur, supra subaudiendum perijt. Nam pro perijt, hęc reposuit perdidit. [Quid vos? quo pacto hic?) Progressio loquentis ad interrogandum. Id est puto, inquit, quòd illa perijt: vos autem quo modo? [Quo pacto hic?) Significatio est peregrinantis. [Nos ne? sic vt quimus) τὸ sic, nudum est. & est significatio languoris cuiusdam, & lentitudinis. [Sic vt quimus, aiunt, quando vt volumus, non licet) Et ad præsentia, & ad præteritæ vitæ excusationem pertinet ista responsio: qua purgatur voluntas Chrysidis in quæstu meretricio

Cęcilius in Plotio, Viuas vt possis, quādo nequis vt velis. [Quid Glycerium? iam hic suos) Conuenit hereditatem petenti conuenit iudici futuro, de pluribus indagare. Ergo recte & ordine quæsiuit, Quid Chrysis? quid vos? quid Glycerium? [Vtinam) Nouo genere exoptationem pro negatione intulit. [Haud auspicato huc me appuli,) Id est inauspicatus, quòd non esset auspicatus. & usitatum veteribus sic dicere, si qd aliquando aliter euenisset q̃ vellent. [Nunquam huc te tulissem pedem) Virg. Me ne efferre pedem genitor te posse relicto Sperasti? Et, Ferte simul Faunique pedem, Dryadesque puellæ. Sed Critici adnotant alienius esse charactere comico, retulissem pedem. [Semper.n. eius dicta est, atque habita soror) Aut veris credendum est, aut etiam falsis, quæ tamen inueterauerint. Hinc Cicero, Ita habeantur, itaque dicantur. [Habita ergo plus est, q̃ credita Semper eius) A possibili & vtili. [Nunc me hospitem lites sequi) Mire dicit me. cum ἄγροικον.i. senem & remotum a litibus. Hospitem.i. peregrinum. Lites sequi.i. pauperem. totū ἄγροικον. [Quam hic mihi sit facile atque vtile).i. difficile, & inutile. & est comicum. [Grandiuscula iam) Ad partem ætatis refertur grandis.i. grandis natu est. Maior aūt, generaliter, & ad summam ætatis refertur, & ad comparationem ætatis pariter positum est. (Sycophātam) Hoc est, cum in me conueniunt lites [Sycophantam) Bene sycophantam: quia bonam causam habet, nihil aliud timet q̃ conuitia Et sycophantam, subdistingue, & sic iotet sequentia. [Tum ipsam despoliare nō licet) Ab honesto, & bene, quia nihil suum habet, nisi Chrysidis. [Antiquum obtines) Antiquum absolute dixit, vt æquum, aut bonum, quod antiqui solebant: aut certe per ἔλλειψιν.i. morem, & ingenium. [Duc me ad eam, quando huc veni, vt videam) Vel hoc inquit, vt videam. cur aūt vt videam? quia timet. & est ordo, Duc me ad eam, vt videam, qñ huc veni. [Videre se.) Bene senex. Simo enim eum Chremete est. propter hoc videri non vult ne, eius vtatur apud socerum testimonio rem esse Pamphilo aduersus Glycerium, & rursus nuptiæ confirmentur.

GVID. IN hac &c.) In hoc loco persona machinata loquitur, nam hic Crito argumēto nihil debet sed absolutionem erroris facit, & simul quam grauis quam modestus quanque iustus sit ostendit Crito hoc quod sequitur dictum est mihi.s. Chrysidem habitasse in hac platea.i. in hac parte vrbis plana & lata, quæ Chrysis optauit.i. elegit nam optare est vnum de duobus eligere, sese.i. seipsam parare.i. acquirere, quasi animo heredis habendi hic diuitias inhoneste potius q̃ viuere pauper pro pauperem posuit ex aliquorum sententia non enim sæpe in vsu est hic dicendi modus optauit sese viuere pauper, id tñ dicendi genus interdum inuenitur. Luc. in x. lib. Tutumq; putauit iam bonus esse socer, quam ergo viuere honeste pauper.i. inops in patria sua. Crito itaque ostendit Chrysidem contempsisse patriam honestatem & paupertatem. Morte.i. per mortem vel ex morte eius, ea bona quæ parauit redierunt ad me lege.i. per legem, quia in familiam cedunt si non est heres de proximo, aut ea testamēto sed video quos percontor, interrogem, sed interrogatio differt à percontatione, nam interrogationi necessario respondetur aut sic aut non sed non percontationi, saluete.i. salui sitis Dauo & Mysidi dictum est & masculinum præponderauit fœminino. Mysis, obsecro quem video ne.i. vtrum Crito Sobrinus Chrysidis.i. cognatus est hic Sobrini vt aliqui volunt dicuntur quasi sororini.i. nati de duabus sororibus vel vt alijs volunt sobrini sunt consobrinorum filij. Deinde Mysis attentius viso Critone subdit, is est, Crito.s. Crito. O Mysis salue. Mysis, ò Crito saluus sis, Crito, Itan'.i. ita ne Chrysis perijt subaudi sed impediuit gemitus. M. Hem? eiulando proferende est particula hem. quidem.i. certe. pol, perdidit.i. destruxit nos.s. me & heram Glycerium miseras, Crito, quid vos facitis sup. quo pacto.i. quo modo hic vos habetis vel valetis, satin'.i. satis ne. recte.s. vos habetis vel valetis. M. Nos ne?.i. petis vtrum nos habeamus recte & quid faciamus, Habemus nos vel facimus inquam sicut quimus.i. possumus, qñ.i. quia non licet.i. nō permittitur nos habere vel facere vt volumus (aiunt) per parenthesim est legendum.i. vt fertur vt dicitur, vt aiunt homines quasi sit prouerbium quale est illud Cecilij. Viuas vt possis quādo ne quis vt velis. C. Quid Glyc. facit.s. iam.i. nunc repperit suos parentes, hic.i. Athenis. M. Vtinam repperisset, & pro negatione hoc dictum est quasi non reperit. C. An ēt nondum.i. non adhuc repperit, haud.i. non auspicato.i. infeliciter quasi aut non prius captatis auspicijs aut male captans, q.d. malis auibus huc me contuli intempestiue imetuere, & q dici vulgo solet in mala hore appuli.i. applicui adegi me huc. nam pol si scissem id.s. eam nondum parentes repetisse nūquam retulissem pedem huc.i. nunquē huc accessissem quasi nunquam extulissem seu sublevassem pedem huc venturus. vbi Terentius antiquitatem secutus retulissem dixit à tollo. Nam vt dicit Priscianus tollo tetuli facit pro quo nunc in vsu frequentius est sustuli. A tulo quoque quod apud vetustissimos in vsu fuit tetuli dicebant. Hæc Glycerium semper dicta est esse soror eius Chrysidis atque habita.i. iudicata existimata & credita, possident ea bona quæ fuere illius Chrysidis, nunc exempla aliorum cōmouent.i. admonēt cōmone faciunt, q̃.i. quantum hic mihi facile. (q.d. difficile) & vtile (q.d. inutile) me emphasim habet quasi senem pauperem, & à litibus remotum, hospitem.i. peregrinum sequi.i. exercere agitare lites, & litigia controuersias, hic.i. in hac vrbe aliena mihi & ignota simul.i. etiam arbitror nā aliquem esse amicum & defensorem eius Glycerij, Nam ferè iam grandiuscula.i. adulta exercita grandis ita comparatiuum illud diminutiuum sumatur propositiuo etiam diminutiuo vt haberemus tanquam si diceretur grandula. Nam grandis de ætate sæpe dicitur. item de pecunia & prole. Ferè ergo iam grandiuscula profecta est.i. discessit illinc.i. ex Andro, clamitent.i. clamitare possunt me sycophātam.i. calumniatorem, cauillatorem, mēdicum.i. inopem & quasi petentem stipem. persequi.i. prosequi vel repetere in iudicio, hereditatem.i. sessionem sobrinæ. Sycophanta ad verbum interpretando dicitur ficuum comestor. Nam sycos Græce dicitur ficus & phania comestor, quasi ficuum comestor, traducitur tamen à nostris calumniator. Nam vt, inquit, Synesius grāmaticus Græcus ex duobus seruis Græcis alter assumpserat ficus, alter quis prorsus exedisset ignorabat domino tamen conquerente a sonte insons accusabatur, herus prudentissimus vtrique calidam aquam præbuit ficum solus delinquens euomuit. quid enim reliquus euomeret nisi intestina tunc primum natum est id verbum sycophanta.i. calumniator, quia delinquens insontem falso crimine calumniabatur. Mendicus vt vult Varro à minus dicitur, vel vt Festus ait ex sententia Varri a mente quam fefellerit fortuna, vel q peccatur quendam vt vitæ suæ medeatur cibo, & tūc a medeor diceretur. Tum.i. præterea non licet, q.d non est honestum displorare.i. vacuam omnibus bonis relinquere ipsam, qa.s. nihil sum habet. M. O Crito hospes.i. aduena peregrine alienigena optime pol tu Crito obtines.i. habes vel possides & aliecurus es antiquū mores sup. vel ingenium vel obtines.i. obseruas antiquū.i. ęquum & bonum. C. Qñ huc veni.i. cnoi huc venerim qæmuis nihil habiturus tm duc me ad eam Glycerium vt videam eam.s. M. Maxime, q.d. libentissime te ducam D. Sequar hos nolo vt.i. q senex.i. Simo videat me in hoc tempore.

LATO. ARGVMENTVM) Initium Catastrophes ab aduentu Critonis. (Quæ fere) Pulchra contentio. (Obsecro) Admirantis. (Itane Chrysis) Subaudi mortua est, per eclypsim. & attende moratum colloquium personarum. (Vt quimus) Prouerbium. (Me appuli) Translatum e nauigio. Huc retulissem a tollo. (Nam ferè grandiuscula) Ratio ab ætate. (Sicophantam,) Id est calumniatorem, & est prouerbiale. (Antiquum) Absolute, subaudi morem.

PETR. MARS. IN hac habitasse, &c.) Cauta mente periculum imminens declinandum esse, ac hominum de nobis æstimationem nō esse negligendam, hæc scena præscribit. Imprudentis nanque est ea tentare, quæ discrimen afferre possunt. Vnde Plotinus Philosophus loquens de virtutibus Politicis, sic ait: Est hominis ciuilis prudentia ad rationis normam, quę cogitat, quęq. agit, dirigere vniuersa, ac nihil præter rectum vel laudabile facere, humanisq. actibus prouidere. Prudentiæ in sunt ratio, intellectus, circunspectio, docilitas, & cautio. Negligere vero aliorum de se iudicium, nec curam nominis habere, hominis est omnino dissoluti, qui nullo rationis vinculo continetur, sed vt brutum animal viuit. In primisq. cauendum est, ne calumniatores dicamur, & accusatores. Quapropter Tull. ij. Offic. sic præcipit: Duri hominis vel potius vix hominis videtur, periculum capitis inferre multis. Id cum periculosum ipsi est, tum etiam sordidum ad famam, committere vt accusator nominetur. Apuleius sic ait: Prudentis est animi & verecundi, etiam falsa vituperatione grauari. (Nunquam retulissem huc, &c.) Diomedes sic ait: Tollo, tuli, & tetuli. Terentius: Huc retulissem pedem. (Illic clamitent me sycophantam &c.) Sextus Pompeius sic ait: Sicophantas appellatos dicunt Atticos quondam iuuenes, solitos in hortos irrumpere, ficorq. deligere: quamobrem lege constitutum est, vt qui id fecisset, capite truncaretur, quam pœnam qui sequerentur ob parua detrimenta sycophantas appellatos. Sycophanta proprie dicitur calumniator, sic dictus ἀπὸ τῶν σύκων & φαίνω, quod est ostendo. Sycophanta dicitur qui ostendit ac accusat fures ficorum: & Sycophantiæ dicuntur calumniæ.

GLAREANVS.

VERSVS sunt omnes senarij iambici. In 1. platea media correpta est. In 2. versu si parate, prima coniugatione legas, vt vulgo habent codices, semel Se legendum est. Sin parere tertia coniugatione? bis sese, & in diuitias o, eliditur, vt vult Doctor. Et simile est Act.3. Scen.11. in Heaut. versu 20. In 4. Eius monosyllabum. In 8. ita Chry. anapæstus est. Deinde to sis eliditur, nisi dicamus Hem esse extra carmen, vt alibi sæpe. potest tamen Ita ne, & totum carmen absque omni elisione legi, si creticum ponas loco secundo ac tertio. Doctor. adiecerat versui ad marginem, Duo trochæi, tres cretici. quod ego planè, non intelligo. In 9. ad finem carminis particula Sic ferè in codicibus omissa à Donato additur, & rectè. In 11. vel suos est monosyllabum vel creticus loco tertio. In 6. à fine Grandius, creticus est. In 3. à fine Doct. addit initio morem, contra Donati expositionem, aut pro Optime legendum censet Opportune. Sed ocutum est necesse si legas. O optime, videlicet vocatiuum cum aduerbio vocandi o.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Simo cupit fieri nuptias, generum recusat Chremes ob natum ex Glycerio puerum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena continetur disceptatio officiorum patrum duorum, inter se de officio amicorum, & paterna pietate tractantium. Chremes ob natum filium ex Glycerio generum recusat.

Trochaici Tetrametri Catalectici.

CHREMES, SIMO.

SATI' iam, sati' Simo spectata erga te amicitia est mea:
Sati' pericli cœpi adire: orandi iam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, pœne illusi vitam filiæ.
S. Immo enim quammaxime abs te oro, atque postulo Chreme,
Vt beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.
C. Vide, quàm iniquus sis præ studio. dum efficias id, quod * cupis, (* iubes.)
Neque modũ benignitatis, neque quid me ores, cogitas:
Nam si cogites, remittas iam me onerare iniurijs.
S. Quibus? C. ah rogitas? perpulisti me, vt homini adolescentulo,
In alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoria,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;
Eiu' labore, atque eiu' dolore gnato vt medicarer tuo.
Impetrasti: incepi, dum res retulit: nunc non fert: feras.
Illam hinc ciuẽ esse aiunt: puer est natus: nos missos face.
S. Per ego te deos oro, vt ne illis animũ inducas credere,
Quibus id maxume vtile est illũ esse quam deterrimum.
Nuptiarum gratia hæc sunt ficta, atque incepta omnia.
Vbi ea caussa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent.
C. Erras. cum Dauo egomet vidi iurgantem ancillam. S. scio. C. at
Vero voltu; cum, ibi me adesse, neuter tum præsenserat.
S. Credo; & id facturas, Dauus dudum prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui dicere.

DONATUS.

SATIS iam, satis Simo) Hæc scena officiorum disceptationem continet patrum inter se de officio amicorum & paterna pietate tractantium. [Satis iam, satis) Hæc veluti quædam conduplicatio est: nanque iniuriarum reus fit Simo. contradicitur per coniecturam, falsum esse quod intendit: cum Pamphilus neque amet, neque ea ex natus sit filius: & adhibetur deriuatio causæ, qua dicitur meretricem ista omnia esse molitam ad disturbandas nuptias. [Satis iam, satis) Bene, negaturus filiam, purgat prius officium suum de fide promissi, & vltro accusat ipsum. [Spectata) Probata. vt Virg. ait, Rebus spectata iuuentus. [Immo enim) Enim παρέλκον est figura [Immo enim quam maxime abs te postulo) Renunciare affinitati Chremetem aut parum adhue intelligit Simo, aut subtiliter dissimulat, vt ad fidem promissi hominem compellat. [Initum) Cœptum, ab ineundo, vnde & initia quoque dicta. [Quod cupis) Quod velis. Legitur &, quod iubes. [Neque modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas) Id non cogitas aut quantum de benignitate amoris exigendum aut præsumendum sit, aut quod sit impossibile, quod petis. [Remittas iam) Remittas, pro mittas. [Perpulisti me, vt homini adolescentulo) Hæc est tota accusatio. [Homini adolescentulo) Sic Salust. Occultans se tugurio mulieris ancillæ. [Filiam ut darem) Inuidiose, non, promitterem, inquit, sed darem quantum in se est. [Dum res retulit) Compositum pro simplici est retulit. & altius quam decet comicum characterem, dictum videtur. [Per ego te deos oro) Defensio per coniecturam. & est ordo, Per deos oro te ego. [Quibus id maxime vtile est) Argumentum à persona. [Quibus maxime vtile est) A causa ratiocinatiua. [Vbi ea causa) Quamobrem hęc faciunt ἀνανταπόδοτον. nam non intulit, ob quam causam: cum supra dixerit, ea causa, sed quasi dixerit, Vbi ea erit: intulit, quamobrem hæc faciunt. [Erit adempta) Aut rem abundat, aut causa. [Vero voltu) Quasi diceret Simo, simulabat ancilla. [Cum ibi me adesse neuter eum præsenserat) Credit. Aut etsi visus a Myside erat, tamen ignorabatur esse Chremes, donec diceret Dauus, Hic ille est. non te credas Dauum ludere. [Cum ibi me adesse) Tuum deest, vt sit integrum, Tum cum. [Dauus dudum prædixit mihi) Hic ostenditur, quòd vidit callidus Dauus vt prædiceret futurum leni, id quod ipse erat facturus. [Nescio quid) Deest propter vt sit, propter nescio quid, aut nescio pro qua re, et sit aduerbiale. [Ac volui) Ac, pro contra quam.

SATIS iam satis Simo spectata erga te amicitia est mea. GVID. Hæc scena officiorum disceptationem continet patrum inter se tractantium de officio amicorum & paterna pietate. C. O Simo iam i. nunc satis satis, hæc repetitio ostendit Chremetem enmalare suo in Simonem functum officio amicitia mea erga te est satis spectata. i. probata incœpi adire. i. subire satis pericli. i. periculi syncope. Iam. i. nunc fac finem orandi. i. siste preces tũ studeo. i. laboro obsequi. i. morem gerere tibi penè i. propè modũ, illusi. i. ludibrio inquinaui siue ridiculam penè reddidi vitam filiæ. s. Philumenæ. S. Immo enim. i. sed certe nunc ò Chremes oro atque postulo abs te vt comprobes. i. confirmes nunc re. i. ipso effectu beneficium initum i. inceptum siue cœptum ab ineũdo. i. incipiendo dudum. i. paulo ante, verbis. i. per verba. C. vides quam. i. quantum sis iniquus. i. iniustus petitor præ studio. i. præ nimia cupiditate faciendi q instituetis, dum. i. dũmodo efficias quod cupis velis vel iubes, neq; cogitas. i. mente voluis, modum. i. iustam mensuram benignitatis. i. vel liberalitatis, vel mansuetudinis debite in amicitia, neque cogitas quid. i. quam rem iustam an iniustam, ores me, oro. n. duos regit accusatiuos. Nam si cogites iam remittas. i. cesses desistes supersedes onerare me iniurijs. i. in iustis petitionibus. Nam iniuria dicitur quidquid nõ iure fit. S. Quibus iniurijs. s. te onero. C. Ah interiectio dolentis & indignantis, cogitas. i. percontaris quibus iniurijs perpulisti. i. tuis importunis precibus me impulisti vt darem filiam homini adolescẽtulo occupato. i. detento in alio amore q̃ filiæ, & abhorrenti. i. perquam alieno ab re vxoria. i. à coniugio legitimo, in seditionem i. discordiam atque in nuptias incertas. i. non firmas, quoniã eam fortassis relinqueret, & in alterius amore fixus inhereret, aut causam aliquam inter quæ eam repudiaret, & quidem perpulisti me id vt facerem ad hunc præcipue finem vt medicaret. i. mederer, tuo gnato. i. Pãphilo qui amoris graui vulnere saucius est, impetrasti. i. cussisti familiaritatis iure vt id facerem incœpi id facere. Dum i. quandiu res retulit, compositam pro simplici protulit. i. quand u honestas postulauit ac passa est, nunc

rea.i. honestas vel vtilitas filiæ non fert.i. non postulat non patitur, feras.i. patiaris oportet, quandoquidem filiam non sum daturus cum res non ferat. aiunt.i. dicunt homines quasi rumor est per contemptum dixit aiunt. illam Glycerium esse ciuem. hinc.i. ex Athenis puer ostus est ex ea facnos missos, quod vulgo dici solet demitte nos in pace nec amplius precibus aures nostras obtunde. S. Per deos ego oro te vt ne.i. non inducas animum.i. tibi imperes aut persuadeas credere illis quibus.i. maxime vtile illum filium esse quàm deterrimum.i. pessimum deprauatissimum perditissimum vbi. quam pro valde superlatiuo iungitur, hæc omnia sunt ficta.i. simulata atque incepta gratia.i. causa nuptiarum, vbi.i. quando ea causa quamobrem.i. propter quam causam faciunt. hæc erit adempta.i. ablata, desinent.i. cessabunt fingere & comminisci mendacia. C. Erras.i. decipis deliras egomet vidi ancillam, obiurgare.i. rixari cum Da. S. Scio, quasi dicat intelligo illud, sed simulabat ancilla. C. At vero vultu vidi eam obiurgari, quasi dicat serio obiurgabant non simulare, cum neuter præsenserat.i. facie præceperat me adesse ibi. S. Credo quod dicis &.i. etiam Da. prædixit mihi dudum mulieres illas facturas id.i. obiurgaturas ac disturbaturas nuptias, & nescio quid.i. quare vel propter quid, oblitus sum dicere tibi hodie, ac, id est sicut volui, vel ac.i. contra quam volui, vt Donat. sentit.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Expostulatio Chremetis cum Simone de amore Pamphili. [Pene illusi).i. perdidi. [Vt beneficium) Elegans sermo. [Vt homini) Admiscet argumenta a persona. [Per ego te) Defensio per coniecturam a delatorum commodo. [Erras. cum Dauo) Infirmatio a signo. [Credo, & id facturas) Refutatio signi à præmonitione Daui antegressa.

PETRVS MARS.

SATIS iam &c.) Querelas inter amicos oriri aliquando docet hæc scena, cum in officijs præstandis ac exigendis a recto is discedit, qui propria commoda respiciens rebus amici consulere non videtur. quod ideo accidit, quoniam, vt inquit Plato, lib. viij de Legib. ad vtilitatem, propriam, priuatamque commoditatem natura semper impellit. Et in quinto sic ait: Sed reuera omnibus in seipsum amor, omnium peccatorum omnibus semper causa est. Obcæcatur quippe circa amatum qui amat. Et Cicero lib. j. Offic. dicit: Est enim difficilis cura rerum alienarum, iccirco, aliter de illis, quàm de nobis iudicamus. Hæc Plato & Tullius. Sed ab eo certe fugiendum est vita ciuili, & actionibus, affectibusque ad quod natura sumus propensiores, vt mediocritas illa seruetur, quam recte viuendi ratio præscribit. Et habenda est in primis ratio amicorũ, ne vtilitatem potius quàm officium aspicere videamur. Vnde Seneca: Non exigo vt sine respectu sui mihi consulat. & scribens de Ira ad Nouatum dicit: Beneficijs humana vita constat & concordia, nec terrore, sed mutuo amore in fœdus, auxiliumque commune astringitur. [Nescio quid tibi sim oblitus hodie &c.) Hoc est nescio quomodo cecidit dicere tibi, sicut mihi proposueram.

GLAREANVS.

VERSVS sunt omnes trochaici tetrametri catalectici tametsi duo primi videantur iambici, sed in Satis vtrobique eliditur s. Et in sequenti versu similiter, quanquam illic bacchius bis, hic amphibrachys poni commode poterit. Vide in sexto versu secundam corripit vt admonuit Doctor. In 12. eius bis est monosyllabum. In xiij seruulit legendum. In 25. vel Deo a monosyllabum, vel creticus loco secundo.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

In hac scena Simo cum audit venisse, qui Glycerium dicat ciuem esse Atticam, ita accensus Dauum intro raptum coniicit in vincula, & miro hoc artificio patris ac domini offensi consuetudinem exprimit Terentius.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena principium iudicij. Glycerium ciuem esse Atticam, continetur. Præterea Simonis indignatio aduersus Dauum quem in vincula coniicit. Miro quoque & artificioso exprimitur consuetudo patris ac domini offensi, & excandescentis.

Trochaici Catalectici bona ex parte præter sex Trimetros in fine scenæ. admixtis tamen interdum Iambicis Quadratis.

DAVVS, CHREMES, SIMO, DROMO seruus.

NIMO iam nunc ocioso esse impero. C. hem Dauom tibi.
Vnde egreditur? D. meo præsidio, atque hospitis. S. quid illud mali est?
D. Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non vidi. S. scelus,
Quemnam hic laudat? D. omnis res est iam in vado. S. cesso alloqui?
D. Herus est: quid agam? S. ò salue bone vir. D. hem Simo, ò noster Chreme,
Omnia apparata iam sunt intus. C. curasti probe.
D. Vbi voles, accerse. S. bene sane. id enimuero hic nunc abest.
Etiam tu hoc respondes, quid istic tibi negocij est?
D. mihin'? S. ita.
D. Mihi ne? S. tibi ego. D. modo introij. S. quasi ego, quàm dudum, rogem,
D. Cum tuo gnato vna. S. an ne est intus Pamphilus? crucior miser.
Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias carnufex?
D. Sunt. S. cur igitur hic est? C. quid illum censes? cum illa litigat.
D. Immo vero indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias.
Nescio quis senex modo venit: ellum, confidens, catus:
Cum faciem videas, videtur esse quantiuis preti:
Tristis seueritas inest in voltu, atque in verbis fides.
S. Quidnam apportas? D. nil quidem, nisi quod illum audiui dicere.
S. Quid ait tandem? D. Glycerium se scire esse hanc ciuem Atticam.
S. Hem Dromo, Dromo. D. quid est? S. Dromo. D. audi. S. verbum si addideris. Dromo.
D. Audi obsecro. DR. quid vis? S. sublimem hunc intro rape, quantum potes.
DR. Quem? S. Dauom. D. quamobrem? S. quia lubet. rape inquam. D. quid feci? S. rape.
D. Si quidquam mentitum inuenies, occidito. S. nihil audio.
Ego iam te commotum reddam. D. tametsi hoc verum est. S. tu tamen
Cura asseruandum vinctum, atque audin'? quadrupedem constringito.
Age nunc iam ego pol hodie, si viuo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &
Illi patrem. C. ah ne sæui tantopere. S. Chreme,
Pietatem gnati. non ne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile: exi Pamphile: ecquid te pudet?

NIMO iam nunc ocioso esse impero) Hæc scena, principium indicij, & iracundiam senis continet: atque in ea vehementer exprimitur consuetudo patris, ac domini offensi, & indignantis [Animo iam nunc ocioso) Exultans egreditur Dauus, nuncians DON.

nuncians prona esse omnia ad securitatem. Et ocioso, securo: quia negocium, solicitudo est. [Impero) Pro volo. an vt statim fiat, tanquam illud quod imperatur? Et impero superbe dixit. summum enim indicium securitatis est superbia. [Vnde egreditur?) Hic non interrogat, sed cum admiratione, vel magis eum indignatione dicit. [Meo præsidio atque hospitis,) Id est, Animo iam nunc ocioso esse impero. (Atque hospitis).s. Critonis. [Ego cõmodiorem hominem,) Hic Dauus admiratur, quòd in ipso articulo periculi superuenerit Crito. [Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non vidi.) Potest.n.& cõmodus esse quis, & alieno tempore superuenire potest. & commodum, in homine est. sed & opportunis malum et aduentum habere potest. nam cõmodum, in homine est aduentus, in facto eius, tẽpus in opportunitate facti. [Cõmodiorem hominem, aduentum tẽpus) [illegible]. Scelus. [Quem nam hic laudat?) Non est hic soloecismus: ad sensum enim, non ad verba respexit. etenim propter sensus, verba sunt. non propter verba sensus. [Omnis res est iam in vado) In vado, in securitate. nam vt in profundo periculum est: ita in vado securitas est. Prouerbiale, in vado, in tuto. [Quid agam?) Plus est dicere quid agam, quàm cogitare de fuga. [Salue bone vir.) εἰρωνεία maior est, quàm increpatio. cũ enim oẽ genus criminis aliquis superauit: tunc exclusi, εἰρωνείᾳ laudamus. [Hem) Interiectio perturbati est. [O noster Chreme,) Noster dicendo, latenter significat Glycerium filiam Chremetis esse inuentam. [Omnia apparata iam sunt) Quia infecta sunt de paratis. [Curasti probè) Probè, memoriter vt solet. supra enim dixerat senex, Imo abi intro, ibi me opperire: & quod parato opus est, para. [Vbi voles, accerse) Vbi, pro quando. non est enim loci, sed temporis aduerbium. [Bene sanè) Valide, quia quia sanus est, idem & validus. [Abest.) Pro, deest. [Etiam tu hoc respondes?) Deest, an non. Etiã, aut hortatio est, aut coniunctio. Et vide quanta dixerit, & quid, & istic, & tibi. [Mihi ne?) Quando non sumus parati ad respondendum, dicendo tempus eludimus. [Mihi ne?) Apparet ita turbati Dauum modo consilio poetæ, vt omnes amittat fallacias, & oppressus prodat Pamphilum, dum malum cominus perhorrescit. totumque hoc ex argumento est. Vult enim iam poeta catastrophen fieri. [Modo introijt.) Hoc signum, perturbatum induci ob conscientiam Dauum. [Cum tuo gnato vna.) Serui excusatio, filij accusatio est. & hoc quasi à perturbato dicitur fero: sed consilio poetæ ad exitum festinantis, & resolutionem fabulæ. [An ne est intus Pamphilus?) Causa iræ vehementior inuenta est. [Sunt) Nulla ratione dicit, sunt: sed ne nihil respõdeat, nam turbatus est, vt pote oppressus. [Quid illum) Deest, propter: vt sit, propter quid illum esse censes. [Cum illa litigat,) Chremi conuenit hic sermo, hic enim irridet, qui & supra dixit, Amantium iræ, amoris redintegratio est. & sic hoc dicit, vt alibi, Credo, vt fit, misera prę amore exclusit hunc foras. [Cum illa litigat) Irridet Simonem Chremes, quia dixerat, Iræ sunt inter Glycerium & gnatum. [Imo vero indignum Chremes) Bene ad eum loquitur, qui est à nuptijs deterrendus: vel qui non interturbet orationem suam: vel quẽ etiam sibi precatorem destinet. Ita loquitur quasi hęc sit causa cur sit Pamphilus ingressus: quòd quasi ei lis intendatur à Critone hospite ducendæ vxoris, quam ciuem Atticam vitiauerit. [Nescio quis senex modo venit.) Bene nescio quis. etenim si notus esset, videretur gratificari.i.gratiosus esse testis & minus verus. [Ellum) Veteres quod nos illum dicimus, vel ellum, vel ollum dicebant, quamuis ellum, quidam ecce illum, velint intelligi, tanquam pro ipso domum Glycerij ostendat Dauus, dicens, Ellum, quasi en illum. est enim, vt alij volunt, pronomen: vt alij, aduerbium demonstrantis, nam pronomen huiusmodi veteres sic proferebant ille, ellus, ollus. sed, vt diximus, aduerbium cõpositum ex pronomine videri potest, vt sit, en, vel ecce illum. [Confidens,) Confidentem hic pro constanti non mala significatione posuit. [Catus) Callidus, doctus, ardens παρὰ τὸ καίειν. Vnde Cato dictus, ingeniorum etenim igneus vigor esse videtur. [Quantiuis precij.) Ad magnitudinem refertur quanti vis, non ad paruitatem precij. Et totum oratorie. scire enim locuturus est. Sed inter est inter quamuis, & quantiuis. nam alterũ contemptionis, alterum laudis. [Tristis) Ad laudem interdum sumitur, non ad amaritudinem, tristis. Cicero, Iudex tristis & integer. [Glycerium se scire ciuem esse Atticam) Bene: constanter ad ea quæ locutus est, scire se dixit. [Dromo, Dromo) Commotus ira & dolore nihil dixit, nisi quòd lorarium repetendo sępius vocat. [Verbũ si addideris) Bene, qui omnia pręsente socero contra nuptias loquitur. [Audi obsecro) Plerunque à verberandis [illegible] vel indulgẽtia loquitur vel mora. [Sublimẽ) Id est in sublime, per altum. [Quantum potes,) Hoc est celerrime, quia segniores se ostendunt serui ad puniendos collibertos, scilicet mora veniam captantes indignãtium dominorũ. [Quia lubet) Hoc sensu & supra dictum est, Aut si libitum fuerit, causam ceperit quo iure, quaque iniuria. [Quia lubet.) Dauo dicit. [Rape inquam) Hoc Dromoni. [Si quidquam inuenies mentitem, occidito) Hoc plus dixit. Vbi.n.verbera, supra dixit: nunc occidito. [Commotum) Citum, celerem. [Quadrupedem) Vtrum ligaturæ genus sic dicitur, quadrupedes? an quadrupedem, vt feram? an quadrupedem dicit cum pedibus & manibus? an quadrupedem pro seruo, ac fugitiuo posuit? Sic Virg. Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit. [Constringito) Mire, ne quid fiat tragicum in Comœdia, vsque ad vincula ira progreditur, nec quidquam tentat vlterius. [Si viuo,) Qui certaminati volunt incertam faciunt vitam suam. [Herum quid sit pericli) Herum, & patrem cum ingenti pronunciatione dixit. Et alibi, Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut audebit, tanto magis audebit ceteros. [Ne sæui tantopere) Ne imperatiuo magis quam coniunctiuo adiungitur, vt Virg. Ne sæui magna sacerdos. [Pietatem gnati) Eclypsis deest enim vides, aut quid tale. Et est ironia, pro impietate. Et vide inuidiam quasi parricidam accusantis. non enim pudorem dixit, sed pietatem. [Tantum laborem capere) Syllepsis. assumendum est enim extrinsecus me.

ANIMO iam nunc ocioso esse impero.) Hæc Scena principium iudicij, & iracundiam senis continet, atque in ea vehementer exprimitur consuetudo patris, ac domini ostensi & indignantis. GVID. Exultans egreditur Dauus nuncians prona esse omnia ad securitatem, impero, idest volo, vel iubeo vt statim fiat esse iam nunc animo ocioso, id est securo quod dicendi genus hoc pacto etiam dicetur à metu ociosum animum esse iubeo. Nam ociosum capitur pro securitate, sicut negocium pro solicitudine. C. hem Dauom tibi video subaudi, vel aliquid tale. S. Vnde egreditur, cum indignatione hoc dicitur. D. Dauus non videns Chremetem, neque Simonem continuat suum sermonem impero inquam esse animo ocioso præsidio meo, atque præsidio.i.auxilio & beneficio hospitis.i.Critonis peregrini & alienigenæ. S. quid illud mali est? D. Ego non vidi hominẽ commodiorem.i.opportuniorem. non vidi inquam aduentum commodiorem, & non vidi inquam tempus cõmodius subaudi per syllepsim. S. hic scelus.i.hic sceleratus, refertur n.ad sensum non ad verba. propter sensus autem verba sunt non propter verba sensus ea propter non est soloecismus. Hic scelus ergo Quemnam.i.quem hominem laudat. D. omnis res est iam in vado.i.in tuto securitate. Vt.n.in profundo periculum est ita in vado securitas est. Est autem tritum sermone prouerbium. S. cessò.i.desisto, alloqui te Chremetem allocuturus Dauum. D. Herus est: quid agam? S. ò salute bone vir. ironia vsus est quæ increpatione maior est. cum n.omne genus criminis aliquid superauit cum ironia alloquẽdum putamus. D. Dauus oppressus, & improuisus subdit. Hem interiectio perturbati est. O Chreme noster propter Glycerium cõpertam filiam eius omnia iam sunt apparata intus, quoniam prius dixerat senex ab intro, & qđ paratus opus est para. C. curasti probe.i.vel recte, vel memoriter curæ habuisti iussa mea, vel curasti protasti, aut decoxisti. D. Accerse.i.voca inuitatos.i.vbi quando voles. S. bene sanè, id est valde bene dicis sup. Nam qui sanus est is est validus. enimuero .i.certe is.s.Dauus conuertit.n.Simo sermonem suum ad Chremetem. nunc abest hinc.i ex hoc loco in quo parari debent nuptiæ. Deinde reducit suum sermonem ad Dauum. Etiam tu hoc respondes, an non, subaudi vt vult Donatus. Alij legunt responde vt sit imperantis, quid negotij.i.operæ solicitudinis, est tibi istic.i.vbi tu es ante Glycerij hostium. D. nesciens quid respondere debeat dicit mihi.i.mihi ne loqueris? scilicet. S. ita tibi dico s. D. Mihi ne? dixerat prius corrupte mihi, nunc plene profert. S. tibi ego dico.s. D. modo introij.i.paulo ante. S. quasi per quandam derisionem dicitur quasi rogem, idest interrogem, quàm dudum.i.quanto ante tempore introieris.s. D. Introiuit inquam vna cum gnato tuo Pamph. S. an ne.i.vtrum Pamphilus est intus, id est in domo Glycerij. D. Dauus in verbis deprehensus, & oppressus nescit quid respondeat, sed videt se accusasse filium, sed excusando, miser.s.infelix, crucior.i opprimor, conficior, vexor, angor, & vt ita dicam in maxima sum constitutus angustia. S. Eho interiectio hic ostendentis Dauum oppressum, & verbis sit is captum, vel est interiectio mouens attentionem: carnufex, id est improbe serue qui me torques tantopere non dixti, id est non ne dixisti, quasi dicat, ita inimicitias

esse

esse inter eos.s.Pamphilum & Glycerium, sed masculinum fœminino præponderauit. D. Suncinimicitiæ in quam. S. Igitur cur est hic apud Glycerium. C. Irridet Simonem Chremes. O Simo quid censes illum facere apud eam litigat.i.contendit cum illa Glycerio vel quid.i.propter quid censes illum.i.tua censura notas illum vnde censores magistri morum qui mores censebant.i.inculabant & notabant. D. Immo vero.i.sed potius ò Chreme faxo.i.faciam quod supp.audias ex me.i.ex me audies quemadmodum etiam dicimus feci vt ad te scriberem pro ad te scripsi audies ergo ea me facinus Indignum.i.incongruum incōueniens & indecens, nescio quis senex.s.Crito venit modo, id est paulo ante. Ellum.i.ecce illic longe positum eum.s.est autem demonstrantis aduerbium, & similiter ellam, ellos, & ellas, quæ sic exponit Laurentius Valla, ellam, ecce illic mulierem. ellos, ecce hic viros, ellas ecce illic mulieres, sic eccum, eccam, eccos, eccas.i.ecce hic virum, vel mulierem viros, vel mulieres. Ellum ergo, id est ecce illic eum est subaudi confidens, id est constans, interdum in malam partē capitur & catus, id est callidus doctus ingeniosus sciēs sibi cauere vel ardens. nam ingeniorū igneus vigor est. cum vides faciem, id est formam, vel facturam eius, si decur, id est censetur. Quantiuis precij, id est iudicatur tanti esse quanti a quouis existimatur vbi pretij refertur ad magnitudinē, sed quantiuis ad paruitatem differunt quamuis & quantiuis, alterum enim est contemptionis, alterum laudis. Seueritas, id est rigor quidam tristis, id est grauis. tristis enim interdum ad laudem sumitur non ad amaritudinem. Cicero: ludex tristis & integer. Seueritas, igitur tristis inest in vultu, dicimus enim inest huic rei, & in hac re. atque fides, id est veritas & constantia in verbis. S. Quidnam.i.quid apportat? quasi dicat quid noui mali affert vt prius. vereor ne quid Andria apportet mali. D. Equidem nihil apporto.s.nisi id, quod audiui illum Critonem dicere. S. Quid tandem adest paucis (habet enim quiddam vrgens & accelerātis hæc particula tandem) ait ille senex. D. Ait se scire Glycerium esse ciuem Atticam. S. Commotus ita Simo & dolore nihil dicit nisi quod lorarium, inde verberatorem & punitem seruorum aliorum repetendo sæpius vocat, Hem, interiectio indignantis Dromo, Dromo. DR. Quid est? S. Dromo veni sub. D. Audi. S. Addideris, id est si adiunxeris verbum vnum cogam sup.te tacere aut aliquid tale per aposiopesim. deinde resumit iterum Dromo. D. Obsecro audi. DR. Quid vis? S. Rape, id est celeriter cape, hunc Dauum sublimem.i.per altum, vel elatum in altum rapiendo eum intro, id in carcerem, aut pristinum quantum potes, id est celerrime. DR. Quem rapiam? S. Dauum. DR. Quamobrem? id est cur rapiam. S. Quia lubet, id est libet mihi, vbi u, pro i, ponitur, inquam, id est iterum dico tibi rapere. D. Quid feci? S. Rape. D. Si inuenies me mentitum esse quidquam, id est falso affirmasse aliquid occidito.s.plus est quam verberato. S. Nihil audio ego reddam efficiam. iam i nunc te commotum.i.citum & celerem, vel multum perturbatum. D. Tametsi.i.quanquam hoc quod dico verum est. S. Tamen.i.tantummodo tu Dromo cura.i.da operam ad seruandum. Dauum vinctum.i.ligatum, atque audin'.i. audis ne constringito.i.stricte ligato, ipsum quadrupedem.i.dispositum ut amorem quadrupedis, aut beluę, vel ferę, aut quadrupedem constringito.i.cum pedibus & manibus posuit quadrupedem pro seruo, ac fugitiuo. dubitat etiam Donatus verum quadrupes genus sit ligaturæ sic appellatum, nunc age.i.eia, & nunc est aduerbium hortantis. age.i.stringe, & fac quod iuberis, pol iurantis est.i.nunc ò Daue ego tibi hodie si viuo (qui certa minari volunt incertam faciunt vitam suam) ostendam ego tibi, quid periculi.i.quod periculum sit fallere herum, & ostēdam in quam illi Pamphilo quid sit pericli fallere patrem. C. Ah ne sæui.i.noli sæuire.i.sæuitiam tantopere exercere. S. O Chreme non te miseret mei ob pietatem per ironiam dicit pietatem qua in patrem filius esse deberet, intelligi tamē ob impietatem gnati, scilicet Pamphili. oportet supple me patrem capere, tantum laborem ob talem filium cum indignatione proferendum est. O Pamphile age hortantis est exitum exi, egredere de Glycerij domo, ecquid, id est etenim aliquid pudor afficit, & est tunc personale verbum puder.

LATO. ARGVMENTVM) Deprehenditur à sene Dauus & prodito per imprudentiam Pamphilo iussu heri constringitur. [Animo iam) Lætitia exeuntis a Glycerio Daui ob aduentum Critonis. [Omnis res est) Metaphora prouerbialis à natantib. vel nauigātibus sumpta. [Curasti) Ironia irati senis. [Mihi ne?) Repetit idem verbum, quia non habet quod respondeat. [Crucior miser) Vox trepidantis & perplexi. [Quid illud) Irrisorie à Chremete. [Confidens, catus) Confidens in bonam partem. catus.i.prudens. Vult Dauus hac descriptione astruere fidem Critonis, quamuis id dissimulet. [Quantum potes).i.celerrime, [Commotum reddam).i.perturbatum. [Quadrupedem constringito) Id est more quadrupedum. [Pietatem gnati.) Subaudi specta, & est antiphrasis.

ANIMO iam nunc &c.) Seruos nimia calliditate, maloq. PETR.
proposito grassantes, multumque sibi tribuentes, aut menda- MARS.
ces, puniendos esse, docet hæc scena. Fiunt enim licentia peiores, & disciplinam domus confundunt, fere mendacijs, quæ tandem deprehensa, dedecus afferunt, & vitæ discrimen. ideo Xenophon lib.viij.sic ait: Apertum mendacium impedimentum est hominibus ad veniam consequendam. Plato lib.vj.de Leg. loquens de recta seruorum educatione, sic ait: Castigandi, cædendique semper iure sunt serui, neque ita monendi vt liberi ne molliores fiant. Allocutio omnis ad seruos, quodammodo imperium sit, neque iocus vllus cum ipsis, seu fœminis, seu masculis locū habeat. Quod multi stulte facientes, dum delicatius eos nutriunt, difficiliorem vitam, & sibi ad imperandum, & illis ad obediendum, reddunt. Idem dicit, homines cum difficultate domari, illorum possessionem esse difficilem. Cic.in Orat. pro L.Flacco dicit: Prouerbium est Phrygem plagis fieri meliorem. Idem in Phil.sic ait. Omne malum nascens, facile opprimitur. inueteratum, obsoletumq́ue, fit robustius. Et Sen.sic scribit ad Neronem: Natura cōtumax est humanus animus, & in contrarium atque arduū nitens, sequitur facilius, quàm ducatur. [Cōfidens, catus &c.) Fidētia, inquit Cic.in iiij.Tusc.id est firma animi confisio, scientia quædam est. & opinio grauis, non temere assentiens. Idem in iij.sic scribit: Qui fortis est, idem est fidens, quoniam confidens mala consuetudine loquendi, in vitio ponitur. Ductum verbum à confidendo quod laudis est. Qui autem fidens, hic non extimescit. Discrepat.n.à timendo, confidere. Catus dicitur ille, qui habet rerum vsum, & sapit in rebus ciuilibus. Cic.in j. Tusc. Egregie cordatus homo catus Aelius Sextus. Plut.in vita Catonis Senioris, sic ait: Romani eū in quo multarum rerum vsus ac experientia sit, Catonem nominant.

DECEM & nouem primi versus sunt trochaici tetr. catal. GLAR.
Quinque deinde Iambici Tet.Aca.quanquam ex eis primus & tertius etiam trochaici esse possunt, si o in verbis Obsecro & Occidito corripias. Sed vltimi sunt Senarij Iambici. In ij.a scenæ initio versu, Meo monosyllabum est, & in Quid eliditur d. Quanquam Doct. dicit I, in Illud, quod qua de causa nobis non videatur, sæpius iam diximus. Potest tamen bacchius esse loco tertio, & creticus loco sexto. In iij.versu præpositio Ad, ante Tempus omittenda est. In 8 d, eliditur in Quid, & tribrachys est pro trochæo in vltimo ante extremā syllabam pede. In 9.versu, primo loco est tribrachys, secundo loco anapæstus, & i, in Tibi vltima breuis nō eliditur. Et si verbum Intro ij præcedit aduerb. modo, vt posuit Doct. erit trisyllabum, sin sequitur, erit dissyllabum, & tertio loco erit trochæus. Quinto certe loco erit tribrachys. In 10.vel Tuo est monosyllabum, vel creticus loco primo. In 11.Dixti, pro, Dixtin', recte legit Doct. & ita habent veteres lib. In 12.d.eliditur in Quid Quanquam idem versus poterit etiam Iamb.tetr.acat.videri si d, non elidas. Sed & bacchius loco quarto conseruabit eum vt trochaicus sit cū ceteris. In 13.Doct.ait, Nisi in vero elidas u, consonantem, versus erit iambicus tetr.catal. Hic autem primo loco si ponas creticum pro spondeo, bene habebit carmen: quod ego malim vt reliquis conformetur. Quanquam cum nemine ea de re contenderim. In 16.aut t, eliditur in Tristis, vt Doct.adnotauit, aut amphibrachys est loco secundo. In 17.d, eliditur in Quod. In 18 Ciuem ponendum est ante verbum Esse. In 19 primo loco est dactylus, secundo tribrachys, in tertio trochæus. Quæ autem Doct. hic de Hem ait, mihi displicent. In sequentibus quinque, effugia sunt, cur & iam trochaici esse possint. Sed cum nulla necessitas nos ad hoc adigat, sint sanè iambici tetr.acat. Ille autem versus Age nunc, iam ego pol hodie si viuo, tibi. Hactenus senarius est, & Ego secunda syllaba longa est, quod rarum esse apud Latinos superius diximus. Quidam tamen aliter distincta habent ea carmina. Sed hic placuit nobis Doct.partitio.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Simo acriter obiurgat filium, confessus crimen filius veniam petit, ac se totum

totum paternæ subijcit voluntati. Nimis commotum Simonem placare nititur Chremes.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena continetur querimonia Simonis aduersus filium, cum ingenti acrimonia indignantis. subinde filij excusatio per confessionem, qui se quoque omnino patris voluntati submittit. Postremo Chremes Simonem aliquanto temperatiorem reddit.

Partim Iambici Senarij partim Trochaici Tetrametri Catalectici, idq́ in fine Scenæ.

PAMPHILVS, SIMO, CHREMES.

QVis me volt? perij, pater est. s. quid ais omnium? c. ah.
Rem potius ipsam dic, ac mitte male loqui.
s. Quasi quidquam in hunc iam grauius dici posset.
Ain' tandem ciuis Glycerium est? c. ita prædicant.
s. Ita prædicant? ingentem confidentium:
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris signum vsquam indicat?
Adeon' impotenti esse animo, vt præter ciuium
Morem, atque legem, & sui voluntatem patris
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?
p. Me miserum. s. modo ne id demum sensisti Pamphile?
Olim istuc, olim, cum ita animum, induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi.
Eodem die istuc verbum vere in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectam huius solicito amentia? an
Pro huius ego vt peccatis supplicium sufferam?
Immo habeat, valeat, viuat cum illa. p. mi pater.
s. Quid mi pater, quasi tu huius indigeas patris.
Domus, vxor, liberi inuenti inuito patre:
Adducti, qui illam ciuem hinc dicant. viceris.
p. Pater licet ne pauca? s. quid dices mihi?
c. Attamen Simo audi. s. ego audiá? quid ego audiam
Chreme? c. attamen dicat sine. s. age dicat, sino.
p. Ego me amare hanc fateor. si id peccare est, fateor id quoque.
Tibi pater me dedo. quiduis oneris impone: impera:
Vis me vxorem ducere? hanc amittere? vt potero, feram.
Hoc modo te obsecro, vt ne credas à me allegatum hunc senem.
Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam.
s. adducas? p. sine pater.
c. Aequum postulat: da veniam. p. sine te hoc exorem. s. sino.
Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar Chreme.
c. Pro peccato magno paulum supplicij satis est patri.

DON. QVIS me volt? perij,) Hic accusatio est, quę soluitur defensione, in eo quod ad amorem ptinet, per cócessionem, in eo quod ad Cetronis persona, per coniectoeam. [Quid ais omnium?) Aposiopesis tertia: & est ad detormationem pesonę. Et est irati familiaris aposiopesis, cum pro dignitate peccati non inueniat conuitium. [Quid ais) Non interrogantis, sed inuehentis. & est eclypsis, multa significans, in eo qđ ait, omnium. [Quasi quidquam tu húc iam grauius dict posset.) Quam quod fecit, quam quod peccauit. [Ain' tandem) Quærit, Probus, ain' quæ para orationis sit: & an vna sit. est autem ain', quasi ais ne, Et mire, quasi ipse dicat quod Dauus dixerit. Ergo ain' percontantium verbum est. [Tandem) Pro tamen. [Prædicant.) Artificiose pro dicunt posuit. ad eo in hac re vehementer commotus senex hoc ipsum reperit. [Ita prædicant?) Per iracúdiam, Et ita est ὠ' ἤθει, vt repetantur verba, in quibus arguitur imprudentia. [O ingentem confideotiam:) Et confidentia modo pro audacia est cum improbitate. vt in Phorm. Homo confidens. Aliter hic supra confidens pro constanti, & graui. Ergo confideotia interdum in bona significatiooe, interdum in mala pooitur, sed fiducia sempee in bona. [Num cogitat quid dicat? num facti piget?) Amens est qui nesciat quid dicat. amentior, quem non pœniteat facti sui. [Num cogitat quid dicat?) Quia iniuriarum se alligat. [Num facti piget?) Quia dicit prędicant: non, dicunt. & vt solent irascentes, auertit orationem a secúdam ad tertiam personam ab ea cum qua loquebatur ad aliá. [Num eius coloe pudoris signum vsquam indicat?) Signum, est parua quædam significatio, indicans totius rei qualitaté. [Num eius color pudoris signum vsquam indicat?) Paterno animo dicit. Nanque patrib. velle erubescere filios, prudentesq́. esse, familiare est: cui contrarium est, Erubuit, salua res est. Huc ergo dicit, Nec timet loquit, nec eum pœnitet, nec pudet. [Præter ciuium Morem) Præter, contra nunc significat. [Impotenti) Nimis potenti vel certe debili, & deuicto. [Ciuium Morem, atque legem, & sui voluntatem patris,) Tria cótempta sunt, mos, lex, imperium patris. [Tamen) Cum non dixerit quamuis, subiecit tamen, & figura est anacoluthon. [Me miserum.) Initium desensionis, & deploratio calamitatis & miseriæ, quia in amorem culpam remouet à volontate sua, cum pater, ꝙ amat filius, vitium mentis dicat esse, non impulsum det. [Modo ne id demú sensisti Pamphile?) Comprobatione ostendit eú esse miserum. Demú autem, signú est tarditatis. Et sentire dicitur, qui via colligit se, viaque animaduertit, vt alibi, Via tandem sensi stolidus. [Olim istuc, olim,) Obiurgatio est, quod dictum est olim. confirmationem autem pee repetitionem ostendit. vt Virg. Diuum e d e o [Accidit) Euenit, fuit. [Aliqoo pacto) Quoquo modo. [Sed quid ego?) Proprium est parentibus indignatione velut abijcere curam filiorum, cum destomachi fuerint. [Sed quid ego? Eclipsis, pee aposiopesin. [Solicito) Solicitam reddo. i. contristo & perturbo. [Cur meam senectutem) Non me, sed meam senectutem, quod plus est, & miserabilius dicit. [Imo habeat, valeat) Non irascitur vt pater, sed dissimulat vt alienus, quia vehemétee dolet. Et habeat, subaudit ne illam. [Mi pater?) Mi, meus & principium factum à conciliatione personæ [Quasi tu huius indigeas patria.) Huius ostendens se dicit, vt Virg. Est hic, est animus lucis contemptor. [Domus, vxor, liberi, inuenti) Mira grauitate sensus elatus est. nec de Meoandro, sed proprium Terentij. Et liberi inuenti dicit, cum vnus esset, sed inuidiosius liberi. Et inuenti, noo geniti, secundú illud, Hoc ego scio, neminem peperisse hic. Domos addidit, non, lupanar. Et oratorie, de vno pluraliter loquimur. [Viceris) Verbum est eius qui via sibi extorquet vt abijciat curam. Et propeium patribus, ac familiare iratis [Pater, licet ne pauca?) Titubans, & balbutiens oratio pudore & conscientia. [Age dicat, sino) Hoc totum non ex animo permittentis, sed cum stomacho patientia est. [Ego me amare hanc. fateor) ἀνθυβολή τῆς ὀργῆ. Et bene hanc dicit, nó Glycerium, cuius nomine offenditur senex, nec peregrinam, ignominiam.s. vitás. [Si id peccare est. fateor id quoque) Noli, inquit, me accusare quia amo. amantem.n. nemo accusat, vt febricitantem nemo accusare potest cur febricitet. sed amare, inquit, si putas esse peccatum, fateor etiam me hoc peccasse. Mire igitur & subdefendit culpam, & assensus irato est. [Fateor id quoque) Peccare me.s. [Si id peccare est) Peccare dicit, quia amor deua est, non voluntas. [Tibi pater me dedo) Bene, dedo, quasi hostilia & contraria volenti. nam deditio, in hostem fieri solet. [Quid vis oneris impone: impera) Executus est traoslationem oneris, dicendo impone, vt potero feram. [Vis me vxorem ducere? hanc vis amittere?) Et quod vnum est duo fecit, vt ostendat se non posse ferre. [Vt potero, feram) Obsequium sine voluntate ostendit, & multum valet sub Chremetis præsentia hæc cófessio ad recusandas nuptias. [Vt ne) Pro, vt non. [Allegatum) Adhibitum. [Nunc senem) Critonem.s. Et non Critonem, sed senem dicit, vt de hac appellatione pondus adijceret testimonio. [Æquum postulat. da ven

da veniam) Artificiose interponit loquentem Chremetẽ, quem volens vsque ad cognitionem filiæ suæ retinere, non facit irasci Pamphilo ob contemptum filiæ suæ, & post hoc abire de medio. [Da veniam) Concede, indulge. [Sine te hoc exorem) .i. vt me purgem, non, adducam. [Ab hoc me falli comperiat) O paterna pietas, ipse accusator est, & redargui se cupit. [Paulum supplicij) Supplicium dicit ipsam accusationem.

GVID. QVIS &c.) Hic accusatio est quæ soluitur per concessionem in eo quod pertinet ad amorem & per coniecturam in eo quod ad Critonis personam spectat Pamphilus quia vult me .i. qui me petit, deinde viso patre subdit. perij .i. perditus sum pater est quis, scilicet me vult. S. Quid omnium, id est quid ex omnibus excusationibus quæ dici possunt ais, & est apoiopesis. est enim interruptus sermo à Chremete, ipsa autem figura est irati familiaris cum pro dignitate peccati non inuenitur conuitium, & illud quid ais non est interrogantis, sed inuehentis, & e… sit omnium est eclypsis multa significans, vt vult Don. C. Ab dolentis est, potius vero eligentis. Dic ipsam rem .i. ipsum factũ omitte .i. omitte male loqui .i. cõtumelias inferre. S. Quasi per ironiam sæpe particula quasi sumitur .i. tanquam quidquam possint iam dici grauius .i. molestius & enormius. in .i. contra hunc Pamphilum, quam subaudi fecit vel peccauit. Ain' .i. ais ne vt tuus Dauus, tandem Don. capit pro tamen. videtur autem melius capi, vt insinuem celerem vigeat Glycerium est ciuis. P. ita prædicant homines .f. Simon .i. ita prædicant reperit dictum Pamphili per iracundiam. nam repetuntur verba in quibus arguitur impudentia. O exclamatio ingentem confidentiam .i. audaciam, cum improbitate, supra autem capitur pro constanti & graui. ergo confidentia interdum in bona, interdum in mala capitur, sed fiducia semper in bona. Num .i. nunquid, q d non cogitat quid dicat. num .i. nunquid eum pœnitet facti sui vide num. color eius indicat .i. ostendit vsquam .i. in aliqua parte lateret, aut vultus signũ pudoris .i. erubescentiæ propter admissum flagitium. adeon' .i. verum est verum, subaudi eum filium esse animo adeo .i. tã .i. tam impotenti .i. forti appetitibus moderari nequeũti quasi minus potenti aut debili & deuicto, vt quamuis supple id sit præter, id est contra, morem .i. consuetudinem siue ius non scriptum & legem .i. ius scriptum ciuium, & præter voluntatem sui patris, tamẽ studeat .i. laboret cupiat det operam habere hãc Glyc. cum summo probro .i. vituperio ignominia atque dedecore. P. Me miserum exclamando .i. fateor me infelicem qui tanto sim insanus amore. S. Ne, id est verum modo, demum, id est solum vel parte, est .n. hic demum tarditatis signum, sensisti .i. percepisti id videlicet te esse miserum. olim repetitione confirmat dictum suum, q.d. multo ante tempore illud verbum .f. miserum accidit vere in te eodem die quam .i. quando induxisti ita animum tuum .i. cum persuasisti tibi hoc esse tibi efficiendum aliquo pacto .i. aliquo modo quod cuperes .i. velles. Sed quid ago? cur excrucio .i. vexo me? cur macero .i. affligo contero debilito me. cur sollicito .i. sollicitam reddo, seu concutio vel perturbo meã senectutem .i. me senio confectum amentia .i. insania, quoniam insani sunt omnes amantes, nec sui compotes, sed mente capti. amentia ergo huius filij. an .i. vtrum sollicito meam senectutem &c. vt sufferam .i. sustineam portem feram patiar suppliciũ pro peccatis, id est erroribus & flagitijs huius Pamph. Immo .i. sed, potius habeat ipse Pamph. illam subaudi valeat, id est à me discedat. viuat cum illa Glyc. P. O mi pater, quasi dicat veniam peto. S. Quid mi pater, q.d. quid tibi vis dicendo mi pater quasi .i. tã quam indigeas huius patris .i. quasi indigeas opera mea qui sum pater tuus. domus inuenta est .f. in qua cum Glycerio habitas. vxor inuenta est .f. Glycerium quam foues vt vxorem. liberi .i. puer natus. & liberi, dixit de vno, etenim Gell. ait antiqui oratores historicique. aut carminum scriptores etiam vnum filium filiam ue liberos multitudinis numero appellauerunt, liberi ergo inuenti sunt patre .f. me inuito .i. moleste ac ægerrime ferente adducti sunt homines qui dicant illam Glycerium esse ciuem. hinc, id est ex Athenis. Viceris .i. vicisti, coniunctiuum pro indicatiuo, q.d. curam tui vehementer gestabam, sed tandem tua improbitate effecisti, vt eam curam eiecerim. P. Pamphilus titubans & balbutiens pudore & conscientia loquendi copiam petit ò pater me .i. vtrum licet mihi per te pauca loqui vel dicere. S. Quid dices mihi? C. Attamen ò Simo audi. S. Dicis vt ego audiam eum ò Chreme (Chremes & Chreme dicitur in vocatiuo) quid ego audiam? C. Attamen sine .i. patere quod sup. dicat, id est loquatur quod vult. S. Age hortandi est dicat loquatur sino .i. do facultatem patior. P. Ego fateor me amare hanc Glyc. vel hanc amare me, dubium .n. est vtrum dicat amphibologia, si id .f. amare est peccare quoque .i. etiam fateor me peccasse. ò pater dedo me tibi .i. vt ita dicam reddo me tibi quasi contraria & hostilia volens. impone quid uis oneris, id quodlibet onus impera .i. iube vt exequar uis me ducere vxorem, vis me amittere hanc Glycerium feram, id est patiar vt potero .i. prout mea fert facultas, modo .i. tantummodo obsecro te hoc vt, ne id est non credas hunc senem Critonem allegatum, id est adhibitum à me, sine, id est permitte vt supple expurgem, id est excusem me neque vt adducam illum huc corã aduerbium est hoc quasi præsentialiter vt ita loquar. S. Simo indignatus quòd illum petit adduci. Pamph. repetit verbum sibi displicens. Dicis vt adducas illum indignanter proferendum est. P. O pater sine, id est permitte. C. Postulat æque .i. rem iustam da veniam, id est concede indulge fac ei potestatem adducendi illius. P. sine .i. patere q vxorem te huc .i. aut tibi persuadeam hoc, aut a te impetrem hoc. S. sino .i. permitto. deinde conuertit sermonem ad Chremetem. O Chreme quiduis .i. rem qualibet dum, id est dummodo ne .i. non comperiar .i. non deprehendar cognoscar, vel inueniar falli ab hoc .i. Pamphilo. C. Paulum supplicij, id est reprehensionis accusationis iurgij cruciatus satis est, id est sufficit patris in suum pro magno peccato &c.

ARGVMENTVM) Periculum deprehensi Pamphili, & deprecatio apud patrem, & est summa epitasis. [Quis me volt?) Trepidatio Pamphili ad vocem patris. [O ingentem) Tragica accusatio per exclamationem, & incrementum, quæ mox exaggeratur circunstantijs. [Sed quid ego) Correctio indignantis. [Immo habeat) Permissio familiaris iratis. [Quasi tu huius) Negat se patrem appellandũ esse, ex factis illius. [Ego me amare) Deprecatio Pamphili ex qua pius & modestus eius animus perspicitur. [Me allegatum) .i. subornatum, summissum. LATO.

QVIS me volt? &c.) Iratum patrem bonis verbis & obedientia filiorum mitigandum esse non asperitate, aut contumacia irritandum esse, docet hæc scena. Beneficium quippe paternum ita magnum est, vt quomodocunque sese habeat pater, à filio sit obseruandus atque colendus. Omnia certe quæ habet, patri debet, nec eius beneficium potest superare. Vnde Seneca, Nunquam beneficio vincitur, cuius beneficium est ipsum quod vincit. Si non amare parentes, impietas est, non agnoscere, insania. D. Aug. lib. 13 de Ciu. Dei, sic ait: Habet quiddam erga parentes humana verecundia, quod nec ipsa nequitia auferri possit. Plato in 9 de Leg. cum multa de cultu parentum dixisset, intulit: Quapropter existimandum est, vt paulo ante diximus. nullum apud deos magis honorandum simulacrum nos habere posse, quam patres & auos senio confectos, matresque similiter, quibus honoratis deus gaudet, alioquin eos minime exaudiret. Mirabilius enim patrium simulacrum nobis, quam imagines quæque inanimes, videri debet. Nam quæ animam habent, quando coluntur a nobis pro nobis orant, fauentque quotidie, quando non despiciuntur: Contra, quæ vero anima carent, neutrum horum faciunt. Quocirca qui erga parentes & auos, cæterosque huiusmodi recte se gerit, is ad deum sibi conciliandum simulacrorum omnium optima possidet. Cic. in Or. pro Rosc. Amer. licet scias parricidam: Portentum atque monstrum certissimum est, esse aliquem humana specie & figura, qui tantum immanitate bestias vicerit, vt propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissime vita priuarit. [Ego me hanc amare &c.) Seneca lib. 7. epist. sic ait: Vita sua confiteri, sanitatis indicium est. Cic. in 12. Philip. sic scribit: Cuiusuis hominis est errare, nullius nisi insipientis perseuerare in errore, posteriores enim cogitationes, vt aiunt, sapientiores esse solent. & optimus est portus pœnitenti mutatio consilij. [Vt potero feram &c.) Quoniam repentina mutatio est difficillima. Vnde Xenophon lib. 5. Mutatio quæ fit paulatim efficit, vt omnis natura mutationes ferat. Euseb. lib. 4. Euang. præparationis sic ait. Non tantum solent homines expectationes bonorum gaudere, quantum timore malorum exagitari. PETR. MARS.

VERSVS sunt Iambici Senarij, exceptis vltimo octo, qui sunt Trochaici Quadrati Cat. 104. ab initio scenæ versu Ain' monosyllabum est Io 5. o, prorsus eliditur. In 7 videnum eius, anapæstus est, correpta in Vide e, & Eius monosyllabo. Io 9 vel Sui monosyllabum est, vel creticus loco 3. In 14. Eodem dissyllabum est. In 16. vel creticus loco 5. vel Meam, vt huius monosyllabum Et in mox sequenti Huius monosyllabum. In 6. a fine existimauit Doct. superesse verbũ Hanc, nisi legas, inquit, vxorem hanc. quod mihi non probatur, sed ego puto ita legendum versum, Ducere vis me vxorem, hanc vis amittere? vt potero ferã. Si ita legas, & sensus erit melior, & versus optime habebit. GLAR.

ACTVS

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Hac scena continet Andrij Critonis cum Simone & Chremete congressum, in quo error omnis fabula aperitur. nam Glycerium ostenditur hic filiam esse Chremetis.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic in scenam progreditur Crito, in cuius verbis non solum quod ipse promittit, sed etiam & Pamphilus dixerit, id monstratur, & hic omnis error fabula aperitur.

Trochaici Tetrametri, & Iambici Quadrati, admixto vno Dimetro.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILVS.

MITTE orare. vna harum quęuis causa me, vt faciam, monet,
Vel tu, vel quòd verum est, vel quòd ipsi cupio Glycerio.
CH. Andrium ego Critonem video? æcere is est. CR. saluos sis Chreme.
CH. Quid tu Athenas insolens? CR. euenit, sed hicine est Simo.
CH. Hic est. S. me ne quæris? eho tu Glycerium hinc ciuem esse ais?
CR. Tu negas? S. ita ne huc paratus aduenis? CR. qua re? S. rogas?
Tu ne impune hæc facias? tu ne hic homines adolescentulos.
Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?
Solicitando, & pollicitando eorum animos lactas? CR. sanun' es?
S. Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?
P. Perij: metuo, vt substet hospes. CH. si Simo hunc noris satis,
Non ita arbitrere. bonus hic est vir. S. hic vir sit bonus?
Ita ne attemperate venit hodie in ipsis nuptijs,
Vt veniret antehac nunquam? est vero huic credendum Chreme.
P. Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod moneam probe.
S. Sycophanta. CR. hem. CH. sic Crito est hic: mitte. CR. videat, qui siet.
Si mihi pergit, quæ volt, dicere, ea, quæ non volt, audiet.
Ego istæc moueo, aut curo? non tu tuum malum ęquo animo feres?
Nam, ego, quæ dixi, vera, an falsa audieris, iam sciri potest.
Atticus quidā olim naui fracta apud Andrū eiectus est,
Et istæc vna parua virgo. tum ille egens forte applicat
Primum ad Chrysidis patrem se. S. fabulam inceptat.
CH. sine.
CR. Ita ne vero obturbat? CH. perge. CR. tum is mihi cognatum fuit,
Qui eū recepit. ibi ego audiui ex illo sese esse Atticum.
Is tibi mortuus est. CH. eius nomen? CR. nomen tam cito tibi?
Phania. CH. hem, perij. CR. verum hercle opinor fuisse Phaniam.
Hoc certo scio, Rhamnusium se aiebat esse. CH. ò Iuppiter.
CR. Eadem hęc Chreme multi alij in Andro tum audiuere. CH. vtinam id fiet.
Quod spero eho dic mihi, quid is eam tum, Crito,
Suam ne aiebat esse? CR. non. CH. cuiam igitur? CR. fratris filiam.
CH. Certe mea est. CR. quid ais? S. quid tu? quid ais? P. arrige aures Pamphile.
S. Qui credis? CH. Phania ille frater meus fuit. S. noram, & scio.
CH. Is hinc bellum fugiens, meq́; in Asiam persequens, proficiscitur.
Tum illam hic relinquere est veritus. post illa nunc primum audio,
Quid ilo sit factum. P. vix sum apud me: ita animus cōmotu' est metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
S. Næ istam multimodis tuam inueniri gaudeo. P. credo pater.
CH. At mihi vnus scrupulus etiam restat, qui me male habet. P. dignus es
Cum tua religione odio. nodum in sirpo quęris. CR. quid istud est?
CH. Nomen nō conuenit. CR. fuit hercle aliud huic paruæ. CH. quod Crito?
Nunquid meministi? CR. id quæro. P. ego ne huius memoriam patiar meæ
Voluptati obstare, cum ego possim in hac re medicari mihi?
Non patiar. heus Chreme: quod quęris, Pasibula. CR. ipsa est. CH. ea est.
P. Ex ipsa millies audiui. S. omnes nos gaudere hoc Chreme.
Te credo credere. CH. ita me dij ament, credo. P. quid restat pater?
S. Iam dudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. O lepidum patrem.
De vxore, ita vt possedi, nihil mutat Chremes. CH. caussa optuma est:
Nisi quid pater aliud ait. P. nempe. S. * scilicet. CH. dos, Pamphile, est ● Id.f.
Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam. eho mecum Crito:
Nam illam me haud nosse credo. S. cur non illam huc transferri iubes?
P. Recte admones. Dauo istuc dedam iam negoti. S. nō potest.
P. Qui? S. quia habet aliud magis ex sese, & maius. P. quidnam? S. vinctus est.
P. Pater, non recte vinctu' est. S. * haud ita iussi. P. iube solui obsecro. ● At
S. Age fiat. P. at matura. S. eo intro. P. ò faustum, & felicem hunc diem.

MITTE orare) Hic in scenam progreditur Crito, in cuius verbis non modo quod ipse promisit, sed etiam quod & Pamphilus dixerit, demonstratur. Et hic omnis error aperietur fabulæ. DON.
[Mitte orare. vna harum quęuis caussa) Pamphilo dicit. & dicendo vna harum, ostendit mulres esse causas, etiam pares magnitudine esse, dicendo quęuis. [Andriam

drium ego Critonem video?) Bonum initium agnitionis filiam. Itaque compendij causa, non laborat de agnitione personæ Critonis, vt ab eo facile doceri possit. [Saluus sis Crito) Ne laboret ad persuadendum, viro compendio poëtæ, iam Crito notus est Chremi. [Quid tu Athenas insolens?) Insolens, insolitus, insuetus. Cicero, Moueo etiam loci insolentia. Salust. Insolens vera accipiendi. Insolens & arrogans intelligitur. Qui præter legem agit humanam & naturalem, insolens dicitur. Cic. In victoria, quæ natura, insolens & superba est. [Euenit) Pudet fateri propter hereditatem venisse. Et vide ipsum esse, qui dixerit supra, Clamitent me sycophantam, hereditatem persequi. [Paratus aduenis?) Hoc est subornatus, & compositus dolo. [Tu ne impune hoc facies?) Mire atriter Critonem aggressus, dilatauit incusationem, & generale fecit virtute oratoria, quæ δείνωσις dicitur. [Tu ne hic) i. Athenis, vbi delicta vindicantur. [In fraudem illicis?) Illigas. vnde Virg. Terna tibi hæc primum triplici circundata filo Licia circundo. Licia enim dicta sunt quasi ligia. [Bonum animor lactas?) Hinc etiam oblectatio dicitur. [Lactas?) Quasi teneros animos. Lactare, est dulcedine aliqua tenere, ad persuasionem inducere: vnde & delectare & oblectare dicimus. [Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?) Vide oratorie agi, vt grauius Critonem accuset Simo, nunc defendit filium, quem dudum increpauerat. [Ac meretricios amores) Peius lenocinio crimen ingessit, non amicam facere de meretrice, sed coniugem. [Nuptijs conglutinas?) Hoc grauius est lenocinio. [Metuo vt substet hospes) Vt, ne non Lucilius, Tuam vt memoriam retineas. Et bene hospes ait, non homo, vel Crito. est enim ipso nomine causa diffidentiæ. [Non ita arbitrere,) Id est non arbitreris. [Bonus est hic vir.) Cum pondere, & distinctione inferendum [Hic vir sit bonus;) Hic per παρρησίαν, nec virum, nec bonum esse dixit [Hic vir sit bonus?) Mire poeta eum oportuerit Critonem inimiciorem Chremi esse q Simoni, sic rem inducit. vt notior ei sit contra quem maxime venerat, atque ab eo defendatur magis, vt res progredi ad catastrophen possit. [In ipsis nuptijs,) In ipso articulo nuptiarum. [Vt veniret ante hac nunq?) Plerunque casus imitatur industriam, & huc sæpe fit, vt etiam sedulo facta, sint suspecta [Sycophanta,) Hoc est quod minime volui sibi dici Crito. nam ita locutus est supra, Clamitent me sycophantam, hereditatem persequi. [Hem) Principium iracundiæ. audiuit enim quod maxime vitabat: nam vt supra, Clamitent me sycophantam. [Sic Crito est, hic mitte) Hic Chremes traducit illum ab iracundia, dicendo sic eum esse. Menander

✱ Et recte. quia naturę ignoscitur, voluntati non item [Si mihi pergit, quæ volt, dicere;) Granter & mature. [Ego istęc moueo, aut curo?) Est enim sycophantę perturbare rem bonam, & curare malam. Hoc igitur dicit cum ἐμφάσει. Ego hæc turbo, aut cogito quemadmodum tu dicit Simo. [Non tu tuum malum ęquo animo feres?) Non filium, sed amorem in filium significat. Au quia iratus est? Et quæritur, an conueniant hæc verba Pamphilo venienti. Imo enim conueniunt, nam quanto magis dissimulat laborem, tanto plus acquirit fidei ad ea quę loquitur. [Iam scis potest) Addidit & temporis celeritatem. & magna maturitate dicit [Atticus quidam olim) Hęc pars argumenti est, quæ & supra iam dicta. [Forte applicat) Applicat, proprie de naufragio in litus eiecto atque egenti. [Primū ad Chrysidis patrem) Quid est, primū? an quia postea mortuus est? [Fabulam inceperat) Aut ad comœdiam retulit fabulam, quia fabula comœdia, & quia argumentum quasi fabulæ narratur. aut certe ad iteratonem narrationis dicit. etenim olim fabulæ proprium. vt Horatius, Olim Rusticus vrbanum murem mus paupere fertur Accepisse cauo, veterem vetus hospes amicum. [Ita ne vero obturbat) Si subdistinguit, increpit accipe. Si non distinguit, euertit intelligas. [Ita ne vero obturbat?) Potest ita ne vero, subdistingui, & hic cum commotione inferri, obturbat. [Ibi audiui ex illo,) Magna confirmatio veritatis est. [Nomen tam cito tibi?) Nō negantis est, sed difficile se dicturum ostendit. [Phania) Hoc ita dicit Crito, vt nemo audiret. s. adhuc dubitans, an ipse sit. [Hem) Sunt qui putant Simonem dicere irascentem filio Critonem summonenti. [Perij) Hoc Pamphilus post iracundiam patris. An Chremis est dolentis ad vel eius mentionem, vel q in filiam penè peccarat? [Verum hercle opinor) Hoc adhuc cunctanter est dictum, & ideo indiget confirmatione. [Rhamnusium se) Piræus, & Rhamnus, &c. huiuscemodi maritima Atticæ propria intelligenda sunt. Rhamnus, pagus Atticæ est. [Multi alij in Andro) Hoc testimonium cæcum dicitur. Testimonium enim modus duplex est, manifestus, & cæcus. Manifestus est, qui certos testes, & pręsentes habet. Cæcus, in quo multitudinem, aut ci nitatem dicimus scire. vt Cicero, Testis est tota Sicilia. Quod tamen audientem consternat. Est etiam in cæco iusiurandum, tabulæ, absentesq. personæ. [Cuiam igitur?) Vetuste, cuiam. quod omnibus generibus, & casibus seruit. [Arrige aureis Pamphile) Translatio à pecudibus. quibus verbis intendit, accipiendam esse vocem. [Arrige aures Pamphile) Hoc Simo videtur dicere. Vt alij putant, ipse sibi Pamphilus. [Noram, & scio) Noram Phaniam, Scio fratrem fuisse. Ergo & ad personam, & ad rem retulit. [Meq. in Asiam persequens, proficiscitur:) Bene in Asiam, vbi bellum non erat, sed in Græcia. Et persequens dicit, perseuerationem sequentis ostendens. Persequitur n. qui non desinit sequi. Virg. Quæ te sola. puer, multis è matribus ausa Persequitur. [Vix sum apud me,) Hoc est argumentum sapientibus lætitiam, vehementem in bonis moderandam: cum vnusquisque gaudens ita perturbetur, vt apud seipsum iam non sit. [Vix sum apud me,) Non sum apud me, magis consuetudine q ratione dicitur. Aut forte sic dicit, quasi abierit animus, & rursus redierit. [Ita animus commotus est metu,) Duo carnifices futurarum rerum sunt, spes & metus. Dolor n. & gaudium, præsentium rerum sunt. Virg. Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras Respiciunt. Sed dolorem hic in lętitia non potuit. & mire ordinem seruauit. sic. n. se hæc inuicē sequuntur. Et ἀσυνδέτως distinguendum est, spe, gaudio, vt separatim inferantur. [Mirando) Mirando, dum miror. & est participium. [Næ istam) Næ, nimis. Cicero, Næ illi vehementer errant. Salust. Næ ista nobis mansuetudo, & misericordia. [Gaudeo,) Gaudemus nostra: & gratulamur aliena. Vt Salust. Et ei voce magna vehementer gratulabantur. [Næ istam multis tuam) Non multis modis inuenisti gaudeo, sed tuam inuenisti. Alij, multis modis tuā inuenisti gaudeo, non, inuenisse gaudeo. Hic iam redit in gratiam Simo cum filio, nisi forte patrem socerum appellat. vt Turnus apud Virg. Et nos tela pater, ferrumq. haud debile dextra Spargimus. Sed quo ista dicit. Quid restat pater? an restat ideo, quia hæc iam maior pars reconciliationis est? [Credo pater,) Incertū virum, cui gratulatur, Simo sit, quā uis Pāphilus responderat. potest n. Chremes & pater videri. [Credo pater) Sic respondere solet dicenti, gaudeo. [At mihi vnus scrupulus etiam restat) At, discretiuum est superiorum dictorū. Scrupulus a scrupo lapide dictus, lapillus minimus. nam nimis molestæ sunt pedibus scrupulosæ viæ, vt Virg. Scrupea tota lacu nigo, nemorumq. tenebris. [Etiam) Pro adhuc. [Dignus es Cum tua religione, odium) Aut accusatiuus pro ablatiuo casu est positus, pro odio, aut separatim odium legendum est, vt sit, dignus qui male habearis. [Nodum in scirpo quæris) Scirpus, palustris res & leuissima. Lucil. in j Nodum in scirpo insane facere vulgus. Est autem scirpus, sine nodo, & leuis iunci species. Alibi ipse. Redditur curatura iunceæ. Plaut. Scirpo induitur ratis. [Id quæro.) Rursus Crito obliuiosus est, vtpote alienarū rerum. [Voluptati obstare,) Nunc lætitiæ & gaudio. [Heus Chreme,) Heus dicendum erat, quia Chremes Critonē intuebatur. [Ea ipsa mihi et audiui.) Duas res ostendit Pamphilus, & q velit quod ea ipsa sæpe audierit, & q sit Glycerium. [Omnes nos gaudere hoc) Aut hoc corripe, aut hoc producte: vt si, hac rē gaudere, sit gaudere nostris est, vt supra annotauimus, alienis vero, gratulari. Salust. Et ei voce magna vehementer gratulabantur. Plus est ergo gaudere, q lætari. [Quid restat pater?) Hoc est, ne irascaris. [O lepidum caput:) In quo leporis est plurimū, lepidus dicitur. Nam lepos est venustas. [Nempe, scilicet) Nempe, & scilicet dicentes, manu vel vultu dotem significāt, qđ mox intelligit Chremes. Alij ἀπὸ τοῦ s. Chremetis personam faciunt. [Dos est Pamphile) i. Pamphilo pro vxore dabuntur decem talenta. [Accipio) Ille nisi dixisset, accipio: dos non esset. datio n. ab acceptione confirmatur, nec potest videri datum id, quod nō sit acceptum. [Eho) Eho hic admiratio est intentionis ad id, qđ dicturi sumus. [Dedam iam) Addidit & temporis celeritatem. [Qui?) Quam ob rem. [Non recte vinctus) i. non iuste. sed hic ad causam retulit non recte: Senex vero, ad rem retulit. [Haud ita iussi.) Quia quadrupedem stringi iusserat, quasi recte, ac diligenter. Et hoc ipsum non vacat. nam iam ioculariter loqui, & minus irascentis est, & placabilis animi. [Haud ita iussi) Eleganter lusit ad ἀντιβολήν, & simul ostendit, q propitios sit Pamphilo pater, & q facile veniam Dano impetrare possit ab eo, quippe qui iam etiam iocetur. Pamphilus autem dixerat, non iuste: ille sic respondit, quasi dixerit, non diligenter vinctus est. Et haud ita iussi sic enim præceperat, Quadrupedem constringito.

MITTE &c.) Hic in scena progreditur Crito in cuius verbis non modo ipse promittit, sed etiam quod & Pamphilus dixerit GVID.

rit

rit demonstrat, & hic omnis error aperietur fabulæ. Crito alloquitur Pamphilum orantem vt firmus staret verbis contendendo aduersus patrem. Mitte.i.omitte cessa desiste orare.i.rogare me vna quæuis.i.vna quælibet causa harum quæ sequuntur monet me vt faciam quod petis, & hæ sunt causæ, vel tu.i.vel tua in me beneuolentia, aut suus honestus modus, & tua sermonis affabilitas monet me &c. vel q.i.quia verum est quod dicturus sum. vel q.i.quia bene cupio ipsi Glycerio.i.Glycerium plurimum amo. & ideo illi bene volo. CH. Ego video Critonē Andrium.i.ea Andro insula, certe.i.profecto, is est.s.Crito Andrius. CR. Chremes sis saluus.i.salue. CH. Quid.i.cur tu insolens.i.insolitus insuetus Athenas venisti subaudi, q.d. cur venisti Athenas qui non sis solitus venire, qui non consueueris videri Athenis. Insolens.n. interdum dicitur insuetus insolitus. Inde, insolentia.i.insuetudo. Cic. moneor etiam insolentia loci.i.insuetudine. Item insolens dicitur arrogans. Inde insolentia.i.arrogantia.quia præter legem agit humanam & naturalem insolens dicitur Cic. ipsa victoria quæ natura insolens est. CR. euenit.i.contingit casu aliquo vt Athenas venirem, pudet.n.eum fateri propter hereditatem venisse, sed hiccine est Simo.i.verū est hic Simo. CH. Hic est. S. men'.i.me ne.i.ne est verum quæris me, & non quæris pro me vt nonnulli consueuerunt dicere tanquam pro sermone eleganti. Eho hæc interiectio attentionem mouet vt audiat Crito dictum Simonis, vel deridentia est particula so ais Glycerium esse ciuem hinc i.ea Athenis vrbe. CR. Tu negas.i.inficiaris eam esse ciuem Atticam. S. Itane, per indignationem sæpe dicitur ita nec derisionem aduenis huc paratus.i.sub ornatus & dolo compositus. CR. Qua de re venis rem.s.paratus. S. rogas?i.interrogas, vt ne.i.verum facias impune.i.sine pœna, seu punitione i.venias paratus ad decipiendum, hic.i. Athenis vbi delicta vindicantur, tu ne.i.verum, q.d. ita illicias.i.illigas (vnde licia dicta sunt quasi ligia).i.fraudem hic, id est Athenis homines adolescentulos imperitos rerum eductos libere.i.educatos & nutritos more eorum adolescentulorum qui ingenui nati sunt, vel educatos libere.i.emissos in viuendi libertatem.i.quibus facta est copia vt liberius viuant, lactas.i.detines, vel quadam dulcedine animos teneros.s.eorum solicitando.i.incitando eos nam solicitare interdum significat solicitum reddere interdum vero est inquietare aliquem, & inict spem metumq; constituere atque incitare, seu stimulare & pollicitando .i.frequenter promittendo illis complementa voluntatum. Teneros animos lactare est dulcedine aliqua retinere, & ad persuasionem inducere. Vnde oblectare dicimus & delectare. CR. Ne .i.verum, sanus es.i.sanæ mentis & compos, q.d. insanis. S. Interrumpat Crito sermonem Simonis quem nunc constituat, ut conglutinas.i.coniugijs, vt glutino res aliquæ coniunguntur nuptijs.i.connubio amores meretricios, q.d. non efficitur amica de meretrice, sed coniunx. P. Perij metuo, vt.i.ne.non vt vult Donat. posset tamen simpliciter capi pro q sic metuo q hospes .i.peregrinus & alienigena ille Crito subsistet.i.succumbit neque ferre possit contumelias patris. CH. Simo si noris.i.si cognoscas satis hunc non arbitrere.i.nō ita de eo censeas, hic.s.Crito est vir bonus. S. Hic sit vir bonus, q.d. sit bonus. quantum volet, & per ironiam dictum intelligitur, vt eum nec virum, nec bonum dicat ita ne.i.verum venit hodie ita attemperate.i.tempestiue, in ipsis nuptijs.i.in ipso articulo, siue vt ita dicam in puncto nuptiarum, vt nunquam veniret, ante hac.i.ante hoc tempus.

Plerunque tamen casus imitatur industriam, & sæpe hoc fit vt ea sedulo facta sint suspecta. Est vero credendum huic, q.d. non est illi fides habenda, vbi vero dicitur per ironiam. vt Virg. Egregiā vero laudem & spolia ampla refertis. Tuque puerque tuus quemadmodum, & .i. vt id populus curat.s. quod dici solet deus sciat, vero ferè hic eodem modo capitur vt illic.s. P. Ni.i.nisi me tuam patrem, habeo.i.scio aliquid, supp quod moneam.i.admoneam, probe.i.cōmode illum Critonem pro illa re.i.pro responsione ad obiecta. S. ò sycophanta.i.calumniator, exclamando profertur. CR. hem, interiectio indignantis. CH. Crito hic Simo est sic.i.talis naturæ & recte, nam naturæ ignoscitur non voluntati. mitte.i.dimitte eum nec attende ad ea quæ dicit.

CR. videat qui.i.qualis sit, si perget.i.prosequetur perseuerabit dicere mihi quæ vult, audiet quæ non vult ego moueo.i.perturbo & curo.i.cogito isthæc quæ tu dicis Simo tu non feres æquo animo tuum malum, scilicet amorem in filio. Nam audietis, id est audies ea quæ dixi vera an falsa.i.siue sint vera, siue falsa, & hoc sit tibi sine molestiæ, sicut es mihi, & addit temporis celeritatem inquietis iam.i.nunc potest sciri an vera sint an falsa. quidam Atticus olim fracta naui.i.naufragio facto apud Andrum eiectus est ad littus.s.& vna.i.simul isthæc virgo parua eiecta est, tunc.i.tunc forte ille egenus applicat.i.adigit appellit se primū ad patrem Chrysidis. Proprie de naufragio ad littus eiecto atque egenti applicare dicitur.s. Simo narrationem irridens, inquit, inceperat.i.incipit, fabulam.i.nugas, commentum mendacium, vanitatem. CH. sine, id est permitte eum loqui. CR. Ita ne obturbat vero.i.ita ne vertit veritatem aut reclamat & reluctatur seu interstrepit veritati. CH. Crito, perge, id est prosequere perseuera. CR. Tum is fuit mihi cognatus qui recepit eum Atticum. Ibi.i.in eo loco audiui ex illo sese fuisse Atticum is mortuus est ibi. CH. Crito dic, sup. nomen eius. CR. Putas, sup. vt tam cito dicam tibi nomen? ostendit.n. difficile se se dicturum, deinde subdit phania est, sup. nomen eius, sed Crito dicit ve nemo audiat adhuc.s. dubitans an ipse sit. CH. hem, perij Chremis est dolentia potest & Pamphilo esse. CR. Verum, id est sed hercle opinor fuisse Phaniam scio certe hoc aiebat se esse Rhamnusium.i.ea Rhamno Atticæ pago. Rhamnus.n. pagus est Atticæ. CH. Iuppiter. CR. ò Chreme multi alij a me audiuere tum hæc eadem in Andro in ea insula. CH. Vtinam id, quod spero iis eho attentionem mouet. dic mihi quid tunc aiebat eam Glycerium esse, scilicet ne.i.verum aiebat esse suam filiam.s. CR. non. CH. igitur cuiam, id est cuius filiam esse dicebat. CR. Aiebat esse filiam fratris. CH. Certe ea est mea.s. filia. CR. quid ais? S. quid ais? P. Alloquitur seipsum dicens Pamphile arrige aures.i.erectas præbe aures ad accipiendam vocem tibi congruam. S. quid credis? CH. scilicet Crito ille Phania fuit meus frater. S. noram Phaniam.s. & scio eum esse tuum fratrem. CH. Is frater fugiens bellum & persequens me in Asiam proficiscitur hinc, id est ea Athenis, & persequens dicit ostendens persequentis perseuerantiam, tum frater veritus est relinquere illam hic post illa vel tempora vel ea quæ sunt dicta nunc primum audio quid sit factum de illo fratre meo. P. Pamphilus præ nimio gaudio ita perturbatur et apud seipsum, non sit propterea, inquit, vix sum apud me.i.non sum apud me & magis consuetudine dicitur quàm ratione, vel ita dicit quasi obierit animus in aduentu gaudij & rursus redierit.

Ea propter eum aliquis se colligit & considerat dicitur ad se redire cum prius extra se existens apud se non esset ita.i.adeo animus est commotus.i.perturbatus metu spe gaudio, mirando.i. dum miror hoc bono tanto & tam repentino.i.subito.i.propter tantum bonum & tam repentinum. Duo sunt futurarum rerum carnifices.i.tortores afflictores turbatores, quia turbāt animum.s. spes & metus, dolor.n.& gaudium præsentium rerum sunt. S. sanè, id est valde, alij næ, habent.i.certe, vel valde aut nimia gaudeo istam Glycerium inueniri tuam multis modis.i. rationibus gaudemus nobis, gratulamur alijs. P. ò pater credo te.s. gaudere. CH. At vnus scrupulus.i.vna anxietas, vna difficultas, vna molestia, tractum.n. est à scrupulo lapide, minimo, qui in calceo latens lędit, & molestus est, molestę.n. sunt pedibus scrupulosę. vnus ergo scrupulus restat.i. superest, reliquus est mihi, qui male habet.i.vexat, vel male tractat me. P. Dignus es cum tua religione.i.superstitione, & scrupulositate, odio, id est vt odio habearis, quæris nodum in scirpo, scirpus iunci species est lenissima, & sine nodo, & ideo prouerbium est de illis, qui nimis sunt curiosi, & qui quærunt aliquid vbi non est quod dici solet vulgo, tu quæris in veruece quinque pedes cum iñ tantum sint quatuor. CR. quid istud est quod te solicitat. CH. Nomen non conuenit.i.de nomine est controuersia, vel nomen nō congruit vt sit filia mea. CR. Hercle aliud fuit nomē huic paruæ.i.cum esset parua. CH. quid nomen fuit. CR. quæro id, id est tento in memoriam illud redigere. P. Ne.i.verum patiar memoriam huius Critonis obstare.i.nocere meæ voluptati, cū egomet possum medicari mihi in hac re? non patiar heus Chreme, vocas Chremetem, qui in tuendo Critone erat attentus, quid quæris? illa est Pasibula. CR. ipsa est Pasibula.s. CH. Est ea quæ est filia mea. P. Audiui millies ea ipsa se esse Pasibulā. S. ò Chremes credo te credere nos omnes gaudere hoc, id est hac re. CH. ita dij me adiuuent, vt hoc credo. P. ò pater quid restat, id est superest, reliquum est. S. res ipsa.i. agnitio Pasibulæ reduxit me iam dudum.i.paulo ante, in gratiam.i.in beneuolentiam & Chremetis, & filij, vt videlicet mihi bene cupiat, & ego quoque illis quod si ad solum dicatur Pamphilum, ad Pamphilum referatur tantum. P. ò lepidum patrem.i.in quo plurimum est leporis ac venustatis, nam lepos est venustas. Chremes, nihil mutat de vxore ita, vt possedi.i.vt iam habui eā. CH. causa est optima, et nihil mutem nisi pater Simo ait aliquid aliud. P. nempe.i.certe nihil aliud supple ait. S. scilicet,

id est certe, nihil aliud aio. CH. ò Pamphile dos est tibi decem talenta, id est pro dote dabuntur tibi decem talenta. P. accipio, id est grata habeo illa talenta, seu illam dotem habeo gratam. CH. propero. i. properanter eo ad filiam Pasibulam Ebo, Admonitio est attentionis ad id, quod dicturi sumus, meus Crito vene sup. mecum. Nam credo illam haud. i. non nosse me. S. cur non iubes illam transferri huc. i. traduci in hunc locum. P. admones recte, ego dedam, id est valde dabo, & committam iam illud negocium Dauo. S. non potest id negocium. s. suscipere. P. qui, id est quamobrem, non potest id peragere. S. habet aliud malum & maius ex sese, id est ex seipso. P. quidnam, id est quid mali habet, vel quidnam, id est cur habet malum. S. Vinctus est, id est ligatus in carcere siue est in vinculis contectus. P. ò pater non est vinctus recte, id est iusta de causa. S. iocatur pater dicens se non iussisse, vt tam vinceretur, sed vt quadrupedes stringeretur, haud. i. non iussi ita vinciri. s. P. obsecro iube solui. i. vt soluatur. S. Age hortantis est hac. P. at matura, id est accelera iubere. S. eo intro. P. ò hunc diem faustum & felicem, quasi dicat multæ felicitatis plenum.

LATO. ARGVMENTVM) Peragitur catastrophe Pamphili. Nam opera Critonis Glycerium Chremetis filia agnoscitur. & conceditur Pamphilo, & Dauus liberatur. [Athenas insolens) Rarò. (Huc paratur). i. instructus. [Tu ne impune) Aemulatio Critonis quæ augetur expolitione. [Illicis lactas) Elegantes & propriæ metaphoræ. [Attemperate) Opportune, in tempore. [Sycophanta) .i. calumniator. [Si mihi pergit) Prouerbiale. [Audieris) Audire poteris, potentialis modus. [Iam cito tibi) Subaudi proferam & est eclipsis cogitantis. [Attige aures) Hoc ad seipsum Pamphilus. [Quid illo fit) Ille, pro, de illo, sublata præpositione metri causa, per eclypsim. [Multis) Subaudi modis, absolute. [Nodum in scir.) Prouerbium in anxio, & ets credentes manifestis rebus. [Id quæro) Cogitantis est. [Ex ipsa mill.) Faceta confirmatio, ex qua colligitur consuetudo Pamphili cum Glycerio. [Decem talenta) Talentum continebat sexaginta libras, libra valebat decem coronatis, ergo duo talenta sexcenti coronati. Erat & aliud talentum, quod magnum vocabant, id erat octoginta librarum.

PETR. MARS. MITTE orare &c.) Gratuito & non grauate officium præstandum esse, ac veritatem rebus omnibus præponendam, animumque ad bene de multis promerendum, semper debere esse promptissimum docet hæc scena. Hoc enim est maxime è natura, quæ hominem hominis causa produxit. Quapropter Cato ille Censorius apud Cic. lib. iij de Fin. sic loquitur. Impellimur aūt natura, vt prodesse velimus quamplurimis in primisq. docendo rationibusque prudentiæ tradendis, & illa vox inhumana & scelerata dicitur eorum, qui negant se recusare, quo minus ipsis mortuis terrarum omnium deflagratio consequatur. Veritatis vero rationem in primis habendam esse, philosophorum principes Plato & Aristoteles non monent Plato.n. in e. de Leg. sic ait: Veritas tum dijs, tum hominibus dux omnium est bonorum, cuius qui felix beatusque futurus est statim ab initio particeps esse debet, vt in veritate plurimum temporis etiam agat. Idem in Phædro sic ait: Is bene de se animoq; suo sperare potest, qui voluptates, quæ discendo percipiuntur sectatus, animum suo dedecorauerit ornamento, temperantia. s. iustitia, fortitudine, ac veritate Exprimit insuper hęc scena senum morositatem & iram. Sunt n. vt inquit Cic. in Cat. Maiore, morosi, anxij, iracundi, & difficiles senes. Putant quippe contemni se ac decipi. Aristoteles lib. ij. Rhetoricorum ad Theodecten, loquens de moribus senum, dicit ipsos iram acutam habere, remissas vero cupiditates. [Non tu tuum malum æquo etc.) q. d. Ferras oportet æquo animo mala quæ tibi eueniūt. [Non mea culpa, sed tua potius, qui filium sic instituisti, vt meretricios amores sectetur & rectam oderit disciplinam. Scire iam potest, inquit, multis argumentis an vera sint quæ dixi. [Rhamnusium se aiebat etc.) Rhamnus, auctore Plinio, erat pagus in agro Attico, clarus marmorea statua Nemesis, quæ ob id Rhamnusia dicitur. Est autem Nemesis dea, vltrix superborum, & indignatio de malorum successu. Eius statuę meminit Plin lib. xxvij & Strab. lib. ix. Verba Plinij sunt hæc: Id signum positum est in Rhamnite pago Atticæ, quod M Varro omnibus signis prætulit. [At mihi vnus scrupulus &c.) Scrupi, inquit Sext. Pompeius, dicuntur saxa aspera. Vnde scrupulosam rem dicimus, quæ habet aliquid in se asperi. [Vix sum apud me &c.) Eusebius lib. iiij. præparationis Euangelicæ: Non tantum solent homines expectationes bonorum gaudere, quantum timore malorum exagitari. [Dignus es cum tua religione etc.) Cic. in lib. de Nat. Deor. sic ait: Qui omnia quæ ad cultum Deorum pertinerent, diligenter retractarent, & tanquam relegerent, sunt dicti religiosi, a relegendo. Vt enim eligentes ex eligendo, & deligendo deligentes ex intelligendo intelligentes. His enim in verbis omnibus inest vis eligendi eadem, quæ in religioso. Nigidius auct. Gel. lib. iiij sic ait. Religiosus pro casto atque obseruanti cohibentique sese certis legibus, finibusque dici cœptus. [Faustum & felicem &c.) Plutar. in Sylla, sic ait: Felicem atque hilarem, faustum Romani vocant. Vnde Nonius: Faustum a fauendo dictum, ac per hoc prosperum atque propitium.

GLA. HVIVS scenæ versus primi numero 26. sunt Troch. Tetr. Cat. Deinde omnes ad finem vsque scenæ Iamb. Tetr. Acat præter quartum, qui est Iamb. Dimeter, Cuiam igitur? Fratris filiam. In iiij. ab initio scenæ versu Sed non abundat, vt existimauit Doct sed vel scandendo d, amittit, quod huic poetæ frequens est, vel amphibrachys est loco sexto. In lib. Aldi initio huius versus post eo hic, omissum erat verbum Est, sed Doct. recte restituit. Verum ad finem eiusdem versus Ciuem ante Hinc legendum, vt constet trochaicus versus. In 9 deinde versu, vel Eorum dissyllabum est, vel creticus loco quarto, & Sanus es legendum, nisi quis Sanun' es, legere malit. In 18 eliditur s, in Istę auctor Doct. Sed bacchius est loco primo, loco vero quinto amphibrachys. Eodem modo & in 21 bacchius est loco primo, vt sit trochaicus cum ceteris, q̃q̃ si quis volet eos iambicos inter trochaicos, non repugnauero. In 24 versu primo loco amphibrachys est secundo trochæus, tertio anapæstus. In sequente versu, loco primo anapæstus vel tribrachys, in a dactylus, & Eius monosyllabum est. Rusus in sequente versu satis luculenter ostenditur Phania dactylus, cum primo eius loco sit trochæus, & a eliditur ad Hem. Idem in fine eiusdem versus patet. Et sexto loco eiusdē versus Fuisse est amphibrachys 27 versus, ab initio diximus, Iamb. Tetr. Acat. est, et omnes inde, vno excepto, ad finē vsque scenę sequentes, habet autem primo loco spondeum, secūdo dactylum, iij. rursus spondeum, iiij. iambum, quod Doct. non aduertisse, admodum miror, qui eum trochaicum existimauit. Secundus deinde versus nō est catalecticus scazon, vt ille idem iudicauit, sed acat. et prior Verum ad finem, Sit id, legendū, nō, Id fit. Atque ita habent vetusti lib. In 3. versu ab initio iambicorum Crito nomen nō est in quibusdam lib. nec necesse est vt adsit. Quanquam tot hic possunt elisiones ac synæreses, vt etiam ipsi locus sit. Nam, Crito suam, anapæstus esse potest, correpto o, & Suam monosyllabo facto. Quòd si verbum Crito tollas, anapæsti loco veniet iambus Suam, q̃n quidem sequitur consonans. n. Lector sequatur quod volet. Deinde quartus versus ab initio iambicorum, iambicus quidem est, sed dimeter, vt recte iudicauit Doct. At quintus deinde, sextus ac septimus neutiquam sunt trochaici, vt ille credidit, sed veri iambici. Et quintus quidē primo loco habet spondeum, secundo iambum, tertio anapestū, quarto dactylū correpto u, in Tu, non eliso, quinto & sexto iambum. sextus autem primo ac secundo loco spondeum habet, tertio ac quarto iambum quinto creticum, deinde, Fuit, dissyllabū, pro iambo, Noram &, spondeus, scio, is, etiam iambus. Sequens inde versus, qui ab initio iambicorum huius scenæ septimus est vō Hioc ante bellum habes, estq. facilis scansu. In 9. vel d, in quid eliditur ab initio, vel bacchius est loco primo. & s, in verbo Cōmotus, nisi creticum ponas loco septimo. In xi. si Næ totum elidatur Tuam erit dissyllabum, Sin corripiatur, non elidatur, Tuā erit monosyllabum, vel creticus loco tertio. In 13. vel creticus loco primo, vel Tua monosyllabum est, & in fine eiusdem legendum Istuc quid est, & s, elidendum in Quæris, nisi bacchium malis loco septimo. In 19. Di corripitur, non eliditur. In 22. anapæstus primum habet locum, tribrachys deinde secundum ac tertium & legendum Dos Pamphile est, vt recte legit Doct nō Dos est Pamphile, et erat liber Ald. In penult. huius scenæ versu. At ita iussi legendum est, non, Haud ita iussi, vt satis ex Donati cōmentario liquet, nisi quod & ille in ijsdem lib. corruptus est, per quosdam minus attente legentes.

ACTVS V. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Dotem narrat Pamphilus, Glycerium inuentam esse ciuem Atticam, seq; illam ducturum vxorem Charinus ostendit per Pamphilum facile se impetraturum a Chremete Philumenam Hac scena alterum generū Chremetis comparat ne aut Charinus tristis abeat, aut non prorsum Pamphilum ne sit.

ARG.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena alterum generum Chremeti comparant, ne aut Charinus tristis recedat, aut non prouisum Philumena videatur. Postremo ea quæ restant de Comœdia breuiter explicantur & designantur, duorum scilicet socerorum bonæ nuptiæ. Pamphili & Charini. Lætus quoque Comœdiæ exitus subinde exhibetur & clauditur.

Trochaici Iambicis permixti.

CHARINVS, PAMPHILVS.

PROVISO, quid agat Pamphilus: atque eccum. P. aliquis forsan me putet
Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
Ego vitam deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ sunt. nam mihi immortalitas
Parta est, si nulla huic ægritudo gaudio intercesserit.
Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?
C. Quid illuc gaudi est? P. Dauom video. nemo est, quem mallem, omnium:
Nam hũc scio mea solide solum gauisurum esse gaudia.

DON. PROVISO, quid agat Pamphilus,) Hęc scena alterum generũ Chremeti comparat, ne aut Charinus tristis recedat, aut non prouisum videretur Philumenæ. [Prouiso, quid agat) Hoc colloquiũ post compendium fabulę inducitur, vt vna narratione & negocium Charini transigi possit. [Prouiso, quid agat) Dupliciter res ab oculis spectatorũ mouentur, aut.n. futura promittuntur, aut facta narrãtur. Prouiso, duo significat, & prouideo, & procedo. [Nunc sic esse hoc verum lubet) Hic delicate pronunciandũ est, & separatim distinguendum. [At mihi nunc sic esse hoc verum lubet) Sensus hic est, Alij putent, vt volunt, ego aũt verum esse confirmo quod mihi lubet verum credere. [Ego vitam deorum ppea sempiternam esse arbitror) Omne quod habemus aut mutuum est, aut proprium. mutuum est quidquid ad tempus habemus, nec postmodum nostrum futurum est, vt vxor, domus, villa, serui & cetera in hunc modum. Proprium, vt virtus animi, & bonum sempiternum, quod proprie de dijs dr: non.n. aliunde venerunt, sed apud seipsos sunt semper. & Epicurum secutus hoc dixit: Proprie ergo de dijs sempiternum dr. Nam inter sempiternum, & perpetuum hoc interest, q sempiternum ad deos, perpetuum proprie ad homines pertinet. [Ego vitam deorum ppea) Hanc sententiam totam Menandri de Eunucho transtulit. & hoc est quod dicitur. Contaminari non decere fabulas. [Ego vitam deorũ) Non dixit, quod scit, sed quod verum putet. Et est δόγμα ἐπικούρειον, quod à ceteris philosophis repudiatur, de ocio deorum, ac perenni voluptate. [Proprie sunt) Perpetuæ, sempiternæ. quæ non sunt accõmodatæ ad tempus, ac mutuæ. sic & supra, Nihil ne esse proprium cuiquam. [Si nullis huic ęgritudo gaudio intercesserit). i. secundum supradictam sententiam, Si propria, inquit, hæc fuerit voluptas, deus sum. [Quid illuc gaudi est?) In alijs, Daui persona infertur. [Nam hunc scio mea solide solum) ἀρχαϊσμός. [Solide solum) Figura παρόμοιον.

GVID. PROVISO, &c.) Hæc scena alterum generum Chremeti comparat ne aut Charinus tristis recedat, aut non prouisum videretur Philumenæ. C. Prouiso. i. prouideo, vel procedo, vel pro simplice ponitur. i. eo ad videndum quid Pamph. agat atque eccum. i. ecce hic eum. P. forsitan aliquis putet me non putare hoc esse verum at mihi lubet pro libet nunc hoc esse verũ sicut dicitur. s. q. d. alij putent vt volent ego vero illud verum esse confirmo q mihi lubet verum credere ergo arbitror vitam deorum esse sempiternam, propterea q voluptates eorum. i. eorum gaudia sunt proprie. i. perpetuæ sempiternæ non accommodatæ, ad tempus seu mutuæ. Omne.n. quod habemus aut mutuum est aut proprium. Mutuum est quidquid ad tempus habemus, nec postmodum nostrum futurum est, vt vxor domus villa serui &c. Proprium autem est, vt virtus animi & bonum sempiternum qđ proprie de dijs dicitur, non.n. aliunde venerunt, sed apud seipsa sunt semper Epicurũ autem Terent. hic secutus est à ceteris.n. philosophis repudiatur de ocio deorum & perenni voluptate. Et interest inter sempiternum & perpetuum. Nam sempiternum ad deum perpetuum proprie ad homines pertinet. Ergo Pamph. secundum illam sniam dicit si propria hæc fuerit voluptas deus sum. Nam immortalitas parta est mihi, si nulla ægritudo. i. solitudo anxietas animi aut passio intercesserit. i. obstiterit huic gaudio. s. quē potissimum. i. principalissime exoptem dari mihi nunc. i. obuium fieri mihi cui narrem hoc. C. Quod gaudium est illud quod agitetur à Pamph. P. Dauom video. nemo est, quem mallem, omnium: dari mihi. s. Nam scio hunc solum gauisurum solide. i. integre firme, mea gaudia. i. gratulaturum mihi. Dicimus enim eleganter gaudeo tuum gaudium pro eo quod est gaudeo quia gaudes. Cecilius ad Cic. Accessit huc quòd postridie eius absolutionem in theatrum Curionis Hortensius introijt puto suum gaudium gauderemus quia ipse gaudebat.

LATO. ARGVMENTVM) Catastrophe Charini, qui auxilio Pamphili, optatas nuptias consequitur. [Non putare) Gestus & lætitia Pamphili. & est præparatio ad congressum personarum. [Solide,) Id est plene & ex animo.

PETR. MARS. PROVISO, quid agat &c.) Nullam ferè delectationem esse illis, quibus aliquid successit ad votum, nisi habeant cui cõmunicent, docet hæc scena. Homo nanque duce natura fugit solitudinem, & sermone vtitur libenter, vt animi conceptus exprimat. Vnde dicit Philosophus j. Polit. Homo est natura ciuile animal, & qui in ciuilis est, non per fortunam, sed propter naturam, is aut prauus est, aut melior q̃ homo. Vnde dicitur: Homo solitarius, aut deus, aut bestia. Sermonem, inquit, habet homo supra cetera animalia, quo vtile, iucundum, iustũ, iniustumq. iudicantur. Horum, inquit, cõmunicatio fecit domum & ciuitatem. Vnde apparet hominem esse magis congregabilem, quam apes & cetera animalia, quæ natura congregauit. Archytas Tarẽtinus auctore Cic. in Lęlio, sic dicere solebat: Si quis cœlum ascendisset, naturamq. mundi, & pulchritudinem siderum perspexisset, insuauem illam admirationem ei fore, quæ iocundissima fuisset, si non aliquem, cui narraret, habuisset. Sic natura, inquit Cic. nihil solitarium amat. Idem Cic. in j. de Off. Si contigerit ea vita sapienti, vt affluentia rerum omnium dicetur, tamen solitudo tanta sit, vt hominem videre non possit, excedit è vita.

GLAR. VERSVS huius scenulæ sunt omnes Trochaici, meo quidem iudicio, quanquã aliter Doct. In primo eliditur d, in Quid. In iij ant Deorum disyllabum est, vt admonuit Doct. aut creticus est loco secundo. In iiij. porat idem elidẽdum n, in Voluptates, sed haud dubie creticus est loco primo, & bacchius tertio. In vj. Nunc legendum est ante Potissimum, & erit elegantissimus trochaicus. In vij. eliditur d, in Quid ab initio. In vltimo versu primo quidem loco est trochæus, secundo tribrachys vel dactylus, tertio anapæstus, quarto & quinto spondeus. nam Gaui surum primam longam habet syllabam apud Propertium.

ACTVS V. SCENA VI.

DAVVS, PAMPHILVS, CHARINVS.

PAMPHILVS vbinam hic est? P. Daue. D. quisquam homo est? P. ego sum. D. ò Pamphile.
P. Nescis, quid mihi obtigerit. D. certe: sed, quid mihi obtigerit, scio.
P. Et quidem ego. D. more hominum euenit, ego vt quod sum nactus mali,
Prius rescisceres tu, quàm ego, tibi quod euenit boni.
P. Mea Glyceriũ suos parentes reperit. D. ò factũ bene.
C. Hem. P. pater amicus summus nobis. D. quis?
P. Chremes. D. narras probe.
P. Nec mora vlla est, quin eam vxorem ducam. C. num ille somniat
Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero Daue? D. ah desine:

Solus eſt, quem diligunt dij. c. ſaluus ſum, ſi hæc vera ſunt.
Colloquar. p. quis homo eſt? Charine, in tempore ipſo mi aduenis.
c. Bene factum. p. hem, audiſti? c. omnia. age, me in tuis ſecundis reſpice.
Tuus eſt nunc Chremes. facturum, quæ voles, ſcio omnia.
p. Memini: atque adeo longum eſt, nos illum expectare, dum exeat.
Sequere hac me. intus apud Glycerium eſt nunc. tu Daue abi domum,
Propera, accerſe, hinc qui auferant eam: quid ſtas? quid ceſſas? d. eo.
Ne expectetis, dum exeant huc: intus deſpondebitur:
Intus tranſigetur, ſi quid eſt, quod reſtet. plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

DON. PAMPHILVS vbinam hic eſt?) In hoc actu mira arte ea quę reſtāt de Comœdia breuiter explicantur, & deſignantur duorum ſociorum binę nuptię. [Pamphilus vbinam hic eſt? P. Daue. D. quiſnam homo eſt?) In affectu gaudentis Pamphili, & Daui gratulatione cognitionem rerum Charino præbuit, cuius perſona parce vtitur poſt compendium. [Sed, quid mihi obtigerit, ſcio) Scio.i.perſenſi. [More hominum) Hominum abundat. [More hominum euenit, ego vt quod ſum nactus mali,) Quia fama mali celerior, q̃ boni.i.vt facilius mala, q̃ bona nuncientur. Ad hoc ergo dixit, ꝙ ille prior ſcierit, ꝙ eſſet vinctus, q̃ ipſe cognitam Glycerium cognoſceret. [Mea Glycerium ſuos parētes reperit) Hęc ita narrantur Dauo, vt eadem opera etiam Charinus audiat. [Pater amicus ſumus) Hęc omnia, vt diximus, propter Charinum dicuntur, vt audiat. [Amicus ſumus) Deeſt eius. [Num ille ſomniat Ea, quæ vigilans voluit?) Hinc Virg. Credimus? an qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt? [Deſine) Cōpendium attulit. [Bene factum) A gratulatione cœpit. [Omnia) Compendium. [Age, me in tuis ſecundis reſpice) Hęc ſunt quæ abſolute dicuntur, & eſt cōmonitio. Sunt enim qui felicitate elati, ne reſpicere quidem velint amicos. Et reſpicere eſt proprie retro aſpicere.i.quem præcedis felicitate, non obliuiſcaris. [Tuus eſt nūc Chremes) Lucil. in 2. Nunc prętor tuus eſt, meus ſi diſceſſerit horno Gentili. [Tu Daue abi domum,) Hi verſus, vſque ad illum, Gnatam tibi meam Philumenam vxorem, negantur Terentij eſſe, adeo vt in pluribus exemplaribus bonis non inferantur. [Atque adeo longum eſt, nos illum expectare) Quia & audacter, & artificioſe binos amores duorum adoleſcentium, & binas nuptias in vna fabula machinatus eſt, & id extra præſcriptum Menandri, cuius Comœdiam transferebat, iccirco aliud in proſcenio aliud poſt ſcenam retulit, ne vel iuſto longior fieret, vel in eandem propter rerum ſimilitudinem cogerentur. [Sequere hac me. intus apud Glycerium eſt) Iam poſt ſcenam itur, quia vlterius in proſcenio nihil agitur. [Ne expectetis,) Mire dicit, latenter ſe laudans. quo verbo auidum adhuc audiendi populum adeoq́. cupidum & intentū oſtendit, vt finem Comœdiæ eueniſſe non ſenſerit. [Intus tranſigetur, ſi quid eſt, quod reſtet) Artificioſe poëtę hereditatis iuſtam petitionem ex Critonis perſona prætermiſit, quæ ei Glycerio cognita iure tribuebatur, ne vel paruo rei Critonis tractatu, aut defraudatione Glycerij infuſcaretur finis fabulæ ad lætū exitum ſpectans. [Si quid eſt, quod reſtet) Quia narratione dignum non eſt quod Charinus rogat.

GVID. PAMPHILVS &c.) In hoc actu mira arte ea quę reſtant de Comœdia breuiter explicantur & deſignantur duorum ſociorum binæ nuptiæ. D. Pamphilus vbinam hic eſt? P. Daue. D. quiſquam.i.quis homo eſt? qui me vocat. P. ego ſum. D. ò Pamphile. P. Neſcis, quid mihi obtigerit.i.acciderit. D. certe.i. profecto, neſcio quid tibi cōtigerit.ſ.ſed ſcio quid obtigerit mihi. P. Et quidem & etiam ego ſcio. D. euenit more hominum abundat hominum dicit Don. q.d.euenit vt ſolet euenire, vt tu reſciſceres.i.poſt factum cognoſceres, quid mali nactus ſum.i.inuenerim prius q̃ ego reſciſcerem, illuc boni, id bonum quod euenit tibi. P. Glycerium mea amica.ſ.reperit.i.caſu quodam inuenit parentes ſuos.i.patrem & matrem. P. ò factum bene, exclamatio eſt pro quam bene factum eſt? C. Hem, interiectio, hic admirantis factum illud. P. pater eius Glycerij eſt ſummus amicus nobis. D. Quis pater? P. Chremes. D. Narras probe.i.dicis verum. P. Nec vlla mora eſt, quin.i.quód non ducam eam Glyc. vxorem.i.quin habeam eam in vxorem. C. Num.i. nunquid ille Pam. ſomniat ea quæ vigilans.i.cum vigilaret voluit.i.cupiuit Pamph. tum.i.deinde ò Daue de puero? quid fiet.ſ. D. Ah deſine.i.deſiſte de ea re ſolicitus eſſe, tu es ſolus quem dij diligūt.i.tu omnium fortunas ſuperas ſiue omnium feliciſſimus es & cui dij magis fauerunt. C. Sum ſaluus.i.ſum incolumis ſo ſpes viuo non langueo vt prius ſi hæc ſunt vera. adibo.i.ibo ad eum & colloquar.i.alloquar eum, & conferam cum eo de his. P. Homo eſt q̃.ſ.loquitur. Deinde percepto eo ſubdit. O Char. aduenis mihi ipſo tempore.ſ.opportune & tempeſtiue. C. Bene factum eſt, ſup. P. Hem audiſti quam bene factum ſit. C. Omnia audiui.ſ.age.i.eia hortantis eſt aduerbium, reſpice.i.retro aſpice me, hoc eſt faue mihi, tractum à dijs qui reſpiciendo homines illi fauent. Sunt aūt qui felicitate elati ne reſpicere quidem velint amicos. itaque reſpice me.i.non obliuiſcaris mei quem præcedis felicitate.i.in tuis rebus ſecundis.i.in tuis proſperitatibus. Chremes eſt nunc tuus.i.eius moderatores ſcio eum eſſe facturum omnia quæ voles. P. Memini.i.tibi magna eſt apud eū fides ita vt tuo ſit vſurus conſilio ſcio eam eſſe meeum & omnia facturum. Nam quorum meminimus illa nouimus & ſcimus atque adeo.i.certe vel valde longum eſt mihi expectare illū Chremetem, dum.i.quouſque exeat ſequere me, hac.i per hanc viam, eſt nunc intus apud Glyc. agnitam filiam, tu Daue abi.i.diſcede propera.i.celeriter velociter domum aduerbialiter ſumitur, accerſe.i.voca vade ad vocandum aliques, qui auferant.i.abducant eam, Glyc hinc.i.ex hac domo in qua eſt, quid.i.cur ſtas.i.erectus es, neque vadis, quid.i.cur ceſſas.i.tardas in moras es vel ocioſus es? D. Eo.i.vado, Deinde conuerſus ad ſpectatores, inquit.

LATO. O FACTVM bene) Gratulatio Daui. [Num ille) Prouerbiale. [Memini) Data opera poëta abrumpit longiorem actionem. [Ne expectetis) Hoc ad ſpectatores dicitur.

PETR. MARS. PAMPHILVS vbinam &c.) Rumorem alicuius infortunij cito in populum vulgari, docet hæc ſcena, quod ideo accidit, quia plerique alienæ inuident felicitati, & auide alienum dedecus audiunt & effundunt. Vnde vates celeberrime famam deſcribens, illam dicunt eſſe malum, quo non velocius vllum, mobilitate viget, vt reſq́. acquirit eundo. & doctrinę atque eloquij fons vberrimus M. Cicero in Orat. pro Planco, ſic ait: Nihil eſt tam volucre, q̃ maledictum, nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, latius diſſipatur. Quapropter moralis ille Seneca, loquēs de continentia, ſic præcipit, Bonæ famæ, neque tuæ ſeminator, neque alienæ inuidus. Et prudentiæ officia deſcribens, ſic ait, Lauda parce, vitupera parcius. Et alibi, Eſto vitiorum fugax ipſe, aliorum neque curioſus ſcrutator, neque acerbus reprehenſor. [Ne expectetis dum &c.) Miror hæc dicit poëta, latenter ſe laudans, quo verbo artificioſe auidum adhuc populum audiēdi, adeoq́. cupidum, attentumq́. oſtendit, vt finem Comœdiæ iam eueniſſe non ſenſerit. [Intus deſpondebitur &c.) Gell. lib. 4. ſic ait, Cæſar poſtq̃ filiam Cn. Pompeio deſponderat, primum cœperat Pompeium rogare. Exitus Comœdia lętus eſt, & ſedationem habet affectuum, qui non creſcunt ad tragicam perturbationem & ſcelera, quæ mediocritatem nullam accipere poſſunt. Icciręo in ſummas perturbationes Tragœdię deſinit, docens nos cum ratione id fugere, quod ſua prauitate in cladem trahit, & odium parit vehementiſſimum. Non enim ad ſeditiones & diſcordia, ſed ad pacem & concordiam nati ſumus, qua nihil eſt humanæ naturæ vſuiq́. accōmodatius, qm̄, vt inquit Saluſt. concordia res paruæ creſcunt, diſcordia vero maximæ dilabuntur. Et Cic. in Off. ſic præcipit, Meo quidem iudicio, paci quæ nihil habitura ſit inſidiarum, ſemper eſt conſulendum. Comœdia illos habet affectus, qui facile ad eam mediocritate rediguntur, quę virtus me ... appellatur. non.n.eſt virtus expurgatiua, ſed gradus ad illam atque iter. Sic nanque diſponit per aſſuetudinem humanas cupiditates, vt Heroicam virtutem ſuſcipiant. Ab extremo certe ad extremum, ſine aliquo modo ire non poſſumus, & ſic eſt viuēdum, vt bene ſperare poſſimus. Plat. lib. j. de Rep. ſic ait: Qui nullus iniuriæ ſibi conſcius eſt, huic iucunda ſpes ſemper adeſt optima ſenectutis nutrix. Quapropter Pindarus cecinit: Eum qui bene viuit, dulcis ſpes comitatur, cor nutriens, ſenectutemq́. fouens.

GLAR. SCIO quoſdam quaſi pro voluptate habere, vt iambica & trochaica miſceant abſque diſcrimine. At ego, vt inficias ire non poſſum hæc mixtum ſæpe inueniri, ita tamen hoc puto rem perandum, vt quanto plura eiuſdem generis, modo id non fiat

contra

contra artem, in vnum digerere queamus, id omnino conemur atque adeo etiam Poëtam id fecisse crediderim. Ad quid.n.alio qui carmen instituisset? Itaque & in præcedenti scena,& in hac, non confuse vt Don. sed eiusdem generis omnia fecimus. Nec fingimus nouas licentias,sed quæcunque hic introducimus ea fa cillime,ex ipso adeo Don.alijs locis ab eo dicta, commonstrabi mus.Huius itaque scenę versus omnes sunt trochaici,vt præced. scenulę. In primo sanè versu magna difficultas videtur,ad vtrum genus reducatur.s.ad iambicum ne,an ad trochaicum.Semper.n. claudicare videtur,vtrum in numerum ponas.Ego autem puto pri mo in loco trochæum esse,Pamphi,deinde tribrachyn, aut anapæstum,lus,vbi tertio loco spondeum, n° hic est. Quarto loco trochæum.Diue. quinto vel anapæstum,Quis homo est,tollēdo παράληψιν. nam,vt supra Act.2.sc.2.Quis homo est qui me. Et sæpe alibi,vt paulo post in hac scena,vel ereticum, quod magis pla cet. Don. Quis hic est legisse videtur. quod non minus placet. Sexto anapæstum,ego s'o. septimo trochæum eum syllaba,Pam phi,le.In 4.versu Don. putat legendum Tu prius resciscerес. & constare probe versum. At in libro vetusto ita carmen legitur. Prius resciscerеs,quàm ego illud,quod tibi ruenit boni. Vbi vel Prius est monosyllabum,vt alibi sæpe, vel bacchius est loco primo,& carmen non minus constabit. In 5. Suos monosyllabum est. potest & amphibrachys esse loco tertio. In 7. videtur Quin corripi, nisi Eam monosyllabum totum elidamus. ereticus tamen loco tertio esse potest. In 12. Esse omitti potest,vt etiam no tauit Ioan. sicut in præcedenti Tuis omittitur, quod quidem po suerunt ante secundis. Et audisti ne,integre legendum,ne sit ter tio in loco iambus,quem trochaicum genus respuit. In 14. Sequere hac,anapæstus est. Intus a,dactylus. pud Glyc.trochæus. reliqua facilia sunt vt mediocriter exercitato.

TERENTII EVNVCHVS.

PERSONÆ.

Phædria adolescens.	*Chremes senex.*
Parmeno seruus.	*Antipho adolescens.*
Thais meretrix.	*Dorias ancilla.*
Gnatho parasitus.	*Dorus eunuchus.*
Chærea adolescens.	*Sanga seruus.*
Thraso miles.	*Sophrona nutrix.*
Pythias ancilla.	*Laches senex.*

IDIOMATA PERSONARVM, ET ETYMOLOGIAE.

Laches à sortiendo siue ab intendendo actionem iniuriarum,pius in filios & vehementi ingenio.Phędria,ab hilaritate morum,cordatus adolescens,&cum morbo suo pugnas.Chærea a gaudio,ephebus ad quiduis audax,incogitans,& impotenter amans. Parmeno,qꝫ sedulo adsit domino suo,callidus,& osor meretricum.Dorus,qꝫ dono mittatur Thaidi. Thais à Pauone videtur dicta, addita aspiratione. Inducitur cordata & ciuilis ac inter meretrices probis moribus.Dorias,ab hasta,qꝫ in bello capta sit. Pythias ob calliditatem,aut quod omnia percotetur.Thraso,à confidentia fingitur stolidus & arrogans.Sanga à σάττω,hoc est à componendis sarcinis dictus videtur.Fingitur liber ac domini contemptor, quales ferè coqui Gnatho, à mandibulis vt edax.Fingitur assentator,& callidus.Chremes adolescens ruri educatus,eoq. ciuilium blanditiarum insolens,& artium imperitus. Antipho, quòd nouius appareat.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

SORORЕМ *falso dictitatam Thaidis,*
Id ipsum ignorans,miles aduexit Thraso,
Ipsiq; donat. erat hæc ciuis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret dono missam Thaidi,
Ornatu Eunuchi inducitur: suadet Parmeno:
Introijt: vitiat virginem: sed Atticus
Ciuis repertus frater eius, collocat
Vitiatam Ephebo: Phædriam exorat Thraso.

Sororem falso &c.)Thraso miles.i.q militiam solitus erat, GVID. exercere aduexit.i. vel nauigio vexit,vel equo,vel vehiculo purllam sup. Atticam,dictitatam.i.frequēter appellatam so rorem Thaidis meretricis Rhodię falso.i.iniuria non vere, nam eius soror non erat ignorans.i.miles idipsum.i.eam non esse sororem Thaidis, & ipse miles donat.i.dono dat ipsi Thaidi puellam illam, hæc puella aducta ex Rhodo Athenas à milite erat ciuis Attica.i. oriunda ex ciuitate Athenienſi vel ex parentibus Athenienſibus amator Thaidis iubet Eunuchum quem emerat tradi à Parmenone eidem Thaidi, oratus.i.Phædria.i.rogatus a Thaide concedere Thrasoni.i.dare locum militi apud Thaidem biduum.i. per spacium duorum dierum frater Phædriæ.s. Chærea. Ephebus.i. adolescens pubes vt sentit Torr. cum reperiret puellulam missam dono.i. pro dono Thaidi induitur.i. vestitur ornatu.i.indumento Eunuchi. Ipse Chærra introijt.i.ingressus est in Thaidis domum ipse vitiat, stuprat virginem quæ prius erat virgo Parmeno callidus seruus suadet.i. monet consulit id fieri,sed in primis.i.ante omnia frater Phædria existens ciuis Atticus repertus.i.forte interueniens collocat i.matrimonio iungit puellam vitiatam Ephebo.s. Chærea pubescenti.

ΑΔΗΛΟΝ.

MERETRIX *adolescentem,cuius mutuo amore tenebatur,exclusit; eiq; reuocato exclusionis caussas reddidit. eius frater minor natu virginem, quam miles meretrici dono miserat,amare cœpit; deductusq; in domum meretricis pro eunu cho,vitiat. re itaq; cognita,cum illusam se meretrix doleret, ab eodem adolescente placatur: interuentuq; fratris eius ciuē cognitam Atheniensem ducit vxorem. miles quoque in par tem meretricij amoris receptus illuditur.*

Meretrix Thais exclusit.i.foris clausit neque intromitte GVID. re voluit adolescentem Phædriā,cuius Phædriæ adolescēns ipsa tenebatur amore mutuo.i.pari vltro citroq. dato acceptoq.. Mutuum in amorem ait. Cic.ad Met.est cū par voluntas accipit & redditur,& ipsa meretrix reddidit causas.i.oc casiones motiua exclusionis.i.pulsionis,ei.s.Phędrię reuocato.i. reconciliato placato. Frater eius Phædrię.s.Chærea minor natu .i.iunior cœpit amare virginem.s. puellam quam miles Thraso miserat meretrici dono.i.pro dono.Dicimus.n.eleganter,do vel mitto tibi hanc rem dono tanquam non repetiturus,neque qdquam mercedis habiturus, & ipse Chærea deductus in domum meretricis à Parmenone pro Eunucho.i. loco Eunuchi vitiat.i. stuprat puellam,itaque.i.ideoq. vel sunt duæ partes pro & ita re cognita.i.stupro rescito cum meretrix Thais doleret se esse illusam.i.ludibrio læsam,placatur ipsa meretrix.i.ad lenitatem redu citur atque mitigatur ab adolescente.s.Chærea & interuentu .i. intercessione fratris siue aduentu fratris intermedio duxit vxorem.i. cœpit in vxorem ipsam puellam cognitam ciuem Athenienſem.i.ex Athenis originem parentum ducentem, quoque.i. etiam miles Thraso receptus in partem amoris meretrici.i. ipsius Thaidis meretrici,illuditur.i.decipitur ac ridetur & ludibrio afficitur.

AELII DONATI ARGVMENTVM IN EVNVCHVM TERENTII.

HÆC *masculini generis nomine nuncupata fabula est, Eunuchus, & est palliata Menandri vetus,quam ille auctor de facto adolescentis, qui se pro Eunucho deduci ad meretricem passus est nota uit. Itaque ex magna parte moteria est. Atque in hac Comœdia qui perso-* nam

nam Parmenonis actor sustinet primas habet partes. Secunda sunt Chaerea. Tertiae ad Phaedriam spectant. Huius prologus sanè est concitatior. Nam & obijcit crimina aduersariis, & comminatur in posterum & accusatoriè narrat iniuriam Terentio factam: & ad ultimum tumultuosè, & cum magna inuidia defendit poetam. Hic & πρότασιν, & ἐπίτασιν, & καταστροφὴν ita aequales habet, ut nusquam dicas longitudine operis Terentium delassatum dormitasse. Actus sanè implicatiores sunt in ea, & qui non facile à parum doctis distingui possint: ideo quia tenendi spectatoris causa vult poeta noster omnes quinque actus velut unum fieri, ne respiret quodammodo: atque distincta alicubi continuatione succedentium rerum, ante aulaea sublata fastidiosus spectator exurgat. Acta planè est Ludis Megalensibus. L. Posthumio, L. Cornelio Coss. Aedilibus curam aedium habentibus, etiam tunc personatis L. Minutio Posthumo, L. Ambiuio Turpione, item modulante Flacco Claudio tibijs dextra & sinistra ob iocularia, multa permixta grauitate. Et acta est tanto successu, ac plausu, atque suffragio: ut rursus esset vendita, & ageretur iterum pro noua proque ea precium, quod nulli ante ipsam fabulam contigit, octo milibus sestertium numeraretur poëta. Prouerbia multa saepe pronunciata, & cantica saepe mutatis modis exhibita sunt. πρότασιν & ἐπίτασιν nusquam habet: sed suis tantum personis vtitur. In hac Terentius, delectat facetijs: prodest exemplis: & vitia hominum paulo mordacius quam in caeteris, carpit. Exempla autem morum hic tria praecipua ponuntur, Vrbani, scilicet Parasitici, & militaris. Haec edita tertium est, & pronunciata, Terentij Eunuchus: quippe iam adulta commendatione poëtae, ac meritis ingenij notioribus populo. Facta autem ex duabus graecis vna est Latina. Nam ex Eunucho, & Colace Menandri fabulis, haec Eunuchus Terentiana scripta est, non sine crimine, quòd multa in hanc translata sint ex multis poetis Latinis, quod totum, per Prologum purgat atque defendit.

ARGVMENTVM EVNVCHI.

Rapta quaedam ex Attica virgo nobilis, atque adducta est Rhodum, ibique matri Thaidis meretricis ab amico dono data est, & educata velut soror vna cum filia Thaide, sed Thais relicta matre Rhodo cum amatore quodam Athenas se contulit, ab eoque heres instituta moriens, mox a milite Thrasone diligebatur nimis. Qui cum Athenis profectus matrem Thaidis mortuam Rhodi comperisset, & eam virginem, quam diximus, ab heredibus mortuae, animaduertisset venum esse propositam, quamuis ignarus rerum omnium, emit tamen, & dono amatae Thaidi vexit Athenas. Verum postquam aduenientes riualem Phaedriam apud amicam reperit, quem per eius absentiam sibi meretrix conciliarat, affirmauit se non ante daturum promissam virginem, quam Thais foras amicum pepulisset. Illa igitur, etsi amaret Phaedriam, cupiditate tamen recuperandae virginis & ciuis Atticae, & quam à paruulo ut sororem dilexerat, excludit Phaedriam. Hinc ille primo irascitur. post accepta facti ratione, à Thaide leniter, & in biduo spatium sponte concedens militi, rus proficiscitur, Itaque ne ab aemulo muneribus superaretur, Eunuchum & puellam Parmenonem iubet abiens ad Thaidem deducere. Verum Chaerea frater Phaedriae tunc ephebus, visa in via virgine inflammatur in amore eius. Atque eo coactus vehementi ardore, ut pro eunucho ipse deduceretur ad Thaidem. Hac occasione vitiata virgo, & mox ciuis, & nobilis cognita, datur vxor Chaereae. Phaedria vero & miles riuales, ambo concordes per parasitum redditi, communi amica sine certamine potiuntur. In primo actu Phaedria exclusus a Thaide, & secum primo, & mox cum Parmenone conqueritur fortunas suas, & ad postremum coram accusat Thaidem. rursus permulcetur ab eadem & voluntate digrediens, rus sese concessurum in spatium biduum esse promittit. Secundus actus, profectionem Phaedriae continet delegantis seruo deductionem Eunuchi, & puellae ad Thaidem. Tum Parasitum loquentem, per quem virgo, à milite dono amica missa est. Tum inter eventum Chaereae amantis virginem, eiusdemque cum Parmenone consilium de eadem potienda per fallaciam, qua pro Eunucho ipse supponitur Thaidi. Tertius actus characterem exprimit militis, & Parasiti perridiculum colloquium. Tum inuitationem ad coenam Thaidis. Tum oblatione velut Eunuchi Chaerea & puella ex Aethiopia per Parmenonem facta. Tum verba Chremetis ad Thaidem venientis, perductique ad militem. Antiphonis Chaereaeque colloquium de vitiata per dolum virgine. In quarto actu Doriae aunciae iurgium inter militem, & Thaidem, tum reditum habet ex villa Phaedriae, & querelam Pythiae de vitiata virgine apud Phaedriam, & eundem stupentem quod audiebat. Errorem etiam Chremetis: & verba petulantia Thaidis aduersum militem, & militis aduersum Thaidem parata praelia, ridiculeque deposita: Quintus actus haec continet, querelam Thaidis de vitiata virgine, quae primo cum Pythia, postea cum ipso Chremete atque nutrice, tum perturbationem Parmenonis per dolum Pythiae, atque eius indicio per senem qui rure tunc aduenerat, confirmatas nuptias. & ad ultimum reditum in gratiam militis cum Phaedria, & Chaerea.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. POSTHVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDILIB. CVRVLIB. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODVLAVIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS DVABVS DEXTRA, ET SINISTRA. GRAECA MENANDRV, ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO COS.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Defensor poëtæ Calliopius introductus, hunc prologum, quemadmodum & præcedentem, in maledicum & detractorem L. Lauinium pronunciat, captando multifariam spectatorum beneuolentiam. Diluit quoque aduersarij accusationem, ostendens etiam veteres quoque talia fecisse, qualia in Terentio carpere nititur.

Trimetri.

PROLOGVS.

SI quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quàm plurimis, & minime multos lædere;
In his poëta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimauit esse, sic existimet,
• quale sit prius Responsum, non dictum esse, • quia læsit prior,
Qui bene vertendo, & easdem scribendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, caussam dicere
Prius vnde petitur, aurum quare sit suum,
• illum, Quàm • illic, qui petit, vnde is sit thesaurus sibi,
Aut vnde in patrium monumentum peruenerit.
Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet;
Defunctus iam sum, nihil est quod dicat mihi:
Is ne erret, moneo, & desinat lacessere:
* cōdonabunt. alias, cōdonabimus. Habeo alia multa, quæ nunc * condonabitur;
Quæ proferentur post, si perget lædere
Ita, vt facere instituit. nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt,
Perfecit, sibi vt inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset, occepta est agi.
Exclamat, furem, non poëtam: fabulam
Dedisse, & nil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Næui, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est
Poëtæ, non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse, vos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax,
Et miles gloriosus: eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græca: sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese, id vero pernegat.
Quòd si personis isdem vti alijs non licet:
Qui magis licet currentes seruos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per seruum senem,
Amare odisse, suspicari? denique
Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius.
Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
Quæ veteres factitarunt, si faciunt noui.
Date operam, & cum silentio animaduortite,
Vt pernoscatis quid sibi Eunuchus velit.

DONATVS.

SI quisquam est, qui placere &c.) Attendenda poëtæ copia, quòd in tot prologis de eadem causa iisdem ferè sententijs, varijs verbis vtitur. [Bonis Quam plurimis,] Commēdat personam. [In his poëta hic nomen profitetur suum) Cum dixisset Quisquam, intulit in his. & alibi, Cuius mos maxime est cō similis vestrum, hic se ad vos applicant. [Tum si quis) Bene si quis, cum L. Lauiniū significet, ne vel ipsum à se læsum esse fateretur. Et tum præterea, vt, Tum canit Hesperidum. [Inclementius) Pro inclementer, vt, Iam senior, sed cruda deo, viridisq. senectus. [Existimauit) Pro existimauit. [Responsum, non dictum esse) Deest ei, vt in Phormione: Si quis quid reddit, magna habenda est gratia. [Non dictū esse) Superius dictum, participium est inferius, nomen. A quo etiam dicaces dicuntur, qui iocosis salibus maledicunt. [Responsum, non dictum esse,) Figura παρονομασία. nam dictum modo bis numero positum, supra nomen significat, infra participium. vt in Heaut. In quem quiduis harum rerum conuenit, quæ sunt dicta in stultum. [Qui bene vertendo,) Bene, pro valde. Et vertendo, in linguam latinam transferendo. Plautus, Vertit barbare. Aut vertendo, corrumpendo. [Idem Menandri phasma nunc nuper dedit) τὸ αὐτὸ apparet pronunciatum, quasi hoc ipso admonuerit spectatorē quam turpiter & imperite hæc fabula scripta sit. Et bene, nunc nuper, vt ex vicinitate facti ostendat nihil esse dicendum q̄ displicuerit hæc comœdia L. Lauinij, propterea quòd res recens sit, & omnes meminerint: Phasma autem, nomen est fabulæ Menandri, in qua nouerca superducta adolescenti, virginem, quam ex vicino quodam conceperat, furtim eductam, cū haberet in latebris apud vicinum proximum, hoc modo secum habebat assidue nullo conscio. Parietem, q medius inter domum mariti ac vicini fuerat, ita perfodit, vt in ipso transitu sacrum locum esse simularet. Cumq. transitū intenderet sertis ac fronde felici, rem diuinā sæpe faciens, euocabat ad se virginem. Quod cum animaduertisset adolescens, primū aspectu pulchræ virginis, velut numinis visu perculsus exhorruit, vnde phasma est nomen fabulæ. Deinde paulatim re cognita, exarsit in amorē puellæ, ita vt remediū tantæ cupiditatis, nisi ex nuptijs non reperiretur. Ita ex cōmodo matris ac virginis, & ex voto amatoris, cōsensuq. patris nuptiarū celebratione finē ac

cipit

cipit fabula. Virum ergo hoc dicat, quod totam fabulam transferendo, læserit L. Lauinius? an hoc tantum de quo reprehendat, sed his signis vestit ostendere quem dicat vitiose thesaurum composuisse, vt in thesauro sit culpa, non in phasmate? [Nunc nuper dedit] Nuper, ea illis verbi est, quæ veteres propter ambiguitatem cum adiectione proferebant. Nam nisi adderet nunc, hoc nuper, olim pridem, & iam significasset. [Idem Menandri phasma nunc nuper dedit] Hanc fabulam totam damnat, vt apparet, silentio, thesaurum vero, non totum, sed ea suo loco. [Atque in thesauro scripsit causam dicere] Thesaurum Latini veteres secundum Græcos, sine n, litera proferebant. [Atque in thesauro scripsit causam dicere] Arguit Terent. quod Luscius contra consuetudinem litigantium, defensionem ante accusationem induxerit. huiusmodi enim est Luscij argumentum, Adolescens qui rem familiarem ad nequitiam prodegerat, seruum mittit ad patris monumentum, quod senex sibi viuus magnis opibus apparauerat, vt id aperiret, illaturus epulas. quas pater post annum decimum cauerat sibi inferri. sed eum agrum in quo monumentum erat senex quidam auarus ab adolescente emerat. Seruus ad aperiendum monumentum auxilio vsus senis, thesaurum cum epistola ibidem reperit. Senex thesaurum tanquam a se per tumultum hostilem illic defossum retinet, & sibi vendicat. Adolescens iudicem capit apud quem prior senex qui aurum retinet, causam suam sic agit: Athenienses, bellum cum Rhodiensibus quod fuerit, quid ego hic prædicem? & cetera, quæ contra naturam iurisq. consuetudinem posita argumenta notat. Terentius, quod ille ordo potior erat vt adolescens prior proponeret causam qui petitor inducitur. [Prius vnde petitur aurum,] Vnde, a quo Virg. Genus vnde Latinum. Nam possessorem fecit priorem agere, quem petitorem, quod abhorret à consuetudine & iuris, & litium. [Quam ille] Deest dicat. [Qui petit aurum] .i. petitor. [Quam ille qui petit,] Esset recta locutio si diceret, quam petitorem, aut quam illum qui petit, sed, quam ille maluit, vt subaudiamus causam dicat, per ζεῦγμα à superiore figuratum. [Dehinc] Si loquatur. [Ne frustretur ipse se,] παρὰ προσδοκίαν dicitur, sed post addit. [Aut sit cogitet] Si taceat. Defunctus iam sum,] σχῆμα ἀπολογίας .i. omni labore liberatus sum, auctoritate iam confirmata & inuiolabili. [Defunctus iam sum] .i. iam egi fabulas meas, audiam desiti periclitari in edendis comœdijs, aut certe, iam edidi quam tu reprehendis fabulam. [Defunctus iam sum, nihil est quod dicat mihi] Non sit, inquit, de suis vitijs securus propter vetustatem, nihilominus enim a me reprehendetur. [Is ne erret moneo,] σχῆμα ἐπιτιμήσεως. [Quæ nunc condonabitur,] Sic in Phorm. Argentum quod habes, condonamus te. Nam & dono, ablatiuo casui iungebant veteres, condono vero accusatiuo. [Nunc quã acturi sumus] Obliqua narratio facti est secundum casum accusatiuum. [Postquam ædiles emerunt,] Mire, cum ordo melior videretur si sic diceret, Postquam ædiles emerunt quam nunc acturi sumus, perfecit sibi vt inspiciundi esset copia. Emerunt autem, mediam corripe: vt, Matri longa decem tulerunt fastidia menses. [Perfecit,] Mire, quasi difficile & illicitum. [Exclamat, furem, non poëtam,] Mire reprehendit ante vitium, quam de causa maledicti dicat. [Et nihil dedisse verborum tamen] Aut, neminem fefellisse, aut, nihil apposuisse de suo. [Exclamat, furem, non poëtam,] Adhuc nulla reprehensio est, si quidem licet transferre de Græco in Latinam. [Et nihil dedisse verborum tamen] Aut neminem fefellisse, dare enim verba, decipere est, quia qui rem expectat, & nihil præter verba inuenit, deceptus est. vnde alibi, Verba istæc sunt. & econtrario, cum videas, censeas. Aut aliter, nihil addidisse de stilo suo Terentium. [Peccatum imprudentia est] .i. ignorantia, vt imprudens harum rerum non .n. stultitia. [Parasiti personam inde ablatam] Et hoc mire, non versus obijcit, sed personam esse translatam, quid stultius, aut calumniosius dici potest. [Si, id est peccatum, peccatum imprudentia est poetæ;] Primo negat peccatum, deinde concedit & purgat. [Imprudentia] Ignorantia, non imperitia. [Si, id est peccatum, peccatum] πλοκή Nam peccatum superius nomen est & sequens, participium. Et primo negat peccatũ, deinde si peccatum est, purgat id ipsum veniali qualitate ab imprudentiæ partibus. [In Eunuchum suum] Ad fabulam, non ad hominem retulit. vt Virg. Centauro inuehitur magna. [Bonas matronas] Vt Nausistratam. [Meretrices malas,] Vt Thaidem, atque Bacchidem. Sic est in Heauton. Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuarier. Et artificiose ostendit omnem materiam comicorum. [Parasitum] Vt Gnatonem. [Gloriosum militem,] Vt Thrasonem. [Gloriosum militem,] Facere subauditur. [Falli per seruum senem] Vt Demeam, & Simonem. [Amare, odisse, suspicari?] Mire à personis ad gesta cũ varietate transitum fecit. Omne enim quod in orationem venit, vel persona, vel factum est. [Odisse,] Quia odere non est latinum. [Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius] σχῆμα λόγου πλοκή. Nam dictum, bis positum, vt superius peccatum, diuersa significat. [Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere] σχῆμα λόγου παρέμενον. [Quæ veteres factitarunt, si faciunt noui] Sic variedicit, Factitarunt, & faciunt, & cum magna defensione Terentij semel facientis id, quod sæpe veteres. [Animaduortite,] Nos ἐλλειπτικῶς dicimus aduertite, quod veteres plene animum aduertite. [Quid sibi Eunuchus velit] ἀρχαϊσμὸς velit sibi. vt alibi, Nam proh deum atque hominum fidem, Quid vis tibi, aut quid quæris?

ACTA ludis &c.) Hæc comœdia fuit acta .i. recitata, & quod vulgo dicitur lusa ludis .i. in ludis Megalensibus .s. in honorem magnæ matris deorum celebratis. L. Cornelio Merula ædilibus Curulibus .i. quo tempore erant ædiles Curules L. Ambiuius Turpio, & L. Attilius Prænestinus .i. de Præneste ciuitate, illi actores egere .i. vt dici solet luserunt & Comœdiam recitauerunt ac pronunciauerunt voce & gesto corporis. Prima Græca est sub audi Menandro, acta .i. facta, secunda .s. Latina. M. Valerio, C. Fannio Cos. .i. quo tempore tales erant Consules Flaccus Claudij filius, sup. fecit modos .i. modulatus est, siue modulamina fecit musicis instrumentis inter actus duabus tibijs .i. illis instrumentis musicis, dextris .i. grauitatem orationis ostendentibus. Tibias enim adhibebant pares & impares .i. dextras & sinistras. Dextræ suæ grauitatem seriem comœdiæ orationem pronunciabant. Sinistræ serranæ acuminis leuitate iocum ostendebant. Ergo vbi mixtus cum grauitate iocus esset dextræ sinistræq. adhibebantur. [SI quisquam &c.] Poëtæ defensor introductus Calliopus hunc prologum in maledicos pronunciat ita loquens. Si quisquam .i. si aliquis est, qui studeat .i. laboret cupiat placere quamplurimis bonis, & minime .i. non lædere .i. offendere multos in his .i. inter tales qui studeant placere & non offendere, vel in his .i. in his rebus .s. in placendo, & non lædendo. hic poëta Terentius profitetur .i. ostentat, iactitat, ingenue fatetur nomen suum esse ex illis. Tum .i. præterea si quis est propter Luscium Lauinium dicit qui existimat .i. existimauit, dictum esse impersonaliter intelligi rectè potest, id quasi inuectum esse, hoc iocum & sermonem mordacem factum esse inclementius .i. inclementer, comparatiuum pro positiuo. Potest etiam optime capi pro nimis aspere, dure, acerbe, mordaciter. Nam sæpe animaduerti comparatiuum quod pro positiuo poni dicitur, in se implicare nimis, cum positiuo, vt cum dicitur hic interpres, Diutius immoratur in re parui momenti .i. hoc est nimis diu, quidni etiam hic eo pacto sumatur proculdubio video impedite, nihil, quin etiam liberius assero primo aspectu sensum poëtæ, fortasan magis id postulare. Si quis ergo existimat dictum esse inclementius .i. nimis acerbe, aspere, mordaciter in se .i. contra se, existimet .i. iudicet, sciat .i. cognoscat, præsumat .i. animo suo concipiat, sibi sibi persuadet responsum esse et sup. impersonaliter .i. quòd ei responsum est non esse dictum .i. non esse iocum mordacem. Dicta enim interdum sunt iocosi sales mordaces tamen & ijs quidem non placentes qui læduntur, sed alijs, vnde dicaces dicuntur qui iocosis salibus maledicunt, existimet ergo non esse dictum tale subaudi. Quia læsit prior dictum .s. in Andria, vbi dictum est, faciunt ne intelligendo, vt nihil intelligant, id est Luscius Lauinius, qui fecit ex bonis fabulis Græcis, fabulas Latinas non bonas, bene .i. valde, vertendo .i. in linguam latinam transferendo, aut corrumpendo, & describendo, male .i. inepte eas fabulas, hoc est carminibus iambicis translata male ordinando. Idem ergo dedit .i. edidit, nunc nuper .i. paulo ante, siue his superioribus diebus, recenter, & bene nunc addidit. nam nisi addidisset nuper significasset olim, pridem. Dedit ergo Phasma .i. fabulam quandam Menandri Poëtæ Græci sic appellatam ab apparitione vana. Phasma enim Græce dicitur apparitio Latine, & proprie vana, & incerta, vt in nocte. Hanc autem fabulam totam silentio damnat, quasi admonuerit spectatorem quàm turpe & inepta sit scripta ex vicinitate facti, quia dicit, nunc nuper dedit, ostendis nihil aliud esse dicendum quàm quòd illa comœdia displicuerit, cum adhuc res sit recens, & omnes meminerint, thesaurum vero non totum, sed ex vno loco damnat, propterea quòd Luscius contra consuetudinem litigantium defensionem ante accusationem induxerit, possessionemq. thesauri inuenti in sepulchro patris adolescentis, à quo senex quidam auarus emerat agrum fecerit agere priorem quam petitionem, quod abhorret à consuetudine & iuris & litium, & ad Terentij verba accedamus. atque Luscius Lauinius scr. a thesauro, id est ex ea fabula GVID.

la tractante de thesauro à sene auaro detento. scripsit ergo eum senem auarum. Vnde.i.à quo aurum petitur. dicere causam.i. rationem, quare ipsum aurum sit suum prius, quam ille adolescens cuius erat aurum in patris sepulchro inuentű, dicat subaudi causam suam, qui adulescens, petit. Vnde.i. à qua ratione, is thesaurus sit sibi.i. vnde habuerit senex illum thesaurum, aut vnde peruenerit in monumentű patrium.i. patris ipsius adolescentis. Cum dicit poëta scripsit eum vnde petitur aurum dicere causam prius, quã ille qui petit, rectior esset locutio, si dixisset quam illum, qui petit, vt quam particula iũgeret similes casus vt solet, sed quam ille maluit dicere, vt subaudiamus causam dicat, per zeugma à superiore figuratum. Dehinc.i. posthac moneo ne ipse frustretur se.i. ne decipiat si se posthac loquatur. Aut ne sic cogitet si taceat iam defunctus sum.i. iam finiui pericula in edendis comœdijs. nam defunctus periculis, vel morbis dicitur, qui finiuit pericula vel morbos. nihil est quod dicat mihi, q.d. nihil Terentius in me dicere inuenire poterit. Nam iam edidi fabulam, quam carpit. Dicit tamen Terent. vel defensor eius non sit securus de suis vitijs propter vetustatem, nihilo minus à me reprehendetur. moneo.i. admoneo eum. ne is erret.i. in errorem labatur & se decipiat. & moneo inquam vt desinat.i. desistat. cessat lacessere.i. contumelijs Terentium irritare. habeo.i. scio, teneo alia multa, quæ nunc condonabuntur.i. remittentur. quæ proferentur.i. detegentur post si perget Lauinius.i. si perseuerabit, prosequetur. persistet lędere.i. offendere Terentium. ita vt.i. sicut instituit.i. cœpit facere. Quam nunc ab obliquo incipit hæc narratio & a carmine dimidiato. postquam ædiles.i. magistratus curam ædium habentes & ludorum instruendorum. quod populo exhiberent, emerunt Eunuchum Menandri.i. hanc fabulam ea Menandri fabulis Eunucho & Colace, traductam, quam Eunuchum, scilicet.i. quam fabulam. nam ad fabulam non ad hominem retulit. quam fabulam ergo non sumus acturi.i. repræsentaturi. agendo perficie.s. Luscius Lauinius.i. obtinuit, impetrauit, vt copia.i. facultas inspiciundi fabulam esset.i. daretur, vel fieret sibi luscio. cum magistratus.s. is, qui exhibebat ludos ibi adesset.i. præsens esset. fabula occepta est.i. incepta est agi.i. agendo repræsentari. Occipere est caput rei instituere, siue incipere. exclamat.i. voce effræna clamat. furem videlicet Terentium (quasi qui varia hinc inde ex alijs sublegisset) dedisse fabulam, non Poëtam, vt qui eam non fecisset, sed ab alijs surripuisset. & tamen exclamat. ipsum Terentium nihil verborum dedisse, hoc est nihil addidisse de stilo suo, aut neminem decipisse. Dare.i. verba est decipere, quia qui rem expectat, & nihil præter verba inuenit deceptus est, vnde & alibi, verba istæc sunt. Exclamat inquam hanc fabulam esse veterum fabulam Colacem nomine.s. Næuij & Plaut.i. in qua Næuius & Plautus comici Poëtæ laborauerunt exclamat inquam personam parasiti, & militis esse ablatam inde.i. ex colace. Si id.s. abstulisse personam parasiti, & militis est peccatum.i. vitium. peccatum est impersonaliter à peccatur peccabatur.i. peccatur est admissum imprudentia i. ignorantia poëtæ.i. Terentij, qui non studuerit.i. non laborauerit vel cupiuerit facere furtum ex alijs poëtis. vos spectatores iam poteritis iudicare. Colax.i. ea fabula est Menandri.i. prius à Menandro Græco poëta facta est Colax parasitos, id est quia omnia ad voluntatem eius loquitur in cuius contubernio est assentando & laudando, nihil repugnando ventris gratia. est.i. introductus est in ea fabula. & miles gloriosus.i. gloriæ affectator est in ea fabula. Poëta non negat se transtulisse, id est transtulisse eas personas.i. quod barbare dici solet ea personagia. ex Græca Colace in suam fœmininam ad fabulam, non ad hominem retulit, sed certo.i. sed certe pernegat.i. valde negat, se sciisse eas fabulas Græcas Colacem, & Eunuchum prius.i. ante eum esse factas latinas.i. scriptas latino sermone. Quod si personis. Talis est sententia, inquit poëtæ defensio, si non licet vti ijsdem personis, quibus alij sunt vsi, cur magis licet personas introducere, vt seruos, matronas, meretrices, ceterasq. id genus vna cum suis epithetis, vt currentes seruos, matronas bona &c. quas alij introduxerunt nec personas modo licet introducere, quas alij introduxerunt & quidem cum ijsdem epithetis, sed & facta quoque, vt amare odisse &c. præsertim cum sit impossibile omnino nouum aliquid in medium depromere. cum nullum sit dictum, quod prius dictum non sit, quid.i. sed si non licet.i. permittatur, & deceat alijs sequentibus poëtis vti ijsdem personis qui.i. cur, vel quomodo magis licet scribere.i. introducere in comœdijs seruos discurrentes.i. huc & illuc cursitantes. qui inquam licet facere.i. introducere matronas bonas.i. matresfamilias, siue locupletiores, & optimates mulieres honestas. item facere.i. introducere meretrices malas.i. improbas, facere parasitum edacẽ.i. voracem, facere militem gloriosum.i. gloriæ cupidum, seu affectatorem, & qui magis licet puerum supponi.i. introduci, velut suppositum.i. loco alterius clam positum. Item qui magis licet senem aliquem falli.i. decipi per seruum. qui magis licet amare.i. introducere amores. odisse.i. introducere odia, suspicari.i. introducere suspiciones. Denique nullum est iam dictum, quod non sit dictum prius.i. à veteribus. Quare ęquum est.i. iustum est vos cognoscere morem scribentium, vel materiam comicorum, atque æquum est ignoscere si noui.i. recentes Poëtæ faciunt ea, quæ veteres.i. prisci poëtæ factitarunt.i. sæpius fecerunt. Date operam.i. attendite, & aures æquas præbete, & animaduertite.i. considerate, cum silentio.i. taciturnitate, et pernoscatis.i. perfecte intelligatis, quid Eunuchus sibi velit.i. quid sit de Eunuchi compositione, & quid significet, est enim comœdia imitatio vitæ speculum consuetudinis, imago veritatis, & iden quod sibi velit comœdia est attendendum.

LATOMVS.

ARGVMENTVM Prologi) Prologus conciliatiuus est. Nam primo obijcit vitia quædam aduersario, illum in contemptum adducens, deinde Poëtam defendit. [Si quisquam) Captat beneuolentiam ab officio, & inuidiam facti interpretatione, in aduersarium refert. [Qui bene) Narratio. [Phasma).i. spectrum, pro fabula. Et est [illegible] ad contemptum. [Thesaurus) Fabulę nomen, quam vertit Lucius ex Menandro. [Prius vnde) Peruersio iuris ordine, quo ante reos se excusat, quam petit actor. [Dehinc) Occupatio qua terret aduersarium. [Cõdonabitur) Ita legit Donatus & iungi dicit cum ablatiuo, vt in Phorm. Quę nunc condonamus te. Proinde vide ne quis hic pro quę legendum sit. [Nunc quam acturi) Narratio qua defendit poëtam. [Occepta est) Intellige bis actam esse, vt apparet ex inscriptione. [Colax) Adulator. [Si, id est) Purgatio per imprudentiam. [Colax Menandri) Narratio ad imprudentiæ confirmationem. [Quod si personis) Defensio prioris partis narrationis à pari, licere eisdem personis vti in fabulis. In quo attende propria personarum attributa. [Nullum est) Epiphonema. [Quare æquum) Conclusio cum attentionis postulatione.

PETRVS MARS.

SI quisquam est &c.) Hic prologus idem ferè habet argumẽtum quod primus, & poëtæ multiplex ingenium, varietatemq. explicans illi parat beneuolentiam, & odium facit aduersario, quem ignorantiæ accusat & terret, metum incutiens taxationis & censuræ. Tandem statu absoluto vtitur & confessione, & vt cũ silentio audiant petit, quid sibi velit hæc Comędia, quod vtile est spectatoribus, & decet. In primis claris quippe ingenijs fauendõ est, quæ moribus consulunt, & in medium laborant. Phasma dicitur monstrum & apparitio. [Nunc nuper &c.) Nuper significat non multo ante. Itaque cum dicit Terentius, Nunc nuper, euidentius ostendit tempus, cuius esset recens memoria. [Causam dicere &c.) L. Lauinium in hoc errasse dicit Terent. quòd personas introduxerit litigantes, non ex formula iuris Ciuilis, partes enim actoris reo dedit. Adolescens enim tanquam actor, probare debebat thesaurum suum esse. senex autem tanquam reus causam tutari suam, qui erat absoluendus. si actor quod intendebat non probasset. Vnde in iure ciuili hæc est formula: Actore non probante, reus quamuis nihil præstiterit, absoluendus est. [Defunctus) Defunctus aliqua re is dicitur, qui rem peregit. Desinat lacessere.i. irritare, prouocare. [Colacem esse Næuij) Colax Gręce, Latine dicitur adulator, & κολακεύω adulor, & colacia adulatio. [Puerum supponi) Puer suppositus dicitur qui pro alio apponitur. Id curant mulieres, quæ cum sint steriles, parere se simulant. Vnde Iuuen. Transeo suppositos, inquit. [Quid sibi Eunuchus velit).i. quid oblectamenti & vtilitatis afferat hæc Comœdia, quæ inscribitur Eunuchus.

GLAREANVS.

QVAM illic qui petit, vnde esset thesaurus sibi) Illic legit Doct. Ioan. illhic, & vterque pro Esset, Is sit. Quibus ego facile accedo. Ceterum in tertio, ante hoc carmine In thesauro vulgo legitur, quod non displicet, quanquam à thesauro quoque in plerisque legitur exemplaribus. Item in quibusdam a thesauris, pro quo tamen Doct. putat scriptum fuisse à thesauro is. Lector sequatur quod velit. Habeo alia multa quæ nunc condonabuntur. Quia condonabuntur carmen non patitur, alij in singularem numerum mutarunt, condonabit, parum solicitis de grammatica ac latinitate. Ego condonabimus puto legendum. hic enim & sensus & carminis ratio constabit. Et primo loco ponitur proceleusmaticus.

ACTVS

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Phaedria exclusus consultat an redire debeat ad Thaidem. Huic Parmeno suadet, vt animo aequo amoris molestias ferat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac prima scena Phaedria habetur consultatio, an redeat post exclusionem ad Thaidem, nec ne, & miro artificio amoris exprimuntur affectus. Inde & Parmenonis consilium, quo persuadet Phaedriae, vt aequo animo amoris molestias ferat, quem nequeat euitare.

Trimetri.

PHAEDRIA adolescens, PARMENO seruus.

QVID igitur faciam? non eã? ne nunc quidem,
Cum accersor vltro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit, reuocat. redeam? non, si me obsecret.
P. Siquidem hercle possis, nil prius, neque fortius:
Verum si incipies, neque perficies * nauiter: — * grauiter
Atque vbi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, vltro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non posse: actum est, ilicet,
Peristi: eludet, vbi te victum senserit.
Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita,
Here. quae res in se neque consilium, neque modum
Habet vllum, eam consilio regere non potes.
In amore haec omnia insunt vitia, iniuriae,
Suspectiones, inimicitiae, induciae,
Bellum, pax rursum. incerta haec si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam si des operam. vt cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
Ego ne illã? quae illum? quae * me? quae nõ? sine modo: — * me? si ne
Mori me malim: sentiet qui vir siem:
Haec verba mehercule vna falsa lacrumula,
Quam oculos terendo misere, vix vi expresserit,
Restinguet: & te vltro accusabis, & ei dabis
Vltro supplicium. PH. indignum facinus. nunc ego &
Illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Et taedet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
Viuus, vidensque pereo: nec, quid agam, scio.
P. Quid agas? nisi vt te redimas captum quàm queas
Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. ita me suades? P. si sapis:
Neque, praeterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; & * illas, quas habet, rectè feras. — * eas
Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, haec intercipit.

DON.

QVID igitur faciam?) In hac προσώπῳ exemplum proponitur, quod non suae potestatis sit qui amat, quod sapiat qui non amat, neque aliter affectus est. [Quid igitur faciam?) Διαπορητικὸν σχῆμα διανοίας. Apparet & multa tacitum cogitasse adolescentem, & tandem in haec verba prorupisse. Igitur, pro deinde. Vt Plaut. in Amph. Sin aliter bene animati, neque dent quae petat, sese igitur summa vi, virisque eorum oppidum expugnassere. [Quid igitur faciam?) Menandree, τί ποιῶ. Sic Virg. Heu quid agam? Et est διαπορητικόν perditae mentis post multam frustra cogitationem. [Non eam ne nunc quidem,) Hoc videtur non esse contrarium, sed est. Nam dubitat vtrum meretricis satisfactionem expectet, an illam omnino non quaerat. [Non eam, ne nunc quidem,) Non eam, Probus distinguit. Iunguor, qui secundum Menandri exemplum legunt. [Comparem,) Constituam: vt, Quam inique comparatum est. [Non perpeti meretricum contumelias?) Sic in And. Priusquam harum scelera, & lacrymae confictae dolis. Cum vnt hic iratus, de omnibus queritur. [Exclusit, reuocat,) Vtrunque iniuriam fecit ex verbo, dicendo exclusit, potius quàm non admisit. & reuocat, potius quàm petit vt redeam. quod erat modestius. [Redeam? non, si me obsecret) Vides ergo superiorem partem dubitationis in eo fuisse, vt rogatus rediret. inferiorem, vt ne rogatus quidem. [Non, si me obsecret) Bene de ea quae totum proterue agens exclusit & reuocat, non petat, nec roget, nec oret, sed obsecret, inquit, quod horum omnium in maiorem partem est vltimum. [Si quidem hercle possis,) Διαπορητικῶς quasi ad alterum: vt, Nescia heu perdita, nec dum Laomedonteae sentis periuria gentis. [Nihil prius, neque fortius,) Deest, est. vt, Multum ille & terris iactatus & alto. Et prius modo ad laudem, non ad ordinem pertinet. vt Salust. Quae prima mortales ducunt. Et ipse in Heauton. Et suauia quae essent, prima habere. [Nauiter,) A naui ductum, a qua in alto nullum diuersorium est. [Infecta pace,) ἄπρακτος περὶ εἰρήνης. [Indicans Te amare,) Non verbis indicans. vt alibi, Ibi tum exanimatus Pamphilus, bene dissimulatum amorem, & celatum indicat. [Actum est,) De iure translatum. [Ilicet) De iudicio. [Peristi,) De supplicio. [Actum est,) Ad vltro ad eam venies, relatum est. Ilicet, ad indicans te amare. Peristi, ad Ferre non posse. Ilicet, Semper in fine transactae rei ponitur. Peristi, ἀπέθανες. [Eludet) Eludere, proprie gladiatorum est cum vicerint. Cic. Quam diu etiam furor iste tuus eludet? Eludere, est finem ludo imponere. [Proin tu) Vt exin, & exinde, sic proin, & proinde dicit. [Here, quae res &c.) Concessum est in palliata Poëtis comicis seruos dominis sapientiores fingere, quod idem in togata non ferè licet. [Eam consilio regere non potes) Nunc domino seruus est sapientior, quia nec amator, nec amans. Vt idem in And. Facile omnes cum valemus, recta consilia aegrotis damus. [In amore haec omnia insunt vitia,) Duas praepositiones, in amore insunt. [Induciae,) Induciae, sunt pax in paucos dies, vel quod in diem dentur, vel quod in dies otium praebeant. [Pax rursum) Bene vt consolaretur, vltimam partem posuit. [Haec si tu postules) .i. si velis vel coneris. [Nihilo plus agas) .i. nihil agas. [Et quod nunc) Pro quae, vt sit consequens. Haec verba. Sic in And. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli, horum ille nihil egregie. [Ego ne illam? quae illum? quae me?) Familiaris ἔλλειψις irascentibus, nam singula sic complentur, Ego ne illam non vlciscar? quae illum recepit? quae exclusit me? quae non admisit? etenim necesse habet, nec potest complere orationem, qui & secum loquitur, & dolore vexatur. Nam amat ἀποσιώπησιν nimia indignatio. vt Virg. Quos ego, sed motos praestat componere fluctus. [Haec verba,) Verba ἐμφατικῶς dixit, quae .s. nihil effectura sint. [Mehercle vna falsa lacrumula, Quam oculos terendo misere, vix vi expresserit,) Expressio ad αὔξησιν ducta. & non vera, sed falsa, & non lacryma, sed lacrumula, & non vltro flens, sed oculos terendo, & non facile, sed vi, & non ea illa necte,

uerit, sed expresserit. sic Virg. Captiq. dolis, lacrymisq. coactis. [Qui oculos terendo misere, vix vi expresserit,) Totum sensum verbis significantibus protulit, vt, Stridendi miser stipula disperdere carmen: &, Vna dolo diuum si fœmina victa duorum est. [Nunc ego & illam) Nunc. i. sero. vt Virg. Nunc scio quid sit amor. &, Nũc augur Apollo, nũc Lyciæ sortes. [Et prudẽs, sciens) Prudens est, q intelligentia sua aliquid sentit. Sciens, q alicuius indicio rem cognoscit. Ergo prudens, per sese, Sciens, per alios. [Viuus, vidensq. pereo,) Mire, & noue, viuus pereo & ppea sic dixit, vt intelligamus occidor, & viuus. quasi sapiens & sentiẽs. [Viuus, vidensq. pereo,) Bene addidit videns. nam viuus perit, qui etiam dormiẽs opprimitur, videns aũt, qui vigilans vim patitur & perit. Nam videre, pro vigilare posuit. vt etiam Virg. cum de silentio dicit: Iamq. videnti Sanguineus frontẽ moris, & tẽpora pingit. Ergo viuus non mortuus, videns, dormiens. [Captũ) Sal. Sin captus prauis cupidinib. [Quàm queas Minimo,) Perseuerauit in translatione quã iam dudum sumpsit à bello. [Si sapis). i. si sapias, ad inferiora iungendũ est, nam aliter nõ intelligitur. [Nri fundi calamitas) Propie calamitatem rustici grandinem dicunt, q cõminuat calamum, hoc est culmum ac segetem. [Intercipit) Proprie, quasi totũ capit. Plaut. in Aulul. Quæ mihi interbibere sola si vino scatear, Corinthiensem fontem, & Pyrenæũ potest.

GVID. QVID igitur faciam? &c.) Hac prothasi. i. in hoc primo actu exemplum ponitur quantum suæ potestatis non sit qui amat. PH. Postquam multa cogitauit Phædria tandem in hæc verba prorumpit, igitur. i. deinde, vt vult Don. potest etiam in sua significatione capi, quasi post multa volutata dicat. Igitur quid faciam, dubitat an eum reuocetur, redeat, an eam deserat, atque dubitando hæc dicit, non eam. i. ire non debeam, ne quidem. i. nec etiam nunc cum accersor. i. aduocor, vltro. i. proprio motu meretricis an potius quasi hoc eligat, comparem. i. constituam, siue constituere me debeam, ita. i. eo pacto, non perpeti. i. ferre cõtumelias. i. illusiones meretricum, iratus vni de omnibus queritur simul. Comparare interdum significat constituere, vnde dici solet. Ita veterum moribus comparatum est. i. constitutum. Exclusit me. i. eiecit me, & reuocat non rogat, imo tanquam superba reuocat, redeam. i. redire debeam? Deliberat vt dictum est, deinde constituit se non rediturum, ne si quidem vehemẽtissime rogetur, nõ redibo sup. hoc affirmatiue dicitur, si. i. quãuis, obsecret. i. me vehementer & obnixe roget. P. Hercle. i. per Herculẽ, si quidem. i. certe possis facere sup. vt non redeas nihil erit sup. prius. i. melius, nec fortius. i. validius, verũ. i. sed si incipies, neque perficies. i. perseuerabis, nauiter. i. fortiter, & magno animo, dictum aũt est à naui, teste Don. à qua in altum nullum diuersoriũ est, atque vbi. i. cum non poteris pati, quin eam visas, venies vltro ad eam, pace. i. concordia. infecta. i. nondũ facta, cum nemo expecter. i. præter spẽ, præter expectationẽ, indicans. i. ostendens te amare. i. amore eius capi, & non posse ferre quin. s. ad eam venias, si hæc feceris actum est à te. s. Cicero actum est de te nisi prouides, ilicet. i. ire licet, hac voce à precone prolata iudices de consilio dimittebantur, ponitur aũt ea vox semper in fine transactæ rei, peristi, id est perditus es, neque est amplius de tua salute vlla reliqua spes, eludet. i. ridebit te vbi. i. cum viderit te victum. Eludere. n. proprie est gladiatorum, cum vicerint, nam victores victũ eludunt, similiter eludere finem ludo imponere. PH. Proin. i. proinde, hoc est ea propter tu Parmeno, dum. i. quandiu, tempus est i. cõmodum, seu opportunum, cogito etiam atque etiam, id est iterum ac sæpius tecum volue, quonam modo hoc insano amore potero me exoluere. P. Here. i. domine, non potes regere. i. moderati consilio. i. suasione & monitione alicuius, eam rem sup. quæ res non habet in se consilium. i. in qua dari bonum consilium non potest, neque habet modum vllum. i. vllam mensuram & moderationem, qualis est insanus amor. Nunc dño amante, & sui non cõpote seruus est sapientior, quia non est amator, nec amans, vt idem in And. facile cum valemus, recta consilia ægrotis damus. Hęc omnia vitia. i. mala sunt in amore Dicimus. n. inest huic rei, & in hac re. s. iniuriæ. i. iurgia, probra, contumeliæ, suspiciones de riuali. s. inimicitiæ, discordiæ, induciæ. i. intermissiones amoris. Induciæ. n. sunt pax in paucos dies, vel q in diem dentur, vel q in dies aliquot ocium præbeant, bellum. i. certamẽ inter amantes, rursum. i. denuo est pax. i. concordia, recõciliatio, si postules. i. coneris facere. i. reddere, hæc incerta. i. instabilia, certa. i. firma & stabilia, ratione. i. moderatione aliqua, nihilo plus agas. i. non plus efficies, q̃ si des operam. i. labores, vt insanias. i. insanus sis, cum ratione. i. cum vsu rationis, quod est impossibile cum hæc inter se pugnent insanire, & ratione vti, & quod dictum est sup. vel, vt ait Don. quod pro quæ sumatur, & ad id, quod sequitur referatur. s. hæc verba quod. i. quæ tute. i. tumet iratus cogitas tecum videlicet, ego ne. i. non vlciscar sup. illam Thaidem, quæ recipit illum militem, quæ exclusit sup. me, quæ non admisit me. s. sine, a sino is, modo. i. tantũmodo, q. d. linquatur mihi hoc, vt vlciscar eam, malim mori q̃. s. non vlcisci, sentiet qui. i. qualis vir sicm. i. sim, vel hercle iurantis est, vel affirmantis quod ab eis sic intelligebatur, quasi hercle me iuuãte, quod à Christiano minime puiem vsurpari debere, qui verum Deum vera colit religione, neque Herculem, neque alios, quos elusa antiquitas pro Deis colebant, quidquam habere deitatis putar, qñ omnes Dij gentium Dæmonia. vnam lacrymula falsa. i. ficta, quam lacrymulam ipse expresserit. i. quasi præmendo oculos emiserit, vt cum exprimimus sordes alicuius vlceris carnẽ præmendo, misere male, vt aduerbialiter sumatur. quasi cum maximo labore & maxima miseria expresserit, vix. i. difficulter, vi. i. violentia & summa ope tergẽdo oculos suos, vna ergo lacrymula restinguet. i. extinguet hec verba pridem, quæ tecum cogitas, & accusabis. i. culpabis te vltro nullo cogẽte, & dabis ei supplicium vltro. i. dabis pœnas ei, hoc est seipsam punies, aut te ei puniendum offeres. Sumere de aliquo supplicium, vel pęnas significat aliquẽ punire, dare vero pęnas vel supplicium significat puniri, si. n. ab aliquo supplicium sumatur, ipse est qui dat supplicium, a quo sumitur. PH. O, exclamatiue, vel indignanter, facinus indignum. i. non admittendum, neque impune ferendum nunc, q. d. tarde ego sentio & illam Thaidem esse scelestam. i. sceleratam, & iniquam & me esse miserum, & me tędet. i. tędio afficior, & ardeo. i. vror amore. i. insania amoris & prudens. i. mea intelligentia cognoscẽs, & sciẽs, id est alterius iudicio admonitus. Prudens enim per sese aliquid sentit, sciens vero per aliorum admonitionem, pereo. i. occido viuus, non mortuus & videns. i. vigilans non dormiens, nescio q agam. i. agere debeam. P. Quid agas. i. agere debeas nisi vt redimas te, q̃ minimo precio sup. queas. i. quanto minimo possis, precio te captum. i. in amore captiuum & irretitum, si nequeas te redimere sup paululo. i. admodum paruo precio, at redimas te quãti queas. i. quanto precio te poteris redimere, & ne. i. ne afflictes, id est torqueas, excrucies, commoueas te. PH. Ne. i. vt ium suades. i. consulis ita. P. Si sapis. i. si sapiens es, facies, neque addas molestias præter eas sup. quas ipse amor habet, & recte feras eas molestias, quas habet, sed ecca. i. ecce hæc ipsa calamitas. i. ipsa pernicies, ipsa tempestas, nostri fundi. i. nostræ possessionis, egreditur. i. exit foras. s. Thais, quę est tanquam grando, quę calamos fundi concutit, vnde sequitur pauperies coloni. calamitatem. n. proprie rustici grandinem dicunt, quòd comminuat calamum, hoc est culmen, ac segetem. Subdit deinde quare sit calamitas, nam hæc Thais intercipit. i. totum capit quod nos oporter capere. interdum etiam intercipere significat ex insidijs capere, vt latrones intercipiunt merces, quæ feruntur huc & illuc.

LATO. ARGVMENTVM) Incipit à perturbatione & querela adolescentis, vt sternat viam ad argumenti narrationem. Exprimitur autem immoderati amoris insania, & q̃ difficulter cordatus etiam animus & tam impotenti malo se eripiat. Porro adolescens, militi riuali opponitur in fabula, ad explicandum argumentum quo vita gloriosorum quorundam & ineptorum hominum, item meretricia improbitas continetur. [Quid igitur) Dubitatio deliberantis & perturbati. [Nauiter,) Id est fortiter & strenue nauium in morem. [Here, quæ res) Cordata admonitio Parmenonis. [Suspiciones, inimicitiæ,) Translationes à bello. [Ego ne illam?) Aposiopesis secum cogitantis, & est prosopopœia. [Falsa lacrymula,) Attende apta & significantia verba ad amplificationem. [O indignum) Querela per exclamationem. [Quid agas,) Reprehendentis, & perstat in bellica translatione. [Sed ipsa) Præparatio ad sequentem scenam.

PETR. MARS. QVID igitur faciam? &c.) A vehementia illius amoris, cuius excessus merito reprehenditur, carendum esse docet hæc scena distrahit quippe animum, & à recto rationis iudicio detorquens, aufert libertatem, ad quam generosus animus omni studio debet contendere, & hominem, diuinum animal, ad gloriam & maxima quæque natum ita deprimit, vt irrationalibus ferè animalibus similium reddat, quo nihil possit excogitari absurdius. Testis est Phæd. nobilis adolescens, cuius rationis oculos meretricis illecebræ sic perstrinxerant, & ligauerant, vt ex amoris laqueo se extricare non posset. quamuis erratum suum despiceret. Tanta est huius ardoris potentia. [Et ne te afflictes) Afflictatio est ægritudo cum vexatione corporis.

GLAR. IN quinto versu prima de si quidem correpta est quemadmodum apud Ouid. & Lucanum, & sequente item scena apud hunc Poëtã, & Scen. j. Act. v. Et in Heaut. Scen. ij. Act. iij. ter corripitur.

tur. In xj. Sospiciones secunda syllaba producitur contra dictionis naturam, vt sæpe alibi apud hunc Poëtam. In xxiiij. Ei monosyllabum est & anapæstus penultimo loco. In xxv. O totum eliditur, vt in superioris fabulæ, Act. v. Scen. iij. versu v. In antepen. versu l, eliditur in Illas, vt secundo loco sit dactylus, inquit Doct. quanquam eadem ratione posses, elidi in Addas, secundum quosdam. At ego non dubito secundo loco creticum ponere, quod & sequente Scena sæpius conspicitur, & nos indicabimus.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Thaidis blando sermone victus Phædria, pollicetur se biduum rus concessurum, vt Thrasoni interim locus sit apud illam.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena Thais ratione adducta, qua Phædriam excluserat, eum sibi reconciliat, & vt biduum rus abscedat, militiq; tantisper concedat, suis blandimentis tandem impetrat,

Trimetri.

THAIS meretrix, PHÆDRIA, PARMENO.

MISERAM me, vereor ne illud grauius Phædria
Tulerit; ne ue aliorsum, atque ego feci, acceperit.
Quòd heri intromissus non est. PH. totus Parmeno
Tremo horreoque, postquam aspexi hanc. P. bono animo es:
Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.
T. Quis hic loquitur? hem, tun' eras mi Phædria?
Qui hic stabas? cur non recta introibas? P. ceterum
De exclusione verbum nullum. T. quid taces?
PH. Sanè quia vero hæ mihi patent semper fores,
Aut quia sum apud te primus. T. missa istæc face.
PH. Quid missa? ò Thais, Thais, vtinam esset mihi
Pars æqua amoris tecum, ac pariter fieret, vt
Aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet;
Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.
T. Ne crucia te obsecro anime mi, mi Phædria.
Non pol, quo quenquam plus amem, aut plus diligam,
Eo feci: sed ita erat res: faciundum fuit.
P. Credo, vt fit, misera præ amore exclusit hunc foras.
T. Siccine ais Parmeno? age. sed, huc qua gratia
Te accessi iussi, ausculta. PH. fiat. T. dic mihi
Hoc primum, potin' est hic tacere? P. ego ne? optume.
Verum heus tu, lege hac tibi meam astringo fidem:
Quæ vera audiui, taceo, & contineo optume:
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo palam est.
Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo.
Proin tu, taceri si vis, vera dicito.
T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
P. Potest taceri hoc. T. ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc arreptam. PH. ciuem ne? T. arbitror:
Certum non scimus: matris nomen & patris
Dicebat ipsa: patriam, & signa cetera
Neque scibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, e prædonibus,
Vnde emerat, se audisse, arreptam e Sunio.
Mater vbi accepit, cœpit studiose omnia
Docere, educere, ita vti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quocum vno rem habebam tum, hospite,
Abij huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
P. Vtrunque hoc falsum est: effluet. T. qui istuc? P. quia
Neque tu vno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hic quoque bonam, magnamq́ partem ad te attulit.
T. Ita est. sed sine me peruenire, quò volo.
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam est profectus. te interea loci
Cognoui. tute scis, post illa quàm intumum
Habeam te, & mea consilia vt tibi credam omnia.
PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. P. oh, dubium ne id est?
T. Hoc agite amabo. mater mea illic mortua est.
Nuper. eius frater aliquantum ad rem est auidior.
Is vbi hancce forma videt honesta virginem,
Et fidibus scire precium sperans, illico
Producit, vendit. forte fortuna affuit
Hic meus amicus: emit eam domo mihi,
Imprudens harum rerum, ignarusq́ omnium:
Is venit: postquam sensit me tecum quoque.
Rem habere, fingit caussa, ne det, sedulo:
Ait si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, vbi eam acceperim,
Sese relinquam, velle se illam mihi dare;
Verum id vereri. sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem amicum adiecit. PH. etiam ne amplius?
T. Nil: nam quæsiui. nunc ego eam mi Phædria,
Multæ sunt caussæ, quamobrem cupio abducere:
Primum, quod soror est dicta: præterea, vt suis
Restituam, ac reddam. sola sum: habeo hic neminem,
Neque amicum, neque cognatum. quãobrem Phædria
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo adiuta me, quo id fiat facilius.
Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH. pessuma,
Ego quidquam cum istis factis tibi respondeam?
P. * Hei noster, laudo. tandem perdoluit: vites. * Heu
PH. * At ego nesciebam, quorsum tu ires. paruola * Aut alias, Haud
Hinc est arrepta: eduxit mater pro sua:
Soror est dicta: cupio abducere, vt reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: qua gratia?
Nisi illum, plus amas, quàm me: & istam nunc times,
Quæ aduecta est, ne illum talem præripiat tibi.
T. Egon' id timeo? PH. quid te ergo solicitat? cedo.
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti te claudier?
Non ne, vbi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsiui? eunuchum porro dixti velle te,
Quia solæ vtuntur his reginæ: repperi:
Heri minas viginti pro ambobus dedi:
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria:
Ob hæc facta abs te spernor. T. quid istuc Phædria?
Quanquam illam cupio abducere; atque hac re arbitror
Id fieri posse maxume: veruntamen,
Potius quàm te inimicum habeam, faciam, vt iusseris.

PH. Vtinam

PH. Vtinam istuc verbum ex animo, ac vere diceres,
Potius quàm te inimicum habeam. si istuc crederem
Sincere dici, quiduis possem perpeti.
P. Labascit, victus vno verbo. quàm cito?
T. Ego non ex animo misera dico? quam ioco
Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem vt concedas solum. PH. siquidem biduum:
Vèrum ne fiant isti viginti dies.
T. Profectò non plus biduũ, aut. PH. aut? nihil moror.
T. Non fiet. hoc modo sine te exorem. PH. scilicet
Faciundũ est, quod vis. T. merito amo te. PH. bene facis:
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum est: mos gerundu' est Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. P. maxume.
PH. In hoc biduum Thais vale. T. mi Phædria,
Et tu. nunquid vis aliud? PH. ego ne quid velim?
Cum milite isto præsens, absens vt sies:
Dies, noctesq́. ames me: me desideres:
Me somnies: me expectes: de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus.
T. Me miseram, forsitan hic mihi paruam habeat fidem,
Atque ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certo scio,
Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo
Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædria:
Et quidquid huius feci, caussa virginis
Feci: nam me eius spero fratrem propemodum
Iam reperisse, adolescentem adeo nobilem: &
Is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intro, atque expectabo, dum venit.

DON. MISERAM me, &c. Néue aliorsum,) Aliorsum, in aliam partem. vt seorsum, retrorsum dicitur. (Quòd heri intromissus non est) Hæc leuius, vt de facto suo loquens. At Phædria Exclusit, reuocat, inquit, redeam? non si me obsecret. [Tremo horreoq́.,) Ea amore nimio. Nimius ignis, effectum frigoris reddit, vt ex frigore nimio effectus ignis exilit, secundum illud quod Physici aiunt. hinc & Virg. Aut Boreæ penetrabile frigus adurat. [Tremo horreoq́., postquam aspexi hanc) Natura magni caloris etiam horrorem incurrit, vt nimiæ febres. [Accede ad ignem hunc;) Potius ignem meretricem accipimus, quam aram Apollinis, vel quia amatoe vritur. vt Virg. At mihi sese offert vltro meus ignis Amyntas. Vel quia auida & auara est: vt ignis, alimentorum. [Iam calesces plus satis) Noue, sed intelligitur Quam. i. plus æquo. vt alibi, Quam ne quid in illum iratus plus satis faxit pater. [Iam calesces plus satis) Noue, sed intelligetur, plus quàm satis. Hoc quidam putant. at mihi de his videtur esse quæ à veteribus geminabantur, vt plerique omnes, hoc est omnes, & pleraque omnia. i. omnia. sic & plus satis, pro satis. [Quis hic loquitur?) Non imperite intelligunt qui existimãt meretricem etiam hoc simulare, quod non prouiderit Phædriam. Nam & personæ & dictis eius ceterit hoc conuenit, & tunc erunt grauiora omnia quæ supra dixit. [Cur non recta introibas?) Quasi parum fuerit introibas, satis mire additum Recta. [De exclusione verbum nullum) Plus admirationis est, nec accusationi, nec satisfactioni locum reliquisse meretricem, callide dissimulata iniuria. [Quid taces?) Et hoc callide, quasi innocens ne suspicetur quidem quid succenseat adolescens. [Sanè quia vero semper &c.) Tolle sanè, & vero, & pronunciandi adiumenta, vultumq́. dicentis, & in verbis non negatio, sed confessio esse credatur. nã vero, ironiæ conuenit. vt Virg. Egregiam vero laudem, & spolia ampla refertis. [Aut quia sum apud te primus) Duo dixit quæ doleat, & quia clausæ fores, & quia posterior habetur, prælato milite. [Aut quia sum apud te primus) Subauditur, Non recta introiui. [Missa istæc face) Alia dissimulatio, & durior post admonitionem. sed bene intelligit, qui hoc a meretrice ridente molliter, & osculum porrigente dici accepit. [Quid missa?) Magna virtus poëtæ est, nõ sententias solum de consuetudine ac de medio tollere, & ponere in comœdia, verumetiam verba quædam ex cõmuni sermone, quale est quod ait nũc, Quid missa? [Vtinam esset mihi Pars æqua amoris tecum;) Vel amandi, vel non amandi. s. [Ac pariter fieret,) Pariter, similiter. Saluti. Cui nisi pariter obuiam iretur. [Vt aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet;) Si ambo amaremus. [Anime mi,) Mi, vocatiuus est ab eo quod est meus. Vide quàm familiariter hoc idem repetit blandimentum. Vult enim Terentius velut peculiare verbum hoc esse Thaidis. ideo toties dictum est, Tune hic eras mi Phædria? Ne crucia te obsecro anime mi Phædria. [Ne crucia te) Hæc oñi amplectens adolescentem mulier diceret, videbitur Ne crucia sine affectu dicere. Sed sic, dicet Ne crucia te, eo gestu, quasi in eo etiam ipsa crucietur, nam ideo subiecit anime mi, hoc est animus meus. [Non pol, quo quenquam plus amem,) Hoc totum nimis blande, & cum * contractione adolescentis dicit meretrix. [Faciundum fuit) Legendum, faciendum, scribendum, totum hoc semper necessitati adiungitur. Virgil. Aut parem Troiano ab rege petendum. Et alibi: Arma acri facienda viro. [Credo, vt fit, misera præ amore exclusit hunc foras) Oratorie, ac facete additum, misera. Et cum illa a deriuatione causæ argumentetur, mire a Parmenone correpta est, verisimile non esse, vt quis quem amet eundem possit excludere. [Exclusit hunc foras) Παρὰ προσδοκίαν intulit inuenta puellam, & ei ostendens Phædriam, vt ostendat quàm falsa & repugnantia loquatur meretrix. [Age) Corripientis est modo age, non hortantis aduerbium. [Te accersi iussi,) Hoc est quod supra ait, Non eam ne nunc quidem, cum accersor vltro? [Dic mihi) Meretricia calliditate commendat quæ dictura est. [Ego ne? optime) Bene, non expectauit seruus vt pro se dominus responderet Thaidi. [Verum heus tu,) Astute seruus reponit Thaidi vicem. Nam illa vt magnum voluit expectari quod dictura est, iste vt falsum contemnit. [Meam astringo fidem:) Fidem promitto, quia vincula fidei dicuntur. [Quæ vera audiui, taceo,) Mire vicem Parmeno reddidit meretrici. Nam vt seruum difficile est tacere commissa, ita meretricem rarum est vera dicere. [Quæ vera audiui,) Figura προέκθεσις [Contineo optime;) Proprie à metaphora à vasorum transtulit verba. [Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo palam est,) Falsum est, quo tegitur id, quod factum est. Vanum, quod fieri non potest. Fictum, quod non est factum, & fieri potuit. Vel falsum, est fictum mendacium simile veritati. Vanum, nec possibile nec verisimile. Fictum, totum sine vero, sed verisimile. Falsum loqui, mendacis est: Fictum, callidi: Vanum, stulti. Falsum loqui, culpæ est. Fictum, versutiæ: Vanum, vecordiæ. Falsis decipimur: Fictis delectamur: Vana contemnimus. [Plenus rimarum sum) Vilis atque abiecta translatio, & apta apud meretricem loquenti. translata autem est ab aquario vase fictili. [Hac atque illac perfluo) Contra, Contineo optime. [Proin tacere si vis, vera dicito) Verum te taceri, aut tuum dictum? an impersonaliter, & infinito modo? [Samia mihi mater fuit) Puduit dicere Thaidem, Meretrix mihi mater fuit. quod tamen significauit, dicendo aliunde ciuem alibi habitasse. Nam ideo meretrices, peregrinæ dictæ sunt in comœdijs, vt in Andria, adeo ne est demens ea peregrina? [Potest taceri hoc) .i. verisimile est. Nec hoc, ad laudem proficit, sed ad dedecus meretricis. [Potest taceri hoc) Hoc peregrinam nasci meretricem. & ideo potest verum videri. [Puellam dono quidam) Ætas & sexus, amoris causa sunt, cur eam Thais puellam diligat. [Puellam dono quidam mercator dedit) Propter hoc ostendit meretricem fuisse matrem, & dono ideo accipere puellam potuisse. [Ea Attica hinc abreptam) Quia Athenis est constituta scena. [Arbitror) Bene arbitror, & nihil certi. quando enim an futura esset Parmeno ad ornare Chæream, ad vitiandum hanc virginem, si præscisset ciuem esse? [Matris nomen & patris dicebat ipsa) Quæ infantia memoriæ proxima sunt. Nam quid prius ætas illa, quàm patrem matremq́. cognoscit? [Et signa cetera, neque sciebat) .i. domum patris, regionemq́. eius. [Neque per ætatem etiam potuerat) Hoc ideo addidit, ne esset minus elegans, quæ nesciret. [Hoc addebat) Ad matris. s. nomen & patris quod puella dicebat. [Vnde) .i. à quibus. Vt Virg. Genus vnde Latinum. Et, Causam dicere prius, vnde petitur aurum. [E Sunio) Sunium, promontorium est Atheniensium, & in foro rerum venalium, ἐμπόριον. [Mater vbi accepit) Hæc figura, in narrationibus ἄδεια dicitur, cum omnia pedetentim dicuntur insinuandi

gratia. vt nunc, Metri mercator dono dedit. [Mater vbi accepit. Et simul conueoit mulieri loqueoti huiuscemodi mora. [Cœpit studiose omnia ducere) Mire, nam non docuit, sed cœpit docere. τὸ μάλλον. Et eide quam satis muliebriter. [Mater vbi accepit) Accepit, simpliciter. aut audiuit ingenuam, vt capiendi & c a t Sed melius prius. [Ita vt si esset filia) Ergo velut soror habenda est Thaidi, & ideo sequitur, Sororem plerique esse credebant meam. Et ucatorie cumulat dignitatem, & amorem puellę, vt eius comparatione leniatur iniuria facta Phædriæ. [Ego cum illo, quocum vno rem habebam cum hospite) Totum dixit, & quod hospitem, & quod rem habebat. Et bene tunc, & non nunc. Nam nunc, cum duobus. [Quocum vno tunc rem habebam).i.consuetudinem, amorem. [Hospite).i. Attico. [Abijt huc) Rhodo Athenas.s. [Qui mihi reliquit hæc quæ habeo, omnia) Hoc ideo, ne tantundem obsequij exigat Phædria. Ideo contra Parmeno. [Vtrunque hoc falsum est, effluet) Ipse exponis hoc vtrunque quid dicat. & contradicendum est, quia præsens amator grauetur hoc dicto. [Neque tu vno eras contenta) Quippe quæ ad miseris militem. [Neque solum dedit) Quippe quia non omnia tua illius fuere mortui. [Nam hic quoque) Δεικτικῶς. Non Phædria, sed Hic dicit, tangens illum, & quasi inuito illo hoc exprobet. [Bonam, magnamque partem ad te attulit) Hæc dicuntur. ἰσοδυναμοῦντα: vt, Abs te petere & poscere. An potius bonam specie, magnam quantitate? & nunc discretiue dictum est, nam alias bonam, pro magna & multa accipimus. [Ita est) Non erat negandum quod dixit Parmeno meretrici satisfacere cupienti, & non tacenti culpam in conscientia esse. [Te interea loci cognoui) Oratorie priorem amatorem facit militem, quam Phædriam. Nam posterius dicit hunc cognitum per absentiam militis. Ergo cum militi Phædrię riualis superductus sit consequens est vt miles queri debuerit, non Phædria, & propterea nihil peccatum, si ordine seruato miles antepositus fuerit amatori postmodum cognito. & hoc sine puella, & munerum causa, multum pro milite contra Phędriam valet. Sed vide meretricem, quia rem dixit perurentem quot & quęlia blādimenta subijcit, dicendo, Tu te scis post illa quem, intimum habeam te, & cetera. [Cognoui) Proprie cognoui. [Tu te scis post illa &c.) ἐπιτακτικὴ figura, nam hoc ad narrationem non pertinet. [Et mea consilia tibi vt credam omnia) Ex præsenti actu sumpsit argumentum, quod eum nunc tanquam consultorem adhibuerit. Et bene, Credam, secundū illud, Potin' est hic tacere? [Ne hoc quidem).i.hoc quoque falsum est. [Dubium ne id est?) Me non tacitturum. [Hoc agite) Pro aduerbio corripientis est positum, aut certe pro adhortatione audiendæ præbendæ. Sic Plaut. Hoc agite sultis spectatores. Et conuenit celut nuto audientiam significantis, & gestu hoc ipsum adiuuari. [Hoc agite).i. illud deliotte, & hoc attendite. [Nuper) Vt adhuc amor flagrare eideatur, addidit nuper. [Aliquantulum ad rem est auidior) Vultu accommodato ad reprehensionem pronunciandum est. [Ad rem auidior) Proprie auidior. Et rem, pecuniam modo dicit. [Is vbi hanc forme) Ex aliene persone cultostendere præter affectum, quanta sibi æstimenda sit, & quanto munere miles Phædriæ meruerat anteponi. [Et fidibus scire) Vetusta ἰδιωτισμός.

[Precium sperans) Deest magnum. vt, Et stabulo frænos audire sonantes. [Producit ac vendit) Proprie. Nam produci res venales dicuntur. [Producit, ac vendit) Hæc celeritas vendibilem indicat mercem. [Forte fortuna).i. bona fortuna. [Hic meus amicus) Quia locus est meritoſi, non iam miles, sed meus amicus. Vide.n. quid sequetur, Emit, inquit, Eam dono mihi, imprudens harum rerum. Hic ostenditur quod auidus id facere, si rem penitus nosset, simul etiam ostenditur quanta secreta dicet Phædriæ, vtpote quæ riualis nesciat. [Imprudens harum rerum, ignarusq. omnium) Prudentia, naturalis est, gnaritas, extrinsecus venit. imprudens, per se, ignarus per alios. Hoc est, qui nec suspicatus sit, neq; ex aliquo audierit. [Postquam me sensit tecum quoque rem habere) Non dictum, sed quasi celatum. [Sensit me tecum quoque rem babere) Magno pōdere dixit, tecum quoque, tanquam irascendi iusta magis sit causa militi, quam Phædriæ nam sensit, & tecum, & quoque hoc significat. [Rem habere) Sic dixit, et honeste res impura dicatur. [Ne det, sedulo) Sedulo, sine dolo, hoc est impense. [Ait) Semper ait dicimus, cum vel inuisa nobis, & audientibus, vel vana dicta narramus alicuius. [Si fidem habeat) Hoc est, si faciem aliqua, vnde credat se tibi præponi.

[Si fidem babeat) Si credere cogatur.i. si credat, Vnde fideiussor dicitur, hoc est auctor credendi. [Se iri præpositū tibi apud me) ἀνακόλουθον in verbo Præpositum iri, ac necessarie implicatio in his quæ dura dictu sunt. [Sed ego, quantum suspicor) Alta, & acuta inuentio. Scit meretrix hoc solo amatores inimicos esse quòd idem diligunt. Magnifice igitur, et riualis odium delinit, vult persuadere Phædriæ non se amari, sed virginem. [Ad virginem animum adiecit) Cur hoc inferat? et vel lædendi militis causa, Phædria patiatur eum, quem amet, & nolit virginem dono dare. [Etiam ne amplius?) Mundat Terentius, et solet, res huiusmodi per ἰδιωτισμόν suam. [Nihil, nam quæsiui nunc ego eam) Opportune purgauit Terentius, quod mox liberalibus nuptijs fuerat obfuturum si vitiatā virginem duceret Chęrea. Necessario ergo defenditur, tanquam quæ honeste nuptura est. [Quamobrem cupio abducere) Etiam hoc verbo gratificatur Phædriæ. non enim accipere, vt ab amico remouerante, sed abducere, vt ab stulto & experte. [Nunc ego eam mi Phædria. Multæ sunt causæ,) Non indiligentes considerauerunt hanc meretricis orationem, qui illam instar controuersiæ retulerunt. Nam & principium est, Me miseram, vereor ne illud grauius Phædria tulerit. Et narratio, Samia mihi mater fuit. Et partitio cū confirmatione. et, Nunc ego eam mi Phædrie. multæ sunt causæ quamobrem cupio abducere. [Primum quòd soror est dicta, &c.) Reprehensio quoque, Ego ne id timeo. &, Ego ne non ex animo misera dico? Et conclusio per conquestionem: vt, Quam ioco rem voluisti à me tandem quin perfecerim? Ego impetrare nequeo hoc abs te biduum saltem vt concedas solum. [Vt suis restituam ac reddam) Restituimur ijs, quibus nos volumus: Reddimur ijs, qui nos colunt. Ergo restituimus colentem, Reddimus volentem. Sed in hac vtrunque est. [Sola sum, habeo hic neminem,) Sola sum, ad familiaritatem referrur absentiam. Habeo hic neminem ad alienorum amicitiam. potest enim sola domi esse, habere tamen aliquem foris. Et habeo hic neminem plus sonat, quam, neminem hic habeo Et, sola sum, ab ijs quos natura conciliat per se. Habeo neminem eorum qui voluntate iunguntur. [Neque amicum) Bene hoc apud amatorem, quia aliud est amator, aliud amicus. Amator, qui ad tempus: Amicus, qui perpetuo amat. An quia in patris potestate est Phædria? [Quamobrem Phædria) In necessarijs interponi nomen iuuet audientis. [Cupio aliquos parare amicos beneficio meo) Hic ostendit specialiter, cuiusmodi amicos quęrat, ne Phædriam contemnere videatur. [Parate amicos beneficio meo) Qui parantur & suo, sed minus diligunt. [Id amabo adiuta me quo id fiat facilius) πρέπον. bis id posuit. [Adiuta me) Mira correctio, pro patere excludi, adiuta me, dixit. [Sine illum) Blande, sine illum, tanquam in manu eius sit iniuriam non pati, & excludi militem. Non enim dixit fer, aut patere, sed, sine. [Prioris partes biduo aliquot dies) Honeste circumloquitur & oratorie, ne dicat, Abi foras, eique excludi te patere. [Nihil respondes?) Iam silentium accusat, quia scit nihil responsurum contrarium. Et satis blande, Nihil respondes, dixit, tanquam qui debeas amoris vicem. [Ego quidquam) Faceta exprimitur illud, Amantium iræ, amoris redintegratio est. [Tandem perdoluit) Nimis doluit.i. persensit dolorem. Et tandem, quasi qui nimis patiens fuit. [Tandem perdoluit, vires) Eleganter variauit personam secundam, & tertiam. [Vir es) Non puer, sed iam vir, qui meretricem contemnis. [Paruula hinc est abrepta eduxit mater pro sua) Vide μίμησιν, cum odio inductam, & deprauatam pronunciatione, ita vt & ἀπομνημονεύσιν non vitaretur de industria, Paruula hinc est abrepta, eduxit mater pro sua, soror est dicta. [Hæc nunc verba.) Id est falsa dicta. [Huc redeunt) Vt excludar. [Nisi illum plus amas, quam me) Repudiatis causis, quas illa attulerat, per deriuationē causæ, hic aliud dicit esse cur repellatur. [Et istam nunc times quæ aduecta est) Adeo, inquit, amas militem, et etiam inuideas si quam amauerit. [Talem præripiat tibi) πρέπον stomachantis amatoris. [Quid te ergo aliud solicitat?) Quid est, inquit, si hoc non est? [Num solus illa donar dat?) Iam quasi quæstionem tractantur. sed ille munus aduexit. [Nunc vbi meam benignitatem) Possunt enim dona dari, sed exigua, aut minus liberaliter. & ideo mentionem benignitatis adiecit. [Nunc vbi meam benignitatem) Sed ille benignus est. Nuncubi, nunquid alicubi. Aut si, nunc vbi, legimus, erit aduerbium temporis, et sit vbi, quo in loco, quo in re. [Nuncubi meam benignitatem) Intelligit se & dona obtulisse, & id benigne sæpe fecisse. nam plerunque ingrata dona sunt, in quibus benignitas non apparet, quę aut in quantitate rerum est, aut in facilitate præstantis. [Claudier) Claudi, aut claudicare. Salustius, Neque enim ignorantia claudit res. &, Nihil socordia claudebat. [Nonne mihi vbi dixti cupere se) Plus dixit, vbi dixti cupere te, quam si diceret, fecisti vt emerem. plus est enim id præstitisse, quod qui acceperit, non ausus fuerit, postulare. [Cupere te) Vult rem parui precij, ex illius cupiditate & suo labore perpēdi.

[Ex

[Ex Æthiopia) Non Æthiopissam, sed honestius ex Æthiopis. [Relictis rebus omnibus quæsiui) Hæc tam omnia in beneficijs considerari solent. [Quæsiui) Vide quemadmodum exhibeat, atque ærumnas sibi difficilium munerum dicat imposuisse meretricem. [Ex Aethiopia ancillulam, inquit, dixti te cupere, Quid ego feci in te cœli, & solis, ac penè orbis alterius? quæsiui. non enim in promptu erat. Deinde, non petisti, sed dixisti. nec, velle te, sed cupere. non nigram, sed ex Aethiopia nec dedi, sed relictis rebus omnibus quæsiui. Quid hic non exquisitū? quid non ita expressum, vt nihil addi possit? [Porro) Deinde, vel postea, vel multo post. [Eunuchum porro velle) Eunuchos à Persis institutos putant ex captiuis. A Babylonijs enim Hellanicus auctor est id habuisse. [Eunuchum porro dixti velle te) Vide quemadmodum vt maius faciat quod præstitit, nō semel imputat duo mancipia, sed primo puellam, deinde Eunuchum. [Quia solæ vtuntur his reginæ) Illam, quia ex Æthiopia. hunc, quia solæ his reginæ vtuntur. Quid tale Thaidi riualis dedit? [Reginæ) Id est diuites. sed ὑπερτιμητικῶς est. [Quia solæ vtuntur his reginę) Varie Eunuchum dixit, & intulit his. vt, Si quisquam est, qui se placere studeat bonis, q̄ plurimis, & minime multos lædere, in his poëta hic nomen profitetur suum. [Repperi) Plus est q̄ emi. Et vide q̄ proprijs, & amplissimis verbis vsus est. quia & ancillam ex Æthiopia, & Eunuchum quo solæ vtuntur reginæ, illam quęsiui, & hunc repperi, neutrum enim horum facile positum erat. [Quia solæ vtuntur his reginæ) Nota, cum Eunuchum in singulari numero præposuerat, His subiunxisse. sed his non ad Eunuchum retulit, sed ad delicias, aut quid tale, quia solæ vtuntur huiusmodi delicijs seruitijsq. reginæ. Et oratorie hic subdidit, quod in ancillula prætermisit. quia nulla Æthiopissa honesta dici potuit. Et reginas modo diuites dicit. vt in Phormione, Regem me esse oportuit. [Heri minas decem pro ambobus dedi) Recentiora beneficia, grauiora aduersum ingratos sunt. Ergo à tempore inducitur exprobratio. [Pro ambobus dedi) Maluit amborum precium dixit, q̄ vt separatim diceret quantulo emerit ancillulā nigram. de qua mox dicetur, Hic sunt tres minæ. Nam constat Eunuchum solum emptum esse minis viginti. vt ipse Parmeno confitebitur seni. [Tamen contemptus abs te) Et hoc seruatur in beneficijs. Nam maiora sunt, cessantibus meritis eorum quibus præstantur. [Ob hæc facta abs te spernor) Sic Virgil. Nos munera templis Quippe tuis ferimus, famamque fouemus inanem. Et, Vel quas tulit. Cum interrogatione, aut cum increpatione proferri potest. [Ob hæc facta abs te spernor) Hic duplex est pronunciatio, vel per inuidiosam prolationem vel per interrogationem. Et melius hoc modo, q̄ interrogatiua proferetur, hic enim est multo grauior illo. [Quid istic?) Hoc aduerbium consentire incipientis est. & est ἔλλειψις, deest enim remoramur, aut quid tale. [Cupio abducere) Abducere dixit, tanquam ab furto, nec per verum meritum, sed per fraudem. Cicero, per vim, atque dolum abducta ab Rhodio tibicine. [Atque hac re arbitror) Non dicit qua, hoc est, ex re. Veruntamen scit meretrix, cōtentione quędam negari. Ergo finxit se vinci, vt adolescentem molliat, & ipsa cedit, vt & ille & remittat pertinaciam. [Potius, quam te inimicum habeam) Hoc totum loquitur, tanquam magis ipsa amet Phædriam, quam ab illo ametur. [Te inimicum habeam) Huic contrarium est, Vt te amicum habeam. [Faciam vt iusseris) Nec voluntate, nec vultu consentientis hoc meretrix agit, sed callide tentat omnia. nam quia persistendo non perficit quod expectabat, docet Phędriam etiam ipsum negligentius negare quod poscitur. & adeo hoc subtile est, vt statim impetrauerit. Peruulgatum est enim, Quod summa vi defenderis, cum ea torqueretur, hoc idem postmodum remitte remittenti. [Vtinam istuc verbum) Et istuc verbum, pro tota sententia. Verbum pro dicto, sed proprie ἀξίωμα i. sententia vel enunciatio quæ vno ligatur, & astringatur verbo, verbum à veteribus dicebatur. [Ex animo, ac vere diceres) Certe, quia est qui ex animo dicat, fallat tamen. [Potius q̄ te inimicum habeam) Tantum in animū Phædriæ hoc descendit, vt etiam repetat quod amica dixerat adulando. [Sincere dici, quiduis possem perpeti) Sincerum, purum, sine fuco & simplex, vt mel sine cera. Bene ergo, vt mel, blandimentum meretricis dulce fatetur, sed negat esse sincerum. [Victus vno verbo) Vtinam istuc verbum. Et vno verbo, vt diximus, sic accipe, vt verbum dictum intelligas, quod verbo complectitur, & complexæ sententiæ pronunciationem, quod ἀξίωμα dominabatur. [Labascit) Omnia inchoatiua trisyllaba, ferè media producta enunciantur. [Victus vno verbo q̄ cito?) Quàm cito ait, qui illum falsa lacrymula vinci crediderat posse. Plus factum est, vno victus est verbo, & cito. [Ego non ex animo misera dico?) Quod sensit multum valuisse hoc Thais inculcat animo amici sui. Et Ego, vide quanta significet. Conuenit hoc pronomen blande multa exprobranti: vt Virg. Me ne fugis. [Quam ioco rem voluisti) Contra illud refertur quod ait Phædria, Nōne vbi mihi dixti cupere te ex Æthiopia ancillulam, relictis rebus omnibus quęsiui? Sed hoc vehementius & disertius, Quam ioco rem voluisti. Non munus, inquit, sed quod plus est, rem. & non serio, sed ioco, e facilitate præstantis. Et voluisti, non etiam dixisse. Mirandum obsequium, ex voto animi pendens. Non expectat imperium, ne voluptati mora sit, dum iubetur. Tum illud quod ait, Perfeceris, nōne pondus hoc verbi & potentia Phædriæ circa amicam, & illius obsequium vehemens, & rerum difficultatem quæ extentæ sint, monstrat, atque oēm obterit querelā Phędriæ? Ego impetrare nequeo hoc abs te) Tu & ioco, & non petisti, tum perfeceris tn̄. at ego hoc impetrare non possum. [Saltem vt concedas solum) Argute additum saltem, & solum. Et bene, concedas, vt voluntatis sit, sic enim dixit supra, Sine illum priores partes hosce aliquot dies apud me obtinere. [Verum ne fiant isti viginti dies) Facete biduum decuplauit, & simul quia ea eadem ratione sunt viginti, ex qua duo. & ex qua viginti, ducenti, duo milia, & sic deinceps. [Profecto non, plus biduum, aut) ἀνανταπόδοτος secunda. [Hoc modo sine te exorem) Noue nunc, non de te exorem, sed te exorem & hoc absolute. [Faciundum est quod vis) Non quod oportet, sed quod vis dicendo, multum addidit obsequio suo. [Bene facis) In consuetudinem venit, Bene facis, & bene fecisti, non iudicantis esse sed gratias agentis. [Merito te amo.) Bene amoris mentionem ad auferendam suspicionem contemptus Phædriæ fecit. [Rus ibo) Et hoc amatorium est, odisse vrbem sine amica. Nec dixit, Ibi ero, sed. [Ibi hoc me macerabo biduum) Pronunciandum est biduum, ac si dixisset biennio. [Ita facere certum est) Ea his apparet verbis, quā sibi amator hoc ægre imperet. [Mos gerundus est Thaidi) Cum pronunciatione & gestu, vt ostendat, quæ vis amoris sit, vt Thaidi mos geratur. [Huc fac illi adducantur) Eunuchus & ancilla, figurate Illi, sed præualet genus masculinum. Adducantur, pro adducito eos. Et bene adiectum est, ne dilatis ob retentionem muneribus, non procederet actus fabulę. & simul quia absentia Phædria opus est, dum per Chæream ludificatur meretrix. [In hoc biduum Thais vale) Nunc vale abscessum significat, non salutationem, nam si mera salutatio est biduo solum amicam valere optat. sed præscribere conatur quanto tempore absfuturus sit, & simul ostendat, quàm inuitus abscedat. [In hoc biduum Thais vale) Accusatiuo vtens casu expressit amatoris impatientiam. Biduum dicens præscripsit de tempore. Et vale, maiorem vim habet ex dolore discedentis, q̄ obsequio salutantis. [Et tu numquid vis aliud?) Vale subaudiendum salutatorium. Et subintelligendum est post osculum dici, Nunquid vis aliud? quasi rectè factum. [Cum milite isto) Isto bene additum, quasi odioso. vt alibi, Iam vero mitte Demea tuam istam iracundiam. Et Virg. Aut quid petis istis? Hæc enim pronomina, spernentis sunt, odiumq. monstrantis. [Præsens absens) παράδοξος. [Me desideres) αὔξησις. quia plus est amore desiderium. [Me expectes, me somnies) ἐπανόρθωσις prima. Cum amare & desiderare sit voluntatis atque etiamnum obsequij, somniare, satis amatorie dictum est. [Me speres) Cum me expectes, iam dixerit, quid sibi vult iterum me speres? Inter spem, & expectationem hoc interest, quia expectatio, certorum est, spes vero, incertorum. Et expectatio, propinquarum rerum: Spes, longinquarum. Et expectatio, destinat tēpus: Spes, non destinat. An me speres idem facere? Id est de te cogitare, vt sit speres, credas, vt statim in subditis inuenies. Nam eius fratrem spero iam propemodū repperisse. [Me te oblectes) Septimus casus me. [Mecum tota sis) Toto animo. Nam illam nunc animum vult esse, non corpus. & simul quod ipse ab eius corpore patitur, id vult militi eius mente contingere, tanquam penitus excluso ab amica. [Quando ego non sum tuus) Animus scilicet. [Me miseram, forsitan hic mihi) Rectè Thais nunc partem argumenti exequitur tacitam apud Phædriam propter præsentiam serui, quem poëta vult ita nescire, vt audeat ad vitiandā virginem subornare Chæream. [Atque ex aliarum ingenijs nūc me iudicet) Hic Terentius ostendit virtutis suæ hoc esse vt peruulgatas personas noue inducat, & tamen à consuetudine non recedat, vt puta meretricem bonam cum facit, capiat tamen, & delectet animum spectatoris. [Neque me finxisse falsi quidquā) Aut dixisse debuit dicere. aut abundat Falsi aut ideo quia & vanum aliquid fingi potuit vt supra, Si vanum, aut falsum, aut fictū est. [Esse quenquam cariorem) Melius quenquam, q̄ si dixisset, militem quenquam cariorem. [Quenquam cariorem) Quasi

meretricia non carum alterum, sed cariorem negat. [Et quidquid huius feci) Huius absolute, aut per ἔλλειψιν, vt desit rei. In Hecyra: Ne quid sit huius oro. In Heautont. Nihil me istius facturum pati, aut quid petis istis? [Quidquid huius) Rei subaudiendum est, quod enim exclusi foras. [Spero propemodum) Nune spero, pro credo vel confido. Propemodum ideo, quia hominem quidem nouit, sed fratrem esse virginis nondum probauit. [Adeo nobilem) Adeo, pro nimis positum est, aut pro expletiua particula. [Atque expectabo dum venit) Futurum actum promittere voluit, non quo aliquis gestus sit expectantis.

GVID. MISERAM &c.) Hic Thais adducta ratione, qua exclusferat Phædriam eum sibi reconciliat, & vt biduum rus abscedat suis blandimentis impetrat. T. Me miseram, pro interiectione dolentis ab aliquibus rite capitur, vel intellige dico vel fateor me miseram & infelicem vereor ne Phædria tulerit grauius .i. grauiter & moleste, ne ne .i. vel vt .i. quod acceperit .i. interpretatus fuerit, & conceperit aliorsum .i. in aliam partem, atque .i. quàm ego feci. vereor ergo ne tulerit, vel acceperit illud quod non intromissus est heri .i. admissus in domum, sed exclusus. P. O Parmeno tremo .i. tremulus sum, & horreo .i. horrore concutior. totus .i. per omnes partes, postquam aspexi hanc Thaidem præ amore nimio. Horrore interdum significat frigere. Iuuen. Et tum causa horrenti non reddere seruo. Et Pers. Iris comitem horridulum trita donare lacerna ex frigore autem efficimur tremuli, & horridi, & aliquando ex nimio calore. Nimius enim ignis effectum frigoris reddit, at ex frigore nimio effectus ignis exillit, secundum illud quod Physici aiunt, Nam .n. magni caloris etiam horrorem incutit vt nimiæ febres, quod aût ex frigore nimio effectus ignis exillat ex Virgiliano liquet dicto, Aut Boreæ penetrabile frigus adurat. P. Et .i. sis bono aio .i. habeas bonum animum accede .i. adueni ad hunc ignê .s. Thaidem, cuius amore te vt ignis adurit. iam .n. statim, calesces .i. calidus fies plus satis .i. vltra quàm satis est, siue supra modum, & ponitur ibi satis tanquam pro vno ablatiuo. velut si diceretur plus sufficientia, quemadmodum dicimus plus æquo. Donat. autem sentit plus satis tñ capi hic pro satis, & ita plus abundare. T. Quis loquitur hic. Habeo mi Phædria, est blâdientis vocatiuus, ne .i. vtrum eras hic, quasi non ante eum percepisset simulatrix meretrix. q.d. i. cur, stabas .i. immorabaris hic cur non introibas recta via, elegantius aût supprimitur via quàm apponatur. Cic. ad Pætum. Recta .n. à porta domum meum venisse. item amicus vrbem ingressus recta vehit domum meam .i. nusquâ aliorsum diuertit, sed statim eodem viæ tenore domum meam petiuit. P. Ceterum .i. sed, nullum verbum .i. nullus sermo sit de exclusione ipsius Phædriæ. T. Quid .i. cur tu Phædria taces .i. nô loqueris. P H. Sanè. vere hoc totum per ironiam dictum est, vero .n. particula sæpe ironice significat vt Virg. Egregiam vero laudem, &c. & quia hæ fores semper patent .i. apertæ sunt mihi, aut quia sum primus .i. præcipuus, & in maximo honore habitus & pretio apud te. T. Missa .i. face .i. omitte istæc quæ loqueris. P H. Quid .i. cur missa faciam .s. vel quid missa face ditis supple ô Thais, Thais, vtinam æqua pars .i. æqualis portio amoris esset mihi tecum .i. vtinam æqualis esset noster amor, ita quod tñ te redamarem, quantum me. & istius si me non amares, nec ego quoque te. ac pariter .i. similiter, vel æqualiter fieret. efficeretur, vt aut hoc quod .s. exclusus sum. doleret tibi .i. te afficeret dolore. itidê .i. similiter, vt dolet mihi .i. quantû mihi est dolori, aut afferet dolorê. aut nihilipenderem .i. nihilifacerem, contemnere non curarem istud factum abs te .s. exclusionem mei. T. Phædria animæ mi, appositiue dictum .i. quem per amorem gesto in pectore meo, aut cuius animus meo iungitur per amorem, ita vt vnus esse eius meo videatur, vt dicimus duos amicos esse animam vnam in duobus viuentem corporibus. obsecro .i. per sacra rogo. ne crucia te .i. noli te angere, & torquere tali dolore. Pol .i. per Pollucem. non feci id supple .i. non exclusi te eo, quod plus amem, aut plus diligam quenquam .i. aliquem quàm te sed res erat ita .i. negociû id postulabat. faciendum fuit .i. oportuit facere ad eam rem asse quendam quæ parabatur. P. Credo tu misera .i. afflicta amore eius, exclusisti hunc Phædria. totas præ amore .i. tanto eius amore flagrabas, vt eum excluseris, vt fit .i. vt fieri solet. hoc aût per ironiam dictum est, q. d. non esse verisimile vt si quis quempiam amet, eandem possit excludere. T. O Parmeno siccine .i. vtrum sic ais? age, ibi non est aduerbiû hortantis, sed potius corripientis, sed ausculta qua gratia .i. quã causa iussi .i. præcepi. te accersi .i. vocari. est enim infinitiuus passiuus tertiæq. inflexionis. interdum aût est quartæ, & tunc facit accersiri. P H. Fiat .i. ausculta- bo. T. At .i. sed, dic mihi primum hoc quod sequitur hic .s. Parmeno seruus tuus. potin' .i. potis ne hoc est, est ne potens tacere.

P. Ego ne? q.d. dicis verum ego possim tacere, deinde respondet optime .s. possum tacere. verum .i. heus, aduerbium attentionem poscentis, astringo .i. promitto, siue obligo (nam vincula fidei dicuntur) astringo ergo tibi meam fidem .i. veritatem, constantiã, & fidelitatem, vel æquitatem, vel potius astringo tibi fidem .i. sancte promitto tibi me taciturû, hac lege .i. hac conditione hoc consilio quod sequitur, videlicet taceo .i. secreta teneo non commenta, quæ audiui vera, & contineo .i. me cohibeo optime ne patefiant, quæ vera audio, vel potius est translatum à metaphora vasorum, quæ non perfluunt, sed liquorem impositum continent sic homo, qui non est elinguis, & secreta cômissa non prodit, continere dicitur. Sin .i. sed si. dictum tuum sup. est falsum, aut vanum, aut fictum, continuo .i. statim est palam .i. statim vulgatum est, & patefactum. Falsum est quo tegitur id, quod factum est, vanum est quod fieri non potest. fictum dicitur quod non est factum, & fieri potuit. Vel falsum est fictum mendacium simile veritati. Vanum, nec possibile est, nec verisimile. Fictum est totum sine vero vel verisimile. Falsum loqui mendacis est, fictum callidi, vanum stulti. Falsum loqui culpæ est, fictum vitiosi, vanum verecûdiæ. Falsis decipimur, fictis delectamur, vanis offendimur, siue offendimur sum plenus rimarum .i. fissurarum .i. ea me non vera dicta effluunt, vt per rimas vasorum effluit liquor, Perfluo hac atque illac .i. cômissa mihi riuelo sine consideratione vlla cômittentis si vera non sint, & est translatio facta à vasis perfluentibus .i. per rimas liquorem emittentibus. Dicimus .n. eleganter hoc vas perfluit, quod inepte dicitur vadit .s. proin' .i. ea propter. si vis taceri .i. vt taceatur, impersonaliter legendo, vel per passiuû si vis dicta supp. tua taceri .i. celari, dicito vera. T. Mater fuit mihi Samia .i. Samo insula. ea mater habitabat .i. cômorabatur. Rhodi, aduerbialiter .i. in ea vrbe remota à natali solo, per quod ostenditur eam fuisse meretricem. P. Hoc potest taceri, quia .s. est verisimile meretricem posse nasci ex peregrina, & quidem meretrice. T. Tum .i. nunc quidê, mercator dedit dono matri meæ paruulam puellam arreptam .i. ablatam. hinc .i. ex Attica .i. ex ea regione Græciæ, quæ Attica nominatur, vel ex vrbe Atheniensi. P H. Ne .i. vtrum dedit ciuê Atticam .i. Atheniensem. T. Arbitror non scimus certum ipsa dicebat nomen patris & matris. neque .i. non sciebat, neq; etiam poterat scire sup. tum .i. tunc. per ætatem .i. ætate permittente patrism &c. signa, vt domum, regionem, & similia. Mercator qui eam dederat, addebat hoc se audisse e .i. a prędonibus vnde .i. à quibus emerat eam quid addebat ipsam puellam sup. fuisse abreptam .i. abductam per vim è Sunio .i. ex eo promontorio Atheniensium, in quo rerum venalium emporium .i. mercatus est. inflectitur aût hoc Sunium Sunij secundæ inflexionis. vbi .i. postquam mater mea accepit datam puellam. cœpit .i. incœpit docere eam omnia studiose .i. diligenter & affectuose. cœpit inquam educare .i. nutrire eam, ita .i. eo modo, vt .i. sicut, si esset filia. plerique .i. multi credebant eam esse sororem meam. ego abij .i. discessi ex Rhodo huc Athenas cû illo hospite .i. peregrino, alienigena, quia Attico. quo cum .i. cum quo. vno .i. solo, tunc habebã rem .i. consuetudinem, amorem, conuersationem qui hospes reliquit mihi per testamentô omnia hæc quæ habeo .i. possideo. P. Hoc vtrunq; dictum sup. est falsum propterea effluet .i. reuelabitur, neque tacebitur, sed a pectore nostro exibit. T. Quid .i. cur istud dicis .s. esse falsum. P. Rogas .i. petis? respondeo, quia neque tu eras contenta vno amatore, neque solus ille hospes dedit tibi omnia quæ habes. nam quoque .i. etiam hic Phędria attulit tibi bonam partem tuorum honorum quantum ad speciem & qualitatem & magnam quorum ad quantitatem, interdum tñ bonus capitur pro magnus vel multus. T. Est ita vt dicis .s. Phædriam multis me affecisse donis, sed sine .i. patere, permitte me peruenire quo volo .i. ad quod narrâdum tendo interea .i. dum hæc aguntur. miles, qui occœperat .i. incœperat amare me profectus est in Cariam .i. in eam prouinciam interea loci. ponitur loci soni aptioris gratia duntaxat, vt dici etiam solet, ouæquã gentium, nusquam locorum, terrarum. sunt enim hi genitiui loci locorum terrarum, gentium, adiectiones nihil ad sensum facientes. cognoui te Phędriam. tote .i. tu met scis, post illa .i. omissis illis rebus .s. quod prior me cœpit amare, & alia id genus, vel post illa tempora .s. quibus in Cariam est profectus, quã .i. quãtum, habeam te intimum .i. familiarem. ibi enim intimus positiui naturam habet, postrêque comparati intimus intimior, vt proximus proximior. P H. Ne quidem .i. nec etiã Parmeno tacebit hoc. P. Ah ne .i. vtrum est dubium me ne taciturum hoc, q. d. non est dubitãdum. T. Amabo, interiectio blandientis comitis valde familiaris, q. d. rogo vos per amorem agite hoc .i. illud definite, & hoc attendite, quod sum dictura. hoc enim dictum corripientis est, &

vt

vt audientia præbeatur, adhortantia mater mea mortua est nuper.i.non multo tempore ante illic.i. Rhodi, vel in Caria, frater eius est aliquantulum auidior.i.nimis cupidus, ad rem.i.ad pecuniam cōgerendam, vbi.i.postq̃ is vidit hanc virginem forma honesta.i. habentem pulchritudinem honestam, & præ se ferentem honestatem, & vidit eam sciri fidibus.i.esse peritam fidium pulsandorum, hoc est cithararum tangendarum, fides aũt fidis dicitur genus citharæ (vt Fest. inquit) sic dictæ, q inter se chordæ eius quantum inter homines fides concordet. Inde fidicula diminutiuum.i. parua cythara, aut chordula cytharæ, sed in populi fidiculæ larum significat tortorium, ipse frater eius sperans precium magnum.s.ex venditione illius puellæ. Ilico.i.statim producit.i. vænum eam, seu vænalem proponit, ac vendit, forte fortuna.i. bona fortunam, seu casu quodam bono, hic meus amicus.s.miles affuit.i.præsens fuit, emit eam ipse imprudens harum rerum.i.ex se non intelligens has res; & ignarus omnium.i.nescius omnium rerum, quia ab alijs non admonitus dedit eam puellam in dono, imprudens aliquis per se dicitur, qui ex sua intelligentia non cognoscit, ignarus per alios, hoc est ab alijs non admonitus. Is miles venit Athenas postquã sensit, quoque.i. etiam me hr̃e tecum rem.i.amorem, consuetudinem, fingit.i.cōminiscitur, adinuenit, excogitat causas.i.occasiones, ne.i.vt non det puellam, sedulo.i. impense, instanter, quasi sine dolo. Ait si habeat fidem.i.si credat se præpositum iri, q præferatur tibi apud me, ita q magis sit amãdus a me. Ait dicimus semper cum vel inuisa nobis aut audientibus, narramus, aut vana dicta alicuius recitamus, ac.i.& ait inquã si non metuat.i.timeat id, quod sequitur.s.ne.i.vt hoc est q, vbi.i. postq̃ acceperim puellam ab eo milite. Ait ergo se velle dare illam puellam mihi verum.i. sed ait inquam se vereri id.i. timere quod dictũ est, sed quantum ego suspicor.i.opinor, adiecit animum ad virginem.i.virginem cœpit amare, & ad eius amorem animũ applicuit. PH. Etiam ne.i.verum, amplius.i.verum vltra fecit q̃ animum adiecit. T. Nihil fecit sup.amplius, nam quæsiui.i.inuestigaui, nunc ò mi Phæd. multæ sunt causæ quamobrem.i. propter quas cupio abducere.i.abstrahere eam ab eo milite, primum q i.quia, dicta est soror mea, præterea.i.insuper, vt restituam propria voluntate ducta, ac reddam parentibus volentibus, restituimus.n.volentes, reddimus volentibus, sum sola.i.sine familiaribus, & sanguine iunctis, neminem habeo hic eorũ.s.qui voluntate sua iunguntur, neminem ergo habeo, neque amicum, neq; cognatũ, explicat, quod dixit sola sum.i.sine cognatis, & habeo neminem, quia sine amicis. Amator dicitur qui ad tempus amat. Amicus, qui perpetuo, quamobrem ò mi Phædria cupio parare.i. acquirere aliquos amicos meo beneficio.s.restitutione filię, amabo, blandientis est particula, vt dictũ est adiuta.i.adiuua, frequentatiuum pro principali, quo.i.vt id.s.paratio amicorum fiat facilius, fine.i.permitte, à fino is, illum militem hr̃e priores partes.i. præferri tibi, esse potiorem apud me per hosce aliquot dies Nihil rñ. PH. Eho pessuma, egon'.i.vtrum ego respondeam quidquã cum istis.i.cum tuis factis, & istis per contemptum dixit. P. Heu noster Phæd laudo ea.s.vel dictum tuũ, tandem perdoluit.i.dolorem sensit. Thais es vir.i. virilis non puer, q meretricem contemnis. PH. At ego nesciebam quorsum tu ires.i.quorsum tendebas, dicendo sup. hæc verba, puella ipsa abrepta.i. abducta est, & asportata, hinc.i.ex Attica, paruula.i.cum esset adhuc parua, mater eduxit.i.educauit, & extra pueritiam duxit pro sua filia sup.i. tanq̃ suam filiam, dicta est soror, cupio abducere eam, vt reddam suis parentibus. Nempe.i.profecto, hæc oĩa verba nunc redeunt huc.i. recidunt, spectant, pertinet ad hoc vt concedam rus. Denique.i.tandẽ excludor, ille miles recipitur, qua gratia.i.qua causa, q.d. nulla alia nisi vt ames illum plus q̃ me, & times nunc istã puellam, quæ aduecta est ex Rhodo. ne præripiat.i. surripiat illum talem militẽ tibi.i. ne eius amore implicatus te amplius nõ amet, q timor magnum ostendit amorem. T. Ne.i.vtrũ timeo id quod dicis? PH. Ergo quid aliud solicitat.i.cōmouet solicitã, & anxiam reddit. Cedo.i.dic. Num.i.nunquid, ille miles dat solus.i.donat tibi. Nunc vbi.i.nonquid alicubi sensisti.i percepisti meam benignitatem.i.liberalitatem benigne exercitatam. Claudier.i.claude.paragoge, vel claudicare in te.i.erga te, oõne vbi.i. postq̃, dixti.i.dixisti te cupere.i.desiderare, ancillulam.i.paruã ancillam ex Æthiopia.i.Æthiopissam, quæsiui.i.inuestigaui vnam, oĩbus rebus relictis.i.omissis porro.i.deinde, vel postea, aut multo post. Dixti.i.dixisti te velle Eunuchũ. Eunuchus, vt vult Tortellius, est qui virilibus exectus est, quia solæ reginæ.i.solæ diuites, rex enim interdum pro diuite capitur. Iuuen.Satyr.1.optima siluarum interea, pelagiq. vorabit Rex horum. Quia ergo solæ reginæ vtuntur his.i.huiuscemodi Eunuchis, vel his.i.huiusmodi delitijs, seruitijsq.. Repperi.i.dedi tantã operam, vt vnum inuenerim. dedi heri minas viginti.i.illa genera numismatis. Nam, vt Prisc.inquit, de ponderibus & mensuris, Mina Attica dragma continet octogintaquinque. Mina vero græca nonagintaica. Latine aũt dicitur mina, sed Græce dicitur mna. Minas ergo viginti dedi.i.viginti libras, ita tñ vt tanti sit libra, quãti diximus esse Tamẽ ego contemptus.i.spretus abs te habui hoc in memoriã.i. in recordationem beneficij, quod in te contuli, vel vt conferrem paraui, spernor abs te ob hæc facta.i. pp hæc officia. T. Quid.i. quare rememoramur sup. illud ò Phædria? Quanq̃.i. tametsi quãuis cupio abducere, tanq̃ ab illo & per fraudem illam puellam, etq; arbitror id posse heri.i.posse eam abduci maxime.i præcipue hac re.s. biduũ concedendo, veruntñ potiusquam habeam te inimicũ.i. infestum mihi, faciam vt iusseris, & hoc totum Th. dicit, tanq̃ ipsa magis amet Phæd q̃ ab illo ametur. PH. Vtinã diceres illud verbũ.i.istud dictum, vel sententiam, sed pro ea proprie sententia, vel enunciatione ponitur, quæ cno litigator, vel astringitur verbo vtinam, ergo diceres istud dictum ex animo.i. ex animi affectione, ac vere.i.nõ simulate, & quod est illud dictũ, videlicet potius, q̃ te habeam inimicum. Sy. credere illud dictum dici sincere.i.solide, integre pure simpliciter, sine fuco.i.adulatione, & simulatione. Fucus enim di color adulterinus.i.simulatus, non verus, possem perpeti quid vis.i.quidlibet, q.d.pariter quidquid velles. P. Hoc dicit Parmeno apud se de Phæd. hic labascit.i. cadit animo, seu animus eum deficit, & deijcitur statim victus.i.superatus, vno verbo.i.vno dicto, q̃ cito.i. quantum celeriter, & eũ exclamatione & distinctione est proferendũ. T. Egon'.i.vtrum ego miser a dico ex animo? q.d.dubitas vtrũ dixerim ex animo illud dictum potius, q̃ te inimicum habeam, tandem hic accelerat ...sum, vel assensum extorquet, quasi sine longis ambagibus dicas, quam rem voluisti à me, ioco, aduerbium est, cui contrariũ est serio, q.d.quid à me non modo postulasti, sed duntaxat voluisti, & quidẽ non serio, sed ioco.i.iocando, quin.i.q̃ non perfecerim, ergo nequeo impetrare abs te, vt saltem concedas.i. annuas, prẽstes mihi hoc solum biduum.i.duorum dierum spatium. PH. Siquidem.i.si certe biduum esset futurũ, sup. concederem sub intellige. Verũ.i.sed vereor sup.ne isti duo dies fiãt viginti dies. T. Profecto biduũ erit sup.vel fiet non plus.i.non vltra, vel amplius, aut aposiopesis est interuentu sermonis Phædriæ. PH. Dixti.i.dixisti, aut nihil moror.i. non dubito, cum aut dixeris quin plus biduo sit futurũ si concessero. T. Non fiet hoc modo.i.hoc pacto, vt putas, sine.i.permitte, à sino is, vt sup. exorem.i.persuadeam tibi, & in te meã sententiam inducam. PH. Scilicet.i.faciũdum.i.facere oportet amore cogente, quoduis.i.quodliber. T. Amo te merito, quia meruisti. PH Bene facis, ibo rus.i.ad agros me conferam, ibi.i.ruri, macerabo.i.debilitabo, afflictabo, excruciabo me hoc biduum.i.hoc spatio bidui. Nomina aũt temporalia cũ omnibus verbis possunt poni aut in accusatiuo aut in ablatiuo, sed per accusatiuum elegantius loquimur, certum est.i.deliberatum est mihi, me ita facere.i. me macerare ruri hoc biduo, morigerandum est.i.oportet morigerari.i.obsequi & morẽ gerere Thaidi, ò Parmeno tu fac vt sup.illi.s.Eunuchus & Æthiopissa, vbi masculinũ genus præponderat fœminino adducantur huc ad Thaidẽ.s. P. Maxime.i.libentissime. PH. O Thais vale in hoc biduum, q.d.à te abscedo ergo vsque ad duos dies. Nam hic vale potius abscessum significat, q̃ salutationem. T. O mi Phædria, & tu nunquid.i.num vis aliquid aliud.i.non aliud petis me fieri interea q̃ biduum abieris. P. Ego ne.i.vtrũ ego velim aliquid cum isto milite, isto dixit per contemptum.i.odioso, q.d.quid possem velle quandiu riualis miles à te præfertur, & tunc fit distinctio, deinde sequitur idẽ sup.vt tu absens.i.a me, qui ruri ero distans, fies.i.fis præsens per cogitationem, quæ (vt Cic.inquit) nõ minus nostra sunt, quę mente complectimur, q̃ quæ oculis intuemur. Posset enim sic fieri distinctio. Ego ne quid velim.i.vtrum petis sup. quid velim, deinde subaudi velim, vt tu præsens cũ isto milite fies.i.fis absens ab eo in me cogitando, ames me dies, noctesq..i. luceat tenebris, desideres.i.requiras me & mei desiderio tenearis, somnies me.i.per somnum me videre videaris, expectes me, cogites de me, speres me. Expectare & sperare sic differunt. Nam expectatio est certorum, spes vero incertorum. Item expectatio est propinquarum rerum, spes longinquarum. Itidem expectatio destinat tempus, spes non destinat. Oblectes te.i.delectationem capiae, me.i.memoria & recordatione mei. Est.n. septimus casus, qui & ablatiuus est, sis tota.i.toto animo mecum p cogitationem, fac.i.da operam, vt postremo.i.tandem sis animus meus.i.vnanimis, mecũ & velit ac optes quod volo & opto qñ.i. quia, sum tuus animus.i.à tua non dissentio voluntate, ita vt in-

ter nos tanta fit coniunctio animorum, vt vna vtriusq; fit voluntas, & quorsum alter animus feratur eorsum, & alter ferri non recuset. Is.n.est animus meus, qui animi mei cupiditati, seu mauis voluntati non refragatur, sed vnum, idemq. vtriusque est velle.

T. Hic Thais conuertit sermonem ad Parmenonē apud eum de Phædria loquens: Me miseram, dolentis interiectionis vice fungitur, hoc dictum me miseram quasi proh dolor, vel si mauis, subaudi fateor, vel assero me miseram, forsitan hic Phædria habeat .i. habere possit paruam fidem mihi.i.parum mihi credat, atque nunc iudicet me ex ingenijs.i.moribus & naturis aliarū meretricum.s.pol, iurantis est particula, qua mulieres vtebantur confirmaturæ quidquam, ego Thais, quæ .s. Thais, quæ enim refertur ad ego, sum conscia mihi.i.quæ nosco voluntatem meam, & quæ scio quidnam in pectore gestem, scio certe hoc .i. vere hoc noui me, neque finxisse.i.simulasse quidquam falsi .i. aliquod mendacium, neque quenquam.i.aliquem esse cariorem cordi meo hoc Phædria.i.hic Phędria, & quidquid feci eum excludendo, feci causa huius virginis. Nam spero.i.confido vel credo me repperisse propemodum.i.ferè fratrem eius, appositiue adolescentem, adeo .i.valde seu nimis, vel sit particula expletiua.i.certe nobilem, & is frater constituit.i.proposuit se venturum esse hodie domum, aduerbialiter ad me, concedam.i.discedam hinc .i. ex hoc loco, intro, id est in domum, atque expectabo, dum .i. quousque veniat.

LATO. ARGVMENTVM) Per occasionem expostulationis narratur argumentum spectatori. [Horreo) Frigeo. [Bono animo) Ironica consolatio & perfaceta ex verbi translatione. Inseritur persona Parmenonis ad delectandum spectatorem. Sanè quia Ironia, qua notat perfidiam exclusionis. [O Thais) Querela quę fit inuidiosior per optationem. [Ne crucia te) Blanda purgatio meretricis à necessario. [Credo vt fit) Ironica refutatio ab incredibili. [Verum heus) Faceta præscriptio, qua apte reponit vicem dubitanti de taciturnitate sua meretrici. [Plenus rimarū) Translatio a vasis. [Samia mihi) Initium narrationis, nam quod præcessit præparatio fuit. [Abreptam è Sunio) Sunium promontorium Atticæ, & Atheniensium emporium. [Vtrunque hoc) Vrbana interpellatio. [Ita est) Non negat Thais, sed præteritione reijcit. [Hoc agite) Hortatio dissimulantis, & ad institutum reuocantis. [Tecum quoque) Emphasis. [Sed ego) Acuta inuidię declinatio [Multæ sunt Causæ exclusionis Phædriæ, quibus cupit abducere puellam à milite. Et est Scopus narrationis. [Sola sum) Occupatio ad confirmationem vtilitatis, qua pęmollit aditum ad id, quod mox postulatura est. [Pessuma) Reprehensio ab indigno. [At ego) Imitatio elusoria. [Qua gratia) Ratiocinatio qua explanat causam, & eandem mox a signo confirmat. [Quid te ergo) Interrumpit inchoatam defensionem, & vehementi argumentatione obtuit, per locum à remotione, detrectationem, scilicet munerum non esse causam, ergo militis amorem. [Quid istuc) Attende astutiam meretricis tandem remittentis contentionem, vt quod odio non potest gratia extorqueat. [Quam ioco) Confirmatio à minori. [Aut) Aut repetitio inchoatæ adiectionis per indignationem, & mox recusatio. [Ego ne quid) Amatoria & ridicula digressio Phædriæ. [Me miseram) Ficta querela meretricis ad spectatores, & præparatio ad futurum congressum Chremetis, rustici, adolescentis.

PETR. MARS. MISERAM me &c.) Quantum blanda meretricum verba, & nequitiæ valeant ad persuadendum docet hæc scena. Adolescens quippe inter ęstus duos affectuum positus, astu meretricis statim victus est, cupiens illi morem gerere, à qua pellebatur. Ideo bene dixit Heraclitus, auctore Philosopho, difficilius esse voluptati resistere q̃ iræ. Et Silius Italicus voluptatem sic taxat:

Quippe nec ira deum tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa voluptas.

[Accede ad ignem hunc, &c.) Acyrologia, inquit Diomedes, est dictio minus conuenienter prolata, vel non proprijs dictionibus obscurata sententia. vt, Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis. Ibi nullus significatur ignis, sed meretrix. [Abreptam è Sunio) Sunium est promontorium Atticæ. [In Cariam est profectus) Caria est prouincia minoris Asiæ. [Hoc agite amabo, &c.) Amabo est aduerbium blandientis. [Labascit victus &c.) Id est incipit cadere a constantia & proposito.

GLAR. IN sexto versu, in plerisque codicibus, quos nos vidimus, ita legitur:

Quis hic loquitur? Ehem tun' hic eras mi Phædria?

Quidam alterum Hic reiecerunt. Sed propter carmen non erat opus. fieri enim potest vt s, in Quis elidatur, vel Ehem fit monosyllabum, & Tun' ratione interrogationis corripiatur. Et Donati item editiones illud habent. In sequente versu absque dubio d, eliditur initio in Quid. quod & Doctor. admonuit, & vel Introibas trissyllabum est, vel creticus est loco quarto. [Aut ego istuc abs te factum nihili penderem) In istuc eliditur s, inquit Doctor. Potest &, meo quidem iudicio, creticus primo in loco esse, vt sępius in hac scena. In versu continuo sequēte O non eliditur in Obsecro. Deinde in quarto vel Eo monosyllabū est, vel bacchius loco primo. In quinto præpositio Præ eliditur, aut potius eius diphthōgus. In hoc vero carmine Proin taceri si vis, vera dicito. Ioan. post Proin addit Tu. Sic vel Proin monosyllabum fuerit, vel bacchius loco primo. Idem hunc versum.

Docere, educere ita vti si esset filia,

Rectè emendauit, Educere legens pro educare, & Vti, pro, Vt, Doctor. transmisit. [Ne hoc quidem tacebit Parmeno) Hunc versum, vt excusem, nisi primo in loco creticum ponamus, non hercle habeo. Et est haud dubie vnus ex illis, de quibus Priscianus admonuisse videri potest, quod nobis obijciebat Doctor. cū in Andria actus quarti, scenæ j. Versus trochaicos trimetros catalecticos iudicarem, ille vero nescio quos creticos per xiij. Versus esse contendebat. Quod superius admonuimus. In mox sequēte versu vel Mea monosyllabon totū eliditur, vel creticus est loco quarto. Rursus in sequenti creticus est, si Eius dissyllabon legamus. Nam si monosyllabum faciemus erit trochæus primo in loco, qui hoc in carmine locum prorsus non habet. Nec libet præponere Eius monosyllabon propter sensum Nuper enim ad priorem referendum est, nempe ad Mortua est. Nam vt ad Producit aut Vendit referatur, coactum nimis videtur. Relinquitur igitur haud dubius creticus loco primo. In nono deinde versu Ait monosyllabum est. In io.i vocalis in Vbi non eliditur, sed corripitur. [Cupio aliquos parare amicos beneficio meo) Cupio superest in trimetro, inquit Doctor. Verum cum sensus absque eo verbo constare nequeat, & alia sint effugia per huius Poëta licentiam, nos eo modo in trimetri rationem conuenire putamus, vt primo loco sit proceleusmaticus, & secundo loco vel creticus pro spondeo, vel Parare dixit pro Parare, vt Postlate pro Postulare, in Andria Actus ij. Scena j. Eadem enim ratio est breuis vocalis in vtroque verbo, hic a, illic u. Lectori liberum esto iudiciū. In tertio deinde versu vel l, eliditur in Illum, vel Primo, vna erit syllaba, vel secundo loco erit creticus. ex his tribus sequere quod voles, nec aberrabis. Rursus in tertio deinde versu, Ego quidquam, legendum absque n, vt sit anapæstus loco primo, quanquam potest & Egon' legi, vt sit bacchius eo loco. Rursus deinde in tertio versu vel i, vocalis eliditur in, Nesciebam, vel secundo loco erit creticus. At rursus in tertio dein versu quarto eius loco erit creticus, nisi medium e in Abducere elidere placet. quod mihi non videtur Rursus in tertio dein versu de Ego prior syllabam pertinet ad finem metri præcedentis, inquit Doctor. Creticus tamen loco secundo positus hanc difficultatem facile tollet. In continuo dein sequente, legendum Nisi illū amas plus quàm me. quod vetustus meus habet liber, & carmen rectè constabit. In tertio dein versu rursus Ego ad prius carmen eliditur, inquit Doctor. Ad rursus absque n, legendum, Ego, non Egō. In decimo de in versu vel d, eliditur in Quid istic? vel creticus est loco quarto. [Non fiet hoc modo sine te exorem. Ph. scilicet) In tertio huius versus loco proceleusmaticus est, & τὸ hoc ambiguæ distinctionis, Donatus ad posteriora refert, & absolute dictum existimat. In tertio dein versu s, elidendum in Gerundus. Initio vero eius vel proceleusmaticus cum iambo est, vel tribrachys cum anapæsto. Sextum deinde carmen ita quidem legunt Dies, noctesq. ames me, me desideres. At Ioan. putat ita legendum, Dies noctesq. me ames, me desideres. vt tertio loco sit tribrachys, & Me corripiatur, non elidatur. In tertio dein carmine Meus monosyllabon est, aut potius bacchius loco primo.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Phædria rus concedit, id quod Thaidi se facturum dixerat. Illius ex amore immutationem miratur Parmeno, & militis donum ita laudat, vt heri sui Eunucho præferat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hac actio iam amatorum multiloquium, vaniloquiumq; continet. Nam Phædria sæpe repetit quod iam dictum est & id facere magis & oditsse nimis. Deinde rus proficiscitur. Parmeno illius ex amore immutationem admiratur. Postremo militis donum mirifice laudat.

Troch

Trochaici. Iambicis admixtis, hisq. partim Tetrametris, partim Trimetris, vno etiam Dimetro.

PHAEDRIA, PARMENO.

ITA fac, vt iussi, deducantur isti. P. faciam. PH. at diligenter.
P. Fiet. PH. at mature. P. fiet. PH. satin' hoc mandatum est tibi?
P. Ah rogitare? quasi difficile siet. vtinam.
Tam aliquid facile inuenire possis Phædria,
Hoc quàm peribit. PH. ego quoque vna pereo. quod mi est carius.
Ne istuc tam iniquo patiare animo. P. minime: quin
Effectum dabo. sed nunquid aliud imperas?
PH. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: &
Istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.
P. Memini, tametsi nullus moneas. PH. ego rus ibo, atque ibi manebo.
P. Censeo. PH. sed heus tu. P. quid vis? PH. censen' posse me offirmare, &
Perpeti, ne redeã interea? P. te ne? non hercle arbitror:
Nam aut iam reuertere, aut mox noctu te adiget horsum insomnia.
PH. Opu' faciam, vt defatiger vsque, ingratijs vt dormiã.
P. Vigilabis lassus: hoc plus facies. PH. ah, nil dicis Parmeno.
Eijciũda hercle hęc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illa caream, si sit opus, vel totum triduum? P. hui,
Vniuersum triduum? vide, quid agas. PH. stat sententia.
P. Dij boni, qđ hoc morbi est? adeon' hoĩes immutarier
Ex amore, vt nõ cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magi' seuerus quisquã, nec magi' cõtinẽs.
Sed quid hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasitus Gnatho
Militis: ducit secum vna virginem huic dono: papæ,
Facie honesta. mirũ, ni ego me turpiter hodie * hic dabo * hinc
Cum meo decrepito hoc Eunucho. hæc superat ipsam Thaidem. * alias, huc

DON. ITA fac, vt iussi,) Iam amatorium multiloquium & vaniloquium continet ista actio, nam & repetit quod iam dictum est, & id facit magis & odiose nimia. [Ah rogitare? quasi difficile sit) Deest via, vel pergis, vt sit, rogitare pergis? Vel te, si ipsum respicit. vel hunc, si auersus hoc dicit, vt sit, Ah, rogitare te? aut, rogitare hunc? Et distinctione interposita, inferendum vultuose. Quasi difficile sit id, quod mandat. Ita & ineptiam nimiam circa hoc solicitis amatoris expressit & ostẽdit nihil esse facilius, q̃ deducere ad meretricem munera, cum contra illud sit difficillimum, poscenti aliquid nõ dare. [Rogitare?) Subauditur ea Vt sit, mirum est te rogitare, quasi sit difficile complere quod iubeas [Aliquid inuenire possis) Inuenire acquirere. Sic in Heautont. Non quæris patri quo obsequare, & vt serues quod labore inuenerit. Nam ideo à præcedenti etiam quæstus dicitur. [Quàm hoc peribit) Deest facile, vt sit, facile hoc peribit. [Quod mihi est carius) Pro, qui mihi sum carior. Sed ego dixit absolute, occurrens huic pronomini quod. [Quin effectum dabo) Quin pro immo. vt in Heautont. Quin nolo mẽtiare. [Sed nunquid aliud imperas?) In his seruus nihil vult, nisi coactus facere, propter maiorem dñm. sic & alibi, Iubes ne, inquit? respondere ei Chærea, Cogo atq; impero. [Munus nostrum ornato verbis) ἤθικῶς nõ dixit meum quasi & Parmenonis sit. [Et istum) Id est molestum & odiosum, nam hoc significat istum [Ab ea, pellito) Ab ea, ab eius animo. & non, pelli facito, sed pellito. [Tametsi nullus moneas) Properat seruus carpere vaniloquium dñi Et nullus, pro non. sic in Hecyra, Nullus dixeris. Plautus in Trinummo, nullus credas. [Ego rus ibo) Et hoc iam dictum est, sed ostendit q̃ moleste id incipiat Phædria. [Censen' me) Arbitraris, vt Censores, qui morum aliorum hñt summum arbitrium Et ideo hunc putant non censere, quia ipse desiderat fieri. [Posse obfirmare, & perpeti) Verba sunt desperantis. non firmare, sed obfirmare. non pati, sed perpeti. [Te ne?) Te quod ait, hanc vim habet, vt significet perditum amore Phedriam esse. [Nam aut iam reuertere) Modo iam pro statim. [Te adiget horsum) Hoc est ad vrbem aget. [Insomnia) Vigiliæ. Legitur & adiget, vt sit insomnia numeri singularis. [Vt defatiger vsque) Ordo est, vsque vt defatiger. [Ingratijs vt dormiam) .i. etiam inuitus & coactus. Nam ingratis, non altro significat. quia vltronea grata sunt, ingrata, quæ ab * inimicis fiunt, ac recusantibus. [Nimis me indulgeo) Me sic veteres, quod nos mihi dicimus. Alibi Te indulgebant, tibi dabant. [Tandem non ego illa caream, si sit opus, vel totum triduum?) Sic cœpit tanquam aliquid foret dicturus magnificum, non autem est περὶ προαιρέσεως, sed vere amator magnum hoc putat. [Vel totum triduum) Magna professio virtutis, cum biduo sit opus, triduo posse durare. Et totum triduum, dicit vniuersum triduum ἀφορητικῶς. quasi sit triduũ in multo numero. [Vide quid agas) Sic dicitur magna aggredientibus. [Stat sentẽtia) Et vultu & gestu magis spectabile quod dixit stat sentẽtia, vel maxime eo q̃ tanto sonitu hæc de se promittat Phædria continuo rediturus, vel potius non accessurus ad villam. tñ aũt aberit, quantum temporis opus est ad sitiandam virginem. [Quid hoc morbi est?) Excusatio amoris, qñ non culpa, sed morbus est. [Adeon' homines immutarier ex amore, vt non cognoscas eundem esse?) More suo a plurali numero ad singularem se conuertit. [Vt non cognoscas eundem esse?) Non solent stulti indoctos adolescentes, & ideo ad amorem retulit stultitiã Phædriæ. [Minus ineptus, magis seuerus) Nisi enim hoc esset, quid esset q̃ illam mulier præferret militi? aut quid relinqueretur proprium personæ militis, si & hic stolidus est? [Magis seuerus quisquam, Nec magis continens) Animaduerte vt amet Terentius Magis addere positiuo, potius q̃ comparatiuum facere. Nam, neque seuerior, neque continentior, tam valuit dicere, quàm magis seuerus, & magis continens. [Hic quidem est parasitus Gnato) Hæc apud Menandrum in Eunucho non sunt, vt ipse professus est parasiti persona & militis, sed de Colace translatæ sunt. [Facie honesta) ἀισχολογία, qua ostenditur amaturus Cherea, si quidem hanc Parmeno ipse miratur. [Facie honesta) Sic Virgil. Et lętos oculis afflarat honores. Et mox idem, ita me dij ament, honestus. [Ni ego hodie me turpiter hic dabo) Ni dabo, pro dedero. Virgil. Quamuis solus auem cœlo deiecerit ab alto. [Cum meo decrepito Eunucho) Faceté meo ad parasitum retulit cum pulchro munere venientem. Et præparatio est ad ducendum Chæream potius, quàm deformem Eunuchum. [Decrepito hoc Eunucho) Decrepiti sunt dicti, quod crepito & plangore familiæ, fuerant iam conclamata funera. [Hęc superat ipsam Thaidẽ) Hoc sic accipias non vituperari Thaidem, sed tanq̃ ὑπερβολὴ amãtis dici. Ideo addit ipsam, quasi nimiæ pulchritudinis. Et bene ipsam, pp quam datur.

GVID. FAC ita &c.) Hæc actio continet amatorium, vaniloquium, & vaniloquium. Nam in ea sæpius repetitur, quod iam dictum est. PH. Fac ita .i. eo pacto et, iussi .i. imperaui tibi, & commisi. Isti .i. Eunuchus & Æthiopissa, sed masculinum præponderauit fęminino. Deducantur .i. ad Thaidem ducantur. P. Faciam. PH. At .i. sed fac diligenter. s. P. At .i. sed, mature .i. tempestiue fac .i. Parm. fiet maturæ. PH. Satin' .i. satis ne, hoc est mandatum .i. iniunctum tibi. P. Ah, indignantia est propter tam odiosam repetitionem: Mirum est sup. te rogitare .i. ita instanter rogare, vt id fiat, quasi ironice dicitur sit difficile .i. res difficilis ad meretricem munera deducere. vtinam possis inuenire .i. acquirere tam facile aliquid. q̃ .i. quantum. facile hoc donum, quod dari iubes. peribit .i. nihil fiet, & nihil æstimabitur ab ea. s. Vel q̃ facile hoc peribit, intellige .i. quantũ facile hoc quod Thais tibi promittit. peribit .i. non durabit & euanescit. PH. Quoque .i. etiam ego pereo .i. molestia amoris conficior, vna .i. simul, cum eo quod dicis eam facile periturum. Quod mihi carius est. Donatus vult capi hãc structuram neutrã pro masculina, vt sit sensus, Ego qui mihi carior sum pereo vna cum eo dono, quod dicis periturum. vel si vis fac, vt quod totam clausulam referat, vt sæpe fit. ita q̃ sit sensus. Ego quoque vna pereo. quod .i. quæ res. s. me perire est mihi carius .i. maiori est mihi curę, & magis animum meum tangit, sine pũgit, ne patiare .i. noli pati istud tam iniquo animo .i. tam ægre, quinimmo pareto voluntati meę. P. Minime .i. non patior. s. int-

quo animo, quin.i.quin immo. dabo effectum.i.producam in effectum, quod iussisti. sed nunquid imperas.i.præcipis aliud, quàm vt deducam domum tuum. PH. Ornato.i.reddito pulchrum & decorum munus nostrum verbis.i.aliquo sermonis eloquio. quoad.i. inquantum poteris. & pellito ab ea illum æmulum .i. inuidum & riualem adducendo eum in inuidiam Thaidis. P. Ahu. interiectio ad eū spectans, qui incipit capere & intelligere. quorsum vergatur. memini.i.in memoria habeo iam recōditum quorsum spectes. tametsi.i.quāuis. nullus.i.nō, vt sæpe ita interpretari solet. moneas.i.admoneas. PH. Ego ibo rus, aduerbialiter ponitur rus. atq; manebo ibi.i.ruri. P. Censeo.i.ea est mea sententia, vt id efficias. PH. Sed heus vocantis est aduerbiū. tu. P. Quiduis? PH. Censeo'.i.arbitraris ne? (vnde censores q mo rum alienorū sumūt arbitrium) Censen' ergo.i.arbitraris ne me posse affirmare.i. confirmare, constituere, stabilire animum meū .s.& perpeti.i.tolerare ne redeam. interea.i.quandiu hæc mea iussa ex plebis? P. Te ne.i.petis verum censeam te posse affirmare, vt non redeas hercle.i.per Herculem, non arbitror te posse affirmare &c. nam aut reuertere.i.redibis, iam.i.statim, aut mox paulo post, insomnia.i. visa in somnis, vel vigiliæ, quāuis pro vigilia dicantur potius insomnia insomniæ primæ inflexionis, & ppea aliqui dicūt adiget, vt sit singularis numeri. adigent.i.adducent, hoc est te ad vrbem agent.i.docēt, vel lege adiget.i.impellet horsum.i.versus hanc vrbem, noctu.i.nocturno tpe. PH. Faciam opus.i.operabo ruri, vt defatiger vsque.i.assidue. & vt dormiam.i. somnum capiam ingratus.i.etiam inuitus, coactus. Nā ingratus non vltro significat, quia vltrones grata sunt, ingrata quæ inuiti eis fiunt, ac repugnantibus. P. Tu lassus.i.opere defatigatus, vigilabis.i.somnum non capies, facies.i.efficias, plus.i.maius & difficilius hoc, in ablatiuo.i.q̄ vigilare lassus. PH. Ah Parmeno nihil dicis, hæc mollicies.i. hæc effœminatio animi, est eijcienda.i. eruenda à nobis. Hercle.i.certe, vel per Herculē, nimis.i. plus æquo indulgeo me, antique pro indulgeo mihi, hoc est nimis sum benignus mihi ipsi & facilis & parco nimis mihi. tandē.i.vt ego maximum dicam, non careā.i.carere possim illa si sit opus, vel .i. etiam, triduū totum.i.integrum triduum. P. Ridet Phædriam seruus. Hui, interiectio ridentis, vel aliqd admirantis, carebis bene vniuersum triduū illa? vide.i.considera, qd agis.i.quid agendum suscipias, quasi res ardua sit. PH. Stat sententia.i.ea opinio est & consiliū mihi placet, & apud me firmatum est, deliberatum ac decretū. P. Dij boni, vocatiuus est, q.d. inuoco vos, qd hoc morbi est.i.qualis est hic morbus & insania, non aūt amor, Adeon'.i. est ne verè sup. homines adeo.i.tm̄ immutarier.i.mutari ea amore.i.pp amorem vt cognoscas.i. cognoscat aliquis secunda persona pro tertia, vt sæpe fit, non eundem esse hominem, qui ante amorem erat, adeo immutatus est, & more suo plurali numero ad singularem se conuertit, nemo fuit minus ineptus .i. prudentior, hoc.s. Phædria ante amorem, minus.n. vni positiuo iunctum reddit contrariam comparatiui significationem, vt minus prodens.i.stultior, minus stultus.i.prudentior. Quisquā.i.aliquis nō fuit magis seuerus.i.grauis, neque magis continens.i. à lascivia sibi cauens. Sed quis est hic qui pergit.i.qui prosequitur iter suū huc.s.ad hanc partem. At at. interiectio metuentis, vel oppressi ea separato, quidem.i.certe, hic est Gnatho.i.sic appellatus, parasitus.i.qui adulatione victum quæritat, & sic replere ventrem desiderat, militis.s. Thrasonis, quem ille parasitus ambit.i. vt ventrem impleat, duci se eum huic.s. Thaidi dono.i.pro dono vnam virginem, papæ, interiectio admirantis, facie honesta.i.habētem faciem honestam, & modestam. Mirum erit sup.ni.i.nisi, dabo .i. dedero, seu obtulero me, turpiter.i.cum pudore meo, hic.i.in hoc loco, cum hoc meo Eunucho.i.virilibus exsecto, decrepito.i. senio iam confecto admodum. Decrepiti autem dicti sunt quorum iam fuerant conclamata funera crepitu & plangore familiæ, hæc puella superat.i. vincit pulchritudine ipsam Thaidem.

LATO. ARGVMENTVM) Mandat adolescens puellæ & Eunuchi deductionem ad Thaidem, & ipse rus discedens periculose se confirmare nititur, Illudente interim Parmenone. [Facito vt iussi) Inepta & ridicula solicitudo Phædriæ. [Ah rogitare) Indignatio stomachantis. & subaudi decet. [Ego quoque) Defensio à maiori. [Munus nostrum ornato).i.verbis cōmendato. [Tametsi nullus) Pro frustra & non necessario. [Censen' posse) Ridicula dubitatio desperantis. [Nam aut) Faceta & irrisoria responsio. [Ingratus) In vitas. [Abi tis) Collectio suijpsius ac reprehēsio ad confirmationem. [Nimis me indulgeo) Vetuste, per accusatiuū, pro mihi. [Hui vniuersum) Exclamatio irridētis. Deinde reliqua

PETR. ad spectatores. [Sed quis hic) Præparatio ad congressum parasiti.

MARS. FAC ita vt iussi, &c.) Amantium prodigalitatem verba complurima, & vana, inconstantiam, debilitatem consilij, & amoris impetium, amātisq. durissimam seruitutem hæc scena exprimit. Id quippe genus hominum seruit affectibus. qua seruitute nihil excogitari potest inferius. Vnde Seneca lib.vj.epist. dicit: Nulla seruitus turpior est quàm voluntaria. Et Diogenes, dicere solebat, seruos dominis, malos autem cupiditatibus seruire. Aristippus dicebat. Non ingredi ad meretricem, sed egredi non posse, turpe est. Et Habeo Laidem meretricem, sed ab illa non habeor. Et: Etiam inter Bacchanalia pudicus non corrumpitur. Et Diogenes inculcabat sæpius, cupiditatem arcem esse omnium malorum. [Censen' me posse obfirmare) Censere, inquit Iurisconsultus, est constituere, vel præcipere. Vnde dicimus: Censeo hoc facias, & senatum censuisse. Inde censores. Censere, inquit Pompeius, nunc significat putare, nunc suadere, nunc decernere. [Nō ego illa caream) Carere, inquit, Cicero iii j. Tusc. significat egere eo, quod habere velis. Inest enim velle in carendo. Triste est nomen ipsum carendi, quia subijcitur hęc vis: Habet, non habet, desiderat, requirit, indiget, opinor hæc incommoda sunt carentis. Caret oculis odiosa cæcitas, liberis orbitas. [Eijcienda hæc mollicies) Constans est, qui resistit doloribus, qui proueniunt, à cupiditate absentium voluptatum. mollis vero, qui facile vincitur à doloribus, & qui luxu diffluit. Talis homo constanti opponitur. [Hoc nemo fuit minus ineptus) Inepti homines dicuntur, qui non seruant decorum. [Magis seuerus) Seuerus dicitur grauis, & hostis malorum morum. Continens est qui superat & reijcit eas voluptates, à quibus plures superantur. Incontinens, qui superatur ab his voluptatibus, quas multi non inepti, sed seueri & grauer superarent.

VT in hac scena amatorium multiloquium & vaniloquium est auctore Donato, ita carmina sunt non vnius rationis, nec plenè sibi vbique constantia. Primus itaque versus trochaicus est tetrameter acatalecticus, inquit Doctor. & rectè, meo quidem iudicio sed quod subiongis, nisi tollas è versu Itti, id vero non recte. fieret enim tunc heptameter, cuiusmodi nullum apud hunc reperias auctorem. Secundus item est trochaicus tetrameter, sed catalecticus, idem inquit. Tertium quinque verbis Ah cogitare quasi difficile sit, ait iambicum dimetrum. Si prior dimeter iambicus est, vtique hypercatalecticus est. Atqui si verbum Facile non legitur, quod Donatus supplendum in Quàm hoc peribit, quemadmodum quidam habent libros, existimat, erunt duo trimetri trochaici catalectici quales apud hunc poëtam binos ternos ne inueniri, sæpe in his annotationibus testati sumus, & supra in Andria Actus iij. Scena ij. ad hunc modum:

GLAR.

Ah rogitare quasi difficile sit, Vtinam
Tam aliquid inuenire possis Phadria.

In verbo enim Tam, facile, vt ita loquar, intelligitur Facile. Sed lector sequatur quod volet. Sequens deinde versus trochaicus tetram. est catalect. cum cretico in sexto loco. nisi Mihi totum elidere malimus. Sextus autem ab initio scenæ versus cum tribus sequentibus est senarius iambicus trimet. Decimum Doctor. ait iambicum scazonta catalecticum, in quo sunt octo pedes & syllaba fefellit eum numerus. Nam pro octo pedibus & syllaba, ipse septem pedes accepit & syllabam. Sed ego puto initio huius versus Memini esse monometrum, deinde reliquum, quod ait Doctor. iambicum tetram. catalect. vt & sequens est versus. Sequitur deinde trochaicus tetr. catalect. Perpeti ne redeam interea? P. Te ne? non hercle arbitror. Deinde sequuntur quinque iambici tetr. catalectici, quorum priores quatuor Doctor. iudicauit esse trochaicos, sed non rectè. Nam de primo non est dubium quin sit iambicus. In secundo, Elide, inquit, duos, sed elide vt voles, nunquam ita hunc versum torquebis, quin iambi tróchæis contrarij veniant. Ego meam de eo sententiam dicam, penes Lectorem sit iudicium. Primo quidem loco a, in Opus elidendum puto, vt Doctor. vt sit proceleusmaticus initio, opu'faci, secundo loco spondeus, tertio & quarto iambus, quinto spondeus, sexto iambus. Hactenus bene constat versus, sed pro duobus iambis siue spondeo & iambo testatur verbum Dormiam quod pro cretico aut dactylo esse constat, sed in iambico, hoc loco nunquam ponitur, qua re ego suspicor aliquid deesse versui. Itaque si vel Dein pro in monosyllabum verbo Dormiam præponatur, versus constabit, nec sensus perturbabitur, De ea tamen re cum nemine contendero. Fieri enim potest vt poëta studiose huic vaniloquo talem dederit sermonem, vt est tota ipsius oratio. Sequens deinde versus bene habet, sed in Lassus eliditur s, & in Abi posterior syllaba corripitur, & Nihil monosyllabum est. Quanquam absque omni elisione versus legi potest per tres bacchios tertio, quinto & sexto

to locis. Est autem iambicus tetram. catalect. non trochaicus. Ita continuo duo sequentes iambici sunt, non trochaici. Trochaici autem incipiunt ibi Vniuersum triduum, in quo Vide pyrrhichius est, quod & Doctor. notauit. In sequente autem carmine d, eliditur in Quid, rursus in sequente Eundem dissyllabum est. In Quarto a fine versu, primo loco dactylus est, secundo spondeus, tertio trochæus, quarto & quinto anapæstus, sexto trochæus, deinde creticus siue trochaicus cum syllaba, vt sic legetur versus.

Sed quis hic est, qui huc pergit? at at hic parasitus quidem est Gnato.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Quasi ambulantem Gnathonis personam inducit, sub cuius verbis corrupti hominum mores ostenduntur, maxime assentatorum, qui patellam sequuntur, & ad prandia præsto sunt.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, quæ tota moralis est quasi ambulans persona inducitur. Exprimit autem parasitum, sub cuius verbis corruptos hominum mores in assentationem prolapsos ostendit, adeo vt honesta quoque personæ in eius culpa inuenta sint, Gnatho factum adulandi instituit, deinde mira dicacitate & mordacibus salibus Parmenonem lacessit.

Trochaici & Iambici Tetrametri Catalectici.

GNATHO, PARMENO.

DII immortales, homini homo quid præstat? stulto intellegens
Quid interest? hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi:
Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurrierat bona.
Video sentum, squalidũ, ęgrum, pannis, annisq́; obsitum.
Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser, quod habui, perdidi,
Hem quò redactus sum: omnes noti me, atque amici deserunt.
Hic ego illum contempsi præ me: quid homo, inquam, ignauissime?
Ita ne parasti te, vt spes nulla reliqua in te siet tibi?
Simul consilium cum re amisti? viden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?
Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cum est, nil defit tamen.
At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras via.
Olim isti fuit generi quondã quęstus apud sęclum prius.
Hoc nouum est aucupium: ego adeo hanc primus inueni viam.
Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt: hos consector: hisce ego non paro me vt rideant,
Sed eis vltro arrideo, & eorum ingenia admiror simul:
Quidquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque:
Negat quis, nego: ait, aio: postremo imperaui egomet mihi,
Omnia assentari. is quæstus nunc est multo vberrimus.
P. Scitum hercle hominem: hic homines prorsum ex stultis insanos facit.
G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum vbi aduenimus,
Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij, coqui,
Lanij, cetarij, fartores, piscatores, aucupes,
Quibus & re salua, & perdita profuerã, & prosum sæpe:
Salutant: ad cenam vocant: aduentum gratulantur.
Ille vbi miser, famelicu', videt me esse in * tantum honorem, * tanto honore
Et tam facile victum quærere; ibi homo cœpit me obsecrare,
Vt sibi liceret discere id de me. sectari iussi:
Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula, parasiti itidem vt Gnathonici vocentur.
P. Viden', otium, & cibu' quid * faciat alienus? G. sed ego cesso * facit
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cenam vt veniat.
Sed Parmenonem ante ostium * Thaidis tristem video, * Thais
Riualis seruũ. salua est res: nimirum hic homines frigét.
Nebulonem hunc certum est ludere. P. * hice hoc munere arbitrantur * hi, al. ijce
Suam Thaidem esse. G. plurima salute Parmenonem
Summum suum impartit Gnatho. quid agitur? P. statur. G. video:
Nunquidnam hic, quod nolis, vides? P. te. G. credo. at nunquid aliud?
P. Qui dum? G. quia tristi' es. P. nihil equidem. G. ne sis. sed quid videtur
Hoc tibi mancipium? P. non malum hercle. G. vro hominem. P. vt falsus animi est.
G. Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?
P. hoc nunc dices.
Eiectos hinc nos. O M N I V M rerũ heus vicissitudo est.
G. Sex ego te totos Parmeno hos menses quietũ reddam?
Ne sursum, deorsum cursites; ne ve vsque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? P. men'? papæ. G. sic soleo amicos.
P. laudo.
G. Detineo te fortasse: tu profectus alio fueras.
P. Nusquam. G. tum tu igitur paulum da mihi operę: fac, admittar
Ad illam. P. age modo, nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.
G. Num quem ęuocari hinc vis foras? P. sine, biduum hoc prætereat.
Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu istas faxo calcibus sæpe insultabis frustra.
G. Etiam tu hic stas Parmeno? eho numnam tu hic relictus custos,
Ne quis forte internuncius clã à milite ad istam cursitet?
P. Facete dictum. mira vero, militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc aduenire.
Miror, qui ex Piræeo abierit: nam ibi custos publice est nunc.
Non temere est: & properans venit: nescio quid circunspectat.

DON. DII immortales, homini homo quid præstat?) In hac scena non stans, sed quasi ambulans persona inducitur. Consistit tamen aliquantulum, intuens spectatores, dum secum loquitur. Exprimit autem parasitum, & sub eius verbis corruptos mores in assentationem ostendit, prorsus vt honestæ quoque personæ in huiusmodi culpa inueniantur. vt alibi, Obsequium amicos, veritas odium parit. [Dij immortales,) Hoc iam mire, & pro seculi ac temporum reprehensione satyrice Terent. quod apud eum stultum vocat simplicem parasitus, & intelligentem illum. [Dij immortales,) Admirantis exclamatio est, cum parasiti gesticulatione. [Dij immortales, homini homo quid præstat?) Morata narratio a sententia incipi solet, quæ dicitur γνωμολογία. [Homini homo quid præstat?) Alij distinguunt, quid præstat stulto intelligens? Alij, stulto intelligens quid interest? quia sic veteres loquebantur. [Quid interest?) Hoc admirantis est, & ideo sic pronunciandum. [Conueni Hominem) Conuenisse, non vidisse tantum, sed etiam collocutum fuisse significat. [Mei loci, atque ordinis) Loci, ingenium, ordinis, pauperem. Illud naturalium, hoc fortunæ est. [Hominem haud impurum,) Non dicit prodigum, quia hoc ipsum probat, sed non auarum, non improbum. Et sic laudamus eos, in quibus nihil est quod magnopere efferamus. [Itidem patria qui abligurierat bona) Hoc ioculari vultu dicitur. Et eleganter ea persona parasiti nō culpatur quòd comederit bona. [Abligurierat) Suauibus escis consumpserat. Nam ἀπὸ τοῦ λιχνεύειν, est ligurire, & λίχνον Græci suaue appellant. [Video sentum,) Quē bene video, & postquam dixit conueni. & tempus mutauit & verbum. [Sentum) Horridum. [Sentum,) Ad horrorem retulit. [Squalidum) Ad sordes. [Ægrum,) Ad maciem. [Pannis annisq. obsitum) Ad vestitum, & ad tristitiam. Sed pannis & annis, παρονομασία parasitorum sunt. [Pannis annisq. obsitum) Vel parasitica vernalitate κατ' ἐμφατικὸν λόγον dictum. vel quia Homerus dixit, αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι, & est miseriæ senium deditum. Vnde huic magis tristitia grauitasq. displicent aliena semper ab omnibus parasitis. [Annisq. obsitum) Bene addidit annis, quia vt quisque miserior est, ita senior videtur. [Obsitum) Vt sentum dicit obsitum. ἀπὸ μεταφορᾶς ab agro. [Quid istuc ornati, inquam?) Scire nos conuenit, cum recto casu profertur interrogatio, non esse contumeliosam. Vt si dicas, Quis hic homo est? Si autem in obliquo, contemptum significari: vt, Quid hoc est hominis? quid mulieris? quid ornatus? [Quid istuc ornati, inquam?) Ornatus, τῶν μέσων est ad dedecus, & ad turpitudinem. Vel simpliciter hoc accipe, vel εἰρωνικῶς. Et ornati, vt senati, antiquus genitiuus. [Quod habui, perdidi:) Non dixit id, quod erat, comedi, aut consumpsi. [Hem Quò redactus sum?) Vel habitum suum, vel corpus ostendens hoc dicit. Nec quidquam hic, nisi ea media consuetudine collocatum est. [O omnes noti me atque amici deserunt) Sententiose atque mordaciter in mores. [Hic ego illum contempsi præ me,) Hoc est illud, Homo homini quid præstat, stulto intelligens? [Ita ne parasti te,) Quàm obiurganter, tanquam in illo sit, quòd miser est. Et alibi, Nam nemo illorum quisquam ad te venit, quin ita paret sese, vt abs te blandirijs quam minimo precio suam voluptatem expleat. Et hoc proprie verbum ad exprimendam inhumanitatem & ignauiam factum est. [Vt spes nulla reliqua in te siet tibi?) Sententiose, ad illud quod & Virg. ait: Ponite spes sibi quisque. [Vt spes nulla reliqua in te siet tibi?) Bene, quasi qui rem a fortuna acceperit. [Simul consilium cum re amisti?) Virg. Nec si miserum fortuna Sinonem Finxit, vanum etiam, mendacemq. improba finget. Et Salust. Neque fortuna eget, quippe quę probitatem, industriam, aliasq. bonas artes neque dare, neque eripere cuiquam potest. Ergo hæc interrogatio, increpantis est, nec desiderat responsionem. Nam consilium, in bonis animi: Res, in potestate fortunæ. [Ex eodem loco?) Ex eadem fortuna. [Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?) Hoc contra illud, Video sentum, squallidum, ægrum, pannis annisq. obsitum. Color ergo ad Sentum: Nitor ad Squallidum: Vestitus ad pannis annisq. obsitum: Habitudo corporis, ad Ægrum refertur. [Omnia habeo,) Ad Quod habui, perdidi. [Neque quidquam habeo:) Ad Mei loci atque ordinis hominem. [Quæ habitudo est corporis?) Plaut. in Epidico, Corpulentior hercle, atque habitior. [Omnia habeo,) Ad industriam retulit. [Neque quidquam habeo,) Ad fortunæ culpam. & item denuo, fortunæ crimen, Cum nihil est. Ad suam laudem, Nihil desit tamen. [Omnia habeo, neque quidquam habeo,) Alterum horum, neutrum ne potest cuiuis accidere, vtrunque nulli. [Nihil cum est nihil desit tamē) Figura ὀξύμωρον. Vt apud Virg. Sequiturq. sequentem. Et Cic. Cum tacent, clamant. [At ego infelix, neque ridiculus) Iam transit ἀπὸ τοῦ μιμητικοῦ πρὸς τὸ ἀφηγηματικόν. [At ego infelix, neque ridiculus) Vehementer inuectus est in tempora & mores poëta sub hac persona in qua hominē ita inducit pœnitere probitatis suę, vt se infelicem, non honestum dicat. Et non, nolo. sed, non possum. [Quid tu his rebus credis fieri?) Dum quis ridetur, aut vapulat. [Tota errat via) Παροιμία per μεταφοράν. [Apud seclum prius) .i. cum essent tempora meliora. [Hoc nouum est aucupiū) Vide quid intersit, cum illud quęstum dicat, hoc aucupium: illud de sapientibus, hoc de stultis. [Inueni viam) Adeo nouum est aucupium. [Est genus hominum) Quia multi sunt huiusmodi, non dixit, homines sunt, sed, est genus hominum. [Hisce ego non paro me vt rideant) Quia ille dixerat, Ego felix neque ridiculus esse, neque plagas pati possum. [Sed his vltro arrideo) Quid est, His arrideo? aut veluti pareo .i. obsequor, aut veluti dictis delector. Atque arrideo, non sicuti parasitis fieri solet, vt his arrideatur a regibus, cum potius ipsi dictis factisq. rideāt alienis, hic esse intelligendum, ēt res ipsa indicat ex contrario. Nam quod ait supra, His ego non paro me vt rideant. hoc econtrario ostendit quod subijciatur ea dictis. [Sed his vltro arrideo) Vltro, versa vice, an prior? an ēt insuper, hoc est vltra? [Admiror simul) Plus intulit, quàm si laudo dixisset. [Quidquid dicunt) Non, quod dicunt: sed, quidquid dicunt .i. bene vel male, ne vel si intercluſa fuisset assentatio, se impediat, quod contrarium laudauerit. [Id rursum si negant laudo id quoque) Preclare Terent. quod à Satyrico de alijs diceretur, id hic de se dicentem inducit lacetius multo, quàm si aliter fecisset .i. κατ᾽ ἦθος mores ipsum iam tum vitiatos per assentationem, quod ferè in plerisque fabulis monstrat. Vt etiam in Andr. Nam hoc tpe obsequium amicos, veritas odiū parit. Et in Adel. Quòd te isti facilem & festiuum putant id non feri ea vera vita, neq, adeo ex æquo & iustu, sed ex indulgendo, vel assentando, & largiendo. [Negat quis, neg.) Bene sic dixit. negat & ait, contraria sunt. vt Plaut. in Rud. Vel tu ais, vel tu negas. [Is quęstus nūc est multo vberrimus) Quàm ille apud seculum prius fuerat. Et vide quemadmodum illiberalem vitam honestiore nomine nominauit aucupium, post etiam quæstum nominauerit. • hic inducens. [Scitum hercle hominem) Miræ Terentius longæ orationi interloquia quædam adhibet, vt fastidium prolixitatis emiet, velut nunc Parmeno procul audiens Gnathonem, hęc loquitur. [Interea loci) Duæ partes orationis cū coniunctæ vnam fecerint, mutat accentum. [Concurrunt læti mihi obuiam) Et multos & properos vno verbo ostendit, & ex aduerso ad festinātes. [Cupedinarij) Varro humanum serum. Numerius, Equitius Cupes, inquit, & Aumanius Macellus singulari latrocinio multa loca habuerunt infesta. His in exilium actis, publicata sunt bona, & ædes vbi habitabant dirutæ, eque ea pecunia scalæ deū penatium ædificatæ sunt. vbi habitabant, locus vbi venirēt ea quæ vescendi causa in vrbem erant allata. Itaq; ab altero macellum, ab altero forum Cupedinis appellatum est. [Cupedinarij) Oēs qui esculenta & • poculenta vendunt, à rebus cupedinijs ob alimentum cupedinarij appellantur. Et ipse subiecit qui accipiendi sunt cupedinarij. [Lanij) Qui laniant pecora, vnde & laniaæ dicti, qui laniandis præsunt gladiatoribus. Sic & Macellum a mactandis pecoribus dictū. [Piscatores) Qui recentem piscem prębent. [Fartores) Qui insitia & farcimina faciunt. [Cetarij) Qui cete .i. magnos pisces venditant, & bolonas exercent. [Cetarij, lanij, coqui, fartores) Ἀναχρονισμὸς comicorum, In palliata Romanas res loquitur. [Quibus & re salua) Cum de meo impenderem. [Et perdita profueram) Cū de alieno nanciscor & expendo. [Sæpe) Expletiuæ significationis est. [Ad cœnam vocant) Verū ad emendam cœnam? an ad conuiuium? [Aduentum gratulantur) Accusatiuum casum pro datiuo, pro aduentui gratulantur. Et aduentus proprie expectatorum, necessariorumq. dicitur. [Ille vbi miser famelicus videt me) Hic ostendit quæ res coëgerit ad discendum, & simul vide secundum vulgi opinionem loqui parasitum. Miserū & famelicum, hominē honestis moribus prędictum. [Ille vbi miser famelicus videt me) vide vt sententiose demonstret malos ex bonis contagione fieri, exemplis in prauum præualentibus. Videt mihi hoc prodesse, & discere optat quod negabat se posse. [In tanto honore) Quia concurrunt, salutant. Famelicus a fame & edendo dictus est, quasi famelicus. [Tā facile victum quærere) Quia ad cœnam vocant. [Ibi) Pro tunc. [Homo) Mire addidit homo. aut additum superuacue Homo: vt, Donat habere viro decus & tutamen in armis. [Vt sibi liceret discere) Quasi disciplinam aut artem. tantū auctoritatis criminum felicitas sumpsit. [Discere id de me) Magis, de illo, & de me, veteres dicebant,

quàm

• poculata

quàm vt nos dicimus, à me, aut ab illo. [Sectari iussi) Proprie. nam & sectæ philosophorum ab eo dictæ sunt. [Ex ipsis) Philosophis, scilicet. [Ex ipsis vocabula) Vt Pythagorica, Platonica. Hoc igitur non est consequens ad illud quod vult dicere, nisi forte disciplinam pro discipulis posuerit. [Parasiti vt Gnathonici vocentur) Non hoc intulit quod cœperat dicere, nisi forte disciplinam pro discipulis accipimus. [Viden' ocium & cibus quid faciat alienus?) Rursus Parmeno & facetias dicit, & distinguit longiloquium parasiti. [Quid faciat) Legitur & quid facit, vt sit figura per modos, pro, quid faciat. [Hanc deducere) Proprie. Nam Ducitur quis ad supplicium: Deducitur ad lætitiam. [Et rogitare ad cœnam) Vide parasitum magis optare ad cœnam Thaidem vocari, quàm munus capere. [Thaidis) Legitur & Thais. [Salua res est) Quia & ante ostium, & tristem video, salua res est. Nec hoc valet ad lætitiam, quòd Parmeno est, sed quòd riualis seruus. [Salua res est) Prouerbialiter. [Nebulonem) Vel furem, quia nebulas obijciat, vel mollem, vt nebulam: vel inanem, & vanum vt nebula est. [Hice) Pro hi, vetuste. Virgil. His certe neque amor causa est, vix ossibus hærent. quia hisce debebat dicere. [Hice hoc munere arbitrantur) Non immerito Gnathonem deridet Parmeno, qui penitus nouerit meretricis consilium. [Summum suum) ἔλλειψις. [Summum suum impartit Gnatho) Hæc tota locutio, parasiticæ elegantiæ, & simul ἀχαριτίας plena est. Nam & plurimum dicit ei salutem, quem ne exiguam quidem velit continere, & summum dicit eum, qui nec leuis amicus sit sibi, & Parmenonem Gnato, non ego te. [Summum suum) Quam venuste, quòd summum amicum non re salutet Parmeno. [Quid agitur?) Pro blandimento, non pro interrogatione nunc ponitur: vt, O noster, quid fit? [Quid agitur? statur) Pro, quid agis? sto. Et facete: nam stat, cui ingredi non licet. [At nunquid aliud?) Cum iurgio hic de illo respondit. & ideo repetit dictũ Gnatho. [Quidum?) Interrogat interrogantem, ne ipse respondeat. [Nihil equidem) Dicens nihil, mutauit vultum Parmeno in lętitiam. Ideo illi facere Gnatho agenti hoc ipsum, ne sis dixit, vt probaret tristem fuisse. [Nihil equidem) Pro non. & infra, Nihil dixit vt sequerer se. [Hoc tibi mancipium) παρώνυμον, mancipiũ dicit puellam, aut virginem. [Non malum hercle) Inimica laudatio. [Vro hominem) Sibi hoc gestu & vultu parasitico dicit, & pro eo quod est, dolere cogo. [Vt falsus animi est) Similiter & Parmeno secum gestu seruili. & animi, pro animo, ἀντίπτωσις veterum, qui ingens es virium, & diues es opum, amabant dicere. [Vt falsus animi est) Ex hoc falsus animi est, quòd putat huiusmodi munere rapi posse Thaidem. [Quàm hoc munus gratum Thaidi) Mire insultat Gnatho. Quãto.n. magis munus gratum fuerit, tanto riualis exclusior. [Omnium rerum heus vicissitudo est) Vide locum in quo erumpere dolor Parmenonis potuit, nisi cõmissa seruaret, & celaret Thaidis consilium. [Sex ego te totos &c.) Quid est tòtos? an diebus & noctibus? vtpote amatoris seruum, ac per hoc sine vlla cessatione & intermissione. [Hos menses) Hos, qui nũc aguntur.i. hoc tempore. [Quietum reddam) Facete, quasi hoc ipse fecerit. & hoc est quod ait. Plurima salute Parmenonem summum suum impartit Gnatho, tanquam amico consulat. [Ne sursum deorsum cursites) Quod est laboris. [Ne ve vsque ad lucem vigiles) Quod est exitij. [Sic soleo amicos) Hoc ἀχαριτῶς. [Detineo te) Valde teneo. [Fortasse tu profecturus alio fueras) Vult exprimere confessionem, quòd ad Thaidem venerit, sed intrare non possit. [Paululum da mihi operæ) Hoc quasi supplicantis vultu ad irrisionem dicitur. [Paululum da mihi operæ) Proprie sic dicitur, adiuua me. Sic in Adel. Hæc opera vt data sit. [Nunc tibi patent fores) Ex eo quantum licere oporteat ostendit, * quàm misere nihil illi liceat Parmenoni. [Quia istam ducis) Hoc quasi ad Gnathonem, sed lente ac sub lingua murmurat. [Num quem euocari hinc vis foras?) Quia ipse intrare non potest. [Sine biduum hoc prætereat) Et hoc lentius. nam si aliter pronunciaueris, secreta prodantur. [Qui mihi) Mihi τῷ ἀττικισμῷ dictum est. [Fortunatus) Vt ipse videris tibi. [Næ tu) Næ, valde. [Insultabis fores) Salust. Multos tamen ab adolescentia bonos insultauit. [Næ tu istas faxo calcibus) Mira eloquentia, in qua vtraque ὑπερβολὴ expressissima est. Nam neque vno digitulo minus aliquid dici potest, neque calcibus sæpe insultabis, aut amplius, aut ingentius. [Nunnam) Hic nam abundat, vt quidnam. [Relictus custos) Bene relictus, quasi ab excluso. [Ne quis forte internuncius) Proprie, internuncius. [Ne quis forte internuncius) Ex his verbis datur intelligi parasitum è domo meretricia egredi. [Ne quis forte internuncius clàm à milite ad istam curset) Et hoc facete, quasi ipse sibi Thaidem tota vẽdicauerit, quod miles facit. [Facete dictum) ἀχαριτῶς, quia infacete. [Mira vero militi quæ placeãt) Mira, pro mirum. Virgil. Nota tibi. & est ἀχαριτία. Quid mirum est, inquit, facete loqui eum, qui militi placeat? Potest tamen & pluraliter intelligi. [Sed video herilem filium) Non potest Terentius πρόσωπον propriè dicere, & ideo herilem filium dicit. [Miror quid ex Peiręo abierit) Hic causa ostenditur, cur potest ignotus esse vicinis, & pro Eunucho fingi. [Miror) Pro nescio. [Miror quid est Peiræo abierit) Vt ex Peiræo discederet, symbola amicorum, vt huc perueniret omisso negocio, aspectus virginis fecit. [Nam ibi custos publice) Aduersus prædonum incursus illic excubabat iuuentus Attica. Peiręum, vt Sunium, est maritima & accessu littoris pars clementior. [Publice est nunc) Nũc ambigua distinctione positum est. [Et properans venit) Mire locuturum ante formauit: vt gestus verba præcedant, verba habitum consequantur. [Non temere est) Vt Virgilius: Haud temere est visum.

DII immortales &c.) In hac scena optime, atque elegan- GVID. tissime parasitorum mores exprimuntur. GN. Dij immortales, exclamatio admirantis, quid, id est quantum, homo vnus præstat; id est præferendus est alteri homini, scilicet. Quid, id est quantum intelligens, id est prudens, interest, id est differt à stulto, id est ab imprudenti, adeo, id est certe, hoc, id est hæc sententia, venit mihi in mentem, id est subit animum meum, ex hac re, id est ob hanc causam, ego aduenìens hodie conueni, id est sum allocutus quendam hominem, hinc mei loci, vel ex eodem loco oriundum, quo ego, vel eiusdem generis, quasi ijsdem natalibus horum ita quòd alter non est ex maiori loco natus, quàm alter, atque mei ordinis.i. mei status quantum ad fortunas, quasi dicat pauperem, vt ego sum, haud impurum, non auarum, quoniam auaritia sæpe dicitur sordes, & auarus sordidus, & bene nõ auarum, quoniam prodigus erat. Qui itidem, id est similiter vt ego, obligurierat, id est suauibus escis, seu epulis consumpserat bona patria, id est quæ à patre relicta sibi fuerant. Et obligurio is verbum est à Græco tractum. Nam lyguron Græci suaue appellant, video, id est aspicio, eum sentum, id est horridum. Sentus tantum dicitur à sentibus, id est spinis, & est ille proprie qui gestat vestem vilem multis frustris compositam, cuius frustra spinis colligantur & coniunguntur. Virg. in iij. Consertum tegmen spinis ac cetera grauis. video inquam eum squallidum, id est sordidum, & alta sordidum congerie obductum. Squallor enim est illuuies densa & inculcata. Squallere enim dicitur quidquid facie noua visentibus incutit horrorem, video inquam ægrum, id est animo męstum, & obsitum.i. inculcatum, circũdatum, & quasi suffarcinatum, pannis.i. vilibus indumentis, & annis.i. senio, inquam.i. dixi. Quid istuc ornati, pro ornatus est. Antiqui ornati, & ornatus in genitiuo dixerunt, senati & senatus, tumulti & tumultus, vt Prisc. probat exemplis. Vbi est aduertendum quòd si in casu recto proferatur interrogatio non est contumeliosa, vt si dicas. Quis hic homo est. si autem in obliquo proferatur contemptus significatur, vt si dicatur. Quid hoc est hominis? quid mulieris, quid ornatus? Respondit alter. Quoniam ego miser.i. inops, perdidi.i. consumpsi, quod habui.s. à patre meo, Hem dolentis interiectio, quo.i. ad quem statum, redactus sum.i. deueni, omnes noti.i. cogniti, & amici i. qui prius erant familiares cum diues essem deserunt.i. derelinquunt me. hic.i. nũc, ego Gnatho contempsi illum pręme.i. in comparatione mei, q d. quamuis patrimonium consumpserim sicut & ipse, tamen mea industria viuendi viam comperi, inquam.i. dixi illi. quid? modus interrogandi. ò homo ignauissime.i. sine animositate, & qui totus animo cadis. Ita ne parasti.i. disposuisti te, vt nulla spes sit tibi reliqua, id est relicta, & supersit tibi, in te, id est in tuo consilio, & industria, amisit consilium, id est rationem, qua tibi consulere debeas, simul, id est vna, cum re, id est substantia tua, seu patrimonio, vidén', idest vides ne, me ortum ex eodem loco, qui.i. qualis color est mihi sup. non enim vt tu. sentus sum.i. horridus aspectu, qui nitor, id est qualis munditia est mihi. non.n. vt tu squallidus sum, qui vestitus, id est quis cultus est mihi. non enim pãnosus sum vt tu, quæ, id est qualis est mihi habitudo corporis, id est aptitudo status corporis mei, quasi dicat sum vegeto corpore, viuido, & bene habito. Habeo omnia quantum ad industriam.s. quia viuendi non deest mihi consilium, neque habeo quidquam fortunarum, scilicet cum, id est quamuis. nihil est mihi fortunarum, nihil tamen desit, à desio, id est deficit, vel deest mihi, quoniam viuendi semper habeo industriam. Respondet alter. At.i. sed, ego infelix, neque possum esse ridiculus, id est qui ab alijs rideat, & qui alijs præbeam ridendi materiam, neque possum pati,

id est

id est tolerare, plagas.i.vt vapolem. Respondet Gnato quid credis tu fieri his rebus, id est dum quis ridetur, aut vapulat. erras tota via.i.prorsus te decipis & fallis, metaphora est a deuiantibus tracta. Olim, id est multum ante. fuit quoddam quæstus, id est lucrum, & proprie nummarium. Illi generi parasitorum, scilicet apud prius, id est superius seculum, hoc est cum essent tempora meliora. hoc aucupium, id est hoc vitæ quærendæ genus, est nouum, id est recens, nec diu vsurpatum. Aucupium proprie est ars auium capiendarum, nam aucupari significat arte quadam aues inquirere. Inde transfertur ad alia, vt aucupari laudem, aucupari gloriam. adeo, id est certe, inueni pridem hanc viam, id est hanc viuendi & parasitandi rationem. Est, id est extat, genus, id est modus, species hominum, qui volunt se esse primos, id est præcipuos omnium rerum. nec tamen sunt præcipui. consector hos, id est tales. non paro, id est non præsto, non præbeo, non offero, non instruo, me hisce, id est talibus, vt rideant, id est derideant me, sed arrideo, id est applaudo, vel pareo & assentio arridendo illis vltro, id est non cogatus, quamuis Donat. dicat vltro, id est versa vice, vel insuper, & simul, idest & etiam admiror, plus est quàm laudo. ingenia.i.natura, mores eorum, q.d. laudo quidquid dicunt. rursum, id est denuo si negant id, quod laudarunt. quoque, idest etiam laudo id, quod negarunt. quis.i.aliquis negat? ego etiam nego. quis inquam ait.i.affirmat. ego etiam aio.i.affirmo. postremo.i.denique. imperaui mihi.i.induxi animum meum. assentari.i.comprobari omnia assentiendo, & adulando. is quæstus.i.illud aucupium, ille vitæ modus, illud lucrū. est nunc vberrimus.i.copiosissimus. P. Hercle audio supple scitum hominem.i.scientem hæc facit prorsus homines insanos ex stultis.i.ex inconsideratis. reddit insanos.i.suæ mentis non compotes, sed desipientes. G. Prosequitur narrationem suam. Interea loci, abundat loci, vel forte causa adhibetur, sicut interea temporis, nusquam terrarum, nusquam gentium, vbiuis loci, vbicunque locorum. dum.i.quandiu loquimus hæc prædicta. vbi, id est postquam aduenimus.i.accessimus, ad macellum.i.ad locum vbi obsonia (.i.ea, quæ vescendi causa in vrbem essent allata, qualia sunt omnia quæ adduntur pani & vino) vendebantur. Macellus.n.& cupes, vt Festus Don. referunt ex sententia Varronis, duo Romani fuerunt, quorum ob latrocinium, vel, vt alij volunt, ob proditionem patriæ damnatorum ædes dirutæ, atque solo æquatæ sunt, in areis autem vbi ædes fuerant, vendi cœperunt obsonia.i.ea quæ adduntur pani & vino, ac propterea locus ille vocatus est macellum vel forum cupedinis, vt Festus inquit. Antiqui etiam cupedia in neutro plurali, vel cupedias in fœminino nominabant lautiores cibos. Ait enim Gell. lib. vj c.xiij. Conectabamus, inquit, ad cœnulam, nō cupedias ciborum, sed argutias quæstionum, cupedias posuit pro cibis lautioribus. Cupedinarij autem dicti sunt omnes, qui esculenta & poculenta vendūt, vel, vt Seruius inquit, Cupedinarios vocant voluptatis & cupiditatis ministros, omnes ergo cupedinarij læti concurrunt obuiam mihi.s. cetarij, qui maiores pisces vendunt. Lanij.i.qui pecora laniant, quorum officina dicitur laniena. Inde laniste deducti sunt, qui laniandis prælunt gladiatoribus. Coqui.i.qui obsoniorum decoquendorum curam gerunt. Fartores, qui farcimina faciunt, quos volgus pastillarios vocat, cameris pastillus fit paruus panis & dulci irins. Horat. Pastillos Rufillus olet, itaque quod dicitur pastillus, debet potius dici farcimen minus. Piscatores.i.ij, qui recentem piscem præbent. Aucupes.i.auium captores, ab auibus capiendis dicti, quibus tendunt insidias, quibus cupedinarijs profueram & re.i.substantia & patrimonio, salua.i.cum adhuc haberem patrimonium saluum, & re perdita.i.postquam rem meam consumpseram, qn̄ quidem manticinabar.i.furabar, vel dolose agebam de alieno, manticinor aris, vel manticulor aris, significat furari, vel dolo se agere, quasi ergo dicat cum de meo impenderem, & de alieno manticinabar illis, semper profueram & prorsum, expletiua est hic hæc particula, sæpe salutant me, vocant ad cœnam gratulantur aduentum, id est ob aduentum meum, vel accusatiuus pro datiuo ponitur. Aduentus autem proprie expectatorum, necessariorumq́. dicitur, vbi.i.postquam, ille miser famelicus.i.fame confectus, à fame & edendo, quasi famelicus, videt me esse in tanto honore, & videt me quærere victum.i.alimoniam, tam facile .i.tam leui via & ratione, ibi.i.tunc, homo.s. ille miser cœpit obsecrare.i.vehementer, & quasi per sacra rogare me, vt sibi liceret discere id.s. artem parasitandi de me.i.à me, antiqui.n. magis de illo, & de me dicebant, quam ab illo vel à me, iussi.i.præcepi, illum sectari me.i.esse sectatorem me, & proprie, nam & sectæ philosophorum ab eo dictæ sunt, si potis est, id est si potest, & est ei ingenium aptum, vt itidem.i.similiter, parasiti vocentur Gnathonici a Gnathone parasito, tanquam.i.veluti, disciplinæ.i.sectæ philosophorum, habent vocabula ex ipsis philosophis.s. P. Parmeno interrumpit & distinguit longiloquium parasiti, neq; tamen ab eo sentitur, viden'.i. vides ne, quid ocium.i.securitas, hoc est curarum vacuitas, & cibus alienus faciat, quasi vt Pers. inquit. Venter fit artis magister. G. sed cesso.i.nimis cunctor, & tardo, deducere hanc puellam ad Thaidem, ducitur quis ad supplicium, sed deducitur in lætitiam, & cesso inquam.i.nimis cunctor cogare vt veniat ad cœnam, sed video Parmenonem tristem ante hostium Thaidis, seruum appositiue dictum.i.qui est serua riualis.i.æmoli militis.s. Phædriæ, qui Thrasonis riualis erat, res est salua, prouerbialiter dictum.i.res bene se habet, nimirum.i. certe, hi homines frigent, cessant remissi sunt, & pigri, nam pigrū frigue dicitur, certum est mihi.i.constitui apud me, & decreui eludere.i.decipere verbis, vel deridere hunc nebulonem.s. Parmenonem, nebulonem inquit.i.vel furem, quòd nebulas obijciat, & tenebras sequatur, vel mollem vt nebulam, vel inanem & vanū vt nebula est. P. Iste pro is, vetosle.i. Gnatho arbitratur Thaidem esse suam hoc munere illius puellę. G. Gnatho impertit plurima salute Parmenonem suum summum amicum, sup. quid agitur.i. quid fit à te.s. P. stator à me, scilicet.i.ego sto, neque ambulo, sed erectus ante hostium maneo. G video a te.s. stari, nunquidnam.i. quid vides hic quod nolis videre.s. P. video inquam te quem nolim videre. G. at.i.sed num quid aliud vides.s. quod nolis præter me. P. quid tum.i quid tunc esset, si aliud viderem, quod nolim, vel quid deinde vis dicere. G. quid.i.cur es tristis? P. quidem nihil.i.pp nullam rem sum tristis, vel cape nihil pro non. G. ne sis .i.noli esse tristis, sed quid.i.quę res, hoc mancipium.i.hæc serua puella.i.videtur tibi.i.quid dicis de hoc mancipio. P. hercle non est malum mancipium.i.non est inuenustum, neque deforme. G. vro.i.incendo hominem.s. Parmenonem, vel vro.i.dolore vro hominem. P. vt.i.quantum est falsus animi pro animo, animi profis.i.quātum errat & deceptus est. G. quam.i.quantum, arbitraris.i.putas hoc munus esse gratū Thaidi. P. dices nunc nos me & herum electos, hinc.i.ea domo Thaidis hoc munere.s. heus vicissitudo.i.permutatio, vel alterna mutatio omnium rerum est. G. ò Parmeno ego reddam.i.efficiam te quietum hosce sex menses totos.i.integros, sine vlla intermissione, aut cessatione, ne cursites.i.frequēter cures sursum deorsum.i.huc & illuc, ne ne.i. vel non, vt vigiles, immo vt dormias vsque ad lucem, neque noctem insomnem ducas, ecquid.i.nunquid. beo te.i.te beatum facio. P. men'.i.me ne beas, papæ, admirantis. G. Soleo sic beare sup. amicos. P. laudo illud s. G. detineo.i.impedio te, & remoror, fortasse eras profecturus alio.i.in alium locum, aduerbium. P. nusquam.i.in nullum locum eram profecturus. G. igitur tum.i.deinde, da mihi paululum operæ.i.parum adiuua me, vt admittar.i.introducar ad illam Thaidem. P. age, hortantis parte cula, modo.i.tantummodo, vel nunc fores patent.i.apertæ sunt nunc tibi, quia ducis illam puellam. G. Num.i.nunquid vis, quenquam.i.aliquem, euocari hic.i.ea domo foras ad te.s. P. sine.i.permitte, aut expecta quod sup. hoc biduum.i.duorum dierum spatium, prætereat.i.traducatur effluat, faxo.i.faciam, quod sup. tu qui fortunatus.i.cui prospere omnia cedunt, aperis mihi nunc fores vno digitulo.i.facillime, næ.i.valde, vel certe insultabis.i.pulsabis sæpe istas fores calcibus.i.pedibus, seu talis pedū, & quidem frustra i.nequidquam, incassum, dicimus insulto tibi & te, insulto fontibus & fores. G. etiam ò Parmeno tu stas hic: q d. non admitteris intro, eho interiectio attentionem mouens, numnam.i.nunquid, nam est syllabica adiectio, vt quidnam es sup. relictus à Phęd. sup. custos.i.speculator, & prohibitor, ne forte quis.i.aliquis, internuncius.i.amantium minister, qui nuncia mutua defert, cursitet clam.i.secreto à milite ad illam Thaidem. P. Facete dictum est sup. ironice.i. quasi infacete.i.inepte illud dictum esse intelligat, vero.i.sed, mira, id est mirum, hoc est quid mirum est, sup. ea facete esse dicta quæ placeāt militi, quasi vero delicatas aures habeat in dignoscendis facete dictis ab infacete dictis, hoc autem totum per ironiam intelligendum est, vel ea fuos sup. mira quæ placeant militi. Sed vt filium herilem.i. filium heri mei.s. Ch. fratrem. Ph. minorem natu.s. iuniorem Phęd. aduenire hoc, miror.i.nescio, quid.i.cur abierit.i.discesserit, ex Pyræo.i.ex oppido in Attica, quod oppidum portus erat Atheniensium, pars.n. illa maritima accessu littoris erat demention, quare miror, nam est ibi.i. Pyræi, publice.i.ea publica constitutus custos aduersus prædonum incursus, illic.n. iuuentus Attica excubabat, nunc non temere est.i.inconsiderate hic sup. q.d. non sine causa & consideratione, nunc est visum ei huc venire,

vel

ve: esse, & i. etiam, venis properans. i. festinus, circumspectat. i. circumlustrando oculis omnia, molitur nescio quid & parat.

LATO. A R G V M E N T V M) Gnatho ea mandato militis deducens puellam ad Thaidem, forte incidit in Parmenonem, in quē multa dicacitate illudit. [Dij immortales) Suis ipsius verbis describitur Gnatho, ad exprimendam parasiticam personā, & præparandum spectatorem. [Hominem haud impurum). i. sordidū & auarum. [Sentum) Horridum. [Quid isthoc) Prosopopœia. [Quid homo) Magnifica & superba contemptio. [Viden' me ex) Exemplum dissimile à seipso, ad amplificationem. [At ego) Obiectio ad purgationem. [Tota erras) Solutio & refutatio a temporibus. [Ego adeo) Confirmat suo exemplo, & id latius exponit. [Quidquid) Studium assentationis scite expressum. [Cupedinarij) Genus hominum gulæ seruientium. [In tantum honorem) Venuste. [Tanquam philosophorum) Ridicula comparatio. [Sed ego cesso) Præparatio ad congressum Parmenonis. [Hisce hoc) Parmeno secum irrisorie. [Plurima salute) Gnathonica salutatio. [Te) Facetum responsum, & inexpectatum. [Vro hominem) Ad spectatores. [Hoc nunc) Occupatio, cui respondetur prouerbiali sententia. [Sex ego) Irrisio. [Sine biduum) Prædictio indigredientem. [Etiam tu) Reuersos Gnato, hoc dicit. [Facete dictum) Ironia. [Peiræo) Peiræus, portus Atheniensium, qui contra incursiones publice custodiebatur.

PETR. MARS. D I I immortales &c.) Mores parasiticos & adulatorem, assentatorumq. studia & obsequia, quibus nonnullis ad id agendum impelluntur, quod reprehenditur in primis, & nullam prudentiam adesse testatur, cum alijs de se credat quod non habet, hæc scena testatur, quo genere hominum nihil est in vita ciuili perniciosius. Vnde interrogatus Diogenes, quæ nam perniciosissime morderet belua: Ex feris obtrectator, ex mitioribus adulator, respondit. Cic. in Lælio, sic ait: in amicitia nulla maior pestis, q̃ adulatio, blanditio, assentatio. Tum autem omnium rerum simulatio est vitiosa: tollit. n. iudicium veri, idque adulterat: Assentatio vitiorum adiutrix, procul amoueatur, quæ non modo amico, sed ne libero quidem digna est. Maxima autē culpa in eo est, qui & veritatem aspernatur, & in fraudem obsequio impellitur Arist. lib. iij. Ethic. dicit: Qui delectat emolumenti sui causa, vt inde sibi proueniat in pecunijs, & in his quæ in pecunijs comparantur, vtilitas, adulator vocatur. [Haud impurum) Purus homo dicitur, qui est sine sordibus & infamia. [Qui abligurierat bona) Ligurire, inquit Nonius, est degustare. Vnde abligurire, multa auide consumere. [Video sentum). i. horridū, vt sentes & spinæ. [Pannis, annisque obsitum) Mucore & carie obductum propter sordidos pannos, & ratione ætatis obsitum, quæ in homine misero semper videtur maior. [Viden' me ex eodem ortum loco? &c.) Id est cuius natales nō fuerunt tuis dissimiles, aut clariores, tamen ego melius mihi consului. [Neque ridiculum &c.) Ridiculus est is, qui mouet alijs risum sua scurrilitate atque ineptijs. Et Iuuenalis queritur, paupertatem facere hoies ridiculos. [Quidquid dicunt laudo &c.) Cicero sic ait in Lælio: Quid potest esse tam flexibile, tam deuium, q̃ animus eius, quid ad alterius non modo sensum ac voluntatem, sed etiam vultum atque nutum conuertitur? Negat quis, nego: ait aio. Postremò imperaui egomet mihi omnia assentari, vt ait Terentius: Sed ille in Gnathonis persona, quod ad amici genus adhibere omnino leuitas est. Maxima, inquit, culpa in eo est, qui & veritatem aspernatur, & in fraudem obsequio impellitur. [Sed his vltro arrideo &c.) Id est mea sponte in hominibus ineptis & stultis, risu assentior, vt potius irrideam, q̃ irrideat. Et sic ostendit, se non esse ridiculum, sed irrisorem. [Negat quis, nego: ait, aio, &c.) Supra dixit in Andria: Obsequium amicos, veritas, odium parit. Vnde Cicero in Lælio sic ait: Sed obsequium multo molestius, quod peccatis indulgens, præcipitem amicum ferri sinit. [Cupedinarij omnes &c.) Sext. Pompeius sic ait: Cupes, & cupediæ anti qui lautiores cibos noiabant. Vnde & macellum forum cupedinis appellabant. Cupediæ, inquit, aut à cupiditate dictæ sunt, vel, sicut Varro vult, q̃ ibi fuerit Cupedinis domus, q̃ fuerat ob latrocinium dānatus. Macellum appellabatur locus, in quo vendebantur res ad victum pertinentes. Vnde cupedinarij dicuntur, qui res tales vendunt. Et exprimit Terent. qui sint cupedinarij. Cetarij, inquit Nonius, genus est piscatorum, quod maiores pisces capit: dictum ab eo, quod cete in mari maiora sunt piscium genera. Lanij dicuntur à laniandis animalibus, beccarios nunc dicimus. Fartores dicūtur, qui immittunt & implent vt qui Lucanicas, ventrem Faliscum, & cetera id genus farciunt. Seneca libro x. epist. sic ait: Lignum quod ad emundanda obscœna adhærente spongia positum est, totum in gulam farsit, & præclusit, faucibus, spiritum emisit. Et fartores, auctore Sext. Pomp. dicebantur nomenclatores, qui clàm velut infarcirent nominatorem in aurem candidati. [Sectari iussi) Sectari. i. sequi me tanquam auctorem nouæ sectæ. Vnde dicūtur sectæ philosophorum, & sectarius veruex, auctore Pomp. qui gregem agnorum præcedens, ducit. [Tanquam Philosophorum hīc disciplinæ) Disciplinæ dicuntur sectæ philosophorum. Cic. in Officijs: Sunt nonnullæ disciplinæ, inquit: Et Plato in primo de Leg. disciplinam appellat educationem, quæ à pueritia desiderari, amarique virtutem facit: & illam, quæ perfectus quispiam ciuis effectus, iuste iam imperare sciat, atque parere. Et in quinto scribit. Disciplina est puerorum educatio, quæ ad rectam legalemque vitam perducit. Maiores nostri optimam viuendi in Republica disciplinam appellauerunt. Vnde Cic. in Præfatione librorum, quos Oratorios inscripsit queritur se prima ætate incidisse in ipsam disciplinæ veteris perturbationem. Parasitus Græce, Latine dicitur adulator & assentator. Nebulo, inquit Sext. Pomp. dicitur, qui non pluris est quam nebulæ. Riuales, inquit Nonius, dicti quasi in vnum amorem deriuantes. [Hoc tibi mancipium) Mancipia, inquit Iustinianus Institutionum lib. i. dicuntur serui, eo quòd ab hostibus manu capiuntur. [Miror quid ex Peiræo) Peiræus est portus Athenarum.

H V I V S scenæ priores 23. versus excepto vno, aut altero, vt ordine dicamus, sunt trochaici tetrametri catalectici, sequentes deinde ad finem scenæ sunt iambici tetrametri catalect. In primo itaque versu Di, eliditur. In secundo versu d, tertio eliditur in Quid, alioqui iambic. futurus. In quarto, qui abli, trochæus est, gurie, dactylus. In Ligurio. n. u, producitur apud Horatium contra eius formę regulam. Sextus versus d, eliditur in Quid, nisi bacchius sit loco primo, & in hunc legitur modum, Quid istuc inquam ornati'st. quoniam quod miser habui, perdidi hem. In octauo vel Hic corripitur, cum videatur aduerbium, vel de Illum, l, abijcitur, vel, quod maxime nobis probatur, creticus est loco primo. Nonum carmen ita legit. Doct. Itane te parasti, vt spes nulla reliqua in te sit tibi? Nam quod Siet, liber eius habet, librarij menda est. Erit aūt sic trochaicus tetram. catal. vt præcedentes omnes. Alij ita legunt, Itān' parasti te, vt spes nulla reliqua in te siet tibi? Atque ita esset iambicus tetr. acatalect. sicut sequens versus, nisi quis I, in Simul elidat, aut, quod malim, bacchius sit loco primo. Sic. n. trochaicus fieri pōt, de I, elidendo Doct. visum est. Idem tñ addit, In trochaico, eliditur, inquit, vt in Videī', nisi legas Vide. Ego Vide legendum puto, non Videū', siue versus sit iambicus, siue trochaicus. Et per bacchium alteram leuiorem habet scansionem. In duodecimo versu Omnia habe, pro dactylo poni videtur, & alterum Nihil monosyllabum, alterum dissyllabum est. Sunt & alia effugia, vel vt habeo sit dissyllabum, vel vt Pæan primus sit loco primo. sed non est opus in re manifesta pluribus. In xv. Fuit est monosyllabum, vel creticus loco secundo. In xix. ait Doct. d, in Sed, eximi carminis, & fieri trochaicum. At sic sex duntaxat essent pedes, ac syllaba. quare ego pro His, malim ipsis legere, & vel bacchium primum ponere, vel d, elidere, vt primo ac secundo loco sit spondeus, tertio trochęus, quarto anapęstus ac i. haud dubie iambicus est tetram acatalect. nisi quis, quod equidem malim, primo loco ponat bacchium. Sic enim fieret trochaicus tetram. catal. vt reliqui. In 23. vel eliditur s, in Prorsus, vel, quod puto, creticus est loco quarto. [Dum hęc loquimur, interea loci ad macellum vbi ad.) Hic incipiunt tetram. catalect. ad finem vsque huius scenæ. In primo loco versu pro Venimus, quod pręsentis est temporis, alij, Aduenimus legunt, sed id parui refert. Secundus ac tertius versus ferè in omnibus libris corrupte leguntur, alijs quædam tollentibus, alijs addentibus. Nos ita vere legendos existimamus.

GLAR.

Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij, lanij.
Coqui omnes, cetarij, aucupes, fartores, piscatores.

Sic neque tollitur Omnes, quod Aldinus sustulit liber, nec Aucupes, quod Desid. Doct. tollendum arbitratus est, cum veteres lib. vtruoque habeāt, & sensus ita recte constabit, nec minus carminis ratio. [Si pote tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis) Hoc carmen apocoparum erat in Aldino lib. ablatis initio duobus verbis, Si pote aut tribus fortassis, Si potis est. Vtrumcunq; tamen legas, versus erit scansu difficilis. Priore modo, phorum ha, erit dactylus absque elisione m, in rum. posteriore, discipli, erit creticus loco sexto. atque ea lectio mihi probatur, cum constanter oēs lib. ita habeant. Tertius deinde versus s, in Cibus abijcit, si Faciat legamus. Sin Facit legitur, non abijcit.

cit. quam duplicem lectionem etiam Donatus indicat. In tertio inde versu nisi aliter ordinauerimus ipsa verba, obueniet trochæus, Thai. Verum potest versus etiam ita legi, Sed Parmenonem Thaidis ostium ante tristem video, quę Anastrophe si quem offendat, is, ad, i, e, adijciendum curet Thaei Donatus indicat, & Thais pro Thaidis legi, quod nostræ lectioni congruit. Hæc ideo admonenda duxi. lector eo diligentius exemplaria vetera cō spiciat. Nam qui ante nos idem negocij tractarunt, ferè huiusmodi vt lenticula, transiliunt. Quod nobis quoque facile factu visum, si non lectoris vtilitas nobis magis cordi fuisset, cuius vtique habenda est ratio. In sequenti versu pro Hic, legendum puto Hi, idque lex carminis exposcit. Rursus in sequente, Hisce legit Peric. pro nominatiuo plurali, quod mihi non videtur, sed vel Isce hoc munere arbitratur singulariter legam, vel Hisce hoc munere arbitrantur, pluraliter, vt priore lectione solus Thraso altera etiam Gnatho notetur. Priscianum ni moror, cum sæpe corruptissime citet auctores. Rursus in verso continuo sequente vel Suam monosyl. est, vel bacchius loco primo. In 4. deinde, s, in Tristis eliditur. post quem versum in sexto deinde, Deorsum vel dissyllabum est, vel creticus secundo loco. In continuo deinde sequenti versu Paulolum habet vetustus liber. ita scandendo Mihi totum eliditur. In continuo dein sequente, secundo loco proceleusmaticus est, Age modo, & vel Quia monosyllabum totum eliditur, vel, s, de Illum abijcitur, vel, quod magis probo, creticus est loco sexto. Octauus à fine ita legendus est. Qui mihi aperis nunc fores tuo digitulo fortunatos. In 5. à fine vel Internoncios est tetrasyllabum, vel bacchius loco quarto. In pen. d, eliditur in Quid, vel bacchius loco secundo, & Petreo legendum, vt primo loco sit spondeus, secundo vel idem, vel Bacchius, tertio dactylus, quarto & quinto anapæstus.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Charea laudat forte conspectam virginem, queritur sublatam: Parmeno ostendit quo fieri possit vt illa potiatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena nouus amor Chereæ ephebi ostenditur, laus formæ virginis conspectæ, conquestio Chereæ, deinde consilium eius potiunda per subornationem Chereæ loco Eunuchi. Hæc omnia tanta equidem virtute Comici Poëtæ, vt hoc commentum sua sponte occurrisse, non quæsitum, aut elaboratum videatur.

Iambici Trochaicique Tetrametri permixti. Senarij item aliquot in media Scena.

CHAEREA adolescens, PARMENO.

OCcidi.
Neque virgo est vsquam, neque ego, qui illam è conspectu amisi meo.
Vbi quæram? vbi inuestigem? quem perconter, * quam insistam viam?
Incertus sum: vna hæc spes est; vbi vbi est, diu celari non potest.
O faciem pulchram: deleo omnes dehinc ex animo mulieres.
Tædet quotidianarum harum formarum. P. ecce autem alterum.
De amore nescio quid loquitur. ò infortunatum senem.
Hic vero est, qui si amare occeperit, ludum iocumque
Dices fuisse illum alterum, præut huius rabies quæ dabit.
C. Vt di illum, deæque senium perdant, qui me hodie remoratus est;
Meque adeo, qui restiterim: tum autem qui illum flocci fecerim.

* qua in istam via?

Sed eccum Parmenonem. salue. P. quid tu es tristis? quid ue alacris?
Vnde is? C. ego hercle nescio, neque vnde eam, neque quorsum eam:
Ita prorsum oblitus sum mei.
P. Qui quæso? C. amo. P. ehem. C. nunc te Parmeno ostendes, qui vir sies.
Scis te mihi sępe pollicitū esse: Chærea, aliquid inuenit
Modo, quod ames: in ea re vtilitatem ego faciam vt noscas meam:
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
P. Age inepte. C. hoc hercle factum est. fac, sis, nunc promissa appareant,
Siue adeo digna res est, vbi tu neruos intendas tuos.
Haud similis virgo est virginum nostrarum: quas matres student
Demissis humeris esse, vincto pectore, vt graciles sient.
Si qua est habitior paullo, pugilem esse aiunt: deducunt cibum:
Tametsi bona est natura, reddunt curatura iunceas:
Itaque * amantur. P. quid tua istæc? C. noua figura oris. P. papæ.
C. Color verus, corpus solidum, & succi plenum. P. anni. C. sedecim.
P. Flos ipse. C. hanc tu mihi vi, clam, precario
Fac tradas: mea nihil refert, dum potiar modo.
P. Quid, virgo cuia est? C. nescio hercle. P. vnde est? C. tantundem. P. vbi habitat?
C. Ne id quidem. P. vbi vidisti? C. in via. P. qua ratione amisisti?
C. Id equidem aduenias mecum stomachabar modo:
Neque quenquam hominem esse ego arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes aduersæ sient.
P. Quid hoc est sceleris? C. perij. P. quid factum est? C. rogas.
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Nostin'? P. quid ni? C. is, dum sequor hanc, fit mihi obuiam.
P. Incommode hercle. C. immo enimuero infeliciter:
Nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno.
Illum, liquet mihi deierare, his mensibus
Sex septem prorsum non vidisse proxumis.
Nisi nunc, cum minime vellem, minimeque opus fuit.
Eho, non ne hoc mōstri simile est? quid ais? P. maxume.
C. Continuo accurrit ad me, quàm longe quidem,
Incuruus, tremulus, labijs demissis, gemens:
Heus heus, tibi dico Chærea, inquit. restiti.
Scin', quid ego te volebam? dic. cras est mihi
Iudicium. quid tum? vt diligenter nuncies
Patri, aduocatus mane mihi esse vt meminerit.
Dum hæc dicit, abijt hora. rogo, num quid velit.
Recte, inquit. abeo. cum huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodum huc aduorterat
In nostram hanc plateam. P. mirum, ni hanc dicit, modo
Huic quæ data est dono. C. huc cum aduenio, nulla erat.
P. Comites secuti scilicet sunt virginem?
C. Verum, parasitus cum ancilla. P. ipsa est scilicet.
Desine: iam conclamatum est. C. alias res agis.

P. Istuc

P. Istuc agis quidem. C. nostin' quæ sit? dic mihi: aut
Vidistin'? P. vidi, noui: scio, quò abducta sit,
C. O Parmeno mi, nostin'? P. noui. C. & scis, vbi siet?
P. Huc deducta est ad Thaidem: ei dono data est.
C. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc? P. miles Thraso,
Phædriæ riualis. C. duras fratris partes prædicas.
P. Immo enim, si scias quod donum huic dono contra comparet,
Tum magis id dicas. C. quod nam quæso hercle? P. eunuchum. C. illum ne obsecro
Inhonestum hominem, quem mercatus est here, senem, mulierem?
P. Istunc ipsum. C. homo quatietur certe cũ dono foras.
Sed istam Thaidẽ non sciui nobis vicinã. P. haud diu est
C. Perij. nunquam ne etiam me illam vidisse? ehodum. dic mihi,
Est ne, vt fertur, forma? P. sane. C. at nihil ad nostram hanc. P. alia res est.
C. Obsecro te hercle Parmeno, fac vt potiar. P. faciam sedulo, ac
Dabo operam, adiuuabo. nunquid me aliud vis? C. quò nunc is? P. domum,
Vt mãcipia hęc, ita vt iussit frater, deducã ad Thaidem.
C. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.
P. Quid ita? C. rogitas? summa forma semper conseruam domi
Videbit, colloquetur, aderit vna in vnis ædibus,
Cibum non nunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet.
P. Quid, si nunc tute fortunatus fias? C. qua re Parmeno?
Responde. P. capias tu illiu' vestem. C. vestem? quid tum postea?
P. Pro illo te deducam. C. audio. P. te esse illum dicam. C. intellego.
P. Tu illis fruare cõmodis, quibu' tu illũ dicebas modo:
Cibum vna capias, assis, tangas, ludas, propter dormias:
Quandoquidem illarum neque quisquam te nouit, neque scit qui sies.
Præterea forma, ætas ipsa est, facile vt te pro eunucho probes.
C. Dixisti pulchre: nunquã vidi melius consilium dari.
Age eamus intro: nunc iam orna me, abduc, duc, quantum potes.
P. Quid agis? iocabar equidem. C. garris. P. perij, quid ego egi miser?
Quò trudis? perculis iã tu me? tibi equidẽ dico, mane.
C. Eamus. P. pergin'? C. certum est. P. vide, ne nimium calidum hoc sit modo.
C. Non est profecto. sine. P. at enim istæc in me cudetur faba. ah
Flagitium facimus. C. an id flagitium est, si in domum meretriciam
Deducar, & illis crucib quæ nos, nostramq́. adolescẽtiam
Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, vt ab illis fallimur?
An potius hęc pati, æquũ est fieri, vt à me ludatur dolis?
Quod qui rescierint, culpent? illud merito factum omnes putent.
P. Quid istuc? si certum est facere, faciam. verum ne post conferas
Culpam in me. C. non faciam. P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.
P. Nunquam defugiam auctoritatem: sequere. C. dij vortant bene.

OCcidi.) In hac scena nouus amor adhuc ephebi, & consilium * demonstrandæ virginis demonstratur, tanta virtute Poëtæ comici, vt hoc cõmentum non quęsitum esse, sed occurrisse sua spõte videatur. [Occidi. Neque virgo est vsquam) Non habuit quid dicere debeat aliud, properans & circũspiciens, nisi occidi. [Occidi) Produc mediam syllabam verbi huius, & contrarium significat. [Neque ego, qui illam è conspectu amisi meo) Amatorie, dum illam nõ inuenit, & se perdidit. [Vbi quæram) Hoc circunspectantis est. [Vbi inuestigem,) Plus intulit. [Quem percontor) Hoc tertium plus intulit. nam vbi nec vestigia reperiuntur, superest interrogatio. [Quam insistam viam,) Si nec qui interrogetur apparet. [Quam insistam viam,) Et qua via, legitur. [Vbi vbi est, diu celari nõ potest) Ob nimiam. s. formæ gratiam. [O faciem pulchram) Faciem modo, nõ partem corporis dicit, sed totam speciem, quæ apparet & cernitur. Virg. Quibus aspera quondam Visa maris facies. [Deleo oẽs dehinc ex animo mulieres) πρὸς τὸ πιθανὸν argumentatus est, vt ostenderet hunc grandem iam ephebum etiam amoris expertem non fuisse. Sic & alibi, Cum me ipsum noris ꝙ elegans formarũ spectator siem, In hac cõmotus sum. [Quotidianarum,) Hoc est leuium & vsitatarum, est quippe huic contrarium, Noua figura oris. Papę. [Ecce aũt alterum) Sic dicimus, cum propter alterum, de altero venit in mentem. [Nescio quid de amore loquitur) Vt iandudum Phædria loquebatur. [O infortunatum senem) Hoc dictum præstruxit ad exitum fabulæ ac catastrophen. Nam perturbatus ad Thaidem ingreditur hic senex per fallaciam Pythię, & indicium Parmenonis, atque ita firmabuntur nuptię virginis, quam ducet Chęrea. [Hic vero est) Vtrum senex, an Chęrea? sed senex potius. Hic vero est senex. [Qui). s. Chærea. [Præ vt huius rabies quæ dabit) Præ, ex comparatione significat. Ergo proprie, & est integra locutio, & ordo est: Præut illa sunt, quæ huius rabies dabit. Et bene Dabit, quasi de re violenta. vt, Dabit ille ruinam Arboribus. [Præut huius rabies quę dabit) Hic ex parte characteris inscius quidem est personæ Chæreæ, quẽ moribus conijcit seruus ardentiorem in amorem ferri posse simul ac cœperit. [Pręut huius rabies quæ dabit) Et hic ostenditur iampridem motum in res venereas Chæream, & magna Poëtæ cura est, ne incredibile videatur, adolescentulum qui pro Eunucho deduci potuerit, tam expedite virginem vitiasse. quocirca artifex summus, quod ætati non potest, naturæ attribuit Chæreæ: vt calidior ingenio, & ante annos amator, non libidinem in sese, sed quandam rabiem designauerit in venereos appetitus. [Vt illum) Pro vtinam. [Dij deęq́. senium perdant) Plus dixit senium quàm senem. Nec mireris, post Senium, qui additum ideo quia declinationem ad intellectum retulit. vt alibi. In Eunuchum suam. Et senex, ad ętatem refertur: Senium, ad conuitium. sic Lucil. ait. At quidem te senium, atque insulse sophista. [Remoratus est,) A remora pisciculo, qui & ἐχενηὶς vocatur, Remoratio & remoratus dicitur. [Tum autem, qui illum) Tum aũt, pro &. Duas vult enim causas esse, cur seipsum dij perdant, vnam ꝙ restiterit, alteram ꝙ senem peruerritus diu remanserit à persequenda virgine. Et nota floccifecerim, & contemnere, & non contemnere significare: vt nunc, Qui illum floccifecerim. deest vel: vt sit, vel floccifecerim. [Quid tu es tristis, quid ue es alacris?) Prouerbiale est in hominem perturbatum & incerti vultus. Aut lætus es. nam alacris, l, litera, pro d, posita, non tristis, idest ἄθυμος intelligitur. [Quid ue es alacris?) Et alacer, & alacris dicitur, vt habes apud Virg. Ergo alacris, cunctosq́. putans excedere pugna. [Quid ue es alacris?) Alacritas, est mutatio quædam vultus gestientis in spem aliquam. [Vnde is?) Modo ad quid venis significat. sed eo, de loco ad locum veteres dicebant, quod mox in subiectis probabitur. [Quorsum eam:) Bene, quia proxime dixerat, Vbi quæram? vbi inuestigem? quem percõter? quam insistam viam? incertus sum. [Quorsum eam:) Hinc vt diximus, manifestum est,

DON.
* potiũ dæ

est, Ite & aduentum significare. [Ita prorsum oblitus sum mei) Hinc contrarium, Dum memor ipse mei. Ergo oblitus mei, insanus. [Ita prorsum sum oblitus mei) Prorsus, recta, id est omnino, nam prorsum, est porrò versum, id est ante versum. hinc & prosa oratio, quam non inflectit cantilena. [Hem) Si cū H, Parmeno. si leniter, Chærea. [Ostendens qui vir sies) Non, tu vir sies, sed qui vir sis, quod est ἐπιτατικώτερον. si quæsisset quidē, qui vir sies, an debeat præstare qui nitum se sit monstraturus est? Sic vir modo, non ad sexum, nec ad ætatem dicitur, sed ad laudē. [Qui vir sies) In veteribus inuenitur. [Sæpe pollicitū esse) Pollicitum, quod promittentem vltro significat, dixit. & sæpe pollicitum se, an necesse sit præstare eum qui promiserit? [Chęrea ait quid inueni. [Induxit) μίμησιν pragmaticę, more suo, nō enim tantus dicere quid pollicitus sit sī, sed quo modo etiam, & quibus verbis. [Modo, quod ames) Tantummodo. quasi hæc mors sit promissis complendis. [In ea re vtilitatem ego faciam vt cognoscas meā) An possit, qui posse se affirmauit? plus est probasse quod promiserit, q̄ ostendere quod possit. [Cum in cellulā) Sic dicit anua * quæ & acceperit beneficium. [Patria penum omne) Ipsum penum, non ea eu aliquid, ὑπερβολικῶς. Et hoc penu, & hic penus, & hæc penor, veteres dixerūt. Ergo & omnem & omne legitur. [Congerebam clanculum) κλέπτω ἀ ... [Age inepte) Qui dubitas te promissis. an qui exprobres te multis esse legitum? [Hoc hercle factum est) Inueni quod amē. hoc quod dicebas, inquit, moræ esse, iam factū est. amo. [Promissa appareant) Vtilitatem vt cognoscam tuā. [Siue adeo digna res est) Si persona Parmenonis est. Siue abundat, & pro expletiua coniunctione modo est. In quibusdam omnino non legitur. Adeo autem abundat, aut nimis significat, vel satis. Si Chęrea dicit, hic ordo & sensus est, Fac si vis nūc, siue adeo digna res est, vbi tu neruos intendas tuos, vt promissa appareant. vt sit, Si vis, & addatur Vt, quod deest. Fac vt promissa appareant. [Vbi tu neruos intendas tuos) Vtrum obscœne hoc vt seruus? an μεταφορικῶς? vbi laborare ac periclitari debeas. Sed melius legunt qui hoc totum ad personam applicāt Chęreæ, & melius q̄ qui Parmenonem hoc putant loqui, Siue adeo digna res est vbi neruos intendas tuos. [Haud similis virgo est virginū nostrarum) Ciuium. s. id est terræ ac patriæ nostræ. vt Virg. Nō eadem arboribus pendet vindemia nostris. Et Sal. Nostri fœda fuga &c. [Quas matres student) Hoc verbo ostendit cultum industriæ, non pulchritudinem naturalem. [Demissis humeris esse.) Antiqui n. Græci etiam virginibus suis præbebant palæstrā, ad componenda corpora. Vel, demissis humeris esse, liquide & molliter deductis, neque extantibus alæ in modum. [Vincto pectore) Castigato ac tenui, & velut vincto Deest ergo velut. [Vt graciles sient) A singulari gracilis venit hæc declinatio. [Demissis humeris esse, vincto pectore) Non accipiendum est quasi hoc dicat, Ad, hoc illas student matres demissis humeris esse, & vincto pectore, vt graciles sient, quasi hæc duo pp vnum illud sunt. sed varie tria dixit, ne diceret * aut student illas demissis humeris, & vinctum pectus, vt graciles sient. [Si qua est habitior) vnde & habitudo dicitur: vt, Quę habitudo est corporis? non hab. hoc, aptior intelligitur. vt, Namque humeris de more habilem suspenderat arcum. Ergo habitior, legendum est. [Pugilem esse aiunt) Laus in virginem. [Deducunt cibum) Mire vituperauit formā quam accurauerit lasmes. Et proprie deducunt. [Tametsi bona est natura) Bona. i. plena, magna, & pinguis. [Reddunt) Exhibent, perficiunt. [Curatura) Cura. mentis est, Curatio medicinæ: Curatura diligentiæ. [Iunceas) Tenues & pallidas. [Itaque ergo amantur) Itaque, inquit, nemo illas amat. εἰρωνεία est. aut vere amantur, vt eo magis hæc amanda sit, quæ naturæ beneficio, non factis corporibus, aut industria est pulchra. [Itaque ergo amantur) Atque ita sit vt amentur. non naturæ merito, sed industria. [Quid tua istthæc?) Recte? sic enim ipse dicet, At nihil ad nostrā hanc. [Noua figura oris) Laudis genus est, noua, quia diuersi, Tædet quotidianarum harum formarum. [Quid tua istæc?) Deest, qualis est, dic. [Papæ) Interiectio mira subito accipientia. [Color verus) Quia non de cura est, ac de fuco. i. naturalis, non fucatus. [Corpus solidum) Quia non vitiatum. [Succi plenū) Quia nemo deduxit cibum. nam succus, est humor in corpore, quo abundant bene valētes. Virg. Et succus pecoris, & lac subducitur agnis. Succus, proprie quasi sugus, quem sibi ex alimentis mēbra sugunt, vt se repleāt. [Corpus solidum) Plenum & forte. i. non flaccidum. [Succi plenum) Succus, est interior pinguedo membrorum. [Anni sexdecim) Vide quemadmodum ætatem virginis maturæ poëta ex occasione demonstrauerit. [Hanc tu mihi vel vi, vel clàm, vel precario) Hæc tria sunt quibus non rite res agitur, Vel vi, vel clàm, vel precario, Sine pretij mentione, vel quia virgo, non meretrix, vel quia nulla ephebo spes est fallendi senis. [Hāc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario fac tradas) Secundū ius locutus est, nam his tribus mala fide aliquid possidetur, vi, clam, precario. Vi, quia virgo, clàm, quia custoditur. precario, quia pretium non habet Chærea. [Mea nihil refert, dum potiar modo) Non hoc personæ attribuendum est, sed affectui, non. n. quia Chærea est, sed quia amator, * de se cupit facere quēadmodum ponatur. [Quid virgo, cuia est?) Vtrum serua, an filia? [Ne id quidem) Pulchra varietas, Nescio, tantundem, Ne id quidem. [Qua ratione amisti?) Figura συγκοπή, pro amisisti. [Qua ratione amisti?) Si non remansisset Chærea, sed consecutus virginem vidisset quo deducta esset prius, quam Parmenonem conuenisset, nō ita procederet fabula, vt nunc procedit, irruisset. n. in cognitionem meretricis importune Chæres, nec pro Eunucho adduceretur illuc. [Id equidem) Deest ob, aut propter: vt sit, ob id, aut propter id. [Mecum stomachabar) Bene mecum, quia acriorem dolorem sustinet, qui ipse sibi irasci cogitur. Mecū ergo pro apud me, vel mihi. [Hominem esse arbitror) Deest, quam me. [Felicitates) Felicitas aduersa est, cum ex prosperitate, quod lædat nascitur. [Cui magis bonæ felicitates) Bonæ, magnæ, nouæ. Dixit aūt magna felicitates sibi aduersari, eo q̄ virginem tantæ pulchritudinis ea oculis amiserit, nam vidisse eam, felicitatis iudicat, sed amisisse, aduersæ felicitatis. & q̄ Bonę dixit, vel magnæ, vel nimiæ intelliguntur. vel, ἐπίθετον est proprium & perpetuum felicitatū. [Bonæ felicitates) Ironia est, eo q̄ felicitates pluraliter posuit. ἐπίθετα aūt de tribus causis nominibus adduntur, discretionis, proprietatis, ornatus. Discretionis: vt, Phrygiæ molimur montibus Idę. Proprietatis: vt, Terribilem impexum seta & dentibus atris. Ornatus: vt, Alma Venus Phrygij genuit Symoëntis ad vndam. [Quid hoc est sceleris,) Propter hoc quod patior, inquit. nunc enim scelus dicit à sene commissum. [Archidemidem nostin'?) Hoc sic pronunciandum est, vt appareat ex ipso nomine statim odiosum nescio quem occurrisse, ac permolestum. [Quidni?) Correptio est ab se manifesta inquirentis. est. n. sensus, Quid, nisi? aut cur non nouerim? est. n. quid ni, aut quid nisi, aut cur non: quia veteres, ni, pro, ne, ponebant, & , ne, pro, non, vt Plaut. Ni stulta sis, pro, ne. & , ne vult, pro, non vult. [Immo enimuero infeliciter) Bene hoc interponit, q̄ incredibile est tardiorem futurum amatorem intecessu virginis. [Nam in cōmoda alia sunt dicenda) Quæ minora sunt. s. aut similia. [Illum liquet mihi deierare) Liquidum est, constans, & manifestum, & certum. Et sic liquet, pro liquidum est, vt claudit, pro claudum est. Vt apud Sal. Nihil socordia claudebat. Et est liquet verbū iuris, quo vtebantur iudices, cum amplius pronunciabant, ubi cunctatio communi causæ magis quàm negocij simplicitate. Deierare, valde iurare, vt demiror, & deamo te Syre, si de producta legeris. si correpta, deierare intelligitur. [Prorsum non vidisse proximis) Quia nō vidisse dixit, Proximis præteritis intelligimus. Proxima enim nobis aut præterita, aut futura sunt, nam præsentia ea sunt, in quibus nunc sumus. [Nisi nunc cū minime vellē) Quia semper nolui, ideo nunc minime, vtpote adolescens lenē. [Quàm longe quidem) Bene longe dixit, quia à longe non potuit dicere an subauditur erat, vt sit, quam longe erat? [Minimeq. opus fuit) Sæpe enim nolumus tantum, nunc etiam opus non est. [Incuruus, tremulus, labijs demissis gemens) Vt omnia ostendat in contrarium sibi versa esse, etiam cursum attribuit leni. Labra, sunt superiora, labia inferiora. Labræ asinorum proprie dicuntur. Gemens autem, ob continuam tussim. Sic Luc. Ante fores autem, & triclinij limina quidam Perditus Tyresia tussi grandæuus gemebat. Incuruus, valde curuus. Sic Virg. Turnus vt infractos aduerso Marte Latinos Defecisse videt. Infractos. n. valde fractos significat. nam in præpositio nunc auget, nunc minuit dictionem. Recte etiam deformitatem describit senis, qui præter ætatem post pulchram virginem fœdior videbatur. Et quam importune omnia? pro puella, senex occurrit, pro virgine, incuruus, tremulus, pro pulchra, labijs demissis, gemens, & cum amator sit, tarditer adolescens ipse iudicium loquitur, dum festinandum sit, remoratur. [Labijs demissis) Maiora labra, vnde Labeones. Alij labia inferiora, & labra superiora. [Heus heus, tibi dico Chærea) Tibi dico Chęrea, non adderet, nisi videret Chęream dissimulārem præterire. [Inquit) Aliter, inquit, pronunciandum est, hoc est concitare. nam senis verba aliter proferēda sunt. [Scio' quid ego te volebam?) Hic ostenditur odiosa tarditas senis apud festinantē Chęream.

nam

nam non dicit, sed promittit se dicturum. [Vt diligenter nuncias) Diligenter, nihil tam abundanter, nihil tam moraliter dici potuit. [Cras est mihi iud.) Huic moræ etiam illud additum, quòd cum debeat dicere quid velit, prius dicit quod non est necessarium, quare velit. [Esse vt meminerit) Non, vt sit, sed, vt esse meminerit. O prolixitas. [Dum hæc dicit) Dat tempus verbis, quę non potuit, quamuis imitaretur, exprimere. [Rogo num quid velit,) Hoc est significo me abire nam abituri, ne id dure facerent, Nunquid vis dicebant his quibuscum constitissent. Quid est ergo, Rogo núquid velit? hoc est dico quod abeuntes solent. [Recte, inquit) Pro eo quod est nihil, & moraliter τῶ ἀντιμεικῶ. [Cum huc respicio) In hanc partem. s. qua meretrix habitabat. [Interea cō modum) Tantum quod, vel ipso eodemq; tempore [Cō modum) Vna. Et hoc significat, vt si dicas, eodem tempore quo hoc agebatur. Nam interea, nunc coniunctio accipienda est, non vt alias, pro aduerbio ponitur. [In hanc nostram plateam) Recte quia vicina est illis Thais, ad quā deducitur. [Nulla erat) Etenim ingressa iam fuerat. [Comites secuti, scilicet sunt virginemq́) Interrogatiue quidem, sed sic, vt scire videatur id, quod quærit, sed ad hoc quęrere, vt quod scit, confirmet. [Verum parasitus) Verú, modo inceptiua est, non relatiua particula. vt in And. Verum vidi cātharam suffarcinatam. [Iam conclamatum est) Transactū ac finitum. vt conclamata corpora nihil reliqui iam habent ad vitæ officia. [Conclamatum est) Manifestum significat, ipsam idem. • esse, vel pulchram esse, quia & ipse dixerat, Hęc superat ipsam Thaidem. vt in conclamatis, funeribus nulla dilatio est doloris, & luctus. vnde Lucan. ait, Corpora nondum Conclamata iacent. Aut conclamatum, satis deploratum, satisq. vociferatum est, quia dixerat, O infortunatū senem, si & hic amare cœperit. Tanquam dicat, Iam occisum patrem tandem scimus, iamq. deflemus. [Alias res agis) Recte, quia dixit ille, Iam conclamatum est. [Alias res agis) Aut, non attendis ad id, quod de eo significat, ut nulla sit in eo attētio. nam binæ natū ait, Agite amabo, Aut nugatorias res agis, hoc est iocaris, q. d. uanas res agis [Scio quo abducta sit) Plus dixit q̃ interrogabatur, credo tædio interrogantis. nam properat, ut dicturus est, ad deducendum Eunuchum ad Thaidem cum ancilla eadē Ethiopia. [Scio quo abducta sit) Secunda aposiopesis. [Eho Parmeno mi, nostin'? & scis ubi siet?) Amatorie satis repetuntur quæ semel dicta suff. cerant. [Huc deducta est ad meretricem) Et hoc confundit semel, cum aceruatim dicit, velut odio interrogantis sæpius, & festinatione ad mandata Phædriæ peragenda. [Phædriæ riualis) Cum pronunciatione addendum, quo magis doleat Phædriæ riualis. [Duras fratris partes prædicas). s. contra æmulum & diuitem, & largissimum. Et partes duras metaphoricos ab actoribus scenicis. [Comparet) Hic iam ostenditur miles illustrior per riualis dona, quàm per sua. Et est qualitas comparatiua. Comparet pro emat, aut comparandum putet. [Tum magis id dicas) Duras partes fratris esse. [Quodnā quæso hercle?) Curiositatem addidit περισσῶν, Quæso & Hercle. Et vide q̃ molliter, & sine intellectu spectatoris ad argumenti spectari ordinem poëta perueniat, vt de Eunucho facta mentione cōsilium nascatur supponendi Chæreæ. [Eunuchum) Mire Terent. primo simpliciter Eunucho nomen posuit, huic quoque detractorus. [Inhonestum) Fœdum, vt contra, facie honesta. vt apud Verg. Et lætos oculis afflarat honores. [Hominem) Opportune hominem dixit, tanquam incerti sexus. [Senem, mulierem?) Non cōmuni genere dixit senem, quippe qui alibi separauerit dicendo, senex atq; anus, sed subdistinguendum est, vt sit duplex vituperatio, vna ab ætate, q̃ ait senex, altera a membrorū mollitie, q̃ ait mulierem. [Quatietur certe cum dono foras) Mire cum dono, tanquam illi repulsæ causa donum futurum sit. Tum deinde non reiicietur, sed quatietur. Vide q̃ contumeliosius dictum est, quatietur foras, sel verberibus impelletur foras, nō expulsione, sed detrusione. Vel sic dixit, foras quatietur, vt desit. Versum, vt sit, foras versum verberabitur, vt verberetur, & fugetur foras. nā & peruulgarę consuetudinis dictum est, feri canem foras, hoc est feriendo canem foras eiicie. [Sed istam Thaidem non scitis nobis vicinam) Quō.n pro Eunucho veniet, si aut nouit, aut notus est? Etsi mulierem adolescens ne nouit quidem, ipse multo maxime nescietur. Sed istam Thaidem non scitis nobis vicinam. œconomia contra illud, quod meretrix vicina erat [Haud diu est) Vicina. s. Et est causa, An verisimile sit uelatre potuisse vicinam. Et nota apud Terentium vicinas poni sępius adolescentibus meretrices, vt hæc sit prima amoris illecebra [Nunquam ne etiam me vidisse illam?) Artificiose inculcat Poëta τὸ πιθανόν. [Est ne vt fertur forma?) Hoc propter illud quod supra diximus. Sed nimium lepore Terentiano, iam illud agitur. Nam hic ostenditur verisimile esse pro Eunucho creditum apud vicinam meretricem Chæream, qui adeo ignotus sit mulieri, vt nec ipse eam nouerit. quod erat facilius & promptius. Et additur color, quòd & illa non diu vicina est, & q̃ adolescens plurimum in Pirœo commoratus est. [Nihil ad nostram hanc) Nota nec nostram dixit, p meam. [Alia res est) Non potuit melius suam vtrique gratiam reseruare. nam & illa, & hæc amantur. [Faciam sedulo) Mire in promissis posterioribus difficultas rei ostenditur, cum primo faciam dixerit. [Nunquid me aliud vis?) Hoc dicere abeuntes solent. Et bene, Nunquid me aliud vis? quia festinat. & simul quia hinc nascitur doli fallendæ meretricis. [Vt mancipia hæc, ita vt iussit frater, deducam ad Thaidem) Vide Terentium, vt non quæsita esse hæc fallacia, sed ipsa se obtulisse videatur. [O fortunatum istum Eunuchum) Istum sæpe annotauimus, aut ad contemptum, aut ad odium referre, vt Virg. Aut quid petis istis? & Ista quidem quia nota mihi tua magna voluntas Iuppiter [Qui quidem in hanc detur domum) Quid facilius quàm imitari velle quod laudes? nec quisquam, nisi qui cupit, eligitur pro Eunucho, qui Eunuchum putat esse beatum. Vide quam molli descensu ad hoc cōsilium peruenitur. Res.n. hoc suggerit potius, quam Parmeno: ideo quia seruum hoc suadere Chæreæ nimis temerarium fuit. [Quid ita?) Potuit intelligere statim seruus, sed ad hoc interrogat, vt ducatur spectator. [Videbit, colloquetur: aderit vna, &c.) Amatorie nimis, quinque lineas amoris executus est: adeoq. diligēter, vt etiam ordinem custodierit. [Videbit, colloquetur, aderit vna in suis ædibus) Mire amator non simul effudit hoc bonum, sed particulatim digessit, vt maior voluptas futura esse nascatur. [Videbit, colloquetur, aderit, &c.) Istæ.n. sunt amoris lineæ, etsi eas non omnes est persecutus. [Quid si nunc tute fortunatus fias?) Sic videtur Parmeno dicere, potius vt iocetur, quam vt fieri credat posse. [Capias tu illius vestem) Non semel ostenditur quod futurum sit, quia particulatim pōt etiam quod turpe est, tamen mitti ad persuasionem. Simul in gestum respicitur. Ergo no... ait, ibiq; pro Eunucho, sed primo, capias illius vestem. cum deinde hoc ipsum non aspernante domino, pergit seruus ad cetera quę audaciora sunt. [Vestē) Quam libenter audit, repetitio dictorum per interrogationem ostendit. [Audio) i. libenter hoc admitto, & consentio. Vt in Phormione, Audio & fateor. & contra non audio. [Intellego) Audio & intelligo vno modo non vsitatam exprimunt. s. cōsentientis immodicum affectum. [Cibum vna capias) Bene seruus interiectauit supra dictas amandi lineas & ordinem voluptatum, quippe qui amare non nouerit. [Cibum vna capias. Adsis, tangas, ludas, propter dormias) Etsi satis erat superior versus, tamen incentiua sunt amoris etiam sigillatim hæc enumerata quæ vna sententia superior versus ostenderat. [Quandoquidem illarum) Pro, ea illis. [Quisquam) Quia quæquam dicere, absurdum est. [Illarum quisquam) Quisquam, multis exemplis probatur etiam fœminino genere veteres protulisse, ita vt in numeris & generibus hæc pronomina infinita sint. [Neque scit qui sies,) Hoc est quod supra callide poëta præstruxit. [Forma atque ætas ipsa est) Deest, in te. [Facile vt pro Eunucho probes) Formam. s. & ætatem. Formam quia pulcher es, ætatem quia ephebus. [Facile vt pro Eunucho probes) Probes fingas, atque persuadeas, vt in consuetudine dicimus, Homo sacrilegus pro innocente se probauit. Et Cic. Hoc tu his probabis? Itaque deest te, quod subaudiamus. vt sit, Pro Eunucho te probes. Probes. vt, Migrantes cernas Aut probes persuadeas. Et simul honeste non dixit, quod erat rectum, vt Eunuchum probes, sed pro Eunucho ne esset contumeliosum in Chæream. [Nunc iam orna me) Hortatiue orna dixit, non despolia, aut exue me. [Abduc) Abducimur vnde volumus, Ducimur quo volumus. [Quantum potes) Deest, cito. [Quid agis?) Callide seruus non vult se auctorem videri tanti facinoris. [Quò trudis?) Comici semper ea ostendunt fieri ab altero verbis alterius personæ, quæ ostendi per se ipsa non poterant. vt nunc manu agere Chæream Parmenone ipso dicente cognoscimus. [Quò trudis?) Præbet se vt cogendum domino quem compulit dictis. [Perculeris iam tu me) Peruerteris. Vnde prouerbium, Bos plaustrum perculit. [Tibi equidem dico, mane) Sigillatim ista pronuncianda sunt, ex quibus intelligatur, non cessare Chæream quin adhuc impellat, & trudat. [Pergin'?) Quasi vero ioco dixerit, non serio. [Ne nimiū calidum) Periculosum. sed melius callidum legitur. Nimium, prouerbiale, quia nimium propria vox est. [Flagitium facimus) Flagitium more militari dicitur, res flagitatione, hoc est increpatione digna. Nam flagitatio, a strepitu dicitur, vnde flamma, & flagel-

& flagella,& flagitare.i.personate intelligimus dici. Nam hæc omnia sine strepitu,crepituq. non sunt. [An id flagitium est?) An liceat? an deceat. Et prius,quia licet. [At enim istæc in me cudetur faba).i.in me hoc malum recidet,in me hęc vindicabitur culpa,vt laborat solum,in quo cuditur.i.batuitur faba, cum siliquis exuitur tunsa fustibus,vt in areis more rusticorum fit. Vel q quidam male coctā fabam,& quæ non maduerit,sed dura permanserit supra caput coqui, vel in ipsi fabæ ictu saxo comminuunt. tum vniuersum malum,& omnis dolor ad coquum peruenit. Simile & alibi a pulmento prouerbium est, Tute hoc intristi,tibi hoc est exedendum,accingere. [An id flagitium est?) Terentius laudat argūm huius fabulæ,in quo exemplum promitur, quod prosit parentibus,obsit meretricibus,& simul deliberationibus tractās id faciendum. [Si in domum meretriciam deducar) Hoc tale est, nulla lex prohibeat,& defendatur vt licitum. [Et illis crucibus) Hoc iam ad illud pertinet,vt ostendatur decere,& primo a persona eius cui fit. [Habent despicatam) Contemptam atque despectam. & ita est ἀπόδοσις,& ἀντίπτωσις. Vel certe alterius verbi declinatio ab eo quod est despicent,vt suspicor. Sal. Cum interea Metellus mane digrediens eum exercitu conspicatur,primo dubius quid nam insolita facies ostenderet. [Nunc referam gratiam) Non eas,inquit, lacessam, sed quod iustum est,vicem reddam,quasi ipse ab alijs læsus sit. [Vt ab illis fallimur) Non dixit, alij falluntur. [An potius hæc pati æquum est fieri?) Illic vicissitudo extat in Pat dolos. [Vt a me ludatur) ἀνάλογος subauditur pati. [Quod qui rescierint) Ex consequentibus argm. nam illud factū vituperatio sequitur,hoc approbatio. [Illud merito factū omnes putent) Bene,ono iudicent, quia & sine ipsum non satis probum est, sed meretricem fallere. [Quid istic?) Aduerbium est ægre concedentis [Faciin) Pro facito. [Verum) Deest,vide. [Verum,ne post conferas) Si ne prohibentis est,nihil deest si percontantis,vt sit,ne forte,deest timen. [Verum,ne post conferas culpam in me) In hoc negocio non auctor vult esse, sed seruus. [Cogo atque impero) Eundem ostendit plus esse imperare quam iubere. [Nunquam) Pro non. Vt,Nunquam omnes hodie moriemur inulti. [Nunquam defugiam auctoritatem tuam) Non inquit,recusabo facere, dum tu tamen auctor sis facti.

GVID. OCCIDI. &c.) In hac scena nouus amor Chæreæ, ephebi ostendit,& consilium potiendæ virginis demonstratur. CH. Chęrea inducitur tanquam properans,& circunspiciens videre ne puellam cuius in amore exarserat O.cidi,media breui ab ob & cado, pro mortuus.i.mortuus sum, siue perij, ac perditus sum, neque virgo.i.puella ducta ad Thaid. est vsquam.i.in aliquo loco, quem a piriam. neque ego.s.inquam siquam, q.d eam perdendo me quoque perdidi, & hoc amatorie. nam dum illam nō inuenit seipsum perditum censet, neque ego in.l.u.q ego amisi illam è conspectu meo in.s.i.dubius sbi inuestigem.i.per vestigia eam sequar. quem hominem percontar.i.nescio quem interrogem,si vestigia desint, incertus ēt sum quæ via insistam.i.quod iter teneam, sequendo eā, hæc est.s.me.i.præcipua expectatio & fiducia vbi vbi.i.vbicunque est. non potest celari diu pp nimiam formæ gloriam. O,admirantis est,faciem.i.formam totam ac facturam,& speciem totam, quæ apparet & cernitur. pulchram.i. venustam. ibi particula o,accusatiuo iungitur,& admirantis est, vt Virg. O For.o b.si s.n.a.interdum etiam iungitur nominatiuo & vocatiuo in quibus structoris possunt subaudiri verba pro legentium arbitrio,dehinc.i.à modo. dehinc animo mulieres.i. aufero ex animo & obliuiscor omnes mulieres alias ab hac puella me tædet.i.tædio afficior harum formarum.i.facierum. quotidianarum.i.leuium & vsitatarum. P. autem.i.sed,ecce in conspectu adest tanquam repentinum malum, alter blius loquitur nescio quid, per indignationem dici sæpe solet nescio quid, & per contemptum de amore exclamantis & dolentis est, senem.s. patrem horum iuuenum Phædriæ & Chæreæ. infortunatum.i. infelicem,vero.i.sed,hic.i.talis Chærea supp. est. Donat.tamen vult per hic intelligatur potius senex,malo tamen vt Chęrea ꝓpter sequens relatiuum, qui, non referendum ad senem, sed ad Chæream, qui.s.Chærea si occeperit.i.occeperit amare: dices.i. diceret aliquis illum alterum.s.Phædriam fuisse ludum & iocū. Ludus est in facto,iocus in verbo. præut illa erunt sup. quæ rabies.i.insania amoris huius Chæreæ,dabit.i.mouebit. dici.n.sic eleganter solet,Hoc non est nisi ludus & iocus pręut illa sunt,quę fecit alter. præut illa sunt, hoc est in comparatione eorum quæ alter fecit. Præ enim sæpe significat in comparatione,vt Cicero ad Sulpit. At contra nobis non tu quidem vacuus molestijs,sed pro nobis beatus videris s.præ nobis dixit in comparatione & respectu nostrum. Itaque præut particula non quidem præpositio,sed aduerbium,retinet significationem illius præpositionis præ,sed casui non seruit,& ea est ita vtendū vt dictum est. C. Vt.i.vtinam,dij & deæ perdant.i.destruant,illum senium.i.illum senem,in quo dicto non respexit genus,sed intellectum tantum dixisset.n.illud,ad quia senem intelligebat,dixit illum, & senium apposuit ad conuitium senis illius ignari patris qui eum detinuerat,qui retulit ad intellectum nō ad vocabulum,qui.s.senex, remoratus est.i.detinuit me hodie. Remorōr remoraris significat detineo detines,diciturq. a remora remoræ, quod significat pisciculum echeneidē nomine naues remorantem. & adeo.i.valde,vel certe dij & deæ perdant me, qui restiterim.i.cessauerim se qui virginem pp eum autem.i.sed, tum.i.deinde, vel cape illas particolas pro,& repetendo dij & deæ etiam perdant me, qui nō flocci fecerim.i.contempserim illum senem,sed ecum.i.ecce ꝓpe video Parmenonem,deinde vt accessit ad eum subiunxit, salue Parmeno.i.saluus sis. P. quid.i.cur,es tristis.i.vultu præsto,quid ne.i.cur non es alacris.i.lætus, vnde is.i.venis. auctores.n & eo pro venio,& rursus venio pro eo indifferenter vtuntur. C. hercle ego nescio, neque vnde eam.i.veniam, ita prorsus.i.adeo omnino sum oblitus mei.i.adeo totus sum amoris insania correptus, neque scio supp. quorsum.i.versus quam partem eam. P. quæso qui.i.quomodo,vel cur ita es tui oblitus. C. amo.i.amore sum correptus. P. hem,interiectio indignantis. C. ò Parmeno nunc ostendes qui,id est qualis,vir sis.i.quantam potestatem, & virtutem habeas,vel quantum fidelis sit promissis stando.tu scis te pollicitum esse,id est sponte tua mihi promisisse,& quidem in hæc verba siue in hanc formam,& est mirabilis, quoniam non est contentus dicere quid sit pollicitus,nisi etiam dicat quō, & quibus verbis. verba hæc suoi? O Chærea inuenis.i.exquire,elige, modo.i.tantummodo aliquid quod ames.i.quod sit tibi cordi. ergo Parmeno faciam vt tu cognoscas meam vtilitatem.i.quantō ero tibi vtilis in ea re,quā amabis. & scis inquam te sic id pollicitum,cum.i.qñ congerebam.i.vel conducebam,vel comportabam ad te. clanculum.i.secreto,occulte, & qñ congerebam ad te in cellulam.i.in aliquam camerulam, vel in alium locum domus aptum reponendis,claudendisq. rebus. Cælla.n.ab eo dicta est, q eam clausam esse conueniat ob ea quæ in ea cælantur,& cælla & cællarium dicitur,reponendis, claudendisq. rebus esculentis, & poculentis, itaque cælla vel cællula a cælando esse dici debet, q in ea cælentur repobita, cum ergo congerebam clanculum ad te in cællulam omnem penum patris.i.quidquid esculentum, & poculentum pater habebat domi repositum longe vsionis causa, non autem quotidiani vsus,& hyperbolicos est. Veteres autem dixerunt & hoc penus & hic penus & hæc penus. Item & hoc penu indeclinabile. P. ò inepte qui.s dubitas de promissis. vel iactas te multa largitum. age, vel hortantis est, vt inueniat aliquid quod amet,aut sic verbum, id est effice ergo, vt aliquid inueniat. C. hercle,hoc est factum.s.inueni quod amem. fac.i.effice,nunc sis.i.si vis,sicut capesis.i.cape si vis. Persius. Vide sis,pro si vis, intellige ergo sic,fac sis.i.si vis, vt sup.ipsa promissa tua appareat nunc. is adeo.i.certe, vel valde, aut satis digna res, vbi.i.in qua tu intendās neruos tuos.i.labores ac pericliteris.i.de tuis viribus capiar periculum. Alij applicant illud dictum,siue adeo digna res,vbi tu neruos intendas tunc ad personam Parmenonis, sed melius, vt sentit Donat.totum applicatur personæ Chæreæ, virgo illa haud.i.non est similis nostrarum virginum.i.virginum nostræ terræ & patriæ. dicimus.n.similis huic & similis huius quas.s.virgines,nostras matres student.i.laborant, dant operam esse humeris demissis,id est habere demissos,& non extanter humeros,& quas student esse pectore vincto.i.restrigato. tenui,represso, cohibito, non permisso distendi, neque diffluere, aliqui habent iuncto (sed Donatus legit vincto,quem puto sequendū) reddunt graciles. Si qua est virgo paulo habitior,id est vegetior, aptior. Inde habitudo corporis dicitur. quasi status eius & factura seu aptitudo. vel cape hoc dictum sic, si qua est habitior.i.si est aliquanto corpulentior, quām deceat puellam, & sit quod barbare dicitur, si aliqua est in satis bono puncto, vbi diceretur recte,si qua est habitior paulo,aut vt Gel.habet, si qua est corpore bene habita, ac vegeta. aiunt.i.dicunt, matres vel homines eam esse pugilem.i.pugnæ aptam,quod virorum potius est, cum mulieres sint imbecilles, etiam audire est colonos appellantes mulierem corpulentam, ac robustam militem, matres inquam deducunt.i.diminuunt illis puellis cibum, & dietam illis imponunt, tametsi.i.quamuis natura earum puellarum est bona.i.plena,magna & pinguis,reddunt,id est exhibent,perficiunt eas iunceas.i.tenues & pallidas,tali curatura.i.tali diligentia. Nam ratio est medicinæ,curatura est diligētiæ,ergo ita, id est eo pacto

aman

amantur, per ironiam, q.d. nemo illas pallidas amat, quas curatura tales fecit, sed eas potius, quae natura, vel intellige sine ironia, quia .i. &, ergo amantur ita .i. tali industria, & curatura efficiuntur, ut amentur non naturae beneficio. P. Qui, interrogandi modus est distinguendo à sequentibus, deinde dic, supp. (ut ait Don.) qualis est istaec .i. ista puella tua, quam .s. amas. C. Nova, id est inaudita, inusitata, forma .i. figura, venustas oris .i. faciei est sup. illi. vel si via sint ablatiui casus, & tunc sic ordina, quia petierat Parmeno qualis esset subdit est sup. nova forma oris .i. habet novam faciei figuram. P. papae. interiectio admirantis venustatem virginis. C. Color eius est supple verus .i. naturalis, non ex creta, non fuco, corpus est illi solidum .i. firmum, plenum, forte, non flaccidum, non corruptum curamentis ut nostrarum virginum, & corpus utiquam eius est plenum succi .i. humoris nō corrupti, quo animalia corpus alitur ac sustentatur, nam humor in corpore animalis, qui corruptus est, dicitur pus. Virg. Et succus pecori, & lac subducitur agnis. Succus (ut ait Don.) est humor in corpore quo abundant bene valentes, & dicitur proprie quasi sugus, qm̄ illum humorem membra sibi sugunt ex alimentis, ut se repleant. Deinde subdit. Succus est pinguitudo membrorum haec Don. dixit ergo Terent. succi plenum, quia nemo deduxit cibum illi. P. quot sunt anni illi. C. sedecim. P. Flos ipse iuventutis in ea est sup. cum sit sedecim annos nata. C. tu fac id est labora ut tradas mihi hanc puellam, tractum à iure est, nā res venditae tradi debet, vel alio modo contracta, & recte tractas, quia subdit vel vi .i. violentia, quia virgo est. vel clam, quia custoditur, vel precario .i. per preces, quia Chaereae pretium deest. Haec tria verba vi, clam precario ex iure deducta sunt, quibus nō rite res agitur, & mala fide aliquid possidetur, quia sive pretij mentione nihil .s. non refert mea, q.d. non curo qua via tradatur mihi dummodo potiar .i. voto meo ea utar. P. quid? modus interrogandi. virgo illa cuia est .i. cuius conditionis, serva ne an filia, & bene dixit cuia, nam tam serva quàm filia in potestate sunt aliena. C. hercle nescio cuia sit. P. unde est .i. ex quo loco est oriunda. C. tantundem scio sup. quantum scio de eius conditione. P. ubi habitat .i. moratur. C. ne quidem .i. nec etiam scio inquam id s. ubi habitet, & est venusta variatio responsionis, nunc tantūdem denique, ne id quidem. P. ubi vidisti eam? C. in via. P. qua ratione .i. quo pacto. quomodo amisti .i. amisisti eam. C. Equidem ego adveniens .i. accedens huc, stomachabar .i. indignabar, modo id .i. propter id .i. quia sic mea culpa amiseram, mecum .i. apud me. neque arbitror quenquam, id est aliquem hominem esse, quàm me supp. cui omnes bonae felicitates .i. boni successus (& bonae dixit Don. poni pro magnae, nimiae, vel novae) sint magis adversae, cum ex eis aliquid quod laedat nascatur, nam quod occurrerit ei felicitatis loco putat, sed quod amiserat infelicitatis, & adversitatis. Et (ut ait Don.) Epitheta tribus de causis nominibus addūtur .s. causa discretionis, ut Phrygiae mollimur montibus Idae. aut proprietatis: ut, Terribilis impexum seta dentibus atris, aut ornatus, ut, Alma Venus. P. quid hic sceleris est .i. quod est hoc scelus, quod commissum est à te, vel ab alio, ut ita sis infelix. C. perij .i. perditus sum. P. quid est factum. C. rogas .i. quaeris. nostin' .i. cognoscis ne Achimenidem cognatum patris, atque aequalem. P. quid ni .i. cur non noverim sup. nam quid ni significat quid nisi, aut cur non veteres enim ni, pro ne, ponebant, & ne, pro non. Plaut. Ni stulta sit, id est non, & ne vult, pro non vult. C. Dum .i. quandiu sequor hanc puellam, fit .i. efficitur. offertur obuiā .i. in occursum mihi. P. hercle factus est supp. tibi obuiam incommode .i. intempestive, & importune .s. C. immo enimvero .i. sed certe infeliciter factus est obuiam mihi. Nam ô Parm. alia infortunia s. (quae minora sunt) sunt dicenda incommoda, non autem istud, sed maxima quaedam ac nova infelicitas, & si quid gravius est dici debet, liquet mihi .i. liquidum est, vel constans, vel manifestum, aut certum est mihi, & quod dici solet, paratus sum, nam si quis constituerit aliquid facere, illud efficere est paratus. liquet mihi .i. paratus sum deierare .i. valde iurare, si de producta legatur, vel si correpta legatur deierare intellige .i. Deos iurare paratus sum, iurare me supp. non vidisse illum senem prorsus .i. omnino, His sex vel septem mensibus proximis .i. superioribus aut praeteritis (nam praeterita & futura nobis sunt proxima, praesentia autem ea sunt in quibus sumus nunc) quod autem dici inepte solet illum non vidi de post sex vel septem menses, diceretur recte & eleganter sequendo Terentium. Illum non vidi his sex vel septem mensibus superioribus proximis, vel praeteritis lapsis vel actis, nisi nunc cum .i. quo tempore, minime .i. non vellem vidisse eum, & cum minime, id est non fuit opus .i. necesse neque utile.

Eho, interiectio indignationem, & animi passionem ostendēs, non ne hoc est simile monstri, quasi dicat non ne hoc est deforme admodum, & velut portentum & foedum monstrum .i. ita perdidisse eam adventu senis illius, quid ais .i. quae est in hac re opinio. P. maxume, id est admodum est simile monstri. C. continuo .i. ilico, accurrit .i. accessit ad me curriculo, quàm lōge, id est quantum longe, quod dici solet quātum de longe, vel si vis subaudi quam longe erat. Accurrit ergo quidem .i. certe, incurvus .i. valde curvus. In eum nunc auget nunc minuit dictionem, tremulus .i. titubans praesenio, labijs demissis .i. depressis, aut pendentibus. Labra sunt superiora, labia vero inferiora, labrae autem sunt propria asinorum. A magnitudine laborum dicuntur labeones, sicut chilones improbius labrati dicuntur, nam chila graece labra sunt improbiora modum excedentia & propterea quidam pisces improbius labrati, chilones dicuntur, accurrit inquā gemens .i. gemebundus propter cōtinuam tussim, inquit .i. dixit ô Chaerea heus, vocantis adverbium est heus & Chaerea, procedente iterum dixit senex, heus dico tibi, vel intellige eum uno tenore dixisse, restiti .i. constiti, stiti gradum, retinui pedem, scin' .s. scis ne quid ego volebam te potest intelligi facere, ut si quid volebam te facere, sed melius supprimitur quàm addatur. Gel. Hoc te volebam nescius ne esses & eleganter dicitur quid me vis, qd dici vulgo solet, quid vis mihi dic verbum est Chaereae admonentis eum ut dicat celeriter. Iudicium est mihi cras .i. in iusvocatus sum in crastinum, aut est mihi negocium cras agendum, seu agēda est controversia. Deinde subdit Chaerea, quidem, tum, id est quid inde vis dicere si sit tibi iudicium. Dixit senex, ut nuncies diligenter patri tuo, ut meminerit esse advocatus mihi cras mane, dum .i. quādiu dicit haec, hora una abijt .i. discessit, transijt, traducta est, rogo .i. interrogo, nunquid .i. utrum aliquid aliud velit, q.d. significo me abesse dicendo, quod abeuntes solent nam abituri ne id dure facerent, nunquid vis dicebant ij, quibus constiterant, inquit, senex recte pro eo quod est nihil aliud volo, & quidem moraliter dictum est, & gratiose ut ita loquatur, est enim in his dictis carientissimos ab eo, id est discedo. cum respicio ad virginem huc .i. in hanc partem, in qua meretrix Thais habitabat. Interea .i. dum id agebatur illa puella adverterat .i. diverterat, se se commodum .i. opportune, tempestive, vel ut ei visum sit commodum, id est opportunum & tempestivum & eo dicendi genere uti per pulchrum est. Nam interdum dici solet, cum vidit bonum suum collectis sarcinulis, discessit, eleganter sic diceretur, Nactus opportunitatem discessit, vel sic. Ipse autem collectis commodum sarcinulis abscessit. Adverterat ergo sese huc .s. in hanc nostram plateam, quia vicina erat illis Thais, ad quam deducebatur, q.d. in hanc nostram vicinitatem diverterat, quia in eadem platea .i. in eadem planicie & ampla loco urbis, multi & frequentes commorantur, illicque frequens vicina esset solet. P. Mirum est ni, dicit hanc quae data est dono huic Thaidi. modo .i. paulo ante, hic autem dicendi modus permirum perpulcher est, ut si sic dicatur latine, quod in ore populi esse solet. Edentes intuens, si non edat, mirum ni sibi mortem consciscat. C. cum advenio huc nulla erat .i. non erat hic puella. P. scilicet comites secuti sunt virginem? scilicet hoc ponitur pro eo quod barbare dici solet libenter, ut in tali dicendi genere. Libenter comites secuti sunt eam. C. verum particula verum est hic inceptiva & non relativa, ut saepe fit. Parasitus .s. Gnatho cum ancilla, id est parasitus & ancilla secuti sunt eam. P. scilicet .i. certe ipsa est quam quaeris, desine .i. cessa. iam conclamatum est .i. finitum est, vel transactum, ut conclamata corpora nihil reliquitam hn̄t ad vitae officia. Vel conclamatum est .i. manifestum est, ut in conclamatis muneribus nulla dilatio est doloris, & luctus. Unde Lucanus ait, Corpora nondum Conclamata iacent. Aut conclamatum est .i. satis deploratum est satisque vociferatum est, quia dixerat. O infortunatum senem, tanquam dicat iam occisum patrem propter filij utriusque amorem. C. agis alias res .i. vel non intendis ad id, quod dico occupatus in alijs rebus cogitādis, aut nugatorias & vanas res agis .i. iocaris. P. equidem .i. certe ago istuc, hoc est intendo ad id, quod dicis. C. dic mihi nostin' .i. cognoscis ne quae sit illa puella, aut audistin' .i. accepisti ne ab aliquo quae sit. P. vidi eam & novi .i. cognosco eam scio, quo .i. in quem locum sit abducta .i. deducta. C. Eho mi Parmeno, nostin'. P. novi. C. & scis ubi sit. P. Deducta est huc ad meretricem Thaidem, & data est ei dono. C. Quis est is homo iam potens cum hoc tanto .i. tam egregio munere. P. Thraso miles amator Thaidis rivalis Phaedriae .i. aemulus. Rivales dicuntur aemuli de eadem muliere, quasi in unum amorem derivantes, facta translatione à feris bestijs, quae sitientes cum ex eodem rivo

lo haustum petunt, in prœlium inuicem veniunt. Inde in iure riuales vel corriuales dicũtur, qui in eodem riuo ius habent, & pro eo sæpe contendunt. C. Prædicas. i. dicis, duras. i. asperas, acerbas, partes. i. onera, seu prouinciam asperam fratris, q. d. fratri est res cum potenti viro, propterea illi duræ partes sunt, pro eo enim quod dicitur magnam mihi imponis prouinciam, diceretur recte magnas seu difficiles mihi partes imponis. P. Imo. i. id est sed certe si scias quod donum frater tuus comparat. i. emat, aut comparandum putet contra supp. hoc donum, vel contra. i. vicissim, vel ex opposito, vt sit aduerb. tum. i. tunc, magis dicas id. s. duras Phædriæ esse partes, vt cum tam diuite & largo cõtendat donis, seu muneribus certet. CH. Hercle. i. per Herculem quæso, quodnam. i. quod bonum comparat huic. P. Comparat Eunuchum. CH. Obsecro ne. i. vtrum comparat illum hominem inhonestum. i. fœdum senem. i. annosum muliebrem. i. effœminatum, & qui mollitiem habet membrorum, vt mulier. Idem vituperat ab ætate, cum ait senem, & membrorum mollitie, cum ait muliebrem, quem. s. hominẽ mercatus est. i. emit heri. P. Illum ipsum comparat inquam. CH. Certe homo ille. s. frater. Quatietur, id est trudetur, impelletur, vel fugabitur, & quidem verberibus foras. Dici etiam solet fieri canem foras. i. feriendo foras canem eijce. Sed non sciui istam Thaidem esse vicinam nobis. P. Haud id est nõ. diu est, ea quo sup. est vicina nobis. Vbi diu est nomẽ, cũ supponat huic verbo est. CH. Perij. i. perditus sum, ne. i. vtrũ est verum sup. me nũquam vidisse illam. s. Thaidem. Ehodum, interiectio mouens attentionem. dic mihi. i. responde mihi, ne. i. vtrum est forma. i. habet pulchritudinem talem sup. vt fertur. i. vt est rumor. Nam Aristoteli est scientiæ copia, debet resolui per vt Persi. sentit, pro eo quod est. Aristoteles habet copiam scientiæ. P. Sanè i. certe est forma inquam vt fertur, affirmat. n. ibi sanè. CH. At. i. sed, nihil ad nostram hanc puellam, id est nihil est in comparatione huius puellæ. P. Alia res est de hac, & de illa, q. d. lata est differẽtia. CH. O Parmeno obsecro fac. i. elabora, vt potiar ea i. volo caro vtar. P. Faciam sedulo. i. diligenter, instanter, quasi sine dolo, ac dabo operam. i. elaborabo, adiuuabo. i. fauebo, num quid vis aliud, hoc dicere abeuntes solent quasi alio properantes, & verbis finem optantes. CH. Quò nunc is. i. vadis. P. Eo inquam domum vt perducam ad Thaidem hæc mancipia. i. hos seruos, quasi manu capta. videlicet Eunuchũ, & Æthiopissam. ita vt. i. sicut. frater tuus. s. Phæd. iussit. i. præcepit. CH. O istum Eunuchum (istum per contemptum dixit, & in odium) fortunatum, id est felicem, q. d. reputo, seu existimo illum Eunuchum felicem. qui quidem, id est certe derur. i. mittatur dono in hanc domum Thaidis. P. Qui. i. cur ita dicis eum fortunatum. CH. Rogitas. i. interrogas? videbit semper domi conseruam. s. puellam, quæ erit conserua illi, cum ipse sit seruus. Videbit ergo conseruam summa forma i. habentem formam. i. pulchritudinẽ excellentẽ colloquetur. i. simul loquetur, aderit. i. præsens erit, vel propè vna i. simul in vnis ædibus. i. in vna, eademque domo, nonnunquam i. interdum capiet cibum cum ea i. cum ea comedet, interdum dormiet propè i. iuxta eam. P. Quid diceres sup. si tute. i. tumet. nunc fies. i. efficiaris fortunatus i. felix, vt ille Eunuchus. CH. Quare Parmeno fierem fortunatus responde. P. Capias vestem illius. CH. Vestem capiam s. quid tum. i. tunc fiet sup. postea. i. post captam vestem. P. Ducam te ad Thaidem pro illo. i. illius loco. CH. Audio i. libenter hoc admitto, & consentio. P. Dicam te esse illum Eunuchum. CH. Intelligo. i. capio quo spectes. P. Tum. i. tunc fruere. i. cum delectatione veteris illis cõmodis. i. illis voluptatibus & opportunitatibus, quibus cõmodis tu dicebas modo. i. paulo ante illum fruiturum. i. capias cibum vna i. simul cum ea, adsis. i. præsens vel propè sis, tanges, attrectes, ludas. i. colludas cum ea, dormias propè. i. iuxta eam quandoquidem. i. quia certe, neque quisquã. i. aliqua. Et quisquam, quamuis masculini tantum generis esse videatur, multis tamen exemplis probatur à veteribus in fœminino genere esse positum. Nam quenquam absurdum esset, quisquam ergo illarum. i. ex illis mulierculis num nouit te. i. non cognoscit te. neque quisquam scit. i. cognoscit: qui sies. i. qui sis præterea. i. insuper forma. i. pulchritudo, quia pulcher es, & ætas, qa es ephebus: est ipsa. i. talis: vt facile probes. i. persuadeas, fingas, comprobes te pro Eunucho. i. persuadeas te esse quasi Eunuchum. CH. Dixti. i. dixisti, pulchre. i. festiue, seu festiuiter, nunquam vidi melius. i. excellentius consilium dari. Age, hortantis est, eamus intro nunc iam oro. orna me. i. indue me vestem Eunuchi, abduc. i. deduc quantum potes eo supple. P. Quid ais? equidem iocabar. i. ioco dicebam supradicta. CH. Gerris, id est nugaris, verba mihi dare vis, vel futilibus verbis me illudere tentas. P. Perij. qui ego miser i. infelix. egi. i. dixi vel feci. quo id est in quem locum trudis. i. impellis me tu iam i. statim perculeris, à percello is perculi. i. peruerteris me, hoc ad terram me deieceris, q. d. si pergas me sic trudere, statim me peruerteris, id est ad terram deieceris tanquam plaustrum aliquod euersum, vt verbis utitis vtar, vnde prouerbium natum est, Bene plaustrum perculit, sorte pro eo quod dici solet. Posuit manum suam in bono loco, vel cecidit seu deuenit & appulit in bonum locum. Equidem dico tibi mane, nec prosequere quod incipis. CH. camus. P. pergin'? i. perseueras ne in incepto. CH. certum est, id est constitutum est apud me pergere. P. Vide ne hoc sit modo nimis callidum. i. nimis callide excogitatum, q. d. periculosum. CH. profecto. i. certe non est nimis callidum consilium. i. sine, id est, q. d. ipse video, & quod inepte dici solet, Dimitte mihi facere. P. at. i. sed istæc faba cudetur in me, prouerbium est. i. hoc malum recidet in me, vel hæc culpa vindicabitur in me, sicut terra in qua cuditur. i. battitur faba cũ siliquis exuitur laborat etenim cum fabæ fustibus. i. flagellis tunduntur in area more rusticorum, ipsa etiam area tunditur. Vel hoc prouerbium inde natum est, quod quidam male coctam fabam, & quæ non maduerit, sed dura permanserit. supra. Caput coqui iano comminuunt, tumq; vniuersum malum & omnis dolor ad coquum peruenit. Simile etiam alibi a pulmento prouerbium est. Tu te hoc intristi tibi. i. hoc malum tibi peperisti. Ah, interiectio dolentis. facinus hoc sup. factum est subaudi flagitium. i. flagitione hoc est increpatione dignum. Flagitium. n. more militaris dicitur res flagitione. i. increpatione digna. Nam flagitio ad strepitum dicitur, vnde flamma, flagella, flagitare. i. personare intelligimus dici. Nam hæc omnia sine sonitu crepituque non sunt. Quidam libros habent flagitium facinus. Verum Don. mihi velle videtur facinus dici. C. An. i. flagitium. i. vituperatione dignum. si deducar in domum meretriciam. i. Thaidis, & si referã gratiam, tu malam partem hic capitur referã gratiam, id est reddam siue rependam vicem illis crucibus. i. tormentis, vexationibus, quæ. s. cruces habent nos despicatos, id est contemptos, & habent inquam nostram adolescentiam. i. iuuentutem despicatã. i. contemptam, despectam. Nam sicut conspicor significat conspicio, sic despicor significat despicio, sed nunc despicatam capitur passiue, tanquam à cõmuni & quę cruces cruciant i. torquẽt nos omnibus modis. s. omnibus vijs. Ad flagitium inquam est, vt referam illis crucibus gratiam, atque fallam. i. decipiam, inde. i. vicissim vel eodem modo, easdem cruces. i. meretrices, quę nos cruciant vt. i. quemadmodum nos adolescentes fallimur. i. capimur, atque decipimur ab illis. an potius flagitium est inquã pati hæc, quæ fiunt à meretricibus ac ęquum est. i. iustum est fieri, vt meretrices laudantur à me dolis. i. decipiantur à me fraudolenter, hoc est qualicunque potero fraude, q. s. hæc pati hi qui rescierint. i. ad quorum notitiam peruenerit, nulli culpent. i. criminentur, omne putẽt illud. s. delusas esse meretrices, esse factum merito. i. quia bene meruerunt. P. Quid istic dicis, sup. q. d. cur tam longum sermonem producis. & est dictum ægre concedentis, si certum est tibi. i. si constituisti facere illud. facias ꝑ facito, verum. i. sed vide sup. ne post. i. postea, conferas. i. conijcias, reijciat culpam in me. vbi si ne sit prohibentis aduerbium nihil deest. CH. non faciam. i. non conferam in te culpam. P. ne. i. vtrũ iubes me ornare te, & deducere. CH. petis sup. an iubeo. immo. i. sed, cogo atque impero. Vbi satis liquet plus esse imperare, q̃ iubere. P. nunquam fugiam tuam auctoritatem. i. tuam iussionem. Vel non recusabo facere, dum tu tamen auctor sis facti. Sequere me. CH. Dij bene vortant quod agimus, scilicet. i. efficiantur, vt ea bene nobis bene contingat, & quasi in nostrum honorum vertant, vel vt bono omine id efficiamus. Tractum autem hoc est ab Hectore & Aiace. nam Hector dedit Aiaci gladium, quo se Aiax postea interemit. Hector vero baltheum accepit ab Aiace, quo circa muros patriæ tractus est, postea inde & illud comicum natum est. Dij bene vortant quod agas. Plerũque enim bona in peius, mala mutantur in melius.

ARGVMENTVM) Chærea captus amore virginis, quam deduxit Gnatho, opera Parmenonis sub habitu Eunuchi ad eam deducitur. Estq; hic velut nouum argũ & occasio nouimotus in fabula. [Occidi.) Querela ob amissam virginem [O faciem pulchram) Exclamatio admirantis. [Ecce aũt) Parmeno admonet spectatorem. [Præut huius) Pro illiv, signat. n. comparationem, & hac figura Plaut. sæpe est vsus. [Quid tu es) Attende affectum ex vultu & festinatione. [Nunc te) Obtestatio, quæ prosopopœia amplificatur. [Cũ in cellulam) A merito, & omne penum dixit synecdochicos & per auxesim, augendi causa. [Haud LATO,

sum

Similis virgo) Laus ex comparatione industriæ & naturæ, & est locus à rei præstantia & dignitate quæ refertur ad vilitatē. [Iunceas).i. graciles. [Quid tu isthæc) Redditio comparationis, qua natura apponitur cultui, & totum spectat ad futuram defloratio nem, vt verisimile videatur adolescentem in aliena domo compressisse virginem, in quam tm̄ exarserit. [Neque quenquam) Incusatio fortunæ. [Perij) Dolentis & indignātis. [Immo) Correctio. [Illum liqui) Amplificatio indignantis à tēpore. [Eho) Animaduersionem postulantis, & habet usum epiphonematis. [Incuruus) Attende ὑποτύπωσιν odiosi senis, à statu, forma, & habitu corporis. Item à voce & loquela, per imitationem & prosopopœiam. [Mirum ni) Affirmatio, agnoscentis puellam. [Cōclamatum) Verbum desperationis translatum à mortuis. Prou. [Alias res).i. decipis, nugaris. Inuitos.n. audit hoc adolescens. [Humo quatietur) Contempte & contumeliose, & ad laudē virginis refertur. [Perij) Dolentis & anxij, quia virgo ad meretricē deducta sit. [O fortunatum) Occasio consilij, quo pro eunucho deducetur adolescens. [Præterea forma) Quia imberbes sunt eunuchi propter vitium corporis. [Quid agis?) Callide nunc te silit, nec vult se auctorem tanti facinoris videri. [Perculeris) Prouerbiale est. bene plaustrum perculit. [In me cudetur) Prouerbium in eum, in quem malum quodpiam recidit. [An id flagitium) Refutatio à retaliandi iure. [Quod qui rescierint) Occupatio quæ refellitur simplici contradictione.

PETR. MARS. OCCIDI. Neque virgo) Primos adolescentis ardores, & Venereos æstus, posthabita rei domesticæ ac publicæ cura, hæc scena exprimit. Sectantur enim adolescentes (vt ait philosophus lib. ij. Rhet. ad Theodecten, quod & Horat. in Arte poetica repetijt, cuiusque ætatis mores describens & studia) Venereas voluptates, & vehementer concupiscunt, celeriter autem desinunt. Estque illis amor vehemens, vt sitis famesque laborantibus. [Vt illum dij, deæque senium &c.) Senium proprie, vt inquit) Nonius, est tædium & odium, dictum à senectute, quod senes omnibus odio sint, & tædio. [Quid tu es alacris?) Alacris festinus. Asconius Pæd. ait: Sunt qui alacrem, festinantem ac properum dici putant, quasi alis aciem. [Ad te patris penum) Penum.i. ea quæ ad edendum & bibendum in dies singulos prandij aut cœnæ causa parantur, penus non sunt, sed ea potius quæ huiusce generis, longæ vsionis gratia contrahuntur & reconduntur, ex eo ꝙ non in promptu sint, sed intus & penitus habeantur, penus dicta. Penus quoque, inquit, varijs generibus dictū, & varie declinatum est: nam & hoc penus & hęc penus, & huius peni & penoris & penitoris veteres dixerunt. [Fac sis nunc &c.) Sen. sic ait: Lacerat animum, & premit frequēs commemoratio meritorum. [Neruos intendas tuos).i. vltimum conatum facias. [Habitior) Id est pinguis. [Pugilem) Id est aptam certaminibus. [Illa sese interea commodum) Commodum.i. statim, & eodem tempora. Seneca lib. 6. Epist. sic scribit: Librum quem mihi promiseras accepi, & tanquam lecturus ex commodo aperui, ac tantum degustare volui, deinde blanditus est ipse vt longius procederam [Iam conclamatum est).i. claris indicijs, manifestum.i. quod quęrimus. Conclamare est simul clamare, vt fit in luctu funebri. Vnde Lucan. lib. 5.

Sic funere primo
Attonitæ tacuere domus, cum corpora nondum
Conclamata iacent.

Parmeno intelligebat iam actum esse de Chærea, cum amaret & de omni familia quæ videbatur cōclamata, cum heriles filij post meretrices insanirent. Ideo Chærea dicit: Alias res agis, cum non planè intelligeret, quorsum hæc verba dixisset Parmeno, qui de conclamato funere loqui videbatur. [Inhonestum hominem).i. turpem facie, ac illiberalem faci. [Et pro Eunucho probes) Id est probabiliter ostēdas te esse Eunuchum, cum sis adhuc imberbis, nec grauem habeas vocem. Arist. lib. iij. Hist. Animal. loquens de pilis. sic ait: Congeniti sunt pili, capitis, supercilio rum, & palpebrarum: postgeniti pubis, plurimum post alarum, postremo menti pili postgeniti, his qui ante pubertatem castrati sunt, non exeunt, & post pubertatem excisis soli decidunt, præterquam pubis. Et lib. v. loquens de voce, dixit, Magna ex parte vox marium fœminarumq́ differt, eo ꝙ mares grauius sonant q̃ fœminæ. Et ea quæ castrantur, transeunt in fœminam. Et lib. 18. dicit: Execta omnia in fœminam mutantur, & iuuenes atque fœminæ sunt vocis acutæ. Plin. lib. xj. loquens de voce sic ait: Bobus tantum fœminis vox grauior. In alio omni genere exilior quàm maribus. [Perculeris iam &c.) Percello lis, perculi, perculsum, percellere commouere, & peruertere. [Isthæc in me cudetur) Cudetur.i. rumpetur super caput meum. Recidit, inquit, hoc scelus in me qui fui auctor. [Despicatā).i. despectam, & modis omnibus contemptam.

GLAR. OCCIDI.) Creticus est, inquit Doct. Quæ deinde in hac scena sequuntur carmina varij generis sunt. Quinque primi versus sunt iambici tetr. acatal. in quorum tertio vel Dij monosyllabum est, vel creticus est loco quinto. In quinto verbum Quotidianarum ante harum ponetur & alterum legendum, quamuis Valla lib. ij. Elegantiarum Aliter legit. Verum ex multis illius libris video parum illi curæ fuisse Terentianos versus ad carminū rationem citare, cuius rei si quis exemplum ex eo velit, videat lib. iij. c. 48 aut, vt alij 49 decepit pœnitere, ad finem, vbi ex Heauton. hæc duo ita duo allegat carmina.

Ita me dij bene amabunt vt me tuarum misertum est
Menedeme fortunarum.

Me pro à me, inqt, misertum est, dixit. Cū carmen ita legēdum.

Ita me dij amabunt, vt tuarum misertum est
Menedeme fortunarum.

Nam priorem versum ita corrupit, vt in rationem carminis nequaquā venire queat. Itaque huius viri, q̄q̄ apud me multo maxima est, auctoritate non terrebor. Sextus versus Trochaicus est Tetrameter Catal. in cuius tertio loco dactylus est. In iiij. anapæstus, si quidem o productum manet. Doct. præcedentem versum, hoc est quintum huius scenæ ait trochaicum tetrametrum. quod ego non intelligo, etiam si Quotidianarum verbum legatur ante Harum, vt quidam libros hn̄t, nisi ti in Quotidie corripiendū putarit, quod non credo. Nam in Hecyra producitur. ipse tamen, vt ostendit liber ab eo emendatus, Harum pręposuit verbo Quotidianarum. Sic Tædet. trochæum facit, at reliqua carminis ratio nullo pacto constat. quod lector ipse, simul atque in numerum carmen sumet, facile videbit. Septimus versus eodem Doct. auctore Iambicus est Tetramet. Catal. at Amare verbum ponendum ante Cœperit. Octauus Iambicus item Tetr. sed Acatal. eodem auctore, in quo Præut potest dissyllabū esse, & Huius monosyllabum, aut contra Præut monosyllabum, ac Huius dissyllabum. Nonum idem Doct. ait Iambicum Tetr. Catal. Sed vel bacchius est loco primo, & creticus secundo, vel in illum l, eliditur, & Deæ monosyllabum est. Sic fiet acatal qualis & decimus versus, eodem auctore. Sed aduerbium Non, tollendum est. neque.n. carmen patitur. Et Don. quoque reijcit. Notauit hunc locum diligenter Ioan. In xj. versu puto, ut & es, duas ad finem versus particulas abundare, vt sic acatal. vt priores. Duodecimus eiusdem est generis, in quo, si modo recte legatur, Ego erit iambus, Nescio dactylus, absque elisione, & Eam bis positum vtrinque dissyllabum. Decimustertius dimeter iambicus, atque ita liber Aldinus, ac Doct. distinxerunt. At ego malim priorem dimetrum esse, Vnde is? C. Ego nescio hercule. Deinde integrum esse Tetrametrum Acatalecticum. Sed lector iudicet. Quartusdecimus in Amo vltimam vocalē non elidit, si Hem legatur, sed eliditur, si Ehem. Vtranque lectionem exhibet Donatus. In 15. vltimum verbum inueni est imperatiui modi. Sed particula Modo pertinet ad sequentem versum, in quo primo ac quinto locis est proceleusmaticus. Rursus in continuo sequente aut s, eliditur in verbo Patris, aut creticus est loco tertio. In 18. vō Hoc, ante aduerbium Hercle ponendum. In 19. plerique libros habent Intendas, pro, Extendas. In 21. Gracile, pro, Graciles, legit Donat. at nihil ad carmen. In 22. Si qua est habitior, cum verbo substantiuo, qd̄ omiserant quidam, legendum. In 23 verbum Est post Natura. nisi creticum malis loco secundo, ponendum, & iunceas legendum per i consonantem ab initio, non per u, auct. Doct. hoc est Iunceas, non Vinceas. In 25. vel u, in Verus eliditur euanescitq́;, vel primo loco est bacchius. Sequentes inde duos versus Doct. senarios catalecticos vtrunque iudicat. Ego sequentem absque dubio acatalecticum, non catalecticum puto: priorem autem via iudicari posse, nisi vel in Flos elidamus s, & in Precario à contra naturam corripiatur, vel tu pronomen superfluum putemus, vt sic fiat verus senarius, quemadmodum sequens erat. Verum neque s, in Flos, natura longa vocali, facile eliditur, neq; a, in Precario corripi potest, quod apud Plaut. producitur. Neque Tu temere amouendum est, quod omnes habēt lib. & iuuenis desiderium maxime deposcit, imo si quid amplius ad affectū fuerit. Ideoq́ facile adducor vt magis verisimile putem, omissum esse verbum Parmeno, cōmuni illo errore quo personarum nomina vel penitus scribuntur cum in contextum orationis perditum, vel primis duntaxat literis, cum verba subsequentia ad eas attinent. Indeq́. vel temere omittuntur vel temere inseruntur, vt Daue, in Andria vocatiuus omissus Act. 2. Sce. 3. Et Geta item

vocatiuus in Phorm. Act. ij. Sce. j. Itaque hunc quoque versum esse iambicum tetrametrum acatalecticum vt priores. atque ita legendum existimo cum anapæsto in tertio & quarto locis, Flos ipse. C. hanc Parmeno tu mihi vel vi, vel clam, vel precario, Quid Doct. legerit, mihi non constat. Qui deinde sequitur versus, iambicus tetrameter est catalecticus tribrachyn habens ante vltimam syllabam. Rursus sequens iambicus tetr. est, sed acatal. Doct. vtrunque catalecticum putauit, sed ipsius liber conuincit non ita esse. [Adueniens mecum stomachabar modo) Sequuntur deinde 29. trimetri iambici, quorum primi duo mihi satis suspecti sont, magis tamen posterior, quia Arbitror mediam positione producere videtur, contra omnium Poëtarum, ac adeo huius consuetudinem. In 5. Arthidemidem legendum Ioan. admonet, & recte. In 6 mihi dissyll. Secundam elidit. In 7. u, eliditur in Enimuero, vt sæpe alias, vel creticus est loco tertio. In 10. Sex septem, absque Vel legendum, auctoribus Doct. ac Ioan. in 23. esse, eliditur in Opus. In 21. Illa, priorem syllabam à superiore carmine elidit. vtrinque tamen creticus esse potest absque elisione. In 22. In nostram plateam legendum, non In hanc nostram, inquit Doct. Loco primo potest tamen bacchius esse. In vltimo eius generis versu legi potest, Eho Parmeno mi, vt sint duo anapæsti, vel ô Parmeno mi, vt fiat spondeus ac anapæstus. [Huc deducta est ad meretricem Thaidem) Quindecim hinc sequuntur trochaici tetr. catal. 10 quorum primo Meretricem verbum ponendum ante Thaidem, & Ei monosyllabum erit. In 4. Aldinus liber habet Imo si scias. quæ lectio placet, quanquam veteres libri. Imo enim si scias, legunt. quæ lectio per creticum excusationem suscipit in primo loco positum, pro trochæo vel spondeo. In 5 rursus variant lib. Quidam, vt Aldi, legunt, Tum magis id dicas. sic fiet iambicus tetr. acatal. Alij, Tum magis dicat, vt s, in Magis elidatur, ac primo loco sit dactylus. Et sic fiet trochaicus tetr. catal. vt alij sunt, & præcedentes, & sequentes versus. quod mihi magis placet. In 6. ad finem, Mulierem ante Sanem ponendum. Nec minus procedet Donari distinctio in expositione, & Hete secunda vocali in fine, non Heri tertia legendum. In 7. versu trochæus erit in secundo loco, tribrachys in tertio, in quarto spondeus. In 8. versu d, eliditur in Sed. In x. nisi s, elidatur in Res ad finem eius, vt sit ante extremam syllabam tribrachys loco trochæi vt sæpe in hoc carminis genere fieri solet, aut nisi Res ante alia ponatur, quod malim, Nam & dactylus eodem in loco reperitur, non video quomodo versus constet. In 23. tres trochæi sunt ordine, & tres deinde anapæsti. In 12. versu quidam libri non habent Aliud, & sanè sic carmen melius habet. Et in Cōmento Donati additum videri potest. In sequenti de in Versu vt in initio positum, eliditur à priore versu [Videbit, colloquetur, aderit vna in vnis edibus) Qui nunc sequuntur versus omnes sunt iambici tetr. acatal. excepto fortassis decimo, quem trochaicum faciunt, in quo tamen si dixisti legimus pro Dixit, erit idem iambicus vt ceteri, quod equidē malim, quam absque necessitate miscere, etiam si aut sum nescius omnes Dixit legere, atque adeo Doct. ipsum in Adagio Dixti pulchre. Sed hic de ratione carminis forte nihil tum cogitauit. In 2. versu vel m, in Cum, non eliditur, vel a, in Ea productum, corripitur, non eliditur, vt sæpe fit. In 4. Illius est dissyllabum. In 5. Pro corripitur, non eliditur. In 6. s, in Quibus abijcitur. In 9 lib. euariant. In quibusdam legitur Præterea forma, & ætas ipsa est. Siue atque ætas ipsa est. Sic pro eliditur in plerisque coniunctio omittitur, sic Pro corripitur, nō eliditur, nisi quis trochaicum putet esse. De decimo iam admonuimus. In 14. carminis ratio melius cōstabit, si Calidus vnico l, legas, quàm si Callidus duplici ll. Idem sentit Doct. Ne nimium calidum. In 18. prima syllaba à superiore versu eliditur, & bene habebit carmen Doct. pro Despicatam, Despectam legi posse innuit, vt constet versus. Sed id non est necesse. In sequenti versu Eas monosyll. est. In antepen. d, eliditur. Quod ferè fit, quoties, Quid illic ponitur.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Assentatur Gnatho, assentanti credit Thraso, seq; & facta sua immodice iactitat. Consulit item Gnatho ne miles purget se Thaidi de amore Pamphila, immo potius augeat suspicionem, ita par pari relaturus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena continetur assentatio parasitica, & stultitia militis gloriosi, eiusdemq; summa in rebus iactantia. Insuper Gnathonis consilium, ne scilicet Thraso se purget erga Thaidem de amore Pamphila, imo potius suspicionem augeat quod possit, vt par pari referatur.

Senarij.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

MAGNAS vero agere gratias Thais mihi.
G. Ingentes. T. ain' tu, læta est?
G. non tam ipso quidem,
Dono, quàm abs te datum esse: id vero serio
Triumphat. P. huc prouiso, vt, vbi tempus fiet,
Deducam. sed eccum militem. T. est istuc datum
Profecto mihi, vt sint grata quæ facio omnia.
Aduorti hercle animum. T. vel rex semper maxumas
Mihi agebat, quidquid feceram, alijs non item.
G. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem:
* Qui in te est. T. habes. G. rex te ergo in oculis. *Quod genes.
T. scilicet.
G. Gestare. T. vero. credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
Hominum aut negoti si quando odium ceperat,
Requiescere vbi volebat, quasi: nostin'? G. scio.
Quasi vbi illam expueret miseriam ex animo. T. tenet.
Tum me conuiuam solum abducebat sibi. G. hui.
Regem elegantem narras. T. immo sic homo
Est perpaucorū hominum. G. immo malorum arbitror.
Si tecum viuit. T. inuidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
Illi inuidere misere. verum vnus tamen
Impense, elephantis quem Indicis præfecerat,
Is vbi molestus magis est, quæso, inquam, Strato
Eo ne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchre mehercle dictum, & sapienter. papæ,
Iugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.
G. Quid ni esset? P. dij vostram fidem, hominem perditum,
Miserumque, & illum sacrilegum. T. quid illud Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nunquid tibi dixi? G. nunquam: sed narra obsecro.
Plus millies iam audiui. T. vna in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Forte habui scortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. quid * ais, inquam, homo impudens? * agis
Lepus tute es, & pulpamentum quæris. G. ha, ha, hæ.
T. Quid est? G. facete, lepide, laute, nihil supra.
Tuum * obsecro ne hoc dictum erat? vetu' credidi. * ne obsecro,
T. Audieras? G. sæpe; & fertur in primis. T. meum est.
G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.
P. At te dij perdant. G. quid ille quæso? T. perditus.
Risu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
T. Sed heus tu purgon' ego me de istac Thaidi,
Quòd eam me amare * suspicatur? G. nihil minus, * suspicata est
Immo magis auge suspicionem. T. cur? G. rogas?
Scin'? si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te vt male vrat. T. sentio.

G. Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.
Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. si quando illa dicet, Phædriam
Comessatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. si laudabit hæc
Illius formam: tu huius contra. denique
Par pro pari referto, quod eam remordeat.
T. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat;
Iam dudum amat te; iam dudum illi facile fit,
* metuat — Quod doleat: * metuet semper. quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu alio conferas.
T. Bene dixti, at mihi istuc non in mentem venerat.
* ne — G. Ridiculum: * non enim cogitaras: ceterum,
Idem hoc tute melius quanto inuenisses Thraso?

DON. MAGNAS vero agere gratias) Hic sermo sic prodit, ut post scenam inchoatus esse videatur. Continet autem assentationem parasiticam, & stultitiam gloriosi militis. [Agere) Plus sonat infinitus modus finito. [Ingenteis) Vide quantum adijciat parasitus, ille, magnas dixit, hic respondit, ingenteis. Ille, læta est. Hic, triumphat. [Id vero serio) Id, ob id, ut, Id amabo adiuta me. Alias [Greek] i. productionis locus est. [Quam abs te datum esse,) Maioris est gratiæ tantum potuisse amorem militis, ut meretrix minus lætaretur ob lucrum. [Triumphat) Ut militaribus dictis tangat militem parasitus? [Huc prouiso,) Tertia persona venit in scenam: sed separatim loquitur & secum. [Sed eccum militem) Iniuriose militem honorifice proprio nomine dicitur: ut in subiectis, Audire vocem visa sum modo militis. [Est istuc datum) Fato decretoq. concessum: ut, Non dabitur regnis esto prohibere latinis. [Ut grata mihi sint quæ facio omnia) Gratæ nobis sunt aut res, aut personæ, sed nunc res dicit. [Aduortit hercle animum) Approbat dictum & hoc, Ait, aio. [Vel rex semper maximas Mihi agebat,) Quam intempestiue miles ad regem transitum fecit, cum de meretrice agatur. [Quæ facio omnia) [Greek], vel [Greek]. [Vel rex,) Ut in Hec. Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi, quam sancte. [Vel rex semper maximas) Subauditur gratias, ab eo, quod supra dixit, Magnas vero agere gratias Thais mihi. [Partam gloriam) i. quæ paritur; ut, Vectus quo spumante Seges. [Qui habet salem,) Sal neutraliter, condimentum est: masculini, sapientia. [Verbis in se sæpe transmouet, qui habet salem,) Mire adulator hoc attribuit militi, quod minime habet vel verba, vel salem. [Quod in te est) Quod tu habes. [Habes) Intelligis. quod enim tenemus corpore, habemus animo: quodque item animo habemus, intelligimus. [Habes) Pro intelligis. Sic dicitur accipe, & da. Habes etiam, i. dicis, ut Salust. Tartessum Hispaniæ ciuitatem, quam nunc Tyrij mutato nomine Gaditum habent. [Rex te ergo in oculis) s. gestire. [Verum) Vide iocunditatem pro peccatione laudari se cupientis, adeo ut non sinat verba impleri, quum præfestinat Scilicet & Verum dicere. [Credere omnem exercitum,) Magis ridebis, si consideres militem motum esse. • qui. [Credere omnem exercitum, Consilia.) Sub obtentu militis ea stultitia, descripsit breuiter comitem regium acceptumq. imperatori. Nam qui nunc credit exercitum, credit & consilia. Virg. Nulla meis sine te quæretur gloria rebus, Seu pacem, seu bella geram tibi maxima rerum, Verborumq. fides. [Consilia) [Greek]. plus enim est consilia, quam totus exercitus. [Mirum) Melius per [Greek] pronunciamus mirum, q. d. quia non crederet tali viro? Sed potest etiam simpliciter pro admirantis gestu accipi. [Ubi satietas Hominum, aut negocij si quando odium ceperat,) Reip. princeps duas res patitur, homines & negocia, i. personas & res hominum. [Satietas Hominum, aut negocij si quando odium ceperat.) Proprie reddidit & decenter, hominum satietas, negocij odium. Non. n. par erat Reip. principem hominum odio laborare. [Quiescere ubi volebat) Bono verbo usus est. Nam cessat desidiosus: Requiescit defessus. [Quasi nostin'?) Grate expressit stulti insaniam militis, qui ante vult intelligi quod sensit, quam ipse dicat. Et proprie hoc morale est stolidi, sive rudites loquentis. [Quasi nostin'?) [Greek], pro habes hoc? hoc est quod supra intelligis? [Quasi ubi illam expueret miseriam) Ubi pro quando, & in his, & supra. [Expueret) Expuere est cum fastidio aliquid reijcere & expellere. Nam expuere est extra pus mittere, i. foras. Nam pus est omnis humor corpori onerosus. [Tum me conuiuam solum abducebat sibi) Hoc superat, ut qui esset minister magnatum rerum, id est consiliarius: voluptatum quoque regis particeps esset. Et vide quo significatu dicatur me, & conuiuam, & solum, & abducebat: nam non vocabat. Et sibi, quasi non propter me, sed ut sibi bene esset. [Tum me conuiuam). i. cum satietas hominum esset, cum odisset negotia. [Regem elegantem narras) Qui eligere sciat, aut qui ipse sit eligendus. [Perpaucorum hominum) Aut qui paucis utitur, aut qui de paucis est, aut qui paucis placet, hoc est bonis & sapientibus, qui fere pauci sunt. [Imo nullorum arbitror, Si tecum viuit,) Hoc auersus, ne miles audiat. Potest tamen & aliter intelligi, maxime cum milite. [Inuidere omnes mihi) Ius potest ad significandum infinitum tempus, quam finitum. [Ego non floccipendere) Quod morderentur clanculum, vel quod inuiderent. [Conuiuam solum abducebat,) Ut, Solam nam perfidus ille Te colere. Significat autem sæpiuscule factum. [Illi inuidere misere) Miser enim est eius animæ miseria inest. [Verum unus) Proprie unus. nam unus ex multis dicitur. Et mire est facta nullius ponderis repetitio ad inertiam loquentis exprimendam. nam postquam dixit, Inuidere omnes mihi: repetit, Illi inuidere misere. Quin & impense & misere idem significat: & mox sine ullo auctu addidit, Verum unus tamen impense, Aut plus est misere, quam impense. [Elephantis quem Indicis præfecerat.) Et hoc stulte cum hoc ad dignitatem sumit, & sic prænunciat ut magna esse præfectura videatur hæc ipsa: & hoc a stolido milite hic profertur, tanquam magnum hominem velit esse qui sibi inuideret. Et indicis [Greek] Macronis, qui & mitiores sunt. [Is ubi molestius magis est) More suo magis addidit, ne diceret molestior. [Quæso inquam Strato) Strato, nomen accommodatum militiæ. [Eo ne es ferox?) Causale est, ideo ne significans. [Quia habes imperium in belluas?) Mire extulit, imperium in belluas. Sic Virgilius: Illa se iactet in aula Aeolus, & clauso ventorum carcere regnet. [Pulchre mehercle dictum) Immo dica laudatione vertit etiam si quid facete dictum est. sufficere enim pulchre, quod est sapienter. Quod &, Iugularas hominem, pulchre tangit militem, iugularas dicendo, non occideras, quasi gladio, non verbo usus sit. [Mutus ilico.) Tam hoc stultum est, quam si diceret, statim nihil. Recte autem diceret, Ex illo mutus fuit. Tale est & illud, Tacere festinat. [Quidni esset?) Hoc est, ut posset esse iugularas. [Hominem perditum?) Deest, o: ut sit, o hominem perditum? sed sic melius sonat, maioris enim stuporis est hoc modo pronunciatum. [Hominem perditum, miserumq. & illum sacrilegum.) Vide quantum addiderit, qui non hominem simpliciter, sed perditum, & miserum illum, nec manu, sed sacrilegium dixerit. [Tetigerim) Luserim, fatigauerim. nam tangere; cum multa, tum et hoc significat. [Nunquam, sed narra obs.) Callide parasitus intelligit ad hoc se interrogatum, ut audire postulet. [Plus militis audiui [Greek] aut super futura • ut æquaret, aut subiacet ut nimio miles conuenit stultum eundem & immemorem esse qua & intelligentia est. [Forte habui scortum) Vide quemadmodum miles, dum multa ad dictum suum peruenire fateatur, interim quam contemptus sit atque derisus. Abdomen in corpore fœminarum patiens iniuriæ coitus, scortum dicitur, ideo quia scorta sunt duratoria. A parte ergo sui meretrices scorta dicuntur, vel [Greek], quod Græce palpitare intelligitur, quod illæ faciunt saltando assidue, vel potius crissando, ut Lucretius ait, ob eam causam ut concitatiorem Venerem exhibeant viris, aut sibi abigant conceptum, quod in vuluam fœminæ in ipso coitu non se mouentis incidit. [Lepus tu te es, & pulpamentum quæris) Lepus pro infamia multa ponitur, vel quod magis a posteriori parte, hoc est armis, pulpamentum de se præbeat, cum in conuiuio carpitur appositus, ut Horat. ait.

Fecundi leporis sapiens sectabitur armos.

Vel quod venantur illum, & persectantur canes, quos pro amatoribus [Greek] intelligimus, ut ipse Terentius ait, Ceruam videre fugere, sectari canes. Vel quod illum sic fugiant omnes, constituat ut hunc libido effœminata. Vel quod a physicis dicatur incerti sexus, ac esse modo mas: modo fœmina. [Lepus tu te es, & pulpamentum quæris.) Quod in te habes, hoc quæris in altero. & est [Greek] [Ha, ha, hæ) Parasitus hic interiectionem risus addidit, quo magis nunc primum hoc audisse credatur. [Quid est?) Hæc interrogatio gestum vultumq. continet cuiusdam alacris & certi, quod laudandus sit. [Facete) Facetus est qui facit verbis quod vult. [Lepide) Lepidus, qui politus est ut [Greek] .i. lamina. [Laute) Lautus qui mundus & splendidus est. [Tuum ne

obsecro hoc dictum erat?) Et dicti, & prouerbia, & adagiones, quod rem agant, facetis hominibus ascribuntur, & hoc laudis genus est, ad potiores referre, quod alter probatur dixisse. [Vetus credidi) Quia omnia vetera magna sunt. [Sępe;) Non ea ipso, nam esset contrarium superiori. [Meum est) Non sensu tantum modo, sed verbis quoque ipsis agrette est, quod nūc dicit, Meum est. [Dolet dictum imprudenti adolescēti & libero) Dt est mihi, vt sit, dolet mihi. *Et dictum, participium est.i.quod dixisti. addidit enim parasitus, quo grauius sit dictum, commiserationem eius in quē dictum est, tepore imprudentem adolescentem & liberum. Scit enim homines stultos malos videri velle. Et vide parasitum in iisdem versari, cum ait supra, Iugularas, hic dolet dictum. [Imprudenti) .s. qui minime crederet tali se peteuti posse conuitio, aut cum tali viro sibi rem futuram, & sic laudat militem vt miseratione tam dignus sit adolescens. [Tam festiue • vt etiam misereri inimicorum vacet. At te dij perdant) Noue, inquit Parmeno, non ipsi, sed de ipso loquitur, non audiente eo. εἰρωνικῶς • Parmeno hic male facit, at te dij perdant, inquis. [Risu omnes qui aderant emoriri) Disciplina est comicis vt stultas sententias, ita etiam vitiosa verba ascribere ridiculis imperitisq. personis. vt Plaut. Latronibus ego denumerem stipendium, inquit, ex persona militis. Itaque hic emoriri dixit. At vero Atticus adolescens in hæc, At emori cupio. vide igitur poetam pro loco ac tempore scire quod dicat. [Metuebant omnes iam me) Ne cui dicerem, Lepus tute es, & pulmentum quæris. Aut, Eo ne es ferox, quia habes imperium in belluas? [Non iniuria) Hoc sic pronuncia, quemadmodum illud supra, Quid tu esse? [Purgon' ego me de istac Thaidi?) οἰκονομία ad litem futuram inter militem & Thaidem. [Quòd me eā amare suspicatur?) Quia apparet illam militi quinque καὶ ὑπ' ὄψιν ostendisset quòd dixit Phædriæ, Immo auge magis suspicionem. hæc erit causa reijciendi militis. [Scin') Moneutis est dicere scin' vel scito. [Si quando illa mentionem) Si quando & prima syllaba acui potest & media. tamen variat sententiam, [Id vt ne fiat) Modo ne, non significat. [Hæc res sola est remedio) Si te suspicetur amare Pamphilam. [Vbi nominabit) Et locum & tempus significat Vbi. [Tu Pamphilam continuo) Hic magna οἰκονομία est, qua Terentius præparat quemadmodū iurgium inter Thaidem militemq. & Gnathonem per duas partes separat fabulæ. Et bene continuo, vt intelligat meretrix non tam Pamphilam amari, q̄ sibi vicem dari. [Pamphilam cantatum prouocemus) Eleganter, quia ille foris est, hæc intus, illum intromittamus, illam prouocemus. Hæc est in verbis, poëtæ germana proprietas. [Tu huius contra) Hic contra, vicem significat. [Quod eam mordeat) Quod par. Aut absolute Quod, quæres. [Si quidem me amaret, tum illud prodesset Gnato) His versiculis personam militis & Gnathonis continentibus οἰκονομία inducitur, quod verisimile sit, facile militem ferre posse anteponi sibi Phædriam, qui se semper intellexerit non amari, nam si hoc tollas, aut excludendus est Phædria, aut ea dolore militis in hac fabula sit exitus tragicus. Et hoc miles, vt sapiens, locutus est. Ergo meminisse conuenit ridiculas personas non omnino stultas & ecordas induci à poëtis comicis, nam nulla delectatio est, vbi omnino, qui deluditur, nihil sapit. Stultitia autem est in his quatuor modis, aut non venire in mentem quod oportet: aut si venerit, non tenere, aut bonum consilium amittere, aut malum admittere. Vide ergo, vt hoc quod commode miles viderat, non tenuerit, totumq. amiserit. Hoc autem iccirco interposuit poeta, vt ostenderet quid veneni haberet assentatio, per quam nō modo errantes decipiuntur, ac præcipites eunt, verum etiam sapientes interdum, famque euertuntur. [Quando illud quod tu das expectat) Hac sententia tollitur militi quod recte senserat, nec persuaderet tamen, quod ametur ab amica. [Iam dudum te amat) Vel nimium, & valde, vel iampridem. [Quod doleat) Hoc ad illud refertur quod supra dixit. Par pari referto, quod eam mordeat. [Ne quando iratus tu alio cōferas) Et hic locum pro persona posuit: vt ne diceret, ad aliam. [At mihi istuc non in mentem veneral:) Sic pronunciandum est, quasi militi monstri simile videatur, sapiens dictum alij prius venisse in mentem, q̄ sibi. [Ridiculum) Vel hominem, vel dictum significamus. [Ceterū Hoc cuie melius quanto inueniβes Thraso?) .i. sic cogitasses.

GVID. MAGNVS &c.) Hæc Scena continet assentationem Parasiticam & stultitiam gloriosi militis. Thraso, vero hæc particula hic est inceptiua, vt Cic. incipit epistolam. Ego vero Serui vellem &c. Thais agere.i.agebat (sed pro persona infinitius modus quam finitus) magnas gratias mihi. G. Ingenteis, id est immēsas, maximas agebat inquam gratias. T. Ais', id est dicis ne tu quod Thais est læta ob donum meum, scilicet. G. Quidem .i. certe, non tam est læta inquam ipso dono.i.propter donū, quam quod.i.quia datum est abs te, cuius amore lætatur. Vero.i.sed, triumphat.i.more triumphātis ducis floret & lætatur, id.i.ob id, quod .s. abs te datum est, serio.i.bono animo, non ficte neque ioculariter, quod si sic esset intelligitur sentit vel aliud verbum id genus, q.d. quam quod i.quia sentit, vel scit abs te datum esse. dicit autem triumphat propter militem, quod ex victoria militię parta triumphetur. P. Hic tertia persona venit in scenam, sed separatim loquitur & secum, prouiso.i.procedo. Significat etiam prouideo vel prospecto, vt vbi.i.quando tempus sit adducam hunc Eunuchum cum Aethiopissa, Sed eccum, id est ecce hic militem, per cōtemptum dicit. T. Illud est datum mihi.i.fato, de ceteroq. concessum, vt omnia sint grata quæ facio. G. Hercle aduerti animum, id est animaduerti, & percepi bene id tibi datum esse, & annotaui, seu obseruaui. T. Vel.i.etiam, rex.s.imperator, & dux meus semper agebat mihi maximas gratias, quidquid, id est quamcunque rem effeceram, non itidem.i.non similiter alijs gratias agebat. G. Is qui habet salem.i.vrbanitatem, fac etiam, facundiā, sapientiam, quod.i.habere salem est in te, sæpe transfert.i.traducit in se. verbis.i.eloquentia sua gloriam magnam partam.i.quæ paritur, seu acquiritur labore alieno.i.labore aliorum, qui non ea sunt facundia, qua tu es. Sal neutraliter cōdimentum est, masculini sapientia, sed sæpius reperitur in bonis auctoribus, tam in masculino, quàm in neutro, & quidem pro condimento, non velim tamen negare quin vetustissimi aliqui neutro sint vsi. T. Habes.i.intelligis Cic. ad Lentulum, Habes de Vatinio, cognosce de Crasso, quod enim tenemus corpore habemus animo. Itē quod animo habemus, illud intelligimus. G. Ergo rex te habebat sup. in oculis.i.in conspectu suo. T. Scilicet.i.certe me habebat ante conspectum suum. G. Gestire.i.gestiebat hoc est gestibus lætitiam suam ostendebat de præsentia tua. T. Verum.i. sed, credere.i.cōmittebat mihi omne exercitum, oēm aciem, & consilia.i.arcana & secreta. G. Mirum. Vel non est mirandū, vel mirum non est supp. mihi.i.non miror, & quidem per ironiam, q.d. quis non crederet tali viro. Vel est admirantis dictum, q.d. mirum est quomodo sic vtaris eo familiariter. T. Tum.i.deinde, sicubi, id est si alicubi satietas hominum cœperat eum.i.tædio hominum erat affectus, aut si quando.i.si aliquando. vel si forte odium negocij.i.molestiæ, curę, vel laboris, vbi volebat, id est quando cupiebat requiescere & recte, nam cessat desidiosus, requiescit defessus, quasi nosti, aposiopesis, q.d. Habes iam & tenes animo quod dicere volo, & ideo non est opus perfecte dicere. G. Scio, id est intelligo bene quasi, vbi, id est quando, expueret, id est cum fastidium ejceret, animo, id est ex mente sua, illā miseriam.i.molestiam animi. Expuere enim est cum fastidio aliquid reijcere, & expellere. Nā expuere.i.extra pus mittere. Pus enim est omnis humor corpori onerosus. T. Tenes.i.intelligis, tum.i.tunc abducebat sibi me suum cōuiuam.i.inuitatum ab eo ad epulas secum. G. Hui, interiectio gestientis, & quasi admirātis narrat regem elegantem, vel qui eligere sciat, vel qui ipse sit eligendus. T. Immo sic est homo per paucorum hominum.i. qui paucis viuit, vel paucis placet.s. bonis & spirntibus, quod pauci sunt, vel est homo de paucis, vel pauci sunt, aut rari inuentu, qui sint eius similes, & quod dici solet Est singularis homo & nouus, qui habet quod paucis conuenit. G. Auersus Parasitus hoc dicit, ne miles audiat. Immo arbitror nullorum hominum ipsum regem esse si tecum viuit, q.d. nullis esse eum similem puto si tecum viuit, quoniam nemo sit præter eum, qui te secum vt conuiuam admittere dignaretur propter tuam fatuitatem, cum sis etiā gloriosus, loquax & nihili. T. Miles non aduertit ad dictum Parasiti suæ iactantiæ adeo insuadaus, omnes commilitones inuidere.i.inuidebant mihi, mordere.i.mordebant & detrahebant mihi, clanculum.i.secreto, ego floccipendere.i.contemnebam, quod inuiderent & morderent. Illi inuidere.i.inuidebant, misere.i.cum miseria & molestia sua, & infeliciter. Nam se non aliud inuidus igne coquit. Verum.i.sed tamen vnus est inuidis impense, id est valde, vel vehementer, vel misere inuidebat inquam, quem rex præfecerat elephantis (nam hic elephantus elephanti dicitur) Indicis.i.de India profectis, vbi.i cum, is est magis molesta, id est me nimis me afficiens tædio. Inquam i.dico ei ò Strato nomen accommodatum militiæ, ne, id est verum, est ferox.i.terribilis & toruus, eo.i.ideo, quod habes imperium in belluas.i.supra elephantos. G. Dictum tuit sup. pulchre, & festiue, lepide, & sapienter: papæ: interiectio admirātis tale dictum, iugularas hominum.i. attonitum, ac mutum reddideras eum, ac si iugulasses.i.occidisses eum. Quid ille respondit sup. T. Illico.i.statim mutus fuit,

neque

neque quidquam addidit. G. Quidni .i. cur non esset mutus .s. P. O dii vestram fidem in, sup. hoc est vestrum auxilium imploro & opem, hominem perditum, vbi deest o, sed sic melius sonat, maioris est enim stuporis sic pronunciatum .i. hominem perditum .i. in omne scelus datum & miserum infelicem, & .i. etiam. ò illum sacrilegum .i. nefarium illum dixit eleganter ad maiorē expressionem, vel retulit illud ad Gnath. ita φ vnam partem, illius dicti referat ad Thrasonem, & alteram ad parasitum, quasi vtrūque vituperet. T. O Gnatho qd? modus interrogandi nunquid dixi tibi illud. s. quo pacto .i. quo modo tetigerim .i. pupugerim luserim, fatigauerim in conuiuio Rhodio quendam adolescentulum de Rhodo. G. Nunquam dixisti mihi, sed obsecro narra. audiui plus millies, h. d. auertit. T. Hic adolescentulus Rhodius, quem dico, erat. Vna .i. simul in conuiuio, forte .i. casu, habuit, scortum .i. meretricem, cœpit .i. incepit ludere ad id scortum .s. quod habebam, & cœpit inquam irridere me, inquam .i. dixi ò homo impudens .i. effrons, & inuerecunde, & qui defricuisti frontem quid ais? tute .i. tumet ea lepus .i. pulpamentum, & quæris pulpamentum in alio, hoc est quod in te habes, hoc in altero quæris, quasi dicere velit, Præstas te aliis abutendum, & vt ait Cic. Et aduersus & auersus impudicus es. Pulpa pæ. & palpamentum ti, vt vult Don. dicitur caro quæ manducatur, eo φ pulsetur & contundatur. & ideo lepus hominis pulpamentum est, quoniam eius carne vescatur homo, sed hic sub eo dicto infamia fœda, multaq. intelligitur, quæ potius est reiicienda, quam nimis patefacienda. G. Ha, ha, he, interiectio in risum effusi. T. Quid est? dictum fuit, sup. G. Facete .i. festiue, vrbane. Nam facetus dicitur, qui facit verbis quod vult, lepide .i. polite. Nam lepidus dicitur, qui politus est, vt Lepesis Græce .i. lamia, laute .i. splendide, nitide. Lautus n. est, qui mundus, & splendidus est, nihil supra .i. nihil vltra dici poterat, vel nihil supra quam dici debebat est dictū, vel nihil melius dici poterat, obsecro ne .i. verum hoc dictum erat tuum .i. à te inuentum, credidi .i. iudicaui illud esse vetus, propterea quod redolet antiquitatem, quæ festiua erat & faceta, & omnia vetera magna sunt, dicta & prouerbia & adagiones, siue adagia facetis hominibus ascribuntur. T. Audieras illud .s. dici aliquando. G. Sæpe audieram .s. & fertur .i. dicitur in primis .i. inter prima & præcipua dicta, quæ facetiam habent. T. Illud dictum est meum .i. ex ingenio meo, & eloquentia profectum. G. Dolet mihi sup. id est doleo illud .s. tute lepus es &c. dictum esse vt sit participium adolescenti .s. illi Rhodio iuueni imprudenti .i. incauto, non solum adolescenti, sed etiam libero, qui non est seruilis conditionis cuique. id dictum dicendum non erat, vel sic intellige, vt dictum sit nomen. dictum .i. dicterium meum & ridiculum, mordax .s. lepus tute es, dolet .i. dolori est, vel dolorem affert adolescenti, & libero imprudenti .i. qui minime crederet tali se posse percuti conuitio, aut cum tali viro sibi rem futuram. Videtur vel le Donatus hæc dicta superius .s. dictum dolet, esse Gnathonis, sed melior est superior interpretatio. P. At Dii perdant .i. destruant, te Thrasonem, quod dictum se cum profert Parmeno ne scius vel ignorans illic esse. G. Quæso quid ille adolescens respondit, sup. T. Perditus fuit, sup. i. periit, & totus stupefactus & attonitus euasit. omnes qui aderant .i. astabant emoriri .i. emoriebantur, risu .i. præ nimio risu, aut præ nimia ridendi cupiditate. denique ad summam iam omnes metuebant me, ne talia illis dicerem. G. Non iniuria .i. non sine causa. T. Sed heus tu, aduerbium vocantis, q. d. tu adhuc hoc audi, purgem .s. purgare ne debeo me .i. me excusare, Thaidi .i. apud Thaidem de ista puella .s. φ .i. quia suspicata est .i. opinata est me militem amare eam puellā. G. Nihil minus facias .s. quam te purges, imo .i. sed magis auge suspicionem .i. fac vt magis suspicetur. T. Cur .i. quare id faciam. G. Rogas .i. interrogas. Scin' .i. scis ne, & monentia est. si quando .i. si forte, vel si aliquando, & tunc est vocabulum compositum habens accentum in prima. nam si sint duę particulæ solitas habēt significationes suas, & solitos accentus. si quādo ergo illa Thais Thais facit mentionem Phædriæ .i. sermonem de Phædria, aut si laudat Phædriam, te male vrat .i. incendat ira, cura, vel amore. P. Sentio .i. intellego. G. Hæc res sola .i. vnica est, remedio .i. ad remedium, ne faciat id .i. ne laudet Phædriam riualem. Vbi locum & tempus significat, sed cape hic pro quando, Thais nominabit Phædriam, contenuo .i. illico nominato, sup. Pamphilam illam puellam. Si quando .i. si forte dicet, intromittamus .i. introducamus & admittamus Phædriam comessatum, quod si sic comessatum additur vnum .s. nam à comedo is comesum fit comeso as, per simplex s. comessatum ergo .i. ad comedendum. nam intromitto est verbum motum ad locum declarans. tu dicito sup. prouocemus, quasi foras vocemus Pamphilam cantatum .i. ad cantandū. Si hæc Thais laudabit formam .i. pulchritudinem illius, tu contra .i. è diuerso, inuicem, vicissim laudato, sup. formam huius .s. Pamphilæ. Denique .i. ne plura persequar, referto .i. reddito par pari .i. iniuriam iniuriæ accommodato, quod .i. referre par pari mordeat .i. lędat, offendat, & tangat, seu pungit eam Thaidem. T. Si quidem .i. si certe amaret me illud quod dicis, & monens tu Gnatho prodesset hoc dicto ostenditur non prorsus ridicula suisse personam militis, & stulta. Stultitia autem est in his quatuor modis, aut non venire in mentē, quod oportet, aut si venerit non tenere, aut bonum consilium amittere, aut malum admittere. G. Quando .i. quia, Thais expectat .i. desiderat, vt, si expectare venia .i. desiderate, atque quando amat illud, quod tu das iam dudū, vel iam pridem, vel nimis, aut valde amat te iam dudum .i. statim velle illico, vt, Iam dudum sumite pœnas. facile fit illi Thaidi aliquid quod doleat. rectè vicimus. n. doleo hanc rem doleo hac re, & hæc res dolet mihi. Thais metuet semper ne quando .i. ne forte, vel ne aliquando, tu iratus, conferas alio, aduerbium loci pro nomine personam significante, hoc est ne conuertas ad aliam amicam, eum fructum .i. eam commoditatem, quem ipsa nunc capit subaudi abs te. T. Dixti bene, at .i. sed illud non venerat mihi in mentem .i. non animaduerteram illud, vel non illud cogitaueram. G. Ridiculum, dicitur per indignationem .i. ò ridendum hominem, qui ea inconsideratus. Vel ridiculum neutri generis, & casus nominandi, vt ridiculum est supple .i. res ridenda dictu, q. d. non est verisimile, φ tu non cogitaueras, vel potest esse casus vocandi, aut accusandi, vt sit sensus. O ridiculum i aliquid dignum risu. Enim .i. certe, non cogitaras .i. dicis quòd non cogitaueras ceterum .i. sed. O Thraso quanto melius tute .i. tuipse, inuenisses .i. excogitasses hoc idem, quod .s. muenis .s. cogitasses.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) In hac scena stulte blanditur sibi Miles, & Gnatho parasitico more illi assentatur. Deinde consilium dat quomodo se gerat erga Thaidem. [Ageres) Agebat. [Labore alieno) Ironica mordax assentatio. (Qui habet salem) Gratiam, leporem [Gestire) Pro gestiebat, cupiebat. [Regem elegantem) Totum irrisorie & in regem Thrasonem [Ego non flocci) Minus quàm flocci (Quæso inquam) Ridicula increpatio per prosopopœiam [Dii vestrā) Ad spectatores Parmeno. [Tetigerim) Corripuerim. [Lepus tute es) Prouerbium in mollem, & muliebria patientem. [At te dii) Ad spectatores. [Emoriri) Pro emori, & est de industria corruptum, ad indicandam militis imperitiam. [Id vt ne fiat) Hoc consilium Gnathonis pertinet ad œconomiā futuræ litis inter militem & Thaidem, eritq. occasio epitaseos huius partis fabulæ.

PETRVS MARS.

MAGNAS vero, agere &c.) Stolidum animum gloriosi militis, qui se ignorans, & aliunde pendet, opinionibus inflatur & irridetur, in maximisq. versatur erroribus, hæc scena exprimit. Cic. lib. j. Off. sic ait: Deforme etiam est de seipso prędicare, falsa presertim, & cum irrisione audientium imitari militem gloriosum. Et in Lælio sic scribit. Nec parasitorum in Comœdiis assentatio nobis faceta videretur, nisi essent milites gloriosi. Magnas vero gratias agere Thais mihi. Satis erat respondere, magnas ingentes, inquit. Semper auget assentatio, id quod is, ad cuius voluntatem dicitur, vult esse magnum. [Salem qui in te est) Salem .i. sapientiam, & sales dicuntur animi solatia. [Regem elegantem narras) Elegantem .i. prudentia excultum, & seientem habere delectum personarum Gnathonice tamen dictum est [Verum vnus tamen impense) .i. valde inuidebat Gel. lib. xiiij. sic ait: Iulius Paulus Poëta, vir bonus, & rerum literarumq. impense doctus. Et paulo post: Impense hæc inepit. [Et pulpamentum quæris) Pulpamentum condimentum est, quod fit ex pulpa leporis, & clunibus maxime. Sensus est: Tu es id, quòd quęris in scorto. [Facete) .i. iocose, cum occulta quadam elegantia. [Lepide) .i. iucunde atque venuste. i. cum gratia. [Laute) .i. splendide, magnifice, ac omni apparatu, solertis acuminis, & vrbani ingenii, verba sunt adulatore digna.

GLAREANVS.

OMNES huius scenæ versus sunt iamb. Trim. Acat. In 5. d, eliditur in Sed. In aj. Desid. Doct cum Don. & multis veteribus legit, Quod in te est, pro, Quæ res, & d, eliditur in Quid. In 19 inter finit dictionem sequente vocali, sed bis duntaxat elidenda est, idq. in quouis placuerit loco. In 25. Eo monosyllabum est, nisi sit bacchius loco primo. In 26 Mehercle, trisyllabum. In 27. malim d, elidere in Quid, quam s, in Iugularas. quemadmodū & in 29 rursus d, eliditur in Quid quam illic creticus tertio, hic bacchius loco quinto esse potest. In 36. s, eliditur in Lepus, & ha, ha, he, tres

he, trisyllabū est. Ita in 38. t, eliditur in vetus. potest tñ bacchius vtroque in loco carmen efficere absque elisione. In 40. vel At eliditur à superiore carmine, vel d, eliditur in Quid, aut creticus est loco tertio. In 68. à fine, Suspicionem posui, vt natura habet verbi. In 12. à fine, In pertinet ad præcedens carmen. 109 à fine, Tu intus legendum est, &, Quod eam, monosyllabum, si quidē ramordeat legatur, est. Nam d, eliditur & eam in vnam contrahitur syllabam. Doct. supplet vel Sic, vel Mos. Ioan. Tu antepoit, quod magis probo, quādo antea toties ante positum, Tu legitur. In penult. versu, Nec. n. rectè legitur pro, Non .n. admonuit hoc etiam Doct. & in vltimo, Idem, à priore versu eliditur.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Parmeno Eunuchum & Aethiopissam, Phædria munera tradit Thaidi, & vt iussus erat verbis ornat. Eidem Thraso & Parasitus insultant.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic inducitur multiplex concursus dissimilium personarum, tamen ita virtute Poëtica discretarum, vt nulla confusio sermonis ob id fiat. Simul etiam quæ cuique accommodata videntur, iuste repræsentat oratio. Deinde Parmeno Phædriæ munus laudat, Thraso Gnathoq; contra contemnunt.

Senarij.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS ancilla.

AVDIRE vocem visa sum modo militis:
Atque eccum. salue mi Thraso. THR. ò Thais mea,
Meum suauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istac? P. quam venuste. quod dedit
Principium adueniens. TH. plurimum merito tuo.
G. Eamus ergo ad cenam: quid stas? P. hem alterum.
Ex homine hunc natum dicas. TH. vbi vis, non moror.
P. Adibo, atque assimulabo, quasi nunc exeam.
Ituran' Thais quopiam es? TH. ehem Parmeno.
Bene fecisti: hodie itura. P. quo? TH. ecquid hunc vides?
P. Video, & me tædet. vbi vis, dona assunt tibi
A Phædria. TH. quid stamus? cur non imus hinc?
P. Quæso hercle vt liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quæ volumus, conuenire & colloqui.
THR. Perpulchra credo dona, haud nostris similia.
P. Res indicabit. heus iubete istos foras
Exire, quos iussi. ocyus procede tu huc.
Ex Aethiopia est vsque hæc. T. hic sunt tres minæ.
G. Vix. P. vbi tu es Dore? accede huc. hem eunuchum tibi
Quàm liberali facie, quàm ætate integra?
TH. Ita me di amēt, honestus est. P. quid tu ais Gnatho?
Nunquid habes, quod contemnas? quid tu aūt Thraso?
Tacent: satis laudant. fac periculum in litteris,
Fac in palæstra, in musicis. quæ liberum
Scire equom est adolescentem, solertem dabo.
THR. Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrius.
P. Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat
Te viuere, & sua caussa excludi ceteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat: neque tibi obstat: quod quidam facit.
Verum, vbi molestum non erit, vbi tu voles,
Vbi tempus tibi erit, sat habet si tum recipitur.
THR. Apparet seruom hunc esse domini pauperis,
Miserique. G. nam hercle nemo posset, sat scio,
Qui haberet qui pararet alium, hunc perpeti.
P. Tace tu: quem esse ego puto infra omnes infimos
Homines: nam, qui huc animum assentari induxeris,
E flamma te petere cibum posse arbitror.
THR. Iam ne imus? TH. hos prius introducam, &, quæ volo.
Simul imperabo: * postea continuo exeo. * post huc
THR. Ego hinc abeo: tu istā opperire. P. haud conuenit
Vna cum amica ire imperatorem in via.
THR. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.
G. Ha, ha, hæ. THR. quid rides? G. istuc, quod dixti modo:
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. T. abi: præcurre, vt sint domi
Parata omnia. G. fiat. TH. diligenter Pythias
Fac cures, si Chremes huc forte aduenerit,
Vt ores primum vt maneat: si id non commodum est,
Vt redeat: si id non poterit, ad me adducito.
PY. Ita faciam. TH. quid? quid aliud volui dicere?
Hem, curate istam diligenter virginem.
Domi adsitis, facite. THR. eamus. TH. vos me sequimini.

AVDIRE vocem visa sum modo militis) Hic inducitur multiplex concursus dissimilium personarum, & tamen virtute & consilio Poëtæ discretarum, vt confusio nulla sit facta sermonis, simul etiā pro se cuique accommodata mire repræsentatur oratio. [Audire vocem visa sum modo militis) Omnes sensus visa dicit, ab eo quod est certissimum oculorum. Ergo visa sum, sensi. vt Virg. Visæq. canes vlulare per vmbram, Aduentante dea. [Salue mi Thraso) Quia secum, militis, quia apud illum, Thraso. Est quędam actio, cuius nomen honestū est, sicut orator, philosophus est quædam, cuius nomē ostentum est. vt miles, leno, etc. [Meum suauium) Tria sunt osculandi genera, Osculum .s. basium, & suauium. Oscula officiorum sunt: Basia, pudicorum affectuum. Suauia, libidinum vel amorum [Meū suauium) Cum oscularetur, dixit. [Quid agitur?) Et hoc blandimenti genus est post osculum. sed dicit est & vgrettis. inlere eoim. [Ecquid nos amas) Et ecquid, aliquantulum ne significat, & ideo illa plurimum recitat. Cic. 10 Catil. Quid est Catilina? ecquid attendis? ecquid animaduertis horum silentium? [De fidicina istac?) De propter, vt sit, pp fidicinam. Et vide non puellam, sed fidicinam, quasi ab amatore dictam, & eo amatore, qui quasi memor sit artis qua delectetur, & quia puella sit æmula meretricis, nam meretricū est fidicinam esse. [Quam venuste, quod dedit Principium) Bene reprehendit Parmeno. nam in beneficijs debet obliuisci qui dedit, & meminisse qui accepit. Et est grauis εἰρωνεία, q̄ venuste. [Plurimum merito tuo) Facere meretrix amorem suum non ad auaritiam retulit, sed ad officium, Et cum de fidicina loquitur, tē amem præcipue merito tuo. Alij sic respondere intelligunt, vt ipsa de fidicina gratias agat. nam cum ille dixerit, Ecquid nos amas? illa respondit. Plurimum. Quòd autem de fidicina hac dixit ille subiecit hæc, Merito tuo. i. qm̄ mereris, dando eam. Sed melius est, vt præter morem meritum dixerit, q̄d mulct munus meritum intelligat. vt est illud Virg. Quique sui memores alios fecere merendo. i. gratos sibi reddidere munerando. [Eamus ergo ad cœnam?) Decuit parasitū de cęna etiam importune admonere, cum quadā ἔμφασιν velut magnę rei. [Hem alterum,) Bene alterum, quia duo sunt. [Hem alterum,) Si hic reprehendatur miles, alterum dictum, si parasitus, alterum hominem. volt enim Parmeno & parasito esse versutior, & debet esse, cum peioris conditionis sit. [Ex homine hunc natum dicas) Rectè reprehendit Parmeno duos, quorum vnus beneficium Thaidi exprobrat, alter pro beneficio cœnam ostendit, tanquam ad eam currendum sit. nam hoc significat,

DON.

Quid

Quid stat? quasi sit causa properandi. [Vix eis, non moror) Ad, Eamus ad cœnam, Vbi vis retulit, ad Quid stas, Non moror. [Quasi nunc exeam) Mire, nunc exeam, quippe qui iandudum procul steterit. [Hem alterum,) Alterum, non respectiue, sed absolute ac si dixisset, aliud dictum, vel alterum stultum. [Istuc ne Thais quopiam es?) Vt experiatur Thaidis animum, fingit nescire quo eat. [Hem Parmeno) Vide deprehensam meretricem velle blandimentis satisfacere Parmenoni. [Bene fecisti?) Quid bene fecit Parmeno? in quasi perturbata hæc loquitur, etiam de nihilo blandiens, vtpote meretrix & faceta? An quod illuserit conuitio? [Hodie) Dulciter additum hodie, quasi cum exceptione, quo se significat non perpetuum obsecuturam militi, & et quæ promiserit, biduum tantum absuturum Phædriam. [Quid, hunc non vides?) Si dixerit militem, lædit præsentem, si amicum, lædit Parmenonem. Mire igitur pronomen inuenit. [Video, & me tædet) Opportune Parmeno fatetur odium militis, et retundat ab eo amorem Thaidis. [Vbi vis dona adsunt tibi) Nil potuit castiosius militi contingere, quam et continuo riualis mitteret munus, & posterior, & coram ipso. [Dona adsunt tibi A Phædria) Cum illa sub pronomine celauerit nomen militis ea arte Parmeno pronunciauit, à Phædria. [Quid stamus?) Quid stamus, ad moram refertur. [Cur non imus hinc?) Vbi seruus riualis est Parmeno. [Quid stamus?) His verbis miles insuisus dolere se indicat. [Pace quod fiat tua,) Pace aut gratia, aut voluntate, & deest cum. & sic locutus est, quasi bellum his verbis omnibus indixerit. [Pace quod fiat tua, Dare huic quæ volumus, conuenire et colloqui) Proprie, quia pax, datio, deditio, conuentio, colloquium, militiæ verba sunt & inuidiose sic ait, quasi per eum non accipere liceat dona Thaidem. Et sic pronunciandum, et subauditur vel, et sit, vel dare, vel conuenire, & colloqui, vt inter hostes solet. Salust. Quæ pacta in conuentione non præstitissent. Et alibi, Cuius ad verba voluntate, colloquio militibus permisso, corruptio facta paucorum, & exercitus Syllæ datus est. [Conuenire & colloqui) Sic pronunciandum est, et q.d. licet per te miles, quod etiam inter hostes, & in bello licet. [Date huic quæ volumus,) Hæc singula cum inuidia pronuncianda sunt. [Perpulchra credo dona,) εἰρωνεία de fiducia pulchræ virginis. [Nostris similia) Et his similia & horum similia, dicimus. [Res indicabit) Scit Eunuchi nomen posse contemni, & ideo videri vult potius, quam sperari munera sua .i. Chæream. [Iubete istos foras exire, quos iussi, ocyus) Cum fiducia & alto vultu pronunciat, & festinat ne occupet miles prius abire, quàm videat. Et est ordo, ocyus exire. [Procede tu huc) Bene procede dixit, non accede, aut veni, et appareat dignitas in incessu. Et callide ab inferiore incipit munere, hoc est a puella ad Chæream venturus, simul vt à vero mancipio incipiens, ad falsum sine suspicione transiret. [Ex Æthiopia est vsque hæc) Quod Thais cupiebat. nam supra, Non ne tibi dixi cupere te ex Aethiopia ancillulam. Vsque additum, et longinquitas monstraretur. & hoc est quod facit, Munus nostrum ornato verbis quod poteris. [Hic sunt tres minæ) Callide munus ad precium reuocauit et ad auaritiam conuerteret meretricum, ne officio donantis, & gratia leniretur. & ideo non dixit, tribus minis valet, sed, hic sunt tres minæ, quasi iam vendenda sit. [Ex Aethiopia est vsque) Hic ostendit quid sit ex Aethiopia, addendo vsque, vt ex longinquitate dignitas muneris ponderetur, & quid erit iam criminis in colore, quem ipse dicere glutiat vnde sit? Et mire ab inferiore cœpit, vt αὔξησιν doni faceret in Chærea, & turpi præcedente lenocinio comparat secuturo pulchro. Vsque modo aduerbium de loco est: vt, Siculo prospexit ab vsque Pachyno. [Vix) Aut difficile significat, aut non, ve sit, nec hoc. Lucil. Carcer vix carcere dignus. [Vbi tu es Dore?) Tanquam quærat eum vt nomen indicet, quo audito magis dissimulet Chæream. [Accede huc) Vultu eo dicitur, quo debuit dicere & dicto æmulorum læsus, & confidentia destitutus, velut in eo duntaxat conspectu Chæreæ confidens. [Hem Eunuchum tibi) Mire postquam dixit. [Eunuchum velle dixti te, quia solæ vtuntur his reginæ: Reppeti. [Quàm liberali facie?) Non narratiue laudat, sed per interrogationem, quæ maior fiducia est. [Quam ætate integra).i. qua florent puberes, vt Virg. Atque integer æui Ascanius. [Ita me dij ament) Iurauit ideo, et non amore Phædriæ, sed veritate cogi ad laudandum videatur coram milite. [Honestus) Pulcher. Virg. Et lætos oculis afflarat honores. [Honestus) Hic subdidit, quod in ancilla pretermisit, quia Aethiopissa honesta dici non potuit. [Nunquid habes) Habes, pro inuenisti. [Quod contemnas?) Plus est contemnas, quam vituperes, & deest, in hoc, ve sit, nunquid habes quod in hoc contemnas? [Tacent, satis laudant) Taciturnitas, confessionis genus est præsertim contra aduersarij interrogationem. Ideo tacere hoc, vel quasi laudis argumentum est, quia supra tacere vituperauit, ideo & ipse sic ait, Quid tu ais Gnatho? nunquid habes quod contemnas? [Tacent, satis laudant) Et, Quid tu Thraso? quia supra contempserat puellam. [Fac periculum in literis, fac in palæstra, in musicis) Si totum singulariter diceret, esset ὁμοιοτέλευτον Litera, palæstra, musica. [Quæ liberum scire æquum est) Quondam liberi pueri his artibus erudiebantur. Et est figura ἔλλειψις, deest enim His. [Solertem).i. disertum: Verum hæc solertem. vt Horat. Doctæ sermones vtriusque linguæ. An assumendum est His extrinsecus? [Solertem) Deest his. Solers, quasi totus ex arte consistens, vt ὅλον ἀρετή, quod latinis verbis, quasi solus in arte sit. Huic inertia contrarium. Nam solers quasi ὅλον ἀρετή dictus. ὅλον solum, vt ἕξ, sex, & ὗς, sus dicimus. [Ego illum Eunuchum, si fiet opus, vel sobrius) Hoc et militare est, ita importunum præsente Thaide, extra quam, miles, si saperet, nihil amatorie contemplari debuit. Sed & hoc accedit ad eius odium, præterquam quod iam in suspicione est amicæ suæ quod fidicinam magis diligat. Et hic mire, quod nemo prior Eunuchum esse Chæream, quam miles, credidit, adeo stultus etiam nomine ipso appellauit. Sed statim stulte miles, primo quidem conuitium ipsi Eunucho facit, in quo potest iam lædere amicam. deinde attestator hoc dicto pulchritudinem huius muneris. Quid igitur proficit? Satis autem ioculare est, si cogites Chæream esse, qui hæc de se audiat, & tacere cogatur. [Vel sobrius) Honesta ἔλλειψις propter mulieris præsentiam. et Virg. Nouimus & qui te. Et ipse in Heautont. Qui se vidente amicam patiatur suam. Hoc tamen miles coactus à Parmeno dicit quia reprehensus est tacuisse. [Atque hæc qui misit).i. tanta munera. hoc .n. Hæc significat [Non sibi soli postulat) Hoc est, illum æmulum quòd potes, ab ipsa pellito. [Sua causa excludi ceteros) Nihil potuit dici inuidiosius. Non n. dixit Phædriam, sed ceteros, quasi futuri amatores fuissent, nisi metueretur exemplum Phædriæ. [Neque pugnas narrat) Descriptio militis, tantum excepto nomine. [Neque cicatrices) Insigne fœditatis, Nam apud meretricem quid aliud cicatrices valent? Nam cicatrices etsi semper gloriosæ sint, non tamen etiam apud meretrices, quibus post precium forma placet. et Sal. quoque fatetur Hæc sunt virtutis insignia, dehonestamento tamen esse corpori maxime lætabatur. [Neque tibi obstat) Qui à te repellat amatores tuos. [Quod quidam facit) Quidam recte. nam & figuratum. & aptum sententiæ est, & contemptum indicat hoc verbum. [Vbi molestum non erit) Ad superiora retulit quod nunc dicit. Ad, Non sibi soli postulat te viuere, & sua causa excludi ceteros, neque pugnas narrat &c. [Vbi molestum non erit, vbi tu voles) Ad, Neque tibi obstat: Vbi tempus tibi erit. Et mire occupat animum meretricis, cum illam huius impulsu inducit facere quidquid dure fecit excludendo Phædriam. Hic igitur qui scit præcepta de beneficijs æstimandis, intelliget orationem in vtranque partem dicta omnia. [Verum vbi molestum) Verum tibi molestum, an alijs? sed alijs, quia illaturus est. [Vbi tempus tibi erit) Non amatori. Et, vbi tu voles, non vt nunc in milite pateris. [Vbi tempus tibi erit, sat habet si tum recipitur) his dictis & militem repulit ab animo meretricis, & commendauit adolescentem, & perfecit ne iniuria videatur apud Thaidem quod sponte susceperit Phædriam. [Apparet seruum hunc domini esse pauperis) Tristiores enim sunt serui pauperum, & ob hoc ipsum nequiores. & hoc melius erat, quamuis illud aliter parasitus exponat. [Domini pauperis miserique) Bene additum miseri, qui non continuo pauper etiam miser est. [Nam hercle nemo posset) Secundum illud, Ait, aio, approbat parasitus quod miles dixit. Et est ordo: Nam hercle satis scio, nemo posset & hunc perpeti, qui haberet qui pararet alium seruum. [Nam hercle nemo posset) Aliam causam subtiliorem assignat parasitus quam quam dixerat miles. [Qui haberet, qui pararet) Prius Qui, pronomen, sequens, aduerbium est. [Quem ego esse puto infra omnes infimos homines) Multum dixit, infra infimos omnes homines. nam hac sententia vult illum hominem seruus etiam esse peiorem, quia & seruus homo. et in Phorm. Seruum hominem causam orare leges non sinunt. [Qui huic animum assentari induxeris) Proprie, nam animus inducitur aduersum obiectas difficultates. [E flamma te petere cibum posse arbitror) Vnde sine damno, aut malo nihil potest auferri. [E flamma) Hoc intelligit, non ex foco, sed ex medio igni, vel incendio flammæ. Nam antiquum verbum est, Petere cibum è flamma. mordetque vtrunque simul, vt nescias quem peius vituperauerit, huius ne famem, an illius immanitatem, vel voraginem. Et simul vide conuitium redditum vnde coniectum est, id est de paupertate & egestate.

ſtate.[Iam ne imus?) Odium Parmenonis,& ſtomachum militis iſtis indicat feſtinatio. & Iam, increpatio moræ eſt.[Poſt huc continuo exeo) Legitur & poſtea, & poſt: vt ſit poſt, pro poſtea quomodo pro poſtremo poſt.[Ego hinc abeo) Conſequens erat vt offenderetur miles tam diligenter riualis munus ſuſcipiente meretrice. [Vna ire amica cum imperatorem in via) Vide προπαρασκευὴν futuræ litis inter Thaidem & militem. [Cum amica) Mirifice amicam dixit non meretricem. [Imperatorem in via) Congrue in militem, quaſi ipſe ſit, ſub quo eſt, & hic ſeruat Parmeno quod ſibi mandatum eſt, Et illum æmulum quoad poteris, ab ea pellito. Et bene mutat nomina, hinc ad honorem, hinc ad inuidiam. Hanc, non meretricem, ſed amicam dixit, hunc non militem, ſed imperatorem.[Quid tibi ego multa dicam?) Non habuit aliud miles ſtultius. & redit ad illa quæ ſupra dixit, Domini pauperis miſerique. [Domini ſimilis es) Ineptus iocus, in quo ſeruus iniuriæ vice domino comparatur. [Quid rides?) Et hoc eo vultu dicitur, quaſi ſibi conſcius ſit miles faceti dicti conuitij. nam non quod neſciat cauſam riſus, eo interrogat quid riſerit, ſed ideo, vt denuo laudatur. [Et illud de Rhodio dictum,) Hoc eſt illud, Eorum ingenia admiror ſimul. Et huic, vt apparet, ſit amicior, ideo facilius ab amica, quàm à paraſito ſeparabitur. [Abi, præcurre, vt ſint, domi Parata omnia) Non dixit quæ, quia intelligitur. [Fiat) Faciam, vel fiet, diceret ſeruus. Libere vero, fiat, tanquam & ipſe iubeat ſibi. [Domi vt ſint parata omnia) ἔμφασις ἐστιν in qua plus vultu ſignificatur, quam verbis.[Si Chremes huc forte ad me venerit) προοικονομία ad litem futuram & exitum fabulæ. Et hoc non audit miles, nam ſi audiret, nimis iraſceretur. [Ad me adducito) Modo vbi ſum ſignificat. [Quid, quid aliud volui dicere?) Pro, quid aliud? hinc eſt illud Ciceronis, Quem, quem nam? rectè admones. Polycletum eſſe dicebant. [Curate diligenter illam virginem) Hæc res eſt quę facier virginem claudi, in lectulo collocari & obdormire. [Curate iſtam diligenter virginem) Ridiculum, cum contra euenturum ſit. [Vos me ſequimini) κωφὰ πρόσωπα ſunt puellæ quæ ſequuntur.

GVID. AVDIRE vocem &c.) Hic inducitur multiplex concurſus diſſimilium perſonarum, tamen virtute & conſilio poëtæ diſcretarum. TH. Viſa ſum i. ſenſi audire modo .i. paulo ante vocem militis. atque eccum, id eſt ecce hic eum, ò mi Thraſo ſalue. THR. O Thais mea amaſia .ſ. deinde cum oſcularetur, dixit meum ſuauium.i.meum baſium. Oſcula ſunt officiorum, baſia pudicorum, ſuauia libidinum vel amorum, quid agitur? ecquid.i. vtrum aliquantulum amas nos de hac fidicina .i. propter hanc puellam peritam fidium pulſandarum. P. Quàm.i.inquantum, venuſte.i.facete incepit ſup. per ironiam reprehendis dictum militis, quod.i.quale principium, ipſa adueniens.i.in aduentu ſuo dedit. TH. Plurimum te amo.ſ.merito tuo.i.beneficio tuo & præſtito, vel, quia bene mereris, vt ameris plurimum ex tuo ipſius officio. Meritum.n.dicitur beneficium ſeu præſtitum. Cic. ad Lent. Tanta eſt enim magnitudo tuorum in me meritorum.i.præſtitorum beneficiorum. G. Ergo eamus ad cœnam quid.i.cur, ſtas.i. moraris, quid tardas? P. Hem, indignantis. dicas hunc alterum ſtultum paraſitum Gnathonem, natum.i.ortũ ex homine hoc .ſ. Thraſone, adeo bene inter ſe conueniunt. TH. Vbi.i.quando vis eamus ad cœnam.ſ.non moror.i.non tardo, nequa ceſſo. P. Adibo eo ſup.i.ibo ad eos, atque aſſimulabo.i.fingam, quaſi.i.velut, nunc exeam.i.egrediar prope acceſſurus, qui prius procul ſteti. ò Thais itura n'.i.itura ne es, quopiam .i. in aliquem locum. TH. Hem Parmeno pol.i.per Pollucem bene feciſti. quod vulgo dici ſolet. Tu habes bonam cauſam, ſeu rationem petendi nunc hoc, bene ergo feciſti petẽdo an quopiam ſup. ſim itura hodie. P. Quid?.i.quare benefici vel repetit interrogans quo eat. TH. Quid? modus interrogandi hic cum ſtomacho. non vides hunc.ſ.militem. P. Video eum.ſ.& me tædet videre.ſ.eum. vbi vis.i.vbi libet, vel quãdo vis, dona adſunt.i.prope ſunt tibi à Phædria. THR. Quid.i.cur, ſtamus.i.non imus, quod iterat dicens, cur non imus hinc.i.ex hoc loco. P. Hercle .i. per Herculem quæſo .i. poſco, vt liceat per te dare huic Thaidi, quæ volumus. liceat inquam conuenire eam.i.alloqui eam, colloqui.i.communicare cum ea de aliquibus quod.ſ.dare munera, conuenire, colloqui, fiat enim ſup. pace tua .i. gratia & voluntate, & quaſi prius captata venia, & quod dici vulgo ſolet, neque diſpliceat tibi, vel ita permitte, vt ſine tua moleſtia fiat. THR. Credo te daturum ſup. perpulchra .i. valde pulchra dona, hoc dixit per ironiã haud, id eſt non ſimilia noſtris donis.ſ. P. Res.i.aſpectus rerum. indicabit.i.oſtendet, ſint pulchra nec ne. Heus, aduerbium vocantis, iubete.i.præcipites, iſtos.ſ.Eunuchum & Æthiopiſſam exire ocyus.i.velocius, quos iuſſi exire, q.d. facite vt properent quos iuſſeram exire, tu .i. Æthiopiſſa, procede .i. veni vt appareas, huc prodi huc & progredere. Hæc Maura eſt ex Æthiopia .i. Mauritania. Eſt autem ex Æthiopia duplex, vna ad Ortum Solis, altera ad Occaſum vſque modo, aduerbium, eſt vſque & quidem de loco, vt Virg. Siculo proſpexit ab vſque Pachyno. poſuit autem vſque vt longinquitatem loci monſtraret. igitur ſic aſtrue. Hæc eſt ex Æthiopia vſque.i.ex eo loco hucuſque hæc deducta eſt. THR. Hic.i.in hac Maura. tres ſunt minæ.i. tres libræ fuerunt expoſitæ in ea emenda. G. Vix.i.difficile, vel non ſunt tres minæ. P. O Dore vbi es tu? accede huc. deinde vt venit, ſubiunxit. En.i.ecce Eunuchum, tibi.i.pro te, quàm .i. quantum, eſt facie.i. forma, vel ſpecie liberali.i.venuſta, ſicut contra auarus dicitur ſordidus, quàm quantum eſt ętate integra.i.habet ætatem florentem, ſolidam, firmam, nihil paſſam detrimenti caloris naturalis. TH. Ita Dij ament me.i.iurantis eſt illud dictum, quaſi imprecantis ita ſe amari a Dijs, vt illud quod ſequitur eſt ex animo dictura, ſcilicet Thais. deinde ſubdit honeſtus eſt.i.pulcher. nam honor pro pulchritudine apud Virg. inuenitur, vt Lætos oculis afflarat honores. P. O Gnatho quid ais? Nunquid habes.i. inueniſti quod contemnas in hoc ſup. Eunucho, autem.i.ſed ò Thraſo quid ais, tacent, & ideo ſatis laudant, quandoquidem taciturnitas confeſſionis genus eſt fac periculum.i.experientiam, probationem, examina in literis .i. doctrinis. in palæſtra.i.in luctandi arte, in muſicis .i.in arte muſicæ. dabo adoleſcentem.ſ.Eunuchum. ſolertem, id eſt diſertum, ornatum, præditum his ſup. quæ æquum eſt, id eſt licet liberum iuuenem, id eſt ingenuum. ſcire.i.callere quondam enim liberi pueri in his artibus erudiebantur.ſ.in literis, in palæſtra, & in muſica Solers dicitur quaſi totus in arte conſiſtens. diciturque ab olon quod eſt totum, & ars artis, quaſi totus in arte.nam, vt ait Feſtus, olon lingua oſcorum ſignificat totum, integrum, vel ſolidum. Inde tela dicuntur ſoliferrea.i.tota ex ferro, & ſolers totus in arte. THR. Ego indigne iactarem ſup. illum Eunuchum ſi ſit opus, vel.i.etiam ſobrius.i.ieiunus, & fecit apoſiopeſim propterea quòd lœdiſſimum dictu erat & indigniſſimum auditu. Sobrius eleganter ponitur pro ieiuno, vt ſi dicam, Hoc ego illi facile dicerem vel ſobrius, vbi dicitur totus ieiunus, & dici ſolet, hoc tibi ſobrius dico, hoc eſt ſerio tibi dico ſciẽs & volens, nullo me cogente puto. P. Atque is, qui mihi hęc .i.tãta munera.ſ.Non poſtulat te viuere ſoli ſibi.i.vt illum ſolum ames, & illi ſoli indulgeas, & non poſtulat ceteros amatores.ſ.excludi.i.eijci, ſua cauſa.i.propter ſe, neque ipſe Phæd. narrat.i.recitat pugnas, deſcriptio eſt militis, neque oſtentat .i. frequenter oſtendit, & quaſi iactitat ſuas cicatrices.i.vulnerum veſtigia, & indicia, neque obſtat tibi.i.non tibi inſtat, vt amatores tuos repellas, quod .i. quam rem totam præfatam quidem pro contemptu hoc verbo exprimitur, & intelligitur miles, quidam igitur facit idem quod miles efficit, cuius parco nomini, verum vbi.i.quã molestum.i.res moleſta, & tædium, ſiue moleſtiam afferens tibi non erit, eſt enim hic moleſtum generis neutri. vel poteſt intelligi vbi Phæd. recipi non erit moleſtum tibi .i. nihil tibi afferret tædij, neque moleſtiæ, vbi.i.quando voles, vbi .i. quando tempus .i. opportunitas temporis erit tibi, ſat habet.i.ſufficit ei, ſiũ.i.tunc recipitur.i.admittitur. THR. Apparet.i.viſum eſt obuium hũc ſeruum eſſe domini pauperis & miſeri .i. ſpectare ad dominum pauperem, & miſerum.i.miſeria aliqua afflictũ & calamitoſum, nõ enim ſi pauper ſit aliquis continuo eſt miſer, qui pauca enim poteſt, vel poſſidet pauper eſt, non propterea miſer, ſi paruo contentus ſit. G. Hercle.i.per Herculem, ſat ſcio.i.ſatis mihi conſtat, quod ſup. nemo poſſet perpeti.i pati vel tolerare hunc ſeruum, qui haberet .i. ſciret viam & rationem & modum, qui .i. qua via quo pacto, qua ratione, vel modo pararet.i.compararet ſibi aliũ ſeruum. P. Tu Gnat. tace quem.ſ.te puto.i.exiſtimo eſſe infra omnes homines infimos.i.quem exiſtimo eſſe vilioris conditionis ipſis ſeruis, nam arbitror te poſſe petere, cibum .i. alimẽtum, ex flamma.i.ex famis incendio, poſſet tamen fortaſſe non inepte dici quamuis Don. nõ placeat, puta te ita ligurronem, voracem, ſeu epulonem, aut comedonem, vt etiam ex medio igni, aut ex medio ęſtu ollæ bullientis educere, ſeu decerpere cibum non dubitares, adeo ventri deditus es, ita quod flammæ vel ardoris moleſtia perpeti non teneres, dummodo gulæ tuæ inſeruires. Arbitror ergo te poſſe petere cibum è flamma qui induxeris animum .i. qui ſuſceperis, vel imperaueris tibi & perſuaſeris, aſſentari .i. adulari, verbis tuis huic militi. THR. Hic ſtomachatus.i.indignatio militis oſtenditur hac feſtinatione, ne.i.verum, imus.i.vadimus, iã.i.nunc, q.d.ſatis ne cunctati ſumus, quàm mox imus. TH. Prius.i.antequam te comiter. introducam.i.in domum ducam

hos

hos.s.Eunuchum & Æthiopissam, sed in hac elocutione masculinum præponderauit fœminino. & simul.i.& etiam prius impera bo i.præcipiam, quæ volo fieri.s.sed potius supprimitur, & capri matur. Postea.i. post illa facta quæ dixi me facturam, continuo .s.ilico etiam, et te sequar ad cœnam, quam mihi apud te date cupis. THR. Tedio affectus miles, inquit, abeo .i. discedo, hinc .i. ea hoc loco tu Gnat. operite, in secunda imperatiui.i.expecta hanc Thaidem. P. Non conuenit.i.non bene quadrat, non est bene consentaneum, aut congruum imperatorem.i.eum, qui milites sub se habet ire.i.iter facere, vna .i. simul cum amica in via. THR. Quid.i.cur, ego dicam tibi multa? est similis domini.i.similes domino habet mores, dicimus enim similis domini & similis domino. G. Ha, ha, he, interiectio ridentis est, & stulte effusi in risum, qualis erit parasitus. THR. Quid.i.cur rides, vel propter quam rem rides? G. Rideo sup. illud.i.propter illud, q. d. propter tuum dictum quod modo.i.paulo ante dixisti. Et.i.etiã illud dictum de Rhodio.s.tute lepus es &c. venit mihi in mẽtem .i.in memoriam, sed Thais exit.i.egreditur à domo sua, vt te sequatur in domum tuam cœnatura. THR. Abi .i. discede, domum præcurre.i.ante nos curre, vt omnia sint parata domi. G. Fiat, non dicit faciam, vel fiet, ne videatur seruus, sed sic dicit, tanquam liber ipse sibi præcipiat. THR. O Pythia fac.i.da operam vt cures.i.curæ habeas, diligenter.i.studiose, si forte.i.casu aliquo Chremes aduenerit.i.accesserit huc, cures igitur vt ores eum primum.i.in primis, vt maneat me expectans. Sin.i.sed si id.s.manere, non est cõmodum .i. vtile, vel opportunum ei, ores inquam vt redeat, si id nõ potest fieri vt.s.redeat, adducito ad me. PY. Ita faciam vt imperasti. THR. Quid aliud volui dicere, quod nunc non venit in mentem, hoc mente volutans, & memoria repetens quod erat oblita, inuenio eo quod quærebat, erupit in hanc voculam. Hem, q.d.redijt in memoriam, & quasi aliquid indignationis illa vocula indicat, quin indignetur Thais ferè illud esse oblitam nec imperatum, curate diligenter istam virginem.i.diligenter curam habeatis huius virginis faciet.i.efficite, vt sup.adsitis.i.præsentes sitis domi, nec illi vos moueatis. THR. Bamus ad cenam s.in domum meam. TH. Vos puellæ, scilicet pedissequæ sequimini me.

LATO. ARGVMENTVM) Hic varię inducũtur personę, sed ita distinctę, vt facile inter se dinoscantur. Exhibetur autem Thaidi munus Phedrię à Parmenone in quod inepte cauillatur Thraso, assentante interim Gnathone. [Quàm venuste?) Ironia Parmenonis ad spectatoris. [Quid hunc vides?) Tacita correptio. [Vbiuis) Hoc elate dicitur. [Quæso hercle) χαριεντισμός. [Hic sunt tres) Extenuatio ad contemptum. [Mina) Valebat a.coronatis. [Vel sobrius) Verecunda eclipsis, ad moderandum obscenum dictum inepti militis. [Atque hæc) Oblique designat Thrasonem. [Nam hercle) Assentatio Gnathonis. [E flamma te cibum petere) Prouerbium.[Haud conuenit) Ironica approbatio.[Diligẽter Pythi.) Oeconomia & præparatio ad sequentẽ scenam.[Quid? qd aliud) Repetitio quærentis & cogitabundæ.

PETR. MARS. AVDIRE vocem &c.) Astus meretricius, verba subdola, & simulatus pro tempore ad fallendum affectus, nec non amantium, siue stultitiæ, siue insidiæ, ac commentum ad zelotypiam excitandam, exprimuntur hac scena. Meretrix quippe simulata fronte pluribus arridet, vt plures spoliet, & æmulationis semina spargit vt inde abundantiorem habeat messem. Conducit enanque meretricio quæstui, complures habere amatores inuicem zelotypos, vt illorum ardore & stultitia fruatur. Vnde Plaut. in Cistel. dicit: Meretrix est fortunati oppidi simillima, non potest suam rem obtinere sola sine multis viris. Et paulo post: Assimulare amare oportet. Nam si amas, ea emplo melius illi multo quem amas consulas, quàm rei tuæ. [Quàm venuste &c.) Cic. in Lælio sic ait: Odiosum sanè genus hominum officia exprobrantium quæ meminisse debet is, in quem collata sunt, non commemorare qui contulit, Seneca scribens de Clementia ad Neronem: Quàm dulce, quàm preciosum est, si gratias sibi agi non passus q dedit, sed dedisse dum dat, oblitus est. Qui dedit beneficium, taceat narret qui acceperit, nõ tantum ingratum, sed iniustum est etiam, beneficium superbe datum. Beneficiue tormentum est, debere cui nolis. Fabius Verrucosus, inquit, beneficium ab homine duro aspere datum, panem lapidosum vocat. [Eunuchum tibi q liberali facie).i.ingenua, non seruili, ac ętate iuuenili. [Honestus est).i. pulcher, & venustus, tum forma, tum ætate. [Adolescentem solertem).i.scientem. Solertia dicitur ingenij acumen, & naturalis aptitudo ad id celeriter percipiendum quod prudentia dictat. Comes huius est sagacitas, quæ acute sentit, atq; discernit, quod prudentia iusserit. Solers, inquit Sext. Pompeius, dicitur in omnite prudens. Solertia, inquit Philosophus, lib. vj. Eth. est bona quædam coniectatio, quæ sine ratione fit, & cito.

GLAR. ET huius quoque scenæ versus sunt iambici trimetri acatal. In tertio versu vel Meum est monosyllabum, vel bacchius loco primo. In nono versu, Ehem legendum, vt recte annotauit Ioan. Idem in 10. versu, Bene pol fecisti, legit. Et in hodie contrahit die in vnam syllabam. Doctor autem d, elidit in Quid. At Aldinus lib. aliter hoc carmen legit, nempe in fine sic, Quid, hũc vides? Doctor. ante vides, ponit negationem, Quid, hunc non vides? Quod mihi non placet, & pluscuculum gratiæ habet, si negatio auferatur. In 21. vel Ais monosyllabum est, vel a, eliditur in Honestus. In 23. malim s, elidere in Satis, quam i, corripere in Periclum, quia consuetius est. Potest & bacchius esse loco secundo. In 27. vel Sua monosyllabum est, vel bacchius loco tertio. In 36. Ioan. versum ita legit:

Tace tu quem ego esse infra infimos omnes puto.

Atque ita habent etiam mei vetustiores lib. & carmen ita exposcit. In 12. idem Ioan. ita legit, Vna ire cum amica imperatorem in viam. Ita vt m, non elidatur, & tertio loco sit tribrachys. Et planè ita habent vetusti lib. In septimo à fine, Omnia superfluit, vt recte admonuit Ioan. In antẽpen. versu vel proceleusmaticus est initio vel d, in altero Quid, eliditur. In vltimo versu Domi non est reijciendum, sed vel pæo quartus loco tertio, vel Bamus dissyllabum.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Chremes probatus adolescens amari se à Thaide suspicatur, quem amorem effugere studet.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc sequens scena continet Chremetis probati adolescente suspicionem de Thaidis erga ipsum amore, quem sanè subterfugere obnixe conatur.

Senarij.

CHREMES, PYTTHIAS.

PROFECTO quanto magis magisq. cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:
Ita me video ab ea astute labefactarier.
Iam tum, cum primum iussit me ad se accersier.
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne noram quidem)
Vbi veni, caussam, vt ibi manerem, repperit:
Ait rem diuinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum. iam tum erat suspectio,
Dolo malo hæc fieri omnia. ipsa accumbere
Mecum mihi sese dare, sermonem quærere.
Vbi friget, huc euasit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui essent. dico, iam diu.
Rus Sunij ecquod habeam, & quàm longe à mari.
Credo ei placere * hoc: sperat se à me auellere. *hoc
Postrema, ecqua inde parua perisset soror;
Ecquis cum ea vna; quid habuisset, cum perit;
Ecquis eam posset noscere. hæc cur quæritet?
Nisi illa forte, quæ olim perijt paruola
Soror, hanc se intendit esse, vt est audacia.
Verum ea si viuit, annos nata est sedecim.
Non maior: Thais, ego quàm sum, maiuscula est?
Misit porro orare, vt venirem serio.
Aut dicat quid volt, aut molesta ne siet.
Non hercle veniam tertio. heus. heus. PY. hic quis est?

C. Ego

P. Ego sum Chremes. PY. ò capitulum lepidissimum.
C. Dico ego mi insidias fieri? P. Thais maxumo
Te orabat opere, vt cras redires. C. rus eo.
P. Fac amabo. C. non possum, inquam. P. at apud nos hic mane,
Dum redeat ipsa. C. nihil minus. P. cur mi Chremes?
* in rē C. Malam * rem. abis hinc? P. si istuc ita certum est tibi,
Amabo, vt illuc transeas, vbi ila. C. eo.
P. Abi Dorias, cito hunc deduce ad militem.

DON. PROFECTO quanto magis magisq. cogito,) Hæc persona apud Menandrum, adolescens rustica est, & inconsequens oratio est. sed conceditur la cum loquentibus multa transcendere, quæ taciti intelligunt est enim integrum hoc modo, Profecto quanto magis magisq. cogito, nimirum intelligo vel inuenio, quod dabit hæc Thais mihi magnum malū. Potest aūt Nimirum & pro confirmatione accipi vt nihil desit, vt sit nimirum, sine dubio, pro certo. [Nimirum dabit hæc Thais mihi malum) Solue nimirū, & fac, non est mirum & statim consequens erit per ἀσύνδετον tota sententia, quasi dixerit, non est mirum, & subdistinctione interposita mox intulerit, Dabit hæc Thais mihi magnum malum. nam ni, ne significat, & ne, non. Ni pro ne, Virgilius: Læti discrimine paruo Ni teneant. Ne pro non: Plaut. Ne vult inquit, pro non vult. [Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum) His verbis intelligitur se sentire paulatim labi in amorem meretricis, quamuis inuitum, & adhuc retinentem mentem. [Roget quis, quid tibi cum illa?) Prius intulit, q̃ interrogauit. [Vt vbi manerem) Manerem modo non dormirem, sed remanerem significat. [Et rem seriam, velle agere mecum) .s. quæ non posset nunc agi, cum operetur. Au rem seriam magis agendam tunc putabat, cum rem diuinam fecisset? [Dolo malo omnia fieri hæc) Dolus à lędendo dictus. i. à dolando. i. minuendo. nam & δόλος Græce, læsio dicitur, & dolones, tela quædam bellica, & dolare fabri, lignum est ascia cædere. Quòd autem addidit malo, aut ἀρχαϊσμός est, quia sic in duodecim tabulis à veteribus scriptum est, aut ἐπίθετον doli est perpetuum, aut diastole est, quia est & bonus, quo a medentibus falli ægros, non tam decipi, Lucretius Poëta testatur. [Accumbere mecum) Mecum, penes me significat. [Mihi dari sese) Non potest magis significari profusa petulantia. [Sermonem quærere) Sermonem quærimus, quando non solum quod dicamus quærimus, verumetiam quomodo alter nobis respondeat & obloquatur, puta cum deficientibus sermocinandi caussis, quota sit hora, & satis rectè quia valuerit, percontamur. [Quàm pridem pater mihi & mater mortui essent) Hoc propter ætatem puellæ inquisitum est. [Huc euasit) Tanquam imprudenter contenderit ad hanc inquisitionē. [Iam diu) Iam olim. [Et quàm longe a mari) Hoc ideo meretrix inquisiuit, vt sciret vtrum rapina prædonibus fuisset, quippe ad mediterraneum locum, qui accessus esse potuit piratis? Sed tamen non abhorret à suspicione huius meretricis, quòd & scire vellet cuius precij fundum habeat Chremes, hoc est q. amœnum, vel quàm maritimū. [Sperat se à me auellere) Bono vsus est verbo auellere, tanquam a pertinaciter retinente. [Quid habuisset, cum perijt) Cum, pro quando, aut, cum periret. [Hæc cur quæritet) In gestu, ac vultu id, quod tellat ostenditur. nam deest, nescio. [Hanc se intendit esse) Proprie intendere, est crimen in aduersarium iacere. [Maiuscula est) Diminutiue dixit, vt ostenderet vtranque esse primæuam. [Misit porro orare) Porro, pro postea. [Vt venirem serio) Verum. vt venirem serio, an orare serio? [Aut dicat quid volt) Pro quid velit. In Heryra, Ac vide q̃ immerito ægritudo hęc oritur mihi abs te Sostrata [Aut molesta ne fiet) Aut hoc moraliter, nam cui hoc impetat? aut cum quo hoc agit. [Heus heus, hic quis est?) Hæc separatim pronuncianda sunt. nam apparet inter hæc verba pulsatam ianuam personare. [Ego sum Chremes) Vide quantum distet, ac varia sit huius rusticitas, Ego sum Chremes, à facete meretricis disciplina. [O capitulum lepidissimum) Nam rusticū esse statim magis apparebit, vbi dixerit, Rus eo, &c. [Dico ego mi hic insidias fieri) Blandimentum rusticus insidias putat. [Rus eo) Pro potiore negocio rus posuit. & maior negatio est, q̃ si diceret, Non huc venio. [Non possum inquam) Plus est, quam nolo. [Dum redeat ipsa) Ipsa, vel domina, vel ipsa de qua agitur. [Nihil minus) Deest faciam. [Malam rem hinc abis) Hoc aduerbialiter dixit, quemadmodum dicimus Domum ibis. Et apparet illum manu tactum esse qui sic irascitur, quia dixit Pythias, Cur mi Chremes? q. d. Cur meus sic indignatus est adolescens? nam ab eo quòd est meus, vocatiuus mi facit. [Amabo, vt illuc transeas vbi illa est) Vide non esse otiosum, quòd omnia præterea soror potius, quam res importuna fieret, vt ad militis domum Chremes deduceretur. neque enim hoc conueniebat personæ Bacchidi, quoniam aut insacetum & præter vsum aut importunum, ideo hoc ipsum Doriæ præcepit. [Vt illuc transeas vbi illa est) Vt breuem viam demonstraret, non eas, sed transeas, dixit. [Amabo) Interiectio est amantis, sic verbum sonat.

PROFECTO quanto &c.) Hæc persona apud Menandrum adolescentis est rustici, cuius oratio est in consequens, sed conceditur secum loquentibus multa transcendere, quæ taciti intelligunt. CHR. Profecto. i. certe, quando cogito. i. mente voluto, magis, magisq. i. intensius. Nimirum. i. certe, vel sine dubio inuenio sup. vel intelligo q; sup. hæc Thais dabit mihi magnum malum, his verbis intelligitur se sentire paulatim labi in amorem meretricis, quamuis inuitum adhuc retinentem mentem. Nimirum dicitur quasi non mirum, interdum enim in capitur pro non. Ita. i. eo pacto vel ideo. video. i. intelligo me labefactarier, paragoge est. i. perturbari, commoueri suis titillationibus malis, & corrumpi, cum prius mihi bona mens esset, astute. i. callide ab ea Thaide. Iam tum. i. iam ex eo tempore. cum. i. qn̄. primum iussit. i. præcepit, vel voluit. me accersere. i. accersi, hoc est appellari, vocari. domum. i. ad domum suam. quis. i. aliquis, roget. i. interroget. quid tibi cum illa intercedit sup. vel est, q. d. quid commercij habes vel consuetudinis cum illa? vel quid eges eius opera? vel quid tibi est illa opus? ne quidem. i. ne etiam. noram. i. noueram. illam sup. q. d. modo nihil mihi est cum illa, sed nec eam quidem noueram, cum iussit me accersi ad se domum. vbi. i. postquam veni reppert. causam. i. occasionem, vt manerem. i. remanerem. vbi. i. domi suæ. ait. i. dixit. se fecisse rem diuinam. i. se fecisse sacrificium, seu sacrum, & ait inquam se velle agere. i. loqui, & communicare mecum rem seriam. i. magni ponderis, non iocularem. iam tum. i. ex eo tempore suspicio. i. opinio & coniectura erat mihi. hæc omnia fieri dolo malo. i. mala calliditate, nam dolus malus, vt Labeo ait, dicitur omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumueniendum, fallendum decipiendum alterum adhibitum, nec sine causa dolus malus dici solet, qm̄ veteres etiam dolum bonum dicebant, & pro solertia hoc nomen accipiebant, maxime si aduersus hostem, latronemue quis machinatur. Dicitur aūt, vt volt Donatus, vel a dolando. i. minuendo, vel à lædendo, nam dolus Græce læsio dicitur latine, & dolones tela quædam bellica, & dolare lignum est fabri. i. ascia scindere. Dicitur etiam dolus malus, quia est & bonus, quo à medentibus falli ægros, non decipi Lucr. poëta testatur, ipsa Thais accumbere. i. accumbebat. i. ad epulas. s. sumendas mecum. vel more epulantium iuxta me sedebat. dare. i. dabat sese. i. seipsam mihi. quibus significatur profusa petulantia. quærere. i. quærebat sermonem, q. d. inuitabat me ad respondendum, vt loquendi materiam inueniret. vbi. i. qn̄ friget. i. cessat, nec suppetunt ei verba, vt solebant, euasit huc, id est in hæc verba erupit, siue huc peruenit, siue eo processit, vt peteret, quampridem. i. quantum temporis esset, ex quo pater & mater essent mortui mihi. i. ad meum incommodum, vel refert mihi ad patrem & matrem, q. d. pater meus & mater mea. dico. s. respōdeo iam diu parentes meos. s. esse mortuos. ipsa Thais sperat. i. credit, se posse auellere. i. extorquere, abstrahere a me tanquam pertinaciter retinente hoc. s. & quod rus. i. quem fundum Sunij habeam, & qui. i. quantum. longe. i. procul a mari habeam illud vel sit. Sunium autem est promontorium Atheniensium, & in eo rerum venalium emporium est, hic autem Sunij in genitiuo aduerbialiter poni rectè potest, credo. i. puto rus illud sup. placere ei. s. Thaidi, & propterea ita de illo percontari, postremo. i. tandem. sperat inquā posse auellere hæc. s. quæ sequūtur videlicet. In qua die. i. in quo tempore perijsset. i. perdita fuisset, & quis perierat sup. cum ea, vel quis erat cum ea vna. i. simul, hoc est etiam sperat posse auellere, quid habuisset. i. possedisset, cum. i. qn̄. perijt. i. perdita fuit, & quis posset noscere eam. i. agnoscere, nam agnoscimus vetera, cognoscimus noua. Nescio sup. cur quæritet. i. percontetur hæc, nisi forte illa paruula soror quæ olim perijt, intendit. i. proponit, nititur ostendere sa esse hanc, quæ est apud Thaidem. Intendere proprie est crimen in aduersarium iacere, vt audacia est mulierum sup. i. qua sunt audacia mulieres. Verum. i. sed ea soror si viuit est nata sedecim annos. i. habet sedecim annos vel est ętatis sedecim annorum, non est sup. maior. i. maioris ætatis. Th. est maiuscula. i. paulo maior, GVID.

quam

quàm ego sum. Musculus la,lum,a mus est diminutiuū,recinet quia prorsus structuram similem, ostendit autem Chremea vtranq.se esse primæuam. Porro.i.postea, nam porro significat sed lunge,certe,postra,vltra. Tu. misit orare,pro misit ad me orandum,vt venirem ad eam serio, q.d.pro ea feria,vt prius dixerat. Est autem serio aduerbium,cuius contrarium est ioco, vel refert serio ad orare,q.d.misit orare serio.i.consulto dedita opera, omni semoto ioco,vt venirem ad se, aut dicat quid vult, pro velit, aut re.i.non probenus est. sit molesta,i.non me molestia afficiat. hercle non veniam tertio, quod dici solet tertia vice, heus,aduerbium vocantis,& hoc dicens pulsat ianuam. P. Hoc audiens Pyt. dicit ecquis .i. nunquid aliquis est hic qui hostium pulsat. C. Ego sum Chremes. P O capitulum paruum caput, diminutiuum factum blandimenti gratia, lepidissimum.i.facetissimum, vel iucundissimum, quasi cuius aduentus plurimum sit optatus,quod indicat ò accusatiuo iunctum nominatiuo vel vocatiuo, quoniam capitulum illic illorum trium casuum esse potest. C. Ergo dico insidias .i. proditiones & fraudes & circumuentiones heri mihi. P. Thais orabat maximopere pro maximo opere .i. maxime,vel singulariter,vel vehementer,vt redires cras. C. Rus eo.i.eo ad negociandum,& operandum in agrum, vt meus mos est,quia sum rusticus. P. Amabo,amantis & blandimentis est interiectio comicis valde familiaris,q.d.rogo te per amorem,fac quod peto.s.cras redi. C. Ioquam.i.dico tibi non possum redire. P. Aut tu mane apud nos. dum.i.quousque ipsa Thais vel domina redeat. C. Nihil minus faciam sup. quòd maneam. P. O mi Chremes cur nihil minus facias,& intelligimus eum manu à Pythia tactum, vel propterea quòd vocatur sit mi Chremes tralcentem,ea propter subdit. C. Abi .i. discede, hinc.s.à me in malam rem,quasi in malam fortunam,& quod dici solet,vade febrim quartanam, quidam lib. habent ibis, quasi eam à se reijciens dicat ibis in malam rem. Donatus legit abis in malam rem,vultq. hoc aduerbialiter dici. P. Si istud.i. non redire,est iam tibi certum.i.constitutum. amabo,particula blandientis,quasi rogo te per amorem,vt non transeas.i.per eam breuem viam te transferas illuc.i.in domum militis, vbi illa Thais est,dixit autem transeas & non eas, vt breuem viam demonstraret. C. Eo.i. valdo illuc. P. O Doris serua deduc cito hunc ad militem .i. ad domum militis vbi est Thais.

LATO. ARGVMENTVM) Chremes frater virginis suspicatur se captari à Thaide,& cuncta pro ingenio rustice ac maligne interpretatur. Deinde deducitur ad Thaidem, quo facta oritur occasio epitaseos inter scortum & militem. [Profecto quanto) Inducitur rusticus adolescens. [Vbi friget) Quærendo sermona dicit. [Verum ea si viuit) Argumentum ab ætate ad refellendam suspectam fraudem. [Dico ego mihi) Hoc secum rusticus. [Malam rem hinc ibis) Imprecatio in attrectantiam, & subtracta est, in, præpositio.

PETR. MARS. PROFECTO quanto magis,&c.) Meretricias artes, dolosq. multiplices,caute vitandas esse monet hæc Scena,ne irretiti dent pœnas, & imprudentiæ merito accusentur, & vitiosam personam hæc tali dispositione lucrari docet,vt mala semper præsumatur quamuis interdum mala non sit. [Labefactaret) Labes dicitur macula. Et labefactare,est maculare & inficere. [Suspicio dolo malo &c.) Seruius iurisconsultus,vt est in volumine Digestorum. dicit dolum malum, esse machinationem quandam alterius decipiendi causa,cum aliud simulatur, & aliud agitur. Labeo sic definit: Dolus malus est omnis calliditas,fallacia,machinatio ad circumueniendum,fallēdum, decipiendum alterum adhibita. Dolus malus dicitur ad differentiam,quoniā veteres etiam bonum dolum dicebant,& pro solertia hoc nomē accipiebant,maxime si aduersus hostem latronem ue quis machinatur. [Rem seriam,) Id est grauem,& minime iocosam. [Accumbere mecum,) Id est mecum sedebat. [Vbi friget) Definit ardor ille meretricius blandiendi,sermonemq. quærendi. Vnde dicitur opus etiam frigere,cum intermittitur,feruere,cum celeratur,& fit cum diligentia. [Vt est audacia meretricum) s.quæ sine pudore audent omnia. [Ventrem serio) .i. sine nugis,& iocis. [O capitulum lepidissimum) .i. iucundissimum nobisq. carissimum,& non inuenustum. [Nihil minus) Subaudi faciam.i. non manebo. [Amabo vt illuc transeas,vbi illa est).i.per transitum illuc eas,vbi est Thais. Dixerat enim Chremes: Rus eo,& sic ostendit non esse incommodum Chremeti illuc iter facere, vbi erat Thais.

GLAR. EIVSDEM cum scenis prioribus rationis sunt versus. In prime Magis,eliditur. Tertius versus ita legendus, Ita me ab illoc ab ea video labefactarier, vt habet liber. tertius. Et bene habet carmen. In 7. Ait monosyllabum est. In 8. suspicio secunda syllaba producitur,et alias apud hunc Poëtam. In 12. Mihi monosyllabum totum eliditur. In 14 Ei est monosyll. In 15. Perijsse tetrasyllabum est non trisyllabum. In 7. a fine Mihi monosyllabum totum eliditur. In penultimo quidam malunt de illa l,elidere,quam s,de Transeas. Sed ego puto bacchium esse loco quinto.

ACTVS III. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Inducit personam cui narraturus est Chærea quæ intus patrarit,hoc ideo fit,vt populus percipiat auribus quod honeste oculis subijci nequit. Ostendit item Poeta iuuenes plerunque congredi vt genio indulgeant,curentq; cuticulam. Hic Aristoteles in Rhetoricis Iuuenes,inquit, sodales magis quā alios amant. Gaudent enim conuiuijs,& lucra non desiderant.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hoc prologquio est insinuatio illius persona,cui narraturus est Chærea quæ à se intro post scenam facta sunt. Hoc autem fit potissimum populi gratia,vt id auribus percipiat, quod poeta honeste oculis obijcere non potuit.

Iambici Tetrametri Catalectici.

ANTIPHO adolescens.

HERI aliquot adolescentuli coijmus in Piræeo,
In hunc diem vt de symbolis essemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locu', tempus constitutum est.
Præterijt tempus: quo in loco dictū est,parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neque scio, quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti ceteri dedere, vt illum quæram:
Idq́ue adeo visam, si domi est. quisnam hinc à Thaide exit?
Is est, an non est? ipsu' est. quid hoc hominis? qui est hic ornatus?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari,neq; conijcere.
Nisi quidquid est, procul hinc libet priu', quid sit, sciscitari.

HERI aliquot adolescentuli coimus in Peiræo,) DON. In hoc proloquio insinuatio personę eius est,cui narraturus est Chærea,quæ a se post scenam facta sunt. Fit autem hoc populi causa, vt spectator auribus accipiat quod subijcere oculis poeta nō potuit. [Coimus) Coimus,consensimus,ac pepigimus,ne sit solęcismus In Peiræo,pro in Peiræum. [Heri aliquot adolescentuli) Bene iuuenis persona est cui narret Chærea, namque diu loquatur,vt apud Menandrum. [Vt de symbolis essemus Plaut. in Menæhmis, Minore nunquam fui dispendio. Sed melius essemus,producta a littera. [Præfecimus) .i. συμβολάρχην fecimus. [Dati annuli) Nihil interim de scorto. apparet enim ephebos esse. [Pręterijt tempus) Quia tempus constitutum est. [Quo in loco) Quia locus constitutus est. [Homo ipse) Quia Chęream ei rei pręfecimus. [Ceteri dedere) Ceteri, exceptis me atque illo. [Quis nam hinc a Thaide exit?) Causa sciscitandi est admiratio de habitu commutato,& vix agnitus Chęrea. [Quid hoc hominis est?) Vide an longam narrationem possit audire, qui nondū amico narrat & iam affectus pendet. [Is est, an non? ipsus est) Vide an potuerit meretricem ignotam hoc habitu atque ornatu fallere qui ab Antiphone vix agnoscitur. [Quid hoc hominis est?) Quòd à Thaide ephebus exit [Qui hic ornatus) Quia Eunuchi veste indutus est. [Quid illud mali est?) Quòd timidus egreditur. [Quid sit,sciscitari) Sciscitari,est occulta magis & secretiora mirari,ac velle cognoscere. vt, Suspensi Eurypylum scitatum oracula Phœbi Mittimus.

HERI

GVID. HERI aliquot &c.) In hoc proloquio insinuatio personæ eius est, cui narraturus est Chærea, quæ à se post.i.retro scenam facta sunt. fit autem hoc populi causa, vt spectator auribus accipiat, quod subijcere oculis poëta non potuit. An aliquot adolescentuli coimus.i.consensimus, pepigimus, conuenimus, & dicitur coimus pro coiuimus. Heri in Peiræo.i. vrbæ Atticæ regionis, quæ erat portus Atheniensium. consensimus inquã in hunc diem, vt essemus, ab edo es.i.comederemus.de symbolis, quasi de portionibus collatis ab vno quoque nostrum. Quid autem sit symbolum satis abunde prius dictum est. præfecimus.i.præposuimus Chæream ei rei, scilicet vt essemus de symbolis, qui.s.colligeret symbola collata a singulis. annuli dati sunt pro symbolis, quia deerant pecuniæ, vt nobiles adolescentes facere solent deficiente pecunia. locus constitutus est, & destinatus vbi cœna paranda erat. tempus erat constitutus.i. determinatum tempus præterijt.i.lapsum est. Nihil est parati.i.nihil est apparatus in eo loco sup.in quo loco dictum est.i.constitutum est cœnam, vel prandium fore. ipse homo.s.Chærea nusquam est.i. non apparet, nusquam offertur oculis. neque scio quid dicam, aut quid coniectem.i.quid possim coniectura consequi, & cogitare. nunc ceteri adolescentuli dederunt mihi hoc negocij.i.hanc curam, hanc prouinciam, vt quæram illum.i.inuestigem. ibo ad eam visam.i. videbo interdum ibo ad viuendum si est domi. sed quisnam i.quis exit. hic.i.ex hoc loco. à Thaide.i.a domo Thaidis, is est.s.Chærea, an non est, ita vo[illegible]at sit Chęrea nec ne, quam videt. deinde eo attentius perspecto confirmat. ipsius est.i.est ipse Cherea. Quid hoc hominis est.i.quis hic homo est, & bene hoc hominis, q.d.qui nondũ pubes, sed ephebus, & iam à Thaide meretrice exit, quid hoc ornatus est.i.cuiusmodi est hic ornatus, qa hic Eunuchi veste indutus est, quid illud mali est, quia.s. timidus egreditur. nequeo satis mirari.i. tantum mirari quin adhuc sit mirandum. neque possum sup.conijcere.i.coniectura satis percipere quid sit. nisi quidquid i.quidquid sit mali procul hinc.i.lõge à me, q.d. sibi totum, nihil mihi. libet.i.velim prius sciscitari.i. inquirere tanquam nouum quid sit. Sciscitari est occulta magis, & secretiora mirari, ac velle cognoscere.

LATO. ARGVMENTVM) Inducitur hic adolescens cui per occasionem narrabitur res gesta in domo Thaidis. Et est præparatio ad sequentem scenam. [Dati annuli locus) Pignora commessationis. [Ipsius est) Admiratur habitum Eunuchi.

PETR. MARS. HERI aliquot adolescentuli &c.) Adolescentulorum amicitia, & id, quod in primis eam facit & continet, hac scena exprimitur. Arist. lib. 8 Ethices, sic ait: Iuuenum amicitia est ob voluptatem. Viuunt enim cum affectu, & id maxime sequuntur, quod sibijpsis est iucundum & præsens. Et in 2.Rhet.ad Theodecten, sic scribit: Iuuenes amant sodales magis quam alios, quia gaudent conuiuijs, & lucra nondum desiderant.[Essemus,) Id est, comederemus cœnam, in quam quisque suam partem coniecit.[De symbolis) .i. partibus & coniectis in cœnam. [Aut quid coniectem) .i. cogitem, & pro vero affirmem. Coniectare est dirigere intellectu ad veritatem, quod proprium est hominis solertis & sagacis. [Nunc mihi hoc negocij &c.) Id est, laboris & prouinciæ. Cic. in Orat. qua gratias agit Senatui de reditu suo, sic ait, Vlciscendæ iniuriæ facilior est ratio quàm beneficij remunerandi, propterea quod superiorem esse contra improbos, minus est negocij quam bonis exequari.

GLAR. HVIVS scenulæ versus sunt iambici tetrametri catalectici. In primo Peiræo pro Peiræeo ponitur, quod admonet Donatus. quanquam hoc corruptum in omnibus, quotquot nos vidimus, exemplaribus. Vult enim Donatus oro tetrasyllabo Peiræeo, positum esse trisyllabum Peiræo, non accusatiuum pro ablatiuo, vt non rectè hæc nuper emendarunt. In secundo versu Et monosyllabum est. In tertio s, in Locus eliditur. In 6. Mihi monosyllabum totum eliditur, & Vt coniunctio post Illũ ponenda. In 7. Ioan. Ibo ad eum, in quibusdam exemplaribus legi affirmet, atque ita meus quoque habet vetustus liber. In 8. d, eliditur in Quid, & s, in ornatus. Item in penultimo vel d, in Quid eliditur, vel bacchius est loco primo. In vltimo Prius monosyllabum est, vel bacchius loco quinto.

ACTVS III. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Parmeno Eunuchum & Aethiopissam, Phædriæ munera tradit Thaidi, & vti iussus erat verbis ornat. Eidem Thraso & Parasitus insultant.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Chærea animo perfusus gaudio, quod virgine potitus est, Antiphoni forte obuio, suam fœlicitatem miro affectu narrat, precaturq; sibi vt consilio auxilioq; sit, quo ea deinceps quoque potiri possit.

Trochaici & Iambici Tetrametri permixti.

CHAEREA, ANTIPHO.

NVM quis hic est? nemo est. num quis hinc me sequitur? nemo homo est.
Iam ne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Iupiter,
Nunc tempu' profecto est, cum perpeti me possum interfici:
Ne vita aliqua hoc gaudium contaminet ægritudine.
Sed neminem ne curiosum interuenire nunc mihi,
Qui me sequatur, * quoquò eam, rogitando obtundat, enicet. * quiequiam
Quid gestiam, aut quid lætus sim, quò pergã, vnde emergam, vbi siem
Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim an ne insaniam?
A. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.
Chærea, quid est quòd sic gestis? quid sibi hic vestitus quærit?
Quid est, quod lætus sis? quid tibi vis? satis ne sanus? quid me
Aspectas? quid taces? C. ò festus dies hominis: amice
Salue: nemo omnium est, quem ego magi' nunc cuperem videre.
A. Narra istuc quæso quid siet. C. immo ego te obsecro hercle, vt audias.
Nostin' hanc, quam frater amat? A. noui, nempe opinor Thaidem.
C. Istam ipsam. A. sic commemineram. C. quædam hodie ei dono data
Virgo. quid ego eius tibi nunc faciem prędicem, aut laudem Antipho,
Cum ipsum me noris, quàm elegans formarum spectator siem?
In hac commotus sum. A. ain' tu? C. primam dices, scio, si videris.
Quid multa verba? amare cœpi. forte fortuna domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi:
Neque is deductus etiam tum ad eam. summonuit me Parmeno
Ibi seruus, quod ego arripui. A. quid id est? C. tacitus, citius audies.
Vt vestem cum illo mutem, & pro illo iubeam me illuc * ducier. * deduci.
A. Pro eunuchon'? C. sic est. A. quid tandem ex ea re vt caperes commodi?
C. Rogas? viderem, audirem, essem vna, qua cum cupiebam Antipho.
Num parua caussa, aut parua ratio est? traditus sum mulieri.
Illa illico vbi me accepit, læta vero ad se abducit domũ,

Com

Commendat virginem. A. cui? tibi ne? C. mihi. A. satis tuto tamen.

C. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat, & mihi, ne abscedam, imperat,

In interiore parte vt maneam solus cum sola. annuo,

Terram intuens modeste. A. miser. C. ego, inquit, ad cenam hinc eo:

Abducit secum ancillas ı paucæ, quæ circum illam essent, manent

hæ Nouitiæ puellæ. continuo * hæc adornant, vt lauet.

alias, huic Adhortor, properent, dum apparatur, virgo in conclaui sedet,

ibi Suspectans tabulam quandam pictam, * vbi inerat pictura hæc, Iouem

Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.

Egomet quoque id spectare cœpi: & quia consimilem luserat

Iam olim ille ludum, impendio magis animu' gaudebat mihi,

Dum sese in hominem conuertisse, atque per alienas tegulas

Fucum factũ mulieri, venisse per impluuium clanculum.

At quem Deum? qui tẽpla cœli summa sonitu concutit.

Ego homuncio hoc non facerem? ego vero illud feci, ac lubens..

Hæc dum mecum reputo, accersitur lauatum interea virgo.

It, lauit, redit: deinde illam in lecto illæ collocarunt.

Sto expectans, siquid mihi imperent: veni vna, heus tu, inquit, Dore

Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito dum * lauamur.

lauamus: Vbi nos lauerimus, si voles, lauato. accipio tristis.

A. Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimium vellem.

Status quis esset, flabellum tenere te asinum tantum.

hæc C. Vix elocuta est * hoc, foras simul omnes proruunt se:

Abeunt lauatum, perstrepunt, ita vt fit, dñi vbi absunt.

Interea somnus virginem opprimit. ego limis aspecto

Sic per flabellum clanculum, & simul alia circunspecto

Satin' explorata sint. video esse: pessulum ostio obdo.

A. Quid tum? C. quid tum fatue? A. fateor. C. egon' occasionem

Mihi ostentatam, tam breuem, tam optatam, tam insperatam,

Amitterem? tum pol ego is essem vere, qui assimulabar.

A. Sane hercle vt dicis. sed interim de symbolis quid actum est?

C. Paratum est. A. frugi es: vbi? domin'? C. immo apud libertum Discum.

A. Perlonge est: sed tanto ocyus properemus: muta vestem.

C. Vbi mutem? perij: nam domo exulo nunc: metuo fratrem,

Ne intus sit: porro autem, pater ne rure redierit iam.

A. Eamus ad me: ibi proximum est vbi mutes. C. recte dicis.

Eamus: & de istac simul, quo pacto porro possim

Potiri, consilium volo capere vna tecum. A. fiat.

DON.

NVNQVIS hic est? nemo est) In hac scena verba gestum, vultumq. indicant euntis, cui obuia persona obijcitur, sub cuius occasione spectatoribus gesta narrabuntur. [Nunquis hic est? nemo est. Nunquis hinc me sequitur?) Duo metuit, ne quis obuius comprehensor occurrat, & ne quis sui persecutor exiliat. [Iam ne erumpere hoc licet mihi gaudiũ?) Erumpere quasi actiuum verbum posuit pro neutrali: vt sit, Licet ne mihi erumpere hoc gaudium? Aut erumpere, quasi exire. Mihi, pro à me. [Nemo homo est) Quamuis per nemo homo intelligatur, tamen addidit homo, vt veteres solent, τῷ ἀρχαϊσμῷ. [Erumpere) Verum me erumpere, pro emittere posuit? An erumpere pro exclamare? at erumpere vocem dicitur, qui exclamat. nam, Pro Iuppiter, dicturus est. [Nunc est profecto tempus) Ordo & sensus hic est, Nunc est profecto tempus cum perpeti me possum interfici. Hoc autem cur ipse dixerit, statim subijcit causam. [Cũ perpeti me possum) Animaduertendum est q̃ hic Cum, coniuncte legeris, q̃ñ significat, si separatim, dum significat. [Nunc est profecto) Figurate, ac coniuncte lege sine distinctione. [Contaminet aita ęgritudine aliqua) Mire vitæ certum ostendit, velut ipsa sit campus, possessioq. fortunæ instabilis variorum. [Sed neminem curiosum, &c.) Apparatus ad intentionem futuræ narrationis dicitur. [Qui me sequatur) Id cupit gaudens, quod tristibus molestũ est. nam contra Menedemus grauatur narrare quæ dolet. [Obtundat) Odio. se instet, ac repetat, molestus & odiosus fit. [Enecet) ἀποκτείνῃ, quam enicet. [Quid gestiam) Deest quærens, vt sit, rogitando obtundat, & enecet quærens quid gestiam. Gestire, est motu corporis monstrare quid sentias. Constat autem à pecudibus ad homines esse translatum. [Quid gestiam) Gestire proprie, est sensum corporis gestu indicare, quod magis brutorum est animalium. Virg. Et studio in cassum videas gestire lauandi [Aut quid lętus) Propter quid. [Vnde emergam) Proprie dixit emergam, vt ex lustris atque inhonestis locis, vtpote meretricię domo. Cicero, At ne tum quidem emersisti lutulente. Cęsoni ex miserrimis naturæ tuæ sordibus? [Vestitum hunc nactus) Bene nactus dixit, vt qui nõ sumeret, nisi suasisset hęc occasio. [Adibo, atque ab eo gratiam, &c.) Sensus & ordo hic est, adibo, atque ab eo gratiam hanc inibo. Gratiam inire, est dare beneficium, ac per hoc alicuius inire gratiam .i. amicitiam. sed hęc est elocutio. Gratiam ab eo inibo, pro eius gratiam merebor. Nam ab eo amat Terentius, pro eius ponere, vt in Andria, Hæc primum animaduertenda ab eo iniuria est. i. eius iniuria. Inire autem gratiam, est mereri gratiam. Plaut. Inter tamen solidam & grandem gratiam. [Quid est quòd sic gestis?) Facete repetit verba eius interrogationis, vt sciat se iampridem esse præsentem. [Qui ue sibi hic vestitus quærit?) Facete & figurate dictum est. sic & alibi, Vt pernoscatis quid sibi Eunuchus velit. [Quid est q̃ lætus sis?) Vide aliud esse gestire, aliud lætum esse. [Quid tibi vis?) πρὸς τὸ, Quid mihi velim. [Satin' sanus?) πρὸς τὸ, Sanus sim, an insaniam. [Quid me aspectas? quid taces?) His duabus interrogatiunculis descripsit vultum dictori. [O festus dies hominis, amice salue) Decet à salutatione incipere luculente dictum. Illud autem verisimile est & percussum renoui, & audendi cupidum immemorem extitisse salutandi. [O festus dies) Verum quia causa est festi ac læti diei? an quia ipse tantus sit, quantus est festus dies? [O festus dies hominis) Pro, homo festi diei. Sic dicitur etiam scelus homo. Ennius, O pietas animi. [Quem ego nunc magis) Bene additum magis. vt hic amicis se antepositum intelligas, quos cum optet videre Chærea, tamen eum magis adeo ac alijs amicis antepositum neminem cupit. [Immo ego te obsecro hercle ut audias) Bonum compendium ne multa diceret ad commendandum, vt solet narrationem futuram. [Immo te obsecro hercle ut audias) Bene consulit verba, vt ex his appareat quid agere velit. Ille dixit quæso, hic obsecro. [Nostin' hanc quam amat frater?) Quæritur an verisimile sit Antiphoni notam esse Thaidem, quam frater ipse nesciuerit. Sed intelligere debemus modo notitiam non vultus, sed famæ positam esse, quam famam potuit ex Phædria & Antipho scire. At vero aliam notitiam negauerat Chęrea sibi fuisse cum Thaide, hoc est visus, vultus, oris, & corporis. [Noui, nempe opinor Thaidem) Verisimile est hæc scire Antiphonem, qui adeo sit familiaris Chæreæ. Et est ordo hic, Noui, nempe opinor Thaidem. [Opinor Thaidem) Optime & ab illo tacitum, & ab hoc nomen ablatum est, vt appareat quàm noueri, & quam possit assequi quæ dicẽtur. [Faciem prædicem, aut laudem?) Prædicamus, vt res sunt, Laudamus extollendo. Vel prædicamus voce? Laudamus argumentis. [Quàm elegans formarum spectator siem) Elegans specta-

tor est qui sit cunctantis, & fastidiosi iudicij, cui non quid placet facile. [Quid ego eius tibi) Ordo hic esse debet, Quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho? in hac cōmotus sum, cum me ipsum noris q̄ elegans formarum spectator siem. vt sit sensus, In hac cōmotus sum, ille .s. qui, vt scis, formas solet eligere, ac fastidire pro merito. [Spectator) Probator, vt pecuniæ spectatores dicuntur. [In hac commotus sum) Non est consequens, esset autem, si diceretur, In hac commotum me scias. Erit ergo ordo, & sensus qui supra. [Primam dices scio) O fiduciam elegantiæ, & de alienis oculis iudicare. [Quid multis verba? amare cœpi) Ordine egit. nam prius est commoueri, inde amare. Et bene non ante dicit quid aggressus fuerit, nisi amoris mentione prælata, quo cogente nihil est infractum sapientibus. [Submonui) Leuiter monuit. & rectè, quia arripui dicturus est. Et totum optime, nam vt non erat boni adolescentis hanc techinam reperire, sic ab illo repertam, fuit planè veri amatoris arripere. [Tacitus sis, citius audies) In oratione solemus corripere extra ordinem percontantes. Et bene celeritatem promisit, qua facile tenetur auditor. Et mire, tanquam sola interrogatio moræ sit. [Et pro illo iubeam me illuc ducier) Iubeam amico dixit, tanquam inter honesta sit quod vile sit. & turpe factum plerunque perseuerante impudentia releuatur. [Quid ea ex re tandem?) Transit à reprehensione facti, ad causam ipsius facti. [Num parua caussa, aut parua ratio est?) Sic illata interrogatio est, quasi ad hanc annuere, & vultu consentire Antipho sit coactus. [Læta vero ad se abducit domum. commendat virginem) Omnia mire, quod læta, quod abducit, quod domum, quod commendat virginem. Specta singula, & mirare virtutem poëtæ. hic enim commendandus est locus erroris initium continens apud Thaidem • conuiuium. [Tibi ne) Non interrogat. sed miratur. [Satis tuto tñ) Quid hic fatis tamē? Verum hoc, etsi meretrix, tamen satis tuto agit? An, etsi Chæreæ, satis tuto tamen, quia nullus accedet alius? [Edicit) Edicimus • iubemus, vel iure • dicimus: edicta enim, imperatoris sunt. [Et mihi ne abscedam, imperat) Certe nullus vir accedit. [Maneam solus) Remaneam, perseueremque in loco, ac per hoc sim Miser, vtpote dono datus, & seruiens meretrici. & est εἰρωνεία. [Ego, inquit, ad cœnam hinc eo) μίμησις ad imprudentiam mulieris exprimendam, quæ hoc die erit secura de custode Eunucho. [Abducit secum ancillas) Memoriter, nam dixerat abiens, Vos me sequimini. [Paucæ quæ circa illam essent) Relictæ nonnullæ, vt lauari possit ea virgo quæ sub vitij huius occasione nuptura est. hoc enim totum sic inducit Poëta, vt non abhorreat à legitimis nuptijs, in ea præsertim quæ vxor futura est. [Manent) Pro remanent ἐναλλαγή. [Nouitiæ, & puellæ) αὔξησις nouitiæ, & puellæ. [Continuo hæc adornant vt lauent) Hæc pluraliter, pro hæ vt in Phormione, Hæc ille erant itiones. Adornant autem ex medio significatu pro apparant. [Dum apparatur) Impersonaliter dixit. & dum apparatur, pro dum apparetur. & Sedet pro sedebat. [Virgo in conclaui sedet) Conclaue, est separatior locus in interioribus tectus, vel quod intra eum loca multa & cubicula clausa sint adhærentia triclinio. [Suspectans tabulam quandam pictam) Bene accedit repente pictura ad hortamenta aggrediendæ virginis, ideo quia non id hoc venerat Chærea, vt continuo vitiaret puellam, sed vt videret, audiret essetq. vna, cum nihil amplius cogitaret, ausus incitatusq. dum picturam cerneret. [Iouem quo pacto) Mira inuentio, qua hæc pictura domui tribuitur meretricis aduersus omnium pudicitiam amorum, contra parsimoniam, cōtra dignitatem, contra pudicitiam. [Misisse aiunt) Bene aiunt, & quia fabula est, & quia tam turpis Ioui, quàm apta meretrici. [Quo pacto Danaë misisse aiūt quondam in gremium imbrem aureum) Quæ aptior pictura domui meretricis ad amatorum illecebras, q̄ hæc, quæ exemplum continet amoris, & amoris puellæ, & amoris ad Iouem pertinentis, & amoris non gratuiti, nec pacto propositi, sed auro in gremium fluente venalis. Tum quod in gremium Danaë etiam ipse Iuppiter, vt splendidus imber illabitur. nonne videtur meretrix dicere adulescentulis illam corporis partem auctore Ioue velut inauratam fuisse? [Imbrem aureum) Non rorem vel pluuiam, sed imbrem addiderat. ô auaritiam meretricis. [Egomet quoque id spectare cœpi) Moris est ad id oculos vertere quod videmus, & eum quem aspicimus, intueri. [Iam olim ille ludum) Bene non scelus, sed ludum dixit. [Impēdio,) Id est magis magisq́ luserat. & Luserat ludum. vt Hunc oro sine me furere ante furorem. figura ἀρχαϊσμός. [Deū se in hominem conuertisse) Philosophice nunc Terentius demonstrauit quam cladem moribus hominum, & ciuitatibus afferant figmenta poëtarum, cum exempla scelerum afferant peccaturis? [Atque per alienas tegulas) Hic apparet Iouem separatim, separatim aurum fuisse pictum. [Deum se in hominem conuertisse) Verum quia Iupiter humana forma aurum infundens pictus erat in tabulis, non pro Ioue aurum? An in hominē .i. hominis audaciam, atque flagitia? [Atque per alienas regulas) Satis comico charactere locutus est, & pressio stilo. [Venisse clanculum per impluuium) Hæc omnia non vt difficilia facta, sed vt humilia, & Ioue indigna proferuntur, vt mentio sequitur. Ego homuncio hoc non facerem, quod non solum non Ioui, sed ne homini quidem, nisi furi, aptum erat? [Fucum factum) .i. vt fucum faceret, hoc est insidias & fraudem. Fucum, adulteram fraudem. & mulieri. pro fœminæ. [Qui templa cœli summo sonitu cō.) Ab auctoritate personæ, vt hæ in exemplis. [Sonitu concutit) παρῳδία de Ennio. [Templa cœli) Sententia tragica, sed de industria, non errore. [Ego homuncio hoc non facerem?) Oratorie, vt Iouem extulit, ita detraxit sibi, vt puta, Ille est deus, & magnus, ego non homo, sed homuncio. [Dum hæc mecum reputo, accersitur lauatum) Seruauit ordinem nuptiarum, & proprio verbo, quasi de nuptura dixit. [Accersitur) Vt alibi, Quam mox virginem accerso: Nam ipse illam est habiturus vxorem. [Dum hæc mecum reputo) Hic ostendit non sibi primum hæc nunc in mentem venisse, sed tunc etiam cogitata, cum esset in domo meretricis. [It, lauit, redit;) συντομία qua solet, vtitur. [Deinde illam in lecto ille collocant) Vide an aliquid deest ita legitimis nuptijs, nam & ipsum verbum Collocarunt proprium est, & ascribitur pronubis. [Sto expectans, si quid mihi imperent) εἰρωνεία. non enim dixit stabam. [Expectans, desiderans) Et mire omne tempus executus est salua veritate, in qua Virgilius negligens inuenitur, cum post occisum Mezentium, non facta noctis mentione, statim intulit, Oceanum interea surgens aurora reliquit. [Cape hoc flabellum) Præclare non sensum, sed verba ipsa μίμησιν induxit, per quam puellaris error exprimitur. [Ventulum huic sic facito, dum lauamur) Demonstratiuum, & gestu explicandum. [Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito) Quàm periculosum, cum qua diligentia, & ἀνακοινώσει iubet, quasi osculo & impetio? [Vbi nos lauerimus) Vide verbum verbi tam cito variatum, dum lauamur: & , vbi nos lauerimus. [Accipio tristis,) Idest tristi similis, vt, Namque vt conspectu in medio turbatus inermis Constitit. [Si voles lauaro) Quasi satisfacientes est, cum solum illum relinquant cum virgine. [Accipio tristis) Bene tristis, tanquam aliud magis vellet, hoc est lauare, aut ludere, metuit enim ne quod cupit, prodatur gaudio. [Os tuum impudens) Licet iocanti & amico conuicium iocunde facere. [Qui esset status) Statura corporis ascribitur, Status ad habitum refertur. Ergo status est σχῆμα, Statura, longitudo corporis. [Te asinum tantum) Quia hoc ministerium, delicatiorum seruorum est. [Omnes proruunt se) Verbo neutrali quasi actiuo vsus est. [Vbi abeunt) Vbi, & temporis & loci potest esse. [Interea somnus virginem occupat) Vtpote compressam somno, & oblectatam flabello, atque ab Eunucho nihil metuentem. [Ego limis aspecto) Limis, si nominatiuus singularis est, transuersus significat, si septimus pluralis, deest oculis. Nam limus, est transuersus, vnde limen dicitur quoque quod ingredientibus exeuntibusq. transuersum est. Cum igitur dissimulant homines se videre quod vident, & non recta facie, sed transuersa intuentur, limes dicuntur aspicere. [Sic per flabellum clanculum) Sic, ἀνακόλουθον est, & necessario additum. nam & limis & per flabellum sine demonstratione parum intelligitur. [Limis aspecto) Cum limi dicantur obliqui generaliter, hic tamen proprie de oculis dicitur. [Pessulum ostio obdo.) Scilicet vt amoueret, arceretq. auxilium virginis. [Quid tum fatue?) Quid enim præter vitium superest, vbi amator est adolescens, & virgo dormiens & inclusa. Grata explicata narratio est, quam audientis curiositas finit, & cuius in extrema parte maior attentio est. [Fateor) Me fatuū qui hoc quæsierim subauditur. [An ego occasionem mihi ostentatam, tam breuem, tam optatam, tam insperatam) Vide quanta dixerit, non voluntatem, sed occasionem, non animaduersam, sed ostentatam, non hanc, sed tantam, nō angustam, sed breuem, non appetitam, sed exoptatam, non repentinam, sed insperatam. Et bene insperatam, aliud enim sibi promiserat, vt supra diximus non quod pictura occasioq. persuasit. [Tum pol ego is essem) Eunuchus. [Sanè hercle vt dicis) Deest, ita est. [Sed interim de symbolis?) Bene memor est personæ quam induxit Poëta, per hanc interrogationem. [Sed interim de symbolis? • [Frugi es) Vtilis, & necessarius, vt fruges humano generi. Frugi est ergo, in quo est aliquid quo fruamur .i. vtamur. [Discum) Nomen est proprium Discum. [Sed tanto ocyus properemus)

Prop

Properemus dixit pro ambulemus. [Muta vestem) Hęc *alusio* est ad id, quòd in domum Thaidis rediturus est Chęrea. [Vbi mutem?) Vultu ostandit quòd subaudiatur, nescio. [Nam domo axulo?) Deest prope, aut veluti, vt sit, prope iam. Exulo duobus mudis dicitur. & de loco in quo exul est, & de loco ex quo eiectus est. [Nunc metuo fratrem,) Causas ostenditur cur domo penitus veluti exulet. [Pater ne rure redierit) Præparatur iam introitus senis, & est *ζήτημα* ad superiora. nam & hic metuo est subaudiendum. [Ibi proximum est) Hoc est domus mea. [Rectè dicis. eamus) Ipsa verba quondam modo festinationem sonant. [Quo pacto porro) Porro, postea, deinceps.

GVIDO.

NVNQVIS &c.) Io hac scena verba gestum, vultumq. indicant exeuntis, cui obuia persona obijcitur sub cuius occasione spectatoribus gesta narrabuntur. CH. Nunquis.i.nunquid aliquis est hic apud me.s.qui mihi comprehensor occurrat. Deinde nemine viso subdit, nemo est nunquis sequitur me hic, qui me.s. persequatur, postea nemine viso subiungit, nemo homo est.i.nullus homo est. nemo enim iunctum cum homo idem est, quod nullus, et neminem vidi hominem.i.nullum. Deinde ostendit se cupere summopere suum gaudium alicui communicare sed neminem interuenire videt, cui narret. Ne.i.vtrum licet mihi iam.i.nunc.erumpere.i.exprimere, emittere, manifestare, prodere meū gaudium, quod cępi in illa suppositione, cum.s.pro Eunucho fui suppositus. Vel si vis capere, vt Donat. ait, erumpere neutraliter pro exire, & tunc sic absolue. Licet ne iam hoc.i.meum gaudium erumpere.i.exire, prodire, elabi, euadere. mihi.i.à me manifestandu.s.alteri. Dicimus enim erupit in hanc vocē, & hæc vox ex eius pectore erupit, quasi exiuit. Pro Iuppiter, vt ait Ser. in 3. Æn. irascentis exclamatio est, profecto.i.proculdubio nunc tempus est, cum.i. quando, vel in quo tempore, & tunc aduerbium ponitur pro nomine, vt sæpe fit. possum perpeti.i.ferre me interfici. ne.i.vt non hoc gaudium quod cœpi. contaminet.i. inquinet, fœdet vitam meam aliqua ægritudine.i.aliquo crimine & passione. Nā crimen est animi ęgritudine, quemadmodum & omnis animi passio. Sed neminem video nunc interuenire.i.interea venire. mihi .i. ad me. curiosum.i.minutissima quęq. exquirentem. à nimia enim cura curiosus dicitur, quoties plus diligentiæ, quam oporteat impendimus rebus vel nostris, vel alienis. qui.s.curiosus homo sequatur me, & iam obtundat.i.instet, repetat, molestus, & tædiosus sit rogitando, & qui inquam enecet.i. suis quæstionibus, quasi me mori faciat, vt vulgo dici solet, cum aliquis est nimis tędiosus, mori me cogis tædio, & quasi enecas, qui ergo enecet quęrens subaudi. quid gestiam.i.quid motu corporis ostendam. Nā gestire proprie est sensum.i.sententiam & cupiditatem corporis gestu indicare, quod magis brutorum est animalium. Virg. Et studio incassum videas gestire lauandi. Aut quærens inquam quid.i. cur sim lætus, & quo.i. io quem locum. & pergam.i.iter prosequar, & dirigam. vnde.i. à quo loco. emergam.i.ex eam, et umpam, & bene veluti, ex lustris & inhonestis locis. Cic. An uerum quidem emersisti luculente. quæso ex naturæ tuæ sordibus. quęrens inquam vbi nactus sim.i.inuenerim. hunc vestitum.i.talem cultum Eunuchi. quęrens inquam quid quæram mihi.i.quid mihi velim. quid postulem. quærens inquām an sim sanus.i.mentis compos, an ne.i.vel verum insaniam.i. desipiam. sim insanus & mente captus. A. Adibo eum.s.atque inibo hac gratiam ab eo.i.dabo illi hoc beneficium. quam.s.gratiam, hoc est quod beneficium video eum sup. velle, q.d. offeram me illi, & interrogabo eum vt possit suum gaudium erumpere, quod habiturus est beneficij locu. Gratia enim interdum capitur pro beneficio. vnde referre gratiam.i.beneficium compensare alio beneficio. Interdum gratia dicitur amicitia, vnde inire gratiam alicuius est mereri amicitiam eius præstationa beneficiorum, & ita gratia acqairitur per gratiam.i. amicitiam, per beneficium. inibo ergo gratiam ab eo pro eius, hoc est merebor amicitiam eius hoc beneficium illi præstando. Terent. autem sępe amat ponere ab eo pro eius, vt satis prius dictum est. ò Chærea. repetit Antipho verba interrogationis, vt Chærea sciat eum iampridem esse præsentem, quid est quod sic gestis.i.quod gestum corporis ostendis, aut quid hic vestitus quærit sibi.i. quid sibi vult tale indumentū, siue quid significat, quid est quod.i. propter quod sis lætus, quid tibi vis.i.quod inepte dici solet, quid oportet tibi satis ne.i.verū es satis sanus.i.satis bonæ mentis, quid.i.cur aspectas me, quid.i. cur taces. C. O festus dies hominis.i.secundum Don. homo festi diei.i.qui est causa festi & læti diei, vel qui sit tantus quātus est festus dies. Posset etiam rite dici à Chærea de seipso. ò festus dies hominis, videlicet mihi, q.d. ò dies mihi lætus istius hominis aduentu, mihi amici, & admiratiue dictum est hoc vel exclamatiue. amice Antipho salue.i.sis saluus. nemo omnium.i.nullus ex omnibus est, quem ego nunc magis cuperem videre, quām te Antiphonem. A. Quæso.i.rogo. narra.i.recita quid istud sit, quod.s. gestis, & quod lętus es, &c. C. Immo.i.sed potius ego te obsec.i. per sacra rogo, quod plus est, quam quæso, hercle.i.per Herculē. iurantis aduerbium, vt audias.i.auscultes dicta mea. nostin'.i.cognoscis ne hanc meretricem, quam frater Phædria amat. A. Nēpe.i.certe. noui, vt opinor, amat inquam Thaidem. C. Istam ipsam.i.illam met amat.s. Antiph. sic.i.eo modo. commeminueram.i.recordabar & memoria tenebam. C. Hodie quædam virgo est data ei dono. A. Quid.i. quare, ego nunc prædicem.i. narrem, aut laudem.i.commendem tibi faciem.i.formam & speciem eius seu figuram. Prædicamus res, vt sane dicit Don. laudamus vero cum extollimus, vel prædicamus voce, laudamus argumentis. Quid ergo tibi prædicem, cum noris.i. noueris, hoc est cognoscas. quam.i.quantum. sim elegans.i. aptus, accommodatus ad eligendas formas. spectator.i.probator, formarum.i.facierum. commotus sum.i.allectus primo aspectu & primo motu inuasit me titillatio formæ eius, seu incitatus sum in hac.s.virgine. A. Ain'.i. ais ne tute esse commotum in illa, & eam esse tanta forma. C. Scio quòd dicis eam esse primam .i. præstantissimam forma, & vincentem ceteras si videris eam. quid multa verba inculco.s. vel quid plura, vel quid verbis opus est, quæ verba poni solent, vbi quod præcipuum est venit subiungendum. cœpi amare post.s. commotionem meam in ea, prius enim commouemur, deinde amamus. forte fortuna, id est casu quodam, vt dici solet, aduerbium auentus. quidam Eunuchus erat domi fratris, quem Eunuchum frater mercatus fuerat, id est emerat. Thaidi, id est propter Thaidem. neque tum.i. tunc is Eunuchus deductus erat ad Thaidem. ibi.i.tunc. Parmeno seruus submonuit, id est scienter & latenter monuit me aliquid sup. technæ, seu artis & versutiæ, quod ego arripui.i.celeriter ipso inuito rapui, & mihi vendicaui. A. Quid, id est? C. Sta tacitus.i. noli interrumpere sermonem, audies citius. hoc dictum est corripiendo Antiphonem, qui sermonem interrupeeat. Subiungit demum secundum suum ordinem. Submonuit inquam me vt mutem vestem cum illo Eunucho, & vt iubeam.i. vt præcipiam seruo Parmenoni me deducier.i.deduci, per paragogen. illuc.i.ad Thaidem. pro illo, id est illius loco. A. Pro Eunucho.i.loco Eunuchi. C. Sic est. A. Quid tandem, ibi tandem haber vigens quiddam & accelerans. quid ergo commodi.i.quid vtilitatis caperes, ex ea re.i.ex ea deductione. C. Rogas.i.inquiris, viderem.i. delectarer eius aspectu, audirem eius blandos sermones, essem, id est versarer, vna.i. simul. qua cum, id est cum qua puella cupiebam esse ò Antipho num.i.nunquid? q.d. non est parua causa, aut parua ratio, quare cuperē deducier. traditus sum mulieri.s. Thaidi. sero, id est sed, ilico, id est continuo, vbi, id est cum accepit me illa læta.i. gauisa, deducit me domum ad se.i.quod vulgo dicitur, sed non rectè penes se. nam ad se hic illud significat, commendat.i.tradit. mihi.i.fidei meæ, virginem.s.puellam. A. Cui commendat virginem sup. ne.i. vtrum tibi. C. Mihi commendat inquam. A. Tamen satis tuto.i.satis siue periculo tibi committit eam, q.d. periculosissime, & hoc per ironiam dixit, vel satis tuto dicit cum nullus te præsente sit accessurus alius, presertim cum illius sit satis futurus solicitus. C. Edicit.i.iubet, nam edicimus.i.iubemus & iure dicimus edicta enim imperatoris sunt, nec quisquam vir, id est aliquis vir, adeat.i. ingrediatur ad eam puellam, & imperat mihi.s. Thais postquam iussit omnibus, mihi præcipue imperauit, ne abscedā .i.discedam ab ea. imperat inquam mihi, vt maneam, id est remaneam, perseuerem in eo loco solus cum sola. Annuo.i.quodam signo ostendo me velle, intuens, id est aspiciens modeste cum bono modo terram. A. Miser eras sup. tepore dono datus & seruiens meretrici. C. Inquit Thais, ego eo hinc.i. ex hoc loco ad cœnam cum milite, abducit secum ancillas, paucæ puellæ nouitiæ.i. adhuc nouæ, & rudes, & imperitæ, quæ essent circa illam .s.virginem seruandam. manent.i.remanent. Continuo.i.ilico. hæc pro hæ. vt in Phormione, Hæc illæ erant, adornant, id est apparant. vt lauet.i.balnea subeat. adhortor, id est suadeo, vt properetur.i. celeriter fiat talis apparatio, vel vt alij lib. habent, se properet.s. puellæ. dum.i.quandiu, apparatur.i.fit apparatus ille ad lauandum, & apparatur dictum est impersonaliter. virgo sedet pro sedebat. in conclaui.i.in loco secretiori domus. Est enim conclaue secretior locus in interioribus tectis. vel quod intra

eum locum multa loca & cubicula clausa fiunt adhærentia triclinio suspectans.i.sursum vel sursum aspiciens quandam tabulam pictam, vbi .i. in qua tabula, hæc pictura inerat, quo pacto .i. quo modo aiunt Poetæ.s.& bene aiunt, quia fabula est Iouem misisse quondam.i.iampridem, olim, imbrem aureum, id est habentem aureas guttas. in gremium Danae .i. illi puellæ. Nam Danae potius est datiuus quam genitiuus, nisi latina inflexione declinetur, & tunc bene esset genitiuus. Quoque.i.etiam. egomet cœpi spectare id s.tabulam pictam, & quia ille Iuppiter iam olim.i.iampridem. luserat ludum consimilem, qualem lude tu cooabar, videlicet lucu lacere mulieri impendio. magis.i.multo magis animus gaudebat mihi Deum.i.Iouem conuertisse.i.mutasse. sese.i.seipsum in hominem, atque venisse clanculum.i.secreto, latenter, aduerbium est. in alienas tegulas .i. in tecta aliena, quod furi soli apium erat per impluuium. Varro ait impluuium esse id, quod relictum erat in medio tecti, vt imbre caperet deorsum, quo impluebat. dictum sic impluuium à pluuia Asconius etiam dicit impluuium esse locum sine tecto in ædibus, quo impluere imber in domum possit. Venisse ergo per impluuium factum.i.vt faceret, primum supinum, fucum.i.insidias. fraudē furum astutā. mulieri pro fœmininæ. At.i.sed quem Deum animus inquam gaudebat se conuertisse. Interrogat, deinde respondet, illum sup. qui cōcutit templa cœli, id est loca consecrata Deo. &, vt Varro interpretatur, tēpla.i.atria cœli, seu alta tecta tonantis, qui ergo concutit summa templa.i.sublimia atria cœli sonitu videlicet tonitruum, hoc autē ex Ennio deductum est de industria, non errore aliquo. Ego Chærea homuncio .i. quasi, qui non sum homo in comparatione eius, non facerem .i. non efficerem hæc quæ fecit .s. vero.i.sed. feci ita, vt ipse. ac libens .i. cum magna libidine & appetitu. Interea dum repeto.i.considero hæc prædicta. mecum.i.apud me. accersitur.s.id est aduocatur ab ancillis, ea vadit ad eas, lauit in balneo.s.rediit.i.reuersa est vbi ego eram. Deinde illæ ancillæ collocarunt.i.disposuerunt (quod verbum ascribitur pronubis) eā puellam in lecto. sto.i.erectus sum, non sedēs. expectans si quid imperent mihi ipsæ nouitiæ puellæ. Donat. legit spectans.i.desiderans. vel aspiciens. vna ex illis puellis venit inquit.i.dicit. heus, aduerbium vocantis. Dore, nomen Eunuchi. cape hoc flabellum.i.hoc instrumentum aptum aut ad ventilandum, id est ventum faciendum, aut ad abigendas muscas. dicitur.n.a flo flas, vel est diminutiuum à flabrum bri, quod a flando sic nominatur. Et facito huic.s.puellæ ventulum.i.paruum ventum. sic .i. hoc pacto, vt tibi ostendo, dum .i. quandiu lauamus. vbi.i.quando lauerimus nos lauato si voles. Accipio flabellum, tristis.s.vultu seuero, & quasi mœsto. A. Equidem.i. certe tum.i.tunc vellem nimium.i.valde cuperem videre, illud per contemptum dixit. os tuum.i.tuam faciem. impudens .i. inuerecundum nimium inquam vellem videre, qui.i.qualis. esset status tuus .i. tuus habitus, & modus te habendi te tantum asinum .i. te qui es tam magnus asinus. & hoc per contemptum dicit, cū illud officium & ministerium sit delicatorum, & paruorum seruorum. Vellem ergo videre te tam magnum asinum tenere flabellū, q. d. operæpretium fuisset te videre tam magnum asinum facere ministerium paruorū, & delicatorum seruorum ita enim loqui saepe solemus, cum videmus aliquem magnum adhuc pueri lia opera exercere. C. Vix puella sup. est locuta.i.effata hæc quæ dixi. oēs proruunt sese foras.i.oēs simul cum impetu se conferunt foras, vbi verbo neutrali pro actiuo est vsus abeunt .i. discedunt lauatum. perstrepunt.i.magnum strepitum faciunt pedibus, manibus, vocibus confusis, ita.i.eo modo, vt .i. quemadmodum fit, vbi.i.quando, vel in quo loco domini absunt.i.non sunt præsentes, interea.i.dum perstrepunt. somnus opprimit.i.occupat virginem, cui ventulum faciebam. Ego aspecto limis. si inflectatur hic & hæc limis & hoc lime, tunc est sensus, ego limis.i.ego transuersus. vnde limen dicitur, quod ingredientibus & exeuntibus transuersum est. Si vero inflectatur limus lima limum, tunc est sensus. Ego aspecto limis oculis sup. id est obliq. intuentibus, nam limi obliqui dicūtur generaliter, proprie tamen de oculis illud vocabulum dicitur. Cum autem homines dissimulant se videre, quod vident, & non recta facie, sed transuersa intuentur, limes dicūtur aspicere, ego ergo inquam aspecto limis oculis.i.obliq. intuentibus, sic.i.hoc modo. vt ostendo clanculum .i. secreto, per flabellum.i.ventilatorium, vt ita dicam. & simul.i.etiam circumspecto .i. circunlustro oculis alia. satin'.i. verum sint satis explorata .i. certa, video omnia esse explorata inquam obdo.i.oppono, quasi contra do. pessulum.i.repagulum, obicem.i.illud .s. ligneum vel ferreum, quo ex interiori domo clauditur hostium dicitur que à pello is. Obdo, inquit, pessulum hostio, vt.s.amoueret & arce-

ret auxilium virginis. A. Quid tum .i. deinde factum est. C. Quid tum fatue.i.ô fatue quæris quid tum sit secutum. A. Fateor me esse fatuum qui quæsierim. C. An.i.vtrum, amitterem .i. amittere debeam, vel putas quòd amitterem occasionem .i. opportunitatem, ostentatam.i.oblatam mihi, tam breuem.i.tam parum duratutam, tam optatam, tam insperatam .i. tam præter spem mihi allatam. Pol.i.per Pollucem. ego essem vere is qui assimulabar .i. fingebar .i. ego essem vere Eunuchus, qui videbar esse cum non essem. A. Hercle.i.per Herculem, sanè.i.certe est sup. ita vt dicis. sed interim.i.interea. quid est actum de symbolis.i.de pecuniis, vel annulis collatis ad prandium parandum. C. Paratum est.i.prandium est apparatum, vel fortasse impersonaliter sumi posset. A. Es frugi.i.vtilis & necessarius, vt fruges sunt humano generi. Frugi est ergo, in quo est aliquid, quo fruamur .i. vtamur. Vbi est paratum inquam domi.i.verum domi. C. Imo .i. sed apud libertum.i.manumissum Discum .i. sic nominatum, paratum est inquam. A. Est perlonge .i. valde longe. C. sed properemus .i. ambulemus, ait Donat. vel festinemus tanto ocyus .i. velocius. A. Muta vestem .i. depone illam & sume aliam. C. Vbi mutem .i. vbi possim mutare, vel nescio sup. vbi mutem perii i.perditus sum, nam exulo .i. prope iam eiectus à domo paterna Nam exulat quis & de loco a quo deiectus est, & in loco in quo exilium illi assignatum est, nunc metuo.i.vereor, ne frater .s. Phæd sit intus, porro .i. deinde metuo inquam ne pater iam redierit rure.i.ex agris. A. Eamus ad me.i.quod barbare dicitur penes me, vel apud me, cum per penes, vel apud se, non possunt verba motum significantia .i. apud me proximum est domicilium sup. vbi .i. in quo, mutes .i. mutare possis, vel proximum in neutro genere sume.i.res proxima est .s. domus mea, vbi muies. C. Dicis r.i.bene dicis, eamus ad te .s. & simul .i. etiam, volo capere consilium .i. volo deliberare, constituere vna tecum de istac puella, quo pacto .i. qua via possim potiri ea .s. tanquam re optata, porro .i. postea, deinceps. A. Fiat .i. efficiatur ea via.

ARGVMENTVM) Narrat Chærea Antiphoni quid egerit in domo Thaidis. Et hæc est expositio protaseos alterius partis fabulæ. [Nunquis hic) Verba circunspectantis & exultantis adolescentis, dum egreditur domum Thaidis, & totus locus patheticus est, exordii vice. [Emergam) Prodeam, nempe ex gurgite & meretricis domo. [O festus) Salutatio. [Nostin' hanc) Narratio lætitiæ plena. [Virgo) Laus per admirationem. [Summonuit me) Extenuat rem verbo, vt studium suū augeat, & liberet inuidia Parmenonem. [Quam cum) Anastrophe. [Satis tuto) Ironia. [Solus cum sola) Agnominatio ad venustatem. [Miser) Ironicos. [Adornant) Apparant. [Suspectans) Pictura congruens domui meretriciæ. [Factum) Sopinum. [At quem deum) Amplificatio a maiestate, & est argumentum à maiori. [Ventulum huic sic facito) Ventilato periphrasticos. [Tu equidem istuc) Iocus adridentis. [Proruunt se) Proiiciunt. [Ego limis) Oblique, nomen pro aduerbio. [Fateor) Confessio, intelligentia. [Vbi mutem) Præparatio ad scenam ab hinc nonam. LATO.

NVNQVIS hic est?) Adolescentis voti compotis, & cupientis animi sui lætitiam ceteris notam esse, vt ipse amorem capiat, voluptatem, gestientem lætitiam, hæc scena exprimit, illius decorem seruans, qui propter ætatem, imbecillitatemq. consilii, ac sensitiui appetitus vehementiam, nihil magis exoptat quam optata voluptate frui, calore naturali, & voluptatem illecebris ipsum impellentibus. Denique quantum exempla maiorum in vtranque partem possint ad mores, docet exemplo Chæreæ, quē Iouis auctoritas ad vitium virgini inferendum accedit. [Dum apparatur, virgo in conclaui, &c.) Conclauia, inquit Sex. Pompeius, dīr loca, quæ vna claue clauduntur. [Impendio magis &c.) Impendio.i.multo. Gell. lib. vi. sic ait: Sed & tū impendio magis ea rebus gestis, quam ex illo ostento, vir esse virtutis eximiæ creditū est. Et lib. vii. sic scribit, Quod vero dixi quædā esse impendio molliora. [Clanculum per impluuium &c.) Impluuium, inquit Asconius Pędianus, est locus sine tecto in ædibus, quo impluere imber, in domū possit. [Mihi deum in hominem, &c.) In hominem .i. humanos affectus, quę cōuersio & fictio moribus nocet plurimum. Quapropter Cic. in i. Tusc. sic ait: Neque Homerum audio, q. Ganymedem à diis raptū ait propter formam, vt Ioui pocula ministraret. Fingebat hæc Homerus, & humana ad deos trāsferebat, diuina mallem ad nos. Et Arist. lib. i. Ethices, dicit: Nam eī dii ad nos referuntur, sanè vīr ridiculi. Diuus ille Plat. lib. ii. de Rep. loquens de fabulis, sic ait, Deorum pugnas, & cetera id genus, quæ Homerus scripsit, minime in ciuitatem recipere debemus, siue per allegoriā dicta hæc sint, siue sine allegoria. Non PETR. MARS.

enim

enim adolescens hæc dignoscere potest. Sed quæ in ea ætate opinionibus accipiuntur, altius inhærent, difficiliusq; eradicari consueuerunt. Et in j. de Rep. dicit, Fabulam de Ganymede vehementer culpamus, quod aduersus Iouem ficta sit, vt cū ab eo Leges earum originem habuisse credantur, eum deum imitatores q leges condidit, hęc etiam voluptate fruantur. Sed fabula quidem valeat. Cic. lib. j. Offic. sic ait, Luxuria vero cum omni ętati turpis est, tum senectuti fœdissima est. Si autem & libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, q & ipsa senectus concipit dedecus, & facit adolescentium impudentiorem intemperantiam. [Ego limis aspect. &c.) Id est transuersus & obliquus. Limus, inquit Sextus Pompeius, obliquus. i. transuersus. Vnde & limina. [Pessulum ostio, &c.) Pessulum lignum quod ostio obijcitur. [Frugi es) .i. vtilis, vt fruges, quibus vtimur.

GLAR. OMNES huius scenæ versus sunt tetrametri, & omnes iābici catalectici acatalecticiq., pręter primos duos trochaicos catalect. Tertius quartusq. sunt iambici catal. quatuor inde sequentes, iambici acatal. Nonus cum quatuor sequentibus rursus catalectici. Triginta inde versus rursus acatal. Reliqui deinde ad finem vsque scenæ 23. numero rursus catalectici. Scio Doct. aliquot trochaicus præterea numerasse, sed ordine ostendemus iudicium nostrum. In 5. versu, Ne post Cursorum omittendum non est. Hunc Doct. senarium acatal. iudicauit, cum tamen Ne, non omitteret. Sed casu hoc ille neglexit. Alioqui qui si hoc opus pręcipitasset, qui hoc ignorare potuit? Est itaque tetrameter non senarius. quod lector facile iudicabit. In 6. pro Quoquo eam, quidam lib. habent, Quique iam. quod & Ioan. & Doct. annotarunt. In 10. versu d, eliditur in Quid, vt sit catalecticus cum ceteris, alioqui acat. futurus, sed scazon. In 12. creticus est loco quinto. In 13. versu Ioan. genitiuum Omnium adijcit, verbum Videre reijcit, atque ita legit, Salue nemo est omnium quem ego magis nunc cuperem quàm te. Quam lectionē probo. Verum addere & hoc debuit trochaicus ne an iambicus censeatur. Nam si sic legamus, iambicum fieri prohibet τὸ Omnium, contra trochaicum fieri catalecticum prohibet Quam te. At ego iambicum puto, & in omnium vel συνίζησιν, vel creticum, & o, in Ego licenter longū, vt sit iambicus catal. tetr. vt alij Nisi quis dictionum alium instituat ordinem [Narra istuc quęso qd fiet) Hic incipiunt triginta illi iambici tetr. acat. Quoꝝ secundū Doct. trochaicum tetr. catal. iudicauit, atque ita legit. Nostin hanc, quam amat frater? A. noui, nempe opinor Thaidem. Atqui hic initio bis trochęus est ac ter spondeus, in sexto iambus, qui in trochaico locum non habet. Neque .n. de Nempe prima corripi potest. In vetusto lib. legitur, Vt opinor. Sed nihil ad carmen. Ergo creticus hic nobis succurrat oportet, qui secundo loco positus hunc soluit nodum, si quidem trochaicus esse debeat, vt tradidit Doct. Poterat tamen & iambicus tetr. fieri, si primo loco esset creticus, & Ais, post verbum Opinor addatur. quod tamen vix ausim. Quartum versum eiusdem generis iamb. puto, vt primo loco sit spondeus, secundo anapæstus, & Eius dissyllabum Doct. trochaicum fecit, Eius monosyllabo facto, vt in præcedēti et monosyllabum est. At nos quotquot in vnum ordinem rationabili causa cogere possumus, sedulo laboramus. Lector quod volet sequatur. In 8. huius generis versu è verbi Erat à superiore carmine eliditur, vt rectè admonuit Doct. in 10. pro Tacitus, Ioan. legit Tace sis. In xj. pro, corripitur, non eliditur, & creticus loco secundo. In 12. Rursus pro, initio corripitur, non eliditur. Et in medio eius, Quid d, amittit, & Ea monosyllabum. Nec addendum, Nam, ad Quid. In 15. Vero, non est omittendum. In 21. versu, primo loco iambus est, & secunda syllaba in Nouitiæ producitur, vt apud Iuuen. Sat. 3. Et hęc legendum auct. Donato non hę. Et erit iambicus tetr. acat. vt ceteri, non troch. catal. vt Doct. existimauit. In 27 proceleusmaticus erit quinto loco, Magis ani. quanquam sunt alij item modi elabendi. In sequenti vel Deum monosyllabum est, vel bacchius est loco primo. In 28. Clanculum dissyllabum est, & versus ita legendus, Per impluuium venisse clanclum, fucum factum mulieri. Doctor pro, Clanculum, legendum existimauit, Clām, vt esset iambicus versus catalect. sed nos acatalecticum putamus vt ceteros. In 29. Deum dissyll. est. In 30. versu, loco sexto tribrachys est, eo ita. vt o de Vero non elidatur, sed corripiatur. [Dum hęc mecum reputo, accersitor lauatum) Iam sequuntur iambici tetram. catal. ad finem vsque scenę, numero 23 vt diximus. Quorum secundū idem Doct. troch. cat. existimauit. Ego Redijt trisyllabum legam, & Collocarunt tetrasyllabum, vt Don. legisse puto. & veteres habent lib. eritq. iambicus tetr. catal. vt ceteri. In 7 Ioan. Qui esset, legendum rectè censet. Sed carmen non indicat. Ego puto versum, vt alios catal. iambicum. Sed Flabellulum diminutiuum à diminutiuo formatum, legendum, quod aptum sanè est iocanti, & amico conuiuium iucunde facienti, vt verbis Don. loquar. Alioqui carmen non constabit. Miror autem ad eum nihil annotasse Doct. In 11. versu proceleusmaticus est loco quinto. Decimumtertium ac decimumquartum rectè emendauit Ioan. vt mihi sit in priore versu ante verbum Occasionem, monosyllabum, & totum elidatur. In 2. vero versu Ostentam, tantam, tam breuem, legatur. In 16. eliditur d, in Sed.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Dorias ancilla hic narrat, quid in conuiuio militis actum sit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Dorias inducitur, quæ terribilem credat militem, vt eo magis vanus postea ridiculusq; esse possit, tum quid post scenam, id est in conuiuio militis gestum sit, ancilla demonstrat è quibus profecto ea quæ in proscenio geruntur, agnoscere poterimus.

Trochaici Iambici Tetrametri permixti.

DORIAS.

ITA me dij bene ament, quantum ego illum vidi, non nihil timeo
Misera, ne quam ille hodie insanu' turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam * iste aduenit Chremes adolescens frater virginis, * ille
Rogat, illum admitti vt iubeat. ille continuo irasci, neque
Negare audere: Thais porro instare, vt hominem inuitet. id
Faciebat retinendi illius caussa: quia, illa quæ cupibat de sorore eius indicare, ad eam rem tempus non erat.
Inuitat tristis. mansit ibi. illa cum illo sermonem illico.
Miles vero sibi putare adductum ante oculos æmulum;
Voluit facere contra huic ægre: heus heus, inquit, puer huc Pamphilam
Accerse, vt delectet hic nos. illa exclamat, minime gentium.
Tun' in conuiuiū illam? miles tendere inde ad iurgium.
Interea aurum sibi clam mulier demit, dat mihi vt auferam.
Hoc est signi, vbi primum poterit, sese illinc subducet, scio.

ITA me dij bene ament,) Ea persona quæsita est, quæ terribilē credat militem, & eo magis in eaperiendo vanus ac ridiculus esse possit. DON. [Ita me dij bene ament,) Hoc loco quid post scenam gestum sit, hoc est in conuiuio militis, ancilla demōstrat, vt iā quæ in proscenio agantur, ea his possimus agnoscere. [Ne quam ille hodie insanu') Illum & ille insanus, sic effertur, vt omnibus insanis miles esse noscatur. [Nam postquam iste aduenit) Instanter admonet, qui .s. sit Chremes. [Militem Rogat) Et hoc quasi de odioso militē dixit, non Thrasonem. [Continuo irasci,) Vt riuali. [Neque Negare audere,) Vt amicæ potenti. [Instare, vt hominem inuitet) Vide impudētiam meretricis. primum petit vt iubeat eum admitti, postea vt inuitet, quod est maius [Id Faciebat retinendi illius caussa,) Admonet spectatorem, ne existimet alteri riuali inuitari hero Phædriæ. Et simul est hic προπαρασκευὴ virginis agnoscendæ, inuitat tristis. [Mansit ibi) Adolescens .s. & mansit, pro remoratus est. i. accubuit nec recessit, Mansit significat. Simile est, Mansit, pastus

est. Sic Chremes mansit, im notatos. • conuiuas necessitate discessit: accipiendus est. [Tristis) Inuitus, non libenter. Ve econtrario Virgil. Vobis lætus ego hunc candentem in littore taurum Constituam ante aras, voti reus. Et accipio tristis, eodem modo. [Sermonem illico) Sermonem, colloquium dicit. [Adductū æmulum;) Plus dixit adductum, q̄ admissum & simul quia videbat furibundum Chremem, & totum crimen reuocat ad Thaidem. & hæc est causa cur à milite in eius domo nullam rixam patiatur Chremes. [Huic ægre,) Huic Thaidi, non adducto. [Heus heus, inquit, puer) Hic ostenditur quod supra apparatum est. [Pamphilum Accerse,) Non, prouoca, sed, accerse, quia non est aptum militi. [Vt delectet hic nos) q.d. q̄ hæc non facit, sed delectare, fidicinæ est, quia supra de illa dixerat, Et fidibus scire. Et bene Hic, quasi insuauiter nunc tractemur. [Illa exclamat,) Non respondit, inquit, sed, exclamat. [Minime gentium) Hoc magis mirum, minime gentium, quàm nusquam gentium. [In conuiuium illam?) ἐκφωνητικῶς: vt, cantando tu illum? [Illā?) Deest, accersas, & est figura ἀποσιώπησις. [Miles tendere) Proprie dixit tendere. quod significat pertinacem contentionem. Virg. Vallo certamine tendunt. [Inde ad iurgium) Subauditur, ventum est. [Interea aurum sibi clam mulier demit,) Ne aurum pro virgine, quod retinebat, amitteret. vel aurum demit, vt esset ad fugam expeditior, vel ad rixam. Et opportune mulierem dixit, non Thaidem, vt ostenderet malitiam sexus. [Hoc est signi, vbi primum poterit,) Ad quam rem signi? Verum hoc est signi. Quamobrem metuam ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim Thaidi? An hoc est signi, Vnde scio quòd ī vbi primum poterit, se illinc subducet? Erit igitur subaudiendum sic, Vnde & quòd, vt sit, Vnde scio, quòd ebr primum poterit.

GVID. ITA me &c.) Quæsita est hic persona, quæ & terribilem credat militem, & simul demonstret quid post scenam gestum sit in conuiuio militis. D. Dij ita me ament, iurantis est dictio, q.d. ita amet à diis, vt dictura sum verum, quantum .i. inquantum vidi .i. cognoui illum militem, non nihil .i. aliquatenus, siue aliquantulū, ego misera .i. dolore afflicta, & timore. timeo ne quā .i. q̄ aliquam turbam .i. turbationem tumultum. ille insanus .s. miles, faciat .i. moueat hodie, aut timeo inquam q̄ faciat aliquā vim .i. violentiam Thaidi. Nam postquam iste Chremes adolescens iuuenis frater virginis aduenit ad domum militis, Thais rogat militem, et miles iubeat illum .s. Chremetem admittere .i. introduci in domum. & recipi continuo .i. illico ille miles irasci cœpit sup. vel irasci pro irascebatur. neque audere .i. audebat. negare .i. renuere quòd Chr. introduceretur præsertim poscente amasia. porro .i. deinde, vel postea. Thais instare .i. instabat, hoc est vrgebat assiduis precibus, et inuitet .i. alliciat ad discumbendum hominem .s. Chr. Thais faciebat id .i. precabatur, vt inuitaret miles eum causa retinendi illius .i. retinendi illum Chr. quia non erat tempus .i. non erat tempestiuum, & opportunum ad eā rem, quam parabat .s. indicare .i. significare, ostendere de sorore. Chr. illa quæ cupiebat indicare inquam miles sup. inuitat. Chr. tristis .i. inuitus non libens. Chr. mansit ibi .i. remoratus est, remansit, non recessit. illa .s. Thais, illico .i. statim, occipit .i. incipit, sermonem .i. colloquium cum illo. vero .i. sed miles putare .i. putabat, æmulum .i. eiusdem rei studiosum, hoc est riualem. adductum .i. adhibitum sibi ante oculos, contra .i. in oppositum, militem voluit facere, ægre .i. moleste huic Th. inquit, ipse miles. heus vocantis est, accerse .i. fac venire, vel vade ad vocandum. aut voca Pamph .i. virginem quam dono dederat, vt delectet hic nos, fidibus .s. canendo, q̄ hæc Th. non facit illa Th. exclamat, minime gentium .i. nequaquam gentium, terrarum, loci locorum temporis sæpe ponuntur vbi ad significationem nihil faciunt, sed duntaxat ad vocalitatem, et nusquam terrarum, nusquam gentium, vbiuis locorum. sed magis mirum est minime gentium, quàm nusquam gentium. Potest itaque esse distinctio hic minime gentium .i. nequaquam, accersatur .s. deinde subdatur accerses sup. illam puellam in conuiuium, q d. es satis fatuus, vt velis accersere eam in conuiuium, & hoc interrogando, vel potest intelligi continue & affirmatiue minime gētium .i. nequaquam accerses sup. illam in conuiuium, quia videlicet prohibebo, miles tendere .i. pertinaciter contendebat, vt puer eam accerseret, inde .i. deinde, ventum est sup. ad iurgium .i. ad iram & obiurgationem, interea mulier Thais demit sibi clam .i. amouet se, & tradit mihi aurum, ne amittat aurum quod tenebat, aut vt esset ad rixam expeditior, vel ad fugam dat .i. tradit mihi, vt auferam .i. asportem, hoc est signi .i. hoc signum, & coniectura, vnde supp. scio quòd supp. subducet se .i. clam se subtrahat. illinc .i. ex domo militis, vbi primum .i. cum primum poterit se subducere, scilicet.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Ancilla indicat quid actum sit inter militem & Thaidem, & est narratio occasionis epitaseos. [Ita me dij) Verba ancillę ad spectatores. [Neque Negare audere,) Indicatur militis feritas apud scortum. [Tristis) inuitus. [Huic ægre) .i. moleste, quod doleret militi. [In conuiuium illam?) Eclipsis corripientis, subauditur accersas.

PETR. MARS. ITA me dij ament, &c.) Muliebrem timiditatem, cautionē meretriciam, & hominis stolidi, zelotypiq. importunitatem, & impetum animi ad iurgia præcipitem, hæc scena exprimit. [Adductum ante oculos æmulum;) Æmulatio, inquit Cic. in iiij. Tusc. Duplex illa quidem dicitur, vt & in laude, & in vitio hoc nomen sit. Nam & æmulatio, virtutis imitatio dicitur. Sed ea nihil hoc loco vtimur, est enim laudis. Et est æmulatio ægritudo, si eo quod concupierit, alius potiatur, ipse careat.

GLAR. VIX alia apud auctorem scena est, in qua carminum ratio minus constet, atque in hac admodum parua. Ioan. primum duntaxat carmen attigit, de quo rectè admonet omittendum esse aduerbium bene, quod veteres lib. non habent. De ceteris nihil, οὐδὲ γρῦ, quasi omnia bene habeant, quod fortassis in ipsius lib. fuit. At in nostris quotquot mihi videre contigit, nihil certi constat. Et Doct. primum quidem versum iamb. tetr. cat. iudicauit, Cum (si quidem Bene aduerb. non omittatur, vt eius ostendit lib.) sit hypercat. Secundum rectè iudicauit troch. catalect. Tertium rursus iamb. tetr. cat. ait, cum sit acatalecticus potius, si quidem Iste pronomen non omittatur, & in Chremea nulla fiat elisio. Quartum trochaicum tetr. acat. facit Sic,

Militem rogat, vt illum admitti iubeat, ille continuo irasci,

Mirum vero carmen, quod quomodo ille in numerum posuerit fateor ingenue me nescire, maxime cum velit esse trochaicum. De sequenti idem iudicauit. Sextum versum ait octonarium cat. non adiecto, iambicus ne sit, an trochaicus. Si iambicum faceret, fieret tetrameter hypercatalecticus.

Id faciebat retinendi illius causa, quia illa quæ cupiebat.

Si Illius dissyllabum fecerimus, vna abundabit syllaba in ratione iambica. Sin trisyllabum, duæ, in ratione trochaica aestaliter in catalectica. Reliquos deinde omnes trochaicos facit tetr. cat. præter quartum à fine, quem vult iamb. tetr. Hæc ita ille digessit, meo quidem iudicio, nō satis cōmode. Itaque ego quid sentiam breuibus aperiam, relinquens lectori iudicium. In primo itaque versu, cum Ioan. omittendum censeo aduerb. Bene, vt sint initio duo anapæsti, & tertio loco creticus? nisi malimus I, de Illum abijcere. In tertio pronomen Iste tollendū puto, quod prorsus nihil ad rem facit. Quartum versum finio in verbo Continuo, vt sint quatuor trochaici tetr. cat. ad hanc formam.

Ita me Dij amēt, quantū ergo illū vidi nōnihil timeo misera,
Ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam aduenit Chremes adolescens frater virginis,
Militem rogat, vt illum admitti iubeat, is continuo

Hactenus integre constant hi quatuor trochaici catal. Nunc sequuntur quatuor iambici tetr. item catalectici, quos vt certius iudicium lectori sit, non piguit subscribere.

Irasci, neque negare audere. Thais porro instare,
Vt hominem inuitet, id faciebat retinendi illius causa:
Quia illa, quæ cupiebat de sorore eius indicare,
Ad eam rem tempus non erat, inuitat tristis, mansit ibi:

Et hi versus integre constant, nec vna syllaba clauditur. Nunc sequitur trochaicus vnus trimeter catalect. quales aliquando poëtam hunc immiscere supra ostendimus, quos Doct. ægre admittebat, negare tamen non potuit.

Illa cum illo sermonem illico occipit.

Nec probo Aldinam editionem hoc in loco, quæ verbū Occipit reiecerat, Nec alias, quæ pronomen Illa omiserant, cum veteres libri vtrunque habeant. Nunc deinceps sequuntur trochaici sex tetrametri cat. In 2. Puere legendum. Sed tertium, vt dicit Doct. iamb. tetr. facit, elisa prima syllaba de Accerse, a superiore versu. quam opinionem non reijcio. Ego tamen malim in eo versu vel Accerse, vel Exclamat tollere, quorum neutrum opus est ad sensum, vt ita fieret trochaicus tetr. cat. vt alij. Verum, quia Donat. vtrunque in Commentario meminit, non puto pertinaciter hoc afferendum, nisi quis existimet, quod Docti putant, multa illi cōmentario assuta. Verū res non est tanti. Certe Thais verbum Accerse nō repetit. In conuiuium illam? vnde facile sustulerim. Et enī multæ in hac scena Aposiopesis, vt personæ humilis ac sermo submurmurantis, ac inde fortassis causa poëtę fuit, vt carmen ita variarit. Sed lector nostram hanc diligentiam boni cōsulat oro.

ACTVS

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Secum cogitans Phædria, quæ sit, intercepti amoris passurus incōmoda, si totum biduum ruri manserit, vincente amore in vrbem redit. Et iam tempus est, vt reuocetur in scenam, completis omnibus, quæ illius desiderabant absentiam. Simul hoc amantium inconstantiam exprimit ruri tam cito recurrens Phædria.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Ratiocinantem & cogitabundum Phædriam inducit, secum reputantem, quid incommodi perpetietur intercepti amoris si totum biduum ruri permanserit. Sed vicit amor, eaq; gratia importune in vrbem regressus fingitur, vt iurgium militis tollatur.

Senarij.

P H AE D R I A.

CVM rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita fit vbi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Peiorem partem. quid opu' est verbis? dum hæc * puto,
Præterij imprudens villam. longe iam abieram,
Cum sensi. redeo sursum, male vero me habens.
Vbi ad ipsum veni diuerticulum, constiti.
Occepi mecum cogitare, hem biduum hic
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est. quid? nihil? si non tangendi copia est,
Eho ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. certe extrema linea
Amare, haud nihil est. villam prætereo sciens.
Sed quid hoc quòd timida subito egreditur Pythias?

* reputo

DON. CVM rus eo, cœpi egomet) Hic nunc causa narratur, cur statim in vrbē redeat Phædria, qui discesserat abfuturus biduum ad tollendum iurgium militis, & importune redit. [Dum rus eo,) Iam tempus est reuocandi in scenam Phędriam, postquam acta sunt omnia, quæ illius absentiam desiderabant. [Cœpi egomet mecum) Ordo, Cœpi aliam rem ex alia re cogitare. [Inter vias,) Figurate, & noue inter vias. [Et ea omnia in Peiorem partem) Verum subaudiatur, cogitare? an ibant, aut vergebant, aut quid tale? [Dum hæc puto) i. existimo, vt Virg. Multa putans, sortemq. animo miseratus iniquam. Et est aphæresis, pro reputo. Putamus. n. instantia: Reputamus præterita. [Vbi ad ipsum veni diuerticulum,) Diuerticulum, est vbi iter de via flectitur. & proprie diuerticula dicuntur in via domicilia, ad quæ de itinere diuertendum sit. [Constiti) Plus est nunc scientem stetisse, q̄ præterijsse nescientem. [Hem biduum hic Manendum est) Interiectio laborantis animi. Biduum sic pronuncia, vt longum, nimiumq. tempus. Tum deinde hic tanquā in loco solo, atque tristi. [Soli sine illa?) Aut sine alio oblectamento? [Sine illa?) Satis amatorie. [Sine illa?) Iam causa est cum biduum grauetur loco tristi, cur solatium conquirendum. Sunt autem qui idem putent soli esse, & sine illa, vt sine illa ἐξήγησις eius sit quod dixerat, Soli. [Nihil est. quid? nihil?) Amantium disputationes intermiscent quædam consilia sanæ mentis, quæ tamen statim resurgentis amoris sæuitia deuincuntur. [Eho ne videndi quidem erit?) Eho, ridicule additum, tanquam omnino non secum loquatur, sed cum altero. [Saltem hoc licebit,) Bene bis dictum licet licebit, quasi de re magna loquatur, totum ergo amatorie. [Certe extrema linea) Et hoc rectè, quia quinq; lineæ perfectæ sunt ad amorem Prima visus, secunda loqui, tertia tactus, quarta osculari, quinta coitus. An sic dixit extrema linea, quemadmodū dicatur longis lineis quid fieri? i. de longinquo. [Amare, haud nihil est,) Amare modo frui amore dicit. Plaut. in Bac. Prius hic adero, quàm te amare desinam. Et, Sine te amem. [Villam prætereo sciens) Sciens quidem, sed non minus amator quam prius. [Sed quid hoc, quòd timida subito egreditur Pythias?) Ex his verbis persona in scenam veniens & locutura describitur. &, Timida, modo ægra, turbata, commota. Plaut. Manum ex mari timide. Et hic ipse: Vxorem, inquit, Philumenam pauitare nescio quid dixerunt. Timidum aliud naturale, aliud euentu est: vt, Addit se sociam, timidisq. superuenit Ægle.

GVID. CVM rus &c.) Hic nunc causa narratur cur statim in vrbem redeat Phædria, qui discesserat abfuturus biduum ad tollendum iurgium militis, sed importune redit, verum erat tempus reuocandi Phædriam in scenam, postquam facta sunt omnia, quæ illius absentiam desiderabant. PH. Phædria solus loquitur, cum eo rus egomet cœpi. i. incepi cogitare mecum. i. mente volutare. inter vias. i. inter eundem, vel in ipsis vijs. aliam rem ex alia. i. nunc vnam rem, nunc aliam, vt etiam Cic. ad Pætum, Me quotidie aliud ex alio impedit. i. aliud post aliud. & Virg. Nos alia ex alijs in fata vocamur. ita vt fit. i. quemadmodum fieri solet, vbi. i. cum quid. i. aliquid, molestiæ. i. displicentiæ, vt ita loquar. est in animo, & cœpi inquam cogitare ea omnia in partem peiorem. i. deteriorem. quid est opus verbis. i. quid attinet plura dicere, post dictum quid nunc subiungam dum. i. quandiu, puto. i. existimo, siue reputo hæc, & est aphæresis, puto pro reputo. Putamus autem instantia reputamus præterita. ego præterij. i. prætergressus sum. imprudens. i. per imprudentiam, non considerans viam quam pertransibam. prępterij ergo villam. i. domum agrestem quo ibam. iam abieram i. pertransieram longe. i. procul illam villam, cum sensi. i. percepi. redeo rursum. i. reuertor, & est tautologia, vero. i. sed male habens me. i. male sanus, quia insano vexatus amore. vbi. i. postquam veni ad ipsum diuerticulum. i. ad semitam. qua de via diuertitur ac deflectitur. nam diuerticulum, vt ait Don. est vbi iter de via flectitur, & proprie diuerticula sunt in via domicilia ad quæ de itinere diuertendum sit. Constiti. i. restiti illic, & fixi gradum cogitabundus totus, cœpi cogitare mecum. i. apud me hæc sequentia. hem, interiectio laborantis animi. manendum est. i. oportet manere. hic. i. in hac villa, biduum. i. spatio duorum dierum. Manendum est mihi supp. soli, sine illa. s. Thaide. hic quasi in loco tristi, & biduum, quod tempus longum putaint amanti. Deinde intermiscet consilium sanæ mentis, quid tu postea. i. quid inde sequetur si biduū manendum sit. nihil est manere. s. biduum, deinde resurgēt amor incitat eum vt dicat. quid nihil. i. quo dicis nihil esse biduum abesse, si non est copia. i. facultas tangendi. eho, ridicule additum, quasi non secum loquatur, ne quidem. i. nec etiam copia inquam videndi erit. si illud non licet. i. permittatur, hoc est tangere, saltem hoc licebit. s. videre, certe. i. profecto, extrema linea, appositiue dictum. i. quod. s. videre. est linea extrema in amore. Quatuor enim sunt lineæ in amore, prima visus, secunda tactus, tertia osculum, quarta opus. lineæ ergo extremæ sunt visus & opus, nisi dicatur extrema linea, quemadmodum dicitur longis lineis quid fieri. i. de longinquo, amare. i. amore frui, haud nihil est. i. est aliquid, prætereo villam sciens. i. non imprudens, sed non minus amator, quàm prius, & ideo amore impellor ad repetendam vrbem. Sed quid hoc est, his verbis persona in scenam veniens & locutura describitur & timida, sed quid hoc est. i. quid hoc sibi vult quòd Pythias egreditur. i. exit subito, timida. i. commota ægra animo, ac turbata. Aliquid est timidum naturaliter. vt, cum canibus timidi venient ad pocula damę. aliquid est etiam timidum ex euentu. vt, Addit se sociam, timidisq. superuenit Ægle.

LATO. ARGVMENTVM) Redit a villa Phædria secum loquēs quid egerit, & aduentu eius inchoatur epitasis alterius partis fabulæ. [Dum hæc puto) Cogito, reputo. [Diuerticulum) Deflexus viæ ad villam vuegscheid. [Manendum est soli) Cogitatio, incertis amantis, qui tamen amoris impotentia vincatur, vt ante statutum tempus redeat.

PETR. MARS. DVM rus eo, &c.) Vis amoris, & illius inconstantia, qui in castris militat Cupidineis ac Venereis, compede vinctus est adeo, vt sui iuris non sit, hac scena exprimitur. Iccirco Chærea lena apud Plaut. in Asin. sic adolescentem alloquitur. Haus est hic apud nos animus tuus clauo cupidinis. Remigio, veloq. quantum poteris fuge, quàm magis tu te in altum capessis, tam æstus te in portum refert. [Præterij imprudens villam;) Villa est domus ruralis, sic dicta à via, prope quam poni debet propter cōmoditatem imponendi aliquid & exportandi [Vbi ad ipsum veni diuerticulum,) Diuerticula sunt loca, vnde deflectimus iter ad villam, quæ non multum distat à via publica. Est igitur diuerticu-

lum, deflexus à via. Vnde Iuuen. per translationem dicit. A diuerticulo repetatur fabula. Inde diuersoria, & diuortia apud Virg. Obijciunt equites sese ad diuortia nota. (Haud nihil est,) q. d. Aliquid est, frui amoris affectu eo modo, qui pro temporis conditione conceditur. (Videndi) Subaudi, si ad ipsum contractum uenire non datur rei concupitæ vel amatæ.

GLAR. IN quarto huius scenæ versu, Puto, legit Don. & pro, Reperto positum ait, & κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν ablatam esse re initio. In 7. carmine Diuerticulum, tertia syllaba correpta est. In 9. vel I, de Illa abijcitur, vel tertio loco est creticus pro dactylo. In 10. Nihil primo dissyllabum, secundo monosyl. Vltimum carmé auctoribus Doct. trochaicum est tetr. cat. Sed in Subito o, non eliditur. quod si d, in Quid elidatur, & est tollatur, erit vt reliqui, iambicus, & celeritas non minus per iambum atq; per trochæum significatur.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Pamphilam ab Eunucho vitiatam, magnopere queritur Pythias, miratur Phædria, atque ita ex illius querela, & huius errore, multum delectationis spectator capit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena operæpretium erat, aliquid delectationis ex querela Pythiæ, & errore Phædriæ spectatoribus offerre. Nam magnopere ancilla de stupro Eunuchi conqueritur, quod certe Phædria difficile creditu uidebatur.

Iambici Tetrametri mixti Trochaicis. Senarius vnus atque alter. Dimeter vnus.

PYTHIAS, DORIAS, PHAEDRIA.

VBI illum ego scelerosum misera, atq; impium inueniam? aut vbi
Quæram? hoccine tam audax facinus facere esse ausum? PH. perij: hoc quid sit, vereor.
P. Quin insuper etiam scelu', postquam ludificatu' est virginem,
Vestem omnem miseræ discidit, eam ipsam capillo conscidit.
PH. Hem. P. qui nunc si detur mihi,
Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefico?
PH. Profecto nescio quid absente nobis turbatum est domi.
Adibo. quid istuc? quid festinas? aut quem quæris Pythias?
P. Hem Phædria, egon' quem quæram? abi hinc quò dignu' es cum donis tuis
Tam lepidis. PH. quid isthuc est rei?
P. Rogas me? eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?
Vitiauit virginem, quam heræ dederat dono miles. PH. quid ais?
P. Perij. PH. temulenta es. P. vtinam sic sient, mihi qui male volunt.
D. Au, obsecro mea Pythias, quod istucnam monstri fuit?
PH. Insanis: qui istuc facere eunuchus potuit? P. ego illum nescio
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrumat, neque, cum rogites, quid sit, audet dicere.
Ille autem bonus vir nusquam apparet. etiam hoc misera suspicor,
Aliquid domo abeuntem abstulisse. PH. nequeo mirari satis,
Quò abire ignauos ille possit longius, nisi domum
Forte ad nos redijt. P. uise amabo, num sit. PH. iam faxo scies.
D. Perij, obsecro. tam infandum facinus mea tu, ne audiui quidem.
P. At pol ego amatores audieram mulierum esse eos maxumos,
Sed nihil potesse: verū miseræ non in mentem venerat.
Nam illum aliquò conclusissem, neque illi commisissem virginem.

DON. VBI illum ego) In hac scena operæprecium delectationibus est spectatoribus ex querela ancillæ Thaidis, atq; errore Phædriæ. (Vbi ego illū) Hoc initio ostenditur tanq̄ persequentem togientem, progressam esse personā. (Scelerosum) Scelerosus est multorum: Scelestus, vel vnius. Scelerosus, proprie auctor est sceleris. Sceleratus, in quo scelus sit constitutum vel commissum. (Scelerosum, atque impium) Scelerosum in Thaidem, impium in virginem. (Audax facinus facere) Facinus facere, figura archaismus. (Hoc quid sit, vereor) Pro duobus vnū dixit. s. vereor, pro nescio, & vereor. (Quin insuper etiam) Accusatio facti. (Scelus) Auxesis. Plus. n. est scelus quam scelestus. Vt Lucil. Carcer vix carcere dignus. (Postquam ludificatu' est virginem,) Argumentum ab his quæ sunt post negocium gesta. Et mire: Postquam ludificatus est, discidit dixit, cum ille violasset, dum virgo reluctatur, hoc fecerit. Et mire expressit vitium illatum virgini ab eo quidem, qui vitiare iam posset, sed tamen eiusmodi adolescētulo, cuius propter teneras adhuc vires ad explendam Venerem longiore mora aduersus virginem utendum fuit. Nam ideo præter occasionem familiæ discedentis, tempus, locus, & cetera attributa negocio, etiam somnus virginem opprimens adiuuat Chæream. Et mire ludificatus potius, quam complexus est, aut tale aliquid quod amorem indicaret. (Vestē omnem misere discidit,) Adeo vt amore fecerit, sed iniuria. Et vide, vt ex his appareat multum virginem reluctatam esse. (Eam ipsam capillo conscidit) Multo melius, q̄ si diceret, capillum illi conscidit. (Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem) Nō ne credis Pythiam id cōminari quod à virgine minus factum sit? quod, quia puella, non potuit. (Vnguibus) Quibus armatur hic sexus. (In oculos) Quasi amatori. (Venefico?) Mutatori hominis, & ex virginibus mulieres facienti. An venefico, amatori? quia amor, venenum occultum est, vt Virg. Occultum inspires ignem, fallasque veneno. Et longumq. bibebat amorem. (Absente nobis turbatum est domi) Aut subdistinguendum est, & subaudiendum me, aut archaismos figura est, absente nobis, pro nobis absentibus. Pomponius, Sine ergo istuc, præsente amicis inter cœnam. Varro in Marcellum, Id præsente legatis omnibus, caeteris, pronunciat. (Absente nobis) Cum sic dicit, pro præpositione ponit absente, ac si diceret, coram amicis. (Quid festinas?) Properas, turbaris, & trepidas? Sal. Festinantibus in summa inopia patribus. (Egon' quem quæram?) Deest rogas (Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?) Aut ἀντίπτωσις: vt, Vrbem quam statuo, vestra est. Aut quem cum interrogatione pronunciandum, vt sit qualem. (Eunuchum quem dedisti) Quidam volunt quem distinguere, q. d. qualem, sed nesciunt hac figura multum veteres vsos esse eunuchum. n. ad dedisti verbum, retulit. Nunc ergo addit propter illud ἐλλειπές assumendum exteriusecus, is Eunuchus. Nam quoties vno nomine, aut pronomine diuersæ declinationis enunciationes cōprehenduntur, necesse est quod alteri accommodatum fuerit, ab altero discrepare. (Quem dedisti, quas turbas) Et quem, & quas sic accipe, quasi diceret, qualem eunuchum, & quales turbas. (Quid ais?) Hoc admirantis est magis, q̄ interrogantis. (Temulenta es) Ebria, à temeto, quo nomine antiqui graue vinum appellabant, eo quòd tentaret mentem. i. labefactaret. Virg. Tenuisq; Lagæos Tentatura pedes olim, victuraq; linguam. (Vtinam sic sient, mihi qui male volunt) Bene non, ebriam esse, in maledictum vertit, quasi vero temulentam esse, felicitatis sit. An non ne-

gat

gat se esse ebriam, sed non vino, verum malo ebriam vult intelligi. [Mea Pythias,) Mea, & mea tu, & amabo, & alia huiuscemodi, mulieribus apta sunt blandimenta [Quod istuc nam monstri fuit?) Quippe monstrum est omne contra naturam. Si igitur eunuchus est, & vitiauit virginem, contra rerum naturam factum est, & recte monstrum est. Et ordo est, Quidnam istuc monstri fuit? [Qui istuc facere eunuchus potuit?) Istuc facere honestius apud puellam, quam si vitiare dixisset, & potest videri aliquid nutu significare. [Ego illum nescio Qui fuerit) ἐλλειπτικῶς Bene vitauit Eunuchi nomen, vt vitiasset virginem obtinere possit. [Virgo ipsa lacrumat) Nunc ostendit quid fecerit, & ostendit argumentis. [Neque, cum rogites quid sit, audet dicere) Quid si verberata esset? sed non puderet queri. Hæc nãq; iniuria apud virginem non habet nomen. [Bonus vir) εἰρωνικῶς. non .n. iam Eunuchus. [Nusquam apparet) Nescias vtrum fuga eius quæratur, an culpa. sed constat hæc argumenta esse, quod ipse virginem vitiauerit. [Bonus vir) Bene vir, quia hoc illum esse contendit. [Etiam hoc misera suspicor) Bene etiam, qui & hoc suspicatur virginem vitiatam. [Nequeo mirari satis) Bene hic oẽs suspiciones ad eunuchum quem nouit, reuocat. nescis Chæream si quidem hunc esse. Et mira locutio, pro eo quod est, nescio. [Nequeo mirari satis, Quò abire ignauus ille possit longius, Nisi amabo, num sit) Domi subaudiendum est, aut, non sit quod dicis. [Sed nihil posse) Vt voluntatis rei hoc, non etiam facti. [Verum miseræ non in mentem venerat) Non, nihil posse eos, sed amatores esse maximos. ad partẽ enim sententiæ pertinet quod dicit, Non in mentem venerat, nõ ad totum quod audiuisse se dudum Etiam nisi penitus negatiue consideraueris, controuersia nerit. h enim nihil posse audieras, quid est quod in mentem non veneris vt vitares? verum igitur amatores mulierum esse maximos audieras? quod ipsum vitandum fuit. Neque.n hoc satis est ad pudicitiam, stuprum vitasse, cum impudica fieri vel solo osculo possit. quam omnino integrã & illibatam velis. An verum, non est coniunctio, sed nomen? vt illud quasi falsum audierit, hoc aũt, quod verum inuentum est, non ipsa suspicata sit. Nam in mentem venire, non reminisci tantum, sed etiam cogitare significat. Sic Cic. In mentem tibi non venit causam publicã sustinere. i. non cogitas, non suspicaris. [Verum miseræ) Si verum pro coniunctione accipimus, subaudiendũ erit, amatores mulierum eos esse maximos. [Non in mẽtem venerat) Non quod audieram, sed, quod hic fecit. An non aliud in mentem veneras? non. s. factum fuisse quod fecit. [Non in mẽtem venerat) Aut non erat cogitatum, aut non erat recordata. [Nam illum aliquò conclusissem) Mire conclusissem dixit, vt sæuam feram sic alibi, Conclusam hic habet vxorem sæuam. [Neque illi cõmisissem virginem) Si vel amatorem tantum meminissem.

GVID. VBI illum &c.) In huius scenæ initio ostenditur progressam esse personam ancillæ Thaidis tanquam prosequentem fugientem. P. Vbi. i. in quo loco. ego misera inueniam illum. s. Chæream, scelerosum. i. sceleribus plenum, quia Thaidem quæ ei credebat, illusit, atque impium. i. iniquum, & improbum in virginem. s. cui vim attulit, Scelerosus est multorum scelerum. Scelestus vero est, vel (id est etiam) vnius. Scelerosus est proprie auctor sceleris, scelerator in quo scelus sit constitutum, & cõmissum, aut. i. vel, vbi quæram illum scelerosum. Hoccine. i. ne verum est, aut credibile ipsum, supp. scelerosum esse ausum facere hoc tam audax. i. tam importunum facinus, & tam proteruum ac petulans. Perij. i. perdita sum. PH. Vereor. i. & nescio & timeo quid hoc sit quod conqueritur. Pythias. P. quin etiam. i. atque etiam, insuper. i. præterea, postquam scelus pro scelestus, sed auxesis est. Plus est enim scelus quam scelestus, ludificatus est. i. decepit illusit, virginem. i. puellam dono datam discidit. s. dirupit omnem vestem. i. totam vestem illi virgini misere. tum, id est deinde: conscidit. i. lacerauit illam capillo. multo melius, quàm si diceres capillum illi conscidit. PH. hem, interiectio indignantis. P. qui. s. Eunuchus (continuat enim sermonem suum Pyth.) si potest, hic capi pro vtinam, inde ò si, vt sit sensus, Vtinam nunc detur mihi vt inuoluam, id est in modum auis volantis celeriter saliam in capillos illi venefico. i. mutantis homines, & ea virginibus mulierem facienti, aut venefico. i. amatori. nam amor venenum occultum est. Virgil. Occultum inspires ignem, fallasque veneno. Veneficus proprie dicitur, qui venena miscet. & per illa alienæ vitæ insidiatur, qui alio nomine dicitur intoxicator. vt ergo ego inuolem vnguibus. i. per vngues in capillos illi venefico. PH. profecto nescio quid est turbatum. i. perturbatum domi, absente nobis. i. nobis absentibus. singularis pro plurali, ad eo. i. accedam ad eam, quid istuc. i. istud est supple quod ita quæreris ò Pythia, quid. i. cui festinas. i. properas, turbaris, & trepidas, aut ò Pythia, quem hominem supple quæris. i. inuestigas & prosequeris. P. hem, interiectio indignantis rogas supple quem quæram? abi hinc. i. discede a nobis, quo. i. in quam partem. dignus es abire, q. d. in malam rem cum tuis donis, tam illepidis. i. inuerecundis. PH. quid istuc rei. i. quid ista res est. P. rogas. i. interrogas me is Eunuchus, sup. quem Eunuchum dedisti Thaidi, quas turbas. i. turbationes dedit nobis, quemadmodum dicimus, sermonem quẽ audistis non est meus, Vrbem quam statuo vestra est. sic etiam hic Eunuchum quem dedisti, vbi vel Eunuchum ponitur pro Eunuchus, casus pro casu, vel antecedens sumitur, siue subauditur is Eunuchus pro vt interpretatui placet. Alij capiunt interrogatiue quem pro qualem, vt sit sensus, quem. i. qualem Eunuchum dedisti, quas. i. quales turbas dedit nobis, ipse vitiauit. i. stuprauit & violauit virginem, quam miles Thraso dederat heræ. i. dominæ Thaidi, dono, id est pro dono. PH. quid ais, quasi non credat aut intelligat, & est admirantis. P. perij. i. perdita sum. PH. es temulenta, id est vino ingurgitata. & ebria, a temeto, quo nomine antiqui graue vinum appellabant, eo quòd tentaret mentem. i. labefactaret, siue perturbaret. P. vtinam illi, qui mihi male volunt, sic sint ebrij, sup. ego sum, q. d. non ego me esse ebriam, at non vino, sed malo & indignatione. D. au, interiectio indignationem ostendens & dolorem quia videbat alteram ancillam sic dolentem, mea Pythias, mea blandimentum mulieri aptũ est, vt & amabo, & mi, & alia id genus, quidnam. i. quid illud monstri fuit. i. quid fuit illud inopinatum, & contra naturam factum? quippe omne monstrum est quod est contra naturam, seu præter generationis naturæ modum. Nunc autem contra naturam factum est, si Eunuchus stuprauerit virginem. P. insanis. i. a tuo sensu destitueris, qui. i. quomodo Eunuchus potuit facere illud, hoc est virginem stuprare. P. ego nescio. i. non cognosco illum qui sit, qui stuprauerit virginem. s. si Eunuchus nec ne, res ipsa. i. ipse effectus, indicat. i. liquido ostendit hoc vitium, quod fecit virginem violando, ipsa virgo lacrymat, pro lacrymatur. i. est effusa in lacrymas, neque audet dicere quid sit, nam hæc iniuria apud virginem non habet nomen, cum rogitas. i. interrogas eam, autem. i. sed, ille bonus vir, bonus per ironiam, & bene vir, quia virum se esse ostendit non eunuchum, nusquam. i. in nullo loco, apparet. i. facit copiam sui. seu præsto est. Etiam ego misera suspicor. i. opinor hoc videlicet ipsum Eunuchum abeuntem abstulisse aliquid domo. i. ea domo Thaidis. PH. nequeo satis mirari. i. nescio: quo. i. in quem locũ ille ignauus & inualidus posset se longius, nisi forte redijt domũ ad nos. i. quod dicitur vulgo penes nos, sed de eo dicendi genere satis est dictum. P. amabo, blandimentum muliebre, quasi rogo te per amorem, vise. i. vade ad videndũ, num. i. nunquid sit domi. PH. iam. i. statim, faxo. i. faciam, vt supp. scias an illic sit nec ne. D. perij, ò tu mea, blandimentum muliebre est, obsecro. i. quæso, vidistis ne sup. vel audiuistis facinus. i. flagitium, tam infandum. i. tam detestandum, & abominandũ, ego quantum ad me spectat, ne quidem. i. nec etiam, audiui tale facinus. s. P. at. i. sed audierã eos eunuchos esse maximos amatores mulierum, sed audieram eos nihil posse ita, quod non deerat voluntas, sed facultas. Verum. i. sed, non venerat in mentem mihi misere. i. ego misera non eram suspicata, vel non cogitaueram eos esse sup. amatores mulierum maximos. In mentem venire non solum significat reminisci, sed etiam cogitare & suspicari, nonnulli capiunt verum, vt sit nomen, & sit sensus. Audieram quidem eos nihil posse, tamẽ illud audieram falsum, verum autem. i. veritas, non venerat mihi in mentem. i. veritatem non cogitaueram, nam conclusissem. i. inclusissem tanquam sæuam feram, aliquo. i. in aliquo bono loco, vel in aliquem locum trudendo conclusissem, nam in concludendo modus localis adesse intelligitur, neque commisissem. i. credidissem, siue tradidissem illi virginem custodiendam.

LATO. ARGVMENTVM) Accusatur ab ancilla Eunuchus deprehensio facinore quod vix credit Phædria. [Postquam ludificatus est) Honeste pro vitiauit. Et est exaggeratio criminis à consequentibus. [Vt ego vnguibus) Cõminatio apta mulieri, [Hem) Incusatio Phædriæ. [Eunuchum) Antiptosis. [Hoc quod fecit) Transfert argumentum a persona ad rem, & figuris explanat. [Aliquo conclusissem) Odiose, tanquam feram & est syncresia, pro conclusissem.

PETR. MARS. VBI illum ego scelerosum &c.) Iram muliebrem, & animum vindictæ in primis cupidum, imprudentiam, & post factum pœnitentiam hæc scena exprimit. Arrogat quippe sibi multum fœmina. & iræ furit, vt tigris raptis catulis, insidiatur vt vulpecula, & rumpitur si vlcisci non datur, vbique habens

bens ad vindictam, propter animi mobilitatem suspirat. Vnde dicit Iuuen. Nemo magis gaudet vindicta, quam fœmina. Oppositum facit animus generosus, & magnus, de quo sic scribit Seneca: Si magnanimus fueris, cum inimicum in potestate tua videris vindictam putabis vindicasse potuisse. Scito enim honestum & magnum vindictæ genus esse ignoscere. Aristot. in iiij. Moralium de Natura viri magnanimi, sic ait: Nec est memor mali sibi illati, non est enim magnanimi meminisse, presertim mala, sed potius despicere. [Postquam ludificatus &c.) Plaut. in Bacch. Mea causa de auro ludificatus est. [Vnguibus facile &c.) Inuolare, est irruere, & insilire, inquit Non. à volatu, à vola. i. media manu dictum.

GLAR. ET hac scena vix est alia carminum varietate magis admirabilis. Primo versu aut creticus est loco quinto aut i, contrahitur in Impium, aut u, de Inueniam eliditur, vt sit iambicus tetr. catal. Deinde secundo carmine prima syllaba à priore versu elisditur, & eiusdem est rationis. In tertio vel s, bis eliditur, in Scelus, ac Ludificatus, vel creticus est locis tertio ac sexto & est trochaicus tetram. catal. Quartus est iambicus tetram. acatal. Quintus Dimeter iambicus acatal. Sextus rursus iambicus tetr. acat. Septimus troch. tetr catal. Octauus rursus iamb. tetr. acat. Deinde sequuntur duo senarij iambici in quorum posteriore vel tuis munosyll. est, & d, eliditur in Quid, aut creticus est locis secundo & quarto. Vndecimus est rursus iamb. tetr. acatal. Duodecimus ambiguus est. Si Vitiat legas, pro Vitiauit, vt Virg. 3. Æn. Fumat, pro Fumauit, erit troch. tetr. catal. Sin Vitiauit legas, & primo loco creticum pro dactylo constituas, erit iamb. tetr. catal. Doct. & præcedentem, & hunc iamb. tetr. scripsit, sed nō adiecto, catalectici an acatal. sint. Decimustertius troch. est tetr. catal. In 14. si Au, totū elidas, erit troch. tetr. catal. vt proxime præcedens. Sin au, corripiatur, non elidatur, erit iamb. tetr. acat. sicut est sequēs, nempe 15. Decimussextus senarius est iamb. Qui deinde sequuntur iambici sunt tetr. acat. Quorum in 2. vel s, eliditur in bonus, vel creticus est loco secundo. In 4. Quo corripitur, non eliditur. Doct. trochaicum iudicauit eliso Quo. Verum cum in hac scena alioqui mira sit mixtio, hoc quoq; facile admiserim. In 5. Redijt legendum, nec est insuetū Nisi cum indicatiuo. Post num, quidā lib. hñt Domi, quod Don. supplex, nec carmen patitur. In 6. anapestus est primo loco, trisyllabo Perij, deinde spondeus, o longo in obsecro, vt sequente scena, versu nono. Doct. tñ troch. catal. iudicauit. In penult. Potesse idem legit, & carmen sanè id postulat.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Hic ridiculo quodam & periucundo errore spectatores oblectantur. Phedria enim credit Eunuchum queri, quem dono Thaidi dederat, et hunc iratus adoritur vt virginis stupratorem. signu tandem & argumentu cōperit à Cherea fratre perpetratum scelus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena facetus & iocundus error est, quandoquidem Phadria credit esse Eunuchum ipsum, qui quæratur. Proinde sic indignatus eum aggreditur, vt secum iniuriam expostulet tum insignis & argumentis comperit Chæream fratrem scelus perpetrasse.

Iambici Senarij. Præterea Trochaici Tetrametri Catalectici.

PHAEDRIA, DORVS, PYTHIAS, DORIAS.

EXI foras scelesTe: at etiam restitas?
Fugitiue prodi, male conciliate. D. obsecro. PH. oh,
Illud vide, os vt sibi distorsit carnufex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paullum si cessassem Pythia,
Domi non offendissem: ita iam ornabat fugam.
P. Habes ne hominem amabo? PH. quid ni? P. ò factum bene.
D. Istuc pol vero bene. P. vbi est? PH. rogitas? nō vides?
P. Videam obsecro, quem? PH hunc scilicet. P. quis hic est homo?
PH. Qui ad vos deductus hodie est. P. hunc oculis suis
Nostrarum nunquam quisquam vidit Phædria.
PH. Non vidit? P. an tu hunc credidisti esse, obsecro.
Ad nos deductum? PH. nanque alium habui neminem.
P. au,
Ne comparandus hic quidem ad illum est. ille erat
Honesta facie, & liberali. PH. ita visus est
Dudum, quia varia veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
P. Tace obsecro: quasi vero paulum intersiet.
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu vero videre velles Phædria.
Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,
Colore mustellino. PH. hem, quæ hæc est fabula?
Eò redigis me, vt, quid * egerim, egomet nesciam. * emerim
Eho tu, emin' ego te? D. emisti. P. iube mihi denuo
Respondeat. PH. * roga. P. venistin' hodie ad nos? negat. * rogo.
At ille alter venit annos natus sedecim:
Quem secum adduxit Parmeno. PH. agendum, hoc mihi expedi.
Primum vnde habes istam, quam habes, vestem? taces?
Monstrum hominis, non dicturus? D. venit Chærea.
PH. Frater ne? D. ita est. PH. quando? D. hodie.
PH. quàm dudum? D. modo.
PH. Qui cum? D. cum Parmenone. PH. noras ne eum prius?
D. Non: nec, quis esset, vnquam audieram dicier.
PH. Vnde igitur, meū fratrem esse, sciebas? D. Parmeno
Dicebat eum esse: is dedit hanc mihi vestem. PH. occidi.
D. Meam ipse induit: post vna ambo abierunt foras.
P. Iam sati' credis sobriam esse me, & * nil mentitā tibi? * menti tā nihil
Iam sati' certum est virginem vitiatam esse? PH. age nunc bellua,
Credis huic quod dicat? P. quid isti credam? res ipsa indicat.
PH. Concede istuc paullulum. audin'? etiam paullulum, sat est.
Dic dum hoc rursum, Chæream' tuam vestem detraxit tibi?
D. Factum. PH. & ea est indutus? D. factum. PH. & pro te huc deductu' est? D. ita.
PH. Iupiter magne, ò scelestum, atque audacem hominem. P. væ mihi,
Etiam nunc non credis indignis nos irrisas modis?
PH. Mirum ni tu credas quod iste dicat. quid agam, nescio.
Heus tu negato rursum. possum ne ego hodie ex te exculpere
Verum? vidistin' fratrem Chæream? D. non. PH. non potest sine
Malo fateri, video. sequere me hac. modo ait, modo negat.
Ora me. D. obsecro te vero Phædria. PH. i intro.
D. hoi, hei.
PH. Alio pacto honeste quo modo hinc nunc abeam, nescio.

Actum

Actum est si quidem. tu me hic etiam nebulo ludificabere?

P. Parmenonis tam scio esse hanc technam, quàm me viuere.

D. Sic est. P. inueniam hodie, parem vbi pol referam gratiam.

Sed nunc quid faciendũ censes Dorias? D. de istac rogas

∗ p̃dicẽ Virgine? P. ita: vtrum taceam ne, an ∗ prædicem? D. pol, si sapis,

Quod scis nescis, neque de eunucho, neque de vitio virginis.

∗ exol- uce Hac re & omni turba ∗ euolues te, & illi gratum feceris.

Id modo dic, abisse Dorum. P. ita faciam? D. sed videon' Chremem?

Thais iam aderit. P. quid ita? D. quia, cum inde abeo, iam tum inceperat

Turba inter eos. P. aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc, quid siet.

DON. E XI foras scelešte:) Iocundus error, in quo non dubitet Phędria ipsum esse qui prętertur, verum insuper sic aggreditur tãquam si ipse. [Scelešte:) Quale est, scelestum appellari qui nihil sciat. [Restitat?) Necessario restitat, qui miratur se proirabi [Fugitiue) Et scelestum, & fugitiuum increpat, in hunc crimen transferens Chęrea. [Male conciliare) Oppone adolescens hic eaprobrat munus magno emptum Male, magno significat, ve Plaut. in Amph. Hæc mox scita est exercendo scorto conducto male. Ergo male conciliare, magno emere significat. nam omnis conuentio, conciliatio nominatur Cõciliatum ergo, magno emptum. [Ot et sibi distorsit) Et hic memor adolescens insinuandi muneris, dicit illum sibi os distorsisse, qui natura sit pulcher. Os autem dicimus illi distorquere, quem natura pulchrum deturpamus. [Quid huc reditio est?) Eleganter ei reditio obijcitur, qui reuera loco se non mouerit. [Quid vestit mutatio?) Sic veteres. Plaut. in Trin. Quid tibi interpellatio, aut in consilium huc accessio est? Cæcilius ἐρπυζόμενος. Quis tibi aucupatio est argumentum, aut de meo amore verbicatio est patri? [Quid vestis mutatio est?) Nam liberi vestem habebat, et pote Chęreæ, serui vero atque Eunuchi deposuerat. [Paululum si cessassem Pythia,) Familiare est iratis auertere se ad aliam personam ab ea in quam commouentur. [Ita iam ornabat fugam) Vt supra, Adornant et lauẽt. [Habes ne hominem amabo?) Hęc omnia Pythias cernens eunuchum, loquitur. id enim erit iocundum vt quærat illum quem videt. [Quid ni?) Quid ni, quid nisi, hoc est cur non habeam? [Vbi est?) Dorionem contemplata, dicit, Vbi est? quia non ipsum, sed alterum nouit. [Rogitas? non vides?) Stomachatur vterque errans mirifice: illa, quod eunuchum credidit, Chæream videns. hic quod eunucho obiecit quod commisit Chærea. [Hunc scilicet) Hic iam tangens eunuchum, dicit Phædria. [Hunc oculis suis Nostrarum nunquam quisquam vidit) ἀρχαϊσμὸς est figura, pro nostrum, vel nostrarum. i. quæ familiæ nostræ sunt, vt parum sit non vidisse Thaidem, nisi addatur, ne familiarium quidem illam esse, quæ hunc viderit. [Quisquam) Antiqua locutio est. [Non vidit?) Totidem iisdemque verbis repetit. Et interrogatio stuporem admirantis ostendit, & iam veluti consentientis. [Neque alium habui neminem) Bene ad illud quod ait, An tu hunc, quasi ea multis. [Au, Ne comparandus hic quidem est) Hau, interiectio est conturbatæ fœminæ, nec constantis sibi. [Ille erat Honesta facie, & liberali) τῷ ἐλλειπτικῷ erat, quasi de mortuo, aut qui non est. s. Thaidi, quia fugit. [Honesta facie, & liberali) Commode descriptus est Chærea. [Nunc tibi videtur fœdus.) Facete, fœdus videtur. non. n. est. [Tace obsecro:) Apte dictum est tace, fœmineo stomacho, quasi impudenter assistenti formæ improbæ, & argumenta inaniter pertinaciterque inuocanti. [Tace obsecro:) De consuetudine dictũ est tace, & bene additur obsecro, ne tace ipsum, videatur iniuria. [Quem tu vero videre velles Phædria) Commota aduersus Phædriam, cogitur eum laudare, cui irata est. & ideo totum callide. [Quem tu vero videre) Facete, quasi nec hunc, nec ipsum qui misit, conspectum velit. [Quem tu) Quem, talem. & breuiter forma eius laudata est, cum prolixius illius sit describenda deformitas. [Quem tu vero videre) Vero, pulchre. Pulchre. n. est cuius forma, nec odium, nec conuitium commeruit. Lucilius in Sat. ∗ ex facie florem delegerit. [Quem tu videre) Quare tu? an quia iste iam non velit videre, iratus. s. ob vitiatam virginem? An tu, quasi spectante elegans formarum, & qui amator sis Thaidis? [Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,) Sic hoc totum pronunciandum, quasi irascatur huic. propter quem laudauerit Chæream. [Vietus,) Mollis, flaccidusque, & flexibilis corpore. unde & vimina & viminea, & vites, & vietores dicuntur, & viere, religare dicitur, quia vietis virgis magis religare possumus quidlibet. Lucretius araneæ dixit vietam vestem, id est putri mollitia præditam. [Vetus,) Ad vituperationem modo non ad laudem ponitur, et veteris poëtæ maledictis respondeat. Vetus est, cuius diminutiuum est vetulus. [Veternosus,) Morbo vetere confectus. i. veterno, quales sunt qui hydropem patiuntur. Et recte. Nam sæpe Eunuchi in senecta veternosi fiunt, & cito hoc laborant morbo. [Senex,) Ex morbo ægritudineque rugosus. [Senex,) Vtrum senex? an quia ita videtur ob deformitatem? [Colore mustellino) Errauit Terent. non intelligens Menandricum illud, οὗτος ἀσκαλαβώτης γέρων. ait autem, Stellionem, animal quod lacertæ non dissimile est, maculoso corio. nanque ad id genus coloris facies exprimitur eunuchorum corporis, quia plerique lentiginosi sunt. Hinc ergo errauit ideo, quia γαλῆ Mustela dicitur γαλεώτης, Stellio. ὅτι περ ἀγρῷ φάσιν νεβέλους, ἐὰν γαλεώτη κατιχθεῖσι κατενεῖσιν. Ego Adelionẽ sequor, qui recte intellexit, Terentium scientem, mustelino colore eunuchum dixisse coloratum vel sublinido, quia vere eunuchi, aut ea candidissimis lentiginosi sunt, et ea Gallis, & huiusmodi occidentalibus, aut ea fuscis, sublinidi, et ea Armenijs, & alijs orientalibus. [Vt quid egerim egomet nesciam.) Pro nõ meminerim, vel non agnoscam. [Eho tu, emin' ego te?) Miro stomacho quod ipse fecit, id ea alio conatur audire, quatenus hæc audiat, an hoc fecerit. ∗ dubitatiue. [Mihi denuo Respondeat,) Hoc est quod in Rhetoricis Cic. ait, Contra firmam argumentationem, aliam æque firmam, aut firmiorem opponimus. hæc est autem æque firma. Denuo autem, ad Respondeat, pertinet: non ad Iube. [Denuo Respondeat) Iube vero, mihi denuo respondeat, intelligendum est. [Roga) Mire vtriusque fiducia confertur, & apud vtrunque est veritas, cum vterque fallatur. [At ille alter venit) Bene instat, quasi ex parte iam obtinuerit Pythias. [Agendum, hoc mihi expedi.) Hæc Plautina sunt, cũ in iisdem longa fit disputatio, sed mire à Terentio proferuntur ad eius exemplum, & quod est plus, carent Plautinis nugis. [Agedum) Dum παρέλκον est, & adiuuat ea animo loquentem. [Taces?) Et recte tacet, quia meruit Chæream. [Monstrum hominis,) Bene eunucho dictum est monstrum hominis, hoc est nec mas, nec fœmina existens. Sic & supra, senẽ, mulierem dixit. [Modo) Nota modo apertè pro præterito tempore dictum esse. i. iandudum nam qui vitiauerat virginem, non modo, sed longe ante vestem mutauit cum Eunucho Phædriæ. [Quicum?) Præpositio cum his dictionibus supponitur, quicum nobiscum, vobiscum. Ceteris vero, ita et ipsum nomen præscribit, præponitur: vt, cum amicis, cum exercitu, cum aduocatis. [Vnde igitur, meũ fratrem esse, sciebas?) Vtpote nouitior, & cum qui ex Piræo tantò discesserit, & longo interuallo ἐκ τοῦ ἄστυ venerit. Et hæ sunt obliquæ interrogationes, quibus et oratores videmus, cum destruere testimonium nituntur. Et ideo sic ait Phædria, vt frustretur omnia quæ confessus est Dorus. vult. n. fratri esse cõsultum. [Parmeno Dicebat eum esse:) Prope infirmatum testimonium est. quod enim sic ait, Parmeno dicebat eum esse, falsum esse potest. Et mire sic ait: et, Sola mihi talis casus Cassandra canebat. Sic autem dicimus, quando non semel quod factum fuerit, sed sæpius demonstramus. [Iam satis credis sobriam esse me,) Quia supra dixit, Temulenta es, & quasi grauem iniuriam hoc dicto passa sit, memoriter dictum retulit et, En ego victa sinu. & Pulsus ego. [Iam satis certum est virginem vitiatam esse?) Ordine ait, cum primum de se, tum de aduersario loquitur. [Credis huic quod dicat?) A personæ qualitate derogat fidem. nam quid credendum est seruo Eunucho fugitiuo? [Quid isti credam? res ipsa indicat) Hic à persona, quæ conuincebatur, oratorie ad factum se retulit. [Concede istuc paululum) Ad se versum dicit istuc, et longe sit a Pythia. Eunucho. n. dicit Phædria. [O scelestum, atque audacem hominem) Chæream. s. vel Parmenonem, sed sic pronunciandum est, vt puter ancilla de Eunucho dici, hoc ipso quod præsto est. ideo illa infert, Væ mihi, indigna nos esse territas modis? [Vę mihi,) Hoc totum, Vę mihi, quidam à Pythia, esque ad territas modis? dici existimant. [Mirum ni tu credas

credas quod iste dicat.) Vtrum an serua quod seruus? an stulta quod stolcus? fœmina quod eunuchus? [Mirum ni tu) Clare dicit. quidam pressius putant. [Heus tu negato rursum) Rursum, non ad negationem pertinet, sed ad interrogationem: vt sit, rne sus interrogatus. [Rursus.) Retro. i. econtrario, ac per hoc contrarium superioribus dicito. Non potest sine malo fateri, video.) Ampliatio, & dilatio quæstionis argumento est nihil contitisse. Adde, quod pœnam minatur, non tanquam iam incerto, sed falso testi. Deinde ipsum Fateri consideremus quale sit. Non est testis fateri, sed rei. Hic igitur vt in illum culpã trãsferat, vniuersam, fateri dixit, non indicare: vt ipse reus, non alieni facti testis esse dicatur. [Non põt sine Malo) Quasi nec hæc fuerit, nec hæc illa confessio, in quibus nulla veritas sit. [Sequere hac,) Quasi ad tormenta. [Modo ait, modo negat) Testis aut ab aduersario conuincitur falsitatis, aut à seipso, si variauerit dicta. Ergo priora, quia non potuere conuinci, ab inconstantia testis præsidium defensionis inquisitum est. [Ora me) Hoc lenius, vt sit causa non sæuiendi. [Obsecro te vero Phędria) Bene vero. nam quia ille dixerat, vt simularet preces, hic annixus vero addidit, ostendens serio se rogare, & ea animo, nõ vt ille iubebat, dolo. [Intro) Terribiliter, dũmodo eum summoueat. [Intro) Vtrũ intro, domum ad Phædriam? an ad Thaidem? sed, non oportet ad Thaidem intelligi, ne celandarum rerum index teneatur. [Hui, hei) Bene hui hei σχετλιαστικὸν rusticum posuit, vt pote & serui, & est deploratio ab eis sic dicta. [Actum est si quidem) Hoc rursus clare. & sic dicit tanquã adhuc iratus Eunucho suo. [Alio pacto honesto) Contra officium fuit mentiri docuisse seruum, & assuisse mendacio liberalem adulescentulum. Sed vide quemadmodum defendatur, dum se mentiri coactum dicit, dum cõsulit honestati. Hanc aũt causam lõgæ sermocinationis, ad hoc induxit artifex Poëta, vt apud oẽs iam certum sit à Chærea vitiatam virginem, ne vllo errore impediantur vlterius nuptię, vel finis fabulæ differatur. [Alio pacto honesto) Nullo alio. s. nisi per hanc fallaciã. [Quàm me viuere) Deest magis, vt sit, magis scio, quàm me viuere. [Inueniam hodie pol.) Hæc est προοικονομία ad futurũ exitum fabulæ, nam dum se vlciscitur Pythias, fit indicium patri Chæreæ, & confirmantur nuptiæ. [Vtrum taceam ne an prædicem?) Tertium πλεονασμόν: abundat enim aut vtrum, aut ne, aut certe hoc fit, vt sit figura [illegible]. [Tu pol si sapis, quod scis nescis) Non possumus nescire, quod scimus. sed ita, vt Concordia discors. & Virg. Sequiturque sequentem. [De Eunucho) Quid fuerit. [Tu pol si sapis, quod scis nescis) Videamus, cur noluit poëta de vitio virginis cõtinuo scire Thaidem, vtrum, ne improuiso malo vehementius cõmoueatur, ac doleat, an vt ea eiusdem virginis habitu, vultuque ita cognoscat, quod est actuosius: an quod proximũ vero est, vt illam & Thais & frater ignorãtes vitiatam, animosius aduersus militem defendat repetitum cã vehementem cum tanto strepitu ac minis. Namque quo ore præterea diceret Thais Chremeti de sororis pudore solicito, Educta est ita vti teque, illaque dignum est, si sciret eam virginem nõ esse? [De Eunucho) Quòd Chęrea sit, non Eunuchus. [Quod scis nescis) Vnde in Heautont. Nescias quod scis, si sapis. Et hoc est quod παράδοξον dicitur. [Quod scis nescis) Prouerbiale est. & multum apud dialecticos tractatum, vt, facio, & nõ facio, & amicus sum, & non sum, & audio, & non audio, & cetera huiusmodi. [De vitio virginis) Quòd iam mulier facta sit. [Hac te & te omni turba euolues) Causa quæsita cur ante iurgium cum milite Thais nesciat vitiatam virginem. [Et illi gratum feceris) Cui, nisi virginis? cuius crimen, vt supra silentio texeris, prefectum tacentis iniuriam suam, & sic doleris amissam virginitatem, vt nec confessionem suæ calamitatis subire possit. [Id modo dic) Id pro hoc, subiunctiuum pro præpositiuo. [Thais iam aderit) Bene dixit, aderit, huic. n. aderit Thais. [Quia cum inde ab eo) Aliam causam ex alia supposuit: quasi diceret, video causam.

GVID. EXI foras &c.) Hic videri potest iucundus Phędrię error, qui non dubitet ipsum esse, qui quæritur, eumque sic aggreditur, ac si esset ipse. P. Phædria exturbans ac trahens Eunuchũ foras, inquit: scelesta. i. improbo, scelerate. Exi foras, id est relinque domum meam. Et misellus Eunuchus se trahi admirãs resistebat trahenti, cui sic ait Phædria: at etiam, id est & etiam cum scelere tuo es mihi repugnans, neque exire vis: ô fugitiue restitas. i. resistis, remanes, neque vis prodire foras: nã restito as a resisto frequentatiuum est, quod resisto recta formatione facere debet restitutum, cum præteritum & supinũ mutuetur à sto, cuius cõposita faciunt sæpe supinum in itum, vt præsto præstitũ, Resisto aũt interdum significat repugnare, reluctare. interdum significat remanere, siue figere gradum, neque progredi, vt superius visum est. Posset etiam forsitan restito as à resto as deduci. Scelestum aũt vocauit & fugitiuũ, quod vitium. s. esse fugitiuum, erat in seruo grauissimum, quod summo plectebatur supplicio, O male conciliate, id est ô tu empte magno pretio. s. nam male pro magno pretio hic capitur. Donat. teste. conciliate aũt significat hic empte vel comparare. nam interdum conciliare significat comparare quod. s. comparare interdum significat emere. Præterea omnis conuentio conciliatio nominatur. ergo ô male cõciliate, idest ô nimis caro precio empte, cũ sis nihili, & nullius frugis, prodi. i. exi foras. D. Eunuchus obsecro, id est per sacra rogo. noli sup. ita me innocentẽ trahere. PH. Ehu, interiectio mouens attentionem Pythiæ. vide illud. s. vt. i. qualiter carnifex ille tortor, qui me istis curis & molestiis excarnificauit distorsit sibi os, id est os suum detorpauit torquẽdo os. reditio. i. reditus, siue reuersio huc. i. in domum meam quid est. i. quid sibi vult, q. d. ad quod propositum ex Thaidis domo huc redijsti. Mutatio vestis quid est. i. quid sibi vult, quid signat, quid narras. i. quid dicis. Nunc vertit se ad personam Pythiæ. ô Pythia si cessassem. i. si tardassem, seu moratus essem paululum. i. aliquandiu non offendissem. i. non inuenissem eum. s. domi, ita. i. hoc modo, vt videri potest, quia. s. vestem suam deposuit, & liberi vestem sumpsit s vel ita. i. adeo, iam adornarat. i. apparauerat, fugam. i. discessum celerem. P. Pythia cernens eunuchum hæc omnia dicit. id autem erat iucundum, vt quærat illum, quem videt. amabo, particula blandientis est, quasi rogo te per amorem, habes ne. i. vtrum habes hominem, quem quæro. i. Eunuchum, qui male tractauit puellam. PH. quid ni. i. quare non habeam, q. d. non vides. P. ô, exclamantis est, q. d quam bene factum est, si tu. s. eum habeas. D. vero, id est sed, pol. i. pollux em illud benefactum est inquam si habeas eum. P. vbi est? PH. cogitas? non vides? aspiciebat. n. Dorum eunuchum, sed sciebat non esse eum quem quęrebat. P. obsecro. i. quæso, quem videam. i. videre possim a me præcipue quæsitum. PH. tangens eum Phædria, inquit, scilicet. i. certe. videas hunc quem teneo. P. obsecro. i. quæso quis est hic homo, quem tangis & dicis esse eum, quem quærimus. PH. est is sup. qui deductus est hodie ad vos. P. Nunquam quisquam pro quæquam antique, nam quisquam in vtroque genere dicebatur, quisquam nostrum, id est nostrarum, hoc est nostræ familiæ, seu nostrarum familiarum, vidit oculis suis (pleonasmos) hunc, quem ostendis Phædria. PH. non vidit. admirando, indignando, & loquit. P. obsecro, quasi per sacra rogo, vt dicas per tuam fidem, an credidisti hunc esse deductum ad nos. PH. credidi sup. nam. i. quippe qui neminem alium habui ad vos deducendum. P. Au, interiectio conturbatæ fœminæ, nec constantis sibi. ne quidem. i. non etiam hic est comparandus ad illũ. s. Chæream eunuchi simulatorem, ille Chærea. s. erat facie honesta, & liberali. i. habebat facturam, formam seu figuram, & præcipue oris honestam & liberalem, hoc est pulchram & benignã. PH. Illæ eunuchus visus est tibi supp. dudum. i. paulo ante, ita. i. talis. s. honesta facie & liberali, quia fuit exornatus varia veste, nunc videtur tibi fœdus. i. deformis, turpis, eo. i. ea re siue ideo, quia non habet illam vestem, quam prius habebat. P. obsecro tace, hoc fœmineo stomacho dictum est, & ne iniuria videatur additum est obsecro, q. d noli obsecro cõtendere illum esse, quem quæro, quia nulla ratione mihi potueris persuadere quasi vero per ironiam dictũ est, vt sæpe solet, quæ duæ particulæ hoc videntur significare, videlicet, quasi dicatur quod paulum intersit, id est quod parua sit differentia, cum tamen sit latissima. adolescentulus deductus est hodie ad nos vero. i. sed talis supple quem tu Phæd. velles videre, adeo facie est honesta & liberali, hic. s. Dorus, est vietus. i. mollis, flaccidus, & flexilis corpore. Item, ait Fest. languidus sine vi, & naturalibus viribus priuatus. Nam viere significat vincere, seu ligare, inde vimina quibus aliquid vietur. i. ligatur vetus hic ad vituperationem ponitur, non ad laudem. i. vt prius dictum est cariosus, aut rancidus. A vetus diminutiuum fit vetulus. Veternosus. i. morbo vetere confectus. i. veterno, quales qui hydropem patiuntur, & recte, nam sæpe eunuchi in senecta veternosi fiunt. i. hydropici, senea. i. rugosus ex morbo & ægritudine, est inquam colore mustellino. i. habes colorem mustellino colore similem i. sublividum, mustella autem dicitur longum nua Don. vult in Menandri fabula, vnde hæc traducta est, esse stellione animal videlicet, quod lacertæ non dissimile est maculoso corio, namque id genus coloris facies exprimitur eunuchorum, quia plerique lentiginosi sunt. i. maculosi, nam lentigo nis, faciei est macula. PH. hem, indignantis, quæ. i. qualis, vel cuiusmodi hæc fabula est, quasi hoc figmentum, siue hæ nugæ, & ioculare aliquid redigis. i. reducis me, eo. i. in eum

erro

errorem,vt egomet neſciam i.non meminerim, ſiue non agnoſcam quid emerim,eho tu eunuche,eho eſt interiectio attentionem mouens,& rñſionem,ego emin'.i.emi ne te eunuchum? D. emiſti me.P.iube vt ſup.reſpondeat,denuo.i.ſecundo,quia reſpõdit tibi iube, vt iterum reſpondeat mihi. PH. roga.i.interroga eum. P.veniſtin'.i.veniſti ne hodie ad nos? negat,h.d.Pythias de eunucho, quem interrogauit. At ille alter venit ad nos natus ſedecim annos.i.ſedecimum annum agens, quẽ Par. adduxit ſecum. PH. agedum,hortantis eſt,primũ.i.in primis,expedi.i.explica mihi hoc,vnde habes iſtam veſtem, quem habes,tacer.i.nõ rñdes,ò mõſtrum hoïs.i.deformis hoïs, & prætergrediẽs natura hominis modum,cum non ſis nec mas: nec fœmina, non dicturus es.i.non es reſponſurus. D. Chærea venit. PH. ne.i.vtrum frater meus venerit.ſ. D.ita. P.quando. D. Hodie. PH.quàm dudum,id eſt quanto ante venit.ſ.Dorus.Modo.i.paulo ante Phęd. qui cum,ideſt cum quo,vt nobiſcum,ideſt cum nobis. D.cũ Par. PH. ne.i.vtrum,noras.i.cognoueras,prius eum fratrem cum ſis nouitius. D. non noram nec vnquam audiueram diciet,id eſt dici,quis eſſet Chær.frater.PH.igitur vnde ſciebas eum eſſe fratrẽ meum. Has aũt interrogationes obliquas intermiſcet, vt fruſtretur omnia, quæ confeſſus eſt Dorus,vult.n.fratri eſſe conſultum. D. Parm.dicebat eum eſſe Chær. fratrem tuum, is dedit mihi hanc veſtem. PH.occidi.i.perij. D. ipſe Chær.induit meam veſtem,poſt.i.deinde,vel poſtea, ambo.ſ.Chær.& Parm.abierũt, id eſt diſceſſerunt,vna.i.ſimul foras. P. ne i.vtrum credis iam ſatis me eſſe ſobriam.i.non temulentam,vt prius dixeras,& credis inquam me nihil mentitam eſſe, id eſt falſo affirmaſſe tibi, iam ſatis eſt certum.i.exploratum virginem eſſe vitiatam.i.ſtupratã. PH. age,hortantis eſt aduerbium, ò bellua.i.ſtolida mulier, & non ſatis conſiderata. credis nunc huic.ſ.eunucho ſeruo & fugitiuo. id ſupple quod dicat. P. quid.i.cur,vel quam rem credam iſti eunucho: vel, vt alij habent. quidni.i.cur non credam iſti, res ipſa.i.Ipſe effectus, indicat,id eſt declarat ſatis ſine aſſeueratione & teſtimonio. PH. concede,id eſt confer te eunuchum, paululum.i.aliquandiu iſtuc.i.ad me verſum etiam audin', id eſt audis ne hunc paululum aliquid quod dicturus ſum, & dixit audin' ꝙ prę timore alter.ſ.eunuchus re fugiebat propinquare Ph. & cum acceſſit,ſubiunxit Phæd.ſat eſt.i.ſufficit, quaſi dicit ſatis propè es,& incipit interrogare voce ſubmiſſa: tu rurſum, id eſt denuo,dic.i.reſponde hoc videlicet. Chær. detraxit.i.abſtulit tibi tuam veſtem. Dorus eunuchus,factum eſt ſup. ab eo Chær. PH. Et indutus eſt.ſ.Chær.eam veſtem, nam ſecundus actus remanet in paſſiuo cum verbis vehementis tranſitionis. Dorus factum eſt ſup. illud ad eo Phęd.& deductus eſt huc ad Thaid.ſiue ad Thaid.domum, quam oſtendebat,pro te.i.loco tui. D. ita deductus eſt.ſ.pro me. PH. ò magne Iupiter, ò hominem ſceleſtum,atque audacem.i.temerarium & importunum, & petulantem,& hanc exclamationem facit de Chęrea, ſed hic pronũciat, vt putet ancilla de eunucho dici. P. Veh mihi miſeræ, id eſt ego ſum bene infelix, & miſera, & quaſi maledicta, cum omnia accidant mihi ita aduerſa,etiã non credis nunc nos eſſe irriſas.i. illuſas modis indignis.i.inhoneſtis,& turpibus rationibus. PH. Mirum eſt ſup. ni tu credas illud ſupp.quod iſte eunuchus dicat, & iſte per cõtemptum dixit. Deinde ſubmiſſa voce dicit,neſcio quid agam.i.agere debeam,vt fratris honorem tuear heus tu, aduerbium excitantis eum ad negandum rurſum.i.econtrario negato quod prius dixiſti,admonito eunucho quid debeat reſpondere ſublata voce,vt audiat ancilla, interrogat,ne.i.vtrũ poſſum exculpere.i.extorquere,teſte Marcello,verũ i.veritatem,vidiſtin' .i.vtrum vidiſti. Chæream fratrem,Dorus non vidi.ſ. PH. video .i.facile perſpicio,ꝙ ſup.hic eunuchus non poteſt fateri, quod.ſ. verum eſt ſine malo,q.d.ſine ſupplicio & tormentis,tu Dore ſequere me hac.i.per hanc viam, ad tormenta.ſ.ſubeunda, & hæc omnia ſimulantur ad excuſationem inueniendam Chæreæ. modo.i.aliquando ait.i.fatetur,modo.i.aliquãdo, negat.i.defitetur. ora me.i.finge quòd tu otes me, ne te afficiam ſupplicio. D. ò Phædria obſecro te,vero.i.certe,& quaſi ex animo. oſtẽdit enim eunuchus ſe auxilium rogare ex animo, nõ vt illi videbatur dolo. PH. intro.i.ingredere in domum ad tormenta ſubeunda. D. hoi hei,interiectiones dolentis,& deplorationem facientis. PH. neſcio quo modo abeam.i.diſcedam,hic.i.ex hoc loco,honeſte,id eſt cum meo honore alio pacto.i.alia ratione,quàm per hanc fallaciam. Actum eſt.i.factum eſt, diciturque ſemper de malo,cui vix medela adhiberi poteſt. Cic.in epiſt Actum eſt de te, niſi prouides, ſi quidem,id eſt quia etiam,tu nebulo.i.futilis,inutilis,nullius frugis bonæ,nihili,leuis ac vanus vt nebula, ludificabere.i.illudes,irridebis me hic. P. ſcio iam.i.tantũ hanc technam.i.hanc artem,hanc cautelam,hanc fallaciam eſſe Parmenoni.i.prodiſſe à Parmenone, quàm.i.quantum, ſcio me viuere.i. quod ego viuo. techna Græce, an dicitur Latine. inde technides,id eſt artifex,inde calotechnus.i.bonus artifex,& cacotechnus.i.malus artifex. D. ancilla. Sic eſt vt tu dicis Pythias. P. pol,id eſt per pollucem: inueniam hodie eum alicubi, vbi referam ei Parmenoni parem gratiam.i.rependam ei vices, in malũ enim ſæpe dicitur referre gratiam, id eſt quod vulgo dicitur reddere placitum.Sed nunc ò Doris quid cenſes faciendum. D. rogar.i.interrogas me de iſtac virgine,quæ ita fuit ſtuprata. P. ita, id eſt rogo de illa vergine, vtrum ne, altera particula abundat: taceam,id eſt celem,an prædicem.i.aperte dicam,& detegam facinus. D. Pol,ſi ſapis.i.ſi es ſapiens,neſcis.i.ignoras: quantum ad detegendum illud ſupp.quod ſcias apud te, referuntur.n.hæc verba ad diuerſa,alioquin non caperẽt fidem, videlicet neſcis de Eunucho,neque de vitio.i.de ſtupro virginis,ꝙ iam ſit facta mulier. Hic re.i.tua taciturnitate & ceſſatione euolues.i.exolues, explicabis expedies,extricabis te,ab omni turba.i.ab omni turbatione & iurgio,& gratum feceris.i.gratum facies, coniunctiuum pro indicatiuo illis.ſ.virgini cum ſilentio texeris amiſſam virginitatem,quæ reparari non poteſt.Nam,vt inquit Ouid.Læſa pudicitia deperit illa ſemel.i.irreuocabiliter. Modo.i.tantum modo,dic id.ſ.Dorum abeſſe.i.fugiſſe,ſeu diſceſſiſſe. P. Faciam ita,vt mones.ſ.aut ſuades. D. Sed videon'.i.vtrum video Chremem.declinatur.n.Chremes Chremis vel Chremetis, & ita deinceps. Thais iam.i.ſtatim,aderit.i.adueniet vel præſens erit. P. Quid id eſt cur ita aderit, ſcilicet Thais, quia, ſcilicet Chr. video. D. Quia cum ab eo inde,id eſt ex domo militis,iam tum, id eſt tunc,turba i.rixa, turbatio iurgium inceperat inter eos.i. militem & Thaidem. P. Tu Dorias aufer hoc aurum, & ego ſcibo pro ſciam ex hoc.ſ. Chreme. quid ſciet i.quid ſit de turba incepta, & quomodo res ſeſe habeant.

LATO. A R G V M E N T V M) Hic proditur dolus Chæreæ per Eunuchum, pro quo deductus fuerat,anxio & conſternato Phędria, ne id grauiter ferat Thais. [Exi foras) Increpatio in Dorum quem virginem vitiaſſe putat Phædria.[Paululum ſi ceſſaſſem)Familiariter auertit ſe ad Pythiam vt ſolent irati [Noſtrarum nunquam)Facetus error de Eunucho. [Quia varia veſte).i. Gedeylt.[Colore muſtelino)Flauo,bleychgeel,ad ſimilitudinẽ, muſtelæ.[Monſtrum hominis)Increpatio. [Occidi)Hoc ſecum Phædria metuens Thaidem. [Concede iſtuc) Hoc ſummiſſe ad Dorum.[Negato rurſum)Et hoc ſummiſſe. [Sequere hac)Quaſi ad tormenta.[Alio pacto)Indicat ſpectatori quid egerit.[Inueniam hodie)Oeconomia ad futurã ludificationem Parmenonis [Sed nunc)Cõſultatio. [Quod ſcis neſcis)Prouerbiale,quo ſumma taciturnitas ſignificatur. [Sed video ne Chremem?) Præparatio ad ſequentem ſcenam.

PETR. MARS. E X I foras ſceleſte,&c.) Amantis diligentiam, vt aliquid amico gratificetur, & inſeruiat, nec non vehementiam in multam irrogandam rei amatæ gratia, atque muliercularum commenta & cautionem, ne in caput proprium delicta recidant,hęc ſcena exprimit. Quiſque enim natura duce niſi inſaniat, pro tẽporis ratione ſibi cauet: eſt nanque incaſſum illa prudentia,quę rebus ſuis proſpicere neſcit. [At etiam reſtitas fugitiue,&c.) Vlp.lib.xxj.Digeſtorum de Aedilitio edicto, ſic ait: Dicunt Aediles, qui mancipia vendunt, certiores faciunt emptores, quid morbi vitijque ſit, qui fugitiuus erróue ſit. Et Cic.lib.iij. Off. ſic ait: Qui ſcire debuit de ſanitate,de fuga,de furtis,præſtat edicto ædilium.[Hic eſt vetus,vietus &c.)Vietus,inquit Sext. Pompeius dicitur languidus ſine ui, & naturalibus priuatus viribus. Cic.in Catone maiore: Sed neceſſe fuit, eſſe aliquid quaſi vietum & caducum. [Veternoſus) Veternoſus dicitur is,qui morbo & incommodo ſenectutis laborat.Vnde Virg.in Georg. Nec torpere graui paſſus ſua regna veterno. Veternoſus, etiam auctore Pomp.dicitur is,qui graui premitur ſomno. Cato,inquit, veternoſum,hydropicum intelligere voluit, cum dicit: Veternoſus quàm plurimum bibit, tam maxime ſitit. [Tam ſcito hanc eſſe technam)Id eſt artem & fraudem. Techna Græce, Latine dicitur vas & machinamentum, & technicus,dicitur artificioſus, & techniteuo, eſt aliquid artificioſe molior.

GLAR. H A C in ſcena vnde 60. ſunt verſus,quorum 35 ſunt ſenarij iambici,ſequentes deinde 24.troch.tetr.catal. In 5.ſenariorum legendum paulum diſſyl.In texto ſi Adornabat legatur, vt Don. lectio habet,Iam aduerb. omittendum eſt. Dein ſequẽtis verſus prima ſyllaba ha a ſuperiore verſu eliditur,niſi quis malit pęana ſecũdum loco primo. In 9.Hic,pnomen corripitur, vt 6. Aen. Hic vir hic eſt. In xiij.proceleuſmaticus eſt loco quarto,q' ali' habe.

Nisi quis alium ponat ante Nanque. In 17. mire torserunt se quidam Doct. ait troch. esset, tetr. catal. At ego puto Eo collendum de carmine, & vel s, elidendum in Foetus, vel creticus est loco quarto, eritq. senarius vt alij. Neque vero illud Quia semper exposcit ante se Eo, vt in proximo ante hunc versum, Ita visus est Dudum, quia varia veste exornatus fuit. Ita hic, Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet. Et Gnato superius, Age modo, nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis. Aliquando tamen habet, vt Thraso Eo ne es ferox, quia habes imperium in beluas. In 23. vel eo monosylli. vel pæan secundus loco primo. & Emerim legit Don. non, Egerim, quod alij item notaront 25. iambicum septem pedum adscripsit Doct. qualis haud dubie nullum apud hunc auctorem inuenitur. Sed ego illud hodie expungendum existimo, quod ab sciolo aliquo adiectum opinor collatione duorum locorum. Nam paulo ante dixerat Pythias, Ad nos deductus hodie est adolescētulus. & paulo post, ipse Dorus Phædriæ interroganti quando Chærea venisset, ait, hodie. Verum in priore loco Pythias libere loquitur, in posteriore Phędria omnia exacte interrogat vt Dominus, quod hoc in loco Pythiæ ut seruæ, non licuit. Nam neque Dorum poëta facit ipsi respondere, & quanquam data interrogandi potestate, tamen cum dixisset Venisti ad nos? continuo subiungit, Negat. Quid breuius a poëta dici potuit? Ideoq. & hic versus senarius erit vt ceteri, & Venisti, non Venistin' legendum, ad hunc modum.

Respondet. PH. roga. P. venisti ad nos? negat.

In 26. I, de Ille abijcitur. nisi quis, quod malim, bacchium loco primo positum contendas. In 27. Mihi monosyll. totum eliditur. In 28. putat Ioan. m, non elidi in Quam, vt secundo loco eius versus sit dactylus. In 30. vel a, in Ita longatur contra consuetudinē, vel, quod malim, o in Quando non eliditur. 32. Non, nec quis esset, vnquam audieram dicier, quidam lib. non habent, & nominatim Ald. negationem tamen Non. sequenti versui pręponunt, ac septenarium faciunt. quod ego nō probo, quanquam sunt alia effugia, vt Meum monosyll. totum elidatur, & Scibas, pro, Sciebas legatur, vt esse sci, sit creticus. Verum lectoris esto iudicium. In 34. verbum Vestem omitti non debet, vt quidam omiserunt. In 15. vel Meam monosyll. totum eliditur, vel Induit dissyll. est, vt voluit Doct. vel creticus est loco secundo. quod ego puto. [Iam satis credis me esse sobriam) Qui nunc ad finem vsque scenæ numero 24. sequuntur, versus troch. sunt tetr. catal. vt diximus. In quorum primis, duobus s, eliditur in Satis, vt primo statim loco sit dactylus, non trochæus. quidam vero legunt Iam ne satis. atque ita faciunt iamb. tetr. acatal. vtrunque. Verū cum alij sint omnes troch. hos etiam trochaicos existimamus. Habuit hoc poëta pro voluptate, opinor, vt ambiguos versus faceret quoties geminaret Satis, vt in Andr. Act. 5. Scen. 3. statim ab initio videre liquet. Verum ipsi ijdem nobis illic trochaici sunt dicti. In iij. versu d, eliditur in Quid. In iiij. priore duntaxat loco paululum trissyll. legendum est, posteriore paulum dissyll. nisi creticum ponat loco tertio. In v. Tuam monosyll. est, aut creticus loco quarto. In 8. aut s, eliditur in Credis, aut creticus est loco tertio. In ix. d, in Quod, alio qui iamb. tetr. acat. erit vt annotauit Doctor. Decimus elidit Heus à superiore versu, legendumque. Possum ne ego hodie. vt annotauit Doct. Quod si Heus à superiore versu non elidatur, erit iamb. tetr. acat. Doct. non recte adscripserat troch. cum secundo statim loco sit iābus, nisi Heus à superiore versu elidi admonuisset, quod non fecit. In xiij. elide quod voles, modo nullum pedem trissyll. ponas. In xiiij. Ioan. ait o non elidi quinto in loco propter aspirationem. At Doct. elidit, sed desiderat syllabam forte. Nunc xiij. versus ita legi debet, vt pol sit quarta dictio. Doctor. voluit Hodie primam esse productam, quia pro Hoc die dicatur quod ego minime credo, nec est ullus auctor qui primam eius produxerit. Quod si necessitas hic nos vrgeret, esset cur non repugnandum censerem. At nihil eiusmodi nos hic vrget, ideoque temere hoc non admittam. In xviij. ante vltimum verbum Rogas idem recte addit Me. In xix. idem ait Tu superesse. Quod qua ratione dixerit, sanè non intelligo. Et versus ipse eo pacto in nullum carmen recidet. Ego potius puto Prædicam media longa legendum à tertia coniugatione subiunctiuum, non à prima prædicem, media correpta, atque id ita exposcere carmen, licet sensus alterum malit, & Tu necessarium esse ad carminis rationem, tantum abest, vt supersit. In xxj. (quod vetustus meus habet liber) & geminatur admodum decore, vt post duas voces Hac re, primum ponatur, deinde post verbum Euolues. porrò vel I, in Illi abijcitur, vt quinto loco sit anapæstus, vel quod malim bacchius, vt maneat I.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

A cœna militis, vino semigrauis egreditur Chremes adolescens in cuius persona Terentius exprimit egregie temulentorum consuetudinem, qui priorum memores, in præsentibus titubant.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Chremes vino semigrauis inducitur, exprimens egregie temulentorum conditionem, priorum memor, in præsentibus titubans, quemadmodum egregie compoti solent.

Iambici Octonarij Acatalectici.

CHREMES, PYTHIAS.

AT at, data hercle verba mihi sunt:
vicit vinum quod bibi.
At dum accubabam, quàm videbar
mihi esse pulchre sobrius:
Postquam surrexi, neque pes, neque
mens satis suum officium facit.
P. Chreme. C. quis est? ehem Pythia, vah quanto nunc
formosior
Videre, quàm dudum? P. certe quidem tu pol multo
alacrior.
C. Verbum hercle verum hoc est: sine Cerere &
* Libero friget Venus. * Baccho
Sed Thais multo ante venit? P. an ne abijt iam à milite?
C. Iam dudum, ętatē. lites sunt inter eos factæ maxumę.
P. Nil dixit tum, vt sequere sese? C. nihil, nisi abiens
mihi innuit.
P. Eho, non ne id sat erat? C. at nesciebam id dicere
illam, nisi quia
Correxit miles, quod intellexi minus: nam me extrusit
foras.
Sed eccā ipsam video: miror, vbi huic ego anteuorterim.

AT at, data hercle verba mihi sunt:) Hic semigrauis inducitur vino Chremes priorum memor titubans in præsentibus, vt ferè adopti solent. [At at) Interiectio est paulatim percepti, atque intellecti mali. [Data verba) Fraus facta. [Data hercle verba) A milite, an à meretrice, cuius iampridem dolum malum in omni re suspicatus est? an magis à vino, quasi captioso aliquo, data verba sunt? quia bibere, dulce est, ebrium fieri, turpissimum. adeo his quæ sequuntur, quasi subtilem fraudem ebrietatis inducit Plaut. de vino, Pedes captat primo, luctator dolosus. Virg. de vua. Tentatura pedes olim, vincturaque linguam. [At dum accubabam,) Hic verba data sunt. [Quam videbat mihi esse pulchre sobrius:) Nihil elegantius, non dixit videbar mihi tunc esse sobrius: sed, vt hoc ipsum iam erroris esset, ac vinolentius accumulatio. Videbar, inquit, mihi nimium sobrius. [Pulchre) Fortiter ac nimis. [Neque pes) Ad incessum. [Neque mens) Ad facta ac dicta. [Satis suum officium facit) Bene, non. n. omnino non facit, nam hoc insani est: sed, non satis facit, quod est ebrietatis. [Quid est? ehem Pythia, γνωμικῶς & satis miro exemplo mutatam credit, postquam ipse mutatus est. [Quanto nunc formosior Videre, q̄ dudum) Hoc multum Academicos iuuat, qui aiunt, pro vt habiti fuerimus atque affecti, ita nobis aliud atque aliud videri, & ideo nihil certi comprehendi posse. [Certe tu quidem pol) Et certe, & pol, hæc dicit, vt appareret hanc vere loqui quæ sobria est, illum vero ex vino falli. Et honorifice, atque vt sobria, non dixit temulentior, aut lascinior, sed alacrior. [Verbum hercle hoc) Verbum, prouerbium, vt idem in Andria, Verbum illud verum est, vulgo quod dici solet. [Sine Cerere & Libero friget Venus) Hoc si ad sententiam renoces, non conueniet ebrio, si ad petulantiam quam * sic an- DON.

tu

te dictum est. Nam & improbior factus est, & cum tropice locutus sit, tamen ordinem naturalem seruauit, nam primum cibus, dein se potus, postremo libido venerea. Friget autem, quia omnis eiusmodi voluptas in calore sanguinis constituta est, qui his rebus alitur. At friget proprie, non adhæret, translatum enim hoc prouerbium à picatione vasorum, quę frigida picem non tenent, cum alia multa meliora sint ad vsum frigida, vt ferrum, argentum, aurum, & cetera huiusmodi, nam sic alibi, Vbi friget, hoc euasit. Et vide tres metonymias, Cererem, Liberum, Venerem. [Sed Thais multo ante venit?) Interrogatiue pronunciandum hoc. Et scias de his interrogationibus hanc ipsam esse, in quibus ita quærimus, vt qui interrogantur responsuri nobis se nescire videantur. [Iam dudum, ætatem) Quia iam dudum infinitæ moræ est: addis ætatem, vt ostendat multum abiisse temporis, vt factum est. [Iam dudum, ætatem) Pro longinquo tempore. Lucil. Vt multos mensesque diesque, Non tamen ætatem. [Ætatem) Diu longinquoq. tempore ac prolixo, vt est ætas. nam sic dicimus de die, & dieculam, aliquantulam moram. [Nil dixit tum, vt sequere sese?) Nil, pro non. Virg. Deponunt animos nil magnæ laudis egentes. [Nihil, nisi abiens mihi innuit) Apparet quasi iratam discessisse Thaidem à milite, & tamen sic iratam, vt illi ira consilium non ademerit. Innuit, inquit, cum abiret. [Eho, nonne id sat erat?) Adeo simplex hic inducitur adolescens, vt à Pythia reprehendi possit. nam quid opus fuit dicere, si innuit? [At nesciebam id dicere illam,) Dicere pro velle, vel significare. Sic alibi, Quasi tu dicas factum id consilio meo. [Nisi quia Correxit miles, quod intellexi minus:) Hoc viderut facetius & sapientius, quàm dici ab ebrio, rustico, & adolescente debuisset. Hoc vitium tunc fit, cum Poëtæ ingenium suum in personas conferunt. [Quod intellexi minus:) Verisimile hunc tantum extrusum fuisse, non etiam vapulasse, quia miles Thaidi magis, quam huic irascitur. [Miror, vbi huic ego anteuorterim) i. hunc præcesserim. Vbi, in qua parte viæ.

GVID. A T at, data &c.) Hic semigrauis inducitur vino Chremes priorum memor, titubans in præsentibus. C. At at, interiectio est paulatim percepti, atq; intellecti mali hercle. i. per herculem iurantis est, verba sunt mihi data. i. fraus mihi facta est. à vino, quasi ab aliquo captioso & doloso propterea Plaut. de vino loquens vocat vinum luctatorem, dolosum. Vinum quod bibi, vicit me. At dum. i. quandu accubabam. i. ad edendum sedebam. Antiqui enim epulantes cubabant, ac cubito innitebãtur, quàm. i. quantum videbar mihi. i. iudicabat à me ipso esse pulchre. i. nimis vel fortiter, sobrius. i. modestus, vel potius moderatus, postquam surrexi conuiuio, neque pes quanium ad incessum, neque mens quantum ad facta & dicta facit satis suum officium. i. id, quod efficere debet, vel quod efficere solet, cum homo sobrius est. P. ò Chreme. C. quis est? Deinde viso Pyt. subdit, ehem Pythia. Ehem dicit, q. d. non videbam te. vah quandoque, vah est interiectio gaudentis, vt hic, ostendit enim ibi gaudium, & effusionem in risum. quandoque significat derisionem, vt in Passione Christi. Vah, qui destruis templum Dei. Quanto, q. d. multo, vel longe, quanto enim ibi dicitur exclamando. Videre. i. videris mihi, nunc formosior. i. pulchrior, quàm dudum? id est paulo ante. P. certe quidem pol, hæ particulæ ferè idem significantes sunt inculcatæ, vt appareat hanc vere loqui, quæ sobria est videris inquam mihi multo hilarior. i. alacrior, quàm prius. f. C. Hercle, hoc verbum. i. hoc dictum, hoc prouerbium, hæc sententia est vera. Venus. i. lasciuia, friget. i. cessat, vel non adhæreret. sine Cerere & Baccho. i. sine cibo, & potu. & est metonomia, ponitur enim inuentor vel inuentrix pro re inuenta, vt Bacchus pro vino, Venus pro lasciuia, Ceres pro frumẽto. Sed Thais venit multo ante interrogando, q. d. vtrum Thais venerit multo ante. P. an. i. vtrum. iam abiit à milite. C. Iam dudum, ætatem. i. longo ante tempore, q. d. diu & longinquo tempore, vt est ætas. Nam sic dicimus de die, nam dieculam aliquantulam moram dicimus. Nec mirũ si dicamus ætatem in accusatiuo. nam? nomina temporalia, vel tendentia ad tempus, vel distantiam possunt poni cum verbis omnibus, & in accusatiuo & ablatiuo, sed elegantius in accusatiuo. Iam dudum, ætatem. i. multo ante tempore, iam dudum enim infinitæ est moræ, & nunc paruam, nunc mediocrem, nunc magnam moram significat propterea addidit ætatem, vt ostendat multum abesse temporis ex quo factum est. Lites factæ sunt maxumæ inter eos. Iam dudum, ætatem. i. longo ante tempore. P. Nil. i. non dixit, tum. i. tunc, vt sequere sese. i. seipsam. C. nihil. i. non dixit, nisi abiens. i. cum discederet, innuit. i. signum fecit mihi, vel oculis, vel digito, vel alio quouis modo. P. Eho, nonne id sat erat? id est sufficiebat? C. at. i. sed, nesciebam illam Thaidem dicere. i. velle, vel significare id. s. vt discederem, nisi miles correxit. i. corrigendo me ostẽdit id, quod minus. i. non intellexi. Nam extrusit. i. exturbauit impulit me foras. Sed eccam. i. ecce hic video ipsam, miror vbi. i. in qua parte viæ anteuorterim huic. i. hanc præcesserim. Nam anteuertere alicui, vel præuertere aliquem significat aliquem anteire, vel antecedere, vel per compendia viarum eum antecedẽdo, vel celeriori cursu prægrediendo, potest. n. forsitan anteuerto iungi accusatiuo, vt anteuerto socium vel socio, sequendo hunc locum.

LATO. ARGVMENTVM) Hæc scena per occasionem argumenti exprimit naturam ebrietatis, qua sæpe labefactantur obstinati animi, & in locum soluuntur. [At at,) Interiectio paulatim intellecti mali. [Vah quanto) Arridentis cum gestu. [Sine Cerere &c.) Prouerbialis allegoria figurata tribus metonymiis. [Iam dudum,) iam longo tempore.

PETR. MARS. A T at, data hercle &c.) Ebrietatis causa & effectus hac scena exprimuntur. Corrumpitur quippe iudicium rationis, & linguæ, pedumque titubatio sequitur, quo nihil turpius excogitari potest. Quapropter Stoici, quos Cic. in Tusc. disputationibus sequitur, omnium malorum fontem esse intemperantiam, officiorum vero temperantiam dicunt. Ideo dicitur à Græcis, conseruatrix mentis & prudentiæ. Plato lib 6 de Leg. sic ait: Bibere vsq; ad ebrietatem, neque alibi vnquam decet, præterquam in solennitatibus eius Dei, qui largiens est vinum.

GLAR. H V I V S scenæ versus sunt omnes iambici tetram. catal. præter sextum fortassis, vt mox dicemus, trochaicum tetram. catal. & vltimum senarium iambicum. In secundo Mihi monosyllabum totum eliditur. In 3. a, eliditur in Satis. In 4. vel hem monosyll. est, vel s, in Quis eliditur. quod equidem malum, vt ferremus in voce Ehem illum, quem repentinum significat, affectum. Quintus versus male habet in omnibus quæ mihi quidem videre contigit exemplaribus, cum Donat. eum recte legerit, nempe pro hilarior, alacrior. Ceterum in uetustis libris Quidem uerbum non habentur. Vt carmen commode hoc pacto legitur.

Videre mihi, quàm dudum. P. certe in pol multo alacrior. Mirum autem neque Doct. neque Ioan. id annotasse sextum versus iambicum esse tetr. acatal. vt ceteri, si e, in Cerere non elidatur. Sin ipsum elidimus, erit troch. tetr. catal. fortassis quia tropus est, vnum hunc alterius generis esse voluit, vt postea sæpe ostendemus. In 7. recte annotauit Ioan. An ne abiit, legendum, pro, An abiit. An enim corripitur. Horat. Quis scit an adiiciant hodiernæ crastina summæ Tempora dii superi? Quæ syllaba hoc Terentij loco producitur. est enim secunda de iambo, vt in numerum ponenti hoc carmen facile patebit. 9. Mihi monosyll. totum eliditur. In 10 vel Nesciebam. legendum, pro, Nesciebam, vel creticus est pro dactylo loco quarto. In penul & d, eliditur in Quod, & a, in Minus. In vltimo similiter d, in Sed.

ACTVS IIII. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Colloquuntur Thais et Chremes, contra militem se muniunt, quem venturum putãt, vt virginem eripiat. Timidior hic Chremes inducitur quã Thais.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena habetur colloquium Thaidis & Chremetis armantium se ad bellum contra militem, quem rapturam virginem formidabat, & inducitur Thais longe animosior ipso Chremete.

Octonarij. Miscuit autem more suo Trochaicos Iambicis. Est & Dimeter vnus.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

CREDO equidem illum iam affuturum esse, illam vt eripiat: sine
Veniat: atqui si illam digito attigerit vno, oculi illico
Effodientur. vsque eò ego illius ferre possum ineptias.
Et magnifica verba, verba dũ sint. verum enim si ad rem
Conferentur, vapulabit.

C. Thais,

c. Thais,ego iam dudum hic assum. т. ò mi Chreme,te ipsum * expectabam :

* expectó

Scin' tu turbam hanc propter te esse factam ?& adeo ad te attinere hanc

Omnem rem ? c. ad me ? qui ? quasi istuc. т. quia dum tibi sororem studeo

Reddere, & restituere, hæc atque huiusmodi sum multa passa.

c. Vbi ea est ? т. domi apud me. c. ehem. т. quid est ?

Educta, ita vti teque, illaque dignum est. c. quid ais. т. id quod res est.

Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quidquam precij.

c. Et habetur, & referetur à me Thais tibi, ita vti merita es,

Gratia. т. at enim caue,ne prius, quàm hanc à me accipias, amittas

Chreme: nam hæc est, quam miles à me vi nunc venit ereptum.

Abi tu,cistellam Pythias domo effer cum monumentis.

c. Viden' tu illum Thais ? т. vbi sita est ? т. in risco. odiosa cessas ?

* Militum

c. * Militem secum ad te quantas copias adducere ?

At at at. т. num formidolosus obsecro es mi homo ? c. apagesis

Ego formidolosus ? nemo est hominũ,qui viuat,minus.

т. Atque ita opu' est. c. au,metuo, qualem tu me esse homines existumes.

т. Immo hoc cogitato : qui cũ res tibi est,peregrinus est,

Minu' potens quàm tu, minu' notus, amicorum hic habens minus.

c. Scio istuc : sed tu quod cauere possis, stultum admittere est.

Malo ego nos prospicere,q̃ hunc vlcisci accepta iniuria.

Abi tu,atque ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum :

Volo ego adesse hic aduocatos nobis in turba hac. т. mane.

c. Melius est. т. mane. c. omitte, iam adero. т. nil opus est istis Chreme :

Hoc dic modo, sororem illam tuam esse, & te paruam virginem

Amisisse, nunc cognosse: signa ostende. р. assunt. т. cape.

Si vim faciet, in ius ducito hominem : intellextin'? c. probe.

т. fac, animo hæc præsenti dicas. c. faciam. т. attolle pallium.

Perij,huic ipsi opus patrono est,quem defensorem paro.

DON: CREDO equidem illum iam affuturum esse, illã vt eripiat:)Vides vt ea ipsis appareat verbis,q̃ tõ cita,& recens, à litigo veniat Thais. Itaque nec nominat militem,nec virginem, sed pronomine vtrunque significat, quasi in medio constituta negocio. [Affuturum esse).i.aduẽtum: vt, Affuit & Mnestheus. [Sine vt Veniat:)q.d.fine * nullis & comminatiis est: vt,Sine modo. [Atqui si illam digito attigerit vno) Moris comminantium est,ad exiguum reuocare commissa, quæ se vlturos prædicent. [Oculi illico Effodientur.) Et fœmineæ minæ sunt,& in libidinosos q̃ maxime. nam hunc suspicatur amatorem esse virginis. Sic & alibi, Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefico. In oculos autem maxime sæuire solent minas,& tragœdiæ ferè omnes,& Comœdiæ potestantur. [Vsque eò ego illiu' ferre possum ineptias, Et magnifica verba,) Non dicit, vsque adeo illum possum amare: sed,q̃ insuauis iam diu sit,ostendit,dicendo,ferre possum. Et cito ostendit quæ sit amicitia militis. Ineptias,inquit,& magnifica verba.[Verba dũ sint,) Hoc est quæ vim non admisceant rerum. [Verum enim si ad rem Conferentur,vapulabit.) Si discesserit a verbis. & rem capessere cœperit,vapulabit. Et bona locutio: vt si dicas, verba ad rem contulit, hoc est agere quod dicebat aggressus est. [Ad me ? qui ? quasi illuc) Et rusticus,& timidus, & prudens cõmotus est meretricolæ dicto. [Hæc atque huiusmodi sum multa, passa) Mulier facunda meretrix, hæc imputat adolescenti quæ vidit,& alia quibus interfuit. [Reddere,& restituere,) Proprie redditur cupientibus,vt domino seruus. Restituitur copiens, vt patriæ ciuis. Redditur, & restituitur, cupiens copientibus, vt parenti filius. Ergo in hac vtrunque est & reddi & restitui. [Ehem)Expauit adolescens cum sororem suam in domo meretricia esse audiuit,sui rei statim occurrit Thais. [Educta,) Subauditur est.[Vti teque,illaque dignum est) Bene purgauit quod ea fasso meretricio expectabatur. non, inquit, vt me dignum est,apud me est. [Quid ais?) Recte, quia mirum apud meretricem liberaliter educatam. [Hanc tibi dono do) Melius dixit, quàm Dono,vt donum placidus videatur & præstantius.[Neque repeto pro illa quidquam abs te pretij) Ex eo quod potuit iure facere, beneficium demonstrauit,oratorie dicens ferio non esse facturam.[Et habetur,& refertur a me Thais) Qui habet apud se gratiam,nondum retulit. Retulit qui desitit habere. Multũ ergo hic dicit,& habetur gratia,& refertur. Quem sensum transtulit Sal.in bel.Iug. Arma,pecuniam sume,vtere,& quoad viuetis,nunquam redditam tibi gratiam putaris, semper apud me integra erit. [Ne prius q̃ hanc a me accipias, amittas Chreme) Hoc in Comœdia licet more volgi dicere. Ceterum non potest amitti quod nondum acceptum sit. An quia iam dudum sumptum sit? [Nam hæc ea est quam miles a me vi nunc ereptum venit)Non ad deterrendum,sed ad præparandum animum adolescentis hæc dicit,quem audacem putat,aliter ac res ipsa est. nam mox Thais mutabit orationem, & dicet, Qui cum res tibi est, peregrinus est,Minus potens quam tu,minus notus,amicorum hic habens minus. [Cum monumentis) Monumenta sunt quæ Græci dicunt γνωρίσματα vel ἀνάγνωσιν. [Viden' tu illum Thais ?) Longe videre amotis est indicium. [Vbi sita est ?) Trepidantes personas immiscuit.[In risco)Cista pelle contecta,nomen phrygium. [Quantas copias) Proprie dicit copias, quam sic dicuntur legiones in vnum collectæ. conuenit tamen rudi & rustico adolescenti sex homines copias dicere. Militem.s.parasitum,Donacem,Syriscum,Simalionem,Sãgam. [Num formidolosus es mi homo ?) Formidolosus,& terribilis,& timidus intelligitur. [Apagesis,) Plaut.in Trin. Apage amor. [Atque ita opus est) Vt minus formidolosus sis. [Metuo qualem tu me hominẽ existimes)Videtur ebrius factus hic Chremes iam etiam displicere nolle mulieri. nam idcirco fatetur se timere malam opinionem Thaidis de se.[Et metuo,qualem tu me existimes,) Noue dicit, pro,metuo ne ignara sis. [Peregrinus est, Minu' potens quam tu,)Quàm * postquam tamen ipsa nõ eloquitur,quid efficiatur,ex eo quod ait,Peregrinus est,minus potens, q̃ tu,bene sic dixit,quia tardum fuit dicere:ille impotens,tu potens &c. [Sed tu,quod cauere possis &c.) Ostendere vult Terent. plures sententias ad timiditatem cõgruere,q̃ ad audaciam. nam & mox dicturus est, Omnia prius experiri, q̃ armis, sapientem decet. Quia ex prouidentia timor,ex audacia temeritas prouenit.[Admittere) Fieri sinere. & melius dixit, quàm pati, hoc gñale est. nam nunc admittere,pati fieri significat.[Malo ego vos Prospicere) Prouidere ne fiat.i.prospicere & cauere,ab eo quod praecedit id, quod sequitur.[Accepta iniuria) Hic causa ostenditur,cur illud malit. [Ostium obsera intus) Pauidi consilium nihil aliud continet post claustra & fugam, nam sera & claustrum ianuæ. [Transcurro ad forum) Transcurro dixit,non, Curro: vt proximitatem fori ostenderet.[Volo ego) Quasi minus timeat, cupio non,inquit,sed, volo. [In turba hac) Vide timidum turbã appellare quam mulier non timet. [Melius est) Fugæ occasionẽ hic cepit dari. [Mane) Hoc,gestu iam adiuuatur. [Omitte,iam illic adero) Ex huius verbis apparet etiam manu comprehẽsum esse adolescentem. [Omitte,iam adero) Quia causam probari non videt,celeritatem redeundi pollicetur. [Nil opus est istis) Istis, vtrum aduocatis ? an istis omnibus quæ dixisti ? Virgilius: Aut quid petis istis ? [Hoc dic modo, sororem illam tuam esse;) Ordinem est executus: primo vtrum personam habeat, Dic sororem

rorem, inquit, illam tuam esse. Verum negocium habeat, & te paruam virginem amisisse. Cur hodie agat. Nunc cognosce. Et vnde probet, Signa ostende, Hęc oia sic pronuncianda sunt, vt & iusta & factu facilia demonstrentur. [Si vim faciet, in ius ducito hoiem) Et rectè, quia violentia ciuiliter resisti solet. [Fac, ain hac praesenti dicas.) Hæc non dicerentur a Thaide, nisi in illius vultu pauor nimius appareret. [Faciam) Adiuuandum pronunciatione. faciam.n.timide dictum est. [Attolle pallium) His verbis Chremetis demonstrauit nimirum liberaliter paudi adolescentuli animum. [Attolle pallium) Vel quia simplex est, vel quia ebrius, pallium trahit Chremes. [Perij, huic ipsi opus patrono est, &c.) Hæc meretricis querela rudem adolescentulú magis & honeste natum, quàm culpandum esse demonstrat.

GVID. CREDO equidem &c.) Hic apparet ex ipsis verbis, quæ concitata & recens a litigio veniat Thais, itaque nec nominat militem, nec virginem, sed pronomine vtrunque significat, quasi in medio constituta negocio. T. Equidem credo illum militem affuturum.i.aduenturũ. Nam adesse interdum significat aduenire, vt Virg. Huc ades.i.aduenias, iam dudú i.statim & hoc de futuro dicitur: vt, Iam dudú sumite pœnas, quab illico, vel nunc, vt eripiat.s.miles, illam.s.virginem a me, sine.i.permitte, vt.i.q̃ veniat, hoc est dimitte eum venire, & est cõminantis dictum, vt Sine modo, atqui.i.sed certe, similes attigerit illam virginem digito vno, illico oculi custodientur.i.eruentur, eruentur illi, & bene oculi. Nam in oculis maxime sęuire fœminas, & tragœdiæ, & comœdiæ protestantur, vsque eò.i.certe, alias in iñ, ego possum ferre.i.pati, tolerare, ineptias.i.stultas viuendi rõnes, & verba magnifica i.verba tumida, superba, elata, vel verba quibus se iactitare solet, dum.i.dũmodo, sint verba i.dũ modo verbis nõ addantur verbera. Verũ enim.i.sed certe, si verba conferentur.i. conuertentur ad rem.i.ad effectum, q.d. si discesserit à verbis & rem experiri cœperit, vapulabit.i.cædetur. Et elegans est locutio si dicat verba ad rem contulit, hoc est aggressus est agere qđ dicebat. C. ò Thais, ego assum hic iam dudum.i.diu est ex quo hic. T. ò mi Chreme, blandientis est, expectó te ipsum. Scin'.i. scis ne hanc turbam.i.turbationem, rixam esse factam pp te, & verum scis tuquam hanc oẽm rem.i.totam hanc contentionem, a leo.i.valde, vel inciũ vel certe, attinere ad te.i.ad te spectare, & sua interesse. C. Chremes cõmotus est meretricis dicto dicis, sup. eam contentionem ad me ptinere, indignantis est proferendum qui.i. quo dicis hoc? vel quo potest ad me attinere, quasi ego istuc fecerim sup.i.quasi cõmouerim hoc iurgium. T. quia dum studeo.i.laboro, reddere.i.restituere tibi sororem, passa sum hæc integra, atque hmõi multa.i.alia id genus. Proprie redditur cupientibus, vt domino seruus restituitur cupiens vt patriæ ciuis redditur & restituitur cupiens cupientibus vt parentibus filius, ergo in hanc virginem vtrunque est & reddi, & restitui. C. vbi ea.s.soror est? T. est domi apud me. C. ehem, timentis est, & indignatione percussi, quia audiuit sororem esse in domo meretricia. T. quid est q̃ indignaris, & times, soror est educata.i.nutrita apud me, sup. ita vti sicut dignũ est te & illa sorore eam sup. educari, q.d. ita est educata sicut honestũ est pro te & sorore eã educari, & vt vulgo dici solet, sicut ad te, & ad illam pertinet, & vbi quis diceret ego te tractaui lautius q̃ ad te pertinet, elegantius diceretur, lautius te accipi, q̃ dignus sis, vel q̃ te sit dignum. C. quid ait? q.d. mirum est apud meretricem virginem liberaliter educari. T. dico supp. id quod res est, q.d. dico id, quod est verum do tibi hanc sororem dono, neque repeto.i.non reposco quidq̃ pretij abs te pro illa, qđ possem facere C. ò Th. Gratia.i.memoria, & recordatio beneficij accepti hẽ a me, & refertur.i.redditur, vel repẽditur, ita vti.i.sicut, merita es.i. bene meruisti. Qui habet apud se gratia nondum retulit, retulit aũt qui desijt hre. Vnde agere gratias dicimur verbis, referre grãm facto reddendo beneficium & hre gratiam, vel gratias in aio. T. at enim.i.sed certe. O Chr. caue ne amittas hanc priusquã accipias à me. [Hoc ita dici in comœdia licet more vulgi. ceterum non põt amitti, q̃ non dum sit acceptum, nam hæc puella est, quam miles venit nunc ereptum.i.vt eripiat à me, tu Pyth. abi.i.vade domum, affer domo.i.ex domo, cistella.i.scrinium, vt ait Nonius paratum ad leges ferendas. Nam, vt ait Varr. à cista fit cistula, tam cista, q̃ cistella inueniuntur pro scrinio pũni, in quo reconditæ leges ferebantur. Cic. ad Heren. Ille nihilominus cistellam detulit. Et paulo post, Puer disturbat, cistas deijcit.i.scrinia ferendarum legum parata. Interdum cista est corbis.i genus calathi magni viminibus contexti, & ferè, scrinium legũ ferendarum paratum in modum calathi erat contextum, aut parum ab eo differebat. Affer ergo cistellam.i.scrinium cũ monumentis.i.cum instrũs, seu literis & memorialibus, quæ literæ forte mentionem faciebant de statu eius.s.quod esset ciuis Attica, aut etiam quæ literæ erãt de hereditate sua. C. O Thais, viden'.i.vides ne illum militem. P. vbi cistella est sita.i posita & recondita. T. est illa in risco.i. vel in fenestra parietis, vel in magna cista pelle contecta Nam, vt inquit Seruius, riscus dicitur fenestra parua in pariete posita. Donatus autem dicit esse nomen phrygium significans cistã pelle contectam. Nonius conuenit cum Seruio, inquiens esse locum in pariete angustum. O odiosa.i.exosa, vel molesta, nam odium interdũ capitur pro molestia, inde dicitur odiosus.i.molestus, cessas.i.tardas cunctaris. C. quantas copias.i quantas legiones. Nam copiæ in plurali dñr legiones in exercitum collectæ, video militem adducere ad te.i.ad tibi nocendum. At at, interiectio metuentis. T. obsecro ò mi homo, mi blandientis est: num.i.nunquid est formidolosus, passiue hic capitur, vt ait Donatus.i.terribilis, seu timendus. interdum capitur actiue, & signĩ ac meticulosum, & timidum. C. apagesis.i.apage, hinc est recede vel abi, sicut apagete.i.abite vel recedite. verba sunt enim ca vel aduerbia & græca. Nonnulli dñt apagesis pro tace, vel sta in pace, aut sis sanus & pacificus. Egon'.i.ego ne sum sup. formidolosus.i.timidus, seu meticulosus. Nemo oium est, qui minus metuet q̃ ego.s. T. Atqui.i.sed certe, est opus ita.i.opus est, vt non sis meticulosus sed animosus. C. Au, interiectio dolentis, seu metuentis, interdum indignantis & exclamantis metuo, q d. sollicitus sum & anxius, qualem hominem existimes me esse. T. Immo i.sed cogita hoc, qui cum.i.cum quo, qui.n.est ablatiuus, ter est tibi.i.negocium habes, & cũ quo es conflicturus, & manus conserturus, miles supp. est peregrinus.i.alienigena, minus potens q̃ tu, minus notus q̃ tu, est inq̃ habens hic minus amicorũ .i.non tot amicos quot.i.habes. C. scio istud, sed stultum est admittere.i.pati fieri id sup. quod possis cauere.i.vitare, & prohibere ne fiat, seu impedire. ego malo.i.potius volo, nos prospicere .i.prouidere, cauere, q̃ vlcisci.i.punire hunc militem iniuria acceptа.i.postquam erimus ab eo affecti iniuria, q d. longe melius sit cauere iniuriam, q̃ accipere, & postea vlcisci & vindicare. Tu Thais abi, atque obsera.i.claude iotum.i.per partem interiorem ostium.i.ianuam. Don. dicit seram esse ianuæ claustrum, dum.i. quandiu. ego transcurro hinc ad forum, vel vænale, vel caulas, vt illinc deducam, adiutores, volo aduocatos.i homines paratos defendere nos, vt Lau ait adesse.i.præsentes esse, vel prope esse hic, vel præsidio esse nobis in hac turba.i.in hac turbatione & rixa. T. Mane mane.i.noli ire quæsitum aduocatos. C. Melius est.s.ire ad forũ. T. Mane.i.siste. C. Omitte, q d. dimitte me, per quod verbum innuitur Chremetem fuisse cõprehensum manu à Th. iam.i.statim, adero.i.pręsens ero hic, q.d. statim redeo. T. O Chr. Nihil.i.nulla tenus est opus illis, per contemptum dixit i.tuis aduocatis, vel tuis ofbus, quæ dixisti, dic hoc modo illã esse tuam sororem, & dic te amisisse eam virginem paruam.i.cũ adhuc parua foret. Dic inquam te cognosse.i.cognouisse, nunc ostende signa, quibus persuadeas eam esse tuam sororem P. ytad sunt.s. miles & sui, hoc est adueniunt, vel iam propè sunt. T. Cape hoiem.s. militem, hoc est comprehende eum, si faciat vim.i. violentiam, ducito in ius, hoc est deduc eum ad iudices, vt de eo fiat ius. Intellexin'.i.vtrum intellexisti. C. Probe.i.recte intellexi.s. T. Fac vt dicas hæc ain pręsenti.i.forti & præstanti. Virg. in 5 Nunc sicui virtus, animus q. in pectore prẽs.i.fortis, vt Seru. recte sentit. C. Faciã, & timide dictũ est à Chr. T. Attolle.i.erige, pallium tuũ quod.s. Th perij.i.perdita sum, opus est patrono .i.defensore, nã patronus est q accusati causam agit, seu defendit, huic ipsi i huic met adolescenti, quẽ paro.i.dispono defensorem meũ, q.d. iste quem paro meum defensorem eget ipse defensore, cũ adeo sit simplex, vt q̃ pallium attollere deberet illud trahat.

LATO. ARGVMENTVM) Thais instruitur ad pugnam aduersus militem, & Chremetem confirmat Et est epitasis huius partis fabulæ. [Vsque adeo) Apta cõminatio in militem. [Qui istuc) Subaudi notum [Hem) Stati mescentis, quia soror apud meretricem est. [Et habeam &c.) Pulchra gratiarum actio. [Cum monumentis).i.tabulis ac reliquis testimonijs, quibus probetur libera virgo. [Apagesis) Interiectio remouentis, & est Græcum origine, ἄπαγε. [Immo hoc cogitato) Confirmatio ex collatione personæ. [Sed tu quod) Prudens sententia, a tuto. [In ius ducito) In iudicium.

PETR. MARS. CREDO equidem illum &c.) Meretricis confidentiã & ad omne facinus audaciam perditam nec non studium, & artem capiẽdi fauoris in aliqua difficultate, ac primo motus in potestate non esse, Chremetis exemplo hęc scena docet, & exprimit. [In risco) Riscus, inquit Non. est locus in parietibus angustus.

THR. Sed eccam Thaidem ipsam video. G. quàm mox irruimus? THR. mane.

• cõsilio experiri — Omnia prius * experiri verbis, quàm armis, sapientem decet.
Qui scis, an, quæ iubeam, sine vi faciat? G. Dij vostram fidem,
Quanti est sapere. nunquam accedo ad te, quin abs te abeam doctior.
THR. Thais, primum hoc mihi responde: cum tibi do istam virginem,
Dixtin' hos mihi dies soli dare te? T. quid tum postea?
THR. rogitas,
Quæ mihi ante oculos amatorem corã adduxisti tuum?
Quid cũ illo vt agas? & cum eo clam subduxisti te mihi?
T. Libuit. THR. Pamphilam ergo huc redde, nisi vi mauis eripi.
C. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? omnium.
G. ah, quid ais? tace.
C. Quid tu tibi vis? THR. ego non tangam meam?
C. tuam autem furcifer?
G. Caue sis: nescis, cui maledicas nunc viro. C. non tu hinc abis?
Scin' tu, vt tibi res se habeat? si quidquam hodie hic turbæ cœperis,
Faciam huius loci, diẽique, meique semper memineris.
G. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.
C. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. G. ain' vero canis?
Sicciue agis? THR. quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?
C. Scibis. principio eam esse dico liberam. THR. hem.
C. ciuem Atticam. THR. hui.
C. Meam sororem. THR. os durum. C. miles, nunc adeo edico tibi,
Ne vim facias vllam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam.
Nutricem, vt eam adducam, & signa ostendam hæc.
THR. tun' me prohibees,
Meam ne tangam? C. prohibeo inquam. G. audin' tu? hic furti se alligat.
C. Satin' hoc est tibi? THR. hoc idem tu ais? T. quære, qui respondeat.

• quid? redeemus — THR. Quid nunc agimus? G. * quin redeamus: iam hæc tibi aderit supplicans
Vltro. T. credin'? G. immo certe: noui ingenium mulierum:
Nolunt, vbi velis: vbi nolis, cupiunt vltro. THR. bene putas.
G. Iam dimitto exercitum? THR. vbi vis. G. Sanga, ita vti fortes decet
Milites, domique, focique fac vicissim vt memineris.
S. Iam dudum est animus in patinis. G. frugi es.
THR. vos me hac sequimini.

DON. HANCCINE ego contumeliam) Hic rursus inepti vanitas militis demonstratur, ad amicam tanquam ad hostilem exercitum pergentis irritato animo, concitato cursu, inclinata chlamyde trepidi & quatientis caput. Et hæc verba pro hortatu imperatoris accipienda sunt: quandoquidem omnia de exercitu transferuntur. Contumeliam vero proprie, & vt miles. Sal. Ne qua contumelia &c. [Contumeliam in me accipiam Gnatho) Apparet Gnathonem & dehortatorem esse certaminis. & ad pocula militem prouocare, maxime cũ videat persuasisse ista consilia, et hoc certamen inourreturus. [Mori me satius est) Ridicula præsumptio, tanquam aduersus meretricem iurgia nunquam Thraso sumere ausus esset, nisi morte proposita. Ergo velut mortis contemptu opus est ad tale prœlium. [Mori me satius) Tanquam elicet miles aduersus mulierem audere non posset, vel quia nihil, vel quia amator. [Mori me satius est) Quasi ille sibi dicat, vel molestum esse certamen, vel amicam non esse lędendam. [Tam insignem) Insignem, vt miles dixit, quia insignia armorum sunt. [Simalio) Et hoc concite pronunciandum est. [Sequimini) Huiusmodi militiæ per tumultum repente suscipitur, & dicitur euocatio, vbi dux alloquitur ciues, Qui rempublicam saluam vultis, me sequimini. Vnde Virg. sic ait. Desuetaque bello Agmina in arma vocat subito, ferrumq. retractat. Ipse vocat pugnas, sequitur tum cetera pubes. [Primum ædes expugno) Debet hic esse vociferatio vana ad hoc, & verbum militis cum quodam motu ingenti, & per immanes minas sine vllis rerum. Vanaque comminatio est, velle ædes expugnare, cum furtis sit meretria. [Male mulcabo) Vide ordinem belli. Primo expugnatio mœnium. tum recuperatio captarum rerum. demum pœna prædonum. [Pulchre) Postquam non obtinuit quod volebat Gnatho, assentatur ad omnia. Vide autem manifestam irrisionem ex ipso genere laudandi. nam quid est in ædium expugnatione recti? quid in virginis ereptione probitatis? quid in male multanda muliere pulchritudinis? Sed hoc est quod ait supra de seipso parasitus, Quidquid dicunt, laudo. [In medium huc agmen cum vecti, Donax) Mire composita ad contemptum nomina legionariorum sunt. nam Donax ab arundine, veluti sit inania & fragilis, nomen sortitus est. [Simalio) A simio, vel à simia deriuatum est, ob fœditatem oris vel nasi. [Syriscus) Iam diminutiuum est à Syro. [In medium huc) Ridicule facta, armaturas leues non putat aduersus Thaidem idoneas, & ideo agmen cum vecti vult venire in medium. An ideo cum vecti, quia ad expugnationem venitur ædium? [Tu Simalio in sinistrum cornu, tu Syrisce in dexterum) Hic agmen instruitur. Facetum autem est, cum e rebus magnis res ridiculę deriuentur. [Cedo alios) Non reliquos dixit, sed alios, quasi multi sint. [Sanga) Nec sangarius saltem, vt nomen esset. [Manipulus furum) Manipulus proprie est militia. Cum Romani & Latini sub vno Centurione bellum aggressuri deputabantur, sibi fertum, vel coronam ex manipulo herbæ vel huiusmodi conficiebant, quem pro signo sequebantur. Merito ergo centurionem eidens, manipulum desiderauit. hoc est coquum vides, conuiuias desiderat, quia apparauerat, quoties locus affuit. i. conuiuiũ est constitutum. Alij manipulum forum, coci discipulos dici putant. [Eccum adest) Pro se, ac pro discipulis Sange. [Quid gnaue) Apparet coquum ad repẽtinum strepitum sic exisse, vt ad artem suam fuerat expeditus. [Ego ne?) Hec causa est. [Imperatoris virtutem noueram, & vim militum) Hoc plus habebit salis, si sic intellectum fuerit, et Sanga vno eodemque tempore & quærat quid dicet, simulq. respondeat, hoc non rem sine sanguine fieri non posse. s. ἀπροσδόκητον. Quid igitur si hoc sciebat? [Qui abstergerem vulnera) Quasi hoc fuerat auxilij genus. Quid hoc est? vnde vulnera? quorum vulnera? vtrum vtriusque partis? An, quod magis ridiculum est, suorsum? [Solus Sannio seruat domum) Hec figura ... dicitur. [Solus Sannio seruat domum) Vt, Sola mihi tales casus Cassandra canebat. [Seruet domi) Pro remanet vt obseruet. Nam seruat domum, rectũ erat: non, seruat domi, si custodit intelligeretur. Vel seruat, pro sedet, ab eo quod sequitur id, quod præcedit. nam non seruat, nisi qui prius in eo loco sederit. [Qui, malum) Malum per ... suauiter infertur. Plaut. in Epidico, Quæ, malum, hæc impudentia est? Et non interponitur malum, nisi oculis conuersis ad eum quid id, quod reprehendimus, dixerit. Malum nunc interiectio est. [Post principia) Magnifice ad risum cõmouendum. nam dicere debuit, post vos. Et hunc locum sibi optimum elegit, vt timidus. [Post principia) Militare dictum est. Et ambigunt multi, an in extremo agmine sit hic locus an in medio. [Inde omnibus signum dabo) Tanquam non omnibus dari possit, si aliunde detur. [Ipsius sibi cauit loco) An loco simpliciter, quia post principia? an loco, in loco, opportune, & εὐκαίρως? Terent. in Adelph. Pecuniam in loco negligere interdum maximum est lucrum. An pro de loco? [Idem hoc Pyrrhus factitauit) Irridet quidem Poëta, veruntamen ostendit officium imperatoris hoc

esse, ne se in periculum proijciat. Sic Salust. Et in prœlijs actu promptus. Et hoc totum, quasi in Palliata, sed concessum poëtæ fuit. Pyrrhus autem peritissimus stratagematon fuit, primusque quemadmodum ea disciplina per calculos in tabula traderetur, ostendit. [Nimirum consilium illud rectum est) Illud rectum est. Et noua locutio, & superiori similis, Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum. pro sine dubio rectum est. [Sanè quod tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est. Ne metuas) Figurata locutio, & præterea ἀσύνδετον intermixtum. nam hic ordo est. Sanè hic nebulo est, ne metuas. An hic erit ordo & sensus, vt sit dictum. Ne metuas, sanè qui tibi vir videtur esse, hic nebulo magnus est. Et rectè: nam obterretur adolescens, & ætate militis, quod iam vir est, & magnitudine, quod magnus corpore, quæ vtraque in illo vana esse, meretrix vt aperta denunciat. Nebulo aūt, vel inanis, vel vanus, aut mollis, vt est nebula, dr̄. Et hoc εἰρωνικῶς pictum est. Meretrix frustra metuentem corripiens Chræmetem. Sanè, inquit, quod tibi nunc vir videatur esse. & deest, Non est, vt sit, Non est quod tibi nūc vir videatur esse. hic nebulo magnus est. Sic & alibi, Si te in platea hac offendero post vnquam, nihil quod dicas mihi, alium quærebam, iter hac habui. periisti. Vt sit, Non est quod dicas mihi. [Quid videtur?) Non diceret miles si staret in sententia, sed iam vt timore mutatus. [Quid videtur?) Dubitandi est quod dictum sit, Quid vr̄? Ego sanè hoc militem puto dicere, quem paulatim a violentis atque acribus principijs ad terrorē desidiamq́. perducit timor. Nam primo ipse præcedit, vtpote qui dicat, Sequimini. Dū denique propius deuentum est, post principia refert pedem. Post iam nihil ipse audet, sed quærit consilium parasiti. Denique, vbi cominus res gerenda est, dicit Mane, & continet irruentes. Ad postremum diffisus, nescit quid agat, ad parasitum spectans, Quid agimus, inquit. [Fundam tibi nunc) Mire parasitus hoc ait, vel quia militē nolle videt, vel quia audet impugnare, cōsilium formidolosum, & aptū metuenti dedit, subtiliter rñ, nam funda pugnant, qui cominus non pñt, & ex occulto, qui non audent palam. Sed honesta causa, non quia timeas, inquit, sed vt fugiant, tanq̃ nisi hostes fugerint, non sit tutum accedere. [Fundam tibi) Non dicit hastam, aut lanceam, sed sagittam, fundā, quæ nimium longe iactatur. vt ea hoc interuallo pauorem ostenderet nō audentis accedere. Et mire tibi, tanq̃ ipse parasitus nec hoc audeat. Sunt aūt qui putent hæc à Thaide ad Chremetem dici, sed male. non. n. conueniunt istu meretricis dictis superioribus, nisi quia monet me, quod ea occulto dicit, quasi cōstet & iandudum videri militem, & ipsum non vidisse cū qua pugnaturus sit. [Vt tu illos) Meretricem. s. cum suis, vt alibi, Nos prius introducant. [Facerent fugam) Deest rursus vt sic, Vt facerent fugam, vel ἀσύνδετον illarum est. [Facerent fugam) Desiderat coniunctionem hoim: vt sit, Facerent. n. fugam [Vt cæderes) Pro cædendo cogeres, vt facerent fugam. [Sed eccū Thaidem ipsam) Eccam & ipsam, figura ..., quasi eccam principem belli, & ipsam, contra quam pugnaturus est. [Quam mox irruimus?) Hoc parasitus, irridens militem dicit. Et irruere proprie dicuntur, qui cū furore prœlium ineunt. [Omnia prius experiri quam armis, sapientem decet) Animaduerte quantam vim habeant ad delectandum in Comœdijs seueræ sententiæ, cū à ridiculis personis proferuntur: quale est apud Plaut. vbi miles suam formam admirans, ait, Nimia est miseria nimis, pulchrum esse hominum. [Quam armis) ἀνακόλουθον, pro, q̃ arma. Aut ἐλλειπτικὸν est, si subaudiamus agere. Et mire non dicit me: sed, sapientem. quod magis ridiculum est. [An quæ iubeam) Et mire, non, velim: sed, iubeam dicit. iubeam pro velim: vt, Iubeo Chremetem. [Dij vestrum fidem) Bona ἀνακλασις, qui leuiora laudauerat, hic exclamare iam debet. Et hoc est quod supra ait, id rursum si negant, laudo id quoque. Nam negat rursum male pugnandum esse, q superius retinere non poterat, quin in prœliū, vel moriturus irrueret. [Dij vestram fidem Quantis est sapere, nunquam accedo, quin abs te abeam doctior) Mire egit personam admirantis per trinam ἀποστροφὴν addens: vt, Dij vestram fidem. ad seipsum, Quanti est sapere. ad militem, Nunquam accedo, quin abs te abeam doctior. Et ridicule parasitus, nunquam accedo ad te, dicit, qui nunquam recedit. [Quin abs te abeam doctior) Nimis imprudens assentatio, se fieri doctiorem ea militis sapientia. [Thais primum hoc mihi responde) Omissa contentione repetendæ virginis non enim iam puellam, sed pactum exigit, vt amator. [Cum tibi do) Pro, cum tibi darem. [Quid tū postea?) Aut dicit, respondendum erat: aut, non dicit. Sed vide contumaciam meretricis in cōtemptionem personæ militis interrogantem interrogare maluit, q̃ per inductionem capi. [Rogitas?) Contentionis genus interrogatiuæ. [Quæ mihi ante oculos coram) Verum significat inepti militis dictum? An ante oculos, minus est q̃ coram? [Ante oculos coram) Potest ante oculos, & longe tamen intelligi: Coram proximitatem significat. [Quid cum illo agas?) Omnino meretrix non putat illum idoneum, cui reddenda sit ratio, cuique se purget, adeo apud illā amicitiæ eius pertæsum est. Nam erant qui dicunt eam se velle militi reconciliare. [Et cum eo clam subduxti te mihi) Inuidiose, & cum eo: nam vt supra legimus. exclusit Chremem. [Subduxti te mihi) Furtim subtraxisti mihi. Virgil. Et fidum capiti subduxerat ensem. [Libuit) Superbum est, & meretricium verbum. Sic de Chelidone Cic. ait: Libenter ait se facturam. [Hoc redde) Idioma est, pro contumelia reposcentis. sic & in Hecyr. Renumeret dotem huc, eat. [Nisi vi mauis eripi) Verum nisi pro non & si, vt sit, si non tibi illam mauis eripi. [Tibi illam reddat?) Se primum interponit Chremes, vt adolescentulus potuit iam fracto milite. [Aut tu illam tangas? omnium) Ait vtrunq; Chremes. nam quia dicit, nisi si tibi mauis eripi, ait, Tu illam tangas? & addidit, Omnium, & ἀποσιώπησις secunda. sic autem loqui solent plus gestu, q̃ verbis concitati. [Tibi illam reddat? aut tu illā tangas?) Magna vis in pronominibus & significatio est, vt, Cantando tu illum? [Quid tu tibi vis?) Rectè. cum Thaide enim loquebatur, non cum hoc. [Ego non tangam meam?) Bene addidit meam. hinc enim probatur stulte dictum, Tu illam tangas? [Tuam aūt furcifer?) Incongrue vt imperitus adolescenti liberum seruilibus conuitijs exagitat. [Caue sis, nescis cui male dicas nunc viro) Animaduerte parasitum neque iurere omnino, ne defuisse patrono videatur, neque in aliena causa rixam in se transferre. [Non tu hinc abis? scin' tu vt tibi res sese habeat?) Hoc parasito, illud militi Chremes. [Caue sis) Quia imperatiua verba, sunt contumeliosa: addebant veteres, sis: quod significat si vis. [Scio' tu?) Non parasito, sed militi dicit. [Faciam vt huius, loci, dieique, meiq́ semper memineris) Moris est magnas esse minas hominum meticulosorum. Spreta ergo q̃ acriter timidus cōminetur. [Huius loci, dieique, meique) Loci, in quo læsus. Dies, quo cæsus. Mei, à quo cæsus. [Misereret me tui) Hic parasitus nunc quasi monitor Chremeti respondet. [Qui hunc tantum, hominem facias inimicum tibi) Ne nunc quidem parasitus à militis assentatione discedit. [Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis) Rusticius dicit, caput tuum diminuam, q̃ si diceret, diminuam tibi caput. [Ain' vero canis?) Hoc verbo impudentibus inimicis conuitium fieri solet nam militare dictum est in hostem, canis: & apud Homerum pro graui contumelia in aduersarium dicitur, velut in illo loco, κύνες ... [Quis tu homo es? quid tibi vis?) ... figura est vbi multa terribiliter interrogantur: vt, State viri, quæ causa viæ: qui ue estis in armis? Quo ue tenetis iter? [Scibis) Non obsequenter, sed figurate dicitur ab irato. [Principio eam esse dico liberam) Quo tollitur, Tuam videri. [Scibis) Et scies, & scibis dicitur post productionem tertiæ cōiugationis. [Principio) In tria diuisit officium defensionis suæ. In assertoris, Principio eam esse dico liberam, In cognitoris, Ciuem Atticā. In fratris, Meam sororem. Et bonus est ordo, libera, ciuis, nobilis. [Ciuem Atticam) Quo etiam negocium potest ei fieri qui se pro domino gessit in ciuem. [Hui) Hui, hem, & cetera huiusmodi generis sanè suoi aduersus eos quibus irascimur. [Meam sororem) Quo constat prætio esse defensionem puellæ. [Os durum) Quasi ex omnibus hoc sit imprudentius, quod & sororem suam dicat. [Os durum) Os imprudens: vt contra, mollis frontis dicuntur qui sunt reuerentes. [Nunc adeo edico tibi) Vt superbe, quasi militi. nam edictum Prætoris dicitur & Imperatoris. [Miles non adeo edico tibi) Miles, contumeliose dicit. De ijs. n. est officij, quę suo nomine contumeliosa censentur, sicut in Adelph. Delibera hoc, dum ego redeo, leno. [Ne vim facias vllam in illam) Seruat præcepta meretricis, adeo vt memineris, Si vim faciet, in ius ducito hominem. [Ego eo ad Sophronam) Hoc lenius a Thaide Chremeti. [Prohibeo inquam) Non satis exercitiure adolescens totidem verbis dictum repetit militis. [Audin' tu? hic furti se alligat) Gnato occasionem finiendi litigij iandudum quærit ob desiderium mensæ & cibi, & ideo quasi de tore consilium suggerit, hunc reum militis esse posse, qui paratus est alienū rem suam dicere, & id in iure profiteri, hoc est apud Prætorem. Ergo furti se alligat. i. reum se efficit fraudis. Nam ... furtum pro omni fraude, & dolo accipimus & iniuria. [Alligat) Astringit, illaquear, & obnoxium facit, Omne igitur quod fraude fit, furtum est. Sic Virg. Furta paro belli. i. insidias: &, Dulcia furta, idest adulteria. Omne malum factum, Quæ quis apud superos furto lætatus inani Distulit in seram commissa piacula mortem.

mortem. Furtum duobus modis dicitur. Vno, cum omne maleficium generaliter significatur: altero, cum res surrepta demonstratur. Nunc vero furtum, maleficium est. [Satis hoc est tibi) Ad repetendam s. virginem, sumendamque iniuriæ vindictam. [Quære qui respondeat) Et contempsit interrogantem, & indixit inimicitias professione iracundiæ, cum dixit indignum militem. [Idem hoc tu ais).i. hoc quod Chremes, & tanquam Chremes. Et ipsam circumuenturus interrogat, quod illa intelligens malitiose ait, Quære qui respondeat. satis contumeliose, illud enim quæritur quod difficile reperitur. Ergo non modo indignus es, inquit, cui ego respondeã, sed vix inuenias qui te dignõ responso iudicet. [Quid nunc agimus?) Vide vt euanuerit actio militis. Primo dixit, Omnia prius experiri q̃ armis sapientẽ decet. Post, idem hoc tu ais, Thais? Et postremo, Quid nunc agimus? Et, Quid nunc agimus, Consilium quærentis est. Quid nunc agimus? Languidi atque defessi est. [Quid nunc agimus?) Vbi est illud quod ait, Primum ædes expugnabo? &c. Sed vani impetus hunc exitũ semper accipiunt. [Quin redeamus) Quin, modo immo. Nõ abeamus, inquit, sed redeamus, vt ierunt conatus vno verbo ostenderet. [Credin'?) Ea parte consentit qui sic interrogat. [Credin'?) Credere, dubitantis est: Certum esse, fidentis. [Vbi nolis, cupiunt vltro) Plus intulit spei, non reuocando verbum quod expectabatur, hoc est volunt, sed cupiunt. Ergo variauit, non enim intulit, volunt vltro. [Bene putas) Hoc est recte putas, sapis, vel intelligis. Virg. Multa putans, sortemq. animo miseratus iniquam. Vel comicis. Vel putas, disputas. Vel putas, cogitas. [Iam dimitto exercitum) Dimitti exercitus dicitur, vel pace facta, vel victis hostibus. Ridicula ergo magnificentia verborum est, cum sint facta deformia. [Sanga, vti fortes decet Milites, domique, focique fac vicissim vt memineris.) Vaniter in coquum, qui focum curat in domo, quia milites hi fortiter pugnant, qui sunt memores domorũ. Vides ergo q̃ vtrunq; comicum. [Ad ineundum prœlium, resque bellicas Donax peritus est, ad res domesticas, Sanga qui coquus est. [Domique, focique) Domi & foci, genitiui sunt. Cæcil. Decora domi. Plaut. Quanquam domi cupio, operiar tamẽ. [Iam dudum animus est in patinis) Hic aperuit causam poëta cur & inuitus Gnatho ire ad litem, & libens domum rediret. [Fruge ea) Vestis & necessaria a frugibus, quæ q hic fruamur dictæ sunt. Inde fructus & frumentum. Frui autem, est vesci, à fruniscor, quæ est summa pars gulæ, à qua ex etiam his quæ nec cibo, nec poculo sunt, frui dicimus ***, vtpote rebus venereis, & delectatione odoris, visus, auditus, & ceteris.

GVID. HANCCINE &c.) Hic militis ineptis vanitas demonstratur qui ad amicam tanquam ad hostilem exercitum pergit irato animo. THR. O Gnato Hanccine.i. verum hanc contumeliam accipiam.i. patiar, tam insigne, id est tam magnam, siue grauem, & hoc in malam partem, in me.i. contra me, satius est.i. melius est mori, quàm.s. talem pati contumeliam, sed accipere cõtumeliam potius dicimus, quam pati. Miles irritato animo suos seruos vocat facturus insultationes Thaidi. Simalio, Donax, Syrisce.i. vos sequi sequimini me. Simalio à simio, vel à simia deriuatum est ob fœditatem oris, vel nasi. Syriscus diminut. est à Syro. Primum.i. in primis, expugnabo.i. pugnando capiam ædes.i. domum Thaidis. G. Recte facies sup. adulando dicit hoc. THR. Eripiam.i. abducam à Thaide virginem, quam dono dedi. G. Probè facies sup. q. d. non improbe facies non eripiendo virginem, pro qua nulla tibi habetur, ac refertur gratia. THR. Male.i. valde, & in malum eius, mulctabo.i. pecuniam ipsam. s. Thaidem. G. Pulchre facies eam mulctando, q. d. honeste, ac decenter, decet enim eam mulctari, quæ sic est ingrata, & hæc omnia potius dicit assentando ineptijs militis q̃ probando, nam eo omnia parasiti verba tendunt, vt gulæ indulgeatur, & venter impleatur. THR. O Donax concede, supp. vel veni huc, in medium agmen.i. in medium exercitum ordinatum cum vecte.i. cum ferreo instrumento parietibus domorum perfodiendis apto. Inde vecticularia vita dicitur eorum, qui vectibus parietes perfodiunt alienos furandi gratia: Cato: Vecticulariam vitam viuere vult, eorpore largiter habere, tenere nihil. Et ita cũ vellet expugnare ædes Thaidis vectibus, erat opus ad parietes quatiendo, ac frangendos, tu Simalio, nomen serui, concede inquam in cornu sinistrum.i. in partem aciei sinistram, hic enim cornu per metaphoram dicitur pro parte aciei tam dextera q̃ sinistra, hoc est pro latere tam dextro, quàm sinistro. Et, vt inquit Strabo, cornu habet sexagenos milites. Tu Syrisce concede inquam in dextrum cornu, hoc est in latus dextrum aciei, seu exercitus. Cedo.i. dic, seu nomina, alios.i. reliquos seruos, vbi est Centurio.i. is qui centum præest militibus, & potius peditibus. Nam Centurio est peditum, decurio vero equitum. In exercitũ miles Centurioni parebat. Centurio tribuno, tribunus legato, legatus consuli, sed seorsum magister equitum solum dictatori parebat. Quidam dicunt Centuriones aliqñ præfuisse quatuor manipulis, manipulum vero constitisse ex centum peditibus, deinde ex ducentis militibus, dictosq́ manipulos à fasciculis palearum, quos manipulos dicimus. Nam adhuc pauper populus R. pro vexillis manipulos palearum pertica suspensos ferre solebant, vnde manipularis miles dictus est. Ouid. Pertica gestabat olim suspensa maniplos, Vnde maniplaris nomina miles habet. Varro autem inquit, Manipulos esse minimas manus, id est catervas exercitus, quæ vnum sequuntur. Manipulus.i. coniungit plures manus. & Nonius: Manipuli sunt manus militum, vel collecti viri sic dicti, vt vult Don. Nam cum Romani & Latini sub vno Centurione bellum aggressuri deputabantur, sibi sertum vel coronam ex manipulo herbæ conficiebant, quam pro signo sequebantur. Nonnulli etiam volunt manipulos dici signiferos, quia sub Romulo pauper adhuc Romanus exercitus hastis fecit manipulos illigari, & hos pro signis tenebant. Redeamus ad literã. Vbi est Sãga ille seruus, vbi est manipulus.i. caterua furum, id est prædonum. Vel manipulus, vt alij volunt.i. signifer. Aliqui hic manipulum furum coqui discipulos dici putant, & quòd miles coquum videns conuiuas desiderat. S. Eccum.i. ecce hic coram te Sanga adest, & in tertia persona de seipso loquitur. THR. O ignaue.i. timide, quid? modus interrogandi, ne.i. verum, cogitas pugnare penicculo.i. spongia longa, qui.s. tu portes.i. afferas istũc peniculum, huc.s. in medium agmen. Penis, vt Festus ait, cauda vocabatur, vnde & offam porcinam cum cauda offam peniam dicebant. Et etiam membrum virile, vt ait Seruius, Salustius. Adulter ganeo, manu, ventre, alea, penè bona patria lacerauerat, hinc & peniculos dicimus, quibus calciamenta terguntur, quæ de caudarum extremitate fiunt. Sunt etiam peniculi spongiæ longę propter similitudinem caudarum appellatæ. Inuenio etiam penicilla in neutro à peniculum li, pro instrumentis factis ex setis porcinis, quibus vtuntur pictores cum pingunt, quæ instrumenta ni quid me fallat pincella vulgo vocant. S. Ego ne, id est quæris supple verum cogitem pugnare peniculo. Noueram virtutem, id est vires imperatoris, videlicet tuas, qui es imperator huius certaminis, & noueram vim.i. vehementiam, acrimoniam militum, noueram inquam hoc certamen. s. non posse fieri sine sanguine, qui.i. quomodo, abstergerem.i. desiccarem vulnera, & mundarem, nisi attulissem peniculum, vel nisi ponatur hoc totum interrogatiue, sic supple attuli sup. peniculum, qui.i. vt abstergerem vulnera. THR. Vbi sunt alij? S. Malum, hic est interiectio malum, & per parenthesim solum legendum sic. Malũ, quod vulgo dicitur, mala gratia, qui alij sunt supp. Plaut. in Epid. quum malum hæc impudentia, vt sic dicerem. Vnde malum mihi pecunias esse putat, quod vulgo dicitur. Vnde mala gratia putas mihi esse pecunias. Item quid malum tibi vis, quod dicit. Quid mala gratia, aut malæ gratiæ oportet tibi. Quod ineptum est dicendi genus. Sed hic talia apponuntur, non vt approbentur, sed potius vt reprobentur alijs dicendi modus surrogatis. Solus Sanio.i. ille seruus, seruat.i. custodit domum, quod si sit domi intellige sic, seruat, id est manet, aut sedet domi, vt obseruet eam, vel etiam custodit domi. THR. Tu Gnatho instrue.i. appara, vel ordina, aut dispone & informa hosce milites, ego ero hic post principia.i. post primas legiones firmæ armaturæ. Nam in acie bene instructa erant milites agiles leuis armaturæ, qui velites dicebantur, qui velitabantur.i. agiliter pugnabant, quorum officium erat lacessere pugnam, & quasi prœlij prœludium facere velitatione.i. proborum vltro, citroque obiectatione. Deinde lacessita pugna secedebant, aut in equos insidebant sua agilitate, inde veniebatur ad primas legiones firmæ armaturæ & robustæ. quæ dicebantur principia, quia illic erat principium resistentiæ. Sequitur in litera, inde.i. ex toto loco, dabo signum omnibus, aut sonitu tubę, seu classici, aut alio signo, aut vibratione vexilli vel erectione, & alia re id genus. G. Illud.s. ita sibi cauere est sapere, id est esse sapientem, vt.i. postquam, instruxit.i. apparuit hosce milites, ac disposuit, ipsus.i. ipse cauit sibi.i. prouidit prospexit sibi, in loco.i. opportune, vt in Adel. pecunia in loco &c. Pyrrhus ex Epirotarum peritissimus stratagematum.i. astutiarũ militiæ, factitauit.i. sæpe fecit, hoc idem, id est sibi opportune cauit, ac consuluit. C. O Thais viden'.i. vides nequam rem hic Thraso miles agit. Nimirum.i. sine dubio, illud consilium, id est illa suasio, vel illum propositum de occludendis ædibus.i. de obseruanda domo est, rectum.i. recte suasum & susceptum. T. Sa-

nè.i.nimis vel valde consilium inquam rectum est de occludendis ædibus,& hoc per ironiam dicit, qui.i.qualis est nunc videtur tibi,hic est nebulo.i.vanus,inanis, mollis vt nebula, magnus corpore.s.& statura,sed mollis vt nebula,ne timeas, id est noli timere,quamuis sit magnus & in ætate virili.Donatum autẽ subaudit non est,legendo affirmatiue non interrogatiue sic, Non est supple talis vir, qui, id est qualis videtur tibi hic est magnus nebulo,id est magnus corpore & statura,sed mollis vt nebula,futilis & vanus,non ciuilis,neque magnanimus, et tibi videtur ne metuas. T H R. Gnatho quid videtur tibi.i.quid iudicas de ineundo prœlio, per quod ostendit se iam timere. G. Nunc vellem fundam, id est sagittam,quæ.s.multum longe iactatur, non hastam,neque lanceam. Funda enim interdum dicitur instrumentum, quo rotantur seu iaciuntur lapides. et Seruius ait. Virg.in Georg. Stupea torquentis balearis verbera fundæ. In terdum dicitur genus retis à fundendo, vt ait Nonius. Virg.in Georg. Atque alius latum funda iam verberat amnem, & illud retis genus vulgo dicitur baca. Interdum funda significat iaculum,siue missile aliquod, quod longe funditur.i.mittitur. Inde funditores,vt Nonius ait, dicuntur qui fundis magnis dimicãt. Sisenna. in tertio historiarum. At post armatos funditores,& sagittarios ponit. Nunc inquam vellem fundam dari tibi,vt tu cæderes.s.verberares & vexares,ac oppugnares illos.s. Thaidem,& Chr.procul hinc,id est longe ab hoc loco, ex occulto,id est loco vbi non videreris,ipsi subaudi facerent fugam.i.darent terga, siue fugerent. T H R. Sed eccam.i.ecce hic video ipsam Thaidem. G. Quam mox,id est quantum statim,vel quanto post,irruimus.i.impetum facimus. nam temera est cũ furore prœlium inire. T H R. Mane.i.siste pedem,decet sapientem prius experiri,id est tentare omnia,id est quærere & experiri omnia media verbia, id est bona compositione & pactione verbis mitibus facti quàm armis, id est bello. Et est sententia enarratio rhetorica,qui id est quomodo scis an faciat Thais ea, quæ iubeam, id est velim hoc vi,id est sine imperio, & violentia. G. Dij vestram fidem. exclamatio est comica, id est imploro supple vestram fidem,id est vestrum auxilium, & vestram opem, quanti est,id est quanti valet,quantum est vtile sapere,id est esse sapientem,nunquam accedo ad te,quin, id est quod non habeam doctior, id est quin redeam ex consortio tuo doctior tanta es sapientia. est autem adulatio parasitica. T H R. O Thais primum responde hoc mihi quod sequitur. cum do,id est cum darem tibi illam virginem,dixtin'.i.promisisti ne dare,id est exhibere, te hos dies.i. per hos dies, sed elegantius omittitur præpositio, & elegantius in accusatiuo dicitur,q̃ in ablatiuo. soli mihi non etiam Chremi. T. Quid tum.i.tunc postea feci sup. T H R. Rogitas.i.pa rũ qd fecisti,quæ.s.tu adduxisti mihi coram oculos tuum amatorem.s.Chremetem, quem miles putauit esse suum riualem. T. Quid agas cum illo Chremete,q.d.quam actionem ex ea re cõtra eũ habere possis,vel hæc distinctio post quid est,& sit interrogandi modus, et sæpe fit, deinde subdatur agas cum illo de illa re, q.d.Loquere cum eo de ea re non mecum. vel contendas cũ illo tibi, quasi dicat acerrime responsuro,& verbo,& dimicatione. T H R. Et subduxti.i.subtraxisti ea mihi,clam.i.furtim cũ illo amatore. T. Libuit.i.sic mea fecit voluntas. T H R. Ergo redde.i.restitue huc mihi Pãphilam,quia discessisti à pacto, ideo nullum esse debet vel conditionem donationis non impleuisti, ideo donatio nullius momenti esse debet ni,id est si non eis illã supple eripi.i.auferri à te,vi.i.violentia. C. Dicis supple vt Thais reddat tibi illam Pamphilã,aut ea.i.q̃ tu omnium tangas eam Pamphilam, non modo eripias eam, & est aposiopesis. locutio nanque imperfecta est & concisa. namque loqui solent plus gestu quam verbis conciti & commoti ira. G. Ah,dolentis, vel deridentis, quid agis, vel quid ais.i.loqueris,tace,q.d.nescis cui viro male dicas. C. Quid tu tibi vis.i.quod inepte dicitur qd oportet tibi. T H R. Ergon'.i.verum ego non tangam meam.s. Pamphilam. C. O furcifer.i.cerbero,& qui dignus es illa ignominia affici,vt furcam.i.patibulum feras circumuicinos more improbi serui. G. Caue sis,id est si vis,& est compositum ex duobus corruptis, vt cape sis ex tribus, id est cape si vis, sed talibus vti potius est poëtarum quam oratorum. nescis cui viro tu nũc male dicas, id est contumeliam inferas. C. Alloquitur hic militem inquiens. tu non abis, id est discedis,hinc, id est ex hoc loco, & minaciter cum eo agis, quamuis tamen sit meticulosus. Sin,id est scis ne,vt, id est qualiter res sese habeant tibi.i. quantum ad te spectat,& in tuum malum, q.d.scis ne quo modo res se habeant quantum ad te spectat, si quidquam turbæ.i.rixæ turbationis,cœperis, id est concitaueris, hodie hic,id est in hoc loco,faciam,id est efficiam,vt memineris,id est recorderis huius loci,& diei,& memineris mei semper, id est omni tempore. G. Me miseret tui,id est misericordia tui me mouet, qui.s.tu facis hunc,scilicet militem.tantum inimicum,id est qui est tantus vir, inimicum,id est aduersarium & maleuolum tibi. C. Alloquitur iterum militem.Ego diminuam, id est mutilabo hodie caput tuum nisi abis. G. Vero,id est sed,ò canis,id est impudens,acerbus vt canis,hoc verbo canis impudentibus inimicis conuitium fieri solet. Ain'? id est dicis ne tu diminuturum caput eius, sic ais.i.sic loqueris, alij sic agis, sed in diem redit. T H R. Quis.i.qualis homo es,quid tibi vis, quod dicitur quid oportet tibi inepte, quid res est tibi cum illa puella,id est quod negocium,seu commercium habes cum Pamphila, quòd ita loqueris acriter. C. Scibis pro scies,principio,id est in primis. dico eam esse liberã, non seruilis conditionis. T. Hem,interiectio indignantis propter dictum illud. C. Dico inquam esse ciuem Atticam. T H R. Hui,interiectio deridentis. C. Dico inquam eam esse sororem meam. T H R. O os durum.i.os impudens, qui talia effutis mẽdacia,& figmenta,sicut contra mollis frontis dicuntur, qui sunt verecundi. C. O miles adeo, id est certe,miles autem contumeliose dicit,vt fieri solet,cum vilis officij nomine aliquem vocamus.edico,id est præcipio,impero tibi tanquam prætor,vel imperator militi. prætoris enim & imperatoris edicto sunt, ne, id est quòd non, facias vllam vim, id est vllam violentiam. in illam,id est contra illam puellam. Deinde conuertit sermonem suum ad Thaidem inquiens, ego eo ad Sophronam nutricem puellæ.s.vt adducam eam nutricem,& ostendam hæc signa sororis meæ,quæ signa intelligimus ostendisse Thaidi de sorore sua. T H R. Ne, id est vetum,tu prohibeas,id est impedias,ne tãgam meam puellam,quam emi. C. Iterum,id est iterum dico tibi. prohibeo,id est vero ne eam tangas. G. Audin',id est audis ne iniuste,scilicet profitetur hic,scilicet. C. Vel hic tanquam apud prætorem alligat,id est astringit,illaqueat,& obnoxium,seu reũ facit se furti, id est fraudis, per metalepsin. nam omne quod fraude fit furtum est. Inde dulcia furta dicuntur adulteria. itaque furtum accipimus pro omni fraude,dolo, & iniuria. Duobus autem modis dicitur furtum. Vno modo cum omne maleficium generaliter significatur. altero, cum res furtiua demonstratur. nunc ergo furtum maleficium est. C. Satin'.i.satis ne. hoc est tibi.i.sufficit ne hoc tibi. T H R. Alloquitur nunc Thaidem. tu Thais ais hoc idem quod,scilicet ipse Chremes dicit. T. Quære aliquem qui respondeat tibi,tanquam sis indignus cui ego debeam respondere,& quære dixit contumeliosa. illud enim quæritur quod difficile reperitur. ergo non modo indignus es,inquit,cui ego respondeam, sed vix inuenies qui te dignum responsu iudicet. G. Quid agimus nunc hoc dictum est languidi,atque defessi. quin,id est imo cedeamus vnde venimus,iam,id est statim. hæc Thais aderit.i.adueniet, supplicans vltro,id est sponte sua tibi. T H R. Credin'.i.credis ne credere dubitantis est, certum esse fidentis. G. Imo certe.i. sed profecto. aderit supplicans tibi: noui.i.cognosco: ingenium,id est naturam mulierum. vbi,id est quando. velis aliquid, nolunt,vbi,id est cum nolis ipsæ cupiũt,vltro illud,scilicet quod non vis. T H R. Bene putas.i.recta cogitas,disputas,vel iudicas. G. Iam.i.statim, vel nunc: dimitto exercitum, id est facio illi copiam abeundi, siue præbeo militibus commeatum. Nam dux dicitur dimittere milites suos, quando vltra illis stipendia dare non vult, sed illis abeundi præstat facultatem.

T H R. Vbi vis,id est quando vis,vel cum libet dimittere exercitum. nam Gnat.per interrogationem dixerat dimitto exercitum. G. O Sanga fac vt vicissim.i.identidem, siue sæpe cum quodam interuallo. memineris, id est recorderis. domi & foci, id est coquinæ. Focus proprie dicitur locus vbi ignis est,& quoniam coquina sine igne esse non potest (cum à coquendo dicatur) præcipue, quo tempore aliquid decoquitur,ideo pro coquina rite poni potest. S. Iandudum animus est in patinis, id est paulo ante incepi habere appetitum, & cogitare de patinis, id est de vasis,in quibus edulia ponuntur,& per vasa ostendit habere animum ad edulia,& iam esurire, & est quod volgo dicitur. Iste semper habet cor ad coquinam,dum quis vult dicere aliquẽ velle semper comedere.vbi elegantius diceretur, Illi semper animus est in patinis, vel in patinis semper animum habet. G. Es frugi,id est vtilis,& necessarius: à frugibus,quæ dictæ sunt quòd his fruamur. Inde fructus & frumentorum. Frui autem est vesci,dicitorque à frumine,quæ est summa pars gulæ, à qua re etiã his frui dicimus, quæ nec cibi, nec pocula sunt vtpote amicitia, delectationes sensuum exteriorum,pariter ac interiorum. T H R.

Vos

Vos sequimini me hac.i.per hanc partem. Sanga enim coquus est, qui esurientibus sequendus est, qualis est parasitus, qui centeam implere cupit.

LATO. ARGVMENTVM) Miles ridicule oppugnat domum Thaidis. [Recte, probe, pulchre) Attende ironicam assentationē ex ipso verborum genere. [Manipulus) Hoc commode quasi in cunctantes. [Imperatoris virtutem) Salse & irrisorie responsum. [Illuc est sapere) Hoc ad spectatores, iudicans militis timiditatem, sed audit miles, & exemplo defendit. [Fundam tibi) Attende Gnathonis vrbanitatem in ludēdo milite. [Omnia prius) Sententia ad palliandam timiditatem. [Quid tamen postea) Superba & apta meretrici responsio. [Omnium) Aposiopesis maledicentis. [Canis?) Aptum conuitium in maledicum. [Os durum) Id est hominem impudentem, iuxta prouerbium, pudor in oculis. Et est insimulatio vanitatis. [Audin' tu?) Et hoc irrisorie in militem. [Quære qui) Contumacia meretricis. [Nolunt, vbi) Scite expressum muliebre ingenium. [Exercitum) Magnifice ad risum. [Animus est in patinis) Alludit ad prouerb. animus est in coxis.

PETR. MARS. HANCCINE ego &c.) Inanem ostentationem militis gloriosi, & verba sesquipedalia. & ante periculum audaciam, & in ipso te timiditatem, nec non mores Gnathonicos, ac meretricis vehementiam, hæc scena exprimit. Aristot. lib. iiij. Moral. sic ait: Audaces quidem fortes sunt ante ipsa pericula, & volunt ea. sed cum in ipsis sunt, tergiuersantur. Fortes autem in ipsis quidem periculis seruidi sunt, antea vero quieti. [Donax, Syrisce &c.) Donax. Latine dicitur fistula, calamus, arūdo, tibia, & donachium, dicitur arundineum: & donachodes, arundinosus.

GLAR. HVIVS Scenæ versus omnes sunt tetrametri. Sed primi 18. iambici acatalectici, sequentes deinde omnes trochaici catalectici. quanquam in his posterioribus quidam ita ambigui vt etiam iambici acatalectici videri queant: quod in transcursu obiter dicemus. In secundo igitur versu ait Doctor. elidi s, in verbo Satius, quod non puto necesse. Primo enim loco iambus est, secundo dactylus, tertio rursus iambus, quarto rursus dactylus, quinto anapæstus. In septimo versu idem ait d, elidi in Quid, quod placet. Sed & vel s, elidendum censeo in Istuc, nisi istum legamus, vt idem annotauit, vel bacchius est loco quinto, denique Peniculon' legendum, non. Peniculo ne, &, Qui abstergerem, non Quin. meminit & Priscianus libro nono de præterito secundæ coniugationis. In decimo versu Donatus, Domi legit, quod vulgo Donum. Verum hoc nihil ad carminis rationem. In vndecimo vel s, eliditur in verbo Omnibus, vel creticus est loco sexto. In decimotertio, pro Hocce Ioan. Huc iam legit, & præcedente versu, Ipsus, pro Ipse. Ita etiam lib. mei vetusti habent, quanquam id nihil ad carmen. In decimosexto, vel eliditur s, in Nimis, vel creticus est loco sexto. [Omnia prius experiri, quàm armis, sapientem decet) Hic incipiunt trochaici Quorum primus trochæum loco primo, secundo vero tribrachyn habet. Quintus vel creticum habet loco secundo, Mihi monosyllabo toto eliso, aut postea dissyllabum fuerit, & tribrachyn ante vltimam habet syllabam. In sexto versu initio trochæus est, & Mihi dissyllabum. Ita septimus versu initio trochæum habet Quid cum, & m, non eliditur. & Cum illo bis in antiquo legitur libro, non, Cum eo, idque requirit carmen, vt quarto loco sit spondeus, nisi quis rursus m, non elidat, & quarto loco anapæstum esse contendat. Iambus enim illic locum non habet. Nonus vt iacet, iambum trochæumque impeditos habet: sed vt fiat trochaicus quemadmodum ceteri, primo loco bacchium cōstituamus, secundo trochæum, tertio creticum. Idem iudicium est de sequente versu iambico, qui trochaicus esse poterit, si vel Meam monosyllabum fecerimus, Tuam vero dissyllabum, vel amphibrachyn loco quinto constituamus. In vndecimo, Caue, in duodecimo Tibi, vel iambi, vel pyrrhichij, idem discriminis facient, quanquam in duodecimo quidam libri, Sese geminatum legunt, vt sine dubio sic fit iambicus, quod mihi non probatur. In decimotertio Huius, in decimoquarto Tui, vel monosyllaba, vel dissyllaba, rursus idem discriminis iambici trochaicique facient. In 15. malim verbum Ego secunda breui, vt fit trochaicum. Decimussextus & ipse ambiguus est. Si enim tu Tu homo es, anapæstus fuerit, & Rei monosyllabum, erit trochaicus. Sin tu homo es, iambus, & Rei dissyllabum, iambicus acatalect. erit. Doctor. ait creticos videri. In 17. Eam. In 18. Meam idem discrimen fecerit, quanquam in 17 loco tertio, in 18. loco primo amphibrachys esse poterit. Decimusnonus haud dubie trochaicus est. Atque ita etiam Doct. iudicauit. Ioan. vt hunc versum in numerum posuerit, haud equidem intelligo. Ego Sophronam primā longam puto, & hoc in carmine, & Act. 5. Scen. 1. in Phorm. bis. Item Eo ante Sophronam legendum, lecus atque existimauit Ioan. vt fit primo loco spondeus, secundo anapæstus, tertio trochæus, quarto spondeus, quinto trochæus, sexto anapæstus, dein trochæus & syllaba. vicesimus & ipse haud dubie trochaicus est. Ita 21. si vel Meam monosyllabum fuerit, vel amphibrachys loco primo. Sin dissyllabum, iambicus fuerit. Vicesimussecundus ad idem habet Ais vel monosyllabum pro trochaico, vel dissyllabum pro iambico. quanquam si iambicum facere velimus, Tu corripiendum, non elidendum erit, & Thais vocatiuus nequaquam omittendus est. Sed malim vel Ais monosyllabum facere, vel creticum loco tertio, et fiat trochaicus, quēadmodum oēs sequentes haud dubie sunt trochaici. In vltimo tamen versu, verbum Est legendum post animus, vt post primum spondeum sit tribrachys. Atque ita veteres lib. omnes habent.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Ex Pythia ancilla Thais, à Chærea vitiatam cognoscit Pamphilam.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic demum virgo à Chærea vitiata esse cognoscitur, et id quidem oppertune, postquam contra militem defensa est, ac retenta, vnde statim sequentur nuptiæ eius, & Chærea, qui illam vitiauit. Is in fine scena vt hac tractentur, interuenit.

Senarij.

THAIS, PYTHIAS.

PERGIN' scelesta mecum perplexe loqui?.
Scio, nescio: abije: audiui: ego non affui.
Non tu isthuc mihi dictura aperte es, quidquid est?
Virgo conscissa veste lacrumans obticet,
Eunuchus abijt: quamobrem? quid factum est? taces?
P. Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant
Fuisse. T. quis fuit igitur? P. iste Chærea.
T. Qui Chærea? P. iste ephebus frater Phædriæ.
T. Quid ais venefica? P. atqui certo comperi.
T. Quid is obsecro ad nos, quamobrem adductu' est. P. nescio.
Nisi amasse credo Pamphilam. T. hem misera occidi,
Infelix, si quidem tu istæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? P. id opinor. T. quid ais sacrilega?
Istuccine interminata sum hinc abiens tibi?
P. Quid facerem? ita vt tu iusti, soli credita est.
T. Scelesta, ouem lupo commisti. dispudet,
Sic mihi data esse verba. quid hominis illic est?
P. Hera mea tace, obsecro, saluæ sumus: hominem
Habemus ipsum. T. vbi is est? P. hem ad sinistram, non vides?
En. T. video. P. comprehendi iube, quantum * potest. *potes
T. Quid illi facies stulta? P. quid faciam, rogas?
Vide amabo, si non, cum aspicias, os impudens
Videtur. T. non. P. tum, quæ eius confidentia est.

DON: PERGIN' scelesta mecum perplexe loqui?) Nūc demum virgo vitiata esse cognoscitur à Thaide, opportune, postquam magnopere & defensa est, & retenta. Nam statim cōsequentur nuptiæ eius & Chæreæ, qui illam vitiauit. [Perplexe loqui?) Ideo perplexe, quia statuerat crimen virginis celare. [Scio, nescio, abijt, audiui,) Mire ex dictis omnibus pauca

decerpit, & ostendit quid perplexe dixerit, & stomachum sæuientis expressit. [Scio] Flere puellam. [Nescio] Vitiatam. [Abiit] Eunuchus. [Audiui] Domi hoc admissum. [Ego non affui] Cohæserent. Acriter iratorum est, ea repetere quæ proxime dixerint quibus irascuntur. vt, En ego victa situ, veriq. effœta senectus. [Non tu istuc &c.] Non est hic interrogatio. [Virgo conscissa veste lacrumans obticet] Hæc omnia etiam esse significauerant. [Virgo obticet] Tacemus consilia: vt, Nec tacui demens. Reticemus dolores: vt, Ne verere, ne retice. Obticemus quorum nos pudet, vt in Phorm. Heu quidnam obtices? [Eunuchus abiit:] Non Cherea, sed Eunuchus: non fugit, sed abiit, dixit. [Quamobrem? quid factum est? taces?] Hæc ἀσύνδετα instantis dominæ vultū habitumque demonstrant. [Quis fuit igitur?] Hæc cunctatiue pronuncianda sunt, aut quia nouita indicat, aut dubitat de nomine ignoti, aut trepidat per timorem. aut, vt non videatur affuisse cum fuerit factum, aut quia non libenter dicat eius nomē cui irascitur. Sed ego agnosco ancillarum consuetudinem, quæ obliuiosæ sunt. [Ille ephebus] Ephebus nomen, ad ætatem retulit, non ad facinus cōmissum. [Ephebus] Cito ostendit, cur iste Eunuchus creditur. [Quid ais venefica?] Redit rursum ad iracundiā. aptum conuitium & comicum in ancillas, venefica, lupa, vipera, & sacrilega &c. [Quid is obsecro ad nos?] Non rogantis est Obsecro, sed dolentis. [Nisi amasse credo Pamphilam] Deest quòd, vt fit, nisi quòd. [Num id lacrumat virgo?] Vt supra, id vero lerio triumphat, pro ob id. [Id opinor] Callide Pythias opinor dixit, cum sciat. [Quid ais sacrilega?] αὔξησις. nam primo scelesta, deinde venefica, postremo sacrilega. [Istuc ne intermi natà sum] Satis mocaliter, istoc ne interminata sum: pro, Num istuc tibi cōminata sum? [Istuc ne interminata sum hinc abiens tibi?] Apparet hæc post scenam esse mandata. nam supra non meminit, sed dixerat, Iemen hoc prius introducam, & quæ volo simul imperabo, postea continuo exeo. [Ita vt tu iusti, soli credita est] Dixerat enim prius Chærea, Edicit ne vir quisquam ad eam adeat, & mihi ne abscedam, imperat. [Iusti] Συγκοπὴ καὶ μεταπλασμός, pro iussisti. [Scelesta, Ouem Lupo cōmisisti] Bene dilatum tot occasionibus prouerbium, personæ Thaidis ascriptū est, continet enim fœmineam reuerentiam, & meretricium sensum, reditq. rursus ad minora conuitia, quia videt se esse conuictam. & est prouerbium, Ouem Lupo commisisti. [Sic mihi data esse verba] Videtur plura fuisse dictura, nisi superuenisset Chærea [Quid hominis illic est?] Per genitiuum casum iniuriose dicitur: per nominatiuum honorifice. [Quid hominis illic est?] Non continuo agnoscit hunc hominem meretrix, quia etsi adhuc Eunuchi veste indutus est, attamen exuit spadonis incessum: vultum habitumque mutauit, & præter vestem, totus in Chæream rediit. [Hera mea tace obsecro] Blande, ac puellaliter accidet. [Tace] Non silentium indicantis est, sed securam facientis: vt, Tace, egomet conueniam ipsum. [Habemus hominem] Mire hominem dixit, vt reum. [Iube comprehendi] Pro comprehendi. Iube enim velle significat. [Et quantum potes] Deest cito. [Quid illi faciemus] Subauditur, comprehenso. [Quid faciam rogas?] Moraliter expressit puellæ stupentis verba, & nō habentis quid respondeat ad ea quæ dicta sunt. [Vide amabo, si non cum aspicias, os impudens Videtur.] Mire ab eo quod respondere cœperat, ad aliud transit, mirata confidentiam Chæreæ. Non est impudens, inquit, non est nisi similis impudenti. Sic alibi, Seueritas inest in vultu, atque in verbis fides.

GVID. PERGIN' &c.) Nunc demum puellæ cognoscitur à Th. esse stuprata, & quidem opportune postquam desensa est, & recenta magnopere, nam statim consequentur nuptiæ eius, & Chęreæ, qui ei vim attulit. T. O scelesta.i. scelerata Pythias, pergis.i. prosequeris ne loqui mecum, perplexe.i. obscure inuolute, intricate, vt sint aduerbia. Nam perplexus dicitur districtus, nutans, dubius, titubans, incertus quorsum se conferat. pergin' ergo loqui mecum perplexe dicendo sup. scio puellam flere, deinde nescio stupratam esse, abiit.s. Eunuchus, audiui domi hoc esse admissum &c. ego non affui.i. non interfui, cum est illi vis illata. Hæc asyntheta instanti dominæ vultum, habitumq́ demonstrant, non est mihi dictura istuc quidquid est aperte.i. palam loquendo, & manifeste, non perplexe, & obscure virgo veste conscissa.i. habens vestem fractam, obticet.i. tacet, lacrymans.i. lacrymas emittens tacemus consilia, reticemus dolores, obticemus quorum nos pudet. Eunuchus abiit.i. discessit, quamobrem.i. quare, taces.i. celas id, quod est factum.i. admissum. P. Quid ego misera dicam, negem.i. negare debeo illum, qui adductus est fuisse Eunuchum. Thais igitur si non fuit Eunuchus, qui fuit Pythias? ille, per contemptum dixit iste, Chærea fuit.s. T. O qui Chærea fuit. P. Iste ephebus.i. adolescens impubis frater Phædriæ. T. O venefica t ò meretrix, quia omnis adultera eadem venefica est, similiter & omnis meretrix quæ suis illecebris tanquam veneno inficit amatores, propterea insanus amor interdū veneni appellatione designatur. P. Atqui.i. certe, comperi.i. cognoui quòd fuit frater Phędriæ. T. Obsecro quæso quid.i. cui, & quamobrem.i. propter quam occasionem, is Chærea adductus est ad nos. P. Nescio nisi q̄ supp. credo eum amasse Pamphilam, sed si sic amasse, dic sic, Nescio cur adductus sit, nisi quia sup. amasset Pamphilam, & tunc subdatur credo.i. ita arbitror. T. Hem, interiectio indignantis, ego misera occidi.i. perij, infelix sum sup. & per se legendum est, si quidem.i. si certe, tu prædicas.i. narras, istæc.i. ista, quæ dicis vera, num.i. nunquid, virgo lacrymat id.i. ob id? P. Opinor.i. suspicor, id.s. virginem ob id lacrymare. T. O sacrilega.i. nefaria, impia & scelerosa, quasi quę sacrum violauerit, quid ais istucce ne.i. nonne ego abiens.i. discedens hinc interminata sum.i. comminata sum tibi istuc, quod.s. constabat inter eas postquam scenam fuerit mandatum, vt forsitan ne quisquam ad eam accederet. P. Credita est.i. cōmissa est Eunucho soli, vt iussi.i. iussisti. ideo quid facerem.i. quid facere aliud possem, quam tuis morem gerere mandatis vel præpone quid facerem, vt in tenore textus est. T. O scelesta.i. scelerata, commisisti.i. tradidisti, credidisti. Ouem Lupo, prouerbialiter dictum, q. d. virginem violatori commisisti, sicut si ouis lupo deuorati cōmittatur, dispudet.i. maximo pudore afficior, verba sic mihi data esse.i. sic me decepta, quid illuc hominis est.i. quis est ille homo Eunuchi veste indutus, animaduertit enim Th. Chæream, sed non continuo agnouit propter vestem, & hominis dixit in genitiuo, nam per genitiuum iniuriose dicitur, per nominatiuum vero honorifice. P. O hera.i. domina mea, obsecro tace.i. esto secura, nam illud tace non est silentium indicentis, sed securam facientis. sumus salua. habemus hominem ipsum .s. Chæream tanquam reum. T. Vbi is.i. Chærea est. P. Hem, per indignationem, viden'.i. vides ne eum ad sinistram partem.s. T. Video. P. Iube eum comprehendi.i. cepi quantum potes. T. O stulta.i. inconsiderata, quid faciemus illi comprehenso. P. Rogas quid faciam? amabo, interiectio blandientis, q. d. quæso rogo te per amorem vide si os eius non videtur impudens.i. inuerecundum, cum aspicias eum. T. Non est os eius impudens. P. Tum.i. deinde vltra hoc quod non erubescit. vide quę.i. qualis confidentia.i. nimis securitas est, & est quod dicitur ineptie. vide quomodo est assecuratus. Fiducia in bonum sonat vt plurimum, confidentia vero in malum.

ARGVMENTVM) Redit fabula ad complendam epitasin Antiphonis. Nam Theis expostulat cum ancilla quod virgo vitiata sit. [Quid tibi ego dicam] Timida responsio. [Obsecro ad nos?] Subaudi venit, & est dolentis interrogatio. [Ita tu iusti,] Syncope pro, iussisti. [Ouem Lupo] Prouerb. [Quid hominis] Interrogatio admirantis. Nam videt Chæream Eunuchi vestem indutum, & est parasceue ad sequ. sce. [Quid illi faciemus] Agnito adolescente, mox illi conciliatur Thais. **LATO.**

PERGIN' scelesta &c.) Perplexos ancillarū dolos & meretricum curiositatem, diligentiam & coniecturam, hæc scena exprimit. Meretrix nanque callida, & longo rerum vsu è docta, minimo signo id, quod est, coniectat. Vnde callidi dicuntur illi, quorum animus vsu concalluit, vt manus assiduo opere. **PETR. MARS.**

SENARII sunt omnes iambici. In septimo versu proceleusmaticus est loco tertio. In decimo versu s, in Adductus eliditur. Quidam lib. extra rationem carminis habent Aor ante Quamobrem. quod liber Aldi non habet. In xij. si quidem prima corripitur, vt duabus huius comœdiæ primis scenis. In xiiij. illuccine pæan primus est, q̄q̄ vltima hic eliditur. In xv. Donat. Tu iusti, legit, pro, Iussisti. In sequente ad idem quidam Commisti, pro Commisisti legendum putarunt, sed illi carmen non recte legerunt. Lupo. n. ante Ouim legendum, Donat. hercle haud quanquam tacuisset, qui priori carmine tam diligenter de Iusti disseruerit. In septimo à fine Quid illud hominis est, veteres habent lib. pro Quid hois illic est. Illic sanè hic locum non habet. forte Illi pro Illic quis legendum contendat, vt i, corripiatur, non elidatur. Et in Phor. secunda scena Illi, pro Illic inuenitur. interea dum sedemus illi, interuenit, auctore don. In sexto à fine Tace geminandum, vt Doctor, & Ioan. recte admonuerūt. In quinto a fine verbum Sinistram bacchius est, & bene habet carmen. In quarto a fine, vel Comprehendi trissyllabum est, vel Iube secunda corripitur. In antepenult. Illo pro Illi Priscianum legere Ioan. ait. In vltimo Eius monosyllabum. & duo verba, Non est Thaidis esse colunt. **GLAR.**

ACTVS

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Thais cum Chærea contendit ob vitiatam Pamphilam, deinde condonat noxam, petenti vxorem, quam vitiauerat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena continetur Chæreæ post fugam comprehensio: deinde contentio inter Thaidem ipsumque; tum, redeunt in gratiam. Pythia tamen renitente, demum de nuptijs cum Pamphila contrahendis tractatum.

Senarij omnes.

CHAEREA, THAIS, PYTHIAS.

APVD Antiphonem vterque, mater, & pater,
Quasi dedita opera, domi erant, vt nullo modo
Introire possem, quin viderent me, interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obuiam
Venit. vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum, inde item
In aliud, inde in aliud. ita miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed est ne hæc Thais, quam video? ipsa est. hæreo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
T. Adeamus. bone vir Dore, salue: dic mihi,
Aufugistin'? c. hera, factum. T. satin' id tibi placet?
c. Non. T. credin' te impune habiturum? c. vnam hanc noxiam.
Mitte: si aliam vnquam admisero vllam, occidito.
T. Num meam sæuitiam veritus es? c. non. T. Quid igitur?
c. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
T. Quid feceras? c. paullulum quiddam. P. eho, paullum impudens?
An paullulum esse hoc tibi videtur, virginem
Vitiare ciuem? c. conseruam esse credidi.
P. Conseruam? vix me contineo, quin inuolem in
Capillum. monstrum, etiam vltro derisum aduenit.
T. Abi hinc insana. P. quid ita vero? debeam.
Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim;
Præsertim cum se seruom fateatur tuum.
T. Missa hæc faciamus. non te dignum Chærea
Fecisti: nam si ego digna hac contumelia.
Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque * ædepol, quid nunc consilij capiam, scio, * æpol
De virgine istac: ita conturbasti mihi
Rationes omnes, vt eam non possim suis,
Ita vt æquom fuerat, atque vt studuit, tradere, vt
Solidum parerem hoc mihi beneficium Chærea.
c. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam
Fore Thais. sæpe ex huiusce modi re quapiam, &
Malo ex principio magna familiaritas
Conflata est. quid, si hoc quispiam voluit deus?
T. Equidem pol in eam partem accipioque & volo.
c. Immo ita quæso. vnum hoc scito, contumeliæ
Non me fecisse caussa, sed amoris. T. scio,
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeo inhumano ingenio sum Chærea,
Neque tam imperita, vt, quid amor valeat, nesciam.
c. Te quoque iam Thais, ita me dij bene ament, amo.
P. Tum pol ab isto tibi hera cauendum intellego.
c. Non ausim. P. nihil tibi quicquam credo. T. desinas.
c. Ego me tuæ commendo & committo fidei.
Nunc ego te in hac re mihi oro vt adiutrix sies:
Te mihi patronam * cupio Thais: te obsecro: * expio
Emorior, si non hanc vxorem duxero.
T. Tamen si pater. c. quid? ah volet, certo scio.
Ciuis modo hæc sit. T. paullulum opperirier
Si vis, iam frater ipse hic aderit virginis:
Nutricem accersitum ijt, quæ illam aluit paruolam:
In cognoscendo tute ipse aderis Chærea.
c. Ego vero maneo. T. vis ne interea, dum is venit,
Domi opperiamur potius, quàm hic ante ostium?
c. Immo percupio. P. quam tu rem actura obsecro es?
T. * Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædis cogitas * Quid oam
Recipere posthac? T. cur non? P. crede hoc meæ fidei,
Dabit hic aliquam pugnam denuo. T. au, tace obsecro.
P. Parum perspexisse eius videre audaciam.
c. Non faciam Pythia. P. non pol, credo Chærea,
Nisi si commissum non erit. c. quin Pythias
Tu me seruato. P. neque pol seruandum tibi
Quidquam dare ausim, neque te seruare. apage te.
T. Optime. adest ipse frater. c. perij hercle: obsecro
Abeamus intro Thais: nolo, me in via
Cum hac veste videat. T. quamobrem tandem? an quia pudet?
c. Id ipsum. P. id ipsum? virgo vero. T. i præ, sequar.
Tu istic mane, vt Chremem introducas Pythias.

DONATVS.

APVD Antiphonem vterque,) Rediens in viciniam suam, caussam reddit Chærea, cur non mutauerit vestem. Oportuit autem, & de necessitate argumenti fuit, Chæream non mutasse vestem, vt meretrix virginem à Chærea vitiatam audierit, & eum cum turpi habitu incedentem intueretur, cum reum vitiatæ virginis putaret. Apud Antiphonem dixit, pro in domo eius. [Vterque, pater & mater,) Non, vterque pater, & vtraque mater, sed vterque parens, quia pater & mater. [Quasi dedita opera domi erant;) Non tam mirum, si domi erant, sed illud magis mirum, quòd in ea domus parte, qua in ædes introeundum erat adolescentulo. [Vt nullo modo Introire possem,) Superius caussa continetur cur non mutauerit vestem. Inferius autem cur huc redierit. [Quin videret me) Quin modo pro quo minus. [Dum ante ostium sto,) Antiphonis. s. [Notus mihi quidam obuiam Venit) An notus, qui me posset agnoscere? an qui me nouerit .i. amicus? [Quantum queo,) Deest velociter. [In angiportum) Vide illum non vitasse sub vna clausula bis. In dicere, in pedes, in angiportum. Angiportum dicebant vicum non peruium, viam publicam. [In angiportum quoddam desertum;) Deest fugiens. [Ita miserrimus Fui fugitando) .i. fatigatus, lassus, & languidus sum dum fugio. Et honesta locutio est: vt, miser amando, miser currendo. [Ne quis me cognosceret) Nota improprie dictum pro agnosceret. [Sed est ne hæc Thais quam video?) Iampridem ipse visus, nunc primum videt. [Hæreo) Incertus remaneo, atque desigor. Primus metus ademit consilium, sed recogitatio reddit confidentiam. [Quid mea autem?) Colligit se rursus ad impudentiam Chærea. & vide si non eadem est audacia in Chærea, quæ in suscipiendo facinore fuit. & ἀναπόδοτον, quid mea autem? [Quid faciet mihi?) Opportione se confirmauit, quia si extimuisset & fugisset, nihil nuptiæ promouerentur. [Bone vir Dore) Hoc totum figuratè dixit, vt meretrix, & subtiliter. Nam scit Chæream esse quem alloquitur.

quitur, non Eunuchum. Et hic magna occasio datur meretrici adeundi adolescentis, qui habitu non mutauit, & adhuc quasi Eunuchus, & seruus est. [Bone vir Dore salue,) Maior obiurgatio est per hanc dissimulationem Thaidis aduersus Chæream, q̃ si illum id, quod est appellet. [Hera, factum) Non potuit subtilius respondere Chærea quam accommodare se interroganti. [Satin' id tibi placet?) Hoc potest & non figurate dici, sed aperte. [Vnam hanc noxiam Mitte:) Trisyllabo nomine noxiam dixit, quasi noxam. Alibi aliter, Dominam dixit extra noxam. [Si aliam vnquam admisero vllam, occidito) Verba seruorum, quibus nihil horribile est post præsentes plagas. Et non, cædito: sed, occidito, & non, alias dixit, quasi illa • diceret adhuc irrisor es vt fugitiuus. [Num meam sæuitiam veritus es?) Vt fugeres. [Hanc metui, ne me criminaretur tibi) Perfecte imitatus est verba fugitiuorum, quæ apud dominos faciunt comprehensi. [Vitiare ciuem?) Bene intulit ciuem, quòd plus est q̃ virginem vitiare. αὔξησις gradatim facta. [Conseruam esse credidi) Locus erat vt diceret, Seruam esse credidi, sed admirabiliter conseruam dixit. & hoc ipsum, miserabiliter pronunciandum est, tanquam miserabiliter crediderit conseruam esse quæ ciuis erat, atque eam quasi conseruam vitiare debuerit. [Conseruam) Opportune stomachabatur Pythias facta mentione conseruæ. [Vix me contineo quin inuolem, in Capillum) Minæ illæ propriæ fœminarum sunt, & in se, & in alios vnguibus sæuientium. vt, Vnguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis. Sed inuolem, ab auibus tractum est. vt apud Vergil. Prædam pedibus circumuolat vncis. Ergo hoc gestu, & dicto & corporis motu est actionandum. [Inuolem in Capillum:) Apparet more veterum intonsum esse. [Etiam vltro derisum aduenit) Mira nunc addidit accusationem q̃ non saltem fugeret. [Debeam Credo isti quidquam furcifero,) Subauditur vero, aut εἰρωνικῶς pronunciandum est. Sanè debere dicimus pœnas pro iniuria, & cui iniuriam fecerimus, quas se non debituram Chæreæ vt furcifero dicit Pythias, si illi cædem intulerit in seruili habitu constituto. [Si id fecerim;) Si inuolauerim in capillum eius. [Missa hæc faciamus) Hæc. i. iocularia & futilia. [Non te dignum Chærea fecisti) Artificiose meretrix ab eo quod licuit, ad id, quod oportuit transit, nec tractat quid sit legitimum, sed quid honestum. Itaque totam illam partem facti accusandi omittit, & ab accidentibus personæ adolescentis obiurgat. Sciebat enim eum verbo obstare posse, Licuit mihi, in domo meretricis. s. ne videatur irrationabilis audacia illa ingenui à pöëta inducta esse. [Non te dignum) Dignum, pro digne, aut deest faciens, vt sit, non te dignum facinus fecisti. Mira accusatio mixta laudi, & blandimento. [Nam si ego digna sum) Deest &, vt sit ordo. Nam etsi maxime. Et bene additum est maxime, vt appareat quod etsi digna pati sit meretrix, non tamen maxime digna pati Thais est. [At tu indignus qui faceres tamen) Recte dixit, quatuor enim sunt modi in huiusmodi rebus, ita vt aut vterque dignus sit, aut vterque indignus, aut alter dignus, alter indignus, aut contra. Neque ædepol quid nunc consilij capiam scio de virgine istac) Intelligit Thais amari virginem ab hoc, & ideo sic ait, vt conciliet nuptias, nam satis signi est, quòd Eunuchi habitum propter hanc sumpsit. Et vide quemadmodum ad captionem nuptiarum tendant, quod tñ dicere non audet Thais, sed ostendit adolescenti coniecturis, quem tentat, sciens amantem virginem, & viam ostendit petendæ sibi vxoris. [Hoc mihi beneficium Chærea) Blande nomen repetitum est, Chærea. [At nunc dehinc spero) Nunc iam Chærea vera veris æquiparans, recedit à iocularibus. [Sæpe ex huiusmodi re,) Hoc est turbulenta. [Quapiam) Quacunque, vel aliqua. [Quid si hoc voluit quispiam deus) Pleraque repentinis impulsionibus nata, mirisq. prouentibus deo ascribi solent, vt, Descendo, ac ducente deo flammam inter & hostes Expedior. Et Hinc me digressum vestris deus appulit oris. Et Salust. Vt tanta repente mutatio non sine deo videretur. [Quid si hoc quispiam voluit deus?) Vult amorem intelligi deum. [Equidem pol in eam partem accipioq. & volo) Vt æterna inter vos sit gratia. & ex malo principio compleatur magna familiaritatis. [Et volo) Euenire subauditur, & est ἔλλειψις tertia. [Immo ita quæso) Vtrum meretricem, an deos quæso? vtrunque enim accipi potest. [Vnum hoc scito scio) Vnde hoc sciat Thais, ineptæ quæritur, cum ipsa res clamet nunquam hanc conditionem subiturum Chæream, vt pro Eunucho etiam seruo, se fingeret sine amoris impulsu. [Nunc ignosco tibi) Quòd culpa non sit hominis, sed amoris. [Non adeo inhumano ingenio sum) Hoc est immitis non sum, quantum putas: vt, Non obtusa adeo gestamus pectora Pœni. [Neque tam imperita) .i. non experta. [Vt quid amor valeat, nesciam) Non inhumana, quia homo. non imperita, quia meretrix. Et neque tam imperita loquit, q.d. Neque tam pudica sum, vt q̃d amor valeat, nesciam. [Te quoque iam Thais) Bene quoque, non enim iam hanc ita amat, vt negligat illam, sed hanc illius causa. [Pol tibi ab isto hera cauendum) Facete. tanquam qui soleat capillum & vestem eius conscindere, quam amauerit. [Non ausim) Pro, non audebo, & est verbum huius temporis tantum. [Non ausim) Verum propter ætatem? an propter fratrem suum Phædriam potius? [Nihil tibi quidquam) πλεονασμὸς quartum. aut nihil, pro non. [Desinas) Pro eo quod est, desine. aut deest fac, vt sit, fac desinas. [Ego me tuæ commendo & committo fidei) Satis amatorie, vt appareat nunc maxime captum Chæream, ac mancipatum virgini. Commendamus nos cognitis: Committimus ignotis. Ergo αὔξησις est maioris officij, fideiq. circa Thaidem. [Te mihi patronam cupio) Te adiectum vim habet, & ex animo supplicantis habitum adolescentia ostendit. [Emoriar, si non hanc vxorem duxero) Vide amatorem adolescentulum, cui in ipso flore nihil dulcius vita est, ipsam despicere, si sibi vxor non datur. [Tamen si pater ἀνανεύσεις, aut ἀποσιώπησις secunda. [Quid? ah volet, certo scio) Quid? deest dicas. sed ista omnia ad confirmationem valent. [Cuius modo hæc sit) Mire hic in votum conuersum est, quod timere potuit non ducturus vxorem. [Paululũ opperirier si vis, iam frater ipse hic aderit virginis) Adeo cito probari potest. [Ego vero maneo) Modo vero consentientis est aduerbium, alias confirmantis, alias cõiunctio, alias particula ironiam iuuans, vt, Egregiam vero laudem, & spolia ampla refertis Tuq. puerq. tuus. [Domi potius opperiamur, q̃ hic ante ostium) Non ignara illecebrarum meretrix non solum Chæream retinet, verum etiam vocat, vbi virgo est. & satis callide interrogat an velit, quasi nesciat velle. [Immo percupio) Amatorie, non volo, sed percupio. [Hunc tu in ædes) Pro nomen in his plus valet quam accusatiuo. [Hunc tu in ædes cogitas) Mire, cum illa iam velit, cogitas dixit, volens vt recogitet. [Cogitas in ædes recipere posthac?) Per ancillæ verba vult ostendere quàm sit tractandorum adolescẽtium perita meretrix. [Posthac) Post hoc factum, post hanc audaciam. [Crede hoc meæ fidei) Puellariter dixit, meæ fidei. [Dabit hic aliquam pugnam) Pro stupro, vt, At non inuenirem segnes, nocturnaque bella. Vt, Verrius quæ bella. & ingens facinus. vt Lucilius, Vicimus ò socij, & magnam pugnauimus pugnam. Dabit aũt, proprie pro induret: vt, Magnam dabit ille ruinam. [Ahu, tace obsecro) Ahu interiectio est perturbatæ mulieris, vt apud Græcos ἰού. [Parum perspexisse videretur eius audaciam) Parum εἰρωνεία est. Et non sensisse, sed perspexisse dicit, vt iam non sit experienda illius audacia, quæ sit perfecte cognita. [Non faciam Pythias) Bene & moraliter appositum, Pythias. [Non pol credo Chærea, nisi si commissum non erit) Iculariter, vt ille, Pythias, dicit, ita hæc Chærea. [Quin Pythias) Iterum nomen vultuose est additum [Quin) Pro immo. [Neque pol obseruandum tibi quidquam dare ausim) Totum garrule & gesticulose, vt puellam cum adolescentulo fabulari videas. [Adest optime ipse frater) Optime, opportune. Et non est additum, cuius frater, vtpote in re manifesta. [Nolo me in via cum hac veste videat) Subtiliter adolescens, quia nihil profecerat dicendo, percupio, inuenit causam qua tandem ingredi possit. [Quamobrem tandem?) Pro tamen. Interrogatio hæc increpationem continet impudentissimi facti. [An quia pudet?) Hæc interrogatio, irrisionis plena est in eum quem nihil pudet. [Idipsum) Hoc veluti molesto vultu dicitur, adeo vt imitetur dictum, vultumq. eius Pythias. [Virgo vero) Vero εἰρωνικῶς, nam εἰρωνεία est, vt, Egregiam vero laudem. [Virgo) Quasi qui minime pudicitiæ statum, ac verecundiæ virginalis veneratur. [I præ, sequor) Manifestum est cur meretrix docta capiendorum iuuenum, prætire velit Chæream, & in consequendo ipsa sit tardior. vult enim liberum sine arbitris cum puella esse colloquium & licitum amorem. Nisi forte putamus Terentium hęc sine causa fecisse, qui sit artificiosissimus pöëta, nam neque ipsa ingreditur cum Chærea, neque ingredi simul permittit Phædriam. [Tu istic mane, vt Chremem introducas) Relicta est Pythias ob multas causas, & in primis vt possit per eam delusus Parmeno pauore suo senem compellere ingredi ad meretricem, & præsentem fieri ad confirmandas nuptias.

APVD &c.) Hic Chærea reddit causam cur etiam rediens in vicinam suam non mutauerit vestem Chr. apud Antiphonem .i. domo Antiphonis, vterque parens. s. mater & pater, vterque dixit. nam masculinum præponderat fœminino. erant domi quasi dedita opera .i. consulto de industria vt nullo modo possem introire. quin .i. quòd non viderent me. interim, id est dum hæc aguntur, GVID.

aguntur, dum sto ante hostium quidam notus venit obuiam.i.in occursum mihi, vbi .i. postquam, vidi eum .s. egomet dedi in pedes.i.conuerti,conieci,seu contuli me quantum queo . id quoddam angiportum .i. vicum angustum , nec peruium desertum .i. non frequentatum. Angiportum ti. neutrum,vel angiportus ti, masculinum(vtrunque enim dicitur)vicus est angustus,non peruius,vt Donat.& Seruius sentiunt . vel iter compendiarium,ait Festus,in oppido,eo q sit angustus portus.i.aditus ad portũ . vel secundum Varronem dicitur angiportum,q sit angustum,& per quod nihil agi potest pro nimia angustia,quasi ab ungendo &portu,eo q talis angustia sit inter portus.i.inter domos.nam portus quemadmodũ & insulas pro domibus veteres dixerunt. Multi libris habent in pedes,& tunc ita dicendum est.Ego dedi,vel,vt alij hñt,ereat me in pedes.i.cœpi progredi,vel velociter ire.nam qui vult ire in pedes se erigit,vel dat.& quo cœpi progredi velociter in angiportum quoddam desertum &c. quod si non esset in,tunc facile esset dicere dedi pedes in angiportum.i.me contuli in vicũ angustum , qui vernacula lingua venella dr̃ , vel latine vinculus . nam qui se confert aliquo illuc dat,ac dirigit pedes.inde.i.ex eo angiporto,item .i. similiter . dedi pedes in aliud angiportum,inde.i.ex eo angiporto secundo contuli me in aliud angiportũ,ita .i. eo modo fui miserrimus,fugitando.i.fui fatigatus,lassus,languidus, dum fugio , & est honesta locutio,vt misee amando,miser loquendo . ne quis.i.vt non aliquis . cognosceret.i.agnosceret . prius.n.eum cognouerat . Agnoscimus enim veteru,cognoscimus noua,sed ne.i.verum hęc mulier,quam video est Thais de inde diligenter intuitus fodit , ipsa est Thais hæreo .i. incertus remaneo . & defigor . primus enim metus adimit consilium,sed recogitatio redit confidentiam,hæreo ergo .i. dubito . quid faciam,aũt.i.sed quid mea,h.d.vt hoc verbo Thais mitigetur,cum dicat eam suam.i.cui bene cupit,non amicam,tum nõ esset proprij fratris riualis,quid loquam,repetit ad maiorem expressionem, faciet mihi , q. d. dubito ac nescio prorsus quid mihi sit factura. TH. Adeamus illum.i eamus ad Eunuchum illum.s.Ch. induiũ adhuc Eunuchi veste . ò bone vir , per ironiam salue . dic mihi aufugistin' .i. fuisti ne fugitiuus,tãquam si esset seruus eum alloquitur propter vestem,quam adhuc erat indutus. C. O hera.i.domina factum est sup.i.aufugi . T. Satin'.i.verum satis .i. valde tibi placet aufugisse. C. Non placet.s.mihi. T. Credin' .i.credis ne hoc quod sequitur.s.te abiturum impune.i.te euasurũ sine punitione . C. Mitte .i. cognosce,dimitte hanc noxam.i. hanc solam noxiam pro noxam.i.culpam . si vnquam admisero, .i.commisero aliam noxam,occidito me. T. Non veritus es.i. nõ timuisti meam sæuitiam. C. Non veritus sum.s. T. Quid igitur veritus es.s. C. Metui hanc ancillam.s.ne i.quod,criminaretur me tibi.i.apud te. T. Quid feceras. C. Feceram quiddam.i.aliquid paululum . T. Ehu,interiectio hic indignantis ò impudens.i.inuerecunde. dicis sup. paululũ te quiddam fecisse . an hoc.s.vitiare.i.stuprare virginem bonam ciuem appositiue dictum. hoc inquam videtur tibi esse paululum.i.parue æstimationis,& parui criminis. C. Credidi eam esse conseruã,& non ciuem.i.putaui eam esse seruam cum Pythia & alijs . P. Indignata est ancilla q dixerit se putasse eam esse conseruam,quasi paululum esse diceret nocilla meretricis vim afferre dicis sup.te credidisse eã esse conseruam, vix contineo me quin.i.q non inuolem .i.in filiam velociter more volantis auis . de inuolo qñ dicitur à vola volæ satis supra dictum est . vix inquam contineo me quin inuolem.i.insiliam in capillum tuum. etiam monstrum.i.qui stuprat virgines,cum ipse se simulet Eunuchum . contra naturam.n. est & Eunuchus stuprum committat. etiam monstrum huc aduenit derisum.i.ad deridendum,vltro.i.sponte,& per se . T. O insana.i.non considerata,abi.i.discede hinc. P. Vero,per ironiam dictum est . quid ita abeam.i.discedam, credon' .i. vtrum credere debeo,quidquam.i.aliquid isti furcifero.i.isti improbo seruo digno,qui furcam circa vicinos ferat in collo ignominię causa preserum.i.præcipue cum fateatur se esse seruum tuum . T. Missa faciamus.i.omittamus hæc iocularia .s. & futilia. ò Cherea non fecisti dignum facinus.s.vel rem dignam te,in ablatiuo.i.non fecisti debitũ tuum,siue munus non es functus officio tuo , vel non fecisti quod te decebat,aut tibi erat honestum.nam si.i.quamuis sum maxime digna hac contumelia, quia meretrix.s.attamen tu es maxime indignus. q faceres.i.facere debes,aut debuisses . neque ædepol,iurantis est , scio quid consilij capiam nunc .i. quam deliberationem sumam,siue quod propositum suscipiam de istac virgine,ita.i.adeo,conturbasti.i.perturbasti,implicasti, impedisti oẽs rationes.i omnes vias reddendæ eius,vt non possim tradere .i.offerre eam suis parentibus.s.ac propinquis ita,vt.i.sicut, fuerat æquum .i.iustum,vt .i. quemadmodum. ego studio.i.laborani tradere eam.s.vt pararem.i.conciliarem,contraherem. acquirerem mihi hoc beneficium solidum.i.integrum,& firmum,ac stabile reddendo eam suis . C. At .i. sed,ò Thais nunc spero gratiam.i.beneuolentiam . fore.i.futuram esse æternam . dehinc .i. amodo,posthac,in posterum,in futurum,inter nos sæpe.i.plerũque ex huiusmodi.i.ea tali quampiam .i. aliqua re.s.turbulenta, & ex malo principio magna familiaritas.i.consuetudo, & coniunctio,societas est conflata .i. contracta,conciliata,parata,acquisitu,quid diceres sup. si quispiam Deus.s.Cupido deus amoris voluit hoc ita.i.fieri,& instigauit vt fieret. T. Equidẽ.i.certe. pol, iurantis est , accipio .i. intelligo in eam partem,& volo euenire sup. in eam partem,inquam vt videlicet æterna inter nos sit gratia,& ex malo principio cõpleatur magna familiaritas . C. imo .i. sed,itu quæso.i.rogo te vt fiat,vel quæso Deos vt id velint,scito hæc vnum me non fecisse causa contumeliæ,sed causa amoris. T. Scio te fecisse causa amoris . & pol propterea nunc magis ignosco tibi ò Chær. non sum ingenio adeo inhumano .i. non sum natura adeo immiti, & insuaui, & quasi ferina, vtpote cum sim homo,neque sum tam imperita.i.non experta vel tam pudica,qa meretrix,vt nesciam quid amor valeat .i. q̃d amor possit . qui profecto ad multa nefanda impellit. C. O Thais . quoque .i. etiam,iam te amo,ita Dij me bene ament sicut.s.est verum te me amari,& est affirmandi ac iurandi modus quemadmodum,sic viuat anima mea & alia id genus. P. O hera.i.domina . pol intelligo.i.censeo tibi cauendum esse.i.prouidendum tibi ab illo.s. Chær. ne tibi quoque vim afferat . C. Non ausim.i.non audebo propter fratrem.s. Phęd. qui eam amat,& ideo dicit non amare Thaidem pro libidine,sed propter eius benignitatem,& etiam causa illius puellæ,quam amat . P. Nihil.i.non credo tibi quidquam.i.tuis verbis fidem non habeo. T. Desinas.i.desine,hoc est cessa loqui,vel intelligetur fac vt desinat . C. Nunc ego te oro Thaidem,vt sit mihi adiutria in hac re .i. vt ducam Pamphilam,ego cõmendo,& cõmitto.i.trado, credo me tuæ fidei.i.fidelitati,& est anaesis,nam cõmendo & committo hic parum distant, nisi q cõmendamus nos cognitis,cõmittimus vero nos ignotis, ò Thais,capio .i. eligo te patronam mihi .i. capio te aduocatam & mediatricem,seu protectricem,vt & me commendes, & aduersus obsistentes me defendas quo possim potiri illa,quam amo.& obsecro.i.per sacra rogo, vt mihi adsis in hoc negocio,emoriar, id est mortem oppetam,& nihil plus significat , q̃ primitiuum,si non duxero hanc vxorem.s.Pamphilam. T. Tamen si pater non volet sup.& est eclypsis,vel aposiopesis facta per interruptionem à Chær. Factam, qui vno verbo tam cito intellexis quid dicere vellet Th. & illi obuiã iuis. C. Quid dicat sup. Ah,interiectio gestientis in spẽ,certo scio quod sup. volet,modo.i.dũmodo hæc Pamph.sit ciuis. T. Si vis opperirier pro opperiri,paragoge .i. expectare,iam .i. statim,ipse frater virginis .s. Chremes aderit .i. præsto erit,hic iuit accersitum .i. adductum,siue vocatum nutricem,quę aluit illam virginem paruulam.i.cum adhuc paruula foret,ò Chær. tu te ipse .i. tutemet,aut te , aut ipse quantum ad significatum vacat,aderis.i.præsto eris, comparebis hic in cognoscendo,passiue potest capi.i.dum cognoscetur à nutrice, vel si capiatur actiue sic intellige,tute hic aderis in cognoscendo eum .s. quasi dicat intereu magis,ac magis eam cognosces. C. Vero, modo est consentientis aduerbium,interdum confirmatiua, quandoque est coniunctio significãs,sed interdum iuuat ironiam, vt , Egregiam vero laudem,& spolia ampla refertis, Tuq̃. , puerque tuus,ego maneo.i.opperior,vt voluisti. T. Ne.i.verum vis quòd sup.opperiamur.i.expectemus ante fratrem domi potius, q̃ ante hostium . Interea.i.interim dum is frater.s.venit . C. Imo .i. quinimo, per cupio.i.valde cupio . Illud . P. Obsecro heru .i. quam rem es actura,quæ sic in domum Chæream vis deducere . T. Quidnam.i.cur ita petis quid sim actura . P. Rogitas,cogitas recipere hunc post hac.i.amodo,in ædes.s.in domum tuam . T. Cur non reciperẽ sup. P. Crede,hoc meæ fidei.i.habeat hanc mihi fidem.i.credulitatem,hic Chęr. dabit.i.inducet denuo.i.rursus, aliquam pugnam i.aliquod stuprum. Lucilius . Vicinus ò socij,& magnam pugnauimus pugnã . T. Hau,interiectio perturbatæ mulieris,obsecro tace . P. Videre.i.videris,indicaris parum perspexisse.i.parum clare cognouisse,audaciam.i.temeritatem eius.s.Chæreæ. C. Pythias non faciam quod dicis .s. P. O Chærea pol,iurantis est . non credo te non facturum,nisi.i.præterquam,si non cõmissum erit tibi.i.si tibi non creditũ erit, q. d. facies quod dico presertim si tibi fuerit commissa puella.Nam si nihil tibi creditum,aut cõmissum fuerit, credo facile te nihil facturum,cum non erit tibi copia facta. Committere enim interdum

dum significet credere, seu tradere fidei alicuius quidquam, vt hic, vbi cõmissum fuerit, impersonaliter dictum est, quasi pro creditum fuerit, nisi intelligitur aliquid, & tunc cõmissum fuerit passiue capietur, quod idẽ recidit. C. Quin.i.quinimo, tu Pythias saturato.i.oblatuato me, an sim quidquam lacturus. P. Pol. neque ausim.i.non audeam dare tibi quidquam .i. aliquid, seruandum.i.custodiendum, ne qua ausim seruare te.i.custodiã tui gerere. T. Apagete .i. discedite, ac cessate ab his verbis, ipse frater virginis.s.Chr.adest.i.præsto est, optime.i.opportune. C. Hercle.i.per Herculem, perij.i.perditus sum. ô Th.obsecro abeamus intro .i. abscedamus intra domum. nolo sup. q videat me in via cum hac veste Eunuchali. T. Tandem, id est, q.d.paucis tãde, vt nunc sit omnis dilationis finis, habet enim tandem hic quiddã vrgens rãdere & accelerans, quamobrem .i. quare non vis, vt te vidrat, vt &c. an.i.vtrum, ideo sup. quia te pudet.i. pudore afficeris & erubescis esse ita indutus. C. Idipsum est sup. pp quod nolo vt me videat, quia .s. me pudet. P. Dicis sup. idipsum esse, q a te pudet, virgo vero est sup. ironice capitur vero, q.d. scilicet virgo est qui pudicitiã virginalem, & seruat, & veneratur, & in hoc sensu virgo in masculino genere poni intelligitur, quod se dicatur de puella sic intellige, dicis te nolle sic videri, quia te pudet .s. virgo est puella, quæ tibi credita fuit per ironiam intelligendu, tanquam dicat, id mala indicat te esse pudentem quod fecisti. T. Chærea, supple .i. præ .i. præcede, sequar te. ô Pyt. tu mane istic, vt introducas .i. intromittas Chremem.

LATO. ARGVMENTVM) Expostulat Thais cum Chærea, sed deprecante illo, & virginem vxorem petente, facile conciliatur. Et est initium catastrophes in hac parte fabulæ. Ego me in pedes Eclipsis, subaudi conieci. [Sed est na hęc) Deliberatio subita. [Hera factum) Accommodat se adolescens ad interrogationem meretricis, & tota deprecatio ironiam sapit. [Conseruam) Hoc pertinet ad contumeliam ancillæ, vnde non immerito irascitur. [Missa hæc faciamus) Seria obiurgatio, post longam cauillationẽ. [At nunc dehinc) Defensio aa comparatio vtilitatis, quæ sententia confirmetur & excusatur necessitate. [Te quoque) Gratiarum actio. [Ego me tuæ) Imploratio auxilij ad ducendam puellam. [Cuius modo hæc sit) Promittit testimonia libertatis. [Tu me seruato) Ironia. [Apage te) Iocularitet remouantis.

PETR. MARS. APVD Antiphonem &c.) Timorem iustæ reprehensionis quæ maxime decet ingenuum Ephœbum, ac meretricis indulgentiam in his delictis, quæ amoris ardore committuntur, hęc scena exprimit, monens vnumquenque decorum suum seruare debere, nec solum id esse considerandum, an quispiam sit pęna dignus, sed etiam an deceat se talem pœnam irrogare. Digna quippe est meretrix contumelia, sed non omnium est illam inferre. Talea enim personæ relinquendæ sunt, vt aut à vilissimo quoque, aut sulla carnificis manu puniantur [Quantum quero in angiportũ) Portus, inquit Iurisconsultus, appellatus est conclusus locus, quo importantur merces, & inde exportantur, eaque nihilominus est statio conclusa atque munita. Inde angiportus, dicitur. Varro sic ait: Quod exitum non habet, ac peruium non est Angiportum, & idem angustum ab angendo, & alibi dicit: Hinc angiportum, quia nil in eo potest agi. Sextus Pompeius sic ait: Angiportus est iter compendiarium in oppido, eo quò sit angustus portus .i. aditus in portam.

GLAR. ET hi senarij sunt omnes) In tertio versu val Introite trisyllabum est, vel creticus est loco primo. In quinto si Egomet legatur, primo loco procaleusmaticus erit, & Venit præsentis temporis. In decimo aut Mea monosyllabum totum eliditur, aut creticus est loco tertio. In duodecimo Doctor. ait primam da Ausugistin' pertinere ad versum præcedentem. At ego in ea sum opinione, Quæcunque per apocopen ne habent, ea corripi vsu, quanquam ratione ac natura sint producta. Sic Ausugistin' & Satin' in hoc carmine sunt breuia vsu, quem Terentius mordicus obtinet post Ennium ac ceteros. In decimotertio. Habiturum legit Ioan. pro habiturum. Decimusquartus ita legit, Amitte si aliam admisero vnquam, occidito. In Doct. lib. sic legitur, Mitte si aliam vnquam admisero vllam, occidito. Lector sequatur quod volet. In 2v. Meam monosyllabum est, nisi in his creticũ quis asse contendat, quemadmodum in 2vij. malim paulo lum legere per creticos, q̃ paulum, quod Doct. voluit, qui alioqui versum non constare putauit. Ego aũt puto diminutiuorum hic maximam rõnem, habendam, atq̃ minime amouenda, quod lector ex impudentis Chæreæ verbis sanè intelligit. Vicesimum secundum ac tertium rectè emẽdauit Ioan. ex Donati lectione:

Abi hinc insana. P. Quid ita vero? debeam,
Credo, isti pœnas fureifare, si id fecerim.

Aldi liber hic passim corruptus erat. In 2xvij. ædepol primã corripit, vt sæpe alibi. Quanquam per amphibrachyn excusari potest prima in ædepol but longa. In 32. aut Vt, a superiore eliditur versu, aut loco quarto proceleusmaticus est. In sequenti Dehinc dissyllabum est. In 34 Huiusmodi trisyllabum est, & præpositio Ex ante Malo verbum in vetustis libris non est. nec requirit vel sensus vel carmen. In quadragesimoquarto. pro Istoc quidam legunt isto. & post verbum Cauendũ addunt Esse quod carmen non respuit, nec sensus. In 46. Fidei dissyllabum est. In 50. Ah quid, legendum, non Quid ah. In duodecimo à fine versus Fidei dissyllabum est, & vel primo loco proceleusmaticus, vel Meæ monosyll. In sequente droue Ahu, vnus pes est, & , vt puto, creticus, alioqui carmen non constabit. In decimo a fine, Eius monosyllabum. In nono Pythia in vocatiuo legendum, & a breue videtur. nam prima de Pythia vbique producta est, imo in continuo sequenti carmine. Porro in sexto a fine. Ad superiore carmine eliditur, vt inquit Doct. cui nos subscribimus. quanquam & bacchius primo loco esse potest.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Pythias secum cogitat, quo dolo Parmenonem vlcisci possit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hoc in loco est disputatio Pythiæ apud seipsam cogitantis, quemadmodum Parmenonem dolo possit vlcisci.

Senarij.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

QVID? quid euenire in mentem nunc possit mihi,
Quidnam, qui referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? C. moue vero ocyus
Te nutrix. S. moueo. C. video, sed nil promoues.
P. Iam ne ostendisti signa nutrici? C. omnia.
P. Amabo, quid ait? cognoscit ne? C. ac memoriter.
P. Bene ædepol narras? nam illi faueo virgini.
Ite intro: iam dudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: vide, vt ociosus sit, si dijs placet.
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intro, de cognitione vt certum sciam:
Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

DON. QVID? quid venire in mentem) In hoc loco cogitantia disputatio est apud seipsam Pythiæ quatenus Parmenonem dolo possit vlcisci. [Quid nam:) Sic Cireto, Sed earum rerum artificem, quem? quem nam? rectè admones. Polycleitum esse dicebant. [Qui referam) Qui, quomodo, vel vt. [Qui hunc supposuit nobis?) Proprie supposuit nam vt subduci dicimus quæ nolumus amittere, ita supponi quæ non desideramus. Sic Plautus, Et pro scorto supponetur hircus vnctus nautea. [Moue vero nutrix) Vero pro interiectione posuit stomachantis. [Video, sed nihil promoues) Hinc est illud Virgilianum, Illa gradum celerans studio properabat anili. Scilicet non re celerabat, sed studio. [Promoues) Proficis. [Amabo quid ait? cognoscit ne?) Exhibitum spectatori est quid post scenam geratur.i.agnitio puellæ. [Ac memoriter) Plus intulit q̃ interrogatur, nam magna sunt signa in quibus anilis memoria non erat. [Ac memoriter) Responsionis breuitas attulit compẽdium percurrenti, ne plura interrogaret. [Nam illi faueo virgini,) q.d. illi faueo, non Chæreæ. & simul causa est cur illum vlcisci cupiat, q a .s. multum illi fauet. [Virum bonum) εἰρωνεία. [Eccum Parmenonem

nonem incedere eidere) Res adio dignas, nouitate.s. incessus. [Vide vt ociosus sit) Inuidet illi securitatem, quę sollicitum redditura est, non enim vlla alia erit vindicta post, præter istam. [Vide vt ociosus sit) Vultu dicit, & gestu eum esse securum. Et mire poëta lęti\~ describit, vt repente ostendat esse commotum. [Si dijs placet) Proprium est exclamantis propter indignitatem alicuius rei. [Spero me habere) Pro habituram. aut spero pro credo, more suo. [Meo modo).i. et volo. [Ibo intro, De cognitione et certum sciam) Eleganter defatigate Parmenonem non necessarium putat, sed ex occasione. Nam post eum dicitse ire intro, exitura autem, vt ipsum in timorem conijciat.

GVID. QVIDQVID venire) In hoc loco est disputatio Pythiæ cogitantis apud seipsam, quatenus .i. quomodo Parmenonem dolo possit vlcisci. P. Quidnam.i. quid est, interrogatiue legendo quidquid .i. quod. quidquid enim significatione quod, & interdum capitur pro quod tantum, quid est igitur quod possit venire mihi in mentem, qui.i. quo, vel vt referam gratiam.i. rependam vices isti sacrilegio.s. Parmenoni impio, nefario, seu improbo, qui supposuit .i. loco Eunuchi latenter adhibuit, vel adduxit nobis hunc Chęream. Iuuenalis. Suppositus venias, & falso nomine poscas. Subducuntur quę volumus admittere, ait Donatus, supponuntur autem quæ non desideramus. Nonnullis libris habent quid his possum, quasi sit repetitio ostendentis indignationē, & vlciscendi cupiditatem sit. Quidquid possit venire mihi in mentem. Iterum quidnam possit in quam venire in mentem. qui id est vt referam gratiam isti sacrilego, qui supposuit nobis hunc Chæreā. C. O noitra. hic vero stomachantis interiectio est. mone te ocyus.i. monendo te perge, & accelera citius, vult enim Chr. eam velocius ambulare, quod non potest fieri nisi se velocius moueat. S. Moneo me .s. exerceo corpus meum eundo q̄ maxime possum. C. eiden te .s. moueri, sed nihil pro moues .s. proficis. Nam quamuis maximo studio te mouear, tñ non satisfacis meæ cupiditati, quod non est mirandum. Nam an is quamuis studeo properent, te tñ accelerare nequeunt propter ætatem ingrauescentem. Promoueo aũt dicitur quasi procul te moueo dicit ergo te moues, sed nó procul te moues. P. Ne.i. vtrum, iam ostendisti signa agnitionis virginis nutrici suæ. C. Ostendi sup. omnia signa. P. Amabo.i. rogo te per amorem, blandientis est particula, quid ait nutrix.s. ne.i. vtrum cognouit ea signa.s. C. Ae.i. etiam cognoscit ea, & quidem memoriter, q.d. ea signa firma adhuc anus memoria tenet. P. Ædepol .i. per ædem Pollucis. bene narras.i. prospere refers talia, nam faueo illi virgini, ne intro.i. in domum iam dudum.i. iam ea multo ante tempore, hera.i domina expectat vos domi. Eccum .i. ecce hic video Parmenonem virum bonum, per ironiam & appositiue dictum, incedere huc.i. venire huc. eiden'.i. vides ne, vt.i. qualiter sit ociosus.i. securus sine solicitudine, & cura, si Dijs placeat, spero.i. credo, vel confido me habere .i. scire, ac cognoscere. Cic. ad Lent. Habes de Vatinio, cognosce de Crasso.i. scis cognoscis, vel habere.i. habituram & nacturam, qui.i. quomodo, qua ratione excruciem .i. affligam, afficiam hunc Parmenonem, meo more .i. meo modo, & ad rotum meum, ibo intro .i. intra domum, vt certum sciam de cognitione .i. de agnitione puellę à nutrice. post .i. postea, seu deinde, exibo.i. egrediar, atque perterrebo hunc sacrilegum .i. impium .s. Parmenonem, & nefarium.

LATO. ARGVMENTVM) Data opera dilatatur catastrophe admixta Parmenonis ludificatione ad delectandum spectatorē. [Quid, quid venire) Repetitio quærentis & cogitabundæ. [Suppositi) Falsum pro vero adduxit. [Virum bonum) Ironia. [Vide vt ociosus sit) Securus, qui nihil mali timet. [Si dijs placet) Ironia indignantis.

PETR. MARS. QVID, quid venire &c.) Meretriciæ ancillæ diligentiam in excogitanda fraude, ac dolosam consultationem, vt par pari referatur, hæc scena exprimit.

GLAR. EIVSDEM generis cum prioribus. In quarto versu Mea respuit carmen. In 7. Edepol prima breuis est, vt præcedente scena, & sæpe alias, atque haud scio, sit ne tunc scribendum per diphthongum, an absque diphthongo potius, nisi quis amphibrachyo concedat vtrinque, vt paulo ante admonuimus.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Gloriatur Parmeno quòd Chæream pro Eunucho ad Thaidem deduxerit, meretricum sordes commemorat, quam rem iniquo fert animo Pythias.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Parmeno gloriatur Chæream Eunucho subornasse, ita vt virgine præter sumptum & dispendium potitus sit. Deinde meretricum ingenia, & sordes commemorat, quare Pythiam, quam non adesse percepit, prima sa in commotam, magis irritat.

Senarij.

PARMENO, PYTHIAS.

REVISO, quidnam Chærea hic rerum gerat.
Quòd si astu rem tractauit, dij vostram fidem,
Quantam, & quàm veram laudem capiet Parmeno?
Nam vt omittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Carissimum ab meretrice auara: virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,
Sine sumptu, sine dispendio. tum hoc alterum,
Id vero est, quod ego mihi puto palmarium,
Me repperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia & mores posset noscere;
Mature vt cum cognorit. perpetuo oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans:
Quæ, cum amatore suo cum cenant, ligurriunt.
Harum videre ingluuiem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque auidæ cibi,
Quo pacto ex iure hesterno panem atrum vorent:
Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis.
PY. Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,
Vlciscar; vt ne impune in nos illuseris.

DONATVS.

REVISO, quidnam Chærea &c. Astu) Pro astute, modo aduerbium est, alias nomen, vt, An in astu venit? [Dij vostram fidem) Modo non inuocantis est, sed admirantis. & est figura ἐκπληκτικὴ per ἐκφώνησιν facta. [Nam vt omittam q̄ ei amorem difficilimum & carissimum) Cum dicere deberet, q̄ ei amorem & difficilissimum & charissimum confeci, primo quasi oblitus dicti superioris, transit ad virginem deinde addit causam ex abundanti. Quod si dixisset, amorem confeci, posset intelligi confeci, expediui, perfeci. At vero virginem confeci, quid intelligemus, nisi hoc enim, q̄ insultat Parmeno confectam virginem, q.d. superatam atque deuictam? Nam proprie hoc verbum conuenit gladiatoribus ijs, qui grauissimis vulneribus occubuerunt. Sic Cic. in Catil. Gladiatori illi confecto & saucio. Conuenit ergo seruilibus verbis, & velut iocose, verniliterq. iactanti rem confectam esse in puella virgine, & non exhibere Chæreæ damnum, vel negocium. [A meretrice auara, virginem quam amabat) ἀνταπόδοσις secunda. Difficilimum, quia virginem quam amabat: Charissimum, quia a meretrice auara. [Id vero est) Vero, nisi ornatiuum esset, nihil significaret. [Palmarium) Palma dignum. [Meretricum ingenia) Optime, non meretricis dixit, sed potius meretricum. [Mature) Cito, & ante tempus. [Vt cognorit) Suauiter non nouerit, sed cognouerit, dixit, quod est plenæ perspicacię. [Maturę et cum cognorit) Bene addidit mature. Ferè enim cito cognouisse obfuit, sed id ad illecebram fuit q̄ • cognitus est cito. [Quæ dum foris sunt) Apud amantes, scilicet. [Nihil videtur mundius) Bene videtur, non enim sunt. [Nec magis compositum quidquam) Bona varietas. nam hęc omnia per magis aduerbium profert, nec omnia per comparatiuum gradum. [Nec magis elegās) More suo, ne diceret compositius, aut elegantius, vt supra, Hoc nemo fuit minus ineptus, magis seuerus. [Quæ cum amatore suo cum cœnant) Vnum cum, præpositio est, alterum coniunctio. & dicitur hæc figura ἀντανάκλασις. [Ligurriunt) ἀπὸ τοῦ λιχνεύειν, quod

secundos

secundos Græcos suaue intelligitur. Ligurire dicitur, qui eleganter, & more senum multo fastidio suauiora quæque degustat. [Harum videre ingluuiem) Ordo erat, harum videre ingluuiē, sordes, inopiam, quàm inhonestæ solæ sint domi.i.cum solæ sint, vt inhonestæ atque auidæ cibi, quæ cum foris sunt, cœnant .s. [Quo pacto ea iure) Ea pro, cum, positum est. aut deest madidum, aut maceratum, aut emollitum. nam apparet & sordidum esse & quasi atrum durumq. panem, qui ea iure hesterno sit comedendus, Cui contrarium Salustius posuit de delicijs militum loquens Panes enim in dies mercari, inquit. [Ex iure hesterno panem atrum vorent,) Hoc est vt quidam volunt, ea antiquitate mucidum, q.d. panem mucidum hesterno iure, accipientes deglutiunt. [Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus, vlciscar) Miro artificio Poëtæ, & ab initio non placatur Pythias, nec in gratiam redit Chæreæ. Et insuper, nunc mire à Parmenone irritatur magis, vt per eam Parmeno terreatur, & per Parmenonem ingredi ad Thaidem cogatus senex, & demum per senem nuptiæ confirmentur. Hæc ergo artificibus & eruditis, cetera spectatoribus Poëta exhibet.

GVID REVISO &c.) Hic Parmeno Pyt. suis maledictis magis irritat, quam tamen non sentit, adesse, neque maledicta audire. P. Reuiso.i.redeo ad videndum quid nam rerum.i.quas res Chærea agat. hic.i.apud Thaidem. qui.s. Chærea si tractauit.i.gessit, agitauit, deduxit, rem.i.negocium, astu.i.astute, caute. hic est aduerbium, alias autem est nomen, vt Iam in Astu venit. Et, vt inquit Tortellius, est nomen grecum, significatq. apud poëtas astutiam, cuius origo, vt ait Festus, ex græco vocabulo Astu deducitur quod oppidum seu vrbem indicat, in qua qui conuersari assidue sunt cauti, atque astuti esse videbantur. Dij vostram fidem, hic non inuocantis est, sed admirantis, quemadmodum cum dicitur admirando. Virg. ille quanta Dij boni cum suauitate locutus est, vbi nos diceremus, Quanta bone Deus cum venustate est locutus. Verum cum est inuocantis sic intelligitur. O Dij imploro sup. vostram fidem.i. vestram opem, ac vestrum auxilium quam tam ludem.i. quantum magnam, & quàm.i. quantum. vesam .i. non sine causa Parmeno capiet, loquitur in tertia persona de seipso. Nam, vt omittam .i. quod dicitur, excepto en quod surripui.i. subtraxi furtim et .s. Chæreæ, hoc est ad eius voluptatem à meretrice auara.i. habendi cupida. amorem difficilimum.i. admodum difficilem, vt Chærea suo nutu illo potiretur & carissimum.i. quo si voluisset potiri maximum meretrici erat precium dandum, confeci.i. superaui, vel deuici eam virginem, quam amabat, vt potiretur ea sup. sine molestia. Proprie hoc verbum conficio conuenit gladiatoribus, qui grauissimis confecti, & saucij vulneribus occubuerunt. Inde confectores ferarum, qui feras sauciando trucidant. Potest etiam sic intelligi textus. Confeci.i. perfeci, expediui vt Chær. potiretur.i. cum desiderio vteretur eam virginem, quam amabat. Potior enim interdum iungitur accusatiuo. Alibi, Patria potitur commoda. sæpius tamen aut genitiuo iungitur, aut ablatiuo. Vel sic intellige, quam virginem Chær. amabat confeci.i. deuici eam, vt ipse potiretur ea sine molestia.i. impedimento, ac tædio, seu fastidio, sine sumptu.i. impensa, sine dispendio.i. damno, ac detrimento. Aliqui non habent vt potiretur, & tunc sic astruitur litera. Confeci.i. deuici, superaui sine molestia, sine sumptu, & sine dispendio eam virginem, quam amabas. Tum.i. deinde, hoc alterum.i. hæc altera res a me inuenta. vero.i. certe. est id, quod ego puto me reperisse palmarium mihi.i. palma dignum .i. victoria, seu laude ac præmia victoriæ videlicet, quomodo .i. qua via adolescentulus posset noscere, mature.i. cito, & ante tempus, ingenia .i. naturas & mores.i. modos faciēdi meretricum, vt cum cognorit.i. cognouerit ingenia earum, & mores oderit.i. odio prosequatur, perpetuo.i. omni tempore earum ingenia & mores. Quæ meretrices, dum i. qn̄ sunt foris apud amantes, nihil videtur mundius.i. lautius, delicatius, cum tamen non sint. nec quidquam.i. aliquod. videtur magis compositum.i. ornatum, nec magis elegans.i. venustum, aptum, appositum seu accommodatum, & quod vulgo dicitur magis proprium, quæ meretrices cum.i. quando cœnant cum amatore, suo ligurriunt.i. suauiora cum fastidio degustans. Ligurire enim dicitur à verbo græco λιχνεύειν, quod significat suaue. Ligurire enim fertur ille, qui eleganter & morose, cumq. multo fastidio suauiora quæque degustat. Nonius etiam dicit ligurire esse degustare, inde abligurire .i. auide multa consumere, inde liguriones, qui liguriendo, & suauissima edulia ac pocula degustantes, eaq. vndiq. sibi conquirentes, patrimonia sua consumpserunt. Salus .i. salutare est, & vtile, siue salus .i. vtilitas maxime, qualis salus est adolescentulis, videre ingluuiem.i. ventris seu gulæ voracitatem, & videre inquam sordes .i. vel auaritiam (nam sordidus dicitur auarus) vel squallorem, quo sunt obsitæ apud se salus est inquam videre inopiam.i. extremam paupertatem harum meretricum, & salus est inquam adolescentulis nosse.i. cognoscere hæc omnia videlicet, quàm.i. quantum sint inhonestæ.i. turpes solæ.i. cum solæ sint domi apud se .s. atque quantum sint auidæ cibi.i. voraces, & quo pacto.i. quomodo vorent.i. deglutiant, panem atrum.i. vetustate mucidum, madidum sup. maceratum vel mollitum ea iure.i. succo pulpamentari, quod brodium vulgo dicunt, hesterno.i. pridiano.i. præcedentis diei. P. O scelus.i. scelestæ & sceleribus plene, pol, iurātis est, ego vlciscar.i. puniam te pro istis.i. tuis dictis, quę paulo ante protulisti in nos, & pro factis, quę exercuisti in puellam, vt ne.i. vt non illuseris in nos.i. inuectus fueris in nos, impune.i. sine pœna. Dicimus autem illudo tibi cum datiuo, illudo te cum accusatiuo, & illudo in te quasi inuehor in te.

ARGVMENTVM) Exultatio Parmenonis pertinet ad augendam mox ipsius perturbationem. [Nam vt omittam) Enumeratio ad amplificationem, quæ gradatim attollitur. [Palmarium) Palma dignum. [Harum videre ingluuiem) His verbis irritatur Pythias. LATO.

REVISO quid nam Chærea hic rerum agat &c.) Seruilis iactantia, quæ in proprium caput recidit ac meretricij mores domi forisq., circa victum maxime, hac scena exprimuntur. Serui quippe natura sunt arrogantes, & sese efferunt insolentius, si quid illis ad votum successit, quod tamen fraude ac malitia non virtute & prudentia factum est, & meretrices arte ac dolis exactant amantes. Elegantiam nanque ac victus frugalitatem in loco simulant, cum domi nihil ipsis immundius, nihil voracius, nihil fœdius. Ingluuies, voracitas & gulositas dicitur. PETR. MARS.

EIVSDEM generis. In quarto versu initio est anapæstus deinde dactylus. In octauo Ioan. addit Ego, quod placet, vt ita legatur versus. GLAR.

Id vero est quod ego mihi puto palmarium.

In nono tribrachys, est loco quarto. Et pp, geminandum in Repperisse. In xiij. s, eliditur in Magis, nisi sit creticus. In xiiij. figura longa fuerit in Ligurio, vt supra in huius fabulæ Actus ij. Scena ij. & apud Horatium, primo loco certe erit creticus Quæcum ama.

ACTVS V. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Parmenonem terret Pythias confingens intus colligatum à Chremete Chæream propter oblatum Pamphila vitium.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena Pythias simulata perturbatione sui, Parmenone, vt supra proposuit, terret: Atque in principio vim magnam ostendit, deorum implorans fidem, quasi in hoc negocio nihil prosit humanū consilium. Parmeno tandem Pythiæ metus territus, rem omnem sene aperire molitur.

Trochaici Tetrametri Catalectici.

PYTHIAS, PARMENO.

PRoh deum fidem, facinus fœdum: ò infelicem adolescentulum,
O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit. P. quid est?
PY. Miseret me: itaque, vt ne viderem, misera huc effugi foras.
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? P. ò Iupiter,
Quæ illæc turba est? numnam ego perij? adibo. quid istuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas audacissime?
Perdidisti istum, quem adduxti pro eunucho, adolescentulum,

Dum

Dum studes dare verba nobis. P. quid ita? aut quid factum est? cedo.

PY. Dicam. virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data est,

Scin' eam hinc ciuem esse? & eius fratrem apprime nobilem?

P. Nescio. PY. atqui sic inuenta est: eam iste vitiauit miser.

Ille vbi id resciuit factum frater violentissimus.

P. Quidnam fecit? PY. colligauit primum eum miseris modis.

P. Colligauit? hem. PY. atque equidem orante, vt ne id faceret, Thaide.

* mini tatur. P. Quid ais? PY. nunc * minatur porro sese id, quod mœchis solet:

Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. P. qua audacia

Tantum facinus audet? PY. quid ita tantum? P. an non hoc maxumum est?

Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretricia

Deprendi quenquam? PY. nescio. P. at ne hoc nescia tis Pythias.

Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium.

PY. hem,

Obsecro an is est? P. ne quam in illum Thais vim fieri sinat.

Atque adeo autem cur non egomet intro eo? PY. vide Parmeno

Quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas: nam hoc putant,

Quidquid factum est, ex te esse ortum. P. quid igitur faciam miser?

Quid ue incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.

Dicam huic, an non? dicam hercle: etsi mihi magnum malum

Scio paratum: sed necesse est, huic vt subueniat. PY. sapis:

u facta fit. Ego abeo intro: tu isti narrato ordine, vt * factum siet.

DON. PROH fidem deum) Vim magnam ostendit, deorum implorans fidem, quasi in hoc negocio nihil possit humanum consilium. [Proh fidem deum) Simulata perturbatione sui Parmenonem terret Pythias. [Proh fidem deum) Hæc singula pronuncianda sunt pauido & attonito vultu. [Fœdum) Crudele, Salustius, Fœdi oculi. [O infelicem adolescentulum) Plus est miseriam adolescentis dicere Pythiam, q̃ irasci ei. [O scelestum Parmenonem) Ve verba sunt, perij profecto miser adolescens, cum in eodem peccato irascitur Parmenoni Pythias, non Chæreæ. [Miseret me) Hæc omnia quasi secum loquitur, & fingit se nescire q̃ assistat Parmeno. [Quæ futura exempla dicunt in eum indigna?) Graues pœnæ quæ possunt ceteris documento esse, exempla dicuntur. [In eum indigna) Modo per indigna, fœda, crudeliaq. significat. vt Virg. Atque illi Misenum in littore sicco, Vt venere vident indigna morte peremptum [Quæ illic turba est?) Quæ loquitur Aut quam ostentat ex vultu ac dictis. Sed apparet, vultum Pythiæ turbam dicere. vt in Andria, Sed quid Pamphilum exanimatum video? Vereor quid siet, opperiar vt sciam nunc, quidnam hæc turba tristitiæ afferat. [Rogitas audacissime?) Totum hoc terribile est in gestu ac vultu Pythiæ, & nimis vsitatum & fœmineum. [Perdidisti istum quem adduxisti &c.) Artificiose non accusat quid peccarit aduersus Thaidem, quasi ea pœna adolescentis plus doleat, q̃ irascatur Parmenoni. [Dum studes dare verba nobis) Bene, studes dare, neque enim dedisti. [Quid ita?) Deest dicis, vt sit, quid ita dicis? [Scis eam hinc ciuem esse) Eam, abundat, quemadmodum supra, Quam amabas virginem, eam confeci sine molestia. Et fratrem eius esse apprime nobilem. Hæc ad terrorem & gratiam aucta sunt. Nam primo, virginem posuit, post ciuem, ad vltimum nobilis sororem. [Nescio) Perturbatur Parmeno, nec negare potuit, nec consentire volebat, sed quasi defensionis loco dixit, Nescio. [Atqui sic inuenta est) Facile est vt credat, qui dicit Nescio. Ergo Pythias non laborat, vt suadeat ciuem esse. [Atqui sic inuenta est) Magnum horrorem incutit audienti, non accusando sed miserando Chæream. [Frater violentissimus) Hoc inuentum est, quod decetur ad nobilem. [Colligauit primo eum) Mira tarditas, ad torquendum Parmenonem, simul etiam relictus ad succurrendum locus. [Atque equidem orante, vt ne id faceret, Thaide) Adeo violentissimus, & rectè hoc additum, ne speres auxilium à Thaide. [Nunc minatur) Minatur vt succurri possit ei qui non sit passus. [Minatur porro sese) Deest facturum. [Quod mœchis solet) Deest fieri. [Quid ita tantum?) Nimis callide Pythias hunc dicit violentum, & tamen iniustum, audacemq. dici non patitur, sed defendit, vt magis terreat Parmenonem. [Quis homo pro mœcho vnquam) Causa finalis, virginem ciuem apud meretricem vitiauit, mercedem offert, petitur ad supplicium. [Nescio) Quam astute dixit, nescio, ne laborans ad contradicendum, amitteret fidem simplicis personæ, ac vera dicentis. vult enim magis nuncij officio fungi, quam persuadentis. [Dico, edico) αὔξησις et supra, Vbi quæram, vbi inuestigem? [Dico) Tibi Pythias. [Edico) Omnibus tuis. Ergo ad vniuersos vtrunque refertur, & dico & edico. [Obsecro an is est?) Insultantis, vt in Phormione, Hiccine erat? nam sciebat eum esse. [Ne quam in illum Thais vim fieri sinat) Quàm bene prouidet Pythias [Atque adeo autem cur non egomet intro eo?) Pythias, vide Parmeno quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas. Totum hoc ad id addidit, vt senex intromittatur ad confirmandas nuptias, sed poëta hoc agit, personæ nesciunt. [Quidue incipiam?) Facimus mediocria, Incipimus ingentia. [Ecce autem video rure redeuntem senem) Choragij est administratio, vt opportune in proscenium. [Dicam huic, an non?) Hoc non esset verisimile, nisi dubitasset. Quid enim ad Chæream pertinet, dubitat. [Scio paratum, sed necesse est) Hæc causa dubitandi fuit, quòd hinc Parmenonis, illic adolescentis periculum cernitur [Sapis) Sapis dicit, non videns quid futurum sit, sed tantum dedisse contenta. [Sed necesse est) Dicere, subaudiendum est, vt sit, Sed necesse est dicere. & ἀσυνδέτως inferendum est quod sequitur. Deest enim propterea, vel quid tale.

GVID. PROH Deum) Hic Pythias simulata perturbatione sui Parmenonem terret, atque in principio vim magnam ostendit, Deorum implorans fidem, quasi in hoc negocio nihil prosit humanum consilium. P. Proh irascentis exclamatio est, & testantis seu inuocantis fidem i. opem & auxiliũ deorum imploro sup. vel inuoco fidem. i. opem Deum i. Deorum O facinus. i. flagitiũ, seu factum, fœdum. i. crudele. Salust. fœdi oculi. i. crudeles, ò exclamantis est particula hæc, adolescentulum. i. Chær. infelicem. i. miserum, & afflictum, fingit enim eum grauiter apud Tha. mulctari. ò Parmeno, scelestum. i. scelerosum, qui adduxit istũ adolescentulum huc, vt tam grauiter puniretur. P. Quid est. PY. Hæc Pyt. secum dixit fingens se nescire q̃ Par. assistat, me miseret. i. misereor eius Ch. & præ nimia crudelitate cõmota mea viscera sunt, itaque. i. ideo ego misera, afflicta videndo talia, effugi. i. elapsa sum huc, seu aufugi foras huc, vt ne. i. non viderem, id. i. tale supplicium Ch. Deinde Pyt. exclamat inquiens quæ exempla indigna. i. fœda, crudelia, & horrenda Th. Chr. & ancillæ dicunt esse futura. i. facienda in eum Ch. i. erga eum, vt ceteris sit documento, ne quid tale attentent, vbi futura à fio potius manat, q̃ à sum, vt sæpe fit, quod vt credã adducor ex eo quod sequitur quid ais, in quem exempla fient, posse legi etiam sine exclamatione, aufugi ne viderẽ id s. quæ exempla indigna dicunt futura in eũ. Vel sic, ne viderem indigna exempla, quę dicunt esse futura in eũ Ch. P. O Iuppiter, talis exclamatio est qualem facimus cũ turbati reuertimur ad Deum dicentes, ò Deus, quæ. i. qualis illæc pro illa, compositum autem est ex illa & hæc, quæ ergo illæc turba. i. turbatio est, & commotio, numnam. i. nunquidnam. est paragoge siue Syllabica adiectio. Ergo perij. i. perditus sum, occidi, qui illius rei fuerim auctor adibo. ò Pythias quid istud est supp. quid ais? in quem. i. erga quem, vel in quo exempla non quidem imitanda, sed fugienda fient. i. efficientur, vt ceteris sint ad iniuriã

tardio

tardiores. P. O audacissime.i.plenè temeritatis & confidentiæ, rogitas.i.inquiris, in quem fierit exempla perdidisti.i.destruxisti, perniciosus illi fuisti, perdidisti ergo istum adolescentulum .s. Chæream, quem adduxti.i.adduxisti.pro Eunucho.i.loco Eunuchi, dum.i.quando, studes.i.das operam, laboras, conaris dare verba nobis.i.decipere nos. P. Quid.i.cur ita dicis sup.aut cedo.i. dic quid factum est de Chærea. P. Dicam quid factum.s.Sin'.i. scis ne eam virginem, quę hodie data est dono Thaidi, esse ciuem hinc.i.ex hoc loco, hoc est ex Athenis, & scis fratrem, eius.s.Chremem, esse apprime.i.valde nobilem? P. Nescio. PY. Atqui.i. sed certe inuenta est.i.comperta est, sic.i.ciuis esse hinc ille miser .s.Chærea, vitiauit.i.stuprauit eam, ille frater violentissimus.i.impetuosissimus, siue turbulentissimus, vbi.i.quando resciuit.i.tanquam inopinatum cognouit. Parm.deinde intercipit sermonem petens. P. Quidnam.i.quid fecit ille frater, & hoc petit vt acceleret ancillam, quæ longiora narrat. PY. Primum.i.in primis colligauit eum.i.Ch.miseris modis. P. Colligauit? indignando & exclamando præ timore, & ita repetiuit idem verbum a Pyt. prolatum. PY. Atque equidem lacit id .s. colligauit eum Th. orante.i.quamuis Thais oraret, vt ne.i.vt non faceret, id.i.colligaret eum. P. Quid agis? stupentis est. PY. Nunc minitatur.i. minatur sese facturum porro .i. postea id, quod solet fieri sup.mœchis .i. stupratoribus, aut adulteris, vt forte quod abscinderet illi virilia vel alia id genus efficiet, quod.s.illud quod fieri solet mœchis, ego Pyt.nunquam vidi fieri, neque velim.i.neq; vellem euidisse fieri, vel neque velim nunc fieri Ch. P. Qua audacia Chremes audet.i.audentiae admittit, tantum facinus.i.tam enorme factum. PY. Quid.i.cur, dicis sup.ita tantum facinus ipsum audere. P. An.i.vtrum hoc facinus non videtur tibi maximum, quis homo vidit vnquam quenquam.i.aliquem, deprehendi.i.opprimi, & comprehendi in domo meretricia, pro mœcho.i.pro stupratore & adultero. PY. Nescio. P. At.i.sed, ò Pyt.ne.i.vt non sciatis.i.vt nõ ignoratis, dico .i. assero vobis, edico.i.significo, seu notum facio vobis, illum Ch. esse nostrum filium herilem.i.filiũ heri.i.domini nostri, puta Lachis senis. PY. Hem, indignantis & dolentis, obsecro an.i.vtrum ait is, qui filius herilis est. P. Ne quam.i.non aliquam vim.i.violentiam, Thais sinat .i. permittat fieri in eum, vbi ne potest capi vt sit aduerbium prohibentis vel potest capi prout non, & iungi cum præcedenti sermone Parmenonis, sic dico illum esse herilem filium, vt Thais non sinat aliquam vim fieri in eum, atque adeo.i.certe, cur egomet non eo intro defensurus.s.eum. PY. O Parmeno vide.i.aspice, considera, quid agas.i.agendum suscipias videlicet, vide ne .i. vt pro quòd neque.i.& non probs illi Chæreæ, & tu pereas .i. occideris, nam putant .s. Chremes cum Thaide, & alij quidquid factum est, esse ortum.i.productu, profectum esse, à te.i.a tua techna & arte. P. Igitur ego miser perplexus & anxius quid faciam .i. moliar, vel quid incipiam .i. inibo faciendum perficimus mediocria, incipimus ingentia. Autem.i.sed ecce .i. in conspectu adest, tanquam repentinus sit eius reditus, & inopinatus, video senem .i. patrem Ch. Lachem redeuntem rure .i. ex agro, vbi rure aduerbiascera, vel malim pro aduerbio de loco poni constat. Deliberat an debeat illi dicare an non. Dicam huic seni, an non dicam.s.deinde aligit sed dicturum hercle .i. per Herculem ego dicam, & si.i. quamuis scio magnum malum mihi paratum, sed necesse est dicta sup.vt subueniat.i.succurrat huic.s.filio suo Ch. PY. Sapis.i. sapienter dicis seu loqueris, ego abeo .i. discedo, intro .i. in domum Thaidis. tu Parmeno narrato illi seni omnem ordinem.i. totam seriem facti, vt.i.qualiter factum sit.i.quo pacto totum factum processerit.

LATO. ARGVMENTVM) Facete terretur Parmeno à Pythia, vt magis ridicula sit catastropha. [O scelestum Parmenonem,) Ficta exclamatio ancillæ. [Exempla).i.pœnæ, supplicia, quæ alijs documento esse possint. [Scis eam hinc ciuem esse) Attende tarditatem narrantis ad torquendum Parmenonem. [Colligauit) Repetitio commoti & indignantis. [Id quod mœchis) Honesta periphrasis. [Quis homo pro.) Dissentit à loco, qui negat mœchum esse, & est defensio ex finitione. [At ne hoc) Ioiæ minatio. [Hem) Ficta commotio. [Vide Parmeno quid) Consilio poëtæ rectè prohibetur Parmeno ne ingrediatur, sed senex potius, vt conficiantur nuptiæ. [Sapis) Irrisoriæ approbatio.

PETR. MARS. PROH Deum fidem &c.) Lenæ calliditatem in excogitandis fraudibus, vimq. persuadendi, nec non serui non vndique circunspecti credulitatem, hæc scena exprimit. Primum malitiæ ad scribendũ est, postremum vero imprudentiæ, quæ rem animumq. loquentis non considerat, sed facili credulitate decipitur, quod maxime dedecet. Exitus enim talem imprudentiam reprehendit

Chrysalus seruus apud Plaut. in Bacch. sic ait. Nequius nihil est, quàm egens consilij seruus, nisi habet pectus multipotens,

GLAR. SVNT omnes trochaici tetr.catal. In primo versu vel deũ monosyllabum erit; & ò totum vna cum præcedente syllaba elliditur, vel, quod verisimilius mihi quidem videtur, Fidem verbum omitti potest, quod alias apud hunc quoque poëtam fieri solet, vt admonet Donat. Act. ij. Scen. iij. in Phormione. In quarto versu omittendum verbum Esse, rectè admonet Ioan. quod male apposuit Aldi liber. Decimus versus varia legitur, Doctor. ita,

Scis eam hinc ciuem esse, & eius fratrem apprime nobilem?
Quæ lectio mihi non displicat, sed Eius sic erit dissyllabum, quidam his Esse legunt ad hunc modum.

Scis eam hinc ciuem esse, & fratrem eius esse apprime nobilẽ?
Vt Eius monosyll. post Fratrem legatur.iuuenis & Ioan. Lector porro sequatur quod volet. In 13. vel Eam monosyll. totum elidatur, vt quinto loco sit trochæus, eam ite, vel, quod malim amphibrachys eodem quinto loco. Paulo post: Hem extra metrum esse admonuit Doct. In 15. Minitatur pro minatur quidam habent lib. & facturum omittendum ex Don. Cõmentatio satis liquet, ac carmen ita legendum, Quid ais? PY. Nunc minitatur porro sese id, quod mœchis solet. Quam lectionem & Doct. & Ioan. probant. In 19. vel Nescio dissyll. erit, ita vt scio totum elidatur, vel Prendi, pro Deprehendi legendum, nisi quis enim hunc versum inter omnes reliquos trochaicos iambicum existimat. Vicesimumtertium rectè emendauit Ioan. Ne neque illi, vt primo loco sit anapæstus, secundo trochæus, Ne ne. Idem aio de vltimo ad hunc modum.

Ego abeo intro, tu illi narrato omnem ordinẽ, vt factum siet:
Vt primo loco sit anapæstus. Ego abeo in. Nisi quis etiam hunc iambicum tetr.acat. existimet. quod mihi non probatur. potest & pæan quartus esse loco primo.

ACTVS V. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

A villa ociosus & quieto redit ad vrbem animo hic senex, neque enim mores suorum clamitat, neque mali quippiam suspicatur, sed rusculo suo gratias agit, cuius beneficio ignorat, quid in vrbe agant filij, quorum amores & facta nunc demum cognoscit ex Parmenone.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac scena ociosus adeo & quietus inducitur senex, vt neque mores suorum increpet, neque quicquam suspicetur mali, sed agit gratias proximæ villæ cuius beneficio ignorat quid in vrbe agerent filij, quod percipit imprudentis Parmenonis narratione. Felicitas quoque senis hic attendatur, vt appareat quam inopinato malum omen fieri possit. Nam imparatis mentibus mala grauiora sunt.

Senarij.

LACHES, PARMENO.

EX meo propinquo rure hoc capio cõmodi:
Neque agri, neque vrbis odium me vnquam percipit.
Vbi satias cœpit fieri, cõmuto locum.
Sed est ne ille noster Parmeno? & certe ipsius est.
Quem præstolare Parmeno hic ante ostium?
P. Quis homo est? hem, saluũ te aduenire here gaudeo:
L. Quẽ præstolare? P. perij: lingua hęret metu. L. hem,
Quid est, quod trepidas? satis' ne saluæ? dic mihi.
P. Here, primum te arbitrari id, quod res est, velim.
Quidquid huius factum est, culpa non factum est mea.
L. Quid? P. rectè sanè interrogasti, oportuit
Rem prænarrasse me. emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. L. cui? P. Thaidi.

L. mẽit?

L. Emit? perij hercle. quanti? P. viginti minis.
L. Actū est. P. tum quādam fidicinam amat hic Cherea.
L. Hem, quid amat? an scit iam ille, quid meretrix siet?
An in astu venit? aliud ex alio malum.
P. Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.
L. Omitte de te dicere. ego te furcifer,
Si viuo. sed istuc, quidquid est, primum expedi.
P. Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus est.
L. Pro eunuchon'? P. sic est. hunc pro mœcho postea
Comprehendere intus, & constrinxere. L. occidi.
P. Audaciam meretricum specta. L. nunquid est
Aliud mali, damni ue, quod non dixeris;
* Reliquom? P. tantum est. L. cesson' huc intro irrumpere?
P. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum,
Nisi, quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse euenturum mali:
Nam iam diu aliquam caussam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret ijs: nunc repperit.

* Reliquum?

DONATVS.

EX meo propinquo rure hoc capio commodi:) Annotandum, quod huius scenæ nomen apud Terentium non est, apud Menandrum Simon dicitur. [Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:) Firmatur status mentis trepidantis senis, ut appareat quod inopinato malo amens fieri possit, quod ipsum superius & in Parmenone seruatum est. Imparatis enim mentibus mala maiora sunt. Ergo nō tam ociosus inducitur senex ut neque mores inciperet, nec quidquam suspicetur mali, sed agat gratias proximæ villæ, cuius beneficio non scit quid in vrbe agerent filij. Et nunc adest ubi opus est Poëtæ. Et eidem hanc caussam fuisse, cur non ad eillam diuerterit. Omnes villas comicas suburbanas esse, cōmoditatem ipsam nunc explicat & ostendit. [Neque agri, neque vrbis) Tragicus apparatus. Delitiae memorat, qui pericula cogniturus est. [Odium me vnquam percipit) Fastidium ex abundantia est. [Vbi satias cœpit fieri,) Suffecerant ad hanc sententiam duo superiores ij versus, sed ἀρέσκειν est senilis eloquij facere, & garruli simul. [Commuto locum) Mira breuitate duas res explicuit simul. Vbi satietas est, deest nam, et sit Nam vbi satietas cœpit fieri, Et cœpit, pro cœperit. Satietas, odium, ab eo quod præcedit id, quod sequitur. [Sed est ne ille noster Parmeno? & certe ipsus est) Et dubitauit, & firmauit postea, vtpote senex, visu iam languido, atque oculis ætate defessis. [Quem præstolare Parmeno) Noue, non, cui præstolare, sed, quem dixit. Aliter Tullius, Quod tibi ad forum Aurelium præstolarentur. Præstolari, est præsto esse & apparere, hoc est obsequi. [Quis homo est?) Quare, quis homo, cum prouiderit venientem, virum non vult videri prouidisse, ne quid fallaciæ parasse videatur? Sic & in And. Quasi de improuiso respice ad eum. Vel quia perturbatur exanimatus, qui dum quid apud Th. geratur, auscultat, non videt senem proprius accedere, quem longe viderat. An vero iccirco hoc fingit, quia quod parabat dicere de Cherea, postquam cominus ventum est, non audet loqui? [Lingua heret metu) Virg. Et vox faucibus hæsit. [Quid trepidas?) Instandum est seni ab audiendo quæ de facile nunquam fateretur Parmeno. [Satis ne salue?) Salue integre, rectè, commode. Plaut. in Trin. Beneuolens tuus atque amicus. [Satis ne salue?) Nunc aduerb. est producta est è litera. Sal. Inde ortus sermo, percontantibus vtrinque, satin' salue, quàm grati ducibus suis, quantis familiaribus copijs agerentur. [Here primum te arbitrari id, quod res est, velim,) Quòd ante narrationem confirmatio inducitur, contra morem & præcepta vit, sed merito, quia perturbatus est. licet simul * vt non possit dicere. [Quidquid huius factum est,) Absolute vt supra, Et quidquid huius feci, causa virginis feci. Aut deest Rei. vt sit huius rei. Stomachose. [Quid?) Quid interrogat. quis enim ante crimē, quàm obijciatur, aut proponatur, neget? [Rectè sanè) Docte Terent. ipse se reprehendit. Nam ordine factum non est præ timore & conscientia. [Emit quendam Phædriæ Eunuchum) Vide narrationē à necessarijs & vrgentibus cœptam non in se cōtinere, nisi quod rei conditio cogit fateri. Emit, inquit, Eunuchū. [Quem dono huic daret) Non dicit cui dono daret. [Aliter ab amoris mentione cœpisset) Deinde rē quendam, ὑποκοριστικῶς significat. [Huic) Huic more suo dixit potius, quàm meretrici. [Quin etiam interrogatus, Thaidi potius dicturus est, quod vt nomen dicat, quo offenditur senex. Eunuchi autem solius mentio necessaria est. quia dicturus est pro Eunucho deductum Chæream. [Actum est) Desperantis verbum. [Quandam fidicinam) Extenuatio criminis est, non quod virginem, quod ciuem vitiauerit. [Tum quandam fidicinam amat hic Chærea) Mire & necessario variauit, ille emit, et Eunuchum mittit ad Thaidem, hic amat, et deduci se pro eunucho velit. [Hem, quid? amat?) Hæc singula pronuncianda sunt, vt stuporem nimiæ indignationis ostendat. [An scit iam ille, quid meretrix siet?) Quia fidicinæ, meretrix est. [An in astu venit?) In Astu, in vrbem de Piræeo. sic Athenienses vocabant vrbem suam, vnde ipsi incolæ ἀστοὶ vocantur. [Aliud ex alio malum) Hoc separatim dicit. vnde fixis in Parmenonem oculis. [Me impulsore non facit) Ipsum accusat conscientia. non. n. quod leuius est, dicit, me sciente, cum plus inferat, me impulsore. [Ego te furcifer, Si viuo) Modo omnis seuitia comica aut in cōminatione est, aut in apparatu verborum [Si viuo) Aposiopesis, te vlciscar. quia necessario sequitur. [Sed istoc quidquid est,) Iuuenta causa cur supplicia differantur, donec vxorē ducat Chærea, & ipse purget Parmenonē, secundū argumenta quæ sibi ipse prospexit, iussu coactumq. fecisse & imperio herilis filij sui Chæreæ. [Ad Thaidem hanc deductus est) Vnde ductor ipse sceleratus. [Pro Eunuchon'?) Non interrogat, sed exhorrescit. [Hunc pro mœcho postea) Bene studuit Terent. pro bis numero dicere, & pro eunucho, & pro mœcho. Pro mœcho autem quasi excusans dicit. Nam vere in virginem Atticam, non pro mœcho, sed mœchus est. [Hunc pro mœcho postea) Bene vtrunque Pro, quia neque eunuchus est qui vitiauit virginem, neque mœchus qui in domo meretricia. Et specta quàm oratorie transtulerit mentionem vitiatæ virginis. Pro mœcho, inquit, et culpam Chæreæ sub meretricis accusatione celaret. [Hunc pro mœcho) Bene totum pro, quia neque eunuchus, qui ephebus, neque adulter, qui amator. [Comprehendere intus & constrinxere) Quo dicto vim ingentem inferri significat Chæreæ. Comprehendere significat strictim. [Aliquem in facinore deprehensum. [Audaciam meretricum specta) Maior emphasis accusationis est per pluralem numerum, quàm singularem. Sic alibi, An potius ita me comparem, nō perpeti meretricum contumelias? [Audaciam meretricum) Oratorie auertit iram senis à se, & à Chærea, atque detrudit in meretricem. [Nunquid est aliud mali, damni ue,) Bene interrogat, qui omnia inuitus seruus dicere videbatur. Et cum damnum, malum sit, de pro animo collatum discernitur, & damnum ad emptionem eunuchi, malum ad comprehensum pertinet & constrictum Chæream. [Cesso huc intro irrumpere?) In tantam formidinem coniectus est senex, vt non miremur, quod tam cito nuptias firmet ephebi & virginis, & quamuis non honeste, tamen quia ex ingenti metu, vel indigno matrimonio filij vitam paciscì velit. [Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum,) Suaue est persone personas quid agat poëta. Ita non periclitaturus Parmeno. [Nisi, quia necesse fuit) Necesse, est nomen. Nam necessus, necessis, & necessitas, & necessum lectum est. [Id gaudeo) s. vt succurratur Chæreæ periclitanti. [Propter me) Plus dicit, quam si Per me diceret. [Hisce aliquid) Meretricibus, non adolescentibus. & item pluraliter suo more, vt, Audaciam meretricum specta. &, Non perpeti meretricum contumelias. [Nā iam diu aliquam causam quærebat senex,) Nota causam, pro occasionem. [Quamobrem insigne aliquid faceret) Manifestius hoc Menander explicat, lampridem infestum meretrici senem, post corruptum ab ea Phædriam, nunc demum se inuenta occasione vindicaturum. [Quamobrem) Quamuis dixisset Causam, intulit Quamobrem. [Insigne aliquid) Magnum & nobile facinus. [Faceret) ἰδιωτικῶς dicit.

GVID. EX meo &c.) Hic primum introducitur Laches senex, Phædriæ, ac Chæreæ pater, omni cura vacans, et postea relato facto per ordinem à Parmenone videatur, turbatio, nam in paratis mētibus mala maiora sunt. L. Capio. i. percipio hoc commodi. i. hanc commoditatem & vtilitatem, ex meo rure. i. agello propinquo vrbi. s. quòd suo, neque. i. non, vnquam odium. i. tædium, seu fastigium agri, neque vrbis percipit me. i. nunquam satietate sum defessus, neque agri, neque vrbis, vbi. i. postquam, vel quando, satietas. i. fastidium, vel tædium, quod ex abundantia plerunque nascit, cœpit fieri. i. incœpit capere me, commuto locum, id est

discedo ab vno loco ad alium. Sed ne .i. vtrum ille, quem video sup. est Parmeno seruus meus, deinde attentius viso eo subdit, certe ipsus pro ipse vetuste est Parm. l. ò Parmeno quem præstolare .s. præstolaris, hoc est expectas. Dicimus præstolor tibi, & præstolor te, sed sæpius cum datiuo. Quem præstolare hic ante hostium Th. meretricis. P. Quis homo est qui me alloquitur, Hem, interiectio percipientis quem prius non aduertebat ò here .i. tu domine mi, gaudeo te aduenisse saluum .i. incolumem. L. Quem præstolare .i. quem expectas, vel mane. Præstolari enim, vt Non. inquit est expectare, seu manere. Don. autem dicit præstolari significare præsto esse. P. perij .i. occidi, lingua hæret .i. quasi fixa manet, & immobilis, vt loqui non possim, metu .i. præ timore. Virg. Et vox faucibus hæsit. L. hem, hic interiectio metuentis est, ne quid mali sit, quid .i. cur trepidas .i. times, satin' .i. satis ne, salue, aduerb. hic .i. integre, rectè, commode, incolumiter te habes. s. dic mihi .i. responde mihi, vel satin' .s. satis ne salue, integre, rectè, commode res se habent sup. domi, nunc dic mihi. P. ò here primum velim te arbitrari id, quod res est id, quod est verum .s. quidquid huius rei sup. factum est videlicet de suppositione Chær. & eius deprehensione, non est factum mea culpa .i. meo vitio, & mea improbitate. L. quid dicis factum sup. P. sanè .i. certe, vel valde, rectè interrogasti, oportuit me prænarrare .i. prius recitare .s. .i. factum ipsum, deinde incipit narrare inquiens Phæd. emit quendam eunuchum, quem daret huic Th. dono. L. cui daret .s. P. Thaidi daret. L. emit hercle perij, quanti emit, scilicet .i. quanto precio. P. emit sup. viginti minis .i. viginti libris, vt dictum est. L. actum est, hoc est desperantis dictum, q. d. actum est de Phædria, perditus est, quasi non sit reliqua suæ resipiscentiæ spes, cum sit meretricis irretitus blanditijs. P. tum .i. deinde hic Chær. filius alius amat quandam fidicinam .i. canentem fide .i. Cithara .s. virginem quam stuprauit. L. hem, dolentis, vel indignantis & excandescentis, quid? modus interrogandi ea, quæ non bene intelleximus, aut intellecta non credimus. An .i. verum, venit, illæ Chær. scit iam quid sit meretrix? an, id est vtrum, venit in Astu .i. in vrbem Athenas ex Pyræo. est enim hic Astu nomen & indeclinabile, significatq. vrbem. Nam Athenienses sic vocabant vrbem suam. Astu enim Græce vrbis dicitur Latine. Inde astu inuenitur pro astutia & calliditate, nam qui vrbes frequentarunt vt plurimum astutiores sunt, inuenitur autem etiam astus astus astui masc. generis, & astu indeclinabile neutri generis pro astutia. Inde astutus .i. callidus. Aliud malum ex alio, hoc separatim protulit senex fixis in Parmenonem oculis, sic autem intellige, ecce sup. aliud malum ex alio .i. aliud malum post aliud, vel lege per appositionem iungendo præcedentibus sic, quod supple .s. Chær. amare est aliud malum ex alio .i. est malum super malum, quia primum malum ipsi seni erat ex Phed. secundum ex Chær. P. ò here .i. domine, ne spectes .i. aspicias me hisce oculis, vt facias indignabundus, ipse Chærea non facit hoc .i. non amat, me impulsore .i. quia impellam eum ad id faciendum, aut inducam. L. omitte .i. cessa dicere .i. loqui de te excusare, ò furcifer .i. digne qui furcam feras circumuicinos ignominiæ causa illi alligatus, ego te ponam sup. & est aposiopesis, si viuo, sed primum expedi .i. explica istud quidquid sit. P. is Chær. deductus est ad Thaidem pro illo eunucho, qui fuerat emptus. L. pro eunucho .i. vtrum pro eo deductus est? P. sic est, postea comprehendere .i. ceperunt hunc Chæream, intus .i. in domo Th. & constrinxerunt pro mœcho .i. tanquam esset mœchus, seu adulter. L. occidi .i. perij. P. specta .i. considera, vide audaciam meretricum. L. numquid vtrum aliquid aliud mali, vel damni est reliquum .i. restat, superest, superat quod non dixeris. Mali autem dixit referendo ad comprehensum, & constrictum Chæream. Damni vero dixit referendo ad emptionem eunuchi, quæ facta est 20. minis. P. tantum .i. illud duntaxat est quod dixi. L. cesso, q. d. cur tardo, vel cunctor irrumpere .i. violenter ingredi huc ostendebat locum, intro .i. intra domum Th. P. non est dubium, quin magnum malum .i. supplicium sit mihi ex hac re .i. propter hanc deductionem & comprehensionem, vel manifestationem facti, nisi quia fuit necesse .i. oportuit facere hoc .i. manifestare rem patri, vt succurreretur Chæreæ comprehenso. Est autem necesse nomen, nam necessus, necessis, necessitas, & necessum lectum est gaudeo id .i. propter illud sequitur .s. aliquid mali esse euenturum, hisce .s. meretricibus, propter me .i. per me, seu me incitante, nam senex .s. Laches quærebat iam diu .i. à longo tempore aliquam causam .i. occasionem. Quamobrem .i. propter quam faceret aliquid insigne .i. aliquod magnum, & nobile facinus, is .s. senex, nunc repperit causam .s. & eius facinoris faciendi.

LATO. ARGVMENTVM) Incaute prodit se Parmeno impulsus dolo ancillæ. [Vbi satias) Vetuste pro satietate. [Perij.) Hoc ad spectatores. [Hem, quid est) Metuentis ac suspicantis. [Here primum te) Defensio perturbatæ personæ ante narrationem. [Emit quendam) Attende copiam poëtæ, qua eandem rem iterum sic narrat, vt ne sit tædio spectatori. [An in astu) Prouerbium de callidis & vsu peritis. [Si viuo) Aposiopesis comminantis. Audaciam meretricum. Oratorie auertit iram senis in meretrices. [Non dubium est) Hoc ad spectatores.

PETR. MARS. EX meo propinquo rure &c.) Boni ciuis rem domesticam curantis, agentisq. citra aliorum iniuriam, honestum & nullis censuris obnoxium negocium, hæc scena describit, exprimens affectum patris, qui vehementer commouentur, qui nouos, filiorum ardores, ac prodigalitatem intelligit. Est enim senex auarus, & rem maximo labore partam turpiter perire in primis indignatur, exterretur inquam re noua, & inopinata. Vnde Sen. de consolatione ad Marc. sic ait: Quæ multo ante prouisa sunt, languidius incurrunt, & aufert vim præsentibus malis, qui futura prospexit. Fortuna illis est grauis, quibus est repentina facile ea sustinet, qui semper expectat. [An in astu venit? &c.) Astu est nomen indeclinabile. Astuia, inquit Asc. Pæd. vrbana dicuntur. Etenim vrbs, Græce Asty dicitur. Terent. An in astu venit? Sex. Pompeius sic ait: Astus apud Poëtas astutiam significat cuius origo ex oppido Græco Asty deducitur in quo qui assidue versati sunt, cauti atque acuti esse videntur.

GLAR. SENARII sunt iambici. In primo versu vel Men monosyl. est, vel creticus primo est loco. In 2. versu, loco primo est anapestus. In 3. versu, loco proceleusmaticus. In 4. versu d, eliditur in Sed, inquit Doct. vel bacchius est loco primo, vt ego puto. In 6. versu, Ehem, monosyll. est, contra atque habet differentia, quæ de Act. 2. Sc. 5. in And. In 8. vel d, eliditur in Quid, vel s, in Satis. In 10. d, eliditur in Quid, & Huius dissyll. Quanquam in vtroque versu creticus & bacchius has elisiones sanare possunt. In 10. à fine, pro Bunu, spondeus est. In 6. à fine, pro Reliquom Doct. putauit posse etiam Relictum legi. Ego autem existimo si sub finem versus altero in loco non hæc elisio, posse etiam legi Reliquum.

ACTVS V. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Pythias egrediens irridet Parmenonem, plus satis credulum, simul populum docet, quod intus egerit senex.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena Pythias egreditur tanquam irrisura Parmenonem, vt ipsa putat. Egredi autem à Poëta cogitur, vt doceat populum, quid intus egerit senex.

Iambici Octonarij Acatalectici.

PYTHIAS, PARMENO.

NVNQVAM ædepol quidquam iam
diu, quod magis vellem euenire,
Mi euenit, quàm quòd modo senex intro ad nos venit errans.
Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, scibam.
P. Quid hoc autem est? PY. nunc id prodeo, vt conueniam Parmenonem.
Sed vbi obsecro est? P. men' quærit hæc? PY. atque eccum video: adibo.
P. Quid est inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? PY. perij.
Defesa iam sum misera te ridēdo. P. quid ita? PY. rogitas?
Nunquam ædepol hominem stultiorem vidi, nec videbo. ah,
Non pote satis narrari, quos ludos præbueris intus.

At etiam primo callidum,&disertum credidi hominem.
Quid? illico ne crederet ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitij, te auctore quod fecisset
Adolescens,ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, vbi vestem vidit
Illam esse eum indutum pater? quid? iam scis te perijsse?
PY. Ehem, quid dixti pessuma? an mentita es? etiam rides?
Itan' lepidum tibi visum est scelus,nos irridere? PY. nimium.
P. Si quidem istuc impune habueris. PY. credo:
Sed in diem istuc Parmeno est fortasse,quod minitare:
Tu iam pendebis,qui stultum adolescentulum nobilitas
Flagitijs, & eundem indicas: vterque in te exempla
* edet. * edent.
P. nullus sum. PY. hic pro illo munere tibi honos est habitus. abeo.
P. Egomet meo indicio miser,quasi sorex, hodie perij.

DON. NVNQVAM ædepol quidquam iam diu,) Pythias egreditur veluti irrisura Parmenonem vt ipsa putat. egredi aût à poëta cogitur, vt doceat populum quid intus egerit senex. Ergo persona cachinnans inducitur, quærens Parmenonem, aspectuq. eius ob nimium risum vix loqui posse. [Nunq ædepol quidquam) Rarum est euenire quod velis,& quod maxime velis, id rarum magis. [Intro ad nos venit errans) Non gressu errans, nec via, sed animo & opinione. [Mihi solę ridiculo fuit,) Soli regulariter dicitur, solę non rectè, sed antique. vt alibi: Hoc ipsa in itinere, alterę dum narrat, forte audiui. [Quid hoc autem est?) Ridentem miratur Parmeno. [Nunc id prodeo,) Propter id. [Quid rides? pergin'?) Ex huius verbis ostendit quàm multum rideat petulans puella. [Perij,) Propriè hic verbum est aptum, quasi sit lassa ridendo. [Nunquam ædepol hominem stultiorem vidi,) Postquam rogas dixerat, quasi narratura videbatur, & redit ad insultationem. [Quos ludos præbuerit) Ex errore & metu nimio senis credentis constrictum filium se offensurum in domo meretricia. [At etiam primo callidum ac disertum credidi hominem) Hæc omnia sic in scena pronunciata sunt, vt risu interrumpi verba puellæ viderentur. Maiorisque insultationis est, si is qui fatigat alterum, dicat se ante de illo multo aliter sensisse. [Illico ne credere) Non ideo hoc dicit, quòd personæ suæ fidem deroget, sed quòd res incredibilis fuerit, quam illi persuaserit, aut certe si credendum fuerit, non statim, neque ex animata, neque facta rei cognitione. [Illico ne credere) Obiurgatio de tempore. [An pœnitebat flagitij) Illud quod supra, à stulto, hoc quod nunc dicit, à malo fieri potuit? illud, ab imprudente, hoc quod peius est, à sciente. [An pœnitebat flagitij) Paruum videbatur. Ipse alibi, Quantum hic operæ fiat, pœnitet. Plaut. in Trucul. pœnitet ne te, quòd ancillam solam nimis erompere? [Ni miserum insuper etiam patri indicares?) Duo obijcit. vnum q̃ male consuluerit, alterum, quòd male prodiderit consilia sua sic bene indicares. nam indicium dicitur eius qui vna peccauerit. [Nam quid illi) Adolescentis .s. [Ni miserum insuper etiam indicarea patri?) Ad inuidiam Parmenonis, miserum dicit adolescentem, eo modo quo Iuno accusans Venerem, ait. An miseros qui Troas Achiuis Obiecit. Sic enim agimus, cum ab his qui falso rei sunt, in auctores culpam sceleris remouemus. [Quid est? iam scis te perijsse) Hoc non stupentibus, ac culpam patientibus dicitur. [Hem, quem dixti pessuma?) Nunc demum intelligit Parmeno se esse delusum. [Etiam rides?) Apparet eam ex huius stomacho vehementius cachinnare. [Nos irridere?) Nos superbius dixit, quàm si diceret me. [Si quidem istuc impune) Subauditur, Tum nimium. [Verum?) Irridentis interrogatio. [Sed in diem istuc) In longam dilationem. vnde dilatio est dicta diei prolatio. [Tu iam pendebis) Iam, nimiam velocitatem significat. [Nobilitas flagitija, & eundem indicas) Duas res significat simul. & cogis flagitia facere, & facientem indicas. [Vterque exempla in te edent) Noua ac mira tormenta, quę pro exẽplis narrentur, aut quæ documenta sint ceteris ne delinquant, exempla dicuntur: Et edent, & edet legitur, si edent, figuratum est. si edet, rectè. Et plus est edet, quam dabit. [Nullus sum) Hoc secum Parmeno. [Hoc pro illo munere tibi honos est habitus, abeo) εἰρωνικῶς, & ἀντιφραστικῶς pro munere. ut honos tumigerulis haberi solet. [Ego meo indicio miser, quasi sorex, perij) Proprium soricum est vel stridere clarius q̃ mures, vel strepere magis cum obrodunt scinola, ad quam vocem multi se intendentes quamuis per tenebras noctis transfigunt eos. Plautus: Consossorem te faciam soricinia Neuia. [Quasi sorex hodie perij) Quia latere potuit, nec occidi, si taceret. [Egomet meo indicio) Prouerbium in eos, qui ipsi se produnt. quia sorex non facile caperetur, nisi emitteret vocem noctu.

GVID. NVNQVAM &c.) Hic Pyth. egreditur veluti irrisura Parmenonem, vt ipsa putat. Egredi autem à poëta cogitur, vt doceat populum quid intus egerit senex, ergo persona cachinans .i. immoderate ridens, inducitur quærens Parmenonem, aspectuq. eius ob nimium risum vix loqui potens. PYT. Ædepol nunquam quidquam euenit mihi iandiu ex longo tempore, quod magis vellem euenire, dixit autem iandiu & nunquam, q.d. in longo temporis spatio nulla tẽporis parte mihi euenire, quod magis euenit. vellem q̃ hic .s. q modo .i. paulo ante, senex .s. Laches, venit intro .i. in domum ad nos, errans .i. allucinatus, nõ quidem errans gressu aut via, sed animo potius & opinione, is senex fuit mihi ridiculo .i. ioco mihi solæ pro soli, nam antiqui dicebant in genitiuo soli, solæ, li, & in datiuo solo, solæ, solo, more ceterorum adiectiuorum ridiculum dicitur sermo potius, risum mouens, q̃ derisum, quæ .s. ego Pyth. sciebam quid timeret. P. Parmeno minatur ridentem Pyth. inquiens. autem .i. sed, quid hoc est q hæc tantopere ridet. PY. Nunc prodeo .i. exeo in medium, id .i. propter id, vt conueniam .i. alloquar Parmenonem, sed obsecro vbi est Parmeno. P. Hæc Pyth. quærit me & non quæris pro me, vt quidam literatores se rectè cogitassa putant. PY. Atque eccum i. ecce hic video eum .s. ibo ad eum. P. O inepta .i. fatua, quæ tanto cachino rides quasi fatua, quid est? quid tibi vis .i. quid per tuum risum significas, vel quod dicitur inepte, quid oportet tibi cum tuo cachino & risu effrænato quid .i. cur rides, vel quid rides .i. quid desidea ita cachinando .i. immoderate ridendo, & cum videret eam magis etiam inualescentem & insultantem risu subdit. pergin' .i. vtrum non cessabis hodie vel desistes a tuo risu. PY. Perij propriè dixit, quasi sit lassa ridendo, ego misera .i. ego infelix & affecta tanto risu, iã sum defessa .i. defatigata ridendo .i. deridendo te. P. Quid .i. cur tea me rides. PY. Rogitas .i. inquiris. Pol nunquam vidi hominẽ stultiorem te .i. quam tu sis, nec videbo post hac. Ah, interiectio ridentis, nam identidem Pythia loquendo resoluitur in tantum risum, vt loqui non possit, non potest satia .i. sufficienter narrari, quos ludos .i. iocos, quæ ridicula, & quam materiam ridendi præbueris, intus .i. in domo Th. At etiam .i. sed etiam primo .i. principio cum te incepi cognoscere credidi te sup. esse hominem callidum .i. astutum, ac disertum .i. optime differere potentem de te aliqua. P. quid est? PY. quid, q.d. petis quid sit. ne .i. vtrum, te sup. pœnitebit flagitij i. vtrum tibi parum videbatur flagitium, quid adolescẽs .s. Chær. fecisset, te auctore .i. te suadente & consulente, nisi etiam insuper .i. præterea, indicares .i. proderes ipsum Chæream miserum patri suo .s. Lachi. bene autem dixit indicares, nam indicium est eius, qui vna peccauerit, nam quid animi .i. quem animum credis fuisse illi Chæreæ, vbi .i. quando pater .s. Laches vidit eum esse indutum illam vestem eunuchi. Dicimur autem rectè ego sum indutus hanc vestem, vel hac veste, quid est? modus interrogandi ridendo illum, q prius non poterat intelligere, quod ei dicebatur, iam .i. nunc, scis te perisse .i. male te habere, hoc autem dici solet non stupentibus, ac culpam fatentibus. P. hem, indignantis & dolentis, ò pessima .i. improbissima & petulantissima, quid dixti .i. dixisti? nunc demum Parm. intelligit se esse delusum, an mentita es dicendo mihi quod prius dixerat, etiam .i. & cum hoc rides? Ex quo apparet eam ex huius stomacho vehementius cachinare .i. immoderate ridere, ne .i. vtrum, irridere .i. illudere nos, visum est tibi scelus .i. flagitium, ita lepidum .i. ita festiuum & iucundum, vel potest scelus esse vocatiui casus, & tunc astruitur litera, ò scelus .i. ò scelerosa mulier, quæ videris digna, quæ voceris scelus ipsum ne .i. vtrum, visum est tibi ita lepidum .i. ita iucundum irridere nos. PY. nimirum .i. valde, vel plurimum visum est mihi lepidum te irridere. P. intellige sic, potes Pyt. bene dicere, quòd nimium tibi lepidum visum est nos irridere siquidem .i. si certe, habueris .i. impune .i. sine pœna .i. si istud impune feras, nec propter istud puniaris. PY. Ridendo eum Pythia subdit, verum .i. sed, quid fiet sup. contra me, vel quid facturum putas, qui me non laturam impune videris minitari. P. hercle .i. per herculem, iurantis est, reddam,

id est rependam vices sup. seu gratiam referam, & hoc in malam partem. PY. credo.i.facile persuadeo ad id credendum, quod minando facies, sed ô Parmeno istud quod minitare.i.minando pol liceris, & dicis te facturum, fortasse dubitantis est, est in diem .i. in longam dilationem. Vnde dilatio est dicta diei prolatio, tu Parmeno iam.i.nunc aut statim post, pendes pœnas sup.i.lues, & dabis pœnas meritas, qui denobilitas.i.infamas, seu deturpas, flagitijs.i.turpitudinibus, flagitione.i.increpatione dignis, istum adolescentulum.s. Chæream, stultum .i. inconsideratum, & indicas .i. prodis, & quod non proprie dicitur hic inculas eundem adolescentulum .s. vterque .s. pater & filius, edent .i. efficient, & quasi publicabunt exempla .i. documenta ceteris seruis, vt sint tardiores ad inducendos iuuenes ad malos mores. Potest etiam esse edet sine figura, vt sit, vterque edet exempla in te. P. nullus sum.i.non sum. perij occidi, exanimatus sum, & consternatus. ac si nullus essem. PY. hic.i.talis honos habitus est i.impensus tibi Cherea, vel talis honos habitus est tibi .i. à te ab eo .s. Cher. pro illo munere.i.pro deductione eius ad Th.loco eunuchi, quod magni muneris loco reposuit tunc. P. egomet miser perij hodie Meo indicio .i. mea proditione & manifestatione, quam feci de Cherea patri suo, quasi.i.velut sorex sæpe perijt suo indicio & stridore. Proprium est soricum, qui sunt in multis similes muribus & forsitan eiusdem speciei, proprium inquã est eos vel stridere clarius, quàm mures, vel magis strepere cum obroduut friuola .i. crustula, vel frustula, quæ ex edulijs fractis decidunt, à frio as, friuola dicuntur, quod significat frango frangis, nam ea rebus fractis quidquid decidit friuolum dicitur, vel ea panibus crustula friuola dicuntur, sumitur etiam friuola pro minus supellectilibus. Iuuen. Iam friuola transfert Vcalegon. Ad vocem itaque soricum multi intendentes transfigunt eos, quamuis per tenebras occisi. Plaut. Confessurem te faciam sori cia venia.

L A T O M V S.

ARGVMENTVM) Ancilla indicat quid intus actum sit, & deridet Parmenonem. [Nunquam ędepol) Hoc totum cum risu, & cachinno pronunciandum. [Perij) Vox lassę & defessæ ridendo. [Callidum & disertũ) Eo refertur q̃ temere crediderint, disertum q̃ falsa pro veris narrauerit. [Hem, qui dixti) Ira & indignatio Parmenonis. [Si quidẽ istho) Cõminatio. [Quasi sorex) Prouerbialis comparatio in eum qui culpa sua deprehenditur.

PETR. MARS. NVNQVAM ædepol &c.) Gestiens lętitie meretricis voti compotis, ac insultatio alienæ stultitiæ, hac scena exprimuntur. Triumphat quippe meretricius animus, & hilaratus applaudit sibi, cum par pari relatum est, & vicissim irridere potest talem mentis hilaritatem nullo auro permutaret, gaudet enim vt dictum est, vindicta muliebris animus. [Hic pro illo munere tibi honos &c.) Sensus est. Tu munere tuo nos delusisti, nos inuicem rependimus, Hic honos, qualem vides quasi diceret, te delusimus, habitus.s.est à nobis, pro illo munere tuo tam illepido. [Abeo).i.discedo hinc, iam compos voti, inquit Pythias, & te iã delusum relinquam cruci paratæ, in qua iam pendebis. [Sed in diem istuc Parmeno &c.) Aliquando forte istuc accidet, quod nobis minitaris, sed supplicium tuum iam paratum est, & sic ea stomacho loquitur Pythias, & insultat Parmenoni. [Tum iam pendebis).i.eris appensus in patibulo & cruce. Pendeo, pendes, idẽ significat, quod sum suspensus. Pendo, pendis soluo ad pondus. Vnde pendere pœnas, & pensio dicta.

GLAR. ET hi sunt iambici, sed quadrati catal. In versu primo vel ædepol prima longa & Diu monosyllabum, vel absque diphthongo & Diu dissyllabum. In magis s, elidimus. Quidam lib. hac in scena bis habent. Nunquam pol, pro, Nunquam ędepol. In 2. versu Mihi monosyll. totum eliditur, vel bacchius est loco primo. In 3. Scibam malim, quàm Sciebam, nisi sit synæresis. In 4. malim d, elidere in Quid, quàm ex Prodeo facere spondeum. Sed & satius est vel loco primo bacchium cõstituamus, vel creticum loco quarto. In 7. præpositio De, in plerisque non habetur lib. quam si tollamus, certe Rogitas legendum erit, non rogas. quæ lectio placet. In 8. rursus ædepol prima correpta, vt frequens est huic poetæ. Nisi quis legat, Nunquam pol. In 9 vel Non pote legendum pro Non possum, vel s, in Satis elidendum. In 14. d, eliditur in Quid. In 15. post verbum Pater, Parmenonis personam inserunt. Quid est, ed, elidatur. Quidam verbum Est, non habent. In 16. vel legendum Ehem dissyllabum cum Dixti Dissyllabo, vel Hem monosyllabum, cum Dixisti trisyllabo. In 17. a, eliditur in Scelus, vel creticus est loco quarto, quod & alijs huius scenæ locis admonere omisimus.

ACTVS V. SCENA VIII.

ARG. ADR. BARL.

Statuit hic miles vltro se dedere Thaidi, Herculis exemplo qui Omphale seruiuit in lanificio, pro claua & leonis tegmine, accepto ab ea calatho & colo.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena considerare licet ad quos exitus militem induxerit Gnathonis assentatio. Nam dixerat supra: Iam tibi hæc aderit supplicans vltro. Hic contra, miles vltro se dedere Thaidi, ac deuouere satagit, exemplo Herculis, qui Omphale in lanificio seruiuit.

Trochaici.

GNATHO, THRASO.

QVID nunc? qua spe, aut quo consilio huc imus? quid inceptas Thraso?
T. Egone? vt Thaidi me dedam, & faciam quod iubeat. G. quid est?
T. Qui minus huic, quàm Hercules seruiuit Omphale? G. exemplum placet.
Vtinam tibi commitigari videam sandalio caput.
Sed quid? fores crepuere ab ea. quid autem hoc est mali?
Hunc ego nunquam videram etiam. quidnam properans hinc prosilit?

QVID nunc? qua spe, aut quo consilio huc imus?) Reminiscere hunc esse, qui supra militi dixerit de Thaide, Iam dudum te amat. & rursus, Iam tibi hæc aderit supplicans vltro. & hunc videbis quos exitus habeat assentatio. nam idem militi auctor est summæ desperationis. Et animaduerte, quò semper a mensa Gnatho inuitus abstrahatur. nam & supra, cum ad litem venitur, ex verbis Thrasonis manifestum est, & Gnathonem inuitum sequi, vbi dixit, Hanccine ego vt contumeliam tantam, tam insignem nunc accipiam Gnatho? Mori me satius est. Et bene, qua spe, & quo consilio, tanquam omnia expertus, & nec muneribus gratus, nec terroribus metuendus. **DON.** [Quid nunc? qua spe,) Parasitus intelligit quid agat miles, sed ad hoc inducitur interrogare ipsum militẽ, vt populus audiat quo consilio veniat ad Thaidem. [Quid nunc? qua spe,) Summa desperatio est apud militem reconciliandæ amicæ, ad hoc vt æquo animo ferat admitti Phædriã, dum ipse quoque recipiatur. nam non in fine fabulæ contristandus est. [Quid inceptas Thraso?) Incipere, magnorum facinorum est, & audaciæ. [Vt Thaidi me dedam) Post inductionem belli, & instructionem pugnæ quid sequatur, nisi deditio superatorum? [et faciam quod iubeat) Proprie, nam in deditione victores iubent, victi obsequuntur. [Qui minus, quam Hercules seruiuit Omphale?) Hic Terent. exprimit consuetudinem, in qua ignauis rationes criminum, & exempla suppeditant. nam sic & supra de Pyrrho. Omphale Lydiæ regina fuit, quæ Herculem sibi seruientem etiam ad lanificium cõpulit, cum ipsa calathum, & colum, cultusq́ fœmineos ingerit, & claua, leonisq́. tegmine miraffet. [Hercules seruiuit Omphale?) Subauditur & ego seruiam Thaidi? [Vtinam tibi commiti gari videam sandalio caput) Commitigari, est tundendo deprimi atque deponi. [Sandalio caput) Plus dixit caput, quàm si aliã partem corporis diceret verberari. Et mire calceamento caput verberari. [Perij. T. quid autem hoc est mali?) Eunuchi habitu Cherea, sed virili confidentia prosilit, & militem velut nouitate talis terret aspectu. [Hunc ego nunquam videram) Ideo Chæream miratur.

QVID nunc? &c.) Hic parasitus inducitur interrogare militem, vt audiat populus quo consilio veniat miles ad Thaidem, vt videlicet post instructum bellum, tanquam victus se dedat, & eius voluntati morem gerat. G. quid.i.cur, nunc imus huc.i.in domum Th. aut qua spe.i. qua expectatione & fiducia, aut quo consilio.i.qua mente, quo proposito imus huc ad Thaidem, q. d. omnia expertus es, nec muneribus gratus, nec terroribus metuendus. ò Th. quid inceptas.i.faciendum suscipis. incipere magnorum facinorum est, & audaciæ. T. Ne.i. verum petis quid **GVID.**

ego

ego incepto? incepto inquam vel eo huc vt dedam me Thaidi .i. tradam me in Thaidis potestatem,& vt faciam. id,quod iubeat.i. velit,& præcipiat. G. quid est quod tu dicis sup. hoc interrogat quasi non possit credere militem, qui se fortem iactitat in eam posse adduci sententiam. T. quin .i. cur minus seruiam supple huic.s.Thaidi,quæ Hercules vir fortissimus seruiuit Omphale.i. reginæ Lydiæ, quæ Herculē sibi seruientem etiam ad lanificium compulit,cum ipsa calathum,& colum, cultusq. fœmineos eum sagittis,& claua,leonisq. tegmine mutasset. G. exemplum tuū placet mihi.i.probo exemplum tuum,quod tibi proposueris imitandum. vtinam videam caput commitigari.i.tundendo depri-mi,atque deponi tibi sandalio.i.illo genere calciamenti. Dicuntur nostra tempestate sandalia illi calcei, quibus vtitur Papa, & Episcopi in celebranda Missa, quibus nec pes totus tegitur, nec nudus terræ alliditur. Dicunt insuper quidam sandalium esse pannum,quo operiuntur equi magnatum,vt Papæ,Cardinaliū, & ceterorum. Item esse pannum quo vulnera,vel corpora mortuorum teguntur. Ser. autem,inquit,sandalium esse genus calceorum,vel caligarum aliorum. Sed quid fores ab ea Th.i.fores eius Th. crepuerunt.i.patefactæ sunt, & fores crepuerunt,ab ea est simili modo dictū vt prius ab Andria est ancilla hæc, pro hæc est ancilla Andriæ. Th. eunuchi habitu Ch. videt,à quo terretur tanquam à nouo riuali, perij. T. quid autem .i. sed, quid hoc mali est .i. quod malum est istud nunquam videram hunc Chæream .s. etiam quidnam .i. cur prosilit .i. prodit,exit,prorumpit hinc.i.ex domo Th. properans .i. festinans cum quadam confidentia virili. properabat enim præ gaudio quęrens Parmenonem cui suum gaudium impartiret.

L A T O M V S.

ARGVMENTVM) Catastrophe inter militem & meretricem. [Quid est) Interrogatio reprehendentis. [Sandalio caput commitigari)Subaudi calciamento muliebri.[Hunc ego) Ch. subaudi.

P E T R V S M A R S.

QVID nunc? &c.) Ignauia militis gloriosi, & imbecillitas consilij,nec non turpis exitus illorum,qui indecoris adulationibus, perniciosisq. assentationibus præbent aures, hac scena describitur. [Vtinam tibi commitigari videam sandalio &c.) Sandalium est calciamenti genus, quo nunc vtuntur Episcopi, cum in sacris operantur. [Qui minus quàm Hercules) Hercules, auct. Diod. lib.2. venditus seruiuit Omphale Lydorum reginę, & factus liber, genuit ex ea Lamum. Vnde quæritur Deianira his verbis apud Ouid. Vna recens tantum referatur adultera nobis. Vnde ego sum Lydo facta nouerca Lamo.

G L A R E A N V S.

HÆC carmina trochaica sunt tetrametra catal. In 3. versu s.eliditur in Minus,vel creticus est loco primo. In pen. Thrasonis persona ante Perij ponenda ex lectione Donati in seq.scena ad illud Thrasonis,Nunquid Gnatho dubitas,quin ego perpetuo perierim? Porro in vltimo Prosilit præsentis temporis putat Ioan. potius quàm Prosilijt præteriti.

ACTVS V. SCENA IX.

ARG. ADR. BARL.

Qui alias gaudebat à se vitiatam puellam Charea, eandem quod permissu sit parentis habiturus vxorem, nunc exultat. Et in partem amoris recipitur à Thaide miles Thraso.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena introducitur persona Chareæ,magnopere feruens ingenti gaudio,vt adolescentuli in prosperis solent, quod nuptias cum Pamphila confecerat. Nec mirum est,quòd adeo insane ob id exultat, qui iam dudum tantopere,quòd eam vitiauerat,lætabatur. Interuenitq; Phædria vtpote qui domi erat, & audierat quæ gesta erant apud Thaidem ex relatione Parmenonis. Deinde laus Thaidis,contrahetur: tum militis interuentus,qui Gnathonis opera & blandimentis in riualem accipitur à Phædria. Demum fabula iucundus finis imponitur.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici.

CHAEREA, PARMENO, PHAEDRIA, GNATHO, THRASO.

O Popvlares, ecquis me viuit hodie fortunatior?
Nemo hercle quisquam: nam in me plane dij potestatem suam
Omnem ostendere, qui tam subito tot * congruerint commoda. *conti-gerint
P. Quid hic lætus est? C. ò Parmeno mi, ò mearum voluptatum omnium
Inuentor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim gaudijs?
Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? P. audiui. C. scis sponsam mihi?
P. Bene,ita me di ament,factum. G. audin' tu illum quid ait? C. tum autem Phædriæ,
Meo fratri, gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: vna est domus:
Thais patris se commendauit, in clientelam & fidem
Nobis dedit se. P. fratris igitur Thais tota est. C. scilicet.
P. Iam hoc aliud est, quod gaudeamus miles pellitur foras.
C. Tum tu, frater, vbi vbi est, fac quamprimum hæc audiat. P. visam domum.
T. Nunquid Gnatho dubitas, quin ego nunc perpetuo perierim? G. sine
Dubio opinor. C. quid cōmemorem primum,aut quem laudem maxume?
Illum, qui mihi dedit consilium vt facerem; an me, qui id ausu' sim
Incipere? an fortunam collaudem,quę gubernatrix fuit,
Quæ tot res, tantas, tam oportune in vnum conclusit diem? an
Mei patris festiuitatem & facilitatem? ò Iupiter
Serua obsecro hæc nobis bona. PH. Dij vostram fidem, incredibilia
Parmeno modo quæ narrauit. sed vbi est frater? C. pręsto est. PH. gaudeo.
C. Satis credo. nihil est Thaide hac frater tua dignius,
Quod ametur: ita nostræ est omni fautrix familiæ. PH. hui mihi
Illam laudas? T. perij, quanto spei est minu' tanto magis amo,
Obsecro Gnatho in te spes est. G. quid vis faciam? T. perfice hoc.
Precibus, precio, vt hæream aliqua in parte tamen apud Thaidem.
G. Difficile est. T. si quid * collibuit, noui te. hoc si effeceris, * collibitum,
Quoduis donum, præmium à me optato, id optatum feres.
G. Ita ne? T. sic erit. G. hoc si efficio, postulo vt mihi tua domus
Te præsente, absente pateat, inuocato vt sit locus
Semper. T. do fidem ita futurum. G. accingar. PH. quem hic ego audio?
O Thraso. T. saluete. PH. tu fortasse,quæ facta hic fient,
Nescis. T. scio. PH. cur ergo in his te ego conspicor regionibus

T. Vobis fretus. PH. scis quàm fretus? miles edico tibi,
Si in platea hac te offendero post vnquam; quod dicas mihi.
Aliud quærebam, iter hac habui: perijsti. G. eia haud sic decet.
P. Dictum est. G. non * cognosco vostrum tam superbum. PH. sic erit.

* nosco genus vestrum

G. Prius audite paucis: quod cum dixero, si placuerit,
Facitote. PH. audiamus. G. tu concede paulum istuc Thraso.
Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me, huius quicquid facio, id facere maxume caussa mea:
Verum id si vobis prodest, vos non facere inscitia est.
PH. Quid id est? G. militem riualem ego recipiendum censeo. PH. hem
Recipiendú? G. cogita modo. tu hercle cũ illa Phædria
Et libenter viuis, & enim bene libenter victitas,
Et quod des paulum, & necesse est multum accipere Thaidem.
Vt tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo; ad
Omnia hæc magis oportunus, nec magis ex vsu tuo
Nemo est. principio & habet quod det, & dat nemo largius:
Fatuus est, insulsus, tardus, stertit, noctesque & dies:
Neque tu illum metuas ne amet mulier: pellas facile, vbi velis.
PH. Quid agimus? G. præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto,
Accipit hominem nemo melius prorsus, neque prolixius.
PH. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. C. idem arbitror.
G. Recte facitis. vnum etiam hoc vos oro, vt me in vostrum gregem
Recipiatis: sati' diu hoc iam saxum voluo. P. recipimus.
C. Ac libenter. G. at ego pro istoc Phædria, & tu Chærea,
Hunc comedendum, & deridendum vobis præbeo. C. placet.
PH. Dignus est. G. Thraso, vbi vis, accede. T. obsecro te, quid agimus?
G. Quid? isti te ignorabant. postquam eis mores ostendi tuos,
Et collaudaui secundum facta & virtutes tuas,
Impetraui. T. bene fecisti. gratiam habeo maxumam.
Nunquam etiam fui vsquam, quin me omnes amarent plurimum.
G. Dixin' ego vobis, in hoc esse Atticam eloquentiam?
PH. Nihil præter promissum est. ite hac. vos valete, & plaudite.

DON. O POPVLARES, ecquis me viuit hodie fortunatior?) Hæc persona Chæreæ est, feruens gaudio vt adolescentuli est in prosperis rebus. [O populares,) Non mirum si insane exultat nuptijs, qui iam dudum ob id solum quod vitiauerat virginem, læta batur. [Nemo hercle quisquam?) Et interrogauit, & respondit sibi. [Nemo hercle quisquam?) Parelcon tertium. [Qui tam subito tot congruerint cõmode) Tam qualitatis, tot quantitatis est. [Quid hic lætus est?) Inuente persona est ad quã gesta hæc nescit Chærea, vt populus & miles instruatur, quid ingestum sit. [Inuentor, inceptor,) Inuenire, sapientis est, incipere, audacis, perficere, constantis. Ergo plena laudatio est. & collat hoc Chæream laudatiue dicere. nam in ludicris solum consilium attribuitur est Parmenoni. [Scin' me in quibus sim gaudijs?) Syllepsis. Et nota scin' me, cũ sufficeret scin'. ergo Me abundat, & est figura archaismos. [Scis Pamphilam meam) Amatorie dicit meam, vel potius sponsam meam, vel quam amo. [Inuentam) Cognitam. [Ciuem?) Deest, esse. [Scis sponsam mihi?) Deest & esse. & est Sponsa nunc participium. [Audin' tu illum quid ait?) Hoc, vultu mutato & turbato dicitur. [Amorem esse omnem in tranquillo,) Bene in tranquillo, quia mari, & tempestatibus amicæ mobilitas & instabilitas comparatur. Sic Horat. Simplex munditijs, heu quoties fidem Mutatosq. deos flebit, & aspera nigris æquora ventis Emirabitur insolens, Qui te fruitur credulus aurea &c. [Thais patri se commendauit) Hoc est quod profuit Phædriæ [Vna est domus) Post Pamphilæ nuptias. [In clientelam & fidem) Clientelam, vt ametur, in fidem, vt defendatur. [Fratris igitur Thais tota est) Bene tota, vt ne ex parte quidem sit militis. [Miles pellitur foras) Sunt gaudia ex nostris bonis, sunt gaudia ex aliorum malis, hostium, aut inimicorum. Ergo vtrunque genus gaudiorum complexus est. [Visam domum) Bene domi quæritur amator exclusus. nam neque ruri, neque in foro est. [Perpetuo perierim?) Quia illud perijsse super, temporale videbatur. [Quin ergo perpetuo perierim?) Hic iam militi, neque seruiendi amice, vt apparet, præbetur locus. [Sine Dubio opinor) Quia non quis dicitur perpetuo perijsse. quid enim opus hac exceptione est, quando nemo ita perit, vt temporaliter pereat, & postea fiat non perditus? Correxit parabiis stulti dictum militis, non illum perpetuo, sed sine dubio, perijsse opinari respondens, non est enim contrarium opinor te perijsse sine dubio, pro certo perijsse. Confirmatur perijsse miles, vt post tanta munera ea desperato supplice, ex supplice pariens riualem exstat. [Quid commemorem primum?) Ἀπορία oratoria laudantibus. Cic. Vnde igitur potius incipiam? Hoc autem fit vbi omnia & magna videntur & paria. [Illum, qui mihi dedit consilium) Attribuuntur personis consilia, facta, casus, & orationes. Ergo hic laudatur consilium Parmenonis, factum Chæreæ, casus Fortunæ .i. euentus, oratio senis. [Illum, qui mihi dedit consilium) Tria sunt in vita hominum, consilia, facta, successus. Consilium, animi est: Factum, corporis, Successus, fortunæ. [Illum,) Parmenonem. [Quæ tot res,) Bene, tot res, q. d. eunuchum pro quo duceretur, commendationem virginis, absentiam meretricis, occasionem vitij inferendi, patris inceruentum in nuptias. [An mei patris festiuitatem) Etiam patri laus inuentanda est. nam non erat transeundum festiuitatem, qua & in filios amatori non obstitit, quòd ignouit vt ferilia, vnde festiuitas in dictis, facilitas vero in animo & factis. [Festiuitatem) Lætitiam, vt, festiuus dies est. [Dij vestram fidem,) Cito inuenit Phædria, tempore qui domi erat. [Quæ narrauit) Nimius affectus in vtranque partem defectus orationis amat, est ergo ἔλλειψις; deest enim gaudeo. [Satis credo,) Sic dici nota agentibus solet. Recte igitur huic dicitur, cui fiunt nuptiæ, Gaudeo, & ille sic respondet vt amicis gratulantibus decet, Satis credo. Credo autem, ideo quia multi sese fingunt gratulari, cum inuideant, gaudere, cum doleant. [Mihi illam laudas?) .s. amatori eius. Et mihi pronunciatione iuuandum est. [Perij quanto minus spei est, tanto magis amo) Hic vero est ardor insanissimus. vt Virg. Formosum pastor Corydon ardebat Alexin, Delicias domini. Et profecto sic est, Sapientes spe maxime ad amorem coguntur, stulti forma tantum. [Obsecro Gnatho in te spes est) Mire, quasi desperatis omnibus auxilijs, abiecta mente supplicatio inducitur. Nam & obsecro, & Gnatho id significant, & in te spes est. [Quid nunc faciam?) Non est hoc interrogantis, sed ostendentis non esse quid faciat. [Precibus, precio,) Nihil mihi superest præter precem vt victo, & precium, vt diuiti. Nihil aliud opus est, quam sic res eant, vt persona Thaidis conuenire possit. [Precibus precio,) ἀσύνδετον velut afflicta & lassa, pronuncianda sunt. [Precio) Varie, quæ alibi dicit, precario. [Vt habeam) Id haec in vltimum genus beneficij est. [Vt in parte aliqua) Non enim parte dixit, vt æqua intelligeretur. [Tandem) Et desperantis est, & difficulter credentis. Tandem; non est aduerbium temporis, sed nunc saltem significet. [Noui te) Deest, perficis. sed vbique plure gestu significat miles, tempore infantissimus. [Difficile est) Vultu, & pronunciatione asseueratione firmandum est. [Si quid collibuit) ἔλλειψις, pro, si quid collibitum est, efficis. [Quod vis donum & præmium à me optato) Donum, præmium est. & munus, præmium, sed donum, præmium dijs datur, munus, præmium hominibus. nam separatum, donum deorum est, præmium virorum

est fortium, munus hominũ & donum, munusq. tam ante factum quam post factum datur, præmium non nisi post factum est. Donum, voluntarium, præmium, debetur. Alij ergo ἀσυνδέτως pronũciant, primo donum, & sic præmiũ quasi vnam partem orationis. [Quodvis donum & præmium) Donum, vt à largo homine, præmium, vt à præclaro facinore. [Quoduis donũ & præmium à me optato, id optatum feres) Donũ optato, ob quod præmium accipias. [Præmium à me optato) Totum militariter. nam & optatio dr, & optari à militibus vt alibi, Vir fortis optet quod volet præmium. [Si hoc efficio, postulo vt mihi tua domus Te præsente absente vt pateat,) Prouerbiale est præsente absente, vt sursum deorsum, altro citro, & cætera huiusmodi, fanda infanda, iusta iniusta, digna indigna, velit nolit. [Inuocato sit locus Semper) Inuocato, non vocato significat. In etenim auget & minuit dictionẽ. [Inuocato) Male intelligunt precibus vocato, cum sit ἀκλήτως .i. etiam non inuitando, quin vltro venire debeat suam domum. [Do fidem) Iuro, confirmo, spondeo. [Accingar) Non quia facile est quod negauit supra, sed suis votis parasitus adductus est ad cœnandum, ideo & accingar dixit, sic enim dicimus, in magnis rebus suscipiendis. Vt, Accingunt omnes operi. [Saluete) Supple a sine gratia & sine timore, modo inimicus & infestus. [Tu fortasse quæ facta hic sint nescis?) Hoc totum superbe, ac minaciter, inquit, adolescens. [Scio) Compendium poëtæ, ne rursus eadem dicerentur. [Conspicor) Commune verbum est conspicor. [Vobis fretus) Et hoc stulte. quia enim & riualibus & inimicis fretum se esse dicat? Deinde ἀπεμφαίνον, & vitiosa responsio est nisi enim addideris sum erit solœcismus cõueniens loquenti implicite homini & militi. [Scin' quam fretus?) Est ab ea subaudiendum est [Miles edico tibi) Hoc contumeliose, & propria vt militi: Miles, inquit, edico tibi. [Si te in platea hac offendero) Hoc est, si vel casu inuenero. Et in platea, inquit, non circa meretricis fores. [Nihil quod dicas) Nihil, pro non, vt sit, nõ est quod dicas mihi .i. nihil est quod dicas, pro vt dicas mihi vt sit, quod, pro vt, aut quod, pro quid dicas mihi. Certum est vũt sic veteres locutos esse. [Alium quærebam) Aut alium pro quendã posuit, vt sit, quendam quærebam .i. aliquem aut alium, hoc est non quẽ tu putas, hoc est, alium non Thaidem. sed si aliam diceret, neque commoda, neque ἐμφατικῶς loqueretur. prævalet enim masculinum genus. [Peristi) Ordo est, Postquam in platea hac te offendero, peristi. [Eia) Interdum hortantis est. ergo nunc eia, correctionem significat. [Non cognosco vestrum tam superbum) Locutio annotanda, mire laudauit, vt persuadere potuisset. [Vestrũ tam superbum) Non vestrum superbum. [Vestrum superbum) Absolute, vt, Pol Crito antiquum obtines. Ergo subaudimus vel ingenium, vel animum, vel morem, vel institutum. [Prius audite paucis) Mira insinuatione agit, qui non vt consentiant, sed vt audiant paucis petit. Et bene prius, quasi non obstet quo minus faciant quod velint. Tum deinde quo attentiores excitant, addidit Paucis. deinde si Placuerit. facilius.n. flectitur, cum quo non pugnamus vt consentiat. [Prius audite) Fiduciam ostentat persuasorium tam dicturi. [Audiamus) Bene, non, sequimur, sed, audiamus dixit, nam primus oratoris impetratio in mala causa est, audiri meruisse. [Tu concede paulum istuc Thraso) Thraso hoc in bonam partem accepit, & ideo paret. putat enim vel turpe esse, si humiliter precetur suo nomine, seq. audiente parasitus, vel incongruum sibi, si in os præsens à Gnathone laudetur. [Istuc Thraso) Non ad se vocat, sed locum ostendit quò abeat atque concedat. [Principio ego vos) Videt neque se odio haberi, neque offendi animos audientium in militis nomine. Hoc ergo oratorie, pro eo homine in quo offenditur, eũ in quo non offenditur, posuit. [Me huius quidquid facio id facere maxume causa mea) Deest Rei aut est, vt sit, me huius quidquid est quod facio, id facere maxime causa mea. Hic à persona discessit, & rem non odiosam pro odiosa posuit .i. parasiticam, pro amoris amore & commodo. [Verum idem si vobis prodest) Multum attollit, ad persuadendum, non esse commodum militis admitti, & suum commodum ipsorum esse commodum. [Vos non id facere, inscitia est) Oratorie, & secundum insinuationis præcepta sic dixit. nã remittendo & dubitando, magis flectit animos, quàm si aperte ac pertinaciter asseuerat. [Militem ego riualem recipiendum censeo) Artificiose satis, semel intulit omnia quod durum dictu ad persuadendum erat. nam q militem & riualem dixit, ad eam rem valet vt magis admittendus sit q excludendus, & simul fiducia sic dicentis, parat animos ad audienda quæ dicet. [Militem ego riualem recipiendum censeo) Riuales dicuntur æmuli de mulieribus, facta translatione nominis à feris bestijs, quæ sitientes cum ex eodem riuulo haustum petunt, in prœlium contra se inuicem concitantur. sic Cic. pro Cæl. Sin erit ea illo fonte riualis, inquit. [Censeo) Vide virtutem poëtæ. non.n. dixit peto, sed censeo, tanquam illis modo consultat, neq; pro milite agat. [Militem ego riualem) Consideranda quo vultu hoc dicendum sit, & intelligas & militem, & riualem, & recipiendum, & ego censeo, quanta significet. Non enim dixit Thrasonẽ, sed militem, quod nomen ad stultitiam valet. Non socium, sed riualem, quo ostendit, quandoquidem riualis in meretrice capienda est, hunc potius eligendum. Nec, non excludendum, sed recipiendum dixit, vt & ostenderet adeo prodesse, vt etiam de industria retinendus sit. Non, volo aut rogo, sed censeo, vt consiliarius, non parasitus, videatur loqui. Nam q ego addit, eo dicto vsus est, quo uti solent qui plus in negocio vident. nam sic in Phormione Iurisconsulti, Ego quæ in rem tuam fuerint, ea velim facias. Ego sedulo hunc dixisse credo. Ego amplius deliberandum censeo. [Cogita modo) Modo, aut tantummodo significat, aut ipsa est aduerbium. & simul incerta distinctio est [Et libenter viuit) .i. bonorum ciborum edax. [Suppeditare possis sine sumptu tuo) Aut suppeditare, pro suppeditari. aut deest se. Vt, Accingunt omnes operi. [Ad omnia hæc magis opportunus nec magis ex vsu tuo nemo est) Locutio est ex negatiua tertia, vt, Agrum in his regionibus meliorem nemo habet. [Magis ex vsu) Pro vtilior, & magis opportunus, pro opportunior. [Nemo est) Hoc est opportunus. [Habet quod det) Vt diues. [Et dat nemo largius) Vt liberalis. [Fatuus est) Hoc est ex vsu tuo. [Insulsus) Siue sale & sapientia, aut sine salsu & facilitate. [Tardus) In venerem.s. [Stertit) Plus dixit q dormit. [Noctesq & dies) Plus significat q si diceret, diebus & noctibus, vt hoc ipso nomine consiliarij auctoritas inesse videatur. [Fatuus) Inepte loquens, à fando fatuus dicitur, inde Fauni Fatui, & nymphæ Fatuæ dictæ sunt. [Fatuus est, insulsus) Fatui sunt, qui verbis & dictis fatui sunt. Insulsi, vero corde & animo. [Tardus) Corpore & membris, q q & intellectu tardos vocamus qui stulti sunt, sed melius est sic intelligi, vt ea vitia videatur dicere, quæ inamabilem faciunt etiam diuitem, largumq amatorem. Nam aut verba commendant, vt, Pendetq. iterum narrantis ab ore, his fatuus. Aut sapientia gratum facit, vt, Multa viri virtus animo, hic insulsus est. Sed mihi videtur fatuum dicere qui inertem glorietur, & blandiri amicæ nesciat. Insulsum, qui non sit salax, & cupidus coitus. Tardum q non facile expliceat venerem, quæ res meretricibus odiosa est. [Fatuus est, insulsus) Sunt qui fatuum, animo putant: Insulsum, dictis. sed male. Nam fatui quoque dij sunt, qui & Fauni dr̃r; & non stulti, sed multum fantes i. loquentes. [Fatuus est, insulsus) Hæc quæ nunc addidit, non ex superioribus pendent, sed cum superiora valeant plurimũ. nam quia diues & liberalis, potuit obesse riualibus hæc omnia bona in milite corrũpuntur. q fatuus, q insulsus. & cetera, quæ ipse persequitur. [Fatuus est insulsus) Hæc bene adduntur, quia dixit, Et habet quod det, & dat nemo largius. Ad rem enim valebat, vt amaretur miles à meretrice, & præponendus omnibus esset, sed ingrata sunt mulieribus, maximeq. lasciuis hæc omnia quæ subijcit. [Fatuus est, insulsus) Hoc pro aceruo vitiorum, cum quadam vultus improbitate prolatũ est, quo magis res in medio posita esse videatur. [Vbi velis) Quã vel cum. [Quid agimus?) Initiũ consensionis, dubitatio est eius, qui negauerit. [Hoc ẽt) Deest, vel abest. [Quod ego) Parasitus.s. [Primum puto) Primum puto, quasi parasitus. [Accipit hominẽ) Accipit, pascit, inuitat, vt, Illos porticibus rex accipiebat in amplis. [Nemo melius prorsus, neque prolixius) Horum alterum apparatum indicat, alterum copiam. [Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est) Facete dixit adolescens rei peritus, & qui putet amorem sine damno esse oportere quique senserit meretricem, non solũ rijciendum non esse militem, sed etiam quouis modo sustinendum ac perferendum. [Mirum, ni illoc homine) Obtinuit parasitus iam quod negabatur. Primo deliberatũ, vt, Quid Agimus? post concessum, vt, Mirum ni illoc homine quoquo pacto opus est. [Mirum, ni illoc) Hic, inquit, eiusmodi est, vt etiam cum mala conditione patiendus sit. [Idem arbitror) Sanè opus fuit consensione, præcipue Phædriæ, cuius res agitur, nam ita & seruili persona est tarda consentientis amatoris. [Recte facitis) Gratiarum actio est. [Vnum etiam hoc vos oro) Subtiliter etiam parasitus hic se adiungit, suasq. partes citra hoc agit. [Satiatim hoc iam fatuum volo) Vide quemadmodum semper paulatim etiam in eorum assentationem ex vituperatione militis. [Hoc saxum volo) Prouerbium in eos qui inextricabili labore afflicti sunt. Et bene saxum de stulto milite ait, & seipsum Sisyphum fecit. [Hoc saxum volo) Velut Sisyphus apud inferos. [Vt me in vestrum gregem) Iam hos laudat, & nimis

parasitus est, si recorderis eundem dixisse, Facete, lapide, laute, nihil supra. [At ego pro istoc, Phædria) subaudiamus & sum hic. aliter non, vt parasitus ait. [Phædria & tu Chærea) Ambos nominat, quasi legibus paciscantur. [Hunc comedendum) Cum ceteris rebus summus poëta etiam hidem ostendit amicitiæ parasiticæ, exemplo Gnathonis de milite loquentis, hoc modo. [Propino) Facete sic dixit, vt parasitus, & vt qui de conuiuio loqueretur. [Dignus est) Hæc verba vltima longi sermonis, eiusmodi sunt, vt miles hæc audiens, laudatum se esse, & approbatum existimet. [Vbi vis) Honorifice reuocat ablegatum cum iniuria, dicendo vbi vis, quia accede imperatiuum erat. & vbi nisi Quando intellexeris, vitium est. [Isti te ignorabant) Figura acyrologia. Ad vtrunque enim pertinet, & ad laudē & ad mores. Et hoc ambiguū. [Secundum facta & virtutes tuas) Et hoc amphibolon. Nam virtutes ironicos pro vitijs posuit, vt, Nescis qui vir siet. &, Ornatus esses ex tuis virtutibus. [Facta & virtutes) Proprie facta militibus ascribuntur. [Facta & virtutes) Amatior est ironia in vitiosos homines, quam veritas. [Nunquam etiam fui vsquam) Nunquam & locum, & tempus significat, Vsquam locum magis. Nunquam, pro non, Et nusquam vsquam τῷ ἀρχαϊσμῷ, pro, Non vsquam. i. nusquam. [Quin me omnes amarent) Contrarium superiori. quid est enim quod bene non fecerit quidquam, si in illo est, vt ametur? [Atticam eloquentiam) Et hoc ironicos, vt illa, quę supra. Atticam dicit veram, atque Germanam, quia excultor eloquentia, dicitur Attica, & summi oratores, Attici appellati sunt. [Prætermissum est) Et hoc anceps est, intellectu gemino ad vtrunque. [Ite hac) Quò vocat parasitus? an ad meretricem? an ad cœnam militis, vt promisit, Hunc ego comedendum & deridendum vobis propino. [Ite hac) Comessatum ad militem, vel ad Thaidem. Si cœnæ interfuit meretrix quomodo post acta sunt omnia, cum mentio noctis nō facta sit? Omnia post cœnam gesta sunt, & non completa, per rixam cœna, superfuit plurimum temporis ad agendum.

GVID. O POPVLARES, &c.) Hic persona Chær. est feruens gaudio, vt adolescentuli est in prosperis rebus Chær. Chærea insane exultans propter nuptias, quas videt sibi paratas in hæc verba prorumpit alloquens Parmenonem, vt populus & miles instruātur quid intus gestum sit. O populares .i. ò gratiosi & populo grati, seu fauorabiles, vel ò vos qui estis de populo, aut qui habetis auram. i. fauorem populi iudicetis an sitis fortunatiores me, ecquis. i. verum aliquis, viuit hodie. i. hoc tempore, fortunatior?. i. felicior me deinde sibi respondet. Nemo hercle quisquam, abundat quisquam, nemo inquam est fortunatior me, nam plane. i. omnino, vel certe dij ostendere. i. præbuerunt, explicauerunt omnem suam potestatem in me. i. erga me, cui. s. mihi, tot bona. i. tot prospera contigerunt mihi tam subito. i. repente. P. Quid. i. cur hic. s. Chær. est lætus. C. ò Parmeno mi, ò inuentor tanquā sapiens, ò inceptor tanquam audax, ò perfector tanquam constans omnium mearum voluptatum. i. delitiarum. scin'. i. verum scis me, abundat me, in quibus gaudijs sim? scis Pamphilam meā .i. quam amo, inueniam. i. compertam esse supp. ciuem Atticam, scilicet, q. d. ingenuam? P. audiui. i. accepi ita esse. s. C. scis Pamphilam esse sponsam .i. promissam mihi, hic. n. sponsus, sa, sum, deriuatur, & est participium. P. Di ita me ament, modus est iurandi, q. d. ita me di ament sicut ex animo dico hoc bene factum esse. s. q̄ tibi Pamphila promissa est. G. audin'. i. verum audis id, quod hic. s. Chær. ait, & hoc vultu mutato & turbato ait. C. autem. i. sed, tum. i. deinde, gaudeo omnem amorem esse fratri meo in tranquillo. i. in tuto, sine perturbatione vlla, aut contentione, & bene in tranquillo, nam mari & tempestatibus omnis amicæ mobilitas & instabilitas comparatur, vna est domus .i. vnica est mansio fratri & Th. Thais commendauit. s. Lachi in clientelam. i. in protectionem, ac defensionem, ac patrocinium, cum pater sit aduocatus, a cliens dicitur clientela. Est aūt cliens consultor, qui patronum sequitur, seu aduocatum, vt ab eo causa ipsius clientis agatur, & ita clientela dicitur illa defensio, & illud patrocinium, capi etiam potest pro illo amicitia, quam conciliat sibi aduocatus cum clientibus causas eorum defendendo, vt hic aduocatus multas habet clientelas .i. quod inepte dicitur multas practicas. Aliqui libri habent, commendauit se in clientulam, & tunc sic intellige, commendauit. i. tradidit, commisit se in clientulam. i. pro clientula, & famula patri meo. i. cuius sit pater patronus futurus, nam à cliens fit clientulus, la, lum, vt mancipium diceretur, clientulum in neutro saltem lege satis clientulus & clientula. T. inquam dedit se nobis in fidem. i. fidelitatem & beneuolentiam, vt essemus illi fideles, & bene illi cuperemus. P. fratris igitur Thais tota est. s. Phædriæ. C. scilicet .i. certe, ipsa est tota eius, hic enim. s. affirmatiue sumitur. P. Iam. i. nunc, hoc est aliud quod. i. propter quod gaudemus, quia miles Th. pelletur. i. extrudabitur foras. C. Tum. i. deinde, tu Parm. fac quamprimum. i. citissime vt frater. s. Phæd. audiat hæc .s. & amorem suum esse in tranquillo, & militem pelli foras, vbi vbi est. i. vbicunque sit. P. visam. i. ibo ad videndum an supp. sit domi. alij habent domum & tunc est sensus visam domum. i. ibo domum ad videndum. an inueniam eum. T. Nunquid Gnatho dubitas, q. d. non, quin. i. quòd non, ego nunc perierim? .i. sim perditus, perpetuo. i. sine remedio. G. sine dubio .i. proculdubio, opinor. i. mea est opinio te perijsse perpetuo, vel opinor te perijsse sine dubio, non aūt perpetuo. C. quid commemorem. i. exponam, aut laudem. i. commendem, primum. i. ante cetera, maxume?. i. plurimum, q. d. nescio ex his rebus tam prosperis quam cui pręferre debeam verum sup. laudem illum. s. Parmenonem, qui mihi dedit consilium, vt facerem. i. vt deduceret suppositus ad Th. ad laudem me, qui ausus sim incipere. i. inire tale factum, an collaudem. i. debeam collaudare fortunam. i. successum, quæ. s. fortuna fuit gubernatrix. i. directrix in eo facto .i. quæ. s. fortuna conclusit. i. contulit, coniecit, tam opportune. i. tam apte, ita tempestiue, tot res & tantas. i. tam prosperas & tanti ponderis in vnum diem, an. i. vtrum, collaudem festiuitatem. i. sermonis seu orationis lepiditatem, ac suauitatem, & facilitatem .i. benignitatem patris, qui & mihi amanti non obstitit, & vt facilis ignouit, vnde festiuitas in dictis est, facilitas vero in animo & factis. Tria autem sunt in vita hominum, consilium, factum, successus. Consilium est animi, factum corporis, successus fortunæ. O Iupiter obsecro, quasi per sacra rogo, serua. i. conserua nobis, hæc bona. i. has prosperitates. Dij &c. Hic introducitur Phæd. è domo sua veniens, vt fratri congaudeat, audierat enim quæ gesta essent apud Th. ex Parmenonis relatione, ibi etiam interuentu parasiti. Th. Miles in partem amoris meretricij admittitur a Phædria. PH. Dij vostram fidem, præ admiratione eorum, quæ audiuit facta erumpit in exclamationem hanc ad deos factam, implorans de amore eorum fidem. i. opem & auxilium, vt satis est interpretatum, hic tamen proprie non inuocat, sed tantum admiratur, vt solemus Christiani admirantes aliquid dicere, bone deus quanta probitate vir ille viget, deinde subdit causam admirationis inquiens, quæ incredibilia. i. maxima, & sua magnitudine excedentia fidem Parmeno narrauit modo. i. paulo ante, sed vbi frater est. s. Cherea Ch frater tuus .s. ego, adest præsto. i. præsens est, vel prope vel iuxta te, & loquitur in tertia persona de seipso, Ph. gaudeo & te adesse, & te res tuas ex sententia bene gessisse. C. Satis credo te. s. gaudere mea gaudia, ò frater nihil est dignius quod ametur. i. nulla, meretrix est dignior, quæ ametur hac Thaide tua amica, vbi visus est Terent. oratione neutra pro oratione fœminina suauitatis gratia, ita. i. adeo, est fautrix. i. fauorem præbent nostræ familiæ. i. nostræ cognationi. PH. hui, ridentis est interiectio hic, & amatorie dicta, laudas mihi illam Th. q. d. mihi gaudenti, & qui eam optime norim. T. perij, quanto spei est minus tanto magis amo. i. amore capior. ò Gnatho obsecro te vt. s. me in hac re iuues, spes est in te, q. d. n. h. l mihi spei est reliquum nisi in te ipso. G. quid vis. i. cupis me facere. deinde subiungit faciam si admonitus. s. fuero, quid velis efficiam & laborabo morem gerere tuæ voluntati. Potest etiam sic sumi interrogatiue. quid vis faciam? id est quod petis a me fieri, vel quid vis quod ego faciā? vel sine interrogatione, sic faciam quid vis, vt sit compositum nomen pro faciam quilibet, q. d. faciam quidquid volueris. T. perfice precibus. i. precario, aut precio. i. donis, hoc. s. vt hæream. i. maneam tandem. i. saltem, dicit Don. apud Thaidem in aliqua parte. i. quòd sit mihi aliquid loci saltem apud eam. G. Id quid vis est difficile factu. s. T. Si quid collibuit tibi. i. si quid capessis, aut suscipis faciendum, facile est perficere sup. vel. i. facile factu supple Don. vult si quid pro si quidem capi, vt sit sensus. Si collibuit tibi perficere illud sup. de quo locutus sum prius, id est facile factu tibi, noui te. i. tuam industriam, si effeceris hoc. s. vt hæream apud eam. optato à me quid. i. quidlibet donum & præmium, feres, id est habebis, tolles à me id optatum, quod a me optaueris. Donum tam ante factum, quàm post factum datur sicut & munus, præmium vero non nisi post factum, donum insuper voluntarium est, munus vero debetur. G. Ita. i. itane feram à te donum & præmium si effecero quod vis. T. sic erit, id est ita fiet. G. hoc si efficio, quod petis, postulo vt tua domus pateat, id est sit aperta mihi, & quod vulgo dicitur, sit ad meum præceptum, & te præsente, id est quando tu eris præsens, & te absente, id est cum fueris absens, postulo inquam vt lo-

cus

eas sit semper mihi inuocato.i.inuitato, si in augeat, quod si priuet, sensus est. Locus semper si mihi non vocato.i.quamuis non sim inuitatus, sed mea sponte venerim, nisi quis velit inuocato futurum esse imperatiui, veruntamen longe melior est superior expositio. T. do fidem.i.spondeo, iuro, confirmo futurum.i. quod erit ita ve petis. G. accingar.i.me parabo ad id, ac viribus etar, siue quod barbare dicitur implebo me ad faciendum. accingar autem dicimus in magnis rebus suscipiendis. Virg. Accingunt omnes operi. PH. quem hominem audio hic. Deinde animaduerso eo seu percepto subdit superbe & minaciter ô Thraso. T. saluete.i.salui estote vos ambo fratres Phædria & Chærea. PH. tu fortasse nescis, quæ facta sunt hic. T. scio ea.s. quæ facta sunt. PH. ergo si tu scis, cur conspicor.i.video, cōspicio te in his regionibus.i.in his locis, in quibus moratur amica. T. Sum sup. fretus.i.confisus vobis.i.vestra ambusque clementia. PH. scin'.i.scis ne, quàm.i.quantum, fretus.i.confisus esse debeas nobis, vt si diceremus. Tam illo fretus esse debet, quàm inimico & inuido.i.tantum illis debes confidere quantum inimicu. O miles, minaciter & acerbe hic cum milite agit, edico.i.præcipio tibi, vt dux edicit militibus suis, si postbac.i.postea, post hoc tempus offendero.i.inuenero te, vnquam i.aliquo tempore, in hac platea.i.planitie & parte vrbis, nihil est.i.non oportet vt sic loquatur quod tu dicas mihi, vel nihil est quod.i.propter quod dicas.i.dicere debeas mihi quærebam alium.i.non illum quem putas, vbi masculinum genus præualet, quamuis forsitan intelligat poeta fœminam, forsitan dico. Nam quid prohibet etiam site intelligi masculum, vt si quis me rogaret, quid mihi vellem, vel quem quærerem, responderem de more, non illum quæro quem tu putas. Dicit autem alium quærebā, non pro ali, vt vulgus grammaticorum somniat. Nihil est inquam quod dicas mihi habui iter hac.i.per hunc locum, hoc est mihi fuit hac eundum, seu transeundum. Perijsti.i.mortuus es si hoc feceris, seu perditus es. G. eia, interdum hortantis est, nunc eia correctionem significat, haud.i.non, decet.i.non honestum sic velle facere.s. PH. dictum est.i.sic stat sententia, certum est. G. non cognosco vestrum genus sup vel ingenium, vel morem, vel institutum, vel animum esse, sup. tam superbum.i.tam insolens, vt id efficere non dubitetis. PH. sic erit, vt dictum est. G. prius audite paucis.i.breui sermone, quod dicturus sum, quod cum dixero facitote.i.faciatis, si placuerit.i.sederit animo vestro, & si visum fuerit bonum. PH. audiamus quid dicat sup. G. ô Th. concede.i.vade, vel confer te paululum istuc.i.in istum locum, quem tibi ostendo, non.n.eum ad se vocat, sed locum ostendit, quo abeat, atque concedat. Principio.i.In primis, ego vehementer volo vos ambos credere mihi hoc.i.hanc habere mihi fidem, quidquid.i.quamcunque rem, huius.i.ex hac re faciam. me facere id maxime.i.præcipue, mea caussa.i.pro mea vtilitate, verum.i.sed, si idem quod faciam & dicam nunc prodest vobis, inscitia est.i.simplicitas, ignorantia, vel imprudentia est, vos non facere.i.si vos non faciatis. PH. quid est? G. censeo.i.iudico, militem riualem.s.æmulum eiusdem meretricis amatorem. Facta est autem nominis huius translatio à feris, quæ sitientes cum ex eodem riuulo haustum petunt, in prœlium contra se inuicem concitantur, censeo ergo riualem recipiundum.i.admittendum in aliqua parte apud Thaidem. PH. hem, indignantis est, recipiundum videlicet censes. Repetit enim Phæd. id verbum quod sibi accedit molestum. G. modo.i.tantummodo, vel nunc cogita, considera. hercle tu libenter viuis.i.consuetudinem habes & familiaritatem viuendo cum illa, etenim, vel sit vnum verbum, pro quia, vel sint duo.i & certe, bene.i.valde, libenter victitas.i.bonorum ciborum edax ex istis cum illa, & quod des.i.dare possis, paululum est.i.paruulum admodum est, & necesse est Thai.accipere multum donorum s.vt possit suppeditare sa supple, idest subministrare se faciēdo copiam sui, aut vt possis incumbere.i.indulgere tuo amori se suppeditando tibi, & tuę voluntati morem gerendo, & hoc sine sumpto tuo.i.sine impendio fortunarum tuarum, quæ paucæ sunt, nec diu possent continuare, nemo est magis opportunis, id est magis congruus, ac magis ex vsu tuo.i.vtilior tibi, nam ex vsu significat ex vtilitate, vsus enim interdum pro vtilitate capitur, nemo est ergo magis ex vsu tuo ad hæc omnia videlicet, vt sine sumptu tuo, & victites cum ea, & Thais multum accipiat &c. Principio, id est in primis, & habet quod des, id est habes vnde possit munera facturare, tanquam diues, & nemo dat largius, id est copiosius, velut liberalis, hæc autem in eo bona corrumpuntur eo quòd fatuus.i.inepta loquens, à fando, insulsus.i.sine sale.i.sapientia, vel vrbanitate. Id enim sal significat, nam sales sunt facetiæ, seu vrbanitates.

Inde salsus homo dicitur, id est vrbanus, facetus, lepide loquens. Inde insulsus, a mutata in u, quasi non salsus, id est non vrbanus, aut facetus, sed potius insipidus, & illepidus, est etiam tardus, id est hebes, torpidus corpore & membris & forte intellectu, & ingenio obtusus. Itaque vt Donat. inquit, Fatui sunt, qui verbis & dictis fatui sunt, insulsi vero qui corde & animo, tardi autem sunt qui corpore & membris torpidi sunt, etiam & intellectu tardus vocamus. Stertit, id est dormiens in somnum prorumpit, noctes & dies, id est diebus & noctibus, vel die ac nocte, vel noctu, diuque, aut luce, ac tenebris, illa enim omnia idem sibi volunt. Neque metuas.i.ne verearis, ne.i.vt, & vt.i.quòd mulier Thaïs amet istum.s.militem, per contemptum dicit illum, facile pellas, id est repellas eum ab ea, vbi.i.quando, vel cum velis. PH. Quid agimus, initium hoc est contentionis. G. Præterea, id est præter ea quę dixi deo huc deest supple vel habes hoc quod vel.i.etiam, puto.i.reputo, primum, id est præcipuum, quia parasitus, qui cupio laute epulari & replere ventrem. Nemo accipit, id est inuitat, excipit, tractat, pascit. Virgil. Illos porticibus rex accipiebat in amplis, id est pascebat, tractabat. Nemo ergo accipit hominem aliquem prorsus, id est omnino, melius.i. lautius, apparatius, neque prolixius.i.largius, copiosius, nam prolixus interdum significat largum, vt sæpe Cic. habet in suis epistolis. PH. Mirum est supple ni, id est si non, opus est.i.si non indigemus illo homine.s.milite, quoquo pacto, id est quocūque modo sit opus. C. Ego arbitror hoc idem.s.opus esse illo homine. G. recte facitis, ita videlicet iudicando, & in hoc gratiarum quodammodo est actio. etiam oro vos vnum, id est à vobis vnum flagito, vel peto, nam oro duos regere potest accusatiuos, vt recipiatis.i.ascribatis me. in vestrum gregem, id est in vestram communitatem, seu in vestram societatem, & cateruam, vt ego sim vnus ex numero vestro, iam satis diu.i.iam satis longo temporis spatio voluto hoc saxum, id est deduco istam materiam, & ad hoc tendo, vt habeatis militem, cuius sumptibus meretricem foueatis, & me in vestram recipiatis fidem & societatem. Est enim prouerbium in eos, qui inextricabili labore, (id est labore cuius exitum videre non possunt) afflicti sunt, quod à Sisypho latrone tractum est, qui pro supplicio æterno saxum inextricabiliter apud inferos voluit, neque illius reuolutionis exitum videre potest. Vbi enim dici solet, iam diu sum in hoc labore, vel iampridem deduco istam materiam, diceretur eleganter. Iam diu hoc saxum voluo. PH. recipimus te Gn. in gregem nostrum. C. ac pro & libenter, id est libenter recipimus inquam te. G. at ego Gnatho pro isthoc, id est ista re, pro isto beneficio quod me admittitis in gregem vestrum. O Phæd. & Chærea, propino, id est porrigo, offero vobis hunc militem comedendum, id est quantum ad substantiā suam, ac rem familiarem consumendum, & deridendum, idest illudendum. Propinare significat potum dare, siue aliquem prouocare potu. Et vbi dici solet bibo tibi, dicendum Latine foret propino tibi. Valerius libro tertio, capite de fortitudine. Ridensque seruo publico, qui eam tradiderat Critiæ, inquit, propino. C. placet, id est volumus vt aut recipiatur, aut derideatur, ac bonis euacuetur. P. Dignus est, qui.s.comedatur ac rideatur, sed noluit id efferre vt illa vltimis verbis sublata voce enunciatis extimet miles se laudatum, & probatum. G. ô Thr. accede, vbi, id est quando via. Nam vbi vis aduerbium loci non habet hic locum post verbum motum significans. T. obsecro te, id est te rogo, quid agimus, id est quid facimus, quomodo se habet res mea. G. quid, id est petis quid agamus. Isti Phædria & Chærea ignorabant.i.non nouerant te, sed postquam ostendi mores tuus, amphibolum, nam sunt boni mores, & mali, & postquam collaudaui te secundum facta.i.gesta & virtutes tuas, impetraui.i.obtinui, quod volui. Ironice autem hæc omnia dicuntur. Amarior enim est ironia in vitiosos homines, quàm veritas. T. bene fecisti, & habeo tibi maximam gratiam, etiam nunquam fui vsquam, id est in aliquo loco. Donatus vult capi nunquam pro non, nihil tamen prohibet quin possit temporaliter sumi, quin.i.quòd nō omnes homines amarint, id est amauerint me plurimum. G. alloquitur Gn. Phæd. & Cher. dixin'.i.dixi ne nobis eloquentiam.i.facundiam, atticam, id est veram, germanam, venustam, excultam, esse.i.residere in hoc milite, hoc dicit per ironiam. Et bene atticam dicit, nam excultior eloquentia dicitur attica, & summi oratores Attici appellati sunt. Inde etiam Attica Venus dicitur, id est venustas sermonis, ac festiuitas excultior, cuiusmodi vigebat apud Athenienses, quorum oratores omnes dicendi veneres sectati sunt. Gnatho ite hac, id est per hunc locum, quem ostendo, comessa-

cum

tum, scilicet ad militem vel ad Thaidem. Vos spectatores valete, & plaudite.i.congratulamini poëtæ. Ego Calliopus Terentij defensor, recensui.i.recognoui hanc comœdiam Terentianam, & in ea meum adhibui iudicium, ac meam censuram, seu eam probaui.

LATO. ARGVMENTVM) Absoluitur catastrophe vtriusque partis fabulæ, & plures personæ committuntur. [O populares) Lætitie Chereæ. [Congruerint).i.commode simul euenerint. [Ita me dij ament) Iuramentum ad amplificationem. [Bene) Gratulatio. [Tum autem) Terretur miles de industria poëtæ ad promouendum catastrophen. [Quid commemorem) Impotens gaudium adolescentis. Et est frequens dubitatio cum repetitione ad vehementiam. [Festiuitatem) Comitatem, & dicitur per auxesim. [Mihi illam iam.) Ironia reprehendentis. [Quoduis donum & præmium) Magnifice & ridicule. [Postulo vt nũ.) Parasitica optatio. [Miles edico tibi) Comminatio. [Eia haud sic) Blanda irrisio. [Vostrum iam) Subaudi genus. [Tu concede) Remouet Thrasonem, vt liberius quæ vult loquatur. [Militem rioalem) Propositio consilij. [Tu hercle cum) Ratio ab vtili, quæ colligitur per ratiocinationem. [Vt tuo amori) Adsumptio. [Principio & ha.) Confirmatio adsumptionis à persona. [Neque istum metuas) Obiectionis occupatio. [Præterea hoc) Alia ratio, sed parasitica. [Satis diu hoc iam) Prouerbium a Sisyphi fabula in laborantes & parum proficientes. [Hunc comedendum) Faceta metaphora, & apta parasito. [Isti ta ignorabant) Ironia, sed quam non intelligit miles.

PETR. MARS. O' Populares, ecquis me viuit hodie &c.) Adolescens Venereus, cui bonum summum esse videtur, optato amore frui, hac scena describitur. Æstuans quippe naturali calore iuuenilis animus, lucrum aspernatur, & rem domesticam augere parum curat, tum indulgentiam nondum sit expertus. Venerem in primis sectatur & appetit. Vnde Horatius in arte poëtica scribens ætatem mores, & studia, sic ait:

Reddere qui voces iam scit puer, & pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere, & iram
Colligit & ponit, temere mutatur in horas.
Imberbis iuuenis tandem custode remoto.
Gaudet equis, canibusq́; & aprici gramine campi.
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris.

Hæc ætatum studia & mores, erudite, copioseq́ue describit Aristot.lib.v.ad Theodectem. [An mei patris festiuitatem? &c.) Id est hilaritatem in mea re vxoria. [Et facilitatem) Id est, animum propensum ad id, quod videbat me cupere. [Dij vostrem fidem &c.) Hominem stultum, ac penitus nullius consilij, ab his derideri, quorum assentationibus bibulas præbet aures. & contemni, atque bonis spoliari, docet hæc scena [Et dat nemo largius) Fatuus. Id est, insipidus, & sine aliquo condimento eruditionis. Insulsus. Id est, mouens fastidium sui ineptijs. [Tardus) Id est crassioris ingenij, & hebetioris, somniculosus, & nullius solertiæ. [Satis diu iam &c.) Id est laboraui vt Sysiphus apud inferos, voluendo hunc hominem, qui est tanquam truncus, & saxum.

GLAR. VERSVS primi vnde viginti, sunt Iambici Tet.Acat. reliqui deinceps ad finem vsque Trochaici Tetr.Cat. In primo versum viuit ante Hodie legẽdum quod in Aldino lib. neglectum vidimus. In iij. siue Congluerint, quod fermè habent libro siue Contigerint legas, vt Don. legisse videtur, ad carmen nihil attinet. In iiij. vel d, in Quid, vel a, in Lætus eliditur, & loco quarto anapæstus est, vt Mi totum elidatur. Denique Mearum dissyllabum est. In v. versu eliditur a, in Quibus. In vj. Meam monosyllabon totum eliditur. Sed & pes creticum bacchiumq́ue omnia hæc sanantur. Septimum versum ita in vetusto libro inuenio tribus initio anapæstis, & quem ita sanè legendum puto.

Ita me dij ament, bene factum. G. audin' tu, hic quid ait. C. sum autem Phędriæ.

In viij. versu, primo loco iambus est, secundo spondeus, tertio dactylus. Doct. vero ait non elidi m, quod ego cur addiderit nescio cum versus bene habeat. In xj. siue Pellitus, siue Pellectus legas, nihil ad carmen. Duodecimus varie legitur. Quidam lib. omiserant duas hasce particulas Tum tu, quasi non omittendæ, verbum audiat dissyllabum erit, vel creticus loco sexto. Quãquam poterat altera duntaxat particula legi. Frater vbi vbi est, tu fac quam primum hæc audiat. Par, vtiam domum. Vetustus etiam liber habebat Viam domi, sed nihil ad carminis rationem. In xv. s, eliditur in Auius, vt sit pes vltimus pyrrhichius. In xviij. Facilitatem ex Donati Commentario legendum, non Felicitatem, vt vulgati errant lib. Notauit hoc etiam Ioan. Et vel Mei monosyl. vel creticus primo est loco. [Parmeno modo quæ narrauit, sed vbi est frater) Hic trochaicorum in hac scena primus, trochæum primo habet loco, secundo loco tres syllabas, ex quibus vel tribrachio vel anapæstum vel dactylum facias, licebit. Secundus versus trochæos anapæstis alternatim immixtos habet, quod pulchrum, sed admodum rarum est, ad hunc modum:
Gaudeo. C. satis credo, nihil est Thaide tua dignius. Quidam insulciunt duo verba. Hac, & frater, vt versus ita legatur, Gaudeo. C. satis credo, nihil est Thaide hac tua frater dignius. Quæ si omnino legi debent s, eliditur in Satis, & tua monosyll. erit, denique iamb. tetr. acat. erit inter trochaicos. quod ego non probo, & prior lectio simplicior est. In iij. versu male omiserat Ald. liber verbum Hui. In iiij. versu Spes monosyllabon totum eliditur, & s, in Minus, vt loco quinto sit anapæstus. Potest & bacchius esse. sunt alia effugia, scio, sed ego trochaicum existimo vt reliquos. atque ita etiam Doct. In vj. versu vel eliditur d, in Apud, vel creticus est loco sexto. In nono, vel Postulo dissyllabon est eliso u, Vt in And. Act. ij. Scen. j. vel creticus est loco secundo. In xij. versu Sient legendum & Nescia ad sequentem pertinet, versum, & Te accusatiuus legendus ante Ergo. Et erunt duo trochaici tetr. catal. vt alij omnes. Doct. de hoc loco ita ait, suspicor carmen inuersione ordinis deprauatum. Constabit si sic legas, O Thraso, salue, tu fortassis hic quæ facta sunt nescis. Scio. cur ergo in his te conspicor regionibus. vt, Ego pronomen elidatur. Hæc ille. qua dimensione prius carmen in trochaica, ac catalectica ratione superat pede tetrametrum, alterum deficit pede. Ipse planè miror, quid ei tunc venerit in mentem, cum hæc scriberet. locum rectè emaculauit Ioã. In xviij. vel paulum pro paululum legendum, vt in xxv. Huius ordinis versu annotauit Doct. vel in hoc creticus erit sexto loco, & Amphibrachys in altero versu loco tertio. quod magis mihi probatur. [Neque istum metuas ne amet mulier, facile pellas vbi velis.). De hoc versu quid equidem dicam, vix certum habeo. Si primo loco bacchius, deinde tres & quintum pedem tribrachyn constituamus procedet trochaicus tetram. catal. sicut eij, ita Ne non elidatur, sed corripiatur. At si primo loco ponas iambum, nec e, in Ne elidatur, erit iambicus tetram. acatal. alioqui perpetuo iambus ac trochæus, alter alteri officiet. In iij deinde versu locis paribus est anapæstus. In iiij. Don. initio ponit Chæreæ personam, sub finem Phædriæ, cum libris ferè contrarium habeant. In vj. vel s, eliditur in Satis, vel Amphibrachys est loco tertio. Septimus versus duos trochæos initio habet. In viij. comedendum primam corripit natura, propino producit, vt apud Mart. non vno tantum loco. Idem tamen lib. vj. corripuit. Hic vero correptio locũ non habet, alioqui erat iambus in trochaicum. Notauit hoc etiam Ioan. Octauus versus duos trochæos initio habet. In nono, vel d. initio eliditur in Quid, & Eis monosyll. est, vel bacchius est loco primo, & creticus loco quarto. In xij. secundo loco trochæus est. In penult. versu loco secundo anapęstus, Priore trochęus, vt Grammatici dicunt, qui volunt naturam interrogatiui ne, in his seruari, vt corripiatur. Virg. In Videon' seruauit, & eum secutus Statius, Virgilianæ Æneidos felix emulator. Eandem correptionem de on, vt egon', adeon'. De in, vin', scin', ain', satin'. De en, men', ten', Grãmatici Affirmant. At Seru. lib. Æn. ad illud Virgilij, in xij. Tanton' placuit concurrere motu Iupiter æterna gentes in pace futuras. Ita ait, Sanè tanto'n on circumflectit. Nam cum per apostrophon apocopen verba patiuntur, in qua in integra parte fuerat, perseuerat accentus, vt Tantóne. Inde fit Tanton'. In hoc eu ctore de productione nescio locum vllum. Nam in hisce, si productio incidat, integra lectio fit, sed in scandendo elisio fit, vt in Andria.

Puer hercle est, mulier tu ne apposuisti hunc? MY. Vbi? In hoc senario Tu syllaba longa est. Et in prologo Adelphorũ, Laudi ne an vitio duci factum oporteat, vbi e de ne scribi debet. Consimilia plurima vbique reperias.

TERENTII HEAVTONTIMORVMENOS.

PERSONAE.

Chremes senex,	*Menedemus senex,*
Clitipho adolescens,	*Clinia adolescens,*
Syrus seruus,	*Dromo seruus,*
Sostrata matrona,	*Phrygia ancilla,*
Bacchis meretrix,	*Antiphila Chremetis filia.*
Nutrix.	

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN militiam proficisci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animiq́ sese angebat, facti pœnitens.
Mox vt reuersu' est, clam patrem diuortitur
Ad Clitiphonem. is amabat scortum Bacchidem.
Cum accerseret cupitam Antiphilam, Clinia,
Vt eius Bacchis venit amica, ac seruolæ
Habitum gerens Antiphila. factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à sene:
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho vxorem accipit.

IN militiam &c.) Pater.s.Menedemus durus.i. acerbus, & quod inepte dicitur in hac significatione rudis. compulit Cliniam gnatum.i.filium suum amantem.i. qui amabat Antiphilam puellam proficisci in militia.i.bellum, & ipse Menedemus pœnitens.i.pœnitentia ductus, facti illius .i.talis duriciei, angebat sese animo.i.in animo curas, volebat, vel ipse pœnitens facti animo.i.in animo suo angebat sese.i.macerabat seu excruciabat seipsum. Mox.i.statim, vbi.i.postquam reuersus clam patre.i.nesciente patre diuertitur, pro diuertit se vel deflectitur ad Clitiphonem is Clitipho amabat scortum.i. meretricem Bacchidem cum Clinia accerseret Antiphilam cupitam.i.amatam. Bacchis venit, vt.i.tanquam amica eius Cliniç, ac Antiphila venit inquam gerens habitum seruulæ.i.tanquam ancillæ Bacchis, Id factum est sup. quo.i.vt Clitipho celaret patrem suum Chr. hic Clitipho aufert.i.extorquet à sene.s.Chremete. meretriculæ.i.pro Bacchide cui promiserat decem minas .i.decem libras, technis.i.artibus Syri. Antiphila repperitur soror Clitiphonis. Clinia accipit hanc.s.Antiphilam vxorem. Clitipho accipit aliam vxorem dimissa Bacchide, nam si intelligeret Bacchidem, dixisset alteram.

ARGVMENTVM.

CHremes, & Menedemus duos filios habuerunt. Chr. Clit. Mened. Clin. Clit. exarsit in Bacchidis meretricis amorem. Clin. autem in Antiphila quæ cum ea consi[d]ebat. Mened. egerrime ferens illud iurgijs multis Clin. in militiam ire compulit, deinde ad se reuersus & se orbum videns omnia vendidit & agrum emit in quo se exerceret ac maceraret, in seipso filij iniuriam volens vlcisci. interea Clin. clàm patre rediit, diuertitq; ad Clitiph. vbi cum accersisset Antiphilam Bacchis vna cum eà venit cupiente Clit. Chremetiq; persuasum est eam esse. Clinia amicam quæ haberet puellam Antiphilam arabonis gratia. ob pecuniæ certæ summam, quæ et ab anu Corinthia debebat. Hæc autem persuasio à Syro callido seruo prodiit effectumq; est vt à Chr. extorquerentur decem minæ, quas Clit. promiserat ipsi Bacch. Postea agnita est Antiph. esse ipsius Clit. soror, quæ à matre fuerat tradita cuidam anui Corinthiæ secreto, propterea quod Chr. vxori suæ fuerat interminatus, si puellam pareret, nolle tollit itaque ipsa agnita data est Cliniæ in vxorem. Clitipho vero demissa Bacchide aliam accepit.

IO. CALPHVRNII BRIXIENSIS viri clarissimi in P. Sexti Terentij Heaut. prolegomena.

HÆC fabula, Menandri Græca, quæ facta à Terentio Latina, nomen idem obseruauit, ne Græci nominis euphoniam perderet, quòd Terentius minus laudis extimaret propria scribere, quam Græca transferre. Nomen habet à sene ipsum excruciante ob filij absentiam, quem amantem, duritia sua in militiam proficisci compulerat. ἑαυτὸν τιμωρούμενος, Latine seipsum excrucians interpretatur. Illud animaduertendum, omnes Terentianas fabulas, ex vtroque genere mixtas, præter hanc. Nam comœdiæ aut motoriæ sunt, aut statariæ, aut mixtæ: Motoriæ, turbulentæ: Statariæ, quietiores: Mixtæ, ex vtroque actu consistentes. In hac, quæ plurimum delectat actu & stylo: Primæ partes sunt Menedemi & Chremetis: Secundæ Cliniæ & Clitiphonis: Tertiæ, Syri: & sic deinceps. Hæc etiam, vt ceteræ, quinque actus habet, Prologum concitatum. Nam & se purgat: & in lædendis aduersarij est occupatus. Argumentum quoque non simplicis negocij habet, nec vnius adolescentis, vt in Hecyra: sed in duorum, vt in fabulis.

ARGVMENTVM.

CHremes grauida vxori olim interminatus, si puellam pareret, nolle tolli. At illa clàm anui Corinthiæ nutriendam dedit. Hanc adultam Clinia inuito patre amare cœpit. cuius duritia & assiduis iurgijs, in militiam proficisci compulsus est. Postea facti patrem Menedemum adeo pœnituit, vt omnia venderet, & agrum emeret, in eoq; se exerceret. vt sic filij iniuriam vlcisceretur. Paulo post reuertitur Clinia, & clam patre diuertitur apud Clitiphonem, qui & ipse amabat scortum Bacchidem, Mittit accersitum cupitam Antiphilam Clinia, cum qua et Bacchis vna venit. Hanc adolescentes Cliniæ amicam simulant Syri technis. Antiphila ad matrem deducitur: cuius occasione Syrus decem minas meretriculæ aufert à Chremete. Dehinc Antiphila Clitiphonis soror reperitur, & Cliniæ in vxorem datur. Chremes Bacchidem à Clitiphone amari animaduertit: irascitur; minatur. sed & Menedemo adhortante filio ignoscit: & aliam illi dat coniugem. In primo actu agitur de coniunctione senum, scilicet Menedemi & Chremetis: simul & de amicitia & familiaritate adolescentum, in qua Clitipho ardentissimus ostenditur. Secundus actus continet quemadmodum adolescentes amicas receperint: simul & Syri callidum consilium Tertius actus exprimit Syri fallaciam in Chremem, vt Bacchidem credat Cliniæ esse amicam & Antiphilam arrhaboni Bacchidi relictam esse putet pro argento, quod anum Corinthiam meretrici debere finxit. In quarto actu agitur de recognitione Antiphilæ: & de extorsione argenti quod Bacchidi Clitipho promiserat. Quintus actus continet omnium rerum conuersionem ad iucundos exitus patefacta cunctis cognitione gestorum, & quemadmodum Antiphilam vxorem Clinia duxerit: Clitipho vero dimissa Bacchide aliam acceperit.

GRAECA EST MENANDRV, ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO LENTVLO, L. VALERIO FLACCO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS: ACTA ETIAM TERTIO, TI. SEMPRONIO, M. IVVENTIO COS.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic sequens Prologus concitatus est: nam & se purgat iterum de obiectis, & aduersarium acriter terret. Actor quoque ipse ex suo commodo, cur hanc Comœdiæ actionem susceperit causas affert: varijs etiam modis spectatorum beneuolentiam, & attentionem captat.

Trimetri omnes.

PROLOGVS.

NE cui sit vostrum mirum, cur partes seni
Poeta dederit, quæ sunt adolescentium:
Id primum dicam: deinde, quod veni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie sum acturus Heauton timorumenon,
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
Nouam esse ostendi, & quæ esset. nunc, qui scripserit,
Et cuia græca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire vostrum, id dicerem.
Nunc, quam ob rem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit esse me, non prologum:
Vestrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturu' sum.
Nam quod rumores distulerunt maleuoli,
Multas contaminasse græcas, dum facit
Paucas latinas: factum hic esse id non negat,
Neque se id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod maleuolus vetus poeta dictitat,
Repente ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura sua:
Arbitrium vestrum, vestra existimatio
Valebit. quamobrem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum possit quàm æquum ratio.
Facite, æqui sitis, date crescendi copiam,
Nouarum qui spectandi faciunt copiam
Sine vitijs: ne ille pro se dictum existumet,
Qui nuper fecit seruo currenti in via
Decesse populum: cur insano seruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi.
Statariam agere vt liceat per silentium:
Ne semper seruos currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Auarus leno, assidue agendi sint mihi
Clamore summo, cum labore maxumo.
Mea caussa, caussam hanc iustam esse, animum inducite,
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam nunc nouas qui scribunt, nihil parcunt seni.
Laboriosa si qua est, ad me curritur:
Sin lenis est, ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio. experimini,
In vtranque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam auare precium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quammaxume seruire vostris commodis:
Exemplum statuite in me, vt adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quàm sibi.

IOANNIS CALPHVRNII interpretatio in prologum Heautontimorumenu.

NE cui sit vestrum mirum,) Prologus concitatus. nam & se purgat, & aduersarium acriter terret. Actor quoque, ex cõmodo suo, cur hanc comœdiæ actionem susceperit, causas affert. [Ex integra Græca) Terentius Hecyram & Phormionem ab Apollodoro transtulit, reliquas quatuor, à Menandro. [Et quæ esset).i. quo nomine vocaretur. [Oratorem voluit esse me, non prologum:) Officium prologi, ante narrationem rei semper est. veruntamen & post principium fabulæ inducitur, vt apud Plautum in Milite glorioso, & apud ceteros magnæ auctoritatis veteres poëtas. [Oratorem) Sic in prol. Hecy. Orator ad vos venio cum ornatu prologi. [Oratorem) Oratorem audire oportere, ius gentium est. Oratorem, non liceat iniuriam pati. Ne igitur patiatur iniuriam, non se prologum, sed oratorem nominat. Et orator est qui rogat: Exorator qui impetrat. Alibi Terent. Orator ad vos venio, sinite exorator siem. Et orator est cui causa defendenda mandatur. [Nam quòd rumores distulerunt) Id, quod maleuoli vitio dant sibi, sibi laudi ascribit, seque exemplo præstantissimorum poëtarum defendit, qui idem factitauerunt. [Distulerunt) Diuulgauerunt. [Autumat) Opinatur, dicit, censet. [Habet bonorum exemplum,) Videlicet, Plauti, Næuij, Ennij quos auctores Terentius habet, vt in prologo Andriæ fatetur, Qui cum hunc accusant, Næuium, Plautum, Ennium accusant, quos hic noster auctores habet. [Tum quod maleuolus vetus poëta) A natura, maleuolus, à tempore vel inuidia, vetus, à signo æmulationis poëta. Vetus, plerunque ad laudem refertur, interdum ad vituperationem. Vetus.i. cariosus,

&

& quasi rancidas. Maleuolus, non criminibus, sed maledictis. [Amicum ingenio fretū) Hoc idē refellit in prologo Adelphorum.

Nam quod isti dicunt maleuoli homines nobiles
Eum adiutare, assidueque vna scribere,
Quod illi maledictum vehemens esse existimant,
Eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet
Qui vobis vniuersis & populo placent.

[Hunc musicum) Videlicet poëtam elegantem. Musicus, Latine dicitur elegans. ἄμουσος vero Græce, inelegans. [Amicum Pro amicorum, videlicet Lelij & Scipionis quorum amicitia Terent. familiarissime vsus est. [Arbitrium vestrum) Bene arbitrium. nā arbiter dicitur iudex qui totius rei habet arbitrium & facultatē. horum n. arbitrio & iudicio comœdia cōmendari poterat. [Ne plus iniquum possit) iustam rem petit, quæ quidem, nisi ab iniustis, conceditur. [Qui nuper fecit seruo currēti) In hoc notatur aduersarius, qui decorum personæ non seruauerit. Quid. n. magis præter serui decorum, q̃ vt illi populus in via decedat, & insano seruiat? [Dare potestatem mihi statariam agere) Vt liceat ad exitum vsque fabulę perpetuo stare, ne videlicet aliqua turba fiat, vt fieri solet aut ludis funambuli, aut gladiatorum. tunc. n. necesse est relinquere comœdiæ actionem. Et bene dixit statariam. Agi. n. dicitur fabula cum recitatur: Stare cum placet. Est etiam comœdia quæ dicitur stataria aut motoria, a statarijs actibus vel motorijs. [Ne semper seruus currens) Exprimit varias personas, quæ in comœdijs introducitur, quibus ars comica valde nobilitatur. Inducitur autē leno periurus, amator feruidus, seruus callidus, & amica illudens, & sponsa inhibens, & mater indulgens, & patruus obiurgator, & sodalis opitulator, & miles præliator parasiti edaces, parentes tenaces, & meretrices. [Mea caussa, caussam hanc iustam) Paronomasis. [Si qua laboriosa est) Iustum etenim est seni in re laboriosa fauorem præstare. [Ad alium gregem) Gregem cum contemptu dixit, alios actores paruifaciens. Gregem appellat scenicorum turbam. Plaut. in prol. Asin. Quę quidem mihi atque vobis res vertat bene, atque huic gregi. [Sit pura oratio) Hoc est nitida, quæ facile assensum auditorum ineat. [Si nunquam auare pretium statui) Per hæc verba Terēt. demonstrat q̃ grauis auctor sit, qui suas comœdias pbet. sic Horat. Et eum respōdere coneris, Quę grauis Aesopus, quæ doctus Roscius egit. [Sit eum esse quęstum) Nonnunquam subauditur si, vt sit, & si eum quæstum. [Seruire vestris commodis) Plus dixit commodis, si diceret voluptatibus.

GVID. B C V I vestrum) Hic est prologus concitatus, nam & se purgat, & aduersarium acriter terret. Actus quoque ea commodo suo cur hanc comœdiæ actionem susceperit causas affert. Actor loquitur, id est ille qui comœdiam est acturus, ne cui, id est vt non alicui vestrum qui auditis, sit mirum, cur poeta dederit partes. i. officium seni, quæ. s. partes sunt adolescentium. i. spectant ad adolescentes, & per senem, vt sentio intelligit seipsum, qui iam sit senio confectus. Dicam primum id. s. qua re dederit partes mihi seni agendi hanc comœdiam, cum tamen aptiores forent iuuenes. Deinde eloquar. i. inculto sermone dicam, quid. i. propter quid, vel quare veni. i. prodij in medium. Ego sum acturus. i. recitaturus hodie hanc comœdiam integram translatam sup. ex integra Græca Menandri. Nam ex Menādro omnes transtulit præter duas. s. Hecyram & Phormionem, quas ex Apollodoro traduxit. Sum ergo acturus hodie hāc comœdiam nomine. s. Heautontimorumenos, quæ dictio græca in latino sonat se ipsum excrucians, quę. s. comœdia facta est duplex propter senes & iuuenes, quia in ea introducūtur ex argumento simplici. i. ex materia vniformi. Ostendi hanc comœdiam esse nouam. i. nouo modo traductam ex græco, & ostendi quæ esset. i. quo nomine nuncuparetur. Nune ni. i. nisi existimarem maximam partem vestrum scire, qui scripserit. i. composuerit, & cuia. i. cuius auctoris ipsa græca sit dicerem id nūc dabo. i. dicam, paucis. i. breui sermone: quamobrem didicerim has partes. i. discendo eas susceperim. Poëta voluit me esse oratorem. i. oratione aliquid rogare studentem Orare. n. est petere, seu rogare. sed exorare est impetrare. item orator dicitur, qui causas orat in foro. item dicitur legatus, qui ad peregrinas nationes mittitur, vt oratione sua efficiat si possit ne bellum exoriatur sed petita reportantur, & quia oratori non licet iniuria facere, ideo actor ne patiatur iniuriam, non se prologum, sed oratorem nominat. Non voluit inq̃ me esse prologum. i. facientem præfationem. siue prol. siue narrationē totius comœdiæ materiā, fecit ipse poëta iudicium esse vestrū. i. voluit vt iudicaretis, vel fecit id, quod censebatis esse faciendum, & vestræ morem gessit voluntati, dedit. i. destinauit exhibēdo me voluit actorem. i. repręsentatorem, seu pronunciatorem. Sed hic actor. s. ego, quem poëta vobis dedit, tm̃ poterit. i. consequetur, a facundia. i. exornatu loquendi, seu suauitate pronunciandi quātum ille poëta valuit cogitare. i. inuenire, commode. i. apte, q. d. actor facundia tm̃ valebit, seu poterit quantum poeta inuentione commoda, qui. s. poëta scripsit hanc orationem, quam sum dicturus. i. facunde pronunciaturus, nam q̃. i. q̄ aūt modus rūdendi, maleuoli. i. inuidi & æmuli distulerunt. i. diuulgauerunt rumores. i. sermones in populo, seu famam ipsum poëtam cōtaminasse. i. fœdasse, maculasse, ex multis vnam faciendo, multas græcas comœdias, dum. i. qn̄ fecit paucas latinas comœdias, hic poëta non negat id esse factum. i. ex multis græcis paucas esse factas latinas, neque. i. non. i & non negat inquam se non pigere. i. non dolere, id. i. ob id, & autumat. i. opinatur, dicit censet se facturū. Deinde. i. postea id inquam. s. se facturum, paucas latinas ex multis gręcis, ipse poëta habet exemplum bonorum. i. doctorum, et tantorum poëtarum comicorum. s. Næuij & Plauti & ceterorū, quo exemplo. i. qua imitatione putat licere sibi facere id, quod illi fecerunt. Tum. i. deinde, arbitrium vestrum, vestrum iudicium vestra existimatio. i. vestra sententia, valebit. i. locū ac pondus habebit, seu auctoritatem in eo supp. quod poëta. s. Luscius Lauinius maleuolus. i. malignus suis maledictis & detractionibus, vetus. i. inueteratus in sua inuidia, & detrahendi, atque latrandi cōsuetudine, dictat. i. iactitat, hunc musicum. i. hunc poëtam elegantem, nam a musicis. i. a camœnis, seu cantibus, & carminib' amœnis dicitur musicus, qualis rite censendus est poëta, qui musis est sacer, est enim musarum sacerdos. Musicus ergo latina dicitur elegans, sicut amusos gręce dicitur inelegans, q̃ dictat. Ergo hūc musicum se applicasse. i. appulisse animū repente. i. subito ad studium, fretum. i. confisum, ingenio. i. industria, amicum. i. amicorum, per syncopen, haud. i. non fretū ingenio nam sua. i. propria Minerua, seu proprio & suopte ingenio, & vt dici solet proprio Marte, quare. i. quapropter, volo vos omnes oratos. i. oro vos omnes, ne oratio. i. sermo iniquum. i. iniquorū, & improborum ac maleuolorum plus possit. i. maiorem habeat auctoritatem, q̃ oratio æquum. i. æquorum, hoc est bonorum & iustorum, facite, id est laborate q̃ supple sitis æqui. i. iusti iudices, date copiam. i. facultatem crescendi nouarum. i. vt crescant nouæ comœdiæ. Nam genitiuus gerundij singularis numeri iungitur genitiuo pluralis numeri, vt Plaut. in captiui duo Nominādi istorum magis quam edundi copia. Similiter hic date copiam crescendi nouarum. i. vt crescant nouæ & date illam copiam his poëtis, qui faciunt copiam. i. facultatem spectandi. i. aspiciendi, sine vitijs. i. sine erroribus, seu erratis. Ne. i. non, prohibentię est, is. i. ille poëta non existimet hoc dictū esse sup pro se. i. gratia sui, siue sua causa. Qui poeta nihil fecit. i. finxit suo poëmate, populum decessisse. i. locum dedisse seruo currenti in via, & per hoc non seruauit decorum. Cur. i. quare populus seruiat. i. obediat, obsequebatur, cedat insano seruo. s. fatuo & desipienti. Poëta dicet plura de peccatis. i. erroribus ipsius poëtæ. s. Luscij, cum. i. quando, dabit alias comœdias nouas, nisi facit finem maledictis. i. detractionibus, seu conuitijs & dictis contumeliosis, ac mordacibus. Adeste. i. intenti estote, ac auxilium ferte, more aduocati, qui clienti adest. i. præsidio illi est, æquo animo. i. bono animo, & iuste iudicanti sine vlla affectione in quenquam date potestatem, vt mihi liceat per silentium, id est per taciturnitatem agere. i. recitare hanc comœdiam, statariam. i. quietam, quæ non est turbulenta vt motoria, nam comœdiæ motoriæ sunt turbulentæ, statariæ autem sunt quietiores. Item mixtæ ex vtroque actu consistunt, alij dicunt liceat mihi agere hanc statariam. i. stando perpetuo vsque ad fabulæ exitum sine turba aliqua. Agi enim dicitur fabula cum recitatur, stare autem cum placet. Ne. i. vt non, seruus currens sit semper agendus. Item ne senex iratus sit agendus semper, ne parasitus edax, id est vorax multi cibi sit semper agendus, ne sycophanta. i. calumniator, de quo satis prius dictum est, impudens. i. inuerecundus sit semper agendus, ne leno, id est fouens lenocinium, hoc est puellarum, & interdum proprię vxoris venditor auarus. i. cupidus habendi, ne ergo hi oēs prius annumerati sine assidua agendi. i. repręsentandi ac recitandi seni. i. mihi acturi annoso, cum summo clamore. i. vociferatione magna, cum magno labore, vos spectatores inducite animum. i. impetrate vobis, siue persuadere mea causa. i. mea contemplatione, hanc causam. s. me esse senem, iustā, vt aliqua pars laboris minuatur mihi, nam ij qui nunc scribunt. i. condunt nouas comœdias, nihil. i. nullatenus parcunt seni. i. mihi actori, si qua comœdia. i. si aliqua est laboriosa, id est requirens maximum laborem in ea agenda, curritur ad me, id est ad me venitur, vt ei agam, sin. i. sed si est leuis. i. facilis actu defertur ad alium gregem, id est ad alios

actores

actores non egregios. & gregem per contemptum aliorum actorum dicit. In hac comœdia stataria est oratio pura .i. ottudus sermo, & facile auditorum assensum inuens, experimini .i. periculum facite in vtranque partem .i. tam in comœdijs lenibus, quam laboriosis, & stataris quam motorijs, quid meum ingenium possit .i. quantum virium habeat ingenium meum in vtrisque recitandis ac probandis. hac re enim ostendit Terent. quàm grauis actor sit, qui suas comœdias probet. Si nunquam statuit .i. constituit, præscripsi, limitaui auare precium .i. mercedem artis meæ .i. meæ industriæ, & si induxi in animum .i. si existimaui, si mihi persuasi eum quæstum .i. illud lucrum esse maximum seruire .i. obsequi inseruire vestris commodis, plus dixit, quam si dixisset voluptatibus, commodis ergo .i. vtilitatibus, si ergo hæc feci, statuite .i. collocare exemplum in me, vt .i. quòd adolescentuli .i. iuuenculi, qui & ipsi in proscęnium sunt proditori agendi gratia, studeant .i. laborent placere vobis potius quam sibi, q. d. quemadmodum in arte mea, non delector lucello, sed potius auditorum voluptatibus seruire contendo, sic & ipsi adolescentuli potius iocundæ gratiæ vestræ suam artem agendi exercebunt, quàm quæstus & lucri.

LATO. ARGVMENTVM prologi) Actor reddit rationem facti sui cur senex fabulæ huius actionem susceperit. Qua occasione defendit poëtam, & aduersarium notat. Postremo postulat attentionem à spectatoribus. [Ne cui sit vestrum) Propositio ad docilitatem. [Ex integra græca) Narratio altius repetita, & quidem extra complexum propositionis. [Nouam esse) Cóclusio huius partis narrationis, vt ad institutum accedat. [Oratorem voluit) Causa cur senex hanc agat fabulam. & oratorem dicit, vt audiatur benigne & tutus sit contra insectationem. [Orationem hanc) .i. fabulam. [Nam quòd rumores) Per occupationem infert defensionem poëtę & vtitur statu qualitatis, quem exemplis confirmat. [Tum quod maleuolus) Alia obiectio, quę soluitur sententia & existimatione populi. [Quamobrem) Cóclusio qua postulat attentionem. [Ne ille) Occupatio in aduersarium, cuius vitium notat in fabula quapiam. [Adeste æquo animo) Redit ad attentionem, & alteram causam profert cur senex agat hanc fabulam. Distinguit autem epithetis varias comœdiæ personas. [Nam nunc nouas) Obiter perstringit poëtas. [In hac est pura) Commendatio à stilo, & sua persona, item à merito, & hęc cuncta ad attentionis postulationem referuntur.

PETR. MARS. NE cui vestrum &c.) Hæc oratio, qui legem prologi non seruat, in L. Lauinium stringit aculeos, docet auditores, Terentio beneuolentiam parat, & obiecta diluens, vtitur statu absoluto, id petens quòd honestum habetur in primis, & ciuili disciplinæ conducit, quæ ingenia pro communi vtilitate nutrit & fouet. [Non Prologum) Prologium dicitur principium & proloquiũ. Vide Pacuuius: Examinasti me prologio tuo. [Repente ad studium &c.) Id est studium Musicum, & Poëticum, & numerosum. [Mihi statariam &c.) Stataria Comœdia dicitur, quæ non habet magnos & vehementes motus, vt hæc est, in qua Menedemus se cruciat ob filij absentiam. [In hac est pura oratio) .i. non æstuãs affectibus, sed tranquilla, vt decet senes. [Si nunquã auare &c.) A persona sua & officio suo spectatorum animos emeretur. [Exemplum statuit &c.) Id est erga me id agatis, quod adolescentum animos ad vestram oblectationem, vtilitatemque accendat.

GLAR. IN titulo ante Sulpicij argumentum ad finem legendum T. Sempronio, M. Iuuentio Coss. fuere enim Coss. anno ab V. C. DXCI. In ipsius Prologi carmine ij. vel prima syllaba à superiore eliditur vel creticus est loco quarto, & Prologum primam producit. In 13. vel d, eliditur in Sed, vel bacchius est loco primo. In 15. s, in Dicturus. In 2a s, licet siue in Maleuoli siue in Vetus elidas. In 30. est proceleusmaticus initio. In 38. Illius spondeus est. In 1a. à fine, vel Mea monosyllabum est, vel bacchius loco primo. In 9. à fine mirum quare Qua longa sit syllaba. Quod equidem per grammaticos definitum velim.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Menedemum excruci autem sese in agro laboribus Chremes alloquitur sedulo causam inquirens, cur præter ætatem ille suam id faciat. Respondens Menedemus, sui mœroris causam dicit esse filij abitionem, quem suis iurgijs, & contumelijs domo nescium impotentium desiderat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena, iusta argumenta pars aperitur per Menedemum, quem sese excruciantem in agro ob discessum filij, Chremes consolando alloquitur, sedulo causas inquirens, cur se tam perdite die noctuq; pregrani rastro fodiendo excruciet. inde permolesto animo conqueritur pater de iniuria à se citra rationem filio illata. Hic etiam bene ex arte Comica senex opitulator inducitur, qui ex alterius tristitia, vt verum amicum decet, mirum in modum commouetur.

Trimetri.

CHREMES, MENEDEMVS senex.

QVANQVAM hæc inter nos nupera notitia admodũ est.
Inde adeo quòd agrum in proxumo hic mercatus es,
Nec rei fere sane amplius quic quam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto.
Facit, vt te audacter moneam, & familiariter,
Quod mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quàm res te adhortatur tua.
Nam pro deum, atque hominũ fidem, quod vis tibi? aut
Quid quæris? annos sexaginta natus es.
Aut plus eo, vt conijcio agrum in his regionibus
Meliorem, neque precij maioris nemo habet:
Seruos complures: proinde quasi nemo siet,
Ita tute attente illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam vespere
Domum reuertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Hæc non voluptati esse, satis certo scio.
At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
M. Chreme, tantum ne est ab re tua ocij tibi,
Aliena vt curas, eaque, nihil quæ ad te attinent?
C. Homo sum: humani à me nil alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta;
(Rectum est) ego vt faciam, non vt deterream.
M. Mihi sic est vsus: tibi vt opus est facto, face.
C. An cuiquã est vsus homini, se vt cruciet? M. mihi est.
C. Si quid laboris est, nollem: sed istuc quid mali est?

Quæso,

Quæso, quid de te tantum meruisti? M. heu hoi.
C. Ne lacruma, atque istuc, quidquid est, fac me vt sciam.
Ne retice: ne verere: crede inquam mihi:
Aut consolando, aut consilio, aut re iuuero.
M. Scire hoc vis? C. hac caussa equidem qua dixi tibi.
M. Dicetur. C. istos rastros interea tamen
Depone, ne labora. M. minime. C. quam rem agis?
M. Sine me, vacuum tempus nequod duim mihi
Laboris. C. non sinam inquam. M. ah, non æquom facis.
C. Hui, tam graues hos quæso? M. sic meritū est meum.
C. Nunc loquere. M. filium vnicum adolescentulum
• at Habeo. * ah quid dixi habere me? imo habui Chreme.
Nunc habeā, nec ne, incertū est. C. quid ita istuc? M. scies.
Est è Corintho hic aduena anus paupercula.
Eius filiam ille amare cœpit perdite,
Prope iam vt pro vxore haberet. hæc clam me omnia.
• id Vbi * rem resciui, cœpi non humaniter,
Neque vt ægrotum animum decuit adolescentuli,
Tractare, sed vi & via peruolgata patrum:
Quotidie accusabam: hem: tibi ne hæc diutius
Licere speras facere me viuo patre,
Amicam vt habeas prope iam in vxoris loco?
Erras, si id credis, & me ignoras Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
Ego, quod me in te sit facere dignum, inuenero.
Nulla adeo ex re istuc fit nisi ex nimio ocio.
Ego istuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Asiam abij hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Postremo adeo res redijt: adolescentulus
Sæpe eadem, & grauiter audiendo victus est:
Aetate me putauit, & sapientia
Plus scire, & prouidere, quàm se ipsum sibi:
In Asiam ad regem militatum abijt Chreme.
C. Quid agis? M. clam me profectus, menses tres abest.
C. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, & non instrenui.
M. Vbi comperi ex ijs, qui ei fuere conscij,
Domum reuertor mæstus, atque animo fere
Perturbato, atque incerto præ ægritudine:
Adsido: accurrunt serui: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere.
Cenam apparare: pro se quisque sedulo
Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam.
Vbi video hæc, cœpi cogitare, hem, tot mei
Solius soliciti sunt caussa, vt me vnum expleant?
Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum vnicum,
Quem pariter vti his decuit, aut etiam amplius,
Quòd illa ætas magis ad hæc vtenda idonea est,
Ego eum hinc ieci miserum iniustitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
• colet Si id faciam: nam vsque dum ille vitam illam * incolit
Inopem, carens patria ob meas iniurias,
Interea vsque illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi seruiens.
Ita facio prorsus: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia:
Ancillas, seruos, nisi eos, qui opere rustico
Faciundo facile victum exercerent suum,
Omnes produxi ac vendidi: inscripsi illico
Aedes: mercedem quasi talenta ad quindecim
Coëgi: agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo:
Decreui, tantisper me minus iniuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser;
Nec mihi fas esse vlla me voluptate his frui,
Nisi vbi illuc saluos redierit meus particeps.
C. Ingenio te esse in liberos leni puto, &
Illum obsequentem, si quis recte aut commode
Tractaret. verum neque tu illum satis noueras,
Nec te ille. hoc vbi fit, ibi non vere viuitur.
Tu illum, nunquam ostendisti, quanti penderes:
Nec tibi ille est credere ausus quæ est æquom patri.
Quod si esset factum, hæc nunquam euenissent tibi.
M. Ita res est, fateor: peccatum à me maxumum est.
C. Menedeme, at porro recte spero: illum tibi
Saluum affuturum esse hic confido propediem.
M. Vtinā dij ita faxint. C. facient. nunc, si cōmodum est.
Dionysia hic sunt, hodie apud me sis volo.
M. Non possum. C. cur non? quæso tandem aliquātulum
Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
M. Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipsum fugere. C. siccine est sententia?
M. Sic. C. bene vale. M. & tu. C. lacrumas excussit mihi,
Miseretque me eius: sed, vt diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cenam vt veniat: ibo, vt visam si domi est.
Nil opus fuit monitore: iam dudum domi,
Aiunt, præsto apud me esse: egomet conuiuas moror.
Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

IOAN. CALPH.

QVANQVAM hæc inter nos) Bene ex arte comica senex opitulator inducitur, q. & miseria & tristitia alterius valde cōmoueatur, simul amborū senum coniunctio & familiaritas, ad id, quod secuturum est, non parum accommoda futura est. simul exprimitē à poëta mutua miseratio, quæ inter senes esse solet, & omnino senibus prolata. [Quanquam hæc inter nos) Exordium est, & oratori congruum. quod .n. exigua notitia, aut nuper incepta, vel nulla consuetudo anteactæ vitæ facere prohibet, id vel virtus, vel propinquitas cogit. [Vicinitas) Vicinia nō iam homines qui eundē incolunt vicum significat, q̄ qui prope domū tuam habitant. Vicinitas aūt, non homines, sed propinquitatem proprie vicinorū. [Nam pro deum atq; hominum fidem) Exclamatio vehemens est in eū, qui & senex & diues continuo se labore defatiget, & eo magis Chremes admiratur huius laborem nōdum intellecta causa. [Vt conijcio) .i. coniecturam capio. hinc cōiectura dicta est à coniectu .i. a directione quadam rōnis ad veritatem. Vnde & somniorū atque omnium interpretes, coniectores vocamus. [Nemo) Pro quisq̄. [Tu ia illorū officia fungere) Nunc dicimus, officijs fungeris. Fungor idem est quod officium munusq. ago, ut fungor, magistratu, fungor legatione. [Nunq̄) Deest nam. [Tam mane) Modo aduerbium: alibi nomen vr: vt, Iam mane totum, iam clarum mane fenestras intrat. [Quin te in fundo conspicer) Quin, pro q̄ non, hoc in loco, alias pro cur, non pro etiam, pro quare ponitur. [In fundo) Superius dixit, Agrum id in proximo hic mercatus es. Fundus .i. ab agro continetur. de quo Cicero quodam ioculari libello, Fundum vero vocat quē possit mittere funda, Ne lapis exciderit, qua causa funda patet. [Remittis, neque ia respicis) Nihil significamus de eo qui nihil sibi parcit, ne sui miseretur. nam qui alijs remittit aliquid .i. condonat, is est facilis & mitis naturæ. [At .n. dices) Antipophora tādet. [Pœnitet) .i. parum videtur. Pœnitet .n. eum qui parum

tam putat. alibi Terent. Nostri nosmet pœnitet. Virg. in Buc. Nec te pœniteat calamo triuisse labellum. Cic. ad filium, Quod ad te quantum proficias non pœnitebit. [Quod in opere faciun do) Opera est actio, & persona ipsa quæ opus peragit. Opus, finis est & fructus operæ. Nonnunquam opus pro opera videtur accipi. Virg. Mollibus è stratis opera ad fabrilia surgit. [In illis exercendis) Qui alijs præest, aut paterfamilies, aut imperator, plus efficit sua adhortatione q̃ opera. [Tantum ne est ab re tua ocij tibi) Difficilis, vt inquit Cic. est cura rerum alienarum. Nam ea magis percipimus atque sentimus, quæ nobis ipsis, aut prospera, aut aduersa veniunt, q̃ illa quæ ceteris. quæ quasi longo interuallo intersecto videmus aliter de illis, ac de bonis iudicamus. [Ab re tua) .i. à negocijs tuis familiaribus. dicit etiam ab re tua, contra vtilitatem tuam, sicut è re tua, & à republica .i. pro re tua, & pro rep. [Homo sum: humani à me nihil alienum puto) Hoc ex Platonis sententia qui, inquit, Ortus nostri partem patriam vendicare, partem amicos, & vt Stoicis placet, Quę in terris gignuntur, ad vsum hominum omnia creantur. Hominines autem, hoium causa generantur, vt ipsi inter se alij alijs prodesse possint. [Percontari) .i. interrogare. Percontari suapte natura ad finem spectat coarguendi. Interrogamus, noscendi gratia: Percontamur vero, arguendi, quamuis tamẽ vtroque indifferenter vtamur. [Vsus) Modo opus significat, alias vtile, at, Opus est facto, pro facere. Sic Salust. Nam & priusquã incipias, consulto, & vbi consulueris, mature facto opus est. [Mihi) Non repugnas sentẽtiæ Chremetis, sed se solum meruisse dicit as cru cietur. [De te meruisti?) Dicimus autem mereo & mereor. Mereor de te, est aliquid in te confero vel bonum vel malum. [Ne retice) Bene retice. Nam reticemus dolores, Obticemus pudenda, Tacemus secreta: vt, Nec tacoi demens. In Eun. Virgo conscisse veste lacrymans obticet. Aut consolando, aut consil.o, aut re iuuero. His tribus adhibitis quid amplius in vera amicitia exoptandum. [Depone) In tempore. [Non sinam inquam) Hec magis gestu exprimontur. [Hui, tam graueis) Aposiopesis, & admiratio ponderis rastrorum, quibus senex vtitur. [Perdite) Bene perdite. Nam perditus est qui in omne scelus est traditus. [Animum ægrotum) Pro ægro dixit. nam animus æger, corpus vero, ægrotum dicitur. [Et aia peruulgata patrum) Patres bonis institutis, aliorum exemplis, nonnunquam minis, filios ad virtutem adhortantur. [Tantisper volo) Tantisper postulat post se Dum pro donec siue quandiu. Cic. In carcerem ductus, vt ibi esset tantisper, dum culeus in quem deiectus deferretur, compararetur. Sunt qui accipiant tantisper, pro tantummodo, sunt qui pro interea. Liu. lib. j. ab vrb. cond. Tamen id imperium ei ad puberem ætatem incolume mansit, tantisper tutela muliebri. Et tantisper sine dum vsus est. [Non amori operam dabam) Bene senex iuxta Horatij præceptum, Laudator temporis acti, inducitur. [Rem & gloriam) Hæc duo potissimum à militibus strenuis comparantur. Res tria notat, imperium siue diuitias, litem, & rem etem. [Putauit me) Clementissimus pater filium laudat, q̃ non pertinax in malis vt multi, fuerit. [Vbi comperi) Hæc oratio, tota pathetica est. Et bene comperi. compertum est mihi, & exploratum, idem est quod scio per inuestigationem. [Accurrũt serui) Tale illud in And. Accurrit, mediam mulierem amplectitur. [Lectos sternere) Ex consuetudine antiqua. lectulis .n. stratis antiqui cœnitabant, vnde triclinium, à tribus lectis dictum. Horat. sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos. Terent. in Adelph Lectulos iligneos dedit faciẽdos in sole vbi poteris vos. [Cœnam apparare) Nil significantius de sene dicere potuit qui voluptates & commoda quæ aspernatus gratia filij narrat. Nam apparare, est ad dignitatem quandam ac versus pompam: Præparare vero, est quæ vtilia sunt aut fore credontur. [Bum ego exerci) Bom abundat. [Corrasi omnia) Omnia compilaui, vendidi. Huic contrarium est abradere: & est per vim aliquid auferre. [Produxi, ac vendidi) Bene produxi. nam producere, foras ducere significat. M. T. in Frumentaria, Nemo tuorum amicorum abs te productus, nemo interrogatus Hinc productores dicuntur, qui virgines abducunt, & eas ad quæstum exponont. [Talenta ad quindecim coëgi) Congessi, coadunaui. Hinc coactores argentariorum dicantur, qui pecunias cogunt. [Decreui) Plus est decernere, quàm constituere, & est proprie decernere de rebus magnis certam proferre sententiam. [Voluptate frui) Si parentes pro filij elaborans, quis clementior hoc sene, qui omnia commoda absente filio aspernatur? Frui, proprie est delectationem capere ex vsu. [Ingenio te esse leni in liberos puto) Liberos multitudinis numero dixit, cum Menedemus vnicum haberet filium. Constat .n. antiquos oratores, historicosq. aut carminũ scriptores etiam vnum filium, filiámue, liberos multitudinis numero appellasse. In Hecyra liberos in significatione vnius filiæ dixit, Qui illum decreuerunt dignum, suos cui liberos cõmitterent. Sic Cicero, Eo cui tuos liberos committas. [Quanti penderes) Quanti illum faceres. Tractum ab antiquis, qui ante signatam pecuniam, æs & argentum pendebant. [Nec tibi credere ausus) Adolescentibus gloriosum est si modestia vtuntur & pietate in parentes, vt nihil dicant aut faciat nisi consilio parentum. [Porrò recte spero) Porrò, eiusdem significationis cuius vero & autem, pro quibus Tamen poneie non possis. Significat etiam apud Poëtas longe, certe, postea, vltra. Spero, pro credo, vsitatũ est, siue de præsenti loquamur, siue de præterito. Similiter confido pro credo, tum in præterito, tum in præsenti, tum in futuro. [Vtinam dij faxint) Faxo, futurum tempus tantum: vel, vt alij, promissiuum modum ostendit. [Dionysia hic sunt) Hoc est Bacchanalia. Dionysij autem, qui & Bacchus dicitur, sacra, à plerisq; Græciæ vrbibus triennio quoque celebrabantur. [Quæso) Primam personam indicatiui habet duntaxat. Licet quærere lectũ sit apud Salustium & Tullium. [Nihil opus fuit monitore) Hoc est vocatore. Nam vocatores proprie dicebantur qui ad cœnas vocabant. [Præsto sum) Idem est quod adsum. nec alteri ferè verbo cohæret, nisi verbo substantiuo, & huic simplici. Nam præsto adsum, magis poëticum est. [Egomet conuiuas moror) Hoc est in mora detineo. à quibusdam mori pro expectare exponitur. sed mea sententia, magis poëtice quam oratorie.

QVANQVAM &c.) Hic senex Chrem. inducitur, qui alterius senis Menedemi tristitia commouetur. Etiam amborum senum coniunctio multum sequentibus rebus accommodata esse censetur. C. Quanquam hæc notitia admodum est, id est valde extat, siue intercedit. nuper, id est non multo ante tempore inter nos adeo, id est in tantum, quòd inde .i. ex tali notitia, siue propter talem notitiam, mercatus sum .i. emi, hic in proximo .i. in hac vicinia, agrum .i. rus, & prædium, nec sanè .i. certe, quidquam rei .i. aliqua causa ferè non fuit, amplius .i. non fuit vltra illam notitiam, quæ videlicet res me induceret ad emendum illum agrum. vel quidquam rei non fuit amplius, id est maior quo mouerer ad id emendum, tamen vel virtus tua, vel vicinitas, id est propinquitas. nam vicinia significat homines, qui propè domum nostram habitant, sed vicinitas est ipsa domorum propinquitas. (quod .s. esse vicinũ, puto .i. reputo esse sup. in propinqua parte .i. in coniuncta portione amicitiæ) tua inquam virtus & vicinitas, facit .i. inducit me, vt moneam te audacter .i. libere & familiariter etc supple quod videris mihi facere præter ætatem tuam, id est contra tuam senectutem, & præterquam res tua, id est tua vtilitas, adhortatur, idest admonet, suadet, postulat, vt fiat. nam proh, exclamatio vehemens imploro supple fidem .i. opem, & auxilium, deum, id est deorum atque hominum, quid tibi vis, id est quod dicitur, quid oportet tibi, quid quæris .i. quid petis. natus es annos sexaginta .i. habes sexaginta annos, aut plus eo numero, scilicet .i. vltra eum numerum, vt coniicio, id est coniecturo, hinc coniectura dicta est à coniect. .i. a directione quadam rationis ad veritatem, vnde somniorum & omnium interpretes cõiectores dicuntur, nemo habet agrum meliorem .i. fertiliorem, neque maiores pretij .i. pluris valentes in his regionibus, & nemo habet complures .i. plures, compositum pro simplici, seruos quam tu habes .s. proinde, id est ideo quasi nemo sit .i. quasi neminem habeas. tute .i. tumet fungeris officia illorum, nunc dicimus tantum fungi officijs, & non fungi officia, vt hic, nunquam egredior tam mane, neque reuertor domum tuam tam vesperi, id est tam sero, tam tarde, quin .i. quod non conspicer .i. videam, te fodere in fundo .i. in parte agri tui, aut quin videam te arare, aut aliquid facere in fundo inquam tuo. Denique nullum remittis .i. relaxas tempus, quin semper labores, neq; respicis te .i. tui nõ ducis rationem, nec tuæ parcis valetudini, scio satis certo ꝑ certe, hæc non esse tibi voluptati .i. ad delectationem. At .i. seu dicis, me pœnitet .i. mihi parum videtur quãtum operis fiat hinc, id est mihi parum videtur esse de eo, q̃ fit hic à seruis meis, qui pro maiori parte diei cessatores sunt, propterea ipsi operi manum libee admouere. si sumis id sup. operæ tuæ .i. id laboris, quid quod cõsumis .i. conteris, perdis in opere faciundo, id est in operando in agro. si in quam sumas id opere in illis seruis exercendis .i. incitandis ad opus faciendum. Plus agas .i. magis operareris, & , vt dici solet, plus lucrareris, seu lucri faceres, vel tuæ vtilitati magis consuleres. M. O Chr. ne .i. vtrum tantum ocij .i. cessationis, vacationis, quietis est tibi. Ab re tua .i. à tuis negocijs familiaribus, vt cures aliena .i. res aliorum, seu negocia, quæ nihil .i. nullatenus, attinet .i. spectant ad te. C. Ego sum homo, ergo sociabilis GVID.

bilis per naturam. & non solum à me, sed ad alium iuuandum natus. puto nihil humani, nihil spectans ad hominem, esse alienum à me.i.à me abhorrens, & ad me non spectare. Puta me vel monere hoc, vt.s.non te ita excrucies vel percontari.i.interrogare arguendi gratia, rectum.i.officiosum est & honestum, et ego faciam hoc supple.i.et te admonebo, aut percontor non est meum sup.vel non est mihi integrum, solutum, aut liberum, aut ad me non spectat vt deterream.i.deflectam te ab instituto proposito, sed meum est te admonere, aut interrogare. M. Vsus est mihi.i.opus est mihi more Plautino, vel h vis capere vsum pro vtilitate. sensus est. Vtile est mihi sic facere sup.hoc vt opus est tibi, facto.i.facere. ablatiuus participij præteriti temporis hic ponitur pro infinitiuo, vt Sal.fecit. Priusquam incipias consulto, & vbi c.m.o.e.f.i.consulere & facere. C. An.i.etrum, ejus.i.opus, vel vtile est, cuiquam.i.alicui homini, vt cruciet.i.torqueat, affligat se? M. Mihi est vsus.i.vt me cruciem. C. Si quid laboris.i.si aliquis in eo faciendo quod facis labor est, nollem.i.recusarem ferre, sed quæso.i.obsecro quid illud mali est.i.quid sibi vult illud malum, quod pateris, quid.i.in quo, tantum.i.tam grauiter & tam ægre meruisti de te.i.quid ita cruciauisti in te aut de te male côtentus, et tam male de te merearis, seu male te tractes. mereri autem vel mereor de te est aliquid in te confero, vel bonum vel malum. M. Heu, hei, interiectio dolentis est ose. C. Ne lacryma.i.noli lacrymare, seu flere, atque fac me, sine necessitate ponitur me. fac ergo vt sciam illud quidquid est, id est quæcunque res sit, ne retice.i.noli celare quidquid est mihi.s.ne vereere.i.noli timere, crede mihi, iuuero.i.adiuuabo te, aut consolando, aut consilio.i.suasu & datione consilij, aut re.i.ipso effectu. M. Vis scire hoc quidquid est. C. Quidem.i.certe, volo scire hac causa.i.propter hanc causam, qua causa.i.propter quã causam dixi tibi.i.vt te leuem labore. M. Dicet tibi videlicet quid quid est. C. At, id est sed, interea.i.dum tu dices, appone.i.iuxta te pone, neque suspensos teneas illos rastros. dicimus rastrum in singulari & rastes in plurali. dicti autem sunt à radendo, quod terrã radant, vel labora.i.noli te vexare, aut te ita labore conficere. interdum ne labora significat, ne cura, noli curare. M. Minime.i.non appunam rastros meos. C. Quam rem.i.quid agis? te ita cruciando. M. Sine i.patere me laborare, ne.i.vt non, dem mihi quod.i.aliquod tempus vacuum, laboris.i.vt nullo tẽpore sim sine labore meis meritis postulantibus. C. Inquam.i.dico tibi non sinam.i.non patiar te ita facere. M. Ah, dolentis est, non facis æquum.i.rem iustam. C. Hui, cõmiserantis est exclamatio, quæso.i.obsecro, portas sup.hos rastros, tam graues.i.tam ponderosos. M. Meum me, est sic.i.id, quod merui sic postulat, vt tales gestẽ rastros. C. Nunc loquere.i.explica causam. M. Habeo vnum vnicum adolescentulum. Ah, dolentis est, quid.i.aut dixi me habere, immo.i.sed habui filium ô Chr.priusquam mea culpa iret militatum, incertum est, id est dubium est, nõ constat habeam nec ne nunc eum.i.quod dici solet, licet non latis recte, In certum est si habeam nunc an non. C. Quid, id est cur istud est sup.alia videlicet vt nõ habeat filium. M. Scies anus, id est vetula aduena.i.peregrina, non hinc oriunda, sed è Corintho.i.ex ea vrbe Achaiæ, paupercula, est.i.moratur hic, seu residet, ille filius cœpit amare filiam eius anus, perdite, aduerbium.i.misere, & nimis vehementer, & in perditionem morum suorum, prope.i.ferè iam, vt haberet & teneret eam, & reputaret eam pro vxore.i.tanquam si esset vxor, hæc omnia fecit sup.clam me.i.me nesciente, vbi.i.postquam resciui.i.tanquam inopinatum cognoui id.s.eum amore captum, & habere eam pro vxore, cœpi.i.incepi tractare animum adolescentuli non humaniter, aduerbium, id est non benigne, neque cite, seu more humano, neque vt decuit.i.vt congruum fuit tractare animum ægrotum.i.ægrũ, nam animum æger est, sed corpus ægrotũ, sed quotidie accusabam eum, id est vi impetu, & via peruulgata, id est modo & more communi patrum, id est parentũ, quibus sunt inuisi mali filiorum mores. hæc autem causandi mihi fuit via alloquendo filiũ, & dicendo, hem indignantis interiectio, ne, id est verum, speras.i.credis, tibi licere, id est permissum facere, hæc.i.talia, quæ facis dum.s.vt habeas amicam propè iam loco vxoris, me patre viuo.i.viuente, ô Clinia erras.i.falleris opinione tua, si credis id s.vt tibi liceat tibi diu, & ignoras me.i.haud meum nosti stomachum. Ego volo te dici esse meum.i.quod tu dicaris esse meus filius, tantisper.i.tandiu, dum.i.donec, aut quandiu facies id, quod est dignum te, in ablatiuo.i.quãdiu fungeris tuo officio, aut facies quod debes, quod.i.sed, vel quod dignum te non facies, ego inuenero.i.excogitabo quid sit dignũ.i.honestum, & æquũ me facere in te.i.erga te, seu contra te. Adeo.i.certe. ea nulla causa illud quod efficis fit.i.efficitur, nisi.i.præterquam ex nimio ocio.i.cessatione, & requie ab operibus, Nam diuturna quies vi.i.a.m. Res interdum significat imperium. Interdum diuitias. Aliquando litem, quandoque Venerem, & quandoque alia multa. Ego Menedemus illuc ætatis i. cum essem illa ætate, qua es, dicit eodem modo. Cic.in epist.ad ætatis pro ea ætate, non dabam operam.i.non indulgebam amori, sed abij i.discessi hinc.i.ex patria natali, in Asiam.i.in eam prouinciam, seu in eam partem orbis. nam est Asia tertia pars orbis, & prouincia in ea parte eiusdem nominis, pp pauperiem.i.quia eram pauper, & vnusquisque supis paupertem fugere tanquam magnum malum, vt inquit Horat. atque ibi.i.in Asia, repperi.i.adinueni, & acquisiui mihi, simul.i.pariter, rem.i.diuitias, & gloriam i.laudem, & honorem, cum armis.i.cum instrumentis belli .i.ad bellum faciendum. Alij lib.non habent cum, & tunc armis belli intelligatur.i.præclara gesta, quæ gessi in bello. Postremo, id est tandem res.i.negocium de filio, redijt eo.i.ad has quæ sequuntur, seu ad hunc statum, hoc est tandem res eo deducta est, vel res eo processit, seu profecta est, seu redijt eo.i.ad talem statum, qui sequitur. Adolescentulus.i.filius, victus est.i.fractus est, & a proposito malo amoris deflexus, audiendo sæpe eadem conuicia.s.& probra, & grauiter.i.moleste, & ægre, audiendo inquã ea. Putauit.s.filius me patrem plus scire & prouidere sibi, quam seipsum, ætate.i.pp ætatem, quia senex eram, & beneuolentiam .i.quia credebat me bene sibi velle, & ita laudat filium, quod in malo nõ fuerit pertinax, vt multi sunt. O Chr. abijt in Asiam ad regem Asiæ.s.militatum.i.ad militãdum, vel vt militaretur sub eo Chr. quid ais, admirantis est, hoc dictum potius, quàm interrogantis. M. Profectus est clam me.i.me nesciente, abest.i.absens est, & tres menses.i.quod inepte dicitur, est absens de post tres mẽses. C. Estis sup. amabo.i.tam tu, quàm ipse, accusandi.i.culpãdi, etsi id est quamuis, tamen illud inceptum.i.institutum propositum filij tui, est signum animi prud.& non insteenui, immo strenui & calentis, seu elati. M. Vbi.i.postquam, comperi.i.cognoui per inuestigationem ex ijs socijs, qui fuere sõscij.i.participes eius, vel conscij.i.consentientes ei filio, reuertor domum mœstus.i.tristis, atque animo ferè per.i.penitus turbato, & commoto, atque incerto.i.perplexo, assideo.i.iuxta aliquid sedeo, nam componitur ex ad, quod ex iuxta, & sedeo, vel ponitur compositum pro simplici, præ ægritudine.i.præ dolore animi, serui.i.famuli mei, accurrunt.i.celeriter ad me veniunt, accurro enim componitur ex ad, curro is, detrahunt.i.deducunt a pedibus, seu dissoluunt, soccos.i.calceos, soccus calcei genus est dictus, vt aliqui volunt quasi saccus, quia calciationi sit facilis, quales sunt quas pedibe cas vocant. Eo aũt calciamento comœdiarum actores vtebãtur, quemadmodum & cothurno tragœdi, vsqueadeo vt pro stylo comico poni possit, quemadmodum cothurnus pro stylo tragico, Video alios seruos meos festinare sternere.i.parare lectos. Lectulis enim stratis antiqui cœnitabant. Inde triclinium a tribus lectis dictum. Horat. Sæpe trib^9 lectis videas cœnare quaternos, Video inquam alios festinare apparare, id est laute parare cœnam, nam apparare est ad dignitatem quandam ac veluti põpam, Præparare vero est quæ vtilia sunt, aut fore creduntur, quisque pro se, id est ea sua parte, vel pro virili sua, aut pro qualitate roboris sui. Virg.in quinto. Pro sa quisque viri. faciebat, id est efficiebat, sedulo.i.instanter, ac sine dolo, quo.i.vt, lenirent.i.mitigarent mihi, illam miseriam.i.calamitatem. Vbi.i.postquam, video hæc quæ faciebant serui, cœpi cogitare, id est considerare. Hem.i.indignatiue & dolenter, tot serui sunt soliciti.i.anxij causa mei solius, vt expleant me vnum.i.vt mihi vni satisfaciant cumulate, ac mihi morem gerant, tot ancillæ vestiant me? q.d.non facient, ego solus faciam tantos sumptus.i.tanta impendia, siue tãtas impensas domi, q.d.nõ faciam, sed ego ejeci hinc meo iniustitia eũ gnatum vnicum miserum, quem similem decuit, id est decẽs fuit vti pariter, id est æqualiter, vt ego his sumptibus & seruis. aut etiam quem decuit vti amplius, quòd illa ætas iuuenilis est magis idonea ad hæc vtenda.i.ad vtendum his, vel vt vtatur his prædictis, vbi vtenda gerundiuum est nomen, quidem.i.certe, deputem.i.valde putem me esse dignum, quouis.i.quolibet malo.i.qualibet afflictione, si faciam id, quod dixi.s.si patiar vt tot serui pro me sint soliciti, quòd tot ancillæ vestiant, quod tantos sumptus faciam, quæ omnia prædicta dicebat indignatiue, intelligens se se non esse facturum. Nam vsque.i.assidue dum.i.quousque, vel quandiu ille filius incolet.i.exercebit, vel ducet, vel aget, aut frequentabit illam vitam inopem.i.miseram, carens patria, id est causa à patria propter meas iniurias.i.contumelias, interea.i.tandiu dabo illi vsque.i.assidue supplicium.i.pœnas de me, laborans .i.elaborando, quærens.i.acquirendo cum labore, parcens.i.conservans,

tans,& constringens solitum victum, & tanquam parcus fortunis parcendo,& eas reseruando,seruiens.i.seruiendo illi cōquirendo,& conduplicando vndique, illi diuitias more boni serui. Dare alicui de se supplicium significat punire seipsum illius vice, hæc sunt illa quæ senex facienda sibi decreuerat,nunc ostēdit ad rem verba accessisse, seu esse collata inquiens, facio ita vt delibe raui. prorsus.i.omnino, nihil relinquo in ædibus.i.domi meæ nec vas.s.relinquo, nec vestimentum corrasi.i.vndique conducens & colligens vendidi omnis.s.ancillas, seruos, nisi.i.præter eos,qui facile exercerent.i.bene collocarent,& demererent suū sumptum.i.præter eos qui,vt vulgo dici solet,bene implerent id quod constiterent suo sumptu in opere rustico faciundo.i.in meditando in agro,siue in fodiēdo,siue in arando, siue in alijs id genus. Cum dicere volumus aliquem nil omnino tam paruum reliquisse e rebus suis quod nō alienauerit,recte dicemus, Omnia corrasit,quasi etiam raseris parietes & cetera,si ea illis radendis aliquid cōmodi potuerit consequi. Interdum corradere (vt ait Don.)significat difficulter comparare. Terent.in Adelph. Minas decem corradet alicunde.i.difficulter cōparabit. Abradere aūt significat per vim auferre produxi.i.exposui venales seu proposui,nā producere significat foras ducere. Inde productores dīr,qui virgines abducunt, & ad quæstum exponunt ac vendidi oēs seruos.i.meos.ilico.i.protinus,inscripsi.i.pscripsi venales ędes apponens inscriptionē ad fores talem.Hęc domus est venalis,vel aliud id genus,inscripsi ergo ædes mercede.i.pretio coēgi.i.congessi,coadunaui,quasi.i.propè 15.talenta. Talentum Athēniense paruum cōstat ex 60 minis siue libris.Talentū vero magnum constat ex octoginta tribus & quatuor vncijs. Est ēt talentum Euboicū,quod Attico talēto paulo minus est. Mercatus sum.i.emi hunc agrū i.in hoc agro exerceo.i.fatigo me O Chr. decreui.i.cōstitui me facere minus iniuriæ meo gnato,dū sperō.i. sandiu; du.i.quandiu,siam.i.efficiar,miser.i.afflictus. Decernere ppriè est de rebus magnis certam proferre sentētiā,nec i.& decreui non esse fas.i.non licere me frui hinc vlla voluptate, id est aliquam capere voluptatem, nisi.i.præter q̄ vbi.i.postquam, vel quando,ille.s.filius meus,particeps.i.hæres meus,quasi nunc partem capiens bonorum meorum,vel etiam particeps.i.cui debeā credere omnia mea consilia,redierit.i.reuersus fuerit, vt saluus, idest incolumis. C.Puto me esse leni ingenio.i.te esse natura miti,& benigne,ac indulgenti,in liberos.i.erga filium,nam,vt Gel. ait,liberos dixerunt auctores numero multitudinis de vno tantum filio,quin quod longe est mirabilius de vnica filia,& puto illum filium esse obsequētem.i.officiosum,morigerum, obsequiosum,si quis tractaret.i.foueret eum recte,ac cōmode.i.opportune,tempestiue. Verum.i.sed, neque tu noueras.i.cognoscebas, satis illum.i.mores eius, neque ille satis nouerat.i.cognoscebat te.i.tuos mores hoc.s.vt mores ignorentur,fit.i.efficitur,vel contingit,ibi.i.tunc,vbi.i.qn̄ non viuitur.i.vita nō agitur recte vt decet, tu nunq̄ ostendisti quanti penderes.i.quanti æstimares, aut quāti faceres illum filium. Tractum aūt ab antiquis,qui antè pecuniam signatam æs & argentū pendebant.i.ponderabant. Inde pendere pœnas dicimus.i.dare seu luere pœnas. Nam antiquorum pœnæ erant pecuniariæ. Inde pēdere dicimus æstimare siue liceri. Inde nihilipendere dicimus.i.nihilifacere. Indè paruipēdere, floccipēdere,magnipendere,nec ille filius ausus est credere.i.cōmittere & impartire tibi secreta sup.sua,seu consilia,quę ęquū est .i.iustum est filios sup.credere.i.cōmittere patri,vt nihil moliantur parētibus inconsultis. Quod si factum esse videlicet, vt & tu illi ostendisses quanti eū faceres,& ille sua tibi consilia credidisset, nunq̄ hæc venissent tibi.s.vt tu ita doleres & filij præsentia priuatus esses. M. Est ita.i.eo modo quo dicis res se habet,fateor.i.pfiteor ita esse pctm̄ meum est maximum.i.grauissimum erratū. C. O Menedeme,at porrò.i.sed certe recte spero.i.bona est mihi spes,seu recta spe sum,& confido.i.credo illum filium affuturū esse.i.q̄ aderit huc,propediem.i.breui,cum.s.iam propè est dies. M. Vtinam Dij ita istuc pro faciant. C. Facient.i.efficient vt tu videas filium,nunc si cōmodum est.i.si tibi est opportunum & tē pestiuū & non molestum,veloq̄. sup sis hodie apud me,quia sup. Dionysia sunt hic.i.in hoc anno,hoc est nunc sunt bacchanalia,siue orgia quę sunt Bacchi sacra,seu festa,qai bacchus vna suarum appellationum. dr̄ Dionys. Haec aūt sacra à plerisq; Græciæ vrbibus triennio quoq; celebrabantur. M. Non possum.s.esse cōuiuia apud te. C. Cur non potes esse apud me quæso.i.obsecro,tādem.i.vno verbo quod tātam vim hēre apud te velim quantam si diu te rogassem,& illud foret vltimū,hoc est quod postulat Chr. parce aliquantulū tibi.i.aliquantulum tuos remitte,seu intersece labores,ac idem tempe filius absens vult te facere hoc.i.vt parcas tibi. M Non conuenit.i.nō est conueniens nunc me ipsum fugere laborem, qui.s.ego impulerim.i.impegerim & intruserim illū filium ad laborem sumendum. C. Siccine.i.verum talis est sententia & opinio est. M. Sic est supp.sententia mea. C. Bene vale.i.mane bene vales abi. C. Excussit mihi lacrumas.i.lacrumari me fecit.i.lacrumas in finibus oculorum meorum oboriri fecit quæ ex oculis manarunt ac si forent excussæ.Nam excutere significat cōmouendo aliquid deijcere,vt excute te de puluere.i.te mouendo vehementer deijce à te puluerem, & me miseret eius Menedemi.i.eius misericordia teneor.Sed vt.i.quandiu tempus diei est me oportet monere.i.admonere certiorem facere hunc vicinum phaniam nomine vt veniat ad cœnam, ibo vt visam.i.videam hic, alias eam ad videndum si est domi. Deinde vt sciuit eum iam esse domi suæ subdit,nihil.i.non fuit opus monitore.i.vocatore ad cœnam. aiunt homines.s.id est dicunt eum præsto esse.i.adesse promptum,seu paratum esse & comparere iandudum.i.ea aliquanto ante tempore,egomet moror.i.in mora detineo,conuiuas.i.eos qui ad conuiuium mecum venerunt, eum enim eos deberem expectare,me expectant. Ibo hinc.i.ex hoc loco,intro.i.in domum meam. Sed quid.i.cur fores crepuerunt, id est patefactæ sunt & apertæ. quisnam.i.quis egreditur.i.exit huc affoit, quemadmodum prius diximus eamus ad me pro eo quod barbare dici consueuit eamus penes me,concessero.i.concedam coniunctiuum pro indicatiuo, hoc est me conferam, vel intrabo huc.i.in domum meam.

ARGVMENTVM) Ex officio Chremetis, erga Menedemum nascitur argumenti narrandi occasio. [Quanquam hæc) Obiurgaturus captat bēniuolentiam ab officio. [Nam proh deū) Obiurgatio vehemens, cui implicantur rationes ab ætate,a fortuna,a tempore. [At enim dices) Obiectio quæ soluitur ab vtiliori [Chreme)Reprehensio. [Homo sum nihil) Replicatio ex coniugatis.[Mihi sic est)Respōsio.[Sed quid istuc) Rogat quęs tandem Chremes,& officium suum pollicetur. Totum autem quod sequitur est pręparatio quædam ad futuram narrationem. [Filium vnicum) Narratio.[Humanitus)Humano more,clementer.[Sed si id non)Comminatio. [Nulla adeo) Exprobatio ad amplificationem quę exaggeratur exemplo dissimili.[Aliudo,accurrunt)ὑποτύπωσις.[Hem vor mea)Alia prosopopœia. [Malo quidem)Consilium senis.[Ingenio te.) Culpatio,quæ refertur ad id,quod supra dixit, ambo accusandi. [Vero viuitur)Vere.i. aperte,remota dissimulatione.[Menedeme)Consolatio. [Nūc si commodum)Oeconomia ad sequentem scenam. [Lacrumas excussit)Hæc secum digressus Chremes. LATO.

QVANQVAM &c.) Illius patris affectus vehemens in PETR. vtranque partem qui ætatis sēnem vno habens adolescenti filio MARS. duras leges imponit: deinde paterno amore victus in cōtrarium mutatur, nec tenet medium in disciplina domestica, quæ habet delectum rationum conuenientem, hac scena exprimitur: hominemq; ab homine,ea rōne qua homo est, non esse alienum ostēditur. Homo.n.natus est,vt homini prosit,si vult vero humanitatis nomine censeri. Quapropter Cato apud Cic.lib 4 de Fin sic ait: Ex hoc nascitur,vt etiam cōis hominum inter homines naturalis sit cōmendatio, vt oporteat hominem ab homine, ob id ipsum,quòd homo sit non alienum videri. [His operis fiat,pœnitet) Paenum id videtur,quod sit in opere rustico me cessante. Gellius libro xvij. loquens de propria significatione huius verbi pœniter, sic ait: Tametsi antiquiores verbo ipso alio quoque modo vsi sunt, & pœniter ab eo quod est penè, & à penuria dixerunt. Homo sum &c. Seneca libro decimoquinto Epistolarum, sic ait: Omne hoc quod vides,quo diuina ac humana conclusa sunt,vnum est. Membra sumus corporis magni,natura nos cognatos edidit. Hæc nobis amorem indidit mutuum & sociabiles fecit,ille æquum iustumq́. imposuit,ex illius institutione miserius est nocere q̄ lædi,ex illius imperio paratæ sunt iuuātia manus. Isti versus in pectore & ore sint. Homo sum, nihil humani à me alienum puto, habeamus in commune quod nati sumus.[Dum fio miser)Cic.in iij. Tusc sic scribit: Quod ille Terentianus,ipse se puniens,decernit vt sit miser. Num quis igitur quidquam decernit inuitus? Malo se dignum deputat, nisi miser sit. Vides ergo opiniones esse, non naturæ malorum.

HVIVS totius scenæ omnes versus sunt senarij Iambici, vt GLAR. sunt omnium primarum scenarum. In 14.aut Horum,aut Horum legendum,non illorum. In 20.ego Dices, omittendum cē seu,pp carmen,& facile intelligitur. Nam vt obiectio per eclipsim mouetur,ita per eclipsim soluitur.In 21.proceleusmaticus est primo loco,nisi d,elidamus in Quod.In 22.vel i,eliditur in illis,vel,quod malim,creticus est loco secūdo.In xxiij.vel tua monosyl

nosyllabum totum eliditur, vel creticus est loco quarto. In 25. vel Homo iambus est, vel m, in Sum non eliditur. In 30. vel s, in Laboris, deinde d, in sequente Quid eliduntur, vel bacchius est locis tertio & quinto. In 31. videtur Ehev trissyllabum esse, vt fa ciat creticum, & iambus veniat in vltimum locum. Nam apud Horat. prior syllaba longa est, nisi quis dicat i, in Meruissi nō elidi, & Eheu priorem corripere propter vocalem ante alteram vocalem 35. versus ferè in libris deprauate legitur, alij Quidem, alij Equidem legunt, alij elidunt s, in Vis, atq; ij coguntur equidem legere. Ego puto carmen ita legendum. M. Scire hoc vis? CH. Que quidē causa, dixi tibi, q. d. iam dixi tibi, qua causa id velim, & habet plusculum gratiæ ad significandam cupiditatem, si post Causa distinguas, ac mora inferas. Dixi tibi, quāquam si legatur, Quidem, bacchius loco tertio hanc difficultatem soluit. In 36. Ioan. addit, At, ante Illos, sed nihil ad carmen. 38. versus in omnibus quotquot viderim exemplaribus vna deficit syllaba. Ego initio in ponendam puto interiectionem Ah, sicut continuo sequente versu, Atqui vel hinc æstimare licet quanta ante nos diligentia quidam Terentij versus examinauerint, qui ad talia silēt. In 45. Eius monosyll. In 48. proceleus. initio. In 49. Via monosyllabum est, nisi quis creticum tertio loco admittat. In 50. secunda syllaba de Quotidie producitur. In 58. vel s, eliditur in Istuc, vt sit primo loco anapæstus, vel prior syllaba de Ego à superiore carmine absorbetur, vel denique bacchius est, quod dicere malim. In 59. vel d, eliditur in Sed, vel proceleusmaticus est primo in loco. In 63 Ioan. Me non elidi, sed corripi dicit, vt sit dactylus secundo loco. quanquam poterat prius Et, ante Me poni, sed duriusculum fuerit, ideoq. facile cum Ioan. sentio. In 37. proceleusmaticus est primo loco. Eodem modo, & in 76. in cuius versus fine Laurentius Valla de Latina lingua meritissimus Mei legit, non Mea lib. c. cap. 1. Putat enim passionem hic significari. ego Mea legendum puto, vt actio in seruitijs explicetur. Ceterum neque Vnum in sequenti versu ipse legit, sed potest optime legi, si quidem Solus dissyllabum fuerit, vt frequenter est. In 81. vel d, eliditur in quod vel s, in Magis, vel bacchius est loco primo. Nā do in Idonea longa est. 82. ita alibi legitur:

Ego eum hinc eieci miserum iniustitia mea.

Alioqui vt vulgo legitur, Eum ego eieci hinc miserum iniustitia mea. erit primo loco tribrachys absq; elisione o. In 84. Ioan. Colet, legit, pro, Incolit, sed nihil ad carmen. In 88. proceleusmaticus est primo loco. In 96. vel Meo monosyll. vel bacchius loco secundo. Ita Meus in 98. In 100. Doct. Elidit l, in Illum. at ego malim vel Et à superiore versu elidere, vel bacchiū loco primo ponere. In 101. s, eliditur in Satis. In 104. vel l, in Ille eliditur, vel creticus est primo loco. Decimos à fine nisi aut per epēthesim legamus Impullerim, aut Impegerim legerimus non constat. In 7. à fine vel Eius monosyllabum est, vel d, in Sed eliditur. In 4. à fine s, eliditur in Opus, vt in sequēte d, in Apud, nisi in priore Fuit monosyllabū ponemus, aut creticum primum pedem in vtroq;.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Clinia domum ex Asia reuersus mirum in modum solicitus est de amica, quam abiens Athenis reliquerat. De Clinia in patriam reditu magna cum animi voluptate Clitipho nunciat patri suo Chremeti. Chremes filio ex Clinia vita & moribus viuendi modum præscribit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Clinia qui ex Asia redierat, ingens de amica solicitudo exprimitur. Accedit & sodalis opitulator Clitipho, qui aduentum Cliniæ miro volantate patri Chremeti narrat. Qui deinde filio suo Clitiphoni viuendi modum Cliniæ exemplo, tam pulchre, quam moraliter præscribit.

Initio scenæ Iambici. Dein Trochaici quidam. Postremo Iambici Tetrametri Acatalectici.

CLITIPHO adolescens, CHREMES.

NIHIL adhuc est, quod vereare Clinia:
haudquaquam etiam cessant:
Et illam simul cum nuncio tibi hic ego affuturam
Hodie, scio. proin tu solicitudinem istam falsam, quæ te
Excrociat, omittas. CH. quicum loquitur filius?
CL. pater adest,
Quem volui. adibo. pater oportune aduenis.
CH. Quid est. CL. hunc Menedemum nosti ne nostrum vicinum? CH. probe. Quid id est?
CL. Huic filium scis esse? CH. audiui, in Asia. CL. non est pater, apud
Nos est. CH. quid ais? CL. venientem, e naui egredientem adduxi illico
Ad cenam: nam mihi magna cum eo iam inde vsque à pueritia
Semper fuit familiaritas. CH. voluptatem magnam nuncias.
Quàm vellem Menedemum inuitatum, vt nobiscum hodie esset amplius,
Vt hanc lętitiam nec opināti primus ei objicerem domi:
Atque etiam nunc tempus est. CL. caue faxis: non est opus pater.
CH. Quepropter? CL. quia enim incertum est etiam, quid se faciat. modo venit.
Timet omnia, patris iram, & animum amicæ se erga vt sit suæ.
Eam misere amat. propter eam hæc turba, atque abitio euenit. CH. scio.
CL. Nunc seruolum ad eam in vrbem misit, & ego nostrum vna Syrum.
CH. Quid narrat? CL. quid ille? se miserum esse. CH. miserum? quem minu' credere est?
Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, ditias:
Atque hæc perinde sunt, vt illius animus, qui ea possidet:
Qui vti scit, ei bona; illi, qui non vtitur rectè, mala.
CL. Immo ille senex fuit importunus semper: & nunc nihil magis
Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus satis faxit pater.
CH. Ille ne? sed reprimam me: nam, in metu esse hunc, illi est vtile.
CL. Quid tute tecum. CH. dicam. vt vt erat, mansum tamen oportuit.
Fortasse aliquanto iniquior erat præter eius lubidinem:
Pateretur: nam quem ferret, si parentem non ferret suū?
Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex huius viuere? &
Quod illum insimulant durum, id non est: nam parentum iniuriæ
Vniusmodi sunt fermè, paulo qui est homo tolerabilis.
Scortari crebro nolunt crebro conuiuarier:
Præbent exigue sumptum: & ea sunt tamē ad virtutem omnia.
Verum vbi animus semel se cupiditate deuinxit mala,
Necesse est Clitipho consilia consequi consimilia. hoc
Scitum est, periclum ex alijs facere, tibi quod ex vsu fiet.
CL. Ita credo. CH. ego ibo hinc intro, vt videam, nobis quid cenæ siet.
Tu, vt tempus est diei, vide, sis, ne quò hinc abeas longius.

IOAN. CAL. NIhil adhuc est, quod vereare) Hic Cliniæ, qui ex Asia redierat, ingés de amica solicitudo eximitur. Accedit & sodalis opitulator Clitipho, q aduentum amici mira voluptate patri narrat. [Nihil adhuc, quod vereare) Clinia miserat accersitũ Antiphilam, distrucibatur q non rediret. [Haudquaquam etiam cessant) .i. nondum distulerunt aduentum. [Sollicitudinem illam) Bene sollicitudinẽ dixit. nam solicitudo est quæ inhæret mentibus: Solicitatio, quæ ab alio fit. [Audiui in Asia esse) Recta eiusce modi est oratio per infinitum. Nam non Latine dicitur, Audiui q in Asia est. [Nec opinãti) Insperatum enim gaudiũ maius esse solet, quemadmodũ & dolor acerbior, si non opinanti obijcitur. [Caue faxis,) Volebat Chremes nunciare Menedemo rediisse filium, sed Clitipho prohibuit q Cliniç nondum patris voluntas esset perspecta. [Miserum? quem minus credere est?) Minus, hoc loco pro non, ponitur. Non est, inquit, credendum Cliniam esse miserum. hoc ad sequentia respicit. s. Quid reliqui est quin habeat quæ quidem esse in homine dicuntur bona? [Minus credere est?) Pro, non credendum est. huiusmodi locutio parum Latinis visi est. [Quæ quidem in homine dicuntur bona) .i. a vulgo. Cum tantum animi bona, secundum philosophos, appellãda sint. Et hoc, illud quod supra dixit Chremes affirmat. s. Cliniam non esse miserum. [Ille ne?) Chremes sermonem quam cœperat repressit: ne exemplo Cliniæ filius terreretur. [Ille ne?) Hoc clara voce pronunciandum. [Sed reprimam me,) Hęc submissa voce protulit, ne audiret filius. [Hunc) .s. Cliniam. [Vt uterat) Quam bene tuetur partum patres, qui omnino à vitijs tuleri nequeunt. [Præter eius libidinem) Vult causam Cliniæ videri deteriorem, vt ostendat parentes filijs ob vitia eorum, asperiores esse. [Nam quem ferret, si parentem non ferret suum?) Tale est illud, Cuius saluti consulet, qui suam negligit? [Erat æquum) Ab æquo suscipit paternam defensionem. [Durum, id non est,) Aliud obiectum refellit, & a statu definitiuo ertulit patrem non esse appellandum durum, qui filios a vitijs sua seueritate deterret. [Scortari) Est frequenter scorta ductitare. [Consequi cõsimilia) Nam cuius animus in re mala semel corruptus est, in dies fit peior. [Cœnæ quid nobis) Minus dixit, quam si dixisset quæ cœna. Sic illud, Quidquid huc hominis est: Aliter exprimitur quàm si diceremus, quis hic homo est.

GVID. NIHIL adhuc &c.) Hic Cliniæ qui ex Asia redierat ingẽs de amica solicitudo eximitur. Accedit & sodalis opitulator Clitipho, qui aduentum amici mira voluptati patri narrat. Miserat autem Clinia accersitum Antiphilam, distructabaturq. q non rediret, cui sic inquit Clitipho. C L. O Clinia nihil est adhuc quod .i. propter quod, vereare .i. timeas non venturam Antiphilam, hoc est nondum habes timendi materiam, seu occasionem, quod sic dici non satis culte solet, nihil est adhuc, de quo tu debeas timere, etiam haudquaquam .i. nequaquam cessant .i. differunt aduentum & tardant, &, quod dici solet, non morantur adhuc, seu non moram faciunt, & scio illam Ant. hodie affuturam tibi hic, simul .i. vna cum nuncio, qui iuit eam accersitum. Proin .i. proinde, hoc est ideo, mittas .i. dimittas, illam .i. tuam solicitudinem, falsam .i. sine causa existentem, quæ solicitudo excruciat .i. affligit te. C H. Quicum .i. cum quo, filius meus. s. Clitipho loquitur. C L. Pater adest .i. prope est, vel aducuit, quẽ patrem volui abesse sup. vel quẽ volui .i. optaui & desideraui, vt quis me vult .i. quis me petit, adibo .i. ibo ad eum, vt decet filium patrem adire. O pater tu aduenis .i. accedis, oportune .i. tempestiue, auspicato, bonis auibus expectate venis. C H. Quid illud est propter quod opportune aduenio. C L. Nostin'.i. nosti ne hunc Menedemum nostrum vicinum. C H. Probe .i. bene, seu recte noui eum. C L. Scis filium esse huic .i. eum habere filium. C H. Audiui .i. accepi eum esse in Asia, quod dici non moliũ Latine solet, Audiui q est in Asia. C L. O pater non est in Asia, sed est apud nos recte, & nõ est penes nos, nam penes nos est q.dquid a nobis possidetur, & in nostra potestate est. Vt penes principẽ salus nostra est .i. in eius potestate. C H. Quid ais? interrogat id, quod audiuit admirabundus, neq; facile credens. C L. Ego abduxi .i. deduxi. ilico .i. continuo, ad cœnam illum aduenientem .i. accedentem & applicantem, seu appellentem, egrediẽtem .i. exeuntem è naui, qua redibat ex Asia .i. cum applicaret, & è naui egrederetur, statim abduxi eum ad cœnam, nam familiaritas fuit mihi semper cum eo iam inde vsque .i. assidue, à pueritia .i. à tempore pueritiæ .i. iam ex eo tempore cũ ambo essemus pueri. C H. Nuncias .i. narras, magna voluptatem .i. magnam lætitiã. Vt Cic. in Epist. Voluptatem habui nimiam, quid narrat .i. quid noui refert, aut quid dicit? C L. Petis sup. quid ille narrat, narrat sup. se esse miserum .i. infelicem. C H. Narrat se esse miserum, quem .i. qualem. s. miserum esse, minus est credere .i. nõ licet credere, sicut cernere est .i. cernere licet, q.d. non est credendum eum esse miserum, q̃ .i. quantum, vellem .i. optarem Menedemũ patrem eius esse inuitatum .i. vocatum ad cœnam, vt esset nobiscum hodie amplius .i. vltra, vellem eum esse inuitatum, vt obijcerem .i. offerrem domi, primus .i. ante ceteros hanc lætitiam ex patri, nec .i. nec etiam, opinanti .i. suspicanti, quasi pręter spem ei accidat, quo maius gaudium esse solet, atque etiam nũc ipsus est .i. adhuc satis maturum est eum inuitare, & ideo mittendus est, qui eum accersat. C L. O pater caue faxis .i. vide ne facias, & ita habemus faxim faxis faxit & faxint. vt videre facile est, pro faciam, eras, erat, erant. non est opus .i. non est necesse, vt inuitetur. C H. Quapropter .i. cur non est opus. C L. Quia etiam incertum est quid Clinia faciat .i. intendat facere de se, q.d. nescit quã viam vult ipse tenere modo .i. paulo ante, adhuc venit .i. appulit ex Asia. timet omnia, videlicet timet iram patris sui, atque timet animum amicæ suæ. vt .i. quòd non (vt aliquando prima dixi mua ex Donat. sententia) animus amicæ .i. non sit erga se .i. timet ne amica eum postergauerit, ac ne ei ex animo affluxerit, amat eam amicam misere .i. perdite, vehementer, & in suam miseriam. Hæc turba .i. hęc turbatio & discordia inter eum & patrem, & hæc abitio .i. discessio, seu profectio euenit propter eam amicam. Dicitur autem abitio ab abeo is abitum abitu. u, versa in io, fit abitio, nis .i. discessio. nam abire significat discedere. C H. Scio propter eam eum discessisse a patre molestatum sæpe. C L. Nunc misit seruulum in vrbem ad eam Antiphilam accersendam, & ego misi vna .i. simul. nostrum Syrum seruum. s. Chreme. Quid reliqui est .i. quid restat, quid relinquitur, quid superest, quid deest, seu abest: quin .i. quòd non habeat ea, quæ quidem .i. certe. dicuntur .i. censentur a vulgo esse bona in homine, cum tamen philosophi tantum animi bona censeant appellanda, habet ergo ea, quæ dicuntur bona .i. habet parentes, & matrem, habet patriam incolumem .i. sanam, & non armis quassatam, habet amicos, quos sibi conciliauit, habet genus, id est natales bonæ conditionis & sortis, seu prosapiam mediocrem, habet cognatos .i. propinquos de cognatione sua, habet diuitias .i. opes, atque hæc omnia, quæ nec de se sunt bona, neque mala, perinde .i. ita seu eiusmodi sunt, vt, id est qualis, vel cuiusmodi animus illius hominis est, qui possidet ea, quæ dicuntur bona a vulgo. Sunt inquam bona ei, qui scit recte .i. vt decet vti illis bonis, & sunt mala ei qui non vtitur recte illis, quæ dicuntur à vulgo bona. C L. Immo .i. sed ille senex. s. Menedemus fuit semper importunus. s. acerbus, molestus, infestus, & quod dici solet, male gratiosus, quasi non opportunus, & nunc nihil magis vereor, quàm ne quid .i. quàm quòd aliquid (nam hic ne significat tantum) quòd ipse pater, nisi mauis pater esse vocatiui casus, referasque ad Chremetem. Nil magis inquam vereor, quam ne .i. quòd ille senex Menedemus lætus plus satis .i. plus æquo, seu plus quam decet, faxit .i. faciat aliquid in illum Cliniam. C H. Ille ne .i. dicis te timere quòd ille senex supp. faciat aliquid in illũ. Deinde Chr. se repressit per apostopesim, ne cõsimaret Cliniã, videns bonum esse vt in timore foueatur, sed reprimam .i. cohibebo me, neque ostendam vltra eius patris teneritudinem in eũ nam vtile est illi. s. Menedemo hunc filium suum esse .i. permanere in me. CL. quia dixerat Chremes reprimam me, interrogat filius, quid tute .i. tutemet volui sup. aut cogitas, tecũ .i. apud te. CH. Dicam vt tu .i. vtcunque, siue qualitercunque erat .i. qualitercunque res se habebat. tamen oportuit mansium .i. oportebat filium manere. Vt curabo adductum tuum Pamphilũ, pro adducere, vt prius visum est, fortasse .i. est possibile, quod pater erat aliquanto iniquior .i. seuerior & acerbior æquo, propter libidinem .i. propter lasciuiam eius filij, aut propter inordinatam, & temere surreptam voluntatem eius, pateretur .i. pati debebat, vel debuisset, vt laceres sæpe, pro facere debuisses, nisi mauis ad patrem referri, q.d. debebat pater etiã pati libidinem, sed superior sententia melior propter id, quod sequitur. Nam quem hominem ferret .i. toleraret, si non ferret .i. pateretur patrem suum. Tale & illud est in aliquo, Cuius saluti consulet qui suam negligit. Huccine, .i. vtrum hunc filium æquum erat .i. decebat viuere, ex more. s. ex arbitrio illius. s. patris, an erat æquum illum. s. patrem viuere ex more huius. s. filij, & id non est durum .i. asperum, seu acerbum, aut toleratu difficile. s. quod insimulat eum .i. incusat mores. Nam insimulare significat accusare, seu incusare, hoc est mores malos reprehẽdere, vt insimulo illum superbiæ .i. incuso. Nam iniuriæ parentum fermè sunt vnius rationis, seu similis, homo ille parens. s. qui est paulo .i. paululum tolerabilis .i.

dignus qui toleretur (nam tolerabilis passiue capi debet) non vult filium suum sup. scortari crebro. i. sæpe, seu frequenter scorta ductitare. Scortari enim vt Varro loquit, est sæpius meretriculam ducere, quę meretrix a pelle scortum appellatur, quòd vt pellicula subigatur. Scortes enim pelles sunt arietinæ, & scuta, vt Fest. loquit, & similiter Var. appellantur omnia ea pellibus facta, seu coriis. non vult, inquam parens tolerabilis filium conuiuari crebro. i. frequenter suæ meretrici celebrare conuiuium. Nam conuiuor aris, deponens verbum, aut significat celebrare conuiuium, aut ad conuiuium ionuitare, aut etiam frequentare conuiuia. Nonius etiam dicit inueniri conuiuo, pro conuiuor, pro eo quod est ad conuiuium inuito. Pomp in menda, Si calendis conuiuant, idibus cœnaui foris. Ipse homo tolerabilis inquam præbet exigue. i. parce, sumptum, id est impendia, quæ fiunt in celebrandis conuiuijs & meretricibus iouendis, atque hæc omnia, quæ facit pater sunt, tum. i. tunc ad virtutem acquirendam, & ad omittendas tales immunditias, verum. i. sed vbi, id est post quam animus semel deuiat. i. aberrauit, illiguit, i. caruit se cupiditate, aut libidinis, aut honoris, aut opum. O Clitipho fili mi necesse est conse qui. i. cōsiderare, similis consilia. i. similia proposita, seu similia suscepta, quod dicunt inepte aliqui interpretari scitum, hoc est scitum. i. scite, & docte, atque prudenter factum, & hic capitur passiue, quamuis scitus homo dicatur, sapiens, qui sciens est. hoc ergo scitum est. s. facere periculum. i. facere experientiam, seu sumere experimentum, aut consilium ex alijs. nam periculum interdum videtur pro consilio capi. Cic. ad Trebatium Coe. Nihil audeo dicere cuius periculo tu stultus es. i. consilio, quod. s. periculum factum ex alijs sit tibi casu. i. vtilitate, hoc est sit tibi vtile. CL. Credo. i. existimo ita esse, vt dicis supple. CH. Eho ibo hinc intro. i. in domum vt videam quid cœnæ. minus dicit quàm si dixisset, quæ cœna sit nobis, qđ dicit soleat inepte, pro videndo quid habemus ad cœnandum. tu fili vt. i. quandiu tempus diei est vide. i. caue, sis. i. si vis, ne quo. i. vt non in aliquem locum abeas. i. discedas, longius. i. nimis longe, hinc. i. ex hoc loco, quod dici solet, vide ne elonges te nimis de hoc loco.

LATO. ARGVMENTVM) Indicatur Cliniæ reditus, & senex occasione exempli admonet filium. [Nihil adhuc) Principium indicat qua de re hinc inter se locuti adolescentes. Proponitur autem duorum exemplum, quorum alter modeste amat virginē, alter scortum petulanter deperit. [Quam vellem) Optatio. [Quem minus) Interrogatio vice negationis [Patentis, patriam) Congeries ad amplificationem. [Atque hæc) Sententia verissima [Immo ille fuit) Defensio ex extimatione personæ. quia senex adolescentem perstrinxerat. [Dicam: vt vi) Dissimulat Chremes, & inculando Cliniam filium oblique monet. [Nā quem ferret) A maiori. [Hunccine erat æquum) Iustum à persona. [Quod illum) Obiectio, quam refellit a patris officio. [Periculum ex) Sententia quam vult esse commendatam filio.

PETR. MARS. NIHIL adhuc est &c.) Suspicio amatoria, & timor hac scena describitur, quæ monet filios, vt parentum habeant rationem, & illis obsequantur, qui omni studio saluti filiorum consulunt, & honestati. Capiendumque ex alijs docet exemplum, quod ex vsu nostro fiet. Vnde Horat. in epistula agens poëtarum partes, sic canit:

Recte facta refert, orientia tempora notis

Instruit exemplis.

[Manium tamen oportuit) Mansum dicitur quasi mansuetum quoniam omnia quæ fera sunt, inquit Nonius, manuum crebro tactu mitescunt. Scitum est. i. præclarum, & doctrina plenum, quæ confert vitæ degendæ cum decoro.

GLAR. SI vspiam alibi, certe hic iustæ querelæ locus esset in annotatores huius Auctoris, sed negocium omissa querimonia, sedulo agam. Sex prima carmina prorsus corrupto leguntur ordine, Quæ hic lectoris oculis subijcere placuit, dein iudiciū nostrum addicere.

Nihil adhuc est, quod vereare Clinia, haud quaquam etiam
Cessant, simul & illam cum nuncio tibi affuturam hic
Ego esse hodie scio. proin sollicitudinem istam
Falsam quæ te excruciat, omittas. CHR. Quicum loquitur filius?
CL. Pater adest, quem volui: adibo pater, opportune aduenis.
CHR. Quid id est? CL. Hunc Menedemum nostin' nostrū vicinum? CHR. Probe.

Primus versus trochaicus tetrameter catal. est, sed in Haudquaquam, m, à fine nō eliditur. Duo deinde sequentes sunt iambici tetram. catal. in quorum priore Simul ante Et illam, ponēdum, in posteriore, Scio, & Proin, duo sunt iambici Quartus versus est itidem iambicus, sed acatalecticus, si Filius trisyllabum fuerit, catalect. si Filius dissyllabum. Quintus sextusq. troch. sunt catal. sed in posteriore, Quid. i. legendū, ne sit iambus in trochaico quod Ioan. etiam annotauit, carminis tōne id poscente, inquit, cum cuiusmodi carmen esse, neutiquam nec in præcedentibus, nec in seq. ostendisset. Adiungendum præterea ei carmini verbū Probe. Quod quia Doct. sequenti dedit carmini, ipsum hypercatalecticum iudicauit, cum sequens ipse versus sit iambicus tetra. acat. quemadmodum omnes sequentes ad vsque scenæ finē.

CL. Huic filium scis esse? CHR. Audiuit.

Hic iamb. tetr. acat. incipiunt, vt diximus, ad finem vsque huius scenæ. Primus versus loco sexto iambum habet, nō elisa a, litera longa finali in Asia, sed breui facta pp vocalem sequētem, vt, Vale, vale, loquit, Iula. In secundo vel d, eliditur in Apud, vt sit primo loco anapæstus, vel bacchius est loco primo. In tertio versu prima syllaba Ad, à superiori versu eliditur. Et bene habet versus In 4 vel Fuit monosyll. est, vel Pæan secundus loco secundo. Et Voluptem, pro Voluptatem legendum, vt, Satias, pro Satietas. Quintus versus habet anapæstū loco septimo, sed hodie am, vt hodie dissyll. medium i, elidatur. Septimus, vel e, longum habet in Caue, & s, elidit in Tempus, aut e, breue, & Nunc post ips ponendum. In 10. vel Eam monosyll est, vel pæan secundus loco primo. In 1s. vel d, eliditur ante Ille, vel creticus est loco secūdo, & s, in Minus. In 13. iambus est loco secundo, non elisa i, litera in Reliqui, sed breui facta propter sequentem vocalem, vt iamiam diximus. In 14. e, eliditur in Genus, & u, in diuitias, vt Act. 4 Scen 6 10 And admonuit Doct. In 15 quidam lib. habent verbum Est, post Animus. quod si recte legitur, illius erit dissyl. In 17. creticus est loco sexto, nisi vel e, in Semper, vel t, in Et, elidamus, quod ego non probarim. In 20. Tute legendum, & loco quarto erit tribrachys. In 21 Eius monosyllabum. In 23. Illius dissyllabum, ita Huius dissyllabum. In 25. Vnius dissyllabum. In 28. Cupiditate verbum ante Semel legendum. In antepenultimo. Periclum trissyllabum est. In vltimo, de in Vide, sis, corripitur, si Diei trissyllabum fuerit.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Clitipho adolescens, Cereus in vitium flecti monitoribus asper, vt Horatius dixit solus loquens de patre queritur, vt mos est iuuenum paterna monita moleste ferentium.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Solus hic Clitipho remansit, qui de patre conqueritur, vt mos est adolescentum. Hi enim paterna præcepta ferè moleste ferunt, præsertim cum ab amore dehortantur. Aperit quoque conditionem familiarium parentum, qui vbi aliquantulum plus iusto poti fuerint, satis inconsiderate tum filijs coram sua olim patrata facinora enumerant.

Octonarij.

CLITIPHO.

QVA'M iniqui sunt patres in omnes adolescentes iudices:
Qui æquom esse cēsent, nos iam à pueris illico nasci senes,
Neque illarum affines rerum esse, quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, quæ est nunc, non quę olim fuit.
Mihi si vnquam filius erit, næ ille facili me vtetur patre.
Nā & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus:
Nō vt meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiā.
Perij: is mihi, vbi adhibit plus paulo, sua quæ narrat facinora.
Nunc ait: periclum ex alijs facito, tibi quod ex vsu siet.

Astutus. næ ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.
Magis nunc me amicæ dicta stimulant: da mihi, atque affer mihi:
Cui quid respondeam, nil habeo: neque me quisquam est miserior:
Nam Clinia hic, etsi is quoque suarum rerum satagit. attamen
Habet bene ac pudice eductam, ignarā artis meretricię.
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
Tum, quod dem ei, rectè est. nam, nihil esse mihi, religio est dicere.
Hoc ego mali nō pridem inueni: neque etiam dum scit pater.

IOAN. CALPH.

QVA'M Iniqui sunt patres) Solus Clitipho permansit, qui de patre conqueritur, vt mos est adolescentium, qui paterna præcepta moleste ferūt. [Quæ nunc est) Huic illud contrarium, Sed nūc ea me exquirere, iniqui patris est. nam quod ante hæc fecit, nihil ad me attinet. Dum tempus eam rem tulit, siui animum vt expleret suum. [Ex sua libidine) Libido est quæque voluntas temere suscepta. Apud Sal. in Cat. tamen in bonam partem capitur, Magisque in decoris armis, & militaribus equis quam in scortis & conuiuijs libidinem habebant. [Cognoscendi, & ignoscendi) Ita affectu eorum loquitur, qui cum alicui obnoxij sint aliū habent animum quam haberent, si liberi essent. [Per alium ostendit suam sententiam.) Superius, Sed reprimam. nam in metu esse hunc, illi est vtile. [Vbi ad.) Quàm petulans sit filius in parentem, ostēditur, cuius præcepta contemnit. [Nę ille) Næ, pro certe ponitur [Da mihi, atque affer) Verba sunt amicæ, quæ magis Clitiphonem stimulant, q̄ patris pręcepta. [Satagit) Genitiuo iungitur. Satagit. i. anxius est & curiosus suarum rerum. [Pudice eductam) Quod nos educare dicimus, antiqui educere dixerunt. [Procax) Procare poscere est. vnde procaces meretrices, ab assidue poscendo. & Proci vxorem poscentes in matrimonium. [Religio) Metus vel solicitudo. Terent. in And. Dignus cum tua religione odio. In-
★ ominis de dicta religiosi, infames vel inauspicati dicti, quos ea contraria causa propter ★ hominis diritatem relinquam.

GVID. QVA'M iniqui &c.) Hic solus Clitipho permansit, qui de patre conqueritur, vt mos est adolescentum, qui paterna præcepta moleste ferunt. C. Quam. i. quantum patres sunt iniqui, id est non æq. sed acerbi & importuni iudices. i. censores, in omnes adulescentes. i. erga iuuenes omnes, quasi dicat eos non rectum in eos habere iudicium, qui censent æquum esse. i. rectum esse, & iustum, nos nasci senes. i. habentes mores seniles, & sapientes, illico. i. continuo a pueris. pro aduerbio ponitur. i à pueritia, vel ab ineunte ætate, vel statim vt pueri sumus, aut cum primū pueri euadimus, neque. i. & censent inquam nō esse æquum nos esse affines. i. participes, seu finitimos, & cōterminos, ac propinquos earum rerum, quas adolescentia, id est iuuenilis ætas, fert. i. affert, seu inducit. Ipsi patres moderantur nos, scilicet. i. regunt nos, & imponunt habenas nobis, seu modum nobis adhibens ex sua libidine, id est ex mero arbitrio & voluntate, siue recta sit, siue non. Nam libido est quæque voluntas temere suscepta, interdum tamen capitur in bonam partem. Salust. Magisque in decoris armis & militaribus equis, quam in scortis & conuiuijs libidinem habebant. Moderantur ergo nos ex sua libidine, quę scilicet libido nunc est illis, non quæ libido fuit olim illis, cum iuuenes essent, & quales sumus, si filius erit vnquam mihi, næ. i. certe, ille filius vtetur mē patre facillime. i. habebit me patrem benignissimum, & plurimum illi indulgentem. Nam locus, id est facultas occasio, opportunitas, cōmoditas dabitur illi à me cognoscendi multa, quæ fiunt à iuuenibus in lubrico positis, & ignoscendi. i. parcendi peccatis alienis, vel, vt alij habent, peccantis. i. peccantis. Nam qui aliter errauerit errantibus ignoscere non renuit & eorum errata excusare. Non faciam supple filio meo, vt. i. sicut meus pater mihi facit, qui ostendit mihi suam sententiam, id est id, quod sentit per alium. i. per exemplum alterius. Perij. i. perditus sum præ nimia eius importunitate, & molestia. Is pater vbi. i. postquam adbibit. i. bibit, nihil plus significat, nisi aliquatenus augeat præpositio, paulo plus. i. paulo largius æquo, & vbi narrat sua facinora. i. sua præclara facta. per ironiam dicit nunc, id est aliquando ait, mihi facito periculum ex alijs. i. delige tibi, qui imiteris exempla ex alterū euentis, quod periculum sit tibi ex vsu. i. vtile vt prius dictum est. Ne. i. verum, ille pater est astutus. i. cautus, quasi dicat minime, haud. i. non, scis quam fabulam. s. quas nugas (nam fabulæ loco habeo eius sermonem) narrat mihi nunc surdo. i. non attendenti, dicta meæ amicæ magis stimulant. i. solicitant me. Deinde subiungit verba amicæ semper petentis. Da mihi munus. s. hoc vel illud. affer mihi aliquid noui. Cui. s. amicæ ita petenti, nihil habeo, nescio quid respondeam. i. debeam respōdere, neque quisquam est miserior me. Nam hic Clinia & si. i. quamuis, satagit suarum rerum. i. anxius & curiosus est earum faciēdarum, attamen habet amicam. s. eductam. i. educatam (nam quod nos educare diximus, antiqui educere dicebāt) bene. i. honeste, & pudice. i. caste & probe, & habet eam ignaram. i. nesciam artis meretriciæ. i. astutiæ, seu versutiæ meretricium, me amica est potens. i. vel robusta, vel opulenta, procax. i. assidue petens. Procare enim vt Pompeius, inquit, significat poscere. Inde procaces meretrices dictæ sunt ab assidue poscendo. Inde proci dicuntur vxorem in matrimonium poscentes. Itaque procax. i. petax. dispoliatrix, magnifica. i. magnifice instructa supellectili, magnifice induta, magnifice epulans, & lauta, quærens conuiuia, quæ omnia magnū auri pondus poscunt, sumptuosa. i. auida sumptus. i. multa impendens, & propterea multa petens, nobilis. i. insignis in malam partem. i. multis nota, quia videlicet frequentes habeat amatores, tum. i. deinde, rectè. i. placet ei, & probat quòd dem ei. s. fartā ei munera. Nam religio. i. metus & solicitudo est dicere nihil esse mihi. i. me nihil habere, quod dem ei. Religio enim interdū capitur pro metu, vt alibi in Andria. Dignus cum tua religione es odio. nodum in scirpo quæris, religione, inquit. i. metu & solicitudine, vt ait No. Non pridem. i. non nuper, neque paruo ante tempore inueni hoc mali. i. nactus sum hoc malum, & irretitus in eo. s. in insano eius procacis meretricis amore, etiam neque dum. i. & etiam nondum. i. nō adhuc pater meus scit me isto malo laborare.

ARGVMENTVM) Indignatio Clitiphonis aduersus patrem, qua exprimitur animus & petulantia paruum modesti adolescentis. [Affines esse,) id est particeps, deditos. [Perij) Indignantis. [Nunc ait) Arguit ineptiarum patris? [Surdo narret fabulam) Prouerbium. [Suarum rerum satagit,) Id est, solicitus est. [Habet bene) Per collationem describit vtrãque amicam. LATO.

QVA'M iniqui sunt patres, &c.) Censuram paternam adolescentulo voluptatibus dedito, molestam esse docet hæc scena. PETR. MARS.
Iuuenis enim cum veneris facibus æstuat, & cum perturbatione viuit, vitam frugalem declinat, nondum expertus indigentiam, quæ mortales reddit industrios, & ideo surdis auribus rationem audit monentem. Vnde si perseuerat, fit inutilis, & malus. Qua propter in primo Moralium, sic scribit Arist. illis iuuenibus vtilem esse doctrinam de moribus: q̄ monitiones, qui suos appetitus rationi subijciunt, & agunt cum ratione.

EIVSDEM generis sunt hi versus iambici tetram. acatal. In tertio versu creticus est loco primo. In quarto vel Ex à superiore versu eliditur, vel sua monosyl. est, vel creticus primo loco. Quod libet ex his dicere queas. sic vel verbum Est omittēdum, vel Nunc ante Quæ ponendum, vt habet vetustus meus liber. In septimo, vel Meus monosyll. est, vel bacchius loco secundo. In vndecimo vel s, in Magis eliditur, vel bacchius est loco primo. In decimo tertio. Etsi is quoque habent veteres libri, at nos auit & id Ioan. in penultimo hi monosyllaba.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Clinia cessatione & mora Antiphilæ amicæ nimium torquetur, solet enim amantis animus omnis mora quantumuis breuis impatientior esse.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Mira amantis solicitudo in hac scena exprimitur, cui amicam expectanti, hora dies, dies vero annus videtur. Amor enim res est suspicionis plena. Clinia itaque dilatione & mora Antiphilæ amicæ vehementer torquetur.

Vto-

Octonarij.

CLINIA, CLITIPHO.

SI mihi secundæ res de amore meo essent, iandudum scio
Venissent. sed vereor ne me absente mulier corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant:
Locus, occasio, ætas, mater, sub imperio cuius est, mala;
Cui nihil iam præter precium dulce est. CLIT. Clinia. CL. Hei misero mihi.
• hic CLIT. Etiam caues ne videat forte * hinc te à patre aliquis exiens.
CL. Faciam: sed nescio quid profecto mihi animus præsagit mali.
CLIT. Pergin' istuc prius dijudicare, quàm scis quid veri siet?
CL. Si nihil mali esset, iam hic adessent. CLIT. Iam aderunt. CL. Quando istuc erit?
CLIT. Non cogitas hinc longius abesse? & nosti mores mulierum:
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. CL. O Clitipho,
Timeo. CLIT. Respira: eccum Dromonem cum Syro; vnà adsunt tibi.

IOAN. CAL. SI mihi) Hic mira amantis solicitudo exprimitur, cui expectanti, hora, dies, annus videtur. [Si mihi) Amor res est suspicionis plena. Torquetur igitur Clinia mora & dilatione amicorum Antiphilæ. [Sed vereor ne mulier) Bene amantis exprimit affectum: qui semper omnia in deterius suspicatur. [Mihi animum exaugeant:) Augeri dicitur animus, quando multa concurrunt, quibus flectibus in eam partem in quam inclinatur. [Occasio, ætas,) Hic loci ex arte, rhetorica etiam ad maioris rei confirmationem valerent. [Occasio, locus, ætas, mater) Argumenta deducuntur aut à rebus, aut a personis. hæc enim, causa, tempus, locus, occasio, instrumentum, modus, & cetera rerum accidentia, à personis deducũtur hoc modo. Nam similes parentibus aut maioribus suis filij plerunque creduntur: & nonnunquam ad honeste turpiterq. viuendum. Similiter à natione quoque patria, ætate, educatione, & disciplina sumuntur. [Hei mihi) Hei datiuo iungitur. vt Virg. Hei mihi qualis erat. Heu vero accusatiuo, vt alibi Terent. Heu me miserum. [Mihi animus præsagit mali) Sic fieri consueuit, vt quoties aliquid expectamus, ea occurrant potius quæ mentem nostram ad cogitandum aliquid mali trahant. [Quando istuc erit?) Non potest credere ea nimia suspicione venturam amicam. [Non cogitas hinc longius abesse?) Clitipho remouet suspicionem ex animo Cliniæ, & locorum interuallo, & ex cultu mulierum, quę maiorem temporis partem in se ornando cõterunt. [Clitipho, Timeo) Vide nulla re arceri posse suspicionem ex pectore amantis. [Eccum Dromonem cum Syro;) ἀναφώνησις. & cum gestu nimiæ lætitiæ pronunciandum est.

GVID. SI mihi &c.) Hic mira amantis solicitudo exprimitur, cui expectanti hora dies, annus videtur. CL. Si secundæ res.i. prosperæ succedentes essent mihi de amore meo.i. quantum amorem spectat. Iandudum.i. paulo ante. vel cape pro iampridem: venissent.s. Antiphila, & serui, qui eam accersiuerunt: scio.i. non dubito quòd iam venissent, sed vereor ne mulier.s. Antiphila corrupta sit.i. ne pecuniarum largitione ad alium diuerterit: hic.i. in hoc loco: me absente.i. quandiu fui absens. multæ opiniones concurrunt.s. simul in mentem veniunt, quæ exaugeant mihi animum ad credendum eam fuisse corruptam. Subdit ea, quæ exaugent animum ad id credendum, videlicet occasio.i. opportunitas, ea corrumpatur, quia formosa, & multis forte iuuenibus placens, ac nota locus, quia.s. est in eo loco, vbi aliæ petulantes, & ideo contagione facilis lapsu est ætas, quia iuuenilis & flore iuuentutæ nitens, quæ plerunque lubrica est mala, & improba mater: sub imperio.i. sub potestate cuius est (hæc omnia exaugent animum ad credendum eam esse hic corruptam) cui.s. matri, sub cuius est imperio, nihil est dulce.i. carũ, suaue, placens, præter precium.i. præter pecunias & mercedem. CLIT. O Clinia, vocat eum vt attendat quod dicere cupit. CL. Hei mihi misero.i. sentio me miserum, & illud dictum interiectionis vim obtinet. CLIT. Etiam caue, ne aliquis exiens a patre ebi inepte dici solet de penes patrem, videat te forte hoc. CL. Faciam.i. caueo, sed profecto.i. certe: animus præsagit.i. prenũciat, prædicit, præsentit, pdiuinat mihi nescio quid mali. CLIT. Pergin'.i. conaris ne aut niteris seu prosequeris dijudicare, illud prius quam scias quid veri sit in eo. CL. Si nihil mali esset iam Antiphila adesset.i. præsens esset hic. CLIT. Iam mox.i. statim, aderit hic.i. præsens erit hic. CL. Quando illud erit quòd aderit. CLIT. Non cogitas eam abesse.i. remotam esse: longius.i. multum longe: hinc.i. ex hoc loco, & nosti*.i. cognoscis, ne mores.i. modos mulierum, dum.i. quãdiu moliuntur.i. lenes seu molles cute efficiuntur, siue dum fucantur, & dum.i. quãdiu: comuntur.i. pectuntur: annus est.i. annum vnum conterunt integrum in lenienda seu mulcenda cute sua, & in pectẽdis capillis. CL. O Clitipho timeo. CLIT. Respira.i. resume vires, recrea, te, cessa, à timore animum reuoca, seu resume, colligere, ad se redi, resurge à metu. eccum.i. ecce hic propè Dromonem vna cum Syro. ipsi serui adsunt.i. appropinquant.i. propè sunt tibi.

LATO. ARGVMENTVM) Querela & solicitudo Cliniæ ob cunctantem Antiphilam. [Si mihi secundæ) Suspicio a cunctatione. [Multæ opiniones) Confirmatio suspicionis per circunstantias, & est congeries. [Non cogitas) Diuersæ causæ cunctationis, quibus soluitur suspicio Cliniæ.

PETR. MARS. SI mihi &c.) Amantis animus moræ quantumuis breuis impatiens, hac scena exprimitur. Æstu namque amoris fluctuãs, rei venereæ amator distrahatur, & rationis normam despiciens, id affectat, quod sibi proposuit. Atillus.io Moral. sic ait: Quod si magnæ sint, vehementesq. cupiditates, rationem quoque extrudunt, atque eijciunt: quamobrem mediocres sint ipsę. & perpaucæ, ac rationi non aduersentur, oportet. [Dum moliuntur, &c.).i. dum se præparant multiplici cultu, ædificant formam carijs rebus. Inde demoliri, est destruere id, quod ædificatum est. [Comuntur) .i. ornantur in capillis, quos calamistro digerunt in cincinnos.

GLAR. EIVSDEM generis cum prioris scenæ versibus. Secundum versum Ioan. ita legit:
Venissent. sed vereor ne mulier ab absente hic corrupta sit.
Atque ita habet etiam vetustus meus liber. Rursum quartum idem ita legit:
Occasio, locus, ętas, mater, cuius sub imperio est mala.
Atque ita Cuius monosyllabum fuerit. & placet hæc lectio. In 7. Mihi monosyllabum totum eliditur. In 8. s, in Istuc eliditur, vt primo loco sit dactylus, nisi creticum malimus eodem primo loco, quod placet, & Prius monosyllabum, nisi & secundo loco creticum credamus, vt duo sint ordine cretici. In antepenultimo diuersa est lectio. quidam legunt, Non cogitas hinc longius abesse. & sic s, eliditur in Longius. Quidam, Non cogitas hinc longule esse, & bene constat versus. In penultimo versu melius placet Comuntur verbum, quod & Doct. ita legit. quàm Conantur, quod Aldi habebat liber.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Clinia ex Syro intelligit se absente pudice admodum vixisse Antiphilam qua ex re ingenti gaudio perfunditur. Bacchis Clitiphonis amica ad cœnam adducitur, quæ tamen interim fingitur esse amica Cliniæ.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hac scena plena est timoris & suspicionis, quibus Clinia & Clitipho magnopere afficiuntur. Verum Syrus vtrique succurrit tollendo quoad potest suspiciones, formidinem. Is inter narrandum pudicam Antiphilæ vitam & mores aperit, quo ingenti Cliniam gaudio perfundit: tandem Bacchidem Clitiphonis amicam mira confidentia ad cœnam, patre quoque præsente, adducit hanc tamen fingit esse Cliniæ, ita astute, vt & Clitiphoni gratificetur, & eius patrem minime offendat.

Tetrametri partim Trochaici, partim Iambici. Praeterea Senarij non pauci.

SYRUS, DROMO servi. CLINIA, CLITIPHO.

AIN' tu? D. Sic est. S. Verum interea dum sermones cædimus,
Illæ sunt relictæ. CLIT. Mulier tibi adest, audin' Clinia?
CL. Ego vero audio nunc demum, & video, & valeo Clitipho.
CLIT. Minime mirum, adeo impeditæ sunt; ancillarum gregem
Ducunt secum. CL. Perij, vnde illi sunt ancillæ? CLIT. Men' rogas?
S. Non oportuit relictas: portant quid rerum. CL. Hei mihi.
S. Aurum, vestem: & vesperascit, & non nouerunt viam
Factũ à nobis stulte est. abi dum tu Dromo illis obuiam,
Propere: quid stas? CL. Væ misero mihi, quanta de spe decidi.
CLIT. Quid istuc? quæ res te sollicitat autem? CL. Rogitas quid fiet?
Viden', tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum vna ancillula
Hic reliqui. vnde ea esse censes? CLIT. Vah, nunc demum intellego.
S. Dij boni quid turbæ est? ędes nostræ vix capiẽt, scio.
Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?
Sed video, eccos quos volebam. CL. O Iuppiter vbi nam est fides?
Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci
Collocupletasti te Antiphila, & me in his deseruisti malis:
Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minus sum obsequens:
Cuius nunc pudet me & miseret: qui harum mores cantabat mihi,
Monuisse frustra: neque potuisse vnquam ab hac me expellere:
Quod nunc tamen faciam: tum cum gratum mihi esse potuit, nolui.
Nemo est miserior me. S. Hic de nostris verbis errat videlicet,
Quæ hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque est, accipis:
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit:
Quantum ex ipsa re conjecturam * fecimus.

* cepimus.

CL. Quid est obsecro: nam mihi nunc nihil rerum omnium est
Quod malim, quàm me hoc falso suspicarier.
S. Hoc primum, vt ne quid huius rerum ignores? anus
Quæ est dicta mater esse ei ante hac, non fuit:
Ea obijt mortem: hoc ipsa in itinere alteræ
Dum narrat, forte audiui. CLIT. quæ nam est altera?
S. Mane hoc, quod cœpi, primum enarrem Clitipho:
Post istuc veniam. CLIT. propera. S. iam primum omnium.
Vbi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc vbi aperuit ostium:
Continuo hic se coniecit intrò, ego consequor:
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam te absente exegerit:
Vbi de improuiso est interuentum mulieri.
Nam ea res dedit tum existumandi copiam
Quotidianæ vitæ consuetudinem;
Quæ, cuiusque ingenium vt sit, declarat maxume.
Texentem telam studiose ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Eius anuis caussa opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornantur sibi,
Nulla res malas expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Rejectus neglegenter, pax. CL. Syre mi obsecro
Ne me in lætitiam frustra conijcias. S. anus.
Subtegmen nebat: præterea vna ancillula
Erat: ea texebat vna pannis obsita,
Neglecta, immunda illuuie. CLIT. si hæc sunt Clinia
Vera, ita vti credo; quis te est fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Cum eius tam negleguntur internuncij.
Nam disciplina est eisdem, munerarier
Ancillas, primum ad dominas qui affectant viam.
CL. Perge obsecro te, & caue ne falsam gratiam
Studeas inire. quid ait, vbi me nominas?
S. Vbi dicimus redijsse te, & rogare vti
Veniret ad te; mulier telam deserit
Continuo, & lacrumis opplet os totum sibi; vt
Facile scires desiderio id fieri tuo.
CL. Præ gaudio (ita me dij ament) vbi sim nescio.
* Ita timui. CLIT. at ego nihil esse scibam Clinia.

* Ista

Agedum vicissim Syre, dic quæ illa est altera.
S. Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. hem, quid Bacchidem?
Eho, scelesle quò illam adducis? S. quò illam ego? ad nos scilicet.
CLIT. Ad patrem ne? S. ad eum ipsum. CLIT. ò hominis impudentem audaciam. S. heus
Tu, non fit sine periclo facinus magnum, & memorabile.
CLIT. Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quęsitum scelus:
Vbi si paululum modo quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias? S. at enim. CLIT. quid enim? S. si sinas, dicam. CL. sine.
CLIT. Sino. S. ita res est, hæc nunc quasi cum. CLIT. quas, malum, ambages mihi
Narrare occipit? CL. Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi.
S. Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius
Clitipho est: neque ferri potis est. CLIT. audiendum hercle est: tace.
S. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.
Tuum esse in potiundo periclum non vis. haud stulte sapis:

Siquidem

Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest contingere.
Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc vtram malis, vide:
Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu vt sit, copia est:
Tum, illi argentum quod pollicitu' es, eadem hac inueniam via:
Quod vt efficerem, orando surdas iam aures reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? CLIT. siquidem hoc fit. S. siquidem experiundo scies.
CLIT. Age age, cedo istuc tuum consilium quid id est? S. assimulabimus.
Tuam amicam, huius esse amicam. CLIT. pulchre: cedo: quid hic faciet sua?
An ea quoque huius dicetur, si hæc vna dedecori est parum?
S. immo ad tuam matrem deducetur. CLIT. quid eò? S. longum est Clitipho,
Tibi si narrem, quam ob rem id faciam: vera caussa est. CLIT. fabulæ:
Nihil sati' firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.
S. Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini.
Sine periclo esse. CLIT. huiusmodi, obsecro, aliquid reperi. S. maxume.
Ibo obuiam hinc: dicam, vt reuortantur domum. CLIT. hem,
Quid dixti? S. ademptum tibi iam faxo omnem metum,
In aurem vtramuis otiose vt dormias.
CLIT. Quid ago nunc? CL. tu ne? quod boni. CLIT. Syre, dic modo
Verum. S. age modo: hodie sero: ac nequidquã voles.
CL. Datur modo: fruere dum licet: nam nescias,
Eiu' sit potestas posthac, an nunquam tibi.
CLIT. Syre inquam. S. perge porro, tamen istuc ago.
CLIT. Verum hercle istuc est, Syre, Syre inquam heus heus Syre.
S. Concaluit: quid vis? CLIT. redi, redi. S. assum, dic, quid est?
Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. immo Syre
Et me, & meum amorem, famam permitto tibi,
Tu es iudex: ne quid accusandus sis, vide.
S. Ridiculum est, istuc me admonere Clitipho:
Quasi istic minor mea res agatur, quàm tua.
Hic si quid nobis forte aduorsi euenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
Quapropter neutiquam hæc res * neglectu est mihi. * neglectui
Sed illum exora, vt suam esse assimulet. CL. scilicet.
Facturum me esse. in eum iam res rediit locum,
Vt sit necesse. CLIT. merito amo te Clinia.
CL. Verum illa nequid titubet. S. perdocta est probe.
CLIT. At hoc demiror, qui tam facile potueris
Persuadere illi, quæ solet quos spernere?
S. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est
Primum: nam misere quendam offendi ibi militem
Eiu' noctem orantem. hæc arte tractabat virum,
Cupidum vt illius animum inopia incenderet,
Eademque vt apud te esset ob hoc quamgratissima.
Sed heus tu vide, sis, ne quid imprudens ruas.
Patrem nouisti, ad has res quàm sit perspicax:
Ego te autem noui, quàm esse soleas impotens.
Inuersa verba, euersas ceruices tuas,
Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.
CLIT. Laudabis. S. vide sis. CLIT. tutemet mirabere.
S. Sed quàm cito sunt consecutæ mulieres?
CLIT. Vbi sunt? cur retinet? S. iam nunc hæc nõ est tua.
CLIT. Scio, apud patrem, at nunc interim. S. nihilo magis.
CLIT. Sine. S. non sinam inquam. CLIT. quæso paulisper. S. veto.
CLIT. Saltem salutare. S. abeas, si sapis. CLIT. eo. quid.
Istic? S. manebit. CLIT. ò felicem hominem. S. ambula.

IOAN. CALPH.

AIN' tu?) Hæc scena plena est & timoris & suspicionis, sed persona seruilis vtrique succurrit. [Ain' tu?) Huic sic lege, vt intelligas multa verba præcessisse. [Mulier) Non Antiphila, aut amica, sed sic dixit, qualis illi qui desperauerat rediituram. [Ego vero audio) Verba sunt respirantis, & ad se redeuntis. [Minime mirum) Mulieres à natura tardæ in incessu sunt, sed hic additur caussa tarditatis. [Minime mirum) Et relictæ sunt [Perij) Cliniæ suspicio, quòd amica corrupta sit, ab ancillarum grege oritur. has enim ab alijs amatoribus esse putat. [Portant quid rerum) Ob hoc non est securus Syrus, quòd mulieres relictæ sunt. [Et vesperascit, & non mouetur viam) Caussa cur non oportuit relictas, quis enim tutus, si quid portat, & in nocte, in incerto itinere? [Væ misero mihi) Magis suspicatur Clinia quia Syro aurum & vestem audierit. [Abi dum) Dum, expletiuè. [Vnde ea censes?) Vnde essent illa, tanquam notum esset non explicuit. [Quid turbæ est?) Persona seruilis, vtpote fidelis heri impensis timet. [Quid turbæ est?) Turba primum perturbationem significat. inde turbo turbas, perturbo, deturbo. Dehinc multitudinem, quæ ferè turbatione non vacat. [Capiunt) Alias deligeri significat. Virg. Aut carpere, aut captas iam despectare videntur. [Eccos quos volebam) Eccum eccam, eccos eccas, ellum ellam, ellos ellas, ab ecce composita sunt, & per aduerbia resoluuntur, non per pronomina. Eccum ecce, hic, subintellige virum de quo agebamus. eccam, ecce hic, subintellige fœminam. Ita ellum, intellige ecce illic virum, &c. [O Iuppiter) Sic exclamat dum putat ab amica esse deceptum. [Errans) Hinc errones dicunt. [Pudet & miseret) Rectè, quia post pudorem solet consequi misericordia. Pudet, verecundiæ est: Piget, pœnitentiæ. Terent. in Adelph. Fratris me quidem pudet pigetq. Et bene pudet de filio in patrem. in Andria, Tum patris pudor. [Cantabat) Hoc est frequenter dicebat, & significantius dixit cantabat. & antiqui canere, pro eloquij dixerunt [Ab hac) Sic dixit, quia nondum appulerat, etsi superius, Me deseruisti, dixerit. [Hic de nostris verbis) Superius, Portant quid rerum, & aurum, & vestem, dixit. [Videlicet) .s & videlicet idem significare videntur quod certe, sed habent vsum suũ per amaritudinem cum de risu permixtam. Virg. Scilicet his superis labor est. Quintilianus, Hoc videlicet expectasti [Ex ipsa re) Ex signis quæ dicturus est. [Anus quæ dicta est mater) Hoc cõtra illud est quod supra dictum à Cliniæ, Mater sub imperio cuius est mala. [Ea obijt mortem) Hoc dictum ne, ab illa corruptã amicam suspicetur. [Alteræ dum narrat) Antiquum est nos, alteri dicimus. [Quæ nam est altera?) Interrogat, quia nondum intellexerat amicam aduentare. [Properat) Properat qui festinãter aliquid agit vel dicit. Virgilius, Multa forent quæ mox cœlo properanda sereno Maturare datur. [Iam primum omnium) Sic incipit, vt multa pudicitiæ signa narraturus. Liuius in j. ab Vrb. cond. Iam primũ omnium satis constat. [Anus quædam prodit) In Eunucho de vilissima persona, Prodi foras male conciliate. [Ad lanã redit) Hæc signa sunt pudice vitam agentis. Sic in Andria, Primũ hæc pudice, vitam, parce, ac duriter agebat lana & tela victum quæritans. [Vitam exegerit) Aliter dicitur exigere vitam,

tam, exigere fabulā, & exigere opus. Significat.n. traducere, expellere, & finire. [Existimandi copiam) Iudicandi. Æstimare.n. est considerare: Existimare vero, iudicare. Nam prius consideramus ea quæ iudicanda sunt. [Quæ cuiusque ingenium) In Andria, Nam qui cum ingenijs conflictatur, eiusmodi, &c. [Offendimus) Reperimus. Offendere ferè idem est quod reperire. [Eius anuis causa) M. Varronem & P. Nigidiū viros Romani generis doctissimus cōstat non aliter locutus esse & scripsisse, q̄ senatuis & domuis, q. est primus casus ab eo, quod est senatus & domus. [Ornantur sibi) Non vt placeant amatoribus. [Nulla mala re expolitam,) Hoc est non fucatam. Mala enim, à similitudine mali, hoc est pomi, nomen assumpsit. Nam.i. quod præminet inter nasum, oculos, & buccam, quod rotundum est, & in speciē mali. [Capillus passus) .i. sparsos. Virgilius, Crinibus Iliades passis. Sunt quædam verba quæ à diuerso veniunt præsenti, sed in præterito confunduntur, sicuti à patior, ita à pando passus descēdit, à verto, & verror, versus sum. [Pannis obsita) Sic in Eunucho, Pānis annisq. obsitum. [Immunda illuuie) Proluuies & illuuies significantiam habent parem, & immunditia est. Virgilius: Fœdissima ventris Illuuies. [Sordidatam & sordidam) Sordidus à natura dr: Sordidatus vero fit vrgente necessitate. Sordidatam, refertur ad illud, Pannis obsita. Sordidam ad illud, Neglecta immunda illuuie. [Extra noxam) Hoc est culpam. Noxa etiam significat damnum. Suetonius in Cæsare, Spurinamq. irridens, & vt falsum arguens, q̄ sine vlla sua noxa Idus Martiæ essent. [Nā disciplina est) Præceptum in arte amandi vt amatores prius ancillas corrumpant. [Affectant) Affectare, est pronum animum ad faciendum habere. [Falsam gratiam) .s. mentiendo. [Oppletos) Nam & ea nimio gaudio interdum lacrymæ prouenire solent. [Age dum) Age, singularem numerum desiderat, Agite, pluralem: Age dum vaio vtrunque. [Quæ est illa altera?) Interrogat non immemor verborum Syri, ò Clitipho, post illuc eamiam. [Hem, quid) Hem, interiectio est noua res & optime audientis. [Quo illam ducis?) Hoc cum timore pronunciandum. Timet ne pater illius amicam cognoscat. [O impudentem audaciā) Bene audaciam, quæ proprie est temeritas. [Heus tu non fit sine periculo facinus) Sententia gnomica, quæ & seruis conuenit. [Hoc vide) Sic dicere solemus his q̄ res maxima aggrediuntur. [Vbi si paululū) Verba proprie alicuius cōmittentis alteri cum periculo vel res suas, vel salutem. [At enim) Aliquid supplendum. Syrus dicere volebat, aut in ea re non esse periculum, aut se effecturum quod intendit. Sed illius sermonem Clitipho interrupit. [Ita res est, hæc nunc quasi cū) Hæc oratio imperfecta est, vtpote a Clitiphone, q impatiens audiendi est, interrupta Recusat.o. Clitipho pericula, & vult amica sine his potiri, quod Syrus fieri posset negat, qa necesse est, si amare vult, vt admittat pericula. Ergo subintelligendū est, q̄ hic velit campos esse voti sui sine periculo, quemadmodum si aliquis sine belli periculo velit consequi victoriam, aut aliquid tale, vt sit prouerbium vsitatum in ignauos, qui sine labore cōsequi vellent quod optant. [Malum) Aduerbium est interpositæ indignationis. [Potis est) Pro, non potest. [Vis potiri) Potiora potis descēdit, ideo illi in significatione est simillimum. dr̄ enim, sum compos animi, aut iōuis, q̄ hæc habeo. [Vis, quod des illi, Effici) Pro inueniri positum. [Haud stulte sapis) ἀντίφρασις, id.n. velle sine periculo, quod fieri non potest, est insipientis. [Aut hæc) .s. pericula. [Cum illis) Inuidiose illis, cum tu vna sis, hic in Eunucho. [Non perpeti meretricum contumelias. [Harum duarum conditionum) Hoc sic infert Syrus, et tandem velit consilium suum anteferre. [Harum duarum conditionum) Aut velle particula cum amica, aut amittere eam vna cū periculis. Conditio, est actio in aliquem, vel denūciatio. condicere enim, prisca lingua, est denunciare. conditio vero sine a, vt hic est legendum, est cum vno certam legem in se continens. Alibi Terent. Accepit conditionem, dehinc quæstum occipit. Dicitur etiam bonæ conditionis, ita vt referas ad fortunas, non ad mores.i. diues est. Est etiam conditio inter plura eligenda, sortia oblata electio. [Conditionum) .i. optionum electionū. [Quod vt efficerem) Superius, Vis, quod des illi effici. Id efficimus, quod cū magno conatu & molimine facimus, eixq. per nos finē accipit. [Si quidem) Syrus repetit verbū Clitiphonis, q̄ per eum dubitare videat. [Assimulabimus tuam amicam) Callide Clitiphonis amica, Cliniæ esse simulatur, et Antiphila ad Sostratam deducitur, quæ post agnoscetur filia Chremetis, qua cognita, & altero consilio inuento è Syro, extorquebitur argentum à Chremete, quod Clitipho Bacchidi promiserat. [Dedecori est parum?) Turpe est habere vnam amicam, nedum duas. [Quid eo?) Cum interrogatione, q.d. Quid tum, si ad matrem deducetur? [Fabulæ) Rectè fabulæ, quia neque veræ sunt, neque verisimiles. [Huiusmodi obsecro aliquid) Quam stulte amans inducitur credere Syrum, qui vocatur, iam habere aliquid, quo potiatur amicā sine periculo. [Quid ago nunc?) Dubius & circa pericula, & circa amicam, quærit consilium. [Age modo) Sic pronunciandum est, et Syrus discedat, & dicat amicæ Clitiphonis, et domum reuertatur. [Syre inquam) Trepide Syrum reuocat iam decedentem. [Tamen istuc ago) Quod cœpi.s. vt dicam amicæ, vt domum cedeat. [Verum hercle) .i. verba creduli & trepidi amantis, & concedere volentia Syro et quod constituerit peragit. [Concaluit) Bene de amore concaluit. In Eunucho, Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis. [Ne quid accusandus) Ne quid, deest ob, vel propter. & est admonitio aliquid alicui trepide committentis. [Quasi istic minor mea res agatur) Securius cōmittimus his ad quos nō minus pertinet quod agendum, q̄ ad nos. [Huic homini verbera) Amabant veteres de proximo similia dicere. Cicero Minus carum putauit, siue de armario, q̄ de sacrario fuisset ablatum. [Homini huic) ἀναφορικῶς hæc dixit seipsum ostendens. [Ne ista quid titubet) Subaudi timeo. Titubare proprie, est pedibus non alternis insistere, quales sunt ebrij. Ad animum quoq; transfertur, quoties ab animo verba dissentiunt. Veretur igitur Clitipho, ne quid timere effundat quo se indicet. [Quæ soles quos spernerem) Quos.i. quale amatores. Virg. Quos ego sum toties iam dedignata maritos. [Miserum quendam offendi) Rectè miserum dixit, et ostenderet non admissum a re.s. meretricis. [Inopia) .i. sui. Ouid. Nitimur in vetitum semper, cupimúsq. negata. [Inuersa verba) Omnia ponit quæ ab amante vecorde fieri solent. [Inuersa verba) .i. verba præpostere, & in contrarium pronunciata. Est enim inuertere, quasi in contrarium vertere, & præpostere verba pronunciare, vt prolatio eola. [Versas ceruices) Ceruix seu ceruices, posterior pars colli, vbi origo est omnibus neruis. vnde homo duræ ceruicis dicitur, quasi indomabilis, & quasi duri capitis, & duræ mentis. Euersas ceruices. Contrarium est erectas ceruices. Et significat illum flecti & domari ab amica. [Vide sis) Vultuosè pronunciandum est. [Cur retines?) Impatientia amantis ostenditur. Nam visa amicā, Clitipho verba Syri obliuioni tradiderit. [Apud patrem) Obseruabo id, quod me admonuisti. [At nunc interim) ἀνταπόδοσις amantis, et sit, Sine interim paulisper tū amica ludere. [Nihilo magis) Vult Syrus eum perpetuo moderatum, ne si incœperit, non possit se abstinere, etiam patre vidente. [Quid illic?) Illic, pro ille.

AIN' tu? &c.) Hæc scena plena est & suspicionis, & timoris, sed persona seruilis vtrique succurrit. Serui autem in fronte scenæ ex abrupto colloquuntur, tanquam pergentes in incœpto colloquio, quod vltro, citroq. in via conferebant. S. Ain' tu? .i. dicis tu verum, quid aūt dixerit Dromo, non est curandum. nam iste est abruptus sermo ex cōi vtrisque colloquio. D. Sic est vt dico. S. Verum.i. sed, dum.i. quandiu cædimus .i. cōmiscemus sermones .i. colloquia, illæ mulieres sunt relicta Cædere, et suli Non. vltra ceteras significationes, interdum significat cōmiscere allegat q. Lucilium dicentem Tinea omnia cædunt.i. cōmiscent, et ipse interpretatur, nostro aūt huic proposito optime congruit. CLIT. Mulier adest tibi.i. ecce propinquat tibi mulier, quam tantopere optabas, audin' .i. verum audis seruos Cliniæ. CLIT. Vero .i. certe, vel sed, ego nunc demum.i. nunc solùm, vel tandem, et video, audio, & valeo.i. sanus sum, cum prius languerem præ timore, & quasi cōsternatus essem mei sensus sua non rectè exercebant officia. Syr. serui non videntes adolescentes pergunt in sermone incœpto, Itaque, inquit. CLIT. Minime mirum.i. non est mirandum si sunt relictæ. adeo.i. vel valde, vel in tm̄ sunt impeditæ.i. retardatæ ab incessu veloci. causam subdit, ducunt secum gregem .i. cateruam, ancillarum .i. famulatum, ac si duceretur vnus grex ouiū. CL. Perij.i. perditus sum, & saucius illo dicto. vnde ancillæ tam multæ sunt illi.i. vnde tota acquisiuit ancillas. CLIT. GVID.

Meū' rogas.i. verum me interrogas. S. Num oportuit relictas, pro relinquere, vt sæpe accusatiuus & ablatiuus participiorum præteriti temporis ponuntur pro infinitiuis.i. non oportebat relinquere eas portant quid.i. aliquid rerum, hoc est aliquas res, quare non tuto incedunt sine tutoribus. CL. Hei mihi interiectio dolores ostendens. S. Pergit seruus in sermone, qa dixeras portant quid rerum.s. aurum vestem, & .i. huc accedit quòd vesperascit.i. vespera fit, seu ad vesperam venitur, & propterea non erant relinquendæ, & non nouerunt.i. nesciunt viam. stulte factum est à nobis illud.s. q̄ eas reliquimus, tu Dromo abi dum .i. vade, abi dum est parelcon.i. adiectio syllabica, ab ergo propere.i. celeriter, obuiam.i. in occursum aduerbium est, illis .s. mulieribus, quid.i. cur, stas.i. non vadis. proprie h.d. vt eum accelerare efficias. CL.

Va

Væ mihi misero,q.d.sum maledictus & infelix,de quanta spe decidi.i.sum frustratus & deiectus. C L I T. Quid illud est,añt.i.sed, quę res solicitat.i. angit,solicitũ reddit te. C L. Rogitas quid sit, eiden'.i.vide ne aurum,vestem,ancillas esse sup.illi puellæ,quam ego reliqui hic cum vna ancillula,vnde censes.i.iudicas eam esse illis Clit. vah. irridentis,siue illudentis interiectio est,demum .i. tandem intelligo quid te solicitat. S. Dij boni quid turbæ est.i. quæ turba mulieris. admiratur tantam cateruam & senis sumptibus timet. Turba primo dicit turbationem,inde perturbo,conturbo. deinde multitudinem,quæ ferè perturbatione non vacat, ædes nostræ vix capient.i.recipient eas, hoc est vix poterunt recipi in nostra domo,scio.i.non dubito,quòd ædes nostræ vix eas capiẽt,deinde subdit admirando,quid comedent? quid bibent? qd erit miserius nostro sene.i.Chremete.i.quid erit eo infelicius,qui tantam turbam pauerit,sed eccos.i.ecce hic video eos, quos volebam videre, vel quos petebam.i.ambos adolescentes. Eccum eccam,eccos eccas significat ecce hic eum eã,eos eas, ellum ellã, ellos ellas significat ecce illic eum eam,eos eas,& omnia sunt aduerbia ad ecce composita. C L. O Iupiter,qui iura hospitalitatis tueris,vbi nam.i.vbi est fides.i.cõstantia & veritas siue fidelitas ac fiducia,dum i.quãdiu,ego demens.i.desipiens careo patria.Et careo.i. peregrinabundus propter te, quia tua causa à patria sum expulsus verbolis increpationibus.O Antiphila tu interea collocupletasti i.ditasti te.i.locupletem te effecisti,& deseruisti.i.dereliquisti & habuisti contẽptui me in his malis propter quam.s.te sum .i. versor in summa infamia, & sum minus non obsequens meo patri Menedemo,cuius.s.patris nunc me pudet & miseret.i.vere cũdia teneor & misericordia eius patris,qui cantabat.i.frequenter inculcabat mihi mores harũ meretricum antiqui canere pro eloqui capiebant. Dolet ipse pater se frustra monuisse me,vel potius sic intellige,illud sup.quod sequitur dolet mihi.i.est mihi dolori.s.eum patrem monuisse frustra neque potuisse vnq̃ expellere me.i abducere,abstrahere me ab hac .i. ab huius amore, quod tñ nunc faciam.i.abstraham me ab ea. nolui abstrahere me ab ea. tñ i.tunc, cum illud s.me abstrahere potuit esse mihi gratum.i.iucundum, quia tunc iussem patri obsecutus & eius morem gessissem voluntari. Nemo est miserior me. S. Hic Clinia errat.i.in errorem labitur de nostris verbis.i.propter verba nostra.videlicet.i. certe eis verbis quæ locuti sumus hic,ò Clinia accipis aliter tuum amorem, atque.i.q̃ se habet nam & vita eius puellæ est eadem.i. modus viuendi eius est talis,qualis fuit,& animus eius est.i.æqualis similis erga te, ac si sicut fuit prius quantũ cepimus coniecturam ex ipsa re.i.ex ipsa rõne se habẽdi,quàm prę se fert. C L. Obsecro quid est, quod dicis . nam nihil omnium rerum .i. nihil ex omnibus rebus est mihi . q malim.i.potius velim. q̃ me suspicarier.i.suspicari,falso .i. immerito,hoc.s.eam me deseruisse &c. S. Primum.i.in primis scito sup.hoc quod sequitur,vt ne quid i.ut nõ aliquid rerum huius puellæ ignores,anus .i. vetula, quæ dicta est ante hac .i. ante hoc tempus . mater ei puellæ non fuit mater eius . Ea anus obijt mortem.i.mortua est forte audiui hoc.s.eam obijsse &c. dum ipsa puella narrat altera , more antiquo,pro alteri mulieri.s.in via.i.interueniendum. C L I T. Quæ nam altera est cui dicis eam narrasse id, b.d.nam nondum intellexerat amicam Bacchidem aduentare cum Antiphila. S. Mane.i. siste interrogare, & me sine progredi quorsum volo ,primum .i. in primis,enarrẽ.i.dicam,recitem hoc quod cœpi.i.institui dicere,post.i postea ò Clit.veniam istuc.i.cadã super id,quod interrogas. C L I T. Propera properat qui festinanter aliquid agit, ac dicis . S. Iamprimum omnium . sic incipit multa peditiuæ signa narratorus,ut Liuius,Iam primũ omnium satis constat.Iam primum omnium.i.in primis,siue in principio. nam principium est primum omnium. Vel sic intelligas, Iam primum omnium.i. ecce primum omnium,quòd sequitur,vbi.i.cum ventum,est,impersonaliter.i.peruentum est & accessum, aut appulsum à nobis ad ædes.i.ad domum puellæ, Dromo pulsat.i.percutit fores.i.hostia domus,quædam anus prodit.i.exit è domo,ubi .i. postquam hæc anus aperuit hostiũ continuo hic Dromo coniecit.i.cũ impetu ingressus est intro.i.in domum,ego consequor eũ & ingredior.anus obdit.i.obijcit,opponit pessulũ.i.repagulum,siue obicẽ,seu obstaculum foribus.i.hostio,de pessulo superius dictũ est , redit.i.reuertitur ad lanã.i.ad lanificum exercendum. O Clinia potuit sciri hinc .i. ex loco,haud vsquam alibi poterat sciri,quo studio.i.qua industria,qua animi applicatione exegerit .i. traduxerit vitam te absente . Exigere itaque etiam significat traducere,exigere vero fabulam significat expellere & non admittere,vt in Andria, An exigendę sint nobis prius. Exigere aũt opus significat finire opus inceptum,ab ex & ago is cõpositum esse constat.

Potuit itaque scribi,vbi .i. qñ interuentum est, impersonaliter.i. inter tempus nõ expectatum,ventum est mulieri.i.ad mulierem, de improuiso.i.ex imperato,præter spem,præter opinionẽ,præter expectationẽ, nam ea res videlicet talis interuentus inopinatus dedit,tũ.i.tunc copiam.i.facultatem, existimandi.i.iudicandi consuetudinem.i.conuersationem vitæ quotidianæ, quæ consuetudo quotidianæ vitæ maxime.i.maiorem in modum declarat.i. ostendit te ipsa non verbis,ut.i.qualiter,ingenium .i. natura cuiusque sit,offendimus .i. inuenimus ipsum texentem.i.ordiẽtem telam,& filium filio iungentem in telam. Tela aũt dicitur omnis pannus iam laneus,q̃ lineus,studiose.i.curiose,diligenter,attente,accurate.offendimus inquam eam vestitam veste lugubri.i luctuosa,qua.s.lugebat à nũ defunctam . propterea subdit, opinor eam fuisse ita vestita, causa anuis.i.vetulæ quæ erat mortua . Anuis hic legi debet in casu gignendi.nam,et Gellius inquit,antiqui dicebant senatos senatuis,domos domuis,sic anus anuis pro anus genitiuo.offendimus inquam eam,tum .i. tũc ornatam bene auro,ita.i.eo modo, vti.i.sicut,vel quemadmodum illæ mulieres,quę ornantur sibi, ut.i.sibi placeant non vt placeant amatoribus . honestæ.n.mulieres reijciunt vestium sordes,honesteq. sibi vestiri cupiunt.offendimus inq̃ malam.i.genam partem.s.illam, quę rotũda est in specie mali inter oculos,nasum,& buccã, nulla pro non & illa,non expoliatam.i.non fucatam re muliebri.i.fuco,quo mulieres moles vtuntur ad expurgandam cutem, ne rugescat,seu soluatur in rugas, quod senescẽtibus contingit,capillos.i.capitis pilus,siue crinis eius erat sup. passus.i.spartus,solutus p collum.à pando dis,quod est extendo dis,explico as, quasi extensus & explicatus,erat inquam prolixus .i. longus, erat inq̃ capillus eius passus aduerbiũ græcum , et ait Prisc.i.tantũmodo reiectus negligẽter circa caput . C L. O mi Syre,obsecro ne conijcias.i.immittas me in lætitiã . frustra.i.sine causa. S. Anus.i.vetula cum qua viuebat,& quidem lasciuiæ internuntia,nebat.i.filabat,subtegmen.i.filum,quod in tela texenda stamen intercurrit, pręterea.i.præter eam anum,vna ancillula erat,ea texebat .i. filum filo iungebat, vna.i.simul ancillula dico obsita.i.inuoluta, circundata pannis.i.vilibus indumentis & crasso filo contextis. inde pannosus est panno indutus . ancillula inquam neglecta .i. abiecta contempta,spreta non bene,vt solent eiusmodi ancillæ, apparata,immunda.i.fœda,illuuie.i.forde . C L I T. O Clinia si hęc sunt vera tia, ut credo quis est fortunatior.i.felicior te,in ablatiuo,scin'.i.scis ne .i. cognoscis ne hanc ancillam,quam Syrus dicit sordidatam & sordidam. Sordidus aliquid dicitur à natura, sordidatus vrgente necessitate,quoque.i.etiam hoc est magnum signum,dominam esse extra noxam .i. culpam. cum internuncij eius .i. q nuncia ferunt ad amatores,& referunt ad amatas quos aliqui gamagogi dñt à ducendis mulieribus . vtrum bene nec ne ipsi viderunt . cum ego internuncij eius tam negligunt .i. tam parum apparantur & curantur,posuit aũt Internuncium masculino,nam interdum hñt puellos inter nuncios,interdum puellas & quia masculinum præponderat fœminino, ideo in masculino posuit vtrosque intelligendo. nam disciplina.i artis est meretricandi ijsdem.s.amatoribus . primum ancillas meretricum vel amaliarum munerari.i.affici muneribus,quæ.s ancillæ affectant.i. præparant,disponunt, prompto animo factũt viam.i.ingressum, accessum ad dominas suas,affectare,vt inquit Festus, est pronum animum ad aliquid faciendum hẽre . Laurentius,inquit affectare est affecto & conatu alterius virtutem æmulari,quam esse qui nequeas refragante natura. Seruius aũt hic interpretatur affectant etiam pro pręparant,quemadmodũ & illud Vergilianum. Viamq. affectat olympo.i.vt interpretatur,ille præparat sibi diuinos honores,seu disponit. C L. Obsecro te perge.i.prosequere in incepta narratione tu Syre caue ne studeas.i.de industria labores,inire gratiam falsam i.captare meam beneuolentiam mendacio,nã ipso reperto gratia inita frustraberis,quid ait ipsa Antiphila , vbi .i.quando nominat me. S. Vbi.i.quando diximus te redijsse,& te rogare,ut veniret ad te continuo.i.ilico,mulier.s.Antiphila deserit telam,quam texebat . opplet.i.repplet, sibi totum os.i.totam faciem lacrymis,vt.i.ita,q facile.i.clare,scires id fieri tuo desiderio.i.vt desideras fieri,vel posuit tuo pro tui,et sit desiderio.i. amore tui,& cupiditate tui videndi . C L. Ita Dij me ament, verum.s.dico affirmantis id dictum est,nescio vbi sim .i. mei sum oblitus,& extra me sum præ gaudio.s.nimio,ita.i.adeo timui oppositum,propterea ex altero opposito quod optabam accedente in tantam incessi lætitiam . C L I T. At.i.sed . ego sciebam nihil esse ò Clinia propter quod deberes timere ò Syre agendum .i. eia,citissim.s.contra . vel cursus dic quæ est illa altera . S. Adducimus Bacchidem tuam amicam . C L I T. Hem, interiectio

indig

indignantis. quid? modus admirantis, Bacchidē adducitis.s.iterum hoc admirando pronunciandum est, eho, interiectio monentis attentionem, & et hi tagur gradus pascentis, ò scelesse.i.scelerose, quo ducis illam Bacchidem. S. Pettis.sup.quo ducā illam.s.id est certe ad vos.i.quod dici solet, sed inepte, penes vos. CLIT. Ne.i.verum, ducis illam ad patrem .i. vt ita dicam penes patrem, quasi barbare, sed interpretationis causa ponitur. S. Duco illam ad eū ipsum patrem interpretando, vt prius. CLIT. O audaciam.i.temeritatem impudentem.i.effrænatam, hominis.s. S. Heus tu aduerbiū est vocandi heus, & excitandi ad attendendum facinus.i.factum magnum.i.magni ponderis, & memorabile.i.dignum memoria, non fit sine periculo. Et est sententia exornatio rhetorica. CLIT. Vide.i.animaduerte considera hoc quod sequitur, ò tu scelerose adeo, vt ipsum scelus dici possis, tu is .i. vadis, pergis, quæsitum .i. ad quærendam tibi laudem, in mea vita .i.in vitæ meæ periculo, qū quidem dictum est, perierim si q d offendatur, seu erretur, tibi.i.in qua via, siue faciendi rōne, si modo .i.tantū modo, quid .i. aliquid, paululum.i.etiam paruum admodum fugerit te .i. si tantummodo paulum erraueris in ea techna exercenda, quam paras, perierim .i. eo tpe perditus ero, tempus pro tpe, quid facias in illo tempore. S. At enim.i.sed certe faciam sup. quod intendo, vel non est periculū, vel nihil me fugiet & similia, nam Clitipho moræ impatiens eius sermonem intercūpit inquiens. CLIT. Quid enim, q.d. quid vis dicere cum tuo enim. S. Dicam si sinas.i.permittas, pertasis. CL. tu Clitipho sine.i.permitte, et pergat proditurus suum consilium. CLIT. Si no.i.facio illi copiam, seu permitto. S. Res est ita.i.ita se habet negocium. hæc, an Bacchis, an Antiphila, incertum est enim hic oratio imperfecta a Clitiphone interrupta, nunc quasi cum qd vellet dicere, nescitur interruptione impediente, & ideo liberum est vnicuique inbaadire quod placeat. CLIT. Quas malum ambages occipit.i.incipit, narrare mihi.i.quod dici solet, quas melæ gratiæ circuitiones verborum & sermonum inuolucra iste incipit narrare mihi. Vbi malum est aduerbium, vel interiectio interpositæ indignationis, de quo superius satis aperte diximus. CL. Iste.s. Clit. dicit verum, mitte.i.omitte, istas.i.tales ambages, atque redi ad rem.i.ad institutum propositum. S. Enimuero.i. certe, nequeo reticere.i.non possum continere quin dicam hoc, quod mouet mihi stomachum, videlicet q Clit. est iniurius.i.infestus, infensus, ac nouæ quas multis modis, neque potis est.i.nō potest, ferre.i.tolerari, vel non potest ferre ea quę dixeris, neq; patientiam hr̄e, donec narrauerim. CL. Hercle audiendum est quid dicat.s.tace Clitipho. CLIT. Quid est. S. vis amare.i. esse amans, vis potiri amata.i.quod inepte solet dici, vis gaudere amata, vt Rex potitur regno, vbi dicit. rex gaudet regno, vis aliquid .i.inueniri aliquid sup. quod des illi meretrici nō vis periculum esse tuum in potiundo, haud .i. non stulte sapis, ironice dicit, si quidem.i.quia.i.sapere.s.velle, contingere.i.alicqui quod non potest, vel si sic potest sic intellige, Sapere per ironiam dicit velle, id .i.illud optare, quod non potest contingere.i.euenire, aut hęc pericula sunt habenda cum illis .i. cum iis quæ dicta sunt, videlicet amare, potiri inuenire quod detur, aut illa voluptaria.s.amare, potiri &c. sunt amittenda cum illis periculis, nunc vide, cogita, examina vtram.i.quam (si licet dici) harum duarum cōditionum .i.optionum, electionum, malis.i.potius velis, & si .i. quanti scio hoc consilium, quod cœpi.i.in iui, suscepi esse rectum & tutum.i. absque periculo. Nam copia est.i.facultas est, seu facile factu est. vt.i.q̄ tua amica sit tecum apud patrem sine metu tum .i. deinde post hoc inueniam hac eadē via.i.hoc eodem modo, seu hac eadem ratione, argentū, quod pollicitus es illi amicę, quod vt efficerem.i.et inuenirem argentum, quod illi pollicitum es, orando .i.rogando, etiam atque etiam reddideras mihi iam aures surdas .i.attonitas, obtusas, stupidas, quid aliud vis tibi? CLIT. Si quidem.i.si certe hoc quod dicis fit. S. Dicis sup. si quidem, & ppea videris dubitare, scies id effici experiundo.i.cum experieris te ipsa, quod dico. CLIT. Age age, hortantis est aduerbium geminatum maioris causa exhortationis, cedo .i. dic istud consilium tuum, quid si .s. consilium est .i. quale est, seu quod est illud tuum consilium. S. Assimulabimus.i.fingemus tuam amicam.s.Bacchidem esse amicam huius Cliniæ. CLIT. Pulchre .i. iucunde excogitasti, seu dicis, ridendo eum, h.d. Clitipho, quid sua amica faciet hic, tu quoque ea.s.Antiphila dicetur esse amica huius Cliniæ.s.hec vna.s.Antiphila est parum dedecori .i. affert dedecus, q.d. si hæc vna dedecus petit, quantum esset illi dedecori si diceretur duas habere. S. Imo .i. sed ipsa Antiphila deducetur ad matrem tuam.s.Sostratam. CLIT. Quid.i.cur, deducetur eo .i. ad matrem. S. O Clitipho longum est si narrem tibi, q. d. longum esset tibi à principio narrare. Vera est causa est quamobrem.i.propter quam, faciam id.i.suadeam, eam deduci ad matrem Clit. fabulæ sunt sup.i.non sunt nisi nugæ, & iocularia verba, neque verba verisimilia, & propterea sunt fabulæ, nihil satis firmi.i.nullam rem satis firmam, certam, ac stabilem in tuo consilio, video.i.intellego esse, quamobrem .i. propter quam rem expediat mihi.i.sit mihi vtile, accipere.i.subire hunc metum. S. Mane .i. tace, audi quod dicturus sum, & illæ verba tua habeo .i. scio aliud si metuis illud .s. quod suadeo, puta vt assimuletur tuæ esse huius & sua ad matrem deducatur, quod videlicet illud quod habeo, ambo fateamini esse sine periculo. CLIT. Obsecro reperi aliquid huiusmodi.i.tale quod fateamur esse sine periculo. S. Maxime.i.libentissime reperiam.s.ibo obuiam illis .s.mulieribus, dicam eis vt reuertantur hinc.i.ex hoc loco, domū .i.in sedes suas, vnde venerunt quando non vis eas recipi. CLIT. Hem indignantis est, quid dixti.i.dixisti? S. Iam faxo.i.faciam omnem metum, ademptum.i.ablatum, tibi.i.e te, q.d. ablegam statim omnem animi tui metum, nam dicam amicæ tuæ, vt hinc domum reuertatur, vt dormias ociose .i. tranquillę, quiete, secure, absque sollicitudine & metu, in vtramuis aurē.i.et dormias quiete super vtrumlibet latus, aut super dextrum, quod per dextram aurem designatur, aut per sinistrum, quod per sinistram aurem declaratur in tali gūe dicendi. CLIT. Quid ago .i. quid facio nunc. Dubius & perplexus quærit consilium, timet pericula, & amicam ægerrime fert abscedere. S. Tune.i.verum petis quid agas? agis sup. quod est boni.i.quod spectat ad virum bonum. Nam boni est velle abscedere lasciuas mulieres, & hoc totum dicit ridendo eum Clit. ò Syre dic modo .i. dic mihi nunc verum, q.d. dic nunc vere quid faceres velis. S. Age, hortantis est particula, qua se hortatur Syrus, vt obuiam mulieribus eat dicturus, vt reuertantur, dicam sup. verum modo hodie sero.i.vesperi, at ne quidquam.i.frustra voles, qm̄ statim reuocabis voluntatem, & impedies quo minus dicam verum, vt prius fecisti, vel sic & quidq̄ sint duo verba, sic alitur. At ne.i.non, voles .i. nō permittes quicquam dici.s.a me, nam impedies, vt prius. CL. Datur.i.conceditur tibi ostendere verū, fruare .i. vtare ea facultate dicendi veri, dum.i.quamdiu licet.i.permittitur, nam nescias an vnquam potestas eius.s.ostendendi veri sit tibi posthac.i. permittatur tibi post hoc tempus. Interea Syrus ad mulieres se conferebat, quem abeuntem Clitipho primo paululū reuocat. Deinde ipso calescente magis ac magis amore & Syro pergente vehementissime reuocat. CLIT. Syre inquam .i. dico, hoc ita dicit, et paulisper eū retineat. S. Perge.i.prosequere in me reuocando quantum voles, porro.i.sed, tn̄ ago istuc.i.mulieribus eo obuiam amicā tuam remissurus. Quod vt vidit Clitipho Syrum pergentem in incepto, veritus ne suæ amicæ præsentiam amitteret, subiungit. CLIT. Hercle istud est verum te studere, vt amicam remittas. Syre, Syre inquam, heus heus Syre, aduerbium vocantis est hæc particula heu. S. Dicit hoc apud se Syrus, ipse amator concaluit .i.amoris ardore exarsit, quapropter si me reuocauit vehementer deinde rñdet ei quid vis. CLIT. Redi redi.i.reuertere, noli remittere amicam. S. Adsum.i.presto sum, hoc dixit posteaquam paululum rediit ac prope Clitiphonem fuit, dic quid est propter quod me reuocas. Iam.i.statim, quoque .i. etiam negabis, hoc placere tibi, videlicet q̄ amica veniat, & non reuertatur. CLIT. Immo ò Syre permitto.i.cōmitto tibi, seu credo & trado tibi me Clitiphonem, & meum amorem & famam meam, tu es iudex .i. tuo arbitrio committo me, & amorem & famam, vide ne quid .i. ne in aliquo, vel propter aliquid sis accusandus .i. reprehendendus. S. O Clitipho ridiculum est.i.stultum est, ac ridendum te admonere me istud. Admoneo ex hoc dicimus cum duobus accusatiuis, quasi.i.tanquam diceret velis quòd mea res minus agatur quam tua, istic.i.in ea fictione, q.d. videris ita admonendo me putare, q̄ minus mihi ex ea re impendeat periculum, quàm tibi, vel quòd id caute fieri minus mea intersit, aut minus ad me spectet quam ad te. Nā cum Horatius, inquit. Nam tua res agitur paries cum proximus ardet, intelligitur sic. Tibi imminet periculum proxime ardente vicino pariete, vel negocium de incendio parietis vicini ad te pertinet. Nam res in eo dicendi genere capitur pro negocio, præterea hæc particula, quasi hic capitur ironice, et sæpe, præcipue cum iungitur cum vero, etiam sine vero, exemplorum plene sunt omnia. Si forte aliquid aduersi euenerit nobis hic.i.in hac fictione suscepta, hoc est si forte quidquam in hac re non prospere successerit, verba erunt tibi parata ad me obiurgandum, verbera erunt inquam parata huic homini, id est mihi. Nam hic dicitur de persona loquentis, iste de persona audientis, ille de persona remota ab vtroque. Quapropter hæc res, quam

cogito

cogito facere, neutiquam.i. nulla tenus, nullo modo est mihi neglectui.i. à me negligitur, immo est maxime mihi curæ, nam res mea agitur, & in ea periculum mihi commune tecum impendet, sed caora illinc.s. Cliniam, hoc est persuade illi, vt assimulet.i. fingat tuam amicam esse suam. CL. Scilicet.i. profecto, certe res redijt in eum locum.i. negocium, hoc est in eum peruenit statū, vel eo usque peruentum est in negocio isto, vt necesse sit me esse facturum.i. quòd faciam. CLIT. O Clinia merito.i. non iniuria amo te. CL. Verum.i. sed, ne quid i. non in aliquo illo.s. Bacchis titubet.i. vacillet, sed semper sit stabilis & firma, vbi ne capitur prohibitiue, neque est opus intelligere ut timeo. Admonet autem Clinia, ut Bacchis nullatenus verbis suis, aut gestis, aut cultu titubet .i. vacillet, ne forte deprehenderetur eam non esse suam. S. Bacchis est perdocta, probe .i. est peritissima talium simulationum, vbi probe capi potest pro satis, aut rite, aut opportune. CLIT. At hoc.i. præterea, demiror.i. valde miror, qui.i. quomodo potueris persuadere illi Bacchidi tam facile, vt.s. veniret, quæ Bacchis solet spernere quosque.i. omnes. S. Veni ad eam in tempore.i. tempestiue & opportune, quod.s. venire ad aliquem tempestiue est primum .i. optimum præceptum omnium rerum valentium ad obtinendum. Nam offendi.i. inueni ibi apud eam quendam miserum militem orantem.i. petentem noctem eius.i. petentem eius copiam nocturnam fieri sibi, hęc Bacchis tractabat.i. fouebat, arte.i. astutia meretricia, virum.i. miserum illum, vt incenderet.i. inflammaret animum illius militis, cupidum.i. amore captum & ardore cupidinis, inopia.i. carentia sui, quia inter fouendum eum, seu tractandum non se morem gesturam promittebat. Nitimur autem in vetitum semper, cupimusq. negata, & vt inquam eadem esset quam gratissima.i. etiam, atque etiam grata apud te ob hoc.i. propter talem repulsionem militis, sed heus tu, admonentis & vocantis est aduerbium, ac poscentis attentionem, vide .i. caue, sis.i. si vis, ne quid.i. ne aliquantulum tuas.i. labaris, erres, imprudens.i. inconsideratus, non satis aspiciens quid faciendum sit, vel potest dici, ne quid.i. ne in aliquod dictum aut factum ineptum, ruas.i. cum impetu in ruetas imprudens, inconsultus. Noui illi patrem tuum quàm.i. quantum sit perspicax.i. subtilis, astutus ad has res percipiendas.s. autem.i. sed, noui te quam soleas esse impotens.i. tuorum appetituum minime moderator. Nam his impotens dicitur, qui suis affectibus, ac animi passionibus nō potest modum adhibere, ac eas cohibere, sed ab illis victus trahitur quocunque ferant: & rapiant eum, abstine.i. siste, cohibe reprime verba inuersa.i. in ambiguum iactata, & in contrarium versa, seu præpostere pronunciata. Abstine inquam tuas ceruices euersas.i. noli ostendere colla tua indomita, ceruix enim est posterior colli pars, ponitur pro superbia, seu contumacia quadam, ac rigore mentis, vt vir duræ ceruicis.i. indomabilis, & mentis rigorē præ se ferens, tanquam nemini caput inclinare velit. Euertere interdum significat destruere, vt euertere vrbem.i. destruere, & eam demoliri, ac dissipare ac etiam subuertere. Interdum euertere significat prosternere, & iacere, vt quod stabat nūc prostratam iaceat, & ab hac significatione manauit præcedens, nam euertitur vrbe cum mœnia, quæ prius stabant, diruuntur. Item mulier quærens dragmam euertit totam domum.i. inquirendo illam omnia, quæ in domo sunt iacit huc & illuc, & à suo ordine dimouet. Item in iure sæpe dicitur euerti pisaullium, seu currus quando prosternitur ad terram. Abstine inquam.i. cohibe, gemitus.i. suspiria, screatus.i. sputa, à screo as, quod significat screatus ejicere ex ore, abstine inquam tussis.i. tusses, hoc est contusiones pectoris, ac præcordiorum, abstine.i. cohibe tandem risus, ne soluaris, seu effundaris in risum. Vbi est notandum abstineo verbum posse iungi genitiuo, vt apud Horat. abstineo irarum. Item accusatiuo, vt hic. Item ablatiuo, vt sępe. Posset tamen hæc structura ita fieri, vt abstineo non iungeretur accusatiuo repetendo noui sic. Noui tua inuersa verba, noui euersas ceruices tuas, gemitus, screatos, tussis, & risus, vbi multa ponit Terent. quæ ab amatore recordi fieri solent. CLIT. Laudabis.i. probabis meos gestus.s. & mores me habendi, vbi tempus erit. S. Vide sis.i. si vis. CLIT. Tutemet mirabere meas cautiones me habendi. S. Sed quàm.i. quantum cito mulieres consecutæ sunt. CLIT. Ibi impatientia amantis ostenditur. Vbi sunt mulieres, cur retinet eas, neque sinis illarum præsentia delectari. S. Iam nunc hæc Bacchis non est tua amica. CLIT. Scio quòd apud patrem non est mea. at.i. sed saltem nunc interim.i. interea priusquam ad patrem eatur, sine mea ut sit. S. Nihilo magis.i. non plus est tua nunc quàm apud patrem. CLIT. Sine.i. permitte, me delectari eius præsentia. S. Inquam.i. dico tibi non sinam.i. non patiar. CLIT. Quæso paulisper.i. paruo tēpore sinas s. me delectari eius præsentia. S. Veto.i. prohibeo .i. te frui eius præsentia. CLIT. Saltem sine.i. permitte me salutare eam.i. vt eam salutem. S. Abeas.i. discedas, si sapis.i. quod dicitur inepte si facis quod sapiens. CLIT. Eo.i. discedo, quid istic.i. iste Clinia faciet. S. Manebit.i. remanebit, non discedet. CLIT. O hominem felicem.i. dico hominem.s. Cliniam plurimum felicem, qui maneat cum amice. S. Ambula.i. ingredere viam, & perge, quamuis inuitus.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Indicatur muliercularum aduentus solicitis adolescentibus, & Syri consilio Clitipho perturbatur, quę est protasis huius partis fabulę. [Cedimus, misi emus) Rodolphus Agr. in adnot. in aliquot decl. Senecæ, putat figuram loquēdi ortam esse à crebra inter loquentes verbi iteratione. [Perij) Suspicio Cliniæ, cuius occasione narrabitur vita Antiphilæ. [Aurum, vestem) Hæc fortuito dicuntur à seruo, sed ex consilio Poëtæ ad augendam perturbationem Cliniæ. [Video' tu ancillas,) Causæ suspicionis. [Vah) Irridentis [O Iuppiter) Querela Cliniæ, quæ amplificatur à persona. [Clinia aliter) Interpellatio Syri, orta ex querela adolescentis. [Hoc primum) Narratio. Eius anuis. Anuis, genitiuus, casus, priscis vsurpatus. [Pax) Interiectio adiurantis [Subtegmen) Indicatio. [Scin' hanc) Signa ex adiunctis. [Nam disciplina) Ætiologia. [Præ gaudio) Resipiscit Clinia [Dic quæ illa) Altera pars huius scenæ, quæ continet consilium periculosum Clitiphonis. [Hæc nunc quasi) Non est completa sententia propter interpellationem Clitiphonis. [Vis amare, tis) Correptio per ironiam. [Aut hæc cum) Epiphonema. [Et si consilium) Approbatio consilij à tuto. [Vt quidem experiundo) Repetitio eludentis. [Pulchre) Approbantis. [Fabulæ) Reiectio. [Mane, habeo) Faceta mutatio ad perturbandum adulescentem. [Hem) Perculsi subito & perturbati. [In aurem) Prouerbium in quietos & securos. [Age modo) Prædictio offensionis ac digredientis, sed totum per simulationem. [Perge porro) Irrisio, quasi contumacis & obstinati. [Concaluit, quid) Hoc ad spectatores Syrus priusquam respondeat. [Ridiculum est) Pollicetur & confirmat diligentiam suam a periculo. Huic homini Demonstrat seipsum. [At hoc demiror) Reditur ad Bacchidem et ostendantur eius mores. [Ego te autem) Indicat mores Clitiphonis. [Non sinam) Ridicula contentio ad exprimendam amantis impotentiam.

PETRVS MARS.

AIN' tu? &c.) Eandem amantis suspicionem, & varios affectus habet hæc scena. quam leuis excitat coniectura in his, quorum animus solicitus est, & pendet. sinem periculo non sine magnum facinus, ac memoria dignum ostendens, ingenuum adolescentem, sed compede venerea ligatum, vilissimi serui cuius lenocinio vtitur, seruum fieri docet, quod turpe est, illis præsertim, quorum natales clari habentur, & talem fortunam nacti sunt, vt ad imperandum, non ad seruiendum nati videantur. Cic. in Paead. sic scribit: Libertas est potestas viuendi vt velis. Quid igitur viuit vt vult, nisi qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui viuendi via considerata atque prouisa, qui Legibus quidem non propter metum paret, qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, nisi libenter ac libere? Cuius omnia consilia, resq. omnes quas gerit, ab ipso proficiscuntur, eodemq. referuntur? Nec est vlla res, quæ apud ipsum polleat, quàm volūtas atque iudicium. Igitur omnes improbi serui, inquit. Hominem, cui mulier imperat, & nihil imperanti negare potest, non modo seruum, sed nequissimum seruum, etiamsi in amplissima familia natus sit, appellandum puto. [Capillus pas. &c.) Pax.i. tantummodo. Priscianus sic ait: Pax est Græcum, cum tantummodo significat. [Non sit sine, &c.) Xerses apud Herod. lib. 7. sic ait: Magna negocia magnis cum periculis fiunt.

GLAREANVS.

HVIVS bene longæ scenæ primi 15. versus sunt trochaici tetram. cat. Sequuntur deinde iambici 8 tetr. acat. & 47 senarij. Rursus deinde trochaici tetr. cat. 28. Vltimo senarij iambici 41. ad finem vsque scenæ Illud Cedimus in primo versu lectori considerandum unde deriuatum velit, prima enim producta est, cum Cedo pro Dic sic primæ ubique breui fieri possit, vt inter multa quæ verbum Cædo cum diphthongo habet significata, vt enumerat Nonius, & Seio sit vnum significatum. Certe quidam Serimus legerunt, non attendentes carmen id pati non posse. Ipse Doct. Cædimus cum diphthongo legit. Tertius initio habet anapæstum, secundo loco trochæum. In 4 versus initio quidam lib. vt Aldi habent Clitiphonis, alij, Syri personam. Sed non est mihi dubium Dromonis esse verba, quibus Syri vltimis respondet verbis, illæ sunt relictæ, q d. non mirum est illas relictas. atque ita etiam Calphurnius intellexisse uidetur. Simul ita paulatim procedunt

ceditur ad inijciendam Clinię folicitudinem. In 8. versu Abi dũ, anapæstus est, vel potius bacchius. In 10. vel d, eliditur in Quid, vel bacchius est loco primo. alioqui iambicus fuerit inter trochaicos. In xj. legerem Tu, viden' ancillas, vt Tu sit corripientis, & post ipsum distinguatur, deinde ammiratiue inferatur, Viden' ancillas. Alioqui, vt hoc carmen excusem, nescio. In 12. quidam lib. vt Aldi habebant, Vnde eam esse censes, sed errat. alij, Vnde esse ea censes. Atque ita Calphurnius legisse videtur, & liber meus antiquus ita habet. Quidam omittunt Ea, quod Ioan. visum est. Ad carmen nihil refert legas ne an omittas, modo post Esse ponatur. In 14. primo loco est anapæstus, secundo ac tertio trochæus. [Dum ego propter te errans patria careo demẽs) Hic sunt octo iambici acat. tet. In quorum tertio vel Meo monosyl. est, vel creticus loco quinto, & s, in Minus eliditur, nisi alterum verbum Sum tollamus, quod facit Ioan. In 4. Cuius monosyl. est. In 5. post Neque, legendum Eum, vt sit. Neque enim potuisse vnquã. In 6. creticus haud dubie primo est loco. In vlt. s, eliditur Sumus, nisi & hic primo loco creticum malimus. [Nam & vita est eadem, & animus te erga) 47. senarij hic sequuntur. In quorũ tertio dactylus est loco secundo, nisi q̃s malit d, elidere in Quid. In 5. Huius rerum, dictum est, vt in Eun. Absente nobis, per archaismon. In 7. tribrachys est Ea obi. In 9. o, ante Clitipho, reijcit Ioan. similiter & Doct. sed nihil ad carmen. In 12. s, eliditur in Anus, vt sit primo loco anapæstus. Ita in 14. s, eliditur in eadem dictione, vt sit tribrachys primo loco, anapæstus secundo, bacchius tamen in priore versu & amphibrachys in sequente elisionem tollere possunt. In 16. Suam monosyll. nisi creticum tertio loco esse velimus. In 20 Cuius monosyll. In 23. Eius monosyll. & Quæ non eliditur, sed corripitur sequente vocali, vt in sulæ Ionio in magno. In 24. Ita legendum ante Vt, vt habet Doct. liber, & annotauit id quoque Ioan. In 25. versu non parua est difficultas, qua tamen Ioan. vt bene notam, non attingit. Ald. liber, atque adeo vetustus alter, habent.

Nulla mala re expolitam muliebri.

In vetusto tamen Malam in accusandi casu legebatur, quo modo & Calphurnius legisse videtur, sed versus neutro modo constat nisi corripere re, non elidere velimus. Ideo Doct. ita legit, Nulla mala re esse expolitam muliebri. Ceterum sanato hoc pacto carmine, nõdum de sensu certi sumus. si. n. Mala adiectiuum fuerit, duo adiectiua vna iunguntur substantiuo contra Seruij pręceptionem hoc sensu, nulla mala muliebri re expolitam. i. fucatam inuenimus. Calphurnius substantiue legit Malam, vt sit sensus, Offendimus malam nulla re muliebri expolitam. i. nõ fucatam. Mihi propemodum placeret, vt pro muliebri legeretur mulierem, hoc sensu, mulierem nulla mala re expolitam esse offendimus, vt per malã rem fucus intelligatur, quo mulieres malę se nonnunquam pingunt. Verum lector sequatur quod volet. In 29. Ancillula legendum ex vetusto eodem lib. & Erat verbum ad sequentis versus initium ponendum, vt primo eius loco sit proceleusmaticus. neque enim alioqui sequens carmen constabit, quod miror Doct. non notasse. Ioan. non neglexit. Idem Ioan. in 33. post Scin' adijcit Tu, sed nihil ad carmen. In 35. Eius monosyl. est. In 36. vel eisdem dissyll. vel creticus loco tertio. In 43. Vt particula à superiore versu eliditur, atque adeo ego etiam ad prioris versus finem ponendam censeo. In 45. proceleusmaticus est initio, deinde tter sequuntur anapæsti. quanquam si o, in Ego breue est, post proceleusmaticum erit tribrachys cũ duobus anapæstis. In vlt. versu huius ordinis vel Tuam monosyll. est, vel s, in Anducimus eliditur, vel amphibrachys est loco secundo. [Elio scelesta quò illam ducis? S. quò) Sequuntur rursus 28. trochaici tetr. cat. quales initio scenæ fuerant. In 1. o, non eliditur in secundo Quo. In 3. versu Ioan. ad Heus, addit Tu quod puto carmen pati non posse. In 4. vel creticus est loco secundo, vel Mea monosyll. In 5. versu Fuge, trochæus est, deinde sequuntur duo tribrachys. In 6. vel d, eliditur in Quid, vel bacchius est loco primo. In 9. vel u, eliditur in Enimuero, vt alias sæpe, vel bacchius est loco primo. In 12. Tuum monosyll. totum eliditur, vel bacchius est loco primo. In 14. creticus est loco quinto, aut l, de Illa eliditur. In 15. vel vox Duarum, dissyllaba est, vel amphibrachys loco secundo fuerit. In 17. vel d, eliditur in Apud, vt primo loco sit anapæstus, secunda dactylus, vel bacchius est loco primo. Doct. annotauerat, Nam, redundare in versu, sed non abundat. In 18. vel d, eliditur in Quod, vel s, in Pollicitus. & Eadem propter à longum omnino dissyll. est. Potest & nulla fieri elisio, primo loco fuerit creticus & quarto proceleusmaticus. In 21. si tertio loco bacchium, deinde primo eius versus loco proceleusmaticum ponamus, erit trochaicũ, cum ceteris. In 22. semel duntaxat Amicam habet liber antiquus, & de sua. ad hunc modũ, Tuam amicam huius esse. CLIT. Pulchre, cedo quid hic faciet de sua? Quæ lectio si vera est, d, elidetur in Quid. Sunt aliæ lectiones, quas omnes persequi non possum. In 23. Huius dissyll. est, vt habet eius natura. In 24. Tuam monosyll. est, & d, eliditur in Quid, ac Eo item monosyll. vt Quid eo, pro vna ponatur syllaba, nisi quis Ducetur pro Deducetur legendum putet. In 26. s, eliditur in satis, & Mihi monosyll. totum eliditur. In 27. vel d, eliditur in Quod, vel proceleusmaticus erit loco primo. In 28. Huius monosyll. est, si quidem trochaicum esse velimus. [Ibo obuiam hinc, dicam vt reuortantur) Hic rursus incipiunt senarij ad finem vsque scenę. Quorum sextus ita legendus.

Datur modo, fruere, dum licet, eum nescias.

Vt sit primo loco iambus, secundo tribrachys, tertio anapęstus. Ioan. legit, Fruare per primam vocalem in secunda syllaba, & aduerbium Modo reijcit. quanquam siue ponatur, siue omittatur, nihil ad carmen attinere putat. quod ego non intelligo. In 7. Eius monosyll. est. In 10. in Redit, corripitur, vt in tertio loco sit dactylus, nisi creticum malimus. In 15. liber vetustus Minus habet, quod placet, non minor, & r, eliditur in Minus. In 19. vel d, eliditur in Sed, vel suam monosyll: prorsus eliditur, vel bacchius est loco primo. In 21. Te non eliditur, sed corripitur, vt fit sæpe. In 26. post verbum Offendi liber vetustus habet Ibi, quod & Ioan. addendum putat. In 27. Eius monosyll. In 29. ego tollerem particulam Quam. Neque. n. sensus desiderat, & carmen respuit. In 30. e corripitur in Videsis, vt in 35. In penult. finis claudicat, nisi verbum Quid, quod est initio vltimi carminis addatur, vt loco quinto sit tribrachys, sapis e, postea pyrrhichius, o, quid, & o, ante Hominem in vltimo scandẽdo prorsus eliditur.

ACTVS II. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Meretricia conditio per eam exprimitur, quæ meretrix est. Habet deinde hæc scena iucundum Cliniæ & Antiphilæ congressum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, meretricum conditionem exprimit, quod non potuit competentius exequi, quàm per Bacchidem quæ nomini meretricio in primis favet. Et cum alibi quoque reprehendantur, nihil aliud ex adolescentium amore quærere, quàm pecuniarum extorsionem, hic etiam iucunda amantium congressio, à Poëta significantur exprimitur.

Tetrametri partim Trochaici, partim Iambici, & in fine Senarij aliquot.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRVS.

AEDEPOL Antiphila mea laudo te,
& fortunatam iudico,
Id cum studuisti, isti formæ mores vt
consimiles forent:
Minimeque (ita me dij ament) miror,
si te sibi quisque expetit.
Nam mihi, quale ingenium hẽs, fuit indicio oratio tua.
Et cum egomet nunc mecum in animo vitam tuam con
sidero,
Adeoque vostrarum omnium, volgus quæ ab sese segre
gant.
Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile est.
Nam vobis expedit esse bonas: nos, quibus cum res est,
non sinunt.
Quippe forma impulsi nostra nos amatores colunt:
Hæc vbi immutata est, illi suum animum alio cõferunt.
Nisi prospectum est interea aliquid nobis, desertæ vi-
uimus.

Vobis cũ vno simul vbi ætatem agere decretum est viro,
Cuius mos maxume est consimilis vostrum; hi se ad vos applicant,
Hoc beneficio vtrique ab vtrisque vero deuincimini;
Vt nunquã vlla amori vostro incidere possit calamitas.
A. Nescio alias: me scio quidem semper fecisse sedulo,
Vt ex illius commodo meum compararem cõmodum. C. ah.
Ergo mea Antiphila tu nunc sola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leues,
Præterquam tui carendum quòd erat. S. credo. C. Syre, vix suffero:
Hoccine me miserum nõ licere meo modo ingenio frui?
S. Immo, vt patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.
B. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? A. ah, retine me obsecro.
B. Amabo, quid tibi est? A. disperij. B. perij misera, quid stupes
Antiphila? A. videon' Cliniam, an non? B. quem vides? C. salue anime mi.
A. O mi expectate Clinia, salue. C. vt vales?
u aduenisse A. Saluom ✱ venisse gaudeo. C. teneo ne te
Antiphila, animo exoptata maxume meo?
S. Ite intro: nam vos iam dudum expectat senex.

IOAN. CALPH.

AEDEPOL te mea Antiphila) Non potuit melius conditionem meretriciam exprimere, q̃ per eam quæ meretrix esset, quæ tamen nomini meretricio fauet, cum alibi reprehendantur meretrices nihil aliud ex amore adolescentium quærere, q̃ pecuniæ extorsionem. hic quoque iucunda amantium congressio signantissime exprimitur. [Ædepol) Per Castorem & Pollucem, ornatiua sunt iurandi apta fœminis. [Formæ mores vt consimiles forent) Mores .n. pudici, gratiores esse solẽt in pulchro corpore. Virg. Gratior & pulchro veniens è corpore virtus. [Sibi quisq; expetit) Rectè expetit, cum eam a pudicitia cõmendet. Experimus.n. omnia quæ honesta sunt, & plane bona. vnde, de rebus expetendis a philosophis scriptum, quæ.s. peti debent [Oratio) q̃ dixeris, cum vno velle ætatem traducere. Antiqui etiam pauca verba orationem dixerunt. [Nam vobis expedit esse bonas,) Quia tum solo viuitis. Nec potest esse verus amor, nisi inter duos qui sibi inuicem fidem seruent, iuxta illud, Nec regnum, nec tæde socium pati valẽt. [Quippe forma impulsi) Et hic amor est gratia voluptatis tm̃. Et bene impulsi. Nam hæc omnia, uox, vtuum, amnẽ, adolescẽtia, ab impulsionis parte dõr, non a ratiocinationis. [Amatores colunt,) Bene amatores. Amator .n. fingi potest: Amans vero, amat. [Colunt) Colere est inferioris personæ ad superiorem, nonnunquam superioris ad inferiorem. Virg. Posthabita coluisse Samo. [Nisi prospectum) Prospicimus futura. Dijudicamus præsentia. [Incidere possit calamitas) In Eun. Nostri fundi calamitas. Proprie calamitatem rustici grandinem dñt, quod comminuat calamum, hoc est culmum ac segetem. [Nescio alias,) Verba mulieris cõmendantis se à fide in eternũ. [Ah) Clamosa interiectio hoc in loco ad gaudium spectat. Nec potuit vox accommodatior dari amatori præ nimio amore ferme insanienti ad primũ cum amica congressum. [Credo) Syrus non se loco mouerat, respõdet verbis Clitiphonis qui cum loquebatur, vt eum aliquo ambulatum abire cogeret. [Vix suffero) Vix, difficultatem significat. Et aliquando pro non, ponitur. Ouid. Vix Priamus tanti, totaq. Troia fuit. Lucil. Carcere vix carcere dignus. [Suffero) Sustineo, aliàs, Suppono. [Immo, vt patrem tuum vidi esse habitum,) Cum non possit per se Syrus Clitiphonem abigere, ad minas patris confugit, quem fingit iratum [Vidi esse habitum,) Vario modo homines habiti atque affecti esse possunt, quibus secundum Academicos aliud atq; aliud videtur. [Etiam duras dabit) Subintelligendum est ecclitica vel partes. In Eun. Duras partes fratris prædicas. Et partes duras, metaphoricos ab actoribus scenicis. [Ah, retine me) Antiphila præ nimia lætitia, viso Clinia, animo male esse cepit. Nam & animus vna cum corpore nonnunquam deficit nimio mœrore sic & interdum nimio gaudio. [Videon' Cliniam, an non?) Tanta lætitia erat Antiphilæ, vt etsi amatorem agnosceret, de eo tamen dubitaret. [Anime mi) Mollis oratio, & fœminea mulier implicata blandimentis. Mi, vim blandimenti habet. nam significat meus. [Clinia, salue) illa ad maiorem gratiam, amantem proprio nomine appellauit Salue, modo admiratiuæ interiectio est. [Teneo ne te). Præ nimio amicæ desiderio perij, cum dubitatione loquitur. Sũt qui legant, Teneo ne te, vt referatur ad fidem, ita vt dubitet an à se alienata sit, an in fide persistat.

ÆDEPOL &c.) Hic per meretricem optime conditio meretricia exprimitur, simulq. amantium congressio signantissime repræsentatur. B. Aedepol, iurantis est aduerb. quasi per ædem Pollucis. Per Castorem & Pollucem apud vetustissimas mulieres iurabant, ò mea Antiphila .i. amica mea laudo te, quę dixisti te velle traducere vitam, cum vno solo, & iudico te fortunatam .i. felicem cum studuisti id quod sequitur. Studeo interdum iungitur datiuo, cum significat incumbo. Interdum accusatiuo, cum significat magno studio aliquid conari, et hic cum studuisti .i. contra es, videlicet et mores forent cõsimiles .i. conformes, isti formæ .i. tuæ venustati. Nam in pulchro corpore pudici mores gratiores esse solent. Virg. Gratior & pulchro veniens in corpore virtus. & ita dij ament me, affirmatio cum iuramento inidme .i. non miror si quisquam expetit te sibi .i. cupit habere te in exorem, cum talibus probis moribus sis, vt vis fida esse velis. Expetimus enim bona tantum & honesta. nam oratio tua .i. tuus sermo. Antiqui etiam pauca verba orationem dixerunt. oratio tua fuit mihi indicio .i. argumento, signo, & ostensioni, quale ingenium .i. qualem naturam haberes, & cum egomet considero nunc mecũ in animo vitam tuam, & adeo .i. certe dum considero vitam omnium vestrarum .i. vestri similium iuuencularum, quæ iuuenculæ segregant .i. separant, reijciunt ab se .i. a suo consortio & consuetudine, vulgus .i. amatorum multitudinem, neq; promiscue quousque recipiunt. Haud .i. non est mirabile & vos esse istiusmodi .i. tales qualis estis, & nos non esse similes vestri. Nam expedit .i. decet, cõmodum est, vtile est vobis esse bonas. Vbi notanda est hæc structura, Mihi expedit esse bonum, & mihi expedit esse bono, vt Quintil. Cui esse diserto vacet. Illi sup. amatores, quibuscum .i. cum quibus res est nobis .i. cum quibus habemus rem seu consuetudinem, & quibus copiam nostri facimus, siue cum quibus habemus commercium, & communicationem, non sinunt, id est non patiuntur nos esse tales, quales estis, quippe quia certe, vbi quippe ponitur sine relatiuo, & sine cum coniunctione, amatores impulsi .i. allecti, inducti, nostra forma .i. pulchritudine, colunt .i. frequentat nos, vbi .i. postquam, hæc forma nostra est immutata .i. decorem suam amisit, & nitorem, illi amatores conferunt animum suum, alio .i. ad aliam amicam, seu ad rem aliam, nisi interea .i. dum colimur, & durat nostra forma, nisi aliquid est prospectum .i. prouisum nobis, veputa si nos prospeximus nobis cõparando ab illis pecunias, viuimus .i. etiam agimus. desertæ .i. derelictæ & abiectæ omnibus. Decretum est vobis .i. statuistis deliberastis, decreuistis ætatem agere .i. traducere vitæ vestræ tempus simul .i. vna, seu pariter cum vno viro, cuius viri mos .i. viuẽdi modus est maxime .i. in primis, præcipue, consimilis .i. cõformis, moribus vestrum, pro moribus vestris, sic enim antiquis loqui placuit, mores vestrum, pro mores vestri, et recentioribus placet, hi .i. tales viri, applicant se .i. adhibẽt animos ad vos, vero .i. sed, vtrique tam vir, quàm vxor, deuincimini .i. obligamini, ab vtrisque .i. viro, vtroque hoc beneficio .s. seruandi mutuo fidem, q.d. sic ambo obligatis vos mutuo beneficio intemeratæ fidei seruandæ, & hoc dictum est illi simile vterque vtrique sunt cordi, vbi Laurentius confirmat ab oratoribus potius esse dicendum vterque alteri est cordi. vt .i. ita, q̃ nulla calamitas .i. nulla miseria possit incidere vestro amori. A. Nescio alias .i. non cognosco quid aliæ faciant, quidem .i. certe, scio me fecisse semper sedulo .i. instanter, ac sine dolo, vt comparem .i. contraham, acquiram, & reputem meum commodum ex cõmodo illius, q.d. commodum eius est mihi curæ nõ minori, q̃ meum, mihiq. ita persuadeo ex eius opportunitate mihi opportunitatem contingere. C. Clinia hoc audiens, quamuis animaduersus a mulieribus prorumpit in exclamationem inquiens. Vah, quæ interiectio clamosa hic ad gaudium spectat. Ergo, q.d. longe aliter est q̃ suspicabar vt video. O Antiphila tu nunc sola facis me reducem reuertentem incolumem OVID.

mem post varia pericula, quæ subij eundo in Asiam, ac redeundo. Nam vt Seru. inquit, reduces dicuntur proprie, qui pericula euadunt. Facis itaque me reducem. i. defunctum periculis, reuertentem in patriam. Nam dum absum .i. longe sum abs te, omnes labores, quos cœpi fuere mihi leues assidua tui cogitatione, & sperando te reuiuiscere aliquando, præterquam .i. nisi quod carendum erat tui. Antiqui careo verbum genitiuo iungebant nedum ablatiuo. S. Credo quod dicis esse ita vt asseris. C. O Syre vix .i. difficulter suffero. i. sustineo & moleste fero, quod in ea sum angustia, vt mihi meo non liceat vti ingenio. Hoccine .i. hoc ne .i. verum, hoc est verum sup. vt interpretatur, Laurentius, vel est ne hoc tolerandum, non licet .i. non esse licitum modo .i. nunc me miserum frui ingenio meo. i. complexione mea delectari, quę est prona & procliuis ad voluptates. S. Immo. i. sed etiam, vt. i. quantum, vidi. i. potui cognoscere patrem tuum, habitum. i. affectum, dispositum, dabit, tibi duras lites sup. vel partes. i. dabis tibi aspera officia. i. onera si cognouerit te adhuc amare, & quidem diu dabit illas partes. s. aut lites. B. Quis nam. i. quis est hic adolescēs, qui intuetur. i. aspicit nos. A. Percipiens Antiphila esse amicū inquit. Ah, interiectio dolentis, obsecro te Bacchis retine me, ne eadem consternata, adeo amore amici repente percepti sum perculsa. B. Amabo, particula blandientis, quasi rogo te per amorem quid est tibi .i. quid habes. A. Ego misera disperij, præ nimio amore tota sum attonita & mei impos. B. O Antiphila, quid. i. cur, stupes. i. ita stupida es, & consternaris. A. Videon'. i. verum video Cliniam an non? B. Quem vide? C. O mi Antiphila mi anime. i. in cuius amore totus versatur animus meus salue. A. O mi Clinia expectate .i. diu desiderate salue. C. Vt vales. i. qualiter te habes. A. Gaudeo te aduenisse saluum. C. O Antiphila maxume expectata, i. desiderata animo meo, ne .i. verum teneo te .i. verum es adhuc mea, mihiq. fidem adhuc intemeratam conseruas. S. Intro in domum Chremetis. Nam senex iam dudum expectat vos, vt ceneiur.

LATO. A R G V M E N T V M) Collatio meretricis & honestæ virginis, qua vita vtriusque exprimitur. [Nam expedit) Ratio ab vtili, nam meretrix anteponit vtilitatem honesto. [Consimilis vestrum) Pares cum paribus facillime congregantur. [Nescio alias,) Responsio modesta. [Ergo mea Antiphila) Irrisio amantis. [Duras dabit) Subaudi partes, & est translatum ab actionibus scenicis. [Salue anime) Congressus amantium scite expressus.

PETR. MARS. Æ D E P O L te mea &c.) Tanti esse honestatem vt etiam ore meretrio commendetur, Docet hæc Scena. Quapropter Seneca sic scribit: Adeo gratiosa est virtus, vt insitum sit etiam malis probare meliora & maximum habemus hoc naturę meritum, quod virtus in omnium animos lumen suum permittit etiam qui non sequuntur, illam vident. Virtus inquit, non recipit sordidum amatorem. Soluto ad illam sinu veniendum est. Cic. sic scribit in Lęl. Nihil est amabilius virtute, nihil quod magis alliciat ad diligendum, quippe cum propter virtutem & probitatem, eos etiam quos nunquam vidimus, quodāmodo diligamus.

GLAR. H V I V S scenæ primi 17. versus sunt trochaici tetr. cat. Deinde sequuntur octo iambici quad. acat. postremo senarij iambici quinque. In 1. itaque Ædepol prima corripitur, & Mea monos. totum eliditur, nisi quis creticum loco vtroque esse putet. Tertio loco est tribrachys. Versu 2. si post verbum Studuisti, legitur isti pronomen, vt ferè habent lib. pronomen Id à superiore carmine eliditur. In 5. vel Tuam monosyl. erit, vel ab initio Et elidendum. In 7. vel Istius dissyl. est. In 8. initio, vt quidam mensi sunt, tres trochæi sunt, & s, eliditur in Bonas, item in Quibus, & est, verbum post Cum legendum est verum quia rarum est, vt longæ syllabę, quemadmodum est illud as; elidantur, itaq. ego creticum secundo loco ponendum arbitror. In xj. tamē s, in Nobis eodem modo eliditur, nisi omittamus verbum substantiuum Est. Est & proceleusmaticus loco tertio huius versus. In 13. Cuius monosyl. est. In 15. tribrachys est loco penult. pro trochæo. In 16. Nescio ali. pro dactylo est, nisi quis iambicum esse velit. In vlt. huius ordinis, Illius trissyl. & Meum monosyl. nisi creticus sit loco quarto, & Vah, extra carmē, vt O, & Hem, sæpe alias. [Ergo mea Antiphila tu nunc sola) Sequuntur iambici tet. acat. septem. In quorum secundo, vel Fuere secunda syllaba per systolen corripitur, vel creticus est loco quinto. Ita in 3. vel Tui monosyl. est, vel creticus est loco secundo. In 5. vel Tuum, vel Diu monosyl. In 6 Qui in tue, loco spōdei, vel creticus est loco quarto. [Antiphila? A videon' Cliniam, an non?) Senarij sunt hi quinque, vt diximus, iambici. In quorum secundo, pro, O mi Clinia salue. Alibi, & id in antiquo lib. legatur. O mi expectate Clinia salue. Sed sic trochaicum tet. cat. fecerimus, & a, in Clinia longatur, siue Expectate legatur, siue omittatur. In penult. Maxume exoptata animo meo, legendum, videlicet, vt, Exoptata præcedat animo meo.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Chremes Menedemo nunciat ex Asia rediisse filium ex qua re Menedemus incredibili gaudio perfunditur, & filio posthac indulgere magis instituit quod ei magnopere dissuadet Chremes.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Veri amici officium à Terentio quampulcherrime in hac scena describitur. In qua profecto amicus amico gaudij insperati, maximo cum affectu, & nuncium simul et consilium affert. Tum Menedemus filium suum leniter posthac educare instituit, cui id magnopere ob varias causas dissuadet Chremes, sed cum illi Menedemus minus ea in re auscultat saltem hoc tandè persuadet, ne filio lenem nimis erga ipsum animū quoquo pacto credat.

Trimetri omnes.

CHREMES, MENEDEMVS.

LVCISCIT hoc iam: cesso pultare ostium
Vicini? primum ex me vt sciat, sibi filium
Rediisse. etsi adolescentem hoc nolle intellego
Verum, cum videam miserum hunc tam excruciarier.
Eiu' abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam: nam, * quod potero, adiutabo senem, * quàm
Ita vt filium mecum amico, atque æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negocijs.
Nos quoque senes est æquom senibus obsequi.
M. Aut ego profecto ingenio egregie ad miseriam
Natus sum, aut illud falsum est, quod volgo audio
Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo; & quanto diutius
Abest, magi' cupio tanto, & magis desidero.
C. Sed ipsum egressum foras video: adibo, alloquar.
Menedeme salue: nuncium apporto tibi,
Cuius maxume te fieri participem cupis.
M. Nunquidnam de gnato meo audisti Chreme?
C. Valet, atque viuit. M. quæso, vbinam? C. apud me domi.
M. Meus gnatus? C. sic est. M. venit? C. certe. M. Clinia
Meus venit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obsecro.
C. Non volt te scire se rediisse etiam: & tuum
Conspectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet.
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit.
M. Non tu ei dixisti, vt essem? C. non. M. quam ob rem Chreme?
C. Quia pessume istuc in te, atque in illum consulis,
Si te tam leni, & victo esse animo ostenderis.
M. Non possum: satis iam, satis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in vtranque partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia, aut parsimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa, incides.

Primum

Primum olim potius, commeare filium
Quàm paterere ad mulierculam, quæ paullulo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruisti hinc. ea coacta ingratijs
Post illa cœpit victum volgo quærere.
Nunc, cum sine magno intertrimento non potest
Haberi, quiduis dare cupis. nam, vt tu scias,
Quàm ea nunc instructa pulchre ad perniciem siet;
Primum, iam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste, atque auro. satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam eius sumptus queat,
Nedum tu possis. ᴍ. est ne ea intus? c. sit rogas?
Sensi: nam ei vnam cenam, atque eius comitibus
Dedi: quòd si iterum mihi sit danda, actum siet:
Nam, vt alia omittam, pitissando modo mihi
Quid vini absumpsit? sic, hoc, dicens, asperum
Pater est: hoc aliud lenius sodes vide.
Releui dolia omnia, omnes serias:
Omnes habui solicitus: atque hæc vna nox:
Quid te futurum censes, quem assidue exedent?
Sic me dij amabunt; vt tuarum miseritum est
Menedeme fortunarum. ᴍ. faciat, quod lubet:
Sumat, consumat, perdat: decretum est pati:
Dum illum modo habeam mecum. c. si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt nescientem sentiat te id sibi dare.
ᴍ. Quid faciam? c. quiduis potius, quàm quod cogitas s.
Per alium quemuis vt des, falli te sinas
Technis per seruolum: etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, & id inter se agere clanculum.
Syrus cum illo vostro consusurrat conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud, quo modo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium: hui,
Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris.
Tibi autem porro vt non sit suaue viuere,
Nam deteriores omnes sumus licentia.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
*petit. Putabit, prauom, an rectum, quod * petet, fiet.
Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.
Dare denegatis: ibit ad illud illico,
Quo maxume apud te se valere sentiet,
*minitabitur. Abiturum se abs te esse illico * minabitur.
ᴍ. Videre verum, atque ita vti res est, dicere.
c. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi qui filium restituerem.
ᴍ. Cedo dextram: porro te oro idem vt facias Chreme.
c. Paratus sum. ᴍ. scin', quid nunc te facere volo?
c. Dic. ᴍ. quod sensisti illos me incipere fallere,
Id vt matureot facere. cupio illi dare,
Quod volt: cupio ipsum iam videre. c. operam dabo.
Syrus est prehendendus atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paullum hoc negoti mihi obstat: Simus, & Crito
Vicini nostri hic ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, vt dixeram,
Operam daturum me, hodie non * posse his dare. *esse.
Continuo hic adero. ᴍ. ita quæso. dij vostram fidem,
Itan' comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena melius vt videant, & iudicent,
Quàm sua? an eo fit, quia in re nostra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine:
Hic mihi nunc quanto plus sapit, quàm egomet mihi?
c. Dissolui me, ociosus operam vt tibi darem.

IOAN. CALPH.

LVCESCIT) Veri amici officium pulcherrime a Terentio in hac scena exprimitur, in qua amicus amico simul, & gaudij insperati, maximo cum affectu, nuncium & consilium affert. [Cesso) Aliquis cessare dicitur .i. tardare ad aliquid celeriter peragendum. Virg. Cessas in vota precesq;. Cessat desidiosus: Requiescit defessus. [Miserum hunc) Cum affectu, nam proprium veri est amici lætari rebus prosperis amici, & dolere aduersis. [Ex indicio) Indicium proprie est oris & linguæ. [Senem) Plus habet affectus, quam si diceret Menedemum. [Nos quoque senes est æquom senibus obsequi) Iuxta illud prouerbium vsitatissimum, Pares cum paribus facillime congregantur. Naturaliter enim adolescentes adolescentibus, senes vero senibus potius inseruiunt & obsequuntur. [Aut ego profecto) .i. ex his duobus necesse est alterum tantum esse verum. sed senex ex nimio filij desiderio dubitat de eo qd' omnibus approbatissimum est. [Ingenio,) Hoc est natura. Ingeniũ naturalis est sapientia. Sal in Catil Ingeniũ nemo sine corpore exercebat. Ingenium quoque veteres dixerunt ex sua sponte vel natura. Virg. lib 2 Georg. Nunc locus aruorum ingenijs quæ robora cuique. [Egregie ad miseriam) Egregium dr̃ quod ex grege eligitur. Sed hic egregie, valde, nimis. Non est ergo ad laudem positũ. [Diem adimere ægritudinem hominibus,) S. Sulpicius ad Cic. Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat [Nuntium apporto tibi,) Nuntius & res ipsa, & nuncius dicitur. [Cuius maxume) Bene maxime. quis.n. nuncius illi gratior esse poterat, quam filij? [Nunquidnam de gnato meo) Quia omnis illius solicitudo circa filium erat, iccirco statim de eo suspicatus est, nondum facta mentione. [Valet atque viuit) Prothysteron in sensu est. Si.n. valet, necessario viuit, non si viuit, valet. Ergo viuit & valet, dicendum erat. Et bene vtrunque iunxit. Nã multi viuunt. sed non bene valent. [Meus gnatus) Magis cũ admiratione q̃ cum interrogatione legendum. [Clinia meus venit?) Addidit & nomen, quod fieri consueuit in his quos diu optauimus, & nondum venisse credimus. [Dixi) Denunciatio est confirmandæ sententiæ, nec mutanda est. translata de foro & causidicis. Cic. Præco dixisse pronunciat. [Dixi) Hoc verbum in fine additum, superiora confirmat. & est proprium his qui perorauerint causam [Dixi) Sic dixit, quasi iam obtunderetur a Menedemo. [Etiam & tuum conspectum fugitat) Plus est quam fugit. Et fugitat dixit, vt ostenderet filium vehementer timere. [Non tu ei dixti vt essem?) Vt, aliquando certam qualitatem significat, & nonnunquam incertam. Alibi, Vt erat gesta. [Quia pessume istuc) Consiliũ & parentibus omnibus & filijs salubre, patres.n. nimia largitate & clementia liberos corrumpunt. Illi vero, nimia licentia deteriores facti, patribus mœrori, sibi vero detrimento sunt. [Non possum) Hoc est animi victi & clementia. Interdum ad nimiam indignationem spectat. vt illud Satyrici, Non possum ferre Quirites Græcam vrbem. [Ah, Vehemens) Bene dixit vehemens, de eo qui non seruaret modum. Ve enim particula, sicuti quædam alia, tum intensionem, tum minutionem significat. Ergo vehemens, à mentis vi atque impetu dicitur. [In eandem fraudem) Fraus pro dolo & pœna ab antiquis accipiebatur. [Mulierculam) Minus est quam si diceret, aut mulierem, aut meretricem, vtpote quę erat contenta paruo. [Coacta ingratijs) Hoc est inuita Et bene coacta & ingratijs. Nam aliquis ingratijs dicitur aliquid facere, qui inuitus & coactus præter voluntatem facit. [Post illa cœpit victum volgo quærere) Sic in And. Lana & tela victum quæritans. Et recte victum, & non cibum posuit. Cibus est.n. qui delicatis præbetur, Victus, in paruis aridisq; alimonijs est constitutus. Virg Victum infelicem baccas lapidosaq; corna [Quęrere) Melius dixisset quæritare. Quærit enim qui ad plenum & perpetuum reponit: Quæ-

ritat qui vix quotidie inquirendo victum inuenit. [Post illa) Antiquum est, nos autem dicimus postea. [Sine magno intertrimento) .i. damno. Detrimentum, secundum Varronem, à detritu dr, q ea quæ trita sunt, minoris precij sunt. Intertrimentum, ab eo qd duo quæ inter se trita & diminuit. A quo etiam intertrigo dicta. [Quiduis dare cupis) Et hoc est nimiæ largitatis. [Primum, iam ancillas) Et hoc est signum illam probe instructam ad expilandum amatores. [Satrapes) Satrapes à Græcia prouinciæ Præfectus dicitur. [Nedum tu possis) Nedum hoc loco negatioe ponitur, vt, Non crederem tibi obolum, nedum pro te effunderem sanguinem. Iam Chremes Bacchidem credit Cliniæ esse amicam. Et obserua Terentianam consuetudinem, qui inducit nihil sapere eos qui falluntur. [Sensi) Hoc cum dolore dicere solemus in his in quibus detrimentum ingens passi sumus. [Actum siet) Actum est dicitur de ea re de qua iam lata sit sententia. Et est verbum desperantis. [Pitissando modo) Bene pitissando. Et exleui dolia omnia. Nam pitissare proprie est parce vinum gustare, quasi tentandi gratia. Tale est verbum quo Plaut. vtitur, cyathisso, tale est & græcisso. Pitissando .i. expressis labris expuendo, dum saporem vini probat. [Sic hoc dicens, asperum) .i. austerum. Secũdum Plinium tria vini sunt genera, austerum, dulce, & tenue. [Releui dolia) Vt loquit Plin. in Italia resina vino condẽdo maxime probatur Brutia, circa Alpes ligneis vasis condunt, circulisq. cingunt. Picantur autẽ protinus a canis ortu, & hinc persuoduntur marina aqua aut salsa, ac leui cinere sarmẽti aspergiuntur. dum igitur vina aperiuntur, dolia relinuntur. [Omnes serias) Seria, dolium, & proprie vas fictile de limo oblongum. Persi. Et ò si sub rastro creperet argenti seria dextro Hercule. [Solicitos habui) Varijs officijs & ministerijs distractos nihil significantius dicere potuit. Quid. n. aliud est solicitare, q̃ suo loco mouere? Solum aũt quin significet locum, quis dubitat? cum exules quoq; dicantur solo patriæ suæ pulsi. Solicitos igitur habuit oẽs domesticos, qui hinc & inde admin̄istrandum destinabantur. [Quem ex re des) Plus dixit, quam si, cuius res, dixisset. [Sic me dij amabunt) Pro ament. [Vt me tuarum miseritum est) bene misertum. Nam secundum nonnullos miserari est flere & lamentari: Misereri vero, miserationes alienis casibus exhibere. [Sumat, consumat, perdat) Quis hoc patre indulgentior? sed hoc contingere solet dum vnicus est gnatus. [Sumat) Accipiat. Alias sumere est eligere. Salust. in Iug. Sumat aliquem ex populo monitorem officij sui. [Perdat) Quod maius est, & quod finem consumendi habet, tertio loco posuit. [Per alium quemuis vt des). Quod salubrius præceptum parentibus dari potest? Nulla. n. re adolescentes magis corrumpuntur, quam nimia parentum indulgentia. [Technis) .i. fallacijs. [Subsenti) Bene subsenti. Nam sub, est temperamentum plenæ pronunciationis, vt sub tristis, subridet, non ad plenum tristis, aut ridet. Et cum quinq; sint sensus, duo sunt visus & auditus, quos nos magis sensibiles habemus quam pecora. Cic. Non solum videam, sed etiam audiam. Duabus ergo rebus scimus, aut ratione, aut sensu, quibus maxime præstamus ceteris animalibus. Ergo senex dicit se sensu sensisse seruulos fraudem parare. [Quam abs te amittas filium) Amittas, pro, dimittas dixit. nam quod nos dicimus dimittere, antiqui etiam dicebant amittere. Virg. Quisquis es amissos hinc iam obliuiscere Graios. Salust. Factione amissa publico consilio. [Ad nequitiam) Bene de adolescente nequitiam dixit, nequitia enim est luxus vitæ prodigus atque effusus. Ouid. Nequitia est quæ te non sinit esse senem. [Nam deteriores omnes sumus licentia) Sententia proprie seni conueniens. & deteriores, significantissime protulit. deteriores enim homines licentia à bono ad malum uertuntur. Est enim peius a malo quod in vsu est, & crebertime frequentatur. Deterius vero, à bono, vt minoris sit meriti quam quod placet. Virg. iij. Georg. Deterior donec paulatim ac decolor ætas. [Putabit) Putamus instantia, Reputamus præterita. Putare proprie purgare est. & arbores & vites dicimus putare. hinc putare est cogitare, quia cogitando superflua mente recidimus. Est tamen putare eius, qui simplicitate pectoris aberrauit. Cic. Non putauit, lapsus est. [Minabitur) Minatur etiam filius patrem dum se eatum animaduertit, & discessum simulat. [Qui) Quomodo, & est sermo comicus. [Restituere) Redditur cupientibus, vt domino seruus. Restituitur cupiens, vt patriæ ciuis. Et redditur & restituitur cupiens cupientibus, vt patri filius. [Apprehendendus) In Andria, Tuus pater modo me apprehendit. [Me cœpere arbitrum) Arbiter dabatur his qui de finibus regendis ambigerent. Dicitur enim arbiter iudex, q totius rei habeat arbitrium & facultatem. [Aliena melius vt videant & iudicent, quàm sua) Huic illud Cic. lib. j. Off. contrarium est. Est enim difficilis cura rerum alienarum, quanquam Terentianus ille Chremes, humani nihil a se alienum putet, sed tamen quia magis ea percipimus atque sentimus, quæ nobis ipsis aut prospera, aut aduersa eueniunt, q̃ illa quæ ceteris, quæ quasi longo interuallo interiecto videmus, aliter de illis, ac de nobis iudicamus.

GVIDO.

LVCESCIT &c.) Hic veri amici officium in hac scena pulcherrime exprimitur in qua amicus amico gaudij insperati maximo cum effectu nuncium & consilium affert. C. Lucescit .i. lux fit, hoc est dies aduenit, cur .i. quare iam cesso .i. tardo pulsare hoc hostium vicini mei .s. Menedemi, vt ipse sciat primo ex me .i. a me, filium redijsse sibi .i. ad suum gaudium, & si .i. quamuis, intelligo adolescentem .i. Cliniam nolle hoc .i. vt pater sciat eum venisse, verum .i. sed, cum videam hunc .s. patrem miserum, iam .i. adeo, cruciari .i. vexari abitu .i. discessu eius, celem .i. debeã celare gaudium tam insperatum cum nihil pericli sit illi, ex indicio .i. ex indicatione, & manifestatione, haud .i. non, faciam .i. non celabo gaudium, nam adiuuabo senem .i. Menedemũ, quoad .i. quantum potero, vt .i. sicut video filium meum inseruire amico atque æquali suo .i. Cl. & video eum .i. filium meum Cl. esse socium in negocijs, ita .i. eo modo, quoque .i. etiam, æquum est .i. iustum est, nos senes obsequi .i. inseruire senibus. M. profecto .i. certe, aut ego Me sum egregie .i. valde nimis natus, ingenio est natura mea, ad miseriam .i. ad infelicitatem sustinendam, aut illud est falsum quod audio dici videlicet, diem .i. tempus, adimere .i. auferre ægritudinem .i. mœrorem hominibus. Nam ægritudo .i. mœror, mœstitia animi (ægritudo enim animi est. Sed ægrotatio est corporis) ægritudo ergo .i. mœror, dolor animi, de filio .i. ex filio & causa filij, augescit .i. increscit mihi magis quotidie; quando diutius .i. longius ipse filius abest .i. absens est, tanto magis copio. & magis desiderio .i. eius desiderio teneor. C. sed eideo ipsum senem egressum foras .i. extra domum, ibo ad eum .s. atque alloquar .i. sermonem faciam cum eo. O Menedeme salue, apporto tibi nuncium .i. quod dicitur nouum. Nuncius dicitur, qui nunciat & res nunciata, pro re etiam nunciata nuncium in oratione reperitur, cuius .i. nuncij, maxime .i. maximopere cupis, te fieri participem .i. te illo impartiri nuncio cupis summo opere. M. nunquid, nam .i. non ne aliquid audisti de Gnato meo .s. Clinia. C. valet .i. sanus est, atque viuit. M. quæso vbi nam .i. vbi est? C. est hic apud me domi meæ. M. admirabundus hoc dicit, meus gnatus .i. meus filius est inquam apud te. C. Sic est .i. ita est, M. Venit meus Gnatus? C. Certe .i. sine dubio. M. Clinia meus .i. meus filius venit? C. Dixi .i. iam satis dixi eum venisse, propterea non me vlterius obtundas talibus percontationibus, dixi autem est verbum aptum percontantibus .i. fit rem orandi facientibus. M. Eamus ad eum .s. obsecro, duc me ad eum. C. Non vult te scire .i. quod tu scias se redijsse, etiam fugitat tuum conspectum propter peccatum .i. propter flagitium suum, quia se offenderis amori indulgẽdo, tum .i. deinde timet hoc ne .i. vt pro quod tua duritia illa antiqua, etiam nunc sit adaucta .i. augmentata, seu increuerit. M. Tu non dixisti ei? vt .i. qualiter essem, hoc est qualiter me haberem. C. Non dixi. M. O Chrem. quamobrem .i. quare non dixisti? C. Quia pessime consulis .i. prouidis, prospicis, seu suades illud quod sequitur in te .i. in tuum futurum dolorem, & in filium .i. in filij tui detrimentũ, nam nimia indulgentia nocet, subdit autem illud quod pessime consulit .s. si ostenderis te esse animo tam leni .i. suaui, miti, benigno, indulgenti, & victo .i. fracto, obiecto, mollificato. M. Non possum ostendere me illi animo leni & victo, satis iam sat est, hæc replicatio magnam habet vehementiam, q. d. se extra quàm satis erat fuisse patrem durum, sui iam satis satis pater durus .i. seuerus, acerbus, inhumanus. C. Interiectio dolentis. O Menedeme es nimis vehemens .i. impetuosus, acer. à vimentis & impetu dicitur vehemens, in vtranque partem .i. & in duritiam, & indulgentiam, quando vis esse durus excedis modum, cum vis esse indulgens, excedis id, quod est satis, incides in eandem fraudem .i. eodem modo decipieris ex hac re, & illa .s. ex nimia largitate .i. indulgentia, aut ex nimia parsimonia .i. tenacitate ac duritia, primum .i. in primis olim .i. multo ante tempore perterruisti filium .i. incussisti filio terrorem potius, quam paterere .i. potius quam permitteres eum commeare, id est se conferre, seu transferre, aut traducere se ad mulierculam, quæ tum .i. tunc erat contenta, paululo, id est victu admodum tenui vel precio admodum paruo, & cui mulierculæ omnia erant grata .i. omnia placebant, quæ illi dabantur, hinc, id est ex eo tempore, ea muliercula coacta ingratis, id est inuita, præter voluntatem, aliquis ingratus dicitur

aliquid

aliquid facere, vt vult Don. qui inuitus & coactus præter volũtatem facit, vbi ingratiis dicitur vetuste, tanquam foret tertiæ inflexionis, cepit.i.incepit post illa.i. postea quàm perterrui filium ab ea quærere.i.quæritare, nam quærit, qui ad plenum & perpetuum reponit, quæritat, qui vix quotidie inquirendo victum inuenit, cepit ergo quærere vulgo.s.passim, & in communi, seu in medium, & in publicum, aut in propatulo, victum.i.alimoniam, vnde videlicet posset inopem defendere vitã, cibus delicatis præbetur, victus in paruis, aridisq. alimonijs est constitutus, nunc .i. hoc tempore, cum illa muliercula non potest haberi sine tuo magno detrimento.i.damno, ac dispendio, alij habent intertrimento, quod in idem redit. Detrimentum, vt Varro ait, dicitur à detritu. nam ea quæ sunt detrita minoris sunt pretij, similiter intertrimentum dicitur ab eo, quòd duo inter se trita sint ac diminuta, cum ergo nunc non possit haberi sine detrimento, cupit dare quiduis.i.quodlibet, seu quod petatur, nam vt scias quã pulchre .i.nitide ea.s.muliercula, nunc sit instructa.i.apparata ornata, ad perniciem .i. ad damnum tuum, & tui filij & tui destructionem, primum .i. in primis, iam adduxit secum ancillas plus decem .i. plus quàm decem, quemadmodum dicimus adduxit secum magis decem homines, in quibus dictis magis & plus aduerbia sunt, alioquin diceretur adduxit secum magis decem, & non plus, solemus tamen sæpius apponere quàm. vt, Adduxit secũ plus quàm ancillas decem, vel magis quàm decem ancillas. Verum auctorum vsus semper est sequendus, adduxit inquam ancillas plus decem ornatas veste.i.vestimentis, atque auro.i.monilibus aureis, vt aonis, seu cingulis habentibus aureas fibulas.i.aurea firmacula, si Satrapes, dicitur etiam Satrapa pro eodem, dictio est Persica, significans Præfectum, vt ait Tortell. si ergo Satrapes.i.Præfectus prouinciæ, cui sunt abunde pecuniæ, sit amator eius puellæ nunquam queat.i. possit sufferre & sustinere, sumptus.i.impendia eius, nedum.i.solum, tu non inquam possis sufferre eius sumptus, argumentum est à maiori ad minus, si non possit maior, idẽ nec minor. M. ne.i.verum, ea puella est intus? C. rogas.i.petis an sit intus? sensi.i.satis percepi eam esse intus? apud Mened. nam dedi ei, atque comitibus eius.i.ancillis pedissequis vnam cœnam, quòd.i.sed, si iterum cœna sit danda actum fiet, hoc dictum semper in malam partem capitur, dicitur autem de ea re, de qua iam sit lata sententia, & est verbum desperantis. Cic. Actum est de te, nisi prouides, nam vt omittam alia.i.præter alia, quæ impensa sum, modo .i. paulo ante, quod vini .i. quantum vini, filius meus sup. absumpsit.i.absorpsit, siue exhausit, mihi.i.in meum detrimentum, pitissando.i.gustando, nam pitisso, as, significat parce vinum gusto, quasi tentandi gratia, absumpsit ergo multum vini dicens.i.dicendo hoc quod sequitur, sic tali modo. O pater hoc vinum est asperum .i.non suaue gustu. Aliud vinum est lenius .i. suauius, mitius, dulcius, sodes.i.si audes, vox est hortantis ait.

Dous vt amabo, rogo. Vel precantis, vt vult Seruius, dicitur autem coniunctæ sodes apud comicos pro si audes, vt sis pro si vis, capsis pro cape si vis &c. vide.i.considera quod dicturus sum, relleui .i. perforaui, vt dici vulgo solet, quæ perforatio fieri non poterat, nisi prius auferretur, aut lutum, aut limus, aut argilla, aut pix, aut resina, aut gypsos, quibus linebantur dolia, ac picabantur, seu incrustabantur. Linire enim est picare.i.pice aliquid linire, seu vngere, seu materia incrustare, & alicui rei suppositum aliquid superducere, vt parietem linimus calce, aut gypso.i.incrustamus, dolium linimus pice, aut argilla .i. eius rimulas obturamus bitumine aliquo, quemadmodum tegere significat operire, & retegere significat contrarium .s. tegmen auferre, sic linire significat, quod dictum est linire aliquo bitumine, & relinire significat contrarium, hoc est bitumen detergere, seu amouere, quo aliquid prius linitum erat, & ita relleui dolia omnia significat abstersi lutum, vel terram tenacem ab omnibus dolijs, vt in ea cena vinum varium apponeretur, propter autem prædictam significationem linire significat etiam deturpare. Inde litura, ræ.i.deturpatio facta atramento ducendo lineam per falsa scripta, vt fieri solet, relleui inquam omnes serias.i.vasa fictilia, in quibus vinum asseruabant, nam ante vsum doliorum, quæ lignea sunt ad vina conseruanda vasis vtebantur fictilibus, quæ seriæ dicebantur. Inde seriola, læ. Persius:

Seriolæ veteris metuens detradere limum. Idem:

O si sub rastro creperet argentia feria dextro Hercule.

Vbi Persius capit seriam pro vase fictili repleto argento, & terra infosso. Est enim seria, vt solunt aliqui, vas fictile de limo oblongum habui omnes seruos meos solicitos.i. varijs officijs, ac mysterijs distractos & occupatos. Festus, inquit, solicitare esse à loco suo mouere, à solum soli, quod terram significat, & locum, & cito as, quod est moueo es. Atque hæc vna .i. vnica, & sola, non fuit supple, q.d. quid fecissem si secunda nocte mihi pascendi fuisset, quid censes te futurum .i. quid putas, quòd tu eris, q.d. inops & miser euades? quem.s.te exedent, ab ex, & edo es.i.corrodent tuam substantiam & bene viuendi facultates absumendo, & acrius exedent dixit, quam si dixisset exedent tuas res, aut tuas opes. O Menedeme, perij, amabunt pro ament me sic, vt.i.sicut, me misertum est .i. vt misericordia, seu miseratione motus sum tuarum fortunarum. Miseret sæpius facit misertum est, vt tæderet pertæsum est. M. faciat filius .s. meus, quodlibet.i.quod ex sua erit libidine.i.etiam ex sua inordinata voluntate, sumat.i.spõte capiat, & quantum volet consumat.i.absumat, impendat, perdat. id.i.rebus meis non solum vtatur, sed etiam interdum abutatur eis rem videlicet cum fructu de perdendo, decretum est.i.constitui ac decreui, pati.i.ferre illud .s. æquo animo dummodo habeamus illum filium meum mecum. C. si certum est tibi.i.constituisti, & decreuisti facere sic, vt dicis, arbitror illud permagni referre.i.tibi & filio maxime esse vtile, & multum ad rem tuam, & illuc spectare, vt sentiat.i.iudicet te nescientem, quasi deceptũ serui technis, dare sibi id.i.tantam indulgentiam, quantam daturum te dicis. M. quid faciam? C. petis sup. quid facies, & qua via procede? facias supple quid vis.i.quodlibet potius, quàm id, quod cogitas facere, videlicet vt des illi quod dare vis, per alium quemuis.i.per quemlibet, seu quæcunque volueris. Sinas.i.patiaris te falli.i.deludi, technis.i.fallacijs per seruorum tuum.s.Etsi.i. quamuis, quoque .i. etiam, sub sensi .i. aliquid modo percepi id, quod sequitur, videlicet illos.s. seruos, & filios esse ibi .i. domi meæ, subsensi inquam illos, agere.i.moliri id.s.fraudẽ & technas, quibus te deludant, ac fallant, clanculum.i.secreto inter se. Syrus seruus meus consusurrat .i. submissa voce colloquitur cum illo vestro seruo, & bene vestro diat, quasi & patris sit seruus, & herilis, filij adolescentes.i.filij nostri, conferunt.i.concitant, consilia.i. suscepta proposita, seu instituta. Et satius est.i.melius est tibi perdere .i. admittere talentum .i. tale argenti pondus, hoc pacto .i. hoc modo, vt dico. Dictum est superius talentum Atticum esse duplex, maius quod constat ex quatuor & octoginta libris, vel eo circa, & minus quod constat ex sexaginta, melius est igitur te hoc modo perdere talentum quàm perdere minam.i.libram, illo modo.i.te prodendo illi, & tuam illi indulgentiam ostendendo, nunc.i.in hac parte, non agitur.i.non tractatur, de pecunia .i. de quãtitate pecuniæ, sed illud tractatur pro modo demus id, quod daturus es adolescentulo.i.filio tuo, minimo periculo.i.eo modo, quo minime vergat in eius perniciem, nam si semel intellexerit filius tuus tuum animum.i.tuam volũtatem, videlicet te prius perditurum vitam tuam, & omnem pecuniam.i.omnem substantiam, nam nomine pecuniæ omnes diuitiæ significantur, priusquam amittas.i.demittas, seu eiicias filium abs te. Antiqui enim vbi nunc dicimus dimittas, etiam & amittas dicebant. Virgil. Quisquis es amissos hinc obliuiscere Graios. Quanquam illic amissos possit interpretari perditos, nam eos amiserat, qui eum deseruerant. Hui, interiectio indignantis, quantam fenestram.i. quàm magnum aditum, patefeceris .i. patente feceris, hoc est aperueris ad nequitiam .i. luxum ac libidinem. Dicitur enim nequitia luans vitæ prodigus, atque effusus. Ouid. Nequitia est, quæ te non sinit esse senem, autem .i. sed, porro .i. certe, tantam inquam patefeceris fenestram ad nequitiam, vt.i.quòd non sit tibi suaue, imo acerbum viuere, nam omnes sumus deteriores.i.vt Seruius interpretatur, minus boni, licentia.i.nimia libertate. cum quidquid libet licet, ideo licentia dicitur impunitas, cum impune facimus quidquid libet, nulla secuta reprehensione, videtur tamen deterior interdum capi pro peior. Cic. ad Caninium: Hoc animo, qui sunt deteriores, sunt rogati, quamuis & illic pro minus bono sumi possit, filius tuus volet quodcunque.i.omne quod inciderit in mentem, neque putabit.i.non considerabit, non mente volutabit, an id, quod in mentem venerit, sit prauum.i.distortum, & à via rectæ viæ deuians, an sit rectum.i.cum virtute & officio faciendum. Nam, vt inquit Cic. ad Herennium, rectum est, quod cum virtute & officio fit, non putabit ergo, an.i.vtrum id, quod petet, sit prauum, an rectum, vt non poteris pati rem tuam .i. tuam substantiam, & tua bona, & illum filium perire .i. perdi & in perniciem ruere, si denegaris.i. denegaueris dare quod petet .s. ilico ibit ad illum, qui senserit se maxime valere .i. habere maximam auctoritatem apud te, ilico minabitur se abiturum esse .i. se esse discessurum abs te .i. à tua societate. M. Videre.i.videris dicere verum, atque vt.i.quemadmodum res est.i.res se habet. C. Hercle, iurantis est, ego non vidi somnum hac nocte oculis meis, dum.i.quãdiu, quæro.i.

inquiro, qui.i.quo modo, qua via, qua ratione, restituerem.i.redderem, redditur enim & restituitur, vt ait Don. cupiens cupienti, vt patri filius, vt hic. M. Cedo.i.da. dextram.i.manum tu per. Cedo.n. verbum est defectiuum, duas tantum personas habens secundas, in singulari numero, & in plurali præsentis imperatiui, videlicet cedo & cedite, & salue saluete. Cedo autem significat dic vel da, & cedite dicite vel date, quod significet da, vel date, probat Non. citans dicto Enn. cuius hæc verba sunt, Cedite manus vestras, measq; accipite.i.date manus vestras & accipite manus meas vt iunctis manibus confirmetur fœdus, quod exemplū clarius posset videri illo. Cedo igitur dextram, nos enim aut oraturi, aut confirmaturi quidquam alicui eius dexteram poscere solemus, porro.i.sed, ò Chr. vt facias idem.i.restituas mihi filium aliqua via. C. Sum paratus. M. Scis'.i.scis ne quid volo nūc te facere.i.vt tu facias. C. dic. M. Quid.i.quia sensisti.i.percepisti illos velle incipere fallere me. volo inquam te efficere, vt maturent.i.festinent, properent facere id.i.me decipere, cupio dare illi quod vult, iam cupio videre eum. C. Dabo operam vt maturent, & filium videas. Syrus est apprehendendus.i.conueniendus, & compellendus, atque ipse est mihi adhortandus, vt.s. deducat filium ad te, & efficiat, vt eius præsentia reficiaris nescio quis exit.i. egreditur à me.i. quod barbare dicitur de penes me.i.de domu mea, concede.i.confer te, abi.i.vade, hinc.i.ex hoc loco, domum.i.in domum, ne sentiant.i.percipiant nos congruere.i.cōuenire, & quod dicitur facere formam ac pactum inter nos, hoc paululum negocij.i.aliquid paruæ controuersiæ, quæ sequitur vicinos, obstat mihi.i.impedit me, quominus domum eam, illud autem negocij, hoc est Syrus & Crito vicini nostri, appositiua dictum, ambigunt.i.dubitant hic de finibus.i.de terminis agrorum suorum, cœpere.i.elegerunt, vt Cic. Aut capiendus ex illo locus, cœperunt ergo me arbitrum.i.iudicem, vt totius negocij habeam arbitrium, & facultatem. Arbiter enim eligitur arbitrio litigantium ibo ad eos, ac dicam me non posse dare operam his.i.non posse vacare suis negocijs hodie, vt.i.sicut, dixeram.i.promiseram me daturum operam eis.i.sicut promiseram me daturum eorum controuersiæ, continuo.i.statim, adero.i.præsto ero hic. M. Quæso.i.rogo, vt adsis statim, deinde abeunte Chremete secum Men. dicit. Dij vestram opem imploro.s.itan'.i.ita ne, est verum sup. naturam hominum esse ita comparatam.i.constitutam, vt videant homines melius aliena.i. negocia aliorum, & iudicent, quàm videant & iudicent sua. An fit.i.contingit vel efficitur eo, quia.i.ideo, quòd sumus præpediti.i.impediti, quo minus rectè iudicemus, in re nostra.i. in nostra causa, aut negocio, aut nimio gaudio, aut nimia ægritudine.i.dolore, nimio mœrore. Nam ægritudo est mentis, ægrotatio corporis. Hic Chr. quanto plus, q. d. multo plus sapit mihi.i. pro vtilitate mea sapienter loquitur, quam egomet sapiam mihi.i. pro mea vtilitate. C. Iam redij Chr. dicitq; sic. ò Men. dissolui.i. expediui, ea olim, eripui me ab illis ocyus.i. cito, comparatiuum pro positiuo, vt datem operam tibi.i. tuis rebus incumberem.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Chremes indicat Menedemo aduentum filij, & quid agendum sit consulit. Est autem initium occasionis ad futuram epitasin. [Pulsare ostium) Pro pulsare, vetuste. [Diem adimere) Prouerb. Augescit, pro crescit. [Meus gnatus) Attende verba & gestum gaudentis. [Dixi) Confirmantis verbum, proprium eorum qui causam perorauerunt. [Satis iam) Geminatio ad vehementiam, & est exclamatio qua seipsum accusat senex. [Vehemens in.) Reprehensio intemperantiæ Menedemi, & deinde consilium, quæ ambo pertinet ad describendam personam Chremetis, qui alij consulens ipse à nequiore filio decipitur. [Nam vt tu.) Rem auget exemplo. [Pitissando) .i. gustando. [Releui dolia) .i. aperui detrahendo .s. linum vel ceram, qua foramen obstruitur. [Sic facere) Consilium Chremetis, cuius occasione ipse decipietur, quæ erit epitasis fabulæ. [Syrus cum illo) Signa coniecturæ. [Non nunc pecunia) Subaudi, de, nam per eclipsin subtrahitur præpositio metri causa. Estq; confirmatio consilij ab vtili. [Somnium hercle) Commendatio sedulitatis & officij. [Cedo dexteram) Oraturus apprehendit dexteram. [Scin' quid nunc) προοικονομία ad sequentem scenam. [Paululum negocij) Conuenit digredi Chremetem, vt spectatores alloquatur Menedemus. [Dij vostram) Ex consilio poetæ Menedemus indicat spectatori quid actum sit, & quamuis de se loquatur, tamen hoc reuera in Chremetem competit, qui aliena melius videt quàm sua, dum à filio & seruo tam improbe fallitur. Est autem hic scopus fabulæ, in quem cuncta referuntur.

PETRVS MARS.

LVCESCIT &c.) Affectus paternus nimis vehement in vtranque partem, nec medietatem illam aliquando seruans, quæ est secundum rectam actionem, & modum viuendi politicum, hac scena exprimitur. Interdum quippe pater nimis durus est in disciplina domestica, interdum nimia indulgentia & facilitate, filiorum mores corrumpit, amore ipsum decipiente, quo filium tanquam aliquid ex seipso prosequitur. Vnde Arist. in 4. Moral. sic ait: Omnes amant sua opera, vt parentes atque Poëtæ. Quod autem a medio rationis exorbitat, vituperatur in primis. Vnde Horat. in Serm.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltra citraq; nequit consistere rectum. Et alibi,
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt:
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum:
Nil medium est.

[Ea coacta ingratiis) Aduerbialiter ponitur.i.inuito animo. [Sine magno detrimento) M. Varro sic ait: Detrimentum dicitur a detritu. quod ea quæ trita sunt, minoris sint pretij. Intrimentum ab eo quod duo vel tria inter se trita & diminuta sint. [Satrapes si siet amator) Satrapes lingua Persica dicitur, qui præest vrbi & prouinciæ. [Releui dolia omnia &c.) .i. resignaui & aperui. Lino, lini, liui, & leui. Inde relino, releui. [Dij vostram fidem &c.) Excitandam esse rationem, & restringendam esse cupiditatem, docet hic locus, vt mediocritas illa seruetur in vita actiua & cupiditatibus, quæ est inter nimium & parum, & in rectè monentibus parendum esse monet, ne in actionibus error fiat. Arist. in fine primi libri voluminis E.hic. sic ait: Hanc autem partem ratione vacantem, rationi obtemperare, admonitiones, increpationes, & cohortationes indicant, aliena vt melius videant. Seneca sic ait: Aliena vitia in oculis habemus, à tergo nostra sunt. Horat. in Serm. Sat. 3.

Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum,
Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius?

[Nam quam potero, adiutabo senem;) Nos, quod potero, pro eo quod dicimus vt potero quantum potero, alij quoad dicunt, Græci καθ' ὅσον. Ita autem habent vetusta exemplaria, & mea quidem sententia rectius. [Proterruisti hunc, ea coacta ingratijs) Sunt qui legant ingratis, vt sit trimeter catalect. Alij ingratijs, quo & Plaut. vtatur, velut in Prol. Am. Caue, mea ne ingratijs, pro me inuito atque nolente, vel iniussu meo. Idem in Mercatore: Tuam amicam cui ingratijs, inquit. Et alibi, vobis inuitis atque amborum ingratijs &c. [Nunc cum hoc magno detrimento &c.) Alij intertrimento legunt hoc loco, quomodo Calphurnius, quicum facit lib. manuscriptus. & ex impressis Venetum & Argentoratensis. [M. Est ita ea intus? C. Sic rogas?) Hallenstetanum exemplar habet: Si sic, rogas? quo modo etiam ex impressis Venetum. Nec aliter citat Thom. Linac. quo loco adnorauit græcam enallagen esse, cum si pro an ponitur, lib. 6. de emendata structura Latini serm. Nec senarius ipse, quo minus ita legere possis, repugnat. [Illos ibi esse & id agere inter se clanculum) Nos tollendam putamus coniunctionem illam &, quo modo habent manuscripti lib. Sin addendum censeas, erit tertio loco proceleusmaticus. [Dare denegabit?) In manuscripto est denegaris, modo subiunctiuo: Sed haud vtrum rectius:

GLAREANVS.

SVNT senarij iambici omnes. In quinto Eius monosyllabum est. In sexto, Nihil dissyllabum. In septimo, pro Quam potero, vetustus lib. habet, Quod potero. atque ita etiam R. In octauo, vel Filium dissyllabum est, vel creticus est loco secundo. In tertio autem loco anapæstus. In 16. a, in vtroque Magis eliditur. In 17. d, ab initio eliditur. Et vetustus lib. Ibo habet, non Adibo quod & mihi placet. alioqui i, elidendum erat in Foras. In 19. Cuius monosyllabum. In 21. d, eliditur in Apud, nisi bacchium constituamus loco quinto. In 22. Meus monosyll. Ita in 23. quanquam vtroque in loco bacchius esse potest. In 25. alterum Tum abundat. In 27. Ei monosyll. In 28. vel i, eliditur in Illum. vel creticus est loco quarto. In 30. s, bis eliditur in Satis. In 35. trochæus est in iambico et ordinauerimus ita omnia commonstrant exemplaria, sed in tot millibus vnum condonatur Poëtæ. In 37. Ingratijs legit R. ex Plauto, & valet ad carmen. Nam alioqui catalecticum fuerit, quod admodum rarum. In 44. Eius monosyll. In 45. lib. vetustus habet,

bet, Si fit rogas. quod R. placuit, mihi non admodum. totum enim faciet nobis carmen, siue ea totum elidas, siue s, in possis. In 46 Et ac Situs dissyllaba sunt, vt loco secundo sit iambus, quia in dactylus. In 52. lib. vetustus habet, Atque vna hæc non fuit. & carmen bene habet, quod in aliis corrupte legitur 54. versum Valla lib. 3. elegantiarum corrupta allegat. Nam post vt, addit me, quasi Miseritum haberet accusatiuum cum genitiuo, cum carmen hoc non recipiat. Et miseritum tetrasyllabum est, non trissyllabum. admonuimus hoc antea in Eunucho. In 58. Illud legendum ex vetere lib. non id. In 63. proceleusmaticus est loco tertio. quanquam R. tollet coniunctionem &, quam habet lib. vetustus. In 64. a, eliditur in Syrus. potest & bacchius esse loco primo. In 65. a, non eliditur in Consilia. alioqui, vt carmen constet, non video. In 67. d, eliditur in Sed, aut creticus est loco quarto. In 69. post Animum vetustus lib. habet Ille pronomen, quod certe carmen reposcit. In 70 Prius monosyllabum est, vel bacchius est loco primo. In 72. te in Patefeceris corripitur, quod in similibus etiam alibi fecit, sed non perpetuo. In 73. Suaue dissyllabum, vt apud Virg. quoniam suaues miscetis odores. In 74. a, eliditur in Sumus, vel creticus loco quarto. In 76. legendum, An rectum, quod petet, fiet. In 78. R. dubitat Denegabis ne legendum, an Denegaris. Ceterum Illud legendum certo, non, Illam. Non enim ad virum vllum referendum, sed ad id, quod tectum mox indicat carmen, Abiturum sa abs te esse illico minabitur. 84. versus ita legendus, Cedo dextram, porro te oro idem vt facias Chr. vt Dextram sit dissyllabum, & Idem, post Oro, ponatur. In 89. quidam Prehendeodus legunt, vt tū in scansione sit trissyllabum, alij Apprehendendus, sed illi etiam s, elidunt in Apprehendendus, aut creticum constituunt loco tertio. In 90. Illi ponendum post Ne, alioqui versus claudicabit. In 92. vel paulū dissyllabum erit, aut creticus loco primo. In 97. In Itan', vel n, tollendum, vel I, à superiore eliditur versu, vel denique bacchius est loco primo. In 99. Eo sit, vel pro spondeo vel bacchio. In vltimo versu Tibi secunda longatur. Quod quidem carmen quid sibi velit haud equidem intelligo. Sequente nanque Scena, non aderit Mened. quippe cum statim versu 15. male loquatur Syrus, idq. non secus quàm de absente. Nec nisi post multas scenas Menedemus amplius introduceretur. Effugium esse potest, Syrum duntaxat Chremetem videre, Menedemum vero alicubi absconsum hæc quoque audire, vt sit magis iocosum. Sed iudicet lector.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Seruus herum Chremetem decipit credentem Menedemo fallaciam intendi, & ita sua ipsum coniectura & solertia fallitur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac scena iucundus error continetur, quo Chremes à seruo decipitur. nam credit Syrum Menedemo fallaciam intendere, dum ea sibi tenditur, & sic herus seruum instruit, instigatq; ad fallendum alterum, quod prouecto in seipsum torquetur.

Senarij.

SYRVS, CHREMES.

HAc illac circuncursa: inueniendum est tamen
Argentum, intendenda in senem fallacia.
Num me fefellit hosce id struere? videlicet
Est ille Cliniæ seruus tardinsculus:
Iccirco huic nostro tradita est prouincia.
c. Quis hic loquitur? perij, num nam hæc audiuit? Syre. s. Hem.
c. Quid tu istic? s. Recte, equidem te demiror Chreme
Tam mane, qui here tantum biberis. c. Nihil nimis.
s. Nihil narras? visa vero est, quod dici solet,
Aquilæ senectus. c. Eia. s. Mulier commoda, &
Faceta hæc meretrix. c. Sanè idem visa est mihi.
s. Et quidem hercle forma luculenta. c. Sic satis.
s. Ita non vt olim, sed vti nunc sanè bona:
Minimeque miror, Clinia hanc si deperit.
Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atque aridum;
Vicinum hunc nostin'? at quasi is non diuitijs
Abundet, gnatus eius profugit inopia.
Scin' esse factum, vt dico? c. Quid ego nesciam,
Hominem pistrino dignum? s. Quem? c. Istum seruolum
Dico adolescentis. s. Syre tibi timui male.
c. Qui passus est id fieri. s. Quid facere? c. Rogas?
Aliquid reperiret; fingeret fallacias,
Vnde esset adolescenti amicæ quod daret;
Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.
s. Garris. c. Hæc facta ab illo oportebant Syre.
s. Eho quæso, laudas qui heros fallunt? c. In loco
Ego vero laudo. s. Recte sanè. c. Quippe quia
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est:
Iam huic mansisset vnicus gnatus domi.
s. Iocone, an serio illæc dicat, nescio:
* Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis. * Sed
c. At nunc quid expectat Syre? an dum hinc denuo
Abeat, cum tolerare huius sumptus non queat?
Non ne ad senē aliquam fabricam fingit? s. Stolidus est
c. At te adiutare oportet adolescentuli
Causa. s. Facile equidem facere possum, si iubes:
Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo.
c. Tanto hercle melior. s. Non est mentiri meum
c. Fac ergo. s. At heus tu facito dum eadem hæc memineris,
Si quid huius simile forte aliquando euenerit,
Vt sunt humana, tuus vt faciat filius.
c. Non vsus veniet, spero. s. spero hercle ego quoque
Neque eo nunc dico, quòd quidquam illum senserim:
Sed si quid, ne quid. quæ sit eius ætas, vides:
Et næ ego te, si vsus veniat, magnifice Chreme
Tractare possim. c. de istoc, cum vsus venerit,
Videbimus quid opus sit? nunc istuc age.
s. Nunquam commodius vnquam herum audiui loqui.
Nec, cum malefacere crederem mi impunius
Licere. quisnam à nobis egreditur foras?

IOAN. CALPH.

HAC illac circuncursa:) Iucundus error, in quo herus in seruo decipitur, quem credit alteri fallaciam intendere, dum sibi tenditur, & sic eum aggreditur de fallacia in alterum. [Intēdenda) Verbum à venatoribus translatum qui retia intendunt ad feras capiendas. Quia ergo parat senem fallere, intendenda dixit, vel a sagittis atque arcu. [In senem) Cum stomacho seruuli, senem dixit. In And. Quantum intellexi modo senis sententiā. [Num me fefellit,) Idem supertus, Etsi sub sensi id quoque illos ibi esse. Et hic est error credi senem Menedemum, dum Syrus de Chremete ipso intelligit. [Prouincia) Onus dicitur cuiuslibet rei gerendæ. Nam acquisitæ bello longe ab Italia regiones, prouinciæ dictæ sunt, à porro, vel à procul vincendo, ad quas Prætores quia cum officio mittebantur, officia quoque prouinciæ nominantur. [Rectè) Ioco vult Syrus deflectere orationem in aliud, & subterfugere heri reprehensionem. [Aquilæ senectus) Plin. lib. x. nat. hist. de aquilis hæc refert, Oppetunt non senio,

nec ægritudine, sed fame, in tantum superiore accrescente rostro, vt aduncitas aperiri non queat. Igitur aquila tantum in senectute bibit vel de præda sanguinem sugit, ex quo prouerbium in senes qui plus bibunt quam comedunt. (Eia) Eia interdum hortantis est, nunc correctionem significat. (Mulier commoda,) A commendationis meretriciæ incipit, vt melius persuadet Cliniam deperire hanc, cum sit amica Clitiphonis. (Faceta) Bene de meretrice faceta dixit. Nam facetus est, qui facit verbis quod vult. Potest etiam referri ad formam corporis, vt significatio vocabuli indicat. (Ita non ut olim,) Præterita semper præsentibus præferuntur, & magis commendantur. (Aridum,) Translatio a terra, quæ nihil profert. (Profugit) Superius, In Asiam ad regem militatum abijt. Hinc profugus dictus proprie, qui procul à sedibus suis vagatur. (Hominem pistrino dignum) Ambigue an de Dromone, an de Syro, à quo bene annotarentur senum errata. Et secum hæc dicit. (Syre tibi) Et hic secum (Seruaret senem) Bene seruaret, dicit, de eo qui penitus se perderet, & continuis excruciaret laboribus. (Eho quæso) Eho, modo interiectio est interrogantis, alias admirantis, alias ad se vocantis. (Quia Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est) Ipsum fallere in tempore, quidam de officijs scribentes rectum putauerunt. (Aliquam fabricam) Translatio ab his, qui expugnaturi oppida, machinamenta belli ad id præparant. (Stolidus est) Superius, Ille Clinia seruus tardiusculus est. Et proprie stolidus est qui proxime accedit ad naturam sensumq; pecudum. (Calleo) .i. callide scio. (At heus tu,) Iam prouidet fallaciæ, quam mente conceperat, quo facilius mereatur veniam si quid struxerit in herum. (Sed si quid, ne quid) Aposiopesis, q.d. si quid euenerit. (Quæ sit eius ætas, vides:) Quæ amori est obnoxia. (Bene) Pro valde. (Magnifice) Bene magnifice dicit, memor verborum Chremetis, qui supra dixit, Heros falli à seruis aliquando esse remedium magnarum ægritudinum. (Tractare) Superius, Quo pacto id fieri soleat, calleo. Quisnam à nobis egreditur foras? parasceue alterius scenæ.

GVID. HAC illac &c.) Hic iucundus error continetur quo herus à seruo decipitur, quem credit alteri fallaciam intendere, dum sibi tenditur, & sic eum aggreditur de fallacia in alterum. Syrus circumcursa hac illac, h. d. seruus secum admonens seipsum sic, circumcursa hac illac .i. cursita hac .i. per hanc partem, & illac .i. per illam, circumcurso te componitur a circum & curso, quasi erre cum circa, vt dici solet, curfitare tamen quidquid sit inueniendum est argentum, fallacia .i. deceptio, astutia est intendenda .i. exercenda in senem, intelligit Chremetem, sed Chremes intelligit eum dicere de Menedemo. Intendere proprie dicuntur venatores, cum retia feris capiendis intendunt, aut cum tendunt arcus. C. non fefellit .i. me non latuit, seu bene mihi in mentem venit hosce seruos, & adolescentes struere .i. comminisci, fabricare, machinari id, hoc est vt pecuniam a sene heberent. Videlicet .i. certe ille seruus Cliniæ .s. Dromo est tardiusculus .i. aliquanto tardior meo, vel aliquantulum tardus & lentus. itcirco prouincia .i. onus quærendæ pecuniæ tradita est huic nostro seruo .s. Syro prouincia dicitur a porro, quod est procul & vincendo, nam omnes regiones longe ab Italia bello acquisitæ prouinciæ dictæ sunt, ad quas regendas magistratus cum officio mittebantur & onere, ea de re prouincia pro omni onere ponitur cuiuslibet rei gerendæ. S. nondum perceperat seruus herum, quis sequitur hic pedis, numnam .i. nunquidnam (aut parelcon est) audiuit hæc quæ dixi. C. scire, vocat eum herus. S. hem, respondendi modus indignando. C. quid tu istic, fac is sup. vel aliquid tale? S. Equidem rectè ago, scilicet .i. nihil mali, sed ò Chreme demiror, deaugeo hic te surrexisse sup. tam mane, qui .s. tu vnde bibisti heri. C. nihil nimis feci .s. vel nihil .i. non bibi sup. nimis. S. nareas .i. dicis nihil te fecisse omnis vero .i. sed in te senectus aquilæ visa est, vt .s. plus biberis q̃ comederis, quemadmodum aquila annosa, quod dici solet .i. quod est prouerbium, quod in ore populi habetur ait enim Plin. lib. x. nat. hist. hoc de aquilis. Oppetunt non senio, nec ægritudine, sed fame in tantum superiore accrescente rostro, vt aduncitas aperiri non queat igitur aquila tantum in senectute bibit, vel de præda sanguinem sugit, ex quo sic prouerbium in senes, qui plus bibunt, q̃ comedunt. C. eia. interdum hortantis est, nunc corrigit. S. Hæc meretrix, quæ est cum Clinia est, mulier commoda, opportuna, elegans. non importuna, & faceta .i. festiua & sermone iucundo. Facetus dicitur, qui facit verbis quod vult, vel potest ad formam corporis referri elegantem. C. sanè idem .i. etiam visa est mihi commoda &c. vel visa est mihi idem. esse facete accommoda. S. Et quidem hercle .i. & certe per herculem, est affirmatio cum iuramento est inquam forma luculenta. S. forma eius est sanè .i. valde bona .i. venusta, non vt olim, sed vt nunc, h. d. q̃ præterea solent præsentibus magis commendari. quod hic non facit. nam eius formam præsentem laudat, & minime .i. non miror si Clinia deperit .i. ardenter amat hanc meretricem. nam amatur eius amore, quam amat perire dicitur, nam perditus est, qui insano est raptus amore. Inde verbum est, et dicamus de pereo illam .i. ardenter & impatienter amo. sed Cliniam habet quendam patrem .s. Menedemum, auidum .i. auarum, parcum, miserum, qui non audeat ei parcis, atque aridum, translatio a terra, quæ nihil producit, nostin' .i. cognoscis ne nunc vicinum tuum .i. Menedemum. At .i. sed quasi pater non abundat diuitijs, natus eius profugit .i. profugus fuit. Nam profugus dicitur, qui procul a sedibus suis vagatur, inopia .i. egestate, scis .i. cognoscis esse factū esse, et dico. C. indignatus est q̃ iam male audiat de sene vicino, quid .s. cur ego nesciam .i. ignorem, & non cognoscam vicinum, & quod factum ut, ò lupp. hominem dignum pistrino .i. qui detrudatur, & deputetur, & detineatur ad circūagendas molas trusatiles, vt habet Gellius. hoc aūt dicit apud se ita vt, vt audiuerit seruus. S. Quem dicis esse dignum pistrino. C. dico .i. intelligo illum seruulum adolescentis .s. Dromonem. S. secum hoc susurrat, ò Syre male timui nequid mali accideret tibi ex hac re. nam iam mihi nescio quid præsagiebat animus mali. C. prosequitur dictum suum. qui .s. seruulus adolescentis passus est id fieri, videlicet vt filius discederet, neque eum retinuerit. S. quid faceret .i. quod dici solet, quid ipse poterat. C. rogas reppereret .i. excogitaret, comminisceretur aliquid, fingeret fallacias, vnde .i. quibus fallacijs aliquid sup. esset adolescenti, quod daret amicæ suæ, atque ipse seruus seruaret senem, qui penitus se perdit, & continuis excruciatur laboribus. S. garris .i. nugaris & fabulas depromis. C. ò Syre oportebat hæc facta fuisse ab illo seruo, q.d. debebat hæc, quæ dixi facere. S. ehu modo interrogantis est particula, alias admirantis, alias ad se vocantis, quæso .i. obsecro, laudas eos seruos, qui fallunt heros .i. dominos. C. vero pro certe ego laudo tales fallentes heros in loco, cum est opportunum, & cum locus .i. occasio & opportunitas postulat. S. sanè rectè facis, vel dicis. C. quippe .i. quia certe id .s. seruos fallere dominos sæpe est remedium magnarum ægritudinum .i. dolorum & mentis, & aliquando corporis, nam medici ægroto fallunt, iam .i. tunc si fefellisset herū seruus, gnatus eius .s. Clinia mansisset domi huic sani .s. Menedemo, hoc est tu gaudium eius. S. hæc dicit apud se commentebundus, nescio an ille senex dicat illæc .i. illa, quæ dicit ioco .i. per iocum, an serio .i. ex animo, & quod dāt scienter, nisi quidem .s. certe, addit animū .i. auget mihi animum, quo .i. vt magis libeat .i. magis placeat heros a seruis decipi, quod vt videt, iubiat in me, & me in pistrinum dedat. C. & nunc ò Syre quid ipse seruus expectat? an expectat dum .i. donec, quousque filius abeat .i. discedat hinc, denuo .i. iterum, cum filius non queat .i. non possit tolerare sumptus huius meretricis, nonne ipse seruus fingit .i. comminiscitur, excogitat aliquam fabricā .i. aliquam astutiā, aliquam technam, aliquam machinationē ad senem decipiendū .s. tractum est aūt ab his, qui expugnaturi oppida machinamenta belli ad id præparāt. S. Ipse seruus est stolidus .i. totus fatuus & brutalis, neque quidquam habens considerationis, quasi prope accedat ad naturam, sensumq; pecudum. C. At oportet te adiutare .i. adiuuare eū seruum causa adolescentuli .s. Cliniæ. S. Equidem facile possum facere .i. adiutare seruum ad fabricam faciendam seni, si iubes .i. si vis, vel præcipis, etenim calleo .i. optime scio, vt qui in talibus iam fecerim callū, quo pacto id soleat fieri .i. soleant senes decipi, & filij retineri. C. hercle tanto melior es .i. aptior seruus, qui dñis scias mederi. S. Meū non est .i. meus non est mos, seu meæ non sunt partes, vel ad me non expectas mentiri. C. Ergo .i. q̃ tu calles, fac .i. adiuta ad fallendum senem. S. At .i. sed, heus admoneas hic est heros, tu fac vt .i. dato operam, dum .i. donec memineris hæc eadem, quæ .s. præcipis me facere, si quid .i. si aliquid, hoc est si forte euenerit aliquando, vt .i. sicut, vel quemadmodum, humana sunt .i. sic habent, hoc est more humanitatis & humanæ fragilitatis, vt filius tuus faciat aliquid simile huius .i. simile huic facto Cliniæ, nam similis & datiuo iungitur & accusatiuo. C. Spero q̃ sup. non vsuueniet .i. q̃ non eueniet. Nam vsuuenire significat euenire, vt sæpe licet videri in epist. Ciceronianis. S. Ego quoque hercle spero non vsu venturum, neque dico nunc eo, q̃ senserim quidquam in illum .i. perceperim aliquid erga illum, sed dico inquam, ne quid .i. et non al q̃ mihi dicat sup. si quid acciderit sup. simile huius, hic .o. est aposiopesis, vides quæ sit eius ætas, q.d. amori est obnoxia, & dico inquam hoc .i. te admoneo de filio antequam accidat, vt caueat, vel

prouideas

prouideas filio tuo, & eum obserues, ne sit opus vt te fallam, & te magnifice tractem, ne. i. vt non possum tractare. i. vt non habeā occasionem tractandi te magnifice. i. excellenter fallendi te, vt illi de pecunijs prouideatur, neque video qua ratione hic ne capiatur, pro valde, cum sensus non procedat, neque ipse ordo structoræ pati videatur, vt liquet subtiliter inspicienti, si vsus veniat .i. si accidat, vel si sit opus. C. Videbimus .i. considerabimus quid opus sit de istoc .i. de ista re, quam times euenire filio, cum vsu venerit. i. cum acciderit, nunc age istuc. i. intende fallacias seni. S. Nunquam audiui herum. i. dominum loqui commodius .i. opportunius, quàm nunc, nec crederem mihi licere impunius, ab impune. i. cum maiore impunitate, cum malefacerem .i. cum aliquid mali molitur, nam tunc homines impunitatem se consecuturos sperant longe maiorem, quam effectu consequantur. Quisnam .i. quis egreditur .i. exit foras, à nobis .i. quod barbare dici solet de penes nos, siue de domo nostra est hic parasceue, id est præparatio alterius scenæ.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Chremes dat negocium Syro vt fallat Mened. qua occasione ipse falletur. Estq. hæc altera pars occasionis principalis ad epitasin. [Hem) Metuentis, timet enim ne audiuerit senex, & audiuit quidem, sed facere decipitur, errans suspicionem in Syrum & appellatione senis. [Mulier commoda) Syrus laudat meretricem & persuadet Chremeti eam amare à Clinia quæ prima est fallacia ad exequendum ceptum consilium. [Syre tibi) Hoc secum Syrus. [Garria) Non credentis. [Quippe, quia &c.) Ratio ab vtili. [Fabricam fingit) Translatum a bellicis machinis, quæ oppugnandis oppidis admouentur [At heus tu) Callida præmunitio ad futurum peccatum, vt tollat obiurgandi occasionem. [Neque eo nunc) Occupatio qua remouet suspicionem. [Ne quid) Subaudi, succenseas.

PETRVS MARS.

HAC illas &c.) Seruum cuius ingenium est fallax, oblatam opportunitatem arripere, vt insidiari liceat impune, & decipere docet hæc scena. Vir quippe malus impunitate proposita, scelere se inquinat, bonus autem, vitium auersatur & fugit propter eius deformitatem. Vnde Horat. in Epist. Oderunt peccare boni virtutis amore, Oderunt peccare mali formidine pœnæ. Tu nihil admittas in te formidine pœnæ. Sic spes fallendi miscebit sacra profanis. [Aquilæ senectus) Arist. lib. 6. dicit de moribus ac studijs volatilium. Senescentibus aquilis rostrum superius accrescit, curuaturq́ magis & magis, vt demum fame intereant. Cui rei data est fabula, vt hoc ita accidat aquilæ quoniam cum olim homo esset, hospiti iniuriam intulerit. [At quasi is non diuitijs &c.) .i. si non large vtetur diuitijs, & abunde suppeditabit filio pecunias, iterum coactus inopia fugiet, [In loco, &c.). i. aliquando cum oportet. [Fabricam fingit). i. cōmentum atque fallaciam. [Stolidus es). i. imprudens, & nullam habens solertiam, nullum ingenij acumen huic fabricæ conueniens. [Quo pacto id fieri solet calleo). i. scio propter longum, vsum, nam callidi dicuntur, quorum animus vsu occalluit, vt manus assiduo opere. [Te si vsus veniat). i. aliquid tibi sine auaritia surripere, Effice, inquit, si vsus venerit, vt te liberalem inueniam & magnificum, nō aridum & auarum, vt fuit Menedemus.

GLAREANVS.

HVIVS quoque scenæ omnes sunt trimetri iambici. In 4. verso, vel creticus est loco penult. vel contractio duarum vocalium in vnam. In 6. s, eliditur in Quis, nisi sit pæan primus loco primo. In 8. vel Nihil dissyll. vel i, in Qui non elidendum, sed corripiendum. In aj. Ioan. abijcit verbum Est. potest tamen creticus esse loco quarto, vt Est maneat. In 16. legendum ex vetusto meo libro, At quasi is. admonuit hoc etiam Ioan. Ceterum in verbo, Diuitijs, vel u, eliditur, vel duo, ij, in vnum contrahuntur. In 17. Bius monosyll. In 27. primo loco est anapæstus, secundo spondeus, tertio rursus dactylus. nam qui non eliditur, sed corripitur. Annotauit hoc quoque Ioan. In 27. Quia in fine monosyll. est, nisi dicamus tribrachyn loco vltimo. In 29. vel Iam vel Huic, dissyll. nisi dicas m, in Iam non elidi. In 30. locon', legendum. In 31. Mihi monosyll. vt primo loco sit anapæstus, nisi proceleusmaticum putemus primo loco. In 33. Huius dissyll. est. In 36. proceleusmaticus est loco secundo auct. Doct. In 40. d, eliditur in Quid, & Huius dissyll. est. Posset & legi, Si huius quid. In 44. Bius monosyll. est. In 45. Næ totum eliditur. In penult. à fine, proceleusmaticus est loco secundo, inquit Doct. Præterea Mihi monosyll. totum eliditur.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Chremes filium obiurgat, & immodestiæ arguit, quem cum Bacchide ludentem viderat. Syrus hero id suadet, quod maxime ad extorquendum facit argentum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Chremeti Syrus id suadet, quod multum facit ad extorquendum argentum, quod operæpretium erat Clitiphoni, pro amica sustentanda conquirere. Incipit autem Chremes ab filij obiurgatione, quem senserat ludentem & iocantem cum Bacchide, quam Cliniæ amicam credebat, tum fallaciam de emungenda ab argento sene inuenisse refert.

Iambici tetrametrici, partim catalectici, partim acatalectici, admixtis interdum Trochaicis, vnus Dimeter, & Trimeter vnus.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

QVID istuc, quæso? qui istic mos est
Clitipho? ita ne fieri
Oportet? CL. Quid ego feci? CH. vidin' ego te modo manum in sinum huic
Meretrici inserere? S. acta est res, perij. CL. me ne? CH. hisce oculis, ne nega.
Facis adeo indegne iniuriam illi, qui nō abstineat manū:
Nam istæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,
Atque eius amicam subagitarem: vel here in vino, quàm immodestus
Fuisti? S. factum est. CH. quàm molestus? vt equidem,
Ita me dij ament, metui quid futurum denique esset. noui ego
Animos amantiū: grauiter aduortunt, quæ non censeas.
CL. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater.
CH. Esto: at certe concedas ab eorum ore aliquantisper aliquo.
Libido multa fert: ea prohibet facere tua præsentia.
Ego de me facio coniecturam. nemo est meorum amicorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulte Clitipho audeam.
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti * piget. * pudet
Ne ineptus, ne ꝓteruos videar. quod illū facere credito.
Sed nostrum est intellegere, vtcunque, atque vbicunque opus sit, obsequi.
S. Quid istic narrat? CL. perij. S. Clitipho, hæc ego præcipio tibi:
Hominis es frugi & temperantis functus officium. CL. tace
Sodes. S. recte sane. CH. Syre pudet me. S. credo: neque id iniuria.
Quin mihi molestum est. CL. pergin'? S. hercle verum, dico quod videtur.
CL. Non ne accedam ad illos? CH. eho quæso, vna accedundi via est?
S. Actum est: hic se prius indicarit, quàm ego argentum * effero. Chreme, * aufero.

Vin' tu homini stulto mihi auscultare? CH. quid faciam? S. iube hunc

Abire hinc aliquo. CL. quò ego hinc abeam? S. quo? quò lubet: da illis locum:

Abi deambulatum. CL. deambulatum, quo? S. vah, quasi desit locus.

Abi sane istac, istorsum, quò vis. CH. rectè dicit: censeo.

CL. Dij te eradicent Syre, qui me istinc extrudis. S. at tu pol tibi

Posthac comprimito istas manus.

Censen' vero? quid illum porro credis facturū Chreme,

Nisi eū, quantū dij dant tibi opis, seruas, castigas, mones?

CH. Ego istuc curabo. S. atqui nunc here hic tibi asseruandus est.

CH. Fiet. S. si sapias: nam mihi iam minu' minusque obtemperat.

CH. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti Syre? aut

Reperisti quod placeat, an nondum etiam? S. de fallacia?

Inuenta est: inueni quandam nuper. CH. frugi es: cedo, quid id est?

S. Dicam: verū, vt aliud ex alio incidit. CH. quidnā Syre?

S. Pessuma hæc est meretrix. CH. ita videtur. S. immo, si scias.

Hoc vide; quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia

Hic: huic drachmarum argēti hęc mille dederat mutuū.

CH. Quid tum? S. ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam:

Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. CH. intellego.

• apud S. Hanc secum huc adduxit, eaque est nunc * ad vxorem tuam.

CH. Quid tum? S. Clinia orat, sibi vti nunc det illam. illi tamen

Post daturum mille nummum. poscit. CH. & poscit quidem? S. hui

Dubium id est? CH. ego sic putaui. quid nunc facere cogitas?

S. Ego ne? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captā è Caria,

Ditē, & nobilem: si redimat, magnum inesse in ea lucrū.

CH. Erras. S. quid ita? CH. pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:

• agis? Non emo. quid * ais? S. optata loquere. CH. atqui non est opus.

S. Non opus est? CH. non hercle vero. S. quid? istuc miror. CH. iam scies.

Mane mane, quid est, quòd tam à nobis grauiter crepuere fores?

IOAN. CALPH.

QVID istuc, quæso?) In hac scena Syrus hero persuadet quod multum facit ad extorquendum argentum. (Quid istuc,) Viderat Chremes filium ludentem cum Bacchide, quam Cliniæ esse credebat. Et bene expressit obiurgationem paternam sæpe repetendo. (Huic Meretrici) Plus intulit, q̄ si dixisset mulieri. (Acta est res,) Verbum desperantis. timebat. n. Syrus ne ob hoc, fallacia eius detegeretur. (Me ne?) More filiorum, quod commiserat, patri audacter negat. (Facis adeo indigne iniuriam illi,) Bene pater post obiurgationem, ad admonitionem transit. (Vel here) Ingerit aliud malefactum inter admonitionem, vt solent patres. (Vt equidē, metui) Vt, pro quantum, vel pro qualiter. Virg. Vt vidi, perij. (Grauiter aduortunt,) Quia in amore omnia suspecta sunt. (Esto,) Verbum concedentis. (Concedas aliquo) Et hoc quærit Syrus, vt abigatur Clitipho ab amica, ne Chremes eius esse animaduertat. (Ego de me facio coniecturam) Patres conantur monere filios, aut proprio exemplo, aut aliorum. (Ne ineptus, ne proteruus) Ineptus quo ad dignitatem: Proteruus dicitur importunus, qui alteri est impedimento, vel si per impotentiam mētis obuium cubito feriat, aut contumelia sibi cedere cogat. (Quid istic) Syrus secum loquitur, timens suæ fallaciæ. (Frugi) Vtilis & necessarius a frugibus, quæ q̄ bis fruantur dictæ sunt. Inde fructus & frumentum. Frui autem, est vesci, à frumine quæ est summa pars gulæ. (Sodes) Est aduerbium blandientis. (Quin mihi molestum est) Quin pro etiam. (Mihi habet emphasim) Mihi, qui non sum pater. (Pergin') Irascitur Clitipho seruum aduersus se loqui. (Ebo) Hoc loco admonentis est. (Vna via) .s. honesta, nec impudice agas. (Actum est) Semper desperantibus hoc verbum datur. (His prius) Hæc secum loquitur. (Deambulatum, quo?) Bene impotentia amantis exprimitur. nec pater, nec Syrus, nec deliberatio ante facta remouere poterant Clitiphonem ab amica. (At istas comprimito manus) subticet percussionem, ne surgat in tragicum cothurnum. (Quid tu?) Bene amoto filio de fallacia erga Menedemum exquirit. (De illo) sic dicere solent qui de re aliqua peragenda inter se loquuntur. (Vt aliud ex alio incidit) Multa esse fingit, vt verisimilius sit quod finxerit. (Pessuma est hęc meretrix) Contrarium illud quod superius dixit, Mulier commoda & faceta hæc est meretrix. Sed hoc loco pessimam appellat, vtpote quæ teneat virginem quam Syrus illi relictam arrhaboni fingit, & hęc est talens causa ad extorquendum argentum. (Inceptet) Incipere & inceptare, magnorum est facinorum & audacię. In Eunucho, Quid inceptas Thraso? (Arrhaboni) Pignori hoc loco intelligas. Arrhabon dicitur merces, corollarium, & est quod prius datur, vt reliquum reddatur. (Mille nummum) Tale & illud, mille hominum occiditur, & antiquum est. (Dubium ne, id est?) Quod meretrix auara poscat. (Hui) Et cetera huiusmodi generis, fanè sunt aduersus eos quibus irascimur. (Ibo, dicā) se astutum fingit ad decipiendum Menedemum. Superius, Ego enim quo pacto id fieri soleat, calleo. (Optat loquere) Ita loquitur ille qui cum alio loquitur, & cuius aduersatur in consilio de re peragenda.

QVID istuc &c.) In hac scena Syrus hero persuadet id, quod multum facit ad extorquendum argentum. Chremes autem incipit ab obiurgatione filij, quem senserat ludentem cum Bacchide, quam Cliniæ esse credebat. Chremes. ò Clitipho quæso quid istuc quòd fecisti. s. sibi vult. seu significat. qui. i. qualis, q. d. impia istic. iste mos est ita ludere cum meretrice, ne. i. minime oportet ita fieri. CL. Quid ego feci? CH. Vidi'. s. vidi ne ego te inserere. i. imponere manum huic meretriculæ in sinum. S. Apud se dicit hoc. hæc res est de hac re, quasi fallaciæ fuerit illo facto obstructus aditus, perij. i. perditus sum. CL. Me ne? i. virum dicis me inseruisse manum. CH. Vidi inquam te bis e oculis. ne nega. i. noli negare, adeo. i. certe, uel valde, indigne. i. indecenter facis iniuriam illi Clin. qui non abstineas manum. i. non reprimas manum tuam ab attrectatione amicæ illius. Nam quidem. i. certe. ista est contumelia, videlicet recipere. i. admittere, ad te. i. in domum tuam amicum tuum, atque subagitare amicam eius. i. cum ea consuetudinem habere, siue ea abuti. Vel i. etiam, quàm. i. quantum fuisti immodestus in vino potando, vel, vt alij habent, in conuiuio, q. d. multum fuisti immodestus. S. Factum est. s. fatetur Syrus eum fuisse immodestum in vino, nisi etiam capiatur factum est, sicut actum est, vt sit desperantis dictū. CH. Quàm i. quantum molestus fuisti supple. i. tædiosus? post interrogationem respondet sibi adeo sup. fuisti molestus, vt equidem (ita me Dij ament vt sup. dico verum, iurandi est & affirmandi) vt equidem timui, quid denique esset futurum. i. quid contingeret, timebam enim ne oriretur inter nos contentio, non est opus, vt capiatur vt pro quantum vel qualiter, vt vult Calph. ego noui animum amantium, aduortunt. i. accipiunt, grauiter. i. iniquo animo & moleste ea, quæ non censeas. i. non iudices eos aduertere & suspicari. CL. At. i. sed fides est mihi apud hunc. i. hic adhibet mihi fide, & confidit mihi, seu ea sum auctoritate apud eum, vt credam eum nihil facturum istiua quod times. s. CH. Esto. i. sit ita sanè, seu fac ita esse, at certe. i. saltem, concedas. i. te conferas, aliquo. i. in aliquem locum aliquantisper. i. aliquandiu, ab ore. i. à conspectu eorum, libido fert. i. affert, multa. i. multos gestus, q. d. libido incitat amantes multa inter se vltro citroque agitare,

agitare, tua pœnitentia prohibet eos facere ea, quæ affert libido. ego facio coniecturam de me hodie. nemo vlt meorum amicorum, apud quem ò Clitipho audeã expromere.i.detegere omnia mea occulta.i.mea arcana: apud alium.s.ante alium, dignitas.i. auctoritas eius prohibet ne proteruus videat apud alium me piget ipsius facti, id est doleo de ipso facto, quod admisi turpiter, ne videar ineptus aut proteruus.i.petulans, & lasciuus, ac impoetunus, & impudens. quod credito illum Cliniam facere.i.credito q ante te timet, ne proteruus videatur, sed nostrum est.i.debemus, ad nos spectat, nostræ partes sunt, intelligere.i.scire: obseq, id est inseruire, vtcunque.s.qualitercunque, atque vbicunque.i. quocunque loco opus sit. S. Syrus timens fallaciæ suæ apud se dicit, quid istic.i.Chremes narrat. Vel si sic istuc, si intellige, qua re narrat illud. CL. Perij. S. O Clitipho ego functus officium, antiq ue pro officio, hominis frugi.i.vtilis, ac necessarij, ac temperantis.i.modesti, præcipio tibi, hæc.i.hæc te doceo, vel admoneo, videlicet vt discedas aliquo. à quo consilio longe alienus Clit. illum sermonem interrupit, nec audire voluit, sed inquit. CL. Tace sodes.i.si audes. S. Sanè.i.valde recte audeo tacere. CH. O Syre me pudet.i.pudore afficior alium nolia neque mihi, neque tibi credere. S. Credo te pudere neque id iniuria.i.nõ immerito te pudet, quin.i.quinimmo id.s.quod Clit.facere nõ vult est mihi molestum, qui non sum pater. CL. Hercle Pergis'.i. prosequeris ne aduersum me loqui? S. Dico id, quod videtur verum. CL. Nonne accedam ad illos.i.ad Cl.& Bac. Ch. Eho, quæso, hic eho admonentiv est, vna est via.i.vna est ratio accedẽdi ad eos, ne videlicet te immisceas meretricum libidini & amori, sed pudice agas omnia. S. Hæc apud se dicit, actum est, dictũ desperantium de re aliqua, hic.s.Clitipho prius indicare,p indicabit, & quod dicitur incusabit, & prodet se, priusquam efficero.i. extraho, edoco, e alot qoeo argẽtum à sene, quod det meretrici. Deinde conuertit sermonem ad Chremetem inquiens, O Chreme vin'.i.vis ne, auscultare.i.credere, & aures præbere mihi homini stulto? CH. Quid faciam? S. Iube hunc filium abire hinc? aliquo.i.in aliquem locum. CL. quo.i.in quem locum ego abeam .i.discedam hinc? S. abeas supp.quo lubet pro libet.i.quo tu vis abire, da locũ i.cede paululum illis Cliniæ & puellis.vt patri satisfacias abi.i.vade, deambulatum.i.expatiatum Clin.dicis vt abeam deambulatum? quo ibo.s.deambulatum. S. vah, interiectio irridentis, quasi locus desit, quo possis deambulare, sanè.i.certe, ah istac.i.per istam partem, istorsum i.versus partem illam, denique vade quouis.i.in quemlibet locum. CH. Syrus dicit recte censeo tibi ita faciendum. CL. ò Syre dij eradicent.i.extirpent, seu funditus ac radicitus, stirpitus te euellant, & de medio tollant, qui extrudi.i.exturbas, eijcis inuitum me hinc. S. at.i.sed, cu comprimito tibi posthac istas.i.tuas manus, quas in sinum mulieri inseruisti, quare venisti in suspicionem patris, vel potius sic intellige ita, vt legatur, vt comprimat, quemadmodum in aliquo libro legi sit. At veru.i.sed certe, & alloquitur Chremetem censen'.i.putas ne, vt.i.q comprimas tibi posthac istas manus.i.tuas manus, neque extendas aliquãdo eas ad filij castigationem, porrò.i.deinde, quid ò Chreme credis illum facturum esse nisi castigas, seruas, mones eum quantum operis.i.facultas, dij dent tibi .i.pro ea facultate, quantam tibi Deus dabit. CH. ego curabo .i.accurate efficiam illud.i.vt seruem eum. S. atqui.i.sed certe, ò here. nunc ipse filius est tibi asseruandus.i.custodiendus & obseruandus. CH. fiet.i.obseruabitur. S. si sapias.i.si sapienter agas eum adseruabis, nam iam minus, minosq.obtemperat mihi .i.sequitur consilia mea, & monitiones. CH. quid tu? modus interrogãdi, ecquid.i nũquid egisti aliquid de illo, quod dudum.i. paulo ante egi tecũ.i.te rogaui, vel tecũ sum locutus, & cõtextus, aut reppetisti aliquid sup.quod placeat tibi, an ẽt nondũ.i.nõ adhuc reppetisti vel egisti. S dicis.i.loqueris de fallacia seni inuendenda, inuenta est fallacia, nuper inueni quandã fallaciã. CH.es frugi.i.vtilis, necessarius, interdum frugi dicitur modestus, cedo.i. dic. quid.i.quod inuenisti.S.dicam Verũ.i.sed, vt.i.qualiter aliud incidit ex alio. CH ò Syre quidnam est i.quid est pp quod dicis aliud incidere ex alio. S. hæc meretrix est pessima. CH. video ita.s.quid sit pessima. S. immo si scias q.s.sit mala mirareris: Vide hoc facinus quod inceptat, inceptare magnorum est factorũ. Quædam anus.i.vetula. Corinthia.i.ex Corintho vrbe fuit hic, hæc meretrix dederat huic anui mille dragmarum argenti, hic mille singularis est numeri, & substantiuum, de quo multa Gel. iungitur aũt semper genitiuo propterea, quia substantiuum est, sed mille adiectiuum & numeri pluralis substantiuo iungitur in similitudine generis casus & numeri. Dragma autem est põdus constans, et ait Prisc.ex tribus scrupulis, seu decem & octo siliquis. Sumitur etiam pro genere quodam monetæ, propterea quòd numismata antiquitus ponderabantur. Hæc ergo meretrix dederat huic vetulæ mutuum.i.ratione mutui, mille dragmarum argenti. CH. quid tum.i.qd inde secutum est. S. ea anus mortua est. reliquit filiam adolescentulam ea.s adolescẽtula est relicta huic.s.meretrici, arrhaboni.i.pro pignore. Arrhabo.n.interdum capitur pro pignore, vt hic, interdum etiam & proprie significat id, quod prius datur, vt reliquum reddatur, siue soluatur, qd idem significat arra tæ, ea igitur relicta huic arrhaboni.i.pignori pro illo argento, quod illi mutuum dederat. CH. intelligo. S. hæc meretrix adduxit secum hanc adolescentulam huc, & ea adolescentula est nunc ad.i.apud vxorem tuam. CH. quid tum .i.quid inde vis inferre. S. Clin.orat.i.vult vt.i.vt illa meretrix det nunc illam adolescentulam sibi, sñ ipse Clinia poscit i fl.gitat se daturum.i.se posse dare illi meretrici, post.i.postea, mille nummum, quod vetulæ dederat ipsa nummum. CH. Et quidem poscet ipse Clinia, q.d. poscit multa, quæ non dabũtur, & poscet. Deinde hac responsione indignatus Syrus subdit. S. hui, interiectio indignantis, ne.i.verum est dubium quod poscet, q.d.nihil dicis ad rem, quod non sit scitum. Nam nemo dubitat quin ipse Clinia illius adolescentulæ cupidus, & iam poscat & poscet. Iterum & sæpius vt meretrici pecuniam soluat, quo puella posset potiri, neque hoc dictum (dubium ne.i.) quantum videre possum de meretrice dici non intelligẽdum est quidquid dicat Calphurnius, quia nõ cohæreret sensus, neque cũ antecedẽte, neque cum consequente. CH. ego sic putaui, q poscat se daturum illi mille nũmum, vt adolescẽtula potiatur, sed quid hoc ad rem, quid cogitas facere. S. ego ne.i. verum petis, quid ego sperem me facturũ. Deinde subdit, ibo ad Menedemum, dicam hãc adolescentulam esse captam ex Caria.i.ex illa religione, seu prouincia, ditem.i.locupletem & nobilem, & dicam magnum esse lucrum in ea si redimat eam.s & det mille nũmum. His prædictis verbis Syrus fingit suam esse calliditatem, qua dixerat se decepturum Menedemum, quam fallaciam confutat Chremes. CH. erras ita volens eum decipere. S. quid ita? cur dicis me errare. CH nunc respondeo tibi.i.recuso tuas cautelas, pro Menedemo, id est loco Menedemi, hoc modo cum sermonem facies ei de emenda ea dicit, non emo.i.nolo eam emere, quid agis.i.qd loqueris, alij quid ais, quasi dicat dicet tibi Menedemus cur loqueris mihi de hac re, vel Chremes interrogat Syrum quid ad eam dicat rñsionem. S. Loquere optata, potest dupliciter intelligi, vel loquere, pro loqueris dicitur, & est sensus. Dicis quod tu vis, vel quæ tibi sunt cordi, vt dici sæpe solet, vel loquere est imperatiuum, & tunc est sensus. Dic ea quæ ego opto, & accõmoda sermones tuos meis optatis. C. atqui.i.certe nõ est opus eam emere.s. S. dicis q non est opus? C. hercle.i.per herculem, vero.i.certe, non est opus & confirmauit id iuramento. S. miror, quid.i.quare istud dicas sup. C. iam.i.statim scias, quare istud dicam, mane mane, quasi iste loqui & audi, sed interrupit sermonem, q interea vidit vehementer fores suas crepere, quid est quod.i.propter quod iam.i.nunc fores crepuerunt.i.potuerunt aperte suot, grauiter.i.vehementer, à nobis.i.quod dicitur inepte de penes nos, vel potius dixit, quid est quod fores à nobis id est fores nostræ grauiter crepuerunt.

ARGVMENTVM) Clitiphonis petulantia penè periclitatur Syrus, qua re exclusus eo, fallaciam de argento extorquendo tentat apud senem. [Quid istuc) Increpatio. [Perit) Metuentis. [Facis adeo indigne) Admonitio. [Nam istæc) A turpi. [Facere tua præs.) Ratio a tempore. [Ego de me) Exemplo declarat sententiam [Quid istic) Syrus timet suæ fallaciæ. [Recte sanè) Subaudi, à me dictum est. [Eho, quæso vna) Nempe modesta & continenter. [Vah, quasi) Irridentis. [Quid illum potiò) Attende callidam admonitionem, ad conciliandam beneuolentiam, & suspicionem auertendam. [Verum vt aliud) Fingit hoc succurrere sibi, vt reddat verisimilem narrationem. [Drachmarum mille) Centum coronatos, nam drachma valebat octo cruciatus & centum drachmæ minam conficiebant, porrò mina decem coronatos. [Arrhaboni) i. pignori. [Nummum poscit) Idem valebant drachma & nummus. [Dicam hanc esse) Commentum Syri. [Optata loquere) Charientismos. LATO.

QVID istuc quæso &c.) Amici rem sedulo curandam esse, ac hospitis rationem in primis habere debere, docet hæc scena. dominosque interdum causam esse ostendit, vt serui grassentur insidijs, dum non solum technas illorum laudant, sed etiam prouocant, quod in disciplina domestica perniciosissimum est. Itaque eis qui rem familiarem recte tuciri, tanquam ar cus sit, intentum iudicium, & animaduersionem habere decet, ne PETR. MARS.

nimia

nimia facilitas & negligentia, seruos communiter malos, deteriores efficiat. Quapropter Cic. in Cat. Maiore de Appio Cęco, sic scribit: Tenebat non modo auctoritatem, sed etiam imperium in suos, metuebant eum serui, verebantur liberi, charum omnes habebant, vigebat in domo eius patrius mos, & disciplina. Principio huius scenæ, iuuenilis incontinentia reprimitur, ac hospitis decorum seruatur, qui iure hospitij ad se venientes humaniter tractare debet. (Vin' tu homini stulto). i. crassioris hebetioris ingenij. (Ea relicta huic &c.) Arrhabo idē quod pignus. Gel. lib. xvij. sic ait. Cum tantus arrhabo penes Samnites populi R. esset. Arrhabonem dixit obsides, & id maluit q̄ pignus dicere, quā vis vocabuli in ea sententia grauior, acriorq. est. Sed nunc arrhabo in sordidis verbis haberi cœpit, ac multo rectius videtur arrha, quanquam arrham quoque veteres sæpe dixerint.

GLAR. HANC scenam tanquam facilem pulchre transilit Ioann. Cum nulla alia sit carminibus perplexior. Doct. ex nostro libr. Ald quædam annotauerat, sed summa manu, sanè ea quasi tædio affectus attigit, adeo tum occupatus alijs rebus pertæsum est laboris, alterum alia causa distinuit, quàm magis suspicor quàm proloquor. Sed ego, vt in alijs his difficultatibus, lectori meū iudicium aperiam, ipsi deinde sit liberum sequi quod volet. Et prima quidem ab initio xiiij. carmina meo quidem iudicio ita sunt legenda.

CH. Quid istuc quæso? qui isthic mos est Clitipho? ita ne fieri oportet?
CL. Quid ego feci? CH. vidi ne ego te modo manum in sinum huic meretrici
Insesere? S. acta hæc res est, perij. CL. Me ne? CH. hisce oculis, ne nega.
Facis adeo indigne iniuriam illi, quid non abstineas manum.
Nam isthæc quidem contumelia est, hominem amicum recipere.
Ad te, atque eius amicam subagitare, vel heri in conuiuio
Quam immodestus fuisti? S. factum. CH. quam molestus vt equidem
(Ita me dij ament) metui quid futurum denique esset, &
Noui ego amantium animos, aduertunt grauiter quæ non censeas.
CL. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater.
CH. Esto, at certe cōcedas aliquo ab eorum ore aliquātisper.
Multa fert libido, ea prohibet facere tua præsentia,
Ego de me facio coniecturam. nemo est meorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulta Clitipho audeā.

Ita hæc carmina secanda puto, nunc cuiusque carminis ita digesti causam addam. Primum carmen est iambicum tetr. cat. In cuius loco quarto dactylus est, & ab initio d, eliditur in Quid. In alterius d, in Quid eliditur, & Huic monosyll. est, eiusdem cū priore generis. Tertius versus trochaicus est tetr. catal. Quidam lib. post Oculis habent Ego. Quod si vere legatur, versus erit iambicus quadr. acat. vt sequens, hoc est quartus, qui proceleusmaticū initio habet. Quintus versus in tertio loco habet creticum, nisi n, elidere malimus. Est autem iambicus tetr. cat. Sextus iambicus est tetr. acat. In secundo loco habens dactylum & Eius dissyl. Septimus trochaicus est tetr. cat. vbi Fuisti est dissyll. nisi bacchium loco tertio constituamus, & loco antepenult. est trochæus, penultimo tribrachys deinde syllaba. Octauus rursus trochaicus tetr. catal. in quo ad finem omissa erat particula &, propterea q̄ verbum Esset in & terminabatur. Nonus ac decimus sunt iambici tetr. acat. & istius trissyll. Vndecimus iambicus tetr. cat. Duodecimus trochaicus tetr. catal. Ita 13. qui ab Ego incipit, terminatus in Hodie. Quo in versu quidam Amicorum reposuerunt, pro isto Meorum. Ego contra existimo Meorum reponendum, Amicorum rejciendum, quod irrepsit per expositores, vt puto. In huius igitur versus loco sexto est trochæus, septimo dactylus pro tribrachy dein syllaba, quemadmodum vltimo huius scenæ versu, quod admodum rarum est. Quartusdecimus cum aliquot sequentibus iambicus est tet. acat. & ab Apud incipit. Decimusquintus proceleusmaticum habet primo atque quinto locis, eisdem etiam literis ac syllabis, & ipsius dissyll. est. In 16. vel d, eliditur in Quid, vel creticus est loco quinto. In 17. s, in Opus, vel creticus in sexto. In 18. si d, non elidatur in Quid, erit iambicus vt priores, sin elidatur, trochaicus. In 19. Sodes superfluit, ab scio lo aliquo additum, quod miror Calphurnium non aduertisse q̄ blandientis aduerbium videri velit. Nam quō Clitipho Syro, domini loco, blandiretur, quem mox est percussurus? erit itaque trochaicus tetr. cat. pulcherrimus sanè versus, cuius generis & vicesimus est. Vicesimusprimus est iambicus tetr. hypercatalect. Abundat. n. vna syllaba. Vicesimussecundus est trochaicus tetr. cat. Ita 23. in quo vel Prius monosyll. est, vel creticus loco secundo, & ego superfluit, in carmine, nec requirit sententia, quare ego tollerem. In 24. primo loco trochæus est. Nam Tu corripitur, non eliditur, secundo autem loco anapæstus, & Mihi monosyll. totum eliditur. Deinde sequuntur iambici tres trim. acat. in quorum primo qui est vicesimoquinto huius scenæ, Quo ante Ego corripitur, non eliditur. In 26. vel anapæstus est Abi deam, vel bacchius, & deam, in vnam syllabam contractis, idq. bis. In 27. idem i, in Abi anceps vel corripitur, vt primo loco sit anapæstus, vel producitur, vt primo loco sit bacchius. Vicesimus octauus, est iambicus tetr. hypercatal. nisi vltimam syllabam ad posterius carmen transferamus, vt fiat iambicum dimetrum acatal. quod Doct. trochaicum catal. dimetrum iudicauit. Ceterum vel s, eliditur in Extrudis, vel creticus loco sexto 30. versus Doct. troch. est, qui d, in Quid elidit, quod si non elidatur, erit iambicus. Tricesimoprimo eodem auctore trochaicus est. Sed in veteri lib. versus ita legitur, Nisi eum, quantum tibi dant opis Dij, seruas, castigas, mones. & sic erit iamb. tetr. acat. vt sequentes. 32. iambicus est. Ita 33. In 34. i, in Egi corripitur, non eliditur, & est similiter iambicus vna cum 35. Vicesimus sextus in Ald. libro ita legitur, quæ lectio placet.

Dicis? hem inuehi o͞s p quandā. CH. frugi es, cedo qd id est?

Atque ita erit trochaicus tetr. cat. Tricesimus septimus est iābicus tet. acat 38 senarius iambicus 39. rursus iambicus tet. acat. in quo Vide posteriorem corripit syllabam, & Fuit monosyl. vel creticus est loco primo, & quinto Bacchius (Hic, huic drachmarum hæc argenti) Quæ deinde sequuntur carmina omnia sunt trochaica tet. cat. in quorum septimo d, eliditur In id, nisi pæana secundum loco secundo constituamus. In antepen. autem huius scenæ versu, loco primo est creticus, & Loquere bis legi potest. In pen. vel d, eliditur in Quid, vel creticus est loco quinto. In vltimo, anapæstus est primo loco, trochæus secūdo, ita vt e, in Mane primum sit correptum, deinde productum, & dactylus, loco sexto pro trochæo, quod raro quidem, sed tamen etiam alibi fecit Terentius. Sed hæc satis ad carmina. Ceterum duæ ingentes sunt difficultates ad finem huius scenæ, quarum res est altera, altera verbo͞r. Res hæc est, q̄ mille drachmarum & mille nūmum æquare videtur, cum mille nummum quarta sit pars millis drachmarum, vt ostendit Budæus de asse, non pœnitendis auctoribus. Quidam aiunt Terentium hæc conludisse, quemadmodum & Plautum sępe fecisse cōmemorant. Alij existimant astuta insinuatione vsum Syrum, & quartam duntaxat partem auaro indicasse seni, vt tandem totam extorqueret summam. quod ego, q̄ probem, haud scio, immo vehementer hæsito. Altera difficultas verborum est nempe illorum, Illi tamen post daturum mille nummum poscit. primū quid significet verbum poscit, deinde quem referat. Don. in And. ad illa Simonis verba. Cum istac, quod postulo, impetro cum gratia, ita ait. Nimis obsequēter locutus est pater. Et Postulo, pro Iubeo, & Impetro, p Extorqueo. Postulo iuste volo. Petimus. n. precario, poscimus imperiose, postulamus iure. Perottus putat poscere non semper imperio petere, significare, sed rem debitam ac honestam, idq; , auct. Varrone. Hoc igitur loco si Poscit, Cliniam refert, vt videtur, Poscit pro Promisit positum videri potest. quod quidem Chremes miratur, iuuenem in patria adhuc potestate id promittere ausum. Sin Poscit, refert Bacchidem, vt Calphurnius existimasse videtur, vt sit poscit. i. iure petit, Illi, pro Ipsi, vel Sibi dictum videri potest. Verū quid tum miratur Chremes, quod meretrix suum ipsius peculiū postulat? Has difficultates transiliunt, qui leuicula quædam iam accurate explicant. Ego ingenue fateor me locum neutiquam intelligere. Lector ipse secum cogitet.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Hac scena Antiphilæ continet agnitionem, vnde iurgium inter virum & vxorem oritur. Chremes enim iusserat exponi partum, si puellam peperisset ipsa, quod factum non est.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Antiphilæ recognitio continetur, ex qua inter virum & vxorem iurgium & altercatio oritur. Deinde reconciliatio rursum eorundem, simulq; Syro alia offertur occasio extorquendi argentum.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici.

SOSTRATA, CHREMES, NVTRIX, SYRVS.

NISI me animus fallit, hic profectò est annulus, quem ego suspicor,
Is, qui cum exposita est gnata. C. quid volt sibi Syre hæc oratio?
S. Quid est? is ne tibi videtur? N. dixi equidem, vbi ostendisti, illico,
Eum esse. S. at vt sati' contemplata modo sis mea nutrix. N. satis.
S. Abi nunc iam intro: atque, illa si iam lauerit, mihi nuncia.
Hic ego virum interea opperibor. SY. te volt: videas, quid velit.
Nescio quid tristis est: non temere est: metuo, quid sit. C. quid siet?
Nę ista hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.
S. Ehem mi vir. C. ehem mea vxor. S. te ipsum quæro. C. loquere, quid velis.
S. Primum te hoc oro, ne quid credas me aduorsum edictum tuum
Facere ausam. C. vis tibi me istuc, etsi incredibile est, credere?
Credo. SY. nescio, quid peccati portet hæc purgatio.
S. Meministin' me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum,
Si puellam parerem, nolle tolli? C. scio quid feceris:
Sustulisti. SY. si sic factum est domina, ergo heru' damno auctus est.
S. Minime: sed erat hic anus Corinthia haud impura: ei dedi
Exponendam. C. ò Iupiter, tantam esse in animo * inscitiam?

*inscitiam?

S. Perij, quid ego feci? C. at rogitas? S. si peccaui mi Chreme,
Insciens feci. C. id quidem ego, etsi tu neges, certe scio,
Te inscientem, atque imprudentem: dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostendis. nam iam primum, si meum
Imperium exequi voluisses, interemptam oportuit,
Non simulare mortem verbis, re ipsa spem vitæ dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.
Quàm bene vero abs te prospectum est: quid voluisti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissume,
Per te vel vti quæstum faceret, vel vti veniret palam.
Credo id cogitasti: quiduis satiu' est, dum viuat modo.
Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum, atque æquom sciunt,
Melius, peius, prosit, obsit, nil vident, nisi quod lubet?
S. Mi Chreme, peccaui fateor: vincor: nunc hoc te obsecro,
Quanto tuus est animus natu grauior, ignoscentior,
Vt meæ stultitiæ iustitia tua sit aliquid præsidi.
C. Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verum Sostrata
Male docet te mea facilitas multa. sed istuc quidquid est,
Qua hoc occeptum est caussa, loquere. S. vt stulte, & misere omnes sumus
Religiosę; cum exponendam do illi, de digito annulum
Detraho; & eum dico vt vna cum puella exponeret;
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.
C. Istuc recte: conseruasti te, atque illam. S. hic is est annulus.
C. Vnde habes? S. quam Bacchis secum adduxit adolescentulam. SY. hem.
C. Quid ea narrat? S. ea lauatum dum it, seruandum mihi dedit
Annulum, non aduorti primo: at postquam aspexi, illico
Cognoui: ad te exilij. C. quid nunc suspicare, aut inuenis
De illa? S. nescio, nisi vt ex ipsa quæras, vnde hunc habuerit,
Si potis est reperiri. SY. interij: plus spei video, quàm volo:
Nostra est, ita si est. C. viuit ne illa, cui tu dederas? S. nescio.
C. Quid renunciauit olim fecisse? S. id, quod iusseram.
C. Nomen mulieris cedo quod sit, vt quæratur. S. Philtere.
SY. Ipsa est. mirum, ni illa salua est, & ego perij. C. Sostrata
Sequere me intro hac. S. vt præter spem euenit. quàm timui male,
Ne nunc animo ita esses duro, vt olim in tollenda, Chreme.
C. Non licet hominem esse sæpe ita vt volt, si res non sinit.
Nūc ita tempus est mi, vt cupiam filiam: olim nil minus.

IOAN. CALPH.

NISI me animus fallit) Hæc scena Antiphilæ recognitionem continet, ex qua inter virum & coniugem altercatio oritur, demum reconciliatio. Simul Syro offertur alia ratio extorquendi argentum. [Exposita) Exponere, est morti tradere & obijcere. [Quid vult) Chremes non se loco mouerat. [Hæc oratio) Pauca verba veteres orationem quoque dixerunt. [Dixi equidem) Hæc sic respondet, vt quæ nihil in hac dubitationis habeat. [At vt satis) sic dicimus in his rebus de quibus addubitamus, & præcipue quas iam diu non vidimus. [Contemplata) Contemplari dictum est à templo. i. loco qui ab omni parte aspici, vel ex quo omnis pars videri potest, quem antiqui templum nominabant. [Satis) Multum, infinitum est, Satis vero, finitum. [Te vult) significantius dictum, quàm quærit aut expectat. [Nescio quid) Deest ob, vel propter. [Quid sit) Cum stomacho pronunciandum. [Ehem mi vir) A blandimento incipit. Mi, & vir, plurimum blandimenti habent. & vir maritum significat. Virum quoque, de animalibus posse dici. Virg. in Buc. ostendit: Vir gregis ipse caper [Ehem mea vxor) Hæc repetitio à simili, indignantis est. [Primum te oro) A purgatione incipit, ne mulier contra edictum mariti fecisse videatur. [Sustulisti) Educasti. Hoc in alia significatione nonnunquam ponitur. Tollere nutrire. Iuuen. Tollere dulcem Cogitat heredem. [Damno auctus) Propter dotem quæ datur. Et recte damno dixit. Nam damnum, rei est: Malum vero, hominis. [Haud impura) Commendatio personæ cui data exponenda, ne Chremes ab ea impudice filiam educatam suspicetur. Impurus, est aliquo vitio maculatus, & aliquando dicitur improbus. [O Iupiter) Terribilis exclamatio senis, postquam audiuit filiam anui datam exponendam, [Tantam inesse) Eclipsis est quæ datur iratis, subauditur decet. [Inscitiam?) Inscitia, est ignorantia quædam rerum. [Insciens feci)

feci) Prudens, est qui intelligentia sua aliquid sentit: Sciens, qui alicuius iudicio rem cognoscit. Prudens, per sese: Sciens, per alios. cuius contrarium insciens, & est qui ignorat res. Et imprudens, qui non delectum habet bonorum & malorum. [Imperium exequi) Primum ponit peccatum, quod contra edictū suum fecerit. [Sino) Concedo. quia animus maternus plurimum veniæ meretur. [Illi prodita) Socij enim deficere dicuntur. Salustius: Post defectionem sociorum prodere parentes. Virgil. Vnius ob iram Prodimur. Deserere vero, patroni. hinc milites patriæ defectores dicuntur, qui patriam deserunt, quam defendere deberent. Virgil. Desertorem Asiæ. [Quid cum illis agas) Amatores designat, qui nihil pensi habent expertes iuris, & omnis æquitatis, ea sola recta putant quæ illis libuerint. [Peccaui fateor) Victa mariti argumentis, crimen suum fatetur, & quo magis mereatur veniam, simplicitatis opinionem inire tentat, & hoc per deprecationem. [Ignoscentior) In crimine sic cōfesso vltimum remedium confugere ad iudicum misericordiam. [Mea facilitas) Recte, quia cito vxor veniam dedit. Facilitas, illius est qui cito iram deponit: Clementia, illius qui nunquam irascitur. [Qua occepium) Quasi de magna re dixit. [Et stultæ & miseræ omnes sumus) Vituperatio à sexu. mulieres enim consueuerunt esse imperitiores viris, & multis superstitionibus detineri. [Religiosæ) Superstitiosæ. Religiosus etiam appellabatur is qui nimia & superstitiosa religione sese alligauerat, vt hoc loco. [De nostris bonis) Et hæc erat superstitio. [Istuc recte) Ironicos dictum. [Lauatum) Secundum antiquos, nos dicimus locum. Ouid. Fast. 2. Mane lauaturas sacra petebat aquas. [Exilui) Ostendit nimiam lætitiam de inuenta filia. ideo non dixit accessi. [Plus spei video) Nolebat tam cito cognosci filiam, ne occasio præriperetur efferendi argentum. [Plus spei) Melius est vt non ad Syrum referas, sed ad Sostratam. [Mirum, ni illa salua) Non potest credere perijsse anum, quod maxime vellet ob recognitionem Antiphilæ. [Ego perij) Quia recognita est antequam auferrem argentum. [Nihil minus) Pro non, quod auctus diuitijs esset.

GVID. NISI me &c.) Hęc scen. Antiphile recognitionem continet, ex qua inter virum & coniugem altercatio oritur, demum reconciliatio, simul Syro offertur alia occasio extorquendi argentum. So. vxor est Chremetis alloquens nutricem suam de agnoscendo annulo Antiphilæ, cum quo fuerat exposita. Nisi animus fallit me, profecto hic est annulus, quem annulum suspicor. i. opinor esse sup. is annulus, qui cum. i. cum quo annulo, gnata, id est filia mea exposita est, id est morti obiecta. Nam exponere pueros significat eos morti tradere, & obijcere aut saltem periculo mortis eos obijcere, vt si possint viuant, vt cum ponitur puer in fiscella aliqua super flumen, aut in nemoroso aliquo loco deponitur, victurus si possit, & sic de ceteris id genus exponendi rationibus. C. Chremes hoc audiens, neque tamē animaduersus ab vxore alloquitur seruum inquiens, ô Syre, quid hæc oratio. i. hic sermo vxoris, sibi vult. i. signat. S. Alloquitur nutricem quid est? ostendit ei, vel porrigit annulum dicēs, quid est? ne. i. vtrum hic annulus videtur tibi esse is, qui cum exposita est. N. Equidem dixi tibi ilico hunc annulum esse illum, qui cū est exposita, vbi id est postquam ostendisti mihi. S. At vide mea nutrix, id est diligenter considera eum, vt contemplata sis. i. conspexeris, satis, id est sufficienter, modo. i. nunc. i. quod barbare dicitur. vt ausaueris, satis aspice bene eum. potest etiam intelligi, vide pro caue, quod satis fuerit. modo contemplata sum eum annulum, vt verius possit testificari. Ne satis contemplata sum. s. à templo dicitur contemplor ris. Templum antiqui dicebant locum, qui ab omni parte potest aspici, vel cuius omnis pars videri potest. S. Iam, id est nunc, abi intro, atque nuncia. i. refert mihi, si illa Antiphila lauerit. i. quod dicunt balneauerit se iam. interea operibor. i. expectabo hic virum. i. maritum. SY. Vxor supple vult te. i. te quærit, te petit, te expectat. vbi barbare dici solet, quærit pro te. Videas quid velit est tristis nescio quid. i. nescio propter quid. intelligitur enim ob aut propter, non temere. i. non inconsulte, non inconsiderate, est tristis. vel vt alij volunt, sine causa. metuo quid sit. i. propter quid sit, tristis. C. Me tois quid sit, propter quid est tristis? ne. i. certe. iste per indignationem dicit hercle dixerit. i. dicit, coniūctiuum pro indicatiuo. magnas nugas. i. fabulas vana & futilia cum magno conatu. vel metuo supple ne ista dixerit. i. dicat mihi magnas &c. S. Hem, interiectio applaudentis & blādientis. ô mi vir, q. d. lætor aduentu tuo, vt tibi narrem quæ acciderunt. C. Hem mea vxor. hæc repetitio à simili indignantis est. quæro te ipsum & hoc quęro, pro te hoc. C. Loquere. i. dic quis velis. S. Primum. i. in primis oro te hoc. ne quid. i. vt non credas me esse ausam facere aliquid. aduersum. i. cōtra. edictum tuum. i. iussum, seu imperium tuum. C. Vis me credere tibi illud. i. quod nihil fueris ausa aduersum edictum meum. credo. i. in hoc morem gero tuæ voluntati, & si. i. quamuis sit incredibile, te nihil esse ausam &c. SY. Hæc purgatio. i. hæc excusatio portat nescio quid peccati. S. Meministi. i. recordaris me esse grauidam. i. tenes memoria cum essem grauida te maximopere. i. mirum in modum maxime. interminatum esse mihi. i. minatum esse, nam interminari significat minari, & quasi minando prohibere, vt interminatus sum ne faceres. i. prohibui minas proponendo. Meministi ergo te interminatum esse si parerem puellam. te nolle nolli. i. nolle vt nutriretur, sed exponeretur. C. Scio quid feceris? sustulisti, id est educasti contra iussum meum puellam. S. Factum est ita, id est sustuli. SY. O domina si sic est factum, vt dicis. i. si sustulisti puellam, id est educasti. attollo pro educo seu nutrio: ergo, id est itaque herus, id est dominus meus. auctus est damno propter dotem, quæ danda est. dicimus autem ergo sum auctus damno, & damnum auctum est mihi pro eodem, vt dicimus augeo tibi diuitias, & augeo te diuitijs & per passiuum tu augeris diuitijs, & diuitiæ augentur tibi. S. Minime, id est non sustuli puellam, sed annus, id est vetula Corynthia erat hic haud impura, id est non inhonesta, neque impudica, impurus enim dicitur aliquo vitio maculatus: dedi, id est tradidi ei annui filiam meam exponendam, id est mortis periculo, vel etiam ipsi morti obijciendā. C. O Iuppiter. ne, id est vtrum decet supple vel est est verum, vt interpretatur Laurent. tantam inscitiam. i. ignorantiam esse in animo, quasi dicat putaretur, ne tantam esse ignorātiam in aliqua (vt aiunt) persona, vt scilicet proderet seipsam, alteri in facinore, quod celatissimum esse deberet. S. Perij, id est perdita sum, quid ego feci. C. At rogitas? S. O mi Chreme si peccaui. i. si erraui. feci id peccatum inscitia, id est per imprudentiam & non consulto aut dedita opera. C. quidem. i. certe. certo scio id, quod sequitur. s. te dicere, & facere omnia, quæ facis, aut dicis insciententem, atque imprudentem. i. per ignorātiam, & imprudentiam, seu stultitiam, & inconsiderationem & si. i. etiā si vel quamuis, tu neges, q. d. etiam si negares, tu fateris, scio te dicere & facere omnia per imprudentiam. Prudens est qui aliquid sentit sua intelligentia sciens autem dicitur, qui alicuius indicio rem cognoscit, itaque prudens per se est sciens per alios. Contra imprudens dicitur qui nō habet intellectum bonorum & malorum. Insciens autem dicitur, qui res ignorat, quas deberet cognoscere. ostendis tot peccata. i. errata in hac re. nam iam primum si voluisses exequi. i. complere meum imperium. oportuit interemptam eam puellam. i. oportuit interfici eam, nō ponitur hic participium præteriti temporis pro infinitiuo, vt assolet, puta interemptam pro interimi. id enim fit in duobus casibus, accusatiuo & ablatiuo. nō oportuit inquam simulare mortem verbis. i. per verba, & dare spem vitæ. re ipsa. i. ipso effectu, dando videlicet illi anui quæ poterat eam educare, neque exponere. at. i. sed omitto id videlicet te debuisse exequi imperium. Animus maternus misericordia mouetur. s. in fœtū, vel animus maternus est dignus misericordia, id est meretur. vt sui misereamur & venit plurimum dignus est sino. i. facile patior, illud non valde ægre fero quòd. s. non exposueris. Vero pro sed, quām bene per ironiam, quasi dicat pessime à te prospectum est filię. i. prouidisti filiæ, dando eam lenæ. prospectum est, hic est impersonale passiuæ vocis, quod ante habet ablatiuum mediante a, vel ab personæ agentis & post casum sui verbi. Eodem modo in epistolis Cic. loquitur, ait enim. Quod si meis rationibus à te prospectum esse intellexero quid voluisti facere de filia, quasi dicat voluisti facere meretriculam. cogita, voluta mente tua quia respondeas. nēpe. i. certe, filia prodita est. i. decepta & data illi anui & illi vetulæ. Festus dicit prodere esse dare & fallere, & bene hic capi potest eo modo, interdum prodere significat differre, siue elongare, vt ita dicam Virg. Prodimur, atque Italis longe disiungimur oris. Interdum significat indicare, quod deberet tegi, & per hoc fallere. vt prodidit me voce. i. indicauit. & quod dicitur inepte, incusauit me. propterea proditores dicuntur, qui decipiunt indicando quod celare deberent. filia ergo abs te prodita est, quasi commissa est illi anui, & per hoc decepta, veluti. i. tanquam, planissuma. i. omnino vel clarissime & manifestissime faceret quæstum. i. faceret lucrum turpiter corpore suo, & veluti veniret, id est venderetur. à veneo is palam. i. publice plus ostenti. per te. i. per tuam proditionem credo quod supple cogitasti id, quod sequitur cum prodidisti eam anui sit supple hæc filia mea. quid uis. i. quidlibet. siue faciat quæstum corpori suo, siue

ue seruiat &c.satis.i.sufficit. dummodo viuat. quod cum sit,ita dicit Chrem.quid potest tractari cum talibus impudentibus, quid agas.i.quid agat aliquis, secunda persona pro tertia, hoc est quid tractare, aut conferre, aut communicare possit anciquis cum illis.i.cum talibus vel viris vel mulieribus, qui refere viros & mulieres, quia masculinum præponderat fœminino, qui nesciunt neque ius.i.normam viuendi. neque bonum,id est honestum factu. neque æquum.i.quod iustum est,& qui nesciút inquam, supple melius prosit. aut quid peius,id est magis, obsit, id est noceat mihi vident nisi id, quod iubet pro libet,u,pro i,ponitur aliquando à poëtis. S. ò mi Chrem peccaui,id est erraui. fateor victa.s.tuis argumentis vincor.i.confutor, vt cognoscam me peccasse. nunc obsecro te vt quanto tuus animus est grauior natu.i.peritior propter plures experientias, quas potuisti habere plus quàm ego & bene dicit grauior natu.nam maiores natu,id est seniores debent esse grauiores.i.moderatiores & constantiores,atque prudentiores ob maiorem experientiam,potest etiam hic capi grauior natu pro maior natu,quasi dicat tuus animus potuit plura videre, quàm meus, cum me natiuitate præcesseris. nam ferè mariti sunt natu grauiores seu maiores vxoribus suis,quanto ergo tuus animus est grauior natu,id est antiquior. tanto sit ignoscentior.i. promptior ad ignoscendum & parcendum,vt.i.ita,quód tua iustitia sit aliquid præsidij.i.protectionis & auxilij meæ stultitiæ.i.meæ simplicitati. C. equidem,scilicet ambæ hæ particulæ capiuntur affirmatiue ad maiorem comprobationem, ignoscam tibi illud factum, verum,i.sed ó Sostrata,mea facilitas.i.benignitas,indulgentia multa, id est nimia & abundans plus æquo, male docet te.i.male te instituit.; nam si tibi essem paulo acerbior, magis rebus tuis agendis prospiceres, potest etiam esse multa accusatiuus pluralis sit, mea facilitas male docet te multa. Facilis & clemens sic differunt, nam facilis est cuius ira cito soluitur, clemens autem qui nunquam irascitur, sed quidquid illud est.i.qualecunque fuerit factum illud de exponenda filia. loquere.i.dic, qua causa.i.qua occasione. hoc scilicet filiam esse inuentam acceptum est.i.notum est. S. vt.i.quemadmodum omnes nos mulieres sumus stultæ.i.inconsideratæ miseræ.i.infelices, & religiosæ.i.superstitiosæ,nam etiam apud antiquos (vt Gell. refert) religiosus dicebatur, qui nimia ac superstitiosa religione sese alligauerat. cum.i.quo tempore, do.i.trado illi anui filiam exponendam, id est morti obijciendam, detrado.i.abduco annulum de digito meo,& dico vetulæ vt exponeret.i.eijceret eum annullum vna cum puella. ne.i.vt. si non moreretur filia, non esset expers,id est exors sine patre,aut sorte de bonis nostris. C. illud fecisti supple recte per ironiam dicit. conseruasti te, atque illam.i.illo annulo tradito conseruasti te, ne faceres contra religionem, & conseruasti illam ne moreretur. S. hic est is annulus. ostendit ei annulum quem dederat. C. vnde habes illum annulum.i.à quo recuperasti. S. habeo supple ex adolescentula,quam Bacchis adduxit secum. SY. Syrus timet ne sibi præripiatur auferendi argenti occasio agnitione filiæ,itaque ingemuit. Hem,dolentis est. C. quid ea Sostrata narrat? S. ea Antiphila adolescentula dum it lauatum,antique pro totum. Ouid. Sacra lauaturas m.p.a.dedit mihi.i.tradidit, commisit mihi annulum,seruandum.i.vt eum seruarem. Primo.i.in principio. non aduerti animum.i.non animaduerti, neque considerauí illum annulum,sed postquam aspexi. illico.i statim cognoui. exiliui vel exilui.i.celeriter gaudens, seu exultans exiui ad te. C. quid nunc suspicaris.i.conijcis, aut inuenis de illa adolescentula. S. nescio nisi vt.s.quòd quæras ex ipsa ex pro abs,vt sæpe.i.quæras ab ipsa adolescentula vnde habuerit hunc annulum si potest repperiri vnde.s.habuerit. SY. perij. video plus spei esse quàm volo de agnitione filiæ. si ita est. quemadmodum proponitur à Sostrata de ea. est nostra, id est filia heri, & heræ seu de nostra familia. C. ne.i.verum illa anus, cui dederas eam viuit. S. nescio an viuat. C. quid illa vetula renunciauit.i.retulit tibi fecisse olim.i.quondam cum ei dederas. An.s.è posuisse se diceret vti erat iussa. S. renunciauit inquam se fecisse id,quod iusseram.s.se exposuisse filiam. C. cedo.i.dic, quod sit nomen mulieris.i.anus, vt quæratur.i.petatur à vicinis, & noscentibus. S. nomen ei Philtere,vel in nominatiuo,vel in datiuo. Nam dicere possumus est mihi nomen Guido & Guidoni,item & Guidonis. vt plerunque legi, sed sæpius per nominatiuum loquimur,aut per datiuum,& quidem elegantius. SY. ipsa est anus.s.quam dicit,& qua Antiphila abducta est,quod nouerat Syr.nam iuerat ad quærendas puellas domum eius. mirû est sup.ni.i.nisi illa anus est salua.i.incolumis,ac non mortua, & ego Syrus perij, quoniam auferêdæ pecuniæ est mihi præreptus locus. C. ò Sostrata sequere me intro.i.in domum, hac.i.per hanc viam. S. vt.i.qualiter,vel quantum,euenit.i.accidit, præter spem.i.ex insperato,vt.s.tu effecereris ita placatus,q̃.i.quantum, male.i.miserere,seu valde timui, ne.i.vt & vt.i.q̃ esses nûc animo ita duro.i.q̃ haberes nunc animum ita durum inexorabilem,vt.i.sicut,olim fuisti in filia tollenda.i.exponenda,& tollêda,de medio vel nutrienda, quoniam eam nolebas nutrire. C. sæpe non licet hominem esse ita vt vult,si res.i.substantia,facultas, non sinit.i.non patitur paupertate præmente, nûc tempus est mihi ita, vt cupiam.i.vt optem habere filiam, quoniam auctus sum diuitijs, sed olim.i.cum iussi exponendam nihil minus erat mihi sup quàm vt cuperem filiam pauperie præmente,rebusque non sinentibus, neque video cur sit capiendum, nihilominus p̃ non, vt putat Calphurnius.

ARGVMENTVM) In hac scena per occasionem annuli agnoscitur? Antiphila. Et est catastrophe amoris Cliniæ. [Primum hoc) Defensio ante narrationê, ex perturbatione personę. [Noile tolli).i.educari.[O Iupiter) Exclamatione. [Si peccaui) Purgatio ab ignorantia. [Etiam si tu) Ironia. [Nã iam primum) Amplificatio. [Atque id omitto) Præterito inserens quod grauius est. [Veniret palam).i.venderetur. [Credo id cogitasti) Obiectio,quæ soluitur honesti & vtilis cõparatione. [Mi Chreme) Deprecatio Sostratæ. [Vt stultæ & miseræ) Narratio. [Religiosæ) Superstitiosæ,& nimis anxie deos metuêtes. [Illuc recte) Irrisio. [Hem) Metuentis, timet.n.Syrus ne inuenta Antiphila, deprehendatur amor Clitiphonis. Et:que hic occasio noui periculi in prouehenda epitasi dum agnita Antiphila consilio Syri perturbatur. [Non licet) Honesta sententia. **LATO.**

NISI me animus &c.) Maternum amorem erga sua pignora, & morca nonnunquam difficiles,& virorum studio contrarios, hæc scena exprimit. Matres enim plus partibus amant suos filios. Vnde Arist. libro nono, Eth. sic ait: Ea quę facta sunt cum labore, magis diligunt omnes,& ideo matres filios magis amant. Generatio nanque laboriosa est magis, & magis sciunt esse suos. Mores autem mulierum Plato in 6. de Legib. sic exprimit: Quæ ordine carent, vel male ordinata sunt ea, etiam quæ iam ordinata sunt, confundunt,vt sunt fœminæ. Quod quidem nominum genus aliud est,& differens,nobisque occultius & versutius natura est: propter imbecillitatem itaque minus ordinari potest. Ratio est: Res muliebris si iacere ordinata relinquitur, humanarum rerum solum, vt videri possit dimidium: sed quanto natura sua ineptior est ad virtutem, quàm virilis, tanto excedit, vt plus quàm duplum esse videatur. Genus,inquit,muliebre,nec orationem ipsam recte dicentis, sine ingenti reclamatione, audiet. **PETR. MARS.**

HVIVS scenæ vndecim primi versus sunt iambici tetr.acatal.reliqui dein trochaici tetr.catal. Primus proceleusmaticum initio,tertio loco quinto habet, in quo d,in Quid,& Mihi monosyllabum totum eliditur. In quarto versu s, eliditur in satis loco tertio. In quinto versu anapæstus est loco primo,& i,coceptum in Abi. Quanquam & hoc loco & superioribus duobus bacchius esse poterat, sed tędet toties eandem rem inculcare. In octauo, Næ totum eliditur. In nono libro vetustus habet Hem,non Ehem,atque ita poscit carmen. In vndecimo non eliditur posterius I, in tibi. **GLAR.**

Credo. S. Nescio quid peccati portet hæc purgatio.

Quæ nunc sequuntur sunt trochaica tetr.catal.omnia, excepto secundo,quod acatalecticum est,quale in Eun.Act.2.Scen.1.primum esse diximus,& quale in Phorm.Act 1.Scen.4.vndecimum, & fortassis vltima Hecyræ scena septimum, alioqui vix alia reperias toto,nisi memoria fefellerit, Terentio. In tertio vel s, eliditur in Herus,vel bacchius est loco sexto. quanquam & varia eius carminis lectio est. In quinto versu d, eliditur in Sed,& s,in Anus,vt primo eius loco sit tribrachys, secûdo dactylus,vel absque elisione, secundo loco est pæan primus,& amphibrachys loco tertio. In quarto trochæus,in quinto spondeus, deinde duo trochæi cum syllaba. Sextus versus variam habet lectionê: Quidam.n.lib.habent Inscientiam,quidam Inscitiam. Calphurnius Inscitiam legit,atque ita habent vetustus ac Aldi lib. Sed sic In præpositio tollenda est, vt carmen ita legatur,

Exponendam. C. O Iupiter,tantã ne esse animo inscitiam?

Quæ lectio mihi probatur. In septimo, Quidem, non Equidem,legendum,&,Etsi,pro Etiamsi, quod vetustus admonet lib. annotauit & id Ioann. In decimoseptimo, Idem Ioann. ait Satius in quodam manuscripto legi,quod si vere legitur,s,eliditur. Idem in vicesimo,recte post Nunc ponit Hoc, vt legatur,

Nunc

Nunc hoc te obſecro. Et in vigeſimoprimo tollit, Tanto ſit. Nam carmen haſce voces non patitur. In vigeſimoſecundo, vel Meæ monoſyllabum eſt, vel creticus eſt loco primo. In vigeſimotertio, trochæus eſt loco primo. In trigeſimo, vide num legendum ſit Adoleſcentula in ablatiuo, vt ſit Habeo ex adoleſcentula. Et in proximo quidem ante hunc, verſu Ioan. legit, Ix hic eſt annulus. Doct. autem, hic eſt annulus. Liber vetuſtus, hic eſt is annulus. Liber Aldi omittit is, Quod ſi omnino legi debet, s, eliditur. In verſu nono à fine vel Spes monoſyllabum eſt, vel creticus loco quinto. In octauo à fine anapæſtus eſt loco ſecundo, & I, non eliditur in Si, ſed corripitur. In ſexto à fine dactylus eſt loco tertio. In penultimo trochæus loco primo.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Hoc loco melius initium capiet actus fabulæ quartus, quàm ſcena ſuperiore ob paraſcenem quæ fit in ſcena. Quid iſtuc quæſo: vir, mane, mane quid eſt quòd tam à nobis grauiter crepuere fores? Exeunte illic Soſtrata cum nutrice non eſt vacuum proſcenium, quod fiat oportet, ſi finire actum velis. In hac autem ſcena Chremete & Soſtrata ad filiam ingredientibus, Syro quoque abeunte perſona nulla manebit in proſcenio. quare vt diximus rectius hic actum auſpicabimur. Scenæ argumentum eſt. vbi agnitam Antiphilam Syro nouum quæritur de inueniendæ pecuniæ conſilium.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena tam morali quàm faceta, poſt recognitam Antiphilam anxius Syrus nouum de extorquenda pecunia conſilium quærit, & deliberantem de re aliqua admodum artificioſe hic exprimit. Eſt enim Dialogiſmus acuti ingenij in multa cogitatione verſantis.

Iambici Octonarij.

SYRVS.

NIsi fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium:
Ita hercle in anguſtum oppido nunc meæ coguntur copiæ:
Niſi aliquid video, ne eſſe amicam hãc gnati reſciſcat ſenex.
Nam quod ſperem de argento, aut poſſe poſtulem me fallere,
Nihil eſt: triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.
Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam ſubito è faucibus.
Quid agam? aut quid comminiſcar? ratio de integro ineunda eſt mihi.
Nil tam difficile eſt, quin quærendo inueſtigari poſſiet.
Quid, ſi hoc ſic incipiam nunc? nihil eſt. ſi ſic? tantundem egero.
Ac ſic opinor: non poteſt: immo optume. euge optumam habeo,
Retraham hercle, opinor, ad me illud idem fugitiuum argentum tamen.

IOAN. CAL. NIsi me animus fallit,) Recognita Antiphila, Syrus anxius, nouum quærit conſilium de extorquenda pecunia, & bene deliberantem de re aliqua exprimit. Eſt enim dialogiſmus acuti ingenij in multa cogitatione verſantis. [Copiæ meæ) Translatio ſumpta ab imperatore, qui iam penè fuſus ab hoſtibus, ſe in aliquem tutiſſimum locum reperit. Copiæ numero multitudinis & ὄχλος de exercitu dr. Saluſt. Ex omni copia Catilinæ. Verg. Et quæ ſit me circum copia luſtro. [Triumpho, ſi licet me latere) Verba propriè ſeruorum quoties vident ſe quod inceperant, perpetrare non poſſe. Et ἀρεμναῖ legendum. [Bolum) Translatio ab animalibus quibus aufertur præda. [Comminiſcar?) Fingam, Inde commentum dicitur. Alibi, Atque illis commentum placet. [Nihil tam difficile) Sententia generalis ſine certo auctore, quæ ſeruis etiam conuenit. [Quid ſi ſic) Qui aliquid incœpturi ſunt, multa proponere ſolent, & affirmare, & refellere quod ſit faciendum vel relinquendum. [Sic opinor) Nam quæ opinamur, putamus, quæ putamus, incerta ſunt. [Euge) Vox lætantis eius qui optimum inuenerit conſilium. [Fugitiuum argentum) Facete & iocularitèr ſeruili more de argento tanquam de homine dicit.

NISI me &c.) Agnita filia Syrus nouum init conſilium de extorquenda pecunia, & hic de re aliqua quiſquam deliberãs rite exprimitur. S. Syrus ſolus apud ſe ad hæc loquitur, niſi animus fallat me. qui. ſ. præſagit mihi aliquid mali, infortunium. i. infelix ſucceſſus, ſeu malus caſus, mala fortuna, haud. i. non, multum aberit. i. longe erit a me ita. i. adeo, meæ copiæ. i. meæ legiones, meus exercitus, & ad propoſitum mei conatus, cogimur. i. compellimur nunc conſtringimur nunc oppido. i. valde, in anguſtum. i. locum arctiſſimum, q. d. meus exercitus iam penè fuſus eſt, nam coactus eſt & impulſus in anguſtias vbi contereretur facile, hoc eſt mei conatus adeo repreſſi ſunt hac re. i. hac agnitione puellæ, vt facile poſſint contondi, atque conteri, quod eſt trãſlatio ſumpta à re militari, alij lib. habent, ita meæ copiæ coguntur. i. conſtringuntur in anguſto oppido. i. in aliqua munitione inquam me recipere neceſſe fuit, haud multum ergo aberit a me infortunium, niſi prouideo aliquid. i. niſi excogito aliquam technam, ne. i. vt non ſenex Ch. non reſiſcat. i. cognoſcat hanc Bacchidem eſſe amicam gnati Cli. nam nihil eſt quod. i. propter quod, ſperem. i. ſpem habeam de argento extorquendo. ſ. aut nihil eſt inquam propter quod poſtulem me poſſe fallere betam. ſ. Chremetem. Scilicet, per ironiam lege, quod dici ſolet. Deus ſciat, & triumpho. i. glorior, lætor more illius, qui triumphauit, me latere. i. deliteſcere, neque audere emergere in lucem in conſpectu Cli. & triumpho inquam. i. me abſcedere tecto. i. relinquere tectum, vbi ſit filius quem meis pollicitis decepi, crucior, idest dolore affligor tantum bolum. i. tantum morſum. i. tantam opportunitatem, eſſe ereptum, ſubductum, ſubtractum mihi de faucibus. i. de gutture, vel ore, ac buccis, tam ſubito. i. tam repente, eſt autem hæc translatio ſumpta ab animalibus, quibus eripitur præda, quid agam, aut quid comminiſcar. i. fingam excogitabo. Inde commentum. i. figmentum, ratio eſt mihi ineunda. i. inueniendus eſt mihi modus, de integro. i. denuo, nam iam inuenerat vnam rationem. i. excogitauerat vnum modum habendæ pecuniæ, quæ via tibi nuno profecit, aliam inire. i. excogitare neceſſe fuit, deinde ſequitur ſententia, exornatio, ſiue color rhetoricus, nihil eſt tam difficile, quin. i. quod non poſſit inueſtigari. i. inueniri quærendo, nam inueſtigare ſignificat quærendo inuenire, vt probat Laurent. Nunc Syrus incipit deliberare, & identidem proponit, & propoſita refellit, tandem inuenta bona ratione erumpit in lætitiam. Quid erit ſupp. ſi incipiam, nunc hoc quod. ſ. cogitabat tunc ſic. i. hoc pacto, deinde ſibi non placere reſpondet, nihil eſt. i. tale figmentum nullius eſt momenti Quid erit inquam ſi ſic incipiam inquam, deinde conſutat illud, egero tantundem. i. tantum profeciam in hoc faciendo quãtum in alio præcedenti iam conſutato, at. i. ſed, ſi inquam incipiam ſic quid erit? opinor. i. vt mea fert opinio, non poteſt fieri ſic. ſ. vt tunc cogitabat, deinde illa ratione aliquandiu perſpecta cognouit eam eſſe bonam, & tunc ſe corrigit, imo. i. ſed, optime poteſt fieri inquam hoc, euge, vox lætantis eſt eius, qui bonum inuenerit conſilium, habeo. i. ſcio optimam rationem. ſ. extorquendæ pecuniæ, hercle tamen. i. quamuis obſtructa ſit mihi altera via & occluſa, tamen hac via, vt opinor, retraham. i. reuocabo, reducam ad me illud idem argentum fugitiuum, quod me tantopere fugit, vt id aſſequi non poſſim, & de argento iocularitèr, & ſeruili more tanquam de homine dicit. GVIL.

ARGVMENTVM) Conſultatio Syri ob inuentam Antiphilam perturbatis conſilij ſui rationibus. [Niſi me animus) Querela Syri. [Coguntur copiæ) Copiæ, translatum ab exercitu, qui ſæpe laborat iniquis concluſus locis. [Si licet me) Et hoc translatum à bellica ratione. [Nihil tam) Sententia, qua ſe excitat ad conſultandum, & attende geſtum deliberantis. [Fugitiuum argentum) Translatum à ſeruis fugitiuis. LATO.

NISI me animus &c.) Callidum animum ſerui decepti at non defatigati, necnon conſultationem malitioſe conuenientem, & vaſtam mentem ſeſe ad dolos confirmantem, honeſtatis ratione non habita, hæc ſcena exprimit: oſtendens hominem malitioſum pendere animo, & confirmare ſe ad decipiendum, nullam viam reſpuentem quæ ad votum perducat ſuum, & vtilitatem PETR. MARS.

tatem apparentem respicit,& non honestatem,nec cœptum iter deserit propter consuetudinem. Vnde Cic. in 5. act. in Verr. Ita saepe illud insitum in natura malum consuetudine peccandi libera, finem vt audaciae statuere ipse sibi non possit.

GLAR. VERSVS sunt omnes iambici tetram.acatal. In quintum primo proceleusmaticus est initio,& Me,sequente versus parte, non eliditur,sed corripitur,vt loco quarto sit tribrachys. Versus secundo Mea monosyll. est, nisi sit creticus loco quinto. & ita hercle pro, Ita hac re,legit Ioan. In 6. Mihi dissyllabum. In 9. verbum Nunc superfluit in versu,nec sensus requirit, nec habet vetustus lib. In penult. verbum Optimam post Habeo ponendum, vt constet versus. Bolum autem positum pro eo quod Graeci βόλον dicunt Doct. admonuit in adagio Bolum è faucibus.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Clinia hic testatur quam gaudeat de agnita Antiphila,& à Syro admonetur vt amici etiam Clitiphonis rem curet in servanda Bacchide.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hinc ingens Cliniae laetitia de recognita amica exprimitur, quae vsque adeo est percussus, vt vix tandem à Syro persuaderi potuerit, vt Clitiphonis consodalis ad Bacchidis conservationem opituletur.

Iambici Quadrati Catalectici, & Trochaici plerique. Senarius vnus.

CLINIA, SYRVS.

NVLLA mihi res posthac potest iam intervenire tanta,
Quae mihi aegritudinem afferat: tanta haec laetitia oborta est.
Dedo patri me nunc iam, vt frugalior sim quàm volt.
s. Nil me fefellit: cognita est,quantum audio huius verba.
Istuc tibi ex sententia tua obtigisse laetor.
c. O mi Syre, audistin' obsecro? s. quid ni? qui vsque vna affuerim.
c. Cuiquam aeque audisti cômodi quidquam evenisse? s. nulli.
c. Atque, ita me dijament, vt ego nunc non tam meapte caussa
Laetor, quàm illius: quam ego scio esse honore quouis dignam.
s. Ita credo: sed nunc Clinia age, da te mihi vicissim:
Nam amici quoq; res est videnda,in tuto vt collocetur,
Ne quid de amica nunc senex. c. ò Iupiter. s. quiesce.
c. Antiphila mea nubet mihi. s. sicciné * me interloquere? * mihi
c. Quid faciam Syre mi? gaudeo: fer me. s. fero hercle vero.
c. Deorum vitam adepti sumus. s. frustra operam hanc opinor sumo.
c. Loquere, audio. s. at iam hoc non ages. c. agam. s. videndum est, inquam,
Amici quoque res Clinia tui in tuto vt collocetur:
Nam si nunc à nobis abis, & Bacchidem hic relinquis,
Noster resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, vt celata adhuc est.
c. At enim istoc nihil est magis Syre meis nuptijs advorsum:
Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? s. quid ni?
c. Quid dicam? quam caussam afferam? s. quin nolo mentiare:
Aperte, ita vt res sese habet, narrato. c. quid ais? s. iubeo
Illam te amare, & velle vxorem hanc esse Clitiphonis.
c. Bonam atque iustam rem oppido imperas, & factu facilem,
Et scilicet iam me hoc voles patrem exorare,vt celet
Senem vostrum. s. immo vt recta via rem narret ordine omnem. c. hem,
Satin' sanus es,& sobrius? tu quidem illum plane prodis:
Nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi?
s. Huic equidem consilio palmam do: hic me magnifice effero,
Qui vim tantam in me, & potestatem habeam tantae astutiae,
Vera dicendo vt eos ambos fallam; vt,cum narret senex
Voster nostro,istam esse amicam gnati,non credat tamen.
c. At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:
Nam dum amicam hanc meam esse credet,non committet filiam.
Tu fortasse, quid me fiat, parui curas,dum illi consulas.
s. Quid, malum, me aetatem censes velle id assimulatier?
Vnus est dies? dum argentum eripio,pax,nihil amplius.
c. Tantum sat habes? quid tum quaeso, si hoc pater resciuerit?
s. Quid, si redeo ad illos, qui aiunt, quid si nunc caelum ruat?
c. Metuo,quid agam. s. metuis? quasi non ea potestas sit tua,
Quo velis in tempore vt te exoluas, rem facias palam.
c. Age, age, traducatur Bacchis. s. optume. ipsa exit foras.

IOAN. CAL. NVLLA mihi res posthac) Nimia Cliniae laetitia exprimitur de recognita Antiphila, qua praepeditus vix potest adduci à Syro vt Clitiphoni succurrat. [Ægritudinem afferat:) Tale & illud, Deorum vitam adepti sumus. [Dedo me patri) Plus dedere hoc loco, quam oblequi: dedere se vult patri, quemadmodum in hostium potestatem hostes se dedunt. In Andr. Tibi pater me dedo,quasi qui vellet contraria,& deditio in hoste fieri solet. [Frugalior) Temperatior si frugalis non extat,vnde descendat, vide eo. [O mi Syre) A blandimento incipit,vt faciunt qui quidquam ipetiatum consecuti sunt.[Quid ni) Quid ni si audierim? [Meapte) Cum ablatiuo meψaner additû, vt nostrapte,Cato tamen posuit mihipte,pro mihi ipsi.[Dignam quouis honore) Amica etsi impudica est,dummodo amatori placeat,ab eo commendatur amore suum impellente. [Da te) Duae partes orationis. Date est quod repetas, Dedere est ad perpetuum. Damus & amicis,Dedimus tantum hostibus. [Nam amici) Iusta petitio,succurrendum est amico, ne quid illi incommodi accidat. [Amici) Plus gratiae habet quam si dixisset Clitiphonis. Et amicus,animi est, Amator vero,corporis,& Amator est ad tempus,Amicus qui perpetuo amat. [Ne quid de amica) ἀποσιώπησις. [O Iupiter) Exclamatio terribilis penè ex nimio gaudio desipientis. [Nubet mihi) Hinc omnis laetitia dependet. [Interloquere) Hoc loco inter non auget, quemadmodum in verbo intercipit, interbibit. est autem interloqui,impedire, & interpellare loquentem. [Ferme,) Id est tolera. Tolerandus est qui ea amore desipit, quia amor deus est, & non voluntas,cogit enim hominem ad id quod vult. [Hercle vero) Vero, vt plurimum ironiae conuenit. Virg. Egregiam vero laudem, & spolia ampla refertis. Sanè & vero,pronunciandi adiumenta, in verbis negationem habent, licet confessionem afferre credantur.

tur.[Hoc nou ages).i.eudies. In And.Hoccine agis? [Inquam) Verbum hoc vim interdum maximam habet ad adhortationem. Et,videndum est,& vide,magna aggressuris dicuntur.& inquam vtimur nonnunquam in repetitione supradictorum. [Noster) Cum stomacho.[Si abduxeris) Recte abduxeris,nam abducitur proprie quod alienum. [Quo ore) Sic dicimus qñ aliquid pudendum cõmittimus. [Appellabo?) Si duxero Bacchidé.[Quin immo)Cautus seruus ea admonet quæ nõ erũt aduersa nuptijs. [Bonam atque iustam) εἰρωνικῶς legendum.[Vt celer senem vostrum) Dicimus.n.cœlo tibi hanc rem,& celo te de hac re. intelligendũ, celet senẽ de Bacchide.[Prodit)Prodere proprie ad pu rentes refertur,sed nonnunquam ad eũ cui res alterius demandata est,& cuius consilio alter regitur.[Meã esse credet) Necessario si Chremes Bacchidem gnati amicam nõ crediderit, Cliniæ esse crediderit.[Cõmittet)Bene de filia cõmittet dixit,quia proprie magna cõmittimus,& ea,sẽm Donatum,q̃ salutem in dubio hñt.[Quid,malum)Malum,interiectio est irascentis. [Vnus est dies) Assignat tps pro rõne. non vult Chremetem diu credere Bacchidem Cliniæ esse amicam. [Paa) Aduerb.comicũ,& significat tñ. [Si nunc cœlũ ruat?) Verbum vitatum in eos q subtimidi in re peregenda,semper dicere solent, quid si hoc vel illud acciderer? [Age,age) Vox consentientis, & qui victus est sõntibus callidi serui. [Optime exit) περίοδος est alterius scenæ.

GVID. NVLLA mihi &c.) Hic.n.nimia Cliniæ lætitia exprimitur re cognita Antiphila,qua lætitia perculsus via potẽst adduci à Syro,vt Clitiphoni succurrat. C. Iam nulla tanta res potest interuenire mihi.i.accidere. & quod dicitur, subuenire, licet nõ proprie in eo significatu,posthac.i.post hoc tempus, quæ afferat mihi ægritudinem.i.animi molestiam, tanta.i.adeo magna,hæc lętitia est oborta.i.enata mihi vel erupit,nunc dedo me patri.i.conuerto me,vel trado me totum in patris potestatẽ hostium more,qui de victoria desperãtes se in ostium potestate dedunt, vt.i.ita, quod iam sim frugalior.i.temperatior,modestior, quam vult,q.d.officio meo & mea frugalitate eius voluntatem vincam. S. Nil fefellit, id eo bene dicebam, & vere,vel non erraui, cum ita esse iudicaui,nam res non me fallit,quam r.õ ignoro,seu quæ me non latet.nõ præterit,nõ fugit,quantum audio.i. intelligo, verba huius Cliniæ. Antiphila agnita est.i.recognita à parentibus,hoc aũt apud se dixit, deinde cõuertit sermonem ad Cliniam, & loquit,lætor illud obtigisse.i.contigisse, euenisse,successisse, tibi ex tua sententia i.vt volebas, vbi dicit inepte solet ad tuum gratum, ad tuum placitum. C. O mi Syre obsecro audisti ne rem totam, vt facta est de agnitione filiæ. S. Quid ni.i.cur non audierim,qui affuerim, vsque.i.assidue,vnã.i. simul cum parentibus. C. Cui homini audisti quicquam cõmodi,æque.i.ita euenisse,vt supp.mihi. S. Nulli audiui quicq̃ cõmodi euenisse. C. Atque ita me Dij ament, affirmandi seu iurandi est hic modus satis comicia familiaris,hoc est Dij ament me ita,vt ego nunc lætor,non tam meapte.i.mea ipsius, seu memet causa, inuenitur & meapte & meopte, suapte & suopte, tuapte,& tuopte,nostrapte & nostropte, vestrapte & vestropte, in tribus generibus,sed dũtaxat in casu ablatiuo, licet Cato posuit mihipte pro mihi ipsi, vt ergo lætor non tam meapte causa, q̃ causa inquam illius.i.Antiphilæ, quam Antiphilam scio esse dignam,quouis.i.quolibet honore.i.meruisse quemliber honorem. S. Credo ita esse vt ais, sed ò Clinia,age nunc.i.eia,hortantis est, vicissim.i.è diuerso,contra vice tua,da te mihi.i.obsequere mihi,& mihi more gere,vt tibi sum obsecutus,nam quoque.i.etiam,res.i.causa,negotium amici.s.Clitiphonis est videnda.i.prouidenda,vt collocetur.i.constituatur in tuto, hoc est vt careat periculo culpationis & ignominiæ, videlicet ne quid, id est vt senex Chremes,non sciat supple aliquid nunc de amica, id est de Bacchide,quòd sit Clitiphonis amica. C. O Iuppiter,exclamatio vehemens in Syrum, tanquam aliquid dixisset quod videretur desipienti vergere in nuptiarũ impedimentum. S. Quiesce.i.ne irascaris ita,sis quietus & expecta quæ reliqua sunt. C. Antiphila mea nubet mihi.i.mihi despondebitur, & nuptijs copulabitur. S. Siccine.i.vtrum,interloqueris.i.impedis,interpellas me loquentem,sic interloqueris,inquit,quasi loqueris inter me.i.inter meum sermonem illum interrumpẽdo, & in eius medium te interponẽdo. C. O mi Syre quid faciam gaudeo, hoc est nimio gaudij affectu sum perculsus, fer.i.tolera,me.i.mea verba inconsiderata, & modum me habendi. S. Hercle vero,ironice vero aliquid habet hic, fero.i.tolero te. C. Sumus adeptus.i.ego sum adeptus vitam Deorũ,quæ lętitię plena est,& felicitate,nulla admixta tristitia,& est hyperbolicus sermo,ab affectione procedens. S. Opinor q sup.frustra.i.inefficaciter,sumo operam.i.q vulgo dicitur capio pœnam, cum tñ pœna duntaxat dicatur de punitione,nam vt vult Prisc in.j.à pœna œ,diphthongo in u,mutata deducitur punio,& ideo non est dicendum, sumpsi magnam pœnam p te,sed potius tua causa multos cepi,seu sumpsi labores,aut plurimum tui causa laboraui,opera sũt dr̃ operatio,labor,industria,ideo sic intellige,frustra sumo operam.i.frustra laboro sermonem apud te facere cum tuo gaudio desipiens aures mihi non pbeas. C. Loquere audio te, scilicet.i.aures præbeo tuis sermonibus. S. At.i.sed,iam.i.statim, non eges hoc.i. non me audes. C. Agam.i.te audiam. S. Inquam.i.dico,repeto quod videndum est.i.prospiciendum est, vt quoque.i.etiam, res amici tui.s.Clitiphonis collocetur in tuto, ut expositum est intellige,nam si nũc abis.i.discedis à nobis, & relinquis hic Bacchidem,illico.i.statim,noster senex Chremes resciuerit.i.cognoscet tanquam rem inopinatam,hanc Bacchidem esse amicã Clitiphonis,si abduxeris.i.si tecum duxeris,& à nobis remoueris,itidem.i.similiter, ipsa celabitur esse amica eius, vt.i.sicut,adhuc.i. hucusque,seu hactenus celata est. C. At enim.i.sed certe,ò Syre nihil est magis aduersum.i.contrarium meis nuptijs. illoc.i.illa re,quam munes. Nam quo ore.i.qua fronte,quo aspectu,quo vultu,qua facie appellabo patrem meũ, vbi dixero Bacchidem? tenes.i.scis ne,quid dicã.i.dicere debeam. S. Quid ni.i.cur non teneo? C. Quid dicam? quam causam afferam patri,propter quam abduxerim eam mecum. S. Petis sup. quid dices? nolo q sup.mentiare narrato aperte.i.clare, vt quẽadmodum res se habet. C. Quid ais.i.dicis. S. Iubeo.i.volo te amare.i.q tu ames illam Antiphilam,& velle.i.q tu velis habere eam vxorem,& iubeo inquam te dicere sup.patri tuo hanc.i.Bacchidem, esse Clitiphonis.i.amari à Clitiphone. C. Imperas.i.præcipis,suades, rẽ oppido.i.valde bonam,& honestam, per ironiam dicit,q.d.valde malam,& inhonestam, & imperas inquam rem facilem factu .i.vt fiat,ironice legendo,& hæc particula & hic indignanter poni potest,vt siquis dicat,&quis est qui male de me loqui possit.s. hic ponitur ironice,quasi quod dici solet Deus sciat,vt alibi. Id populus curat.s.& Virgil.Scilicet his superis labor est,iam voles me exorare patrem hoc.i.voles me persuadere patri, hoc exoro enim te significat persuadeo tibi,& exoro vitam significat impetro,interdũ ambo accusatiui,tam accusatiuus personæ q̃ rei iunguntur simul cum eo,vt hic voles ergo me exorare patrem hoc, vt pater meus celet senem vestrum.s.Chremetem. Dicimus.n. celo te hanc rem,celo tibi hanc rem,celo te hac re. & celo te de hac re. S. Immo.i.sed,ego volo vt recta via narres oẽm rem ordine.i per ordinem, & tractu, ac tenore suo,non deflectendo à via recta. C. Hem, indignantis est,satis ne es sanus.i.sanè mẽtis,aut sobrius.i.non temulentus? quidem.i.certe prodis.i quod dicunt inepte tu incusas illum Clitiphonem,planè.i.clare omnino. Nam dic mihi,qui.i.quo modo,ille Clitipho poterit esse in tuto.i.sine periculo cognitionis totius facti, si dixero patri meo eam esse Clitiphonis,nam senex senem non celabit. S. Equidẽ, ironicos. legat equidem,do palmam huic cõsilio.i.assensio, more paciscentium, qui assentientes palmam porrigunt, seu præstans in hac fictione. Effero.i.i atollo, eueho, me magnifice, id est excellenter, & quod dici solet, Ego bene hic me apparo. quis.s ego habeam tantam vim.i.tantam efficaciam in re.& qui habeam inquam potestatem tantæ astutiæ.i.versutiæ,cautelæ,doli,dicendo vera,vt fallam.i.decipiam, ambos iuuenes.i potest et referri ad ambos senes,vt.i.ita, quò d cum.i.quamuis, senex vester.s.Menedemus, dicat nostro seni Chremeti illam.s. Bacchidem esse amicam gnati sui, videlicet etiam tamen non credat.i. reuera sciat contrarium,q.d.in quo decipietur, vel erit pulchra; vt dici solet,deceptio,vbi quis ut credit non decipitur, quod ita erit in tuo patre, quem putas iri falsum. C. At enim.i. sed certe, eripis.i.aufers mihi rursus isto pacto.i.isto modo omnem spem nuptiarum. Nam dum credet ipse Chrem.Bacch esse amicam meam,non committet.i.non credet, non tradet,non collocabit nuptui mihi filiam suam Antiphilam. Fortasse tu Syre paruicuras,idest paruipendis,parum curę habes,quid fiet de me, dum.i.dum modo, consulas.i.prouideas illi Clitiphoni. S. Quid malum est hic? interrogatio irascentis,vt prius satis diximus,& est,quod dici solet, quid malæ gratiæ? censes.i putes me velle id,scilicet de Bacchide assimulaner.i.fingi,tandẽ post multum temporis,vel vsque ad multum temporis, vel si mauis cape tandem,vt habeet vrgens quiddam & accelerans,vt sæpe ostẽdit, deinde se non velle id diu assimulari vnus est dies, pax.i.tantum modo,aduerbium comicum vt Priscianus habet, nihil amplius .i.nihil vltra peto simuleri præter vnum diem dum.i.quandiu, aripio.i.astute subduco argentum, quod Clitipho promisit Bac.

C. Dicis

C. Dicis vnum diem esse tantum, per quod ostendit pax significare tantum, quod tibi parum videtur, satis habet. i. quod dici solet, tu habes bonum tempus, vel tibi sufficit, dum istum diem habea, in quo argentum extorqueas quæso quid tum. i. deinde sequetur sup. si pater Clin. resciuerit hoc. i. hanc simulationem ad eum decipiendum. S. Indignatus tot repetitionibus Cliniæ dicentis, si hoc, si illud &c. vsus est verbo vsitato in eos, qui subtimidi in re peragenda dicere semper solent, quid si hoc, quid si illud accideret, & ostendit suo responso talia dicta esse ridicula, qualia sunt ea quę dicit, quid si redeo ad eos qui aiunt, quid si cœlum ruat. i. labatur deorsum, quod dictum est ridiculum dictu, & ostendens talia esse ridenda. C. Metuo quid agam, quasi dicat nescio quid toto debeam agere. S. Aufert ei talem metum dicens posse se exoluere tali metu cum volet, cum tantopere patri sit carus metuis. i. dicis quod metuis, quasi hæc particula hic ponitur ironice, vt Sæpe. i. quasi dicas, quod potestas tua non sit ea. i. tanta, vt exoluas. i. liberes te prorsus, eo. s. metu, quo dicis te metuere, etiam in quo tempore velis te exoluere. s. deinde rogat eum vt suam detegat voluntatem sit facturus nec ne, facias palam. i. manifestes rem. i. quod facturus es, an sit abducturus Bac. an non. C. Age age, hortantis est, Bacchis traducatur. i. deducatur ad me, vt celetur itidem, vt adhuc celata est. S. Optime, q. d. oportet ne ipsa Bacchis eatis foras. i. è domo Chremetis, in qua erat, est autem hoc dictum paraskeue. i. preparatio ad sequentem scenam.

LATO. ARGVMENTVM) Lætitia Cliniæ, & nouum Syri consilium. [Nihil me) Hoc secum Syrus, deinde gratulatur. [Ne quid de amica) Eclipsis, subaudi, rescisca t. [Quid faciam) Attende gestum immodice gaudentis. [Nam si nunc à nobis) Ratio ab vtili, facta periculi collatione. [At enim isthuc) Obiectio. [Quo ore) Quo pudore. Vide prouerbium, pudor in oculis. [Aperte ita vt) Callidum consilium, cuius successus pendebit ex falsa persuasione senum. [Vim tantam) Magnifice dictum. [At enim spem) Alia obiectio. [Quid, malum me) soluit à tempore. [Pax) Pro, tantum Prisc. auctore. [Quid si nunc) Prouerbium in anxios & meticulosos. [Quasi non ea) Alia ratio contra obiectionem, à liberandi facultate.

PETR. MARS. NVLLA mihi res &c.) Gestiens animus adolescentis, qui re optata potitus est, & seruilis arrogantia nunc describitur. Et amicum amici rem curare in primis debere, monet hæc scena. Iuuenis certe voluptatem summum bonum putat, quæ si alicui honestati coniuncta est, efferuescentem animum reprimit, & paulatim ad rectam vitam disponit. Idem autem accidit, cum puella exoptata vxor ducitur. Plat. lib. vj. de Leg. sic ait: Cupiditas procreandi ardentissimo furoris impetu, & maxima petulantia homines vrit & agitat, & insuper cibi potusq. cupiditates, à quibus ad id, quod optimum est, tribus rebus vertendi sunt, timore, lege, ac vera ratione. Et Apuleius sic ait: Peccatum semel vt bonus quisque solicitus cauet: ita qui ingenio malo est, confidentius integrat, ac iam de cetero quo sæpius, eo apertius delinquit. [Vnus est dies, dum argentum eripio, pax) Pax. i. tantummodo. Proterue. i. petulanter ac imprudenter, inconsiderateque.

GLAR. VNDE triginta priores huius scenæ versus sunt iambici tetram. catal. Tricesimus senarius est. Reliqui deinceps trochaici tetr. catal. excepto à fine octauo, qui est troch. tetram. hypercat. si exemplaria non fallunt. In 3. ab initio tam dissyllabum est, vt in Adel. bis Scen. j. Act. ij. & Scen. vij. Act. v. In 7. versu vel Cui dissyllabum est, vel i, non eliditur. Et commode legendum, vt sit Sensus, Cui æque cōmode atque ita habet vetustus meus lib. In 8. Dij corripitur, non eliditur. In 10. Mihi dissyll. pro iambo, quēadmodum in 13. bis, Nam ego. Siccine mihi interloquere legendum puto, & Mihi habet antiquus lib. R. Me legit correpta, vt puto, e, non elisa, alioqui carmen non constat. In 15. initio iambus est, & Sumus, vel s, ad finem amittit, vel creticus est loco quarto, & Sumo verbum ante Opinor verbum ponendum, vt constet carmen. In 21. s, eliditur in Magis. In 28. vel Via monosyllabum est, vel creticus est loco quarto, & post verbum Ordine adijciendum Omnem, vt habet vetustus lib. & præterea carmen exigit. Admonuit idem Ioan. In 29. a, in Sobria eliditur, vt sit loco primo iambus, secundo dactylus, in tertio spondeus, in 4. anapęstus. Potest & sine elisione, vel bacchius esse loco quarto, vel creticus loco quinto. In 9. à fine versu qui trochaicus est, Meam monosyll. totum eliditur, vel amphibrachys est loco tertio. Sequens deinde trochaicus tetr. hypercat. est, vt diximus, nisi quis carmini aliquid adiectum existimet, vt sit. Nam & de me quidam habebant lib. haud dubie perperam. Lector despiciat, quid sit si pro Fortasse legatur Fors, carmen erit, vt alia, tetr. catal. quod equidē ita legendum existimo. Sequens item versus ferè deprauate legitur. quod R. conqueritur. at in vetusto meo lib. bene habet. Nam illic, Me ętate legitur, non Me tandem in Calphurnij eiusdem lib. cōmentario bene habebat. Frobenij lib. nescio quo alio lib. fretus, sustulerat quod tū maxime ad rem faciebat. Antepenultimum carmen vt satiet operæprecium est, consideret lector.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Bacchis irata ob decem minas nondum traditas abituram se assimulat. Cum Syro expostulat. Tandem placata suasu eiusdem cum omni strepitu ac turba transit ad Menedemum tantisper dum Chremes fallatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena, vt fallacia Syri tandem expediatur, pecuniaq; extorqueatur a sene, Bacchis indignata à Syro placatur, cuius persuasione ad Menedemum cum pedissequis tantisper dum Chremes fallatur, sese confert.

Iambici Quadrati Catalectici.

BACCHIS, CLINIA, SYRVS, DROMO, PHRYGIA ancilla.

SATI' pol proterue me Syri promissa huc induxerunt,
Decem minas quas mihi dare pollicitus est. quòd si is nunc me
Deceperit; sæpe obsecrans me, vt veniam, frustra veniet:
Aut, cum venturam dixero, & constituero: cū is * certe * certo
Renunciarit; Clitipho cum spe pendebit animi;
Decipiam, ac non veniam; Syrus mihi tergo pœnas pendet.
C. Sati' scite promittit tibi. S. atqui tu hanc iocari credis?
Faciet, nisi * caueo. B. dormiunt: pol ego istos commouebo. * caute
Mea Phrygia audisti, homo iste modo quam villam demonstrauit
Charini? P. audiui. B. proxumam esse huic fundo ad dextram? P. memini.
B. Curriculo percurre: apud eū miles Dionysia agitat.
S. Quid inceptat? B. dic me hic oppido esse inuitam, atque asseruari:
Verum aliquo pacto verba me his daturam esse, & venturam.
S. Perij hercle: Bacchis mane, mane: quo mittis istanc quæso?
Iube, maneat. B. * abi. S. quin paratum est argentum. * Ij.
B. quin maneo.
S. Atqui iam dabitur. B. vt lubet, num ego insto? S. at scin' quid sodes?
B. Quid? S. transeundum nunc tibi est ad Menedemum, & tua pompa
Eo traducenda est. B. quam rem agi' scelus? S. ego ne? argentum cudo,
Quod tibi dem. B. dignam me putas, quam illudas? S. nō est temere.
B. Etiam ne tecum hic res mihi est? S. minime: tuum tibi reddo.
B. Eatur. S. sequere hac. heus Dromo. D. quis me volt?
S. Syrus. D. quid est rei?

* hinc s. Ancillas omnes Bacchidis traduce * huc ad vos propere.
B. Quam ob rem? s. ne quæras. & ferant, quæ secum huc attulerunt.
Sperabit sumptum sibi senex esse harum abitu leuatum.
Næ ille haud scit, hoc paullum lucri quantum ei damni apportet.
Tu nescis id quod scis Dromo, si sapies. D. mutū dices.

IOAN. CAL. SATIS pol proterue) Restat ad fallaciā & ad extorquendum argentum, vt Bacchidis irata a Syro placetur, & ad Menedemum transeat. [Satis pol) Meretricis cōquestio exprimitur, cuius tota indignatio dependet ex non tradita pecunia. [Huc induxerunt) Inducitur aliquis cum verbis alterius decipitur. In Andr. Vide quo me inducas. [Promissa) Cic. promissa tua memoria teneas. Aliter accipitur cum dicimus promissa barba. nam promittere, est polliceri, & ad magnitudinem nutrire. Plaut. Capillum promittam. [Pollicitus) Pollicemur magis spōte: Promittimus rogati. [Promissa) Dicitur promissum & promissio. Promissio & pollicitatio eandem vim hn̄t. sed pollicitatio, maioris asseuerationis est. [Vt veniam, frustra teniet:) Pulchra permutatio eiusdem verbi per tempora, quæ conuenit iratis. [Spe pendebit animi) Quod est corporis, ad cruciatum animi transtulit. Supra visum est q̄ torqueantur amantes in amicæ expectatione. [Ac nō veniam;) Mira meretricis calliditas exprimitur. Iam cogitauit quemadmodum Syrus videatur apud Clitiphonem vanus & mendax, ex quo ab illo verberetur. [Mihi) In meam vltionem. Virg. Post mihi non simili pœna commissa luetis. [Pendet pœnas) Persoluet. Virg. Tum pendere pœnas Cecropidæ iussi. [Satis scite) Hoc cum risu pronunciandum. [Scite) Pulchre. In Andr. Scitus puer. [Promittit,) scilicet venturam [Hanc credis?) Hanc, & ad contemptum, & ad odium dixit. habent enim ista pronomina quādam emphasin. [Pol istos commouebo) Bene istos, quasi odiosos, In Eun. Cū milite isto. Virg. Aut quid petis istis? Hæc enim pronomina spernentis sunt, odiumq. monstrantis. [Dormiunt) Ociosi sunt & negligentes. [Mea Phrygia,) Hoc est proprium meretricis vltro excludere amantem, & alium recipere, vel se ad alium conferre. [Phrygia) Nomen a regione, sicuti Lesbi, Andria, Samia. [Quam villam) Villa, domus in agris quo rustici sua vehunt & euehunt. Virg. Et iam summa procul villarum culmina fumant. Vteter Varronis testimonio, ea j. de Re Rust. ad fundaniam, nisi notum esset [Ad dextram) Inducit memorem meretricem ne oblitam sibi sit, & q̄ agat amans. nam huiuscemodi mulieres nil aliud agunt, nil aliud curant, quam quomodo aliquid ab amantibus extorqueant. [Curriculo) Hoc loco aduerbium, alias nomen. [Apud eum miles) Hic est de quo superius Syrus, Nam miserum quendam offendi ibi militem eius noctem orantem, hæc arte tractabat virum. [Agitat Dionysia) Aliter agitat accipitur cū dicimus, Agitat conuiuia & Dionysia, & aliter cum dicimus, agitat vitia. Iuuenal. Hæc ego non agitem? [Quid inceptat?) Tanquam de magno facinore dixit. nam inceptare & incipere, magnorum est facinorum. [Seruari) Custodiri: vel melius, suspiciose obseruari. et illud Virgilianum. Quod superest, cœli menses & sidera seruas. [Mane mane) Hæc singula verba, si diligenter notes, Syri magnam trepidationem indicant: ideo statim de argento mentionem fecit, in quo iis omnino pendebat inter Syrum & Bacchidem. [Quin) Pro immo hoc loco, ponitur. [Quin) Repetit Bacchis Syri verbum, vt mos est iratorum. [Nū ego insto?) Fingit se non magnopere curare vt habeat argentum quemadmodum faciunt hi qui defessi sunt diu petendo aliquid. [Sodes) Blandientis aduerbium. [Quam rem agis, scelus?) In Andria, Vbi est illic scelus, Et ad intellectum non ad verba redigitur. nam & scelus sceleftus intelligitur. & plus dixit quam sceleste: vt, Tu nihil nisi sapientia es. Martial. Non vitiosus homo es Zoile, sed vitium. [Eo) Ridicule additum: vt sit Eo, loci aduerbium. [Argentum cudo) Iocolariter dixit. Cuditur enim pecunia dum imprimitur. [Quam illudas?) In Andria, Adeon' vobis videmur esse idonea, in quibus sic illudatis? Illudo in te, septimo casu: & illudo te, accusatiuo dicimus. dicitur quoque illudo te & tibi. [Non est temere) Sic dicitur quando aliquid fit non sine magna ratione. [Hic) In hac re. vt ad Menedemo traducat. & est cum interrogatione legendum, ita vt neget non venisse ea gratia. [Eatur) Cito flectitur. & quia mulier, & meretrix, quæ trahitur minimo lucello. [Quā obrem) Vtpote tardiusculus non intelligit Syri consilium de eo superius, ille Cliniæ seruus tardiusculus est. [Damnum) Damnum, rei est: Malum vero, hominis. Persoluet Chremes argentum ex fallacia Syri: quod erit maius damnum, quam si permansisset meretrix. [Tu nescis quod scis Dromo) In Eunucho, Tu pol si sapis quod scis nescis. Non possumus nescire quod scimus: sed ita vt concordia discors. Virg. Sequiturque sequentem. [Nescia quod scis) Hoc est quod dicitur, Quod scis nescis. prouerbiale est, & multum apud dialecticos tractatum: vt facio & non facio, & amicus sum, & non sum, & audio, & non audio, & cetera huiusmodi.

GVID. SATIS pol &c.) In hac scena vt Syri fallacia expleatur & pecunia extorqueatur Bacchis irata a Syro placatur, & ad Menedemum transit. B. Pol. i. per Pollucem, satis proterue. i. satis iniuriose, seu contumeliose, aut satis ridicule, ac scurriliter, aut etiam satis importune, promissa. i. promissione Syri, adduxerunt me huc ad Clitiphonem, pp̄ter supp. decem minas. i. libras, quas pollicitus est. i. sponte promisit dare mihi. Promittimus rogati, pollicemur vltronei, promittere etiam significat aliquando ad magnitudinem nutrire, vt promissa barba. i. prolixa, quasi procul missa. Quod. i. sed si is Syrus nunc deceperit me, ipse veniet sæpe frustra, id est incassum, obsecrans me, et veniam ad Clitiphonem, aut cum dixero. i. promisero, & cōstituero, id est confirmauero, quasi statuero cum eo me venturam. i. quòd veniam, cum. i. quando, is Syrus renunciauit. i. retulerit ei Clitiphoni. certe. i. pro certo, & cum. i. quando Clitipho pendebit animi. i. solicitus erit & anxius, spe. i. expectatione, vt sunt ij, qui expectant, quibus expectatio maximam affert anxietatem. Dicimus autem proprie animo, pendeo. i. sum solicitus, vel dubius, quasi suspensum animum gerens. Figurate autem interdum dicitur pendeo animi, sicut præstans animi, discrucior animi pro animo. Gell. ad Cic. Nescio, ego quidem vehementer animi pendeo. fortassis etiam interpretari posset, cum pēdebit. i. erit in suspenso spe, animi, decipiam ego Bacchis, ac non veniam, vt ego promiseram. S. Pendet. i. dabit, luet, patietur pœnas, tergo suo. i. suo dorso, mihi. i. in vltionem iniuriæ meæ. Dicimus. n. pendes mihi pœnas, vel dabis. i. persolues, & pœnis tuis mihi satisfacies. C. Bacchis promittit tibi scite. i. pulchre se affecturam, vt pœnas luas si eam fallas. S. Atque. i. sed certe, tu credis hanc Bacchidem iocari. i. ioco dicere se illa facturam id, quod minatur, nisi cauero. i. nisi prouidero, vt illi pecunia extorqueatur. B. Dormiunt. i. sunt ociosi & negligentes, Clinia & Syrus neque de pecunijs prouident, & q. d. surdos agūt, vt Cic. In epist. Non aribus dormiui. i. non insciens surdus sum Pol ego cōmouebo. i. excitabo istos, per contemptū. i. Syrum & Cliniam ò Phrygia mea famula, & est nomen a regione. audisti ne modo. i. paulo ante, quam villam. i. quam domum agrestem Charini. i. illius viri, ille homo de quo collabat inter eas demonstrauit. P. famula. Audiui. B. Nonne inq̄ audisti eam villam esse proximā huic fundo, id est huic prędio. Fundus est pars agri, nam ager vnus multos cōtinet fundos, sed hoc est satis inculcatum ad dextram. i. dextrorsum. i. versus partem dextram. P. Memini. i. recordor, eum demonstrasse ita. B. Percurre. i. valde curre, curriculo. i. celerrime, ita et sit aduerb. vel sit ablatiuus a curriculum pro cursu, vnde Gel. Non ne is curriculo & oleum petis, ideo eleganter dicimus venit ad me curriculo. i. quod dici solet toto cursu. Miles, de quo prius dictum est qui noctem eoam Bacchidis orabat agitat. i. celebrat Dionysia. i. orgia Bacchi, hoc est festa Bacchi, quæ Bacchanalia etiam dñr, apud eum hominem. s. qui demonstrauit villam. S. Quid hæc Bacchis inceptat. i. de nouo molitur & parat. B. Dic me esse hic & asseruari. i. detineri, & suspiciose obseruari hic, oppido. i. valde, inuitam. i. male contentam, & contra voluntatem, verum. i. sed dic me esse daturam verba his. i. decepturam hos, qui hic me habent aliquo pacto. i. aliquo modo. & dic me venturam. i. ituram ad eum. S. Perij hercle, ò Bacchis mane mane, quo mittis istam Phrygiam, quæso iube q̄ supple ipsa maneat. i. non eat illuc quo iussa est. B. Ab. i. discede Phr. quo te iussi. S. Quin i. quin immo, argentum est paratum. B. Quin. i. quinimmo ego maneo hic, q. d. Quid dicis, vt maneam, non vides me manere, & idē verbum. i. quin repetit more iratorum. S. Atqui. i. sed certe, iam i. statim, dabitur tibi argentum. s. C. Vt lubet. i. quemadmodum tu vis? detur nec ne non curo amplius. Num. i. nunquid insto. i. vrgeo tu des, q. d. non. S. At. i. sed, scis ne sodes, blandientis verbum, quasi si audes q̄d facias. B. Quid? faciam. i. S. Est tibi trāseundum. i. te oportet transire ad Menedemum, & tua pompa. i.

tuna

tuus comitatus ancillarum est tibi traducenda eo.i.ad Menedemum. B. O scelus.i.O tu sceleste, sed vocauit nomine vitij, vt eius improbitatem aggrauet, quam res agit.i.quod moliris, aut quid dicis. S. Ego cudo.i.extorqueo argentum acerrime, quasi si ego fabricarem illud. nam proprie cuditur argentum dum imprimitur, quod argentum dem.i.tradam tibi. B. Putas me esse dignam, quam illudas.i.irrideas. Dicimus autē illudo te, & tibi, & in te, tam in accusatiuo, q̄ in ablatiuo. S. Hoc quod molior .s.non est temere.i.non paratur inconsulte, sed ingeniose. B. Etiam ne.i.verum res est mihi tecum hic.i.habeo hic tecū negocij quidquam. S. Minime.i.non habes negocium mecum, sed reddo tibi tuum.i.quod tibi est promissum. B. Eamus. Hic est consensio Bacchidis vt ad Menedemum eat. Eatur, inquit, impersonaliter, q.d. à me & à meis ancillis eatur eo. S. Sequere me Bacchis hac. heus, vocantis particula, ò Dromo serue. D. Quis vult me.i.quis me petit. S. Syrus est qui te vult. D. Quid rei est .i.quæ res de nouo obtigit. S. Traduce, pro traduc. propere.i. festinanter hinc ad vos omnis.i.oēs ancillas Bacchidis. D. Quā obrem.i.quare traducam. S. Ne quæras.i.noli quærere, & ipsæ ancillæ ferant.i.afferant ea, quæ attulerunt huc secum. senex Chremes sperabit sumptum.i.impendium esse leuatum sibi.i.diminutum, abitu.i.discessu harum mulierecularum. Næ.i.certe, ille senex haud.i.non scit quantum damni hoc paululum lucri apportet.i.afferat ei. Tu Dromo nescis id.i.actu non aduertis ad illud quod scis.i.quod mente tua tenes, nam multa scire nos experimur ad quæ non omni tempore aduertimus, sed illorum admoniti paululum facile recordamur, si sapies.i.si eris sapiens, vel sapienter ages. D. Tu dices me esse mutuum, adeo sum taciturus neque verborum quidquam emissurus.

LATO. ARGVMENTVM) Expostulat meretrix cum Syro & impellit ad argenti extorsionem. Exprimitur autem meretricia improbitas in emungendis amatoribus, & ad traducendam Bacchidem occasio datur. [Satis pol proterue) Querela & comminatio meretricis in Syrum. [Dormiunt) Ostendit spectatoribus quid agat, nam simulatura est, vt terreat Syrum. [Curriculo percurre) Aduerb. pro celeriter, cyos lanss. [Vt lubet) Attende superbiam. [Argentum cudo) Elegans & faceta metaphora, pro conficio. [Sperabat sumptum) Hoc ad spectatores, & est facete dictum in senem, in quem machinatur fallaciam.

PETR. MARS. SATIS pol proterue &c.) Meretriciam indignationem, & animum terribilem, & artem quia perditi adolescentes, & Cupidinis clauo transfixi, à meretrice plurimum sibi tribuente, ac mitiore vultus superbiente, tractantur, hæc scena exprimit. Meretrix certe dies, noctesque diuitibus & venereis adolescentibus insidiatur, timeturque ab his, qui propter ætatis feruorem & imprudentiam, ad venerem ruunt toto impetu, nullum ferè aliud bonum æstimantes, præter voluptatem, quam studiose sectantur. Itaque callida meretrix inopia sui, adolescentes inflammat, cum nil aliud fermè amet, quam lucrum, & amantiū cruciatus. Vnde Iuuenalis:

Ardeat ipsa licet, tormentis gaudet amantis.

Simulatione vtitur, vt spolijs gaudeat. Vnde Lena apud Plaut. in Cistellar. Assimulare amare oportet, nam si ames, extēplo melius illi multo quem ames consulas, quam rei tuæ. [Et constituero &c.) Id est horam aduentus dixero. Iuuenalis:

Vbi nocturnæ Numa constituebat amicæ.

[Syrus mihi tergo &c.).i. inluet tergo suo, quia verberabitur. Etiamne tecum &c. q.d. Non hoc tibi promisi, nec talem operā tibi locaui, vt.s. à vobis ad Menedemum transirem Meretrix cupiebat, & alibi lucrari. Quapp quærit, an apud Menedemum debeat operam Cliphonis, & Syri, an suam rem agere.

GLAR. SVNT omnes iambici tetr. catal. In primo s, eliditur in Satis. Et nota appositionem diuerso casu factam, promissa Syri decem minas. quod nusquam alibi memini me legere. Sed.s. conformauit antecedens ad relatiuum Quas, quod sequabatur, vt in Andria.

Populo vt placerent quas fecisset fabulas.

Et in Eunucho:

Eunuchum quem dedisti nobis quas turbas dedit?

Rectum igitur erat, Syri promissa nempe decē minæ huc me induxerunt. In secundo versu Me syllaba est vltima, & tertius versus à verbo Decepit incepit, quod in exemplaribus ferè neglectum vidimus, & coniunctio Aut ante Frustra ponenda vt totus versus ita legatur,

Deceperit, sæpe obsecrans me vt veniam, aut frustra veniet.

Nec post verbum Veniet colo distinguendum. Nam altera disiunctiuæ enūciationis pars multis deinde verbis sequitur, vt plané mirer à quibusdam hoc non animaduersum. In septimo versu s, eliditur in Satis, vt in primo. In octauo proceleusmaticus est loco secundo, & creticus septimo, nisi quis ò breuem vocalem elidi putet te Commonebo fit trissyllabum. In nono, proceleusmaticus est initio, deinde spondeus, mox anapæstus. Duodecimus versus in plerisque, quos nos vidimus, lib. pessime corruptus est, quem nos expunctis verbis Esse, & Atque ita legendum asserimus.

S. Quid hæc inceptat? B. Dic me hic oppido inuitam asseruari.

Qui versus si ita legatur, & carminis ratio optime habebit, & sensus item Calphurnius quoque asseruari legisse videtur, quanquam in nuperis editionibus hoc etiam corruperunt, adeo in alieno labore ingeniosos nos videri pulchrum dicimus. In decimoquarto, Mane & corripitur & producitur, quemadmodum supra Actus tertius, scena tertia, versu vltimo. Quanquam in superioribus amphibrachys, hic creticus esse possunt. In decimoquinto versu proceleusmaticus est initio, secundo loco anapæstus. In quo versu, Quin videtur primum produci, mox deinde corripi. nisi vel proceleusmaticum loco septimo ponamus, vel eo de meneo in vnam comprimamus syllabam, quorum neutrum placet. In decimoseptimo verbum Est, ponendum post Tibi, vt constet versus. In decimo octauo, Eo monosyllabum, & s, vel in Agis, vel in Scelus elidendum. In vicesimo primo Rei ad finem monosyllabum est. In vicesimosecundo, Huc Adverbiū, non Hinc, vt credidit Badius. ostendit enim Syrus Menedemi domum vicinam. Annotauit hoc quoque Ioan. In antepenultimo versu tribrachys est loco septimo sed tum, non eliditur. In penultimo Et monosyllabum & absque elisione, post Damni ponendum, vt carmen ita legatur:

Nę ille haud scit hoc paulum lucri, quantū damni ei apportet.

Eodem modo ponitur. Et in vigesimoseptimo versu scenæ sequentis. Vltimus versus initio varie allegatur, varie legitur. Quidam ita,

Tu nescis id, quod scis Dromo.	Quidam sic,
Tu quod scis nescias Dromo.	Quidam etiam ita,
Tu nescias quod scis Dromo.	

Atque hæ tres lectiones quantum ad sensum ac metrum non improbantur. Quanquam posteriores mihi magis probantur. In commentario Donati in Eunuchum, Act. 4 scen 4 sub finem corrupte citatur ad hunc modum hic locus, Nescias quod scis, si sapis. Quem locum tamen etiam ita allegat Doctor. in adagio, Quod scis nescis. Nec magis emendauit in eo Terentij libro quem vltima editione excudendum dedit, cum in alijs soleat emendatissime citare auctorum loca.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Per fallaciam Syrus ab hero Chremete argentum accipit. Menedemi Chremes rursum miseretur ob traductam ad illum cum omni pompa sumptuosam Bacchidem, quam Clinia non sui filij amicam putat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena, Syri fallacia suum sortitur effectum. Nam tandem extorquetur à Chremete argentum. Idem ille Chremes, qui vt in prima Comœdiæ parte cruciatui secundo luri: ita hic quoque eiusdem Menedemi miseretur, & eius vicem dolet de pompa, & sumptu Bacchidis, quam Cliniæ amicam esse credebat.

Senarij.

CHREMES, SYRVS.

ITA me dij amabunt, vt nunc, Menedemi vicem,
Miseret me, tātum deuenisse ad eum mali.
Illancine mulierem alere cum illa familia?
Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet:
Ita magno desiderio fuit ei filius.

Verum vbi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum:
Optabit rursum, vt abeat ab se filius.
Syrum optume, eccum. s. cesso hunc adoriri? c. Syre. s. hem.
c. Quid est? s. te mihi ipsum iam dudũ optabam dari.
c. Videre egisse iam nescio quid cum sene.
s. De illo, quod dictum dudum? ac factum reddidi.
c. Bonan' fide? s. bona hercle. c. non possum pati,
Quin tibi caput demulceam. accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
s. At si scias, quàm scite in mentem venerit.
c. Vah, gloriare euenisse ex sententia?
s. Non hercle vero: verum dico. c. dic, quid est?
s. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.
c. Probe. s. dic sodes. c. nimium inquam. s. immo sic satis.
Sed porro ausculta quod superest fallaciæ,
Sese ipse dicet tuam vidisse filium:
Sibi complacitam eius formam, postquam aspexerit:
Hanc se cupere vxorem. c. modo quę inuenta est? s. eá:
* equidem — Et * quidem iubebit posci. c. quam ob rem istuc Syre?
Nam prorsus nihil intellego. s. hui, tardus es.
c. Fortasse. s. argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum, atque vestem, qui tenes ne? c. comparet?
s. Id ipsum. c. at illi ego nec do, nec despondeo.
s. Non? quam ob rem? c. quam ob rem, me rogas?
* homini fugitiuo dabo? — * homini. s. vt lubet.
Non ego perpetuo dicebam illam illi vt dares,
Verum vt simulares. c. non mea est simulatio:
Ita tu istæc tua misceto, ne me admisceas.
Egon', cui daturus non sim, vt ei despondeam?
s. Credebam. c. minime. s. scite poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iusseras,
Eo cœpi. c. credo. s. ceterum equidem istuc Chreme
Aequi boníque facio. c. atqui tum maxume
Volo te dare operam vt fiat, verum alia via.
s. Fiat: quæratur aliud. sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
Eo nunc confugies: quid mea? num mihi datum est?
Num iussi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? verum illud Chreme
* iniuria — Dicunt: ius summum, sæpe summa * malitia est.
c. Haud faciam. s. immo alijs si licet, tibi non licet.
Omnes te in lauta te & bene parte aucta putant:
c. Quin egomet iam ad eam deferam. s. immo filium
Iube potius. c. quam ob rem? s. quia enim in eum suspectio est
Translata amoris. c. quid tum? s. quia videbitur
Magis verisimile id esse, cum hic illi dabit:
Et simul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipse adeo adest: abi: effer argentum. c. effero.

IOAN. CAL.

ITA me Dij amabunt) Hic est transacta Syri fallacia, & tandem extorquetur argentum, & idem est Chremes qui fuit in prima comœdiæ parte. misereretur enim Menedemi, & eius vicem dolet, credens Bacchidem amicam Cliniæ esse. [Tantum mali) Proprius dixisset damni: nisi ad argen-

tudinem animi ceferas. [Illanccine mulierem,) Hoc est quod supra dixi, ista pronomina afferre contemptum & odium. [Cum illa familia) Cum stomacho dixit, id quod superius facete Syrus pompam appellauit. [Ita magno desiderio) Via in primis explebile desiderium illius rei est quam diu optauimus, sed eius postea in dies paulatim nos satietas capit. [Nec fieri modum) Quod plus est, & ad prodigalitatem accedit. [Eccum) In Andria, Atq; eccum video. Superius dixi, eccum, ellum, resolui per aduerbia, non per nomina: sed tñ sm Donatum, eccum qui ecce eum, veteres dixerunt. Eccum, ellum: quod apertius significat ecce eum, ecce illum. [Cesso hunc adoriri?) Quasi de improuiso alloqui, aggredi. In Andria, Hiccine me si imparatum in vera nuptijs adortus esset? Adoriri dr̃ qui ex insidijs repente inuadit. dictum ab eo q̃ corpora aggredientium exurgant subito, atq; increscãt. (Hem) interiectio læti, alias perturbati. [Te mihi ipsum iam dudum) Laurentius Valla, vir omnium nostræ ętatis eruditissimus, dicit, dudum, & iãdudum de paruo tempore dici, vnius horæ, aut semihoræ aut duarũ horarum, vel ad summum quatuor. sed Donatus illud Terencianum exponens. Iandudũ ætatem inter eos factæ lites: hic, inquit, Quia iãdudum infinitæ moræ est, addit ætatem, vt ostendat multum absisse temporis, & factum est, Iandudum ætatem, pro longinquo tempore. Lucilius, vt multum, mensesq; dieśq;. Non tñ ætatem. Aetatem, diu, longinquoque tempore ac prolixo vt est ætas, & quæ sequuntur. [Videre egisse) Colligit hoc ex verbis Syri, a quo exoptaretur, credebat enim senex se a seruo non optari, nisi gratia fallaciæ in Menedemum. [Ac factum reddidi) Secure & magna audacia pronunciat, & plus est quam si diceret, feci. [Caput demulceam) Magni blandimenti signum, quod fit, quoties in re optata domino seruus ea sententia obsequitur. [Boni aliquid) Non dicit quid, vt eum lætiorem reddat, & in spe magni boni detineat. [Hercle vero) Aduerbia sunt confirmatiua [Non hercle vero verum dico) Negat se gloriari, & se veridicum fatetur: vt hi, qui re magna peracta loquuntur se non gloriari, vt sint maioris fidei & auctoritatis. [Tui Clitiphonis,) Hoc est quod superius Syrus, Quòd vim tantam in me & potestatem habeam tantæ astutiæ vera dicendo, vt eos ambos fallam. Inferius Chremes non credet Menedemo Bacchidem Clitiphonis esse amicam. [Immo sic satis) sic dixit, vt qui suspicaretur a Chremete dictum, nimium inquam, non serio, sed ioco. [Tuam vidisse filiam) Neque hoc Menedemo crediturus est Chremes, dum dicet inferius, sic illum aiunt velle vxorem. [Iubebit posci) i. peti. Petimus aliquid precario, Poscimus imperiose, Postulamus iure. [Prorsus nihil intellig0) Prorsus, pro eo quod est omnino. Sunt qui coniunctionem velint. Vel prorsus, certe, recte, vere. & dicitur quasi porro versus: nam prorsum, est porro versum. i. ante versum. hinc & prosa oratio, quam non inflectit canticum. (Hui) Interiectio mirantis. & hoc cum gestu seruili, & leuiori personæ congrue dictum. [Argentum dabitur) i. a Menedemo inferius Chremes non immemor verborum Syri, Menedemo dicet, sic illum aiunt velle vxorem, vt cum despoderim, det qui aurum, & vestem, atque alia quæ opus sunt, comparet. [Qui) Pro quo. [Nec spondeo) Proprie dixit, Spõdet pater puellæ, Despondet pater adolescentis. In Andria. Placuit, despondi. [Fugitiuo dabo?) A conditione personæ Cliniam vituperat, nam fugitiui proprie serui. vnde in edicto ædilium curulium, titulus est seruorũ fugitiuorum. Si quis fugitiuus, erróue sit, noxáue solutus non sit. [Non ego perpetuo.) Virg. I. Connubio iungam stabili, propriamque dicabo. Illa datur perpetuo quæ omnes annos cum marito exigit. [Tua misceto) Verba probi viri, qui non vult adhærere consilio alterius in re non probabili. [Cui daturus non sim) Argumentum ab æquo. Non æquum, non leges ipsæ concedunt, vt quis pater filiam alicui spondeat, deinde deneget. [Illuc Chreme) in re non probabili vult inire opinionem optimi serui, qui domino bona fidei morem gerat, & pro viribus obsequatur. [Fiat, quæratur aliud) Astute & callide in omnibus assentitur hero, quia iam lenibus verbis extorquebit argentum. [Eo nũc confugies) i. ad rationes quas statim callide subijcit. magna vis est persuasionis, quantum non prius amouemus ea quæ is responderet a quo aliquid petimus. Me inuito potuit? Hæc pro Chremete essent, & iure non teneretur reddere id argentum. [In lauta) Non decet eum qui lautæ vitæ sit & splendidæ, in omnibus iuris rigorem obseruare. nã qui ad vnguem ius seruant, asperi, difficiles, & tenaces multis videntur. [Egomet) senex gloriæ cupidus adeo flectitur verbis Syri, vt ad meretricem cum argento festinare cupiat. [Simul conficiam) Hoc loco pro efficiam ponitur: quo sæpius in hac significatione Cicero, vtitur. ab hoc confectum, proprie verbum

conuenit

conuenit gladiatoribus his, qui grauissimis vulneribus occubuerant. Cic. in Catil. Gladiatori illi confecto & saucio.

GVID. ITA me Dij ament &c.) Hic Syri fallacia suum sortitur effectum, & tandem à Chremete extorquetur argentum. C. Dij ament me ita, vt me miseret. i. misericordia moueat vicem Menedemi. i. propter fortunam Menedemi, vel potius vicem Menedemi. i. loco Menedemi. Eodem genere dicendi Cic. vtitur ad Lent. Nostram, inquit, vicê vltus est ipse sese. i. puniuit seipsum, vice. i. loco nostri. i. Itaque sit continua. Dij me ament ita, vt me miseret vicê pro vice, hoc est loco Men. q. d. causa sua me miseret tantum mali deuenisse ad eum, vt tanta illa familia sit alitena, Illacine. i. verum oportet supple aut necesse, seu opus est alere illae per contemptum & odium dicit per illam mulierem Bacchidem, cum illa familia. i. cum tanto comitatu ancillarum, etsi, .i. quamuis scio quod supple Menedemus non sentiet onus vnde. s. hosce aliquot dies. i. per aliquot dies primos, ita. i. adeo filius fuit ei magno desiderio. i. adeo desiderauit filium, verum. i. sed, vbi. i. quando viderit tantos sumptus quotidianos. i. impensas quotidie faciendas fieri sibi domi, nec videbit modum. i. finem fieri, rursum denuo optabit, vt filius abeat. i. discedat ab se. i. quod dicitur inepte de penes se. Eccum. i. ecce hic prope Syrum optime. i. tempestiue, opportune. S. Cesso. i. quid moror, quid tardo, adoriri. i. aggredi verbis hunc Chremetem. C. O Syre vocando pronunciandum. S. Hem, hic est vox laeti, interdum perturbati. C. Quid est propter quod me velis, & gaudeas mea praesentia. S. Iandudum. i. longo ante tempore exoptabam te dari. i. offerri obuiam mihi. C. Videre. i. videris, censeris, iudicaris, egisse, nam nescio quid cum sene Menedemo eum decipiendum, vt ego postulaueram. S. Dicis me egisse aliquid de illo. i. de illa re, videlicet de eo decipiendo, quod dudum. i. paulo ante, vel secundum Donatum, lôge ante subaudi communicaueramus, vel aliquid tale, nam hic est distinguendum. Deinde subde. Redditi dictum ac factum. i. & dixi feci, vel vt dixi sic effeci. Reddere enim aliquid dictum est illud dicere, & reddere factum est facere. Solemus enim sic dicere. Hoc tali die factum reddam. i. hoc a me tali die fiet. C. Bona. i. bona ne fide. i. vere ne dicis? nam fides est vt Cic. inquit, dictorum, conuentorum constantia & veritas. S. Hercle dico sup. bona fide, & iurando dictum comprobat. C. Non possum pati. i. non possum continere, quin. i. quod non, demulceam. i. suauiter attractem tibi caput. O Syre accede huc. i. ad me, vt tibi caput demulceam, & te aliquo munere donem, faciam tibi aliquid boni pro ista re. i. pro ista fallacia, ac lubêt. i. bono animo. S. At. i. sed, si scias quod. i. quantum, scite. i. pulchre, ingeniose, subtiliter venerit mihi in mentem illud. s. quod postea est dicturus, nam interrupit sermonem Chremes. C. Vah, irridentis interiectio est hic, sed tamen ioco eum illudit, non serio. gloriare. i. gloriare extollis euenisse ex sententia. i. quod euenerit tibi, vt volebas. S. Vero. i. sed, hercle non glorior. i. dico verum, id est veritatem. C. Dic quid est. S. Clinia dixit Men. hanc Bacchidem esse amicam Clit. filij tui, & dixit inquam se Cliniam adduxisse secum eam, ea gratia. i. ea causa, ne. i. vt non persentisceres id. i. vt non perciperes. Nam à persentio tis ad uncta eo fit persentisco, quod regit accusatiuum et suum verbum, quia etiâ pro primitiuo hic ponitur. C. Probe. i. recte, excogitatum est s. aut aliquid tale. S. Dic sodes. i. si audes, blandientis particula quasi dicat sed dic sine fictione. C. Inquam. i. dico tibi, quod nimiam. i. plurimum, vel valde probe actum est. S. Imo. i. sed satis probe sic actum, sed porrò. i. deinde, postea ausculta id sup. fallaciae, quod superest. i. quod restat, quod reliquum est, ipse Clinia dicit sese. i. seipsum vidisse tuam filiam Antiphilam, dicit etiam formam. i. pulchritudinem eius complacitam esse. i. complacuisse tibi, nam complaceo in praeterito facit complacui, & complacitus sum pro eodem sensu, dicit etiam se cupere hanc filiâ tuam vxorem. i. pro vxore sua, postquam aspexerit eam. s. hoc est se vel se eam vxorem habere, ex quo eam aspexit. C. Modo. i. vtrum dicis illum cupere hanc filiam. quae modo. i. paulo ante inuenta est? S. Eam dico. s. quae inuenta est, vel eam cupit, & quidem. i. & etiam, vel certe iubebit posci. i. peti. i. faciet, vt per aliquos à te petatur. C. Quamobrem. i. quare ô Syre dicis sup. illud, nâ prorsus. i. omnino nihil intelligo. i. non bene capio quorsum spectêt tua verba aut quid sibi velint. S. Hui, interiectio indignantis Syri herum non intelligere, es tardus. i. hebes, & obtusus ingenio, qui me capere nô potes. C. Fortasse. i. possibile est me esse tardum Syre. argentum datur ei Cliniae, qui eo ablatiuo. i. quo argento, comparet. i. quaerat aurum. i. anulos aureos, ceteraq. aurea posuit tantum materiam pro materiatoet dicunt, atque quo comparet vestem. i. indumenta ad nuptias honeste celebrandas, comparet. i. emat sibi talia, nihil impedio quid ad me. C. Idipsum est supple consentiendo dicit, quasi dicat illud tantum est et comparet quae sibi volet te non impediente cum nihil ad te. C. At. i. sed, ego Chremes, neque do neque spondeo. i. promitto futuram sponsam filiam meam illi Cliniae. S. Non? dicis te non spondere velle illi, admiratur hoc Syrus, deinde interrogat, quamobrem. i. quare, non spondes. C. Interrogas me quamobrem non spondeam dare illam filiam meam huiusmodi fugitiuo. s. Cliniae, qui more fugitiui serui patrem reliquit. S. Fac supple et lubet, ego non dicebam et tu dares eam illi perpetuo. i. et totam vitam cum eo exigeret. Verum. i. sed dicebam et simulares te illam dare ei. C. Simulatio. i. fictio, non mea est. i. nô me decet, qui vir grauis sum tu misceto. i. confudito, istaec. i. tuas technas & fallacias, ita ne. i. et non admisceas me. i. vt non me interponas, seu inuoluas, ei. supple vt despondeam filiam meam supple ei Cliniae, cui ego non sim daturus, quasi dicat non faciam. S. Credebam te velle id facere. C. Minime. i. non volo suppla illud. S. Id supple poterat fieri scite. i. pulchre, ac ingeniose, & quasi scienter. Nam scitus dicitur qui sciens est, & ego coepi. i. incoepi hoc propositum, & hoc vafrum meorum, eo. i. ideo, quia dudum tu iusseras. i. volueras tantopere, vt. s. simulationem aliquâ quacunque via inuenirem, qua deciperetur Men. C. Credo ita id accepisse eam ob rem, quia tantopere iusseram. S. Ceterum. i. sed, equidem. i. certe, facio illud aequi & boni. i. facio illud bona aequitate, tâ quam bonus seruus domino in omnibus gerens morem. Dicimus autem illud aequi & boni facio, pro eo quod est facio illud aequum & bonum, vt dicimus illud rei facis, pro facis illam rem, nam aequi & boni hic vt substâtiua in neutro genere capi debent. C. Atqui. i. sed certe, tum. i. deinde consequêter maxime volo te dare operam, vt simulatio & fallacia fiat in Menedemum, verum. i. sed, volo id fieri alia via i. alia ratione, siue alio modo. S. Fiat alia via. s. ego sum contentus, sed aliud. i. alius modus quaeratur. i. excogitetur & aptus inueniatur sed illud quod dixi tibi de argento, quod ista. i. tua filia debet Bacchidi, quod videlicet ab anu corinthia, quae mortua est data illi fuit pignori, id argentum nunc est reddendum tibi. i. à te. i. te oportet reddere, neque. s. id est certe, nunc confugias. i. recurras, eo. i. ad has rationes, quae sequuntur, dicendo quid mea interest supple. i. quid ad me spectat de isto argento, num. i. numquid argentum datum est mihi, quasi dicat non num. i. nûquid iussi vt daretur, q. d. non, num illa anus corinthia potuit oppignerare. i. pro pignore dare filiam meam me inuito. i. nolente. ô Ch. homines dicût vulgo illud dictum verum. i. veritati consentaneum, videlicet quod summû ius. i. nimius rigor iuris est saepe summa malitia. i. vt Cic. inquit in Offic. summa iniuria. C. Haud. i. non faciam. hoc est non confugiam ad eas rationes summi iuris. S. Immo. i. si licet. i. si fas est alijs hominibus vt sequantur iuris rigorem, tibi tñ non licet, propterea quod omnes homines putant. i. reputant te esse in parte hominû lauta. i. splendida, & bene. i. valde aucta virtutibus. s. & vitae probitate quemadmodum dicimus macte virtute, quasi magis aucte virtute. i. per virtutem, & melius aucta legitur quàm acta, & ita in multis libris fas est inuenire. C. quin. i. quinimmo, iam. i. nunc egomet deferam decê minas ad eâ Bacchidem, quam cito persuasus est gloriae cupidus. S. Immo potius iube filium deferre ad eam. C. Quamobrem. i. quare iubes filium deferre illud. S. Enim. i. certe, quia suspicio amoris est translata in hûc filium tuum, qui putatur a Menedemo esse amator Bacchidis. C. Quid tum. i. quid inde sequitur, si translata est in eum amoris suspicio. S. Quia magis verisimile videbitur id esse. i. eum amare eam, cum. i. quando, hic filius dabit illi Bacchidi argentum, & simul. i. & etiam, conficiam. i. efficiam, perficiâ facilius, id quod ego volo efficere, hoc est facilius decipiam Menedemum, adeo. i. certe. ipse Clinia adest i. aduenit. ô Chreme abi. i. valde domum, & affer argentum. C. Affero argentum. s. vel effero. i. educo ex capsa et feratur, quasi extra fero.

ARGVMENTVM) Fingit Syrus se reperisse fallaciam in Menedemum, & eo ipso fallit Chremetem [Huc adoriri) Recte, quasi ex insidijs, & grassatorum more. [Dictum ac factum) Prouerbiale, de negocio in quo nihil praetermissum est. [Caput demulceam) Senile blandimentum. [Vah) Cum gestu ac risu pronunciandum. [Tui Clitiphonis) Attende Syri calliditatem, qua dum fingit se reperisse fallaciam persuadet id, quod vult Chremeti, ad celandum Clitiphonem. & est executio propositi côsilij apud Cliniam In hoc aûe versitur fallacia, quod id, quod verum est tanquam fictum senes credunt [Vt lubet) Non vrget hic Syrus quia res ad Clitiphonem minus pertinet: tû vt habeat mox faciliorem senem ad extorquendum argentum. [Sed illud) Hic LATO.

fretus agnitione Antiphilæ Syrus perficit fallaciam, quam ante frustra apud Chremetem tentauerat in Menedemum. [Imo filium) Hoc consilium Syri pertinebit ad prodendam nequitiam Clitiphonis, & est vltima occasio absoluendæ epitaseos.

PETR. MARS. ITA me dij amabunt &c.) Boni viri & amici rationem habentis officium, hæc scena exprimit, & non semper leges quæ cum sint vniuersales, peccant interdum, seruandas esse ad iuris rigorem, sed æquitatem pro temporum rerumque conditione colendam esse, docet in primis. Maiores n. nostri summum ius aliquando summam crucem esse dicebant. Arist. lib. v. Ethic. loquēs de viro iusto, bono, ac æquo, sic ait, Aequus ac bonus est is, qui ea ita elegit atque agit, & qui non exacte iustum & deteriorē partem exequitur, sed imminuit, tametsi Legem adiutricem ad illud habet. Et communiter hæc æquitas & bonitas est. [Nam illa oppig. &c.) Oppignerare, id est in pignus recipere & arrhabonem. Ius summum sæpe &c. Cic. lib. 1. Offic. sic ait. Existunt etiam iniuriæ sæpe calumnia quadam, & nimis callida, sed malitiosa iuris interpretatione. Ex quo illud: Summum ius, summa iniuria, factum est iam tritum sermone prouerb. Huius prouerbij meminit Colum. in 1. sui operis. [Omnes te in lauta) Idest liberali, & hinc auaritia.

GLAR. VERSVS sunt trimetri iambici omnes, nullus, quod quidam tradiderunt, tetrametr. In v. Et vel Fuit monosyll. In vij. Fieri prima syllaba his corripitur, quod in xxxvij huius adeo scenæ versu producitur. Octauus versus finitur in Filius. Nonus incipit in Syrum. Decimus in Quid est, quod nequitiam neglegerit Ioan. vt tres hi versus ita legantur:

Optabis rursum vt abeat ab se filius
Syrum optume eccum. S. cesso hunc adoriri? C. Syrus.
S. hem.
C. Quid est? S. te mihi ipsum iam dudum exoptatum dari.

De mihi plerique dubitant debeat ne hic legi, cum carminis rationem respuere videatur, sed si vel d, in Quid eliditur, vel bacchius primo ponatur loco, habebit vtrque locum. In 24 vel Tuā monosyll. est, vel creticus erit loco tertio. Ioan. ait, in quibusdam libris vt ipse non adesse, quod tamen Ipse addendum ex veterum librorum obseruatione putat. alioqui cretico, si deesset, non erat opus, ne [illegible] quidem, in Tuam. In 25. Eius monosyll. In 26. ad finem post Eam, addenda coniunctio, &, & 27. carmen incipiendum ab Quidem, neque legendum Equidem. In 29 Et monosyll. est absque elisione, vt in penult. versu prioris scenæ. In 31. Spondeo legendum, non Despondeo cum propter carmen, tum sensum. Spondet enim pater puellæ, Despondet pater adolescentis, auctore Don. in Andr. vbi Simo ait, Placuit, despondi, hic nuptijs dictus est dies. Hic vero Chremes, neque do, neque spondeo. ac paulo post, Ego [illegible] daturus non sim vt ei spondeam. Vbi pertinacissime lib. habent Despondeam, atque adeo Calphurnius hic etiam ita locum perperam citat. Ex quarta deinde scena, vbi bis eodem errore hæsitant, & lib. & commentatores contra & suam ipsorum expositionem & verū sensum. quos locos vbique iusta de causa reprehendere non dubitamus, quoties inciderint. Tricesimus secundus versus in Aldino libro bene habet. quidam addunt duo verba Fugitiuo dabo, quos recte reprehendit Ioan. Et est senarius, vt reliqui, non octonarius. In 33. Doct. Perpetuo legit, cui subscribis Ioan. quanquam idem Ioan. etiam Perpetuum, omissa præpositione In legi posse contendit, aduerbialiter positum, vt postremum in Andr. quod Græci [illegible] dicitur si autem In perpetuum legendum est, vt liber meus vetustus & Aldi habent, creticus erit loco primo huius versus, quemadmodum haud dubie est loco quarto olli quis pertinaciter contenderit, in Illam abijci. In 36. iambus primo loco est, secundo loco tribrachys, vt Cui sit dissyll. secunda syll. corr. quemadmodum aliquoties apud Marc. & Spondeam legendum vt diximus, non Despondeam. In 39. Eo monosyll. est. In 42. eliditur d, in Sed & in 43. in Quod, nisi illic loco quarto, hic tertio sit creticus, quod placet. In 45 rursus Eo monosyll. In 47. Meam dissyllabum. In 48 pro Malitia, quod constanter omnes habent lib. Cic. legit Iniuria 1. Offic. lib. Annotauit hoc quoque Ioan. Fieri potest vt Cic. sic hoc [illegible] præfecerit nō repugnante syllaba aut verbo ad carminis rationem. Septimum à fine versum omnes corruptē habent quotquot nos vidimus lib. is tamen paululum mutato verborum ordine recte ita legentur.

In laute re & bene aucta parte omnes putant.

Quintus à fine proceleusmaticum habet loco tertio, & e, in Iube corripitur, nisi pæana secundum loco primo constituamus, & suspicio secunda syll. est longa, vt sæpe alibi, quanquam quidam Suspectio legere malunt, quos non sequemur. In antepenult. s, eliditur in Magis. In penult. si. Et initio legitur, vt plerique habent lib. creticus est initio. Ego reijciendum puto, neque.n. vel carmen vel sensus desiderat. Nam ab Simul idq. absque coniunctione sæpe apud hunc Poëtā incipit ita sententia, vt in And. Simul sceleratus Dauus si quid consilij Habet &c. Certe Calphurnius absque Et coniunctione legisse videtur.

ACTVS IIII. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Irascitur Clitipho à Syro placatur, eodem præscribente quibus vti mox debeat verbis & oratione apud patrem, pro amica ab illo argentum accepturus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic mire à Poëta proponitur spectatoribus amantis inconstantia, qui cum seruo suo Syro iure sua solitus magnopere irascatur, facillimo tamen momento excandescentis animum Clitiphonis Syrus quam leniter demulcet simulq; quibus moribus verbisq; vti debeat apud patrem præscribit.

Trimetri.

CLITIPHO, SYRVS.

NVLLA est tam facilis res, quin difficilis siet,
Quàm inuitus facias. vel me hæc deambulatio,
Quam non laboriosa, ad languorem dedit:
Nec quidquam magis nunc metuo, quàm ne denuo
Miser aliquo extrudar hic, ne accedam ad Bacchidem.
Vt te omnes equidem dij, deæ, quantum est, Syre
Cum tuo isto inuento, cum que incepto perduint.
Huiusmodi mi res semper comminiscere,
Vbi me excarnufices. S. is hinc quò dignus es?
Quam pæne tua me perdidit protentas.
C. Vellem hercle factū ita meritu'. S. meritu? quo modo?
Næ me istuc ex te prius audisse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
C. Quid igitur dicam tibi vis? abijsti: mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
S. Iam non sum iratus: sed scin' vbi nunc sit tibi
Bacchis. C. apud nos. S. non. C. vbi igit? S. apud Cliniā.
C. Perij. S. bono animo es: iam argentum ad eā deferes,
Quod ei es pollicitus. C. garris. vnde id? S. à patre.
C. Ludis fortasse me. S. ipsa re experibere.
C. Næ ego fortunatus homo sum deamo te Syre.
S. Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratu' sis,
Qua caussa id fiat: obsecundato in loco;
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

NVLLA &c.) Hic exprimitur amantis constantia qui ob nimiū amorem Syro in re sua irascitur, de hinc paulo momēto illum demulcet. [Quin) Pro non. [Difficilis) Huic illud cōtrarium, Nihil difficile homini volenti. [Vel me hæc) Vel modo non est disiunctiua coniunctio, sed pro etiam posita. vt apud Virg. Vel Priamo miseranda manus. [Hæc deambulatio) Quæ facilis & non laboriosa. nā deambulatio, homini potius voluptatem q̄ laborem affert. [Vt te oēs quidem dij) Improuida adolescens non considerat quid a Syro in rem suam peractū sit, sed omnia ad voluptatem suam refert. [Isto inuento) Cum contemptu atque odio hæc pronunciantur [Tuo isto inuento, cumque incepto) Quasi de magno facinore. nam inceptum, IOAN. CAL.

& in

& incœptare, & incipere, magnorum est facinorum. [Perduint] Et antiquum est, & Plautinum. [Comminiscere] Pro comminisceris. i. fingis. hinc commentum. alibi, At que ipsis hoc cõmentum placet. [Excarnifices] Terribiliter excarnifices dixit, hoc est excrucies. Excarnificare deductum est a carnifice. Carnifex est qui carnes ex homine facit. nam caro dicta est, eo quòd careat anima. & caro proprie dicitur mortuorum. Virg. Et corpora luce carentum. vel caro sit dicta quasi cado. Virg. Belloq. caduci Dardanidæ, q̃ iam. s. sine anima sit, & cadat. [I tu hinc] Et hic secure exclamat, q̃ iam extorserit argentum. [Proteruitas] Importunitas vel petulantia. Proteruitas leuior est quædam cõtumelia, Procacitas, maior, Petulantia, maxima. [Ita meritus] Meretur quis & bonum & malum. Et mereri & promereri est præstare beneficium. Virg. Quique sui memores alios fecere merendo. Et idem, Nunquam regina negabo Promeritam. [Ex te prius audiuisse gaudeo] Sic fingimus quando sumus collaturi beneficium in aliquem, & quidquam audimus quod non placet, nec tamen nos infensos reddat. [Nõ liceat tangere] Nimius est ardor in adolescente cum videt amicam, nec tamen tangendi facultas datur. [Iam non sum iratus] Non potest præ nimia lætitia diutius reticere quod fecerit. [Iratus] Iratus est ea causa, Iracũdus ex moribus. [Scin' vbi nunc sit] Hæc interrogatio gaudentia est, & cui omnia ex voto successerint. [Perij] Hæc vox est amãtis aliquid mali suspicantis. [Iam argentum] Iam nimiam velocitatem significat. [Deferes] In alia significatione accipitur illud Olympiadis ad Alexandrum, Amo, inquit, mi fili quiescas, neq; deferas me. Hinc delator. [Garris] Tanquam auis vnde garrulus. Et garrire is dicitur, qui inaniter loquitur. [Experibere] Antiquum est, nos dicimus experiere. Iuuen. Experiar quid concedatur in illis, &c. [Næ ego] Næ. i. valde. [Deamo te Syre]. i. valde amo. De, hoc loco auget alias diminuit. [Qua rausa id fiat] Vt argentum habeamus quod Bacchidem deferas. [Obsecundato in loco] Obsecundare, est omnia ad alterius nutum facere. [Loquitor paucula] Paucula dixit, non pauca, & sic [illegible] admonitio illa futura est, nam paucula coram patre loquitur Cl.

GVID. NVLLA &c.) Hic apparet amantis inconstantia, qui ob nimium amorem Syro in re sua irascitur deinde paulo momento illum demulcet. C. Nulla est res tam facilis, quam factas. i. faciat aliquis inuitus. i. contra voluntatem: quin. i. quæ nam vel q̃ non (vt q̃ sit coniunctio) sit difficilis, vel sic Nulla est res tam facilis. i. tam facilis, q̃ non sit difficilis, quam rem facias inuitus. vel. i. etiam hæc deambulatio; quæ solet afferre recreationem, quàm quantum. i. non laboriosa. i. non habens laborem. i. dedit me ad languorem. i. ad molestiam, & tædium, ac mærorem nec nunc metuo quidquam. i. aliquid magis, quàm ne. i. vt, pro quòd, ego miser excludar. i. emittar, ejiciar denuo. i. iterum, hinc i. ex hoc loco vbi est amica. quemadmodum prius fui ejectus: ne. i. vt non: accedam. i. adeam ad Bacchi, ò Syre vt. i. vtinam. Dij & Deæ omnes perduint, antiquum pro perdant. i. destruant te. cum istoc, per contemptum, & odium dixit cum isto tuo inuento. i. cum tuo figmento, seu cum ista tua inuentione, & cum isto tuo incepto. i. consilio inito, seu instituto proposito, quantum est. i. quantum licet. i. quantum est possibile, quantum vel fieri potest, vt te dedant. Nam est sæpe ponitur pro licet. vel sic lege. Vtinam Dij & Deæ omnes quantum est i. quantum Deorum & Dearum est, hoc est quantum magnum est consortium, seu contubernium Deorum & Dearum perdant te cum suo incepto &c. q. d. omnes Dij & Deæ quotquot sunt te perdant, tu comminisceris. i. tu fingis, excogitas, adinuenis semper huiusmodi i. tales res, vbi. i. in quibus, aduerbiũ pro nomine, excarnifices. i. excrucies, affligas me. Excarnificare dicimus actiue vt hic, & excarnificari vt sit deponens verbum vel commune, vt Prisc. inquit, & fit a carnifex cis, qui sic dicitur q̃ ex homine carnẽ faciat, quæ caro proprie est mortuorum dicta, q̃ careat anima, vel à cado is, q̃ remota anima cadat. Inde caduci. i. mortui. Virg. Belloq; caduci. i. mortui. Inde etiam cadauer. S. Tui. i. vade, quo. i. in quã rem, vel partem tu es dignus ire, q. d. abi in malam rem, vt meruisti: quam. i. quantum: pene. i. prope, aduerbium, tua proteruitas. i. tua importunitas, tua petulãtia perdidit. i. destruxit, vastauit me vt dicunt. C. Hercle velle factum esse, vt. s. mea proteruitas te perdidisset vt ais, ita. i. adeo, vel sic meritus es. i. dignus es, qui perdaris. S. Ais q̃ meritus sum perdi quo modo. i. qua ratione? ne. i. certe, vel valde. gaude me audiuisse ex te pro abi te, istud conuitium. s. priusquam haberes argentum, quod dare tibi volebam. C. Igitur quid vis vt dicam tibi aliud, quàm quod dixi, cum non dederis mihi occasionem aliter dicendi. nam abijsti. i. fuisti ad Bacchidem. adduxisti mihi amicam Bacchidem, quam non liceat tangere. S. Ridibundus ait, non sum iam iratus sed scin'. i. scis ne vbi nunc Bacchis tua amica sit tibi. C. Est apud nos. i. quod dicitur penes nos non recte, nam penes est quasi in manu ac potestate esse. S. Non est inquam apud te. C. Vbi est ergo. S. Est apud Cliniam. C. Perij iam mali quid suspicatur. nam amantibus omnia sunt suspecta, quæ fiunt in amicas. S. Es. i. sis, bono animo. i. habeas bonum animum, & quod dici solet, facias bonum vultum iam. i. statim deferes argentum ad eam, quod argentum pollicitus es. i. promisisti ei. C. Garris. i. nugaris, inaniter loqueris, tractum ab auibus. vnde garrulus: vnde. i. à quo id argentum extorquebitur sup. S. Extorquebitur inquam à patre tuo. C. Fortasse ludis. i. derides me. S. Experibere, antique pro experire, re ipsa. i. ipso effectu. C. Ne. i. certe, vel valde, sum homo fortunatus. i. felix, ò Syre deamo. i. valde amo (nam hic de auget) te. S. Experiere inquam. ita enim est repetendum, vt videatur Syri sermo continuari sic experiere re ipsa quam causa. i. propter quam causam id fiat, q̃ habeamus argentum a patre tuo, tantum est mihi obtemperes, ideo subdit, obsecundato. i. facito ad nutum meum, in loco. i. quando locus. i. occasio, seu opportunitas postulabit, nam obsecundare est omnia ad alterius nutum facere, ideo deus secundat res nostras, quãdo efficit, vt nostris operis respondeant: hic ergo obsecundato cõmenta mea sup. i. accõmoda, seu conforma te meis inuentionibus, vbi tempus ac locus erit, sed pater tuus egreditur, caue admiratus sis quidquam. i. vide ne quidquam cũ admiratione laudes, ne deprehendaris amans. dicimus autem cauetis admiratus sine negatione. & caue ne sis admiratus cum negatione in eundem sensum penitus vt caue cadas. facito id sup. quod pater imperabit: loquere. i. dicito: paucula. i. admodum pauca verba.

SENARII sunt. In 4. a, eliditur in Magis, nisi pro Magis vbique legamus Mage, quoties elisio incidit huiusmodi. quod mihi quidem placeret. sed iudicium sit penes lectorem. In 5. pro celeusmaticus est initio. Sextum versum Ioan. ita legit, Vt te quidem omnes Dij Deæque quantum est Syre. Sed sic erit amphibrachys loco quarto pro Iambo. quod placet, est enim temporibus cum reliquis huius carminis licentiosi pedibus par. In 8. necesse est, primas duas dictiones pro duobus accipiamus pedibus Quod si huius monosyll. fuerit, & Mihi dissyllabum, erit loco primo creticus, secundo iambus. Sin Huius dissyll. ac Mihi monosyll erit loco primo spondeus, secundo bacchius, pro cretico in temporibus conueniens. Lectori sit integrum quod volet sequatur. In 9. Iambus primo loco. In 11. proceleusmaticus loco tertio. In 17. pro Igitur liber vetustus habet Ergo. & placet. Sed post ergo vel eliditur d, in Apud, vel bacchius est loco quinto. In 19. eliditur d, & in Quod, & in Id, & Ei monosyll. Tuo dissyllabum potest & bacchius esse loco primo & creticus quarto. In penult. versu è corripitur in Caue, & a, eliditur in Admiratus, præterea sis legendum monosyllabicos, non Sies dissyll. GLAR.

ACTVS IIII. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Chremes argentum affert, quod det Clitiphoni. Ad postremum queritur de sumptu faciendo filia causa.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Chremes egreditur afferens argentum Clitiphoni dãdum. Huic Syrus quomodo patri respondeat, suggerit. Exinde de sumptu & impensis filia causa factis faciendisq; conqueritur senex.

Trimetri.

CHREMES. CLITIPHO, SYRVS.

VBI Clitipho nunc est? S. eccum me, inque. CL. eccum hic tibi.
Quid rei esset, dixti huic? S. dixi pleraque omnia.
CH. Cape hoc argentum, ac defer. S. * hei, quid stas lapis? * Ih.
Quin accipis? CL. cedo sane. S. sequere hac me ocyus:

Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil est illic, quod moremur diutius.
CH. Minas quidem iam decem habet à me filia:
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis apposcent duo.
Quàm multa iniusta, ac praua fiunt moribus?
Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus est
• meo Aliquis, labore inuenta * mea cui dem bona.

IOAN. CALPH.

VBI Clitipho nunc est?) Egreditur Chremes cũ argento. [Eccum me inque) Syrus subijcit verba Clitiphoni, quæ patri respondeat. [Inque) Raro alibi præter inquam &, inquit, reperies. [Inque).i.dic. [Pleraque omnia) Hic adiectio in primo posita est loco. [Adiectiones vero, aut in prima parte orationis, aut in vltima adijciuntur. Hic ergo Pleraque ex abundantia positum est. Omnia necessaria additum in vltimo, sicut interea loci, interibi. [Quid stas lapis?) Hoc dictum in ignauum. Illa vero, caudex, stipes, asinus, in stultum. [Quin) Pro cur non. [Opperibere) Antiquum est, sicut experibere. [Minas quidem) Inducitur tenax senex circa rem solicitus, qui conqueritur de damno quod illi acciderat de inuenta filia. [Pro alimentis) Nam crediderat anum illam oppigneratie filiam Bacchidi. [Alteræ) .i. eandem. [Porro) Modo aduerbium ordinis & aliàs temporis. [Hæc apposcent) Hæc pluraliter pro hæ. In Eun. Continuo hæc adornant vt lauet. In Phorm. Hæc illæ erant itiones. [Talenta duo) In sequentibus dicet, Duo talenta pro re nostra ego decrem esse satis. [Relictis omnibus) Positis omnibus alijs negocijs. [Labore inuenta) Propriè parta.

GVID. VBI Clit.&c.) Hic Chremes cum argento egreditur, & Syrus Clitiphonem admonet quid debeat respondere patri. CH. Vbi est nunc Clitipho? S. Tu Clit. inquam .i. dic, responde, eccum .i. ecce hic me. CL. Eccum .i. ecce ad sum sup. hic tibi, hoc est hic adsum tibi morem gerere paratus. CH. Dixtin', verum dixtin huic filio meo, quid rei .i. quę res esset, qua propter mitterem hoc argentum. S. Dixi pleraque omnia, pleraque abundat vt in Andria etiam dictum est. Additiones interdum pro ponuntur vt hic, interdum postponuntur vt interea loci, interibi. CH. Cape hoc argentum ac defer ad Bacchidem. S. Hei, hic indignãtis est particula: ò lapis .i. ò dure ingenio, quid .i. cur stas, cur non accipis argentum. Lapis dicitur in ignauom, illa vero caudex, stipes, asinus dicuntur in stultum. CL. Sanè .i. certe cedo .i. vado, vel obsequor. S. Sequere me hac nunc ocyus .i. cito, comparatiuum pro positiuo. Tu Chr. interea .i. dum ibimus opperibere, vetuste pro opperieris nos .i. expectabis nos hic dum .i. quamdiu eximus .i. egredimur laturi argentum ad Bacchidem, nã nihil est quod .i. propter quod moremur illic vbi est Bacchis diutius .s. multum diu. CH. Apud se Chremes numerat sumptus pro filia, & iam factos, & post faciendos, quidem .i. certe, iam filia habet a me decem minas .i. decem libras, quas minas duco .i. puto nunc esse datas pro alimentis .i. nutrimentis, alteræ decem minæ consequentur hasce .i. has prædictas decem pro ornamentis .i. indumentis, porro .i. deinde, hæc .i. hæ minæ prædictæ pro alimentis & ornamentis ad poscent .i. adsciscent, siue adiongent sibi duo talenta .i. duo talia pondera, de quibus superius dictum est, dotis .i. pro dote, ita q̃ dotis regitur ab illo accusatiuo talenta, talentum enim dotis rectè dicitur, quàm .i. quantum multa iniusta ac praua .i. non recta, fiunt moribus .i. per mores & consuetudines hominum, quales sunt tales pecuniarum consumptiones in liberis & educandis & collocandis, nunc aliquis sponsus seu gener est mihi inueniendus omnibus rebus .i. omnibus alijs negocijs relictis, cui .s. genero dem bona mea inuenta .i. parta labore .i. opera corporis mei, & industria mentis.

LATO. ARGVMENTVM) Argentum traditur Clitiphoni deferendum ad Thaidem. [Eccum hic tibi) Attende dissimolationem Syr. & Clitiphonis apud senem. [Minas quidem) Ad spectatores.

PETR. MARS. VBI Clitipho nunc est?) Senilem animum ad auaritiam propensum, ac pecuniarum suppositionem, hæc scena exprimit. Senex naturaliter fit auarus, & ratiocinatio impensarum, illorum est qui amant pecunias. Aristot. in 5. lib. Eth. sic ait: Senectus, & imbecillitas omnis auaros efficit, eisque omnibus insita magis quàm prodigalitas. Plerique nanque cupidi sunt magis pecuniarum, quam ad dandum proclives. Et loquens de magnifico, dicit: Hic cum voluptate & sine parsimonia erogat. Exacta nanque ratio ad pusillanimitatem nimirum attinet, atque potius quo nam pacto pulcherrimum fuerit. opus quæ quanti constet, considerabit.

GLAR. SENARII sunt. Duo anapæsti initio primi versus. Hic videat lector num legendum Eccum tibi, pro Eccum hinc tibi. Si quidem Vallæ credimus hæc per aduerbia, non per pronomina exponenda esse. Creticus vero initio versus secundi, nisi quis Rei prorsus elidi dicat. In 8. Pro corripitur, non eliditur.

ACTVS IIII. SCENA VIII.

ARG. ADR. BARL.

Iucundum habet errorem Chremetis, qui Menedemum falli putat, dum ipse fallitur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena declaratio continetur erroris ipsius Chremetis, qui Menedemum dum credit per Syrum decipi ipsemet plane per suos illos, Syrum & Clitiphonem delusus est.

Trimetri.

MENEDEMVS, CHREMES.

MVLTO omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse gnate, cum te intellego
Resipisse. C. vt errat. M. te ipsum quærebam Chreme:
Serua, quod in te est, filium, & me, & familiam.
C. Cedo, quid vis faciam? M. inuenisti hodie filiam.
C. Quid tum? M. hanc vxorem sibi dari volt Clinia.
C. Quęso, quid hominis es? M. quid? C. iã ne oblitus es,
Inter nos quid sit dictum de fallacia,
Vt ea via abs te argentum auferretur? M. scio.
C. Ea res nunc agitur ipsa. M. quid dixti Chreme?
Errani, res acta est, quanta spe decidi?
C. Et quidem istæc, quæ est apud te, Clitiphonis est
Amica. M. ita aiunt. C. & tu credis? M. omnia.
C. Et illum aiunt velle vxorem, vt, cum desponderim,
Des qui aurũ, ac vestem, atq; alia, quę opus sunt, cõparet.
M. Id est profectò: id amicæ dabitur. C. scilicet
Daturum. M. ah, frustra igitur gauisus sum miser.
Quiduis tamen iam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te responsum Chremé,
Ne sentiat me sensisse, atque ægre ferat?
C. Aegre? nimium illi Menedeme indulges. M. sine:
C. Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuom Chreme.
C. Dic conuenisse, egisse te de nuptijs.
M. Dicam, quid deinde? C. me facturum esse omnia,
Generum placere: postremo etiam, si voles,
Desponsam quoque esse dicito. M. hem, istuc volueram.
C. Tanto ocyus te vt poscat, & tu id, quod cupis,
Quamocyssime vt des. M. cupio. C. næ tu propediem,
Vt istam rem video, istius obsaturabere.
Sed hæc ita vt sunt, cautim, & paulatim dabis,
Si sapis. M. faciam. C. abi intro: vide, quid postulent:
Ego domi ero, si quid me voles. M. sane volo:
Nam te scientem faciam, quidquid egero.

IOAN. CALPH.

MVLTO omnium &c.) Hic est iucunda expositio erroris senis de verbis Syri, qui Mened. credit decipi, dum ipse decipitur. [Vt errat?) Virg. Vt vidi, vt perij. [Filium) Filium prius nominauit, in quo omnis cura patris erat. [Quæso) Modo obiurgatoriū est. [Quid hominis es?) In Eun. Quid istuc inquam ornati est? Scire nos conuenit, cum recto casu profertur interrogatio, non esse contumeliosum, vt si dicas, Quis hic homo est? Si autem in obliquo, contemptum significari. vt, Quid hoc est hominis? quid mulieris? quid ornatus? [Ea res nūc agitur ipsa) Et ex hoc credit eos inter se finxisse Cliniam amare Antiphilam. [Sic res acta est) Vt deciperis. Et hæc quidem, cum cōtemptu interrogat. nam & hoc fictum esse credit. [Ita aiunt) Ita aiunt, de re dicimus, quam volumus esse falsam. [Id est profecto) Fingit se credere amico quem fidum cognouerat. [Gauisus) Bene de filio gauisus dixit. quia Gaudemus proprijs, Gratulamur alienis. [Miser) Miser est cui animæ miseria est. [Amittere) Pro dimittere more antiquo. [Ægre?) Sic distingue, vt Chremes hāc vocem Menedemi subrideat, quippe quòd filius non sit vlla in re timendua. [Indulges) Nullum magis proprium verbum inuenire potuisse de patre qui omnia filio permitterit. [Inceptum) Nam quod semel inceptum est, non potest facile omitti. [Desponsam) Et hoc est quod Cliniæ magis placiturum est. [Hem) Modo interiectio lætantis, alias irascentis. [Tanto ocyus) Quia si acceperis filius desponsatam Antiphilam, quamprimum exposcet argentū ad ornamenta coēmenda. [Næ) Pro valde, & hoc proprie Terentianū est. [Propediem) temporis aduerbium, & significat cito [Obsaturabere) .i. nimiam de filio capies satietatem. quod est corporis, ad animum transtulit. & sic plus hoc verbo intulit, quàm si inuenisset proprium verbum. [Postulent) Tanquam iure, quia iure aliquid postulamus. [Te sciente) Recte sciente. nam sciens est qui alicuius indicio rem cognoscit: Prudens qui intelligentia suà aliquid sentit. ergo sciens est per alios.

GVID. MVLTO &c.) Hic iucunda expositio erroris senis continetur, qui Men. credit decipi, cum ipse decipitur. M. O gnate .i. ò fili. Clin. puto me factum esse nunc multo fortunatissimum .i. felicissimum omnium hominum, cum ego intelligo .i. cognosco te resipuisse .i. in bonam viuendi vitam redijsse, & quod dici solet, te emendasse viuendi rationem. Resipiscere enim est ad priorem mentis statum vel ad meliorem redire. C. Vt .i. quantum errat .i. quantum fallitur, qui eum putat resipuisse. M. O Ch. quærebam .i. petebam te ipsum .i. temet, serua me patrem & filium Cl. & familiam .i. totam domum meam, vt vxorem & famulos, quod .s. nos seruare est in te .i. in tua potestate, nam si dederis filiam tuā filio meo, & eum mihi retinebis, & me à cruciatu liberabis, & familiam fouebis integram, quam sim dissipaturus si iterum abeat filius. C. Cedo .i. dic quid vis vt sup. faciam. M. Hodie inuenisti filiam. C. Quid tum .i. quid inde si inuenerim, vis vt sequatur. M. Cl. vult hanc filiam dari sibi vxorem. C. Quæso, hoc dictū est obiurgatorium quid hominis es? per contemptum dicimus quid hominis est per genitiuum, sed per nominatiuum sine contemptu, vt quis homo es, q.d. qualis homo es, qui hoc non dubitas poscere, vt filiam despondeam vni fugitiuo, & qui amicam habeat Bacchidem, nam Ch. illam putat esse ipsius amicam. M. Petia quid hominis sim, quasi indignatus se ita verbis à Chremete deprimi. C. Ne .i. vtrum iam oblitus es quid sit dictum inter nos de fallacia facienda .s. per seruum vt argētum auferretur abs te. M. Scio quid sit dictum de fallacia. C. Nunc ea ipsa res agitur .i. tractatur, hoc est fallacia ita tractatur, quam tu putas esse rem seriam. M. O Ch. quid dixisti? perculsus est dicto Chr. qui dicat tantum esse fallaciam, id quod agitur ad extorquendū argentum, erraui .i. falsus sum, res acta est sic .i. taliter, vt deciperer, de quanta spe decidi .i. deturbatus sum deiectus sum tuis verbis. C. Et quidem hæc Bacchis, quæ est apud te est .i. fingitur esse amica Cl. M. Ita aiunt .s. filius & serui. C. Et tu credis eam esse amicam Cl. M. Credo omnia quæ dicunt mihi. C. Et aiunt illum Cl. filium tuum velle .i. petere optare vxorem, vt cū desponderim .i. sponsam dederim filiam, seu spoponderim me daturum filiam in matrimonium. ilico des .i. tradas argentum, vt prius dictum est, qui .i. quo argento, comparet .i. coēmat sibi aurum & ornamenta aurea, vt annulos &c. & vestem .i. vestimenta, atque alia .i. alia ornamenta, quæ sunt opus .i. quæ requiruntur ad nuptias. M. Profecto .i. rea ita se habet. id argentum dabitur amicæ .i. illi cuius amore tenetur. quod putat nunc esse Bacch. C. Scilicet .i. certe credas sup. eum daturum amicæ. M. Vah. interiectio irridentis seipsum, qui non potuerit sua sponte talem animaduertere fallaciam, igitur ego miser frustra gauisus sum, quòd putari filium resipuisse. tamen iam malo amittere .i. perdere, quid vis .i. quancunque rem, vel rem quamlibet, quàm admittere hūc filium. O Chr. quid nunc renunciem .i. referam responsum esse abs te. ne sentiat .i. percipiat me sensisse .i. percepisse illam fallaciam, atq; ægre ferat .i. moleste difficulter, turbato animo ferat. C. Times sup. ne ægre ferat? ò Men. nimium .i. vltra quàm satis est, indulges .i. permittis illi quæcunque vult. M. Sine .i. patere, permitte, inceptum est .i. iam incepi indulgere, vel iam à te inceptum est mihi faueri. O Chr. perfice hæc mihi perpetuo aduerbium .i. continue, vt inceptum est, pergito. C. Dic illi te conuenisse .i. vel allocutum esse me supp. vel communicasse mecum. dic inquam te egisse .i. fecisse mentionem de nupt. conuenire interdum significat pacisci, vt conueni tecum pro denario diurno. interdum significat alloqui, vt te conuenire cupio .i. alloqui. interdum significat casu inuenire, vt Cic. ad L. Quem cum conuenisset .i. casu inuenisset, quandoque etiam significat placere, neq; controuersia esse, vt, Hoc conuenit inter nos .i. de hoc inter nos nulla est controuersia. Item dicere solemus, cum de hoc negocio deliberaremus. tandem conuenit .i. placuit deliberantibus, vt res in crastinum deferretur. Alias habet significantias pro locis. hic autem elige tibi quam velis. M. Dicam. illud quod dicis, sed deinde .i. postea quid dicam. C. Dic me esse facturum omnia. dic etiam generum maritum filiæ placere mihi. vel placere eum esse super generum mihi. Postremo etiam si voles quoque .i. etiam dicito filiam esse desponsam .i. promissam in matrimonium sibi. à despondeor ris passiuo fit desponsus su, sum, participium. M. Hem, hic lætantis est interiectio. volueram .i. optaueram, vt ducerem istud. si filiam tuam esse desponsam sibi. C. Dic illi illa, vt tanto ocyus .i. velocius, citius, poscat te argentum .s. & vt des illi quàm ocyssime .i. citissime id argentum quod cupis dare. M. Cupio reuera dare quod poscet. C. Næ .i. certe vel valde, tu obsaturabere .i. satureris, vel defessus eris satietate istius filij tui propediem .i. cito, vt .i. quantum video istam rem .i. sumptum, quem es facturus, sed vt vt .i. qualitercunque istæc sunt .i. quocunq; modo ista omnia, quæ dicimus, se habeant, siue sit fallacia, siue non. si sapiens .i. sapienter agere vis dabis argentum cautum .i. callide, versute, & tibi cauendo, & paulatim .i. non multum simul, sed per particulas. M. Faciam quod dicis, & paulatim dabo. C. Abi .i. discede. intro .s. in domum, vide quid postulent. ego ero domi si quid voles me .i. si mea opera egebis, si quid voles me facere. M. Sanè .i. certe vel valde volo. nam quidquid egero faciam te sciente .i. faciam. vt scias. seu faciam te certiorem.

LATO. ARGVMENTVM) Hic Chremes falso persuasus Menedemum quoque in errorem inducit. [Multo omnium) Hoc longe facetissimum est in hac fabula, quod arte Syri ambo senes de re vera errant. [Quæso quid) Interrogatio obiurgantis. [Immo hæc) Ironia. [Daturum) Subaudi, scias per eclipsin. [Ægre?) Repetitio eiusdem verbi ad indignationem obiurgantis. [Næ, tu propediem) Prædictio omittantia, & mox consilium.

PETR. MARS. MVLTO omnium &c.) Paternam lætitiam ex filiorum educatione, ac crudelitatem senilem quæ facile decipitur, cū votis faueat suis, hæc scena exprimit. Bono patri ac ciui, pari & æquo iure cum suis popularibus viuere cupienti, recta filiorū educatione nil debet esse antiquius, vt se dignus adolescat & patria, itaque adhibenda est à primis annis diligentia, quoniam, vt inquit Horat. Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu. Et Plato in quarto de Repub. sic ait: Apparet itaque quale fuerit cuiusque puerilis educationis initium, talia fore etiam quæ sequuntur.

GLAR. ET hi senarij sunt. In decimoquarto quia ad finem eius Sponderim legendum, initio coniunctio Et à superiore eliditur carmine, nisi bacchium loco primo constituamus. In decimo quinto anapæstus est loco quarto. In decimoseptimo. Gauisus primam producit. quod in superioribus alicubi admonuimus. In octauo à fine, necesse est Sponsam legamus, non Desponsam, alioqui carmen non constabit, & Hem prorsus eliditur, vt sæpe alias. In 4. à fine, Vt vt pro Vti recte emendauit R.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Ad exitum iam properante comœdia Syri fallacia detegitur vt Clinia nubat Antiphila. Bacchidem Clitiphonis esse amica Menedemus ostendit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena, quæ iam ad exitum fabula tendit, per Menedemum fallacia detegitur, vt Clinia Antiphila despondeatur, vbi profecto senes mutuis sese ludibrijsque illudunt vltro citroq; : eatenus donec aperte Menedemus ostendit Bacchidem Clitiphonis esse amicam, neque ad Cliniam quicquam eam attinere.

Partim Trochaici Tetrametri Catalectici, partim Iambici Senarij.

MENEDEMVS, CHREMES.

EGo me non tam astutum, neque ita perspicacem esse id scio:
Sed hic adiutor meus, & monitor, & præmonstrator Chremes
Hoc mihi præstat. in me quiduis harum rerum conuenit,
Quæ sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus:
In illum nil potest: nam exuperat eius stultitia omnia hæc.
C. Ohe, iam desine deos vxor gratulando obtundere,
Tuam esse inuentam gnatam; nisi illos tuo ex ingenio iudicas,
Vt nil credas intellegere, nisi idem dictum est centies.
Sed quid iandudū interim illic gnatus cessat cum Syro?
M. Quos ais homines Chreme cessare? C. hem, Menedeme aduenis?
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nunciastin'? M. omnia.
C. Quid ait? M. gaudere adeo occepit, quasi qui cupiunt nuptias.
C. Ha, ha, hæ. M. quid risisti? C. serui venere in mentem Syri
Calliditates. M. ita ne? C. voltus quoque hominum fingit scelus.
M. Gnatus quòd se assimulat lætum, id dicis? C. id. M. idem istuc mihi
Venit in mentem. C. veterator. M. magi', si magi' noris, putes,
Ita rem esse. C. ain' tu? M. quin tu ausculta. C. mane: priu' hoc scire expeto,
Quid perdideris: nam vbi desponsam nunciasti filio,
Continuo iniecisse verba tibi Dromonem scilicet,
Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse argentum vt dares.
M. Non. C. quid non? M. non inquam. C. neque ipse gnatus? M. nil prorsus Chreme.
Magis vnū etiam instare, vt hodie conficerentur nuptiæ.
C. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quicquam? M. nihil.
C. Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias.
Sed tuum ille quoque Syrus idem mire finxit filium,
Vt ne paululum quidem suboleat amicam esse hanc Cliniæ.
C. Quid ais? M. mitto iam osculari, atque amplexari: id nil puto.
C. Quid est, quod amplius simuletur? M. vah. C. quid est? M. audi modo.
Est mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam retro:
Huc est intro latus lectus, vestimentis stratus est.
C. Quid postquam hoc est factum? M. dictum factum, huc abijt Clitipho.
C. Solus? M. solus. C. timeo. M. Bacchis consecuta est illico.
C. Sola? M. sola. C. perij. M. vbi abiere intro, operuere ostium. C. hem.
Clinia hęc fieri videbat? M. quid ni? vna mecum simul.
C. Filij est amica Bacchis Menedeme: occidi.
M. Quamobrem? C. decem dierum vix mi est familia.
M. Quid? istuc times, quod operam amico ille dat suo?
C. Immo quę amicæ. M. si dat. C. an dubium id tibi est?
Quenquam ne animo tam comi esse, aut leni putas,
Qui se vidente amicam patiatur suam? M. ha, ha, hæ.
Quidni? quo verba facilius dentur mihi.
C. Derides? merito mihi nunc ego succenseo.
Quot res dedere, vbi possem persentiscere.
Ni essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi.
At næ illud haud inultum, si viuo, ferent:
Nam iam. M. non tu te cohibes? non te respicis?
Non tibi ego exempli satis sum? C. præ iracundia
Menedeme non sum apud me. M. te ne istuc loqui?
Non ne id flagitium est, te alijs consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
C. Quid faciam? M. id, quod me fecisse aiebas parum:
Fac, te esse patrem sentiat: fac, vt audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat.
C. Immo abeat potius multo quouis gentium,
Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam si illi pergo suppeditare sumptibus
Menedeme, mihi illæc vere ad rastros res redit.
M. Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?
Difficilem ostendis te esse, & ignosces tamen
Post, & id ingratum. C. ah nescis, quàm doleam. M. vt lubet.
Quid hoc, quod volo, vt illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. C. immo & gener, & affines placent.
M. Quid dotis dicam te dixisse filio?
Quid obticuisti? C. dotis? M. ita dico. C. ah. M. Chreme,
Ne quid vereare, * si est minu': nil dos nos mouet. *si minus, re*
C. Duo talenta pro re nostra ego esse decreui satis:
Sed ita dictu opu' est, si me vis saluom esse, & rē, & filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. quam rem agis?
C. Id mirari te simulato, & illum rogitato simul,
Quamobrem id faciam. M. quin ego vero, quamobrem id facias, nescio.
C. Ego ne? vt illius animum, qui nunc luxuria, & lasciuia
Diffluit, retundam, redigam, vt, quò se vortat, nesciat.
M. Quid agis? C. mitte, ac sine me in hac re gerere mihi morem. M. sino:
Ita ne vis? C. ita. M. fiat. C. age iam, vt vxorem accersat, paret
Se. hic ita, vt liberos est æquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum. M. quid eum? C. ego ne? si viuo, adeo exornatum dabo,
Adeo depexum, vt, dum viuat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
Non (ita me dij amēt) auderet facere hęc viduę mulieri,
* Quæ in me fecit. *In me q̄ facit.*

IOAN. CALPH.

EGo me non tam astutum,) Quia iam ad exitum properat fabula, fallacia detegitur per Menedemū & Cliniæ Antiphila desponsabitur. [Ego me) Vt insultet senex, dum alterius stultitiam & tarditatem ludibrio habet. [Non tam astutum) Hæc iactationis cuiusdam species est, fingere se nō astutum, dum videt alterum stultiorem. [Adiutor) Cum risu hæc pronunctanda, & Adiutor proprie in re bona, Impulsor in re mala. [Caudex, stipes) Ista contumeliose dicunt in stultum & hebetioris ingenij hominem, quemadmodum ignauum, lapidem appellamus quamuis tamen idem sit, sed hoc plus est. [Ohe) Interiectio est satietatem vsque ad fastidium designans [Obtundere) Obtundit qui sæpe repetendo aliquid dicit. [Obtundere) Est translatio à fabris, qui sæpe repetunt tundendo aliquid malleo, & idem obtundunt & hebetant. [Cessat cum Syro) Bene cessat, tanquam desidiosus. nam Cessant desidiosi, Requiescunt defessi. [Ehem Menedeme aduenis?) Sic tanquam expectatus, & Aduenius proprie inexpectatorum, necessariorumq. dicitur. [Quasi qui cupiunt) In Andria. Ita tum discedo ab eo, vt qui se neget filiam daturum. [Ha, ha, he) Vox nimia cachinni, & accommodata Chremeti, q credebat Menedemum decipi in filio, & assimulare illum petere vxorem [Ita ne?) Sic lege, vt quasi eludat Chremetem qui passus est se à seruo decipi. [Fingit) Format, si tristes sunt, lætos reddit. Fingere proprie est figuli, qui formas ducit ex luto. [Se assimulat) Refertur ad id, Vultus fingit hominum. [Venit in mentē) Sic dicit, quia scit ab illo deceptum Chremetem. [Veterator) Vetus est in astutia. [Ita rem esse) Vultuose pronunciandum, q si Chremes sciret se a Syro deceptum, certe illum veteratorem appellaret. [Mane) Deceptus Chremes aliter percipit verba Menedemi, quam ipse loquitur, & ab illo imprudens eluditur. [Non) Ridicule negatio illa vero Virgiliana, ementa, Non r Verum Ægonis. [Quid non?) Cum admiratione repetit Non. [Hodie nō fierent hic nuptiæ) Incipiet paulatim detegi fallacia. nam hoc signum est Cliniam non falso esse Antiphilam. [Ne ia quidem quidquam?) ἀποσιώπησις admirantis. hoc magis mirum videtur, quòd nec Syrus verba interiecerit ad extorquendum argentum [Aiis tam plane scias) Pulchra ironia in eum qui deceptus fit. [Ille tuus quoque Syrus) Quem iste veteratorem putas. [Finxit filium) Refertur ad id quod Chremes supra dixit, Vultus quoque hominum fingit scelus. [Subolest) Tractum à sensu odorandi. [Quid ais?) Nonnunquam perturbati interrogantis est dicere, quid ait? sed hoc loco metuentis est, non interrogantis. [Mit eu iam osculari) Color rhetoricus. [Osculari) Hæc est quarta amoris linea. nam sunt quinque, Prima visus, Secunda loqui, Tertia tactus, Quarta osculi, Quinta coitus. [Id nihil puto) Sic dicimus quoniam habemus aliud maius ad confirmandum. [Conclaue) In Eunucho: Virgo in conclaui sedet. Est autem conclaue separatus locus in interioribus tectis, vel q intra eum loca multa & cubicula clausa sint adhærentia triclinio. [Sola) Hoc magnum argumentum quintæ lineæ, q sola cum solo fuerit. [Quid ni?) Quid nisi? [Familia) Hoc loco pro re familiari ponitur. vnde in iudicium venit de lite familiæ herciscundæ .i. hereditatis. Cic. in lib. de Orat. Idem herciscundæ familiæ causam agere non posse. [Operam dat) Facete dictum a sene. [Si Das.) Suspendendum. & est ἔλλειψις, q. d. nescio. [Dubium id tibi est?) Iam credit Chremes se esse deceptum [Amica paratur suam) Subaudi, subagitari, & est honesta ἔλλειψις in re turpi. Virgilius, Nouimus & qui te. [Quidni) Pro cur non, & hęc verba proprie sunt deridentis. [Ne essem lapis) Superius, Nam exuperat eius stultitia hæc omnia. Et plus est quam, caudex, stipes, asinus. [Nam iam) ἀποσιώπησις. Virg. Quos ego. [Te ne istuc loqui?) Virg Me ne incepto desistere victam? [Alijs consilium dare) Hinc illud Ser. Sulpitij ad Cic. Denique noli te obliuisci Ciceronem esse, & eum qui alijs consueueris pręcipere & dare consilium. [Flagitium) Facinus Flagitium, more militari, dicitur vel flagitione, hoc est increpatione digna nam flagitare, est personare. inde flumina & flagella q hęc non fit sine sonitu & crepitu. [Imo abeat) Hoc terribiliter pronunciandū, & verba proprie rigidi & asperi patris. [Quouis gentium) Gentium, in fine superflua adiunctio, sicut initio loci dat tamen quandam ἔμφασιν pronuncianti. [Si pergam) Perseuerem. alias pergere, est ire [Vere ad rastros,) q. d. Id quod tu Menedeme absentia filij exercebas, hoc est rem rusticam, id ego inopia facere cogar. [Quot incommoditates) Satis comice dixit. nam hoc nomen leue quoddam significat, vt in Bon. Immo enimuero infeliciter. nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno. [Capies) Ibi, inimicitias caperem. Capere proprie dicimus cum id, quod in nobis est, assumimus. vnde capere pro eligere ponitur. [Nisi quid est) Honeste petit quod officium est probi & modesti viri. [Et affinea) Vnores, cognati sunt, Affines, mariti. vnde multi gradus sunt, & veluti rami, propinquitatis, in affinitate & cognatione dispositi [Quid obticuisti?) Sic dixit quasi puderet Chremetem dicere q parua dos videretur. nam Tacemus consilia: Reticemus dolores: Obticemus. quorum nos pudet. [Pro re nostra) Tacite rem suam extenuat. [Quam rem agis?) Hoc est quasi perturbati interrogantis. [Illum ingratum) Pulchra admonitio, et perterrefaciat filium. [Diffluit) Persius, diffluis amens. [Quid ais?) Ais dicimus, de ijs qui vana loquantur. [Fiat) Concessio irati aduersus pertinacem. [Sed Syrum) ἀνταπόδοσις. s. puniam [Dictis) Quia liberi verbis obiurgandi sunt, serui vero verberibus puniendi. [Adeo depexum) Hoc verniliter more seruum iratorum lege, & intellige contrarium. [Viduæ mulieri) Bene personam abiectam delegit, quæ ludibrio habetur, & quia mulier, & quia viro orbata.

GVID.

EGO me &c.) Hic detegitur per Men. fallacia, vt Ant. Clit. desponderetur, vbi senes se mutuis ludibrijs illudūt, vltro, citroq. eo vsque donec aperte loquens Men. ostendit Bac. esse Cl. amicam non Cl. Men. ego. C. pro certe scio id, quod sequitur, videlicet me nō esse tam astutum .i. astutum, callidum, & perspicacem .i. subtilem, q. d. scio me non esse multum astutum & subtilem, nam interdum tam & q separatim .i. vbi sibi non correspondeat, habent significationem vehementia, vt Lau. ait, eo modo recte tā pro multum hic capi potest, nam non vult dicere se non esse tam astutum, quam Chr. quem dicturus est longe stultiorem se, nisi quia dicit Chr. eo præstare sibi, sed intelligimus id dictum esse per quandam iactationem, cum tamen cōtrarium intelligat. Sed hic Ch. adiutor meus .i. fautor & monitor .i. suasor. & præmonstrator .i. qui mihi futura pręmonstrat de filio, pręstat mihi hoc .i. hac re, hoc est excellit me in hoc. Dicimus enim præsto tibi ingenij acumine, vel præsto te acumine ingenij .i. excello dicit ergo se vincelli Ch. in hoc quod sequitur, nam in se tanquam in stultum multa verba dici possunt, sed in Che. nihil illorum recte dici potest, cum longe in eum acerbiora verba conferri deberent. Hoc autem totum dicit de se per iactationem contrarium volens intelligi. Quid est .i. quilibet harum rerum, quæ sequuntur, conuenit .i. congruit, dici sup. in me .i. contra me, quæ dicta .i. quæ vocabula sunt .i. coniciuntur, in stultum .i. in inconsideratum, vel quæ .s. res sunt dicta .i. sunt quędam translatio & modi dicendi in stultum, dicta autem hæc sunt, caudex .i. tabula, vel truncus, stipes .i. columna dura, vel truncus, asinus .i. tardus, plumbeus .i. durus, vt plumbum. Caudex, vel liber (nam au diphthongus sæpe mutatur in o, vt plaustrum plostrum) dicitur, vt vult eam Ser. quam Festus, tabula & quidem crassior, seu magis grossior. Inde publicæ tabulæ lib. dūe. Inde etiam codicilli per diminutionem, de quibus longa est in iure ciuili mentio. Caudicariæ etiam naues dūr ea tabulis crassioribus factæ. Dicit etiam Sen. vt Ser. refert, antiquos caudicem appellasse contextum plurium tabularum. A quibusdam etiam caudex dicitur truncus arboris. aut eius crassior ramus. Dicit enim Gellius Protagoram interdum tanquam baiulum caudices lignorum simul colligatos pro illis fascibus lignorum, quos baiuli ferūt in vrbe Pisea. Nihil horum verborum potest conuenire sup. vel congruere in eum .i. contra eum. nam stultitia eius Chr. exuperat .i. transcendit hæc omnia dicta. Che. ohe, interiectio est satietatem vsq; ad fastidium designans. Chr. vxorē alloquitur tam diu precibus Deos obtundētem ob inuentam filiam, vnde Sostrata iam desine obtūdere .i. molestia afficere Deos toties gratias repetendo, gratulando ipsis Dijs .i. in gratias illis agendo vel applaudendo illis, aut tibi gratulando coram eis, inuentam esse inuētam obtundere significat proprie hebetare, transfertur aūt ad significandum molestiam incutere, & tædium seu fastidium nimis aliqd inculcando. Cic. in Epist. Cupio t. o. o. trāslatum est à fabris, qui sæpe repetunt tundendo .i. percutiendo aliquid malleo nisi iudicas .i. censes illos Deos ex tuo ingenio .i. ex tua natura, vt .i. ita q credas eos intelligere, nisi idem sit dictum .i. nisi eadem res dicatur centies, numerum finitum pro numero infinito. Sed interim .i. interea, quid .i cur gnatus Clit. cum Syr. cessat .i. tardat, moratur, moram facit illic .i. apud Cl. iandudum .i. tanto tempore. M. Hic Men. incipit aliqui Ch. vt fallaciam detegat. O Chr. quas homines ais cessare .i. morari, & esse de fidio for. C. Hem, particola ostendens gaudium de aduentu. O Men. aduenis? dic mihi nunciasti ne Cl. ea, quæ dixi. M. Nunciaui omnia quæ dixisti. C. Quid ait Cl. f. M. Occepit .i. incepit adeo .i. tm̄, vel valde gaudere, quasi .i. tanquam illi sup. qui cupiunt nuptias

illi, post, aduerbium .i. postea, & id. s. ignoscere post eris ingratum .i. molestum. C. Ah, interiectio dolentis, nescis quam .i. quantum doleam .i. dolore sim affectus. M. Vt lubet .i. quantum vis doleas, tamen ignoscas. Deinde conuertit Men. sermonem ad coniugium faciendum Cliniæ, & Antiphilę. Quid? modus interrogandi, vt sæpe in Epistolis Cic. hoc quòd volo. s. vt illa filia tua nubat .i. cedat in coniugium nostro filio, fiat subaudi, aut aliquid tale, nisi quid .i. aliquid est quod tu mauis .i. potius vis, q. d. honeste peto nolens impedire quin alteri tradas, si videas te melius filiæ tuæ consulturum. C. Immo .i. sed & gener futurus. s. Clinia, & affines .i. parentes eius, seu cognati, qui sunt affines filiæ. Nam affinis est propinquus in gradu propter nuptias. Placent mihi .i. sunt mihi ex animi sententia. M. Quid donis .i. donationis pro vxore. nam dos ab vxore datur, viro, sicut contra donatio propter nuptias fit à viro in vxorem, quam ergo dotem dicã filio meo te dixisse .i. destinasse, ordinasse. Deinde eum tacere Chr. subiungit, quid .i. cur obticuisti? tacemus consilia, reticemus dolores, obticemus quorum nos pudet. C. petis quid dotis dicam pro filia. M. dico ita. C. ah, interiectio dolentis & exclamantis. M. ne quid vereare .i. ne aliquatenus, seu aliquantulum timeas si minus .i. si non dederis dotem, vel si minus dotis dederis, hoc est si paruulam etiam dederis dotem. dos nihil .i. nullatenus, mouet .i. ducit nos, vt dici solet. C. ergo decreui .i. constitui, duo talenta .i. duo talia pondera, de quibus dictum est esse satis .i. sufficere pro re nostra .i. pro facultate nostra, seu pro ratione rei familiaris nostræ. Sed si vis me esse saluum, si vis inquam rem .i. substantiam meam esse saluam, & filium meum esse saluũ, opus est dictu .i. necesse est, vt dicatur filio me dixisse .i. destinasse illi filię dotis .i. pro dote omnia bona mea. M. quam rem agis. C. simulato .i. fingito te mirari id propter illud, quod dixerim illi dotis omnia, & simul .i. & etiam rogitato .i. interrogato illum, quam ob rem .i. quare te faciam id. M. quin .i. quinimmo, vetu .i. certe, egomet nescio .i. non bene intelligo, quid .i. cur faciam id. C. ne .i. verum dicis te nescire cur ego faciam? facio sup. vt retundam .i. reprimam animum illius filij, qui nunc diffluit .i. dissolutus est luxuria, & lasciuia .i. petulantia. Luxuria à luxu .i. superfluitate deriuatur. Lasciuia autem designat quandam petulantiam, & importunitatem flagitione dignam, nimis exultando & delectando in sua turpitudine, hæc tamen differentia non obseruatur, seu indifferenter illis duobus vtimur pro eodem significato, & ego facio id inquam vt redigam .i. deducam eum in eum statum sup. vt .i. quòd nesciat, quo .i. in quam partem vertat se. M. ô Chrem. quid agis .i. quid facis, vel loqueris? C. mitte .i. omitte inquirere, ac sine .i. permitte me morem gerere mihi .i. satisfacere animo meo, vel facere arbitrio meo in hac re. M. sino .i. non impedio, ne .i. verum vis, ita, s. vt ei dicam quod dixisti. C. ita volo. s. M. fiat. C. age .i. effice, vt iam .i. ex hoc tempore accersat .i. adhibeat, aduocet comparem sibi, & eligat vxorem. s. Clitipho, & paret .i. preparet se ad respondendum sup. hic .i. ante me, vt æquum est .i. iustum liberos respondere sup. parentibus ipse filius consutabitur .i. conuincetur dictis .i. per dicta. non autẽ verberibus, vt seruus, sed Syrum puniam sup. aposiopesis est pre iracundia. M. quid? modos interrogandi eum punies sup. C. petis sup. ne .i. verum ego puniam sup. eum, q. d. rogitas. Deinde subiungit affirmationem, si viuo dabo .i. reddam eum Syrum, adeo .i. ita exornatum .i. ita præparatum, vt dici solet. & adeo .i. ita depexum .i. comptum, q. d. adeo comam suam deprectam, atq; ita ham, vt sup. vsque .i. assidue, vel vsque dum .i. quandiu viuat semper meminerit .i. recordabitur mei, qui Syrus putat .i. reputat me esse sibi pro ridiculo .i. pro ludibrio, & delectamento .i. putat me esse hominem, & quem rideat, seu illudat, & in quo fallendo delectetur, Dij ita me ament, vt dico sup. verum. estq. iurandi modus, ipse Syrus non auderet facere viduæ mulieri, quæ se vlcisci non potest hæc .i. has illusiones, quas fecit .i. exercuit in me .i. erga, vel contra me.

LATO. ARGVMENTVM) Menedemus deprehensum Clitiphonem indicat patri, ex quo nascitur summa epitasis fabulæ. [Ego me non) Totum principium ironicum est in Chremetem. [Caudex, stipes,) Metaphoræ, prouerbiales in stupidos & parum intelligentes. [Nisi illos) Faceta ironia in mulierem. [Voltus quoque) Amplificatio à minori. nem si volens, quanto magis ante mos. Perdideris .i. numeraueris [Finait filium,) Formauit ad simulationem composuit. [Mitto iam osculari,) Præterito ad augendum. [Est mihi) Narratio. [Filij est amica) Exclamatio dolentis intellecta filij nequitia. [Familia) Res familiaris, & est extenuatio, cum dicit via decem dierum. [Immo q̃) Correctio indignantis. [Patiarne suam?) Honesta & verecunda eclipsis.

[Nam iam) Aposiopesis comminantis. [Tene isthæc loqui?) Opportuna reprehensio, qua tangitur scopus fabulæ. foris sapere, prouerbiale est. [Fac, te esse) Consilium Menedemi. [Mihi illæc ad rastros) Prouerbialis figura alludit ad rastros Menedemi, de quibus initio fabulæ, alioqui ad restim redijt, dicturus erat. [Illa nubat) Confiteuntur Cliniæ nuptiæ, ad absoluendam catastrophen huius partis fabulæ. [Sed ita dictu) Consilium ad perturbandum Clitiphonem. hic est œconomia ad sequentem scenam. [Vt eius animum,) Ratio consilij ab vtili & honesto, nempe vt corrigatur Clitipho. [Sed Syrum) Comminatio per aposiopesim. [Non ita me dij) Amplificatio à minori.

PETR. MARS. EGO me non tam &c.) Quosdam rebus alienis rectè prospicere, suis autem male, docet hæc scena. Ciuis nanque aliena despicit nullo affectu impeditus, sed libere indicans. In re autem propria fertur præceps, ira ductus, aut amore nimio. Quapropter eam in secundis rebus, quam ad voluptatem fluentibus, amicorum consilio opus est, & illorum auctoritati plurimum tribuẽdum est, ne id in nobis reprehendatur quod ipsi in alijs comprehendimus. Quapropter Cic. in prima actione, contra Verrem, sic ait: Nihil est quod minus ferendum sit, quam rationem vitæ ab altero repolcere eum, qui non possit suæ reddere. Et in 5. sic ait: Omnia postremo quæ vindicaris in altero, tibi ipsi vehementer fugienda sunt. Etenim non modo accusator, sed ne obiurgator quidem ferendus est is, qui quod in alio vitium reprehendit, in eo ipse deprehenditur. [Ego me non &c.) Scio, inquit, me non esse ita astutum vt senem puta Chremetem, quem video longe me stultiorem. [Caudex) Lignum, siue tabula, Sen. scribens ad Paul. de Breuitate vitæ, sic ait: Claud. Caudex appellatus fuit, quia primus Romanus suasit nauim conscendere. Nam plurium tabularum contextus caudex apud antiquos vocabatur. Vnde tabulæ lib. dicuntur. [Sed ille quoque tuus Syrus finxit) .i. instruxit, & informauit filium tuum Clitiphonem, q. d. imperitum ipsum finxit, quoniam sine aliqua dissimulatione ostendit Bacchidem amicam esse suam non Cliniæ, vt tibi persuadere nititur, & sic ironice loquitur Menedemus.

GLAR. HVIVS scenæ primi 24. versus sunt trochaici tetr. cat. sequentes deinde 32. senarij iambici, Reliqui deinde rursus trochaici tetr. cat. In primo versu pro Id scio, Doct. annotauerat Certo scio alias legi, quod ego neutiquam puto legi posse saluo carmine, quin iambus ac trochæus sese impediant. Itaque legendum puto Id scio. In 2. vel d, eliditur ab initio, vel bacchius est loco primo id, quod plane in quinto versu est, alioqui ipse iambicus futurus erat, & Etius in eodem dissyll. In 6. anapæstus est primo loco, trochæus secundo. In 7. Tuam monosyll. totum eliditur, & l, in illos, nisi quis bacchium tertio loco, qui cum conuenit in temporibus, positum contendat eum primo, tum quarto locus. Nam in quinto loco haud dubie creticus est. In 9 Quid post Intectim habet vetustus meus lib. & placet, vt d, cum in Sed, tum in Quid elidatur, vel primo loco sit amphibrachys secundo creticus, & bene habebit trochaicus. 10. trochæum initio habet, & Ehem in scansione monosyll. In 16. vel bis eliditur a, in Magis, vel, quòd non minus verisimile est, legendum Mage, pro Magis. In 17. verbum Prius ante Hoc reponendum, vt Mane prius sit anapæstus per duarum vocalium in vnam contractionem, nisi a, elidendum sit in Prius per verbum Hoc, quod etiam fieri potest. In 18. Sponsam legendum, non Desponsam, & Nunciasti, vel trissyll. est, vel bacchius est loco quinto, & post Filio reponendum verbum Scio quod habet vetustus lib. & carminis ratio ita exposcit, vt versus ita legatur, Quid perdideris, nam vbi spõsam nunciasti filio, scio. In 20. Vel dares legendum potius, quàm vt non elidatur m, in argentum. 21. versus habet amphibrachyo, dactylo ac spondeo temporibus respondentem, loco quarto, quemadmodum & Act. 4 sc. 6. vidimus. In 23. vel Meus monosyll. est, vel creticus loco quarto. In 24. Nescio dissyll. posteriorem elisione amittit, vt nescio equi, sit dactylus, quemadmodum Act. 2. scen. 4. & Demuror legendum, post Equidem. 25. bene habet si immutatis verbis legitur.

Sed Syrus ille tuum quoque idem mire finxit filium. Vel ita,
Sed tuum Syrus ille quoque idem mire finxit filium. Vel ita,
Sed tuum quoque ille idem Syrus mire finxit filium.

Hac vltima lectione a, in Syrus eliditur. Versus 26. ita legendus videtur.

Vt ne paulum quid suboleat esse amicam hanc Cliniæ.

Nam si ita legatur, Vt ne paululum quidem suboleat esse amicã hanc Cliniæ, nisi creticus loco secundo, & tertio sit amphibrachys quod mihi non displiceret, etiã hyperecat. In 27. Nihil monosyll. In 28. vel d, eliditur in Quid, vel amphibrachys est loco primo.

primo. In 29. trochæus initio est. [Filij est amica Bacchis Menedeme, occidi) sequuntur nunc senarij iambici. In quorum primo creticus est Filij est, in secundo vel Mihi monosyll. totum eliditur, vel pæan secundus est loco quinto. In 3. vel eliditur bis vide licet in Quid & Quod, vel primo loco est bacchius, & tertio loco pæan secundus. in quarto spondeus primo est loco, anapæstus secundo. In 6. Suam abundare videtur per aposiopesin, aut quia per se satis intelligitur, aut quia Menedemus victor per insultationem perficere Chremetem orationem non permittit. Nam ha, ha, hæ, alibi pertinet ad carmen. In 10. vel s, eliditur in Lupis, vel creticus est loco secundo. In 13. At næ legendum puto, quamquam alij, aliter legunt. In 13. s, eliditur in Satis. 25. versum Calphurnius rectè sic legit.

Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues.

Atque ita habet lib. meus vetustus. Admonuit & hoc Ioan. In 28. vel d, eliditur in Quid, vel bacchius est loco primo. In 32. atque adeo vlt. huius generis versu, lectio duplex est in non pœnitendis lib. quæ elisionibus facile excusari possunt.

Ne quid vereare si minus nihil dos non mouet.

Ne quid vereare si est minus nihil nos dos mouet.

[Duo talenta pro re nostra ego esse decreui satis) Hæc rursus sunt trochaica, nec huius duntaxat Scenæ, sed in 26. vsque seq. scenæ versum. Ceterũ in tertio huius ordinis versu initio duo sunt trochæi, ac deinde tribrachys. In 6. Eius trochæum facit. In 10. Hic pronomen corripitur, vt primo loco sit anapæstus. In 12 quidam lib. habent. Vsque dum viuit. Sed non ita veteres neque Aldi, neque carmen recipit. 13. trochæum initio habet. In 14. vltimo ante extremam syllabam loco est tribrachys, in antepen. vero anapæstus, re viduæ, vt u, euanescit, quod huic Poëtæ frequẽs est. Quanquam pronomen Hæc posset poni post verbum Facere, idq. commodius opinor. Deinde spondeus ac trochæus ad initium seq. scenæ pertinent.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Clitiphonem filium obiurgat propter amicam pater, idq; adeo fit, vt sic admonitus redeat in viam, & Bacchide relicta vxorem ducat. Continet hæc scena & callidum Syri consilium, quo catastrophen, id est exitum, totius negocij machinatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Vt rerum omnium tranquillitas efficiatur, reliquum est, vt Clitipho verbis patris à quo obiurgatur perterritus in viam redeat, vxoremq; eius suasu ducat. Syrus aliud consilium reperit Clitiphoni. Deinde ad Menedemum hero suo non plane fidens, concedit.

Trochaici & Iambici Tetrametri, hi acatalectici, illi catalectici:

CLITIPHO, MENEDEMVS, CHREMES, SYRVS,

ITA ne tandem quæso est Menedeme, vt pater
Tam in breui spatio omnem de me eiecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?
Volgo id faciunt. M. scio tibi esse grauius multo, ac durius.
Cui fit. verũ ego haud minus ægre patior id, qui nescio.
Nec rationem capio, nisi quòd tibi bene ex animo volo. CL. hic
Patrem astare aiebas? M. eccum. CH. quid me incusas Clitipho?
Quidquid ego huius feci, tibi prospexi, & stultitiæ tuæ.
Vbi te vidi animo esse omisso, &, suauia in præsentia
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem:
Cepi rationem, vt neque egeres, neque vt hæc posses perdere.
Vbi, cui decuit primo, tibi non licuit: per te mihi dare,
Abij ad proximos, tibi qui erant, eis commisi, & credidi.
Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium Clitipho,
Victus, vestitus, quò in tectum te receptes. CL. ei mihi.
CH. Satius est quàm te ipso herede hæc possidere Bacchidem.
S. Disperij: scelestus quantas turbas conciui insciens?
CL. Emori copio. CH. prius quæso disce, quid sit viuere.
Vbi scies, si displicebit vita, tum istoc vtitor.
S. Here licet ne. CH. loquere. S. at tuto. CH. loquere. S. quæ ista est prauitas,
Quæ ue est amentia, quod peccaui ego, id obesse huic? CH. ilicet.
Ne te admisce: nemo accusat Syre te: nec tu aram tibi,
Neque precatorem pararis. S. quid agis? CH. nil succenseo,
Nec tibi, nec huic, nec vos est æquum, quod facio, mihi.
S. Abijt. rogasse vellem. CL. quid Syre? S. vnde mihi peterem cibum.
Ita nos abalienauit. tibi iam esse ad sororem intellego.
CL. Adeon' rem redijsse, vt periclum etiam * fame mihi sit Syre? * à fame
S. Modo liceat viuere, spes est. CL. quæ? S. nos esurituros satis.
CL. Irrides in re tanta, neque me quidquam consilio adiuuas?
S. Immo & ibi nunc sum, & vsque dudum id egi, dum loquitur pater:
Et, quantum ego intellegere possum. CL. quid? S. non abierit longius.
CL. Quid id ergo? S. sic est, non esse horum te arbitror. CL. quid istuc Syre?
Satin' sanus es? S. ego dicam, quod mi in mentem tu dijudica.
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Quę propior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc, filia
Postquam est inuenta vera, inuenta est caussa, qua te expellerent.
CL. Est verisimile. S. an tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?
CL. Non arbitror. S. nunc aliud specta: matres omnes filijs
In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria
Solent esse: id non fit. CL. verum. quid ergo nunc faciã Syre?
S. Suspectionem quære ex illis istam: rem profer palam.
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito, aut,
Scibis cuius sis. CL. recte suades: faciam. S. sat recte hoc mihi in
Mentem venit: nanque adolescens, quàm minima in spe situs erit,
Tam facillime * patris pacem in leges conficiet suas. * boni patris
Etiam haud scio, an ne vxorẽ ducat, ac Syro nil gratiæ.
Quid autem hoc? senex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum est,

Miror non iussisse illico me arripi ad Menedemum hinc pergam. eum
Precatorem mihi paro: seni nostro fidei nihil habeo.

IOAN. CALPH.

ITA ne tandem) Restat ad tranquillitatem rerũ omnium et Clitipho verbis patris perterritus, in viam redeam, & eaorem ducat. (Itane) Sic incipit, vt qui se a patre abdicatum putet. (Tandem) Hic expletiua coniunctio. Cic. Quousque tandem abutere Catilina patientia nostra? Alias ponitur pro tñ: et, In qua ciuitate tandem arbitraere te viuere? Nõnunquam pro saltem. (Admisit) Auxesis est. plus est admittere, q̃ facere. Alibi, Hæc admittere indigna. (Volgo id faciunt) Ad purgationem peccati, si nihil aliud habemus, argm̃ ab exemplo aliorum sumimus, qui idem factitauerunt. sed multo magis valet, si ab exemplo omnium sumitur. (Quid me incusas) Bene incusas, quia filio mitior est pater. (Quidquid ego huius feci,) Huius absolute, et per eclypsin desit rei. In Hec. Ne quid sit huius orario. Alibi, Nihil me istius facturum patri. (Ego huius feci,) Semper grauis inceptio orationis, quæ exordium sumit a pronomine (Animo om. ito,) Negligenti. Alibi, At.n.metuas ne ab re sint omissiores paulo. (Et, suauia Quæ essent, prima habere,) Sal, Quæ prima mortales ducunt. Et primus modo ad laudem, non ad ordinem pertinet. In Eun. Nihil prius, neque fortius. (Ad proximos,) Bene ad proximos, ad quos spectat post filium hereditas. (Receptas) Alibi, Meum recepies filium. Et frequentatiuo vsus est, q̃ non raro, sed frequẽter poterit se recipere. (Viuere) Cum victute & ẽbne intelligas. (Vita) Hoc loco actus & mores. In Phor. Quem ego viderim in vita optimum .i. in actu & moribus. (Quę ista est prauitas,) Deriuano criminis in se est, Et bene optimi serui fungitur officio. (Ilicet,) Ilicet, semper finem rei significat, vt actum est. Ilicet per syncopen, quod significat ire licet Sic iudices de concilio dimittebantur, supiema dicta cũ præco pronunciasset. Ilicet ergo increpatio est, q̃ interloquẽdo impedit Chremetem narrantem. (Neque precatorem parasis) Alibi: Ad precatorem abeam. Et precari aliqñ idem quod deprecari, hoe est á se crimen depellere Hinc deprecatio. (Nil succenseo,) Succensere is dicitur, qui cum amare debeat, leuius irascitur. (Vt periclum etiam fame mihi sit Syre?) Quod est extremũ miseriarum. Etiam fame fames apud antiquissimos in 5. declinatione nominum variabatur, ex quo potest esse genitiuus casus, q̃ C. Cæs in lib. de anal huius die, & huius spem dicendũ putat. Sal in Iug. Vix 10. parte die reliqua. Vel sit septimus casus. (Esurturos satis) ... qñ aliter inJemus, q̃ expectatur. (Non esse horum te arbitror) Quasi cum odio Hoc dicit, & eo magis q̃ nec te filium dicit. (Dum istis fuisti solus,) Satis verisimilis ratio adolescenti imprudenti & parum prouido, ideo statim subijcit. Est verisimile (Iratum putas?) Bene iratum, ob peccatũ, Iratus est q̃ ex aliqua re lacessitus irascitur. Iracundus ex parua, vel nulla causa. (Id non fit) Mater tibi nõ est adiutrix, & hoc prope verisimilius. (Ad misericordiam) Quia parentes veri, filijs cito ignoscunt. (Minima in spe situs erit,) Nam si non esse filium crediderit, eo miserabilior videbitur patri, & citius ad misericordiam commouebitur. (Quid autem hoc?) Hæc vox est timentis.

GVID. ITA ne &c.) Vt tranquillitas rerum omnium habeatur, reliquum est, vt filius Clit. verbis patris perterritus in viam redeat, ac vxorem ducat. Relatu autem Menedemi se à patre esse abdicatum putat, & sic inquit ... ò Menedeme quæso tandem, hæc particula habet aliquid vrgens, & accelerans, q.d. paucis responde, ac si essent vltima verba, ne me longis ambagibus detineto, ne i. verum est ita, et pater eiecerit omnem animum patris. i. omnem beneuolentiam paternam, de me. i. á me, q.d. est ita, quòd pater auerterit á me suam beneuolentiam in tam breui spatio .i. tam paruo, tempore, ob quod nam facinus .i. propter quod factum malum ita auertit beneuolentiam á me, vt me abdicaret .i. priuaret hereditate, quid tantum sceleris .i. quod tam graue scelus, ego miser. i. infelix, admisi. i. commisi, feci? iuuenes sup. mihi æquales faciunt vulgo. i. vt plurimum, passim id, quod feci sup. & ita se tutatur alieno exemplo. Nam quod exemplo fit, id etiam iure fieri putant, vt ait Cic. in epist. M. Scio hoc quod fecit pater esse multo grauius .i. molestius, & durius .i. asperius, acerbius tibi Clit. cui .s. tibi fit illud, quoniam id te propriue tangit, siue tua magis refert, verum. i. sed, ego patior. i. fero id, quod fecit tibi pater haud. i. non minus, ægre. i. non minus moleste, siue non minus difficulter quàm tu .s. ego inquam, qui nescio id propter quod fecit, & qui non capio. i. non intelligo, rationem. i. modum faciendi, aut occasionem, seu non capio rationem aliam ferendi moleste, nisi quòd bene volo tibi. i. opto tibi multa bona, & quidem ex animo, i. non ficte. CL. Aiebas. i. dicebas, patrem meum adstare. i. prope esse. M. Eccum. i. ecce hic eum .s. CH. O Clit. fili, quid. i. cur, incusas me. i. mores meos, & meum faciendi modum reprehendis. Nam vt vult Laur. incusare est mores alicuius reprehendere, quidquid huius. i. quidquid huius rei, nam hic huius est neutri generis, feci. i. effeci, prospexi. i. consului, prouidi tibi, & tuæ stultitiæ. i. inconsiderationi, vbi. i. postquam, vidi te esse animo omisso .i. negligenti, hoc est cum vidi te animum negligentem, & omittentem facere, quæ debebas, & vbi vidi te habere .i. reputare prima. i. præcipua, & in primo loco, ea sup. quæ essent suauia. i. dulcia tibi, in præsentia. i. pro tempore præsentis. s. voluptates, quæ licet in præsentia sint suaues semper tamen secum iũctam habent præsentiam, & vbi vidi te non consulere. i. prouidere, in longitudinem. i. in tempus futurum longe, cepi rationem. i. inirui viam, inueni modum, vt. i. quòd, neque tu egeres .i. indigeres necessarijs, & vt non posses perdere. i. dilapidare, alienare, hæc .i. mea bona, quibus te priuaui, seu abdicaui. vbi. i. postquam, vel quando, primo. i. in principio non licuit mihi per te. i. tu non permisisti tuis moribus obsistentibus, vel tui mores non postularũt me dare tibi bona mea. s. cui. s. tibi, decuit .i. iustum fuit me dare .s. bona mea, quia iure debebas mihi succedere, nisi obstitissent mores, abij .i. me conuerti ad proximos tibi, puta ad sororem, & futurum eius maritum, qui erant. i. qui extabant, & h. d. propter filiam quæ extabat adhuc, quam tamen parentes putabant non viuere, seu non extare, commisi. i. commendaui fidas, & credidi. i. cum fiducia tradidi bona mea .s. eis proximis tuis ibi. i. apud eos proximos. ò Clit. præsidium. i. adiumentum, protectio, prouisio quædam, & quasi profugium tuæ stultitiæ semper erit illic, vt dictum est apud eos, ostendit deinde quod sit illud præsidium stultitia. s. victus .i. alimonia ad vitam sustentandam, & vestitus .i. cultus, siue ornatus ad tegendum corpus, quo .i. vel vt, vel in quem locum, receptes te .i. frequenter recipias, seu, vt dicunt, retrahas te in tectum. i. in domicilium, & quasi hospitium. CL. Hei mihi .i. dolor mihi inest. CH. Satius est .i. melius est me .s. disposuisse ita de meis bonis, quàm Bacchidem possidere hæc bona te ipso herede. i. si tu esses heres, nam omnia illi esses daturus. S. Disperij .i. vario modo sum perditus, quantas turbas .i. quantas turbationes ego scelestus. i. malus conciui .i. concitaui, commoui, insciens .i. per imprudentiam. Dicitur autem concieo concies secundæ inflexionis vel à concio is quartæ, quæ ambo idem significant. CL. Cupio emori .i. mori, & nihil addit ad significationem. CH. Quæso .i. obsecro, prius disce quid sit viuere cum rationes. s. & vbi .i. postquam scies quid sit viuere, si vita .i. modus tuus viuendi displicebit tibi, vtitor istoc .i. ista re, quam tibi reliqui .s. victu & vestitu & tecto apud sororem. S. O Chr. i. tu domine, ne. i. verum, licet. i. permittitur mihi à te loqui sup. CH. Loquere. S. At .i. sed, licet ne loqui tuto .i. sine periculo. CH. Loquere. S. Quæ. i. qualis, ista. i. tua, prauitas. i. distortum iudicium, seu non rectum, vel quæ est ista amentia. i. insania, id obesse. i. quòd id obsit. i. noceat huic filio, quòd ego Syrus peccaui .i. admisi. CH. Ilicet .i. ire licet, defectiuum verbum, & semper finem rei demonstrat. sicut actum est, sic autem de consilio iudices dimittebantur, cum præco pronunciasset ilicet, hic ergo hoc verbo. CH. Reijcit Syrum, qui se immiscere volebat, vt á filio crimen depelleret dicens. Potes bene tacere, quoniam in vanum loqueris, iam enim actum est & conclamatum, nam efficere non poteris, vt filius non sit abdicatus ne admisce te .i. noli te interponere in hoc negocio mihi cum filio, communi, nec parasis pro parauetis .i. noli parare tibi aram super quam preces fundantur, sicut funduntur Deo super aras neque pares tibi precatorem. i. deprecatorem pro te, seu intercessorem, qui te eripiat á pœnis, quoniam nullis precibus sum loco tu lectutus. vel dicit, Non est opus, vt quæras deprecatorem, quoniam nihil tibi dico sed abscedo omnia relinquens. S. Quid ais? CH. Nihil. i. non, vel in nullo succenseo. i. irascor (quamuis tamen læsus sim) nec tibi, nec huic Clitiphoni, nec est æquum. i. iustum vos increpare, siue dare vitio mihi id, quod facio, vel non æquum vos facere mihi quod facio mihi. S. Ch. abijt. i. discessit, relinquens omnia sua bona sorori tuæ, vellem rogasse .i. interrogasse eum. s. Clit. quid velles rogasse, S. Vellem interrogasse eum, vnde. i. á quo, peterem mihi cibum. i. quis mihi esset cibum suppeditaturus, cum tu solus habeas victum & vestitum & tectum apud sororem, ita .i. eo modo dando omnia sorori alienauit

nauit nos.i.me tibi hoc est à te,nam non reliquit vnde posses me sustentare, iam intelligo me esse alienatum sup. vel translatum ad sororem, quæ olim bonorum ita est heres effecta, nam serui alienabantur, sicut & res ceteræ. CL. Adeon'.i.est ne verum,rē adeo redisse.i.rem & fortunam meam reductam esse in eum statum,vt ò Syr.etiam periculum famei pro famis sit mihi. Antiqui declinabāt fames ei secundum quintam inflexionem, nos aūt fame is secundum tertiam. Insuper vetustissimi genitiuum singularem quintæ interdum terminabant in es,vt Virg. Libra dies somniq. pares. dies pro diei posuit Virg. Interdum in e,vt facies,genitiuo facies facie,vel facie,item & faciei. Cęs.enim in lib.de analogia,huius diei,& huius specie dicendum putat. Posset tamen hic esse ablatiuus tertiæ ita astruendo vt periculum sit mihi fame .i.per famem,vel de fame,seu esurie & inedia. S. Modo.i.dūmodo,liceat.i.permittatur,nos viuere .i. quod nos viuamus,est spes .i.remanet aliqua expectatio. CL. Quæ spes est reliqua. S. Spes est nos esse satis esuricuros.i.ꝙ nos esse satis esuriemus. CL. Irrides in tanta re,neque adiuuas me quidquam.i.in aliquo,seu aliquantulum consilij.i.per consilium? S. Immo.i.sed,& nunc sum ibi tanquam paratus te adiuuare, & vsque .i. assidue, dudum .i. paulo ante,egi id.i.effeci vt te iuuarem consilio,dum.i.quandiu, pater loquitur.i.facit sermonem tecum,& quantum ego possum intelligere,deinde interrupit sermonem Cl.dicens. CL. Quid vis dicere.s.quia dixisti ꝙ quantum potes intelligere. S. Perficit quod dicere inceperat,pater non abierit.i. non absens erit,longius.i.diutius,vel minus longe, q.d pater qui simulauit se abscedere,& relinquere proximis sua omnia nō erit absens diu.hæc.n. fictio est vt depellaris à domo paterna. CL. Ergo si non vere pater discesserit,quid est propter quod id facit.s. S. Sic est.i.ita se res habet,vt sum dicturus,arbitror te non esse filium sup.horū.i. Chremetis & Sostratæ. CL. O Syre quid.i.cur dicis sup. istud, satin'.i.satis ne,es sanus.i.mētis compos? S. Ego dicam id,quod est mihi in mente, tu dijudica .i. reuolue apud te, & considera an verum sit quod dicam,dum.i.quandiu fuisti solus.i.vnicus,istis.i. patri & matri,dum.i.quandiu nulla alia fuit delectatio illis, quæ delectatio esset propior .i. propinquior q̄ delectatio quam de te capiebant indulgebant, & faciles erant tibi promittentes multa quæ volebas,dabant.i. dona faciebant tibi, nunc postquam filia est inuenta,vera causa .i. occasio est inuenta, qua videlicet causa expellerent.i.eijcerent te. CL. Id,quod dicis est verisimile.i.probabile & imaginem quandam habet veritatis. S. an putas illum patrem esse iratum tibi hoc peccatum hoc, videlicet ꝙ Bacchidē sciuit te amare? CL. non arbitror eum esse ob id iratū. S. nunc specta.i.considera,animaduerte aliud. omnes matres solent esse adiutrices filijs suis in peccato.i.cum filij errauerunt.ipsæ inquā matres solent esse auxilio.i.solent præbere auxilium filijs in iniuria paterna.i.quando pater est iniuriosus, & non cum æquitate agit in filios,id nō fit .i. nunc tu vides ꝙ mater non est tibi adiutrix. CL. dicis verū, prius autem dicebat eum dixisse aliquid verisimile. O Syre ergo cum ita expellar,quid faciā. S. quære ex illis.i.percunctare ab illis parentibus istam suspicionem.i.istā opinionem,quæ turbat tuam mentem, videlicet an sis eorum filius nec ne profer palam.i.dic illis plane rem totam vt est.i. tuā suspicionem, & quare adductus sis in eam opinionem,si non est. verum.i.si falso suspicaris te non esse filium eorum,cito adduces ambos parentes ad misericordiam.i.vt misereantur tui, aut si est verum te nō esse eorum filium,scibis,pro scies,antique, cuius sis filius.s.eorum relatu. CL. suades .i. consulis rectè. faciam quod suades. S. hoc venit mihi in mentem,satis rectè cōmendat suam inuentionem,nanque adolescens.i.iuuenis, inquam.i.quantum, minima spe erit situs.i.collocatus,constitutus. nam hic inflectitur situs,ta,tum.i.situatus,ta,tum.i.tantum facillime cōficies pacem patris.i.inibit pacem cum patre, in suas leges.i.secundū eas leges & conditiones quas dare patri voluerit in ea pace ineunda. nam cum pax inter aliquos conficitur, lex aliqua,aut cōditio in ea facienda solet allegari.i.adhiberi, sensus ergo illius orationis est,Filius componet pacem cum patre pro suo arbitrio,& secundum eas leges,aut conditiones pacis,quas voluerit. Etiam haud .i.non scio,an ne .i. vtrum ipse Chr. discedens,& patriam relinquens ducat vxorem secum.s.Sostratam. At .i. sed nihil gratiæ.i. iucunditatis. erit Syro.s.mihi.i.tu Clitipho ita tibi parentes reconciliabis, vt dico ego autem nihil sum gratiæ apud illos habiturus. hoc est nullo modo illis potero gratus esse aut.i.sed quid hoc est? vox hæc timentis est,q. d. quid video senex .s. Chremes exit foras. ego fugio. miror eum senem non iussisse illico me arripi.i. celeriter comprehendi,ob hoc factum .i. propter id,quod factum est,nunc pergam hinc ad Menedemum paro .i. dispono, vel comparo, vel propono mihi eum precatorem .i. deprecatorem pro me & intercessorem,nihil fidei habeo seni nostro .i. patri tuo hoc est nullatenus confido Chremeti, vel non credo satis illum quidqnid dicat.

ARGVMENTVM) Chremes grauiter terret filiū,estq. hoc summum periculum Clitiphonis. Deinde Syrus nouo consilio catastrophen machinatur. [Ita ne tandem) Ex principio apparet iram Chremetis indicasse Menedemum.[Volgo id faciūt) Purgatio ab exemplo. [Quidquid ego) Accusat filium & reddit rationem facti sui Chremes. [Vbi cui decuit) Pulchra traductio in pronominibus. [Scelestus quantas) Accusat seipsum Syrus. [Herus licet ne) Conatur Syrus in se transferre culpam vt liberet Clitiphonem. [Nec tu aram) Locus explicatur a Cœlio lib. 3. cap. 31. [Nos esuri) Risus ab inexpectato,non habebat enim aliud quod subito responderet Syrus,& illud in primis augebat. [Non esse)h. d.quasi ex animi sententia vt amplius commoueat adolescentem,& attende callidum consilium,rem ad deprecationem & misericordiam perducere cogitantis. [Postquam est inuenta) Coniectura à signo & tempore expellunt inuenta filia, ergo non amant. [An tu ob peccatum) Confirmatio à remotione,nam si non ob peccatum relinquitur, vt ob inuentam filiam sit iratus. [Nunc aliud) Argumentum à persona,mater non auxiliatur, non est ergo mater. [Sat rectè) Secum approbat consilium. [In leges suas) In suum arbitrium. Translatum est a pactionibus bellicis,quæ certis legibus & conditionibus inter partes transiguntur. LATO.

ITA ne tandem quæso &c.) Proteruos adolescentes castigandos,ac acriter proposito damno terendos esse,vt ad officium reuertantur,monet hæc scena. Libere nanqne adolescentium cupiditates longius euagantur,ad omne scelus impellente appetitu, præcipites, nisi ratione reuocentur. Itaque pater non aliter quàm equorum domitor, immo multo magis filium luxu diffluentem,tanquam in gyrum rationis flectere debet,vt rei domesticæ ac publicæ vsui honoriq. esse possit. Cic. in j. Off. loquens de temperantia,sic ait: Efficiendum est,vt appetitus rationi obediant,eamq. neque pręcurrant,ne propter pigritiam, aut ignauiam deserant,sintq. tranquilli,ac perturbatione animi careant, ex quo elucebit omnis constantia, omnisq. moderatio. Nam qui appetitus largius euagantur, & tanquam exulantes cupiendo,siue fugiendo,non satis à ratione continentur, hi sine dubio finem & modum transeunt. Relinquunt enim & abijciunt obedientiam,nec rationi parent, cui sunt subiecti lege naturæ. Plato in 4. de Rep.sic ait: Educatio bonaq. institutio,ingenia quoque bona efficit. Et in j. de Leg. inquit: Assero eos qui in præstantes viros aliquando euasuri sint, ab ineunte statim pueritia oportere,idipsum tam ludendo,quàm studendo in singulis ipsis conuenientibus. PETR. MARS.

ITA ne tribrachys. In secundo autem versu trochæus loco est quinto. In 7. Hic aduerb. à superiore eliditur versu. In 13. Qui corripitur sequente vocali,non eliditur,& Sis monosyll. in 21. verbum Est,quod in præcedente versu est post ista huc reponendum post Amentia,& vterque versus pulchre cōstabit. In 24. varia lectio est Quidam legunt Nec tibi nec huic,vt sint duo trochæi initio. Alij legunt, Nec tibi,nec tibi [illegible],vt & filium, & Syrum monstret. Verū quia iratus fuit,vix credo eum dignatū cum filio loqui,cū tam Syro non filio loqueretur. Quin potius per pronomen Huic filium,sed contemptim nominatiuum. Vñt autem verba abeuntis ac secum quædam velut submurmurantis. In 26. d,eliditur in Quid, nisi pæana secundū loco 5. constituamus. [Ita nos abalienauit, tibi iam esse ad sororem intellego) Hæc nunc sequentia sunt iambici tetr. acat. indubitata quidem ad 18. vsque. In 3. versu proceleusmaticus est loco primo. In 7. versu d,eliditur in Quid istuc Syr. nisi in 7. loco bacchium ponamus. In 8. post,In mentē,quidam intelligunt verbum Venit,alij legunt, In mentem est. Vetustus lib. habet,In mētem est. Verum hæc nihil ad carmen. 15. in lib. Aldi corrupte legitur. Similiter & 16. Faciam .n. ad sequētem ponendum est versum,& Suspicionē secundum naturam corripitur. Denique Ioan. ex Prisc. Isthac legendum censet. Quod si est verum,oportebit Ex eis,non Ex illis legere, vt ita legantur versus.

Solent esse, id nō fit. CL. verum dicis. quid ergo nunc Syre
Faciam? S. suspicionem isthanc ex eis quære,rē profer palam.

Et Eis monosyll. est. In 18. si Cuius dissyll. fuerit, erit iābicus tetr. cat. vt p̄cedentes. Sin monosyll. erit troch. tetr. cat. quales Doct. tres seq. indicauit. Verum in præpositionem,quæ in 19. est versu plerisque in libris ipse posuit ad finem versus 18. alioqui versus erit iābicus vt priores 20. haud dubie erit troch. in quo quidam adiecer GLAR.

adiecerant verbum Poni ad Patris quod in vetere lib. non erat. Sed Laur. Val. etiam quidam cod. lib. j. elegan. pro Facillime habebant Maxime. Verum id ad carminis rationem nihil refert. at, est iambicus tetr. acat. nisi Scio sit monosyll. at totum elidatur. quod Doct. fortassis visum est, qui iudicauit eum trochaicum vt præcedentem. Tres vero vltimos idem iambicos tetr. cat. existimauit, quos ego catal. puto. Ceterum antepen. initio d, in Quid, elidit, & quinto loco proceleusmaticum habet. post Fugio autẽ quidam lib. legunt Ob hoc, aut vetus. quidam Adhuc. vt Aldi, ac Frobenij. Nihil vero de sensu. Sanè ego perturbatum fertum. secum hæc reputantem puto, ac velut interrogantem, Adhuc factum quid est? Et pronomen Eum, in penultimi versus fine ponendum, non initio vltimi. Tres igitur hosce versus ita legendos censeo.

Quid aũt hoc? senex exit foras, ego fugio, adhuc factũ qd est?
Miror nõ iussisse illico me arripi. ad Menedemũ hinc pgã. eũ
Precatorem mihi paro, seni nostro habeo fidei nihil.

Lector sequatur, quod volet. Itaque omnes hosce versus iambicos tetr. acat. excepto 20. Iudicamus, de quo tamen, quando tam varie legitur, lectorem antiqua consulere exemplaria velim, si forte in aliorum collegium reduci queat. Ioan. in his silet, nisi quod Bone adsiticium esse, & Minima legendum, admonet.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Chremes filij occasione vxorem obiurgat & mordacibus dictis impetit, salibusq; non illepidis, & maternum animum in hac scena ob oculos ponit Terentius.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena exprimitur, quasi imago dissidij inter virum & vxorem, qui & natura morosi sunt, ac difficiles. Chremes enim Sostratam vxorem mordacibus impetit obiurgatiunculis, & salibus haud illepidis, in cuius mores filij occasione inuehitur.

Eiusdem rationis, vno admixto Dimetro.

SOSTRATA, CHREMES.

PRofecto, nisi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali:
Idque adeo miror, qui tam ineptum quidquam potuerit tibi
Venire in mentem mi vir. c. oh, pergin' mulier esse? vllam ne ego
Rem vnquam volui, quin tu in ea mihi aduorsatrix fueris Sostrata? at
Si rogitem iam, quid est quod peccem, an quam ob rem id faciam, nescias.
In qua re nunc tam confidenter restas stulta? s. ego nescio?
c. Immo scis potius, quàm quidem redeat ad integrum eadem oratio,
s. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta postules.
c. Non postulo: iam loquere, nihilo minus ego hoc faciam tamen.
s. Facies? c. verum. s. non vides, quantum mali ex ea re excites?
Subditum se suspicatur. c. ain' tu? subditum? s. certe inquam me vir. c. confitere tu
Tuum non esse. s. au, obsecro istuc nostris inimicis fiet.
Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
c. Quid metuis? ne non, cum velis, conuincas esse illum tuum?
s. Quòd filia est inuenta? c. non, sed, quod magi' credendum siet,
Quod est consimilis moribus,
Facile conuinces ex te natum: nam tui similis est probe:
Nam illi nihil vitij est relictum, quin id itidem sit tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur, quàm seuerus. rẽ cum videas, censeas.

PROFECTO, nisi caues) In hac scena continetur imago quædam dissidij inter virum & vxorem, qui natura morosi atque difficiles sunt. [To homo,) Cum contemptu & stumacho pronunciandum. [Ineptum quidquam) Bene ineptum, nam ineptum est quod a quouis reprehenditur. [Venire in mentem) Venire in mentem veteres non recordationis causa tantum, sed etiam recogitationis considerationisq; posuerunt. [Quod peccem,) Notat mulierum imprudentiam & imperitiam, quę vt plurimum ignorant quæ praua aut recta sunt. [Tam confidenter) Rectè confidenter, nam confidentia sæpius in malam: Fiducia vero in bonam partem accipitur. Alibi, O ingentem confidentiam. [Nescio?) Sic lege vt intelligas contrarium. [De re tanta). s. in periculo filij. [Subditum se). i. suppositum. Iuuen. Transeo suppositos. [Ain' tu?) Pro ais ne, & est percontatiuum verbum. [Inimicis fiet) Hæc imprecatio sic vsurpatur ab Ouid. vt illius propria sit. [Conuinces) Verbum iudicij est. [Tui similis) Nam plerunq; filij consimiles sunt parentum moribus. [Quam seuerus,) Nam facie ipsa videtur quandam probitatem ostendere, re vero, alius est. IOAN. CAL.

PROFECTO, &c.) Hic exprimitur quasi imago dissidij inter virum & vxorem, qui natura morosi sunt, ac difficiles. S. homo, per contemptum & cum stumacho est pronunciandum, non est dignata hiscere, ò vir vel coniux, profecto nisi tu caues. i. prouides, conficies. i. procurabis, comparabis aliquid mali gnato. i. filio. s. Clitiphoni, & adeo. i. valde miror quo modo ò mi vir. i. ò mi coniux, nunc redit ad lenitatem discedente paulatim indignatione, quidquam. i. aliquid, tam ineptum. i. ab omnibus improbatum potuerit venire in mentem tibi. i. occurrere tuę voluntati faciendum. C. oh, interiectio indignantis, & ridentis, pergin'. i. persequeris ne esse mulier. i. mulieris partes exercere, & officiũ, quæ semper vult loqui, & marito repugnare, ne. i. certe, nullam rem volui vnquam in vita mea, quin. i. quòd non, tu Sostrata fueris aduersatrix. i. contraria mihi in ea re, quam volebam, &. i. sed, si iam. i. nunc, rogitem. i. interrogem te quid est, quod. i. in quo, peccem. i. errem, aut quamobrem. i. quare, faciam id. i. ita sim aeerbus filio nescias respondere. s. ò stulta. i. imprudens, in qua re nũc restas. i. resistis, repugnas mihi tam confidenter. i. tam audacter & temere, nam fiducia sępius in bonum capitur, confidentia aũt in malum. S. nescio, sic legendum est, vt contrarium intelligatur. C. immo. i. sed potius scis, quidem. i. certe, quàm. i. quantum eadem oratio redeat ad integrum. i. potius scis sæpius easdem orationes inculcare, ac petere, vt more muliebri semper habeas verba in ore, ac semper loquaris, cum enim idem sermo repetitur iterum ad integrum redit, nam reintegratur quod prius prolatum erat, propterea tunc eadem oratio redire ad integrum dicitur. S. oh, indignantis est, tu es iniquus. i. non ęquitatis rationem habens, qui postules. i. velis me tacere de tanta re. s. de periculo filij. C. non postulo. i. non peto vt taceas, iam loquere quã tum voles, nihilominus tantum ego faciam hoc quod institui. S. facies, indignabunda repetijt verbum. C. verum. i. sed faciam, vel verum. i. certe faciam, vel si esset nomen, ita intelligeretur. Verum dico sup. vel verum erit quòd facism institutum. S. non vides. i. non consideras quantum mali excites. i. moueas ex ea re, quam moliris illum abducendo simulate, ipse filius suspicatur. i. putat se esse subditum. i. non verum filium, sed tantum suppositum, seu subdititium, vt faciunt mulieres, quæ parere non possunt, & vt placeant maritis, se grauidas fingunt, & aliquarum inopum mulierum filios supponunt, ac pro suis edunt. Iuuen. Transeo suppositos &c. C. suspicatur inquam se subditum, ain' tu. i. dicis ne? S. ò mi vir. i. coniux, certe inquam. i. dico quod suspicatur se subditum. C. confiters. i. dic eum non esse tuum filium. s. S. ah, interiectio dolentis, obsecro te, modus blandientis & misericordiam mouentis, istud. s. negare proprium filium sit inimicis nostris, imprecatio est, q. d. hoc malum apud nos non habeat locum, sed transferatur potius ad inimicos, quibus ab inimicis omnia mala desiderantur, ne. i. vtrum confitear eum non esse filium meum, qui sit meus filius. C. Quid metuis. i. quid times confiteri eum non esse filium? metuis inquam ne non. i. GVID.

quò l non conuincas.i.possis probare illum esse tuum filium cũ velis? S. vis supp.me non metuere confiteri eum non esse filiũ, eo quòd filia est inuenta,& ita sine herede non sim futura. C. non.i.non eam ob rem dico,sed dico quo.i.vt id .s. eum esse tuũ, sit magis credendum eo quòd ipse est consimilis .i. conueniens tuis moribus, facile conuinces eum esse natum ex te, nam ipse est similis tui probe.i.recte, dicimus similis tui cum genitiuo, cù morum similitudinem,aut doctrinæ ostendimus, sed dicimus similis tibi cum datiuo cum qualitatem similem ostendere laboramus,nam nihil vitij.i.mali moris est relictum à parente illi,qn .i. quòd non itidem.i.similiter sit tibi,tum .i. deinde, præterea.i. præter ea,quæ dicta sunt, nulla mulier pateretur filium talem .i. talium morum nisi tu. Sed ipse Clitipho egreditur.i.exit, quàm .i.quantum seuerus.i.præ se ferens probitatem,& morum grauitatem,cum videas rem.i.rei veritatem cognoscas, censeas.i.tunc iudices de eius moribus, quales sint,nam longe alius est re ipsa quàm vultu præ se ferat, nam frontis nulla fides.

LATO. ARGVMENTVM) Impulsa querela filij Sostrata expostulat cum marito & ab illo confutatur.[Mulier) Ad vituperationem.[Redeat ad integrum) .i. in excusandis peccatis repetatur,& est exprobatio inscitiæ.[Subditum se suspicatur) Propositio accusationis, est autem subditus qui pro vero subiectus est. [Quid metuis ironica reprehensio qua perstringit vxorem.[Seuerus) .i. probus.[Rem) .i. veritatem,vt sit sensus, vultu præ se fert modestiam, sed re aliud præstat.

PETR. MARS. PROFECTO nisi &c.) Quales sunt parentes, tales plerunque filios esse,docet hæc scena. Quapropter cum filijs opera datur,ab omni ebrietate ac luxu cauendum est,ne id vitium nati referant. Plaut. in 6. de Leg. loquens de filiorum procreatione, sic ait: Idcirco ebrius tanquam mente captus, ad serendum est inutilis. Nempe verisimile est,eum fœtus inæquales, instabiles, obliquos tam membris,quàm moribus procreare. Quapropter per totam quidem vitam, & maxime quandiu generationi vacat,abstinebit quisque,cauebitq. ne faciat, vel quæ suapte natura morbos inducant, vel quæ ad petulantiam iniuriamq. deducant.Hæc.n. in animos & corpora nascentium necessario translata illic imprimuntur,peioresq. nascuntur.Sed præcipue die illo ac nocte ab illis abstinendum est.[Immo scis potius).i.intelligis quid dicere velim, ante quam sit finis verborum meorum.

GLAR. NOVEM primi versus sunt iambici tetr.acat. In 2.versu Id à superiore versu eliditur.In 3.vel Oh extra metrum est,vt Hem sæpe alibi,vel Mi vocatiuus corripitur,vt in xj.huius scenę versu. Quanquam alibi semper producitur. Sed potest fortassis anceps esse vt Mihi, Tibi, Sibi. Fortassis & Oh corripi potest. Vt versu statim 8. huius scenæ. In 4. versu creticus est loco tertio,contracta Ea in vnam syllabam. In 5. post verbum Peccem quidam apponunt aduerb. Hic, quod nec vetustus nec Aldi lib. habebant. Ergo si omittatur,& d,in Quid elidatur,non est opus At à superioribus elidere,quod vtique oportebit,si aut Hic legatur,aut d, non elidatur. In 7. prima vocalis à superiore versu eliditur. & aduerb.Quidem post verbum Redeat ponendum,& bene habebit versus Doct. Immo diuidendum existimauit, & tollendum eadem.In quorum priore consentio,in posteriore nequaquam.

S. Facies. C. verum. S. non vides quantum mali ex ea re excites?

Trochaici hic sunt duo tetr. cat. At posterior ita legendus est.

Subditum se suspicatur. C. ain' tu. S. certe inquam mi vir.

Vt subditum semel duntaxat legatur. Nec bis legisse videtur Calph.& Mi videtur correptum vt diximus.Non est autem octonarius hypercat.vt quidam perpuram iudicarunt. Neque sequẽs denarius cat.vt ijdem male annotarunt,sed sunt duo trimetri trochaici catal. Nam filium quidam expunxere,& nostris,vt carmen tetrametrum facerent catal. sed frustra,cum neutrum expungendum esset. Nos itaque sic legendos putamus.

C. Confitere tuum non esse filium. S. ah,
Obsecro te, istuc nostris inimicis fiet.

Vt obsecro sit dactylus. Sequentes inde tres versus sunt iambici tetr.catal. In quorum primo Meum est monosyll. nisi creticum tertio loco ponamus. In secundo punctum interrogatiuum post Quid ponendum, & versus ita legendus.

C. Quid? metuis,ne non,cum velis conuincas esse illum tuũ.

Et esse ponatur post verbum conuincas. In tertio vel Mage legendum,vel s,in Magis eliditur. Quartus versus est dimeter iambicus,in quo quidã initio legunt Id quod,vt d,elidatur in Quod. Quatuor vltimi sunt trochaici tetr. catal. In quorum primo, vel Tui monosyll.est,vel creticus loco quinto. In vltimo vel d,in Sed eliditur,vel bacchius est loco primo, nisi iambicum dicamus.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Clitipho cum matre colloquens suos sibi parentes commonstrari cupit, qua oratione hanc admodum reddit solicitam. Chremes contumeliose filium obiurgat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena Clitipho matrem adhuc solicitiorem reddit cum tam petat obnixe, vt sibi parentes commonstret. Ex qua re profecto facilius ad tranquillitatem omnium rerum peruenitur. Sostrata Clitiphonem suum Chremetisq; esse confirmat. Chremes ipsum contumeliose obiurgat, trepidum pudentemq; vel matre coram reddit. Additio pro declaratione dicti Chremetis. Gerro,id est nugator,iners,ignauus,damnosus,hoc postremo posui,quod ipsum magis vrget,vtpote decem minæ Bacchidi datæ, per Syri dolum extortæ.

Trochaici Octonarij Catalectici.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

SI vnquam vllum fuit tempus mater, cum ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro
Eius vt memineris, atque inopis nunc te miserescat mei;
Quid peto, & volo, parentes meos vt cõmonstres mihi.
S. Obsecro mi gnate,ne istuc in animum inducas tuum.
Alienum esse te. CL. sum. S. miseram me,hoccine quę sisti obsecro?
Ita mihi, atque huic sis superstes, vt ex me, atque hoc natus es:
Et caue posthac, si me amas, vnquam istuc verbum ex te audiam. CH. at
Ego,si me metuis, mores caue in te esse istos sentiam.
CL. Quos? CH. si scire vis ego dicam: gerro, iners,fraus, heluo,
Ganeo, damnosus, crede, & nostrum te esse credito.
CL. Non sunt hæc iam dicta parentis. CH. non, si ex capite sis meo
Natus, item vt aiunt Mineruam esse ex Ioue, ea caussa magis
Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamem fieri.
S. Di istæc. CH. nescio Deos: ego, quod potero enitar sedulo.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri
Quo modo obsequare, & serues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præsente verbum turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. CL. eheu quàm ego nunc totus displiceo mihi,
Quàm pudet: neque, quod principium incipiam ad placandum, scio.

SI vnquam vllum fuit tempus) Adhuc filius matrem solicitam reddit,dum petit vt parentes commonstret, & ex hoc facilius peruenitur ad tranquillitatem omnium rerum. [Tua voluntas,) Quasi innuit illa de industria illum voluisse appellari filium. [Quod peto,& volo,) Peto,inquit, quasi precario, nam proprie aliquid precario petere dicimur. [Obsecro te mi gnate,) Verba proprie matris desperatæ.[Sum) Hæc vox simplex terribiliter pronunciat. [Huic sis superstes,) IOAN. CAL.

Mos iurandi antiquus parentum. & bene inducitur mater mitior patre & quæ adiutrix fit in paterna iniuria filio. [Si me amas,) Hæc verba, blandientis matris sunt, & quæ valde de filio sollicita fit. [Si me metuis,) Matri dat verba suauia, patri vero aspera. illa, inquit, si me amas, hic, si me metuis. [Gerro, iners, fraus) Hæc dicuntur in abiectissimum quenque & nullius precij hominem. [Gerro,) Hinc congerro, quod a gerra dicitur. nam gerræ, nugæ sunt. alij dicunt à corrigendo deduci. Plaut. in Persa, Iam pol ille hic aderit, credo congerro meus. [Heluo,) Vorax. Catul. in Cæs. An patum heluatus est? [Ganeo,) Veteres ganeum, meretricum tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς, quòd ipsa fit in terra. Hinc ganeo deducitur, qui meretrices sequitur. [Damnosus) Recté hoc postremum cum superioribus conuenit. [Parentis) .s. qui filium amet. [Non, si ex capite sis meo) Hæc ingenti clamore pronuncianda, & sic ostendit Chremes filium non debere abijcere spem patris, etsi ab eo verba aspera audit. [Aiunt) Bene aiút, de re fabulosa & ficta. [Deos nescio,) Modus loquendi presertim iratorum. [Enitar) Ne infamis fiam. [Inuenerit.) i. acquisiuerit. Alibi, Labore inuenta mea cui dem bona. [Adducere) Aposiopesis honesta. noluit dicere meretricem, præsente matre.

GVID. SI vnquam &c.) Hic filius magis reddit solicitam matrem posceus sibi parentes monstrari, quare facilius ad rerum omnium tranquillitatem peruenitur. CL. ò mater si vnquam vllum tempus fuit cum. i. in quo, ego dictus. i. appellatus filius tuus, tua voluntate. i. te volente me dici filium, veluti me suppofueris fui tibi voluptati. i. fui tibi lætitiæ & delectationi, cum audires me vocari filium tuum, obsecro vt .i. quòd memineris. i. recorderis eius temporis, atque nunc te misereseat .i. te misereret, mei inopis .i. mei qui sum inops, & infelix, at que miser, habemus miseret miserebat, & miserescit miserescebat in eadem significatione, suntque eiusdem naturæ, habemus etiam personale miseresco is. Virg. His lacrymis vitam damus, & miserescimus vltro. Vt. i. ita, quòd demonstres mihi parentes meos, quod .s. demonstrare mihi parentes peto. i. precario posco, & volo. i. cupio. S. ò mi gnate obsecro, ne. i. quòd non inducas in tuum animum. i. non tibi persuadeas istud, videlicet esse alienum. i. suppositum, & non proprium filium. CL. sum alienus. S. me miseram per exclamationem præ dolore dicitur, q. d. dico, vel verum est me miseram esse, quod dictum interiectionis vice fungitur, obsecro hoccine .i. verum hoc quæsisti. i. verum hoc inuenisti, excogitasti, seu somniasti, vt dici solet, vt mihi dolorem incuteres, vel quæsisti hoc .i. inuestigasti, & interrogasti hoc ab aliquibus, esses ne filius proprius, non suppositus, deinde confirmat eum esse filium modo iurandi antiquo parentum, ita. i. eo modo, sis superstes .i. superuiuens (vt ita dicam) mihi, atque huic patri, vt .i. sicut natus es ex me matre, atque hoc Chremete patre, & posthac. i. in posterum, caue. i. fuge (si me amas) ne sup. audiam vnquam ex te istud, verbum istud per contemptum dixit. Vbi animaduerte idem prorsus dici per hæc duo dicta, caue audiam, & caue ne audiam, vt idem dicitur per caue cadas, & caue ne cadas. CH. At. i. sed si metuis. i. times me, caue ne sup. ego sentiam. i. percipiam istos, q. d. perditos ac malos mores esse in te. CL. Quos? mores. s. dicis esse in me, seu me caucre ne sint in me. CH. Si vis scire illos mores, ego dicam, caue ne sis gerro. i. nugator, vt Ser. inquit, à gerendo. Vnde nugigerulus dicimus, quòd nugas gerit, vel ut Non. & Fellus, à gerris, nam gerræ sunt nugæ & ineptiæ & contemptus sic dictę, vt Fest. refert, quòd eum Athenienses Syracusas obsiderent, & crebro ceras poscerent irridentes Siculi gerras clamabant, quæ gerræ prius dicebantur, vt idem Festus ait, crates vimineæ. propter tamen illam irrisionem Siculorum factum est, vt gerræ pro nugis & contemptu dicantur. A gerro nomine fit compositum congerronis, vel, vt alij etiam dicunt, congerrius. quod significat eum, qui cum alio gerrone easdem exercet nugas, caue sis iners .i. ociosus, ignauus, sine arte, & industria viuendi, vt vult Seru. caue sis fraus. i. fraudulosus, siue fraudulentus, seu culpabilis. nam, vt inquit Vlp. fraus est ipsa noxa .i. culpa, & quasi quædam præparatio pœnæ. interdum etiam pro pœna capitur in iure, vt ait Ser. Item & fraus pro periculo poni inuenitur, vt erit illa res fraudi .i. periculo. hæc Ser. ponitur autem hic fraus pro fraudulofo, vt alibi scelus pro scelerato, caue sis heluo. i. vorator insatiabilis, vt inquit Seru. seu immoderate bona sua consumens, vt inquit Festus. Inde heluor aris. i. effundere bona sua luxuriose ac immoderate, caue sis ganeo. i. lasciuus meretricum secutor, ac frequentator. nam ganeum ganei, vt inquit Festus, antiqui dixerunt locum abditum, ac velut sub terra, propterea meretricum tabernã ipsi antiqui ganeum vocarunt, quòd in terra sit abdita vnde, vt ait Non. ganeones dicti sunt à ganeis, sicut popinones à popinis, quæ sunt loca violenta, ac libidini apta, caue sis damnosus .i. damni quidquam tuis parentibus afferens, vt iam fecisti extorquendo a me per seruum decem minas Bacchi, Crede meis præceptis. s. & credito te esse nostrum filium .s. q. d. tantisper te meũ dici volo dum quod te dignum est facias, & meis præceptis te accommodes. CL. Hæc. i. talia verba, non sunt dicta parentis .i. non solent procedere à vero patre, q. d. male tuis verbis ostendis te esse mihi patrem, nam verus pater nunquam tales infert contumelias filio. CH. O Clitipho ego non magis patiar me fieri infamem. i. infamatum, ignominiosum, malæ famæ, tuis flagitijs .i. propter tua scelera flagitione digna, ea causa .i. propter eam causam, quia sis filius meus, etiam si natus sis ex meo capite. Item .i. similiter, vt. i. sicut, aiunt .s. Poëtæ, Mineruam .i. Palladem esse natam ex Ioue. i. ex capite Iouis. Minerua dicitur dea ingenij, & artium inuentrix. Item ponitur pro ipso ingenio, & aliquando pro natura. S. Dij prohibeant. i. impediant istæc, videlicet quo minus sias infamis propter filij flagitia. CH. Nescio Deos modus loquendi iratorum præcipue, qui Dei cogitationem non habent, ego enitor. i. conabor, sedulo .i. instanter, vehementer, attente. ne fiam infamis, quod. i. eniti sedulo, potero facere supp. vel quoad. i. inquantum potero tu quæris id, quod habes, videlicet parentis pro parentes, non quæris id, quod abest tibi, videlicet quo modo obsequare. i. complaceas patri, & non quæris, vt. i. qualiter, serues id boni. s. quod pater tuus. s. ego, inuenerit .i. acquisierit, labore. i. sudore corporis sui, non erubuisti sup. adducere mihi Bacchi. i. sed tacuit coram matre, ante oculos. i. ante conspectum meum, per fallacias .i. per astutias ducendo eum esse amicam Cliniæ. & fecit aposiopesin propter id, quod subdit, pudet me. i. pudore afficior, dicere verbum. i. vocabulum turpe, vtputa te adduxisse meretricem, vel aliquid tale, hac præsente. i. in præsentia matris, tuæ, at .i. sed nullo modo te piguit .i. non fuit tibi molestum, siue nõ dubitasti facere id, quod turpe fuit. CL. Heu, interiectio dolentis quàm. i. quantum, ego nunc totus displiceo mihi? quàm .i. quantum, me pudet id fecisse, neque scio quod principium incipiam ad placandam .i. leniendum, mitigandum patrem.

LATO. ARGVMENTVM) Commouet Clitipho matrem, & à patre acriter obiurgatur, quæ res pertinet ad promouendam catastrophem. [Dictus fili) πάθος à pietate. [In opis) Miseri & abdicati. [Ita mihi,) Confirmatio more iurandi veterum. [Et eaue) Interminatio. [At ego,) Obiurgatio. [Non si ex capite) Hyperbolica comparatio ad augmentum cõfirmationis. [Dij istæc) Abominatio. [Quæris id, quod) Commutatio ad acrimoniam & vetustatem. [Non mihi) Aposiopesis, subaudi scortum. [At te illud) Amplificatio à minori. i. me pudet dicere, at te non puduit facere.

PETR. MARSI. SI vnquam &c.) Increpationes paternas necessarias, ac filijs luxum diffluentibus vtiles esse ad mutandum vitæ institutum, exemplo huius scenis ac lasciui adolescentis, docet hæc scena. Adolescens enim inter æstus affectuum fluctuat, & nisi reprimatur, omnem modum excedit, icirco castigandi sunt adolescentes. Vnde dicitur: Qui parcit virgæ, filium suum odit. Horat. in Ser. patris diligentiam in sua institutione his versibus celebrauit. Ipse mihi custos incorruptissimus, omnes Circum docto. aderat, quid multa? (Qui primus virtutis honor) seruauit ab omni. Non solum facto, verum opprobrio quoque turpi. [Dicam, gerro, &c.) Gerro dicitur nugator ineptus, & denique Gerro nullius precij. Heluo, auct. Pomp. dictus est, immoderate bona sua consumens. Cic. in Orat. pro Sext. sic ait: Meipsum vt contempsit heluo patris. Nam quid ego id patrimonij dicam. Et in Orat. pro lege Ag. Videte nunc vt impurus heluo turbet remp. Et in 12. Phil. Ille heluo illa belua dissipauit. Gel. lib. 7. Pleraque id genus quæ isti heluones conquirunt.

GLAR. TROCHAICI sunt omnes tetr. cat. In quorum primo Fuit monosyll. nisi creticum loco secundo constituamus. In 2. Tuus & Tua monosyll. nisi loco quarto creticum, & quinto amphibr. esse malimus. Ita in 3. Bius monosyll. vel creticus loco primo, & ris, in Meminetis longa quia temporis futuri. In 4. versu trochæi duo initio, deinde dactylus. In 7. Mihi dissyll. & loco quarto dactylus. Præterea Me corripitur non eliditur. In 8. vel e, in Caue corripitur, vel creticus est loco primo. Item in Me correptio est, non elisio. In 9. At à superiore versu eliditur. In 12. post verbum Hæc quidam lib. legunt. Iam quod non habent veteres lib. alioqui erat iambicum futurum quod est vere troch. In 14. Fieri prima longa, vt sæpe alibi. In 15. versu puto verbum Enitar ab aliquo, qui locum exponere voluerit, marginibus appositum, ac deinde alijs ansam insarciendi dedisse, cum iracundia

ſenis omiſſum videri poſſit. Certe carmen optime conſtabit ſi omittatur. Nec ſenſus deſiderat. Præterea deos monoſyll. niſi tertio loco ſit creticus. In 17. videtur d, elidi in Quod, etiam nulla ſequente vocali, niſi antibacchium, pedem bacchio & cretico in temporibus æqualem loco quinto conſtituamus. In antepen. verſu legendum Id, vt habet vetuſtus lib. non Illud, quod in lib. erat Aldino, ſed perperam.

ACTVS V. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Menedemi interuentu poſt turbationes tranquilla fiunt omnia, volenti datur Clitiphoni vxor, Archonidis filia, & Syro à Chremete ignoſcitur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac vltima ſcena, interuentu Menedemi grata pax poſt tantas turbationes conciliatur, ita vt omnia ad tranquillitatem tandem ad iucundam compoſitionem redigantur, quemadmodum Comœdiæ finis expoſtulat. Proinde Clitiphoni quoque ſubito Archonidis filia collocatur. Poſtremo Syrus ab hero veniam adipiſcitur.

Trochaici Tetrametri, Iambici quibuſdam admixtis.

MENEDEMVS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

ENIMVERO Chremes nimi' grauiter cruciat adoleſcentulum,
Nimi'q. inhumane. exeo ergo, vt pacem conciliem. optume.
Ipſos video. CH. ehem, Menedeme cur non accerſi iubes
Filiam, & quod dotis dixi, firmas? S. mi vir, te obſecro
Ne facias. CL. pater obſecro vt mi ignoſcas. M. da veniam Chreme:
* exo-sce Sine te * exorem. CH. egon' mea bona vt dem Bacchidi dono ſciens?
Non faciam. M. at id nos non ſinemus. CL. ſi me viuom vis pater,
*Chremes Ignoſce. S. age * Chreme mi. M. age quæſo, ne tam obfirma te Chreme.
CH. Quid iſtuc? video non licere, vt cœperam, hoc pertendere.
M. Facis, vt te decet. CH. ea lege hoc adeo faciam, ſi faciat id,
Quod ego hunc æquom cenſeo. CL. pater, omnia faciam: impera.
CH. Vxorem vt ducas. CL. pater. CH. nihil audio. M. ad me recipio.
Faciet. CH. nil etiam audio ipſum. CL. perij. S. an dubitas Clitipho?
CH. Immo vtrum vult? M. faciet omnia. S. hæc, dum incipias, grauia ſunt,
Dumq. ignores: vbi cognoris, facilia. CL. faciam pater.
S. Nate mi, ego pol dabo puellam lepidam, quam tu facile ames,
Filiam Phanocratæ noſtri. CL. rufam ne illam virginẽ,
Cæſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum pater.
CH. Eia, vt elegans eſt, credas animum ibi eſſe? S. aliam dabo.
CL. Quid iſtuc? quandoquidem ducenda eſt, egomet habeo propemodum,
Quam volo. S. nũc laudo te gnate. CL. Archonidis filiã,
S. Perplacet. CL. pater hoc nunc reſtat. CH. quid?
CL. Syro ignoſcas volo,
Quæ mea cauſſa fecit. CH. fiat. Vos valete, & plaudite.

IOAN. CALPH.

ENIMVERO Chremes) Interuenit perſona cuius gratia pax concilietur, ita vt omnia tranquilla ſint & compoſita, prout comœdiæ finis poſtulat. [Enimuero) Nõnunquam principium eſt aliquid per iram dictori. [Accerſi) Bene accerſi, quia proprie accerſitur vxor, dum ad virum ducitur. [Ne facias) Hæc timebat ne omnia bona illi traderet. [Obſecro) Nil ſignificantius. nam Orare, eſt placidos petere: Obſecrare vero, iratos rogare. [Sciens) Quod peius eſſet, quam ſi neſciret. [Rufam) Rufus color & ruber idem eſt. [Elegans) Hic ad formam refertur, ſed ſæpius ad orationem, & ad verba.

GVIDO.

ENIMVERO Chremes &c.) Hic interuenit perſona, cuius gratia pax conciliatur ita, vt omnia tranquilla ſint & compoſita prout comœdiæ finis poſtulat. M. Primo hoc loquitur Menedemus ſolus apud ſe. Enimuero.i.certe, Chremes cruciat.i. vexat verbis.ſ.contumelioſis nimis grauiter.i.nimis acerbe, adoleſcentulum videlicet Clitiphonem, & cruciat eum nimis inhumane.i.crudeliter, ſeu ferociter. ergo cũm ita ſit, exeo.i.egredior ad eos, vt conciliem.i.componam pacem. video ipſos optume.i. opportune. CH. Hem, interiectio percipientis eum quem volebat. ò Menedeme cur non iubes filiam meam accerſi.i.aduocari, vt ſit tibi nurus accerſitur proprie vxor dum ad virum ducitur, & cur inquam non firmas.i.confirmas, ratificas (vt aiunt) id dotis.ſ.eam dotem, quam dixi.i.deſtinaui filiæ. S. Putat Soſtrata id, quod erat fictum eſſe verum, timebatq́ ne pater penitus exhęredaret filium omnia tribuens filię, ò mi vir obſecro te ne facias id, q.d. ne des omnia filiæ. CL. Pater obſecro vt ignoſcas mihi. M. O Chreme da veniam.i.parce illi, ſine.i.permitte, quòd exorem te.i.tibi perſuadeam vt ei ignoſcas. CH. Ne.i.vtrum peto ſup. vt ego dem dono Bacchidi mea bona & quidem ſciens.i. non per imprudentiam, non faciam.i.non dabo ſciens illi bona. M. At.i.ſed non ſinemus.i.impediemus ne debetur Bacchi. CL. Pater ignoſce ſi vis me viuum.i. ſi cupis vt viuam. S. O Chr. age.i.fac quod petitur, age ſit aduerb. hortantis, q. d. age ignoſce ei. M. O Chr. quaeſo age.i.fac quod petitur.ſ.ignoſce illi, ne obfirma tam.i.tantum te.i.noli te tam obſtinatum oſtendere. ille enim dicitur ſe obfirmare in aliquo propoſito, qui obſtinate ac pertinaciter in illo perſeuerat tanquam immobilis truncus. CH. Quid iſtud eſt, q.d. quid hoc tibi vult, video non licere mihi pertendere.i. perficere hoc, vt.i. ſicut ceperam.i. inceperam, q.d. video me non poſſe perficere, ſeu pergere in propoſito, quod inſtitueram, & dicitur pertendere hoc quaſi tendere.i.progredi, procedere per hoc propoſitum. M. facis vt te decet facere.i.vt tibi honeſtum eſt facere. CH. adeo.i.certe faciam hoc.i. mutabo conſilium, & illi ignoſcam, ea lege.i ea conditione, ſi faciat id, quod ego cenſeo æquum eſſe.i. iuſtum eſſe hunc Clit. facere ſup. CL. ò pater faciam omnia, impera.i. præcipe mihi obſecuturo. CH. cenſeo inquam vt ducas vxorem. CL. ò pater tantum, h. d. verbum non ſtatim volens dare reſponſum tanquã prius deliberaturus. CH. nihil audio ex eo bonæ reſponſionis. M. at.i. ſed, recipio in me.i. promitto, quòd dici ſolet, in conſcientia mea quòd ſup. faciet.i. vxorem ducet, hoc dicendi genere in me recipio ſæpius Cic. vtitur in ſuis epiſt. & præcipue commendaticiis, vt cernere facile eſt, nemo enim negat recipere interdum ſumi pro promittere. CH. etiam, q.d. adhuc nihil.i.non audio ipſum, vel nihil audio ipſum reſpondentem. CL. perij.i. perditus ſum. S. an.i.vtrum ò Clitipho dubitas.i. non audes ducere vxorem. CH. immo.i. ſed, vtrum vult ducere vxorem petere debes. M. faciet omnis quæ imperabis. S. hæc.ſ. ſeparare ad nuptias, ducere vxorem & c. ſunt grauia.i.moleſtia, difficilia dum.i.quandiu incipias, & dum.i.quandiu ignores.i. ſis ignarus matrimonij, vbi.i. poſtquam cognoueris quid ſit, erunt hæc omnia facilia. CL. ò pater faciam.i. ducam vxorem. S. ò mi gnate, pol iuratus eſt, dabo tibi puellam lepidam.i. ſermone ſuauem, feſtiuam, quam tu facile ames.ſ. filiam Phanocratæ, noſtri, aut amici, aut vicini. CL. ne.i.vtrum, dabis illam virginem rufam, color rufus & ruber, vt in Gel. habetur, idem eſt, dabis illam.

lam virginem cæsiam .i. viridem, & talis coloris, qualis est color cœli. vnde Gel. attestante, cæsia dicitur species viridis coloris, quasi cælia, quòd talis sit color cœli. rubis virginem ore sparso .i. faciei lata, vel etiam ipso ore lato .i. habentem os sparsum & latum, seu extentum, & naso adunco .i. habentem nasum curuum. ò pater non possum ducere eam .s. CH. eia, hortantis aduerb. vt .s. quantum, vel qualiter ipsa est elegans .i. apta, formosa commendat eam filio, vt amet eam. Elegans hic refertur ad formam, sed sæpius ad orationem & verba, credas animum esse, ibi .i. in ea puella .s. credas quòd habet animum & quidem prudentem, vel credas .i. reputes animum tuum esse ibi .i. in amore eius, nam satis pulchra est quæ placet, & (vt dici vulgo solet) nulli sunt amores deformes. S. dabo tibi aliam. CL. quid istuc est sup. quòd tantopere laboratur ad eligendam mihi vnam quidem .i. certe, quando .i. quia, & quod dicunt, postquam vxor ducenda est, egomet .i. ego ipse habeo .i. scio, propemodum .i. ferè eam sup. quam volo ducere vxorem, & quæ est mihi cordi, & ea animi sententia. S. ò gnate nunc laudo te. CL. habeo inquam filiam archonidis illius vicini, quam .s. volo. S. perplacet .i. valde placet mihi, vt tu ducas illam. CL. ò pater hoc vnum .i. hoc solum restat .s. reliquum est Chr. Quid est quod restat. CL. volo quòd ignoscas Syro seruo .i. remittas illi ea sup. quæ fecit mea causa .i. propter me. CH. fiat .s. ignoscatur ei. Valete vos spectatores, & plaudite .i. manus iungite simul, sic Poëtæ congratulantes, ego Calliopius .i. poëtæ defensor, recensui .i. recognoui hanc comœdiam, & iudicij mei censuram adhibui, vel, vt alij volunt, recitaui.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Interuentu Menedemi, & deprecatione personarum veniam consequitur Clitipho, ea lege vt vxorem ducat, quæ est absoluta catastrophe. [Ego ne meo] Simolat se difficilem Chremes, vt filium ad frugem redigat. [Pater] Timide recusantis. [Rufam ne illam] Descriptio deformis puellæ, ad exhilarandum spectatorem.

PETRVS MARS.

ENIMVERO &c.) Lasciuum filium, sed vitæ institutum iam mutantem, recipiendum esse in gratiam. & iugali compede vinciendum, monet hæc scena, ostendens affectus iuueniles ratione castigatiores fieri, mediocritatem illam quæ iure laudatur, & concordiam habenti pollicetur & affert, cuius oppositum efficit vitium. Vnde Arist. lib. 9. Eth. Vitiosus igitur animus in seditione positus est, & nec se amat, nec alios. Talis autem dispositio, cum multas habeat miserias, totis viribus fugienda est, & enitendum, vt boni simus. Sic enim & nobis & alijs erimus amici. Et Plato in eo Dialogo, qui inscribitur Lysias, de Amicitia, sic inquit, Improbi nunquam, vel sibijpsis, vel inuicem similes sunt, sed perturbati penitus & instabiles, qui vero secum ipse dissentit, nullo modo cum alio consentiet, nec alli amicus esse poterit. Et sic pater, inquit, quòd solus bonus bono amicus erit, malus autem non bono, nec malo vnquam reuera amicus efficietur. [Lepidam] .i. iucundam & suauem moribus & forma, vt sine difficultate illam ames. [Cæsiam] .i. habentem oculos glaucos, & cæruleos, quales dicit esse germanorum Iuuen. his verbis, Cærula quis stupuit Germani lumina flauam Cæsariem. Gel. lib. 2. loquens de coloribus, sic ait, Nostris autem Latinis cæsia dicta est, quæ à Græcis glaucopis dicitur, vt P. Nigid. ait, de colore cœli. quasi cœlia glaucopis græce dicitur, Latine habens oculos cæsios. Glaucum colorem, Latini dicunt cæruleum, est enim subviridis. [Bia vt elegans &c.] .i. formosa est illa puella, & huic displicet, cum habeat animum ad scortum Bacchidem. [Credas animum &c.] .i. formosa est illa puella, q. d. ideo non placet, quia non habet animum ad eam, sed ad illam.

GLAREANVS.

ET hi omnes sunt trochaici, nisi forte secundus, sextus, septimusq., vt dicemus. In primo vel u, in Enimuero euanescit, vel bacchius est loco primo, qui cretico in temporibus respondet, & s, eliditur in Nimis. In 2. si a, in Nimis eliditur, vt fit primo loco tribrachys Nimis'q. in, vel non elidatur, vt sit primo in loco amphibrachys, erit trochaicus, alioqui iambicus. Ita sextus iambicus, & septimus. Nisi in sexto proceleusmaticus sit loco tertio, & in septimo versu vel d, elidatur i, id, vel bacchius sit loco secundo. Octauus haud dubie est trochaicus. Ita nonus, si d, in Quid elidas, ac deinceps reliqui. Alioqui iambicus erit hic Octauus. In 16 vit Doct. Nunc mi, esse extra versum, quod du Mi concedo, de Nate non item. Nam optime sic constat, vt post duos dactylos sit tribrachys In quarto à fine d, eliditur in Quid, alioqui iambicus futurus. In antepenult. integer pes omissus est, in plerisque liber Aldi, Frobenij, & aliorum, at vetustus liber habet alterum verbum Te, nam pol te, legendum ad hunc modũ.

Quam volo. S. nunc pol te laudo gnate. CL. Archonidis filium. Citat hunc versum, sed vltimis duobus verbis Prisc. lib. 6. vbi vult datiuum pro genitiuo à Terentio vsurpatum, causa Euphoniæ, vt declarant exempla à Ioan. adducta ex eodem auctore. Quæ mihi qualia visa sint, non est opus in præsentia dicere. Hoc magis miror cur Ioan. cum hunc tractaret versum de defectu eius nihil dixerit, deinde cur & Doct. siluerit. Sed quadriduana illa opella non patiebatur hæc & huiusmodi diligentius pensitare. Verum de his nunc satis. In vltimo versu loco primo est creticus, vel Meo monosyl. est, quod ita me discriminare coëgit res ipsa, & alibi diximus eius negocij causam.

TERENTII ADELPHI.

FABVLÆ INTERLOCVTORES.

Mitio senex,	*Ctesipho adolescens.*
Demea senex,	*Sostrata matrona,*
Sannio leno,	*Canthara nutrix,*
Aeschinum adolescens,	*Geta seruus,*
Syrus seruus,	*Hegio senex,*
Dromo seruus,	*Pamphila nurus.*

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

DVOS cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum Aeschinum,
Sed Ctesiphonem retinet: hunc citharistria
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celabat Aeschinus; famam quoque
Amoris in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. Vitiauerat
Idem Aeschinus ciuem Atticam pauperculam;
Fidemq́ dederat, hanc sibi vxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre: mox tamen,
Vt veritas patefacta est, ducit Aeschinus
Vitiatam, potitur Ctesipho citharistriam,
Exorato suo patre duro Demea.

GVIDO.

DVOS cum haberet &c.) Cum Demea haberet duos adolescentulos .i. duos iuuenes filios, dat .i. concedit fratri suo Mitioni Æschinum filium adoptandum .i. assumendum in filium, sed retinet Ctesiphonem alterum filium suum. Frater Æschinus celauit .i. occultauit hunc Ctesiphonem, captum .i. deceptum, lepore .i. festiuo sermone & allicienti, seu etiam elegantia formæ. Citharistriæ .i. cuiusdam Fidicinæ, quæ cithara canere solebat, & eum quidem celauit ita captum sub patre Demea duro .i. aspero ac tristi .i. seuero, austero, & ita transferebat in Æschinum famam amoris illius Citharistriæ. Denique eripuit fidicinam illam Citharistriam lenoni .i. puellarum venditori. idem Æschinus vitiauerat .i. stuprauerat ciuem Atticam pauperculam, & dederat fidem .i. sancte promiserat, hanc puellam fore .i. futuram esse vxorem sibi. Demea iurgare .i. obiurgabat Mitionem fratrem & Æschinum filium, & ferre .i. ferebat, grauiter .i. moleste & indignato animo. Tamen modo .i. statim vbi .i. postquam veritas est patefacta .i. rescita & liquefacta. Aeschinus ducit vxorem .i. capit in vxorem virginem ciuem Atticam vitiatam .i. stupratam a se Ctesipho potitur citharistria .i. habet citharistriam suo arbitrio, prius Demea patre suo duro exorato .i. persuaso, inducto vt daret licentiam potiundæ eius.

ARGVMENTVM.

HAnc comœdiam Adelphos vocant, id est fratres. Nam Adelphos Græce, dicitur frater Latine, nec iniuria. Nam in ea continetur duos fuisse fratres, Demeam & Mitionem, quorum alter Mitio vitam elegit cælibem, alter vero Demea duxit vxorem, ex qua sustulit duos filios. Aeschinum & Ctesiphonem, è quibus Aeschinum adoptauit Mitio, & delicato educauit. Alter autem a patre satis dure exercitatus est in opere rustico, qui tamen exarsit in quandam Citharistriam cuiusdam lenonis qua potiri sine nummis non poterat. Aeschinus autem quandam ciuem Atticam paupertate pressam stuprauit, ea quidem lege, vt eam esset ducturus in vxorem. Hic Aeschinus fratrem quam maxime poterat, celabat, totumq́ fratris amorem in se conuertebat, ne Demea pater durus in eum grauiter exardesceret, vt erat pater satis acerbus fratri, itaque à Lenone abstulit illam fidicinam qua ea liberius poteretur. Quæ vbi rescita sunt Demea ira percitus primo multas commouit cum fratre turbas, deinde ipso placato, & Aeschinus Atticam puellam duxit vxorem, & Ctesipho Fidicinæ habendæ licentiam est consecutus. Est autem hæc comœdia ex vtroque genere mixta, videlicet statario & motorio, vt satis liquido constabit. Ex Græca autem Menandri est translata, in qua quidem spectatur, quid intersit inter rusticam, & vrbanam vitam, & inter asperam & cælibem, & inter vitam veri patris & per adoptionem facti.

DONATI PROLEGOMENA IN ADELPHOS TERENTII.

HÆC fabula Adelphi Palliata, vt ipsum indicat nomen, ea plurali numero, cum sit vna, ea masculino genere, cùm sit comœdia, ex Græca lingua, cum sit Latina, censetur. Potuit eam Terentius Fratres dicere, sed & Græci nominis euphoniam perderet, & præterea Togata videretur, ad summam, non statim intelligeretur Menandri esse, quod Terentius in primis lectorem scire cupit, minus existimans laudis proprias scribere, quàm Græcas transferre. Est igitur Menandri, & à fratrum facto, quibus argumentum nititur, nomen accipit. Huius tota actio cum sit mixta ex vtroque genere, vt ferè Terentianæ omnes, præter Heautontimorumenon, tamen maiori ex parte motoria est, nam statarios locos per paucos habet. Prodest autẽ & delectat actu & stilo. In hac primę partes sunt, vt quidam putant, Demeæ, vt quidam, Syri. Quod si est vt primas Syrus habeat, secũdæ Demeæ erunt, tertiæ Mitionis, & sic deinceps. Quanquam etiam sunt qui putant primas Mitioni dandas, secundas Syro, tertias Demeæ. Nam quod ait Terent. Senes qui primi venient, non ad partes quas dicimus, sed ad ordinem pertinet exeuntium personarum. Hęc etiam, vt cetera huiusmodi poëmata, quinque actus habeat necesse est, choris diuisos a Græcis poëtis quos etsi retinendi causa iam inconditi spectatoris minime distinguũt Latini comici, metuentes s. ne quis fastidiosus finito actu, velut admonitus abeundi, reliquæ comœdiæ fiat contemptor & surgat, tamen à doctis veteribus discreti atque disiuncti sunt, vt mox aperiemus post argumenti narrationem. In hac prologus aliquanto lenior inducitur, qui magis etiam in se purgando, quàm in aduersarijs lædendis est occupatus. Protasis est turbulenta, Epitasis clamosa, Catastrophe lenis. quarum partium rationem diligentius in principio proposuimus cum de Comœdia quædam diceremus. Hæc sanè acta est ludis scenicis funebribus L. Æmilij Pauli, agentibus, L. Ambiuio, & L. Turpione, qui cum suis gregibus etiam tum personati agebant. Modulata est autem tibijs dextris .i. Lydijs ob seriam grauitatẽ, qua ferè in omnibus comœdijs vtitur hic poëta, sæpe tamen, mutatis per scenam modis, cantica mutauit, quod significat titulus scenæ habens subiectas personis literas, M. M. C. Item Deuerbia ab histrionibus crebro pronunciata sunt, quæ significantur D. & M. literis secundum personarum nomina præscriptis in eo loco vbi incipit scena. Adnotandum sanè q́ hæc fabula protaticon prosopon non habet, hoc est personam quæ ad argumẽtum nihil attineat, quæque sit assumpta extrinsecus, vt est in Andria Sosia. Hanc dicunt ex Terentianis secũdo loco actam, etiam tum rudi nomine Poëtæ. itaque sic pronunciatam, Adelphœ Terenti, non Terenti Adelphœ q́ adhuc magis de fabulæ nomine poëta, quam de poëtæ nomine fabula commendabatur. In hac quidem spectatur quid intersit inter rusticam, & vrbanam vitam, mitem, & asperam, cælibis, & mariti, veri patris, & per adoptionem facti. Quibus propositis ad exemplum vitanda perinde, fugiendaq́. Terentius monstrans, artificis poëtæ per totam fabulam obtinet laudem.

ARGVMENTVM.

EX duobus Atticis fratribus alter quidem Demea nomine rus colens, vxorem duxit, filios suscepit duos, Aeschinum & Ctesiphonem at alter Mitio nomine vxorem, non duxit, & filios procreare noluit sed sibi filium fratris Aeschinũ adoptauit, atq; ita indulgenter eduxit a paruulo, vt effuse luxuriatus adolescens ad postremum ciuem Atticam virginem vitiaret, captus amore eius. quo facto, & cum matre puella pepigit nuptias eiusdem quam vitiauit. Cumq; rem gestam ad patrem, a quo adoptatus fuerat, conscientiam, iam tamq; perlaturus esset, precibus Ctesiphonis fratris sui, qui apud durum patrem atque agrestem Demeam parcius atque arctius haberetur, impulsus est, & vt eidem à lenonem raperet meretricem, quo facto, multiplici errore completur fabula. Nam & Demea cum hoc ipso,

so, id est cum Mitione litigabat, tanquã cum eo qui corruperit adolescentem adoptatum, in mores perditos, nesciens suum sibi filium Ctesiphonem esse corruptum. eluditurq; à Syro & Mitione per totam fabulam. Et mater puellæ iam decima mense post raptum virginis, Aeschinum credit sibiipsi rapuisse meretricem, quæ perturbatio, cito in tranquillum redacta est. Nam re comperta die vitio virginis, Mitio dat ciuem Aeschino quam concupiuerat, eiusq; matrem ipse accipit. Deprehenso vero Ctesiphone in amore meretricis primo irascitur Demea, post lenitur, atque habendæ eius meretricis licentiam præbet. Primus actus hæc continet Mitionis solius primo verba, & post eiusdem & Demeæ iurgium. Secundus actus hæc continet, Lenonis alteram rixam aduersus Aeschinum pro puella, eiusdem apud Syrum querelas, lætitiam Ctesiphonis, obsessionem amicæ, & eiusdem gratiarum actiones apud Aeschinum. Tertius actus hæc continet, Trepidationem matris Sostratæ & Canthara nutricis ob parturientem Pamphilam vitiatam ab Aeschino: Getam nunciantem dominæ suæ per errorem, quòd sibi rapuerit Aeschinus meretricem, reditum in scenam Demeæ, eiusdemq; cum Syro ludificantem sermocinationem, interuentum Hegionis cum querela apud eundem Demeam de facto Aeschini & consolatione Sostratæ. Quartus actus hæc continet Ctesiphonis cum Syro colloquium, delusionem Demeæ, eiusdemq; in scenam interuentum, atque secundam frustrationem per Syrum factam, Mitionis cum Hegione sermonem, querelam Aeschini de rebus suis eiusdemq; cum Mitione patre facetissimam decertationem: Demeæ reditum in scenam ex errore in quem eum coniecerat Syrus, & renouatum cum fratre eiusdem iurgium, processionem in scenam temulenti Syri. Quintus actus hæc continet, Deprehensionem Ctesiphonis cum meretrice, tertium cum Mitione iurgium Demeæ, eiusdemq; vitæ pristinæ correptione, & per eum multa in comœdia noua, hoc est blandimentum circa Aeschinum, & affabilitatem circa Getam, conciliationem Syri & vxoris eius, & veniam circa Ctesiphonem, permissionemq; habendæ meretricis. Seruatur autem per totam fabulam mitis Mitio, sæuus Demea, Leno auarus, callidus Syrus, timidus Ctesipho, liberalis Aeschinus, pauida mulieres, grauis Hegio. In diuidendis actibus fabulæ identidem meminerimus, primo paginarum dinumerationem neque Græcos, neque Latinos seruasse, cum eius distributio huiusmodi rationem habeat, vt vbi attentior spectator esse potuerit, longior actus sit, vbi fastidiosior, breuior, atque contractior. Deinde etiam illud, in eundem actum posse conijci & tres & quatuor scenas introëuntium atque exeuntium personarum. Facta autem hæc vna est de duabus fabulis, Adelphis Menandri, & Commorientibus Diphili.

ACTA LVDIS FVNEBRIB. L. AIMILII PAVLLI. Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO. AED. CVR. EGERE L. ATILIVS PRAENESTINVS, MINVCIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS SERRANIS. FACTA E GRAECA MENANDRV. L. ANICIO M. CORNELIO COS.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hoc Prologo poëta potissimum captat auditorum beneuolentiam, modeste ac leniter purgans aemuli obiecta. Magis enim in hoc versatur, quàm in adversario laedendo. Nec profecto magnopere illud defendit quod obijcitur, vtpote se esse adiutum à Lelio & Scipione, immo id sibi maxime laudi ducit.

Trimetri.

PROLOGVS.

POSTQVAM poëta sensit scripturam suam
Ab iniquis obseruari, & aduersarios
Rapere in peiorem partem, quam acturi sumus:
Indicio de se ipse erit: vos eritis iudices,
Laudi ne an vitio duci factum oporteat.
Synapothnescontes Diphili comoedia est.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Graeca adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
Reliquit integrum. eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus nouam: pernoscite,
Furtum ne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui praeteritus neglegentia est.
Nam quòd isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, assidueque vna scribere,
Quod illi maledictum vehemens existumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui vobis vniuersis, & populo placent;
Quorum opera in bello, in ocio, in negocio,
Suo quisque tempore vsu' est sine superbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulae:
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem ostendent. facite, aequanimitas
Vestra poëta ad scribendum augeat industriam.

DONATVS.

POSTQVAM poëta sensit scripturam) Postquam, pro quoniam cuius reciprocum, quoniam pro postquam. Plaut. in Aul. Quoniam is moritur, ita auido ingenio fuit. [Postquam poëta sensit scripturam suam) Indifferenter omnis qui aliqd scripsisset. scriptor à veteribus dicebatur. [Ab iniquis) Inimicis: vt, Fatis Iunonis iniquae. [Obseruari,) Obseruatio, ad honorem refertur. vt, Praeterea regem non sic Aegyptus & ingens Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes obseruant. Sed nunc obseruari, captari significat & audire. Obseruari ergo, & honorari, & captari, & audiri significat vt Plaut. Obseruat ora re, vt blande palpetur mulieri. [Rapere in peiorem partem,) Varietas per genera verborum, & vtrique sententiae aptae iungimus. Scripturam suam Rapere in peiorem partem. i. vitio dare, vituperare. [Indicio de se ipse erit,) Mire expressit simplicitatem, vera dicturi, cum indicaturum se dicit, non narraturum. Et indicio erit, pro index erit. [Indicio de se) Indicat is qui de se solens aliquid, & de alijs etiam prodit, sed confitetur qui de se tantum, & qui inuitus. [Vos eritis iudices,) Bene, quia apud iudices indicium profitentur qui accusatorem adiuuant. [Laudi ne an vitio) Medium non fecit, vt appareat, si crimen non sit, laudi debere esse. [Synapothnescontes Diphili comoedia est) Nec numeri, nec genera respicienda sunt contra sententiam semq. ipsam. [Eam Commorientes Plautus fecit fabulam) Sicut apud Graecos δρᾶμα, sic apud Latinos generaliter fabula, dicitur cuius species sunt, Tragoedia, Comoedia, Togata, Tabernaria, Praetextata, Crepidata, Attellana μικτὴ Rhyntonica. [In graeca adolescens est,) Diphili .s. quasi diceret, Quidam adolescens est qui lenoni eripuit meretricem. [In prima fabula) Hoc est, in prima parte, vt dicimus, in primis digitis. non enim aut secunda aut tertia fabula est. [Reliquit integrum) Cum aliam transferret. [Sumpsit sibi) Libere tulit, hoc est non furatus est, vt sume pater. [In Adelphos,) Latine declinauit. [Verbum de verbo expressum extulit) Haec approbatio est de Graeco esse sublatum, non de Plauto, vt dicit aduersarius. [Extulit) Mire non dixit transtulit, sed extulit, vt ornasse Graeca videatur Latino stilo. [Eam) Adel. s. [Nouam) Veterem Graecam esse intelligimus. [Furtum ne factum) Hoc est vitio duci. [An locum Reprehensum,) Hoc est laudi duci. [Neglegentia est) Plauti. s. cuius aemulari nunc exoptat neglegentiam. [Reprehensum,) Retentum, resumptum. [Nam quòd isti dicunt) Nam incipiendi vim habet modo, vt, Nam ego hanc machaeram meam dico. [Homines nobiles) Vt, Scipionem Africanum, & Laelium sapientem, & Furium Pium. [Eum adiuuare,) Legitur & adiutare. Pacuuius in Chrise. Adiuta mihi. [Assidueq. vna scribere,) Non sic dicit aduersarius, verum hic oratorie crimen non tangit. [Qui vobis vniuersis, & populo placent;) Vniuersis, qui in cauea sunt, dicit. Populo, qui etiam praeter theatrum. i. vniuersam vrbem. [In bello,) Scipionis. [In otio,) Furij Fili. [In negocio) .s. Laelij sapientis. [In agendo partem ostendent) χῆμα. Hic enim iam senes accipiendi essent, immo potius ceterae personae, sed ipsi senes in statario charactere, partem aperient, in motorio, partem ostendent. Nam duo agendi sunt principales modi, Motorius & Statarius, ex quibus ille tertius nascitur, qui dicitur μικτός. [Aequanimitas) Fauore & propitius animus. Et deest, vestra.

POSTQVAM poëta sensit &c.) Postquam. i. quoniam sicut contra apud Plautum qm poni inuenitur pro postquam. Poëta Terent. sensit .i. percepit, scriptura suam. i. suum poëma (omnia enim qui aliquid scripsit indifferenter scriptor à veteribus dicebatur) obseruari .i. vsitari, diligenter recognosci & examinari. ab iniquis. i. inimicis, & postquam cognouit aduersarios .i. suos aemulos, rapere .i. trahere. in peiorem partem .i. vituperium, & quasi vituperare & vitio dare scripturam suam, seu comoediam, quam. s. comoediam sumus acturi .i. pronunciaturi, & recitaturi, GVID.

ac

ac repræsentaturi, & quod dicit sunt lusuri. Ipse poëta erit indicio, id est erit index & proditor de seipso. Indicat enim qui aliquid alijs prodit: confitetur, qui inuitus de se aliquid promulgat. vos spectatores eritis iudices, id est iudicabitis, ne. i. verum oporteat factum, id est id quod fecit poeta transferendo græcam duci. i. dari, verti, aut existimari, & reputari, & ascribi laudi, an vitio, id est vituperationi. Synapothnescontes Diphili, id est talis comœd. græc. est nomen illius comœd. est totum græc. Plaut. fecit eam græcam fabulam, id est comœdiam Latinam. dictam commorientes nomine à Latino, vt licet videre apud Plaut. in fabula græca est adolescens qui eripit, id est aufert meretricem lenoni, id est puellarum venditori. in prima fabula, id est in prima parte fabulæ. Plaut. reliquit eum locum de ereptione meretricis integrum, id est intactum, liberum alieri, qui eum tractaret. Poëta sumpsit sibi eum locum, id est quod dicunt, eum passum in Adelph. id est traduxit in suam comœdiam vocatam à duobus fratribus, & sumpsit, inquit, hoc est libere tulit nec furatus est. extulit quasi extra tulit è græca eam latino stilo ornauit. extulit inquam verbum latinum, scilicet expressum, quasi de traductum ac deriuatum, seu manis deductum de verbo græco, vt ostendat poëtam non sumpsisse de Plaut. Nos, id est ego cum meis gregibus, qui mecum personati sunt acturi. sumus acturi eam fabulam nouam, id est nouo stilo translatam. quæ si prius non fuerat traducta, Pernoscite vos spectatores, perfecte videre, na, id est verum, existimetis furtum esse factum de Plaut. an existimetis locum comœdiæ, qui præteritus est. i. prætermissus est negligentiâ, id est incuria Plauti esse reprehensum, id est resumptum. Nam quod, id est quod autem isti maleuoli, id est inuidi. dicunt homines nobiles, scilicet Scip. Afr. Læl. sapientem, & Fur pium adiutare, id est adiuuare. sæpe eum poëtam. & eos scribere, id est componere assidue, vna, id est simul cum eo. hic poëta ducit, id est existimat eam laudem esse maximam eius sup. quod illi existimant esse maledictum, id est conuicium, seu opprobrium vehemens, cum, id est quando placet illis nobilibus, qui placent vobis vniuersis auditoribus in cauea theatri spectantibus, & qui placent toti populo, quorum nobilium quisque tempore suo vsus est opera, id est operatione, & industria sine superbia, quasi dicat quisque libenter eorum opera vtebatur in bello, id est tempore belli, vt opera Scipionis, in otio, id est in pace, vt opera Furij pij in negotio, id est in accusationibus, & causis criminalibus, in quibus multi sunt vsi opera Lælij sapientis. Dehinc, id est consequenter, ne, id est vt non expectetis argumentum, Id est materiam fabulæ, senex, scilicet Mitio, & Demea, qui venient in prosc enio primi. aperient, id est explicabunt vnam partem argumenti, ceteri actores, & etiam ipsi senes ostendent partem argumenti in agendo, id est inter recitandum, seu in progressu fabulæ agendæ. Vos spectatores facite, curate, vt supp. vestra æquanimitas, id est fauor. propitius animus, augeat industriam, id est diligentiam poëtæ, ad scribendum, id est ad componendas fabulas.

LATOMVS.

ARGVMENTVM Prologi) Defendit poëtam contra aduersariorum obtrectationes. [Postquam Poëta sensit) Exordio, perstringit aduersarios, & à modestia beneuolentiam captat. [Synapothnescontes) Narratio. [In prima fabula,) Id est in prima fabulæ parte. [Pernoscite) Colligit summam defensionis, quæ dicitur finitione. [Nam quod isti) Alia defensio. [Quod illi maledictum) Inuersio, & est status qualitatis, quam confirmat à personis. [Dehinc ne expectetis) Præmonitio ad docilitatem. [Facite æquanimitas) Postulatio attentionis.

PETRVS MARS.

POSTQVAM Poëta &c.) Hic Prologus simplicitate ac veritate beneuolentiam Terentio parat, & odium aduersarijs à malignitate & liuore. [Obseruati,) Id est curiose inspici vt notari possint. [Diphili Comœdia est) Diph. comicus Græcus. Synapothnescontes Græce, Latine Commorientes. [Locum reliquit integrum,) Id est intactum. [Verbum de verbo expressum extulit,) Id est transferendo plurimum ornauit, quoniam, auct. Don. M. Ter. Varro, principium huius Comœdię pręposuit principio Menandri. [Nam quod isti dicunt &c.) Vituperationem aduersariorum retorquet in illorum ignorantiam, qui id vitio vertebant, quod laudandum erat. [Otium illis placet &c.) Sen. lib. 14. Epist. sic ait, Nulla res magis animos honestare induit, dubiosque & in prauum inclinabiles reuocat ad rectum, quam bonorum virorum conuersatio. [Æquanimitas &c.) Æquanimitas est patientia, & illa dispositio quam habet animum placidum, beneuolum, & minime æstuantem. idem est, adeste æquo animo, & æquanimitas vestra faueat.

GLAREANVS.

IN Apollinaris argumento sextus versus ita legendus est. Ac in se amorem transferebat denique. Versu 4. malim equidem dicere loco tertio esse creticum, quàm alia quærere effugia, quales est s, elidendum in Vos aut o, in eodem verbo. In 5. versu Laudi ne integré legendam Nam in' alioqui esset breue. In 7. versu vel eam monosyll. est, vel bacchius loco primo. In 8. versu loco vltimo vel est tribrachys pro iambo, quod rarissimum est, vel puit in vnam contrahitur syllabam. Nonus versus anapæstum habet loco primo & quarto. 13. tegrum. eum hic. In 12. vel eam monosyll. vel bacchios loco primo, & vel s, elidendum in Sumos, vel creticus loco tertio. In 15. d, eliditur loco primo. Nisi quis creticum esse dicat eodem in loco. At in 16. Ea dissyll. est, quanquam posterior syllaba eliditur. In 19. rursum Eam monosyll. vel bacchius loco primo. In 21. eodem modo suo dissyllabum, vel bacchius loco primo. & s, in Visus eliditur, vel pæan secundus loco quarto. Vltimum carmen ita legendum, poëtæ ad scribendum augeat vt industriam.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Admodum est sollicitus Mitio, quòd nondum à cœna redierit filium Aeschinum. Ostendit in liberis educandis, lenitate plus quam asperitate parentes proficere. Incipit narrare a collatione, qua tum cura & erga filium adoptiuum amor mire exaggeratur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In prima scena quod prologus promisit argumentum narratur opportuneq; vita aspera cum leni pater mitis cum seuerissimo comparatur. Ostendit etiam se Mitio admodum esse solicitum de Aeschino filio adoptiuo, quod nondum de scena hesterna redierat simul q; lenitate potius quàm asperitate ... ut ... liberos praescribit.

Senarij.

MITIO senex.

STORAX non rediit hac nocte à cena Aeschinus,
Neq; seruulorum quisquam, qui aduorsum ierant.
Profecto hoc vere dicunt: si absis vspiam,
Aut vbi si cesses, euenire ea satius est,
Quæ in te vxor dicit, & quæ in animo cogitat.
Irata, quàm illa, quæ parentes propitij.
Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito?
Quibu' nunc sollicitor rebus? ne aut ille alserit,
Aut vspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid.ah, quenquam ne hominem in aio instituere, aut
Parare quod sit carius, quàm ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. is adeo
Dissimili studio est. iam inde ab adolescentia,
Ego hanc clementem vitam vrbanam, atque ocium
Secutus sum: &, quod fortunatum isti putant,
Vxorem nunquam habui. ille contra, hæc omnia,
Ruri agere vitam, semper parce, ac duriter
Se habere: vxorem duxit: nati filij
Duo. inde ego hunc maiorem adoptaui mihi:
Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
• idem Ille vt * item contra me habeat, facio sedulo:
Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo iure agere: postremo, alij clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia
Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit, tanto magis audebit ceteros.
Pudore, & liberalitate liberos
Retinere, satius esse credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt, neque placent.
Venit sæpe ad me clamans, quid agis Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptus suggeris?
Vestitu nimium indulgis: nimium ineptus es.
Nimium ipse durus est, præter æquomque, & bonum:
Et errat longe mea quidem sententia,
Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud, quod amicitia adiungitur.
Mea est sic ratio, & sic animum induco meum.
Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens, absensque idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte recte facere, quàm alieno metu.
Hoc pater, ac dominus interest. hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed est ne hic ipsus, de quo agebam? * & certe is est. * is certe est.
Nescio quid tristem video. credo iam, vt solet,
Iurgabit. saluom te aduenire Demea,
Gaudemus.

DONATVS.

STORAX) Nomina personarum, in comœdijs duntaxat, habere debent rationē & etymologiam. etenim absurdum est comicum aperte argumenta confingere, vel nomen personæ incongruum dare, vel officium q̧ sit à nomine diuersum. Hinc seruus fidelis Parmeno, infidelis vel Syrus, vel Geta, miles Thraso, vel Palemon, iuuenis Pamphilus matrona Myrrhina, & puer, & ab odore Storax, & à ludo, & à gesticulatione Circus, & item similia, in quibus summū poëtæ vitium est, si quid e contrario repugnans cōtrarium diuersumq. protulerit, nisi per antiphrasin nomen imposuerit iocularitec: Vt Misargyrides in Plaut. dr̄ trapezita. & ferè huc modo apud alios à poëtis nomina componuntur describenda per antiphrasin q̧ designat Storax. Primæ partes, sicut in prologo ipse promisit a senibus aguntur, quorū contentione ad arg. relata, vita aspera cum leni, & pater comis cum seuerissimo comparatur. [Storax) Storacem vocauit; non Æschinum, quo tacente puerom. i. Æschinum absentem credit, quia seruuli adolescentibus præstolantur, vt in Ande. Obseruabam illorū seruulos venientes, aut abeuntes. Sed quia fieri poterat, vt domino absente adesset Storax, commodissime adiecit, Neque seruulorū quisquam qui aduersum ierant. [Storax non redijt hac nocte) Hoc alij interrogatiue, alij pronunciatiue proferunt sed magis pronunciatiue dicendum. [Neque seruulorū quisquam) Propter Storacem, quem abesse non respondendo intelleximus. [Qui aduorsum) Proprie locutus est. natura aduersiores dnt. [Ierant) Producte in pronunciando, q̧ nos addita u, iuerant dicimus. Tale est illud Virg. Nōs abijsse rati, & vento petijsse Mycenas. [Profecto hoc vere dnt) Absolute non addidit, qui. [Si absis vspiam) Abūdat vspiam. aut deest profectus, aut quid tale aut tibi vspiam, significat enim. s. vspiam & in loco, & ad locū. [Si absis vspiam, aut Vbi si cesses,) Si absis, ad parentes propitios: si cesses, ad vxorem iratam refert in desertorem. [Vxor) Subaudiendum est, dicit irata vxor. [Quæ in animo) Omne quod

quod sentimus, aut cogitamus, aut dicimus, & verum quę pro oratione est. Sed illa ἀνανταπόδοτον, quę in cogitatione est, hec πρὸς ἀπὸ κοινοῦ dicitur, quę in verbis est constituta. Virg. Et mihi iam multi crudele canebant Artificis scelus, & taciti ventura videbant. Et ipse alibi, Nunc si quis est qui hoc dicat, aut si cogitet. [Quę illa quę parent) Eruditè, nõ addidit in quem dicat quia scie nomini vxoris & parentum τὸν πρὸς τὸ esse. [Vxor, si cesses) Quare non, si absis? an quia iustius cessanti quàm absenti succẽsemus? an quia irata vxor, si cesses? [Aut te amare cogitat) ἀντίθεσις cum ἐπεξηγήσει. Aut te amare cogitat: aut minus peccati est amori proprio cedere, quàm alieno amori obsequi nulla re impellente, si ne vxore potare, aut velle delicias. Ergo σύνδεσμα est, nisi forte τῷ ἀκυρολογίᾳ hoc putamus dictum. (Aut te amare cogitat, Aut tete amari) Cum duo proposuerit alterum sumpsit. Nam cum dixisset, Quę in te vxor dicit, &, quę in animo cogitat: intulit, aut te amare cogitat. [Aut te amare cogitat, Aut tete amari) Quia te amari ἀμφιβόλως dixerat, cito intulit quod certum est, Aut tete amari. Et quia illud Te dixerat, hoc geminauit, & tete dixit, tanquam significantius. [Aut animo obsequi) παρέλκον [Ego, quia non rediit filius) Plus est quod dixit ego, quàm si diceret pater. [Quę cogito? Quibus &c.) Hoc si pronunciandum est vt horrere videatur ipse cogitationem suam. [Ego, quia non rediit filius) ἀναστροφή. non enim pater dixit. [Quibus nunc sollicitor rebus?) Hoc est quàm malis, nõ et vxor, bonis. [Ne aut ille alserit) Vide quàm teneri sit amoris hic timor in iuuene preterito [Aut vspiam) Vspiam & in loco, & ad locum significat. [Ceciderit, ac perfregerit aliquid) Iungẽdum, vt non solum ceciderit, sed etiam perfregerit, hęc sunt quę fere nemo euenire velit. [Ne aut ille alserit, Aut vspiam ceciderit) Nimium tenere amat, qui hęc in iuuene pertimescit quę circa infantulos caueri solent [Quenquam ne hominem) Sic dicimus de ea re quam miramur ferè ab omnibus fieri. [Quam ipse est sibi?) Tanquam duo sint, sed hoc Poëtę Comico licet. [Atqui ex me hic non natus est,) q.d. Ex me non est, & sic afficior, quid paterer si genuissem? [Ex me natus non est,) q.d. non est meus. [Sed ex fratre) Hoc est omnino non alienus est. [Is adeo) Trãsitus ad argumentum subtilissimus [Adeo) Aut abundat, aut Nimium significat. Vt in Eun. Adolescentem adeo nobilem. [Ego hanc clementem vitam vrbanam,) Clemẽtem vitam, figura ipsa. Vitam clementem dicimus, quę clementes facit. Clemens autẽ est, qui colit mentem [Atque ocium) Deest vrbanum. [Secutus sum) Bene, secutus, quasi magistram recte beateque viuendi. [Et, quod fortunatum isti putant) Romani.s. qui cœlibem quasi cœlitem dicunt. & item Graeci, apud quos sunt huiusmodi sententię. [Fortunatum isti putant) Me etique vxorem non ducere. Dixit autem Romanis id videri, quos spectatores habet. Menander, ◆ [Quod fortunatum isti putant) Quidam putant si. pronunciandum, & quod fortunatum isti putant caueri, & hęc bona, & concinna locutio est. Et Putant bene dicit is cui displicet aliena sententia. [Isti putant,) Id est hi qui a me dissentiunt. [Vxorem nunquam habui) Si non habeo, dixisset, poterat videri ba [Ruri agere vitam,) Contra hęc omnia sufficecat, breuitas, sed subiunxit fratris descriptionem, vt verbis ipsis malam vitę conditionem ostendat. [Semper parce, ac duriter) Semper licet integram distinctionem habeat, tamen recte additum est, quia vel ruri agere, voluptatis est, vel parce ac duriter se habere, virtutis. Sed semper ad vitium, parce autem, ad seruandum, duriter vero, ad laborem referendum est. [Ruri agere vitã, semper parce, ac duriter Se hẽre) Vtatur, vt in Andria. [Vxorem duxit) Recte duxit, non ducere semel.s. hoc fecit Demea. Vxorẽ duxit Varie per modos discurrit. [Vxorem duxit:) Adiuuandum pronunciatione est, ne singula vtrinque affecutæ videantur. Nam sic in fine fabulæ ait Demea, Vxorem duxi, quam ibi miseriam vidi. nati filij, alia cura. [Inde ego hunc &c.) Mire Inde subiungit, cum personam prætulerit. Sic alibi, Et prædonibus vnde emerat, se audiuisse abreptam è Sunio. [Inde ego &c.) Inde pro ex quibus. & Mihi abundat. Et bene hunc dixit, quia de ipso loquebatur. [Eduxi à paruulo) Quod nos educare dicimus, educere veteres dicebant, et educet filius regem regumque parentẽ. [Habui, amaui, pro meo) Quæritur quid sit Habui. & cum multa dicantur, hoc solum verum est, habui, credidi, duxi, existimaui. vt alibi, semper eius dicta est hæc, atque habita soror &, Sic itaque habeantur, itaque dicantur. Ergo Pro meo subaudiendum est bis, & habui pro meo & amaui pro meo. [In eo me oblecto: solum, id est carum mihi.) Absolute vtrunque, & in eo, & solum. [In eo) Quasi in ea. [Solum id mihi carum) Plus significat quàm si diceret, solus is est carus mihi. [In eo me oblecto) Non dixit, pro, eo me oblecto. [Facio sedulo) Secus à dolo, id est sine dolo, & impense. [Ille vt item contra faciat) Item, similiter. Contra vicissim. Plaut. Vt illa illum contra, qui est amoris cultor optimus. [Do, prætermitto) Do sumptum, prætermitto delicta. [Non necesse habeo omnia pro meo iure agere) Etsi licet, non necesse est patrem sæuire quia pater est. Inter ius & æquitatem hoc interest, ius est quod omnia recta & inflexibilia exigit. Æquitas est, quæ de iure multum remittit. Ergo hic sensus, Non necesse est etiamsi liceat, sæuum esse patrem. Et mire ostendit ius suum, nisi necessitate, non esse seruandum. [Postremo alij clanculum) Non, alij patres, sed, alij adolescentes, clanculum patres suos. [Quæ fert adolescẽtia) Veniam addidit iterum, peccata ab adolescentibus ad ætatem remouendo. Et vide quàm breuiter, quàm pudice, quàm innocenter locutus est. [Ita ne me celet, consuefeci) Tribus enim viuitur modis, natura, consuetudine, & ratione. [Nam qui mentiri, aut fallere insuerit) Separatim subaudiendum est, insuerit, πρὸς τὸ mentiri. [Ceteros) Quia iam deceperat patrem [Pudore ac liberalitate) Pudore, ad filios retulit, liberalitate, ad parentes. Argũ a coniugatis: Liberalitate, inquit, regendi sunt, propter quod liberi dicuntur. Liberalitatem autem, bonitatem dicit. [Retinere satius esse credo) Bene, retinere à vitijs.s. nam vitiis filios tenet, quos retinent patres à vitijs scilicet. Nam retinet qui aduersum aliquem tenet. [Hæc fratri mecum non conueniunt) Noua locutio. & non conueniunt pro non congruunt, ac per hoc, in his ego & frater dissentimus, & dissimiles sumus. [Venit ad me sæpe clamitans) Et importunitatem odiosam ostendit, ad me dicendo, & inconditam assiduitatem, addendo sæpe. Et congrue, postquam sæpe dixit, adiecit aptiua verbum, non dicens clamans, sed clamitans. [Quid agis Mitio?) Reminiscere lectionem, & inuenies interrogationem huiusmodi, vel inuectionis principio conuenire vel obiurgationis. [Cur perdis adolescentem nobis?) Recte Nobis additum est, & ἀστεῖον: vt alibi, Psalteriam nobis, si dijs placet, parauit. [Cur amat? Cur potat?) Vide quemadmodum et durum obiurgatorem ostendat Demeam, cum ab eo ex decenti in crimen vocari, quæ aut ætatis sunt, vt, Cur amat? aut naturæ, et, Cur potat? aut pietatis. et, Cur tu his rebus sumptum suggeris &c. [Cur amat? Cur potat?) Cur amat, ad illud referitur quod ait supra. Do, prætermitto. vnde prætermitto delicta, intelligimus ea amore Cur potat? ad illud quod ait, Do sumptum. [Nimium ineptus es) Vtrunque dure, & nimium, & ineptus ais. [Præter æquumque, & bonum) Potuit sic non addi præter æquũ bonum. [Et erat longe) Melius est longe simpliciter accipiendum, et locale sit, quàm valde. [Mea quidem sententia) Modeste addidit, mea quidem sententia, ne quis hoc pro præcepto dici existimet. [Qui imperium credat) Verum cuiuslibet, nõ Demeæ tantum. [Grauius esse, atque stabilius) Grauius, ad vim: stabilius, ad tempus refertur. [Vi quod fit,) Id est metu ac malo. [Quàm illud quod amicitia adiungitur) Illud sit, quod vi, hoc adiungitur, quod amicitia. [Mea sic est ratio, & sic animum induco meum) Mea sic ratio est, ad superiora pertinet confirmanda. Sic animum meum induco, ad ea pertinet quę dicturus est. [Mea sic est ratio) Iterum modeste ἠθικῶς [Et sic animum induco meum) Senilis παρέλκον. [Malo coactus) Duo dicit, malo, & coactus. [Qui officium suum) τὸ καθῆκον ποιῶν. i. qui recte facit. Officium autem dicitur quasi efficium, ab efficiendo quod cuicunque personæ congruit. [Dum id rescitum iri) Quod facit, scilicet. [Tantisper) Tantisper quasi tantum, per & paulisper, quasi paulumper, et parumper dictum est. Tantisper cauet) Peccare, subaudiendum est. nam totum ἐλλειπτικῶς, & obscure dictum est. Et bene cauet, quasi malo. [Si sperat fore clam) Iterum, quod facit, subaudiendum. [Rursus ad ingenium redit) Mire, non intulit, exit, sed, ad ingenium reddit. & Rursum est retrorsum, vt prorsum prius versum. [Ille quem beneficio adiungas) Non dicit, beneficio adiunctus, et supra, malo coactus. [Ille quem beneficio adiungas) Ille malo, hic beneficio. Ille coactus, hic adiunctus. Ille, dum id rescitum iri credit, tantisper cauet, hic præsens absensque idem erit. Et præsens & absens, non ad aliquem locum, sed ad custodem retulit & monitorem. Ille quem beneficio adiungas. Contra illud ait, Malo coactus. [Ex animo facit) Officium.s. [Studet par referre).i. benefacere. [Præsens absensque idem erit) Cõtra illud, Si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit. [Hoc patrium est) Superius à re tractum est, hoc iam à persona ducitur argũ. [Cõsuefacere) Non, cogere, sed, cõsuefacere. [Quàm alieno metu) Vide quẽadmodum suum ad indulgentiam affectũ reuocet optimæ disciplinæ. [Hoc pater ac dñs) A differentia personarum & officiorum,

ciorum. [Interest) Differentia est. [Hoc qui nequit) Longe melius nequit, quàm si diceret, non vult. [Fateatur nescire) Hoc indicat & se melius consulere, & volentem hoc exercere. [Nescire imperare liberis) Oratorie, quasi artis sit indulgentissime agere. Imperare, modo, non ad superbiam, sed ad regendum est referendum. [Fateatur nescire) Deest sc. [Sed est ne ipsus de quo) κατ'οἰκονομίαν superuenit de quo sermo est, vt factis dicta ostendantur. [Et certe is est) Bene nunc confirmat ipsum esse eum, cum propior est, vtpote senili, nec in longum prospiciente conspectu. [Nescio quid tristem video) Orationis apparatus ex vultu ostenditur: vt, stetit acri fixa dolore, Tum quassans caput hanc effundit pectore vocem. [Nescio quid) Deest, propter, vt sit, nescio propter quid. [Vt solet) Causa cur illum æquo animo frater ferat, Vt solet, inquit. [Saluum te aduenire Demea gaudemus) Vt asperior ostendatur Demea, etiam salutatur ab eo quē obiurgatus est.

GVID. STORAX &c.) Hic Mitio se plurimum esse solicitum ostendit de filio Aeschinio adoptiuo, quem non rediisse à cena resciuit. M. ò Storax serue sic dicte ab odore. Nam storax genus est aromatis, vt Plin. ait. hunc aūt Storacem non videbat coram, sed vocabat, vt sciret vbi nam esset dominus eius Aeschinus, cui seruiebat volente Mitione, quo seruo non respondente subdidit pronunciatiue potius, quàm interrogatiue, vt vult Donat. quasi secum conquerens loquitur, Aeschinus non rediit hac nocte à cena. neque quisquam. i. aliquis seruulorum, qui ierant. i. iuerant, aduersum. i. obuiam illi, rediit inquam. Profecto, certe, vere homines sup. dicunt hoc vulgo sup. tanquam hoc dictum sæpe in ore populo fit. Si absis, secunda persona pro tertia. i. si sit aliquis absens, vspiam. i. vsquam, hoc est in aliquo loco. Nam nusquam & nuspiam, & vsquam & vspiam, quæ idem significat, dicuntur & in loco & ad locum, aut si cesses. i. si sis ociosus, ibi. i. vbi tu sis absens, satius est. i. melius est ea mala euenire. i. contingere tibi, quæ mala vxor dicit in te. i. contra te, & quæ mala ipsa irata, cogitat in animo, quàm illa mala euenire tibi, quæ parentes propitij. i. benigni in animo inquam suo cogitant. Si cesses. i. sis cessator & ociosus alicubi, vxor aut cogitat te amare. i. amore alicuius puellæ esse captum, aut cogitat tete. i. teipsum amari. i. per amorem ab aliqua detineri, aut cogitat te potare. i. potui indulgere, atque cogitat te obsequi. i. morem gerere, animo tuo. i. explere tuum animum oblectatione aliqua, quam cupiueris, & cogitat bene esse tibi soli cum male sit tibi. i. cogitat quòd solus tuas capis delicias, quo tempore male se habet vxor. In omnib* autem his prædictis Mitio videtur aliquem alloqui, cum tamen solus loquatur, & secunda persona vtitur pro tertia. Ego Mitio quæ cogito? q. d. mala tantum. i. quas habeo cogitationes malas. s. & hoc lege interrogatiue, & ea omnia cogito eam ob rem, quia filius non rediit, & nunc quibus rebus malis. s. solicitor. i. vxor, anxius sum & solicitus, interrogatiue & pronunciando, & exclamatiue. Deinde subiungit quibus rebus soliciteiur. s. his malis rebus videlicet, ne. i. vt pro ꝙ, aut ille Aeschinus alserit. i. frixerit, seu frigus nimium sit passus, propter quod male habuerit, neque redire potuerit. Nam morboꝝ frigus potissimum est genitiuum. Solicitor inquam ne. i. ꝙ, aut ceciderit vspiam. i. in aliquod præcipitium. Nam etiā vspiam ad locum dicitur, aut ꝙ fregerit aliquod. i. habeat aliquod membrum fractum. Nam, vt L. Val. habet fregi brachium significat habeo brachiū fractum, similiter fregi nauem. i. nauis mea fracta est. Vah, interiectio irridentis se, ne. i. verum, verum est sup. quenquam. i. aliquem hoīem instituere in animo. i. proponere sibi, aut collocare in mēte, aut parare. i. comparare, conciliare contrahere, acquirere, seu in animo disponere aliquod, quod sit carius. i. dilectius, quàm ipse homo qui instituit est carus sibi ipsi? atqui hic Æschinus nō est natus ex me. i. non est filius meus naturalis, sed ex fratre. Is. s. frater Demea est studio. i. voluntate & animi applicatione, adeo. i. valde, seu nimium dissimili. i. diuersa, iam inde. i. eam ex eo tempore, quod sequitur. s. ab adolescentia. i. à iuuentute, ego secutus sum. i. amaui tanquam magistram bene, beateque viuendi, vt discipuli sequuntur præceptorum documenta, quibus adhęreant, propterea sectatores dicuntur. Ego ergo secutus sum hanc vitam vrbanam. i. hunc modum viuendi in vrbe, clementem. i. quæ reddit homines clementes, vt Pallida mors. Dicitur. n. clemens qui colit mentē, quòd maxime fit in vrbibus, atque secutus sum ocium vrbanum. i. securitatem, seu tranquillitatem vrbis, & nunquam habui vxorem, sed vixi vita cœlibe, quòd. s. nō ducere vxorem, isti. i. hi qui à me dissentiunt, putant esse fortunatum. i. plurimum felicitatis habens, & propterea vocant hanc vitam cœlibem quasi cœlitem. ille frater contra. i. e diuerso, nisi vis iungere contra hæc omnia prædicta, sed melius est, vt sic dicatur. Ille contra elegit supp. hæc omnia, siue secutus est hæc omnia, quæ sequuntur, videlicet agere vitam. i. viuere ruri in datiuo aduerbialiter. i. in agris, & habere se. i. se gerere semper parce. i. tenaciter, quantum ad seruandum, ac duriter. i. aspere, acerbe quantum ad laborem. Ipse frater duxit vxorem, duo filij nati sunt ex eo & vxore, quam duxit. inde. i. ex quibus filij (vt vult Don.) ego optaui mihi. i. assumpsi mihi in filium hunc maiorem. s. Æschinum, q est maior natu, eduxi. i. educaui, nutriui eum à paruulo. i. ex eo tempore, quo adhuc paruulus erat, q. d. ab ineunte ætate, & ponitur à paruulo loco aduerbij. Vbi nos educare dicimus veteres educere dicebant, habui. i. credidi, duxi, existimaui, reputaui eum pro meo. i. ac si esset ex me natus, amaui. i. carum habui pro meo oblecto me. i. capio meam delectationem in eo. Dicimus tamē oblecto me hac re potius, quàm in hac re, id solum. i. ea res sola, est carum mihi, plus significat, quam si diceret solus is est carus mihi. Sæpe autem vtimur oratione neutra pro oratione masculina aut fœminina, facio. i. laboro, sedulo. i. secus à dolo, sine dolo, instanter, impense, vehementer, vt item. i. similiter, contra, id est vicissim ille Æschinus habeat. i. reputet pro suo patre, do. i. tribuo, sumptus. prætermitto, alij permitto. i. relinquo præterire, vt dicunt, multa delicta, non habeo necesse. i. non exigit necessitas agere omnia pro iure meo. s. secūdum auctoritatem meam in eum & concessam ab omnibus libertatem. Inter ius & æquitatem hoc interest. Nam ius est quòd omnia recta & inflexibilia exigit, æquitas est quæ de iure multum remittit, & ita hic est sensus. Non licet etiam si non necesse est sæuum esse patrem, & mire ostendit ius suum, nisi necessitate non esse seruandum. Postremo. i. tandem denique consuefeci filium. s. Æschinum, ne id est vt non, celet me ea facta, quæ adolescentia. i. iuuenilis ætas fert. i. affert ipsis adolescentibus, quæ facta adolescentiæ, alij adolescentes faciunt clanculum patres. i. clam patres, hoc est patribus nescientibus. Nam clam iungitur & accusatiuo & ablatiuo, vt Donat. ac Prisc. testantur. Inde deriuatum clanculum sapit naturam primitiui, quemadmodum proxime superlatiuum a prope inuenitur seruire accusatiuo, vt proxime vrbem sicut prope particula, à qua descendit ceteros à patre quem debet timere. Credo satius esse. i. melius esse, retinere. i. reprimere liberos a vitijs. s. pudore. i. verecundia, & hoc referendo ad liberos, & liberalitate, id est bonitate & benignitate, hoc referendo ad patres, quam metu. i. timore. Hæc. i. hi modi retinendi liberos non conueniunt, id est non congruunt fratri mecum, neque placent ipsi, hoc est in hoc dissentimus, ac dissimiles sumus. Nam hoc mihi conuenit tecum, significat de hoc non est inter nos controuersia, frater venit ad me sæpe clamitans, id est importune clamans, ò Mitio frater quid agis? quid facis? aut q̄d dicis? vtrunque enim significat ago, cur perdis, id est tua indulgentia in perditionem deducis nobis, id est in dedecus vtriusque nostrū adolescentem Æschinum, cur amat. i. amore captus est? cur potat, id est potu se ingurgitat? cur suggeris, id est subministras, suppeditas sumptum, id est impensam, omnibus rebus faciendis. s. indulgendis, id est operam das, inseruis, incumbis nimio vestitu pro vestitui. Nam datiuum quartę multi prisci in u, exire ostenderunt. Virgil. Parce metu Cytherea pro metui, nam cum datiuus sæpe solea: fieri à genitiuo s, remota, ex genitiuo quartæ ablata s, datiuus remanet in u, terminatus, ergo nimium indulges vestitui filij, scilicet. i. tu nimis das operam, vt ipse filius nitide vestiatur, es nimia, id est supra quàm decet, ineptus, id est non bene congruus vtilitati filij. Nunc mitio de fratre suo suam adhibet sententiam inquiens. Ipse pater Demea est nimium durum, id est asper, austerus, præter æquum & bonum, id est vltra quàm æquitas, quæ de iuris rigore multa remitti videtur postulare, & similiter vltra quàm bonitas, seu benigna Iustitia requirit, & quidem, id est & certe, ille longe, id est abunde, & valde errat, quasi dicat longe lateque errore ducitur, mea sententia, id est meo iudicio qui credat imperium esse grauius, id est maioris auctoritatis, quantum ad vim, & stabilius. i. firmius quantum ad tempus, quod imperium fit. i. efficitur, seu exercetur, vi. i. violentia, metu malo, quàm illud imperium quod adiungitur. i. acquiritur, conciliatur amicitia. i. beneuolentia. Mea ratio. i. meus modus, mea intellectio sic est. i. est talis, & induco animum meum sic. i. sic mihi persuadeo, ꝙ sup. homo coactus. i. cōpulsus malo. i. metu, aut violentia, q facit suum officium. i. qui facit, id quod debet, cauet. i. vitat peccare sup. tantisper. i. tandiu, dum. i. quādiu credit id, quod facit rescitum iri. i. ꝙ scitur. Si aūt ipse coactos malo sperat. i. credit id, quod facere vult fore. i. futuꝝ esse, clam. i. secretū, sicut. n. dicimus palam est. i. manifestum est, sic dicimus clam est

.i.se

.i.secretiora est, & abditiora. Rursum.i.iterum quasi retro versum, sicut prorsus prius versum, redit.i.ingreditur, ad ingenium .i.ad naturam suam depravatam, seu ad perditos mores suos. Ille homo vel iuuenis, quem adiungas.i.allicias tibi, deuineas, obliges tibi, & retineas beneficio.i.aliquo merito, facit officium inquam ea animo.i.ea voluntate, studet.i.dat operam, conatur, laborat referre par.i.respondere beneficijs acceptis, ipse iuuenis præsens & absens.i.in præsentia & absentia sui custodis, seu monitoris, erit idem.i.non mutabitur, semper bene perget beneficio & honestate allectus, hoc quod sequitur est patrium.i.officiū patris, & ad matrem spectans, alij patrum habent, sed in idem redit. Hoc ergo est patrium.i.spectat ad patrem, videlicet consuefacere filium.i.eum reddere consuetum, recte.i.bene facere, sua sponte.i.per seipsum potius, quàm metu alieno.i.quàm metu alterius, puta monitoris, aut custodis, aut patris. Pater atque dominus interest.i.differt hoc.i.hac re videlicet, vel cogendo metu subditos, & sic est dominus, qui cogit seruos, vel beneficijs adiungendo, & sic est pater, quia fungitur officio paterno. Vel hic intellige impersonaliter inter.i.differentia est, an aliquis sit supp. pater an dominus, hoc.i.hac re, ut expositum est. Is qui nequit hoc facere.s.videlicet adiungere beneficijs sua, & allicere ad bene viuendum, fateatur se nescire.i.quòd nescit imperare liberis .i.liberos regere, & illis moderari. His sic dictis à te solo Mitione superueniens, de quo sermo erat, ut factis dicta ostendantur. Sed ne.i.utrum est hic ipsus, pro ipse antique.s.Demea de quo aiebam.i.loquebar, & certe est is, de quo loquebar, h.d.cum propius vidi eum, video eum tristem nescio quid.i.propter nescio quid, credo quòd sup.iam.i.statim, iurgabit.i.rixabitur, increpabit me ut solet.i.ut mos eius est. O Demea frater gaudemus te aduenire saluum.i.tua salute lætamur, & tuo aduentu.

LATO. ARGVMENTVM) Soliciens de filio senex partem argumenti narrat. [Storax non redijt) Percontatio. [Profecto hoc vere) Hac secum senex. [Vxor si cess.) Comparatio dissimilium ad amplificationem. [Vah) Exclamatio blande corripientis, & cum quadam admiratione. [Ego hanc cl.) Delabitur ad comparationem sui & fratris, qua mores vtriusque & vitam ostendit. [Clanculum patres) Noue dictum pro clam patribus. [Pudore & liberali) Sententia, quæ complectitur scopum fabulæ. [Suggeris).i.suppeditas. [Mea est sic ratio).i. sententia. [Malo coactus) Oderunt peccare mali formidine pœnæ [Hoc patrium est) Boni patris officium. [Sed est ne hic) παρασκευή.

PETR. MARS. STORAX non redijt &c.) Propitij patris, valdeq́ amantis filium affectus, hac scena exprimitur, quæ viri clementis decorem seruans, imperium docet esse stabilius, quod amore gubernatur quàm quod timore. Nihil enim violētum potest esse diuturnum. Sen. scribens de clementia ad Ner. sic ait: Principibus certior est ex mansuetudine securitas, quia frequēs vindicta paucorum odium reprimit, omnium irritat. Et ad Paulinum de breuitate vitæ, sic scribit, Quanto melius beneficijs imperium custoditur quàm armis. Et Cyrus moriturus, ut est apud Xenophontem, Cambisæ filio sic dixit: Non est aureum hoc sceptrū quod regnum seruat, sed amici multi, sceptrum sunt regibus verissimū maximeq́. securum, & non parantur fidi amici vi, sed potius beneficentia. Et alibi dixerat Cyrus: Necesse est, ut qui à multis timetur, is multos faciat sibi inimicos, qui vero simul omnibus misellos est, in omnibus concordiam inijcit. Cic.in j Phil.sic ait, Clarum esse ciuem de rep.mereri, laudari, coli, diligi gloriosum est, metui vero, & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum, quod videmus etiam in talibus ipsis illis, qui oderint dum metuant, dixerint perniciosum fuisse.

GLAR. IERANT, producte I, pronunciandum, quod nos addita v, Iuerant dicimus, inquit Don. Ex quo plane patet quàm tenuis fuerit ea litera spiritus apud veteres, pro qua Germanorum Celtarumq́. lingua digāma Æolicum habet, Vinum u,m. In 4. versu Vbi initio ponendum pro iambo, deinde duo spōdei cum iambo. Quinto autem loco vel proceleusmaticus est, vel Ea monosyll. vel denique a, eliditur in Satius. In 8. Tete geminandū, ut docuit Don.& carminis ratio postulat. In 7.vero simplex te ante Amare, non omittendum est. In 9. pro Tibi Iambo quidam lib.habent Et tibi, dactylum. In 10. proceleusmaticus est loco primo, nisi quis filius dissyll. velit. In 11. eliditur in Quibus. nisi bacchius sit primo in loco. In 13 post Hominem, Secum legendum. quod in plerisque lib.omissum est, & Aut ad finem eius versus ponendum, ut 14. Incipiat a verbo Patare. Et in 25 aut a, elidendum in Natus, aut prima eius versus syllaba At, à priore versu elidenda. In 28. Duo legendum absque verbo Sūt, quod Ald.habebat liber. Notauit & hoc Ioan.qui in 25. Item legendum putat, ex Donat. non Idem quod Ald. habebat liber. In 26. Prætermitto, non Permitto, ut idem Aldi male habebat liber. In 27. creticus est initio, vel Meo monosyll. In 28. Patres legendum, non Patre, quod Aldi habebat lib. Admonuit & hoc Ioan. In 30. Insuerit, non insueuerit, quod per errorem plerique habent libris, & in his etiam Aldi. In 35. anapæstus est loco primo Venit ad. & Clam liana legit Don. adeoq. d, in Quid, & a, in Agis elidenda, ut quid agis Mi, sit anapæstus, aut potius amphibrachys constituatur loco tertio. In vndequadragesimo vel à, eliditur in Durus, vel amphibrachys est loco secundo, & q coniunctio post Æquum omitti non debet, quam omisit Ald. liber. In 42. vel Et à superiore versu eliditur, vel Mea monosyl. est, vel denique creticus tertio est loco. In 47. primo loco manifeste est creticus, quod malim, quàm dicere Ille abijcere L. Secundo loco proceleusmaticus. In 48. secundo loco manifeste creticus est, nisi quis dicat abijci in, studet, quòd mihi minime probatur. In 50. Sua monosyl. nisi bacchium loco primo admittamus. In 52. Se supplet Don.& carmen respuit. Ad finem scenæ Gaudemus pertinet ad sequentis scenæ primum versum.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Demea Aeschinum absentem petulantiæ grauiter accusat, excusat eundem Mitio plus nimio indulgens pater. Hic attende lenem Mitionem asperum Demeam induci à Terentio.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena, diuersi homines, diuersæ partes, diuersaq́; studia proponuntur: hic lenis, ille asper, facetus hic, ille impolitus, hic ad condonandum facilis, ille pertinax, atque difficilis in delictis corrigendis, remittendisq́. Nam Demea Aeschinum filium petulantiæ grauiter accusat. Mitio contra eius adolescentiam indulgenter excusat, à quo tandem Demea vtcunque placatur.

Senarij.

DEMEA, MITIO.

HEm, oportune: te ipsum quærito.
Quid tristis es? D. rogas me, vbi nobis Aeschinus
Siet; quid tristis ego sim? M. dixin' hoc fore?
Quid is fecit? D. quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam: neque metuit quenquā: neque legem putat
Tenere se vllam. nam illa, quæ antehac facta sunt,
Omitto: modo quid designauit? M. quidnam id est?
D. Fores effregit, atque in ædes irruit
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam
Mulcauit vsque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indignissume
Factum esse. hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere? in ore est omni populo. denique,
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum huius simile factum? hæc cum illi Mitio
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi sinis.
M. Homine imperito nunquam quidquam iniustius,
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
D. Quorsum istuc? M. quia tu Demea hæc male iudicas.
Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare, non est, neque fores
Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus,
Non siuit egestas facere nos. tu nunc tibi

Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia.
Iniurium est: nam si esset vnde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quàm, vbi te expectatum eiecisset foras,
Alieniori ætate post faceret tamen.
D. Pro Iupiter, rediges tu homo me ad insaniam.
Non est flagitium facere hæc adolescentulum? M. ah,
Ausculta, ne me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
Is meus est factus: si quid peccat Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obsonat, potat, olet vnguenta de meo.
Amat? dabitur à me argentum, vbi erit commodum;
Vbi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur. discidit
Vestem? resarcietur. est, dijs gratia,
Et vnde hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.
Postremo aut desine, aut cedo quemuis arbitrum.
Te plura in hac re peccare ostendam. D. hei mihi.
Pater esse disce ab alijs, qui vere sciunt.
M. Natura tu illi pater es, consilijs ego,
★ consilijs D. Tun' * consulis quidquam? M. ah, si pergis, abiero.
D. Sicine agis? M. an ego toties de eadem re audiam?
D. Curæ est mihi. M. & mihi curæ est: verum Demea
Curemus æquam interque partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. D. ah Mitio.
M. Mihi sic videtur. D. quid istuc? tibi si istuc placet,
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam si verbum vnum posthac. M. rursum Demea
Irascere? D. an non credis? repeton' quem dedi?
Aegre est. alienus non sum. si obsto: hem desino.
Vnum vis curem: curo: & est dijs gratia,
Cum ita, vt volo, est: iste tuus ipse sentiet
Posterius: in illum grauius dicere.
M. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit: tamen
Non nihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere,
Me ægre pati, illi nolui: nam ita est homo:
Cum placo, aduorsor sedulo, & deterreo,
Tamen humane vix patitur: verum si augeam,
Aut etiam adiutor sim eius iracundiæ,
Insaniam profecto cum illo. etsi Aeschinus
Non nullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremo nuper (credo iam omnium
Tædebat) dixit velle vxorem ducere.
● desæuisse Sperabam iam * deferuisse adolescentiam:
Gaudebam. ecce autem deintegro. * nisi, quidquid est,
● sed Volo scire, atque hominem conuenire, si apud forum est.

DON. HEM, oportune: teipsum quærito.) In hoc acto diuersi homines, diuersi patris & diuersa studia opponuntur. hic lenis, hic amarus, hic facetus, hic impolitus, hic facilis, hic pertinax, & difficilis in delictis. [Hem, opportune: teipsum quærito.) Melius quam Menander, cum hic illum ad iurgium promptiorem, quàm ad resultandum faciat. [Quid tristis es?) Bene interrogat. potuit enim non iratus frater quærere. [Vbi nobis Aeschinus siet) Quasi quædam causa sit tristitiæ. [Dixin hoc fore?) Credo iam vt soleat, obiurgabit. [Quid ille fecerit?) Animaduertendum vt interrogatus interroget more indignantium. quod ideo facit, quia videt Mitionem eo vultu interrogante, vt videatur minus reprehendere culpam Aeschini. [Quē neque pudet Quidquam nec metuit quenquam) Varie per casus discurrit, Quem neque pudet quidquam contra illud quod alibi pater dicit, Erubuit, salua res est. [Quē neque pudet Quidquam) Magno ordine accusauit. non, inquit, pudore mouetur patrum, non metu parentum, non timore legum. Ergo gradatim αὔξησις oratoria processit. [Tenere se vllam) Bene tenere, quia legem. & est ἀμφιβολία oratoria. [Nam illa, quæ antehac facta sunt, omitto) Accusatio duo tempora recipit præteritum, ab ante gestis: & præsens, ab ijs quæ obijciuntur. Ergo vtrunque mira breuitate perstrinxit. [Modo quid designauit?) Designare, est rem nouam facere, in vtranque partem & bonam & malam. Nam & designatores dicti, qui ludis funebribus præsunt, credo ob eam causam, quòd ipsis ludis multa fiant noua & spectanda: simul etiam turba retineatur. quæ fiunt, aut in spectaculis, aut in litibus. [Modo quid designauit,) Puto ego designationem, contractionem, aut conductionem populi in vnum intelligi. hoc enim contingit ei, qui aliquo flagitio plurium in se oculos & ora conuertit, & spectaculo est vulgo, quemadmodum designatores, qui ludis funebribus multitudinem retinet. [Designauit) Hoc verbum apud veteres duas res significabat. etenim praue & recte facta, designata dicebantur. [Quidnam, id est) Et hoc etiam contemnens interrogat Mitio. [Fores effregit) Hæc singula magna cum vociferatione inferenda sunt stomachatur enim aduersus male interrogantem. [Fores effregit, atque in ædeis irruit) Totum quidem vnum crimen est, Rapuit meretricem. Sed vide qua pompa, qua vociferatione dilatatur accusatio Demeæ de moribus Aeschini, nihil nisi inania referentis. [Fores effregit, atque in ædes irruit Alienas) Hæc singula consideranda sunt. Et bene dicit alienas, quia si lenonis diceret, parua res videretur. [Ipsum dominum) Iterum suppressa est lenonis persona. [Atque omne familiam multauit) Aut familiam pro seruis lenonis dicit, aut pro meretricibus, Multauit, lacerauit, mutilauit, molliuit, aquæ dissoluit. Vnde Mulciber a multando, quasi multiber. [Vsque ad mortem) Magna inuidia cædis & mortis mentione, quæ tñ nulli accidit. [Eripuit mulierem quam amabat) Omnia magno colore, & accusatorie dicta sunt, & hoc maxime, quòd lenonem & meretricem non dixit, contentus facti atrocitate, personarumque vilitatem reticens. [Mulierem eripuit) Non, abduxit; sed eripuit. [Clamant) A præiudicatio, & auctoritate rumoris. [Hoc aduenienti mihi quot Mitio dicere) q.d. displicet omnibus, & multi eum accusant, nec tñ lenonis querelæ mentio fit. vide oratorem Hoc autem, vel articulus, vel aduerb. loci est. [In ore est omni populo) Sal. In ore gentibus agens, populo, ciuitati. [Si conferendum exemplum est) Tanquam non sit conferendum. [Non fratrem videt rei operam dare?) Satis comice hoc infertur legentibus argumentum, nā magis in culpa ille ipse est, quem laudat. [Rei dare operam) Non amori. [Ruri esse) Non in vrbe. [Parcum) Non prodigum. [Sobrium) Non insanum. [Parcum ac sobrium) Contra illud, Cur amat? cur potat? [Rei dare operam) Quàm facete poëta hæc omnia falsa, & econtraria facit Demeam credere. [Nullum huius simile factum?) Hoc cū admiratione. Mitio tangitur, quasi ipsius culpa sit fratris natura. [Nullum huius simile factum?) Hoc cum admiratione indignantis pronunciandum est, & ardentibus in Mitionem oculis. Et subaudiendum est, esse, aut inueniri. [Hæc cum illi Mitio dico, tibi dico) Illi, pro illum: & tibi pro in te. [Tu illum corrumpi sinis) Deest, nam. sed feruentius ἀσυνδέτως dicitur. & hoc Tibi, & Tu, pronunciandum est intento digito, & infestis in Mitionem oculis. nam hoc agi stomacho aduersum dissimulatores solet. [Tu illum corrumpi sinis) Mitio modo dicit, sinis corrumpi: mox vehemētius dicet, An laudi putat fore, si perdiderit gnatum? [Homine imperito nunquam quicquam iniustius est) Miro stomacho apud ipsum de ipso tanquam apud alterum loquitur. [Nihil rectum putat) Proprie putat. nā hoc verbum imperitorum est. Ordo est. Qui nihil rectum putat, nisi quod ipse facit. [Quorsum istuc?) Deest pertinet, aut dicis. [Nisi quod ipse fecit) αὐθάδεια. hoc enim proprium rusticorum est atque imperitorū. [Quia tu Demea,) Id est homo imperitus. [Hæc male iudicas) Pari virtute hæc leniter dicta sunt, qua superiora vehementer. [Non est flagitium) Non peccatum negat esse, sed flagitium non esse contendit. & ideo subindignanter pronunciandum est, vt si dicat, Scortari quidem adolescentulum, delictum est, sed non est flagitium. & veniæ locus non tam in facto, quàm in persona est constitutus. [Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum scortari) Mire respondit, & oratorie, ad hæc quæ inuidiose dicta sunt. Nam quod ait il-

le.

le. Eripuit mulierem quam amabat, hic scortum dicit. quod irruit in aedes alienas quasi ex vino faciens, potare, quod cum alijs graue propositum est, hoc solum dicendo, leue reddit. i. fores effringere. [Mihi crede) Quasi imperito dicit, Mihi crede. non Me intellige. Quod imitatus Cic. sic Caelium exagitat, Magna sunt, mihi crede, noli haec contemnere. Hic enim & auctoritas dicentis, & contemptus ostenditur audientis. [Haec si neque ego, neque tu fecimus) Quia dixit, Qui nisi quod ipse facit nihil re ctum putat. [Non sinit egestas) Non voluntas prohibuit, sed necessitas. & ideo nulla laus. [Quod tu fecisti inopia) Nota fecisti, in eo quod significat non fecisti. [Iniurium est) Quia Nihil quidquam iniustius homine imperito. [Vnde id fieret) Fieret producta prima syllaba. Enn. Minime nomine fieri prauum. [Et tu illum tuum, si esses homo) Multum progressus est accusans ac cusantem. [Nam si esses vnde fieret) Non est necessario consequens, sed probabiliter admittitur apud oratores. non enim oes qui habent vnde faciant, continuo etiam faciunt. [Expectatum) Odiosum, & malae vitae. nam filijs parentes aut amabiles sunt, aut expectati. amabiles, boni: expectati, mali, quorum mors in dies singulos expectanda & exoptanda sit. nam expectamus ante diem, Speramus ad diem. vnde auidior intelligitur qui expectat, quam ille qui sperat. [Eiecisse foras) Non dixit, amisisset: sed, vt quiddam abijciendum, eiecisset. [Quam vbi te expectatum) Eo rem pro duxit, vt ipse magis videatur consulere disciplinae quam Demea. [Alieniore aetate post faceret tamen) ἀνακόλουθον, deest enim quamuis. Et, faceret, vltimum, magnam vim habet. nihil enim prodesset, insuper obesset, retinere ab illis filium iuuenem. Alieniore pro aliena dicens, comparatiuum gradum propositiuo posuit. [Pro Iuppiter) Tragica exclamatio est, & bene, tanquam ipse se reprehenderet Demea, adiecit. [Tu homo adiges me ad insaniam) Et tu homo dicens, negat illi familiaritatem. [Non est flagitium facere haec?) Moraliter indignatio expressa est, ijsdem verbis, quae frater dixerat, repetitis. [Ne me obtundas) Ne me saepe, & molestie interpelles. Nam obtundere, est aliquid saepe odiose repetere. [Tuum filium dedisti adoptandum mihi.) Mira argumentatio per ἐπαγωγὴν, quae Inductio ab oratoribus dicitur, cum per interrogationem peruenimus ad id, quod volumus concludendum. [Is meus est factus) Sic progreditur, quasi confessionis genus sit aduersarium tacuisse. [Si quid peccat Demea) Conclusio dubiae rei à non dubijs sumpta. [Si quid peccat Demea) τῷ ἰδιωτισμῷ interposuit Demea. & repetitum est, peccat. [Ego illi maximam partem feram) Errant qui putant Illi esse pronomen, cum sit aduerb. loci. vt, Illi mea tristia fata, Degeneremq. Neoptolemum narrare memento. Illi ergo, ibi vbi ille peccat. Quare quidem etiam Li, syllabam discretionis causa, vt locum significat, corripiunt. Et maximam partem, optime dicit. Non enim vniuersum, quia non solus pater Aeschini est: sed maximam, quia eius magis est cuius filius coepit esse per adoptionem. [Feram) Sustinebo, tolerabo. [Olet vnguenta) A summo ad imum proposita soluuntur. & Mira varietas est: Olet vnguenta: ne diceret, obsonat, potat, vnguitur, ne. s. haec exercitationis palaestricae, non luxuriae, dicerentur [Amat?) πρὸς τό, Cur amat? [Dum erit commodum) Dare s. [Vbi non erit) Argentum. s. Sed, commodum dare, subaudiendum est. [Fortasse excludetur foras) Hoc ita protulit, q. d. nihil sibi deperisse si gratis forte fuerit ad amicam admissus. Et totum hoc τῷ εἰρωνισμῷ legendum est. Et mire Fortasse dicit, vt pater indulgens, & credens adolescentem posse etiam amari ab amica. non enim affirmauit, vt diceret, Ex cludetur foras. [Fores effregit? restituentur.) Peruenit ad praesens crimen. illa. n. ante acta fuerant. [Resarcietur) Re abundat. [Et vnde haec fiant) Iterum subaudiendum est. [Et adhuc non molesta sunt) Quia non est flagitium adolescentem scortari. [Ab alijs qui vere sciunt) Superbum fuisset, à me dicere. melius ergo Ab alijs dictum est. [Natura illi pater es, consilijs ego) Vrbane Mitio consilijs subiunxit. plus. n. valet ad laudem consilium quam natura. Et simul ostendit poeta verbis Mitionis, qui non natura, sed affectu sit pater, nullum patrem esse sapientem: eum vero posse sine perturbatione perfrui ijs quos amat, quem patrem esse consilium fecerit: non natura, hoc est qui filium adoptauerit. Et mire cum natura singulariter dixerit, pluraliter intulit, consilijs ego. [Tun' consulis quidquam?) Apertior contumelia: & ideo sequitur denunciatio discedendi. [Tu ne consulis quidquam?) Quia dixit, Consilijs ego pater sum: à coniugatis argumentatus, respondit, Tu ne consulis quidquam? quia à consulendo consilia dicuntur, & consultores. [Si pergis, abiero) Vt, Donec me flumine viuo abluero. [Si pergis, abiero.) ἀρχαϊσμός, pro abibo. & hoc gestu abeuntis, vel abituri pronunciatur. [Sicine agis?) Recte, quia iam abibat: quasi reuocantis correptio est. [An ego toties) Hoc conuersum intelligas dicere. [Audiam) Deest Te? sed exprimere durum fuit. Et hoc est obtundere. [Curae est mihi) Aeschinus. s. [Curemus aequam vterque partem) Proprie, vterque & aequam, quasi particeps fratris. [Propemodum) Nisi addidisset propemodum, falsa videretur esse sententia [Ah Mitio) Religiose commotus est, ac veluti incusatio est perfidiae, & ideo exclamat dolens, & transit in iracundiam, concessionemq. quae ἐπιτροπὴ dicitur. [Mihi sic videtur) Rationabiliter, non est sic dixit: sed sic videtur. non vult enim verum esse. [Quid istuc?) Deest, loquor aut resisto, nam proprie significatio est de sententia sua decedentis. [Profundat, perdat) ἐπιτροπὴ figura. Virgil. Sequere Italiam ventis, pete regna per vndas. [Profundat, perdat, pereat) Haec sic pronuncianda sunt vt ostendatur gestu nolle quod loquitur. [Si verbum vnum posthac) ἀποσιώπησις. Deest, tibi fecero, aut tale huiusmodi. [Rursum) Quasi curans irasceris? [An non credis?) Irasci, scilicet. [Repeto ne quem dedi) Rusticani stomachi est repetere semper verba, quae inuitus alius audierit. [Repeton' quem dedi?) Minus erat si Aeschinum diceret sed plus est, quem dedi. [Aegre est) Quasi dictum sit, Quid ergo loqueris? quia aegre est. Cur aegre est? quia alienus non sum. [Alienus non sum) Mire alienus non sum: quasi timeat, iam dicere pater sum. [Alienus non sum) Satis cum stomacho, quasi dicat, Si patrem me esse iam non licet, alienus non sum. [Iste tuus) Memoriter Iste tuus ad illud quod dixerat, Meus est factus. [Iste tuus Ipse sentiet posterius) Quantus sis, quantumq. eum ames, hoc est vt decipiatur per indulgentiam tuam. [Ipse sentiet) Sentire, multi pro malo posuere. vt ipse alibi, Sic rogas? Sensi: nam vnam ei coenam atque eius comitibus dedi. [Nolo in illum grauius) .s. quam hoc. [Posterius) Etenim Demea satis hoc graue existimat dictum in eum qui non prouideat in futurum, & arctius, quia pater est. [Nihil, & Nonnihil) Nota figura est conueniens placidissimo seni, qui in reprehendendo adolescentem moderatus est. [Nec nihil) Apparet Terentium fauere lenissimis patribus: vnde subiecit etiam rationem facti Mitioni. [Neque omnia haec sunt quae dicit) Bene à Mitione hoc dicitur, quia indulgentioris est plura scire: & supra dixit, Ea ne me celet consuefeci filium. Et hic sensus est, Nec contemnenda sunt quae dicit, nec omnia dicit tamen. Hoc est, non sola sunt quae dicit, sed multa alia. Et ordo est, Neque tamen haec quae dicit, sunt omnia. [Nonnihil molesta) Placidissime Nec nihil dixit, & Nonnihil maluit repetere, quam vehementer iracundiam demonstrare. est. n. altera λιτότης. [Nonihil molesta haec sunt mihi) Optime Poeta Mitionem fecit commotum, ne si omnino immobilis esset, non indulgere adoptiuo filio, sed omnino eum non curare videretur. Ergo sic in eum seruat placidum animum, vt tamen retineat patris affectum. [Illi) Demeae. s. Aut illi, id est ibi vbi) Demea litigabat. [Sed ostendere Me aegre) Constat ergo aegre pati. nam aliter non erat parens. [Nam ita est homo) Homo dixit moraliter, sic. n. de ijs dicimus, quos parce reprehendimus. vt alibi, Vt homo est, ita morem geras. [Cum placo). i. cum volo placare. [Verum si augeam) Argumentum à contrario. nam placare, contrarium est irritantibus augentibusque iracundiam. [Aut adiutor sim eius iracundiae) σύλληψις. Nam à genitiuo casu accusatiuus assumptus est. [Etsi Aeschinus nonnullam in hac re) Rursus λιτότης, vt sit mitis reprehensio: & hoc ipso grauis. num Etsi, & Nonnullam nobis, temperamento sunt posita. [Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit aliqd?) ἐκ τοῦ ἐναντίου, quam non, & cui non. Ea tamen haec sunt, vt non grauisono accusationis proferantur, sed solam reprehensionem contineant. Aliquid vero, admirantis est. Quod addidit meretricem, ostendit Mitionem, hoc solum adhuc scire: nihil autem de vitiata virgine. [Quam hic non amauit meretricem?) Et hoc cum venia & defensione. nam colere meretricem, non est flagitium & simul etiam vitiatae virginis ignarus ostenditur Mitio. [Aut cui non dedit aliquid?) Aliquid dicendo, praetermisit vel meretricem vel numerum. [Credo iam omnium taedebat) Etenim addimus ad ea quae apud nos parum certa sunt, Aut credo, aut puto. [Dixit se velle vxorem ducere) Mirum est apud Terentium, cum etiam per nescias personas indicet argumenta. nam cum Mitio nesciat amari ab Aeschino ciuem virginem, tamen dicit, Credo iam omnium taedebat, &, Dixit se velle vxorem ducere. Sic ex parte magna ostendit nescius argumentum: ideo quia verisimile est amantissimum Aeschini Mitionem omnes sci ri affectus adolescentis & consuetudines. Et apparet praeterea, conatum ex parte fateri vitiatum amore Aeschinum: & pudore impeditum: tantum hoc dixisse quod honeste potuit, velle se vxo rem

tem ducere. quam autem vellet, tacuisse confusum. [Sperabam iam defervisse adolescentiam) Recte, sperabam, pro gaudebam sic enim dicimus, cum errasse nos cernimus. Et mire: non dixit, sperabam illum iam corruptum: sed, mitius senex totum ætati at tribuit, nihil filio. [Defervisse adolescentiam) Servat propositũ circa ætatis veniam. [Defervisse) Quasi deorsum à fervore tenuisse. Legitur & desæuisse. [Ecce autem de integro. nisi quidquid est) ἀναφώνησις prima, quia non vult credere. [Nisi quidquid est) Deest, quia, vt si, nisi quia. Et est sensus, Nisi quia non temere credo, & volo scire quidquid est.

GVID. HEM opportune &c.) In hoc actu diversi hoîes, & diversi patres, & diversa studia proponuntur. hic lenis, hic amarus, hic facetus, hic impolitus, hic facilis, hic pertinax, & difficilis in delictis. D. Hem, hæc particula ostendit affectum quærentis, opportune.i.tempestiue & mature, & quasi expectate venis, supple quærito teipsum. M. Quid.i.cur, vel propter quid es tristis? D. Rogas.i.interrogas me, quid.i.cur, ego sim tristis, vbi.i.cum Aeschinus fiet nobis.i.cum habeamus Aeschinum tam perditis moribus, vt nobis sit dedecori, q.d.non est non rogandum cur sim tristis, præsertim vbi habeamus adolescente nobis dedecus afferentem. Vel sic intellige, rogas me vbi.i.in quo loco Aesch. sit, quem conservare deberes, & scire vbi versaret sit solicitus, ea propter quid opus est petere, quid.i.cur ego sim tristis, q.d.non alia est mihi causa tristitiæ nisi ipse. M. Dixi.i.non bene dixi, hoc fore.i.futurum esse, videlicet vt frater obiurgaret. Et h.d.ad populum, Deinde convertit se ad fratrem inquirens, quid fecit Aeschinus? D. Petis quid ille fecerit, vel quid putas illum fecisse, quem neque quidquam.i.aliquid, pudet.i.pudore afficit, vbi pudet est personale verbum, cum ante se nominatiuum habeat, post se vero casum illum habet quem ante se haberet, si esset impersonale, quid fecerit inquam ille, qui non metuit quenquam, id est aliquem, neque.i.& qui non putat se tenere.i.observare vllam legem.i.vllam normam bene vivendi, nam omnino illa quæ facta sunt ab eo antehac.i.ante hoc tempus, quid modo designauit.i. quid novæ rei fecit? Nam designare est rem novam facere, siue bonam, siue malam, vnde designatores dicuntur, qui ludis funebribus præsunt, quia in eis ludis multa fiant noua, & spectãda, inde designatores & hi dici possunt, qui suo flagitio oculos populi & ora in se convertunt. & spectaculo sunt vulgo, quod retineant populum suo flagitio, vt designatores ludis funebribus multitudinem retinebant. Veteres etiam prave & recte facta designata dicebant. M. Quidam.i.quid est id, quod designauit .s. D. Ipse Aeschinus effregit.i.disiecit, disrupit, fregit fores.i.hostia, atque irruit.i.irrupit, siue per violentiam & impetum introiuit in ædes alienas.i.in domum lenonis, mulctauit.i.lacerauit, mutilauit, molliuit, dissoluit, vnde Mulciber à mulctando, quasi mulctiber. Mulctauit ergo ipsum dominum domus.s.lenonem, atque omnem familiam ipsius lenones, videlicet servos vel puellas, & mulctauit quidem vsque ad mortem.s.vsque ad confinium mortis, quamuis mors non sit consecuta, hoc dicitur ad exaggerationem, eripuit.i.rapiendo abduxit à lenone mulierem, quam amabat omnes videntes clamant, id est vociferantur, hoc id est talem irruptionem & mutilationem factum esse indignissime, id est inhonestissime, quod factum ò Mitio omnes illi dixerunt mihi advenienti, id est cum venite ad te. Alij lib. habent quot per te & cum hoc habent amici, tunc sic intellige, ò Mitio quot amici, quasi dicat maximus numerus amicorum, qui dolẽt meo dolore, dixerunt mihi advenienti, id factum est in ore omni populo.i.toti civitati, hoc est nemo ex civibus est, qui nesciat, denique.i.tandem, si exemplum est conferendum.i.comparãdum, quasi dicat Aeschinum non esse dignum, qui cum.i.cum quo fiat confer atur, sed longe decipitur Demea, vt patuit in argumẽto Æschinus non videt fratrem, scilicet Ctesiphonem dare operam.i.incumbere rei.i.operi, non amori, non videt eum esse parcum.i.moderati vsus, & tenuis, non prodigum, vt Aeschinus est, & sobrium.i.moderati victus, non bibosum, vt Æschinus est, nõ videt inquam, quasi dicat immo videt nullum factum illius esse vel invenit & simile facti huius, scilicet Æschini. Nam simile huius dicimus & simile huic, nisi quis velit dicere, Nonne videt nullum factum huius fratris esse simile facto fratris sui ò Mitio frater, cum.i.quando, dico hæc illi.i.contra illum, dico vibi.i.in te, tu sinis.i.pateris illum Æsch. quem adoptasti, corrumpi, id est lasciuium fieri, & depravari. M. Nunquam quidquam, id est aliquid, est iniustius.i.iniquius, intolerabilius, & magis iniuste iudicans, homine imperito.i.quàm si homo imperitus, & rusticus, ac inexpertus, qui homo imperitus nihil putat rectum, nisi quòd ipse fecit. D. Quorsum istuc spectat.i.ad quod propositum dicis istud. M. Quia tu Dem. iudicas hæc omnia facta iuvenis male.i.non secundum æquitatem. Crede mihi non est flagitium, non contendit Mit. non esse peccatum, sed dicit non esse flagitium.i.crimen dignum flagitione.i.acerba increpatione cum tamen (pace eius dixerim) non sit verum, quando quidem tales adolescentuli non modo sunt increpandi, sed etiam duris verberibus flagitandi, propterea iuvenis lector nõ sequatur hæc comica dicta, sed tanquam è medijs vepribus rosam decerpas, quod si eius faciendi sit imperitus prorsus omittas, ne spinarum acumine penetreris ad vivum. Multa enim sunt quæ longe melius est nescire quam scire, vt ait Aug. Sed ad rem redeamus, non est flagitium adolescentulum scortari.i.scortum ducere, siue sequi, nam (vt Var. ait) satis prius dictum est scortari & sæpius scortum ducere, capitur etiam pro luxuriari & lasciuia effluere, neque est flagitium inquam adolescentulum potare.i.bibacem esse, cum tamen sit flagitiosissimum, neque est flagitiũ adolescentulum effringere.i.rumpere, fores.i.hostia meretricium, sed per fidem quid si hoc turpe non est? si neque ego, neque tu fecimus hæc prædicta? & est conceptio personarum, in qua prima concipit secundam, adiuncto verbo primæ personæ pluralis numeri, si ergo non fecimus quæ fecit Æsch. egestas.i.penuria rei familiaris non sinuit.i.permisit nos facere ea, quasi dicat non prohibuit voluntas, sed necessitas, & ideo nulla laus est.

Tu De. nunc ducis, id est existimas, reputas tibi laudi.i.ad laudẽ tibi vertis id, vel tu ducis.i.putas id esse supple tibi laudi quid fecisti inopia.i.paupertate pressus, & quid est illud quod fecisti, videlicet quod non fecisti talia, quæ nũc Aesch. sed illa vitasti pressus egestate iniurium est.i.iniustum est, iniquum, immeritum te dare tibi laudi quod coactus fecisti, quasi dicat non iure, neque merito id tibi tribuis laudi, propterea bene dixit Mit. Nihil est iniustius imperito, qualis est Dem. nam si esset, id est si suppeteret, abundaret, vel si haberemus vnde.i.qui mediante id fieret.i. id, quod Aesch. fecit, efficeretur, faceremus quod fecit, putat si adesset ætas iuvenilis, si parentes propitij sumptum suppeditantes, & tu Dem. si esses homo peritus.i.rerum & modi vivendi iuveniliter sineres.i.permitteres nunc tuum filium facere quod facit Æsch. dum.i.quandiu licet per ætatem.i.quandiu ætas patitur & non tam reprehẽsione digna est, quam foret si esset maturior, nam est quasi pro monstro ludere velle senem, potius q̃ quod tamen ipse filius faceret id, quod nunc facit Aesch. post, id est postea, adverb. alienori ætate comparatiuum pro positiuo.i. ætate aliena a talibus iuvenilibus ineptijs. & plurimum invidẽti, vbi.i.quãdo eiecisset foras te patrem expectatum.i.odiosum, non amatum a filio propter tuam in eum duritiam, q.d. potius q̃ faceret iuveniles ineptias in aliena ætate, postquã esses prius mortem tuam eiectus foras.i.expulsus a dominatione in eum. Expectati parentes dicuntur odiosi, quorum mors quotidie expectatur, nam filijs parẽtes aut amabiles sunt, aut expectati amabiles boni expectati mali, quorum mors in dies magis expectatur, & exoptatur, nam expectamus ante diem, speramus ad diem, vnde auidior expectat, q̃ ille qui sperat, Demea hic acriter reprehendit Mit. neque immerito, vt qui falsa docuerit, & male iuvenum animos instituerit, qui nimis sunt proclives ad libidinem proh Iupiter tragica exclamatio est reprehendentis Mitionem, & in eum excandescentis. Virg. Proh Iupiter ibit, & ita dicẽs irasci Iovem videtur, & invocare adversum illũ, in quem irascitur, vt dicere solemus exclamantes. Bone Deus quanta improbitate mundus abundat. Tu homo Mitio rediges me.i.deduces me ad insaniam.i.ad mentis hebetudinem & excæcationem, dicis sup. quod non est flagitium.i.crimen increpatione dignum, adolescẽtulum facere hæc turpia.i.si adolescentulus hæc turpia cõmittat, hæc dicit exclamando in dictum Mitionis, cui proculdubio remis velisq; (vt aiunt) reclamari dignum est, & quidem ab oĩbus. M. Ah hæc interiectio indignantis, & ægre ferentis talia verba, ausculta.i.audi, quæ dicturus sum, nec obtundas.i.noli me molestare, aut mihi molestus, seu tædiosus esse sæpius.i.nimis sæpe, de hac re.i.de facto Aeschini, obtũdere est aliquid sæpe odiose repetere, dedisti mihi filium tuum Aeschinum adoptandum.i.assumẽdum in filium, is filius est factus.i.effectus meus filius p adoptionem, ò Demea si ipse peccat.i.errat, quid.i.in aliquo, peccat mihi .i.ad meum dedecus. Tale illud Cic. in epist. Si quid offenderit, sibi totum nihil tibi offenderit, ego Mit. illi adverb. loci, dicit Don. ibi, siue illic vbi peccabit, vel illi pro tunc adverb. tẽporis, quemadmodum & olli pro illi apud Virgil. exponitur sæpe pro tũc à Servio, si recte memini, illi ergo.i.tũc q̃ peccabit, ego Mitio feram.i.sustinebo, tolerabo maximam partem dedecoris, qa nũc in meam est traductus familiam, tu aũt ipsa adoptione eius

cura

eus liberatus es, ea propter maxima pars dedecoris mihi sereo da incumbit. Ipse Aeschinus obsonat.i.conuiuia frequentat. Festus, inquit, obsonitare esse frequenter obsonare significat aūt conuenire, dicitur autem obsonium, vt prius dictum est, quidquid in comedendo additur pani & vino. Inde obsono, obsonas neutrum, vel obsonar, obsonaris deponens pro eodem.i.vel conuiuere, vt Festus ait, vel conuiuia frequentare & celebrare, & oppare.i.laute viuere, potat.i.bibosus est, seu bibax & vino se obruit, & ingurgitat, & delicata, ac suauia quæritat vina, olet vnguenta.i.voguétorum odore fragrat, quod est mollium virorum & effœminatorum & lasciuorum in cute curanda laborantium dicimus autem olere vnguenta, olere aromata cum accusatiuo, quemadmodum dicimus sapit mel.i habet saporem mellis, figuratam enim locutionem palam est, olet ergo vnguenta de meo.i. de meis pecunijs, amat.i.amori indulget, & amore captus est, argentum dabitur à me dum.i.quando erit commodum.i.erit opportunum dare supple ibi, vbi.i.quando, vel in quo loco nō erit argentum, scilicet, q.d.dabo argentum dum opportunum erit dare ibi, vbi non erit fortasse ipse Aeschinus excludetur foras.i.vel non admittetur, vel iam admissus eijcietur vbi non erit argentū, & fortassis dixit, quoniam esse potest vt gratis amet & gratia mittatur ob eius formæ elegantiam, ita legit Donat. vt dictum est, posset tamen forsitan non inepte ita distingui. Dabitur a me argentum dum erit opportunum dare, deinde vbi non erit argentum fortasse Æschinus excludetur foras, neque poterit suum ienorem deducere sine pecunijs. Æschinus, effregit.i.rupit, demolitus est, diruit fores lenonis.i.dicitur autem effringo is ab ex & frango, quo verbo iurisconsulti sæpe vtuntur, habetur.n.titulo lib.67 Pandectarum de effractoribus & expilatoribus, ipsę fores ussi. actæ restituentur.i.reficientur, & in pristinum statum restaurabuntur. Æschinus discidit.i.disrupit, vel discecuit vestem. Illa resarcietur.i.reparabitur, resuetur, reficietur, restaurabitur, emendabitur, gratia habetur supple à me dijs. Est mihi supplu .i.ego haben, ego possideo, & extat mihi, &.i.etiam, vel ponitur hic geminando, & terris iactatus & alto, est ergo mihi vnde hæc fiant, vnde diruta resarciantur, & reparentur, quasi dicat si ista sint resarcienda, adhuc diuina gratia habeo vnde hæc fiant. Sic etiam nobis liceret loqui, habeo (deu gratias) vnde inopem possim deducere viam, alij dicunt habeo (deo gratias) vnde possim viuere, & tunc intelligitur ago supple sed eum est gratia, intelligitur habetur, vel habendi est, & ea quæ fecit Æschinus adhuc.i. hucusque, non sunt molesta mihi.i.mihi non displicent. Postremo.i.tandem, aut desine.i.cessa me obiurgare, aut cedo.i.dic, vel da, quemuis.i.quemlibet, quemcunque volueris arbitrum.i.iudicem, qui nostræ disceptationi modum imponat, & sin te, aut sin me ferat sententiam. Arbiter est iudex electus arbitrio litigantium, cuius arbitrio cōmittitur litis decisio ac terminatio, ostendam i.conuincam, consutabo te peccare plura.i.ostendam te errare in pluribus, in hac re.i.in hoc negocio, cum dicimus, tu plura peccas, quam ego, improprius sermo est, quia ita debet intelligi. Peccas in pluribus, quàm ego, vt prius est expositum, nam pecco est verbum neutrum absolutum, quod accusatiuo proprie iungi non potest. Hei mihi.i.proh dolor disce esse pater cum sis cælebs ab illis patribus, qui sciunt vere.i.qui sciunt re ipsa quid sit pater, seu quid sit esse patrem. M. Tu Demea es pater illi Aeschino, natura.i.generatione naturali, quæ natura dicitur via insita rebus de similibus similia procreans, q.d.tu es illi pater naturalis, sed ego sum pater illi consilijs.i.suasionibus adhortationibus, q.d.tu genuisti eum, ego vero educaui illum, & quæ sint illi facienda suadeo. D. Tu Mitio, ne.i.non consulis i.suades ei quidquam.i.aliquid quod supple sit ei vtile, aut honestum. M. Ah, interiectio dolentis propter contumeliam illatam, videlicet quod nihil honesti consuleret. Si pergis.i.si perseueras in contumelia irroganda, ego abiero.i.abibo, discedam, coniūctiuum pro indicatiuo? D. Siccine agis? id est verum sic discedis, neque sicte loqueris? hoc dictum quasi reuocantis correptio est, iam.n.abibat. M. Conuersus Mitio & retro aspiciens, inquit, an.i.verum audiam te sup.toties, quasi obtundendo de eadem re. D. Aeschinus est mihi curæ.i.ad me spectat. M. Et.i.etiam ipse mihi curæ est. Verum.i.sed. O Demea vterque.i.ego & tu, curemus æquā partem.i.habeamus curam æqualis vtriusque partis, tu Demea cures alterum filium.s.Ctesiphonem. Item.i.similiter, ego Mitio alterum curam.s.Aeschinum, nam curare ambos.i.curam habere amborum propemodum.i.ferè, est.i.æquiualet, reposcere.i.repetere illum quem dedisti mihi in adoptionem.s.Aeschinum. D. Ah, interiectio dolentis. ò Mit. exclamat dolens ac commotus ob id, quod dixerit Mitio illum velle reposcere, quod dedit. M. Sic videtur mihi.s.te velle reposcere. D. Quid.i.cur loquor supple istud, vel quid rebito, aut si sit istic dicitur quid istic.i.ille frater, per contemptum loquitur filio, aut dicit si istud quod filius facit, vel si istud quod comminisceris.s.me velle reposcere, placet tibi. Aeschinus profundat.i.prodigat, consumat, luxuriose alliguriat omnia perdat.i.perditum se reddat, aut amittat quidquid illi potest contingere, pereat.i.perdatur, nihil attinet ad me.i.nihil ad me spectat, iam.i.ea hoc tempore, aut præterea si fecero supple post hac.i.post hoc tempus, vnum verbum i.si dixero tibi ne vnum verbum quidem, & est aposiopesis, q.d.ero bene immemor, aut aliquid tale. M. O Demea rursum.i.iterum irasceris.i.ita concitaris. D. An.i.verum, non credis me irasci, quasi dicat mihi irascendi materia.s.dictum quod sequitur, repeton'.i.repeto ne.i.dicis tu quòd repeto illum filium, quem dedi in adoptionem indignā ex dixit, illud ægre.i.moleste perperam est dictum supple quoniam non sum alienus.i.extraneus filio, etiam si non essem pater, possem tamen ob propinquitatem eius bonos mores curare, ęgre ergo, seu moleste, seu difficulter dictū. quasi lapsu sit difficile mihi patri. Si obsto.i.si resisto moribus Æschini, volebat aliquid subiungere, vt prius, vt non facio vltra dubitom, vel non abhorren, ab officio vel aliquid tale, sed correcte subiongens, iam desino.i desistu toties ista inculcaru, vel similia in medium depromere, vis quòd supple cura vnum.s.Ctesiphonem? curo, q.d.bene volo, & iam desino alium curare, est gratia Dijs habere a me gratia, & sum Deo obligatus, siue eius beneficio deuictus. cum.i.quando, ita est vt volo.i.cum res optauit respondet. opto enim vt à cura illius filij efficiar liber, quod mihi contingit te faciente. ille tuus filius adoptiuus Æschinus, per contemptum dixit, sentiet.i percipiet, posterius.i.malum sequēs quod.s.sequetur ex nimia tua indulgentia, & posterius dixit pro posterum comparatiuum pro positiuo, quasi dicat sentiet quantus sis, & quantum ames eum, qui.s.est decipiendus ea tua nimia in eum indulgentia. Posterius enim rarum dicitur sequens, vt postera dies.i.sequens, vel potest capi posterius pro post.i.filius sentiet postea qualis sit. Nolu dicere grauius.i peius, deterius in illum filium. M. Hæc apud se Mitio dicit absente Demea.i. & non hæc mala de Aesch. quæ dicit Demea non sunt nihil.i.nō sunt omnino falsa, immo sunt aliquid, nec.i.& non, omnia quæ dicit sunt, id est veritatem habent, quia quod est falsum nihil est, quasi dicat non omnia quæ dicit Demea sunt vera, nec omnino falsa, immo aliqua sunt & aliqua non sunt, tamen.i.quamuis, nō omnia sunt vera, tamen hæc quæ fecit Æsch. non nihil.i.aliquātulum sunt molesta mihi.i.mihi displicent, sed nolui ostendere illi Demeę me ægre.i molestè, seu difficulter pati.i.ferre illa quę fecit filius, nam ita.i.talibus moribus homo ille est, cum.i.quando, placo.i.volo placare eum, aduersor.i.contradico illi sedulo.i. instanter, vehementer, & quasi sine dolo, & deterreo.i.diuerto, deflecto eum ab ea opinione, quam concepit de eo, propter quā irascitur, tamen.i.quamuis abstergere velim iram à se tamen vix patitur.i.fert, tolerat id, quod fatin humane.i.modeste, benigne, patienter, æquo animo. Verum.i.sed si augeam iracūdiam eius, scilicet aut etiam si sim adiutor.i.fautor iracundię eius, ita quòd assentiar illi in ira sua, dicamque eum recte irasci, profecto.i.certe insaniam, verbum est hic.i.sim insanus, vel desipiens, seu desipiscam cum illo.i.morem eius, & si.i quamuis Aeschinus facit nobis nonnullam.i.aliquam iniuriam in hac re videlicet quòd effregit fores &c. tamen vltra hoc, quam meretricem ipse nō amauit? quasi dicat exarsit in multas, aut cui meretrici non dedit aliquid? munera.s. Postremo.i.quod dicūt, finaliter nuper, id est non multo tempore à nunc, credo.i puto quòd supple iam.i.tūc eum tædebat.i.ipse efficiebatur tædio omnium meretricum, dixit se velle ducere vxorem, sperabam.i.credebam adolescentiam .i.lubricitatem adolescentiæ, iam deferbuisse.i.cefrixisse, siue feruorem pristinum reliquisse, alij legunt deseruisse, & tunc sic astrue. Sperabam eum deseruisse adolescentiam.i.motus adolescentiæ, vel e diuerso, Sperabam adolescentiam deseruisse eum, gaudebam.s.adolescentiam deferbuisse autem.i.sed, ecce quasi repentinum propositum, de integro.i.denuo volo scire quidquid, est atque cōuenire.i.alloqui hominem.s.Aeschinum, si est apud forum venale, vel causarum ambiguum est, deinde lege per parenthesim, & per aposiopesim, nisi.i.nisi quia non temere credo quæ de eo dicuntur. ita enim interpretatur Donat. & quidem recte, vt mea fert sententia.

ARGVMENTVM) Accusat Demea Aeschinum, & Mitio defendit. estque hæc protasis periculi Aeschini. [Hem opportune) Attende asperitatem Demeæ & contra lenitatem Mitionis. [Quid ille) Propositio accusationis, quam auget à persona LATO.

& antefactis. [Fores effregis) Oratorie enomeeat singulas facti partes. [Clamant omnes) Confirmatio a testimonio, & mox amplificatio à dissimili exemplo. [Hæc cum illi) Confert culpam in Mitionem. [Homine imperito) Initium ad defensionem a criminatione personæ. [Non est flagitium) Propositio defensionis, per compleatonem ad vehementiam. [Hæc si neque) Confirmatio sumpta per occupationem, a pari & fictorio exemplo. Vt Nos faceremus ergo illi licet facere. [Et tu illû) Refertur ad obiectionem Demeæ denique si conferendum. & est refutatio. [Ah ausculta) Alia defensio per translationem, nihil ad Demeam si peccet Æschinus. [Excludetur fores) A meretrice.s.non a Mitione. [Natura tu) Pulchra distinctio, quæ mox refellitur ex coniugatis. [Verum Demea) Redit ad defensionis sententiam. [Profundat) Concessio indignantis, qualis illa, I sequere Italiam ventis. [Et est dijs) Error senis ad futuram epitasin. [Me ægre) Consilium Mitionis ad spectatores. [Quam hic) Moralis & pathetica hyperbole. & totum est leuis reprehensio. [De integro) Subaudi amare cœpit.

PETR. MARS. HEM opportune &c.) Hominis in disciplina domestica seuerissimi, nec permittentis filium lasciuire, nec visus seanseat in mores, & alterius nimium indulgentis libidini filiorum, vt ætas cursum suum faciat, decorum hac scena seruatur, & diuersum vitæ institutum exprimitur. Vtronque rationes habet: Primum, quoniam ex frequentibus actibus habitus generentur tam boni quàm mali. Aristot. in 11. Ethic. sic ait: Atque vt breuiter dicam omnes habitus ex operationibus similibus fiunt: quapropter tales quasdam operationes reddere oportet. Ipsarum namque differentias habitus ipsi sequuntur. Non igitur parum, sed plurimum, quin potius totum refert, sic, an non sic homines ab adolescentia consueuerint. Et paulo post dicit: Ob voluptatem improbas agimus, ob dolorem vero res postbabemur honestas, Quapropter homines ab ipsa statim adolescentia, vt inquit Plato, ita institutos esse oportet, vt his gaudeant, doleantq; quibus gaudere, dolereque oportet. Hæc enim educatio & eruditio recta. [Non est flagitium crede mihi &c.) Hæc est ratio alterius instituti, quod est mitius, & nonnulla dicit adolescentię concedenda propter feruorem ætatis. Cicero in oratione pro Cœlio, sic ait: Datur enim concessu omnium, huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates, quę se erumpunt vt nullius vitam labefactent, nullius domum euertant, faciles & tolerabiles haberi solent. Iuuen. etiam dicit: Quędam cum prima resecentur crimina barba. Et, Breue sit quod turpiter audes.

GLAR. IBRANT, producte i, pronunciandum, quod nos addita u, Iuerant dicimus, in quit, Don. Ex quo planè patet quàm tenuis fuerit ea litera spiritus apud veteres, pro qua Germanorum Celtarumq; lingua digamma Æolicum habet, Vrnum, vto. In 4. versu Vbi initio ponendum pro iambo, deinde duo spondei cum iambo. Quinto autem loco vel proceleusmaticus est, vel Ea monosyll. vel denique s, eliditur in Satiur. In 8. Tete geminandum, vt docuit Don. & carminis & ratio postulat. In 7 vero simplex Te, ante Amare, non omittendum est. In 9. pro Tibi iambo quidam lib. habent Et tibi, dactylum. In 10 proceleusmaticus est loco primo, nisi quis Fratros dissyllabum velit. In 11. s, eliditur in Quibus, nisi bacchius sit primo in loco. In 13. post Hominem, Secum legendum, quod in plerisque lib. omissum est, & Aut ad finem eius versus ponendum, vt 14 incipiat à verbo Parare. Et in 15. aut s, elidendum in Natus, aut prima eius versus syllaba At, à priore versu elidenda. In 22. Duo legendum absque verbo Sunt, quod Aldinus habebat lib. Notauit & hoc Ioan. qui in 25. Item legendum putat, ex Donato, non Idem, quod Aldinus habebat lib. In 26. Prætermitto, non Permitto, vt idem Aldi male habebat lib. In 27. creticus est initio, vel Meo monosyll. In 28. Patres legendum, non Patre, quod Aldi habebat lib. Admonuit & hoc Ioan. In 30. Insuerit, non Insueuerit. quod per errorem plerique habēt lib. & in his etiam Aldi. In 35 anapæstus est loco primo Venit ad. & Clamitans, legit Donat. ideoque d, in Quid, & s, in Agis elidenda, vt quid agis Mi, sit anapæstus, aut potius amphibrachys constituatur loco tertio. In vndequadragesimo vel s, eliditur in Durus, vel amphibrachys est loco secundo, & quòd coniunctio post Aequû omitti non debet, quam omisit Aldi lib. In 40. vel Et à superiore versu eliditur, vel Mea monosyll. est, vel denique creticus tertio est loco. In 47 primo loco manifeste est creticus, quod malim, quàm dicere ille abijcere. I. Secundo loco proceleusmaticus. In 48 secundo loco manifeste creticus est, nisi quis dicat, t, abijci in Studes, quod mihi minime probatur. In 50. Sua monosyll. nisi bacchium loco primo admittamus. In 52. Se supplet Donatus, & carmen respuit. Ad finem scenæ Gaudemus pertinet ad sequentis scenæ primum versum.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Seruibus animis describitur Aeschinus factum iurgantis cum lenone, nec error est vetera quòd hic fiant quæ facta esse Demea dixit, qui fortasse rumore nuncio acceperat fuisse Aeschinum, quod facturum ille se minatus fuerit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena proponitur exemplum contumeliosi diuitis per potentiam & pauperis pertinacia in perniciem suam. Nititur etiam persuadere Aeschinus se inuitum Sannioni lenoni intulisse iniuriam, verum fuisse illius culpa impulsum. Intelligendum quoque est, Parmenonem seruum morem gerentem Aeschino ita acriter egisse cum lenone, vt tandem ab eo puella eriperetur, cuius auferendæ Aeschinus percupidus fuerat.

Iambici octonarij, partim catalectici, partim acatalectici, & trochaici tetrametri catalectici. Vnus præterea dimeter.

SANNIO leno, AESCHINVS adolescens.

OBSECRO, populares ferte misero, atque innocenti auxilium:
Subuenite inopi. AES. * ociose, nūc iam illico hic consiste: odiose
Quid respectas? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero, hic te
Tanget. S. ego istam inuitis omnibus.
AES. Quanquam est scelestus, non committet hodie vnquam iterum vt vapulet.
S. Audi Aeschine, ne ignarū fuisse te dicas morum meū.
Ego leno sum. AES. scio. S. at ita, vt vsquam fuit fide quisquam optuma.
Tu quòd te posterius purges, nolle hanc iniuriam mihi
Factam esse: huius non faciam. crede hoc, ego meum ius persequar:
Neque tu verbis solues vnquam, quod re mihi malefeceris.
Noui ego vestra hæc: nollem factum: dabitur iusiurandum, esse te
Indignum iniuria hac; indignis cum egomet sim acceptus modis.
AES. * Abi præ strenue, ac fores aperi. S. ceterum hoc nihil facis. * Nihili
AES. Intro nunc iam. S. at enim non sinam. AES. accede illuc Parmeno.
Nimium abijsti istoc, hic propter hunc assiste. hem, sic volo,
Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam dimoueas tuos,
Ne mora sit, si iusserim, quin pugnus continuo in mala hæreat.
S. Istuc volo ergo ipsum experiri. AES. hem serua. omitte mulierem.
S. O facinu' indignum. AES. geminabit, nisi caues. S. hei misero mihi.
AES. Non innueram: verum in istam partem potius peccato tamen.
I nunc iam. S. quid hoc rei est? regnum ne Aeschine hic tū possides?

AES. Si

AES. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.
S. Quid tibi rei mecum est? AES. nihil. S. quid? nostin', qui sim? AES. non desidero.
S. Tetigin' tui quidquam? AES. si attigisses, ferres infortunium.
S. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?
• hoc Responde. AES. ante ædes non fecisse erit meliu' * hic conuicium?
Nam si molestus pergis esse, iam intro arripiere, atque ibi
Vsque ad necem operiere loris. S. loris liber? AES. sic erit.
S. O hominem impurum. hiccine libertatem aiunt æquam esse omnibus?
AES. Si satis iam debacchatus es leno, audi si vis nunc iã.
S. Egon' debacchatus sum in te, an tu in me? AES. omitte ista, atque ad rem redi.
S. Quam rem? quò redeam? AES. iam ne me vis dicere, quod ad te attinet?
S. Cupio, modo æqui aliquid. AES. vah, leno iniqua me non volt loqui.
S. Leno sum, fateor, pernicies cõmunis adolescentium.
Periurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta iniuria.
AES. Nam hercle etiam id restat. S. illuc quæso redi, quò cœpisti, Aeschine.
AES. Minis viginti tu illam emisti, quæ res tibi vortat male:
Argenti tantum tibi dabitur. S. quid, si ego illam nolo vendere,
Coges me? AES. minime. S. nanque id metui. AES. neque vendundam censeo,
Quæ libera est: nã ego illam liberali assero caussa manu.
Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an caussam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. S. pro supreme Iupiter:
Minime miror, qui insanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit, verberauit: me inuito abduxit meam:
Homini misero plus quingẽtos colaphos infregit mihi.
totidẽ Ob malefacta hæc * tãtidem emptã postulat sibi tradier.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum ius postulat.
Age iam cupio, modo si argentum reddat. sed ego hęc hariolor.
Vbi me dixero dare tanti, testes faciet illico,
Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras redi.
Id quoque possum ferre, si modo reddat: quanquam iniurium est.
Verum cogito id, quod res est. quando eum quæstum occeperis,
Accipiunda, & mussitanda iniuria adolescentium est.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes deputo.

DON. OBsecro populares) Popularitas in omnis rei consortium sumitur. nunc autem populares ciues dicit. & hoc quod veteres quiritari dicebant, Quirites conclamare. [Obsecro populares, ferte misero, atque innocenti auxilium) Hic exemplum est contumeliosi per potentiam diuitis, & in perniciem suam pauperis contumacis. [Subuenire inopi) Vide quàm posteriora vehementiora sunt ad incẽdendum populum primo, miserum: post, innocentem: ad vltimum, inopem posuit. & primo, ferte auxilium: post, subuenite. Et totum hoc principium à beneuolentia sumitur, quæ comparatur ea inuidia potentiæ Æschini. nam contraria in Æschino esse vult intelligi. [Misero, atque innocenti auxilium: Subuenire inopi.) Tria sunt, Miser, Innocens, Inops. [Ociose, nunc iam) Ociose secure significat. nam nisi qui securus est, ociosus non est. [Ilico) Modo locum, non tempus significat. [Ociose, nunc iam ilico hic consiste,) Simul imperauit modum, tempus, locum, factum. Modum, ociose: Tempus, nunc, Locum hic: Factum, consiste. Nam iam & Ilico, alterum tempori adiungitur, alterum loco. At consistere, est audacter & constanter stare: vt, Constitit in digitos extemplo arrectus vterque. [Istam inuitis omnibus) Deest abducam. [Ego istam inuitis omnibus) Bona ἔλλειψις. nemo enim plene loquitur qui iactatur. [Quanquam est scelestus, non cõmittet) ἀνανταπόδοτον primum: nam cum præposuisset quanquam nõ subiecit tamen. [Nunquam) Pro non. Virg. Nunquam oẽs hodie moriemur inulti. [Iterum vt vapulet) Minaciter poëta priorem litem sustulit, dicendo iterum, vt non eadem lis esset de qua supra Demea questus est, sed instaurata nascatur. [Cõmittet) Perficiet, sed hoc proprie de illicitis, & puniẽdis facinoribus dicimus. Et simul hic ostendit Comicus adolescens cedere se lenoni, inuitum se noxam intulisse, & id, quod fecerit, fecisse lenonis culpa, non sua. [Leno ego sum) Leno, terribiliter pronunciandum est, q.d. cui supplex eris. Sed ea argumento est, q contemnit Æschinus minas lenonis, vtpote qui iam vxorem decreuerat ducere. [Scin) Hic sic respondit quasi in lenone imminutio capitis tantum consisteret. [Fide quisquam optima) Fides in concipiendis commisationibus: denunciatio, comminantis est. [Huius non faciam) Figurate ergo, Quod te purges.i. purgationem tuã. Huius autem δεικτικῶς est. Aut enim stipulam, aut floccum mouerat, aut summum digitum. [Ego meum ius persequar,) Hoc est lenonium. [Meum ius) Meam libertatẽ. [Meum ius) Meam vindictam. Nam vt illa iniuria est quæ fit innoxio, ita ius vindicta illa quæ redditur reo. [Persequar) Vlciscar. Cic. Tu dum tuas iniurias per te, id quod non potest, persequi conaris. [Huius non faciam) Ctc. Ne taotulum quidem cõmotus est. [Neque tu verbis solues vnquam quod mihi re malefeceris) κομικῶς. Et soloes, lues, persolues.i. satisfacies, ac te purgabis. [Re malefeceris) Acuendum est re & significanter proferendum. ibi enim est sententia: Et plus dixit, & re malefeceris, quàm iniuriam feceris. [Noui ego vestra hæc) ἔλλειψις deest enim verba [Iusiurandum dabitur,) Hoc est iurabimus te esse indignum cui iniuria fiat huiusmodi. Aut separatim iusiurandum dabitur, & separatim, te esse indignum iniuria hac. & sic melius. verba enim satisfaciunt cum res colligitur in generalibus caussis. nam sæpe iræ ac litea iureiurando sunt terminatæ. [Indignum iniuria hac:) Comite indignum & indignis. [Abi præ.) Aut abi, præ.i. prior, aut abi præ.i. præi: vt, I præ, sequar. Aut præstrenue: vt, Prædiuitis vrbe Latini. [Abi præ.) Magna contemptio minarum lenonis, non respondisse Æschinum ad ea quæ dixerat. [Ceterũ hoc nihil facis) Nihil, pro, non, legitur, &, nihili. [At enim non sinam) Enim, inceptiua particula apud veteres fuit: sed & conuenit perturbationi. [Nimium istoc abisti,) Quasi ex contumacia lenonis appareat, quòd multum abierit. [Propter hunc) Iuxta hunc. vt Virg. Templum de marmore ponam Propter aquam. [Hem, sic volo) Mire comicus ea alterius verbis, quid faciat alter ostendit. [Quin pugnus continuo) Pugnus, à pugna dictus, aut ab illo pugna. [Pugnus continuo).i. vestigium litigantis. [Istuc volo ergo ipsum experiri) Expresse ostendit paupertoria loquacem contumaciam vsque ad pericula cædis. [Istuc volo ergo ipsum experiri) Hoc illo dicente, Seruus lenonem verberat. [Hem serua,) Nescias cui dicat hæc Aeschinus, an lenoni, an seruo, sed seruo magis est verisimile. [Geminabit nisi caues) Hoc comminantis est, non iubentis ferire. sed quia longe stat Parmeno, gemina putauit dictum. Et geminabit, subaudiendum est plagam. [Geminabit nisi caues) Non singularem pugnum & vnum dabit, sed geminabit: quasi dicat, geminato duplicatoque numero inferet. [Hei misero mihi) Leno pulsatur. [Non innueram,) Conuenienter Poëta auidiorem Parmenonem malefaciendi inducit, cum supra, dominum inuitum ostenderat cogi ad inferendam iniuriam. [In istam partem potius peccato) Vt verberes non iussus potius, quàm iussus non verberes. [Nunc iam) Duæ partes sunt. Et bene iam, quia sero, & post plagas: Et verum hoc lenoni, vt abeat: an puellæ vt introëat, dicitur? sed facetius est si lenoni intelligas dici: quasi hoc factum sit quod voluerit, & quasi venerit vt vapulet. Et

Iam etiam tarditatis incusatio est. vt Virg. Iam melior iamdudum precor. [Regnum ne Æschine] Insidiosa moraliter exclamatio, & ardentior ad plagas. Regnum ne Aeschine [Hic tu possides.] Bene hic. i. Athenis, vbi grauius crimen est dominari velle. Nam tyranni ibi semper oppressi sunt, & maxime priuatim. [Si possiderem] [illegible] contemnentis in inuidiam. [Ornatus esses ex tuis virtutibus] Vero ostendit quantum a se longe sit regnũ, qui dixerit ornari potuisse lenonem. [Ex virtutibus tuis] Sic veteres per [illegible] virtutes pro flagitijs dicebant. Lucil. Animo ac virtutibus. [Quid tibi rei mecum est?] Hoc quia verberatus est, dicit. vt sit, Quid tibi debeo? non quia nihil sibi debeatur. [Nihil Facere, quia ipse abstulit, & nihil vult à se repeti. [Quid? nostin qui siem?] Proprie: sic enim dicit quidquam debet, Non me nouit, non quòd ignoretur, sed quòd in iure non cernatur. [Si attigisses] Plus dixit, attigisses, quàm tetigisses est enim multo minus attingere quam tangere. [Qui tibi magis licet] Hic non tam ratiocinatio est, quàm exclamatio per dolorem. [Meã habere pro qua ego argentum dedi.] Meam sufficerat, sed magna moralitate additum, pro qua argentum dedi, ad vociferationem simul esse ostendit leno quod repetat. [Qui tibi magis] Si mihi, inquit, non licet attingere tuam, cur tibi licet meam, nõ tangere, sed habere? Et habere, verum domi in consuetudine, an corrumpere. i. stuprare intelligimus? [Ante ædes non fecisse erit melius hic conuitium] Non erat quod ad hæc iuste responderet. & ideo sic respondet, vt conuitium dicat, quod verum est. [Loris liber] Lora apud veteres laura dicebantur, a lauro triumphorum: ★ sub qua mos erat captiuos vinciri, ducique per pompam. ideo autem, vt conditionis reminiscantur, loris cæduntur mancipia. Nam mancipia dicuntur, quòd manu capta sunt; Serui, qui seruati sunt, cum eos occidi oporteret iure belli. Vnde Virg. sic inducit captiuum rogãtem. Per patrios manes, per spes surgentis Iuli, Te precor hãc animam serues natoque patrique. [Hiccine libertatem]. s. Athenis. [O hominem impurum] Sic veteres impurum generaliter pro improbo ponebant, vt in eadem hac fabula. Persuasit ille impurus, sat scio. [Æquam omnibus?] Quasi diceret, vbi non est, quando Aeschinus loquitur. Et bene omnibus, vt ne lenones quidem videãtur excepti. [Omitte ista, atque ad rem redi. Superbe adolescens maleficium non putat lenonis esse purgandum. Ad rem autem, ad negocium de quo agitur, dicit. [Quam rem?] Quam adduxisti. Res enim pecunia intelligitur, vel id pro quo pecunia danda est. [Quò redeam?] Ad quam euertisti domum, quia Fores effregit, atque in ædes irruit alienas. [Quod ad te attinet?] Quod tibi prodest, & commodum est. [Cupio] Ille, vis, dixit, hic, cupio. [Modo æquum aliquid] Subaudiatur, dicas. [Vah, leno iniqua me non vult loqui.] Nomen sacrilegum, & iniustum Leno, iniquitatem agitat, iustitiæ patrocinatur. hoc totum [illegible] pronunciandum est. [Leno sum] Figura [illegible]. [Orta est iniuria] Orta, cœpta. [Illuc quæso redi quo cœpisti] Figurate. rectum enim erat, vnde cœpisti. nisi forte Quo pronomen est modo accipiẽdum, vt sit, à quo. Et bene memor est dixisse Aeschinũ, Omitte ista, atque ad rem redi. [Quæ res tibi vertat male] Adijcit contumeliam, quasi & hoc multum sit inimicum. Vertumnus dicitur deus qui rebus ad opinata reuertentibus præest. sæpe autem male cedit, quod bonum putatur, & hoc est male vertisse. vt ille gladius qui muneri datus, adminiculum fuit reginæ pereunti. de Virgil. Ensemque reclusit Dardanium, non hos quæsitũ munus in vsus. [Quid, si ego tibi illam vendere nolo?] Hæc maioris sunt stomachi, & ideo stultiora. nam quod iam amisit, venditurum se negat. Et, Quid si nolo, noue dictum est, & [illegible]. [Quid si nolo vendere? coges me?] Potest autem dici, Quid si nolo, coges me? [Minime] [illegible]. [Nanque id me.] [illegible] contumax & ridicula in eo, quod iam amisit id de quo dixit se cogi nõ posse. [Nam ego illam liberali assero causa manu.] Ordo est, Ego liberali causa manu assero. Et sunt iuris verba, à quibus etiam Assertores dicũtur vindices alienæ libertatis. Nam & causa ipsa, liberalis dicitur, quæ actionem in se continet libertatis. [Pro supreme supplice] Hæc locutio ad hoc inducta est vt ex verbis lenonis appareat quam facile mitis fieri possit, & quidvis libenter accipere. [Pro supreme Iupiter,] Supremum nunc dicit summum, ab eo quod est superum, & superius. Virgil. Rex ipse Iouis de gente suprema, Troius Aeneas tua nos ad limina misit. Et non abhorret à persona & plebeij, & lenonis, & similis passi Iouem ipsum conuitio persequi, vt quotidie videmus ab hominibus eius loci & ordinis fieri. [Minime miror, qui insanire occipiunt ex iniuria] Sensus hic est, Insanos fieri per iniuriam plerosque mirabar, sed iam non minus, postquam ego ipse per iniuriam quam sum passus, insanire compellor, adeo vt exclamem, Pro Iupiter. Et simul aduerte vigilantem Poëtam, vt vbicunque in comœdia vocem tragicam extulerit, statim personã insanam dicere faciat, sic & supra, Pro Iupiter, tu homo nunc adiges me ad insaniam. [Me inuito abduxit meam.] Honestiori personæ hæc querela sufficeret, abduxit meam. Sed leno bene addidit, me inuito nam abducuntur meretrices absque solutione lenonum. Et decora locutio est per [illegible], me inuito abduxit. non enim addidit, puellam aut quid tale. [Tantidem emptam postulat] Tantidem emptam legitur, & totidem emptam. [Homini misero] Secundum illud Menandri ★ [Homini misero plus quingentos colaphos infregit] Contumeliosa cædes, colaphus, & digna lenone. [Infregit] Vt illudens hoc fecisse Aeschinus videatur cum sonitu se colaphizatum significat. Infregit autem illisit, inflixit. vt sit sensus. Inflixit homini misero plus quam quingentos colaphos. Et flebiliter pronunciandum est, hoc enim exprimitur, vt tamen incuset in alieno facto fortunam suam. Et vide quantum hoc differt ab illo quod supra dicebat, Ipsum istuc volo ex te scire hoc, quia solus est: illud, quia cum aduersario. [Bene promeruit] Bene, multum. Promeruit, adiuuit, profuit: cui contrarium est commeruit. Nam mereri & promereri, est præstare beneficium. Virgil. Quique sui memores alios fecere merendo. Et, Nunquam regina negabo Promeritam. [Vbi me dixero tanti dare] Recte dixit. vbi enim pacto intercessit pretij, iam exceptionis actio sublata erit, & pretium debebitur. [Mox cras redi.] Transit ad [illegible]. [Id quoque pati possum] Id, Mox cras redi. i. moram. [Quanquam iniurium] Vendere quod nolis. Et. s. [Id, quod res est] Pro, id quod verum est: bona locutio [Quando eum quæstum occeperis,] Vt in Andria: Dein de quæstum occipit. [Mussitanda] Patienda, consideranda, cũ silentio, & vt in amatore putanda, atque per hoc perferenda. Mussitare enim proprie est dissimulandi causa tacere. dictum vel a muto, vel ab M, quæ litera est omnium pressæ vocis ac penè nullius. adeo vt sola omnium cum intervocales inciderit, atteratur, atque subsidat. Hinc Virg. Mussat rex ipse Latinus. [Frustra egomet mecum] Præparationis genus, id accipiendas viginti minas totius summæ desperatio.

GVID. OBSECRO &c.) Hic exemplum proponitur contumeliosi diuitis per potentiam, & pauperis contumacis in perniciem suam nititur autem persuadere Aesch. se inuitum intulisse iniuriam Sannioni lenoni, sed fuisse impulsum illius culpa. intelligendum autem est Parmenonem secum mocem gerentem. ÆS. luctatum esse cum lenone, vt tandem eriperetur puella, cuius extorquendæ Aeschinus cupidus erat. S. O populares. i. ò vos ciues, populares interdum dicitur fautor. interdum etiã fauetur, videlicet gratiosus, qui scilicet dat operam, vt captet auram, id est fauorem popularem, qui & auratius dicitur. Interdum dicitur aliquis popularis, qui est de populo. interdum est denominatiuum significans rem ad populum pertinentem, obsecro ferte auxilium. i. ferte opem. Auxilium do, feroque dicimus, opem fero tantum dici licet, ferte ego auxilium. i. auxiliamini mihi misero, id est afflicto, infelici, atque innocẽti. i. qui nõ meruerim vapulare, subuenite. i. succurrite mihi inopi. i. pauperi admodũ, quasi sine terra inops dicitur, & plus est, quàm pauper. ÆS. Iam nunc. i. iam hoc ipso tempore tu lecto, consiste. i. mane, contineto, & audacter, ita ilico. i. continuo, hic. i. in hoc loco, ociose. i. secure, quia ocium pro securitate ponitur, nam nisi, qui securus est ociosus est. Donatus vult ilico hic locum signare, non tempus, sed non bene video, quomodo bene cohærẽt hic & illic, quæ duo essent aduerbia de eodem dicta, quod si nõ esset hic aduerb. ilico pro illic bene haberet locum. dicendo ociose ostendit se imperasse modum, dicendo iam nunc imperauit tẽpus. dicendo hic vel illic ostendit se imperasse locum, & dicendo consiste ostendit se imperasse factum, quid te spectas. s. frequẽter respicis, hoc est post te aspicis, timebat ne à tergo aliter veniret, qui eum læderet. Nihil est pericli. i. nullum est periculum, q. d. tua culpa & contumacia efficis vt vapules, nunquam. i. non tanget te Parm. s. dum. i. quandiu, adero. i. præsens ero hic. S. Luctare Sannio leno cũ eripientibus puellam loquens. Age abducam sup. istam puellam inuitis omnibus. i. quod barbare dõi, ma se gratibus omnium. ÆS. h. d. Parmenoni, qui eum iam mulctauerat, quanq. s. quamuis, ipse leno est scelestus. i. sceleratus, improbus, peruersus, tñ sup. non committet. i. non efficiet (sed proprie dicitur de illicitis committere in hoc significato) hodie vnquam. i. nullo tempore, seu temporis parte, vt. i. q, vapulet. i. cædatur iterum. per quod eum ostendit iam semel vapulasse. S.

★ Vide detrahẽda sit p̄positio sub, vt intelligas captiuos manus laureis tergulis fuisse vinctas.

O Aesc.

O Aesch. audi ne dicas te fuisse ignarum.i.nesciũ, meorum morum.i.meorum modorum viuendi ego sum leno, qui redimit puellas, quas sibi quæstum turpissimum facere cogit. ÆS. Scio te esse lenonem. S. Autem.i.sed, dum leno fide.i.veritate, ita.i. tam optima, vt.s.sicut quisquam.i.aliquis, fuit vsquam.i.in aliquo loco, quasi dicat quod polliceor me facturum, illud ego facio citra omnem dubitationem, nõ faciam.i.non patiatur quod purges, id est excuses, posterius.i.vlterius, postea, consequenter, & ponitur comparatiuum pro positiuo, videlicet pro postere, quod significat post, vel consequenter. non faciam ergo quod purges te huius, vt sit neutri generis.i.huius rei causa supple vide licet te nolle hanc iniuriam esse factam mihi.i.quòd tu dicas, q̃ tu non fueris auctor huius meæ vapulationis, & ablationis puellæ, quoniam Aeschinus non eum cædebat, sed Parmeno, vel nõ faciam.i.non permittam, quòd tu purges te nolle hoc iniuriã, huius.i.puellæ ereptæ, esse mihi factam, alij habent huius quidquam, & tunc est sensus. Non faciam quidquam.i.aliquid huius.i.de hoc, quod.i.propter quod purges te nolle hanc iniuriã esse mihi factam crede hoc.i.habeas hoc persuasum, & exploratum, ego persequar.i.vlciscar, vsque ad finem causæ prosequar, ius meum.i.meam libertatem lenoniam, vel prosequar meã vim dictam. Nam vt iniuria est, quæ sit inuoaio, hic ius est quod redditur reo. neque tu solue vnquam.i.nunquam lues, persolues, satisfacies, purgabis, verbis.i per verba id, quod feceris mihi male.i.inique, re.i.ipso effectu, & vi mihi illata ego noui vestra verba.s.hæc nollem.i.vellem hoc non esse factum, iusiurandum.i.sacramentum, dabitur.i.iureiurãdo affirmabitur, impersonaliter, te esse indignum hac iniuria.i.te non esse eum, cui debeat fieri talis iniuria, vt videlicet accuseris talem iniuriam intulisse mihi, cum egomet sim acceptus.i.tractus, indignis modis.i.inhonesto modo, & indigno, qui à tali iouene ingenuo admitteretur, seu fieret, vel te esse indignum hac iniuria.i.qui deberes facere hanc iniuriam. ÆS. Abi præ.i præi, præcede, ante i domum ex hoc loco, vel prætrenue sit vnum verbum, vt prædiues, & tunc sic lege, abi.i.discede hinc, prætrenue.i.valde diligenter. nam strenuus homo est diligens, & validus, ac magnanimus, posset etiam forsitan prætrenue esse vocatiuus, sed melius est vt sit aduerb. abi ergo & aperi fores. domus tuæ, vbi est puella quam volumus abducere. S. Ceterum i.sed nihil.i.nõ facis hoc.i.non eo peruenisti vt hoc possis facere, videlicet vt tibi fores aperiam, vel nihil facis, id est nihil proficis hoc, in ablatiuo.i.per hoc, q̃ ita mecum minaciter & imperiose agis. ÆS. Iam nunc.i.ex hoc ipso tempore tu Parm.i.valde, abi intro.i.in domum. S. At.n. id est sed certe, non sinam.i.non patiar, vt ipse seruus Parm.eat intro, vt præcipis. ÆS. Parmeno serue mi accede illuc.i.valde, confer te ad locum vbi leno est, assiste, idest quod dicitur, tene te hic.i.in hoc loco, quem tibi ostendo, propter hunc.i.iuxta hunc lenonem, vt sis paratus illum mulctare si sit opus. S. Hem, interiectio indignantis, & contumaces, sic volo vt.s.mihi assistat, quasi contumax propter pericula cædit non deterretur. ÆS. Tu Parm.serue caue iam ne sup.dimoueas i.vertas, quoquam.i. in aliquam partem, vel in aliquem locum oculos tuos à meis oculis, ne.i.vt non, sit mora i.tardatio, quin.i.quòd non pugnus.i. manus clausa hæreat.i.adhæreat, admoueatur continuo.i.illico, in mala.i.in gena lenonis.s.Mala.n.est illa pars faciei propè oculos, quæ more mali.i.pomi est rotunda, caue ergo quòd non sit mora quin pugnus hæreat in mala eius, si inouero, ab innuo is.i. si fecerim tibi signum. S. Ergo quia tu ita præcipis, volo experiri ipsum Parmenonem.i.de eo facere periculum, an audeat facere, quod iubes. ÆS. Hem, hic interiectio metuentia ne puellam abducat leno. serua tu Parm.i.conserua, protege tutare, defende puellam, & cum leno nimis acer esset ad eam abducẽdam, subdit, omitte mulierem.i.demitte mulierem & subaudi cæde lenonem, quod si de lenone illud dictum intelligatur, sic intellige, hem admonentis, tu leno serua te.i.non patiaris ita re mouilari .i.omitte puellam.i.patere vt eam abducamus, & ita euades. S. O facinus miserum, exclamando proferatur, hoc est vos populares videte facinus miseratione dignum. ÆS. Ipse Parm. geminauit.i.duplicabit plagam supple siue instaurabit denuo verbera, nisi caues.i.nisi consulis, & prouides tibi dando petita. S. Cum geminasset Parmeno exclamet leno. hei, interiectio dolentis, miseriam, deest ò.i.ò miseriam.i.sustineo sup.afflictionẽ miserabilem. ÆS. Non innueram.i.non feceram tibi signum Parm.vt geminares, sed geminasti, veruntameo.i.sed tamen potius peccato, in futuro imperatiui.i.errato, vt verberes eum non iussus, quia peccat seruus plus imperato faciens, quod tamen volebat Æschinus, ideo, inquit, potius peccato eum cædẽdo in istã partem.i.secundum hanc partem in qua non innuerim, neque iussерim, nam erant duæ partes, videlicet iubere & non iubere, innuere & non innuere. ideo dixit in istam partem potius peccato &c.ò iam nunc.l.i.abi, quasi dicat sero & post verbera, vbi iam tarditatis incusatio est. potest etiam sed non æque bene referri ad puellam, quam iubeat introire, vt eam commodius eripias. S. Quid hoc rei est.i.qualis est hæc res, vel quid hoc sibi vult? ò Aesch.oe.i.vtrum possides hic regnum, vtrum dominaris hic & exerces tyrannidem hic.i.in ciuitate libera.s.Athenarum, in qua tyranni semper oppressi sunt. ÆS. Si possiderem hic regnum.i.rerum potirer, & omnia meo regerentur arbitrio, tu leno esses ornatus.i.tu beneficium à me cõsequereris, ea tota virtutibus.i.secundum tuas virtute, sed cum in te nullæ sint, sed vitia, non modo non ornaberis à me, sed etiam pro tuis flagitijs grauissimas pœnas lueres. S. Quid rei.i.quæ res est tibi mecũ .i.quid negocij mecum habes, vel quid in me actionis habes, aut quid tibi debeo? ÆS. Nihil rei nequam est mihi tecum, quasi dicat nihil tecum negocij habere cupio, presertim cum in meũ redundaret dedecus. S. Quid? modus interrogandi comicis familiaris, nostin'.i.scis ne, qui sim i.qualis vir sim? ÆS. Non desidero nosse qualis sis. S. Tetigi oe.i.vtrum tetigi lædendi gratia, quidquam.i.aliquid, tui.i.ex tuo corpore. Longe.n.interest si quis dicas, tetigi aliquid tuum, & tetigi aliquid tui Nam prius significat me tetigisse aliquid, quod tuum erat, vt librum, vestimẽtum, vel aliud, sed tetigi aliqd tui sign ficat me tetigisse aliquod ex membris corporis, vel aliquam corporis tui particulam. ÆS. Si attigisses.i.leniter tetigisses, quod minus multo est, quàm. tetigisses, ferres.i.portares.sustineres, patereris, infortunium.i.infelicitatem, pessimum successum, quasi dicat tecum pessime ageretur. S. Respoude, qui.i.cur, vel quomodo magis licet tibi habere meam puellam, pro qua dedi argentum, quam liceret mihi habere tuam, si haberes? vel quia dixerat si attigisses, dicit nunc San.si mihi non licet, attingere aliquid tui, qui magis tibi licet, non modo meam attingere, sed etiam habere Aesch.melius erit tibi supple lenoni non fecisse mihi hoc. conuitium.i.hanc contumeliam, hoc maledictum hoc improperium, hoc dedecus, hoc probrum, seu obbrobrium, ante ædes.i.ante domum, puta in mudio vicu, quoniam locus aggrauat conuitium. Nam.i.sed, sicut nam quod pro eo quod autem, si perges.i.si perseuerabis, prosequeris, esse molestus.i.fastidiosus, tædiosus iam.i.statim, abripiere.i.ab hoc loco rapieris, intro.i.in interiorem domum; atque operiere.i.obruere, cooperieris loris.i.scuticis, funiculis de corio factis, quibus cædebantur mancipia, vt conditionis reminiscerentur. Dicuntur autem mancipia quòd mano capta sunt ab hostibus, sed serui dicuntur quasi seruati, cum eos iure belli liceret occidere. Atque ergo operiere loris.i.totus obrueris loris, cum vapulabis.s.vsque ad necem.i.internecionẽ vsque.i.ad mortem. S. Minitaris q̃ supp.ego liber.i.non seruilis conditionis operiar loris, quis serui cædi solent. ÆS. Sic erit vt dico.s.quia loris vapolabis. S. O hominem impurum.i.improbum, more antiquo.i.dico te esse hominem improbum, sed exclamatio, quam sit interpretor, vt satisfaciam aliquibus, qui nisi videant, vnde te gimina dependeant (vt eorum verbis vtar) suo ipsorum animo morem gerere, satisfacere ue non possunt, ea propter cum professionis nostræ officio videamus incumbere, vt quamplurimis satisfiat, sic familiariter interpretandum duximus. Sed ad rem redeamus. Hiccine.i.vtrum homines, aiunt.i.dicunt verum supple libertatem.i.facultatem liberam agendi quodlibet, esse æquã .i.æqualem, parem omnibus incolis, hic.i.Athenis? quasi dicat vt video inter te & me non videtur æqua, cum tu pulses, ego vapulo tantum, & meam possideas, neque mihi tui quidquam liceat attingere. AES. O Leno Sannio. si iam satis debacchatus es.i.insanisti, despuisti, à Baccho dicitur bacchor aris, inde debacchor compositum, in quo de auget non minuit. Iam audi si vis Sanne.i.vtrum, ego debacchatus sum.i.insaniui, sæuiui verbis & verberibus in te.i.contra te, an tu Aeschine debacchatus es, id est sæuitiam exercuisti, tanquam bacchans & furibundus in me.i.contra me. AES. Mitte, id est omitte, missa fac ista per contemptum dicit, quasi inepta, atque redi ad rem.i.ad negociũ, de quo agitur. S. Quam rem omittam supple cum rem ipsam.s. puellam abduxeris, nam res pecunia intelligitur, vel id pro quo pecunia danda est, quo.i.ad quem locum redeam presertim cum domus meæ fores effregeris. AES Ne.i.vtrum, iam.i nunc, vis me dicere.i q̃ ego dicam id, quod attinet ad te.i.tibi prodest, & commodum est. S. Cupio vt dicas quod ad me attinet, modo .i.dummodo, dicas supp.aliquid æqui.i.aliquid quod non modo sit vtile, sed etiam iustum, ac honestum. AES. Vah, interiectio

ridensis, leno .i. puellarum redemptor ac venditor, quasi nomen sacrilegum est, & iniustum. Leno ergo non vult me loqui iniqua .i. iniusta inhonesta, quasi dicat mirum est lenonem patrocinari iustitiæ, hoc totum ironice pronunciandum est. S. Fateor quòd sum leno pernicies appositiue dictum .i. qui sum destructio, perditio communis .i. publica lues adolescentium .i. iuuenum, & sum inquam pestis .i. lues, corruptio . pestilentia adolescentibus inquam periturus .i. perdendis, qui sequuntur viam perditionis, & interitus animæ, tamen .i. quamuis sim leno, tamen nulla iniuria est orta .i. incepta tibi & nata à me .i. per me, vel ex meo facto. ÆS. Nam hercle .i. per Herculem etiam cum hoc quòd dixi te Lenonem, id restat .i. id, quod tu dixisti reliquum est, videlicet te esse perniciem communem adolescentum, & pestem perituris. S Quæso .i. postulo . ò Aesch. redi illuc .i. reuertere ad illud propositum, quo .i. à quo negnein vel proposito, tu cœpisti .i. incepisti ÆS Tu leno emisti illam puellam viginti minis .i. viginti libris, tantum argenti .i. tanta pecunia .s. viginti minæ dabitur tibi pro illa, quæ res .i. quę datio argenti male vertat tibi .i. in tuum malum cedat, seu in tuam cedat & conuertatur perniciem, dixerunt veteres. Veruntamen esse Deum, qui rebus ad opinata reuertentibus præesset. Sæpe autem male cedit, quod bonum putatur, & hoc est male vertisse. S. Quid facies supple vel dices, si nolo vendere tibi illam puellam, quam tamé iam eripuerat. ÆS. Coges .i. compelles me vendere .s. Aesch. Minime .i. non cogam te. Nam longe melius est mihi eam sine pecunijs habere. S. Pero sup. ita, nanque metui id .s. ne me cogeres vendere, & est ironia contumax & ridicula. ÆS. Neque censeo eam puellam esse venundandam .i. vendendam, quæ .i. puella est libera .i. non seruilis conditionis. Nam ego assero .i. vendico, asseuero, restituo illam in libertatem mano mea .s. Nã assertores, seu vindices manu capiebant quem asserebant in libertatem, vel in seruitutem, quemadmodum fecit M. Claud. Ap. Claudij cliens, qui asserere volens in seruitutem illam virginem plebei viri iniecit manum in eam seruam ex serua natam appellans, ita hic Aesch. asserere volens in libertatem puellam iniecit in eam manum liberam eam esse asseuerans. Bene ergo, inquit, assero manu mea illam causa liberali .i. per causam continentem actionem libertatis. Est enim causa liberalis controuersia quæ continet in se actionem libertatis. De qua longe, lateque agitur lib. xl. Pandectarum titulo de liberali causa. Dicimus autem assero te in libertatem, vel in seruitutem .i. vindico, siue asseuero, siue restituo te in libertatem, cum dicereris falso seruus, vel redigo te in seruitutem, cum falso te asseuerares liberum. In eodem titulo de causa liberali legi hoc dicẽdi genus asseuerare se ex libertinitate in ingenuitatem, pro asserere vel vendicare, vt etiam dicere possumus asseuerare se ex seruitute in libertatem, ab asserendo dicuntur assertores sæpius vindices libertatis, quãuis & fortasse an dici possent assertores seruitutis, quidni? cum asserere in seruitutem ex libertate dicamus. Inde eiusmodi assertiones .i. restitutiones in libertatem, aut seruitutem dicuntur vindiciæ arum, vel à vindicando. vel a vindicio vitellinorum seruo, qui vindicta .i. virga prætoria primus libertate donatus est. Inde dicuntur vindiciæ libertatis, vel sm libertatem vindiciæ seruitutis, vel sm seruitutẽ. Inde iudex aliquis, vt fecit App. Claud. decemui dicitur proferre decernere, vel dicere vindicias seruitutis, vel sm seruitutem & propinqui, vt fecit Virg. pater vna cum alijs cognatis dicuntur postulare, vt vindiciæ libertatis, vel sm libertatem puellæ agitatæ in causa liberali pronunciantur. Sic ergo astroe literam. Ego assero manu mea illam causa liberali .i. vel in controuersia de libertate, vel per causam liberalem intelligendo per actionem libertatis, quam continet in se causa liberalis. Nunc vide .i. considera, delibera, vtrum vis accipere argentum .s. viginti minas, an vis meditari .i. exercere, tutari, defendere causam tuam .i. tuam partem .s. tuum ius in hac causa liberali, quam in te puto intendere ò leno, delibera .i. mente voluta, hoc .s. an vis accipere argẽtum, an meditari causam tuam, dum .i. quã diu redeo. S. Proh supreme .i. summe Iuppiter exclamatio est irascentis, & quasi Iouem protestantis, q. d. ò summe Iupp. te inuoco in auxilium meum, vel imploro opem tuam, vel testor fidem tuã, vel aliquid tale, est autem exclamatio tragica, in quã cum poëta incidit in personam insanientem introducit, vt prius, Proh Iup. tu homo vel gis me ad insaniam, & hic .i. nunc minime .i. non miror eos supp qui occipiunt .i. incipiunt insanire .i. fieri insanos, ex iniuria .i. post acceptam iniuriam, q. d. Mirabar prius plerosque insanos fieri per iniuriam, sed iam non miror, postquam ego ipse per iniuriam quam sum passus insanire compellor adeo, vt exclamẽ proh supreme Iup. Subdit iniurias quas accepit ab Aesch. Ipse Aeschinus eripuit .i. extraxit per vim me domo .i. è domo, vel, à domo mea. Dicimus autem eripio te malis cum datiuo, & a malis cum ablatiuo, ipse Aesch. vulnerauit .i. sauciauit me, abduxit .i. violenter eripuit meam puellam, me inuito .i. contra meam voluntatem, ipse Aesch. postulat eam puellam emptam tantidem .i. viginti minis tradier, paragoge .i. dari sibi, vel postulat eam empta dari sibi tantidem .i. pro eodem pretio quo empta est. Tantundem dicitur in nominatiuo & accusatiuo, & tãtidem in genitiuo absque casibus alijs, & postulat eã dari sibi tantidem, ob .i. propter hæc malefacta, quæ in me exercuit. Donatus ait legi in aliquibus libris totidem, ipse Aesch. infregit .i. cum sonitu illisit, inflixit, incussit mihi homini misero .i. infelici & afflicto, plus quingentos colaphos .i. plusquam quingentas alapas. Inde colaphizo as .i. alapis aliquem cædere. Dicimus aũt eleganter, incussi vel infregi vel illisi aut infixi illi colaphum, pro eo, quòd dicunt, dedi illi alapam. Iuuen. Nos colaphum incutimus lambenti crustula seruo. Verum .i. sed, enim .i. certe, quando .i. quia bene .i. multum, promeruit .i. adiuuit, psuit, cui contrarium est cõmeruit. Nam merere seu mereri & pmerere seu promereri, significat præstare beneficium, cõmerere autem vel cõmereri significat contrarium. Verum ergo quia bene promeruit .i. quia multum meruit, vt puellam haberet, hoc dicit per ironiam, fiat .i. habeat eam, ipse postulat suum ius .i. suũ meritum, vel posset dici suum ius .i. suum meritum postulat, vt eam habeat, & hoc etiam per ironiam est pronunciandum, nisi velit intelligere eum adiuuisse eum in eo quòd represserit identidem Parmenonem cædentem eum Lenonem. Hæc autem omnia leno voluit apud se cogitabundus, & varias rationes agitans. Age aduerbium hortãtis seipsum, iam .i. nunc cupio accipere argentum, vel cupio eum habere eam si modo .i. ea lege, si reddat .i. restituat argentum, quod pro ea dedi, sed ego ariolor .i. diuino augurior, suspicor, opinor, inde ariolatores, vt inquit Festus, dicũtur coniectores .i. diuini, seu diuinatores. Ego itaque ariolor .i. suspicor, & diuino hoc quod sequitur, postquam .i. vbi dixero me dare puellam supple tanti .i. pro tanto pretio, videlicet viginti minarum. Vbi aduerte tanti poni in genitiuo cum verbo non tendente ad pretium saltem proxime, quamuis remote ad pretium aliquatenus tendat. Ilico Aeschinus faciet testes .i. capiet testes (vt dicit solet) de venditione facta, & tunc debebitur pretium, testes inquam faciet me vendidisse puellam, de argento .i. quãtum ad argentum reddendum spectat, somnium erit supple .i. nihil erit tandem nihil soluetur, neque inuenietur, quemadmodum cum aliquis somniat se accepisse pecuniam, tandem cum expergiscitur nihil inuenit in manibus suis. Mox .i. statim, dicet mihi quærenti pecunias hæc verba, redi .i. reuertere cras, & ita procrastinabit de die in diem, quoque .i. etiam possum ferre .i. tolerare, id .s. redi cras, si modo reddat argentum debitum, quanquam .i. quamuis, id supple est iniurium .i. quãquam differre solutionem est inferre iniuriam, & vexare suum creditorem tot accessibus, & reditibus. Vel (vt ait Donat.) quanquam iniurium est .i. molestum & ab iniuria profectum cogi vendere quòd nolis. Verum .i. sed cogito id, quod res est .i. id, quod est verum, quando .i. postquam, occeperis .i. inceperis, quæstum facere .i. quærere sic lucella per lenoniam artem, iniuria .i. molestia adolescentum, est accipienda .i. sustinenda, patienda, tolerãda, & mussanda .i. considetanda cum silentio, & in animo repetunda, ac per hoc perferenda. Mussare enim proprie à mussare est frequentatiuum, significatque dissimulandi causa tacere, dictum vel a muto, vel ab m, quæ litera est omnium pressæ vocis, ac penè nullius adeo, vt sola omnium cum inter vocales inciderit, atteratur, atque subsidat. Virg. Mussat rex ipse Latinus .i. tacet causa dissimulandi. Deinde redit ad se inquies, sed nemo dabit iniuriam .s. ita vt non erit opus mussare, & ideo frustra .i. incassum, reputo .i. cogito, voluto, mecum .i. apud me, & in animo meo has rationes .i. hos faciendi modos, de quibus dictum est, puta de inferenda iniuria, aut de non soluendo debito.

ARGVMENTVM) Describitur certamen Aeschini cũ lenone, quo per vim eripuit virgem. [Obsecro populares) Ciues. [Ociose) Secure alloquitur seruum. [Ego illam) Bellis luctantis . subaudi retinebo. [To quod te) Præmonitione deterret ab iniuria. [Huius non fa.) Dicticos osseoso pilo vel summo digito. [Nollem factum) Prosopopœia purgantis. [Propter assiste) Iuxta. [In mala) In ore lenonis. [Serua) Obserua. [I nunc iam) Iubet abire Parmenonem & virginem abducere. [Tuis virtuobus) Ironia prouerbialis. [Qui tibi) Exclamatio per dolorem. [Hoc conuitium) Conuitium appellat vociferationem lenonis, quia aliud quod iuste respondeat non habeat.

LATO.

beat. [Loris liberi) Subaudi, aperietur, hoc est cedetur, quia ne fas & contumeliosum erat liberos cedere. [Vah, leno iniqua) Irrisio. [Minis viginti) .i. nostratis pecuniæ ducentis coronatis. [Nam ego illam) Verba iuris in asserenda hominis libertate. ordo est. ego illam assero manu, causa liberali. [Domo) Enumeratio cum incremento. [Infregit) Pulchre dictum pro impegit. [Promeruit) Ironicos. [Ariolor) Prouerbialiter de eo quod incertum est. [Mox eras redi) Verba incrastinantis debitoris, per prosopopœiam.

PETR. MARS. OBSECRO populares &c.) Proterui adolescentis fidentia & impetus, hac scena exprimitur, qui vt libidinem animi sui expleat, alterius miseriæ, inopiæ ac innocentiæ nullam habet rationem: & leges ciuiles transgreditur, quod malæ institutionis signum est, & damnatur in primis, quoniam violatis legibus, violatur libertas, quæ in legibus continetur, quas non solum tenere debet iuuenis bene institutus, sed ne cogitare quidem, an recte sint positæ. Plato lib. j. de Leg. sic ait: Vna certe lex erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, recte, an contra se leges habeant, sed vno omnium ore, vnaq. voce recte tanquam a Dijs positas concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quidquam à iuuenibus cogitari. Et non solum damnandus est, qui iniuriam irrogat, sed etiam qui non propulsat, si potest, iniuriam. Ideo Plato in 5. de Rep. sic ait: Honorandus certe est, qui nihil iniuriatur: qui vero nec alios id facere patitur, duplici honore, imo etiam magis honorandus est. Xenophon lib. j. institutionum Cyri, sic ait: Nihil est iustius, quam propulsare iniuriam: aut pulchrius, quàm amicis succurrere. Seneca loquens de iustitia, sic ait: Iustus vt sis, non solum non nocebis, sed etiam nocentes prohibebis: nam nihil nocere non est iustitia, sed abstinentia alieni. Cic. in lib. j. de Off. Qui autem non defendit, nec obsistit si potest iniuriæ, tam est in vitio quam si parentes, aut amicos, aut patriam deserat. Illam liberali assero, &c. Assero .i. vindico & defendo eius libertatem ea actione quæ libertatem continet. Est autem actio ius prosequendi in iudicio, quod sibi debetur, & hæc actio aut est in rem, aut in personam. Manumissio, est datio libertatis. Nam quandiu quis in seruitute est, manui & potestate subijcitur: & manumissus liberatus est à potestate, quæ res à iure gentium sumpsit exordium.

GLAR. INGENS hoc loco difficultas in huius scenæ initio est, quàm leuiter sanè transiliunt quos antea etiam nominatiui. Doct. tres primos iambicos tetrametros catalecticos iudicauit. Cui tantisper subscribam donec meliora inueniam. Nam valde suspicor hanc scenam initio trimetris trochaicis scriptam, vt est scena prima, Actus quarti in Andr. Verum desunt nobis aliquot verba, quæ temere atque absque alicuius exemplaris fide imponere non audemus, multo minus tollere quæ sunt recepta. Itaque ad Doct. censuram primus versus dactylum habet loco primo, secundus anapæstum, & u, eliditur in Subuenire. Quanquam poterat & creticus esse loco primo. Ceterum huius carminis posterior pars etiam in Doct. libro claudicat. Est aūt sic legendus versus ex antiquo libro. [Subuenite inopi. Æ S. Ociose iam illico hic consiste nunc. Quid). Vt nunc post verbum Consiste ponatur, & Quid initiat, deinde alter versus à verbo Respectas incipiat. Quartus est dimeter iambicus. Quintus iambicus tetram. acat. Sextum Doctor. trochaicum tetram. acatal. iudicat, quales omnino tres toto Terentio scio, vt superiore fabula diximus Actus quarti, scena prima, sed qui habeant trochæos loco septimo, cum hic sit spondeus aut bacchius potius. Multum torsit nos hic locus. Atqui omnino audendum erat, & modus verisimilior inquirendus, quo animus Lectoris acquiesceret. Puto igitur tres esse trimetros trochaicos catal. & Dicas verbum diuidendum, quod apud Horatium frequēter fit, apud hunc poëtam etiam scenæ carmina secant. Quare ita omnino duos husce versus hoc ordine in tres diuido. Æschine audi, ne te ignarum fuisse dicas meorum morum, Leno ego sum. Æ S. Scio. S. [At ita vt vsquam fuit fide quisquam optima) Vbi fuisse dissyllabum est, & Meorum trissyl. Sequentes deinde duo versus & ipsi male diuisi trochaici sunt tetram. catal. atque ita legendi, Tu quod te posterius purges, hanc iniuriam mihi. [Nolle factam, huius non faciam, crede hoc, ego meum ius persequar) Vt nolle in posteriore sit versu, & esse omittatur, quemadmodum & versu deinde tertio omittitur, post nollem factum. Et huius monosyll. Quidam lib. post verbum crede habent pronomen Hoc, tum Meum monosyll. fuerit: quidam non habēt, & tum meum dissyllabum fuerit. Eiusdem item generis est versus sequens. Tertius autem & ipse male legitur meo quidem iudicio. Doctor. acatalecticum indicauit, vt sextum huius scenæ, & anapæstum penultimo loco, quod inauditum est. Ego ita eum legam, Nunc ego vestra hæc, nollem factum, dabitur iurandum esse te. vt sit trochaicus, vt ceteri, tetramet. catalect. Iurandum autem pro iusiurandum vsurpari Donatus auctor est in Andriam. quidam & apud Plautum esse contendunt, quod equidem nescio. Lector sequatur, quod placuerit. cum nemine ea de repugnauero. Sequens versus in primam syllabam à superiore elidit, atque ita sic trochaicus tetrametricus catalecticus vt ceteri. Rursus sequens versus erit iambicus tetrametricus acatalect. cum cretico loco sexto, si Abi posteriore syllaba producte legatur. Sin correpte, vt frequenter apud hunc poëtam, erit trochaicus tetram. catal. sed cum amphibrachy loco sexto. Nisi quis Cetrum pro Ceterum legat. In proximo deinde eadem est difficultas. Nam imperatiuus i, si producte legatur, vt primo loco sit spōdeus, erit trochaicus tetram. catal. Sin correpte, vt primo loco sit iambus. erit iambicus tetram. catalect. Sed vel post iam addetur Tu, quod vetustus habet liber, vel iam dissyllabum est, vt alibi apud hunc poëtam, atque adeo in hac scena paulò post Doctor. certè iambicum iudicauit. Ego malim trochaicum vt præcedentes, quemadmodum & proxime sequens est absque dubio trochaicus. Tertius autem eandem habet difficultatem propter verbum Caue initio positum quod producte iambicum faciet versum, correptum trochaicum, Meis autem monosyllabum in vtroque genere fuerit. [Ne mora sit si innuero quin pugnus continuo in mala hæreat.) Hactenus strenue luctati sumus cum monstroso propemodum hoc carminum genere. Qui nunc sequuntur versus exceptis decem ad finem scenæ, omnes sunt iambici, tetrametrici, acatalectici, & in hoc primo innuerim habebat Aldi liber, sed vetustius innuero, atque ita haud dubie legendum. In tertio deinde versu idem Aldi liber pro Hei miseriam, habet Hei misero mihi. at priorem lectionem probat vetus liber, & carminis ratio: porrò Doctor. trochaicum existimauit, fortassis elisos, in Facinus. At ego iambicum malim, vt ceteros. Quartus haud dubie iambicus est, quem Doctor. trochaicum facit, sed esset hypercatalecticus. quod illum non animaduertisse, haud admodum miror, cum ita præcipitaret editionem. Si verum trochaicum tetramet. catalect. vellet, necesse erat omittere verbum aliquod, vt partem. Sed si iambicos fuerit, ita legetur, Non innueram, verum istam in partem potius peccato tamen. In quinto iam dissyllabum est vt sit loco primo spondeus, deinde duo iambi, & Rei monosyllabum totum eliditur, nisi amphibrachyn loco quarto constituamus. Est & rei monosyllabum in septimo versu, nisi bacchium loco secundo ponamus, & Noctim' per apostrophon legendum. In octauo versu anapæstus est loco primo, & Tui monosyllabum. In nono magis iambus est. In decimo Melius hoc, pro anapæsto est. In decimoquarto, Bacchatus legit Frobenij liber. Nam primo versu Leno idem verbi it trissyllabicos reperit. quod si vere legitur, erit aduerbium Iam bis hoc in versu dissyllabum. Alij debacchatus legunt. At in decimoquinto De, locum non habet. In decimonono tibi ante tamen ponendum. In vigesimosecundo tibi bis superfluit & carmini & sensui. In vigesimoquinto est dactylos primo loco. In vigesimosexto proceleusmaticus loco tertio. In vigesimoseptimo iambus est loco tertio, & qui corripitur, non eliditur, vt sic iambicus, vt ceteri. [Ob malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi tradier) Hi deinde decem versus sunt trochaici tetram. catalectici. In quorum tertio Doct. existimat in elidendum in Enim. quod sanè durum videtur. ego suspicor Suum subrepticium esse nihil tamen asseuero. Si tamen creticus primo, bacchius sexto loco ponantur, etiam Suum legi potest. In quarto nisi si modo primam corripiat, vt si quidem, necesse est d, elidi in Sed, & hoc pronomen corripi, vt fieret tribrachys loco septimo. est enim prima de Ariolor correpta, vt puto in antepenultimo enim monosyllabum est, nisi creticum loco quinto ponamus.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Sannio queritur de iniuria sibi facta ab Aeschino, & Syri consilijs eluditur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic duorum inter se nequam hominum, spectanda quædam vicissim et dolosa captio cōtinetur. Etiam in hac scena exemplum spectatur vitæ auarorum, qui sæpe in damnum ipsius cupiditatis, suismet rationibus ruunt.

Iambici partim Tetrametri, partim Senarij.

SYRVS seruus, SANNIO.

TACE, egomet conueniam iam ipsum: cupide accipiat faxo, atque etiam
Bene dicat secum esse actum. quid istuc Sannio est quod te audio
Nescio quid concertasse cum hero? S. nunquam vidi iniquius
Concertationem comparatam, quàm quæ hodie inter nos fuit.
Ego vapulando, ille verberando vsque, ambo defessi sumus.
SY. Tua culpa. S. quid agerem? SY. adolescenti morem gestum oportuit.
S. Qui potuit melius, qui hodie vsque os præbui?
SY. age, scis quid loquar?
Pecuniam in loco neglegere, maximum interdum est lucrum. S. hui.
SY. Metuisti: si nunc de tuo iure concessisses paululum, atque
Adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime,
Ne non tibi istuc fœneraret. S. ego spem precio non emo.
SY. Nunquam rem facies: abi, nescis inescare homines Sannio.
S. Credo istuc melius esse: verum ego nunquam adeo astutus fui,
Quin quidquid possem, mallem auferre potius in præsentia.
SY. Age, noui tuum animum, quasi iam vsquam tibi sint viginti minæ,
Dum huic obsequare, præterea autem te aiunt proficisci Cyprum. S. hem.
SY. Coëmisse hinc quæ illuc veheres multa: nauem conductam: hoc scio,
• tum Animus tibi pendet: vbi illinc spero redieris, * tamen hoc ages.
S. Nusquam pedem: perij hercle, hac illi spe hoc inceperunt. SY. timet:
Inieci scrupulum homini. S. ô scelera, illuc vide
• empta Vt in ipso articulo oppressit: * emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Nisi eo ad mercatum veniam, damnum maximum est.
Nunc si hoc omittam, actum agam: vbi illinc rediero,
Nihil est, refrixerit res, Nunc demum venis?
Cur passus? vbi eras? vt sit satius perdere,
Quàm aut hic nunc manere tam diu, aut tum persequi.
SY. Iam ne enumerasti, quòd ad te rediturum putes?
S. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Aeschinum?
Per oppressionem vt hanc mihi eripere postulet?
SY. Labascit. vnum hoc habeo video, si satis placet,
Potius, quàm venias in periculum Sannio:
Serues ne, an perdas totum, diuiduum face:
Minas decem corradet alicunde. S. hei mihi,
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi.
Præterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. SY. vt lubet.
Nunquid vis quin abeam? S. Immo hercle hoc quæso Syre,
Vt vt hæc sunt facta, potius, quàm lites sequar,
Meum mihi reddat; saltem quanti empta est, Syre.
Scio non te vsum antehac amicitia mea:
Memorem me dices esse, & gratum. SY. sedulo
Faciam. sed Ctesiphonem video. lætus est
De amica. S. quid quòd te oro? SY. paulisper mane.

DONATVS.

TACE, egomet conueniam iam ipsum) In hac scena actus, est exemplum continens vitæ auarorum, qui sæpe in damnum ipsius auaritiæ rationibus ruunt: simul etiam duorum inter se nequam hominum spectanda quædam vicissim, & dolosa captio est. [Tace, egomet conueniam iam ipsum) Tace, si pro aduerbio est, omnibus dicitur. si pro verbo ponitur, dicitur Ctesiphoni maxime sollicito & supplicanti omnibus ob metum patris. Iam autem, non tarditatis est, sed properationis significatio. [Bene dicat secum esse actum) Actũ, recte additum est, nam multa etiam cupide accipimus, ita tamen vt male nobiscum esse dicamus actum. [Quid istuc Sannio est?) Illud supra post scenam, hoc iam in principio dicitur. Et vide quàm ingeniose Terentius, qui supra ab Æschino lenonia nomine facit Sannionem vocari, vtpote ab homine arroganti & fero et ob ætatem & negocium: at hunc blande circumuenientem honorificentius inducit cum lenone loqui, & Sannionem eum vocare. Sanè qui in sordidis professionibus agunt vitam honorifice nomine proprio appellas. sed qui in splendidis artibus sunt constituti, gaudent artis nomine nuncupari, vt Imperator, Orator, Philosophus. Sic & in Eun. Audire vocem visa sum modo militis, apud se loquens meretrix. Et postquam illum cominus videt, Salue mi Thraso, inquit, non, salue miles, quod erat durissimum. Et mox ita personat, miles nunc adeo edico tibi. [Nescio quid concertasse cum hero?) Argute positum nescio quid. vult enim ex illo audire, vt nanciscatur initium quod persuadendum suscepit. [Concertasse) εὐφήμως honorifice nomẽ tractat, vt & placidum sibi reddat, & vt eum faciat ad contemnendam pecuniam liberalem. nam honestas adimit auaritiam. [Concertationem comparatam) Ἀντίθεσις, quia ille concertasse dixit, nõ cæsum esse. [Comparatam) Proprie aliàs constitutam. Et comparatam ad dictum Syri refert, qui ait concertationem fuisse pares faciens Æschinum & Lenonem. nam Sannio vult sibi deberi pro eo quod vapulauit, quod abstulit illi Syrus, dicendo eum non verberatum esse, sed potius concertasse. Et proprie dicit concertationem ipsum actum. nam certamen, est res ipsa de qua certatur, vt et columbam sagitta ferias, vt et prius decurrat ad metas. Vnde Virgil. Velocis iaculi certamina ponit in ulmo. At vero certatio, ipse actus contentioque certantium est. [Ille verberando vsque ambo defessi sumus) Incerta est distinctio, vel verberando vsque, vel vsque defessi. & est Vsque aduerbium, significans aut diu aut multum. [Tua culpa) Potest & nominatiuus & septimus casus esse. si nominatiuus est, deest Est: si septimus, deest Factum est. [Adolescenti morem gestum oportuit) Ab ætate adiuuatur sententia. ideo adolescenti dicit, non Æschino. Et morem gerere, proprie lenonis & meretricis est: vnde & ipse sic respondet, vt non fugiens ἀναιδείας dicat, vsque os præbui. [Adolescenti morem gestum oportuit) Cum ἐμφάσει Adolescenti pronunciandum est, scilicet qui facilius assentatione caperetur. [Quid potui melius) Subauditur, morem gerere. Et hoc subtiliter leno, cum morem gerendum fuisse in meretricis precio dixerit Syrus. Hodie autem, non tempus significat, sed iracundam eloquentiam ac stomachum. Vt Virgilius: Nunquam omnes hodie moriemur inulti. [Age) Modo age, corripientis est aduerbium. [Scis quid loquar?) Argute quia simulauerat leno non intellexisse quid dixerat seruus. [Scis quid loquar?) Legitur &, scis qui loquar. [In loco negligere, maximum interdum, &c.) Bene additum est in loco, & interdum, non enim semper. [Si nunc de tuo iure concessisses) Bene tuo iure: ne diceret, non erat res mea quam venalem habui. Aut De tuo iure, de lenonia duritia, vt alibi, Meo iure vtar, vt potior sit qui prior ad dandum sit. [Ne non tibi istuc fœneraret) Fœneratum, est cum lucro redditum & multiplicatum. Fœneraret ergo.

go, non Aeschinus, sed ipsa res in qua fœneratio est. [Ego spem precio non emo) ἀντιθετικῶς, contra, Pecuniã in loco negligere, maximum interdum est lucrum. [Nunquam rem facies) Leno quidquid agit, ad lucrum refert, & sic lucri genus dicit esse Syrus, à lenone quemadmodum persuadet. Et nota Rem, & litem, & negocium meretricis, & patrimonium, & omnem pecuniam nominari. [Nunquam rem facies) Secundum personam serui lenonem Syrus hortatur, hominem ad lucrum excitans, nõ ad honestatem. [Nescis inescare homines) μεταφορὰ ab aucupibus, qui auibus capiendis effundunt cibum. [Credo illic melius esse) Vide comicum errorem vtriusque personæ, & callidi lenonis, & captiosissimi Syri serui. [Age) Aga nunc verbum est significans dic. quia iam prope est vt consentia persuadenti. [Tuum animum) Deest, liberalem. [Quasi iam vsquam tibi sint viginti minæ) Sensus, quasi numero in aliquo ducas, & in aliqua æstimatione constituas, & non si velis, penitus contemnas viginti minas, dummodo huic obsequi velis. [Te aiunt proficisci Cyprum) Et eum nõ profecturum dixit, sed iam proficisci, & non ab vno dicit se audiuisse, ne negaret, sed aiunt inquit. [Præterea aiunt) ἀρχαϊσμὸς est figura. Nam veteres libenter coniunctiones multiplicabant. [Coëmisse hinc quę illuc veheres multa) Nusquam hoc ostendit alias Terentius, sed appares ea confessione lenonis vera hęc omnia esse. Et mira varietas est, proficisci, coëmisse, Conductam nauem, ne diceret, proficisci, emere, & conducere nauem. Et conductam nauim addidit, vt dilationem res habere non possit. [Hoc scio, animus tibi pendet) Hoc & correpte legi potest, vt articulus demonstratiuus sit, & producte, vt significet aut hanc rẽ, aut hunc locum .i. Cyprum. [Vbi illinc spero re) Ex spe tua volt Syrus ostendere quid leno debeat sperare .i. non se accepturum modo. [Tamen hoc ages?) Hoc est exiges debitum. nam hoc agere dicimus eum, q in illac negocio sno. [Nusquam pedem) Quia exclamatio est, per ἀποσιώπησιν non completur. [Inieci scrupulum homini) Hoc leno non audit. simul enim dicitur, cum ille clamat. & ideo simul legi non potest. Et hic ostendit Syrus quo hæc consilio locutus sit. [Quæ porro Cyprum) Hãc insulam posuit poëta, vel quòd Veneri sacrata sit. vt Horat. Sic te diua potens Cypri. Vel quòd mercatus in ea sit. vt idem, Nunquam dimoueas, vt trabe Cypria Myrtoum pauidus nauta secet mare. [Illuc vide) Vide τῷ ἰδιωτισμῷ dicit. [Vt in ipso articulo oppressit) μεταφορὰ perseuerans à scrupulo .i. lapillo qui nos in calceo latens plerunque lædit. Et oppressit, vel Aeschinus, vel res ipsa quam subijcit .i. quod ait, Emptæ mulieres complures, &c. [Item hæc alia) In lenonis mercibus εἰρωνικῶς. [Emptæ mulieres complures) ὁμοιόπτωτον. Emptæ, legitur & empta. [Nisi eo ad mercatum veniam) Eo, nunc aduerbium est loci .i. Cyprum. Mercatus autem, locum tempusq. significat. [Damnum maximum est) Quia & hoc damnum in precio mulieris est. [Nunc si hoc omittam) Quod damnum est .s. Hoc, autem dicit negocium cum Æschino. [Actum agam) Prouerbium .i. nihil agam. quod enim in iure semel iudicatum fuerit, rescindi, & iterum agi non potest. Sic in Phorm. Actum, aiunt, ne agas. [Nihil est) Nunc nihil est, pro, nulla spes est. [Refrixerit) Pro refrigescet. [Vt sit satius perdere) Per ὑπόκρισιν hoc accipe. nam non conuenit personæ leonicæ damna contemnere. [Hic nunc maneo) Dum non nauigo. [Tum persequi) Cum rediero. [Iam ne enumerasti) Fingit Syrus se non intellexisse quid apud se ipsum leno locutus sit, ideo illi aliud ait, quàm ille secũ disputauerit. [Quod ad te rediturum putes?) Hoc dicto, tantum illum accepturum significat, quantum dederat in puella. Nam hoc ad nos redit, quod à nobis abierit. Et dicendo rediturum, ostendit super viginti minas nihil illum sperare oportere, sic enim supra, Minas viginti tu illam emisti, quę res tibi vertat male. [Hoccine illo dignum est?) Huiusmodi comploratio summam desperationem lenonis ostendit. [Hoccine incipere Aeschinum) Quasi de magno facinore dixit. Vt in Heauton. Vide quod inceptet facinus. Aeschinum autem cum laudatione dixit, quasi quem non deceat malefacere. Et vide quàm omnia expetiatur impotens & miser ob recuperandam rem suam. [Vt hãc mihi eripere postulet?) Non dicit de qua, quia de illa sermo est. Postulet, velit aut speret. Cic. Vt temporibus reip. cedat non est postulandum .i. cupiendum, aut expectandum. [Eripere postulet) ὡς τῷ ἤδη dixit, non eripuerit, tanquam adhuc non fecerit. & sic loquuntur qui nolunt circa se perseuerare iniuriam. [Labascit) Hoc presse dicitur. & proprie dicit labascit, vt & suam instantiam, & cunctationem tarde incipientis consentire monstraret. nam inchoatiuum verbum est. Et est metaphora ab arbore facta, quæ multis succisa ictibus, ferri tandem incipit in casum pondatis, ruinamq. minitari. [Vnum hoc habeo) Hoc clare, & subaudiendum est, quod dicam, vel dicere. [Vide, si satis placet) Non placet dixit, sed satis placet, veluti magnum consilium præbiturus. Potius quàm venias in periculum) Oratorie, comparatione peiorum, dicit hoc esse quod suggerit eligendum. [Diuiduum face) Hoc est diuide, figura παρέλκουσα. Diuiduum, à diuisione: Dimidium, à dimensione dicimus. [Minas decem) Scit illum viginti posse accipere, sed iccirco agit, vt optet leno quod paulo ante nolebat. [Corradet alicunde) Alicunde, dictum est quasi nõ habentis, nam nec ipsa in promptu sunt. [Hei mihi etiam de sorte nunc venio in dubium miser) Sors est summa, cui extrinsecus acquiritur fœnus. Ergo sortem dicit de precio quo empta est .s. viginti minis. Et vide illum damno potius exclamare quàm iniuria. [Nunc venio in dubium) .i. in periculum. Virg.

Nec tibi deserta in dubijs voluisse Dianam Prosus.

[Omnes dentes labefecit) Iniuria lenoni tunc dolet, cum adiuncta damno est, vt supra, Quando eum quæstũ occeperis, accipiunda & mussitanda iniuria adolescentium est, Vel icciroo enumeratis contumelijs adiecit, Etiam insuper defrudet. Et vide vt eadem quæ dixit supra, repetat, sed ardentius tamen, & cum αὐξήσει. Sic Virgilius in maius repetit, quod non semel dicit. [Colaphis tuber est totum caput) Tuber, est genus cibi collectum ex tumentibus, & quasi prægnantibus arenis. Plus autem hic q̃ supra, dixit. Supra enim dixit, Plus quingentos colaphos infregit mihi. hic vero, Colaphis tuber est totum caput. [Etiam insuper defrudet?) αὔξησις apta lenoni auaro. nam honestior persona non hunc ordinem teneret. [Defrudet?) Fraude decipiet. [Nusquam abeo) Hoc dictum vim habet comminantis. nisi illud cum contemptu susceperit Syrus. [Vt lubet) Negligenter seruus respondet, vt rogetur à lenone. [Nunquid vis quin abeam?) Hæc est plena locutio. Nunquid vis, desiderat supplementum. & hoc vti dicto discedentes solent. Quin, nunc quare non significat. [Imo hercle hoc quæso vtut hæc sunt facta) Ipse sibi satisfaciat. Vtut enim, quoquo modo significat, diuerticulum ad preces faciens. [Potius, quàm lites sequar) Quia dixerat Aeschinus, Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an causam meditari tuam. [Meum mihi reddat) Sortem, quàm solam supra recusabat. Et oratorie, non enim quanti emi dixit, sed, inuidiose meum mihi reddat. [Salũ) τὸ ἔσχατον. natum est autem à captiuis saltem, qui nihil aliud præter salutem à victore petant. [Scio non te vsum antehac amicitia mea) Figura ἀνθυποφορὰ, per quam ostendit se fideliter promittere quod promittit. Virgil.

Scio me Danais è classibus vnum,
Et bello Iliacos fateor petijsse penates.

[Memorem me dices) Figurate est inducta promissio præmiorum. Et bene vtrunque narrat. nam non continuo qui memor est, etiam gratus est. Memor enim est, quòd apud se meminit. Gratus qui meruit hoc nomine vocari, dum vicem reddit. Nam multi sunt memores, ingrati tamen. [Sedulo faciam) Sic promittit, vt nihil sua interesse credatur. [Sedulo) De industria, sine dolo. [Sed Ctesiphonem video) Aduentus in proscenium personarum cum consulto consilio finguntur à poëta, tanquam superueniunt alijs rebus in medio positis, quæ ipsarum interuentu finiãtur. mire tamen, quod quasi ex argumento fit, vt futuri actus sui, antequam loqui incipiant, describantur. [Lætus est de amica) hoc lenius & summisse. [Quid quòd te oro?) Deest agis, & deest ego. [Quod te oro?) Aut si quid, aut propter quod, subintelligimus, vt sit, Quid mihi non respondes de eo propter quod te oro, aut si quid te oro? Et quàm bene fastidiosum lenonem facit Syrus, vt optans ille desperando viginti minas accipiat. nam & supra non intendenti dicit toties in vno sensu hoc idem Syrus de amica. Potest hoc & interrogatiue pronunciari.

TACE egomet &c.) In hac scena duorum nequam hominũ spectari potest quædam captio dolosa, pariterq. suarorum vita accingitur, quæ sæpe in damnum ipsos auaritiæ rõnibus ruunt. SY. Syrus seruus primo alloquitur Ctesiphonẽ. deinde conuertit sermonem ad San. & quia Ctesipho maxime solicitus erat ob metũ patris, ideo dicit illi seruus tace .i. noli querelas producere, sed potius eas siste egomet conueniã .i. alloquor ipsum lenonẽ. Iam .i. statim. faxo .i. faciam, reperitur etiam faxim pro fecerim. Faciam ergo q sup. accipiat pecunias, & sit cõtentus, neque conqueratur cupide .i. libenter, atq; etiam faciam q dicat bene actũ esse secum .i. bene sibi contigisse, & se esse felicissimum & fortunatissimum in hoc negocio. Deinde acta opportunitate aggreditur leno. S. Quid istud est .i. sibi vult, quòd audio te concertasse .i. contendisse cũ hero .i. dño, & quidem vsque eo, vt ad manus sit peruentum. nescio quid .i. nescio propter quam causam. S. Nunq̃ vidi certationem cõpararam .i. concitatam, commotam, GVID.

contra-

contractam, iniquius .i. iniustius. Certatio est actus, contentioq. certantium, sed certamen est res ipsa, de qua certatur, interdum tamen diligens lector certamen pro certatione inueniet. Nunquam inquam vidi certationem cóparatam iniquius, quàm hæc certatio, quæ fuit hodie inter nos, ambo .i. ego & ipse Aesch. defessi sumus .i. defatigati, ego defessus sum sup. vapulando, in passiua significatione .i. dum verberarer, ille Aesch. defessus est verberando, vsque .i. diu, multum, vel assidue, & est aduerbium. SY. Tua culpa fuit sup. quæ effecit vt ita vapularer, vel id factum est tua culpa, in ablatiuo .i. per tuam culpam. S. Quid agerem? .i. agere possem? SY. Oportuit morem gestum, pro gerere .i. oportuit morem gerere, seu obtemperari adolescenti Aesch. S. Qui .i. quomodo potuit melius morem gerere, qui præbui .i. obtuli, os .i. faciem percutiédam .s. hodie, vsque .i. assidue. Hodie hic non tempus significat, sed iracundiam, eloquentiam, ac stomachum. Virg. Nunquam hodie omnes moriemur inulti. SY. Age, hic corripientis est aduerbium, scis quid loquar, interdum maximum est lucrum negligere pecuniam, in loco .i. vbi opportunitas postulat. Locus enim sæpe poni inuenitur pro opportunitate, seu occasione, q.d. interdum commodum est pecuniam negligere, sed non semper vt in hac parte. S. Hui interiectio ridentis? quasi leno rideat dicta serui & contemnat. SY. Si nunc concessisses paululum de tuo iure .i. si paululum tuum ius prætermisisses, tuum ius dicit Don. hic tuam lenoniam duritiam. Vel sic intellige. Si paululum non habuisses rationem tui iuris, quod est non vendere tuam rem si nolis ita, quòd fortunam præsentem esses secutus capiendo pecunias ab adolescente, & illi morem gerendo. Dici autem sæpe numero solet. Interdum necesse est de suo iure concedere .i. quasi suum ius relinquere, & sequi fortunã præsentem, quæ affertur, vt hic, ita vt non sit semper sequendus iuris rigor, sed interdum ab eodem declinandum, atque deflectẽdum. Dici etiam solet vulgo, multum de suo iure dimisi ire, vbi etiam dicendum, multum de suo iure concessi. Sed ad tenorem tex. redeamus. Atque si morigeratus esses .i. morem gessisses, & obtemperasses adolescenti Aesch. Morigeror aris deponens, & morem gerere idem significant, si hæc fecisses metuisti ò tu homo stultissime hominum, ne .i. quòd, istud argentum .s. quod potuisses habere, si paululum de tuo iure concessisses, non fœneraret tibi .i. non afferret, non pareret tibi fœnus .i. lucrum. Nam (vt ait Don.) aliquid dicitur fœneratum, quod cum lucro redditum est atque multiplicatum. Interdum tamen fœnerare actiuum, & fœnerari deponens significat dari alicui pecunias ad vsuram .i. quæ ab accipiente cum lucro reddantur, & multiplicentur. Præterea fœneror aris interdum est passiuum a fœnero, interdum significat accipere ad vsuram, vt si ita dicam. Ego à Ioanne sum fœneratus pecunias, qui multis alijs fœnerat pecunias inquam.

Itaque talis est sensus. Tu tua auaritia ductus noluisti capere pecunias tibi nunc oblatas, & ita tunc occasione calua in damnum incidisti, & hoc fecisti metuens, quòd ea pecunia non afferret tibi lucrum, quemadmodũ tibi quotidie attulisset ipsa puella quæstum faciendo tibi. S. Ego non emo spem .i. expectationem futuri boni, vel lucri precio .s. negligendo pecuniam quam habere præsentem possim, contra dictum serui, qui dixerat. Interdum esse commodum in loco pecuniam negligere spe videlicet futuri boni. SY. Nunquam facies rem .i. nunquam accumulabis diuitias, nunquam augebis rem familiarem, seu substantiam; seu nunquam congreges peculium pingue, vel nunquam congregabis pecunias, aut lucrum non facies, & vtilitatem seu cõmodum. Nam & litem & meretricis negocium, & lucrum, & commodum & patrimonium & omnem pecuniam nominari rem, animum aduerti ex scripturis potest. O Sannio abi .i. discede a tua professione sordida, qua nescis exercere, nescis inescare .i. arte & astutia fallere, seu decipere, & irretire homines. Tractum est autem ab aucupibus, qui per escas effusas in terra aues capiunt. Ideo dicitur auceps, aues inescauit .i. sparsit escas, vt illic confidant aues, retibusq. irretiantur. S. Credo istud quod dicis esse melius .i. esse commodius, & aptius. Verum .i. sed ego nunquam fui adeo .i. ita astutus .i. callidus, cautus, quin .i. quòd non mallem potius (eligentis hic est) auferre .i. arripere. in præsentia .i. sine dilatione, quam in futuro, quidquid .i. omne quod possem auferre, seu celeriter arripere, vel quidquid possem .i. quancunque rem possem facere, sed superior sententia melior. SY. Age, hic verbum est, & significat dic. potest forsitan non inepte dici aduerbium hortantis. Nam hic hortatur lenonem vt attendat ad verba sua, & ea exaudiat, ac persuadenti consentiat. Noui tuum animum liberalem .s. qui sup. contemnas argentum pro puella arrepta, quasi .i. tãquam iam 20. minæ .i. 20. libræ, sint tibi .i. quasi iam habeas 20 minas constitutas .i. assignatas, vsquam .i. in aliquo loco, q. d. noui tuum animum sic liberalem, quòd non cures illas 20. minas repetere ab Aeschino, aut Ctesiphone, sed iam earum æstimationem tibi constitueris, & assignaueris in alijs mercibus, in quibus sis recuperaturus illas minas perditas, dum .i. dummodo, obsequaris .i. impendas obsequium, & facias, vt dicunt, placitum, inepte tamen, huic .s. adolescenti, autem .i. sed præterea .i. super, præterea prædicta aiunt homines .s. hoc est fertur, dicitur, rumor est te proficisci .i. quasi iam arripuisse iter. Cyprum .i. in illã insulam Veneri consecratam, q.d. vis illuc ducere puellas hic emptas, quibus illic quæstum facias, vbi Venus colitur .i. libido exercetur, propterea ars illic lenonia locum habet, vel etiam proficisci dicitur potissimum in Cyprum quòd mercatus in ea vigeat, & negociatio exerceatur. S. Hem, interiectio indignantis & stomachantis ob inuentionem istam. SY. Prosequitur quod inceperat Syrus, quo loquente dixerat leno hem. Aiunt inquã te coemisse .i. emisse, comparasse, hic .i. ex Athenis multa sup. mercimonia, seu venalia, quæ veheres hinc illud .i. in Cyprum, bene autem dixit veheres quia vehuntur proprie, quę naui portantur, vnde vectores. Aiunt etiam naui conductam .i. retentam pro precio promisso qua tuas sis vecturus, scio .i. noui hoc .i. hanc rem, vel hunc locum .s. Cyprum, vt interpretatur Don. vel dic scio q sup. animus pendet tibi .i. quòd animus est iam totus pronus, propensus & inclinatus ad eum locum Cyprum adeundum, ac propterea iam non curet repetere illas minas, & aliqui libris habent hic, quasi iam in eo loco effecerit animus per cogitationẽ, vbi .i. quando, vel postquam redieris illic ex Cypro, vt sup. spero .i. credo & opto, tum .i. tunc ages hoc .i. exiges debitum, nam hoc agere dicimus eum, qui instat negocio suo. S. Nusquam pedem moueo sup. vel profero, hoc est nusquam non solum vado, sed nec moueo pedem quidem, quod minus est quàm ire. Hercle perij .i. perditus sum, illi adolescentes inceperunt hoc .i. hoc consilium inierunt à me eripiendi puellam meam hac spe .s. quia sperauerunt me profecturum Cyprum. SY. Hoc dixit Syr. quandiu exclamabat leno, & dicit timuisse, vt non audiatur. Leno timet, inieci .i. immisi, incussi scrupulum .i. molestiam, solicitudinem, & asperitatem homini .s. lenoni. Scrupulus, inde scrupulus dicitur lapillus breuis & asper latens in calceo, ingerensq. molestiam & solicitudinem sua asperitate, de eo satis prius dictũ est. S. O scelera? Exclamatio, admiror sup. scelera horum hominum. Vide .i. considera illud quod sequitur, vt .i. qualiter ipse Aesch. vel res ipsa, quam subdit .s. quod res suas iã habet coëmptas, oppressit .i. subito me in ipso articulo .i. in ipso, vt ita dicam, puncto, quo mihi ad mercatum erat eundum, complures .i. multæ mulieres sunt emptæ, & item .i. similiter, alia sunt coëmpta, quæ porto hinc .i. ex Athenis Cyprum. Nisi venio .i. vado, eo. Nam eo pro venio; & diuerso sæpe poni inuenitur, nisi venio eo .i. Cyprum. Est enim hic eo aduerbium ad locum, ad mercatum .i. ad venundandas merces meas. Mercatus autem quartæ inflexionis significat & locum mercaturæ exercendæ destinatum. Itẽ mercatus significat tempus in quo homines in aliqua loca confluunt ad negociandum, & mercaturam exercendam. Itaque eleganter dicimus vado ad mercatum in Hispaniam, vbi dicunt eando in mercaturam. Nisi ergo vado eo ad mercatum damnum maximum est mihi .s. id est multum damni facio non eundo nũc, si omittam hoc negocium .s. cum Aesch. agam actum .i. nihil agã prouerbium est, nam quod in re semel iudicatum fuerit, id rescindi & iterum agi seu retractari non potest, vbi .i. postquam, rediero illic .i. ex Cypro, nihil est .i. nulla est reliqua spes, res .i. totum negocium de hac oppressione, refrixerit .i. iam desinerit esse recens, iam deferbuerit, iam non erit noua, sed iam obsoleta, & reiecta, diceturq. mihi sup. à iudicibus nunc, demum .i. tandem, sero, post tempus venis ad agendum de re iam sopita, cur passus est tandiu te opprimi? nec intenderis actionem, seu cur fuisti negligens, & remissus, ac nimis patiens, qui iniuriam hucusque in corde portaueris. Vbi erras? cum tempus erat agendi, vt .i. ita quòd satius erit .i. melius erit perdere precium puellæ, quàm aut manere hic tandiu .i. tanto tempore, quo non nauigo, aut persequi ius meum in iudicio, tum .i. nunc, cum rediero. SY. Syrus fingit se non intellexisse omnia ista, quæ locutus est leno, illique aliud proponit, ne .i. vtrum, iam enumerasti .i. computasti, id quod putes rediturum ad te .s. precium puellæ, quod tibi redibit, quoniã prius tua bursa est profectum, cum eam emisti. S. Ne .i. vtrum, hoc .s. quod sequitur est dignum illo Aesc. q. d. non decet iuuenem in hæc mala prorumpere, hoccine .i. vtrum, decet sup. Aesch. iuuenem ingenue incipere hoc .i. in sua iuuentute incipere malefacere, q.d. non decet, deinde subdit quòd eum dedeceat, videli-

cet

cet et postulet Æsch.i.velit,aut speret,aut expectet,aripere.i.auferre,abducere mihi hanc.i. meam puellam per oppressionem i. per læsionem & offensionem,& per impetum,ac violentiam opprimendo me emptorem. SY. Dicit seruus hoc verbum apud se indicans illum lenonem iam remitti,neque ita esse infantem vt prius, leno labascit.i. animus cadit, vt Ciceronianis verbis vtar,ita q eius animus inclinatur & corruit, habeo dicere supp. vel quod dicam hoc enim.i.hoc tantum,vide.i.considera,delibera si satis placet. ne.i. verum,serues.i.velis saluare & recuperare, seu conseruare,an perdas totum.i.puellam & precium potius, q venias in periculum,face pro fac.diuiduum.i.fac diuisionem,hoc est diuide & declinatur hoc diuiduum dui. habemus etiam diuiduus a,um,dimidium autem dicitur à dimensione, diuide ergo illas viginti minas per medium, ipse Æsch. non habens pecunias de sa corradet.i.diffi.uiter contrahet,comparabit, abducet,auellet,extorquebit,eximet,abstrahet, aliunde .i. ab alio loco,vel ab alia occasione,decem minas,quæ sunt pro parte media. Abradere significat per vim auferre. S. Hei mihi.i.dolore afficior,etiā nunc ego miser venio in dubium.i.periculum, de sorte.i.quantū ad sortem.i. summam principalem,qua empta est puella,videlicet viginti minarum,sors enim est summa,cui exteriosecos requiritur fœnua,ait Don.nihil pudet eum sup.vel nihil.i.non,vel nequaquam pudet eum male facere.s.Aesch.q.d.nullatenus erubescit male agere. Labefecit.i.labare,hoc est ruere fecit,& decidere,ac fregit mihi omnes dentes. præterea.i.insuper,totum caput meum est tanquam sup. tuber.i.tanquam illud genus cibi nascentis intra terram,quod rustici truffam vocant. Est autem tuber,et ait Donat. genus cibi collectum ea tumentibus,& quasi prægnātibus arenis. Nunc ergo dicit totum caput meum est ita tumens & tostitum,vt tuber,colaphis.i.per alapas,q.d.ex frequentia colaphorum totum meum caput est turgidum, & inflatum, etiam insuper.i.præter prædicta,defraudat.i.detrahit,deterit, per fraudem deficit de precio à me dato pro puella, ac propterea nusquam abeo .i. non proficiscor in aliquem locum ad mercatum, sed agam aduersus Æsch. SY. Vt lubet.i.quemadmodum eis facito,tuo ipsius arbitrio relinquo, q.d. non curo, deinde fingens velle discedere, inquit, nunquid vis aliquid aliud à me scire, vel mihi dicere,quin.i.quinimo,abeam.i.discedam,postquam interrogauit nunquid vellet,statim subdit, & quasi corrigendo se inquiens,melius esse vt discedat. Don. dicit ibi capit quin pro quare,& tunc esset sensus quare discedam. S. Imo.i.sed hercle quæso hoc quod sequitur ô Syre,vtut.i.vtcunque.i.qualitercunque, seu quomodo hæc facta sunt ab Aesch. q. d. dimissis omnibus offensis,meum.i. res mea, hoc est vel puella, vel precium reddatur mihi potius,quam sequār litem.i. potius quàm litigemus,& agā in Aesch. saltem, q.d. salutem, hæc particula nata est à captiuis, qui ceteris rebus desperatis ad minus (vt dici solet) salutem petunt, saltem inquam reddatur mihi tantum quantum .i. quanto precio empta est .s. puella. SY. Scin te non esse vsum ante hac .i.ante hoc tempus mea amicitia,si hoc feceris. dices me esse memor recordando beneficium & gratum rependendo,seu gratiam referendo. nam memor est,qui apud se meminit,gratus,qui vicem reddit,seu vicem rependit,multi autem sunt memores,ingrati tamen. SY. Faciam sedulo.i.laborabo vehementer, instanter,de industria,sine dolo,vt ibi tuum reddatur,sed video Ctesipho præparatio ad aliam scenam est. deinde lentius & summisse subdit,ipse lætus est de amica.i. propter amicam,qua potitus est, S. Quia leno videbat in alium occupatum Syrum timuit ne non intellexisset,quod eum rogauerat,& ideo eum interrogat,quidnam sit illud quod rogauerit, vt faciat periculum teneat Syrus memoria,nec ne. quid est sup. quod oro te? nam oro regit duas accusatiuos.i.quid est quod te facere velim? SY. Mane.i. sile verba,desine loqui,tace,expecta,habeas patientiam. paulisper.i. aliquandiu. nam parumper,paulisper aliquantisper,duntaxat dicuntur de tempore. similiter & tantisper quod est tandiu.

LATO. ARGVMENTVM) Syrus callide impellit lenonem, vt accipiat precium pro erepta virgine. [Tace,egomet conueniā) Egrediens Syrus alloquitur Ctesiphonem solicitum ob factum Aeschini.[Quid illuc,) Dissimulat se scire quod probe nouit,ne subornatus esse videatur. [Vapulando,verberando)Facetum Antitheton,quo in seipsum ludit leno.[Quid putas)Facere aliud respondet quàm expectatur.[Metuisti)Hæc tota admonitio ad auctoritatem & beneuolentiam pertinet. & est præparatio ad id, quod intendit [Ego spem) Prouerbium.[Inescare) Translatum ab aucupibus. [Age noui tuum) Leuiter prætentat aditum persuasionis,& noua solicitudinem inijcit callido commento qui sane locus eim habet à tuto. Nam satius est certum accipere,quàm incertæ spei euentu pendere.[O scelera) Hæc cum præcedentibus secum leno,digresso paulum Syro,vt apparet. Inijcere scrupulum prouerbiale est.[Nunc demum venit)Prosopopœia tergiuersantis debitoris. [Oppressionem,vim,fraudem) Auxesis. [Vtut hæc) Metu damni impulsus leno, eligit id quod tutius videtur.

T A C E, egomet &c.) Veteratoris hominis vaframentum, PETR. & dolus tantum posse docet hæc scena,vt illis interdum,viri etiā MARS. mali nosi circumueniantur, vt cauere sit difficillimum, maxime cum insidiæ lateant sub simulatione illarum actionum, quæ etiā lica esse videntur. Vnde Cic. in 3. act. in Verr. sic ait: Nullæ sunt occultiores insidiæ, quàm hæ quæ latent in simulatione officij. Et Plin. in Epist. dicit magnas habere latebras etiam homines, & altos recessus. [In ipso articulo) .i. temporis puncto, & angustijs. [Hei mihi etiam de sorte) Sors dicitur principale mutuum,& precium,cui quidquid accedit, dicitur vsura.

V N D E viginti primi huius scenæ versus sunt iamb.tetram. GLAR. acat. Reliqui deinde senarij. In primo versu plerisque in lib. omissa erat particula Iam, quam R. post verbum Accipias ponit. vetustus meus liber habebat post verbum Cupide. Frobenij liber post verbum conueniam. Aldi perperam omiserat loco autē vltimo tribrachys est, quod rarum est, inuenitur tamen in acat. iamb. senario & tetr. In 2. d,eliditur in Quid, vel creticus est loco quarto. In 3.post dactylum duosq. spondeos,puto tribrachyn esse,se cum he,sed m,non elidi. In 4. versu,vetustus liber,habet, Quam hæc quæ hodie inter nos fuit.Quidam Hæc omittunt.R. Quæ omittendum censet. ego vtrunque legi posse puto, si Hæc ante Quæ ponatur. In 5. versu creticus est loco tertio,nisi malimus i,de ille elidere. In 6. si Tua ablatiuus est,erit monosyll. nisi loco primo sit bacchius,sin nominatiui casus,erit dissyll. In 7.vel i,in Qui,vel e,in Hodie corripitur,non eliditur. In 9. Tuo monosyll. nisi bacchius sit loco quarto. porro vltima syllaba a versu seq. excipitur,vt inquit Doct. In 12. Abi secunda correpta, nisi loco tertio sit creticus. In 17. vel bacchius est loco primo, vel primæ duæ syllabæ in vnam coeunt. [Iniecit scr. hom. S. O scelera,illuc vide) Senarij sunt hi,vt diximus. in quorum quinto i,in Rediero productum est deriuatione, nisi quis malit Redi vero legere. In 8. Manere verbum ponendum ante Nunc aduerbium,& loco quarto est creticus,nisi qui Diu monosyll. totum elidi existimet,quod mihi non probatur. In 9. d,eliditur in Quod,nisi creticum loco tertio constituamus. In 10. creticus est primo loco, nisi vel Hocne pro Hoccine legamus, vel Huccine primam correptam ponemus. Ego creticum malim. Quemadmodum & versu 11.loco secundo, quanquam Doct. r, in Per elidere maluit,quod mihi neutiquam probatur,immo potius i,cum o,collidendum puto,quam e,elidendum, quod inauditum est. In 12. v,in Satis aliditur, vel creticus loco quinto. In 13. Periclum trissyl. vel amphibrachys loco quarto. In 5. à fine ti Reddat legatur,vt vult Donat. Meum est iambus,quemadmodum & Scin proxime sequenti versu,iambus est.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Ctesipho fratrem laudat, & commendat, agitq; gratias absenti pro accepto beneficio.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Aeschini commendatio à fratre Ctesiphone facta continetur. Ex inde gratiarum actio ingensq; gaudium, de quo beneficio eum Aeschinus affecit, scilicet, eripiendo illi amicam, eamq; causa subeundo fama sua periculum.

Tetrametri Iambici.

CTESIPHO adolescens, SYRVS.

ABs quiuis homine,cum est opus,beneficium accipere gaudeas:
Verum enimuero id demum iuuat, si, quem æquum est benefacere,is facit.
O frater frater, quid ego nunc te laudem? satis certe scio,

Nunquam

Nunquam ita magnifice quidquam dicam, id virtus quin superet tua.
Itaque vnam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem * homini neminem esse primarum artium magis principem. — * hominem
S. O Ctesipho. C. ò Syre, Aeschinus vbi est? S. Ellum, te expectat domi. C. hem.
S. Quid est? C. quid sit? illius opera Syre nunc viuo: festiuum caput,
* Quin omnia sibi post putarit esse præ meo cōmodo. — * Quio p Qui
Maledicta, famam; meum * amorem, & peccatum in se transtulit. — * laborem
Nihil pote supra. sed * quis nam? foris crepuit. S. mane, ipse exit foras. — * qd nā fores crepuat?

DONATVS.

ABS quiuis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas) In hac scena, gratiarum actio est ex persona eius qui præstitit, & eius cui præstitū est, & ea ipsius precij quantitate. Nam omne quod geritur, aut in rebus est, aut in personis, aut in attributis eorum. [Abs quiuis homine) Bene sic cœpit, dicturus, O frater frater. Et Qui secundum regulam dixit, quia dicimus Quibus. ceterum a Quo, quis facit, non Quibus. Et tota ea distinctio est, cum est opus accipere beneficium vel cum beneficium est opus. Hoc verum est, illud communiter. [Id demum iuuat) Ostendit plus esse quod iuuat, quàm gaudiū. [Ia facit) Bene, subaudiendum est bis numero. [O frater frater) Virgilius, Et fratrem ne desere frater. Vnum relatum est ad appellationem, alterum, ad laudem. & subdistinguendum, vt videatur quæsiuisse quid vltra diceret, & plus inuenire se non potuisse quàm frater. [Quid ego nunc te laudem?) Quid, propter quid. &, nunc te τῷ ἰδιωτισμῷ additum est de superfluo. vt: Tu nunc Carthaginis altæ Fundamenta locas. [Quid ego nunc te laudē?) Quia laus genus causæ est, quod non adhibetur nisi dubiæ rei. [Quid ego nunc te laudem?) Distinguendum Quid autem, pro vt quid? [Nunquam ita magnificem) Deest quòd, vt sit, quod nū quam ita magnifice. Duplex causa est omittendæ laudis, si res aut nimium mala est, aut nimium bona. [Id virtus quin superet tua) Bona περίφρασις, virtus tua potius, quam tu. [Itaque vnam hanc rem me habere) Itaque & subiunctiuum potest esse media syllaba correpta, & præpositiuum, producta eadem syllaba, vt, sic, itaque. [Fratrem) Noue dixit vnam rem fratrem, sed ego puto fratrem non subdistinguendum, sed legendum contexte vsque ad Principem magis. nam si distinxeris Fratrem, erit bis, vt arbitror subaudiendum, & supra & infra. quòd si Fratrem infertis tibus iū xeris, & cum admiratione pronūciabitur, & subaudietur Quam mihi. Hanc sanè locutionem scire debemus, propter personam elaboratam. nam nimium gaudet, & rusticus adolescens est qui laudare conatur Aeschinum, quasi titubans, & pene balbutiens. [Hominem neminem) Noue auribus nostris, sed veterum consuetudine locutus est. nam cum neminem, hominem significet, quid opus fuit dicere, hominem neminem? Sed vt diximus, figura est ἀρχαϊσμός. [O Ctesipho) Mire cœpit, gaudium significans, ò Ctesipho. [O Syre) Ille vt præuidens, hic, vt qui non præuiderit, ò dicit. [O Syre, Aeschinus vbi est?) Bene statim de illo, cui agebat gratias, loqui cœpit. [Ellum) Ecce illum, vel pronomen est, vel aduerbium demonstratiuum. Alij interrogatiue legunt, vt sit, ellum dicis? te expectat domi. Vt sit ellum pronomen. i. illū. nam & illum, & ellum, & ollum veteres dixerunt. [Domi) Aduerbium est in loco. [Hem) Interiectio est lætantis. [Festiuum caput) Huic contrarius sensus est, Ridiculum caput. Alij putant, festiuum caput, non Aeschini intelligendum, sed orationis, quam habet Ctesipho, agens gratias fratri. Ita in Eun. Quàm venuste, quod dedit principium aduenieos. Quod si est, nihil potest supra hanc laudationem, nam supra factum erit accipiendum. sed male, nam caput Aeschini intelligo. i. ipsum Aeschinum, vt in toto pars sit per συνεκδοχὴν in qua figura & pars pro toto ponēda est, quæ aut eminet ex toto, aut maioris precij est ad id, quod agitur, Quod ipsum sic esse obseruatum a bonis auctoribus, si exempla συνεκδοχῆς penitus cōsiderare studes, inuenies. [Illius opera) Dicendo opera, & corporeum laborem Aeschini ostendit, & religionem, vt. hanc mihi ad proprium sata nocte laborem, Hanc operam. Hanc religionem ait, vt, Annua magnæ Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis. [Quid sit?) Deest, quæris? sed est admirantis magis, quam interrogantis. [Illius opera nunc viuo) O miram amplificationem beneficij. non dixit, illius opera amicam habeo, sed quod satis graue, & satis amatorium, Illius opera viuo, inquit. [Quin omnia) Admiratiue quin, & sic pronunciandū quin, τὸ περίοδον vsque ad maledicta, famam. [Maledicta, famā) Maledicta, aut lenonis, aut Demeæ: Famam autem, populi. nam si aliter acceperis, idem maledictum videbitur & mala fama. [Præ meo commodo) .i. mei commodi comparatione, vt in Eun. Hic ego illum contempsi præ me. i. mei comparatione. [Meum amorem & peccatum) De rapienda meretrica, & amanda. [Meum amorem, & peccatum) Cum dixisset, omnia. duo tantum intulit, maledicta & famam, vt, Omnia Mercurio similis, vocemq. coloremq.. Et hoc, vt sit defectus quidam intelligendus ex affectu gratias agentis. [In se transtulit) Pulchra περιπέτεια, qua erratura est Sostrata circa Aeschinum, quemadmodum iā errauit Demea, eo quòd ab illo credidit amari meretricem. [Nihil pote supra) Inanis per admiratione est, subaudiendum est enim vel esse, vel dici. Et pote pro potius, vt mage pro magis, τῷ ἀρχαϊσμῷ. [Sed quisnam? foris crepuit) Resonuit, vt decrepiti dicti sunt clamosi senes. Foris, singularis numeri, nominatiui casus. [Mane) Mane, gaudentis est hoc dictum, non operiri iubentis.

GVID. ABS &c.) Hic continetur Aeschini commendatio à fratre Ctesiphone facta, & veluti gratiarū actio pro eo beneficio, quo Aeschinus eum affecit, & eripiendo illi amicam, & causa eius subeundo famæ periculum Ctesiph. loquitur primo hæc secum reminiscens beneficiorum & beneuolentiæ fratris & eius affectionem in se laudans. gaudeas, secunda persona pro tertia, quasi gaudeatur impersonaliter diceretur, vel sic, gaudeas. i. gaudeat aliqs, q.d. fateor quod gaudium est accipere beneficium. i. quod dicunt placitum recipere. abs quiuis. i. abs quo libet homine, nam quiuis hic est ablatiuus singularis, quis enim facit à quo vel à qui in ablatiuo, vt omnibus liquet. cum. i. quando, opus est. i. cum egemus beneficio alieno. verum enimuero. i. certe. id. i. beneficium accipere cum opus est. demum. i. solum iuuat. i. non solum affert gaudium, sed etiam delectationem, quod nō facit id, quod prius dictum est, videlicet abs quiuis homine beneficium accipere, cū opus est, si is benefacit, quem æquum est. i. decet benefacere, vtputa fratrem. O frater frater prius est vocantis. posterius est laudis. q.d. i. cur ego nunc laudem te satis, certe scio quod sup. nunquam dicam quidquā. i. aliquid ita magnifice. i. ita sublimi & graui stilo. quin. i. quod. tua virtus. non superest. i. non accedat id, quod. s. dixero magnifice. itaque. i. ideo, vel sint duo verba. i. & ita arbitror. i. puto me habere hanc vnam rem præcipuam præter alios. i. vltra ceteros, videlicet neminem hominem. i. nullum hominem. fratrem. i. qui sit frater. esse magis alicui sup. quam mihi principem, appositiue dictum. i. qui si princeps. primarum artiū. i. optimarum virtutum, vtputa qui magis colat pietatem fraternam, primus enim significat aliquando optimus. vt primus Danaum pro optimus, vt interpretatur Prisc. Item artes sæpe à Cicerone ponuntur pro virtutibus. S. Offert se nunc Syrus Ctesiphoni. O Ctesiphon, hoc vocantis est & incitantis ad se respiciendum. C. O Syre, visus est eodem genere dicendi, quasi oblitus quid dixisset Syrus adeo erat gaudio elatus, & hoc dictum est vultu hilari, & gratulabundo ob aduentum eius. Vbi est Aeschinus. S. Ellum. i. ecce illic eum expectat ea domi. C. Hem, hic est aduerbium lætantis. S. Quid est propter quod gaudes. C. O Syre petis quid sit, nunc viuo cum prius languerem, non habita ea, quam deperibam, opera. i. industria, labore, operatione illius Aeschini. ò caput festiuum. i. lepidum, iucundum, elegans, aptum. cuius contrarium est ridiculum caput, vbi ponitur pars pro toto. i. Aeschinum festiuum. i. dico Aeschinum lepidum, iucundum, qui putant omnia incommoda esse sibi post ponenda. i. contemnenda à se, quæ autem sint incommoda subdit, videlicet putauit contemnenda maledicta. i. contumelias, conuitia probra, improperia famam. i. malum nomen. præ meo commodo. i. comparatione mei commodi, transtulit in se. i. ascripsit meum amorem & peccatum de rapienda puella, nihil pote. i. non possibile erat sup facere aliquid supra. i. vltra, quàm fecit. Pers. Qui pote vis dicam? Pote dixit pro possibile, alij habent nihil supra potest, tunc est sensus, Nihil vltra potest fieri vel aliquo postulari. Sed quis nam fores crepuit. i. pulsauit, vnde decrepiti dicti sunt clamosi senes. S. Mane, mane gaudentis est hoc dictum, non inuitantis expectare.

NOTA

Argum

LATO. ARGVMENTVM) Inducitur Ctesipho prædicans Æschini beneficium. Qua scena commendatur fraterna inter se fides & beneuolentia. [Abs quiuis homine] Amplificatio beneficij a persona. [Primarum artium] Virtutum. [O Ctesipho, ô Syre] Vtrunque gaudentis. [Syre nunc tuo] A sua persona, & mox à se ipsa. [Maledicta, famam] Congeries.

PETR. MARS. ABS quiuis homine, &c.) Fratrem fratri adesse in primis debere, cum usus venerit, docet hæc scena. Est enim inter eos ea coniunctio, quæ alterum à parentibus requirit officium. Plus enim debemus fratri quam nepoti, & sic descendendo per gradus propinquitatis, quales etiam sunt gradus officiorum, si non omnibus eadem debeantur. Arist. 8. Ethic. de amic. sic ait: Est enim grauius sodali, quàm ciui pecuniam auferre, & fratri, quàm alienigenæ opem non ferre, & patrem, quàm quemuis alium pulsare. Crescit autem & iustum cum amicitia simul quippe cum sint in eisdem, & æque se extendant. Cyrus, ut est apud Xenophontem libro ultimo Cambysem filium natu maiorem, sic monuit: Homines ciues alienigenis præferendi, & qui una sunt aliis his qui contubernales non sunt, & qui fratri prouidet, seipsum curat, & quem præterea turpius est non amare quàm fratrem? Descripta ad exemplar Petri Marsi Romæ, MCCCCXC. die XIX. Iunij, qui in colligendis argumentis superioribus hactenus duntaxat solicitus fuit.

GLAR. VERSVS sunt iambici tetram. catal. In primo proceleusmaticus est loco quinto, Nisi malimus s, in Opus elidere. In secundo versu creticus est loco primo, nisi elidamus u, in Vero. In tertio vel s, eliditur in satis, vel creticus est loco sexto. Versu sexto vel s, eliditur in Magis, vel Mage pro Magis legendum. In 8. d, eliditur in Quid, & illius dissyll. est. potest & bacchius esse loco primo. In 9. Donatus legit Quin pro Qui. quod placet, & carmen postulat. alioqui in Qui non eliderentur i, sed corriperetur, & vel Meo monosyllabum est, vel bacchius est loco septimo. In penultimo pro Amorem Doct. annotauerat Laborem in quibusdam legi, quod si sit, vel Meum monosyl. fuerit, vel creticus loco tertio. Sin Amorem legendum est m, in Meum non eliditur. In ultimo s, eliditur in Foris siue Fores legas, nisi creticum loco quarto constituamus. Ceterum eum versum ita legimus.

Nihil pote supra, sed quidnam foris crepuit? SY. Mane, ipse exit foras. R. mane mane geminat verbum, ut ad integrum iambicum tetram. fit monometer ad hunc modum.

Nihil pote supra, sed quid nam fores crepuit? SY. Mane mane. Ipse exit foras. ut prior syllaba de Ipse a superiore excipiatur versu, quod lectori iudicandum relinquimus.

ACTVS II. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Colloquuntur fratres, agitur de pecunia reddenda lenoni, & paranda cœna.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic fratrum admirabile continetur colloquium, persolutio Lenonis, dati per Syrum pecunijs, deinde parasitica de cœna paranda, & obsonio conclusio.

Iambici Tetrametri.

ÆSCHINVS, SANNIO. CTESIPHO, SYRVS.

VBI ille est sacrilegus? S. Men' quærit? nunquidnam effert? occidi:
Nihil video. A. ehem, opportune: te ipsum quærito: quid fit Ctesipho?
In tuto est omnis res: omitte vero tristitiam tuam.
C. Ego illam * hercle vero omitto, qui quidem te habeam fratrem. (* facile)
O mi germane, ah vereor corã in os te laudare amplius,
Ne id assentandi magis, quàm quòd habeam gratum facere existumes.
A. Age inepte, * quasi nunc non norimus nos inter nos Ctesipho. (* quasi nũc norimus nos)
Sed hoc mihi dolet, nos penè sero scisse, & penè in eum locum
Rediisse; vt, si oẽs cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
C. Pudebat. A. ah, stultitia est istæc, non pudor, tam ob paruolam
Rem, penè ex patria; turpe dictu: deos quæso vt istæc prohibeant.
C. Peccaui. A. q̃d ait tandẽ nobis Sãnio? SY. iam mitis est.
A. Ego ad forum ibo, vt hunc absoluam: tu intro ad illam Ctesipho.
S. Syre insta. SY. eamus: nanque hic properat in Cyprum. S. ne tam quidem,
Quamuis etiã maneo ociosus hic. SY. reddetur ne time.
S. At vt omne reddat. SY. omne, reddet, tace modo, ac sequere hac. S. sequor.
C. Heus heus Syre. SY. hem quid est? C. obsecro hercle hominem istum impurissimum
Quamprimum absoluitote, ne, si magis iritatus siet,
Aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tunc perpetuo perierim.
SY. Non fiet: bono animo esto. tu cum illa te intus oblecta interim,
Et lectulos iube sterni nobis, & parari cetera.
Ego iam trãsacta re conuortam me domum cũ obsonio.
C. Ita quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

DON. VBI est ille sacrilegus?) Mire Æschinus seruat aduersus lenonem superbiam, qua ostenditur tanto esse alienior ab amoribus meretricijs, quanto audacior in lenonem. [Me ne quærit? nunquidnam effert?) Sperat nunc leno se aliquid accepturum propter conuitium, ut alibi: Minas viginti tu illã emisti, quæ tibi res vertat male, argenti tantum dabitur. Et vide quantã faciat leno præ lucro iniuriam, qui se sacrilegi nomine significari non solum non dolet, sed etiam cupit. Oportet autem Mene quærit, cum quadam gesticulatione & subsultatione sperantis lenonis ad hoc se quæri ut accipiat, pronunciare. [O'ccidi: Nihil video) O'ccidi, non quia sacrilegus dictus est, sed quia nihil accipit. & simul gestum considera loquentis ex verbis. [O'ccidi: Nihil video) Mire hoc verbo apparet in vultu lenonis & spem mortuam, & extinctum gaudium. nam & ipsa [illegible] hæc dicentis. [O'ccidi: Nihil video) Neque addidit proferri, aut q̃d tale. [Hem) Interiectio repentinæ rei. [Opportune, te ipsum quærito) [illegible] deest venisse, non enim sequenti nectitur. [Quid fit Ctesipho?) Quid fit, blandum initium est. non enim nunc interrogat, cum ipse dicat, In tuto est omnis res. mox ipse dicat, In tuto est omnis res. mox ipse in subditis tam hæc addidit præter naturam quæstionis. [Quid fit) Quid agitur? [In tuto est omnis res,) Quasi amatori, omne dixit negocium de amica. An omnis res, & lenonis iurgium, & suspicio patris Demeæ? [Omitte vero,) Vero abundat, aut correptiõum est iandudum, non omittentis. [Ego illam hercle vero omitto,) Apparet non nunc primum dici Ctes. ab Æsch. Omitte tristitiam tuã, nec nunc primum responsum, omitto, & ideo additum est, hercle vero. quia nunc demum data est plena securitas. [Tristitiam tuã) Sic dixit, quasi nimiam. [Qui quidem te habeam fratrem,) Attendum Te. [O mi germane,) Mi, meus, sed vocatiuo dixit casu. [Coram in os te laudare) Coram, ad ipsum pertinet quem laudat, & ad eos qui audiunt, in os, ad ipsum qui laudatur. Nam coram laudat, qui non tacet apud alios, & hoc agit non per epistolam, sed ipse præsens. In os, q apud ipsum loquitur quem collaudat. [Laudare amplius,) Quia laudauit. [Ne id assentandi,) Antiqua [illegible]. deest enim causa. [Assentandi) Adulandi. sic verum deest causa, an ad [illegible] ipsam licere sic dicitur? [Ne id assentandi) Specta si non rusticus adolescens est, & purissimæ simplicitatis, adeo ut & velle laudare fratrem nimio pudore non possit,

possit,hoc solo quia præsens est cum illum nimium laudarit absentem. [Quàm quòd habeam gratum) Varie,non enim totulit, quas gratias agerem. [Quòd) Quia. [Age inepte)Non est iniuria,quia & maior frater est,& blanda dicturus. [Hoc mihi dolet) τῷ ἐλλειπτικῷ. Mihi dolet,pro doleo.&,Dolet bis subaudiendam est. [Et pene in eum locum Rediisse;) Insinuatio beneficij ex periculo & difficultate ob tempus. [Vt si omnes cuperent,)Non si ego tantummodo alijs aduersantibus. [Pudebat) Deest fateri. [Stultitia est istæc)Hoc.s.fateri et qui ipse patri nunquam quidquam celauerit. [Tam ob paruolam Rem,) Ergo diminutiuis adiungitur Tam particula,& deest perire, sed τῷ ἀφωνισμῷ tacetur. [Tam ob paruolam Rem) .i. meretricem. Et bene hic dicit Aeschinus,quasi qui maiora expertus sit.i.vitium virginis. [Pene è patria;) Deest fugere, quia amatores comici cito comminantur patriam se deserturos,vt amicæ sequantur. [Pene è patria) ἀποσιώπησις ἀφωνισμοῦ χάριν. Menander,mori illum voluisse fingit: Terentius,fugere. [Turpe dictu) Te fugere .s. & deest Est. [Vt istæc prohibeant) .i. exilium fugamq. patriç. [Peccaui) Approbauit ea periculo magnitudinem beneficij. [Quid ait tandem nobis) Nobis,τῷ ἐλλειπτικῷ additum est. non .n. Nobis intelligendum est. [Iam mitis est,) Quia debacchatus est supra lenonem,iam mitis est,dixit. [Ego ad forum ibo,) Tunc enim in foro & de mensæ scriptura magis,quam ex arca domoq.,vel cista pecunia numerabatur. [Vt hunc absoluam) .i. vt hunc,reddito illi precio dimittam. Nam velut ligati sunt,quibus debetur aliquid. Dicuntur etiam serui illi solui,qui cum debitores preciorum fuerint, pecuniam reddunt debitam. Est ergo absoluam, pro, à me soluam. An iocatur in tristitia lenonis,qui illum cum barba lenonis,& mœsto vultu sequitur,tanquam reus? [Tu intro ad illam Ctesipho) Bona ἐπαγγελία,significans lætitiam potiundæ meretricis. [Syre insta) Iam Syrus,non vt adsuuet, sed vt instanter adiouet,roganter. [Eamus, nanque hic properat) Hoc clamat Syrus,vt beneficium ostendat, sanè ita vt rursus lenonem de profectione absterreat. [Ne tam quidem,) A lenone inconstanter dicitur, vt perturbatio metuentis, magnum damnum posse ostendere. [Ne tam quidem,) Tam,pro tantum an tam pro tameo? & deest,dicas me properare,aut propero, vt sit Etiam aduerb.hortantis,vel consentientis. [Quamuis etiam)Pro inquantum vis. Etiam particula verum consentientis aduerb. an coniunctio,qua significat & properare se,& non in tantum vt negligat quod sibi debetur? [Manen ociosus hic) Hoc separatim inferendum est, quasi pertinaciter asseuerantem lenonem instaturum se exclamationem • facere denotetur. [Maneo ociosus hic) Dixit enim propero, & rursum consecerat in Syri verba, properatie dicentia. [Reddetur ne time) Quod desperauerat Leno,Syri ostendit sermo. [Vt omne reddat)Propter illud quod Syrus dixerat,Diuiduum face. Et probatum est, complectumq. quod ait,Cupide accipiat saxo. Et hoc ipsum,cum trepida & vultuosa supplicatione pronunciandum est. [Tace modo, ac sequare hac)Sic ait Syrus,quasi nunc lenonem doceat,quæ sit ars non perdendi. Et totum cum supercilio præstantis magnum beneficium dicit. [Sequor)Hoc verbo Leno satis commitigatus ostenditur. [Heus heus Syre) Ex argumento est ostendere quantum timeat Ctesipho sæuum patrem. [Heus heus)Vox est de longinquo reuocantis. [Obsecro hercle hominem illum impurissimum)Satis mansuete,quasi lenonem aut non possit rusticus,aut non audeat dicere,hominem dixit. [Illum impurissimum) A tantissimum. & totum cum execratione lenonis. [Ne si magis irritatus siet) Velut clamet.s.& proprie de Lenone,quem irritari dicit vt canem. Nam irritari,proprie canes dicuntur. Lucil.de litera R, Irritata canis quod homo quamplurima dicat. Lenonem autem timet Ctesipho vt rusticus,vt sub patre duro, vt amator. [Aliqua ad patrem hoc permanet) Non dicit quid,sed nos intelligimus raptum puellæ significari. [Aliqua ad patrem hoc permanet,) Proprie secretum latens, latici comparatur intra vas clausum existenti,quod,cum effunditur,manat. Sic & alibi de committendis secretis loquens,Plenus,inquit,rimarum sum,hac atque illac perfluo. [Atque ego tunc perpetuo perierim) Quasi & nunc se perijsse sentiat,sed non perpetuo. [Non fiet,bono animo esto) Vt illi liberalis timor est,ita Syro seruilis confidentia. [Tu cum illa te intus oblectat) Moraliter illa dictum est: vt,Da tur ne illa hodie Pamphilo? &, Illa quidem mea erit. [Tu cum illa te intus oblecta) Honeste explicauit turpe dictu. [Et lectulos iube sterni nobis) Seruus • nihil tam comicum. Et vide vt totum superbe ac magnifice loquatur Syrus. [Conuertam me domum) Conuertam,magnifice dictum. verbum est .n. magni moliminis & agminis ingentis. Nam conuerte se,dicitur quem pompa præcedit, vt imperator proprie conuertit exercitum. Et hoc spectatur,vt moribus arrogatores serui sint cum lætentur. [Ita quæso,&c.) Volunt quidam & hunc versum,Syri personæ adiungendum,sed Ctesiphonis verba esse, ex subditis planum est,cum dicit,Hunc diem misere nimis cupio, vt cœpi, perpetuum in lætitia degere.

V B I est &c.) Hic continetur fratrum duorum colloquium, **GVID.**
lenonis solutio per Syrum redditis pecunijs. A. Vbi est ille sacrilegus.i.ille nefarius leno. S. Putat leno se quæri,vt pecunias accipiat,vt erat auarissimus. me ne .i. verum quærit me? & non quærit pro me vt literatores aliqui putant. nunquidnam .i. non ne aliquid effert .i. affert,quid sim habiturus. deinde vbi aspexit diligenter subdit. occidi.i.perij nihil video eum afferre, vt pecuniam mihi reddat. A. Hem,interiectio hic repentinæ rei ostensiua. opportune.i.tempestiue aduenisti sup. quæro teipsum & nō quæro pro te. ò Ctesipho quid fit.i.quid agitur. hoc additum est præter naturam quæstionis,omnis res .i. totum negocium,& de amica & de lenonis iurgio,& de suspicione patris, est in tuto.i. extra periculum vero,hic particula corripientis est,omitte tuam tristitiam. C. Ego vero facile omitto illam tristitiam,qui.s.ego, quidem .i. certe habeam te fratrem, q. d. ita mihi proprium cuius morem debeo gerere,ò mi Aeschine, ò mi germane.i.frater vterine. ah, interiectio dolentis se non audere prorumpere in eius laudes,vereor laudare te amplius .i. vlterius in nos .i. apud te in conspectu tuo,ante faciem tuam, coram.i.in præsentia tot auditorum vel coram .i. præsentialiter, vt sic dicam, non per epistolam,ne existimes.i.iudices,me facere id.i.te laudare magis causa sup.assentandi.i.adulandi, blandiendi,quidquid habeam gratum beneficium à te mihi impensum .s. A. O inepte non est iniuria quia est maior frater. age,vel hortantis est aduerb.& deterrentis ab illa opinione non audendi laudare eum, vel sit verbum, q. d. dic quod velis, quoniam non sum id putaturus, quod existimas & times,quasi nunc.i.nunc primum adhuc,norimus.i.cognouerimus,nos inter nos.i.mutuo,inuicem.hoc est times ne putem te assentari,quasi nunc primum venerimus in cognitionem alter alterius. Sed hoc quod sequitur dolet mihi .i. propter quid quod sequitur doleo,& indigne fero, nos scisse de tuo amore pene.i.serè,sero.i.post tempus,quo scire debebamus,& dolet mihi inquā nos vel rem seu negocium,pene.i.ferè,redijsse pro peruenisse,in eum locum.i.in eum statum, vt si omnes cuperent auxiliari tibi, nihil.i.non, vel nequaquam possent auxiliari tibi. C. Me sup. pudebat fateri .s. amorem meum. A. Ah,interiectio ostendens deprehensam,seu comparatam esse causam celationis. Illæc res sup.videlicer celasse ob id.est stultitia .s. inconsideratio,secundia quædam non autem est pudor, qui in iuuenibus est probandus, turpe dictum est.i.pudendum ad dicendum,vel vt dicatur. te sup. velle perire,aut pene.i.ferè fugere ex patria,ob id.i.propter rem .s.puellam amatam, tam paruulam.i.tam parui momenti & ponderis,vt.i.vtinam,vel quæso sup.vt dij prohibeant.i.auertant à te istæc.i.exilium,fugamq. patriæ. C. Peccaui.i.non recte feci celando meæ tristitiæ causam. A. Sannio leno quid tandem ait, id est breuibus die quid dicit Sannio nobis,additum est(vt solēt) mihi & tibi,vbi neque ad me,neque ad te, neque ad quenquam referuntur,sed orationem duntaxat ornant & explent sonum. S.Y. Iam leno est mitis,qui prius erat asper. A. Ego ibo ad forum,vt absoluam hunc .i. velut satisfaciam ei,& quasi dimittam à me reddito sibi precio,cui habendo tantopere inhiat, & quasi vt à me soluam,ita vt non amplius sit alligatus ad istud debitum exigendum vel videt lenonem sequentem eum cum barba lenonia,& mœsto vultu, tanquam esset reus, qui rogaret absolui instando iudicibus,tu Ctesipho ingredere sup. id est in domum,ad illam.s.puellam visendam. SAN. O Syre insta.i.vrge,& sollicita Aeschinum vt mihi satisfiat. S Y. Dicit hoc Aeschino,eamus ad forum, forum .s. prout dixerat Aeschinus se iturum. nanque hic.s.leno,properat.i. ire festinat,vel proficisci accelerat in Cyprum.i.in eam insulam. SAN. Quidem.i.certe,ne dicas sup.me properare tam.i.tantum timet enim ne eo dicto Aeschinus auertatur à soluendo,etiam maneo hic ociosus .i. sine occupatione, quamuis.i.quantumuis,sine quantumlibet. S Y. Argentum seu precium puellæ,reddetur .i. restituetur tibi,ne time.i.noli timere. SAN. At.i.sed instant inquam vt reddat omne.i.totum precium integrum, timet enim propter id, quod dixerat diuiduum face. S Y. Aeschinus reddet omne precium,modo .i. tantummodo tace,ac sequere me hac.i.per hunc locum. SAN. Sequor te.s.hac. C. Heus heus,vox hæc est reuocatoris ex longinquo ò Syre,reuocantis est, ò S Y. Hem,interiectio ostendens repentinam reuocationem,quid est? C. Hercle.i.per Herculem obsecro

ero te. absolutote tu & Aesch. id est quod dicitur barbare, contentare, hue contenrato te istum, per contemptum dixit. hominem impurissimum .i. sordidissimum, auarissimum quamprimû .i. citissime. ne .i. præ timore. quòd (vt ita dicam) ti sit magis irritatus .i. ad iram commotus, canum more, qui proprie dicuntur irritari, ne ergo hoc .i. iste raptus puellæ, permanet .i. perstuat, futurum est optatiui, à permano, permanas, quod est perfluo is, ne io quam hoc effundatur ad patrem Dem. aliqua, aduerbium per locum .i. per aliquam viam, seu aliqua ratione. Secretum enim comparatur aquæ intra vas clausæ existenti, quæ cum vffunditur manat. atque nunc .s. quando permanauerit ad patrem, ego perierim .i. perditus fuerim, perpetuo .i. in perpetuum, & quod dici vulgo solet, ne ego nouissime depingar. nam se iam aliquantisper periisse fatetur seu innuit. SY. Non fiet illud .i. non permanabit ad patrem factum hoc. esto bono animo .i. habeas bonum animum, & quod dici vulgo solet, facies bonum vultû, non fiet quod times interim .i. interea dum hæc agentur. tu Ctes. oblecta te intus cum illa puella, dicimus oblecto me hac re vna cum socio .i. capio delectationem in hac re, puta in studio cum socio meo, & iube lectulos discubitorios .s. in quibus accumbebant equitabant veteres, sterni .i. parari nobis, & iube cetera .i. reliqua præter lectos, quæ sunt necessaria ad conuiuium celebrandum parari .i. apparari, re transacta .i. pacata lite, aut pacato, seu composito, ac finito negocio de raptu puellę, conuertam .i. recipiam, relesum me domum, cum obsonio .i. cum eduliis, quæ adduntur vltra panem, & vinum, & quod vulgo vocant, Pytanciam. C. Quæso ita vt sup. sumamus hunc diem hilarem .i. vt hilari animo, atque vultu hunc diem transigamus, & eum perpetuum in lætitia degamus, quando .i. quia, vel postquam bene successit .i. prospere contigit, videlicet vt leno non moueret turbas, sed & solueretur, & amara potiremur.

LATO. ARGVMENTVM) Læto & benigno congressu fratrum Ctesipho gratias agit Æschino, & sicta opera Syri leno absoluitur. [Vbi est ille sacrilegus?) Auxesis. & hoc pistrina superbia dicitur ad terrendum lenonem. [Ah vereor) Præsio, quasi necessaria rustico & parum facundo adolescenti. [Age inepte) Blanda correptio. [Pene ea patria) Eclipsis subaudi, profugisse, & mire inducitur amor Ctesiphonis. [Ne tam quidem) Non vult hoc credi leno, quare dissimulat, timens ne promissum argentum differat. [Aliqua ad patrem) Aliqua aduerb. & permanet, primæ coniugationis.

PETR. MARS. VBI est ille sacrilegus?) Nihil satius esse, quàm vt impuros homines quamlongissime ablegemus, improborum commercia quam maxime effugiendo, idque quomodocunque possimus, quamuis sæpe maximo etiam rerum nostrarum cum dispendio. Vnde Plato 4. de Rep. loquens de improborum hominum conuersatione: A bonis, inquit, nullus est, qui non iuuare possit, quique non ad bona exempla incitetur, malorum vero contubernia noxium finem semper determinant. Senecæ verbum est. alter alterum in vitia tradimus. Et lib. Epistola septima ait: Malignus comes, quamuis candido, & simplici rubiginem suam affricat. [Me ne quæris?) Quod contumelias pecuniæ aut lucri gratia plerique patiantur docet hic locus. Nam Leno grauissimo conuitio laceratus, nihil aliud quam familiariter respondet. exemplo quoque nobis sit Aristippus philosophus, qui & consputi gaudebat, quo liberalitate principis frui illi concederetur. Vnde apud Horatium ita Diogenem alloquitur.

Scurror ego ipse mihi populo tu, rectius hoc, &
Splendidius multo est, equus vt me portet, alat rex.

[Quamprimum absolutote,) Malum quamprimum expellendum ne contagionem trahat docetur hoc loco. Vnde ab Ouidio recte dictum est.

Principiis obsta, sero medicina paratur.
Cum mala per longas inualuere moras.

GLAR. SVNT similes prioribus. In primo legendum, Vbi ille est, non, Vbi est ille. &, Men', legendum, non, Mene, nisi creticum loco quarto esse putemus. In quarto versu Ego à superiore versu ac inferiore eliditur, & Hercle, pro Facile, legendum ex Don. Ceterum ex his quatuor verbis, Illam, Vero, Quidem, Fratrem, vnû abundare videtur, & Mi, non eliditur, vt tres isti versus qui in omnibus, quotquot nos vidimus, exemplaribus corrupti habentur, ita legantur.

In tuto est omnis res, omitte vero tristitiam tuam,
C. Eg' illam hercle vero omitto, qui te habeam fratrem, ò mi Æschine
O mi germane, ah vereor coram in os te laudare amplius.

Quidam ab Ego initio facto tres senarios ex duobus fecerunt, ita vt Nullam omitterent verbum, ad hunc modum.

C. Ego vero illam facile hercl: omitto, qui quidem
Te habeam fratrem, ò mi germane, ò mi Æschine
Ah vereor coram in os te laudare amplius.

Lector, quod verisimilius videbitur, sequatur. In sexto a, eliditur in Magis, & d, in Quid. Septimus versus & ipse corrupte passim legitur. In eo enim Non negandi aduerbium abundat, & ò vocandi deest. Nam ita legendus est.

Age inepte, quasi nunc norimus nos inter nos ò Ctesipho.

Atque ita vetustus habet lib. quasi Aeschinus dicat, Age inepte, quid ita agit gratias, quasi nunc primum ò Ctesipho nos inter nos norimus. Nec dubito ab sciolo aliquo adiectum negandi aduerb. In 8 eliditur d, in Sed, nisi pæana secundum loco primo constituamus. In 11 creticus est loco quinto, nisi Deos monosyllabum fecerimus, sed post Quæso vel coniunctio Vt tollenda est, quippe sine qua sensus bene constat, vel creticus erit sexto quoque loco. In 4. versu à fine creticus est loco primo, nisi fiet monosyllabum fecerimus. Et in antepenultima secunda de Iube correpta est, nisi sit bacchius loco tertio.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Solicitam inducit Sostratam, ob filiæ, quæ ex Aeschino grauida est, vicinum partum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Sostrata matrona vna cum nutrice introducitur compatiens filiæ suæ, quæ ex Aeschino grauida facta iam parturiebat.

Iambici & Trochaici permixti.

SOSTRATA matrona, CANTHARA nutrix.

OBSECRO mea tu nutrix, quid nunc fiet? C. Quid fiet rogas? recte
Aedepol spero. S Modo dolores mea tu occipiunt primulum.
C. Iam nunc times, quasi nunquam adfueris, nunquam tu te pepereris?
S. Miseram me, neminem habeo: solæ sumus: Geta autem hic non adest:
Nec habeo quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Aeschinum.
C. Pol is quidem iam hic aderit: nam nunquam vnum intermittit diem,
Quin semper veniat. S. Solus mearum miseriarum est remedium.
C. E re nata melius fieri haud potuit, quàm factum est hera:
Quando vitium oblatum est, quod ad illum attinet potissimum,
Talem, tali genere, atque animo, natum ex tanta familia.
S. Ita pol est, vt dicis: saluus nobis, deos quæso, vt siet.

DONATVS.

OBSECRO mea nutrix,) Hęc scenæ, Tragœdiæ ordinem seruat. Nam Tragœdia in tria diuiditur. Expectationem, Gesta, & Exitum. Hic ergo expectatio est in Getæ nuncio, Gesta, in planctu Sostratæ: Exitus, [Obsecro mea tu nutrix,) Hinc demõstratur qui sit maternus affectus, quàm grata in dominos seruorum fides sit, eundemq. laborem & dolorem esse ex falsis & veris malis. [Obsecro mea tu nutrix) Persona

sonæ aut suis verbis, aut aliorum insinuantur. ea suis, vt nunc persona Sostratæ. Ex alienis, vt Mitio, Aeschini persona ex Mitionis oratione ac Demeæ. [Obsecro mea tu nutria) Mea nunc pro blandimento ponitur. [Quid nunc fiet ?) Imploratio est magis trepidantis, quam ignoratio & interrogatio, neque illius nutria est, quippe anicula est, sed non sapientior nutria est, quàm domina sua. Ipsum etiam quod dicit, Nutria, honorificum est. Vt, Annam cara mihi nutria huc siste sororem. Sunt enim nomina ad aliquid, quibus nos tamen velimus appellatum, vt Magister, Medicus, Orator. [Modo dolores mea tu occipiunt primulum) Euidentechie Modo temporis præsentis aduerb. est. Et rursus Mea tu, blandimentum est, sine quo non progreditur colloquium fœminarum, & maxime trepidantium. [Primulum) Initium, & ipsa origo dolorum, diminutiue demonstrata est. Non enim primum, sed primulum dicit. [Nunquam tute pepereris?) Vide præparationem doloris, nihil mali adhuc sentitum est, & iā sic turbatur Sostrata. [Iam nunc times, quasi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris?) Docte duo proposuit, quibus experientes scienterq. rerum sumus, videre & pati. Virg. sic: Quæque ipse miserrima vidi, Et quorum pars magna fui. [Tute autem pro tu) Παρέλκον est quod • recitatu. & facit iu te, & tutemet, & tutemetipse. [Miseram me,) Proprium est mulierum cum loquuntur, aut alijs blandiri: vt, Annam cara mihi nutria huc siste sororem. Aut se commiserari: vt, Miseræ hoc tamen vnum. Exequere anna mihi. Nam hæc omnia, muliebria sunt, quibus pro malis ingentibus quasi in aceruum rediguntur, & enumerentur nullius momenti querelæ. [Neminem habeo) Quid enim opus est? aut cur nunc quæreris? [Solę sumus,) Nunquam pluraliter solæ. [Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Aeschinum) Habeo, subauditur, & magis a trepidante quam rationabiliter dicitur, nam fefellit hoc totum nutria Canthara. [Solæ sumus,) Cum hoc nomen singularitatis sit, mire solæ pluraliter dixit. [Neminem habeo, solæ sumus,) Muliebriter queritur, & ex perturbatione sua æstimans, metu multa facit ea quæ pauca sunt. [Geta autem hic non adest,) Hic apparatio est, vt ostendatur absens qui superuenturus est. [Nec quem ad obstetricem mittam,) Deest, habeo. Sed in consuetudine est sic loqui. cum vtrunque nobis, non alterutrum deesse conquerimur. [Nunquam) Pro non. Et semper non ad omne tempus retulit, nam qui potest? sed ad omnes dies secundum quod ait, Nā nunquam vnum intermittit diem. [Solus mearum miseriarum) Bona locutio. [E re nata) Sic proprie dicimus de ijs quæ contra voluntatem nostram acciderunt, vt nunc vitium virginis. Ergo è re nata, ex vitio virginis. Sic Lucil. p t i Et sic malui dicere, quàm nunc Aeschino culpam, sed potius casui attributam vellet. Est autem ordo, Nihil potuit melius è re nata fieri, quàm id, quod factum est hera. vt quandoquidem vitianda erat virgo, ab eo vitiaretur, qui erat expetendus ad matrimonium. Sensus enim hic est, Malum vim fieri virgini, sed ex conditione eius quæ vitiata sit, nihil potuit melius euenire quam contigit, vt ab eo vitiaretur cuius nos non pœniteret. Intelligere autem debemus, fieri, & factum esse, pro euenit, & contigit, dici. [Melius fieri haud potuit,) Si fieri pro euenit acceperis, erit consecutio locutionis. sin minuus, deerit, quantum intelligo. vt sit, è re nata, quantum intelligo. [Quando vitium oblatum est,) Hoc est è re nata. [Oblatum est,) Oblatum dicitur quod offertur inuito. [Quod ad illum attinet potissimum,) Quasi vitium oblatum sit potissimum, hoc est bonum, sed ex persona eius qui obtulit vitium, factum est bonum, quod per seipsum malum est. Et hoc est quod melius haud fieri potuit quàm factum est. Illum autem dixit, Aeschinum .s. Potissimum autem superlatiuum est ab eo quod est potis & potius. Sic enim facit, potis, potius, potissimum. Et quod, modo exceptionem significat, vt sit, quantum ad illum attinet.i. Aeschinum. [Tali genere,) Laus, ante illum talem • & tali animo. In illo, Et genus, ad viuos pertinet. Familia etiam ad defunctos. Alij, genus ad nobilitatem referunt. Familiam, ad copias. Vnde & paterfamilias dicitur, vt sit, Ex tanta familia, ex tam diuite domo. Hæc omnis [illegible] tragica est gaudiorum introductio ante funestissimū nuncium. [Talem) .s. à corpore, à forma, à pulchritudine. [Tali genere).i. ab his quæ extrinsecus sunt.i. honestate generis. [Atque animo) .i. sapientia, modestia. Hoc modo igitur nihil prætermisit in laude. [Saluus nobis, deos quæso, vt siet) Quàm bonus est cum nihil ad vota præter salutem, opus est.

GVID. OBSECRO &c.) Hic introducitur Sostrata matrona cō patiens vna cum nutrice filiæ suæ, quæ ex Aesch. effecta grauida, iam parturiebat. nam vt in argumento dictum est, virginem Atticam filiam ciuis pauperis Aesch. compressit ea lege, vt iureiurando sponderet se illam ducturum vxorem. Sostrata mater. ò mea nutrix Canthara. Obsecro quid nunc fiet .i. quomodo res se habebit quantum ad partum filiæ spectat. C. Rogas .i. interrogas quid fiet? Aedepol spero.i. confido quòd sup. recte fiet res.i. res bene se habebit, & filia salua pariet. S. O tu mea, blandientis est dictum more fœmineo. modo.i. nunc, primulum, diminutiuum a primum aduerbio. dolores pariendi occipiunt ipsi filiæ. C. Iam nunc times quasi.i. tanquam. nunquam affueris.i. interfueris parturienti mulieri, sine quasi nunquam tuleris opem patienti. & quasi nunquam tute.i. tumet, peperis.i. partum feceris. S. Me miseram, exclamantis est dictum .s. dico me miseram, vel certum est sup. me miseram, vel aliquid tale. neminem habeo mecum, sumus solæ. Geta.i. seruus noster non adest.i. non est præsens nec habeo supp. quem mittam ad obstetricem.i. ad mulierem, quæ adesse solet, seu ferre opem parturienti, nec habeo aliquem, qui accersat.i. qui aduocet Aeschinum, vel eat ad vocandum Aeschinum. C. Pol iurantis est, quidem.i. certe, iam.i. statim, adecit.i. presens erit hic, nam nunquam intermittit .i. omittit, interrumpit, prætermittit vnum diem, quin .i. quod non semper .i. per omnes dies veniat. S. Ipse solus Aeschinus est remedium .i. medela mearum miseriarum.i. mearum calamitatum. C. O hera.i. ò domina Sostr. haud.i. non, potuit melius .i. opportunius, fieri .i. euenire gnatæ.i. filiæ tuæ, heræ .i. dominæ meæ, quàm factum est .i. quam euenit, quando vitium.i. stuprum oblatum est ipsi filiæ, tanquam inuitæ, propterea dixit oblatum, quod vitium attinet .i. spectat potissimum.i. principalissime, seu præcipue ad illum Aeschinum, talem.i. tam bene moratum, tali genere.i. tali nobilitate prosapiæ, tali animo.i. tali affectione in te & filiam, natum ex tanta familia .i. ex tam diuite domo, vel talem intellige quantum ad bona corporis puta iā formosum, seu pulchrum, & tali genere quantum ad bona fortunæ, hoc est tali generis honestate, & tali animo quantum ad bona animæ, puta tali sapientia, aut modestia &c. S. Pol est ita .i. veritas ita se habet, vt dicis quæso Deos, vt ipse sit nobis saluus.i. incolumis nobis seruetur. nam cum talis sit nihil ad vota præter salutem opus est.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Colloquium mulierecularum de Aeschino, estq. hic initium ad epitasin. [Mea tu.) Muliebre blandimentum. [Miseram me, neminem) Consternatio & solicitudo Sostratæ, ad augendam futuram perturbationem, nunciata alienatione Aeschini. [E re nata) Pro euentu rei.

PETR. MARS. OBSECRO mea nutria, quid &c.) Maternum affectum sedulitatemq., & industriam in celandis liberorum vitijs apposite hæc scena exprimit. Est enim hoc tanquam è iure naturali nobis insitum, vt pro nostris talem curam geramus, ne & sibi nobisq. simul vitium afferant, noceantque. [E re nata melius). Deinde facilius ferimus contumelias nobis illatas à magnis factiosisq. quam a vilibus, & neglectis hominibus. Nam animus hominis qui ad vindictam perpetuos quasi stimulos circumfert, tum demum facilius in iniuria acquiescit, quando considerat, maiorem esse potestatem quàm quæ á se lædi possit.

GLAR. HVIVS scenulæ versus oppido impediti sunt. Primus est trochaicus tetr. cat. sed finitus in Rogas, vt secundus versus incipiat à verbo Recte, qui secundus sit iambicus tetr. acat. nisi loco tertio proceleusmaticum ponamus. Nam Aedepol vel primam habet breuem, vel creticus est in hoc loco. Et Don. Mea tu legit pro Meatum. Tertius versus rursus est iambicus, nisi quis tollat Tunc. Quartus & ipse iambicus est, nisi quia loco tertio ponat proceleusmaticum. Præterea a, in Sumus eliditur ad finem. Quintus haud dubie trochaicus est, nisi quia in, non elidatur in Quem. Sextus rursus est iambicus nisi s, elidamus in Ia. Ita septimus iambicus fuerit, nisi & ibi s, elidatur in Miseriarum ante a. Ceterum Mearum dissyllabum fuerit, nisi creticum loco quarto constituamus. Vltima quatuor haud dubia trochaica sunt, forte vltimum iambicum iudicari poterit, si quis Deos dissyllabum fecerit, quod ego malim monosyllabum. Potest & bacchius esse loco sexto.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Geta Sostratæ seruulus commotior, heræ nunciat Aeschinum alio captum amore, puellam eripuisse lenoni.

ARG.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena artificiose exprimitur seruus fidelis, vehementer commotus, currensq; propere ac mala Sostratae nuncians. Nam refert quomodo Aeschinus alio amore captus, puellam lenoni eripuerit, deserta ac spreta Attica virgine, quam ea lege, vt ipsam vxorem duceret, stuprauerat. Postremo Sostrata Hegioni Simulo familiari rem omnem enodandam censet.

Tetrametri partim Iambici, partim Trochaici, Dimeter Vnus.

GETA seruus, SOSTRATA, CANTHARA.

NVNC illud est, quòd si omnes omnia sua consilia conferant,
Atque huic malo salutem quęrant, auxilij nihil afferant;
Quod mihiq́ne, heræq́ue, filiæq́ue herili est. væ misero mihi,
Tot res repente circunuallant, vnde emergi non potest:
Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.
Hoccine seculum? ò scelera, ò genera sacrilega, ò hominem * impium. * impurum.
s. Me miseram, quidnam est, quòd sic video timidum, & properantem Getam?
g. Quem neque fides, neque iusiurandum, neque illum misericordia
Repressit, neque reflexit: neque quòd partus instabat propè:
Cui miseræ indigne per vim vitium obtulerat. s. non intellego
Satis, quæ loquatur. c. propius obsecro accedamus Sostrata. g. ah,
Me miserum vix sum compos animi: ita ardeo iracundia.
Nihil est quod malim, quàm illam totam familiam dari mihi obuiam;
Vt iram hanc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc est recens.
Satis mihi id habeam supplicij, dum illos vlciscar modo.
Seni animam primum extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus:
Tu autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis,
Sublimem medium arriperem, & capite primum in terram statuerem,
Vt cerebro dispergat viam:
Adolescenti ipsi eriperem oculos; post hæc præcipitem darem:
Ceteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.
Sed cesso heram hoc malo impertire propere? s. reuocemus. Geta.
g. Hem, quisquis es, sine me. s. ego sum Sostrata.
g. vbi ea est? teipsam quærito,
Te expecto: oppido opportune te obtulisti mihi obuiam
Hera. s. quid est? quid trepidas? g. hei mihi. s. quid festinas mi Geta?
Animum recipe. g. prorsus. s. quid istuc prorsus ergo est? g. perijmus,
Actum est. s. eloquere obsecro quid sit. g. iam. s. quid iam Geta?
g. Aeschinus. s. quid ergo is? g. alienus est à nostra familia. s. hem,
Perij; quare? g. amare occepit aliam. s. væ miseræ mihi.
g. Neque id occulte fert: à lenone ipsus eripuit palam.
s. Satin' hoc, certo? g. * certe, hisce oculis egomet vidi Sostrata. s. ah, * certo,
Me miseram: quid credas iam? aut cui credas? nostrum ne Aeschinum,
Nostram vitam omnium, in quo nostræ spes, omnesq́ opes sitæ
Erant: qui sine hac iurabat se vnum nunquam victurum diem,
Qui se in * sui gremio positurũ puerum dicebat patrem * suo
Ita obsecraturum, vt liceret sibi hanc vxorem ducere.
g. Hera, lacrumas mitte, ac potius quod ad hanc rem opus est, porrò * consule. * prospice.
Patiamur ne, an narremus cuipiam? * s. hau, hau mi homo, sanus ne es? * e.
An hoc proferendum tibi vsquam esse videtur? g. mihi quidem non placet.
Iam primum illum alieno animo à nobis esse res ipsa indicat.
Nunc si hoc palam proferemus, ille inficias ibit, sat scio.
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet. tũ si maxime
Fateatur, cum amet aliam: non est vtile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto * celato est opus. s. ah, minime gentium: * tacito
Non faciam. g. quid agis? s. proferam. g. hem, mea Sostrata vide quam rem agas.
s. Peiore res loco non potest esse, quàm in quo nunc sita est
Primum indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,
Perij; pro virgine dari nuptum non potest. hoc reliquum est,
Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat:
Postremo quando ego conscia mihi sum, à me culpam esse hanc procul;
Neque precium, neque rem vllam intercessisse illa aut me indignam, experiar Geta.
g. Quid istuc? accedo vt melius dicas. s. tu quantum potes,
Abi, atque Hegioni cognato huius rem omnem narrato ordine.
Nã is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maxime.
g. Nam hercle alius nemo respicit nos. s. propera: tu mea Canthara
Curre: obstetricem accerse; vt cum opus sit, ne in mora nobis siet.

DONATVS.

NVNC illud est,) Hic locus secundum artem comicam seruum currentem exprimit & nũciantem mala. Maxima itaque pars scenæ, motoria est, significat autem Nunc tale negocium est, nunc tale periculum est aut vero consignificationem temporis habet, vt si diceret, quando aut quo tempore. [Nunc illud est) Verum periculum, an tempus? Est enim. [illegible]

[Quod si omnes omnia sua consilia) [illegible] cum [illegible] omnes omnia. Hinc Cic. omnes in hoc iudicio conferant omnia. [Salutem quærant) Non, remedium, ut ægro, sed ut pereunti salutem. Et noue dixit malo salutem, pro, contra malum. [Auxilij nihil afferant,) Mire de proximo repertum est [illegible], i. conferant & afferant. Hoc conuenit præsertim stomacho minus verba curantis. Sic supra, Omnes omnia. Quod mihique, heræque, filiæque. Mira in seruo fides, cum primum se ponat in herili malo, & post se matrem, in ultimo, puellam. [Quod mihique, heræque, filiæque herili est) [illegible] secundum, ut, Omnia secum Armentarius afer agit tectumque, laremque, Armaque, Amyclæumque canem, Cressamque pharetram. [Circumuallant,) Circumuallant se circa nos, & stipant se inuicem. nam circumuallamus nos & alios. tamen rara locutio est. Et circumuallant dixit, velut inimica acies contra nos, & ideo addidit, Vnde emergi non potest. Cum impressio est hostium, sic dicitur, ut Sal. Pressi vndique multitudine. Cicero, Qui semper premuntur, & nunquam emergunt. Et emergi, noue. nam emergo dicitur, non emergor, sed ideo est usus, quia extra compositionem & mergo & mergor facit. [Vnde emergi non potest,) Vnde, absolute. an deest, aliud? an vnde, pro ex quibus? [Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia) Hæc sunt quæ circumuallant: Vis illata: Egestas ipsius puellæ: Iniustitia iudicum illius temporis, Solitudo à defensoribus: Infamia ab ijs qui credunt precio vitiatam. Nam & in subditis sic habes, Quando ego conscia mihi sum, neque precium, neque rem vllam intercessisse. [Hoccine seculum?) [illegible]. Questurus de homine, seculum accusat prius, ut à tempore, mores increpet, & econtrario. Secula in omnibus rebus laudantur. Vt, Quæ te tam læta tulerunt Secula. [O scelera, ò genera sacrilega, ò hominem impurum) Moris est nimis dolentibus incusare alia ex alijs. Virg.

Cum complexa sui corpus miserabile nati,
Atque deos atque astra vocat crudelia mater. Et,
Quem non incusaui amens hominumque deorumque?

[O hominem impurum) Æschinum. i. & hoc [illegible]. nam semper ultimum ponimus eum cui maxime irascimus. ut in Andr. post accusatum socerum, & vituperatam sponsam, Nam quid ego dicam de patre? Et in Phorm. Ita ne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo? Et post multa, O facinus audax? O Geta monitor? Vnde ille, Vix tandem, inquit. [Video timidum, & properantem Getam?) Timidum, perturbatum. non enim timet, sed dolet. Sic Plaut. in Bacch. Nam ut ea naui vecta es, credo timida es. [Quem neque fides, neque iusiurandum;) Ordo est. Hominem impurum, quem neque fides, neque iusiurandum. Exaggerat crimen admissum. [Quem neque fides,) Quia promisit. [Neque iusiurandum;) Quia iurauit. [Neque illum misericordia) Quia vim intulit. [Neque illum) Secundum [illegible] nam abundat illum, ut, Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra. Breuis videlicet misericordia quam amauit, neque repressit, ne auderet. Neque reflexit, ne faceret, & sic hoc dictum est ut a Virg.

Num fletu ingemuit nostro, num lumina flexit.
Num lacrymas victus dedit, aut miseratus amantem est? &c.

Vt si non poterat reprimi ne faceret, saltem ut in peccando esset mitior, debuit commoueri. sed melius quod supra. [Neque quod partus instabat prope,) [illegible] addidit non tantum matris, sed etiam partus scelus. [Cui miseræ) Deest, et. [Indigne) Impie, crudeliter. ut Virg. Quæ causa indigna serenos Fœdauit vultus? [Non intelligo satis) Ad hoc Sostrata ignorans inducitur ut malo nuncio repente feriatur. & quia oportuit ipsam priorem loqui, præsens loquitur. Quia autem non est perdenda tam suauis [illegible] dolentis ad irascentem, iccirco non audit, nec ob illam Geta conseruus loqui desinat. [Satis, quæ loquitur) Adhuc non audiente Geta loquitur. iccirco nec audit eum satis, nec videtur ab eo Sostrata. [Vix sum compos animi,) Aut vix, tandem. aut vix, non. ut Lucil. Carcer vix carcere dignus. [Compos animi) .i. compotens animi, vel sani animi. cui contrarium est, Impos animi. Sal. Neque animo, neque lingua satis compotem. cum de amente Septimio loqueretur. Alij, compotem animi, compositum animo intelligunt. [Quàm illam totam familiam) Hic nunc tam culpa familiæ, quam scelus Æschini ostenditur, propter quem omnes cruciandi sunt. [Iram hanc) Hanc interdum pro qualitate, interdum pro quantitate accipimus, interdum pro vtroque: ut, Tuaque animam hanc effundere dextra? Et, Hunc ego te Euriale aspicio? Sed nunc pro vtroque, hanc dixit. ut Salust. de descriptione Celtiberi ait, Hunc igitur redargute Tarquinium. [Satis mihi id habeam supplicij) Moraliter loquitur, nam se quando quisquam irascitur, sibi videtur fortis, tanquam qui plus audet. [Dum illos vlciscar modo) Verum est hanc esse vindictam quæ ex recentissimis flagitijs properata sit. Sic Virg. Te Turne superbum Cæde noua quærens. [Seni animam primum extinguerem) Bene extinguerem, quia ignis est. Virg. Igneus est illis vigor, & cœlestis origo Seminibus. Et primum addidit, quod ordinem significat. tunc enim adijcitur cum multa subijcienda monstrantur, ut cui fracta prius crura brachiaque, [illegible] & cetera vitia, in Æschinum totum promouens ostenditur, etiam per aliena supplicia. [Syrum impulsorem) Causæ pœnæ. [Vah, quibus illum lacerarem modis,) Hic voluntas immodica ostenditur, pœnam pro merito repolcentis. Et nota, cum Syrum dixerit, addidisse nutus de supercilio. [Illum sublimem) Ista pœna. [Statuerem, Vt cerebro dispergat viam) Et cerebrum & via dispergi potest, ideo videtur ambiguum. ut apud Virg. Busemque cruore Spumantem, sparsasque manus. Aliter enim dicitur, Spargite humum folijs: Aliter, Sparserat & latices simulatos fontis Auerni. [Adolescenti ipsi eriperem oculos) Bene oculos, amoris indices, adiutoresque flagitij. [Post hæc præcipitem darem) Grauior pœna cæcitatis, non prouidere quo cadas. [Ceteros ruerem) Ruere, actiuam vim habet. Salust. in secundo, Ictu eorum qui in flumine ruebant, necabantur. Ruere enim, est toto corpore vi ad impellendum, quod faciunt qui ipsi præcipites alios prosternunt. Vnde proprie sues ruere dicuntur. Virgilius, Ipse ruit, dentesque Sabellicus exacuit sus. Et Horat. Hanc tabiosa fugit canis, ac lutulenta ruit sus. [Tunderem, & prosternerem) Vide quàm fortis sibi videatur qui dolet & irascitur. [Agerem) Prosequerer, premerem. Virg. Illa fretus agit ventos. Id est nimia celeritate persequitur, & pene occupat, præuenitque. [Ego sum Sostrata) Hæc ideo inducitur, ut verisimile sit supra non visam Sostratam, quando etiam vix nunc agnoscitur ab irato. [Te ipsum expecto oppido opportune) Incerta distinctio, vtrum te expecto oppido opportune, sit dicendum: An expectare, sit impatienter cupere, & sine præscriptione temporis sperare, maxime certum tempus. Vnde apparet ad Te expecto, quia per se nimium est, non esse iungendum Oppido. [Quid festinas in Geta?) Probus assignat hoc Sostratæ. Asper non vult ad omnia seruum respondere, sed nutricem putat hoc loqui. [Quid festinas?) Perturbaris. Et commotus dicit Prorsus actu commoto & anhelanti, ob perturbationem & concitatum cursum. [Animum recipe) Quod in lectione gestu ostendi minime potuit, id ex verbis Sostratæ ostenditur in Geta. Nam ideo dicitur, animum recipe, quia ille præ anhelitu crebriora verba continuare non possit. [Perimus, Actum est) Iam bona verba iunguntur. [Perimus, Actum est) Verba sunt desperantis. Nam Actum est dicitur in ea re de qua iam lata sit sententia. [Eloquere obsecro te) Bene eloquere. nam contra intonat quod nec explicatur, nec intelligitur, cui vitio contraria virtus est eloquentia. Iam plus hic gestu, quàm dictu agitur, quia ut supra diximus, & lassus est qui nunciat, & integratur dolor nuncij, cum apud illam loquitur, ad quam maxime calamitas pertinet, quo dolore, vox plerumque subtrahitur atque singultit, & simul dat signum perditarum rerum. [Væ mihi miseræ) Interponitur mulieris affectus nouo nuncio. [Amare occepit aliam) Peius est amare occepit, quam amat. Nam in eo quod dixit, Occepit, augmenta mali metuenda significat, ut in principijs quæ actum respiciunt, non statim imminutionem inspectant. Et occepit, magnum facinus dixit. [A lenone ipsus eripuit palam) Sic nuncias, ut ultima peiora sint. Et his argumentis vult probare, quòd immodice amauit Aeschinus, qui plus quam virginem, idipsum quod pudor nec hortatur, nec consulit, amat. Quis autem magis potuit impudens esse, quàm qui post honestum amorem, ab lenone amet? Hoc etenim significat meretricem. Ergo non honestum, sed ab lenone, non per alium, sed ipsius, nec emit, aut abduxit, sed ob impatientiam valde amantis eripuit. neque id occulte, ut qui celaret factum, tanquam satisfacturus vxori videretur, sed, palàm. [Satin' hoc certo?) Magnis malis non statim creditur. Hoc ergo ex dolore dixit quod stupet audiens, non quia non habet fidem. [Hisce oculis) [illegible] asseuerantia. [Ah, ah) Interiectio est flentis. [Me miseram) Mira affectio. nam lacrymæ non sinunt finire sensum. [Quid credas iam? aut cui credas?) Fides, aut personæ qualitate, seruatur, si grauis persona est cui creditur, aut ipsius rei qualitate, si ea res creditur, in qua fallere cui creditur aut non potest, aut non debet. Hic ergo mire in vtroque iam fidem dixit nullam esse, & in persona, & in re, quod Virg. transtulit, breuiusque dixit, Nusquam tuta fides. hoc est, nec in re, nec in persona. Et hic ipse in Heaut. Pro Iuppiter, vbi nam est fides? [Nostrum Æschinum, nostram vitam) [illegible] omnia, quia fletus impedit verba.

ha. deest autem, hoc fecisse, vel quid tale. [Sitæ erant) Sitæ, positæ. nam situm est quidquid in loco suo positum non euertitur. [Positurum puerum) Puerum dixit, si puer nasceretur, non quia diuinabat. Ad votum ergo cupientia retulit Puerum, non quia necesse esset marem nasci. Et hæc omnia, magno stupore dicuntur ad exaggerandam perfidiam illius cui creditur, & dolorem eorum qui crediderunt. [Hera, lacrymas mitte, ac potius quod ad hanc rem opus est) Hinc Virg.

Non lacrymis hoc tempus, ait, Saturnia Iuno.

Sentit autem non lacrymis agendum, vbi consilio opus est. [Porro consule) Porro, in reliquum deinde, vel in futurum. Porro enim, ordinis & temporis aduerb. est. non coniunctio. [Hau, hau mi homo, sanus ne es?) Hoc ex persona nutricis legendum est: illa enim dissimulandam rem putat. [Mi) Pro meus. [Tua fama, & gnatæ vita) Tibi enim criminis erit vitiatam esse filiam, illi etiam oberit. Et vitam vitam, salutem dicit. [In dubium) In periculum. [Fateatur) Vitiatâ esse filiam. Et complexio est [illegible] oratoria, in qua verum senseris, contrarium collis, cogiturq. quod ex altera parte fit, hoc est tacere. [Quapropter quoquo pacto) Congrue & pro persona, & pro muliere hoc dictum est, eamque in malis constantem esse demonstrantur. [Non faciam) Non faciam dixit, pro non tacebo, quasi tacere, aliquam actionem habeat, sed moralis significatio est, & cõmunis omnibus, sicut aduocatum dicimus male fecisse, cum tacuerit. [Peiore loco res esse non potest) Satis argute inter Getam & Sostratam sententias ex perturbatione facit mutare. [Quàm in quo nunc sita est) Causa mihi timendi. [Primum indotata est) Ratio subiecta est causæ, & indotatam, pauperem modo dicit. [Tum præterea quæ secunda ei dos erat) Videlicet, dari pro virgine nuptum. Et incerta distinctio est. etenim erat bis subaudiendum. Pro virgine dari nuptum. [Non potest) Iungendum, dari nuptum. Et pro virgine. i. virgo: vt, Nunc plane est pro noua. i. noua. Aut nec virgo, nec pro virgine nubere potest. non virgo, quia vitiata est, nec pro virgine, quia res diffamata est. [Si inficias ibit) Si negabit. [Testis mecum est annulus) Locutio hæc sic capienda est, hoc est annulus pro me testis. Vel sic, Annulus & ego testes sumus. Sed melius quod supra. [Postremo quando ego conscia mihi sum) Quãdo, pro quoniam, vel quando, pro quidem. [Neque rem vllam) Hoc est internuncium, pactum clam, aut promissum. Et bene totum execratiue dixit, vt alij facinora abhorreant. [Illa) Filia. s. [Experiar) Apud iudices agam. [Quid istuc?) Verbum est ægre consentientis, quasi qui dicat, quid hic resistam? [Accedo vt melius dicas). i. vt consentiã, velut qui melius possim dicere. [Quantum potes) Deest, ito, vt sit, quantum potes cito abi. [Atque Hegionis) Apud Menandrum, Sostratæ frater inducitur. [Huius) Filiæ suæ. s. [Simulo) Nomen patris puellæ, dimin. à Simo, vel Simone. Et nota nomen in Palliata fabula Latine dimin. [Simulo fuit summus) Summus, an ad cognatum, an ad amicum refertur? an absolute ponitur, vt in Eun. Plurima salute summum suum impertit Gnato. [Et nos coluit maxime) Et miserabilius Coluit dictum est, quàm si diceret, colit. Virg.

Per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat.

Colere enim, & maioribus & minoribus conuenit. Vt,

Posthabita coluisse Samo.

[Nos) Monosyllabo finit, vultuosam exprimens pronunciationem. [Tu mea Canthara) Tristis ac seriæ fœminæ blandimentũ est Mea potius, quàm pronomen possessiuum. Deest enim cara, vel quid tale, quo addito, pronomen staret Mea. [Curre) Mire dictum est ancillæ, Curre. [Vt eum possit) . i. cum adesse cœperit partus. [Ne in mora nobis siet) Locutio qualis supra.

GVID. N V N C &c.) Hic exprimitur seruus fidelis, & currens, & mala nuncians. refert enim Aesch. amore alieno raptum, desertamq. virginem Atticam, quam stuprauerat ea lege, vt eam duceret vxorem. G. Nunc illuc est. i. negocium istud de ducenda virgine pro tempore præsenti ita se habet, vel istud periculum deserendæ virginis aut istud tempus nunc est eiusmodi, quòd si omnes homines conferant. i. congregent omnia sua consilia, quærant. i. studeant, laborent, inuenire salutem. i. remedium salutis, huic malo. i. contra hoc malum. s. quòd Æsch. alieno incumbit amori, & est virginis stupratæ desertor. nihil afferant aliquid adiumenti huic malo inquam. i. contra hoc malum, quod malum est mihi seruo & heræ. s. Sostratę, & filię herili. s. filię ex hera mea, quæ nunc per tot proxima est ex opere Aesch. Veh, interiectio execrantis, quæ iungitur datiuo. Væ mihi misero. i. ego miser sum maledictus, & infelix, tot res malæ. s. circumuallant. i. circundant, circumueniunt nos. s. tanquam inimica acies, quæ vallo circundat, aut stipat se circa hostes, aut circumuenit, & circumcludit vallo ipsos hostes, ne possint aufugere, ergo circumuallant. i. vel se muniunt aduersum nos, vel nos circumueniunt nobis molestiam inferentes, repente. i. subito, vnde. i. a quibus rebus, non potest emergi capiendo impersonaliter. i. a nobis euadi non potest, seu erumpi, vt locutio intelligatur impersonaliter. ita quòd emergi sit infinitiuus huius verbi impersonalis emergitur emergebatur. Don. tamen vult emergi esse infinitiuum ab emergor eris deponenti. vt sit sensus. vnde. i. à quibus rebus nullus nostro potest emergi. i. erumpere, res autem sunt hæ, vis. i. violentia illata puellæ, egestas. i. necessitas, inopia ipsius puellæ, iniustitia. i. malum iudicium huius temporis. Solitudo. i. desertio, seu derelictio a defensoribus, q. d. erit solitudo puellæ à defensoribus, propterea quod inops est, nec habet vnde conducat operas aduocatorum, infamia. i. ignominia, ab his, qui credunt puellam esse stupratam precio, hoccine. i. vtrum hoc seculum est sup. tale, vel tales sunt homines huius seculi. i. huius durationis hominum, huius ætatis, huius tempestatis. O scelera, exclamatio. i. miror tot scelera & flagitia esse hac tempestate, ò gratia hominum. s. sacrilega. i. nefaria, & impia. i. dico talia genera hominum, qui talia agunt esse, sacrilega ò hominem. s. Aeschinum, impurum. i. fœdũ, turpem, inhonestum, vel impium, iniustum erga Deum, qui Deũ ante oculos non proponit, hoc est dico hominem illum esse turpem & inhonestum. S. Me miseram, exclamatio est interiectionis vice fungens, q. d. sup. me infelicem & mihi imminere aliqd miseriæ, quid est quod. i. propter quod. video Getam seruum sic timidum. i. perturbatum, & sic properantem. i. festinantem. G. Geta Sostratæ exclamationem non audiuit, ideo pergit in sermone suo, & ideo hic iunge cum illo quod dixerat, ò hominem impurum, quem. s. Aesch. neque fides. i. promissio facta, neque iusiurandum, quo iurauit se ducturum eam, neque misericordia. i. compassio, aut quòd ei vim intulit, aut quòd eam amauit, & illi probro fuit. Quæ ergo illum, abundat illum, neque &c. non repressit. i. non cohibuit, ne auderet id moliri, neque reflexit. i. reuocauit, retraxit, ne id faceret grande facinus, neque id repressit eum quod debebat deterrere eum ab eo faciendo, videlicet quòd partus eius puellæ instabat. i. imminebat, futurus erat prope, seu appropinquabat, cui puellæ miseræ. i. quæ misera fuit propter illud vitium. ipse Aesch. obtulerat ipsi iniuste. s. vitium. i. stuprum, per vim. i. per violentiam, indigne. i. impie & crudeliter. alij lib. loco cui habent qui, sed tunc est intelligendum qui Aesch. obtulerat ei sup. miseræ &c. S. Non satis intelligo, quæ. i. quas res, vel quæ verba loquatur. G. O Sostrata obsecro quòd sup. accedamus. i. adeamus, propius, à prope comparatiuum aduerb. i. propinquius, proximus. Interdum enim proximus fungitur vice positiui, & comparationem habet. G. Ah, interiectio dolentis, me miserum. i. dico vel fateor, q. d. sum bene miser, vix. i. quasi, non sum compos animi. i. sanæ mentis, seu sani animi, sicut dicimus compos mentis pro sanæ mentis, vel compotentis animi, seu compositi animi, vt alij volunt, quæ omnia fermè in idem recidunt. Eius autem contrarium est impos animi, vel non sanæ mentis, vel impotentis, & incompositi animi vel qui suo animo non potitur, vt sunt iracundi, qui vehemẽti appetitui nequeunt moderari, & ideo non sunt compotes animi, vel sui. i. non potiuntur arbitratu suo, vel seipsis, vel suis animis. Compos etiam inuenitur iungi ablatiuo. Sal. Neque animo, neque lingua satis compos. Vix ergo sum compos animi. ita. i. adeo, ardeo. i. vror, incendor, iracundia. i. animi perturbatione, & sanguinis ebullitione. Nihil est quod malim. i. potius cupiam, quam illam totam familiam à qua ducit originem Aesch. & ipsum Aesch. simul, qui est de illa familiam dari obuiam mihi. i. occurrere mihi, & euomam. i. eijciam hanc omnem iram. i. quod vulgo dici solet, vt deirascar in eos, qui sunt de illa familia, dum. i. quandiu, hæc ægritudo. i. hæc mentis meæ iracundia. Nam ægritudo mentis est ipsius perturbatio, & commotio, dum inquam hæc ægritudo est recens. i. noua. Nam paulatim lapsu temporis efferuescit ira, quę cum recens esset, erat vehementissima, habeam satis id supplicij. i. illud supplicium mihi, hoc est illud supplicium satis sit, seu sufficiat mihi, vel sufficiens mihi habebo de eis supplicium, dummodo vlciscar. i. dummodo puniam vel vindicem illos de illa familia mihi inuisa. Primum. i. in primis, extinguerem animi seni. i. suffocarem senem, & dixit extinguerem, propterea quòd ab antiquis putabatur anima esse ignis, qui extingui præcipue dicitur. Primum ergo extinguerem animam ipsi seni Demeæ, qui prodidit. i. genuit illud scelus. i. illum scelerosum filium, autem. i. sed tum. i. deinde, vah quibus modis, q. d. acerbis, asperis, lacerarem. i. dilaniarem. Syrum seruum impulsorem. i. suasorem vehementem, qui non solum videatur suadere, sed etiam impel-

lere. Vbi hæc interiectio vah (quæ sæpius est incidentis) hic osten dit vehementiam affectus in Syrum, & voluntatem immodicam, arriperem.i.celeriter & cum impetu caperem, eum medium.i.per medium corporis, sublimem .i. in altum sublimatum, vt caderet grauius, & statuerem.i.prosternerem, vel immitterem in terram, primum aduerb.i.primo, capite.i.per caput, deinde reliquo corpore sequente, q.d. præcipitem eum darem capite primum in terra statuto, vt dispergat.i.in diuersis partibus spargat, seu pertundat viam.s.cerebro .i. effusione sanguinis è suo capite prodeuntis, vel effusione ipsius cerebri. Posset etiam forsitan dici dispergat viam.i.diffindat viam, & faciat foueam in via percussione capitis sui, quo fossa fieret dispergendo terram huc & illuc, eriperem.i.eruerem, effoderem. extraherem oculos ipsi adolescenti.s. Aeschino, quibus amore puellæ captus est. Posthac.i.postea, post illud factum, darem eum præcipitem .i. præcipitarem, deijcerem eum ab aliquo editiore loco, quod facile esset factu erutis oculis, ruerem .i. cum impetu prosternerem, impellerem ceteros de illa familia, ruere hic habet actiuam significationem significatq; toto corpore vti ad impellendum, quod faciūt qui præcipites alios prosternunt. Tunderem.i.contererem, fabrorum more, qui malleis tundunt sæpe incudem ictus repetentes, agerem.i.agitarem, versarem, volutarem, nimia celeritate prosequerer, atque promouerem, raperem.i.raptim, ac properanter illos comprehenderem, prosternerem .i. deturbarem, in terra deijcerem, sed cesso .i. desisto ista incassum minitari, malo.i.potius volo impartire.i.participem facere heram meam Sostratam, hoc .i. hac re infausta, ac infelici. Dicimus enim impertio tibi consilia mea & impertio te consilijs meis .i. tibi communico mea consilia. Malo inquam impartire eam propere.i.properanter, festinanter. Deinde incipit domum versus ire. S. Reuocemus eum.s.Deinde vocat cū suo nomine. G. Hem, vbi hem vocantis est aduerb. seu mauis interiectio. Cum enim aliquem vocamus eminus positum dicimus, Ioan. hau. G. Quisquis es.i.quicunque sis, sine.i.permitte, me ire ad impartiendam heram hoc malo euentu, & h.d. nondum ea animaduersa. S. Ego sum Sostrata. G. Vbi est ea Sostrata, qua cognita subdit, quæsito teipsam, expecto te. ò hera obtulisti te obuiam, aduerb. id est in occursum mihi, oppido.i.valde, aduerbiū intendendi, oppido opportune.i.valde apte. S. quid est, quid .i. cur vel propter quid trepidas .i. times, seu timorem præ te fers, neque tibi satis constat quinimo incessu tuus modo citus, modo tardus, more perturbati, & animo agitati. G. Hei mihi.i.doleo, dolor mihi inest, afficior dolore pertentat dolor pectus. S. O mi Geta quid.i.cur, festinas.i.cur es ita commotus, & perturbatus, & anhelans more festinantis vsque adeo, vt crebrio ra verba continuare non possis præ anhelitu nimio, & propterea recipe.i.resume, reuoca animum, & incipe spirare, neque ita animo cadas. G. Prorsus.i.omnino perijmus.s.quod sequitur, sed illud prosequi non potuit præ anhelitu nimio. S. Ergo quid illud prorsus est .i. sibi vult, quid vis dicere prorsus esse. G. Prorsus perijmus .i. perditi sumus, actum est, verba hæc sunt desperationis. Nam actum est dicitur in ea re, de qua sit tam lata sententia. S. Obsecro te eloquere.i.bono sermone & tali vt intelligaris, detege quid sit illud propter quod es ita turbatus. G. Anhelans Geta & singultus emittens dicit iam.i.statim eloquar. S. O Geta quid dicis sup. iam te facturum, vel quare dicis iam, nihil aliud addens se impeditus singultibus crebris. G. Aeschinus est alienus &c. vt postea sequitur. sed suspicio interpellatus duntaxat dixit Aeschinus. S. Ergo quid is Aeschinus fecit supp. G. Iunge nunc cum Aeschinus quod solum dixerat sic, Aeschinus est alienus .i. remotus & alienatus nostra familia, ita vt quem sperabamus futurum tibi generum ita de familia, nunc alienatum à filia tua cernimus. S. Hem, dolentis interiectio, perij.i.perdita sum, quare est sup. alienus. G. Occepit.i.incepit amare aliam puellam. S. Væ mihi miseræ .i. ego misera sum maledicta & infelix prorsus ita vt videar esse maledicta à Deo. G. Neque fert occulte.i.non celat id.s.se amare aliam. Ipsus pro ipse eripuit.i.abduxit, abstulit palam.i.manifeste, à lenone.i.turpi viro puellarum redemptore. S. Ne.i. verum, scis hoc certo, aduerbium.i.quod dici solet, omnino pro vero. G. Certe ò Sostrata egomet vidi hisce oculis, hoc ponitur maioris asseuerationis gratia. S. Ah, ah (interiectio est flentis) me miseram.i.dico, vel fateor me infelicem. Iam nunc quid credas .i. cui sermoni adhæreas nunc, vel cui rei acquiescas tam? cui homini sup. credas.i.confidas. Est ne verum sup. nostrum Aeschinū ita familiarem existentem nostram omnium vitam.i.nostram vitæ futuræ spem, vel ita carum, vt est nobis cara vita. Est ne ergo verum illū fecisse talia sup. est enim eclypticus sermo aptus perturbatis, in quo Aeschino nostræ spes.i.expectationes, & nostræ omnes opes .i. nostræ facultates, erant sitæ .i. positæ, collocatæ. Nam situm est quidquid est in loco suo positum non euertitur, qui.s. Aeschinus iurabat se nunquam visurum vnū diem sine hac .i. sine filia nostra, qui Aeschinus dicebat se positurum puerum, cuius partus imminet in gremio suo.i.supra genua sua more matrum, qui inquam dicebat se oblectaturum.i.rogaturum obnixe patrem ita, vt.i.quòd liceret sibi ducere hanc filiam meam vxorē .i.in vxorem. Dicimus enim duxi filiam illam vxorem, vel duxi in vxorem. G. O hera.i.ò tu domina Sostrata mitte.i.dimitte, lacrymas.i.noli flere amplius, ac potius consule.i.consilio prospice, seu prouide, porro .i. in reliquum, in futurum, deinde, nam porro, hic est temporis, aut ordinis aduerb. non coniunctio. Consule ergo de eo sup. quod est opus.i.quod est necessarium ad hāc rem, vel consule in reliquum, quod.i.consilio prouidere in reliquum, est opus.i.necessarium ad hanc rem, sentit aūt non lacrymis esse agendum, vbi consilio opus est. Deinde interrogat Geta, ne.i.vtrū, patiamur.i.feramus, æquo animo, an narremus cuipiam.i.alicui hoc quod nobis factum est ab Aeschino, vel potest iungi cum præcedente sic, porro.i.deinde, consule.i.consulta, delibera, ne.i.vtrum patiamur, an narremus, cuipiam.i.alicui. Deinde subiunge, quod.s.consulere. an narremus, cuipiam est opus ad hanc rem. C. Hau, hau, interiectio indignantis. ò mi homo, ne.i.vtrum, sanus es.i.mentis compos, an .i. vtrum, hoc factum.s. Aeschini, videtur tibi esse proferendum .i. diuulgandum vsquam .i.in aliquo loco. G. Quidem.i.certe non placet mihi.i.non est mea sententia vt vsquam proferatur iam.i.nunc primum.i.in primis, res ipsa.i.ipse effectus, indicat .i. prodit, manifestat illum Aesch. esse alieno animo.i.habere animum alienum.i.alienatum à nobis, nunc si proferemus palam.i.si publicamus hoc stuprum .s.puellæ. Ille Aesch. inficias ibit.i.negabit sat scio.i.non dubito, & satis perspicio, & negabit tuam famam .s. tuum nomen, & vitam gnatæ.i.salutem filiæ tuæ quam iam periulit, & ita si hoc re sciuerit esse publicatum, dolore perculsa poterit extremum claudere diem, tua ergo fama & vita gnatæ veniet in dubium, inde in periculum. Tum.i.deinde, si maxime fateatur .i. si assertiue, vt dicunt, confiteatur stuprasse filiam, non est vtile hanc.s.filiam tuā dari illi nuptui, cum amet aliam ab ea, & ita non posset bene viuere cum eo, qui amore alterius teneatur. Quapropter.i.quamobrem, opus tacito.i.tacere vel celato.i.celare, vt Sal. Priusquam incipias consulto, & vbi consulueris mature facto opus est, igitur celare quoquo pacto .i. quocunque modo celari possit. S. Ah, interiectio dolentis minime gentium .i. nullatenus opus est inquam tacere, vbi gentium, genitiuus ponitur cum minime nō necessitate significationis, sed ornatus gratia & sonoritatis, vt etiam dicimus nusquam gentium, terrarum, locorum. Deinde subdit non faciam.i.non tacebo. G. Quid ais? S. Proferam.i.diuulgabo, facinus vitij. Et ideo quid prius dicebatur, hau mi homo sanus es. Donat. vult ex persona nutricis legendum esse. quæ rem dissimulandam putat. G. Hem, interiectio dolentis ò mea hera.s.Sostrata, vide .i. diligenter cōsidera, quam rem agas.i.quid facias. S. Res non potest esse peiore loco.i.in peiore statu, quàm in quo loco.i.statu, nunc est sita.i.posita, constituta, collocata, q.d. peius accidere non potest, quàm iam acciderit, primum.i.in primis, ipsa est indotata.i.sine dote. Tum.i. deinde, præterea.i.insuper, dos quæ erat ei secunda, videlicet virginitas, perijt.i. præterita est, & consumpta, nunquam reditura. Nam ait Ouid. Læsa pudicitia deperit illa semel. ipsa non potest dari nuptum .i. non potest collocari, vel nubere pro virgine .i. tanquam virgo, cum non sit, & multo minus cum erit diffamata. Dicimus dare nuptum filiam, admittere spectatum, dare venum ædes, quæ verba, quamuis motum non significant eundi de loco ad locum, tamen iunguntur primo supino, nam (vt dicunt) in se latentem motum obtinent, pręterea id dicendi genus ab auctoribus est vsurpatum. Hic reliquum est.i.restat, si ipse Aeschinus ibit inficias.i.negabit, annulus est testis mecum .i. vel annulus, qui est testis apud me, vel annulus est testis pro me, aut ergo mecum annulum eius, qui testificabitur.i.approbabit factum ipsum cum videbitur, quem .s. annulum ipse Aeschinus amiserat. Postremo.i.denique, quando.i.quia, ego sum conscia mihi.i.sum mihi ipsi testis, & scio apud me hanc culpam de stupro filiæ.s.esse procul.i.longe à me.i.me non consensisse vllo pacto, & quoniam sum inquam mihi conscia, neque.i.non, precium intercessisse.i. interuenisse, neque rem vllam.i.neque nuncium, neque donum, neque pactum, neque promissum intercessisse.i.interuenisse, aut interpositum esse. O Geta experiar .i. probabo agendo apud iudices illam filiam, aut experiar inquam illam indignam me.i.

male

male respondentem moribus meis,& degenerantem,& propterea indignam,quæ me habeat matrem, vel potest referri ad culpã dicendo,aut experiar.i.probabo apud iudices agendo illam culpam esse indignam me.i.non dignam,quæ imputetur mihi, quia dicatur iam illam culpam esse procul à se ita, vt non dicatur fuisse lena filię. G. Quid.i.cur dicis sup.istud,cum non sit dicendum, accedo.i.appropinquabo tibi,vt dicas melius.i.sermonem apertẽ loquaris. S. Tu Geta,quantum potes.i.cito,abi.i.discede,atq; enarrato.i.recitato ordine.i.per ordinem eodem ductu & teoore,quo facta est,omnem rem.i.totum factum Hegioni cognato huius filiæ meæ. Nam his Hegio fuit summus amicus sup.vel familiaris,vel in magno honore habitus nostro Simulo.i. marito meo. Simulus est diminut.(vt dicit Don.) à Simone vel Simo,& coluit.i.amauit,frequentauit,sociauit, maxime.i.valde plurimũ nos,q.d.plurimus illi nobiscum fuit vsus,consuetudo,ac conuersatio. G. Benedicis vt id narrem Hegioni, nam hercle.i. per Herculem,nemo respicit nos.i. nemo præter eum fauet nobis, aut habet curam nostri,vt dicimus Deum respicere nos, cum nostri miseretur,& nos non aspernatur,sed benigne exaudit. S. O mea Canthara.i.nutrix mea cara,& est muliebre blandimentum, propera.i.accelera,curre,accerse.i. vade ad vocandum,vel voca. vel,quod dicunt,fac venire obstetricem.i.mulierem parturientibus opem ferentem, vt ne.i.vt non sit nobis in mora.i.vt non tardet,cunctetur,cum opus sit eam adesse s. parturienti.

L A T O M V S.

ARGVMENTVM) Geta nunciato facto Æschini, per errorem mulierculas in magnam perturbationẽ conijcit.[Nunc illud est,) Perturbatio commoti Getæ,quæ est vice exordij, ad futurum nuncium de Aeschino.[Quod mihiq., heræq.,) Πολυσύνδετον.[Circumuallant) Premunt, Translatum à militari acie. [Hoccine seculum?) Exclamatio in Aeschinum.[Quem neque fides,) Exaggeratio, in qua attende vehementiam à repetitione & congerie.[Nihil est quod) Optatio vltionis more iratorum. [Dum ægritudo) Quasi tunc sæuior futurus sit.[Seni animam) Enumeratio suppliciorum per distributionem. [Vah) Interiectio immodice cupientis, alias tum irridentis tum gaudentis. [Sublimem) ὑποτύπωσις.[Ceteros ruerem) More iratorum,qui sibi tunc fortes videntur. & attende celeritatem commote loquentis. [Quid trepidas?) Nempe ex cursu & perturbatione. [Prorsus. Perimus, Actum est) Per interualla à commoto & anhelatore dicuntur. [Hisce oculis) Ad asseuerationem,alioqui satis erat,vidi.[Nostrum Aeschinum) Παθητικῶς & suauiter dictũ, ob recentem adhuc affectum. Cetera pertinent ad delictæ exaggerationem.[Hau) Muliebris interiectio. Don putat ex persona nutricis legendum esse.[Iam primum) Dilemmate colligit rationem consilij,quam complexionem vocant Rhetores.[Tu si maxime) Altera pars διλήμματος.[Peiores eo loco) Soluit rationẽ Getæ, vtranque complexionis partem reprehendendo. Nam cũ ille ad vtilitatem ratiocinetur,primum grauius damnum opponit,deinde negat periculum esse.[Experiar) Apud iudices agam.

P E T R V S M A R S.

NVNC illud est,) Serui fidelis,& pro salute familiæ suæ solicitti studium hęc scena exprimit. Quamuis enim hoc hominum genus propter insitam animi malitiam vt plurimum ad vitia prõnum est,si qui tamen aliter mores suos instituunt, quàm vulgus seruorum solet, non multis etiam liberis præferendos quis dubitat? Cic. ad Q. Fratrem,hominem seruum,ab omnibus Reip. muneribus arcet,si quis tamen,inquit,egregie fidelis sit, hunc in domesticis,& priuatis rebus constitutum esse oportet. Idem pro Milone de seruis ait: Dixit enim hæc omnia idem, qui semper constanter fortiter M. Cato: Dixitq. in turbulenta concione, quę tamen huius auctoritate placata est,non libertate solum,sed etiam omnibus premijs dignissimos fuisse,qui domini caput defendissent. Plato de Legibus 6. Scimus profecto quod fateremur omnes,seruos quam beneuolentissimos atque optimos habendos esse. Multi enim iam serui,quibusdam meliores ad virtutem omnem quàm fratres & filij,domos, rem dominorum omnem, & dominos ipsos seruarunt. Seneca de Beneficijs tertio. Præterea seruos,qui negat dare beneficium aliquando, ignarus est iuris humani. Refert enim cuius animi sit,qui præstat,non cuius status. Nulli præclusa est virtus,omnibus patet,omnes admittit, omnes inuitat,ingenuos,libertinos,seruos,reges,& exules. Et alibi: Potest seruus iustus esse,potest fortis,potest magnanimus, ergo & beneficium dare potest. [Seni animam primum) Animã, xit Non. secundum consuetudinem spiritum vocamus, quo viuimus.[Ceteros ruerem) Ruere est diruere,prosternere,actiue positum est,vt hoc Virgilij. Tantumq. à sedibus imis Vna Eurus Notusq. ruunt.[Animum recipe) Nam qui currendo defatigantur,hi frequenter spiritum ducere coguntur. [Quæ secunda ei dos erat) Pudorem intelligit,qui vere secunda dos dici debet,vel potius prima. Vnde Alcmena apud Plautum ait.

Nam ego illam dotem mihi duco esse, quæ dos dicitur.
Sed pudicitiam & pudorem & sedatum cupidinem.
Deum metum,parentum amorem & cognatum concordiam.

Quare Hieronymus ita pudicitiam commendat: In pudicitia muliebrium virtutum principatus est, hæc pauperem commendat,diuitem extollit,deformem redimit,exornat pulchram, bene meretur de maioribus,quorum sanguinem furtiua sobole nõ vitiat,bene de liberis,quibus nec de matre erubescendum,nec de patre dubitandum.

G L A R E A N V S.

VIX alibi inuenias scenam atque iambicis trochaicisq. permixtam atque hæc præsens est. Primi quatuor versus sunt iambici tetr. acatal. Primus proceleusmaticum habet loco quinto. Quintus versus troch. est tetr.catal. Sextus ad idem,si quidem impium in fine eius legetur. Seu impurum,erit iambicus tetr.cat. & Sæclum dissyll. nisi creticum loco secundo ponamus. [Me miseram,quid nam est,quod sic video timidum, & properantem Getam?) Qui nunc sequuntur duodecim versus,omnes sunt Iambici tetr.acat. Decimustertius autem dimeter est. Secundus versus creticum habet loco quinto. In 5. autem versu a,eliditur in Satis. Septimus versus extremas duas syllabas ad sequentem concludit,vt in octauo sit loco primo anapæstus, Viam Vei,quod in omnibus libris neglectum vidimus. [Adolescenti ipsi eriperem oculos,post hæc præcipitem darem) Hic,duo sunt trochaici tetr. catal. apti sanè rei. Tertius est rursus iamb. tetr. acat. Qualis & quartus,si tertio eius loco proceleusmaticum ponamus. Doct. tamen eum trochaicum existimauit.[Te expecto oppido opportune te obtulisti mihi obuiam) Nouem sequentes hos versus trochaicos iudico tetr.cat. Quorum in 3. Perijmus legendum tetrasyllabicos,& d,elidendum in Quid. In 4 post verbum Eloquere ponenda est Ergo coniunctio, vt habent veteres lib. & carminis ratio poscit. In 5. d,eliditur in Quid. De geminatione Ah. In 8. versu,& in 9 de non omittenda particula Ne,post verbum Nostrum differit Ioan. cui nos de Ne subscribimus,de geminatione dubitamus. Nam flentis interiectio esse potest, etiamsi non geminetur.[Nostram vitam omnium,in quo nostrę spes,omnesq; opes sitæ) Omnes nunc deinceps versus sunt Iambici tetr. acat. In 2. vero versu prior vocalis de verbo Erat eliditur à superiore, nisi bacchium loco primo elidamus. In 4. vel Liceat legendum, vel sibi tollendum è carmine,vel creticus loco quinto erit,quod probo. In 5. versu videtur loco primo proceleusmaticus esse,nisi d,in Quid,elidendum putemus. In 6. fine,puto desiderari syllabam, nempe An, quod in sequenti versu est in quo si prima de Proferendum producta est,vt lib.6. Æn. super & Garamantas & Indos Proferet imperium. Verbum Tibi ponendum est post verbum Videtur. Sin correpta est pro,vti in tertio mox carmine videtur,bene habet carmen. In 12. versum,non eliditur in Cum,vt loco primo sit anapæstus,secundo dactylus. In 13. pro Celato vetustus liber habet Tacito. quod carmen poscit. In 13. syllaba pro in Proferam videtur sanè longa,vt apud Virg. 14. versus ita legendus videtur ex vetusto libro.

In peiore loco non potest res esse,quàm in quo nunc sita est.

In 16. ll,geminandum in Relliquum. In 17. si legendum. non Sin, quanquam scio Linacrum ita legisse,sed carminis rationem non attendit,immo Latinitas non patitur 19 Versus male legitur passim in omnibus quotquot nos vidimus exemplaribus. Sed enim ipse cum sequente ita distinguendi sunt atque legendi.

Neque precium,neque rem ellam intereeffiffe illa aut me indignam Geta,
Experiar. G. quid istuc? accedo, vt melius dicas. S. tu q̃ potes.

Vt loco primo sit proceleusmaticus in priore versu,& d,in Quid, quod est in versu sequenti elidatur, & Quàm pro Quantum legatur,quod & Don. placuit qui supplet,Cito,vt sit, quàm potes cito abi. In 21. primo creticus est loco secundo, & Huius dissyll. In antepen. vel Fuit monosyll. est, vel s,in Sumus elidendum. Nam Simulus primam habet productam, nisi bacchium loco quarto constituere velimus. In vltimo vel s,eliditur in Opus, vel creticus est loco quarto.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Male est Demea, quòd filium Ctesiphonem audiuerit vna affuisse, cum eriperet, mulierem Aeschinus. Commendatur Ctesipho vituperantur Micio & Aeschinus callide vtrunque Syrus facit. Demea autem narratione veritatum Ctesiphonis plurimum gaudet.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena ostenditur, quantum Demea ipse commouebitur, vt rem ipsam resciuerit, cum ex eam parua rei suspicione tantopere se affligat. Hic Syrus Ctesiphonem apud Demeam patrem commendat, Aeschinum vero atque Mitionem qui illi ad scortandum sumptum suppeditat, probro afficit ac vituperat, quod Demea magno est gaudio. Deinde Syrus in piscibus parandis, patinisq; curandis solicitum habet animum. Postremo Demea Hegionem contribulem suo magno desiderio conuenire decreuit.

Senarij.

DEMEA, SYRVS.

DISPERIT: Ctesiphonem audiui filium
Vna affuisse in raptione cum Aeschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicuius rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquò. persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum ire Syrum video: hinc scibo iam, vbi siet.
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
Non ostendam me id velle.
S. Omnem rem modo seni,
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quidquam vidi lætius. D. pro Iupiter.
Hominis stultitiam. S. collaudauit filium:
Mihi, qui dedissem consilium, egit gratias.
D. Disrumpor. S. argentum annumerauit illico:
Dedit præterea in sumptum dimidium minæ:
Id distributum sanè est ex sententia. D. hem,
Huic mandes, si quid rectè curatum velis.
S. Hem Demea, haud aspexeram te: quid agitur?
D. Quid agatur? vostram nequeo mirari satis
Rationem. S. est hercle inepta, ne dicam dolo, atque
Absurda. pisces ceteros purga Dromo:
Congrum istum maximum in aqua finito ludere
Paulisper: vbi ego venero, exossabitur:
Prius nolo. D. hæccine flagitia? S. mihi quidem non placent:
Et clamo sæpe. salsamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchre. D. dij vostram fidem;
Vtrum studio ne id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum? væ misero mihi,
Videre videor iam diem illum, cum hinc egens
Profugiet aliquò militatum. S. ò Demea,
Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est;
Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt,
Prospicere. D. quid? istæc iam pænes vos psaltria est?
S. Ellam intus. D. eho, an domi est habiturus? S. credo, vt est
Dementia. D. hæccine fieri flagitia? S. inepta lenitas
Patris & facilitas praua. D. fratris me quidem
Pudet, pigetque. S. nimium inter vos Demea, ac
Non, quia ades præsens, dico hoc, pernimium interest.
Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille futili', somnium. sineres vero illum tuum
Facere hæc? D. sinerem illũ? aut non sex totis mensibus
Prius olfecissem, quàm ille quidquam cœperet?
S. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D. sic siet
Modo, vt nunc est. S. vt quisque suum volt esse, ita est.
D. Quid eum? vidistin' hodie? S. tuum ne filium?
(Abigam hunc rus) iam dudum aliquid ruri agere arbitror
D. Sati' scis ibi eum esse? S. oh, qui egomet produxi. D. optume est.
Metui, ne hæreret hic. S. atque iratum admodum
D. Quid autem? S. adortus iurgio fratrem apud forum
De psaltria istac. D. ain' vero? S. vah, nil reticuit:
Nam, vt numerabatur forte argentum, interuenit
Homo de improuiso cœpit clamare, Aeschine
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere nostro? D. oh, lacrumo gaudio.
S. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
D. Saluos sit: spero, est similis maiorum suum. S. hui.
D. Syre, præceptorum plenus istorum ille. S. phi,
Domi habuit, vnde disceret. D. fit sedulo:
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Iubeo, atque ex alijs sumere exemplum sibi.
Hoc facito. S. rectè sane. D. hoc fugito. S. callide.
D. Hoc laudi est. S. istæc res est. D. hoc vitio datur.
S. Probissume. D. porro autem. S. non hercle ocium est
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est:
Nam id nobis tam flagitium est, quàm illa Demea
Non facere vobis, quæ modo dixti: &, quod queo.
Conseruis ad eundem istunc præcipio modum.
Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parum:
Illud rectè, iterum sic memento: sedulo
Moneo, quæ possum pro mea sapientia:
Postremo, tanquam in speculum, in patinas Demea
Inspicere iubeo, & moneo quid facto * vsu' sit. * opus
Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio:
Verum quid facias? vt homo est, ita morem geras.
Nunquid vis? D. mentem vobis meliorem dari.
S. Tu rus abis hinc? D. rectè. S. nam quid tu hic agas,
Vbi, si quid bene præcipias, nemo obtemperat?
D. Ego vero hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
Rus abijt: illum curo vnum: ille ad me attinet:
Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.
Sed quis illic est, procul quem video? est ne hic Hegio
Tribulis noster? si satis cerno, * hercle is est, * ecere
Vah, homo amicu' nobis iam inde à puero. dij boni,
Næ illiusmodi iam magna vobis ciuium
Penuria est. antiqua homo virtute, ac fide.
Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice.
Quàm gaudeo, vbi etiam huius generis reliquias
Restare video. vah, viuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, vt salutem, & colloquar.
DISPERII:)

D O N A T V S.

DISPERII: Ctesiphonem audiui filium) Hic ostenditur, ꝙ seueri homines, ac recti & honesti tenaces, vel ridiculi sunt, vel odio hñr quoquo accesserint. Magno aũt affectu, & quasi exclamantis addidit filium, quasi causam redderet cur dixerat, Disperij. [Vna affuisse in raptione cum Æschino) Oeconomia. in qua ostenditur quantum cõmouebitur Demea ipsa re comperta, cum ex parua rei suspicione tm̃ se afficiat. Raptio aũt, ad personam refertur: Rapina ad rem: Raptus ad stuprum, si volumus proprie loqui. [Id misero restat) Bene Restat, tanq̃ iam summum malum sit, Aeschinum esse corruptũ &c, misero mihi, quasi qui nihil nesciat, nihil curante Mitione. [Si illum potest) Non dubitat velle, & ideo dici potest. [Qui alicui rei est) Recte. de hoc enim supra dixit, Non fratrem rei dare operam videt? ruri esse, parcum, ac sobrium. [Etiam eum ad nequitiam abducere) Quasi inuitũ dixit, non vocare, sed, abducere. Ducimus enim volentes, sed abducimus inuitos. Nequitia aũt proprie libidinosa inertia dicta est, ꝙ nihil queat nulliq. rei apta sit. Vnde & nugæ, ꝙ nihil agant, vel non agendo. [Credo abductum) Non ijsse, sed abductum esse, quasi adhuc culpa non sit illius. [In ganeum aliquo) Veteres ganeum meretricum tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς, τουτέστι τῆς γῆς. ꝙ ipsa sit in terra, non vt cœnacula superius. Vnde & talenta, quasi trabena, à validioribus dicta trabibus, quibus superiora suspensa sunt. [Persuasit ille impurus) Suademus facilia: Persuademus difficilia. Et suadere facientis est, persuadere perficientis. Impurus, pro improbo ponitur apud Terentium. Et hic quoque excusata voluntas est Ctesiphonis, cui à maiore fratre & improbo ingesta sit persuasione nequitia. [Sed eccum Syrum ire video) Ire, & abire & venire significat. [Ire video) Ire, pro venire, vt, Nec vero Aeacidem me sum lætatus euntem Accepisse lacu. [Atque hercle hic de grege illo est) Figura ☆ de grege illo est. Ordo vel bonorum vel malorum dicitur, & grauium, vt equester ordo, senatorius ordo. Grex vel bonorum, vel malorum est, & leuium. vt Cic. In his bonis gregibus omnes aleatores, omnes impuri impudiciq. versantur. [Quæritare) Instanter quærere. [Carnufex) Pro generc positum est. [Non ostendam id me velle) .s. scire vbi sit. [Quo pacto se haberet enarramus ordine) Hoc rectè, quia dixerat: Mitioni, Sit quidquid est, volo scire, atque hominem conuenire, si apud forũ est. Et enarramus, pro enarrauimus: vt, Omnis humo fumat Neptunia Troia. Et Ordine, bene, quia simpliciter fatetur. Fallax autem & captiosa narratio est, quod timemus fateri. [Nihil quidquam vidi lætius) Quartum παρέλκον. [Hominis stultitiam) .s. quia lætatur, ignorans vbi Aeschinus sit. [Collaudauit filium) Plus additum est. non enim solum non accusauit, sed & collaudauit. [Disrumpor) Mire, his .n. verbis commouetur, collaudauit, & egit gratias. Et vide αὔξησιν stomachi reseruatam. [Argentum adnumerauit illico) Contra illud est, Cur tu his rebus sumptum suggeris? Et non solum, inquit, adnumerauit, sed quod peius est, illico. [Id distributum) Distributum, in diuersa tributum .i. dispartitum per pulmentaria. [Huic mandes, si quid rectè curatum velis) [illegible] est maioris stomachi. quia ille dixit, Et sententia distributum .i. vt indicat Demea dilapidatum. Sic alibi: Columem familiæ nostræ, bone custos salue. [Ehem Demea) Ehem, interiectio est commoti, & quasi perculsi re subita & noua. [Quid agitur?) Blandientis est, non interrogantis, vt alibi, O noster quid fit? quid agitur? [Nequeo mirari satis rationem) Mira sunt etiam illa quæ vehementer praua sunt. Et ideo mirari, pro horrere & reprehendere positum est. Et rationem ἰδιωτικῶς dixit malam, cum non sit ratio nisi bona sed sic loquitur populus. [Est hercle inepta) Hoc ad senem. [Ne dicam dolo) Ne mentiar .i. ex contrario dicere videar, sed vt sedulo dicam. [Atque absurda) Ineptum, est stultum tantum: Absurdum, quod & stultum est, & in ipsa stultitia diuersum, & quasi repugnant sibi. Sic ergo locutus est, vt videatur ineptam rationem ad Aeschinũ referre, absurdum, ad Mitionem, quem iam fieri stultum, contrarium senectuti est. [Congrum istum maxumum) [illegible], quia erant alij, non maximi. vt econtrario, Argitisq. minor. quia est & maior. Nam istum quod ait, δεικτικὸν est. videtur enim ostendere digito quem dicat. [In aqua sinito ludere paulisper) Sic ostenditur bene obsonasse, qui viuos attulit pisces, nam non ludit piscis, n. si viuus. [Prius nolo) Superbe, & pro auctoritate, non dixit non oportet, sed nolo. subauditur, purgari eum. Et nihil ex mora corruptelæ accessurum pisci ex eo ostendit, quòd ait ludere, hoc est viuere, & non læsum viuere, non .n. dixit, natare, quod, etiam possunt languidi pisces. Ipse insuper planum fecit quid sit purga, dicendo exossabitur. Purga igitur, exossa significat, non, vt quidam putant, exossabitur, comedetur. [Mihi quidem non placent) Plus hoc ad senem, & vide quàm totum superbe, & confidẽter dixerit ob amicitiam omnium dominorum, excepto vno Demea, quem tantum præ illis contemnit. [Salsamenta) Hoc ad discipulum. Salsamenta, aut salsi pisces sunt, aut laridum. [Salsamenta hæc Stephanio) In tota comœdia opera danda est, vt stomachetur Demea, excepto quòd se ipse in fine commutat. Hæc ergo causa est, quare Syrus quoque illi obijcitur, magnifice inferens se vt luxuriosum, licentemq. seruum, presertim qui adolescentium pædagogus fuerit. [Vtrum studio ne) Aut ordo est, vtrũ ne. aut est parelcon tertium. aut vero per eclipsin accipitur, q.d. vtrum est? aut, vtrum verum est? quod qui accipit, vtrum subdistinguat, & separet à sequentibus necesse est. [Vtrum studio ne) Aut vtrum superuacuum est, aut Ne, aut certe tmesis figura est, pro, vtrum ne studio ne id sibi habet, si sciens lædit filium? [Laudi putat) Quia decipit. [Si perdiderit gnatum?) Et magno affectu, non dixit Aeschinum, & mire, non addidit cuius gnatum. [Væ misero mihi) Hoc est, quod supra dixit, Aegre est, alienus non sum. [Videre videor iam illum diem) Illum dixit, quasi quendam tristem ac funestum. [Quod ante pedes modo est videre) Hoc sumpsit poëta de illo peruulgato ancillæ dicto, Quod ante pedes est, non videt, cœli scrutatur plagas. [Sed etiam illa quæ futura sunt) Magis ridicula est assentatio, si quis maxime laudetur, quibus maxime caret. [Istæc iam penes vos psaltria est?) Dicendo istæc, ostendit iandudum se hac indignari. [Est iam intus) Vt, Ellum confidens, catus. [An domi est habiturus?) Proprie, quia haberi vxor dicitur, & haberi mulier cum coit. [Credo vt est dementia) Sic & in Eunucho, Eam se intendit esse, vt est dementia. Et nominatiuus casus esse potest, & septimus. Si septimus, perditus, aut quid tale subaudiemus. Sed melius nominatiuum accipimus casum. [Inepta lenitas patris, & facilitas praua) Lenitas, ad permittendum: Facilitas, ad ignoscendum. sic quidam. Sed ego lenitatem ad Mitionem refero, qui hæc leniter patitur: Facilitatem, ad Aeschinum, cui hæc per licentiam facilitas datur. Prauum autem est, quod & ipsum lædit facientem: Malũ, quod alios tantum. [Fratris mei quidem pudet pigetq.) Pudet, in his quæ turpiter facit. Piget, in his quę cum damno ac malo. Pudere, etiam ad dedecus: Pigere, ad dolorem refertur. Pudet, quod turpe est: Piget, quod dolet. [Nimium, inter vos Demea) ● nunc .n. redditum est, quod supra dicebatur. & præterea repetendo, nimium, confirmauit superius dictum, non soluit. [Tu, quantus quantus) .i. quantuscunque. [Nihil nisi sapientia es) Ridicule prius additum nihil, quàm quidquam, laudis nomine. Deinde si sapiens dixisset, non tanta esset irrisio ● sed stultus. [Nihil nisi sapientia es, ille somnium) Nec tu sapiẽs, sed sapientia, nec ille somniculosus, sed somnium, hyperbole. [Sineres vero illum tuum) Ab argumento fabulæ repetit sineiẽ, & ironicos interrogat. [Totis sex mensibus) Totis, quasi longi sint .i. integris, vt ne vnum quidem diem minus à sex mensibus sciat quid cœpturus sit filius. Nimis comica & moralis assentatio. [Quàm ille quidquam cœperit) Multum dixit, & ante sex menses, & olfecissem, & prius quàm cœperit. [Non olfecissem) Totum ridicule. Nam quid olfecisset, qui nondum quidquam scire cœpisset, cuiusque naribus nihil obiectum fuisset? Nam ideo nares à narritare dictæ sunt, quòd nos odoratu doceant præsto & prope esse, quod adhuc oculi non vident. [Vigilantiam tuã tu mihi narras?) .i. quam maxime scio. [Sic siet modo, vt nunc est) Non dicit qui, sed respice ad argentum, & ridebis hæc optantem Demeam. [Vt quisque suum vult esse, ita est) Hæc sunt sententiæ & semper probabiles, & pro personis ridiculæ. Plaut. in Milite glorioso, Nimia est miseria, nimis pulchrum esse hominem. [Quid eum? vidisti ne hodie?) Quid eum, initium interrogationis futuræ de persona alicuius. Sic in Heaut. Sed Syrum. quid eum? [Tuum ne filium?) Hoc clare. [Tuum ne filium?) Moris est vt qui cogitat quid respondeat, interrogatione remoretur. [Abigam hinc rus) Vt pecudem, dixit abigam, non vt hominem mittam. [Abigam) Hoc lentius. & abigam quasi pecudum dixit, vnde & Abactores dicti sunt. Cic. in Verr. Equarum greges istum abigendos curasse. [Iandudum aliquid ruri agere arbitror) Hoc clare. [Aliquid ruri agere arbitror) Hoc plus est, quàm illic esse. vult enim cum laude eius loqui vt supra, Rei dare operam, ruri esse, parcum, ac sobrium. Et agere proprie dixit. nam ab agendo, ager dictus est, ꝙ in eo multa agenda sunt. [Qui egomet produxi) Mutata præpositione, non deduxi, sed produxi dixit .i. porro duxi. [Metui, ne hæreret) Hæc translatio vt suble-

uat Ctesiphonem, ita Aeschino inuidiosa est. nam hæreret, non animo, nec voluntate, sed visco decipientis aucupis. [Quid autem?) Quid pro quare, vel ob quam causam. Virgilius: Quæ fortuna viris, classem quo littore linquant: Quid veniant: Cui contrarium in significatione [illegible] id, quod te oro. [Nihil reticuit) Mirum enim, minorem fratrem non pepercisse maiori, nec reticuisse quidquid erat opus. [Cœpit clamare) Ethicos totum, & cœpit, & clamare, & quod sequitur. [Adortus iurgio est) Aggredimur, de longinquo, Adorimur, ex insidijs & ex proximo, nam adoriri, est aliquem oriri .i. exurgere. [De psaltria istac) Hic mire senem imitatus est, & memoriter, quia ille dixerat, Quid istæc iam penes vos psaltria est? [Interuenit homo de improuiso) Interuenire, est in medio negocio, quasi ex insidijs superuenire, & opprimere in ipso actu eos, qui rem celatam vellent. Et vide quàm oratorie narrat gestionem rei, quæ nunquam facta sic his enim fides fit. [Æschine hæccine flagitia facere te?) Et accusatio à persona, & vide pondus in nomine Æschini? [Hæc te admittere?) [Greek]. nam plus est admittere, quam facere. [Hæc te admittere indigna) Pronum est hæc statim credere Demeam, de eo quem superius laudauerit, Non videt fratrem rei dare operam, ruri esse, parcum & sobrium. Vnde mira poëtæ arte, & initia, & media, & postrema sibi congruunt atque respondent. [Lacrumo gaudio) Immoderata lætitia maxime parentum. Lacrymas habet. Recte ergo additum est, gaudio, quia lacrymæ solum mœrorem significant. [Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam) Hæc figura oratoria [Greek] dicitur. qua ostenditur non esse mediocre quod factum est. [Hui) Quasi admiretur ipse quæ narrat. [Syre, præceptorum plenus istorum ille) Vide Demeam non definere culpam Æschini in Mitionem conferre, cum è contrario præceptorum suorum vult esse quòd sapit Ctesipho. [Istorum) Quæ dixis, scilicet. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuã. Phi) Interiectio mirantis est. [Domi habuit vnde disceret) Vnde .i. de quo [Fit sedulo) Ethicos dictum est, fit. Et sedulo, sine dolo .i. instanter, quia negligentes dolosi dicuntur. [Inspicere tanquã in speculum, vitas omnium iubeo) Videndum, an rectè speculum induxerit, cum alienas vitas dicit inspiciendas esse. nisi forte ad causam admouendi speculi, non ad effectum referamus. nam causa inspiciendi speculi emendatio est vultus, effectus, formæ per imaginem resultatio. [Hoc laudi est, hoc vitio datur) Non philosophice, sed ciuiliter monet. non enim dixit, hoc bonum, sed, hoc laudi est. Nec, hoc malum, sed, vitio datur. Ergo ut idiota & comicus pater, non vt sapiens & præceptor. [Callide) Callidus dictus est etiam qui exercet dolos. Callidus dicitur, qui callum sibi vsu artis induxerit. [Istæc res est) Non quam rem gerit Mitio, non vt ille agit. Et significat, hoc verum est, hoc vtile est. [Porro autẽ) Prope delinitus erat Demea contra institutum argumenti. Artificiose igitur poëta subiecit ex persona serui, vnde illum ad amaritudinem prouocet. [Porro autem) At vero & huiusmodi principia narrationum sunt, quibus superiora sequentibus connectuntur. [Nam id nobis tam flagitium est) Non dixit, peccatum, irridens senem, sed flagitium. Et quidem flagitium, corrumpi pisces, vel talia. [Quòd queo) Quod possum. sed sic maluit dicere, vt allusionem de sua arte faceret Syrus, & hac re ostenderet nihil ab illo dici serio. [Quòd queo) A coquendo sumpsit [Greek]. Sic & infra, Sedulo moneo quæ possum pro mea sapientia. Et Ciceronis dictum refertur in eum, qui coqui filius secum causas agebat: Tu quoque aderas huic causæ. Nam apud veteres coquus non per c, literam, sed per q, scribebatur. [Ad eundem illis præcipio modum) Arguta imitatio ad deridendum Demeam, omnium quæ serio ille supra dixerat. [Hoc salsum est, hoc adustum) Hæc coniecte & coniuncte dicuntur, quia non vicissim Syro attentatæ senex. [Pro mea sapientia) Diasyrticos sapientia dixit, quia condimentum gustu ac sapore temperant coci. [Tanquam in speculum) Et hic speculum non ad imaginem vultus, sed ad conuiuium contrapositæ rei retulit. [Nos quæ facimus) Non coci, sed Mitio, Æschinus, & familia. An nos pro domini posuit? An nos, pro ego? & melius. [Sentio) Cum dilatione & voluptuose dicendum sentio. [Verum quid facias?) Quid facias, pro quid faciat, vnusquisque. s. [Vt homo est, ita morem geras) Verum aptũ prouerbium sit seruis, an etiam amicis? Vt est, Obsequium amicos, veritas odium parit. Et hæc sententia modo velut querela, demissa voce proferenda est. [Meliorem vobis meliorem dari) [Greek] respondit agresti feritate. nam respondendum erat, Recte, aut valeas. sed hic, ne vel abiens blandus esset, pro salutationibus ipsis amaras supponit. Et memento etiam hunc eundem insalutatum relinquere, qui adueniens paulo ante nec salutauerat, nec resalutauerat fratrem. Meliorem autem, pro bona, ac tolerabili posuit. non enim bonam credit, et meliorem optet. sic Virg. Dij meliora pijs, erroremq. hostibus illum. [Tu rus hinc abis?) Vult, Syrus nosse an eat. [Nam quid tu hic agas) Addidit hortatum, vt quamprimum abeat. [Tu rus hinc abis?) Qui consuetudinẽ memor est animaduertit has interrogationes non inquirendi causa poni, sed admonitionis loco esse apud eos, quos velimus abscedere. Sic igitur interrogat vt hortetur, & sic pronũciat, vt & sciat, & approbet quod rogat. [Quando is, quam ob rem) Noua locutio, Is quam ob rem, pro, Is propter quem sic & alibi, In eo me oblecto, solum s. carum mihi. [Illum curo vnum) Vnum cum exceptione. & tamen sic loquitur, vt appareat illum non posse sibi imperare obliuionem Æschini. nam ideirco addidit, Quando ita vult frater, de isto ipse viderit. Amare cœpit. & ideo tenet, Nam ambos curare, propemodum reposcere est illum quem dedit. [Quis illic est quem procul video? est ne hic Hegio?) Inuenta causa est cur non abeat Demea propter reliquam fabulæ partem, & simul aliud additur quo indigoetur. Bene autem dubitat, & familiam [illegible] ciuem, & multum absens à conspectu ciuiũ. [Ne illiusmodi iam nobis magna ciuium penoria est) Næ, valde. [Illiusmodi) Cuiusmodi est Hegio .i. qualis. Et magna œconomia senex laudatur, vt postulationi eius statim adsit fides. [Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice) Verum hoc optantis est ne moriatur? an est testimonium vitæ hominis nunquam obfuturi Reip.? [Vbi etiam huius generis reliquias restare video) Paucos ac caros bonos. nam reliquias, pro relictis paucisq. dixit. ideo restare etiam dictum est. [Viuere etiam nunc lubet) Ex hac delectatione ostenditur, Demea, & quam peccantibus sit amarus ac sæuus, & quàm facile huius inclinationi tanquam graui testimonio crediturus sit, & quantum doliturus super Aeschino, qui displiceat talibus viris.

GVIDO.

DISPERII, &c.) Hic ostenditur quantum Demea commouebitur ipsa re comperta, cum ex parua rei suspicione tantum se affligat. D. Demea solus hæc secum loquitur, inquirens. Disperij .i. varijs modis perditus sum, & infortunatus, audiui Ctesiphonem filium affuisse in captione .i. abductione, seu in violenta ablatione puellæ vna cum Aeschino. Id mali. s. vt alter filius corrũpatur lasciuia. restat .i. reliquum est mihi misero .i. infelici. Deinde fodie, id mali quod restat. s. si etiam Aeschinus potest abducere .i. inuitum deducere, attrahere ad nequitiam .i. libidinem, lasciuiam, ellum illum .i. eum ipsum. s. Ctesiphonem, qui est alicuius rei .i. qui alicui rei dat operam, seu qui aliquid negocij facit, aut qui est alicuius professor artis. Raptio refertur ad personam rapinam ad rem, raptus ad stuprum. Insuper ducimus volentes abducimus inuitos. Nequitia libidinosa inertia dicta est, quòd nihil queat, nulliq. rei apta sit. vnde & nugæ, quasi nihil agant dictæ sunt. Vbi .i. in quo loco quæram illum. s. Ctesiphonem, credo eum abductum .i. inuitum deductum, aliquo .i. in aliquem locum. puta in ganeum .i. in lupanar, seu postribulum. Nam ganeum veteres meretricum tabernam dixerunt, quòd ipsa sit in terra, non vt cænacula superius, vnde taberna dicitur. quasi trabea à validioribus dicta trabibus, quibus superiora suspensa. Inde ganeo dicitur ganeorum frequentator. Aeschinus ille impurus .i. improbus persuasit .i. induxit eum. sat scio .i. non dubito, facile perspicio. Suadere est in actu. persuadere vero in effectu. Sed eccum .i. ecce hic prope video. Syrum seruum ire .i. venire. Nam ire & abire & venire significat. hinc .i. exinde, vel ex hoc loco, aut ex hoc Syro iam .i. nunc. scibo .i. sciam (antique) vbi sit Ctesipho. atque hercle hic Syrus est de illo grege .i. de illa sodalitate, seu ex numero talium gregalium, seu sodalium, vel est ex illo grege .i. ex illo ordine voluptuosorum, quibus inseruit, si ipse Syrus senserit .i. perceperit me quæritare .i. instanter quærere eum Ctesiphonem ipse carnufex .i. ipse tortor, & qui me excarnificaret & dolore afficit vel ponitur pro ganeone, hoc est ille ganeo, & lasciuus nunquam dicet vbi sit Aeschinus. Propter non ostendam me velle id, hoc est scire vbi sit Aeschinus. Omnem rem modo seni. Hic Syrus Ctesiphonem apud Demeam commendat, & Aeschinum simul ac Mitionẽ, qui illi suppeditet sumptus probro prosequitur. Syrus. S. Tanquam non videns Demeam hæc loquitur, & Demea ea audiens verba tacite sua intermiscet, et cernere est, modo .s. paulo ante, enarramus pro enarrauimus, faui .s. Mitioni omnem rem .i. totum negocium & factum Aeschini de ratione puellæ, quam senex scire volebat. Enarrauimus ergo seui ordine .i. per ordinem, vti erat facta, omnem rem, quo pacto .i. qualiter se haberet .i. qualiter extiteret, nihil .i. non, vidi quidquam .i. aliquid lætius sene. s. nullum vidi lætiorem eo, cum ei narrauissemus, est enim neutra oratio pro masculina.

na. D. Pro Iupiter, irascentis exclamatio, vt solemus exclamare, bone Deus quanta scelera, q. d. O Iupiter testor te sup. vel aliquid tale, quasi voco te in testimonium, quòd ita non deberet fieri, stultitiam hominis, deest ò, hoc est miror sup. plurimum stultitiam hominis illius. s. Mitionis, qui lætatur de improbitate filij adoptiui. S. prosequitur sermonem secum non videns Demeam. Mitio collaudauit. i. simul cum lætitia sua laudauit filium Aeschinum, egit mihi gratias, qui dedi id consilium, vt ita res fieret, quemadmodum narrabam ei. D. disrumpor. i. defferor, distrahor, dilanior, laceror doloribus. S. illico. i. statim. ipse Mitio adnumerauit. i. computauit nobis argentum, quo erat opus, præterea. i. vltra hoc. dedit dimidium minæ. i. dimidiam partem libræ. Dimidium enim neutri est generis hic, rectè autem dicere possumus dedit dimidiatã minam, aut dimidiam partem minæ, aut dimidium minæ sanè. i. certe, id dimidium minæ est distributum. i. in diuersa tributum, hoc est dispartitum per pulmentaria, ex sententia. i. ex arbitratu, seu ex arbitrio nostro, vt volumus secundum votum, ad desiderium nostrum. D. hem, interiectio dolentis, seu indignantis, & hic ironiam ostendentis, mandes. i. cõmittas, credas, tradas huic. s. Mitioni, vel Aeschino, immo & vtrique seni tradas filium, Aeschino vero argentum dispensandum, immo vero dissipandum. Mandes ergo huic si quid. i. si velis aliquid esse rectè. i. vt decet curatum. i. cura ac studio custoditum, seu accurate conseruatum. S. hem, interiectio hic cõmoti, & quasi perpulsi re subita & noua. O Demea haud. i. non aspexeram te, quid agitur. i. quid fit, blandimentis est, non interrogantis. D. petis sup. quid agitur, nequeo. i. non possum, satis mirari. i. cum admiratione horrere, ac reprehendere vestram rationem malam, scilicet. i. vestrum modum viuendi non satis probandum. S. hercle ne dicam. i. loquare, dolo. i. fraude, mendacio. i. ne mentiar, sed sedulo loquar. i. sine dolo, nostra ratio viuendi est inepta. i. stulta, & temeraria, seu inconsiderata, ac male congruens, & absurda. i. sibi repugnans, & in ipsa stultitia diuersa. Nam absurdum dicitur quod stultum est, & in ipsa stultitia diuersum, & quasi sibi repugnans, neque bene sibi cohærens, aut quadrans, ò Dromo, nomen est serui, purga i. munda, euiscera ceteros pisces ab isto congro, vero. i. sed, sinito istum congrum maximum, quia sunt alij non maximi, sinito ergo istum maximum congrum. i. piscem illum de genere congrorum, vel si mauis de spẽ, sinito inquam. i. permittito illum ludere. i. viuere, & se deducere paulisper. i. aliquandiu paruo tẽpore in aqua, vbi. i. cum, vel postquam ego venero, ipse congrus exossabitur. i. purgabitur, sicut & alij. Exossare. o. hoc est purgare, & quasi ossa remouere de obsonio, vt auferre spinas ea piscibus, & ipsos exossare. Inde exossatus ager dicitur lapidibus purgatus, qui lapides sunt ossa terræ magnæ parentis, vt ait Ouid. in Transfor. Volo prius. i. ante, ceteros purgari quàm illum. D. hæccine. i. vtrum hæc flagitia. i. hæc vitia flagitione. i. increpatione digna, sunt sup. facienda, aut ferenda. S. quidem. i. certe, flagitia non placent mihi, & sæpe clamo. i. vocifero. ò Stephanio, nomen serui, & quasi discipuli ipsius Syr. in parandis cibis, fac. i. effice, q sup hæc salsamenta. i. hæc obsonia salita, videlicet pisces salsi, & aridum, seu laridum, aut succida, quæ idem significat. s. lardum. Salsamenta, vt dicit Don. aut salsi pisces sunt, aut laridum. Fac ergo in hæc salsamenta macerentur pulchre. i. rectè, vt decet, mollificentur, seu quod dici solet, desallentur. Macerare enim significat interdum debilitare, attenuare, vt macerare corpus. Interdum mollificare, vt macerare quod est rigidum & durum. Item macerare significat conterere, quæ significationes penè in idem redeunt. Macerare significat afficere dolore: vt, Mille modis me discipuli macerant. Ouid. in Epist. Macerant interdum quod sim tibi causa doloris. Maceror, inquit, pro dolore afficior. D. Dij imploro sup. vestrã fidem. i. vestram opem, vtrum ne. i. vtrum sicut, an ne pro vtrum, ponuntur. n. duæ particulæ, vbi altera sufficeret, nisi vis capere, ne, pro certe, vtrum ergo Mitio habet. i. reputat sibi id. s. perdere filium studio. i. ad studium & animi applicationem, seu vacationem, & ad tædij solamen, ita q ex industria, & dedita opera, & proprio studio eius perditioni insistat & vacet, an putat fore. i. futurum esse sibi laudi. i. ad laudem, si perdiderit gnatum. i. si causa fuerit perditionis nati subministrando sumptus. Væ mihi misero. i. ego miser sum tanquam maledictus, & Deo inuisus, iam videor videre, vbi barbare dicunt, videtur mihi q ego iam video illum diem quasi tristem & funestum, cum. i. quo die, & quo tempore, ipse Aesch. egens. i. egenus, penuria pressus præfugiet. i. longe discedet, hinc. i. ex hoc loco, aliquo. i. in aliquem locum militatum. i. ad militandum, seu merendum, & ad stipendia facienda. S. istud quod sequitur est sapere. i. sapientiam habere & ostendere videlicet videre considerare, non modo. i. non solũ id, quod est ante pedes. i. quod est præsens, sed etiam prospicere. i. prouidere, & a longe aspicere illa quæ sunt futura. D. quid. i. cur, tiæc, quasi ista hæc psaltria. i. cantatrix, vel amatrix histrionum in scenis cantantium, est iam. i. nunc, pænes vos, vel pænes posuit pro apud, vel rectè pęnes vos dixit de ea, quæ in eorum manu & quasi potestate esset, quam eripuerant a lenone. Psaltria, dicit Torrell. apud Rom. dicebatur illa, quæ sequebatur & amabat histriones, & deducitur a psallo quod est canto. Nam illi quos eiusmodi fœmina amabat, quotidie in scenis cantare solebant, potest tamen nunc capi pro cantatrice ac tibicina & meretrice, quoniam eiusmodi mulierculæ petulantes cantilenis lasciuis, & de moribus solent resonare tanquam Sirenes, quo suis amatorculis placeant, & illos in sui amorem inflamment, & per hoc decipiant. S. psaltria est iam intus? interrogatiue proferendo. D. quia Syr. dixit iam, ac propterea collegit Demea eam futuram quod Ctesiphonem nesciebat, & ideo quasi deprehensa veritate & nouo motu perculsus, inquit. Ehn, interiectio ostendens aliquid esse subtiliter deprehensum, vel attentionem mouens an ipse Aeschin. est habiturus eam psaltriam domi. tanquam foret vxor. S. credo eum esse domi habiturum, vt. i. cuiusmodi dementia eius est, vel sic ablatiuus, sic intellige, vt ipse Aesch. est dementia agitatus supp. hoc est tanta est stultitia eius, vel adeo est insanus, & male sibi consulens, & animi impotens, sensuq́ bono destitutus. D. hæccine. i. vtrum decet super, hæc flagitia fieri? S. Lenitas. i. indulgentia patris ad permittendum, inepta. i. stulta, inconsiderata, & facilitas ipsius ad ignoscendum praua. i. perniciosa, & sibi & filio. Prauum est quod etiam ipsum lædit facientem, malum vero quod alios tantum lædit. Lenitas ergo patris, & eius facilitas facit sup hæc flagitia, vel est causa talium flagitiorum. D. quidem. i. certe, me pudet & piget fratris. i. verecundor & doleo propter fratrem, qui adeo male consulit & sibi & filio. Pudet dicitur in his quæ turpiter fiunt, piget autem in his, cum damno ac malo, pudere etiam ad dedecus, pigere ad dolorem refertur, pudet quod turpe est, piget quod dolet. S. ò Demea nimium & per nimium immo valde nimium, q. d. valde multum, aut perplurimum, & nimium repetendo confirmat dictum, & auget, vel nimium ergo aut distantia interest. i. ista est differentia, inter vos. i. inter te & fratrem, sc. i. & non dico hoc quia ades, compositum per simplici. i. es præsens, tu Demea quantusquantus. i. quantuscunque, sicut quotquot quotcunque quisquis quicunque, & in iure memini me legisse qualisqualis, pro qualiscunque, item vtut, pro vtcunque, vbiubi, pro vbicunque, quantuluscunque ergo es nihil es nisi sapientiam. ille Mitio frater est somnium. i. aliquid futile & vanum & inutile, quale est somnium, & est hyperbole, nam dicit Demeam non esse sapientẽ, sed esse ipsam sapientiam præterea dicit Mitionem esse somniũ, & quasi ipsam vanitatem, ne dum vanum & somniatorem. Aliqui legunt. Ille est somnus, q. d. Mitionem non solum esse somniculosum, sed etiam ipsum somnum. i. itaque ait Don. vero. i. sed, sineres. i. sine te, ac pati debuisses illum tuum Aeschinum facere hæc quæ fecit? interrogat per ironiam contrarium intelligens. D. petis sup sinerem. i. vtrum tolerare debuissem illum facere talia, quasi aut ante olfecissem. i. sensissem, more odorisequi canis, qui quod nondum videtur oculis, iam docet odoratu, aut præsto, aut prope esse, proptereaque nares dicuntur à gnaritate, id est sagacitate & olfaciendi facultate, quę nondum adsunt præsentia. Quasi ergo aut non olfecissem ipsum hæc esse facturum sex totis. i. integris mensibus, priusquam ille Aeschinus cœperit. i. inceperit quidquam istorum flagitiorum. S. tu Demea narras mihi tuam vigilantiam. i. tuam vigilem, ac diligẽtem obseruationem filij quam. s. maxime scio. D. quæso. i. opto, quòd sup. ita sit. i. res ita se habeat, vt. i. sicut nunc est. i. sicut dicitur nũc se habere, quandu mihi non est habita fides, neque mihi est assensum, cum iam diu olfecissem, huicq́ malo mederi voluissem. propterea sit ita sanè, vt nunc est volo, ita indignati dicere solemus, vbi nostræ admonitioni & consilio non est relictus locus. S. sententia color rhetoricus. i. quomodo quisque vult sum. i. rem suam, vel filium suum esse, ita est ea res. i. eo modo ea res, vel is filius se habet, & h. d. propter Mitionem, qui vult saltem, qui non malum ducit adolescẽtulum scortari, vt prius dixit, quamuis absurdum sit dictum, & ideo cum facile patiatur eum Aeschinũ esse lasciuum, sic lasciuus oportet, dici etiam vulgo solet, quãtus est homo, tanta est sua possessio. D. quid? modus interrogandi comicis familiaris, estq́ initium interrogationis futuræ de persona Ctesiphonis, viditin'. i. vidisti ne eum. s. Ctesiphonem hodie. S. Ne. i. vtrum petis an videri filium tuum Ctesiphonem.

D. Abs

D. Abigam.i.expellam seu fugabo, tanquam pecudem, non vt hominem mittam. abigam ergo eum hic.i.ex hoc loco rus, in accusatiuo aduerbialiter ad locum.i.bene mittam hic eum in agrum ad meditandum.i.se exercendum. S. Arbitror, eum filium agere.i.operari. ruri.i.in agro. in datiuo pro aduerbio in loco ponitur. iam dudum.i.iampridem & iam longo ante tempore. agere, bene dixit, nam ab agêdo dicitur ager, q in eo multa sunt agenda. D. Satin'.i.verum satis.i.pro certo scis eum bliû esse ibi.i.ruri. S. Oh, interiectio indignantis, quòd ei non creditur. scio satis eum ibi esse, quem egomet.i.ego ipse produxi.i.porro duxi. huius deduxi, & sum eum comitatus cum iret. D. optume.i.optime se res habet, vel filius est optime illic. metui ne.i.vt, & vt pro q hæreret.i.adhæreret, & assentiendo, huic Aesc. irretiretur, nam hæret, non animo nec voluntate, sed visco.decipientis aucupis. S. Atque produxi inquam eum rus admodû.i.valde iratum. D. Autem.i.sed, quid.i.cur erat iratus. S. Adortus est.i.aggressus est fratrem Aesch. seu insultauit & affecit iurgio.i.irrigatione, lite increpatione, apud forum vel venale vel causarum. aggredimur de longinquo & aperte, adorimur, ex insidijs & ex proximo. ducitur enim adoriri quasi ad aliquem oriri.i.exurgere. Adortus est ergo iurgio.i.obiurgatus est, & increpauit fratrem apud forum. de ista Psaltria.i.propter hanc meretriculam. quid sit Psaltria, iam est expositum. D. Vero.i.sed. ain.i.dicis ne serio. S. Vah interiectio irridentis senem ita difficilem ad credendû. Ctesipho. nihil reticuit.i.nihil celauit fratri. quinimmo aperte est eum criminatus, quamuis esset natu minor, nam vt.i.quando forte argentum numerabatur, recensebatur ab Æschino, vt daret Psaltriæ, homo.i.Ctesipho, interuenit.i.intercidit. de improuiso.i.ex insperato, aduerbiû præter spê, præter expectationem. cœpit.i.incepit clamare. ô Aeschine. hæccine.i.virum decet sup.te facere hæc flagitia? interuenire est medio negocio, quasi ex insidijs superuenire, & opprimere in ipso actu eos. qui rem celatam vellent. decet ne inquam te admittere, plus est quàm facere.i.te cômittere hæc flagitia indigna nostro genere.i.inhonesta nostræ cognationi. D. Oh, interiectio hic lætantis lacrymo.i.lacrymas emitto. dicimus etiam lacrymor deponens. præ gaudio.i.tâtum est mihi gaudium. S. Clamare inquam cœpit, vel dixit fratri, tu non perdis.i.amittis hoc argentum, sed perdis.i.inquinas, amittis vitam tuam, quia aut excessu nimio, seu crapula peribis, aut lasciuia ad vltimam inopiâ deduceris. Item si non cito moriaris, in languore deduces vitam ignominiosam, qua vita viuere, non est viuere, sed potius perire ac perdi. D. Ipse filius sit saluus.i.maneat incolumis & bene se habeat, & sit bene dictus. spero.i.credo q sup.est similis suorum maiorum.i.suorum prædecessorum ac parentum. dicimus similis illi, & similis illius, sed similis illi cum dicitur, innuitur similitudo in re corporea, aut in colore, sed cum dicitur similis illius, ostenditur similitudo in moribus, in doctrinis & ceteris incorporeis ac spiritualibus. S. Hui, interiectio admirantis, quasi admiretur Syrus quæ narrat Demea. D. O Syre ille Ctesipho est plenus illorum.i.talium præceptorum.i.documentorum. S. Ipse filius habuit philosophos.i.sapiêtes, amatores sapientiæ & bonitatis domi. vnde.i.a quibus, disceret.i.bonos mores sibi acquireret. D. fit.i.agitur, impersonaliter, in eo.s.erudiendo. sedulo.i.instanter, quasi sine dolo. nam negligentes dolosi dicûtur, itaque sit sedulo, signat idem quod laborat ut vehementer in eo erudiêdo. nihil prætermitto.i.nihil omitto, quod ei vtile fore putem. consuefacio.i.assuetum efficio in bonis moribus. qui ex assuefactione ducunt originem. Denique.i.tandem. iubeo eum inspicere.i.diligenter considerare vitas.i.viuendi modos hominum. tanquam in speculo.i.sicut videtur habitudo faciei in speculo, sic vitas hominum volo illum animaduertere, atque iubeo illum sumere sibi exemplum ex alijs.i.ex alioru moribus dicendo ei sup. facito hoc, quia bonum & laudabile. S. Sanè.i.profecto. recte munet sup.vel facis. D. Dico illi etiam fugito.i.caueto hoc, q a vitio dari solet. S. Callide.i.astute facis sup. Callidus est q exercet doctos, & qui callidum artis vsum sibi induxit. D. Dico etiâ ei hoc est laudi.i.ad laudem efficientir, & propterea faciendum. S. Istæc res est.i.ista est vtilitas, vel illud est commodum. nam res sæpe pro cômodo & vtilitate ponitur. D. Dico.etiam ei hoc.i.hoc factum datur vitio.i.vertitur in vituperium. S. Probissime.i.rectissime. dicis sup.vel aliquid tale. D. Porro autem.i.sed certe, & quoniam est principium futuræ narrationis, quo principio superiora sequentibus connectuntur, propterea audiendo defatigatus interrupit sermonem &, inquit. S. hercle nunc non est mihi otium.i.non habeo facultatem auscultandi ea, quæ incipis dicere. nam nactus sum.i.inueni, atque comparaui mihi pisces ex sententia.i.vt volebam, qui bene respondent votis meis. cautio.i.prouisio, est mihi.i.mihi incumbit, ne hi pisces corrumpantur.i.côtrahant corruptionis aliquid. nam ô Demea id.i.q pisces corrumpi sinantur. est nobis tam.i.tâtum flagitium.i.delictum. omnium flagitione.i.increpatione dignum. q.i.quantum, flagitium est nobis.i.nobis dominis bonam vitam agentibus. non facere illam, quæ tu Demea dixti modo.i.paulo ante & præcipio ad.i.iuxta illum eundem modum conseruis.i.alijs, q mecum seruiunt, quibus tamen præsum, quod.s.præcipere ita conseruis. queo.i.possum facere. deinde subdit modum præcipiendi. hoc obsonium est salsum.i.nimio sale conditum. hoc aliud est adustum.i.exustum, combustum hoc aliud est parum.i.non satis, seu non multum lautum.i.mundum, & munde paratum. illud obsonium est recte lautum.s.& paratum dico alicui ex conseruis, memento.i.sis memor, parare sup.iterum.i.secundo, seu alias.hc.i.hoc modo vt te doceo. Moneo.i.doceo conseruos, sedulo.i.diligenter ea quæ possum monere. pro mea sapientia.i.secundum scientiam meam condiendi cibos & efficiendi eos sapidos, propterea sapientiam dixit, quia coqui seu coquinam veteres per q, non per c, scribebant. nunc autem inoleuit vsus vt per c, scribatur, nam inquam coci temperant gustu ac sapore côdimentum. Postremo.i.tandem iubeo eos conseruos inspicere in patinas.i.in vasa coquinaria, sed præcipue patula ac lata, quales sunt catini, quos discos vocât sartagines, lebetes, seu abena &c. iubeo ergo & moneo.i.admoneo, doceo eos conseruos inspicere in patinas tanquam in speculum, & subdit quid iubeat eos inspicere, id.s.quod sit opus facto.i.facere, vt sæpe expositum est, & his omnibus dictis egregie seruus illudit Demeam, sentio.i.percipio hæc, quæ nos facimus.i.quæ ego facio, esse inepta.i.absurda, stulta, & non honesta, vtrum.i.sed, quid facias.i.faciat vnusquisque. secunda persona pro tertia, vt.i.sicut, & cuiusmodi, quibus ue moribus, homo aliquis est ita.i.eo modo morê geras, etiam secunda persona pro tertia.i.morem gerat, complaceat. obsequatur aliquis præcipue si velit seruare incolumê amicitiam, est autem prouerbium aptum aut seruis aut amicis, q.d. qualis est dominus, talis sit seruus oportet. Itê qualis homo est, taliter illi mos gerendus est, quod quidem prouerbium non est sequendum. nam regula amicitiæ est, vt nec amicos rogemus res turpes, nec faciamus rogati, nunquid.i.non ne aliquid aliud vis quam dicere mihi illa quæ dixisti. ita dicere solemus cupientes aliquos a nobis abire, & finem sermoni facere desiderâtes. D. opto sup.mêtem meliorem.i.bonam vel tolerabilem. posuit.n. comparatiuum pro positiuo, nam non vult fateri eorû mentem fuisse aliquantulum bonum opto inquam mêtem meliorem dari vobis. S. tu abis.i.discedis.hinc rus.i.ad agros, nam in vrbe erat. D. recte.i.bene putas, nam reuera hic recta rus abeo. S. Quasi dicat abeas libere rus. nam quid agas hic in vrbe. vbi.i.in qua vrbe. si quid præcipias bene.i.recte moneas nemo obtêperat.i.obsequitur, obedit. D. vero.i.certe. ego abeo hinc, quando, id est quia, & quod dicunt non recte, postquam. is Ctesipho quamobrem.i.propter quem veneram huc. abijt rus.i.iuit ad operandum in agrum. Curo.i.curæ habeo illum vnum.i.illum solum ac præcipuum. ille Ctesipho attinet ad me.i.mea interest, & ad me spectat. quando.i.quod dicunt, postquam frater Mitio vult ita.s.me curare hunc, & ipse suum curabit de illo.i.quod dici solet, quantum ad respectum illius. ipse frater viderit, quod inepte dici solet, ego me refero.i.suo ipsius relinquo arbitrio. Sed quis est illic.i.ille homo procul quem video? ne.i.virum. est Hegio noster tribulis, id est de tribu nostra, hoc est similis nostri quantum ad mores viuendi, & nobis amicitiæ iunctus quemadmodum inter se necessitudine iuncti esse solent, qui de eadem tribu sunt. hercle is est Hegio si satis cerno.i.si satis adhuc habeo visum acutum. Vah, hic videntis est interiectio, & exultantis præ aduentu amici. is est homo amicus nobis iam inde a puero.i.iam ab ineunte ætate, cum videlicet adhuc pueri essemus. Dij boni, exclamatio est propter paucitatem bonorum, næ, id est certe, vel valde. magna penuria.i.magnus defectus. magna egestas, carentia, raritas, est iam nobis ciuium illiusmodi id est talium, cuiusmodi est iste. Et supple homo virtute, id est honestate vitæ. ac fide.i.veritate & fidelitate, antiqua.i.qua antiqui pollebant, hoc est redolet suis probatis moribus antiquitatem, haud scio.i.non noui. quid.i.aliquid, vel cape proprie noui. non nescio quid mali sit ortum, id est acciderit. publice rei.s.ex hoc homine, vt qui nunquam reipub. aliquo pacto obfuerit, vel dicit nescio quid mali sit ortum reipub. ex hoc, id est quid mali impendeat, seu immineat reip. ex hoc viro, si moriatur supple quasi sit optandum, vt non moriatur, quàm id est quantum.

gaudio,

gaudio, quasi dicat multum, vbi id est quando, etiam, id est ad hac, viden reliquos, id est paucos reliquos, seu relictos, huius generis, id est tales qualis ipse est. Vah, hic est lætantis interiectio, etiam nunc liber viuere. opperiar, id est expectabo hic huminem Hegionem, vt salutem, verbum à saluto, as, id est salute impartiam eum. & vt colloquar, id est colloquium familiare cum eo habeam.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) In hac scena Syrus mira versutia & procacitate ludit senem, solicitum de Ctesiphone, & Æschino pariter ac Mitioni infensum. [Ad nequitiam] Recte, quia nequitia & frugalitas opponuntur. [Pro Iupiter) Exclamatio in Mitionem. [Collaudauit) Syrus data opera irritat senem. [Dimidium minæ) Quinque coronatos. [Huic mandes) Ironia. [Salsamenta) Salsa & durata. [Macerentur) Molliantur [Istuc est sapere) Sententia vera, sed qua irridet senem. [Inepta lenitas) Simulata in Mitionem vituperatio, & noua comparatio eodem spectans. [Sinerem illum) Oeconomia ad augendam futuram epitasin. Olfecissem dicit metaphoricos, pro sensissem, deprehendissem. [Adorens iurgio) Attende calliditatem ad celandum Ctesiphonem. [Aeschinoe) Mire fictum ad inuidiam Aeschini & commendationem Ctesiphonis. [Phy,) Interiectio admirantis. [Domi habuit) Prouerbiale est. [Porro autem) Plura dicturus erat senex, si permitteret Syrus. sed ille se auellit, & ridicula imitatione eorũ, quæ supradicta sunt hunc deridet. [Mea sapiẽtia) Faceta vsurpatio ex etymologia verbi, quod ab animo ad gustum transfertur. [Mentem vobis) Offensus aliud respondet, q̃ expectabat Syrus. [Sed quis illic) [illegible] ad sequentem scenam. [Dij boni) Hæc pertinebunt ad augendam Demeæ indignationem, & vt habeatur fides Hegioni. [Vah) Gaudentis.

PETR. MARS. DISPERII: Ctesiphonem) Hominum omnium mores hoc loco indicantur, qui cum aliquid audiunt, quod gratum esse aut placere potest facillime & citissime fidem adhibent, & quãuis minime verum, id tamen libenter credunt. Cæsar in Comment. iij. Libenter homines, id quod volunt, credunt. Xenophõ iij. Cyri institut.: Fauni quamuis falsa, tamen cum per vrbem gratissimis auribus exciperentur apud regis amicos fidem inuenit. Præterea bonos homines rectique studiosos, ab omnibus derideri & subsannari ostendit. Quare ait Plato vj de rep. Qui virtutem consectantur, & vitia fugiunt, vt quidem ab omnibus hominibus probantur, sic pauci inueniuntur qui illorum facta & conatus non derident, q illorum virtutes prauorum consilijs maxime obsistunt. Et Iuuen. Probitas laudatur & alget. Ganeũ, vt ait Pompeius, antiqui locum abditum, ac velut sub terra dicebant, pro lupanari ac scortorũ prostabulo ferè semper sumitur. Varro: Qui sese in ganeum accensum coniecit amtex. [De grege illo) Hoc est de illo hominum genere, qui filijs operam præstant in amoribus promouendis. Senibus vero ac parentib. quocunque modo imponũt. [In aqua funito ludere) Ludunt pisces, cum in aqua mouentes se tanquam spatiantur. [Salsamenta) Salsamenta sunt intestina liquaminaq. piscium, muria condita. quæ veteribus in delicijs fuisse constat. [Fac macerentur) Macerare est humore superinfuso præparare ad mollitudinem quemadmodum lupinos dulcescere faciunt. [Istuc est sapere) Hominem prudentem & circunspectum, qualem sapientes esse volunt, designat hæc sententia. Is.n. prudens est, vt ait Cicero, qui id quod futurum est antequam factum sit, quàm longissime prouidet. Hinc, vt idem ait, de le t id est prudentia à prouidentia dicta est. Homo.n. prudens cognoscit futura, per causas effectrices & signa, tanquam ea quæ fuerunt, & hoc facit intellectus & obseruatio rerum, quæ sunt & accidũt in vita humana. [Non quod ante pedes modo est &c.) Ante pedes. i. de proximo, quod ab oculis versatur, ad quod nisi præuideris haudquaquam impingere non posset. Stultorum vero contra nulla industria circa prouidẽtiam est, non n. vitare venientia possunt, nec ferre prælenita. Arist. in Eth prudentiæ hac contraria esse docet primum non posse discernere causas & negocia, nullo consilio sibimet succurrere per uerse cum alijs sermones ferere. quæ in vita bona malaq. sunt, in his discernendis corrupto esse iudicio. Seneca cap. aj. de virtutibus: Si prudens esse cupis, in futurum prospectum intende, & quæ possunt contingere animo tuo cuncta propone. Nihil tibi subitum sit, sed totum ante conspicies. Nam qui prudens est, non dicit, non putaui quidem hęc posse fieri: quia non dubitat, sed expectat, nec suspicatur sed cauet. Et mox: Si prudens est animus tuus tribus temporibus dispensetur. Præsentia ordina futura prouide, præterita recordare. Nam qui nihil de futuro, pręmeditatur, in omnia incautus incidit. [Inepta lenitas patris) Carpitur in parentibus nimia lenitas, quæ ferè in causa est, cur ad bonam frugem iuuentus raro perducatur. Et cum alioqui vitium non sit, sed virtus potius, vt mox dicetur, tamen contemptum quendam præceptorum, maiorum, parentumque inducit. Quare vt discerni facilius possit, solent auctores verbi alterius adiectione tanquam denotare, bonam ne lenitatem an prauam intelligi velint. Quod idem facilitate fieri consueuit, & hic apud Terent. obseruatum, cum ait: Inepta lenitas & facilitas praua. Philosophus lenitatem virtutem in Ethicis sic describit, quæ mediocres criminationes ferre sufficiens est, & contemptum leuem non patienti animo tolerat, minime quoque facile ad vindictam & pœnas sumendas impetu fertur, iram præterea concoquit, nec illi prompta est: Præditus autem lenis est moribus haudquaquã amarulentus, verborum contentiones quammaxime fugitans, cuius in animo quies consistit, & tranquillitas pertinaciter hæret. [Vt quisque suum volt) Vera sanè sententia, quæque non ex triuio, sed tripode desumpta videri debet, in nobis.n. situm est, quales tandem liberos habere velimus. Nam si illos negligentiori indulgentioriq educatione assuefecerimus, fieri nõ potest, quin corruptissimi insolentissimiq. tandem euadant: Rursus si contractis habenis laxam vitæ rationem negauerimus, pro volũtate nostra corrigere & temperare bonisq. assuescere possumus, licet repugnante natura. Quod cum Lycurgus Lacedæmoniorum legislator, vt scribit Sextus historicus, vtiun quasi exemplo demonstrare vellet, nostræ.s facultatis esse habere liberos optimos, duos de eadem matre catulos suscepit, atque alterum quidem in culina lurconem & ad gulosam voracitatem educauit, alterum vero ad indagandas feras sagacem & venaticum reddidit. Postea vero, cum aliquando simul omnes in vnum locum Lacedæmonij congregati fuissent, acceptis canibus ita in cõcilio verba fecit: Magna res est, inquit, viri Spartani ad parandam virtutẽ consuetudo, disciplina, & vitæ institutio, quod per me vobis q̃ mox apertum fiet. Et mox catulos suos dimisit, depositis prius olla leporeq. in medio, cum helluo ille in ollam, alter autem in leporem magno impetu inuasit. Cumq Lacedæmonij stupentes admirarentur, quidnam sibi hoc vellet, quod Lycurgus catulos exhibuisset, ambo, inquit, isti ijsdem parẽtibus editi sunt, sed propter educationem diuersam alter gulosus, alter vero venator euasit. Et Iuuen. Sat. 14. Plurimum.n intererit, quibus artibus, & quibus hunc tu Moribus instituas. [Denique inspicere) Vtile est indicare in alijs, quale sit vnumquodque quod vitio verti possit, vt nos cadere valeamus, si aliquid præter decorum fieri cognoscimus. Nam magis deprehendimus errores alienum, q̃ nostros. Vnde magistri cum discipulos reprehendere volunt, alio tutu errores ipsis obijciunt, vt discipuli vidẽdo cognoscant, q̃ deceat id in quo reprehenduntur. Quapropter Anacarsis Scyta interrogatus, quo pacto quis abstemius fieret? respondit, Si ebriosorum mores sibi ante oculos ponat. Et Plato ebrijs & iratis præcipere consulereq. solebat, vt in speculo vultus suos contemplarẽtur, vt visa deformitate vitia fugerent. Huc facit hoc Cic. lib. j. Off. Non est incommodum quale quidque vitiorum sit ex alijs iudicare, vt si quid deceat in illos viremus & ipsi: fit enim, nescio quomodo, vt magis in alijs cernamus, q̃ in nobismetipsis si quid delinquitur. Videtur tamẽ Comicum in hisce verbis vsum comœdiarum ostendere voluisse, nempe q sint humanæ vitæ inter cetera scripta speculum optimum. Quod & Cic. pro Rosc. agnouit: Etenim hæc, inquit, conficta arbitror à poëtis esse, vt effictos nostros mores in alienis personis, expressamque imaginem nostram vitæ quotidianæ videremus.

GLAR. SEQVVNTVR senarij iambici. Quidam etiam ex hac vnica scena duas faciunt. In 4. versu aut Rei monosyll. aut Eum eliditur. In 7 d, eliditur in Sed, vel bacchius est loco primo. In 9. Eum monosyll. est, vel bacchius loco primo. In xj. Se, quod quidam habent lib. Admonuit & Ioan. hoc. In 25. vel Prius monosyll. vel bacchius est loco primo, & pro Non ego legerẽ Haud, nisi quinto loco quoque bacchium constituamus 36. est tet. iambicus acat. quod rarum est inter tot senarios. In 39. Ac pertinet ad versum præcedentem. In 41. creticus est loco primo, bacchius secundo, pæan secundus tertio, nisi quis vel l, elidere, vel es in priore versu malit Deus s, in Futilis etiam abijcere, & Somnium facere dissyl. In 43. vel vigilãtiam tetrasyl. est, & Tuam monosyl. vel, quod magis credo, Narras verbum abũdat, & ab aliquo scio lo adiectum est. Præterea in fine eiusdem legendum, Sic modo fiet. Vt sequens versus ab Vt incipiat. In 46. vel tuum monosyll. est, vel creticus loco quarto. In 48. s, in Satis eliditur, vt primo loco sit anapæstus. Ioan. Eum tollit, nec habet vetustus liber, sed nihilominus s, eliditur in Satis, nisi loco secundo ponatur creticus.

cut. In 50. d, eliditur in Apud, nisi creticus sit loco quinto. In 51. Vah extra metrum est, vt in Heaut. Act. ij. Sce. iij. 55. Varie legitur. Ioan. geminandum censet, Oh oh, quod carmen non patitur, nisi extra metrum putet esse oh, vt vah paulo ante aut corripiendum, aut proceleusmaticum loco secundo ponendam. Quidam Gaudia, quidam Præ gaudio legunt. Lector videat, quid potissimum sequendum. 58. finiendus est in phi, ad hunc modum.

Syre præceptorum plenus istorum ille. S. phi,

Vt sequens deinde versus à verbo Domi incipiat, quemadmodũ 68. in Demea finiendus, & sequens deinde à Nõ facere, inchoandus. Sic & Ioan. in 75. Opus legendum, pro Vius, atque ita habet liber vetustus. In 79. Tu hinc rus abis. alii qui claudicat carmen, & Tu hinc, iambus loco quinto. Nonus à fine 9, amittit in Quis, vel est creticus loco primo, & Ille habet liber vetustus, pro Illic, quod carmẽ exigit. In 8. à fine s, eliditur in Satis, & Vah producitur sequente vocali, quod paulo ante extra carmen erat. In 6 à fine Illius dissyl. In 5. Homo ponendum intra adiectiuum ac substantiuum Antiqua virtute, vt quarto loco sit anapæstus. In pen. Vah extra carmẽ est, nisi quis i, in Etiam euanescere relit.

ACTVS III. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Hegio dolet Sostratæ filiam tam inique ab Aeschino tractatam, ac tandem vitiatam esse, id factum nunc Demeæ narrat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc sequens scena complectitur querimoniam Hegionis cognati Sostratæ, dolentis eius filiam, adeo inique ab Aeschino tractatam esse, ac tandem vitiatam. Nam putabant hanc desertam ab eo esse, cum ita non sit, hoc multis coniiciebant argumentis, quanquam falsis, tamen Hegio Demeæ rem omnem de Aeschino & raptu psaltriæ aperit, quo ipsum admodum conturbatum reddit.

Senarij.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

PRo dij immortales, facinus indignum Geta
Quid narras? G. sic est factum. H. ex illan' familia
Tam illiberale facinus esse ortum? ô Aeschine
Pol haud paternum istuc dedisti. D. videlicet
De psaltria hac audiuit: id illi nunc dolet
• id Alieno: pater * is nihili pendit: hei mihi,
Vtinam hic prope adesset alicubi, atque audiret hæc,
H. Ni facient quæ illos æquom est, haud sic auferent,
G. In te spes omnis Hegio nobis sita est.
Te solum habemus: tu es patronus, tu parens.
Ille tibi moriens nos commendauit senex.
Si deseris tu perijmus. H. caue dixeris:
Nec faciam, neque me satis pie posse arbitror,
D. Adibo. saluere Hegionem plurimum.
Iubeo. H. te quærebam ipsum, salue Demea.
D. Quid autem? H. maior filius tuus Aeschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium viri est,
D. Quid istuc? H. nostrum amicum noras Simulum, atq;
Aequalem? D. quid ni? H. filiam eius virginem
Vitiauit. D. hem. H. mane, nondum audisti Demea
Quod est grauissimum. D. an quidquam est etiam amplius?
H. Vero amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo est:
Persuasit nox, amor, vinum adolescentia:
Humanum est. vbi * scit factum, ad matrem virginis • sic
Venit ipsus vltro, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, iurans se illam ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est. virgo ex eo
Compressu grauida facta est: mensis hic decimus est:
Ille bonus vir nobis psaltriam, si dijs placet,
Parauit, quicum viuat, illam deserat.
D. Pro certon' tu istæc dicis? H. mater virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, vt captus est seruolorum, non malus,
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, vinci: quære rem.
G. Immo hercle extorque, nisi ita factum est Demea:
Postremo non negabit. coram ipsum cedo.
D. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respondeam,
Scio. P. misera me, differor doloribus,
Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro. H. hem.
Numnam illa quæso parturit? G. certe Hegio. H. hem.
Illæc fidem nunc vostram implorat Demea:
Quod vos ius cogit, Id voluntate impetret.
Hæc primum vt fiant, deos quæso, vt vobis decet.
Sin aliter animus voster est, ego Demea
Summa vi defendam hanc atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: vna à pueris paruoli
Sumus educti: vna semper militiæ & d[illegible]
Fuimus: paupertatem vna pertulimus grauem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potius, quàm * illas deseram. • illam
Quid mihi respondes? D. fratrem conueniam Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
H. Sed Demea hoc tu facito cum animo cogites,
Quàm vos facillime agitis, quàm estis maxume
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos voltis perhiberi probos.
D. Redito: fient, quæ fieri æquom est, omnia.
H. Decet te facere: Geta duc me intro ad Sostratam.
D. Non me indicente hæc * fiunt: vtinam hoc sit modo • fient:
Defunctum: verum nimia illæc licentia
Profecto euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc euomam.

DONATVS.

PRO dij immortales,) Hæc scena fidem amici erga defunctum, maturitatem senilis orationis, & accusationem eius quem lædere nolit ipse accusator, continet. (Indignum, facinus) Iam narrauit Geta, & recte. non enim apud spectatores iterum fuerunt dicenda quæ dicta sunt. Illud sanè admirãdum, eiusmodi Hegionis verba inducit, qualia esse debuerunt tantopere laudati viri, & eiusdem Hegionis ac Demeæ. (Quid narras) Mirantis est, nõ interrogantis. (O Aeschine Pol haud paternum) Mira maturitas, in qua nescias vtrum magis iniuriam illatam orbæ virgini, an Aeschinum peccasse plus doleat. seruatur enim in Hegione ꝙ vir bonus sit & amicus. (Tam illiberale factum) i. non odisse cui succenseas, laudare homines, factum reprehẽdere. (Haud paternum istuc dedisti) Deest, facinus. & Dedisti, pro Fecisti. Sed sic dicitur in re magna: vt, Dabit ille ruinas Arboribus, stragemque satis. (De psaltria hac audiuit) sic errat Demea, vt intelligatur quantum debeat irasci in ijs quæ inopinata audiet. (D. videlicet De psaltria hac audiuit,) Videlicet, confirmatiuum est. vt videlicet, videre licet: sic .s. scire licet, ilicet, ire licet. (Is nihili pendit,) Is, abundat. vt in Heaut.

Pert,

Perij,is mihi. vbi adhibit plus paulo, sos quæ narrat facinora? Aut is,pro ipse subiunctiuum pronomen minus quàm finitum. [Vtinam hic propè accesset) Quasi non credideris dicenti, In ore est omni populo. [Haud sic auferent) Quomodo accipimus,Haud sic auferent? an factum suum auferent sic? An,si coercerint culpam,non silentio transituros ipsos, vel ipsum quod factum est? Et ot. Si non,significat. [Haud) Sic ἀποτικόν est. [Quæ illos æquom est,) Subauditur,facere à superiori per ἀνάλογον intellectum. [Haud sic auferent).i.leniter abibunt,vel sub trahent culpam. [Haud sic auferent) Senilis & natura comminatio,& est Sic demonstratio,gestum continens lenissimæ ac pœnæ significationis. [In te spes omnis Hegio) Vt narratio non fuerit necessaria: ita preces interponendæ sunt. [Tu es patronus,tu parens) Patronus aut temporale nomen est defensoris, aut certe appellatio est, per quam ostenditur quid illi cultus & obsequij debeatur. est enim nomen ad aliquid. Parens autem, veri amoris nomen est,æquali loco continet interpretationem. Et vide quam vigilanter poëta cum simpliciter matronam de absente Hegione loquentem induceret,Columen nos,dixit. cum seruus & supplex ad præsentem loquitur, Tu es patronus inquit. [Ille tibi moriens nos commendauit senex) Secutus manum veritatis indicium addidit,dicendo moriens. nemo enim moriens non vera loquitur & vrgentia. vnde in iure vltima iudicia,certiora sunt. Sic & alibi,Hanc mihi in manum dat: mors continuo ipsam occupat. [Si deseris tu,perijmus) Proprie,quasi patrono. nam Socius deficit,Parens prodit, Patronus deserit. Sic Salust. Post defectionem sociorum & Latij. &, Viuit ob iram Proditor. Et, Perdidisti & te,& illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit. Plaut. Qui libertos habent,eos deserunt. Hinc & milites, qui defensores patriæ deberent esse desertores esse dicimus. Hæc autem omnia magnam vim habent,si per singulas partes orationis considerentur,ad commouendum precibus Hegionem, &,Tu es patronus,ab honesto: Tu es parens à iusto. [Si deseris tu,perijmus) Et huic rei maxime respondet oratorie,quæ illum maxime commouit vt, En ego victus tibi. &,Pulsus ego? Alij πρὸς τὸ perimus, τῷ ἐλλειπτικῷ responsum putant. [Satis pie posse) Dixit,facere. [Neque me satis pie posse arbitror) Honesta locutio, qua significat quidquid fecerit pro pietatis debito illis merito parum esse. Sensus aût hic est, Neque faciam quod nefas est, vt vos deseram? nec hoc ipsum quod facio, satis pium est pro tanta necessitudine. Et bene addidit,satis. vt,Et sapiens,non tñ satis. [Saluere Hegionem plurimum iubeo) Idem prouidit Demea,non prorsus est,quia oportuit illû audire quę loqueretur Hegio,& eu illius iam verba in indignationem moueri. Iubeo aût,volo significat,ab eo quod sequitur id,quod præcedit. Non iubemus.n.nisi quod voluerimus. & est Homericum. [Maior filius tuus Æschinus,) Artificiosa postulatio: itaqua,ne statim Demea diceret,nihil ad se hanc querelã pertinere,quippe qui Ctesiphonem curare deheat. infertur causa cur non dissimulet pater,quia filius,quia maior est,quia Æschinus, si quid est in ipso nomine caritatis,quia fratris adoptiuus,quia bonus & liberalis,& contra hęc qbus laudatus est,fecit. [Neque boni) Quasi id,quod est,velit quod esse debet. [Neque liberalis functus est officium viri) Quærendum inter bonum & liberalem quid intersit. An bonus est,qui non nocet? Liberalis,qui et prodest? An bonus qui non peccat in facto liberalis,qui nec verbo quidem. [Æqualem?) ἀνάμνησις [Quid ni?) Plus est Quid ni,quàm Nouerim,nã quasi corripit dubitante,dicendo,quid ni,vt subaudiatur nouerim. [Filiam eius virginem Vitiauit) Vides quantum eleuat iniuria, vel dignitas personæ. Non contentus facinore, personas credidit ante proponendas. [Hem) Interiectio est irati vehementer,quippe qui aliud vitium audiebat,prętet crimina quę sciebat. [Quod est grauissimum) Quia illud graue. [An quidquam est etiam amplius?) Amplius quam iectis est.oem ideo, Nondum etiam audis quod est grauissimû. [Amplius?).i.maius [Persuasit nox,amor, vinum, adolescentia,) Plaut.in Bacch. Quia istoc illecebrosius fieri nihil potest. Nox,mulier,vinum, homini adolescentulo. Et hæc omnia ab impulsionis parte dicuntur, non à ratiocinationis. Ideo & Persuasit dixit. nam instans persuasio, impulsio dicitur: vt ipse,Dum in dubio est animus,paulo momento huc, illuc impellitur. [Humanum est) Nihil tandem eu ea sumptum consuetudine est, quod non humanum. & hoc dicere solemus vbi peccatum quidem non negamus,sed tolerabile esse dicimus. [Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia,) Hæc inferuntur ἀσυνδέτως, vt multa videantur. [Vinum) Plus dixit,quàm si vinolentiam diceret. vt, Tu nihil nisi sapientia es, ille somnium Proximum huic,& simile est in Hec. Cum virgine vna adolescẽs cubuerit,Plus potus,sese illa abstinere vt potuerit.non verisimile dicis,neque verum arbitror. Virg. Bacchus & ad culpam causas dedit [Vbi scit factum).i.intelligit & sentit: quia supra lutum ex * peccauerit: & quia qui impulsione peccat, non peccat ratiocinatione. Hic locus ille rei occurrit, Cur ergo tacuisti? [Orans,obsecrans) Orare,est placidos petere: Obsecrare, iratos rogare. Vnde plus facit obsecrans quàm orans: plus vero orans,q̃ rogans. Cic. Orare & rogare. [Venit ipsus vltro lacrymans) Mire,& ad matrem venit vltro lacrymans, ne q̃ leniter,aut mollius mulier tulisset, prope pactionem inisse videretur. [Ignotum est,tacitum est,creditum est) ἀσυνδέτως per ἀντίπτωσιν vt solet,hic loquitur:vt,Imus,venimus,videmus. Ignotum est autem,q̃ vltro veniebat & lacrymans: tacitum est,q̃ orabat & obsecrabat: creditum est,q̃ fidem dabat & iurabat Et honeste impersonaliter q̃ ignouimus,tacuimus,credidimus. [Virgo ex eo Compressu grauida facta est) Hæc addidit, ne ea alioro vir, inhonesta patientia,virginis ad conceptum libido peruenerit. & præterea quia & hoc potuit dici, Ille quidem vitiauit virginem, sed quid si ea alio concepit postea,quæ nunc grauida facta est: Iccirco & à vitio virginis tempus ostendit: vt cum facto ratio conuenit [Ille bonus vir) εἰρωνεία indignantis in loco addita est verbis ardentibus. Ille bonus vir,nobis Psaltriam,si dijs placet, parauit. Conclusio accusationis. &,onus est, εἰρωνεία quidem est, sed ab eo posita,qui indignetur virum bonum esse debuisse qui non sit: vt supra,Neque boni,neque liberalis est functus officiû viri. Et simul considera quo nomine Aeschinum vocet,viũ appellans.s. qui vult eius certa esse promissa, & qui illum iampridem eidem maritum velit. Nobis aût,ea abundanti τῷ ἐλλειπτικῷ ad indignationem relatum est. [Sed dijs placet) Bene interpositum ad inuidiam. [Si dijs placet).s per quos iuratum est. [Psaltriam nobis) τῷ ἐλλειπτικῷ. sic.n.dicimus, & est consuetudinis peruulgatæ. [Illam deserat).i.cui econtrario, dum viuat obstrictus est. Et deserat,virginem.s. [Pro certo ne tu istæc dicis?) Hoc ideo non dicit, quin fidem non habeat narranti: sed quia mira sunt scelera. [Mater virginis In medio est,) Terribiliter satis, in medio est,quasi retineri non possit,nec cohiberi quin rem probet. Et præterea cum argumentorum genera duo sint, ἄτεχνον and ἔντεχνον sicut in rebus manifestis ἀτέχνῳ vtitur. Hoc ergo, sublatis supercilijs dicendum est. [Ipsa virgo) s.quæ in Aeschinum reum & testis,& crimen est. Et ideo addit,Res ea ipsa.i.pondus vteri,exactus ad patiendum mensibus. [Præterea,et captus est seruulorum non malus) Ad hæc,intelligamus aliter dici non inertem Socratem,aliter non inertem seruum,aliter non malum Scipionem esse,aliter nõ malum seruum esse. [Præterea, vt captus) An,quantum capit animus seruilis,tñ non malus neq; iners Geta? An,vt captus est seruulorum,quemadmodum sæpe aucupiû in seruis habendis bonum euenit? Vt in captu auium, vel piscium,vel ferarum plurimum fortuna dominatur. Et hoc ideo, quia seruum euenire bonum,non ratio est aut natura, sed casus est,vtpote in re rarissima: vt sit, vt captus est seruorum.i.euentus est in seruis. [Vt captus est seruulorum).i.vt se habet conditio seruorum. Afranius in Simulante,Is vt seruorum captus est, facillime domo atque nostra familia prouenditur. Ergo captus sortem intelligo. [Non malus).i.fidelis. [Neque iners) .i.artem habens. Oratorie futurum testem & iudicem laudat: sed ne improbe facere videatur pareius id facit. non.n.dixit,bonus & solers: sed,quod in seruo sufficit,non malus,neque iners. Et proferendi Getæ hæc maxime causa est: ne quod permittere videatur in seruo pauperis, atrocius fiat. & simul vt hæc προθεραπεύων non contristet Getam,quem prius laudat dicturus, Hunc abduc,vinci: quære rem. [Alit illas,solus omnem familiam Sustentat: Duas hic res docet,& vnde hæ viuant: quod testimonium pudicitiæ est & grauem testem posse esse Getam. [Solus) Incerta distinctio est solus. sed melius,Solus omnem familiam sustentat. Hoc verbo tenuis victus ostenditur, quòd bene frugi esse demonstratur in fœminis. [Nunc abduce,vinci, quære rem) Non multum permittit, vtpote de alieno seruo. ideo Geta plus de se largitur. ipse tamen ἀσυνδέτως tria posuit, et multa videretur dicere. [Hunc abduce,) Vt, Tu Volusce armari Volscorum edice maniplis. Nam postea,è litera, huiusmodi verbis aucta est. [Hunc abduce, vinci:) Bono ordine. & abduce: ab hoc illuc vbi nemo possit intercedere, & vinci: ne soluatus,vt sciat si verum seruus accuset. [Quære rem) Latenter præter vincula, etiam tormenta significauit: nam hoc, quære rem, pete rei veritatem,significat. [Imo hercle extorque) ἀντίχρησις vitæ. Et bene ipse de se plus & apertius, quàm Hegio ta gitur. [Extorque) Multum dixit,non torque,sed extorque. Torquemus

mus enim hominem: Extorquemus veritatem. [Podet] Aduersus hoc dicit, & perturbatus Demea. Maioris erit ponderis Pudet dictum, si Me nec addas, nec subaudias. [Differor doloribus] Diuellor, discrucior, dilaceror. Et proprie hoc genus querelæ conuenit parturienti, & cuius viscera distenduntur, & ei quæ inexpertum dolorem tunc primum sentiat. [Iuno Lucina fer opem] Bona procuratio pueræ, vt & vox parturientis, pro testimonio succedat ad inflammandum Demeam. Et nota puellarum, quæ in comœdijs honestæ sunt, & ex amore dicuntur: aut nullam in scena esse, aut rarissimam vocem. [Fer opem] Partus. [Serua me obsecro] Parturientem. Duas enim res poscit hæc precatio, & nascentis & parturientis salutem. [Num nam illa quæso parturit?] Illa. s. de qua sermo est. quid enim opus fuerat nomine? [Illæc fidem nunc vestram implorat] Hæc oratoria παθητικ est. non enim vere rogat: sed videtur hoc facere. Et implorare, est in malis positum cum ploratu aliquem rogare. [Quod vos ius cogit, id voluntate impetret] Artificiose. ne totum simpliciter agendo, diffidere causæ videatur. Ius igitur legum intelligitur. [Deos quæso, vt vobis decet.] Hoc est non voluntate aduersarium fore. [Vt vobis decet] παρενθετικῶς dixit, non vt poetæ vitile est, sed vt vobis decet. [Vobis decet] Græce dixit, ὑμῖν πρέπει, & decet, facere. [Sin aliter animus voster est,] Officium amicitiæ exequitur in reddenda causa, cur aduersarius futurus sit. [Ego Demea summa vi defendam hanc,] Non dixit id, quod est, Vos vincas, sed hanc defendam. [Atque illum mortuum] Idonea causa est, aduersus viuos querimoniam faciendo pro mortuo. s. qua in re & de officio suo locutus est, & exaggerauit culpam in Æschinum, qui videbatur in vno & eodem facinore viuos mortuosque læsisse. [Cognatus mihi erat:] Causa exposita, iam egit Hegio de persona sua, verum recte faciat, vt quam personam inducit • ostendat habiturus. Cum amicitiarum duo genera sint, vnum necessarium, id est propinquitas sanguinis, alterum voluntarium, quo nobis etiam alienissimi coniunguntur: Mitionem dicit ac Demeam, & viuos, & voluntarios tantum sibi amicos esse. Simulum vero, & mortuum, & non solum volūtate, sed necessitate amicum fuisse coniunctum. In qua re & illi non deerit, & his purgatur. Sed &, Cognatus mihi erat, vultu adiuuat, quia non a coniunctione inceptiua sumpsit exordium. [Cognatus mihi erat,] Officia multa contra officium meum Demeæ amicitiæ ac Mitionis. [Paupertatem vna pertulimus grauem] ἐπιτροχασμός est, quia magis coniungit malorum consortium, quàm bonorum. [Nitar, faciam, experiar,] Sic dicit, ne dicat Vindicabo, quod vult magis significatum esse, quam dictum. Et ne ei diceretur, nihil potest, quod ad incipiendum sufficit, dixit, Experiar. [Animam relinquam potius] Modesta comminatio, prius quid sibi possit euenire dixit, quam quid passurus sit Æschinus. [Fratrem conueniam Hegio] Vultuose pronunciandum, hoc quod addidit, Hegio, q. d. In manu fratris est constitutum, non mea. [Quid mihi respondes?] Respondere proprie dicitur cum lis intenditur. Respondere enim, est priorem alloqui, quasi respondere verba fundere, vt Funditque has ore querelas. [Respondere] Posteriore loco dicere. [Sed Demea hoc tu facito] ἐπιτιμητικῶς supra habitæ comminationis. [Quam vos facillime agitis:] Vt & supra, faciem victum paret. Et vide quàm oratorie laudes sumpserit argumento suadendi. [Æquo animo æqua noscere Oportet;] Bene dixit, æquo animo, quia potentiori & fortiori contra naturam est æquitas. [Redito] Prosequebatur eum, quemadmodum apparet ex verbis. [Decet te facere] Solicita obsequela Hegionis, victus in loquendo, ostendit impotentiorem personam contra Æschinum, quo magis gaudium crescit comœdiæ, quando talia tanto, pauperior puella, sed tamen cupita, iungetur. [Non me indicente] Quia dixerat, Ipse sentiet posterius. Et nimis dura compositio est, sed apta irascenti. [Vtinam hoc sit modo Defunctum] Vtinam, desperandi vim habet. Hoc, id est negocium, id est raptus virginis. Defunctum finitum, id est vt non peiora committat. Defunctum, finitum, id est ne alteram peccet Aeschinus. [Nimia illæc licentia] Quam illi dat Mitio. [Profecto euadet] Per ardua & præerupta veniet. [Hæc euomam] Non effundam, sed euomam: vtpote quæ me ægrum faciunt, quibus me redeuabo, cum languor ille egestus sit. nam euomam, hoc translatione significat.

GVID PROH &c.) Hic continetur querimonia Hegionis cognati Sostr. dolentis filiam cognatæ adeo male ab Aesch. tractatam esse, ac tandem, vt putabant, desertam adeo esse, cum tamen ita non esset. Verum ita coniiciebant multis argumentis falsis tamen. H. Proh, irascentis exclamatio & Deorum protestatio. ò Dij immortales, inuocantis est dictum, & in testimonium vocantis ipsos Deos, facinus indignum. i. ò factum inhonestum & indecens, & est exclamatio in stuperationem facti, q. d. miror illud magnum facinus esse cōmissum vel aliquid tale. ò Geta serue, cognatæ meæ Sostr. quid narras? non interrogātis est, sed admirantis indignitatem facti. G. Sic factum est vt dico. s. H. Ex illan'. i. ex illa ne hoc est vtrum decet? q. d. non, facinus. i. flagitiū tam illiberale. i. tam indignum, homine libero, qualis est Aesch. vel tam inhonestum, nam quod liberale est, iustum est, & decens, sed illiberale dedecet. Hui ne ergo honestum facinus tam illiberale. i. tam detestandum, & seruile ac inhonestum, esse ortum. i. emersisse ex illa per eminentiam. i. ex tam honesta familia, ex qua ducit originem Aeschinus, ò Aeschine, alloquitur absentem, pol haud. i. perfecisti, perpetrasti illud facinus paternum. i. ex paterno exemplo, vel ad exemplum patris, vel permissione patris Demeæ, qui ad adeo honestus est. D. Videlicet. i. certe, quasi videre licet, sicut. s. scire licet. Hegio audiuit de hac Psaltria. i. de hac puella rapta ab Aesch. i. quod dici solet Hegio audiuit loqui de hac Psaltria, in quo dicto non est addēdum neque loqui, neque dici, vt aliqui sunt arbitrati, id. i. illud factum Aeschini, nunc dolet. i. displicet, illi alieno. i. qui non est de familia nostra scilicet Hegioni, dicimus tuus casus dolet mihi, & ego doleo casum tuum, vel casu tuo, vel ob, aut propter casum tuum, is pater. s. Mitio, qui est pater Aesch adoptiuus, nihilipendit. i. non curat, pro nihilo habet illud illum, quod dolet alieno, hei mihi. i. ab dolore concutior, vtinam ipse pater esset hic, prope alicubi. i. in aliquo loco, atque vtinam audiret hæc quæ dicuntur ab Hegione. H. Nisi. i. si non, parentes Aeschini, & Aeschinus faciet ea, quæ æquum est. i. iustum est, & decet illos facere, haud. i. non auferent sic. i. non ita leuiter abibunt, seu euadent, aut remanebunt, siue non ita subducent culpam, neque eam operient silentio, nā tantum non sum taciturus, & hæc omnia loquitur Hegio cum Geta, nondum enim animaduertit Demeam. G. O Hegio, omnia spes est nobis sita. i. posita, collocata in te habemus te solum, in quo spem reponamus, tu es patronus. i. defensor, est autem appellatio & nomen temporali ab honesto, tu es parens. i. tanquam pater, cui curæ sumus, & est nomen amoris a iusto, ille senex. i. pater puellæ, maritus Sostratæ. s. Simulus, moriens, id est cum moreretur, eiecique in mortis articulo, quando sola vera & vrgentia dicuntur, commendauit nos tibi, si tu deseris, id est derelinquis nos, inde desertores milites dicūtur, qui deserunt patriam, quam debent tutari, si ergo tu deseris, perimus. i. perditi sumus. H. Caue dixeris. i. caue ne dixeris me deserturum esse vos, quoniam neque faciam. i. non deseram vos, neque arbitror me posse facere satis pie. i. quin viderer pessime impius, nam pij debemus esse in parentes. i. in sanguine nobis iunctos. aut necessitudine, præcipue autem pij esse debemus in Deum. D. Adibo eum. i. ibo ad Hegio. deinde salutat, iubeo. i. volo, præcedens pro sequente, nam iubemus quæ fieri volumus, iubeo ergo plurimum Hegionem saluere. i. saluum esse & incolumem, aut iubeo eum salutari, nam Cic inquit, Et saluebis à meo Cicerone, saluebis, inquit, pro salutaberis. H. O, aduerbium optantis, quærebam te ipsum ò Demea, salue. i. saluus sis, & talis est responsio, qualis aggressio, seu inceptio. D. Autem. i. sed, quid est supp. aut, quid agitur, quid dicitur. H. Filius tuus maior, quia tantum duo erant, ideo maior, inquit. s. Aesch quem dedisti fratri adoptandū. i. assumendum in filium, neque. i. non est functus officium, oratores dicerent officio in ablatiuo, non est ergo functus officium viri boni, nec liberalis. Don. ponit eam differentiam, nam bonus, inquit, hic intelligitur, qui nemini nocet, liberalis vero, qui alijs prodest, vel bonus dicitur, qui non peccat, sed liberalis, qui non peccat etiam in verbo, sed hæ differentiæ non semper obseruantur, nam (vt Cic. & Valer. inquiunt) bonus innumerabilibus officijs cognoscitur cuiusmodi aut rarum, aut nullum purum hominem inuenies. D. Quid illud est, quod tu dicis declara liquidius. H. Noras. i. cognoscebas bene Simulum amicum nostrū, atq; æqualem. i. multum nostri similem. D. quidni. i. cur non, bene noram eum, cum fuisset mihi amicissimum. H. Aeschinus vitiauit. i. stuprauit, deflorauit filiam eius virginem. D. hem, interiectio est vehementer irati, vt qui hoc nondum audierat. H. Mane. i. ausculta, habeas patientiæ quidq; vt reliqua audiat, & dicit mane, quia alter se cōmouebat adeo, vt audire eum non potuisset, ò Demea nondum. i. non adhuc audisti id vitium, quod est grauissimum. i. enormissimū, & ferendum grauius ceteris eius flagitijs. D. An. i. vtrum, quidquam. i. aliquid, est amplius. i. maius, & vltra id, quod iam tetigisti. H. Vero. i. certe, est aliqd amplius, nam quidem. i. certe, hoc videlicet quod ipse fecit in virginē amo

re impulsus, est aliquo modo ferẽdum.i.tolerandum, nox.i.temporis opportunitas, amor.s.ardor & furor amoris, vinum.i.vinolentia, nam vt inquit Virg. Bacchus & ad culpam causas dedit. & Valerius: Proximus à Libero patre incontinentiam Venerem gradus est, adolescẽtia.i.iuuenilis ætas, quæ lubrica persæpe est persuasit.i.impulit ad id faciendum quod fecit, id supple est humanum.i.ab humana fragilitate incitatum, vbi.i.quãdo. Aeschinus scit.i.intelligit, sentit se peccasse vim afferendo virgine, ipse venit ad matrem virginis.s.Sostratam, vltro promittens, iurans se Aeschinum ducturum domum illã puellam.i.se capturum eam in vxorem, nam maritus ducere solet domum suam vxorẽ, cum eam sibi copulatam coniugio habuerit, ignotum est ab ignoscitur ignoscebatur verbo impersonali, indultum est si liceat ita dici, cum potius indulgeo futura respiciat, non præterita ignotum est igitur ei.s.Aeschino, propterea quia sic orabat, tacitum est a tacetur, tacebatur.s.nihil est reuelatum, silentium seruatum est, creditum est ei.s.hoc est confisum est ei. Virg. O formose puer nimium ne crede colori.i.confide, vel creditum est ei.i.fides est habita suis pollicitis, virgo facta est grauida ex eo compressu.i. ex ea compressione virginis, hic mensis est decimus, ex quo Aeschinus compressit eum, & iam ipsa parturit, & puerperio laborat. Ille vir bonus per ironiam, qui deberet esse cum non sit.s. Aeschinus parauit.i.acquisiuit & superinduxit nobis.i.ad nostrũ dolorem & dedecus Psaltriam illam puellam, quam abduxerit à lenone, si Dijs placet ad inuidiam.i.maleuolentiam conciliandam hoc interposuit, q.d.id fecit Deos offendendo, per quos iurauit se ducturum nostram filiam domum, vt dictum est, parauit inquam nobis Psaltriam, qui cum.i.cum qua, ablatiuus est qui fœminini generis, viuat.i.vitam agat, & deserat.i.desertam reddat illam filiam Simuli amici nostri, quam compressit. D. Pro certon'.i.pro certo ne, hoc est verum dicit hæc facinora Aeschini pro certo.i.pro vero & explorato, seu pro re certa & explorata. H. Mater virginis.s.Sostr.est in medio.i.præsto est, & in aperto testificatura de hac re, & bene dixit in medio, quasi retineri mater non poruerit, quin prodiret in medium, hoc est in lucem siue in apertum & crimen Aesch promulgaret, seu proderet.

Deinde subdit, virgo Ipsa.i.virgomet stuprata & grauida est, inquam, in medio.i.in luce, & quasi non delitescens, nec absconsa, sed facili inuentu cum testimonio opus erit, & ideo est in medio significat est in promptu, est præsto res ipsa.i.ipsum crimen, seu pondus vteri exactis ad pariendum mensibus, est inquam in medio.i.est in promptu, est in aperto est pręsto, quod enim est in medio loci alicuius, non est absconsum, vt in corona hominum sedentium, qui statim medio circt, multum est in luce & in prõptu. Inde ventum est, vt dicamus prodire in medium, tollere aliquem de medio, quod posterius significat remouere aliquem de hac luce interficiendo eum, præterea.i.præter ea, quæ dicta sunt hic. G. Præsens non malus.i.bonus & fidelis, non iners, id est non sine arte immo solers & industrius, vt, id est quantum, captus, id est capacitas seruulorum est, & declinatur hic captus, tus, tui, hoc est quantum serui habere possunt capacitatem bonitatis & artis, vel quantum se habet conditio seruorum, seu secundum quòd serui possunt ac solent esse boni, fideles ac solertes.

Hic ergo Get. talis, vt dictum est, inquam in medio vt testificetur de hac re si sit opus, quòd sit bonum & solers, liquido cõstat hac re, quòd.s. ipse alit.i.nutrit illas matrem & filiam, quærendo victũ vnde hæ viuant, ipse solus sustentat, id est souet, & quod barbare dicet solet, intertenet omnem familiam, id est totam domum, seu totam rem domesticam & familiarem. O Dem. abduce, pro abduc.i.rape tecum, etiam si nolit, hunc Get. in aliquem locum, vbi tu possis etiam per tormenta extorquere veritatem, vinci.i. liga à vincio vincis. Est enim secunda imperatiui persona, quære.i.pete per quæstiones, quas vt in iure habetur titulo de quæstionibus sæpe committuntur tormenta, & ideo quære rem.i.inquire veritatem ab eo etiam per tormenta. G. Immo.i.sed, hercle extorque, parcius dixit quod innuebatur per verbum quære .i.torquendo me elice veritatem. Nam torquemus hominem, extorquimus veritatem, nisi ita factũ est, vt ipse dicit Hegio meo relatu. Postremo.i.denique, ipse Aesch. non negabit, cedo.i dic, hoc facinus corãm ipso Aesch & videbis eum non negaturum. D. Pudet me, scilicet.i.pudore afficior ob tam indignum & turpe factum, nec scio quid agam.i.agere debeam, nec scio quid respondeam.i.debeam respondere huic Hegioni. Get. Pam filia Sost. parturiens clamat intus. Miseram me differor &c. Hic Heg. ostendit Demeæ se defensurum, etiam ad mortem vsque cognati sui defuncti filiam, seque non commissurum, vt ita res eiusmodi auferatur, sed acturum in iudicio et, quod æquum est, afficiatur. Miseram me, interiectio dolentis. Fungitur hoc dicto vice interiectionis, hoc est dico me miseram, seu fateor, aut aliquid tale, differor.i.diuellor, discrucior, dilanior, doloribus.i.propter dolores partus. O Iuno Luci.i.lucem præbens natis, quia præbes parturientibus fer opem.i.auxilium partui, siue nascenti, vt saluus sit, obsecro serua me parturiẽtem, vt euadam ex hoc puerperio salua. H. Num nam.i.nũquid, nam enim est adiectio syllabæ, quæso nunquid illa parturit. G. O Hegio certe.i.vere, parturit.i.in puerperio laborat. Parturire enim est partum desiderare. H. Hem, interiectio compatientis. O Dem. illæc.i.illa hęc.i.illa ipsa, nunc implorat.i.comploraт, rogat poscit nostram fidem.i. nrm auxilium. Nam fides interdum capitur pro ope, seu auxilio vt in eo dicto. Dij vestram fidem. Implorare est aliquem in malis positum cum ploratu rogare. Deinde rogat Hegio, vt res.i.connubium fiat sine coactione. Ipsa Pamphila impetret.i.assequatur, voluntate vestra.i.bono animo vestro, & cũ beneuolentia vestra, id.s.coniugium cum Aeschino. quod coniugium ius.i.æquitas legum.s.cogit vos, vt.s.assequatur, vel cogit vos facere sed complere, primum.i.in primis, quæso.i.rogo Deos, vt hæc quæ peto fiant, vt.i.quemadmodum id supple.s.vt hæc fiant decet vos.i.est vobis honestum, alij habent vobis, & tũc est antique dictum, quod tamen frequens est apud comicos, & præcipue apud Plaut. quod Donat. dicit esse græce dictum. Sin.i.sed si, animus videtur est aliter.i.si aliter vultis.s.vt hęc non fiãt ò Dem. ego Hegio defendam hanc puellam, summa vi.i.summa ope, summa potentia, & viribus omnibus, & defendam illum cognatum meum simul mortuum, id est qui mortuus est, & bene nam in liberis parentis defuncti vidẽtur viuere ac defendi, cum liberi defenduntur, ipse mortuus erat mihi cognatus, id est gentilis meus de cognitione mea, nos paruoli.i.cum essemus adhuc paruuli, educati sumus.i.nutriti sumus, vna.i.simul à pueris, vice aduerbij ponitur, quo caremus.i.ab ineunte ætate, ab incunabulis ipsis, a teneris annis, à teneris (vt Græci dicunt) vnguiculis, à primis temporibus ætatis. Alij habent à puera paruulis, sed in eundem redit. Fuimus, id est versati sumus, semper vna, id est simul, militiæ.i.belli tempore, & ponitur in genitiuo aduerbialiter, & domi.i.pacis tpr, qui est genitiuus aduerbialiter ponitur, pertulimus.i.passi sumus, paupertatem grauem.i.molestam, & grauantem nos, vna.i.simul, quapropter, id est propter quas res nitar.i. moliar, conabor, nec solum conabor, sed re ipsa faciã, sed quid faciam vult intelligi se vlturum esse in iudicio illam iniuriam experiar, id est agam, prosequar ius puellæ in iudicio. sępe enim inuenies fas est experiri pro agere in iudicio. denique ad extremum potius relinquam animam, id est moriar, & est (quod dici solet) moriar in pœna, vel in prosecutione potius, quam deseram illam puellam Demea. Quid respondes mihi, id est quid secundo, seu posteriore loco dicis. Respondere proprie dicitur cum lis intenditur. est enim respondere priorem alloqui, quasi respondere sit verba fundere: vt, Funditque has ore querelas. Respondere est posteriore loco dicere. hæc Don. D. O Hegio conueniam.i.alloqui fratrem.s.Mitionem, ego sequar .i.tenebo, & imitabor id consilium. quod consilium is frater dederit mihi de hac re, id est de hoc negocio. H. Sed ò Demea facito hoc quod sequitur, videlicet vt cogites tecum animo tuo hoc quod sequitur, scilicet quàm quòd.i.quantum vos agitis.i. viuitis (nam agere vitam viuere est) quod facillime, id est sine magno labore, quia est vobis abunde vnde viuatis, & quàm.i.quantum, estis maxime.i.valde potentes, & dites, id est diuites, & fortunati.i.felices, ac fortunis affluentes, vobisque fortuna risit, & quammaxime estis nobiles, tam.i.tantum, maxime oportet vos noscere.i.intelligere æqua.i.ea, quæ sunt iusta & secundum æquitatem, æquo animo.i.prompta voluntate, si vultis vos prohiberi.i.iudicari, haberi bonos.i.nemini iniuriam facientes. D. Redito.i.reuertitor, noli persequi in itinere incepto, quo te conferebas ad Mitionem, & Aeschinum, omnia quæ æquum est fieri fient. H. Te decet.i.tibi est honestum facere, vt omnia fiant, quæ æqua sunt. Conuertit sermonem ad seruum. Geta duc me ad Sostratam. D. Hæc flagitia non fiunt ab Aeschino me indicente, hoc est me iubente, aut consentiente. Indicere proprie dicitur de bellis, quasi bellum denunciare. vtinam, id est quod dicunt, placeat Deo. & habet vim desperandi, quòd hoc negociũ, seu flagitium de violatione virginis sit defunctum, id est finitum, vltimum. post quod non sit aliud ita vt Aesch. non vlterius peccet, seu peiora committat, verum.i.sed hæc nimia licentia, quæ datur illi à Mitione, profecto.i.certe euadet, id est quasi per abrupta & inuia veniet in aliquod magnum malum, ibo.i.pergam vlterius, & exquiram.i.diligenter inquiram fratrem Mitionem,

vt euomam.i.effundam, eijciam hæc flagitia in eum.i.contra eū, vtpote quæ me ægrum faciunt, quibus me leuabo, cum lāguor ille electus erit. Nam euomam dicit per translationem, certo certius est.

LATO. ARGVMENTVM) Hegio ex indicio Getæ errans de rapta fidicina grauiter accusat Aeschinum, eiique hoc nouum periculum ad epitasin fabulæ [Proh dij immortales) Colloquium Hegionis & Getæ est vice exordij ante accusationem, spectans ad beneuolentiam ab officio personæ. [Maior filius) Propositio criminis primum generaliter proposita, deinde explicatis per partes, & exaggerata [Vero amplius) Ironica repetitio, affirmationis loco. Nam mox approbaturus, excusat quod per se magnum est, at quod maius uideri sule, attollatur. [Pro certo 'ru) Controuersia coniecturalis, fecit, non fecit. Probatur testimonijs, & tormentorum pollicitatione, commendata Getæ persona. [Miseriam me) Exclamatio parturientis, opportuna ad faciē dam fidem præsentis Demeæ. [Vobis decet) Græca figura cum datiuo ὑμῖν πρέπει [Cognatus) Reddit rationem officij sui à generis & vitæ necessitudine, & comminatur. [Sed Demea) Admonet officij à persona.

PETR. MARS. PROH Dij immortales) Quantum tragœdiarum excitare possint error, & res male intellectæ docet hæc scena. Na cum rebus gestis fidem astruere intendat, eo ferè illas perducit, vt nō sine graui aliquo dispendio haberi possint. De quo sic Valerius Max.lib.9.cap.9. Temeritati proximus est error, quēadmodum ad lædendum par, ita cui facilius quis ignouerit, quia non suapte sponte, sed sanis concitatus imaginibus, culpæ se implicat, qui quàm late in pectoribus hominum vagetur, si complecti coner vitio, de quo loquor, sim obnoxius. M. Cicero in Phil. bene dixit errorem tam late per hominum vitam vagari, at nullus sit, qui non erret, sed insipientis esse dixit, in errore perseuerare.
Ad hoc, amici boni officium sub oculos ponitur, nos.s.eam familiaritatem & amorem, quem amicis viuentibus ostendimus, eundem etiam post mortem exhibere debere. Plato: Mors de amicis, quantum.s.humanitatis officia se extendere debuerunt optime indicat. [Adoptandum) Adoptari dicitur qui ex sua familia in alienam aut cognatam transfertur. Hinc adoptio est actio legalis ad solatium eorum, qui liberos non habent penè naturam imitans. Cic. pro Domo sua: Is adoptet qui iam assequi natura non potest. In alijs connectuntur hæc.

GLAR. ET hi senarij sunt iambici. In 3.uersu, vel s, eliditur in Facinus, & n, corripitur, non eliditur, vel o, extra carmen est. In 4 Videlicet omnibus syllabis correptum est. In 18. si pro senea quis legat Amico, carmen erit Heroicum, qualia multa similia repetias. In 22. Si deseris nos ru perimus habet uetustus lib. Alij Perimus tetrasyllabicus legūt, absque particula Nos. Ceterum Caue corripitur posteriore syllaba. In 13 proceleusmaticus est initio, & s, eliditur in Satis. In 20. Atque priore syllaba pertinet ad præcedentem uersum. In 23 loco secundo vel bacchius est, vel s, eliditur in Amplius, vt eo in loco sit anapæstus. In 29.s, eliditur in Mentis, nisi pęana secundo loco quinto constituamus. In 30. vel I, de Ille abijcitur, vt sit proceleusmaticus loco primo, aliud s, de Bonus, vel i, in Psaltriam eliditur, vel denique creticus sit loco quarto. Quod perplacet. In 34. eliditur s, in Captus. In 45 vel Deos monosyllabum est, vel creticus tertio loco 47. male vulgo legitur. Sed hanc vel initio ponendū, vel post verbum Defendam. In 48. vel Mihi dissyllabum est, vel verbum Nos legendum post verbum Puerta, vt vetustus habet lib. In 49. haud dubie legendum Educti, non Educati. In 54 legendum Sequor, non Exequar, quod & Inan. annotauit. In 55. Hoc facito vt, legendum, non, Hoc tu facito. In 56 ll, geminandum in Facillime, vt loco secundo sit iambus.

ACTVS III. SCENA V.

HEGIO.

BONO animo fac sis Sostrata, & istam quod potes
Fac consolere. ego Mitionem, si apud forum est,
Conueniam, atque, vt res gesta est, narrabo ordine.
Si est, vt facturus officium siet suum,
Faciat: sin aliter de hac re eius sententia est;
Respondeat mi, vt, quid agam, quamprimum sciam.

DONATVS.

BONO animo fac sis Sostrata,) Hi sex versus in quibusdam non feruntur. In hac scena videtur tā locutæ Sostratæ Hegio respondere. Potest tn̄ & ipse incipere, tā quam qui & rem nouerit, & mœrore eius moueatur. [Bono animo fac sis Sostrata) Meminisse debemus q̄ dixit, Duc me intro ad Sostratam. & quia hoc loco, in proscenio est non post scenam. nam aliud significat, Eamus intro, vbi dicitur, Intus desponsebitur, intus transigetur, si quid est quod restet. illud enim interius agitur extra nunc proscenium. [Fac sis Sostrata) Sis honorifice additur verbo, ne quod imperat uo modo pronunciatur, superbum sit. Te ductum est autem a senatusconsulti formula, vbi.n. aliquid senatus consulibus iniungit, addit, si eis videatur. [Et istam quod potes) Quia vox ipsa tristis, & certa tristem filiam, Quod potes dixit [Fac consolere) Duas res dixit, quas & ordine locutus est, Et tu bonum habe animum, inquit, & filiam fac habere. [Ego Mitionem) Quia Demeam iam vidit. [Si est facturus officium, Hoc dicendo, promittit eum esse facturum, nam facile est vnumquenque suo officio fungi. [Vt quid agam, quamprimum sciam) Mature, neque comminatur, neque se guem ostendit se fore.

GVIDO.

BONO animo, loquitur Hegio. ò Sostrata fac sis bono animo.i. da operam vt habeas bonum animum, & fac quód sup. consolare.i.consoleris istam filiam tuam. quod.s.consolari eam potes facere. hoc autem dicit Hegio posteaquam peruenit ad Sostratam. Ego conueniam.i.alloquor Mitionem si est apud forum, an vænale, an causarum incertum est, atque narrabo.i.recitabo, ordine.i.per ordinem, vt.i.quomodo, res gesta est.i.totū negocium processit. Si ipse Mitio est facturus.i.facere velit, vt .i.quòd officium suum sit.i. debitum suum consitur, appareat, exter.faciat id sup. quod petam. sin.s. sed si, sententia eius Mitionis est aliter de hac re, ita vt non velit parere petitis. respōdeat mihi .i.det mihi responsum vt sciam. quamprimum.i.citissime, mature, quid agam.i.quid agere debeam h vis etiam, subiunge quam primum verbo agam.

LATOMVS.

BONO animo) Oeconomia ad futurum congressum senum.

PETRVS MARS.

BONO animo fac) Animos dolentes si iuuare non possumus, proximum erit, vt consolatione dolorem quomodocunque mitigemus, operamque nostram in id, quatenus nostrarum virium est, benigne polliceamur. Quomodo autem consolari debeamus, docet Cic. iij Tusc. Erit igitur in cōsolationibus prima medicina, docere aut nullum malum esse, aut admodum paruum. Altera est, & de communi conditione vitæ & propriæ, si quid sit de ipsius qui mœreat disputandum. Tertia, summam esse stultitiam frustra confici mœrere, cum intelliges nihil posse profici.

GLAREANVS.

BONO animo fac sis Sostrata, & istam quod potes) Hic quidam scenam quintam ordiuntur. At Don. ait, sex hos versus in quibusdam non esse. Versu secundo, Fac consolere legendum, & dito Apud elidendum, nisi creticum loco quinto esse velimus. In 4. Si corripitur, nō eliditur In 5 Eius monosyllabum. In 6. Mihi monosyllabum totum eliditur.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Probi adolescentis ingenium, moresq; hac scena exprimuntur. Syrus Ctesiphonem instituit, quemadmodum respondere debeat patri. Initio scena ostendit non raro contingere, vt filij optent parentum absentiam, si quādo solutius viuere, ac genio indulgere statuerint.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic formidolosus & verecundus adolescens inducitur. qui patrem suum Demeam ruri diutius remansurum exoptat, quo latius interim genio indulgere possit. Deinde simplex ipse Ctesipho, quid patri respondeat, a callido Syro instruitur: qui paternum quoque erga ipsum, credulum ac facilem animum, eidem Ctesiphoni non sine salibus exploratum reddit.

Tetra

Tetrametri Iambici, Trochaici quibusdam admixtis.
Dimeter vnus.

CTESIPHO, SYRVS.

AIN' patrem hinc abijsse rus? s. iam du
dum. c. dic sodes. s. apud
Villam est. nunc cũ maxume operis ali
quid facere credo. c. vtinam quidẽ.
Quod cum salute eiu' fiat, ita se defati
garit velim,
Vt triduo hoc perpetuo electo prorsus nequeat surgere.
s. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. c. ita. nam
hunc diem
Misere nimis perpetuũ, vt cœpi, cupio in lætitia degere:
Et illud rus nulla alia caussa tam male odi, nisi quia
Prope est: quòd si abesse longius,
Prius nox oppressisset illic, quàm huc reuorti posset iterũ.
Nunc, vbi me illic nõ videbit, iam huc recurret, sat scio:
Rogabit me, vbi fuerim: quẽ ego hodie toto nõ vidi die.
Quid dicam? s. nihil ne in mente est? c. nunquam quid-
quam. s. tanto nequior.
Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? c. sunt: quid
postea?
s. Hisce opera vt data sit. c. quæ non data sit? non po
test fieri. s. potest.
c. Interdiu: sed si hic pernocto, caussę quid dicã Syre?
s. Vah, quàm vellem etiam noctu amicis operam mos
esset dari.
Quin tu ociosus es: ego illius sensum pulchre calleo.
* quasi Cum feruit maxume, tam placidum, * quàm ouem, red
do. c. quo modo?
s. Laudarier te audit libenter: facio te apud illũ deum:
Virtutes narro. c. meas? s. tuas, homini illico lacru-
mæ cadunt,
Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. c. quidnam est?
s. lupus in fabula:
c. Pater ne est? s. ipsius. c. Syre quid agimus? s. fu
ge modo intro: ego videro.
c. Si quid rogabit. nusquam tu me: audistin'? s. po-
tin' vt desinas?

DON. AIN' patrem hinc abijsse rus?) Hic ostenditur timidas boni adolescentuli, & verti • se ad peccandum ea delicti conscientia, & reuerentia parẽtis apparet. Item mos verorum patrum circa filios, Syro Demeam describente. [Ain' patrem hinc abijsse rus?) Compendio ostenditur quid sit iam loeuturus Syrus. [Nunc eum maxume aliquid operis facere credo.) Vide quasi ἀλογίαν verborum Syri esse, de opere loqui. sic.n. dicit & Demeæ, id illud, falso: hoc, serio. [Vtinam quidem) Apud villam sit, subaudiendum & distinguendum ante quam inferatur quod sequitur. [Quod cũ salute eius fiat) Hoc non est odisse patrem, sed tantum timere ea proprio delicto. seruatur n. in eo & amor filij, & amoris effectus. [Vt triduo hoc perpetuo) Quantum sufficiat amatori. etenim non opus erat Perpetuo dicere, si Triduum dixisset. [Et istoc si quid potis est rectius) Deest, addi. nam si mortẽ significaret, non coouenitet adolescentem ita dicere. videtur.n. plus temporis optasse languori. [Nam hunc diem Misere nimis cupio) Moriatur.s. & ad hoc aduersus seruum debet dicere, ne indecorum adolescentis personę sit hæc ita dixisse, quamuis eiusmodi adolescentes inducant comici. vt Næuius Tribaselo, Deos quæso vt adimant & patrem & matrem meos. [Misere nimis cupio.) Nimis abundat, more comicorum, qui hoc dicto asseuerationem inculcabant. [Cupio, vt cœpi, perpetuum in lætitia degere.) Qui & supra dixit, Ita quæso quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem. [Et illud rus nulla alia causa tam male odi) Mire ostẽdit omnia ex delictis in prauum verti: adeo vt miseram putet adolescens suburbanam villam, qua te ceteri delectãtur. Illud ergo tanquam cum detestatione dixit: & Male & nimis vt misere. nã nimium, & malum miserumque est secundum illam sententiam Ne quid nimis. [Quòd si abesset longius) Amori magis, quam rei consulit adolescens. [Iam huc recurret) Mire de sene, recurret dixit, vt eius instantiam demonstraret. [Nihil ne in mente est?) Sic hoc accipiendum est, vt adolescenti libero malitiam putemus, non sapiẽtiam deesse, adeo in hac re magister est seruus. [Tanto nequior) Sic hoc dictum est, vt è contrario dicimus, Tanto melior. [Nunquam quidquam) [illegible], pro nunquã .i. non. [Cliens, amicus, hospes nemo est vobis?) Vide magistrũ ad nequitiam, vt simplici adolescẽti mentiendi viam demõstret, & honestum tenret afferre argumentum ad mendacium propter clientem, amicum aut hospitem in vrbe cessare visum, quod tamen nec sic intelligit rudis ac rusticus adolescens. [Cliens, amicus, hospes nemo est vobis?) Mire sic interrogauit, vt qui agrestes inhumanosq. reprehendas, & insociabiles alijs, propter asperitatem rustici senis. [Hisce opera vt data sit) A superiore subaudiatur, Veniat in mentem.i. cogita dari potuisse, & datam dicito. [Quæ non data sit?) Hic de facto quæstio est. in qua quidem disputant quædã tunc possibilia intelligi, quando facta sunt. cum autem non fiunt non modo non fieri, sed ne possibilia quidem esse dicenda. qui locus περὶ ἀδυνάτων dicitur. [Potest) Itetum subauditur, Fieri vt data sit, vel vt credatur data. [Interdiu) Bene, quia amatori maxime nocte opus est. [Vah, quàm vellem etiam noctu) Hoc vtriusque personæ conuenit, sed melius & Syro, & facetius dicitur. & quidam totum Ctesiphoni assignãt ab vsque Interdiu. Et quam vellem, proprie dicimus in his quæ non videmus fieri. Bene igitur deficiente argumento, cum aliud non inueniret, in vota conuersus est. vnde videntur magis hæc verba Ctes. esse. [Calleo) Callide scio. [Cum feruit maxume) Tertia coniugatione dixit, vnde feruere dicitur correpta media syllaba. [Quo modo?) Miratur, quia timet eum quem iste contemnit. [Laudarier te audit libenter:) Quod a Demea dicitur, in omnes parentes dici puta. nam nemo tam asper est pater, vt non statim mitescat laudato filio. [Virtutes narro.) Non dicit elegantem indolem, sed virtutes. Virtutes autem sunt perfecti sapientis vel diui alicuius. Et bene cum stupore respondet Meas? ostendens quòd nullæ essent. [Meas? S. Tuas) Cum gestu pronũciare debemus, vt intelligatur irrisio. [Quasi puero, gaudio) Deest præ: vt sit, Præ gaudio. [Lupus In Fabula) Silentij indictio est in hoc prouerbio, atque eiusmodi silentio vel in ipso verbo vt ipsa fabula conticescat. Quia lupum vidisse homines dicimus, quàm repente obmutuerint. quod sermẽ ijs euenit, quod prior viderit lupus, vt cum cogitatione in qua fuerint, etiam voce & verbis careant. Sic Theocritus, οὐ φθεγξῇ; λύκον εἶδες. Et Virg. Vox quoque Mœrim Iam fugit ipsa, lupi Mœrim videre priores. Alij putant ea nutricum fabulis natum, pueros ludificantium terrore lupi paulatim * Capua venientis vsque ad limen cubiculi. Nam falsum est quod dicitur * à cauea interuenisse lupum Neuianæ fabulæ alimoniæ Remi & Romuli, dum in theatro ageretur. [Fuge modo intro) Non dixit I, vel abi, vel vade: sed fuge, tanta celeritate opus est. [Si quid rogabit, nusquam tu me) Magna virtute Terentius rudem, simplicem, timidumque inducit Ctesiphonẽ ab initio, vt is sit qui mox opprimeretur cum meretrice accumbens, interuentu patris, ob imprudentiam ac rusticitatem suam. [Nusquam tu me.) Familiaris ἔλλειψις, & apta properanti. quare hæc omnia pressa voce cum celeritate pronuncianda sunt.

GVID. AIN' patrem &c.) Hic adolescentis reuerentia in patrem ostenditur timentis ne factum suum à patre Demea deprehendatur, & tandem in iram pater exeat, atque prorumpat. CT. O Syre, Ain'.i. dicis ne patrem .s. Demeam, abijsse.i. discessisse, hinc.i. ex hoc loco rus.i. in agrum, in villam, ad opus. S. Iam dudum.i. multa ante tempore abijt rus, q.d. est longum tempus ex quo abijt. C. Dic sodes.i. si audes, q.d. dic affirmatiue, & pro certo. abierit nec ne. S. Ipse pater est apud villam.i. apud domũ agrestem, q.d. iam ruri est & in prædio. autem.i. sed. nunc credo eum maxume facere aliquid operis.i. puto eum nũc maxume aliquid operari. C. Quidem.i. certe. vtinam sit sup. apud villam, ita vult Don. Deinde subiunge. velim sup. patrem ita defatigari.i. delassari. quod tamen.s. defatigari fiat cum salute eius .i. ita tamen, vt nõ moriatur ex illa defatigatione. Alij habent defatigarit.i. velim q pater defatigarit se operando, quod tñ fiat cum

salute sua ite, vt inde.i.ex languore illo mors non sit secuta, vt prorsus.i.omnino, nequeat.i.non possit, surgere è.i.ex lecto, hoc triduo perpetuo.i.intra hoc triduum sequens perpetuum.i.continuum ita vt his tribus diebus sequentibus continuis è cubiculo nequeat exurgere. S. Ita fiat.i.ita efficiatur vt optas. & optantis est hoc dictum. Et si quid.i.si aliquid, rectius.i.aperius commodius tibi, istuc.i.isto triduo puta quatriduum, autem etiam plus temporis potis est.i.potest, seu potens est addidi supp.dici Don. fiat inquam, vel addatur, vbi potis est capiendum simpliciter pro potest. alioquin pote est foret dicendum, cum præcedat substantiuum neutrum, nisi ponatur genus pro genere, sitque syothesis, cuiusmodi est, Triste lupus stabulis. ansex fœta. C. Ita.i.eo modo. fiet inquam ad optas. nam cupio nimis misere.i.nimis vehementer, aut nimis infeliciter, & in miseriam meam, degere .i.viuere. seu agere transfigere, aut traducere, hunc diem in lætitia, vt.i.quemadmodū cœpi.i.incepi, & nulla alia causa.i.p p nullam aliam causam, odi.i.odio prosequor, tam male.i.tam valde, tam vehementer, illud rus.i.illam villam suburbanam, nisi quia illud rus est prope vrbem.s.hic tamen prope est aduerb. sed addito casu est præpositio. quod, pro sed. vel quod rus si abesset.i.remotum esset, longius nox oppressisset.i.quod dici solet, cepisset eum illic.s.ruri quàm posset reuerti iterum.i.denuo huc in vrbem ad me quærendum. Nunc non significat ibi tempus, sed ostendit conuersionem ab alio dicto ad aliud, vbi.i.quando, ille pater non videbit me illic.i.ruri, iam.i.tunc, recurret.i.celeriter redibit hoc, sat.i.satis scio hoc est pro certo scio, & nō ambigo, quin sit recursurus, rogabit.i.interrogabit me vbi fuerim, quem patrā ego non vidi hodie, toto die.i.die integro, & contra. qui pater hodie non vidit me. Quid dicam? id est quid respondebo. S. Ne.i.verum, nihil est in mente, hoc est nihil responsionis residet in mente tua? CT. Nunquam.i.non. quidquam est in mente, vel sit paralcon vt vult Don. S. Et tanto nequior.i deterior, quanto.s.minus habes scientiæ & cautelæ, quàm tibi possis causare. Vel tanto es nequior.i.tanto minoris momenti, quàto minus habes cautionis. Nemo.i.nullus, est vobis (alij nobis) cliens .i cuius causa sit defendenda, & tutandæ partes sint. Nam cliens est qui opera patroni, seu aduocati egens eum sequit, vt sua ab eo causa defendatur. In clientela. P. Vatinius ad Cic. P. Vatinius cliens ad te venit qui pro se causam dicere vult. Nemo inquam est vobis amicus.i.necessitudine iunctus, cuius amicitiæ venia danda est, & mos gerendus nemo vobis hospes.i.amicus externus. Vnde hospitium dicitur ius amicitiæ, quod est inter amicos externos, qui externa loca peragrantes solent alij alios amice in hospitium recipere. C. Sunt cliētes, amici, & hospites. quid postea? id est quid inde vis deducere si tales adsint nobis. S. Dic patri rogāti te vbinam fueris, vt.i.q operā data sit à te.i. quòd tu incubueris & intenderis (vt ita dicam) tota die hisce.i.talibus amicis &c. C T. Non potest fieri, vt sup. opera veniat in mentem, quæ opera non sit data, vel non potest fieri vt opera credatur sup data, quæ non fuerit data. S. Potest fieri inquam vt credatur data, quæ data non fuerit. C. Fateor sup. q potest operam credi datā, quæ data non fuerit interdiu.i de die, vt ita dicam. Nam inter diu & diu pro de die idem significant. Quidam tamē dicunt interdiu significare inter medij diei tempus, quod nō impedit, quin aliud significet vna cum illo, sed si pernocto.i.si permaneo hic tota nocte, neque domum redeam. quid causæ.i.quam excusationem dicam. S. Vah, interiectio ridentis.i.deridentis, quàm.i.quantum vellem, q.d.multum. vt etiam mos esset operā dari amicis, etiam nocte i.tempore nocturno, non solum interdiu, & hoc sermone ridet adolescentem non malitiosum. quin, id est quin non. est ociosus.i.securus, sine cura, nam ocium capit pro securitate. vel ociosus à metu.i sine timore. ego calleo.i. callide & optime cognosco sensum illius patris tui, pulchre.i.optime noui mores eius, quod dicunt conditionem suam, vel pulchre noui eius animum, seu mentem. quin.i.quando feruet, vel feruit. nam & feruo as, & feruo is dicimus. quando ergo feruet maxime.i.maxime & vehementer excandescit, & æstuat ira, nec iniuria. Nam ira est ebullitio sanguinis circa cor. Reddo.i.efficio illum patrem, tam.i.tantum, placidum.i.tranquillum, quietum, pacatum, mitem, quam.i.quantum redderem ouem, vel videmus ouem placidam & mitem. C. Quomodo? id est qua ratione ita mitigas, cum admiratur. S. Pater audit libenter te laudari facio te Deum apud illum patrem.i.extollo te laudibus ad cœlum vsque ac si laudare, Deū narro virtutes. C. Admiratus, q cum nullæ essent virtutes in se, tamen narrentur à Syr. dicit. Narras virtutes meas an alterius. S. Narro inquam tuas virtutes. illico, id est statim. vt sum in narratione tuarum laudum. lacrymæ cadunt homini.i.patri tuo, quasi.i.tanquam caderent puero, qui facile prorumpit in lacrymas, & cadunt illi non præ tristitia, sed gaudio.i.præ nimia gaudij abundantia. & hæc dicens sensit venire Demeam, tuncque prorupit in hanc vocem. Hem, interiectio dolentis de inopinato aduentu patris. autem.r.sed tibi Ctes.tacendum est sup. aut delitescendum, aut aliquid tale. est enim eclypsis vel aposiopesis. C. Quidnam est.i.quid est quod vides, propter quod ita commotus. S. Lupus Est In Fabula, id est tacendum est, hoc.n.prouerbio silentium inducitur. nam homines, qui repēte obmutuerunt lupum vidisse dicimus, propterea quòd ferè euenit his hominibus, quos prior lupus viderit, seu anhelitu suo fœtido concusserit, vt obmutescant & raucitudine, seu rauci efficiantur vsque adeo vt clamare nequeant. neque lupum voce sua abigere. Virg. in Buc. Vox quoque Mœrin Ipsa fugit, lupi Mœrin videre priores. C. Ne.i.verum pater aduenit supp. S. Ipsus.i.ipse pater adest inquam, seu aduenit. C. Syre quid agimus.i.quid facimus vt huic periculo medeamur. S. Modo, id est tantummodo fuge intro.i.in domum, in qua est recondita puella, ego videro.i.experiar euentum, vel potius ego videro.i. permitte mihi totum negocium, sustinebo aduentum patris & iurgia, & est, quod dici solet vulgo, dimitte mihi facere, vel etiā est id, quod dicunt inepte, reporta seu refert te mihi. Nam vbi dicunt, Refero me tibi tam dicimus esse dicendum, tu videris. sic etiam vbi dicunt, Refer te mihi, dicendū est, ego ipse videro. C. Si quid.i.si aliquid rogabit.i.petet, de me.s.& est eclypsis familiaris festinanti. similiter & in eo quod sequitur. si rogabit aliquid, dic sup q tu nusquam.i.in nullo loco vidisti sup. me, vel aliquid tale. Audistin'.i.audiuisti ne. id, quod tibi dixi. S. Potin' id est verum potis es, seu potes efficere supp. vel imperata tibi vt desinas i desistes, cesses loqui, & inculcare verba mihi ex paucis facile intelligenti.

A R G V M E N T V M) Solicitus Ctesipho timet aduentum patris & a Syro cōfirmatur. estque hac adhuc periculi causa protasis. [Vtinam quidem) Faceta optatio amantis, non improba, tamen, ne patrem odisse videatur. [Oppressisset) Odiose pro deprehendisset. [Nunquam quidquam) Attende tarditatem Ctesiphonis, vt qui ruri potius quam in vrbe consueuerit. [Cum feruit) Feruit tertia coniugatione. [Lupus in Fabula.) Prouerbium de eo, qui mentioni sui inexpectatus interuenit, & est silentij indictio. LATO.

A I N' patrem hinc) Metuentis patrem, & propterea peccata non audientis timiditas filij hac scena exprimitur. Et quamuis hoc animo obsequiosi filij officium non est, tamen multo satius est ita animatum esse, quàm omni verecundia postposita patris præsentiam nihili facere. Plato inter rationes, quæ possint liberos ad obsequium impellere, duas præcipua refert, metum, scilicet & vtilitatem, quas tamen in tantum abest vt probet, vt quasi indignas ingenuo adolescente ducat, & amorem liberalem omnibus anteponat, quo scilicet summa, & naturali affectionu patris iussa imperiaque, immo & nutus omnes liberi obeant, non vtilitatis spe aut metus gratia. Exprimit præterea hæc scena parentum affectum singularem, qui quoties laudes, & encomia liberorum suorum audiunt, præ maximo gaudio lætitiaque vix à lacrymis temperare sibi possunt. Nihil si quidem in hac vita iucundius, nihil gratius contingere potest parētibus, quam si liberos propter probitatem, honestatemque celebrari intelligant. [Cum feruit maxime) Nonius ait feruit, pro feruet. Virg. Aen.lib. 4. Iam litora feruere flammis. [Lupus in Fabula) Hoc est, is adest, de quo sermo est. & propter quem tacere necesse est. PETR. MARS.

V E R S V S sunt iambici tetr.acat. Sed admodum miror in omnibus quotquot nos vidimus lib. primos duos corrupte legi. Nec quenquam esse qui eos ordinasse curet, immo trochaicos immixtos iambicis clamant, vt lectori tenebras offundant tota hac scena. Igitur primos duos versus ex lib. vetusto sic legendos existimamus. GLAR.

Ain' tu patrem hinc abijsse rus? S. iandudum. C. dic sodes.
S. apud
Villam est. Hunc maxume operis aliquid facere credo. C.
vtinam quidem.

Pro Hunc, alij Eum, legunt, sed nihil refert. alij etiam Nunc, post Aliquid hīt it, e, in Operis elidunt. Et bene vtroque modo habet carmen. In 3.versu, Eius monosyllabum est. In 4.s, in Prorsus alliditur. In 6. proceleusmaticus est primo loco. Octauus dimeter est, & solus, sed varie legitur Vetustus lib. ita, Tam prope est, q si abesset longius. Atqui sic non erit iambicus, sed initio trochaicus, deinde cauda iambicus. Quòd si Si coniunctio longa esset,

esset, ac non elideretur, erat versus trimeter trochaicus catal. quales eliquoties intermiscet. Verum alij initio Tem abiecere, neque tamen carmen sanarunt, fortassis & Quod ebijciendum. Nam sic vere dimeter iambicus acatal. fuerit ad hunc modum.
Propè est, si abesset longius.
Lector quod placuerit sequatur certe sensus absque Quod constabit. In 9. iambus loco primo & verbum Possit legendum ante verbum Reuerti, & in fine vel tribrachys est loco iambi, quod admodum rarum est, vel e, eliso iterum legendum. In 10. Me, corripitur sequente vocali non eliditur. In 6. à fine vel Quam non eliditur, sed corripitur, vel Quasi legendum, vt quidam Prisciani lib. habent. admonuit hoc etiam Ioan. In 4. à fine anapæstus est loco tertio, & Meas, & Tuas dissyllaba. In antepenult. proceleusmaticus est loco primo. In penult. legendum, Pater ne est? Deinde si legatur, Ipsus est, s, in Ipsus, eliditur.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Queritur Demea quòd fratrem non repererit: Idem à Syro deluditur, locum in quo sit frater bifariam describente.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena primum Demea de fratre non reperto conqueritur. Is deinde rursum à Syro quam versute deluditur. Postremo idem ille Syrus longis ambagibus locum in quo Demea germanus extat, abstruse ac bifariam describit. Hic exemplum quoque proponitur, neminem facilius, quàm optimum quenque ac facilem ac simplicem falli atque deludi.

Trochaici Tetrametri, admixtis Iambicis quibusdam.

DEMEA, CTESIPHO, SYRVS.

NAE ego homo sum infelix. primum fratrem nusquam inuenio gentium:
Præterea autem, dum illum quæro, à villa mercenarium
Vidi: is filium negat esse ruri: nec, quid agam, scio.
c. Syre. s. quid ais? c. men' quærit? s. verum. c. perij. s. quin tu animo bono es:
D. Quid hoc, malū, infelicitatis? nequeo satis decernere:
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miserijs.
Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia.
Primus porro obnuncio: ægre solus, si quid fit, fero.
s. Rideo hunc: primū ait se scire: is solus nescit omnia.
• risum D. Nunc redeo: si forte frater redierit. c. viso. c. Syre
Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. s. etiā taces?
Ego cauebo. c. nunquam hercle hodie ego istuc committam tibi.
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutissimum est.
s. Age, tamen ego hunc amouebo. D. sed eccum scelelatum Syrum.
s. Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest.
Scire equidem volo, quot mihi sint domini. quæ hæc est miseria? D. quid
Ille gannit? quid volt? quid ais bone vir? hem, est frater domi?
s. Quid, malum, bone vir mihi narras? equidem perij. D. quid tibi est?
s. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum, & istam psaltriam
Vsque occidit. D. hem, quid narras? s. hem, vide vt discidit labrum.
D. Quam ob rem? s. me impulsore hanc emptam esse ait. D. non tu eum rus hinc modo
Produxe aiebas? s. factum: verum post venit insaniens.
Nil pepercit. non puduisse verberare hominem senem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestaui meis?
D. Laudo Ctesipho: patrissas: abi, virum te iudico.
s. Laudas? næ ille continebat posthac, si sapiet, manus.
D. Fortiter. s. perquam, quia miseram mulierem & me seruolum,
Qui referire non audebam, vicit, hui, perfortiter.
D. Non potuit melius: idem sensit quod ego, te esse huic rei caput.
Sed est ne frater intus? s. non est. D. vbi illum quæram, cogito.
s. Scio vbi sit, verum hodie nunquam monstrabo. D. hem quid ais? s. ita.
D. Diminuetur tibi quidem iam cerebrum. s. at nomen nescio
Illius hominis, sed locum noui vbi sit. D. dic ergo locū.
s. Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum? D. quid ni nouerim?
s. Præterito hac recta platea sursum: vbi eò veneris,
Cliuos deorsum vorsum est, hac te præcipitato: postea
Est ad hanc manū sacellum: ibi angiportum propter est.
D. Quonam? s. illic, vbi etiam caprificu' magna est: nostin? D. noui. s. hac pergito.
D. Id quidem angiportum non est peruium. s. verum hercle. vah,
Censen' hominem me esse? erraui, in porticum rursum, redi.
Sanè hac multo propius ibis, & minor est erratio.
Scin' Cratini huius ditis ædes? D. scio. s. vbi eas præterieris,
Ad sinistram hac recta platea; vbi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: prius, quàm ad portam venias, apud ipsum lacum
Est pistrilla, & exaduorsum est fabrica, ibi est. D. quid ibi facit?
s. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit,
Vbi potetis vos. D. sanè bene. sed cesso ad eum pergere?
s. I sane, ego te exercebo hodie, vt dignus es, silicerniū.
Aeschinus odiose cessat: prandium corrumpitur:
Ctesipho autem in amore est totus. ego iam perspiciam mihi:
Nam iam adibo, atque vnum quodque, quod quidem erit bellissimum,
Carpam, & cyathos sorbillans paulatim hunc producam diem.

DONATVS.

NAE ego homo sum infelix) In hoc actu exēplum est, neminem facilius, q optimum quenque falli atque deludi, vt Virg. ait, Et næ, valde significat: vt, Næ illi vehementer errant. Cic. in Catil. [Næ ego homo sum infelix) Vide initium cōueniens perpetuo mœrori Demeæ, per totā fabulam, aut dispereij dicit, aut defessus sum, aut aliquid tale semper quod queratur, ita tamen, vt cum augmento sit miseria, quotiescūque proferrit. nam plus est quod nunc dixit, Næ ego infelix homo sum,

sum, quàm disperij. [Nusquam ingenio gentium,) Abundat gentium. [A villa mercenarium Vidi,) Sapientissime Terent. etsi proxime villa est, necesserio senem ad reliquos actus fabulæ noluit ab vrbe discedere, personæ senilis memor. nam & arduum fuerat, dum redit, & crucibile, ne fatigatio eius in tragœdiam transiret. Recte igitur inuenit mercenarium illi in vrbe narratum, ruri non esse Ctesiphonem. aut vbi persona est adolescentis, & proficiscitur ad villam, & continuo redit. vt in Eun. Phædria. Et à villa: verum à pro depositum est, vt sit, de villa? an deest venisse, vt sit, à villa vidi venisse mercenarium? [Ne quid agā scio) Verum fratrem an filium magis quæram. nam senex querulus tria dicit esse incommoda sibi, quòd fratrem non inueniat, quòd Ctesipho ruri non sit, quòd verum in vrbe maneat, an ad villam abeat, ipse nesciat. [Verum) Modo verum, nomen non est, sed aduerbium confirmantis, i. vere. [Perij) Hæc Ctesiphonis perturbatio huc tendit poëtæ arte, vt deprehendatur cum amica filius, repente ingresso sene. [Quin tu animo bono es?) Nunc quin, qui quinimmo positum est. [Quid hoc, malum, infelicitatis?) Abundat malum. [Quid hoc, malum, infelicitatis?) Deest dena testor. [Quid hoc, malum, infelicitatis?) Hic autem Malum, pro interiectione positum: & est dictum, quasi, ò malum, & est dictum anxij hominis, & perturbati nimia. [Nisi me credo) Pro, nisi quia iam superest, vt me credam, hic enim sensus est in huiusmodi locutione, Nisi me credo huic esse natum rei. [Nisi me credo huic esse natum rei) Noua locutio, pro, Nisi quia credo. Et huic rei, potest subtrahi, incolum sensu: vt, Nisi me credo natum esse ferendis miserijs. Ergo, huic rei subdistinguendū, & hic inferendum, ferendis miserijs. Ergo, huic rei, pro ad hanc rem. [Primus sentio mala nostra, primus rescisco omnia) ἔμφασις. [Primus sentio mala) Ridiculus error Demeæ. Et Primus, ad ordinem: Solus, ad numerum dicitur. [Primus porro obnuncio) Qui malam rem nunciat, obnunciat, qui bonam annunciat. nam proprie obnunciare dicuntur Augures, qui aliquid mali ominis sæuumque viderint. Ergo, obnuncio malum immi nens, quasi omen nuncio. inde enim ἐτυμολογία huiusce verbi est. [Ægre solus, si quid est, fero) Breue scilicet. [Is solus nescit omnia) Et bene Solus, vtpote de multis, quia cum sciat Mitio, Syrus, Æschinus, Ctesipho, populus, hic solus fallitur. [Si forte iterum redieris. viso) Pro, si redijt. [Huc prorsus se irruat) Neutrum verbum, quasi actiuum, se irruat, posuit. [Vide ne ille huc) Iam metuitur quod futurum est. Et cum neutrum sit irruat, noue intulit se. Præterea sic dixit irruat, tanquam de eo qui pugnaturus sit. vt in Eun. Quam mox irruimus. Aut tanquam de sue. vt Horat. Hac lutulenta ruit sus. Et Virg. Ipse ruit, dentesq. Sabellicus exacuit sus. [Etiam taces?) Antique pro tace. Sic in Andr. Etiam tu hoc respondes? pro responde. [Est ergo correptionis significatio. [Hodie ego istuc committam tibi) Quod ego iam. i. complexum mulieris. [Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam) Id egit stulte adolescens, vt ibi deprehendatur, vbi conclusus est. sed sic ipse egit, vt possit subterfugere non deprehensus, conspectum patris. [In cellam aliquam cum illa) Legitur figuratiue: vt dicimus in locum, pro in loco. In cellam concludam, non in cella, ais. Et mire, vt reclusum totumq. locum subiret, cellam. s. quam ob ea quæ in ipsa celantur, clausam esse conuenit. nam & cella, & cellarium, a reponendis celandisq. rebus esculentis & poculentis dicitur. [Age, tamen ego hunc amouebo) Mire amouebo, dixit: non, deterrebo. nam proprie amouetur saxum de loco: in quo verbo, significat imminere sibi magnum laborem in hoc opere. Et vide αὔξησιν. Supra, Vt pecudem abigam hunc rus, dixit: modo, Vt saxum amouebo, inquit. [Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic sit, potest) Nimis moraliter expressa verba sunt serui verberatum se indicantis. quia non ex verbis, seruum verberatum intelligas? & seruum recens verberatum? & seruum fugam comminantem? Mire autem, non ego, sed quisquam dixit. nec permanere, sed durare, nam hoc verbum, perferendis malis conuenit. Vt Virg. Durate, & vosmet rebus seruate secundis. Hæc autem omnia sic dixit, quasi non videat Demeam. [Quot mihi sunt domini) Et hic apparet non a legitimo domino verberatum esse. [Quæ hæc est miseria?) Deest, quam patior. & quasi comploratio quædam est flebilis post querelas. [Quid ille gannit?) Gannitus est proprie veluti ploratus vapulantium. [Quid, malum) Et hic malum, pro interiectione abundat. [Ctesipho me pugnis miserum, & istam psaltriam vsque occidit) Mire interiecit miserum, & necessario, vsque addidit: vt ostenderet Occidit nimiæ cædis verbum, non occisionis intelligi oportere. [Vsque occidit) Prope occidit: aut, vsque, pro valde est, occidit, pro vehementer cecidit. Nam occidere, & per occidere, ad cædem referebantur apud veteres. [Vsque occidit) ὑπερβολικῶς non. n. occisus loquitur. [Hem, vide vt discidit labrum) Non ostendit, sed videtur ostendere seni parum iam videnti, & intro ora. [Hem, vide vt discidit labrum) Asper mediam longam à cædendo accipis, ego mediam breuem à scindendo. [Non tu eū Rus producere aiebas?) Mire Terentius eos ipsos, qui falluntur, ex aliqua parte cautos facit: vt eo delectabilius spectatoribus procedant doli. namque gratia est aut delectatio nō stultissimum falli. [Non tu eum rus hinc modo producere aiebas) Memoriter senex non solum quid dixerit Syrus paulo ante, sed quibus verbis dixerit, refert. nam sic dixerat, Quem egomet produxi. [Verum venit post insanitus) Supra, Produxi iratum admodū. nunc αὔξησιν non iratum prædicat sed insanum. [Nihil pepercit) Vt supra, Nihil reticuit, sic dicimus in his quæ præter expectationem gesta sunt. [Verberare ho. se.) Miserum sit de ætate id, quod de conditione non potuerat. [Quem ego modo puerum tantillum, in manibus gestaui meis?) Addidit ætati inuidiam & meritum recens. hoc est enim quod dicit, modo. Et tantillum. δεικτικὸν est. videtur enim manu fingere, quàm paruulum. [Laudo Ctesipho: patrissas) Facile inductus est senex varietate fraudis & doli. nam Syrus & supra, vt laudans, non vt vituperans Ctesiphonem: & nunc, vt accusans, idem perficit atque persuadet. [Patrissas) αὔξησιν. nam vt supra dixerat, Spero est similis maiorum suorum, hic confirmat quod sperare se dixerat. [Et virum te iudico) Inquit, non, adolescentulum. hoc enim ad ætatem & probitatem, non ad sexum, refertur. [Patrissas) Attende, quem bene inuentum sit mane in se dicere. non ne videtur ibi stultissimus, cum huiusmodi laude non modo se non laudare velle, quod odiosum est, sed etiam filium apud intelligentes vituperare videatur? si quidem non solum hic stultus, sed etiam ille, quia patrissas, inquit. [Patrissas) Tam securus est, vt se laudet. Et Abi addidit, q. d. Nō est quod iam demoneer, perfectus es. [Laudo Ctesipho) Hic totus versus mire dolosum ostendit senē. [Næ ille continuebit posthac. si sapiet, manus) Comminatio est subtilis. & pascitur, velut seruus. [Pes quam) Nimis εἰρωνεία. [Et me seruulum) Ostentatio, non seruum, sed seruulum, cum sit senex. [Non audebam) Non poteram. [Hui, perfortiter) Hoc, gesto serui, & omnis leuioris personæ congrue dictum est. [Nō potuit melius) i. laudo te Ctesipho, & deest, fieri. [Idem quod ego) i. patrissas, virum te iudico. [Sed est ne frater intus?) Deest, responde: vt sit, responde. [Verum hodie nunquam monstrabo) Valens senem auidius quærere, quòd hic erdat semper peritissimus credentes etiam fallit, et fingit se nolle dicere. Hodie autem ais abundat: vt, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. aut, nunquam hodie, pro, nullo tempore huius diei. quia, nunquam, per se generale est. [Diminuetur tibi quidem iam cerebrum) Comminationis genus verba ipsa indicant, vt appareat senem baculum sustulisse. [At nomen nescio illius hominis, sed locum noui vbi sit) Recte, quia si hominem diceret, non erat errandum agnita persona hominis, & vbi habitet cognito. si notus esset, nulla causa quærendi superesset. [Dic ergo locum) Dic ergo, quasi inuitum coëgerit. Ergo, semper addimus, vt hortemur tarde quid facientes. vt Virg. Ergo age, care pater, ceruici imponere nostræ. [Nosti ne porticum apud macellum?) Conuenit rustico & parcissimo seni macellum in vrbe nescire. & ideo sic interrogatur à seruo. [Hanc deorsum) Bene, hanc deorsum, quia non est via. [Hac recte) Proprie, hac parte, vt manu viam ostendere videatur. [Quid ni norim?) Correptiue, quid ni? pro quid nisi? Etenim quamuis rusticus, tamen est ciuis Demea. [Vbi eo veneris, cliuos deorsum versum est, hac te præcipitato) Hoc lenitus. quidam clarius legunt, vt sit, præcipitato, cito descende. [Ad hanc manum) • dicitur, in quo non permanet certum dextrum, nec certum sinistrum, & ideo proficit in errorem. vult enim seruus hæc signa esse perplexa. [Est sacellum) Vt Varro ait, sacra cella est. [Propter) Probe. vt Virg. templum de marmore ponam. Propter aquam. Et Lucret. Propter aqua riuum sub ramis arboris altæ. [Vbi etiam caprificus magna est) In hoc Homerum imitatus est, qui dicit caprificum prope Troiana mœnia constitutam. [Hac pergito) Non, ito, sed quia longum est, pergito. [Id quidem angiportum,) Id est angusta & curua via quasi anguiportus: vt angitia, ens angustia. Alij, quòd inter portus sit locus angustus, hoc est inter domos. Nam domos, vel portus, vel insulas veteres dixerunt. Et obserua Terentianam consuetudinem, in qua inducit nonnihil sapere eos qui falluntur. [Censen' me hominem esse? errani) Calliditas est maxima, deprehensum mendacium non defendere,

fendere, sed fateri: vt opinionem simplicitatis acquirat. Vides igitur vt ipse sibi succenseat, tanquam imprudens errauerit, nō dolosus impulerit interrogantem. Et mire se negat hominem, tanquā homo corde sit, non corpore. [Sanè hac multo propius ibis) Quasi errasse profuerit illa via. Et sanè, pro satis, ac valde, quia qui sanus est, idem & validus. [Miror est erratio) Erratio, est pecudum: Error, animi est, & loci in quo erratur. [Cratini huius dicis ædes?) Congrue nomen inuenit diuitis Cratinus, ἀπὸ τοῦ κράτους .i. à potentia. [Ad sinistram hac) Deest, ito, figura ἔλλειψις. [Vbi ad Dianæ veneris) Sic absolute dicebant, non addito templo. Salustius, Ad Iouis mandem nostra. [Priusquam ad portam venias) Portam dicendo, ostendit vsque ad muros finemque ciuitatis erraturum Demeam. Porta autem, ab aratro portando dicta est, q in eo loco coloniæ deductor & conditor, subiunctis vacca & tauro, aratrum, quo vrbem designat, suspendit manu, ne imprimat sulcos, vbi ciuitatis aditus relinquendi sunt. [Apud ipsum lacrum) Credibiliter addidit lacrum, nā Varro docet semper lacum portis additum. s. ob vsum iumentorum exeuntium & introeūtium, præterea vt aduersum hostilem ignē portis de proximo subueniretur. [Est pristilla) Veteres absolute dicebant pistrinum, vt sutrinam, & medicinam, ad tabernam referentes. nam pristino pistrina non conuenit. Et simulata diminutiua diuersa sunt à genere nominum primæ positionis, vt Rana, ranunculus, veterana, vt est in his scutum, scutella, canis canicula. [Lectulos in sole iligneis pedibus faciundos dedit) In vrbe conuiuium, aut in sole, aut in vmbra, pro conditione temporis instituebatur. Repente igitur interrogatus, quòd minime opinabatur quæsiturum senem, arripuit statim lectulos. Et quia potuit senex dicere, Mentiris, nam habet lectulos: addidit ex tempore, in sole. Et ne eos quoque habere diceret, addidit, iligneis pedibus faciūdos. sed hoc, gestu actoris adiutum est quasi eodem tempore seruus quærat quid dicat, & respondeat. [Vbi poteris vos) Incerta persona est, nam Syro vel Demeæ hoc dictū iungi potest. [Bene sanè) Hic εἰρωνεία est, non approbatio. [I sanè) Aut abundat sanè, aut inferioribus iunguntur. [Silicernium) Cœnæ quæ infertur dijs manibus, quòd eum silentes cernant. i. vmbræ possideant; vel quòd qui hæc inferant, cernāt, neque degustent. Nam de his quæ libantur inferis quisquis comederit, aut biberit funestatur. Aut erit silicernium senex, qui iam iamq. silentibus vmbrisq. cernendus sit, & sic est melius, q̄ vt quidam Xenophania interpretatur. putat is Xenephāia sic nos Silicerniū intelligere, hoc est Silicē cernentem senē, dum incuruus est, vel stratæ saxo viæ, vel sarcophagi iamiam appropinquantis sibi. [Odiose Aeschinus cessat. prandiū corrūpitur) ἀσύνδετον. deest Et. [Prandium corrumpitur) Vt coquus dixit, qui sciat cōditionem quandam magis feruentem placere. [Ego iam prospiciam mihi) Iam, interdum significat festinationē, vt nunc. Interdum ad describendum ponitur, & increpandam moram: vt, Iam melior, iam diua precor. Et, Vos quoque pergameæ iam fas est parcere genti, Dijq. deæq. omnes. Et prospiciam mihi dixit, tāquam hoc sentiat, Illi sua agunt negocia, & ego illorum exēplo consulam mihi. Et bene prospiciam, quasi non prāsurus, nisi prouidero mihi. [Ctesipho autem in amore est totus) Non potuit plus dici de incondita ac nimia voluptate. [Bellissimū) Proprie bellissimum dixit. vnde & huiusmodi ad irritandum gulam cibi, bellaria dicuntur. [Carpam) Modo eligam. Alias lædam significat: vt, Carpit enim vires paulatim, vritque videndo Fœmina. Alias fruar: vt, Carpamus dum mane nouum, dum flumina crescunt. Et Persius, Indulge Genio, carpamus dulcia. i. fruamur rebus dulcibus. [Paulatim prod. diem) Bono verbo vsus est ad metaphoram, tanquam vel morientis diei. Vt est, Nec te tua funera mater. Produxi pressiue oculos.

GVID. NÆ ego &c.) Hic exemplum continetur neminem facilius quamo primum quenquam falli atque deludi. Etenim iterum deluditur Demea à Syr. D. Ne. i. certe, vel valde. ego sum homo infelix. primum. i. in primis. nusquam gentium, abundat gentium, vt superius dictum est. sonoriorem tñ reddit orōnem, id est in nullo loco inuenio fratrem Mitionem, præterea. i. insuper. dum. i. quando, vel quandiu quæro illum fratrem. vidi mercenarium. i. operarium aliquem mercede conductū, seu pro præmio aliquid facientem. Mercenarius. n. dicitur homo mercede conductus ad aliquid agendum, vidi ergo mercenarium à villa. i. de villa, hoc est q est de suburbānis vbi villa mea est, vel vidi mercenarium redeuntē sup. à villa. vel venisse à villa. i. à domo agresti, vbi forsitan pro mercede operabatur. is mercenarius negat filium. s. Ctesiphonem esse ruri. nec scio quid agam. i. agere debeam. s. vtrum fratrem, an filium magis quęram. C. O Syre, rogā tis est. S. Quid ais. i. quid dicis? alij quid est. C. Men'. i. me ne .i. vtrum. quærit. i. petit vel inuestigat me? S. Verum. i. sed, vel certe. ipse quærit te. C. Perij. i. perditus sum. S. Quin. i. cur tu non es animo bono. i. cur non habes animum bonū. i. cur nō es ociosus à metu, & cura, seu solicitudine, q. d. de quo te solicitas? D. Demea solius loquitur, nec dum animaduertit Syrum. Nequeo satis discernere. i. dijudicare. quid hoc infelicitatis sit. i. quæ sit hæc infelicitas. Malū? hęc vox pro interiectione ponitur dolentis & exclamantis præ dolore & aī nimia perturbatione, atq; anxietate, q. d. postq̄ dixit nequeo satis discernere cuiusmodi sit hæc infelicitas, deinde exclamat. ò malū. i. infortuniū grāde & molestū mihi. vel potest ēt sic dici, vt prius sępe est dictum, quid malum. i. quod dici solet, quid malæ gratiæ, vel quæ mala gratia? ita vt sit exclamatio, & indignationis ostensio. Deinde subdatur, nequeo discernere hanc infelicitatem, vnde videlicet procedat, nisi quia sup. credo me esse natum huic rei. i. ad hanc rē .s. ferundis. i. patiendis, tolerandis miserijs. i. ad tolerandas & patiendas miserias, & calamitates. Ego primus ante alios sentio .i. percipio, nostra mala. i. infortunia, ego primus rescisco animo .i. cognosco prius animo, quæ facta sunt, porrò. i. deinde, ego primus obnuncio. i. malum imminens nuncio. & quasi malum omē nuncio, qui. n. mala nunciat, obnunciat, qui vero bona annūciat. Nam proprie, dicuntur obnūciare augures, qui aliquid mali ominis, læuumq. viderint, ego solus fero. i. patior, ægre. i. moleste, indigno animo, si quid. i. si aliquid sit. S. Videbat eum Syrus & audiebat. sed ab eo non videbatur, rideo. i. derideo hunc, vel rideo propter hūc. D. Primum. i. in primis ait se scire omnia, vel ait se primum scire omnia, is Demea solus nescit omnia q̄ fiunt, nam Mitio scit quomodo res se habeat, similiter Syrus, similiter Ctesiph. & Aesch. D. Nunc redeo in domum fratris. Viso. i. ro ad videndum, si forte frater Mitio redierit. C. O Syre obsecro .i. per sacra rogo, vide. i. prouide, ne. i. q ille pater prorsus. i. omnino, non irruat. i. impetuose inferat se, huc. i. in hāc domum, in qua ego sum, & vsus est verbo neutro tanquam verbo actiuo, dicendo irruat se. S. Etiam. i. adhuc, nunc taces pro tace ego cauebo. i. prouidebo, ne id fiat. C. Hercle nunquam. i. non committam. i. non iniungam tibi hodie istud quod tibi iniunxit. s. vt caueres ne pater irrueret se huc, & hoc dicit propterea q Syrus indignabatur toties sibi inculcari, quod recte nouerat. Don. tamen dicit nunquam hodie. i. nullo tempore huius diei committam. i. credam, tradam tibi istud quod ago. s. complexum mulieris, verum mihi superior sententia magis placet, nam cōcludam me cum illa. i. vna cum illa claudam me in aliquam cellam. i. in aliquem cameram secretiorem, vbi celari possum, vnde cella & cellarium à reponendis, celandisq. rebus dicitur, esculentis præsertim & poculentis, ait Donat. id. s. me concludere in aliqua cella cum illa, est tutissimum. i. sine periculo deprehensionis, seu oppressionis. S. Age. i. fac quod dicis, conclude te cum illa, tamē quamuis te bene abscondas, & non sit maxime opus depulsione eius, tamen ego amouebo. i. cum labore & difficultate abducam hunc patrem, & bene dixit amouebo non deterrebo, nam ꝓprie amouetur saxum de loco aliquo, & quidem non sine labore. D. Sed eccum. i. ecce hic prope Syrum, sceleratum. i. flagitiosum, scelere contaminatum. S. Fingit esse recens. i. recenter verberatū à Ctesiphone inquiens plurando simulate hercle, iurantis, est si sic fit. i. si tanta sæuitia exerceatur in seruos, quidem, id est certe, quisquam. i. aliquis, non potest durare. i. diu permanere & perseuerare hic, quinimo est fugiturus, bene, inquit, durare, nā id verbum conuenit perferendis malis. Virg. Durate & vosmet rebus seruate secundis, Equidem volo scire quot sunt mihi domini. i. quot habeo dominos, quæ est hæc miseria, quam patior, scilicet. D. Quid gannit ille. i. quid deplorat ille, quid conqueritur: gannire est proprie vulpium & transfertur ad ploratus vapulantium quid vult ille? ò bone vir per ironiam, qd ais? est ne frater meus domi. S. Quid malum. i. quid malæ gratiæ, vt dici vulgo solet vbi malum pro interiectione ponitur, vt prius dictum est. i. quod didici solet, cur in mala gratia, narras. i. dicis mihi bone vir, equidem perij. i. sum perditus præ nimij ictibus. D. Quid est tibi. i. quid habet? S. rogitas. i. interrogas, quid sit mihi. C. Vsque occidit. i. prope interficit me miserum, & istam Psaltriam. i. istam puellā tibicinam, cantatricem pugnis. i. ictibus pugnis factis, vel Ctesiph. vsque. i. valde, seu vehementer occidit. i. cæcidit, verberauit, nam occidere & præoccidere, ad cædem referebantur apud veteres. D. Nem, hic est interiectio admirantis, vel timentis, qd narras. i. quid dicis? S. Nem, hic est dolentia, vide ut. i. qualiter. C. Discidit. i. disrupit, conquassauit, fregit labrum meum: ostendebat autem seni, qui iam calligabat oculis. D. Quamobrem. i.

quare ita discidit labrum tibi? S. Ait hanc Psaltriam esse emptam me impulsore .i. me suadente. D. Non .i. nonne? q. d. ita aiebas .i. dicebas, eũ prodiisse .i. abiisse, ea usisse hinc .i. ab urbe rus, in actutum suo, aduerbialiter .i. in agrum ad operandum, modo .i. paulo ante. S. Factum est .i. prodiit rus vt dixeram, verum .i. sed, post .i. postea, venit in urbem insaniens .i. non solum iratus vehementer vt prius, sed mentis impos & demens, & nõ sanæ mentis, nihil .i. in nullo, vel non, vel nullatenus, pepercit .i. temperauit ab ictibus, nõ puduit se verberare hominem .s. me senem annosum .i. non erubuit cædere me seruũ tam annosum, quem .s. C. ego gestaui .i. portaui, modo .i. paulo ante, puerum tantillum .i. cũ esset puer tantillus, quantillum tu scis eum fuisse, cum à me gestaretur. & dicendo Tantillum, ostendit ei digito vel manu mensuram, & quantitatẽ eius, qua erat cum à se gestaretur. D. O Ctes. laudo te .i. & hoc dicit ad absentem, patrisas .i. patrem .s. me imitaris & sequeris, hoc est redoles mores paternos, quos effingis ad viuum, abi .i. discede quo vis, iudico te virum .i. scientem moderari tibi, ita vt possis tuorum esse moderator consiliorum. & ita eiusmodi es, qui quo velis valeas abire. S. Ne .i. verum laudas eum quòd me ceciderit. Ille Ctesipho continebit manus .i. temperabit manus à verberibus mihi infligendis, posthac .i. post hoc tempus, si sapiet .i. si et sapiens, cõminatur seruus vel fugam, vel repercussionem. D. Egit sup. vel fecit fortiter .i. strenue te cædendo & Psaltriam. S. Perquam nimis .i. valde multum fortiter egit .s. per ironiam, b d qui scilicet Ctesipho vicit .i. superauit, mulierem Psaltriam miseram, quæ imbellis est, & calamitosa, & vicit me seruulum senem, qui non audebam .i. qui non eram ausus, nec poteram præ senio referire .i. retundere ictus, & repercutere percutientem, hui, interiectio deridentis, per fortiter se gessit .s. per ironiam. D. Ipse non potuit melius facere supp. q̃ fecit, vel non potest melius fieri sup. quam factum est, ipse sitius sensit idem quod ego sensi .i. eandem habuit sententiam quã ego habui, videlicet te esse caput .i. te principalẽ huic rei .i. huic coemptioni Psaltriæ, sed ne .i. verũ frater eius Micio est intus. S. Non est intus ipse Micio. D. Cogito vbi quæram illum. S. Scio vbi sit, verum .i. sed nunquam hodie .i. nullo huius diei tempore mõstrabo vbinam sit. D. Nem, indignantis quid ais? S. Ita dico vt audisti me hodie non monstraturum vbi sit frater, & hoc facit, vt magis attendatur Demea ad inuestigandum vbi sit, & deinde vt quærat latius. D. Sultulisse baculum Demea his verbis ostenditur, quidem, id est certe. cerebrum iam diminuetur tibi, q. d. tanto ictu percutiam caput tuum hoc baculo, et cerebrum frangetur, & ita diminuetur. S. At .i. sed, nescio nomen illius hominis apud quem est, sed noui .i. scio locum vbi .i. in quo sit. D. Ergo dic locum, ergo addimus vt hortemur, tarde facientes. S. Nostin' .i. scisne. porticum .i. domus partem, quæ tegit, seu operit fores, columnisq́ sustentatur, quasi portæ custos, vt quidam volũt, nostin' ergo porticum apud macellum .i. apud locum in quo venduntur obsonia, sic dictum a Macello quodam ciue, cuius domus funditus deleta fuit, ac solo æquata, in cuius area cœpta sunt obsonia vẽdi, nostin' inquam porticum apud marcellum deorsum .i. versus inferiorem partem, seu in ipsa inferiori parte, hac .i. per hanc partem, ostendebat autem illi Syrus hæc omnia digito. D. Quidni .i. cur non, vel quid noui sup. nisi nouerim illã porticum? S. Præterito .i. transi. vel transeas sursum .i. versus superiorẽ partem, seu ad ipsam partem superiorem, hac platea .i. hac planicie quam tibi ostendo recta .i. recto itinere, seu recta via, sed non debet apponi via, sic enim dicere solemus, recta ibi domum tuam .i. non declinando, neque ad hos, neque ad illos, vbi .i. postquam, veneris .i. accesseris, eo .i. ad eum locum est cliuus .i. paruus collis & facilis, est deorsum versum .i. versus partem inferiorem, præcipitato te .i. cito descende hac .i. per hunc locum, postea .i. deinde, sacellum .i. paruum templum, quasi sacra cella, est ad hanc manum, quam ei ostendebat angiportum .i. angustus viculus, ab angendo dictus est propter .i. propè. Virg. Templum de marmore ponam. Propter aquam .i. propè aquam. D. Quodnã .i. quod angiportum dicis esse propè? S. Dico esse angiportum illic, vbi est magna caprificus .i. illud genus ficus siluestris nunquam maturos fructus habentis, sed iua omnia loca, in quibus nascitur penetrantis. Nostin' .i. scis vbinam dicam. D. Noui locum illũ .s. S. Pergito hac .i. per eum locum, non ita diau, sed pergito, qa longum est iter. D. Quidem .i. certe, id angiportum .i. angusta, & curua via, non est peruium .i. facile vt illac transeatur, vel quia non patet exitus, cum ingressus fuerit intro. Angiportus vel Angiportum (vtrunque enim dicitur) est (vt vult Donat.) angusta & curua via, quasi angustus portus vel angustia. Alij dicunt quòd inter portus sit locus angustus, hoc est inter domos, quas portus vel insula veteres dixerunt. S. Hercle verum est supp. scilicet angiportum non esse peruium V. h, interiectio ridentis seipsum quòd errauerit. Censen' .i. putas ne me esse hominem, qui hĩ errauerim per imprudẽtiam, q. d. ego sum bene bestia, erraui .i. ego non bñ te docuieram, fateor, rursum redi in porticũ illam, quam iam tibi dixi, sanè .i. certe, vel sanè pro satis aut valde, nam qui sanus est idem & validus, ibi multo propius .i. multo ꝓpinquius, & breuius, hac .i. per hanc viam. seu per hunc locum, & erratio .i. deuiatio, est minor. Erratio est pecudum error est animi & loci, in quo erratur, scin' .i. scis ne, ædes .i. in domum huius ditis .i. diuitis Cratini, sic nominati a Cratos .i. à potentia. D. Scio vbinã sint eius ædes. S. Vbi .i. postq̃, præterieris .i. transieris eas ædes, ito ad sinistram manum, vel partem recta .i. recto gressu, hac platea .i. per hanc planitiem vbi .i. quando, vel postquam veneris ad templum supple Dianæ, ito ad dextram, priusquam .i. antequam venias ad portam vrbis .s. Porta dicta ab aratro portando, et satis est notum. Pistrilla .i. paruum pistrinum, hoc est taberna, siue officina in qua pinsitur .i. teritur, seu contunditur frumentum trusatili mola, quæ vel ab equis vel à viris circumagitur, pistrilla autem a pistrino diminutiuum non seruat genus, vt terebra bræ, & terebellum li, pistrilla ergo est apud lacum .i. apud aquatorium equorũ, nam Varro docet semper lacum portis additũ ob vsum iumẽtorum introeũntium, & exeuntium, atq; vt aduersum hostilem ignem portis de ꝓximo subueniretur, & fabrica .i. locus & officina in quo fabricatur .i. fit opus, seu aliquod artificium exerceretur, est ex aduerso .i. ex opposito. Micio frater tuus est ibi .i. in eo loco. D. Quid facit ibi? S. Dedit .i. tradidit, cõmisit lectulos faciundos ilignis pedibus .i. habentes pedes ex ilice arbore specie quercus, vbi .i. in quibus lectulis vos, tu & ipse poteris .i. componeris, simul bibatis in Sole .i. in aprico, in locos soli exposito & Sole calefacto. In vrbe enim conuiuium, aut in Sole, aut in vmbra pro cõditione temporis instituebatur. D. Sanè recte .i. valde recte facit, est aũt ironia non approbatio, sed cesso .i. nimis tardo, nimis cunctor, moror pergere .i. me conferre ad eum, & bene pergere, quia iam incepit iter ad eum quærendũ fratrẽ. S. Ij vade. Deinde Syr. videns eum euntem, inquit, ridẽdo apud se. ò silicernium .i. ò tu senex, qui iam silentibus, vmbrisq́ cernendus es, nam cœna infertur Dijs manibus, q eam silentes cernant .i. vmbræ possideant, vel q qui hæc inferant, cernant, neque degustent. Nam de his, quæ libantur inferis, quisquis comederit, funestatur, neque ꝓbat Don. illam interpretationem in qua, habetur silicernium, ut senem silicem ceruenorem, dum senex velincuruus est, vel strata saxo viæ intẽtus, ac sarcophagos iamiam appropinquanti sibi. ò silicernium ergo ego te cacerebo .i. te agitabo, te vexabo hodie, et .i. fit ut, dignus es, qui vexeris. Aeschinus & Ctesipho sua agunt negocia, ego consulam mihi illorum exemplo. Aesch. cessat .i. est inquiete, sine labore, est cessator, & laboris vacuus, ociose .i. secure sine solicitudine, quia qui solicitus est, cessator ac ociosus esse non solet, prãdium corrumpitur .i. quod dici vulgo solet, prandium deuastator, vbi corrumpitur deberet dici, autem .i. sed. Ctesipho est totus in amore .i. omni cogitatione intentus amori. Ego iam nunc prospè prospiciam .i. prouidebo, consulam mihi. Iam particula interdũ significat festinationem vt nunc, interdum ponitur ad describendam & increpandam moram, et Melior iam diua precor. Nam .i. quare iam .i. nunc, adibo .i. ibo ad locum conuiuij, atque carpam, modo eligam, aliàs euellam, aliàs lædam, alias fruar, & alias pro locis vario modo, carpam ergo .i. eligam vnumquodque ex obsonijs capiendo quod mihi bonum fore videbitur. quod .s. carpere vnũquodque erit bellissimum .i. admodum bonum. Nam bellus, la, lum, est diminutiuum a bonus, na num bellos ergo dicitur latis bonus, & hoc proprie bellissimum dicit nam huiusmodi ad irritandam gulam cibi bellarie dicuntur & ego sorbillans .i. parum absorbens, seu hauriens cyatos .i. Cyphos producam tanquam ille, qui iamiam est moriturus, cui producitur tempus vitę. ꝓducam .i. deducam protraham. paulatim .i. sensim hunc diem .i. præsentem diem. Sorbillo sorbillas est diminutiuum a sorbeo, quasi si parum sorbeo.

ARGVMENTVM) Syrus et regat latentem apud amicam Ctesiphonem faceto commento ablegar Demeam. [Ne ego) Querele senis ob tædium rerum aduersarum [Obnuntio) In malam partem, tractum ab auguribus, qui cum tristia omine nunciant proprie obnunciare dicuntur. [Se iriuat) Pro conijciat, nenirum vt transitiuum, & prorsus .i. penitus, odiose. [Non hercle hia) Statim Syrus habet commentum quo eludat senem, fingit enim se pulsatum a Ctesiphone. [Gannit) Odiose in Syrum, nam est proprium vulpium, hic pro ploratu posuit. [Vt discidit LATO

feldit labrum) Hoc velut ostenso ore & cum gestu pronunciandum. [Non puduisse) Amplificatio ab ætate & meritis. [Næ ille) Comminatio. [Te esse caput) Prouerbiale, pro auctore. [Præcipitato) O sciose. & attende quomodo data opera in errorem inducere studeat. [Caprificus magna) Siluestris ficus, cuius fructus nunquam maturescit. [Vah) Agnoscentis errorem. [In porticum redi) Discendo. s. viam non eundo. [Ad Dianæ) Subaudi templum, absolute. [Lectulos in sole) Ad poteris referendum est, non ad faciundos. Vt sit ordo, vbi non poteris in sole, nam aut in vmbra, aut in sole conuiuium apparatur.

PETR. MARS. NÆ ego homo) Versuti & præter modum callidi serui ingenium consiliaque exponit hæc scena, quibus semper cordi est heros, & virtute præditos homines impudenter circumuenire. Sic enim natura vsu venit, vt quo sint ingenia viliora abiectioraque, hoc magis in omnem improbitatem, & impudentiam proclinia. Præsertim seruorum quibus nihil potest esse neque vilius, neque peruersius. Horum ingenia Plautus sapientime expressit in Pseud. Plagigera hominum genera, quorum haud quicquam in mentem venit, quod recte faciant. At cum est occasio data, tene, clepe, rape, hoc est eorum opus, vt mauelis lupos apud oues relinquere, quam hos domi custodes. Plato 6. de Leg. Nihil dicitur in animo seruiente integrum inesse, nec quidquam seruorum generi esse credendum. Quod & sapientissimus poëtarum testatur nobis, cum de Ioue sic inquitur. Dimidium mentis Iupiter illis aufert. [Qui seruitutis sorti subiecti sunt) Apud Xenophontem Cyrus iubetur ne vnquam fidem seruis habeat, quòd innata sit illis mentiendi libido. [Rescisco) Gellius in hac compositione negat resignificare idem quod in relegere rescribere. Nam, inquit, qui factum aliquod occultius, aut inopinatum, insperatumq. cognoscit, is propriè dicitur resciscere. [Gannit) Gannire propriè canum est. [Nostin' porticum) Porticus quondam erigebantur ad inambulationes & vmbram, sub quibus vehebantur nobiles, quales Romæ permultæ ad ciuium delicias & deambulationes. [Cliuos deorsum vorsum,) Hoc est inæquali, & difficilis propter decliuitatem, & ascensum, [Vbi ad Dianæ ven.) Locutio figurata per licentiam casus, vel per defectum: Subintelligitur enim templum. Quod imitatur Cic. in duobus locis, pro Cluent. Sicut in statuis inauratis, quas posuit ad lucernæ, Et Phil. ij. Quod in tabulis quæ sunt ad Opis patebat. [Et pistrillu) Pistrilla est diminutiuum à pistrina. [Fabrica) Fabrica officinam fabrorum significat. [Ego te exercebo) Exercere Nonius docet hic pro fatigare sumi. [Silicernium) Silicernium senex dicitur, qui iam incuruus incedens silices platearũ cernit.

GLAR. OMNES huius scenæ versus sunt trochaici tetrum. catal. Nulli iambici, si quidem recte legantur. Primus fefellit quosdam inattentos, in quo verbum substantiuum adiectum videtur ab aliquo qui seorsum plenum facere volebat. Sed vel intelligitur, vel suspenditur sententia vsque ad verbum Inuenio. Versus autem ita legendus est.

Næ ego homo infelix, primum fratrem nusquam inuenio gẽtium. Vt primo loco sit anapæstus. Næ ego homo in. In 4. versu vel Ait monosyll. est, vel d, in Quid aliditur, vel proceleusmaticus est loco primo. In 5. d, item initio in Quid eliditur, & s, in Satis. In 7. Spondeus loco primo est, secundo trochæus, tertio dactylus. In 9. Ait monosyll. est. In 14. tribrachys est initio versus, deinde anapæstus, & Hunc legendum, non Nunc. In 16. trochæus est loco secundo. In 17. d, eliditur in Quid; vt primo loco sit trochæus, posset tamen & amphibrachys esse loco primo. In 20. creticus est loco quinto. In 21. & Ait, & Eum monosyll. In 22. Aiebas videtur dissyllabum, nec hoc admodũ mirum, cum Ais & Ait toties monosyllaba inueniantur apud hunc Poëtam. Hæc carmina in Aldino libro pessime corrupta erant. In 25. i, corripitur in Abi. In 29. post duos dactylos anapæstus est, & rei monosyll. est. In 30. d, eliditur in Sed, & Illum primam corripit, nisi vel bacchium loco quinto constituamus, vel Eum legendum putemus pro Illum quod placet. Tricesimus primus atque secundus in vulgatis libris male habent, quia adest verbum cõmuniter diuisum, quem morem, quia Terẽtius raro habet, omnino non agnoscimus, cum interea in Horatio atque aliis poëta id neque miramur, neq; reiicimus, vt in Vaoclus amois. Itaque ego hosce duos versus ita legendos censeo,

S. Scio vbi sit, verum hodie nunquam monstrabo. D. hem
quid ais? S. res. D. di-

Minuetur tibi quidem iam cerebrum. S. At nomen nescio vt verbum diminuetur primam syllabam, vnà cum aduerbio Ita ad superius porrigat carmen, & vt sequens versus initio habeat anapæstum, sed loco secundo ac tertio trochæum. In 34. Deorsum dissyllabum est, vel bacchius loco quinto. In 35. trochæus est loco primo: item quinto, sexto autem anapæstus, & i, in Vbi non eliditur. Quidam libri tamen habent Sursum vorte Platea. In 36. rursus Deorum dissyllabum est, vel bacchius loco secundo. Trigesimusseptimus ex meris trochæis est præter sextum locum, vbi spondeus est. In 38. vel creticus, vel pæan primus est loco primo, & tollendum est aduerbium Illic, absque quo sensus optime constat. Etiam autem vel trissyll. vel dissyllabum, Donat. satis habuit dicere, Videtur creticus. Ioan. transilit vt solet. Ego carmen ita legendum censeo,

D. Quo nam? S. vbi etiam caprificus magna est. nostin'?
D. noui. S. Hac pergito.

In 42. Huius dissyllabũ est. Et in 44. Prius, vel bacchius loco tertio. In 46. vel Ligneis trissyllabũ est, vel creticus est loco quarto.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Rogat Mitionem Hegio, vt Sostratam adeat narraturus illi suspicionem abiectis à Pamphila Aeschinus ortam esse propter ereptam Ctesiphoni Psaltriam.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Mitio suspicionem diluit, quam Hegio ad virginis matrem hortatur accedere, atque hæc eadem quæ sibi dixit referre, vt illius dolores aliquantulum releuentur. Demum, egregia ab eodem sententia præmissa persuadet omnino Mitioni, sese debere illis coram de suspicione purgare.

Iambici Tetrametri, & Trochaici quidam.

MITIO, HEGIO.

EGo in hac re nihil reperio, quam ob
rem laudet tantopere Hegio.
Meum officium facio: quod peccatum
à nobis ortum est, corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant
Sibi fieri iniuriam si quam fecere ipsi. vltro expostulant.
Et vltro accusant: id quia non est à me factũ, agi gratias?
H. Ah, minime: nunquam te aliter, atque es, in animum
induxi meum.
Sed quæso, vt vna mecum ad matrem virginis eas Mitio,
Atque istæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri,
Suspicionem hanc propter fratrem eius esse, & illam psaltriam:
M. Si ita æquom censes, aut si ita opus est facto, eamus.
H. bene facis:
Nam & illi animũ iam relleuabis, quæ dolore, ac miseria
Tabescit; & tu officio fueris functus. sed si aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dixti. M. immo ego ibo.
H. bene facis:
Omnes, quibus res sunt minu' secundę, magi' sunt nescio
quo modo
Suspectiosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis.
Propter suam impotentiam, se semper credũt * neglegi. *eludi care
Quapropter te ipsum purgare ipsis corã, placabilius est.
M. Et recte, & verum dicis. H. sequere me ergo hac intro. M. maxume.

DONATVS.

EGO in hac re nihil reperio) Hæc scena est plena sententiarum senilium ad officia demonstranda. Et tantopere, vim aduerbialem in se cõtinet, nam significat nimis. [Quod peccatum a nobis ortum est, corrigo) Si diceret, peccatum est à nobis, par-

ticipium fuisset. nunc quia Ortom addidit, nomen est. Nonquam enim eadem pars orationis iungi, nisi per ἀσύνδετον, potest. [Si quam facere, ipsi expostulant] Hic distingue, & separatim infer, ipsi expostulant. [Si quam fecere, ipsi expostulant] Sensus est manifestus, sed obscura sunt verba, & eorum collocatio & distinctio. nam incertum, vtrum, si expostulant, intelligendum sit: an, si quam, pro vna parte orationis accipi oporteat. [Vltro accusant] Vltro, nunc praue & peruerse. [Id quia a me non est factum] Hæc interrogatio, quasi fobristi voluit est proferenda. [Ah, minime] Non, minime ago: sed, minime te credo esse illorum in numero. [Quæso, vt vna mecum] Seruauit τὸ πρέπον, adijciendo Vna mecum eas, quippe ad incognitam matrem familias. [Tute dicas mulieri] In nomine ostendis cur hæc ipse dicas. mulieri enim, loquit, nimis pauidæ ad diffidenti. [Suspicionem hanc propter fratrem eius esse] Nimis breuiter ac luculenter, & vt oportuit inter scientes. [Et illam Psaltriam] Propter fratrem eius esse, subaudiendum est. [Si æquum censes] A iusto & vtili est tota sententia. Et sane hi versus desunt, quos multa exemplaria non habent. Nam & illi animum iam releuabis. Et deinceps Illi malluit dicere, quam nurui, adhuc diutiem reuertius. [Dolore ac miseria] Dolore patientiis: Miseria, iniuria ab Æschino accepta. [Sed si aliter putas] Attificiose, remittendo quod petebat, eatoisi magis. [Immo ego ibo] Hoc aduerbio quod ait, immo ostendit se prompte agere, & instanter quod promisit. [Minus fecundæ] Dicere se maluit, ne Miseræ diceret. [Nescio quo modo,] Hoc est vehementia, nulla palam ratione. [Accipiunt magis] Mire addidit magis, eum posset sententia & sine hoc esse integer. [Propter suam impotentiam] Infirmitatem. Et rursus noluit humilitatem aut miseriam dicere. [Neglegi] Legitur & claudicare. [Quapropter teipsum purgare] Vtrum te ipsum vna pars orationis sit? an diuise accipiendum? et sit, Te Mitionem, ipsum Æschinum purgare. [Coram placabilius] Coram. i. præsentem, & præsentibus. & Coram indiget adiectione, Palam non indiget. Et præterea coram, ad ceteras personas refertur: Palam, generaliter dicitur. [Et recte & verum dicis] Recte, ad verba retulit: Verum, ad rem atque sententiam. Potest enim recte & falsum dici, dummodo nullo vitio verborum nominum que dicatur. quanquam & ipsum & fallere in tempore quidam de officijs scribentes recte putent.

GVID. EGO in hoc &c.) Hæc scena est plena senteontiarum senilium ad officia demonstranda. M. O Hegio ego nihil reperio in hac re. i. in hoc negocio, in hac materia de coniugio Æsch. & Pamph. quod fieri debere & dico & volo. quamobrem. i. propter quod, lauder. i. laudibus afficiar a te, tamopere. i. tam vehementer. nimis facio officium meum. i. id quod teneor facere. Corrigo. i. emendo peccatum, quod est ortum. i. profectum a nobis. i. ab Æsch. cuius peccatum etiam in meum dedecus redundat, nisi credidisti me esse in numero illorum hominum, qui putant iniuriam sibi fieri ita. i. hoc pacto videlicet, vltro. i. sua imaginatione, sua sponte, nemine lacessente, vt multi sunt, qui se videri ut aliquo absibi mutua consilia impatienes, putant eos de se sermones facere improbos, sed si quam. i. si aliquam iniuriam: fecere. i. fecerunt alicui. ipsi expostulant. i. conqueruntur, & vltro. i. praeterse, seu prius accusant. i. obiurgant, eos, quibus iniuriam fecerunt agis gratias mihi, quia id non est factum a me videlicet, quia non expostulaui, nec te accusaui. H. Ah, interiectio doleotis, minime. i. non eam ob tem te laudo, aut tibi ago gratias. nunquam induas te in animum meum, aliter. i. alio modo, atque i. quam es. Sed quæso ô Mitio vt eas. i. venias vna mecum ad matrem virginis, atque tute. i. tumet. dicas mulieri Sostratæ matri filiæ istæc. i. ista hæc eadem verba, quæ dixisti mihi, hæc sunt verba. i. haue suspicionem. quæ habetur quod Aesch. amet Psaltriã, quam abduxit a lenone, & illam Psaltriam esse propter fratrem eius Aesch. scilicet propter Ctesiph. M. Si censes. i. iudicas, æquum. i. iustum esse ita facere, aut si opus est facto. i. facere ita. i. vedicis, eamus ad mulierem. H. Benefacis tie volent ad ramam & iam releuabis. i. recreabis. refocillabis, vt ita dicam, restaurabis, reficies, et paratis eriges animum illi mulieri vel Pam. filiæ, vel Sostratæ matri: mulier tabescit. i. deficit. conficitur, perit, diminuitur dolore. i. præ dolore, i. aut parturientis, aut rei hic contingentis, ac miseria. i. præ infelicitate propter iniuriam ab Aesch. acceptam & fonctus fueris, contentionum pro indicatione i. fungeris, tuo officio. i. facies quod facere debes, sed si putas aliter esse faciendum, neque te velle ire, egomet narrabo mulieri ea, quæ dixisti mihi. M. Immo. i. sed ego ibo ad eam, & ipse narrabo. H. Benefacis, omnes homines quibus res suoi minus secundæ. i. prosperæ, puta qui sunt in miseria relsqua, ac calamitate nescio quo modo sunt magis suspiciosi. i. pleni suspicionibus, hoc est magis suspicantur de malo aliquo quam alij, ipsi accipiunt. i. interpretantur magis omnia dicta, vel facta ad contumeliam. i. iniuriam, quam alij credunt se semper negligi. i. contemni propter suam impotentiam, hoc est infirmitatem, quapropter hoc quod sequitur est placabilius. i. aptius ad placandum te Mitionem. purgare. i. excusare ipsa mulieribus ipsum Aesch. coram. i. in earum conspectu, vel in earum præsentia. M. Dicis & recte & verum. Recte ad verba retulit, verum ad rem & sententiam. H. Ergo sequere me intro. i. in domum Sostratæ, hac. i. per hanc viam. M. Maxume. i. libentissime te sequar &c.

ARGVMENTVM) Hegio cogoito errore suo ea Mitione, illum orat, vt apud muliercculas quoque liberes falsa suspicione Aeschinum. Estque hoc initium ad catastrophen periculorum Aeschini. [Nisi me) Ironicos. [Id quia) Interrogatio molestiam indicantis. [Et illam) Emphasis. [Tabescit) Conficitur. [Omnibus quibus) Vera sententia ad probandum obsequium Mitionis. LATO.

EGO in hac re) Dolore eum qui doloris auctoris & causa fuit, modo id ipse possit remedium & consolationem afferre, non alium ad eam rem allegare docet hic locus. Est enim gratissimum doloribus si videant, & eos quoque dolore, & angi, qui in causa fuerunt, rui ægritudinem passi sint. Præterea, quam magnum malum sit suspicio, quæ semper apud pauperiores hac maior est, good tea suas accisiores, & se minus ob id in loco esse cognoscunt. Plato quarto de Repub. Magnum malum est suspicio, quæ profundos stimulos conscientiæ manifestat. Seneca de nat. quæst. lib. iij. Plurimum mali credulitas facit. Sæpe non audiendum quidem est, quoniam in quibusdam rebus satius decipi, quam diffidere. Tollenda ex animo suspicio & coniectura, fallacissima irritamenta. Et infra: Simplicitate opus erit, & benigna rerum destinatione. Nihil nisi quod in oculos incurret, manifestumque erit, credamus. Et quoties suspicio vostra vana apparuerit, obiurgemus credulitatem. Pulchre quoque Plaut. in Aulul. pauperum suspicionem quanta esset ostendere volens, hæc louui Euclionem facit. PETR. MARS

Non temere artum est, vbi diues blande appellat pauperem.

Et mox.

Altera manu fert lapidem, panem ostentat altera manu.

Nemini credo qui large blandus est diues pauperi.

[Virginis) Virgo hic etiam dicitur de corrupta, sed ea ratione, quod hoc ipsum vulgo lateret, & celatum esset.

CONTRA huius scenæ omnes sunt, iambici, tetr. acatal. nulli trochaici. In secundo versu Meum monosyllabum in som eliditur, vel pæan secundus est loco primo. In tertio N si legit Ioan. & recte. & ad finem Qui ita, legendum, non Quid ita. In 4. initio proceleusmaticus est. In 5. vel 6, eliditur in Agis, aut bacchius est loco septimo. In 9 Suspicionem videtur natura breui secunda posoisse. nisi malimus Eius monosyllabum esse. Cum contra in quarto a fine huius scenæ versu manifeste producatur, sicut prima Eunuchi scena. De decimo versu Donatus ita ait, Et sane hi versus desunt, quos multa exemplaria non habent. In 11. 1, in il a a fine corripitur, non eliditur. In 12. Tuo monosyllabum totum eliditur, nisi pæana secundum loco tertio constituamus. In 13. Mihi dissyllabum iambum facit loco quarto. In 15. a, iee eliditur, & anapæstus penultimo est loco. Præterea iambicus est, non trochaicus, vt iudicauit Doct. In penultimo versu & Coram & Placabilius primas syllabas natura longas habent. GLAR.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Dolet vehementer Aeschinus in suspicionem venisse se apud Sostratam, & Pamphilam, quod amare Psaltriam cœperit, quam non sibi, sed fratri vt gratum faceret, ab lenone eripuerat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Aeschinus hic suas effundit querimonias, mirum in modum dolens sese esse suspectum Sostratæ Pamphilæq; de amore Psaltriæ, quam fratri obsequens de rapuerat. Veretur enim, ne ob id cum Pamphila nuptiæ sibi impediantur.

Iambici Quadrati, Trochaici Tetrametri.

ÆSCH

AESCHINVS.

DISCRVCIOR animi. hoccine de improuiso mali mihi obijci
Tantum, vt neque quid de me faciam, neque quid agam, certum * fiet?
Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit: pectore
Consistere nihil consilij quidquam potest. Vah quo modo
Me ex hac turba expediam? tanta nunc suspectio de me incidit,
Neque ea immerito. Sostrata credit, mihi me emisse hanc psaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam vt hinc forte ea ad obstetricem missa erat, vbi eam vidi, ilico
Accedo, rogito, Pamphila quid agat, iam partus adsiet:
Eo ne obstetricem accersat. illa exclamat, abi, abi, iam Aeschine
Sati' diu verba dedisti: satis ad hoc tua vos frustrata est fides,
Hem, quid istuc obsecro inquam est? valeas, habeas illam quæ placet.
Sensi illico id illas suspicari: sed me repressi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicam ne fratris esse hanc? quod minime est opus
Vsquam efferri. age, omitto: fieri potis est, vti ne quà exeat:
Ipsum id metuo vti credant: tot cōcurrunt verisimilia:
Egomet rapui: ipse egomet solui argentum: ad me abducta est domum.
Hæc adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri, vt vt
Erat gesta, indicasse: exorassem vt eam ducerē domum.
Cessatum est vsque adhuc: nunc * iam porrò Aeschine expergiscere:
Nunc hoc primum est: ad illas ibo, vt purgem me accedam ad * fores:
Perij, horresco semper, vbi pultare hasce occipio fores miser.
Heus, heus: Aeschinus ego sum, aperite aliquis actutū ostium.
Prodit nescio quis, concedam huc.

* est
* etiam
* miser.

DONATVS.

DISCRVCIOR animi) Hoc loco χαρακτὴρ amantis modice iuuenis, & senis satis indulgentis, ac lepidissimi patris. [Discrucior animi) ἀντιπτῶσεως figura, vt, O præstans animi. [Obijci) Proprie, quia inopinanti. nam obijci dicitur in vtranque partem, vt si quos ante quis videt quàm expectauerit, quo verbo magnitudo doloris ostenditur ex improuiso incommodo [Hoccine de improuiso mali) Hæc verba repentino nuncio perculsum indicant Aeschinum propter diuortium tlare, & iram circa se Sostratæ, & eius filiæ ob raptum meretricis. [Vt neque quid faciam) Plus est, quid me faciam, quàm, quid faciam. illud enim de rebus, hoc, de ipso homine intelligitur. [Nec quid agam certum est) Certum est, pro certum fit. nisi forte vt, quam significet [Membra metu debilia sunt, animus timore obstupuit) Metu patris. [Timore diuortij) Nunc suspicio modo ostenditur causa trepidationis Aeschini. [Id anus mihi indicium fecit) Illa anus cui Sostrata dixerat, Curre, obstetricem accerse. [Nam vt hinc forte ea ad obstetricem erat missa) Apparet inter cetera anum dixisse ad obstetricem se missam, an vltro hæc suspicatus est Aeschinus? Hinc autem addendo, ostendit se ante fores Sostratæ stare. vt alibi, Ex Andro commigrauit huc viciniæ. [Vbi eam vidi) Sunt qui addant superuacue Hanc, & legunt, Hanc vbi vidi. [Pamphila quid agat, iam partus adsiet) Amatoria interrogatio, qua monstrat Æschinus curæ sibi esse res omnes. [Illa exclamat) Non respōdet, sed exclamat. Et bene vim addidit ad exclamationem fuisse. Ergo à vocis sono exclamat, non à verbis. [Abi, abi, iam Aeschine satis diu verba dedisti nobis) Vsque, dum intelligeremus. [Satis adhuc tua frustrata est fides) Vsque dum deciperemur. [Hem, quid istud obsecro inquam est?) Hem interiectio est nouas res & inopinatas audientis. [Valeas, habeas illam) Quasi receperat & lōge ab sit. vt in Andria, Valeant qui inter nos dissidium volunt. [Garrulæ) Vt poeta anus. [Ac fieret palam) Demeæ. s. cui minime opus fuit. [Nunc quid faciam?) Figura ἀπορήσεως. [Vt ne qua exeat) Erumpat, vt, cum spumeus amnis Exijt, oppositasque euicit gurgite moles. [Ipsum id metuo vt credant) Ipsum, quod fratri rapui. & Vt, pro ne non posuit. [Tot concurrunt verisimilia) Vt mea esse credatur. [Ad me abducta est domum) Proprie, non dixit adducta, sed abducta. Abducitur enim alienum. vt in Heautontimorumeno, Abducimus tuam Bacchidem. Ad me autem, domum moraliter dixit, pro, ad domum meam. an ideo ad me, quia & illic luctatus leno est in retinenda contra Aeschinum puella? [Vt vt erat gesta, indicasse) .i. siue male, siue bene gesta erat: Vt enim, certam qualitatem significat, vt vt incertam, q. d. quoquo modo, male bene. [Exorassem vt eam ducerem) Sic enim promiserat se Sostratæ facturum. [Nunc iam porro Aeschine expergiscere) Sic & alibi, Enimuero Daue, nihil loci est segnitiæ neque socordiæ. Legitur & Etiam, quod est correptiuum iterandum. [Nunc hoc primum) Primum, ab eo, quod rogandus est pater. [Accedam ad fores) Sostratæ. s. [Horresco semper) Satis amatoria, nam nimium semper est calor, & frigus recedit à corpore. vt, Totus Parmeno tremo horreoque, postquam aspexi hanc. [Aperite aliquis actutum ostium) Vim pluralem habet Aliquis, quamuis singulariter dicatur, non est enim aliquis, nisi de multis. recte ergo, aperite aliquis, & nunc. nam non placet, illud, vbi duæ distinctiones sunt, vnde Aperite est vna, altera Aliquis. [Actutum ostium vt assumatur rursus, aperiat. propria enim veteres & qui, & aliquis, & quisquam, non obseruabant quo genere aut quo numero declinarent. est ergo figura ἀρχαϊσμός.

GVIDO.

DISCRVCIOR animi, &c.) Hic Aesch. suas effundit quærimonias dolens se esse suspectum à Sostrata & Pamph. de amore Psaltriæ quam fratri rapuit. Aesch. hic solus loquitur. Discrucior animi pro animo, casus pro casu, vt in epistolis Cic. Pandeo animi. Et Viro. O præstans animi iuuenis. Discrucior animi. i. animus meus cruciatur varijs cogitationibus & quidem displicentibus, componitur enim à dis & crucior quasi vario modo crucior in animo meo. hoccine. i. est ne verum. quasi non possit credere, est ne verum sup. hoc mali. i. hoc malum, hoc infortuniū obijci. i. imponi, imputari, improperari mihi tantum. i. adeo magnum & molestum mihi, vt neque sit certum mibi. i. non sit deliberatum apud me, vel vt nesciam pro certo quid faciam. i. facere debeam de me. nec certum sit inquam quid agam. i. quid mihi sit agendum vt huic malo medear. Membra mea sunt debilia. i. debilitata. metu. i. præ timore & diuortij faciendi cum Pam. & præ timore patris, nihil consilij. i. nihil deliberationis, vel boni remedij & propositi, quiuit. i. potuit, consistere. i. considere, residere in pectore meo, consistere enim interdum significat morari & considere. Iuuen. Ede vbi consistas in qua te quæro proseucha. Vah. interiectio indignantis & dolentis, ac seipsum & suam stultitiam deridentis, quo modo. i. quo pacto, expediam me. i. me explicabo ex hac turba. i. ex hac turbatione, & ex his tricis seu inuolucris, tanta. i. adeo magna suspicio. i. mala opinio de me incidit. i. contingit, neque. i. ea non incidit inquam immerito. i. non iniuria. Sostrata mater Pam. credit me emisse mibi. i. pro me hanc Psaltriam, anus. i. vetula, missa ad obstetricem quærendam fecit mihi id indicium, hoc est significauit mihi suspicionē incidisse de me, nam vt. i. dum, vel postquam ea anus erat missa ad obstetricem accersendam, hinc. i. ex hoc loco, in quo ego sum, videlicet ante fores Sostratæ, vbi. i. in quo loco. s. ante fores, vidi eam anum. s. nam hic vbi pro postquam capi non debet, iam enim vt est expositum pro postquam, & ita vana foret repetitio, & est sensus. Postquam erat missa ad obstetricem ex hoc loco, in quo vidi eā, illico i. statim, accedo ad eā. i. venio ad eā. rogito. i. interrogo quid Pamphila.

la. puella agat, ne.i. verum, partus adsit.i. prope sit. & rogito inquam ne.i. verum accersat.i. eat ad vocandam obstetricem, eo .i. eam ob rem, videlicet quia partus adest, illa anus exclamat.i. effrenata voce & sonitu, magno vocis clamat, seu loquitur, non autem respondet ò Aeschine, iam ostendit tarditatem, quasi bonũ esset vt citius abijsses, abi abi.i. vade vade, noli vlterius verba dare vt fecisti hactenus dedisti satis diu nobis verba .i. decepisti nos suis verbis, quæ nihil habent effectus, satis adhuc.i. hucusque, tua fides .i. tua promissio, quam tam sanctè facere videbaris, tum tũ figmentis plenus esset, fides ergo tua satis hucusque frustrata est nos.i. decepit nos, hem, interiectio res nouas audientis, inquam, .s. dico vel dixi. obsecro quid istud est, quod .s. tu anus dicis, illa autem pergens in itinere suo dixit mihi valeas.i. abscedas à nobis, habeas illam.i. puellam quæ placet tibi .i. quæ est tibi cordi, ilico.i. statim, vt dixit illud mihi, sensi.i. percepi illas mulieres adsuspicari.i. habere suspicionem de me. Dicimus adsuspicor, quemadmodum dicimus addubito, quod compositum nihil addit vltra simplex, nisi augeat, & ad illas suspicari remesis est facta propter carmen, sed tamen repressi me.i. me cohibui, nec volui auferre illam suspicionem detegẽdo amorem fratris, repressi inquam me. ne.i. vt non aliquid dicerem illi garrulæ .i. illi vetulæ loquaci ac verbosæ de fratre.i. de amore fraterno, ac .i. & ne illud de amore fratris fieret palam.i. publicaretur ab illa vetula, seu fieret manifestum Demeæ, cui minime fuit opus manifestare illud, nunc qd faciam deliberat, solus apud se, dicam hanc Psaltriam esse fratris Ctesiph. id quod pro quod, vt sæpe apud Cic. refertq. totam clausulam præteritam.i. quæ res, videlicet hanc esse fratris, minime.i. non est opus efferri.i. publicari, prodire in lucem, quasi extra ferri, vsquam.i. in aliquem locum, vsquam dicitur & in loco & ad locum. Age, aduerbium hortantis seipsum in deliberando, omitto .i. prætermitto, excipio illud, videlicet non esse opus hoc efferri, videlicet hanc esse fratris, vel omitto .i. relinquo istam opinionẽ de prodendo fratre, quæ mihi non placet, potis est .i. potest (vt prius est expositum) fieri.i. effici, vt ne.i. quòd non, illud de fratre exeat.i. erumpat in lucem, quo.i. aliqua ratione & via, vbi qua capitur pro aliqua, aduerbio per locum, vbi hoc totum potis est fieri, &c. potest capi interrogatiue vel affirmatiue secundum varias considerationes. Metuo vt .i. ne non, hoc est quòd non, vt Don. vult, metuo ergo quòd mulieres non credant idipsum.s. me eripuisse Psaltriam fratri, & non mihi. quoniam vellem eas scire & credere, & ita non suspicari de me, & id quidem vellem sine proditione fratris si fieri potis esset, vt iam dixit. Deinde argumentatur in oppositum inquiens multa verisimilia eum opprimere, vt credatur rapuisse sibi. Tot verisimilia.i. tot probabilia, seu probabiles rationes, similes veri.i. similitudinem habentes veritati, concurrunt.i. congeruntur aduersum me, egomet.i. ego ipse rapui Psaltriam à lenone, egomet ipse, tautologia est, nam met & ipse idem significant, solui .i. numeraui pro solutione Psaltriæ, argentum.i. precium ipsi lenoni, abducta est .i. ipsa rapta violenter deducta est ad me domum.i. in domum, in qua resideo, vbi domũ ponitur aduerbialiter, adeo.i. certe, fateor hæc fieri mea culpa .i. confiteor quod imminet mihi periculum diuortij, cum Pam. & q iri eius & matris sum maleuolentia, seu quòd subiui earum odia, mea culpa hæc.s. quæ sequitur, videlicet me non indicasse.i. quòd non indicauerim, & patefecerim hanc rem de raptu Psaltriæ pro fratre, patri.s. Mitioni, qui est adoptiuus pater, vt .i. quemadmodum, ea res erat gesta.i. facta, exorassem.i. impetrassem obtinuissem, vt.i. quòd ducerem.i. haberem in vxorem eam.s. Pam. Cessatum est impersonaliter dictum à cessatum cessabatur.i. fuit negligentia in nobis, & ociositas, ac segnities, seu cunctatum, noxia, vsque adhuc.i. hactenus, siue hucusque. vel si mauis cessatum est vsque.i. assidue semper adhuc .i. hucusque, nunc porro .i. ex hoc nunc in futurum, seu posthac. ò Aeschine alloquitur seipsum, expergiscere.i. excita teipsum, neque amplius cesses & sis ociosus, expergiscor eris est verbum deponens absolutum, & quasi passiuæ significationis, nam expergiscitur qui sua sponte à somno excitatur, expergescit autem, qui ab alio è somno excutitur, siue resoluitur, nunc hoc quod sequitur est primum, post tamen illud quod rogandus est pater. ibo ad illas mulieres, illud est quod primum dicit, vt purgem me.i. me excusem reijciendo à me crimen in fratrem secreto tamen. accedam.i. adueniam, ad fores.i. ad hostium domus Sostratæ, perij .i. perditus sum amore .s. eius Pam. quam timeo mihi eripi, semper ego miser horresco.i. contremisco, et commoueor, seu frigesco. nam horrere interdum significat frigere. Iuuen. Et horrendi tonon red. fec. Per. Scis co. ho. t. do. la. horresco ergo i. horrida fio & trepidus totus more amatorum, qui voluptate aduentante, & corpus inuadente, trepidare incipiunt, ac trepiduli efficiuntur, vbi .i. quando occipio pulsare.i. percutere, hasce.i. has fores.i. hoc hostium amaræ, heus heus, aduerbium vocantis repetitum, ego sum Aesc. aperite hostium actutum .i. cito, celeriter aduerbium temporis dictum ab tactu.i. à celeritate, vnde actuariæ naues dicuntur.i. celeres ac celeriter per maria, currentes, aperite actutum hostium, generaliter hoc est dictum. Deinde descendit ad particularia, aliquis aperiat sup. actutum hostium, sed Donat. dicit istas distinctiones sic factas non placuisse veteribus, est tamen astruenda litera vt singulæ quæque connexiones intelligantur, potest & sic astrui secundum Donat. aliquis ex vobis multis, aperite hostium, aliquis enim vt idem ait, habet vim pluralem, quamuis singulariter dicatur, non est enim aliquis nisi de multis. Est autem prolepsis figura constructionis, qualis si diceretur, studeatis aliquis orationem habendam, quasi aliquis ex vobis, seu quilibet ex vobis studeat orationi habendæ, non curo quis vestrum studeat dummodo sciatur ab aliquo, nescio quid prodit .i. exit veniens ad aperiendas fores, quæ sunt longe a penetralibus domus, concedam .i. me conferam. hoc.i. huc aduerbium ad locum sicut illoc pro illuc antique.

ARGVMENTVM) Querela & solicitudo Aeschini quomodo se purget mulierculis, & tamen fratris amorem non procedat: Et est hæc summa rerum eius epitbasis. [Membra metu de.) Asyndeto auget vim enumerationis. [Vah) Perplexi, hoc loco, & trepidantis. [Nam vt hinc) Narratio causæ solicitudinis, quomodo rem ex anu cognouerit. [Nunc) Instauratio per sorbationis. [Age mitto) Occupatio per antipophoram, & mox signa coniecturæ, quibus id quod grauius est confirmatur. totum pertinet ad amplificationem periculi. [Nunc iam porro) Apostrophe ad seipsum. LATO.

DISCRVCIOR animi) Turbati hominis querelas, sed tamen inter affectus & animi oblæsiones cordati hæc scena proponit. Nam cum posset adolescens facilime à se culpam remouere, si fratris sui facinus detexisset, maluit hoc vitio suo adscribi sufferre, quàm germani dedecus propalare. [Membra metu debilia) Est enim metus, vt ait Arist. in Physicis, causa cur sanguis ad cor se recipiens exteriora membra suo vigore destituat. Et Seneca lib. 6 quæst. Non est facile inter magna mala non desipere. Itaque leuissima ferè ingenia in tantum venire formidinẽs vt sibi exciderent. Nemo quidem sine aliqua iactura sanitatis expauit, similisq. furenti quisquis timet, sed alios cito sibi timor reddit alios vehementius perturbat, & in dementiam transfert. [Garrulæ illi) Garrulus à garrire descendit, quod significat, vt ait Nonius, multum strepere. Igitur qui silentium continere non possunt, sed quidquid audiuere effutiunt, hi rectè garruli nominandi sunt. Probe autem adolescens nihil mulieri, quod tacitum esse cupit, credere intendit, Seneca lib. 1 r. declamationum. Muliebris garrulitas id solum potest tacere, quod nescit. Xenophon 7. Mulieri pectoris arcana caue cõmittas, nihil enim diu continet. PETR. MARS.

ET in hac scena non parua difficultas est, quo pacto carmina sint discriminanda. Verum hic leuiter transiliunt qui ex professo eius rei curam susceperunt. Nobis dissimulandum hoc non fuit, vtcunque alij suum excusent silentium. Primi duo versus iambici sunt. tetrametri acat. In quorum priore Mihi dissyllabum est, secunda elisa syllaba. In altero bis legendum Neque quid, quamuis Ioan. existimet Nec posteriore loco pro Neque legi posse. Sed versus non patitur. fieret enim trochæus loco quinto, qui in iambico locum non habet. quanquam haud sum nescius Donatum legere Certum est pro Certum fiet. Ac vt integer hac scena sit Donati Commentarius, valde vereor. Deinde sequuntur quinque trochaici tetr. catal. Qui quòd perperam in omnibus libris leguntur. nobis vero ordine adscribendi visi sunt, deinde ratio eiusmodi digestionis subiungenda. GLAR.

Membra metu debilia sunt, animus timore obstipuit,
Pectore consistere nihil consilij quit, vah, quo modo
Me ex hac expediam turba? tanta nunc suspicio incidit.
De me, neque ea immerito. Sostrata credit mihi me Psaltriam
Hanc emisse, fecit Canthara anus id indicium mihi.

In primo versu Obstipuit antepenultima producta est. In secundo quidam lib. habent Quit, & tum Nihil trissyllabum est. Quidam habent quiuit, sic Nil monosyllabum. Sed quomodo duæ sunt dictiones, quemadmodũ & præcedente scena versu quinto à fine. In tertio duo verba De me, legi non debent, sed ad sequentẽ pertinent versum. Quintos non eodem vbique modo legitur. In quibusdã Hanc ad priorem versum ad positum vidimus absq; item verbo Canthara, vt esset trochaicus trimet. cat. hoc ordine,

Emisse, anus id fecit indicium mihi.

Doctor. trochaicum non tetrametrum, vt nos, sed dimetrum hypercatalecticum indicauit, perperam eo quidem iudicio, quanquam ipse eum aliter legit, vt in vulgatis habetur libris.

Sat iste, id nous mihi indicerum fecit.

Mirabile sanè carmen si modo carmen est. Sed iudicet lector, mea parui refert. Quod non docuimus, facile probabimus, si fuerit opus. Deinde sequuntur septem iambici tetr. acat. In quorū primo verbum Sicat ponendū post verbum Missa. Praeterea Eam pronomen tolli non debet propter Donati verba, qui de Hanc pronomine ante Vos posito, non de Eam post Vos posita loquitur in 3. Sit monosyll. est. In 4 Satis bis ponitur, & bis posterius s, amittit. Praeterea Dum monosyll. In 5. d, eliditur, nisi cret cum sit loco primo. Sextus anapaestum secundo loco habet. [Nunc quid faciam? dicam fratris esse hanc? quod minime est opus) Hi sunt rursus trochaici tetram. catal. In quarto, s vel Mea monosyll. est, vel creticus loco secundo. In 7 trochaeus est loco secundo. In 8 vel illas primam corripit, vel bacchius est loco 3. vel d, in Ad eliditur. In fine decimus versus pro Fores recte Ioan. legit. Miser. Nam Fores ex superiore versu repetendum. In 11. trochaeus est loco secundo. Vltimus perfectus scena sequente, sequitur Doct.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Mire facete cōmento nouum incutit Aeschino metum pater ostendens alij viro nupturam Pamphilam. Tandem amoto ludo aegre ferre incipiens filij animum gaudio explet, futuram promittens, vt illam ipse ducat vxorē.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena facete luditur Aeschinus à patre Mitione, qui varijs modis Pamphilam ostendit ob alio in vxorem duciam iri. Qua de re non paruo dolore conficitur Aeschinus qui eam summopere deperibat, quod ante patrem celauerat. Tandem illum eundem pater miro explet gaudio, recipiens, ac sibi promittens eandem eam puellam quam primum vxorem daturum sibi.

Partim Trochaici Tetrametri, partim Iambici Trimetri, in fine Quadrati quidam.

MITIO, AESCHINVS.

TA vt dixi, Sostrata
Facite: ego Aeschinum conueniam,
vt, quo modo acta haec sint, sciat.
Sed quis ostium hoc pultauit? AES. pater hercle est: perij. M. Aeschine.
AES. Quid huic hic negoci est? M. tune has pepulisti fores? tacet.
Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est:
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
Nil mihi respondes? AES. non equidem istas, quod sciā.
M. Ita? nam mirabar quid hic negoci esset tibi.
Erubuit: salua res est. AES. dic sodes pater.
Tibi vero quid istic est rei? M. nihil mihi quidem.
Amicus quidam me à foro abduxit modo
Huc aduocatum sibi. AES. quid? M. ego dicam tibi.
Habitant hic quaedam mulieres pauperculae:
Opinor eas non nosse te, & certe scio:
Neq; enim diu huc cō migrarunt. AES. quid tum postea?
M. Virgo est cum matre. AES. perge. M. haec virgo orba est patre:
Hic meus amicus illi genere est proximus:
Huic leges cogunt nubere hanc. AES. perij. M. quid est?
AES. Nil: recte: perge. M. is venit, vt secum auehat:
Nam habitat Mileti. AES. hem, virginem vt secū auehat?
M. Sic est. AES. Miletum vsque obsecro? M. ita. AES. animo male est.
* Quid ipsę? quid aiunt? M. quid istas cēses? nihil enim, — * Quid ipsae aiunt?
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
AES. Eho non ne haec iusta tibi videntur postea?
M. Non. AES. obsecro non? an illā hinc abducet pater?
M. Qui ni illam abducat? AES. factum à vobis duriter.
Immisericorditerque, atque etiam, si est pater
Dicendum magis aperte, illiberaliter.
M. Quam ob rem? AES. rogas me? quid illi tandē creditis
Fore animi misero, qui * illi consueuit prius, — * illam
(Qui infelix, haud scio, an illam misere nunc amat)
Cum hanc sibi videbit praesens praesenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum pater.
M. Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui, quando nupsit? auctor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? AES. an sedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus hic
Illinc veniret expectantem? haec mi pater
Te dicere aequom fuit, & id defendere.
M. Ridicule, aduorsum ne illum caussam dicerem,
Cui veneram aduocatus? sed quid Aeschine
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrumas? AES. pater obsecro, ausculta. M. Aeschine audiui omnia,
Et scio: nā amo te: quo magis, quae agis, curae sunt mihi.
AES. Ita velim me promerentem ames, dum viuas, mi pater,
Vt me hoc delictum admisisse in me id mihi vehementer dolet.
Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium noui tuum
Liberale: sed vereor ne indiligens nimium sies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiasti, quam te ius non fuerat tangere.
Iam id peccatum primum magnum, magnum, at humanum tamen.
Fecere alij saepe, item boni. at postquam euenit, cedo,
Nunquid circūspexti? aut nunquid tute prospexti tibi,
Quid fieret? quā fieret? si te ipsum mihi puduit dicere:
Quà resciscerem? haec dum dubitas, menses abierunt decem.
Prodidisti & te, & illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas, dormienti haec tibi confecturos deos?
Et sine tua opera illam in cubiculum iri deductum domum?
Nolim ceterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces vxorem hanc. AES. hem. M. bono animo es, inquam. AES. pater
Obsecro, num ludis tu nunc me? M. ego te? quam ob rem? AES. nescio.
Nisi, quia tā miser hoc esse cupio verū, eo vereor magis.
M. Abi domum, ac deos comprecare, vt vxorem accersas: abi.
AES. Quid? iam ne vxorem? M. iam. AES. iam? M. iam quantum pote. AES. di me pater
Omnes oderint, ni magi' te, quàm oculos nūc amo meos.

M. Quid?

M. Quid? quàm illam? AES. æque. M. perbenigne. AES. quid? ille vbi est Milesius?

M. Abijt, perijt, nauem ascendit: sed cur cessas? AES. abi pater:

Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certe scio,
Quo vir melior multo es quàm ego sum, obtemperaturos magis.

M. Ego eo intro, vt, quæ opu' sunt, parentur: fac tu, vt dixi, si sapis.

AES. Quid hoc negoci? hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse?
Si frater, aut sodalis esset, qui magi' morem gereret?
Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est? hem,
Itaque adeo magnam mi iniecit sua cõmoditate curam,
Ne forte imprudens faciam, quod nolit. sciens cauebo,
Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptijs egomet sim?

DONATVS.

ITA vt dixi, Sostrata Facite) Hic apparet Mitionem iam multa dixisse. [Facite) Iubet vt vel secutæ sint, vel adornent nuptias. [Ego Aeschinum cõueniam) Mire occursurus Aeschino Aeschinum quærit. [Pater hercle est) Quid est hoc quod Mitio timetur? an quia illi non est confessus? Ostendit autem poëta tantundem pudorem posse, aut amplius, quam timorem. [Quid huic hic negoci est?) Alius timor, quod hinc egreditur pater. [Tu ne has pepulisti fores?) Sic cœpit interrogare, vt negationi locum præbeat. Et nota, pepulisti, elatum verbum, & tragico cothurno magis quàm loquelæ comicæ accommodatur. [Tacet) Hoc apud se loquitur Mitio. [Melius est) Et non ludere bonum est, sed melius. & hoc meliore affectu dixit, quàm si diceret, dignus est. [Hoc mihi nunquam voluit credere) Contra illud quod ait, Denique alij clanculum patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia, ea ne me celet, consuefeci filium. Credere autem magno affectu dixit. non enim cõfiteretur vt patri, sed crederet, vt parenti, aut sodali suo. [Non equidem istas?) Deest pulsaui. [Quod sciam) Quantum scio. [Itan'? nam mirabar quid hoc negoci esset tibi) Accepit negationem Mitio, vt ludere Aeschinum possit. [Erubuit, salua res est) Nimis paterna sententia, & econtrario Simo in Andria, Vide num eius color, pudoris signum vsquam indicat. Et quanto affectus est, non dixisse, erubuit, saluus est, sed salua res est. Non ne videtur tibi res eius omnis in Æschino constituta? eodem animo & supra dixit, In eo me oblecto, solum .i. carum mihi. Non .n. solum intulit quod expectabatur, sed absolute, quasi ex omnibus solum .i. inquit. [Nihil mihi quidem) Mihi .i. nec propriæ rei. & callida negatione cœpit vt &, illi adimat confitendi locum ac fiduciam, simulq. sit ei desperatio ducendæ eius cuius mentio tam contemptim ab ipso tractetur. [Amicus quidam me a foro abduxit modo huc aduocatũ sibi) Hinc incipit mendacium mixtum vero. nam amicus quidam me à foro huc, verum est, aduocatum, falsum. Sed huc, & quidam, modo emphasin habent leuis negocij, & in quo nec magnæ personæ, nec rei difficilis operæ aut longæ occupationis habentur. Et aduocatum dicendo, alienum negocium demonstrauit, nam & Sibi non vacat. si enim mulieribus addidisset, potuit aliud sperari. [Quid?) Deest, ait, vt sit, Quid ait? [Ego tibi dicam) Senile est. nam id iam dicendum fuit. & hoc emphasin habet vilis rei, quæ vel facile dici possit, vel non celanda sit. [Mulieres pauperculæ) Nõ potuit magis celare dignitatem formæ & ætatis puellæ, quæ amatur ab Aeschino, quàm vt eam primo eodem nomine cũ matre nominaret, deinde communiter diceret de ambabus vniuersa quibus contemni debeant. [Quædam mulieres pauperculę) Pauperculæ addidit, vt magis desperet Aeschinus impetrare posse has nuptias à patre. Etiam Quædam, vt ignobiles demonstraret. Et totum hoc, cum abiectione pronunciandum est. Vt quædã, & pauperculę, dicendo, adimit omnem spem nuptiarum, nam quædam, ignobilem indicat, pauper, indotatam. quid ergo remanet quod speret Aeschinus? [Pauperculæ) Nec pauperes saltem. [Et certe scio) ἐπιτρόχαστι. parum dixis, inquit. [Opinor) Vel adeo obscuræ sunt, & nullus precij, vt opiner has non nosse te. Potuit recte dicere & hoc, vt opinor, has non nosti, sed illud vetustius. [Vt opinor has non nosse te) Aut abundat Vt, aut deest .s. Magnum autem crimen est in forma vicinæ puellæ, incognitam esse adolescenti de proximo. Et quia scit hunc esse de quo dixerit, Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit aliquid? subdidit caussam ne dignitatis pudorisq. esset, quod eam incognitam Aeschino esse dixisset, Neque enim diu huc, inquit, commigrarunt. Et Vt opinor, mire ipse sibi format atque confirmat, quod nondum ille confessus est. [Quid tum postea?) Gratissime proditur Aeschinus amatur, cum sedulo dissimulet. [Virgo cum matre est) Vult Mitio sic audire Aeschinum tanquam alienissimum, & ideo velut inscius facti, diligentius narrat. Virginem autem δεχομένῳ pro muliere dixit. [Perge) Vide instantius interrogãtem quam extraneum decuit. [Hic meus amicus) Qui me aduocatũ abduxit de foro. [Huic leges cogunt nubere) Non permittunt, dixit, nec iubent, sed cogunt, ad perturbandum Aeschinum. & recte alia enim sinunt leges, alia cogunt fieri. Et ne esset quo resisteretur illi, vult vt mulieres à lege cogantur. [Perij) Hoc audit Mitio, sed dissimulat. [Nihil recte) .i. recta quod perij, & nihil magis comicum. Et vide trisyllabum artificiose esse subiectum, vt qui Perij dixit, via hoc locutus fuisse videatur. [Venit is vt secum auehat) Aliud peius in amatam, vt nec Athenis saltem alteri nuberet [Nam habitat Mileti) μίλητῳ Mileti. & est aduerbium locale. [Hem virginem vt secum auehat?) Hic acrius commoueri proditur adolescens, vt affectu fateatur quod verbis negat. [Sic est. Miletum vsque obsecro? ita animo mala est) Ille oblitus sui, sic indignatur, vt in re propria. hic rursus callide vultu vtitur tanquam aliena narrantis. [Miletum vsque obsecro?) Bene Vsque. nam Miletos, colonia est Atheniensium in Ponto. [Animo male est) Animo male fieri dicitur, cum ictu alicuius mœroris perculsus animus, non sustinet corpus, sequiturq. ruina membrorũ. [Quid ipsæ? quid aiunt?) Non statim credit Aeschinus pudicam matremfamilias statim consentire in nuptias nouas viri ignoti. [Quid istas censes?) Posse dicere, subaudiendum. [Nihil enim) Dicunt, subaudiendum & sic intelligendum. Nihil, non quod taceãt, sed quod nihil confirmationis habeat id quod dicunt. [Commenta mater est,) Nunc dicit quid dicat. etiam commenta dixit .i. fallaciam confinxisse, verisimile comminisci. [Ex alio viro) Iam de proximo tangit Aeschinum. [Priorem esse illum) Mire tractat etiam partes Aeschini. [Nonne hæc iusta tibi videntur postea) .s. illa quę amicus tuus diceret prius, quam hęc audires. [Iusta tibi) Iusta quę postea audisti, quam illa quæ pro Lẽnio dicebas prius. Aut si hoc non est, quære quid sit Postea. [Postea) Sic abundaret, quomodo interdum Hodie de stomacho adijcitur loquentis. vt Virg. dicit, Nunquam oẽs hodie moriemur multi. [Non?) Vultuose pronunciandum est non. [An illam hinc abducet) Hinc, tanquam singulius ploratum est. nam sic est pronunciandum. [Pater?) Quasi ad hoc supplicandum dicatur. [Factum à vobis duriter) Non dure & crudeliter, sed quasi duramente .i. inflexibili, & quod Græci dicunt ἀτενῶς. [Immisericorditerq.) Nota octo syllabarum aduerbium, atque insuper cõpositum, & cum coniunctione prolatum. [Illiberaliter) ἀνέξιως nam multa duriter, etiam si opus sit immisericorditer quoque, & facienda sunt, & patienda, si ita ratio & caussa cogat, & non sit illiberale .i. non malum atq; inhonestum. [Si est pater Dicendum magis aperte) .i. apertius, quia iam apertum fuerat, duriter, & immisericorditer. Et bene præfatus est, ne contumax aduersus matrem videretur. [Illiberaliter) Iniuste, inclementer, non bene. quia liberalis, bonus dicitur. [Quam ob rem?) Delectari magis cupiens Mitio, Aeschinũ vult protrahere ad defensionem sui. [Fore animi misero,) Quid de se plus diceret, si factum fateretur? [Qui illi consueuit) Legitur & illam, & dicebant veteres, hanc rẽ consueuit, & ἀλεξανδρεῖ. vt Plaut. Vt clandestine, vt celetur consuetudo. Et maiore affectu non amorem allegauit, sed quod est cõmune cum bonis, & multo iustius, consuetudinem. [Qui infelix) Non, qui, sed qui infelix, & non, amat, sed misere dixit. & ita affectu proditur qui vt alienus vult loqui. [Præsens præsenti eripi) Adiuuat significationem hæc ex abundanti addita, vt illam absens absentem audirq. viderq. Et, Fratrem ne desere frater. Sic Cæcilius in Eratosthene, Hęc caterua plena gladiatoria, cum suũ sibi alius sauciat, socios socium. Et totus hic locus est translatus ex Virg. in 4. Aen. Quis tibi nunc Dido cernenti talia sensus, Quos ue dabas gemitus? cum litora feruere late Prospiceres arce ex summa, totumq. videres Misceri ante oculos tantis clamoribus æquor? [Istuc?) Deest, dicis. [Quis despondit?) Latenter obiurgat Aeschinum, rem sine patre gessisse. & dicitur figura.

* [Quis despondit?) Quia non interfuit pater. [Quia dedit?)

dedit?) Quia rapuit ante quam peteret. [Quando nupsit?) Quia nuptiæ non factæ sunt. Et nupsit moleste additum, quasi alienæ sit, quæ non legibus ducta sit. [Auctor his rebus quis est?) Datiuo casu, non harum rerum. Et Salust. Qui tunc Romanis impera tor erat. [Auctor his rebus quis est?) Iterum obiurgat, quia non interfuit pater. & agit sic dolens, velut sibi minus amoris præbitum fuerit, Mitio, vt se his, quantum amor patitur, videatur vlcisci, quodque sibi negocium non confiteatur Aeschinus. [An sedere oportuit) Sedere propriè ignauiæ cessationis est. vt, Sedeāt, spectentq. Latini, Et Quid sedes Verres, quid spectas? [Cur duxit alienam?) Vtrum filiam? an quæ possit aliena esse? nā omnes alienas filias ducimus. [Tam grandem) Grandem, ad ætatem vete res retulerunt, non ad corpus. & in parte ætatis dicitur grandis, non in tota vita, nisi si addatur natu. vt, Grandis natu parens adductus ad supplicium. Et grandis infans, & grandis puer, & grandis ephæbus, & grandis virgo rectè dicitur. Et vnde scit Aeschinus? an grandem hinc fingit ignotam? an quia dixit pater, Commenta mater est esse ex alio viro nescio quo puerum natum. Ergo & illa grandis, & senex Milesius, qui tunc virginem petit, cum iam altera sit, vel rapta sit alteri. [Dum cogitatus hic Illinc veniret) Prouerbialiter hinc illinc. [Et id defendere) Non potuit magis amatorie, & magis pueriliter loqui, quàm vt non contentus quòd ait, Hæc dicere te æquum fuit, etiam adderet, & id defendere. Patet autem qualis affectus est, cum etiam patri ob alienam causam blanditur, vt ipse nunc simulat. [Ridicule) Vocatiuus est casus, ab eo quod est ridiculus. [Quid ista Aeschine Nostra?) Hic iam vltima desperatio, & Aeschinum in confessionem protrahet, & in finem fallaciæ senem deducet. Et bene quidem nostra dixit memor est enim se respondisse Aeschino interroganti, Tibi vero quid istic rei est? Nihil mihi quidem. Totum autem hoc senex adhuc redegit, non tam vt torqueret Aeschinum, quàm vt maius faceret beneficium suum, exponēdo id quod pene periculum amor eius incideret. [Quid est? Quid lacrumas?) Quasi repente animaduertit flentem, & quasi causa omnem nesciat, sic inquit [Aeschine) Non exhibuisset personam patris, nisi pietate victus, pati filium nollet confessione torqueri. Virg. - nec plura querentem Passa Venus, medio sic interfata dolore est. Bene ergo intelligunt, qui sic accipiunt, perfectorum adhuc fuisse Mitionem, nisi victus affectu fallaciam proiecisset. [Nam amo te,) Bene addidit, nam te amo, &c. nam & inuidis, & inimicis moris est scire quid agamus. [Ita velim me promerentem ames) Quàm pie additum est promerentem, tanquam illic sit totum Aeschine, cum possit pater etiam immeritum amare. Et animaduertendum est, Vt, semper sequi, vel statim, vel ex interuallo, maxime in huiusmodi confirmationibus. sic Cic. Ita velim mihi deos propitios, vt cum illius temporis mihi venit in mentem, &c. Velim autem, pro volo antique dicitur. [Admisisse in me) Me in me αὐξητικῶς adiectum est. [Et me tui pudet) Ambiguum quidam hoc dictū putant, sed apparet adolescentem propter suum peccatum dicere, non quòd quidquam turpe fecerit pater. [Ne indiligens nimiū sies) Non ergo ingratus, sed negligens Aeschinus. nec negligēs, sed indiligens. nec in alterum, sed in se deliquit. Miræ clementiæ genus est, aut omnino ignoscere, aut crimen in leuius commutare. nam tota obiurgatio ita amica est, vt non multum à blādimento discrepet, magisq. proficiat apud audientem, vt vult Terent. quàm illa aspera atque præfracte. [In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?) Communem locum inducit, à persona, à facto, à tempore. [In qua ciuitate) Aliter pronunciandum est .i. presse ac leniter, ne facias illud Tullianum, Pro dij immortales, vbi nam gentium sumus? quam remp. habemus? in qua vrbe viuimus? Et Tandem, pro Damen. [In qua ciuitate) Hoc est, oblitus es Athenis te esse, vbi viuitur legibus? Vide omnes sententias poni accusatorias, & nihil amoris. isti sunt orationum colores difficillimi, sed elaborauit Terent. Mitionem facere leniter accusantem, & inducere Demeam durissime blandientem. [In qua ciuitate) Quod obiurgat Mitio, magni amoris est, & necessaria pro persona assentatio. non enim conuenit patrem nimium diligentem filium, eius præterire peccata [Virginem vitiasti) Vide & rē dici, & abesse tragicam inclamationem, & ostendi delictum, & ad veniam festinari. nam statim dicet, Iam id peccatum primum est magnum, at humanum tamen. Et tota pronunciatio huiusmodi verbis summissa debetur. [Facere alij sæpe, item boni) Moris est exemplo lenire, quod purgare non possis. [Fecere alij sæpe, item boni) Consolatio ab exemplo. Et boni, non cum hoc facerent, sed alias boni. [At postquam euenit) Euenit. i. quit, non commissum est nihil innocentius dici potuit. [Nunquid circumspexti?) Syncope, pro circumspexisti. Circumspicimus prosentia. Prospicimus futura. [Quid fieret?) .i. qua ratione, quo modo fieret? & qua ratione .i. quibus adminiculis, vel per quas personas? [Si te ipsum mihi puduit dicere) Optime hoc additum est, quasi non debuerit Aeschinum apud Mitionem pudere. [Qua resciscerē?) Quā .i. per quos. & ad omnia subauditur, nunquid circumspexti? [Quā rescisceremà) Deest Re, vel Ratione. [Menses abierunt decem) Mire abierunt, q.d. Te cessante, menses cessere, & locus est incusationis a tempore. Et abire dicitur quod paulatim nos deficit, hoc autem ex partu intelligit. [Quod quidem in re fuit) Sal. Quod in familia nostra fuit. præstiti, vt in omnibus bellis adesset vobis. Et Cic. Senator P. R. quod in omnibus fuit iacuit & pernoctauit in publico [Prodidisti & te, & illam miseram) Vide festiuum senem, quantum se adolescenti accommodet, non.n. illum, quem causa deposcit, sed amatorium ordinem fecit prius dicendo prodidisti te quàm illam, tum etiam gnatum, vt ex animo amare videatur id, quod natum est. [Prodidisti) Decepisti, vel deseruisti vt Virg. vnius ob iram Prodimur. [Quod quidem in te fuit) Pro id, quod in te erat. i. quantum in officio tuo spei & auxilij partiumq. tuarum, vel, quātum ad te spectabat. Et hic est illud quod obsequentissimus pater vult omnia per se esse correcta. [Dormienti hæc tibi confecturos deos?) Quam mitis, quàm faceta obiurgatio. Videtur satis Mitio ille esse qui ante est descriptus? [Quid? credebas, dormienti hæc &c.) Incerta distinctio, nam & per se quid, &, quid credebas, legi potest, & velut per hoc subaccusetur Aeschinus, Dormienti hæc tibi confecturos deos? infertur. Et quæ sint quæ à dijs, cessantibus præstari non possint, sequenti versu docet, ne videatur de dijs male sensisse. [Dormienti) Multo melius q̄ si diceret cessanti. & non, facturos, sed quod plenum est, confecturos. Et mire deos ponit in eo negocio quod ipse præstat, tanquam hic & se & deos excuset, q non fecerint Aeschino, quę volebat, etiam dormienti. [Et sine tua opera illam in cubiculum iri deductum domum?) Ordo, deductum iri domum. [Nolim ceterarum rerum te socordem) Quàm nihil imperiose ac pro auctoritate patria hic. nolim, inquit, te socordem ceterarū rerum esse. non dixit, ne sis socors. [Bono animo es,) Apparet flenti hæc dicta omnia esse. & hoc decuit verecundum adolescētem & ea vi tantæ orationis, & metu amittendæ puellæ. Et Es, modo imperatiui modi est, temporis præsentis. nam esto, futuri est. [Duces vxorem) Datur in vltima obiurgatione, & breuiter & plena securitas. [Hem) Singultiens fletu & gaudio dixit hē. [Obsecro non ludis tu nunc me?) Mœstus amatoris animus ludentem serio loqui credidit, vera dicentem, quia optata sunt, putat ludere nunc. Potest & ob hanc causam dicere, Ludis tu nūc, quòd nunquam eum antea luserit. [Ego te? quam ob rem?) Magna vis pronominum cur non ludat. quibus & accessit consideratio rei. nam primo ego, deinde te, deinde causæ propositio. Et rectè Ludis. Est enim amantis in falsum metum conijcere imminentem lætitia, qualibet sententia. inimici vero in falsum gaudium quenquam impellere sub alicuius mœroris aduentum. & ideo negat se Mitio in hac parte lusurum Aeschinum, qui in alijs luserit. [Quia tam misere hoc cupio esse verum) Pro nimis, quia nimia miseria, vt, Nequid nimis. hoc enim putant qui virtutes mediocritates esse dixerunt. [Nescio) Religiose dixit nescio, quasi non sit ratio quare non credat patri, quamuis subiecerit causam. [Abi domum, ac deos comprecare) Magnus instituor sui beneficij est, qui à dijs petendum esse dixit, quod ipse præstabit. an ideo quia ordinis fuerat, prius rem diuinam facere, & sic vxorem accersere? Et bene repetitum est Abi, quasi hærenti morantiq., vt ait, Vos istæc intro auferte, abite. [Quid? iam vxorem?) Accessit ad beneficium tempus. & ideo iam quasi gestiens repetit adolescens. [Quantum potest) Aut deest cito, aut quantum potest esse. [Quid? quam illam?) Commendat se Mitio, & familiariorem amatori facit, mentionem faciendo sæpius de amica in vxorem ducenda. [Ni magis te, quam oculos nūc amo meos) Mire nunc addidit. & eleganter inuentum est quod in se amator multum diligat. i. oculos, vt econtrario in Eun. Adolescenti ipsi eriperem oculos. i. ipsos, de quibus amat. [Atque) Sic infert hoc quasi dubitando inuenerit. [Perbenigne) Multum putat, quia amator hoc dixit, ergo benigne, large abundeque. [Quid? ille vbi est Milesius?) Non amat, si statim timere desinit. vnde Virg. Omnia tuta timens eadem impia fama furenti Detulit, armari classem, cursumque parari. [Abijt, nauem ascendit,) Facete, abijt, ne diceret, mentitus sum. atque ita dixit, vt infantibus nutrices de terriculis dicere solent, quæ cum ipsæ confinxerint, abolitas volunt, postquam illos vident nimium pauere. Et mihi videtur ridens hæc dixisse, vt intelligat Aeschinus Mitionem ioco fuisse mentitum. [Tibi obtemperaturos magis)

Mira

Mira sententia, deos obsequi bonis quasi bonis hominibus multum debeant.& in excusationem precandi deos vide quæ facultas nata sit patrem sine assentatione laudandi. non est autem iniuriosum, ad patrem referre deprecationem deorum, sed magis honorabile. nam tale est apud Virg. Tu genitor cape sacra manu,patriosq. penates. vt ipse patrem portet,hic deos. [Ego eo intro,vt,quæ opu' sunt,parentur,fac tu,vt dixi,si sapis) Hic versus in quibusdam non inuenitur. [Quid hoc negocii?) Et mirantis hæc, & laudantis oratio est. & pené videtur huiusmodi patrē Terent.probare. [Qui magi' morem gereret?) Qui,quo modo, qua re,qua ratione.[Hic non amandus?) Omnia perfecit hic pater,vt & ametur,& laudetur,& foueatur.[Magnam mi iniecit sua commoditate curam,) Mira sententia,mala etiam de bonis nobis nasci. an bonus parens magnæ curæ est filio? [Sciens cauebo) Facere quod nolit.s. [Sed cesso ire intro,ne mora meis nuptijs egomet sim?) Bene hoc,vtpote obiurgatus.

GVID. ITA &c.) Hic Aesch.luditur á patre Mitione,qui varijs modis ostēdit Pamphilam ab alio in matrimonium ductum iri,quo non parum dolore concutitur Aesch. qui summopere eam deperibat, sed id celauerat patrem, tandem illum eundem pater explet gaudio recipiens ob Aesch.puellam iri ductum. M. ô Sostrata facito ita, vt dixi, vel tu & filia facite ita, vt dixi, per quod apparet Mitionem iam multa dixisse,ego conueniam.i.alloquar Aeschinum,vt sciat quomodo hæc de nuptijs, & de coniugio ipsius,& tuæ filiæ sint acta.i.transacta,& pacta. Sed quis pultauit.i. percussit hoc hostium, hoc dixit cum appropinquaret foribus, quas pulsari audierat. A. Hercle pater est.s.Mitio pater adoptiuus est hic intra domum iam ego facile perspicio ipsius sermone. M. O Aesch.vocando eum. A. Quid negocij.i. quod negocium est huic.s.Mitioni, per indignationem dixit.i. quod negocium habet iste hic.i.in domo Sostratę. M. Ne.i.vtrum tu pepulisti.i.percussisti,Inde pulso as frequētatiuum,has fores.i.hoc hostium? Deinde cum non responderet Aesch. subdit submissa voce & apud se,tacet.i.taciturnus est,obmutuit. Cur non ludo .i.illud hunc Aesch.aliquantisper.i.aliquandiu. Melius est.i.operæprecium est,vt à me ludatur,quandoquidem.i.quia certe nunquam voluit credere.i.committere,secreto dicere,ac detegere. Item impartire mihi hoc videlicet amorem filiæ Sostratæ hæc priora dixit apud se,deinde subdit alloquendo Aeschinem, nihil respondes mihi. A. Equidem.i.certe,seu ego quidem non pulsaui sup.istas fores,quàm sciam.i.quantum scio,alij habent quod sciam quod in idem redit.sed Don. vult quàm sciam pro quantū scio. M. Itan'.i.ita ne.i.est ne ita vt ais.s.te forea non pepulisse. id ego dicebam sup. Nam.i.quia mirabar quid negocij esset tibi hic vbi dici inepte solet,quid haberes agendum hic. Deinde subdit apud se. Erubuit.i.verecundatus est & rubore est suffusus,salua res est.i. res bene se habet, nam rubor est virtutis color,& ita magnum est argumentum nondum perfricuisse frontem, omnē deposuisse pudorem. A. ô pater dic sodes.i.dic si audes,& si tibi cordi est,& est comicum verbum blandienti aptissimum, & iam familiariter loqui incipienti,vero.i. sed,quid rei.i.quod negocij est tibi istic.i.apud Sostratam,vbi dicerent barbari,quid habes agendum. M. quidem.i.certe,nihil mihi est istic.i.apud Sostratā, vbi dicerent barbari,quid habes agendum. M. quidem.i.certe, nihil mihi est istic.i. nihil habeo negocij,seu,vt barbare loquar, nihil habeo agendum illic,quidem.i.certe,vel quidam amicus.i. vnus ex amicis meis,abduxit.i.deduxit, remouit me à foro,modo.i. paulo ante,& deduxit me huc ad Sostratam aduocatum sibi .i.intercessorem,& mediatorem pro se videlicet,vt omnia de nuptijs filiæ & ipsius transigerentur meo beneficio,ac mea intercessione. Nam aduocatus dicitur,qui causam alicuius agit,itaque faciens eius est intercessor apud iudicem & mediator, est etiam omnis homo defendere alium paratus,vt testatur Laur. Sic ergo attrue,modo.i.paulo ante,amicus abduxit me.i.abstraxit me huc foro,tanquam aduocatum sibi.i. vt sibi essem aduocatus, vt iam est expositum. A. Quid.i.cur,abduxit te aduocatū sibi.i.in qua re vult te esse sibi aduocatum. M. ego dicam tibi,quædam mulieres pauperculę habitant.i.morantur,hic.i.in his tectis,opinor te non nosse has mulieres,& certo scio.i.non dubito,& vere scio te non nosse eas,enim.i.quia non diu.i. non ex longo tempore, commigrarunt huc.i.ceperunt hic sedes,& huc ad morandum venerunt. A. quid tum.i.tunc postea secutum est,vel quid ex eo vis inferre. M. virgo est cum matre. A. perge.i. prosequere in narratione tua. M. hæc virgo est orba patre.i.caret parte. Orbus dicitur aliqua re cara priuatus, vt parens dicitur liberis orbis,& contra liberi dicuntur orbi parente,hic meus amicus est proximus illi virgini.i.mulieri, nam iam corrupta erat est proximus genere.i.cognatione ipsa, leges cogunt hanc puellam nubere.i.nuptui collocari huic amico. Aesch.perij.i.perditus sum,hoc audiuit Mitio,sed dissimulat. M. quid est quod tu dicis,nam at ter summissa voce dixerat. A. nihil est.s.recte res se habet,sed hoc dissimulanter dicitur perge.i.prosequere narrando. M. is amicus venit vt aduehat secum.i.quasi naui vehat. Nam vectores dicuntur,qui naui vehuntur pro precio. Et bene aduehat,nā ipse habitat.i.moratur. Mileti.i.in vrbe Ioniæ,quæ est Atheniensium colonia & Mileti genitiuus est aduerbium positus, id pro aduerbio in loco. A. hem,dolentis interiectione, & commoti vehementer. dicis eum venisse sup.vt aduehat secum virginem .i.mulierem. nam in corrupta erat. M. hc est.i.est verum eam ob rem venisse vt abduceret. A. obsecro.i.obnixe peto vt dicas mihi an venerit, vt aduehat virginem secum vsque Miletum .i.vsque in eam vrbem, vnde Milesiæ lanæ preciosæ esse dicuntur à Vir. M. ita venit vt abducat eam Miletum vsque. A. male est animo meo.i. animus meus est æger dolore, molestia,ac passionibus varijs,quibus conflictatur animus,nam vt dicimus bene est mihi.i. sum sanus,& male est mihi.i.sum ægrotus,sic dicimus bene est animo.i. sum lætus,neque afflictus morbis animi, quæ passiones sunt,& male est animo.i.sum ægritudine animi vexatus, & (vt inquit Don.) male esse animo dicitur cum dicti alicuius mœrore perculsus animus est, ita vt corpus non sustineatur, sequaturq. ruina membrorum. quid ipsæ mulieres aiunt. M. quid censes.i.putas mulieres posse dicere sup.enim.i. certe, vel quia nihil dicuntur mater Sostrata commenta est à comminiscor eris.i.adinuenit excogitauit verisimilem.s.fallaciam,videlicet puerum esse natum ex alio viro nescio ex quo viro natus sit,vel sic misce puerum esse natum ex alio nescio quo viro, sed in idem reuertitur, neq; ipsa mater nominat eum virum ex quo natus est puer. Commenta est inquam,vel dixit illum virum, ex quo natus est filius esse priorem.i. cui potius sit collocanda puella, & ait non oportere filiam dari huic amico meo. A. eho,interiectio audientia quod optabat,non ne hęc quę dixit Sostrata.s.illum,ex quo natus est puer esse priorem & præferendum non ne ea videntur tibi iusta,postea.i.postquam dicta sunt, & ea considerasti,vel quæ postremo loco dixisti. M. Non videntur mihi iusta. A. obsecro non.i.dicis non videri illi tibi iusta, & hoc non vultuose est pronunciandum. An.i. vtrum,ô pater vtrum ipse amicus tuus abducet.i.abstrahet illam. hinc.i.ex hoc loco. M. quid ni.i.cur non abducat illam. A. id sup.i.transactio,& pactio de nuptijs, factum est à nobis duriter.i.dura mente & inflexibili,& non pure ac crudeliter, & immisericorditer.i. austere,aspere, sine misericordia sed cum rigore, atque etiam ô pater si dicendum.i.si licet dicere magis aperte.i.clarius,apertius factum inquam est à nobis illiberaliter.i.iniuste,inclementer nō bene quia liberalis bonus dicitur. M. quamobrem.i.quare est ita factum à nobis illiberaliter. A. Rogas me.i.interrogas quare tandem.i.sine longis ambagibus & verborum circuitionibus quid animi.i.quem animum creditis fore.i.futurum esse illi misero. qui consueuit.i.consuetudinem & conuersationē habuit prius cum illa puella. Don.legit consueuit illi vel illam. nam veteres hanc rem consueui dictitarunt. qui infelix propter hanc surreptionem,haud scio.i.nescio an amat nunc illam puellam miserere.i.valde,& in miseriam suam ac infelicitatem. quid ergo illi animi creditis fore, eum.i.quando ipse præsens videbit hanc puellam eripi.i.abduci sibi præsenti,vel cape præsens aduerbialiter pro coram,quo etiam modo capi potest. Cic.ad Curionem. Præsens tecum egi.i.sum collocutus tecum. Apposuit autem,nescio an illam nunc amat,vt colleret suspicionem de se ipso,quia nimis aperte fuerat locutus,& ex affectu præ nimio amore,& quid animi creditis illi fore,cum ipse videbit hanc puellam abduci.i.auferri, ab oculis suis.i.à conspectu suo.ô pater facinus.i.factum vestrum,est indignum.i.inhonestum,& non dignū quod à vobis fieri debuisset. M. qua ratione.i. quomodo,vel qua causa dicis istud. quis despondit.i.promisit illam ei quem defendit. quia dedit illam puellam,q.d.prius rapta est,quàm daretur? cui homini desponsata est sup.aut data? quando nupsit.i.data est nuptui illi,quem tantopere defendis. dissimulat enim Mitio se nosse Aeschinum fuisse illum,qui eam stuprauerit.eum tamen latenter obiurgat quòd sine patre rem gesserit. quis est auctor his rebus.i.quis præest seu præfuit his rebus faciendis videlicet transactionibus,& pactionibus de connubio puellæ, cum illo quem defendit,cur ipse quem miserum dicis, duxit.i.cepit in vxorem,alienam.i.eam,quæ sibi non erat desponsata, neque data,ac ideo aliena? A. an.i.vtrum,oportuit virginem tam grandem.i. tantæ ætatis, quantæ est, inde grandis natu.i. annosus.

Oportuit

Oportuit ergo virginem tam grandem sedere.i.cessare, ociosam esse, torpere domi expectantem dum.i.quousque.cognatus.i.aliquis de cognatione veniret hinc illinc, prouerbialiter dictum .i. ex hac aut ille parte. ò mi pater æquum fuit te dicere hæc.i.honestum erat vt diceres hæc quæ dicis.s.eam non debuisse tam diu sedere domi &c. & æquum fuit inquam te defendere id.s.quod non oportuit eam tam grandem sedere domi expectantem, dum hinc illinc veniret cognatus. M. ò ridicule.i.deridende, qui.s.dignus es, qui rideris cum tuis verbis absurdis & stultis, ne.i.vtrum dicerē.i.dicere debebam causam aduersus, vel aduersum (vtrunque enim dicitur) aduersus illum.s.amicum tui .i. ad cuius defensionem. veneram aduocatus .i. intercessor futurus, & auxiliari seu defendere paratus, sed ò Aeschine quid iste facta, & ista negocia de hac pusilla intersunt sup. nostra, in ablatiuo fœminino.i.quid ad nos spectant, aut quid nobis cum illis.i.quid negocij, quid cōmercij habemus cum illis, atque (quod dici inepte solet) quid habemus agendum de illis mulieribus, & negocijs suis, abeamus.i. discedamus, et autem hoc dicit, animaduertit repente eum flentem, tunc q. subiunxit. quid est? quid.i.cur, lacrymas.i.fles. A. ò pater obsecro ausculta.i.audi. M. non est passus pater filium torqueri in confitendo crimine suo, propterea inquit, audiui omnia, noli detegere & non solum audiui, sed scio omnia quomodo se habeant, nam amo te quo.i.qua re.s.quia te amo, vel quo pro quanto, sed melius est vt capiatur quare, ea quę agis sunt magis mihi curæ. A. eclim.i.eolo vtinam ò pater ita ames promerentem .i. bene merentem & dignum, quia te amet. nam promeremur bona tantum, dum.i.quandiu viuet, et.i.sicut id, quod sequitur.s.mea admissa in me.i.committendo recepisse in me hoc delictum de virginis stupro, dolet vehementer mihi.i.est mihi maximo dolori, siue affert mihi dolorem maximum, & ita inquam me ames, vt.s.sicut, me pudet tui.i.propter te, quoniam pudore afficior, quàm sim tibi causa puduris, quia aliquid .s. infamiæ mea causa contraxeris propter crimen meum. M. Hercle credo te pudere facti & mei. nanque noui.i.cognosco, ingenium tuum.i.naturam tuam, esse sup. liberale.i.bonum, quale liberalis bonus, sed vereor.i.timeo, ne .i. vt pro quam sis nimium indiligens .i. incurius, negligens, tandem .i. sine multis verbis responde, vel considera, nam hic tandem habet quiddam vrgens, & accelerans. Donat. vult capi pro tamen in qua ciuitate.i.in qua communitate, arbitrare.i.putas te viuere, viuis enim in ciuitate Atheniensi, vbi legibus viuitur. Vitiasti .i. stuprasti, & corrupisti virginem ciuam, quam virginem ius non erat.i.non licebat te tangere, quod sine comparatione minus est, quàm stuprare. iamprimum .i. in primis.id peccatum est magnum.i.enorme, attamen.i.sed tamen est humanum.i.à fragilitate humana deflexum, quę varijs ludicrum cōcupiscentijs, sæpe.i.plerunque. alij boni, non tunc tum facerent, sed alias, fecerunt item.i.similiter, vt tu, at.i.sed postquam id euenit.i.contingit tibi hoc facere, cedo.i.dic, nonquid.i.nunquid aliquid circumspexisti.i.considerasti tanquam præsens. Circumspicimus præsentia, prospicimus futura, aut nunquid tute .i. tumet. prospexisti tibi.i.prouidisti tibi, tanquam de futuro videlicet, quod fieret.s.factu bonum esset, quo modo.i.qua ratione, qua via, quibus adminiculis, quibus personis fieret illud quod esset faciendum, si teipsum pudoit dicere mihi, qua.i.per quos, vel qua.i.qua re, qua via, qua ratione rescisceret .i. cognosceret, quod feceras, nunquid inquam circumspexisti quod te facturum putares, dum te ita pudebat, dum.i.quandiu, dubitas.i.non audes hæc dicere mihi decem menses abierunt.i.finierunt, prodidisti .i. decepisti te & illam puellam miseram, & prodidisti.i.decepisti, natum .i. filium, quem ex ea sustulisti, quod quidem in te fuit.i.quantum ad te spectauit, hoc est decepti estis tu & gnatus & mater tantum quantum potereris decipi per tuam negligentiam, quamuis quantum ad te spectauit, omnino officium tuum defuit, & est elegans dicendi modus, vbi quis diceret quantum potui & debui adiuui eum elegantius sic, Quod quidem in me fuit adiumentum illi suppeditaui. Similiter vbi dici soles. Quantum potuisti pauperem me reddidisti. elegantius sit, Quod quidem in te fuit ad inopiam redactus sum. Similiter hic quod in te fuit.i.quantum potuit fieri per tuam indiligentiam proditus es. item mater, item natus ex ea. Quid? modus interrogandi & melius est vt fiet hic distinctio ac seorsum legatur. Credebas deos confecturos .i. ad plenum facturos hæc.i. vt tibi crimen ignosceretur, & connubia transigerentur, & credebas illam puellam deductum in futurum, in fine iul passim.i.deducendam esse.i.credebas quòd illa deduceretur in futuro tibi dormienti.i.cessanti & non vigilanti in tuis negocijs, & deduceretur ergo domum aduerbialiter ad locum. & in quam partem domus? in cubiculum .i. in cameram, in qua dormire soles, & quæ more habita diceretur thalamus, in quo est lectus genialis: Credebas inquam vt hoc fieret sine tua opera.i.sine tuo labore, & sine tua industria ac diligentia. Noli.i.non volo. te esse secordem.i.imprudentem, improuidum, inconsideratum, ignauum caeterarum rerum.i.in alijs rebus, & negocijs, eodem modo quo.s.fuisti in hoc negocio. Secors dicitur quasi seorsum, aut semotum à corde.i.vel à fortitudine & audacia, vel à prudentia. Nam cordati homines dicuntur sapientes, aut prudentes, propterea secordes non immerito dicuntur imprudentes. Et quoniam inter hæc dicenda flebat Aesch. ideo subdit fortatam, es.i.sis, secunda persona imperatiui singularis, bono animo.i.habeas bonum animum (& quod dici solet) facies bonum vultum, duces hanc puellam vxorem.i.habebis eam in vxorem. A. hem, interiectio emissa est a singultiente fletu & gaudio. M. inquam.i.dico tibi es.i.sis bono animo. A. ò pater obsecro te, num.i.nunquid, quasi opiet negatiuam responsionem, tu ludis.i.illudis, derides me, ludificas me tuis verbis nunc quasi prius non luseris. M. egone vtrum ego ludam te? quamobrem.i.quare luderem te, vel quare petis. A. nescio qua ratione non credo tibi. Ideo.i.eam ob rem, magis vereor quia cupio tam misere .i. tam nimis, vel vehementer, vel obnixem dictum tuum sup. esse verum, vel quia cupio tam misere verum esse me illam ducturum vxorem. Misera interdum capitur pro valde, & quidem vbi est aliquid miseriæ, vt in cupiente nimis est passio mali aliquid. quod est animo molestum. nam esse nimis, à virtute recedit. M. abi domum ac comprecare deos .i. preces effunde dijs, tanquam ante sit res diuina facienda, deinde vxor accersenda, vt accersas.i.aduocas, seorsa satias ad te vxorem, deinde quasi hæsitanti Æschino & moranti repetit abi.i.fac quod est tibi iam dictum. A. quid? modus interrogandi.iam ne.i.verum iam nunc ducam vxorem. M. iam.i.nunc, ducas vxorem. A. iam.i.nunc ducam, quasi præ gaudio tantæ suę felicitatis sæpius repetit. M. iam duces quantum potes.i.cito, & quam celerrime fieri potest à te. Vel potest referri id, ad quod prius dixerat abi. & tunc est sensus. Abi inquam quantum potes.i.quam celerrime potes abito, vel quantum potest à te fieri, vel a te abiri, & abscedi per impersonale verbum. A. ò pater. dij omnes oderint.i.odio habeant me. hic enim ponitur pro oderint, si haberamus, ni.i. nisi ego magis amo te nunc quam oculos meos. M. quid? modus interrogandi, amas sup. me magis quàm illam Pamphilam. A. Aeque.i.ita æqualiter te amo, atque illam. M. benigne.i.valde benigne, seu valde, large, prolixe, ac liberaliter me amas, si illam æquo quantum ad tuum amorem in me & eam. A. quid? modus interrogandi, vbi est ille Milesius.i.vir de Mileto, qui ad eam ducendam veneret. M. abijt.i.discessit, perijt.i.multum perditus fuit mente, ac sentius in corde vt cognouit te illam ducturum, ascendit nauem, quæ veheretur. Mileum, sed cur cessas.i.moraris, cunctaris, tardas, nec mihi obsequeris abeundo, & Deos comprecando, et accersas vxorē. A. ò pater abi.i.discede tu potius quem ego comprecare Deos precibus. nam certe scio eos deos magis obtemperaturos.i.morem gestoros tibi, quo.i.quanto es vir multo melior quàm ego Mit. Ego eo intro in domum, vt ea quæ sunt opus.i.quę sunt requisita & necessaria ad nuptias parentur.i.apparentur. Dicimus hæc sunt mihi opus, & opus est mihi his rebus, vt satis est manifestum, tu Aeschine fer, vt dicis si sapis. A. Admiratur Aeschinus benignitatem patris patrie & laudat, quid hoc negocij est .i. quid sibi vult hoc negocium, admirando dicit, cum totum negocium inter patrem & filium agatur ita benigne, hoc.s.quod pater erga me fecit, est.i.significat, ne ipsum supp. esse patrem.i.vel seueritate patria, q. d. non cum benignitate sodalis potius statur, aut hoc quod .s. ego facio ita familiariter agendo cum patre, est ne.i.vtrum significat me esse filium.i.vel timore filiali, non solent angi filij apud parentes de vitijs responsuri, si pater meus esset frater, aut sodalis .i. conuictor pari familiaritate vtens, & qui soleret velut familiaris socius mecum in mensa victitare, qui.i. quo modo, qua ratione, quare magis morem gereret .i. magis complaceret quàm complaceat. Non.i.non ne, q.d. sic hic.s.pater talis est amandus.i.amore dignus, hiccine.i.verum hic pater non est gestandus.i.souendus, portandus in sinu.i.inter brachis, si quando debilitate confectus egeret et portaretur, quia num sit talis dignus est qui gestari deberet in amplexu brachiorum. Hem, interiectio admirantis vel anei ac timentis offendere, itaque, id est & sit si sint duo verba, vel ideo si etiam, iniecit mihi, id est incussit, intulit, irrogauit mihi adeo, id est valde, magnam curam, id est solicitudinem sua commoditate, sua opportunitate, sua mititate ac benignitate, sua bonitate & clementia, ne, id est & non faciam, in optatiuo forte, id est casu aliquo

quo imprudens.i.per imprudentiam id sup. quod nolit me facere,ego sciens.i.animaduertens,&attendens,cauebo.i.prouidebo ne quid faciam quod nolit, sed cesso .i. nimis tardo ire intro, & ideo celeriter vado, ne.i.vt non egomet sim mora.i.sim retardatio meis nuptijs.

LATO. ARGVMENTVM) Mitio egrediens à mulierculis deprehensum ad fores Aeschinum ludit aliquantisper faceto commento, deinde Pamphilam habere permittit. quæ est catastrophe huius partis fabulæ. [Tacet) Hæc secum Mitio,& cur non ludo dicit. vt intelligat spectator quid acturus sit. [Erubuit) Et hoc secum senex. [Animo malo) Hoc secum Aeschinus. [Nescio quo) Vim reiectionis habet. [Duciter) Immisericorditer, illiberaliter, auxesis per incrementum. [Quid illi) Ratio ab euentu, qui imaginatione proponitur. [Qua ratione) Obiectiones ab iniusto, quibus latenter filium obiurgat. [An sedere) Solutio ab ætate virginis. [Aeschine) Victus pietate senex non patitur eloqui filium, ne confessione torqueatur. [In qua ciuit.) Attende blandam obiurgationem. [At humanum) Vnum excusat, vt quod sequitur maius videatur. [Hæc dum) Amplificatio à tempore, & consequentibus. [Bono animo) Addit cõsolationem flenti, vt apparet, nam ita decuit mitem patrem, & verecundiam adolescentem. [Iam ne vxorem) Admirantis simul, & gaudentis. [Quid) Faceta obiectio. [Abijt. perijt) Hæc ita dicit, vt appareat ioco mentitum fuisse. [Hic non) Tangitur scopus fabulæ.

PETR. MARS. ITA vti) Parentum officium in castigandis & ad rectam viã reducendis errantes liberos hæc scena denotat. Nam eos quos vident indomita quadam audacia & ingenio confidenti ad vitia & errores ferri, hos si duriore disciplina arcere à flagitijs nõ possunt, quod superest, operam dabunt, vt mitioribus verbis, & placabili quodam animo id tandem efficiant, quod non alia ratione commodius licet. Quòd si sanè flexa sunt ingenia & summissa facilitet parentum monitis obtemperabunt, nec verbis sunt exasperandi. [An sedere) Maturanda esse virginum connubia, & alicui marito locandas puellas, quæ iam grandes sunt, docet hic locus, præsertim in pubertate, cum Veneris stimulos accipere incipiunt: Quare Arist. lib. de hist. animalium loquens de pubertate sic, inquit: Est etiam cur id tempus puellæ præcipue custodiri debeant, maxime enim ad vsum rei venereæ incitantur, cum hæc incipiunt, & quæ sequuntur in hanc sententiam. Plato lib. 6. de Leg. certum tempus locandarum virginum præscripsit nuptiarum, ait. tempus puellæ sit à decimosexto in vigesimum, idq. sit longissimum tempus ad hoc institutum.

GLAR. ITA vti, non, Ita vt legendum est, vt perficiatur trochaicus tetr. acat. cuius generis sunt & sequẽtes duo versus. Tertium eiusdem generis iudicauit Don. sed est iambicus senarius, initio habens bacchium. Tacet autem pertinet ad versum sequentem. Deinde Melius dissyll. amittit s, in fine. Senarij igitur sunt hi omnes versus in 44. vsque. quotũ primus est, quem hic tertium nominauimus. Ab hoc igitur nunc numerabimus reliquos. Itaque in 5. horum Ita ne, prima syllaba pertinet ad versum præcedentem, & d, in Quid eliditur. Septimus vel senarius est, si d, in Quid elidas, & Rei monosyll. feceris, vel Tetrameter, si Tibi iambum constituamus initio, nec d, elidatur, nec Rei monosyll. sed dissyll. fuerit. In 12. vel Diu monosyl. totum eliditur, vel bacchius est loco secundo. In 19. verbum Quid, in quibusdam libris ter legitur, sic d, bis eliditur. In alijs ante verbum Aiunt non habetur, sed ante pronomina Ipsæ ac Istas. Tum vero nunquam eliditur. In 24. anapæstus est loco secundo. In 28. d, in Quid eliditur, nisi tertio loco sit creticus. In 29. Qui illi, pro, Qui eum illa legendum ex antiquo libro, & ob carminis item legem. annotauit & hoc Ioã. In 30. Nunc ante Amat, ac post Misere ponendum. In 36. bacchius est loco primo, nisi i, breue dicamus, quia aduerbium loci factum, aut iambus loco primo, secundo autem creticum. Et Huc malim quam Hinc, etiam si in Donati commentatio cõtrarium est, quanquam potest esse corruptum. In 40. vel d, eliditur in Quid, vel est bacchius loco quinto. [Quid lacrumas? A. pater obsecro, ausculta) Sequuntur nunc trochaici tetr. cat. Quorum hic primus versus, at non ita secundus, prorsus tortuosus. Primo in loco trochæus est, secundo spondeus, tertio anapæstus vel tribrachys propter ò anceps, sed & Te corripitur, non eliditur. Quarto rursus trochæus. Quinto loco vel creticus, vel s, in Agis eliso, dactylus. Sexto spondeus. Septimo trochæus cum syllaba. In quinto versu vel Tui monosyll. est, vel amphibrachys est loco secundo. In 8. Fuerat, non Erat legendum ex antiquo libro, quod & Ioan. notauit. Ceterum sequentem versum intactũ relinquunt omnes, cum in eo vel m, bis non elidendum vel carmen defectum existimandum vno pede. Quod si post Primum ponamus Certo, carmen constabit. In 10. d, eliditur in Id. Sunt alia effugia, sed non placent. In 14. tollendum puto Quidem, & d, in Quid, elidendum. Ceterum liber vetus habet, Prodidisti te atque illam. quod melius est, quàm quod vulgati habent libri, Prodidisti & te & illam. in qua lectione iambus trochæusq. sese impediunt. Totum igitur carmen ita legendum existimo.

Prodidisti te, atque illam miseram, & gnatum, quod in te fuit. Hoc ex Donati commentario, illud quidem legendum hic esse conuinci potest, cum ipse, Quod in te fuit, exponat, Id quod in te erat. Non addito Quidem. Id quod quidem in te erat. quare videri potest à sciolis adiectum, maxime cum carmen non recipiat. In 16. vel illam l, abijcit, aut bacchius est loco primo Nã in hoc versu trisyllabi pedes ab initio sunt quatuor. Decimusoctauus versus quibusdam in libris male diuisum legebatur. fini tur enim in Potest, & in eius loco quinto dactylus est, in sexto anapæstus. In 20. proceleusmaticus loco primo est. Item Esse verbum ante Cupio legendum. Denique eo monosyll. est. In 21. Deos monosyl. & i, breue in Abi, nisi primo loco sit amphibrachys, secundo creticus. In 23. s, eliditur in Magis. In 24. posterius Quid amittit d. In 28. s, eliditur in Opus, & Fac post dixi legendum. Quanquam creticus in secundo ac quinto locis vtrunq; excusat. Est autem trochaicus, vt omnes præcedentes, non iambicus, vt visum est Don. qui hæc obiter duntaxat inspexit. [Quid hoc negoti? hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse?) Qui nũc sequuntur iambici sunt tetr. cat. In 1. d, eliditur in Quid. In 2. s, in Magis. In 4. Sua monosyll. est, & adeo sub finem verius ponendum ante Curam. Vltimus erit acat. nisi in fine Sin monosyl. sit, quod placet, vt sit catalect. vt ceteri, sed sit liberum lectori, pp scenæ finem. Don. trochaicum iudicauit non recte, vt opinor.

ACTVS IIII. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Demea ambulando fatigatur de Syro queritur, quod non aperte satis commonstrauerit locum vbi frater esset Mitio.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Demea quem instituerat Syrus fratrem quæreret per vrbem totus fatigatus hic conqueritur de Syro, quòd non significate & plane, in quo loco esset frater, descripserit.

DEMEA.

DEFESSVS sum ambulando. vt Syre te cum tua
Monstratione magnus perdat Iuppiter.
Perreptaui vsque omne oppidum ad portam, ad lacum,
Quò non? neque fabrica vlla erat, neque fratrem homo
Vidisse aiebat quisquam. nunc vero domi
Certum obsidere est vsque, donec redierit.

DONATVS.

DEFESSVS sum ambulando) Hic exemplum inducitur sequi patris ex affectu vero, & ob hoc inuisi omnibus non autem tantum amare vultu, quàm ipsa te inducitur. nam neque sibi, neque cui quam alij. sed filio tantum consultum cupit. De autem, valde significat. [Vt Syre te cum tua Monstratione) Vt, pro vtinam. & hæc omnia anhelans dixit. [Te cum tua) Adhuc non credit in errorem se missum fuisse. [Te cum tua Mõstratione) Idioticos, Te cum tua monstratione. [Perreptaui vsque omne oppidum) Tardus incessus, non perambulatio, sed perreptatio dicitur. [Ad portam, ad lacum, Quo non?) Mire propinquiora omisit, vtpote porticum, macellum, Cratini ædes, templum Dianæ, & vltima posuit, vt quantum peragrauerit, demonstraret. [Ad lacum) Facete poëta memorem inducit senem, quorum minime opus fuit meminisse. [Quo non?) Duobus dictis, Quò non addidit, quasi & ad dicendum lassus appareat. [Certum obsidere

c 2

obsidere est vsque, donec redierit) Proprie obsidere dixit. conuenit enim & irato, & repente aggressuro. & ab eo quod est obsideo obsidere facit, producta media syllaba. ab eo quod est obsido, obsidere facit, eadem syllaba correpta.

GVID. DEFESSVS &c.) Hic Demea quem instituerat Syrus vt quæreret fratrem per vrbem totus defessus hic conqueritur de Syro, quòd non signate monstrauerit locum, in quo esset frater. D. Solus anhelans secum loquitur. Defessus sum.i.valde fessus sum ambulando, vt.i.vtinam. O Syre magnus Iuppiter perdat.i. destruat te cum tua monstratione, ego perreptaui.i.lento passu incessi, quia senex per totum oppidum.i.per totam vrbem Athenarum, vsque.i.continue sine vlla intermissione laboris, nullaq. quiete interiecta, vel vsque ad portam, vsque ad lacum, quem mihi dixerat Syrus quo.i.in quem locum vrbis non perreptaui inquam vel sic dicat, quò.i.in quo loco vrbis.s.ad portam & lacum non erant, neque vlla fabrica.i.officina fabri, neque quisquã homo aiebat se vidisse fratrem Mitionem, & hoc modo astruendo tres negationes non plus efficiunt quàm duę. Vero.i.sed, nunc certum est mihi, scilicet.i.deliberatum est apud me, & decretum, obsidere.i.sedere tanquam in aliqua obsidione, domi.i.in domo fratris, vsque.i.assidue, continue, donec.i.quousque, frater redierit.i.sit reuersus, & bene obsidere, inquit, tanquam iratus sit staret, & repente eum aggressurus cum primum venerit. Reptare significat tarde incedere, seu lento passu ambulare, vt faciunt senes amplius ingredi non valentes, tardus enim incessus nõ perambulatio, sed perreptatio dici debet.

LATO. ARGVMENTVM) Redit Demea, vt mox conueniat Mitionem. Est autem iratus Syro quòd se falsa indicatione ludificauerit. [Perreptaui) Apte & proprie ad tarditatem senis.

PETR. DEFESSVS sum) Quantos labores pro salute liberorum

MARS. patres suscipiant, docetur hoc loco. [Perreptaui) Emphasis est, senes enim ob tarditatem & annorum grauitatem ægre admodum corpore mouentur, presertim in ea monstratione, quam fecit Syrus.

GLAR. SENARII sunt sed iambici. In 4. versu liber antiquus nõ habet Illic, & carmen plane respuit nisi in quarto loco sit creticus, quod equidem puto, vt maneat aduerb. Illic, quod sensus desiderare videtur. Neque vero lector audaciam vocabit, nos alibi quædam emouere ausos, quasi subditicia, cũ multi eximij viri ante nos id iure sint questi in hoc potissimum auctore. In quo hercle quidam, quidquid in mentem venit, addere non sunt veriti, videlicet vt primum aut eclipsis aut apotopesis obscurior, quam ipsorum ferebat sensus sese offerebat, ibi continuo, arrepta virgula censoria insulserunt, suppleuerunt, addiderunt libertime. Quis vero hæc atque huiusmodi aliquot nunc tam infelicibus seculis deprehendere voluit, aut verius potuit? Cũ ne nunc quidem via sufferrent et eximie docti, sed iacta est alea, & perfricuimus, q̃ q̃ admodum modestę, iampridem frontem. Ita in 5. quoque versu vel omittendũ est Se, vel bacchius est loco secũdo.

ACTVS IIII. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Demea de vitio virgini oblato, & nuptijs rescrscit, is fingitur iam tumultuari, sed postea placatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena exemplum est intempestiuæ obiurgationis Demea aduersum Mitionem, proinde q; admodum ridicula. Namq; noua, & inaudita Mitioni referre studet, omnia prius melius ipso Demea nouit, quem profecto votandis salibus quam festiue, vrbaniter, & facete irridet. Ceterum in calore stomachosaq Demea in Mitionis mores exclamatio continetur.

Senarij.

MITIO, DEMEA.

IBo, illis dicam nullam esse in nobis moram.
D. Sed eccum ipsum. te iam dudum quæro Mitio.
M. Quidnam? D. fero alias flagitia ad te ingentia
Boni illius adolescentis. M. ecce autem. D. noua,
Capitalia. M. ohe, iam. D. nescis qui vir sit. M. scio.
D. Ah stulte, tu de psaltria me somnies
Agere? hoc peccatum est in virginem ciuem. M. scio.
D. Eho, scis, & patere? M quid ni patiar? D dic mihi,
Non clamas? non insanis? M. non. malim quidem.
D. Puer natus est. M. dij bene vortãt. D. virgo nihil habet.
M. Audiui. D. & ducenda indotata est? M. scilicet.
D. Quid nũc futurum est? M. id enim, quod res ipsa fert:
Illinc hunc transferetur virgo. D ò Iupiter,
Istoccine pacto oportet? M. quid faciam amplius?
D. Quid facias, rogitas? si non re ipsa tibi dolet,
Simulare certe est hominis. M. quin iam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:
Dempsi metum omnem: hæc magis sunt hominibus.
D. ceterum
Placet tibi factum Mitio? M. non, si queam
Mutare: nunc, cum non queo, æquo animo fero
Ita vita est hominum, quasi, cum ludas tesseris;
Si illud, quod est maxume opus iactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas.
D. Corrector: nempe tua arte viginti minæ
Pro psaltria periere: quæ, quantum potest,
Aliquò abijcienda est, si non precio, at gratijs.
M. Neque est, neque illam sanè studeo vendere.
D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. pro diuum fidem
Meretrix, & materfamilias vna in domo?
M. Cur non? D. sanum ne te credis esse? M. equidem arbitror.
D. Ita me dij ament, vt video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, vt habeat quicum cantites.
M. Cur non? D. & noua nupta eadem hæc discet?
M. scilicet.
D. Tu inter eas restim ductans saltabis. M. probe:
Et tu nobiscum vna, si opus sit. D. hei mihi,
Non te hæc pudent? M. iam vero omitte Demea
Tuam istanc iracundiam, atque ita, vti decet,
Hilarum, ac lubentem fac te in nati nuptijs.
Ego hos conueniam, post huc redeo. D. ò Iupiter.
Hanccine vitam? hoscine mores? hanc dementiam?
Vxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domu' sumptuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: ipsa, si cupiat, Salus
Seruare prorsus non potest hanc familiam.

IBO, illis dicam) In hac scena est exemplum intempestiuæ obiurgationis, ac per hoc ridiculæ. [Ibo, illis dicam) Moris est secũ loqui vel senes, vel maxime aliquid ex animo agentes. [Illis dicam) Sostratæ & filiæ. [Fero alia flagitia ad te ingentia Boni) Magno sonitu, ac ingenti ostentatione futuræ accusationis exorsus est, magna sunt enim omnia, & fero, & alia flagitia, & ingentia, & quod ironicos, boni illius adolescentis, dicit. [Boni illius adolescentis) Ironia quæ semper amarius ponitur, q̃ criminatio manifesta. [Ecce autem) Ecce dici sue cũ repente triste aliquid rebus interuenit lætis, aut certe cũ aliud agitur, aliud emergit nouum. vt Virg. Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta, Horresco referens, immensis orbibus angues. Et, Ecce trahebatur passis Priameia virgo Crinibus. Et Cic. Ecce autem repente ebrio Chomene, esurientibus ceteris &c. [Noua) Recentia. an mira & magna? vt, Pollio & ipse facit noua carmina. [Nescis qui vir sit) Ironia. nam vir, ad laudem sumi solet. vt alibi, Virum te iudico [Scio) Satis ridicule, nec quod ille cupit, abnegat Mitio, vt consentiendo, iracundiam Demeæ acriorem fieri possibilem sibi, mitiga- DON.

re queat : nam Scio ad negocij totius gestionem retulit, non ad illud quod ait, Nescis qui vir sis (Eho, iratus, & patere?) Iam & illi irascitur, non Aeschino. [Non malim quidem) Alij volunt Mitionem dicere, Malim quidem, alij Demeam. [Puer natus est. M. dij bene vortant) Hic bono exemplo inducitur Mitio irascentem iuste Demeam leniter ferre, quia exanimato ob mœrorem non conuenit inclementer ire obuiam, cum possit in tempore obiurgari, postquam destomachatus fuerit. Et vide quam facete, cum ille, Puer natus est, ad argumentum mali attulerit, hic ita respondit, quemadmodum solent illi, quibus puellam nasci metuentibus nunciatur, puerum natum esse. nam in omnibus quæ cupide venerint, dij bene vertant, dici solet, quia sæpe homines ea optauerunt quæ aliqua aliter atque expectauerunt, contigissent, quam potestatem rerum vertentium semel in utramque partem, Vertumno deo superesse veteres existimauerunt. [Virgo nihil habet) Vult rem hinc remedio videri, quia scit posse nuptijs finiri sollicitudinem. Et vide amaritudinem Demeæ contra omnes, ut nec virgini ipsi parcat. [Audiuit) εἰρωνικῶς & cum ἐξουθενισμῷ respondendum, quasi leue sit quod admissum est [Et ducenda indotata est?) Ducenda. s. nisi damnandus sit Aeschinus. & hoc verbum, necessitatis vim habet, ut, Parem Troiano ab rege petendum. [Quid nunc futurum est?) More irascentium, cum ipse sciuerit quid futurum sit, Mitionem interrogat, & huiusmodi interrogatio, secundum figuram suam non habet responsionem, sed Mitio sic respondit, quasi simpliciter inquirenti. [Illinc huc transferetur virgo) Virginem quæ etiam cum viro fuit, vocat. Virg. Ah virgo infelix. [O Iupiter, Istoccine pacto oportet?) O Iupiter, itaque aditur a Mitione versus. Istoccine pacto, a ipsum Mitionem respiciens dicit. [Si non te ipsi tibi istuc dolet?) Nunc rem pro veritate posuit. [Simulare certe est hominis) Non hoc dixit quasi hominis est mentiri, sed quia sæpe iracundiæ simulatio, custodia disciplinæ est. [Iam virginem Despondi, res composita est, sine nuptiæ) Ne diceret, despondi, composui, factum Et despondere, nam qui petit: Spondet a quo petitur. Recte ergo socer futurus, despondi dixit. [Hæc magis sunt hominis) Hoc repetit hominis. ille enim dixerat, Simulare certe est hominis. [Ceterum Placet tibi factum Mitio?) Nihil aliud volebat Demea nisi ut froicet Mitio. quod impetrare non potuit, etiam ab eadem sententia de prauitate & peccato Aeschini. [Si illud, quod est maxime opus iactu, non cadit) Verum, quod opus est, iactu non cadit, incerta distinctio. [Quasi, cum ludas tesseris;) Rectum erat si diceret, Ita vita est hominum quemadmodum tesseris ludere, aut quemadmodum ludus est tesserarum. Noua ergo genus locutionis [Illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas) Ars adhibenda pro fortuna. non enim si male iactus ceciderit, deserendus est ludus. Et forte nunc pro persona intelligendum. [Correctos) quod dixit, Arte vt corrigas. sed mos est ab vltimis verbis contradicentis incipere. [Neque est, neque illam sane studeo vendere) In scopulo versatur Mitio, in quo eligit turpius potius videri, quam prodat Ctesiphonem patri. [Cur non?) Poterat dicere, non est Aeschini amica, sed celanda est culpa Ctesiphonis. [Ita me dij ament, vt video ego tuam ineptiam) Ordo est. Ita me dij ament, te factum credo vt habeas quicum cantites. Ipse se fallit, non inquirendo stultiorem causam retentæ in domo meretricis. Mire autem cantites, quasi turpius sit cantare senem cum psaltria, quam ire. [Et noua nupta eadem hæc discet?) Alius subaudite dicere, sed ô magna in verbis elegantia, vide .n. quam vim significet Discet. & ideo non vxor, sed noua nupta, quam ad omnia docilem esse, ipsum indicat nomen. [Hilarem) Vetustè non, hilarim [Tu inter eas restim ductans saltabis) Lusus est natus ab eo fune quo introductus equus Durius in Troiam est. Connexi manibus fune, chorum ducunt saltantes. Hoc à quibusdam dicitur, sed ego puto manu conserentes chorea puellorum puellarumque cantantes, restim ducere existimari, & id maxime conuenire ad exaggerandam importunitatem senis, vt lusus pueros imitantis. Simul etiam quia ille connexus manum lasciuus ac petulans adimit discretionem conditionis, dignitatis, ætatis inter meretricem, nouam nuptam & senem Et hoc, quemadmodum dictum est? & quanto stomacho iam ab Aeschino recessum est, & transitum ad Mitionis luxuriam describendam? [Iam vero omitte Demea) Mire vrbanitatem expressit viro obiurgantis qui obiurgatus est. [Tuam istanc iracundiam,) Nam ira, de causa est: Iracundia de vitio multum irascentis. [Atque ita, vti decet, Hilarum ac lubentem) Bene addidit lubentem multi enim hilares se simulantes, non lubentes sunt. [Fac te) Non dixit Esto, sed elabora vt esse possis. [Hanccine vitam? hoscine mores? hanc dementiam?) ἐκπληκτικῶς omnia, et pote stomachose secum loquens. deest enim esse, aut quid tale. [Domus sumptuosa) Domus .i. homines, [Ipsa, si cupiat, Salus Seruare prorsus non potest hanc familiam) ὑπερβολικῶς. Plaut. Lubentiorem te faciam, quam ipsa Lubentia est. breuiter ὑπερβολικῶς est, ipsa Salus si cupiat seruare, prorsus non potest hanc familiam. Hinc licet æstimare quantum & caloris & grauitatis apud Terentium sit ad imitationem Cæcilianam. Vide quantam creuerit à superioribus, ut hic finiat.

IBO illinc &c.) In hac scena est exemplum intempestiuæ obiurgationis, & per hoc ridiculæ. M. Ibo ad Sostratam. dicam illis matri, & filiæ nullam esse moram in nobis, me & filio. D. Constituerat diu illic domi obsidere. sed interea vidit fratrem, dixitque, sed eccum. i. ecce hic prope ipsum fratrem. O Mitio quæro te & non quæro pro te. iamdudum. i. ex multo ante tempore. M. Quid nam i. cur quærebas me? D. Fero. i. affero, & in pectore gesto recondita alia flagitia ingentia. i. enormia illius boni adolescentis. boni dixit per ironiam, quem flagitiosissimum intelligat. M. Autem. i. sed. ecce. i. adest repentinum malum & turbatio gaudij. Ecce dicitur cum repente aliquid triste rebus interuenit lætis, aut certe, quum cum aliud agitur, aliud emergit nouum. D. Fero inquam flagitia noua. i. recentia, vel nimia, seu magna, & capitalia. i. propter quæ, qui cõmisit, dignus sit capite plecti. M. Ohe, interiectio ostendens tædium afferri. iam. i. nunc desine. i. desiste illa inculcare & loqui. D. Ah, interiectio dolentis, nescis qui. i. qualis vir sit. M. Scio qui vir sit. D. Ah, hic quam ridentis est O stulte. i. inconsiderate, & tu somnias me agere. i. loqui de Psaltria, quæ fuit rapta a lenone. hoc peccatum. i. flagitium hoc, quod fero, est, vt erat. in virginem. i. erga, vel contra virginem ciuem Atticam. i. ac propterea graue & capitale per leges. M. Scio etiam illud. D. Eho, interiectio irascentis. nunc enim ipsi Mitioni irascitur. non solum Aeschino. Scis. i. cognoscis illud flagitium esse factum, & pateris. i. pateris, seu permittis, & fers, quod non deberes. M. Quidni. i. cur non patiar prælerem cum mederi non possum. D. Dic mihi non clamas. i. vociferas aduersus Aeschinum, iurgijs & improperijs non insanis. i. non vertentis in totam, cum hæc scis. M. Non quidem. i. non etiam dicens sup. ille Aeschinus. malum verbum. i. molestum aliquid, & omnium malum. vt legi in aliquibus libris, nam Donatus malum dicit, nec etiam coharet sensus. D. Puer natus est ex Pamphila. M. Dij bene vertant. i. quod dici solet, bene possit euenire, seu bene, feliciterque eueniat, vel Dij iuuent. plerumque enim bona in peius, mala mutantur in melius. D. Virgo Pamphila nihil habet, i. est pauper. M. Audiui. i. intellige eam nihil habere. D. Et ipsa virgo est ducenda i. capienda in vxorem. indotata i. sine dote. M. Scilicet. i. certe. est ducenda indotata. D. Quid nunc est futurum de hac re. M. Enim. i. certe. i. futurum, quod ipsa res. i. ipsa necessitas. feret. i. afferet, & postulat, seu compellet. Virgo. i. ipsa Pamphila. quæ prius erat virgo, antequam ab Aeschino stupraretur transferetur i. traduceretur illic. i. ex domo sua huc in domum nostram. D. Pro Iuppiter, irascentis exclamatio tragica potius, quam comica, quasi si, Testor te Iouem id ita fieri non debere. Istoccine. i. verum oportet fieri. sup. nuptias illo pacto. i. illo modo, quem dixi etiam sine dote. M. Quid faciam amplius. i. vltra quam feci, vel quid præter nuptias a me fieri potest. D. Rogitas. i. petis quid facias. si illud. i. nuptias fieri indotatas non dolet tibi. i. non est tibi dolori, te vera, vel te ipsa. i. ipso effectu & in rei veritate Donatus sũ dicit tibi tem sup. pro vultu re. Si ergo re vera tibi illud non dolet, certe saltem est hominis. i. spectat ad hominem, & congruum & decens & licitum est homini, simulare & fingere dolorem. Vnde Virg. Spem vultu s.p.a.e.d. in cali rei gratia vtilitas sui propinqui, non quia hominis dicat esse mentiri, sed quia sæpe iracundiæ simulatio custodia est disciplinæ. M. Quin. i. quinimmo, immo vero seu atque etiam. iam despondi. i. tanquam socer futurus filio meo petiui illam filiam. despondet enim puellam qui petit, spondet aut a quo petitur, inde sequuntur sponsalia & sponsus & sponsa & actiones ex sponso, vt ait Gellius. res i. negocium de coniugio est composita. i. pacta, transacta, confecta, nuptiæ fiunt. dempsi, præcisum a demo ta i. abstersi omnem metum. Hæc quæ facta sunt, magis sunt hominis, i. magis decet hominem & spectat quam id quod dixisti. i. simulare. Nam simulatio & mendacium non cadunt in virum bonum. D. Ceterum. i. sed. ô Mitio factum illud de coniuge indotata placetne tibi. i. probas tu illud? M. Non placet mihi si queam. i. si possim mutare nunc, cum non queo mutare. fero æquo animo. i. patienter, neque me ob id excruciandum duco. vita hominum est ita. i. eiusmodi. vt corrigas. i. corrigat aliquis, secunda persona pro tertia, hoc est vt aliquis in rectum reducat. arte. i. calliditate

GVID

ditate

dit ite consilio. id quod accidit sup. quasi.i.tanquam, cum ludas tesseris.i.talis. si illud quod maxime opus est .i. quod plurimum requiritur ad hoc, quòd lucrificat. non cadit in alueolo iactu .i. proiectione tesseræ vel iungi potest iactu cum opus sit, si illud quod opus est iactu non cadit, opta tibi lector eruimus ita est sup. ludus, et tu corrigas in quam arte.i. astutia, calliditate, consilio, industria illud quod forte cecidit iactu tesseræ. neque statim propterea deferendus est ludus, & ideo, vt recte intelligatur, hic dicendum est, ita est vita hominum et corrigas.i.emendes, id quod accidit arte .i. consilio & industria, quasi cum ludas tesseris, si iactu tesseræ illud quod maxime opus est non cadit. ita est sup. ludus et corrigas arte, quod forte cecidit. D. corrector.i. dicis esse corrigendum arte quod accidit. ô corrector, q. d. qualis corrector tu es ridendo eum, qualis emendator illius in quo est erratum. nempe.i.certe, tua arte.i. tuo consilio, & tua correctione, viginti minæ.i. libræ xx. periere.i. perditæ fuerunt pro psaltria, quæ psaltria est abijcienda.i. detrudenda, eijcienda aliquo.i. in aliquem locum, quantum potest.i. quam celerrime potest abijci. vel quantum fieri potest, vt abijciatur, si non precio est abijcienda.i. si non vendatur alicui, qui det precium, quo constitit, vel .i. saltem, vel etiam gratis.i. sine precio aut venditione est aliquo eijcienda accedente noua nupta. M. neque est.i. neque expedit, neque sanè .i. certe, studeo.i. volo, cupio, laboro vendere illam. vel sic, Neque est abijcienda gratis neque studeo vendere illam. D. igitur quid facias ex illa? M. ipsa erit domi meæ. D. Pro fidem diuum.i. deorum.i. imploro sup. fidem .i. opem diuorum meretrix, & materfamilias.i. vxor honesta, quam ab alijs mores discernunt. erit vna.i. simul, congregandi, aduerb. est, in domo. vel melius erit in vna domo.i. sub vno tecto. M. cur non erit in vna domo meretrix & materfamilias. D. ne.i. vtrum credis te esse sanum.i. sanæ mentis, seu animi compotem, qui talia dicis. M. equidem arbitror me esse sanum. D. ita dij ament me. iurantis est, & asseuerantis est. credo te esse facturum .s. vt vna sint in domo, vt habeas, quæ cum.i. cum qua, cantites.i. frequenter cantes more puellorum cum iam sis senex, et.i. quarum. ego video.i. perspicio, tuam ineptiam .i. tuam fatuitatem, & inconsiderationem. M. cur non facerem .s. D. & noua nupta discet hæc eadem, quæ sciat psaltria. M. scilicet.i. certe, discet illa eadem. D. tu ductans.i. frequenter ducens, & agitans. restim.i. funem, saltabis.i. quod dicunt, tripudiabis inter eas.s. nurum & psaltriam, more puellorum & puellarum, qui connexis manibus choros ducentes restim ducere existimantur. Alij dicunt hunc lusum esse natum ab eo fune, quo introductus equus ligneus in Troiam est, cum cõnexis manibus fune chorum ducunt saltantes. Restis facit restem vel restim in accusatiuo singulari, quod vtrumque liquet. M. probe .i. pulchre id faciam, & tu saltabis vna nobiscum si sit opus. D. hei mihi.i. dolor inest mihi, vel dolore afficior ob hanc rem. Hęc dicta tua, vel hæc inhonesta facta. non pudent te.i. non afficiunt te pudore interrogatiue legendo, vbi pudent personale est verbum à pudeo es, habetque accusatiuum post se, vt hoc pudet me .i. affert mihi pudorem. M. ô Demea iam vero.i. præterea, vel sed nunc omitte.i. amoue, dimitte à te istanc .i. istam hanc iracundiã tuam. Ira (ait Don.) est de causa, iracundia vero est de vitio multum irascentis, atque fac i. labora efficere te hilarum pro hilarẽ, antique, nam antiqui dicitabant hilarus ra, rum, ac lubentem .i. boni animi in nuptijs gnati tui. ita vti decet.i. honestum est te esse hilarem & lubentem. ego conueniam.i. alloquar hos quos ei ostendebat, quosque alloqui volebat. post .i. deinde, redeo huc ad te. D. ô Iupiter hanccine.i. vitam decet sup. hanc vitam esse sup. vel agi, vel duci hoscine.i. virum decet hos.i. tales mores perditos esse.i. perseuerare in hominibus. decet ne inquam hanc dementiam .i. hanc insaniam esse subaudi. vxor veniet sine dote. psaltria est intus. domus.i. familia, hoc est homines de familia. est sumptuosa .i. auida sumptus, & multa consumens, ac expendens. adolescens Aesch. est perditus. luxu.i. libidine & lascivia, senex.s. Mitio. est delirans .i. delipiens, & à recta lira, seu à recto tramite descedens. Si ipsa Salus, quasi quæ sit Dea, quemadmodum Concordia, Victoria, Pax &c. cupiat seruare.i. saluare, conseruare incolumem hanc familiam prorsus.i. omnino poterit seruare eam inquam.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Iurgium Demeæ cum Mitione super peccato Aeschini. [Fero alia] Propositio accusationis. [Ah] Doleus. [Puer natus] Ista ad amplificationem pertinent. Et attende asperitatem Demeæ & lenitatem Mitionis, qualis vterque supra descriptus est. [Simulare certe] Cõuertitur ad Mitionem omisso Aeschino. In vita Similitudo à Platone sumpta. Vide Prouerb. omnem aleam iacere. [Correctior] Amarulenta & ironica repetitio, vt solent irati. [Ita me dij] Postquam apertis conuitijs non potest ad iracundiam concitare, ioca aggreditur. [Restim ductans] Apparet saltationis genus fuisse. [Hanccine vitã] Congeries quæ Asyndeto attollitur. [Ipsa si] Epiphonema.

IBO) Pacifici hominis ingenium, quodque ad iram minime temere cõmouetur, hoc loco describitur. [Illi enim, qui eiuscemodi animo præditi sunt, etiam si maxime irritantur, tamen quia cõmunes hominum mores, apud quos nihil promouere possunt, non ignorant, lepidis & facetis dictis turbata si quæ sunt, mitigant. Plato præcepit, quòd vltra placabilitatem & clementiam debemus etiam exercere facilitatem, & animi magnitudinẽ, quæ non perturbatur, quoniam magnus animus non curat iniurias, & libenter ignoscit. [Cum ludas tesseris) Tessera est lusorium instrumentum, in quo descripti sunt numeri, quod dictum est ita quia ab omnibus partibus quadrilaterum videtur. [Salus) Nam Romani Salutem Deam venerabantur, cui & ædem struxerunt. PETR. MARS.

ET Hi senarij sunt omnes. In secundo vel eliditur in Sed, vel bacchius est loco primo. In 4. vel illius dissyllabum est, vel proceleusmaticus est loco secundo. In 6. e ad finem eliditur a versu sequente, nisi tribrachyn loco vltimo concedamus, vt fit aliquando, quanquam raro. In 9. hæc verba, Malim quidem puto Mitionis esse, & à Demeæ importunitate impedita, quo minus ea perficeret Mitio. In 10. vel Puer monosyllabum est, & o, in Natus eliditur, vel sunt ordine duo bacchij. In 15. vel Tibi, vel istuc superfluit. Ioan. putat Rogitas tollendum Agrippineo sit liber tollit Ipsa. Vetustus meus liber habebat, Reuera, vt ex senario fieret quadratus iambus catal. ad hunc ferme modum, GLAR.

Quid facias, rogitas, si non reuera tibi dolet istuc.

Lector quod volet sequatur. In 18. s, eliditur in Magis. In 29. plerique lib. habent coniunctionem &, inter Meretrix & Materfamilias. & has in vnam comprimebant syllabam, alij sustulerunt &. In 30. s eliditur in Credis, nisi creticus est loco quarto. In 35. Ioan. ex veteri libro, per interrogationem facit Demeam repetentem aduerbium Probe, ac deinde Mitionem subiungentem, Et tu nobiscum eris, verũ hic vel s, eliditur in Opus, aut creticus erit loco quarto. In 3. à fine, vel s, eliditur in Domus, vel creticus erit loco secundo, vel pius, pro vna accipiemus syllaba.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Seruulorum licentiam in hac scena Terentius ostendit. Exit egregia potus Syrus multum exultans laute se ac opipare cœnatum esse hunc Demea ob temulentiam impetit & obiurgat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Syrus egregia compotus inducitur, exultans se laute opipareque cœnatum esse, quem Demea ob temulentiam mordaciter impetit & obiurgat. Attendatur hic etiam exemplum licentiæ seruorum sub miti domino degentium.

Senarij.

SYRVS. DEMEA.

EDEPOL Syrisce te curasti molliter,
Lauteque munus administrasti tuum.
Abi. sed postquam intus sum omniũ rerum satur,
Prodeambulare huc libitum est. D. Illud sis vide
Exemplum disciplinæ. S. Ecce autem hic adest senex
Noster: quid fit? quid tu es tristis? D. Ohè scelus.
S. Eho iam tu verba * fundis hic sapientia? *effundes*
D. Tu ne si meus esses? S. Dijs quidem esses Demea,
Ac tuam rem constabilisses. D. Exemplum omnibus
Curarem vt esses. S. Quãobrem? quid feci? D. Rogas?
In ipsa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix sedatum satis est, potastis scelus,
Quasi re bene gesta. S. Sanè nollem huc exitum.

Nostin'. D. iam scibo. S. quid agis? quò abis? D. mitte me.

S. Noli inquam. D. non manum abstines mastigia?
An tibi mauis cerebrum dispergi hic? S. abijt.
Aedepol comessatorem haud sanè commodum,
Presertim Ctesiphoni: quid ego nunc agam;
Nisi dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum
Aliquo abeam, atque edormiscam hoc villi, sic agam.

DONATVS.

HEVS Syte,) Quàm clare dicat, ostenditur ex eo quod præmisit Heus ante, q̃ loqueretur. [Ctesipho) Mire additum nomē est, cum aut sine hoc, aut per pronomen intelligi posses Ctesipho. [Vered.) Redeas dicendo, ostendit & illum inter pocula, à quo egressus est ebrius. [Est alius quidam parasitaster paruolus) Non alius parasitaster sed alius Ctesipho, qui est parasitaster. & vide non alter, sed alius, quasi non duo, sed multi sint Ctesiphones. Et hoc sic pronunciandum est, vt simul & quærat & dicat Nostin'. Quasi sycophanta, nunc addidit, nostin e nam veteratoria est, etiam mentientem considera. [Quid ag. quo abis?) Hoc iam ebrio conuenit, non illi quem cognouimus Syrum. nam q̃ retinet senem confessionis genus est. [Non manum abstines mastigia) Etiam iniecisse manum, vt teneret Demeam, ea ipsius verbis cernitur. [An tibi mauis cerebrum dispergi hic?) Vt apparet, baculo minatur. [Abijt) Quia prohibere non potuit. demisso & desperanti vultu quid factum sit, dicens, & abijsse pronunciat. [Aedepol comessatorem haud sanè commodum) τὸ ἀπροσδόκητον. tanquam inopinatus superuenit, vt omnia sic offendat, quemadmodum qui comesatum ingreditur, quia comesatoris est superuenire ad scortum, & vociferari aliquid in iocularem strepitum. quare totum salse, totum ad Demeam contulit. [Presertim Ctesiphoni) Bona exceptio, vt appareat omnibus incommodum & in his Æschino, sed præcipue Ctesiphoni. [Nisi dum hæ silescunt turbæ) Nam quæ iam sunt, sed quę erunt. [Hoc villi) ὑποκόρισμα, est vini, vt vinus villus, asinus asellus, vannus vallus, vinum villum.

GVID. HEVS Syre &c.) Hic aduentu cuiusdam parasiti siue comessatoris deprehensus esse ostenditur Ctes. à patre suo Dem. DR. Heus, aduerbium vocandi. ò Syre. Ctes. rogat te, vt redeas ad se, vnde ebrius venisti. S. Indignatus quòd nominasset Ctes. coram patre per imprudentiam dicit. abi. i. vade in malam rē. D. Quid. i. cur, hic parasitus narrat Ctes. i. nominat eum. S. Nihil. i. nihil narrat inquam, nescit quid dicat. D. Eho, interiectio deprehendentis aliquid alterius imprudentia, carnifex. i. tortor, q̃ me excrucias, & mori me denique cogis tuis improbitatibus. Ctesipho est ne intus? S. Non est intus Dem. cur hic Dromo nominat eum? S. Est alius quidam parasitaster. i. imitator parasitorum paruulus, per quod ostenditur parasitaster non esse diminutiuum nomen, sed potius imitatiuum. Nostin'. i. cognoscis ne eum. D. Iam. i. nunc scibo. i. sciam, si intus nec ne. S. Quid ais? quo abis? D. Mitte. i. dimitte me, impediebat enim eum ne iret. S. Inquam. i. dico tibi, noli ire. s. D. O Mastigia, hic & hæc mastigia declinatur in prima inflexione. i. malus & nequam seruus, vel ancilla. Et (vt inquit Ser.) est seruus sæpenumero verberibus cæsus & cædi dignus, à mastico verbo Græco, quod significat cædo. Non abstines manum. i. non temperas, non contines, non amoues manum à me retinendo. s. seu non cohibes, non reprimis non compescit manum a me impediendo? interrogatiue proferendo. An mauis. i. potius vis, cerebrum dispergi. i. diffundi, frangi tibi hic ictu huius baculi, quem tenebat senex. S. Abijt. s. senex. i. euasit mihi è manibus, & h. d. tristi vultu. Aedepol iurantis est, sanè. i. certe, vel valde dico sup. vel constat comessatorem. i. istum parasitum, cuius inepta pronunciatione deprehensus est seu oppressus Ctesipho constat, haud. i. non fuisse sup. sanè. i. valde cōmodum. i. consentaneum, opportunum, presertim. i. præcipue Ctesiphoni, qui eius aduentu est deprehensus. Alij intelligunt comessatorem dici de Demea, qui veluti comessator inopinatus superuenit, & omnia turbauit. [Quid ego agam nunc? nisi dum. i. quandiu. hæ turbæ. i. hæ turbationes, quæ iam non sunt, sed statim futuræ sunt, silescunt. i. pacatæ efficiuntur, siue dum ad tranquillam res redeunt, interea abeam. i. discedam, abdam me aliquo. i. in aliquem locum, puta in angulum aliquem, atque illic edormiscam. i. exhalam dormiendo, hoc villi. i. hunc pauculum vinum, quod adhibi nimium vinum villus facit per diminutionem, sicut vinus villus, asinus, asellus, deinde tanquam id apud se certum sit ac deliberatum, subdit. Sic agam. i. abdam in angulū, & edormiscam hunc villum &c.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Proditur per imprudentiam Ctesipho, & Syrus ne ingrediatur senex, retinere conatur. [Parasitaster) Diminutiuum, quod imitationem significat. Conatur Syrus dissimulare intus esse Ctesiphonem.

PETRVS MARS.

HEVS Syre) Ebrij hominis incuria atque negligentia, hoc loco cernitur. Nam vere dictum est, quod in corde sobrij, hoc in lingua ebrij. Non enim celare possunt, quæ si inuulgentur, & in suum, & in multorum aliorum incommodum vergunt. Cyrus apud Xenophontem ob hanc præcipuã causam ebrietatem fugiendam censet, quòd arcana prodat. Vnde ait noster poëta:

Arcanum demens detegit ebrietas.

Et Hueas. in arte:

Reges dicuntur multis vrgere culullis,
Et torquere mero quem perspexisse laborant,
An sit amicitia dignus.

[Parasitaster paruolus) Si parasitaster diminutiuum esset, non addidisses adiectiuum. Hinc dicendum est, eiusmodi formam imitationem potius significare. [Villi) Diminutiuum est, a vinū villum, quamuis Plaut. dicat vinulum.

GLAREANVS.

ET bisenarij sunt. In primo versu Heus semel positum relinquit bonum carmen, geminatum, vt ferè habent libri à superiore versu eliditur. In 5. versu, loco quarto dactylus est, gis quo ab. vt ò in Quo non eliditur. In 7. non est omittenda particula Iam ante Mauis, & Abijt iambus est, duobus ij per synæresin compressis. est enim præteriti temporis, nisi tribrachys sit loco vltimo, vt paulo ante admonuimus. In 8. carmine de Aedepol idem dicimus quod in præcedenti scena. Versu vltimo vel proceleusmaticus est primo loco, quod placet, vel à de Aliquo à superiore eliditur versu.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Cognito Ctesiphonis amore Demea exclamat, & Mitionem iurgio adoritur, vt liberorum corruptelam per quem placatur tandem & Aeschino et Ctesiphoni.

ARG. ADR. BARL.

Demea vbi resciuit rem de amore Ctesiphonis, summa cum indignatione in exclamatione prorupit. Hunc Mitio vtcunque potest placabilem reddere nititur, pollicens se sumptum vtrique Ctesiphoni & Aeschino suppeditaturum. Deinde modeste auaritiam senilem carpit. Postremo Demea aspere Psaltriam rus abstracturum comminatur ad astum ac laborem duriter perpetrandum.

Senarij.

MITIO, DEMEA.

PARATA à nobis sunt, ita vt dixi Sostrata
Vbi vis: quisnam à me pepulit tam grauiter fores?
D. Hei mihi, quid faciam? quid clamem, aut querar?
O cœlum, ò terra, ò maria Neptuni. M. hem tibi.
Resciuit omnem rem: id nunc clamat scilicet.
Paratæ lites: succurrendum est. D. eccum adest
Communis corruptela nostrum liberum.
M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
D. Repressi, redij: mitto maledicta omnia:
Rem ipsam putemus: dictum inter nos hoc fuit,
Ex te ad eo est ortum, ne tu curares meum,
Neue ego tuum: responde. M. factum est, non nego.

Sed & hoc morale, nam iuste irati, omissa sæuitia ad ratiocinatio nes sæpe festinant. & præterea illud accedit, quod non inuenit iam quod condigne dicat. simul etiam quia increpitus est à fratre, quod apud se iam non sit per iracundiam vehementem. [Rem ipsam putemus) Tractemus purgemus. nam & hinc putamina, purgamenta dicta sunt. vt Plautus in Captiuis ait, Nucleum amisi, re tinui pignoris putamina. Et Virg. Multa putans, inquit. Putare proprie, est falsa & cassa, à veris & vtilibus resecare. vnde arborũ purgatores, putatores dicuntur, Et Rem, causam ipsam litis ostẽ dit: et, Mitte ista, atque ad rem redi. [Ne tu curares meum) Nam ambos curare, propemodum reposcere illum est quem dedisti. [Factum est) Apparet Mitionem inuitum quidem fateri, sed facete contemnere obiecta. [Cur emis amicam Mitio?) Inclamatio ista nominis, magnam inuidiam significat, et, Regnum ne Aeschine hic possides? Et, Pacem te poscimus omnes Turne. [Nũ qui minus mihi idem tus æquum est esse) Aut num. aut qui abundat. & est ordo, Qui minus æquum est esse idem ius mihi, &c. Qui ergo, quare vel cur significat. [Non) Confidenter non repetiuit, nõ habens rationem quam subiiceret, nisi illi prouerbium venisset in mentem. Nam quia se videt in malam causam incidisse, totum ecmaliter & facete agit, & subiicit æquitatẽ, vbi iusto se tueri non potest. Quod tamen à Demea statim conuincitur, dicendo, Nunc demum istæc oratio nata. vt ostendat illum perturbatũ contraria protulisse dictis suis superioribus. [Communia esse amicorum inter se omnia) Inter Pythagoreos ortum dicitur. [Facete, nunc demum istæc nata oratio est) Alii totum iungunt, alii separant. Et bene Nata est, nam sic dicimus de rebus repentinis, et supra, E renata melius fieri haud potuit, quàm factum est, hera. [Ausculta paucis, nisi molestum est Demea) In duas partes diuiditur acta persuasio, nihil passurum Demeam damni, nihil corruptelæ. [Et ma tum eaorem credidisti. s. ducturum) ἔλλειψις. [Principio si id te mordet, sumptum filii quem faciunt) Figuratiua locutio est, vt, Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit? [Quæso) Modo obiurgatorium est quæso. [Pro re tua) Pro patrimonii tui qualitate. [Conserua, quære, parce, fac quamplurimum illis relinquas) Hoc sic pronunciandum, et appareat hanc ipsam voluptatem displicere Mitioni. [Conserua) Parta. [Quære) Noua. [Parce) Omnibus. [Vtantur sine) Aut deest. His, et sit, his vtantur. Aut mea vtantur, antique locutus est. [De summa nihil decedet) Rei tuæ. s. [Dempseris) Pro demes. [Mitto rem) Pecuniam & hæc exclamatio est moralis nimis aduersum tardos, ac non intelligentes homines. [Consuetudinem ipsorum) Loquor aut quid tale subaudiendum. [Mitto rem, consuetudinem ipsorum) Vel ab vtilitate ad honestatem transiit, vel à rebus ad illos ipsos de quibus agitur. Cauetur enim ne aut rem perdant, aut ipsi pereant. [Manao, scio, istuc ibã) Moralis & faceta correptio, continens in se latenter blandimentum quo delinitur auditor. [Multa in homine Demea signa insunt) Obscurissimus sensus & re & verbis. [Duo cum idem faciunt) Obscure locutus est, cum hic sit sensus, Duo idem faciunt, quorum vni licet facere, alteri nõ licet. [Sæpe vt possis dicere) Melius est sæpe ad superiora coniungere, nam possunt duo idem facere, & casu, non ex similitudinem facere videantur. tunc ergo erit signum. Sæpe idem faciunt Dicere autem posuit pro intelligere & scire, ab eo quod præcedit, id quod sequitur. vt, Fœneratum istuc beneficium pulchre tibi dices. &, Memorem me dices esse & gratum. [Non quod dissimilis res sit) An quia huic licet? [Quæ ego illis inesse video) Ordo & sensus hic est, Multa in homine Demea signa insunt, ex quibus coniectura facile sit, quæ ego illis inesse video et confidam fore ita vt volumus. [Duo cum idem faciunt) Nam ambo & sapiunt & intelligunt, & loco verentur. non ingenii vitium sed ætatis est. [Intelligere, in loco vereri) Non, in loco intelligere, sed in loco vereri. [Inter se amare) Cito dixit inter se, quod est, cum alter alterum inuicem amat. [At enim metuas) ἀνθυποφορὰ ad priorem tractatum pertinens, qui est habitus de consuetudine re familiaris. [Ne ab re sint tamen omissiores paulo) Quia amant, potant, olent vnguenta. [At enim metuas, ne abre sint tamen omissiores paulo) Oratorie paulo, nam non paulo omissiores forẽ Demea, sed plurimum fore credit & metuit. Et à re, à patrimonio. [Omissiores) Negligentiores. Sic in Heaut. Vbi te vidi animo esse omisso. [O noster Demea) Blanda & cum quodam complexu eius, qui reprehenditur, incusatio, & de more sublato. Et sic hoc dixit, tanquam dicturus esset, Multa te latent, simplex homo es. nam huiusmodi sententia latenter quandam dicentis auctoritatem fiduciamq. designat. [Ad alia omnia ætate sapimus rectius) Præterquam ad auaritiam. & per hoc, quod optas liberie, vitium senectutis est. [Attentiores sumus ad rem omnes) Proprie attentiores reddit omissioribus. supra enim dixerat, Ne ab se tamen sint omissiores paulo. [Quam sat est,) q. d. attentius non esse non statim crimẽ est. [Quod illos sat ætas acuet) μετωνυμικῶς acuet. [Næ nimium bonæ tuæ istæ nos rationes Mitio, & tuus iste animus æquus subuertit) Næ, valde. Subuertit infra legendũ est. Si Ne, pro Non, coniunctio est, subuertat legendum est. ita vt subaudiamus timeo, vel aliquid tale. Et Tuæ & Istæ quòd ait significationem habent nullius modi rationem & ineptam. nam apparet non eas probari ab eo qui sic loquitur. vt supra, Iam vero omitte Demea tuam istanc iracundiam. [Tace, non fiet) Tace nunc pro εὐφημεῖν positum est, quasi diceret. Non subuerret. ne dixeris quod mali ominis verbum est. [Da te hodie mihi) Accommoda te ipsum voluntati meæ. nam in animum transtulit quod est corporis. vt in Eun. Mihi sese dare, sermonem quærere. Cic. Ceruiculam iactare, & populo se accommodare. [Da te hodie mihi) Si non vis, inquit, propter te, vel propter me mitis esto. [Exporge frontem) Quia cõtrahi in verbo dicitur. Et verbo isto ostenditur quanto conatu opus sit ad explicandam tantam contractionem senectutis & seueritatis. [Scilicet, ita tempus fert, faciundum est) Vide si non hoc sit, quod Græci u dicunt, nam sic &, Ita tempus fert. Et, Faciundum, dicendo, ostendit se magis cogi necessitatibus, vt paulo sit tranquillior. & cum tanta difficultate promittit, tanquam mala subiturus sit, atq; adeo maiorem partem secum disputat, necessario hoc velit nolit faciendum esse, et sit lætior, & hoc quia tempus fert. [Ceterum rus cũ filio prima cum luce ibo hinc) Hoc ideo facit quasi gaudere iocẽ rem non possit, nisi se vicinæ sæuitiæ proximitate soletur. [Faciũdum est) Satis mire, tanquam necessitate cogatur ad gaudẽdum agrestis senex. [Ibo hinc) Tanquam de malo loco. [De nocte) Abundat De. [Cum primo lucu) ἀρχαϊσμός. nam cum primo lucu veteres dicebant. lucum pro luce, pro sole ponentes. Ergo cum primo lucu, cum primum sol cœperit illucescere, [Cum primu lucu) Veteres masculino genere dicebant lucem. [Fac te) Eodem verbo vtitur, quo iam dudum, et laborem ad lætitiam se cõuertentis ostendit. i. elabora et fis hilaris. [Et istam psaltriam vna illuc mecum hinc abstractam) Vide singulas syllabas imbutas amaritudine rustica atque agresti, nam Istam odium significat. Psaltriam sæuitia in nomine est, quam deliciosam esse oportet. &, Vna mecum, quam cum adolescentibus esse consueuerat. & Illuc, ad quem locum psaltriam secum ire compellit. Deinde ne vel in itinere pœna cesset, Cum filio ibo hinc inquit: Illam vero abstraham. nam Illuc eo animo dixit, quo supra, Ibo hinc. Et apparet illum quasi mancipium ducturum puellam, non et fidicinã. [Mecum hinc abstraham) Non abducam, sed quod est sæuientis abstraham. [Pugnaueris) Magnam rem feceris. Sic Luc. Vicimus ocyus, & magnam pugnauimus pugnam. [Eo pacto prorsus illic alligaris filium) Hæc cum risu dicit Mitio. Et ligare, est iniicere alicui vincula. Quis vero dicetur alligari ad aliquid, sine quo esse non possit? Ergo proprie ad amicam alligari adolescentem dixit amatorem. Prorsus autem certe, recte, ac vere significat. [Ve illam serues) Acuendam illam: Hoc est, non iam filium, sed illã serua, in qua vtrunque retineris. [Ego istuc videro) Hoc est, vt illam seruẽ. [Coquendo sit saxo, & molendo) Ne ametur. s. [Atque illi, fauillæ plena, fumi, ac pollinis coquendo sit saxo, & molendo) Atqui molere prius est, quàm coquere, sed illud prius posuit, quo pulchritudo magis fœdatur. an quia prius torreatur triticum, vt tundi possit? et Virg. Et torrere parant flammis, & frangere saxo. [Coquendo sit saxo, & molendo. [Præter hæc) ἀνάλογος octaua. [Meridie ipso) Cum sol vehementior est. & nomen fecit de aduerbio. Meridiem dixerunt veteres quasi medidiem, r, pro d, posito propter cognationem harum inter se literarũ. [Vt stipulam colligat) Quod sub sole fieri necesse est. [Tam excoctam reddam, atque atram) ἰδιωτισμὸς dixit reddam pro faciam. Et excoctam, ad tenuitatem siccari coloris. Atram ad colorem retulit. Et vide quàm aspera, quamq. ingrata clausula sit, qua sæuitiei senis finitur oratio. [Placet. nunc mihi videre sapere) Non contradicit, ne rursus prouocet ad iurgium. [Atque equidem filium) Non solum suadet lætitiam, sed etiam ridere cogit inuitũ. [Derides? fortunatus qui istoc animo sies) Hoc verbum vultu Demeæ sic proferetur, et subrisisse videatur inuitus. Sed rursus ego sentio amare seuereq. dixit. Et ridet qui simpliciter ridet: Deridet, qui cum alterius irrisione & contemptu ridet. [Fortunatus qui istoc animo sies) Non laudantis est quod ait, fortunatus, sed moraliter reprehendentis. vt dicas cum te aliquid cura offenderit fortunatos stultos, qui nihil sentiant. At hoc quoque dixit in Eun. At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati possum. [Iam iam desino) Et hic velut occasionem quæritur im

poni sibi. [Et cui opus est rei) Cui rei credis, nisi nuptijs? hoc est ludo, atque lætitia, voto, & gaudio nuptiali. [Hunc sumamus diem) Non, accipiamus, sed impendamus, & consumamus. Vnde & sumptum dicimus pecuniam quæ insumenda est.

G V I D O.

PARATA &c.) In hac scena est collatio .i. comparatio, congregatio duarum personarum, mitis ac sæui, seu terribilis & austeri. M. O Sostrata, omnia parata sunt a nobis ita, vt dixi, Vbi vis quòd sup. fient nuptiæ, quisnam pepulit .i. pulsans, percussit tam grauiter fores à me .i. fores mea, dicimus enim accepi literas à te, pro accepi tuas literas. D. hei mihi, præ dolore nimio h. d. quid faciam? quid clamem? aut quid querar .i. conquerar de fratre, cum ego mea indulgentia veniam existimandus, O cœlum, ò terra, ò maria Neptuni .i. marie quibus præest Neptunus? exclamationes sunt & inuocationes elementorum, quasi totum mundum accuset, vel dijs irascatur, qui in illis sunt elementis. Tria autem elementa tantum inuocant, quæ caduca sunt & inferiora & ita cœlum capiendum est pro aère. Videriq. potest diluuium, & interitum rebus optare ita, vt Virgiliano more dicere velit omnia? vel medium fiant mari. M. Hem, interiectio dolentis, ipse Demea rescriuit tibi omnem rem .i. totum negocium, totum figmentum de emptione Psaltriæ pro filio, vbi tibi ad oculum referiur, vt fieri sæpe solet in mihi & tibi, vt En tibi fores crepuerunt, tu mihi semper dormis, in talibus locutionibus mihi & tibi, nec ad me, nec ad te, nec ad quenquam referuntur. Scilicet .i. certe, nunc clamat id .i. ob illud, qui rescriuit rem omnem. Lites .i. iurgia sunt parata ipsi Ctes. & mihi etiam, succurrendum est .i. oportet succurrere ei filio eius. D. eccum .i. ecce hic communis corruptela .i. deprauatio, corruptio nostrorum liberorum, nō vnius tantum, sed duorum, adest .i. in promptu est, seu palam est, vbi communis dicit quasi vtrique contingens, & vtrunque contaminans, seu corrumpens, nam proprie commune dicitur de duobus, interdum etiam de pluribus, vt hoc est mihi cōmune tecum .i. tibi mecum conuenit, vel mihi tecum. M. Tandem .i. post longam tui vexationem, reprime iracundiam. Ita est de causa, iracundia de moribus, atque redi ad te, hoc est recollige te, redi ad lenitatē, placa teipsum, & bene redi ad te, quia ita is ab eo quod est ire, eo quòd à se eat qui irascitur, & furit, & ideo quando placatur, aut resipiscit ad se redire dicitur. D. repressi .i. compescui iracundiam, redij ad me .i. placatus sum, mitto .i. omitto. omnia maledicta .i. omnia probra, improperia, iurgia, putemus .i. tractemus, purgemus, rem ipsam .i. causam ipsius litis, nam putare proprie est falsa, & instructisecta à vitis & sertilibus resecare, vnde ac borum purgatores putatores dicuntur, hinc & putamina purgamenta dicta sunt, hoc quod sequitur postea .i. ne curares &c. Fuit dictum inter nos, & adeo .i. certe, illud ortum est .i. processit ea te, qui illud dixisti videlicet, ne .i. quod tu non curares .i. curæ haberes meum filium, ne oe .i. & ego non curarem sup. tuum filium te sponde eo hoc fuerit dictum nec ne. M. factum est .i. illud à me processit dictum non nego. D. cur non filius meus potat apud te? cur recipis meum filium in domum tuam ad potandum & lasciuiendum? ò Mitio cur emis amicam meo filio? Nam qui .i. cur, vel quare, minus .i. non, est æquom .i. non licet, non decet, nō est iustum idem ius esse mihi .i. quòd habeam idem ius, quod ius æquum est tibi esse .i. quod ius tibi licet habere, quasi peiori conditione sim. ego quam tu sis, ita quòd (vt vult Don.) sit sensus, nam qui minus mihi idem ius æquum est esse, quod æquum est tibi, quando .i. quod dicunt, postquam ego non curo tuum filium, ne cura .i. noli curare meum. M. non dicis æquom .i. non dicis quod æquum sit, & iustum dicere. D. non? dicis quod non dico æquom. M. Nam quidem .i. certe, hoc verbum .i. hoc dictum, hoc prouerbium, est vetus .i. tritum, omnia amicorum esse communia inter se .i. esse communicanda vbi opus est, quod prouerbium inter Pythagoreos ortum dicitur. D. facete .i. vrbane, illud est dictum a te nunc demum istæc oratio nata est quasi repentina & subito exorta .s. amicorum omnia esse communia cum videlicet non haberes quid respondere posses, quasi videatur eum iam conuictum Demea. M. ausculta paucis .i. breui sermone ò Demea nisi est molestum .i. si fiat sine molestia tua, hoc est si tibi placet, vel cordi est, principio .i. in primis si id quod faciunt filij, vel id quod facio pro filijs suppeditando sumptus, mordet te .i. te offendit, ac lædit, quæso .i. obsecro, & est obiurgatorium, facito sumptum .i. impensam, quam tui filij faciunt, cogites tecum hæc quæ sequuntur, tu olim tollebas .i. educabas, nutriebas illos filios duos, pro re tua .i. secundum facultatem tuam, & secundum qualitatem tui patrimonij, quod per rem sæpe significatur, quòd .i. quia, putabas bona tua satis fore .i. sufficientia fore ambobus filijs tuis. & tum .i. tunc, scilicet .i. certe, credidisti me ducturum fuisse .i. quòd ego ducerem vxorem. nunc obtine .i. habes. eandem illam rationem .i. considerationem, antiquam .s. quam prius habebas, conserua .i. custodi iam acquisita, quære .i. acquire noua, parce, à parco is .i. omnibus parcis, vtere modice. fac .i. effice, vt sup. relinquas illis quamplurimum bonorum, scilicet .i. quamplurima bona, obtine tibi .i. habe tibi istanc gloriam, istam laudem de tollendis, & educandis, ac ditandis filijs tuis, sine .i. patere, permitte quòd sup. ipsi filij tui vtantur mea .i. vtantur meis rebus, & hoc antiquæ. Don. legit vtantur his rebus .s. quæ euenire, præter spem .i. præter expectationem & opinionem tuam. nam cum putares me vxorem ducturum, non expectabas a me bona pro filijs. Nihil decidet .i. diminuet de summa rei tuæ scilicet, q. d. nihil tibi constabit, putato id esse de lucro quod accesserit .i. adiunctū vel additum erit. hinc .i. ea meis bonis, q. d. quod tuis filijs accedet ea me de lucro id putato, præsertim cum ante putares nihil esse accessurum illis. ò Demea si vols a cogitare in animo vere hæc omnia quæ dico, dempseris .i. demes, molestiam .i. displicentiam, & mihi & tibi & illis filijs. D. mitto .i. omitto rem .i. pecuniam, loquor sup. vel doleo, seu defleo consuetudinem ipsorū .i. vel malam conuersationem, vel deprauatos mores, q. d. nō me mouet pecuniæ consumptio quantum morum deprauatio. M. nunc Mitio interrumpit sermonem Demeæ inquiens. Mane .i. tace, noli pergere in eo quod incepisti dicere scio .i. intelligo, quod velis dicere, ibam istuc .i. nisi interrupisses meum sermonē, pergebam ad illud dicendum, quod dicere te velle intelligo. ò Dem. multa sunt signa in homine, ex quibus signis coniectura .i. coniectatio, præsensio futuræ probitatis fit facile, vt sæpe .i. sicut plerunque, cum .i. quando. duo homines faciunt idem .i. eandem actionem. possis dicere .i. intelligere, scire, sentire, licet huic facere hoc impune .i. sine punitione, & criminatione, & reprehensione, & possis dicere non licet illi facere hoc impune, non hæc est diuersitas talis, eo quòd res quæ fit ab eis sit dissimilis, sed ꝙ .i. quia. is qui facias. eam est dissimilis inquam, quæ signa prædicta inhærentia hominibus, quibus mores futuri possunt coniectari, video .i. sentio esse in illis filijs tuis, vt .i. ita, quod confidā .i. certissime credam vel sperem ita fore vt volumus .i. eos nostris votis in posterum suis probatis moribus responsuros. Hæc sunt signa, video eos sapere, video eos intellegere .i. intelligentes esse quid faciant in rem suam video eos vereri .i. timere. in loco .i. vbi est opus & commodum, seu opportunum. video eos amare inter se .i. mutuo amore se prosequi. dicimus eleganter amamus inter nos, pro amamus nos inter nos, amatis inter vos. per amatis vos inter vos, amant inter se, pro amant se inter se. video inquam eos scire .i. esse scientes, vel video eos scire liberum ingenium .i. liberam naturam suam video animum eorum liberum in quam, alij habent scire est .i. scire licet .i. potest cognoscere quisquam ingenium liberum & animum. tu reducas .i. reducere possis, & reuocare in bonam viam vitæ illos filios, quo die tu vis .i. quo tempore eos velis reuocare, non sunt pertinaces in malis, at enim .i. sed certe, metuas ne .i. quòd tamen sint paulo omissiores .i. negligentiores, ab re .i. à patrimonio conseruando, & augendo, seu ne sint tardiores ad suam vtilitatem conquirendas. omissus sa, sum, inuenitur pro negligenti & tardo, qui .s. multa omittit, quæ facere deberet. timet ergo ne sint negligentiores ab re, quia potant, amant, & olent vnguenta. ò noster Demea frater & amice, sapimus .i. sapientes sumus, & intelligimus rectius, seu sentimus rectius. ætate .i. per ætatem nostram senectutis, ad omnia alia .i. ad omnes alias res. præter quam .s. ad auaritiam. Senectus affert hominibus hoc vnum solum vitium auaritiæ videlicet, quòd non omnes senes sumus attentiores .i. diligentiores, custodiores, magis anxij ad rem .i. ad pecuniam congerendam, q̄ sat est .i. quàm est æquum & sufficiens, quod .s. et sint attentiores ad rem. ætas .i. crescentes anni, satis acuet .i. incitabit illos. metaphora est satis acuet. D. ò Mitio vereor sup. ne .i. quòd istæ tuæ bonæ rationes, & iste tuus, animus æquus .i. iustus & pius in nos subuertat .i. latenter deflectent, & conuertent nos, modo .i. nunc, vel paulo post, nimium .i. super q̄ satis est vel lege subuortant .s. deijciant nos a seueritate nostra, qua vti in filios erant enimus. Alij legunt ne, pro certe, vel valde, non subaudiēdo vereor, sed potior sententia superior est. M. tace non fiet .i. non subuerteris nimium vt times. iam .i. nunc. mitte .i. omitte istæc, quæ tu times. da te .i. accommoda te mihi .i. voluntati meæ, hodie, q. d. morem mihi geras hodie tantum. exporge, pro exporrige .i. explica frontem, quam contraxit tristitia, q. d. exhilarare & faciem

faciem tuam pro sic amare mei. D. scilicet.i.certe tempus.i.temporis conditio, hoc est tempus nuptiarum filij fert ita.i.et postulat, vt.s.frons exporrigatur, faciundum est.i.facere necesse est. Ceterum.i.sed, quidquid faciam hodie ibo cras hinc.i.ex hac vrbe, rus.i.in agrum ad operandum. vbi rus ponitur aduerbialiter; & ibo cum filio, & quidem cum primo luci.i.cum primum (vt Gellius ait) diluculabit, vel cum primum sol ceperit illucescere. Veterem dicebant lucus, lucus, lucui, quartæ declinationis & masculini generis pro luce. lucem ipsam pro Sole ponentes. Ergo cum primo luci.i.cum primum cœperit sol lucescere. M. immo.i.sed, censeo quòd supp. eas rus de nocte, q.d. non impediam quin eas etiam noctu. dummodo hunc diem lætum transigamus, modo.i.tantummodo, hodie fac.i.exhibe, te hilarem i.vultuosum, lætabundum. D. & ego abstraham.i.cum asperitate, seu acerbitate abducam, hinc.i.ex hac vrbe, illuc.i.rus, vnà.i.simul mecum. M. pugnaueris i.rem magnam feceris. Sic Lucil. Vicimus ocium, & magnam pugnauimus pugnam, eo pacto.i.eo modo, illam abducendo tecum, alligaris.i.alligabis, coniunctiuum pro indicatiuo, prorsum.i.omnino, vel recte, certe, vere filium tuum illic.i.ruri cum psaltria sederit. Ligare.i.alicui vincula iniicere, sed aliquis dicitur alligari ad aliquid sine quo esse non potest, vt amator ad amicam. Modo.i.tantummodo, facito.i.efficito, vt seruas illam.s.psaltriam. Nam illam seruando, filium quoque retinebis. D. ego videro istud.i. (quod dici solet) dimitte mihi facere de hoc.i.vt illam seruem. Item (quod dici solet inepte) Refer te mihi de hoc, sicut dicimus tu videris, vbi dici solet, ego me refero tibi. Atque illi psaltriæ faxo.i faciam quòd sup. sit plena fauillæ i.scintillæ extinctæ & desertæ ab igne, & quòd sit plena fumi coquendo panes.s.vel fruges torrendo vt molantur. Ad saxu aliquam vt ipsa sit plena pollinis.i.farinæ tenuis & minutæ, quæ volitat ea mola cum molitur, quam rustici fatuam farinam vocant, quæ farinula & molitores, siue pistores sunt toti obruti & candidati. Faciam ergo vt sit talis molendo.i.pinsendo, frangendo fruges mola præter hæc.i.vltra ista quæ dixi. faciam vt colligat stipulam.i.culmum segetum in ipso meridie, quasi in ipso feruore & æstu Solis, quo videlicet tempore sol est vehementior. ego reddam.i efficiam ipsam. tam.i.tantum. excoctam.i.tantum à Sole desiccatam, atque atram.i.nigram propter feruorem, quam.i.quantum, carbo est excoctus & ater. M. Nunc placet mihi videre.i.delector eum ideo sapere.i.sapientes homines esse, hoc est eum ideo sapientiam à te exerceri, atque etiam tum.i.tunc, cogitas filium, vt cubet vna cum ea psaltria etiam si nolit. D. derides. Ridere dicitur, qui simpliciter ridet. deridet vero qui cum alterius irrisione & contemptu ridet. ego sentio.i.ego percipio quòd supple es fortunatus.i.felix, qui sis isto animo.i.qui habes istum animum, quem habes. Ita solemus dicere cum cura nos offendit. Fortunatos et stultos qui nihil sentiant. M pergis ne.i.procedis, ne in tuis iurgijs, & in tua tristitia. D. iam iam.i.nunc nunc. desino.i.cesso, desisto verba iniucunda dicere. M. perge.i.vade intro.i.in domum, & in sumamus.i.impendamus, consumamus, vnde & sumptum dicimus pecuniam quæ insumenda est. Sumamus ergo hunc diem hilarem ei rei.i.ludo lætitiæ, voto, gaudio nuptiali. cui rei opus est diem insumi.s.vel cui est.i.licet insmere inquam hunc diem.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Cognito amore Ctesiphonis exclamat Demea & cum Mitione expostulat, quæ est summa epitasis periculi Ctesiphonis. Sed mox placatur à Mitione, quæ est catastrophe eiusdem patris fabulæ. [O cœlum) Tragica exclamatio. [Eccum adest) Accusatio Mitionis. [Factum est) Fatetur factum, defensurus qualitatem. [Nunquid minus) Confirmatio criminis à pari. [Non æquum) Defensio, & primum à prouerbio, quod vim iudicati obtinet. [Si id te mordet) Occurrit obiectioni extra causam, quam soluit à tuto, nihil decessurũ Demeæ, sumptu adolescentum. Et pertinet hoc ad minuendum crimen. [Omnia hæc) Conclusio huius loci. [Mitto rem) Obiectio, quæ soluitur à persona. [Duo cum) Declarat exemplo. [At enim metuas) Obiectio, quæ soluitur ab ætate. [Bonæ tuæ) Ironicos. & iam placatior factus est Demea. [Ceterum rus) Comminatio in filium. [Pugnaueris) Magnam rem feceris, metaphoricos. & est faceta approbatio. [Atque equidem) Attende vrbanitatem Mitionis.

PETRVS MARS.

PARATA a) Molesti hominis & propemodum implacabilis animum hic describit Terent. Quid enim odiosius, quàm sine causa in tantam iracundiam effundi, vt nescias vel cum quo, vel qua de re, vel in quem finem verba facias. Hos homines vocant morosos, implacabiles, & molestos. Morosos quidem, qui nimis exacte, & ad vnguem quippiam fieri postulant, vt Demea, qui nescio qua vita exactiore filium sibi frugalem educere conabatur. Et implacabiles, quòd eorum animi ad asperiora inclinantur. Molestos vero, quòd nimia diligentia obtundant. [Amicorum communia sunt) Prouerbium est Græcorum. Pythagoras Samius primus dixit, amicorum debere omnia esse communia. Quod Cic. sic interpretatur. Omnia.i.quæ sine detrimento alijs concedi possunt, & sic ostenditur, nos ex rebus, quas possidemus, aut ius gentium, aut ciuili, non debere hominibus ignotis aliquid, nisi id, quod potest ipsis permitti & concedi sine detrimento. Plato 5. de leg sic ait, Prima ciuitas est, Resp. leges, quæ optimæ, vbique, maxime per totam ciuitatem, priscum illud prouerbium locum habet, quo fertur, amicorum omnia esse communia. Aristot. in 12. Ethic. sic ait: Eodem accedunt & prouerbia vniuersa, vt anima vna, & amicorum omnia sunt communia, & amicitia est æqualitas. Cic. j. Off. E quibus ipsis cetera sic obseruentur, vt in Græcorum prouerbio, amicorum omnia communia.

GLAREANVS.

SENARII omnes præter vltimum apud quosdam quadratum. In primo versu non omittendum verbum. Ita, aut bacchius est loco 4. In tertio versu merito mirатus R. omissa duo verba Quid agam, post Quid faciam. In 14. quidam legant Num quis minus: quidam legunt Nam qui minus, & Qui per Quare vel Cur exponunt, vt Donat. In 15. Quod pro Quam, Sed ad carmen nihil impedit vtrum leges. In 17. s, in Vetus eliditur. In 23. Duos monosyllabum est. In 24. s, eliditur in Satis. In 26. secundo loco bacchius est pro spondeo, vel ean duæ syllabæ in vnam contrahentur. In 30. d, in Quod eliditur. In 31. Si, commodius ad sequentem transferetur versum, vt initio elidatur. In 36. a, in Quibus eliditur. Ita in 39 d, in Quid. In 41. Eos monosyllabum eidetur. In 49. d, in Quod eliditur. In hisce tamen iam aliquot enumeratis locis creticus ac bacchius absque elisione poni recte possunt, sed ea vbique inculcare non visum est operæpretium. In 53. s, in Tempus eliditur. In 54. Cras non est omittendum, vt recte annotauit Ioan. In 55. duæ vltimæ vocales de verbo Censeo, eliduntur à versu sequente. In 58. vel Illi legendum pro Illic, vt sæpe admonet Donatus, vel Pacto post Illic ponendum et versus ita legatur.

Eo prorsum illic pacto alligans filium.

In 59. proceleusmaticus primo est loco, & secundo bacchius, nisi Vt tollendum putemus, vt constet versus, certe sensus non poscit. In 60. quidam lib. habent Atque, ille vetustus liber habebat Illic. quæ si vera est lectio, Atque priorem syllabam à superiore versu elidit. Quidam pro Illi reposuerant Ibi. In quarto à fine sursum Vt abundat, ab sciolo aliquo appositum cum carmen respuat, & sensus non requirat. Vltimus versus varie legitur. Veteres libri ita habent,

I ergo intro, & cui opus est rei hilarem hunc sumamus diem,

Quam lectionem & Ioan. & Doct. probarunt. Ita I, à superiore versu eliditur, & Rei monosyllabum in scansione prorsus eliditur Liber Aldi quadratum acatalecticum exhibuit,

I ergo intro, & cui opus est rei, ei rei hilaram hunc sumamus diem.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Demea cum videat non probari vulgo, seueritatem in liberos, diuersam institutionis viam meditatur in qua persona Terentius indicat mitioribus se fauere patribus, seculi sui moribus hoc magis concedens, quàm quòd ita faciundum esse existimat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena exemplum proponitur hominum qui virtutem tedio affecti deserunt, ob contemptum eius. Nam seuerum esse in filios, apud omnes ferme vitio datur, & Terentius adeo fauet clementioribus & mitissimis patribus, vt hunc quoque Demeam suum adducat in Mitionis sententiam. Non tamen ita fieri debere sentit Poëta, sed ex communi vsu loquitur, volens naturalem inesse veris patribus acrimoniam, quæ profecto semper inuisa est, & odiosa adolescentibus.

Demea.

DEMEA.

NVNQVAM ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, vsus semper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat, vt illa, quæ te scire credas, nescias,
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.
Quod mi euenit nunc: nam ego vitam duram, quam vixi vsque adhuc,
Prope iam excurso spatio mitto: id quamobrem? re ipsa repperi
Facilitate nihil homini esse melius, neque clementia. id
Esse verum, ex me, atque ex fratre cuiuis facile est noscere.
Vitam ille suam semper egit in ocio, in conuiuijs:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit: sibi sumptū fecit: omnes bene dicunt, amant.
Ego ile agrestis, sæuus, tristis, parcus, truculentus, tenax,
*non vidi? Duxi vxorem: quam ibi miseriam * vidi? nati filij,
Alia cura: porro autem, illis dum studeo vt quamplurimum
Facerem, contriui in quærundo vitam, atque ætatem meam:
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab ijs fero,
Odium. ille alter sine labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia:
Illum diligunt: apud illum sunt ambo, ego desertu' sum:
Illum, vt viuat, optant, meam autem mortem expectant scilicet:
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit suos
Paullo sumpto: miseriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
Age age, nunc experiamur contra hęc ecquid ego possiē
Blande dicere, aut benigne facere, quando eò prouocat.
Ego quoque à meis me amari, & magnipendi postulo.
Si id fit dando, atque obsequendo, nō posteriores feram.
Deerit: id mea minime refert, qui sum natu maxumus.

DONATVS.

NVNQVAM ita quisquam bene subducta ratione) In hac scena exemplum inducitur hominum qui virtutem tædio deserunt ob contemptum eius, ꝙ apud omnes sæuum esse, vitiosum sit. Et adeo fauet Terent. clementioribus ac mitissimis patribus, vt hunc quoque adducat ad sententiam Mitionis, non tantum hoc sentientem ꝙ ita fieri oportet, sed ꝙ ita res cogat. vult enim naturalem inesse veris patribus acrimoniā, sed eam semper inuidiosam esse adolescentibus. [Bene subducta ratione) Bene disposita, bene computata. Ducere enim est digitis computare, sed ducere est apud alium & palam, subducere, apud seipsum & secreto. quo magis in verbo isto maioris attentionis & diligentiæ signum est. [Quin res) Quin, modo cur non significat. [Quin res, ætas, vsus) Tria posuit. ex quibus Res pro experientia ponitur, & hac dicit se esse mutatum. nam mox dicet, Re ipsa repperi, Facilitate nihil esse homini melius, neque clementia. [Aliquid moneat) ἐλλειπτικῶς est per casus. subauditur enim, quem. [Quæ tibi putaris prima) Ante alia eligenda, quę & primo loco ponenda, ac per hoc optima. [Vitam duram quam vixi) ἀρχαϊσμός. vt Lucil. Magnam pugnauimus pugnam. [Nam ego vitam duram quam vixi vsq; adhuc) Prius dixit quid faciat, quàm cur faciat. [Propè iam ex curso spatio) .i. ad calcem propter ipsos decursus metasque viuendi. & est μεταφορὰ sumpta à cursoribus. [Excurso spatio) .i. in summa senectute. [Id quamobrem re ipsa repperi) Quia secum loquitur, ideo multa reticet & deest, Faciam: &, Si quis quærat: & Dicam. [Facilitate) Iam facilem se infert. Inter facilitatem & clementiam hoc interest: facilis enim, cuius ira cito soluitur. Clemens, qui non irascitur. [Ille suam semper egit vitam) Hic iam quasi comparatiua qualitas inducitur de vtroque, & vt ille in initio fabolæ locutus est, sic in fine hic loquitur. [Clemens, placidus, nulli lædere os) Mira varietas & in locis, & in partibus orationis. Et clemens est qui colit mentem suam, nec eam vexat irascendo. [Nulli lædere os, Arridere omnibus) Voluptatis affectus est duplex, aut enim ex quiete voluptas est, aut ex aliquo actu. ergo hic vtrunque cōplexus est. [Nulli lædere os) .i. nullum præsentem lædere. Et vide quam grate à nominibus verba transeant. [Clemens, placidus) Clemens est circa recte agentes. Placidus, etiam circa delinquentes. Et clementis est nulli lædere os: Placidi, arridere omnibus. Et clemens animo, Placidus vultu. [Et nulli lædere os) Adeo vt nulli se contristem faciat. & hæc est figura ἀνάληψις, cum recurrimus per ea quæ diximus. & ἀσυνδέτως omnia repetita sunt. [Ego ille agrestis) Bene addidit Ille, quasi tam notus, hoc ipso quòd ferus atque agrestis. Et sæuus, factis: Tristis, animo: Truculentus, vultu. Et aliter dici potest, vt tristis sit qui dolet, truculentus & sæuus qui terret. & ideo αὔξησις mira per ista decurrit. [Duxi vxorem) Pendet, duxi vxorem: sed Etiam cum magno significatu addendum est, maiore enim pondere subtrahitur coniunctio, nam, duxi etiam vxorem, dicendum fuit. [Quam ibi miseriam vidi?) Ibi, inquit, quasi vxor locus sit. & hoc sine coniunctione, vt mala quæ enumerat, multa videantur. [Alia cura) Non altera Patria potitur cōmoda) Accusatiuo casu extulit, quod nos ablatiuo dicimus .i. patrio potitur commodo. Actiuus in Clytemnestra, Feras potiuntur plagas. [Illum diliguut, apud illum sunt ambo, ego desertus sum) Hic ostendit Terentius verum patrem & molestiorem & odiosum esse magis adolescentibus. [Illum vt viuat optant) ἐλλειπτικῶς. Nam sic veteres loquebantur. nos vero dicimus. Illi optantes non illum. [Illum) Mitionem. [Nunc experiamur) Magis comice pluraliter experiamur dixit, quàm si diceret, experiar. [Quando eo prouocat) Non addit, quis, sed intelligimus Mitionem significari. [Si id fit dando, atque obsequendo) Bene naturam secutus est, qui artem ignorat, putans agi veris omnia debere, non dando & obsequendo. [Si id fit,) Id est, Iam a liberis si magnipendor. [Non posteriores feram) Subaudiatur partes. aut, non partis feciam .i. non vincar à Mitione. Et translatio est à partibus histrionum in fabula. [Non posteriores feram) Primus in his ero, inquit, in dando atque obsequendo. [Deerit: id mea minime refert) Vide remanere in Demea non penitus electam securitatē.

GVID. NVNQVAM quisquam &c.) In hac scena exemplum inducitur hominum, qui virtutem tædio deserunt ob cōtemptum eius, quòd apud omnes sæuum esse vitiosum sit, & adeo fauet Terent. clementioribus, ac mitissimi patribus vt hūc quoque adducat ad sententiam Mitionis, non tā hoc sentientem, ꝙ ita fieri oportet, sed ꝙ ita res cogat, vult. n. naturalē inesse veris patribus acrimoniam, sed eam semper inuidiosam adolescentibus. D. Solus hic loquitur in tota scena. Nunq̄ quisquam fuit rōne ita bene subducta .i. nunq̄ aliquis habuit mensuram, viam, modum ita dispositum, computatum, & quasi (vt ita dicam) calculatum, ad vitam .i. ad viuendum, seu ad vitam degendam. Ducere est digitis cōputare, seducere est quem apud alium & palam deducere, sed subducere est apud se ipsum & secreto deducere, quo magis in verbo maioris attentionis & diligentiæ signum est. Nunquam ergo quisquam habuit rationem ita bene dispositam adviuendum, quin, id est quod non, res .i. experientia, ætas, id est ætatis conditio, vsus, id est exercitatio in modo viuēdi, apportet .i. afferat semper aliquid noui, quod prius erat ignotum &, quin inquam res, ætas, vsus, moneat .i. edoceat semper aliquid, vt ita quòd nescias, illa quæ credas te scire, & vt repudies .i. recuses, reijcias in experiundo .i. in exercendo, in ꝓbando re ipsa, ea quæ putaris .i. putaueris esse tibi prima .i. pręcipua, eligēda, primo loco ponēda ac ꝑ hæc optima, quod videlicet nescire quæ credebā, scire repudiare quæ prima mihi putabā .i. venit mihi nunc. Nā ego mitto .i. omitto, vitā puram .i. plenam acrimonię, asperā, incultam, spatio .i. cursu vitæ meæ prope .i. fere, iam excursu, id est traducto & ad calcē misso propter istos decursus, metasque viuendi, & est metaphora à cursoribus, qui in spatio currunt ad certas metas. Ergo excurso spatio .i. in summa senectute. omitto ergo vitam in ipsa senectute, quam scilicet vitam vixi vsque adhuc, id est hucusque, hactenus, vsque ad hoc tempus. Dicimus viuo vitam, vt pugno pugnam, certo certamen. Et enim (vt ait Donat.) Demea hic

secum loquitur, ideo multa reticet ut hic id, quamobrem sic intellige, ut vult Donatus subaudiendo & si quis quærat, quamobrem i. quare faciam sup. id. i. dimittam pristinam vitam respondendo supp. quòd reperi i. deprehendi re ipsa i. ipso affectu, & ipsa experientia nihil esse melius homini, facilitate i. benignitate neque clementia i. inirascentia, quo verbo utitur Gellius facilis sic differt à clemente, nam facilis est cuius ira cito soluitur, clemens qui non irascitur, facile est cui vis i. cuilibet, noscere i. esse verú, videlicet nihil esse melius facilitate & clementia, ex me & fratre, id est ex consideratione & cõparatione mei & fratris Mitionis, ille frater semper egit vitam i. traduxit tempus vitæ, in ocio i. tranquillitate, in securitate, in pace, in vacatione a labore, egit etiam vitam in conuiuijs i. in sodalitatibus viuendo cum æqualibus suis, seu gregalibus, ut Ciceroniano verbo utar, egit toquam vitam ipse clemens i. quasi colens mentem, neque eam vexans ira fremendo Placidus i. tranquillus, sed clemens est circa recte agentes. Placidus etiam circa delinquentes. Item clemens animo, placidus vultu. Clemens ergo nulli lædere os i. nullum præsentem offendere, quod fit cum verbum aliquod molestum, præsentibus prodit ex pectore. Cum n. aliquis præsens molestia sermonis afficitur, tunc os i. facies. vultus offenditur, seu læditur, quod satis patet, nam si en sermone pungatur, statim os eius rubore perfundi cernitur, quod illi molestam affert passionem, clemens autem est nulli eo modo os lædere egit inquam vitam placidus arridere omnibus i. paratus, seu dispositus, & pacatus ad arridendum omnibus quibuscũque illi est ridendum. Arridemus alicui cum risu nostro illi benignitatem nostram, seu fauorem, aut cõsensum ostendimus, aut denique beneuolentiam. Hæ autẽ structuræ, clemens, nulli lædere os i. ad nulli lædendum os, & placidus arridere i. ad arridendum sunt similes illis. Et cantare pares, & respondere parati i. pares ad cantandum, & pares ad respondendum, nisi quia velis capere lædere pro lædebat aut arridere pro arridebat. Dicit etiam Don. nulli lædere os ita intelligi, ut nulli se contristem faciat, sed omnibus arrideat. Ipse frater vixit sibi i. vixit pro se morem gerendo sibi, neque se excruciando. Aut vixit sibi nõ ducendo uxorem, ad curos outum viueret, sumptum fecit sibi i. sumptuosus fuit cum amicis, laute familiariter, & sodaliter viuendo, si dicere fas sit omnes benedicunt i. bene loquuntur de eo, omnes amant eum. Ego existens ille, ut Virgil. Ille ego qui quondam &c. ille dixit quasi iam ex severitate & asperitate notus, ego ille agrestis i. inurbanus sermone & incultus. sæuus i. ferus, crudelis, tristis i. mœstus, seueros, austerus, parcus i. parcus in sumptu faciẽdo. truculẽtus i. terribilis ipso aspectu. Tristis n. dicitur animo truculentus vultu. Vel tristis qui dolet, truculentus qui terret. Ego inq. ille tenax i. nimis tenens ea quę largiri deberem, & mihi & alijs, duxi uxorem ubi frater cælebs vixit, quam miseriam non vidi i. non sensi, ibi i. coniugio. Nam nati sunt filij duo s. Ctesipho & Æsch. existentes alia cura i. alia solicitudo mihi allata. alia inquam à multis alijs curis, quia dixit. Quam ibi miseriam non vidi. Porrò autem i. sed certe aut deinde, dum i. quandiu, studeo i. do operam, laboro ut facerem i. accumularem illis natis quamplurimum bonorum s. in quãplurimas fortunas, & quamplurima fortunæ bona Contriui i. consumpsi vitam, atque ætatem meam inquirendo i. in acquirendo illis diuitias. Nunc ætate mea exacta i. confecta, finita, absoluta, fero i. reporto, hoc fructi i. hunc fructum pro labore meo ab his filijs s. odium, quia me odio prosequuntur. Fructi dixit in genitiuo vetuste pro fructus. sicut inuenitur apud vetustos tumulti pro tumultus, senati pro senatus, & ita de alijs omnibus nominibus quartę inflexionis haberi potest. Ille alter s. Mitio frater, potitur commoda patria, a patrius patria patrium denominatiuo à patre i. delectatur cõmodis, & fructibus, seu delectationibus, quibus frui solẽt felices patres in sui liberis, in qua oratione potior iungitur accusatiuo vetuste, cum iungi soleat, aut ablatiuo, aut genitiuo. Deinde subdit illa cõmoda quibus potitur Mitio. Filij mei amant illum. fugitant me, id est frequenter fugiunt ipsi credunt i. committunt impartiunt, communicant illi Mitio. omnia consilia i. omnia arcana, proposita, decreta, deliberationes suas. Diligunt illum fratrem, sunt ambo apud illũ fratrem ego sum desertus i. derelictus ab his tanquam contemptui habitus, optant illum fratrem, ut viuat i. optant ut ille frater viuat, modus dicendi veterum est. Autem i. sed i. expectant i. optant. Ut expectare venit, mortem meam. Scilicet i. certe, hic frater fecit eos filios ita eductos pro educatus, & nutritos maximo meo labore. fecit ita suos paululo sumptu i. parua impẽsa, ego capio omnium miseriam, hic frater potitur gaudia, hic iterum accusatiuo iungitur potitur i. fruitur gaudijs, & delectationibus ex beneuolentia filiorum procedẽtibus, age age adhortatur seipsum ad imitandos mores fratris benignos, nunc experiamur pro experiar i. faciam periculum contra hoc i. contra austeritatem, ac duritiam meam, & terribiles mores meos, vel contra hæc quę facit frater, ut filij mei me ament potius q̃ illum. Vel sic, nunc contra, id est ediuerso, vicissim, ut sit aduerbium, experiamur hæc quę sequuntur, videlicet quid possim dicere blande i. leniter, aut quid possim facere benigne i. liberaliter, vel mansuete, quando i. quia &, quod dicunt, postquam ipse frater prouocat i. incitat, me eo aduerbiũ ad locum i. ad id experiendũ videlicet quid dicere blãde, aut benigne facere possim, quoq; i. etiam. postulo me amari à meis filijs s. & magnipẽdi i. magnifieri i. magni æstimari. & qd barbare dicunt, multũ appretiari. Si id i. ut amer & magnifiam, fit i. efficitur, dando i. largiendo illis, & obsequendo i. complacẽdo, indulgendo, morem gerendo illis, posthac i. amodo, post hoc tempus, non feram i. non agam, vel patiar, aut non geram partes sup posteriores i. meum officium in eo ab alio nõ vincetur, alij habent posterioris, & tunc sic intellige. Non feram partes i. officia posterioris, hoc est non fungar officio minoris & sequentis alium, tanquam ab eo victi, q. d. non vincar à Mitio. dando & obsequendo, sed in ea re primus ero, non posterioris munere fungens. Est enim translatio sumpta a partibus histrionum in fabula. Deinde subdit, tamen aliquid habet seueritatis quasi seueritas non sit penitus euomita, id quod sequitur deerit i. deficiet in hac benignitate quam suscipiõ s. quod minime i. nõ, refert mea, id est quod non spectat ad me, non me decet ita s. demittere me, ut obsequar & blandiar natis presertim, qui s. ego refert enim ad mea, quãtum ad intellectum primarium, sum maximus natu i. sum senior ipso Mitione, vel qui sum maximus natu sine comparatione i. qui iam annosus seu annis admodum confectus. Vel sic potest intelligi. Deerit i. erit defectus in hac re quã suscipio, cum ab ea sim tumis alienus natura mea. verum non curo, quia non erit qui me arguat & reprehendat, cum sim maximus natu. Sic ergo astrue, deerit i. erit defectus in hac mutatione rationis vitæ. id defectus quod erit minime refert mea i. ad me non spectat, non vergit in dedecus meum, nihil curo, nullatenus interest mea, qui sum maximus natu.

ARGVMENTVM) Mutat exemplis mutat vitæ suæ institutum Demea, & ex duro atq; agresti studet fieri benignus. Pertinet hæc scena ad erudiendum spectatorem, ut intelligat, q sit scopus huius fabulæ. [Subducta ratione] i. considerata recte viuendi vix. translatum à calculatoribus. [Excurso spatio] Finita ætate translatum à campestri certamine. [Lædere os] Offendere, rubore afficere. [Vidi] Expertus sum. [Facerem] Pararem. [Hoc fructi] Vetuste pro fructus. [Ille, illum illi] Pulchra traductio cum repetitione ad amplificationem, & ornatum. [Ego quoque] Ætiologia. Posteriores. Accusatiuus, subaudi, partes. LATO.

NVNQVAM ita quisquam) Imperiti hominis peruersitatem & ingenij crassitudinem, qui virtutes, non quòd honestæ sunt & sua causa dignæ cur experiantur, sed quia cõmoditatem & utilitatem præstant, sectari cupiat exprimit hæc scena. Hos quomodo philosophus lib. 1. Ethic. insectetur, si libet audias. Qui virtutes hoc modo existimant, q diuitias, feruitia, aliasque vulgares fortunas, & externa bona producant, qui virtutum finis sit, videntur mihi plane ignorasse. Et poeta Latinus cõqueritur, quòd virtutes, quæ carent præmio, parui penduntur. PETR. MARS.

Nec facile inuenies multis è millibus unum.

Virtutem pretium qui putet esse sui.

[Facilitate nihil] Facilitas est virtus contraria morositati, quã cum supra modũ & insolentius usurpamus, in vitium degenerat Xenophon lib. 4 Facilitatis magna laus est in omni conditione vitæ. Clementia vero Cic. lib. 2 Rhetor. sic definit: Clementia est per quam animi temere in odium alicuius inuectionis cõcitati comitate retinentur. [Hoc fructi] Vetusto more pro fructus. Nam veteres Latini tantum quatuor declinationes ponebant. [Patria potitur] Et hoc veterum consuetudine, apud quos potior & fruor construuntur cum accusatiuo.

TROCHAICI tetrametri catalectici huius sunt scenæ versus. In tertio proceleusmaticus est loco secundo. In 5. Euenit præsentis videtur temporis, & creticus loco primo, trochæus secundo Doct. in iamb. tetr. acatal. iudicauit inter reliquos trochaicos omnes. Nam in octauo vel id à superiore elidetur versu, vel amphibrachys est loco primo. alioqui & ipse futurus erat iambicus tetr. acatal. inter reliquos trochaicos, eiusmodi & nonus, nisi Egit verbum post Vitam legas. sic. n. erit verus trochaicus. Idẽ de duodecimo aio, in quo puto amphibrachyn esse loco GVID.

co

eo primo, alioqui & ipse iambicus erit tetr. catal. In 14. autem, in Illis eliditur, aut aliquid in eo versu superfluit, & fortassis verbum Autem. quod ego propemodum crediderim, nisi puter mus Poëtam absque Ut, ita locutum, Porrò sūt dum studeo illis quàm plurimum facere. per infinitum verbum, quod ego absque exemplaris vetusti fide non asseruerim. In 19. eliditur s, in fine verbi Defessus. In 20 Meam, & in 21. Meo monosyll. sunt, nisi illic bacchium loco quarto, hic amphibrachyn ponamus loco secundo. In 22. Potitur tertia dixit coniugatione, vt supra versu 17. huius adeo scenæ. In 23. deest syllaba post Nunc. ego vel Hercle, vel Ergo, vel Certe, vel quid simile positum à Poëta puto. In vltimo versu Mea vel monosyllabum est, vel creticus loco secundo.

ACTVS V. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Demea absurde contra ingenium suum blandus esse conatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Poeta ostendit, quam absurde Demea contra ingenium suum conetur esse blandus: quanquam immodica sit repentina largitas, vbi animus à nimia parcitate in profusionis vitium decurrit. Apparet etiam iam crapulam omnem Syrum edormiisse ac despumasse.

Trimetri.

SYRVS DEMEA.

HEVS Demea, rogat frater, ne abeas longius.
D. Quis homo? ò Syre noster, salue, quid fit? quid agitur?
S. Rectè. D. optume est. iam nunc hæc tria primum addidi
Præter naturam: ò noster, quid fit? quid agitur?
Seruom haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui Syre
Hoc verum est, & ipsa re experiere propediem.

DON. HEVS Demea, rogat frater ne abeas lōgius) Hic ostendit poëta, quàm absurde blandus conetur esse, qui non soleat, & quàm immodica sit repentina largitas, vbi animus à parcitate nimia in contrarium vitiū profusionis excurrerit. [Heus Demea, rogat frater ne abeas longius) Vt apparet, iam edormiuit crapulā Syrus. & satis moraliter dixit, frater, nec addidit Tuus. [Frater) Moraliter nam deest tuus. [O Syre noster, salue, quid fit?) Iam non hæc blanda, sed dura sunt. nam salue dixit ei, nō solum quem sæpe viderit, sed cum quo toties litigauerit. [Quid fit? quid agitur?) Interrogat & cum sciat, & cum clamore actus eius. [Recte) Bene respondit: hæ enim interrogationes de salute atque incolumitate eius sunt qui interrogatur. [Hæc tria) Desunt verba. [Præter naturam) Plus dicit, quàm si diceret, præter consuetudinem. Iam nunc hæc tria primum addidi, præter natura, ò noster, quid fit? quid agitur? Hoc pressius dictum est. [Seruum haud illiberalem) Dura & importuna repente cōmutatio ex iā ta vituperatione in laudem Syri, ostendit contra naturam suam niti Demeam. [Præbes te) i. te ostendis, factis probas. [Et tibi lubens bene faxim) Et bene ad quam rem adiectum est, an & bene * hoc addidit. Quis. n. credat tam subitis post sæuitiam blandimentis, nisi factis quoque vera esse ostendantur? [Et tibi lubens bene faxim) Et additum est, vt ostendat hanc esse sententiam, Non solum te laudo, sed etiam iuuo: illud dicēdo, hoc faciendo. [Et tibi lubens bene faxim) Potest hoc & sic intelligi, Bene tibi faxim, & lubens. multi. n. bene, sed non ex aīo faciūt. Omnia ergo addidit, quæ placidū ostendant ipsum, atque clemētem. [Atqui Syre) Atqui, abundat per τὸ ἐμφατικὸν Syre, Asseueratio est non credentis. [Hoc verum est) Quasi falsum fuerit illud qd' iurgabat, & hoc sit verum quod nunc dicit. [Propediem) ἐπὶ τοῦ. Nam propediem aduerbium est temporis, vt si diceret, cito.

GVID. HEVS Demea &c.) Hic ostendit Poëta quàm absurde blādus conetur esse qui non soleat, & quàm immodica sit repentina largitas, vbi animus à parcitate nimia in contrarium vitium profusionis excurrerit. Apparet aūt Syrum iam crapulam edormiisse. S. Heus aduerbium vocandi, ò Demea frater tuus. s. Mitio. rogat ne. i. quod non abeas. i. discedas longius, & quod dici solet, quod nō elonges te. D. Quis est sup. homo qui me vocat, deinde viso seruo, inquit, ò Syr. salue quid fit? quid agitur? S. Recte fit, recte agitur. i. bene se res habent, & (quod dicunt) totum bene vadit. inepte, sanè, & absurde. D. Optume est. i. optime res se habet. Iam nunc addidi primum. i. in primis hæc tria verba quæ sequuntur, præter naturam. i. præter consuetudinem meam. Nam semper ante hac fui seuerus & immansuetus. Subdit illa tria verba, quæ præter naturam dixit. s. ò noster, est primum verbum, quid fit? secundum quid agitur, tertium. Præbes. i. præstas exhibes te seruum haud illiberalem. i. non improbum, immo æquum, iustum, ac bonum. Nam illiberalis est honus, & bene faxim. i. bene faciam tibi, lubens. i. bono animo. Inuenitur etiam faxim pro fecerim, vt testatur Nonius. S. Habeo gratiam. i. pro beneuolentia tua sum tibi deuinctus, siue obligatus. D. Atqui. i. sed certe. o Syre, hoc quod dico me tibi benefacturum est verum, & experiere. i. probabis. re ipsa. i. pro effectu, propediem. i. cito, breui tempore, quasi iam propè sit dies.

LATO. ARGVMENTVM) Prodit Syr. & Demea experitur nouam benignitatem. [Iam nunc) Hoc recte, quia difficile est naturam mutare. Et attende quàm ridicule contra ingenium conetur senex.

PETR. MARS. HEVS Demea) Nihil magis risu dignum esse, quàm id qd' quis contra naturam facere contendit, docet hæc scena. Semper enim iudicia adsunt, quæ faciunt, vt quæ cum gratia locum habere possent, inutiliter & inepte audiantur.

GLAR. HARVM scenularum versus sunt rursus senarij. In vltimo prioris scenulæ versu Hoc à superiore versu eliditur, Ita in secundo versu sequentis scenulæ vel à in Accersant à superiore versu eliditur, vel d in Sed, vel denique creticus est loco secūdo. Ceterum tertium & quartum recte Ioan. legit. In Aldino libro corrupte leguntur. In sexto à non eliditur in Ita, alioqui carminis ratio claudicabit, Consentiunt lib. omnes.

ACTVS V. SCENA VI.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Demea obuiam Getam præter consuetudinem blande nititur compellare, & tam insulse laudibus insistit, pollicendo et se benefacturum.

GETA, DEMEA.

HERA, ego hinc ad hos prouisam,
quàm mox virginem
Accersant. sed eccū Demeā. saluos sies.
D. Oh, qui vocare? G. Geta. D. Geta,
hominem maxumi
Pretij esse hodie te iudicaui animo
meo:
Nam is mihi est profectò seruus spectatus satis,
Cui dominus curæ est, ita vt tibi sensi Geta:
Et tibi ob eam rem, si quid vsus venerit,
Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,
Et bene procedit. G. bonus es, cum hæc existumas.
D. paulatim plebem primulum facio meam.

DON. HERA ego hinc adhos prouisam) Ad hos, ad Mitionem & Æschinū scilicet. Prouiso duas res significat, procedo & video. [Sed eccum) Hoc apud se. [Oh, qui vocare?) Hac interiectione vtimur, vbi ex interuallo notus videmus. [Oh, qui vocare?) Post oh, nomine vocaturus, nō habuit quod diceret, & ideo subiecit, Qui vocare? Virg. O quam te memorem virgo? namque haud tibi vultus Mortalis: nec vox hominem sonat: ò dea certe, An Phœbi soror, an Nympharum sanguinis vna? Moris est sūt inferiores proprio nomine vocari, si blandiri velis.

fed

ſed hic nominis oblitus, dum dubitat & inquirit, inhæſit pronomini. [Animo meo) Hoc eſt ſecundum animi mei ſententiam, & quantum ad animum meum pertinet. [Nam bis mihi eſt profecto ſeruus) In hoc laudando quia non laborat, ſubiecit ſpecialiter merita eius, aut, vt exiſtimo, nihil habuit quod diceret niſi laudem ſine vllius facti mentione. Et Mihi. i. quantum ad iudiciū meum pertinet. [Cui dominus curæ eſt) Cum hic dominas habet, dominum dixit, quia præualet maſculinum. Virg. Deſcendo, ac ducente deo flammam inter & hoſtes Expedior. Et præterea ſententia generalis inducitur. cum nullum ſpecialiter dominum ſignificat. [Ita vt tibi ſenſi Geta) Maximum delinimentum refert, eum nomine vocans. quod tantum ſuperioribus eſt. & vide quam grate, poſtquam ipſe dixit, nomine appellauit Getam. [Et tibi ob eam rem) Quid & tibi? verum quemadmodum alijs? an quemadmodum Syro? [Et tibi ob eam rem, ſi quid vſus venerit) Delectus quidam ruſtici præter naturam blandientis, cogit dicta repetere ſine gratia. Hæ autem promiſſiones ad hoc præmittuntur, vt cum in ſubiectis, ſi qui ò Demea huiuſmodi res cœperint, non ſit abſurdum ſpectatoribus Demeam tam cito eſſe mutatū. [Meditor eſſe affabilis) Sic hoc lenius, vt illud ſupra, Iam nunc tria hæc addidi præter naturam, O noſter, quid fit? quid agitur? [Paulatim plebem) Moraliter inferiorum turbam, plebem dixit, hoc eſt vt in vrbe vulgus, ita in familia ſeruos. Et ſit tranſlatio ab ijs qui honores doloſe, ac non pro merito petunt, ambitioſique ſunt. [Plebem primulum facio meam) Hoc eſt mihi fauentem. Et è contrario Virgilius: Vadimus immiſti Danais haud numine noſtro.

GVID. HERA ego &c.) Hic Demea obuium Getam blande nititur compellere & eius inſiſtit laudibus. Geta ò hera. i. ò domina mea Soſtrata mater puellæ nupturæ. prouiſam. i. procedam. hinc. i. ex hoc loco. ad hos. ſ. ad Mitionem, & Æſchinum. Vel prouiſam. i. ibo ad videndum hinc ad hos, quam. i. quantum, mox. i. quātum cito, quantum ſtatim quanto poſt. accerſant. i. aduocent, venire ad ſe faciant virginem. Sed eccum Demeam. i. ecce hic prope Dem. oh ſis ſaluus Dem. oh, hac interiectione vtimur, vbi ex interuallo notos videmus. qui. i. quo modo, quo nomine vocaris? G. Vocor ſup. Geta. D. Vocaris Geta? iudicaui animo meo. i. ſecundum animi mei ſententiam te eſſe hodie hominem maximi precij. i. plurimi æſtimandum. Nam profecto. i. certe. is ſeruus eſt ſatis ſpectatus. i. ſatis probatus. mihi. i. quantum ad iudicium meum pertinet. cui ſeruo dominus eſt curæ, ita vt ò Geta ſenſi. i. percepi dominam ſup. tuam eſſe tibi curæ, ſed dominum dixit in maſculino, quia maſculinum præponderat fœminino. Et ob eam rem. i. propter eam cauſam, quia es fidelis ſeruus. ſi quid vſus. i. ſi aliquid vtilitatis euenerit. i. acciderit, contingerit in quo poſſim tibi prodeſſe, bene faxim. i. bene faciam tibi, & quidem bono animo. vel ſic capiatur vſus pro opus, vt ſæpe vt apud Plaut. ſic intellige. Si quid vſus euenerit. i. ſi quid opus fuerit, ſeu ſi qua neceſſitas contigerit, vbi ſit opus opera mea, bene faciam tibi & quidē lubens. Aut ſic intellige, ſi quid vſuuenerit. i. quid euenerit. Nam ſæpe in epiſt. Cic. inuenias vſuuenire pro euenire. Ipſe enim ad Appium ſic, inquit. Cum preſertim mihi vſuuenturum non arbitrer, vt ego quoque ab te defendendum eſſem. Itaque ſic aſtrue, Eam ob rem ſi quid vſuueniret. i. ſi quid contigerit in quo mea opera vt poſſis, lubens bene faciam tibi Ego meditor. i. conor, ſtudeo, laboro, exerceo me, molior eſſe affabilis. i. ſermone ſuauis & benignus, quaſi facilis, quem poſſit vnuſquiſque affari. i. alloqui, & bene procedit. i. bene ſuccedit, quaſi porro. i. procul cedit & progreditur. Ergo ſic intellige. Et ipſa meditatio ſeu exercitatio bene procedit, bene ſe habet, non remittitur, ſed progreditur longius. Dicimus etiam illa ratio non procedit. i. non valet, non probat propoſitum. Et digeſtis de incendio, quemadmodum ergo procedit quod labeo ſcribit. i. quomodo illud habet apparentiā veritatis, aut auctoritatis. Meditor ergo eſſe affabilis, & bene procedit. i. in ea meditatione bene me habeo vſque eo vt res magis, magisq. procedit. i. vt efficiar in dies magis affabilis. G. Tu es bonus cum exiſtimas. i. iudicas hæc de me quæ dixiſti. D. Paulatim. i. ſenſim. facio. i. efficio. reddo primulum. i. nunc primum. plebem meam. i. mihi fauentem. Nam plebs manſuetis fauere ſolet, & auſteris aduerſari.

LATO. ARGVMENTVM) Aliud experimentum Demeæ in Geta. Et ſimul egrediuntur perſonæ in proſcenium ad congreſſum ſequentis ſcenæ. [Oh, qui vocare?) Oh ſenilis interiectio. [Meditor eſſe) Hoc ſecum placens ſibi Demea. [Plebem) Metaphoricus ſeruos vocat.

PETR. MARS. HERA, ego) Veriſſimum eſſe quod dicit Horatium. Dum vitant ſtolidi vitia, in contraria currunt, teſtatur hæc ſcena. Nam dum Demea omnibus ſe facilem & ſuauem præbere ſtudet, & vitium moroſitatis, & inclementiæ effugere laborat, in longe grauius incidit, vt pene contemptim nugacitatem ſuam & vtilitatē omnibus obijciat.

GLAR. GETA maximi precij eſſe te & hominem &c.) Sit quidem Moguntinum & Vuittembergenſe exemplar, vt alia omittam. Ceterum ſic legendi ſunt hi duo verſus:

Oh, qui vocare? G. Geta. D. Geta, hominem maximi
Precij eſſe te, hodie iudicaui animo meo.

Ita vetuſta exemplaria conſentiunt, neque aliter conſtant ſenarij: Eſſet enim alter ex his brachycatalecticus.

ACTVS V. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Nuptiarum mora offenditur Aeſchinus. Hunc Demea blande alloquitur, & maceriam dirui iubet qua puerperam traducant.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Aeſchinus de nuptiarum mora ob apparatum & ritum conqueritur hoc deinde Demea paulo vrbanius blanditur, ex quo lepidum ſe vocari geſtit, ſimulq; parietem inter medium, quo commodius puerpera inducatur, dirui iubet. Hic quoque Aeſchinus & Demea inter ſe affabiles iudicio ſunt, & quàm dulcis ſit iunioribus aſſentatio, & quam ingrata cenſura.

Trimetri.

AESCHINVS, DEMEA, SYRVS, GETA.

OCCIDVNT me, qui dum nimi' ſanctas nuptias
Student facere, in apparando conſumunt diem.
D. Quid agitur Aeſchine? AES. hem pater mi, tu hic eras?
D. Tuus hercle vero & animo, & natura pater,
Qui te plus quàm oculos hoſce: ſed cur non domum
Vxorem accerſis? AES. cupio: verū hoc mihi mora eſt,
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. eho,
Vin' tu huic ſeni auſcultare? AES. quid? D. miſſa hæc face,
Hymenæum, turbam, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum poteſt, hac transfer, vnam fac domum:
Traduc & matrem, & familiam omnem ad nos. AES. placet
Pater lepidiſſime. D. euge, iam lepidus vocor.
Fratri ædes fient peruiæ: turbam domum
Adducet, ſumptum admittetur: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam: iube nunc iam
Dinumeret * illi Babylo viginti minas. * ille
Syre, ceſſas ire, ac facere? S. quid * ago? D. dirue: * ergo
Tu, illas, abi, & traduce. G. dij tibi Demea
Bene faxint, cum te video noſtræ familiæ
Tam ex animo * factum velle. D. dignos arbitror, * fautū
Tu quid ais? AES. ſic opinor. D. multo rectiu' eſt,
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Aegrotam. AES. nihil enim vidi melius mi pater.
D. Sic ſoleo: ſed eccum Mitio egreditur foras.

DON. OCCIDVNT ne quidem) Adoleſcens & Demea inter ſe affabiles, imaginem præbent, & q̄ dulcis ſit iunioribus aſſentatio, & q̄ ingrata cenſura. Occiduntme aūt dixit Occiduntme, pro, Nimis lædunt & cruciant me. [Dum nimis ſanctas nuptias) Et nimis ſanctas eidicule additum eſt in ea ducēda, quæ iam peperit. nam ſanctum eſt, quod omni obſeruatione inuiolatum

tum est. Et bene additum est Nimie, quia nimium pro vitio ponitur, iuxta illam sententiam, Vt ne quid nimis. [Occidunt me quidem) Quidem, pro expectatione * est: tanquam in hac mora nullius alius occidatur, nisi qui amat. i. ego. [Quid agitur Aeschine?) Iam ipse docuit, quid ait, & quid agitur blandimentum esse. Iam nūc hec tria primum addidit preter naturam, ò noster, quid fit? quid agitur? [Hem pater) Non sine consternatione respondet Aeschinus, etsi hic blande interrogat, & miti vultu: nam ex improuiso obiectus est Demea, & insperanti. [Tuos hercle vero & animo, & natura pater) Totum eripuit Mitioni, cui ne animum quidem reliquit. [Qui te amat, plus q̄ hosce oculos) Magis comicum, q̄ amo. [Sed cur non domum vxorem accersis?) Bene subiecit quæ volenti esse credebat. [Verum hoc mihi mora est, tibicina, & hymenæum) Hoc est quod ait, Dū nimis sanctas nuptias student facere. Hymenæum quidam Liberi & Veneris filium dīt esse, qui primus certas nuptias instituerit. ideo per laudem cantatur virginalibus nuptijs ob huiusmodi meritum. Alij virum fortem Atticum dīt fuisse, qui raptas prędonibus virgines, oppressis latronibus, intactas patriæ restituerit. Alij, quod ὑμὴν dicatur membrana quędā, qua est munita virginitas, quæ primo disrumpitur coitu, hymenęum putant, veluti hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergo hic accipe hymenæum in nuptijs, quemadmodum θρῆνον in funere, vel in sacris hymnum. [Vin' tu huic seni auscultare?) Contemplit se ipsum dicendo huic seni, hoc solum afferens causæ cur audiendus sit, q̄ sit senex. Et totum hoc apparet lætissimo vultu dici. [Turbas, lampadas, tibicinas) Bene totum pluraliter, vt qui reprehendis sic multas. Plautus, Quot tu mihi parasitos, luscos, quos lunatus somniat? Hæc igitur vultu pnunciande sunt, vt appareat ea displicere dicenti. [Atque hanc in hortu maceriam iube dirui) Maceria dr̄ paries nunc * alicuius demacerata. [Euge, iam lepidus vocor) Apparet Demeam experiendi causa assentari, nō quod animo facit. [Fratri ædes fient peruiæ) Elegantius q̄ fratris. [In eo gratiam) In gratiam eo, hoc est amicos cōparo. [Ego lepidus) Irridens adolescentis animū sic inquit. [Iube nūc iam) Insultantis est verbum, Iube, tanq̄ * præstet Mitioni, h.d. Demea. Aut apud se dicit hoc. [Iube nunc) Quasi insultantes dicere solemus, nunc minari, nunc assistere, quem afflictum tenemus, ita & Mitioni Demea dicit, Iube nunc. [Iube nunc iam dinumeret Babylo illi viginti minas) Nimis mutale est, cū de absente tanq̄ de præsente agimus. Est aūt, Iube nunc iam, figura etiam apud Plautum frequētissima. [Iube nunc iam) Iube sic dixit, quemadmodum supra ille qui cū alius nemo adesset, alicui diceret. [Dinumeret) Dinumeret dixit, quasi multū numeret. [Illi) Cui illi? Cresiphoni, Lenoni, an Aeschino? an Syro? [Babylo.) Fratrem, Babylonem ob nimiam liberalitatem vocat? an Aeschinum nimis prodigum? [Syre cessas ire ac facere?) Aliter nūc dicitur. [Dirue) Hoc vultu dr̄ adhortante. [Cum te video nostræ familiæ tam ex animo factum velle) Ex animo aliquid facere, est id facere quod ille in animo suo velit, aut certa ea tota mēte præstare non perfunctorie, sed ex animo factum, bene factum intelligere debemus, vt sit, ex animo, quasi ex sententia. [Dignos arbitror) Multa desunt, & vos, & esse, & qui fiant. [Quid tu ais?) Eo vultu dicitur Quid tu ais, quo videmus loqui eos, qui interrogant gesticulante vultu quid sentiant de consilio suo, quos sciunt approbaturos esse [Sic sōleo) Potest εἰρωνικῶς videri, quippe qñ tale consilium probat Demea, quod probaret adolescens.

GVID. OCCIDVNT &c.) Hic Aesch. & Dem. inter se affabiles, imaginem præbent & quàm dulcis sit iunioribus assentatio, & quam ingrata censura. ÆS. Quidem. s. certe, & ostendit expectationem & tædium. Mitio & pater Dem. occidunt me. i. nimis lædunt & cruciant, & (quod dici solet) faciunt me mori, dū. i. qō vel quandiu. student. i. dant operam, laborant, moliuntur facere. i. celebrare. nuptias nimis sanctas. i. nimis integras, castas pudicas cum iam peperit puella nobens, nam sanctum est quod in omni obseruatione immolatum est ipsi consumunt. i. conterūt traducunt totum diem in apparando. i. præparandis nuptijs cum magno apparatu. D. O Aeschine quid agitur. i. quid dicitur. Nā agere interdum significat loqui, q.d. quis sermo habetur à te. ÆS. Hem, interiectio deprehensi, & insperantis aduentum alterius. ò mi pater, blandiendo. tum. i. tu ne eras hic, cum. s. prædicta loquerer, & quererer apud me? D. Quia filius dixerat pater mi, pater rñdet. hercle. i. per Herculē ego sum sup. tuus pater & animo. i. affectione paterna, & natura. i. generatione, quod nō inest Mitioni. est bene tibi pater animo, sed non naturalis est pater, quia pater (loquitur de seipso in tertia persona) amat te plus quam hosce. i. hos suos oculos. Sed quæso cur non accersis. i. aduocas, facis venire vxorem tuam, domum. i. in domum tuam, seu in domum patris tui adoptiui. ÆS. Cupio accersi domum vxorem, verum. i. sed. hoc quod sequitur est mihi mora. i. affert mihi moram, videlicet tibicina. i. mulier tibicinam canere solita in nuptijs, & ille musicus qui canat Hymenæum. i. hymnum virginalium nuptiarum, Hymenæum quidam Liberi & Veneris filium dīt esse, qui primus certas nuptias instituerit, & per laudem cantatur in nuptijs ob hmōi meritum. Alij virum fortem Atticum dīt fuisse, qui raptas a prędonibus virgines, oppressis latronibus intactas patriæ restituerit. Alij Hymenæum dici putant q̄ hymen dicatur membrana quædam in virgine, qua est munita virginitas, & pro his significatis potius profertur in masculino hic Hymenæus Hymenæi. Alij volunt hymnum virginalium nuptiarum vocari Hymenæum, sed forsitā potius in neutro genere, q̄ nihil prohibet, quin & in masculino, sed auctoritati acquiescendum est. Hymenæos aūt in plurali sæpe Virg. ponit pro nuptijs seu connubijs. D. Eho, interiectio mouens, seu captans attentionem. Vin'. i. vis ne, auscultare. i. obedire, huic seni. i. mihi qui sum senex. ÆS. Quid. i. cur auscultabo tibi, aut quid. i. in quo vis me auscultare tibi. Demissa face. i. dimitte, omitte hæc quæ sequuntur. s. turbam. i. multitudinem conuiuarum. Donatus vult turbas in plurali dici. Item omitte Hymenæum. i. hymnum nuptialem. omitte lāpadas. i. lucernas, faculas nuptiales, seu tædas, vt Ouid in Translat. Tædas e sola iugales, seu funalia quæ adhibentur in nuptijs. Virg. Et noctem funalia vincunt, omitte tibicinas. i. tibia canendi peritas, atque iube hanc maceriem. i. hūc parietem, dirui. i. dissipari, disijci, demoliri, si passiue capi possit, in horto holitorio vbi nascuntur herbæ, quibus vescimur quātum potes. i. q̄ celerrime potes efficere, vel si sic quantum potes. i. q̄ celerrime fieri potest, transfer. i. traduc ad nos hanc vxorem tuam, de qua est sermo, fac domū vnam. i. vel fac vnam familiam de matre & filia & tota familia te de nostra, vel fac vnam domum. i. diruendo muros intersecantes domus vestras, effice vt sit tanq̄ vna domus, ita q̄ eatur de domo in domum, ac si esset vna, traduc. i. transpone, transire fac matrem Sostratam, & oēm familiam. i. & seruus ipsius ad nos, nam de filia iam dixerat transfer hanc. ÆS. O pater lepidissime. i. iucundissime, suauissime placet quod dicis & suades. D. Eia, interiectio gaudentis seu imperantis lætitiam exercere, & hoc qñ semel tm̄ ponitur, quod si geminetur, ostendit contrariam dolorem videlicet & derisionem. Iam vocor lepidus. i. suauis sermone & iucundus. Hæc aūt dicit non Æsch. sed vel apud se, vel Syr. seruo irridens adolescentis animum, ædes. i. domus, fient fratri peruiæ. i. transitu faciles à peruius a ium. ÆS. Adducet turbam. i. multitudinem fœminarum, domum. i. in domum & admittet. i. adhibebit, recipiet, adiunget, apponet multa ad sumptū. i. efficiet, vt multus sumptus & longe maior solito, ille. n. adhibet multa ad sumptum, q̄ curat vt crescat sumptus & impensa, quid mea interest. s. deest qñ creuerit sumptus, quid ego curo? quid me spectat, aut attinet? nam hæc omnia fiene sumptū eius, cuius Aesch. est filius, ego lepidus. i. existens suauis sermone, ineo gratiam. i. eo in gratiam, hoc est amicos cōparo, inire enim gratiam alicuius est conciliare sibi alicuius amicitiam. Nunc iu. iam q̄ ille Babylo. i. vel frater. s. M. Quem ob nimiam liberalitatem Babylonem vocat, aut Aesch. q̄ nimis sit pdigus. Iube ergo, irrisorie, h.d. apud se de absente, tanquam si esset præsens, quid? iube vt ille Babylo dinumeret. i. multum numeret, viginti minas. i. viginti libras, & hoc dicere videtur absenti fratri, qui (vt supra patuit) iussit lenoni innumerari viginti minas pro puella Cresiph. amica, & quem iussit hoc facere? nempe Aeschinum, qui pro fratre laborabat, quem nunc Dem. babylonem vocat. Deinde conuertit sermonem ad Syrum sublata voce dicens. O Syre cessas. i. nimis tardas ire ad diruendum murum, ac facere. i. diruere ipsam maceriem, vel potest esse interrogatio, quare negligis, aut tardas ire. i. facere quod iussus es. S. Quid agas? D. Tu dirue. i. dissipa illas. s. quæ tibi dicta sunt, videlicet maceriam; & alia quæ illi ostendebat abi ad mulieres & traduc. i. transfer illas ad nos. G. O Demea. dij bene faxint. i. bene faciant tibi, cum. i. quia, vel quando video te tam valle factum. i. facere, ex animo. i. ex voto, ex sententia nostræ familiæ. s. Sostratæ, & filiæ eius, & ceterorum de familia vel sic cum video te iam velle ex animo. i. cupere ex tota mente factum (verbū nomen). i. negocium nostræ familiæ. i. cum video te iam eaoperare complectionem negocij familiæ nostræ, & cōmodum. D. Arbitror vos sup. esse dignos, quibus sup. talis fiant, videlicet vt maceria diruatur, conuertit ad Aesch. sermonem suum: ò Aesch. quid ais de hac re? q.d. nonne est illa familia digna, cui tali modo consulatur. Aesch. sic opinor. i. talis est mea opinio. D. Multo rectius est maceriam

cerlam f dicui, & illa cera f i i vxorem. ꝗ illam porllam puerpeream ... liberatā, du non: ægrotam iacebi lem a lium. & iu ile valentem p dolores partus, duci ergo huc ... per vicū sed deducatur per hortum & maceriã sùpatur. ÆS. Bene .i. certe. O mi pater nihil vidi melius.i. præstantius ꝗ tuum consilium. D. Soleo sic cōsulere, vel sic suadere bene, & hæc ironice cum tale consilium suū minime probaret. S. Ecce me.ecce hic. Mitio egreditur foras.i.exit a domo.

LATO. ARGVMENTVM) Demea noua benignitate prosequitur Æschinum, & traducta sponsa noam domum fieri iubet. Pertinent hæc cuncta ad augendam catastrophen, per omnes personas deducendam. [Sanctas nuptias).i.solennes & religiosas, vnde mox dicit tibicina & hymenæum qui canient, quæ ad nuptiarum solennia pertinebant. Alioqui, sanctum immolatum significat, hic pro religione ipsa in epitheto vsurpatur. [Fratri ædes) Hæc cum insultatione quadam dicit senex, & recte, quia. Naturam expellas furca tamen vsque recurrit. [Babyllo illi) Nomen fœneratoris, vt apparet. Alij tamen ad Mitionem, vel ad lenonem, vel ad Aeschinum referunt.

PETR. MARS. OCCIDVNT me) Quod omnes homines ex alieno liberales sunt, verum si quando de suo quidquam erogabunt cum tenacissimi sunt, & ad rem animum ꝗ attenti, quod hic exemplo Demeæ ducitur Et Arist.lib. Oeconomicorum de Dion.ex Dione refert, quod nullus parem curam habet alienorum & suorum. [Sanctas) sanctum, vt Festus ait, veteres dicebant, quidquid splēdide apparatum magnificum, opiparum, & lautum esset. Sanctæ nuptiæ.i.solennes, quæ secundum ritus, & ceremonias matronaliam legum instituuntur, quasi sancitæ. [Hymenæum) Hymenæus deus est, nuptiarum præses, cuius nomen frequentius in nuptijs boni ominis causa inuocabatur. [Maceriam) Maceria, Nonius ait paries est. Sisenna hist.lib 19. Post villarum macerias ac posternas quinque cohortes in insidijs reliquit.

GLAR. HARVM sceenularum versus sunt cursus senarij. In vltimo prioris sceenulæ versu Hoc i superiore versu eliditur. Ita in secundo versu sequentis sceenulæ rel a, in Accersant a superiore versu eliditur, vel d, in Sed, vel denique creticus est loco secundo. Ceterum tertium & quartum recte Ioan. legit. In Aldino lib. corrupte leguntur. In 6. a non eliditur in ita, alioqui carminis ratio claudicabit. Consentiunt lib. omnes.

ACTVS V. SCENA VIII.

ARG. ADR. BARL.

Mitioni suadetur, vt vxorem ducat Sostratam, ac vix tandem persuadetur. Et non sine risu spectantium Demea præter naturam facilis esse studet.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena varijs rationibus persuadetur Mitioni, vt Sostratam vxorem ducat. Attende etiam, quo Mitio videns Syrum diruere maceriam, quæsierat, cur nam id faceret, cui respondisset Syrus intelligitur fratrem suum Demeam ita iussisse, proindeq; sic incipit Mitio, iubet frater, &c.

Trimetri, & Tetrametri.

MITIO, DEMEA, AESCHINVS.

IVBET frater? vbi is est? tun' iubes hoc Demea?
D. Ego vero iubeo, & in hac re, & alijs omnibus
Quammaxime vnam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. AES. ita quæso pater:
M. Haud aliter censeo. D. immo hercle ita nobis decet.
Primum huius vxoris est mater. M. est: quid postea?
D. Proba & modesta. M. ita aiunt. D. nam grandior.
M. Scio. D. parere iam diu per annos hæc non potest:
Nec qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quam hic rem agit?
D. Hanc te æquum est ducere: & te operam, vt fiat, dare.
M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te inquam.
M. Ineptis. D. si tu sis homo,
Hic faciat. AES. mi pater. M. quid? tu huic asine ausculta? D. nihil agis:
Fieri aliter non potest. M. deliras. AES. sine te exorem mi pater.
M. Insanis: aufer. D. age, da veniam filio. M. satin' sanus es? ego
Nouus maritus anno demum quinto & sexagesimo
Fiam atque anum decrepitam ducam? id ne estis aucto res mihi?
AES. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem: de te largitor puer.
D. Age, quid si quid te maius oret? M. quasi hoc non sit maximum.
D. Age, da veniam. AES. ne grauare. D. fac, promitte. M. non omittis?
AES. Non, nisi exorem. M. vis est hæc quidem. D. age, prolixe Mitio.
Et si hoc mihi prauum, ineptum, absurdum, atque alienum à vita mea
Videatur: si vos tantopere istuc voltis, fiat. AES. bene facis.
D. Merito te amo. verum, quid ego dicam? hoc * confit quòd volo, • cū fit
Quid nunc * quod restat? Hegio his est cognatus proxumus, * quid
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.
M. Quid facere? D. Agelli hic sub vrbe est paululum quod locitas * foras. * foris
Huic demus qui fruatur. M. Paululum id autem? D. Si multum, tamen
Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est, recte datur.
Postremo nō meum illud verbum facio, quod tu Mitio.
Bene & sapienter dixti dudum. vitium commune omnium est.
Quòd nimium ad rem in senecta attenti sumus: hanc maculam nos decet
Effugere: dictum est vere, & re ipsa fieri oportet.
M. Quid istuc? dabitur quidem, quando hic volt.
AES. mi pater.
D. Nunc mihi tu es germanus pariter corpore & animo.
M. Gaudeo.
D. Suo sibi nunc gladio iugulo.

IVBET frater?) Apparet Mitionem dixisse, cur diruis? Syrum respondisse, Quia hoc iubet frater tuus. [Iubet frater?) Diruit maceriam, scilicet. [Tun' iubes hoc Demea?) Interrogatiue pronunciandum totum. ita erit vna persona. Et ostenditur breuiter ex huius verbis, quid prior dixerit Syrus. Et mirū initium: ne prooemio opus esset Demeæ ad profitendam mutationem voluntatis. [Hac re) Maceriæ defectione. [Et alijs omnibus) Vt nuptijs senilibus. [Colere) Subaudit iubeo, per ζεῦγμα. [Colere, adiuuare adiungere) Colere, ad nurum pertinet: Adiuuare ad Hegionem: Adiungere, ad Sostratam. Et notandum coli à superiore, vt, Posthabita coluisse Samo, hic illius arma. [Immo hercle ita nobis decet) Antiqui si addebant statim verbum, Nos decet facere, nos decet dicere: si non addebant, Nobis decet, dicebant. [Primum huius vxoris est mater) Incipit a persuasione, sed latenter, ita vt ea quæ perposito consilio dicenda erant, ante demonstraret, quam ostenderet quid fieri vellet. Et hoc semper fit ab oratoribus in his rebus a quibus incipere nō oportet propter turpitudinem, aut in fine dicatem rei quæ persuadenda est. Considera adeo apud Virg. vbi persuadere DON.

det Ieis matribus vt aues suas incendant: & inuenies hoc ipsum consilium vltimum poni post argumenta quamplurima, Quin agite,& mecum infaustas exurite puppes. Et iottium a possibili factum est. nam dicit, Huius vxoris est mater. [Proba & modesta) Proba sibi, & Modesta apud alios. Et vide laudes consiliatoribus inuentas & vsitatas. [Ita aiunt) Hoc ita respondet, q.d. sed quid mea? [Scio) Adhuc Mitio non intelligit quo res tēdat, sed tamen vultu quodam admirantis, cur hoc dicatur, respondet. [Parere iandiu per annos hæc nō potest) Recte, ne contra filios suadere videatur. [Per annos non potest) Bene per annos, quia non est sterilis. [Hanc te æquum est ducere) Te Mitio scilicet. [Et te operam) Te Æschine. nam ad illam conuersus à Mitione est. Et quare Æschinum operam dare æquū est? scilicet vt profit socrus. [Parere iandiu per annos hæc non potest) Hoc autem addidit, ne contra filios pater suadere videatur nuptias, si illis coheredes esse procreādos suadeat. [Me ducere autem?) Magna vis in pronominibus posita est. nam Me ille sic dicit, quasi quē minime deceat. [Te) Ille sic respondet, quasi quem maxime oporteat. [Ineptis) Verbū est, quod facit ineptio, ineptis, ineptit. [Si tu sis homo) Non, si es, sed sis dixit, quasi in eo se hominem sit Æschinus probaturus. [Si tu sis homo) Æschine, si sis, pro si esse volueris, & si credi homo volueris. [Si tu sis homo) Hic facete & mire coëgit Æschinum ad persuadendum. non enim dixit, Si tu sis homo persuade sed sic, fariar, vt ab illo non factum, sed effectum exigeret. [Quid? tu huic asine auscultas?) Aptum conuitium grandi & fatuo. [Mi pater) Mi, vocatiuus casus est, ab eo quod est meus. [Fieri aliter non potest) A necessario. [Delirās) Proprio vocabulo vsus est, tanquam loquatur. [Insanis? aufer) Congrue seni deliras, iuueni insanis. Et aufer, vel te, vel manum. nam rogans, manum admouet. s. dicens, Mi pater. [Aufer) Aut Te deest, aut Manum, aut pro eo quod est Abi, aut sic, Aufer rem. [Ego nouus maritus) Apud Menandrum senex de nuptijs non grauatur. [Ego nouus maritus anno demum quinto & sexagesimo fiam? atque anum decrepitam ducam?) Hic deest & quis, & quid, & quando, & quomodo vt sit, Quis? ego. quid? nouus maritus. quando? anno demum quinto & sexagesimo quomodo? anum decrepitam ducam. [Atque anum decrepitam ducam) Hoc facete addit, tanquā faciendum hoc esset, si p. esta doceretur seni. [Anno demum quinto & sexagesimo) Hæc ætas est, vt Varro ait, etiam comicorum senum. Et demum, aduerbium tarditatis est. [Id ne estis mihi auctores?) Hoc est persuasores vt Virg. Auctor ego audiendi. [Decrepitam) Decrepitam, aut stomacho anili & iracundo, aut decrepitam obtusi animi & lætæ senectutis. aut decrepitam, cui sæpe moribundæ crepuerit planctu familia. i. clamauerit. [Largitor) Verbum est imperatiui modi, futuri temporis. [De te largitor puer) Argutius De te dictum est, quàm De tuo. Et bene in eum, qui promiserat puellæ coniunctionem suam. [Da veniam) Præsta beneficium, concede quod petitur. [Ne grauare) Ne te difficilem præbeas. quia grauem se dicitur præstare, qui id facile non præstat in beneficio quod potest. [Da veniam. ne grauere. fac, promitte) Alitrinsecus agentium, fatigantiumque verba sunt. [Age, prolixe Mitio) Aut age prolixe. i. age benigne: vt sit prolixe benigne, secundùm veteres. aut per ἀσύνδετον, & ἔλλειψιν, Age, correptiuum: vt ad Prolixe subaudiatur, noster esto, aut quid tale, & Mitio velut insuaui dictum sit. [Et si hoc mihi prauum, ineptum, absurdum) Prauum, si anum ducit nullo commodo suo. Ineptum, qui non volo filiorum ducat vxorem. Absurdum homini, qui nunquam duxerit, & nunquam ducere voluerit, seni duci vxorem, quæ adolescenti ducta non sit. [Si vos tantopere istuc vultis, fiat) Cur hic non veritur de voluntate Sostratæ? An quia illam consentire necesse est, vel propter paupertatem, vel ob amorem filiæ suæ? [Si vos tantopere istuc vultis, fiat) Ridicule dixit, & comice vxorem se ducere, non quia velit, aut debeat, sed vt obsequatur iubentibus. [Hoc confit quod volo) Perficitur, inquit, quod volo, vt sumptum & iustam domum recipiat Mitio, & ego ineam gratiam. [Quid nunc quod restat?) Quod restat, pro, quod sequitur. An quod restat, tanquam reliquiarum priorum, ac per hoc minimum? [Hegio his est cognatus proxi.) Cōmendatio personæ quasi notæ, etiam Mitioni ob merita sua. Et bene addidit proximus, nam multi gradus & velut rami sunt propinquitatis in affinitate & cognatione dispositi. [Affinis nobis) Recte. nam vxoris cognati, marito affines sunt. [Pauper) Iam hoc nomine apparet aliquid flagitari. [Quod locitas foras) Foras dixit, locum pro persona ponens, quasi diceret, nescio cui alieno. sic & nos dicimus. Audi quid dicit * Ecce hac, pro ecce hic. Cicero, Hic cum alius ex alia parte. Deest ergo aliquid, vt sit, Quod locitas foras versum. Aut si foris, foris posito. i. alieno. [Sub vrbe est agelli paulum) Totum cum cōtemptione pronunciandum. [Huic demus qui fruatur) i. qui fructū capiat, non proprietate possideat. Proprie ergo, & quasi de iure dixit fruatur. est autem fruatur, alatur: quia frumenti dicitur summa gula, per quam cibum lingua demittit in ventrem. [Bonus est, noster est. recte datur) παρεγχείρησις hortantis, ἀσύνδετον multa congerentis. [Noster est) Bene addidit. nanque dixit, Pro patre huic est. [Bonus est) Potuit responderi. Quid mea? Recte datur) Quasi non quæratur, an dandum sit, sed illud solum, an recte. [Bonus est, noster est) Hæc omnia vultuose, tanquam inuidiam parsimoniæ faciat Mitioni. Et plus significat Noster, quam si addatur, quid noster. [Non illud verbum fario) Nunc verbum pro ἀξίωμα posuit, quod vno stringitur verbo. Ergo verbum, breuis sententia. [Non meum illud verbum facto) Nota verbum pro sententia. vt, Vno verbo dic, si quid est quod me velis. Et, Miseram me quod verbum audio? Verbū dixit veram sententiam. nam verba esse à veritate dicta testatur Varro. [Hanc maculam nos decet eff.) Maculam τὸ χωρίον dixit, irridens opinionem Mitionis: quia parsimoniam, maculam putet. & simul auxit: primo vinum, deinde maculam dicendo. [Suo sibi hunc gladio iugulo.) ἀλληγορία & non suo, sed suo sibi moraliter, & vt veteres solent loqui.

IVBET &c.) Hic Mitio varijs sermonibus à Dem. & Æschino persuadetur, vt Sostratam vxorem ducat. M. Mitio videns Syrum diruentem maceriam, interrogauit, quidnam ita dirueret? responderat autem Syrus se id facere iussu fratris Demeæ. Deinde sic incipit Mitio, dicis quòd frater Demea iubet? vbi est frater. deinde viso fratre subdit, ne. i. verum. O Dem. iubes hoc. i. maceriam dirui. D. Vero. i. certe, vel sed ego iubeo vt diruatur maceria, vel maceries quintæ inflexionis. iubeo inquam. i. volo nos. s. me & te & Hegionem & Syrum facere quàm maxime poterimus. s. aut arctissime hanc familiam tuam, & colere. i. amare, seu habere in reuerentia quantum ad Syrum, & adiuuare quantum ad Hegionem, qui rem adiuuat, & adiungere .i. per affinitatem coniungere nobis hanc familiam Sostratæ & filiæ. & .i. partim hac re. i. diruptione materiæ, & .i. partim omnibus alijs rebus, quibus poterimus ea adiuuare & adiungere, & familiam vna cum nostra facere. ÆS. O pater. quæso ita. i. ita postulo vt fiat. M. Haud aliter censeo. i. est mea opinio eadem prorsus. D. Immo. i. sed hercle, iurantis est, decet nobis ita fieri. i. vt fiat vna familia nobiscum, antiqui iungebant decet datiuo, recentiores vero accusatiuo, vt Vos decet ita fieri. Primum .i. in primis ipsa Sostrata est mater vxoris huius Æsch. M. Quid postea. i. quid deinde vis concludere, si est mater vxoris huius. D. Ipsa est. proba. i. honesta, quantum ad se & vitam suam, & est modesta. i. habens honestum modum erga alios, & (quod dicunt inepte) habet pulchram manutentionem. M. Ita aiunt q. d. quid mea refert, si est proba & modesta, vt aiunt homines. D. Est grandior natu. i. est iam multum annosa, & annis confecta ac plena. M. Scio eam esse natu grandiorem. i. grandæuam. D. Hæc Sostrata iandiu. i. iam ex longo tempore. nō potest parere. i. habere natos per annos. i. non permittentibus annis multis, & est elegans dicendi modus, si sic dicatur, Ætas non patitur hanc mulierem parere, elegantius, Huic mulieri parere per ætatem non licet, vel Hæc mulier per ætatem, seu per annos parere nō potest, aut nequit. Nec est quisquam qui respiciat eam ad concupiscendam eam, vel ad reuocandam eam ne nubat, ipsa est sola. M. Quam rem hic agit. i. quid iste loquitur, quid molitur, quid parat quorsum tendit, aut eius spectant, aut pertinent verba. D. Æquum est te Mitionem ducere hanc. deinde conuersus ad Æsch. subdit, & æquum est te Æschinum dare operam. i. laborare, vt sic fiat. i. vt pater tuus adoptiuus ducat, eā in vxorem. M. Autem. i. sed dicis æquum esse me ducere hāc. admirabundus hoc dicit. D. Dico bonum esse te ducere eam Sostratam. M. Credere non possum fratrem esse in ea sententia. dicis inquam bonum esse me ducere. D. Inquam. i. dico iterum te ducere eam esse bonum. M. Ineptis. i. insanis, desipis efficeris ineptus, & stultus, vel tu effutis tuas ineptias, & est verbum neutrum quartæ inflexionis declinatū inceptiuo ineptis ineptiui. ineptire quasi ineptus fieri, aut ineptus esse. D. Alloquitur Æschinum. si sis. i. si esse volueris homo, aut si credi volueris homo. hic. s. M. Faciat. i. dicat hanc So. socrum tuam. ÆS. O mi pater, blanditur ei, q. d. obtempera petitis, sed interrupit Mitio eius sermonem, increpans eum. M. Autem. i. sed ò asine aptum conuitium grandi & fatuo. quid. i. cur. auscultas. i. obedis, præbes aures huic patri tuo naturali Demeæ in hac re. D. GVID.

Nihil

Nihil agis.i.nihil proficis ita alienum ab ea te te præstando,non potest fieri aliter,quin eam ducas. M. Deliras.i.deuias,discedis à recta mente,& tuo destitueris bono sensu. ÆS. O mi pater, sine.i.permitte vt supple exorem te.i.te vincā persuasione meā, seu tibi persuadeam. M. Insanis.i.insanum te ostendis.desipis. D. Age, hortantis aduerbium. quæso.i.rogo te, da veniam filio.i.præsta illi hoc beneficium,concede quod petit. M. Satin' .i.satis ne es sanus.i.mentis compos. ego fiam.i.efficiar.demum quasi dicat tarde. est enim hic aduerbium tarditatis. ego ne fiam demum maritus nouus.i.nouus nuptus, nouus sponsus. anno quinto,& 60.i.cum sim natus quinque & sexaginta annos. vbi minor numerus maiori præfertur,atque ducam.i.capiam in vxorem. anum.i.vetulam. decrepitam.i.vltimæ senectutis,vel quia stomacho,seu animo sit anili,& iracundo, & ideo valde crepat.i. iurgia efficit,& clamat,vel quia sit obtusi animi,& læsæ senectutis,vel quod sæpe familia sua crepuerit planctu.i. clamauerit sibi moribundæ vel (vt Festus inquit) dicitur quòd propter nimiam senectutem nec mouere se potest,nec vllum facere crepitum, ne .i.verum estis mihi auctores.i.suasores,seu dissuasores. id.i.ad id faciendum.s.ad ducendam anum decrepitam,vel.i.propter illa incommoda,quæ dixi. estis mihi auctores.i.consolitis mihi. Eleganter.n.dicitur,tibi sum auctor vt hoc facias.i.tibi suadeo, seu consulo vt hoc facias,ita.n.ait Cic.in sui.epist.1.lib. ad Lent. Tibi tamen sum auctor,vt si quis rebus possis, cum tibi ordinem aut reconcilies,aut minges,est.n.penultima clausula ipsius Cic.in penultima epist.1.lib.ad Lent. ÆS. O pater,fac quod rogamus. ego promisi illis.s.Sostratæ & Hegioni & filiæ. te.s.facturum & socrum in vxorem ducturum. M. Autem.i.sed promisisti illa id de me,ò puer.i.tu adhuc imprudens,& pauca expertus. largitor,tu futuro imperatiui.i.fac promissiones tuas & tuas largitiones,seu largitates de te,& non de me. D. Age, hic age correptiuum est,quid facias supple vel dicas,si filius Æsch.oret te aliquid maius.i.petat à te aliquid maius. vbi oro more suo iungitur duobus accusatiuis. M. Quasi.i.quod dici solet,q.d.quòd hoc quod petit non sit maximum. D. Da veniam.i.præsta hoc beneficiū, & concede quod petitur,siue indulge petenti,& permitte te exorari. ÆS. Ne grauere.i.ne tibi sit graue,ac molestum id facere vel ne te difficilem, & inexorabilem præstes in hac re,nam grauem se præbet,qui id facile nō præstat in beneficio quod potest. D. Fac quod petitur,saltem promitte te facturum. M. Non omittis.i.non cessas. non desistis hoc suadere. ÆS. Nō omittam supple nisi exorem te.i.persuadeam tibi. M. Quidem.i.certe. hæc efflagitatio est vis.i.violentia,coactio, impulsio. D. O Mitio age.i.erumpe in actionem. prolixe.i.benigne, liberaliter,large. M. Et si.i.quamuis. hoc.s.ducere anum videtur mihi prauum.i.distortum,non rectum ineptum.i.stultum,indecēs,absurdum.i.inconueniens,inconsentaneum,incongruum, & alienum.i.abhorrens,remotum,dissidens,discrepans à vita mea,quā semper transegi cœlibem. Si tantopere.i.tam vehementer, vultis.i.cupitis hoc videlicet vt ducam vxorem. fiat.i.consentio. nō mea sponte. sed vt vobis satisfaciam. ÆS. Bene facis cum vis quod petimus,merito.i.non sine causa. amore quia bene merui sti. D. Verum.i.sed quid ego dicam? cum.i.q.a vel quando hoc quòd volo fit, quid nunc? modus interrogandi, q.d.quid nunc agendum est? quid restat.i.quid sequitur vel quid reliquum est, quod non fuerit obtentum,vel quod petatur.deinde animaduertit aliquid esse petendum,quod subdit. Hegio est cognatus proximus his Sostratæ & filiæ, est autem affinis.i.propinquus propter nuptias nobis pauper.i.qui non abundat diuitijs,decet.i.honestum est, nos benefacere illi aliqd.i.per aliquid, vel in aliquo val bene decet nos facere illi aliqd.i.aliquod bonum, vt dicunt Proximus dicit,& affinis & cognatus,nam multi sunt gradus & veluti rami propinquitatis in affinitate & cognatione dispositi. insup cognati vxoris sunt affines mariti,& ediuerso. M. Quid decet inquam nos facere illi. D. Paululum agelli.i. possessiunculæ,prædioli. est hic sub vrbe.i.in suburbanis, quod paululum agelli locitas.i.frequēter locas,vel capiatur pro primitiuo foris .i.ostio cui alieno & foris posito. locum autem posuit pro persona. demus huic Hegioni pauperi hunc agellum,qui,vel sit ablatiuus pro quo fruatur.i.alatur,vel qui.i.vt,fruatur.i.alatur illo vel qui sit nominatiuus,sic demus huic Hegioni,qui.s Hegio. fruatur.i.alatur illo fruatur dixit pro alatur,sine fructu vtatur, non proprietate potiatur,a frumine dici videtur, quia frumē dicitur summa gula,per quam lingua cibum dimittit in ventrem. M. Autem.i.sed,dicis sup.id esse paululum, quod illic est. D. Etiā si multum sit illud quod est agelli,tō faciūdum est.i.facere oportet,videlicet vt ea fruatur,ipse Hegio est huic.s.filiæ,vel etiā Sostratæ pro patre.i.loco patris quātum ad affectionem, præterea ipse est vir bonus,ac propterea alendus est, etiam noster.i.nobis affinitate iunctus recte datur.i.recte collocatur apud eum beneficium, cum bonus sit & noster, postremo.i.tandem,facio illud verbum.i.illud dictum,illam breuem sententiam loquor,& in medium effero,nō meum.i.non ea me inuentum,neque primo profectum,quod verbum.i.dictum, tu Mitio dixisti dudum.i.paulò antè,bene.i.vtile & cum equitate,& sapienter.i.cum magna sapientia,hoc est verbum illud tuum, vitium quod sequitur est commune omnium.i.omnes longe,lateque corrumpit,& contaminat. Diximus autem cōmune omnibus & cōmune omnium cum datiuo & genitiuo,tale est vinum.s.quod in senecta.i.tempore vel ætate senectutis, sumus nimium attenti.i.plus æquo incumbentes, inhiantes, ad rem.i.ad pecuniam congerendam, & rem familiarem augendam,seu ad singularem vtilitatem. nos decet effugere .i.vitare,euadere,hanc maculam.i.hanc labem cupiditatis, nam sordes auari hominis dicuntur,& sordidus ipse auarus, id verbū est vere dictum,& bene dixit vere,nam (vt testatur Varro) verba veritate dicta sunt,& oportet id verbum fieri ipsa re.i.deduci ad effectum ita, vt non verbotenus sit dictum. M. Quid istud est .s.hoc dicit videns se victum proprijs verbis, quidem.i.certe, ille agellus dabitur Hegioni. ÆS. O mi pater, blandientis est dictum,& voluptuose applaudentis. D. Nunc es mihi germanus.i. frater vterinus, & animo & corpore.i.quantum ad animum & corpus es alter ego, nam respondens omnibus votis meis dicitur enim frater,quasi ferè alter. M. Gaudeo esse tibi sic gratum vt talia dicas. D. Iugulo.i.occido,neco hunc fratrem gladio suo sibi ita gaudebant loqui veteres, ait Don.est aūt allegoria, hoc est proprijs verbis suis eū vinco,& supero,& deturbo de sua sententia & cōuerto in meam. Cum etiam videmus aliquem contra se locutū,& in verba sibi noxia erupisse,vel qū se pdidit suis verbis, dicimus recte ille suo sibi gladio se iugulauit in quo dicto non est opus addere sibi,nisi quis antiquitatem velit imitari.

ARGVMENTVM) Mitio hortatu Demeæ & Æschini impellitur ad ducendam Sostratam,& Hegio parte agelli donatur. [Nobis decet) Rursum Græca figura dictum. [Haud te æquum) Propositio hortationis,nam quod præcessit ad præparandum simul & persuadendum valuit. [Aufer) Verbum submouentis. [Nouus mar.) Recusatio à turpi & indecoro,quod ab ætate sumitur. [De te larg.) Ad prouerbium pertinet,de alieno liberalis,largitor,imperatiuum. [Prolixe) Benigne. [Hoc confit.) Iterum plaudit sibi Demea. [Paululum id autem?) Interrogatio negatiua. [Pro patre) Iustum à meritis & persona,deinde à testimonio Mitionis. [Suo sibi) Prouerbium in Mitionem q suis ipsius dictis capitur. LATO.

IVBET frater) Prudentis senis temperantiam,& cōtinentiam,qui à rebus venereis, animum quam longissime abducere cupit,hæc scena exprimit. Nihil.n.insanius,ac intempestiuius, quàm senex amator, aut qui ætatē ad amores applicat senilem, cum nec procreare liberos,aut si quammaxime procreauerit,illis non prouidere,nec suauitate aliqua perfrui potest. Plato prudentia singulari vsque ad sexagesimum annum ducendi vxorem tempus prorogauit. Et Arist.refert apud Laconas hanc fuisse propositam mulctam,qua plecterentur, quicunque sero ad matrimonium aspirarent. Cic.lib.1.Off. Luxuria vero cum omni ætati, turpis,tum senectuti fœdissima est. Si autem & libidinum intēperantia accesserit,duplex malum est: quod & ipsa senectus cōcipit dedecus,& facit adolescentium imprudentiorum intempe rantiam. Plato de legibus 5. Nam vbi senes minus pudici sunt, necesse est ibi iuuenes impudentissimos esse. PETR. MARS.

DECEM primi versus iambici senarij sunt, reliqui deinde tetrametri. In 1.vel bacchius est loco primo,quod magis placet vel s,eliditur in Is,quanquam sine Is etiam sensus constat. In 2. Ioan.particulam in tollendam censet,quanquam id nihil ad carmen. In 6.idem censet ferendum Est, nam duo ferme habent libri,omittendum,cui nos subscribimus, & Huius monosyllabū est. In 8.post Diu,Hæc ponendum,vt constet carminis ratio atque ita etiam habet vetustus liber. [Me ducere autem? D. Te. M. Me?) Hic tetrametri incipiunt omnes acatalectici,exceptis fortassis duobus catalecticis & vno senario. In 2. Hic faciat,ex Donat.legit Ioan.non faciet. Ceterum vetustus liber & hoc sic habet,& post Quid tu,Autem subiungit: quæ coniunctio omitti non debet,propter carmen. Annotauit & hoc Ioan. In iij. versu proceleusmaticus est loco primo. In 4. s,eliditur in Satis, in 5.in Nouus. In 7. creticus est loco secundo nisi abijcere alterum I,de illis malimus. In 8. liber vetustus habet negationem Non,ante verbum Hoc,vt sit iamb.tetr.acatal.in priores. quem GLAR.

nun recte Doct. trochaicum existimauit. Nonus catal. tetram. iamb. videtur, abiecto verbo Age initio, quod vetustus liber non habet. Nec potest esse trochaicos, nisi acatal. In 10. Non nisi te exorem, habet liber vetustus, vt sit acatalecticus tetr. iamb. vt ceteri. In 13. liber idem habet, Cum hoc confit quod volo. quod & Ioan. annotauit 14 ita legendum censeo:

Quid nunc quod restat? Hegio hic est his cognatus proximus. Sic enim fiet alijs consimilis 16. autem sic.

Quid facere? D. Agelli est hic sub vrbe paulum, quod locitat foras. Vicesimussecundus videtur catal. tetr. iamb. ita vt syllaba re, bis hic posita, in Vere & Re ipsa, natura longa non elidatur, sed corripiatur, & alter versus non tetram. sed senarius incipiat in Quid istuc, ac d, elidatur. Denique nonus deinde tetr. acat. iamb. incipiat in Nunc tu es mihi. ac in eodem versu proceleusmaticus sit loco sexto. Postremo trochaici tetram. catal. fragmentum ad finem est, in cuius loco primo est trochæus contracto Suo in vnam syllabam, vel amphibrachys loco primo. Hæc vt ita ordinaremus necessitas extorsit, iudicium tamen lectori committimus.

ACTVS V. SCENA XI.

ARG. ADR. BARL.

Seruis libertas, filijs dantur vxores. Mitioni narrat Demea, cur tam repente mores mutauerit. In cuius persona Terentius nobis ridiculæ prodigalitatis exempla proponit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac vltima scena, omnia iucundo clauduntur fine, vbi & seruis libertas elargitur, & filijs ambobus vxores optata conceduntur. Causam etiam Mitioni refert Demea, cur tam repente mores mutauerit, vbi & seculum corruptum, & consuetudinem aspernandam carpit. Demum filijs sedulam post hac operam suam pollicetur.

Tetrametri Trochaici, admixtis Iambicis quibusdam, qui & ipsi ferè Trochaici potius videntur.

SYRVS, DEMEA, MITIO, AESCHINVS.

ACTVM est, quod iusti Demea,
D. Frugi homo es: ædepol hodie mea quidem sententia
Iudico Syrum fieri esse æquum liberum. M. istunc liberum?
Quod nam ob factum. D. multa. S. ò noster Demea, ędepol vir bonus es.
Ego istos vobis vsque à pueris curaui ambos sedulo:
Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
D. Res apparet: & quidē porrò hęc, obsonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die conuiuium:
Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. ò lepidum caput.
D. Postremo, hodie in psaltria ista emunda, hic adiutor fuit,
Hic curauit: prodesse æquum est: alij meliores erunt.
Denique hic vult fieri. M. vin' tu hoc fieri? AES. cupio. M. si quidem
Tu vis, Syre eho accede huc ad me, liber esto. S. bene facis:
Omnibus gratiam habeo, & seorsum tibi pterea Demea.
D. Gaudeo. AES. & ego. S. credo. vtinam hoc perpetuum fiat gaudium,
Phrygiam vt vxorem meam vnà mecū videam liberam.
D. Optumam quidem mulierem. S. & quidem tuo nepoti huius filio.
Hodie primam mámam dedit hęc. D. hercle vero serio,
Si quidem * prima dedit, haud dubium quin emitti æquum fiet. * pri
M. Ob eam rem? D. ob eam: postremo à me argentum, quanti est, sumito.
S. Dij tibi Demea oro omnes semper omnia optata offerant.
M. Syre processisti hodie pulchre. D. si quidem porrò Mitio
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum pr̨ manu
Dederis, vnde vtatur: reddet tibi cito. M. istoc vilius.
AES. Frugi homo est. S. reddam hercle, da modo. AES. age pater. M. post consulam.
D. Faciet. S. ò vir optime. AES. ò mi pater festiuissime.
D. Quid istuc? quę res tam repente mores mutauit tuos?
Quod * prolubium? quæ istæc subita est largitas? D. dicam tibi: * prolubium?
Vt id ostenderem, quòd te isti facilem, & festiuum putant,
Id non fieri ex vera vita, neque adeo ex æquo & bono:
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo Mitio.
Nunc adeo si ob eam rem vobis mea vita inuisa est Aeschine.
Quia nō iusta iniusta, prorsus omnia omnino obsequor:
Missa facio, effundite, * emite, facite quod vobis lubet. * emitte,
Sed si id vultis potius, quæ vos propter adolescentiam
Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum,
Hæc reprehendere & corrigere me, & * obsecundare in loco: * secundare
Ecce me, qui id faciam vobis. AES. tibi pater permittimus:
Plus scis quid facto opus est: sed de fratre quid fiet? D. sino
Habeat, in istac finem faciat. AES. istuc recte. Plaudite.

DONATVS.

ACTVM est, quod iusti Demea,) Id est diruta est maceria. [Frugi homo es) Velut, vt frugi. [Aedepol hodie mea quidem sentétia iudico Syrum fieri liberum,) Hoc est quod iandudum promiserat Syro. sed nunc opportune. videtur enim modo meritum præcessisse. & Sententia iudico, ὑπερβολή. [Multa) Oratorie maluit generaliter dicere, q̃ quærere specialiter quod inuenire non posset. Et Mitio singulariter vnum quærit, hic pluraliter multa respondet. [Quod nam ob factum?) Iure. ascribi.n. causas manumissionis in iure formula est. [Aedepol vir bonus) Iorat bonum, quia præter opinionem est. [Ego istos vobis vsque à pueris) Intelligit Syrus laborātem pro se Demeam non habere quod dicat, & ideo ipse prosequitur ordinem incertum, secundum quem apparet pædagogum fuisse. [Docui, monui, bene præcepi) Ridicule adduntur, & tantum consuetudine, quia imputantur etiam facta praue pro bonis. [Quæ potui omnia) Bene quæ potui, quasi plura vellet. [Res apparet) Mire irridet Demea, sic tamen, vt serio agere videatur. [Apparare de die conuiuium,) Id est repente, neque ante prædictum, nec pridie constitutum. [Postremo, hodie in psaltria ista emenda) Et hoc totum: serio dicitur, vt magis ridiculum videatur. [Hic adiutor fuit) In re bona adiutores, in re mala impulsores dicuntur. Ergo hic adiutor dicitur a non irascente, a criminante autem & irato, impulsor. [Hic adiutor fuit: Hic curauit) De more repetitum est Hic: cum dicitur, hic adiutor fuit, hic curauit. Sic.n. solemus onerare audientem meritis eius quem laudamus. Deinde quid non præstitit, qui & officium corporis, vt adiutor, & curam animi præbuit, vt consultor? [Denique hic vult fieri) Abutitur Demea, sciens prodigam voluntatem adolescentuli. [Syre accede huc ad me) Verum vt eundem manu emittat, an vt palam fiat, iubet propius accedere, iuris publici consuetudine

ne ludens? Et vide quàm comicam manumissionem, quàm facete induxerit atque condigne. [Et seorsum tibi præterea Demea) Effecit Demea plus quam volebat. nam qui conabatur amari, præfertur etiam his qui amantur. [Gauden. & ego) Gratulantium Syro hæc verba sunt: quibus de more ille Credo respondet. [Vtinam hoc perp. sit gaud.) Integrum, solidum, & nusquam interruptum. [Phrygiam vt vxorem meam) Vt ipse, Syrus: ita vxor, Phrygia, secundum veteres, qui seruis nomina a nationibus imponebant. [Vna me vid. lib.) Hoc sic pronunciandum est, quasi gaudeat se recordatum Demeæ, quod cum vltro cogitat habuisse * plene oblitus fuit. [Hodie primam mammam dedit hæc) Ridiculum meritum si quidem oportuerit primam esse quamcunque, an quis causa est, quòd ingenui dicuntur serio à nutricibus liberis educandi? [Hercle vero serio) Aduerbia sunt confirmatiua. [Oh eam rem?) Hoc eo vultu dicit, quo rem veluti eacuimus, & ostendimus momenti esse nullius. [Argentum, quanti est, sumito) Quanto precij valet. [Argentum, quanti est, sumito) Hoc verbo vtimur, et faciunt qui persuadere aliquid cupiunt. [Dij tibi Demea oro omnes semper omnia optata offerant) Omnes, omnia: antiqua elegantia, & figurata. [Processisti hodie pulchre) Nunc vere pulchre processit. Syr. [Si quidem tuum officium facies,) Hoc est patroni, vt libertum non deseras, sed vt alas manumissum. Plautus, Facis melius quàm pars lenonum. qui libertos habent, & eos deserunt. [Vnde vtatur) Vtatur viuat, vnde vsura, vita dicitur. vt Vtinam vsu eam hoi æ gladiatori isti nõ dedisset. an vnde alatur, de quo vsum fructum capiat, & cuius tibi sortem reddat? Et hoc melius: nam ideo addidit, reddet tibi cito. [Istoc vilius) Hoc egit Terentius, vt conuersis officijs vsque adeo prodigum faceret Demeam, donec parcum redderet Mitionem. [Istoc vilius) Quasi nihil minus. negatio enim est floccum ostendentis, aut quid tale, cum ἀπὸ κοινοῦ: qua subaudiatur, quidquam, & non dabo. [Faciet) Ne quid negatum in fine fabulæ videatur, addidit Demea, Faciet. & Faciet, quod petis scilicet: quod irridens dixit, quasi de prodigo dicere videatur. Et mire Faciet, quia nec credibile erat statim consensurũ qui negauerat: & perpetuo negatio esse in fine non debuit. [Quid istoc? quæ res tam repente mores mutauit tuos?) Animaduertendum est, qua calliditate Terentius quærens finem fabulæ, complere lætitiam per ipsum Demeam nititur in vniuersos, qui in tota comœdia tristis ac sæuus interturbauit & vociferatus est. [Quod proluuium?) Proluuium, quòd Græci προθυμίαν .i. promptus animus ad largiendum. [Subita est largitas?) Repentina, ac per hoc ipsa est ingrata & immoderata: vt euenit cum ex nimis parcis non largi & liberales, sed effusi prodigique redduntur. [Vt id ostenderem) Abundat id, Aut ἀπὸ κοινοῦ est, pro, per id. [Quod te isti facilem, & festiuum putant) Multum detraxit Mitioni, dicendo, Te isti putant. per quod significatur etiam vt adolescentes, & hunc non esse festiuum. [Quòd te isti facilem, & festiuum putant) Bene in postremo dignitas personæ huius seruata est, vt non perpetuo commutata videretur, vt Truculenti apud Plautum. [Indulgendo) Attende indulgentiam à Demea culpæ ascribi denuo. [Et largiendo Mitio) Seuere additum est nomen verbis eius animo plorantis. [Quia non iusta iniusta prorsus omnia omnino obsequor) Prouerbiales sunt huiusmodi elocutiones, fanda nefanda, digna indigna, velis, nolis. [Effundite, emite, facite) Effundite, ad Æschinum pertinet: Emite ad Ctesiphonem: Facite ad omnes. [Facite quod vobis lubet) Proprie redijt rursus ad amaritudinem pristinam. Hæc ἐπιτροπὴ est figura, qua inuiti nos permittere ostendimus, quod volumus fieri. [Quę vos potius propter adolescentiam minu' uidetis) Hic ostendit Terentius magis Demeam simulasse mutatos mores, quam mutauisse. [Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum) αὔξησις, minus, magis, parum. [Hæc reprehendere, & corrigere meu, & secundare in loco) Tribus tria redduntur & etiaque ἀντίθεσις. Illa in malam partem superiora, hæc in bonam quæ inferiora, sunt. non tantum enim culpæ est, minus prouidere, quàm impense cupere, nec tantum mali est impense cupere, quantum parum consulere. Item reprehendere bonum est: melius, corrigere. optimum, secundare. nam qui reprehendit, non continuo corrigit. qui corrigit, non illico secundat. i. lætissimum reddit & fidelissimum. Alij secundare, obsequi dictum putant. & ideo additum esse in loco, quasi non semper faciendum sit. Ergo secundare, vel in melius conuertere, vel obsequi intelligimus. [Tibi pater permittimus) Noluit Terentius ab amoribus filiorum perpetuo repulsum patrem. [Sino, Habeat, in istac finem faciat) Hæc quidem permissio est, sed & exceptionem in se continet, & cum quodam stomacho, & velut minaci denunciatio ne proferetur. [In istac finem faciat,) Hoc est aut ne aliam amet, aut ne alteram comparet: ne post istam luxurietur vlterius. [Istuc recte) Bene & Mitio non discessit de proposito suo, qui vt peccasse alias ostenderet fratrem ob nimiam asperitatem, cum exceptione quadam laudans verba eius, Istuc recte, dixit: quasi diceret, non vt cetera, & simul reposuit ei, qui supra dixerat, Vt id ostenderem, quòd te isti facilem, & festiuum putant, id non fieri ex vera vita, neque adeo ex æquo & bono. &c.

GVID.

FACTVM &c.) Hic omnia fine iucundo clauduntur, vbi & seruis libertas donatur, & ambobus filijs optatæ vxores conceduntur. S. O Dem. id quod iussisti est factum. s. maceria diruta est. D. Tu es homo frugi. i. vtilis vt fruges. interdum significat modestũ, ædepol ego iudico æquum esse. i. iustum, quidem. i. certe, mea sententia. i. meo iudicio, mea opinione. Sirum seruũ fieri. i. effici. hodie liberum. i. manumitti, ac libertate donari. M. Dicis æquum esse illunc Syrum fieri liberum, interrogatiue legẽdum est. deinde subdit ob. i. propter, ꝙ non factum. i. propter ꝙ factum æquum est eum fieri liberum. D. Oh sup. multa. i. ꝓpter multas causas. S. O noster. D. Aedepol es vir bonus. ego curaui vobis. i. curæ habui, custodiui, administraui, moderatus sum tã quam pædagogus istos ambos, Ctes. & Aesc. vsque. i. assidue, sine intermissione. a pueris. i. ab ineunte ætate, seu cum adhuc pueri essent, docui. i. institui, erudiui eos sedulo. i. instanter, quasi sine dolo. monui. i. admonui eos quid facere deberent. semper bene præcepi. i. docui, vel iussi tanquam custos eorum omnia quæ potui præcipere. D. Res. i. effectus. apparet. s. ante oculos res est in promptu, & hoc dicit ridendo eum, & quidem porrò. i. certe, particulæ sunt expletiuæ dictum affirmantes, hæc officia, quæ sequũtur. sunt hominis non mediocris. i. spectant ad maximum hominem, & magni momenti per ironiam dixit, hæc autem sunt officia, videlicet obsonare. i. ꝓuidere de obsonijs. i. de omnibus edulijs præter panem & vinum. cum fide. i. fideliter. prouidere de obsonijs est officium magni viri. nam obsonor obsonaris vel obsono obsonas (vtrunque. n. dicitur) significat vel emere obsonia, vel prouidere de obsonijs quas pitancias vocant. & si diceremus, hic seruus optime obsonare nouit. i. scit bene emere obsonia, neque decipitur in emendo. inde obsonator dici posset, vbi pitantiarium dñi, qui videlicet de obsonijs prouidet, & eorum quærẽdorum curam habet. hæc sunt officia, obsonare fideliter, abducere. i. rapere à lenone, scortum. i. meretricem. Item apparet. i. parare, disponere conuiuium de die. i. repente. non ante prædictũ, aut pridie constitutum. S. O caput lepidum. i. ò homo iucunde, & festiue, seu vrbane. nam caput præcipuam partem ponit pro homine toto. D. Postremo. i. tandem. hic seruus fuit hodie adiutor in ista Psaltria emenda, pro emenda. i. in emendo istam puellam cantatricem. hic seruus curauit. i. curam animi præbuit vt compareret Psaltria, & bono modo haberetur. æquum est. i. bonum est, ac decet prodesse ei. nam alij serui hoc facto erunt meliores. nam dabunt operam, et bene seruientes sint libertatem consecuturi more istius. Denique hic Æsch. vult hoc fieri. i. vult vt libertate seruus donetur. M. Vin'. i. vtrum vis tu hoc fieri. hoc dicit Æsch. interrogans cupiat id fieri nec ne. Æsc. cupio id fieri. M. Si quidem. i. quoniam tu vis. eho, interiectio admonentis, & attentionem incitantis. ò Syre accede huc ad me, deinde vt accessit eum, manumisit inquiens, Esto liber. verba sunt iuris, quibus manumittitur seruus. S. O Mitio benefacias, ꝙ me manumittis. habeo gratiam. i. sum deuinctus, seu obligatus omnibus, & præterea i. præter alios. ò Dem. gratiam habeo tibi seorsum. i. separatim, præcipue, particulariter. D. Gaudeo quod liber sis. Aesch. &. i. etiam ego Aesch. gaudeo. S. Credo quod ambo gaudetis mea libertate. vtinam hoc gaudium fiat perpetuum. i. integrum, solidum, & nusquam interruptum: vt. i. ita, vel quatenus, videam meam vxorem. s. Phrygiam. i. sic appellatam, à natione, liberam vna mecum. D. Quidem. i. certe. cognoui, vel inueni eam sup. optimam mulierem, vel optas sup. videre vxorem tuam optimam mulierem liberam, vel constat esse optimam mulierem. S. Et quidem. i. certe hæc vxor mea dedit hodie primam mammam tuo nepoti filio huius Aesch. filij tui. D. Hercle vero. i. ac certe serio. i. remoto ioco, extra iocum, si quidem. i. si certe. vxor tua dedit primam mammam filio huius, haud. i. nõ est dubium, quin sit æquum. i. iustum eam emitti. i. extra seruitutem mitti. M. Oh eam rem. i. dicas equum esse eam emitti propter eam causam, q. d. non est causa sufficiens. D. ob eam inquam rem æquum eam emitti, postremo si non vis id facere liberaliter, sumito à me argentum quanti est. i. quanto precio ipsa Phrygia valet. S. O Dem. omnes dij ferant. i. præstent & afferant semper tibi omnia optata. i. desiderata tibi. M. O Syr. pul-

chre profecisti hodie.i.bene (vt ita dicam) prosperasti hodie, vel ad magnum bonum prouectus es hodie, qui te & vxorem manu mittis obtinuisti. D. Atque si quidem.i.si certe, dederis huic Syro aliquid paululum præ manu, quo statur.i.alatur, de quo sumat suum, & capiat, & cuius tibi sortem reddat. porrò.i.proculdubio, si hoc feceris, facies tuum officium.i.quod decet facere patronum. Vbi animaduerte præ manu posse exponi, quemadmodum præ me.i.in comparatione mei, vt in es præ me beatus ait Cic.i.in comparatione mei, & tunc sic iungas cum paululum, si dederis huic aliquid paululum.i.aliquid quod est res parue, præ manu.i.in comparatione potentiæ tuæ & tuæ liberalitatis, ac promptitudinis tuæ in dando, vel si intelligetur præ manu, pro in promptu, vt dici vulgo solet, semper habet hæc verba, vel leges præ manibus pro in promptu, recte an inepte ipse viderint, quod si est ita iungetur cum dederis vt sit si dederis ei in promptu aliquid paululum, aut si quis velit interpretari præ pro ante sic, si dederis ei præ manu.i.ante manum vt dici vulgo solet, vult me hoc dare ante manum, quod etiam legentium iudicio relinquo. nam præ pro ante non inueni, nisi in compositione, vt prædico, præpono, inuenio etiam præ in tali dicendi genere, lacrymatus est præ gaudio, præ timore excessit, præ nimia multitudine exire non potuit, & in iam dicto modo videlicet hic, præ multi sumus felices.i.in comparatione multorum, De illo autem genere dicendi vsitato habere præ manibus aliquid.i.in promptu fateor me non legisse, neque Priscianus assignant significatione ahuius particulæ præponit aliam à prædictis, nisi quòd etiam præ in compositione auget & adhibet maiorem vehementiam, quam per.capiturque pro valde, vt præpotens, prædiues, præclarus &c. Si itaque dederis ei aliquid quo vtatur & fungeris officio patroni, & reddet tibi sortem & vsuram cito.i.propediem. M. Ego supple non dabo quidquam, vel nihil dabo ei, etiam vilius.i.minus vel minoris valoris, illoc.i.ista re vilissima, quam ei ostendebat. Æsch. quamuis neges te daturum, quidquam tamen ipse est homo frugi.i.bonus, vtilis, ac modestus. S. Hercle reddam sortem, cuius vtar fructu. da.i.præbe, præsta, modo.i.vel tantum modo, vel modo pro nunc, vt sit temporis aduerbium. Æsch. ò pater age.i.fac quòd petit.i.da modo. M. Ego consulam.i. deliberabo post. nam consulere interdum significat consultare seu deliberare, vt Laurentius sentit. D. Ipse Mitio faciet, quod petitur. S. O optime vir. Demea dicit, vel de Mitio .i. Æsch. ò pater festiuissime.i.iucundissime, lepidissime. M. Quid illud est? modus interrogandi. quæ res mutauit tam repente.i. tam subito tuos mores. quod proluuium.i.quia promptus, animus ad largiendum proluuium dicit pro prolusione, quasi dicat quæ est ista profusio & prodigalitas tua, quæ est ista.i.tua largitas, subito tibi exorta, cum prius parcus esses. D. Dicam tibi quare mutauerim mores, vt ostenderem id.s.quòd illi filij mei putant te facilem.i.benignum, & festiuum.i.iucundum; vel illi potest esse datiuus singularis, sicut vt ostenderem tibi id.s.quòd homines putant te esse facilem & festiuum illi filio. Æsch. non fieri ex vera vita.i.ex vero modo viuendi, immo vero fieri ex fallacitate, & deceptione, vt sic dicam, & vt ostenderem id nō fieri & æquo & bono.i.secundùm quod est æquum & bonum, sed fieri ex assentando.i.blandiendo verbis, & ex indulgēdo.i.plus æquo permittendo, siue concedendo, & ex largiendo.i.ex nimia largitione, quæ est corruptio doris facta, nunc adeo.i.certe, vel valde, si ò Æschine mea vita est vobis filijs. meis inuisa.i.exosa, ob eam rem .i.propterea, quia non obsequor omnino.i.quia obsequendo vobis nō permitto prorsus ista omnia iniusta, quæ permittit frater, missa facio.i.omitto omnia, & vobis dilapidanda relinquo effundite.i.dispergite. emittite.i.extra manus vestras mittite. bona vobis acquisita luxuriose viuendo & perdendo substantiam vestram. facite quodlibet vobis, permissio plena amaritudine. Sed si potius voltis id.s.me reprehendere.i.improbare. corrigere.i. emendare, castigare, recta facere, & obsecundare.i.in melius conuertere, vel (vt alij volunt) obsequi, in loco.i.vbi opportunum & commodum erit. siue in opportunitate & occasione. Vel dic obsecundare.i.prospera facere hæc quæ vos minus videtis.i.minus consideratis, quàm deberetis. vel minus pro non capiatur, & quàm cupitis magis impense.i.magis obnixe, magis acriter seu vehementer, quam est æquum & quæ parum consulitis.i.nō satis prouideritis, seu prospicitis, ecce me.i.habetis me in promptu & ante oculos, qui.s.ego, faciam vobis, id hoc est reprehendam, corrigam, & obsecundabo. Æsch. O pater permittimus tibi.i. tuæ voluntati ac dispositioni relinquimus. scis plusquam nos.s. quid est opus facto.i.facere. Sed quid fiet de fratre.i.de Ctesiphone. D. Sino.i.permitto quod supple habeas Psaltriam.s.faciat finem.i.modum suo amori, & suæ libidini faciat in ista.i.in Psaltria. Aesch. illoc recte fit supp. vel dicitur Valete.i.discedite incolumes, plaudite.i.congratulamini poëtæ, & actoribus. ego Calliopius.i.poëtæ defensor recensui.i.recognoui hanc comœdiam, vel (vt alij volunt) recitaui.

L A T O M V S.

ARGVMENTVM) Hortatu Demeæ Syrus cum vxore libertate donatur. [Fieri esse) Ordo, iudico æquum esse Syrum fieri liberum. [Res apparet) Ironia in Syrum pariter & Mitionem. [Alij meliores) Quasi prouocat exemplo. [Hercle vero) Et hoc ironicos. [Dij tibi) Gratiarum actio. [Præ manu) Vulgo, vt dic hanc, vt sentit Adrian Card. [Illhoc sinus) Recusantis est, & ostendentis summum digitum, vt id ostenderem Ostendit hoc loco poëta aliam ferè communis, aliam perfectæ vitæ rationem esse: ne temere exemplo huius fabulæ commendasse Mitionem, & illius indulgentiam seueritati Demeæ prætulisse videatur.

P E T R V S M A R S.

FACTVM est) Prodigalitatis, & intempestiuæ largitionis damnosam temeritatem taxat hæc vltima scena. Hæc, vt Cicero verissime dixit, fundum non habet, hæc ad corrumpēdos animos accipientium tota comparata est. Nam qui largitur, ad suam voluntatem alios traducere nititur. Arist. in magnis Ethicis hic ait, Prodigus est, qui vbi decet impendit, & plura quàm deceat, & cum minime deceat. Idem in Ethicis ad Nicomachū: Prodigi ad capiendum proni fiunt, quia cupiunt dare, hoc autem facere interdum nequeunt, cum cito facultates deficiant, ac ita ex alienis dare coguntur, & simul quia nulla est in eis honestatis cura sine vllo discrimine: & vndique rapiunt, dare nanque cupiunt: quo pacto autem, aut vnde, nihil curant, sed quapropter nec dationes ipsorum sunt liberales. Non enim sunt honestæ, aut honestatis causa, nec vt oportet efficiuntur, sed interdū quia deceret esse pauperes, eos ditant, & his quidem, qui moderati sunt, nihil dant. [Proluuium) Proluuium, profusio ait Nonius, nempe à proluendo.

G L A R E A N V S.

HIC alterum eiusdem versus sequitur fragmentum. Reliqua eiusdem generis sunt ad scenæ finem. In secundo versu si Aedepol priore correpta legetur, trochæus erit initio Sin producta, dactylus initio veniet. In tertio sanè videtur correpta prior in Aedepol, & vel s, in Bonus elidetur, vel Et verbum non legetur, sed intelligetur Certe liber vetus non habet. Initio sequentis versus est bacchius, nisi malimus s, de Istoc elidere, alioqui quintus versus huius scenæ contra omnes alios erit iambicus tetram. acatal. In 7. versu Hæc abundat, nec habet vetus liber. Potest tamen loco esse creticus. In 12. Si quidem duæ videntur dictiones, & Si secundùm naturam producta. quanquam composita hæc coniunctio apud hunc Poëtam, vt apud Ouidium ac Lucanum, id quod supra ostēdimus initio Eunuchi, corripiatur frequentius. In 14. initio creticus est, & loco quarto bacchius. In 17. vix effugere poterimus iambi ac trochæi pugnam. Doctor in Quidem hic elisio, inquit. Huc idem dixerat scena 7 huius act. In vero tamen, cum bis hic ponatur, non adieci. Vetustus liber pro Et quidem, habet Equidem ita Aldinus liber. Verū nondum sanatum est carmen. Ego pro accusatiuo legerem nominatiuū; Optima quidem mulier, vt loco primo sit trochæus, secūdo anapæstus. Nam temere ab aliquo in accusatiuum, quòd accusatiuus præcesserat, mutatum puto. Quod tamen opus non erat. Deinde sequatur, Equidem tuo nepoti. Ceterum tuo & Huius monosyllaba sunt. Lector sequatur quod volet. Dixi & sententiam meam secuturus eum qui meliora afferet. In 19. Si quidem correpte legitur. In 21. amphibrachys erit loco quinto, alioqui carmen insanabile fuerit. R enim elidi insolitum est, nisi quis dicat mn in Omnia. vt muta ac liquida esse. Sed hæc effugia sunt, lectori non satisfacientia. In 23. creticus est primo loco, vel Tuum monosyllabum totum eliditur, & paulum, nō paululum legendum, nisi in sexto quinque loco sit creticus, vel paululum ante Aliquid legatur. In 26. O pater, mi legendum, pro O mi pater, propter carmen. In 27. vel d, eliditur in Quid, & in 31. In Sed, vel bacchius loco primo in vtroque versu. In 32. legendum Æschine est. non, Est Aeschine. In 34 Emitte legendum est, nō Emittite, quod liber Aldinus habet. In 36. s, in Mitio eliditur. Et est mirabile carmen. In 37. Secundare legendum ex Donati Commentario, non Obsecundare. In vltimo versu proceleusmaticus est loco primo, & quod ad finem ad verbum Plaudite, in aliquibus lib. separatum, ad hunc attinere credo omittendum.

TERENTII HECYRA.

FABVLÆ INTERLOCVTORES.

Philotis meretrix,	*Phidippus senex,*
Syra anus,	*Pamphilus adolescens,*
Parmeno seruus,	*Myrrhina mulier,*
Laches senex,	*Sosia seruus,*
Sostrata mulier,	*Bacchis meretrix.*

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

VXOREM duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Eiusq; per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ.
Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater vtero grauidam, ne id sciat socrus
Vt ægram ad se transfert: reuertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: vxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ forte agnoscit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

GVIDO.

VXOREM duxit &c.) Pamphilus duxit Philumenam vxorem, cui Philumenæ virgini, quondam. i. longo ante tempore ipse Pamphilus ignorans. i. nesciens esse virginem illam, obtulit vitium. i. stuprum ei attulit, & dederat amicæ Pamphili. s. Bacchidi meretriculę annulum eius Pamphili, quem detraxit. i. digito eius extraxit, per vim. i. violenter. Dein'. i. deinde. Pamphilus profectus est in Imbrum. i. in eum locum remotum ab vxore sua, haud, id est non. attigit suam nuptam antequam iret. i. ad eam non est ingressus; quæ vere non poterat ex eo esse grauida, vero. i. sed, mater eius puellæ transfert ad se hanc puellam grauidam vtero. i. fructum habentem in vtero vt. i. tanquam, ægram. i. ægrotam, ne socrus id sciat. Pamphilus reuertitur ex Imbro, deprehendit. i. recipit totum factum, celat partum. i. non reuelat alicui partum puellæ, tamen noluit recipere vxorem. Pater puellę incusat. i. vituperat, dat vitio, vertit crimini amorem Bacchidis. i. amorem quem habebat Pamphilus cum Bacchide nam putabat eam esse causam repudij, dum Bacchis purgat. i. excusat se, mater Myrrhina nomine mater puellæ, agnoscit. i. recognoscit, forte annulum vitiatæ. i. stupratæ filiæ suæ. Pamphilus recipit vxorem vna cum filio.

ARGVMENTVM.

PHILVMENAM virginem olim compresserat Pamphilus in tenebris, tanquam meretricem, à qua puella detraxerat annulum, quem dederat Bacchidi meretriculæ. Deinde processu temporis Pamphilus exarsit in amorem puellæ, quam ignorabat esse in tenebris a seipso compressam. Stimulanteq; amore eam duxit in vxorem, iam grauidam ex illo compressu facto in tenebris, ipso quidem ignorante. Quam vbi duxit, priusquam ingrederetur ad eam peregre profectus est, interea mater puellæ ad se reuocauit filiam, vt furtum domi pareret, sicq; socrus partus celaretur interim redijt Pamphilus, eamq; parientem apud matrem deprehendit, quare multum commotus absque detectione partus vxori repudium mittere parat parentibus suis nescientibus quidnam id faceret. Tandem per Bacchidem meretricem, apud quam annulus inuentus est cognoscit Pamphilus & à se vitiatam vxorem, & ex se natum filium. Nomen fabulæ huius est Hecyra, quòd multa fiant in ea per socros & socrus id est per patres et matres nuruum. Hecyros, enim græce dicitur socer. Hecyra autem socrus. Est præterea Apollodori Græca, quemadmodum & Phormio, nam cetera quatuor ex Menandri fabulis translatæ sunt. Est etiam mixta motorijs actibus & statarijs, multum sententiarum & figurarum continetur in toto stilo, vnde cum delectet plurimum non minus vtilitatis affert spectatoribus. In ea prologus est multiplex & rhetoricus nimis, propterea quod sæpe exclusa hæc comœdia defensione diligentissima indigebat, personæ protaticæ, id est personæ extra argumentum duæ sunt, Philotidis, & Syra. Primæ autem partes sunt Lachetis, secundæ Pamphili, tertiæ Phidippi, quartæ Parmenonis, & deinde aliarum personarum, quæ his adiunctæ sunt.

DONATI PROLEGOMENA IN HECYRAM.

HÆC fabula Apollodori esse dicitur Græca. nam & ipsa & Phormio ab eodem dicuntur esse translatæ, cum reliquiæ quatuor sint Menandri comici. Hecyra autem dicitur ideo, quia per socrus & soceros in ea aguntur multa. Nam & ἑκυρὸς, καὶ ἑκυρά, soceri nomen, socrusque significant. Est autem mixta motorijs actibus ac statarijs. multumque sententiarum & figurarum continet in toto stylo. Vnde cum delectet plurimum, nõ minus vtilitatis affert spectatoribus. Atque in hac, primæ partes sunt Lachetis, secundæ Pamphili, tertiæ Phidippi, quartæ Parmenonis: ac deinceps aliarum personarum, quæ his adiunctæ sunt. Diuisa est autem, vt ceteræ, quinque actibus legitimis. quos in subditis distinguemus. In hac prologus est & multiplex & rhetoricus nimis, propterea quod sæpe exclusa hæc comœdia, diligentissima defensione indigebat. Atque in hac Protasis turbulenta est, Epitasis mollior, lenis Catastrophe. Acta sanè est ludis Megalensibus, Sexto Iulio, C. Rabirio Aedilibus curulibus. Egitque L. Ambiuius. Modolatus est eam Flaccus Claudius tibijs paribus. Tota Græca est, factaque & edita quinto loco, Cn. Octauio, T. Manlio Coss. Cantica & deuerbia summo in hac fauore suscepta sunt. προτατικὰ πρόσωπα, Id est personæ extra argumentum duæ sunt, Philotidis & Syræ. In tota comœdia hoc agitur, vt res nouæ fiant, nec tamen abhorreant à consuetudine. Inducuntur enim beneuolæ socrus, verecunda nurus, lenissimus in vxorem maritus, & item deditus matri suæ, meretrix bona.

ARGVMENTVM.

VITIATAM in tenebris ante nuptias, cui annulum extorserat, meretricem amans dum ignorat Pamphilus, duxit vxorem grauidam ex compressu suo. Quam peregre profectus, cum reliquisset domi, rediens parientem offendit furtim & apud matrem suam. Qua re commotus, dum repudium inuitis parentibus, & causam repudij nescientibus parat, per meretricem, apud quam annulus inuentus est, cognoscit tandem ita à se vitiatam vxorem, & ex se natum filium. Primus actus colloquium continet meretricis Philotidis ac lenæ Syræ cum Parmenone: vt per harum personas, quæ προτατικὰ dicuntur, argumentum spectator discat. Secundi actus tenor in hoc est, Immo meritam vxorem veluti malam socrum, accusat Laches: & conuenit Phidippum de eadem causa. Statim post quorum colloquium conquestio inducitur Sostratæ quod falsum crimen inuidiosumq; sustineat. Tertio actui hæc ascribuntur, Conquestio Pamphili peregre redeuntis, de amore suo circa vxorem. Partudo Philumenæ. Sostratæ verba super ægritudinem nurus, quam morbo credit afflictam. Fletus Pamphili errantis, cum putat non ex se filium natum esse. Colloquium Parmenonis cum pueris à naui venientibus, vt mox loquatur cum ipso Pamphilo, à quo in arcem mittitur. Item Lachetis, Phidippiq;, & Pamphili verba de reconciliandis illis coniuge: & eorum ab inuicem litigiosa dissensio. Quartum actum hæc complent, Perturbatio Myrrhinæ ex interuentu mariti: et eiusdem cum eo nimis callida ac muliebris astutia disceptatio. Sostratæ, Pamphili, Lachetisq; colloquium. Inclamatio patris & soceri aduersum Pamphilum vxorem recusantem. conuentio meretricis pro mittentis se iusiurandum matronis exhibituram de non admisso ad se Pamphilo. In quinto actu Bacchidis narratio de initus gestis, & colloquium cum Parmenone inducitur, quem nuncium mittit ad Pamphilum Pamphiliq; ad vltimum actio gratiarum apud ipsam Bacchidem. Docet autem Varro neque in hac fabula, neque in alijs esse mirandum quod actus impares scenarum paginarumq; sint numero: cum hæc distributio in rerum descriptione, non in numero: versuum constituta sit: non apud Latinos modo, verum etiam apud Græcos ipsos.

ACTA LVDIS ROMANIS SEX. IVLIO CAES. CN. CORNELIO DOLABELLA AEDIL. CVR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS PARILIB. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COS. RELATA EST ITERVM LVDIS FVNEBRIBVS. RELATA EST TERTIO Q. FVLVIO, L. MARCIO AEDILIBVS CVRVLIBVS.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Praesens hic Prologus varius est, & Rhetoricorum obseruantissimus praeceptorum: Nempe hac Comoedia saepenumero alieni populi studio intercepta, diligentissima defensione indigebat, proindeq; hic loquitur L. Ambiuius, qui poetae partes sedulo defendere, & popularem auram fauoremq; spectatorum locis oratorijs multifariam captare nititur, simulq; & beneuolos imprimis, & maximopere attentos auditores reddere conatur. L. Ambiuius, & L. Turpio histriones hanc fabulam egerunt.

Senarij.

PROLOGVS.

Hecyra est huic nomen fabulae. haec cum data
Est noua, nouum interuenit vitium, & calamitas,
Vt neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc haec plane est pro noua:
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, vt iterum possit vendere.
Alias cognostis eius: quaeso hanc noscite.
Orator ad vos venio ornatu prologi.
Sinite exorator sim, eodem vt iure vti senem
Liceat, quo iure sum vsus adolescentior,
Nouas qui exactas feci vt inueterascerent,
Ne cum poëta scriptura euanesceret.
In his, quas primum Caecilij didici nouas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere coepi, vt ab eodem alias discerem
Nouas studiose, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, vt spectarentur. vbi sunt cognitae,
Placitae sunt. ita poëtam restitui in locum,
Prope iam remotum iniuria aduorsarium
Ab studio, atque ab labore, atque ab arte musica.
Quòd si scripturam spreuissem in praesentia, &
In deterrendo voluissem operam sumere,
Vt in ocio esset, potius quàm in negocio:
Deterruissem facile, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea caussa, aequo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vestra intellegentia
Sedabit, si erit adiutrix nostrae industriae.
Cum primum eam agere coepi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio:
Comitum conuentus, studium, clamor mulierum
Fecere, vt ante tempus exirem foras,
Vetere in noua coepi vti consuetudine,
In experiundo vt essem: refero denuo;
Primo actu placeo: cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: ocium, & silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, vt vestra auctoritas
Meae auctoritati fautrix, adiutrixque sit.
Si nunquam auare statui precium arti meae,
Et eum esse quaestum in animum induxi maximum,
Quammaxume seruire vostris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vostram commisit fidem,
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant.
Mea caussa caussam hanc accipite, & silentium
Date: vt lubeat scribere alijs, mihique vt discere
Nouas expediat, posthac precio emptas meo.

DONATVS.

Hecyra est huic nomen fabulae) A nomine coepit, vt incognitam probaret, & ideo spectandam. [Hecyra est huic nomen fabulae) Nominatiuo casu figurauit: cum in vsu sit vt datiuo dicamus, quamuis praesto sint exempla quibus veteres per omnes ferè casus hoc genus locutionis enunciabant. [Hecyra est huic nomen fabulae) Haec primo data est sine prologo ludis Megalensibus: quos Sext. Iulius, & Cornelius Dolabella ediderunt. sed occupato populo studio funambuli displicuit. Postea data est ludis Funebribus L. Aemilij Pauli, quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & Cornelius Africanus. Tunc quoque non peracta est per studium populi circa gladiatores. Tertio ad postremum introducta, Q. Fuluio L. Martio aedilibus: virtute actorum: L. Ambiui, & L. Turpionis est commendata. [Hecyra est huic nomen fabulae) Totus hic prologus subtilem conquestionem continet, ob hoc, ne aperte populum neglectae fabulae reum faciat, & facile reuocet in fauorem. [Haec cum data est noua) Ita dr̃, data est fabula, vt data est coena, datum est prandium. Et edidit, a dato descendit. [Haec cum data est noua, nouum interuenit vitium) Sic & Homerus. Et dari dr̃ fabula, cum agitur: Stare, cum placet. [Haec cum data est noua, nouum interuenit vitium) ἐνάλλαξις prima deest. n. huic, & est figura παρονομασία Noua nouum. [Vitium & calamitas) Bene secundum augures. Vitium

tium.n.est,si tonet tantum: Vitium & calamitas,si tonet & grãdinet simul,& ét fulminet. [Vitium & calamitas) Trãslatio est ab augurio,& vitio creati dicũtur consules. Calamitas παρὰ τὸ καλαμᾶν, dicitur clades,quia clamatur,et aliud sit grandinis culmum frangentis,aliud furti,aut doli mali. sic Probus. [Vt neq; spectari) Vitium,quod non spectata est, Calamitas,quod non cognita. [Vt neque spectari, neque cognosci) Mira defensio. si quidem non iudicio comœdia exacta est,si spectari cognoscique non potuerit,cognitoris.s.si audiretur. [Vt neque spectari,neq; cognosci) Ideo theatrum, ideo spectatores,ideo actores: quia maior pars in gestu est quàm in verbis. [Cognosci) Vel probari, vel sciri,an Hecyra sciri dicatur,quæ scita sit nomine? [Ita populus studio stupidus) A deriuatione causæ. non quia mala, inquit, exclusa est. sed quia populus funambuli admiratione obstupuit: quod infra de gladiatoribus dicet, ad commutationem causæ indicendam. [Ita populus studio stupidus) hic excusatur & populus,qui neque iudicauit de fabula,neque tamen stulte ercauit. Stupidus,pro stupens,vt, Timiditque superuenit Aegle. [Pro noua) Recte: iam.n.non est noua. [Et is qui scripsit hanc, ob eam rem,) Id est ob eam causam,quasi dicat,non iterum acta est sine causa. Cur ergo non post funambulum relata est,ubi illa cessarat? in quo maluit auarum Poëtam populo inducere, quàm suo operi diffidentem. [Iterum referre) Superuacuum est. [Vt iterum possit vendere) Alijs.s.ludis. hoc vt diximus,ad laudem fabulæ referatur: postquam tantum fiduciæ poëtæ dedit. [Alias cognostis eius,quæso hanc noscite) Mire illi fauorem petit ex alijs,quæ spectatori notæ sunt. [Eius) Poëtæ. Quasi hæ omnino nota sint. At in Andria,quæ omnium prima est, aliter ait, Vt pernoscatis & quid spei sit reliquum: Posthac quas faciet de integro comœdias, Spectandæ,an exigendæ sint vobis prius. [Orator ad vos venio ornatu prologi) Magna arte hic prologus scriptus est, & nimis oratoriæ. nam toties expulsa fabula quomodo honeste reuocari potuit in proscenium: nisi primo ipsa impudentia pro fiducia proferretur? deinde actor peritissimus ipse habitus, probaret & poëtam & comœdiam, cuius auctoritas elucet ex verbis? tum deinde subtiliter nouo poëtæ, à vetusto,& magnæ auctoritatis Cæcilio peteretur exemplum, & peteretur ingeniosissime? nam quod rudi Terentio contigit, accidisse memoratur veteri Cæcilio: quod huic semel, illi sæpe: quod huic in alijs nunquam,hoc illi ferè in omnibus,quod huic præter Hecyram & actæ, & probratæ sunt ceteræ: illi partim exactæ,partim vix probratæ. Itaque his omnibus argumentis id actum est,vt neque desperandum sit de Terentio,quòd expulsus est: vt nihilominus illi tantum attribuendum sit, vt aut par Cæcilio magno tunc poëtæ,aut vltro melior etiam esse possit. Hic tamen L. Ambiuius histrio fuit actor comœdiarum. [Orator ad vos venio) Oratorem audire oportere,ius gentium est oratorem non licet iniuriam pati. Ideo ergo ne expellatur. non se prologum,sed oratorem nominat. Plautus, Impia secreto oratorem verberas. [Eodem vt iure vti senem liceat) Vt, Me liceat casus miserari insontis amici. [Sinite exorator vt sim) Orator, est dum agit: Exorator,cum impetrauerit. Ita illud dicentis: hoc tam effecti significationem habet. Et orator est, cui causa defendenda mandatur. [Quo iure sum vsus adolescentior) Tanquam aliud agens afferri exempla,quibus ostendat, turpe nõ esse Terentio exclusam esse vnam illius fabulam,cum multorũ poëtarum multæ exactæ sint: & in his Cæcilij, cuius illo tempore magna auctoritas fuit. [Adolescentior) Hæc comparatio minus à positiuo sonat & vim diminutiuam exprimit: vt, Iam senior,sed cruda deo,viridis senectus. [Nouas qui exactas feci vt inueterascerent) εἰδωλοποιΐα. [Et Inueterascerent, denuo agerentur. quia nondum acta,noua dicitur fabula. [Inueterascerent) In consuetudinem venirent,spectarentur,amarentur. [Exactas) Expulsas. [Ne cum poëta scriptura euanesceret) Causa facti honestior est,non se poëtæ vnius,sed ipsius poëmatis causa laborare. [In his,quas primum Cæcilij didici nouas) A simili argumentum quod sit per comparationem artificiosam & oratoriam rerum ac personarum. [Partim sum earum exactus,partim vix steti) Vide,plus esse in exemplo,si quidem partim exactæ sunt Cæcilij fabulæ,partim vix admissæ,cum vna Hecyra exclusa sit. Et est sensus, Aut displicui,inquit,aut in aliquibus vix placui. [Partim sum earum exactus) Pro in alijs. Et simul splendida locutio est. Partim,aduerbium est. Et proprie locutus est. Nam fabulæ aut agi dicuntur,aut stare. [Quia sciebam dubiam fortunam) Non igitur poëtæ culpa,sed casus est, nam ideo fortunam euentum extulit. [Spe incerta certum mihi laborem sustuli) Sententiose,& verum. nam vbi certa spes est, nihil opus est laborare certo ac vehementi. [Spe incerta) Pro spei incertæ. An decet in? [Incerta certum) Honesta figura, quæ dicitur ἀντίθετον. [Easdam) Exactas. [Cœpi) Difficultatem facti & molimen ostendit. [Ab eodem) Cæcilio scilicet. [Nuuas studiose,ne illum ab studio abducerem) Iterum causa honestatis. [Perfeci vt spectarentur Attende quantum pondus habeat, quòd non Feci dixit, sed potius Perfeci,vt molem difficultatis ostenderet. [Placitæ sunt) Nota participium sine origine verbi. [Ita poetam restitui in locum) Mire non Cæcilium, sed poëtam,vt hoc generaliter populo præstitisse,non vni homini,videatur. [Vbi sunt cognitæ, placitæ sunt) Elegans promissio & hanc placituram si cognoscatur. & est coniectura a futuro tempore. [Restitui in locũ) Quia remotum & exclusum dixit. [Prope iam rem motum) Geminauit in secundum antiquos,qui omnea in verbis liquidas doplicabant. [Ab studio, atque ab labore) Bene ostendit se populo profuisse, Cæcilium poëtam ad laborem reuocando atque artem. Ab aotem in tertio commore audiendum est,vt, Hic portus alij effodiunt,hic alta theatri Fundamẽta locant alij,immanesq; columnas Rupibus excidunt,scenis decora alta futuris. [In præsentia) Statim vt à populo eijciebatur. [Vt in otio esset potius, quàm in negocio) Ex ipsis rerum nominibus ostẽdit facilitatem detrectandi. [Nunc quid petam,mea causa) Bene petam,& mea causa,quasi orator. [Mea causa, Aequo animo attendite) Commendatio personæ leuis per aliam personam grauem, secundum præcepta in Rhetoricis. [Hecyram ad vos refero) A causa. Principium à principali quæstione,an cognita sit, & an spectanda sit. [Quam mihi) A persona dicentis. [Ita eam oppressit calamitas) Hoc succedit pro illo, quod est à persona aduersariorum simul ad fortunam retulit culpam populi. non enim dixit quod prælio erat. [Ita eam oppressit calamitas) Eam calamitatem. Calamitatem repetit,ne nos fabulam illum dicere putaremus. [Vestra intelligentia) Ab auditorum persona. [Nostræ industriæ) Rursus à sua. & bene περίφρασιν visus est: ne diceret,vos nobis. [Cum primum eã agere cœpi) Iam hinc narratio subtilis inducitur, & vt non lædat populum,& vt defendat poëtam. [Pugilum gloria) περίφρασις αὐτῶν τῶν Pugiles etiam gloriosi: vt minus turpe sit,ante latos eos esse. sicut Virgilius, vastis cum viribus effert Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit, Solus qui Paridem solitus contendere contra. [Hæc est gloria pugilum gratia funambuli Pugilum gloria) Pugil dictus est a pugna, & pugna a pugno. veteres namque ante vsum ferri & armorum, pugnis,& calcibus,& morsibus,corporumque luctatione certabant. [Accessit expectatio) Narratio cur exclusa sit hoc est, non poëtæ culpa deiecta est,nec iudicio populi, & ideo nunc admittenda est. [Pugilum gloria funambuli eodem accessit expectatio) πολυλογία. [Expectatio) Desiderium. vt Virgilius, Expectate venis. [Funambuli eodem accessit expectatio) Duplex causa ad vnam exclusionem adhibetur. [Comicum conuentus) Vtrum,eos comites dicit,qui sunt pugilum allectatores? an seruos qui dominos sequuntur? [Studium) Certamen diuersi fauentium. [Clamor mulierum) Bene mulierum,non enim timeret eas,quibus suffragari,vel refragari non licet in theatro. [Vt ante tempus eatiem foras) τῷ ἐξωθεῖσθαι, ne grauem passus videatur iniuriam. [Vetere in noua) ἀντίθετον primum. [Vetere in noua cœpi vti consuetudine) Nisi nouam comœdiam intellexeris,non erit aperta sententia,nam & supra dixit, Nunc hæc plane est pro noua. An à Terentio noua ideo dictum est,quia nunquam alius exclusus est? Et bene Vetere, vt ostendat turpe non esse,quod & alijs poetis sæpe contigerit. [Refero denuo) Aut Re abundet,aut Denuo. [Primo actu placeo) Rationabiliter dixit primo, quia quinque sunt actus partes fabulæ. [Placeo) Placeo dixit pro eo quod est,fabula placet,aut Terentius. & mire Non diu, inquit,pependit iudicium,sed statim placuit, vt quod sequitur,non iudicio,sed perturbatione factum sit. [Cũ interea rumor venit datum iri gladiatores) Hoc abhorret à nostra consuetudine, veruntamen apud antiquos gladiatores in theatro spectabantur. [Datum iri) Datum iri dixit,vt fabulam commendet,vt & omnia spectatori & populo dicantur. [Non potui tutari locum) Facete repetit Locum. [Nunc turba nulla est) ἀντὶ τοῦ θορυβοῦσι, ἀντὶ τοῦ tumultuantur. Turba, id est θόρυβος. [Nunc turba nulla est: Otium & silentium est) Turba retulit ad id,quod supra dixit, Populus conuocat,tumultuantur. Otiũ, ad illud Pugnant de loco. Silẽtium,ad illud quod dixit, Clamor mulierum. Otium, πρὸς τὸ pugnant Silentium, πρὸς τὸ clamant. [Nunc turba nulla est,otium & silentium est) Quæ adhortatio per enumerationem. [Agendi tempus mihi datum) Ab Ædilibus.s. [Vobis datur potestas cõdecorandi ludos scenicos) Quasi

aliquid agat populus cum spectet. [Nolite sinere per vos) σχῆμα ἀπαιτίας. [Artem musicam) Oratoriæ: quasi non Terentij causa agatur, sed artis musicæ. [Meæ auctoritati) Quia iam senex est. [Meæ auctoritati fautrix, adiutrisque sit) Qua Terentium probo. & est figura ἀναλογία. Vult autem se esse eius auctoritati, vt & populo placere iam debeat qui ipsi placet. [Si nunquam auare) Commendatio ab antedictis.i.a personæ attributis. [Si nunquam auare) A meritis defensoris argumentum ad laudem fabulæ. [Si nunquam auare) Per hæc verba Terentius vult demõstrare, quàm grauis auctor sit, qui suas comœdias probet. Sic Horat. - ea cum respondere coneris Quæ grauis Aesopus, quæ doctus Roscius egit. [Et eum esse quæstum in animum induxi) Modo nonnunquam subauditur, sed Si. vt sit, Et si eum esse &c. [Quam maxime seruire vestris commodis) Plus dixit commodis, quàm si diceret voluptatibus. [Maximnm q̃ maxime. Iniq; iniqui) παρόμοιον. [Sinite impetrare me, qui in tutelam meam) Ordo est, Sinite impetrare me, ne eum circũuentum inique iniqui irrideant, qui in tutelam meam studium suum & se in vestrã commisit fidem. [Mea causa) Quasi orator, causam dixit. [Mea causa, Causam hanc accipite) Hoc oratorie. sic enim fit cum pee sona pro persona ad commendationem affertur. [Et dare silentium) Quasi fabulæ ac poëtæ. [Mea causa, causam) παρονομασία. [Vt libeat scribere alijs) Oratorie * [Mihi q. vt discere expediat) Proprie discere. docet enim poëta, discit scenicus. [Nouas expediat posthac) Ab vtili argumentatio est. & bene, vt expediet tanquam facturus sit, & si non expedierit, dum quæstum maximum seruire populo putat. [Pretio emptas meo) Aestimatione à me facta, quãtum Aediles darent, & proinde me periclitante, si abiecta fabula, à me pretium, quod poëtæ numerauerint, repetãt. Ergo meo, a me facto, a me statuto. nam quo modo alibi dixit, Postquam Aediles emerunt. Et bene, vt sequatur populus iudicium eius, qui æstimare vere fabulas potuerit. [Pretio emptas meo) Vt quidam volunt, periculo.

GVID. HECYRA est &c.) Hic prologus est multiplex & rhetoricæ obseruans disciplinæ. nam hæc comœdia sæpe reiecta alieno populi studio diligentissima defensione indigebat L. Ambiuius, & L. Turpio histriones hanc fabulam egerunt. Qui autem hic loquitur L. est Amb. poëta partes defendens, & popularem auram captans vehementer. Ordo est, Hecyra quasi socrus. est nomen.i.appellatio huic fabulæ. cum.i.quando. hæc fabula data est.i.exhibita est populo. & edita noua.i.cum prius non fuisset acta. Dari dicitur fabula quando agitur. Vnde edere a do das componitur, quod significat exhibere ad spectaculum. Inde numerum.i.ludorum editores dicuntur stare autem dicitur quãdo placet. Cum ergo data est noua nouum, paronomasia est in textu, & serie in his verbis noua nouum. nouum vitium.i.nouum erratum, siue nouus error, & culpa spectatorum, & calamitas.i. miseria, infortunium, infelicitas interuenit, vt.i.ita, quòd neque hæc fabula potuerit spectari.i.aspici à spectatoribus, neque cognosci ita.i.in tantum populus stupidus.i.stupens, & quasi animo raptus. studio.i.attentione, vel animi applicatione ad alia. occupauerat animum in funambulo.i.in spectando homine gradiente super funem. bene spectari dictum est. nam maior actionis pars in gestu apto consistit qui spectatur. Inde spectatores dicuntur. Item theatrum & actores spectacula. Vitium præterea est si tonet tantum, calamitas autem est si grãdinet, & fulminet. Calamitas.n.est clades qua culmi segetum franguntur, vnde penuria sequitur & erumna. Inde calamitosus miser infelix. Nũc hæc fabula, quam sum acturus, est plane.i.omnino pro noua.i. tanquam noua, quamuis reuera noua non sit, cum alias edita pro parte fuerit, & is poëta qui scripsit.i.composuit hanc fabulam. voluit iterum referre (iterum vacat).i.recitare, vel exhibere eam, & proponere ædilibus ob eam rem.i.ob eam causam, vt possit vendere eam. iterum.i.secundo. cognostis.i.cognouistis alias fabulas eius poëta. quæso non noscite hanc fabulam, ego venio ad vos orator.i.tanquam legatus aliquid rogaturus, & in conspectu vestro orationem habiturus, ornatu.i.in habitu prologi.i.eius, qui prologum.i.præfationem aliquam, aut proloquium, & quasi præludium habiturus est, nam prologus interdum capitur pro ipsa præfatione, interdum pro eo, qui eam facit præfationem, vt hic. Si ideo oratorem non prologum nominat te expellatur, nam iure gentium oratorem audiri oportet, nullamque iniuriam pati, venio itaque ad vos orator, sinite, id est permittite, quòd sim exorator.i.imperator, obtentor periti, nam orator dicitur quandiu rogat, exorator autem cum impetrauerit, orator enim est cui causa defendenda mandatur, vt liceat.i.permittatur me L. Ambiuium senem vti.i.gaudere, eodem iure, id est eadem auctoritate, quo iure ego adolescentior, idest iunior, vel multum iuuenis vel cape comparatiuum pro positiuo, vsus sum, hoc autem comparatiuum adolescentior, & similiter iunior minus à positiuo sonat, & vim diminutiuam exprimit, nam qui iunior est, minoris est ætatis quanquam iuuenis est. Si accurate tamẽ inspiciamus comparatiuum superat suum positiuum in ea qualitate in qua fit comparatio, liceat ergo me senem vti eodem iure, quo ego adolescentior sum vsus, qui.s.ergo, feci, id est effeci, nouas fabulas exactas, id est exclusas, vt inueterascerent, id est in consuetudinem venirent, spectarentur, amarentur, iterum agerentur, inueterascunt enim fabulæ dum iterũ aguntur, & id feci amore poëmatis, nedum poëtæ, ne.i.vt nõ scriptura.i.cum poëma, euanesceret, id est deficeret cum poëta.i.cũ auctore, in his fabulis Cecilij, id est illius veteris poëtæ comici, quas nouas didici, vt eas agerem, partim.i.pro parte, vel in aliquibus earum fabularum, exactus sum, id est exclusus sum, & quasi extra actionem missus partim.i.pro parte, vel in aliquibus vix.i.ferè, non steti.i.ferè non, vel saltem cum magna difficultate placui. Stare etiam dicuntur fabulæ quando placent, partim, licet aduerbium sit, tamen sæpe poni inuenitur quasi pro nomine, immo & interdum admittit præpositionem, vt late Aul. Gel. testatur, qui ait libro nono, cap. 13. Partim hominum venerũt, plerunque dicitur, quod significat pars hominum venit, id est quidam homines venerunt, nam partim hoc aduerbium est, nec in casus inclinatur, sicut cum partim hominum dici potest, id est cum quibusdam hominibus, vel cum quadam partem hominũ. Quint. Claudius insolentius iunxit partim cum substantiuo, tãquam esset adiectiuum inquiens. Cum partim copijs hominum pro ium aliquibus copijs hominum. Non ergo hic est mirum, si interpretamur. Partim ego sum exactus, partim vix steti.i.placui, vt sic stat sententia pro placet, & id totum sustinui, quia sciebam fortunam scenicam esse dubiam.i.causam theatralem & euentum scenarum esse dubium & incertum, nam alij habent bonam fortunam in scenicis, id est in theatris, in proscœnijs fabulas agendo alij malam. Sustuli mihi.i.abstuli, amore à me, laborem certum.i.indubitabilem, spe incerta, pro spei incertæ, quasi dicat amoui à me certum laborem spei incertę.i.qui labor nullius spei certæ erat, cum non esset dubium quin labor esset, cœpi.i.incœpi, quasi cum magno molimine agere.i. (quod dici solet) ludere easdem fabulas Cecilij, vt discerem.i.comprehenderem ab eodem Cecilij studiose.i.accurate, diligenter attẽte alias fabulas nouas, ne.i.vt nõ abducerem, id est dimouerem, deterrerem, dehortarer, deflecterem illũ Cecilium à studio scribendi fabulas, & incumbendi literis, perfeci.i.impetraui magna mole, ac difficultate, vt ipse fabulæ spectarentur à populo, vbi .i.postquam cognitæ sunt.i.intellectæ diligenter, placitæ sunt.i. placuerunt, nã placeo placui facit in præterito, & placitus sum, sicut prandeo prandi & pransus sum, ita.i.eo modo restitui poëtam Cecilium in locum.i.in pristinum situm, seu statum scribendi, prope.i.ferè iam remotum, scilicet poëtam exclusum, iniuria, id est iniquitate, improbitate aduersariorum, vnde remotum? à studio, & labore, & ab arte musica, id est ab arte poëtica, nam Cicero, poëmata vocat musas mansuetiores, libro primo ad Lentulum, & musicus, ca, cum à musa possessiuum est, ideo ars musica est ars musarum, quarum poëtæ dicuntur esse sacerdotes quòd.i.sed si spreuissem, id est contempsissem scripturam.i.poëma, in præsentia.i.tunc temporis, quod nunc erat præsens, vel in præsentia.i.statim vt ea scriptura eijciebatur, & sic voluissem sumere operam.i.sumere laborem, siue laborare in deterrendo.i. dehortando, & deflectendo, ac dissuadendo illum à studio vt potius ipse esset.i.viueret, in ocio.i.inquiete, sine labore quàm in negocio, id est in tanto labore studij facile deterruissem eũ poëtam, ne.i.vt non, scriberet.i.componeret alias fabulas, nunc attendite considerate attendite æquo animo mea causa, id est contemplatione mei, quid petam, id est quid rogem vos tanquam orator, refero, id est reporto ad vos Hecyram, id est hanc fabulam sic à socru nominatam, quam Hecyram nunquam licitum est, id est nunquam licuit mihi (nam in præterito dicitur licuit vel licitum est pro eodem).i.quam nunquam potui per silentiũ agere, id est exhibere, & (quod dicunt) ludere ita.i.in tantum calamitas.i.multum infortunium, infelicitas, malus euentus, oppressit.i.obruit eam fabulam, vestra intelligẽtia, id est vestra prudentia, & ad eam cognoscendam attentio, sedabit.i.placabit, mitigabit eam calamitatem, si ipsa intelligentia vestra erit adiutrix nostræ industriæ.i.nostræ diligentiæ & operæ, cum primum.i.statim, vt cœpi agere eam comœdiam, gloria pugilum.i.certantiũ, accessit.i.adhibita est vel adiuncta est, hoc est pugiles gloriosi ac

cesse

cesserunt. Pugiles dicuntur à pugna & pugna dicitur à pugno, nam veteres ante vsum ferri & armorum pugnis, è calcibus, & morsibus, corporumq. luctatione certabant, expectatio.i.deside rium funambuli.i. gradiëtis super funem, accessit.i.addita est vel aduenit, eodem.i.ad eundem locum, vbi inceperam agere hanc fa bulam, conuentus.i.concursus, comitum.i.vel sectatorum, qui pu gilibus assentantur, vel seruorum, qui dominos sequuntur, strepi tus.i.pedum tumultus, siue manuum se mutuo collidentium, cla mor.i.vociferatio mulierum, hæc omnia.s.conuentus comitum, strepitus, clamor mulierum, fecere.i. effecerunt, vt exirem foras .i.extra theatrum & proscenium, ante tempus.i.ante completam fabulę actionem, cœpi vti consuetudine vetere.i. qua vsus eram olim.i.in Cecilij fabulis, quaque alij multi sunt vsi in noua fabu la, siue comœdia Hecyra, in qua primo exclusus est poëta. Nam in alijs comędijs nunquam fuerat exclusus, sed hoc fecit non cul pa poëta, sed studium spectatorum, qui citius vana quàm vtilia se ctari didicere, vt essem.i.vt insisterem, immorarer, versarer, in ex periendo.i.in periculo faciëdo, siue in periclitando, probandoq. an actioni quietus posset dari locus, vel vt essem experiendo.i.vt possem expertri, vt dicimus non sum soluendo.i.soluere non pos sum. Denuo.i.iterum, refero.i.reporto in proscœnium fabulam, & tunc re vel denuo vacat, vel refero.i.propono fabulam, vel reci to, & eam ante oculos pono, denuo.i.iterum, & tunc nihil vacat. Placeo spectatoribus primo actu.i.in prima parte comœdiæ, qui diuiditur in quinque actus, vel placeo dixit pro fabula placet, in terea cum rumor venit sermo in populo factus est, gladiatores.i. eos qui ensibus digladiantur, & ludum datum iri.i.exhibendos es se & edendos, populus conuocat.i.celeriter currit ad eos spectan dos, illi de populo tumultuantur.i. tumultum faciunt, clamant, vociferantur, pugnant.i. certant, contendunt de loco.i. propter locum habendum ad spectandum. Interea.i.dum id facerent, ego non potui tutari.i.seruare, defendere meum locum, in quo age bam comędiam, quinimmo mihi fuit exeundum propter tumul tum & contentionem populi. Nunc nulla turba i.nulla turbatio est, ocium.i.tranquillitas, quies, & silentium.i. taciturnitas, nul lus tumultus est, tempus.i.opportunitas agendi comœdiam hãc est mihi datum ab ædilibus, potestas datur vobis condecorandi.i. vno consensu honestandi, si sit à decoro as media breui, vel pul chrificandi, vt sic dicam, si à decoro sit media longa, ludos sceni cos.i.ludos theatrales, qui in scenis agunt. Nolite sinere.i.pati artem poëticam.recidere.i. reduci, peruenire. à re & cado is, ad paucos paruos quia non faueatis poëtis potis, facite vt vestra au ctoritas.i.existimatio, reputatio. sit fauttix.i.fauorem præbens, & adiutrix.i.adiutorium præstans meæ auctoritati.i.existimatio ni, quæ de me habetur, qui iam sum senex. Si nunquam statui.i. constitui, destinaui precium arti meæ.s.arti histrioniæ.auare.i.cu pide, & si induxi in animum.i.si imperaui, aut persuasi mihi eum quæstum.i.illud luctum esse maximum, videlicet seruire.i. obse qui, incumbere vestris commodis.i.vtilitatibus, finite.i.permitta tis, me impetrare.i.obtinere, ne.i.vt non.iniqui.i.iniusti æstima tores. irrideant inique.i.improbe & iniuste, eum poëtam circũ uentum.i.vel oppressum à maledictis per sua maledicta, vel dece ptum & dolo interceptum. qui poëta commisit.i.credidit, depo suit suum studium in meam tutelam.i.in meam defensionem & curam, & qui commisit se in vestram fidem.i. beneuolentiam & auctoritatem. Accipite.i.capescite, suscipite defendendam, & habere commendatam hanc causam.i.hanc partem poëtæ aduer sus maledicos. Vel accipite.i.bono animo & æquo iudicio co gnoscite. Vel accipite.i.gratiam habere hanc causam.i. hanc per quam ego exclusas redeo & quidem facite mea causa.i.contem platione mei, & date silentium.i.(quod dicunt faciatis pacem, vt libeat poëtæ, vel si sit alijs.i.libeat alijs poëtis scribere.i.compo nere alias fabulas, & vt expediat.i.sit vtile mihi discere nonas fa bulas, quas in conspectu vestro agam, emptas ab ædilibus.s. pre cio meo.i. à me facto & statuto, hoc est æstimatione à me facta quantum ædiles darent. Alij exponunt emptas precio meo.i.pe riculo meo.i. ad periculum meum, & damnum si non admitte rentur, aut non placerent populo, ita vt ædiles damni facerent aliquid.

LATOMVS.

ARGVMENTVM prologi) Redit rationem cur explo sa denuo cognoscenda sit, & excusando infortunium attentionẽ postulat. [Hecyra est huic) Occupatio ante propositionem, cur explosa fuerit, & cur iterum referatur. Habes vim exordij. Aetio logia ad expolitionem. [In his quas pr.) Confirmat exemplis, ex plosam cognoscendam esse. [Partim earum) Aduerbialis est locu tio, quam à veteribus vsurpatam testatur Gellius. [Quod si scr.) Accommodatio exempli. [Nunc quid petam) Deinceps postulat attentionem, quam vt obtineat excusat fortunam fabulæ, cur an tea explosa fuerit. [Nolite sinere) Confirmatio petitionis ab ar te & meritis suis.

PETRVS MARS.

HECYRA) Maximo artificio & prudentia compositus est hic prologus. Nam cum aliquoties ob insperata & incidentia su bito infortunia spectatores suas aures non præberẽt, sed ad alia spectanda conuerterent animos, oportebat vt principio singula ri quadam vt reconciliaret, quos ab alienatos frequenti exhibi tione vereretur. Quare is qui agit partes poëtæ totus est, vt poë tæ fauorem, attentionemq. à populo emereatur. Status est as sumptiuus translatiuus? excusatur enim, quòd exhibita aliquo ties non est placita. Firma autem excusatio fit, quòd exemplum habet Cecilij, qui in ætate matura, quæ per se illi auctoritatem comparare potuisset fuerit explosus. Deinde transfert culpam in tempora & mores. [Funambulo) Funambulus est, qui delibra ta aëris circunstantia, motu corporis constanti, & minime vacil labundo in funiculis saltare potest, quem græci schœnobatam vocant. [Arte musica) Poëticæ hic vocatur musica, quòd in Musa rum cura dicuntur esse poëtæ, vel quòd omnem liberalem artem veteres musicam vocabant. [Cum primum eam) Verissimum est, quod vulgo dicitur. Noua placent, vetera præ contemptu haud quisquam ferè attingit. Seneca lib. 4. declamationum respiciës ad Terentij sententiam, ita ait. Acrior est cupiditas ignota co gnoscendi, quàm nota repetendi. Hoc in histrionibus, in gladia toribus, de quibus modo aliquid fama promisit, in omnibus de nique rebus videmus accidere.

GLAREANVS.

IN Apollinatis argumento Eius & Dein dissyllaba sunt, Et in fine sexti versus Aldinus liber habet, Cõperit, pro Ne id sciat socrus. sed errat. In 7.malim legere Reuenit, quam reuenit. In primo versu æ in Fabulæ non eliditur, immo producta manet, ita in versu sequentem in Nouum non eliditur. In 4. procele usmaticus est loco primo, nisi quis elidat s, in Stupidus. In 9.pro logus producitur consuetudine Latina, vt annotauit Ioan. In 10. Eodem dissyllabum, & vel creticus loco tertio, vel Sim, non Siem legendum, vt totum elidatur. In 16. Scibam legendum pu to, non Sciebam, nisi pæana tertium loco primo constituamus. In 18.vel Eiusdem dissyllabum est, vel pæan secundus est loco pri mo. In 23. ex commentario Donati tertium Ab, in tertio com mate omittendum, quod probat exemplo Virgilij locus male ha bet in plerisque lib. eum sit intellectu non difficilis. In 25.vel Et, ad finem pertinet prioris versus, vel bacchius est loco primo, quanquam id admonere toties, per quam tædiosum. In 28. Mea monosyllabum est in 31. Eam, monosyllabum est. In 42. E in Ego à superiore eliditur versu, & Meum monosyllabum, nisi cre ticus sit loco secundo. In 48. Meæ monosyllabum totum eli ditur. Quanquam bacchium initio malim. In quarto à fine Ne eum pro vna syllaba. In antepenultimo, Mea monosyllabum, sed vel Hanc tollendum, vel Capite pro Accipite legendum.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Philotis & Syra indigne ferunt Pamphilum vxorem duxisse, relicta, quam amare videbatur Bacchide & protatica sunt persona nam extra fa bulæ argumentum inducuntur, vt Parmenoni detur occasio commemoran di argumenti.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Philotis & Syra indignantur Pamphilum adhæsisse vxori, & Bacchidem meretricem, quam amare videbatur, reliquisse. Exem plum quoque hic proponitur versutæ & nequitiosæ Lenæ meretricem bo nam, quæ talis contra vulgatam morem inducitur, à leni ac benigno insti tuto dehortantis, & ad asperitatem & exactionem amatorum suorum per suadentis. Attende quòd Philotis & Syra Protaticæ sunt personæ, extra fabulæ argumentum inductæ.

Senarij.

Senarij.

PHILOTIS meretrix, SYRA anus.

PER pol quàm paucos reperias meretricibus
Fideles euenire amatores Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè, vt quiuis facile posset credere,
Nunquam illa viua ducturum vxorem domum:
En * Hem duxit. S. ergo propterea te sedulo
Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.
PH. Vtin' eximium neminem habeam? S. neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret sese, abs te vt blanditijs suis
Quamminimo precio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu amabo non contra insidiabere?
PH. Tamen eandem pol esse omnibus, iniurium est.
S. Iniurium est autem vlcisci aduorsarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipsos capi?
Ehu me miseram, cur non aut istæc mihi
Aetas & forma est, aut tibi hæc sententia?

DONATVS.

PER pol quàm paucos reperias meretricibus Fideles) Nouo genere hic vtraque πρωτατικὰ πρόσωπα inducuntur. Nam & Philotis & Syra non pertinent argumentum fabulæ. Hoc autem maluit Terent. quam aut per prologum narraret argumentum, aut θεὸν ἀπὸ μηχανῆς induceret loqui. (Per pol quam paucos reperias) Hæ personæ Terentij more extrinsecus assumuntur, vt hic argumenti obscuritatē spectator effugiat. (Per pol quàm paucos) Animaduertendum est in hac fabula, Terent. bonam meretricem inducturum, ne id contra morem videatur facere, etiam aliam meretricem non malam inducere, vt id exemplis fiat tritius, & visu verisimile. (Per pol quàm paucos) Ordo est, Pol per quàm paucos reperias. nam per pol, non est Latinū, sed κατὰ τμῆσιν per quam. i. nimio. (Quàm paucos) Quidam non paucos, sed paucis legunt sic enim Apollodorus. (Reperias) Aptum verbum ad raritatem. & ideo non dixit pauci sunt, sed, paucos reperias, quasi quærens. non autem reperitur nisi quod quæritur, nō quæritur, nisi quod præsto præsto non sit. (Fideles) Huiusmodi sententias rhetores ἀνελπίστους vocant. Et mire, non esse, sed euenire dixit, vt non rationis, sed casus sit id, quod rarissimum est. (Fideles) Fidi enim maximis: Fideles in minoribus negocijs. (Vel hic Pamphilus) Transitus à generali sententia ad specialem. (Vel) Nunc veluti, alias coniunctio disiunctiua est, alias correptionem significat. vt apud Cic. vel optimam Melanæ vitam. Virg. Carmina vel cœlo possunt deducere lunam. Aut vel, Vt modo. (Iurabat quoties Bacchidi, Quàm sanctè,) Tria sunt, quòd iurabat. & quoties, & quam sanctè. quod totum de more amatorum & meretricum dixit, quæ iureiurando teneant quos legu non possunt. (Vt quiuis) Non modo Bacchis, quæ amica erat. (Nunquam illa viua ducturum vxorem) Ita • i. iurans primo iurabat. Nunquam illa viua vxorem ducturum. (Hem duxit) Pronuncia vt mirantem ostendas. (Ergo propterea) Modo erga affectum exprimit reprehendentis tarde sibi consentientē. sic Virg. Ergo age care pater, ceruici imponere nostræ. (Propterea te sedulo) Sedulo instanter, & ex animo, vel sine dolo. (En duxit) En, aduerb. demonstrantis est: vt, En alter. (Et moneo, & hortor) Monemus consilio, Hortamur impulsu. (Ne cuiusquam misereat) Deest te. (Quin spolies, mutiles, laceres) Quin, pro quominus. Et magna persuasio est ad malefaciendum. (Spolies) Spoliare est non minimam partem auferre. Mutilare, aliquid detrahere, sine quo res esse non possit. Lacerare autem, cum omnino nihil habeas quod imminuas. Vnde mutili dicti sunt boues, aut capri, sine cornibus. nam male qui à multa putant dici, & inde Mulcibet Vulcanus, quod sit mutilatus ac debilis, nam proprie Mulciber dictus est, quod omnia mulceat. i. molliat ac vincat. (Vtin' eximium neminem habeam?) Vtin' pro vt ne ἀποστροφος. Et persuerat in allegoria. nam eximia pecora dicuntur, quæ a grege excepta sunt ad vsus dominorum suorum, vt vbertius pascantur. Sed proprie eximij sunt porci maiores, qui ad sacrificandum excepti liberius pascuntur. Etenim boues qui ad hoc electi sunt, egregij dicuntur, & oues lectæ. vt Virg. Mactant lectas de more bidētes. Ita & porci eximij. (Vtin' eximium) Deest, censes, vt sit, Censes ne ut, eximium neminem habeam? vel certe mones. (Vtin' eximium) Separatum ex omnibus. Proprie eximius porcus est, exēptus grege, atque signatus macula aut nota. (Habeam) Deest censes, aut vis, aut mone. (Nam nemo quisquam) Parelcō tertium. nam abundat Quisquam. (Scito, ad te venit) Bene additum est scito, & moraliter, & acutius pronunciandum. est enim verbum dilorum qui familiares corrigunt. (Quin ita paret sese) Hoc verbum paret, aduersum murobicos & segnes sumitur. Vt alibi, An paralli te, vt spes nulla reliqua in te sit tibi? (Abs te) Pro ex te. (Suam voluptatem expleat) Bene expleat, quod contrarium meretrici est amatorem voluptate satiari. (Hiscine) ἐμφατικῶς. i. talibus. & vide si pulchra meretrix puella est. (Insidiabere?) Insidiari malum est, sed contra insidiari, iustum est. (Tamen eandem pol Esse omnibus iniurium est) Idem aliter, & vehementius intulit. nā peius est eandem esse omnibus, quàm nullum excipere. (Iniurium) Iniquum. Iniurium autem indignantis modo significatio est, & vim aduerbij habet. (Vlcisci aduersarios?) De more aduersarios mutato nomine posuit. durum enim fuerat, si amatores diceret. (Qua via captent te illi) Qui te captent sæpe, tu eos vel semel cape. (Eheu me miseram) Bene, quia non persuasit, sed affectum doloris expressit. intelligitur enim ex vultu eius non eam persuasisse quod voluit. (Eheu me miseram, cur non aut istæc mihi Aetas, & forma est) ἐμφατικῶς ait quod reliquum est, quia quod volebat, persuadere non potuit. Et bene istæc ætas & forma, quia vtrunque non habet. & mire è contrario descripta est deformitas lenæ, & formam & voluntate malam gerentis. (Aut tibi hæc sententia) ἀντιθετικῶς, simulq. ostendit secundum φυσιογνώμονας difficile deformem reperiri bonum.

PER pol &c.) Hic duæ mulieres altera meretrix. s. Philotis, altera lena. s. Syra introducuntur pro facitæ personæ nihil attinentes ad argumentum fabulæ, quæ indignantur Pamph. reliquisse Bacchidem meretricem quam amabat, & adhæsisse vxori. PH. ô Syra lena. pol, iurantis est aduerb. reperias. i. inuenias, si tu quæras. per quam paucos. i. valde paucos amatores euenire fideles meretricibus. Fidi dicuntur in maximis negocijs, fideles in minoribus vel (vt ait Don.) potest forsitan hoc uno absurde capi pro etiam hic Pamph. quoties & quàm. i. quanium, sanctè. i. firme, integre, religiose ita sup. vti. i. vt. quiuis. i. quilibet, posset facile credere. iurabat Bacchidi meretrici, se nunquam ducturum domum vxorem illa Bacchide viua. i. quandiu viueret. En. i. ecce, demonstrantis est cum indignatione, duxit vxorem Pamph. S. lena. Ergo, modo hæc particula ergo ostendit affectum reprehendentis. propterea quia pauci inueniuntur fideles, & moneo tanquam consilio, & hortor tanquam impulsu te Philotim, sedulo. i. instanter, ex animo, & quasi sine dulo, ne. i. vt non, te misereat cuius quam. i. nō habeas misericordiam de aliquo amatore, GVID.

quin

quin.i.quo minus,vel quòd non,ſpolies.i.exuas,non tantum minimam quamq. partem auferas .id enim eſt ſpoliare,mutiles.i. imminuas,& detrahas aliquid,ne quo res eſſe non poſſit. Vnde mutili dicti ſunt boues,aut capri ſine cornibus, non autem inde dicitur Vulcanus Mulciber, vt aliqui putant, ſed potius à mulceo,quod omnia monſtrat ignis ac vincat. Laceres.i.ita lanies,ita expiles,ita diſcerpas,vt omnino vltra non habeas,quod minuas quin ſpolies,ergo mutiles & laceres quemcunque.i.omnem amatorē, quem nacta ſis.i.quem inueneris,& allexeris,& quaſi arripueris tuis illecebris. PH. Vtin'.i. vti ne.i.vtrum ita lacerabo omnes vti.i.vt neminem habeam eximium .i. præcipuum,quem amem, & minus tractem. Alij habent vt ni,& tunc ſic lege, cenſes ſupp. vis,vel mones vt neminem habeam.ni.i.niſi præcipuum & ſeparatum ex omnibus. proprie eximius porcus eſt exemptus à grege, atque ſignatus macula aut nota. S. Neminem habeas eximiū, cuius te miſereſcat. Nam ſcito quòd ſup. nemo quiſquam (vacat quiſquam)venit ad te quin.i.qui non ita præparet.i.diſponat ſeſe vt expleat.i.ſatiet abs te ſuam voluptatem, ſuis blanditijs.i. ſuis ſermonibus blandis, quàm minimo.i.admodum paruo precio vel quàm minimo precio poſſit. Amabo,particula blandientis, quaſi rogo te per amorem, hiſcine vtrum tu non inſidiabere .i. non tendes inſidias, & deceptiones. hiſce.i.talibus amatoribus,vel talibus fraudibus,contra (aduerbium) .i. ex aduerſo, ex oppoſito. PH. tamen quidquid dicas pol iniurium eſt.i.iniquū eſt,meretricem eſſe eandem .i. æqualis affectionis omnibus. S. autem, hic habet ſignificationem indignantis & vim aduerbij. iniurium eſt.i.dicis quod eſt iniquum eſſe eandem omnibus ſed à te pero eſt ne iniurium vlciſci.i.punire aduerſarios,& vindictam de eis ſumere,aut eſt ne iniurium ipſos amatores capi.i.dolo capi,eadem via.i eadem ratione, ſiue eodem modo,qua via illi amatores captent.i.ſæpe capiant,ſæpe decipiant te. Eheu,interiectio lenæ dolentis ſe non poſſe perſuadere meretrici,vt id faciat, quod ſuadet, & ſimul deſiderantis habere eam formam, qua id facere poſſe,quoniam ei non deeſt voluntas me miſeram,fungitur hoc dicto vice interiectionis,q d.me infelicem fateor. cur iſtæc.i.tua ætas,& forma.i.pulchritudo non eſt mihi lenæ.i.venditrici puellarum,ſicut leno, aut cur hæc.i.mea ſententia.i.mea opinio non eſt tibi.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Inducitur perſona proſtatica ad occaſionem narrandi argumenti in ſeq. ſcena. (Syra) Nomen lenæ. (Cuiuſquam miſereat) Pro miſereatur vetuſte. Et attende præceptum lenæ.

PETRVS MARS.

PER pol) Anus peruerſiſſimæ,& improbiſſimæ lenæ malam & peruerſam mentem pulchre depingit hæc ſcena, quæ cum omnes meretriciæ artis modos,& rationes calleat, hoc vnum agit, vt miſeros adoleſcentes quomodocunque ad egeſtatis terminos perducat. Quare non immerito hoc genus hominum Plato à rep. ſua quamlongiſſime ablegat,& Iuriſprudentes infamia notant,& priuilegia,immunitatesq. adimunt,quicunque eiuſcemodi ſtudia profitentur.

GLAREANVS.

IN 3. verſu vel s,eliditur in Pamphilus, vt fit dactylus loco ſecundo,vel creticus eſt,quod malim. In 9. Vtin' aduerb. vti producit i. Nec eſt legendum Vt in,quemadmodum Ald. habet lib. In 12. vel Suam monoſyl. eſt,vel creticus loco tertio. In antep. aut Via monoſyl.aut Eadem diſſyl. Quanquam vel bacchius loco ſecundo, vel creticus loco quarto, eſſe poſſunt.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Redeunti peregre Philoti Parmeno totius narrat argumentum fabulæ.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Parmeno ſeruus occaſionem nactus eſt Philotim peregre redeuntem alloquendi, cum tamen Pamphilo ad portum obuiam ire ſtatuiſſet. Itaque ex verbis Bacchidis inſtigata Philotis, ex Parmenone de Pamphili nuptijs percontatur. Cui certe Parmeno rem omnem, atque totius comœdiæ argumentum ordine narrat.

Senarij.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

SENEX ſi quæret me,modo iſſe dicito
Ad portum percontatum aduentum Pamphili.
Audin', quid dicam, Scirte? ſi quæret me, vti
Tū dicas: ſi non quæret,nullus dixeris;
Alias vt vti poſſim, cauſſa hac integra.
Sed videon' ego Philotium? vnde hæc aduenit?
Philotis, ſalue multum. PH. ô ſalue Parmeno.
S. Salue me caſtor Parmeno. P. & tu ædepol Syra.
Dic mihi Philoti, vbi te oblectaſti tam diu?
PH. minime me equidem oblectaui,quæ cum milite
Corinthum hinc ſum profecta inhumaniſſimo:
Biennium mihi perpetuum miſera illum tuli.
P. Aedepol te deſiderium Athenarum arbitror
Philotium cepiſſe ſæpe, & te tuum
Conſilium contempſiſſe. PH. non dici poteſt,
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Voſque hic videndi, antiqua vt conſuetudine
Agitarem inter vos libere conuiuium:
Nam illi haud licebat niſi præfinito loqui
Quæ illi placerent. P. haud opinor commode
Finem ſtatuiſſe orationi militem.
PH. Sed quid negoci hoc? modo quæ narrauit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, vt ille hæc viua poſſet animum inducere
Vxorem habere. P. habere autem? PH. eho tu, an non habet?
P. Habet, ſed firmæ hæ vereor vt ſint nuptiæ.
PH. Ita dij deæque faxint, ſi in rem eſt Bacchidis.
Sed qui iſtuc credam ita eſſe? dic mihi Parmeno.
P. Non eſt opus prolato: hoc percontarier
Deſiſte. PH. nempe ea cauſſa, vt ne id fiat palam.
Ita me dij bene ament haud propterea te rogo, vt
Hoc proferam, ſed tacita vt mecum gaudeam.
P. Nunquam dices tam commode, vt tergum meum
Tuam in fidem committam. PH. ah noli Parmeno:
Quaſi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quàm ego,quæ percontor,ſcire. P. vera hæc prædicat:
Et mi illud vitium maxumum eſt. ſi mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. P. auſculta. PH. iſtic ſum. P. hanc Bacchidem,
Amabat, vt cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater, vxorem vt ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ ſunt patrum,
Senem ſe dicere eſſe, illum autem eſſe vnicum
Præſidium velle ſe ſenectuti ſuæ.
Ille primo ſe negare: ſed poſtquam acrius
Pater inſtat, fecit animi vt incertus foret,
Pudorin', an ne amori obſequeretur magis.
Tundendo, atque odio denique effecit ſenex:
Deſpondit gnatam ei huius vicini proxumi.
Vſque illud viſum eſt Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipſis nuptijs. poſtquam videt
Paratas, nec moram vllam, quin ducat, dari:
Ibi demum ita ægre tulit, vt ipſam Bacchidem,

Si adesset, credo ibi eius commiserescerent.
Vbicunque datum erat spatium solitudinis,
Vt colloqui mecum vna posset: Parmeno
Perij, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno: perij miser.
PH. At te dij deæque perduint cum isto odio Laches.
P. Ad pauca vt redeam, vxorem deducit domum:
Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
PH. Quid ais? cum virgine vna adolescens cubuerit,
Plus potus, illa se abstinere vt potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.
P. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.
PH. Quid deinde fit? P. diebus sane pauculis.
Post Pamphilus me solum seducit foras,
Narratque, vt virgo à se integra etiam tum siet:
Seque ante, eam quàm vxorem duxisset domum,
Sperasse eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, eam ludibri haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi à suis,
Neque honestum mihi, neque vtile ipsi virgini est.
PH. Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.
P. Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas viti,
Superbum est: sed illam spero, vbi hoc cognouerit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
PH. Quid interea? ibat ne ad Bacchidem? P. quotidie:
Sed, vt fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multo, & magis procax facta illico est.
PH. Non ædepol mirum. P. atqui ea res multo maxume
Disiunxit illum ab illa, postquam & ipse se,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognouit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum æstimans.
Hæc, ita vti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta, incommoda, atque iniurias
Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim vxoris misericordia
Deuictus, partim victus huiu' iniuria,
Paulatim elapsu'st Bacchidi, atque huic transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horunc, ea ad hos, redibat lege hereditas.
Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater.
Reliquit cum matre hic vxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc raro in vrbem commeat.
PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
P. Nunc audies. primum dies complusculos
Bene conueniebat sane inter eas: interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam,
Neque lites vllæ inter eas: postulatio
Nunquam. PH. quid igitur? P. si quando ad eam accesserat
Confabulatum, fugere è conspectu illico,
Videre nolle. denique, vbi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem diuinam, abit.
Vbi ibi est dies complures, accersi iubet.
Dixere caussam tunc nescio quam: iterum iubet:
Nemo remisit. postquam accersunt sæpius,

Ægram esse simulant mulierem. nostra illico
It visere ad eam: admisit nemo. hoc vbi senex
Resciuit. heri ea caussa rure aduenit huc,
Patrem continuo conuenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
* Nisi sane curæ est, quorsum euenturum hoc siet. • Sed
Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter.
PH. Et quidem ego: nam cõstitui cum quodam hospite
Me esse illum conuenturam. P. dij vortant bene
Quod agas. PH. vale. P. & tu bene vale Philotium.

S ENEX si quæreret, me modo isse dicito Ad portũ) **DON.** Hoc seruus dicit, in scenam de proscenio respiciens. [Senex si quæret me,) Duæ coniecturæ sunt in hac scena, an veræ sint nuptię, & an verisimile sit abstinere potuisset adolescentem à virgine sibi nuptum tradita. [Senex si quæret me,) Magis expressit consuetudinem dicendo, senex, quàm si diceret, dominus maior. [Senex si quæret me,) Vt ex verbis suis tam meretrix quàm lena descripta est, ita & Parmeno ipse, qualis sit, ostenditur ex sua locutione. Exeundi autem causa de argumento sumitur, quia Pamphilo abiens est, & expectatur in dies eius aduentus. [Percontatum aduentum Pamphili) Honestam causam dixit.i. Pamphili aduentum. Et percontatum, & percunctatum scribitur. sed percontatum à conto dicitur, quo nautæ vtuntur ad exploranda loca nauibus opportuna. si vero percunctatum, ab eo quòd à cunctis perquiratur, dicitur. [Senex si quæret me, modo isse dicito Ad portum) Hæc omnia, submissa & veloci pronunciatione efferenda sunt. hoc enim desiderant huiusmodi verba, vtpote & serui & festinantis. [Audin', quid dicam, Scirte?) Audis modo, sentis, intelligis. vt Virg. Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci Audierat. Item Alibi, Neque audit currus habenas. [Audin', quid dicam, Scirte?) Audis modo, pro aduertis. [Scirte?) κωφὸν πρόσωπον inducitur. [Audin', quid dicam, Scirte?) Conuenit nomen seruo puero, παρὰ τὸ σκιρτᾶν, quod est gestire & ludere. [Nullus) Pro non. [Alias vt vti possim) Inter aliàs & alia hoc interest, quia aliàs alio tempore significat alia aliter, aut per alia. [Integra) Non dicta. [Sed video'n ego Philotium?) Mire inuenta est causa narrandi, ideo, quia peregre venit meretrix alia, quasi Athenis omnia asse leiret. [Sed video'n ego Philotium?) Sic solet dubitari, aduenientibus ipsis, quos post multum temporis interuallum vident. [Vnde hæc aduenis?) Cum quodam contemptu eius Hæc dicit Parmeno. [Salue mecastor Parmeno) Olim salutantes addebant, iusiurandum vt hoc sedulo facere viderentur. [Me) aut adiectio est & abũdat, aut positum est pro μὰ syllaba, vt Græci μὰ τὸν Ἀπόλλωνα dicunt. [Et tu ædepol Syra) Irrisit ad eastor addendo ædepol. & quod illa Parmeno, ille hic addidit Syra. Syra Sura veteres legerunt, vt pro y, ponentes: vt, Musia, Syra. [Dic mihi Philoti,) Vide licentiam, supra Philotion, hic Philotis dixit. [Vbi te oblectasti tam diu?) Facete dictum meretrici non, vbi fuisti, sed vbi te oblectasti. [Minime me equidem oblectaui) Me acutius proferendum est, & respondet πρὸς τὸ Te. [Corinthum hinc sum profecta) Hinc magnum ostendit dolorem habere Philotiõ, quòd relictis Athenis Corinthi habitauerit. [Cum milite hinc sum profecta inhumanissimo;) Multa dixit, & Milite, & Hinc, & Inhumanissimo. [Inhumanissimo,) Quid posuit de milite dici nisi in superlatiuo? nanque omnis miles inhumanus, hic vero inhumanissimus. [Corinthum hinc sum profecta) Hæc argumenta sunt, an se oblectare potuerit. à persona, quia miles inhumanissimus à loco, quòd hinc profecta, à re, quòd biennium à re.i. ab iniuria quam intulit. [Biennium ibi perpetuum) Vt continuationem sui casus ostenderet, perpetuum dixit. [Misera) Muliebris interpositio, τὸ misera. [Illum tuli) Non, cum illo fui, sed tuli, adeo non me oblectaui. [Desiderium Athenarum) Quòd Corinthum profecta es. [Athenarum arbitror) Quod dixit Hinc ante * Athenarum. ἀμφίβολα te desiderium cœpisse. [Aedepol te desiderium Athenarum arbitror cœpisse sæpe) Quod cum milite inhumanissimo. [Consilium cõtempsisse) Pœnitudine esse possessam. [Huc redeundi) Iterum à loco. [Abeundi à milite) A persona. [Vosque hic videndi) A re. [Redeundi abeundi, vosque hic videndi) Oratorie vnam rem in tria diuisit, huc redeundi. abeundi à milite vosque hic videndi, vt diceret, huc veniendi. [Nisi præfinito loqui) A tempore. Hic ostendit quid dixit supra, Tuli, & quid sit agitare conuiuium

nium libere. [Agerem inter vos libere con.) Inter agere & agitare hoc interest, quòd Agere, est aliquid vel necessarium facere: Agitare, voluptarium. Ergo agitarem, exercerem. [Nam illic haud licebat nisi præfinito, loqui) Legitur & illi, vt sit circumflexus accentus, & significet illic, vt, illi mea tristia fata. & absolutum est. [Præfinito) Deest tempore, aut quid tale. [Nisi præfinito, loqui quæ illi placerent) Duo dixit, & præfinito, & quæ illi placerent, vt neque quantum velles, neque quod velles, diceres. [Haud opinor commode) Commode, pro blande, & bene, vt, Nunquam tam dices commode. [Finem statuisse orationi mil.) Argute militam, quasi inimicus sit orationi, quæ in pace plurimum potest. [Sed quid hoc negocij est?) Hic ad argumentum nunc descendit. In Phorm. Sed quid tu es tristis? prælatis s. allocutionibus, & separatarum & permixtarum personarum, ne ieiune ad argumentum veniens, non agere fabulam, sed narrare viderentur. [Quid hoc negocij est?) Bene addidit negocij, vt augeret inuidiam facti. nam potuit dicere, Quid hoc est? Sed, vt diximus, ad inuidiam & magnitudinem rei, Negocij dixit. [Quæ narrauit mihi) Quæ, qualia s. & quanta. [Modo quod narrauit mihi) Quæ, legendum est, vt sit, qualia & quanta. & hoc ἀνέκφλεν. [Quod ego nunquam credidi) Hoc totum cum inuidia pronunciandum ex animo meretricis, quæ facinus indignum nuptias putat. [Vt hac ille viua posset) Mira ostendit ex eisdem verbis eandem hanc esse quam supra dixit, Nunquam illa viua vxorem ducturum. [Posset animum inducere) Quasi in rem duram & immanem. [Habere autem?) Ostendit pronunciatione quòd propemodum est vt non habeat. [Sed firmæ hæ vereor vt sint nuptiæ) Bene pro persona serui, qui vult dominum vxorium esse magis, quàm amatorem Bacchidis. [Vt) Ne non. [Sed firmæ hæ vereor) Animaduerte Terentium in nuptijs hoc dictum seruare, vtrum firmas an infirmas dicat nuptias. [Si in rem est Bacchidis) Bene additum, si in rem est Bacchidis, vt ostenderet se non malignitatis, sed beneuolentiæ causa talia vota suscipere. [In rem) Pro, vtilitatem, ab re, contra vtilitatem. [Sed qui istuc credam) s. nuptias esse infirmas. [Sed qui istuc credam ita esse, dic mihi Parmeno) Superiore voto excusauit crimen curiositatis, iam videtur post Bacchidem audire velle. [Non est opus prolato. hoc percontarier desi.) Vide quàm conuenienter poëta, cum id agat vt narrantem Parmenonem inducat, tamen multis diuerticulis morales facetias internectat. [Non est opus prolato, hoc percontarier desist.) Incerta distinctio, vtrum prolato hoc, an hoc percontarier. [Ita me dij bene amabunt) Pro ament, vt, donec regina sacerdos Marte graue geminam partu dabit Ilia prolem. [Vt hoc profetam) Prodam. Bacchidi s. vel cuilibet. [Mecum gaudeam) Mecum, intra me. Virg. Hæc secum. [Nunquam dices tam commode) Hæc pronunciatio eiusmodi esse debet, vt ex ea appareat prope delectum Parmenonem via se posse continere quin narrat. [Nunquam dices tam commode) Quasi ex parte labefactus est, sic enim loquitur. [Ah noli Parmeno) Artificiosa se fingit audire nolle, vt taciturna credatur si audierit, quia curiositas, signum est loquacitatis. Sic Horat. Percontatorem fugito, nam garrulus idem est. [Quasi tu non multo malis) Deest, ita dicis, vt sit, ita dicis quasi. Et nunc Philotis non est instantior hac calliditate, vt magis seruum ad dicendum prouocet. [Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi,) ἔλλειψις. deest enim. Ita grauaris dicere. aut, Ita negas te esse locuturum. [Et illud mihi maximum vitium est) Seruile vitium est, tacere non posse. [Vara prædicat, & illud mihi maximum vitium est) Hæc lentius apud sese, illud elate, Si mihi fidem das. Etiam alia se habere vitia exceptione significat in hoc quod dicit, Illud mihi vitium maximum est. [Si mihi fidem das) Animaduerte his dilationibus etiam spectatorem suspendi, quo libentius audiat. [Si mihi fidem das) Fidelicet, pro det. [Ad ingenium redis) Quia a se discesserat, si taceret. Cic. Redit ad se. [Hanc Bacchidem amabat, vt cum mea.) Eiusmodi est hæc tota narratio, vt defensionem adolescentis continere videatur, quòd meretricem amicam necessitate coactus deseruerit. Mire igitur vnde quæstio est, inde cœpit. Amabat, inquit, Bacchidem. Sic & in 2. Virg. An fortiores Græci Troianis, fracti bello, inquit, fatisq. repulsi Ductores Danaum. [Bacchidem am.) Ordo & sensus hic est, Hanc Bacchidem cum amabat Pamphilus, vt cum maxime amabat, cum pater vxorem vt ducat orare occipit. Et vt positum pro quemadmodum. Et Maxime bis numero subauditur. Et cum maxime, vna pars orationis est, aut cum maxime pro omnis. [Cum pater) Cum modo aduerb. est, pro quando. [Orare occ.) Maxima necessitate est, vt oret pater. [Et hæc communia om.) Quid si iniustum est quod orabat? ostendit iustum, & frequentatum quod dicebat pater. [Se senem esse dic.) Omnem causam adolescentis senectutem eius amplicauit, pro suo senili commodo rogans, potuisset. n. adolescens dicere, Quam pro me curam geris, hanc precor pro me deponas. [Senem esse dic.) Illud posset agere amator contra vtilitatem suam, sed non poterat filius contra vtilitatem patris. Ergo vt cogeret pater, suam causam interponebat. [Præsidium valle se senectuti suæ) Præsidium senectutis, sobolem & successorem dicit. [Sed postquam acrius pater instat) Tria dicit & acrius, & pater, & instat. [Sed postquàm acrius pater instat) Postquam, inquit, pater acrius instat, non compulsus est Pamphilus, sed tantum deliberauit. [Pater instat) Maior vis est cum pater instat, quàm cum rogat. [Pudori ne, an ne amori obsequeretur magis) Sic ostendit in vtranque partem, in tantum, in animo honesti adolescentis pudor amorem vincere debuisset. [Pudori ne an ne amori) Anacoluthon. non. n. præpositio Vtrum, intulit An ne. [Pudori ne, an ne amori) Latens excusationis ratio explicata est. [Pudori) Patris s. [Amori) Meretricis. [Tundendo atque odio) Tundere est sæpius idem repetere. translatio a fabrorum malleo. [Odio) Assiduitate. Attendenda est difficultas vniuscuiusque verbi. [Tundendo, atque odio Denique effecit) Denique, temporis longitudinem significat. Efficimus, quod cum magno conatu & molimine facimus, vtrq. per nos finem accipit. [Tundendo, atque odio denique effecit senex) Mire interposuit moras, ad postremum confessurus vxorem ductam. Primo, inquit, negauit, post, deliberauit, ad postremum duxit. Non, inquit, ipse, sed effecit hoc senex. Ita mutatione personæ totam voluntatem adolescentis absoluit. [Denique effecit) Oratorie tempus apposuit, nam hoc significat denique. [Odio) Hoc est instantia. [Despondit ei gnatam) Vide, non hic dicit, duxit vxorem Pamphilus, sed totum ad patrem referri. [Neutiquam) Nõ nimis. [Donec iam in ipsis nuptijs) Nota locutionem sensu magis, quàm verbis manifestum. [Donec iam in ipsis nuptijs) Deest, positus constitutus ne ita doluit, & ægre tulit. Aut repetere debemus sic, In ipsis inquã nuptijs. [Donec iam in ipsis nuptijs) In mentione nuptiarum est feruescit animus amatoris. [Nec moram vllam, quin ducat, dari) Vbi nec aliquã dilatiunculam, vel dilationẽ videt ad nuptias. [Quin) Quo minus. [Ibi demum) Denique, postremo. Et mira additum est Ibi, quia male pendebat, In ipsis nuptijs, & sic ait quasi dixisset, In ipsis inquam nuptijs. [Demum ita ægre tulit, vt ipsam Bacchidem, Si adesset, credo ibi eius commiseresceret) Hoc hyperbolicon, vt Virg. vel Priamo miseranda manus. [Vt ipsam Bacchidem) Quæ nunc accusatrix est. Et est argũ ab animo. [Ægre tulit) Idem Virg. Quis talia fando, Myrmidonum Dolopumue, aut duri miles Vlyssei, Temperet à lacrymis? [Credo ibi) Ibi, pro tum. [Vt col. mecum vna posset) Parelcon tertium. Et argũ a persona qđ ait, mecum. [Parmeno perij) Argũ à dictis, qđ ait, Parmeno perij. [Parmeno) Moraliter, & antonomastice nomen repetit. Et significanter fecit, non addendo Dicebat, & in κατὰ τὸν διηγηματικὸν transeundo. Et mire interposuit nomen, vt affectũ doloris ostenderet. Sic Virg. Anna, fatebor enim. [Parmeno perij miser) ὡς ἔθος repetit nomẽ. [At te dij, deęq. perduint) Obtinuit, & personã seruat. nã iam meretrix seni irascitur, non Pamphilo. [Cũ istoc odio) Cũ instantia ac molestia. [Vt ad pauca redeã) Tanq̃ multa sint, quæ de Pamphili amore dici possint. [Vt ad pauca redeã) Præceptum oratorũ in longa narratione pro veritatis inquisitione reddit. n. auditorem attentiorem, quẽ spes finis recipit fatigatũ. [Vxorem deducit domum) Vxor dr̃ vel ab vnguẽdis postibus, & figenda lana. i. qđ cum puellæ nuberẽt, maritorum postea vngebant, ibiq. lanã figebant, vel qđ locos maritos ipsæ vngebant, cuius rei testis Ennius, Exin Tarquiniũ bona fœmina lauit & vnxit. [Nocte illa prima) Pronunciandum acutius Illa prima, q. d. plena desiderij, plena cupiditatis. Similiter addidit Virginẽ. Et est pressè, non attigit. [Nocte illa prima,) q. d. plena amoris & plena dulcedinis, vt mirum sit quod infertur, non tactam virginem. Et hic argũ est quãta fecerit Pamphilus erga amicam suã. [Virginẽ non attigit) Virginem emphasis est, quamuis non amatam, virginem tñ. & non dixit, non amplexus est, sed, ne attigit quidem. [Quæ consecuta est nox) Eam primam noctem. s. [Nihilo magis) Quasi in nihilo possit esse magis aut minus. Et nihilo magis, asseuerationis est. [Quid ais? cum virgine vna) Inuenitur quasi interiectio vna. i. simul, vno loco. [Cum virgine) A persona. [Vna) A loco. [Adolescens) A persona [Cubuerit) Ab habitu & occasione [Plus potus) Ab impulsione, & ex accidentibus. [Cum virgine vna adolescens cubuerit) Argumenta in coniectura cam necessario posita, quibus Terentius ex vtraque parte disputans, τὸ ἄλογον purgat, ne quis illum stulte hæc posuisse indicaret. Hæc enim meretrix tarde credit argumentis, ne a Parmenone vincatur. Hinc est qđ ait Horat. Vincere Cæcilius grauitate,

Terentius

Terentiae atte. [Non verisimile dicis) Auxesis perversa, prius est enim verum, deinde verisimile. Sed ideo sic dicit, quia est sæpe non verisimile verum tamen, et, Decios pro alieno commodo mori voluisse. [Non verisimile dicis) Hoc iam plus est, tantum eum amasse Bacchidem, quantum non possit credi. [Credo ita ei dei tibi, nam nemo ad te venit) Magno compendio vsus est, non ostendens cur hoc falsum sit quod putet meretrix, sed cur hoc putet. ita ex eius persona refellitur quod obijcit. [Ille inuitus) Iouitus diteodo, quasi admonet iterum iterumq., et Virg. Italiam non sponte sequor. [Quid deinde fiet?) Interponitur persona ad exitum festinans, et alibi, Quàm metui quorsum euaderes. [Diebus sanè pauculis) Hic exitus est. [Post Pamphilus me solum seducit foras) Ne testis quisquam & arbiter secretorum interuenit. [Me solum seducit foras) Familiaris in seruo iactantia, de dominorum familiaritate. simul quia decens est, et per eum, quid gestum sit, spectatores sciant. [Narratq., et virgo ab se integra etiam tum siet) Hoc est illud quod supra dixerat, Nocte illa prima virginem non attigit. [Seq. ante, quam eam vxorem duxisset domum) Bonus color purgationis. diceretur enim, Quare si illã odio habebat, ducebat vxorem? [Tolerare posse) Tolerare, verbum est malæ patientis. [Decrerim) Statuerim, & definxerim. [Quam decrerim me non posse diutius habere) [illegible]. [Eam ludibrio haberi) Honesto verbo & pudoris pleno vsus est, & noue pro vitiari. [Quin) Quo minus. [Integram) .i. honestam, non enim dixit, spoliatam virginem aut mulierem. [Vt accepi a suis) Vigilanter quidem integram specificat. s. talem qualem accepi à suis. potuit enim vitiatam accepisse, et sæpe euenit. Ergo non abundat, Vt accepi à suis, sed habet significationem. [Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili) Erga meretricem, pium, pudicum erga virginem. Cogitur pium dicere Pamphilum, quem periurum putabat. [Pium & pudicum ingenium narras Pamphili) An simul erga virginem & pium & pudicum? an pium erga meretricem, pudicum erga virginem? [Hoc ego proferre) Verba Pamphili sunt, non et quidam putant, ad personam Parmenonis referentes. [Hoc ego proferre) amorem s. meretricis. [Cui tu nihil dicas vitij) Nunc vitij, culpæ caoriæ. [Abituram denique) Denique, moram significat, & postremam tarditatem. itaque postremo, vel sero abituram indicat. [Quid interea?) Exultantis est, & gestientis audire. [Interea) Inter eos dies. [Postquam hunc alienum ab sese videt) Pro alienatum dixit. vt in Phorm. Quid ego vobis Geta alienus sum? Nam quomodo alienum, si amabat, dixisset? [Postquam hunc alienum) Oratorie, non iam Bacchidem excusat, quàm à verisimili causa vult inducere, quod ipsa sit in Pamphilum durior. [Alienum ab se videt) .i. maritum, nam hoc nomen à meretricibus alienum est. [Maligna multo) Maligna, difficilia. Malignus est qui difficultatem sui ostendit. [Procax) Dispoliatrix & petax. Procare enim, est petere. Virg. Procacibus austris. i. imprudentibus. nam qui multum petit, impudens est & procax. Vnde & proci dicti sunt, qui filias alienas in matrimonium petierunt. [Atqui ea res) Atqui immo. [Legitur & atque. [Non ædepol mi sum) Obtinuit quod volebat Parmeno. nam credidit Philotis iniuriam factam Pamphilo. [Atqui ea res multo maxime) Opportune concitatus Pamphilum defendit Parmeno, postquam Philotis inducta est, et fateretur iniuriam factam. [Et hanc, quæ domi erat) Vxorem modestam. [Et illam) Meretricem malam. [Et illam, & hanc quæ domi erat) Illam quæ meretrix esset, hãc .s. vxorem. [Cognouit) Diligentius & attentius considerauit. nam cognoscere, est diligenter & attente considerare. [Cognouit satis) Bene satis, ex ipsius moribus, & ex meretricis. [Ad exemplum) Quasi ad imaginem, & collationem, & speciem comparationis. [Existimans) Intelligens. [Hæc ita vti liberali esse ingenio decet) Qualitas comparatiua. [Pudens, modesta) Hæc contra vitia meretricia posuit. pudens hæc, illa procax, modesta hæc, illa maligna reliqua vero superadduntur, ornamenta vxoria, matronæq. laudes. [Incommoda atque iniurias) Callide, laudata vxore non repetit vitia meretricia apud meretricem, & simul cõtentus de vxoris laudibus, vitia meretricis intelligit. [Incommoda atque iniurias viri omnes ferre) Figura eclipsis. [Tegere) Hoc plus est quam ferre & tegere, quòd meretricem amaret. Et plus dixit tegere, quam celare. Tegere enim ad hoc dixit, et non solum cuiquam non diceret, sed & ne quis sciret. [Hic, animus) Oratorie dixit. non enim Pamphilum dixit, sed, animum Pamphili. [Vxoris misericordia) Amphibolia. [Hic, animus) Hic, pro tum. Virg. Hic aonij grauis, atque animi maturus Alethes. [Vxoris misericordia) Recte, quia ex misericordia amor nascitur. Sic & in Phor. Misertum est, virgo ipsa facit egregia. Virg.

Heu quibus ille iactatus fatis. [Partim victus huiusce iniurijs) Qualitas relatiua. [Deuictus, partim victus) De proximo repetiuit παρόμοιον, deuictus, victus. [Paulatim elapsus) Adeo est tardus amor Pamphili & magnus, et etiam post iniurias difficile discedat. [Elapsus) Animus, non Pamphilus. [Postquam par ingeniũ nactus est) An sibi par? an absolute bonum? vt dicimus, hic par est facere re. Ergo aut sibi par, aut vxori. i. liberali fœminæ. [Par ingenium nactus est) Par ingenium, eandem voluntatem. Sal. Quos eadem odisse, & eadem metuere in vnum coegit. Idem alibi, Nam idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia est. [Interea in Imbro moritur cognatus senex) Bene causa abitionis Pamphili narratur. [Cognatus senex) Bene quòd ait senex, nam acerbum funus non conueniebat fabulæ. In comœdia itaque apud Terent. aut meretrix molesta, aut ex duabus vna vxor moritur, aut senex. Ita ex huiusmodi mortibus, vel incommodum vitatur, vel lucrum insuper nascitur et non sit causa lugendi. [Horum) Maluit horum, quam dominorum, dicere. [Ea ad hos redibat lege hereditas) Verbo iuris vsus est. ea enim legitima est hereditas, quæ familię debebatur. [Eo amantem) Modo iam vxorem. non enim amicam. [Inuitum Pamphilum extrudit pater) Inuitum recessisse vis verbis demonstrat. Nam proprie extrudere dicitur, qui manibus expellit. sed hic trãslatione vsus est, et ostenderet tantum importunitatis verbis senis fuisse, quantum impulsio manum efficere potuisset. [Extrudit) Verbum necessitatis. [Relinquit) Inertia præsentis temporis. Legitur & reliquit. [Relinquit cum matre hic vxorem) Præparatio ad futurũ errorem. [Nam senex rus abdidit se.) Nam, inceptiua particula, et, Nam meus conseruus est homo et magni precij. Plaut. in Mil. glor. [Rus abdidit se.) Verbum reprehendentis senem, quòd se abdidit, dixit. [Huc raro in vrbem com.) Hoc bene dixit, vt ostendat Parmenonem in vrbe esse. Mira œconomia. fac enim præsentem & nullus error in fabula est. [Commeat.) Cõmeare est abesse inde vbi te esse oporteat. Ergo hoc dictu ostẽdit, quam raro ad vrbem veniat senex. quippe commeatus est ex aliqua cõmoratione temporalis abscessus. [Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?) Bene vsque adhuc suspensa narratio est. & in hac interrogatione quasi substomachatur Philotis decepta quòd nihil videat infirmitatis ineptijs, quod optauerat. [Quid adhuc habẽt) Hoc tristior meretrix dixit. [Nunc audies) Sic ait, quasi iam dudum audire cupienti, vel quasi ad molestam percontatricem. [Bene conueniebat sanè) Bene, pro multum. & sanè valide, quia qui sanus, idem & validus. [Miris modis) Miris exemplis. [Interim miris modis odisse) Huc vsque Parmenonem poëta verba passus est dicere, cetera actibus seruaturus. [Interim miris modis) Mire, ad finem comœdiæ rerum explanatio reseruatur. nanque si quæsat, fallitur Parmeno cum non odio socrus, sed pudore simulatam aduersus socrum Philumena simulauerit. [Interim) Modo repente, & est aduerb. temporis. [Postulatio) Expostulatio, querela. sed proprie expostulatio est apud illum ipsum qui peccauerit, Postulatio, de illo apud alterum. [Quid igitur?) Recte dixit, si hoc nõ fuit, quid ergo? Postulatio, querela, & quasi iusta interpositio querelarum. [Fugere è conspectu illico) Bene è conspectu, vt potè, quæ caueret grauida intelligi. Sed tamen subiũgit Videre nolle, et ignorantia Parmenonis appareat, qui argumentorum odiosę credidit, quod Philumena neque videri vellet, neque videre. [Fugere conspectu) Ne videretur. [Videre nolle) Ne videre. [Denique vbi non quit pati) Pati, & sustinere & sustineri, intelligi potest hoc loco. verum postquam non potuit sustinere socrum? an postquam socrus ferre non potuit sic se celantem nurũ? Potest etiam sic intelligi, Vbi non potuit argumenta odij sui ipsa notus pati & continere, migrauit ad socrum. [Non quit pati) Tolerare aut tolerari, quia patior commune est. nam patior te, & à te, dicimus. [Abijt) Proprie est abijt, quia non expectauit et mitteretur. [Vbi illic dies est complures ἀρχαϊκῶς dies, pro diebus, dixit. [Accersi iubet) Non addidit, quæ, quia intelligitur. [Dixere caussam tunc nescio quam) Ideo Nescio quã, quia nullius momenti, ac falsam. [Nemo remisit) Hic iam apertius odium videtur, vbi nec iam fingitur causa. [Postquam accersunt) Subauditur nostri. i. missi à socru. [It visere) Vt, populares penates Venimus [Postquam accersunt). i. missi à nobis. f. Et mira varietas. [It visere adeam) Visere, officij est: Videre, quærentis aliquem. [Admisit nemo) Iniuriosa etiam ipsa pronunciatio est. [Hoc vbi senex resciuit) Scimus quæ ad nos deferuntur, Rescimus celata. [Heri ea caussa) Bene ea causa, quippe qui se ruri abdidisset. [Nondum etiam scio) παρέλκον tertium & deest scire. Et est [illegible] scio sciaт cum [illegible] [Nondum etiam) Recte seruauit reliquis partibus fabulæ pendulum & attentum & spectatorem. [Nisi sanè cu

ra est, quorsum euenturum hoc fiet) Bene, quia curiosus est Parmeno, & idem garrulus, nam per totam fabulam talis inducitur. [Quorsum euenturum) deest scire. [Habes omnem rē) q.d. quam audire expetisti. [Pergam quò cœpi hoc iter) Pergam hoc iter, vt, Tendere iter pennis. [Quò cœpi hoc iter) Ad portū.s. [Nam constitui eum quosdam hospite) Dicit causam cur in tota fabula non appareat persona huius meretricis. [Constitur) Constitui proprie, nam de huiusmodi rebus dicitur conuenire & constituere, de eiusmodi rebus apud extraneos meretrices agunt. [Dij vortant bene quod agas) Sæpe enim res eueniunt aliter quam volumus, & ideo vertumnus colitur, qui præest rebus vertentibus.

GVIDO. . SENEX si &c.) Hic rite Parmeno seruus occasionē nactus est narrandi argumenti Philotidi meretrici peregre venienti. Parm. loquitur Syrum conseruum vt eum hero petenti excusset, si senex.s. Laches quæret me, dicito me modo.i. paulo ante iuisse ad portum percunctatum .i. interrogatum aduentum Pamphili, qui peregre in Imbrum profectus est, cuius aduentu in dies magis expectauit percunctor si per u, scribatur, dicitur à per & cunctus, cuncta, cunctum, eo quod à cunctis aliquid perquiratur, at si per o, scribatur, tunc à cuncto dicitur instrumento nauis, quo nautæ vtuntur ad loca nauibus opportuna, ea autem pertica interdum à nautis inuestigatur quanta sit profunditatis aquæ fluuialis. Interdum etiam piscatores per illas perticas sub ripa pisces inquirunt, & compellunt ad retia aquatica. O Syre conserue audis nec.i. intelligis me, aut sentis, aut aduertis, quid dicam, vt .i. vt, dicas me iuisse ad portum, tum.i. tunc, si quæret me senex, aliqui sib habent vt itum, & tunc forte posset sic dici, vt dicas itum esse per infinitiuum impersonalis verbi, & tunc intelligitur à me, sic dicas à me itum esse.i. me iuisse ad portum, si quæret senex, sed prior sententia melior. Si senex non quæret me nullus.i. non, vt sæpe nullus sum, pro quasi non sum & perij, nullus itaque dixeris. pro non dicas, vt possim vti alias .i. alio tempore hac causa.i. hac excusatione integra.i. non alias dicta. Sed video ne Philotim meretricem, vnde.i. ex quo loco, hæc meretrix aduenit.i. huc redijt Athenas. O Philotis salue oiulium.i. multum sis salua, & incolumis. PH. O optantis aduerbium, Parmeno salue.i. saluus sis. S. O ecastor, iurantis aduerbium est, quasi per ædem Castoris, sicut ædepol per ædem Pollucis, mi Parmeno salua. P. Aedepol & .i. etiam, tu Syra lena deformis, tu salue, ridicule autē hoc dicit. Conuertit sermonem ad Philotim. tu Philotis dic mihi vbi oblectasti te tandiu.i. tanto tempore, vbi vulgo dici solet, vbi spaciatus es tantum. Dicimus oblecto me hac re. PH. equidem minime.i. nō oblectaui me, quæ s. ego profecta sum hinc.s. ex Athenis Corinthum.i. vrbem illam. cum milite inhumanissimo.i. immitissimo, austerissimo, ferocissimo, immanissimo, ibi .s. Corinthi, ego misera tuli .i. passa sum, toleraui, sustinui illum .i. mores eius, biennium i. spacio duorum annorum, perpetuum .i. continuum, totum sine intermissione. P. Aedepol arbitror desideriū .i. requisitionem. Athenarum cepisse sæpe Philotim.i. puto te sæpe desiderasse, & requisiuisse Athenas. Dicimus vrbis desiderium cepit me, tenuit me, afficit me, quemadmodum dicere solemus, me cepit odium, vel tædium, vel satietas vrbis. Et arbitror tuquam te sæpe contempsisse.i. improbasse, tuum consilium.i. tuum propositum, & deliberationem, quia illuc iueras, vbi dicimus sæpe. Post discessum meum me pœnituit consilij mei, dicere possumus post meam ab vrbe profectionem plerunq; meum contempsi, aut improbaui consilium, vel meum, mihi cōsilium displicuit. PH. Non potest dici quam.i. quantum eram cupida redeundi huc Athenas, & abeundi.i. discedendi à milite, & videndi vos hic Athenis, vt antiqua consuetudine.i. secundum vetustam consuetudinem, aut si vis cape consuetudinem pro conuersatione, & familiaritate, vt ergo agitarem.i. celebrarem, exercerem inter vos cōuiuium, libere.i. sine subiectione, & in libertate, mea antiqua cōsuetudine.i. eo modo quo solebamus. Nam haud.i. non, licebat illic.i. Corinthi apud militem loqui ea, quæ placerent illi militi, nisi præfinito.i. determinato, certo, præscripto, limitato, assignato tempore ac destinato. P. haud.i. non, opinor militem statuisse.i. constituisse, limitasse, assignasse, præfiniuisse, destinasse finem .i. terminum, modum tuæ orationi .i. tuo sermoni, ita vt vltra illum terminum tibi destinatum, non tibi loqui liceret commode .i. apte, accommode, pro tua cupiditate. Nam tui similes sæpe sunt loquaces & petulantes, ideo non commode.i. blande, vel ex voto, siue ex animi sententia præfinitur tuæ orationis modus. P. descensus nunc fieri incipitur ad argumenti narrationem. Sed quid negocij est.i. quid hoc est, quod mihi dictum est, & adhibuit negocij ad inuidiam, & magnitudinem rei ostendendam. Quæ, exclamatiue.i. qualia & quanta Bacchis meretrix narrauit mihi modo.i. paulo ante, hic intus.i. in eo loco vbi erant. Deinde exclamatione facta subdit, narrauit inquam mihi illud quod nunquam credidi.i. putaui, fore.i. futurum esse.s. vt hac Bacchide viua .i. viuente. Pamphilus posset inducere animum.i. posset sibi persuadere, aut imperare, aut velle habere vxorem. P. Autem, hic habet significationem indignantis, q.d. quid dicis eum habere vxorem, prope est vt nō habeat, & illud habere autem debet pronunciatiue adiungari, quod dictum abstulum est ex fine orationis Philotis, quod faciunt sæpe indignantes & improbantes dictum alterius. PH. eho, hic interiectio gestientis in spem ob auditum verbum, tu responde sup. an Pamphilus non habet vxorem? P. habet vxorem, sed vereor vt.i. quod non. hæ nuptiæ sint firmæ .i. stabiles permansuræ, ratæ. PH. dij, & deæ faxint.i. faciant. ita.i. vt non sint firmæ nuptiæ, si illud.s. nuptias non fore firmas, est in rem.i. vergit in vtilitatem Bacchidis. Nam res sæpe capitur pro vtilitate, vt è re mea, e tua &c. id est ad meam & tuam vtilitatem, hoc est in rem meam.i. hoc est mihi vtile. Ab re vero significat cōtra vtilitatem, vt video ab re futurum, si hoc feceris.i. video futurum illud contra vtilitatem, sed tu Parmeno dic mihi, qui.i. quomodo, vel cur credam illud esse ita i. nuptias non esse firmas. P. non est opus.i. non est expediens, prolato.i. proferre, quare non sint futuræ firmæ nuptiæ, desiste.i. cessa percunctari.i. inquirere nimis curiose, hoc.s. quare non sint futuræ firmæ nuptiæ. PH. nempe.i. certe, non est opus prolato ea causa i. propter eam causam, vt ne.i. vt non id.s. quare non firmæ sint futuræ nuptiæ, fiet, palam.i. fiat manifestum. Dij bene ament me ita vt dico verum, modus est iurandi, non rogo te .i. non interrogo, propterea .i. propter eam causam, vt proferam.i. vel publicem, vel prodam Bacchidi, aut cuilibet, sed propterea te rogo, vt ego Philotis gaudeam tacita.i. taciturna, mecum.i. intra me. P. nunquam dices tam commode.i. tam aperte, vt committam.i. credam. tergum meum .i. dorsum meum, in tuam fidem.i. in tuam fiduciam, siue fidelitatem, rectitatem, ac constantiam, aut in tuam promissionem. PH. ah, interiectio dolentis, ò Parmeno noli dicere sup. talia. Dicis enim sup. quasi si tu non multo malis.i. potius velis narrare hoc mihi, quam ego velim supp. scire ea quæ percuncter.i. inquiram, q.d. fingis te non velle narrare mihi, sed tamen cum serui omnes sint loquaces, tu ostendis tua curiositate te multo magis velle narrare id mihi, quam ego velim id scire quod peto. ipse enim seruus sua curiositate ostendebat signum loquacitatis, nam (vt inquit Horatius) Percunctantem fugito, nam garrulus idem est, vel sic intellige. Noli Parmeno dicere sup. talia, nam dicis sup. quasi tu non malis narrare hoc mihi, quam ego percuncter .i. quam ego petam scire, q d. quidquid fingas multo magis cupidus es narrandi id mihi, quam ego sciendi, cum ab ingenio seruorum esses discessurus si faceres aliter. P. lentius hoc summisse intra se loquitur. Hæc mulier prædicat.i. narrat, vera .i. ea, quæ vera sunt, & illud .s. tacere non posse est mihi maximum vitium.i. maximum probrum. Deinde hoc clare dicit. Si das, pro si dea mihi fidem .i. si mihi sancte promittas te tacituram dicam quod percunctaris scire. PH. Hoc apud se, aut conuersa ad spectatores, seruus redit ad ingenium.i. ad naturam seruorum, quæ est tacere non posse, à qua videbatur discessisse. Deinde conuertit sermonem ad seruum. do fidem .s. promitto me tacituram, loquere.i. narra quod ego peto. P. ausculta.i. audi. PH. sum istic pro hic.i. sum hic parata ad audiendum, vel sum istic .i. tota versor in audiendo quid sis dicturus. P. vt.i. quemadmodum. Pamphilus, cum maxime vna pars orationis pro valde, seu nimis, ait Donat. amabat hanc Bacchidem, tum, id est tunc, maxime inquam amabat eam, cum .i. quando, pater occipit, id est incipit orare, vt ipse Pamphilus ducat vxorem, & cum inquam occipit pater dicere hæc quæ sunt communia omnium patrum .i. quæ ab omnibus patribus dici solent.s. se patrem esse senem, sed illum .s. filium, esse vnicum, id est sine fratribus, & se senem velle illum filium esse præsidium, id est subleuamen. auxilium suæ senectuti. hæc prædicta sunt, quæ patres dicere solent, Ille &c. hæc tota narratione huc tenditur, vt ostendatur Pamphilus necessitate coactus amicam Bacchidem deseruisse. Ille Pamphilus primo negare, id est negabat, vel cœpit negare se ducturum vxorem, sed postquam pater instat, id est vrget, importunus est, & vehemens, acrius, id est vehementius, pater efficit vt filius foret, id est esset incertus animi, pro animo, id est dubius quid esset sibi faciendum, ne, id est vtrum. magis obsequeretur.i. faueret, obediret pudori.i. honestati, & verecundiæ, quæ afficeretur, id est patre, si ei non foret obsecutus, an magis obsequeretur, id est responderet amori Bacchidis spreto pudore patris. Denique.i. post mul-

ta, senex Laches pater Pamphili efficit.i.quasi magno conatu & molimine fecit. Nam efficimus quod magno conatu & molimine facimus, vixq. per nos finem accepit, tundendo.i.sæpius rogando, & quasi molestia afficiendo & tædio, se sæpe inculcando. Nã tundere proprie est sæpius idem appetere, ac ferire translatio à fabrorum malle, inde obtundere dicitur molestia ac tædio afficere. Cic. in epist. Cupio te verbis non obtũdere. Atque fecit inquam odio.i.assiduitate, improbitate, siue importunitate, instantia, inde odiosus.i.molestus, importunus, instans. Senex ergo effecit tũdendo & odio, vt filius sup. magis obsequeretur pudori, quã amori. Despondit.i.sponsam fieri curauit ei Pamphilo, gnatam.i.filiã vnius vicini proximi, illud.s.despondere sibi eam filium. visum est Pamphilo vsque.i.assidue, neutiquam.i.nullo modo, vel non nimis graue.i.molestum, & difficile toleratu. donec.i.quousque, tã in ipsis nuptijs.i.in ipsa mentione nuptiarum, vel donec ipse positus, aut constitutus in ipsis nuptijs postquam videt nuptias paratas, nec videt vllam moram dari.i.neque vllum spatium ne decem quidem, aut dilationem aliquam dari sibi, quin.i.quod non, ducat.i.capiat eam in vxorem, ibi.i.tunc, demum .i. denique, postremo, tulit ita ægre.i.ita moleste, & difficulter, vt .i. quod, ibi .i. tunc ipsam Bacchidem accusatricem cõmiseresceret eius Pamphili .i.q ipsamet Bacchis misereretur eius. si adesset.i.si præsens esset, credo .i. ita arbitror, & mea est talis opinio, commiseresceret commiserescebat est impersonale verbum ante se volens habere accusatiuum, & post se infinitiuũ, aut genitiuum, vbicunque.i.in quocunque loco, spatium solicitudinis.i.in quo poteramus esse soli remotis arbitris, datum erat.i.concessum, vt.i.ita q posset loqui, vna.i.simul mecum, dicebat sup. ò Parmeno perij.i.perditus sum, quid ego ita afferendo desponsationi isti in quod malum .i. in quod infortunium conieci me.i.me præcipitem egi. ò Parmeno non potero ferre.i.portare, sustinere, tolerare, pati hoc, ego miser perij. PH. at.i.sed, ò Laches dij & deæ perdiunt.i.perdant, destruant te cum isto.i.tuo (per contemptum dictum est isto) odio .i.instantia, & molestia. P. Vt redeam ad pauca.i.paucis absoluã narrationem, & veniam tantum ad pauca narranda, quasi longe alia dici de Pamphilo possent. Pamphilus duxit vxorem domum. vxor dicitur ab vngendo, nam nubentes vngebãt maritorum postes, ibiq. lanam figebant. P. non attigit virginem illa nocte prima plena amoris & suauitatis. Nihilo magis ipse Pamphilus attigit eam ea sup. nocte, quæ non est consecuta nocte prima. PH. quid ais? non potest illud credere, dicis q adolescens cubuerit vna cum virgine plus potis.i.magis potens, ab impulsione, quam esset virgo, vt.i.qualiter, ipse potuerit abstinere se illa virgine? nõ dicis verisimile.i.probabile, & quod nec speciem quidem habeat veritatis, neque arbitror verum esse quod dicis. P. credo ita videri tibi.i.te ita iudicare illud quod dixi non esse verum, imo nec verisimile. nam nemo venit ad te nisi cupiens.i.cupidus amator tui, ille Pamph. duxerat illam inuitus.i.nolens. PH. Quid fit deinde .i.quid consequenter efficitur, postquam non attigit illam. P. sane.i.certe, vel valde, paucis diebus post, aduerbium est post. Pãph. seducit.i.seorsum ab arbitris ducit me solum.i.sine testibus, & arbitris. & narrat vt.i.qualiter. virgo sit etiam tunc integra.i.incorrupta, intacta ab eo, & narrat inquam se sperasse posse tolerare.i. pati sustinere, tolerare verbum est mala patientis. eas nuptias antequam duxisset domum eam vxorẽ. Sed ò Parmeno, subdit verba Pamphili. neque est honestum mihi, neque vtile ipsi virgini, eã virginem haberi ludibrio.i.stuprari, vel illudi à me, quin .i. quod non reddam eam integram.i.intactam à me, itidem .i. similiter, eodem modo, vt.i.quemadmodum, accepi eam a suis parentibus, quam virginem decreuerim.i.statuerim, definierim me non posse habere.i.tenere mecum diutius.i.multum diu. PH. narras.i.dicis, ingenium.i.naturam Pamphili pium erga meretricem, & pudicum.i.castum erga virginem. P. pergit verba Pamphili referens, arbitror esse mihi incommodum proferre hoc.i.dicere hoc quod nunc dixi, videlicet me velle integram reddere eam. Don. exponit hoc.s.morem meretricis, autem .i. sed, superbum est.i.illud est superbiæ, eam puellam reddi patri, cui patri nihil vitij dicas.i.nihil culpę vxoriæ referas, sed spero illam vxorem meam denique.i.tandem, abituram.i.discessuram. vbi.i.quãdo. ipsa cognouerit hoc.s.se nõ posse esse mecum. PH. interea.i.inter eos dies, quid faciebat sup. ne.i.verum, ipse Pamphilus ibat ad Bacchidẽ amicam? P. Ibat quotidie, sed vt fit.i.sicut fieri solet, & moris est, postquam videt hunc Pamphilum alienum.i.alienatum ab se pp matrimonium. nam nomen mariti est multum alienum à meretricibus, illico ipsa Bacchis facta est multo magis maligna.i.multo magis difficilis, nam malignus dicitur, qui difficultatem sui ostendit, & facta est multo magis procax.i.petax, petulans, importuna, dispoliatrix. Procare enim est petere. Virg. procacibus austris.i.impudentibus, nam qui multum petit impudens est, & procax, vnde & proci dicti sunt, qui filias alienas in matrimonium petierunt. PH. Ædepol nõ est mirum si ipsa sit facta magis procax, propter id quod fecit Pam. fidem datam non præstando. P. Atqui.i.sed certe, alij habeo atque, ea res.s.talis malignitas & prọcacitas multo maxime .i. longe vehementissime disiunxit illum Pamphilum ab illa Bacchide. postquam cognouit.i.diligentius, & attentius considerauit satis, quantum sat erat sese.i.seipsum .i. mores proprios, & illam Bacchidem.i.mores meretricis, & hanc vxorem.i.mores vxoris, quæ vxor erat domi, existimans.s. Pãph. intelligens mores earum Bacchidis & Philumenę, ad exemplũ.i. ad imaginem, siue ad collationem, aut comparationem, seu speciem comparationis hoc modo. Hæc vxor pudens.i.verecunda, modesta.i.temperata, ita.i.eo modo, vti.i.sicut, decet.i.honestum est, ingenio liberali .i. bonæ naturæ mulieri esse ferre .i. ferebat. æquo animo omnia incõmoda .i. omnes importunitates, atque omnes iniurias.i.iniustitias, viri.i.mariti sui.s.Pamphili, tegere.i. tegebat, contumelias .i. non solum celabat, neque reuelabat, sed efficiebat ne eiusmodi contumelię ab aliquo rescisceretur. Postquam ergo Pamph. hæc omnia contulit.i.comparauit. hic.i.tũc, animus eius.i.ipsemet partim.i.pro parte aliqua deuictus.i.multum motus misericordia vxoria suæ, partim.i.ex altera parte victus.i.deflexus & separatus iniuria.i.improbitate, malignitate huius meretricis elapsus est.s.animus Pamphili .i. latenter euasit à Bacchide, atque ipse animus transtulit amorem huic vxori Philumenę. postquam nactus est, id inuenit. ingenium par sibi supple.i. eandem voluntatem vel naturam, vel postquam inuenit par.i.bonum ingenium.i.bonam naturam suæ vxoris. interea.i.dum hæc geruntur, senex quidam cognatus.i.de cognatione horum.s.Pãphili & patris sui moritur in Imbro.i.in eo loco. hereditas.i.successio. redibat.i.attinebat, spectabat ad hos. Pamph. & patrem. legi.i.per legẽ. pater Laches extrudit.i.quasi manibus expellit, eo .i.in Imbrum Pamph. filium inuitum.i.nolentem, quia amantẽ.i. amore suæ vxoris captum. Pamph. reliquit hic vxorem cũ matre suam. nam senex s.pater eius Laches, abdidit.i.abscondendo se contulit rus.i.in agrum meditandi gratia.i.operandi, commeat.i. redit raro huc in vrbem Atheniensium. Commeare est abesse inde vbi te esse oporteat. Inde cõmeatus dicitur ex aliqua causa temporalis absentia. PH. Quid infirmitatis.i.quam instabilitatem nuptiæ habent adhuc.i hactenus, q.d. nihil ex tuis verbis infirmitatis esse colligitur adhuc. P. Nunc audies.i.cognosces, primũ.i. in principio sanè bene.i.valde bene, vel multum conueniebat inter eas .i. nulla erat controuersia inter Sostratam matrem Pamphili & Philumenam. Dicimus eleganter aliquando, optime inter nos conueniebat.i.nihil erat controuersiæ inter nos. vbi conueniebat est impersonale verbum, sed cum dicimus hoc cõuenit inter nos.i.de hoc nulla est inter nos cõtrouersia. personale verbum est. Interim.i.repente, ait Don. Philumena cœpit odisse, pro odire, si haberemus Sostratam matrem Pamphili miris modis .i. mirabilibus exemplis, neque tamen vllæ lites.i.vlla iurgia erant inter eas, nunquam postulatio.i.querela, seu interpositio querelarum erat inter eas. Expostulatio est querela interposita apud illum, qui peccauerit, postulatio vero est de aliquo apud alterum interposita querela. PH. igitur si hoc non fuit.i.si lites non habuerunt, quid fuit aliud inter eas? P. si quando.i.si aliquando, vel si forte Sostrata accesserat ad eam Philumenam confabulatum, primum supinum.i.vt confabularetur, seu colloqueretur cum ea, & cum ea familiariter conferret aliqua, & cõmunicaret. illico ipsa Philumena fugere.i.fugiebat è conspectu eius Sostratæ, ne videretur ab ea, nolle.i.nolebat videre ipsam Sostratam, denique.i. postquam, non quiuit.i.non potuit pati.i.tolerare, instantiam Sostratæ, vel nequiuit pati.i.tolerari a Sostrata, quia (vt ait Don.) patior est cõmune verbum. nam patior te & à te dicimus, simulat.i. fingit se Philumenam, accersi.i.aduocari à matre sua, ad rem diuinam.i.ad sacrificium faciendum forte suæ genti hereditarium vt sępe fiebat, abijt.i.discessit, neque expectauit vt mitteretur, vbi.i. postquam. ipsa Philumena est illic.i.apud matrem. cõplures dies .i.multis diebus. Sostrata iubet eam Philumenam accersi.i.aduocari. Tunc mater & filia & ancillæ dixerunt. nescio quam causam quæ non possit videre Philumena. iterum.i.secundo. Sostrata iubet eam Philumenam accersi.i.aduocari, nemo.i.nullus, aut nullis remisit Philumenam. postquam missi à Sostrata accersunt.i.aduocant eam sæpius. simulant mulierem Philumenam esse ægram.i.ægrotam, illico nostra Sostrata hera mea it visere, pro it ad visendum, vel visit eam Philumenam. visere est officij, videre quærentis aliquem. nemo admisit, id est introduxit

Sostratam

Sostratam ad eam Philumenam, vbi .i. postquam. senex Laches rescivit .i. cognovit hoc per relationem Nam scimus quę ad nos deferuntur, rescimus relata. Heri ipse senex advenit huc rure .i. ex agris, ea causa .i. propter eam causam, continuo .i. illico, ipse cõvenit .i. allocutus patrem Philumenæ, etiam nondum .i. nõ adhuc scio quid egerint .i. fecerit, quid ve fuerint locuti, nisi .i. præterquam, quòd sanè .i. certe, vel valde, est mihi curæ scire sup. quorsum .i. in quam partem, hoc negocium sit eventurum .i. processurum, habes .i. tenes, intelligis omnem rem quam audire expetiisti, pergam .i. prosequar hoc iter. quo itinere cœpi ire .s. ad portum, vel pergam .i. perseverabo ire sup. eo quo .i. in quem locum .s. ad portum, cœpi inter .i. sum iter ingressus. PH. & quidem .i. & certe. ego pergam quoquo cœpi iter, nam constitui .i. cõveni cum quodam hospite .i. amico externo. me esse conventuram .i. allocuturam illum hospitem. P. dij bene vortant .i. approbent bene, & rectè dirigant id quod agas. Sæpe enim res eveniunt aliter, quam volumus, & plerunque bona in peius, mala mutantur in melius, & ideo voltumnus, vel (vt dicunt alij) vertumnus colitur, qui præest vertentibus. PH. ò Parmeno vale. P. tu Philotium onomeo productum & protensum blandi gratia, sicut Glycerium. etiam en Philotium bene vale.

LATO. A R G V M E N T V M) Per occasionem Parmeno narrat argumentum Philoti, quomodo Pamphilum coactum vxorem ducere post Bacchidis consuetudinem, tædium ceperit nuptiarum. [Nullus diaeris) Pro, nihil Estq. hoc totũ pręparatio & via quædam ad futuram narrationem. [Illum tuli) Verbum difficultatis & odij. [Haud opinor) Vrbane dictum in mulierem. [Habere antem?) Ironica correptio. [Quasi non tu) Facete notat futilitatẽ Parmenonis, reponens vices exprobrata garrulitati. [Hanc Bacchidem) Narratio [Se senem) Obliqua allocutio exprimens verba senis. [Vt ipsam) Faceta comparatio. [Perij, quid) Prosopopœia pœnitentis Pamphili. [Quid ais?) Admirantis. [Credo ita) Soluit a personis. [Sed quam) Labitur in prosopopœiam. [Hac ego) Continuat verba Pamphili. [Maligna) Difficilis ac superba. [Hæc, ita vt lib.) Comparatione indicat mores Philumenę, & obiter modestæ vxoris officium exprimit. [Paulatim elapsus) Propria & elegans locutio. [Quid adhuc) Interpellatio continuas partes narrationis. [Postulatio) Accusatio, querela. [Dic eam causam) Rectè causa odij non exprimitur, vt reservetur ad errorem fabulæ.

PETR. MARS. S E N E X si queret) Quam graviter adolescenter ferant vxorer sibi dari, presertim in ea ætate, qua amoribus liberaliter indulgere possunt docet hæc scena. Interim tamen perelegante etiam exprimuntur bonæ vxores, & prudentis mulieris mores, qui sane circa maritum tantum possunt, vt vel facile ex malo bonum, & ex bono malum, si importunæ fuerint, reddant. Arist. lib. 2. de re familiari. Quapropter decet non solum in prosperis rebus, secundaq. fortuna, vnanimem sese viro præstare, & inservire velle, verumetiam in adversis. Si sit in rebus defectus, vel corporis ægrotatio, vel alienatio mentis æquo ferat animo, & obsequatur, nisi turpe aliquid sit, vel indignum. Nec si quid maritus perturbatione animi deliquerit, memoriter servet, sed ægritudini ignorantiæq. adscribat. Nam quanto in his diligentius obsequatur, tanto sibi maiorem gratiam habebit, cum ab ægritudine fuerit liberatus. Et: Parva quidem peccata mariti, & si voluptaria fuerint ignoscendo vxor nesciat. [Nullus diaetir) Pro non diaeris per antimetiam, hoc est nomen pro adverbio. [Præfinito) Hoc est statuto modo, & termino, quid & quatenus.

GLAR. I N 8. Ædepol primam corripit, nisi sit creticus loco quinto. In 9. s, in Philotis eliditur, nisi quis verbum. Vbi ante Philotia ponat, & Mihi monosyll. totum elidatur. In 10. proceleusmaticus est loco primo. In 13. Aedepol prima brevi, nisi sit creticus loco primo. Et in 14. Philotion legendum ex Don. non Philotis, vt habet Aldi lib. In 22. d, in Quid eliditur, & Hæc, non omnes habent lib. nominatim vetustus noster. In 24. anapæstus loco primo, sed secundo creticus, quod malim quam I, de Ille abijcere. In 30 Ea est monosyll. In 31. Ita me dij amabunt, legendũ ex Don. ausque adverbio Bene. In 32. Vt, à superiore elidito versu. Profero enim primam producit apud Virg. nisi quis hoc licenter ab hoc poëta correptum existimet. Quo de diximus in Adel. Act. 3. Scen. 2. Item d, in Sed eliditur. In 37. I, de Illud eliditur, vel bacchius est loco primo. In 43 ego malim alterum Esse abijcere, quam I, de Illum elidere, & Sese initio item geminandum puto. Et est sanè luculentior sensus, vt post Vnicum neutiquam distinguatur. In 45. vel creticus loco primo est, vel Ille abijcit alterum I. In 49. anapæstus est loco secundo, & Huius monosyll. In 50. creticus haud dubie est loco quinto. In 54. Credo ibi eius, legendum ex Don. & Eius dissyll. est. In 59. vel Deæ monosyll. vel creticus est loco secundo, Perdiuot dissyll. est, & Isto, pro Istoc legendum puto propter carmen. Alioqui heptametrum fuerit, quale nullum inter senarios. Et versu proxime sequenti, vel d, in Ad, eliditur sequente consonante, vel Vt à superiore versu eliditur, vt Lache, pro Laches, legatur. quod quidam habent lib. In 54. Potus legendum, non Potis. Sic autem constat carmen,

Plus potus, illa vt abstinere potuerit.

Nam vt sese adijciatur, non est necesse. In 57. proceleusmaticus est initio, nisi creticum malimus loco secundo. In 61. Eam monosyll. sed m, vel in Quam, vel in Eam, non eliditur. In 70. d, eliditur in Sed, & in 72. in Quid. In 74. s, in Magis. In 75. Aedepol prima correpta. In 76. alterum Se, quod ad finem versus est, à sequente versu eliditur. In 78 d, in Ad, elidi videtur nisi bacchium loco primo esse putemus. Sic Earum dissyll. fuerit, nisi creticus sit loco quarto, In 83. Devictus legendum ex Don. non, Devinctus, vt sit παρόμοιον, Devictus, Victus, & Huiusca dissyll. In 87. Horum ea ad hos redibat lege hereditas, legendum. Et vel m, in Horum, vel a, in Ea non eliditur. In 88. anapęstus est loco primo. In 99. synæresis est duorum ij, in Abijt. In 100. duo bacchij sunt initio versus, quod dicere malim, quàm tam anaie I, in Illic, & s, in Dies elidere. In vltimo versu Philotion legendum, non Philotis, quod Aldi habet lib. nomen blandimenti gratia protensum, idq. apte sane, cum o, sit productum.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Sostratam vxorem accusat Laches, quòd nurum Philumenam duritia sua, & morum incommoditate domo eiecerit. Socrus contra nihil tale à se patratum esse contendit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Laches omnes socrus odij in nurus insimulat, mulieres adversantes viris commemorat. Deinde diversis coniecturis Sostratam vxorem, Philumenæ socrum coarguit, quòd nurum suam vtpote eandem Philumenam Pamphili vxorem durissimis suis moribus & intolerabilibus è domo expulerit, coegeritq; ad matrem remigrare. Socrus vero è contrario contendit, nihil se in perniciem nurus attentasse.

Tetrametri partim iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici. Præterea aliquot Senarij.

LACHES senex, SOSTRATA mulier.

PRo deum atq; hominum fidem, quod
hoc genus est, quæ hæc coniuratio,
Vt omnes mulieres eadem æque studeant, nolintque omnia?
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio vllam reperias:
Itaq; adeo vno animo omnes socrus oderunt nurus. viris
Esse advorsas, æque studium est, similis est pertinacia.
In eodem oẽs mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: &
Ei ludo, si vllus est, magistram hanc esse satis certo scio.
S. Me miseram, quæ nunc, quamobrem accuset, nescio. L. hem
Tu nescis? S. non, ita me dij beneament mi Laches,
Itaque vna inter nos agere ætatem liceat. L. dij mala prohibeant.
S. Meque abs te immerito esse accusatam, post modo rescisces. L. scio.
Te immerito? an quidquam pro istis facti dignum te dici potest,
Quæ me, & te, & familiam dedecoras, filio luctum paras?
Tum autem, ex amicis inimici vt sint nobis affines, facis;
Qui illum decrerunt dignum, suos cui liberos committerent.

Tu sola exorere, quæ perturbas hæc tua impudentia.
s. Egone? L. tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem, putas.
An, quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini,
Quo quisque pacto hic vitam vostrorum exigat?
Multo melius, hic quæ fiunt, quàm illi, vbi sum assidue, scio:
Ideo quia, vti vos mihi domi eritis, proinde ego ero foris.
Iam pridem equidem audiui cepisse odium tui Philumenam:
Minimeq. adeo mirũ: &, ni id fecisset, magi' mirum foret.
Sed non credidi adeo, vt et totam hanc odisset domum:
Quod si scissẽ, illa hic maneret potius, tu hinc isses foras.
At vide, quàm immerito ægritudo hæc oritur mi abs te Sostrata.
Rus habitatum abij, concedens vobis, & rei seruiens,
Sumptus vestros, ociumque vt nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, præter æquom atque ætatem meam.
Non te pro his curasse rebus, ne quid ægre esset mihi?
* venit. s. Non mea opera, neque pol culpa * euenit. L. immo maxume.
Sola hic fuisti: in te omnis hæret culpa sola Sostrata.
Quę hinc erant, curares; cum ego vos solui curis ceteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet;
Illiu' dices culpa factum. s. haud equidem dico mi Laches.
L. Gaudeo (ita me dij ament) gnati caussa: nam de te quidem,
Sati' scio, peccando detrimenti nil fieri potest.
s. Qui scis, an ea caussa mi vir me odisse assimulauerit,
Vt cũ matre vna plus esset? L. quid ais? non signi sat est,
Quod heri nemo voluit visentẽ te ad eam intromittere?
* Eam s. * Enim lassam oppido tum aiebant: eo ad eam non admissa sum.
L. Tuos esse illi mores morbum magi', quàm vllam aliam rem arbitror:
Et merito adeo: nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit
Ducere vxorem: & quę vobis placita cõditio est, datur:
Vbi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem exigunt.

DON. PRO deum atque hominum fidem) In hac scena accusatio socrus est, quæ se coniecturaliter defendit, dicens nihil à se factum in perniciem nurus. [Pro deum atque hominum fidem) Empathos ab exclamatione cœpta scena est. Senex.n.est difficilis & iratus. [Quod hoc genus est, quæ hæc coniuratio,) Conatur Terentius aduersus famam socrum bonam reperire, & incipit generali exclamatione, quo vehementior sit eius accusatio, paulatimq. ad speciale crimen descendit. [Quod hoc genus) Accusatio a persona, cui accidit ex sexu quòd socrus est. [Coniuratio) Confessio, bonæ rei est. Coniuratio malæ. & inde coniuratio Catilinæ dicta est. [Quæ hæc coniuratio) Accusatio à te. [Vt omnes mulieres eadem æque studeant) Bono argumento vtitur, Læsisti nurum, quia socrus es, & nulla socrus diligit nurum. [Vt omnes mulieres) Accusatio à causa eadem. [Studeant) Maioris operis est studere, quam velle. [Neque declinatam quidquam).i. flexam vel inflexam, ab eo quòd declinauerat, ne parum sit, diuersam vel dissimilem dixisse. vt est illud, Illum tumulum inflexit. [Itaque adeo vno animo) Nescias an ex sententia hac, vel adeo ex hac scena nomen fabulæ sit inuentum. [Itaque adeo) Necessaria sententiæ amphibolia ad describendam vtranque personã. [Viris esse aduersas) Aliud argumentum, Læsisti nurum, vt mihi aduersareris. nam mulieres omnes aduersantur viris. [Similis est pertinacia) Auxesis. nam studium & bonum est: Pertinacia vero nunquam non mala. [Aeque studium est) Studium est dedita opera voluntatis hominis attentior atque impensior. [In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam,) Tria in accusatione posuit, ex quibus duo sunt communia, vnum ipsius. q mulier est, & q socrus, cõia, quòd ipsa specialiter, magistra est ad malitiam Sostrata. Ex his colligit iniuriam passam, nurum per coniecturam. [Et ei ludo, si vllus est, magistram) Magna amplificatio criminis. dubitat, an sit ludus malitiæ, & magistra non dubitat Sostratam, sed certo scio, inquit. [Me miseram,) Et hæc quæ amphibolos cœpit, ad misericordiam spectat defendentis oratio. [Quæ nunc, quamobrem accuser, nescio) Oratorie, pro se loquitur mulier. si quidem maioris innocentiæ est nescire crimen, quàm defendere. & his verbis ostenditur sine noxa esse etiam Philumenam, non solum hanc quæ loquitur, Sostratam. [Itaque) Modo duæ partes sunt orationis. [Non, ita me dij bene ament mi Laches) Modo mi Laches nõ est blandientis, sed eius qui periclitetur innoxius. [Non, ita me dij bene ament) πίστις per iusiurandum. [Non, ita me dij bene ament) Animaduertendum veteres, non minus euphemismon in verbis, quàm cacephaton neglexisse, velut hic, Ita me dij bene amẽt. [Dij mala prohibeãt) Similiter odit vxorem, cuius amor optabilis fuit in adolescentia [Dij mala prohibeant) Vt vna inter nos agamus ætatem. [Post modo rescisces) Hæc figura ab oratoribus, ἐπάγγελμα nominatur, in qua aliquid promittimus iudicibus nos probaturos, cum metuimus, ne quid illis temere persuasum sit. [Post modum resciscest) Fiducia innocentiæ. Resciscere est, cum quod de industria celatur, vix argumentorum vi agnoscitur. [An quidquam pro istis factis) Amare, παρὰ προσδοκίαν. [Quæ me, & te, & familiam) Iam sic accusat, quasi probauerit crimen. & est amplificatio. [Quæ me & te, & familiam) Hæc exaggeratio est, quæ αὔξησις appellatur, cum ex vno maleficio multa fiunt ab oratoribus crimina. [Dedecoras) Dedecoratur, quod honestum est: Turpatur, quod honestum est corporale. [Suos cui liberos committerent) Nota liberos significatione etiam vnius filiæ. [Dignum, suos cui liberos committerent) Multum sonanter & accusatorio strepitu nec masculinum genus, nec fœmininum posuit, nec vnam, sed liberos. Sic Cic. En cui tuos liberos committas. cum de vno ageret. &, Habemus enim liberos omnes, de puella. [Dignum) Sic dixit dignum, vt honoris genus sit accipere vxorem meruisse. [Tu sola exorere) Emergis repertis. Verbum hoc imprudentiam notat. Cic. exortus est seruus, qui quem in eculeo appellare non posset, eum accuset solutus. [Exorere,) Existis. Exoriri dicitur qui non expectatus inuadit aliquem. [Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem, putas) Tu mulier, ἔμφασιν militiæ habet. & omnino expressio consuetudinis est ad indignationem. Et lapis nunquam vtilis, nisi ad telum, quem magis ad iniuriam delegit. nam saxum melius, quàm lapis, vt Virg. Saxaq. subuectare humeris. [Tu inquam mulier) Sic Euripides * & Virg. varium & mutabile semper Fœmina. [Lapidem, haud hominem) Sufficeret, lapidem putas, sed de stomacho, haud hominem, additum est. Plaut. Heus meus elephanti corio circuntectus est, non suo. [Haud hominem putas) αὔξησις. Sic Apollodorus * [An, quia ruri esse crebro) Memor sui est, q vixerat, Rus abis. [Quo quisque pacto vostrorum) Vostrorum, pro vostrum. sic veteres. [Multo melius, hic quæ fiunt) ὑπερβολῇ vsus est. vt in Adelphis, An non prius totis sex mensibus olfecissem? [Ideo quia, vti vos mihi domi eritis) Mire confirmat vnde sciat, ne suspiciose crimen obijcere videretur. Et bene Mihi, quia commoditas familiæ ad hunc redundatura est. [Iampridem equidem audiui cepisse odium tui Philumenam) Primo obiurgatio est Sostratæ, cur non amet nurum. secundo, cur non ametur à nuru tertio, cur vsque adeo puella nupta deserat domum. [Minimeq. adeo mirum,) Satis amare, pro merito dicit odium contra meritum amoremque, simul excusat nurum, quæ oderit talem socrum, & simul præuenit, Quid si non læsa est, sed odio me habet? [Sed non credidi adeo,) Deest, osuram fuisse. [At vide, quàm immerito ægritudo hæc oritur mi abs te Sostrata,) ἦθος post acrem inuectionem, seipsum miseratur, vt inuidiam duræ inclamationis in ipsam conuertat. Sic in Andria: Age nunc, iam ego pol hodie, si viuo, tibi Ostendam, herum quid sit pericli fallere. Et continuo, Chreme, Pietatem gnati. non te miseret mei? Tantum laborem capere ob talem filium? [Quàm immerito ægritudo hæc oritur mi abs te Sostrata) Postquam de iniuria dixit, de persona eius cuius fama * est, id est cum. [Aegritudo hæc oritur) Oritur, & magnitudinem rei significat,

significat, & repentinum impetum . vt supra, Tu sola exurere. [Rus habitatum abij) Quia dixit, Senex rus sese abdidit. [Concedens vobis) Ne diceretur quod sit voluptatis causa. Vobis melius pluraliter, quam si diceret, tibi. [Sumptus vestros, ociumq.) Sumptus vestros, idem quod alibi, Ocium, vitam vrbanam. Vel quod nihil acquiritis . vt in Adelphis, Hanc ego clementem vitam, vrbanam atque ocium secutus sum. [Concedens vobis, & rei seruiens) Concedens vobis.i.vt vos in vrbe essetis. [Rei seruiens) Res seruit diuitibus, quia abundant . rei seruiunt pauperes, quia se coercent ad angustias rei . Ita ergo res pro qualitate sua & seruit, & ei rei seruitur. Horat. Imperat aut seruit collecta pecunia cuique. [Ociumq.) Hoc est, amorem, quasi nihil agentibus . [Vt nostra res posset pati) Mediocris.s.vt comici patresfamilias. [Præter æquum ætatem meam) Præter æquum quia vos estis domini, vel quia vos fruimini, cum ego doluerim. Aetatem, quia senex. Virg. Vires vltra, sortemq. senectæ. [Non te pro his curasse rebus) Mirus sensus, Pro his, inquit, tot rebus vnam, & facilem redderes, curares ne quid ægre esset mihi. Et te sic pronunciendum, q.d. Et si alij non curarent, curare debuisti . [Non mea opera, neque pol culpa) Vellet dicere nurus euenit, sed melius dixit, non mea, ne accusando, confirmaret quod dixit senex, Omnes socros oderunt nurus. [Neque pol culpa euenit) Bene additum, Neque pol culpa. Potuit enim fieri, vt non fecerit ipsa iniuriam, sed tamen permiserit fieri. mire tamen nec ipse accusat nurum. [Non mea opere, neque pol culpa) Videtur vnum dixisse opera & culpa, & tamen non est idem. Opera enim est, si scientes læserimus : Culpa, si nescientes . quorum alterum, sceleris, alterum, stultitiæ est . [Sola hic fuisti) Ratio . & deest Enim, vt sit, Sola enim hic fuisti, quod ad filium & maritum pertinet . nam non sola, cum qua nurus . [Sola hic fuisti,) Sola quantum pertinet ad regendam domum, ceterum & filius, & nurus erant . sed sola.i.sine me. [In te omnis hæret culpa) Etsi in nuru culpa aliqua, in te omnis est tamen Sostrata. [Sola Sostrata) Optime geminauit Sola, more irascentium, nondum nomen posuit. & Sostrata, additum ad amaritudinem inclemantis. [Cum ego vos solui curis cetera) Vos, pro te: vt, Desiste manum committere Teucris. [Cum puella anum suscepisse inimicitias) h.d. tanquam concesserit etiam nurum iniquam esse. [Cum ego vos solui) Noua figura, solui vos . [illius dicas culpa factum) Præuenit defensionem, & eam sic pronunciauit vt crimen . [Cum puella) Puellam blande dixit, ita breue cum amaritudine, anum. [Haud equidem dico mi Laches) Mi Laches modo dixit, quasi grauissimum accusatorem arguens & quasi defatigata & delassata eius inclamationibus . Non ergo blandientis est modo Mi, sed inuidiose cogitantis. [Gaudeo, ita me dij ament, gnati causa) Quòd similis filius nõ sit, an quòd talem vxorem habeat, quam nec inimica accusare possit ? Et gnati causa, dixit, quia talem vxorem habens, sua causa, quid gaudeat non habet. [Nam de te quidem satis scio) i.nihil detrimenti fit, si tu pecces.i. nunquam, inquit, peccando peior fieri potes, sed es eadem quæ semper es . Sensus est, Iam talis es, vt peior fieri non possis . Sic Cic. Est idem Verres qui fuit semper . [Peccando, detrimenti) Seruas, inquit, numerum peccatorum, nec fit vllum copiæ detrimentum sed cum plurimum delinquas, tantundem semper ad mittitur . [Peccando, detrimenti) Hic sensus obscurus est, attamen hic dum quantumcunque, inquit, sceleris admiseris.i. quantumcunque peccaueris, nihil de tua existimatione minuitur . nihil de pudore derogatur, eadem es quæ fuisti, quia peior fieri nõ potes . [Peccando detrimenti) Quidam hanc putant Ironiam, q.d. Certus sum quòd ex nullo peccato tuo damnum pati possumus, sed male. [Qui scis, an ea causa, mi vir) Defensio à deriuatione causæ, in qua ostenditur non hanc esse, quam obijcit causam senex, cur abierit nurus ad matrem suam. [Vt cum matre) Deest, Sua. [Vt cum matre vna plus esset?) ἀπὸ κοινοῦ dixit.i. diu ac maiorem partem. [Quòd heri nemo voluit) Bene infirmauit defensionem senex, dicendo, Si propter matrem abijt, cur tu exclusa es, cum venires ? [Enim lassa oppido) Infirmius defenditur socrus, vt error senis vsque ad catastrophem perseueret. [Enim lassam oppido) Pro, Oppido enim dixit. Superuacue ponitur interdum hęc coniunctio, aut pro altera coniunctione. [Oppido) Valde. translatio à rusticis, qui interrogati quemadmodum fruges prouenissent, respondebant, Oppido.i. quæ sibi & oppido sufficere potuissent. [Eo) Propterea, ideo. [Tuos esse illi mores) Acerbissime infligit senex & accusationi vxoris, & defensioni nurus, si quidem hoc sensu dicat, nurum nec mendacij culpam incurrere, quæ vere ægrotet ex moribus malæ socrus. [Nam vestrarum nulla est) Pro vestrum . hoc enim ab eo quod est vestræ. [Quin gnatum velit) Quin, quæ non. [Et quę vobis placita conditio est data) Imago hic quædam argumentationis, quæ dicitur ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους . quod Latine dicitur, Ab initio ad finem. & vt generaliter cœpit inuectionem, ita generaliter conclusit in socrus. & est sensus, Eo improbius fecistis, quòd illas, quas elegeritis, odistis. [Vbi duxere impulsu vestro) Bene verba eadem stomachose & significanter repetiuit, vt improbitas ex proximo appareat impulsu. [Vbi duxere impulsu) Videtur, vt supra diximus, hęc tota scena ad hoc interposita, vt fabulæ nomen hinc intelligeremus inuentum. Et impudentiam suarum impulsus repetitio demonstrauit. [Impulsu vestro) Sic in Heaut. Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuarier.

PRO &c.) Hic accusatio socrus est, quæ læserit nurum. Socrus autem coniecturaliter se defendit dicens nihil a se factum esse in perniciem nurus. L. Pro, irascentis exclamatio, implorato sup. fidem.s.i.opem & auxilium. Deum pro Deorum, atque hominum, quod.i. quale, cuiusmodi est hoc genus, muliebre.s.est, accusatio est enim et a sexu, quæ.i. qualis, hæc coniuratio.i. conspiratio, consensus, concordia, in malum est, consensio bonæ rei est, coniuratio malæ, vt.i. quod omnes mulieres æque .i. pariter, vel ita studeant.i. studio se moliantur, tendant, atque cupiant ea.i. easdem res, puta lædere nurus & odisse, studere maioris est operis, quàm velle, ideo hic studeant . nam capi potest pro studiose cupiãt, & vt omnes mulieres æque nolint .i. recusent omnia, quæ s.vp. viri velint vel nurus, neque reperias.i. inueniat aliquis, secunda persona, pro tertia, vllam mulierem declinantem .i. inflexam, seu recedentem quidquam.i. in aliquo, seu aliquantulum ab ingenio.i. à natura aliarum mulierum, itaque.i. ideo, vel sunt duæ partes, omnes socrus.i. omnes matres maritorum, oderunt .i. odio prosequuntur nurus.i. vxores suorum filiorum, adeo pro valde, vno animo.i. animo valde simili, & consentienti, æque .i. sic, vel rem seu tantum studium est.i. dedita opera & attenta voluntas, ac impense & similis pertinacia.i. obstinatio & perseuerantia in malo est omnibus, mulieribus, esse aduersas.i. aduersari viris, & omnes mulieres videntur mihi doctæ .i. instructæ, eruditæ ad malitiam, in eodem ludo.i. in eadem schola malitię. Et scio satis certo .i. satis explorate hanc vxorem meam esse magistram eius ludo .i. illi scholæ malitiæ, si vllus est malitiæ ludus magna est criminis amplificatio dum dubitet senex an sit malitiæ ludus . S. me miseram, exclamatio est tertia, q.d. possum Dicere me esse infelicem, quæ.s. ego nescio, quamobrem.i. propter quam causam. accuser a viro meo nunc. L. hem, indignantis interiectio, & irridentis, tu nescis quare accuseris , q.d. optime nosti, sed simulare te iuuat . S. ò mi Laches, non hic mi blandimentis est, sed eius qui periclitetur innoxius . Dij ita ament me, vt dico verum, me nescire quare accuser, quæ.i. & ita liceat nos agere ætatem.i. vita fungi inter nos, & simul traducere vitæ tempus, vt verum dico me nescire quare accuser, suntq. modi iurandi satis triti. L. dij prohibeant male, q.d. non esset magnum mihi malum, si tu mihi eripereris me possem tecum agere ætatem, & hoc dicitur per quandam irrisionem, vt dici consueuit vulgo, Deus seruet nos à malo per quandam irrisionem. S. & rescisses.i. cognosces . Rescimus quod de industria celatur, post modum.i. postea me Sostratam esse accusatam abs te immerito.i. sine causa. L. scio te immerito esse accusatam, q.d. scio te non esse tantum accusatam quantum meruisti, & ideo immerito.i. non secundum meritum es accusata, an.i. verum quidquam.i. aliquid potest dici de te dignum.i. prout merita es. pro istis factis .i. pro tuis improbitatibus. istis posuit per contemptum, quæ.s. tu dedecoras.i. deturpas, dehonestas, infamas me, & te, & familiam .i. famulos & domum totam, & paras.i. acquiris vel procuras luctum .i. mœrorem filio Pamphilo, autem.i. sed, tum.i. deinde, facis vt affines.i. propinqui nostri propter nuptias sint nobis inimici ex amicis.i. cum prius essent amici nobis, qui affines decreuerũt.i. statuerunt illum filium dignũ, cui filio committerent .i. collocarent, traderent fidei, seu crederent suos liberos.i. suam filiam, vbi liberi in plurali in significatione vnius filiæ vsurpatur, tu Sostrata exoreris.i. emergis, existis reperiris sola, quæ.s. tu perturbes hæc .i. has amicitias, & mutua commercia, seu mutuas necessitudines, tua impudentia.i. tua importunitate. Exoriri dicitur qui expectans aliquem inuadit . declinaturq. tam secundum tertiam coniugationem, quàm secundum quartam. S. egone.i. dicis ne quòd ego perturbaui omnes affinitates ? L. inquam .i. dico, vel repeto, quòd tu mulier hæc omnia perturbasti, quæ.s. tu putas omnino me esse lapidem.i. insensibilem, non hominem an .i. verum, quia solen esse ruri .i. in agris, crebro.i. sæpe, rus dicitur (vt aliqui volunt) à rursum, quòd aursum, quotannis, vel alternis fit, colendum, si velimus fructum nobis afferri ab illo, arbitramini.i. putatis me nescire quo pacto, GVID.

id est quomodo,quisque vestrorum,pro quisque vestrum, exigat .i.agat,reducat vitam,hic .i. in hoc loco domi, vbi dicit quisque vestrorum masc.esua est,quod præponderat fœm.intelligebas.n. senaa non solum de vxore,sed & de filio,& de cetera familia domi relicta. Scio multo melius ea quæ fiunt hic domi,quàm ea quæ fiunt illic.s.ruri,vbi ego sum assidue,ideo .i. eam ob rem qa vt.i.sicut eos de familia mea eritis mihi.i.ad meum decus vel dedecus domi proinde,dissyllabum.i.ita ego ero foris puta in agris fama.i.in fama & rumore tali,qualem mihi comparaueritis domi,q.d.in me redũdatura est familiæ fama turpis & honesta equidem audiui iam pridem Philumenam nuram nostram cepisse .i. concepisse odium tui,bene tui,nam hic passio designatur,& minime.i.non,est adeo .i. valde mirum,si ceperit tui odium,& ni .i. nisi Philumena fecisse id .i. nisi, cepisset odium tui , foret magis mirum cum tu sis eiusmodi moribus qui pariãt facile odium sed non credidi hucusque eam sup.cepisse adeo.i.tantum odium tui, vt etiam odisset .i. odiret . si haberemus hanc totam domum .i. meam totam familiam,& locum ipsum . quod.s.eam fuisse conceptam tantum odium tui si scissem.i.sciuissem,illa nurus maneret potius hic domi meæ, tu Sostrata isses .i. iuisses, hinc .i. ex hac domo foras . At.i.sed ò Sostrata vide.i.considera nunc quàm .i.quantum,immerito .i. sine causa,et prius dicebas, hæc ægritudo.i.animi molestie & dolor . ortor mihi abs te abij.i.me contuli,rus.i.in agro,habitatum.i.ad habitandum, concedens vobis .s. vobis morem gerens vel permittens,vt in vrbe essetis, & seruãs .i.consulens,incumbens rei.i.vtilitati rei familiaris,res secutæ diuitibus,quia abundat eis , pauperes autem rei seruiunt , quæ se coartant ad angustias rei,& meliorem propria viuunt,id autem faciebam vt nostra res.i.nostra substantia,nostrum peculium,posset pati.i.tolerare,sustinere vestros sumptus .i. vestras impensas, & vestrum ocium .i. vel etiam vrbanam quietem & securam, vel vocationem vestram à labore,vel amorem quasi nihil agentibus, vbi inquam habitatum non parcens labori meo,vbi dicunt non parcens pœnæ meæ,&non timens pœnam meam,præter æquũ.i. id contra quod æquum est,vt videlicet et vos essetis domi, & ego laborarem ruri,& vos frueremini, ego vero dolerem , & præter ætatem.i.contra rationem ætatis meæ,quia sum senex , vide inquam te non curasse.i.effecisse,pro his rebus .i. contemplatione horum laborum motum,nequid.i.vt non aliquid esset mihi ægre .i. molestie,& difficulter ferendum . Alij interrogatiue legunt, quod minus placet. Sost.non venit.i.non euenit nurus relinqueret hanc domum,mee opera .i. mea operatione,& studio neque pol mea culpa .i. (quod barbare dicunt in hoc sensu) meo defectu . Opera est si scientes læserimus,culpa vero est si nescientes offenderimus,quorum alterum est sceleris,alterum stultitiæ,addidit pol,aduerbium iurandi , et dictum suum certius comprobaret . L. immo.i.sed maxime.i.præcipue,euenit opera tua,et totum factum sit quod video,tu fuisti hic sola.i.sine me, & sola habens regimen totius domus, propterea omnia culpa hæret.i.fixa est,reposita est in te,tu sola curares.i.curabas,coniunctiuum pro indicatiuo,ve quæ erant hic.i.domi curanda,cum.i.quando, ego solui .i. exsolui,liberaui vos pro te,ait Donatus,ceteris curis .i. solicitudinibus alijs,puta operandi aliquid manibus proprijs,nõ pudet te anum.i.vetulam,suscepisse inimicitias cum puellæ Pamphila,quæ debuisses visa esse sapientia,& non curasse hæc indigna sua ætate,dices.i.respondebis (occurrit obiectioni) id factum esse quod fuerint inimicitiæ,vel quod discesserit sua culpa.s.puellæ. S. Equidem ò mi Laches,ibi mi non est blandientis, sed inuidiose rogantis,equidem non dico id factum culpa puellæ . L. Ita me Dij ament,vt verum & ex animo dico,gaudeo causa filij, vel quia nõ sit similis matri aut quia talem habeat vxorem, quæ nec ab inimica quidem possit accusari, nam de re.i.quantum ad te attinet,satis scio quod sup. nihil detrimenti .i. nulla diminutio,de tuo pudore, aut de tua æstimatione potest fieri peccando .i. quantumcunque peccaueris, quoniam peior fieri non potest, sed semper es eadem . S. O mi vir.i.mi marite,qui.i.quo modo scis,an assimulauerit.i.finxerit,se odisse me.i.odio prosequi me, ea causa.i.eã ob rem,vt esset plus.i.diutius,vna.i.simul,cũ matre sua . L. Quid ais,q.d.nihil dicis quod procedat,non satis signi .i.non est signum sufficiens,quod nemo voluit admittere.i.introducere heri ad eam Pamphilam,te Sostratam nescientem.i.euntem ad visendum eam. S. Enim.i.certe,vel quia,non admiserũt me quia aiebant eam,tum.i.tunc oppido.i.valde,lassam.i.defatigatam morbo , ac propterea quiescere neque tunc esse adeundã eo.i.propter ea non admissa sum ad eam Pamphilam. L. Arbitror tuos mores acerbos & duros toleratu, esse magis morbum illi puellæ,quàm vllam aliam rem,q.d. ægrotat ex moribus tuis malis,quibus acerbe contristatur,& adeo.i certe,vel valde,merito .i. non sine causa tuis malibus ægrotat,nam nulla vestrarum , pro vestrum est,quin.i.quę non velit filium suum ducere,& conditio .i. optio, electio , pactio,quæ vobis placita est, pro placuit (nam placeo fecit placui vel placitus sum in præterito) datur vobis,quasi dicat im probe illas odistis, quas elegeritis, ipse vbi .i. postquam filij duxerunt illas vxores, quas elegistis,impulsu vestro.i.vestra instantiæ,ipsi exigunt .i. excludunt,quasi extra agũt & exturbant , eijciunt amittunt à se impulsu etiam vestro quod est nurus, vestros mores nequeat perferre .

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Expostulat senex cum vxore, q̃ odio & iniurijs Philumenam à se abegerit.[Pro deum atq;)Grauiter ab exclamatione incipit,& morũm similitudinem coniurationem vocat,per auxesim . Estq. hoc exordium accusationis . [Videntur ludo doctæ) Venustæ metaphoræ . [Ita medij bene) Deieratio ad purgationem . [Dij mal.) Abominatio . [Quæ me & te) Exaggerat rem à persona , priusquam crimen proferat . [Tu inquam) Resumptio ad vehementiam.[An quia)Occupatio,quæ tollit suspicionis opinionem, vt rem certam confirmet . [Iam pridem) Propositio,quæ amplificandi causa dilata est,cui subijcitur confirmatio breuis ex ipsa re , & mox amplificatio ex odij magnitudine . [At vide) Amplificatio à suis meritis. [Non mea opera) Infitiatio Sostratæ, & fit controuersia coniecturalis. [Hæret culpa sola)Probatio ex vi remotionis . [Cum puellis anum)Inuidia facti a personis. [Illius dices) Occupatio,quæ & ipsa vim habet ex remotione. [Qui scit) Obiectio ad defensionem,sed permodesta.[Nõ signi sat)Refutatio à signo. [Enim lassam) Absolutio, locus coniecturalis,& proprius defensoris . [Tuos esse illi)Redit ad institutum dimissa altercatione,&confirmat à persona .

PETRVS MARS.

PRO Deum) Socrus aduersus nurus non insolentem , sed perpetuam & quasi debitam superbiam,iram,inuidiam,odiumq. exponit hæc scena. Nam socrus filiorum suorum vxores ob hoc ferè odio prosequuntur,quòd plerunque digniores, & meliores aut ditiores suos liberos existimant,quam qui debeant vxoribus etiam dignissimis & optimis iungi. Hoc enim totum odium ex sola philantia descendit,vitio et omnium pestilentissimo,sic etiã frequentissimo. Describitur præterea boni patris familias officium qui ita vitam suam instituere debet,vt quamuis familiæ illum quam longissime subinde abesse puter, interim tamen ille omnium illorum facta dictaq. explorata teneat. Est autem socrus mariti mater . Nurus vero vxoris mater.

GLAREANVS.

HVIVS scenæ primi septem versus sunt iamb. tetr.acat. In primo creticus est loco primo. In 4. proceleusmaticus est eodem loco primo. Finitur autem is versus in Viria . & quintus ab Esse verbo incipit,denique Pertinacia claudit eum versum,ita vt verbum Est præcedat,ac ita legantur ,

Itaque adeo vno omnes animo socrus oderunt nurus,viris
Esse aduorsas æque studium est, similia est pertinacia .

In 7. anapæstus est locis primo & sexto, & creticus loco tertio, nisi a,in Vilus elidatur . Octauus ac nonus senarij sunt iambici. Decimus rursus tetrameter iambicus acat.cum octo subsequentibus . At in hoc adeo decimo vel proceleusmaticus est loco septimo,vel synæresis duarum vltimarum syllabarum est. In 11. anapæstus est loco sexto . In 15. creticus est loco quarto, nisi Suos monosyllabũ faciamus. Vndevicesimus senarius est. [Multo melius hic quæ fiunt,quàm illic vbi)Quatuor hi proximi versus tetrametri,vel trochaici catalectici esse possunt , vel iambici acatalectici. Doct.trochaicos existimauit . Ego malim iambicos.Ceterum in secundo versu pro Ideo quia,alij libri melius habent, Ideoq. . Reliqui deinde sunt trochaici , quanquam quidam etiam dubij. In 7. e corripitur in Vide. In 8.vel Rei monosyllabum est , vel est creticus loco sexto . In 10. vel Meo monosyllabum erit,vel carmen erit iambicum, vel denique amphibrachys est loco primo. In 12. trochæus initio est,& Venit habet vetustus liber,sed nihil ad carmen. Decimustertius iambicus est,nisi aut Fuisti dissyllabum fuerit,aut bacchius sit loco secundo. In 16. Illius dissyllabum. In 18. dij corripitur,non eliditur. In 19. s,in Satis eliditur,alioqui iambicus erit. Quintus quartusq. à fine ambigui sunt,quanquam in quinto Enim à superiore versu priorem elidere potest,& in quarto Tuos monosyllabum esse potest, vt sic ambo sint trochaici . In vltimo Easdem dissyllabum erit,ambiguum sane,sed ego trochaicum malim,qa duo proximi haud dubie erant trochaici .

ACTVS

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Laches remitti cupit nurum suam. Pater Phidippus dicit non posse eam perdurare apud socerum absente Pamphilo.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequente scena Laches Pamphili pater, Phidippum Philumenæ parentem conuenit super reditu suæ nurus, quam certo Phidippus negat apud socerum absente Pamphilo perdurare posse. In primis autem Phidippus filiam alloquitur, qui mitissimus esse pater ostenditur, eo quòd multum de suo iure remittat.

Iambici quadrati acatalectici.

PHIDIPPVS senex, LACHES, SOSTRATA.

ETsi scio Philumena meum ius esse, vt te cogam,
Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam
Vt tibi concedam, neque tuæ libidini aduorsabor.
L. Atque eccum Phidippum optume video: ex hoc iam scibo, quid sit.
Phidippe, etsi ego meis omnibus scio me apprime obsequentem:
Sed non adeo, vt facilitat mea illorũ corrumpat animos.
Quòd si tu idem faceres, magis in rem & nostram, & vostram id esset.
Nunc video in illarum potestate esse te. P. eia vero.
L. Adij te heri de filia: vt veni, itidem incertum amisti.
Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. si quid est peccatum à nobis, profer:
Aut ea, refellendo, aut purgando vobis, corrigemus,
Te iudice ipso. sin ea est caussa retinendi apud vos,
Quia ægra est; te mi iniuriam facere arbitror Phidippe.
Si metuis, satis vt meæ domi curetur diligenter.
At, ita me dij ament, haud tuis hoc concedo, etsi illi pater es,
Vt tu illam saluam magis velis, quàm ego; id adeo gnati caussa,
Quem ego intellexi illam haud minus, quàm se ipsum, magnificare,
Neque adeo me clam est, quàm esse eum grauiter laturum credam,
Hoc si rescierit. eò, domum studeo hæc prius, quàm ille huc redeat.
P. Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem
Noui: &, quę dicis, omnia esse vt dicis, animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illã ad vos redire studeo,
Si facere possim vllo modo. L. quæ res te facere id prohibet?
Eho, nunquidnam accusat virum? P. minime: nam postquam attendi
Magis, & vi cœpi cogere vt rediret, sanctè adiurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse alijs vitij est: leni ego animo sum natus:
Non possum aduorsari meis. L. hem Sostrata. S. heu me miseram.

L. Certum ne est istuc? P. nunc quidem, vt videtur: sed nunquid vis?
Nam est, quod me transire ad forum iam oportet. L. eo tecum vna.

DONATVS.

ETsi scio Philumena meum ius esse) In hac scena moralis allocutio Phidippi est ad filiam, mitissimi patris colorem ostendens. [Etsi scio) Apparet & hic multa prius patri suo Philumenam locutam fuisse. ergo hæc responsio est, non principium. [Vt te cogam) Etiam loquitur s. [Scio meum ius esse, vt te cogam) Hoc idem in Adelphis: Non necesse habeo omnia pro meo iure agere. [Patrio animo victus) Bene victus, quia non ratione facio. [Victus) Est vndecunque, qui recedit à iure. [Neque tuæ libidini) Libido est qualibet voluntas temere suscepta. Et bene libidini est enim non æquum domo mariti abesse nuptam. Etsi enim pro voluntate posuit libidinem, tamen sub accusauit hoc nomine. [Optume) Opportune. [Ex hoc iam scibo) Legitur & Hic, locale aduerb. & quasi comminatur vxori modo se inuenturum ipsam peccasse, non nurum. [Quid siet) Verum, quid sit rei? an quid hæc nurus? vtrum innocens, an iniqua? Et videtur hoc Sostratæ dicere, nam vicini sunt inter se proximi Laches & Phidippus. [Phidippe etsi ergo meis) Expostulatio Lachetis apud Phidippum, accusationem continent, tanquam causam iniuriam intendat. [Apprime) Vehementissime. [Scio me esse apprime obsequentem) Principium à persona eius cum quo agitur, & sua, & an vtile sit nimis obsequi hominẽ suis. [Sed non adeo, vt facilitas mea) Facilitas, indulgentia. [Sed non adeo, vt facilitas mea) Deest Tamen & est anacoluthon tertium. [Eia vero) Modo aduerbium corripientis. [Eia vero) Parelcon. [Nunc video) Iucunde temperat eius culpam, quem accusat, cũ dicat illum coactum a suis facere sibi iniurias. [Adij te heri de filia) Narratio & memoriter poëta, qui adiit heri ea causa rure huc aduenit, patrem consiliono Philumenæ conuenit. [Itidem incertum amisti) Pro amisisti, syncope. Et Itidem quid est? an id, Incertum amisisti, vt ad te incertus veni? Iungendum ergo, vt veni, itidem. vt sit, Vt veni, amisisti itidem incertum. Incertus, inquit, veni, incertus à te recessi. [Haud ita decet) Non vsque adeo decet. & est confirmatio. [Haud ita decet) Bene additum est Ita. etsi enim celandæ iræ, non vsque adeo tamen, vt discordiam pariant. [Aut ea refellendo, aut purgando) Refellit qui negat, Purgat qui fatetur, & sic defendit. [Ergo refellimus per coniecturam) Purgamus per ceteros status. [Te ipso iudice) Virg. Pan deus Arcadia mecum si iudice certet. Quid enim est Te ipso, nisi. s. reo culpæ, & tibi ipsi ac tuis fauenti? vel qui me speres vincere. [Vobis corrigemus) Plus dixit Vobis, quàm Tibi. [Sin ea est causa retinendi apud vos) Reprehensio. [Arbitror Phidippe) Bene addidit nomen, excitans audientem. [At, ita me dij ament, haud) Addidit iusiurandum, ita enim credibile est tantundem amare socerum quantum patrem. [Satis vt meæ domi curetur diligenter) Vt, ne non. & iungendum est Satis diligenter. non enim, Metuis satis. [Etsi illi pater es) Salustius in j. lib. Et liberis eius auunculus erat. [Etsi illi pater es) Compendium attulit. Virgilius, Heu fuge nate dea. Hoc enim sentit, Quanquam natus dea sis, fuge tamen. [Id adeo gnati causa) Honestè amoris nurus rationem subiecit piam. Nam non continuo rectũ est nimis amari à socero nurum, nisi propter filium diligatur. Bene ergo, gnati causa, incredibile est enim patrem non patris pietate superari. [Quem ego intellexi) Et causam sui amoris ostendit, & mariti nullam erga coniugem culpam, quippe qui amet, & a Parmenone dictum, Eo amantem inuitum Pamphilum extrudit pater. [Quem ego intellexi illum haud minus, quàm seipsum magnificare) Hic subtiliter oneratur culpa nurus, si quidem indigne iniuriam faciat socero & marito. [Neque adeo me clam est, quàm esse) Ingeniosissime poëta iam præparat causam simulato ob hanc rem iracundiam Pamphilo. [Hæc prius, quàm ille huc redeat) Hic subtiliter etiam terrorem inijcit iracundiæ mariti. [Laches, & diligentiam vestram) Principiũ similiter persona est factum. [Laches, & diligentiam vestram) Remotiuo statu agit Phidippus pro persona sua. nam in filium remouet culpam, cur non redeat. & relatiuam simul tentat qualitatem, potest enim videri eam iniuria socrus ad hanc voluntatem esse compulsam. [Laches, & diligentiam vestram) Ab eo cœpit quo maxime motus est, & quod in primis purgandum sibi

fuit, ne suspectam aut voluntatem, aut diligentiam habere videatur affinium. Et cum affectu quodam, & gemitu dicit Laches, qui ille ait Phidippe. & bene a nomine cœpit, vt consentire ille videatur. Et diligentiam, quòd ille ait, Sin metuis, satis vt meæ domi, &c. Et vestram melius, quàm tuam, cum ille dixerit de se tantum. Et benignitatem, quòd ait, Haud tibi concedo, etsi illi pater es, vt tu illam &c. (Et diligentiam vestram, & benignitatem) Apodosis ad vtrunque. (Diligentiam) Quia dixit, Si metuis, satis vt meæ domi curetur diligenter. (Benignitatem) Quia dixit, Haud tibi concedo, etsi illi pater es, vt tu illam saluã magis velis, quàm ego. (Et quæ dicis omnia, esse vt dicis) Quòd iurauit, & quòd dixit gnati causa. & quòd addidit, Quòd illam amet Pamphilus. (Et te hoc mihi cupio credere) Melius quàm si & hic iuraret. (Et te hoc mihi cupio credere) Bene collegit ea vicissitudine quod volebat. (Se facere possim) Hic est remotio, Si facere possim ullo modo. & mollius dixit, quàm si, nec facere possum, dixisset. hoc enim vult intelligi, Volo, & non possum facere. (Eho, nunquidnam accusat virum?) Gesticulatio, quędam secretiora quærentis. sępe enim de maritis puellæ parentibus queri solent aliquid eiusmodi, quod solis ipsis committendum est. (Eho, nunquidnam accusat virum?) Eho, interiectio ponentis autem priorem. nam illa quærit quæ solent de maritis puellæ matribus queri. (Nam postquam attendi) Iustius, & vide, num desit Animum, vt sit, attendi animum, non enim plenum est, sed nudum. adiectis enim oculos, aut animum subauditur. (Sancte adiurat) Ad nunc adiectiuum est. significat enim valde. (Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare) Bene hic addicit poëta verba Philumenæ, ad quæ Phidippus respondebat, cum diceret. Etsi scio ego Philomena meum ius esse &c. (Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare) Magnifice contra illud quod Laches dixit, ægre laturum Pamphilum, & ita locutus est, quasi hoc Pamphilo gratius esse debeat. (Perdurare) Proprie & muliebriter dixit. (Aliud fortasse alijs vitij est) Sic dixit, ne diceret, Sed eius vt redeat, & mollius dixit Alijs, quàm si Tibi dixisset. (Ego sum animo leni natus) Hoc contra aliud quod primum dictum est, Etsi ego meis omnibus scio me esse apprime obsequentem, sed non adeo, vt facilitas mea illorum corrumpat animos. (Animo leni natus) Hoc est plenum. nam sum animo leni, cum dicimus, ἐλλειπτικῶς profertur. (Non possum) Cõclusio. (Ego sum animo leni) Qualitas venialis. (Hem Sostrata) Quæ dixisti, non mea opera, neque pol culpa euenit. (Heu me miseram) Ad se redit tertio, quasi delassata, conqueritur. (Certum ne est istuc?) Quòd Philumena non redeat. (Nunquid vis?) Discedentis verbum. (Transire) Cito ire.

GVIDO.

ETSI scio &c.) Hic Laches Pamphili pater conuenit Phidippum patrem Philumenæ super nurus suæ reditus, quam Phidippus negat perdurare posse apud socerum absente Pamphilo. In primis autem Phidippus alloquitur filiam, qua allocutione mitissimus esse pater ostenditur, qui multum de suo iure remittat. P. ô Philumena filia, & si.i. quamuis. scio meum ius esse.i. mihi incumbere, ad me spectare vt cogam te facere ea, quæ ego imperem .i. pręcipiam tibi, tamen ego victus.i. persuasus, mollitus animo patrio.i. affectu patris, victus est qui vndecunque recedit a iure. faciam.i. imperabo mihi, et concedam.i. morem gerã tibi. neque aduersabor.i. reluctabor, repugnabo, obuiam ibo tuæ voluntati, etiam immoderate & temere susceptæ. Libido est quælibet voluntas temere suscepta, siue cupiditas immoderata. L. Hoc iungendum est cum eo quod dixit in fine superioris scenæ, vestro impulsu eadem exigunt, deinde animaduertit Phidippum exeuntem, ideo subdit, atque eccum.i. ecce hic video Phidippum optime.i. opportunissime. Quidam codices habent totum quod habetur à principio scenæ attributum personæ Lachis. Iam.i. nunc. scibo, antique pro sciam. ex hoc.i. ab hoc Phidippo quid sit.i. quid rei sit de hoc propter quod recuso vxorem, vel quid sit nurus, an innocens, an iniqua. deinde verbis aggreditur Phidippum sic. ô Phidippe etsi.i. quamuis. ego scio me esse apprime.i. vehementissime, obsequentem.i. obedientem, indulgentem omnibus meis.i. omnibus de cognatione mea, vel liberis, vel alioquin propinqui. sed tamen sup. non adeo.i. non tantum scio me esse illis obsequentem. vt mea facilitas.i. indulgentia, mollis permissio. corrumpat.i. deprauet animos illorum.i. meorum. Quod ni. sed. vel quod idem.i. quod ipsum a me factum si tu faceres id etiam magis in rem vestram, & in rem nostram.i. illud esset magis vtile vobis & nobis quàm id quod facis. vestram & nostram dicuntur in plurali propter familiam vtriusque quam intelligit.

nunc video te Phidippum esse in potestate illarum fœminarum, .i. vxoris & filiæ.i. te agitari & more earum arbitrio. P. eia vero .i. age vero. est autem hic eia aduerbium corripientis & vero est syllabica adiectio, seu parelcon. Corripit autem eum hoc modo. Eia vero, quasi intelligas semper aliquid iurgij habes? L. Adij te.i. iui ad te heri. de filia.i. propter filiam. amisisti.i. dimisisti, remisisti, quasi a te misisti. me incertum.i. similiter incertum. et.i. & ego veni haud ita.i. non vsque adeo. decet.i. inhonestum est, te celare.i. occultare, iras tuas.i. causas tuæ iracundiæ. si eia hanc affinitatem esse perpetuam.i. si vis vt diu simus permansuri affines, quasi diuortiũ minetur ille de filia sua, si quid.i. si in aliquo errauerimus. ubi nota structuram anterioris partis verbi impersonalis passiuæ vocis, quale hic peccatur, peccabitur, peccatum est, vel peccatum fuit. Nam ante se vult ablatiuum casum cũ præpositione a, vel ab, personæ agentis, post se vero casum sui verbi. vt Cicero ad Lentulum, eius orationi vehementer ab omnibus reclamatum est. similiter hic, Si in aliquo à nobis peccatum pro si nos peccauimus in aliquo. profer.i. emitte in lucem ea, in quibus est peccatum. corrigemus vobis.i. emendabimus, ad rectitudinem reducemus ea refellendo.i. negando illa, aut purgando .i. excusando. Refellit qui purgat qui idem fatetur, & se defendit. ergo refellimus per coniecturam, purgamus per ceteros status, & ea corrigimus te ipso iudice.i. indicante. Sin.i. sed si causa retinendi eam puellam apud vos est ea.i. talis, quia est puellę est ęgra .i. male valens. ô Ph. arbitror te facere mihi iniuriam si metuis, vt pro ne non.i. quod non satis diligenter ipsa puella curetur .i. tractetur domi meæ, at.i. sed. Dij ament me ita vt verum dico, haud.i. non. concedo tibi hoc.i. hoc tibi ascribi non patior, & si.i. quamuis, es pater illi puellę, et tu magis velis illam filiam saluam .i. incolumem, quam ego volo adeo .i. certe, id quod sequitur est clam me.i. a me ignoratum. Nam res quæ clam me est, a me nescitur. in quo dicto me potest esse vel accusatiui vel ablatiui casus. vtrique enim casui seruit clam præpositio, vt auctoribus placet Non ergo ignoto.i. non me latet, quàm.i. quantum. grauiter .i. moleste. credam eum Pamphilum laturum esse, vxorem recessisse si resciuerit, hoc.i. vxorem suam reliquisse domum vestram eo domum. studeo.i. cupio summopere, aut do operam, siue laboro. vt sup. hæc Philumena prius redeat in domum meam, quam ille Pamphilus redeat huc ab Imbro, quo peregre est profectus. P. O Laches noui.i. compertum habeo, & diligẽtiam vestram & benignitatem. & induco animum.i. mihi persuadeo omnia esse ita vt dicis, & cupio te credere mihi hoc quod sequitur, videlicet quod studeo.i. do operam, illam redire ad vos si vllo modo possum facere vt redeat. L. Quæ res prohibet.i. impedit. te facere, id.i. vt redeat ad nos Eho, interiectio hic ponentis autem priorem, an illa querit quæ solent de maritis puellæ parentibus queri. Nunquidnam.i. non ne in aliquo accusat.i. improbat virum.i. maritum suum Pamphilum. P. Minime.i. non accusat virum, nam postquàm attendi magis.i. diligentius rem considerauit, vel postquam magis attendi animum sup.i. postquam ad eam rem adhibui ingenium, & (quod dici solet) postquam magis posui in capite meo, & postquam cœpi vrgere.i. instare. vi.i. violentia vt rediret in domum vestram. adiurat.i. valde iurat. ad enim ibi pro valde capitur. sancte.i. firme, se non posse perdurare.i. permanere apud nos. Pamphilo absente.i. in absentia Pamphili. fortasse aliud vitij.i. aliud vitium est alijs hominibus, quod mihi non est. Nam ego sum natus.i. ego sum a natura, animo leni.i. miti, suaui, benigno non possem aduersari.i. repugnare meis subditis. puta liberis, vel alijs. L. Hem, indignantis est interiectio. ô Sostr. q. d. huius rei auctores, auctor enim est communis generis. S. Heu, dolentis interiectio. me miseram, exclamatio est, q. d. fateor. me esse infelicem, quæ in tantam venerim suspicionem. L. Ne.i. vtrum istud est certum.i. exploratum & constitutum, quod Philumenam non redeat. P. Quidem.i. certe. certum est quod nunc non redeat et videtur.i. quantum possum perspicere. sed nũquid.i. nonne aliquid aliud vis. discedentis verbum est. Nam est aliquid sup. quod propter.i. quod iam oportet me transire.i. cito ire ad forum causarum, non venale.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Colloquium senum, in quo Laches postulat aperiri causam discessionis, & Phidippus Pamphilum excusat, quæ res pertinet ad augendum periculum Sostratæ ex suspicione Lachetis. (Libidini aduer.) Libidini voluntati, bonam partem. (Phidippe, etsi) Admonitio, quam auget comparatione, & est vice exordij expostulationis. (Eia vero) Blanda

correptio ad defensionem. [Haud ita) Dilemmate colligit propositionem, & iniuriam fieri ostendit. [At, ita me dij ament, haud) Propositio confirmationis. [Id adeo gnati) Probatio a studio erga filium, & metu incommodi. [Laches, & dil.) Purgatio. [Minime, nam postquam) Excusatur Pamphilus. [Aliud fortasse) Purgatio a natura.

PETR. MARS. ET si scio) Licere parentibus subinde falsa comminisci, & denunciare mendacia, quo liberorum suorum famæ integritatem, pudicitiam & honestatem tueantur, docet hæc scena, idq́. exemplo Phidippi, Nam cum esset grauida ignorante Pamphilo Philumena, & ob eam causam, si ad socium redijsset, in sitio inueniretur finxit pater animum filiæ alienatum à Pamphili familia propter eius absentiam. Plato lib. 6. de leg. Multa concessa sunt à legislatore parentibus, vt filiorum probitatem augeant, quę tamen si modum excesserint castiganda sunt, ne inde postea malis exemplis perfunderetur legum integritas.

GLAR. VERSVS sunt iambici tetr. cat. non acatalectici, vt in quibusdam libris perperam adscriptum inuenimus. In 2. proceleusmaticus est loco quinto, & qui tertio loco esse potest, vt quarto sit iambus. Quartus versus corrupte legitur in omnibus quotquot nos vidimus exemplaribus, quem nos ita legendum censemus.

Atque eccum ipsum optume video, ex hoc quid fiet, iam scibo. Nec obstat quòd hactenus non sit nominatiuus, quem continuo ipse proprio appellat nomine, hic vero omisit iracundia præpeditus in vxorem. Iudicet lector, & videbit, nos non temere motos esse. In 5. Meis monosyll. est, & Me ante Omnibus legendum, preterea in Omnibus s, à fine eliditur, vt loco quarto sit tribrachys. Quanquam & tertio loco bacchius, & quarto amphibrachys esse potest, absque elisione omni. In 6. vel Mea monosyl. vel creticus est loco quarto. In 9. A milli ex Don. legendum κατ' ἐμφασιν. In 13. Profer prima longa est, de qua diximus bis antea. In 13 Sio producitur, vt alias semper. In 14. Mihi monosyl. totum eliditur. In 15. duo dactyli sunt initio, tertio loco creticus, quarto iambus, dein duo spondei. In 17. s, in Magis eliditur, nisi creticus sit loco tertio. Nam quarto loco iambus est, quinto proceleusmaticus. In 23. si Mihi monosyl. fuerit, dactylus, sin dissyllabum, proceleusmaticus erit loco secundo. Quartus à fine eundem proceleusmaticum habet loco quinto.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Sostrata queritur genus mulierum nimis esse suspectum viris.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena introducitur Sostrata secum loquens, conquerendo de suspicione, quam contraxerant in omnes mulieres viri. Ex quo facile colligi potest animus mitis, atque compositi illius anus mores.

Trochaici quadrati catalectici.

SOSTRATA.

AEDEPOL næ nos æque sumus omnes inuisæ viris,
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ vt videamur malo.
Nam, ita me ament di, quòd me accusat nunc vir, sum extra noxiam.
Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt, socrus
Omnes esse iniquas. haud pol me equidem: nam nunquam secus
Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, qui hoc mi eueniat, scio.
Nisi pol filium multimodis iam expecto vt redeat domum.

DONATVS.

AEDEPOL næ nos mulieres sumus inique æque omnes inuisæ viris). In hac scena est allocutio, qua inducitur secum loquens anus, per quam orationem, mores eius, & animus mitis intelligi possit. [Inique æque) Comicum παρόμοιον. Et vide sententiam defensionem accusatarum socruũ continentem, cõtra illud quod ait, Itaque vno animo omnes socrus oderunt nurus. Officium enim boni poëtæ est nullum genus hominum specialiter lædere. Sic Virg. Quod sæpe malæ legere nouercæ. i. non omnes nouercæ, sed tantum malæ. [Ædepol næ nos mulieres) Laches generaliter incusauit socrus, hęc plurimas defendit. Causa accusationis iniquæ, Non enim omnes sumus malæ. [Nam, ita me ament di,) Bene iurat, nam sine iureiurando incredibile est, sic bona socrus. [Quòd me accusat) De est In eo. vt sit, In eo, quod me accusat nunc vir, sum extra noxiam, An Quod, propter quòd? [Socrus Omnes esse iniquas) Intelligitur quibus iniquas .i. nuribus, quia socrus nomen est ad aliqd dictum. [Ita animum induxerunt) Inducere animum est ita tenere vt non amittant .i. persuadere animo suo. [Haud pol me quidem) Esse iniquam, subaudiendum est à superiore, vt sit pol pro pleno iureiurando. [Haud pol me quidem) Subaudiendum, scio esse, aut noui esse aut tale quid, secundum ἔλλειψιν, quæ familiaris est his qui secum loquuntur. [Nec, qui hoc mi eueniat,) Qui, vnde. [Multimodis) Vehementer. [Iam expecto vt redeat) Quia nihil mirum in matre est expectare vt filius redeat, idcirco additum, multis modis.

GVIDO.

AEDEPOL &c.) Hic inducitur secum loquens anus per quam orationem mores eius animus mitis intelligi possit. Aedepol iurandi. næ. i. certe. nos omnes mulieres sumus æque. i. æqualiter, inuisæ. i. odiosæ, exosæ viris. i. maritis, propter paucas. i. aliquas mulieres, quæ faciunt vt nos omnes videamur dignæ malo .i. infortunio, miseria, calamitate. Alij legunt totum hoc interrogatiue, & tunc capiunt ne pro vtrum, seu superior sententia melior. Nam dij ament me ita, vt sup. dico verum, sum extra noxam. i. culpam, in eo, sup. q. i. propter quod vir. i. maritus meus accusat me nunc. Sed id cuius me accusat non est facile expugnatu .i. ad expurgandum, vel vt expurgetur, nam viri sup. ita animum induxerunt. i. ita animo suo persuaserunt, omnes socrus .i. omnes matres maritorum esse iniquas nuribus suis. i. socrus dicitur relatiue ad nurum, vel ad generum. non enim dicitur socrus ad filium, vel filiam, sed mater vocitatur, ad generum autem vel nurum, quorum non est mater, dicitur socrus. pol, iurandi aduerbiũ quidem. i. certe scio, vel noui, haud. i. non. me fuisse iniquam nurui. Nam nunquam habui. i. tractaui illam nurum meam. secus. i. aliter, ac si. i. quasi ipsa esset nata ex me. nec scio qui. i. vnde. hoc malum eueniat mihi. nisi quod pol. i. per Pollucem. iam expecto multimodis. i. vehementer filium Pamph. vt redeat domum, q. d. nescio vnde hoc mihi contingat, nisi quod vehementer expecto filium, vt redeat, quo & me certiorem reddat super huiusce rei occasione, & meis miseriis liberet, atque eripiat rem totam elucidando.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Querela Sostratę, qua se purgat apud spectatores. [Aedepol nę) Defensio totius generis contra accusationem Lachetis. [Me quidem) Eclipsis, subaudi esse scio,

PETRVS MARS.

AEDEPOL) Quòd subinde malorum quorundam improbitas omnibus imputetur docetur hac scena. Quod ipsum de mulieribus verificatur maxime, nam illarum sexus, quod plerasque malas habet, totus infamatur, Arist. lib. 7. Polit. Sed mulieres, vt vulgo dicitur, omnes malæ sunt. Quod si esset, non possemus sanè feliciter ætatem degere, sed quia pleræque ex illis grauissimis quibusdam animi morbis laborant, vt inuidia, ira, garrulitate, omnes tamen ad hanc stateram ponderantur.

GLAREANVS.

ET hi sunt catalectici, sed trochaici. In primo Aedepol extra carmen esse admonuit Dot. quod placet, nisi quis monometrũ aut creticum esse dicat, vt in Eun. Act. 2. scen. 3. Occidi, quod & ipsum placet. Est & tertio loco dactylus, & s, in Sumus eliditur. In 5. versu creticus est loco quinto. In vltimo, loco quarto.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Pamphilus queritur se absente vxorem ad suos abijsse, relicta socru.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic est allocutio per conquestionem ipsius Pamphili, qui bene non se amatoribus, verum infelicibus quoque amatoribus comparauit, vbi accepit vxorem à suis discessisse. Parmeno deinde ostendit, vel leuissima interdum causa inter mulieres, quas pueris comparat, inimicitias exoriri.

Tetrametri & Iambici & Trochaici mixti, vix vt discernere possis interdum. In fine Senarij aliquot.

PAMPHILVS, PARMENO, MYRRHINA.

NEMINI ego plura acerba esse ex amore homini vnquam oblata credo,
Quàm mi. heu me infelicem, hanccine ego vitam parsi perdere?
Haccine ego caussa eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quanto fuerat præstabilius, vbiuis gentium ætatem agere,
Quàm huc redire? atque, hæc ita esse, miserum me rescifcere?
Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis obiectus est labos,
Omne quod est interea tempus, prius quàm id rescitum est, lucro est.
PAR. At sic, citius qui te expedias his ærumnis, reperies.
Si non rediisses, hæ iræ factæ essent multo ampliores:
Sed nunc aduentum tuum ambas Pamphile scio reueritu ras.
Rem cognosces, irā expedies: restitues rursum in gratiā.
Leuia sunt hæc, quæ tu pergrauia esse in animum induxti tuum.
P. Quid consolare me? an quisquam vsquam gentium est æque miser?
Prius quàm hanc vxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re vt taceam, cuiuis facile scitu quàm fuerim miser:
Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam mi obtrudit pater.
Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea expediui animum meum:
Vixque huc contuleram, hem noua res orta est, porro ab hac quæ me abstrahat.
Tum matrem ex ea re me aut vxorem in culpa inuenturum arbitror:
Quod cum ita esse inuenero, quid restat, nisi porro vt fiam miser?
Nam matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet:
Tum vxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit,
Tot meas iniurias quæ nunquam in vllo patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est euenisse Parmeno,
Vnde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu.
PAR. Hoc quidem hercle paruum est: si vis vero veram rationem exequi,
Non maxumas, quę maxumæ sunt interdum iræ, iniurias
Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quid est,
Cum de eadem caussa est iracūdus factus inimicissimus.
Pueri inter sese quàm pro leuibus noxijs iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres sunt ferme, vt pueri, leui sententia:
Fortasse vnum aliquod verbum hanc inter eas iram conciuerit.
P. * Abi Parmeno intro, ac me venisse nuncia. PAR. hem quid hoc? P. tace. • I
Trepidari sentio, cursari rursum prorsum: agedum ad fores
Accede propius. PAR. hem, sensistin'? P. noli fabularier.
Pro Iupiter, audio clamorē. PAR. tute loqueris, me vetas?
M. Tace obsecro mea gnata. PAR. matris vox visa est Philumenæ.
Nullus sum. PAR. * qui dum? P. perij. PAR. quamobrem? P. nescio quod magnum malum • quid
Profecto Parmeno me cęlas. PAR. vxorem Philumenam
Pauitare nescio quid, dixerunt: id si forte est, nescio
P. Interij: cur mihi id non dixti? PAR. quia non poteram vna omnia.
P. Quid morbi est? PAR. nescio. P. quid: nemo ne medicum adduxit? PAR. nescio.
P. Cesso hinc ire intro, vt hoc quamprimum, quidquid est, certum sciam?
Quonam modo Philumena mea nunc te offendam affectam?
Nam si periculum vllum in te est, perijsse me vna haud dubium est.
PAR. Non vsus facto est mihi nunc, hunc intro sequi.
Nam inuisos omnes nos esse illis sentio:
Here nemo voluit Sostratam intro admittere.
Si forte morbus amplior factus siet,
Quod sane nolim, maxume heri caussa mei:
Seruom illico introijsse dicent Sostratæ,
Aliquid tulisse comminiscentur mali.
Capiti, atque ætati illorum, morbus qui actu' sit:
Hera in * crimen veniet, ego in magnum malum. * litem

DONATVS.

NEMINI ego plura acerba) Hic allocutio est per conquestionem. Et bene non se amatoribus modo, sed infelicibus amatoribus cōparauit. & principium est à summa totius mali. [Nemini plura acerba) Ab eo loco conquestionis, in quo dicitur, quod nulli ferè talia aduersa contigerint. [Nemini ego plura acerba) Nimis conturbati & tragici in hac scena dolorea essent, nō comici, nisi adderet, Ex amore. [Nemini ego plura acerba esse credo,) Acerba dupliciter euenerunt Pamphilo. Ex præterito de meretrice, ex præsenti de vxore. [Heu me infelicē) Ab ipsa simplici exclamatione. [Hanccine ego vitam) Ab eo quod ab aduersis ad aduersa delatus sit. [Parsi perdere?) Parco conseruo, parsi facit. Parco veniam do, peperci. Modo ergo continui, abstinui, significat. [Cupidus redeundi domum?) Ab eo quod contra spem contigit malum. [Heu me infelicem,) Lacrymans hoc dicit. [Vbiuis gentium ætatem agere,) A malorum suorum comparatione. [Vbiuis gentium agere ætatem) Magna detestatio præsentis loci, eligere quasuis terras, vel quamuis gētem potius quàm eam in qua est. Virg. Tollite me Teucri, quascunq; abducite

ducite terras. Et gentium hic abundat. Et bene. [Vbinis gentium ætatem agere,) Quia supradixerat. [Hanccine ego vitam parsi perdere?) Nimis.n.tragicum fieret, satius erat in mari perire. [Atque, hæc ita esse, miseram me rescisceres?) Quod ait, lacrymantis est. Rescisscere, est via reperire, quod de industria fuerat celatum. [Nam nos omnes, quibus est alicunde) Aut deest Apud, vt sit, apud nos omnes: Aut nos omnes, pro nobis omnibus. [Nam nos omnes) Ratio superioris sensus, & deest Apud, aut Penes, aut quid tale. [Nam nos omnes, quibus est.) Constat hanc ἐλλειπῆ esse. retulit enim, Lucro est, non ad, nos omnes: sed ad, quibus est alicunde: vt sit ordo, Nam quibus est alicunde aliquis obiectus labos, lucro est tempus. hoc est nos omnes. [Nam omnes, quibus est) Hac figura vsus est etiam Tullius pro Murena, Prætor quoque ne se, pulchrum ac beatum putaret, & quoque carmen compositum est. [Nam ille datiuum casum subiecit, cum præposuisse. dominatiuum. Et totum Apollodori est: qui sic ait, « Quibus est alicunde) Hoc genus locutionis absolutum dicitur. Sic est apud Virgilium, Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris, Ingentes Rutulæ spectabis cædis aceruos. [Ac sic) Sed sic. [At sic, citius qui te) Ad hoc modo, quòd tenuisti: & discordias esse celerius repetire poteris, & quo modo vis ærumnis te absoluas. Et bene expedias ærumnis. aut enim soluunt nos curæ abeuntes aut impediunt, & ligat advenientes. Vt, Solui te corde metum Teucri, secludite curas. [At sic, citius qui) Sententia contraria. nam supra sic collegit, Si ignorare mala sua vnicuique bonum est: sequitur vt malum sit, ea cito cognouisse. hic per contrarium, Si in aduersis suis succurrare vnicuique quamprimum bonum est, sequitur vt cito ea cognouisse sit quamoptimum. [Sed nunc aduenium tuû ambas) Ne accusare alteram altera audeat. [Rem cognoscas) Melius est rem, quàm litem. [Re cognosces) Iram expedies, rursum in gratiam restitues. τρίκωλος sententia. & bono ordine vsus est. Prius enim fit quæstio. deinde ponitur iracundia. postremo reditur in consilium. [Leuia sunt hæc, quæ tu pergrauia esse) Genus consolationis, non à substantia, sed à quantitate non dicit non esse causam sollicitudinis sed leuem dicit. [Quæ tu pergrauia esse) Bene additum contra leuia, non grauia, sed pergrauia. [Leuia sunt) A quantitate. [Quæ tu in animum induxti tuum) Id est persuasisti tibi. [Quid consolare me? an quisquam, vsquam) Vt solet in vero amore, ipsa consolatione ægrescit dolor. Et ingeniose: non, inquit, dicis, sed consolaris me, & hoc ipso ostendit scire te quòd miser sum. [Prius q̃ hanc vxorem duxi) Hoc refert ad illud caput in quo ait, Neminem ego plura acerba esse credo ex amore hominî vnquam oblata. [Prius quàm hanc vxorem duxi) Ante rem. [Habebam alibi animum amori deditum) An miser sit in amore, ἀπ᾽ ἀρχῆς ἐχειρήσατο. Ante rem, in re, & post rem. [Habebâ alibi) Grauius dixit Alibi, quàm si in meretrice diceret. & maluit alibi dicere, quàm ad meretricem. [Quam mihi obtrudit) Recte enim dici potuit, Quomodo ergo vxorem duxit, si amabat? Et bene obtrudit, quia inuito. Sic alibi, Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest, itur ad me. Et obtrudit, pro obtrudebat, ἐναλλαγὴ temporis. [Via me illinc abstraxi) Via, vel multis modis, vel statim significant. [Atque expediui animum meum) Curæ, vt diximus, aut ligant, aut soluunt. vt Virg. Quæ mihi reddat eum, vel eo me soluat amantem. Amatoriæ.n.curæ vincula dicuntur. [Vixque huc) Maluit, Huc quàm ad vxorem, dicere. [Hem noua res orta est, porrò) Porrò, deinde. & vim habet deinde modo implicationem continuarum miseriarum referentis. [Quod cum ita esse inuenero, quid restat, nisi porrò, vt fiam miser?) Ordinem seruauit allocutionis, in quo à præteritis, à præsentibus, à futuris inducitur personæ loquentis oratio. [Nisi porrò vt fiam) Porrò, postea, vel in postremum alij coniunctionem putant. [Pietas iubet) Apte, quia Ferre dixit, addit iubet. [Tum vxori obnoxius sum) Matris cum dixisset, non intulit vxoris, sed mutauit casus. [Ita olim suo me ingenio pertulit) Olim, ad diuturnitatem retulit, nô ad spatium præteriti temporis. [Tot meas iniurias) Hæ sunt iniuriæ quas supra dixit, Nocte illa prima virginem non attigit. Quæ consecuta est, non eam nihilo magis. Et deinde, Quid interea? ibat ne ad Bacchidem? Quotidie. [Tot meas iniurias) Aliam vim habet quod dixit, me pertulit, aliam, quod adiecit iniurias meas altam, quod reticuit. [Quæ nunquam vllo patefecit loco) Non dixit Quas, sed Quæ, vt ad omnia, non ad iniurias, referatur extrema conclusio. [Sed magnum nescio quid necesse est) Bene de ambabus sentiens, putat magnam causam esse quæ iram fecerit, & iram diuturnam. [Quæ tam permansit diu) Et à re, & à tempore. [Haud quidem hercle parum est) Seruilis ratio & sordida: & non his respondent omnibus quæ dixit Pamphilus, sed tantum nouissime parti. [Si vis vero veram rationem exequi) Vero, vel nomen est, vel coniunctio, vel aduerbium. [Non maximas, quæ maximæ sunt interdum iræ, iniurias faciunt) Iniuriæ faciût iras, non iræ iniurias. Sed hic faceta ἀντιμεταλλακτικῶς dixit, secundum superiorem rationem increpans errorem Pamphili, qui de iræ magnitudine æstimet iniuriæ quantitatem. Alij faciunt, pro haud ostendunt, intelligunt. Caute dixit Interdum: plerunque enim sic. [Parum) Subaudiendum, Necesse est euenisse vel euenit. nam consequens sententia tollit quod ille dixit, necesse est. [Non maximas, quæ maximæ sunt) Sensus est, In quo primum non me iniurias faciunt, accipiendum est secundum non, maximas maximæ. Faciunt, pro ostendunt. [Cum de eadem causa) Obscurauit elocutionem suam: sed conuenit seruo hæc humilitas orationis. nam plenum erat, si diceret, Nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est, cum de eisdem rebus est iracundus factus inimicissimus. Est autem pro euenit dixit. & est ordo, Sæpe est, cum quibus in rebus alius ne iratus quidem est, de eadem causa iracundus, factus est inimicissimus. [Iracundus factus est inimicissimus) Iratus est q ex aliqua re lacessitus irascitur. Iracundus, qui ex parua nulla ve causa præcedente irascitur. [Pueri inter sese) Argumentum a simili. [Quapropter?) ἀναλυτικῶς interrogat. Quia enim qui eos gubernat animus. αὐτολογικὴ ἀπόκρισις. [Infirmum gerunt) ἰσχυροποιούμενος ἀντὶ τοῦ. Infirmus est. ἀναπληρωτικὴ ista conuenit seruo. [Eedem illæ mulieres sunt ferme, vt pueri) Artificiose mulieres, a persona. a similitudine. Pueri. a facto, Iras gerunt. ab accidentibus similitudinis, Animus infirmus. à collatione personæ mulieris accidentium, Leui sententia. à facto Fortasse vnû aliquod verbum inter eas iram hanc conciuerit, qua sententia totum hic sublatum est quod ait, Sed magnum nescio quid necesse est euenisse Parmeno, vnde ira inter eas intercessit. [Fortasse vnum aliquod verbum iram hanc consciuisse) Sic Plautus, Fortasse te amare suspicauere. Nam veteres infinitiuo modo adiungebant Fortasse. [Conciuerit) Commouerit. [Quàm pro leuibus noxis) Interrogatiue. [Noxis, iniurijs, culpis) Iisdem illæ mulieres. [Scæna alius, ad ingenium & sensus, idem est) Et mire similitudinem côtulit ad id quod agitur. [Iram hanc conciuerit) Legitur & consciuisse. & rem consciuisse, est rem nouam fecisse. [Consciuerit) Decreuerit, fecerit. [Cursari rursum prorsum) Rursum proprie retro, prorsum ante significat. & est prouerbiale, vt dicimus, Sursum deorsum, intro foras, hac, illac, & similia: Græci ἄνω κάτω. [Trepidari sentio, cursari rursum, prorsum) Trepidatio, ad vocem refertur loquentium: Cursatio, ad sonum pedum. Et trepidatur ab his qui morbum putant. Cursatur ab his qui partû sciunt. [Tu te loqueris me vetas?) Mire expressus est mos auscultantium. [Tace obsecro mea gnata) Non solum hic Iuno Lucina non inducitur, sed etiam silentium parturienti insuper imponitur: quia furtiua conceptio est. & tamen eiusmodi verba sunt matris, vt dominæ argumentum scientibus manifesta sint: Pamphilo vero & Parmenoni, tanquam ægram continentes filiam videantur. [Tace obsecro mea gnata) Conceptum furtiuum furtim conuenit nasci. [Quia perij) Satis amatorie. [Matris vox visa est) Omnia hæc, quæ sensu percipi pôt, visa dicimus. Verg. [Visæq. canes vlulare per vmbram) Vxorem Philumenam pauitare) Pauitare τῷ ἰδιωτισμῷ. [Pauitare nescio quid) Pauere & timere, & ad corporis, & ad animi perturbationem veteres referebant. Plaut. in Bacch. Nam & ex mari timida ecce ego pauitare, ægrotare, quia sic horruisse, ac palpitare venis. [Quia non poteram vnà omnia) Deest, dicere. [Nullus sum) Rursus se infelicem & miserum appellauit hic. [Nullus sum) αὐξητικῶς. [Quia non poteram vnà omnia) Cum stomacho pronunciauit, & deest dicere. [Nemo ne medicum adduxit) s.i.ex quo scire posses. [Nescio) Perturbatus Parmeno idem repetit verbum & verbum aptum est personæ seruili. [Cesso hinc ire intro?) In vulgu proloquium. Sic autem agit poëta, vt grauem morbû in vxore suspectans maritus, protinus ingrediatur, & partum improuisus offendat. [Quo nam modo Philumena) Amatoria ἀνεφώνησις. Sic in Phorm. Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te vt distrahar, nulla est mihi vita expetenda. [Nam si periculum vllum in te inest) Multum dixit, Si in te periculum inest, me perijsse non dubito. tantus autem affectus nô est mariti tantum, sed amatoris quoque. [Nam si periculum vllum) Non permisit amor dicere perituram: sed si periculum. [Offendam affectam?) Lassam possessamq. morbo. ab eo quod est affici, vnde affectus dicuntur, propter quos afficimur. [Non visus facto est mihi)

mihi) Vide artificem Terentium, quemadmodum aliàs per Pamphilum, alias per ipsum Parmenonem inuenit: quemadmodum nesciatur à ceteris, virginem ante nuptias ab ipso Pamphilo vitiatam esse. [Non visus facto) Non vtile. [Facto abundat. Nam inuisos omnes nos esse illis sentio) Acute eiusmodi eam sam repperit, quæ vel hominem curiosum contineret, quæque non Parmenonem modo, sed mox etiam Sostratam arceat ab ingressu. [Heri nemo voluit Sostratam) Quasi alius dixerit, Vnde intelligis? [Heri nemo voluit Sostratam) Argumentum odij. [Maxime heri causa mei) Bene maxime, qui & propter ipsam, vel propter inuidiam socrus non velit fieri grauiorem morbum. [Seruum introijsse illico) Mire vt criminosius, suspiciosumque sit, non Lachetis, aut Pamphili seruum sed Sostratæ: nec Parmenonem saltem. [Comminiscetur) Dicens, cum confinxerint. [Capiti atque ætati illorum) Bene τῷ εὐφημισμῷ maluit illorum, quam Puellæ dicere, quod vtique intelligitur. [Qui) Qui, vnde. [Hera) Sostrata in lucem. Ego vero in magnum malum) In quæstionis tormenta.

GVID. N E M I N I ego) Hic allocutio est per cunquestionem, & bene non se amatoribus modo, sed infelicibus amatoribus comparauit, & principium est à summa totius mali. P. Credo nemini homini. i. nulli homini, plura acerba. i. plura grauia & molesta oblata esse nunquam quam mihi. Heu me infelicem, recte, nam heu accusatiuo iungi debet, est autem exclamatio, q d pro dolor maxime sum infelix. Hanccine. i. vitam pati. i. continui, abstinui, non sustinui, perdere. i. amittere, hanc. i. vitam, meam vitam sic infelicem. Si parco significat conseruo, facit parsi, inde parsimonia, si vero significat veniam do, facit peperci, hic autem significat continui, vel abstinui. Hanccine. i. verum hac causa. i. propter hanc causam, eram tantopere. i. tantum cupidus redeundi domum, cui. s. mihi præstabilius. i. satius, vel melius fuerat agere ætatem. i. viuere, vbiuis gentiū, abundat hic gentium. i. in quolibet alio loco ab isto, quàm me redire huc, atque quàm miserum resciscere hæc esse ita. i. talis esse litem inter patrem, & matrem, & vxorem discessisse. Nam omne tempus quod est inter ea. i. inter illud spatium, priusquam id, quod affert laborem, rescitum est. i. est compertum, venit in cognitionem, est lucro. i. ad lucrum, vel pro lucro, nos omnes. i. vel apud nos, omnes, vel nos omnes pro nobis omnibus positum est, vt sit casus pro casu, quibus. s. nobis omnibus, aliquis labor est obiectus. i. oblatus, appositus, alicunde. i. ex aliquo loco, siue ex aliqua occasione. P A R. At. i. sed repertas citius sic. i. hoc modo quod redijsti, & discordias esse didicisti, qui. i. quo modo, expedias te. i. exoluas te his erumnis. i. his calamitatibus, si non redijsses, hæ iræ inter matrem & vxorem essent factæ multo grauiores. Sed nunc ò Pamphile scio ambas, matrem & vxorem, reuerituras tuum aduentum. i. habituras reuerentiam tuo aduentui, ita vt altera alteram accusare non audeat cognosces rem. i. controuersiam, & totum negocium, expedies. i. explicabis, dissoluens iram, rursum restitues eas in gratiā. i. in beneuolentiam alterius in alteram, siue mauis vtriusque in alteram, illa sunt leuia. i. facilia, parua, non magnę quantitatis, non magni momenti, in indua isti in animum tuum. i. quæ tibi persuasisti esse pergrauia. i. admodum magni ponderis, & magnæ grauitatis. P. Quid. i. cur, cōsolaris me? an quisquam. i. aliquis, est æque. i. tam miser, quàm ego supple vsquam gentium, abundat gentium. i. in aliquo loco orbis terrarum prius quàm duxi hanc vxorem. habebam animum deditum. i. valde datum amori, alibi. i. in alia muliere, noluit dicere in meretrice Bacchide. iam nunc esto supple vt. i. quod taceam, tamen est vt facile scitu. i. ad sciēdum, cuius. i. cuilibet, quam. i. quantum fuerim miser in hac re vxoria. s. quod si vis iungere, tamen cum ausus sum repere superiora, videlicet quamuis habebam animum deditum amori alibi, tamen nunquam ausus sum recusare eam vxorem, quam pater meus obtrudit, vel legit Donat. i. obtrudebat, hoc est quasi obijciebat, vel offerebat mihi inuito. s. quod si sit obtrudit, pro obtrusit accipiendum. nam iam enim vxorem pater obtruserat, via abstraxi, id est abduxi, eripui me illic. i. ex amore eius meretricio, atque expediui, animum meum impeditum in ea. i. in amore eius meretricis, & via contuleram. i. conuerteram animum meum huc. i. ad amorem huius Philomenæ, hem interiectio exclamantis, indignantis, & dolentis, noua res. s. dissensio amicorum inter matrem & vxorem, orta est. i. emersit. porrò. i. postea, siue deinde, quæ res abstrahat. i. separet, me. i. animum meum, ab hac vxore mea. tum. i. deinde, arbitror me inuenturum matrem, aut vxorem in culpa. ex ea re, id est ex ea dissensione & controuersia, quod. s. matrem aut vxorem esse in culpa cum inuenero esse ita, quid restat, id est quid reliquum est, nisi vt porrò, id est postea, vel in postremum fiam miser? Nam ò Parmeno pietas. i. affectus pius in matrem. iubet. i. cogit & imperat, aut vult me ferre. i. tolerare iniurias matris tum. i. deinde, sum obnoxius. i. deuinctus, obligatus vxori, ita. i. adeo, pertulit. s. vsque ad finem tolerauit, sustinuit me. i. mores meos. olim. i. diu. suo ingenio. i. sua mansueta natura. pertulit inquam tot iniurias meas. i. quibus eam affeci. quæ omnia. s. a se tolerata nunquam patefecit. i. nunquā declarauit, detexit, prodidit, diuulgauit in vllo loco, sed semper reticuit, sed ò Parmeno necesse est nescio quid magnum euenisse, vnde, id est à qua magna re, ira intercessit, id est interposita est, vel interuenit, incidit inter ea, scilicet matrem & vxorem, quæ ira permansit tandiu. i. tanto tempore. P A R. Hercle quidem. i. certe. haud. i. non est paruum, id est res parua, & parua occasio, vnde, id est à qua ira intercessit inter eas, vero, id est sed, vel certe, aut si sit datiuus à verum veri, sic astrue. si vis exequi, id est peragere, præstare, vero. i. veritati. veram rationem, id est veram argumentationem, seu ratiocinationem. Interdum iræ quæ sunt maximæ, non faciunt. i. non ostendunt non probant maximas iniurias, quasi dicat non consequens est propterea inter aliquos putare maximas esse iniurias, quod maximæ fiunt inter eos iræ. Nam. i. quia sæpe est. i. contingit, cum, id est quando, iracundus homo. i. parua vel nulla causa præcedente iratus factus est inimicissimus de eadem causa, id est propter eandem causam, in ijs rebus, in quibus alius qui non est ita iracundus, ne quidem. i. non etiam, est iratus. Iratus est, qui ex aliqua re lacessitus irascitur, iracundus autem, qui ex parua vel nulla causa præcedente irascitur. Vel sic astrue, sæpe est. i. contingit, cum, id est quando, in ijs rebus, in quibus alius. ne quidem est iratus, id est iracūdus est factus inimicissimus, de eadem causa, id est propter eandem causam, propter quam ne iratus quidem alius fuit. Proh, exclamatio, quam, id est quantum, leuibus. i. paruis noxijs pro noxis, id est culpis, iniurijs. pueri gerunt. i. exercerent iras inter se, quasi dicat simili pro paruis culpis mulieres inter se grauea iras gerere solent. P A M. Qua propter. i. quare ita pueri pro re parua graues iras gerunt. P A R. Quia enim. i. quia certe, pueri gerunt. i. gestant animum infirmum, id est non stabilem, non constantem, qui animus gubernat. i. deducit eos pueros. Alij interrogationem illam quapropter tribuunt Par. seipsum interroganti, & deinde sibi respondenti. Itidem. i. similiter, illæ mulieres sunt ferè. i. propemodum, leui sententia. i. inconstanti opinione pueri, id est in morem puerorum. Forasse vnum aliquod verbum concituerit, a concio concies, vel cōcio concis quartæ, quæ duo faciunt concitum, & concitum. i. commouerit. Alij legunt conscierit à conscio is, seu conscisco is. i. quasi rem nouam fecerit, sed melior superior sentētia. P A M. O Parm. abi intro, id est in domum, in qua est Phil. apud matrē suam, ac nuncia me venisse. P A R. hem, interiectio inopinati aliquid audientis. & ibi mos exprimitur auscultantiū, quid hoc est quòd audio, scilicet. P. Tace & ausculta diligenter. P A R. Sentio. i. percipio. trepidari, in verbo impersonali. i. voce tremula timorem ostendi, & refertur trepidatio ad vocem loquentium, & sentio inquam cursari impersonaliter dictum, id est quod cursatur sursum. i. in altum, prorsum, id est retro, rursum, id est ante. Antique (vt Fest. inquit) prorsum ponebant pro retro, cui astipulatur dicens, Prorsum rursum poni prouerbiliter pro retro ante, quemadmodum dicimus sursum deorsum, intro foras, hac illac, & similia. P A M. Agedum, id est eia, hortantis est, accede propius, id est propinquius ad fores. P A R. hem, interiectio deprehendentis aliquid, sensisti ne. i. percepisti ne, id quod audiui. nam tunc ambo erant ad fores & auscultabant quod fieret intus. P. Noli fabulari, id est noli loqui, deinde audito clamore ait. Proh, irascentis exclamatio, vel audientis indignum aliquid. Iuppiter fidem supp imploro tuam. Vel exclamatur dicendo, Proh Iupiter, vt exclamare solemus, Bone Deus. sine alia appositione. Tace &c. Hic post auscultationem ex ipsis gemitibus parentis Philumenæ suspicatus esse Pamphilus morbo aliquo vxorem affectam esse propterea conqueritur se id celatum esse à Parmenone. In primis Myrrhina mater puellæ admonet parientem, vt taceat, quod dictum auditum est ab auscultantibus Pamphilo & Parmenone. Myrrhina ò mea gnata Philomena. obsecro tace ne hoc furtum resciscatur. P. Vox matris Philumenæ, id est matris vxoris meæ. s. Myrrhinæ visa est mihi. i. à me percepta. Nam omnia quæ sensu percipi possunt visa dicimus. nullus sum. i. perij vel miser sum & infelix. vbi nullus capitur pro non, q d. Non sum. i. adeo sum consternatus dolore, vt sim penè ignotem, vel vt videar non esse. P A R. Qui dum, dum parelcō est. i. cur nullus es? P.

Quia

Qu'a perij .i. dolore sum confectum. PAR. quamobrem periisti. P. ô Parm. profecto mei propinqui & affines celans me nescio quod magnum malum. Dicimus celo te hanc rem & hac re, & celo tibi hanc rem. PAR. Diaerunt affinea, seu propinqui tui vxorem Phil. pauitare .i. pauere, timere nescio quid. Pauere veteres referebant ad corpora & animi perturbationē. Si forte .i. propter quod audis clamorem Philumenam & matrem obsecrantem. vt taceat, orisco. P. interij, quasi perditus sum, cur non dixisti mihi id .i. eam .s. pauitare nescio quid fortitan morbi. PAR. non dixi tibi, quia non poteram dicere tibi vna .s. simul omnia. P. quid morbi est illi .s. id est quo laborat morbo? PAR. nescio. P. quid? modus interrogandi, vel cur nescis, nemon .i. vtrum nemo. adduxit medicum, ex quo scire potuisses. PAR. nescio an aliquis medicum adduxerit. P. cesso .i. nimis tardo ire hinc intro in domum socrus, vt sciam certum .i. pro certo, quamprimum .i. citissime hoc quidquid est. ô Philumena mea quonam modo offendam .i. inueniam in reditu meo te affectam .i. lassam, possessam à morbo, ab eo quod est affici. Vnde affectos dicuntur post quos affi:imur. Nam .i. certe, si periculum vllum est in te, haud .i. non est dubium, me perijsse .i. periculum subijsse, vel me interijsse, vna .i. simul tecum. PAR. non est mihi vsus .i. non est mihi vtile vel opus, facto .i. facere id sup. quod sequitur .s. sequi hunc Pamph. intro .i. in domum. Donatus vult facto abundare, & statim iungi, non est mihi vsus sequi &c. Nam sentio nos omnes de domo Sostratæ esse inuisos .i. exosos illis matri & filiæ, heri nemo voluit intromittere .i. admittere, & introducere: Sostratam matrem Pamph si forte morbus factus, sit amplior .i. grauior, quem .s. morbum esse factum ampliorem sanè .i. certe vel valde, nolim maxime .i. præcipue, nolim causa mei heri .i. mei domini .s. Pamph. dicens illud si morbus ingrauescat seruum Sostratę .s. me introijsse, comminiscentur .i. confingent, excogitabunt seruum tulisse .i. attulisse, aliquid mali capiti .i. vitæ atque ætati illorum, malum, dicere quàm illarum, quamuis tamen intelligat Philumenam, & fortitan etiam matrem, quibus malum imprecatur, qui .i. vnde, vel à quo malo à seruo allato morbus auctus sit .i. creuerit, vbi qui vel est aduerbium, aut ablatiuus singularis, tunc hera Sostrata veniet in crimen .i. in culpam & criminabitur. ego vero veniam in magnum malum, puta in quæstionis tormenta.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Querela Pamphili ob dissidium matris & Philumenæ. Et est periculum Pamphili in protasi fabulæ. (Heu me infel.) Exclamando variè amplificat dolorem à reditu. (Nam nos) Æthiologia. (Labos) Molestia. (At sic citius) Consolatio Parmenonis. (Rem cogn.) Incrementum. (Priusquam) Narratio, quæ à tempore præterito amplificat. (Via me illinc) A præsenti. (Tum matrem) A futuro, & personis. (Nam matrem) Causa a pietate in matrem, & meritis vxoris. (Sed magnum) Suspicio a tempore. (Non maxumæ) Sæpe magnæ iræ ex non magna iniuria concitatæ sunt. (Pueri inter sese) Declarat exemplo. (Abi Parm.) Sternitur via ad epitasin est enim occasio qua innotescet partus Philumenæ. (Nescio quod) Suspicatur Parmenonem scire, & de industria celare. (Quonam modo) Pathetica & amatoria solicitudo. (Non vsus facto) Pro, non vtile factu, eadem figura, qua, opus est facto. (Seruom) Acuta & mordiola ratio in Philippi domum, & recte non ingreditur, ne interueniat partenti Philumenæ.

PETRVS MARS.

NEMINI) Iracundas & pronas esse in perturbationes omnes animi mulieres, & leuissimis subinde de causis magnas molestias & turbulentias conscitare docet hæc scena. Et certe sic est: nam quo fuerint animi remissiores & ad pusillanimitatem propensiores, hoc magis in iram & inuidiam declinant. Quare Plato dicebat mulieres esse iracundiores viris, ægros & laborantes integris & corpore sanis, pueros ætate vigentibus, senes adolescentibus. Nam quo maior fuerit imbecillitas animi, hoc grandiorem prouocat iracundiam. Et muliebris sexus, quia sibi non satis constat, multis de causis in vitio est, in eo enim mixtæ animi ægritudines, quæ nascuntur ex zelotypia, superstitionibus, & inani gloria. Cic. ad Q. Fr. Iracundia vitium in hac priuata, quotidianaq; vita leuis esse animi, atque infirmi videtur. Et bene iracundas dicit Comicus mulieres, quod certe verissimum ostenditur in cognatis & affinibus. Socrates enim dicebat, in rapidissimum & vorticosum incidere flumen, minus esse periculosum, quam in alicuius cognati, aut affinis comminationes, & iram sororéq; se peteret incurrere vindictam, & inuidiam.

GLAR. HVIVS scenæ sunt varij versus. Primus est iambicus tetr. catal. qui loco primo habet dactylum, quarto ac quinto tribrachū. quod equidem malim quàm Esse & Ea extra sermonem esse. Tertius ac secundus trochaici sunt tetram. catal. Quartus iambicus tetram. catal. In quo Fuerat adiectum puto ab aliquo sensu explere cupiente. Quintus trochaicus est catal. ita sextus septimusque. In septimo Prius monosyllabum est: Octauus catalecticos est tetram. siue illum iambicum siue trochaicum existimes. Nonus, decimus vndecimusque haud dubij trochaicus sunt tetram. catal. In decimo vel Tuum monosyllabum est, vel creticus est loco tertio. In 11 Rursum abundat auctore Don. quod placet. In 12. quidam lib. non habent τὸ Hæc. quod si tollatur verbum, versus erit trochaicus tetram. catal. alioqui erit iambicus tetram. acalect. sicut sequentes vltra triginta. [Quid consolare me? an quisquam vsquam gentium est æque miser?) Verisimile est hoc Pamphili sermone incipere aliquanto diuersius genus carminis. Sunt igitur hi sequentes, præter vltimos nouem senarios omnes tetrametri, ac omnes acatal. præter vltimos duos catalecticos. In versu autem secundo Prius monosyllabum, vel bacchius loco primo. In quarto, vel Eam monosyllabum, vel creticus loco quinto. In quinto versu rursus haud dubius creticus loco quarto. Ita in septimo, vel Ea monosyllabum, vel creticus loco secundo. In 8. vel a, in Ita non eliditur, vel Esse ante Ita collisa eodem, sicut Nisi ante Porro. Sed cretici vtrumque vulnus sanant. In 10. vel Suo monosyllabum est, vel s, in Obnoxius eliditur. potest & creticus esse loco quinto. In 11. vel Meas monosyllabum vel creticus loco primo. Et nota hic e, ante fecit in Patefecit produxit, cum in Adelph. act. 2. scena 2. in Labefecit eum corripuerit. In 14. si legatur Haud quidem hercle parum est, m, in Quidem non eliditur, vt sint duo initio dactyli sin legatur, quod vetustus habet liber, Haud quidem hercle paruum est, m, eliditur, & creticus erit loco primo, secundo iambus. In 16. Quique in rebus, legendum, vt In præpositio in medio locetur, secus quam habet Aldinus liber. In 17. creticus est loco primo. nisi tres vocales in vnam contrahere κατ' ἐκθλιψιν vel συναλοιφὴν velimus. In 18. i, in Pueri corripitur, non eliditur. In 19. vel eos monosyllabum, vel creticus loco tertio. In 20. creticus haud dubie loco sexto: alioqui inexcusabile carmen. In 21. vetustus liber habet Iras has, pro Iram hanc & bene habet cum subiunctiuo Concieuerit. quanquam ex Donati commentario apparet lectionem alteram fuisse, Iram hanc cōsciuisse, vt fieret iambicum tetram. catal. verum cum alij sint acatal. malim veterem sequi libr. In 22. i, in Abi corripitur, vt bacchiū loco primo constituamus, & d, eliditur in Quid, nisi & loco septimo eundem putemus bacchium. In 25. Audio ante accusatiuum Clamorem ponendum, vt sit loco secundo anapæstus. In 27. creticus est loco primo, abiecto s, de Nullus, & proceleusmaticus loco tertio. In 30. Mihi id, iambus est. Tricesimusquartus cum sequente catalecticus est, & Modo iambus est. [Non vsus facto est mihi nunc hunc intro sequi) Hi nouem, vt diximus, senarij sunt. In quorum tertio, vel Heri à superiore versu priorem elidit syllabam, vel Here pro Heri legendū, vt in Eun. Act. 2. scena 3. Nisi quis primo loco bacchium constituat. In 6. Seruom cum m, non cum n, legendum, vt possit elidi. In penultimo s, in Auctus abijcitur, & sic legendum, non Sies. In vltimo aut tollendum illud Vero, vel proceleusmaticus erit loco tertio, bacchius loco quarto, nisi quis Vero priore correpta anapæstum loco bacchij positum esse contendat.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Pamphilus tristior egreditur à Philumena deprehenso eius partu, quem modis omnibus celare conatur ac tegere.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena, tristis continetur egressus Pamphili ex domo socrus, vbi repentino & improuiso ac luctu fortunam deprehendit vxoris partum, quem tamen vt modestum decet celare quàm maxime potest ac tegere conatur. Hæc quoque est quasi deliberatio quædam, suasionis ac dissuasionis partes continens, quas in subditis considerare licet, nam admodum vicine sunt.

Iambici

Iambici Tetrametri Catalectici.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILVS.

NEscio quid iam dudum hic audio tumultuari misera:
Male metuo, ne Philumenæ magis morbus aggrauescat.
Quod te Aesculapi, & te Salus, ne quid sit huius, oro.
Nunc ad eam visam. PAR. heus Sostrata. S. ehem. PAR. iterum istinc excludere.
S. Ehem Parmeno, tu ne hic eras? perij, quid faciam misera?
Non visam vxorem Pamphili, cum in proxumo hic sit ægra?
PAR. Non visas, nec mittas quidem visendi caussa quenquam.
Nam qui amat cui odio ipsus est, bis facere stulte duco:
Laborem inanem ipsus capit, & illi molestiam affert.
Tum aūt filius tuus introijt videre, vt venit, quid agat.
S. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venit. S. dijs gratiam habeo.
Hem, istoc verbo animus mihi redijt, & cura ex corde excessit.
PAR. Iam ea te caussa maxume huc nunc introire nolo:
Nam si remittent quippiam Philumena dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuo sola soli,
* ire huius Quæ inter vos interuenit, vnde ortum est initium * iræ.
Atque eccum video ipsum egredi: quàm tristi'st. S. ò mi gnate.
P. Mea mater, salue. S. gaudeo venisse saluom. saluan' Philumena est? P. meliuscule est. S. vtinam istuc ita dij faxint.
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam tristis? P. recte mater.
S. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repēte inuasit?
P. Ita factum est. S. quid morbi est? P. febris. S. quotidiana? P. ita aiunt.
I sodes intro, consequar iam te mea mater. S. fiat.
P. Tu pueris curre Parmeno obuiam, atque his onera adiuta.
PAR. Quid? non sciunt ipsi viam, domum qua redeant? P. cessas?

DON. NEscio quid iam dudum hic audio tumultuari) In hac scena quasi quædam deliberatio est continens suasionis dissuasionisq́. partes, quas in subditis considerabimus [Hic) Quia nimis vicini sunt. [Magis mosbus aggrauescat) Grauior fiat. Proprie, quia morbi graues sunt dicti. Virg. Vbi aut morbo grauis, aut iam segnior annis Deficit. Sal. Morbi graues ob mediam insolitam vetcentibus. [Male metuo, ne Phil. magis) Instat Terent. bonam socrum facere, vt bonā meretricem faciat. [Quòd te Æsculapi, & te salus) Deest Propter: vt sit, ꝑꝑ quod. [Nunc ad eam visam) Sic Virg. Respice ad hæc. [Hem) Interiectio est nouas res audientis. [Heus Sostrata) Vide quemadmodū per seipsum Parmeno, per Parmenonem arceatur Sostrata, quæ neque deesse ꝑꝑ officium, neq; ingredi propter socrum inducitur. [Iterum istinc excludere) Bene iterū, vt illi pudorem incuteret repetitione iniuriæ. Et memoriter, iam.n. dixit, Nostra illico it visere ad eā. admisit nemo. Et simul vide q̄ vehementius ad iniuriam sonet Excludi, q̄ non admitti. [Ehem Par.) Ehem, interiectio est eius quæ cōmota sit noua re. [Non visam vxorem Pam.) Vt dixit supra, seruū Sostratę, non Parmenonem, sic hic, vxorem Pamphili dixit magis, q̄ Philumenam, vt animum & officium eiusdem socrus, & matris breuiter demonstraret. [Non visas) Vnam rem Sostrata consuluit, hic de duabus rn̄det, nanque & illam nō vult ingredi, & cauet ne ipse mittatur. & bene, Quenq̄: ne aperte pro se loqui videatur. [Nam qui amat cui odio ipsus est) Aliam causam subiunxit, q̄a durum fuerat ipsi Sostratæ dici quod supra dictum est. [Nam qui amat) Causa à sententia morali. [Cui odio ipsus est) Deest Eam, vel Eum [Et illi molestiam affert) Bene hoc adiecit, ne qui amat, hoc dicat, Laborem, dum promerear, quē amo. [Tum aūt filius tuus) Alia causa ab euētu. [Videre, vt venit quid agat) Quod supra, visere. an visere officij est, apud ægros, videre, cognitionis? & ideo additum, quid agat. [An venit Pamphilus?) Bene imitatur affectum. [Hem) Interiectio fœminina ac matronalis. [Ex corde excessit) Geminauit præpositionem. [Laborem inanem ipsus capit, & illi molestiam affert) Hoc validissimum ad dissuadendum fuit. [Nunc huc introire nolo) Cur si venit Pāphilus, non sit introeūndum, causa narratur. [Nam si remittent qppiam) Verbum actiuum quasi neutrum posuit. [Philumenę dol.) ἀρχαϊκῶς erat. non.n. vere dolor morbi est, cū sit partus. [Scio continuo sola soli) Vt, Haud, credo, inuisus cœlestibus, auras Vitales carpis. Et sic, sola soli dr̄, qūo præsens præsenti. sic Virg. Illum absens absentem auditq́; videtq́;. [Vnde ortū est) ἀνακόλουθον tertium. [Quæ inter vos interuenit) Melius sic, q̄ si diceret, quæ illi feceris. [Quàm tristis est) χαρακτηρισμὸς locuturi Pāphili. [O mi gnate) Ordo est, ò mi gnate, gaudeo te saluum venisse: sed intercedit Pamphilus tristis. [Saluan' Philumena est?) Cito probat Pamphilo se amare nurum, cum post salutationem nihil prius, q̄ de salute vxoris eius inquirat. [Saluan' Philumena est?) Mire obuiam sibi exeūtem filium nihil aliud, nisi de Philumena interrogauit, vt ostenderet eius morbū curæ sibi esse. [Meliuscula est) Verum est, quātum ad morbum pertinet. [Meliuscula est) Hoc & ad morbum, & ad euentum parturitudinis verum est. ita nō mentitur Pamphilus matri. [Vtinam istuc ita dij faxint) Diligentiore officio loquitur, vt cra apud filium socrus. [Quid tu igitur lacrumas?) Locus ab eo quod agitur, quo significat, si ita est, quare ergo tu tristis es? [Recte mater) Sic dicimus, cum nō sine iniuria interrogantis aliquid reticemus. Et bene additum Mater: vt duritia reticentia blando nomine molliretur. Alij recte hic accipiunt, vt intelligant, nihil est mali. [Quid fuit tumulti?) Antiqui sic declinauerūt, tumulti senati. vt Sal. Decretum senati fit. [Dic mihi) Dic verbum est instantis audire, & curiosius interrogātis. Virg. Dic mihi Damœta, cuium pecus? [Dolor repente inuasit?) Proprie inuasit, quia repente. [Ita factum est) Moris est assentiri ad dicta interrogantium, qui quę vera sunt, celant. [Ita aiunt) Bene alijs ascripsit, si falsum sit vt ipsis ascribatur mendacium. [Ita aiunt) In hac tota interrogatione & iussione, colorem induxit secretum, ægre obiurgantis. [Ita aiunt) Religiose mendacium ad rumorem retulit. aiunt, inquit, ne ipse falsum dicere videretur. [I Sodes intro) Metuit, ne ingrediatur mater ad soceros, & ideo dicit. [I sodes intro) Et apparet intro dicentem, manu annuere vt domum redeat, & simul quo magis faciat, addit causam. [Consequar iam te mea mater) Adiecit & tempus Iam. Mea necessario additum, mea mater. Et Sodes, quia I, intro durum est. [Fiat) Abiens dixit hoc mater, fiat, ne omnino iussis alienis parere videatur, quasi imperemus & nos, quæ nosipsis facturi sumus. [Tu pueris curre Parmeno obuiam) Probabilis causa, qua ablegat ēe Parmenonem, dum iubet eum pueris occurrere. Et simul notandum, ꝙ in hac fabula ridicule vexatur vsque ad vltimum seruus & ablegatur, cum sit & piger & curiosus. [Atq; eis onera adiuta) Locutio antiqua figurata. Et est μετωνυμία, pro ipsos onera portātes, eis onera adiuta. [Quid? non sciunt ipsi viam, domum qua redeant?) Iam vide quemadmodum seruetur Parmenoni persona loquacis, curiosi, pigri. [Domum) Aduerbiale est. [Domum qua redeam?) Qua si locum significet videbitur reliquum præceptum seruus non audiuisse. Sin audiuit, Qua, qūo intelligimus. i. quemadmodum onus portent de naui. vt, Quid fieret, & qua fieret. [Cessas?) De industria omnes ablegauit suos, vt non audirēt quę intus post scenam sunt acta, quæ tamen populo est narraturus.

NESCIO &c.) Hic continetur egressus tristis Pamphili ex domo socrus apud quem deprehendit repentino aduentu suo furtiuum partum vxoris, quem tamen quàm maxime potest celare studet, & protegere. S. Ego misera. audio iandudum. i. paulo ante, nescio quid tumultuari. i. facere tumultus, hic. i. in domo Phidippi patris Philumenę, siue audio nescio quid tumultuari. i. audio nescio quid faciens tumultum &c. quod in idē recidit, male. i. valde, & quasi in malum meum, siue in solicitudinem meam, metuo ne morbus magis aggrauescat, id est grauior fiat, siue efficiatur Philumenæ, quod, id est propter quod, vel post GVID.
quod,

quod, ô Æsculapi, Deus medicinæ Apollinis filij. & ô Salue .i. Dea sanitatis, oro te ne quid.i.vt nihil huius fit.i.eueniat.s.non aggrauescat illi morbus, nunc visam ad eam.i.ibo ad eam videndam. PAR. Heus, aduerbium vocandi. ô Sostrata, reuocat eam vt deterreat ab eundo. S. Hem, interiectio est rei nouas audientis. PAR. Excludere, in futuro indicatiui passiui.i.non admittere intro iterum.i.secundo, nam iam semel fuisti exclusa, vehementius autem sonat excludi, quam non admitti. S. Hem, interiectio est aius, quæ commota sit nouate, ô Parm. tun'.i. tu ne eras hic, perij.i.perdita sum. quid ego misera faciam? non visam .i.non ibo ad videndam vxorem Pamphili. cum ipsa sit ægre .i. mala habens, hic.s.in proximo loco. Visere officij est apud ægros, videre cognitionis. PAR. Non visas.i.non eas ad eam videndam, nec quidem.i.nec etiam, mittas quenquam.i.aliquem causa visendi eam. nam dico vel duco.i.puto illum facere bis stulte qui amat illum, cui ipse est odio, nam ipse capis laborem inanē, id est vanum, nullius effectus, & affert molestiam.i.tædium illi, quam amat.s.a qua nō amatur, tum.i.deinde, & est alia causa quare introire non debeas, nam filius tuus introijt videre, figura græca.i.ingressus est, vt videret quid ipsa agat, vt.i.postquam, vel cum primum venit. S. Quid ais? an Pamph. venit? PAR. venit. S. Habeo gratias Dijs, quod.s.venerit, hem, interiectio fœmini na ac matronalis. animus redijt mihi isto, verbo.i.tuo dicto de aduentu filij, & cura.i.anxietas, excessit.i.exiuit ex corde. PAR. Ita.i.præterea, nolo te nunc intro ire, hic maxime.i.præcipue, ea causa.i.propter eam causam, quæ sequitur, nam si dolores remissent.i.relinquent, exorneret, relaxēt quippiam.i.in aliquo, vel aliquantulum Philumenam. Donat.legit Philumenæ, quod melius esse puto nam dolores non remittunt, sed potius, remittuntur, & ait verbum hic actiuum quasi neutrum positum esse sic. Si dolores remittent.i.cessabunt, relaxabuntur, alleuiabuntur, Philumenæ, quippiam.i.in aliqua parte aliquantulum, scio, quod cōtinuo ipsa sola narrabit ipsi Pamphilo soli.i.remotis arbitris, omnem rem.i.totam rei seriem, siue totum tenorem eius rei, quæ res interuenit inter vos.i.inter te & eam, vnde.i.a quare initium .i.principium iræ vestræ ortum est, atque eccum.i.ecce hic video ipsum Pamphilum, egredi.i.exire de domo socrus suæ, quam.i. quantum est tristis? S. O mi gnate Pamphile, scilicet, q.d.gaudeo te saluum aduenisse. P. O mea mater salue. S. Perficit quod omiserat, gaudeo te venisse saluum ne.i.vtrum Philumena vxor tua est salua.i.sana, incolumis, & dicitur in textu saluan' pro salua ne, vt video'.i. vides ne. P. Pamphilus volens celare partum & fugere mendacium, caute respondet inquiens, ipsa Pāphila est meliuscula.i.aliquanto melius se habens quàm prius. meliusculus à comparatiuo diminutiuum est. S. Vtinam Dij faxint.i.faciant istud.s.vt meliuscula sit, ita.i.quemadmodum dicis, igitur si ita est, quid.i.cur lacrymas, habemus lacrymo as, & lacrymor aris, aut quid.i.cur es tam tristis. P. O mater recte interrogas, sic dicimus cum sine iniuria interrogantis aliquid reticemus, & bene additum mater, vt duritia reticentiæ blandu nomine molliretur alij sic capiunt recte, vt intelligāt nihil mali esse. S. Quid tumulti pro tumultus, sic antiqui in genitiuo dicebant, vt tumulti pro tumultus, senati pro senatus &c. quid ergo tumulti fuit sup. intro vos sup. dic mihi an dolor inuasit.i.arripuit te repente, & proprie inuasit, quia repente. P. Factum est ita.i. repente dolor me inuasit. S. Quid morbi est Philumenæ, scilicet. P. Febris est ei, non mentiar, nam pariens non fuit sine febri. S. Quotidianam .i. quotidiana ne hoc est vtrum febris continua est ei. P. Ita aiunt.i.ita dicunt, ita rumor est vulgo. Sodes aduerbium comicum & blandienti accommodatum, quasi si audes.s.id est vade intro.i.in domum tuam, vnde tu venis, non enim vult eam ingredi ad P. O mea mater iam consequar te in domum vestram. S. Mater abiens dixit fiat, quasi sibi ipsi id imperans non solum filio parens. P. Obligat ad portum Pam.seruum ne audiat quæ intus post scenam sunt acta, quæ tamen populo est narraturus. O Parm. curre obuiam.i.in occursum. pueris.i.seruis afferentibus onera de successione cognati mortui, propter quod missus fuerat Pamph atque adiuta.i.adiuua his seruis onera.i.adiuua seruos onera portantes. similiter Gellius est locutus inquiens, Et nobis hanc messem adiuuent. PAR. Quid? interrogandi modus per indignationem & irrisionem, ipsi serui non sciunt viam qua.i.per quam viam redeant domum aduerbialiter. P. Cessas.i.tardas, cunctaris ire, quo dico, q.d.iam illic deberes, & tu tempus conteris.

LATO. ARGVMENTVM) Ad continuandam causam epitaseos arcetur ab ingressu ad Philumenam Sostrata, & egrediens Pamphilus deprehensum partum celat. [Quod te Aesch.] Precatio pro ægrota. [Ehem Parm.] De improuiso respicientis. [Nū quī.] Vera & moralia sententia. [Quid ais?] Interrogatio instantia. [Remittant Phil.] Pro, minuentur & remissiores erūt, noua figura. [Meliuscula est] Supprimit dolorem Pamphilus, & dissimulat quid depiēderit. [Tu pueris] Data opera ablegat Parmenonem futilem & curiosum seruum.

PETR. MARS. NESCIO quid iamdudum) Cordati adolescentis, & supra modum probi liberalissimos, & castigatissimos mores hæc scena exprimit. Quo.n.nomine satis cōmendari posset, qui cū vxorem, cum qua nondum consueuerat grauidam, & ideo corruptam inuenisset, ne dedecus hoc per maximum propalaretur, & in fabulam veniret, id quod videret circa vxorem, tam prudenter & callide dissimulauit, vt non ea causa incestus esse existimatus sit, sed potius quia morbo implicitam diceret. [Nam q amat] Docet hic locus, nihil esse stultius, quàm amore in aliquem ardere, à quo rursus non adameris. Quare mutuum amorem satis videtur approbare. Duabus autem de causis hoc accidere credidit, cur esset eiuscemodi amor vituperandus, primo, quod nobis maximas molestias, & labores parimus, dum nocte dieque faces illas & tela ardentia sufferimus, quibus exagitati miserabiliter cruciamur: deinde quod præter hoc. & alteri difficiles sumus, & asperi, qui nostras voluntates, preces, fletus, lamentationes, non æquis auribus accipiunt.

GLAR. IAMBICI sunt tetrametri acatalectici. In 2. proceleusmaticus est loco primo, & s, eliditur in Magis. In 3. syllaba in Aesculapi breue est i, ad finem non eliditur, sed corripitur, et loco secundo fit tribrachys. In 8. i, in Qui corripitur, non eliditur. In Cui autem etiam longum manet, & Duco legendum pro Dico, admonet Ioan. In 10 omisso verbo Autem, liber vetustus ita habet, Tum filius tuus introijt. Et carmen melius habet. In 11. si Gratias legerimus, erit acatalecticus: sin Grates, erit catalecticus vt ceteri. Quanquam scio hunc Poëtam Gratias libentius dicere quam Grates. Sed in alijs licentijs hæc facile admittitur. Liber vetustus habebat, Gratias habeo. non, Habeo gratias. sed in idem res redit. In 14. Philumenæ non Philumenam legēdum ait Ioan. In 16. nisi seconda de Initium fit longam, in fine non elidetur. In 17. s, in Tristis eliditur. In 21. vel Fuit monosyllabum, vel craticus loco primo.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Deliberat Pamphilus, velit vxorem recipere an repudiare.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic quæstio est ad deliberationem descendendum, an recipiat Pamphilus, an repudiet vxorem in qua tota oratio Pamphili ad argumentum spectans amatoria magis quàm maritalis est. Nam aliter non perueniretur ad vltimā cognitionem omnium rerum, nisi adolescens furtiuum vxoris conceptum et partum, aliquanto leuius quàm coniugalis dolor expetit tolerasset.

Trochaici Tetrametri Catalectici. In fine Senarij pauci.

PAMPHILVS.

NEQVEO mearum rerum initium vllum inuenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intro vt corripui timidus, alio suspicans
Morbo me visurum affectam, ac sensi esse, vxorem: hei mihi,
Postquam me aspexere ancillæ aduenisse, ilico oēs simul
Lætæ exclamant, venit, id quod me repente aspexerant.
Sed continuo voltum earum sensi immutari omnium.
Quia tam incōmode illis fors obtulerat aduentū meum,
Forte vna illarum interea propere præcurrit, nuncians

Me venisse: ego eiu' videndi cupidus recta consequor.
Postquam introij, exemplo eius morbũ cognoui miser.
Nam neque, vt cælari posset, tempus spatium vllũ dabat:
Neque voce alia, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.
Postquam aspexi, ò facinus indignum inquam: & corripui illico
Me inde, lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
Mater consequitur: iam vt limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumans misera: miseritum est, profecto hoc sic est, vt puto.
Omnibu' nobis vt res dant sese, ita magni atque humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum à principio instituit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, caussam vides:
Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atq; alios partum vt cęlaret suum.
Sed cum orata eius reminiscor, nequeo quin lacrumem miser.
Quæque fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te * obsecramus ambæ, si ius, si fas est, vti
Aduorsa eius per te tecta tacitaque apud omnes sient:
Si vnquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te vti sibi des pro illa nunc, rogat:
Ceterum de redducenda id fac, quod in rem sit tuam.
Parturire eam, neque grauidam esse ex te, solus conscius:
Nam aiunt tecũ post duobus concubuisse eam mensibus:
Tum, postquam ad te venit, mensis hic agitur iam septimus:
Quod te scire, ipsa indicat res. nunc si potis est Pãphile,
Maxume volo, doque operam, vt clam partus eueniat patrem,
Atque adeo oẽs. sed si fieri id non potest, quin sentiant,
Dicam abortum esse. scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te recte eum natum putẽt.
Continuo exponetur: hic tibi nihil est quidquam incommodi: &
Illi miseræ indigne factam iniuriam contexeris.
Pollicitus sum, & seruare in eo certum est, quod dixi, fidem.
Nam de redducenda, id vero neutiquam honestum esse arbitror.
Nec faciam: etsi amor me grauiter, consuetudoq. * tenet.
Lacrumo, quæ posthac futura est vita, cum in mentem venit,
Solitudoq;. O fortuna, vt nunquam perpetuo es * bona.
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatũ reddidit.
Quem ego cõsilio missum feci, idem nunc operam huic dabo.
Adest Parmeno cum pueris: hunc minime est opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Ea me abstinuisse in principio, cum data est:
Vereor, si clamorem eiu' hic crebro exaudiat,
Ne parturire eam intellegat: aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

* obiestamur

* eius tenet.

* data.

DONATVS.

NEQVEO mearum rerum initium vllum inuenire idoneum) In hac scena conquestio est ad deliberationem descendens, an habeat Pamphilus, an excludat vxorem, in qua tota oratio Pamphili ad argumentum spectans amatoria magis, quam maritalis est. nam aliter non perueniretur ad vltimam cognitionem omnium rerum: nisi adolescens furtiuum conceptum vxoris, & partum, aliquanto lenius, quàm coniugalis dolor expetit, tolerauisset. [Nequeo mearum rerum) Hæc est Homerica illa • [Nequeo mearum rerum initium) Hoc principium magna ἀκατοψίᾳ oneratur vt ostendantur ærumnæ & multæ & graues. [Idoneum) Aptum, conueniens. [Vnde) A quo. [Partim quæ perspexi hic oculis) His, quasi miseris, volt intelligi, quibus perspexi, vel audiui mala. An sic dictum est, vt apud Virgil. Vocemque his auribus hausi? [Qui me propter exanimatum) Inter exanimatum & exanimum hoc interest: Exanimatus, est conterritus, conturbatus. Vt, Sed quid nam Pamphilum exanimatum video? Et Virgil. Exanimata sequens impingeret agmina muris. Exanimus vero est, occisus. vt Virgil. Corpus vbi exanimi positum Pallantis Acetes Seruabat senior. [Me intro vt corripui) Raptim ingressus sum, [Timidus) Pro timens, nomen loco participij. [Morbo me visuem affectum) Quia & hic morbus est. [Hei mihi) Interiectio doloris est. Virg. Eloquar, an sileam? Et dicitur hæc figura, ἐπιφωνή. [Hei mihi) Mire interposuit ἐχφώνημα. [Id quod me repente) Deest propter. vt sit, propter id: ad per hoc, ideo. [Id quod me repente aspexerant) Causa cur lætæ exclamauerint. id ergo, ob id. [Sed continuo voltum earum sensi immutari omnium) Mire Pamphilus etiam ancillarum metu impellitur, vt alienum nasci puerum suspicetur: nec vllo modo in memoriam redeat hanc se puellam vel huiusmodi vitiasse. [Vultum earum) Quæ viderint. [Fors obtulerat) Offerri dicuntur tam bona quàm mala, si insperata obijciantur aspectibus. [Obtulerat) Oblatum dicitur in vtramque partem, quidquid expectationem præuenit. [Ego eius videndi cupi) Non erit plena vis repentini doloris, si aliquid præsentiens suspicatur. & ideo addidit. Ego eius videndæ cupidus. [Recta consequor) Absolute, & sine adiectione. non enim addidit Via. [Extemplo eius morbum) Morbum mitiore animo, quam vitium dixit, aut probrũ. Et recte: quia dixit, Alio me suspicans morbo visurum affectum ac sensi, esse vxorem. [Spatium) Moram ac res monebat Partus, [O facinus indignum) Facinus indignum, non ad illam, hoc est Philumenam, sed ad auctorem vitij refertur. [Et corripui ilico) Ardens, scilicet dolore. & est causa cur cito exierit. [Lacrumans) Non furens, sed lacrumans. non iratus, sed misertus. [Atque atroci) .i. vehementi. [Mater consequitur: iam vt limen exirem, ad genua accidit misera) Ostendit affectum misericordiæ sox, matrem potius dicendo, quàm Myrrhinam, & addendo miseram. [Miseritum est) Vt recte supra dictum sit de illo, Pium & pudicum ingenium narras Pamphili. [Ad genua accidit) Accidere, est gestu corporis ostendere humilitatem cadentis. propter Ad, quòd est iuxta, & cadere. Salustius autem sine præpositione dixit, Qua accidam, aut quo? [Lacrumans misera) Miserabiliter se habens. [Miseritum est) Hoc ipse sibi. [Omnibus nobis vt res dant sese ita magni atque humiles sumus) Mire dixit, dant sese Homerus • Sed hic sese illo & validius dixit, & est hæc καθολικὴ sententia. Apollodorus •
[O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit) A nomine & blandimento, mire: quia secreta confitetur. vt Virgil. Anna, fatebor enim miseri post fata Sichæi, A principio idem elaborauit, vt aduersus pudorem conscientia & voce, & confessione duraret. [O mi Pamphile abs te quamobrem hæc abierit) Venialis status: in quo confessio est & precatio. [Abs te quamobrem) Morale blandimentum ante confessio est & precatio. [Abs te quamobrem) Morale blandimentum ante cõfessionem. [Nã vitium est oblatum) Cœpit a causa. [Oblatum) Ad repentina pertinere superius annotauimus. [Oblatum) Quasi non expectanti & nolenti. [Virgini) Quasi quæ falli posset. [Olim) Recte olim, quia facilis venia circa vetera. iam delicta. vnde tentat temporis longinquitate extenuare peccatum. Olim ergo, ante menses nouem. [Ab nescio quo improbo) Mire cõtempsit, personam, dicendo, nescio quo. i. nescio, quem dixit, vt ostendat ignobilem, ita abiectum. nam si nomen illi est, habet & dignitatem, vt, Et nos aliquod nomenque decusque Gessimus. Et ne placere videatur is qui fecit, improbum dixit. [Nequeo quin lacrumem

crumem miser) Videtur quasi distillantes fletus detergere. [Ne queo) Deest continere. [Sed cum orata eius) Bona [illegible]. [Quæque fors fortuna) Precario. [Fors fortuna) [illegible]. Id est subita fortuna. Et fortuna, in incerto. Fors fortuna, in bono ponitur. Virg. Si qua in te fortuna fuisset. Et ipse, O fota fortuna. [Per eam te obtestamur) Oratorie inducuntur & pro tacentibus preces. [Per eam te obtestamur ambæ) Obtestatio, est precatio cum mentione earum rerum per quas petimus: vt, Per euersæ genitor somantia Troiæ Excidia obtestor. [Si ius, si fas est) Virû hoc inuidiose, an quasi fœmina quæ leges nesciat? [Vti aduersa eius) Mire non crimen: sed aduersa. [Per te tecta, tacitaq.) Tecta, si reducis, Tacita, si repudias sub alia excusatione. An idem significant? an potius neque re, neque verbo indicet? an tecta, ne videantur, tacita, ne dicantur? [Si vnquam erga te) Virg. Si concessa peto, si dant ea mœnia Parcæ. Terent. Si te in germanæ fratris dilexi locum: Siue hæc te solum semper fecit maximi. [Si te vnquam erga te) Ab anteacta vita. [Tecta, tacitaq.) Tecta sint, ne hæc alij sciant tacita, ne ipsa indicet. [Vt sibi des pro illa) Sub audiatur gratia. Ceterum de reducenda. Tentat etiam hoc persuadere, sed oratorie & verecunde. Et mire, de reducenda dixit, non de respuenda. [Quod in rem sit tuam) Nam nisi reducatur, reddenda dos erit. [Solus conscius) A possibili. nam hoc nomine ostendit tacere eum posse, quòd conscius sit ipse solus. [Nam aiunt) Honestius aiunt, pro ait, dixit. nam quis aut scire, aut dicere potuit, nisi Philumena? ergo recte. aiunt enim potius honestum est, quàm ait. [Post duobus concubuisse eam mensibus) Post duobus, simpliciter accipiendum, non post duos. est. n. [illegible] pro duobus post. i. non statim vt nupta sit, sed postquã nupta est, post duos menses nuptiarum. vt sint reliqui quinque mẽses. Et hinc apparet, ante duos menses, priusquam cum Pamphilo concumberet, vitiatam, quatuor mensibus cum Pamphilo fuisse, ex quibus, duobus posterioribus amatam esse. reliquis tribus peregrinatum fuisse Pamphilum. An post duobus, pro post duos? vt Plautus Post principio denique. & Post paulo. [Quod te scire ipsa indicat res) Quia contristatus corripuisti te foras. [Partus euenisse) Philumenæ. s. Abortum esse. Non est Latinum abortum esse: sed, abortum ferit. [Abortum esse) Deest Natum, vel Factum, vel absolute. quomodo dicimus, è te nata: vel quemadmodum dicimus, ex te mihi orta est iniuria. [Dicam abortum esse) Rationabiliter dixit, fit enim abortus mẽse septimo sine periculo fœminæ. [Suspectum fore) Suspicabilem, suspiciosum. [Ex te recte eum natum putent) Non dixit natum abortum: quasi abortus nasceretur. Natum ergo pro facto, conceptoque dixit. [Hic tibi nihil est quidquam incommodi) Cum alienus exponitur, & non tollitur pro tuo. Et mire necandi pueri non sit mentio: quia Pamphili filius inuenietur, cum ei etiam per patrem puellæ poẽna succurret. [Exponetur) Ad mortem. s. [Hic tibi nihil est quidquam incõmodi) Ab vtili. & est [illegible] quartum. vt, Nihil vidi quidquam lætius. [Et illi miseræ indignæ) Vt non sit [illegible], superiori versu est Et addendum est. vt sit, Et tibi nihil est quidquam incommodi. [Factam iniuriam) Mire iniuriam dixit: vt non contemnenda sit sed tollenda. [Pollicitus sum) Plus quam promisi. [Et illi miseræ) Conclusio per enumerationem. Et non læderis, inquit, & proderit miseræ. [Quod dixi) Quod promisi. [Id vero neutiquam honestum esse arbitror) Neutiquam non est omnino negatiuum, sed aliquid assensionis habet. est. n. neutiquam non nimia, non valde. [Nec faciam) Bene addidit, nec faciam. multa. n. etiam inhonesta amore suscipimus. [Et si me amor grauiter consuetudoq. tenet) Hoc cum gemitu. Et non est copulatiuum, neque præpositiuum, sed subiunctiuum. s. pro tametsi. [Amor me grauiter consuetudoq.) Quæ duæ res contra honestum & vtile validissimæ. Et bene Tenet, non tenuit. [Lacrumo, quæ posthac futura est vita) Bene propensior in affectum est, vt verisimile fiat potuisse reiicere. Et Lacrumo non pendet a superiori: sed interpositis diu fletibus dixit. [Lacrumo, quæ posthac) Quæ, modo vim pro nominis non tenet: sed querelæ. Et lacrumo sic dixit. vt Virg. Sic affata sinũ lacrymis impleuit obortis. Et est ordo, Lacrumo, cum in mentem venit. [O fortuna) Hic fortunam pro bona posuit. [Vt nũquam perpetuo es bona?) Legitur & data. nam & sic pro bona intelligitur necessario. [Idem nunc operam huic dabo) Si idem, ego. is eidem: hoc est amori. [Operam dabo) Difficultatem rei ostendit, dicendo, operam dabo. [Adest Parmeno cum pueris) Quia idem Parm. est secretorum conscius, addidit, Cum pueris. [Minime est opus) omnino non est opus. [Aliquo mihi est hinc ablegandus dum parit Phi.) In tota comœdia non cessabit. cum sit piger, nec rescisset aliquid, cum sit curiosus Parmeno. [Dum parit Phil.) Dum aliàs dummodo, aliàs donec, nunc, quandiu,

NEQVEO &c.) In hac scena conquestio est ad delibera tionem descendens an habeat Pamph. vxorem, an excludat, in qua tota oratio Pam. ad argumentum spectans amatoria magis quàm maritalis est, nam furtiuum vxoris conceptum & partum aliquanto leuius tulerat, q̃ contumelia dolori expetit. Solus nõs Pamph. loquitur. Nequeo inuenire vllũ initium. s. principium mearum rerum. i. rerum mihi molestarum, idoneum. i. aptum, cõ ueniens, vnde. i. à quo initio, exordiar. i. incipiam narrare ea supple quæ acciderunt mihi, nec. i. non, opinanti. i. suspicanti, & (quod dici solet) non somnianti, partim. i. aliqua incipiam narrare inquam quæ perspexi his oculis, his, quasi dicat amiserit, partim, id est exordiar inquam narrare aliqua quæ accepi i audiui auribus quasi miseris, vel accepi auribus. i. audiui & adhibui auribus, vt pateret significatio vocabuli æquiuoci, quapropter quia talia vidi & audiui, edixi me exanimatum. i. perturbatum, foras, id est extra domum Phidippi patris puellæ citius quam exiuissem, nisi ea audiuissem. Exanimatus est conterritus, conturbatus, exanimus vel exanimis est occisus aut mortuus, nam modo. i. paulo ante. vt. i. postquam, ego timidus. i. ego timens, nomen pro participio. corripui me. s. contuli me raptim, siue ingressus sum intro in domum soceri mei Phidippi, suspicans. i. opinans me visurũ esse vxorem affectam. i. lassam & possessam alio morbo, ac id est quàm sensi. i. percipi esse affectam, hei mihi, interpositio dolorẽ ostendens Pamph dolentis rea taliter se habuisse, cum eius aduẽtus ita esset à domesticis exoptatus, & iucundus illis, postquam ancillæ aspexerunt me aduenisse, ilico omnes letæ simul exclamant primo gaudio aduentus, dicentes hoc verbum venit. s. Pamph. & hoc dixerunt primo aspectu oblitæ importunitatis aduentus propter gaudium, & quidem exclamant, id. i. ob id quòd aspexerant me. i. viderant, de repente. i. subito, qui motus repentinus non habet considerationem, sed continuo illico, sensi vultum omnium earum immutari ob id quod, vel quia fors. i. casus temporalis, vel fortuna ipsa obtulerat illis ancillis meum aduẽtum, tam incommode. i. intempestiue, & non opportune. oblatum dicitur quidquid euenit præter expectationem, forte vna illarum ancillarum, interea, id est dum agebantur. i. dum aliæ sic lætabantur, & post mirabantur. præcurrit. i. ante currit, propere. i. festinãter nunciant matri & filiæ me venisse. Ego Pamph. cupidus videndæ eius vxoris meæ. i. cupidus videndi eam, consequor ancillam certa via, nusquam diuertendo postquam introii ego miser. i. infelix propter probrum vxoris, cognoui eam ipso ilico morbum eius. s. quòd parturiebat, nam tempus. i. temporis breuitas, non dat vllum spatium. i. vllam moram, vt morbus ille posset celari, neque ipsa Philumena poterat conqueri. i gemere, & dolore ostendere alia voce, ac. i. quàm, res. i. partus, monebat. i. instigabat, postquam aspexi eam parturientem, inquam. i. dixi, ò facinus indignum. non ad Philumenam referunt illa exclamatio, sed ad vitij auctorem, & ilico, corripui, id est raptim retraxi me, & egressus sum inde. i. ex camera parturientis lacrymans, percitus. i. commotus, perturbatus, re incredibili. i. quam non credidissem, nisi vidissem me alios quidem, & atroci. i. vehementi, mater. s. Myrrhina mater Philumenæ, consequitur. i. assequitur, attingit, aspirat ad me, vt. i. postquam, vel dum, sine cum iam exirem limen domus, ipsa misera. i. miserabiliter se habens, accidit ad genua. i. iuxta genua mea cecidit ac se proiecit. Accidere in hoc significato est gestu corporis cadentis ostendere humilitatem, lacrymans. i. lacrymis influens, me supple misertum est eius, præteritum à miseret miserebat. i. ego misertus eius sum. profecto. i. certe, seu proculdubio, hoc quod sequitur est sic. i. verum est sicut dico, & ita se habet, videlicet vt. i. sicut, res. i materiæ, dant. i. offerunt sese omnibus nobis, ita sumus magni. i. elati, atque humiles. i. demissi animo, ipsa Myrrhina instituit. i. incepit habere hãc orationem mecum à principio sui sermonis, O mi Pamphile vides, id est cognoscis causam quamobrem. i. propter quàm hæc filia mea abierit. i. discesserit. s. a domo paterna, nam vitium. i. stuprum oblatum est olim virgini, oblatum quasi præter expectationem, & nolenti virgini. a nescio quo improbo, nunc confugit huc ad me, vt celaret te & alios suum partum, vbi celo duobus accusatiuis iunctum est. Sed cum reminiscor. i. repeto memoria, seu redigo in memoriam, orata. i. precationes, petitiones, rogatus eius Myrrhinæ, nequeo i non possum continere, quin. i. q̃ non, ego miser lacrumem i. soluar in lacrymas, ipsa Myr. inquit, quæque. i. quæcunque (vt quis. i. quicunque) fors fortuna. i subita fortuna est, fors & fortuna sic differũt (vt Non. sentit) q̃ fors dicitur casus temporalis, fortuna vero ipsa Dea interdũ tamen coniunguntur hæc duo fors fortuna. vt hic. Item in ablatiuo forte

GVID.

te

te fortuna, in qua coniunctione nihil efficiunt quod alterum eorum vocabulorum seorsum non efficeret, sed ornat orationem vocis sonoritate, vt sic dicam. Interdum ponitur fors pro aduerbio. Virgil. Fors & vota facit, pro forsitan vel forte, ait etiam quidam. Est Dea fortuna, fortunæ sanctio fors est, quæcunque ergo fors fortuna est, quæ obtuli te nobis hodie. Ambæ.i.ego & filia, obsecramus te per eam fortunam si vis.i.si tibi non est molestum, si est fas.i.si sit licitus, & non contra ius, vt.i.vt, aduersa.i.in fortunia eius, hoc aduersum si. fiat per te.i.tuo beneficio, tecta.i. occulta, ne alij sciant, & tacita ne alijs prodas & indices ea apud omnes. Si vnquam sensisti eam Philumenam esse animo amico.i.habere animum amicum in te ô mi Pamphile. illa Philumena rogat te nunc vti.i.vt, des sibi hanc gratiam.i.hoc beneficium.s.vt eius crimen celetur sine labore tuo.s. Alij habent pro illa, & tunc lege sic, Philumena rogat nunc te pro illa gratia, sed melior sententia prior, vel tunc esset dicendum. Si vnquam sensisti eam vxorem tuam esse animo amico erga te, obsecramus in quam te vti des sibi hanc gratiam, sine labore, deinde subiungendum. Philumena ipsa nunc rogat te pro illa gratia, sed adhuc prima præstat expositio, ceterum.i.sed, de reducenda Philumina.i. quantum attinet ad resumendam vxorem tuam, aut repudiandam, & hanc reducendam, nam prius fuerat ducta domum à marito in nuptijs. Deinde post abscessum si iterum sumatur, reducetur domum facias id, quod sit in rem tuam.i.quod sit tibi vtilitati. Tu solus conscius es.i.apud te scis solus eam Philumenam parturire.i dolore partus laborare, neque.i.& non, esse grauidã ex te, dicit eum solum esse conscium nõ quod parturiat tantum, sed quòd simul parturiat, & ex eo grauida non sit, nam quòd parturiat non latebat ancillas familiares, sed cuius opere esset grauida id, latebat eas, nam aiunt, honestius dixit, quam ait Philumena, cum tamen intelligatur eam Philumenam cõcubuisse tecum duobus mẽsibus, post.i.post duobus menses ea die nuptiarum.i. in tertio mense, tum.i.deinde hic iam septimus mensis agitur.i. traducitur, labitur, postquam.i.ex quo, vel post id tẽpus ex quo vxor venit ad te.i.collocata est tibi, quod.s.eam agi septimum mensem, ipsa res.i.ipsa temporis supputatio, vel ipsa quam fecisti tali tempore, duobus enim mensibus abstinuisti ab ea, deinde amasti eam duobus alijs mensibus, postea tribus alijs mensibus peregrinatus es Imbro, & ita sunt septem, quod ergo res ipsa indicat se scire.i.ostendit quod tu scis. Nunc ò Pamphile si potis est.i.si est possibile, aut si fieri potest. maxime.i.vehementissime, volo & do operam.i.elaboro, vt partus Philumenæ eueniat.i.accidat clam patrem, atque adeo.i.atque certe, eueniat clã omnes, id est vt celetur patri, & certe omnibus alijs. Sed si non potest fieri quin.i.quòd non sentiant.i.percipiant, tam pater, quam ceteri, dic abortum.i.ortum immaturam esse. Et declinatur hic abortus abortui in quarta declinatione. Donatus vult intelligendum esse abortum esse natũ, vel factum, sed non video opus esse, nam recte dici potest abortus est.i.immaturus ortus est in fœtu aliquo scio nemini eum partum, vel eum fœtum fore, id est tuto eum esse suspectum i.suspicabilem, suspiciosum.i.scio quòd de eo partu, vel fœtu nemo aliter suspicatur, quin.i.quòd non, homines putent eum fœtum recte natum ea te.i.tua generatione. quod.s.eum esse ex te natum est, verisimile.i.probabile & habet apparentiam. Continuo.i.ilico, ipse fœtus exponetur ad mortem.s.quod non fuit factum, immo cognitus est tandem esse filius Pamphil.ideo exponitur dicit.i.extraponetur eum alienis, neque tolletur pro tuo. Exponi infantes dicuntur, quo relegato pietatis officio sine cura dimittuntur, eis vel alimenta à parentibus negantur, & morti exponuntur, etenim interdum in desertum locum efferuntur, & ibi relinquuntur fame perituræ, è quibus interdum miseratione diuina nonnulli euadunt mortis periculum, vt in historijs cernere licet, hic.i.in hoc negocio.i. in celando partum, quidquam.i.aliquid incommodi, nihil.i.non est tibi, vel si capiatur nihil pro non aliquid, quidquam abondat, contexeris.i.abscõdideris, celaueris, operueris iniuriam factam indigne.i.inique, nequiter. illi miseræ.i.afflictæ & dolenti dolore duplici, pollicitus sum, plus est quam promisi. me facturum, vt clam omnes sit iste partus clam præpositio iungi potest tam accusatiuo, quam ablatiuo. Et certum est.i.constitutum est, deliberatum est apud me seruare fidem.i.promissionem in eo.i.in ea re. quod dixi.i.promisi, siue sum pollicitus, nam de reducenda id est quantum spectat ad resumendam eam in vxorem, vero.i. certe, id.s.reducere eam, arbitror neutiquam.i.non valde, vel nõ nimis esse honestum.s.vt reducam eam, hic neutiquam non est omnino, negatiuum, sed aliquid assentatiuum habet, est enim neutiquam non nimis, non valde, nec faciam id.i.non reducam eam, & si.i.quamuis amor, & consuetudo.i.conuersatio familiaris, quam habui cum ea. teneat me.i.me afficit. Lacrymo.i. non possum tenere lacrymas, cum.i.quando, venis mihi in mentem.i.cum recordor, & mente reuoluo, quæ.i.qualis vita.i.modus ratio viuendi, & quæ solitudo.i.carentia societatis est futura mihi, post hac, id est post hoc tempus. O fortuna.i.Dea mutationis & volubilitatis, vt.i.qualiter nunquam es bona.i.prospera, perpetuo.i.omni tempore & continue, siue assidue. Sed iam prior amor, quo amaui Bacchidem, reddidit.i.efficit me exercitum.i.assuetum, siue assuefactum ad hanc rem, æquo animo ferẽdum, quem amorem ego tum.i.tunc, missum feci.i.dimisi, consilio.i.de industria.i.ex proposito, missum facere est dimittere, quẽadmodum reliquũ facere significat relinquere, idem.i.ego ipse, qui priori amori incubui, huic quam amori Philumenæ operam dabo.i.incumbam indulgendo. Par. adest.i.appropinquat, aduenit, cum pueris.i.cum seruis redeuntibus de Imbro, quo peregre profecti erant, minime.i.non est opus est adesse.i.præsens esse in hac re.i.in hoc puellæ partu, nam.i.quia, olim.i.quondam credidi.i.commisi exposuit, deterat, aperui tanquam secretũ soli Par. me abstinuisse ea Ph.i.me non attigisse eam Ph.cũ data est mihi in principio. Vereor.i.timeo, si hic Parm. audiat crebro.i.sæpe clamorem eius Phil.ne.i.vt, hoc est quòd intelligat eam parturire.i.pro partu labore Parm. est ablegandus mihi.i.expellẽdus, transmittendus, hinc.i.ex hoc loco aliquo, aduerbium ad locum, id est in aliquem locum, dum.i.quandiu alias donec, & dummodo Philumena parit.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Altera querela Pamphili ob deprehensum partum Philumenæ, & increuit iam vno gradu epitasis. [Nequeo mearum] A dubitatione incipit. [Nam modo] Narratio vt cognoscat spectator quid actum sit. [Id quod] Id, pro ob id, nam causam significat. [Recta] Aduerbium. [Morbum cogno.] Pro partu, ironicos. [Omnibus nobis] Sententia. [O mi Pamphile] Prosopopœia orantis Myrrhinæ, & recte à blandimento incipit. [Sed cum] Verba Pamphili. & est pathos à verbis orantis & proprio affectu. [Si vnquam] Obtestatio à meritis. [Nam aiunt] Probatio à tempore non esse grauidam ea Pamphilo. [Nunc si po.] Cõsilium ad œconomiam futuræ litis inter Myrrhinam & Phidippum. [Continuo expo.] Argumentum petitionis à tuto & vtili. [Pollicitus sum] Consilium Pamphili, ex quo in periculum conijcitur. [O fortuna] Exclamatio accusantis fortunam & mox correctio. [Adest Parmeno] πρόφασις.

NEQVEO mearum) Quantum in rebus humanis fortuna sibi tyrannidis sumat, per verba Pamphili hoc loco nobis ostenditur. Nam cum ea sit, quæ rerum humanarum arbitrium habeat, pro sua voluntate, nunc ex tranquillitate tempestates, nunc iterum ex turbulenta serenitatem inducere soles. Quare sic Plato in Euthyphrone: Sola est fortuna, quæ in reb. humanis dominatur, tanquam tyrannus quispiam. Et Cic. in Acad. Fortuna multa efficit improuisa, nec opinata nobis. PETR. MARS.

OMNES sunt trochaici tetram. catal. præter vltimus sex senarios iambicos. In primo anapæstus est loco primo, & Mearum dissyllabum est, nisi quis bacchium loco secundo ponere velit. In loco 3. est trochæus. In 7. creticus est loco sexto. In 8. Repente legendum, non Derepente, quod liber habet Ald. In 11. Forte superfluit, & sanè Prisc. lib. 10. de verbis in io, citãs hoc carmen, non habet Forte, sed interea propere præcucurrit, legendum. In 12 trochæus est loco secundo ac tertio, vt eius sit monosyllabum. In 13. duæ primæ dictiones absque vocalium elisione faciunt duos trochæos. Quidam introiui malunt legere, vt vltimum i, elideretur, sed non est necesse, & Eius dissyllabum. In 17. ac 19. Lacrumans anapæstus est. In 20. Omnibus dactylum facit abiecto, s, vel creticus est loco primo. In 26. legendum, Est post Fortuna. In 27. Donatus Obtestamur legisse videtur pro Obsecramus, sed ad carmen nil attinet. In 28. Eius dissyllabum. In 29 Eam monosyllabum est, nisi bacchius sit loco sexto. In 31. creticus est loco primo, nempe vt secundo loco sit trochæus, & tertio spondeus. In 33. vel Eam monosyllabũ est, vel creticus loco sexto. In 39 Eum dissyllabum est. In 71. Ea eliditur à superiore versu 43. maxime anomalus est, nec corrigi poterit, nisi loco secundo bacchium constituamus, & m, vel in Honestum vel in Neutiquam non elidatur. In 44. Consuetudo pentasyllabum est. In 47. Ille ante Ad legendum, & exercitatũ. In 48 Huc, ante Operam legendum. In vltimis sex iambicis senarij. Ea in tertio, Eius in quarto, dissyllaba sunt. GLAR.

ACTVS

ACTVS III. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Narrat Sosia quæ adierit maris pericula. Seruus Parmeno in arcem mittitur, ne partum Philumenæ interim audiat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic pergens in incepto sermone Parmeno introducitur, à percontante Sosia de pelagi periclis. Deinde à Pamphilo in arcem mittitur, ne Philumenam parere interim percipiat.

Senarij.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILVS.

AIN' tu tibi hoc incommodum euenisse iter?
S. Non hercle Parmeno verbis dici potest
Tantum, quam re ipsa nauigare incommodum est.
PAR. Ita ne est? S. ô fortunate, nescis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam alias vt omittam miserias, vnam hanc vide:
Dies triginta, aut plus, eo in naui fui,
Cum interea semper mortem expectabam miser:
Ita vsque aduorsa tempestate vsi sumus.
PAR. Odiosum. S. haud clam me est: denique hercle aufugerim
Potius, quàm redeam, si eò mi redeundum sciam.
PAR. Olim quidem te caussæ impellebant leues,
Quod nunc minitare faceres Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
Ite intro: ego hunc adibo, si quid me velit.
enúc tu Here, etiam * tu hic stas? P. equidem te expecto. PAR. quid est?
P. In arcem trãscurso opus est. PAR. cui hominū? P. tibi.
PAR. In arcem? quid eò. P. Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum vna aduectu'st, conueni.
PAR. Perij: vouisse hunc dicam, si saluus domum
Rediisset vnquam, vt me ambulando rumperet.
enúcié? P. Quid cessas? PAR. quid vis * dicã? an cóueniam modò?
P. Immo, quòd constitui me hodie conuenturum eum,
Non posse, ne me frustra illi expectet: vola.
PAR. At non noui hoīs faciem. P. at faciam, vt noueris:
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius.
•Cadauerosa facies, PAR. * PAR. Cadauerosa facies. dij illum perduint.
Quid, si non veniet? maneam ne vsque ad vesperum?
P. Maneto: curre. PAR. non queo: ita defessu' sum.
P. Ille abijt. quid agam infelix? prorsus nescio
Quo pacto hoc cœlem, quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris:
Quod potero faciam: tamen vt pietatem colam:
Nam me parenti potius, quàm amori, obsequi
Oportet. at at at eccum Phidippum, & patrem
Video: horsum pergunt. quid dicã hisce, incertu' sum.

DONATVS.

AIN' tu tibi hoc incommodum euenisse iter?) Alia ratio est correntis ad argumenta, alia actiuum Comicorum. sed perfecti poetæ est ita seruire argumento, vt tamen spectator nouis delectationibus teneatur. Nam in hac scena, donec perueniat ad Pamphilum Parmeno, hoc [illegible] inducitur, cum hoc ostenditur quid mali sit nauigatio. (Ain' tu?) Pro aisne tu? Et sic iam aliquid dixisse magis in præcedenti oratione ex respondentis sermone demonstratur. [Ain' tu?] In scena nascitur oratio, aut in scenam defertur. (Tantum, quàm re ipsa nauigare incommodum est) [illegible] quartum non enim intulit quantum. Vt Virgilius, Sed quanto ille magis formas se vertet in omnes, Tanto nate magis contende tenacia vincla. [O fortunate, nescis quid mali præterieris) Bene maiori affectu, dicens, ô fortunate, quam si responderet, Ita. [Qui nunquam es ingressus ma.) Proprie dixit, ingressus. nam qui iam nauigauit, egressus dicitur. sic Virg. Egressi optata potiuntur Troës arena. [Nã alias vt omit. miserias) [illegible] oratoria. Et miserias nauigationem .s. [Dies triginta) Accusatiuus casus plenum numerum & continuationem rei significat. Dies triginta, aut plus eo in naui fui.) Hoc extitiosum vel sine periculo videri. potest. Sed vide quid addat, Aut plus eo in naui. Absolute eo. vt alibi, Annos sexaginta natus es, aut plus eo, vt coniicio. [Semper mortem expectabam miser) Dura est expectatio mali. Virgilius, Inclusi pœnam expectant. [Semper mortem expectabam) Id est horis omnibus cum continuatione triginta dierum. [Ita vsque) Vsque, vel diu, vel valde. [Odiosum) Esse scilicet in mari triginta dies. Et nomen pro aduerbio posuit: odiosum pro odiose. [Haud clam me est) [illegible], pro Ego maxime intelligo quam odiosum sit. Nam qui coniungunt, & sic legunt: errant, & non intelligunt. [Aufugerim) Coniunctiuum modum posuit pro indicatiuo futuro: vel, vt alij dicunt, promissiuo. [Aufugerim) Sic veteres, quod nos fugerim. [Olim quidem te causæ impellebãt leues) Mire seruum fugitiuum, qui ob vitium huiusmodi, non ob causam fugiat. Et bene Leues dicit, hæc. n. non est leuis. [Quod nunc minitare facere) Vt sit ordo, Olim quidẽ te causæ impellebant leues Sosia, vt faceres quod nunc minitaris facere hac occasione. Artificiose. & in Andria sic ait recusanti periurium seruo Mysis, Noua nunc religio in te incessit? [Facere) Vt faceres. Comicum est & Terentianum. [Sed Pamphilum ipsum video) Ipsum à quo missus sum vel dñm, vt Græci dicunt [illegible]. [Ego hunc adibo) Vel noua curiositate ait Parmeno. [Equidem te expecto) Bene excepit Pamphilus Parmenonem, vt videatur vei a dictui os. [Equidem te expecto) Apparet Pamphilũ Parmenonis absentiam desiderare: eo quòd nunc prior Parmenonem alloquitur. [In arcẽ transcurso opus est) Ostendit quàm longe sit, cum in arcem dicat. Et bene in arcem quam Minerua condidit. [Transcurso) Pro transcurre. [Cui homini?) Hæc verba cum sua pronunciatione vim recusationis in se continet. [Cui homini?) Cum recusatione pronunciandum. & est pigri responsio, laborem ad alium transferentis. [In arcem?) Pronuncia vt ostendat quàm longe sit in arcem transcurrere. [Qui mecum vna aduectus est) Apparet eum cum eo aliquid negocij habere, cum dicit, Qui mecum vna est aduectus. [Vouisse hunc dicam, si saluus domum redisset vnquam) Facete dixit. More enim hoc sit eorum qui longis itineribus maris periclitati, vouent aliquid si peruenerint. Et conuenit hoc Pamphilo: quem supra male nauigasse audieras. [Quid vis dicam? an conueniam modo?) Non enim mandauerat quidquam, qui sine causa mittebat, oblitus bene dissimulare: vt qui mentiuntur. Et sic pronunciandum, An conueniam modo. vt reprehendere dominum Parmeno videatur. [Immo, q constitui me hodie) Deest, dic, & sumitur à superiori sententia, qua dixit, Quid vis dicam? [An conueniam modo?) [illegible] dixit. Nam non hoc interrogantis simpliciter. [Immo, q constitui me hodie) Apparet eum hanc cunquesitam, & vix cor rasam inuenisse causam. [Vola) [illegible] vsus est. ita curras vt volare magis quàm currere videaris. Et antea transcurrere iusserat: nunc adiecit imperio. Nam non curre, sed vola. [At non noui hominis faciem) Moralis expressio pigritiæ in tot excusationibus posita est. [At faciam vt noueris) Stomachose pronunciandum at. quod & Pamphilus repetit dicens, At faciam vt noueris. [Magnus, rubicundus, crispus cæsius crassus) Properatio [illegible]. Et aceruo sine coniunctiuo est vsus. [Magnus, rubicundus) Imperite Terentium de Myconio crispum dixisse autem: cum Apollodorus caluum dixerit, quod proprium Myconis est. vt Lucilius, Myconi calua omnis iuuentus. Vnde etiã prouerbium Græcum, [illegible]. Sed ego Terentium puto scientem facetius Myconium crispũ dixisse. [Cæsius) Glaucis oculis, quasi felis oculos habens & glaucos [Cadauerosa facies) Sublíuida, ac personata rubore & liuore. Rubicundi enim & crassam faciem sæpe habent: quod est proprium cadaueris. Potest & pulposa intelligi & crassa, quasi cadauerosa. Caro enim dicta est, eo q careat anima. Et caro proprie dicitur mortuorũ.

Virgil. Et corpora luce carentum. Vnde carnifices dicti, quod carnes ex homine faciant. Pulpa vero, proprie ea quæ manducatur, eo quod pulsetur & conscindatur. Potest & c. pro d. poni, vt caro sic dicta quasi cado. vt Virgilius, belloque cadunt Dardanidæ. quòd iam scilicet sine anima sit & cadat. [Dij illum perduint) More pigrorum male optat ei propter quem mittitur. [Quid si non veniet?) Omnia dicit, ne eat. [Maneto: curre) Etiam Pamphilus tanquam de industria perseuerat. [Non queo, ita defessus sum) Hoc in gestu, & spectaculo plus est, nam in sensu & auctine capiamur lassitudinem. [Ille abijt,) Quasi dicat licet iam loqui. [Ille abijt) Quasi cum difficultate completam rem ostendit hoc dicto. [Suæ gnatæ partum) ἐπιζήτησις [Quod potero, faciam) Id est celabo quantum potero, an quasi projiciens curas, & fessus angore dicit, Quod potero, faciam. i. si potero, cedam amori? & rursus tanquam pietatis admonitus, adiecit exceptionem, Tamen vt pietatem colam. Seruat enim in illo amorem poëta, cuius non poenitebit, re cognita, & errore sublato. [Quod potero, faciam). i. amori obsequar. nam misericordia mulieris de amore descendit. [Quod potero faciam) Apparet hoc dictum, defectus esse, non virium. [Tamen vt pietatem colam) Recordatus est læsam matrem esse ab vxore, hoc enim credit: & ideo se ad exceptionem reuocauit, Ita se amori cedere oportere, vt non obliuiscatur omnino pietatis. Et bene in eam causam contulit necessitatem non reducendæ vxoris, quæ inuenietur nulla esse. Sunt tamen qui manente eadem sententia, totum hoc iungunt, Quod potero, faciam tamen vt pietatem colam, hoc est inquantum potero, dabo operam aduersus amorem, vt omisso eo, pietatem colam. Et subiungitur causa. [Tamen vt pietatem colam) Deest Ita: vt sit tamen pro duntaxat. vt sit, Ita vt pietatem colam. Dixerat enim quod potero: & ideo addidit exceptionem, Tamen se pietatem colam. i. non sum oblitus & matris [Tamē) Pro ita tamen. [Nam me parenti potius, quam amori) Amori scilicet vxoris. quia dixit, Quod potero, faciam. & hoc est quod dixerat, Quod potero, faciam. [At at) Interiectio est conterrici & conturbati. [Horsum pergunt) Modo pergunt, pro eunt, alias perseuerant.

OVID. AIN' tu &c.) Hinc tanquam aliqua prius sint vltro, citroque inter seruos communicata veniendo introducitur. PAR. Pergēs in sermone incepto. deinde visu P. Eum conuenit, à quo in arcem mittitur. PAR. O Sosia ain'. i. ne, vt Sosia hoc iter. i. hanc profectionem. euenisse tibi incōmodum. i. intempestiuum, non opportunum. S. Hercle ò Par. non potest dici verbis tantum sup. quantum est incommodum. i. periculosum intempestiuum. nauigare re ipsa. i. ipso effectu. PAR. Ne. i. etiam. est ita incōmodum nauigare. S. O fortunate. i. felix. nescis quid mali. i. quod. malum præterieris. i. prætergressus sis, non veniendo nobiscum. qui. s. tu núquam es ingressus mare, nam omittam alias miserias. i. omissis, vel exceptis alijs calamitatibus nauigandi. vi de. i. cognosce. hanc vnam misseriam. ego fui triginta dies. i. spatio triginta dierum in naui, aut plus eo, intellige tempore vel spatio illo triginta dierum. In quo dicendi genere eo non refertur ad triginta, sed ad spatium aut tempus, vt alibi, Annos sexaginta natus est, aut plus eo. cum. i tunc, interea. i. inter eos dies. ego miser expectabam semper. i. assidue, continue mortem. ita. i. adeo. vsi summus vsque. i. assidue diu, vel valde, tempestate aduersa. i. procellis contrarijs oppositus. PAR Odiosum illud est. i. illud est graue & molestum tolerare, videlicet semper tanto tempore mortem expectare. Donat. vult odiosum capi pro odiose, nomen pro aduerbio, odiosum interdum capitur pro molestia, inde odiosus molestus. S. Haud. i. non est clam me. i. nō ignoro, sed maxime intelligo, quàm sit illud graue & odiosum denique. i. vt paucis concludam. hercle, iuratiua aduerbium, potius aufugerim. i. aufugiam, quam redeam in nauim, si sciam mihi esse redeundum eo. i. in eum locum. PAR. Quidem. i. certe, olim causæ leues. i. paruæ occasiones fugiendi impellebant te, vt faceres id quod nunc minitaris facere. s. vt fugeres, sed. i. ideo Pamph. stare ante hostium, vos conferas ite intro. i. in domū Lac. ego adibo hunc. i. ibo ad hunc Pamp. scitaturus si quid velit me facere, deinde ad eum perueniit, & is eum verbis compellauit, ò here. i. domine. etiam nunc tu stas hic? P. Et quidem. i & certe. expecto te ita stas. PAR. Quid est propter quod me expectas? P. Opus est transcurso. i. transcurrere in arcem. i. in locum vrbis editiorem, qui tunc abeo. Pamph erat multum remotus. P. Autem duntaxat cupiebat Parmenonem aliquo obligare ne partum Philumenæ posset rescisceere. PAR. Cui hominis est opus transcurrere in arcem. P. Tibi est opus id facere. PAR. In arcem, exclamatiue pronunciandum est, q. d. dicis esse mihi opus transcurrere tam longe, quid. i. cur, opus est transcurrere eo. i. in eum locum. s. in arcem, Pam. conueni. i. alloquere. Callidemidem. i. etrum illum hospitem i. amicum exterum. Myconium. i. ex Mycone insula vna ex Cycladibus, vel ex Myconio oppido, qui aduectus est. i. allatus est naui, vna. i pariter simul mecum. PAR. Perij. i perditum sum, dicam. i. dixere possim, hunc Pam. vouisse. i. voto promisisse, si vnquam si redijsset saluus domum. i. intra paternas. vt. i quòd, rumperet me ambulando. i. cogendo me ambulare Pamphil Quid. i. cur, cessas. i. tardas ire quo iubetis Pam. Quid vis ut dicam ei. an. i. vtrum, conueniam. i. alloquar eum, modo. i. nunc. P. Immo. i. sed, nuncia vel dic me non posse conuenire eum in eo sup. quod constitui me esse conuenturum. i. allocuturum eum, ne expectet me illic. s. in arce, frustra. i. incassum, quoniam ad eum non sum iturus, vola. i. ita curre, vt volare magis, quàm currere videatis.

PAR. At. i. sed, non noui. i. cognoui. faciem. i. facturam hominis illius. P. At. i. sed, faciam. i. efficiam, vt noueris. i. cognoscas faciem eius, ipse est sup. magnus i. magnæ staturæ, rubicundus. i. rubens, vel rubens, rubibundus esset dicendum, sed vitata est alternitas in locum b. sufficiendo c. Est inquam crassus. i. pinguis, grossus, est inquam crispus. i. crispos habens capillos, qui cirri dicuntur. Vnde cirrati dicuntur, qui cirros capite gestant, est inquam cæsius. i. glaucis oculis. i. viridibus, quasi felis oculos hñs, & glaucos. Cæsius color (vt refert Gellius) dicitur color cœli, quasi cœlius, estque species viridis coloris. PAR. Facies illa est cadauerosa. i. sublurida in morem cadaueris, ac personata rubore & liuore. Rubicundi. n. crassitatem & crassam faciem sæpe habent, quod est proprium cadaueris, potest & pulpola intelligi. & crassa quasi cadauerosa. Caro. n dicta est eo, quod careat anima, & caro proprie dicitur mortuorum. Vnde carnifices dicti, qui carnes ex homine faciant. Pulpa vero proprie dicitur, quod manducatur, eo quod pulsetur & concidatur, potest & r, pro d. poni. vt caro sit dicta quasi cado. Vt Virg. Belloque cadunt Dardanidæ, eo quod iam sine anima sit & cadat. Deinde piget seruus malum imprecatur Callidemi de hospite Myconio & ait. Dij perdant. i. destruant illum. s. ad quem ego mittor, quòd. i. sed, si non venict in arcem, ne. i. vtrum, maneam vsque ad vesperum. i. vsque ad tempus vespertinum. Nam vespera te, & vesperum is, ambo significat diei partem extremam. P. Maneto illic quousque venerit, curre. PAR. Non queo currere, ita. i adeo, defessus sum. i. defatigatus. P. Cum Pam. vidisset Parmenonem iuisse quo iussus erat, subdidit, ille seruus abijt, quasi iam liceat loqui remotis arbitris, pro istis nescio quid ego infelix agam & nescio quo pacto. i. quo modo celem. i occultem, abscondam hoc. s. partum suæ natæ Philumenæ, quod s. partum suæ gnatæ. Myrrhina. i. socrus mea, orauit. me. i. rogauit me, vt celarem. Nam me miseret. i. misereor mulieris. s. Myrrhinæ, vel Philumenæ filiæ, misericordia autem hæc ex amore processit, faciam quod potero quantum ad celandum partum eius Philumenæ, tamen. i. ita tamen faciam id, vt colam. i. obseruem, exerceam, pietatem. i. intimum affectum, seu intimam caritatem in matrem meam Sostratam, quæ ab vxore mea læsa fuit & offensa sic ab ea discedendo. Nam oportet potius me obsequi. i. obedire parenti. i. matri meæ, quàm obsequi. i. indulgere, & fauere amori Philumenæ.

At at interiectio est conterriti & cōturbati, eccum. i. ecce hic prope video Phidippum. i. patrem Philumenæ, & etiam patrem meū Lachem pergunt ambo. i. veniunt, seu eunt nunc, alias perseuerant, horsum i. versus hanc partem, incertus sum. i. nescio quid dicam hisce. i. his s & socero, & patri.

LATO. ARGVMENTVM) Iterum ablegatus Parmeno ne sentiat parturire Philumenam [Ain' tu) Colloquium seruorum de mari, priusquam veniatur ad Pamphilum. [Aufugerim potius) Facete indicatur vitium serui fugitiui. [In arcem) Fingit causam Pamphilus. [In arcem?) Cum vultu & stomacho pronunciandum. & attende quàm graphice vbique depingantur tum garruli & curiosi, tum inertis seruuli mores. [Vola) Impositio celeritatis. [Magnus) Vrbana descriptio ad ludificandum seruulum. [Lege prouerb.) Doct Myconius caluus. [Nam me mi) Attende humanitatem & pietatem Pamphili.

PETR. MARS. AIN' tu) Nauigandi marisque pericula & incōmoda magnosque timores & consternationes, quæ in subitis tempestatibus non circuositionis, hic à seruulo dicuntur: vt moueamur & nos ita vitam instituere, vt quàm potest fieri rarissime eiuscemodi elemento nos committamus. Quod eleganter Propertius lib. iij quoque suadet, dum dehortatur à nauigando.

Terra parum fuerat, terris adiecimus vndas,
Fortunæ miseras auximus arte vias.

Ancora te teneat, quem non tenuere parentes?
Quid meritum dicas, cui sua terra parum est?
Ventorum est, quodcunque paras, haud vlla carina
Consequitur, fallit portus & ipse fidem.

[Cadauerosa facies).i.monstrosa, nam cadauerum forma magis monstro, quàm recto homini competit.

GLAR. SENARII sunt omnes iambici. In 11. En monosyllabum est, nisi creticus sit loco tertio, & vel mihi monosyll. vel pro celeusmaticus loco quarto. In 17. Cui absque elisione manet. In 19. s, io Aduectus eliditur. In 22. pro Dicam Donatus legisse videtur Nunciem. Itaque vel synæresis sit in eo verbo, vel bacchius est loco quarto. In 23. creticus est loco primo. In 24. Ioan. expungit Me. Alij illi pro Illic legunt. In 29. s, eliditur in Defessus. In 32. Sue monosyllabū, aut bacchius loco primo. In 34. m, in Qui non eliditur. In penultimo, Phidippoo legendū, vt sit accusatiuus Græcus. In vltimo s, eliditur in verbo Incertus.

ACTVS III. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

De reducenda Philumena inter senes agitur. Pamphilus reducturum se negat. fert eam rem indigne Phidippus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Pamphilus eligit potius matrem defendere, Philumenam vero recusare apud senes quàm amori obtemperare, adeo, vt à conspectu Phidippi soceri tandem discedat, ea lege & animo, vt non sit Philumenam eius filiam tanquam vxorem reducturus. Quod Phidippus causam ignorans agre & indigne tulit.

Partim Trochaici Tetrametri, partim Iambici Trimetri.

LACHES, PHIDIPPVS, PAMPHILVS.

DIXTIN' dudum, dixisse illam se expectare filium?
PH. Factum. L. venisse aiunt: redeat. P. quam caussam dicam patri.
Quamobrem non reducam, nescio. L. quem ego hic audiui loqui?
P. Certum obfirmare est viam me, quā decreui persequi.
L. Ipsus est, de quo hoc agebam tecum. P. salue mi pater.
L. Gnate mi, salue. PH. bene factū te aduenisse Pamphile,
Atque adeo, quod maximum est, saluum atque validum. P. creditur.
L. Aduenis modo? P. admodum. L. cedo, quid reliquit Phania
Consobrinus noster? P. sane hercle homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit: & qui sic sunt, haud multum heredem adiuuant.
Sibi vero hanc laudem * reliquit: vixit, dum vixit, bene. *relinquunt.
L. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus vna sententia?
P. Quidquid est id quod reliquit, profuit. L. imo obfuit:
Nam illum viuom & saluom vellem. PH. impune optare istuc licet.
Ille reuiuiscet iam nunquam: & tamē, vtrum malis, scio.
L. Here Philumenā ad se accersi hic iussit. dic iussisse te.
PH. Noli fodere iussi. L. sed iam eā remittet. PH. scillicet.
P. Omnem rem scio, vt sit gesta: adueniens audiui omnia. L. at
Istos inuidos dij perdant, qui hæc libenter nunciant.
P. Ego me scio cauisse, ne vlla merito contumelia
Fieri à vobis posset: idq; si nunc memorare hic velim,
Quàm fideli animo & benigno in illam & clementi fui,
Vere possim: ni te ex ipsa id magi' velim rescisceres:
Nanq; eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides.
Cum illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit.
Neque culpa hoc mea euenisse dissidium, id testor deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cuius mores toleret sua modestia;
Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater à me est Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi.
L. Pamphile, ad aures haud inuito sermo mihi accessit tuus,
Cum te post putasse omnes res præ parente intellego.
Verum vide, ne impulsus ira praue insistas Pamphile.
P. Quibus iris nunc in illam impulsus iniquu' sim?
Quæ nunquam quidquam erga me commerita est pater,
Quod nollem: & sæpe, quod vellem, meritam scio:
Amoque, & laudo, & vehementer desidero:
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertu' sum:
Illique exopto, vt relliquam vitam exigat
Cum eo viro, ne qui sit fortunatior:
Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.
PH. Tibi id in manu est, ne fiat. L. si sanus sies,
Iube illam redire. P. non est consilium pater:
Matris seruibo commodis. L. quo abis? mane,
Mane inquam: quò vadis? PH. quæ hæc pertinacia est?
L. Dixin' Phidippe hac rem ægre laturum esse eum?
Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres:
PH. Non credidi ædepol adeo inhumanum fore:
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, vt velit reducere vxorem, licet:
Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.
L. Ecce autem, tu quoque proterue iracundus es.
PH. Percontumax redisti huc nobis Pamphile.
L. Decedet iram ira hæc: etsi merito iratus est.
PH. Quia paululum vobis accessit pecuniæ,
Sublati animi sunt. L. etiam mecum litigas?
PH. Deliberet, renuncietque hodie mihi,
Velit ne, an non; vt alij, si huic non sit, fiet.
L. Phidippe, ades, audi paucis. abijt: quid mea?
Postremo inter se transigeant ipsi, vt lubet:
Quādo nec gnatus, neq; hic mihi quidquam obtēperant:
Quæ dico, paruipendunt. porto hoc iurgium ad
Vxorem: cuius fiunt consilio omnia hæc:
Atque in eam hoc omne. quod mihi ægre est, euomam.

DON. DIXTIN' dudum, dixisse illam se expectara filiū?) Facete. principium est interrogatoria ita, vt sciat quid sibi rñsurus sit quem interrogat. Illaturus est enim argm̄ per ἐπιφορὰν. [Dixtin' dudū) Quia dixerat, Sancte adiorat non posse Pamphilo se absente perdurare. [Dixtin' dudum) Captiosa interrogationa cœpit, dicturus, Venisse aiont, redeat. [Factum).i.dixisse illam, aut me. Et deest Est, vt sit, factum est. [Quamobrem nō reducam, nescio) Habet causam, sed non vult eeram dicere, & prę terea non vult cum inuidia matris suæ loqui, si in illam cōferet, vt vxorem non reducat domum. [Quem ego hic audiui loqui?) Vt solet, primo personas inducit secum loquentes, deinde ipsas cōuenire inuicem, vt alibi, Quis hic loquitur? Myhs salue. [Certum obfirmare est viam me) Aduersus omnia obstinate agere.i. contra oēs. [Obfirmare viam me) Quam decreui persequi. Id est vt matri potius, q̄ amori, morem gerat. [Atque adeo quod maximum est saluum atque validum) Ordo est, primum aduenisse, deinde saluum, postremo validum. [Saluum atq; validum *πρὸς τὸ* ad salutem. Validus nanque, robustus & habitior corpore. [Creditur) Minus blande respōde, de repudio vocaturus. [Quod ma-

ximum est) Legitur &, quod maxime est. [Aduenis modo?) Difficile inuenitur Præsentis tpis modo. Atque vt ostendat esse momentum etiam præsentis temporis: dixit, Admodum: quod est minus. [Aduenis modo?) Virgil. - vigilas ne deum gens Ænea? vigila. [Admodum) Excusatio cur adhuc non viderit patrem. [Cedo quid reliquit Phania consobrinus noster?) Verum iactanter Laches de hereditate loquitur præsente socero, vt illum cupidiorem faciat ad reuocandam filiam? & fit sæpe hoc, vt ex alio principio peruenire quæramus ad ea quæ volumus dicere. An ideo, vt sciat rem, & diuitias suas, cupidiorem socerum redditurus? Consobrinus noster? Quasi sororinus. Sobrini sunt ex duobus sororibus. Consobrini, ex fratri & sorore. Et propinquitate Terentius frequentate monetur, vt heredem. [Consobrinus noster?) Cum de fratre natus est alter, & alter ex sorore, consobrini: cum ex fratribus, patrueles dicuntur. [Sanè hercle homo voluptati obsequens fuit) Sanè. satis, valide. nam qui sanus, & validus est. [Voluptati obsequens fuit) Contra facit Pamphilus: disiungi.n. volens, nihil dicit, vel parum relictum. [Haud multum heredem adiuuant) Parum consuluit heredi. [Sibi vero hanc laudem relinquit: vixit, cum vixit, bene) Bene & facete, nihil heredi relinquunt, sibi vero relinquunt. [Vixit, dum vixit, bene) Plane vnum Vixit aliud significat, & alterum vixit, aliud. [Vixit, dum vixit, bene) Sententia est hortantis ad delicate viuendum. [Vixit, dum vixit, bene) Hoc enim, scilicet reliquit. [Vna sententia?) Expressit animum auari senis. [Quidquid est id, quod reliquit, profuit) Quidquid, & ad paruitatem refertur. vt, At enim id mihi satis est, quod est de me opinionis, quidquid est. [Quidquid est id, quod reliquit) Nullum in hoc sene fuit doloris officium ante, quam sciret aliquid relictum. [Profuit) i. pro nobis fuit, ac per hoc nostrum est, potest.n. ipse profuisse, potest res eius. [Immo obfuit) Morem eorum expressit quibus relinquitur, qui cum audierint sibi aliquid esse relictum tunc tristes se fingunt. [Nam illum viuum, & saluum, vellem) Non idem viuum, quod saluum. [Impune optare istuc licet) Bene impune, quia heredi pœna est, mortuos reuiuiscere. An sine detrimento optas? vt cum medicus dicit de iam mortuo, Ego si illum curatem, viueret. [Impune optare) Si optata euenirent, nunquam, inquit, optares vt ille reuiuisceret. [Ille reuiuiscet iam nunquam) Mire poëta his verbis Phidippum quoque subinuidere indicat. Plus est nunquam, quàm non. [Et tamen vtrum malis, scio) Mortuum illum magis, quàm vt reuiuiscat denuo. [Et tñ vtrum malis, scio) Quid malis de duobus, scio: vtrum illum mortuum permanere an reuiuiscere. [Heri Philumenam) Hoc erat quo omnis tendebat oratio. [Ad se accersi hic iussit) Bene & accersi & iussit: vt nihil vxor sua sponte fecerit. [Heri Philumenam ad se accersi hic iussit) Et Heri, & Iussit, bene: vt breue tempus sit, & coacta videatur exisse. Et non abduci, sed accersi, nec à nobis, sed ad se. [Omnem rem scio, vt sit gesta) Virgil. Troianas vt opes & lamentabile regnum, &c. [At istos inuidos Dij perdant) Bene inuidos, qui matrimonio inuideant. ergo reuocanda vxor est, & adeo non puduit mendacij honeste deprehensum senem, vt inuidos faceret qui vera prodiderant. [Ego scio me cauisse) Principium à tempore, à dictis, factisque, tam suis quàm aduersariorum: & ab anteacta vita & præsenti. [Ego scio me cauisse, ne vlla merito contumelia) Mire addidit Merito. non enim cauere, inquit, ne fieret ea potui. Igitur ne merito fieret, quod in me fuit. [Idq; si nunc) Ab anteacta vita. [Et clementi fui) Pro fuerim. indicatiuum pro coniunctiuo posuit. [Ni te ex ipsa id magis velim rescìscere) παράλειψις. [Nanque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides) Bene non dictis, sed ingenio. [Cum illa quæ nunc in me iniqua est, æqua) Iniqua æqua. παρονομασίαι sunt Terentianæ. Et bonum argumentum. Nam & Virgil. Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat, inquit. & Cicero, Te ipso teste iniquo, atque improbo, verum ad hanc rem satis idoneo, te inquam teste, dicam. [In me iniqua est, æqua de me dixerit) Quia aduersarij testimonium, si cõtra se dicat, tam graue est, quàm vel boni viri. [Neque culpa hoc euenisse dissidium mea) Non ergo quid fiat, verum per quos fiat, quærendum est. Et minus abrupte dixit euenisse, non euenire. [Hoc euenisse dissidium) Ad confirmationem, non euenire, sed euenisse dixit. [Sed quando sese indignam) Hoc sic profert, vt eam ostẽdat causam esse dissidij, & hoc ipso teneat verum dotem relinquere possit. Et ideo supra, Neq; mea culpa hoc dissidium euenisse, id testor deos, inquit. [Deputat matri meæ, cui concedat) Fortasse ergo indigna est. & recte deputat, mihi tamen mater colenda est. hoc sentit. [Deputat matri meæ, cui concedat) ἐν ὑπεροχῇ matri meæ, vt idonea sit causa repudij. [Cuiusque mores toleret) Hoc melius, quàm obsequatus, vt inseruiat. [Mores toleret) Bene, mores, vt aniculæ: non enim prauitatem vnde senes, morosi appellantur. Horat. Donec virenti canities abest Morosa. [Mores toleret sua modestia) O temperamentum, mores potius quàm iniurias dixit. [Neque alio pacto componi potest) Nisi vt concedat matri, toleretq; mores eius. [Segreganda aut mater est a me Phidippe) Bene tanquam ex deliberatione colligit quod facturus est. Et mollius segreganda, quam excludenda. [Nunc me pietas matris potius cõmodum suadet sequi) Quàm mollibus verbis repudium nunciatum est à Pamphilo. [Ad aures haud inuito) Optime dictũ, haud inuito. non enim in totum volenti, quippe de dissidio. sed tamen quia pie locutus est, mediocriter approbauit. [Pamphile, haud inuito) Grauis oratio est a nomine incepta. Virgil. O præstans animi iuuenis. Et est figura ἀντίθεσις. Sic Virg. Post habui tamen illorum mea seria ludo. [Haud inuito sermo mihi accessit tuus) Senili loquacitate pro, Recte locutus es. [Omnes res) Plus dixit, quàm si vxorem diceret. [Præ parente intelligo) Bene parente, quod nomen commune & cum patre est, & cum omnibus quos hæc necessitudo coniungit. Melius ergo, quàm si diceret matrem. [Verum vide ne impulsus ira praue insistas Pamphile) Leniter & suadenter. [Ira) Non ergo iudicio. [Insistas Pamphile) Non.n. incipere, sed insistere hic, malum est. [Quibus iris impulsus) Non dixit qua ira, ne superbe loqueretur, sed quibus iris, vt hoc ipsum per εἰρωνείαν derideret, quod pater dixit, Impulsus ira. An iris matris, aut meæ vxoris, & mea? an omnium trium. [Quibus iris impulsus) Recte non vult iram esse, ne peccasse videatur vxor. Sic enim quasi nec ipsa peccauerit. [Quibus iris) Ille iram singulariter dixit: hic, iras pluraliter: ne videatur vnius iræ causa mittere vxorem. [Quæ nunquam quidquam erga me commerita est pater) Aduerte, proprietatem expressit commerendi & merendi. [Et sæpe, quod vellem, meritã scio) Mereri bona dicimus: Commereri mala. i. delinquere, peccare. Ergo hic meritam, pro præstitisse dixit. Virgilius, - ego te quæ plurima fando Enumerare vales, nunquam regina negabo Promeritam. [Amoque & laudo) Non statim qui amantur & laudantur, nec qui laudantur, etiam continuo desiderantur. Multa ergo dixit, Amoq; & laudo, & vehementer desidero. Et vide, amoris impulsus nimius hic est circa vxorem: & quasi oblitus suæ matris & vitiatæ, loquitur, sed tali opus est Pamphilo ad eiusmodi argumentum, donec perueniat ad καταστροφήν, in qua vxorem reduci necesse est. [Erga me) Hoc totum repudiaturus inaniter diceret, nisi ad exitum fabulæ poëtæ respiciens, reducturi animum in Pamphilo reseruaret. Et nota repudiantem eam, quam laudat, pietate sola compulsum. [Nam fuisse erga me) Quantũ valet quod fuisset dixit, & non esse: quasi re translata. [Vt reliquam vitam exigat) Satis flebiliter dixit, reliquam exigat. Virgilius, Omnes vt tecum, meritis pro talibus, annos Exigat. [Cum eo viro) Non inuidere iam non est mariti. [Quandoquidem illam à me distrahit necessitas) Omnia conclusio verborum Pamphili, repudij confirmationem continet: plus tamen sententia significante, quàm verbis. [Quandoquidem illam à me distrahit necessitas) Excusatio in necessitate, quæ est inexorabilis. Et necessitas, partus. s. quam necessitatem domi ostendit, quòd ex alio. s. peperit. Sed modo vult necessitatem, matris videri iracundiam, quæ à nuru ita offensa sit. [Tibi id manu est ne fiat) Hoc opposuit quod minime vult Pamphilus videri, & quod prodest socero. [Si sanus fies, iube illam redire) Pro, si sanus es. nam aliter, Iubeat dicere, debuit. [Si sanus fies) Bene pater supra, iram dixit. nunc insaniam significat inesse Pamphilo. [Si sanus fies) Non ergo culpa est, cui vt redeat iubere potest. [Non est consilium) Durius erat, nolo reducere. ergo hoc lenius dixit. [Matris seruibo commodis) Hoc verbo necessitatem, qua cogatur, ostendit. [Quo abis?) Factum Pamphili ex patris verbis ostenditur, quòd discessit: & bene. nam vlterius præsente patre resistere durum fuit. [Mane inquam, quo abis?) Bene, quo abis. quia patrem deseris & vxorem. [Quæ hæc est pertinacia?) Sicut decuit seretum. & subindignatur, quia coram sibi fit contumelia. [Dixine Phid.) Artificiose Laches, vt minus miretur, & minus indignetur socer irasci Pamphilum, dicit quando & prædictum est, & sic oportuit. [Dixi ne Phidippe hanc rem ægre laturum esse eum?) Renouauit verba sua eidem personæ. nam ita dixerat. Nequeo adeo me clam est, quàm esse eum grauiter laturum credam, Hoc si resciuerit. [Quam ob rem te orabam, vt filiam remitteres) Inuidiose aduersum Phidippum, tanquam in illo sit, vnde se purget, & non accuset Pamphilum. [Adeo inhumanum fore) Bene, quasi iratus, inhumanum esse, inquit. [Non credidi ædepol adeo) Potuit enim

dicere,

dicere, Non credidi inhumanum fore: sed acerbe additur Adeo. [Ita nunc is sibi me) Sibi & Me, magno pondere legendum est vtrumque pronomen: vt, Cantando tu illum? Id est, genero socerum, vel Pamphilo Phidippum, vel si quid tale inueneris. [Supplicaturum) Parum est satisfacturum, supplicaturum addidit. [Sic alio est animo, renumeret dotem huc eat) Hoc recte sit cer, non tam vt dotem recipiat, quàm vt terreat, hoc dicit. Et renumeret, proprie, quia dos pecunia est. Et hic ἰδιωτισμὸς irascentis est, & exigentis debitum. Eat vero mire dictum, quasi ipse proijciatur, qui iubetur ire. & simul in hoc verbo quasi renunciatio charitatis est. [Renumeret dotem huc, eat) Terrorem repetendæ dotis ostendit, cum dicit, Renumeret dotem, simul cũ iniuria, Huc, & iracundæ, eat. [Ecce autem tu quoque proterue iracundus es) Addendo quoque nonnihil asperius est, quasi dicat, quomodo Pamphilus. [Proterue iracundus es) Proterue, immoderate, & superbe, dictum est ideo, quòd proterat alium q proteruus est. Nam proteruus est, qui dum alius obuius est, proterit, quod faciunt & tauri in appetitu coitus fœminarũ, in quas calent. [Percontumax redisti) Proprie contumax dicitur côtemptor potiorum. [Percontumax redisti huc nobis) Magne indignationis est, absentes alloqui: vt alibi, O Aeschine, pol haud paternum istuc dedisti. [Nobis Pamphile) Nobis, τῷ ἀντιλέγῳ. nam aut abundat, aut significatu adiuuat pronũciationem. [Decidet iam ira) Quasi in ira sit culpa, non deponetur ira, inquit, sed decidet. [Quia paululum vobis accessit pecuniæ) Facete, quasi dicat, quia habetis vnde dotem reddatis. aut, quasi nullam causam habeatis repudij, sed ditiorem quæratis coniunctionem. [Quia paululum vobis accessit pecuniæ, sublati sunt animi) Et non, maior est factus Pamphilus, simul maiore stomacho, quod cum labore celabat, aperte ostendit. [Sublati animi) Pro elati, sublati dixit. Et hoc proprie ferarum est. vt, Attollitq. animos: Pœnorum qualis in aruis Saucius ille graui venantum vulnera pectus, Tum demum mouet arma leo, &c. Nam bestiæ pro animi qualitate vel erigunt corpora, vel deponunt, ait Cicero. [Etiã mecum litigas?) Belle, & illum ex inuidia iracundiorem, & hoc ad se dicentem, quod propter Pamphilum dicebat, effecit. [Etiã mecum litigas?) Inuidiose, quasi iam cum Pamphilo litigauerit? [Deliberet, remuneretq. hodie) Ferocius quàm socerum deceret: attamen mature, quod Deliberet dixit. [Vt alij, si Huic non sit, siet) Magna fiducia conditionem filiæ asserit, quoniam iam si Pamphilus nolit, paratum alterum dicit esse. [Si huic non sit) Subauditur Vxor. Sed dure dictu reticuit vt debebat. [Phidippe ades) Nomine appellat, quod facere solemus, iratos mitigare conantes. [Postremo inter se transigant) Non enim hæc votiua sunt, quibus interesse delectet. [Quando nec gnatus, neque hic) Inuidiose, gnatus, &, Non obtemperant, & Hic non familiariter dictum, quasi ab irato. [Quæ dico, paruipẽdunt) quia obtemperamus etiam tacitæ voluntati. [Porro hoc iurgium ad vxorem: cuius, &c.) Bene rursus in errorem redirut. ne quæ vera sunt, contra fabulæ propositum cognoscãtur. [Porro hoc iurgium) Porro, quasi aliquid magnum. [Cuius sunt hæc consilio omnia) Non transacta obijciuntur vxori, sed quę nunc aguntur. [Consilio) Verum dispositione? an ἀγνοίᾳ est in male consulentem? [Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre est) Non q irascor, sed quod mihi ægre est, dixit. [Euomam) Bene: quia ægritudinem solet vomitus releuare. sic Cicero in Catil. cum dicit, Quæ quidem lætari mihi videtur, quòd tantam pestem euomerit, forasque proiecit.

GVID. DIXTIN' &c.) Hic Pamph. eligit potius defendere matrem, & incusare Philumenam apud senex, quàm amori obtemperare adeo, vt à conspectu Phidippi soceri tandem discedat ea lege, vt non sit vxorem reducturus. Laches dixtin'.i. dixistine quasi dicat non ne dixisti dudum, id est paulo ante, illam Philumenam dixisse se expectare filium meum maritum eius, neque dum meæ in eius absentia posse viuere. PH. Factum est, id est verum est, quòd dixi illam dixisse. Laches aiunt, id est rumor est. filium venisse.i. applicuisse ad nos. propterea redeat nunc Philum. Pamph. Nescio quã causam dicam patri meo.i. Quamobrem.i. propter quam causam, non reducam.i. non resumam vxorem. L. Quem hominem ego audiui loqui hic. P. Certum est.i. constitutum est, seu deliberaui, & decreui, obfirmare me viam.i. firmare me, ac niti, & figere me ob, id est contra viã, decreui prosequi, scilicet vt matri potius, quàm amori morem geram, tametsi proposueram amori morigerari. In hac autem structura, obfirmare me viam, alter accusatiuus regitur. vi præpositionis, & alter vi verbi, ob autem interdum significat cõtra, vnde obniti contra niti, obluctari contra luctari, opponi contra poni, posset tamen forsitan illa structura sic fieri, & intelligi. Certum est me obfirmare, id est occludere, obturare, includere viam, quam decreui prosequi. Donatus dicit obfirmare esse aduersus omnia obstinate agere. Et Festus, inquit, obstinat, pro obfirmat inueniri. L. Ipsus, id est ipse est Pamphilus, de quo Pamphilo agebam, id est colloquebar tecum hic. P. O mi pater salue. L. O mi gnate salue. PH. Bene factum est.i. prospere cõtigit te Pamph. aduenisse, & adeo.i. certe, vel valde bene factum est inquante aduenisse saluum, id est incolumem, atque validum, id est robustum & corpore bene habito & integro, quod.s. te aduenisse saluum, & validum, est maximum, id est principalissimũ. P. Creditur ab aliquibus bene factum esse quod venerim, non forsitan ab omnibus. L. Aduenis, id est applicas, modo.i. nunc. P. Admodum.i. valde modo aduenio Lac. cedo.i. dic, quid reliquit Phania noster consobrinus.i. propinquus, quasi sororibus. Sobrini sunt ex duabus sororibus. Sed consobrini sunt, quorũ alter natus est ex fratre, alter ex sorore. Nam ex fratribus cognati dicuntur patrueles, aliter tamen sentitur à multis. P. Hercle fama fuit, homo sanè.i. valde, obsequens voluptati, id est lautitiæ suæ incumbens, dum.i. quandiu vixit, & illi qui sunt sic, id est qui taliter viuunt volupcati obsequentes, haud id est non iuuant multum heredem suum. Aliqui libri habent, sanè hercle non voluptati obsequens fuit, & tunc laudatur Phania, qui non vt multi auari suis bonis abstinuit, vt suos heredes locupletaret, sed illis honeste est vsus, & liberaliter vsque adeo, vt sibi laudem cõquisiuerit se bene vixisse dum vixerit, qui quidem homines sic viuentes non multum solent suos heredes adiuuare suis successionibus. Vero pro sed, reliquit sibi hanc laudem.s.q bene vixit.i. vel laute, vel iuste vixit, dum.i. quandiu vixit. L. Tum.i. consequenter, igitur, quia sic vixit, tu nihil attulisti huc plus vna sententia.i. nihil attulisti huc præter illam sententiam .s. quòd bene vixit, dum vixit. Sententia (vt inquit Cic. in iiij. Rhet.) est oratio sumpta de vita, quæ quid sit, quid ve oporteat in vita breuiter ostendit. P. Quidquid est.i. omne quod est, vel si quid est quod reliquit, id profuit.i. pro nobis fuit. Laches Immo, id est sed, id quod reliquit obfuit, quia id signum est me amisisse amicum quem adhuc viuere vellem. Expressit itaque morem heredum, qui fingunt se dolore ob mortem propinquorum, nam vellem illum Phaniam esse viuum & saluum.i. incolumem, ac sanum. PH. Licet.i. tu potes optare istud.s. vt adhuc viueret impune.i. sine pœna, sine damno, ac periculo, vel sine effectu, nam ille mortuus, iam.i. ex hoc tempore, nunquam reuiuiscet, id est viuus restituetur, seu redibit in vitam, & tamen scio verum, id est quod, si liceat hic poni inter duo, malis, id est potius velis, & eligas videlicet vt reuiuiscat, an vt non reuiuiscat. Laches hic Lac. transfert sermonem ad redditionem Philumenæ, hic Phid. iussit, id est voluit, vel præcepit seruis, heri Philumenã accersi, id est adduci, vel aduocari ad se, quod hoc dicens submonebat Phidippum latenter, vt id comprobaret inquiens, dic te iussisse eam accersi ad te Phidippum. PH. Noli fodere.i. pulsare, latus meum submonendo me vt id dicam, nam reuera iussi eam accersi. L. Laches alloquitur Pamphilum, cupiens inducere ad reducendam vxorem, & inquit, sed Phidippus iam.i. statim, remittet eam Philumenam. PH. Scilicet.i. certe, ego remittam. P. Scio omnem rem, vt id est qualiter, ea res sit gesta.i. facta, ego adueniens.i. cum ego aduenire, audiui, id est accepi, modo, id est paulo ante, omnia quæ facta sunt. L. At, id est sed Dij perdant.i. destruant, istos inuidos.i. inuidentes matrimonio, qui nunciant libenter hæc.i. talia qualia audiuisti. P. Ego scio me cauisse, id est prouidisse, ne vlla cõtumelia posset fieri mihi à vobis merito, id est præcipue quam meruerim, nisi fieret vi. & si nunc velim memorare, id est recitare hic id quod sequitur, videlicet, quam id est quantum, fui pro fuerim, indicatiuum pro coniunctiuo, animo fideli, id est seruanti fidem ei datum à me, & clementi, id est mansueto, facili possum vere memorare in quam ni, id est nisi, magis velim ti rescíscere, id est cognoscere hæc scilicet quàm fideli & miti animo in eam fuerim ex ipsa Philumena. Nam quæ eo pacto, id est est modo, fides erit meo ingenio, id est meæ naturæ, & (vt ita dicam) conditioni apud te, hoc est tu habebis fidem, id est credulitatẽ meæ naturæ, & conditioni eo modo, cum, id est quando, illa Philumena. quæ nunc est iniqua in me, id est erga me, dixerit æqua, id est ea quæ æquum est dici, quia vera. De me dicimus eleganter. Est mihi apud te fides, id est tu habes mihi fidem, vel mihi credis, sic & in proposito, tunc fides erit ingenio meo apud te, id est tu credas meo ingenio eo pacto &c. Nequeo pro & non, & testor, id est testes inuocos Deos, id est propter id, scili-

eet hoc dissidium, id est hoc diuortium, hanc discordiam, euenisse mea culpa.i.(quod dicunt hic inepte) meo defectu. Sed quando.i.quia, deputat.i.vehementer existimat sese.i.seipsam ipse indignam matri meæ, cui concedat.i.obsequatur, ac morem gerat, proprios sermo erat sic faciendus, quoniam putat se indignam, quæ concedat matri meæ, & non cui, sed poetæ talibus sermonibus gaudent vti non crebro vsitatis, quasi est. Scio omnem rem vt gesta sit, vbi oratores dicerent, scio vt sine qualiter omnis res gesta sit. Et quando inquam se putat indignam mariti eius tolerare.i.æquo animo ferat mores.i.modos viuendi difficiles, quales sunt in senibus, qui morosi sunt sua modestia.i.per suam moderationem, siue temperantiam. Modestia est basis omnium virtutum, moderatio vero est modestiæ executiua, quæ modum adhibet in dictis, & in factis, & quando inquam gratia, id est beneuolentia, amicitia, pax concordia, non potest componi.i.conciliari, coniungi inter eas, matrem & Philumenam, alio pacto.i.alio modo, ò Phidippe, aut mater mea est segreganda.i. seiungenda à me, aut Philumena vxor est segreganda. Nunc pietas.i.charitas, & intimus affectus in matrem, potius suadet.i.incitat me sequi commodum.i.vtilitatem, vel opportunitatem matris, quam vxoris. L. ò Pamphile, iste sermo accessit ad aures mihi non inuito.i.non in totum nolenti, videlicet quantum spectat ad pietatem, non quantum ad dissidium, quod inuisum est mihi, cum.i.quando, intelligo te post putasse.i.post habuisse & reputasse, tanquam inferiores omnium ad curam tuam præ parente.i.in comparatione matris tuæ, verum.i.sed vide.i.diligenter & accurate considera, ne ò Pamphile, tu impulsus ira.i.commotione animi, insistis.i.immoreris, sis fixus, & pertinax in tua opinione, praue.i.distorte, seu oblique, ac non recte. P. O pater, quibus iris.i.indignationibus, commotionibus, ego impulsus nunc sum iniquus illam.i.erga illam, vel contra illam, quæ Philumena nunquam commercia est.i.nunquam commisit, quidquam.i.aliquid, quod nollem.i.quod esset mihi molestum, & scio eam sæpe meritam esse.i.præstitisse id, quod vellem. Mereri bona dicimus, commereri mala, & amo eam, & laudo, & vehementer desidero eam. Nam expertus sum eam fuisse erga me miro ingenio.i.mirabili mansuetudine, & natura, & exopto.i.adeo exposco illi, vt exigat.i.traducat, aliquam vitam.i.quod reliquum est vitæ suæ, seu residuum vitæ suæ, cum eo.i.tali viro.i.marito, qui sit fortunatior.i.felicior, me.i.quam ego, quandoquidem.i. quia certe, necessitas.i.vel coniunctio sanguinis & amoris, vel pietatis, cui non facile obsistitur, distrahit.i.aufert illam à me inuito.s. PH. Ne.i.vt non id fiat.i.vt non distrahatur a te, illa est tibi in manu.i.in tua potestate. L. Si sis satis sanus.i.si non sis insanus, iube.i.præcipe illam redire. P. O pater non est consilium.i.non est ea intentio, seu mauit propositum eius reducendæ, seruibo, antique pro seruiam.i.consulam commodis matris. L. Pamph. nolens amplius resistere coram patre maluit discedere. Itaque Laches cœpit reuocare eum dicens, quo.i.in quem locum, abis.i.discedis, mane.i.siste pedem, mane inquam.i.iterum tibi dico mane, quo abis? PH. Quæ.i.qualis, & quanta hæc pertinacia.i.hæc obstinatio in opinione est. L. Dixin'.i.dixi ne tibi eum esse laturum ægre.i.moleste, hanc rem.s.discessum Philumenæ a matre. P. Quamobrem.i.quapropter orabam te vt remitteres filiam tuam. PH. Aedepol iurantia est, non credidi Pamph. fore.i.futurum esse adeo.i.ita inhumanum.i.immitem, ferocem vt est, ita nunc ia putat me socerum supplicaturum sibi genero, q.d. id decet me. Si Pamph. est in ea dispositione vt velit reducere.i.resumere vxorem suam. licet ei supple.i.potest, sin.i. sed si est alio animo.i.si habet alium, quàm reducendæ eius, remuneret.i.reddat mihi remunerando dotem.i.pecuniam sibi datam pro dote filiæ. eat.i.proueniat huc ad reddendam dotem. L. ecce.i.in promptu adest alius, tu quoque sicut Pamph. es iracundus.i.propensus ad iram proterue.i.immoderate, & superbe, siue sit vocatiuus, siue aduerbium, dicitur autem proteruus ex eo quod proterat alium, dum ei obuius præterit. PH. Alloquitur absentem per magnam indignationem. O Pamph. redusti huc ex imbro. per contumax.i.valde rebellis nobis. proprie contumax dicitur rebellis & contemptor potiorum. L. Hæc ita Pamph. decidet. & si.i.quamuis. P. est iratus merito.i.non sine causa. PH. Quia paululum pecuniæ accessit vobis.i.vobis increuit. animi vestri sunt sublati.i.arecti & tumefacti. L. etiam litigas mecum, quemadmodum cum Pamphilo litigasti. PH. Pamph. deliberet & denunciet.i.significet mihi hodie, nam.i.vtrum velit reducere vxorem, an non velit, vt filia mea sit vxor alij si nõ sit vxor huic. L. O Phidippe ades.i.ad me accedas propius, audi.i.ausculta, paucis.i.breui sermone. P. abijt, quid mea refert suppla.i.quid ad me spectat. Deinde se conuertit ad spectatores loquens. Postremo.i.tandem post multa verba.i.ipsi .i.filius & Phidippus socer. transigant.i.concordent, conueniant, paciscantur, vt lubet.i.vt placet eis. quando.i.quia. nec natus Pamph. nec hic Phidippus. obtemperant.i.obediunt mihi. quidquam.i.in aliquo, paruipendunt.i.parui æstimant ea quæ dico. porto hoc iurgium ad vxorem tanquam aliquid magnum. Iurgium est dissensio, siue concertatio inter beneuolos & propinquos, lis autem inter inimicos. Cuius.s.vxoris, consilio.i.iussu, hæc omnia fiunt, atque euomam.i.eijciam, effundam in eam vxorem hoc quod est mihi ægre.i.hoc quod mihi molestum est, vel accidit, & bene euomam, & ægre. Nam in ægritudine solet vomitus releuare.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Certatim instant senes vt Pamphilus reducat vxorem, qui est iam alter gradus epitaseos. [Quam causam) Hoc secum sollicitus Pamphilus. [Cedo, quid) Conuenit vt de causa profectionis ante mentio fiat, quam ad Philumenam perueniatur. [Vixit dum) Aristippi sententia qua hominem voluptuarium fuisse indicat. [Et tamen) Facete notatur Laches. [Die tussisse) Hoc summisse dicitur. [Noli fodere) Subaudi fatua. nam manu submouens instigabat. [Ego scio) Profert officium suum, ne quid sibi imputetur. [Sed quando) Causatur matris dissidium et partum celet. [Pamphile) Laudatio. [Verum vide) Admonitio loco accusationis. [Quibus iris) Delensio ex coniectura. [Quod nollem) Probatio a meritis. [Non credidi) Irascitur Phidippus. [Huc ext) Subiecta in fine permissio, iratorum more. [Quia paululum) Exprobatio superbiæ. [Stet) Pro, detur. [Ades) Imperatiuum.

PETRVS MARS.

DIXTIN') Quantum debeant parentibus liberi, quantumque pietatis illis exhibere, & quod omnibus etiam externis amicis præferre debeant, docet hæc scena. Hoc autem vt faciant, nisi singulari prudentia prædicti sunt, induci non possunt. Nam cum ea sit veluti dux quædam actionum nostrarum, remota hac frustra nititur filius, aliud nihil agens, quàm vt imprudens parentibus, minimeque compositus appareat, quare obedire debent parentibus. Cum enim nos genuerint, genitos educarint diligenter, & artibus ad vitam instituerint, conferantque quantum in ipsis est, omnia ad victum cultumque & alios vitæ vsus necessaria, innumerabilesque labores sponte suscipiunt ad res comparandas, quàm pro tot, tantisque beneficijs referre eis gratiam possemus, non haberemus, nisi nobis obedientia illam sufficeret, & in hac re sola in nimio peccare liberi non possunt, nemo enim in obediendo excedit, vt est apud Plautum: Nunquam nimis curare possunt parentem filij. Cicero pro Plancio, Viuat cum parente, quem veretur vt deum: nam iudicio meo pietas fundamentum est omnium virtutum. Idem in oratione post reditum, Parentes clarissimos habere debemus, quod ab ijs nobis vita, patrimonium, libertas ciuitas tradita est.

GLAREANVS.

TRIGINTA quatuor primi versus sunt trochaici tetracatalectici, reliqui deinde senarij iambici. In primo versu legendum Dixtin' non Dixti ne. In tertio anapæstus est loco quarto. In 10. vel Fuit monosyllabum, vel bacchius loco primo. In 13. o in Immo correptum non eliditur. In 16. vel Here pro Heri legendum, vel amphibrachys est loco primo. In 19. At a superiore eliditur carmine, nisi quis bacchiũ loco primo constituat. In 20. proceleusmaticus est loco primo. In 23. s, eliditur in Magis. In 24. multis modis elisio fieri potest, sed constat carmen. In 26. Euenisse ante hoc legendum. In 28. Cui & Cuius & Sua monosyllaba. quanquam & loco sexto amphibrachys esse potest. Et in 29. Neque alio, pro anapæsto ponitur. potest & pæan quartus esse. In 30. loco septimo est amphibrachys. In 32. Mihi monosyllabum. In 34. loco secundo anapæstus est, & e, in Vide corripitur. [Quibus iris impulsus nunc in illam iniquus sim?) Hi nunc senarij sunt ad finem vsque scenæ. In primo quidem creticus est loco quarto, & a, in Iniquus eliditur, quemadmodum & in quinto in verbo Expertus, in quo quidem quinto & creticus est loco primo. In sexto vel m, in Vitam non eliditur, vel Relliquam per epenthesim ll, geminat, quod equidem malim? In 7. Eo dissyllabum est. Nonum Donatus ita legit,

Tibi in manu est ne fiat. L. si sanus siea.

Potest & ita legi,

Tibi in manu est ne fiat id. L. si sanus es.

In decimo bacchius est loco primo. In duodecimo. Quo non eliditur, sed corripitur. In 15. ædepol prima correpta nisi vel amphibra

phibrachyn loco secundo, aut proceleusmaticum loco tertio constituamus. In 12. vel Paulum legendum vel creticus loco quinto. In 28. vel 2,10 Gnatus eliditur, vel creticus est loco tertio. In penultimo Ad à superiore eliditur carmine, & Cuius monosyllabum est. In vltimo Mihi dissyllabum est.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Obiurgat vxorem maritus ob celatum filiæ partum, hoc etiam quod rescisset de puero Phidippus ad tumultum augendum facit, & vt Pamphilus vxorem recipere cogatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, vehemens iurgium continetur Phidippi aduersus Myrrhinam vxorem, de celato sibi filiæ partu. Quod factum vxor excusare conatur, tegendo virginis in tenebris oppressionem. Verum mirandum in modum anxia est, & maxime veretur, ne Phidippus hoc ita factum aliunde resciscat.

Tetrametri Iambici & Trochaici permixti, & Dimeter vnus.

MYRRHINA, PHIDIPPVS.

PERII, quid agam? quò me vortam? quid meo respondebo viro
Misera? nam audisse vocem pueri visu' est vagientis:
Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam:
Quòd si resciuerit peperisse, id qua caussa clam habuisse me
Dicam, non ædepol scio.
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.
P. Vxor vbi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
Atque eccam video. quid agis Myrrhina? heus, tibi dico. M. mihi ne
Mi vir? P. vir ego tuus? tu virum me, aut hominem adeo esse deputas?
Nam si vtrumuis horũ mulier vnquam tibi visus forem,
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. quibus?
P. at rogas?
Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. istuc rogare æquom est patrem?
Perij: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro?
P. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter. sed demiror,
Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos cælare volueris
Partum; præsertim cum & rectè, & suo pepererit tempore.
Adeo ne peruicaci esse animo, vt puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem;
Potius, quàm esset cum illo nupta aduorsus animi lubidinem?
Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
M. Misera sum. P. vtinam sciam ita esse istuc. sed nunc mihi in mentem venit,
Ex hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus:
Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam
Cum eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.
M. Quamuis caussam hunc suspicari, quàm ipsam veram mauolo.
P. Multo prius sciui, quàm tu, illum amicam habere Myrrhina:
Verum id vitiũ nunquam decreui esse ego adolescentiæ:
Nam id omnibus innatum est: at pol iam aderit, cum se quoque oderit.
Sed vt olim te ostendisti eandem esse, nihil cessasti vsque adhuc,
Vt filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nunc res indicium hęc facit, quo pacto factũ volueris.
M. Adeon' me esse peruicacem censes, cui mater siem,
Vt eo essem animo, si ex vsu esset nostro hoc matrimonium?
P. Tun' prospicere, aut iudicare, nostram in rem quod sit, potes?
Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. quid tũ postea,
Si modestè ac raro hoc fecit? non ne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quàm dare operam id scire, qui nos oderit?
Nam si is posset ab ea sese derepente auellere,
Qui cum tot consuesset annos; non eum hominem ducerem,
Nec virum sati' firmum gnatæ. M. mitte adolescentem obsecro,
Et quæ me peccasse ais: abi, solum solus conueni.
Rogas, velit ne, an non vxorem. si est, vt dicat velle se,
Redde: sin est autem, vt nolit, rectè consului meæ.
P. Si quidem ille ipse non volt, & tu sensti esse in eo Myrrhina
Peccatum: aderam, cuius consilio ea par fuerat prospici.
Quamobrem incendor ira te esse ausam hæc facere iniussu meo.
Interdico, ne extulisse extra ædes puerum vsquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem:
Ibo intro, atq; edicam seruis, ne quoquam efferri sinant.
M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere.
Nam vt hic laturus hoc sit, si ipsam rẽ, vt fiet, resciuerit.
Non æpol clam me est; cum hoc, quod leuiu' est, tam animo iracundo tulit:
Nec, qua via sententia eius mutari possit, scio.
Hoc mi vnũ ex plurimis miserijs relliquom fuerat malũ,
Si, puerum vt tollam, cogit, cuius nos qui sit nescimus pater:
Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est:
Neque detractum ei tum quidquam est, qui post possit nosci, qui fiet:
Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum:
Simul vereor, Pamphilus ne orata nostra nequeat diutius
Cælare cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

DONATVS.

PHILIPPE BRII, quid agam?) Mire in hac scena iterum rixa est senis atque anus, & tamen varie & alio modo, vt moces inter se diuersos, & tamen notos possimus agnoscere. [Perij, quid agam?) Hęc prologui oportet Myrrhinam, vt ex eius persona reminiscatur spectator gestæ rei, simulque ex huius personæ verbis, quid agat altera persona, mōstretur. Nam perscrutatum Phidippum vniuersa re nclauta, & sic per totam domum cognito partu filiæ suæ, apparet ex præsentibus dictis. [Perij, quid agam?) Singula its pronuncia, vt perturbatum ostendas. [Quid agam? quò me vortam?) Figura diaporesis, apta turbans. [Nam audisse vocem pueri visu' est vagientis:) Virg. Continuo auditæ voces, vagitus & ingens, Infantumq. animæ flentes in limine primo. Et est onomatopœia. nam vox ipsa sic est, ve quasi vagitus sæpius sonet. [Pueri visu' est vagientis) Proprie dixit vagientis, & infantium est. [Visus est) Quo modo, Audire vocem vi sa sum modo militis. [Ita corripuit derepente) Rapiim intulit. Et, derepente, vna pars orationis est, vt dr lessos. aduerbijs enim prępositiones separatim non adduntur. [Derepente) ἄφνω. Nam si separaneeis, non est latinum, derepente. [Quòd si) Quòd, pro nā, aut itaque, sed & nos in huiusmodi significatione hoc dicimus. [Quòd si resciuerit) Scimus manifesta: Rescimus occulta. [Id qua caussa) Id, hoc ipsum, peperisse eam. [Non ędepol scio) Ideo quia vera causa dici non potest. [Sed ostium concrepuit) Plus est q̄ crepuit, nam cōmodo auctiuom est [Ad me) Bene Ad me, quasi litigaturum. [Vbi me ad filiam ire sensit) Hoc ante rem. & simul argm̄ delicti est, quod exijt a filia marito ingressu mulier. [Vxor vbi me ad filiam) Mirantis est gestus & dictum. [Se duxit foras.) Ordo, Duxit se. Et verbis vsus est, intra domesticos parietes, atris. τῷ ἰδιωτισμῷ se duxit, pro abijt [Atque eccam video) Apparet mulierem fugere, & sint auersari præsentiam. & ideo hoc separatim pronunciandum. [Heus, tibi dico) Ostēdit Myrrhinam auertentem se, quasi nihil inueniat quod dicat de filia. [Mihi ne Mi vir?) Sic & in Andr. Nihil tēdes? cum turbatum se ostendit Dauus. [Vir?) Ad maritalem conditionem retulit, nō ad sexum. vt Virg. in Buc. Vir gregis ipse caper. [Tu virum me) Accusatio ab increpatione incipiens. [Aut hominem) Anaesis peruersa. Adeo aūt abundat. Virg. Tuq. adeo, quem mox quæ sint habitura deorū Concilia, incertum est. [Nam si vtrumuis horū) Vir, aut homo. [Mulier vnq̄ tibi visus forem) Acerbe mulier: vt supra, Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, non hominē, putas. [Quibus?) Callide mulier, & quasi nullius culpe conscia, Quibus dixit. Et quibus, factis scilicet. [At rogas?) Bene irascitur interroganti. nam interrogare quæ sciat, impudentiæ est. [Hem, taces?) Non taces nūc, sed taces, celas. [Ex quo?) Bene Ex quo, quia argm̄ impudicitiæ est, puerperium taciturnum. [Peperit filia?) Propositio criminis. [Illoc patrem?) Mira calliditas Rea mulier hoc solo defenditur q̄ accusat. [Perij, ex quo censes,) Mire additum ad effectum, Perij. [Obsecro istuc patrem rogare est ęquom?) Ex sua interrogatione accusauit accusatorem. [Nisi ex illo, cui data) A verisimili argm̄. [Nisi ex illo, cui data est nuptū) Solutio criminis per fiduciam rñdentis. Sal. Ita fiducia, q̄ argumentis purgatior es. [Credo, neque adeo arbitrari) Ab accusatione maritus ad defensionem sui conuersus, omisit quod cœperat. [Sed demiror, Quid sit) Mollior factus, iam non irascitur, sed miratur. Adeo vides Phidippum nulla re alia, q̄ mulieris correptione lenitum. [Quamobrem tantopere) Alia intentio criminis. [Omnes nos cælare volueris) Recte, quia putat & Pamphilum esse celatum. [Presertim cum & recte, & suo pepererit tempore) Vide, duæ causæ sunt cælandi partus. si non tempore suo venerit, quo indicium stupri est, & si non recte euenerit, hoc est mōstri aliquid natum fuerit. Hic aūt & tempore suo, & recte natū prædicat. [Demiror) Valde miror, quod minus est, quam irascor. [Presertim cum & recte) Attollit mulieri compēdium credulitas senis semel concepta, ne aliter suspicetur. [Omnes nos cælare volueris) Antiqua locutio, illam rem cęlo te. [Presertim cum & recte, & tempore suo) Recte ad illud pertinet, Quòd non monstrū peperit. [Tempore suo) Ad spatium quo prægnantes esse cōsueuerunt. i. ad mensium dinumerationem, quia & septimo mēse nasci solent. [Adeo ne, peruicaci esse animo) Instructio. [Vt puerum præoptares perire) Ab ætate infantis, inuidia. [Adeo ne peruicaci esse) Peruicax est perseuerans cum quadam vi. [Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem) Ab accidentibus inuidia. Et bene additur Scires, quia impendētia in delicto veniam frequenter extorsit. [Potius, q̄ aduersum animi tui lubidinem) A voluntate peccantis, inuidia. Animi tui libidinem dixit, vt nimia causa magnis sceleribus subiecta esset. [Esset cum illo nupta?) Antiqui Non illi nupta, sed. [Cum illo nupta) Ergo ambo sibijnuicem nubunt. [Ego etiam illorū esse hanc culpam) Bene, Etiam illorum, non.n. hoc se errasse ait, q̄ illorum putauerit culpam, quæ minor est, sed, etiam illorum, vt cōmune peccatum fuerit. seu nunc quidem totum credit esse Myrrhinæ. An etiam, pro adhuc, vt maior sit dolor, qui nec opinanti acciderit? [Vtinam sciam ita esse istuc) Te miseram esse. Alibi: Miserum, quem minus credere est. Ecce sensus. Vtinam vere sis misera. [Vtinam sciam istuc esse) Hoc quidam sic accipiunt, quasi Phidippus dicat Penes te culpa est, quam illorum esse credebam, & vtinam quod credo, penes te esse culpam, ita non esse certo sciam. quia dixit, se miseram, & miseros non nisi innocentes dicimus. Ille enim hoc cōdet. Vtinam in hoc negocio miseram te, non sceleratam reperiam. Sic Sal. Atque ea cogentes, non coactos, scelestos magis, q̄ miseros distrigi. Et ideo sequitur. [Sed nunc mihi in mentem venit) Argumentum ex antecedentibus dictis & factis. [Nunc mihi in mentem venit) Recte nunc, quasi alias nihil suspicanti. [Quod locuta es olim) Pro ante. [Cū illum generum cepimus) Vt arbitrum capere dicimus. i. eligere. & cum laude locutus est Pamphili. [Cepimus) Elegimus. Virg. ante locum capies oculis. [Cum eo) Vico. [Qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris) Non in hoc est accusatio, q̄ hæc locuta sit, sed argumentum est, q̄ cælare voluerit partum, quæ hoc Olim dixerit. [Ac pernoctaret) Propter illud quod dixerat, Quid interea? ibat ne ad Bacchidem? Quotidie. Et nota familiariter hoc verbum poni à Terentio. Sic in Adelph. Sed si hic pernocto, causæ quid dicam Syre? [Quamuis caussam) Hoc propter spectatorem dicitur, vt gestorum meminerit. [Quàm ipsam veram) Quia sola ex omnibus defendi non potest. [Multo prius sciui, quam tu) Bene pergit, quia taciturnitas pro confessione accepta est. [Verum id vitium) Hoc intelligi non potest, nisi vitium bis numero subaudieris. [Adolescentiæ) Melius dixit adolescentiæ quàm Pamphili: vt quod in ætate fuerat non timeret in ingenio. [Nam id omnibus innatum est) Amare in adolescentia [At pol iam aderit, cum se quoque oderit) Mire senectutem accusat senex cum & velocem ostendit his verbis, Iam aderit & addit, se quoque oderit, quasi dicat: Non solum non amabit, sed & odio habebit, & non alienas mulieres modo, nec vxorem quoque, sed etiam seipsum. Plus ergo illarum, quam ratio deposcebat. sed mire ad affectum senis exprimendum. [Se quoque cum oderit). i. vt pœniteat eum sui facti. Sed plus dixit quàm si diceret, facta sua. [Sed vt olim te ostendisti) Cum superiora dicta sunt. [Vt filiam ab eo abduceres,) Vehementius dixit, quam si diceret, vt filiam ei non redderes. [Neu, quod ego egissem, esse ratum) Quòd ab eo abduceris, non bona socrus, q̄ filiam, non bona mater, quòd irrita facis quæ gessi, non bona vxores, inquit. [Nunc res indicium hæc fecit,) Hoc est, quòd celauisti partum. [Id nunc res) Quasi dixerit, vnde scio. [Quo pacto factum volueris) Non solum quod fecit, sed etiam quod voluit, obijcit. [Quo pacto factum volueris) Deest, fieri. [Peruicacem) Per vim agentem, perniciosam me esse censes. [Cui) Deest, ei, vel circa eam. [Cui mater siem,) Rursus à verisimili, an mater contra filiam faciat. [Si ex vsu esset nostro hoc matrimonium?) Callide mulier ea his quæ dixit senex defensionem arripit. Nam ille sic ait, Negabas posse filiam tuam te pati cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris. [Ex vsu nostro) Modo, vtile: si pro nostra esset vtilitate. [Tun' prospicere,) A persona. [Aut iudicare,) Prospicere futura, iudicare præsentia. [Audisti ex aliquo fortasse) Ethicos satis, & oratorie. [Aliquo) Non à certa persona: Bene aliquo, ademit indicibus auctoritatem. [Qui vidisse eum diceret) Non, qui vidisset. [Exeuntem, aut introeuntem) Sic Cicero, Tibi autem Balbe respondebo, primum precario, si licet, si fas est defendi à me eum, qui in hortis fuerit, qui vnguenta sumpserit, qui Baias viderit. Non enim dixit, Amplectentem amicam. [Aut intro) Syllepsis prima. In ludum ducere & reducere. [Exeuntem aut introeuntem) • mollis est, quia ludit de sequentibus ad amicam ἐξευτελισμὸς criminis, de consuetudine. [Quid tum postea?) ἐλαττισμός, quo contemnimus crimina leniora. [Si modeste) Adhibito modo, vel certe cum pudore ac modestia: vt celatum voluerit. [Non ne ea dissimulare nos) Duobus modis seruantur peccata: vel ignoscendo, vel cohibendo. Modo dissimulare est ignorantiam fingere. [Magis humanum est) Bene, quia & illud humanum dissimulare. an magis humanum dissimulare, quia & irasci, & arguere humanum est? [Magis humanum) Nota pro humanius, Terentiano more. [Qui

nos

nos oderit?) Qui,vnde vel quamobtem,Et recte.nemo enim dolens ꝙ non ametur,id facit quo magis odio ſit. [Nam ſi is poſſet ab ea ſeſe derepente appellere)Oratorie non concentus defendiſſe Pamphilo,hoc ipſo illum,quo accuſatus eſt,laudat. [Derepente) Vna pars orationis eſt. [Qui cum tot conſueſſet annos) Laudat vbique eos Terentius, qui conſuetudine vincuntur, vt alibi,Hic paruæ conſuetudinis cauſa huius mortem tam fert familiariter. Et mox, Vt neque me conſuetudo, neque amor, neque pudor commoueat,neque commoneat, vt ſeruem fidem? Ergo ferus quem longa conſuetudo non commouet. [Qui cum tot conſueſſet annos) Non, quacum,ſed quicum,vt à quibus,& non à quis. Et conſueſſet proprie dicitur in ſtupro. [Non eum hominem ducerem) Non ſolum,inquit,homo nõ eſſet,id quod forſitan nihil noſtra intereſſet,ſed quod nobis maximum eſt, vir ſtabilis filiæ eſſe non poſſet. [Nec virum) Vir modo maritus. [Non eum hominem ducerem, nec virum ſatis firmum gnatæ) Poteſt & ſic intelligi, Non eum hominem ducerem, qui conſuetudinem longi temporis temere abrumperet. [Nec virum ſatis firmum gnatæ)Quem res venereæ non mouerent. nam firmum etiam hoc poſſumus intelligere, validum in officio coitus. Sic Horat. Fortiq. marito Deſtinet vxorem. [Mitte adoleſcentem obſecro) His verbis ſolemus commenticia argumenta contemnere: vt, Miſericordia animos maternos his natos. Et alibi, Mitto omnia. adde iſtuc, Impudens timuit adoleſcens,ſino tu ſeruus. Verum &c. Etenim ille dixerat, Verum id vitium,nunquam decreui eſſe ego adoleſcentiæ. Adeon' peruicaci eſſe animo, vt puerum præoptares perire Potius, quam aduerſus animi tui libidinem eſſet cum illo nupta? [Et quæ me peccaſſe ais,abi, ſolus ſolum conueni) Recte hæc dicit mulier, vtpote memor ꝙ cum Pamphilo ſit locuta. Et ſolus ſolum ideo,quia metuit,ne orata ſua non ſeruet Pamphilus,& ideo multi ſciant. [Rogat,velit ne an non, vxorem) Verba quibus cum Pamphilo loquatur ſocer,ne ſi aliter agat, reſpondeatur à genero. [Recte conſului meæ)Illum,inquit,nolle,ſignum erit me prouidiſſe filiæ. [Si quidem ille ipſe non vult,& tu ſenſiſti) Animaduertendum,quemadmodum omnia quibus ſe defenderit Myrrhina in malam partẽ accipit Phidippus,& hinc magis accuſat,vnde illa ſe purgat. Cuius conſilio ea par fuerat proſpici. Non dixit cuius conſilio repudium daretur Pamphilo. ita ad vnum omnia exitum ſpectant. [Eſſe auſam facere hæc iniuſſu meo) Abducere filiam,celare partum,exponere puerum. [Interdico) Inter edico & interdico hoc intereſt: Edicimus,quod iubemus fieri: Interdicimus, quod vetamus fieri. Edicimus etiam vni generi hominum. Interdicimus diuerſis. Itaque Prætoris edicta,& interdicta dicuntur. Interdico,ſeparatim dicendum legendumq., quia interdico ne velis,nõ eſt integrũ. [Inter dico ne extuliſſe extra ædes) Id agitur,ne ſub incerto intercipiatur puer,& tragœdia fiat ex comœdia. [Meis dictis parere hanc qui poſtulem) Demonſtratiue & accuſatorie dixit Hanc,quaſi tam contumacem. [Hanc qui poſtulem) Quid eſt hanc? vtrum mulierem? an vxorem? an contumacem fœminã? [Ibo intro) Sibi ipſe hoc dicit τῷ ἰδιωτισμῷ. [Edicam ſeruis,ne quoquam efferri ſinant) Et hoc recte poëta,quia ita opus eſt ne compleat Myrrhina quod promiſit de exponendo puero. Ait.n. Dein continuo exponetur. [Nam vt hic laturus hoc ſit) Sic oſtenditur cauſa,cur perpetuo celandum ſit ſeni vitium virginis. [Nã vt hic) Quantum iracundiæ habiturus ſit, quantum furoris,hoc enim ſignificat Vt. & ſimul poëta, quod alibi obſcure facit, hic aperte demonſtrat, quod periculum ſit in fabula, niſi καταστροφὴ ſuccurrat. [Non clam me eſt). i.ſcio. [Nec qua vix ſententia eius mutari poſſit,ſcio) Neſcio quomodo ex iracundo placidus fiat. [Sententia eius) De puero non exponendo. [Hoc mihi vnum) Hoc adhuc,inquit,malũ non mihi eueneat, cum euenerint multa. Et vide,an Si puerum vt tollas cogit,quaſi cum gemitu & percontatiue pronunciandum ſit. etenim Si,obſcuram locutionem facit,niſi forte Cum vel Quòd ſignificat. [Hoc mihi vnũ ex plurimis miſerijs reliquum fuerat malum) Ex omnibus malis reliquum cum dicat,maximum malum ſignificat. Nam non mediocre eſt,quod omnium miſeriarum eſt vltimum,& inter mala multa reliquum quod ſic accipimus. Poſſumus & nos interrogatiue pronunciare. [Puerum vt tollam,cogit) Recte tollam. quæſtio, vnde ſit. [Forma in tenebris noſci nõ quita eſt) Ab actiuo queo, paſſiuum fecit queor,retinendo participium quita eſt.ſed antiq; dixit [Neque detractum) Solet enim fieri. [Ipſe eripuit) Hic ad exitum ſpectat περιπέτεια,qua per annulum fiet cognitio. [Ipſe eripuit) Econtrario,inquit,factum, eſt ipſa vt non eriperet, ſed ipſi eriperetur. [Simul vereor Pamphilum,ne orata noſtra) .ſ. ſi ſubſtulerimus cogente ſene, eum puerum, quem expoſitum iri Pamphilo paulo ante promiſi. [Cum ſciet alienum puerum tolli pro ſuo) Non,ſolum,inquit,tolli ęgre feret alienum,verum etiã pro ſuo.

GVIDO.

PERII, &c.) Hic rixa eſt ſenis,atque anus eo quidem pacto,vt mores inter ſe diuerſos, & tamen notos poſſumus agnoſcere. M. Perij.ſ.perdita ſum,quid agam? quo.i.in quam partẽ, vortam.i.conuertam me? quid ego miſera reſpondebo meo viro.i.meo marito.Nam vir meus viſus eſt mihi audiſſe vocem pueri vagientis.i.vagitum(qui clamor eſt infantis) edentis,ita.i.adeo,ipſe vir tacitus.i.ſilens,corripuit.i.celeriter recepit,derepente.i.valde ſubito. Nam derepente vna eſt pars orationis in qua de auget,nam aduerbijs præpoſitionis ſeparatim non adduntur. Corripuit inquam ſeſe ad filiam Philumenam,ꝙ.i.ſed,ſi reſcierit,ſcimus manifeſta, reſcimus occulta.i.ſi cognouerit eam peperiſſe,ædepol non ſcio qua cauſa.i. propter quam cauſam, dicam me habuiſſe.i.tenuiſſe id.ſ.eam peperiſſe. Sed hoſtium.i. ianua, concrepuit.i.patefactum eſt,& quidem cum ſonitu violento,credo ipſum virum meum venire ad me,nulla ſum,pro non ſum,vtpote quæ perij. PH. Vbi.i.poſtquam,vxor ſenſit.i.percepit me ire ad filiam,duxit ſe foras.i.ſe contulit foras vel abijt, atque eccam.i.ecce hic video eam vxorem ò Myrrhina quid ais? deinde non reſpondente vxore ſubdit,heus aduerbium vocantis,ſiue admonentis,dico tibi.i.te alloquor dicendo quid ais? M. Ne.i. verum,ò vir mi.i.marite dicis mihi. PH. Ego ſum tuus vir.i.maritus adeo.i.certe,tu ne.i.non,deputas.i.non exiſtimas me eſſe virum.i.maritum,immo nec hominum quidem. Nam ò mulier,ſi ego viſus forem vnquam tibi eſſe vtrumuis.i.vtrumlibet horũ .ſ. aut vir,aut homo non ſic habitus eſſem ludibrio.i.deriſioni,illuſioni,hoc eſt non fuiſſem ſic deluſus à tuis factis .i. per tua facta, quæ mihi hæc celaſti. M. Quibus factis à me ludibrio habitus es? PH. At rogitas.i.inquiris? quibus factis,imprudentia eſt interrogare quod teneas,filia noſtra peperit,hem,interiectio indignantis,taces.i.celas? ex quo homine peperit.ſ.id eſt ex cuius cõpreſſis? M. Æquum eſt,per ironiam dixit,q.d. maxime te decet patrem rogitare illud de filia.ſ.ex quo pepererit,perij.i.cor meũ illo dicto vulneraſti,obſecro ex quo homine cenſes eam peperiſſe,niſi ex eo cui data eſt nuptum .i. cui nupſit,vel collocata fuit. PH. Credo eam peperiſſe ex Pamphilo, nequeo adeo.i.certe,eſt patris.i.decet patrem arbitrari aliter,quàm quod ex viro ſuo filia peperit. Sed demiror.i.valde miror quid ſit,quamobrem.i.propter quod,volueris tantopere.i.tantum celare nos omnes hoc.ſ. partum filiæ preſertim cum pepererit, & recte quia non monſtrum pepererit,& ſuo.i.congruo tempore, quo pręgnantes poſſunt parere,videlicet ſeptimo menſe. Nam vt habetur ff. de ſtat. hom. Septimo menſe perfectum fœtum naſci iam receptum eſt propter auctoritatem doctiſſimi Hippocratis. Adeon'.i.adeo ne verum eſt ſup. te eſſe animo adeo peruicaci.i.maligno,& perſeueranti cum quadam vi. Nam peruicax eſt perſeuerans cum quadã vi,vt præoptares.i.potius cuperes,vel valde optares,puerum filiæ perire.i.exponi ad mortem,ex quo filio ſcires amicitiam fore.i. futuram eſſe,firmiorem.i.ſtabiliorem inter nos,poſthac.i.in poſterum potius quàm filia eſſet nupta cum illo Pamphilo, aduerſum.i.contra libidinem.i.immoderatam tui animi cupiditatem, ego etiam credidi hanc culpam de diuortio filiæ eſſe illorum .i. eſſe apud illos,quæ tamen culpa eſt penes te.i.in teipſa, & quaſi in poſſeſſione tua. M. ego ſum miſera infelix. P. vtinam ſciã iſtud eſſe.i.ſciam te vere eſſe miſeram ita,ꝙ vere ſis miſera. Vel vtinam ſciam pro certo penes te culpam eſſe. Sed nunc id venit mihi in mentem,quod olim locuta es.i.dixiſti,cum.i.quando, cepimus.i.elegimus, illum Pamphilum generum .i. vt eſſet gener noſter, nam negabas te poſſe pati filiam tuam eſſe nuptam cum eo,vel ei qui amaret meretricem,& qui pernoctaret.i.totam noctem inſomnem duceret,foris.i.extra domum. Pernoctare eſt totam noctem inſomnem ducere. M. hoc dicit apud ſe,aut ad ſpectatores conuerſa,malo.i.potius volo hunc Phidippum ſuſpicari quamuis .i. quamlibet aliam cauſam, ꝗ ipſam veram cauſam, propter quam volui celare partum. P. ò Myrrhina, ſciui multo prius,ꝗ tu ſciueris illum Pamph. habere amicam Bacchidem, verum.i.ſed ego nunquam decreui id vitiũ amoris eſſe vitium adoleſcentiæ.i.iuuenilis ætatis,nam id vitium eſt innatum omnibus adoleſcentibus,ita opinatur Phidippus, ſed eius ſententia eſt iniqua,nam adoleſcentibus tale flagitium eſt grauiſſimum,& multis cohibitionibus reprimendum,at.i.ſed,pol,iurantis eſt,iam .i. ſtatim poſt adoleſcentiam breuem,tempus aderit.i.adueniet, vel

præſena

præsens erit, cum .i. quo tempore, etiem ipse Pemphilus nderit non solom alienas mulieres, immo & propriam, & item seipsum in senectute. Sed vt.i. qualem olim ostédisti te esse, com negabas te posse pati filiam tuam nubere cum eo, qui foris pernoctaret, nihil.i.io nullo, cessauisti.i.destitisti, esse eadem.i.esse similis, & ta lis qualem te ostenderas, vsque adhuc .i. hucusq; ad hoc tempus, vt abduceres.i.dimoueres, abstraheres filiam ab eo Pamphilo, ne id esset tatum.i.firmum, stabile quod egissem, ounc hæc res.i.ista celatio tua, facit iudicium.i.existimationem, vel iudicium .i. demonstrationem, quo pacto volueris id factum .s. φ filia nupseris Pamphilo. M. edeon'.i.verum, censes me esse ita pernicacem.i. vim agentem perniciosam ei, vel erge eam Philumenam, cui Philumenæ ego sum mater, vt essem eo animo .i. vt haberem talem animom, qualem dicis me habere si hoc matrimoninm esset ex nostro vsu.i.vtile nobis, sioe pro oostra vtilitate. Tum.i.præterea tu potes prospicere.i.prouidere, aut iudicare, qoid sit in rem nostram.i.in nostram vtilitatem, seu quid oobis sit vtile. P. fortasse tu eudisti ea aliquo, qui diceret se vidisse eum Pamphilum exeuntem ab amica, aut introeuntem ad amicam Bacchidem, quid tum.i.tunc postea vis sup.ea eo inferre si facit hoc.i.si visit amicá raro, & modeste .i. adhibito modo, aut cum pudore & modestia, non ne est magis humanum nos dissimulare.i.fingere non ignorare, quàm dare operam .i. quàm laborare scire id, qui, ablatiue à neutro.i.ex quo, siue vnde, aut quamobrem, oderit.i.odio prosequatur nos. Nam si ipse Pamphilus posset auellere.i.abstrahere se ab ee amica, derepente.i.valde repeote, vna enim est pars orationis, qui cum.i.cum quá amica consuesceret.i.consuetus fieret, vel consuetudinem, seu conuersationem haberet, tot annoa .i.tanto tempore, non ducerem eum esse hominem fragilis.s.naturæ, & ad voluptates multum propeosæ, nec ducerem eum esse virum satis firmum.i.validum natæ meæ. M. obsecro mitte.i.dimitte, adolescentem Pamphilum, & mitte ee, quæ.i.in quibus, ais .i.dicis, me peccasse.i.errasse. Abi.i.discede, tu solus conueni.i.alloquere. Pamphilum solum.i.sine arbitris, roga.i.interroga, ne.i. verum, velit vxorem Philumenam, an non velit. Si est.i.hic contingit vt dicat se velle vxorem, redde ei vxorem, sin autem .i. sed si, est .i. si cootingit vt nolis vxorem, recte consului .i. prospexi, pronidi meæ gnatæ Philumenæ. P. si quidem.i.si certe, ille ipse Pamphilus non vult vxorem, & si tu Myrrhina sensisti peccatum esse in eo, aderam.i.prope eram, cuius consilio videlicet meo, par fuerat.i.decuerat (nam par esse significat decens esse) ea.s.peccata Pamph. prospice.i.prouideri, quamobrem incendor ita.i.vehementer excandesco, te Myrrhinam ausam esse facere hæc.s.abducere filiam, celare partum, & exponere puerum, iniussu meo .i. absque præcepto meo, interdico.i.prohiben. Edicimus quod fieri iubemus, interdicimus quod fieri vetamus, edicimus etiá vniuersis, interdicimus diuersis, interdico erge ne .i. vt generi hominum, interdicimus dinersis, interdico ergo ne .i. ve non, velis extulisse .i. exportasse puerum extra ædes.i.extra domum meam. Sed ego sum stultior.i.nimis stultus qui.s.ego, postulem hác vxorem meam parere.i.obsequi, obedire meis dictis, ibo intro, atque edicam.i.iubebo seruis, ne ipsi sinant .i. permittant, puerum efferri.i.exportari, quoquam.i.in aliqoem locum. M. pol.i.per pollucem, nullam credo mulierem viuere miseriorem.i.infeliciorem me, nam ædepol non est clam me.i.non ignoro, vt.i.quo pacto, hic vir meus laturus sit hoc, videlicet si rescinerit ipsam rem, vt sit .i. sciuerit rem quemadmodum est, videlicet filiam non esse ex Pamphilo grauidam, cum tamen esset, non quidem in matrimonium, sed ante in tenebris cum .i. quia, ipse vir meus tulit animo tam iracundo hoc quod est leuis.s.partum celasse, nec scio qua via.i.qua ratione, sententia eios possit mutari hoc vnum malum, reliquom fuerat.i.restiterat mihi, ex plurimis miserijs .i. ea multis malis, seo infortunijs, si vir meos cogit vt tollam .i. educem puerum, cuius pueri nos oescimus qui.i.quis, sit pater, nam cum.i.quando, oxia compressa est.i.stuprata, forma stupratoris non quita est, antique vt e qoent passiuo .i. non potuit, nosci.i.animaduerti, neque tum.i.tunc, quidquam.i.aliquid detractum est.i.ablatum est et Pamphilo, qui.i.quo, vel vnde possit oosci qui sit compressor.s.ipse stuprator abiens.i.discedens, eripuit vi .i. violentia virginis annulum quem babuit, in digito, simul.i.etiam, vereor Pamph. ne.i. quòd, nequeat.i.non possit celare diutius nostra orata.i.ea quæ orauimus eum, vt celaret, cum.i. quando, sciet alienum puerum tolli .i. nutriri, pro suo .i. loco sui filij.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Expostulat Phidippus cum Myrrhina, quòd partum celauerit, & quòd auctor sit dissidij inter Pamphilum & Philumenam. [Vagientis) Vagire, proprium infantiú.

[Nulla sum) Vox metuentis & consternatæ. [Heus tibi) Reuocat fugientem. [Vir ego) Non ad sexum sed ad maritalem conditionem refertur. [Peperit filia) Propositio criminis. [Sed demiror) Victus responso delabitur ad aliud crimen. [Adeon') Amplificatio ab odio & improbitate. [Nunc mihi) Confirmatio à dicto antegresso. [Quamuis causam) Hoc ad spectatores dicitur. [Multo prius) Obiter defendit Pamphilum ab ætate, vt eugeat culpam Myrrhinæ. [Sed vt olim) Redit ad institutum. [Id nunc) Approbatio à re ipsa. [Adeo ne) Defensio a persona, qua data opera confirmat errorem mariti, vt veram causam celet. [Tun') Rursus defensio Pamphili à modo peccati, & ea vtilitatis comparatione. [Mitte) Quia fictam causam tuetur data opera abrúpit supernacuam altercatiooem. [Siquidem) Reprehensio dicta ex verbis Myrrhinæ. [Interdico) Edictum contra coosilium & promissum Myrrhinæ, quo crescat perturbatio. [Nullam) Periculum & perturbatio Myrrhinæ ad spectatores. [Nam cum) Per occasionem refert partem argumenti.

PERII) Viros omnes in quibusuis vitæ actionibus infinite PETR. MARS. magis & seueriores, & rectiores esse mulieribus, quarum nihil non est simulare, docet hæc scena. Nam cum sit illis innata quædam constantia, & animi fortitudo, qua ad vitia cognoscenda & superanda, virtutes vero arripiendas feruntur, quoties aliquid eccipiunt, quod de recto tramite ad improbitatem, aut fictæ institutia deuiet, hic animus iste, qui degeneres actiones respuit, omnem vim exercet, quo seipsum ea contumelia vindicet. Mulierculæ autem econtra, qua suis technas, dolos, & cautiones commentari non desistunt, nec id alia gratia, ac ab omni imbecillitatem, & conscientiæ timiditatem, quæ in periculis perfacile succumbit. Recte igitur vitium à virtute dicerunt originem sumpsisse. Mulierem vero, teste Varrone, ab animi mollitie, quæ est contraria virilitati. [Verum id vitium) Sententia est nunquam duxi vitium esse adolescentibus amare, quod senibus scelus est. Et huc alludit Mimus Publianus: Amare iuueni fructus est, crimé seni.

MAGNA in hac scena difficultas est, sed egregie transiliút, GLAR. quorum interera hanc rem copiosius tractare. Doct. certe aliqd pro festinatione illa fecit, certe plus quam qoidam satis ociosi. Ad vicesimum vsque versum nulla pax, sed perpetua propemodú diuersitas. Nos ea in re nostrum iudicium libere dicemus. Lector quod volet sequatur. Primus itaque versus in omnibus quotquot nos vidimus exemplaribus corrupte legitur. Doct. intactus etiam. Est autem iambicus tetr. catal. atque ita legendos.

Perij, quid agam, quò me vortam? Viro quid respondebo?

Meo, sanè facile intelligitur, & ab aliquo additum videtur ad explendá sententiam ea certe non pauca sunt, quæ sic in contextó irrepserunt. Secúdus eiusdem generis est, sed s, in Visus eliditur. Tertius troch. est tetr. cat. Quartus rursus cat. iamb. tetr. vt primi duo, sed Resciereit legendum, non, Resciuerit, & vel Eam totum eliditur, vel creticus est loco quarto. Quintus dimeter iamb. cat. quidem si ædepol, vt alias sæpe prima breui. Acatalecticus, si prima longa, vt exigit diphthongus. Sextus tetr. est iambicus acat. nisi d, elidas in Sed, nam sic fiet troch. tetr. cat. cuiusmodi est septimus finitus in verbo Foras. Octauus in Atque eccam, incipit, & est iamb. tetr. acat. vt sequens. Sed cum d, in Quid, tum s, in Agis eliduntur, & creticus est loco quarto. Nisi quis putet in hoc versu abundare verbum Video, quod ego plane suspicor ab aliquo, sententiæ explendæ gratia, adiectum, cum sine eo sensus optime constet. Consimiliter sanè, in sequente versu. Sum verbum, ab aliquo item, qui desideretum verbum explere voluerit, adiectum arbitror. Nam & sensus absque eo constet, & carmen respuit, tuom tuus, vel monosyl. vel bacchius loco secundo fuerit. Decimus troch. est tetr. cat. In ai. vel creticus est loco tertio, vel Tuis monosyl. & s, in Habitus eliditur, vt sit versus iamb. tet. cat. cuiusmodi & 1e. Sed in eo vel Hem extra carmen est, vel eliditur i, in Filia, vel denique, quod malim, creticus est loco secundo. Et Rogitare æquom est, legendum, non, Rogare est æquom. Decimumtertium Doct. acat. indicauit, vt Ni, pro, Nisi, legatur, & Cui sit dissyl. posset aliter scandi, sed nolo esse nimis anxius in re non magna. Sequentem inde Doct. troch. tetr. acat. indicauit, qui est vere iámbicus tetr. cat. In eius primo loco dactylus est. In 2. anapæstus. Decimumquintum iambicum cat. idem ait, qui est vere acat. Sed 16. iamb. cat. est, sicut tres deinde sequentes. Sed in 17. Aden per, pro anapæsto legendum, vel pæane vltimo, & Præ, eliditur in Præoptares. In 18. vel i, in Firmiorem eliditur, vel, quod malim, creticus est loco secnodo. In 19. s, eliditur in Aduersus, & Tui monosyll. est, denique creticus loco quarto. [Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes) Qui nunc sequútur num. 31. omnes sunt trochaici tetr. cat. Primus tribrachyo habet loco primo.

primo. Ita secundus, in quo Mihi monosyll. totum eliditur. In 3. de hac re legendum puto, non Ea hac re. Quemadmodum & postea Sceo 2 Act. 5. versu 19 nisi quis d, in Quod elidere velit, vt secundo loco sit dactylus. In 4. versu vel Tua monosyll. vel creticus est loco quinto. In 5. m, non eliditur in Cum. Aldi liber præterea habebat duas particulas. Et qui ante verbum Pernoctaret. Sed altera tollenda est. In 6 Ioan. mauult legere Mauolo quam Malo ad finem versus quod placet. In 7. vel Prius monosyl. vel bacchius loco secundo. In 8 trochæus est loco quinto. In 10. Eandem dissyl. & Cessasti legendum, non Cessauisti. In 11. i, in Fi liam abijcitur. In 12 Id eliditur à superiore versu. In 16. aut Eu monosyll. aut creticus loco sexto. In 21. vel e, in Satis eliditur, vel creticus loco secundo. In 24. amphibrachys est loco primo. In 26 Sensti legendum, non Sensisti. In 27 Cuius dissyl. est. In 30. vel Meis dissyll. vel creticus loco tertio, & verbum Qui, ponendum ante verbum Parere. [Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere) Sequentes deinde ad finem vsque scenæ suos Iambici tetr. acat. omnes. In quintum tertio Ædepol prima breuis. & e, in Leuius eliditur. In 4 Bias dissyll. In 5. vel Mihi scandendo totum eliditur, vel creticus est loco primo, & Relliquum epenthesi ll, geminat. In 6 Cuius monosyll. est. In penult. vel i, in Simul eliditur, vt fiat monosyll. vel pæan secundus est loco primo, vt dactylo initio apponatur syllaba. Denique in Vereor potest u, euanescere, vt sit proceleusmaticus loco primo. quantum ego pæana malim.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Sostrata purgationem habet de Philumenæ abscessu. Eadem Sostrata rus habituram se filio pollicetur, ne impedimento sit, quo minus redeat Philumena. Filius contra matri ne id faciat dissuadere conatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, Sostrata filio se purgat de Philumenæ vxoris abscessu, simulq; se rus abituram pollicetur ne obstet reliquis sua morositate, ne ne quo minus Philumena ad Pamphilum redeat, impedimento sit Pamphilus vero contra ne id faciat, obnixe dissuadere conatur.

Iambici Tetrametri Acatalectici.

SOSTRATA, PAMPHILVS.

NON clam me est mi gnate, tibi me esse suspectam, vxorem tuam
Propter meos mores hinc abijsse: etsi ea dissimulas sedulo:
Verum ita me dij ament, itaque obtingant ex te, quæ exopto mihi, vt
Nunquam sciens commerui, merito vt caperet odium illam mei:
Teque ante quàm me amare rebar, ei rei firmasti fidem:
Nam mihi intus tuus pater narrauit modo, quo pacto me habueris
Præpositam amori tuo: nunc tibi me certum est contra gratiam
Referre, vt apud me præmium esse positum pietati scias.
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decreui patre,
Ne mea præsentia obstet, neu caussa vlla restet relliqua.
Quin tua Philumena ad te redeat. P. quæso quid istuc consili est?
Illius stultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?
* Non * Haud facies: neque sinam, vt qui nobis mater maledictum velit,
Mea pertinacia dicat esse factum, haud tua modestia.
Tum, tuas amicas te, & cognatas deserere, & festos dies
Mea caussa, nolo. S. nihil iam mi istæc res voluptatis ferunt:
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias iam tenet
Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxuma, vt ne cui meæ
Longinquitas ętatis obstet, mortemve * exoptet meam. * expectet
Hic video me esse inuisam immerito: tempus est concedere:
Sic optume, vt ego opinor, omnes caussas præcidam omnibus,
Et me hac suspectione exoluam, & illis morem gessero.
Sine me obsecro effugere, volgus quòd male audit mulierum.
P. Quàm fortunatus ceteris sum rebus, absque vna hæc foret,
Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem. S. obsecro mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, vt quæque est, in animum inducas pati.
Si cetera sunt ita, vt tu vis, itaque vt esse ego * illam existumo, * illa
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. væ misero mihi,
S. Et mihi quidem: nam hæc res non minus me male habet, quàm te gnate mi.

NON clam me est) In hac scena, velut qualitas negocialis in disputationem venit, iustum ne sit repudiari coniugem causa matris, & omnino quod fieri debeat. [Non clam) Vero ordine à purgatione sui incipit mater abitura, ne quod discedit, iracundię videatur. [Tibi me esse suspectam) .i. in suspicionem venisse. [Vxorem tuam Propter meos mores hinc abijsse) Blãdius vxorem significauit, quam si diceret Philumenam. Et mores, propriè senum dicuntur, vnde senectus morosa, & morosi homines, qui sui cuiusdam moris sunt. [Etsi ea dissimulas sedulo) Ea .i. quæ scis. & ea, pro eam rem, sed absolute occurrit supra late sententia, & genere neutro. & est ordo. Etsi ea dissimulas sedulo, non clam me est &c. [Verum ita me dij ament,) Coniectura quæ soluitur iureiurando. [Nunquam sciens cõmerui) Bona exceptio, quia possumus aliquem inscienter lædere. quæ tea ad veniam pertinet. [Itaq. obtingant ex te) Pro se iurat, & ita rem Pamphilo probat, vt blanda sit. [Itaq.) Duæ partes orationis. [Vt Nunquam sciens) Hic ordo est iurisiurandi, vt cum præpositum fuerit ita, sequatur vt &c. Ita velim mihi deos propitios, vt cum illius temporis mihi venit in mentem &c. [Merito vt caperet odium illam mei) Bene dixit merito. nam vt non immerito quia non oderit, non est in nostra manu hęc est exceptio. Plaut. in Trin. Qoio dicant, non est, merito ne dicant, id est [Merito vt caperet odium illa mei) Ideo in est culpa sine merito. [Teq. ante quàm me) Deest tam, vt sit ordo, Et quàm te amare me rebar, tantum firmasti fidem ei rei. [Teq. ante quàm me amare rebar, ei rei firmasti fidem: Ordo & sensus hic est, Et quod ante rebar, ei rei firmasti fidem meam, neque me fefellit, quod ante rebar, te me amare. nam ei rei firmasti fidem .i. probationem attulisti. [Nam mihi tuus pater) Dixit enim supra, Atque in eam hoc omne quod mihi ægre est euomam. potuit.n. euomendo narrasse quod matrē filius præposuisses vxori. [Tuus pater) Familiarius quàm si diceret, Laches. [Præpositam amori tuo,) Plus dixit, amori suo, quam si, vxori tuæ, diceret. [Vt apud me præmium esse positum pietati scias) Laborat mulier, ne quod dictura est, odio, aut dolore, aut certe irasacere videatur. [Præmium esse positum pietatis) Sic Virg. Hic pietatis honos, sunt hic sua præmia laudi. [Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum) Rem duram dictura, vide quantis præblanditur verbis, remque præmolliat, Nunc tibi me certum est contra gratiam. Contra nunc, vicissim. DON.

[Ex

[Et meæ cõmodum famæ) Ab honesto. [Mi Pamphilæ, hoc & vobis, & meæ) Principium hoc aliquid est precaotis fœmioæ. A blaodimeoio ergo incipit, vt libenter audiat. [Ego rus abitotam hioc cum tuo me esse certo decreui patre) Certo dixit, oe fit dissuadendi locus. [Cum too me esse certo decreui) Ad hoc addidit, certo decreui, vt non audeat dissuadere filios. [Ne mea præsentia) Noo dixit iam culpa, sed præsentia. [Quid istuc coosilî est?) Bene quia illa Decreui dixerat. [Illiu') A persona. [Stultitia) A causa. [Victa) Non enim volens. [Vrbe) A loco. [Tu) A persona. [Habitatum) A facto. [Illiu' stultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?) Vide qoàm oratorie omnia congesserit, à personis, à causis, à locis, à factis. [Illiu' stultitia) Ab vtili. [Mire aõi, & Ros, & ex vrbe, & Habitatum, dixit. [Vt qui oobis mater maledictum velit) Ab hooesto. [Non faciea, neque sinam) Primo oon faciea, deinde, si facere perseuerauetis, non sinam. [Et, non facies, non est ioterdicentis, sed, q. d. Scio te non factnrã rem tuam pranam. Snot autem qui oeque Sinam iungaot ioteriotibus. sunt qoi totum contexta legant, non facies, vsqoe, Modestia. [Mea pertinacia dicat esse factum) Bene retinet, cum volt sua interesse ne fiat. [Tum Tuas amicas te) Io dissuadendo commiscuit & honestatem & vtilitatem. [Mea causa nolo) Noo est superbum oolo, sed coosuetudine dicitur. [Nihil iam mibi istæc res) Contra omnia. Et ab vltimis incipit. [Istæc res) Amicæ, cognatæ, dies festi. [Dum, ætat, tempus tulit) Tulit pro passum est, permisit. & io boois enim & in malis dicitur. [Dum ætas, tempus Tulit, parfuncta satis sum) Si, inquit, meæ voluptatis causa exercenda sunt, iã noo delectant, si officijs ac religionis, iam non possum, quæ sim anus. Necessario diuisio, quia illæ & religionem incusserat festorum dierum. [Dum ætas, tempos tolit) Non, ioquit ceptebeo dat, quæ com potoerim, perfuncta satis sum. Sic Virgilius, Sat patriæ, Priamoq́. datum. [Satias me iam tenet) Nimis maternæ atque anilitet. [Hæc mihi nooc cura est maxima) Hoc nimis serio proounciandum. Et oe cui odiose, ne tibi diceret. Vt ne cui meæ loogioqoitas ætatis obster) Hoc ad notum, eapectatiooem ad filium refert hinc eoim odio digni parentes, expectati appellantur. [Loog inquitas ætatis obstet, Mortem ue mram) Cum sedulo agat focrut, ne quid per iracondiam statuisse videatur, vide tameo vt intermisceator indignatio, & molta dolore deprompta fiot, quod poëta noo moitus facit, ad mores eaprimeodos, personasq. reddendas. [Hic video me esse inoisam immerito) Quia eus decreui pergeres non quasi nutum vitatura, sed locum. [Et mire inuisam, & non addit coi, sed, dixit Tempus est concedere) Qoia anus sum? an quia nurus in domo? [Omnes causam præcid.m omnibu) Bene omnibus, ne specialiter læsisset nurũ. & generaliter dixit [Et illis morem gessero) Mire illis, non nurui. Et morem gessero, acriter dictum, vt ostendat hoc illos olim voluisse vt eapelleretur. vt si dicas inimicom tibi morem gessisse, qoòd se suspenderit. [Sine me obsecro hoc effugere) Qoia dixerat maritus eius, Omnes socros oderunt nurus. [Sine me obsecro hoc effogere) Potentissimum est ad extorqoendum aliquid argumentum, cum illis quibus cari esse debemus, nostra eaosa potius, quam illorum, dicimus velle nos, aut nolle quod facimus. nam & Pãphilus supra sic dixit, Non facies, nequr sinam. [Qood male audit) Supra dixit. Ab honesto. [Absque vna hæc foret) Absque extra, vt sit aduerbium magis, q̃ præpositio & vna, Rea subaudienda. Et totom ἀνταπόδοσιν, statimq́. iungendom, Hanc matrem habens talem illam autem vaorem. Vel certe, Absqoe fo aet, pro abesset. Alij Hac de vaore dici putant, vt absque sit præpositio. [Non rute rem iocommodam, vt queque est, in animom inducas pati) Horat. Durum, sed leuius sit patientia. Quidquid corrigere est nefas. [Si cetera suor) Bene cetera, absqoe vno dicẽti. [Itaque vt esse ego illam eaistimo) Qoia potuit dici ei, O socrus, ergo dubitat da integritate nurua, addidit, Itaq; vt esse ego illam eaistimo. [Da veniam hanc mihi) Mibi propter quam putas non redocendam. [Væ misero mihi) Nec negat, nec promittit, sed intumescit, vtpote qoi penitus dolore commotus æstum animi dissimulare oõ potest. [Væ misero mihi) Nibil potuit pro aerom qualitate respondere, nisi vt ingemisceret. [Et mihi quidẽ) ἄχαρι quid enim, & mihi? an ei? multa sic in vsu nostro sunt.

GVIDO.

NON &c.) Hic Sostrata & filio se purgat se abscessu vxoris, & simul se abituram rus pollicetur, ne obstet sua præsentia qoo minos Philumena redeat. S. O mi gnate.i. Pamphile non est clam me.i. noo ignoro. me esse sospectam.i. in suspicione tibi. vaorem tuam abijsse.i. abscessisse hinc propter meos mores fortan iniucundos. etsi.i. quamuis dissimolas.i. celas, non ostendis, sedulo.i. sine dolo instanter. ea.i. eam rem.s. me esse suspectam tibi. verum Dij ita me ameot, iurandi modus est. & ita ea quæ optoea te obtiogant mihi, vt.i. sicut. ounquam sciens.i. consulto, dedita opera, commerui.i. male de ea sum merita. commereremos mala tantum, vel commerui.i. digna sui, vt illa vaor tua caperet odiũ mei merito.i. qnod odium meruerim. Et quàm.i. quantom, rebar.i. putabam, aote.i. prius te amare te tam sup.i. tantum, firmasti fidem.i. adhibuisti probationem ei ret.s. amori too, in me, nam pater tuus Laches, modo.i. paolo ante, narrauit mibi intos, quo pacto.i. quo modo, habueris me propositam.i. præposueris me tuo amori io vaorem, Nonc contra.i. eduerso, vicissim, certum est mihi.i. constitoi, ac deliberaui, me referre gratiam.i. reddere beneficim tibi, vt ò mi Pamphile sciaa præmium.i. mercedem esse positom apud me pietatis.i. pro pietate, & intimo affectu tuo in parentem, illud autem premium intelligit esse, si ipsa cum Lache rus secedat, & reditui Philumenæ nõ obstet, arbitror hoc.s. qood volo facere, esse commodum.i. cooseotaneum, vtile vobis.i. tibĩ & Philumroæ, & etiam meæ famę ne videar esse diuortij causa, certe ego decreoi.i. coostitui, me esse abitoram.i. discessoram, rus.i. in agros hinc.i. ea hoc loco, cum tuo patre.s. Lache marito meo, ne.i. vt noo, mea præsentia obstet.i. impediat, neu.i. & vt oõs. vlla caosa restet reliqua.i. relinquatur, qoin.i. quòd oon, tua Philumeoa redeat à te Pamph. qoæso? quid consilij.i. qood consiliũ est istud.i. tuum, q. d. quid sibi vult tuum propositum, vel quale est istud propositom, vt tu victa.i. mota, stultitia.i. per stultitiam illius Philomeno migres.i. discedas, rus habitatum.i. ad habitandũ ruri haod.i. non, facies.i. non migrabis rus, neque ego sinam.i. patiar te id esse facturam, vt.i. ne non ò mater, is qui velit maledictum.i. maledicere nobis, dicat id esse factum.s. quia migraueris rus mea pertinacia.i. mea obstinatiooe & perseueranti importunitate, haud.i. noo dicat esse factom tua modestia, tum.i. deinde, ego nolo te deserere.i. derelinqoere toas amicas & cognatas, & nolo te deserere dies festos, qui celebrantur frequenter in vrbe, mea caosa.i. propter me, vt tu mihi gratificer.s. Sostr. pol, iurantis, tam.i. nunc, iste res, quas dicis.s. amicæ, cognatæ, dies festi, nihil voluptatis.i. nullam voluptate ne minimam quidem, ferunt.i. afferunt mihi, dum.i. quandio, tempus ætatis tulit.i. passum est, vel postolaoit, ac permisit, satis perfuncta sum illis rebus.i. sufficienter sum illis rebus vsa, & quidem vsqoe in finem temporis illud sereotis. Perfunctus periclis dicitur, qui pericla finiuit, similiter perfunctus magistratibus qui magistratus administrauit, & eos ad finem vsque perduxit, iam satietas.i. tædium istorum studiorom.i. istarum applicationum animi, tenet me.i. tam harum rerum sum tædio affecta, nunc hæc cura est mihi maxima.i. maxime hoc curo quod sequitur, vt.i. qoòd, ne cui.i. non alicui, mea longinqoitas ætatis.i. mea longa vita, vel diuturnum spatium vitæ meæ, obstet.i. noceat, sit obstaculum alicui, vel ne quis eaopter mortem meam, quod fieri solet de senibus, qui expectati appellaotur, quòd eorum mora ab heredibus espectetur, video.i. conspicio, me esse inuisam.i. odio habitam, hic.i. in hac vrbe, ideo abeundum est rus, & quidem immerito.i. iniuria, & cum non meruerim, tempos est concedere.i. abire & locum dare, sic.s. concedendo ego optime præcidam.i. rescindam, compositum à præ & cædo is, pro scindo, & ideo præcidam.i. amputabo, auferam, abrumpam, omnes causas omnibos.i. omnes occasiones omnibus auferam, odio me prosequendi, & mortem meam optandi, & eaoluam.i. explicabo me liberabo me, hac sospicione.i. ea opinione falsa, quæ de me habetur, & morem gessero.i. sic complacuero illis, & est eo modo dictum, quemadmodum si diceretur, inimicus tibi morem gessisse quòd se suspenderit, obsecro sine.i. permitte, me effugere hoc vulgus.i. hoc vulgare genus molestiõ, quod vulgos male audit.i. de quo genere mala dicuntur, nam male audiri non potest nisi prius mala dicantur. P. Quàm.i. quantom, exclamando legatur, fortunatus sum.i. felix ceteris rebos.i. in alijs rebus, absque hæc vna res.s. discessus matris rus, foret.i. in alijs rebus, absque hæc vna res.s. discessus matris rus, foret.i. accideret, qui modus loquendi per absque, volgo, dici solet hoc modo, Ego eram satis afflictus in alijs rebus, sine hoc, q hæc res accideret, vel absque q hęc res accideret, sed melius est imitantea Terent. dicere. Eram satis in ceteris rebus veaatos absqoe hoc contingeret, vbi Don. dicit, absque esse aduerbium potios quàm præpositionem, quod ea eo cõstat, quòd sine suo caso appositum est, q̃ ergo fortunatos sum in ceteris rebus absque hęc vna res foret habens.i. qui habeo hanc matrem talem, quæ oullis meis flectatur doloribus, aotem.i. sed, habens inquam illam vxorem, quę.s. grauida sit facta ex alio, q̃ ex me, vti tunc existimabat. S. O

mi

mi Pamphile obsecro vt sup. tute.i.tuipse,non inducas,animum .i.non velis,non tibi persuadeas pati.i.ferre, rem incõmodam .i. infelicem,non opportunam,vt.i.secundum quòd quæque res incommoda est,q.d. non apponas animo tuo res incommodas secundum omnem earum incommoditatem, sed quidquid erit illud,ferendo superes.Si cetera pręter meum discessum sunt ita vt vis,& si vxor sup.est ita vt sicut eastimo illam esse,ò mi gnate,da mihi banc veniam.i.permitte vt tua secedam cum tua venia,reduce pru reduc illam Philumenam. P. Ve misero mihi.i.sum bene infelix & maledictus,& h.d.ingemiscens. S. Et quidem ve mihi miseræ,etiam vt tibi.i.etiam sum infelix in hac re,vt tu,nam hæc res ò mi gnate non minus male habes.i. tractat me, q̃ habes te.

LATO. ARGVMENTVM) Sostrata denunciat sese abituram & locum daturam Philumenæ,quare augetur perturbatio Pamphili.[Verum ita me Dij)Purgatio. [Teq. antequam) Rebar te illam plus amare quàm me,nam,ante, cõparationem significat. vt anteponere,anteferre. [Nunc tibi) Honesta ratio,ne temere hoc facere videatur,& ne recuset Pamphilus. [Quæso) Recusatio Pamphili,quam confirmat à futura infamia,& ab indigno. [Nihil iam) Solutio,ab ætate,item à iusto & vtili. Attende autem quomodo poëta studeat omnibus modis in hac fabula,bonam socrum inducere, sicut paulo post bonam meretricem. [Quam fortuna) Magis accenditur Pamphilus matris bonitate,& absque,pro nisi ponitur,aduerbialiter.[Væ misero)Interiectio dolentis.

PETR. MARS. NON clam me) Adolescentis bene morati, & ad virtutes instructi debitum officium,qui,quantum parentibus debeat, agnoscit,nec propter suam ipsius commoditatem,aut vsum parentibus suis quidquam incommodare præsumit,hac scena exprimitur. Debemus enim nostros mores sic comparatos habere,vt nõ nostræ libidini inseruiant,& ob id parentibus,vt in mœrore sint, causam dare,sed omnibus modis ita obedire, vt de nostra pertinacia & insolentia nihil,quod queri possint,habeant. Arist. Pol. 3. Parentum est liberis,ea quæ vsui sunt,aut esse possunt, prouidere liberi rursus parentum vtilitatem, & negocia suis ipsorum commoditatibus longe præferre. [Satias) Veterum sermo est, pro satietas. Sal. hist. lib.xj. In saltibus occupatis tum externorũ agros inuasere,frumentiq. ex inopia graui satias facta. Lucil. Quid mihi proderit? satias se iam omnium rerum tenet facta.

GLAR. EIVSDEM generis cum proximis.hi sunt versus Iambici tetr.acat. Et sia alia scena,in qua pronomina Meus, Tuus sæpius vel comprimantur,vel creticos bacchiosq. constituant. In 2. itaque carmine vel Meos monosyl. est, vel bacchius loco secundo. In 3. dij corripitur,non eliditur,& Eaopto legendum. In 4. Vt eliditur à superiore versu.In 5.Valde abundat,nec veteres habent lib. & Si tei legendum,quod recte annotauit Ioan. vt post spondeum,ac tres iambos sit anapæstus,deinde spondei duo cum pyrrhichio.In 6 possunt duo cretici esse initio,vel Mihi monosyll.totum eliditur,ac s,in Tuus abijci. Sic in 7.vel creticus est loco tertio,vel Tuo monosyll.Ita in 9.& coniunctio geminãda est,& Meæ monosyl.vel bacchius loco quinto.quod & in quinto verso dici poterat. In 10.eodem modo de Tuo dicendum. In 12 d.eliditur in Quid,& duo ij,penitus in Consilij. In 13. Illius dissyll. In 15. Mea,cia,Tua,monosyllaba,aut bacchius locis primo ac tertio,creticus loco sexto. In 16.creticus loco primo, ni Tuus monosyl. dixeris. Et nota Amicam in bonum,quod rarum est. In 17.bacchius loco primo,aut Mea monosyl.In 18. asyndetos quidam legunt Dum ætas,tempus tulit. atque ijdem elidunt s, in Tempus. Alij ætatis legunt. atque illi idem s,elidunt,sed Me non legunt post Satias,vt Aldi liber.In 19.Cui monosyll.& Ioan.Meæ,pro Mea legendum eastimat,quod placet. In 20.Don.Eapectet legit,non Eaoptet,& recte. In 23. Suspicio videtur secunda producta,vt sæpius alibi. In 4. à fine Rem post Incommodam legendum. In antepenul.vè Ita non est in vetere lib.quod si tamen legitur,creticus erit loco sexto,nil,de illam Elidas. In vltimo s,in Minus eliditur.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Reconciliantur,& omne bellum inter se componunt vir & vxor. Monetur Pamphilus,vt vxorem reducat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena colloquium est,in quo reconciliatio viri atque vxoris post frequens iurgium continetur. Deinde disputatio & consilium Pamphili de non reducenda vxore.

Iambici & Trochaici mixti, Senarius vnus. Dimeter item vnus.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILVS.

QVEM cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi vxor:
Istuc est sapere, qui, vbicunque opus sit, animum posis flectere,
Quod faciundum fortasse sit post idea, hoc nunc si feceris.
S. Fors pol fuat. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te,& tu me feres.
S. Spero mecastor. L. i ergo intro, & compone, quæ simul tecum simul
Ferantur: dixi. S. ita vt iubes,faciam. P. pater.
L. Quid vis Pamphile? P. abire hinc matrem? minime. L. quid ita istuc? P. quia
De vxore incertus sum etiam quid facturus siem. L. quid est?
Quid uis nisi reducere? P. equidem cupio,& vix contineo: sed
Non minuam meum consilium: ex vsu quod est,id persequar.
Credo,si non redducam,ea gratia concordes magi' fore.
L. Nescias: verum id tua refere nihil, vtrum illæ fecerint.
Quando hæc abierit: odiosa hæc æta'st adolescentulis:
E medio æquom excedere est: postremo iam nos fabulæ
Sumu' Pamphile, senex, atque anus.
Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus.

DONATVS.

QVEM cum istoc sermonem habueris)In hoc colloquio recõciliatio senum est post iurgium, mixta disputatione Pamphili de non reducenda vxore.[Procul)Procul,nunc prope.[Hinc stans accepi vxor) Accepi,audiui. Et modo,santi ante, mulier. & de vxore,Dij mala prohibeant [Istuc est sapere,) ... ad istuc,excepi ne dictum,quasi cetera stulte fecerit. & simul stomachum retinet quo reprehendat cetera. [Qui,vbicunque opus sit)Qui,pro quæ,interdum abundat.[Animum possis flectere)Modo non alienum animum,sed suum flectere. & vnde flectere? à iurgio ad modestiam, ea concessione, ex domo. [Animum flectere) Ad hoc flectere animum dixit,vt ostenderet ne nunc quidem purgatam apud se Sostratam de præterita culpa.[Quod faciundum fortasse sit post) Hæc etiam sententia videri potest generalis, & deest Ad id, vt sit, flectere ad id, quod faciundum. Potest & absolute accipi,Quod,pro,quæ res facienda sit. [Quod post faciundum sit).i.concedendum. & vim necessitatis hoc verbum exprimit. [Fors pol fuat.) Fortuna faueat, quasi τῷ ἀντιφωνήματι aduersus triste dictum vsa est. nam fors fortuna bona est. Et fuat,sit significat. dixerat enim ille,Quod faciundum sit post fortasse.[Fors fuat pol).i.bona eueniat. quasi τῷ ἀντιφωνήματι dicat, Bona dicito potius. An bona fortuna sit per Pollucem?[Abi rus) Hortantis est ad celeritatem. Virg. Ergo age care pater,ceruici imponere nostræ.[Ibi ego te,& tu me feres) Non dixit. Ibi nos inuicem delectabimus,sed quia senex atque anus est,ego te,& tu me feres,dixit. Et simul quia nuper incusauerat mores senũ,seuocare vult causam abscessionis suæ, & ad filij culpam aut nurus. [Ibi ego te,& tu me feres) Aut quia noti inter nos sunt mores nostri, aut quia vtrique vna ætas est. & sic pronuncia,quasi hoc ipsum necessitate decernat senex,cum dicit,Abi rus. Ergo hinc. [Ibi ego te,& tu me feres,ipsa pronunciatio querelam continet de filijs & senectute.[Spero mecastor)

tres hic aliqua in re errant. Laches resciscens natum puerum, Myrrhinam hac in re incusat. Phidippus id item confirmat: inde ambo vehementer Pamphilum ad uxoris reductionem instigant, quod constanter hic & pertinaciter renuit. Quae a senibus ferme conuictus ob puerum natum, ne prorsus secum habeat, abscedit. Hi vero ob meretricium amorem eum id facere suspicantes, Bacchidem [illegible] conuenire decernunt.

Senarij.

PHIDIPPVS, LACHES, PAMPHILVS.

TIBI quoque ædepol sum iratus, Philumena,
Grauiter quidem: nam hercle abs te factum est turpiter:
Etsi tibi caussa est de hac re. mater te impulit:
Huic vero nulla est. L. oportune te mihi
Phidippe in ipso tempore ostendis. PH. quid est?
P. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc operiam?
L. Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:
• demũ Ne reuereatur, minus iam quo redeat • domum. PH. ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc sunt mea vxore exorta omnia.
P. Mutatio fit. PH. ea nos perturbat Laches.
P. Dum ne reducam, turbent porro, quàm velint.
PH. Ego Pamphile esse inter nos, si fieri potest,
Affinitatem hanc sanè perpetuam volo:
Sin est, vt aliter tua siet sententia,
Accipias puerum. P. sensit peperisse: occidi.
L. Puerum? quem puerum? PH. natus est nobis nepos:
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuisse prægnantem vnquam ante hunc sciui diem.
L. Bene, ita me dij ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam saluam: sed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nos ne hoc cælatos tam diu? nequeo satis,
Quàm hoc mihi videtur factum praue, proloqui.
PH. Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi Laches.
P. Etsi iam dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non est, cum eam consequitur alienus puer.
L. Nulla tibi Pamphile hic iam consultatio est.
P. Perij. L. hunc videre sæpe optabamus diem,
Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem:
Euenit: habeo gratiam dijs. P. nullus sum.
L. Reduc vxorem ac noli aduorsari mihi.
P. Pater, si illa ex me liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certo scio,
Non me clam haberet, quæ celasse intellego.
Nunc, cum eius alienum esse à me animum sentiam,
Nec conuenturum inter nos posthac arbitrer,
Quamobrem reducam? L. mater quod suasit sua,
Adolescens mulier fecit: mirandum ne id est?
Censen' te posse reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?
PH. Vosmet videte iam Lache, & tu Pamphile,
Remissan opu' sit vobis, an reducta domum?
Vxor quid faciat, in manu non est mea:
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridicule rogas.
Quicquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Vt alamus nostrum. P. quem ipsa neglexit, pater.
Ego alam? L. quid dixti? eho, an non alemus Pamphile?
Prodemus quæso potius? quæ hæc amentia est?
Enimuero prorsus iam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, vt præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id, quod solicitere ad hunc modum?
Primum hanc vbi dixti caussam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc vxorem domi;
Pollicita est ea se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi caussam vides;
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum,
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos fecisti in eam, quàm animo æquo tuli?
Egi, atque oraui tecum, vxorem vt duceres:
Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo.
Quæ tum obsecutus mihi fecisti vt decuerat.
Nunc animum rursum ad meretricem induxti tuum.
Cui tu obsecutus, facis huic adeo iniuriam.
Nam in eandem vitam te reuolutum denuo
Video esse. P. me ne? L. te ipsum: & facis iniuriam,
Cum fingis falsas caussas ad discordiam,
Vt cum illas viuas, testem hanc cum abs te amoueris:
Sensitque adeo vxor: nam ei caussa alia quæ fuit,
Quaobrem abs te abiret? PH. plane hic diuinat: id est.
P. Dabo iusiurandum nihil esse istorum tibi. L. ah,
Reduc vxorem, aut, quamobrem non opu' sit, cedo.
P. Non est nunc tempus. L. puerum accipias: nam is quidem
In culpa non est. post de matre videro.
P. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, præsens quando promoueo parum.
Nam puerum credo iniussu non tollent meo,
Præsertim in ea re cum sit mihi adiutrix socrus.
L. Fugis? hem, nec quidquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum Phidippe mihi cedo, ego alam. PH. maxume.
Non mirum fecit vxor, si hoc ægre tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narrauit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primo: nunc vero palam est.
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptijs.
L. Quid ergo agam Phidippe? quid das consili?
PH. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam censeo:
Oremus: accusemus grauius: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
L. Faciam vt mones. puer eho, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc euoca verbis meis.
Et te oro porro, in hac re adiutor sis mihi. PH. ah,
Iam dudum dixi, itidemque nunc dico Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si vllo modo est vt possit, quod spero fore.
Sed vis ne adesse me vna, dum istam conuenis?
L. Immo vero abi, aliquam puero nutricem para.

TIBI

DONATVS.

TIbi quoque ædepol) In hac scena vltimus error est, vicinus catastrophe. [Tibi quoque ædepol sum iratus,) q.d. Nō solum matri tuæ, aut etiam socrui tuæ. [Tibi quoque ædepol) Recte, nam & amicos incusamus leuiter incipientes, & grauiora inferentes. Hanc ergo partus causa leuiter incusat. deinde confirmat inferendo grauiter quidem, & statim causam subiungit, cur quidem ei irascatur. [Factum turpiter) Quòd abscesserit domo mariti. [Et si tibi causa est de hac re) Causam more suo pro defensione posuit. Sic in Phorm. Quid mihi dicēt, aut quam causam reperient, demiror. Et quę causa fuerit, ipse dicit. [Mater te impulit) mater te impulit, absolute, deest enim. Nā, vt sit. Nam mater te impulit. [Mater te im.) Qualitas remotiua. [Huic vero) Ipsi matri. s. [Opportune te mihi Phidippe i ipso tempore) Verum ταυτολογία est? an opportune quia volebam, & in tempore, quo modo volebā? an, opportune, mihi, in ipso tempore, tibi. i. & mihi, & tibi commode euenisti? [In ipso tempore ostendit) Ostenditur nobis id, quod quęrebamus. Opportune, & in ipso tempore, non est idem. etenim opportune dicimus, cum, verbi gratia, inuitati, ad ipsum tempus incipientis prandij venimus. [In ipso tempore) Cum iam prandio apposito. [Aut quo pacto hoc aperiam?) Hoc modo ostendit necesse q simulet, nec id quod verum est, dicendum sibi esse. [Dic filiæ tuæ concessuram hinc Sostratam) Blande non addidit tuæ, q.d. communi filiæ. Et bene non, socerum, sed Sostratam. [Ne reuereatur) Bene reuereatur, ne odisse Sostratam, sed metuere videatur, & quasi ipsa socrua non odium meruerit, sed reuerentiam. [Minus iam quo redeat domum) τάξεως ἀναστροφή. vt sit ordo, Quo minus redeat. [Nullā de his rebus culpam) Relatio criminis potest videri. [Tua) Deest vxor, quod nomen inferius posuit. [Tua) Cum percursione audiendum est, vt subaudiatur vxor, ab eo quod dicturus est, vxore. [Mutatio fit) Mutationem suspicionem dicit, erroremq. iurgantium. [Mutatio) Deest quarum rerum mutatio. ergo mutatio criminum, aut culparum. [Ea nos perturbat Laches) Ea, non ea mutatio, sed vxor, hoc est Myrrhina. [Mutatio fit) Criminis. s. & peccati. i. vel mea vxor crimen tuę sustinet, vel tua ad meam translata est culpa. [Turbent porro quam velint) Quantum velint, aut eam, quam velint, mulierem. sed melius est quod supradiximus. [Dum ne reducam, turbent porro) Quomodo est pius erga matrem Pamphilus, si paruifacit vtrum socrus sua perturbetur? an mater a senibus? Soluitur sic. quia Quam, non est generis fœminini. sed est quantum. Turbent, errent & tumultuētur, significat, vel turbentur. [Ego Pamphile) Hoc pronomen initium continet orationis grauiter inceptæ: vt, Ego postquam emi te à paruulo. [Si fieri potest) Interposuit, vt supercilium soceri demonstraret. [Si fieri potest) Recte additum, si fieri potest, quia nō conuenit rogari a socero generum, vt supra dixit. [Hanc sanè perpetuam volo) Iam enim est confirmata, sed perpetuam cupit. [Sin est, vt aliter tua siet) τῷ ἀλλοιωτικῷ vitauit illud quod est ominosum, ne dissidium diceret. vt Virg. grauior ne nuncius aures Verberet. [Accipias puerum) Iure, quia liberi patrem sequuntur. Bene mire huc maxime adcecit, quod maxime recusat Pamphilus, & propter quod, vxor quoque non reducitur. Et Accipias, pro accipe, vt quiescas, pro quiesce. [Sensit peperisse occidi) Hoc maxime inopinatum est Pāphilo, quia socrus promiserat omnes ignoraturos. [Sensit) Proprie hic. [Puerum, quem puerum?) Moraliter primum dubitat quid audierit, deinde quasi certus quid audierit, admiratur, dicendo Quem puerum? [Puerum, quem puerum?) Bene cum consternatione animi, quod nunquam fando acceperat. [Natus est nobis) Bene, quia ambo aui. [Nam abducta à vobis) Bene, non abierat, sed abducta fuerat, vt magis sit culpa matris. [A vobis) Pro, A Pamphilo. [Nam abducta à vobis prægnās fuerat) Hoc totum cum indignatione in vxorem pronunciandū est. [Neque fuisse prægnantem) Prægnans est ante gnatum, vel ante genitricem est enim præ, ante. [Bene, ita me dij ament) Agit gratias nunciatori. gratulatur ob susceptum nepotem, gaudet liberatam nurum. [Natum illum, & tibi illam saluam) Proprium affectum refert, sibi nepotem, illi filiam esse seruatam. [Et tibi illam saluam) Recte tibi, quia pater puerperæ est cui dicit. [Sed quid mulieris vxorem habes?) Quid mulieris dixit, ac diceret, qualem mulierem, aut aliquid grauius. & totum percunctatiue potius, quam pronunciatiue, & diceret, Pessimam mulierem, & male moratam vxorem habes. Et reprehensio est cum contemptu, sic &, Quid hominis? vt Virg. Tu mihi quodcunque hoc regni. At contra cum honore sic dicimus, Quem hominem habes? [Moratam) .i. institutam, & est participium sine verbo. [Nos ne hoc celatos) Non parum celatos dicit, sed, prægnantem filiam fuisse. [Nequeo satis proloqui) Magna exaggeratio. [Quam hoc mihi videtur factum praue) Totum modeste, quamuis indignetur, quia apud maritum vxor non est vehementius accusanda. [Quam hoc mihi) Quòd prægnans fuerit filia, non q natus est puer. [Non tibi illud factum minus placet, quam mihi, Laches) Verum quia noua • & magis quoniam sequitur, an εἰρωνεία est? vt sit ordo, Nō minus mihi placet, quàm tibi. Et placet, pro displicet intelligamus, vt alibi, Nunc me hospitem lites sequi, quàm hic mihi sit facile atque vtile, aliorum exempla commonent. [Non tibi illud factum) Sub εἰρωνεία est dictum. hoc enim ait, Tantundem tibi placet, hoc factum, quam mihi. Alibi, Nunc me hospitem lites sequi, &c. [Cum eam iam consequitur alienus puer) Alienus, quòd senes gratulantur, id maxime lædit Pamphilum. [Consequitur alienus puer) μεταφορὰ à pecoribus, quæ vt mox nata fuerint, matres sequuntur. Virg. Atque ipsæ memores redeunt in tecta, suosq́ Deducunt. [Nulla tibi Pamphile hic iam consultatio est) De reducenda. s. vxore. [Perij) Hoc sibi ipse Pamphilus dicit. [Cum ex te esset aliquis qui te appellaret patrem) Bene hoc notauit quod Pamphilo non videtur, hoc est ex illo esse quod natum est. [Euenit) Proprie euenit. ideo & bonorum euentus dicitur. [Nullus sum) Ipse sibi iterum. hoc vlterius est quam perij, quia cum aliquis perit, reliquum vel cadauer est. [Accolit aduersari mihi) Causam interposuit senex, quo magis facere filius non recuset. [Si illa ex me liberos vellet sibi) Vt apparet, tantum commentus est causam. [Si illa ea me liberos vellet sibi) Nactus est Pamphilus ex verbis senis causam aliam dissidij. [Aut se esse mecum nuptam) Vetuste mecum nuptam dixit. Et recte quia partus confirmat nuptias. Et melius, nuptam mecum, quasi tectam & opertam vno cubiculo merū Nubere enim est operire tegereq;. vnde & nubes quòd tegere soleant cœlum, dicuntur. Virg. Arturasq. comas obnubuit amictu. [Nō clam me haberet) .i. non tacuisset partumq. celasset. [Quæ celasse intelligo) Nō dixit natum filium, ne interposito affectu molliretur iratus. [Nunc cum eius alienum esse à me animum sentiam) A præsenti tempore. [Nec conuenturum) A futuro. [Quamobrem reducam?) Firmior conclusio facta est per interrogationem, quam si esset pronunciatiua. [Mater quod suasit sua) A deriuatione causæ defensio, & prætetea status est venialis, ab imprudentia descendens. [Sua) Pro eius, vt, Nanque suam patria antiqua cinis ater habebat. [Adolescens mulier fecit) Multa dixit, & mater sua, & adolescens mulier. & quasi docet hoc exemplo parendum patri esse. [Mirandum ne, id est?) Bene mirandum, non irascendum dixit. Miramur enim magis, si amici peccauerint, quàm irascimur. [Repetire vllam mulierem,) q.d. si hanc repudiaueris. [An quia non delinquunt viri) Ironia dictum. non enim non delinquunt. [Vosmet videte iam, Laches, & tu Pamphile) Nec rogare socerum, nec interesse conuenit, vbi certior fit ad repudiandum gener. [Vosmet videte iam, Laches) Virg. Vos ô Calliope precor, aspirate canenti. [Remissam opus sit vobis, an reductam domum) In veris lib. sic est, Remissan', an reducta. vt sit, Remissa ne, an reducta. [Vxor quid faciat, in manu non est, mea) Ordo, Vxor mea quid faciat, in manu non est. deest Eius. vt sit, in manu eius non est, sed in mea potestate positum est. [Mea non est) Vxoris. s. Et est ordo. Vxor mea quid faciat, in manu eius non est. [Neutra inde vobis difficultas) Promittit facilitatē suam, vt tamen vxor roganda sit. An aliter, & vt supra annotauimus. [Sed quid faciemus puero?) Vt, Quid me fiet, dicitur. [Sed quid faciemus puero?) Vt. Quid me fiet, dicitur. [Sed quid faciemus puero) Qui vtique quidquid erit, patri reddendus est. [Huic reddas) Pamphilo. s. [Ridicule rogas) Ridicule, vel aduerb. esse potest, vel nomen, si nomen est, subdistingue ridicule, & sic interroga, cum vi pronunciationis. [Huic reddas, suum, scilicet) Sic dixit, huic suum, & reddas, quasi reposcat Pamphilus. Et non subiunxit, Vt alat, sed, Vt alamus, vt sua quoque interesse monstraret. [Vt alamus nostrum) . s. Pamphili filium, nepotem meum, vtrunque nostrum. [Quem ipse neglexit) Si ipse legeris, clare dictum est. si Ipsa, lenius est; & videbitur senex ob murmurationē eius intellexisse, q nolit puerum tolli, & ideo appositum, Quid dixti? eho an non alemus Pamphile? [Quem ipsa neglexit) Legitur & ipsa, & hoc est melior, vt sit pater vocatiuus casus. [Quē ipsa neglexit pater, ego alam?) Hic sibi obmurmurans, vultu & verbis ostendit nolle suscipere filium. [An non alemus Pamphilo) Quod faciendum sit, à contrario vult senex pronunciatione demonstrare, q scelus sit non fecisse. [Prodemus quæso potius?) Deseremus, proijciemus, porro dabimus? Virg. - vnius ob iram Prodimur.

Prodimus. Nam à quo defendendi sumus, si non deserit pater? [Enimuero prorsus iam tacere) Multa reticentia de filiorum vitijs, & defensione quoque apud soceros vti parentes, sæpe Terentius demonstrauit, & præcipue in Andria, cum dicit, Ego illud sedulo negare factum, ille instat factum. [Iam tacere non queo) Quintus tacendum sit. [Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?) Coniectura quòd amet meretricem Pamphilus. [Tuarum lacrumarum esse me?) Apparet illum à Sostrata hoc audiuisse. nam ipse filium deprehenderat flentem. [Sollicitere) Perturberis, commoueare. [Ad hunc modum?) .i. immoderate. [Primum, hanc vbi dixi caussam) A summo ad imum. [Nactus alteram es) Nancisci proprie dicitur, qui paratus ad tenendum ante, quam possit reperire, quod teneat, statim, quod occurrerit, prehendit. [Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum) Mire est temporis inuectio. Et, aliquando tandem vt adiungas, deest Fac, sed plenum pronunciatione est. [Quam longum spatium) Ab ante actis. [Sumptus, quos fecisti in eam) Recte huc dixit, quia imperabilior esse debet indulgentissimus pater. vt alibi: Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo vsque adhuc, Quæ meo cunque animo libitum est facere, ei ne ego vt aduerser? [Egi, atque oraui) Agit qui iustam rem dicit. Orat, qui animo demisso precatur, vt quasi beneficium præstetur sibi. [Tēpus dixi esse) Tēpus, quia diu multumq. sustinuit. [Impulsu duxi tui meo) Multum valet ad suadendum laudatio eius apud quem agimus, & ea ea parte laudatio qua illum solemus inflectere. [Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti vt decuerat) Ordo, Quæ fecisti tum obsecutus mihi, vt decuerat. [Nunc animum ad meretricem) Hoc vultuose & demisso labro, vt appareat inuitum adduci ad reprehendendum, qui laudauerit modo. [Quæ tum fecisti, mihi obsecutus) Iuueniliter satis, quia non dixit, Multum amans. [Facis huic. s. vxori. [Cui obsecutus) O meretricis superbiam non ferendam. [Nam in eandem vitam) Parcius vitam dixit, quàm flagitium atque libidinem. [Te reuolutum denuo) Non redisse, sed reuolutum esse, tanquam inuitum aut nescium. relinquit enim quandam veniam, vt velit esse correctior. [Me ne?) Hoc genus interrogationis negatiuam habet significationem. [Et facis iniuriam) Pro, facis iniuste. [Vt cum illa viuas) Grauius est cum meretrice viuere, quàm meretricem amare. [Vestem hanc cum abs te amoueris) Laudata est hic vxor modestia, cum illam testem, non impeditricem appellet socer. [Sensitq. adeo vxor) Aliud argumentum quo vult in Pamphilum referre non solum illius, sed etiam vxoris culpam. Et hic vide non accusat socrum. [Plane hic diuinat) Diuinat vixit, pro verum dixit. & nota diuinat, de præterito dictum. Vnde prouerbium, Atuor diuinare sapientem. quia qui dicit verum, diuinus est. [Dabo iusiurandum) Vbi argumenta & testimonia deficiunt, ibi iureiurando opus est, &. i. ἀνίχνευσις. [Nihil esse illorum) Satis concione dixit illorum, ne in singulis commoraretur. [Redue vxorem, aut quamobrem non opus sit, cedo) Quia Pamphilus hoc solum defendit, non id esse, quod pater putat, nec causam, quæ vera sit, protulit, ideo senex relicta tota quæstione, rediit ad id quod agitur, & ait, Reduc vxorem. aut dic, quæ res vetat. [Non opus sit) Reducta. s. Non est nunc tempus. Quia socer adest. Et oratorie confugit ad deditionem, defensione titubante. [Accipias) Pro accipe. Causa cur accipiat. [Nam is quidem in culpa non est) In hoc dicto est quædam faceta irrisio eius, qui nimis iracundus sit. [Post de matre videro) Bene de matre concedit, vt de puero extorqueat, qui scit parentum concordiam firmam esse per filios. [Omnibus modis miser sum) Quid est, omnibus modis? verum & circa parentem, & circa vxorem? an & in reducenda, & in non reducenda? [Miser sum) An miser sum, cui maxime obtruditur, quod maxime fugio. i. puer? [Concludit pater) Translatio de fera indagata. Sic Cic. circundatos Verri cancellos ait. [Nam puerum credo) Omnia facit poëta, ne aut rem palam faciat, aut intercedat diuortium. [Adiutrix socrus) Quæ dixit, continuo exponetur. [Fugis? hem) Ex verbis patris ostendere voluit quid agat Pamphilus. & ille abibo dixit, hic fugis? [Num tibi videtur esse apud sese?) Quasi ob amorem meretricis insanus. [Sine) Sine, separatim accipe, quia vim habet cōminantis. [Amare mulieres) Quasi vxor, dixit amatas mulieres. non enim laudat, sed causam dicit, vnde vxor offenderit Pamphilum. [Non facile hæc ferunt) Non facile ferunt pellicatum, neque amorem aliarum in viris. [Nam ipsa narrauit mihi) Verum hinc ait hæc dixisse filiam sibi? an vero κατὰ τὸ σιωπώμενον factum est? Ego neutrum puto, & sic intelligo, quòd de vxore sua dicat, Ipsa narrauit mihi, secundum illud quod supra dixit, Nunc mihi in mentem venit, de hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus, nam negabas nuptā filiam tuam posse te pati cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris. [Neque illi credebam primo) Quare non credebas? nanque amaræ ad hanc rem mulieres sunt, & sæpe de nihilo suspicinsæ. Et bene hoc addidit ne timuisse generum videretur. [A nuptijs) Non dixit à filia mea, sed quod pater Pamphili magis doleat, à nuptijs, inquit. nam Philumenam nolle, irati est, odisse nuptias, amatoris. [Quid ego agam Phidippe?) Mire conturbatur pater, quasi res sua tantum agitur. Et vide quemadmodum poëta latenter sustinet ad rerum cognitionem. [Meretricem hanc) Bene hanc, quasi eam quæ interturbat. sic enim sumitur hoc pronomen: vt, Hanccine ego vitam parsi perdere? Et, Tuaq. animam hanc effundere dextra. i. malam. [Hanc,) q. d. quæ nos perturbat. [Primum) Bene primum, vt intelligamus deinde, Pamphilum. [Oremus) Verum rogemus? an quod est verius, omni genere eloquij communeamus? vnde oratores, orare & perorare dicuntur, & orator nomen accepit. Virg. Talibus orabat dictis. Nam qui orat, accusaturus, aut commoniturus orat. [Oremus) .i. eloquamur. Potest intelligi & rogemus, sed non cōuenit personæ potiori, & causæ, & ipsi verborum ordini. [Si cum illo habuerit rem postea) Vt in Eun. Quo cum vno tum rem habebam hospite. [Bacchidem hanc vicinam nostram) Sic maluit, quàm meretricem dicere, ne graue sit cū ea seni loqui, nisi quia vicina est. [Huc euoca verbis meis) Bene seruata sunt personæ congruentia. Non socerum manere hanc rem tantum decuit, non etiam facere, vt cum pellice filiæ suæ mutua sermocinaretur. Et huc euoca verbis meis. deest Eam. [Si vllo modo est vt possit) Maneret. s. vel fieri vt maneat [Sed vis ne adesse me vna, dū illam conuenis?) Melius pronunciaueris, si renitente & improbante hoc velle dicere acceperis Phidippum, quasi nō oporteat interesse socerum. Ideo mutat sententiam Laches, & relegat eum in procurationem alterius rei. [Nutricem para) Pro, quære.

GVIDO.

TIBI quoque ædepol &c.) In hac scena vltimus error est vicinus, datur enim opera vehementer senibus, vt Pamphilus vxorē reducat, quod constanter renuit vsque in finem scenæ. PH. Quoque. i. etiam. ò Philum. filia mea, sum iratus tibi sicut sum iratus matri tuæ & sum, quidem. i. certe, sum iratus tibi grauiter. i. molestè, nam hercle abs te factum est. i. fecisti turpiter cum discessisti à domo mariti, & si. i. quamuis, mater est tibi causa. i. defensio, excusatio de hac re, quæ mater impulit te ad discedendum, vero .i. sed, nulla est causa huic matri tuæ Myrrhinæ. L. O Phidippe ostendis te mihi opportune. i. commode, in ipso tempore. i. in ipso temporis articulo, quo summopere optabam compellare te. Opportune ad prandiū venisse dicitur aliquis, qui ad ipsum tempus incipiendi prandij venit, in ipso autem tempore venisse dicitur, qui venit cum iam esset appositum prandium, & ideo opportune, & in ipso tempore non sunt idem. PH. Quid est propter quod dicis me opportune venisse. P. Apud se loquitur, quid respondebo his senibus patri & socero, & quo pacto operiam. i. celabo hæc quæ ego scio, quæ pollicitus sum me celaturum, alij habent aperiam, & tunc est sensus, quomodo potero hæc explicare, quin frangam fidem præstitam Myrrhinæ, vel intellige aperiā .i. explicabo, exsoluam, expediam, hoc quod a me petitur. s. vxorē reducam. L. Dic filiæ. s. Philumenæ. Sostratam matrem Pamphili, concessuram. i. ituram, hinc. i. ex hac vrbe, rus. i. ad agros, ne .i. vt non vereatur. i. timeat, quo minus. i. vt non redeat iam domum, in accusatiuo casu aduerbialiter, pro aduerbio ad locum. PH. ah, interiectio dolentis, tua vxor nullam commeruit culpā de his rebus. i. quantum ad has res spectat. commeremus vel cōmeremur, mala tantum, omnia hæc mala sunt exorta à mea vxore Myrrhina. Mutatio. i. translatio culpæ à tua vxore in meam, fit. i. efficitur, ò. L. ea Myrrhina perturbat nos. i. est causa nostræ turbationis. P. porro. i. certe, & Myrrhina, & ipsi senes turbent. i. perturbent omnia, quæ. i. quantum velint, dum. i. dummodo, ne. i. non, reducam Philumenam. PH. ò Pamph. sane. i. certe, volo hanc affinitatem esse perpetuam inter nos, si potest fieri vt velis perpetuo esse affinis nobis. Sin. i. sed si. est. i. contingit vt tua sententia sit aliter. i. vt non velis vxorem reducere, accipias puerum recte, quia liberi patrem sequuntur. P. Phidippus sensit Philumenam peperisse, occidi. i. perditus sum. L. Dicis quod accipiat puerum, quem puerum accipiet? PH. nepos. i. filius filij tui, & filiæ meæ, est natus nobis. nam filia Philumena fuerat abducta à matre à vobis. i. à domo vestra, & (quod dici inepte solet) de penes vos, prægnans. i. grauida, participium sine verbi, origine, nec sciui vnquam ante hunc diem eam fuisse

prægnantem. L. dij ita me ament, bene nuncias. i. iucundum mihi nuncium affers, & gaudeo illum nepotem natum esse tibi & gaudeo illam Philumenam esse saluam. i. incolumem, & recte dixit tibi, quia Phidippus est pater puerperæ. Quid mulieris. i. quam mulierem, reprehensio est cum contemptu, cum ita loquimur quid hominis est, contra cum honore dicimus inquientes, quem hominem habes, quid ergo mulieris. i. quam mulierem habes vxorem, aut quibus. i. qualibus moribus, moratam. i. institutam, participium sine verbo, ne. i. vtrum, decuit sup. nos celatos esse hoc. i. eam fuisse prægnantem, tandiu. i. tanto tempore. Dicimus celatus sum hoc nam celo te hoc dicimus, & ideo secundus accusatiuus manet in passiuo. Nequeo satis proloqui. i. longo sermone dicere, quam. i. quantum, hoc videtur mihi factum praue. i. distorte, non recte. PH. ô Laches id factum non minus placet. i. non magis displicet tibi quam mihi. Nam minus ineptus dicitur aptior, & minus malus dicitur melior, vt illo nullus fuit minus malus. i. nullus fuit melior illo. P. etiam si dudum. i. prius paulo ante hoc. s. partus filiæ fuerat mihi ambiguum, nunc non est ambiguum mihi, cum alienus puer. i. non me genitus consequitur eam Philumenam. Hoc dictum à pecoribus tractum est, quæ vt mox nata fuerint, matres sequuntur. L. ô Pamphile iam nulla est tibi consultatio. i. deliberatio de reducenda vxore, hic. i. in hoc loco, q. d. nondum deliberasti eam reducere, cum tamen satis iam spatij habueris ad id faciendum. P. hoc sibi Pamphilus dicit pe eij. i. male res mea se habet. L. sæpe optabamus videre hunc diem, cum aliquis filius esset ex te, qui appellaret te patrem, euenit. i. contingit quod optabam. Nam filium es assecutus, habeo gratiam dijs. i. ob id sum Deo deuinctus, qui meis votis responderit, ex quo semper erga eum memor sum futurus gratias agendo. P. nullus sum. i. non sum, plus est quam perij, quia cum aliquis perijt adhuc cadauer reliquum. L. reduc vxorem, ac noli aduersari. i. repugnare mihi, vel obsistere. P. ô pater, si illa Philumena vellet sibi liberos ex me. i. si vellet habere liberos ex me, aut si vellet se esse nuptam mecum, pro mihi nuptam. Nubere est operire, tegi que, vnde nubes quod tegere solent cœlum dicuntur, satis scio certo, quod non haberet clam me. i. me nesciente illum partum, vel puerum quem intelligo eam celasse, hoc est non tacuisset ita partum, quem iam conspicio ab ea fuisse contectum, nunc cum sentiam animum eius esse alienum à me, non arbitror ipsum animum conuenturum esse post hac inter nos, vel sic intellige, arbitror non conuenturum esse post hac inter nos. i. non futuram concordiam amodo inter nos, cum iam eius animus sit à me alienus. Nam dicimus, hoc conuenit inter nos. i. de hoc inter nos non est controuersia. Quamobrem. i. qua de causa, reducam. i. debeo eam reducere, h. d. interrogando, q. d. non etiam recipiam certe. L. mulier adolescens. i. iuuenilis. s. Philumena fecit illud quod sua mater suasit illi. ne. i. vtrum. id. s. eam peccasse est mirandum? q. d. non. ne. i. vtrum, censes te posse reperire vllam mulierem, quæ mulier careat. i. vacet culpa, an. i. vtrum. ita censes, quia viri non delinquunt, h. d. per ironiam, cum intelligat & viros ipsos multum delinquere. PH. ô Laches, & ô Pamphile. iam vosmet videte remissam. i. remissa, ne. i. vtrum. opus sit vobis remissa an reducta, ad domum. i. vt remittatur an reducatur domum. vbi remissa & reducta possunt esse nominatiui casus. vt Cic. ad Cur. Dux nobis & auctor. opus etiam vtrum Philumena remissa aut reducta domum sit vobis opus, vel possunt esse casus ablatiui, qui idem forsan ponerentur non absurde pro infinitiuis, vt Sal. Facto opus est, pro opus est facere, & similiter hic videre. An opus sit vobis me remittere eam, an te Pamph reducere domum, quid vxor mea faciat non est in manu eius supp. i. in sua potestate, sed in ea. in neutra re. i. nec in remittendo, nec in reducendo difficultas erit vobis à me. Sed quid faciemus puero qui natus est ex Philumena. L. O tu ridicule. i. deridende, rogas. i. interrogas. Vel ridicule potest esse aduerbium. quidquam est futurum. i. quidquid possit contingere, reddas huic Pamphilo suum filium. i. Vel suum in neutro. i. id quod eius est, scilicet. i. certe vt alamus nostrum. i. filium ad nos spectantem. P. Vis sup. quod ego alam illum puerum, quem ipse pater puerperæ, neglexit. i. contempsit nutrire. Alij habent, ipsa, & nunc sic astrue. O pater vis supple quod ego quem. s. meipsa, vxor Philumena neglexit cum me nesciente peperit cum a domo discesserit, alam puerum supple me nesciente editum. L. Quid dixit? admiratur quod teneat puerum nutrire. eho, interiectio admirantis, an. i. verum, ô Pamphile non alemus puerum. s. potius prodemus. i. exponemus. Virg. in X I I. Ad mor. (si te fors dicta recuser) Prodiderim, vel (vt ait Donatus) prodemus proijciemus, deferemus, porro dabimus illum puerum, scilicet quæ. i. qualis, & quanta hæc dementia est velle prodere potius puerum, quam tollere. enim vero. i. certe, iam prorsus nequeo tacere. Nam cogis me vt loquar hoc Phidippo præsente ea, quæ nolo. i. quæ bene vellem in eius præsentia non dicere. Censes me esse ignarum. i. nescium tuarum lacrymarum, aut censes me esse ignarum. i. me nescire quid hoc sit. quod. i. propter quod solicitare. i. commouearis, ad hunc modum. i. ita immoderate. Primum. i. in primis, vbi. i. postquam dixisti hanc causam non reducendæ vxoris, videlicet te non posse habere hanc vxorem domi propter tuam matrem. ea mater pollicita est se concessuram. i. se recessuram, ex ædibus. i. ex domo vt illi recat. Nunc postquam quoque. i. etiam. vides hanc causam esse tibi ademptam. i. remotam nactus es. i. inuenisti excogitasti alteram causam non reducendæ vxoris, videlicet quia puer natus est clam te. i. te nesciente. Nancisci proprie dicitur, qui paratus, ad tenendum antequam possit reperire quod teneat, statimque quod occurrat prehendit. hæc Donatus cum Pamphile erras si putas me esse ignarum tui animi. i. me ignorare tuum animum, quam. i. quantum. longum spatium amandi amicam dedi tibi, q. d. satis diuturnum, quis sumptus. i. quas impensas, fecisti in eam. i. erga eam, q. d. maximos, quam. i. quantum tuli æquo animo illos sumptus fieri, q. d. nimis patienti, vt aliquando tandem adducas. i. adhibeas, huc, id est ad vxorem tuam animum tuum, egi tecum. i. te rogaui familiariter, atque oraui te tanquam supplex, vt duceres vxorem. Agit qui rem iustam dicit, orat qui animo demisso precatur. Dixi tibi tempus esse vt duceres vxorem, duxisti vxorem meo impulsu, quæ te impuli ad faciendum, quæ, id est quas res. i. ducere vxorem, relinquere amicam, fecisti tunc obsecutus mihi. i. mihi obsequendo & obediendo, vt. i. sicut decuerat. i. fuerat honestum, vt. i. mihi obsequereris. nunc rursum induxisti animum tuum ad meretricem, adeo. i. certe facis iniuriam, huic. s. mihi, cui tu obsecutus es prius ducendo vxorem. Nam video te esse reuolutum. i. relapsum in eandem vitam, denuo. i. iterum. P. Ne, id est vtrum, dicis me esse reuolutum in eandem vitam. L. Dico teipsum esse reuolutum in eandem vitam. & facis iniuriam. i. iniuste facis, confingis. i. excogitas, comminisceris, falsas causas. i. falsas excusationes non reducendæ vxoris, ad discordiam. i. dissensionem mouendam inter amicos. Vel fingis illas causas, vt sit tibi cum vxore & soceris discordia, vt tu viuas cum illa meretrice, cum amoueris. i. abieceris abs te hanc vxorem tuam testem, videlicet ne esset conscia tui reditus ad meretricem, & propterea tibi molesta, quoque. i. etiam, adeo. i. certe vel valde, vxor tua sensit. i. percepit te esse religatum amore meretricio. Nam quæ alia causa fuit. quamobrem, id est propter quam abiret abs te, & rediret in domum paternam. PH. Plane, id est certe, omnino vel aperte, hinc Laches diuinat. i. verum dicit, ac si spiritu diuino afflatus hæc dicat. vnde prouerb. aiunt. Diuinare sapientem, quia qui dicit verum de his diuinus est. P. Dabo tibi iusiurandum nihil istorum esse, quæ dicis. i. illa quæ dicis. non habere veritatem, & recte. Nam vbi argumenta & testimonia deficiunt, iureiurando opus est. L. Ah, dolentis, interiectio. Reduc, id est resume vxorem, aut cedo, id est dic quamobrem, id est quare non sit opus reducere vxorem. P. nunc non est tempus reducere vxorem. L. Accipias, pro accipe, puerum. Nam quidem, id est certe, is puer non est culpa, post, id est postea, ego videro, id est indagabo, discutiam, vel mihi permittatur facere inquisitionem de matre. i. de culpa matris. P. sum miser omnibus modis, nec scio quid agam tot rebus, nunc pater concludit, id est angit, vrget, implicat me miserum, translatio est a fera indignata, quæ alicubi concluditur, hoc est tot rebus me miserum concludit pater, vt miser sim omnibus modis, abibo. i. discedam hinc quando, id est quia, præsens (potest esse aduerbium temporis) i. in præsentiarum, vel pro tempore præsenti. Vel ego præsens parum promoueo. i. parum proficio. Nam mater & filia, non tollent. i. nutrient puerum iniussu meo. i. sine imperio meo credo. i. ita arbitror, ita quod absolute legatur, & seorsum, præsertim, id est præcipue, cum socrus. i. mater vxoris Myrrhina. sit mihi adiutrix. i. fautrix, in ea re. i. in eo negocio de non tollendo puero. L. cum vidisset filium fugientem ait, fugis? exclamando, hem, interiectio indignantis, nec respondes mihi quidquam, id est aliquid certe? Deinde conuertit sermonem ad Phidippum & ait. Num. i. nunquid, q. d. non Pamphilus filius videtur tibi esse apud se. i. compos sui, & suæ potestatis? q. d. non præsertim, qui turbationibus animi sit ita agitatus, vt hic consistere non possit. ô Phidippe sine, id est permitte totum negocium, vbi sine habet vim comminantis, cedo. i. da. interdum enim cedo significat dare, interdum ducere. Cedo ergo. i. da mihi puerum

ego

ego alam .i. nutriam eum. PH. maxume .i. libentissime dabo tibi puerum. vel maxime videtur mihi non esse apud se. Vxor mea non fecit mirum .i. rem mirandum. si ægre .i. moleste, tulit hoc .i. tales mores Pamphili, & eius amorem in meretricem. Mulieres sunt amaræ .i. asperæ, & quidem plusquam viri, non facile ferunt .i. tolerant, hæc .s. pellicatum .i. amorem aliarum in viris suis. hæc est ira .i. hæc est indignatio propter quam Philumena discessit à viro, videlicet propter amorem meretricum. Nam ipsa vxor mea narrauit mihi, quare videlicet filia discessit, ego nolueram dicere tibi id, quod narrauit vxor mihi, hoc .s. Pamphilo præsente, neque primo credebam .i. fidem habebam illi vxori narranti, nunc vero id, quod narrauit mihi est palam .i. manifestum, videlicet quod discessit Philumena propter amorem meretricium. Nam video animum huic Pamphilo abhorrere omnino .i. alienum esse prorsus à nuptijs .i. à viuendo in matrimonio. L. ergo cum ita sit ò Phidippe. quid agam, quid consilij das mihi, cum animus filij ita abhorreat à nuptijs. PH. Quid agas? .i. quid agere velis, vel possis. Censeo hanc meretricem Bacchidem primum esse adeundam .i. eundum esse ad eam, oremus eam vt à se Pamphilum abijciat vel oremus .i. omni genere eloquij eam commoueamus, vt non ita suis illecebris filium teneat, vnde oratores orare & perorare dicuntur, & orator inde nomen accepit, accusemus .i. probris & reprehensionibus eam obtundamus. denique minemur .i. minas ei proponamus grauius .i. acerbius, si postea habuerit rem .i. lasciuiam exercuerit cum illo Pamph. L. faciam vt mones. eho, hic admonentis est, vel excitantis, seu vocantis, ò puer .i. ò serue curre ad Bacchidem hanc nostram vicinam, euoca .i. accerse eam huc meis verbis .i. meo nomine, & porro .i. deinde, oro te Phidippe sis mihi adiutor in hac re. PH. Ah, interiectio dolentis voluntatem suam non expleri. ò Laches iam dudum .i. iam multo ante dixi, & nunc dico idem .s. quòd volo hanc affinitatem manere inter nos. si est .i. si contingit vllo modo vt possit fieri, quod .s. affinitatem mansuram inter nos. spero fore .i. futurum esse. Sed ne .i. vtrum velis me adesse .i. præsentem esse, vna .i. simul, dum .i. quandiu, conuenis .i. alloqueris istam Bacchidem. L. immo .i. sed, abi .i. discede ab hoc loco, para .i. quære aliquam nutricem puero .i. filio Philumenæ.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Cognitio partus Philumenæ magis vrgetur Pamphilus vt reducat vxorem. Et est hæc summa epitasis. [Tibi quoque) Egrediens Phidippus ita obiurgat Philumenam ut tamen culpam in Myrrhinam conferat. [Aut quo pacto) Dubitatio negans honeste aperiri posse. [Nullum de his) Accusatio Myrrhinæ. [Puerum?) Ex iurgio Phidippi cognoscit Laches puerum natum esse. [Iam diu) Subaudi oportuit, per ecliptin. [Etsi iam du.) Hæc omnia secum Pamphilus. [Patei h) Rursus fugis causam Pamphilus. [Mater quod) Iam & Laches confert culpam in Myrrhinam, & est purgatio ab imprudentia. [Remissam) Vetusta locutio, pro remissa, sic fungor. fruor, vtor hanc rem, pro, hac re. [Eho ao) Increpantis, nam prorumpit in obiurgationem senex. [Primum) Arguit inconstantiam, & tergiuersationem Pamphili, ex qua amorem meretricium collegit. [Tui animi) Epiphonema. [Quam lon.) Auget crimen à meritis suis. [Nunc ani.) Sensim hac suspicionem senex sternit viam ad catastrophem. [Testem) Cognitricem. [Nam ei) Confirmatio à remotione, per interrogationem. [Omnibus modis) Querela Pamphili ad spectatores. [Promouero) Proficio, neutraliter. [Hem) Indignantis. [Amaræ mulieres) Pronæ & impotentes ad iram. [Quid ergo) Consultatio qua præbetur occasio ad catastrophē. [Verbis meis) .i. meo nomine.

PETRVS MARS.

TIBI quoque) Liberos parentum voluntatibus & iussibus aperte obsistere non debere, nec in os obloqui illis decere sed potius, ne illos in grauiorem iram commoueant, neue ad animi asperitatem exacuant, cedere, & à conspectu illorum declinare satius esse, hæc scena declarat. Seneca: Si filius es, parentes lædere quid negligis? cur non potius, ne te videant, discedis? quamuis hæc causa dura est, sic tamen citius eos ad misericordiā flexeris. Plato de Leg. Omnino decet liberos parentibus non repugnare, sed illorum verbis, animum adhibere obsecundantem. [Nullu' sum) Desperantes, & male affecti miserijs, & calamitatibus sic dicere consueuerunt.

GLAR.

SENARII sunt omnes. In 1. iambus est loco primo. secundo autem loco amphibrachys, nisi Aedepol prima sit breui. In 3. recte Ioan. ex Don. commentario dolet. Quæ, post Mater. In 8. s, eliditur in Minus, nisi in tertio loco sit creticus quod perpetuo admonere non videtur operæpretium. Nam in 10. versu eodem modo de Mea dicendum. In 19. Fuisse dissyll. est. In 20. Dij corripitur, non eliditur. In 21. vel l, abijcitur de Illam, aut creticus est loco secundo. Nam tibi omitti non debet. In 22. s, eliditur in Quibus, nisi creticum malimus loco tertio. Sic in 25. loco primo est creticus, nisi l, de Illud abijciamus. Item s, in Minus eodem modo non habet. In 27. veteres lib. non habent Iam. sic loco secundo vel est creticus, vel Iam monosyll. In 3v. s, eliditur in Nullus. In 34. in Satis. In 36. Eius dissyll. est. In 37. Post, legendū videtur, non Posthac. In 42. Lache legendum, non Laches. quod paulo ante admonuit Ioan. cum carmen non exposceret, hic transmisit. In 43. carmen ex Donato ita legendum.

Remissan' an reducta opus sit vobis domum

Ita vt s, de Opus abijciatur Minor hoc fere in libris neglectum. In 47. Suum monosyl. In 49. Eho extra carmē est. In 5v. bacchius loco primo, & Non queo legendum, non Neque. In 53. vel Tuum dissyl. aut creticus loco tertio. In 55. legendum Primum hāc sibi dixti causam, ut Hanc ante Vbi ponatur. Sic in 58. Hanc ante Quoque legendum. Et in 59. legendum. Puer quis clam te est natus. vt habet Frobenij liber. In 73. Causa alia, legendum, non Alia causa. In 76. s, eliditur in Opus. Ita in 79. s, eliditur in Omnibus, nisi creticus sit loco primo. In 83. Mihi monosyll. totum eliditur. In 87. Mea supplet Don. & sane versus respuit, denique sensus non exposcit. In 90. Tibi, male, omissum erat in aliquibus libris. In 91. loco primo vel est bacchius, vel l, de Illi abijcitur, vel denique vero ambabus syllabis breuis est. Ego bacchium malim. In 5. à fine pro Idemq., Ioan. Itidemq. mauult. In pen. Me post Adesse ponendum, vt versus ita legatur.

Sed vis ne adesse me vna dum istam conuenis?

In vltimo creticus est loco primo.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Bacchis & Laches colloquuntur. Hic illam accusat, quòd ad se recipiat filium illa constanter negat. Mitem autem senem & meretricem bonam inducit, & occasio est catastrophes.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena colloquium continetur Bacchidis meretricis, & Lachetis patris Pamphili, qui se in causa coniecturali exercent. Nam senex eam accusat de missione ad se ac receptione Pamphili filij, illa contra constanter admodum inficiatur & negat.

Iambici Tetrametri, partim Acatalectici. Admixti sunt Trochaici quidam, & vnus Dimeter Catalecticus.

BACCHIS, LACHES.

NON hoc de nihilo est, quod Laches
nunc me cōuentam esse expetit:
Nec pol me multum fallit, quin,
quod suspicor, sit quod velit.
L. Videndum est, ne minu' propter
iram hanc impetrem, quàm possiem;
Aut ne quid faciam plus, quod me post minu' fecisse satiu' sit.
Aggrediar, Bacchis, salue. B. salue Lache. L. credo ædepol te
Non nihil mirari Bacchis, quid sit, quapropter te huc iussi
Foras puerum euocare.
B. Ego pol quoque etiam timida sum, cum venit mi in mentem, quæ sim,
Ne nomen * mihi quæstus obstet apud te; nam mores facile tutor, * meo quæstui

L. Si vera dicis, nihil tibi pericli à me est mulier: nam
Iam ætate ea sum, vt non siet peccato mihi ignosci æquom:
Quo magis, omnes res cautius ne temere faciam, accuro.
Nam si id nunc facis, factura ve es, bonas quod par est facere:
Inscitũ offerre iniuriam tibi me immerenti, iniquom est.
B. Est magna ecastor gratia, de hac re quã tibi habeam. nam qui
Post factam iniuriam se expurget, mihi parum prosit. sed
Quid istuc est? L. meum receptas filium ad te Pamphilum. B. ah.
L. Sine dicam vxorem hanc prius quàm duxit, vostrum amorem pertuli.
Mane: nondum etiam dixi id, quod volui. nunc hic vxorem habet,
Quære alium firmiorem tibi, dum consulendi tẽpus est.
Nam ille neque animo hoc erit ætatem, neque pol eadem ista ætate tu.
B. Quis id ait? L. socrus. B. me ne. L. te ipsam: & filiam abduxit suam,
Puerumque ob eam rem clam voluit, qui natus est, extinguere.
B. Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,
Sanctius quàm iusiurandum, id pollicerer tibi Laches,
Me segregatum habuisse, vxorem vt duxit, à me Pamphilum.
L. Lepida es. sed scin', quid volo potius sodes facias? B. quid cedo?
L. Eas ad mulieres huc intro, atq; istuc iusiurandũ idem
Pollicere illis: exple animum his, teque hoc crimine expedi.
B. Faciam, quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio,
Vt de tali caussa nuptæ mulieri se ostenderet:
Sed falsa fama esse nolo gnatum suspectum tuum,
Nec leuiorem vobis, quibus est minime æquom, viderier
Immerito: nam meritus de me est, quod queam, illi vt commodem.
L. Facilem, beneuolumq; lingua tua iam tibi me reddidit:
Nam non sunt solæ arbitratæ hæ: ego quoq; hoc etiam credidi.
Nunc cum ego te esse præter nostram opinionem comperi,
Fac eadem vt sis porro: nostra vtere amicitia, vt voles.
Aliter si faci', sed reprimam me, ne ægre quidquam ex me audias.
Verum te hoc moneo vnum, quali' sim amicus, aut quid possiem:
Potius quàm inimicus, periclum facias. B. faciam sedulo.

DONATVS.

NOn hoc de nihilo est) Ratus vitæ color in hac locutione miscetur à poëta. Nã meretrix loquitur & senex, & quod est mirabilius, bona meretrix, mitis senex, vt intelligas laborasse Terent. vt & à lege comicorum, recederet, & in actu tantum consuetudinem retineret. [Non hoc de nihilo est) Debet mirari meretrix, cum ad senem ducitur, debet timere, cum ad patrem. debet suspicari aliquid cuius amatoriam maritus est. [Non hoc de nihilo) Coniecturalis causa est, Recipis Pamphilum, non recipio. [Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor) Ordo & sensus hic est, Nec pol me multũ fallit, quin quod velit, hoc sit quod suspicor. vel, quin quod suspicor sit hoc quod velit. Ordo, Quin quod velis, sit quod suspicor. [Ne minu' propter iram) Quia non erit verisimile bonum esse patrem meretrici interturbanti, reddit rationem senex, cur agat mitius, ne videatur personæ modus non esse seruatus. [Nec pol me multum fallit) Non me fallit, quo minus id sit, quod me vocat, quod suspicor. [Videndum est,) Prouidendum cauendum. [Impetrem) Perficiam. dictum a patrando, cuius rei difficultas ob tarditatem complendarum nuptiarum, etiam ad alia negocia quę sunt ardua, verbum hoc commodauit, ac dedit. [Quod me post minu' fecisse satiu' sit) Satisfaciendo minuisse. [Quod post me minus fecisse satius sit) Si sit pro videatur acceperis, erit sensus, Ne quid faciam plus, quod post dum pœniteat me, videatur satius minus fecisse. Si sit pro erit acceperis, erit sensus. Videndum est ne quid plus faciam, quod fecero, postea satius sit me non fecisse & satisfacere. Aut certe duas res significat, quibus inter vtrunque temperandum esse demonstrat, vt per illud supra, lenitatem tenendam, per hoc infra, auctoritatem defendendam esse commoneat. An minus fecisse, pro pœnitere, sic.n. veteres dicebant. Multo factum, & nolo factum, cum alicuius rei eos pœnitebat. [Sit) Modo si prouideatur posuit. [Aggrediar Bacchis, salue) Bene aggrediar, quasi rem arduam, & incongruam seni. vel aggrediar, vt meretricem circũuentiam. Virg. Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis. [Bacchis, salue) Non ita meretrici obsequitur senex, quanquam vult adimere timorem personæ suæ. [Credo ædepol te Non nihil mirari) Ipsum prooemium mollius & leuius est, vt ostendat se non iurgaturum senex. [Quid sit) Deest res, vt sit, quid sit res. [Ego pol quoque etiam timida sum) Parelcon tertium. Vt, Multa quoque & bello passus. Et obsequenter posuit non solum se mirari, sed etiam pauere. [Ego pol quoque etiam timida sum,) Bene etiam, vt hoc dicat, non solum miror, sed etiã timeo. Et noue, timida sum, pro timeo. [Ne nomen mihi quæstus) .i. nomen quod inest meo quæstus. [Nomen quæstus obsiet) Quem exerceo. s. Et deest, Quod est. [Ne nomen mihi quæstus) .i. quòd meretrix sum. Legitur, & nomen meo quæstus obsiet. [Si vera dicis) Interrogatio .s. [Non siet) Non videatur. [Iam ætate ea sum, vt non sit peccato mihi ignosci æquom,) Quia ipse non do veniam. an quia iam mihi peccanti non danda est? Et est ordo, Vt non sit mihi æquum peccato ignosci. Necessaria igitur ambiguitas. aut enim Sit pro videatur. aut peccato pro peccatorum, aut peccato mihi, pro peccanti mihi. aut peccato meo. aut deest in, vt sit, in peccato. Cautius ne temere faciam) Seniliter additum post, cautius, ne temere faciam. [Factura ue es) Etiam, si non facies. [Inscitum) Me. s. si iniuriam faciam. [Offerre iniuriam) Offerimus iniuriam non merenti: Reddimus ei qui meretur. [Inscitum) Inelegans, non bonum. Et bene non dixit durum, aut quid tale, sed inscitum, quo verbo maxime mulieres & meretrices vtuntur. Scitum.n. dicunt quod placet, Inscitum quod displicet. vt, Per ecastor scitus puer natus est è Pamphilo. Hoc tale est quod dixit Inscitum ex abundanti, quale est apud Virg. nec post arma vlla rebelles Æneadæ referent. [Est magna ecastor gratia, de hac re quam tibi habeam) Imitatur hic & senile, & fœmineum tardiloquium. Sufficerat.n. ago gratias. [Nam qui post factam iniuriam se expurget) Sic in Adelphis ait, Indignum te esse iniuria hac, indignis cum egomet sim acceptus modis. [Mihi parum prosit) Si sic accipiatur, vt scriptum est. ἀντίφρασις est, aut μείωσις. & ita intelligendum, quasi dixerit, Multum mihi nocuerit, immo me euerterit. [Sed Quid istuc est?) Nunc demum ad rem dedit. [Meum receptas filium) Intentio criminis. Et non recipis, sed receptas. Et ne diceret, quid tuũ? Meum filium. [Meum receptas filium) Propositio accusatoria est. & breuiter proposuit crimen, quod postea dilatatur. Et frequentatiuo vsus est verbo, quod non raro, sed frequenter receptet. [Meum receptas filium ad te) Status coniecturalis, quæ coniectura diluitur per ἀνέλεγκτον .i. iusiurandum, ac tormenta seruorum. [Ah) Quod falsum est, reclamauit meretrix statim, & voluit contradicere, si permitteret senex. [Sine dicam) Virgil. sine me hæc haud mollia fatu, Sublatis aperire dolis. [Vxorem hanc prius quàm duxit) Hanc, quasi molestam, & quam hæc nolit pati. [Hanc prius quam duxit,) Ante rem. à præteritis & ante actis. [Vostrum amorem pertuli) ἀποσιώπησις. vt in Heautont. Au, næ illud haud inuitum, si vero, ferens, nam iam tute cohibes. [Vestrum) Non, ipsius Pamphili: Ergo blande & honorifice. non .n. illius amorem, & tuum quæstum, sed, amorem vestrum. nihil potuit dici familiarius. Pertuli autem, quantam

tam vim patientiæ habet, quantumq́. ponderis, ne lædi mereatur vlterius? [Vxorem hanc prius quam) A persona sua, Prius quam hanc duxit, vestrum amorem pertuli. Et quia multum diuq́. amauerit, pertuli dixit, quę est lõgi temporis significatio. [Nondum etiam dixi id, quod volui) Apparet senem tarde, & longe loquentem interpellari vultu responsuræ meretricis, cum ille sibi silentium præberi velit. Sic Virgilius Latinum inducit dicẽtem, fine me hæc haud mollia fatu, Sublatis aperite dolia, simul hæc animo hauri. Et ad postremum de Turno, Vt primum fari potuit, sic incipit ore. [Mane, nondum etiam) [illegible] tertia. [Nunc hic vxorem habet) Cum denunciatione pronunciandum est, q.d. alia res est. [Quęre alium firmiorem tibi) Magna moralitas in denunciatione, magna proprietas. sic enim dicimus, Quære tibi. Virg. Quærat sibi fœdera Turnus. [Quære alium tibi amicum firmiorem) Firmiorem pro firmo. non enim firmum concedit esse Pamphilum, quem volt intelligi decepiorem esse Bacchidis, non iam amatorem stabilem. [Quære alium tibi amicum firmiorem) Oratorie senex quasi consulit meretrici, quam vocauerat incusandam. [Quære alium) A præsentibus & à futuris. [Firmiorem amicum) Callide senex, quasi iam non Pamphilo consulat, sed Bacchidi, Quære alium dixit. [Dum consulendi tempus est) Sensus, Dum ætas in flore posita est, facies vendibilis etiam nunc est. Et est ordo. Dum tempus est consulendi tibi. & bis subaudiendum est Tibi. [Nam ille neque animo hoc erit ætatem) Aetatẽ, pro tam diu quam longa est ætas. [Neque pol eodem ista ætate tu.) [illegible]. prius ætatem aduerbium, & posterius nomen. [Quis id ait?) Non interrogatio, sed firma negatio est. [Quis id ait?) Cum dicat senex. Meum receptas filium, mirum est illam dicere. [Quis id ait?) Sed ab accusatore testimonium quærit. Et bene Ait, quasi vanum. sic enim dicimus, ait, aio, de rebus nugatorijs. [Socrus) Terribiliter, quasi quæ maxime sciat, & quæ maxime doleat. Ergo & oculis, & labris pronũciandum est. [Quis id ait?) Moraliter meretrix missa fecit omnia quę in medium senex contulit, & soli intentioni, Meum receptas filium ad te Pamphilum, quis id ait? respondit. [Et filiam abduxit suam) Addidit ad personam testis, & facta, quia minus idoneum videbatur, socrum dixisse de pellice. & simul ostendit quantopere hoc animaduertendum sit, ex quo tantæ turbæ sint concitatę. [Abduxit suam) Abduxit, proprie. Accersi enim dicitur ad maritum: Abduci a marito ad diuortium. Sic Virg. Et gremijs abducere pactas. [Puerumq́ ob eam rem) Hoc sic pronũciat senex, quasi qui dicat, Ecce quarum rerum tu causa. Et hęc oratio de ijs est, quibus ostendimus nos posse grauiter accusare, sed nolle. [Apud vos possem fidem) Bene Vos, quia & hic dicit, & socrus. [Aliud si scirem, qui firmare) Mire, dum quærit quo firmet fidem, fidem sibi acquisiuit atque ascripsit. [Sanctius, quàm iusiurandum) Ecce dũ aliud agit, etiam personam commendat. nam non est lenis, quæ iureiurando nihil sanctius sciat. [Sanctius) Firmius. [Me segregatum habuisse) Bono significato vsa est, quasi ipsa hæc fecerit. Et bene segregatum, non enim disiunctum aut repudiatum proprie diceret. [Vxorem vt duxit) Vt aduerbium est temporis, pro ex quo. [Lepida es) Senex cum meretrice loquens, eo potius nomine laudauit eam quo meretrices solent laudari, quàm quo matresfamilias. sic & supra, cum infestum se diceret rationẽ habuit, quæ esset co[...]a loqueretur. [Sed scin', quid volo potius) Hinc deliberatio [...]pit. [Sodes) Si audes, si vis. [Eas ad mulieres huc intro) Non dixit ad socrum & ad vxorem, terribilia nomina & inimica meretrici, sed quod facile est, ad mulieres. Sic alibi, Mulier mulieri congruit Et me longe videretur, addidit, huc intro. [Atque istuc iusiurandum).i. quod tu mihi pollicebaris. [Exple animum his, teq́. hoc crimine expedi) Explere, pro exinanire, Terẽtianum est. Expedire dicitur, qui pedem retentum liberat. [Exple animum) Quòd illis prosis. [Quod pol, si esset alia ex hoc quæstu) Vigilanter poëta, ne non verisimile videretur, id vllam fecisse meretricem, ipse lectorem præuenit. & sic ferè in omnibus Terentius, quæ minus peruulgata sunt, quæque abhorrent à cõsuetudine, agit. [Vt de tali caussa).i. amore mariti eius & pellicatu. [Nuptæ mulieri se ostenderet) Plus dixit, quàm, nuptam illo quæreretur. [Sed falsa fama esse nolo gnatum) Bene, quo sit gratior, non propter se dicit, quod facit, facere. [Nec leuiorem vobis) Quid leuiorem? an minus carum? vt contra grauis intelligitur. Virg. Ferit ense grauem Tymbreus Osirim. Grauis etiam molestus intelligitur. vt Sal. Grauiore bello qui prohibitori venerant socij, frigere. Grauis etiã languidus. Virg. Vbi aut morbo grauis, aut iam segnior annis Deficit, abde domo. [Nec leuiorẽ) Vt contra grauis, honore dignus & carus. [Quibus est minime æquum) Parentibus.s. [Immerito) Bona exceptio hoc enim, & cauere nobis, & præstare alijs possumus. [Immerito) Nam meritus est de me, [illegible]. Nam meritus est de me, quod queam, illi vt commodem. Et hoc artificiose Terent. ne vel meretricem dure à Pãphilo segregaret. [Quod queam, illi vt commodem) Sic in And. Magis id adeo vt mihi incommodet, quàm vt obsequatur gnato. [Facilem, beneuolumq́. lingua tua) Facilem ad peccatum, Beneuolum iracundiam retulit. [Lingua tua) Consuetudine magis, quàm ratione dicit tua lingua ergo pro homine ipso. [Lingua tua iã) Subdistingue Iam, vt appareat, si lingua tua iam, quanto magis facta? [Nam non sunt solæ arbitratæ hæ) Nunc fatetur se quoq; accusatorem fuisse, nunc vero beneuolum factum. [Hæ) Cũ apostrophe. [Ego quoque hoc etiam) Quoque, & Etiam superuacue posita sunt, sed hic confirmationem ostendunt. [Præter nostram opinionem) Pro contra [Præter nostram opinionem) Hoc est in noxiam. [Fac eadem vt sis porro) Hoc est persenera purgata esse, vult enim & de futuro cautum esse, vt supra, Nam si id facis, factura ue es. [Nostra vtere amicitia) Non iam amore, sed amicitia. [Aliter si faci') Aposiopesis. [Ne ægre quidquam ex me audias) Vtrum ægre pro male? aut ægre pro inuita? [Verum te hoc moneo vnum) Hæc figura oratoria, παραίνεσις dicitur. [Quals sim amicus, aut quid possiem) In secunda ratione Sal. ad Iug. Nã vim vagis, quam beneuolentiam eius experiri mallem. [Qualis sim amicus, aut quid possiem) Hoc genus comminationis minus habet amaritudinis, sed plurimum grauitatis. Et Sal. Nam vim, quàm misericordiam eius, experiri mallem.

GVID.

NON hoc &c.) In hac scena meretrix loquitur & senex exercentq́. causam coniecturalem. Nam senex dicit eam recipere Pamph. filium, illa contra inficiatur. B. Hoc non est de nihilo.i. propter nihilum, quod.i. propter quod, vel forte erit coniunctio. Laches expetit me esse conuentam.i. compellatam, seu allocutam, si passiue liceat dicere nec pol multum fallit me.i. non valde ignoro, quin .i. quòd non id, quod suspicor sit id, quod velit. L. alloquitur seipsum. ò Laches videndum est.i. prouidendum est, seu cauendum ne.i. vt non, minus impetrem propter hanc iram .s. meam, quàm possim impetrare, q.d. ne ira mea impediat quo minus assequar a meretrice id, quod poteram assequi, si non interuenisset ira, aut vi[de]ndum est ne.i. vt non, faciam quid.i. aliqd, plus .i. supra modum, quod post .i. post illud tempus, fecisse sit me minus.i. non, fecisse.i. cuius facti postèa me pœniteat. Si enim veteres dicebant, minus factum, & nolle factum, cum aliquos rei eos pœnitebat. Aggrediar quasi rem arduam & incongruam senis, vel aggrediar vt meretricẽ circumueniam Bacchis salue. B. ò Laches salue. L. ò Bacc. credo te non nihil.i. aliquantulũ mirari quid sit quapropter.i. propter quòd iussi puerum.i. seruũ euocare te foras huc. B. pol ego etiam sum timida.i. timeo, etiam dixit, q.d. non minus quàm tu putes, quoque, vacat cum.i. quando, venit mihi in mentem.i. recordor, quæ.i. qualis sim. Timeo ergo ne.i. quod nomen quæstus.i. nomen quod inest quæstui meo. quẽ caeteco.i. meo modo quærendæ pecuniæ turpi .s. & in honesto. obstet.i. noceat mihi. nam facile tutor .i. defendo, prego mores meos, q. d. præter quæstum meretriciũ mores mei facile possunt sustineri, vt faciles & non mali. nisi forte à tutor quod significat aspicio etiam fieret tutor frequentatiuum, ac si diceret, facile cõsidero mores meos. L. interrogabo sup. te & ò mulier si vera dicis mihi super his de quibus te interrogabo. nihil pericli.i. nullũ periculum est.i. imminet tibi à me. Nam iam sum ea ætate, vt nõ sit.i. non videatur æquum ignosci impersonaliter dictum.i. quòd ignoscatur mihi peccato .i. vel peccatis, vel deest in, vt sit sensus. Non sit æquum mihi ignosci mihi in peccato meo, quo magis.i. quanto magis, accurro .i. valde curo, cautius.i. prouidus. hic declinatur accuro at ea ad & cum. nam accuro tis aliud sibi vult. Accuro ergo ne.i. vt non faciam. temere.i. inconsiderate. omnes res .i. omnia quæ sum facturus, vel accuro cautius omnes res ne faciam temere. Nam si nunc vel facis vel factura es id quod par est.i. decet bonas mulieres facere. inscitum est.i. inelegans est & iniquũ me offerre iniuriam tibi immerenti.i. quę non meteris Offerimus iniuriam non merenti, reddimus ei qui meretur. Scitum dicunt quod placet, inscitum quod displicet & ex abundanti dictũ est, nisi iungatur cum illo accusatiuo me, dicendo iniquũ est me inscitum offerre tibi iniuriam, sed tum esset accusatiuus masculini generis. B. ecastor, iurandi aduerbium muliebre.i. per ędem Castoris magna gratia est .i. magna beneuolentia est, vel magnũ beneficium est quod habeam.i. debeam tibi de ista re .i. propter istam rem.s. quod mihi offerre nolis iniuriam. Nam si qui expurget .i. excuset se post iniuriam factam. parum prosit mihi .i. multum mihi nocet, nullatenus mihi commodum sit. nam minus dicit, & plus intelligit. Sed quid istud est quod dicere mihi cupis? L. re-

ceptas.i.frequenter recipis filium Pamph. ad te. B. ah,interiectio reclamantis contra obiecta. L. sine.i.permitte,q sup.dicã quod dicere volo. pertuli.i.diu toleraui vestrum amorem.s. tuũ & Pamph priusquam .i. antequam duxit hanc vxorem,hanc dicit quasi molestam & quæ hæc nolit pati. Deinde Bacchis loqui gestiebat,propterea subdit. Mane.i.expecta.etiam nondum.i. non adhuc. dixi id,quod ego volui dicere nunc. hic Pamph.habet vxorem, quære tibi alium amicum firmiorem. dum tempus consulendi.i.prouidendi tibi est .i. dum ætas est in flore posita & facies est vendibilius. nanque,neque ille Pamphilus erit hoc animo .i. habebit in te eum animum, quem habere solebat. neque pol tu eris eadem.i.similis vt prius,ista ætate.i.visa ætate tua,quę tendit proxime ad senium. B. quis ait.i.dicit id.s.me receptare filiam. L. socrus.i.mater vxoris eius. B. Me ne.i.verum dicit me receptare eum. L. dicit ipsam,& abduxit.i.abstraxit à domo mea,& reduxit in domum suam filiam suam nurum meam. & voluit extinguere.i.suffocare,& extinguere,dixit secundum eorum opinionem,qui putabant animam esse ignem. Voluit ergo extinguere puerum,qui natus est clam .i. latenter,secreto, ob eam rem.i.in odium eius q se apud te sæpe recipiebat. B. ò Laches si scirem aliud.i.aliam rem,sanctius.i.firmius, qui.i.vnde,vel quo possem firmare.i.confirmare,firmam reddere, fidem.i.probationem,aut credulitatem,siue veritatem meam apud te,quàm iusiurandum.i.sacraméntum,pollicerer tibi me habuisse Pamph.segregatum.i.semotum à me. vt.i.ex quo,vel postquam duxit vxorẽ. L. tu es lepida .i. iucunda & festiua sermone tuo.Sed scin'.i.scis ne illud quod volo q sup.potius facias sodes.i.si audes,vel si vis. B. quid vis quod potius faciam. cedo.i.dic quid velis me facere. L. eas.i.vadas.huc.i.in hunc locum quem ostendebat,intro,hoc est introeas hinc ad mulieres .s. Myrrh. & Phil.atque pollicearis istis istud idem iusiurandum quod pollicebaris mihi. exple animum i.satisfac animo his mulieribus, vel animum his pollicitationibus,quibus meum explesti,& expedi.i.libera,euolue te,explica te, exolue te hoc crimine, cuius accusaris de receptione Pam. ædepol faciam id,quod si alia aliqua esset ex hoc quęstu meretricio .i. si alia esset meretrix, quemadmodum ego quę talem quæstum faceret. haud.i.non faceret. scio .i. non dubito,videlicet non faceret hoc vt.i.ostenderet se mulieri nuptæ, de tali causa.i.propter talem causam.Sed nolo fi. tuum esse suspectum falsa fama.i.rumore falso. neque volo eum quid uo. leuiorem.i.contemptibiliorem.immerito.i.sine causa,quibus.s.vobis minime.i. non est æquum eum videri leuiorem. Leuea homines dicuntur (vt Gell.inquit)homines contemptibiles,& nullo honore digni. homines.s.nihili,ac nullius frugis bonæ. Nã Pam.me. est de me ita sup.i.ita me tractauit,vt commodem illi id quòd queam.i.possim commodare.i.vt consolam eius vtilitati quæcunque via potero,dicimus enim commodo tibi hoc.i.commodum tibi facio. interdum commodare significat dare aliquid commodato. Dicimus etiam hac in re tibi nequeo commodare .i. commodum afferre. L. Lingua tua.i.tuus sermo lepidus iam reddidit.i.effecit me facilem.i.benignum,exorabilem,& beneuolum tibi.i.tibi bene cupientem,nam hæ mulieres non sunt arbitratæ solæ.i.sine alijs te receptare filium. ego quoque etiam,alterum abundat. credidi hoc.s.te receptare eum nunc. cum ego comperi.i.deprehendi,cognoui te esse præter nostram opinionem.i.innoxiam, & vacare culpa in hac re cuius accusaris,fac.i.perseuera, vt sis eadẽ .i. vt sis purgata apud mulieres & iudiceris innoxia,porro.i.sed,vel deinde,siue certe,vtere nostra amicitia vt voles.si facias aliter,volebat minitari,sed repressit se inquiens. sed reprimam.i.compescam,cohibebo me. ne audias quidquam.i.aliquid ex me ægre.i. male molestè,vel iniuria, verum.i.sed moneo te hoc vnum facias periculum.i.pericliteris,sumas experientiam,& probationẽ quàm his amicus sim potiusquã inimicus. aut quid possim.i.quæ sit mihi potestas. B. Faciã quod dicis. sedulo.i.constãter,quasi sine dolo.

LATO. ARGVMENTVM) Laches conuenit Bacchidem de Pãphilo,& illa se expurgat. Attende autem quod alioqui rarum est bonam meretricem,& mitem senem.[Conuentam esse)Singularis locutio pro conuenire expetit,participium loco verbi. [Videndum est)Componit se Laches ad lenitatem & moderationẽ. [Non nihil) Aptum & modestum principium vtriusque personæ. [Si vera) Captat beneuolentiam ab officio ante quam rem narret.[Meum receptas)Propositio,& mox narratio dehortatiua.[Quære alium)Ab vtili,& tempore.[Ætatem,neque pol) .i. perpetuo,aduerbialiter,sic in Eun. Iam dudum ætatem. pro diu. [Socrus) Confirmatio propositionis à testimonio,& mox exaggeratio a consequentibus. [Aliud si) Purgatio. [Sed scin.) Propinis accedit occasio ob catastrophen. [Sed esse) Honesta ratio meretricia ad liberandum suspicione Pamph. [Præter nostram) .i.innocentem.Nam periphrasis est.[Aliter si facias)Aposiopesis.

NON hoc) Debere se quenque purgare in eo quo reus sit si in culpa non est,atque ita etiam purgare, vt intrepide de satisfactione promittat, docet hæc scena. Et quamuis Terent. hic, sordido ac turpi vitæ genere infamem meretricem adducit, bonam tamen eandem,& pro fama sua stantem facit, quo significet .s.quàm magna res sit integritas vitæ,quam & improbi & impuri homines non facile contemnunt. Quare bene præcepit Ouid. Omnia si perdas famam seruare memento, Qua semel amissa, postea nullus eris. Si quidem infamis habita fuisset, si coniuncta in Pamphili adulterio de reatu confessa fuisse. [Receptas filiũ) Receptare ferè semper in malam partem sumitur, pro eo quod est hospitio,& familiaritate iuuare eos qui sceleratam vitã male ficijs ducant. Vnde receptatores illi,qui improbos homines,vt latrones,fures,adulteros,in ędibus suis recipiunt,& illos commeatu iuuant.[Aetatem)Aetatem pro diutino tempore accipi solet apud Comicos. Plaut.in Asin.Aetatem secutus velim.[Nam maritus de me est) Beneficium non modo ex animo deponendum, etiam si iusta causa sit,cur id facias, sed gratias quocunque loco, quacunque conditionis quis viuat,referendas, docet hic locus. Est autem gratus,qui aliquid,pro eo quod acceperat, reddit, ait Sen.Idem lib 4 de beneficijs. Vt scias per se expetendam esse grati animi affectionem,per se fugienda res est,ingratum esse. Quoniam nihil æque concordiam humani generis dissociat,ac distrahit, quàm hoc vitium. PETR. MARS.

GLAR. IN hac quoque scena non parua est difficultas,quam obiter attigerunt Ioan. ac Doct. Primi quatuor versus sunt iãbici tetr. catal. In quorum tertio ac quarto s,in Minus eliditur,& in Satius. Deinde sequuntur senarij,prius trochaicus catal.alter iambicus acatalecticus, ad hunc modum.

Aggrediar, Bacchis salue. B. Salue Laches.
Credo ædepol Bacchis te mirari non nihil.

Poterat tamen prior versus iambicus esse, si quis pronomen Tõ post alterum Salue posuerit.Salue tu Laches,Sed quia nunquam legitur omisimus. [Quid sit quapropter te huc foras puerũ euocare iussi)Nunc sequuntur decem iambici tetr.catal.quos quia in oĩbus lib.male distincti leguntur,subijciendos hic existimaui.

Quid sit quapropter te huc foras puerum euocare iussi.
B. Ego pol quoque etiam timida sum cum venit mihi in mentem quæ
Sim,ne nomen quæstus mihi obstet, nam mores facile tutor.
L. Si vera dicis,nihil tibi pericli est à me mulier.
Nã iam ætate ea sum, vt non siet peccato mihi ignosci æquũ.
Quo magis omnes res cautius,ne temere faciam accurro.
Nam si id nunc facis,factura ue es , bonas quod par est facere,
Inscitum offerre iniuriam tibi me immerenti iniquum est.
B. Est magna ecastor gratia, de ista re quam tibi habeam.
Nam qui post factam iniuriam se expurget parũ mihi prosit.

Qui versus si ita distinguentur,faciles scansu sunt. In vltimo tamen versus creticus est loco secundo,nisi quis m,de Parum abijcere malit. [Sed quid istuc est? L. Meum receptas filium ad te Pamphilum) Primi hi duo versus,si nulla prorsus in eis fiat elisio,essent trochaici tetr.hypercatalectici,sed in priore malim d,elidere in Quid. In posteriore vero vel Prius in vnam syllabam comprimere vel creticum tertio constituere loco, vt sint ambo iambici tetram.acat.quemadmodum & sequentes duo. In quorum priore Maue geminandum ex commentario,& sanè carmen perficit. Sequens autem ita legendus,

Quære alium firmiorem tibi, dum consulendi tempus est.

Hic sciolus aliquis infusit verbum Amicum,quod in veteribus libris non est,nec contentus hoc ausu, in Donati commentarium etiam apposuit,quem constat. Amicum non legisse,nec veteres Donati editiones habent. Sequens versus haud dubie est iambicus tetr.acat.ac primo quidem loco creticus est,& post Erit, Aetatem legendum, quod in Aldino libro omissum erat, & Ista non Istuc propter carmen,legendum,nisi quis e,elidi putet, q vso receptum non est. Qui deinde sequũtur versus tres haud dubij sunt iambici tetr. acat. quartus trochaicus tetr. catal. Deinde reliqui duo rursus iambici tetr.acat. Tertius potest eis similis esse si Eas dissyllabum fecerimus,trochaicus autem foret, si Eas monosyl. fecerimus. [Pollicare illis exple,animum his,teq. hoc crimine expedi) Qui nunc sequuntur 10. trochaici sunt tetr.catal.In quorum quarto d, eliditur initio in Sed. In 8. Hæ in medio prorsus eliditur, vt sit loco quarto trochæus & quinto anapæstus. In 9. vẽ Antem,superfluit in lib. Aldi. In 10. a, in Amicitia corripitur, non eliditur vt sexto loco sit tribrachys.

Antep

Antepenultimus ac penultimum rursus sunt iambici tetr. acat. Vltimus trochaicus tetr. acat. & Periculum trissyll. vt tertio loco sit trochæus.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Quæ dudum Lacheti, eadem hæc Philippo Bacchis permittit se intro abituram ad Sostratam & Myrrhinam vt illis purgetur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Bacchis eadem Phidippo quoque earum rerum incredulo pollicetur, quæ priori scena Lacheti promiserat, vtpote se ituram ad mulieres expleturam animum earum, & à se crimine obiecto purgaturam. Quod admodum graue videtur pellex vt amatoris vxorem de mutuo amore leniter alloquatur. ADDITIO. *Ad illud verbum Bacchidis intelligendum. Quod si perficio, &c. Multa Terentius feliciter ausus est, singulari sua arte fretus, quæ reliquis Comicis non licent. Nam & socrus bonas, & meretrices honesti cupidas, præter vulgatam aliorum consuetudinem facit. Sed tanta vigilantia & causarum & rationum momenta subiungit, vt ei soli merito videatur licere. Quod profecto contra illud est, quod in Eunuchi prologo ait, commune esse omnibus Comicis bonas matronas facere, meretrices vero malas.*

Iambici Tetrametri Catalectici, vnus Dimeter Catalecticus.

PHIDIPPVS, LACHES, BACCHIS,

NIHIL apud me tibi defieri patiar,
quin, quod opus sit,
Benigne præbeatur,
Sed cum tu satura, atque ebria eris,
puer vt satur sit, facito.
L. Noster socer, video, venit: puerọ
nutricem adduxit.
Phidippe, Bacchis deierat persanctè. P. hæccine ea est?
L. hæc est.
P. Nec pol istæ metuunt deos: neque has respicere deos
opinor.
B. Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire,
Liceat. hæc res hic agitur: me facere Pamphilo vt vxor
redeat,
Oportet, quod si perficio, non pænitet me famæ,
Solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitant.
L. Phidippe, nostras mulieres suspectas falsò nobis
In re ipsa inuenimus: porro hanc nunc experiamur,
nam si
Compererit falso crimini tua se vxor credidisse.
Missam iram faciet: sin aũt est ob eam rem iratus gnatus,
Quòd pepererit vxor clam, id leue est: cito ab eo hæc
ira abscedet.
Profectò in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignũ.
P. Velim quidem hercle. L. exquire: adest: quod satis
sit, faciet. B. faciam.
P. Quid istæc mihi narras? an quia non tute audisti
dudum,
De hac re animus meus vt sit Laches? illis exple modo
animum.
L. Quæso ædepol Bacchis, quod mihi es pollicita tute,
vt serues.
B. Ob eam rem vis ergo intro eam? L. i, atque exple
animum his, vt credant.
B. Eo: etsi scio pol his fore meum conspectum inuisum
hodie:
Nam nupta meretrici hostis, à viro vbi segregata est.
L. At hæ amicæ erunt, vbi quamobrem adueneris, resci-
scent. P. atqui
Easdem amicas fore tibi promitto, rem vbi cognorint:
Nam illas errore, & te simul suspectione exolues.
B. Perij, pudet Philumenæ: sequimini me intro huc
ambæ.
L. Quid mi est, quod malim, quàm quod huic intelle-
go euenire, vt
Gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi vna prosit?
Nam si est, vt hæc nunc Pamphilum vere ab se segre-
garit;
Scit sibi nobilitatem ex eo, & rẽ natam, & gloriam esse;
Referetq. gratiam ei, vnaq. opera nos sibi amicos iunget.

NIHIL apud me tibi defieri patiar) Verba nutricis fuisse poëta demonstrat, petentis ordine longo quæ sibi præbenda sint. vnde quasi tædio singulorum, generaliter hæc respondit, [Nihil apud me tibi deferi patiar) Apud me dixit, pro apud eum, vbi futura es. [Defieri patiar) Noluit dicere, deesse, sed defieri dixit. vt id quod minus vsitatum est, magis delectet auditum. [Benigne præbeatur) Benigne, large. hoc enim est gratius, non solum præbere, sed benigne præbere. [Sed cum tu satura atque ebria eris) Hoc est in nutricibus non solum non turpe, sed etiam necessarium. [Et, hic satur, & hæc satura fecit) Noster socer video venit. [Noster, blandientis dictum est) Virg. Noster eris. Et magis hoc consuetudine dictum est, quàm integritate. Aut certe ordo est. Noster socer venit, & deinde, video. Aut deest Vt, vt sic, vt video. [Deierat) Deos iurat. vt, Maria omnia iuro. Aut valde iurat. [Bacchis deierat) Si correpte, deierat, deos iurat. si producte, valde iurat. Et bene senem iratum præoccupauit, dicendo, deierat sancte, ne confligeret eum meretrice, & fieret fabula longior. [Hæccine ea est?) Imitanda irati cõtemplatio, q.d. Hæc est, quam vxori Pamphilus anteponit? [Nec pol istæ metuunt deos) Hoc argumentum est non illam vera iurare. sanctũ, ait, iusiurandum est, aut metu religioso, aut supplicijs sacrilegorum, At vero nec religiosæ sunt meretrices, inquit, nec dant pœnas, quippe quæ à dijs contemnantur. Tale est apud Virgilium de violato Luco, qui vindicatus non est: Nouimus & qui te, transuersa tuentibus hircquis: Et quo, sed faciles nymphę risere sacello. [Neque has respicere deos opinor) Et inferiores sunt, inquit, quàm in quas dij vindicẽt. [Neque has respicere deos) Nec merentur vt dijs pœnas referant, quia nec curæ dijs esse dignæ sunt. Et est *ἀνταπόδοσις* quæ sensu manifesta est. [Ancillas dedo) Repudiato iureiurando ad aliud transit firmius documentum. [Quodlibet cruciatu per me exquire) Per me, hoc est me permittente, vt quod per legem tibi nõ licet, per me liceat. Per me ergo, me auctore & permittente. [Hæc res hic agitur) Aut sic intelligendum est, q.d. Hoc agebamus cum tu aduenires. aut cum asseueratione pronunciandum est, vt sit res veritas, q.d. Hic non verba sunt, sed res agitur. [Hæc res hic agitur) Propositio eorum quæ dictura est, hoc modo, Hæc res hic agitur. quæ res? Pamphilo me facere, vt redeat vxor, oportet, quod si perficio, non pœnitet me famæ, solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitant. Multa Terẽtius feliciter ausus est, arte fretus. nam & socrus bonas, & meretrices honesti cupidas, pręter quam peruulgatum est, facit, sed tanta vigilantia causarum & rationũ momenta subiungit, vt ei soli merito videantur omnia licere. Nam hoc contra illud est, quòd alibi ait commune esse iam omnibus Comicis bonas matronas facere meretrices vero malas. [Non pœnitet me famæ) Hæc figura *λιτότης* dicitur. minus enim dicit quàm significat. nam non pœnitet me famæ, pro eo quòd est, magnam famã cupide acquisiuerim, significat. [Nõ pœnitet me famæ) Ne quæreremus, qui hoc meretrici prodesse posset. [Solam fecisse) Bene solam, ne nescisse officium meretricis poëta videretur. [Solam fecisse id, quòd aliæ meretrices facere fugitant) .i. reconciliasse vxorem marito. [Nostras mulieres suspectas fuisse) .i. in suspicione positas. Nam esse suspectas, ambiguum est, & nunc eius partẽ manifestam videmus. [Nobis in re ipsa) Nobis, aut abundat, aut cum molestia nostra significat. [Porro hanc nunc experiamur) Porro nunc, futurum tempus ostendit. nam si iam inuenisti qd, experiaris & ea, quæ restant in reliquum tempus, quia iam de

DON.

præterirlt porgata est. [Hanc experiamor) .i. vtamuc opera eius. [Crimini tua se falsa vxoc credidisse) Crimen proprie dicitur id quod factum est. Cicero, Veruntamen fac. tametsi criminosum, id est. Id est falsa insimulatio est. [Criminoi) Crimen nunc, pro fal sa suspicione. Virg. Formidine crimen acerbat. &i, Semperq. odij sed crimine, Diances infestos iuueni Turno. Id est & quòd cum odisse, & quòd se illi odio esse suspicaretur. [Cito ab eo hæc ira abscedet) Bene io duabus enim personis causa videtur esse tuiba tum socrus & Pamphili. [Profecto in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignum) Mocsliter, quasi quærendo, & discutiendo hoc intolit. [Dissidio) Diuortio. [Velim quidem hercle) Vt nihil sit dignum, hoc est non peccauerit Pamphilus. [Quod satis sit, faciet) .i. quidquid ad plenam ducit purgationem faciet. [An quia non tute ipse) Correptio est. nam audiuit, Manere affinitatem hanc inter nos volo. [Illis modo exple animum,) q.d. quæ amaræ sunt & molestæ. An quis non tute ipse audisti dudum. [De hac re animus meus vt sit?) Vtrum quia dixit, Manere affinitatem hanc inter nos perpetuam volo, an quia apud vxorem defendit adolescentem in amore meretricis? [Quod mihi es pollicita tu ce, vt serues .i. iusiurandum apud mulieres. [Quid istæc mihi narras?) Reprehensio est quasi longorum verborum Lachetis. [Ob eam rem vis vt ego intro eam?) Vis dicit, vt ostendat in hac re cũctationem suam. [Nam nupta, meretrici hostis est) Caute etiam hoc præstruit poeta, ne non verisimile videatur potuisse meretricem concorditer cum pellice agere. Nam nupta meretrici hostis alia .s. inimica. [At easdem amicas tibi fore) Hic quidem senes, verum aliæ causæ sunt quæ mulieres faciunt molestas, & hæ autem spectatoribus notæ sunt ex argumento. [Et simul suspicione exolues) Hoc est quod supra dixit, crimen nos quoque suspicionem interpretati sumus. [Esolues) Expedies. [Pudet Philumenæ) Pudet duo significat, siue illi peccarit quem pudet, siue ille cuius pudet. Et familiariter Philumenæ, tanquam notæ ex Pamphilo. [Sequimini me intro hoc ambæ) Ancillis dicit, quæ sunt κωφὰ πρόσωπα. [Pudet Philumenæ) Conscientia commonis viri & pellicatos. [Quid est quod mihi malim, quàm quod huic) Sensus hic est, Quid est quod magis optem mihi euenire, quam quod simul proderit etiam meretrici? [Quid est quod mihi, &c.) Sic hoc ergo intulit pro nouo. Mirandum est enim euenire potuisse, vt idem & seni & patri prosit, quod meretrici. [Quid est quod mihi malim) Vt amicitia mihi & sibi prosit. Et ostendit cõmune sibi bonum esse. [Euenire) Euenire, his subaudiendum. [Vt gratiam ineat sine suo dispendio) Recte. Difficile est enim gratiam inire sine damno. [Et mihi prosit?) Mire, quia difficile est amicum sine damno acquirere. Et quia cum lucro non potuit dicere, & hoc ipsum bonum fecit, quia sine damno. Ergo velut tria sunt, vt gratiam ineat, vt sine damno, & vt mihi prosit. [Pamphilum vere ab se segregarit) Proprie ab meretrice segregari dicitur, ab vxore, disiungi. [Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam) Quasi dicatur, Ecce quam amauit Pamphilus. Sed hoc senet re & dicere, patris est stulta pietate magnificantis filium. Vt, Meum gnatum rumor est amare. Et proprie nobilitatem dixit nam & meretrix & gladiator nobiles dici solẽt. [Scit sibi) Quod nimis amat, ait Nobilitatem. [Ex eo) Vtrum ex Pamphilo? an ex eo, ex ea re, id est quod segregauerit vere ab se Pamphilum? & hoc est melius. Nam nobilis meretricis est non timere, ne alterũ non inueniat. aut nobilis est, cognitam fieri etiam senibus. [Rem natam) Ex patrocinio & amicitia senis. [Gloriam) Ex facto caro in meretricibus. [Et rem natam) Quia multa in eam contulit. [Et gloriam esse) Quia defendit eum apud soceros & vxorem. & quòd marito meretrix coniugem reddit.

GVID. NIHIL &c.) In hac scena idem pollicetur Bacchis Phidippo quòd erat pollicita Lachi, videlicet se ituram ad mulieres, & expleturam earum animum, seq. crimine expedituram. P. Phidippus conueniens cum nutrice dicit se iussa præbiturum & necessaria. nihil .i. non patiar aliquid, desieri, à desio ii .i. deesse tibi, seu deficere tibi apud me. quin .i. quòd non. id quod sit opus .i. sit necessarium, præbeatur .i. præstetur. benigne .i. large, liberaliter, sed cum tu nutrix eris satura .i. repleta cibis, & ebria .i. vino ingurgitata, facito .i. efficito, vt puer nutriendos sit sator .i. bene nutriatur. L. Noster socer .i. Phidippus pater nurus Lachis venit, video eum .s. vel intellige vt, & dic vt video noster socer venit, nam ad parandam nutricem se contulerat. adduxit nutricem puero .i. pro puero educando. deinde vt Phidippus fuit in conspectu subdidit. ò Phidippe, Bacch. meretrix deierat .i. Deos iurat, vel valde iurat, persancte .i. valde firme. P. Haeccine .i. vtrum hæc ea meretrix, quam vxori Pam. anteponit. L. Hæc est ea ipsa. P. Pol nec istæ meretrices, istæ per contumptum dixit metuunt Deos .i. non sont religiosæ, siue religione non tenentur, & opinor .i. talis est opinio mea. Deos non respicere has .i. nõ curare, nec habere rationem, seu respectum earum, quasi quæ nec sint religiosæ, nec dent pœnas. quippe quæ à Dijs contemnantur. B. Dedo .i. in potestatem tuam do, quasi valde do, & in tuum arbitrium ancillas meas. exquire .i. explica, recepiem nec ne filium tuum quodlibet cruciatu .i. quodlibet supplicio, seu tormento. licet .i. tu potes id facere. per me .i. me permittente, hæc res quæ sequitur agitur .i. tractatur, agitatur, voluitur hic, videlicet q oportet me facere, vt vxor redeat Pamphilo .i. ad maritum. quòd .i. vt redeat vxor. si perficio .i. si compleo. non me pœnitet famæ .i. non parum mihi videbitur de fama acquisita, vel non paruam mihi famam acquisiuerim, videlicet me solam fuisse id .s. reconciliasse vxorem marito, quod aliæ meretrices fugiant, nam nolunt vxores maritos reconciliari. L. O Phidippe inuenimus .i. comperimus, in re ipsa .i. in rei veritate, mulieres nostras fuisse suspectas .i. in suspicione positas nobis falso .i. iniuria porro .i. deinde, vel sed. nunc experiamur .i. probemus hanc meretricem, vtentes opera eius. nam si tua vxor Myrrhina compererit .i. deprehenderit, cognouerit se credidisse falso crimini .i. falsæ suspicioni. hic enim capitur crimen pro suspicione falsa, missam faciet .i. dimittet iram. Sin autem .i. sed si. gnatus .i. filius est iratus ob eam rem, q vxor eius peperit clam .i. occulte, secreto. id propter quod est iratus est leue .i. non magni ponderis ac momenti, hæc ira recedet cito ab eo Pamphilo. profecto .i. certe. nihil mali .i. vtinam nihil sit dignum dissidio .i. vt Pamphilus non peccauerit. L. Exquire .i. explora fagaciter à Bacchide, an peccauerit Pamphilus. adest .s. Bacchis. ipsa Bacchis faciet quod satis est .i. quod sufficit ad plenam purgationem. B. Faciam q satis est ad purgationem. PH. Phidippus quasi longiora sint verba Lachetis, reprehendit Lachetem inquiens, vel quid .i. cur. narras iam longo sermone mihi istæc, per contemptum dixit, quasi tædiosa prorsus & molesta, quippe qui animum noueris meum. an .i. vtrũ. ò Laches narras mihi istæc, quia tute ipse .i. tutemet. non audisti dudum .i. aliquanto ante à me .s. vt .i. qualis, vel cuiusmodi animus meus sit de hac re .i. de peccato Pamphili. nam facile persuadetur mihi eum non peccasse adeo, cupio hanc affinitatem manere inter nos perpetuam, & ideo non est quod exquiram latius vt oẽs modo .i. nunc, vel duntaxat. exple animum .i. persuade illis mulieribus vt credant Pamph. non peccasse, nam qui persuadet rationibus eius animum explet, qui est persuadẽdus Lac. ò Bacæ depol quæso vt tute .i. tumet serues .i. præstes id quod pollicita es mihi, videlicet iusiurandum apud mulieres. B. Ergo vis vt intro eam .i. ingrediar ad mulieres ob eam rem .s. vt iureiurando cõfirmem Pam. a me non receptari. L. I .i. vade, atque exple animum .i. persuade his mulieribus, & coge vt credant. B. Eo ad mulieres. etsi .i. quamuis scio meum conspectum fore .i. futurum esse, hodie inuisum .i. molestum, esosum his mulieribus, nam nupta mulier est hostis .i. inimica meretrici vbi .i. quando. es nupta est segregata à viro vt erat Philumena. L. At .i. sed. hæ mulieres erunt amicæ inter se. vbi .i. qñ. resciuerint .i. cognoscent. tanquam rem inopinatam. quamobrem .i. propter quam causam. adoeneris .i. accesseris ad eas. at .i. sed. promitto easdem mulieres forẽ .i. futuras esse amicas tibi. vbi .i. quando, cognouerim rem .i. rei veritatẽ, nam exsoluet .i. eripies, explicabis illas errore. & simul, .i. & etiam. exolues te suspicione quam de te habent q Pam. receptes. B. Perij, me pudet Philumenæ .i. vel pudore, afficior, q peccaui in Philumenam eo q detinuerim, aliqñ eius maritum meis illecebris, vel me pudet Phil. i. erubesco, & pudore afficior propter Philumenam, quæ sic ducta falsa suspicione non dubitauit virum relinquere. Ambæ .i. vos duæ ancillæ sequimini me intro huc .i. in hunc locum, quem ostendo vobis. L. Quid est quod malim euenire mihi, q̃ id quod intelligo euenire huic Bac. vt .i. ita q ipsa Bacchis ineat gratiam .i. conciliet sibi. beneuolentiam mulierum. sine suo dispendio .i. sine suo damno, & vt ipsa prosit mihi reconciliando vxorem filij ipsi filio, quod mihi vtile est nemo negat. nam si est .i. si contingit & extat vt hæc Bacchis nunc segregarit .i. seiunxerit. vere .i. non ficte Pam. ab se .i. a sua cõsuetudine scit nobilitatem esse sibi natam ex eo .i. ex ea re, quia Pam. ab se segregarit meretrices. interdũ dicuntur nobiles quasi multis notæ, quarum est non timere ne alterum non inueniant, aut se cognitas fieri etiam senibus, & scit inquam rem .i. commoditatem bonorum esse natam sibi ex ea re, videlicet ex patrocinio & amicitia senis, vel quia multa in eam contulit filius, & scit inquam ipsa Bacchis gloriam .i. laudem, potestatem esse sibi natam ex eo, quia videlicet defendit Pamph. apud soceros & vxorem, & quòd marito coniugẽ reddit, & hoc facto ipsa Bacchis refert

fert gratiam ei Pamphilo.i.reddet illi beneficium. nam dicebat prius Pamph. de se benemeritum propter multa, quæ contulerat in eam & iunget.i.coniunget, nos amicos sibi, vna opera .i. vno labore,& vna sua industria, ac operatione.

LATO. ARGVMENTVM) Bacchis purgat se Phidippo, deinde ad mulierculas ingreditur. [Nihil apud) Senex egrediens alloquitur nutricem. [Non pœnitet) Liptote figura, pro,cupide amplector. [Nam si Compererit) Dilemma. [Profecto in hac) Epiphonema. [Quid istæc) Bene recusat Phidippus, ne eadẽ res denuo agatur.[Nam nupta)Æthiologia,à persona. [Perij,pudet)Attende verecundiam meretricis. [Gratiam ei) Pamphilo, nempe olim bene merito.

PETR. MARS. NIHIL apud me) Nutrices puerorum curam agere debere,& ad illos diligenter attendere,ne quid pueris desit,docet hęc scena: ne dum hæ bene pastæ,& potæ fuerint,infantium nullam rationem habentes,vt morbis obnoxij fiant,negligendo cõmittant. Quare summopere cauendum,ne desidiosis, gulosis,vinosisque mulierculis pueri committantur. Et cum naturaliter minime affecti sunt erga pueros nutrices,vt matres nõ solent eos, tanta cura tractare, sed subdititia quadam, & ficta beneuolentia excipere,vtpote mercedis tantum causa diligentes,si diligere dicendæ sunt. [Ancillas dedo) Quæ.s.aduentus Pamphili consciæ erant,nam libera corpora tormentis afficere, non licitum fuit. [Exple animum) .i. ex inani te hac suspicione,purga,libera te. [Perij, pudet) Aduertite pudorem meretricis,quæ non audet se ipsam vxori in conspectum exhibere. [Gratiam ineat,) Hoc est mereatur suo beneficio pudorem.

GLAR. VNIVS sunt generis huius scenę versus iambici tetr.catal. præter secundum,qui est dimeter. Tribrachys primo loco primi versus est,& iambus loco tertio. Denique vel anapæstus est loco septimo,vel a,eliditur in Opus,vt fit tribrachys. In 6. versu creticus est locis primo & tertio, quanquam Deos monosyllabum esse potest. In 8. idem pes est loco quarto. quod dicere malim q̃ a,elidere cum longa vocali in Res. In 11. idem pes loco sexto. In 12. Inuenimus præteriti est temporis. Itaque loco tertio spõdeus est quarto iambus. In 13. vẽ falso,falso adiectum est,quod ex Donati cõmentario satis claret. Intelligitur.o.in Crimen,& carmen prorsus respuit,fieret.n.hypercatalecticum. In 17. s,eliditur in Satis. In 18. d,in Quid. In 19. e,in Exple ad finem corripitur,non eliditur. itaq; ibidẽ tribrachys. Ita in 21. imperatiuus I,non eliditur. sed corripitur. In 22. dactylus est loco secundo, sed primo ac tertio iambus,quarto tribrachys. In 24. tres iambi ab initio,& Hæ,manet integrum. In 25. Tibi vel iambus vel pyrrhichius facit,vt vel Cognorint,vel cognouerint legi queat. In 26 Suspicione secundam syllabam producit. In 5. a fine d,eliditur siue in Quid siue in Quod. In 4. a,fine Suo vel omitti potest, vel postponendum Dispendio. In vltimo rursus scioli sensum explere conati Amicos infulserunt contra carminis rationem.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Per annuli, quem Pamphilus dederat Bacchidi cognitionem Philumena ab illo compressa ostenditur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena conuersio est fabula: nam in ea Bacchidis interuentu errores deprehenduntur, nempe per annuli cognitionem Philumena à Pamphilo compressa resciscitur. Eximdeq; natum sibi puerum liquido cognoscitur. Insuper Bacchis ipsa longo ac perpolito sermone beneficia sua, & in Pamphilum, & in vniuersam eius familiam, citra meretricium morem abunde collata commemorat. ADDITIO. *Animaduerte Parmenonem seruum in hac tota fabula peregrinum, & per quam curiosum induci, ita tamen, vt nihil quidquam & ex sententia procedat.*

Trochaici & Iambici Tetrametri Catalectici.

PARMENO, BACCHIS.

ÆDEPOL næ esse meam herus operam deputat parui preti,
Qui ob rem nullam misit: frustra vbi totum desedi diem,
Myconium hospitem dum expecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dũ illic sedeo, vt quisque venerat,
Accedebam: adolescens, dic dum quæso tun' es Myconius?
Num sum. Callidemides? non. hospitem ecquem Pamphilum
Hic habes? omnes negabant: neque enim quenquam esse arbitror.
Denique hercle iam pudebat: abij. sed quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hic rei est?
B. Parmeno, opportune te offers. propere curre ad Pamphilum.
P. Quid eò? B. dic me orare, vt veniat. P. ad te? B. immo ad Philumenam.
P. Quid rei est? B. tua quod nil refert, percõtari desinas.
P. Nil aliud dicam? B. etiam: cognosse annulum illum Myrrhinam
Gnatæ suæ fuisse, quem mihi ipsus olim dederat. P. scio.
Tantum ne est? B. tantum: aderit continuo, hæc vbi ex te audiuerit.
Sed cessas? P. minime equidem: nam hodie mihi potestas haud data est:
Ita cursando atque ambulando totum hunc contriui diem.
B. Quantum obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie?
Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?
Gnatum ei restituo, qui pæne harũ ipsiusq; opera perijt:
Vxorem, quam nunquam est ratus posthac se habiturum, reddo:
Qua re suspectus suo patri, & Philippo fuit, exolui.
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inueniundis.
Nam memini, abhinc menses decem ferè ad me nocte prima
Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenũ,
Cum hoc annulo. extimui illico: mi Pamphile inquam amabo,
Quid exanimatus es obsecro? aut vnde annulum istum nactus?
Dic mihi. ille alias res agere se simulare. postquam id video;
Nescio quid suspicarier magis cœpi; instare, vt dicat.
Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse:
Dicitque sese illi annulum, dum luctat, detraxisse:
Eum cognouit Myrrhina in digito modo me habentẽ:
Rogat, vnde sit: narro omnia hæc: inde est cognitio facta,
Philumenam esse compressam ab eo, & filium inde hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:
Etsi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim est in rem nostram,
Vt quisquam amator nuptijs lætetur. verum ecastor
Nunquam animum quæsti gratia ad malas adducam partes.
Ego dum illo licitum est vsa sum benigno, & lepido, & comi.
Incommode mihi nuptijs euenit: factum fateor:
At pol me fecisse arbitror, ne id merito mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint commoda, eius incommoda æquom est ferre.

ÆDEPOL

DONATVS.

AEDEPOL nae meam herus esse operam deputat parui pretij) In tota hac fabula seruus piger & curiosus inducitur, neque quidquam illi euenit ex sententia sua. [Aedepol nae meam) Totum à stomachante dicitur, quasi qui nunc maxime iniuriã perseuserit. [Aedepol nae meam) In hac scena catastrophe populo exponitur. [Deputat parui pretij) Quia sic.s. abutitur. Deputat parui eum, qui deputat eam in re nullius pretij consumendam. [Frustra vbi totum desedi diem) Deest Illuc, vt, sic, Illuc, vbi frustra totum desedi diem. [Totum desedi diẽ) Nota accusatiuo casu vsum esse. [Myconium hospitem dum expecto) Memoriter & vigilanter seruus Myconium, hospitem & Callidemidem dixit: ne videretur negligentia, vel obliuione sua non inuenisse ad quem missus est. [Myconium hospitem) Bene ostendit se memorem & signorum & nominum, vt videatur vere illusus cum operã dederit. [Itaque ineptus) Moraliter additum ineptus. Et ineptus quasi inaptus. [Adolescens dic dum quaeso) Venaliter & comice seipsum seruum imitatus & est μίμησις.
[Es tu Myconius?) Nam vt tria mandata sunt inquirenda tria inquisita sunt ordine. [Omnes negabant) Bene transit à μιμητικῷ ad διηγηματικὸν, & συντόμως. [Neque.n. quẽquam esse arbitror) .i. non puto eum esse in mundo. [Iam pudebat) Sedere, an interrogare? [Ah nostro affine exeuntem video?) Satis moraliter inducitur seruus dicere ab nostro affine: cum domini eius sit, non ipsius. Sic & prius, Noster socer video venit. pro, Pamphili socer. [Exeuntem video?) Docte poëta praemonstrat locuturam personam. [Quid huic hic est rei?) Rursus curiosus nihil seruus est: & exiturus piger. [Parmeno opportune te offers) Attendendum quod ab initio comoediae vsque ad finem Parmeno mittitur vt currat: & celatur, vt nesciat quod curiose desiderat. [Propere curre ad Pamphilum) Facete poëta inde incipientem facit, quod ille minime vult, dicendo, Curre. [Quid eo?) .i. ad Pamphilum. [Ad te?) Vide curiosum non recusare laborem, quo causam sciat. [Ad te?) Non ad te conueniendam: sed domum, Ad te significat. [Immo ad Philumenam) Mire tota fabula inuenit quamobrem curreat Parmeno. [Quid rei est?) Totum pro persona. [Tua quod nihil refert, percontari desinas) ἀνακοινωσις & ... & eximie dixit, quasi minus sit iniuriam prohibere inter rogare, quàm interroganti non respondere. Et memento hanc esse cui in principio nihil celauerit Parm. [Nihil aliud dicam?) Vult rem per mandata colligere. [Etiam cognosse annulum illum Myrrhinam) Etiam, aduerbium est, vel consentientis, vel reminiscentis: sed magis reminiscentis modo. Sic Cicero, Etiam, quod pene praeterij, capella quaedam est mire facta. [Scio) Non audio, inquit, sed scio. [Sed cessas?) Hoc est tardas & quiescis. vrget aũt concursu. [Minime equidem) Cesso subauditur. [Potestas haud data est) Cessandi. I. Ita cursando atque ambulando. [Est.n. cursus, & nauigantis, & equitantis) Quantam obtulit aduentu meo. [Reliqua pars argumenti per μετάβασιν narratur.
[Quot commodas res attulit?) Quot, tam multas. Et more suo Attuli dixit. [Quot autem ademi curas?) Sic ante, Vt metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio. [Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?) Haec omnia admirantis sunt. vt Virg. Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes? [Gnatum ei restituo, &c.) ἀνθυποφορά(?). [Reddo,) Redditur nobis quod nostri cupidum est, Restituitur nobis, cuius cupidi sumus. Bene ergo gnatum restituo, vxorem reddo. [Quare suspectus suo patri, & Phidippo fuit) Ergo non vnum beneficium, sed tria sunt. [Exolui) Variauit tempora restituo, reddo, exolui. [Nam memini abhinc menses decem) Menses decem dixit, & recte, vt de hoc peperisse demonstret. [Nocte prima) Primis partibus noctis, vel primore, vt Vidimus obscuris primã sub vallibus vrbem. [Confugere anhel.) Ex his argumentis potest colligi, hunc esse qui virginem vitiauerit. [Confugere anhel) Vide signa coniecturalia, quod confugere vidit, timebat, quod anhelantem, colluctatus fuerat, quod domum, celari volebat, quod sine comite, pudendum fuerat factum, quod vini plenũ, temerarium, quod anulum habebat, partum indicat. Vides igitur his indicijs vt virginem appareat vitiatam. [Mi Pamphile inquam amabo) Haec blandimẽta sunt muliebria. [Quid ex animatus es obsecro? aut vnde annulum nactus?) Principalia signa sitij illati, perturbatio & annulos. [Quid exanimatus es obsecro? aut vnde annulum istum nactus? Breuitati consulit Terent. nam in Graeca haec aguntur, nõ narrantur. [Simulare) Fingere, ac pro vero falsum tradere. [Ille alias res agere se simulare) .i. alias res agentem se fingere. pudebat.n. amicae de alterius stupro fateri: & ei amicae, quam tamen deperibat. [Nescio quid suspicarier) Pro aliquid. [Homo se fuerat vi in via virginem nescio quam compressisse) Bene additũ, homo. Et oratorie Nescio quam. ex quo dicto omnis error est natus: nam appone nomen, & nulla fabula est. [Nescio quam) Vel quia vere nesciebat, vel quia sic dicendum fuit, ne amare illam videretur. [Haec sunt propter me gaudia) Inclusit narrationem fabulae more suo, ne haec in futuro acto expectaremus. [Et sit hoc meretrices aliae nolunt) Color necessarius à verisimili. Se enim alibi dixisse, Bonas matronas facere, meretrices malas: meminit. [Ego dum illo licitum est) An meruerit Pamphilus. [Neque.n. est in rem nostram) In rem vtilitatem.i. pro commodo. [Incommode mihi nuptijs euenit) Sic dixit, quemadmodũ dicimus, Ei male euenit, aut bene ei contigit. [Nuptijs) Deest Ex. vt, Ex nuptijs. [Incõmode mihi nuptijs euenit) ἀναστροφή(?). Et est ordo, Incommode mihi euenit, ex nuptijs. & incommode, pro incommodo. [Factum, fateor) ἀνθυποφορά(?). [Ne id merito mihi eueniret) Ergo haec dolemus quae merito contingunt. [Multa ex quo fuerint commoda eius) Ratio cur nona omnia fiant, & contra officium meretricis. [Multa ex quo fuerint commoda eius, incommoda aequum est ferre) Hoc eo tractu vocis & ex aequanimitate dicendum, quale in Adelphis. Qñ eum quaestũ occeperis, accipiendum & mussitanda iniuria est adolescẽtium.

ÆDEPOL &c.) In hac scena conuersio est fabulae, nam in ea errores deprehenduntur, & per agnitionem annuli Phil. agnoscitur fuisse compressa à Pamph. indeque puerum natum esse perhibetur. In tota autem fabula seruus piger & curiosus inducitur, nec quidquam illi euenit ex sententia sua. P. Ædepol. i. per aedem Pollucis, iuratus est. ne. i. certe herus. i. dominus, puta Pamph. deputat (ibi de auget). i. valde putat, meam operam .i. meum laborem, esse parui pretij. i. paruae aestimationis. qui. s. herus misit me ob nullam rem. i. propter nullam causam. eo sup. in eum locum. vbi. i. in quo loco. frustra. i. incassum. desedi. i. diu & valde sedi totum diem. i. toto die, sed elegantior sit sermo per accusatiuum, quàm per ablatiuum. dum. i. quando. expecto in arce. i. in summitate, seu in summo loco vrbis & munitiore. Callidemidem. i. illum sic appellatum hospitem. i. amicũ externum qui solet in hospitio amico recipere herum meũ peregrinantem. Myconium. i. vel ex Mycone Insula vna ex cycladibus vicina Delo, vel forte ex aliquo oppido talis nominis. itaque. i. ideo. cũ ego ineptus. i. tanquam ineptus, & fatuus, sine male apertus, sedeo hodie illic in arce. vt. i. cum primum quisque venerat. i. applicauerat ad eum locum, statim accedebam ad eum. s. dicendo ò adolescens. i. ò iuuenis quaeso. i. precor, rogo, dic dum (dum est syllabica adiectio) es tu Myconius. i. de Mycone? respondebat sup. vnusquisque à me interrogatus. non sum Myconius. i. ex eo loco, qui vel Mycone dicitur vel Myconium. At. i. sed es ne supp. Callidemides? respondebat quisque, non sum Callidemides. deinde interrogabam. ecquem. i. nunquid habes hic aliquem hospitem. i. amicum, quem & tu recipere hospitio soles, & ille te Pamph. i. qui vocetur Pamph. omnes negabant se habere hospitem talem, neque arbitror eum Callidemidem esse quẽquam. i. esse aliquam, hoc est non puto eum esse in mundo. denique. i. tandem, post multam expectationem. hercle iam me pudebat tandem illic sedere. abij. i. discessi ab eo loco, Sed quid. i. cur, vel propter quid. video Bacchidem meretricem exeuntem ab affine nostro. i. à socero Pamphili Phidippo. Affinitas est singularitas personarum ex nuptijs coniunctarum omni carens cognatione sanguinis, quid rei. i. quid negocij est huic Bacchidi hic. i. apud affinem. i. (quod barbare dici solet, aut saltem nõ multum proprie) quid hic habet agendum haec mulier. B. O Parm. offers tè mihi opportune. i. tempestiue, mature, & (quod dictũ) bona hora, curre propere. i. festinanter ad Pamphilum. P. Quid. i. eor. certum eo. i. ad locum in quo est Bacch. dic illi me orare eum vt veniat huc. P. Dicam vt veniat ad te. i. ad domum tuam, & (quod barbare dici solet) penes te. B. Immo. i. sed, dic vt veniat ad Philomena. i. (quod inepte dicitur) penes Philumenam. i. ad domum eius. P. Quid rei est. i. quae res est, seu quod negociũ est, quod accersitur Pamphilus. B. Desinas. i. cessas. percunctari. i. inquirere curiose nimis. id quod nihil. i. nequaquam. nullo modo, refert tua. i. ad te spectat. dicimus. n. hoc nihil refert mea. i. ad me non attinet. P. Nihil aliud dicam Pamphilo, quàm quod ad Philumenam veniat. B. etiam hic est aduerbium reminiscentiae. dic sup. Myrrhinam matrem Philumenae cognosce. i. cognouisse illum annulum, quem ipse olim dederat mihi fuisse aliquãdo suae gnatae, videlicet Philumenae. P. Scio eum dedisse tibi annulum. ne. i. verum. Myrrhinam cognouisse annulum fuisse filiae, est iã

.i.est res tanti momenti, vt propterea veniet? B. Perie an tantum sit illud? ipse Pamphilus continuo.i.haud mora aderit.i.aduenier, vel hic præsens erit. vbi.i.postquam. audierit ea te.i.à te. hoc.s. Myrrhinam cognouisse annulum fuisse filiæ, sed cessas.i. tardas, quiescis, pigritaris, vt aliquorum verbo vtar, lentescis.i. ociaris vel ocio incumbis, neque festinanter vadis quo iuberis. P. Equidem minime.i.non cesso, nam potestas cessandi.s.non est mihi data hodie, ita.i.adeo. contriui.i.consumpsi hunc totum diem. cursitando.i.frequenter currendo huc & illuc. atque ambulando.i.non ita celeriter eundo, q.d modo currendum mihi fuit, modo ambulandum, vel cape cursitando pro nauigando Est enim cursus & nauigantis & equitantis, & cape ambulando pro gradiendo pedibus terra. B. Hæc secum loquitur discedente Parmenone, & quidem hæc loquitur cum admiratione. Quantam lætitiam obtulit hodie Pamphilo. aduentu meo.i.cum veni ad mulieres, q.d.maximam. quot res commodas.i quot opportunitates & commoditates attuli hodie?.q.d.multas. admodum .i.sed quod curas.i.quot solicitudines. ademi.i.abstuli & à Pamph. & a Philumena, Myrrhinaque matre &c. ego restituo ei Pamphilo natum.i.filium à se genitum, q natus.i.filius. penè i.ferè. perijt.i.expositus fuit. opera.i.operatione harum mulierum, & ipsius Pamphili. reddo ei Pamphilo vxorem quam ratus est.i. existimauit, putauit, confirmauit se nunquā habiturum esse post hac.i.post tempus, in posterū, in futurum. Redditur nobis quod nostri cupidum est. Restituitur nobis cuius cupidi sumus. bene ergo natum restituo, vxorem reddo. ego exolui.i.expediui illud, quare.i.propter quod Pamph. fuit suspectus patri & Phidippo socero. adeo.i.certe. hic annulus fuit initium his rebus inueniendis.i.ad has res sic inueniendas, vt omnia ita procederent ex animi sententia. nam memini.i.recordor Pamphilum confugere.i.confugisse, sed noluit iungere præteritum præterito. anhelantem.i.æstuantem ea colluctatione cum puella, cui vitium obtulerat, & memini confugisse eum domum.i.in domum meum ad me, vt celaret facinus illud. sine comite.i.sine sectatore aliquo puta seruo, propterea quòd pudendum erat facinus, & memini eum confugisse ad me plenum vini.i.vino ingurgitatum, ac propter ea intemeratum. prodijsse facinus cum hoc annulo.i.habentem hunc annulum detractum à puella, & quo tēpore prima nocte.i.prima noctis parte, seu primis tenebris, vel prima nocte qua hoc perpetrauit facinus. ferè abhinc decem menses.i (quòd barbare dici solet) de post decem mēses, vel sunt bene decem menses. Abhinc.n.refertur ad præteritum, & dehinc ad futurum, vt vidi illum talem. illico.i.statim extimui, ne mali esset aliquid inquam.i.dico ei, ò mi Pamph amabo, aduerbium blandientis, quasi rogo te per amorem, obsecro.i.quæso, quid.i.cur es exanimatus.i.commotus ita, & perturbatus? aut dic mihi vnde nactus es.i.habuisti istum annulum. Ille Pamph. simulare, pro simulabat.i.fingebat se agere.i.habere curæ. alias res.i.alia negocia. quàm id quod verum erat. postquam video ipsum suspicari.i.timere, dubitare nescio quid i timebat.n ne ea violentia resciretur, & ita graues dare pœnas, cœpi magis, instare.i.vrgere, vt diceret id quod suspicabatur & dubitabat, homo ille .s. Pamphilus fatetur se compressisse vi.i.violasse, deflorasse, vt ita dicam vi.i.per violentiam. in via qua ad nos veniebat. nescio quam virginem. & bene nescio quam, nam nunc compressit eam in tenebris & dicit Pamph. sese Pamphilum detraxisse.i. substulisse illi virgini annulum. dum.i.quando. vel quandiu luctatur cum virgine, quæ stuprari nolebat. Hæc Myrrhina mater Philumenæ cognouit modo.i.paulo ante in digito meo eum annulum. rogat ipsa.i interrogat me habentem illum annulum, vnde ille annulus sit.i.processerit. narro illi hæc omnia, quæ prius dixi. inde.i.ex eo tempore. cognitio facta est Philumenam esse compressam.i.violatam ab eo Pamphilo, & cognitio facta est hunc filium natum inde.i.ex eo compressu. Lætor tot gaudia contigisse illi Myrrhinæ propter me.i.meo beneficio vel per me. Etsi.i.quamuis. aliæ meretrices nolunt hoc.i.lætari propter talia matrimonia, vel nolunt vxorē reconciliari viro enim.i.quia. non est in rem nostram.i.nobis vtile non est, siue non est, siue nō est in vtilitatem nostram, aut pro commodo nostro, vt.i.quod quisquam.i.aliquis, amator.i.amore nostri captus, lætetur.i.gaudeat, delectetur nuptijs.i.coniugio. Verum.i.sed. ecastor.i.per ædem Castoris. ego Bacc.nunquam adducam animum ad malas partes.i ad officium malarum meretricum, vel ad malas applicationes. gratia.i.causa quæsti pro quæstus.i.lucri nummarij. antiqui gaudebant dicere tumulti, senati, quæsti in genitiuo singulari pro tumultus, senatus, & quæstus secundū quartam siue nonam declinandi. Ego vsa sum illo Pamph.benigno.i.liberali, largo. lepido.i.iucundo, festiuo. & comi.declinatur hic & hæc comis & hoc come.comi ergo.i.facili. nam comes dicuntur esse homines benigni faciles & suaues, qui errantī comiter mōstrant viam benigne. non grauati. Inde comitas tatis talis hominum suauitas. Euenit mihi.i.accedit mihi, incommode aduerbium.i. male intempestiue nuptijs.i.ex nuptijs, Pamph & Phil.fateor factum, videlicet mihi male accidisse ex nuptijs, ac pol arbitror me fecisse ne male mihi euenerit merito.i.quia sic meruerim Æquū est ferre incommoda eius viri, ex quo viro, quemadmodum ex Pamphilo multa commoda fuerunt.i.extiterunt ac prodierunt. prius.n.confessa est Pamphilum benemeritum esse de seipsa.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Mittitur Parmeno ad Pamph.quæ est œconomia ad sequentem scenam, & Bacchis quid intus actū sit spectatori indicat. Estque hæc catastrophe fabulæ. [Æ depol næ) Redit Parmeno iratus quod à Pamphilo delusus sit. [Adolescens, dic) Prosopopœia facete exprimens ludificationem serui. [Quid rei) Attende curiositatem. [Quantam obtuli) Hæc ad spectatores Bacchis. [Nam memini) Narrat partem argumenti. [Dum luctat) Pro luctatur. [Hæc tot propter) Concludit narrationem, & factum suum probat. [Ego dum) A meritie. [Incommode) Antipophora.

PETRVS MARS.

ÆDEPOL) Gloriantem meretricem, & de suis beneficijs exultantem, hæc scena exprimit. Quod quia ab hominibus qui in decoro vitæ versantur, fieri non decet, recte meretrici assignatum est. Leuis enim animi & pudoris vacantis indicium est, ait Seneca, iactare, quòd benefeceris merenti. Arist.interrogatus, quo pacto beneficium violaretur, dixit, si demerēri te iactaueris. [Tua quod nihil interest percontari desinas) Hæc sententia solet dici, in animum curiosos aliarum rerum, qui ea gaudent exquirere, quæ nihil ad eos pertinent. [Dum luctat) Antiquæ dictum pro luctatur.

GLAREANVS.

XVII. primi huius scenæ versus sunt trochaici tetram.catal. In quorum primo ædepol suo more ponit. In tertio versu, Myronium ita positum videt, vt tres primæ syllabæ faciant pedem, Si ò breue est, tribrachyn. Sin longum fuerit, vt haud dubie paulo post in quinto est versu, amphibrachyn. In 9. d, eliditur in Quid. In 12. trochæus primo est loco, in secundo creticus, nisi Tua monosyllabum faciamus. à enim longum est. In 14. amphibrachys secundo loco est, nisi Suæ monosyl.fuerit. In 15. Audierit legendum absque syncope. [Quantam obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie?) Sequentes omnes sunt iambici tet. catal. In lib. Aldi vō hodie ad secundum versum perperam appositum erat. In 5. versu creticus est loco tertio. In 12. s, eliditur in Mage. In 13. virginem verbum abūdat, nec sensus desiderat, nec carmen suscipit, & Donatus non legit, haud dubie à sciolo quopiam in contextum positum. In 16 Luctat legendum puto, & Sese geminandum, ita non est opus Annulum dissyllabum facere, quod existimarunt quidam. In vltimo Eius monosyll.est.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Pamphilus multo gaudio perfunditur ex cognitione annuli, quem olim dederat Bacchidi. ab eisdem mirifice laudatur vxor.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac vltima scena Pamphilus tantis ex rerum gestarum renunciatione perfunditur gaudio, vt præ nimio affectu à Parmenone tam opportune nunciante, nonquam ad credendum persuaderi potuerit, nisi eadem illa Bacchis quoque eius amica quam blande confirmaret. Hæc deinde Pamphili vxorem mirifice laudat, simulq; consuetudinem illam frequentem, vltro citroq; habitam omnibus vsque celandam esse vterque censet. Postremo per facetam & iucundam Parmenonis sententiam, Comœdiæ finis imponitur. AVDITIO. *Equidem plus, &c. Donatus, & alij hoc dictum meretricis ab-amiis potius, quàm Parmenonis esse censet, quod nobis minime quidem videtur conuenire, cum alias ob causas, tum quòd paulo superius. Parmeno ex Pamphilo percontatur, liceat ne sibi scire quidnam sit si quid boni fecerit, ex quo liquido constat, ipsum hoc imprudentem fecisse. præterea hic seruus per totam Comœdiam, tametsi curiosus, omnium tamen rerum gerendarum ignarus introducitur.*

Tetram

Tetrametri, & pauci Trimetri.

PAMPHILVS, PARMENO, BACCHIS.

VIDE mi Parmeno etiam sodes, vt mi hæc certa & clara attuleris;
Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falso frui.
PAR. Visum est. P. certone? PAR. certe. P. deus sum, si hoc ita est. PAR. verum reperies.
P. Mane dum sodes? timeo ne aliud esse credam, atque aliud nuncies.
PAR. Maneo. P. sic te dixisse opinor, inuenisse Myrrhinam,
Suum annulum habere Bacchidem. PAR. factum. P. eum, quem ego olim ei dedi:
Eaq. hoc te nunciare mihi iussit: ita ne factum? PAR. ita inquam.
P. Quis me est fortunatior, venustatisque adeo plenior? egon'
Pro hoc nuncio quid te donem? quid? quid? nescio.
PAR. at ego scio. P. quid?
PAR. Nil: nam neque etiam in nuncio, neque in me ipso quid sit boni,
Scio. P. ego ne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,
Sinam sine munere à me abire? ah nimium me ingratum putas
Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium:
Me expectat credo: adibo. B. salue Pamphile.
P. O Bacchis, ò mea Bacchis, seruatrix mea.
B. Benefactum, & volupe est. P. factis, vt credam, facis:
Antiquamque adeo tuam venustatem obtines,
Vt * voluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocunque aduceneris, *volun tate*
Semper fiet. B. at tu æcastor morem antiquum, atque ingenium obtines,
Vt vnus hominum homo te viuat nunquam quisquam blandior.
P. Ha, ha, hæ, tu ne mihi istuc? B. recte amasti Pamphile vxorem tuam:
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nossem, videram:
Perliberalis visa est. P. dic verum. B. ita me dij ament Pamphile?
P. Dic mihi, harum rerum nunquid dixti iam patri? B. nil. P. neque opus est
Adeo mutito: placet hoc non fieri itidē, vt in comœdijs,
Omnia vbi oēs resciscunt. hic, quos par fuerat resciscere,
Sciunt; quos non autem scire æquom est, neque resciscunt, neque scient.
B. Imo etiā, hoc qui occultari posse facilius credas, dabo:
Myrrhina ita Phidippo dixit, iurijurando se meo
Fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. P. est optume:
Speroque rem hanc esse euenturam nobis ex sententia.
PAR. Here, licet me scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?
Aut quid istuc est, quod vos agitis? P. non. PAR. suspicor tamen.
Ego ne ab Orco hunc mortuum? quo pacto? P. ne scis Parmeno.
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
PAR. immo vero scio, neque hoc imprudens feci. P. ego istuc sati' scio. PAR. an
Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod quod facto vsu' sit?
P. Sequere me intro Parmeno. PAR. sequor. equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam.
Vos valete & plaudite.

VIDE mi Parmeno etiam sodes, vt mihi hæc certa) Bene hæc repetit. verum est.n.vt quod misere cupimus, id etiam tardius credamus effectum. Sic & in Heaut. Ego vereor magis. [Mane dum) Dum abundat. [Sic te dixisse opinor) Miro affectu inducitur via adduci ad te credendum quod gaudet Pamphilus. [Ita inquam) Quasi, iam ante fassus, dico. [Quis me est fortunatior, venustatisq. adeo plenior?) Ob beneficia Veneris. Cui contrarium innenustus, cui contra recideret quod amat. [Quid donem? quid? quid? nescio.) μακάριος. vt, Pelagines vetons erroribus actus? An monitu diuum? an, quæ te fortuna fatigat, Vt tristes sine sole domos, loca turbida adires? [Nam neque in nuncio) Magis scire vult, quàm minus accipere. [Nam neque, in nuncio, neque in me ipso boni quid sit, scio) Facete agit Terent. quanto magis Parmeno curiosus est, tanto magis nescit illa quæ cupit. [O Bacchis ò mea Bacchis, seruatrix mea) Bene additum est, seruatrix mea. Et mea quod supra dixit, amatoris est. [Factis vt credam facis) Difficile.n.erat credere his rebus gaudere meretricem. [Vt voluptati obitus) Obitus, occursus. Ob enim significat contra. Ergo obitus, aditus, legitur &, voluntate obitus. [Obitus, sermo, aduentus tuus) Inter obitum & aduentum hoc interest, quod obitus est, quem casus affert, aduentus, quem voluntas, & destinatus locus. [Tu ne mihi istuc?) Quia blandimentum magis meretricium est. [Nunquam ante hunc diem meis oculis,) Hoc est nunquam sic videram, vt eam nossem. [Quod nossem). i. quod meminissem, quod scirem, ac per hoc nunquam videram. vt alibi, Non equidem istuc, quod sciam. [Dic verum) Bene instanter ex meretrice quærit, quid de forma vxoris sentiat. scit enim hanc, judicem esse pulchritudinis posse, vel quod fœmina, vel quod æmula. [Num quid) Num aliquid. acuendum ergo Quid. [Neque opus est Adeo mutito) Vel tenui dicto? [Non fieri hoc itidem vt in comœdijs) Mire, quasi hæc comœdia non sit, sed veritas. Aut deest, Alijs. [Vt in comœdijs) Deest Fit. [Omnia omnes vbi resciscunt) In fine enim comœdiæ nihil cui quam celari solet. [Hic quos par fuerat) Hic, in hac comœdia. aut in hac re. Rescire, est recognoscere, & via inuenire quod quis nesciret. [Neque resciscēt neque scient) Resciscunt ad quos pertinet, & resciscunt, qui nesciunt, Sciunt, qui negligūt. Et resciscimus ex alio, Scimus etiam per nostram opinationem. [Here, licet ne me scire ex te?) Ridicule instat scire, ignoraturus Parmeno. [Ego ne hunc ab Orco mortuum?) Verba sunt cogitantis. ideo & ἀπαθῶς loquitur. [Nescis Parmeno) Addidit stimulos curiositati eius. [Imo vero scio, neque hoc imprudens feci) Recte. paruum.n. beneficij meritum, si ab imprudente præstitum videatur. [Temere quidquam Parmenonem prætereat) Quòd interdum non temere prætereat quod habet faciendi necessitatem. [Temere quidquam Parmenonem prætereat) Si ipsi, h.d. & se nominat, vt, Degeneremque Neoptolemum narrare memento. Et, Age nunc, Phormionem qui volet, lacessito. [Temere quidquam) Verum, h.d. Non temere, neque per imprudentiam geritur quidquid vtile est. an, h.d. Nihil potest trāsire temere, quod vtile factu est, quin gratiam sui habeat? An h.d. An quidquam Pamphilus prætereat temere, ita vt non remuneret bonum factum Parmenonis, quod sibi vtile fuerit? Et conuenit hoc dictum meretrici abeunti. [Feci imprudens quàm sciens ante hunc diem vnquam) Quia non conuenit seruo scienti recte facere, bene addidit imprudenti sibi euenisse, vt benefaceret, quod prudens nunquam fecerit. [Imprudens quàm sciens) ἀντὶ ἀστεῖον ἐστι. nam imprudentem scienti reddit, non prudentem. DON.

VIDE &c.) In hac scena via potest Pamphilo persuaderi tā tam opportunitatē accidisse, quanta nunciauit Par. seruus tandē tamen allocutione Bacchidis ad id credendum facile induxit ani- GVID.

mum

mum Pamph.ò mi Parm.etiam sodes,quasi si audes,verbum comicum & blandimentis quiddam habens,vide.i.diligenter considera,vt.i.qualiter, vel quòd attuleris mihi hæc quæ dixisti mihi certa.i.nihil habentia dubitationis,aut obscuritatis, ne.i.vt non, conijcias.i.præcipites,impingas,impellas me frui.i.delectari hoc gaudio falso, in hoc breue tempus.i.in hoc breue spatium temporis. P A R. Quia dixerat ei Pamph.video,ideo respondet,visum est.i.satis consideratum est à nobis & prouisum, vt quæ diximus sint certa & clara. P. Ne.i.verum,visum est certe.i.sine dubitatione. P A R. visum est certe. P. sum Deus.i.sum felicissimus vt Deus. si hoc est vt dicis. P A R. Reperies verum esse ꝙ dico Pamph. & quia Parmeno iam tædio affectus præ se ferebat discessum,aut non velle amplius audire,ideo subdit Pam. Mane dum,abundat dum.i.siste gradum & audi reliqua sodes,blanditur ei vt auscultet. timeo ne.i.ꝙ credam aliud. & tu nuncies aliud .i.timeo ne animi nostri ferantur ad diuersa,& non sit illud ꝙ nuncias id ꝙ intelligo. P A R. Maneo. ilo ad audiendũ te Pamph. opinor te sic dixisse (reperit nunciata ne falso intellexerit) videlicet Myrrhinam inuenisse.i.deprehendisse Bacchidem habere annulum suum. P A R. Factum est sup.i.inuenit eam habere annulum suum. P. Dixisti ergo Myr.inuenisse Bacchidem habere eum annulum. quem annulum olim.i.iampridem dedi eis.s.Bacchidi & dixisti ꝙ ea Bacchis iussit te nunciare hoc mihi. ne.i. verum est ita factum vt repeto. P A R. inquam.i.dico. & iam satis dixi ꝙ ita factum est. P. Quis est fortunatior.i.felicior. cui felicius & magis ex animi sententia processerint omnia me.i.quam ego. & adeo.i.certe,vel valde,aut tantum,seu ita, quis est inquam plenior venustatis.i.beneficiorum Veneris. vel venustatis .i.voluptatis. nam Venus voluptas est. Ego ne.i.non donem te quid.i.per aliquid. Dicimus.n.dono te hac re, & non dono te hanc rem, nisi admodum antiquum esset pro hoc nũcio ita mihi iucundo,q.d.immo debeo te donare maximis muneribus. Deinde apud se deliberat qua re sit eum donaturus inquiens. quid donem tibi.s.deinde paruo tempore lapso nõ potens inuenire quo eum donet ex animi sententia iterum replicat ꝙ donem tibi vel te. Post ea sibi satisfacere non valens ait,nescio quid tibi debeã donare, siue quo debeam te donare. Nam dicimus dono te hac re,vbi est remuneratio ꝙ beneficio accepto,& pro labore suscepto causa nostra. P A R. At.i.sed. ego scio quo donare me debeas. P. Quid est sup.quo te donare possim? P A R. Scio enim .i.quia,nihil debes me donare. nam non scio quid boni sit tibi, neque in nuncio.i.in relatione, seu nunciatione mea neque in memetipso propter ꝙ debeas te aliquo me bona re. P. Ego ne.i. verum ego si nam.i.patiar te abire à me sine munere, qui.s.tu feceris me mortuum.i.qui eram mortuus,reducem i.reuersum,saluum, incolumem ab Orco.i.ab inferno, seu à loco tenebrarum in lucem,q.d.ego qui perieram,& quasi nullus eram præ dolore, tuo nuncio reuixi. Orcus dicitur cognomen fluuij infernalis à Styge palude defluentis,ab Orco ꝙ est iuramentum. Nam Dij per illum fluuium,& per Stygem paludem iurare solebant certissima iureiuranda. ponitur etiam pro Inferno. Hic & hæc redux reducis,inde in plurali reduces dicuntur, qui periculis euaserunt & incolumes,ac salui in patrios fines redierunt. Ah,interiectio dolentis se videri ingratum,putas me omnium ingratum.i.immemorem beneficiorum. Sed eccam.i.ecce hic prope video Bac. stare ante hostium. credo ꝙ me expectabat abibo.i.ibo ad eam. B. O Pam.salue. P. O Bac.mea i quam amo. mea seruatrix i. conseruatrix à morte quasi fuissem moriturus nisi mihi consuluisses,salue sup B Bene factum est à nobis. & volupe.i.pro voluptate,voluptuose,& delectabiliter,seu volupe.i.venuste. nã Venus est Dea voluptatis titillantis,volupe(vt ait No.)capitur pro voluptate. Plaut.in Asin.Hic senex si quid clam vxorem suam animo fecit volupe.i.pro voluptate ducit. P. Facis vt credam factis.i.his quæ facta sunt. Nam difficile erat credere meretricem his rebus gaudere,& obtinex.i.seruas,conseruas,retines. adeo.i. ita. tuam antiquam venustatem.i.festiuitatem, suauitatem,pulchritudinem,vt obitus.i.occursus,q̃ fit casu,& bene obitus. Nã ob dicit contra,& in occursu contrahitur, vt inquam sermo tuus.i.tuum colloquium,& vt aduentus tuus quem voluntas & destinatus locus affert, semper sit voluptati.i.semper afferat voluptatem,quocunque.i.in quemcunque locum adueneris. B. At.i. sed ecastor.i.per ædem castoris ꝙ iurandi genus mulieres dicebant tantum tu Pam. obtines.i.retines. morem. antiquum.i.id ꝙ semper multo ante cõsueuisti & antiquum genium i.antiquã naturam & felicitatem, adeo sup.vt quisquam.i aliquis homo, vnus.i.solus hominum.i.ex hominibus nunquam viuat blãdior .i.suauior. melior te.i.q̃ tu. P. Ha,ha,hæ,interiectiones ridẽtis. Rider.n.à meretrice sibi attribui blandimenta, quæ potius sunt meretricum. Deinde subdit, &.i.etiam, tum i.tunc,cum tecum habebam cõmercium,attribuebas sup.mihi istud. Vel potius sic intelligatur. Tum.i.tunc ascribis mihi istud ꝙ me nõ decet,sed meretricum esse solet. Deinde ad aliud sermonem conuertit. B. ò Pam.recte.i.nõ improuide,nec temere,nec inconsulte amasti vxorem tuam Philumenam. Nam nunquam videram eam oculis meis ante hunc diem. ꝙ nossem.i.ꝙ scirem,vel meminissem,seu animaduertissem.s.me vidisse alias. Nam quòd ostendit & refert orationem præcedentem ipsa visa est mihi. perliberalis.i.valde,& honeste venusta,hoc est visa est mihi esse ea venustate,qua mulieres liberas & optimates decent. P. Dixin'.i. dixisti ne verum? bene instãter ex meretrice quærit de forma vxoris,vtpote quæ sit pulchritudinis perita dijudicatrix. vel ꝙ fœmina vel quod æmula sit. B. O Pamphile ita Dij ament me,vt ex animo dico,iurandi modus est. P. Dic mihi.i.responde mihi nunquid.i.verum dixisti iam aliquid harum rerum patri meo Lacheti. B. Nihil dixi de his rebus. P. Neque est adeo.i.valde, vel in sũ,seu ita opus aliquid harum rerum patri dicere,mitto.i. omittas dicere quidquam. Alij libri habent mutito à mutio mutis,& tunc est sensus,mutito.i.celato,taceas,occultes, secreto teneas illud ꝙ factum est. Nam interdum mutire (vt vult Donat.) significat tacere,nihil facere,nec dicere,vnde & mutos dicimus. Interdum mutire (vt Festus inquit) significat loqui. Ennius, Palam mutire homini plebeio piaculum est. B. Placet mihi ꝙ hoc factum est,non fieri notum.s.omnibus,itidem.i similiter,vt.i.hic, ut,in alijs comœdijs fieri solet,vbi.i.in quibus comœdijs,omnes rescriscunt.i.post factum sciunt omnia, quæ facta sunt. Hic.i.in hac comœdia,vel in hac re,hi quos par fuerat.i.decuerat rescrisce re.i. venire in cognitionem facti. sciunt quid actum sit, sed illi quos non est æquum scire quid factum sit, neque rescriscent.i.nõ cognoscent ex alio,neque scient per propriam opinionem, immo etiam.i.sed etiam,dabo.i.dicam vel suggeram,atque suppeditabo, qui i.quo modo,vel vnde credas factum facilius occultari .i.celari. Myrrhina dixit ita Ph ino socero,se habuisse fidem.i.veritatem vel probationem,an adhuc receptarem te meo iureiurãdo.i.meo sacramento & propterea quia sciunt veritatem,dixit te esse purgatum.i.excusatum sibi.i.apud se Pamph.optime est.i.optime se res habet,& spero hanc rem esse venturam nobis ex sententia.i ad votum. P A R. O here.s. P. Ne.i.virum licet i. permittitur,cõceditur mihi me Par. scire hodie ex te.i a te,quid boni.i.ꝙ bonum sit ꝙ feci,aut quid istud est ꝙ vos agitis i.loquimini,vel tractatis. P. Non licet tibi scire. P A R. Tamen suspicor.i.coniecto aliquantulum quid sit. Deinde subdit verba cogitantis apud se egon'.i.verum ego feci sup hunc Pamph.reducẽ ab orco in lucem, vt prius dictũ est, qòo pacto.i quo modo hoc feci. P. O Par.tu nescis quantum hodie profueris mihi, & nescis ex quanta erumna.i.miseria,extraxeris.i.eduxeris,eripueris me. P A R. Imo vero.i.sed certe,scio quantum profuerim tibi, nec.i.& non,feci hoc.i.tibi non profui imprudens.i.inconsideratus per imprudentiam cum non cogitarem non prodesse. P. ego satis scio istud videlicet te fecisse consulto, vt mihi prodesses. P A R. An quidquam.i.aliquid præterea temere.i.inconsulte. P A R. Id vit me.i an Parmeno aliquid temere ignoret. Nam hæc res præterit me,significat hanc rem ignorare. An ergo Parmeno aliquid ignoret ꝙ vsus sit.i.vtile sit, vel opus sit facto.i.facere,ablatiuus participij pro infinitiuo,vt Sal. Matute facto opus est,facto pro facere. P. O Parmeno sequere me intro in domum. P A R. Sequor te. Deinde ad spectatores dicit,equidem hodie feci imprudens.i.non suspicans me id facere plus boni. quàm vnquam fecerim ante hunc diem,sciens.i consulto,cogitato,dedita opera,seu de industria. Valete.i.discedite cum sanitate,& plaudite.i gratulamini poëtæ & actoribus. ego Calliopius partium poëtæ defenso recensui .i. diligenter recognoui hanc comœdiam,& censuræ meæ iudicium adhibui ille.

L A T O M V S.

ARGVMENTVM) Lætitia Pamphili ob patefactum errorem in Philumenam.[Visum est) Refertur ad dictum Pamphili,vide.[Quis me for.) Exclamatio lætantis [Pro hoc) Hoc totum cum gestu pronunciandum est. [Egone qui.) Hyperbole. [Obitus)Occursus.[Recte amasti)Honesta cõmendatio ad conciliandam gratiam coniugum. [Placet non).i.non placet hic omnia reuelari sicut in ceteris comœdijs,nempe Philumenam ante nuptias compressam fuisse.[Here.) Rursus exprimuntur Parmenonis mores [Egone hunc)Est memor dicti Pamphili, & est eclipsis. [Immo vero) Simulat se scire vt ad indicandum prouocet. [Ego isth) Ironia. [Equidem plus) Hoc ad spectatores.

PETRVS MARS.

VIDE mi Par.) Quàm immodicus affectus insperatum & subitum gaudium sit, & lætitia ex longioribus doloribus & animi perturbatione, hac scena exprimitur. Ea quæ insperata sunt, cum nunciantur non facile admodum fidem inueniunt, nec creduntur. Hoc sequuntur pauor, difficultas, & desperationes. Gaudium autem comitem habet, vt ait Seneca lib. II. de Ira, exultationem, exultatio tumorem, & nimiam æstimationem sui. Cicero gaudium putat esse affectionem animi alicuius, præsentis boni opinione conceptam, sed tantummodo in interioribus, hoc est animo & mente sedem habere. Lætitiam vero etiam in externis gestibus redundare, & hominem externum occupare. (Deus sum) Hoc est fortunatissimus, felicissimus, quòd deorum vita beatissima vulgo habeatur. (Orco) Orcus, Pluto & infernus.

GLAREANVS.

IN huius scenæ primis decem versibus ingens difficultas est à nemine adhuc bene discussa. ipse etiam vehementer nutito. Sed aggrediamur bonis auibus. Lector audaciam nostram boni cõsulat: dabimus saltem occasionẽ alij diligentius ea exactiusq́ considerandi. Primus versus iamb. est tetram. catal. in cuius primo loco anapæstus est, correpta e, in Vide, nisi bacchiũ quis malit. Secundo loco dactylus est, tertio spondeus, videlicet vt ipsa legamus versum.

Vide mi Parmeno, sodes ẽt, vt mihi hęc certa & clara attuleris

Ita Mihi monosyll. totum eliditur. Quatuor deinde sunt iamb. tetr. acat. In quorum 2. Certon' legendum, & Deus monosyl. nisi bacchium loco quarto constituamus. In quinto loco spondeus est. Nam ita post Est legendum. Hactenus non magnopere diffido quin bene de his quinque constet ratio. At de sequentibus quoque valde hæreo, dicam tamen quòd sentio. Sextus huius scenæ versus trochaicus est catal. tetr. Septimus iambicus tetr. catal. sed ita legendus.

Eaque hoc te nunciare mihi iussit, ita est factum? P. ita inq.

Quòd si legitur vt vulgo habent exemplaria erit troch. tet. acat. vt alibi diximus, sed iambicum malim. Octauus est dimeter, vel troch. catal. vel iambicus acatal. trochaicus ita.

Quis me est fortunatior? Iambicus ita,

Quie est me fortunatior?

Nonus est iambicus tetr. acat. ita legendus,

Venustatisq́ adeo plenior? Ego ne te pro hoc nuncio.

Vt vel Ego secundam habeat longam, vel Pro integrum maneat. Decimus est iambicus tetr. cat. atque ita legendus.

Quid donem? quid, quid nescio. P. at ego scio. PAM. quid? PAR. nihil enim. nam

Vndecimus est rursus trochaicus tetr. acat. quem ita lego,

Necq́ in nuncio, nec in me ipso boni quid sit scio,

Vt prima de Necq́ positione producatur, vt reuera ex Nec & q́ compositum est, & eo modo et Horat. posuisse putatur, Necque polymnia. quanquam quid cõmentatores eo in loco dicant, me haud latet. Ego de hac re cum nemine certauero. Qui duo deinde sequuntur, sunt iambici tetr. acat.

Ego ne quis ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris.

Sinam sine munere à me abire? ah nimium me ingratũ putas.

Quid deinde sequuntur quinque sunt iambici senarij. In quorũ vltimo vel Tuam monosyllabum est, vel creticus est loco tertio. (Vt voluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocunque aduene-ris) Vndecim nũc sequuntur iambici acatal. tetr. In quorum primo haud dubie creticus est loco primo & quinto. Quanquam in quinto loco Tuus monosyllabum esse poterit. In tertio versu est consonãtis loco in Homo. nam quòd præcedit m, non eliditur. In 4 legendum, Ha ha hæ, Tun' & Mihi monosyllabum totum eliditur, aut creticus est loco secundo. In 5. vel Meis, & Eam sunt monosyllaba, vel tertio loco amphibrachys est & loco quinto creticus. In 6. versu Dij corripitur, non eliditur. In 7. vel Mihi monosyllabum, vel creticus est loco primo. In 8. vel Nutito legi potest media correpta per n, vt sit à Nuto frequentatiuum vel Mutito, vt sit à Mutio, sic autem media producta fuerit. versus vtrunque patitur. In nono creticus haud dubius loco primo est. Et Donat. Hie legit, non Hi. at hoc nihil ad carmen. (Myrrhina ita Phidippo dixit iurijurando meo) Sequũtur quinque trochaici tetr. cat. In quorum tertio non est omittendum verbum Esse. In 4. vel Ne abijciendum, vel, & quòd malim creticus est loco secundo. Nam in hac scena creticis frequenter vsus est. Quod & sequente versu patet, vbi & loco primo & sexto residet, & quanquam loco primo d, elidi potest, non tamen n, loco sexto in Tamen. Sextus deinde ac tres sequentes sunt iambici tetram. acat. In quorum secundo Me ante Sattaxeris omittendum non est. In 3. creticus est locis primo & septimo, q̃q̃ septimo a, elidi potest in Satis. In 3. a fine versu, bacchius est loco quarto, & i, eliditur in Vsus. Postremi duo sunt trochaici tetr. cat. quales in omnium comœdiarum fine huius Poëtæ. Omnes enim Terentij Comœdiæ ab iambici senarijs incipiunt, & in trochaicos tetr. catal. finiunt. quod ideo admonemus, quod in quibusdam libris ad vltimum versum adnotatum reperimus, Senarius trochaicus. qui separarunt illud Plaudite, tanquam nihil ad carmen attinens, cum verbum Plaudite carmen concludat in omnibus huius Poetæ Comœdijs.

TERENTII PHORMIO.

FABVLÆ INTERLOCVTORES.

Phormio parasitus,	*Dauus seruus.*	
Demipho senex,	*Sophrona nutrix,*	
Antipho adolescens,	*Hegio*	
Geta seruus,	*Cratinus*	*aduocati.*
Dorio leno,	*Crito*	
Chremes senex.	*Nausistrata matrona.*	
Phadria adolescens,		

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

CHREMETIS frater aberat peregre Demipho
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni vxorem, & filiam,
Athenis aliam coniugem, & amantem vnice
Gnatum fidicinam. mater e Lemno aduenit
Athenas: moritur: virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Cum amaret, opera parasiti vxorem accipit.
Pater, & Chremes reuersi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, vt illam coniugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

PHORMIONIS ARGVMENTVM.

CHremes & Demipho fratres fuerunt, quorum Chremes fertur habuisse duas vxores, alteram diuitem Athenis, alteram pauperem Lemni, id est in illa insula patria Vulcani, ex diuite sustulit filium Phadriam nomine, ex paupere vero suscepit filiam Phanium nomine, Conuenerat autem Chr. cum fratre Demiphone, qui vnum filium Antiphonem habebat, vt daretur nuptui Phanium Antiphoni, ita vt res ad exitum deduceretur, Demipho iuit in Siciliam, & Chr. Lemnum ad accersendam filiã. Interea mater et filia venerunt Athenas quærendi Chr. gratia, neque eum inuenerunt, quod apud vxorem pauperem dicebat se nominari Stilphonem, & apud diuitem Chr. proinde petentibus Stilphonem nemo ostendere potuit, moritur illic paulo post mater remanente filia sola, in cuius amorem forte Antipho exarsit & opera parasiti eam duxit in vxorem. Vbi autem redierunt ambo senes, inuenerunt Antiphonem, duxisse vxorem in absentia sua, neque sciebant eam esse Phanium. Nam Chremes, vt eam genuerat, aut certe ex teneris annis eam non viderat, indignati senes admodum dederunt operam vt disiungerentur & vt eam Phormio parasitus duceret vxorem. Dedit Chremes Phormioni nomine dotis triginta minas, quas Phormio parasitus dedit Phad. gratia comparandæ Citharistria à Lenone, quam vehementer amabat. Interea Phanium agnoscitur filia Chr & mutatum est consilium, ac nuptia confirmata quo facto cœpit Chr. repetere suas minas a Phormione, quas iam Leno possidebat. Vt autem vidit Phormio Chr sic acerbe exigentem, prodidit eum Nausistrata propria vxori, quam Athenas habebat, itaque senex libidinis reus ab ea vxore non ante veniam meruit, quam & triginta minarum, & amoris Citharistria veniam dedisset filio. Dicitur autem hæc fabula Phormio, quo vocabulo lingua græca stramen nauticum significat, a cuius vilitate parasitus ab Apollodoro Phormionis nomine nuncupatur estq; tota motoria, & quasi in affectibus constituta, vt satis liquebit in progressu.

DONATI PROLEGOMENA IN PHORMIONEM.

HAnc Comœdiam, manifestum est prius ab Apollodoro sub alto nomine, hoc est ἐπιδικαζόμενον Græce scriptam esse quàm Latine a Terent. Phorm. Quamobrem nulla dubitatio est, hanc solam esse cui nomen poëta mutauerit, & errare eos qui in hac Phormionem parasitum putat à formula litis, quam intenderit, nominatum, cum Græca lingua siscus (spartcus & stramen nauticum sic dicatur, à cuius rei vel capacitate, vilitate etiam ab Apollodoro parasitus Phormionis nomine nũcupatur. Hæc igitur propter tota motoria est, & in affectibus cõstituta pene maioribus, quàm comicus stylus posceret, nisi quòd arte poëta omnia moderata sunt. Primas in ea partes, vt ipse poëta professus est, tenet Phormio, secundas Geta, tertias Demipho, subinde ceteri, prout cuiusque actus ostendit. Prologus Phormionis nimis concitatus est, adeo ot ipse semet veluti reprehendat ob hanc ipsam pertinaciam, & simul argumentum suæ purgationis inducat. Atque in ea cum & Protasis, & Epitasis, & Catastrophe magni moliminis & negocij sint, ita varijs leporibus asperguntur, vt etiam rerum tristium grauitatem poëta lepidus comica serenitate tranquillet. Hæc acta est ludis Megalensibus, Lucio Cornelio Merula Ædili Curuli, & L. Posthumo Albino, agentibus L. Cassio Attilio, & L. Ambiuio: modos faciente Flacco Claudij filio tibijs serranis, totaque de vcibis facetissimis, & gestum desiderantibus scenicum & suauissimis ornatu canticis fuit. Editaque est quarto loco, M. Valerio, & C. Fannio Coss. Persona etiam in huius protasi non vna est, sed duæ, quarum altera extra argumentum posita est, cui narratur fabula, altera in argumento quæ narrat fabulam. Argumentum quoque non simplicis negocij habet, nec vnius adolescentia, vt in Hecyra, sed duorum, vt in ceteris fabulis. Scire autem conuenit vno die transigi Phormionem, non vt Heautontimorumenon duobus. Prologus correpte ἀπὸ τοῦ προλέγειν dicitur, non producte ἀπὸ τοῦ προσλέγειν. nam officium prologi ante actionem quidem est semper est, veruntamen & post principium fabulæ inducitur, vt apud Plautum in Milite glorioso, & apud ceteros magnæ auctoritatis veteres poëtas.

ARGVMENTVM.

CVm Chremes Demiphonis frater ad scito sibi ad fallaciam nomine, quo Stilphonem se dici fecerat, duas eodem tempore habuisset vxores Athenis diuitem, pauperem Lemni: ex diuite sustulit filium, qui dictus est Phadria: ex paupere furtim suscepit atque educauit filiam, Phanium nomine, eamq; consilio cum fratre habito destinauit filio eius Antiphoni vxorem dare. Quibus complacitis, vno tempore profecti Athenis senes. Demipho in Ciliciam, Chremes Lemnum ad accersendam filiam, quæ eam illinc cum matre nauigauerat, occasionem dederunt amandi adolescentibus. Nam statim Phadria Citharistriam sub lenone cœpit ardere: Antipho illam filiam patrui Phanium desponsatam sibi, nesciens nescientem, mox vt Athenas venit, nec patrem repetit falso duplici eius nomine, matrem mortuam dum lamentatur adamauit: consilioq; & opera parasiti secundum leges Atheniensium, quasi sibi cognata esset, tanquam in iure victus & velut coactus, eam accepit vxorem per absentiam patris. Qui cum aduenisset, & vellet eam expellere primo confutatur per impudentiam parasiti post cum suo fratre sic decipitur, vt dum eam credit ab Antiphone posse disiungi, eam parasitus ipsi ducat vxorem, & det dulcius triginta minas præsentes dotis puellæ nomine, quas Phormio acceptas Phadria dedit: ille, lenoni ad Citharistriam redimendam. Quibus gestis tandem Chremes agnoscit filiam suam coniunctam esse fratris filio. Quare dum mutato consilio triginta minas à Phormione per rixam conatur exigere, per eundem proditus vxori suæ Nausistrata est, & factus libidinis reus, non ante veniam meruit à matrefamilias, quàm & triginta minarum, et amoris Citharistria veniam dedisset filio. Primus actus est in colloquio Daui & Geta, per quos discitur populus argumentum, Secundi actus tenor continet aduentum senis turbulentum, & eiusdem iurgium aduersus Getam & Phadriam. Tertio actui attribuitur litigium senis et Phormionis. tum consultatio cum aduocatis tum Antiphonis in scenam reditus: colloquiumq; cum Geta. tum lenonis & Phadria colluctatio tum adhortatio Geta de inueniendo argento ad redimendam Phadria Citharistriam. Quartum actum ista concelebrant, aduentus Chremetis: eiusdemq; cum fratre deliberatio per errorem de eijcienda Phanio Geta verba de fallendis senibus, Antiphonis oratio apud semetipsum de amore tractantis. Geta rursus cum senibus callida, et mox cum Antiphone de eadem causa simplex disputatio, senum inter se colloquium de expulsione mulieris. & ad extremum verba Chremetis agnoscentis nutricem, ac per eam filiam suam cum Antiphone coniunctam. In quinto actu per Demiphonis errorem Phormio accipit argentum dotis nomine, & consentitur Nausistrata vt exire domo compellat Phanium nunciatur Antiphoni, et Phormioni per Getam, Phanium a patre agnitam permissamq; vt vxor habeatur quæ cum ita nupta sit, exposcitur argentum à Phormione per rixam senum à quibus ille oppressus, rem omnem aperit Nausistrata. at quod primum irata, vt in tali re vxor, mox lenitur in fine fabula, et tutissimum a patris iracundia præstat Phadriam.

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDIL. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS IMPARIB. TOTA GRAECA APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS FACTA IIII. CN. FANNIO, M. VALERIO COSS.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic prologus concitatus est, vtpote qui in L. Lauinium Poëta æmulum inuehitur, à quo grauiter lacessitus parta referre molitur, & sic hoc initium spectatorem prouocans in odium personæ aduersarij, coniunctum cum insinuatione ad beneuolentiam personæ Terentianæ conciliandam.

Senarij.

PROLOGVS.

Ostqvam poëta vetus poëtam non potest
Retrahere à studio, & transdere hominem in ocium,
Maledictis deterrere, ne scribat, parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, & scriptura leui,
Quia nusquam * scripsit insanum adolescentulum • fecit
Ceruam videre fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare vt subueniat sibi.
Quòd si intellegeret, olim cum stetit noua,
Actoris opera magis stetisse, quàm sua.
Minu' multo audaciter, quàm lædit, læderet;
Et magi' placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetu' si poëta non lacessisset prior,
Nullum inuenire prologum potuisset nouus
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui autem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit reiicere:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certasset, audisset bene:
Quod ab ipso allatum est, sibi esse id relatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto nouam
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant;
Quia primas partes qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quam res * agetur maxume. • geretur
Voluntas vostra si ad poëtam accesserit,
Date operam, adeste æquo animo per silentium;
Ne simili vtamur fortuna, atque vsi sumus,
Cum per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum.
Bonitasque vostra adiutans, atque æquanimitas.

DONATVS.

Ostqvam poëta vetus poëtam non potest) Hoc initium à destructione personæ aduersarij sumitur, coniunctum cum insinuatione personæ Terentianæ. [Postquam poëta vetus poëtam non potest) Nota postquam apud veteres non præterito modo, sed etiam præsenti tempori adiungi. Vt, Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit. Quanquam sunt qui Postquam simpliciter pro quoniam accipi velint. [Postquam poëta vetus) Qui iam diu est, non qui iam diu fuit. Ergo vt vinum vetus non vetus, vt Ennius. [Postquam poëta vetus poëtam) Iocunda repetitio, vt, Diua deam &, Nostri pueri puer indue vultus. [Postquam poëta vetus poëtam non potest) ἀντὶ ... primum per ... primam, ita vt extrinsecus nouum audiri poëtam oporteat. [Retrahere à studio) Sic loquitur, quasi rem scenicam magis laedere voluerit Luscius, quam Terentium. [Transdere) Transdere veteres sonantius, quod nos lenius dicimus tradere, vt tralatum, non translatum è contrario. [Et transdere hominem) Comice & venuste inseruit hominem, vt, Leuibus huic hamis consertam auroque trilicem Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto: Donat. habere viro decus & tutamen in armis. [Maledictis deterrere) Sensus hic est, Ipse se, inquit, aduersarius fatetur victum qui à rebus excussus, ad verba delapsus est. [Maledictis deterrere) Deest eum. vt, Quarum, quæ forma pulcherrima, Deiopeiam Connubio iungam stabili. [Qui ita dictitat) Impudentiam ostendit per frequentatiuum verbum. [Quas antea fecit fabulas) Et hic lentum accusatorem facit, qui præterita ingerat, & de quibus iam sit iudicatum in melius. [Tenui esse oratione, & scriptura leui) Imperitum inducit criminatorem, qui hoc obijciat, quod proprium debet esse Comici styli. Reuera autem hoc deterior Menandro Terent. iudicabatur, quòd minus sublimi oratione vteretur. quod ipsum nunc purgat, dicens in tragœdia altiora transire posse. [Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum) Ideo videmur leues, ieiunesque, inquit, quia non in comœdia prodigia facta sunt, & tragœdias imitamur. Et callide hic non solum errorem reprehendentis, sed etiam imperite scripsisse ipsum ostendit Luscium Lauinium. [Scripsit) Legitur & fecit. [Adolescentulum) Vt comicam personam ostenderet artificiose imminuit adolescentulum, quo magis persona à sublimitate discederet. [Ceruam videre, fugere, & sectari canes) Hic affectus à comœdijs remouendus est. [Ceruam videre, & fugere, & sectari canes) Ambiguitas per accusatiuum casum, perseuerans vsque ad vltimum de industria, vt etiam ipsa perplexitas odiosa sit. [Et eam plorare, orare, vt subueniat sibi) Hæc omnis ... tragica est, & ideo in comœdia vitiose inducitur. [Cum stetit olim noua) Bene hoc positum est. potuit enim responderi, Cur igitur stetit, & non exacta est à populo? [Cum stetit olim noua) Recte olim, q.d. Cum adhuc Terent. non scriberet, penuria meliorum est probata. Deinde quòd ait noua, hoc significat, omnia carmina nouitate ipsa commendari, etiamsi nullius momenti sint. [Actoris opera stetisse) Vna opera & suffragium scenicorum comparat & lędit aduersarium. [Minus multo audacter)

audacter) Nove dictum Minus multo audacter: vt cum dicamus nos, minus audacter. [Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet) Omne quod in mentem venit, aut cogitamus, aut dicimus, vt Virg. - & mihi iam multi crudele canebant Artificis scelus, & taciti ventura videbant. Hic sensus est, Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut censeat, improbus est Terent. qui omnes prologos de maledictis facit, habeat in hoc responsum sibi, aduersarium coëgisse qui prouocauerit. Nam quid faceret Terentius, cum de palma artis musicæ certandum videat esse sibi? [Lacessisset prior) Aut lacessisset abundat, aut prior. [Nullum inuenire prologum) Prologum modo, non hominem, sed verba significat. [Nouus) Hic quòd supra prætermisit, veteri supposuit, nouum. [Nisi haberet cui malediceret) Mire haberet, quasi dubium non sit maledicendum esse Luscio. [Is sibi responsum hoc habeat) Huic rei per qualitatem respondet, aduersarium cogere, vt hæc agat. [In medio palmam omnibus esse positam) Sensus hic est, Inuenisset, inquit, sed maluit, cum de palma certãdum sit, aduersario respondere lædenti. Verum oratorie manifesta soluere nõ curauit, hoc est nullum inuenire prologum potuisse Terentium. & hoc enim obijciendum fuit omnibus, & nouis, & veteribus poëtis. Palmam pro causa certaminis posuit. Et ideo nõ est mirandum, si pugnant quibus causa certaminis præsto est. [Qui autem tractãt musicam) Virgilius, - nec quidquid vbique est gentis Dardaniæ magnum quæ sparsa per orbem. Et ἀπεριφράστως pro qui comœdia scribunt. [Ille ad famem, hũc ab studio) [Hic maxime incipit soluere quod sibi superius ipse proposuit. [Ille ad famem hunc ab studio) Nunc quid est, inquit, poëtam vi superare, nisi ad famem reijcere? nam poëtæ probi suas, vendebant fabulas, & harum pretijs alebantur. [Ille ad famem hũc ab studio) Cur lacessitus respondes? certamen est, inquit. [Ab studio studuit) Vrbane: vt, Luserat ludum, & pugnam pugnauit. [Benedictis si certasset) Quia supra dixit in medio omnibus palmam esse positam, quasi dicat quidquid in certamen venerit, in eo vincendos æmulos esse. [Si certasset) Certasset ἀντὶ τοῦ prouocasset ab eo quod præcedit, id quod sequitur. Virgilius, - nec te certasse priorem Pœnitcat. [Audisset bene) Bene audire, est bene dici, laudari. [Quod ab illo allatum est) Id est maledictũ. [Quod ab illo allatum est, sibi esse id relatum putet) Prouerbiale est, Quod dedit, recepit. Et geminauit L: vt Relliquias Danaum. [De illo iam finem faciam dicundi mihi) ἀντὶ τοῦ λοιδορεῖν τὸ λέγειν. [Dicundi mihi, peccandi cum ipse de se finem non facit) Et mihi, & de se proprie positum est: & præterea διαβολή. [Peccandi) Maledicendi. [Peccandi cum ipse de se finem) Prius, inquit, Ego de illo finem faciam, quam ipse de se. An prius dicendi ego faciam quam ille peccãdi finem? Non facit, pro non faciat: vt, Mirum ni ego me turpiter hodie dabo. [Nunc quid velim, animum attendite) Deest, Quæritis. vt sit, Nunc quid velim, quæritis? animum attendite. [A potto nouam) Nouam, Latinam dicit. [Epidicazomenon quam vocãt comœdiam) Hic manifeste errat Terentius. nam hæc fabula quam transtulit, Epidicazomene dicta est à puella de qua iudiciũ est: cum sit alia Epidicazomenos eiusdem Apollodori. Debuit ergo dicere Epidicazomenon Græci, Latini Phormionem nominant. φορμὸς tegicolum dicunt Græci quo insternitur pauimentum: vnde Phormio correpta prima syllaba apud Apollodorum est. Non ergo à formula, vt quidam putant, dictum est. Ergo inde paratus vilissimæ conditionis homo, nomen accepit. [Qui primas partes qui aget) Primas, nunc, maximas. ad actorem enim retulit. Cic. Sæpe illum qui est secundarum aut tertiarum partium. [Phormio erit) Si à formula esset nomen comœdiæ, primam produceremus syllabam: si à Phormione, corripere debemus. [Per quem res agetur maxime) Quia primæ partes etiam aliud significant. non ergo nunc primum actum dicit, sed summas partes. Et bene maximæ: quia & per alios. Voluntas vestra si ad poëtam accesserit: pro, si faueritis. Noue sic voluntatem, pro fauore posuit. [Adeste æquo animo) Fauor in comœdia silentium spectatoris est. Recte ergo addidit Per silentium. [Æquo animo) Nunc propositio est. [Ne simili vtamur fortuna atque vsi sumus) Ne populum læderet, fortunam maluit accusare. [Cum per tumultum noster) Apparet Hecyram ante Phormionem actam esse: cui contigit id quod queritur, populum subaccusans. [Noster grex motus loco est) Locus, est distributio temporum, quæ cuique in spectaculum venturo attribuuntur ab Ædilibus vnde locu motus dicitur, qui suas horas non obtinuerit inter præcedentes & consecutiuos. Ergo proprie. Sic & Cic. Loco ille motus est, cum est ex vrbe pulsus. [Quem actoris virtus) Vbique laudat actorem. est enim poëtæ vtile. Quem actoris virtus) Qui exclusus toties, animum non abiecerit, sed perseuerauerit agere ideo virtus. [Restituit locũ) Bene repetiuit locum, vt ἀμφιβολίαν vitaret: ne Quem tumultũ dicere videretur. [Bonitasque vestra adiutans, atque æquanimitas) Bonitas in omnibus generaliter rebus est, Aequanimitas in spectando, An bonitas in probandis his quæ bona sunt. Aequanimitas in ignoscendis vitijs atque delictis? An ταυτολογία est? An bonitas circa omnes: Aequanimitas circa Terentium? [Bonitasque vestra) Ne totum actori tribuens, nihil populo præter culpam reliquisse videretur, honoris causa hoc addidit. [Adiutans) Sic veteres dicere maluerunt quam adiuuans.

G V I D O.

POSTQVAM poëta &c.) Hoc initium ad destructionẽ personæ aduersarij sumitur coniunctim cum insinuatione Terentianæ. Loquitur autem poëtæ defensor, qui cum suorũ actorum grege est acturus comœdiam. Postquam poëta vetus s. Luscius Lauinius. vetus i. cariosus, quasi rancidus, vel qui tam longo tempore poëta fuit. nõ potest retrahere i. reuocare inuitum poëtam Terent. a studio componendarum comœdiarum vbi est opus vehementi studio, & postquam non potest transcedere, vetuste pro tradere i. transferre, traducere, conuertere hominem s. Ter. in ocium. i. in vacationem studij, & cessationem laboris. paeat. i. molitur s. poëta vetus. deterrere. i. destrĕtere dehortari, dissuadere, maledictis. i. contumelijs, seu contumeliosis exceptionibus, seu reprehensionibus, ne. i. vt non. scribat. i. comœdias cõponat, qui poëta vetus ita dictat. i. frequenter iactat, fabulas. i. comœdias, quas poëta noster facit, ante hoc tempus esse oratione tenui, quantum ad sententias, seu sensum ac prolatum. & esse scriptura leui. i. non esse compositas verbis grauibus ac exquisitis, sed leuibus & facilibus. Nam scribit qui verba adhibet, inquit Donat propterea scriptura est in verbis. Et quidem reprehendit illud quod congruit comœdiæ. Nam si sublimi oratione vteretur poëta, transiret in tragicum stilum, quemadmodum fecit Luscius Lauinius. Dictat ergo fabulas poëtæ nostri esse tenui oratione, & leui scriptura, quia poëta noster nusquam. i. in nullo loco suarum comœdiarum scripsit id, quod Luscius scripsit inepte, videlicet adolescentulum insanum. i. furibundum, videre ceruam fugere, & videre canes sectari eam ceruam & videre eam ceruam plorare & orare, vt ipse adolescẽtulus subueniat sibi ceruæ. Quod. i. sed si intelligerat ipse poëta vetus. cum, id est quando, fabula eius noua, & propterea placẽs stetit. i. placuit secundùm Seruium, olim, id est iampridem, cum erat scriptorum penuria, nec dum scribere poëtis incepisset. Si ergo intelligeret, eam stetisse. i. placuisse. magis. i. potius. opera. i. industria actoris. i. recitatoris & lusoris (vt ita dicã) quàm sua opera. i. quàm sua industria, qua fuisset vsus in ea componenda, læderet ipse poëta vetus. i. morderet carperet, taxaret, offenderet nostrum poëtam multo minus audacter, quàm nunc lædit, & fabulæ supple quas fabulas fecisset. magis placerent. vel si vis intellige casum pro casu sic, & fabulas. i. fabulæ quas &c. Nunc sic si quis est qui dicat hoc quod sequitur, aut qui cogitet sic. i. hoc modo qui sequitur. Si vetus poëta Lauinius non lacessisset. i. prouocasset. prior, vacat prior. nam nemo lacesset, nisi prior prouocet & irritet, nouus poëta noster nullum potuisset inuenire. i. excogitare. prologum. i. proloquium, præfationem. non enim prologus hic hominem significat, vt in Heautont. sed verba, quem prologum diceret. i. apte componeret, vel eloqueretur, nisi haberet hominem cui malediceret. is qui taliter cogitat, & dedit, habeat sibi hoc responsum. i. vel hanc responsionem, vt responsum sit neutri generis & substantiuum, vel vt responsum sit participium præteriti, vel habeat. i. putet, hoc responsum esse sibi per passiuum verbum. deinde subdit responsione, videlicet palmam. i. causam certaminis, puta pretium victoriæ esse positam in medio. i. in communi omnibus, qui tractant. i. exercent, artem musicam i. artem poëticam, cui præsunt musæ, quasi dicat non est mirandum si hi pugnant, quibus causa certaminis præsto est. Ille vetus poëta studuit. i. laborauit, conatus est reijcere. i. repellere, retrudere hunc poëtam nostrum à studio componendi. ad famem. i. ad esuriem, quæ illi fuerat subeunda, nisi sua industria composuisset fabulas, quas ædilibus venderet, vnde dictum quæritaret. Hic poëta noster voluit respondere maledictis, non voluit lacessere. si poëta vetus certasset. i. prouocasset. ab eo quod præcedit id quod sequitur. benedictis. i. bonis sermonibus & beneuolis audisset bene, id est laudatus à poëta nostro fuisset. Nam bene audire est bene dici & laudari, contra male audire vituperari. Salust. in Ciceronem.

ronem. vt si quid voluptatis maledicendo ceperit, eam mala audiendo amittat, quod si non sint eadem verba, est saltem eadem sententia. Ipse poëta vetus putet id, quod allatum est ab ipso.i. id quod maledictum est ab eo esse relatum sibi.i. retortum in se, quasi dicat quod dedit recepit iam.i. nunc, vel statim i faciam .i. statuam mihi finem dicendi de illo, cum pro quamuis. ipse non fatie pro faciat, ait Donat. de se finem peccandi.i. maledicendi, vel errandi; nunc attendite.i. attentum præstate animum, hoc est diligenter, quod Don. vult intelligi, quæratis. Apporto nouam comœdiam, quam græci vocant Epidicazomenen à puella, de qua iudicium est. Latini nominant illam comœdiam Phormionem, à stramento quo insternitur pauimentum, vnde parasitus vilissimæ conditionis nomen accepit. Latini ergo nominant Phormionem, quia Phormio parasitus per quem agitur res, maxime .i. præcipue .i. à quo materia & deductio fabulæ præcipue procedit, erit is, qui aget primas partes.i. præcipua officia, & summus in toto fabulæ progressu, si vestra voluntas.i. vester fauor accesserit ad poëtam nostrum, date operam vt.s. intelligatis, quæ dicentur, & attendatis ad ea quæ fient, adeste.i. præsidio sitis, vt solent esse aduocati, vel intenti estote æquo animo per silentium, ne.i. vt non, vtamur simili fortuna.i. infortunio, atque.i. sicut vsi sumus, cum noster grex.i. nostra multitudo, & caterua actorum, motus est loco.i. perdidit locum sibi ab ædilibus destinatum, locus hic est distributio temporum, quæ cuique in spectaculum venturo attribuuntur ab ædilibus. Vnde loco motus dicitur, qui suas horas non obtinuerit inter præcedentes & consecuturos, ergo proprie dixit sic & Cic. Loco ille motus est, cum ea vrbe expulsus est, quem locum turbatum virtus actoris.i. histrionis restituit nobis. Nam actor toties exclusus animum non abiecit, sed agere perseuerauit, ideo virtus est, & quem locum inquam bonitas vestra, atque æquanimitas adiutans.i. frequenter adiuuans & fauens restituit inquam nobis. Bonitas attenditur generali in omnibus rebus æquanimitas in spectando, aut bonitas hic intelligitur in probandis his quæ bona sunt æquanimitas in ignoscendis vitijs, atque delictis, aut bonitas refertur ad omnes æquanimitas ad Terent. Ex hoc colligitur Hecyram actam ante Phormionem, propterea aliqui codices sic habent Hecyram Phormioni præpositam, sed tamen non sequitur eam fuisse prius scriptam, & compositam.

L A T O M V S.

ARGVMENTVM prologi) Recriminatur aduersarium, & cur id faciat, excusat. Deinde attentionem postulat. [Poëta vetus) Ad contemptum & vituperationem, vt quæ ætate corrupta sunt. verlegen. [Quas antea se) Prosopopœia, qua μιμητικῶς refert criminationem aduersarij, vt imperitiam eius ostendat. [Stetit olim noua) Occupatio. Et nouam vocat quæ nunc primum scripta fuit. [Nunc si quis) Occupatio qua excusat necessitatem, vt inuidiam declinet. [Musicam) Poëticam, quia hæc ars propter metricam rationem musicæ est affinis. [Benedictis si) Prouerbium. Par pari referre. [Nunc quid) Postulat attentionem prolato nomine fabulæ. [Epidicazomenos) Agens vindiciarum, seu de possessione rei Phormio φόρμιος, reticulum, qua pauimentum insternitur, vnde parasiti nomen. [Motus loco est) Vt in Hecyra.

P E T R V S M A R S.

POSTQVAM poëta) In hoc prologo, vt in omnibus alijs, Terentius legem comicam negligit. Non enim ad argumentum narrandum, & reliquum comœdiæ corpus manifestandum, sed vt priuatim auctori seruiat, effictus est. Nam cum ab æmulo suo L. Lauinio conuicijs exagitatus, & grauiter lacessitus sine suo merito in populi contemptum se vereretur adduci posse, eodem vsus animo non calumniatur, sed vera crimina ad defensionem sui impingit. Igitur quàm potest maxime criminando in odium personam capit, & accusando illius ignorantiam, fauorem, beneuolentiam, & attentionem à spectatore meretur. Status est iuridicialis absoluta. nam vitia L. Lauinij aperte designat. [Tenui esse oratione,) Hoc est facili, vulgari, & propemodum triuiali, non enim ad subtilitatem pertinet. [Cum stetit) Fabula, vt ait Donatus, cum probatur stare dicitur. [Is sibi responsum) Defensio est legitima. [Palmam esse) Palma studium victoriæ, vel ipse finis, vel casus. [Epidicazomenon) Epidicazomenos, qui expetitur iudicio, & actionem aliquam intendit. Epidicazomæ.i. iudicium tento, & iure ago. [Phormionem nominant) Phormion tegiculum dicunt Græci, auctore Donato, quo insternitur pauimentum, vnde Phormio correpta prima syllaba apud Apollodorum est. [Date operam) Postulat attentionem. [Æquanimitas) Nam spectatores dicuntur æquo animo adesse, cum in bonam partem, ea quæ aguntur, referunt, & interpretantur.

G L A R E A N V S.

IN prologi nono versu multa effugia, vel Quod dissyllabum, vel Si productum, non elisum. vel e, in Stetit productum. Sed lector sequatur quod volet. In 10. s, eliditur in Magis, in 11. in Minus in 12. rursus in Magis, in 14. in Vetus, quanquam per creticos & bacchios excusari omnia possunt. In 15. Prologus proprie corripitur secundum rationem Græcam. In 19. alterum i, in Reijcere abijcitur, vt sæpe apud alios Auctores, nisi antibacchium pro dactylo positum existimemus. In 22. Donati commentarius admonet ll, geminandum in Relatum, haud dubie propter carmen. Sed vel omnes errant lib. quos nobis quidem videre contigit, vel carmen absque geminatione ll, ita legendum est.

Quod ab ipso allatum est, sibi id esse relatum putet. In 28. i, in Qui corripitur, non eliditur.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Dauus exiens dicit afferre se quam debet Geta pecuniam, & hac perso\-na extra argumentum inducitur, cui rem gestam narraturus est Geta.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Dauus persona extrinseca introducitur: cui Geta Demiphonis seruus argumentum narrat eo tamē animo Getam conuenisse videtur, vt mutuum repetat, quod dandum erat Antiphonis vxori absente patre suo Chremete super inducta. Hac persona instruendi spectatoris causa ita mira inducitur, vt lepores, facetias, & sales comicos ab artificioso poeta sub argumēti narrationem exquisisse videatur. ADDITIO. *Attende quod garrulos & sententiosos seruos amat Comœdia: Tragœdia contra, tristes & parce loquentes.*

Senarij.

DAVVS seruus.

AMICVS summus meus, & popularis Geta
Here ad me venit: erat ei de ratiuncula
Iam pridem apud me relliquum pauxillulum
Nummorum: id vt conficerem. confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxisse audio
Vxorem: ei credo munus hoc contraditur.
Quàm inique comparatum est ij, qui minus habent,
Vt semper aliquid addant diuitioribus.
Quod ille vnciatim vix demenso de suo,
Suum defrudans genium, comparsit miser,
Id illa vniuersum abripiet, haud existumans
Quanto labore partum. porro autem Geta
Ferietur alio munere, vbi hera pepererit:
Porrò alio autem, vbi erit puero natalis dies,
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer caussa erit mittundi. sed videon' Getam?

DONATVS.

AMICVS summus meus, & popularis) Quod in omnibus ferè comœdijs, in quibus perplexa argumenta sunt, fieri solet, id in hac quoque Terentius seruat, vt προτατικὸν πρόσωπον .i. personam extra argumentum, inducat, cui dum ob hoc ipsum, quod veluti aliena tota fabula est, gesta res narratur: discat populus textum ex continentia rerum, sitque instructus ad cetera. [Amicus summus meus, & popularis Geta) In hac scena, quæ docendi atque instruendi spectatoris causa inducitur, mire extrinsecus lepores facetiæque cernuntur, & sales comicæ. Id enim est artis poëticæ, vt cum narrationi argumenti detur opera, tam tamen res agi, & comœdia spectari videatur. [Amicus summus meus, & popularis Geta) Insinuatio personæ eius quæ inducitur ad audiendum. Et vide seruum ostendi Dauum, & non ostendi cuius seruus sit. [Amicus summus meus) Causa cur in scenam procedat Dauus. [Amicus) A voluntate. [Popularis) A fortuna. Popularis, eiusdem conditionis generisque. Salust. Popularis sui sceleris. Et popularis, populo amatus. & popularis ciuis. & popularis humilis. & popularis vilis, è populoque factus, vt si quis dicat sordidum, popularem ciuem. [Amicus summus meus) Dauus extra duas familias inducitur, quæ in hac sunt fabula, alienus, ac per hoc ignarus, cui narret Geta argumentum. [Heri ad me venit) Propter cognationem E, & I, literarum non dubitauerunt antiqui & here & heri dicere, & mane & mani, & vespere & vesperi. [Erat ei de ratiuncula) Deest, Nam: sed mire subtractum est. [Erat ei de ratiuncula) Opportuna diminutio in re seruili, ratiuncula, & pauxillulum. [Erat ei de ratiuncula) Moraliter intulit, Erat ei. magis enim facetum & comicum est, cum ἀσυνδέτως infertur, quam si diceret, Nam erat ei. [Iampridem apud me relliquum) De argumento sumitur causa colloquij. Nam debui, inquit, Getæ: & ille me exigit, vt numeretur domino, ob nuptias factas. [Pauxillulum) Quartus gradus diminutionis, paulum, paululum, pauxillum, pauxillulum. [Id vt conficerem) ἰκανῶς prima. Et conficerem proprie. nam fieri pecunia dicebatur, Salustius, Quæ pecunia ad Hispaniense bellum Metello facta erat. [Conficerem) Quia in promptu non erat. [Confeci, affero) Bene, quasi reddendi moræ non habere causa fuerint. [Nam herilem filium) πρόσωπον Græci dicunt. atque haud scio, an Latini quoque alumnum dicere poterant, nisi hoc mallent. [Nam herilem filium eius duxisse audio vxorem) Mire se applicat argumento. Ei credo munus hoc corraditur, quia in nuptijs etiam septimus dies instaurationem voci habet, vt funere nouus dies, quo parentalia concluduntur. [Ei credo) Vxori, scilicet. [Munus hoc corraditur) Hoc pecuniæ scilicet, munus erit, & est figura ἀντίφρασις. [Credo) Pro vere scio. Et ei, an vxori an absolute? vt iis, ei rei? [Corraditur) Apta in verbo difficultas, vt in Adelph. Minas decem corradet alicunde. &, Corrasi omnia. [Quam inique comparatum est) Miro ἰδιωτισμῷ morem pro lege conqueritur. [Comparatum) Constitutum est lege. Et hi qui minus habent, & ditioribus dixit: ne diceret, serui dominis, volt enim latius patere quod dicit, & generalem esse sententiam. [Quàm inique comparatum est, hi qui minus habent) Garrulos seruos & sententiosos amat Comœdia, tristes & parce loquentes Tragœdia. [Vt semper aliquid addant) Mire non dent, sed addant. & non aliquando, sed, semper. [Ditioribus) Pro, minus pauperibus. [Quod ille) Docte ad singularem numerum transit à plurali. [Quod ille) Reddit ad Getam. [Vnciatim) Sic veteres, Multa vnciatim. Cum expensa pecunia ferretur more veterum: non vt nunc, annumeraretur: Assis libra erat, eiusque partes, vnciæ. Rursus vnciæ vnius duodecima pars, libella dicebatur. Merito ergo, non per singulos sestertios, neque per singulos denarios, neque per singulos asses, sed id quod ὑπερβατικῶς minimū fuit, per singulas vncias, vnciatim dixit. Et Cicero, Ecquis Volcatio, si sua sponte venisset, libellam vnam dedisset? [Vnciatim) Vix potuit & vnciatim, & cito conflari peculium. vt multa pauxillatim, & cito fiunt maxima. Merito ergo additum est vix. Sed quid si & vnciatim, & vix, & tamen de lucro dedit? De demenso suo, inquit. Quid si ex abundanti? [Suum defraudans genium) Deinde, non acquisiuit, sed, comparsit. Et ad postremum, miser, vt iniquitas consuetudinis, comploratione finiretur. [De demenso suo) Serui quaternos modios accipiebant frumenti in mensem, & id demensum dicebatur. & vtrum à mense, an à metiendo, incertum est. [Suum defraudans genium) Vt contra. Genialia curare dicitur, qui viuit lautius. [Id illa) Nupta scilicet. [Vniuersum abripiet) Contra illud quod vnciatim dixerat. [Vniuersum abripiet) Magna virtus penè in singulis syllabis, contra illud quod ait ille, Illa retulit. contra vnciatim, via & de demenso suo, Vniuersum. Contra id quod ait. Munus corraditur, Abripiet. Contra, Suum defraudans genium, & Comparsit miser, Haud existimans quanto labore sit partum. [Haud existimans) Haud existimans, vel intelligens, vel recogitans, ac reputans. [Haud existimans) Pro, æstimans. Salust. Si Quirites pacem existimaretis. [Quanto labore partum sit) Hoc sic pronunciandum est, quasi nunc ei venerit in mentem sæpius

pius passurum Getam, quod semel tolerare grauissimum iudicauerit. [Quanto labore) Vt, Relliquias Troia ex ardente recepta. [Partum) Proprie dicitur partum, de eo quod labore quæsitum est, quia nullus partus sine dolore est ac labore. [Porrò autem Geta ferietur) Ad paupertatem retulit ferietur. nam & damnum, plaga, & res, sanguis noster dicitur. [Ferietur alio munere) Significanter, non fungetur munere, sed ferietur, dixit. [Ferietur alio munere) Ex consuetudine, ferietur. Nam & plagam, damnum, & sumptum, sanguinem nostrum dicimus. [Vbi hera pepererit) Quæ supra illa dicta est. [Porrò alio autem) Et Alio quod dixit, pro multis pronunciandum est. [Vbi erit puero natalis dies) Cum adiectione temporis, cuiuslibet natalis dies melius dicitur, vt natalis locus, & natale astrum. sed Virg. seruiens personæ rusticæ, Meus est natalis Iola, inquit: nec addidit, dies. [Vbi initiabunt) Hoc cultuose pronunciandum. [Vbi initiabunt) Vt quidam, cibo & potu, et quidam, sacris. [Vbi initiabunt) Legitur apud Varronem, initiari pueros Eduliæ, & Poticæ, & Cubæ, diuis edendi & potandi & cubandi: ubi primum à lacte & à cunis transferunt. quod Virg. Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est. hoc annotauit Probus. Sed Terentius Apollodorum sequitur, apud quem legitur in insula Samothracum à certo tempore pueros initiari more Atheniensium: quod, vt in Palliata, probandum est magis. [Vbi initiabunt) Hoc sic inferendum est, non quasi hoc solum sit, sed quasi defatigatus sit enumerando occasiones dandorum munerum. [Omne hoc mater auferet) Hoc retulit ad efferetiam irrisionem, qui putat se puero dare. [Mater auferet) An nutrix? an vera mater? [Puer causa erit mittundi) Proprie dixit mittundi, de muneribus. [Sed videon' Getam?) Locuturum ostendit Getam. [Sed videon' Getam?) Apparet poëtam nihil putasse amplius addendum ad insinuandam populo personam Daui: & ideo iam inducit exeuntem Getam. vt sit causa communicandæ orationis.

GVID. AMICVS &c.) Hic persona Daui introducitur, cui possit Geta seruus Demiphonis narrare fabulę totius argumentum, & ita introducitur, quasi mutuas acceperit à Geta pecunias quas nunc repetere instat Geta, vt eas det pro filio vxori, quam filius domini sui. s. Antipho duxerat in patria absentia. D. Geta summus amicus meus, & hoc à voluntate. & popularis. i. eiusdem conditionis & generis siue cognationis, vt Salust. Popularis sui scelestis interdum popularis dicitur populo gratus, siue à populo amatus. interdum popularis dicitur humilis conditionis. interdum dicitur vilis, ac de populo factus, vt si quis dicat vilem, seu abiectum ciuem popularem. Amicus ergo Geta venit heri vel here (vtrunque. n. dictum inuenitur propter cognationem, & i, litterarum, vt mane & mani, vespere & vesperi.) Venit ergo ad me heri. nam subaudi pauxillulum, dicimus paulum, paululum, pauxillum, & pauxillulum. Pauxillulum nummorum erat ei Getæ apud me iampridem. i. olim. reliquum. i. vel relictum vel de residuo. de ratiuncula. i. de quadam supputatione, siue (quod dicunt) ex quodam computo, quod fecimus inter nos, vel ex quadam rationatione, seu ex quodam contractulo, siue ex quodam (vt dicũt) tractatulo inter vos deducto, siue etiam ex aliquo negociolo inter nos communi. Venit inquam ad me vt conficerem. i. facerẽ, nam fieri pecunia dicebatur. Sal. Quæ pecunia ad bellum Hispaniense Marcello facta erat, vt ergo conficerem potest intelligi, rogauit me supple vt ego conficerem. i. conquirerem, seu congererem id pauxillulum nummorum, quod erat ei reliquum ex ratiuncula. confeci. i. conquisiui, ac si fecissem eam pecuniam, quæ non erat in promptu affero id pauxillulum nummorum. nam audio. i. intelligo filiũ herilem. i. filium heri. i. domini eius. s. Getæ duxisse vxorem. Credo. s. vere scio, quòd supple hoc munus talium pecuniolarum. corraditur. i. enium radendo, & nihil relinquendo aufertur, extorquetur aut difficulter comparatur ei, vel vxori, vel et rei. s. dictioni vxoris, quàm. i. quantum. inique. i. iniuste. comparatum est. i. constitutum est, vt hi qui minus habent, addãt semper aliquid diuitioribus, antique pro ditioribus. i. minus pauperibus, vt hic capitur, illa eam arripiet. i. ad se rapiet, & attrahet, abradet vniuersum illud. i. totũ illud simul quod ille miser Geta defraudans, suum genium. i. parce viuens & tenuiter. ille. n. dicitur defraudare genium, qui tenuiter ac parce viuit, sicut contra indulgere genio significat voluptuose viuere, atque laute. Item genialia (dicit Don.) curare dicitur, qui viuit lautius, neque immerito. nam Genium naturæ Deum dicunt, siue Deum generationis, cui sacrificabatur duntaxat die natali, in cuius Dei sacrificio tantum (vt Seru. inquit) licebat voluptatibus operam dare cum in alijs sacrificijs esset castitatis obseruatio. Virg. in Buc. Phyllida mitte m. m. est enim Iola. Cum faciam v. pro f. i. u. propterea genium pro voluptate capi potest, & lauticia conuiuij vnde genialis lectus dictus est voluptuosus, & conuiualis, vt testatur Seru. quod ergo ille miser defraudans suum comparsit, præteritum à comparco cis, quod componitur à cũ & parco is. comparsit ergo. i. congessit, parce custodiuit, ac seruauit vix. i. ægre, difficulter, vnciatim. i. non per singulos sestertios, aut denarios, aut asses, sed (quod minimum fuit) per singulas vncias. assis enim libra est, eiusque partes vnciæ. Vnciæ. autem duodecima pars libellæ dicebatur, apud veteres enim pecunia pendebatur, non, vt nunc, numerabatur. Comparsit ergo via vnciatim. i. paulatim, quasi per stipes de dimenso suo. i. reseruando de portione sua, qua abstinebat plerunque vt peculium sibi conflaret. serui enim singulis mensibus quaternos modios. i. quasdam mensurulas frumenti accipiebant, & id dimensum dicebatur, aut à mense, aut à metiendo & certius. Nam illis frumentorum certa mensura dimẽsum tradebatur. vxor ergo illa accipiet vniuersum haud existimans pro æstimans. i. non considerans quanto labore id peculium sit partum. i. acquisitum, & bene quia nullus partus sine dolore ac labore. autem. i. sed. porrò. i. certe, vel deinde. Geta ferietur. i. onerabitur, premetur, concutietur. alio munere. i. alio dono, vel onere donandi aliud donum, & bene ferietur, nam & plagam, damnum, & sumptum, siue rem nostram sanguinem nostram dicimus. vbi. i. quando. hera. i. vxor herilis filij pepererit. autem. i. sed. Get. porrò. i. deinde ferietur alio munere. vbi, id est quando, temporis aduerbium. dies natalis. i. natalitius erit puero, vbi natalis est adiectiuum. sed cum Virg. dicit, Meus est natalis Iola, est substantiuum, sed vbi. i. quando parentes. supple initiabunt. i. dicabunt. consecrabunt, addicent, deuouebunt, destinabunt aliquibus sacris, q. d. Get. ferietur alio munere. hic. n. vbi initiabunt est vultuose pronunciandum, quasi cum tędio. Legitur apud Apollod. quem hic poëta noster sequitur, In insula Samothracum à certo tempore pueros initiari more Athen. sed apud Varr. legitur pueros initiari eduliæ, & poticæ, & cubæ, hoc est Diuis edendi, potandi, & cubandi, vbi primum a lacte, & a cunis transferũtur. Virg. Nec d. h. m. d. c. est Mater, vel nutrix, vel vera mater, auferet. i. arripiet hæc omnia munera data a Geta. puer erit causa mittundi, promittendi illa munera, quia ita illudetur Get. qui pueri gratia dabit, quod tolletur a matre. Sed videon'. i. ne Getam? tunc poëta inducit Getam exeuntem, vt sic causa communicandæ orationis.

LATO. DAVVS προτατικὸν πρόσωπον. [Popularis Geta) Popularis eiusdem conditionis. [Vt conficerem) Eclipsis, subaudi, rogauit. [Quam inique) Exclamatio querentis de iniquitate fortunæ. [Dimensum) Frumentum, vt interpres ait, quod in singulos menses præbebatur seruis. [Initiabunt,) Id est consecrabunt, more Atheniensium, qui hac religione quadam Cereris sacra colebant.

PETR. MARS. AMICVS summus) Hominis stulti & inconsiderati credulitatem, qui in suum vsum, quod dederat, conuersum iri arbitratus seipsum bonis explet, & alijs causa est cur genialius viuãt. Sic enim plerũque circa amatores esu venire solet qui cum pueros susceperũt, atque matribus, aut nutricibus pecuniam pro educatione persoluunt, tamen in vsum pueri nihil cedit, sed a nutricibus vt plurimum omne absumitur. Est ergo videndum, cui, & quo modo, & quando quippiam detur: et bene monet Aristoteles. [Ratiuncula) Diminutiue, vt peculium seruorum intelligamus, quod semper ferè exiguum est. Ratiuncula autem significat supputationem aliquam restantem. [Vnciatim,) Id est per paucos, & singulos obolos, subtrahendo. s. semper duodecimam partem dimensi. [Dimenso) Dimensum est victus diuturnus qui datur seruis, solet autem mensura appendi, ob id dicitur dimensum. Genium defraudare, est naturæ detrahere illud quod appetere videatur. Genius enim deus naturæ est, & per figuram pro ipsa natura ponitur. Initiabunt, hoc est, vbi puero nomen solenne imponent, & dij puerorum præsidibus & curatoribus eum offerunt.

GLAR. IN secundo versu Ei monosyllabum. In tertio ll, geminatur in Relliquum. In 8. legendum Ditioribus, vt loco quinto sit anapæstus. In 9. bacchius est loco primo. Ita in 11. & vltimo.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Geta narrat quo sint profecti senes, Demipho & Chremes, occasione cœperit amare Demiphonem filium Antipho.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac scena deuenitur argumenti ad narrationem, nacta Daui opportunitate, illud à Geta ipso auditur. Iste ergo poeta desideratum sibi Geta Dauum proposuit, quem ea fiducia alloquitur, ut sibi argentum ab eo reddi, ita ut sit, speret.

Trimetri Iambici.

GETA seruus. DAVVS.

SI quis me quæret rufus. D. præsto est, desine. G. oh,
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. accipe, hem:
Lectum est, conueniet numerus quantum debui.
G. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.
D. Præsertim vt nunc sunt mores: adeo res rediit:
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. egone? nescis quo in metu, &
simus. Quanto in periculo * sim. D. quid istuc est? G. scies
Modo vt tacere possis. D. abi sis insciens:
Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere verba ei credere? vbi quid mihi lucri est
Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis nostri Daue fratrem maiorem Chremem
Nostin'? D. quid ni? G. eius gnatum Phædriam?
D. Tanquam te. G. euenit senibus ambobus simul,
Iter illi in Lemnum vt esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquum: is senem per epistolas
Pellexit, modo non Monteis auri pollicens.
D. Cui tanta erat res, & supererat? G. desinas:
Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit.
* hic G. Abeuntes ambo * hinc tum senes, me filijs
Relinquunt quasi magistrum. D. ò Geta, prouinciam
Cepisti duram. G. mihi vsu venit hoc, scio:
Memini relinqui me, deo irato meo.
Cœpi aduersari primo: quid verbis opus est?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
D. Venere in mentem istæc mihi: nam quæ inscitia est
Aduorsum stimulum calces? G. cœpi his omnia
Facere, obsequi quæ vellent. D. scisti vti foro.
G. Noster mali nihil quidquam primo: hic Phædria
Continuo quandam nactus est puellulam
* perditissime Citharistriam. hanc amare cœpit * perdite.
Ea seruiebat lenoni impurissimo:
Neque quod daretur quidquam, id curarant patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere & reducere:
Nos ociosi operam dabamus Phædriæ.
* ilico In quo hæc discebat ludo, ex aduorsum * ei loco
Tonstrina erat quædam: hic solebamus ferè
Plerunque eam opperiri, dum inde iret domum.
* illic Interea dum sedemus * illi, interuenit
Adolescens quidam lacrumans: nos mirarier:
Rogamus quid sit. Nunquam æque, inquit, ac modo,
Paupertas mihi onus visum est, & miserum, & graue.
Modo quandam vidi virginem hic viciniæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex aduorso: neque illi beneuolens,
Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam,
Quisquam aderat, qui adiutaret funus: miseritum est
Virgo ipsa facie egregia: quid verbis opus est?
Commorat omnes nos: ibi continuo Antipho,
Voltisne eamus visere? alius, censeo.
Eamus. duc nos sodes. imus, venimus,
Videmus: virgo pulchra, & quo magis diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumæ, vestitus turpis: vt ni vis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo
Satis, inquit, scita est: noster vero. D. iam scio:
Amare cœpit. G. scin' quàm? quò euadat, vide:
Postridie ad anum recta pergit: obsecrat,
Vt sibi eius faciat copiam. illa enim se negat:
Neque eum æquum ait facere: illam ciuem esse Atticam,
Bonam, bonis prognatam: si vxorem velit,
Lege id licere facere; sin aliter, negat.
Noster quid ageret, nescire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
D. Non si redisset pater, ei veniam daret?
G. Ille ne indotatam virginem, atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. quid fit denique?
G. Quid fiat, est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui illum dij omnes perduint,
D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam, dedit,
Lex est, vt orbæ, qui * sint genere proximi, * sunt
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimulabo virginis:
Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, qui cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum atque commodum;
Cum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem nostra erit. D. iocularem audaciam.
G. Persuasit homini: factum est: ventum est: vincimur:
Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. ò Geta,
Quid te futurum est? G. nescio hercle. vnum hoc scio:
Quod fors feret, feremus æquo animo. D. placet:
Hem istuc viri est officium. G. in me omnis spes est mihi.
D. Laudo. G. ad precatorem adeam credo, qui mihi
Sic oret. Nunc * amitte quæso hunc: ceterum * omitte
Posthac si quidquam, nihil precor: tantum modo
Non * addas. vbi ego hinc abiero, vel occidito. * cædas.
D. Quid ille pædagogus, qui citharistriam?
Quid rei gerit? G. sic tenuiter. D. non multum habet
Quod det fortasse. G. immo nihil, * nisi spem meram. * præter
D. Pater eius rediit, an non. G. nondum. D. quid senem?
Quoad expectatis vestrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modo
Et ad portitores esse delatam: hanc petam.
D. Nunquid Geta aliud me vis? G. vt bene sit tibi.
Puer heus, nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

DONATVS.

SI quis me quæret rufus) Mire poëta desideratum Getæ ostendit Dauum. [Si quis me quæret rufus) De ipso loquitur, a quo reddi sibi debitum sperat. [Si quis me quæret rufus) ἀποσιώπησις secunda. nam apparet plura dicturum fuisse. [Præsto est, desine) Tertia persona de se loquens vsus est: quia ille nominatiuum prætulit. [At ego obuiam conabar

tibi Daue) Conabar, absolute. an ἐλλειπτικῶς est, vt desit, Ire? Et est aduerbium loci Obuiam. [Accipe) Præuenit petitionem, dicendo accipe) Præuenit petitionem, dicendo accipe, & hoc cum gesto offerentis dicitur. [Et hoc est quod ali, Confeci, affero. [Lectum est) Absolute. nam non dicit quid, vtrum debitum, an argentum lectum. Lucilius, Lecti omnes. Atticon hoc est. [Lectum est, conueniet numerus) Ordinem seruauit. prius.n.qualitas, deinde numerus pecuniæ spectari solet. [Lectum est, conueniet numerus quantum debui) Quippe tribus modis debitum pecuniarium soluitur in pensione. Accipe. spectatione, Lectum est numero, Conueniet numerus quantum debui. [Lectum est) Lectum, bonum vel splendidum. Vt, - arma Seceslus Lecta refert humeris. Nonnulli quidam putant lecta, ab eo quod est lego dicta. [Quantum debui) Pro, debitum tibi à me est. [Amo te, & non neglexisse habeo gratiam) Amat quòd reddiderit pecuniam: Agit gratias, quòd diligenter. Et quære? vtrum quia conditum non fefellerit? an quia lectum attulerit, & numero congruenti? Et rectè dixit, nam redditio debiti hoc agit, vt etiã gratias agamus. [Amo te, & non neglexisse habeo gratiã) Hoc pro gratiarum actione ponitur & ostenditur verè necessariam fuisse pecuniam. [Non neglexisse) In Andria, Et id gratũ fuisse aduersum te, habeo gratiam. [Præsertim vt nunc sunt mores) Sic & illud dictum est, Nanque hoc tempore Obsequium amicos, veritas odium parit. Quia consuetudinis imago est, vituperare præsentis. [Adeo res redit) Figuratè, pro ita loquens, adeo res redit, dixit. Et propriè redisse res dicitur, cum aliquid peius expectatione contigit. [Si quis quid reddit magna habenda est gratia) i. etsi rem non magnam, tamen magna habenda est gratia: hoc enim significat quid reddit. [Si quis reddit) Quid hic interrogatiue pronunciauerit, parum belle explicat conceptam sententiam. [Habenda est gratia) Deest, Et. [Sed quid tu es tristis?) Hic admonemur omnem ab initio sermonem Getæ, quasi satagentis & anxij pronunciare, accõmodatis præsertim ad vultum verbis. nam & Si quis me quæret, &, At ego obuiam tibi conabar Daue, &, Amo te, & non neglexisse habeo gratiam, in se quoddam contractioris animi occupatique signum habent. [Sed quid tu es tristis?) Sed particula, transitum significat ad mentionem alterius rei. [Sed quid tu es tristis? Ego ne? nescis quo in metu) Descensus ad argumentum ab eo sermone qui extrinsecus à poëta informatus est, tam manifeste apparet. [Ego ne? nescis quo in metu) ὑπόθεσις comœdiæ. [Nescis quo in metu, & quanto in periculo sim) Pronunciantis & interrogantis esse potest. [Nescis quo in metu) Duæ perturbationum bigæ, sunt à malo vna, ex cupiditate altera. Ergo a mali bigis, præsentis temporis periculum esse dicimus, & futuri metum. [Nescis quo in metu) Pronunciatiue magis quàm percunctatiue efferendum est. sic enim solemus de magnis rebus dicere. Nescis quo in metu, quanto in periculo sim) Vix alterum sustineri potest eorũ, quæ vtraq; posuit nunc & metum & periculum. [Quid istuc est?) Fac hunc scire, & narrandi non erit locus. necessario igitur ignarus inducitur Dauus. [Modo vt tacere possis) Vt, pro ne non. quod si est, subaudiendum est, vide aut quid tale. [Modo vt tacere possis) Vt re argumentum est celari id, quod Antipho non coactus, sed volens duxit vxorem. [Modo vt tacere possis) Modo, pro tantummodo, vt, Modo Iuppiter adsit. [Abi sis insciens) Nunc pro insciro posuit. vel insipientem modo stultum dicit, aliàs ignarum. [Cuius tu fidem in pecunia perspexeris) Sententiose dicit, quasi in omnibus credendum sit seruaturum fidem esse eum, qui in pecunia seruauerit. Et hoc ideo interposuit, ne longus esset, dum suadet vt dicat, quemadmodum in alijs fabulis. [Cuius tu fidem in pecunia perspexeris) Propriè locutus est de pecunia & Fidem dicendo, & Credere. Nam fides est eorũ, quibus datur. Creditores dicũtur ipsi qui dant. [In pecunia) A maiore ad minus. [Perspexeris) Non inspexeris, sed perspexeris, quod plus est, dixit. [Vereare ei verba credere?) Verba cum pronunciatione dicit, vt ostendat multum distare inter pecuniã & verba. [Vbi quid mihi lucri est te fallere?) Ab vtili coniectura & bene, quia seruus nihil de honesto dicit. [Vbi quid) Significãtius dicit, quam si diceret, nihil. [Ergo ausculta) Ergo nunc, velut inceptatio tarde scientis est. Quia hic igitur obloquẽdo impediuerat narraturum. Ergo dicit. Sic Virg. Ergo age care pater, ceruici imponere nostræ. [Hanc operam tibi dico) Auscultandi.s.& audiendi. [Hanc operam tibi dico) Plus est dico, quàm do. Dicatur perpetuò: Datur ad tẽpus. [Senis nostri Daue fratrem maiorem) Dicendo Senis ostendit & adolescentem se dñm habere. [Dicendo Nostri ostendit esse & alienum) Dicendo Fratrem, non vnum esse monstrauit. Dicendo Maiorem etiam minoris fecit indicium. Sic argumenti partem maximam nondum narrans, iam in ipsa interrogatione transegit. Hæc autem omnia propter populum sic aguntur. Ideo ille, Quidni dixit, ne sit opus pluribus verbis. [Senis nostri Daue fratrem) Mirum compendium narrationis. quasi per interrogationem fecit, ne ex alio repeteret. Sic Virgil. Fando aliquid, si forte tuas peruenit ad aures. Belidæ nomen Palamedis, & incLyta fama. Et Nostin' hanc quam amat frater? in Eunucho. [Quid eius gnatum Phædriam?) Non dicit, quid Phædriam, sed addidit, eius gnatum vt magis docere, quam interrogare videretur. [Quid eius gnatum Phædriam?) Deest, nosti. [Tã quam te) O varietas. quid ni? tanquam te. [Euenit ambobus senibus simul, iter) Non euenit iter: sed, euenit vt iter esset. [Simul) Vno tempore. [Illi in Lemnum vt esset) Rectè tacetur cur Chremes ierit, & dicitur cur Demipho. vtrunque pro argumento est. [Ad hospitem antiquum) Sic Virg. Veteremque Anchisem agnouit amicum. Hoc autem addidit. vt esset idonea causa nauigandi senis. [Senem per epistolas pellexit) Epistolas dicendo, ostendit eum non semel scripsisse. [Pellexit) Induxit sic Virgil. Pellacis Vlyssi. [Modo non montes auri pollicens) Prouerbialis ὑπερβολὴ facta per exceptionem, aut per superlationem, aut æquam collationem. Eiusmodi est illud Demosthenis,

[Modo non montes auri) Salustius, Maria montesque polliceri cœpit. [Modo non montes auri pollicens) More veterum: quia hospites hospitibus multa donabant. [Cui tãta erat res?) Cui datiuus casus est: Domino ne tuo, inquit, pollicebatur hæc, cui tanta res erat? [Cui tanta erat res?) Deest Eum. vt sit, Eum pellexit, cui tanta res erat? [Et superrerat) Plus est superesse quam esse. [Desinas, sic est ingenium) Necessaris est ad fabulæ ἐπίτασιν auaritia Demiphonis, vt maiore periculo illo absente duxerit filius indotatam. nam mox dicturus est, Ille ne indotatam virginem, atque ignobilem daret illi? Sic est ingenium Præparatio bona, qua & diues, & auarus describitur Demipho, vt in dotatas nuptias filij ferre non possit. [Sic est ingenium) Rectè. non enim, inquit, fortuna auarus est, sed natura. [Sic est ingenium) Omnium, an domini? sed magis domini. [Oh, regem me esse oportuit) Ostendit pauperum affectiones, qui se nullos vet diuitijs scire auuos, si eas habeant. [Oh, regem me esse oportuit) Acue me. [Abeuntes ambo hinc sum) Hinc & hic legitur. & est ordo. Hic relinquunt filijs. [Relinquunt) Id est, non secum abducunt. [Quasi magistrum) Bene quasi: qui non complerit hoc ipsum, nec vult esse. [Magistrum) Sic Latini: quem Græci παιδαγωγὸν appellant. [Filijs) Propter filios. [O Geta, prouinciã cepisti duram. [Acquisitæ bello longe ab Italia regiones, prouinciæ dictæ sunt, à porrò vel procul & vincendo, ad quas quia Prætores cum officio mittebantur, officia quoque prouinciæ nominantur. [O Geta, prouinciam) Splendide prouinciam dicit. [Memini relinqui me, deo irato meo) Sic Virgilius, - nec dij texere Cupentum Ænea venientis sui. Hoc Asper. sed mihi videtur ad hoc addidisse Meo, ne esset ἀμφίβολον, cui diceret, irato deo. Neuius in Stalagmo, Deo meo propitio, meus homo est. [Memini relinqui me, deo irato meo) Domino dicit: an vere deo? Et bene Meo, ne esset ἀμφίβολον. Et sic dixit, Memini relinqui, vt in Andria, Memini me videre. Et, Memini me fieri paruum. Ennius. [Quid verbis opus est?) Repente infertur, Quid opus est verbis? & satis moraliter. [Seni fidelis dum sum) Opportune seni dicit, vt ostendat quam stultum est, seni aduersus iuuenes fidelem esse. [Seni fidelis dum sum) Fidus est amicus: Fidelis est seruus. [Scapulas perdidi) Plus est perdidi, quàm si diceret, dolui. Et bene retulit Perdidi πρὸς τὸ Fidelis. Fidelis.n. officium est, seruasse aliquid. [Venere in mentem mihi hæc mihi) Venire in mentem, non ad recordationem tantum dicitur, sed ad reputationem & intelligentiam. [Nam quæ inscitia est aduersum stimulum calces?) Hoc dictum & superiori personæ esse potest, & alteri. [Aduersus stimulum calces?) παροιμία cum ἐλλείψει. deest.n. iactare. Stimulum pro domino adolescente posuit. [Calces) Modo calces, non partes plantæ, sed percussiones pedum plagasque significat. Aliter Virg. Calcemque terit iam calce Diores. [Scisti vti foro) Secundum illos negociatores qui ante locum cõmercij non præscribunt quanti vendant quæ aduehunt, sed secundũ annonam fori quã deprehenderint, consilium de vendendis, aut nõ vendendis mercibus sumũt. [Scisti vti foro) Forum pro tribus intelligitur, loco, tpe, & persona. Scisti, inquit, his vti. & est vulgare prouerbiũ. sensus hic est, Scisti, inquit, quid facere te oporteret. [Primo. hic Phædria) Bene additum Primo, quia nõ perpetuo. [Noster mali nihil quidquã) Quattuor παρέλκον. Vt in Hecyra Nam nemo illorum quisquã, scito, ad te venit. [Noster mali nihil quidquã) Noster πρὸς ἀντιδιαστολὴν Phædriæ, qui non noster est.

est. [Continuò quandam) Bene continuò, quasi vix expectauerit profectionem patris. [Puellulam citharistriam) Istis nominibus hoc agit, vt causa amoris & ea ætate, & ea arte puellæ videretur, nam ideo puellam dixit. [Amare cepit perditus) Legitur & perdite. [Et amare perdite, vt puta puellulam & citharistriam. [Ea seruiebat lenoni) Et honeste, & cito dixit seruiebat. [Lenoni impurissimo) Et quare non fuisset libera, & cuius fuisset ancilla, & qualis hominis fuerit, demonstrauit. [Ea seruiebat lenoni impurissimo) Magna præparatio ad rerum difficultatem imminentium: Puellula citharistria, auarus leno, amator perditus, inopia. [Id curarant patres) Expedite dixit patres. si n. patrem eius tantum dixisset, id restabat, vt ei per patrem filium succurreretur. ideo dixit ambos non habuisse. [Nisi oculos pascere) Hoc enim solum erat quod leno non venderet. [Sectari, in ludum ducere, & reducere) Bene cauillatus est & iocularitet in adolescentem cui ætas ad sectandos Philosophos apta erat. Hinc etiam philosophorum sectæ. Sed sectari proprie est, vt taurus buculam, vt aries ouem. Virg. Trahit sua quenque voluptas. [Reducere) συναλείφει. à ludo. n. subauditur. [Nos ociosi operam dabamus Phædriæ) Cum πόρω dixit nos, velut magistrum eacosans obsequentem ei, cui custos sit datus. & ideo addidit ociosi. [Nos ociosi operam dabamus Phædriæ) Relatio ad illud quod mox, Ociosi non erunt. [Nos ociosi operam dabamus Phædriæ) Aut ad pudorem sumitur hoc pronomen in singulari numero, aut ad dignitatem. sed non potest Nos & propter Antiphonem dixisse nos. [Nos ociosi operam dabamus Phædriæ) Apollodorus.

★ [Operam dabamus Phædriæ) Ille amicæ, nos illi. [In quo hæc discebat ludo) Figurate, In quo hæc discebat ludo, est additum. [Ex aduorsum ei loco) Ei loco. legitur & ilico. Et annotatur ex abundanti additum, vt apud veteres multa sunt. [Ex aduorsum ei loco) παρέλκον quartum. [Tonstrina erat) Apta sedes ociosis. [Tonstrina erat quædam) παρέλκον tertium, quædam. [Hic solebamus ferè plerunque) παρέλκον tertium, ferè plerunque. [Dum inde iret domum) Ad ie. s. iret domū, pro rediret, vel certe iret. παρέλκον figura. [Dum sedemus) Proprie sedemus: vt tonstrina. [Illi, interuenit) Illi, pro ibi. vt, Illi mea tristia facta. Et nota illi, pro illic. [Interuenit adolescens quidam lacrumans) Apollodorus tonsorem ipsum nuncium facit, qui dicat se nuper puellæ comam ob luctum abstulisse, quod scio mutasse Teren. ne externis moribus spectatorem Romanum offenderet. [Nos mirarier) Recte, mirum. n. in adulescentibus lacrumæ, vt enoira, Tristisq. senectus. [Nos mirarier) vt, Iulam nam perfidus illa Te colere. [Rogamus quid sit) Quid lacrumet, nō, quid sit ipse, vt multi putant. [Nunq̄ æque, inquit, ac modo) Mire ostendit semper sibi hoc visum quod dicit, sed nunquā æque. [Paupertas mihi onus visum est) Statim fit mentio paupertatis, vt sit causa fallaciæ Phormionis. [Modo quandam vidi virginem. Bene quandam: ne ob familiaritatem laudare videretur. [Modo quandam vidi virginē) Vide sic agi, vt non tam morte mulieris, q̄ solitudine pulchræ virginis moueatur affectus. Simul & ea describi, quæ matronæ futuræ magis conueniant, q̄ quæ temere amanda sit. Nam hic obitus fœminæ ad comicum cantum spectat, qū quidem plus ex eius morte securitatis, q̄ molestiæ, iuuat argumentum. [Hic viciniæ) Aduerbium in loco est, hic viciniæ; cuius ad locum, huc viciniæ. Et statim proximitas insinuatur, vt sit spes & causa videndi. [Miseram) Ab affectu, & subdistinguendum est, vt ad virginē referatur. [Lamentari mortuam) A probitate, quæ pijs attribuitur. Est lamentari mortuam, ambiguitas, sed sensu manifesta. [Ea sita erat) Sita, pro posita. Salustius cum adiectione posiīq cū prædixerat positum insulæ. Et hoc ei reciprocum est. [Ea sita erat ex aduerso) Expositio paupertatis, & quàm facile virgo videri possit. [Neque notus, neque vicinus) αὔξησις fit, quia res minuitur, crescit sententia. Salust. Non repugnantibus modo, sed ne dedetis quidem a h e m (Neque vicinus) ἐπανοδός. [Neque notus, neque vicinus, extra vnam amicam) Hæc præstruuntur, vt sit spes potiundæ virginis. [Neque notus, neque vicinus) Hæc descriptio paupertatis adiuuat argumentum, vt & visere audeant adolescentes virginem, & amet Antipho. [Quia adiutaret funus) Ipsum officium funus dixit. [Misertum est) Hoc est misertus sum eius. Et hic videtur ostendisse cur lacrymauerit. [Virgo ipsa facie egregia) A forma indignatio. [Virgo ipsa) Bene ipsa, quia quæ supra dixit, non ad ipsam, sed euentum eius pertinebant. [Quid verbis opus est) Sic dicit Terent. vbi ad effectum properat. [Cōmorat omnes nos) Figura ἀρχαϊσμὸς pro cōmouerat. Et bene oēs, quia res ad Antiphonem tantum spectat. [Ibi continuo Antipho) Hic redditur nomē adolescentis. & est ἐπεξήγησις. [Voltis ne eamus visere?) Vt, Populeaεa penates Veni

mus. [Voltis ne eamus visere?) Ipse hortari inducitur, qui amaturus est. [Alius, censeo. eamus, duc nos sodes) Hæc omnia diuersi. Et apparet tot esse homines, quot per πρόσωπα sunt διαιρέσεις. [Alius, censeo) Phædria vel quilibet. [Imus, venimus, videmus) ἀσύνδετον primum per ἀναστροφήν. [Virgo pulchra) ἐμφατικὴ. [Duo ingeorta, & virgo, & pulchra. [Virgo pulchra) Bene non dixit, Videmus virginem pulchram, sed ἀπὸ τοῦ καταλόγου virgo pulchra. [Illud enim frigidius, hoc concitatius. & hoc magis demonstratiuo ἀρθρῷ, quam relatione. [Et quò magis diceres) Diceres, pro crederes. vt Audacter dicito. Sæpe Plautus. [Nihil aderat adiumenti) Propere aderat. Adest enim id, quod adiuuat. [Capillus passus) Singularem numerum, pro plurali posuit. Sic & alibi, Capillus passus, prolixus, circum caput reiectus negligenter. [Passus) Temere dispersus. Vt magna pars, à Græca oratione profluxit hæc dictio. [Ipsa horrida) Quasi extra ipsam sit id, quod dixit, Capillus passus, nudus pes. Tale est apud Virg. Illum autem quamuis aries sit cādidus ipse, Nigra subest vdo, cui tantum lingua palato, Reijce. Et alibi de arbore, Tum fortes late ramos, & brachia tendens Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet vmbram. Et, Domus sanie, dapibusq. cruentis Intus opaca, ingens, ipse arduus, altaq; pulsat Sidera. [Capillus passus, nudus pes) Facetius, quam si pluraliter dixisset. Virg. Quibus acer & ira in prœlia suetus Ferre manum. [Lacrymæ, vestitus turpis) ἀσύνδετον tertium. [Vt ni vis boni) Plus est vis boni, quam bonum. [Vt ni vis boni in ipsa inesset forma) Veteres ignem & calorem quendam, quasi feruorem, dixerunt formam, & inde fornaces, forcipes, formam & formosus, ex quibus ignis amoris exoritur. Laudandus est ergo Terent. proprietate seruata, qui cum formam prætulisset subiecit Extinguerent. Ideo & Virg. sic ait, At mihi sese offert vltro meus ignis Amyntas. [In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent) Figura. ἀντανάκλασις aliud enim supra, aliud infra forma repetita significat. [In ipsa inesset forma) Geminauit præpositionem. vt alibi, In amore hæc omnia insunt vitia. [Extinguerent) Bene extinguerent, quia ab igne & calore forma dicta est. [Ille, qui illam amabat) Bene illam, quia iam supra insinuauit p̄sonam citharistriæ. [Ille, qui illam amabat) Ratio cur amauerit virginem. [Fidicinam) Supra, citharistriam, ergo indifferenter. [Tantum modo satis, inquit, scita est) Sensus est, Laudauit tantúmodo, non etiam captus est in amorem. [Satis, inquit, scita) Magna laus formæ amanti aliam, placuisse. [Noster vero) ἀνταπόδοσις iστια: quæ succurrit quoties verba rebus minora sunt. [Satis, inquit, scita) Scita, bella. vt in Andria, Scitus puer est natus è Pamphilo. [Amare cepit) Ille, inquit, laudauit tantum, hic amare cepit. Et bene Cepit, non Amauit, vt ostendat vim amoris non parum esse, & rem quæ semel fulciri possit. [Scin' quam?) ἀποσιώπησις, quæ in narrationibus in compēdium Teren. vti solet. [Scin' quam?) Amare cepit, subauditur. [Quò euadat, vide) Euadat, perueniat. Nam euadere, est per obstantia peruenire. [Postridie ad anum recta pergit) Hoc præstruens, aniculæ supra mentionem fecerat. Et bene memor & virginis & honestæ, non ipsam adiri facit, sed anum, neque ab ipsa peti fructum voluptatis, ex cuius persona maior desperatio nascebatur, sed à nutrice potius, per quam sua deri puellæ posse creditur quidquid libet. [Postridie ad anum recta) ἐμφατικῶς, ad anum statim, vt qui posthabuerit omnia alia. [Recta) Quia non per nuncium. [Vt sibi eius faciat copiam) Vide vt nihil de virgine speret, qui omnia ab anicula petat. [Illa. n. se negat) Copiam facturam subauditur. [Neque eum æquum ait facere) Non quòd amet, sed quòd hoc petat. [Neque eum) Quòd peteret. s. [Illam ciuem Atticam) Illam cum ἐμφάσει dixit, quasi dicat quam sic contemnat. [Ciuem bonam esse) Ciuē, quod ad iura pertinet, bonam, q ad ipsam. [Bonam) Nō vilem, quia boni non viles sunt. vnde superlatiuus gradus Optimates fecit, quia bonus melior optimus dicitur. [Bonis prognatam) Quod ad maiores eius. [Si vxorem velit) Recte subiunxit, si vxorem velit, post quam in ea virgine prætulit, quæ solent ornare nuptias. [Lege id facere) Incerta distinctio est, vtrum vxorem velit lege, an lege id licere facere. [Sin aliter negat) Et pudice anus, & tamen illecebrose, licere facere dixit; quod ille impudentius petit, vt sibi eius faciat copiam. [Sin aliter negat) συναλοιφὴ facta ex eo quod sequitur, facere. [Noster quid ageret, nescire) Proposita deliberatio, cuius tamen altera pars vincet. nam ductu rus est per absentiam patris. [Quid ageret, nescire) Pro nesciebat. sed rectè sic ait, quia subiunctiuus est. [Cupiebat & metuebat) Metuebat proprio dixit. Metuimus enim eos qui nos amant: Timemus etiam inimicos. [Illam ducere cupiebat & metuebat) Vide ambiguitatem, quam tamen sequentia tol-

lunt. [Non si rediisset pater, ei veniam daret?) Bene interrogat Dauus. hoc enim speraret si posset, non opus erat fraudibus Phormionis. [Non si rediisset) Si, pro cum rediisset. Virg. Praeterea si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit. [Ille ne indotatam virginem) [illegible] ille, de quo dixerat, Desinas, sic est ingenium, & qui propter spem lucri nauigauerat senex. Insinuandum igitur fuit: hic enim erit omne periculum fabulae. Ex ordine Terentius prius insinuauit personam senis, vt grauiora fierent quae dirimebant nuptias. [Ille ne indotatam virginem, atque ignobilem) Duo dixit, & indotatam & ignobilem. Haec enim duo principaliter petuntur, cum sint quatuor, quae in sponsis quaeruntur, forma, probitas, dos, nobilitas. Et manifestum est, cur de forma & probitate nihil dicit, quippe cum supra magnopere ea laudauerit in puella. (Virginem) Simpliciter accipimus, virginem? an subaudimus, Quamuis, vt sit, Quamuis virginem? [Daret illi?) Bono affectu dixit, Daret illi? Filius enim familiae non tam ducit vxorem, quam a patre accipit, quippe cum patri committitur puella potius in huiusmodi conditionibus, quam merito. [Daret illi? nunquam faceret) [illegible] secunda hic enim non transit ad aliud, sed instat incepto, vt & per interrogationem diceret, Daret illi? & per responsionem inferret, Nunquam faceret. Et nota nunquam pro non, in maiorem negationis significationem poni semper. [Daret illi?) Mire daret, vt ostenderet nihil esse potestatis in filio. [Quid fit denique?) More suo Terentius. Denique posuit in fine sensus, & est aduerbium ordinis. Sic in Heaut. Fodere, aut arare, aut aliquid facere denique. vt sit denique, vel deinde, vel ad postremum. [Quid fit?) Deest, rogitas? & est [illegible] quarta. [Est parasitus quidam Phorm.) Phormio, non a formula, sed Phormione dicitur sparteo, quem nos eronem dicimus triualiter, & pro consuetudine. [Quid is fecit?) Seruatur affectus tristis, vt supra ait, Sed quid tu es tristis? [Homo confidens) Homo comice dictum, nam quis ignoret Parasitum hominem esse? [Confidens) Hic confidens, pro improbo, audaci ac temerario posuit. vt, O ingentem confidentiam? [Qui illum) Qui vtinam est, vt Lucil. in a. Qui te Momentane malum iam cetera, perdat. Aut, Qui hoc consilium, quod dicam, dedit. [Qui illum dij omnes perduint) Qui aut expletiuum est, aut pronomen, quo incipiens Phormionem describere, cohorruit consideratione eius, & in hac vocem, quasi confusus erupit. hoc autem certum genus est [illegible]. [Quid is fecit?) Correxit interrogatione errantem: vt rediret ad nominatiuum casum Qui, vnde aberrauerat, & illum dixerat. [Lex est) Lex vt in Palliata, recte ponitur: nam Graecorum fuit. ideo & in Andr. sic ait, Inopia, & cognatorum negligentia coacta. [Lex est) Alia narratio interponitur. & dicitur [illegible]. [Lex est) A causa litis. potuit enim dici, non habes causam. [Hoc consilium, quod dicam, dedit) Secundum quosdam Ordo est, Qui hoc consilium, quod dicam dedit. [Vt orbae, qui sint genere proximi eis nubant) Orba proximo nubat, Orbam proximus ducat, Atticum ius est. Et est Ordo, Lex est, vt orbae eis nubant, qui sint proximi. [Eadem haec lex iubet) Non duas res iubet haec vna lex, sed puellis permittit nubere, cognatos cogit ducere. [Eadem haec lex iubet) Bene, iubet, minorem enim vim habet ea lex, quae aliquid permittit, quam illa quae aliquid iubet. [Et illos ducere) Bene additum, nihil. n. ad rem, si ducendi necessitas non fuisset. [Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam) A persona eius cum quo agitur. Potuit. n. dici, Quid mecum est tibi? [Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam) [illegible] & [illegible]. Haec narratio est quam dicit Tullius constitutam. Et ipse, Tibi vni parcam, inquit, in Verrinis: repente enim transitur ad verba personarum ab earum descriptione sed hoc ipsum ad commouendos auditores valet plurimum. [Et tibi scribam dicam) A denunciatione in personam, ne diceret. Non mihi denunciasti. [Et tibi scribam dicam) Cic. Scribitur Heraclio dica. [Dicam) Supra, verbum, infra, nomen est totidem literis, diuerso accentu. [Paternum amicum me assimulabo virginis) A persona litigatoris, potuit enim opponi, Personam non habes. [Qui fuerit pater) Qui, hic pronomen est, infra quomodo significat. [Quae mater) Virginis. s. [Qui cognata tibi sit) Qui quomodo, & qua ratione. [Omnia haec confingam) Omnia haec, non ex abundanti posuit, sed oratorie, quasi tam multa. & est [illegible] item post enumerationem veteres hoc dicebant. Sal. in Iugur. Haec omnia praesidio adsunt. [Quod erit mihi bonum, atque commodum) [illegible]. Quod mihi, inquit, faustum ac felix erit, hoc est, contigere atque euenire. [Quod erit mihi bonum atque commodum) Totum iocülariter parasitus, quippe qui confingam dicens, non solum non erubuerit de falsiloquio, sed quasi praeclari facinoris inceptionem etiam auspicatus sit, omenque susceperit dicendo, Quod erit mihi bonum atque commodum. Sic enim veteres Quod faustum felixque sit, dicebant, aliquid aggressuri. [Cum tu horum nihil refelles?) Hoc interrogatiue pronunciandum est. [Refelles) Refutabis, redargues. Nam prorsus refellere, est redarguere falsitatem. [Pater aderit: mihi paratae lites. quid mea?) Mire o [illegible] quod maxime alter metueret, hoc pro ridiculare contempsit, Pater aderit, mihi paratae lites. Exquisite autem subiectum est, cum supra dixerit. Mihi paratae lites: Quid mea? [Pater aderit. mihi paratae lites) Vt Antiphoni formidanda illa sunt, ita ridicula parasito. [Illa quidem nostra erit) [illegible]. Nostra. cum Antiphonis tantum esse debeat. [Iocularem audaciam) [illegible], hoc est minime iocularem. An quae ex ludo & ioco in periculum venias? [Persuasit homini) Hic iam de Antiphone quaeritur, cui persuasum sit. [Factum est) Adeo audax Phormio. [Ventum est) [illegible]. Quo modo factum est? Ventum est, vincimur, duxit. [Iocularem audaciam) Deest, audio ex te, aut, dicis. [Factum est, ventum est vincimur, duxit) [illegible]. vt supra, Imus, venimus, videmus. [Factum est, ventum est, vincimur, duxit) Amat hoc Terentius, vt, It, lauit, redit. &, Imus, venimus, videmus. &, Funus interim procedit, sequimur, ad sepulchrum venimus. in ignem posita est. fletur. His non modo breuis & comis narratio est, sed etiam auditoris animum, ad id, quod restat, intendit. [Quid narras) Admirantis vox est, non interrogantis. [O Geta quid te futurum est) Sic pronuncia, quasi periturum contempleris Getam, & iam eum in certo interitu defleas. [O Geta quid te futurum est?) Scilicet qui magister relictus sis Antiphoni. [Nescio hercle, vnum hoc scio, quod fors feret, feremus aequo animo) [illegible] desperatione rerum fortis est seruus, & simul vigilauit poeta, ne si & hic eiularet, res tota migraret in tragoediam. [Quod fors feret feremus aequo animo) Hae graues sententiae ex persona seruorum, cum dicuntur, ridiculae sunt, & eo consilio interponuntur. [Feremus aequo animo) Hoc enim seruos, qui futura contemnunt. Et mire meritum culpae suae ad fortunam retulit. Hem, illuc est viri officium. Compendium consolationis est. quod hic libenter accepit. & ideo statim approbat. [In me omnis spes est mihi) Quomodo? an vt strenue se defendat? an vt fugiat? an vt patiens sit plagarum? [Ad precatorem abeam credo) Bene poeta omnia tractat, quae in tali re tacenda seruo essent, nisi aliud posceret argumentum. [Ad precatorem abeam) Sic in Heautont. Nec tu aram tibi, nec peccatorem parasti. [Qui mihi sic oret) .i. pro me oret. [Nunc amitte quaeso hunc) [illegible] dicitur, vbi non verba modo, verum etiam gestum vocemque fingimus alienam. [Nunc amitte quaeso) Hoc quod nos dicimus dimitte, antiqui etiam dicebant amitte. Virg. Amissos hinc iam obliuiscere Graios. Et Salust. Pactione amisso Publio legato. [Posthac si quidquam, nihil precor) Facile impetrat, qui non omnia extorquet. Ergo ars precatoris est, mitigare praesentia, futura permittere. Simul etiam quia omnis causa in hoc est, ne videatur seruus ob impunitatem in delictis amplius peccaturus. [Posthac si quidquam) Vt solet eleganter per [illegible]. Et simul, non si tantundem peccauerit, sed si vel minimum. tale est & illud, Si senseru hodie quidquam in his te nuptijs fallaciae conari. &, Si quidquam inueneris mentitum, occidito. [Nihil precor) Nihil pro non sed plena negatio, Nihil. [Vbi ego hinc abiero) Hic ostendit nullum precatorem ex animo postulare veniam seruo. [Vel occid.) Vel, pro etiam. [Occidito) Tu enim caedere volebas, ego dico, etiam occidito. [Quid paedagogus ille, qui cith.) Moraliter quaerit volens audire de Phaedria, postquam de Antiphone cognouit, maxime quia haec interrogatio rationem elicit, qua spectator instruitur ad cognoscenda cetera. [Quid ille paedagogus qui cith.) Quia dixit, Sectari, in ludum ducere & reducere, & quia puellulam dixit, ab aetate, paedagogus est illi, ait. [Quid ille paedagogus, qui citharist.) Phaedria. s. qui neque abscedit a custodia puellae, neque illam ipse contingit. [Qui citharistriam?) [illegible] sectatur, amat, vel quia tale subaudiendum est. [Sic tenuiter) [illegible]. Sic dicendum est, cum aliquo gestu. [Non multum habet quod det fortasse) Cum commiseratione amatoris adolescentis pronunciandum est. [Immo nihil, nisi spem meram) Bene spem, quia amat. nemo enim sine spe amat. [Meram) Solam. [Pater eius rediit, an non?) Chremes. s. [Nondum) Subaudi venit. Iam non plena negatio est. [Quid? senem quoad expectatis vestrum?) Animaduertite Quid secundum morem quotidianum esse dici, cum sit transitus a mentione alterius rei ad alteram. Sic & supra, Quid paedagogus ille? [Quoad expectatis vestrum?) Quoad, quamdiu. Et recte locutus est, quia aduentus, finis est expectationis. [Sed epistolam

stolam ab eo allatam esse audiui) Mire paratur inopinatus subito aduentus senis. nam ipse veniet, cuius epistolam sperat. [Et ad portitores esse delatam) More veterum, magistri tributorum .i. publicani, operam in portu dabant, inferendarum rerum, & efferendarum vectigal exigentes. [Ad portitores) Ad eos qui in portu sunt. Et quo more hoc dixerit, vide: Attico, an Romano. [Nunquid Geta aliud me vis?) Absque illo argento, quo tibi à me opus fuit. [Vt bene sit tibi) ἀρνητικῶς, pro nihil. [Puer heus, nemon' huc prodit?) Moralis expressio. nam eos vocat, quibus initio egrediens, dicebat, Si quis me quæret rufus. [Cape, da hoc Dorcio) Ad κωφὸν πρόσωπον loquitur. [Dorcio) Dorcium, fœmininum nomen est, vt Planesium, Glycerium.

GVID. SI quis &c.) Hic descenditur ad narrationem argumenti nacta opportunitate Daui narrationem audituri. G. Videtur hic alloqui Geta aliquem de familia domini sui, mandans illi, vt si quis eum quæreret, suam absentiam excusaret, exit autem quasi obuiam iturus Dauo, a quo pecunias expectabat, quas pro filio herili daret. Si quis.i. si aliquis, rufus.i. rufo colore suffusus, quæret me, & nō quæret pro me, vt dici solet, & tunc fecit aposiopesin, qu intercepta est sermo eius à Demea de quo loqui videbatur, mandans vt si rufus, puta Dauus, quæreret, diceretue se prodijsse illi obuiam, quod audiens Dauus respondit in tertia persona de se loquens. D. Dauus præsto est .i. prope est, vel aduenit, desine.i. noli ire ei obuiam, siste gradum. G. Oh, interiectio ostendentis lætitiam de aduentu O Daue. at.i. sed, ego conabar ire sup. obuiam tibi.i. in occursum tibi, & est obuiam aduerbium loci. D. Accipe dabitum sup. Hem. interiectio ostendentis officium suum. Lectum est.i. argentum quod affero est lectum.i. bonum vel splendidum, siue electum ex multitudine ita. vt nullus sit nummus adulterinus, numerus argenti conuenit.i. sine controuersia erit tantus sup. quantum numerum ego debui.i. in quanto numero pecuniæ tibi debitor fui. G. Amo te, q. s. reddideris pecunias debitas, & habeo gratiam.i. (quod barbare dicunt) scio tibi bonum gratum, te non neglexisse.i. non fuisse negligentem in pecunia conficienda & afferenda, vel non neglexisse.i. curæ habuisse hanc rem, vel q non contempseris, & parum curaueris reddere debitum tempore necessitatis. D. Res ad hos redit.i. tuus sermo ad hoc tendit, vel spectat, vel tu ita loqueris.i. præsertim, vt .i. sicut, vel cuiusmodi mores.i. (vt ita dicam) conditiones hominum, seu consuetudines sunt nunc, si quis.i. si aliquis, reddit qd.i. aliquid, magna gratia est habenda .i. oportet (vt dici solet) scire gratum etiam, atque etiam, sed quid.i. cur, vel propter quid es tu tristis? G. Na.i. verum petis. sup. quare ego sim tristis, nescis in quanto metu de futuro malo, & in quanto periculo de imminenti malo simus, hoc autem dictum potest legi aut interrogatiue, aut pronunciatiue, siue confirmatiue. D. Quid istud est? propter quod dicis te esse in magno metu ac periculo. G. Scies modo.i. tantummodo, vt.i. ita quòd possis tacere, q. d. Ego tibi dicam duntaxat ea lege si illud possis celare. D. Abi, modus increpandi, q. d. non es dignus, qui sis amicus alicui, sis insciens.i. inscitus, stultus, inconsideratus, ignarus, quasi nesciens quid sit officij inter amicos. Vereris.i. times credere.i. committere celanda verba ei.s. mihi, cuius tu perspexeris.i. clara & plane cognoueris, seu probaueris fidem .i. constantiam & veritatem in pecunijs quam mihi commiseras, quamque iuste, in tua necessitate restitui. Fides est dictorum, conuentorumq. constantia & veritas, siue est mandatorum fida executio. Times ergo credere verba, ei, cuius fidem perspexeris in pecunia. vbi.i. in qua creditione verborum, quid lucri est mihi fallere te, q. d. nihil, secus autem de pecunia. G. Ergo nunc, ergo est velut increpatio tarde facientis, quia hic ob loquēdo impedierat narraturum. Ergo ausculta.i. audi, quæ sum dicturus. D. Dico.i. do tibi perpetuo, quemadmodum cum aliquid dicatur.i. dedicatur consecratur, perpetuo dabo. Dico as declinatur hic. Dico tibi hanc operam audiendi.s. seu auscultandi. Datur aliquid ad tempus, dicatur autem perpetuo. G. O Daue noster.i. cognoscis ne Chremetam maiorem fratrem nostri.s. senis.s. Demiphonis? D. Quid ni.i. cur non bene noui. G. Quid? modus interrogandi, nostin' loquam Phædriam natum.i. filium eius Chremetis. D. noui sup. tanquam te.i. æque ac noui te, ita sicut te noui. G. Iter.i. necessitas eundi peregre, euenit simul ambobus senibus Chremeti & Demiphoni, vel (vt vult Donat.) euenit, q sup. iter esset ambobus senibus .i. q ambo senes haberent eundem, vt.i. ita, iter esset illi.s. Chremeti .i. ita q haberet eundum in Lemnum insulam vnam e Cycladibus, & vt esset iter nostrum .i. vt noster haberet eundum in Siciliæ regionem. ad hospitem antiquum .i. ad veterem amicum externum. Alij libri habent. Euenit iter simul ambobus senibus.s. euenit illi Chremeti, vt iret in Lemnum & nostro Demiphoni vt iret in Siciliam, sed in idem recidit. Is antiquus hospes pellexit.i. fraudulenter induxit, nam pellicere est in fraudem inducere, seu per blanditias decipere. Inde pellax pellacis.i. fallax per blanditias decipiens, inde pellacia.i. fallacia, vt vult Seruius. Pellexit ergo senē .i. Demiphonem per epistolas pollicens, non modo.i. non solum montes auri, sed maiora, quod est hyperbolicum. Vel pellexit eū modo .i. paulo ante per epistolas, non pollicens montes auri .i. non promittens magna præmia, tamen ipse herus meus auarus propter lucella parua non dubitauit subire periculum nauigandi. Promittere maria & montes est antiquum prouerbiū in eos, qui temere magna promittere solent, similiter hic polliceri mōtes auri dicitur per hyperbolem prouerbialem factam per excessionem, aut superlationem, aut æquam collationem. Inuenio interdum tamen modo pro fere apud Valerium, modo etiam interdum capitur pro tantum, & tunc esset sensus: Pollicens fere montes auri, tuncq. adhuc esset hyperbolicus sermo, sed non eo modo quo prius est dictum. D. Hoc sup. pollicebatur domino tuo, cui tanta res.i. tanta copia rei familiaris erat, & supererat.i. superabat, seu superabundabat. G. Desinas.i. nō vltra inquiras, sic.i. eo modo, vel tale ingenium .i. natura domini mei auari est, vt omnia postponat lucro. D. Oh, interiectio admirantis, vel bene de ea sententia. oportuit me regem esse.i. diuitem. Nam sæpe Horat. appellat diuites reges, q. Si fuissem diues sciuissem bene diuitijs vti. G. Tum.i. tunc, ambo senes abeuntes hinc relinquunt me hic, quasi magistrum.i. pædagogum filijs suis. D. O Geta, cepisti prouinciam duram.i. onus difficile, siue difficile officium, nam regiones acquisitæ bello longe ab Italia prouinciæ dictæ sunt à porro vel procul vincendo ad quas prætores, qui cū officio mittebantur officia quoque prouinciæ nominantur. G. Hoc.s. quod ceperim duram prouinciam, vsuuenit mihi .i. mihi euenit, nam vsuuenire significat euenire, vt prius dixi, scio.i. satis perspicio id mihi contigisse. Memini.i. intellexi bene me relinqui Deo meo .i. domino meo, qui quasi Deus timetur à me seruo, & cui teneor esse fidelis, irato primo propter filium domini, qui me cæcidit reluctantem sibi, tum propter Demiphonem, q cum redibit, mihi irascetur vehementer, vel memini me relinqui filijs, tanquam si relictus fuisse Deo meo irato mihi, quia quemadmodum iratus Deus punit, sic & filij mali erant exitiosi, si non morigerarer primo.i. in principio, cœpi.i. incepi, aduersari.i. resistere illis cum in amorem inciderēt, quod est opus verbis.i. opus detinere diem longo sermone. dum.i. quamdiu sum fidelis seni.s. Demiph. fidus est amicus, fidelis est seruus, perdidi.i. amisi, scapulas.i. humeros, hoc est adeo fuerunt verberibus attritæ scapulæ, vt me eas non habere, sed perdidisse putarem. D. Istæc quæ dicis, vel quæ sequuntur, venere mihi in mentem .i. considerata sunt à me, vel redacta in memoriam, venire enim in mentem nō ad recordationem tantum dicitur, sed ad reputationem & intelligentiam, nanque.i. quia inscitia.i. stultitia est, & simplicitas stulta iactare sup. calces.i. percussiones pedum, ac plagas (vt vult Donat.) alias partes plantæ demonstrat, interdum & pedes per synecdochen, stultum est ergo iactare calces aduersus stimulum, prouerbium, q. d. hic stultum est reluctari .i. recalcitrare contra Antiphonem filium herilem. G. Cœpi.i. incepi facere.i. iocose obsequi.i. obsequendo complere his filijs omnia, quæ vellent. D. Scisti pro sciuisti, vti foro, prouerbiale est.i. sciuisti quid te facere oportebat secundum illos negociatores, qui ante locum cōmercij non præscribunt quanti vendant, quæ ad vehunt, sed secūdum annonam fori quam deprehenderunt consilium de vendendis, aut non vendendis mercibus sumunt. G. Noster.s. Antipho, primo.i. in principio, mihi .i. non quidquam mali fecit supp. vel commisit sed continuo hic Phædria, qui nō est noster, nactus est .i. inuenit quandam puellam Citharistriam.i. fidicinam, cœpit amare hanc puellam. perdite.i. misere & in perditionem, ac perniciem suam, ea puella seruiebat lenoni .i. curatori puellarum ac venditori, impurissimo.i. turpissimo, neque quidquam erat apud Phædriam quod daretur lenoni ob pretium illius puellæ. Patres Chremes & Demiph. curarant .i. effecerant, id videlicet ne quid filij sui haberent, quo possent puellas emere à lenonibus, nihil aliud restabat.i. reliquum erat, siue remanebat illis filijs. nisi .i. præterquam, hoc.s. pascere.i. satiare oculos, sectari .i. comitari puellam in ludum.i. in locum exercitij, in quo discebant artem musicam, nam omnis locus exercitij, qui græce schola dicitur, latine dicitur ludus, vt Asconius ait, ac Seruius. Inde ludus literarius schola grammatices dicitur, inde ludi magister, qui literas docet, & prima rudimenta, nihil inquam restabat, nisi hoc videlicet ducere, id est præstare comitatum ei puellæ euntī

ti ad ludum, & reducere .i. præstare comitatum ipsi ex ludo cedenti, nos.i.ego, & Antipho. ociosi.i. inertes, nulli arti, aut studio ftiæ vacantes, aut labori, dabamus operam.i.fauebamus, siue incumbebamus Phædriæ, parati illum adiuuare si fuisset opus. io quo ludo.i.in qua schola musicæ hæc Citharistria discebat, quædam tonstrina.i.officina tonsoria erat ex aduerso .i. ex opposito ei loco exercitu .i. & ludo, hoc est erat è regione, siue io conspectu illius loci, in quo discebat, hic.i.in ea tonstrina, ferè.i.vt plurimum, plerunque .i. sæpe numero, sed alterum abundat, nam hic ferè & plerunque idem pene declarant, plerunque ergo solebamus operiri.i.expectare eam puellam illic, dum.i.quousque, ipsa puella rediret inde.i.ex ludo, domum.i.in domum lenonis cuius erat, interea dum.i.quandiu, sedemus illi pro illic, quidam adolescens lacrymans interuenit, nos mirarier.i.mirabamur, vel cœpimus sup. mirarier, pro mirari pro paragogē, rogamus.i.petimus quid sit propter quod lacrymetur, ipse adolescens, inquit, nunquam paupertas visum est mihi æque.i.ita onus, ac .i. sicut nunc, & bene dixit paupertas visum est onus, quamuis & paupertas visa est onus dici posset, sed magis est, vt consequenti congruat, q̃ antecedenti, substantiuo, nunquam ergo paupertas visum est mihi onus miserum.i.multa miseria repletum, & infelicitate, & graue.i.molestum, modo.i.paulo ante, vidi huic viciniæ.i.in hac vicinia, nam vicinia complectitur homines inter se vicinos, ac propinquos, vicinitas vero est domorum propinquitas, Donat. vult huic viciniæ in hoc loco esse aduerbium, ostendens locum vbi eā viderit. vidi ergo modo huic viciniæ quandam virginem miserā lamentari.i.voce querula & tristi deflere .i. lugere suam matrem mortuam, ea virgo erat sita.i.collocata, apposita, stans, situata, ex aduerso.i.è regione matris mortuæ, siue ex opposito ad locum, ubi iacebat mortua mater eius, ubi ex aduerso est aduerbium loci, quemadmodum è regione, ex opposito, ediuerso, econtrario, neque quisquam.i.aliquis beneuolens.i.beneuolus, & amicus ac quisitus. neque notus quisquam .i. est quisquam de sua notitia, neq; cognatus.i.aliquis de cognatione sua aderat .i. ad auxilium eius erat ad celebrandum funus matris, & ideo subdit non aderat ergo quisquam, qui adiuuaret funus.i.auxiliaretur et ad celebrandum funus .i. ipsum officium exequiarum extra vnam aniculam .i. præter vnam vetulam. Misertum est.i.misertus sum eius puellæ, vt ait Don. est tamen misertum præteritum ab impersonali miserebat, sicut a tædebat pertæsum est. eius autem structura talis est. me sup. misertum est eius.s. sicut me pudet tui. virgo ipsa erat sup. facie.i.factura, forma egregia.i.illustri, eleganti pulchra .i.habebat pulchram faciem. quid opus est verbis.i.quare diu immorer in eius miranda pulchritudine. sic ait Terent. vbi ad effectum properat, ipsa virgo sua facie commorat.i.cōmouerat incitauerat ad amorem & concupiscentiam nos omnes, qui eam videbamus, ibi.i.tunc, continuo.i. Antipho, inquit.s.ne .i. verū vultis quod sup. eamus visere.i.ad visendum eam. Est autem structura antiqua & græca, vt Virg. populare penates venimus. alius puta & Phædria, vel quilibet, inquit, censeo.i.iudico nobis esse eundum ad eā, eamus dicit forsitan aliquis tertius. deinde sodes quasi si audes, verbum comicum duc nos, & hoc dicitur illi, qui attulerat tale nuncium de virgine, imus.i.ingredimur viam, & procedimus. venimus.i.applicamus ad locum, ad quem tendebamus, eidemus.i.aspicimus virginem, virgo erat sup. pulchra, & quo .i. vt magis diceres .i. crederes eam esse pulchram, nihil adiumenti.i. auxilij, aderat.i.nullo erat ad pulchritudinem virginis. capillus eius erat supp. passus .i. temere dispersus, solutus, sparsus per collum, & ponitur singularis pro plurali.i.capilli eius erant passi a pando is, pes eius erat nudus sine calceis.i.pedes eius erant nudi. ipsa virgo erat horrida.i.squallida præ dolore, & inculta, lacrymæ erant in eius facie, quæ eam deturpabant, turpis vestitus .i. habitus sordidus, & pannosus erant ei, vt.i.ita quòd ni .i. nisi, vis .i. vehementia, & natura boni illius naturalis, pulchritudo enim est bonum naturale.i.à natura datum, inesse in ipsa forma.i.pulchritudine. dicimus inest huic rei & in hac re. hæc prædicta.s. solutio crinis, nuditas pedum lacrymæ, vestis turpis extinguerent .i. suffocarent formam, & bene extinguerent. nam veteres dixerunt formam.i.pulchritudinem esse ignem seu calorem quēdam, & quasi feruorem. quòd ex ea tanquam ex ignis feruore incenderentur iuuenes ad amorem. & ideo dixerunt fornaces forcipes formam, & formosos. ex quibus ignis amoris exoritur ergo extinguerent formam, quę ab igneo calore dicta est. nam formus, um significat calidus da, dum, vnde forceps (vt ait Seruius) quasi eo instrumento ea, quæ sunt forma.i.callida capiuntur, ille Phædria, quia amabat illam Fidicinam, quam prius dixit citharistriā, propterea indifferen. et vti possumus Fidicina & Citharistria, ille inquam, loquit i.dixit. tantummodo satis scita est.i.satis bella (vt ait Don.) hoc est satis bonæ formæ & faciei vbi magna est laus formam illam placuisse ipsi, quia aliam amabat, non tamen exarsit in amorem eius, sed tantummodo eam laudauit, vero .i. sed, noster Antipho cœpit supp. amare, sed intercepit sermonem Dauus inquiens. D. Iam scio intelligo, videlicet cœpit amare. G. Scin'.i.scis ne quam cœperit amare, & est aposiopesis, qua aliquando succurrit quoties verba rebus minora sunt interdum illa vtitur Terentius in narrationibus compendij gratia, vide.i.intellige, attende quo euadat.i.quo perueniat id, quod incepi. nam euadere est per obstantia venire. postridie.i.die sequenti ipse Antipho pergit recta, intelligitur via, sed non est apponendum, hoc est recte iuit ad anum non declinando aliorsum, obsecrat.i.instāter rogat anum illam, vt faciat sibi copiam eius virginis.i.vt posset ea potiri ad voluptatem, illa anus negat se facturam copiam eius virginis, neque.i.& ait eum Antiphonem non facere æquā .i.rem iustam, quod.s.peteret sibi fieri copiam eius. ait inquam illam virginem esse ciuem atticam bonam.i.non vilem, quia boni non viles sunt. vnde superlatiuus gradus optimates fecit, ex bonus fit melior optimus, sic optimas tis à superlatiuo, & ait inquā eam esse prognatam .i. profectam bonis.i.a bonis maioribus, & non contemptibilibus. ait inquam si Antipho velit vxorem lege.i.secundum legem, & secundum legitimas nuptias, vel iungo legi cum sequentibus, si velit vxorem ait licere lege .i. per legem facere id, quod petit.s.copiam virginis. sin.i.sed si. aliter velit copiam fieri sibi virginis, negat sup. facturam noster Antipho nesciret.i.nesciebat, quid ageret.i.agere debere, & cupiebat ducere illā .i.capere in vxorem, & metuebat patrem absentem. Metuimus eos, qui nos amant, timemus inimicos. D. Num.i.nunquid. si pater rediisset.i.cum pater reuersus esset. daret ei filio veniam si eam in absentia duxisset. G. Ille vterum ille, per emphasim, auarus vir & nobilis daret virginem indotatam.i.dote carentem, atque ignobilem illi filio suo? & bene daret dixit, vt ostenderet nihil esse potestatis in filio, deinde subdit responsionem, nunquam faceret.i.nunquam illi daret talem quamuis virginem. D. Denique.i.deinde, vel ad postremum, quid fiet de hac re sic incepta. G. Rogas sup. quid fiet, est quidam parasitus.i.vir iocularis quærens implere ventrem suis iocis & adulationibus. est ergo parasitus nomine Phormio existens homo confidens.i.improbus. audax, ac temerarius, qui.i.vtinam, omnes Dij perdant.i.destruant illum, vel quasi sit pronomen, & sic aposiopesis sup. quia sic est homo confidens, qui dedit sup. tale consilium quod sum dicturus, sed consideratione improbitatis eius. Geta confusus prorupit in eam vocem: Dij omnes illum perdant, & qui reliquit suspensum. D. Quid is parasitus fecit. G. Ipse dedit hoc consilium quod dicam, & hoc dicto explicat, quod omiserat, tale cōsilium. lex est.i. ius atticum, vt virgines orbæ.i.pupillę parentibus priuatæ (nam orbus dicitur, qui aliqua re clara priuatus est, interdum & pro orphano capitur ait Laur.) orbæ ergo.i.orphanæ nubant.i.nuptui tradantur his, qui sunt proximi genere.i.cognatione, & hæc eadem lex attica iubet.i.præcipue, & cogit illos proximos ducere .i. in vxores capere. illas orbas sibi cognatas. illa ergo permittit, vt orbæ cognatis nubant, & illa eadem iubet & præcipit cognatos eas abducere. ego, inquit, parasitus dicam te cognatum virginis & scribam tibi dicam.i.denunciationem siue admonitionem, & quasi citationem ne dici posset tibi non esse denunciatū te cognatum eius esse. Est autem hæc dicam nomen significans cartam, in qua continetur denunciatio facta alicui, seu admonitio, & quasi citatio, & (vt quidam volunt) capi potest pro syngrapha, in qua continetur summa debiti, & nomen etiam debentis. Assimulabo.i.fingam, me esse amicum paternum virginis.i.me esse amicum patris virginis. veniemus ad iudices.i.in conspectum iudicum configam .i. comminiscar hæc omnia mendacia, videlicet eum configam, qui fuerit pater virginis, & configam etiā, qui.i.quo modo, qua ratione ipsa virgo sit tibi cognata, quod .s. configere hæc, atque mentiri erit mihi bonum, & cōmodum .i. quod veteres dicebant faustum & felix cum aliquid erant aggressuri. cōmodum etiam potest capi pro opportuno & tempestiuo, q.d. mihi erit opportunum & tempestiuum hoc facere, cum tu nihil horum, quæ configam refelles.i.refutabis, redargues. nam refellere est falsitate redarguere.s.id est certe, vincam .i. efficiam propositū, pater.s. Demiph. aderit.i.adueniet lites sunt paratę mihi.i.contentiones forenses, seu actiones causarum, & controuersiæ sunt paratæ mihi. nā pater litigabit aduersum me, sed id nihil facto dum modo nihil horū refellas. quid mea interest sup. seu refert.i.quid curo si mihi lites parentur. quidem.i.certe. illa virgo erit nostra, nā in iudicio vincemus ne dubites. D. Audio sup. ex te.

ta. vel dicis audaciam iocularem.i.quæ ea lodo & ioco in periculum vehit, vel audaciam eius iocularia & nebulonis. G. Ipsu parasitus persuasit homini s. Antiphoni ita esse faciendum,& iacte fieri posse. factum est.i.denunciatio facta est Antiphoni. dixit Parasitus quis fuisset pater, quæ mater, quando fuerit cognata &c. ventum est ad iudices.s.vincimur.i.superamur in causa,& à causa nostra cadimus,& ideo Antipho duxit iam in vxorem. D. Quid narras. miratur, ideo interrogat tanquam credere non possit. G. Narro.i.dico,commemoro hoc quod audis. D. O Geta quid est futurum de te.i.quid tibi continget, aut quid futurum est tibi, aut quid de te fiet.timet Dauus plurimum Getæ cuius futurum cernit periculum. G. Hercle nescio quid de me fit futurum, scio hoc vnum videlicet. feremus.i.portabimus,patiemur æquo animo.i.nõ decidentes in tristitiam. quidquid i.omne quod fors .i fortuna. feret.i.afferet. D. Placet mihi dictum tuum. hem, interiectio dolentis infortuniũ Getæ. istud est officium viri.i.id facere debet vir fortis,et æquo animo ferat quæ acciderint. G. Omnia spes est mihi in me.i.in mea solertia, seu in meo cõsilio, aut vt strenue me defendam, aut vt fugiam, aut vt patiens sim plagarum. D. Laudo quòd in te spem solum reponis,nec ab alijs expectas quod per te agere potes. G. Abeam.i.abibo,discedam ad precatorem.i.ad intercessorem,qui vt sup. credo. orer mihi.i. pro me. sic.i. in hæc verba, quæ sequuntur,& vt in missis. nunc quæso omitte pro dimitte. hunc seruum Getam. vbi enim nos dicimus dimitte, antiqui dicebant omitte, vt Donatus testatur. Ceterum.i sed. si quidquam admittat sup.sceleris etiam minime posthac. nihil.i. nequaquam precor.i.peto,vt ignoscas illi secundo. Deinde expete qui sic. qui inquam precator non addat.i. non adhibeat in precatione sua tantũmodo.i dumtaxat, id quod sequitur videlicet si quidquam, admiserit posthac vbi.i.postquã, abiero hinc.i.à re discessero, vel.i. etiam non modo cædito, sed etiam occidito si velis,vbi ostenditur nullum precatorem postulata veniam seruo ex animo,sed tantum ut seruo morem gerat. D. Quid? interrogandi modus vetitus apud poëtas & oratores. Ille pædagogus.s. Phædria, quem dicit pædagogum eo, quòd (vt prius dixit) sectatur puellam, quam ducit in ludum musicæ & reducit, neque abscedit ab eius custodia. ideo eius pædagogus esse videtur. Ille ergo pædagogus. qui sectator sup. est amat Citharistriam .i. Fidicinam puellam. quid rei.i.quam rem gerit.i. facit. G. Gerit se sup.tenuiter.i.exiliter,modice parce,sic.i.hoc modo, vt illi ostendebat gestu suo. D. Fortasse ipse Phædria non habet multum.i.abundantem rem familiarem quod det pro Citharistria emenda à lenone. G. Imo.i. sed nihil habet nisi meram spem.i. solam expectationem,vt ea aliquando potiatur, nam merum etiam dicitur solum, inde merula auis quædã solitaria. inde merum enum solum.i.sine aqua. D. pater eius Phædriæ.s.Chremes rediit an non? G. nondum.i.non adhuc redije. D. quid? interrogandi modus aptus mutationi faciendæ de re vna in aliam. quoad.i.quousque vel quandiu expectatis vestrum senem.i.Demiphonem. G. non scio certo.i.non scio pro certo, vel pro vero,vt aiunt,sed audiui epistolam esse allatam, ab allator afferris, ab eo Demiphone. modo.i.paulo ante, & audiui inquam esse delatam ad portitores .i. ad custodes portuum, qui portum obsideant, seu in portu assistentes omnia sciscitantur,ne forte aut pecuniæ regno exportentur, aut literæ noxiæ ad inimicos deferantur, quibus super re aliqua admoneantur, sunt etiam portitores qui traducunt homines aquas, & vehunt nauigio, seu qui conducunt vectigalia, seu fructus patrimonij portus, & illos à transeuntibus exigunt, inde portorium dicitur vectigal portus, siue merces quæ datur traiectoribus, qui portitores dicuntur. Petam à portitoribus hanc epistolam. D. numquid.i. vtrum ô Geta vis me aliquid aliud. eleganter velo cum duobus accusatiuis ponitur in tali genere dicendi. quid me vole ille. sic etiam vis me aliquid aliud.i.vis tu mihi dicere, vel me facere pro te aliquid aliud, ab eo quod tibi feci, pecunias debitas tibi offerendo. G. volo sup. tantum vt bene sit tibi.i.bona tibi contingat, & est vrbanissimus. nam honestius id respondit, quàm si dixisset nihil te volo. his dictis discessit Dauus. Geta autem aliquem seruum vocat, qui capiat pecunias receptas, quas det ancillæ. heus, aduerbium vocandi. ô puer.i.ô serue. Geta enim quamuis seruus esset, præerat tamen alijs seruis minoribus. deinde cum neminem videret venientem,subdit, nemon'.i. vnum, nemo prodit.i.exit,emergit,accedit, prorumpit huc ad me, quo dicto venit seruus,cui dixit cape has pecunias,da.i.trade, hoc.i. hoc argentum. Dorcio.i.illi mulieri, ancillæ fortasse. Nam Dorcium ei dicitur,sicut Glycerium, est enim Dorcium fœmina nomen.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Dauo per occasionem narratur argumentum quomodo Antipho captus amore virginis, eam opera parasiti vxorem duxerit. [Lectum est) Eleganter dictum, pro bono & probo. [Abi tu) Reprehensio, quam confirmat à maiori. [Montes auri) Prouerbialis hyperbole. [Cui tanta) Reprehensio immoderatæ pollicitationis, a fortuna personæ. [Capere pro uin) Prouerbiale. [Deo irato) Prouerbiale. [Genius malus. Scapulas perdidi) Cedendo. s. [Aduorsum sti.) Prouerbialis metaphora, subauditur iactare [Scitis est so.) Prouerbium in eos, qui se tẽpori accommodant. [Tonstrina) Vnde prouerbium, notum lippis ac tonsoribus. [Nunquam æque) Prosopopœia cõmiserantis. & est occasio amoris Antiphonis. [Vt nivis) Laus pulchritudinis a natura. [Ehò te) Prosopopœia ex persona parasiti. [Quod aris) Iculariter imitatur morem eorum qui aliquid magni aggressuri erant. nam ita ferè precabantur, quod felix ac faustum sit [Nunc omitte) Prosopopœia. [Tantummodo) Facete exprimit morem precantium pro seruis, quasi nullus ex animo precetur. [Portitores) Qui vectigal in portu exigunt.

PETRVS MARS.

SI quia me) Quàm violenta res sit amor, quæ præter se nihil penti habet, sed quemcunque occupat, hunc in perniciosissimos quosque laqueos ducit, vt nec verecundiæ amplius meminerit, nec bonorum morum respectum vllum habeat, sed parentes suos ac patriam, genus, nomen, famamq. in discrimen adducere negligit, hac scena exprimitur. Quantulum enim differt ab insania amor. Cic. Tusc. iiij. Maxime autem admonendus est adolescens quantus sit furor amoris. Omnibus enim ex animi perturbationibus est profecto nulla vehementior, vt si iam illa ipsa accusare nolis, stupra dico & corruptelas, & adulteria incesta denique, quorum omnium si accusabilis est turpitudo. Sed vt hæc omittamus, perturbatio ipsa mentis in amore fœda per se est. Et paulo ante. Hæc lætitia quam turpis sit satis est diligenter attendentem penitus videre. Et vt turpes sunt, qui efferunt se lætitia tum, cum fruuntur venereis voluptatibus, sic flagitiosi, qui eas inflammato animo concupiscunt. Totus vero iste, qui vulgo appellatur amor, nec hercle inuenio, quo nomine alio possit appellari. tantæ leuitatis est, vt nihil videam, quod putem conferendum. Quem Cæcilius deum quem non summum putet,

Aut stultum, aut tarum esse imperitum existimat,
Cui in manu sit, quem esse dementem velit,
Quem sapere, quem sanare, quem in morbum iniici,
Quem contra amari, quem accersiri, quem expeti.

Plato in Symposio. Etenim vulgaris cõmunisq. Veneris amor reuera est, & ipse vulgaris, & quæcunque contingit peragit. Atque is est, quo praui abiectiq. homines amant. Amant porro fœminas, & corpora magis, quam animos & tum maxime potius, quam prudentes. Ad explendum sanè desiderium inhiant, honeste vero nec ne expleant, omnino non curant. Quo fit, vt quodcunque fors illis offert, exequantur, & bonum, similiter atque malum. Prouincia, officium, quod quis tenetur administrare. Vti foro est præsentibus negocijs sese accommodare. [Tibi scribam dicam) Dica significat actionem, quàm contra aliquem in iudicio experimur, vulgariter citationem vocamus.

GLAREANVS.

IN quinto versu in Redijt synæresis est duorum ii. In 8. vel amphibrachys est loco secundo, vel Parielo legendum. Et Simou παλιντόνως quidam habent lib. et vel a, in Simoa elidatur, vel d, in Quid. In 9 Abi secunda correpta, nisi creticus sit loco quarto. In 10. Cuius monosyllabum. In 13. a, eliditur in Senia, nisi bacchius sit loco primo. Ita in 23 vel Mihi monosyllabum totum eliditur, vel creticus est loco tertio. In 25. a, eliditur in Opus. In 27. pro Nam quæ, quidam lib. legunt Namque, vt enunciationi locus legatur. In 41. Illi legit Donatus, idq. carmen exposcere videtur. In 46. vel Suam monosyllabum, vel bacchius loco secundo. In 47. creticus est loco quarto. In 50. a, eliditur in Opus. Ita in 54. in Magis. In 59. creticus est loco primo. In 63. Suam monosyllabum ante sibi legendum, & proceleusmaticus secundo loco, & Se superfluit, et ex quarto deinde carmine patet, & plane sensus non desiderat, carmen etiam respuit. In 67. creticus est loco quarto. In 69 Et dissyllabum est. In 70. creticus est loco primo. In 74. vel d, eliditur in Quid, vel bacchius est loco primo. In 83 proceleusmaticus est loco primo In 89. bacchius est loco secundo. quod malim quam a, in Spes elidere nisi quis superfluas aliquot syllabas existimet. Reliqua nota sunt.

ACTVS

ACTVS I. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Contendunt inter se adolescentes, vter eorum magis sit miser. Vnde tota hæc scena versatur, in genere causæ demonstratiuo.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic comparatio vitæ Antiphonis atque Phædriæ continetur inter se contendentium, vter eorum sit magis miser. Simulq; illorum ostenditur conditio, qui id quod immodice concupiuerunt, vbi adepti fuerint, fastidiunt exemplo.

Trochaici Iambicis permixtis & confusi.
Dimeter vnus.

ANTIPHO, PHAEDRIA.

ADEON' rem rediisse, vt, qui mihi consultum esse optume velit,
Phædria, patrem extimescam, vbi in mentem eius aduenti venit?
Quòd ni fuissem incogitans, ita eum expectarem, vt par fuit.
P. Quid istuc est? A. rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conscius
Sis? quòd vtinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali.
Non potitus essem: fuisset tum mihi illos ægre aliquot dies,
At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. audio.
A. Dum expecto quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.
P. Aliis, quia desit quod amant, ægre est; tibi, quia superest, dolet.
Amore abundas Antipho.
Nam tua quidem hercle certe vita hæc expetenda, optandaque est.
Ita me dij bene ament; vt mihi liceat tam diu, quod amo, frui.
Iam depacisci mortem cupio. tu conijcito cetera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex istac copia:
Vt ne addam, quòd sine sumptu, ingenuam, liberalem nactus es:
Quòd habes, ita vt voluisti, vxorem, sine mala fama: palam
Beatus, ni vnū hoc desit, animus qui modeste istæc ferat.
Et si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.
Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet pænitet.
A. At tu mihi contra nunc videre fortunatus Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis.
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Vt neque mihi eius sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid est? videon' ego aduenire huc currentem Getam?
Is ipsus est. timeo miser, quam nunc mihi hic rem nunciet.

DON. ADEON' rem rediisse, vt, qui mihi cōsultum esse optume velit) In hac scena color vitæ est eorū qui id, quod immodice concupierint, spernunt, postq̄ euenerit. quod apertiore sententia ostendit poeta, dicendo, Nostri nosmet pænitet. [Adeon' rem rediisse) Comparatiua qualitas in hac scena est inter Antiphonis vitam, & Phædriæ. Genus causæ demonstratiuū. Contendunt autem, vter magis miser sit. [Vt, qui mihi consultū optume velit esse Phædria) Mira sententia, qua ostendit adolescētulos in peccatis neminem magis metuere, quam eos a quibus maxime diliguntur. Simulq. inducitur rerum imminentium prę structio, in qua sic audax inducitur Phædria, vt defensor futurus sit, sic timidus Antipho, vt fugiturus sit. [Vt, qui mihi consultum optume velit esse, patrem extimescam) Pertenda pronunciatio in eo quod ait, Qui mihi consultum optime velit esse. hoc enim magis mirum est, ideo patrem timeri, quia consultum optime velit. [Vt in mentem eius aduenti venit?) Nota, Venire in mentem veteres non recordationis causa tantum, sed etiam recogitationis considerationisq. posuisse. [Vbi in mentem eius aduenti venit?) Sic veteres genitiuo casu proferebant. [In mentem venit?) Cic. Fac tibi paternæ legis Acilię veniat in mentem. [Aduenti venit?) multipliciter declinatur, & aduenti & Aduētus. sic & in And. Nihil ornati, nihil tumulti. [Venit?) Legitur & aduenit. [Incogitans) Temerarius. Probus, Incogitans, inquit, in vsu est, at nō eodem modo cogitans. [Ita eum expectarem, vt par fuit) Expectarem, nunc opperirer, alias sperarem. [Quid istuc est?) Hæc interrogatio stomachosa est, extenuare volentis metum fratris. diuersa enim sentit ob diuersum amoris euentum. [Qui iam audacis facinoris mihi conscius Sis?) Proprie ad terrorem, qui de facinore loquitur, conscium dixit. [Rogitas? qui iam audacis facinoris) Bene timens inducitur Antipho, vt sit causa fugiendi. Ad hoc enim fugiet, ne ad amittendam coniugem cogatur a patre ante errorem fabulę patefactum. [Quòd vtinam ne Phormioni) Gratissime nō Phormioni succenset, sed Phormionis inuentio. Et vide vt & ipse se culpæ subtrahat. [Quòd vtinā) Et familiare est inimica rerum accusare eos, quos alicuius negocij pœnitet. [Quòd vtinam ne Phormioni) Vetus elocutio, vtinā ne Ennius in Medea, Vtinam ne in nemore Pelio securibus cæsa cecidisset abiegna ad terram trabes. Et Ne, non accipiendum. [Neu me cupidum eò impulisset) Bene hoc addidit ad excusationem potuit. n. dici, Nō consentires. [Eò compulisset) Eò ad vxorem ducendam. ad Eò insātum. [Quod mihi principium est mali) Bene quasi caput mali non in amore sit, sed in nuptijs. [Non potitus essem) More hominum loquitur, credit enim ex sequenti satietate, q̄ potuerit abstinere amoribus suis. [Non potitus essem) [illegible] Nō enim Sed potiri voluisti, posuit, vt ille, Verum anceps pugnæ fuerat fortuna, fuisset. hic enim vtraque pars ponitur. [Fuisset tum mihi illos ægre aliquot dies) Quidam totum interrogatiue pronunciant, nempe, Fuisset tū illos mihi ægre aliquot dies? [At non quotidiana cura hæc angeret animum) Cum amatorie loquatur Antipho errant qui putant eum pœnitere sui desiderij. nam si hoc est, nec maritus strenuus videbitur fore. sed h. d. facilius fuisse abstinere virgine intacta, q̄ ea cum qua iam consueuerit. & ideo subiungit, Dum expecto, q̄ mox veniat, qui hanc mihi adimat consuetudinem. [Audio) Audio per [illegible] dicitur modo à contemnere dictum Antiphonis. [Audio) Omnia deridet Phædria, cupiens fructum amoris vel periculis adipisci. Est ergo audio [illegible], pro non audio, hoc est nihil dicis. [Dum expecto q̄ mox veniat) Non quando, sed q̄ cito, quia timet. [Qui adimat hanc mihi consuetudinem) Mire non amorem, tanquam amore carere potuerit, consuetudine non possit. Et nota proprietatem. nam consuetudo specialiter de coitu dē. [Alijs, quia desit quod amant) Magnificentius alijs dixit, q̄ si diceret Mihi. [Tibi, quia superest, dolet) Laborauit vt ostenderet plus esse Doles, q̄ Aegre est. & ideo insanum ait Antiphonem, q̄ in ea fortuna positus, quę aduersa & contraria est, idem patiatur quod miser. & est figura [illegible]. Nam ad vtranque Aegre est sufficere potuit. Scire aūt debemus & pronunciatiue, & per interrogationem hoc ipsum pronunciari posse. [Amore abundas Antipho) Sic hoc pronunciandum, quemadmodum solet cum stomacho dici vituperanti cibū, Tu pleno ventre es. vult enim ostendere satietatis hoc esse, non ratiocinationis quod nunc queritur Antipho. [Tibi, quia superest) .i. eo quod desideras, abundas. Ordo est, Tibi dolet, quia superest [Amore abundas Antipho) Abundare dicitur, qui successu prospero affluit. Luc. lib. iij. Ille alter abundans, Cum sepiem in locum Hispanus e x e p. [Amore abūdas Antipho) Hoc cum pronunciatione infert. [Nam tua quidem hercle certo

to hæc vita) Bene certo, quia supra omnia cum ἐμφάσει dixit. [Vita hæc expetenda) Vita dixit, vt ostenderet etiam si non felicitat, sed vita dicatur, optandam esse. Vita autem & mores significat, & animam, & alimentum, & spatium viuendi, & fortunam accidentium viuentibus, vt modo. [Expetenda, optandaq;) Proprie dixit, expetenda, optandaq; . omnia enim quæ amamus, aut industria, aut voto proueniunt, hoc est aut in nobis sunt aut in fortuna posita. [Ita me dij bene ament, vt mihi liceat) Necessario iurat, quia quod dicturus est, solis amatoribus videtur esse credendum. [Ita me dij bene ament, vt mihi liceat tam diu quod amo frui) Opportunus locus, in quo ostenditur, quod magno amore sit possessus Phædria, tot par impeditur argumentum. [Tam diu quod amo, frui) Quam diu vxore fruitur Antipho. An tam diu ἀντιθετικῶς? [Tam diu) Tantisper, hoc est vel tantillo tempore. [Quod amo, frui) Deest eo, vt si, Eo quod amo, frui. [Iam depacisci morte cupio) Pactionem transigere. [Tu coniicito cetera) Aut cetera abundat aut deest per, vt si, per cetera. [Quid ego ex hac inopia nunc capiam) Infortunium. s. [Et quid tu ex ista copia) Fructum ac felicitatem. [Vt ne addam) παράλειψις figura, in qua velut ea abundanti annumerantur adiecta. [Ingenuam, liberalem nactus es) Hoc natalium, illud, morum est. [Vt ne addam) σχῆμα παραλείψεως. [Vt ne) Quod Græci ἵνα μή. [Quòd habes, ita vt voluisti) Voluisti subdistinguendum est, & sic legendum vxorem. Erit. n. ἀπο κοινοῦ. [Vt voluisti, vxorem) Bona præparatio vxoria futuræ. [Sine mala fama, palam beatus) Multi secretius iunguntur palam. [Sine sumptu, ingenuam, liberalem) Contra ea quæ patitur, ista posuit omnia. huius in amore copiam, suam inopiam. huius desiderium nullo constitisse sumptu. sibi à lenone fuisse emendam puellam. Huius ingenuam, suam seruam, huius liberalem, suam Citharistriam. hunc nactum esse, se sectari tantum. huius vxorẽ, amicam suam huius amorem maritalem esse, suum velut prodigi, velut scortatoris. [Ni vnum hoc desit, animus qui modeste istæc ferat) Modeste, moderate. Sal. lib. 2. Modestus ad omnia talia, nisi ad dominationem. [Modeste) Cum modo. [Et si tibi res sit cum eo lenone) Et modo non connexiua, sed inceptiua coniunctio est. Sal. lib. a Et pœni ferunt aduersus a n e m. [Sentias) Sic alibi, Sit rogat? senti. [Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet pœnitet) παροιμία tertium. In Andria, Quod plerique omnes faciunt adulescentuli. & est ἀρχαϊσμός, vt, Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis. [Cui de integro est potestas) Post. deinceps An de integro. i. integris rebus? [Nostri nosmet pœnitet) Pœnitet eum qui parum putat. ergo ipsi nos, inquit, nostra contemnimus. Sic & in Heaut. At enim hic dices, Me quantum hic operis fiat, pœnitet. [Quid velis retinere, amare, amittere?) An coniuncte legendum est, Quid velis retinere? vt duo sint, amare, amittere, quia & infra duo reddit, Vt neque mihi sit amittendi, neque retinendi copia. Amittendi propter amorem, retinendi, propter patrem. Et Hei interiectio ingemiscentis est. vt, Hei mihi, quantum Præsidium Ausonia, & quantum tu perdis Iule. [Hei timeo miser) Quàm recte iã timet, quia in metu semper est præsaga mali mẽs.

GVID. ADEON' &c.) In hac scena est comparatio inter Antiphonis vitam & Phædriæ. contendunt enim vter magis miser sit. Simul ostenditur color vitæ eorum, qui quidquid immodice concupiuerint, spernunt postquam illud euenerint. An. Adeon'. i. adeo ne, hoc est, est ne verum rem adeo redijsse .i. ad eum statum peruenisse, vel adeo redijsse. i. rem tam pessime accidisse itam res redijsse dicitur, cum aliquid peius expectatione contigerit, vt ò Phædria extimescam .i. timeam patrem, qui velit consultum esse .i. prouisum esse, per impersonale. i. qui velit vt consulatur. i. prospiciatur, seu prouideatur optime mihi. vt ergo extimescam tũ sibi. i. quando venit mihi in mentem, aduenti. i. aduentus, eius patris. i. quando considero, seu mente voluo patris aduentum. Vbi est aduertendum veteres posuisse venire in mentem, non tãtum causa recordationis, sed etiam recogitationis, seu considerationis. Insuper dicimus recte. Hæc res venit mihi in mentem, & huius rei venit mihi in mẽtem, in qua structura intelligitur hic nominatiuus recordatio. vt, Recordatio huius rei venit mihi in mentem. Præterea poëta interdum vtuntur genitiuis secundæ in flexionis pro genitiuis quartæ, vt tumulti pro tumultus, senati pro senatus, & hic aduenti pro aduentus, & alibi ornati pro ornatus, quod pro sed, ni. i. si non fuissem incogitans. i. temerarius, inconsideratus, expectarem. i. opperirer, alias sperarem eum patrẽ, vt. i. sicut par fuit. i. decuit eum expectare. P. Quid istud est? stomachose hoc interrogat, & per contemptum, q. d. eum præ se esse palam beatum. An cogitas quid sit quis scis conscius mihi. i. mihi particeps facinoris. i. facti. tam audacis. i. tam temere commissi, hoc est qui mecum scias, vel scias quemadmodum ego facinus admiserim tam audax, vt videlicet vxorem duxerim mea libidine in absentia patris, quod. i. sed vtinam ne. i. non incidisset in mentem Phormioni. i. vtinam Phormio non cogitasset, seu intellectum habuisset, aut animum, suadere. i. cõsulere id, quod suasit, per cuius consilium ita duxi vxorem, neu .i. & vtinam Phormio non impulisset. i. intrusisset me cupidum amatorem, eo. i. ad id faciendum. s. ad ducendam vxorem, quòd est mihi principium. i. caput, initium mali mei. i. meæ infelicitatis. nam si me non impulisset, non essem potitus amata, scilicet. i. non essem assecutus rẽ amatam, sed non fuisset voti ac rei optatæ compos. Vel intelliga hoc modo, si non essem potitus re cupita, tum. i. tunc, illud. s. non potiri fuisset mihi ægre. i. fuisset mihi graue, molestum, ac solertiu difficile, vel illud ægre mihi fuisset. i. moleste, ac difficulter mihi accidisset, & (quod barbare dici solet) tunc fuisset mihi magnum malum, si non essem potitus, fuisset ergo mihi ægre per aliquot dies, at pro saltem .i. quamuis fuisset mihi graue per dies aliquot, tamen saltem hæc cura .i. hæc solicitudo quotidiana .i. quo quotidie conficiut, non angeret. i. affligeret, angustiaret animum meum, dum. i. quandiu expecto, quam mox. i. quàm cito .i. quantum continuo pater veniat, qui adimat. i. auferat, eripiat mihi hanc consuetudinem .i. hanc conuersationem iam vsum frequentem. quem cum ea habui, nam consuetudo interdum significat conuersationem tam bonam, quam malam, interdum enim designat libidinis commercium. P. audio per ironiam dicit, q. d. nihil dicit sed hoc verbum debeat interseri ante illud, dum expecto quòd non facere me interrumperem structuram perpetuam, seu continuam. Deinde subdit, hic Phædria ægre est .i. graue, difficile ac molestum est alijs amantibus à te, quia id quòd amant deest .i. deficit. Virg. Lac mihi non æstate nouum, nec frigore desit, pro deest, seu deficit, dolet tibi .i. est tibi doluti, vel id supple quod sequitur, dolet tibi .i. affert tibi dolorem, videlicet, qui id supp. quod amas superest. i. abundat, affluit tibi, & quidem vsque ad superfluitatem, nam interdum super esse est superabundare ac superfluum esse, vt refert Gell. ex Varronis sententia, ò Antipho abundas .i. expleris, satiaris amore, vel in amore affluis re amata, ac propterea voluptatibus expletus in hæc verba prorumpis, quemadmodum cum stomacho homini negligenti cibum dicere solemus, nimis es ingurgitatus, aut res nimium plenu ventre &c. Nam hercle, iurantis est, quidem caplet sonum certe affirmat, & hæc vita tua. i. fortuna tibi viuenti concessa est expectanda, tanquam bona, quia in legitimo matrimonio, & optanda tanquam suauis ac iucunda ac delectationibus non vacua, vita interdum viuendi mores significat, siue modus, interdum animam, quandoque alimentum, aliquando spatium viuendi, & denique fortunam viuentibus accidentem, vt hic, Dij amẽt me ita bene modus est iurandi vt supple cupio iam depacisci .i. pactione transigere, seu subire mortem, vt mihi liceat frui eo supple, quòd amo .i. re amata, tam diu .i. vel tantum diu, quantum tu, seu tempore quanto tu, aut tandiu .i. tantillo tempore, q. d. etiam paruo tempore, quòd quidem solis amatoribus videtur esse credendum propterea prius iurauit quàm id affirmaret, tu Antipho coniicito .i. coniecturam colligito, cetera .i. reliqua quæ subdit videlicet. quid ego capiam ex hac inopia. i. ex hac carentia rei optatæ, puta coniicito me capere infortunium, & molestiam, & dolorem animi, & coniicito inquam quid tu capis supple ex ista copia. i. ex ista facultate & præsentia, seu affluentia rei optatæ, vt ne. i. vt non, addam. i. adiungam, est autem occupatio, negat enim se adiuturum quòd addit, vt inquam non addam hæc. s. quòd nactus es. i. inuenisti sine magno labore, & vt ait sine sumptu, sine magna mercede, aut impẽsa, virginem ingenuam .i. liberis parentibus ortam. liberalem, quo ad mores. i. bonam, honestam, liberalis bonus est, cum liberalitas sit pars iustitiæ, à qua bonus denominator, vt non addam inquam quod habes palam .i. manifeste, & ex sententia iudicum vxorem, sine mala fama. i. sine malo nomine, & sine vlla ignominiæ nota, ita vt voluisti, id est secundum votum tuum, beatus .i. felix est supple cum quo palam iungi potest, sic tu es palam, id est manifeste felix .i. clarum est, seu manifestum ac certum est, quòd tu es beatus, nisi hoc vnum. i. hoc solum desit, videlicet animum qui ferat .i. toleret sustineat, modeste. i. moderate & cum modo, istæc, id est ista commoda, quæ tibi contigerunt, quòd, id est sed si res sit tibi cum lenone, id est si habeas negocium & (quod barbare dicunt) ad faciendum cum lenone puellarum venditore. qui cum, id est cum quo, est mihi res, id est cum quo habeo negocium, & (vt dicunt) ad faciendum, cum, id est tunc, sentias .i. percipias. quantum, scilicet sit molestiæ illi, cui cum talibus est negocium,

plerique

plerique omnes sumus ingenio .i. habemus talem naturam, & (quod dicunt) talem conditionem, sic sumus ingenio.i.talis natura, vbi plerisq; abundat, & omnes pooitus necessario, vt in And. Quod plerique omnes facimus adolescentuli. Omnes ergo tali sumus ingenio videlicet nosmet pœnitet nostri.i.nos ipsi in nostra conditionem seu parum videtur nobis tales esse, quales sumus. Nam pœnitet eum qui parum putat, & cui parum videtur, vel qui parui quidquam æstimat, vult ergo dicere vnicuique suâ sortem displicere, & alienam meliorem putare. Iuxta Horatij sententiam. Quid fit Mecœnas, vt nemo quam sibi sortem, Seu ratio dederit, seu fors obiecerit illa Contentus viuat, laudet, diuersa sequentes. Et Ouid. Fertilior seges est alienis semper in agris, vicinumq́. pecus grandius vber habet. An, at.i.sed. O Phædria contra.i.diuerso videris mihi fortunatus i.felix, cui potestas .i.facultas est de integro.i.vel deinceps, vel melius de integris rebus, aut integre & libere etiam consulendi.i.consultandi, hoc est deliberandi, quid velis retinere .i. reseruare tibi tanquam scelestum, quid velis amittere.i.demittere à te eius satietate confecta. Ego infelix incidi.i.casa quodam deueni in eum locum.i.in eum statum, vt neque sit mihi copia.i.et non habeam facultatem, neque amittendi eius quòd amo, amore impediente, neque retinendi eius.i.retinendi illud quòd amo propter patrem, qui mihi mox hanc consuetudinem est ademepturus. Deinde animaduertit currentem Getam, & tertius ait. Sed quid, hoc est quòd video. Video n'.i.vtrum video Getam currentem aduenire huc eo accursus viso subdit Ipsus est, pro ipse est Geta. Hem, interiectio ingemiscentis, ego miser .i. infelix timeo, quam rem nunc nunciet .i. afferat, denunciet mihi Antiphoni.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Querela Antiphonis metuentis patrem & Phædria correptio. Est autem protasis fabulæ. [Adeon'] Veruste, sicut ornati, tumulti, in Andris. [Quod non tam] Pœnitere fecisse quòd immodice concupiuit. [Nō potius] Occupatio, quæ soluitur a tempore. [Qui adimat] Qui, patrem intelligit. [Alijs quia] Corripit immodestiam, & collatione sui auget. [Quid ego collatio] Vt ne addam. [Præterito nostri nosmet] Vera sententia.

PETRVS MARS.

ADEON' rem) Quę temere suscipiuntur, nec paratum secum consilium apportant, illorum pœnitentiam non quamprimum subsequi solere, docet hæc scena. Nam cum animus præsentibus voluptatibus occupatus nihil prouidentia considerat, sibijpsi quæ recta esse possent non consulit, vnde mox cum ad se redit ad pœnitentiam mouetur, quæ cum locum nouo consilio reparare potest, tempestiuus est & commoda, si autem talis sit, vt mutare consilia non possit proxima desperationi decedit est. Nam cum conscientia mille testes, quæ semper in memoriam tur pit rei factum reuocet quisscere coolcij sibi non possunt, ne tūc quidem cum omni spe deposita, portum non amplius inquirūt. Sen. lib. 5. Ep. Quid autem prodest recondere se, & oculos hominumq́. aures vitare, bona conscientia turbam aduocat, mala etiam in solicitudine sana atque solicita est. Si honesta sunt quæ facis, omnes sciant. Si turpis quid refert neminem scire, cū tu scias? Depacisci morte, est pactionem cum morte inire.

GLAREANVS.

HVIVS scenæ omnia carmina iambica puto catalectica acatalecticaque. In 1. versu Adeo tem, pro anapæsto legam vt sit iambicus tetr. catal. In 2. Vt ante verbum Extimescam perperam legitur, cum sit in priore versu, & Eius dissyllabum faciat acat. vt Venit sit præsentis temporis, quòd placet, alioqui eius monosyllabum faceret catalecticum, & Venit præteriti esset temporis. Idem dicimus de Fuissem in tertio versu, q verbum vel trochaicum catal. vel iambicum acat. fecerit. In 4. d, eliditur in Quid, nisi bacchium loco primo constituamus, & sic meo quidem iudicio abundat, nisi iambicum tetrametrum hypercatal. esse dicamus. Quintus versus est iamb. tetr. catal. & d, in itio versus eliditur, et hic loco primo anapæstus. In 6 Aldinus liber Compulisset, et sit iambicus tetr. acatal. & tribrachys loco secundo, & spondeus loco tertio. In 7. liber vetustus habet Si coniunctionem ante Non, et sit iambicus tetr. acat. Sed. ablata ea trochaicus nus inter omnes iambicos fuerit. Qui nunc sequuntur versus, tribus duobus exceptis, absque dubio sunt omnes iambici tetr. acat. Nam in proximo, qui ab initio scenæ est octauus, ti, syllaba in Quotidiana longa est, vt alias vbique. Vndecimus tamen dimeter iambicus est, vt ille, Amice propugnacula. est autem eo dos ad priores versus. In 19 vel 20 monosyll. est, vel creticus loco tertio est. Idem de Mihi in loco sexto dicimus. Io antepen. vel Mihi, vel Eius monosyll. Penultimus eicimusq́, haud dubio. Sunt iambici tetr. catal. qui in vetusto libro ita leguntur, quæ lectio mihi probatur.

Sed quid hoc est? video ne ego Getam currentem huc aduenire? Is

Est ipsus, hei timeo miser, quam hic mihi nunc nunciet rem. Vbi in priore d, eliditur in Quid, quoquam & creticus esse potest loco primo, & t, s. vel ad priorem pertinet versum, vel versu vltimo est bacchius loco primo.

ACTVS I. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Geta Antiphoni adferre Cilicia rediisse patrem, quo nuncio tantum angitur metum mali sibi conscio adolescenti, vt subducat illico sese.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, Geta serui occurrentis officium est, qui cum esset ex serui admonitu pertur batus, eo nuncio Antiphonem adeo reddit trepidantem & meticulosum, vt ante conspectum patris, quamuis à Geta confidenter instructum, compararere minime sit ausus, immo propere abscedit, non rediturus ad rerum cognitionem, vsque ad fabulæ conuersionem. Remanent igitur allocuturi senem Geta & Phædria, qui sese mutuo in illum instruit, exhortanturq;.

Iambici quadrati, admixtis Trochaicis. Senarij quidam. Dimeter item vnus, & Monometer hypercatalecticus.

GETA, ANTIPHO, PHAEDRIA.

NVLLVS es Geta, nisi aliquod iam
tibi consilium celere reperens:
Ita subito nunc imparatum tanta
te impendent mala:
Quę neque vti deuitem scio, neque
quo modo me inde * extraham: * abstraham.
Nam non potest cælari nostra diutius iam audacia.
A. Quidnam ille commotus venit? G. tum, temporis punctum mihi
Ad hanc rem est: herus adest. A. quid istuc est mali?
G. Quod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiæ?
Loquar ne? incendam. taceam? instigem. purgem me? laterem lauem.
Eheu me miserum: cum mihi paueo, tum Antipho me excruciat animi:
Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam absque eo
Esset: rectè ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam:
Aliquid conuasassem, atque hinc me conijcerem protinam in pedes.
A. Quam hic fugam, aut furtum parat?
G. Sed vbi Antiphonem reperiam? aut qua quærere insistam via?
P. Te nominat. A. nescio quod magnum hoc nuncio expecto malum.
P. Ah, sanu' ne es?
G. Domum ire pergam: ibi plurimum est. P. reuocemus hominem. A. sta illico. G. hem,

Satis

Satis pro imperio, quisquis es. A. Geta. G. ipse est, quem volui obuiam.
A. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi.
G. Faciam. A. eloquere. G. modo apud portum. A. meũ ne? G. intellexti. A. occidi. P. hem.
A. Quid agam? P. quid ais? G. huiu' patrem vidisse me, patruum tuum.
A. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inueniam miser?
Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te vt distrahar;
Nulla est mihi vita expetenda. G. ergo istęc cum ita sint Antipho,
Tanto magi' te aduigilare æquom est. Fortes fortuna adiuuat.
A. Non sum apud me. G. atqui opus est nunc, cum maxume, vt sis Antipho:
Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur
Commeruisse culpam. P. hoc verum est. A. non possum immutarier.
G. Quid si aliquid grauius tibi nunc faciundum foret?
A. Cum hoc non possum, illud minu' possem. G. hoc nihil est Phædria: ilicet:
Quid conterimus operam frustra, quin abeam? P. & quidem ego. A. obsecro,
Quid si adsimulabo? satin' est? G. garris. A. voltum contemplamini, hem,
Satin' sic est? G. non. A. quid si sic? G. propemodum. A. quid si sic. G. sat est:
Hem istuc serua, & verbum verbo, par pari vt respondeas,
Ne suis te iratus sæuidictis protelet. A. scio.
G. Vi coactum te esse inuitum, lege, iudicio: tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in vltima platea? A. ipsus est.
Non possum adesse. G. ah quid agis? quò abis Antipho? mane,
Mane inquam. A. egomet me noui, & peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
P. Geta, quid nunc fiet? G. tu iam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet Phædria.
P. Aufer mihi oportet: quin tu, quod faciam, impera.
G. Meministin' olim vt fuerit vostra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iustam illam caussam, facilem, vincibilem, optumam.
P. Memini. G. hem nunc ipsa est opus, aut, si quid potest
Melliore, & callidiore. P. fiet sedulo.
G. Nunc prior adito tu: ego in insidijs hic ero
Succenturiatus, si quid deficies. P. age.

DONATVS.

NVLLVS es Geta) In hac scena serui concurrentis officium est, tendens ad perturbationem Antiphonis, quem oportet abesse à conspectu patris vsque ad cognitionem rerum, & καταστροφὴν, fabulæ. [Consilium celere) Hoc celere neutraliter dicitur. [Subito tanta te impendent mala) Accusatiuo casu impendent. aut ἀναστροφή, pro, In te pendent mala. Cum supra, Nullus es Geta, dixerit, hic transitum fecit ad primam personam. [Quæ neque vti deuitem, scio) Ruina aut vitanda est, aut extrahenda sunt ex ea, corpora quæ oppresserit. [Nam non potest celari nostra diutius iam audacia) Bene nostra, quia ipse partem maximam culpæ suæ tenet vt magister. [Diutiē) Ante quàm irruant. [Inde extraham) Cum irruerint. [Celari) Nigidius quærit, vtrum plenum sit, an pressum? [Quidnam ille commotus venit?) Modo commotus, perturbatus atque conterritus. [Quidnam ille commotus) Hic ostendit poëta icctico confusum Getam induci, vt de eius metu Antipho terreatur. [Tum, temporis mihi punctum) Punctum, pro momentum. vt Lucilius in 14. Puncto vna hora & qui quoque inoasit. [Punctum) Angustissimum spatium. [Ad hanc rem) Ad deliberandum quod ago. [Herus adest) Vltu tristi, ac supercilijs arduis hoc dicendum est. [Quid istuc mali est?) Mire πρὸς τὸ, Herus adest, Quid istuc mali est, posuit, ex persona Antiphonis, cui pro calamitate est patris aduentus. [Quod cum audierit) s. quòd vxorem duxit Antipho. [Quod eius remedium inueniam iracundię?) Plus est quàm si diceret, nullum. [Quod eum audierit) Bene non addit, quid. se eum enim loquitur. [Quod eius remedium inueniam iracundiæ?) Proprie remedium, quasi iracundiæ morbus sit. [Loquarne? incendam) Quia iracundia ignis est. [Taceam? instigem) Instigari proprie fera dicitur. [Purgem me? laterem lauem) παροιμία, πλίνθον πλύνεις. [Loquar ne? incendam. taceam? instigem) ἀπορία διαπορήσεως. Duo sunt quæ fieri in placando solent, aut loqui, aut tacere. Sed quid vult sibi purgem me, cum idem sit loquar? an quia potest purgatio & per defensorem, patronum ue induci? sic quidam putant. Sed melius est hoc, vt perturbatæ & seruilis imperitæq. personæ verba sine arte esse, & vim significati non habere. [Cum mihi pauco) Cum Præterquam quod significas modo. [Tum Antiphone excruciat animi) ἀπὸ κοινοῦ. pro eo quod est, propter Antiphonem me excrucio. [Me excruciat animi) Sic in Hecyra, Fecit, animi vt incertus foret. Veteres figurabant hanc locutionem. [Eius me miseret, ei nunc timeo) Miseret præteritorum, Timeo de futuris. [Eius me miseret, ei nunc timeo, is nunc me retinet) Figura πολύπτωτον eius, ei, is. [Is nunc retinet me) Si retinet, quomodo excruciat? [Nam absque eo esset) Si ad eum res non pertinet, id est si meum tantummodo peccatum esset hoc ipsum. [Recte ego me vidissem, & senis essem vultus iracundiam. [Facete seruus occasionem melioris conditionis esse existimat fugæ causam, tanquam sibi per eam & libertatis genus præstare posset, & prædam. [Recte ego mihi vidissem) Vt dicimus, Vide tibi & videte vobis. Et recte vidissem, pro, prouidissem. [Et senis essem vltus iracundiam) Seruia maluit, quàm domini, dicere, vt in ipso nomine & hortamentum impune fugiendi appareat. & simul quia non iram, sed iracundiam dicturus erat nam Ira, de causa Iracundia, de morbus. [Et senis vltus essem iracundiam) Non dixit consulssem, sed vltus essem. faciunt enim serui fugiendi, vt dominos pœniteat iratos fuisse. Sic Virgil. Vlta virum, pœnas inimico à fratre recepi. [Aliquid conuasassem) Figuratum est à colligendis vasis. [Hinc me conijcerem) πρὸς τὸ Recte ego mihi vidissem. [Protinus in pedes) Protinam tuli, & sic Nigidius legit. [Quam hic fugam) Conijcerem in pedes. [Aut furtum parat?) Aliquid conuasassem. [Quam hic fugam, aut furtum parat?) Iocunda ἀντίθεσις prius enim furtum, quam fuga occurrere debuit. [Sed vbi Antiphonem reperiam?) Sed pro ergo, vt sit, Ergo vbi Antiphonem reperiam? an sed finis superioris sententia est? vt Salust. Sed Metellus in vlteriore prouincia. [Reperiam) Si alicubi cesset. [Aut qua quærere insistam via?) Si alicubi ambulet, omnis enim qui quæritur, aut cessat, aut ambulat. [Te nominat) Ad hoc diu auditur Geta, & ipse non videt adolescentem, vt plus illis terroris incutiat, dum secum loquitur. [Nescio quòd magnum hoc nuncio expecto malum) Diserte locutus est, nescio quod magnum hunc nuncio expecto malum, pro eo quòd est, nescio quòd magnum malum hunc mihi nunciaturum arbitror. [Domum ire pergam) Hoc nos ἐλλειπτικῶς dicimus, domum pergam. [Ibi plurimum est) Ostendit ab initio se domum pergere, & sic videtur deliberasse. [Ibi plurimum est,) Scilicet propter amorem vxoris suæ [Plurimum) τὸ πλεῖστον. [Reuocemus hominem) Comice & moraliter addidit, hominē. [Sta ilico) Ille reuocemus hominē, dixit, hic, non progredi iussit [Satis pro imperio quisquis es) Hic ostendit culpæ conscientia nullam auctoritatem reliquam in magistro Geta. [Satis pro imperio). i. imperiose. [Cedo quid portas obsecro? atque id, si potes, verbo expedi) Mire expressit affectum de timore properātis. [Cedo quid portas obsecro?) Vt, Si vera, feeam, si magna rependam.

dam. Nam ferre & portare de negocijs maioribus dicitur. [Verbo expedi) Deest vno. [Eloquere) Aliter ostendit quid est, verbo expedi, dicendo eloquere. [Modo apud portum) Patrem vidi, dicturus Geta, præuenitus est ab eo quem timor intelligentem fecerat. [Hem) Propria, & sua cuique personæ exhibuit, celeritatē ex præsagio metuenti Antiphoni, & tarditatem intellectus quieti pectoris securo Phædriæ. [Quid agam?) Iam flet Antipho, & adhuc non intelligit Phædria. [Huius patrem vidisse me. patruū tuum) Mire poëta Antiphoni minus quàm oportet, & Phædriæ plus quam oportet fecit loqui nuncium. Ille enim pene diuinat ex metu, hunc tardum securitas facit. [Huius patrem vidisse me, patruum tuum) Reddit vtrique proprium, vt & ille qui timebat, paucis intelligeret & ille qui securus erat, pluribus edoceretur. [Nam quod ego huic nunc subito) Nam aut subiunctiua coniunctio est superiori dicto, quod ait, Quid agam? aut ἀναφορά est. Nam quod, pro quodnam. [Huic subito exitio remedium) Subito, & aduerbium, & nomen est. Cum subito assurgens fluctu nymbosus Orion. [Inueniam miser?) Cum ego supra dixerit ἐμφατικῶς addidit miser. [Quod si eo meæ fortunæ redeunt) Tragice amator hoc negocium fortunas omnes dixit esse. [Fortunæ redeunt) Bene redeunt, quasi in peius, & à processu retro, & in deterius. [Phanium abs te vt distrahar) Amatoria προσφώνησις per ἀποστροφήν. [Abs te vt distrahar) Non dixit, à me distraharis. Et vide verbum vim coherentis ostendere. [Nulla est mihi vita expetenda) Nulla, pro non, aut nullius conditionis, q d. ne deorum quidem vita mihi dulcis est sine te. [Nulla est mihi vita expetenda) Sine Phanio. [Tanto magis te aduigilare) Ad, vim auctiuam nūc habet, vt ad laudabile, admirabile. [Fortis fortuna adiuuat) παροιμία. Et fortis accusatiuus pluralis est. [Non sum apud me) Id agitor vt supra diximus, quemadmodum Antipho præsens non sit, quem neque conuenit contra patrem aliquid dicere, neque rursum præsentem opprimi à patre ex argumento est. [Atqui opus est nunc, cum maxime vt sis Antipho) Apud te, subauditur. [Nā si te senserit timidum pater esse, arbitrabitur cōmeruisse culpā) Sic Sal. in hist. Ita fiducia quam argumentis purgatiores dimittuntur. [Nam si te senserit timidum) Timidum, pro timentem. Vt, Addit se sociam, timidisq́ superuenit Ægle. Virg. [Commeruisse culpam) Pro commisisse. [Hoc verum est) Congrue fit, vt & Geta & Phædria audaciores sint, qui & absque amore sunt, & hos oportet obijci pro Antiphone irato seni. [Non possum immutarier) Vim negantis hoc habet, quod ait, immutarier, ostendit.n. naturæ suæ timiditatem nullis adhortationibus eijci posse. [Quid faceres, si aliud quid grauius tibi nunc faciendum foret?) Bene grauius, quia hoc graue. vt videas ipsam adhortationem vim habere concedentis graue esse quod geritur. [Cum hoc non possum, illud minus possem) Hoc intulit περὶ προσληψιν. Nam videbatur hac interrogatione adduci posse ad sententiam percontantis. & hæc ars est dialectica contra ἐπαγωγήν, cum male respondendo callide interrogantis interrumpimus argumentum. [Hoc nihil est Phædriæ, ilicet) Vtrum hoc relatiuum? an Hoc cū contemptu pro hic Antipho nihil est. Sic Cicero in Verrinis. Et si hoc nescio quid nugatorem sciebam, pro hunc. [Ilicet) Semper Ilicet finem rei significat, vt Actum est. [Ilicet) Per συγκοπήν, Sic iudices de consilio dimittebantur, suprema dicta cum præco pronunciasset Ilicet. ꝙ significat ire licet. [Quin ab eam?) Hic terrore commouet Antiphonem. & Quin dicit, pro cur non. [Et quidem ego) Ordo, Et ego quidem, & deest abeo. [Quid si assimulabo?) Audacem .s. [Obsecro, quid si assimulabo, satin' est?) adeo morale vitium est, ex conscientia pauor, vt ipse quoque Antipho nitatur contra, neque quidquam promoueat. [Satin' est?) Hic locus actoris magis, quàm lectoris est. ostenditur enim conari ad simulandum audaciam, quo magis ridicula est, formidolosa persona. [Propemodū) Et hoc non plenæ consensionis est, quod ait propemodum. [Sat est) Non dixit, bene est, sed sat est. & vide vix ad hoc ipsum esse peruentum. [Hem istoc serua) Dicendo serua, ostendit iam incipere deperire, quòd finxit atque assimulauit audaciæ. [Hem istuc serua, & verbum verbo, par pari vt respondeas) Animaduerte, & quid doceat, & commachinetur artifex poëta, qui debitum reddat rebus atque personis. [Verbum verbo, par pari) Duo dixit, non tantum verbum verbo, sed par pari. [Ne te iratus suis sæuis dictis protelet) Causalē vim habet quod ait hoc iratus, hoc est, qui ob præsentem iram vehementius tecū agat. Protelet, & protelum a πρὸ & ἑλεῖν dictum est, quod est ante & trahere. Alij ab assiduo telorum iactu existimant dici. vt Luce. Vndique protelo plagarum continuato. hoc est tenore. [Protelet) Protrahat, præueniat, exagitet. [Vt coactum te esse) Mira breuitas, in quo tota defensio cōtinetur. & subauditur, faç respondeas, vt quid tale. [Inuitum) Bene idem repetit ad confirmandam memoriam trepidantis. non enim diuersa sunt, sed repetuntur, vt teneri possit id, quod causæ opus est. Nam vt coactū esse, idem significat quod inuitum. An ideo vi coactum inuitum, iungendum est, quia interdum etiam ipsi nos cogimus propria voluntate, vt ipse in And. Tu coactus tua voluntate es. [Scio) Apparet hoc verbum eo vultu dici, vt manifestum sit absenti animo esse eum qui loquitur [Tenes?) Exquisite addidit Tenes, vt appareat Antiphonem vultu ostendere, quòd horum nihil perturbatus aduertat. [Sed quis hic est senex?) Sed, vt diximus, transitum significat ad aliam rem ab ea quæ agebatur. [Quem video in vltima platea?) Sic dixit vltima platea, quemadmodum Virg. imas Obsedere foras. Ipsus est, & quia timidior est, & quia postea de proximo ipse agnoscit magis. [Non possum adesse) Apparet ex conspectu patris magis confundi, quàm ex nuncio aduētus eius, filiū. [Quò abis Antipho?) Sic Virg. Quò fugis Aenea? &, Quò fugitis socij? Sic enim loquitur, qui vult ostendere conditionem locorum, in qua peruerso modo alius petatur, alius linquatur. [Mane, mane inquam) Omnia hæc habent singularem vim in se reuocantis. [Ah, quid agis?) Et perturbati intercessoris est dicere. quid agis? vt alibi, Mea Glycerium q d agis? cur te is perditum? (Egomet me noui, & peccatum meum) Duo dixit, & hominem pauidum, & peccatum graue. [Vobis commendo Phanium, & vitam meam) Comice duobus duo retulit: Me, & peccatum meū. Phanium, & vitam meam. Et animaduerte ꝙ amator prius ponit Phanium, quàm vitam suam. [Geta quid nunc fiet?) Apparet hæc sic pronuncianda, quasi à destituto dicantur. [Tu iam lites audies, ego plectar pendens) Non intulit quod querebatur, sed verba sunt hominis omnia desperantis. [Tu iam lites audies, ego plectar pendens) Tu audies, ego verberabor. vt alibi, Tibi erunt parata verba, huic demum verbera. Quod ipsum mire, non, facies lites, sed, audies. [Ego plectar pendens) Plectar, feriar, vnde & plectrum, & plagæ dictæ. [Sed quod modo hic nos) Deest tamen. vt sit, Sed tamen. [Id nosmetipsos facere oportet) Quia nos supra dixit in significatione actus proprij, ipsos addit. [Aufer mihi oportet) τῷ ἀττικισμῷ addidit Mihi. sine hoc enim plena sententia est. [Quin tu quod faciam impera) Mire ad omnia paratum se indicat, qui Impera dicat seruo. [Meministi ne olim vt fuerit vestra oratio?) Mire & consilio & oratione compendiosus est, quo magis Phædriam proprijs consilijs ac domesticis permoueret. [Vt fuerit vestra oratio) Vt magis excitaret, non nostra dixit, sed vestra. [In re incipiunda) Incipiunda proprie, quasi de re magna, dixit. Sic alibi, Vide quod inceptet facinus. [Ad deferendam noxam?) Noxiam nunc culpam, alias pœnam. Et est ἐπένθεσις ab eo quod est noxam, & hoc factum est propter iambum. [Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optimam) Considera singula, & inuenies & naturali ordine, & per αὔξησιν dicta. Causam pro defensione posuit. Et vincibilem, quæ facile vincat. [Nunc ipsa est opus) Causa.s. [Meliore & callidiore) Bene, meliore & callidiore quia tunc prolusio fuit, nunc ipsum prœlium. [Fiet sedulo) πρέπον sedulo. nam suffecerat, fiet. [Nunc prior adito tu) Adito, quasi ad prœlium. Virg. nec quisquam ex agmine tanto Audet adire virum. [Ego in insidijs hic ero) Tota μεταφορά de re militari est. [Succenturiati) Succenturiati dicuntur, qui explendæ centuriæ gratia subijciunt se ad supplementum ordinum. Et est translatio à re militari. [Age) Potuit dicere, vero, aut ita. sed age dixit, quod verbum. vim hortantis maximam præbet.

GVIDO.

NVLLVS es &c.) In hac scena serui currentis officium est tendens ad perturbationem. A. Quem oportet abesse conspectui patris vsque ad rerum cognitionem, & fabulæ conuersionē. G. primum Geta hæc secum loquitur. ô Geta, de seipso. Nullus es.i. perditus es, siue perijsti. Nam nullus sum significat quasi non sum, ac perij. nullus es ergo nisi reperis.i. inueneris tibi aliquod consilium, celere.i. velociter inuentum. Declinaturq́ hic celer hæc celeris, hoc celere, tanta.i. adeo tanta mala.i. infortunia, impendent subito te imperatum.i. improuisum.i. adeo tam magna mala pendent in te.i. futura sunt tibi. Vbi impendeo impendes accusatiuo iungitur, quemadmodum enim dicimus. Multa mala manent te.i. futura sunt tibi, ita dicimus multa mala impendent te.i. futura sunt tibi, & tibi impendent seu imminent, quæ mala neque scio vti.i. qualiter, deuitem.i. euadam, caueam, arceā, nec scio quomodo abstraham.i. eruam, educam, extraham me inde.i. ex illis malis, si in illa incidero. Nam nostra audacia.i. temeritas de tali coniugio sic temere facto, non potest iam celari diutius,

diutius, quæ mala si non prouidentur. i. prouide cauentur astu. i. astute, & tunc est aduerbium, interdum est nomen quartæ inflexionis, & tunc significat astutiam ab astu vrbe, in qua qui versati sunt cautiores efficiuntur, pessundabunt. i. suppeditabunt, opprimeant me aut herum. i. herilem filium, vel (vt alij habent) haud herum. i. non pessundabunt dominum. A. Quidnam. i. cur, vel propter quid ille Geta venit commotus. i. perturbatus, conterritus? Geta autem nondum videt iuuenes, sed pergit in sermone suo. G. tum. i. deinde. punctum temporis. i. momentum, seu breuissimum tempus est mihi, hoc est mihi restat ad hanc rem. i. ad deliberandum quid mihi in hac re sit agendum? Nam herus. i. dominus meus, adest. i. prope est, vel aduenit. nam postea se eum vidisse in portu dicit. A. quid illud mali est. G. quod factum. s. quod vxorem duxit Antipho, cum ipse herus audierit? quod remedium. i. quam medelam inueniam iracundiæ eius, quasi iracundia sit animi morbus. dixit quod remedium inueniam. ne. i. vtrū. loquar. i. faciam ne sermonem cum eo, an tacebo, vtrum incendam. i. incitabo, inflammabo eius iracundiam, quia iracundiam ignis est vtrum taceam. i. sileam. vtrum instigem, ab instigo as. i. irritem, vel stimulem eius iracūdiam. vtrum purgem. i. excusem me. Deinde hoc nō placet sibi, φ si purget apud eum, qui suis purgationibus nullum penitus sit locum relicturus. propterea subdit lauem laterem. i. operam perdam si id fecero, possee & forsitā lauem laterem legi interrogatiua, vt cetera procedentia. Heu, interiectio doloris, me miserum. i. fateor, vel dico, vel sentio me infelicem, cum. i. partim, vel multum paueo mihi. i. timeo ne quid mali accidat mihi, tum. i. multo magis. A. excruciat me animi, pro animo. i. me curis conficit, & animo me sauciat, atq; torquet. me Getam miseret eius Antiphonis. i. misericordia ducor in eū. nunc timeo ei. i. metuo ne quid ei sinistri accidat. is Antipho retinet. i. remoratur me, qui essem fugiturus, nisi res ad eum pertineret. Nam recte esset. i. bene se res haberet. absque eo Antiphone. i. si ad eum non res pertineret, sed meum tantummodo peccatū esset. Ego vidissem. i. prouidissem, consuluissem mihi fuga. s. & discessu, & vltus essem. i. puniuissem, siue vindicassem, iracundiam senis. i. domini mei. ira de causa est, iracundia autem de moribus, & bene vltus essem, nam serui fugiendo faciunt vt dominos pœniteat iratos fuisse. conuasassem. i. furto collegissem aliquid nam conuasare significat omnia furto colligere, vt Non. inquit tractum, seu figuratum à colligendis vasis. atque prius ilico conijcerem me in pedes. i. discederem, fugerem hinc quasi celeriter, & cū impetu exurgerem super pedes fugæ faciendæ gratia. A. Quā fugam. i. quem discessum, aut φ furtum, quia dixit conuasassem. hic. s. G. Parat. i. molitur, & hæc dicit Antipho Phædriæ cognato. Get. sed Don. vult pro ergo accipi, vt sit sensus. Ergo vbi quæras Antiphonem, aut quam via insistar. i. perseuerem, siue pergā, aut persequar quærēte eum. s. P. Get. nominat te. i. de tuo nomine loquitur. A. Expecto, nescio φ magnum malum hoc nūcio. i. vel ab hoc nuncio Get. vel hac infelici nunciatione, quā est allaturus, hoc est nescio φ magnum malum hunc mihi nunciaturum arbitror. P. Quia Ph. vidit Antiphonem ita cōmotum ob timorem nuncij mali, propterea eum familiariter carpit inquiens condolendo socio. Ah interiectio dolentis, ne. i. vtrum. sanus es. i. es tu compos tui, vis nunc desipiscere, insanis ne? non habes aliquid sapientiæ φ hic exhibeat. G. nondum vidit iuuenes. pergam. i. prosequar, contendam, conabor ire domum. sæpe dicimus pergo domum. sed eclypticos est, ait Don. vt propero domū cum plenum sit pergo ire domum, & propero ire domū, sæpius tñ oratores, propero Romam, aut propero illuc dicunt non addendo ire: Pergo itaque ire domum vbi. i. in qua domo plurimū est. i. vbi frequentior est propter amorem vxoris suæ. alij habēt ibi, & tunc est sensus, Ipse Antipho est plurimum. s. domi. Phęd. reuocemus hominem Getam. A. Tu Geta sta. i. cessa ire ilico, nā stare est non ire. G. loqueris sup. satis pro imperio. i. satis imperiose, seu pro imperio φ habes. quisquis es. i. quicunque sis, nec dum animaduertit esse Antipho. G. Geta actus est. G. aspiciēs Geta vidit eum, & inquit. Ipse est Antipho, quem Antiphonem volui obuiam mihi fieri sup. i. cui volui obuiare. sed verbo nō sæpe oratores vtuntur. sed aduerbio potius obuiam, vt te obuiam volebā. i. volebam φ mihi fieres obuius. A. obsecro, cedo. i. dic. quid portas. Ferre & portare de negocijs maioribus dñr. atque expedi. i. explica. verbo vno sup. i. breuibus, seu pacis. qd portes nuncij. s. si potes, h. d. pp timorem, & dolorem impedientem. G. faciā. i. expediam vno verbo. A. eloquere. i. expedi eloquenter quid portes. G. vidi patrem sup. modo. i. paulo ante, apud portum, qui applicauerat ex mari. A. Ne. i. vtrum, vidisti meum patrem Demiphonem. G. Intellextin'. i. nunquid intellexisti me, dixisti patrem tuum aut certe innuisse. A. occidi. i. perij. G. hem, interiectio indignantis, aut dolentis. A. quid agam. P. qd ait Get. s. G. Dico sup. me vidisse patrem huius Antiphonis patruum tuum. i. qui est tuus auunculus. sed proprie patruum, quia ex parte patris. nam auunculus est ex parte matris. A. nam φ, anastrophe pro quodnam. i. φ remedium ego miser inueniā huic exitio. i. huic pernicieί, huic pesti, huic malo, huic excidio, huic perditioni & infortunio. subito, a subitus. i. repentino. Nam est datiuus & ablatiuus nominis subitus, & interdum aduerbium. Quod. i. sed si meę fortunæ. i. mei euentus, mei casus, ac successus redeunt eo. i. in eum statum, hoc est reuertuntur, quasi in peius, & à processu retro in deterius. O Phanium, nomen vxoris, conuertit sermonem ad eam per apostrophen. abstrahar. i. abducar, eruar. abs te. i. à societate tua. nulla vita etiam optima est mihi expetenda, quia sine te viuere non potero. G. Ergo ò Antipho cum istæc sint ita. i. cum tantopere timeas ab ea distrahi, tāto magis ęquum est te aduigilare. i. accurate vigilare, & insudare, vt tibi eam conserues, fortuna adiuuat fortes. i. quod apud Virg. dici solet, Audaces fortuna iuuat. A. non sum apud me. i. nō sum mei compos, seu mentis sanæ, seu nescio quid agam, deest mihi, consilium non habeo animum. G. Atqui. i. sed certe. ò Antipho nūc quammaxime. i. potissimum nunc est opus vt sis apud te. i. vt sis animosus, & prudens, & sanæ mentis. nam si pater Demipho senserit te esse timidum. i. timentem arbitrabitur. i. putabit te sup. cō meruisse. i. cōmisisse. culpam. i. flagitium, φ est flagitione. i. increpatione dignum, & ita efficiet pater, vt abstraharis ab ea, quàm culpa quadam duxeris, & non animi constantis affectu. P. hoc est verum. s. φ tu dicis Geta. A. non possum immutari. i. nō possum effici intrepidus, non possum effici fortis, vel audax, me apte enim natura talis sum. G. quid faceres si qd. i. aliquid aliud grauius. i. molestius. foret nunc faciundum tibi. A. cū non possum hoc facere, φ est minus graue. s. esse animo forti, & excelso, minus possem illud quod esset grauius, ac molestius. G. Phædria hoc φ Antipho dicit nihil est. i. nullius est momenti. Vel ponitur oratio neutra pro masculina sic hoc nihil est. i. hic. A. est nihil. i. nullius momenti. ilicet. i. ire licet, q. d. abeundum est. semper enim ilicet finem rei significat, quemadmodum actum est. ilicet autem dicitur per syncopē, quasi ire licet sic enim iudices de consilio dimittebantur, cum preco prononciasset supremā. s. ilicet, quid. i. cur. conterimus frustra. i. incassum operam. i. laborem nostrum in eo admonendo. quin. i. cur, non abeo. i. cur non discedo, interrogando, & terrorem Antiphoni incutiēdo. Vel si capiatur affirmatiue, intelligitur sic, quin. i. quinimmo, abeam. i. discedā, q. d. quid tu hic sis acturus nescio, ipse autem sum discessurus. P. Et quidem. i. & certe. ego abeo sup. vel discedo. A. obsecro, reuocantis dictum est, qui videret eos abeuntes. Quid? modus interrogandi. si assimulabo. i. si fingam esse forti animo? satin'. i. satis ne est. i. vtrum sufficit. G. garris. i. nugaris. A. contemplamini vultum. i. considerate faciem meam, & videte emergat ne tristitiæ signum. Hem, interiectio ostendentis vultum hilarem fictū satis ne est. i. non ne sufficit sic assimulare. G. non satis est sic. A. quid? modus interrogandi, vel quid dices, vel erit, si sic assimulē, vt ostendebat ei. G. propemopum. i. ferè satis sic erit. A. qd erit sup. si sic assimulem, vt ostendebat ei. G. propemodum. i. ferè satis sic erit. A. quid erit sup. si sic assimulem. G. saltem. Deinde agnouit iam vultum redeuntem in pristinum statū subdit, hem, admonentis est. serua istud φ ostendisti, de quo dixit sat est, & serua inquam istud. i. diligenter hoc retine, vt respondeas. i. rependas, referas par pari, & verbum verbo. i. simili simile. ne ipse pater iratus. i. cōmotus in te. protelet. i. protrahat, pręueniat exagitet suis dictis sęuis. i. terribilibus. A protelo dicitur hoc protelum proteli pro tenore ac tractu, quasi sit quædam protractio. Protelare, dicit Festus significat propellere à gręco thelothem, quod significat longe. Item Nonius ait protelare est percutere, perturbare interdum excludere, & quandoq; adiuuare. A. scio. i. intelligo sic esse faciendum ne id contingat. G. Fac respondeas sup. te inuitum. i. renuentem, esse coactum vi. i. violentia, & coactum lege. i. per legem, & iudicio. i. per sententiam iudicis, quā in te tulit. tenes. i. intelligis quòd dico tibi respondendum? Sed quis est hic senex, quem video in vltima platea. i. in fine, in extremitate plateæ. A. ipse est pater. s. non possum adesse. i. sustinere aduentum eius, & comparare seu subire vultum eius. G. ah, interiectio dolentis. quid agis. i. quid facis. alter. n. fugiebat. ò Antiph. quo abis. i. quo discedis. mane. i. siste pedem. inquam. i. iterū dico tibi mane, siste gradū, sige vestigia, nec progredere vlterius. A. egomet noui me timidum. s. & noui peccatum meum graue. s. & puniendum cōmendo vobis Phanium vxorem, & cōmendo vitam

tam meam, vt me ea causeris, & meæ honestati consularis, ac vt nō ab ea distrahat, quia tunc nulla est mihi vita expetenda. P. O Geta quidquid fiet nunc abeunte Antiphone? G. tu iam.i.mox audies lites.i.iurgia, ego pendens.i.suspensus ad furcam, plectar .i.feriar, verberabor, puniar. vnde plectū à plectendo.i. feriendo dicitur. inde & plagæ dictæ sunt. potest etiam sic intelligi. Ego pendens.i.luens pœnas sup. plectar.i.verberabor & feriar, & quidem ita fiet nisi quid.i.aliquid, fefellerit me.i.mala nisi intellexerim & mente conceperim. nam hæc res fallit me, significat hanc rē ignotam, seu huius rei sum nescius. Sed tamē ò Phæd. oportet nos metipsos facere id.s.esse forti animo, q.s.esse animo forti, monuimus.i.admonuimus, modo.i.paulo ante Antiphonē hic.i.in hoc loco, vbi moneo iungitur cum duobus accusatiuis, q. est satis nō notum fieri posse. P. quia Geta dixerat nosmet oportet, & se cum iungerat Phædriam. ideo Phædria dicit, aufer oportet mihi, q.d. noli me iungere tecum, quinimmo impera id quod faciā, adeo se ad omnia paratum indicat, vt impera dixerat seruo. G. meministi.i.recordaris, tenes memoria, vt.i.qualiter, olim.i. aliquando, oratio nostra fuerit incidenda. in re.i.in narratione ipsius causæ, siue in materia & argumento, seu visceribus causæ, videlicet cum Geta moneret Antiphonem, vt responderet accusationibus patruis se inuitum esse coactum in lege, ac iudicio ad defendendam noxam pro noxiam, per epenthesim propter iambum, hoc ad defendendum culpam alias noxa significat pœnam, & ad defendam.i.comprobandam illam causam.i.illam defensionem esse sup. missam & facilem.i. non difficilem, neq; inuolutam, & vincibilem.i.quæ facile vincat, ait Donat. & optimam.i.cōmodissimam, seu aptissimam, & æquissimam, vel potest sic intelligi, Meministi inquam illam caussam.i.defensionem iustam facilem, vincibilem, & optimam. P. Memini.i.sum memor illius defensionis. G. Hem, nunc opus est ipsa defensione, & si quid potes inuenire s.& excogitare. opus est defensione meliore callidiore .i.subtiliore, perspicaciore. P. fiet.i.labor abitur, dabitur opera, sedulo.i.instanter, sine dolo. G. nunc tu adito prior.i.subito priore conspectum eius, tanquam sis prœlium aditurus. ego ero hic succenturiatus.i.succurrere ac supplere defectum paratus, insidijs.i. per insidias & fraudes. nam insidiæ sunt deceptiones, & fraudes, inde insidiosos homines subdolos dicimus. Succenturiati dicuntur, qui explendæ centuriæ gratia subijciunt se ad supplementum ordinum, & est translatio à re militari, nam Geta intelligit se ex insidijs succursurum. Phædriæ si sit opus, non ad infestandum patrem Antiphonis, sed ad defendendam culpam. Ego ergo hic succenturiatus si quid.i.si in aliquo deficies.i.obstupesces, & non perseuerabis in defensione. P. Age, vel fac quod dicis, vel sit aduerbium hortantis.

LATO. ARGVMENTVM) Consternitur Antipho ob aduentum patris. & est initium epitaseos. [Te impendent) Pro tibi, q vsitatius est. impendent, imminent. [Tempus) difficultas à tempore [Loquar nc) Subiectionis schema, cum prouerbio. [Absq; eo) Absque pro, nisi, aduerbialiter. [Hem) Indignantis. [Meum ne?) Subaudi patrem vidisti. [Phanium abs) Aposiopesis ad affectum [Fortes for.) Sententia. [Nam si te) Argumentum à signo. [Quid facere) A maiori fictoria confirmatio. [Ilicet,) q d. abeamus. nam finem rei significat. [Protelet) Perturbet, tractum ab assiduo telorum ictu. [Non possum) Fugit conspectum patris Antipho [Geta quid) Consultatio. [Aufer) Paratum se ostendit mihi, abundat, & stomachum magis quam personam significat, aufer oportet, q.d. omitte ista. [Succenturiatus) Translatum à militaribus ordinibus, & subsidium significat.

PETR. MARS. NVLLVS es Geta) Nihil esse instabilius, & minus diu durans voluptate ea, quę ex amore temerario oritur, hac frena exprimitur, sic ferenda esset voluptas, si non semper magis sine suo læderet, quàm ante vnquam iuisset, quare profecto non hominū sed bestiarum iudicanda est. Seneca ad Lucilium: Dimitte illas voluptates turbidas magno leuandas. Non venturę tantum, sed præteritæ nocent. Quemadmodum scelera, etiamsi non sint deprehensa cum fierent solicitudo non cum ipsis abijt, ita improbarum voluptatum, etiam post ipsas, pœnitentia est. Non sunt solidæ. non sunt fideles, etiam si non nocent, fugiunt. Aliquod potius bonum mansurum circumspice, nullū autem est, nisi quod animus ex se sibi inuenit. Sola virtus præstat gaudium perpetuum securum. Quod & Plautus in Amphit. prodidit, Satin' parua res est voluptatum in vita atque in ætate agenda præ quā quod molestum est? ita cuique comparatum est in ætate hominum, ita dijs placitum, voluptati vt mœror comes consequatur, quin incommodi plus maliq. ilico adsit, boni si obtigit quid. Punctum, minimum spatium, exigua occasio, vel potius nulla.

Laterem lauem.i.inutilem operam impendam. Conrasisse, teste Nonio, est furto omnia colligere, nempe quæ rapere & subducere velis in sarcinas componere.

GLAR. HVIVS autem scenæ versus male distincti sunt, præterea mire mixti. Primus est iambicus tetr. acat. in quo vel s, eliditur in Nullus, vel creticus est loco primo. Secundus trochaicus tetr. catal. nisi a, in Ita quis longari credat. Sequentes deinde quatuor sunt vt primus. Septimus senarius est in cuius fine. Est ante Malis legendum. Tres deinde rursus tetrametri iambici acat. In quorum primo Eius dissyllabum est. In tertio Heu monosyllabum, & Antipho ad finem versus reponendum. In xj. Eius & Ei monosyllaba sunt & trochaicum tetr. acat. iudicauit Doct. qualia vix quatuor toto inuenias Terentio. In 12. Mihi dissyllabum acatalecticum iambicum fecerit, qui alioqui catalecticus erit trochaicus. Sequens haud dubius est iambicus tetr. acat. & Protinam legendum prima lōga, quemadmodum est in Protinus, pro quo dictum videtur. 14. est dimeter trochaicus catalect. vt is apud Flaccum:

Non ebur neque aureum.

Duo deinde sequentes iambici tetram. catalect. 17. catalect. 18. monometer troch. hypercatalecticus ab Doctor. iudicatus est, quanquam fragmentum ex anapesto ac dactylo videri queat, sed satius est in rationem carminis reuiar, vt ille digessit. Satis pro imperio quisquis es. An. Geta. Qui deinde sequuntur quatuordecim numero, trochaici sunt tetrametri catalectici, quanquam vnus, aut alter iambicus acat. videri queat, vt primus adeo, nisi s, elidas in Satis. Ita tertius, nisi Meum monosyllabum feceris. Ita in quarto Huius. In quinto huic. In sexto Meæ. In septimo Mihi. In octauo Magis, vitiare carmen possunt. In 10. Te post verbum Senserit legendum. In 13. s, in Magis eliditur, nisi creticus sit loco tertio. 15. & 16. iambici sunt tetram. acat. Deinde rursus quatuor sunt trochaici tetr. catal. quorum secundus ita legendus, Ne iratus sies te sæuis dictis protelet. An. scio. [Non possum adesse. G. ah quid agis?) Qui nunc sequuntur ad scenæ finem, iambici sunt senarij. Quanquam primus hypercatalecticus ab Doct. iudicatus est quod tamen opus non est, si d, in Quid elidatur, & creticus tertio sit loco. quanquam & s, in Agis elidi potest. In quarto a fine t, in Meminit non eliditur. & Potes & Potest varie leguntur.

ACTVS II, SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Filium Antiphonem, se absente vxorem duxisse admodum ægre fert Demipho, a Phædria ille & Geta seruo defenditur. Ad postremum Demipho conuenire Phormionem constituit, vt iniuriam cum eo expostulet qui ducendæ puellæ auctor fuerit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic accusatio est & contradictio per remotiuam qualitatem in controuersia, vbi vitæ exemplum ostenditur, quo facile perspicitur, nullam esse tam iustam & grauem patris iracundiam, quæ non cum defensoris fiducia, & interuallo temporis euanescat. In primis itaque Demipho stomachatur de filij nuptijs, hæsitans quid nam rerum agat. Tum factum Antiphonis Phædria apud patrem facetissime defendit. Huic Geta quoque assipulatur, & idem expiando factum senis insultat, irridetq;. Postremo Phormionem Demipho, vt iniuriam secum expostulet, conuenire decernit.

Iambici partim Octonarij, partim Senarij.

DEMIPHO senex, GETA, PHAEDRIA.

ITA ne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?
Nec meum imperium: age, * mitto imperium: non simultatem meam — * omitto
Reuereri? saltem non pudere? ò facinus audax, ò Geta
Monitor. G. vix tandem. D. quid mihi dicent? aut quam caussam reperient?

* repe-riam D. miror. G. atqui * repperi iam: aliud cura. D. an ne hoc dicent mihi?
Intuitu, feci: lex coëgit. audio, & fateor. G. placet.
D. Verum scientem, tacitum caussam tradere aduersarijs,
Etiam ne id lex coëgit? P. illud durum. G. ego expediam: sine.
D. Incertum est, quid agam, quia præter spem, atque incredibile hoc mihi accidit.
Ita sum iritatus, animum vt nequeam ad cogitandum instituere.
Quamobrem omnes, cum secundæ res sunt maxume, tum maxume
Meditari secum oportet, quo pacto aduorsam ærumnam ferant:
Pericla, damna, exilia peregre rediens semper cogitet,
Aut fili peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia esse hæc, fieri posse: vt ne quid animo sit nouum:
Quidquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.
G. O Phædria, incredibile est, quanto herum ante eo sapientia.
Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si redierit,
Molendum vsque in pistrino: vapulandum: habendæ compedes:
Opus ruri faciundum: horum nil quidquam accidet animo nouum.
Quidquid præter spem eueniet, omne id deputabo esse in lucro.
Sed quid hominem cessas adire, & blande in principio alloqui?
D. Mei fratris video filium ire mihi obuiam.
P. Mi patrue salue. D. salue: sed vbi est Antipho?
P. Saluom aduenire. D. credo: hoc responde mihi:
P. Valet: hic est: sed satin' omnia ex sententia?
D. Vellem quidem. P. quid istuc? D. rogitas Phædria?
Bonas me absente hic confecistis nuptias.
P. Eho, an id succenses nunc illi? G. artificem probum.
D. Ego ne illi non succenseam? ipsum gestio
Dari mi in conspectum, nunc sua culpa vt sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.
P. Atqui nil fecit patrue, quod succenseas.
D. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:
Vnum cognoris, omnes noris. P. haud ita est.
D. Hic in noxa est, ille ad defendendam caussam adest,
Cum ille est, hic præsto est: tradunt operas mutuas.
G. Probe eorum facta imprudens depinxit senex:
D. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud stares Phædria.
P. Si est patrue, culpam vt Antipho in se admiserit,
Ex qua re minus rei foret, aut famæ temperans:
* sit Non caussam dico, quin, quod meritus * est, ferat.
Sed si quis forte malitia fretus sua,
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
An vicit: nostra ne ea culpa est, an iudicum,
Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?
G. Ni nossem caussam, crederem vera hunc loqui.
D. An quisquam iudex est, qui possit noscere
Tua iusta, vbi tute verbum non respondeas,
Ita vt ille fecit? P. functus adolescentuli est
Officium liberalis: postquam ad iudices
Ventum est, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum * obstupefecit pudor. *obstupefecerat
G. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem?
Here salue: saluom te aduenisse gaudeo. D. oh,
Bone custos salue, columen vero familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
G. Iam dudum te omnes nos accusare audio,
Immerito, & horum me omnium immeritissimo:
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Seruom hominem caussam orare leges non sinunt:
Neque testimonij dictio est. D. mitto omnia: adde
Istuc: imprudens timuit adolescens: sino:
Tu seruus: verum si cognata est maxume,
Non fuit necesse habere; sed, id quod lex iubet,
Dotem daretis; quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
G. Non ratio, verum argentum deerat. D. sumeret
Alicunde. G. alicunde? nihil est dictu facilius.
D. Postremo, si nullo alio pacto, vel fœnore.
G. Hui, dixti pulchre, si quidem quisquam crederet
Te viuo. D. non, non sic futurum est, non potest.
Ego ne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?
Nil suaue meritum est. hominem commonstrarier
Mihi istum volo, aut, vbi habitet, demonstrarier.
G. Nempe Phormionem. D. istum patronum mulieris.
G. Iam faxo hic aderit. D. Antipho vbi nunc est? P. foris.
D. Abi Phædria, eum require, atque adduce huc. P. eo
Recta via equidem illuc. G. nempe ad Pamphilam.
D. at ego
Deos penates hinc salutatum domum
Diuortor: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos aduocabo, ad hanc rem qui assient,
Vt ne imparatus sim cum adueniet Phormio.

DONATVS.

ITA ne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?) In hac scena accusatio est contradictio per remotiuam qualitatem. ergo controuersia. [Ita ne tandem vxorem duxit Antipho?) Hic exêplum vitæ est, in quo spectatur nullam esse iam tostam, & grauem iracundiam patris, quæ nô & fiducia defensoris, & interuallo temporis euanescat. Ita ne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo? Non potuit vehementius incipere, quàm vt ipse crimen, quod abijcit, miraretur. [Ita ne tandem vxorem duxit) Tandem hic expletiua coniunctio, vt Cicero. Quousque tandem abutere Catilina patientia nostra. [Ita ne tandem) Hic totus versus in hoc est, an factum sit, quid factum sit, à quo factum sit, in cuius iniuriam factum sit. [Nec meum imperium) Rara ἀποσιώπησις. Nam non sequitur sed intulit enim Age. Subauditur autem reuereri. Sic Lucretius, Nonne videre * Age, mitto imperium, non simultatem meam reuereri. Vt Virgilius, Cuius ob auspicium infaustum, moresq. sinistros. [Age, mitto) Legitur &, taceo. [Simultatem) Iurgium, contentionem. [Non pudere?) Hoc absolutum est, & nulli adnexum. [Non pudere?) Hic Nigidius adnotauit, neminem videri pudere ante delictum. [Vix tandem) Côuenit hoc dictum ei, qui iam pridem se male audire putat, & ideo sero videtur ad hunc senex peruenisse, cum ille metuens, se primum ad accusationem crederet. An, Vix tâdem, ad hoc pertinet, quia ille Monitor dixit, q.d. Vix tandem factum est, vt me senex laudare cœpisset, quia Monitor, quamuis in contrarium dixerit, tamen est nomen laudis. [Vix tandê) εἰρωνεία, q.d. Pene mei oblitus est. An quia tarde ad ipsum peruenit senex, quem ille ob conscientiam à se cepturum esse credebat. [Quid mihi dicent? aut quam causam reperient?) Quid

dicent? si negare voluerint. quam causam reperient? si purgare. Omne enim crimen à defensore aut negatur, aut purgatur. [De miror) Pro nescio. nam admirationem ignorantia facit. Atqui reperi iam, aliud cura. [Eo animo hoc dicit, quo supra dixit Vix tandem) Et cum ille pluraliter Reperient dixerit, hic singulariter Reperi respondit, quasi in se solo sit crimen. [Inuitus feci, lex coëgit) Bene poëta iam scire facit senem quid illi dicturi sint, et videatur frangi posse qui iam partem defensionis admittit. [Illud durum) Illud durum dicit, qui supra dixit, Atqui reperi iam. Causam tradere aduersarijs, illud durum. [Ego expediam sine) Vide præparationem futuræ defensionis, quam nisi hoc modo Terentius intulisset, incredibile videretur subito sedatum senem. [Incertum est quid agam) Nonnihil iam fracta indignatio est. Nam in his verbis, non iam ira, sed admodum mœror est. [Quia præter spem, atq; incredibile hoc) Virgilius: Hunc ego si potui tantũ sperare dolorem: Et perferre soror potero. [Atque incredibile hoc mihi obtigit) Grauius est incredibile, q̃ præter spem, & ideo posterius & in actu est. [Obtigit) Pro accidit, cuius reciprocum est, si quis bonum accidisse dicat, non obtigisse. [Ita sum irritatus) Irritatus, prouocatus, in iram impulsus, hoc est commotus & perturbatus. [Animum vt nequeam ad cogitãdum instituere) Bene instituere dixit, quo verbo quies ostenditur cogitatiuæ mẽtis, quæ nunc non adest. [Cum secundæ res sunt maximæ, tum maxime) Vt, Nudus ara sero nudus, hyems ignaua colono. Et bona sententia tum maxime sapienti metuendum, quo tempore maxime securus est stultus. [Meditari secum oportet) Bene addit secum. insani enim videbitur, hoc palam agere. [Aduersum ærumnam ferant) Abundat aduersum. Pericla, damna, exilia. peregre rediens semper cogitet, aut filij peccatũ, aut vxoris mortem) superiora ἀσύνδετα, interiora intermixtis cõiunctionibus. Salust. Nam quidem Pyrrho, Annibali, æquor & terra. [Peregre rediens semper cogitet) Mire à genere ad speciem non semel trãsit. Nam cum dicit, peregre rediens, iam de se loquitur, sed latenter. [Semper cogitet) A singulari ad pluralem transit. supra dixit omnes, at nunc cogitet. Et est ordo, Semper peregre rediens, quicunque peregre redit. [Aut filij peccatum, aut vxoris mortẽ, aut morbum filię) Quamuis iratus filio, non potuit tamen dicere, filij mortem. Conuenit autem seni vxoris mortem non putare magnum incommodum. [Aut filij peccatum, aut vxoris mortẽ, aut morbum filiæ) Variæ post enumerationem conclusam hæc etiam intulit. Virgilius, Sed neque Medorum siluæ, ditissima terra, Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus Laudibus Italiæ certent, non Bactra, nec Indi, Totaq. thuriferis Panchaia pinguis arenis. [Cõmunia esse hæc, fieri posse) Ordo est, Semper cogitet cõmunia esse, & fieri posse peccatum filij, vxoris mortem, filiæ morbum. [Cõmunia esse) Cõmune est quod accidere omnibus potest. [Quidquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro) Vide iam senem fractum non culpam filij magnam ducere, sed ideo indignari, quod non crediderit peccatum, in quo ipse se reprehendit, & quod à peccatoribus dici solebat, h.d. cõmunia esse, & fieri posse. [Herum anteo sapientia) Legitur & anteeo, sed pro coniunctiuo pronunciandum, anteo pro anteeam. [Meditata sunt mihi omnia mea incõmoda) Nimis comice non clades, aut ærumnas posuit seruus, sed incõmoda, molere in pistrino, vapulare, habere compedes, & cetera, cum hoc nomen leue quiddam significet. vt ipse in Eunucho, Immo enim infeliciter, nam incõmoda alia sunt dicenda Parmeno. [Herus si redierit) Si aut pro Cum, aut seruiliter, vt dubitet ex voto suo errũ dominus redeat, an non, quod cupit. [Molendum esse in pistrino) Facete enumerat seruus vniuersa supplicia suæ conditionis, excepta cruce & furca, quarum pœnam verbis extenuare non potuit. [Habẽdæ compedes) Vitiosam locutionem seruili personæ dedit Terent. nam integra esset, si diceret, habendas compedes. unde quidam non esse, sed vsque legunt. [Opus ruri faciũdum) Varie, molendum, vapulandum compedes habendæ, opus ruri faciendum, & supra, verba gerundia sunt, infra, participia. [Horum nihil qdquam animo nouum) Recte addidit animo. omne enim quidqd acciderit, nouum erit, sed non animo. [Horum nihil quidquam) πλεονασμὸν quartum. [Horum nihil quidquam accidet animo nouum) Tale est illud sapientis Æneæ, non ulla laborum, O virgo noua mi facies, inopina ue surgit. &, Arma parate animis, & spe præsumite bellum. Et, Hunc ego si potui tantum sperare dolorẽ, Et perferre soror potero. [Quidquid præter spem eueniet, id deputabo esse in lucro) Totidem verbis est eius, quo senex, ad irrisionem eius. Sic & in Adelphis, Inspicere tanquam in speculum in patinas Demea iubeo. [Omne id deputabo esse in lucro) Hoc idem senex oportere fieri dixit, quod hic facit. ergo sapiẽtior Geta. [Sed quid cessas hominem adire?) Bene adire, quasi terribilẽ, & pugnaturum. vt Virg. Audet adire virum. Et hominem comice addidit. [Et blande in principio alloqui) Recte monuit, non perpetuo blande, sed in principio agendum, secundum præceptum Socratis, qui ait, • [Phædriam mei fratris) Hæc verba ostendunt quam mitti pectore suscipiatur Phædria. [Mi patrue salue) Mi vim blandimenti habet, nam significat, meus. [Salue, sed vbi est Antipho?) Bene expressit promptum animum ad litigandum, partim addita salute, & potius ad iurgium præuertendo. [Saluum venire) ἔλλειψις, vel ἀποσιώπησις secunda. Gaudeo enim subauditur, quod nisi acceperis, non intelliges cur hic responderit, credo. [Saluum venire) Iracundiam frangere conatur obsequio & mora. [Saluum venire) Altera salutatio & ad leniendum, & ad criminis dissimulationem, sed & tertio addit, Satin' omnia ex sententia? [Valet) Hic oratorie dissimulat atque ita respondet, quasi senex non iratus quærat, sed de salute sollicitus sit Antiphonis. [Credo, hoc responde mihi) Hoc, in certa distinctione pronunciatur. [Sed satin' omnia ex sententia?) Quod vulgo, Omnia recte? Et deest, quæris, aut quid tale. [Vellem quidem) Semper hoc verbum dolentis est, ac negantis euenire quod voti sit. [Quid istuc est?) Magnam vim habet contra iram huiusmodi interrogatio. [Bonas me absente) Mire cõsuetudinem expressit, dicendo. Bonas. [Me absente hic confecistis nuptias) Crimen in duobus esse demonstrat, quod non bonas, & quod absente patre. [Eho, an id succenses nunc illi?) Huc tendebat interrogatio, vt tam integris rebus admiraretur irasci senem. [O artificem probum) εἰρωνεία, nam non est artifex, cuius deprehẽditur iocus. [Getio) Plus gestio, quàm volo. [Dari mihi in conspectum) Non dixit venire, vt filium, sed dari, vt reum. [Lenem patrem illum) O artificium poëtę. in media patris sæuitia mentionem lenitatis induxit. et ostendat quàm facile placari possit. [Lenem patrem illum, factum me esse acerrimum) Nota ἀντίθετον. non enim leni asperrimum, sed acerrimum reddidit. & mutauit gradum, positiuo superlatiuum opponens. [Lenem patrem illum, factum) Sic Virg. -quantum mutatus ab illo Hectore. [Atqui nihil fecit patrue) Summa contradictionis. & non dixit, leniter peccauit, sed, nihil fecit, neq; quod punias, sed, quod succenseas, id quod leuissimum est. [Ecce aũt similia omnia) Ecce aũt, voce est apta his quæ noua & improuisa animo accidunt. Sic Virg Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta [Similia omnia, omnes congruũt) More stomachantis, omnia & omnes, de his dicit quæ ad duos pertinent. [Vnum cognoris omnes noris) Iterum non duos, sed omnes. & varie, cognoris, noris. [Vnum cognoris, oẽs noris) Sic Virg. Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab vno Disce omnes. [Hic in noxia est, ille ad defendendam caussam adest) Hoc Demipho non sine quadam delectatione dixit, quam tñ premit ob iram præsentem. [Cum ille est, hic præsto est) Hoc loco reddidit Cicero illum locum in Verrinis, Qui ciues Romani erãt, si Siculi essent, cum si eorum legibus dari oporteret, qui Siculi, si ciues Romani essent. Nam subauditur ad Qui ciues Romani erãt. Iudices dabantur. ad, Si Siculi essent, subauditur Rei. [Cum illa est) ζεῦγμα secundum. nam & hic subaudiendum est, in noxia. [Hic præsto est) Ad defendendam causam, subauditur. [Probe eorum facta imprudens) Ideo imprudens, quia nescit in amore citharistriæ esse Phædriam. [Imprudens) Modo insciens. [Nam ni hæc ita essent, cum illo haud stares Phædria) Vide quemadmodũ iam præstruat poëta ad ea quæ futura sunt, ad adiuuandum amorem Phædriæ. [Cum illo haud stares Phædria) Cum Antiphone .S. Et cum illo ἀντὶ τοῦ pro illo. [In eius parte stamus, pro quo facimus) Sic Virg. Iuppiter hic stat. [Si est patrue, culpam et Antipho in se admiserit) Principium per insinuationem subtilem. Et honesta locutio, Si est vt admiserit, pro, si admisit. [Si est patrue, culpam vt Antipho) Oratorium principium. [In se admiserit) Bono ornatu addidit, in se, cum & sine hoc plenum videri possit. Et hic est, quem Cic. succum orationis appellat. [Ex qua re minus, rei foret, aut famæ) Nota hic comparatiua qualitas est, pauperis • neque strenui. Et docuit in negocio nuptiarũ duabus rebus consuli, rei & famæ, hoc est facultatibus dotis, honestatiq. natalium. [Ex qua re minus foret) Hæc tractatio est criminis oratoria, in qua defensor accusat crimen, reumq. purgat. [Ex qua re) Haud venuste infectum Re, cum præposuisset Culpam. [Minus rei foret) Quia pauperem. [Famæ) Quia ignobilẽ. [Temperans) Consulens, prouidens, moderatus. et, Iam sibi iũ curuis male tẽperat vnda carinis. [Non caussam dico, quin quod meritus est, ferat) Rhetoricum σχῆμα in huiusmodi exceptionibus, quo uti solet qui propositæ causæ fiduciam gerit. Si hoc, aut illud, non oro veniam, non deprecor pœnam. [Quin quod

meritua

meritus sit)Hunc defensorem magis & non iudicem dicam. sed hic colligitur patrocinantia auctoritas, non enim dixit, quod voluerit sed quod meritus sit, in ioente eo, si peccauerit tamē. [Sed si quis forte malitia fretus sua) Forte, quasi non defensurus, sed simul causam cogniturus aduenerit. nec contendit verum essa quod dicit, ne solicitum faciat ad credendum. Sic apud Virg. Sinon, Dum vela darent, si forte dedissent. [Insidias nostræ fecit adolescentiæ)Bene se adiungit ad crimen, vt eleuet culpam. [Insidias nostræ fecit adolescentiæ)Mire insidias dixit, vt diu comparata causa, per ignorantiam dolosq. capti videantur. [Adolescentiæ)Opportuna ætatis commemoratio) πρὸς τὴν συγγνώμην. [Nostra ne ea culpa est. an iudicum &c.) Potentior facta sententia est τῇ ἐρωτήσει. Et oratorie, Nostra ne culpa, an iudicum? duplex ἀντίθεσις. altera in accusatorem, altera in iudices. Et bene suam miscuit personam, vt reum subleuet & suo meritu, & multitudine reorum. [Nostra ne culpa, an iudicum?) Mire assurrexit in fiduciam defensoris. nam cum supra de Antiphone dixerit, nunc intulit nostra. [Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti) Notum alteri * qui inuident. [Aut propter misericordiā addunt pauperi?) Posteriorem causam honestiorem posuit, ne nō Antiphonem defendere, sed accusare iudices videretur. [Aut propter misericordiam)Primum ἀντίθετον. Et oratorie naturam iudicum τῷ ἀμφιβόλῳ expediuit. [Ni nossem causam, credarem vera hunc loqui)Suauissima laudauit oratorem, qui omnia ad persuadendum idonea aduocans, solum roscium non adduait ad credendum. [Ni nossem caussam, crederem vera hunc loqui)Oblique poëta se laudauit. [An quisquam tu. est, qui possit &c.)Apparet iam persuasum seni esse, verum aduersarium fuisse Phormionem, non subiectum atque appositum sycophantam. vnde ad aliud transit, vt accuset segnitiem in respondendo, quæ leuior culpa est. Ita, vt cedentibus mos est, paulatim seni singula extorquentur è manibus. [Tua iusta)Diserta magis & absolute, tua iusta, quàm si aliter diceret. [Vbi tute verbum) Non dixit, parum dicas, sed verbum. [Ita vt ille fecit?)Vnde scit? an illa poëtæ virtus est, quòd omnia ante inducit cognouisse, na in scena hæc vt noua audiens, tragicis moribus insaniret? [Functus adolescentuli est officium) Oratorie crimen quod obiectum est, non purgauit modo. sed etiam ad laudem conuertit. quod Rhetores μετάστασιν dicunt. Et hoc de Apollodoro. [Functus adolescentuli est officium liberalis)Deriuatio causæ. & est venialis status. [Functus adolescentuli est officium liberalis) Ingeniose non negauit hoc crimen, occasionem laudis de confessione sumpturus. [Officium liberalis) Potenter officium nominat, quod ille crimen appellat. Et nota, functus officium, accusatiuo casu, quod nos ablatiuo. [Postquam ad iudices ventum est, non potuit cogitata proloqui)Hæc apud oratores μετάστασις αἰτίας dicitur, hoc est translatio causæ facti, quem vulgo colorem nominant. [Non potuit cogitata proloqui) Ergo ꝙ cogitauit, industriæ est, quod nihil dixit, pudoris. [Ita eum tum timidum) Timidum, perturbatum. Plautus, Nam vt ea mari timida es. Et ipse in Adelph. Me miserum, quidnam est quod sic video timidum, & properantem Getā? [Laudo hunc, sed cesso adire?)Satis defensionis, vbi Geta iam adire non timeat dominum. [Here salue, saluum te aduenisse gaudeo)Principium a beneuolentia. Et vide vernalitatem aptissimā seruo callido. credas ne hunc esse, qui supra dixerit, Herus si redierit, molendum esse in pistrino, vapulandum, &c.? [Oh bona custos salue)Ab initio idem motus seruatus est seni. nam idem hoc est quod supra dixit, O Geta monitor. quanquam per εἰρωνείαν plus significat quod dicit bone custos, quam quod supra, monitor. [Columen vero familiæ)Columen, columen. an columē, columna? vnde columellæ apud veteres, dicti serui maiores domus. Lucil. xaiij. Seruus neque infidus domino, neque inutilis cuiquam, Lucilij columella, hic situs est Tubero, Hinc in millesimum annum eorum columine ciuitas continebitur. Horatius contra pro columine columnam, Iniurioso ne pede proruas stātem columna. Ennius x. Regem * versatum summam vero columnam. [Columen vero familiæ) Sustentatio vel decus. vnde columnæ dictæ. & moralis αὔξησις vel εἰρωνεία. [Cui cōmendaui filium hinc abiens meum)Duplex accusatio est de eo quod fecerit. Hæc conueniunt in eas personas quas spectare non oportuerit. [Iam dudum te omnes nos accusare audio immerito)Vide quam in his verbis etiam vultus quidam serui contumacis appareat, & vetsute mali. Et hoc est quod dixerat, Ego in insidijs hic ero succenturiatus. [Immerito, & me omnium harum immeritissimo) Tantum imprudentiæ superest, vt non solum se, sed alios etiam defendat. [Horum omnium immeritissimo * horum & sic nos hanc & hunc dicimus. [Nam quid ego in hac re facere voluisti)Bona exceptione locutus est, quasi in alijs omnia fecerit. [Immeritissimo)Vt patruo, falso, de aduerbijs est in o desinentibus. [In hac re voluisti tibi) Quàm contemnat iram domini, vt hoc ipso purgatior videatur, ex hoc apparet quòd addidit Tibi. Sic enim dicere solemus, Quid tibi vis faciam? cum alieno negocio frustra nos ostendimus laborare. [Seruum hominē caussam orare leges non sinunt) Hoc enim quasi ignoranti dicit, sed stomachosa admonet, velut stultum, qui rem manifestam non cogitet. [Seruum hominem caussam orare leges non sinūt) Veruste hominem. Salustius in Iugurtha, cum interim Hiempsal reperiretur occultans se in tugurio mulieris ancillæ. [Seruum hominem causam orare leges non sinunt)Mire extenuauit conditionem suam, dicendo, non me, sed seruum. Et addendo hominem, moraliter locutus est. Sic Virg. Venerat antiquis Corithi de finibus Acron, Graius homo. [Caussam orare) Non improprie. sic Virg. Orabunt causas melius. [Neque testimonij dictio est)Vis scire, inquit, quàm non liceat seruo pro domino dicere? nec testis loco produci potest [Neque testimonij dictio est) Varie, non enim dixit, neque testimonium dicere. [Mitto omnia) Et iam hoc perdidit senex, quod videbatur validum ad accusationem. Ita gradatim illi singula subducuntur, & accusationis impetus euanescit. [Adde istuc, imprudens timuit adolescens) Hæc omnia verba causalem ad argumentandum vim habent. Mitto, sino, vim habent contra voluntatem concedentis. [Imprudens timuit adolescens sino) σχῆμα ἀνακόλουθον. Et singula pronuncianda, vt plura videantur. [Tu seruus verum si cognata est maxume)Sub obtentu huius propositionis, in qua pars legis ostenditur, iam poëta præparat locum fallaciæ Phormionis de dote accipienda. [Verum si cognata est maxume) τῷ ἀστεϊσμῷ addidit maxime nam siue est cognata, siue non est, nō recepit τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. hoc est, non dicitur maxime cognata, & cognata minime, sed aut est, aut non est. Alij sic ordinant, Non fuit necesse maxime habere. alij, sed id quod lex iubet, maxime dotem daretis. [Sed, id quod lex iubet, dotem daretis)Id quod lex iubet, ordo, sic Virg. Verum, id quod multo tute ipse fatebere maius. [Quæreret alium virum)Quæreret, quàm idoneum est ad significationem odiorum. Virg. Quærat sibi fœdera Turnus. [Qua ratione inopem, potius ducebat domum?) Magno sonitu intulit quod minus momenti habet aduersus eos qui accusantur, quam illa superiora. [Inopem, potius ducebat domum?)Non inopem potius, sed potius ducebat subdistinguendum est. [Non ratio, verum argentum deerat)Hoc ita ludibundus absoluit Geta, vt etiā quasi per iocum responderet. [Aliunde. nihil est dictu facilius) Hoc quasi subridens, & auerso ab illo vultu pronunciauit Geta. quòd genus actionis, securitatem ostendit hominis manifesta dicentis. [Aliunde) Demipho Aliunde ad facilitatem retulit, hic sic intelligere se fingit, vt quasi non habens ipse Demipho de proximo à quo dicere inciperet, dixerit Aliunde. [Nihil est dictu facilius) Mire, vt solet, prouerbio vno dissoluit totam senis intentionem. vt in Heaut. Quid si hoc pater resciuerit? Quid si redeo ad illos qui aiunt, Quid si nunc cœlum ruat?) Postremo, si nullo alio pacto, vel fœnore)Ostendit se senex hęc perdere, cum ab his ad alia transcendit exclusus. [Dixti pulchre, si quidem quisquā crederet. Vide quàm non laboret respōdendum Geta, si quidem illi per εἰρωνείαν respondit. [Crederet) Pecuniam committeret. [Non, non sic futurum est, non potest) Hic iam palmæ locus est debitæ poëta. si quidem & omnia obiecerit Demipho, & omnia soluerit Geta, quibus actis sola iracundiosior exclamatio relinquetur seni. [Non, non sic futurum est, non potest) Moralis, ab negatio frequenti repetitione firmata. [Ego ne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?) Hic est de quo supradictum est, Illene indotatam virginem, atque ignobilem daret illi? nunquam faceret. Ego ne illam cum illo vt patiar nuptam?) Hic iam præstruitur quam facile triginta minas perditurus sit Demipho, dū illam vult excludere. [Nihil suaue meritum est) Ordo & sensus hic est, Nihil mihi mercedis suaue est, vt ego illam cum illo nuptam feram. [Suaue meritum enim, suauem mercedem significat. [Hominem commonstrarer)Bono ordine peruenit, ad Phormionem, à quo magis confutabitur. [Aut vbi habitet demonstrarier) Mire ostendit quàm hic senex contemnat Phormionem modo, à quo mox superabitur. [Illum patronum mulieris) Hic & contemptum aduersarij, & sui fiduciam monstrat. [Antipho vbi nunc est?) Mirum nunc quærit vbi sit Antipho, & vtrum amatæ adhæreat, subtiliter quærit. quòd seruus intelligens, respondit Foris. [Iam hic aderit)Virg. Haud sibi cum Danais rem saxo, & pube Pelasga. [Foris)Foris dixit, cum fugisse eum sciat. [Abi Phędria, eum require, atque adduce huc) Opportuna & apta simplicitas

plicitas attribuitur Demiphoni, nihil tale de Phædria suspicaturi. (Eo recta via equidem illuc) Et amatorem ostendit Phædriam, & simul id agit, ne in conspectum patris veniat Antipho (Nempe ad Pamphilam) Nisi hoc Geta dixisset, non intelligerent spectatores quid dixisset Phædria. (At ego deos penates hinc salutatum demum deuortar) Nulla mentio fit uxoris apud Demiphonem. non enim conuenit argumento vt habeat neque quid in Cicilia gesserit, demonstratur ideo, quia iam dictum est, Noster in Ciciliam ad hospitem antiquum, causa enim quæsita est cur abesset, dum uxorem ducat Antipho, & causa ex argento .i. auaritia, quo minus videatur pati ourum pauperem, qui ob spem lucri ab Attica in Ciciliam nauigarit. (Hinc salutatum) Ab hoc loco. (Salutatum) Adoratum prima post reditum prece. (Deuortar) Bene deuortar, quasi de via. (Atque aliquot mihi amicos aduocabo) Iam præparat ridiculum aduocationem, que plures adhibendo iurisconsultos incertior reddetur. (Amicos aduocabo) Amicos, & pro testibus, & pro aduocatis veteres posuerunt. (Adsient) Proprie adsient. adesse enim dicuntur aduocati. (Vt ne imparatus) Pro non.

G V I D O.

ITA ne &c.) In hac scena accusatio est, & contradictio, vbi vitæ exemplum ostenditur, in quo spectatur nullam esse rem iustam, & gratam iracundiam patris, quin & fiducia defensoris, & interuallo temporis euanescat. D. Ita ne tandem est sup. i. ne ita tandem. hæc particula tandem habet quiddam vrgens & accelerans vt vult Lac. Donatus dicit esse expletiuam particulam. Est ne ita tandem, quod Antipho duxit vxorem iniussum eo .i. sine auctoritate mea, vel ne .i. verum tandem Antipho ita duxit vxorem iniussu meo, nec pro &, & pro non, & ò facinus audax .i. temere admissum .s. non revereri imperium meum, age hortantis est se ipsum ad aliud cogitandum omitto imperium .i. dempto imperio iterum exclamari potest, ò facinus audax non revereri .i. non timere, meam simultatem .i. iurgium & contentionem saltem, non pudere .i. non affici pudore, quo reuocaretur à tali proposito. Vel sic intellige, ita ne tandem Antipho duxit vxorem iniussu meo, nec curauit sup. revereri meum imperium i. habere eã reuerẽtiam mihi, vt meum imperium expectaret, age omitto imperium, non curauit revereri, quasi pro timere meam simultatẽ, non curauit pudere .i. pudore deterreri ab incepto ita vt pudere sit a personali, non ab impersonali, vt satis liquet. ò facinus audax ò Geta monitor .i. pædagogus, director, præceptor eius, q.d. puniendus es acerrime. G. Vix tandem .i. denique post multa verba ad nomẽ meum peruenit, & pene est oblitus nominis mei. D. Nondum Demipho videt eos, sed solus loquitur, demiror .i. nescio nam admirationem ignorantia facit, nescio quid dicent mihi .i. Geta & filius, aut quam caussam .i. quam defensionem, vel excusationem reperient .i. excogitabunt. G. Atqui .i. sed certe iam reperi caussam .s. cura iam aliud .i. noli de eo esse solicitus, sed ad rem aliam confer curam tua. D. An ne pro vtrum dicet mihi hoc .s. feci .i. duxi vxorem, inuitus .i. nolens, lex cogit vt eam ducerem, audio .i. intelligo, & fateor legem coëgisse Get. taciturnum non repugnantem tradere caussam .i. efficere victoriam in causa aduersarijs .i. contrarijs in illa causa, seu controuersia. P. illud quod replicuit senex est durum .i. difficile, solutum. G. Sine .i. permitte mihi, ego expediam .i. ego exoluam illum nodum, ne timeas, nam illi obiectioni satisfaciam. D. incertum est mihi .i. nescio quid agam. quia hoc infortunium quòd .s. filius duxit vxorem, obtigit .i. accidit mihi tanquam malum, nam de bono dixisset accidit, obtigit mihi ergo præter spem .i. præter expectationem & timorem Nam illud non timebam, & obtigit mihi incredibile .i. tale quod nunquam fuissem crediturus .s. filium fuisse vxorem ducturum in mea absentia, sum ita .i. adeo irritatus .i. prouocatus, in iram impulsus, cõmotus perturbatus, et nequeã instituere .i. inducere, disponere animum meum ad cogitandum .i. ad considerandum, & consultandum, quo pacto sit hoc ferendum & quid de hoc sit faciendum quamobrem .i. quapropter oportet omnes homines meditari .i. reuoluere secũ, & quasi exercere in mente, quo pacto .i. quo modo, ipsi homines ferant .i. sustineant, portent, patiantur, tolerent ærumnam .s. calamitatem, aduersam .i. molestam, aut vacat aduersam, vt ait Don. aut melius est ærumnæ epitheton, & quo pacto ferant damnum, pericula, & cetera incommoda, maxume .i. præcipue, tum .i. tunc, cum .i. quando, res sunt secundæ .i. prosperæ, bene succedentes, & ex animi sententia. cum aliquis rediens peregre .i. à longinquis regionibus distantibus ac longe remotis, peregre .n. significat longe, semper cogites .i. consideres hæc quæ sequuntur. esse communia, & posse fieri .s. aut peccatum filij, aut mortem vxoris. aut morbum filiæ, & ea cogites, vt nequid .i. vt non aliquid sit nouum animo tuo .i. impremeditatum, improuisum. deputato .i. valde puta, & destina, iudica, existima, vel reputa, vel si vis expone per futurum quemadmodum est futuri temporis, reputa inquam id omne quidquid .i. quod eueniat, præter spem esse in lucro .i. accidisse ex abundanti vltra id quod timebas futurum. G. ò Phædria incredibile est quãtum anteeam .i. antecellam, superem vincam herum meũ sapientia .i. per sapientiam, omnia mea incõmoda .i. infortunia, sunt mihi .i. a me meditata .i. peruisa, vbi meditata passiue capitur tanquam veniens à verbo communi, qualia sunt multa alia. Si herus meus redierit, si pro cum redierit herus, sed loquitur secundũ votum suum, velle enim eum non esse rediturum, & ideo dixit, si herus enim iam redierat, sed nondum erat auditus ab eis, est mihi molendum .i. necesse mihi erit molere, vsque .i. assidue, in pistrino .i. quod nostri dicunt, in molendino, nam locus erat in quo circunuagabantur molæ versatiles, & ita frumenta pinsebantur .i. molebantur est mihi vapulandum .i. me oportet vapulare .i. cædi, ac verberari, nam vapulare est cædi siue verberibus affici, cum sit neutrum passiuum, compedes .i. vincula, catenæ colligantes aut pedes, aut crure, siue tibias, aut alia corporis membra. Dicuntur .n. compedes (vt ait Nonius) non a pedibus, sed ab impedimento. Inde compendio ia .i. colligare & colligando aliquid impedire, inde compeditus, siue impeditus & præpeditus, compedes ergo sunt habendæ .i. sum compediendus, & colligandus cõpedibus, opus est mihi faciundum .i. me oportebit operari ruri & ægre, ruri aduerbialiter pro in agro, molendum, & vapulandũ, gerundia sunt verba, sed habendæ & faciundum sunt participia, nihil .i. non quidquam horum prædictorum incommodorum accidet nouum, animo deputabo id omne esse in lucro, quidquid .i. quod euenier præter spem, sed quid .i. cur, cessas .i. tardas, cunctaris, moraris adire hominem Demiphonem, & bene adire, tanquã terribilem & pugnaturum, & quid cessas alloqui hominem blande .i. suauiter, lenibus verbis in principio. D. video Phædriam filium fratris mei Chremetis ire .i. venire mihi obuiam, aduerbium est. P. ò mi patrue salue. D. salue, vides quod tam, qui adit, quam qui aditur dicit salue. Sed vbi est Antipho? P. gaudeo sup te aduenire saluum. D. credo te gaudere mea salute, responde mihi hoc. P. Antipho valet .i. est incolumis, ipse est hic .i. in hac parte vrbis, vel in hoc vico, quia qui probe est præsens esse videtur, sed satin' .i. quæria sup. ne .i. verum, omnia sunt sup. satis ex sententia .i. satis ad votum, & satis bene se habeant omnia? D. Equidem vellem omnia esse satis ex sententia, & secundum votũ meum. P. Quid istud est propter quod tristis es. D. O Phædria rogitas, confecistis .i. celebrastis, & exegistis bonas nuptias, per ironiam, me absente .i. in absentia mea. P. Eho, interiectio deprehendentis causam tristitiæ, an id nunc succenses .i. irasceris illi, id .i. propter nuptias. G. O artificem probum, per ironiam, q.d. audio pro bene artificẽ, seu opificem defendere alterius causam, cum tamen contrarium intelligat. D. Egon' .i. ego ne, nõ succenseam .i. debeo succensere illi filio? gestio, plus est quam volo .i. cupio, & quidem cum gestu ostendendo, videlicet gestibus cupiditatem, gestio .i. vehementer cupio, ipsum filium dari, non venire tanquam filium, sed dari tanquam reum mihi in conspectũ .i. ante oculos meos, vt sciat sua culpa .i. per suam culpam, illum patrem lenissimum .i. benignissimum prius .s. me esse factũ acerrimum .i. asperrimum & durissimum & vehementissimum. P. Atqui .i. sed certe ò patrue nihil filius fecit, quod .i. propter quòd succenseas .i. irascaris illi. D. At .i. sed ecce, particula ostendens aliquid nouum & improuisum animo accidere, ecce omnia similia, in nominatiuo .i. adsunt, apparent omnia similia inter Ph. & Antiphonem, omnes de duobus dixit per indignationem, congruunt .i. cõcordant bene simul, cognoris .i. si cognoueris vnum, noris .i. cognosces, vel cognouisti omnes. P. Haud .i. non est ita vt ais. D. hic .s. Antipho est in noxia, per noxa .i. in culpa, ille .s. Phædria adest, præsidio est, seu paratus est, & præsto ad defendendam causam alterius, cum ille Ant. deest, hic præsto .i. paratus paratus eum defendere, ipsi tradunt operas mutuas .i. mutuo se adiuuant, hoc est adiouant alter alterum. G. Senex Demipho probe .i. recte, depinxit .i. descripsit facta iuuenum, imprudens .i. nesciens, seu per imprudentiam, qui .s. nesciret amore Citharistriæ. D. Nam ni .i. nisi, ista essent .i. nisi inueneris alter alterum, ò Phædria non stares cũ illo Antiphone .i. pro illo, hoc est pro illius defensione, nam in eius parte stamus, pro quo facimus. P. O patrue si est hoc sup. s. vt .i. q. Antipho admiserit, quasi receperit in se

se committendo culpā, hoc si Ant. admisit culpam &c. est culpandus, ea quare. i. ea quis admissione culpæ foret. i. esset, minus. i. nō satis, temperans. i. consulens, prouidēs, moderatus, vel (vt alij habent) obtemperans rei. i. vtilitati suæ, quantū ad facultates dotis vel rei. i. rei familiari bonis substantiæ suæ, aut famæ. i. honestati natalium, puta qui accipit & pauperem & ignobilem, nam in negocio nuptiarum duabus rebus cōsuli oportet. s. rei & famæ, hoc est facultatibus dotis, honestatiq. natalium. Si admisit ergo culpam, non dico causam, quin. i. q̄ non, vel propter quam non ferat. i. sustineat, patiatur id q̄ meritus sit ferre. s. propter suam culpā, sed si forte quis. i. aliquis fretus. i. confisus, sua malitia. i. improbitate & astutia maligna, fecit insidias. i. proditiones & fraudes nostræ adolescentiæ. i. iuuentuti, ac vicit. i. obtinuit in causa, ne. i. vtrum ea culpa. i. illud crimen est nostrum, an est culpa iudicum, qui iudices sæpe adimunt. i. auferunt diuiti propter inuidiam, inuident enim illi tantas copias, pauperi autem nunquam inuident, aut qui iudices addunt pauperi aliquid, de quo est controuersia apud eos propter misericordiam, qua mouentur in pauperē. G. Ni. i. nisi, nossem. i. cognoscerem causam. i. totum negocium, crederem hunc Phædriā loqui vera in neutro genere. i. res veras. D. An. i. vtrum, quisquam. i. aliquis, est iudex, qui possit noscere tua, in neutro genere. i. res tuas, seu negocia tua, & ea quæ ad te pertinent esse iusta. i. æqua, vbi. i. quando, tute. i. tumet, non respōdeas. i. responsum non des ita. vt. i. sicut, ille filius meus fecit. P. Functus, officium, vetuste pro officio adolescentuli liberalis. i. boni & verecundi, seu ingenui, ac præ se ferentis bonam naturæ indolem & ingenuitatem, postquam ventum est. i. peruentum est, impersonaliter dictum, ad iudices, ipse nō potuit proloqui. i. proferre in lucem cogitat. i. mentis conceptus, ita. i. adeo, pudor. i. verecundia obstupefecit eum, vel intellige quid cesso adire, quasi quid tardo, & dubito adire, quamprimum. i. citissime senem Demiphonem? Deinde in hoc dicto concessit ad senem & salutauit eum, ò here salue, gaudeo te aduenisse saluum. D. O bone custos per ironiam, q. d. ò improbe pædagoge, sed columen. i. sustentaculum, siue sustentatio, fama, decus familiæ nostræ. s. & hoc per ironiam dictum est, cui. s. tibi ego hic abiens, commendaui. i. tradidi fidei filium meum. G. Audio. i. intelligo, te iam dudum. i. paulo ante accusare nos omnes immerito. i. sine causa, & audio te accusare me immeritissimo omnium. i. qui vnus ex omnibus minime merui accusari. Nam quid voluisti me facere tibi in hac re. i. in hoc negocio, leges non sinunt. i. non patiuntur, hominem seruum orare causam. i. oratione defendere vel agere causam alicuius. i. neque dictio testimonij. i. facultas dicendi testimonium, non est seruo homini. Dictio testimonij est facultas dicendi testimonium, quemadmodum factio testamenti est testamenti faciendi facultas. D. Mitto. i. omitto, missa facio omnia ista quæ dicis, adde istud quod. s. adolescens imprudens. i. per imprudentiā, timuit. i. fuit timidus, nec vllum verbum proloqui potuit, sino. i. omitto etiam & fateor, quod in es fecunt, & multa facere per leges vetitus. Verum. i. sed, si puella ducta in vxorem est cognata. i. de cognatione, non fuit maxime. i. vrgentissime, necesse. i. necessarium, habere eam in vxorem sed daretis. i. dare debebatis dotē ipsi cognatæ, id quod. i. quod, vt sæpe apud Cic. videlicet dare dotem lex iubet, vel daretis id. s. dotem, quod lex iubet dari cognata quæreret alium virum. i. maritum si dedissetis ei dotem, qua ratione. i. propter quam rationem potius ducebat domum aduerbialiter, inopem. i. pauperem puellam. G. Ratio quæ ducebat eam domum, non deerat, sed argentum pro dote deerat. D. Sumeret. i. ex sumere debuisset vel debeat. aliunde. i. ex aliquo loco, ex aliqua ratione. G. Dicis quod sumeret alicunde, nihil est facilius dictu. i. ad dicendum, vel vt dicatur, quàm illud quod dixisti sumeret alicunde. D. Postremo. i. tandem, si nullo alio pacto. i. nullo alio modo poterat habere, vel sumere, vel. i. saltē. sumeret fœnore. i. per fœnus vel vsuram, vel ex fœnore. G. Hui, interiectio deridentis, dixisti pulchre. i. iucunde, & cōmode, ac venuste, locutus es si quidem. i. si certe, quisquam. i. aliquis, crederet. i. pecuniam cōmitteret, te viuo. i. quandiu viuis. D. Dicis quod non crederet quisquam me viuo, vtcunque res sese habeat, non sic futurum est, vt perpetuo eam habeat vxorem, non potest vel fieri, vel mihi persuaderi, vt si futurum sit, ne. i. verum decet sup. vt ego patiar illam puellam nuptam esse cum illo filio meo, etiam vnum diem, vel vno die, vtrunque enim dici recte potest. Donat. autem sic iungit hoc cum sequente. Nihil est mihi meritum suaue. i. nulla est mihi merces dulcis, & iucunda, vt patiar illam esse nuptam cum illo, etiam vnum diem, posset tamen & quidem nō absurde dici nihil suaue meritum est ab his, qui hoc fecerunt. i. hi qui hoc fecerunt, nihil suaue meruerunt. i. nō sunt digni, quibus cum benigne & suauiter agatur, sed acerbe potius & aspere. Nam si dicimus recte meruit aliquid suaue, quidni recte dicatur, aliq̄d suaue meritum est à me per passiuum, quod hic puto congruere, q. d. nihil suaue ab huius rei conditionibus meritum est ita, vt indigno illo facto se præbuerint, quibus benignitatis aliquid tribueretur, volo istum hominem, qui fuit patronus puellæ, commonstrari mihi. i. ostendi mihi, aut volo demonstrari mihi, vbi habitet. i. moretur, constat, aut frequentet. G. Nempe. i. certe, vis Phormio demonstrari tibi interrogando. D. Volo istum per contemptum dixit patronum. i. defensorem mulieris demonstrari mihi. G. Iam faxo. i. faciam, quod sup. aderit. i. præsens erit hic. D. Vbi est nunc Antipho filius? P. Ipse est foris. i. abest ab hoc loco, & ab hac vicinia. D. O Phæd. abi. i. vade require eum Antiphonem, & adduce pro adduc. P. Equidem eo illuc, non ad Antiphonem, sed ad amicam, sed noluit dicere ne intelligeretur à sene. recta via, sæpe non apponitur via, sed supprimitur eleganter. G. Nempe vadis sup. ad Pamphilam amicam, & hoc dicit vt spectatores noscant quorsum eat. D. At ego diuertar. i. de via deflectar, hinc. i. ab hoc loco domum, aduerbialiter, salutatum. i. ad salutandum, hoc est adorandum Deos penates. i. Deos peculiares, seu domesticos, & familiares, inde. i. deinde, ibo ad forum causarum. s. non venale, vt semper ferè intelligit Terentius, atque aduocabo. i. adhibebo mihi aliquot amicos. i. aduocatos, amici enim pro testibus & aduocatis apud veteres ponebātur, qui amici adsint. i. præsidio sint mihi ad hanc rem. i. ad hoc negocium, vt ne. i. vt non sim imparatus. i. improuisus, siue non paratus, cum Phormio parasitus aduenerat, qui harum nuptiarum actor fuit.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Expostulat Demipho cum Phædria & Geta propter peccatum Antiphonis, & Phædria hunc defendit. [Age, mitto) Correctio. [Via tandem) Ironia. quia primo sit nominandum putauerit. [Places) Totum ironicos in senem. [Quamobrem) Sententia ad amplificationem, ab inopinato. [O Phædria) Irrisio in senem, per similium verborum imitationem. [Bonus me) Propositio criminis per ironiam. [Atqui nihil) Propositio defensionis. [Ecce autem) Senis indignatio. [Si est) Defensio per remotionem criminis. nam culpa in Phormionem confertur. [An quisquam) Aliud crimen omisso priori. [Functus addo.) Purgatio à verecundia quæ habet vim necessitatis, & ad laudem pertinet. [Bone custos) Ironia columen. i. præsidium. [Iandudum te) Defensio a persona. [Mitto omnia) Vide persuasum esse senem, & subinde ad alia crimina confugere. [Non ratio) Attende contumaciam Getæ in respondendo, & quam nihil laboret, nimirum vt purgatior videatur. [Non, non) Exclamatio victi senis, qui omisso Phædria & Geta ad Phormionem conuertitur. [Nempe) Ironicos hoc & summisse.

PETRVS MARS.

ITA ne tandem) Prudentis hominis consilia qualia esse debeant docet hæc scena. Nam ita quisque, qui in hac vita tranquille viuere cupiat, se gerere debet, vt pericula, turbas, & cōmotiones quę obuenire possunt, longe ante prę uideat, & cogitando superet, quàm ea ipsa eueniant. Nam, vt vulgo iactatum est, iacula præuisa minus feriunt. Cic. lib. 3. Tusc. quæst. Præmeditatio futurorum malorum lenit eorum aduentum, quæ venientia longe ante videris. Itaque apud Euripidem à Theseo dicta laudantur. Licet enim vt, sæpe facimus, in Latinum illa conuertere.

Nam qui hæc à docto meminissem viro,
Futuras mecum commentabar miserias.
Aut mortem acerbam, aut exilij mœstam fugam,
Aut semper aliquam molem meditabar mali.
Vt si qua inuecta diritas casu foret,
Ne me imparatum cura laceraret repens.

Quod autem Theseus a docto se audiuisse dicit, id de seipso loquitur Euripides. Fuerat enim auditor Anaxagoræ, quem ferūt nunciata morte filij dixisse: Sciebam me genuisse mortalem. Quæ vox declarat, his esse hæc acerba, à quibus non fuerint cogitata. Ergo id quidem non est dubium, quin omnia quæ mala putentur sint improuisa grauiora. Itaque quanquam non hęc vna res efficit maximam ægritudinem, tamen quoniam multum potest prouisio animi, & pręparatio ad minuendum dolorem, sint semper omnia homini humana meditata. Et nimirum hęc est illa præstans & diuina sapientia, & perceptas penitus, & pertractatas humanas res habere, nihil admirari cum acciderit, nihil ante quàm euenerit non euenire posse arbitrari. Columen familiæ. i. basis & sustentaculum, vt poëta. In te omnis domus inclinata recumbit.

GLAR. SCENÆ huius versus sunt varij. Primus trochaicus est tetr. catal. nisi quis a, in ite produci putet. Reliqui deinde 20 haud dubij sunt iambici tetr. catal. in quorum primo creticus est loco primo, nisi Meum monosyllabum feceris, ac totum elidas, & in 13. Filij dissyllabum, nisi bacchium loco secundo constituamus 18. legendum, Molendum vsque in pistrino, vapulandum, habendæ compedes. quod Ioan. quoque admonuit. In præcedenti vero te s, in Herui, ita in sequenti e, in Opus eliditur. In vltimo huius ordinis verbum Esse omnino omittendum est. Repetit enim Getæ Heri verba per μίμησιν, vt Syrus in Adelph. Demeæ. Et vetus lib. habet, ac carmen poscit. Sequuntur deinde duo trochaici tetr. catal. haud dubij.

Sed quid restat hominem adire, & blãde in principio alloqui?
D. Phædriam mei fratris video filium mihi ire obuiam.

In quorum posteriore vel Mei monos. est, vel creticus loco secũdo.

P. Mi patrue salue. D. Salue, sed vbi est Antipho?

Qui nunc sequuntur omnes sunt senarij iambici. In quorum sexto, ò aduerbium totum eliditur. In 7. vel Dari in sequentem versum conijciendum, vt Mihi monosyllabum totum elidatur, & sua monosyllabum sit, nisi creticum loco quarto constituamus, vel in priore versu Succenseam trisyllabum est, ac finis totius eliditur, denique Gestio fit dactylus. sed malim dari ad posteriorem conijcere versum. Lectori liberum esto quod volet sequi. 13. vix excusare potero. adeo omnia consentiunt exemplaria. Et obseptj sunt omnes elabendi modi, nisi forte ita sit legendus versus,

In noxia est hic, ille ad defendendum adest.

Sed nihil definio. In 18. e, eliditur in Minus, & Rei monosyllabum est. In 23. proceleusmaticus est loco quarto. In 31. hic verso est impudentissimum mendum, quod equidem miror neque Doctor. neque Ioan. annotasse. Doct. vt sæpe iam dixi, non tantum erat tunc ocij, cum hæc ageret, vt hæc atque similia animaduerteret. Et Ioan. libenter transilit, vbi carminum incidit difficultas, quemadmodum paulo ante, cum recte hoc carmen emendaret, Cum ille est, hic præsto est, tradunt operas mutuas. Quod proxime antecedit, æque vitiosum, ne attigit quidem. Ita hoc quoque loco pentametrum tetigit. Sed vt paucis finiam, verbum Getæ omissum est ad carminis finem. Phædria enim deficientibus iam argumentis Getam clam vocat, verum quia Geta iam locuturus prodit, Personæ nomen præfixum versui sequenti, occasionem dedit tollendi alterius verbi Geta, ad versus prioris finem, atque ita inscitia alicuius minus attenti, atque bis Geta male positum existimantis, mutilum nobis versum fecit. In 37. pronomen Me legendum post Horum, vt constet carminis ratio 40. versus hypermeter est, sed e, eliditur à versu sequente. In 43. vel Fuit monosyllabum, aut creticus est loco primo. In 48. Nullo alio, choriambus est loco tertio, quod rarissimum est. neque ego alioqui sanare carmen possum. Facile est dicere, eliduntur duæ syllabæ, aut tres in vnum contrahuntur. Sed huius Poëtæ licentia bene audet etiam hoc, vt choriambum, sed rarissime, immisceat. Quod enim raro fieri solet, quasi nunquam factum fuisse putatur. In 54. absque dubio creticus est loco primo. In 56. i, corripitur in abi, nisi bacchium loco primo ponamus. In 57. Equidem post Illuc ponendum. Et in versu sequenti At à superiore eliditur versu, & deos monosyllabum.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Adducitur Phormio vt factum defendat, qui hic se instruit cum sene litigaturus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, de Parasitis vilioribus Poeta exemplum proponit, vt in Eunucho de potioribus assentatoribus. Verum isti prasentes acrius à Terentio lacerantur. Hic Phormio se se aduersus Demiphonem litigaturum instruit & animat. AODITIO. *In hac scena etiam pracipue laudatur Ambiuij oscitantis ac temulenti actio, ad expressionem persona Parasitæ accommodata.*

Trochaici Tetrametri Catalectici vsque ad ταραχώδη scena sequentis.

PHORMIO, GETA.

ITA ne patris ais conspectum veritũ hinc abijsse? G. admodum.
P. Phanium relictam solam? G. sic.
P. & iratum senem?
G. Oppido. P. ad te summa solũ Phormio rerum redit:
Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: accingere.
G. Obsecro te. P. si rogitabit. G. in te spes est. P. æcere,
Quid si reddet? G. tu impulisti. P. sic opinor. G. subueni.
P. Cedo senem: iam instructa sunt mihi corde consilia omnia.
G. Quid ages? P. quid uis? nisi vt maneat Phanium, atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem senis?
G. O vir fortis, atque amicus: verum hoc sæpe Phormio
Vereor, ne istæc fortitudo in neruum erumpat denique. P. ah.
Non ita est. factum est periclum, iam pedum visa est via.
Quot me cẽses homines iam deuerberasse vsq; ad necem
Hospites? tum ciues? quo magis noui, tanto sæpius.
Cedo dum, en vnquam iniuriarum audisti mi scriptam dicam?
G. Qui * istuc? P. quia non rete accipitri tenditur, neque miluio, * Quid
Qui male faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
Alijs aliunde est periculum, vnde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse. dices, ducent damnatum domũ:
Alere nolunt hominem edacem: & sapiunt mea quidem sententia.
Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.
G. Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia.
P. Immo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.
Te ne asymbolum venire, vnctum, atque lautũ balneis,
Ociosum ab aio: cum ille & cura, & sumptu absumitur,
Dum tibi sit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cena dubia apponitur?
G. Quid istuc verbi est? P. vbi tu dubites, quid sumas potissimum.
Hæc, cum rationem ineas, quàm sint suauia, & quàm cara sint;
Ea qui præbet, nõ tu hunc habeas plane præsentem deũ?
G. Senex adest. vide quid agas: prima coitio est acerrima:
Si eam sustinueris, post illa iam, vt lubet, ludas licet.

DON. ITA ne patris ais conspectum veritum hinc abijsse?) In hac scena de Parasitis vilioribus Terentius proponit imaginem vitæ, vt in Eunucho de potioribus, & his qui nuper processerunt. i. de assentatoribus. Animaduertendum autem huiusmodi genus hominum magis à Terentio lacerari. (Ita ne patris ais conspectum veritum hinc abijsse?) Adhuc narratur fabula de Terentio & Ambiuio ebrio qui acturus hanc fabulã, oscitans temulenter, atque aurem minimo inscalpens digitulo, hos Terentio pronunciauit versus. quibus auditis exclamauerit poëta se talem cum scriberet, cogitasse Parasitum, & ex indignatione, quòd eum saturum potumq. deprehenderat, delinitum statim sit. (Ita ne patris ais) Hæc & labia stringens, vt ebrius, & ructans vapore satur, pronunciauit actor bonus. (Admodum) Admodum annuendi vim habet duntaxat modo, & subauditur verum. (Phanium relictam solam) Subauditur, ais. (Oppido) Non aio, sed iratum intellige. (Iratum senem) Iterum Ais subauditur.

auditur. [Ad te summa solum Phormio rerum redit) Ideo velut expergefactus ad has causas accedit Phormio, quia nō diu solicitum conuenit esse Parasitum, nec quidquam aliud, nisi de conuiuio, vel propter conuiuium cogitare: adeo nisi à Geta cogatur, modo etiam negociorum Antiphonis negligens est, atque securus. [Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum) [illegible] apta Parasito, quæ de cibo est. [Hoc autem inter rusticos de alliato mortario dici solet. [Et bene intristi. propriè.n. intrita, dicitur huiusmodi cibus. [Accingere) Apparare, atque expedi. [Æcere. quid si reddet?) Totum hoc quasi alia agens loquitur Parasitus, vt ex hoc appareat quid intersit audaciam sycophantę improbi, & patrisfamilias perturbationem minime litigiosi. nam ille in bona causa aduocatos quærit, & ipse sollicitus in toto actu est, hic in puncto temporis se ad calumniam præparauit. [Quid si reddet?) Bene iam ad illud respicit fabula, quod futurū est, propter Phædriam. [Sic opinor) Nō ad id impulisti hoc pertinet, sed ad id, quod secū tacitus voluit Phormio. [Quid si reddet?) Hoc est quid si respondebit? An, quid si mulierem reddet? [Cedo senem) Hic alij exclusiue torporem somni inducunt Parasitum. alij transglutisse quod in ore mandebat, quasi hoc mora fuerit ad vincendū senem. [Cedo senem) Non parui moliminis certamen impendebat, cum senex dixerit. Hominem cōmonstrarier mihi istū volo, Parasitus dicat, Cedo senē. [Quid ages?) Non interrogantis, sed metuētis hoc dictum est. [Quid vis, nisi vt maneat Phanium, atque ex crimine hoc Antiphonem eripiā, atque in me omnem iram deriuem senis?) Tria promittit, in quibus omnis causa Antiphonis est constituta. [Atque ex crimine hoc) Sic dixit ex crimine eripiam, quasi ex incendio. Considerarum rerum quas promittit gradus per [illegible] esse seruatos. [Phanium) Vxorem.s. Antiphonis. [Antiphonem eripiam) Bene eripiam dixit, quo vim significat doli, pro eo qui iam teneatur oppressus. Virg. Tu ne hinc spolijs induta meorum Eripiare mihi? [In me omnem iram deriuem senis?) Deriuatio dicitur inflexio criminis ab eo ad quem pertinebat, ad eum ad quem non pertinet. [O vir fortis atque amicus) Ordine laudauit. plus est enim amicus, quàm vir fortis. Et apparet auersum Getam exclamasse, quod maiorem vim habet, quàm si Amice dixisset. [O vir fortis, atque amicus) Nominatiuum pro vocatiuo posuit. [Verum hoc sæpe Phormio) Bene sæpe addidit, vt sententiam faceret de speciali dicto. [Vereor ne isthæc fortitudo in neruum erumpat denique) Quid est isthæc? nimium audax.i. Et conuenit hoc dictum Getæ, qui & supra dixerat, Est Parasitus quidam Phormio, homo confidens. [Verum hoc sæpe Phormio vereor, ne isthæc fortitudo in neruum erumpat) Et consuetudine Romana dixit, quia sæpe in neruum conijciebantur ex aliquo maleficio in carcerem missi. An prouerbium à sagittarijs natum est, quòd immoderatæ plerunque vires, adducendo arcu non telum iaciente, sed neruum rumpant? An ex eo, quòd sæpe fortius ferientes, neruum sibi aliquem lædant? Ergo fortitudine nimia sæpe vinci, sæpe decipi contingit. [In neruum erumpat denique) Denique modo [illegible], Terentiana consuetudine, qui hanc particulam in vltima ponit sententia. [Iam pedum visa est via) Pedum, pro pedibus. & visa [illegible] prouisa. Et totum [illegible]. [Quot me censes homines iam deuerberasse vsque ad necem?) Parasitice totum translationibus loquitur. huiusmodi est.n. vis vmbraticorum hominum, scurrilis oratio. [Hospites tum ciues?) [illegible] secundum. deest.n. supra, Cum. Et bene posterius posuit in quod maius est. Cedo dum, en vnquam iniuriarum audisti mihi scriptam dicam?) Plus est hoc per interrogationem intulisse, quàm si diceret, Nūquam mihi scripta est iniuriarum dica. [Iniuriarum scriptam dicam) [illegible]. sic.n. & Tullius, Scribitur Heraclio dica. [Dica) Dice, causa est Græce: quæ fit Latine dica, vt Acte Acta, Calliope Calliopa. [Quid istud?) Interrogare dicitur & fingitur Geta, vt parasitica progrediatur oratio. [Quia nō rete accipitri, te ditur neque miluio) Rursus per [illegible] loquitur Parasitus, vt totum ritoiale fit, à conuiuijs escisque translatum. [Quia non rete accipitri tenditur, neque miluio) Legitur & tennitur. habet.n. h. litera, eum d. communionem. [Qui male faciunt nobis) Ore, & vnguibus.s. [Illis qui nihil faciunt tenditur) Non sic accipe, nihil faciunt, q.d nec bene nec male, sed cū legeris nihil faciunt: subaudito, nobis male. [Quia.n. in illis fructus est) [illegible] tertium: quo aut Quia, & sic Enim subiungatur, aut ipsum Enim superuacuū est. [In illis fructus est) Quia nihil faciunt nobis male. [Quia.n. in illis fructus est) Fructus, cibus, quia frumen dicitur tractus gulæ, qua cibus in aluum demittitur. [In illis opera luditur) Qui male faciunt nobis. [Luditur) Exercetur. An illuditur.i. frustratur?

[Alij aliunde est periculum, vnde aliquid abradi potest) Vtrum hic sensus est, quasi dixerit, Aliud alijs periculum affertur, à quibus aliquid auferri potest? an, alij aliunde periclitantur, quam creduntur? est enim illis causa periculi, non quæ videtur, sed qa ab his aliquid auferri potest. [Vnde aliquid abradi) Abradi per vim auferri. [Mihi sciunt nihil esse) Rei.s. [Ducent damnatum domum) Secundum ius.s. quo obærati, cum soluendo non essent, ipsi manu capiebantur. [Ducent damnatum domum) Vsus est verbis ad extenuandam pœnam, & rem ad commodum transferendam. nam quod ob ætatis inimicum est, id Parasitus maxime optat, duci ab aliquo domum. Addidit autem damnatum quasi qui irrideat genus damnationis, in qua victor pascere compellitur, & pascitur victus. [Alere nolunt hominem edacē) Sensus est, Sciunt, edacem, & ideo nolunt alere. Et hoc sic pronunciandum, vt facere totum videatur illatum, Quando obæratus, sit sub huiusmodi pœna: nec accusari ab aliquo se queritur, neque damnari. [Hominem edacem) Se significat. [Sapiunt) Sibi consulunt. [Pro maleficio si beneficium summum nolūt reddere) Parasitice beneficium summū dixit alere. [Pro maleficio) Pro iniuria. [Reddere) Retribuere respondere. [Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia) Multum promittit Geta Parasito, cum dicit, nihil futurum, quod pro merito possit accipere. [Non potest satis pro merito ab illo) Huiusmodi sententias inferunt poëtæ parenthesi cum his quæ volunt inferre. [Ab illo tibi referri gratia) Nō ab eo, qui te damnatum duxerit, sed Antiphone, de quo sermo est. [Immo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert) Bene Parasitus, quidquid præstat, debere se dicit. Et est proprium personæ inferioris. Virg. Tu mihi quocunque hoc regni, tu sceptra Iouemque Concilias, tu das epulis accumbere diuum. [Gratiam) Vicem. [Nemo satis pro merito gratiam regi refert) Rex alias regnator, alias dominus, alias diues significat. Sed nunc rationem habet nominis ad aliquid dicti, ad significandum Parasitum. vt enim Parasitus regis est, & libertus patroni, sic è cōtrario rex parasiti est, & patronus liberti. quod si non esset, nō Nemo tantummodo, sed nemo Parasitus diceret. [Te ne asymbolum venire vnctum, atque lautū è balneis?) Hæc non ab Apollodoro, sed è sexto satyrarum Ennij translata sunt omnia, Quippe sine cura, lætus, lautus cum aduenis, infectis malis, & expedito brachio, alacer, celsus, lupino impetu, expectans mox dum alterius obligurias bona, quod censes dominis esse animi? Pro diuum fidem, illi tristis cibum dum seruat, tu ridens voras. [Te ne asymbolum venire) Et hoc nomen constat inter Parasitos confictum, atque compositum esse. Contra illud in Andria, Symbolum dedit, cœnauit. [Ociosum ab animo) [illegible]. Nam addidit ab, cum sufficeret animo. [Cum ille cura & sumptu absumitur) Cura in apparendo, Sumptu in coëmendo. [Dum tibi fit quod placeat) Acuenda vox in eo quod ait Tibi. Et hoc eminenter adiectum est, non sui curam, se conuiuarum gerere illum qui vocat. [Ille ringitur, tu rideas) Poëtico lepore ijsdem syllabis diuersa significatiua prope inuicem posuit, ringitur & rideas. [Ille ringitur, tu rideas) Varie: nam pronunciatiuo coniunctiuum miscuit. Non enim dixit, ringatur. Ringi est stomachari tacitum. est enim translatio à canibus latraturis. [Prior bibas, prior decumbas) Hoc ad procacitate Parasitorum retulit. [Prior decumbas) Sic alibi, Maturæ veniunt, discumbitur, inquit. [Cœna dubia apponitur) Et hoc adeo Parasiticum verbum est, vt id non intelligat Geta. [Quid istuc verbi est?) Vt intelligat populus idcirco non intelligit, & vult doceri Geta. Ostendit autem poëta pro vnaquaque re verba propria esse, neque cōmunia cum ijs, qui diuersi sunt actus. [Vbi tu dubites, quid sumas potissimum) Non potius, sed potissimum dixit. vt in re omni alijs alia monstraret potiora. Plautus. Standum est in lectu, si quid de summa petas. [Hæc cum ratione in eas) Intelligas, æstimes. [Quàm sint suauia, & quàm cara sint) Nonnihil philosophatus est poëta, ostendendo multis suauia esse quæ cara sint. [Cara) Magni pretij. Ea qui præbet, non tu hunc habeas plane præsentem Deum?) Hoc est quod ait, Immo enimuero nemo satis pro merito gratiam regi refert. [Non tu hunc eum habeas plane præsentem Deum?) Præsentes dij sunt, vel qui statim præstant: vel qui coluntur, & videntur, vt Sol & Luna. Alij præsentem pro potentissimo accipiunt. vt Virg. Quo non præsentius vllum. [Senex adest. vide quid agat) Interuenit senex vltimo. & quidem quod extra argumentum per inuentionem dici potuit, consumptum est. [Vide quid agat) Non terrentis est, sed excitantis. [Prima coitio acerrima est) Translatio est à prœlio. nam & congredi milites, & coire dicuntur. [Si eam sustinueris)

Mul

Multum de illo exigit, quando non dicit, si eum repuleris: sed potius, si eam sustinueris. [Post illam iam, vt lubet, ludas licet) In officio militari omne negocium vel pugna, vel ludis.

GVID. ITA ne &c.) In hac scena de Parasitis vilioribus Terent. proponit imaginem vitæ, vt in Eunuc. de potioribus, siue de assentatoribus. P. Ne.i. verum Geta ais.i. dicis ita.i. Antiphonem veritum.i. quod timuit conspectum patris, abijsse.i. discessisse, hic.i. ex hoc loco. G. Admodum.i. dico eum admodum, id valde veritum abijsse vbi admodum annuendi vim habet, & firmandi. P. Ais inquam Phanium.i. quam duxit vxorem, sicut Glycerium in fœminino genere, esse relictam solam. G. Sic aio supp. Phanium solam relictam Phor. & inquam senem Demiphonem iratum. G. Oppido.i. aio eum esse valde iratum, nam oppido est valde. P. O Phormio, alloquitur seipsum, summa, vt sit substantiuum.i. caput, principale, capitale status rerum.i. horum negociorum, redit.i. recidit, retorquetur ad te solum tute.i. tumet, intristi pro intriuisti, ab intero is intriui intritum.i. tu machinatus es, tu molitus es, seu fabricatus es, hoc.i. hoc coniugium, & bene intristi, quia est parasitus, qui omnino refert ad ea. quæ sunt conuiuij, nam inter rusticos hoc verbum dicitur de allio, siue aliqua herba in mortario contrita, proprie autem cibus eiusmodi sic intritus vocatur intrita, & propterea perseuerans in translatione subdit id omne quod intristi est tibi exedendum.i. comedendum, ab exedo is, quod ab ex & edo compositum est. Accinge te, id est appara te, atque expedi, & ab eo loco tute intristi, videtur posse dici ad Get. a Phorm. nam cum dixisset Phormio accingere, subdit Geta. G. Obsecro te Phor. quasi roget eum ne reijciat in se crimen, sed potius sustineat non ita in culpa futurus. P. Si Demiph. rogitabit.i. interrogabit super hac re. G. Omnis spes est reposita in te. P. Ecce res.i. adest negocium ipsum. seu materia litis, & litis motus, quid respondebis sup. Ant. si reddet mulierem.i. Get. dicet supp. quod tu Phorm impulisti eum ad id faciendum. P. Opinor.i. puto sic eum responsurum. G. Subueni.i. succurre ei Ant. & mihi. P. Cedo.i. da senem in conspectum meum, vt illi respondeam iam omnia cōsilia.i. omnes viæ & modi, quibus senem illudam. sunt iam instructa.i. apparata, præsto sunt mihi in corde. G. quid ages tuis consilijs. P. quid me vis agere aliud nisi vt Phanium maneat Antiphoni, atque vt eripiā.i. liberem Ant. ab hoc crimine, atque vt deriuem.i. traducā, transferam, inflectam, conuertam in me oēm iram patris, deriuatio dicitur translatio criminis, ab eo ad quem pertinebat, ad eum ad quē non pertinet. G. O vir fortis, atque amicus pro amice, nominatiuus pro vocatiuo, verum.i. sed ò Phormio vereor.i. timeo. sæpe hoc.i. ne.i. quòd ista fortitudo.i. tam audax animi conatus, denique.i. ad extremum, erumpat in neruum.i. redundet, vergat in tuum detrimentum.i. vt forsitan detrudaris carcerem, nam ex Romana consuetudine sæpe in neruum conijciebantur ex aliquo maleficio in carcerem missi, quod prouerbium à sagittarijs natum est, quod immoderate plerunque omnes vires adducēdo arcum non telum incitent, sed neruum rumpant, vel quòd sæpe fortius ferientis neruum sibi aliquem lædant, ergo fortitudine sæpe vinci, sæpe decipi contingit. P. Ah, interiectio dolētis, vel indignantis, non est ita vt dicis periculum factum est.i. experientia facta est, iam via pedum est visa.i. promisa, qua aufugiam si res cogat, vel sic intellige, via est iam visa pedum.i. pedibus & fugæ celeri, quot homines censes.i. putas me deuerberasse, de auger, vsque ad necem.i. vsque ad mortem, tum ciues, tum hospites.i. partim ciues & domesticos, partim peregrinos, siue aduenas & alienigenas, quo.i. quanto magis, noui.i. cognoui eos tanto sæpius deuerberaui sup. vel quanto magis nosco eos, tanto magis soleo deuerberare eos. Cedo dum, parelcon procedo.i. dic tu Get. an.i. verum audisti vnquam dicam.i. causam, tabellam, libellum iniuriarum scriptam fuisse mihi, declinatur autem hæc dica cæ, & per acyrologiam capitur hic pro causa. potest tamen hic recte pro tabella & cartula ac libello iniuriarum dici, de eo autē in superioribus iam dictum est. G. Quid.i. cur, istud est quòd nunquam agitur in te iniuriarum, vel vnde illud est. P. Quia rete nō tenditur accipitri, hic accipiter pitris declinatur, nec miluo.i. illis auibus rapacibus, qui accipiter & miluus malefaciunt nobis, qui sunt nobis molesti & noxij. Rete autem tenditur illis auibus, qui nihil mali faciunt. nobis, quia enim.i. quia certe, fructus hic.i. cibus, nam frumen dicitur tractus gulæ, quo cibus in alueum dimittitur, quia ergo fructus est in illis quæ nihil mali faciunt opera.i. labor, industria, ludit.i. perditur, frustratur, illuditur in illis rapacibus auibus, quæ esui non sunt idoneæ periculum est.i. imminet, aliunde.i. ex alia causa alijs hominibus, vnde.i. a quibus aliquid potest abradi.i. per vim auferri, & extorqueri sciant homines illi quos deuerbero, nihil esse mihi.i. me habere, dices.i. tu Geta posses dicere, quòd ipsi ducent me domum.i. in domum suam, damnatum.i. addictum destinatum, astrictum illis quibus non sum soluendo pro iniurijs reparandis, sed respōdeo quod ipsi volunt alere.i. nutrire me hominem edacem.i. multi cibi, & quidem sapiunt.i. sapienter agunt, & recte sibi consulunt mea sententia.i. meo iudicio.i. vt iudico sit, nolunt reddere.i. retribuere, reponere summum beneficium.i. alere parasitum pro maleficio.i. pro iniuria illata sibi. G. Gratia.i. meritum beneficium par non potest satis referri.i. rependi tibi ab illo Ant. pro quo ita laboras. pro merito.i. pro beneficio præstito, & in eum collato. P. Imo enim.i. sed certe, nemo, Parasitus.i. refert satis gratiam.i. vicem regi.i. diuiti pro merito suo in Parasitum alendo eum, sicut patronus liberti dicitur, & libertus patroni, sic rex Parasiti, & Parasitus regis. Rex interdum capitur pro regnatore, interdum pro domino, nonnunquam pro diuite, ne.i. verum, potes sup. referre satis gratiam pro hoc merito, videlicet te venire vnctum vnguētis more mancum, lotum.i. ablutum è balneis ad symbolum.i. cœnam, ad quam comparandam proprie multi cōtulerunt, de quo satis prius dictum est, & te venire ociosum.i. securum ab animo, ab vacas, hoc est trāquilli animi, & quieti. cum.i. quando, ille rex diues absumitur.i. conficitur, cura.i. solicitudine in apparando, & sumptu.i. impensa absumendo bona sua, dū.i. quandiu, fit.i. paratur id quod placeat tibi, & cum ille rex ringitur, verbum deponens.i. stomachatur, indignatur, irascitur, tractum a canibus, itaque ringi dicitur, qui irascendo gestus & modos imitatur canum ringentium, ostendendo.s. dentes, crispādo nasum, rugando frontem, & in acrem sonitum prorumpendo. Inde rictus rictus rictui.s. vel oris apertio, sed in brutis, vel ipsum os brutorum quod musellum vulgo nominant, cum ergo ille diues ringitur, tu rideas, bibas prior, ante ipsum decumbas.i. sedeas ad mensam, & in toro recumbas, prior ante eum, cœna dubia.i. adeo ampla, & ferculis varia, vt quem cui cibum petteras, ignores, seu dubius sis, cœna ergo dubia apponitur.i. mensis adhibetur. G. Non intelligens Get. quid sibi velit dubia cœna subiungit, quid istud verbi est.i. quid sibi vult hoc verbum videlicet cœna dubia? P. Vbi.i. quando dubites quid ciborum potissimum.i. præcipue, principalissime, & præter alios cibos sumas, tunc dicitur cœna dubia. Si in eas.i. intelligas, æstimes, consideres hæc meriva regis, vel fercula cœnæ, cum ratione.i. vti par est & decens, quam sis quantum ea fercula sint suauia.i. dulcia gustu & quantum sint cara.i. magni pretij, non interrogādo, q.d. ita nō habeas.i. non reputes hūc regem, qui præbeat ea fercula esse plane prorsus Deum.i. tanquam Deum, cui referri gratia nō possit, præsentem.i. vel propitium vel potentissimum & efficacissimum, vel præsentem.i. qui statim præstet, vel qui colatur & videatur vt Sol & Luna. G. Senex Demipho adest, vide quid agas.i. sis paratus recte respondere, incitauit is.n. est dictum illud, non terrenus, prima coitio, a coëo, is eum in sit coitio, onis.i prius cōgressus, prime coniectio manuum, est acerrima.i. vehementissima, translatio est a prœlio. Nam & congredi milites & coire dicuntur, si sustineris.i. si sustentaueris, seu toleraueris eam non succumbendo post illam coitionem, licet.i. permittitur tibi quòd sup. ludas.i. illudas senem iam vt lubet.i. vt placet tibi.

LATO. ARGVMENTVM) Accingitur ad ludēdum senē Phormio, & parasitica iactantia mores suos indicat. [Ita ne patris) Hæc a temulento & oscitante Parasito dicuntur. (Ad te) Hoc iam quasi experrectus dicit. [Tu te hoc) Prouerbium. [Si rogabit) Proponit & deliberat. Quid si reddet. Subaudi argentum, & refertur ad id, quod propter Phædriam futurum est. [Quid via) Attende confidentiam Phormionis. [Ne in ver.) Prouerbium in audaces & temerarios. [Deuerberasse) Auxesis metaphorica. [Quia non) Allegoria. [Dices, ducent) Occupatio. [Regi) Diuiti. [Ociosum) Parasiticæ delitiæ & est amplificatio meritorum erga Parasitum. [Deum) Nunc deum, ante regem appellauit.

PETR. MARS. ITA ne patris). Improbi hominis & omnem cōfidentiam malumque consilium confirmari, quique donec vēter saluus sit, se perditum iri non posse credat, mores hæc scena exprimit. Est enim hoc hominum genus vt abiectissimo animo, sic seruilis propemodum ingenio præditum. Quis enim nisi vilissimus, se in seruitutem tradere ventris causa cupiat. Xenophon. At qui regi in hoc ministerium suum exhibent, vt per omnia lautius & delicatius nutriantur, hos non amicos habere tibi credas, sed hostes potius & inimicos, nam si minus aliquid dare cupias, te obruunt. [Tu te hoc).i. tu te huius mali causa & origo es, per te factum est, quare quidquid hinc incōmodi acciderit, in te redundabit,

dabit,& est prouerbium. Deriuare iram,ab ijs qui in culpa sunt, in eum qui in culpa non est iram inflectere. In neruum erumpat.i.in carcerem conijciaris tu, nam neruus vinculi genus est, quo alligabantur,qui in seruitutem alijs tradebantur. Asymbolum,sine signo,sine pignore interposito,pro voluntate, cum lubet,hoc est immunem, qui nihil in cœnam conferat.

GLAR. VBRSVS sunt trochaici tetr.catal. præter vltimos duos iābicos tetr.catal. In 1. Abijsse tetrasyllabicos legendum. In 5. Eccere aduerbium iurandi est, per Cererem, vt exponit Festus. non neglexit hoc Ioan. In 8. vel i,in Nisi non eliditur,vt sit tribrachys tertio loco,vel versus ita legendus est. G. Quid ages? P. Quid? nisi vt maneat pol Phanium,atque ex crimine hoc. Alioqui iambus trochæusque inuicem depugnabunt. In 12. Periclum trissyllabum est. In 14. s,eliditur in Magis,nisi creticus sit loco quarto, In 16. pro Quid istuc,alij legunt, Qui isthuc quod placet. In eodem versu Aldi liber perperam habebat Miluo pro Miluio,& in 17. post Nihil,Male, & in 18. In his opera luditur,pro In illis. Sed errat, In 19. Periclum rursus trissyllabum. In 21. Mea monosyllabum,& Quidem abundat,nisi quis hypermetrum duabus syllabis facit. In 23. haud dubius est creticus loco primo,& s,in Satis eliditur, nisi bacchium loco secundo constituamus. Similiter creticus est versu 24. loco primo, & bacchius loco tertio nisi s, elidamus in Satis. In 28. amphibrachys est loco primo,nisi Prior monosyllabum sit,quod continuo dissyllabum est. In 29. d,elidetur in Quid. In penultimis duobus genus carminis mutatum propter παρεκλάιν, & Post illa legendum in vltimo, non Post illam.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Hæc scena concertationem habet Demiphonis & Parasiti. Clam patre vxorem induxerat Antipho Donum reuersus pater,illam vult eijcere. Contradicit Phormio. Vide quæ Donatus ad artem pertinentia in hunc locum annotauerit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena controuersia est, quæ vno tempore ex vtraque parte tractatur. Est autem ea inter Demiphonem, & Parasitum, de nuptijs Antiphonis, & Phanij, in patris absentia factis, quas pater dissoluere cœpit, puellamq; abijcere, quod Parasitus obnixe impedire conatur. A Dɪᴠɪsɪᴏ. *Præterea in his contentionibus ea potissimum dicit, quæ simplicis patrisfamilias, & calumniosi sycophantæ improbissimoq; Parasito maxime congruere videntur. Hæc Poeta scite inter se commiscet.*

Senarij omnes.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

Nvnquam cuiquam contumeliosius
Audistis factam iniuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste quæso. G. iratus est. P. quin tu hoc age.
Iam ego hunc agitabo. pro deum immortalium.
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat esse cognatam? G. negat.
D. Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.
P. Neque eius patrem se scire, qui fuerit? G. negat.
P. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? G. negat.
P. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,
Neglegitur ipsa: vide, auaritia quid facit.
G. Si herum insimulabis * auaritiæ, male audies. (* malitia,)
D. O audaciam; etiam me vltro accusatum aduenit.
P. Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera vita erat, ruri fere
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc neglegere cognatum suum:
At quem virum? quem ego viderim in vita optumum.
G. Videas te, atque illum, vt narras. P. abi in malam crucem:
Nam ni ita eum existumassem, nunquam tam graues
Ob hanc inimicitias caperem in vostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
G. Pergin' hero absenti male loqui impurissime?
P. Dignum autem hoc illo est. G. ain' tandem carcer?
D. Geta.
G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
P. Responde. G. quis homo est? ehem. D. tace. G. absenti tibi
Te indignas, seque dignas contumelias
Nunquam cessauit dicere hodie. D. ohe, desine.
Adolescens, primum abs te hoc bona venia peto,
Si tibi placere potis est, mihi vt respondeas:
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,
Et qui cognatum me sibi esse diceret.
P. Proinde expiscare, quasi non nosses. D. nossem. P. ita.
D. Ego me nego: tu, qui ais, redige ad memoriam.
P. Eho, tu sobrinum tuum non noras? D. enicas:
Dic nomen. P. nomen? maxume. D. quid nunc taces?
P. Peri hercle, nomen perdidi. D. hem, quid ais? P. Geta,
Si meministi id quod olim dictum est, subijce. hem,
Non dico: quasi non noris, tentatum aduenis.
D. Egon' aũt tento? G. Stilpho. P. atque ad eo, quid mea?
Stilpho est. D. quem dixti? P. Stilphonem inquam noueras?
D. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit
Quisquam isto nomine. P. ita ne? non te horum pudet?
At si talentum rem reliquisset decem.
D. Dij tibi male faciant. P. primus esses memoriter
Progeniem vostram vsque ab auo atque atauo proferēs.
D. Ita vt ditis. ego tum si aduenissem, qui mihi
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face:
Cedo, qui est cognata? G. heus noster, recte: heus tu caue.
P. Dilucide expediui, quibus me oportuit
Iudicibus: tum, si id falsum fuerat, filius
Cur non refellit? D. filium narras mihi?
Cuius de stultitia dici, vt dignum est, non potest.
P. At tu, qui sapiens es, magistratus adi,
Iudicium de eadem caussa iterum vt reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas, & soli licet
Hic de eadem caussa bis iudicium adipiscier.
D. Etsi facta mihi iniuria est, veruntamen
Potius quàm lites secter, aut quàm te audiam,
Itidem vt cognata si sit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
P. Ha, ha, hæ, homo suauis. D. quid est? num iniquom postulo?
An ne hoc quidem ego adipiscar, quod ius publicũ est?
P. Ita ne tandem quæso, ciuem vbi abusu' sis,
Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere; an,
Vt ne quid turpe ciuis in se admitteret
Propter egestatem, proxumo iussa est dari,
Vt cum vno ætatem degeret, quod tu vetas?

D. Ita,

D. Ita, proxumo quidem: at nos vnde? aut quam ob rem? P. ohe,

Actum, aiunt, ne agas. D. non agam? immo haud desinam,

Donec perfecero hoc. P. ineptis. D. fine modo.

P. Postremo tecum nihil rei nobis Demipho est:

Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua

Præterierat iam ducendi ætas. D. omnia hæc

Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:

Aut quidem cum vxore hac ipsum prohibebo domo.

G. Iratus est. P. tute idem melius feceris.

D. Ita ne es paratus facere me aduorsum omnia

Infelix? P. metuit hic nos, tametsi sedulo

Dissimulat. G. bene habent tibi principia. P. quin, quod est

Ferundum fers? tuis factis dignum feceris,

Vt amici inter nos simus. D. egon' tuam expetam

Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?

P. Si concordabis cum illa, habebis, quæ tuam

Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.

D. Te oblectet: tibi habe. P. minue vero irã. D. hoc age.

Satis iam verborum est: nisi tu properas mulierem

Abducere, ego illam eijciam: dixi Phormio.

P. Si tu illam attigeris secus, quàm dignum est liberam,

Dicam impinguam tibi grandem: dixi Demipho.

Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intellego.

DON. IN, vnquam cuiquam contumeliosius audistis factam iniuriam?) In hac scena, vt rhetoribus placet, veluti quædam controuersia est, quæ vno tempore ex vtraque parte tractatur: Vt, si quis dicat legem esse, ne de eadem re bis agatur: & item, vt orbam proximus ducat quidã absente patre sub hoc nomine vxorem enactus est ducere. vult illam pater adueniens eijcere matrimonio, contradicitur. Meminisse aũt debemus, in omni contentione ea maxime dici, quæ simplici patrifamilias & calumnioso sycophantæ, improbissimoq. parasito congruere poëta visa sunt. [En, vnquam cuiquam contumeliosius audistis factam iniuriam?) Iam instructi sunt aduocati. & recte. longum enim fuerat omnia hæc post scenam geri. [En, vnquam) En vim habet indignationis post enarratam iniuriam. [Quam hæc est mihi?) Facta iniuria, subauditur. [Adeste quæso) Interim aduocati Demiphonem sequi inducuntur & ridicule tacent prius, postea locuturi. Et adeste proprie adesse.n. causæ, proprie dñr patroni & amici. [Adeste quæso) Proprie aduocatis adeste dixit. Et quia ipse properantius pergit, rogat vt assequerẽtur. [Iratus est) Hoc ad excitandum Phormionem dr̃. [Quin tu hoc age) Annuit vt taceat, & significat silentium [Iam ego nũc agitabo) Modo iam celeritatis est signum Hunc, cum contemptu dixit. [Agitabo) Perturbabo. [Pro Deum immortalium) κακῶς. deest fidem, aut quid tale. Cic. in Oecon. Quid igitur pro Deum immortalium primum eam docebas quæso? [Pro Deum immortalium) Artificiose prior exclamat, vt Demipho qui iniuriam passus est, vltro impetum accusationis incurrat. [Phanium negat esse hanc sibi cognatam) Additum pronomen est, quasi notam omnibus diceret. [Phanium esse hanc sibi cognatam) Magno ingenio Terent. impudentiam calũniatoris expressit. nam & prior incipit, & prior accusat. Et quia non potest dicere, expellit Phaniũ Demipho, negat cognatam, inquit. [Negat) Vna opera Geta in duplici versatur dolo. nam & audiente iam sene, se eius defensorem tanq̃ absentis, assimulat, & irritat ad vociferationem Phormionem, qui clamandi vlterius causam non hẽret si taceret Geta. [Neq; eius patrem se scire, qui fuerit) Ambiguitas, quæ tñ sensu discernitur. [Cognatam Demipho) Hæc est flagitatio quæ et nomen tumultuose persequitur atq; exagitat. Ideo callidus sycophanta patrisfamilias proprium nomen nõ solum inuidiose infert, sed et repetit. [Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit?) Hæc asseueratio mentientis est, imitatã veritatem. [Negat) ἀδιανόητα prima. nam extrinsecus audiendum est, Pater. [Sequimini) Apparet Demiphonem, vt patremfamilias, perturbari nõ mediocriter, quippe qui & aduocatos conquisiuerit aduersus hominem sine aduocatis agentem & progredi non audeat, nisi illi sequantur. [Sequimini) Sequimini dicit, qui properantius & concitatiore gradu perget iratus. [Nec Stilphonẽ ipsum scire) Quam multa calũniatores clamandi causa dñt, & vociferandi, vt ipso strepitu, terreant. [Nec Stilphonem ipsum) Tantundem quod supra, Neq; eius patrem. Scire debemus hoc nomen, non fictum a parasito sed auditum a puella, quæ vxor ducta sit, dici. [Quia egens relicta est misera) Cõis locus in auaritiæ generalitate approbatior. facilius.n. hoc de omnibus, q̃ de Demiphone credatur, & ideo Ignoratur dixit. & Neglegitur, nõ, ignorat nec negligit Demipho. [Ignoratur) Non agnoscitur, ignoratũq. fingitur. hoc.n. significat modo. [Parens) Pater. nam, vt variaret parentem dixit, quem supra dixerat patrem. Patrẽ ergo dicit puellæ a Demiphone ignorari. [Neglegitur ipsa) Quia fieri potest, vt q ignoret parẽtes puellæ. i. ignorare se dicat, tñ ipsam non negligat puellam, vtcunq; conquestus est. [Vide, auaritia quid facit) Hæc cõuersus ad circulum, & coronam circunstantium dicit, & conqueritur. Nulla.n. re magis populus concitatur, q̃ si quis egenum contemnat, inde, & bonis inuident, & malos extollunt, inquit Salust. [Vide auaritia) Proprie Vide stomachantibus conuenit, qui indignatione coguntur, quasi eum aliquo colloqui. Sic in Adelph. Illud sis vide, exemplum disciplinæ. Sunt qui putent illum alicui, de corona circunstantium dicere moraliter. [Si herum insimulabis auaritiæ) Insimulare, est crimẽ ingerere. [Si herum insimulabis) Insimulatio est & falsi & veri criminis incusatio sic Cicero, Nihil eorum quæ Galli insimulabant, negarunt. Insimulo genitiuo iũgitur. [Male audies) .s. à me. [O audaciam) Hæc exclamatio ostẽdit quid absente patre defenderit filius. [O audaciam etiam me vltro accusatum aduenit) Hic iam ostenditur persuasum esse Demiphom, vim adhibitam filio suo vxorem ducere, vno, cum hunc audacem appellat, altero, q dicit Etiam, quæ coniunctio & Antiphonem complectitur, & hunc, accusatum. [Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam) Sic subtiliter, ac latenter purgatur a Phormione. nam cum dicit, Nihil est quod succenseam adolescenti, ostenditur adhuc succensuisse, & inimico fuisse animo. Cũ aũt addit, Si illum minus norat, ostenditur cõtradixisse sibi, & restitisse iudicio. & sic dicit, q si adolescens nõ agnoscens puellam, veniam non meruerit, pater negata cognata ferri nõ possit. [Nihil est quod succ.) Succensere dicimus eum, qui cum amare debeat læsus irascitur. Et vide, vt veteratione ostendat contraxisse adolescẽtem. [Si illum minus norat) Non dicit nõ norat, sed, minus norat, quasi & ipse nosse debuerit. [Quippe homo) Repente transit ad nominatiuum, cum supra dixerit illum, & deest Erat, quod assumitur ab inferiore. [Iam grandior) Hic comparatiuus nõ habet significationem, qua magis siue minus à positiuo significet. Vt, Iam senior, sed cruda deo, viridisq. senectus. [Quippe homo iam grandior) Argumentalis narratio dr̃, quæ nunc subiecta est ad fidem faciendam, & cõstituendam personam defensoris. Et grandior, non grandis, q.d. qui grandior fuit, q̃ vt illũ adolescens optime nosse posset. [Iam grandior) Proprie grandis ad speciem refertur ætatis, vt grandis puer, & grandis natu dr̃. [Cui opera, vita erat) Hic ostendit q̃ pauper fuerit, & opera septimi casus est, & Vita nominatiui. [Cui opera, vita erat) Opera pro actu posuit. & opera hic ablatiuus casus est. [Ruri ferè) .i. ruri opera faciẽdo quærebat cibum. Et bene addidit Fere. non.n. semper, sed plerunque. [Ruri ferè se continebat) Expressæ ostendit miseriam hominis, qui in vrbe natus, interdixerat sibi accessu eius, ob pudorem inopiæ. nam hoc significat Continebat. vnde continenti dñr, in malis durantes. Hoc aũt veteres faciebant nobiles, cum ad paupertatem redacti essent. [Ruri ferè se con.) Continere se dr̃, qui contra voluntatem se continet. [Colendum habebat) Virg. Conductaq. pater tellure serebat. [Sæpe interea mihi senex narrabat) Miserabiliter, & inuidiose positum senex. & maiore fide, narrabat dixit, non quærebatur. Et vide congestionem argumẽtorum. Et ordo est, Sæpe narrabat senex hunc suum cognatum se negligere. [Sæpe interea mihi senex narrabat) Habet misericordiam odiosa narratio. [Se hunc neglegere cognatum) ἀμφιβολία. sed in sensu dissoluitur. [Cognatum suum) Hoc crimen & causa est, quòd cognatum addidit. [At quem virum?) Qualitas iniuriæ a dignitate personæ. multi enim tales sunt vt cognitione abdicandi sint. [Quem ego viderim in vita optimum) In actu, ac moribus. Et In vita, hoc est cum viueret, & in eo quod a viuo fit. [Videas te, atque illum) Melius hoc clare dictum a seruo accipimus, vt defendisse dominum videretur. [Quem ego viderim in vita, optimum) Modo in vita, in actu, in moribus. [Videas te, atque illum, vt narras,) Hoc est parentem te illi existimo, atque

illum

illam tibi. An potius seruus sciens hanc personam fingi, vel certe etiam mortuum hominem induci, male precatur parasito: vt etiam ipse, aut nusquam sit, vt fictus, aut pereat, vt mortuus. An sic accipiendum vt seruus submissa voce hoc per iocum dixerit, tantum in vita te videas optimum, quam fuit ille quem narras? An sic intelligendum, vt seruus hoc dicat, Si optimum est, victū opera quærere, & in alieno agro esse ita te videas, atque illum vt dixi, quem ad hunc modum narras viuere. & alludit ad illud quod ait, Quem ego viderim in vita, optimum. [Videas te, atque illum) Deest, vidisti. scit enim illum non sera dicere. [In malam crucem) Aduerbialiter, vt huc vicinæ. [Nam ni ita eum existimassem) Vt vitu optimum iudicarem. [Nunquam tam graues) Hoc non quasi timidus, sed quasi religiosus & fidelis loquitur Phormio. [Ob hanc) Tanquam præsens sit mulier de qua lis est, sic demonstratiua particula vsus est, dicendo Hanc. [Ob hāc) .i. pro filia ipsius. [Inimicitias caperem) Capere dicimus tū id, quod in nobis est, assumimus. vnde capere pro eligendo ponitur. Quam is aspernatur. * Quam enim supra reuocauit, ad puellam referens ut, Quem regno Hesperio fraudo. Et Salust. Nam Syllæ dominationem audebat. Et interpositis quibusdam. Neque est offensus dominationem Syllæ. [Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter) Aspernari est auertere. non solum corpore, sed etiam animo. Aspernari, recusare, auertere, nō agnoscere. Est autem dictum à sperno. [Illiberaliter) Apud veteres illiberaliter dicebant factum, si quis exercuisset omne genus maleficij. Sic in Adelphis, Factum a vobis duriter, immisericorditerque atque etiam. si est pater dicendum magis aperte, illiberaliter. Videa more αὐξήσεως. Illiberaliter pro magno hic sit nimium poni. [Pergin' hero absenti male loqui?) Male loqui, pro male dicere. Et quærit Probus, quis ante Terentium dixerit. [Impurissime?) Improbissime. [Hero absenti) Argute hero absenti, vt videatur fidelior qui defendat absentem, quod præstans argumentum est, id in animo habuisse Getam, etiam peregrinante domino. [Dignum autem hoc illo est) Non negat male loqui, sed hoc esse dignum cōtendit malo homine. [Ain?) ἀντέγραφος, nota est quæ separat e, ab n, & intermittit s, literæ sonum est enim integrum, ais ne? [Ain' tandem carcer?) Non carcerarium, sed carcerem asperius appellauit. sic Lucil. Carcer vix carcere dignus. Et via pro non. [Bonorum extortor) Ingeniose de ipso negocio sunt inuenta conuitia. [Bonorum extortor, legum contortor) Fingit illi crimina de causa, & de negocio. [Responde) Timuit poeta, ne huiusmodi vociferatione Getæ quasi feram discordiam apud populū fingeret, & ideo facit iam à Phormione ipsum admoneri. [Quis homo est?) Mire seruus finxit se non vidisse senem, vt ea quæ dixerit, in Phormionem sincere dixisse credatur. Et mira dissimulatione addidit Homo, vt videatur nihil de præsentia domini cogitasse. [Absenti tibi) Tūc fidelis opera est, si absens aliquis defendatur. hoc ergo tōurmar, velut indicando. Sic in Andria, O Chreme per tempus huc aduenis, ausculta. [Seque dignas contumelias) .i. quas ipse debet audire. [Define) Imponit silentium Geta, quasi validiora dicturus sit. & supra, Tace dixit senex. [Ohe define) Hac voce ostendit plus iusto pro se locutum ingeri Getam. nam Ohe interiectio est satietatem vsque ad fastidium designans. [Adolescentem primum abs id) Et hæc auctoritas in senibus, vt qui minoris ætatis fuerint, illos appellatione pueri, vel adolescētis, vel iuuenis etiā ostendit, vt hoc de nomine illis quidem detrahant, sibi vero auctoritatem attribuant. Sic Virg. O præstans animi iuuenis, quātum ipse feroci Virtute exuperas. [Bona venia) Sine ira sine discordia. [Si tibi placere potis est) Pro potest. [Mihi ut respondeas) Bene mihi, vtpote patri adolescentis. vel domino Getæ, vel etiam seni. Et verbum est scrupulose aliquid interrogātium. Sic Virg. Mihique hæc edissere vera roganti. Et, Dic mihi Damœta, cuium pecus? [Quem amicum tuum ais fuisse) Ais dicimus de ijs qui vana loquantur: Dicere autem dicimus de ijs, qui validiora. [Explana) Manifesta, expone. [Et qui cognatum) Qui, quomodo, vnde. [Proinde expiscare, quasi non nosses) Proinde, ita similitudinis aduerbium est modo, non coniunctio. vt, Proinde tona eloquio solitum tibi. Expiscari, est diligentissime quærere, vbi nam pisces lateant: ergo verbum est tractum à piscatoribus. [Ego me nego, tu qui ais) Subauditur ad omnia, nosse. [Eho tu sobrinum, tuum) Populari quadam, vulgarique fatigatione, vtpote scurra, respondit. [Nomen? maxime) Falsa non habent memoriam. hic ergo deest, nescio vel necessarium est, Quid nunc taces? Vrget senex quia intelligit eum nomen nescire. [Subijce) Suggere. [Non dico, quasi non noris) Mire. nam videtur arte celare id, quod inscitus nesciebat. [Stilpho) ὀνομαστικὴ. nam reddit ad nominatiuū Est, vtique Stilpho, vt rursus ad accusatiuum. Noueras, Stilphonem scilicet. [Stilphonem inquam noueras?) Figura ἐπιτροχασμός. est autem ἐπιτροχασμὸς verborum super se inuicem effusio, quæ fit aduersarij causa turbandi. Vt Virg. Nec longe. s. hostes Quærendi nobis circumstant vndique muros. Imus in aduersos? quid cessas? an tibi Mauors Ventosa in lingua, pedibusque fugacibus istis Semper erit? [Stilphonem inquam non noueras?) Quasi dicat Conuincam, si neges. [At si talentum rem reliquisset) ἀξίωσιν illud fecit. [At si talentum rem reliquisset decem) More Romanorum, apud quos hereditas pecuniæ erat. Talērum autem quòd dixit, more Græcorum admiscuit. [Ita vt dicis) Ita sum, inquit, vt dicis, auarus & superbus. Et vide senem de iniuria non agere, quia, iuste confidit, & nititur causæ. Plerunque enim hac constantia animi fulciuntur, qui iuri confidunt. at contra, qui nullo iure freti sunt, litigant, & ad iniurias prosiliunt, vt his saltē perturbent aduersarium qui iure non valent. Condono igitur, inquit, tibi omne cōtumeliæ genus. [Ego tum si aduenissem) Deest, ad iudicium: vt sit, Cum ad iudicium venissem. [Qui mihi cognata) Qui, vnde, quo modo. [Heus noster recte) Geta sic laudat senē vt oportet vincere Phormionem. [Heus noster recte) Plaudit sibi Terentius, supposita persona, quasi recte dixisset. [Iudicibus, quibus oportuit) Probaui iudicibus, inquit. [Filius cur non refellit?) Refellere, est arguendo falsum ostendere. [Cuius de stultitia dixi, vt dignum est) Compendium conuitiorum est, Nihil dignum inuenire, pro magna iniuria quod respondeas. [Quandoquidem solus regnas) Quoniam regum solutum legibus est, & opprimens libertatem. Sic alibi, Regnum ne hic Æschine possides? [Hic de eadem causa) Hic, videlicet apud Athenas, vbi leges, vbi libertas omnibus communis est. [Potius quàm lites secter, aut quàm te audiam) Bis posuit Quam. quod genus figuræ primo ἐνέργεια contrarium est. vt in Heaut. Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minus obsequens. Item Cepi rationem, vt neque tu egeres, neque hoc posses perdere. [Id quod lex iubet dotem dare) Id, pro ob id. [Abduce hanc, minas quinque accipe) Modo id agit, quod reprehendit a filio non esse factum. Dotem dares, quæreret alium. Et dotem voluit custodem esse pudoris. [Ha, ha, he) Hic risu destruxit quod serio intendebat senex. [Homo suauis) Præscriptio, cum iam alterum factum sit, fieri vtrunque non posse. [An, ne hoc quidem adipiscar ego) Quia enim a lege stat, recitat tantum id, quod scriptum est. [Ita ne tādem quæso) Maiora argumenta sunt quæ per interrogationem proferuntur. [Vbi abusus sis) A scripti voluntate. Vtimur cum honore. Abutimur cum iniuria. [Atque amittere?) Bene amittere, quia finis cupiditatis amissio est. [An, vt ne quid ciuis turpe in se admitteret?) Idoneum testimonium esse bonorum esse natalium, ciuem dixisse. nam apud veteres peregrinæ mulieres in meretricum numero habebantur. Sic ipse alibi, Adeo ne ex demens? ea peregrina: Et alibi, Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi. Et Parmeno comprobans respondit, Potest taceri hoc .i. meretricem matrem te habuisse. [An, vt ne quid ciuis turpe in se admitteret?) A voluntate. [Vt cum vno ætatem degeret) Quid enim est pudicitia, nisi vnius scientia viri? Actum aiunt, ne agas. Aiunt dicimus, cum prouerbium significamus. Acta res est, de qua sententia prolata sit. [Donec perfecero hoc) Virgil. Donec me flumine viuo Abluero. [Perfecero) Pro perfectam. [Ineptis) Vt a sapientia, sapis dicimus, ita ab ineptia, ineptis. [Si ne modo) Hæc minantis sunt verba. & bene, imitatus est .n. comminantem. [Tuus est dānatus gnatus, non tu) Ludit Phormio, cum dicit, non tu, & contemptibiliorem in hac causa sibi senē, quàm Antiphonem fuisse, dicit, simulque ætatem illius esse despectam. [Tuus est damnatus gnatus, non tu) Pro voluntate cōtendentis est prolatio sententiæ. [Illum putato quæ ego nunc dico, dicere) Definitiue respondit. [Cum vxore hac) .i. tali. [Tute idem melius feceris) Locus est hic, vt ostendat Phormio de compacto egisse cum Antiphone. [Tu te, idē melius feceris) Quidam sic intelligunt, Tu te idem melius feceris, vt senex potius taceat, quàm eijciat filium. Artificiose autem loquitur Phormio vt adimat suspicionem seni consensionis & conuētionis inter parasitum & filium. [Sedulo) Sine dolo, instanter. [Dissimulat) Fingit, mentitur. [Quin quod est ferendum, feras) Cur non, inquit, accommodas necessitati voluntatem? [Quæ tuam senectutem oblectet) Nō te, sed senectutem tuam. [Minus vero irā) Contemnentis est, dissuadere iracundiam. [Hoc age) Annuētia est. [Dixi Phormio) Dixi solēt dicere perorata causa. [Dixi Demipho) Mire comminationem, & ferocitatem eius imitatus est similis verbo. [Si quid opus fuerit) Hæc repentina discessio habet

habet aliquam maiorem litigaturi denūciationem. Et bene breuiter ne multiloquio infringeretur superior comminatio.

GVIDO.

EN vnquam &c.) In hac scena habetur controuersia inter Demiphonem & parasitum nuptijs factis in absentia patris, qui pater cupit summopere à filio puellam abijci, quod impedire nititur Phormio parasitus. D. En.i.verum, & est haber indignationis, vos mei aduocati audiuis vnquam iniuriam factā esse contumeliosius.i.iniuriosius, & cum maiori contumelia cuiquā .i.alicui homini, quàm hæc iniuria est facta mihi, quæso adeste, id est tanquam patroni & amici præsidio sitis mihi, & auxilio. G. Demipho est iratus. P. Quin.i.quinimmo, tu Geta age hoc.i.fac quod tu nunc facis.s.tace. nam eo loquente alter tacebat, & ideo hoc dicto silentium innuit, iam hic est sceleratus signum. ego agitabo.i.perturbabo, commouebo. versabo, succussam (vt dicunt) hunc, per contemptum dicitur.i.senem. Proh Deum i.Deorum immortalium, fidem imploro supple Demipho negat, id est, est ne verum, quòd Demipho negat hanc Phanium esse cognatam sibi, & iterum repetit, ostendens maiorem indignationem, & maiorem exclamationem. Demipho negat hanc sibi cognatam. G. Ipse negat sine dubio. P. Neque pro & non subaudi verum est, qui dicit ne se non scire.i.nō cognoscere patrem eius Phanij, qui fuerit, vel qui fuerit pater eius, vel de cognatione scois, vel ille modus dicendi ponitur pro hoc est, ne verum se nescire, qui fuerit pater eius puellæ. G. Negat se scire qui fuerit pater eius Dem. opinor ipsum esse Phormionem, de quo aiebam. alloquitur suos, aduocatos hoc dicens, cū animaduertit parasitum sequimini me properantem ad eum conueniendum. P. Nec.i.& non, subaudi dicit subaudi dicit se non scire ipsum Stilphonem (quem Phormio fingit esse patrem puellæ) qui fuerit, idem loquendi genus sit prius.i.dicit se non scire qui fuerit ipse Stilpho. G. Negat se scire qui fuerit Stilpho. P. Quis ipsa misera puella relicta est egens.i.inops, propterea parens.i.pater eius ignoratur à suis propinquis. ipsa autem puella negligitur, quia pauper & egena, nec ab aliquo recognosci amice potest sine lite, vide quid auaritia facit. G. Si insimulabis.i.si accusabis. Nam insimulare est crimen ingerere, & insimulatio est falsi, vel veri criminis accusatio, & insimulari genitiuo iungitur. Si insimulabis herum meum malitiæ.i. improbitatis, male audies à me.i.ego quoque te accusabo, & probra tibi ingeram, ac conuitia. D. O audaciam.i.miror tantā inesse homini isti temeritatem, etiā ipse aduenit accusatum me vltro.i.non lacessitus. Phorm. nondum herus à Phormione compellitur. Nam nihil est iam quod, id est propter quod succenseam, id est irascar adolescenti Antiphoni, quòd in hac re pugnauerit, si minus.i.si non nouerat illum Stilphonem puellæ patrem. quippe, quia certe homo, scilicet pater puellæ erat supple, iam grandior, id est grandæuus, grandis natu, comparatiuum pro positiuo. Grandis autem sæpe dicitur de ætate, vt Grandior Nestore dicitur qui Nestorem vincit ætate. ergo iam homo erat senex, erat pauper, cui vita erat, id est sustentabatur opera, in ablatiuo.i.industria, labore corporis.i per laborem suarū manuum, vel cui vita erat.i.consistebat in opera.i.manuali operatione, & quotidianis lucellis. ipse fere.i.vt plurimum, & (quod dicunt) communiter, continebat se ruri.i.viuebat in agris operi insudans assiduo. Continere dicitur, qui contra voluptatem se continet, vnde contenti dicuntur in malis durantes. Ibi, id est rure, ipse habebat agrum colendum.i.arandum de nostro patre.i.conduxerat illum agrum quem coleret ea patre nostro, ex partem illi fructuum daturus, aut pecuniæ summam soluturus. interea.i.dum viueret ita ægre victum quæritans, sæpe ipse senex, id est iam grandis & grauis annis, narrabat mihi hunc suum cognatum s. Demiphonem negligere se, quòd pauper esset, at.i.sed quem virum Demipho negligebat supple interrogat, deinde sibiipsi respondet, negligebat virum optimum in vita.i.in actu & moribus, quem virum viderim.i.quem cognouerim, vel in vita dic pro cum viueret. G. Videas.i.aspicias bene, vt.i.qualiter narras.i.prædices te Phormionem, atque illū Stilphonem, quasi dicat, aspice quomodo te iactites & illum laudes. P. Abi, id est discede, facesse hinc in malam crucem, quasi dicat, (quod dici solet) vade ad patibulum. Nam ni.i.nisi, existimassem.i.iudicassem, eum Antiphonem esse ita.i.optimum in vita, nunquam caperem inimicitias.i.contentiones, discordias, simultates tam graues.i.molestas.i.contra nostram familiam. ob hanc.i.propter hanc puellam Phanium quam familiam nostram is Demipho aspernatur, recusat, auertit, contemnit, non agnoscit. Aspernari enim significat nō solum corpore auertere, sed etiam animo est autem ductum ab aspero. Capere dicimur cum id quod in nobis est assumimus, vnde capere pro eligendo ponitur. quam ergo familiam is Demipho aspernatur nunc tam illiberaliter.i.tam inique, tam iniuste, tam inhumane. Illiberaliter dicebant factum si quis excessisset omne genus maleficij. G. O impurissime.i.improbissime, pergin'.i.perseueras ne, male loqui.i.male dicere hero absenti.i.domino meo in absentia eius. P. Hoc.s.male dictum, aut vt male dicatur, est dignum illo hero tuo.i.i dignus est cui male dicatur. G. O carcer.i.carcere digne, & qui dignus es, qui in carcerē detrudaris. ain'.i.dicis ne tandem dominum meum esse contumelia dignum, vbi tandem habet quiddam vrgens & accelerans. D. Vocat Demipho summissa voce Getam sic inquiens ò Geta. G. Geta eum non audiens pergit in incepto sermone, qui dixerat, ais tu tandem carcer excruciator.i.excruciator, vexator, bonorum.i.iustorum virorum, & contortor.i.conturbator legum ciuilium. D. O Geta. P. Responde illi, hoc dicit voce summissa. G. quis est ille homo, qui me vocat, deinde conuersus, & animaduerso sene, inquit. Hem, interiectio hic agnoscentis vocantem. D. Tace. G. Hic parasitus nunquam cessauit dicere tibi absenti contumelias indignas te.i.quas non meruisti. & dignas se.i.quas ipse debet audire. D. Ohe interiectio est satietatem vsque ad fastidium designans, quasi ostēdat Getam plus iusto pro se locutum videri, proinde illi silentium imponit inquiens. ò Geta desine.i.desiste ab his probris. Deinde se conuertit ad parasitum dicens. O adolescens Phormio. Senes solent eos, qui minoris sunt ætatis appellatione iuuenis, vel pueri, vel adolescentis nuncupare, ideo vocat parasitum adolescētem, ait Don. Primum.i.in primis, ante omnia, peto abs te cum bona venia.i. sine ira, & discordia, sed cum bona pace & tranquillitate, atque facultate ea te prius petita, peto hæc quæ sequuntur, respondeas mihi si potis est.i.potest placere tibi, tibi esse cordi, quem hominem ais fuisse istum amicum tuum, cuius causam tantopere egisti aduersus filium, & ais dixit, tanquam de eo, qui vana loquatur, dicere.n.dicitur de his, qui calidiora loquuntur. Explana.i.manifesta, expone mihi, &.i.etiam, q.i.quo modo, vel vnde dicere me esse cognatum sibi. P. proinde, pro perinde.i.ita, expiscare pro expiscaris.i.inquiris diligenter, quasi.i.tanquam si non nosses.i.cognouisses, al.j noris.i.quasi non noueris. Expiscari est diligenter quærere vbi nam pisces lateant. D. dicis supple quòd nossem.i.nouissem eum, vel ais tu me perinde expiscari, ac si nō nouissem. P. ita dico. D. ego nego me nosse supple istum tuum amicum, quem mihi cognatum fuisse dicis, tu Phormio qui ais me nosse aliquando eum, redige.i.redire in memoriam mihi. P. eho, interiectio, defatigationem quandam ostendens, atq; illusionem, quòd non nouerit senex suos cognatos, tu non noras .i.noueras, dum viueret tuum consobrinum.i.ex sorore matris tuæ natum. D. enecas.i.(quod dicitur) cogis me mori talia dicendo, Dic nomen.i.dic quo nomine vocabatur, aut quod erat ei nomen. P. vis vt dicam nomen, dicam maxume.i.libentissime. D. quid? cur taces.i.cur non dicis nunc nomen eius. P. hercle perij, perdidi nomen.i.sum nominis oblitus, & hoc dicit summissa voce ad Getam. D. hem, interiectio indignantis, vel deprehendentis malitiam, quid ais? P. ò Get. si meministi.i.si recordaris illius nominis quod dictum est olim subijce.i. suggere, subministra. Deinde inuenta alia dilatione indignanter subdit, hem, non dico tibi nomen.i.nolo tibi dicere nomen, quasi per ironiam dicitur, non noris.i.quasi nescias nomen eius cognati, aduenis tentatum.i.ad tentandum siue ad experiendum sciamus id nec ne, cum optime tu te teneas. D. egon'.i.verum ne dicis quod ego tento.i.facio periculum de tua notitia simulate ista quærens? q.d. non tento. Gre. Summissa voce. Get. subijcit nomen esse Stilphonem dicens. Stilpho est sup. nomen defuncti cognati. P. atque adeo.i.certe, quid mea refert. sup. eius nomen proferre.i.quid ad me spectat dicere nomen eius. Deinde indignanter subdit eius tanquam subito inuentum. Stilpho est nomen eius, siue Stilpho est cognatus. D. quem dixisti.i.quem hominem protulisti vel nominasti. P. inquam.i.iterum dico tibi noueras Stilphonem. D. neque noram.i.noueram illū Stilphonem, neque quisquam fuit mihi cognatus isto.i.tali nomine Stilphonis.i.qui habuerit talem appellationem. P. ita ne, id est verum ita est vt dicis, vel ita dicis? non te pudet horum.i.non afficeris pudore dicendo talia verba? At.i.sed si ille cognatus reliquisset rem.i.substantiam suam.i hereditatem decem talētum per talentorum per syncopem. Talentum (vt vult Seruius) secundum varias gentes pondus est varium, sed apud Romanos talentum est septuaginta librarum, vt ex Plaut. colligi- ... se testatur.

Dein

Deinde intercipit sermonem senex summissa voce dicēs. D. Dij malefaciant tibi. P. Prosequitur inceptum sermonem.i.si reliquisset hereditatem decem talentorum, tu Demipho esses primus proferēs.i.narrans,memoriter.i.(quod dr̃ inepte)corde tenus, q.d.sine aliquibus scriptos progeniem.i.sobolem, genealogiam vestram, vsque.i.eodem tenore, & ductu ab auo atque atauo.i.à remotis maioribus longe repetendis,vbi vsque est aduerbium.
D. Ego sum sup.ita iratus ac superbus vt dicis? esto quāuis non sit verum si ego aduenissem ad iudicia,tum.i.tunc cum disceptatum est de hac cognatione,ego dicerem qui.i.quo modo,vel vnde esset mihi cognata illa puella,itidem.i.similiter,cum tu assueris fac id quod efficeres videlicet,cedo.i.dic,qui.i.vnde es est mihi cognata. G. En.i.ecce,q.d. Iam video te disceptantem mi here. Recte expugnas vel dicis sup. Heus,aduerbium vocantis,seu incitantis,tu caue.i.prouide tibi,& ab illo cauere stude. P. Ego expediui.i.explicui, dilucide i clare, iudicibus quibus oportuit me expedire,quomodo esset tibi cognata,si tum.i.tunc,vel deinde,id quod dixi iudicibus fuerat falsum,cur filius tuus non refellit,in præterito.i.non redarguit est,non confutauit illud esse falsum. Nam refellere est arguendo falsum ostendere. D. Narras mihi filium.i.loqueris mihi de filio,de stultitia cuius filij non potest dici,vt dignum est dici.i non potest ab aliquo dici,quod eius stultitia meruit vt diceretur. P. At tu Demipho,qui es sapiens adi magistratum.i.vade ad homines in officio constitutos,puta ad iudices, vt ipsi magistratus reddant tibi iterum.i.secundo, iudicium.i.sententiam de eadem causa,quando quidem.i.quia certe, tu solus sine alio regnas.i.more regum solutus es legibus, & libertatem opprimis,& tibi soli licet adipisci.i.assequi, obtinere: hic.i.Athenis,vbi leges vigent & libertas,bis.i.iterum,iudicium .i.sententiam de eadem causa, & hæc omnia per ironiam sunt dicta. D Et si.i.quamuis iniuria est mihi facta verum tñ potius est sup.sine factus est mihi dare,dotem.s.id quod lex iubet, vel id.i. propter id,quod lex iubet,itidem.i.similiter,vt.i.sicut, si sit vere cognata mea. Potius est ergo id facere,q̃ sector.i.exerceam,lites .i.controuersias negocia, causas, aut q̃ audiam te ita blaterantem, & mihi detrahentem. Abduce.i.tecum educe in domum tuam hanc puellam, accipe pro dote quinque minas.i.quinque libras. P. Ah,ah,hæ,hic risu destruxit quod prætendebat senex, homo suauis.i iucundus ac lepidus es supp.ridendo hoc dicit.
D. Quid est propter quod rides. Num.i.nunquid,q.d.non postulo iniquum.i.rem iniustam,an.i.vtrum, ne quidem.i.nec etiam, adipiscar.i.obtinebo id quod est ius publicum.i.totius cōmunitatis. P. Quæso ne.i.vtrum,tandem est supp. ita vt sequitur,vel sic,ne.i.vtrum,tādem lex iubet ita.s.dare mercedem ei.i.cius Phanio exori Antiphonis,& amittere.i.à se dimittere, vel amittere .i.perdere eam itidem.i.similiter vt sine,vbi.i.qñ,abusus sis.i.aliquis abusus sit meretricem, pro meretrice, quam soluit & a se amittit. Vtimur cum honore,abutimur cum iniuria vbi abutor iungitur accusatiuo more antiquo,vt Diomedes testatur, vel potest ablatiuo. Verum lex iubet dare ei Phanio eius mercedē,& amittere à se itidem,vt.i.tanquam meretricem,vbi.i.qñ abusus sis ea, & melior est ista structura meo iudicio. An.s.vtrum,ciuis,in lege minime.i.Phanium puella iussa est dari proximo.i.suo cognato, vt ne quid.i.et non aliquid amitteret in se turpe.i.inhonestum, puta aliquid lasciuiæ,propter egestatem.i.propter inopiam,& pauperiam victus, et degeret ætatem.i.et traduceret vitæ suæ tēpus cum vno viro,& bene nam pudicitia est totius sciētia viri,ait Donat.quod.s.et degat ætatem cum vno,vetat.i.impedis. D. Quidem.i.certe. iussa est dari ita (vt dicis) proximo,per ironiam dicit,at vnde.i.ex qua occasione,nos sumus ei proximi,aut quamobrem.i.quare sumus ei proximi. P. Ohe, interiectio hominis affecti fastidio ob inculcata,& repetita sæpius silia,Aiunt.i.dicūt homines.i.ita fertur,ita dicitur,hæc ponuntur, vbi prouerbium est,ne agas actum.i.ne retractes quod iam est confectum,iudicatum,& conclusum. Acta res est,de qua sententia prolata est.
D. Non agam actum,immo.i.sed non desinam.i.non cessabo,donec.i.quousque,perfecero hoc.i.donec deduxero hoc negocium ad exitum. Phor.ineptis.i.insanis,efficeris ineptus,& desipiscis, & (quod dicitur) tu agis stolidum,Nam sic à sapientis sapis dicimus,ita ab inepta ineptis,declinatur aūt ineptio ineptis ineptiui ineptire. D. Sine modo,verba sunt cōminatoria,quasi (quod dici solet) Dimitte mihi facere,& videbis quid ego sim facturus, quasi sine.i.permitte,modo.i tantūmodo.i.patientiam habe tantūmodo,& videbis,quid faciam tandem. P. Postremo aduerbiū .i.denique. O Demipho,nihil rei, negocij est nobis tecum .i. (quod inepte dici solet) nihil habemus ad faciendum tecum.vbi etiam dicendum,nil nobis. rei aut negocij tecum est, tuus gnatus.i.tuus filius Antipho,est damnatus vt ducat Phanium,non tu es damnatus ad id faciendum, nam tua ætas iam præterierat ad ducendum.i.ad vxorem capiendam,iam non idoneus es propter ætatem. D. Ego puto illum filium meum dicere omnia hæc, quæ dico nunc, aut si non dicat idem quidem.i.certe, prohibeo ipsum filium domo.i.à domo mea reijciam, seu arcebo ne ingrediatur cum hac vxore Phanio. G. Submissa voce dicit, heus meus est iratus. P. Tute.i.tumet, melius.i.magis congrue, & conuenienter,feceris.i.facier idem quod tu dicis,videlicet prohibebis ipsum domo cū vxore &c. quod dici solet,melius erit q̃ tu facias illud quod minaris, quasi ostendat sese nihil habere commercij cum Antiphone. D. O infelix.i.infaustle mihi, itaū.i. verum paratus es facere ita omnia aduersum me.i.contra me,vel facere me aduersum omnia.i.contra omnis. P. Summissa voce alloquitur Getam,hic senex metuit nos, tam etsi, id est quamuis, dissimulat.i.fingit,ac mentitur, sedulo.i.instanter, quasi sine dolo. G. Bene habent.i.bene se res habent,principia sunt sup. tibi.i.in habes bona principia ad cetera consequenda, ad quæ niteris,atque tendis. P. Quin.i.quinimo, feras.i.toleres,sustineas æquo animo id quod est ferendum.i.tolerandum, feceris.i.efficies,tuis factis.i.per tua facta,dignū .i. rem dignam, et simus amici inter nos. D. Egon'.i. verum ego,expetam.i.desiderem,optem tuam amicitiam,quasi dicat non, aut verum velim aut visum.i.videre,aut auditum.i.audire te,quasi dicat non.
P. Concordabis.i.si concorditer viues cum illa nuru tua,habebis unum quæ oblectet.s.consoletur, foueat tuam senectutem Respice ætatem tuam.i.rationem habeas ætatis tuæ. D. Ipsa oblectet te non me, habe eam tibi.i.cape eam pro te, quoniam mihi non est cordi. Phorm. vero.i.sed minue iram contemnendo dicis,quasi dicat, (quod dici solet) & amore Dei compescere iram,vel non reasci Demea age hoc quod dixi.s habe eam tibi & abduc a nobis. Iam satis verborum est.i.sufficiunt ea,quæ dicta sunt,nisi tu properes abducere.i.auferre à nobis mulierem Phanium. ego eijciam illam. ò Phormio. ego dixi vno verbo quod volebam. P. Si tu attigeris illam puellam secus.i.aliter,quam dignum est.i.quam decet liberam mulierem attingi,ego impingam.i.impellam,illidam,suscitabo tibi grandem dicam,à dica dicæ i.magnam causam,seu controuersiam, seu magnum libellum iniuriarum, vt prius dictum est. O Demipho dixi quemadmodum prius dixeras. Deinde vocat Getam recedendo,heus,aduerbium vocantis. si quid fuerit opus præsentia mea.i.si in aliquo fuerit mea præsentia opus inuenies sup. me domo.i.in domo. G. Intellego.i.capio quid velis.

ARGVMENTVM) Concertant inter se primum Geta & parasitus ad ludendum senex,deinde senex ipse cum parasito altercatur. [Pro deum) Fingit se certare cum Geta & bis repetit nomen deorum ad inuidiam & acrimoniam contentionis. Sequimini alloquitur aduocatos, quos instructos adduxit. [Quia egens) Inuidiose in Demiphonē. [Nam iam) Obiter purgat Antiph. [Sæpe interea) Et hoc inuidiose,ad irritandum senem. Aio' tandem. Hoc totum ficte Geta,ne cum Phor. sentire videatur. [Respoode) Hoc summisse parasitus. [Adolescens) Controuersia coniecturalis,fuit cognatus,non fuit. [Proinde) Calliditate obijcit,ne iuderet cogatur,quia nomen perdidit [Perij)Hoc ad spectatores. [Hem) Indignantis cum vociferatione. [Stilpho) Hoc tacite suggerit Geta,non audiente sene. [Neque ego)Contradictio. [Talentum) Syncope. & est exprobatio auaritiæ,qua deflectit à causa in personam,quia certam confirmationem non habet. [Dilucide expediui) Inhæret iudicato & filij silentium obijcit. [Filium nar.)Soluit à persona. [At tu)Ironia. [Et h mihi)Labascit senex ictus à parasito. [Ita ne tandem) Iterfortie interpretatur legem,& confirmat ab honesto, contra senem. [Actum,aiunt,ne) Prouerbium à iudicijs sumptum. [Sine modo) Comminantis. [Postremo tecum) Alia defensio per translationem,qua actorem declinat. [Infelix) Actiue,non qui patitur,sed qui affert infelicitatem. [Dixi Phormio) Confirmatio more causidicorum. [Dixit Demipho) Similis repetitio ad illusionem. LATO.

EN vnquam) Quanta sit inutilium hominum improbitas & animi malitia,qui ita sese comparare norunt,vt optimis etiā quibusuis & simplicibus negocium facessant,& illos suis iniquitatibus propellant, hac scena exprimitur. Est autem malitia, teste Cicer. in iij. de Diuin. versuta & fallax nocendi ratio. PETR. MARS.
Et Plato de Repub.iij. Peruersos,& versutos homines omnes artes nouisse,quibus melioribus viris imponere possent. [Auaritia vide quid fa.) Per exclamationem indicare vult Phormio, propter auaritiam pauperes, cognatos & amicos nihili fieri.
Quare recte dixit Cicero: Auaritia sanctissima quæque violari,

lsei,& eo vitio nihil esse neque tetrius,neque odiosius. [Ha ha hæ) Cacchinantis interiectio. Actum,aiunt,ne agas.i.quod iudicio determinatum est,rursum in quæstionem ne reuoces. Dicam impingam.i.graue actione tecum agam.

GLAR. SENARII sunt omnes. In 4. perperam Fidem additur in plerisque exemplaribus,quod admonet Don. In 5. vel bacchius est loco primo,vel creticus loco secundo. quod dicere malim, quàm i,elidere Phanium.Ita in 7. Eius monosyl.vel bacchius loco primo. In 13. O extra carmē videtur,nisi o propter vocalem imitatione Virgilij,corripiatur, & fit bacchius loco primo. In 16. ambigua lectio est Cui opera & Cui in opere, non ambigua tamen ratio in syllabis. In 21. Ioan. Abi hinc malam crucem,legit,quod alij Abi in malam crucem,legunt. & s,in Narras elidi putat. Ego puto creticum loco quarto,siue In,siue Hinc legas. In 23. vel Ob extra carmen est,vel pæan secundus est loco dactyli,vt dactylo fit præposita breuis syllaba. In 28. Ehem monosyllabum est. In 32. vel Mihi monosyllabum totum eliditur,vel loco quarto est creticus. In 33. Tuum ac Ais dissyllaba sunt,Fuisse quoque,nisi loco tertio sit creticus. Ita in 37. vel tuum monosyllabum,vel creticus est loco tertio. In 47. proceleusmaticus est loco secundo. In 49. bacchius est loco primo. quod malim dicere,quam s,elidere in Dicis. Sequentes duos versus bene emendauit Ioan.legendum.n.Ea post Cognata,& Cedo verbum ad sequentem pertinet versum. In 52. s, in Quibus eliditur,nisi loco quarto sit creticus. In 55. Cuius monosyll est. In 57.& 59. cretici in eadem cum præcedentibus syllabis. In 64. d, eliditur in Quid,nisi creticus sit loco tertio. In 66. Itidem vbi meretricem,legendum, & s,in Abusus eliditur, vt carmen ita legatur,

Ita ne tandem quæso, itidem vbi meretricem abusu's es.

Atque ita habet vetustius liber. In 67. Bi monosyllabum. In 72. Ne corripitur,non eliditur. In.74 Rei monosyllabum. In 78. Aut.ad superius pertinet carmen, nisi quis creticum loco primo ponere malit. In 79 si idem generis est neutri Te non eliditur, & omnino Fecerit ad finem versus ponendum. vt habet lib.vetustius. In 81. In pertinet ad versum superiorem. In 83. creticus haud dubius est loco secundo,& bacchius loco tertio. quanquā Tuis potest esse monosyllabum, quod effugium in cretico non est. Ita in 87. vel bacchius est loco primo,vel creticus loco quarto. nec est aliud effugium,quantumuis luctentur grammatici. In quinto à fine s,in Satis,in tertio s,in Secus eliduntur. quanquam illic bacchius, hic creticus esse potest.

ACTVS II. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Consulit Demipho aduocatos super filij coniugio, vnus suadet, dissuadet alter,tertius nihil dicit,qui se alterutri iungere debuit. Versatur autem in deliberatiuo.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena deliberatio continetur, in qua consuluntur aduocati,quorum vnus suadet,alter dissuadet,tertius qui in sententiam alterutrius accedere debebat, eiusmodi incertum produxit consilium, vt rursum fuerit operæprecium deliberare. ADDITIO. *Animaduerte hic exemplum, & ingenium aduocatorum,qui consilij nodum quoad possunt, ferè protelasse satagunt. Attende etiam, quemadmodum alter alterum venerari studuerit in hoc quod Hegio priorem loquendi locum Cratino honoris gratia defert, quam sanè proloquendi discretionem nos quoque imitari decorum est. Cæterum si miram Poëtæ artem singularem compositionis facundiam, energiam sententiarum pregnantem,paulo diligentius & introspicere,& rimari voluerimus, inueniemus procul dubio Terentium nostrum omnium lepidissimum familiarissimum,moralissimum.*

Senarij.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINVS, CRITO.

QVANTA me cura, & solicitudine afficit
Gnatus, qui me & se hisce impediuit nuptijs.
Neque mi in conspectum prodit, vt saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quid ue sit sententiæ.
Abi tu, vise redierit ne iam,an nondum, domum.
G. Eo. D. videtis quo in loco res hæc siet:
Quid ago? dic Hegio. H. ego Cratinum censeo,
Si tibi videtur. D. dic Cratine. CRAT. me ne vis?
D. Te. CRAT. ego quæ in rem tuam sint,ea velim facias. mihi
Sic hoc videtur. quod te absente hic filius
Egit, restitui in integrum æquom est, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc Hegio.
H. Ego sedulo hunc dixisse credo: verum ita est,
Quot homines, tot sententiæ: suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. dic Crito.
CRIT. Ego amplius deliberandum censeo:
Res magna est. H. nunquid nos vis? D. fecistis probe:
Incertior sum multo quàm dudum. G. negant
Redijsse. D. frater est expectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
G. At ego Antiphonem quæram, vt, quæ acta hic sunt, sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

DONATVS.

QVANTA me cura, & solicitudine afficit gnatus) Cura est in spe bonorum: Solicitudo in metu malorum.[Quanta me cura,& solicitudine) Hęc deliberatiua est,in qua tres aduocati sunt, quorum vnus suadet,alter dissuadet, tertius qui se alterutri addere debuisset, eiusmodi sententiam dicit,vt rursum deliberatione opus esse videatur. [Ego Cratinum censeo) Potest ego distingui,vt subaudiatur,Ego dicam? [Quæ in rem tuam sint) Bene principio beneuolentiam suam cōmendauit,& sic consilium dedit. [Æquum est) Ab honesto. [Et bonum) Ab vtili.[Et id impetrabis) A possibili. Et breuiter deliberatiue tres locos tetigit,Iustum,vtile,& possibile. [Ego sedulo hunc dixisse credo) Artificiose personam defendit, sententiam reprehensurus,ne si inimicus sit,adimat auctoritatem sententiæ suæ. [Verum ita est) Subiunxit locum ὀνειδισμὸς oratorie,vt inuidiæ contradicturus occurreret. [Mihi non videtur) A possibili.[Quod sit factum legibus) Hic alio ordine locos suasoriæ tetigit.primum à possibili,secundum ab honesto.[Et turpe inceptu est) Ab honesto. Vtilitatem autem prætermisit per artem,quæ, vbi non potest fieri frustra spectatur.[Res magna est) Causa amplitandi sententiam.[Incertior sum multo quam dudum) Ex tribus enim vnus suasit,alter dissuasit,tertius nihil dixit.[In tempore huc se recipere) εὔκαιρος. Salust. Maximeque ferocia regis Mithridatis in tempore bellauit.

GVIDO.

QVANTA me &c.) Hæc est deliberatio in qua aduocati sunt quorum vnus suadet,alter dissuadet,tertius eiusmodi sententiam dicit,vt rursum deliberatione opus esse videatur. D. Quanta cura,exclamando lege,& quanta solicitudine,q.d.magna gnatus meus.s.Antipho afficit me. Cura est in spe bonorum,solicitudo in metu malorum. Qui.s.filius impediuit.i.intricauit,inuoluit,implicuit me & se, hisce nuptijs.i.per has nuptias, neque filius ipse prodit.i.emergit comparet mihi, in conspectu.i.ante oculos,vt saltem sciam quid dicat ipse de hac re.i.de his nuptijs, ve.i.vel, qui sententiæ sit ei.i.quam habeat sententiam & opinionem de hac re, tu Geta abi uise.i.vade ad videndum ne.i.vtrum, filius iam redierit domum, an nondum.i.non adhuc redierit. G. Eo.i.vado ad videndum. D. Vos aduocati videtis in quo loco.i.in quo statu hæc res sit.i.negocium de nuptijs, ò Hegio dic quid ago.i.agere debeo. H. Ego censeo.i.iudico. Cratinum debere sup. prius dicere si tibi videtur.i.bonum & decens esse iudices. D. ò Cratine dic quid agere debeo. CRAT. Ne.i.vtrum vis me dicere. D. Volo sup.te dicere. CRAT. ego velim.i.volo,q facias ea quæ sint in rem tuam.i.in tuam vtilitatem,hoc est

quæ

quæ sint tibi, vtilia, hoc quod sequitur, videtur mihi sic. i. est mea opinio, & sententia talis, æquum est. i. honestum ac iustum, & bonum. i. vtile est id quod filius egit hic. i. Athenis, te absente restitui in integrum. i. reduci in arbitrium tuum, & esse irritum, perinde ac si nihil factum esset ita, vt tibi integrum sit ac liberũ defendere causam, vt prius potuisses, vel sic intellige, æquum & bonum est te supple vel filium restitui in integrum. i. in libertatem & arbitrium huius rei non faciendæ, qui. i. quia, filius egit id te absente, qui modus dicendi ea iure sumptus est, vt liquet digestis de in integrum restitutione. Et id Demipho impetrabis. i. obtinebis id. s. vt restituaris, vel res restituatur in integrum, dixi. i. sententiam meam sum elocutus, quod verbum in fine orationum apponi consueuit. nam dicere, significat accommodate, apposite que loqui. Inde dictio dicitur oratio festiua, atque diserta. D. O Hegio dic nunc quid agere debeo. dic. i. eloquere. H. Ego credo hunc. CRAT. Dixisse sedulo. i. instanter & sine dolo, & quasi serio, verum. i. sed, ita est. i. ita se res habet, vel sic verum nomen, sic, ita est verum. i. hoc prouerbium verum est. s. Tot sunt sententiæ opiniones, quot sunt homines. cuique. i. vnicuique suus mos. i. proprius modus est, non videtur mihi. i. non mea sententia id quod sit factum. i. iudicatum, legibus. i. secundum leges, posse rescindi. i. retractari, & irritum fieri, & id. s. rescindere legibus factum, est turpe inceptu. i. ad incipiendum, vel incipiatur. D. O Crito dic. i. eloquere, quid. s. agam? CRIT. Ego censeo esse deliberandum. i. consulendum, amplius. i. latius, & accuratius. i. iudico esse opus ampliori deliberatione, res. i. materia, negocium causa, controuersia est magna. i. magni ponderis ac momenti. H. Nunquid. i. nonne aliquid aliud vis nos facere supple quod dictum est abire cupientis cum videat non esse vltra sua opus opera. D. Probe. i. recte fecistis, per ironiam dicit quasi optime consulastis. s. sum multo incertior. i. magis in dubio, qui dudum. i. paulo ante, quam dixisset is vestras sententias. Get. Rediit. G. Dicens filium non rediisse, domestici negant filium rediisse. i. debent quòd non rediit. D. Frater Chremes est mihi expectandus. exequar. i. faciam, complebo, peragam id consilium, quod is frater dederit mihi, de hac re. i. de his nuptiis, ibo percunctatum. i. inquisitum ad portum maris, quis reditionis est nauigio, quo ad. i. quousque recipiat se. i. se reducat, ac referat domum. G. At ego quæram Ant. vt sciat, quæ acta sint, hic. i. in hoc loco vbi est disceptatum de hac re, sed eccum. i. ecce hic prope video ipsum Ant. recipere se. i. se referre hoc in tempore. i. mane tempestiue, congrue, auspicato ac bona hora quod dici solet, dicit autem hoc seorsum a sene.

LATO. ARGVMENTVM) Consultat Demipho cum aduocatis, & incertior relinquitur. [Videtis] A periculo reddit attentos. [Sedulo] Probe & fideliter. [Quot homines] Prouerbia.

PETR. MARS. QVANTA me cura) Aduocatorum mores, qui plerúque magis illos à quibus consuluntur in errorem & ambiguitatem coniiciunt, quàm expediãtur, exprimit hæc scena. Est autem aduocatus generale nomen & nõ modo eum denotat qui alterius causam agit sed quicunque adest alteri in causa, officij gratia aduocatus appellatur, etiamsi nihil dicat aut agat, sed tñ parasitus sit defendere. Patronus autem, qui agit causam accolatu.

GLAR. ET hi sunt senarij. In secundo versu Et geminandum absq; coniunctione que, vt ita legatur versus,

Gnatus qui & me & se hisce impediuit nuptijs.

In tertio Mihi monosyllabum totum eliditur, vt sit Anapæstus loco primo. In 4. i, in Abi corripitur, nisi bacchium loco primo ponamus. Ceterum loco secundo dactylus est, & quarto Anapæstus. In 9 vel creticus est loco secundo, vel Tuam monosyllabum. In 14. vel Suus monosyllabũ est, vel s, ad finem amittit, vel denique bacchius est loco quinto, & Cuique dissyllabum. Est, in lib. Aldi perperam ad finem additũ. Annotauit hoc etiam Ioan. In vltimo vel d, elidit in Sed, vel bacchius est loco primo.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Antipho se vehementer incusat, quòd ita inconsulto patri se subduxerit, & causam suam alijs tutandam dederit. Rem totam denique ex Geta cognoscit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Antipho sese vehementer incusat, quòd ita inconsulto abierit, causamq; suam alijs defendendam reliquerit. Tum omnibus de rebus Getam quam sedulo interrogat.

Iambici tetrametri partim Catalectici, partim acatalectici, admixtis Trochaicis quibusdam.

ANTIPHO, GETA.

ENimvero Antipho multimodis cum istoc animo vituperandus es.
Ita ne hinc abijsse, & vitam tutandam dedisse alijs tuam?
Alios tuam rem credidisti, quàm te, animaduersuros magis?
Nam, vt vt erant alia, illi certe consuleres, quæ nunc tuæ est domi:
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:
Cuius nũc miseræ spes, opesq; sunt in te vno omnes sitæ.
G. Equidem heres nos iam dudum hic te absentem incusamus, qui abieris.
A. Te ipsum quærebam. G. sed ea caussa nihilo magis defecimus.
A. Loquere obsecro, quonam in loco sunt res & fortunæ meæ?
Nunquid patri subolet? G. nil etiam. A. ecquid spei porrò est? G. nescio. A. ah.
G. Nisi Phædria haud cessauit pro te eniti. A. nihil fecit noui.
G. Tum Phormio itidem in hac re, vt in alijs, strenuum hominem præbuit.
A. Quid is fecit? G. confutauit verbis admodum iratum patrem.
A. Heu Phormio. G. ego, quod potui porrò. A. mi Geta, omnes vos amo.
G. Sic sese habent principia, vt dico: adhuc tranquilla res est:
Mansurusq́ue patruum pater est, dum huc adueniat.
A. quid eum? G. aiebat,
De eius consilio velle sese facere, quod ad hanc rẽ attinet,
A. Quantus metus est mihi, venire huc saluum nunc patruum Geta:
Nam, vt audio, per vnam eius aut viuam, aut moriar sententiam.
G. Phædria tibi adest. A. vbi nam? G. eccum à sua palæstra exit foras.

DON. ENIMVERO Antipho multis modis cum istoc animo: pro, huius animi. Ennius, Optima cũ pulchris animis, Romana iuuentus. [Ita ne hinc abiisse, & vitam tuam] ὑπερβολή, vt, Inuidisse deos, patris vt redditus oris Coniugium optatũ & pulchram Calydona viderem? Et, Seruon' fortunas meas commisisti futili? [Alios tuam rem] Ab infinitiuo ad indicatiuum transitum fecit. [Credidisti] Pro putasti. [Pateretur mali] Legitur & potiretur, quia potiri τὸ πάσχειν fuit. Plaut. Hostium potitus est. [Spes, opesque sunt] Hæc quidem de his sunt, quæ amanti * Spes, opesq́ue sunt) Vt, Res fidesq. [Qui abieris] Mollius, quàm fugeris. [Sed ea causa] Quia abieris. [Nunquid patri subolet?] Conuenientia sua & Phormionis dicit. [Confutabit verbis] Conuincit, vt si diceres, refutauit. sed Refutatio in rem est. Confutatio in personam. [Ego quod potui porrò] De se mediocriter per ἔλλειψιν, moraliter tacis. [Ego quod potui porrò] Ordine. primo dominum, post Phorm. vltimum se posuit. [Huc saluum nunc patruum Geta?] Non optat saluum patruum venire sm Apollodorum. & ostendit non congruere salutem eius cum commodo suo. An non dicit malum esse & incommodum sibi, sed tantum magni terroris plenum aduentum patrui? [A sua palæstra exit foras] Bene pa-

lustram eiua dixit lenonis domum, in qua est exercitus amator assiduè. Plaut. Bacch. homo adolescens, Penetrem huiusmodi in palæstram, vbi damnis desudascitur.

GVID. ENIMVERO &c.) Hic Antipho se incusat quòd abierit, & deinde Getam de rebus omnibus interrogat. A. Alloquitur seipsum. Enimuero.i.certe, tu Antipho cum isthoc animo i. tu Antipho istius animi, vel habens istū animum, es vituperandus multis modis, Ita ne decet supple te hinc abijsse.i. discessisse, & dedisse i. commisisse tuam vitam tutandam i. defendendam, alijs Phæd & Getæ, & Phorm & bene vitam dixit, nam si abstraheretur ab vxore, putat se non posse viuere, sed mortis periculum esse subiturum, & decet te credidisse.i. putasse alios.i. Phædriam &c. magis animaduersuros.i. habituros curæ rem tuam.i. tuū negocium, quam te. Nam vt vt.i. vtcunque, hoc est qualitercunque alia, in neutro genere i. reliqua quæ debuissent curæ esse.i. se habebant, certe.i. saltem consuleres.i. prospiceres, seu prouidere debebas illi Phanio, quæ nūc est domi tuæ, ne quid.i. ne aliquid mali, ipsa decepta propter tuam fidem.i. per tuam promissionē pateretur. Cuius Phanij nunc.i. hoc tempore. miseræ.i. infelicis omnes opes.i. facultates sunt sitæ.i. positæ, collocatæ, in te vno.i. solo. G Equidem ò here.i domine. iandudum.i paulo ante, incusamus hic.i. criminamur, culpamus, redarguimus te absentem. qui abieris.i. discesseris. A. Quærebam teipsum. G. Prosequitur inceptum sermonem, sed ea causa.i. eo quòd abieris, nihilo plus defecimus.i. succubuimus, defatigati sumus in defensionem tui. A. Obsecro loquere.i. dic in quo loco.i in quo statu, res.i. negocia, & fortunæ meæ.i mea infortunia, vel mei casus sunt. nunquid subdolet.i. aliquantulum dolet. patri meo quòd abierim, neque subierim eius cōspectum. G. Etiam nihil.i. nullatenus, nullo modo dolet ei quòd abieris, quia ea hoc confidebat te nimio patris timore non audere subire conspectum eius. A. Et porrò i. deinde. quid spei est. G. Nescio, quid sperem. A. Ah, interiectio dolentis. G. Nescio nisi quòd sup Phæd. non cessauit eniti.i conari, laborare pro te. A. Nihil noui fecit ipsa Phędria, quoniam solitus est hoc facere. vel quia soleo pro eo idem facere, vel quia nihil mihi obtinuit noui suo nixu. G Tum.i. deinde. Phormio præbuit.i. præstitit, ostendit, exhibuit se hominem strenuum i. acrem fortem. itidem. i. similiter, in hac re vt.i. si ubi.i. sicut in alijs rebus. A. Quid is parasitus fecit. G. Ipse cōsutauit verbis.i. cōuicit per verba patrem admodum i valde iratum. A Heu, interiectio hic ostendit admirationem facti Phor. & approbationem. propterea subditur. ò Phorm. quasi dicat, multum tibi debeo, aut aliquid tale. G. Porrò i. deinde, vel certe. ego feci supple quod potui. A O mi Geta amo vos omnes. G Principia obtinendi voti sic se habent, vt dico ita, quòd consutatus est senex adhuc res est tranquilla.i. negocium nihil habet turbationis, & pater mansurus est.i. expectaturus est patruū s. Chremetem patrem Ph dnm i. quousque aduenerit huc. A. Quid i. cur mansurus est eum pater G. Vt aiebat.i. prout dicebat, velle.i. volebat se facere de consilio eius.i. ex eius consilio, quod attinet ad hanc rem de nuptijs istis, vel vt pro vt pore, vel quia aiebat se velle facere &c. A. O Get. quantus metus est mihi, .i. quantum timeo patruum meum.i. fratrem patris, venire nunc huc saluum i. incolumē, nam vt audio.i. intelligo, aut viuam, aut moriar per vnam.i. solam sententiam eius, quia sine Phanio nō potero viuere. G. Phædria adest.i. aduenit tibi.i. ad tuum solatium. A. Vtinam adesset. G. Eccum.i. ecce hic eum.s. exit.i. egreditur. foras a sua palæstra i. a domo lenonis in qua ipse amator assiduè exercitatus est. Plaut. Abstine à palæstra vbi demens desudastue.

LATO. ARGVMENTVM) Indicat Geta Antiphoni, quid actū sit. (Enimuero) Accusat se Antipho. & est præparatio ad futurum colloquium (Nam vt vt) Qualiacunque & est amplificatio a persona, (Suboler) Concordasse.s. cum Phorm. & sua sponte victum esse. (Verbis) Recte verbis, potius quam rebus. (Quantus metus) Amatoria oratio qua adolescens amorē anteponit pietati. (Palæstra) Citharistria, metaphoricos, nempe cuius amore exercetur.

PETR. MARS. ENIMVERO Antipho) Debere quenque suas res curare, nec fortunas suas & salutem defendendam alijs hominibus committere, præsertim talibus, qui cum nihil recte faciant, nec bonæ frugi sint, omnia in perniciem nostram machinantur, docet hæc scena. Nihil enim perniciosius, quàm semper ab alijs herere nec quidquam sibi ipsi consulere. Seneca ad Lucilium, Consilium tuum sic apud alios sit, vt abs te auctoritatem accipiat. Sic autem abs te auctoritatem accipiat, nec solus id probare videaris. Temeritas enim in assentiendo perniciosissima est.

Palæstram hic posuit pro ganeo, siue lustris, vel lenonia domo per metaphoram, quod illic continuo versetur, quemadmodum certator, aut athleta in palæstra quæ est locus, vbi luctatores nudi, & oleo quondam perfusi luctabantur. Vnde Papinius 3. Thebaidis appellauit vnctam palem.i. palæstram oleo perfusam.

GLAR. AT in hac scena magna est difficultas, quam leuiter attingunt quorum interest. Omnes sunt iambici versus. Primi quatuor tetr. catal. Et in primo quidem dijambus loco anapæsti loco primo ponitur, & dus, quod vltimam est eius versus a sequenti versu eliditur. In 2. versu vel Tuæ monosyl est, vel creticus est loco quarto. Ita in 3. Tuam monosyll vel bacchius loco secundo, & s, in Magis eliditor. In 4. Tuæ omnino tollendum puto. Decem deinde sequentes sunt acatal. In quorum secundo Cuius dissyllabum est, alioqui trochaicum tetram catal. fuerit. In 3. Equidem tertiæ personæ est, si quidem recte legitur. In 4. abijcitur s, in Magis. In 8. Hac re, legendum absque præpositione, & re corripitur, non eliditur propter vocalem sequentem. In 9 d, eliditur in Quid. In 12. creticus est primo loco. & est catal. cum 13. in quo Patruum dissyllabum est, præterea d, eliditur in Quid, & Eum dissyllabum. Quatuor deinde vltimi rursus sunt acatal Et in primo quidem Eius dissyllabum. In 2. Mihi dissyllabum Quod si vtrunque monosyl. fuerit, vtrunque trochaicum tetr. catal fecerit. Penultimus varie legitur, fiet aūt iambicus tetr. acat. si ita legatur. Nam vt audio, per eius vnam, aut viuam aut moriar sententiam. Ita vltimus, in quo quidam libris habent, Vbi nam est. aliuqui posterior de Vbi iungabitur.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Phædria lenonem orat, vt venditam militi Pamphilam non tam cito abducendam tradat, se intra triduum nummos adnumeraturum, quos pro illius redemptione sit pollicitus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc scena in petitione versatur, quæ sæpe deliberatiuum admittit locum. Phædria Dorionem ipsum Lenonem blande precatur & obsecrat ne Pamphilam militi venditam tam cito tradat, pollicetur enim se intra triduum Lenoni allaturum, quidquid pro eius redemptione promiserat, et id quidem cum fœnore alioquin perpessurum se fore, ni dederit argentum, vt sibi eripiatur, militiq; precium numeranti relinquatur. Itidem Antipho atque Geta Lenoni persuadere nituntur. ADDITIO *Attende hic duos Lenonum mores, lenia adolescentis amatoris blandimenta artifice Poëta admirandum in vtriusque descriptionem varietatis ingenium.*

Trochaici Tetrametri Catalectici admixtis Iambicis Acatalecticis. Vnus Senarius Iambicus.

PHAEDRIA. DORIO leno, ANTIPHO. GETA.

DORIO, audi obsecro. D. non audio.
P. parumper. D. quin omitte me.
P. Audi, quod dicam. D. at enim tædet iam audire eadem millies.
P. At nunc dicam, quod lubenter audias. D. loquere, audio.
P. Nequeo te exorare, vt maneas triduum hoc? quò nunc abis?
D. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres noui.
A. Hei, metuo lenonem, nequid suat suo capiti. G. idem egomet timeo.
P. Non mihi credis? D. hariolare. P. sin fide do. D. fabulę.
P. Fœneratū istuc beneficium tibi pulchre dices. D. logi.
P. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. D. somnium.
P. Experire, nō est longum. D. cantilenam eandem canis.

P. Tu

P. Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parens. D. garris modo.
P. Adeo ne ingenio esse duro te, atque inexorabili,
Vt neque misericordia, neque precibus molliri queas?
D. Adeon' te esse incogitantem atque impudentem Phædria,
Vt phaleratis dictis ducas me, & meam ductis gratis?
A. Miseritum est. P. hei veris vincor. G. quàm similis vterque est sui?
P. Neque, alia Antipho cũ occupatus esset solicitudine,
Tum esse hoc mi obiectum malum? A. ah, quid istuc autem est Phædria?
P. O fortunatissime Antipho. A. ego ne? P. qui quod amas, domi est;
Nec cum huiu' modi vnquam vsus venit vt conflictares malo.
A. Mihi domi est? immo, quod aiunt, auribus teneo lupum:
Nam neque, vt amittam à me, inuenio, neque vti retineam, scio.
D. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. eia, ne parum leno sies.
Nam quid hic confecit? P. hiccine? quod homo inhumanissimus:
Pamphilam meam vendidit. G. quid? vendidit? A. ain' vendidit?
P. Vendidit. D. quàm indignum facinus, ancillam ære emptam suo.
P. Nequeo exorare, vt maneat, & illo cũ vt mutet fidem;
Triduum hoc, dum id, quod est promissum, ab amicis argentum aufero.
Si non tum dedero, vnam præterea horam ne oppertus sies.
D. Obtundis. A. haud longum est quod orat, Dorio: exoret, sine.
Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicauerit.
D. Verba istæc sunt? A. Pamphilam ne hac vrbe priuari sines?
Tum tu præterea horum amorem distrahi poterin' pati?
D. Neque ego, neque tu. G. dij tibi omnes id, quod est dignum, duint.
D. Ego te complures aduorsum ingenium meum menses tuli
Pollicitantem, & nil ferentem, flentem: nunc contra, omnia
Repperi, qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.
A. Certe hercle, satis si commemini, tibi quidem est olim dies,
Quam ad dares huic, præstituta. P. factum. D. num ego istuc nego?
A. Iam ne ea præterijt? D. non, verum ei hæc antecessit. A. non pudet
Vanitatis? D. minime, dum ob rem. G. sterquilinium. P. Dorio,
Ita ne tandem facere oportet? D. sic sum: si placeo, vtere.
A. Siccine hunc decipis? D. immo enimuero Antipho hic me decipit:
Nam hic me huiusmodi scibat esse: ego hunc esse aliter credidi.
Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.
Sed vt vt hæc sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi
Miles se dare dixit: si mihi prior tu attuleris Phædria,
Mea lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandũ est. Vale.

DON. Dorio audi obsecro) Hæc scena in petitione est quæ sæpe admittit deliberatiuæ locos. [Dorio audi obsecro) Sunt qui sic legant, vt Dorio Phædria dicat, audi, leno: obsecro, iterum Phædria. [Quin omitte me) Quin, modo corripiendi vel imperandi vim habet, vt, Quin age. [Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti) [illegible], San capiti dixit cum dicturus esset, Phædriæ, vt, Dardanijque rogam capitis. [Fœneratum istuc beneficium tibi) .i. mihi a te fœneratum. Verum hercle hoc est: Bene ipse dictum suum confirmauit. [Cantilenam eandem canis) Ita dicit vt, Vetus & vulgata cantio. [Tu mihi cognatus) Ab honesto. [Tu parens, tu amicus, tu) Secunda [illegible]. [Phaleratis dictis) Honestis atque ornatis, quia dixit, Tu mihi cognatus, tu parens. Et quasi leno, irridet honestatem & despicit. [Miseritum est) [illegible]. [Hei veris vincor) Hoc sibi dicit adolescens. [Neque, Antipho alia cum occupatus esset solicitudo) Hoc dolet Phædria, quòd in eadem re laborauit Antipho .i. in amore, quodque amare contigerit. [Neq; Antipho alia) Minore aliqua solicitudine quam hæc est, quam nunc gerit. An alia, præter hanc, quam de me gerit. Ordo & sensus hic est, Neque tum esse mihi hoc obiectum malum, cum Antipho alia solicitudine esset occupatus leui quapiam, nõ hac de nuptijs, quæ est grauissima. [Vnquam vsus venit) Opus aut necesse fuit. [Auribus teneo lupum) Græcum prouerbium, [illegible]. [Ne parum leno sies) [illegible]. deest enim Verare. [Aere emptam suo) Bene suo, quasi de tertia persona. [Conduplicauerit) Coniunctiuum pro indicatiuo. i. conduplicabit. Hoc est aliter, Fœneratum istuc beneficium pulchre tibi dices. [Nihil ferentem, flentem) [illegible] vsitatũ veteribus. [Tibi quidem olim est dies) Hic Olim futuri temporis. Nam leno de accipienda ab adolescente pecunia diem constituerat, & inuenta meliori conditione, anticipauerat tempus cum adolescente præscriptum. [Iam ne ea præterijt?) Interrogatiue pronunciandum. [Non, verum ei hæc antecessit) Vrbane leno hæc antecessit, vt alij putant, meretrix vẽdita, vt alij dies qua lenoni constitutum fuit. An apte leno perfidus mentitur, vnde sequitur, Non pudet vanitatis? Ergo plus est Antecessit, quam Præterijt. [Non pudet vanitatis?) Apparet supra lenonem de perfidia anticipati temporis esse confessum. [Mea lege vtar) Lenonia. i. in qua semper cõmodum est prius, quam fides.

GVID. DORIO &c.) Hac scena Phædria petit a lenone Dorione, vt aliquandiu expectet, neque det militi Pamphilam quam illi vendidit propterea quòd Phæd. non afferebat pecunias pro emptione illius puellæ. pollicebatur enim se intra triduum allaturum quidquid est pollicitus, & quidem cum fœnore alioquin se facile passurum, vt puella eripiatur sibi, & militi tradatur precium danti. P. O Dorio leno. obsecro audi. D. Non audio. quia tu non affers nisi nugas, nec nummos profers. P. Audi parumper. i. paruo tempore. D. Quin. i. quinimmo, & habet vim corripiendi vel imperandi omitte me. i. quod dicitur, dimitte me in pace. tenebat enim cum ita puellam militi traderet. P. Audi quid dicam. D. At enim. i. sed certe iam tædet me. i. tędio affectus sum audire eadem. i. easdem res, millies. i. mille vicibus. P. At nunc dicam id quod audies libenter. D. Loquere, audio te. i. præbeo tibi aures. P. Nequeo exorare te. i. persuadere tibi, vt maneas. i. expectes hoc triduum. i. spatium trium dierum. neque tradas puellam alteri volenti dare pecuniam præsentem, quod cum audiat leno discedere cœpit, quasi nihil noui audiens, ideo subdidit. P. Idest Quo abis. i. discedis nunc. D. Mirabar si tu afferres mihi quidq; noui. A. Hei, interiectio dolentis metuo lenonem. i. redemptorem puellarum, quas postea vendat ne. suat. à suo is. i. assuat, appingat, adiungat, affigat, apponat, suo capiti. i. ne is eam se inducat sententiam, vt puellã alteri tradat, futurus Phædriæ maximo dolori. vel ne suat aliquid capiti Ph. vt vult dicere Donatus. i. ne aliquid apponat capiti. i. vitæ. P. Idest ne aliquid faciat quo languescat Phædriam pre dolore, vel idem ne impinguat aliquid capiti Phædriæ. i. ne illum verberat, aut fustiget, nam videbat eos à longe deterrantes, nam leno linquere eum volebat, & Phædria retinebat. G. Ego timeo. i. quod tu metuis. P. Non credis mihi. D. Ariolare, in secunda impersonali, ab ariolor aris verbo deponenti. i. diuina, nam ariolari est

diuinare, ab aris dictum. P. Sin.i.sed si, do fidem.i.facio tibi sanctam promissionem. nam dare fidem est sancte promittere. D. Fabulæ.i.nugæ, sunt omnes tuæ promissiones. P. Dices illud beneficium quod feceris expectando triduum esse fœneratum tibi.i.a te mihi sup. pulchre.i.commode, & venuste, nam sum tibi gratiam relaturus, & quidem cum fœnore & augmento, tanquam si illud beneficium mihi fœneraueris. D. Logi.i.ridicula sunt supple tua verba, seu dicta contemnenda, fabulæ nugæ, & declinatur logi logorum logos, sed in singulari dicitur logos, quod est græcum, & ita logi logorum à græco sermone est, vt inquit Nonius. Cic. pro Gallo, bene exponit quid sit logi locorum. Ego te certo scio omnes logos qui ludi dicti sunt animaduertisse. P. Credo mihi gaudebis.i.propter illud factum si expectaueris, vel gaudebis facto, p facere, aut fecisse, hercle iurantis est, hoc est verum.s.te gauisurum facto, & ita dictum suum confirmauit. D. Somnium est sup. quod tu dicis, q.d. non plus habet momenti tuum dictum, quàm somnium. P. Experire.i.proba, fac experientiam, siue periculum, non est longum tempus quod peto.s.triduum hoc. D. Cantis.i.cantas eundem cantilenam.i. nihil noui affers, in ijsdem stas nugis, & longis. Ph. tu eris mihi cognatus si hoc feceris, tu eris mihi parens.i.tanquam pater, tu eris mihi amicus. D. Modo tu garris.i.nugaris, vana effutis, & nullius ponderis. P. Adeon'.i.verum est verum te esse ingenio adeo duro.i.te hre naturam & mores ita duros, & inexorabiles.i. inflexibiles, impersuasibiles, a quibus, vel a quo ingenio.i.natura tua nihil potest exorari.i.obtineri, seu impetrari, es ergo natura ita dura, vt nequeas molliri.i.mulceri, mitigari, mollis fieri, & exorabilis, facilis, suauis ac mansuetus, neque misericordia, neque precibus. D. Adeon'.i.est ne verum, vel decet ne te esse adeo incogitantem.i.inconsideratum, atque imprudentem, vt se ducas.i.decipias me dictis phaleratis.i.ornatis, a phaleræ rarum tractum est phaleratus tum, & vt ducas.i.ducas tecum meã puellam gratis.i.sine precio & mercede. A. Lenonem sup. miserũ est Phædriæ.i.leno habuit misericordiam de Ph. & ironia est, dicit Donatus quasi longe absit a miserendo leno. Declinatur autem miseret miserebat miseritum est, vel mise ritum fuit, sicut tædet tædebat pertæsum est, vel fuit. Ph. interiectio dolentis & coniuncti, vtroe verbis.i.confusior. G. Quam.i.quantum, vterq. leno & Ph. est similis sui.i.suis vtens moribus, & quòd dici solet inepte) sunt bene de suo vultu, cum dicendum esse, sunt multum sui similes, quasi suis (pro se quisque) vtens moribus. P. Dolet Phæd. non posse sibi contigere, vt portatur puella eo tẽpore, quo Antiph. est occupatus alia solicitudine maiore, cuius comparatione minus sibi malum illud exprobaretur, neque hoc malum de emptione puellæ esset mihi obiectum.i.exprobratum, tum.i. tunc cum Ant. esset occupatus.i.detentus alia solicitudine grauiore, quia de nuptijs. A. Quia de Antiphone fecit Ph. mentionem, ideo subdit. ò Ph. quid illud est de quo loqueris, & es solicites? P. O Ant. fortunatissime.i.felicissimus. A. Ne.i.verum ego sum fortunatissimus. P. Continuat Ph. sermonem, tu.s. tibi, id quòd amas est domi, nec vsus venit.i.opus, aut necesse fuit, nam vsus sæpe capitur pro opus, nunquam tibi vt conflictares.i.frequenter confligeres, seu decertares cum huiusmodi malo homines.s.lenone. A. Mihin'.i.verum dicis quòd id, quòd amo est mihi domi, immo teneo lupum auribus.i.per aures, prouerbium est, ideo subdit quòd homines vulgo aiunt de illis, qui sunt perplexi & districti, quòd statim subdit, nam neque inuenio quo modo amittam à me eam vxorem.i.qua via reijciam à me vetante lege, neque scio vti.i.qualiter, retineam.i. eam mecum nolente patre. D. Illud ipsum quòd tu dicis. esse tibi in vxore, est mihi in hoc Ph. nam non scio qua via eum a me reijciam, & qua via retineam, cum desint nummi, vel in hoc dicit, pro in hoc negocio de emptione puellæ Pamphile. A. Eia hortantis, nunquid, q.d. non hic.s. P. Confecit.i.effecit, ne.i.vt non sis parum leno, q.d. nonne est verum quòd Phædria effecit, vt sis parum leno.i.vt non multum vendideris puellam ei. Ille est parum leno, qui parum vendit puellas, cum tamen soleãt lenones, quàm maxime possunt, eas venditare, & vt plurimum carissimo precio, & hoc dicebat Antiph. à lenonem, qui dixerat idem sibi esse in Ph. quòd erat Antiphoni in Phanio, q.d. scio, quare hoc dicas. quòd videlicet non vendideris puellam quanti volebas vendere, deinde excipit sermonem Phædriæ. P. Hiccine.i.verum petis an cõ fecerim ne sit esset parum leno, eo quòd ipse.s.leno inhumanissimus.i.crudelissimus homo. vendidit meam Pamph. amicam. G. Quid.i.cur. vendidit. A. Ain'.i.dicis ne quòd vendidit. P. Vendidit. D. Quàm indignum facinus.i.quantum magnũ malum, per ironiam dicit vendere ancillam.i.seruam emptam suo

ære.i.suis pecunijs. P. Nequeo exorare.i.obtinere, vt maneat.i.expectet, & mutet.i.variet, fidem.i.promissionem suam cum illo cui vendidit hoc triduum.i.duntaxat, per hoc spatium trium dierum, dum.i.quandiu, aufero.i.extorqueo ab amicis id argentum, quòd est promissum illi à me. Si nõ dedero argentum promissum, tum.i.tunc nec oppertus sis.i.ne opperiaris, hoc est expectes ab opperior opperiris oppertus sum, vel fuit, præterea.i.vltra triduum, ne quidem.i.ne etiã, vnam horam.i.per spatium vnius horæ. D. Obtundis me sup.i.mihi molestus es, & tædio afficis tuis sermonibus. A. O Dorio leno id tempus quod orat.i.petit non est longum, sine.i.permitte, quòd sup. exoret.i.obtineat, impetret quod petit, idem Ph. conduplicauerit, pro conduplicabit, coniunctiuum pro indicatiuo, tibi hoc præmium quod bene promeritus fueris.i.quod bene merueris, nam promeremur seu promeremus bona tantum cõmeremus autem aut cõmeremur mala. D. Isthæc quæ dicis sunt verba.i.deceptiones, vt Verba dat omnis amans, vel sunt verba, quæ verbotenus duntaxat afferuntur. nullam ad rem, seu nullũ ad effectũ proces suta Antipho, ne.i.verum, sines.i.patieris. Pamph. priuari hac vrbe, & abduci à milite in longinquas regiones, tum.i.deinde, præterea, insup potetis ne pati amorem horum Pãphilæ, & Phædriæ, sed masculinũ præponderat fœminino, distrahi dissipari, disiungi, dirimi. Don. neque ego potero, neque tu poteris pati eorum amorem distrahi, vel sit conceptio, neque ego, neque tu poterimus pati &c. G. Omnes Dij duint.i.dent tibi id, quod est dignum.i.id quod meruisti, & hoc pp illud quod dixit, neque ego, neque tu, quę verba oĩa possent accipi in partem deteriorẽ. D. Ego tuli.i.toleraui, complures.i.multos menses aduersum.i.cõtra ingenium meũ.i. meam naturam, te Ph pollicitantem.i.sæpe promittentem, & nihil ferentem.i.dantem, seu afferentẽ, tuli te inquam flentem, vt sine pecunijs me moueres ad miserationem, nunc contra.i. ediuerso reperi aliquem, q det omnia, neque lacrymet.i.lacrymas effundat at tu, da locum melioribus.i.ditioribus te. A. Hercle iuuantis est, certe si ego satis cõmemini.i.si bene recordor, & memoria repeto, dies est olim præstituta.i.præfinita tibi, qua die dare debeas, precium puellæ huic.s.lenoni. P. Factum est.i.tẽpus fuerat mihi prefinitum. D. Ego non nego illud.s.q dies fuerit mihi præstituta. A. Ne.i.verum iam ipsa dies.i. ipsum tempus præterijt.i.euasit. D. Non præterijt dies, verum.i.sed hæc dies antecessit ei diei præstitutæ, & ita est lenonia semper paratior puellam vendicare quidquid præfinitum sit. A Non pudet vanitatis.i.non te erubescis mentiri, ac mendacio fallere fidem, nam vanitas est mendacium. D. Minime.i.non me pudet dum.i.dũmodo, vel quandiu mendacium sit ob rem.i.propter vtilitatem. G. O sterquilinum.i.sordes ipsa, nedum sordibus. P. O O Dorio, tandem.i.sine longo sermone inde ne.i.verum, oportet te facere ita, vt sis ita mendax. D. Egò sum sic.i.ea mente, ea cõditione, & talibus moribus, si talibus moribus placeo tibi, vtere me.s. A. Siccine.i.verum sic decipis hunc Ph. D. Immo.i.sed enimuero.i.certe. A. Hic Ph. decipit me, nam hic Phæd. sciebat me esse huiusmodi talium morum ego credidi hunc Ph. esse alter.i.alio modo se habere ita vt non esset ita pecunijs vacuus. Is Ph. fefellit me, ego nihilo sum alter.i.alia mente, alijs ue moribus.i q fui prius, q.d. nihilo.i.in nullo sum nũc mutatus ab eo, qd prius fui, sed vt.i.qualitercunque hæc quæ dico sunt.i.se hñt, tñ ego faciam, hoc.i.tradam militi puellam miles dixit se dare, pro daturum esse mihi cras mane argentum, si ò Ph. attuleris mihi argentum, & prior.i.ante militem, vtar mea lege.i.mea consuetudine meo iure, seu more lenonio, vt is sit potior.i.melioris conditionis, qui est prior ad dandum pecunias. Lex autem lenonia est in qua prius commodum est, quam fides.

ARGVMENTVM) Certamen inter lenonem & Phæd. ob metum amittendæ citharistriæ, quo Lenonis improbitas exprimitur. Et est epitasis periculi alterius partis fabulæ. [Ario lare) Prouerbiale in eum qui nihil certi afferat emolumenti. [Fœneratum) Compensatum elegans metaphora. [Cantilenam) Prouerbium. [Tu amicus, tu) Plura dicturus erat, nisi interpellaret leno. [Phaleratis) Ornatis, metaphora, & ductes pro portaris. Nam respicit ad verbum nuptiale, quo sponsam duci dicimus, & antanaclesin facit. [Similis tui) Improbus leno, & vanus in promissis Phædria. [Conflictares) Actiue. [Auribus teneo) Prouerbium. [Eia, ne pa.) Ironica correptio. parum leno, id est, parum improbus. [Quid? vendidit?) Indignatio. [Opertus sies) Distuleris. [Pamphilam ne) Indignatio à persona & loco. [Hæc antecessit) Leno pridie exigit argentum, quam deberi cœpit. [Mea lege) Pro consuetudine, dicit, vel, lege, quàm præscribit Leno. LATO.

PETR. MARS. DORIO audi) Lenonum quanta sit improbitas & impietas qui præ lucro turpissimo omnem humanæ vitæ societatem contemnunt & aspernantur exprimitur hac scena. Quare adolescens apud Plaut. ait in Asin. Portitorum simillimæ sunt ianuæ lenonæ. Si affers, tum patent, si non est, quod des, ædes nō patent. Et ipsa Lena ibidem sic loquitur, Nam neque vsquam factam, nec pictum, neque scriptum in poëmatis, vbi lena bene agat cum quopiam amante, quæ frugi esse cupiat. Ariolare. i. rem ipsam coniectas me. tibi ne quidquam credere. Est enim Ariolari, coniectare & diuinare. Logi. Græcum est, significans inania verba, hoc est verba tantum sine re. Phalerata dicta, sunt bona verba, & ad fidem faciendam ornatissime composita, à phaleris equorum ornamentis. Persius, Ad populum phaleras ego te intus & cute noui. [Auribus teneo lupum). i. perplexus hæreo, nescio quid sine periculo agere possum. [Da locum melioribus) i. cede illis qui plus possunt, quam tu potes, & est argumentum à iusto. Sterquilinium, hoc est abiectissime & improbissime, homo dignus qui perpetuo in sterquilinio vitam degas.

GLAR. TROCHAICI tetr. catal. In quorum primo Quin videtur corripitur, nisi loco sexto sit antibacchius. In 5. Mihi dissyllabum est, & carmen finitur in Metuo. Alterum à Lenonem incipit. habet autem ante vltimam syllabam duos tribrachos, vt ti in Capiti corripiatur, non elidatur. In 10. creticus est loco sexto. In 11. ego collocem Tu, ante Pareos, nisi quarto loco amphibrachyn constituamus. Duodecimus ita legitur, in vetusto lib. Adeon' esse te ingenio duro, atque inexorabili, Quæ lectio placet. Decimussextus, vt sit alijs similis trochaicus tetram. catalect. ita legendus est,

Misertum est. P. Hei, veris vincor. G. Quàm est vterque sui similis.

Decimusseptimus absque dubio inter tot trochaicos est iambicus tetram. catal. nisi Neque sit extra carmen. Decimusoctauus si verbum Esse ante relatiuum Hoc legatur, trochaicus, alioqui iambicus tetram. acatal. fuerit 19. est certo trochaicus 20. si Venit esse præsentis temporis, trochaicus esset. Sed si præteriti, iambicus, sed Huius dissyllabum fiet, & creticus loco secundo. Vicesimussecundo ita legendus.

Nam neque quo amittam a me inuenio, neque vti retineam scio. In 25 vel Meam monosyll. vel creticus loco secundo. In 27. Nequeo tribrachyn facit absque elisione. In 28. Promissum legendum, non promissum. In 29. Oppessus duplici pp. In 30. s, in Obtundis, & d, in Quod elidenda, vt sit trochaicus tetram. catal. alioqui si alterum duntaxat elidatur, fiet iambicus tetram. acatal. Præterea in 31. i, in idem à superiore eliditur versu. In 33. istorum habet vetustus liber, non horum, & sanè tamen pulsat eam lectionem. In 35. vel Meum monosyll. vel bacchius loco sexto. In 36. Hæc pronomen ad finem versus ponendum, si quidem legetur. nam in quibusdam libris omissum erat, ego puto non omittendum. In 38. Si coniunctio post Satis ponenda, & verbum Est, post Olim. & bene habebit trochaicus. Ita in 39. Ego post illuc ponendum. In 40. Iam ea præterijt? vt recte ex Donato adnotauit Ioan. In sexto a fine Enimuero vel secundum corripit, vt sit anapæstus, vel producit, vt sit bacchius. Sequentes duo versos ex lege carminis trochaici, et vetustorum librorum obseruatione ita legendi sunt.

Nam hic me huiusmodi scibam, ego hunc esse aliter credidi.
Iste me fefellit, ego isto nihilo sum aliter ac fui.

Ita in priore versu Esse verbum semel duntaxat legetur, quod in alijs libris bis legebatur, & iste nimirum rectius, quippe quòd continuo pro eodem Phædria ceperatur. In penult. vel Peior monosyllabum est, vel bacchius loco quinto, Ita de mea dicendum vltimo versu loco primo.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Antipho Getam monet vt argentum inueniat quod detur Lenoni à Phædria.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena admonetur Geta de ratione aliqua ineunda, qua vel sit argentum Lenoni à Phædria promissum, quam subito extorquere, qua in re sibi Phormionis operam necessariam esse dicit. Geta hic pleraque comice & moraliter exprimit.

Tetrametri omnes, vt superiores. Dimeter vnus.

PHAEDRIA, ANTIPHO, GETA.

QVID faciam? vnde ego nunc tam subito huic argētum inueniam miser,
Cui minu' nihilo est? quòd si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. A. itane hunc patiemur Geta
Fieri miserum, qui me dudum, vt dixti, adiuuit comiter?
Quin, cum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?
G. Scio equidem hoc esse æquom. A. age ergo, solus seruare hunc potes.
G. Quid faciam? A. inuenias argentum. G. cupio: sed, id vnde, edoce.
A. Pater adest hic. G. scio: sed quid tum? A. ah, dictum sapienti sat est.
G. Itane? A. ita. G. sanè hercle pulchre suades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptijs tuis, si nil nanciscor mali,
Ni etiam nunc me huius quærere caussa in malo iubeas crucem?
A. Verum hic dicit. P. quid? ego vobis Geta alienus sum? G. haud puto:
Sed parum ne est, omnibu' quod nunc nobis succenset senex,
Ni instigemus etiam, vt nullus locu' relinquatur preci?
P. Alius ab oculis meis illam ignotum abducet locum?
Hem, dum igitur licet, dumque assum, loquimini mecum Antipho:
Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.
P. Quoquò hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,
Aut perire. G. dij bene vortant, quod agas: pedetentim tamen
A. Vide, si quid opis potes afferre huic. G. si quid? quid? A. quære obsecro,
Ne quid plus minus ue faxit, quod nos post pigeat Geta.
G. Quæro? saluos est, vt opinor: verum enim metuo malum.
A. Noli metuere: vna tecum bona, mala tolerabimus.
G. Quantum argenti opus est tibi? loquere. P. solæ triginta minæ.
G. Triginta? hui, percara est Phædria. P. istæc vero vilis est.
G. Age, age, inuentas reddam. P. ò lepidum caput.
G. aufer te hinc. P. iam opus est.
G. Iam feres. sed opu' est mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari.
A. Præsto est, audacissime oneris quiduis impone, & feret,
Solus est homo amico amicus. G. eamus ergo ad eum * ocyus. (* ocyus præsto vt sit. A. Nunqd)
P. Abi vero: dic, præsto vt sit domi.
A. Nunquid est, quod mea opera vobis opu' sit? G. nil: verum abi domum, &
Illam miseram, quam ergo nunc intus scio esse exanimatam metu,

Consolare: cessas? A. nihil est, æque quod faciam lubens.

P. Qua via istuc facies? G. dicam in itinere: modo te hinc moue.

DONATVS.

QVID faciam?) Oeconomiam ad futuram exitum comœdiæ. [Minus nihilo) Hyperbole. [Adiuuerit) Secundum u, pronunciari debet. [Adiuuerit comiter) Comiter, veteres dicebant περὶ τὸ κόσμον. [Quid faciam?) Comiter, quamuis vterque intelligat quid alteruter dicat, dissimulant tamen. [Ni etiam nunc me huius caussa quærere in malo iubeas crucem,) Quasi dicat malo aliud malum. [Relinquatur preci) Bene preci. [Pedetentim) Caute. à pedibus & tentando. [Pedetentim tamen) Hoc quidam sic accipiunt, tanquam Getæ dicat Antipho, vt caute aggrediatur senem fallere. [Istæc vero vilis est) Amatorie. [Solus est homo amico amicus) Apollodorus, μόνος φιλεῖν οἶδεν τοὺς φίλους.

GVID. QVID faciam? &c.) Hic admonetur Geta de ratione aliqua ineunda, qua possit argentum lenoni promissum citu extorquere. P. Quid faciam? vnde.i. à qua ratione seu à quo homine. ego miser inueniam nunc argentum promissum huic lenoni, & subito cui.s.mihi, minus nihilo.i. minus quam nihil est mihi.i. qui minus habeo quàm nihil, hyperbole, quod.i. sed si hic leno potuisset exorari.i. persuaderi, induci nostram sententiam, triduum hoc.i. hos tres dies, dicere enim recte possumus exorauit te hoc biduum. & tu exoratus es à me hoc biduum.i. te inducendo in meam sententiam obtinui hoc biduum, vel hoc biduum est à te persuasu impetratum, hoc argentum promissum fuerat mihi, quo illi satisfecissem; vel hoc biduu fuerat prius mihi promissum ab eo. A. O Geta ne.i. vtrum patiemur eum Ph. fieri ita miserum, qui Ph. dudum.i. paulo ante, vt dixisti mihi: adiuuerit me comiter.i. benigne, suauiter, non grauate, seu ægre, sed facile. nam comes sunt benigni faciles, suaues homines, qui errantibus comiter præstant viam non grauate. quin.i. quinimmo. cum.i. quando, vel quoniam, opus est.i. necesse est. experiamur.i. tentemus. reddere ei rursus.i. contra aduersum beneficium.i. vicem rependere ei pro beneficio, & quasi paria cum eo facere. G. equidem scio hoc esse æquum.i. decens, & iustum, vt rependantur tibi vices. A. ergo quia est æquum age.i. da operam, & experire ac de tuis viribus fac periculum, tu solus potes seruare hunc, ne aut præ desiderio, & amore, aut abscedat puellam secuturus. G. quid faciam? vt eum seruem. A. inuenias argentum. G. cupio inuenire ei, sed edoce vnde inueniam id argentum. A. Pater adest.i. prope est. hic.i. Athenis, à quo facile si velis tuis calliditatibus poteris quidquam extorquere. G. Scio patrem adesse. sed quid tum? i. quid ex eo velis inferre. A. Ah, interiectio ridentis dictum.i. id quod dictum est. sat est.i. sufficit sapienti, vel est generale prouerbium dictum.i. breuis sermo, & quasi quædam admonitio. sat est.i. sufficit sapienti, quod etiam vulgo dici solet. Bono intelligenti pauca sufficiunt. G. ne.i. vtrum est ita vt ais, vt mihi sat sit quod dixeris. A. Ita est vt dico. G. hercle sane.i. certe vel valde. pulchre.i. venuste, & festiue lepide. suades.i. mones, & sub hæc verba discedebat Antipho.i. dicit Geta etiam etiam tu abis hinc.i. ex hoc loco, quasi mihi soli negocium relinquens. non triumpho, vt sit verbum.i. non glorior, non lætor si nihil mali nanciscor.i. acquiro, inuenio ex tuis nuptijs. ni.i. nisi etiam nunc iubes.i. vis me quærere crucem.i. supplicium vltimum, quod sit de me in cruce sumendum. in malo.i. in incommodum, ac in infortunio seu malitiam & improbitatem caussa huius.s. Phæd. A. Hic Get. dicit verum. P. O Get. quid? modus interrogandi. ego sum alienus à vobis.i. sum ne extraneus pro quo non debeatis laborare, quasi dicat non sum. A. haud.i. non puto te Phædriam esse alienum a nobis, immo nobis curæ esse debere. Sed ne.i. vtrum parum est? quod senex Demipho succenset.i. irascitur tibi nunc vobis ni.i. nisi, etiam inuestigemus.i. incitemus, stimulemus, vt nullus locus relinquatur preci.i. vt preces non admittantur, sed contemptui habeantur. Qui enim iam repulsam semel passus est, non ei patre locus ad rursus postulandum. P. alius.s. miles. abducet hinc ab oculis meis illam Pamphilam in locum ignotum. Hem, interiectio dolentis & stomachantis ac gementis. igitur quia est abducenda amica, dum licet.i. dum potestis, & dum adsum.i. præsens sum, non diu futurus. ò Ant. vos duo loquimini mecum nouissima verba.s. vale salue &c. & contemplamini me.i. aspicite me extremum post hoc tempus forsitan vltra non visuri. A. Quamobrem.i. quare te contemplabimur, aut quidnam.i. quid es facturus? cedo.i. dic Ph. quoquo.i. quocunque terrarum, vacat terrarum, vt locorum, gentium, quantum ad sententiam, suo tamen lepore non caret, quocunque terrarum i. in quemcunque locum Pamphila asportabitur.i. abducetur, hinc.i. e hac vrbe certum est.i. deliberatum est, seu constitui persequi.i. vsque ad locum, quo ibit sequi; aut certum est perire.i. mori in via Get. dij bene vortant.i. in tuam vtilitatem & felicitatem vertant. ac prosperitatem, quasi secundent aut fortunent id, quod ages.i. facias vel dicas tamen agito sop. quod proponis pedetentim.i. caute, à pedibus & tentando, vel pedetentim capi pro sensim, siue paulatim. A. Vide si quid opis.i. si aliquid auxilij potes afferre huic.s. Ph. G. dicis si quid opis afferre possim, sed quid opis possum afferre tuo iudicio. A. obsecro quære.i. inuestiga ne quid.i. non aliquid facis.i. faciat plus vel minos, quod postea pigeat nos.s. sit nobis molestiæ & dolori, vbi pigeat est personale. G. quæro an aliquid possim. Deinde excogitato modo extorquendæ pecuniæ subdit, saluus est Ph. vt opinor.i. vt mea fert opinio. & bene saluus dicitur, qui putabat inde suam salutem dependere. Verum enim.i. sed certe, metuo malum.i. infortunium, quod mihi ex eo accidere potest. vel malũ.i. supplicium, & tormentum. A. noli metuere, tolerabimus vna tecum bona & mala. G. quantum argenti est tibi opus.i. quanto argento eges, loquere?.i. dic. P. Triginta minæ.i. libræ sont solæ mihi opus. G. dicis triginta minas esse tibi opus? Hui, interiectio ridentis, vel admirantis quantitatem pretij. ò Phædria ipsa est percara.i. nimis cara, vel valde. P. vero.i. sed, ista.i. talis puella, & tantæ formæ est vilis.i. comparanda paruo pretio in comparatione suæ venustatis. G. age, hortantis est aduerbium. Nam his verbis Geta hortatur Ph. vt bono sit animo. Dabo.i. tradam tibi ipsas minas triginta inuenias. P. ò caput lepidum.i. iucunde, serene, & festiue, & tunc caput ponitur pro toto ipso homine, vel cape ò Lepidum caput, a quo est excogitata habendæ pecuniæ via. G. aufer te.i. amoue te hinc. P. Iam est opus vt auferam me hinc. G. Iam.i. statim, feres ad pecunias ad Dorionem lenonem, sed opus est Phorm. dari mihi adiutorem ad hanc rem.i. ad extorquendas pecunias. A. Ipse Phorm est præsto.i. paratus est ad omnia, & comparet vbi volumus, vel præsto est.i. adest expeditus, & promptus impune ei quiduis oneris.i. quodlibet onus audacissime, vt sit aduerb.i. liberrime, sine timore vllo, & ipse Phor. feret illud onus, ipse solus est amicus suo amicus, quasi dicat pauci sunt ita amici suis amicis. G. Ergo eamus ocyus.i. velius, nec comparatiuum pro positiuo, ad eum Phor. P. Abi dic Phormioni, vt præsto sie.i. vt adsit, vt appareat domi. A. Nunquid.i. vtrum est aliquid, quod.i. ad quod faciendũ opus sit vobis.i. egeatis operã mea.i. industria, ac labore. G. Nihil est, in quo sit opus opera tua verum.i. sed, abi domum, aduerbialiter posuit domum, & consolare illam vxorem tuam.i. Phanium miseram, quam ego scio nunc esse exanimatam.i. contristatam, perturbatam metu; cessas corripiendo.i. tardas abire domum ad eam consolandam? A. Nihil est quod faciam æque.i. ita libens, vt quòd abeam domum. P. Interrogat Getam Phædria qua via.i. quomodo, facies istud.i. inuenies minas triginta. G. Dicam tibi in itinere, modo.i. tantummodo, amoue te hinc.

BATO. ARGVMENTVM) Præbent mutuam operam adulescentes res, & Geta impellitur ad subueniendũ Phædriæ. [Quid faciam?) Sollicitudo Phædriæ. [Pater adest) Verecunde indicat occasionem fallaciæ. [Alius ab oc.) Querela ab indigno, & mox grauioris mali denunciatio ad impellendum Getam. [Plus minus ue) Prouerbialis figura. [Solus est) Prouerbium.

PETR. MARS. QVID faciam?) Adulescentium amicitias quæ in studijs illius ætatis vtilitatis gratia tantummodo coalescunt, hæc scena designat. Cic. de Sen. Pares cum paribus, vetere prouerbio, facillime congregantur. Quare fit, vt adolescentes se plerunque omnes mutuo amore complectantur, idque quandiu voluptas eorum communis est. Arist. Moral. libro 8. Adolescentium amicitiæ voluntatis causa institutæ esse videtur, nam amant secundum affectus, & maxime id sequuntur, quod voluptatem in præsentia afferat, verum id simul cum ætate mutatur, ex quo fit, vt cito fiant amici, citoq. desistant. Nam simul cum voluptate amicitia mutatur, at voluptatis celeris est mutatio, & ad amores proni sunt iuuenes, nam amatoria per affectum & voluptatem plurimum fit amicitia. Itaque amant & cito desistunt sæpe eadem die propositum mutantes. Delectantur autem hi conuersatione & vsu, nam per hunc modum amicitia firmatur. Pedetentim.i. caute & cum diligentia & animaduersione, ne in grauius periculum incidas.

Cic.

Cic. in Ver. Quæ tū à me pedetentim cautéque dicuntur. Nam dicitur pedetentim, quasi suspensio pede & tento incadare, quasi paulatim, vt faciunt cæci, qui ne offendant, paulatim ambulant.

GLAR. HI omnes trochaici sunt tetr. cat. In 2.s, eliditur in Minus, nisi creticum loco primo constituamus. In 4. vel Adiuuerit, tu, contra naturam corripit, vel trisylli. totum compositum est, vel denique creticus est loco sexto. In 5. ai monosyl. est. In 9. Ita na tribrachys est absque vltimæ elisione. In 10. vel creticus est locis quarto ac quinto, vel Tuis ac Nihil monosyllaba sunt. In 11. Huius monosyl. In 13. d, eliditur in Quod, nisi amphibrachyn loco tertio dicamus. In 14. t, eliditur in Instigemus, alioq. iambicus fiet tetr. acat. In 15. magna difficultas est, & aut ducet legendum pro Abducet, aut a, in alius elidendum, & hinc post illam legendum, præterea Meis monosyll. aut denique, quod magis credo, cretici sunt tertio ac quarto locis. In 20. vel e corripitur in Vida, vel bacchius est loco primo. In 23. proceleusmaticus est vel quarto, vel quinto loco. In 24. creticus est loco secundo, alioqui Tibi abundaret 25. & 26. ita legendi.

G. Age age inuentas reddam. P. O lepidum caput. G. Auferte hinc. P. Iam opus est.
G. Iam feres, sed opus est mihi Phormionem ad hanc rem adiutorem dari.

Vt in priore versu Te corripiatur, non elidatur, & a, in Opus, vt sit trochæus loco penultimo, quanquam & dactylus nonnunquam illic locum habet, vt s, in Opus non prorsus sit necesse elidi. In sequente autem vel s, in Opus, vel d, in Sed eliditur. Quarto vero loco erit creticus, nisi i, elidere in Phormionem malimus. Denique d, in Ad eliditur. Quintus à fine iambicus est dimeter acatal. si quidem i, in Abi producte legamus. Sin correpte, quemadmodum & sequente versu, erit trochaicus dimeter catalect. vt illa Horatij, Non ebur, neque aurem. In quarto a fine d, eliditur vel in Nunquid, vel in Quod, & Mea monosyllabum, nisi creticus sit loco tertio. Item s, in Opus eliditur. In antepenultimo coniunctio Et, à superiore eliditur versu, & s, in Intus.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Demipho & Chremes colloquuntur, ambo senes grandes. Narrat his illi cur in Lemno diutius hæserit: fit & mentio nuptiarum Antiphonis.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena continetur Demiphonis et Chremetis fratrum iam annis confectorum congressio & collocutio. Nam Chremes primum Demiphoni narrat, cur tandiu Lemni moratus sit, deinde de ipsis Antiphonis Phaniq; nuptijs consultationem mutuam pertractant.

Senarij.

DEMIPHO, CHREMES.

QVID? qua profectus caussa hinc es Lemnum Chremes,
Adduxtin' tecum filiam? C. non. D. quid ita non?
C. Postquam videt me eius mater hic esse diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam neglegentiam: ipsam cum omni familia ad
Me profectam esse aiebant. D. quid illic tam diu
Quæso igitur commorabare, vbi id audiueras?
C. Pol me detinuit morbus. D. vnde? aut qui? C. rogas?
Senectus ipsa est morbus: sed venisse eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
D. Quid gnato obtigerit me absente, audistin' Chreme?
C. Quod quidem me factum consilij incertum facit:
Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut vnde mihi sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse æque, atque egomet sum mihi,
Scibam: ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin spreuerit me; plus, quàm opus est scito, sciet:
Vereorque, ne vxor aliquà hoc resciscat mea.
Quòd si fit, vt me excutiam, atque egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
D. Scio ita esse, & istæc mihi res solicitudini est:
Neque defetiscar vnquam adeo experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

DONATVS.

QVID? qua profectus caussa) Hæc est narratio simplex. [Senectus ipsa est morbus) Apollod. τὸ γῆρας ἐστὶν αὐτὸ νόσημα. [Hanc conditionem si cui tulero) κακοσχολία. quia fetra conditione alicui dicimus. [Te mihi fidelem esse æque,) Mira admixtum ante completam sententiam de extraneo, Te mihi fidelem esse &c. [Tacebit, dum intercedet familiaritas:) Incertum, quando proditum iri se dicat, ante, an post nuptias. [Vt me excutiam) Legitur &, Excutiar. [Meorum solus sum meus) Apollodorus, ἐγὼ γάρ εἰμι μόνος τῶν ἐμῶν ἐμός. [Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.) Virgil. Donec me flumine viuo Abluero.

QVID? &c.) Hic continetur fratrum iam annis confectorum congressio, atque de nuptijs ipsis mutua consultatio. D. Quid? modus interrogandi ex abrupto, ac repente, & ex insperato. ò Chr. qua caussa. i. propter quam caussam profectus es hinc. i. ex Athenis. Lemnum. i. in illam insulam in quam præcipitatus fuit Vulcanus. & Lemnum ponitur aduerbialiter sine præpositione tanquam nomen loci proprium, adduxisti ne filiam Phanium tecum? C. non adduxi. D. quid. i. cur? ita non adduxisti, vel cur ita dicis? quòd non adduxisti. C. Postquam mater eius filiæ meæ videt me esse hinc Athenis diutius. i. nimis diu, autem. i. sed, simul. i. cum hoc ætas virginis filiæ meæ iam erat potentis, non manebat. i. non expectabat meam negligentiam. i. tardationem, quia nimis morabar hic, neque satis diligenter consulebam nuptijs filiæ meæ, aiebant Lemni homines ipsam matrem profectam esse ad me Athenas cum omni familia, & cum filia, & famulis. D. Quæso igitur. i. quia venerat Athenas, quòd. i. cur, commorabare. i. consistebas, manebas tandiu illic Lemni, vbi. i. postquam audiueras id. s. matrem cum familia Athenas versus esse iter ingressam? C. pol. i. per ædem pollucis, iurantis est, morbus detinuit me. i. impediuit quo minus citius venirem. D. vnde. i. à qua occasione processerat ille morbus, aut quæ. i. vel quomodo te inuaserat ille morbus, aut qui. i. quis erat ille morbus, aut febris, aut quiuis alius. C. rogas qui fuerit ille morbus, ipsa senectus est morbus, quia multa senem circumueniunt incommoda, sed audiui ex nauta, qui vexerat illas. i. qui nauigio illas adduxerat pro precio, eas venisse saluas. i. incolumes. D. ò Chr. audisti ne quid obtigerit tanquam malum gnato meo Antiphoni me absente. i. cum essem absens. C. quidem. i. certe audiui supple quòd factum facit me incertum. i. dubium consilij. i. facit me incertæ deliberationis. Nam quod consilij pro nuptijs filię meę capiam incertus sum, verba incertum iungitur genitiuo forsitan pro ablatiuo, vt Pēdeo animi pro animo, vt in octauo lib. epist. Cic. Item excrucior animi pro animo. Nam si tulero i. obtulero, proposuero hanc conditionem. i. hanc pactionem, quam tibi tuli, alicui extraneo, qui sit ducturus filiam cum tali cōditione, vt. s. me non prodat, aut vxori meæ, aut alijs, dicendum est mihi ordine, quo pacto. i. quo modo aut vnde. i. à qua occasione illa filia sit mihi, secus autem est de extraneo. Ille alienus si volet me affinem. i. propinquum per nuptias filiæ, tacebit. i. non prodet me, dum. i. quandiu familiaritas intercedet. i. quandiu erit inter nos amicitia, sin. i. sed, spreuerit. i. contempserit me. sciet tunc plusquam opus est scito. i. scire. i. mihi esset opus tunc, vt non tanta sciret de me, vt me non proderet, & vereor. i. timeo, ne mea vxor resciscat. i. cognoscat hoc. s. me habere filiam aliunde, aliquà. i. aliqua via, siue aliqua ratione, & causa. Quod. s. me habere filiā aliunde si mea vxor scit, id restat. i. reliquum est id, quod sequitur videlicet, excutiam. i. eijciam. exturbem me, atque egrediar domo, aduerbialiter, pro aduerbio de loco. Nam ego solus meorū. i. ego solus ex meis sum meus. i. in mea potestate & arbitrio,

quasi dicat nemo meorum est audiens dictis meis, & ideo qui pro me stabit nemo erit, sed exturbabor continuo, vel ego solus sum meus. i. sum occultus, nemini ex meis credo consilia mea, sed apud me tacitus ea recondo. D. scio esse ita vt dicis, & ideo istæc res. i. vt filius meus filiam tuam secreto ducat, est mihi sollicitudini. Neque defatiscar. i. defatigabor, deficiam, desistam, cessabo vnquam experiri. i. tentare, probare, periculum omnium facere, donec. i. quousque, effecero id, quod sum pollicitus. i. promisi vltro tibi fratri. Defetiscor, tisceris, tertiæ inflexionis & verbum deponens componitur à de & fatiscor, fatisceris: in qua compositione mutatur a, in e, facitque defessus sum vel fui in præterito mutuato, & defessum in supino, vt testatur Prisc. in quo verbo mutatum est genus, nam fatisco is à quo compositum videtur neutrum est, & defetiscor deponens, quòd non est mirandum. Nam cõspicor aris deponens est, & primæ coniugationis, & eius simplex specio actiuum & tertiæ. Est autem defetisci, defatigari, deficere. Nam qui admodum fatigati sunt, solent fatiscere. i. aperiri, & oscitare præ nimia lassitudine, atque illa successiuo singultu ductare. Forsitan etiam dici posse fatiscor esse quasi formæ inchoatiuæ à fateor hinc enim moueor, vt dicam, quod fateor facit fassum, & similiter defetiscor facit defessum mutata a, in e, sicut in præsenti, fatisco autem caret supino, nec forsitan absurdum est ita asserere. Nam qui deficit, aut defatigatus est valde fatetur se vlteriori labori parem non esse. Omnes tamen libris habent defeciscor per c, quod in castigatissimo quoq; Prisc. volumine ita inueni; quod forsitan tunc dici posset à de priuatiue capta, & facio is, vt proficiscor, teste Prisc. dicitur a pro & facio. Nam qui defessus est, facere quòd instituerat desiit, ac cessat, quia tamen facit defessum & non defectum, vt proficiscor facit profectum, non ausim libere asserere. conspicor tamen facit conspicatum, quamuis spectum facit simplex. Et ita magis tertiæ sententiæ accedo, atque assentior, tibique lectori iudicium liberum relinquo.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Aduentus & solicitudo Chremetis ex qua est initium ad catastrophen amoris Antiphonis. [Lemnos) Insula vna ex nouem Cycladibus. [Senectus ipsa) Prouerbium. [Conditionem) Nuptias filiæ clam susceptæ. [Vnde sit) Subaudi filia. [Alienus). s. gener. [Sum meus). i. mei iuris ac potestatis. Nam vxori obnoxium se indicat. [Defetiscar) Deficiam, & facit in præterito defessus auctor Prisc.

PETRVS MARS.

QVID? qua profectus caussa) Vt in superiore scena adolescentium solitos congressus & querelas explicuit sic hac senum conuersationes & colloquia, qualia plerunque esse solent, ob oculos ponit. Solent enim ij presertim si inter eos mutua quædam familiaritas intercesserit, de omnibus rebus communicare, & auxilia, consilia subinde expetere. [Senectus ipsa est morbus) Significat hic locus, ipsum senium omnium morborum & difficultatum receptaculum esse, ad quod veluti in officium quandam, omne genus morbi confluat, vt illic exerceatur. Deficiunt tunc vires corporis, sensus oculorum atque aurium hebescit, memoria labat, vigor animi obtunditur. Et ipsa quæ iactatur in senibus prudentia, postremo in delirationem euadit, vt bis fiant pueri, ante quam homines esse debnat.

GLAREANVS.

SENARII sunt. In sexto, legendum Profectam ad me esse aiebant &c. in illic eliditur. In duodecimo, creticus est loco primo Multa hic transilimus, vt in secundo versu legendum, Quid ita non? In tertio. Eius monosyll. esse. Ita in quinto. Meam nisi quis bacchium loco primo constituat.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Tota hac scena est Getæ exultantis duos sibi senes offerri, quos fallere possit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Geta contemplatur Parasiti calliditatem, qui quàm primum intellexit, qua nam ratione, quibus ne modis ab sene pecunia extorqueri possit. Exultat quoque versutus ille Geta duos sibi offerri senes, quos fallere quam facile licebit.

Senarij.

GETA seruus.

EGo hominem callidiorem vidi neminem.
Quam Phormionem venio ad hominem, vt dicerem
Argento opus esse, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat senem:
Dijs gratias agebat, tempus sibi dari,
Vbi Phædriæ se ostenderet nihilo minus
Amicum esse, quàm Antiphoni: hominem ad forum
Iussi opperiri: eò me esse adducturum senem.
Sed eccum: quis est vlterior: at at at Phædriæ
Pater venit: quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro vno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe vtier.
Petam hinc, vnde à primo institui: is si dat, sat est:
Si ab hoc nil fiat, tum hunc adoriar hospitem.

VEnio ad hominem,) Venuste repetitum, hominem. [Hunc adoriar hospitem.) Astute hospitem, de eo qui superuenit, nomen aptum imprudenti rerum, atque alieno ab earum scientia. Salust. Vitam sicuti peregrinantes transigere &c. DON.

EGO hominem &c.) Hic Geta apud se considerat parasiti calliditatem, qua statim intellexit qua nam ratione extorqueri pecunia posset, Geta ego neminem hominem. i. nullum hominem. Nam & nemo interdum capitur tantum pro nullus. Vt nemo homo est, nullus homo est. Nullum ergo hominem vidi callidiorem. i. astutiorem magis tritum in fallendo, quàm Phormionem. Venio. i. accedo, ad hominem Phormionem vt dicerem ei esse opus argento pro Phædria, & vt dicerem quo pacto id fieret. s. pecunia haberetur. Vix dum. i. vix adhuc, aduerb. temporis, siue nondum non adhuc dixeram dimidiam partem eius quod dicere volebam, intellexerat, quid. s. mihi vellem, & quorsum tenderem gaudebat, ipse Phormio laudabat me, quærebat senem Demiphonem, vt illum falleret, agebat gratias dijs tempus dari sibi. i. opportunitatem sibi offerri, vbi. i. in quo tempore, vel quando (est enim hic temporis aduerbium nõ loci) Phormio. ostenderet se esse nihilominus. i. æque amicum Phædriæ, quàm Antiphoni, iussi. i. volui hominem Phormio, opperiri. i. expectare ad forum, pollicitus sum sup. vel dixi me adducturum esse senem. i. Dem. eò. i. ad forum. Sed eccum. i. ecce hic propè ipsum senem. Deinde vidit alterum cum eo, ideo subdit, quis est vlterior. i. quis est ex abundanti, vel quis est præter eum, siue vltra eum, deinde diligentius viso patre Phædriæ subdit, at at, interiectio timentis, pater Phædriæ venit. Deinde vt collegit se, cognouit non esse ità timendum, sed autem, vacat autem, vel ponitur pro certe, quid ego bellua. i. inconsideratus veluti bellua timui, q. d. nihil est quod mihi timendum sit. An. i. vtrum, timui, quia duo senes sunt mihi dati. i. oblati pro vno. i. loco vnius quos ambos fallam. i. decipiam, opinor, esse cõmodius. i. opportunius vti duplici spe. i. habere spem duplicem fallendi hunc, & illum, vt saltem ab alterutro pecunia extorqueatur. Petam hinc. i. ab hoc sene Dem. vnde. i. à quo, institui. i. incepi, primo. i. à principio. Si is senex Dem. dat argentum, sat est. i. sufficit, si nihil fit. i. nihil impetrabitur ab hoc Dem. tum. i. tunc, vel (vt alij habét) tamen, adoriar. i. per insidias aggrediar petendo hunc hospitem, scilicet Chremem, qui superuenit aliunde tanquam hospes & imprudens rerum actarum, & alienus ab earum scientia. GVID.

ARGVMENTVM) Indicat Geta quid cum Phormione egerit. [Fieret) Eueniret. [Gaudebat) Attende celeritatem narrationis. [Sed eccum) [illegible]. [Sed quid) Correptio resipiscentis. [Hospitem) Chremetem, [illegible]. LATO.

ET hi sunt senarij. In octauo. Amicon accusatiuo Græco n, legendum. In nono. Opperiri duplici pp, legendum, & Eò monosyll. nisi bacchium loco tertio constituamus, quemadmodum PETR. MARS.

modum carmine sequenti est loco quinto, vt e, tamen in Quis elidatur, & versu sequenti loco primo. Nam per de Pertimui, non libenter moueo, id est meum iudicium, sequatur quòd quisque velit.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Geta tulit argentum Phædriæ.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena fallacia prætexitur à Geta, qua hallucinatus senex, triginta minas sit daturus Phormioni, vt vxorem Antiphonis alteri locet. Interea dabitur summa Phædriæ, interuentuque nutricis, Phanium a patre suo Chremete agnoscetur, atque ipsi Antiphoni relinquetur.

Senarij.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

Expecto, quàm mox recipiat sese Geta.
Sed patruum cum patre video astantē. hei mihi,
Quàm timeo, aduentus huius quò impellat patrem.
G. Adibo hosce: ò noster Chremes. C. salue Geta.
G. Venire saluom volupe est. C. credo. G. quid agitur?
C. Multa aduenienti, vt fit, noua hic compluria.
G. Ita de Antiphone audistin' quæ facta? C. omnia.
G. Tun' dixerat huic? facinus indignum Chreme,
Sic circumiri. D. cum hoc id agebam commodum.
G. Nam hercle ego quoq; id quidē mecum agitās sedulo,
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. quid Geta?
Quod remedium? G. vt abijabs te, fit forte obuiam
Mihi Phormio. C. qui Phormio? G. is, qui istanc. C. scio.
G. Visum est mihi, vt eius tentarem sententiam.
Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio
Vides, inter vos sic hæc potius cum bona
Vt componantur gratia, quàm cum mala?
Heru' liberalis est, & fugitans litium:
Nam ceteri quidem hercle amici omnes modo
Vno ore auctores fuere, vt præcipitem hanc daret.
A. Quid hic cœptat? aut quò euadet hodie? G. an legibus
Daturum pœnas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum est: eia, sudabis satis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verum pone esse victum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, sed pecuniæ.
Postquam hominem his verbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc, inquam, hic. eho dic, quid velis dari
Tibi in manum, vt herus his desistat litibus,
Hæc hinc facessat, tu molestus ne sies?
A. Satin' illi dij sunt propitij? G. nam sat scio,
Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
Vt ille est bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. quis te istæc iussit loqui?
C. Immo non potuit melius peruenirier
Eò, quo nos volumus. A. occidi. C. perge eloqui.
G. At primo homo insanibat. C. cedo, quid postulat?
G. Quid? nimium: quantū libuit. C. dic. G. si quis daret
Talentum magnum. C. immo malū hercle: vt nil pudet.
G. Quod dixi adeo ei: quæso, quid si filiam
Suam vnicam locaret? parui retulit
Non suscepisse: inuenta est, quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias:
Hæc denique eius fuit postrema oratio:
Ego, inquit, iam à principio amici filiam,
Ita vt æquom fuerat, volui vxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eiu' incommodum
In seruitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat, vt aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, qui dissoluerem
Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quam istanc, vxorem dari.
A. Vtrum stultitia facere ego hunc, an malitia
Dicam, scientem, an imprudentem, incertu' sum.
D. Quid, si animā debet? G. ager oppositu'st pignori ob
Decem minas, inquit. D. age age, iam ducat: dabo.
G. Aediculæ item sunt ob decem alias. D. hoi hui,
Nimium est. C. ne clama: petito hasce à me decem.
G. Vxori emunda ancillula: tum autem pluscula
Supellectile opus est, opu' sumptu ad nuptias:
His rebus pone sanè, inquit, decem minas.
D. Sexcenta proin potius scribito iam mihi dicas:
Nil do: impuratus me ille vt etiam irrideat?
C. Quæso, ego dabo, quiesce: tu modo filius
Fac vt illam ducat, nos quam volumus. A. hei mihi
Geta, occidisti me tuis fallacijs.
C. Mea caussa eijcitur: me hoc æquom est amittere.
G. Quantum potes, me certiorem, inquit, face,
Si illam dant, hanc vt mittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.
C. Iam accipiet: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat male.
C. Opportune adeo nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni vxoris reddunt prædia:
Id summam; vxori, tibi opus esse, dixero.

DONATVS.

Expecto, quàm mox recipiat sese Geta) Ad errorem cumulandum persona Antiphonis interponitur, vt ei adaucto metu amittendæ vxoris, maior vis fiat repentinæ lætitiæ. [Volup est) Hoc volup nomen est, vt hoc facul. Sic enim veteres per ἀποκοπὰς loquebantur. [Compluria) Secundum regulam locutus est. nam hoc complure, & hæc cōpluria. [Noua hic compluria) Sic veteres, quod nostri dempta syllaba complura dicunt. Sic Cato originum 2. Fana hoc loco compluria. Cic. in Protag. Confirmandi genera compluria. [Credo) Quia veteres hoc plure, non hoc plus dicebant [Commodum) Cōmoda æstimatio est temporis * Commodum, tantum ꝙ Lucil. Quod mihi cōmodum est, aut vda vestimenta deposueram. [Is qui istā) ἀποσιώπησις tertia, deest obtrusit nobis, aut defendit, aut quid tale. [Fugitans litium) Genitiuo casui vim nominis habet Fugitās iūctum, accusatiuo, vim participij [Fugitans litium) Quasi quod vult in domino facere, id iam in eo esse dicit, præparans hominē ad contemptum pecuniæ quæ posceretur statim. [Dari tibi in manum) Datur ei in manum, qui separatim accipit sine arbitrio, aut interprete, vt præuaricator, aut iudex corruptus. [Hęc hinc facessat) Pro hinc se faciat. i. abeat, vt huc se faciat, huc accedat, significat. [Hæc hinc facessat) Procedat. alias, faciat. Ergo duas res significat hoc vnum verbum. An hinc facessat, prouerbialiter, quasi huc faciat? Plaut. Argentum hic facite. Huc te fac dicitur, pro huc accede. [Aliquam partem) Et si non totum, vel aliquam partem. [Verba hodie inter vos) Sic dicebant, iurgium significantes. Propter verba commutare, est quod altercari dicimus. [Quid? nimium, quantum libuit) Apud quosdam diuersæ personæ cum verbis singulis. [Parui retulit) Nihil interfuit,

vel

vel parum inter fuit.i nihil profuit.[Non suscepisse, inuenta est, quæ dotem petat) In Græca fabula senex h.d. Quid interest, me non suscepisse filiam, si modo dos dabitur alienæ? [Sed mihi) παρόρασις prima. [Sed mihi opus erat) Indicium doli est. nam antequam petat, petendi causam ingerit. [Quæ afferret, qui dissoluerem) Quia, si opum causam habendarum docatam quæreret, minor esset necessitas captandæ opulentioris, æs alienum reddidit, cui rei nihil opponi potest. [Ab hac accipio quæ sponsa est mihi) Mire accipio, non accepturus sum. Et Definitum modum ponit, ne de summa dotis superbi disputatio. [Vtrum stultitia facere) Parelcon tertium. hoc idem enim valet Vtrum quod An. [Scientem, an imprudentem) Antitheton secundum. nam scienti imprudentem reddidit. [Quid si animam debet?) Græcum prouerb. καὶ τὴν ψυχὴν ὀφείλει. [Ager oppositus est pignori ob decem minas) Astute non protinus triginta minas dixit, sed paulatim colligit, vt partibus coegerit in summa senex minus grauetur. nam si semel diceret, deterreret parcissimum senem. Denique auditis decem minis, statim respondet Dabo. conceduntur ab alio decem. de reliquis superest dubitatio. nam difficilis ad dandum. [Sumptum ad nuptias) Opus est, subauditur. [Pone sane, inquit, decē minas) Bene sane, quasi plus quiddam exigat, sed hoc contentus sit. [Sexcentas proinde potius scribito iam mihi dicas) Perspicere hinc licet consuetudinem vtriusque sermonis. nam Apollodorus μυρίας dixit, pro multis. Et si apud Græcos μυρίαι, ita apud nos sexcenta dicere pro multis, ssitatum est. Cic. Sexcenta possum decreta proferre. [Mea caussa eijcitur, me hoc est æquom amittere) Ratio est ipse viginti dare debeat minas, dante Demiphone decem. [Quantum potes me certiorem) Festinat Geta, scit enim dixisse lenonem, Mea lege vtar, vt potius sit qui prior ad dandum est. [Quæ quidem illi res vortat male) Non desinit poëta ostendere auaritiam Demiphonis, qui nec ideo libenter fert dari aliquid Phormioni, quia sic commodum ei est. Virg. Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hædos. [Mecum argentum attuli) Comicum. Argentum præsto est, & causa additus eius præsto, & vnde sit. simul iracundiæ vxoris, & iurgio præparatur locus. [Fructum, quem Lemni &c.) Et Lemni, & Lemno legitur. [Reddunt prædia) ὠνία ἐνεχύρασεν. Et proprie de fructu, reddūt. [Id sumam) Non fructum, sed argentum. [Id sumam) Impendam. vnde & sumptus dictos. [Vxori, tibi opus esse, dixero) Bene esse non fuisse, ne iam repetendum videretur. [Opus esse, dixero) Adiunctiuum, pro pronunciatiuo, vt in Eunucho Perculerit iam tu me.

GVID. EXPECTO &c.) Hic à Geta texitur fallacia, qua hallucinatus senex triginta minas sit daturus Phormioni, vt vxorē Antiphonis alteri locet, interea dabitur summa Phæd. interuentuq. nutricis Phan. à patre suo agnoscetur, & Antiphoni relinquetur. A. Antipho hæc secum tantum loquitur. Expecto quam.i. quantum, mox.i. cito, vel statim. Geta recipiat sese.i. se retrahat ad me, huc se referat. Sed video patruum.s. fratrem patris mei, & patrem Phædriæ stantem cum patre. Hei mihi interiectio dolentis datiuo iuncta, quam.i. quantum timeo, q.d. multum, quo.i. in quam sententiam, vel opinionem, seu in quam partem aduentus huius, patrem impellat.i. inducat patrem. G. adibo hosce.s. Demiphonem, & Chremetem, hoc ad seipsum dicit. Deinde accedēs ad eos, inquit, ò noster Chremes. Deinde intercepit sermonem Chremes. C. Geta salue. G. subdit quod omiserat. volupe est .i. voluptas est, vel voluptatis cuiusdam loco est, te venire saluum. Volupe nomen est voluptatis, sicut facul, pro facultate inuenitur, & pro facultas. Nam veteres sic loqui per apocopen gaudebant. C. Credo tibi esse voluptati aduentum meum. G. quid agitur? C. Multa fuerunt sup. noua vt sit.i. contingere solet, mihi aduenienti.i. cum venirem, hic .i. Athenis compluria .i. permulta sunt sup. noua, & recte compluria dicimus. Nam hoc compluria & hæc compluria veteres dictitarunt, quia hoc plure, non hoc plus dicebant, hæc Don. G. ita comprobat hac particula dictum. C. Audistin' .i. verum accepisti ea quæ facta sunt de Antiphone. C. Audiui omnia. G. tum .i. tu ne ò Demipho dixeras huic Chr. quæ facta erant. ò Chreme facinus indignum .i. nefarium scelus est hic.i. eo modo, circumiri .i. circumuenire, recipi falli. D. Agebam.i. loquebar conferebam, communicabam id.i. facinus indignum cum hoc fratre meo. commodum .i. nacta opportunitate ita, si commodum vice aduerbij fungatur significantis opportune, dicimus enim eleganter. Tu commodum Diuertisti.i. cōmode, opportune, in tempore quo debebas, & bene æstimato ac considerato tempore. Terent. in Eun. Virgo sese interea commodum huc aduertat in hanc nostram plateam, commodum .i. (quod dici solet) quando vidit bonum suū, vel suam opportunitatem. G. Nam hercle ego quoque.i. etiam agitans mecum .i. voluens, versans, voluntans, considerans apud me id facinus, sedulo.i. infallaciter, sine dolo, inueni remedium huic rei, vt non admittatur vxor Antiphonis. D. O Geta quid inueniti, sup. quod remedium sup. excogitasti? G. Vt .i. postquam abij .i. discessi abs te. forte Phormio fit obuiam, aduerb.i. in occursum mihi Get. C. qui Phormio? fuit.s. tibi obuius. G. is fuit Phormio, qui obtrusit sup. nobis illam puellam. C. scio .i. intelligo. G. visum est mihi.i. commodum esse iudicaui, vt quòd pertentarem.i. experirer, sententiam .i. opinionem eius. P. prendo .i. comprehendo, tanquam familiariter locuturus, & cogniturus hominem Phormionem, solum.i. sine arbitris, seu interpretibus, inquam.i. dico illi. ò Phormio, cur non vides.i. animaduertis, prouides, vt si fieri possit sup. hæc negocia de istis nuptijs potius componantur.i. transigantur, concordentur pacentur inter vos cum bona gratia .i. cum beneuolentia, quam cum mala gratia .i. cum maleuolentia vel sic si velis, cur non vides sit .i. si aliquo modo, siue aliqua ratione, & via, hæc potius componantur inter vos cum bona gratia &c. Herus.i. dominus, est liberalis .s. Demipho. & fugitans litium.i. iurgiorum, vbi fugitans vim nominis habet cum genitiuo iungatur, nam quidem hercle .i. per herculem, ceteri omnes amici ipsius Demiph. fuerunt modo .i. paulo ante, vno ore.i. vna omnium voce, vno consensu, auctores .i. suasores, vt Demiph. daret hanc vxorem præcipitem .i. exturbaret eam ac præcipitaret de thalamo filij sui eam post hanc non rediturā. A. Antipho hæc audiens, neque tamen apparens subinde verba interponit. Quid hic Get. cæptat.i. incipit facere, aut quo.i. in quem exitum, seu effectum, ipse euadet.i. erumpet, perueniet hodie. G. prosequitur sermonem. G. quasi alloquatur Phormionem. sic.n. refert quasi sic fuerit cum eo locutus. an .i. vtrum tu Phor. dices dominum daturum pœnas.i. punitum iri, legibus .i. per leges, si eiecerit.i. exturbauerit illam è domo sua. Iam id, quod dices.s. eum daturum pœnas est exploratum.i. certum, & bene prouisum, ac constitutum. Ea, aduerb. hortantis, vt potius velis componi omnia, q̄ in contentionem descendere, satis sudabis .i. laborabis incassum, & quidem vehementer si inceptas.i. si incipias litigare cum illo homine .s. domino meo, ea .i. tanta ipse dominus est eloquentia.i. tantam habet eloquentiam, vel tanta eloquentia pollet, vel ea eloquentia eius est .i. talis est eius eloquentia, vt ea eloquētia sine casus nominatiui, verum .i. sed, pone .i. finge, fac, esto, sit ita, saue, vbi dicunt posito casu, eum dominum esse victum in caussa.i. esto quod esset victus, attamen tandem.i. vt vno verbo dicam, quod sentiores .i. negocium, capitis.i. vitę eius, non agitur.i. non tractatur, sed tantum res pecuniæ agitur, ita vt sola esset mulcta pecuniaria. Postquam sentio.i. percipio hominem Phormionem molliri.i. mitigari, mollescere, & mollior fieri his verbis, quę dixi inquam .i. dixi nunc sumus soli .s. sine arbitris.i. in hoc loco, eo.i. ea re.s. quia sumus soli. dic quid velis dari tibi in manum .i. pecunia præsenti, vt herus desistat .i. cesset, sup. sedeat, his litibus.i. ab his iurgijs, & vt hæc puella facessat hinc.i. discedat, recedat, abeat, hinc.i. ex domo heri. Facesso interdum significat facio. Inde facessere negocium.i. exhibere solicitudinem & curam. Interdum significat ire ad faciendum. Interdum significat discedere, nam qui discedit ab aliquo loco, remotum se facit ab illo, e diuerso facere huc, significat accedere ad hunc locum, vt si diceretur, fac te huc, idem est ac si diceretur, accede huc, ideo fac te hinc, significat discede hinc, sicut fac te huc significat huc accede, & quid inquam velis tibi dari, ne .i. si non, sis molestus.i. vt nihil molestiæ hero afferas in his rebus. A. satis ne Dij sunt propitij .i. benigne fauentes, secundi, q.d. non ne Dij sunt illi multum benigni ac faciles, qui patiantur eum ita egregie mentiri, vel qui sit ita animo quietus, nec (vt videtur) multis agitatus curis, videtur enim nihil esse solicitus, qui talia & excogitat & recitando instituit. G. Prosequitur inceptum sermonem, nam sat scio si tu Phormio dixeris aliquam partem boni & æqui.i. aliquid bona æquitate subnixum.i. aliquid quod vtile & honestum videatur, vt ille herus est vir bonus.i. iustus.i. qua bonitate est vir ille, vel pro ea bonitate qua est, seu quæ sua vis est probitas, non commutabis hodie tria verba inter vos .i. non altercabimini diu simul vltro, citroq. nam verba commutare est quod altercari dicimus, nam altercando vltro citroq̄ verba coniectantur, & cōmutantur Dem. quis iussit te Getam loqui istæc cum Phormione? C. immo non potuit melius.i. aptius peruenire, in verbo impersonali. eò, aduerbium ad locum.i. ad eum statum, quo.i. ad quem nos volumus peruenire. A. occidi .i. perij. D. perge.i. perseuera, prosequere loqui. G. at primo .i. in principio, homo Phor. insaniebat .i. furebatur, cum ei ista dicerem.

dicerem. D. cedo .i. dic, quid postulatur non sit molestus, & vt puella facessat. G. petis quid postulet, postulat nimium .i. immoderatum precium, siue munus, videlicet tantum postulat quantum libuit sibi. D. dic quid postulet. G. dicit fortitan se factu rum si quis daret talentum magnum quod constat ex octoginta libris vt supra. D. immo hercle si quis daret ei malum .i. incommodum aut supplicium, aut tormentum h d. indignatus, immoderatione petentis, q.d. se mali illi dare magnum, quam tantum precium, vt .i. qualiter, quomodo interrogando, nihil pudet eel te vel illum hot dicere sup. G. Quod .i.t. sed. adeo .i. certe, dixi ei id, quod sequitur, vel adeo .i. certe, hoc est sup. quod dicat, quæso .i. peto à te, quid peteres sup. si ipse herus locaret .i. daret nuptui filiam suam vnicam .i. solam, respondebit sup. quod parui retulit .i. parum profuit, vel parum interfuit, seu parua fuit commoditas, non suscepisse .i. non genuisse aliam, filiam, siue non habuisse aliã filiam præter vnicam, cum inuenta sit alia propinqua, quæ petit dotem, qualis fuit Phanium, quæ per leges petit à cognato dotẽ, qua alicui possit locari, ergo tc altrue, inuẽta est .i. accessis, emeesit in lucem vna cognata, quæ petat dotem, vt redeam .i. vt veniã, vt Cic. Ad Chrisippi laqueos reuectamur .i. veniamus, recedamus. vt accedam ergo ad pauca .i. ad sermonem breuiusculum, ac vt omittam ineptias .i. fatuitates. inconsiderata dicta illius, denique .i. post multa, hæc fuit postrema oratio eius .i. vltimus mecum sermo, inquit .i. dixit, sic. ego Phor. Iam à principio volui ducere filiam amici vxorem .i. capere eam in vxorem, et fuerat æquum .i. honestum, & æquitati congruum. Nam incommodum eius veniebat mihi in mentem, videlicet pauperem puellam dari .i. traduci, transferri ad diuitem maritum in seruitutem .i. in omnem subiectionem, quoniam propter paupertatem vxor redditur magis obnoxia, & velut serua coniugi suo diuiti. sic diues vxor contra. Sed vt nunc aperte fabulet .i. verniliter loquar tibi, erat m hi opus illa exore, quæ afferret aliquantum .i. dotem alicuius quantitatis, qui .i. ei, vel qui sit ablatiuus .i. à quo aliquanto, vel qui .i. vnde dissoluerem .i. diuersis soluerem ea quæ debeo, etiam si nunc Demipho vult dare tantum quantum accipio præsenti pecunia ab hac filia, quæ est mihi sponsa .i. promissa, nullam filiam malim dari, mihi vxorem, quàm istanc filiam amici. A. Antipho hæc solus loquitur, ego sum incertus vtrum dicã hunc Getam facere id, quod facit stultitia .i. per stultitiam an malitia .i. per malitiam, & vtrum dicam eum facere id scientem .i. de industria, an imprudentem .i. per imprudentiam & inconsideratione͂. D. Quis Geta dixerat Phor. dixisse sibi fuisse opus eamre, quæ afferret vnde dissolueret, quæ deberet, nunc per prouerbium loquitur Demipho. quid si animam debet .i. quid dicas sup. vel censeas, vel est modus interrogandi, si Phor. debet non solum pecunias, sed etiam vitam, animam enim pro vita intellige. G. Geta videns per illud prouerbium senem velle ferre quidnam deberet, neque ita in obscuro esse promittere se dissoluturum debita, ostendit, quæ sint debita Phor. inquit, ager est oppositus pignori .i. oppigneratus, hoc est datus in pignus, ob .i. propter, decem minas .i. libras. D. Age age, hortantis est, iam .i. nunc, ipse Phor. ducat Phanium, ego dabo illas minas decem, & agrum repignerabo. G. Item .i. similiter, ædicule .i. domuncula eius, sunt datæ sup. vel positæ pignori ob alias decem minas. D. hui, interiectio ridentis, vel indignantis, nimium est .s. soluere viginti minas. C. Ne clama .i. noli clamare petito à me hasce decem minas. G. Ancillula .i. parua ancilla, est emenda vxori, tum .i. deinde, opus esse supellectile plusculã .i. paulo maiore, & ampliore, & numerosiore .i. opus est paulo pluribus vtensilibus. opus est inquam sumptum ad nuptias faciendas, inquit Phor. sane. in hac particula cõcedentis est, q.d. sit ita vt vis, pone .i. suppura decem minas his rebus .i. pro his rebus prædictis .s. pro supellectile plus cula. D. proinde .i. pro hac re potius, scribito .i. scribat mihi ipse Phor. ducentas eel sexcentas dicas .i. causas, vel libellos & controuersias. D. dica fatis iam dictũ est, nihilo do .i. nihil voto illi dare, ne .i. verũ, ille est sup tes impuratus .i. impurus, improbus, immundus, inhonestus factus, vt etiam irrideat .i. illudat sentores. C. Quæso .i. obsecro, tu modo .i. tantummodo, quiesce .i. noli te turbare, ego dabo illas decem minas, & ita erunt viginti, quas sum daturus, fac vt filius tuus ducat illam .s. filiam meam, quam nos volumus eum ducere. A. Hei mihi .i. dolore afficior. ò Geta occidisti me tuis fallacijs .i. astutijs & fraudibus. C. Ipsa puella eijcitur mea causa .i. amore mei emittitur à domo fratria, vt filius eius ducat filiam meam, æquum est .i. iustum est, me amittere hoc .i. has viginti minas. G. Phor. inquit, in hæc verba, ò Get. fac me certiorẽ si parentes Antiphonis dant illam puellam mihi cum dote, vt amittam .i. à me reijciam, ac repellam hanc quæ iam mihi sponsa est, ne sim incertus, nam illi parentes eius constituerunt .i. destinauerunt dare mihi dotem. C. Iam .i. nunc, eel statim accipiet promissam dotem, renunciet .i. significet illis parentibus alterius repudium .i. recusationem illius puellæ, ducat hãc puellam in vxorem. D. Quæ res .i. quæ dos male vortat illi .i. quæ in suam conuertatur perniciem. C. Adeo .i. certe attuli nunc opportune .i. (quod dicitur) bene ad punctum, argentum mecum .s. fructum .i. redditum, quem prædia .i. possessiones vxoris meæ reddunt, ende redditus. Lemni .i. in Lemno insula, sumam .i. impendam, inde sumptus, sumam id argentum, dicero .i. dicam eaori meæ, cum quæret suas pecunias, opus esse tibi illis .i. te egere illis, & ita me eradidisse tibi eas mutuas.

ARGVMENTVM) Geta dolo extorquet argentum à senibus, & Antipho in metum conijcitur, quæ est eius periculi epitasis. [Cur non) Prosopopœia callide fingentis se sedulo egisse cum Phormione. & totum principium comparatum est ad beneuolentiam, vt facilius obtineat quod intendit. [Daturum pœnas) Occupatio, & nos solutio à persona [Occidi) Tacita exclamatio perculsi ob dictum Chremens. [Talentum magnum) 80. librarum erat, minus 60. [Ita et æquom) Honesta catio a persona. [Dica) Causa, actio: Et dicam scribere, est formulam intendere, & certa lege agere apud iudicem. [Seacentas) Prouerbialiter dictum est, pro, multas, ea esu illorum temporum. LATO.

EXPECTO) Dolosi hominis & callidi simulatoris qui mendacijs & dolis rem suam agit, perfidiam, malitiam, improbitatem hæc scena exprimit. Ab his enim hominibus difficillime quispiam sibi cauere potest quia spe exultatis & amicitiæ fallere didicerunt, idq. non dolo tantum malo, sed pessimo. Et ergo bene Seru. iureconsultus, eiusmodi dolum machinationem interpretatur, alterius decipiendi causa, cum aliud simulatur & aliud agitur. Labeo calliditatem, fallaciam, machinationem ad circunueniendum fallendum & decipiendum, dolum esse dicit. Sed quia pauci sunt, in quibus non versetur ipse dolus, ideo boni pee pauci sunt, quoniam bonus est, qui nẽmini nocet. [Mala gratia) Gratia ex hoc loco cognoscitur esse ex ijs vocabulis, quæ a grammaticis dicuntur media, hoc est quæ in bonam, & in malam partem interpretationem suscipiunt. Est ergo mala gratia, quæ per simultatem, dissidium & animorum contentionem ad finem perducitur, et quoties in iuditio multis litibus res peraguntur, dicũtur mala gratia componi. [Fugitans litium) Nomen pro participio, hoc est qui iudicium subire non vult, contentiones forenses detractat, & mauult dispendium aliquod pecuniarium incurrere, quàm dubium litis euentum experiri. [Præcipitem hanc daret) Ex ædibus eijceret. [Dij sunt propitij) Hoc est dubito an furiosus sit, numq. illi mentem dij ademerint. [Tria non commutabis) .i. vix tribus verbis agea. PETR. MARS.

CARMINA sunt trimetra iambica. In 3. versu Huius dissyll. est. In 9. m, non eliditur in Circum. In 14. Eius dissyll. In 18. a, eliditur in Herus. In 20. creticus est loco tertio. In 21. d, eligitur in Quid, nisi bacchium loco primo constituamus. In 26. Eius monosyll. In 28. s, eliditur in Sumus, & creticus est loco quinto. In 33. vel Vt à superiore carmine eliditur, eliso s, in Dtaeria, eel est bacchios loco primo. In 37. At initio legendum, nõ A. In 40. Ei dissyll. & in proximo Suam dissyll. In 42. eel bacchios est loco primo, vel legendum Ad pauca vt redeam, & Illius trissyll. est, & in 44. Eius monosyl. Ita in 47. in 50. Ac, pro Et, legendum. Nam Debeo primam producit. In 54. s, eliditur in Incertus, & in 55. io Oppositus. Et in 56. Ob eliditur ab superiore versu. Et io 57. Hui dissyll. Et io 58. Te corripitur, noo eliditur. In 59 bacchius est loco quarto. si quidem Ancillula hypocoristicos recte legitur 60. Don. videtur legisse ad hunc modum. GLAR.

Supellectile opus est, & sumptu ad nuptias.

Alioqui, vt vulgo legitur, a, in priore Opus eliditur. In 63. Iam collitus meo quidem iudicio, & creticus loco secundo. In 67. vel Mea monosyl. eel bacchius est loco primo. In antepen. legendũ Mecum ante Argentum.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Obiurgat Antipho Getam, cuius opera se in periculum venisse putat ne extrudatur coniunx. Idem ab eodem placatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Antipho planè perturbatur, in Getam stomachatur, debacchaturq;

vipote

rupeto qui sibi, vt putat, ex re ferme tranquilla, turbulentissimam reddide-rit, tandem tamen mira ipsum persuasionibus Geta demulcet, & placabi-liorem efficit AVDISTIO. *Ad intelligentiam illius Geta dicti in cal ce huius scena positi. Quod res post illa &c.* Attende in primis, Getam per totam Comœdiam à Poeta introduci callidissimum & versipellem, qui pallium ad omnem ventum flectere nouit, is nunc Antiphoni persuadet ob huiusmodi portenta in auspicandis nuptijs incidentia, eas nuptias facile pos se, si non euitare saltem, dum argentum à senibus emungatur, protelare. Ater alienus canis, hoc finxit has fore nuptias pretendebat anguis per impluuium decidens de tegulis, intoxicationem: gallina canens vxorem marito superstitem fore. Ariolus est, qui diuina quadam mente vaticinatur, dictus quasi fariolus à fando, Haruspex ab haruga, id est ab hostia nominatur. Ante brumam etc. Hic deridet poëta dierum obseruatores, et superstitiosos.*

Senarij.

ANTIPHO, GETA.

GETA. G. hem. A. quid egisti? G. emunxi argento senes.
Satin' est id? G. nescio hercle: tantum iussu' sum,
A. Eho verbero, aliud mihi respondes, ac rogo?
G. Quid ergo narras? A. quid ergo narrem? opera tua ad
Restim mihi quidem res redijt planissume:
Vt te quidem omnes dij, deæque, superi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,
Huic mandes, qui te ad scopulum è tranquillo inferat.
Quid minus vtile fuit, quàm hoc vlcus tangere,
Aut nominare vxorem? iniecta est spes patri,
Posse illam extrudi. cedo, nunc porrò Phormio
Dotem si accipiet, vxor ducenda est domum:
Quid fiet? G. enim non ducet. A. noui: ceterum
Cum argentum repetent, nostra caussa scilicet
In neruom potius ibit. G. nihil est Antipho,
Quin male narrando possit deprauarier.
Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.
Audi nunc contra iam. si argentum acceperit,
Ducenda est vxor, vt ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, sacrificandi dabitur paullulum:
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
Id ille istis reddet. A. quamobrem? aut quid dicet?
G. rogas?
Quot res? post illa monstra euenerunt mihi?
Introijt in ædes ater alienus canis.
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruspex vetuit ante brumam aliquid noui
Negoci incipere; quæ caussa est iustissima.
Hæc fient. A. vt modo fiant. G. fient: me vide.
Pater exit: abi, dic, esse argentum, Phædriæ.

DONATVS.

MVNXI argento senes) Mire, cum econtrario dicatur emunctus homo, elegans & facetus, ut Horat. de Luc. Emunctæ naris, inquit. [Satin' est id?) Hoc est, id ne tibi videtur satis esse ad miserias meas? An quasi ironicos dicit, ut dicere solemus, Bene habet nunc, aut, Fecisti certe quod debuisti. Ideo autem subambigue locutus est, ut nequaquam posset aliter interpretari à Geta, qui respondebit, Nescio hercle, tantum iussus sum [Vlcus tangere) Prouerbiale, non ironicos dixit. [In neruum potius ibit) Decipiet, à prouerbio tracto a sagittarijs, cum vis, conatumq. tendentis a.. u .. non inuolatum teli, sed in ruptio ne nerui expetatur. [Tu id, quod boni est, excerpis) Honeste excerpis dixit, & attende quemadmodum dicat excerpi bona, quibus non vtatur. [Ante brumam) Arte irrisit homines Terentius, quibus religio sit aggredi negocium aliquod diebus decrescentibus. [Gallina cecinit) Obstetricum est, in qua domo gallina cantat, superiorem marito esse vxorem. [Interdixit hariolus) Hariolus est, qui diuina mente vaticinatur, dictus hariolus, quasi fariolus, à fatis & a fando. H, enim pro F, & item F, pro H, in multis locutionibus mutabantur. An ab halando? nam halitu solent excludere velut mortalem animam, vt diuinam recipiant. vnde & vocem eiusmodi dabant, quæ est OB, quòd OB sonus exhalandi vim præstat. [Ante brumam) Quòd ante brumam dies decrescere incipiant. [Haruspex vetuit) Haruspex, ab haruga nominatur. nam haruga dicitur hostia, ab hara in qua concluditur & seruatur. hara autem est, in qua pecora includuntur. Plaut. Rusticus hircus, hara mostellaria. [Fient me vide) Respice vultus mei fiduciam. sic Græci, nam aliter Latini, si quidem quia nullum periculum est [Me vide) Quia in iure promittit, & interponit suam fidem, quod nos dicimus, Me habes. [Vide) Respice.

GETA &c.) Hic Antipho totus perturbatus Getam alloquitur, super eo quod fecerat, ac tandem lenitur ipse Antipho à seruo Geta. A. O Geta, vocatiuus est. G. Hem, interiectio animaduertentis. A. Quid est Get. emunxi. i. euacuaui, purgaui senes, Demiphonem, & fratrem argento. interdum emunctus homo dicitur elegans & facetus. A. Ne. i. verum id, quod fecisti est satis rectum sup. vel recte factum. G. Hercle nescio an sit satis rectum. ego, iussus sum facere tantum. i. duntaxat hoc. i. extorquere pecunias. A. Eho, admonentis interiectio & excandescentis, ò verbero. i. digne verberibus multis, & declinatur verbero verberonis, respondes mihi aliud, ac. i. quam rogo. i. peto. G. Ergo quid narras? A. Petis sup. quid ego narrem? quidem. i. certe. res. i. negocium, redit mihi planissime. i. redibit mihi manifestissime, ad restim. i. ad suspendium. i. ad chordam, qua mihi patem suspendium. Nam restis chorda est, q. d. res tota eo redacta est, vt de suspendio possim cogitare, & quidem tua opera. i. tua industria & tuo facto, vt. i. vtinam. Dij & Deæ omnes tam superi. i. cœlestes, quàm inferi. i. infernales perdant. i. destruant te, exemplis malis. i. in exempla aliorum, quæ sint tibi mala & noxia hem, interiectio dolentis vel indignantis, mandes. i. committas, per ironiam huic Getæ, si quod habes sup. quod velis curatum. i. quòd velis factum esse recte. i. vt decet. mandes ergo huic, qui auferat. i. abducat te. ad scopulum. i. editum siue eminentem locum, vnde te deiv præcipitem, vel in scopulum. i. in tempestatem & perturbationē ac periculum, nam sæpe in scopulis. i. rupibus marinis acutis naues periclitantur. è tranquillo. i. ex quieto loco & statu, quid fuit minus vtile. i. inutilius. quam tangere. i. attingere, retractere. hoc vlcus. i. hunc locum nostræ materiæ periculosum & lædentem, si tangatur sicut vlcus, est autem dictum prouerbiale, aut quid fuit vtilius, quam nominare vxorem. i. facere mentionem de illa spes. i. expectatio est iniecta. i. indita patri, illam vxorem posse extrudi. i. expelli à viro cedo. i. dic. porro. i. deinde. si nunc Phormio accipiet dotem. vxor est ducenda domum. i. in domum iure matrimonij, quid fiet tunc. G. Enim. i. certe Phormio non ducet eam. A. Noui. i. scio, ceterum. i. sed. cum senes repetent, argentum, scilicet. i. certe, potius ipse Phormio ibit in neruum. i. nimis conando decipietur nostra causa, more illius sagittarij, qui magno conatu tendens arcum sæpe neruum frangit, & ita suo impulsu frustratur ac decipitur, vel ibit in neruum potest capi pro conijcetur in vincula, & in carcerem potius detrudetur nostra causa. G. O Antipho nihil est quin. i. quod non, possit deprauari male narrando illud. s. peruertendo veritatem, tu excerpis. i. extra his, euellis, extorques, elicis id, boni, quod est in hac re, & dicis id mali quod in ea re est nunc, iam audi contra. i. vicissim id quod sum dicturus, si Phor. acceperit argentum, vxor est ducenda vt ais, concedo tibi fateor, hoc est tibi assentior quidem. i. certe, spatium tandem vocandi ad nuptias, & sacrificandi pro nuptijs, vt res prospere cedant, dabitur paululum nuptijs apparandis. i. ad apparandas nuptias. Interea dum hæc agentur amici Phæd. dabunt argentum, quod. s. de daturos polliciti sunt. i. promiserunt. Ille Phor. reddet id argentum istis senibus. A. Quāobrem. i. quare reddet, aut quid dicet illis, quare. s. non ducat. G. Rogas. i. inquiris tu dicet supple hoc quod sequitur, quod res, quasi dicat multæ euenerunt mihi post illa monstra. i. post illa prima auspicia pro nuptijs captata, in quibus capiandis apparuerunt monstra. hæc sunt illa quæ euenerunt, alienus canis. i. non noster ater. i. niger, introiuit ædes nostras, id est in domum nostram. anguis. i. serpēs decidit. i. deorsum cecidit per impluuium, id est

GVID.

id est per locum non coopertum in medio tecti. Est enim impluuium (ait Varro) id quod relictum erat in medio tecti, vt lucem caperet deorsum, quo impluebat. dictum vtique à pluuia. Anguis itaque decidit de tegulis per impluuium. gallina cecinit, hariolus.i.diuinator interdixit.i.prohibuit ne ducerem vxorem, hariolus est qui diuina mente vaticinatur dictus quasi farriolus, a farre & à fando, aut ab halando, nam halatum solent excludere velut mortalem animam, vt diuinam recipiant, vnde & vocem huiusmodi dabant, quæ est hoc quòd hoc solum exhalandi eum præstat. haruspex.i.inspector hostiarum & diuinator.i.exta earum. nam haruspex dicitur ab haruga.i. hostia, cuius inspiciebatur exta, quæ haruga dicitur ab hara, in qua concluditur & seruatur hostia. Hara enim est stabulum in quo pecora includuntur. haruspex ergo vetuit incipere aliquid noui negocij, ante brumam .i. ante quam dies decrescere incipiant, bruma dicitur illa pars hyemis, in qua dies sunt breuiores à bromio .i. à breuitate dierum; quæ causa .i. excusatio, vel quæ occasio non ducendi vxorem est iustissima.i.digna quæ admittatur, hæc dixi fient. Anut.i.etinam .i.vtinam fiant modo. G. Fient sine dubio, vide me.i.aspice vultus mei fiduciam, pater tuus axit, abi.i.discede. dic Phædriæ argentum esse inuentum, vt bono animo sit.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Expostulatio Antiphonis cum Geta, & mox confirmatio. [Ad restim) Dictum desperantis, & est prouerbium. [Vlcus tangere) Prouerbium de eo qui importuna mentione alicuius rei offendit. [Monstra) Prosopopœia ficta cauillantis omnium dicacitatem, & est faceta irrisio eorum qui se huiusmodi superstitionibus alligabant. [Ante brumam) Diebus decrescentibus, qui religiosi habebantur.

PETRVS MARS.

GETA) Hariolos & haruspices qui ex rebus contingentibus & casualibus, sine à fortuna pendentibus aliquid certi & constituti constituunt, deridet hæc scena. Et merito sane superstitiosos istos impostores incessunt omnes, nam si ad illorum obseruationes vitam degeremus, fieri non posset, vt vnquam tranquilla mente & sedato animo pedem extra limen proferremus. Ad restim res rediit, hoc est, ad laqueum. Nam amatores qui nõ possent amatia compotiri, propter amoris impatientiam, laqueo vitam deponere solent. [In neruum potius ibit) Hoc est ad incarcerandum se committet. Monstra sunt, quæ aliquid portendunt, & plerunque malum, vnde quis dira ominari possit. [Introijt in ædes) Ex superstitione veterum hoc dicit, nam his de causis, nuptiæ ne fieri possent, prohibebantur. Et alienus canis intrans ædes, significabat adulterum, qui lectum connubialem conspurcaret. Anguis per impluuium immissus, canem præparationem, quod alter coniugatorum alter exhiberet, gallina canens, maritum perditum imperium virile, & iussibus vxoria auscultaturum.

GLAREANVS.

ET hi versus sunt senarij, vt prioris Scenæ. In versu secundo s, eliditur in Iussus. In 5. Ad aliditur ad superius carmen. In 6. vel Deæ monosyllabum est, vel amphibrachys loco quarto. In 8. vel dio Quod eliditur, vel bacchius est loco tertio. Ita in 13. vel legendum,

Quid fiet. G. Non ducet enim.

vel bacchius est loco tertio. In 22. carmen his auctore Ioan. legendum, quæ lectio placet,

Interea quod sunt polliciti argentum, dabunt,

Et Amici intelligitur, quod aliquis infulsit, explere cupiens sententiam. In 26 creticus est loco quarto. Multa scio esse hic effugia, sed quæ vehementer displicent.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Colloquuntur senes de tradendo Phormioni argento. Chremes Demiphonem obsecrat vt argentum soluere festinet.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Demipho Chremetem consulit, quanam via tutiore pecunias Phormioni tradat, qui, vt callidus est, postea acceptum neget.

Iambici quadrati Acatalectici.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

QVIETVS esto inquam: ego curabo, ne quid verborum duint.
Hoc temere nunquam amittam ego à me, quin mihi testes adhibeam,
Cum dem: &, quamobrem dem, commemorabo. G. vt cautus est, vbi nil opu'st.
C. Atqui ita opus est facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet.
Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos reiciat.
D. Rem ipsam putasti. D. duc me ad eum ergo. G. non moror. C. vbi hoc egeris,
Transito ad vxorem meam, vt conueniat hanc prius, quàm hinc abit.
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne succenseat;
Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;
Nos nostro officio nihil egressos esse; quantũ is voluerit.
Datum esse dotis. D. quid, malum, tua id refert? C. magni Demipho.
D. Non sat, tuum officium te fecisse, si non id fama approbat?
C. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se eiectam putet.
D. Idem ego istuc facere possum. C. mulier mulieri magi' congruet.
D. Rogabo. C. vbi nunc illas ego reperire possim, cogito.

DONATVS.

QVIETVS esto inquam, ego curabo) Quietus.i. securus. ab eo quod præcedit, id quod sequitur. [Vt cautus est, vbi nil opu'st) Consulit, inquit, quemadmodum detur, vbi omnino dare non debuerit, si quidem argentum Phædriæ sub nomine Phormionis. [Dum ludibo eadẽ hæc manet) Bene libidinem posuit pro voluntate hominis incerti ac leuis. [Forsitan nos reijciat) Mulierem S. An vera nos.i.negocium & conditionẽ? [Rem ipsam putasti) Pro disputasti modo. [Quid, malum, tua id refert?) Malum, interiectio, & est ordo. [Quid tua id refert? C. magni Demipho) Nota responsum contra Quid refert, non ad quid relatum. Et quære quomodo dicatur, Quid mea, quid tua. an deest Ad: vt sit, ad mea, aut ad tua? [Reperire illas) Filiam & vxorem.

QVIETVS &c.) Hic Demipho consulit, qua via certiore Phormioni tradat suas pecunias. D. inquam.i.dico tibi Chremetis. esto.i.sis, quietus.i.securus, sine solicitudine. ego curabo .i.efficiam. ne quid verborũ.i.ne aliquas deceptiones Phormio, & sui fautores, duint.i.dent. Dare enim verba decipere est, ego nunquam amittam à me.i.non patiar exire è manibus meis hoc argentum, temere.i.inconsulte. nã amitto hic ponitur quasi pro. à me emitto, nunquam ergo amittam. quin.i.quod non adhibeam.i. aduocem mihi testes, cui dem.i.tradam hoc argentum, & cõmemorabo.i.faciam mentionem, quamobrem.i.qua ratione & occasione dem illud argentum. G. vt.i.quantum Demipho est cautus. vbi nihil.i.non est opus sup. esse cautum, nam potius deberet esse cautus in non dando & in agnoscendo fallaciam. C. atque opus est facto.i.facere ita vt dicis, at matura.i.festina cum maturitate, dum.i.quandiu, hæc libido.i.hæc voluntas hominis incertĩ & leuis, manet eadem.i.in eodem tenore. nam si illa altera, quam dicit sibi sponsam, magis instabit.i. vrgebit instantius, forsitan eijciat.i.repellat nos.i.nostrum negocium, & nostram conditionẽ, seu pactionẽ. G. putasti i disputasti, dẽ Don.i.considerasti rem ipsam.i.id quod est. D. Ergo Get. duc me ad eum Phor. G. non moror.i.non sum in mora, vel in me mora non est. C. vbi.i.postquam egeris hoc.i.dederis Phormioni argentum præsentibus testibus, transito.i.transfer te ad vxorem meam, vt conueniat.i.alloquatur GVID.

loquatur

In quatuor hanc vxorem Antiph. priusquam abit.i.discedit,hinc.i. ex hoc loco. Dicat vxor mea nos,te & me dare eam nuptum .i. collocare in matrimonium Phormioni,dicimus dare nuptum & dare venum,vbi do ponitur cum primo supino,sed hoc non sæpe fit. Et dicat ne succenseat.i.irascatne illum.Phormionem esse magis idoneum,qui sit familiarior ipsi puellæ,dicat inquam nos nihil.i.in nulla egressus esse nostro officio.i.discessisse à nostro officio,vel prætergressos esse nostrum officium, dicat inquam tantum dotis datum esse,quantum ei. Ph. voluerit. D. Quid malum id refert tua.i.(quod dici solet barbare) ꝓ malę gratię habes tu agendum de hoc,nam id refert mea,significat illud ad me spectare,malum autem illic interpositum est interiectio, quód plerunque in nostro sermone potest congruere,vt cū dicunt, Quid malæ gratiæ talibus rebus te immisces,dicendum esset,Quid rebus malum id genus te interponere iuuat. C. O Demipho id magni refert ad nostra.i.illud multum spectat ad nostram honestatem. D. Non sat est.i.non sufficit fecisse officium tuum,si ita ma non approbat.i.confirmat id quod fecisti. C. Volo quoque .i.etiam,hæc .i. hanc separationem,fieri voluntate ipsius puellæ, ne.i.vt non,prædicet .i. aperte dicat se esse eiectam a nobis. D. Ego possum facere illud idem quód vis à tua vxore effici. C. Mulier magis congruit mulieri,quam vir. D. Rogabo vxorem tuam,vt id faciat, C. Ego cogito vbi ego, nunc possim reperire illas .s. filiam & aliam vxorem,quæ venit a Lemno.

LATO. ARGVMENTVM) Defertur argentum ad Phorm. & ordo procedit ad Catastrophen.[Dumt)Pro,dent veniste. [Si astuta)Quam finxit Geta.[Et magis)Persuabo a persona.[Malū)] Interiectio.[Volo)Vrget Chremes occasionem futuræ suæ perturbationis ad vxorem.

PETR. MARS. QVIBVS esto)Nemini esse fidendum nec cuiquam quicquam credi aut persolui debere sine testibus,chirographis & alijs certis rationibus;docet hæc scena. Quare, vt Arist. ait, recte, præcepit Hesiodus,vt si vel fratri nostro quidquam sumus credituri,testes adhibeamus,ne creditum abneget. Nam fides,vt vulgo dicitur, de terra abijt.

GLAR. IAMBICI sunt tetrametri acat.In 5. versu vel Reijciar legendum,vnico i,in secunda syllaba,vel Reijciar trissyllabum. In 7. Meam,post Vxorem non est omittendum.Et septimo loco vel bacchius est,vel Prius monosyllabum,& loco vltimo,vel tribrachys loco iambi,vel Abeat est dissyllabum. In 11. amphibrachys est loco quarto. neque enim Tua monosyllabum fecerim, cum trochæus ita eueniret in carmine iambico,Nec eiusmodi carmē excusare aliter possum. In 12. vel bacchius est loco secundo, vel creticus loco quinto,Tuum monosyllabum , vel Id ante Si ponendum,vt habent quidam lib. In tertiodecimo, Ipsius dissyllabum est,& vel Fieri Monosyllabum , vel Dicet pro Prædicet legendum,vtrunque a Dico as, primæ coniugationis. In penultimo s, in Magis eliditur.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR, BARL.

Hæc scena continet mutuam agnitionem Sophronæ nutricis & Chremetis., Chremes ex eadem nutrice discit filiam suam Phanium nuptam esse Antiphoni qua res ingentem ei lætitiam adfert, cauet item ne vxor id resciscat sua.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Sophronæ nutricis, & Chremetis,qui Stilphonem se nominarat , mutua contingit cognitio. Deinde ex eadem nutrice audit, quemadmodum filia sua Phanium Antiphoni sit nupta,ex qua re ingenti gaudio afficitur,cauetq; , ne id sua vxor quoquo pacto resciscat.

Octonarij , in quibusdam penultima longa, & interdum Iambici Trochaici mixti. Dimeter vnus.

SOPHRONA, CHREMES.

QVID agam? quem amicum inueniam mihi misera? aut cui consilia
Hæc referam? aut vnde nunc mihi auxilium petam? nam vereor,
Hera ne ob meum suasum indigne iniuria afficiatur:
Ita patrē adolescentis facta hęc tolerare audio violenter.
c. Nam quæ hæc est anus exanimata,à fratre quæ egressa est meo?
s. Quod vt facerem, me egestas impulit; cum scirem infirmas
Hasce esse nuptias; vt id consulerem, interea vita
Vt in tuto foret. c. certe ædepol, nisi me animus fallit,
Aut parum oculi prospiciunt,meę nutricē gnatæ video.
s. Neque ille inuestigatur. c. quid agam? s. qui est eius pater. c. adeon',
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco? s. quòd si eum nunc
Reperire possim, nihil est, quod verear. c. ea ipsa est, colloquar.
s. Quis hic loquitur? c. Sophronia. s. & meum nomen nominat? c. ad me respice.
s. Dij obsecro vos: est ne hic Stilpho? c. non. s. negas?
c. Concede hinc paululum à foribus istorsum sodes Sophrona.
Ne me istoc posthac nomine appellassis. s. quid? non is obsecro es,
Quem semper te esse dictitasti? c. st. s. quid has metuis fores?
c. Conclusam hic habeo vxorem sæuam: verum istoc de nomine
Eo perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes foris
Effutiretis, atque id porrò aliquā vxor mea resciscerct.
s. Hem istuc pol nos te hic inuenire miseræ nunquam potuimus.
c. Eho dic mihi, quid tibi rei est cum familia hac, vnde exis? aut vbi
Illæ sunt? s. miseram me. c. hem quid est? viuunt ne? s. viuit gnata.
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.
c. Male factum. s. ego autem, quæ essem anus deserta, egens, ignota,
Vt potui virginem nuptum locaui huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædiū. c. Antiphoni ne? s. hem isti ipsi. c. quid?
Duas ne is vxores habet? s. au obsecro, vnam ille quidem hanc solam.
c. Quid illa altera,quę dicitur cognata? s. hæc ergo est. c. quid ais?
s. Composito est factum, quo modo hanc amans habere posset
Sine dote. c. dij vostram fidem, quàm sæpe forte temere
Eueniunt, quæ non audeas optare offendi aduenicns,
Quicum volebam, atque vt volebam,collocatum filiam.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, vt fieret,
Sine nostra cura maxuma, seu cora hæc sola fecit.
s. Nunc quid facto est opus, vide: pater adolescentis venit,
Eumque animo iniquo hoc oppido ferre aiunt. c. nihil pericli est.
Sed per deos atque homines, meam esse hanc, caue resciscat quisquam
s. Nemo ex me scibit. c. sequere me: intus cetera audies.

DONATVS.

A Nuo violenter) Quod græci dicunt Ἀπνῶς [Nā quæ hæc est anus) ἀναφορά, vt Nam quis te iuuenum confidentissime. Sed figura hæc apta commotis est aliqua re noua. [A fratre) Pro à domo fratris. vt. Iam proximus ardet Vcalegon. [Egestas me impulit) Venialis status. [Interea vita vt in tuto foret) Compensatiua qualitas. [Nisi me animus fallit, aut parum oculi prospiciunt) Docte. nam erra, vel corporis, vel animi sunt, hoc est rationis, vel sensus. [Meum nomen) Mire suum nomen illa agnoscit, hic dissimulat. [Paululum istorsum) Nūc istorsum aduerbium est loci, alias nomen [Quem semper te esse dictitasti) Esse pronominari, antiquorum more dixit. [Côclusam hic habeo vxorem sæuam) Illaturus sæuam, bene conclusam prætulit, ac si diceret, feram. [Effutiretis) Eloqueremini, euacuaretis, exinaniretis. ab eo quod est effundere. Translatio est à vase, futili nomine, quod patulo ore, fundo acuto instabile, nihil prorsus contineat vnde futilia dicitur eiusmodi, et nihil intra se côtineat, & semper inanis fit. [Ex ægritudine) Infirmitate ac morbo. [Ea ægritudine miseram mors consecuta est) Bene moderatus est, vt neque nimis ægre ferat, neque rursum ἀπαθὴς sit. Et hæc est οἰκονομία ne in eadem vrbe duæ vxores plus mali ex solicitudine afferant Chremeti, quàm ex alterius morte tristitiæ. Neque in comœdia possunt nimis miserabiles mortes esse, ne res in tragœdiā transeat. [Deserta, egens, ignota) Singula pronuncianda sunt argumenta enim hæc ad venialem statum proferuntur. Composito factum est) Sic veteres, nos, ex composito. vt, Composito rumpit vocem, & me destinat aræ. [Quæ non audeat optare) Pro, quæ non audeas: quia. vt, Facile pro eunucho probes. [Offendi aduenient) Pro cum aduenissem vt, Ipse nemus linquens patriū suaq. arua Latinus. quia Latina lingua deficit hac declinatione. [Hæc sola fecit) Si Hic legerimus, Antiphonem intelligimus, si Hæc, Sophronam. [Sed per deos) Adiurationis genus est.

GVID. QVID &c.) Hic continetur nutricis agnitio facta à Chremete & contra agnitio Chr. à nutrice. S. Quid agam? quem hominem ego miser inueniam amicum mihi, aut cui referam .i. recitabo hæc consilia .i. hæc secreta, & arcana, seu proposita incepta contra heram meam, aut vnde petam auxilium mihi, nam vereor, ne .i. quod hera i. domina .f. puella vxor Antiphonis afficiatur iniuria, indigne .i. turpiter indecēter, inhoneste, ob .i. propter meum suasum, hic suasus quartæ inflexionis .i. propter meam suasionem & meum consilium, ita .i. adeo ciu lēter audio patrem adolescentis .f. Dem. tolerare facta .i. nuptias sic contractas. C. Quænam .i. quæ est anus .i. vetula, exanimata i. perturbata, cōmota, perterrita, quæ modo .i. paulo ante egressa est .i. exiuit, a fratre .i. à domo fratris. S. Fregit non videns Chremetem, quod ut facerem .i. vt suaderem eas fieri nuptias, egestas .i. necessitas, impulit .i. mouit me, cum scirem hasce .i. tales nuptias, esse infirmas .i. non stabiles, neque firmas. & impulit me, vt consulerem .i. suaderem, id .i. nuptias fieri ad hunc finem, et interea .i. quandiu, quæreretur pater, vita .i. honestas eius puellę foret .i. esset, in tuto .i. sine periculo. C. Certe Aedepol, iurantis est, nisi animus fallit me, aut nisi oculi mei parum prospiciunt .i. à longe cident parum cercte, video nutricem meæ gnatæ .i. meæ filiæ. S. Neque ille .f. qui est pater eius non inuestigatur .i. inuestigando non inuenitur. C. Quid agam? S. Continuat quod inceperat, dixerat enim neque inuestigatur, & subdit, qui est pater eius. C. Adeon' .i. vtrū adeo, eam .i. eo ad eam, an maneo, dum .i. quousque magis .i. amplius, cognoscam illā, quæ loquitur. S. Quòd .i. sed si nunc possim reppetire eum patrem. nihil est quod verear. C. Ea ipsa est nutrix filiæ, colloquar .i. cum ea loquar. S. Quis loquitur hic? C. Sophrona. S. Et quis hic nominat nomen meum? C. Respice .i. retro aspice ad me. S. O Dij obsecro vos. ne .i. vtrū hic homo est Stilpho, alio nomine Chremes? C. Non est Stilpho. S. Negas esse Stilphonem? C. O Sophrona concede .i. conferte. discede sodes .i. si audes. hinc à foribus vbi tu es. istorsum .i. versus istam partem. ne appellasses, pro ne appellaueris, tempus pro tempore, posthac .i. post hoc tempus isto nomine Stilphonis. S. Quid .i. cur. non te appellem? obsecro Stilpho, non es ille quē dictitasti .i. frequenter dixisti esse. C. Est .i. Stilpho est is quem esse dictitauit. S. Quid .i. cur metuisti has fores, à quibus iubes me discedere? C. Habeo vxorem conclusam .i. clausam se continentem hic in illis ędibus, sæuam .i. terribilem. Verum .i. sed dixi .i. mentionem feci. olim .i. multo ante. perperam .i. male & falso de hoc nomine Stilphonis. eo .i. ea re, eam ob rem. ne forte vos effutiretis .i. eloqueremini, effunderetis, euacuaretis, narraretis, imprudentes .i. per imprudentiam, foris .i. in lucem, extra pectus, atque ego eo dixi, ne porro .i. deinde, postea. vxor mea resciscceret .i. sciret. id .i. fictionem meam. aliqua .i. aliquo modo. aliqua via, seu ratione, vel aliqua .i. per aliquam ea nobis. Effutire significat effundere, & translatio à vase futili quod patulo ore, fundo acuto instabile nihil per se continet. S. hem, interiectio dolētia, vel indignantis. Istoc .i. ista re, siue propter istam causam, quia timebas ne effutiremus foris. Pol, iurantis est, nos miserę .i. infelices nunquā potuimus inuenire te hic. C. eho, interiectio correpti timore nouo. dic mihi quid rei est tibi .i. quam rem .i. quod negocium habes, siue commercium cum hac familia, vnde .i. a qua familia. tu exis .i. egrederis, aut dic mihi vbi sunt illæ .f. mater & filia. S. me miseram .i. ò me infelicem voa exclamantis. C. Hem, dolentis quid est propter quod ita exclamaus. ne .i. vtrum. viuunt. S. gnata .i. filia viuit, mors consecuta est matrem ipsam miseram. ex ægritudine .i. ex infirmitate, ac morbo. C. male factum est sup. .i. infeliciter accidit. S. sed ego Soa. quæ essem anus .i. annosa. deserta derelicta, destituta auxilio. egens .i. egena. ignota i. alienigena, incognita, locaui nuptum .i. dedi nuptui virginem huic adolescenti, qui est dominus harum ędiū. C. ne .i. vtrum, locasti eam nuptum Antiphoni. S. hem, interiectio dolentis. illi ipsi dedi nuptum eam. C. quid dicis sup. admirando hoc interrogat, vel est modus interrogandi. ne .i. vtrum. is Antipho habet duas vxores. S. hau, interiectio dolentis, vel iadio obtulæ. obsecro, q.d. noli quæso amplius me interrogare super hac re, quidem .i. certe, ille Antipho habet hanc vnam solam. C. quid faciet, vel quæ est illa altera, quæ dicitur cognata. S. ergo hæc filia tua est, quæ cognata. C. quid ais? admirabundus h. d. S. factum est .i. effectum est, composito .i. ex compositione, siue ex pactione, siue ex pacto, quo modo .i. qua vix Antipho amans posset habere hanc filiam tuam sine dote. C. ò dij imploro sup. vostram fidem .i. vestram opem, seu vestrum auxilium, qui .i. quantum, sæpe aliqua sup. forte .i. casu aliquo eueniunt, temere .i. incōsiderate, quæ non audeas .i. non audeat aliquis optare ego adueniens .i. cum aduenissem offendi .i. inueni filiam collocatam .i. nuptui datam illi, qui cum .i. cum quo ego volebam eam collocari, atque inueni eam collocatam, et .i. eo modo quo volebam. Quod et fieret i. filia illi nuptui daretur, nos ambo .i. ego & frater, dabamus operam .i. laborabamus, .i. maximo opere .i. maximo molimine, siue maximo conatu, hæc sola Sophrona (alloquitur seipsum admirabundus) fecit id quod dabamus operam, vt fieret, sua cura maxuma .i. sua diligentia, sine cura nostra maxima. S. nunc vide quid est opus facto .i. facere, pater adolescentis .f. Antiphonis, venit .f. Demipho. & aiunt .i. fama est eum ferre hoc .i. istam collocationem animo, oppido .i. valde. iniquo .i. male contentus, hoc autem dicit, nam non audiuit Chremetem exclamantē apud se ab illo loco dij vostram fidem. C. nil pericli est .i. nullum est periculum. in hac re, res in tuto est, sed per Deos, atque homines obsecro te vel adiuro, caue ne sup. quisquam .i. aliquis, rescilcat .i. sciat hanc .i. filiam esse meam. S. nemo sciuit .i. sciet, antique ex me .i. à me. C. sequere me, audies cetera .i. reliquā quæ tibi nō dicat, intro .i. in domo.

ARGVMENTVM) Chremes cum forte incidisset in nutricem, agnoscit Phanium suam esse filiam, & nuptam Antiphoni. hæc est catastrophe Antiphonis. [Hera) Phanium. [Exanimata) Perturbata auxesis. [Quod vt) Purgatio à necessitate. [Quid agam) Deliberantis [Appellassis) Pro, appellaueris. vetuste. [Si) Responsum Chremetis cum silentio pronunciandum, vnde & tertia persona vtitur, ne forte se prodat. Legitur autem per synalœphen subducta e litera, propter præcedentem vocalem, & duabus syllabis in vnam contractis. [Anus des.) Admiscet purgationem à persona. [Hem) Metuentis. [Composito) Pro ex composito .i. de industria, aduerbialiter. [Sed per deos) Adiuratio obsecrantis. **LATO.**

QVID agam) Quantum casus & fortuna in vita mortaliū polleant, quæ tamen plerunque et natura in bonis dominantur, exprimit hæc scena. Casus enim & fortuna apud auctores indifferenter accipiuntur, sed si proprie loqui volumus, differūt Arist. lib. 2. Phys. Fortuna, inquit, est causa per accidens, in his quæ per electionem alicuius gratia fiunt. Casus autem est causa per accidens, in his consistens quæ fiunt sine electione & casus est natura, fortuna vero in arte. Natura subit rationem casus, & mens rationem fortunæ. Lactantius videtur fortunam pro casu definisse, Fortuna, inquit est, accidentium rerum subitus atque inopinatus euentus, Qua ratione hoc loco dicemus, verum fuisse casum in agnoscenda filia Phanio Chremeti. **PETR. MARS.**

INGENS hic difficultas est qua leuiter transiliunt, de quibus nunc sæpe conquesti sumus. Primos duos senarios iudicauit **GLAR.**

Doctor.

Doctor. sed verbum Consilia adiungit priori. quod ego posteriori coniungendum existimo. Sustulit autem Mihi, de priore, quod omnes habent librum. Id autem vel post verbum inueniã vel proxime ante, legi potest. In sequente autem versu Mihi omittendum est. nisi Nunc quispiam malit amouere quod ego nolim. Porro Cui disyllabum est ad finem prioris versus, quemadmodum in posteriore Mihi, alioqui fere monosyllaba sunt. Tertius versus est iambicus tetram. catal. sed in eius cum tertio tum sexto loco creticus est, nisi Meam monosyl. fecerimus, aut iniuria trisyllabum. In quarto dactylus est loco sexto, anapæstus septimo. Quintus trochaicus est tetr. catal. Sextus septimusq. iambici sunt tetr. acat. Octauus rursus trochaicus est tetr. cat. & ædepol breui, nisi antibacchium loco primo constituamus. Sequuntur tres iamb. tetr. cat. Sed in primo non est necesse ponere. initio Meæ sicut nec scen. 3. actus huius, versu antepen. Est autem versus, quem vel iambicum vel troch. tetr. catal. dicas. In 2. autẽ s, eliditur in Magis, & Eius monosyl. pater ade, proceleusmaticus est, & an mane, dactylus. Igitur legendum Adeo non Adeon'. Tertius creticum habet tum primo tum tertio loco, quanquam primo loco excusari potest, per Eum monosyl. at loco tertio nõ potest. Est etiam proceleusmaticus loco sexto. 12. versus est trochaicus, in cuius secundo & 5. locis creticus est, nisi s, elidatur in Quis. eiusdem generis duo sequentes versus, in quorum posteriore vel Paulum legendum, vel loco quarto erit creticus si Paululum legeris. Qui sequuntur deinde sex iambici sunt tetr. acat. & legendum, Non is obsecro es, vbi s, eliditur in Is. In seq. versu Chremetis duas literas, st, dant, vt elisa prima vocali subobscurus relinquatur sibilus, quo Sophronę silentium innuat. Is tamen sibilus in pede syllaba habet, vt sti, st, sit iambus. [Eho dic mi. quid tibi rei est cum familia hac vnde exis) Qui nunc sequuntur omnes vltimo duntaxat excepto, sunt iambici tetr. cat. In 2. cre. est cum primo, tum quarto loco. quanquam d, in Quid elidi potest. In 6. verbum Inquam, post Antiph. ne, omitti non debet & Hem totum obsorbetur Certe vetustus liber habet inquam. Annotauit hoc etiam Ioan. In 7. cret. est loco primo & s, eliditur in Is, nisi duas monosyl. fecerimus, vel bacchium loco secundo constituerimus. Hau integrum manet, & ille ante Quidem legendum quod Aldinus neglexit liber. In 12. vel Filiam disyll. est, & ante Collocatam legendum. aut versus vnus inter cet. catal. acatal. In 13. s, eliditur in Dabamus, & in 14. Sua monosyll. est vel bacchius est loco quinto. Ita in antepen. vel Eum monosyl. est, vel pæan secundus est loco primo. In penul. creticus est loco quarto, quod dicere malim quàm vel Deos monosyl. facere vel Meã, Vltimus, vt diximus, est trochaicus, & loco tertio trochæus est, quarto anapæstus.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Demipho seipsum accusat, quòd dum auaritiæ maculam studet effugere, in stultitiæ reprehensionem inciderit. Dolet enim Phormioni datum esse argentum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Demipho senex de seipso conqueritur, quòd dum auaritiæ infamiam deuitare studuerit, in stultitiæ reprehensionem incidit. Magnopere enim ipsum pœnitet Phormioni pecuniam dedisse. Hic Geta quoque seni insultans, multa facete & scurriliter dicta profert.

Iambici, Tetrametri, Catalectici.

DEMIPHO, GETA.

NOSTRAPTE culpa facimus, vt malos expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus & benignos.
Ita fugias, ne præter casam, aiunt. non ne id satis erat,
Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum est vltro obiectum ei,
Vt sit qui viuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.
G. Planissume. D. his nunc præmium est, qui recta praua faciunt.
G. Verissime. D. vt stultissime quidem illi rẽ gesserimus.
G. Modo vt hoc consilio possiet discedi, vt istam ducat.
D. Etiam ne id dubium est? G. haud scio hercle, vt homo est, an mutet animum.
D. Hem, mutet autem? G. nescio: verum, si forte, dico.
D. Ita faciam, vt frater censuit; vxorẽ huc eiu' adducam,
Cum ista vt loquatur. abi Geta: prænuncia hanc venturam.
G. Argentum inuentum est Phædriæ: de iurgio siletur:
Prouisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc porro?
Quid fiet? in eodem luto hæsitas: vorsuram soluis
Geta: præsens quod fuerat malum, in diem abijt: plagæ crescunt,
Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut eiu' orationem.

ITA fugias, ne præter casam) Prouerbium, Ita fugito, ne prɇter casam. Hoc est, ne prætereas casam tuam quæ sit tibi tutissimum receptaculum. Aut ita fugias, ne præter casam vbi custodiri magis, & prehẽdi fur, & mulctari verberibus potest. verbum erat furem exagitantis, & interea prohibentis, ne ante casam transeat, ne in prætereundo etiam inde aliquid rapiatur. Queritur senex sé dum auari infamiam fugeret, in stulti reprehensionem incidisse. Dum aliud aliquid. [Vetuste) Modo vt hoc consilio posset discedi, vt illam ducat. Ne pœniteat dominum pecuniam dedisse, terrorem seruus iniecit. [Vorsura soluis) Creditorem mutas. [Vorsura soluis) Vorsuram facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno soluit. Dicitur etiam Vorsuram facere, cum minore fœnore acceptam quis pecuniam maiorem occupat. [Præsens quod fuerat malum, in diem abijt, plagæ crescunt) ἀνθυποφορά. DON.

NOSTRAPTE culpa &c.) Hic senex de seipso conqueritur, quod dum auari infamiam fugerat, in stulti reprehensionem inciderit, eumq; pœnitet pecuniam dedisse. D. nos nimis benigni fecimus nostrapte.i. nostra propria culpa.i. (quod dicunt) per nostrum defectum expediat.i. sit vtile. aliquibus sup. esse malos, q̃a ea malicia consequuntur à nobis pecuniandum.i. quando, studemus.i. damus operam nimium nos Dici bonos, & benignos.i. liberales & mansuetos. Ita fugias.i. sic fugiat aliquis. ne.i. q̃ non. fugias inquam præter casam.i. præter domicilium tuum, quo tibi nullum est tutius receptaculum quod aiunt.i. quod in ore populo est, cum sit iam tritum sermone prouerbium, q.d. ita effluas in dando, vt tamen modum non prɇtergrediaris, vel ita largiatis, vt tamen rationem habeas domus tuæ, vel ita te profundas, vt tamen dona apud te retineas, & in tua potestate, neque vllum pœnitentiæ locũ relinquas, vel ita fugias.i. decedas à tenacitate tua, vel parcitate, seu parsimonia, vt tamen non exeas casam tuam.i. vt tamẽ in teipso in pectore tuo volutes attentius quid dandum sit, & quid non. Nonne, q.d. ita quod sequitur sat erat.i. sufficiebat.s. accipere iniuriam ab eo.i. pati talem improbitatem vt decepit filium, etiam.i. cum hoc argentum est obiectum.i. oblatum, vltro.i. sine rogatu eius, vt sit.i. vt habeat Phormio. qua, in ablatiuo.i. qua re, vel quo argento, siue vnde viuat. dum.i. quousque, vel quandiu conficiat.i. comminiscatur fabricetur, moliatur aliquid tale aliud flagitij.i. aliquod aliud malum. G. planissime.i. certissime siue apertissime verum est quod dicis siue omnino. Nã plane significat omnino, certe, & aperte. D. nunc præmium.i. merces. est his hominibus, qui faciunt recta praua.i. qui recta reddunt obliqua & tortuosa. G. verissume dicis sup. D. vt.i. quantum stultissime.i. inconsideratissime gessimus.i. fecimus illi Phormioni rem suam.i. suam commoditatem, & (quod dicunt) factum suum. & casum suum, vt ita dicam. G. modo.i. tantummodo, vt.i. vtinam, possit discedi (ambo sunt impersonalia).i. possit euadi, hoc consilio.i. hac lege, & conditione. vt ducat illã.i. eam capiat in vxorem. D. ne.i. vtrum, etiam.i. dubium videlicet discessum iri consilio, vt eam ducat. G. haud scio an mutet animum, vt homo est.i. sicut vt mores humanos habet, nam hominis GVID.

mutabilis ast animus,vel vt homo est.i.pro eis moribus, quibus, eli nescio sit mutaturus animum nec ne. D. hem,dolantia & in dignaoria autem.i.sed,dubitas sup.an mulet animum. G. nescio an sit mutaturus,verum.i. sed dico hoc si forte contiogeret aum mutare animum. D. faciam ita.i.sicut frater meus censuit,vt adducam exorem eius fratris huc, et loquatur cum ista puella. ò Get.abi,prænuncia.i.aute nuncia. hanc venturam esse.i.dic puellæ aaorem Chremetis centuram esse ad eam. G. hic apud se Geta loquitur. argentum est inuentum Ph.i.pro Phædria siletur .i. nulla fit mentio, de iurgio.i.de lite facienda propter tale conitugium,prouisum est.i.cautum est,ne.i. quòd noo, hæc puella abeat.i.discedat hinc in præsentia.i.hoc præsenti dicimus in præsentia sicut & in præsentiarum pro aduerbio præsentis tēporis porro .i. deinde,nunquid ? modus interrogandi,subiungi quid fiet. hæsitas.i.frequenter heres,sau siaus es,& voluntatis in eodem luto,q.d.varsatis in eodem periculu,posset forsitâ capi hæsitas pro dubitas,& perplexus es,districtus,seu implicitus,& inuolutus eodem luto ò Get. alloquitur seipsum, solues vorsuram.i.lues sen pendes pœnam pro vorsura .i. pro dissolutione æris alieni facta ulto æra alieno. Nam vorsuram facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno soluat,& quasi creditorem mutet. Dicitur etiam vorsuram facere eum minore fœnore acceptam, quis pecuniam maiorem occupat, malum meum quod fuerat præsens .i. imminens,non dilatum in aliud tempus, nunc abijt.i. dilatum est, in diem.i.in terminum aliquem deputatum,vel in diem .i. asque ad aliquem diem mihi incertum ò Geta plagæ futuræ crescunt.i.augentur malis accidentibus, nisi prospicis .i. prouides nunc ibo hinc domum ubi est Phanium,& docebo Phanium vxorem Antiphonis,ne quid.i.vt non aliquo modo, vel in aliquo vereatur.i.timeat Phorm. aut orationem .i. sermonem eius Phormionis.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Dolet Demiphoni argentum quod datum est Phormioni,& Geta nondum liberatus periculo angitur [Ita fugias) Prouerbium in eos,qui dum vitant vitia in contraria incurrunt.[Plausiíume) Ficte assentitur Geta.[Vt stultissime) Indignatio pœnitentis.[Haud scio her.) Terret Geta senē, ut æquiore animo præsens incommodum ferat.[Geta abi) πρεσβεία. In eodem luto. [Vorsuram solues) Prouerbia.[In diem) Ad tempus prouerbialiter.

PETRVS MARS.

NOSTRAPTE culpa) Auarus omnes, & ad pecuniam plus satis attentos,postea ferè semper deludi, & in laqueos incidere,docet hæc scena. Nam quantumuis cauti,quantumuis diligentes sit, fieri tamen solet, vt illis tandem aliquando ab ijs, à quibus minime sperarant,imponatur. [Ita fugias ne præter casam) .i. sic vitium aliquod aut culpam euitare studeas ne ingratius incidas,vnde te explicare non possis. Casa significat domū, in qua quiuis liber est, quem hostis persequitur. hi se ad ædes suas recipere solent. Igitur,loquit, sic fugias,hoc est tantum in cursum conijciaris, ne præter casam, hoc est ne nimium cursites & ædes prætersferaris. (Vorsuram solues) Vorsuram soluet est æs alienum alieno ære persoluere,à vertendo, quod is qui hunc modum agit, relicto priore creditore ad alterum vertitur.

GLAREANVS.

IAMBICI sunt omnes iatr catal. In 3. proceleusmaticus est loco primo. In 8. vel o,in Modo nun eliditur,vel Vt producitur sequente aspiratiuue,nisi quia dicat i, in Discedi ad finem nec elidi,nec corripi. In 9. animum finit carmen,& Hem incipit decima. quod in Aldi lib. neglectum erat. In 11. proceleusmaticus est loco primo, & Eius monosyl. In 12. Tu Geta legendū, at habetur in aetere lib. & carmen poscit,eritq. loco quarto anapæstus. In alt. eius monosyll. est.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Apud Demiphonem queritur Nausistrata suum viri Chremetis negligentia minui patrimonium.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena diuitia vxoris Nausistrata, de marito suo Chremete licentius conquerentis allocatio est,cum futurarum turbarum dispositione.

3 octonarij, ex quibus alij Catalectici, alij Acatalectici.

DEMIPHO, NAVSISTRATA, CHREMES.

AGEDVM, vt soles Nausistrata, fac illa vt placetur nobis;
Vt sua voluntate id, quod est faciundum, faciat. N. faciam.
D. Pariter nunc opera me adiuues, ac dudum re opitulata es.
N. Factum volo: ac pol queo minu' viri culpa,quàm me dignum est.
D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur: nam ex is prædijs talenta argenti bina
Capiebat statim. hem, vir viro quid præstat. D. bina quæso?
N. Ac rebus vilioribu' multo,tamen talenta bina. D. hui.
N. Quid hæc videntur? D. scilicet. N. virum me natam vellem:
Ego ostenderem. D. certe scio. N. quo pacto. D. parce sodes,
Vt possis cum illa; ne te adolescens mulier defatiget.
N. Faciam,vt iubes: sed meum virum abs te exire video. C. hem Demipho,
Iam illi datum est argentum? D. curaui illico. C. nollem datum.
Hei, video vxorem: pæne plus, quàm sat erat. D. cur nolles Chreme?
C. Iam recte. D. quid tu? ecquid locutus cum ista es, quamobrem hanc ducimus?
C. Transegi. D. quid ait tandem? C. adduci non potest. D. quid non potest?
C. Quia vterque vtrique est cordi. D. quid istuc nostra? C. magni. præter hæc,
Cognatam comperi esse nobis. D. quid? deliras? C. sic erit:
Non temere dico: redi mecum in memoriam. D. sati' ne sanus es?
N. Au,obsecro vide, ne in cognatam pecces. D. non est. C. ne nega:
Patri' nomen aliud dictum est: hoc tu errasti. D. non norat patrem?
C. Norat. D. cur aliud dixit? C. nunquam hodie concedes mihi,neque
Intelliget? D. si tu nil narres. C. pergis? N. miror quid hoc siet,
D. Equidem hercle nescio. C. vin' scire? at ita me seruet Iupiter,
Vt propior illi, quàm ego sum, ac tu, nemo est homo. D. dij vostram fidem:
Eamus ad ipsam vna omnes nos: aut scire, aut nescire hoc volo. C. ah.
D. Quid est? C. ita ne paruam mihi fidem esse apud te? D. vin' me credere?
Vin' satis quæsitum mihi istuc esse? age fiat. quid illa filia
Amici nostri,quid futurum est? C. recte. D. hanc igitur mittimus?
C. Quid ni? D. illa maneat? C. sic. D. ire igitur tibi licet Nausistrata.

N. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quàm vt cœperas,
Manere hanc: nam perliberalis visa est, cum vidi, mihi.
D. Quid istuc negocij est? C. iam ne operuit ostium?
D. iam. C. ò Iupiter,
Dij nos respiciunt: gnatam inueni nuptam cum tuo filio. D. hem,
Quo pacto id potuit? C. non satis tutus est ad narrandum hic locus.
D. At tu intro abi. C. heus, ne filij nostri quidem hoc rescifcant, volo.

DON. AGEDVM, vt soles Nausistrata,) Diuitis vxoris de marito licentius conquerentis hæc allocutio est, cum dispositione futurarum turbarum. [Ac dudum re opitulata es) Supra enim dixerat Chremes, Id sumam, vxori ubi opus esse dixero. [Capiebat statim) Statim perpetuo, æqualiter, & quasi vno statu. Plaut. Ita statim stant signa. [Vin' satis quæsitũ) Hoc totum pro vna persona quidam legunt. [Filia Amici nostri) Hoc est tua. [Cõmodius esse in omnes) sic circa illum qui duxit, & circa illa quæ ducta est, & circa te socerum. [Perliberalis visa est, cum vidi, mihi) Ordo est, Perliberalis visa est mihi.

GVID. AGEDVM &c.) Hæc allocutio est diuitis vxoris de marito licentius conquerentis cum dispositione futurarũ turbarum. D. O Nausistrata. agedum, aduerb. hortantis, vt soles .i. sicut consueuisti de me bene mereri. fac vt illa puella placetur.i.mitigetur, leniatur nobis vt faciat id quod est faciendum.i.discedat & nubat Phorm. sua voluntate.i.non inuite. N. faciam .i. placabo illam. D. nunc adiuuas me opera tua.i.tuo labore, ac industria pariter.i.æque.i.sicut opitulata es .i. auxiliata es. dudum .i. paulo ante, re.i.ipso effectu, vel bonis tuis, & tua re familiari, mutuas mihi dando pecunias, vel aliquid tale faciendo. Vel lege sic pariter.i.etiam, nunc adiuuas me opera ac pro & dudum opitulata es mihi re &c. N. volo factum.i.facere. ac pol, iurantia est .i. minus queo.i.minus possum facere. culpa .i. (quod dicimus) defectu. viri .i. mariti mei, quam dignum est me.i.quam me decet, aut quam mihi est, vel quam metui. D. autem.i.sed, quid.i.cur. minus potes quàm par est, quam metuisti. N. quia pol vir meus tutatur.i.defendit, conseruat. indiligenter .i. pigre, negligenter, bene parta .i. iuste acquisita bona patris mei. nam pater statim sine mora capiebat .i. recipiebat. bina talenta argenti.i.singulis annis duo argenti talenta ex his prædijs .i. possessionibus quas mihi reliquit. Hem, dolentis & requirentis seu desiderantis patrem, quid .i. quantum, vel in quo vir vnus præstat alteri viro .i. quantum alius alium excellit, nam pater longe præstantior erat viro meo. D. quæso .i. obsecro. capiebat pater bina talenta .i. quotannis duo. N. ac .i. & rebus multo vilioribus .i. quamuis res essent multo viliores, & minores locarentur, quàm nunc tamen capiebat inquam pater duo talenta per singulos .s. annos. D. hui, admirantis hic est, nam pensionis quantitatem admiratur. N. quid hæc videntur tibi .i.quid existimas hæc duo talenta annua esse, q.d. non ne illa talenta videntur tibi esse magnum quiddam. D. scilicet .i. certe, talenta hæc videntur sup. mihi magnum quoddam. N. vellem me esse natam virum.i.vellem fuisse sexus virilis. ego ostenderem hæc talenta quanti essent, quia ea multiplicarem industria, vel ostenderem. hæc talenta esse magnum aliquod, vel ostenderem bina talenta debere haberi ex patrimonio meo. D. certo scio.i.mihi est exploratũ, quod ostenderes. N. quo pacto.i.quo modo scis? vel quo modo ostenderem tuo iudicio? D. sodes.i.si audes parte verbis supple.i.cessa mecum loqui diutius cum illa puella. ne.i.vt non mulier illa adolescẽs .i. iuuenis, defatiget.i.te defatigatam reddas sermone suo, adeo vt illi respondere par esse non possis. N. faciam vt iubeas .i. vis, sed video meum virum .i. coniugem, exire abs te .i. ex tua domo. C. Hem, interiectio dolentis, & timentis. ò Demipho argentum est iam datum illi Phormioni. D. ilico.i.statim. cursim vi dateretur. C. nollem datum esse argentum.i.vellem quòd non esset datum. Hei, dolentis. video vxorem pene .i. ferè. plus quam sat erat.i.sufficiebat. D. ò Chr. cur nolles datum esse argentum. C. iam recte se habent res sup. D. quid tu dicis sup. ecquid.i.nunquid. locutus es aliquid cum ista puella, quamobrem .i. quare ducimus hanc vxorem tuam, si iam es allocutus tuam puellam. C. transegi .i. concordaui, peccaui omnia. D. auertens se Demipho admirabundus ait, quid tandẽ est ipse frater meus, quasi assiluerit eloquatur. C. puella non potest abduci.i.expelli à tua domo, neque abstrahi à filio tuo. D. qui .i. cur, vel quo modo ipsa non potest abduci. C. quia vterque est cordi vtrique .i. sibi mutuo placent, vbi masculino vsus est, quia masculinum præponderat fœminino. Oratores in tali dicendi genere dicere solent, Vterque alteri est cordi. D. quid istuc nostra interest .i. quid ad nos pertinet, si vterque alteri est cordi, vbi dicunt barbari, quid habemus agendum. C. magni illud interest nostra.i.illud multum ad nos spectat. Id enim plusquam manifestum est dici solere, magni vel parui mea refert, vel interest præter hæc.i.vltra hoc, q̃ vterque alteri est cordi, comperi.i.facile perspexi cognoui per inuestigationẽ, sive inueni eam esse nobis cognatam.i.gentilem, & de cognatione nostra. D. quid .i. cur, deliras.i.delipia, ineptis, insanis, deuias, vel quid deliras.i.deliramenta profers in medium. C. sic erit.i.inuenietis tandem cognata non dico hoc temere.i.inconsulte, incõsiderate, sine causa, redi in memoriam mecum.i.recordare mecum prætextatorum, quæ consuluimus inter nos, vel recollige te, redi ad te, sive repete memoria ea, de quibus aliquãdo verba fecimus, mecum.i.quemadmodum, ego reuertor ad memoriam exercendam. D. satin'.i. satis ne, es sanus.i.sanæ mentis, seu mentis compos. N. hau, interiectio ostendens fastidiosum esse quod dicitur, obiecto caue.i. prouide, ne pecces.i.erres in cognatam.i.in agnationem cognatæ. D. non est ipsa cognata. C. ne nega .i. noli negare, aliud nomen patris eius dictum est, q.d. pater eius voluit se vocari alio nomine, hoc dicit vt ostenderet illi se esse patrem eius, quemadmodum prius cõmunicauerat, rem totam cum eo, tu errasti hoc .i. hac mutatione nominis. D. ipsa non norat.i.nouerat patrẽ. D. cur pater dixit aliud nomen.i.cur mutauit nomen, & voluit se vocari alio nomine? C. ne.i.verum, nunquam concedes.i.acquiesces, assenties hodie mihi, neque intelliges quid mihi velim. D. si tu nihil narras.i.si tu mihi nil explices, quomodo intelligam. C. interrumpit sermonem inquiens, pergis.i.prosequeris reluctando mihi. N. miror. quid hoc est, quod Demipho non potes intelligere, similiter nec ego ipsa. D. equidem hercle iurantis est, nescio quid hoc sit. C. vis ne scire quid sit? Iupiter ita me seruet iurandi modus est. vt.i.sicut, nemo .i. nullus homo, est propior.i.propinquior sanguine ipse illi puellæ, quam ego sum, ac tu es, zeugma est à medio. D. ò dij imploro vestram fidem.i. opem & auxilium, nos omnes eamus vna.i.simul ad ipsam puellam, volo scire hoc.i.istam cognationem, aut nescire penitus. C. ah dolentis interiectio. D. quid est quod ita doles. C. itane .i. est ne verum, fidem.i.auctoritatem, credulitatem, veritatem, esse mihi ita paruam apud te .i. habes mihi tam parum fidei, vt iurarem non possim, vt hoc mihi credas. D. vis me credere hoc, vis illud esse satis quæsitum.i.inquisitum, mihi.i.a me? Age, hortantis est aduerbium, fiat.i.credatur a me. Quid? modus interrogãdi, illa est sup. filia amici nostri? hoc voluitat secum deinde subdit, quid futurum est ex hac cognatione? C. recte futurum est supple.i.prospere omnia cedent. D. igitur mittimus.i.remittimus domum vel omittimus, missam facimus hanc vxorem, quam quam ducebamus. C. quidni.i.cur non mittamus eam. D. illa vxor tua maneat .i. non veniat ad puellam, interrogatiua pronuncia. C. sic.i.ita maneat. D. ò Nausistr. igitur, quia res sic se habent, licet tibi .i. potes ire.i.redire domũ. N. pol arbitror commodius .i. vtilius, esse in omnes .i. erga omnes. vel pro omnibus, hanc puellam manere, neque abduci, quam vt.i.sicut ceperas.i.inceperas, curare vt eijceretur. Nam cum vidi eam, ipsa visa est mihi perliberalis.i.valde honesta, & bona, ac benigna. D. qd istud negocij.i.istud totum negocium est.i.quid hoc totum, quod dixisti sibi vult, nondum enim intelligit Dem. C. ne .i. verum, vxor mea iam operuit.i.clausit, cuius oppositum est aperuit.i.reclusit, hostium .i. ianuam. D. iam operuit ne timeas audiri ab ea. C. ò Iupiter, dij respiciunt nos.i.sunt nobis propitij & fautores, inueni gnatam nuptam cum filio tuo. D. hem, interiectio intelligentis, quod diu quæsiuerat, quo pacto.i.qua via id potuit fieri? C. locus iste non est satis tutus ad narrandum quomodo potuit fieri. D. at.i.sed, tu abi.i.discede, intro.i.in domum meã. C. heus, aduerbium vocantis, & monentis attentionem, volo ne quidem .i. vt nec etiam, filij nostri rescifcat .i. sciant, cognoscant hoc, id est quo pacto id potuerit fieri.

LATO. ARGVMENTVM) Chremes dum indicare conatur Demiphoni inuentam Phanium, præsente Nausistrata, pene periclitatur, & est via ad alteram catastrophẽ. [Quia pol mei) Hæc querela in Chremetem œconomia est ad augendam futuram turbam, ex qua oritur catastrophe Phad. [Stat) Semel, etyma mæcis.

[Parce

[Parce sodes) Blanda dehortatio. nam plura dictura erat in maritum. [Nausistr. Sat erat) Eclipsis subsistenti & perturbati. nam deest locutus sum. [Non temere) Capur intelligere Demiph. quod eloqui non audet, de suscepta in Lemno filia. Et redit in memoriam dicit, inuenia se ante narrasse, quo modo illa cum matre ea Lemno Athenas profecta sit. [Amici nostri) Pro, tua, caute, ac dissimulanter, ne intelligat Nau. Nam adhuc errat Demipho, nec scorit eandem esse, de qua loquitur Chremes. [Quod isthuc) Rursum sciscitatur digressa Nausistrata. [Nō satis) Compendio consulitur, ne eandem rem denuo narrari sit necesse.

PETR. MARS. AGEDVM, vt sol) Quantopere insaniant, qui vxores diuites sibi in vita communionem associant, non habentes aliquē morum sed nummorum delectum, docetur hac scena. Quare omnibus consultum est, vt pares fortunis sibi coniuges accipiant, aut si licet inferiores, modo honesto loco natas, ne cogantur cū Demæneto Plautino dicere. Argentum accepi dote, imperium vendidi. Sen. de remedijs fortuit. Mors effecit, vt affirmare sine periculo possis, bonam exorem amisi. Inuenies si nihil quæris, nisi bonam, dummodo non imagines, proauosq. respexeris, nec patrimonium cui iam ipsa nobilitas cessit. Ista diu cum forma non repugnabunt. Facilius reges animum nulla cautitate tumentem. Non multum abest à contemptu viri, quæ se nimis suscipit. Duc bene institutam, nec maternis inquinatam vitijs.

GLAR. IAMBICI & hi sunt, primi te. catalectici reliqui deinde acat. In primo legendum, Fac illa vt, non Fac, vt illa idq. ex vetusto lib. In 2. creticus est loco primo, nisi sua sit monosyl. In 4. s, eliditur in Minus. In 5. vel d, eliditur in Quid vel Mei monosyl. est, aut creticus loco tertio. In 7. vel Hem extra carmen est, vel creticus loco quarto. In 8. Ac, à superioribus eliditur, sit creticus est loco secundo, quanquam alia hic sunt effugia. In 10. Ego, priorem syllabam à superioribus elidit. In 12. qui primus est acatalecticorum, vel creticus est loco tertio, Meum monosyl. In 16 aliqui, Quid non potest, alij, Qui non potest legunt. In 17. d, eliditur in Quid, nisi creticus sit loco quarto, & Hæc pronomine finitur versus, & à Cognatum incipit decimusoctauus. In 19. legendum Satin ne, propter carmen. In 20. multiplex initio scansio esse potest. Commodissima videtur, si Hau ob, sit spondeus. dein, secro vi, sit tribrachys. In 21. vel bacchius est loco primo, vel a, eliditur in Patris. In 23. creticus est loco secundo indubitatus, & d, eliditur in Quid. In 25. legendum, Ac tu es homo, nemo est. Et bene habet carmen. In 27. Ioan. esse suppler, alio quid, in Apud eliderettur. Certe liber vetustus non habet. In 28. & s, in Satis, & d, in Quid elidunt. In 4. à fine d, eliditur in Quid, nisi bacchius sit loco primo. In antep. Tuo monosyl. est, nisi idem pes in septimo sit loco. Ita s, in Satis versu penult. In vltimo, si Quidem post Resciscant poneretur, facilis sensu esset versus. At vt vulgo habent libri, vix effugies, vt non sit *iambus* vel iambi, ac trochæi. potest & alibi bacchius, vel antibacchius esse. Lectori hoc dispiciendum est.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Antipho redemptam Phædriæ amicam gratulatur, seq; inuolutum his malis queritur vnde expediri nequeat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, Antipho congratulatur Phædriæ, de Pamphila à Lenone redempta. Deinde conqueritur illis sese inuoluisse, quibus facile exolui non possit quando cum res aduersæ nimium vrgent. Postremo ostendit se adhuc in aliquam spem gestire.

Iambici, Quadrati, Catalectici.

ANTIPHO.

LAETVS sum, vt vt meæ res sese habēt,
fratri obtigisse quod volt.
Quàm scitum est, eiusmodi parare in
animo cupiditates,
Quas, cum res aduorsæ sient, paulo me
deri possis.
Hic simul argentum repperit, cura sese expediuit:
Ego nullo possum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin, si hoc cæletur, in metu; sin patefit, in probo sim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes
* ostensa * ostēta * osteo-
Huiusce habendę. sed vbinam Getá inuenire possum, vt tata
Rogem, quod tempus conueniendi patris me capere
iubeat?

DONATVS.

LÆTVS sum) Antiphonis persona est. [Parare animo) Venuste additum est animo. Enn. in 6. Sed quid ego hic animo lamentor? [Cum res aduorsæ sient) Cum desideratę fuerint. i. cum harum penuria fuerit. [In probro sim) Apud patrem. s. [Si hoc cæletur, in metu) *ἀσυνδέτως* quartum. Nam cum præposuisset. Si hoc celetur, intulit, Sin patefit.

GVIDO.

LÆTVS sum, &c.) Hic Antipho apud se conqueritur, quod ea susceperit, quibus exolui non possit, cum res aduersæ vrgent, & simul ostendit se gestire in aliquam spem. A. Vt et. i. vtcunque. i. qualitercunque, res meæ. i. mea negocia sese habent, lætus sum id obtigisse fratri meo Phæd. quem vt fratrem diligo, quod vult. s. argentum ad Pamphilam redimendam, quam. i. quantum scitum est. i. scite, seu sapienter factum, parare. i. contrahere in animo suo, eiusmodi. i. tales cupiditates, quas cum res sint aduersæ. i. cum fortuna male optatis respondeat, possis. i. possit aliquis, paulo. i. aliquantulum, siue aliquatenus mederi. i. medelam, seu remedium adhibere, simul. i. postquam, hic Phædria repperit argentum, expediuit. i. exoluit se, cura. i. solicitudine, ego Antipho nullo remedio possum euoluere. i. expedire, explicare me. ex istis turbis. i. perturbationibus, quin. i. quod non sim hoc quod simulatū est, cæletur. i. occultetur patri sup. sum in metu, ne pater moleste ferens abducat aliqua ratione amatam meam, sin. i. sed si, hoc inquam quod simulatum est, patefit. i. aperiatur, reueletur, detegatur nō possum inquam euoluere me, quin sim in probro. i. in culpa apud patrem, neque nunc reciperem. i. retraherem, referrem me domum, nisi spes huiusce Phanij habendæ. i. habendi hāc Phanium, esset ostentata. i. præstita exhibita mihi, sed vbinam. i. vbi possum inuenire Getam, et rogem. i. petam ab eo, quod tempus. i. quam opportunitatem, conueniendi patris. i. alloquendi patrem meum, iubeat. i. velit me capere. i. eligere.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Redit in scenam Antipho, vt à Phor. & Geta conueniatur. Gratulatur autem fratri apud spectatores. & de sua fortuna queritur. [Hic simul) Confert suum periculum cum Phædriæ felicitate. [Spes ostensa) Paulo ante à Geta.

PETRVS MARS.

LAETVS sum) En vt adolescentes semper sint sui similes quasi in eodem ludo edocti, et ea quæ ad voluptatem & animum explendum faciunt commilitonibus communicata gestiant.

GLAREANVS.

OMNES sunt iambici tetr. cat. In 3. vel Meæ monosyl. est, vel bacchius est loco tertio. In 2. Eius monosyl. est, & Animo, nō in animo legendum. In 6. legendum Sim, non Siem, vt sit catal. vt ceteri. In 7. siue Ostenta, siue Ostentata, siue Ostensa legas, versus semper excusari potest. In penult. Huius dissyl. est. In vlt. Ve à superiore eliditur versu, & t, in Patris abijcitur. Quanquam creticus & primo & quarto loco esse potest.

ACTVS V. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Annumeratam esse Lenoni pecuniam narrat Phormio, & quasi re bene gesta, nunc se curaturam cuticulam dicit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic iactabundus Phormio inducitur, de fallacia sua in extorquendo argento gestiens, qui tanquam parasitus se egregie potaturum pollicetur. Deinde ad mercatum dicit se iturum, ne ipsum, senex sycophantam & litigatorem existiment.

Iambici, Octonarij, Acatalectici.

PHORMIO, ANTIPHO.

ARGENTVM accepi, tradidi lenoni: abduxi mulierem:
Curaui, propria ea Phædria vt poterertur: nam emissa est manu:
Nunc vna res mihi etiam restat, quæ est conficiunda, ocium
A senibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos sumam dies.
A. Sed Phormio est: quid ais? P. quid? A. quidnam nunc facturus Phædria?
Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?
P. Vicissim partes tuas acturus est. A. quas? P. vt fugitet patrem:
Te suam rogauit rursum vt ageres caussam, vt pro se diceres:
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, quam dudum dixit Geta;
Ne, cum hic non videant me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. A. vide, quis egreditur.
P. Geta est.

DONATVS.

ARGENTVM accepi) Iactãtia hic inducitur Phormionis, & quasi omnia • prouenisse lætatur. (Propria ea Phędria) Virg. Connubio iungam stabili, propriamq́ dicabo. (Vicissim partes tuas acturus est) Secundum illud quod dictum est, Tradunt operas mutuas. Te suam rogauit rursum vt ageres.

GVID. ARGENTVM &c.) Hic iactantia inducitur Phormionis, qui tanquam parasitus se egregie habitorum pollicetur. P. accepi argentum a Demiphone, tradidi illud Leoni puellæ venditori, abduxi.i. mecum abduxi à Lenonia domo mulierẽ Pam.s. quę iam virgo non erat, præcipue cum esset in tali loco, curaui.i. effeci, vt Ph. potiretur ea puella propria.i. sibi cum nemine communi, nam emissa est manu .i. manumissa .i. libertina facta, cum prius esset empta tãquam serua, vel exiuit potestatem Lenonis, nunc vna res restat.i. est reliqua mihi, quæ res conficienda.i. perficienda & ad effectum perducenda s. vt habeam.i. impetrem a senibus.s. Demiphone & fratre, ocium.i spatium temporis ad potandum priusquam abducam mihi Phanium. pro qua abducẽda dederunt pecunias. Nam sumam.i. impendam consumam, tradu cam hos aliquot dies. A. Antipho qui prius solus loquebatur, vidit Ph. &, inquit, apud se. Sed Phormio est.i. adest, deinde accedens ad eum, inquit, quid ais? P. Petis quid dicam? admirando, dicit hoc vel interrogando, deinde occupat Antipho. A. Quid nam Phæd. est facturus? quo pacto .i. qua via ait se velle sumere satietatem.i. tædium, siue expletionem amoris? P. Ipse acturus est.i. repræsentaturus est partes tuas .i. tuum officium vicissim.i. (vt ita dicã) sua vice, vel per vices, & quasi alteroatim. A. Quas partes meas acturus est. P. Vt fugitet.i. frequenter fugiat patrẽ .i. patris conspectum rogauit te vt rursum tu ageres .i. defenderes, sustineres caussam suam, & vt diceres.i. orationem haberes, & sermonem appositum pro se faceres, nam qui dicit, apposite accõmodateq. loquitur, nam ipse Phæd. est potaturus.i. debet potare apud me. ego dicam senibus, Demiphoni, & Chremeti me ire Sunium .i. in eum locum, de quo prius dictum est, ad mercatum .i. negociandi gratia, hoc exercendæ mercaturæ & declinatur hic mercatus ius tui, a mercor ris. quod est emo is, dicam ergo senibus me ire ad mercatum emptum .i. ad emendam ancillulam .i. ancillam paruam, quam Geta seruus dixit senibus mihi esse opus, dudum.i. paulo ante ne ipsi senes credant me conficere.i. consumere, impendere suum argentum, cum non videant me hic, sed hostium concrepuit abs te .i. hostium tuum patefactum est, vel apertum est, & bene concrepuit, q.d. audiui hostium crepare.i. stridens, & resonans cum aperiretur, & pateficeret, nam eiusmodi crepitus est signum apertionis hostij.

LATO. ARGVMENTVM) Phædriæ causam Ph. vicissim commendat Antiph. Et est præparatio ante futurum congressum personarum. (Nunc vna) Parasiticum studium. (Parteis tuas acturus) .i. te imitaturus, translatum a scenicis actoribus. (Suam vt ageres) Subaudi partem. nam est zeugma à superiori. (Conficere) Consumere.

PETR. MARS. ARGENTVM accepi) Iactantia se de re, quæ feliciter successit mores hæc scena exprimit. Quod non faciendum iubet Plato, sed tum maxime submisse agendum esse, ne animi efferantur. Cic. Tusc. Iactatio est, voluptas gestibus se efferẽs insolẽtius.

GLAR. A T huius scenæ versus omnes sunt iambici tetr. acat. In 2. versu Poteretur à tertia est coniugatione, vt apud Ouid. 13. Met. Tuq. tuis armis, non te poteremur Achille. Tertius versus in veteri lib. quam lect. Ioan. quoque annotauit, ita habet.

Nunc vna res mihi etiam restat, quæ est conficienda, ocium.
Et mihi quoque probatur. In 7. vel creticus est loco tertio, vel tuas monosyll. Similiter & de primo loco octaui versus dicendũ de Suam. In vlt. vel a, in Quis elidi tor, vel Egreditur legendum: Et vel vide secũda syllaba breuis est, vel loco quinto creticus est.

ACTVS V. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Geta Antiphoni nunciat Phanium inuentam esse Chremetis filiam.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena miro ornatu vehemens tritum personarum gaudium exprimit poeta. Nam Geta mirandum in modum latabundus Antiphone præsente Phormione annunciat Phanium inuentam esse patrui sui Chremetis filiam, Quod profecto tum Geta tum Antipho ipse summæ felicitatis loco ducendum autumat. Cui Phormio mirifice congratulatur, simulq́ pulchram senes eludendi occasionem, modum, & gestum commentatur.
ADDITIO *Attende quam graphice hic Getam, & blandissimum adulatorem, & versutissimum auscultatorem, exploratorem, & secreta clandestine rimantem, artifex poeta expressissime depingit.*

Trochaici, Tetrametri, Catalectici.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

O FORTVNA, O fors fortuna, quantis commoditatibus,
Quam subito hero meo Antiphoni ope vostra hunc onerastis diem.
A. Quid nam hic sibi volt? G. nosque amicos eius exonerastis metu?
Sed ego hunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio:
Atque hominem propero inuenire. vt hæc quæ contigerint, sciat?
A. Num tu intelligis quid hic narret? P. num tu? A. nihil. P. tantundem ego,
G. Ad Lenonem hinc ire pergam, ibi nunc sunt. A. heus Geta. G. hem tibi.
Num mirum, aut nouum est reuocari, cursum cum institueris? A. Geta.
G. Pergit hercle: tu nunquam tu odio vinces me. A. non manes?
G. Vapulabis. A. id tibi quidem iam fiet, nisi resistes, verbero.
G. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malũ.
Sed is ne est, quem quæro, an non? ipsus est. P. congredere actutum. A. quid est?

G. O omnium, quantum est, qui viuant, hominum homo honoratissime:

Nam sine controuersia à dijs solus diligere Antipho.

A. Ita velim: sed qui istuc credam ita esse, mihi velim.

G. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? A. enicas.

P. Quin tu hinc pollicitationes aufer: & quod fers, cedo. G. oh.

Tu quoque hic aderas Phormio? P. aderam: sed cessas. G. accipe hem

Vt modo argentum tibi dedimus apud forum. recta domum

Sumus profecti: interea mittit herus me ad vxorē tuam.

A. Quamobrem? G. omitto proloqui: nam nihil ad hāc rem est Antipho.

Vbi in gynęceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida.

Pone apprehendit pallio. resupinat: respicio: rogo

Quamobrem retineat me: ait esse vetitum intro ad heram accedere.

Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem.

Eumque nunc esse intus cum illis: hoc vbi ego audiui, ad fores.

Suspenso gradu placide ire perrexi, accessi: astiti:

Animam compressi: aurem admoui. ita animum cœpi attendere,

Hoc modo sermonem captans. A. euge. G. hic pulcherrimum?

Facinus audiui: itaque penè hercle exclamaui gaudio.

P. Quod? G. quod nam arbitrare? A. nescio. G. atqui mirificissimum:

Patruus tuus est pater inuētus Phanio vxori tuę. A. hem,

Quid ais? G. cum eius consueuit olim matre in Lemno clanculum.

P. Somnium: vti ne hæc ignoraret suum patrem? G. aliquid credito

Phormio esse causæ: sed me censen' potuisse omnia

Intelligere extra ostium, intus quæ inter se ipsi egerint?

P. Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam. G. immo etiam dabo

Quo magis credas: patruus interea inde huc egreditur foras.

Haud multo post cum patre idē recipit se intro denuo:

Ait vterque tibi potestatem eius habendæ se dare:

Denique ego sum missus, te vt requirerem, atque adducerem.

A. Hem quin ergo? rape me: quid cessas? G. Fecero.

A. O mi Phormio

Vale. P. Vale Antipho: bene, ita me dij ament, factū: gaudeo.

DON. O Fors fortuna) Fortuna dicta est incerta res. sors fortuna euentus fortunæ bonus. [Fors fortuna) Aliud fortuna est, aliud fors fortuna. nam fors fortuna, est cuius diem festum colunt, qui sine arte aliqua viuunt huius ædes trans Tyberim est. [Hunc onero pallio) Recte, quia palliata fabula est, nō togata. [Pergit hercle) Potest distingui hic, pergit, & coniunctè legi, Hercle tu nunquam odio tuo me vinces. [Id tibi quod eum iam fi) Id quod sibi dici audiuit, minitatur. & est conueniens error festinanti. [Sine controuersia) Sine ambiguitate. [Si te delibutum gaudio reddo?) Ad animum transtulit, quod est corporis. Nam delibutus, vnctus dicitur. [Vt modo argentum) Vide narrationem cœptam vnde opus est. [Mittit herus me ad vxorem tuam) Conuersus ad Antiphonem hoc dicit. [Pulcherrimum facinus audiui) Huiusmodi locos poëtæ actoribus indulgent, quòd in his actoris est commendatio. [Patruus tuus est pater inuentus Phanio vxori tuæ) Vt Sal. in I. Libertis eius auunculus erat. Atque hercle ego quoque illum audiui fab. Plaut. in milite glorioso, Nam hoc cognomentum poëtæ esse audiui barbaro.

GVID. O' FORTVNA &c.) Hic Antiphoni à Geta nūciatur Phanium inuentam esse filiam Chr. patrui sui, quod magnæ felicitatis loco ducendum putat. G. O fortuna. i. ò Dea mutabilitatis, ò fors fortuna .i. bonus fortunæ euentus, cuius diem festum colunt, qui arte aliqua viuunt, cuius ædes sacra trans Tyberim erat fortuna autem incerta est tam ad bonum euentum, quàm ad malum quantis cōmoditatibus. i. opportunitatibus, & quam. i. quam cum subito. hæc leguntur admiratiue. honorastis. i. decorastis hunc diem Ant. nostro. vestra ope. i. vestro auxilio & numine ac fauore? A. Quidnam hic Get. sibi vult. i. quid vult dicere ita admirabundus? G. Get. eum non audiebat, sed pergebat in sua admiratione. & vos fortuna, & fors fortuna exonerastis. i. alleuiastis nos amicos eius Ant. metu, quod afficiebamur eius causa. Deinde ad se rediens, consideransq. sibi esse potius quærendum Ant. cui hæc narret. quàm ita in admiratione cessandum & morandum, ideo subdit. sed nunc cesso. i. moror, tardo conctor. mihi. i. vel in dedecus meū, & crimen, vel mihi generaliter ponitur, vt Tu mihi semper dormis. Sed ergo nunc cesso. i. sum cessator & ociosus, & quidem increpandus, qui non onero hunc. i. meum humerum pallio. i. qui non replico pallium meum in humerum, vt agilior sim ad viam faciendam. atque qui inquam non propero. i. festino, inuenire hominem. i. Ant. vt sciat hæc quæ contigerunt. A. Tu non intelligis? quid hic Get. narret. i. dicat secū. P. Num. i. nunquid tu intelligis? A. Nihil. i. non intelligo, vel nihil. i. ne minimum quidem intelligo quid dicat. P. Ego intelligo tantundem quantum tu quid dicat. G. Pergam ire. i. coniē dam ire, vel prosequar, perseuerabo ire hinc ad Lenonem nunc ipsi sunt tibi apud Lenonem. A. Reuoca eum iam arripit iter ad Lenonem. Heus, aduerbium vocantis. Get. vocatiuus est. G. Geta post se non respexit indignatus se reuocari festinum. nā putabat alium quemlibet ab Ant. reuocare eum ideo, inquit. Hē interiectio indignantis, non. i. nunquid, q. d. non est tibi mirum. i. nouum est tibi magni momenti, aut magnę curæ, aut nouum. i. insuetum, cursum reuocari. i. retrahi, cum constitueris. i. inceperis cursum vel est secunda persona per tertia. A. Get. vocantis est. G. Hercle ipse qui vocat me pergit. i. perseuerat vocare me hoc autem dicit intereundum non retro aspiciens, nūquam vinces me .i. nunquam hodie persuadebis mihi vt ad te eam, tuo odio. i. tua molestia & tędio, nam odium interdum ponitur pro tędio & molestia. Inde odiosus. i. tædiosus molestus, & improbus, seu importunus, q. d. non vinces me tua importunitate, & instantia. A. Nō manes. i. non sistis gradum, hoc dicit indignabundus & mirabundus. G. Vapulabis. i. posses bene adeo instare, vt vapulares. i. verberarēris, seu verberibus afficeris. A. Quidem. i. certe, id quòd minitaris, iam. i. statim, fiet tibi. i. vapulabis, nisi tu verbero. i. dignus verberibus, hic verbero onis, resistis. i. reprimis gradum Geta, hoc audiens cognouit esse aliquem, qui imperiose loqueretur, ideo subdit oportet hunc qui ita loquitur esse familiariorē. i. intimiorem in nostra familia, quàm ego, nam minatur malum. s. verbera. Sed ne. i. vtrum est is quem quæro. s. Ant. an nō est. Deinde viso eo dicit, ipse est, quem quæro. Phor. G. Congredere, à cō. & gradior deris. i. concede, huc actutum. i. cito, celeriter, dr̄. n. ab actu. i. celeritate, vnde actuarię naues dicuntur celeres. i. celeriter per mare transeuntes. A. Quid est? q̄ ita vehementer gaudes, & admiraris. G. O homo honoratissime omnium hominum, qui viuant, quantum est. i. quantumlibet pro tua conditione, vel quantum est hominum. s. id est quantacunque fuerit hominum multitudo nam ò Ant. solus diligere. i. diligeris, amaris à Dijs sine controuersia. i. sine ambiguitate. A. Velim ita diligi à Dijs, sed velim. i. volo, dici mihi. i. q̄ dicatur mihi qui. i. quo modo, vel cur credam esse ita vt dicis. G. Satin. i. nonne satis est tibi si reddo. i. afficio te delibutum, perfusum gaudio, vbi ad animū transtulit q̄ est corporis, nam delibutus dicitur vnctus. A. Enecas. i. occidis, mori me cogis, qui ita animum meum suspensum teneas. P. Quin. i. quinimmo, tu aufer hinc. i. hinc amoue pollicitationes. i. noli ita pollicitari bona. A. Sed cedo. i. dic Dijs, q̄ fers. i. affers, vel gestas in pectore. G. Quoque. i. etiam, ò Ph. tu aderas hic? ibi oh est interiectio animaduertentis prius non visum, nec perceptum. P. Aderam hic, sed inter hæc dicēda cessas. i. in mora es, tardas, moraris deregere rem Ant. G. Accipe. i. audi intellige. Hem, interiectio est sufficiētia, vt narrationi sit aptior, vt. i. postquam modo. i. paulo ante, dedimus tibi Phor. ego, & De.

argentum apud forum confecti sumus ego, & Dem. domum, recta .i. eodem tenore nosquam diuertendo, interea ò Ant. herus, id est dominus meus, mittit me ad vxorem tuam.s.Phanium. A. Quamobrem.i.quare misit ad eam. G. Omitto .i. desisto, proloqui .i. longo sermone vti, nam ò Ant. nihil est in ea missione ad hanc rem .i. ad hoc propositum, vbi .i. cum, occipio .i. incipio ire ad Gynnecium .i. in locum ædium secretum, in quo fabulantur inter se mulieres. Est enim Gynneceium (ait Tortellius) locus in ædibus solis mulieribus ad habitandum datus. Deducitur enim à gyneco .i. à mulieribus, puer .i. seruus .s. Mida nomine, forte sic dictos, quòd Phrygius esset, occurrit ad me pone, aduerbium .i. retro apprehendit .i. capit me pallio, id est per pallium. resupinat me inquam .i. reducit me in dorsum, nam supinus vel resupinus dicitur qui in dorso iacet, quòd qui faciunt fere negligentes sunt, molles, aut lasciui, ideo supinus pro molli ponitur, & lasciuo item pro pigro, negligenti, & ocioso, item ponitur interdum pro elato siue superbo, propterea, quòd tales superbi solent non demittere caput tanquam humiles, sed resupinare & extollere tanquam tumidi. Persius, Italo quòd humeris supinus fregit Heminam. Vnde supinare & resupinare significant aliquem supinum. siue resupinum reddere, vt hic resupinat me.i.reducit me in tergum, & (quòd vulgo dicitur) reuersat me, respicio .i. retro aspicio, rogo .i. interrogo, quamobrem .i. quare retineat, me, ait .i. respondet, vetitum esse .i. prohibitum, accedere.i.adire, ingredi intro ad heram.i.Phan. inquit, etiam ille seruus modo.i. paulo ante. Sostr. nostra introduxit huc.i. in Gynnecium, Ch. fratrem senis .s. Dem. &, inquit, eum fratrem esse nunc intus intra Gynnecium cum illis.i.Sostr.& Ph. vbi .i. postquam, ego audiui hoc, perrexi .i. perseuerau ire, placide .i. tranquille, sine strepitu, ac tumultu, gradu .i. gressu, passu suspenso .i. molli ac tenero, sustentato, & leniter terræ impresso, ad fores accessi .i. appetiui ad illas fores, siue maius adueni, à sisti, ab asto as. i iuxta fores steti, compressi .i. cohibui, repressi, compescui, animam .i. spiritum, anhelitum flatum ne audiret, admoui.i.adhibui, appropinquaui, apposui autem ad illas fores, vt audirem, ita eo modo admotis auribus cœpi .i. incepi, attendere .i. attigere, aduertere animum ad intelligendum, quod dicebatur, captans .i. alliciens, attrahens, frequenter capiens sermonem, hoc modo.i. ita faciendo, vt dixi. A. O Get. euge, interiectio lætitiæ est, qua Ant. Getam incitat ad lætitiam, vt reliqua prosequatur lętanter Get. hic .i. tunc, audiui facinus.i.factum, pulcherrimum.i.iucundissimum, itaque.i. ideo hercle exclamaui pene.i.ferè gaudio .i. præ nimia lætitia. A. Quod facinus audisti? G. Quod nam.i.quod facinus arbitrare .i. putas me audiuisse illic. A. Nescio quod facinus audieris. G. Atqui.i.sed certe, audiui facinus mirificissimũ, pro mirificentissimum.i.mirifice factum, vbi poëta recto superlatiuo vsus est à positiuo mirificus mirifica mirificũ. Patruus tuus .s. Chr. inuentus est pater Phanio .i. illi puellæ tuæ vxori. A. Hem, admirantis & lætantis interiectio, quid ais, hoc dicit sibi vix persuadens ita esse. G. Patruus tuus olim.i.longo ante tempore, consueuit .i. habuit commercium amoris cum matre eius Phanij, clanculum.i. secreto, in Lemno.i. in illa insula. P. Somnium est supple.i.illud est phantasma & vanum dictum, tanquam dormiendo somniatum, vtin'.i. vtine.i.vtrum ita conuenit cum matre eius vel.i.vt hæc puella non cognosceret patrem suum. G. O Phormio, credito aliquid causę esse, sed censes'.i.censes ne me potuisse intelligere omnia extra hostium, quæ ipsi .s. Chr. Sop. & Phan. egerint.i dixerint inter se intus in Gynnecio. P. Atque hercle ego quoque audiui illam fabulam .i. illud fabulosum dictum. G. Imo etiam.i.sed etiam dabo.i.dicam etiam hoc, quo .i. vt magis credas. Interea dum hæc aguntur, patruus egreditur .i. exit, inde .i. ex Gynnecio foras hinc .i. in hunc locum, in quo eram, haud .i. non, multo post .i. non longo tempore post, idem patruus recipit.i.rettabit, refert se, denuo .i. rursus, iterum intro .i. in Gynecium cum patre tuo Demiphone, vterque pater & patruus ait se dare tibi potestatem habendæ eius.i.habendi eam in vxorem. Denique.i.tandem, ego missus sum, vt requirerem.i.inuestigarem te, atque vt adducerem te ad eos. A. Hem interiectio indignantis, quod non ducatur celeriter, ergo cum debeas me ducere, quin, increpatiue videtur hic capi, pro quinimmo, rape me .i. celeriter cape me, vt ducas, ad eos, quid cessas .i. tardas, moraris, cur non acceleras gradum. G. Fecero.i.faciam, coniunctiuum pro indicatiuo. A. O mi Phormio. Vale.i.remane cum sanitate. P. Antip. Vale.i.discede salute comite. Deinde cum secessissent, cœpit Phorm. secum hæc dicere, ita Dij ament me, vt ex animo dico. iurandi modus est benefactum est .i. bene successit ac prospere.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Absoluitur Catastrophe Antiphonis. Nam Geta indicat ei inuentam esse Phanium. [O fortuna) Exultatio Getæ vim exordij habet ad futuram lætitiam. [Onerastis & exonerastis) Iucundum antitheton ex contrarijs. [Onero pallio) Vt expeditior sit ad currendum. [Hem tibi) Indignantis, nec tamen agnoscentis. [Odio) Odiosa importunitate, & molestia. [Omnium aptum) Aptum principium ad rei lætæ denunciationem. [Delibutum) Imbutum, metaphoricos. nam proprie vnctum significat, à verbo delibuo, quod parum est in vsu. [Gynecæum) Pars ædium, in qua solæ mulieres diuersantur frauden. zymmer. [Suspenso gradu) Hypotyposis. [Euge) Gaudentis, & cum gestu pronunciandum. [Patruus tuus) Propositio, quæ est summa narrationis. Cetera adduntur confirmandi causa. [Atqui hercle) A testimonium. [Quo magis) A fine. [Denique) Aliud signum.

PETRVS MARS.

O FORTVNA) Gaudentis immodice & exultantis præ lætitia insuperabili gestus hoc loco describuntur. Et recte quidē elatum depingit ex gaudio. Nam Cic. test. 4. Tuscul. Lætitia est opinio recens boni præsentis, in quo efferri rectum esse videatur. Idem ibidem: Cum ita mouemur vt in bono simus aliquo hic dupliciter id contingit. Nam cum ratione animus mouetur placide atque constanter, tum illud gaudium dicitur. Cum autem inaniter & effuse animus exultat, tum illa lætitia gestiens vel nimia dici potest. Quam ita diffiniunt, sine ratione elationem animi. [Fors fortuna) .i. bona fortuna, qua adiectione teste Pompeio ex incerta certam reddebant. Delibutus, perfusus, tinctus, & plenus. Gynecæum. Est secretum mulierum, in quod conclaue non datur viris ingressus, tractant illic muliebria fœminæ. Gyne mulierem significat, gynecæum conclaue muliercularum.

GLAREANVS.

OMNES sunt trochaici tetram. catal. In secundo versu trochæus est loco primo, anapæstus secundo, amphibrachys tertio, nisi Meo sit monosyl. In tertio vel eius monosyl. est, vel creticus loco quinto. Quartus versus in vetustioribus libris, quibus ego accedo, ita legitur.

Sed mihi nunc cesso, qui non humerum hunc exonero pallio.

Hoc enim exonero retulit ad Exonero quod est versu proximo. Scio quid quidam commenti sint, qui Onero pro Exonero legũt cum vulgo exemplaribus. In sexto versu vel d, eliditur in Quid, vel creticus est loco tertio. In octauo, vel pæan primus est loco sexto, vel Institeria pro Institoeris legendum. Eodem modo de nono versu dico, in cuius loco quarto vel est pęan primus, vel Odio dissyllabum fuerit. In decimo vel creticus erit loco secundo, vel s, de Vapulabis eliditur. Ceterum vel carmen est hypermetrum, vel abijciendum verbum Quidem, quod adiectum videtur. In vndecimo, porro Minitas legendum pro Minitatur, vt in penultima scena Hecyræ Luctar pro Luctatur. Et in Malum finitur versus, quod in Aldi libro neglectum erat. In duodecimo, vel d, in Sed, & a, in Ipsos eliduntur, vel loco primo erat bacchius, & loco quarto creticus. In decimotertio creticus est loco quarto trochęus vt secunda syllaba in Honoratissime producte maneat, nisi quis loco sexto bacchium constituere malit, & primo loco trochæum. In 19. amphibrachys est loco quinto. In 20. vel in Sumus eliditur s, vel amphibrachys est loco primo. In 21. vel u, in Vbi eliditur à superiore versu, vel amphibrachys est loco primo. In 23. vel Apprehendit est trisyll. vel bacchius loco secundo. Ita in 26. vel amphibrachys est loco primo, vel Eum monosyll. In 33. Eius monosyll. est. Et in 34. Suum monosyl. vel amphibrachys bacchius ue, propter ancipitem syll. pa, est loco quinto. In 38. a, eliditur in Magia. In 40. Se omitti non debet ante Dare. Et penultimus incipit à Quin. Nam Hem ad superiorem versum pertinet. In vltimo versu amphibrachys est & loco primo, velle in Vale corripitur. & Dij quoque corripitur, non eliditur, vt sæpe alibi.

ACTVS V. SCENA VII.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Argumentum huius scenulæ annexum est superiori. Nam neque Malleolus disiunctim legit, neque re vera ita est legendum.

Senarij.

PHORMIO.

TANTAM fortunam de improuiso esse his datam
Summa eludendi occasio est mihi nūc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam:
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet
Nam idem hoc argentum ita vt * ingratis est datum, (datum est ingratijs.)
Hit datum erit: hoc qui cogam re ipsa repperi.
Nunc gestus mihi, voltusque est capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum * hoc proximum: (hunc)
Inde hisce ostendam me, vbi erunt egressi foras:
Quo me assimularam ire ad mercatum, non eo.

DON. CVRAM adimere argentariam) Varie, pro adimendi occasio est.

GVID. GAVDEO tantam felicitatē, & successum prosperum esse datum his iuuenibus, Antiphoni & Phædriæ. de improuiso aduerbium. i. ex inspe rato, præter spem, præter expectationem. Summus occasio. i. opportunitas eludendi. i. decipiendi senes, est nunc mihi. i. ego habeo nunc summam facultate eludendi senes. & est inquam mihi occasio adimere, pro adimendi, sed varietatem amauit poëta. i. auferendi, abstergendi Phædriæ curam argentariam. i. anxietatem, & solicitudinem de argento isto reddendo, quo redemit puellam. ne. i. vt non. sit supplex. i. supplicans. cuiquam. i. alicui suorum æqualium. i. suorum gregalium & sodalium, vt illi mutuo darent illam summam, quæ redderetur senibus, cum nollet ducere vxorem Phormio. nam hoc idem argētum datum esse sine restitutione ita, vt datum est his ingratis senibus, vel ipsis inuitis. vel datum erit ab his ingratis senibus. i. immemoribus beneficiorum sibi factorum taliter iungendo liberos, suos matrimonio felici. ego repperi. i. excogitaui qui. i. quo modo, cogam hoc fieri reipsa. i. ipso effectu, videlicet vt argentum sit datum vt datum est sine vlla restitutione. Nunc gestus. i. modus me habēdi & vultus. i. indicium voluntatis est mihi capiendus, nouus. i. alius ab assueto. Sed concedam. i. me conferam hinc. i. ex hoc loco, in hoc angiportum proximum. i. in hunc vicum angustum, nec peruium. inde. i. postea. ostendam. i. patefaciam me his senibus, vbi. i. postquam, ipsi erunt egressi foras. i. extra domum, non eo. i. non vado mercatum. i. negociandum, eo supp. in eo locum, quo. i. in quē locum, assimularam, pro assimulaueram. i. finxeram me ire.

LATO. ARGVMENTVM) Nactus occasionem ex inuenta Phanio, mutat consilium ludendi senes Phor. & ad eam rem se comparat. (Ingratiis,) Id est inuito aduerbialiter.

PETR. TANTAM fortunam) In hanc scenam nihil notauit.

MARS. Marsus. quòd videatur non esse disiuncta à superiore.

GLAR. HANC scenam quidam superiori coniungunt, & alij seiungunt. certe priora verba Phormio ad præsentes locutus videtur. hæc autem secum ipse murmurans ait, quibus ostendit Parasiticā ac Sycophanticam malignitatem quæ nocere non desinit, vt sibi prosit. Quintus versus ita legendus est:

Nam idem hoc argentum ita vt datum est in gratijs.

Vt aduerbium Ingratijs sit tetrasyll. quemadmodum in Heaut. Protectruiti hinc, ea coacta ingratijs Vtit aliquoties & Plautus.

ACTVS V. SCENA VIII.

ARG. ADR. BARL.

Cognita Phanio senes à Phormione pecuniam repetunt: Phormio negat se redditurum. Hinc contentio inter eos oritur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Phormionis, & senum habetur contentio. Nam hic cognita Phanio pecunias à Phormione repetunt, verum is reddere inficiatur, nisi liceat habere vxorem liceat. atque ita coniug rixando procedunt vt Phormio totum Chremetis factum de altera coniuge Lemni filiaq; habita aperiat. Quod Nausistratæ vxori primariæ detegere interminatur, quo medio triginta minas vel inuitis senibus retinere conatur, quod Chremes facile concessit at Demipho vsque renititur, imo Phormionem clamosum deprehendere ambo, & abducere moliuntur. ADOSTIO. Attende Phormionis Parasiti his duabus scenis sequentibus, imo vsquequaque audacem, & exprompiam calliditatem. Chremetis coram vxore citra viri decorum formidinem, Demiphonis per totam fabulam nimiam rerum attentione sollicitudinem.

Trimetri.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DIIS magnas merito gratias habeo, atque ago:
Quando euenere hęc nobis frater prospere.
Quantum potest, nunc conueniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Vt auferamus. P. Demiphonem si domi est,
Visam, vt quod. D. at nos ad te ibamus Phormio.
P. De eadem hac fortasse causa. D. ita hercle. P. credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an verebamini.
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus heus, quanta hæc mea paupertas est: tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, vt mihi esset fides.
C. Est ne ea ita, vt dixi, liberalis? D. oppido.
P. Itaque ad vos venio nunciatum Demipho,
Paratum me esse. vbi voltis, vxorem date,
Nam omneis post habui mihi res, ita vti par fuit,
Postquam tantopere id vos velle animum aduorteram.
D. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem.
Nam qui erit rumor populi, inquit, si id feceris?
Olim cum honeste potuit, tum non est data.
Nunc viduam extrudi turpe est. fermè eadem omnia,
Quæ tu te dudum corām me incusaueras.
P. Satin' superbe illuditis me? D. qui? P. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?
C. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Inuitum eam, inque. D. tum autem video filium
Inuitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum iube rursum rescribi Phormio.
P. Quod? næ ego perscripsi porrò illis quibus debui.
D. Quid igitur fiet? P. si vis mihi vxorem dare,
Quam despondisti, ducam: sin est, vt velis
Manere illam apud te, dos hic maneat Demipho:
Nam non est æquum me propter vos decipi,
Cum ego vestri honoris causa repudium alteri
Remiserim, quæ tantundem dotis dabat,
D. I hinc in malam rem cum istac magnificentia
Fugitiue: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? P. irritor. D. tu ne hanc duceres,
Si tibi data esset? P. fac periculum. D. vt filius
Cum illa habitet apud te: hoc vestrum consilium fuit.
P. Quæso quid narras? D. quin tu mihi argentum cedo.
P. Immo vero, tu vxorem cedo. D. in ius ambula.
P. In ius? enimuero si porrò esse odiosi pergitis.
D. Quid facies? P. ego ne? vos me indotatis modo
Patrocinari fortasse arbitramini.

Etiam dotatis soleo. c. quid id nostra? p. nihil:
Hic quandā norā, cuius vir vxorem. c. hem. o quid est
p. Lemni habuit aliam. c. nullus sum. p. ex qua filiam
Suscepit: & eam clàm educat. c. sepultus sum.
p. Hæc adeo ego illi iam denarrabo. c. obsecro,
Ne facias. p. oh tu ne is eras? o. vt ludos facit.
c. Missum te facimus. p. fabulæ. c. quid vis tibi:
Argentum quod habes? condonamus te. p. audio:
Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini,
Inepti vestra puerili sententia.
Nolo, volo, volo, nolo rursum: cedo cape.
Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum, irritum est.
c. Quo pacto, aut vnde hæc hic resciuit? d. nescio,
Nisi me dixisse nemini id certo scio.
c. Monstri, ita me dijament, simile. p. inieci scrupulum. o hem,
Hiccine vt à nobis hoc tantum argenti auferat
Tam aperte irridens. emori hercle satius est:
Animo virili præsentique vt sis, para:
Vides tuum peccatum esse elatum foras,
Neque iam id celare posse te vxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex alijs auditura sit Chreme,
Id nos, met indicare placabilius, est.
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Vlcisci. p. at at, nisi mihi prospitio, hæreo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
c. At vereor vt placari posit. o. bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus Chreme,
Cum * de medio excessit, vnde hæc suscepta est tibi.
p. Ita ne agitis mecum? satis astute aggredimini,
Non hercle ex re istius me instigasti Demipho:
Ain' tu. vbi peregre tibi quod libitum fuit feceris,
Neque huius sis veritus fœminæ primariæ
Quin tu nouo modo ei faceres contumelias,
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hisce ego dictis illam ita tibi incensam dabo,
Vt ne restinguas, lacrumis si extillaueris.
o. Malum, quod isti dij, deæque omnes duint:
Tanta ne abiectum hominem quenquam esse audacia?
Non ne hoc publicitus scelus hinc depottarier
In solas terras? c. in id redactus sum loci,
Vt quid agam cum illo, nesciam prorsus. d. ego scio:
In jus eamus. p. in ius? huc, si quid lubet.
d. Assequere: ac retine, dum huc ego seruos euoco.
c. Etenim nequeo solus, accurre huc. p. vna iniuria est.
Tecum. c. lege agito ergo. p. altera est tecum Chreme.
o. Rape hunc. p. ita ne agitis? enimuero voce est opus
Naulistrata exi. c. os opprime. o. impurum vjde
Quantum valet? p. Naulistratam inquam. c. non taces?
p. Taceam. c nisi sequitur, pugnos in ventrem ingere.
p. Vel oculum * exculpe, est, vbi vos vlciscar, locus.

* Baclude:
* exclu dere.

DONATUS.

P RIUS QUAM dilapidet) Disperdat. [Visam, et quod) ἀποσιώπησις secunda. [Ne non id facerem, quod recepissem semel) Et deest, Ad me. vt in Heaut. Ad me recipio, faciet. [Adhoc curaui) τῷ ἀρχαϊσμῷ addidit Adhuc, cum potuisset hoc huc integer sensus esse. [Quæ tu te dudum coram me inculaueras) Noua locutio, coram me incusaueras, non, quę hic incusaueras. [Coram me incusaueras) Belle, vt si quid neget, contra seipsum sentire videatur. [Satin' superbe illuditis me?) Sin datiuum & accusatiuum casum regit illudo. [Rursum iube rescribi Phormio) Rescribi reddi, seu per mensæ scripturam dari. [Iube rescribi) Quoniam ad numerationem pecuniæ antecedit scriptura, rescribere dicebant pro remunerare. Et sic infert, Næ ego perscripsi porro illis quibus debui. Hæc est ergo figura, in qua secunda de primis significantiam sumunt. [Iube rescribi) Per scripturam. i. de mensæ scriptura dari. ende hodie additur chirographis, Domo ex arca sua, vel ex mensæ scriptura. [Næ ego perscripsi) Multis per scripturam reddidi, multis dedi. Vt apud Virg. Deditur hic subito Troiana per agmina rumor. [Quin tu mihi argentū cedo) Hoc ab vtroque cum clamore dici accipiendum est. [In ius ambula) Ad iudicem eamus. S. nam ius, pro loco est. Cicer. Quin te in iure conspicio. [Enimuero si porro odiosi esse pergitis) Vultu iuuandum est, & pronunciatione hoc quod iam minaciter suspenditur. [Enimuero) Enimuero, principium est aliquid per iracundiam dictum, vt Hic, tum alius ex alia parte, Enimuero hoc feres, &c. [Condono te) Condono ablatiuo iunxit, vt in Eun. Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur. [Indotatis) Hoc est, et Phanio. [Etiam dotatis soleo) Vt Naustratæ. [Nullus sum) Perij, mortuus sum. [Sepultus sum) αὔξησις. nam plus est, quam nullus sum. [Quid eis tibi: Argentum quod habes? condono te) Vis iterum subaudiendum est, et sic, Vis argentum quod habes? & est ἀσύνδετον inferendum, Condonamus te. Sic est illud apud Virg. Vultis & his mecum pariter considere regnis? Vrbem quam statuo vostra est. [Malum, ergo me sic, &c.) Malum, aduerbium est interpositæ indignationis. [Nolo, volo, volo, nolo rursum) Primo, singula separatim, deinde simul vtraque pronuncianda sunt. [Animo virili) A necessario adhortatur. [Nostro modo vlcisci) Ingenio, scilicet. [Hi gladiatorio animo) Parato ad periculum, hoc est ita perdito ac temerario, et non sibi caueant, dummodo vulnerent et Salust. Auidius alter alterum sauciare, quam semet tegere. [Ad me affectant viam) Affectant viam, plenum, quod non transitiuū. [Vt placari possit) Vt, pro, ne non. [Cum de medio excessit) Pro quia. De medio excessit, & ad dictum, & ad rationem dicti, comicum est. [Astute aggredimini) εἰρωνεία. Et proprie aggredi accedere ad dimicandum est. Bene ergo seruauit translationem à gladiatoribus ceptam. [Ain' tu, vbi peregre) Modo ad Chremetem cum inuectione conuersus est. [Lautum peccatum tuum) Vt laues, vt maculam. [Lacrumis si extillaueris) Stillare, est guttas emittere ex corpore. Extillare ipsum corpus guttatim finiri. Ergo quasi totum in lacrymas conuerti, & ex toto stillare corpore. [Publicitus) .i. publica cura atque consilio. [In solas terras?) Virgil. Pastorum & solis exegit montibus æuum. Et Salust. in j. Solijs eijs. [In ius eamus) Ad prætoris sellam. modo enim locum significat. [In ius? huc si quid lubet) Apparet Parasitum niti ad domum Chremetis, senes vero ad forum conari attrahere. [Etenim sol) Etenim, pro At posuit, vt turbatum ostenderet. Sic alibi, Etenim non sinam. [Vna iniuria est) .i. actio iniuriarum ex lege. [Altera) Quam fecisti dotatæ vxori. [Lege agito ergo) Lege agito dicebatur ei, cuius intentio contemptibilis aduersario videbatur. Plaut. in Aul. Lege agito mecum, molestus ne sis, & cœnam coque. [Pugnos in ventrem ingere) Vrbane in ventrem quasi Parasito. An ventrem, totum Parasitum dicitur? vt Lucil. in ij. Viuite lurcones, comedones, viuite ventres. An simpliciter, quia qui resistit, ne sequatur trahētem collo obtorto, repandum se facit, & ventrem proijcit. cum autem in ventre ferit, curuatur, & sequitur.

GUIDO.

DIIS &c.) Hic continetur Phorm. & senum, & totius simulationis detectio. indignatos enim Phorm. narrare parat omnia Naustratæ vxori Chremetis, quoniam videlicet modo Ch. sustulerit eam filiam ex muliere quadam Lemnia. D. Merito .i. iure habeo magnas gratias .i. multum sum deuinctus & obnoxius Dijs, atque eis ago magnas gratias, habere gratias est in animo agere vero gratias est verbis, quod. s. barbare dicitur, regratiari, quando. i. quia, ò frater hæc omnia euenerunt nobis prospere .i. feliciter, nunc Phorm. est conueniendus. i. alloquendus, quantum potest fieri supple. i. quo ad eius fieri potest, vel melius quantum celeriter potest conueniet, vt auferamus ab eo nostras triginta minas .i. nostras triginta libra priusquam dilapide .i. disperdat, dissipet eas Phorm. eisam. i. ibo ad videndum Demiphonem si est domi, vt expleam supple, quod. promisit, vel aliquid tale,

tale, nam aposiopesis est. D. Phorm. nos ibamus ad te. P. Fortasse veniebatis ad me de eadem causa, id est propter eandem causam, propter quam ego contendebam. D. Hercle ita. i. ibamus de eadem causa. P. Credidi. i. non dubitaui, quod de ea causa ad me veniretis, tanquam meæ fidei diffidentes, ridiculum. i. res est ridicula, & ridenda, quòd s. ad me veniretis de eadem causa. Ant. i. verum verebamini ne non. i. quòd non facerem id quod recepissem. i. promisissem. semel. i. irreuocabiliter. Heus heus, particula vocantis est, & mouentis attentionem, vel exclamantis, quantacunque. i. quantumcunque magna hæc mea paupertas est, tamen adhuc. i. hucusque, vel etiam, curaui quidem hoc vnum videlicet, vt fides esset mihi. i. vt essem fidelis, & verax, vel vt crederetur mihi. C. Chremes interrogat fratrem de puella, quam vitiauerant, & ita dicit vt non audiatur à Phormione, ne. i. verum. Phanium est ita liberalis. i. benigna, & bonæ indolis, vt dixi. D. Oppido. i. valde est liberalis. P. Itaque ò Demipho venio ad vos nunciatum. i. vt nunciem. me paratum esse ad ducendam vxorem, vbi. i. quando, vultis dare vxorem. s. Phanium, quam promisi me ducturũ. Nam post habui mihi. i. postposui mihi omnes res ita vt par fuit. i. decuit, postquam aduerteram animum. i. animaduerteram vos velle tantopere. i. tam vehementer, ducerem eam vxorem. D. At. i. sed hic Chremes dehortatus est. i. diuertit, deflexit deterruit me, ne. i. vt non darem tibi illam Phanium. Nam, inquit, hic frater, qui. i. qualis, erit rumor. i. murmuratio populi, si tu Demipho feceris id. i. si tu dederis ei Phanium, ipsa non data est ei olim, tum. i. tunc, cum. i. quando, potuit honeste dari. Nunc turpe est. i. inhonestum est eam viduam. i. orbatam viro primo quasi à viro iduam. i. diuisam, extrudi. i. eijci violenter a domo prioris mariti, fermè. i. ferè, hic Chremes dixit mihi omnia, vel incusauit, quæ tute. i. tumet, incusaueras. i. reprehenderis, coram me. i. in conspectu meo, dudum. i. paulo ante. P. Satin'. i. satis ne illuditis. i. irridetis me superbe. Dici potest illudo te, vel illudo tibi. D. Qui. i. cur vel quo modo te illudimus. P. Rogas. i. interrogas, quo modo me illudatis, quia ne quidem. i. nec etiam potero ducere illam alterã. quam eram ducturus, nam quo ore. i. qua fronte redibo ad eam sponsam, quam contempseram. C. Suggerit hæc Chr. D. Voce suppressa, ne audiatur à Phorm. autem. i. sed, tum. i. deinde, video Antiphonem filium tuum inuitum. i. nolentem, amittere. i. abijcere a sese eam puellam, inique. i. contra æquitatem, nam nõ est æquum eos seiungere, cum vterque alteri sit cordi. D. Demipho eadem verba dicit quæ fuerunt ei suggesta à fratre, autem. i. sed, tamen. i. deinde, video filium, sanè. i. valde, inuitum. i. nolentem, amittere. i. abijcere à se mulierem. s. Phanium. Sed sodes. i. si audes, tu Phorm. transi. i. transfer te ad forum, atque iube rursum illud argẽtum quod dedi, rescribi. i. reddi, quasi dare per scripturam. Rescribere enim dicebant pro remunerare. Nam ad numerationem pecuniæ antecedit scriptura, vnde hodie datur chirographus domino exactis. P. Quod argentum vis tibi rescribi, ne. i. certe, ego præscripsi. i. dedi per scripturã, porrò. i. postea illud argentum illis, quibus debui vel debitor fui, vel debui perscribere. i. per scripturam tradere. D. Igitur cum tu præscripseris, quid fiet. P. Si vis dare mihi vxorem, quam despondisti. i. promisisti ducam in vxorem. Sin. i. sed si est ita, vt. i. quòd, velis illam manere apud te ò Demipho. omnis dos maneat hic. i. apud me, nam non est æquum. i. iustum me decipi propter vos, cum ego remiserim repudium. i. libellum repudij, alteræ pro alteri, atque causa honoris vestri, quæ. s. illa, quam repudiaui, dabat tantundem, id est tantum dotis. D. O fugitiuæ. i. ò tu æquali supplicio plectandæ vt seruus fugitiuus. I. i. vade, hinc. i. ex hoc loco, in malam rem. i. in infortunium aliquod malum, & incommodum, vt dici solet. i. in febrem quartanam. i. in malam crucem. i. ad patibulum, cum illac magnificentia. i. cum tua magniloquentia, & magnitudine sumptus. Nam magnificus spectari etiam in magnis sumptibus solet, etiam nunc credis te, & tua facta adeo. i. ita ignorari, vt ista debeas facere nobis. P. Irritor. i. incendior in iram, seu irritor ad irascendum tu. D. Duceres. i. caperes, in vxorem. hanc puellam si esset data tibi, quasi dicat non. P. Fac periculum. i. experientiam. i. periclitare an sim ego ducturus. D. Hoc. i. tale fuit consilium vestrum. i. propositum, vt filius Antipho habitet. i. moretur, apud te cum illa. P. Quæso quid narras. i. dicis? D. Quin. i. quinimmo, credo. i. da mihi argẽtum tibi datum. P. Immo vero. i. sed potius, tu cedo. i. da mihi vxorem promissam. D. Ambula in ius. i. in locum. vbi prætor ius reddit. Nam hic ius pro loco ponitur, vbi ius à prætore redditur, vt digestis de iustit. & iure. l. Paulus. Ideo in ius ambula, quasi ad iudicem eamus. P. Dicis vt ambulem in ius, enimuero, id est certe, ambula supple in ius in detrimentum vestrum si porrò. i. si postea, pergitis. i. perseueratis, prosequimini esse odiosi. i. molesti, ab odio pro molestia. D. Quid facies? P. Ne. i. verum petis quid ego faciam. Vos fortasse arbitramini. i. putatis me patrocinari. i. adesse, seu præsidio esse, modo. i. tantummodo, indotatis puellis. i. sine dote, vt de Phanio feci, cui patrocinatus sum. i. cuius causam defendi, & protexi. Etiam soleo patrocinari. i. auxiliari, dotatis. i. habentibus dotem, vt Nausistratæ, quam scio ita eludi a marito suo, & à te fratre eius. C. Quid. i. in quo, id. s. te patrocinari dotatis, interest supp. nostra. i. ad nos attinet. P. Nihil vestra interest. Deinde incipit apertius loqui. Noram. i. cognoscebam, siue cognoueram aliquando hic quandam vxorem, cuius vir. i. maritus habuit aliam Lemni, sed sermo interruptus est à Chremete. C. Hem, interiectio indignãtis. D. Quid est? propter quod ita indignaris. P. Perficit quod inceperat. Noram hic quandam vxorem, cuius vir habuit aliam vxorem Lemni. i. in illa insula. C. Nullus sum. i. perij. P. Ex qua vxore suscepit. i. sustulit filiam, & educat. i. nutrit eam, clam. i. secreto. C. Sum sepultus. i. iam de me factum est. P. Adeon'. i. certe, ego iam denarrabo. i. recitabo ad longum illi vxori hæc, quæ prius dixi. C. Obsecro ne facias. i. noli ei narrare. P. Eho interiectio percipientis & deprehendentis, tum. i. tu ne is eras, qui talia gessit. D. Vt. i. qualiter, ipse Phormio facit ludos. i. exhibet populo spectacula motu suo & gestu, vel qualiter ludos facit. i. suis verbis ridiculis nos illudit. C. Facinus te missum. i. te dimittimus, tanquam futilem ac vanum. P. Fabulæ. i. nugæ sunt supple, quasi dicat vultis vos subterfugere ita veritatem conuertendo in fabulas, quasi dicat non fiet. C. Quid vis tibi. i. quid quæris habere vt taceas, vis supple vt condonemus tibi argẽtum, quod habes, vel affi. marine sta condonamus tibi argẽtum, quod iam habes. P. Audio. i. intelligo vos, ergo condonetis mihi quid, id est cur malum, id est (quod dicitur) quid malæ gratiæ, est enim hic malum aduerbium interpositæ indignationis, vos inepti, id est inconsiderati, & insulsi, ludificamini, id est illuditis, irridetis me, sic vestra sententia puerili, id est indigna vita senibus, & solis pueris accommodata. Deinde deliberat, capiat nec ne oblatum munus & taceat. Nolo tacere pro tali munere. Deinde attentius re considerata subdit volo, id est sum contentus id facere pro munere tali. Deinde simul & turbulenter pronunciandum est volo, nolo, quasi paruo tempore contrarias habuerit opiniones, rursum. i. iterum, cedo. i. dic, alloquitur seipsum, quasi dicat dic potius Nausistratæ talia, quæ dicta sunt. Deinde immo cape munus oblatum, id quod est dictum modo, id est paulo ante, est indictum. i. habetur pro nõ dicto, & (quod dici solet) est deductum, seu manus retractum, & id quod modo, id est paulo ante, erat ratum, id est firmum in proposito, est nunc irritum, id est non ratum, sed vanum. Eiusmodi fiunt in deliberationibus faciendis, & consilijs capiendis, nam tunc sæpe mens, animusque in varias distrahitur sententias. C. Quo pacto, aut vnde, id est à qua occasione, hic Ph. rescisciuit, id est recognouit, hæc quæ dixit. D. Nescio vnde resciuerit, nisi voluit aliud adiungere, sed quia non sibi placuit, neque verum putauit, fecit aposiopesim, & ad aliud diuertit, certo scio me nemini dixisse id quod ipse dixit. Vel sic, nescio vnde sciuerit, nisi. i. præterquam quòd supple scio certo me nemini dixisse id. C. Ita Dij ament me vt ex animo dico, id videtur esse simile monstri. i. videtur aliquid esse simile monstri. i. videtur esse aliquid prætergrediens naturæ modum, quod vir ille resciuerit nemine referente. P. Inieci. i. incussi scrupulum. i. anxietatem, solicitudinẽ. Nam scrupus. i. scrupulus, lapillus est breuis & asper, qui pressus pede solicitudinẽ creat, inde rem scrupulosam dicimus, quæ aliquid habet asperi, inde scrupeus ea cum. i. asper ra rum. D. Hem, indignantis interiectio, hiccine. i. vtrum decens est supple vt hic Phorm. auferat à nobis hoc tantum argenti. i. hoc pondus argenti tantum, irridens. i. cum irrideat, vel irridendo, tam aperte. i. tam euidenter, hercle satius est. i. melius est emori. i. morti occumbere, para. i. accinga te, vt sis animo virili, & præsenti. i. habeas animum virilem & præstantem. Nam præsens animus dicitur præstans & efficax. Vides ò Chreme tuum peccatum, quod commisisti Lemni esse elatum. i. prolatum, emissum, perlatum foras. i. in lucem, in medium in apricum, sub diuum, nec. i. & non vides te non posse iam celare tuam vxorem id, quod sit nunc audiens ex alijs, placabilius est. i. satius est ad placandum eam, nosmetipsos indicare. i. prodere, manifestare, detegere ipsi vxori id peccatum, tum. i. tunc, vel deinde, poterimus vlcisci, id est punire hunc Phormionem, nostro modo, id est nostro arbitrio, & quantum volemus, & eo modo, quo cupiemus. P. Atat, interiectio timo-

timoris, nisi prospicio.i.prouideo, caueo mihi, hæreo.i.dubius sum & perplexus sum, vel hæreo.i.adhæreo captioni, & retibus nisi caueo mihi.i.capior, vel captus sum nisi mihi prouideo, vt lepus qui cassibus hæret. Hi, Demipho, & Chremes affectant.i.cupide quærunt viam.i.accessum appulsum ad me capiendum animo gladiatorio.i.parato ad periculum, hoc est ita perdito ac temerario, vt non sibi caueant, dummodo vulnerent. C. At.i.sed, vereor vt.i.quòd non possit placari.s.vxor mea. D. es.i.sis, bono animo.i.habeas bonum animum, ne timeas ò Chreme. ego redigam.i.reducam vos, te & vxorem, in gratiam.i.amicitiam & beneuolentiam, fretus.i.cõfisus, hoc.i.hac re, quæ sequitur. s.cum .i.quia, illa mulier, vnde.i.ex qua hæc filia est suscepta tibi.i.a te, excessit è medio.i.mortua est & ex hoc sæculo migrauit Ph. ita ne.i.verum sic agitis mecum.i.sic me tractatis aggredimini ne, satis astute, hoc dicit per ironiam. Aggredi proprie est accedere ad pugnandum, seu dimicandum, hercle ò Dem. non instigasti.i. non incitasti me, seu irritasti me ex te.i.ad vtilitatem istius Ch. Deinde conuersus ad Chr. ait. Ain'.i.ais ne tandem tu.i.dicis ne verum, quòd vbi.i.postquam feceris peregre.i.longe, remote, id quod fuit libitum tibi.i.id quod libuit tibi, neq; veritus sis huic fœminæ primatiæ.i.quæ est de primatijs, & optimatibus vrbis, tra supple quin.i.quod nõ, faceres ei contumelias i.iniurias nouo modo. Ain ne ergo quod venies nunc lautum.i.ad lauãdum, seu purgandum, expiãdum peccatum tuum mihi, precibus.i.per preces. ego dabo.i.reddam tibi illam vxorem ita incensam.i.inflammatam his dictis meis quæ sim ibi dicturus, vt ne.i.non, restinguas.i.extinguas, hoc est places, à placeo placa, illam sic incensam, etiam si extillaueris lacrymis.i.etiam si totus in lacrymis conuersus, vel guttatim stillaris. D. O supple malum.i.infortunium pessimum, quod malum vtinam Dij, & Deæ omnes duint.i.dent isti Phormioni, ne.i.verum est verum, quenquam.i. aliquem hominem esse affectum.i.suffusum tanta audacia, quanta est Parasitus iste affectus? Non ne est verum inquam hoc scelus.i.hoc peccatum tuum, qui meus frater es deportari a Parasito publicitus.i.publice, vel in publica cura & consilio, hinc.i.ex hoc loco, in solas terras.i.in terras desertas, vel in Insulas remotas, aut in vltimas terras. C. Sum redactus.i.perductus sum, in id loci.i.in eum statum, in eam angustiam, siue in eum locum angustum, vt prorsum, vel prorsus.i.omnino, nesciam quid agam cum illo Phormione.i.quid paciscar cum eo, aut conueniam. D. ego scio.i.non dubito te esse multum anxium tantum est. Eamus in ius.i.in locum, in quo ius à prætore reddi solet, siue ad sellam prætoris, modo.n.ius locum significat. P. Dicis vt eamus in ius? in quid libet.i.si aliquo modo placet, eamus in ius huc.i.in domũ Chremetis. D. Alloquitur fratrem vt comprehendat Phormionem, assequere.i.ita persequere eum, vt comprehendas, retine eũ comprehensum vt ducatur in ius, dũ.i.quandiu, euoco seruos huc, vt eum retineant. C. enim.i.at, vel certe nequeo retinere eum, solus accurre huc.i.accede celeriter. P. Vna iniuria.i.vna actio iniuriarum est mihi tecum. D. Ergo si sit tibi mecum iniuria, agito lege.i.persequere ius tuum per legem, quasi dicat contemno tuam actionem. Nam lege agito dicebat ei, cuius intentio contemptibilis aduersario videbatur. P. O Chreme, altera iniuria.i. altera actio iniuriarum est tecum, quia iniuriam fecisti dotatæ vxori. D. Rapere.i.celeriter cape hunc Parasitum. P. Ne.i.verũ, ita agitis? id est ita me vt tractatis? enim vero.i.certe, opus est voce.i.vociferatione. Deinde clamat. ò Nausistrata exi.i.egredere è domo. C. Alloquitur fratrem dicens, opprime.i.compesce, obtura ei os ne loquatur. Vel potest hoc dici Parasito admonens vt taceat. D. Vide impurum.i.hunc improbum virum, quantum valet.i.quantum potest. D. Inquam.i.iterum dico. Nausistrata exi. C. Non taces? P. Non vt taceam? quasi dicat non faciam. D. Nisi ipse Parasitus sequitur te, vt eatur in ius, sed vult remanere domi tuæ, vt detegat omnia vxori. Ingere.i. immitte, infer violenter pugnos in ventrem eius, vel exclude.i. erue illi oculum. P. Locus est.i.locus adest, vbi.i.in quo loco vlciscar.i.puniam vos, vel vindictam de vobis sumam.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Repetunt senes argentum à Parasito ex quo contentio oritur, quæ erit occasio catastrophea Phædriæ. (Vt quod) Abrupta oratio interpellationis Demiphonis. (Est ne ea) Adhuc loquitur de Phanio Chreme de qua inter ipsos sermo fuerat priusquam venirent ad Parasitum. (Nam qui) Ratio a turpi. (Ferme) Addit vim confirmationis ab ipsius Phormionis sententia. (Tu autem) Hoc suggerit Chremes, & est alia ratio ab iniusto & difficili. (Rescribi) Reddi, renumerari, nimirum per scripturam mensariorum aut fœneratorum, penes quos vsuræ gratia priuatæ pecuniæ erant. Est autem synecdoche, qua verbum rei sequentis ad significandum id, quod præcessit, transfertur. nam præcedit numeratio pecuniæ, deinde scriptura sequitur, cum id quod numeratum est, in tabulas referatur. (I hinc) Imprecatio. (In ius) In iudicium nam hic locum significat. (Dotatis) Intelligit Nausistratam. (Sepultus sum) Auxesis hyperbolica desperantis (Condonamus te) Te ablatiuus. Nolo volo. Mimesis indignantis. (Inieci scrupulum) Hoc secum Parasitus, & est prouerbiale. Nam significat sollicitudinẽ animo inijcere. (Animo virili) Accingitur ad vim Demipho, & Chremem hortatur à necessario. (Atat) Metuentis, & gladiatorio animo dicit prouerbiali figura, pro perdita temeritate, & audacia. (Non hercle) Commoratio. (Restinguas) Epitasis ex metaphora. nam cum iram significaris, nunc quasi de vero igne loquitur. (Assequere) Apparet Phormionem iuisse ad domum Chremetis vt conueniat Sostratam. quare dixit huc, si quid lubet, prouocans Chremetem, cum ipse in ius vocaretur. (Vel) Pro, etiam.

PETRVS MARS.

DIIS magnas) Hominum improborũ & sceleratorum mores, qui accepta parua occasione viros optimos & sibi multum dissimiles, grauibus conuitijs iniurijs vexant, vt id extorqueant quo suæ voluptati gratificentur docet hæc scena. Xenophon in 8 Cyrop. Homo autem laudabilis qui in vita hac probitatẽ sectatur, sic se comparare debet, ne hominibus, aut inuidis vllũ occasionem det cum veritate calumniandi. Et hæc est obtrectatio vitium pessimum & abominabile, quia cum ex ea re parum sibi ipsi prodesse possit, alterius famam nimio plus corrumpit. (Dilapides) Dilapidare est bona & substantiam dissipare corrumpere, & nepotum more decoquere. (Gladiatorio animo) Confidenti, obfirmato.

GLAREANVS.

ET hi senarij sunt omnes, vt & præcedentis scenulæ, quam malim, si quidem alij coniungenda est, huic connectere, quatenus longæ, cum longiores adhuc multæ inueniantur apud hunc auctorem. In 4 versu vel bacchius est loco primo, vel prius monosyl. Idem fit in 7. versu in verbo Eadem, vt de elidatur, & Eadẽ dissyll. fiat quòd si de corriperetur, non elideretur ac Eadem trisyl. maneret, esset ionicus a minore loco primo, quod rarissimũ inuenias. In octauo, necesse est bacchium ponere loco quinto, nisi re in Verebamini, quod natura longum est, corripi quis existimet. quod mihi quidem verisimile non videtur. Decimus versus in vetusto libro ita legitur.

Heus quoniamcunque hæc mea paupertas est tamen.

Vt illud Adhuc ad sequentem veniat versum, ut quo mihi monosyl. totum eliditur. In 12. Ea omittendum non est, vt versus ita legatur:

Est ne ea ita, vt dixi, liberalis? D. Oppido.

In 17. vel d, eliditur in Dehortatus, vel s, ad finẽ. In 18. Qui corripitur, non eliditur, vt sæpe alias. In 29. vel creticus est loco secundo, vel e, in Iube corripitur. In 30. Næ totum eliditur, & s, in Quibus, nisi bacchius sit loco quinto. In 35. creticus est loco secundo quod dicere malim quam d, elidi in Apud. In 37. verbũ I, corripitur, non eliditur. In 39. Tu ne integre legendum. Natura Tu producta est. In 40. vel Periclum trisyllabum est, vel amphibrachys est loco quarto. In 42. Mihi monosyllabum totum eliditur, & in 43. Immo priorem a superiore versu elidit. In 44. vel In ius, non est addendum, vel versus Hypermeter erit. Ego malim ab Enimuero ordiri versum, vt sæpe alias: In 48. Cuius monosyllabum est 50. versum quidam libata legunt:

Suscepit, & eam educit clam.

Quod placet: Nam hic Poëta Educere pro Educare vbiq; vsurpat, vt alibi ostendimus. Item in eodem s, eliditur in Sepultura. In 67. vel creticus est loco primo, aut d, eliditur in Quod. In 73. proceleusmaticus est loco primo. In 74. creticus haud dubius est loco tertio. In 75. proceleusmaticus rursus loco primo. In 76. Istius dissyllabum est. In 77. vel Fuit monosyllabum, vel bacchius est loco quinto. In 78. Huius monosyllabum. In 79. Bi monosyllabum est, sed vel secundo loco amphibrachys, vel quinto creticus, & Tu pronomen non est omittendum. In 83. Dij monosyllabum, Deæ dissyllabum, nisi quis d, elidere velit in Quid. In 86. creticus est loco tertio, quanquam d, elidi potest in Id. In 87. s, eliditur in Prorsus. Sunt hic alia effugia, sed non accidens 90. Huc non requirit sensus, & versus respuit, & Solus ante Nequeo legendum, vt habet liber vetus: In 92. proceleusmaticus est loco secundo, anapæstus tertio: In penultimo idem proceleusmaticus est loco secundo.

ACTVS V. SCENA IX.

ARG. ADR. BARL.

Phormio Chremetem prodit vxori de altera coniuge Chremes grauiter obiurgatur: Phormio exultat, tam probe se vltum esse senes Demipho pro fratre intercedit, & orat vt huic vxor factum condonet: Ea neque se igno scere dicit, neque promittere quidquam, sed filij iudicio permittere omnia.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac vltima scena inter virum & mulierem controuersia est, in qua iniqua tractationis sit reus maritus. Est status venialis qualitatis: Hic Chremes adulterij reus, Nausistratæ vxori à Phormione proditur: quem tamen ea grauiter obiurgat. Vnde Phormio magnopere exultat, tam egregiam se nactum esse de senibus vltionem: Tum deinde Demipho pro Chremete & intercedit & precatur obnixe, vt vxor ipsi crimen condonet, Tum comperto Phædriæ amore, contentionis parentum suorum se dandæ arbiter constituitur: Postremo quo singula in calce iucundius claudantur, parasitus Phormio suopte ingenio ad cœnam se quoque vocaturam esse Nausistratam animaduertit. ADDITIO. Attende hic à poëta habitum, gestum, vultum, & affectum personarum quam mirifice expressum & obseruatum.

Senarij Iambici, & Trochaici Octonarij Catalectici.

NAVSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

QVI nominat me? C. hem. N. quid istuc turbæ est obsecro
Mi vir? P. hem quid nunc obticuisti? N. quis hic homo est?
Non mihi respondes? P. hiccine vt respondeat?
Qui hercle, vbi sit, nescit. C. caue isti quidquam creduas.
P. Abi: tange: si non totus friget, me enica.
C. Nihil est. N. quid ergo est? quid istic narrat? P. iã scies:
Ausculta. C. pergin' credere? N. quid ego obsecro
Huic crediam, qui nil dixit? P. delirat miser
Timore. N. non pol temere est, quod tu tam times.
C. Ego timeo? P. recte sanè: quando nihil times,
Et hoc nihil est, quod dico ego, tu narra. D. scelus,
Tibi narret? P. eho tu, factum est abs te sedulo
Pro fratre? N. mi vir non mihi narras? C. at. N. quid at:
C. Nõ opus est dicto P. tibi quidem: at scito huic opu'st.
In Lemno. C. hem quid ais? D. non taces? P. clam te. C. hei mihi.
P. Vxorem duxit. N. mi homo dij melius duint.
P. Sic factum est. N. perij misera. P. & inde filiam
Suscepit iam vnam, dum tu dormis. C. quid agimus?
N. Pro dij immortales, facinus indignum, & malum.
P. Hoc actum est. N. an quidquam hodie est factum indignius?
Qui mi, vbi ad vxores ventum est, tum fiunt senes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.
Hæccine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
Lemni? hęccine erat, quę nr̃os fructus minuebat, vilitas?
D. Ego Nausistrata esse in hac re culpam meritam non nego,
Sed eam, quæ sit ignoscenda. P. verba fiunt mortuo.
D. Nam neque negligentia tua, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus ferè ab hinc annos quindecim mulierculam
Eam compressit vnde hæc nata est, neque post illa vnquam attigit.
Ea mortem obijt: e medio abijt: qui fit in re hac scrupulus?
Quam ob rem te oro, vt alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.
N. Quid ego æquo animo? cupio misera in hac re iam defungier.
Sed quid sperem? ætate porrò minu' peccaturũ putem?
Iam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma, atque ætas nunc magis expetenda est Demipho?
Quid mihi affers, quam ob rem expectem, aut sperem porrò non fore?
P. Exequias Chremeti, quibus commodum ire, hem tempus est.
Sic dabo: age age nunc, Phormionem, qui volet, lacessito:
Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: iam supplicij satis est mihi.
Habet hæc, ei quod, dum viuat, vsque ad aurem obganniat.
N. At meo merito credo. quid ego nunc commemorem Demipho
Singillatim, malis in istum fuerim? D. noui æque omnia
Tecum. N. meriton' meo hoc videtur factum? D. minime gentium:
Verum, quando iam accusando fieri infectum nõ potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quod vis amplius?
P. Enimuero, prius quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam, & Phædriæ.
Heus Nausistrata, prius quàm huic respondes temere, audi. N. quid est?
P. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:
Eas dedi tuo gnato. is pro sua amica lenoni dedit.
C. Hem quid ais? N. adeon' indignum tibi videtur, filius
Homo adolescens vnã si habet amicam? tu vxores duas.
Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde mihi.
D. Faciet, vt voles. N. immo, vt iam scias meam sententiam,
Neque ego ignosco, neque promitto quidquam, neque respondeo,
Prius quàm gnatum video: eius iudicio permitto omnia: is
Quod iubebit, faciam. P. mulier sapiens es Nausistrata.
N. Satin' id est tibi? P. immo vero pulchre discedo, & probe,
Et pręter spem? N. tu tuum nomẽ dic quod est. P. min'? Phormio,
Vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summus Phædriæ.
N. Phormio, at ego æcastor posthac tibi, quod potero, & quæ voles,
Faciamque, & dicam. P. benigne dicis. N. pol meritum est tuum.
P. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nausistrata,
Et quod tuo viro oculi doleant? N. cupio. P. me ad cenam voca.
N. Pol vero voco. D. eamus intro hinc. N. fiat: sed vbi est Phædria,
Iudex noster? P. iam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

DONATVS.

QVIS nominat me?) Hic velut controuersia est, in qua reus fit maritus malæ tractationis, & est status qualitatis venialis. [Delirat miser timore) Grauiter vtrunque, & delirat, & timore. nam deliratio, senectute cõuenit, timor, conscientiæ. [Mi homo, dij melius duint) Quærit Probus, an matrona tam familiariter Mi non recte dicat alieno, sed frustra. nam fœminarum oratio, etsi non blanditur, blanda est. [Quid agimus?) Facete dictum. [Qui mihi) Eleganter insertũ Mihi. vt in Heut. Is mihi vbi adbibit plus paulo, sua quæ narras facinora? [Ad vxorea ventum est, tum fiunt senes) Elegãter fieri dixit. Et generaliter inuidiosius, quam si vnum accusaret senem. [Ego Nausistrata) Qualitas venialis à concessione. [Verba fiunt mortuo) Non est passus Parasitus, vt totam sententiam senex explicaret. [Nam neque negligentia tua, neque odio id fecit tuo) Locus in hac causa principalis est ἀπὸ τῆς ἀνοίας. & ideo in duo diuisit, nec negligentia circa te, nec odio, inquit, factum. Præterea & περίστασιν addit defensionem, Vinolentus, ferè abhinc annos quindecim, mulierculam, &c. ab ætate eius, à tempore criminis, a diminutione contemptuque pellicis, ab euentu, ab animo facientis, quòd mortuus est. Postremo & a præcibus ἐπίλογον fecit, admonens illam oratorie mansuetudinis suæ [Vinolentus) Ab imprudentia defensio. [Abhinc annos quindecim) A tempore defensio. [Eam compressit) Bene dixit compressit, quò d intelligendum est non amoris, sed iniuriæ. [Neque post illam unquam attigit) Ita facti pœnitet. Hic locus ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως est. i. ab eo quòd futurum sit. facilius enim ignoscitur non vltra peccaturis. [Defungier) Defungi, desinere. [Aetate porrò minus peccaturum putem?) Quia dixit, Abhinc annos quindecim [Senectus si verecundos facit) Modeste & grauiter. [Quid mihi nunc affers) Callidus vsa est ad vltimum πάρεργον conuerso ad ipsum defensorem mariti. de qua vi contradictionis exultat Parasitus, tanquam confecto mortuoque aduersario suo. [Exequias Chremeti) Bono ordine. primo, delirat miser timore, post, verba fiũt mortuo: ad vltimum, exequias Chr. delirat, moritur, effertur. [Age nunc, age, Phormionem qui volet, lacessito) Virg Degeneremque Neoptolemum narrare memento [Faxo tali eum mactatum) Pro eo quòd est eum . . sic frequenter veteres. Ennius, Omnes corde patrem præbent, animoque benigno Circumfusum. [Ignosce, orat, confitetur, purgat) Verba venialis status sunt, ignosce, confitetur. [Tu tutum nomen dic) Bene Tu pro nomine vtitur, quia non habet nomen. Nam potentiorum blandimentorum circa inferiores hoc fuit, vt nomina eorum quærerent & cum audissent, ipsis nominibus eos compellarant statim. Tale est in Adelph. Qui vocare? Geta. hominem maximi pretij, &c. [Vestræ familiæ amicus) Hoc propter Antiphonis amicitiam dixit. [Et tuo summus Phædriæ) Amicus, iterum subaudiendum. [Me ad cœnam voca) Facete ea persona parasitica, beneficij optio facta est, quòd promiserat mulier, Sed vbi est Phædria iudex noster? Bene iudex. ad illud enim mulieris delata sententia est, vt cum ita agitur, tuta sint marito omnia. Et per ὑπερβολὴν ridicule dicitur ab ea quæ irata erat. [Iudex noster) Nihil facetius, quàm iudicem capi aduersus crimen voluptatis paternæ & amatorem filium, & fratrem Antiphonem, cui nubet furtiua filia. [Iudex noster) Terribilis, s. censor paternarum delitiarum. Vides igitur hic omnino sublatam vxoris iracũdiam.

GVID. QVIS nominat &c.) Hic velut controuersia est in qua maritus fit reus malæ tractationis, & est status qualitatis venialis. N. quis nominat. i. appellat me Nau. C. hem, interiectio dolentis, siue indignantis. N. ò mi vir. i. mi marite. quid illud turbæ est. i. quid sibi vult turbatio & ira? P. hem, interiectio irritantis vel indignantis quid. i. cur. tu Chr. obticuisti, ab hoc taceo es. i. tacuisti nunc, neque respondisti tuæ vxori. N. quis. i. qualis hic homo est? hoc dicit de Chr. non respondes mihi. P. Hiccine. i. vtrum petis tu hic Chr. respondeat tibi, qui hercle nescit vbi sit præ nimio timore, ne tu rescisceres eius scelus. D. tu Nau. caue ne credas quidquam isti, isti. per contemptum dixit de Phorm. P. tu Nau. abi. i. cõcede ad eum tange. i. attrecta eum, eneca me. i. me occide si ipse Ch. non frigiet. i. non est frigidus totus præ nimio timore. C. nihil est de eo quod iste Phorm. loquitur. N. ergo si nihil est de eo quòd ipse dicit. quid est quòd istic. i. iste hic Parasitus narret. i. dicat, quasi dicat quid ergo sibi volũt eius narrationes. P. iam. i. statim scies quid sit quòd narrem, ausculta. C. pergin'. i. pergis ne, hoc est perseuerás ne credere dictis eius? N. obsecro quid credam huic Phorm. qui nihil dixit. P. ille miser. i. infelix Ch delirat. i. desipit, deuiat, errat, nescit quid faciat. timore. i. præ nimio metu. N. pol. iurantis, id non est temere. i. inconsiderate, inconsulte, sine causa, quòd tu times, tam. i. tantum. C. egon'. i. ego ne timeo. i. vtrum dicis quòd ego timeo? P. sanè. i. certe vel valde. recte facis supple vel dicis. quando. i. quia, vel sit temporis aduerbium, nihil times. i. times, scelus, id est peccatum tuum, quòd nihil est, & id est etiam, hoc dico nihil est, quia narro tuum peccatum quòd est nihil. Vel intellige Ph. per irrisionem dicere sanè recte facis, quando nihil times, etiam hoc quòd dico nihil est, quasi dicat quamuis id nihil sit tamen tibi non est parum molestiæ illaturum, tu ipse narra. i. refer id quòd est. D. Dicis supple quòd frater meus narrat tibi scelus. i. peccatum suum. Vel vocat Ph. scelus dicendo ò scelus. i. ò scelerate dicis, quòd narret tibi id, quòd tu vis eũ narrare, quasi dicat non dignaretur homini iam nihili id referre. P. eho, interiectio hic irridentis, dicis tu sup. à te factum est. i. tu fecisti, sedulo. i. instanter, p fratre. i. pro defensione fratris tui Ch. N. ò mi vir. i. mi marite, melius est. n. vt hoc dicatur Ch. quàm Ph non narras mihi, interrogando lege, quasi dicat non vis mihi narrare quid iste Phorm. narret? C. at, turbatus aliud dicere nequid. N. quid at. i. quid tibi vis dicendo at. C. non est opus dicto. i. dicere id, quòd est inter nos. P. quidem. i. certe, nõ est opus tibi dicto. i. dicere, at. i. sed, opus est huic vxori tuæ, scito. i. scire quod à te commissum est. Deinde incipit narrare dicens, in Lemno. i. in illa Insula, sequitur postea, duxit vxorem clam te. i. te nesciente, sed interpositæ sunt interlocutiones. C. Hem, interiectio indignantis, quid ais. i. quid dicis. D. non taces? indignando, hoc dicit. P. procedit in narratione, clam te. i. te nesciente duxit vxorem. C. hei mihi. i. dolore afficior. P. vxorem duxit, est completio clausulæ. N. ò mi homo Dij melius duint. i. dij dent meliora nobis, quàm. s. ea quæ dicis, quæ molesta sunt nobis. P. sic factũ est vt dico, quia duxit vxorẽ. N. ego misera perij. i. perdita sum. P. & idem. i. ex ea vxore suscepit. i. sustulit, habuit iam vnam filiã. s. Pha. dum. i. quandiu, tu dormis. i. quandiu non cogitas in eiusmodi rebus. C. quid agimus. i. quid dicimus, aut facimus, siue quid est faciendum? hoc dicit fratri Demiphoni. N. prob, exclamatio est cum indignatione. ò Dij immortales facinus, hoc est supple indignum. i. nefandum, & quòd fieri non debebat, & malum alij lib. habent miserandum & malum. P. hoc factum est quod dico confirmat dictum suum. N. an quidquam hodie est factum indignius. i. iniquius, inhonestius, quàm factum est mihi. vbi. i. postquam ventum est ad vxores plures habendas, tum. i. tunc, ipsi mariti fiunt senes. Deinde conuertit suum sermonem ad Dem. loquens. ò Dem. appello te. i. vel voco te in testem, vel te compello, seu alloquor, nã me distædet. i. valde, vel plurimum me tæderet loqui enim hoc ipso viro meo. Hæccine. i. vtrum, hæ. i. tales erant itiones. i. profectiones, ab eo ts itum itu u, in o, mutata sit itio itio nis, crebræ. i. frequentes, & vtrum hæ erant mansiones. i. commorationes Lemni, in genitiuo aduerbialiter. i. apud Lemnum. Hæccine. i. vtrum hæc erat ea vtilitas, quæ minuebat nostros fructus. i. nostros redditus annuos. D. ò Nau. ego non neque culpam esse meritam. i. culpam esse commissam in hac re, sed eam. i. talem culpam, quæ sit agnoscenda. i. excusanda. P. verba fiunt mortuo, prouerbiale est. i. tua verba sunt futilia & vana, atque huiusmodi, vt si fierent alicui mortuo, quasi dicat videris alloqui aliquem nihil intelligentem, ac nihil sentientem, velut mortuus nihil sentit, vel intellige sine puerbio, verba fiunt Chr. tanquam mortuo, nam postea dicturus est exequias, quibus est commodum &c. D. est ea culpa ignoscenda, nam neque fecit id. i. non suscepit filiam ex muliere Lemni. à negligentia tui. i. quia negligeret te neque odio tui. i. quia te prosequeretur odio, ipse vinolentus. i. ebrius, vino obrutus, & ingurgitatus, compressit eã mulierem ab hinc quindecim annos. i. iam ex eo tempore sunt transacti quindecim anni & est talis modus loquendi, qualis in And. Ab hinc triennium mulier quædam commigrauit huic nostræ viciniæ &c. nam ab hinc dicitur de præterito, & de hinc de futuro, compressit ergo eam mulierculam, vnde. i. ex qua, hæc filia nata est. s. Pha. neque vnquam post. i. post ea post illud tempus attigit illam mulierculam, ea mulier obijt mortẽ. i. iuit ad mortem. i. peregit, mortem. i. mortua est. Scrupulus. i. anxietas, sollicitudo, dubietas, qui scrupulus fuit in hac re. i. inter Chr. & mulierem Lemniam, abijt è medio. i. penitus remotus est ab humanis rebus mulieris obitus quamobrem oro te Nau. vt feras hoc scelus æquo animo, vt. i. sicut, alia tua facta sunt æqua & moderatione plena. N. quid. i. cur ego feram æquo animo tale facinus, vel quid i. quàm rem feram æquo animo, vtrum. s. dignum illud fit quòd æquo animo feratur, quasi dicat non ego misera copio

defun

defungi vita sup.i.mori, vel desinere in hac re.i.in hac molestia, seu in hoc facinore, vel cupio defungi molestia supp. in hac re.i. cupio finire molestiam huius facti, nam defunctus morbis dicitur, qui finiuit morbos, sed qui.i.cur, vel quo modo, sperem.i.habeam spem, ipsum non vltra erraturum si ignouero, porrò i.deinde, quàm inquam.i.quo modo putem ipsum minus.i.non peccaturum ætate propter senectutem, iam tum.i.iam eo tempore, quo ipse compressit eam, erat senex, si senectus facit homines verecundos.i.temperatos, continentes, modestos, iustæ reprehensionis timidos, nam verecundia est iustæ reprehensionis timor, an ò Dem. mea forma.i.mea pulchritudo, atque mea ætas bona, est magis nunc expetenda mihi, quia nunc maritus meus sit factus verecundus propter senectutem, q. d. nihil est propter quod id expetem, cum etiam senex impudicus sit, tu Dem. qui virum meum defendis, quid nunc affers mihi, quamobrem.i.propter, quod expectem, aut sperem, porrò.i.postea meum maritum non fore talem.i.impudicum? P. iam tempus est ire exequias.i.ire ad exequendas inferias.i.sacrificia, vel obsequia pro mortuis, Ch. quem prius dixit delirare, deinde mortuum esse, cum dixit verba funus mortuo, tertio afferri ad rogum, vt ei exequiæ persoluantur, iam ergo tempus est ire exequias Chr. illis quibus commodum est .i.opportunum est ire exequias. Dicimus autem ire exequias alicui, sicut ire suppetias.i.ire ad auxilium, sic dabo.i.sic dicam singulis audientibus, nunc age age.i.eia, hortantis est, qui volet lacessito.i.lacessitat, irritet, propter Ph.s.me saxo.i.faciam eum, quod lacessiuerit me mactatum.i.vel oppressum, vel magis auctu per ironiam, tali infortunio.i.tali infelicitate, atque.i.sicut, hic Ch. est mactatus infortunio graui, sanè hic permissiue capitur, quasi dicat nihil nunc impedio, redeat Ch. in gratiam.i.placet sibi vxorem, iam satis supplicij est mihi.i.satis sumpsi de eo supplicij, vel facit eum gluis sum, hæc eius habet materiam vel argumentum quòd.i.propter quòd. obganniat.i.oblatret, immurmuret, obijciat ei ad aurem, vsque.i.assidue dum.i.quandiu viuat. Obgannire est contra gannientem gannire.i.contra rixantem rixari, & contra murmurantem murmurare. Gannire autem proprie est vulpium, sicut mugire boum, sed sæpe per metaphoram dicitur quemadmodum alia penè innumerabilia. N. An.i.verum maritus meus fecit illud indignum facinus meo marito.i.quia meruerim, vt fieret mihi talis iniuria propter culpam meam, qua in eum nimis fuerim indulgens, credo.i.ita arbitror quòd merito meo id factum sit ò Dem. quid.i.cur, nunc commemorem.i.recitem tibi, sigillatim.i.seorsum, separatim, qualis.i.cuiusmodi, fuerim in hunc.i.erga hûc virum meum. D. ego noui æque.i.æqualiter, omnia tecum.i.quemadmodum & tu, vel noui omnia fuisse illi mansueta tecum. N. Ne.i.verum, hoc videtur factum meo marito.i.quia sic meruerim? D. Minime gentium.i.nequaquam vbi gentium nihil facit ad significationem, sed tantum ad vocalationem, siue ad aptiorem sonum clausulæ faciendum, verum.i. sed quando.i.quia, accusando.i.reprehendendo, Damnâ id factum, ipsum non potest fieri infectum.i.non factum, ignosce illi, nam ipse orat vt ignoscas, confitetur scelus, humiliter purgat .i.leuat, excusat illud scelus, quòd vinolentus id fecerit, & iam ab hinc multos annos &c. quid vis amplius.i.quid vltra postulas ab eo, vt faciat? P. Enimuero.i.certe, priusquam hæc Nau. dat veniam, prospiciam.i.consulam prouide mihi & Phædriæ, heus, vocantis est aduerbium, ò Nau. prius.i.antequam respondes huic Dem. vel Ch. temere.i.inconsulte, inconsiderate, audi id quod sum dicturus. N. quid est, quod vis me audire. P. ego abstuli.i.extorsi ab illo viro tuo per fallaciam.i.per astutiam, & deceptionem triginta minas.i.triginta libras, dedi.i.tradidi eas minas gnato tuo .s.Ph. is filius tuus dedit eas lenoni.i.puellarum venditori pro sua amica.i.pro emptione suæ amicæ. C. hem, dolentis vel indignantis interiectio est, quid ais? N. Id videtur tibi adeo indignû .i.ita detestabile si filius eius iste homo adolescens.i.iuuenis, habet vnam amicam & tu habeas duas vxores, nihil.i.non, te pudet, hoc est non erubescis reprehêdere illud, responde mihi quo ore .i.qua fronte, qua audacia, quo vultu obiurgabis.i.vituperabis, corripes illum filium tuum. D. Chr. faciet vt.i.sicut voles. N. immo.i.sed, vt iam.i.nunc, scias meam sententiam.i.meam opinionem, ego neque ignosco illi viro meo, neque promitto quicquam.i.aliquid, neque respondeo petitionibus tuis priusquam video natum Phæd. permitto.i.relinquo, refero omnia ad hanc rem spectantia iudicio eius faciâ id quòd is filius meus iubebit. P. ò Nau. es mulier sapiens. N. satis ne tibi est.i. non ne sufficit tibi Ph. de eo quòd feci. P. Immo vero.i.sed certe, discedo pulchre.i.honeste. & cum honore meo, & probe.i.commode laudabiliter, & præter spem i.præter spectationem, seu præter id quod

sperabam. N. Tu dic quòd est tuum nomen. P. Mihin'.i.petis ne, quòd est nomen mihi. P. est mihi nomen. hercle vncor Ph. amicus vestræ familiæ, & summus.i.præcipuus amicus tuo filio Phæd. N. est ergo tibi nomen Ph. at.i.sed. ecastor.i.per ædê Castoris, vel per Castorem, & est iurandi modus mulieribus antiquis tritus. ego faciam, & dicam posthac tibi id quòd potero, & ea quæ voles. P. Dicis.i.loqueris benigne. N. pol.i.per Pollucem. tuum meritum est vt ita tibi dicatur.i.merita tua postulant, vt in te benignitatem exhibeam. P. ò Nausist. vin'.i.vis ne facere hodie aliquid, quòd.i.propter quòd hodie primum gaudeam, & quòd i.propter quòd. oculi doleant tuo viro Ch. cum me videbit. N. cupio id facere. P. vere Parasitum agit, voca me ad cœnam. N. vero.i.sed pol ego voco te ad cœnam. D. Eamus intro hinc.i.ex hoc loco. C. fiat.i.eamus intro, sed vbi est Phæd. filius meus. noster iudex.i.noster arbiter, noster censor, cuius arbitrio mater eius omnia reposuit & reliquit, & per ironiam ridicule, hoc dicitur Ph. faxo.i.faciam quòd supple iam.i.statim aderit.i.præsens erit hic. Valete i discedite cum incolumitate, & plaudite.i.congratulamini poëtæ plaudendo manibus. Ego Calliopius poëta defensor introductus recensui.i.recognoui diligenter hanc totam comœdiâ, vel recitaui vna cum grege meorum actorum.

LATOMVS.

ARGVMENTVM) Phormio prodit Chremetem Nausistratæ illa in virum concitatur intercedit Demipho, tandem ita conuenit, vt ignoscatur Phædriæ, & res arbitrio eius permittatur. Est ergo hæc catastrophe periculi Phædriæ. [Friget) Metu .s.& pauore, vnde poëta: Mihi frigidus horror Membra quatit. [Ehô) Irrisio in Demiphonem. [Quid agimus?) Hoc ad Demiphonem. [An quidquam) Ea osculatio Nau. [Fiunt frnes).i.frigent. inuidiose dictum in Chremetem, & mihi, non personam significat, sed stomachum & indignationem, vt in Andr. Atque eas tibi subsleine, ergo aduerbium est hoc loco non pro nomê. [Vinolentus) Purgatio ab ebrietate, qui locus tum imprudentiæ, tum necessitatis. [Exequias Chr.) Insultatio in Chremetem, exequias, subaudi, facio. nam ante mortuum dixit, nunc effert. [Mactatum) Metaphorica auxesis, pro affectum, vel afflictum. [An meo mer.) Occupatio quæ soluitur a pari. ante nô profuerunt merita, ergo nunc deinceps proderunt. [Ignosce) Deprecatio à persona. [Adeone) Defensio à maiori. [Pulchre discedo) Nempe optata consecutus. [Me ad.) Faceta & parasitica optio.

PETRVS MARS.

QVIS nominat) Raram inter coniugatos pacem & concordiam, sed perpetuas lites & iurgia nimis quam sæpe esse docetur hac scena. Nam vt, inquit, Iuuenalis:

Semper habet lites alternaque iurgia lectus,
In quo nupta iacet, minimum dormitur in illo.

Et Ouidius: Dos est vxoria litea. Sextius dicere solebat testante Seneca? Qui non litigat cœlebs est. Hoc in Xantippe Socrates prudentissimus expertus est, & docuit fieri non posse, quin vxores cum maritis litigent. [Mortuo verba facere) Est in vanum verba spargere.

GLAREANVS.

PRIMI at. versus sunt senarij iambici. Reliqui deinde omnes trochaici tetr. catal. In 1. versu vel creticus est loco tertio, vel d, eliditur in Quid In 2 creticus est loco primo, nisi quis Vir longari propter aspirationem sequentem velit, aut Hem esse extra carmen, denique aut s, in Quis elidi, aut creticum ponere loco quinto. Sed tutissimum est creticum in primo esse loco. In 3. Hiccine prima corripitur, vt in primitiuo Hic. Quartû versum ita legendum puto,

Qui hercle vbi sit, nescit? C. Caue quidquam istî creduis.

Vt tertio loco vel e, in Caue corripiatur, vel creticus adsit. In versu quinto, vel i, in Abi corripitur, vel bacchius est loco primo. In sexto, aut tertio loco est creticus, aut in altero Quid d, eliditur. In decimo si legatur Ego ne, proceleusmaticus est loco primo, s, in Egon', amphibrachys. In 11. d, eliditur in Quod, nisi quis vltimum ponat pæana loco tertio, aut aliquid abundat fortassis. In 14. s, eliditur in Opus. In 16 Mi non elidit, sed corripitur. In vltimo Mihi monosyllabum totum eliditur.

[Demipho

[Demipho te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.) Sequuntur nunc, ut diximus, trochaica tetr. catal. In 1. versu pronomen Ipso omittendum non est. In 3. Minuebat legendum. utrunque neglexerat Aldinus liber. In 6. versu quarto loco creticus est, nisi Tuus monosyll. faciamus. In 5. loco proceleusmaticus. In 8. versu vel bacchius est loco primo, vel Eam monosyllabum est. In 10. legendum, Ut alia sunt tua facta. & in Æquo animo, alterum o, corripiatur, non eliditur, ut loco sexto sit tribrachys. In 12. i, eliditur in Minus. In 15. legendum Quid mihi affers nunc? vel Quid mihi hic affers? ut Ioan. indicat. In 16. Iam extra metrû est, nec sensus magnopere desiderat. In 17. trochæus initio cum anapæsto. Deinde vel alterû Age abundat, vel Phormionem trisyllabum fuerit, vel bacchius erit loco quarto. Nam ut peana tertium loco tertio admittamus, Multi refragabuntur, sed lector quod volet sequatur. Vigesimo ita legêdus est,

Hæc habet, ei quod dum uiuat, usque ad aurem obganniat.

Ut primo loco sit trochæus, secundo anapæstus. In 21. creticus est primo loco. In 23. Metuo hoc, anapæstus est, post quem amphibrachys. In 29. bacchius est loco primo. In 27 trochæus loco secundo, & anapæstus loco tertio. Itaque Prius est dissyllabum. In 28. loco sexto trochæus est, & Illo corripit o, non elidit. In 29. amphibrachys est loco primo. Adiicere debeam, vel eius monosyllabum, sed id nunc toties feci, haud dubie magna Lectoris molestia. In 30. Adeo, non Adeon' legendum. In 31. Si corripitur, non eliditur, ut loco tertio sit tribrachys. In 33. loco quinto est amphibrachys. In 35. bacchius loco primo, & Videro legendum, ac Eius monosyllabum. In 36. amphibrachys est loco primo. In 37. i, in Satis eliditur, & o, in Discedo corripitur non eliditur. Nisi malis legere tertio versus, Est ne tibi satis? In 38 Tu totum nomen ex Donato legendum, ut sit creticus loco tertio, & Mihin monosyllabum est, ac Phormio ad finem huius pertinet carminis, ut alterum incipiat a verbo Vestræ, in quo creticus est loco quinto. In antepenultimo versu Amphibrachys est loco secundo. addam adhuc Sed, nisi Tuo sit monosyllabum. Vti nam definitum tandem esset, ac inter doctos certum, utrum ne perpetuo liceret dici Mihi magis placeret (quandoquidem hic poeta absque controuersia in carmine licentiosissimus est) ut pedibus hæc diuersis, potius quàm per synæreseis, definiremus. At pleraque hæc lectoris iudicio submisimus, mea nihil refert, utro modo grammatici loqui velint.

FINIS.

SERIES LITERARVM.

* ** a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z. A B C.

Quaterniones omnes, excepto *, qui eſt Ternio.

VENETIIS,

APVD IOANNEM MARIAM BONELLVM.

M. D. LXVII.